PETRI ANDREÆ MATTHIOLI SENENSIS,

MEDICI CAESAREI, ET SERENISSIMI PRINCIPIS FERDINANDI ARCHIDVCIS AVSTRIAE &c.

Commentarij in VI. libros Pedacij Dioſcoridis Anazarbei de Medica materia,

AB IPSO AVTORE RECOGNITI, ET LOCIS PLVS MILLE AVCTI.

Adiectis magnis, ac nouis plantarum, ac animalium Iconibus, ſupra priores editiones longè pluribus, ad viuum delineatis.

Acceſſerunt quoque ad margines Græci contextus quàm plurimi, ex antiquiſſimis codicibus deſumpti, qui Dioſcoridis ipſius deprauatam lectionem reſtituunt.

CVM LOCVPLETISSIMIS INDICIBVS, TVM AD REM Herbariam, tum Medicamentariam pertinentibus.

CVM PRIVILEGIIS.

M D LXXXIII.

Venetijs, Apud Felicem Valgriſium.

INVICTISSIMO, POTENTISSIMOQVE ROMANORVM IMPERATORI semper Augusto, MAXIMILIANO Secundo, &c.

SERENISSIMIS, ET ILLVSTRISSIMIS SACRI ROMANI IMPERII ELECTORIBVS, ETC.

FERDINANDO, ET CAROLO, *AVSTRIAE ARCHIDVCIBVS, ETC.*

AC CAETERIS VNIVERSAE GERMANIAE PRINCIPIBVS, DOMINIS MEIS CLEMENTISSIMIS.

HERBARIAM MEDICINAM (vt ab ea primum ſermonem exordiar) Inuictiſsime Imperator, ac Sereniſsimi Principes, antiquis temporibus à Chirone illo magni nominis Centauro, Saturni ex Phillyra filio, primùm repertam eſſe teſtantur, cùm Plinius, tum pleriq; hiſtoriarum antiquarum autores. Alij verò ab Apolline inuentam volunt, alij ab Aeſculapio eius filio, tantæ facultatis excellentiam à nemine excogitari, inueniriq́ue poſſe putantes, præterquam a Dijs immortalibus. Non enim fieri poſſe cenſet, vt homo ipſe abditas ſtirpium naturas, facultateſque inueſtigare, ac perſpectas habere quiuerit, niſi prius à maximo omnium opifice haſce dotes fuerit edoctus. Nanque (vt Plinius inquit) ſiquis id ab homine excogitare poſſe credat, ingratè Deorum numen intelligit. Atqui non deſunt probatiſsimi autores, qui reiectis Poetarum figmentis, & aliorum, fabuloſè ſuis in hiſtorijs de Herbariæ Medicinæ inuentoribus ſcribentium, certò credunt, allatis cùm autorum teſtimonijs, tum efficaciſsimis rationibus, omnium creatorem Deum, Optimum, Maximum, plantarum, & cæterarum rerũ omnium, quas terra procreat, & alit, facultates Adæ, primo humani generis propagatori indicaſſe, eiq́ue illarum cognitionem infudiſſe, ſimulatq; illi è limo terræ conformato vitæ lumen inſpirauit. Quod autem admiranda Medicinæ ſecreta, quæ non ſolùm in herbis, & arboribus, ſed in omnibus rebus, quæ in vniuerſo habentur orbe, in humani generis vſum creata fuerint, apertiſsimè teſtatur in ſacris literis moralis, ac verè diuinus ille philoſophus Ieſus Syrach: quippe qui ſcribit Medicinam à ſummo Deo è terra eſſe creatam, quam vir prudens abhorrere non debet. Quòd verò rerum omnium ſcientiam in Adam infuderit ab initio Deus: facilè quidem conijcere quiſq; poteſt ex Moſaicis monumentis libro primo Geneſeos. Etenim cum parentibus primis noſtris poteſtatem dederit ipſe Deus, vt dominarentur volucribus Cæli, piſcibus maris, cæteriſq; terræ animantibus; En vobis trado (inquit) omnes herbas, quæ in omni terrę ſolo frugiferæ ſunt, omneſq; fructifero fœtu præditas arbores, ſemenq; parientes, quibus ad alimoniam uobis vti liceat. Beſtijs autem omnibus terreſtribus, cæteriſq; volucribus, & quæcunq; vitali ſpiritu animata mouentur, his omnem herbarum viriditatem ad ſeſe alendum tribuo. Hinc itaq; (inquam) conijciendum eſt, quòd cum Deus tam immenſis muneribus hominem ornauerit, haudquaquam prætermiſiſſe illum, quin omnium rerum vires, ac naturã hominem ipſum, vno tantum ſpiritus diuini afflatu docuerit. Nihil enim à quoquã æſtimaretur precioſiſsimũ quantumuis donum, niſi ſcirent in quem vſum ſibi eſſet futurum. Cùm autem Dei opera omnia omni prorſus defectu careant, aliter ſanè nobis cenſendum non eſt, quòd certiores ſumus ipſum Deum haud unquã latuiſſe, humanum genus, tot, tantiſq; ſubijci debere malis,

Herbarię Medicinæ origo diuina.

Plantę ad vſum hominũ conditæ.

quibus tollendis, ac mulcendis (vt pium decet patrem) nunquam prætermisisset, is, quin homines auxilia, ac remedia docuisset, quæ plantis inessent, ipsius tantum hominis causa procreatis, vt non desperaret in afflictionibus, quæ in morbis atrocissimis proueniunt. In quibus ingenti solatio afficimur, ubi medicamentorum auxilia præsentia esse uidemus. Ab Adamo omnium parente subsequutam ætatem voluntrerum omnium notitiam habuisse, ac subinde industria adaucta, rem altius, diligentiusq; exquirere cœpisse: ita, vt hinc priimùm rei herbariæ plurimũ cognitionis ac ornamenti accesserit. Quod cùm postea animaduertissent sapientes, nouissentq; maximã huiusce facultatis esse præstantiam, ac vtilitatem, eius voluptate capti, ipsi quoq; rei herbariæ, & cæteris de quibus ars medica tractat inuestigandis, ac cognoscendis, studiũ impenderunt. Atqui non tantum mira eorum cura fuit, in his, quæ satu blandiuntur, aut in cibum ueniunt, sed culmina quoq; montium inuia, & solitudines abditas, omnesq; terrę fibras scrutari, inuenere, quid quæq; radix polleret, ad quos vsus herbarum folia pertinerent, etiã quadrupedum pabulo intacta, ad salutis usum uertentes, quibus quantũ illis debeamus, non equidem facilè dixerim, cum tanti beneficij pręmium, nullo prorsus thesauro compensari posit. De herbis autem primus omnium, quos memoria nouit, Orpheus accuratissimè scripsit, apud Græcos, & post eum Musæus, ac Hesiodus ab Aegyptijs (vt narrat antiquitas) edocti. Ab his Pithagoras sapientia clarus, primus volumina de Plantarum facultatibus cõposuit, Apollini, Aesculapioq; omnia accepta referens. Composuit & Democritus volumina de Plantis, Perside, Arabia, Aethiopia, & Aegypto prius peragratis. Hoc quoque sequuti sunt alij nobilitate, ac iucunditate huiusce diuinæ facultatis allecti: quinetiam studio iuuandę posteritatis nõ dubitarũt se varijs uitæ periculis cõmittere, dum multas ignotas, asperasq; peragrarent regiones, vt veram, legitimamq; medicamentorũ cognitionẽ consequerentur. Inter hos reperio fuisse Hippocratem, Crateuam, Aristotelem, Theophrastum, Dioclem Caristiũ, Pamphilum, Mantiam, Herophilum, Dioscoridem, Galenum, Plinium, & alios quàmplurimos, quorum nomina, ne longior videar, quàm par sit, lubẽs prætereo. Cæterùm quòd plantarum peritia, aut inuentio, præter eam, quam maximam affert uoluptatem, vtilitatem quoque, gloriam, & laudem pariat sempiternam, nouerunt nõ tantùm vniuersi orbis sapientes, diligentissimi rerũ indagatores, sed summi etiã, ac potentissimi Reges: quippe illorũ claritatem, quæ hinc potissimum ortum habuerat admirati, rati in hac antiquissima facultate summum splendorem, singularemq; præstantiam esse, tantum otij, ac studij ad eam percipiendam, & illustrandã contulerunt, vt eorum pleriq; de Plantarum historia, & viribus libros condiderint, nonnulli generosa antidota recomposuerint, ut ita suæ, & aliorum mortalium uitę, vsuiq; consulerent. Alij etsi ex rebus consilio, & armis præclarè gestis, se illustres reddidissent, cùm tamen illustriores effici se posse cernerent, si clarissimam stirpium facultatẽ ipsi quoq; suo essent studio prosequuti, è remotissimis terrarũ regionibus raras, nobilesq; plantas ingẽti sumptu, & labore conquisitas, ad se transferri curarunt, ut certam, ac veram earum historiam describerẽt. Neq; illos certè hoc latuit, quòd si hac in re studiosè diutius versati, egregium quicquam inuenissent, aut scriptis tradidissent, suum nomen esset nullis non seculis celebre duraturum: quandoquidem herbæ, quæ singulis annis reuiuiscunt, repullulant, & reuirescunt, eos perpetuò in hominum memoriam reuocant, qui illas inuenerunt, vel de ipsarũ historia, & viribus aliquid posteritatis, memoriæ prodiderunt. Gentianam herbam vbiq; scriptoribus commendatam à Gentio illyriorum Rege inuentam, & ab eo appellationem mutatam esse, illi verò claritatem, & immortalitatem tribuisse, plures sunt, qui scribant autores. Similiter Lysimachus Macedoniæ Rex Lysimachiam (vt Plinius est autor) inuenit, & ex se nominauit, ob hãc perpetuis laudibus celebris. Scordium item Mithridatem Ponti Regem nominis æterni commendat. Clymenos præterea herba Clymeno Regi inuentori suo, Euphorbium Iubæ Mauritanorum, Telephium Telepho Misiæ Regibus, Echiũ, & Anchusa Alcibiadi Atheniensium

Primi herbarũ scriptores.

Priscorũ Regum in plantarum inquisitione mirũ studium.

sium Duci, famam largiuntur æternam. Hinc etiam clarent Attalus Pergami,& Euax Arabum Reges. Siquidem hic de simplicium medicamentorum viribus ad Neronem Imperatorem multa conscripsit: ille verò dum plura aduersus venena,& animalium virus eiaculantium ictus conficeret antidota, plurimum laboris insumpsit, vt legitimas nanciseeretur plantas. His accedunt Archelaus Cappadociæ, Masinissa Numidiæ, & Agamemnon Argiuorum Rex, quorum nomina nulla penitus vetustate extingui poterunt, ob eam, quam in cognoscendis prodendisq; stirpibus, curam, diligentiamq; adhibuerunt. Omittam Philometera, Hieronem, & alios nonnullos magni nominis Reges, ne verbosius, quàm oporteat rem prosequi videar, qui uel ipsi ex hoc immortalẽ gloriam retulerunt, quòd rei herbariæ studiosi extiterint, in eaq; de posteris præclare sint meriti. Porrò tractu temporis migrauit hæc facultas etiamnum ad Romanos, apud quos M. Cato omnium bonarum artium magister, primus, & diu solus hanc facultatẽ attigit, boum etiam medicina non omissa. Post eum vnus illustrium, nempe C. Valgius eruditione clarus, de re plantaria plura scribere tentauit, imperfecto tamen volumine diuo Augusto dicato. Sed antea condiderat solus apud Latinos plantarum volumina Pompeius Lenęus, magni Pompei libertus ex Mithridatis promptuario edoctus. Nanque cùm is Rex esset, in reliqua ingenij magnitudine medicæ materiæ peculiariter curiosus, à subiectis hominibus, quæ fuere magna pars terrarum, singula exquirens, scrinium commentationum harum, & exemplaria, effectusq; in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omni Regia præda potitus eo deuicto, & superato, transferre ea Latino sermone Lenæum, Grammaticæ artis doctissimum, iussit, vitæq; ita profuit, non minus quàm Reipublicæ victoria illa. Hos multo post tempore sequutus Plinius de Naturali historia scribens, pluribus, & cõtinuis libris de plantis, & herbis fusius egit, cui ea omnia, quæ ab alijs ante ipsum scripta sunt, accepta referre debemus, cùm iam diu perditis eorum scriptis, nihil emolumenti ex ijs capere valeamus, præterquàm ijs tantum, quæ ab eodem Plinio, in sua translata sunt monumenta. Contemplanda quoq; fuit ante id tempus Antonij Castoris scientia, cui summa admodum autoritas erat in ea facultate, visendo eius viridariolo, quo plurimas alebat plantas, centesimũ ætatis annũ excedẽs, nullum corporis malum expertus, ac ne ętate quidem memorię, aut vigore concussus, nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Fuere etiam inter Latinos, qui huiusce facultatis meminere, Poetæ nonnulli, nempe Virgilius, Ouidius, Macer, siquidem hi plura de plantis notatu digna, & nunquam interitura carminibus cecinerunt. Herbarum gloriam Mulieres quoq; affectasse, & assecutas esse, vt quæ multum curæ, ac studij earum uiribus inuestigandis impenderint, non modo Poetæ, sed etiam historici tradunt. Etenim ob id Circem, à qua Circea herba dicta est, Poetæ Solis filiam fuisse fabulantur: Sed hæc re vera, eam demum exquisitam herbarum notitiam adepta est, ut non temerè ob eius mirabilia facta illis seculis, diuina potius, quàm humana sit habita. Talis quoq; Medea fuit, quæ tantam herbarum notitiã habuit, ut cum compositis ex ijs medicamentis, pluribus senectutem retardasset, Aesonem Poetę finxerint ultimo affectum senio, ab hac iuuentuti fuisse restitutum. Helena adhæc, Helenio herbæ, quam primùm (vt quidam volunt) sæuit, suum nomen impertita est, atq; ideo in ea nunc etiã nominatissima viuit. Artemisia verò Mausoli Cariæ Regis vxor, alioquin p̃clarissimi nominis mulier, vel ex hoc memorabilis, & immortalis reddita est, quod suum nomen herbę inditum reliquerit. Illud insuper satis esse potest, ut quemque ad plantarum cognitionem capessendam inuitaret, quòd hæc tantum vtilitatis in se habeat, ut & animalia irrationalia, natura ipsa edocta, plurimarum plantarum vires cognoscant, easq; mortalibus indicarint. Quandoquidem Cerui dictamnum herbam, quòd vulnerati eius pastu telum venatorium eiecissent, sagittarum vulneribus mederi ostenderunt, vbi ferrum vulneri inhęserit. Item Ceruæ Seseli herbam demonstrarunt. Testudines cunilam, mustelæ rutam, accipitres hieracium, columbæ verbenacam, hirundines chelidonium, ciconiæ origanum, & alia denique animalia alias innumeras herbas inue-

Romanorum illustrium virorum monumenta.

Plinij laus.

Antonij Castoris in colendis plantis diligentia.

Poetæ Latini qui de plãtis scripserunt.

Heroinæ plãtarum studiosæ.

Animalia bruta, quas plantas manifesta uerint.

nere. Quocirca ſi ad prędicta mentem, animumque homines conuerterent, ſi medicæ materiæ primordia ſpectarent, vtpote cùm plantæ ſuis diuinis præditæ viribus, ſtatim ab elementis conditis, è terra emerſerint, nullum mihi dubium eſt, quin omnes fateantur hanc facultatem antiquitate, nobilitate, & diuinitate cæteras antecellere. Neque ob id ſolum illi tantum laudis, admirationis, & gloriæ debetur, quòd eius cognitio iucunda, ac delectabilis ſit, ſed etiam quia vtilis admodũ, & neceſsaria exiſtit. Ea nanque ſanitatem, qua nihil exoptatius homini eſſe poteſt, tuetur, varia, innumeraque morborum genera fugat, ferarum uirus euincit, & venenorum lethalium vim demolitur: quin etiam homines in vita diutius ſeruat, & ſæpe etiam deploratos, quorum ſcilicet ſalutis nulla ſpes reliqua ſit, ad uitam reuocat. Quod cum rectè quidem æſtimaſſent Romanorum Imperatorum nonnulli (vt libro primo de Antidotis teſtis eſt Galenus) etſi in Republica adminiſtranda, & prouincijs gubernandis, tuendisque plurimùm eſsent occupati, eos tamen non mediocre tenui ſtudium colendæ rei Herbariæ, atq; etiam illuſtrandæ. Quippe, vt genuinas conſequerentur plantas, vtq; veris aromatis potirentur, in multis ac longinquis regionibus Herbarios magnis ſumptibus alebant, muneribusq; donabant: hac præterea animi inductione, vt inde non minus glorię, quàm vtilitatis referrẽt, quòd ita quoque ſtuderent immortalitatem beneficio demereri. Sanè memorabili maiorum ſuorum exemplo ducebantur, qui non ſolùm exuuias Regum, quos in bello deuicerant, trophæis dicata, in triumphis portare, ipſosq; Reges vinctos ante ſe ducere ſolebant, ſed etiam raras, & peregrinas plantas, & generoſa aromata, quibus raræ præclaręq; dotes inerant, in ijſdem magno cum honore ferebant, nec putabant ij ſe minorem laudem, & gloriam adeptos ex plantis illis, quas poſtea perquàm diligenter ſuis in hortis ſerebant: item ex aromatis, quæ inter ſua alia precioſa reponebant in ſuum, & cæterorum commodum, quàm ex trophæis, ſimulachris, & arcubus, quæ omnia erigi curabat Senatus, Populusq; Romanus, in perpetuam rerum geſtarum memoriam, & eorum gratiam, qui ſe tali laude dignos exhibuerant. Magno etiã honore apud Romanos habiti ſunt, ij, qui de plantarum hiſtoria, & viribus ſcripſerunt, & in hac facultate claruerunt, argumẽto ſatis manifeſto, quod expugnata Carthagine omnes Bibliothecas, quas inuenerunt, varijs Regibus, & Principibus donauerint, pręter duo & triginta volumina de re herbaria, & agricultura tantùm à Magone Pœno ſcripta, quæ Romam attulerũt, & vt in Latinam linguam verterentur, mandarunt: tantam nimirum ſolus inijt gratiam Mago ille rei herbarię, & agriculturę peritus. Adeo denique fuit attonita ad herbarum facultates antiquitas, vt illorum temporum ſcriptores affirmarent etiam mirabilia dictu, ita vt Xantus hiſtoricus in primo hiſtoriarum libro ſcripſerit, occiſum Draconis Catulum herba quadam à parente reuocatũ ad vitam, quam Magi Balim nominant; eadem Thilonem, quem Draco occiderat, ſaluti reſtitutum. Et Iuba Rex Mauritanię herba quadam in Arabia hominem ad vitam reuocatum eſſe tradidit. Picum etiam auem adactum ſuis cauernis cuneum, quas in arboribus habet, admota quadam herba extrahere tradiderunt, cùm Democritus, tum etiam Theophraſtus. Quin etiam Aethiopide herba, tactu clauſa omnia aperiri, quibuſdam admurmuratis cantilenis. Id quod mihi miraculo non eſt. Memini enim dum ſuperioribus annis Venetijs agerem, me quendam ſuſpendio damnatum vidiſſe, cui fores omnes patefierent diſiectis ſeris, una tantum herba admota ſignaculis quibuſdam decantata. Talis ferè facultatis alia haud mihi incognita habetur, in Italiæ montibus proueniens, qua ab equis calcata continuò ferrei ſoluuntur calcei. Herophilum clariſsimum antiquitatis medicum poſteritatis memorię tradidiſſe ferunt hiſtoriarum autores, quaſdam haberi plantas, quę calcatę tantum prodeſſe, quæq; etiam obeſſe poſsint. Obſeruatum certè eſt inflammari vulnera, vlceraque ſuperuentu eorum, qui pedibus iter cõfecerunt per loca pernicioſis plantis ſcatentia: contra verò ſanari morbos, vbi ab itinerantibus vulneratis, ſalubres calcatę ſunt. Nã Hemionitidis contactu ſpleneticos ſanatos ſcimus; Comitiales ſuſpenſa collo Pæoniæ

Herbarũ cognitio utilis & neceſſaria.

Cæſarum Romanorum in re herbaria ſtudium.

Mago Pœnus xxij. volumina de plantis conſcripſit.

Quarundam plãtarum admirandi, & propè ſtupendi effectus.

Clauſtrorum apertio.

Alij effectus ex ſolo contactu.

niæ Romanæ radice: Ictericos substrato in calceis, nudis pedibus, maiori Chelidonio aut Pastoria bursa: Aconitum pardalianches contactis tantum fœminei sexus pudendis, paulo post necem afferre certum est. Tam diu quempiam lippitudine haud tentari obseruatum est, quàm diu is syluestris Rumicis radicem, secum nitidissimè habuerit. Desinet stranguria cruciari, qui Tamaricis lignum ardens sua ipsius extinxerit urina. Inguinis tumorem haudquaquam ijs subcrescere putant, qui Myrti surculum secum gerat. Varices in cruribus sanari scribunt, ubi hederæ radicibus, Luna Aquariũ occupante, erutis circundetur affectio. Idemque effici, si ternæ eiusdem hederæ baccæ, per murum repentis, affecto cruri adalligentur. Scordij contactu præseruari Cadauera, non solùm Mithridatis, sed etiam Galeni testantur monumenta. Scythæ, Scythicam herbam circa Bæotiam nascentem adinuenere, gustatu quidem prædulcem, cuius magna nimirum commendatio, quòd in ore eam habentes, famem sitimque non sentiant. Idem præstat apud eosdem Hippice dicta, quod equis quoque eundem effectum præbeat: Traduntq; his verbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame, & siti. Tantum gloriæ herbæ Vetonicæ tradidere quidam, vt domus in qua sata sit, tuta existimetur à piaculis omnibus. Coriacesia herba, quinetiam Callitia, Pythagoras aquã glaciari tradidit. Minaidis succo in aqua decocto protinus sanari serpentium morsus si eo foueantur, idem tradidit, & eundem effusum in herba, qui vestigia contigerint, uel eo respersi fuerint, insanabiles perire monstrifica prorsus natura veneni, præterquàm contra venena. Ab eodem Pythagora Aproxis herba appellatur, cuius radix non minus quàm Naphtha è longinquo concipiat ignes, Achemenidon plantã colore electri sine folio nasci in Tardistylis Indiæ meminit Democritus, cuius radice in pastillos digesta in dieque ex uino pota, noxij per cruciatus nocte confiteantur omnia, per uanas numinum imaginationes. Adamantida Armenię & Cappadocię alumnam, qua Leonibus admota, resupinari eos illico laxo hiatu: nominis causam habere aiunt, quòd Adamantis modo conteri nequeat. Ariamidis herbæ contactu ligna oleo prius peruncta, illicò accenduntur, si decerpatur, cùm Sol fuerit in Leone. Therionarca in Cappadocia, & Misia nascente, omnes feras torpescere, quibus fuerit admota, nec nisi Hiænæ vrinæ aspersu recreari, tradidere veteres. Ophiusa in Elephantina Aethiopiæ nasci etiam tradunt, liuidam, & horribili aspectu, qua pota terrorem, minasque serpentium obuersari, ita ut mortem sibi eo metu consciscant, qui biberint, ob idque cogi sacrilegos illã bibere: aduersari tamen ei palmeum vinum. Potamantim ad indum fluuium inueniri narrãt, qua pota lymphari homines obuersantibus miraculis Manicum Solanum (vt Dioscorides est autor) varias facere species, imaginesq; non iniucundas obuersari, si eius radicis drachma ex uino bibatur. Theangelida in Lybano Syriæ nasci, qua deuorata futura pręsagiant homines. In Bactris, & circa Boristenem planta prouenit Gelotopyllis dicta, quæ si cum uino, & myrrha bibatur, uarias dicunt obuersari species, ridendiq; finem non fieri, ni potis ex palmeo uino pineæ nucis nucleis, pipere, & melle additis. Asciomenes herba (vt Apollodorus est autor) vino aspersa, folia in se contrahit. Oenotheta (Crateuas autor est) meraco aspersa, omnium animalium feritates domat, collo adalligata, vel iugo suspensa. Parthos ab Antonio fugatos scribit Appianus Alexandrinus, cùm fame premerentur, in quandam herbam incidisse, quam qui comederent, nihil aliarum rerum reminiscerentur, aut intelligerent, nisi quòd lapides continuò effoderent, quasi quidpiam magni operis facturi, & sic debacchati, bilem demum euomentes, interirent. Rhamni tertij ramus (autore Dioscoride) valuis fenestrisve impositus ueneficia omnia depellit. Scilla tota in limine ianuæ suspensa, mali medicamenti noxam arcet. Lapathi radices, quinetiam Plantaginis collo adalligatę (eodem autore) chœradas & strumas sanant. Verniculi in echinatis Dipsaci capitulis autumno reperti, collo in folliculo adalligati, aut sinistro brachio appensi, quartana febre affectos incolumitati restituunt. Atractylis herbæ gestatu obtunditur Scorpionum ictus, quousque icti gestauerint: depo-

Scythicæ herbę uis magna ad abigenda famem.

Herba quæ Reos sua male facta confiteri cogit.

ſita tamen illico recrudeſcere dolorem ſcribit Dioſcorides: Quin etiam poſteritatis memoriæ tradidit, à Scorpione non ici eos, qui Polemoniȩ herbæ radicem ſecum tulerit, vel ſi fortè fortuna quiſpiam ictus fuerit, eum quidem nihil moleſti paſſurum. Naſcitur in Iudæa radix Baaras à loco appellata (vt Flauius Ioſephus ſcribit libro de bello Iudaico) quæ flammam colore imitatur, circa veſperam verò ueluti iubar fulgurans: accedentibus autem, eamque vellere uolentibus, facilis res factu non eſt. nam tamdiu refugit quouſque vrina muliebris, vel menſtruus ſanguis ſuper eam fundatur. quinetiam tunc ſiquis eam tetigerit, mors certa eſt, niſi forte eam ipſam radicem ferat de manu pendentem: ideo effoſſæ circunquaque radici, necdum extirpatæ canem alligant, qui abeuntem inde dominum ſequi uolens, eam extirpat, & continuò moritur, tanquam eius uice, à quo tollenda erat: nullus enim poſthac accipientibus metus eſt. Tantis autem periculis propter unam vim capi eam operæpretium eſt: Siquidem ijs admota, qui cacodæmonibus oppreſsi ſunt, illico libertate fruuntur. Cæterùm & mihi quidem radix eſt, à Franciſco Calceolario Veronenſi reperta, qua unio per noctem macerata, & epoto ſubinde uino, linteolo percolato, à quouis quantuncunque famelico, is quidem edere nequit, nec cibi tantillum deguſtare, niſi aceti cochlear abſorbuerit. Ridendus profectò iocus, ſed res ipſa non omibus committenda. Foditur radix apud occidentales Indos, folijs Sambuci, quæ humanæ coxæ complet craſsitudinem, cuius ſuccus epotus lethalis eſt. Reliqua verò expreſſa radix in farinam molita, optimum ac nutritioni ſaluberrimum conficit panem. Illud etiam his addi poteſt, quod in circulatorum ſpectaculis ſæpe demirantur homines. In uinum radicis cuiuſdam puluerem, cuius guſtatu fauces conuelluntur, immiſcent, & cui fucum facere volunt, iubent, ut illo in uino intinctum digitum, quaſi prægustandi cauſa ſugat, tum illico digitum in uino madidum in os inditum, ſibi mordicus, non ſine dolore, & clamore premit inuitus. Interea perinde atque blanditijs mœrentem conſolatur Circulator, temporum, carpique arterias, alio quopiam oblinit medicamento, deinde nummum in terram proiectum hortatur, ut tollat. Ibi ille pronus, primùm ſe ſe nequit attollere, mox unguinis ui amens factus, concidit, ſtatimq; eius more, qui metuit, ne mergatur in aqua, natat, ac uociferatur ſimul ſe fluctibus obrui. Ergo eum erigit Circulator. Ille quaſi vlturus iniuriam, primùm maleficium obliquo ac toruo intuitu exprobrare, mox hominem aggredi videtur. Poſtremò fugientem Circulatorem perſequi, donec abſterſo tandem illiti medicamenti veneno, recipiat animum ac menti reſtituatur. Vbi autem ad ſe redijt, quaſi, qui euaſerit à mari naufragus, capillum, veſtimentaque, veluti uela torquere, exprimereque brachia tergere, & nares emungere conſpicitur. Hæc, fabulæ non ſunt. Nam non deſunt multorum teſtimonia, qui viderunt, quique impoſturam ſuſpicantes, ſuis & amicorum ſuorum famulis (vt hoc anno Pragæ factum eſt) hæc fieri iuſſerunt. Herbam commemorat Theophraſtus, qua deuorata ſeptuagies coeundi poteſtas accedat. Quin & Indiæ Occidentalis prouincia quandam verſus Darieu, arborem eſſe Pyri faciem referentem, ſcribunt Hiſpani, cuius fructus deuorati (ſunt ij butyri ſapore) adeo ualidè eos qui deuorarunt, in Venerem agunt, ut propè miraculo ſit eorum efficacia: Agnoſcat illi nomen eſt. Achemenide herba in hoſtium aciē cōiecta trepidare agmen, & terga dare ſcribit Plinius. Quinetiam Laticen Legatis dari ſolitam à Perſarum regibus, vt quocunque veniſſent, rerum omnium copia abundarent. Apud Tartaros plantam inueniri tradunt, cuius fructus Agnum per omnia refert. Obducitur is tenuiſsimo corio, quo vtuntur incolæ ad capitis tegmina: interna pulpa Cammari carnes referre aiunt, & è vulnere ſuccum manare ſanguini omnino ſimilem; item dulcore eſſe admirabili: radicemque humo exertam, ſubrigere ad vmbilicum vſque. Illud miraculi fouet magnitudinem, quòd quàmdiu obſidetur herbis, viuere illum quaſi agnum in læto paſcuo: euulſis verò illis, paulatim contabeſcere. Atqui & illud admirationem auget, appeti à Lupis illum, atque uorari. Non ne & id mirum, quod

Baaras admirabilis plāta.

Fucus paraſitis cōueniēs.

Circulatorū quorundā iocus.

Planta agnos proferens.

de Aegyptia traditur Loto? Huius cùm flores, tum etiam scapum vesperi sub aquis mergi Aegyptij narrant, usque ad medias noctes, totumque abire in altum adeò, vt demissa quidem manu inueniri non possint: uerti deinde paulatimque subrigi, & ad Solis exortum emergere extra aquas, ac flores patefacere, & capitula exerere, vt planè ab aqua absit altè. Cæterùm nec syluæ quidem, nec saxa, nec antra, horridiorque naturæ facies, medicinis carent, Sacra illa parente rerum omnium, nusquam non remedia disponente homini. Innumeræ ferè sunt in syluis plantæ, ac arbores, à quibus morborum salutem petimus. Sunt & in saxis, & in antris aliæ vtilissimæ, quinetiam in ipso mari plantæ nascuntur salubres, quemadmodum in lacubus, fluminibus, fontibus, ac paludibus, è quibus sua habet medicina auxilia: adeo, ut nullus prorsus extet locus, qui hisce dotibus destituatur. Nil enim quispiam à natura creatum inueniet, quod in medicum usum uenire non possit. Quandoquidem ipsa venena non solùm sese destruunt inuicem, sed quàmplurimis medentur morbis. Aconitum enim, & si (ut prædiximus) adeo perniciosissimum sit, vt contactis tantum fœminei sexus genitalibus, necem paulò post afferat, epotum tamen, ictis à Scorpione, præsentaneo ferè auxilio eos liberat. Mirum quidem, exitialia ambo cùm per se sint hæc duo venena, in homine commoriuntur, vt homo supersit. Idem oculorum medicamentis, leuandi doloris gratia commodissimè adijcitur. Cicuta præterea pernecans planta, sacros ignes, & vlcera, quæ serpunt, illitu restinguit, oculorum inflammationes mulcet, & alios quidem plures in Medicina habet vsus. Nerium asinos, mulos, equosque, qui deuorauerint, interficit, cæterùm è uino potum demorsos à serpentibus sanat. Meconium in perpetuum somnum sumentes ducit; contrà verò dolorificos morbos omnes mulcet. Cantharides deuoratæ, in necem hominem trahunt; atque ijsdem curantur à cane rabido demorsi. Vipera reptilium ferè perniciosissima, non solùm sui ipsius venenum extingit deuorata, & illita, sed alia etiam venena destruit, & superat. Quid demum plura? nihil non herbarum ui effici posset, si plurimarum vires non ignorarentur. Hæc tametsi quibusdam fide carere videantur, admirationem tamen implent, coguntque confiteri, multum esse, quod verò supersit. Quapropter malè audiunt apud doctos, qui talia plantarum miracula rident, cùm & rerum euenta prorsus famæ suffragentur. Non protinus historijs fidem derogare consentaneum est, si vel aucupium causæ, quo potiri nequeamus, nos fugiat. Siquidem innumera ferè sunt hominibus conspicua, quorum ratio non possit iniri. Multa in intimis naturæ penetralibus delitescunt, quę nec ratio ulla, nec humanus intellectus comprehendere potest. Voluit enim natura hęc potius admirari homines, quàm à quoquam unquam intelligi. Quare qui scrupulosius in peruestigandis singulorum rationibus versantur, ex omnibus naturæ miracula submouent. Etenim ubi nos causæ ratio deficit, hinc dubitandi manat exordium, hoc est philosophandi. Iccirco philosophiam modo quodam conantur abolere, qui prodigiosis naturæ miraculis fidem non habent. Sed quare non plures noscantur plantæ (inquit Plinius) causa est, quod eas agrestes, literarumque ignari experiantur, ut qui soli inter illas uiuant. Multis enim inuentis nomina desunt. Nam scimus sine nomine plantam in angulis segetis defossam, præstare ne qua ales intret. Turpissima causa raritatis, quòd & qui sciunt, demonstrare nolunt, tanquam ipsis periturum, quod tradiderunt alij. Ita certè recondunt, qui pauca alia nouere, inuidentes alijs, & neminem docentes, in scientiæ autoritatem: tantum excogitandis nouis, ac humana iuuanda vita, quorundam mores absunt. Summumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, ut intra unumquenque rectè facta ueterum perirent. At nos elaborata, ac ijs, nobisque, laboribus ingentissimis parta abscondere, atque supprimere cupimus, & fraudare uitam alienis bonis? minimè omnium, imò non tantum aliorum inuentis, sed proprijs nostris comparatis auxilijs præsentium, & posterorum uitam iuuandam statuimus, complurium ætatis nostræ clarissimorum do-

Venena uenenis quandoq; antidota esse possunt.

ctorumque virorum inſtitutum ſequuti, in quorum catalogo præcipui ſunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Vergilius, Leonardus Fuchſius apud Germanos claræ eruditionis Medicus, Antonius Muſa Braſauolus, Iacobus Syluius, Aloyſius Mundella, & alij, qui cùm animaduerterent, Medicam materiam, nullis olim non ſeculis celebrem, medicorum, qui nos præceſſerunt, incuria, ſegnitieque obſoletam, intentatam, & incultam iacere, adeo ut perpauci reperirentur Medici, qui alias ferè plantas, quàm olera, quorum frequentior eſt in cibis uſus, cognoſcerent, humanum genus miſerati, strenuam nauarunt operam, ut diſcuſſa ſuperioris ſeculi caligine, Medicam materiam è tenebris eriperent, & ſuæ priſtinæ luci reſtituerent: Quos equidem eo quo potui maiori ſtudio, atque induſtria imitatus, cùm multis iam annis animaduertiſſem in uniuerſis Italiæ pharmacopolijs, cùm à Pharmacopęis ipſis, tùm maximè à medicis huiuſce facultatis ignaris, quàm plurimos errores, eosque graues, & deteſtandos committi in humanæ uitæ diſcrimen, ac ſępe in eiuſdem perniciem, vt eorum errores tollerentur, habita noſtrorum Pharmacopæorum ratione, quorum pauci, ſatis Latinè ſciunt, Dioſcoridem Anazarbeum, & Græcum, & antiquiſsimum ſcriptorem, ac in ſimplicium medicamentorum hiſtoria, & viribus reddendis facilè Principem, in Italicam linguam uertendum, & Italicis item commentarijs, vt poſſem, illuſtrandum ſuſcepi. In quos vtique quantum ingenio, quantum labore, ac cura, quantum denique iudicio conſequi potui, contuli, ut legitimas, quas puto plantas proderem, meamq; ſimiliter de cæteris ſimplicibus medicamentis proferrem ſententiam, Qua in re coacti fuimus, non modò Pharmacopæorum, & Medicorum ſuperioris ętatis, qui hanc Medicinæ partem neglexiſſe uidentur, errata paſsim explodere, ſed recentiorum quoque, qui tamen materiam hanc diligentiſsimè tractarunt, opiniones ſæpenumero refellere. Nec certè mirum, quod uiri alioqui doctiſſimi, & ſumma laude digni impegerint, lapſique fuerint, uel in tanto rerum diſcrimine uacillantes, vel interdum humana caligine cæcutientes: quod quidem & nobis aliquando accidiſſe, hoc in opere magno, non dubitamus. Porrò Plantarum, & Animalium hiſtoriam latè, quantum res poſtulare uiſa eſt, complexus ſum. In uiribus autem recenſendis, eas cuique plantæ ex Galeno in fine reddidi, eoque ferè ſemper contentus fui, niſi quando quid ipſe prætermiſit. Præterea, cùm plura ſint plantarum, aromatum, & aliorum ſimplicium medicamentorum genera, quæ frequentem in Medicina vſum obtinent, partim à Mauritanis, partim ab alijs, qui per ſingulas ætates claruerunt inuenta, de quibus nuſquàm, quod extet, meminerunt Dioſcorides, & Galenus, alijque veterum Græcorum authores, ea omnia noſtris commentarijs inſeruimus, ipſorumque hiſtoriam, & uires, ea, qua potuimus diligentia deſcripſimus. Hoc opus, vbi ad umbilicum perduxiſſem, vel amicorum hortatu edidi, eo in primis animo, ut aliqua ex parte induſtria mea hominum vitæ prodeſſem, deque ea benemeritus exiſtimarer. Aſſecutus hoc ſim, necne, noſtrum non eſt ferre iudicium. Niſi temerè fortaſſe à nobis dictum uideretur, me ex eo conieciſſe, non ingratum opus Italis, neque inutile fuiſſe, quod paucis poſt annis, tertio, quarto, quinto, (ni fallor) ſuerit excuſum, & venditum. Adderemque non vulgare de eo doctorum uirorum iudicium, ex quo etinm cognoui, me non oleum nec operam planè luſiſſe. Id profecto me mouere debebat, ut ſiquid de exteris quoque gentibus promereri poſſem, tentarem, ne viderer in hoc Italis ſolis natus. Sed illud præterea huc acceſsit, quod ex illis etiam aliquos noſtris commentarijs, quamuis Italicè conſcriptis, delectatos eſſe, ex ijsque fructum aliquem cepiſſe intellexerim. Cuius rei illud mihi ſatis manifeſto indicio fuit, quòd ex recentioribus tam Germanis, quàm Gallis ſcriptoribus inuenerim quibus placuit noſtras qualeſcunque ſententias interpretari, ſuiſque ſcriptis interſerere, neque eas tantùm nobis ingenuè acceptas referre, ſed de nobis etiam (quæ eorum fuit humanitas) admodum honorificè loqui. Quorum

Medicorum ſuperioris ætatis negligētia.

erga

erga nos uoluntatem vt augerem, & studium omnium externorum, si possem, adiuuarem, utque illis gratiam aliquam rependerem, & cum alijs omnibus inirem, nulla mihi commodior ratio uisa est, quàm vt Italicos nostros commentarios in Latinã linguam transferrem. Hos itaque, vt primùm potui Latinos feci, in quibus tamen plura mutaui (quod maxima rei difficultas tulit) plura auxi, & omnia quodammodo illustraui. Adiecimus insuper quàm plurimas plantarũ & animalium imagines in minori forma ad naturæ imitationem expressas, non alia, mehercle, ratione, quàm ut ijs, qui terras peragrare non possunt, nec præceptores habent, quasi hortulum exhiberemus, in quo omni tempore, nulla adhibita cultura, uiuas certè stirpium effigies spectare possent. Cæterùm dum anno à IESV CHRISTO nato M. D. L V I I I. iterum recudi eadem commentaria curarem, multas adhuc adiecimus imagines, quæ partim plantas, partim uerò animalia nonnulla referunt, de quibus, præterea, quæ à Dioscoride tradita sunt, in hisce commentarijs peculiariter disseruimus, quinetiam vel ipsa commentaria permultis in locis auximus. Atqui nunc cùm annis continuis decem in Aula Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. uiuam, & eius Celsitudinis Medicum agam, id ocij, quod suffurari licuit, Medicæ materiæ adhuc diligentius excolendæ, contulimus. Vbi non solùm Germanis, & Bohemis in eorum sermone Herbaria peculiaria scripsimus, & Typis excudenda curauimus, sed hæc eadem commentaria nostra Latina locis plus mille auximus, & imagines omnes in forma longè maiori, diligentiorique artificum studio elaboratas, unà cum illis excudi curauimus, additis aliquot nouarũ, peregrinarumq; plantarum centurijs, ad viuum exprẽssis, quæ antea nunquam à me, neque à quopiam editæ sunt. Eæ enim (vt res ipsa fatetur) adeò artificiosè (sit hoc citra crimen iactantię dictum) diligenterque exprẽssę sunt, tamque ad amusim delineatæ, ut sine coloribus ullis additis, facilè ab omnibus rei herbariæ studiosis dignosci possint. Atque ita fit, ut ubi hactenus Matthioli hortulo usi sunt rei plantariæ studiosi, nunc amplissimo eiusdem uiridario, cuius intrantibus omnibus patent fores sese oblectari ualeãt. Tanta enim nobis semper fuit iuuandæ in uniuersum Reipublicę promptitudo, ut nec sumptibus ingentissimis, quos in pingendis, sculpendisque tot imaginum tabellis contulimus, neque vigilijs, nec laboribus pepercerimus unquam. Quę quidem qualia & quanta attulerint uitę nostræ incommoda, silere potius consilium est, quàm multis explicare, ne his enumeratis, captandis potius legentium animis, quàm iuuandæ posteritati, occupatus esse uidear, præsertim cùm sciam hęc antehac quàm plurimos haud latere, qui ea omnia, & uiderunt, & intellexerunt: quinetiam multos futuros spero, qui operis magnitudinem scrutati, rectè perpendent, quantum oneris, quantum laboris curæque, quantum denique temporis, sedulitatis, & diligentiæ, in hoc cudendo plantarum volumine exanthlauerim. Tacebo quoque peregrinationum, & itinerum labores, ad montes, ualles, syluas, colles, prata, maria, lacus, flumina, paludes, & fontes diuersarum prouinciarum, & regionum, quinetiam ad clarissimarum urbium uiridaria, ad rudera, & collapsas magnorum ædificiorum ruinas, ad speluncas, & longos terræ meatus in subterraneis diuersorum metallorum fodinis, & ad eorum fornaces, ubi cadmia, pompholyx, spodium, flos æris, argenti spuma, & alia plura metallica medicamenta fiunt. Silebo quoque, quàm diu insudauerim, quàmque sedulus fuerim in numerosis peregrinis plantis mihi comparandis, ex Asia, Græcia, Syria, Aegypto, Arabia, Numidiaque allatis. Id quod facilè intelligere poterunt, qui uolumen hoc nostrum in Dioscoridem, diligenter intuebuntur. Nec me certè labores, aut pericula deterruissent à magnis, longisque itineribus, quòd Galeni exemplo mare traiecissem, & Cyprum, Cretam, Lemnum, Syriam, Aegyptum, aliasque regiones peragrassem, ut multa præclara simplicia, quæ hodie desiderantur, essem consequutus, ad mortalium cognitionem, & usum transferenda, nisi meæ animi propensioni obstitissent negotia domestica,

Matthiolus Germanis & Bohemis Herbaria conscripsit.

Autoris labores ac sũptus in hoc opere cudendo.

stica,

ſtica, ægros curandi pietas, & corporis imbecilla ſatis conſtitutio, quæ me quidem maris, & longæ peregrationis incommoda, ferre non diu permiſiſſent. Itaque hoc in conficiendo volumine ſi id mihi non licuit, quod libuit, id ſaltem, quod potui omni ſtudio, induſtriaque mea præſtare conatus ſum. Adeo enim huiuſce operis conficiendi cupidus ſemper fui, ut potius ab ipſo etiam principio beneficium hoc in vniuerſam Rempublicam,& in futuram poſteritatem conferre ſtatuerim, quàm ut cogitarem, quo pacto tam magnis ſumptibus non ſuccumberem. Atqui ſuccubuiſſem profecto, ne Dei Opt. Max. nutu,me, dato cumulatius auro, iuuiſſent cùm Cæſar Ferdinandus, felicis recordationis, & Cæſarea Maieſtas tua, tum Celſitudines ueſtræ. (Cæſar inuictiſsime, & Sereniſsimi & Illuſtriſsimi Principes) Siquidem Imperator ipſe Ferdinandus auro,& argento ſanè non modico, hoſce meos iuuit conatus. Quem imitatus Cæſarea Maieſtas tua, & Sereniſsimi Principes Ferdinandus, & Carolus, Auſtriæ Archiduces,ſuas quoque opes non exiguas liberaliter contulerunt,adeò ut his potius quàm mihi beneficium hoc acceptum referre poſsit uniuerſa Reſpublica. His acceſsit non mediocris liberalitas quorundam Germaniæ Principum,qui ad hoc volumen conſumandum, ſua contribuere auxilia: Nam inter Illuſtriſsimos Sacr.Rom. Imperij Electores primus, qui ſuppetias ampliſsimas tulit,mihi recenſendus eſt Illuſtriſsimus Princeps Auguſtus, Saxoniæ Dux, qui peculiarem ſuæ Aulę Veredarium,ære plurimo inſtructum ad me miſit. cuius liberalitatem, & erga me munificentiam, nunquam ſatis collaudare poſſum. Quem poſtea ſecutus Illuſtriſsimus Fridericus, Comes Palatinus Rheni, & Illuſtriſsimus Ioachimus, Marchio Brandeburgenſis, ſua etiam contulere auxilia. Id,quod inter cæteros Germaniæ Principes fecere Illuſtriſsimus, & Reuerendiſsimus Cardinalis, & Princeps Tridentinus, Chriſtophorus Madrutius, & Illuſtriſsimus, & Reuerendiſsimus Ioannes Iacobus Archiepiſcopus, & Princeps Saltzpurgenſis: quinetiam Illuſtriſsimi, Albertus Dux Bauariæ, Gulielmus Dux Cleuenſis, & Ioannes Albertus Dux Megapolenſis, & Vandalorum Princeps: atque Magnificentiſsima Norimbergenſis Reſpublica. Quorum omnium liberalitatem non ſolùm mihi, ſed omnibus celebrandam, ac diuulgandam cenſeo. Lætor autem plurimum, quòd Mœcenates habuerim Imperatores, Reges, Sacr. Rom. Imperij Electores, Archiduces, Cardinales, Epiſcopos, Duces, ac Principes, quòd hoc longè plus ſplendoris noſtris conatibus addat, quàm cætera de quibus diximus. Sed quid nunc commemorem de clariſsimo uiro Ioanne Næuio, Illuſtriſsimi Electoris Ducis Saxoniæ Medico? quibus ego illum præconijs efferam? innumeris, ſi tantum poſſem, quòd is non ſolùm Principem ſuum hortatus ſit,ut tam copioſas mihi mitteret ſuppetias, ſed quòd ex propria ſua pecunia (quę ingens fuit eius in me liberalitas, & in rei herbariæ ſtudioſos pietas) aliquot obſignati argenti pondo, ſua ſponte ad conflandum hoc opus contribuent. O uirum multiplici calamo celebrandum cùm ob pietatem, humanitatemque, quibus totus redundat, tum quoque ob inſignem doctrinam, & Medicæ facultatis ſcientiam,in quibus adeo præcellit, ut è longinquis regionibus, ſpe recuperandæ tuendæque ſanitatis,plurimi ad eum confluant homines, adeo ut à Cęſare Ferdinando ad ſe curandum quoque uocatus fuerit. Non defuerunt etiam alij,qui hiſce noſtris conatibus magnam opem tulerunt,& non ſolùm his poſtremis, ſed alijs antea editis, quorum alij plantarum miſsione, alij conſilio, alij rerum inuentarum communicatione, mihi multùm profuerunt. Inter quos potiſsimum non grauarer hoc loco commemorare,ſi poſſem illis ex beneficij accepti cõmemoratione aliquam referre gratiam, Lucam Ghinum Forocornelienſem, Medicum ingenij, & doctrinæ ſingularis, qui Piſis magna cum omnium laude Medicam materiam multis iam annis profeſſus eſt: necnon Doctiſsimum Vlyſſem Aldrouandum Bononienſem, honeſtiſsimi generis, probatæ doctrinæ, & magnæ expectationis cùm Philoſophum, tum etiam Medicum. Quibus eo magis me deuinctum eſſe intelligo, quòd ij pro

Principũ Germanię ĩ Matthiolũ liberalitas.

Matthioli Mœcenates.

Ioãnis Nęuij laus,& liberalitas.

Optimorum uirorum cõmemoratio, qui hoc opus iuuerunt. Lucas Ghinus. Vlyſſes Aldrouãdus.

sua tantùm humanitate ac liberalitate, me quem non nouerunt, nec viderunt vnquam, amore & officio semper sint prosecuti. Non defuerunt etiam amicitia, & affinitate nobis coniuncti, quorum studio, ac diligentia, mihi licuit hoc tempore non aliter peragranti, ex diuersis locis plures consequi plantas, earumque picturas edere, sed præsertim in hoc pro nobis asiduam nauauit operam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus Medicus spectatæ eruditionis, qui me in patris loco semper habuit, & qui ob suam præclaram eruditionem à Serenissima Imperatrice Maria Cæsaris Maximiliani coniuge, in sui, & Aulæ suæ commodum, in Medicum honorificè ascitus est. Sanè is tum Patauio, tum Venetijs, complures stirpes non vulgares ad nos perferri curauit. Est præterea summa probitate, & uitæ integritate uir, Franciscus Parthinus Roboretanus, cuius egregiæ doctrinę & in re Medica singularis experientiæ, tanta est apud multos huius ætatis Principes opinio, vt eorum nonnulli, præcipuè verò Cardinales Tridentinus, & Augustanus, cuius aliquot annis Medicum egit, magnæ sibi laudi duxerint, quòd talem hunc uirum amplissimis muneribus varijsque ornamentis decorauerint. Quo postea factum est, ut nunc in Inuictissimi, Potentissimique Romanorum Imperatoris Maximiliani secundi Medicum merito euectus fuerit. Est etiam Hieronymus Donzellinus Brixianus, vtraque linguâ, eruditione, & iudicio summo clarissimus Medicus, qui quidem modis quàm plurimis labores hosce nostros adiuuantes, maximo nobis fuerunt ornamento. Cæterùm postremis hisce nostris conatibus auxilij plurimum contulit vir Clarissimus Augerius de Busbecke Flandrus, qui Constantinopoli pro Cæsare Ferdinando apud Turcarum Imperatorem, Oratorem egit, quippe quia non solum is multas peregrinas rarasque plantas, mihi transmisit, sed vetustissima Dioscoridis exemplaria, mei tantùm causa, secum tulit: quorum auxilio splendoris plurimum toti operi accessit, ut latius, in sequenti præfatione ad lectorem dicemus. Quinetiam opem maximam pręstitit, & assiduam, multis annis nauauit operam Clarissimus, Doctissimusque Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus, à quo (quę sua fuit liberalitas, & beneficentia) complura ad me missa sunt plantarum genera, ipsaque rara, peregrina, & paucis admodum nota. Hunc secutus est Doctissimus Medicus Bernardinns Teruisanus, qui in Academia Patauina, Materiam Medicam magna cum laude profitetur. Nanque is tum plantarum missione, tum etiam consilio non parum nos iuuit. Nec minus mihi celebrandus est uir optimus, & rei plantariæ indagator acerrimus Fran ciscus Calceolarius pharmacopœus Veronensis, vnà cum eius filio Angelo, qui nedũ in rei herbairę sciẽtia patrẽ æquat, sed ferè superat. quinetiã nec Cecchinus Martinellus Rauennas, quod hic Damasco Syrię, ille vero Verona, non paucas ad me raras miserint plantas, quę nusquam antea à me uisæ sunt, sicuti nec à quoquam, qui ante nos hoc tempore de Medica materia scripserit. Adiuuit nos quoque mirum in modum Georgius Liberalis homo artis pingendi peritissimus, & post ipsum Volfangus Meierpeck Misnensis, qui dum assiduè plantarum, & animalium imagines delinearent, nulli quidem labori, ac diligentiæ pepercerunt. Potuissem equidem hæc omnia facilè dissimulare, & mihi soli laudem vniuersam vendicare, sed absit omnis inanis gloriæ cupiditas. Etenim benignum est (vt scitè Plinius in epistola ad Vespasianum inquit) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos proficimus. Cæterùm quandoquidem Dioscorides non modo quinque libris tradidit uniuersam Medicam materiam, quæ plantis, animalibus, & metallicis comprehenditur, sed his etiam sextum attexuit, in quo ad humani generis vsum de antidotis disseruit, quibus venena omnia arceantur: ac omnium venenosorum animalium morsus ictusve curantur. ideo nos ipsum secuti, in hunc quoque commentarios scripsimus, in quo plura regessimus, quæ vitæ hominum profutura speramus. Nam præterquàm quòd improborum veneficorum insidijs pateant cùm vniuersum genus humanum, tum maximè Reges, ac Principes, non desunt etiam complurima

Ioannes Odoricus Melchiorius.

Franciscus Parthinus.

Hieronimus Donzelinus.

Iacobus Antonius Cortusus.

Bernardinus Teruisanus.

Franciscus Calceolarius Cecchinus Martinellus.

Pictores qui plantarũ icones delinearunt.

Venenoſa animalia quàm facilè homines interimunt.

animalium genera, quæ morſu, vel ictu homines ex tempore interimunt. Quippe Scorpiones, Stelliones, Phalangia, noſtris in domibus uiuunt, oberrantque, quæ animalia cùm nullam habeant perſonarum, aut locorum rationem, vbique ſeſe recipiunt, & latebras, nidoſque parant, quo fit ut interdum à domeſticis inſcientibus moleſtata, ictu venenum inferant, & ictos in perniciem agant. Latent præterea modò in hortis, ac viridarijs, modò in uinetis, & pratis, alijsque in locis inter flores, & herbas, aſpides, & uiperæ, & alia venenoſa reptilia, quæ uel ſi tantillum quidem pede premantur, aut excitentur, illico exitioſum vulnus infligunt: ex quo ſtatim vel paulò poſt icti commoriuntur, niſi eis quàm primùm antidotis ſuccurratur. Eſt & Canis, qui etſi homini familiaris ſit, tamen cùm in rabiem agitur, quos momorderit in horrendum mortis genus plerunque deducit. Quæ cùm diligenter examinaſſent, recteque expendiſſent veterum ſapientum complures, quorum ſuperius meminimus, plantarum, aromatum, & aliorum quorumcunque ſimplicium medicamentorum vires altius perſcrutati, varia aduerſus venena & virulentorum animalium morſus antidota compoſuerunt. Quorum veſtigia ſecutus Mithridates magnus ille Ponti, & diuerſarum gentium Rex, cuius etiam ante mentionem fecimus, cùm non magnam ſatis ſibi gloriam ex eo comparaſſe iudicaſſet, quòd mortalium ſolus (ut teſtis eſt Plinius) duabus & uiginti linguis loqueretur, adeò, vt de ſubiectis gentibus, nullum hominem per interpretem compellaret, nec quòd plurimis potitus eſſet uictorijs, ad maiorem adhuc, immortalemque ſuam gloriam, Medicinæ peculiariter curioſus fuit, & rei herbariæ percipiendæ, maximum ſtudium impendit. Quorum vtrunque planè aſſecutus videtur: nam ex herbarum cognitione antidoti genera inuenit, ex quibus vnum compoſuit, quod nomen etiam eius ad noſtra uſque tempora retinet, & ſuum autorem famæ immortalitati conſacrat. Huius antidoti vſu adeo corpus ſuum Rex ille firmauerat, tutumque à venenis reddiderat, ut cùm ipſe vitam finire mallet, quàm Romanorum ſeruitutem pati, id ſæpius fertur fruſtra ueneno tentaſſe. Mithridatem imitatus eſt Andromachus, doctiſsimus pariter & elegantiſsimus Neronis Imperatoris Medicus. Is ſiquidem Theriaces compoſitionem adinuenit, quæ Galeni teſtimonio à uenenis ſeruauit non ſolùm plurimos Romanorum Imperatores, ac Principes, ſed & alios quoſque, qui eam opportunè ſumpſerunt. Qua propter Galeni tempore ab ipſo magnificè, ac ſplendidè, ita iubentibus Imperatoribus, hæc parabatur Antidotus. Prætereo Attalum Pergami Regem, de quo etiam nobis antea dictum eſt, quem quoniam idem ſtudium tenuit antidota conficiendi, ideo is ab ipſo Galeno maximis laudibus celebratur. Veruntamen noſtra hæc ætas ex horum antidotorum vſu non eum fructum, neque utilitatem capit, ſentitque, quam ſenſit antiquitas. Nam etſi eorum nomina monumentis tradita habeamus, atque etiam antidota ipſa in officinis parata reperiantur, non eos tamen effectus, viresque hæc præſtant, quas ſuis nominibus pollicentur, quaſque illa præſtare veteres memoriæ prodiderunt. Cuius diſcriminis illud nimirum in cauſa eſt, quòd plura à nobis deſiderentur generoſa, & precioſa aromata, quæ legitima, & omnium præſtantiſsima, ſuis antidotis immiſcebant Mithridates, Attalus, Andromachus, Galenus, & alij complures veterum, quæque ingenti pecunia, ſummo ſtudio, ac labore, ab Arabum, Aethiopum, Troglodytarum, aliarumque diuerſarum gentium regionibus, illius florentiſsimæ ætatis Imperatores Romam afferri curabant. Vbi tamen nemini præterquam Cæſareis medicis (quod fatetur Galenus) licebat veram ac legitimam conficere Theriacen, niſi quis fortè potentiorum fauore ab Imperatoribus eſſet ijs præclaris donatus aromatibus. Id quod maximè facit, ne miremur, ſi Theriacæ noſtri vſus, itemque Antidotus Mithridatica, non perinde pollent viribus, atque eorum nomina pollicentur, & ueterum ſcripta teſtantur. At certè in hoc ſatis infeliciter actum eſſe conſtat cum vita hominis, utpote quæ iacturam fecerit maximorum remediorum aduerſus venena, aliaque gratiſsima incommoda,

Antidota à Regib. inuenta.

Andromachus Theriacę inuentor.

Noſtri tēporis Antidota antiquorū antidotis deteriora ſunt.

moda, quibus obnoxia eſt,ac ſæpe affligitur. Quam ob rem hac noſtra ætate,in qua quidem reliqua ferè omnia in priſtinum candorem reduci, & ſuæ integritati reſtitui videntur, glorioſus, & verè fortunatiſsimus dici poſſet ſummus ille Pontifex, Inuictiſsimus ille Cæſar, Sereniſsimus ille Rex, Magnanimus ille Princeps, Sapientiſsimus ille cuiuſque Reipublicæ Senatus, qui proprijs animi dotibus Romanos illos Imperatores,& alios potentiſsimos Reges imitatus,nullis ſineret ſe vel ſumptibus,vel laboribus grauari, ſed omne ſtudium, omnem operam, omnem denique ſuam facultatem adhiberet, vt iam diu deperdita aromata, quæ omnino nobis deſunt ad Antidota conficienda, in lucem reuocarentur. Enimuero ſi horum aliquis id faceret, vel ſi omnes id facere contenderent, non ſuæ tantùm,& aliorum mortalium vitę conſulerent, deque poſteris præclarè mererentur, ſed præterea hinc famam aſſequerentur æternam. Siquidem beneficium id poſteri ſumma cum laude proprijs autoribus perpetuò acceptum referrent. Equidem ſi id mihi non licuit, id ſaltem quod potui omni ſtudio, induſtriaque mea præſtare conatus ſum. Nam cùm viderem noſtrę huiuſce ætatis homines in ijſdem in quibus priſcę, atque etiam in maioribus vitę periculis verſari, nobis tamen deeſſe vera illa, ac generoſa veterum antidota, ob ea, quę hodie in hiſce deſiderantur, legitima, ac pręclara ſimplicia medicamenta, tentare volui, poſſent ne ex legitimis, quę habemus, antidota parari, quę illorum uicem penſarent. Feci id quidem magno meo labore, longoque rerum vſu, & experientia: ſed aſſecutus ſim, necne, quod contenderam, ignoro. Illud certò fateri poſſem, ea ſemper mihi viſa eſſe longè felicius Theriacę, & Mithridaticę antidoti vires pręſtare, quàm quę paſsim, (paucis exceptis) hac tempeſtate earundem nomine conficiuntur. Verum non omiſi, quin in hoc, ſicut in reliquis, aliorum potius eſſet iudicium, quàm meum: quandoquidem eo promerendi animo, quem ſemper habui, in noſtris Commentarijs in ſextum Dioſcoridis librum, non ſolùm Dioſcoridem ipſum, quantum potui illuſtraui, ſed quædam etiam ſecuta antidota nobis inuenta deſcripſi. Verùm non ob hoc velim nonnullos eſſe, qui putent hoc tempore ab uſu cuiuſque Theriacæ, Mithridaticæque Antidoti eſſe abſtinendum; ſiquidem ab his tantum abſtinendum intelligo, quæ paſsim vbique ueneunt, & de quarum compoſitione nullum extat probatiſsimorum medicorum teſtimonium, quarumque ingens habetur quantitas apud Impoſtores. Etenim ſcio non deeſſe in Italia in famoſis ciuitatibus Pharmacopœos honoris, & humanæ ſalutis cupidos, qui nullis ſumptibus, aut laboribus parcentes, omnem ſuam nauant operam, omneque ſtudium impendunt, ut legitima omnia ſimplicia medicamenta, quibus hęc antidota parari ſolent, ſibi comparent. Inter quos (ſeruata ſemper cęterorum pharmacopœorum fama, ac fide) mihi maximè laudandus uenit Franciſcus Calceolarius pharmacopœus Veronenſis ad aureæ Campanæ ſignum, quippe qui Theriacam optimam & Mithridatum parare ſoleat, aſtipulantibus Clariſsimis medicis omnibus, & pręſertim qui primas in ciuitate tenent. Id quod præ cæteris is præſtare poteſt, quod non ſolum Medicæ materiæ ſit indagator maximus, ſed quod vbique terrarum amicos habeat, qui ſibi peregrina, & alijs ignota ſimplicia mittant, à quo nuper legitimum Coſtum ſum conſequutus, à me nuſquam antea uiſum. Sed de his hactenus ſatis ſuperque diximus. Cæterùm cùm ueterum ſtudioſorum morem ſequutus, de promotoribus defenſoribusque cogitarem, qui labores hoſce noſtros ab inuidorum, uitiligatorumque morſibus protegerent, ac tuerentur, quorum item amplitudine, authoritate gloriæque ſplendore; ijſdem illuſtriores, ac clariores redderentur, prima illico mihi ſeſe obtulit Sac. Cæſ. Maieſtas tua, utpote quæ pro ſumma,& innata virtute ſua, atque clementia, neminem vnquam iniquè depreſſum non extulerit, aut iniuria affectum, non defenderit, nec quempiam non iuuerit bonarum artium ſtudioſum, qui ad eius patrocinium confugerit. Præterea mihi concedens admodum uiſum eſt, ut hoc opus Cæſ. Maieſt. tuæ potiſsimum conſecrarem, non ſolùm quòd

Antidota quę vſui eſſe debent & quæ non.

Theriaca à Frãciſco Calceolaio parata prę cęteris laudatur.

Dedicatio operis.

Romani Imperij Diademate refulgeat, & Vniuersæ Christianæ Reipublicę imperet, & præsit, sed quòd mihi peculiariter (quæ sua fuit in me pietas, Benignitas ac Beneficentia) semper clementissima fuerit. Illud quoque me adduxit, ut Cæs. Maiest. tuæ hoc volumen dedicarem, quod in ipso ea describatur Materia, cuius studio (ut superius commemoraui) complures olim Impera tores, ac Reges sunt magnopere delectati. Ideoque eò libentius id faciendum mihi proposui, quò certior sum Cęs. Maiestatem tuam ex naturalis Philosophię lectione plurimum capere voluptatis. Huc accedit immensa er ga studiosos quosq; Cęsareæ Maiestatis tuę benignitas, qua eos perpetuò promouet, iuuat, & fouet, eosque pręcipuè, quos de Republica literaria benemeritos esse agnoscit, præsertimque Medicos, vtpote qui diuinam potius, quàm humanam excolant facultatem. Id quod apud Hebręos testatum reliquit sap ientissimus ille Iesus Syrach, diuino spiritu afflatus, dum sic inquit. Ab Altissimo orta est Medicina, & à Rege accipiet munera. Medicamenta de terra creauit Dominus, & uir prudens non contemnit illa. Disciplina Medici exaltabit caput eius, & in conspectu Magnatum collaudabitur. Hęc ille. Porrò & illud mirum uideri posset, quòd Cęs. Maiestas tua, & si in grauissimis negocijs, suique Romani Imperij, ac Regnorum suorum functionibus, & continuis curis, dies, noctesque uersetur, nunquam tamen pretermittere solet, quin succisiuis quibusdam horis varijs scientiarum studijs vacet. Qua re non parum mihi sperandum est, lucubrationes hasce meas apud Cæs. Maiest. tuam, non minimum authoritatis habitur as, tum, quòd ante hac eius erga me singularem clementiam, liberalitatemque longè latèque fluentem, iterum, atque iterum sim consequutus: tum quòd omnia quantumuis exigua munuscula, hilari admodum vultu, summaque humanitate ab omnibus suis fidelibus suscipere soleat. Cęsareę ergo Maiestatis tuę beneficia in me sunt amplissima, Serenissima Austriaca Domus denique tota me semper omnibus modis aluit, promouit, & decorauit. Quo fit, vt certa omnino spe ductus, mihi persuadeam de Cęs. Maiest. tuæ clementia plurimum perpetuo confidere posse. Facit enim tua summi generis dignitas, Cęsareorumque ornamentorum amplitudo, vt quotquot ab ea iuuari petant, omnes promouendos suscipiat. Cętera uerò virtutum decora in Cęsarea Maiestate tua sic vigent & elucescunt, vt vniuersę gentes eam magnopere admirentur & colant. Quis enim non admiretur Cęsaream Maiestatem tuam? Quis non prudentiam, magnanimitatem, & ingentem animi splendorem? Quis non suscipiat Iustitiam, pietatem, clementiam, religionem, beneficentiam, & generositatem tuam? quæ tanquam vberrimo fonte è tota Maiestate tua scaturiunt, emanant, & diffunduntur. Quæ quidem animi Maiest. tuæ Cæsareæ dotes, proculdubio efficient (Dei Opt. Max. auxilio) vt superatis, ac debellatis Sac. Rom. Imperij & Regnorum suorum inimicis, omnia nobis pacata restituat. Postremò vt Illustriss. Sac. Romani Imperij Electoribus, Serenissimis Austriæ Archiducibus, Dominis meis clementissimis, ac cæteris vniuersæ Germaniæ Principibus, labores hosce meos dicarem, in causa fuit, ut omnes simul coniuncti ex hoc intelligāt ingentem animi mei erga eos omnes propensionem, utq; hac dedicatione, eorum erga me liberalitatē apud omnes gentes testatam relinquerem. Quinetiam quod mihi persuasum habeam, non minus hæc nostra latina commentaria, uniuersis (vt spero) profutura, defendenda, promouendaque suscipiant unà cum Cæsarea Maiestate tua, quàm ab ijs antea factum sit de Herbario Germanico nostro illis dicato. Idque præsertim faciendum ad me spectasse cognoui, quod non minora auxilia in hoc cudendo volumine, quàm in illo nobis præstiterint. Interim me totum Cæsareæ Maiest. tuæ dedico, dono ac voueo. Cui Deus Opt. Max. felicia omnia concedat. Pragæ. Vltima Ianuarij. M D LXV.

E. Cęs. Maiest. tuæ, Vestrarumq; Celsitudinum

Humilis Seruitor

Petrus Andreas Matthiolus.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI
AD MEDICAE MATERIAE STVDIOSOS,
PRAEFATIO.

SI VELLEM eorum morem ſequi, qui anteaquam opus ſuum aggrediantur, illud in primis profitentur, nihil ſibi maiori curæ ac ſtudio eſſe, quàm vt vitę, vſuiq; mortalium conſulant, hoc ipſe quoque ingenuè facere poſſem. Nam ea animi propenſione ab ipſa iuuentute, quantũ mihi ocij à medẽdis ægris, & cura familiari impetrare licuit, id totum ad bonorum Autorum libros euoluendos, ad ſimplicium medicamentorum cognitionem aſſequendam, ac demum ad ſcribendum contuli. Qua in re, vt certè apud omnes teſtatũ relinquerem, me hac mente animoq; elaboraſſe, vt quantum ſtudio, labore, atq; induſtria, conſequi poſſem, humanæ vitæ prodeſſem, deque ea optimè meritus exiſtimarer. Dioſcoridi omnem meam operam, ac diligentiam adhibui, vt quantum in me eſſet, illuſtrior redderetur, atque omnium manibus teneretur. Ad quod ea mihi viſa eſt ratio commodiſsima, vt ipſum Dioſcoridem in noſtram Italicam linguam transferrem; in eumq; commentarios, à nobis Italicè item conſcriptos, adijcerem. quòd tunc nos priuatim ſtudium, maiorque cura ſubiret, Italos iuuandi, quàm cæteros. Etenim pauci admodum ſunt in Italia Pharmacopolæ; ad quos tamen potiſſimum hæc de Medica materia tractatio ſpectat, qui Latinam linguam exactè norint. Hoc opus, quod ſumma animi alacritate ſuſceperam, ubi abſoluiſſem, emiſi, uel hortantibus amicis, ut quem fructum antea ex meis laboribus mihi propoſueram, eum poſtea mortalibus percipiendum, ac omnibus æſtimandum exhiberem. Verùm an is talis fuerit, qualis ut eſſet, contenderam, malim aliorum eſſe iudicium, quàm meum. Illud certò ſcio (ſi tamen id abſque vitio nobis teſtari licet) à multis in Italia, quorum iudicium cæteris antepono, eo animi candore ſcripta noſtra æſtimata, ac commendata fuiſſe, quo ipſi illa ſcripſimus, atq; etiam Italis non inutilia, neque iniucunda accidiſſe. Quorum ſanè exemplo, deque noſtris commentarijs iudicio, non potui non mihi ipſi gratulari, ac omnibus, quibus illos legendos tradidimus. Acceſſit interea mihi nõ minor inde cupiditas externos quoque demerendi, eamq; cupiditatem illud auxit, quòd intellexerim ijs pergratum fore, ſi noſtri commentarij Latini fierent. Hac igitur ratione adductus, ut etiam ab externis gratiam aliquam inirem, utque omnibus in vniuerſum ſtudio, cura, induſtriaq; mea prodeſſem (quod ego quidem antiquum ſemper habui, & pręcipuum) noſtros commentarios ex paruo, quod nobis ſupereſt ocio, Latinos reddendos, atq; illuſtrandos ſuſcepi. Verùm cùm tractu tẽporis animaduerterem, me non omnes in vniuerſum exteros Latina editione iuuaſſe, cùm longè plures habeantur in unaquaq; natione Latini ſermonis ignari, quàm periti, Germanis, & Bohemis, herbaria peculiaria conſcripſi, & in eorum linguis edita in lucem protuli, additis maioribus plantarum imaginibus. Quę omnia (vt audio) ijs haud ingrata fuere. Id quod apud omnes perpetuò teſtatum relinquet, Matthiolum ad omnes iuuandas nationes eſſe factum. His expeditis, dum interpretem quęrebam, qui idem herbarium noſtrum Gallicum faceret, allatus eſt mihi Francofurto Dioſcorides meus in Gallicum Idioma traductus, quo factum eſt, vt à ſuſcipiendo hoc labore animum auerterim, ac interpreti illi me nõ parum debere cognòuerim, quòd me eo onere ſubleuaſſet. Curaſſem pręterea, ut idem, Hiſpanico quoq; ſermone exiret, niſi Andreas à Lacuna me pręuertiſſet. Sed fortaſſe quoq; fiet, ſi virę noſtræ curſum fortunet prępotens Deus, ut in ijs quoq; linguis ex Matthioli officina hæc euulgentur herbaria. Scripſeram antea in hac eadem præfatione, me abſoluta Latina commentaria in Dioſcoridem, in multorum gratiam in lucem miſiſſe, mihi uerò hactenus non ſatis concocta. Quo fit, ut nunc locis plus mille aucta, cum pluribus caſtigata, & maioribus admodum, numeroſioribus, elegantioribusq; imaginibus illuſtrata uobis inſpicienda legendaque emiſerim: ſed quid hucuſq; præſtiterim, uos in quorum gratiam tantum laboris inſumpſi, & tam ingentes feci ſumptus, de his æqui eritis indices. Neque aliud ab hominibus petitum velim, quàm ut hos noſtros Commentarios ea animi ſinceritate, & æquitate æſtiment, qua ſuos ab alijs æſtimari, & perpendi uellent: vel qua ipſi aggreſſi ſumus illos conſcribere. Nam etſi multorum eruditorum ſententias refellere auſus ſum, atque non pauca fortaſſe nimis acriter inſequi, corrupta ſcilicet, quæ indoctorum pertinacia nunquam ſatis explodi poſſunt, id tamen eo conſilio feci, ut quantum ingenio perficere, quantum mente elaborare, quantum denique iudicij in re Medica, ex ſtudijs, laboribus, ac vigilijs mihi comparare potui, liberè in publicum ad mortalitatis fructum, & vtilitatem proferrem. Sed certè in hoc longius, quàm ſtatueram digreſſa eſt oratio noſtra: eò enim neſcio quomodo irrepſit, vt partem aliquam aperirem noſtri ſcribendi inſtituti. Quod tamen non prorſus alienum fuiſſet, niſi eius conſilij ratio cùm alibi, tum præcipuè ſuperiùs in Epiſtola nuncupatoria à nobis latius expoſita eſſet, atq; à pluribus opinor, comprobata, quàm ut hoc loco paucis attingi debuiſſet. Quare iam ad id nobis accedendum eſt, quod in primis Medicæ materię ſtudioſos admonendos eſſe putamus, vtpote quod nonnihil priuatim ad rem pręſentis operis facere videatur. Cum enim ab eo tria potiſſimum comprehendant, Dioſcoridis contextus, noſtri in eum Commentarij, & plantarum imagines, de ſingulis nobis reddenda ratio eſt, ut qualem me in vnoquoque geſſerim, quod confitendum ſit, non diſſimulem. De contextu itaque Dioſc. quem nequaquam pretermittendum cenſuimus, ob plures cauſas, quas hic referre nimis longum eſſet, quęret aliquis, Cur Ioannis Ruellij Galli Medici eruditiſſimi interpretationem pręrulerim, dignamque exiſtimauerim, quæ prę cęteris in noſtris commentarijs legatur, cum tamen duo alij viri ſummi pariter & doctiſſimi Hermolaus Barbarus, & Marcellus Vergilius Florentinus, in idem ſtudium nauiter incubuerint. Fateor ego ingenuè, me Ruellij uerſionem ſequutum eſſe, ſed non propterea aliorum præclaros conatus contempſiſſe vnquam: quin potius vtriuſque ſtudioſum ſemper admiratum: quippe quòd vterq; in eo maximam

Autor Italica commẽtaria primũ edidit.

Cur Italica Commẽtaria in latinã linguã conuerſa fuerint ab Autore.

Autor cõſcripſit herbaria. Germanis, & Bohemis.

Matthioli Dioſcorides in Gallicam linguã tranſlatus eſt.

Operis auctio.

Authoris excuſatio in aliorũ carpendis erroribus.

Admonitio ad lectores.

Cur Ruellij uerſionẽ præcæteris probauerit Autor.

maximam laudem promeruerit. Illud autem me magis mouit, vt Ruellium admiſerim, quòd eius conuerſio omnibus facta ſit vulgatior, ac frequentior in ſtudioſorum manibus uerſetur. Adde etiã, quòd hæc communi omnium ferè, medicorum præſertim, iudicio præferatur. Cui nimirum nobis quoque libuit ſubſcribere. Non tamen illud me certè latuit, Ruellium nimis fortè religioſum fuiſſe, quippe qui interdum maluerit Dioſcoridem deſerere, quàm Plinium, modò Latini ſermonis nitore captus, modò etiam rei cognitione incertus, Theodorũ ſequutus, qui in conuertendo Theophraſto idem ſępiſſime feciſſe uidetur. Qua re à nobis perſpecta, Ruellij quidem interpretationem recepimus, ita tamen, ut nõnuſquam auſus ſim ab eo deſciſcere, vel vetuſtiſſimorum, probatiſſimorumque exemplarium, & unius Oribaſij fidem ſecutus, uel certa rei experientia fretus. Eorum autem, quæ immutaui, nonnulla obeliſco adnotata reliqui, nonnullis etiam ſignum ſuppreſſimus, eo in exemplari, quod poſtremo loco excuſum dedimus. Atqui nunc ad hoc munus latius obeundum me ſummopere iuuit Clariſſimus Vir Augerius de Busbeke Belga, qui annis continuis ſeptẽ apud Solimanum Turcarum Imperatorem, pro Cęſare Ferdinando Oratorem egit: Siquidem is duo Dioſcoridis exemplaria antiquiſſima Conſtantinopoli ſecum tulit, quorum alterum Antonio Catecuzeno patritio Conſtantinopolitano, alterum cuidam Imperatoris Interpreti (Dragomanũ Turcæ uocant) mei tantum iuuandi cauſa, mutuò acceptos referebat. Quorum exemplarium auxilio non ſolum permultis in locis Dioſcoridis exemplar, quod publicè circunfertur, ſed etiam Ruellij ipſius verſionem caſtigauimus, vt ex quàm plurimis adnotationibus ad marginem diſpoſitis unuſquiſque facilè intelliget. Vt autem omnibus perſpicuum eſſet, unde illas acceperimus, Catecuzeni, Dragomani, meique exemplaris nomẽ omnibus, & ſingulis annotationibus addidimus. Id quod doctis uiris, & rei plantariæ ſtudioſis non dubitamus gratiſſimum futurum. Itaque hinc factum eſt, ut Ruellij nomen contextui deſcribendum non duxerim, ne viderer cum eo, nomine conuenire, re autem ſæpe ab eo diſſentire. Satis enim fore putaui, ſi hic ſtudioſos certiores facerem, me Ruellio Dioſcoridis conuerſionem acceptam referre:ſi præterea rationem reddidiſſem, cur illi non ſemper addictus eſſe uoluerim. Quod quia abundè (vt arbitror) præſtitimus, iam ad alterum nobis propoſitum, quod de noſtris commentarijs erat, progrediamur. De quibus profectò mihi ſatius fuerit tacere, quàm pauca dicere, ſi uellem naſutulis, & vitilitigatoribus occurrere. Frequens nanque hodie eſt, in diesque magis pullulat huiuſmodi genus hominum, qui nullum in toto vitæ ſuę curſu fructum ſeme nve proferunt, alienos tamen auidè carpunt, mox lacerant, & pedibus obterunt: Sed ij omnes Sycophantæ ſunt, temerarij, impudentes: quippe qui tantum bonis, & doctis viris ſubſannandis ſtudent. Scimus iam dudum non deeſſe huiuſce atræ farinæ nonnullos, qui, libellis contra nos ſcriptis, conatus noſtros obſcurare nituntur, nixi tantum ſophiſmatibus, fucatis mendacijs, iurgijs, & conuicijs. Ego autem cùm hos verius Aſinos, quàm homines exiſtimem, in plateis laſciuientes, perdere ſinam ad ſanguinem vſque. Interim garriant, agant, ſcribant, & contra me latrent hi perditiſſimi nebulones, lacerent, flagellent, vulnerent, & calumnijs, contumelijs, omnique malorum genere, quibus tantum nituntur, labores noſtros oppugnent, & ſiquid etiam ijs grauius in mentem venerit, contra nos proferant, nõ tamen ob id à ſtudijs, & laboribus iuuandæ Reipublicæ, propagandæque veritatis, me auertent, nec vnquam ſuis venenatis morſibus, ſcripta mea adeo dilacerabunt, labefactabuntque (vt ipſi ſibi perſuadent) quin ea contra innatam eorum malignitatem continuò in medio bonorum, doctorumque virorum emergant, & auri puriſſimi modo eluceſcant. Nam apud bonos, & ſanctos viros, vituperari mihi viderer, ſi ſceleratiſſimi atq; perditiſſimi homines me laudarent. Imò verò ſi ab iiſdem vituperentur ſtudioſi, & de republica benemeriti, maximo id illi eſſe honori ſemper exiſtimaui, cùm huiuſcemodi inſidiatorum conſilia nil aliud moliantur; quàm virtutem opprimere, veritatemque confundere: vitium uerò (ſi tantum poſſent) extollere, & mendacium ubique alere, ut præ cæteris hiſce diabolicis illuſionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Græci calumniatorem appellant διάβολον, qua voce etiam tam Græci, quàm Latini cacodæmonem execrabilem illum, teterrimumque humani generis hoſtem, nuncupant, nimirum calumniarum ſummum architectum, mendaciorũ patrem, & diſcordiæ magiſtrum. E cuius ſchola prodeunt atra illa ingenia, liuorem, virulentiam, fucos, & mendacia, vtpote Tartareæ diſciplinę materiam ſpirantia. Proinde qui mendacijs malunt conniuere, quàm pro ueritate liberè dicere, non ex Deo, ſed ex diabolo ſunt. Semper enim legitimi aliquam referunt ex parentibus notam. Noſtra Commentaria (Dei Opt. Max. munere) ab annis propemodum viginti, magna cum laude, in omnium manibus, non in Europa ſolùm, ſed in alijs orbis partibus uerſantur, adeò vt in Italia mægno ſibi dedecori eſſe exiſtiment, qui Matthiolum domi ſuę non habeant. Atqui horum vitiligatorum fœdiſſima folia, quòd omni ex parte peſtilentem auram ſpirent, & Stygio tincta ſint ueneno, non dubito quin merito igni breui comburenda tradantur; ſiquidem Salſamentarij halecibus, & farciminibus inuoluendis, olfacta uirulentia, ea haudquaquam admittent. Noſtris Commentarijs, ſcriptis, conatibus, ac ſtudijs (ut Deo Opt. Max. placeet) ſubſidij, & auxilij plurimum contulerunt Imperatores, Reges, ac alij complures Sereniſſimi, & Illuſtriſſimi Principes, & Heroes, & noſtros modis omnibus iuuerunt labores; ſed horum commentitię uanitates, quę calumnijs, captiunculis, maledictis, atque etiam blaſphemijs nituntur, comites, aſſeclas, & promotores tantum habebunt, Blaterones, Vitilitigatores, Sophiſtas, Maledicos, Sycophantas, Suſurrones, Nebulones, Inuidos, Detractores, Impoſtores, Impudentes, Temerarios, Thraſones, Gnatones, & alios, quotquot habentur, huiuſce diabolicæ factionis homines. Adhęc tanta apud doctos & bonos uiros (ſit etiam hoc citra inuidiam dictum) eſt autoritas noſtra, tantaque in uniuerſa Republica nobis amicorum eſt copia, ut certò mihi ſperandum ſit, hos ſuis iniquis, ac uirulentis ſcriptis, longè plures inimicos ſibi comparaturos, quàm in omni eorum opere extent characteres. Sed tantum poteſt inuidia, atque malignitas, ut ueſanos reddat homines, à quo morbi genere nec Apollinis numẽ, cuius nomen nouus quidam imprudentiſſimus ſibi uendicauit, nec ipſius filius Aeſculapius eos liberare queat. Atqui inter cętera, id mihi ſolatij plurimum affert, quòd rabidorum canum (ut Itali dicunt) nuſquam alantur greges. Nam ubi fortè fortuna inſectantium hominum manus euaſerint, poſtridie ſua ipſorum

Emendatio contextus ex diuerſis exẽplaribus, iiſq; vetuſtiſſimis.

Contra obtrectatores.

sorum rabie extingnuntur. Porrò facit in præsentia horum nebulonum mentio, vt hic quoque, & si prçter rei ordinem esse videatur, Ioannem Iacobum quendam Basiliensem cognomine Vuecker furem appellare ausim. Si quidem is tabulas medicinales nostras, vigilijs, & studijs non paucis elaboratas, quas Bononiæ a Balthassare Burger Labacensi sub Matthioli nomine accepit, in librum, cuius se autorem fecit, congessit, & me laboribus meis expoliauit. Cùm autem res ita habeat, sciant optimi quique Medici volumen illud, cui Medicç Syntaxeos est titulus, vsque ad partem παθολογικὴν esse continuatum Matthioli opus, unà cum compluribus tabulis de euacuãdi ratione, quas impudentissimus ille Plagiarius in θεραπευτικὴν transportauit. Cætera verò partim ex Iacobi Syluij libris, partim ex recentioribus in Academia Patauina professorum scriptis ablatæ sunt, adeo vt iam uanus ille Medicus, qui se pauonis pennis ornauerat, cũ Aesopi crocitet coruo. Sed nolim Candide Lector, dum hæc legis, Matthiolum maledicentiæ accuses, cùm & bruta animalia vnguibus, & dentibus aduersus insidiatores, suos partus tueantur, uitamque suam amore prolis, quibusuis obijciant periculis. Non sum ego autor iniuriarum, sed propulsator. Armis utor (vt leges inquiunt) non quç offendere, sed quæ defendere possunt. Iustissima causa est, veritatem ab iniuria vindicare, æquè iusta, & licita, famam, existimationem, & dignitatem suam tueri, & defendere. Nam & si hic affectus fortè ardentius sese exerunt, id uirtus facit, non uitium, honestissimus est zelus inuehi in alienũ scelus, & refutare calumnias. Vbi ergo & nos asperius fortasse, quàm ætas, & animi nostri in cçteris moderatio ferat, calamum in hos male feriatos Aethiopes strinxisse videbimur, id nostræ defendendæ innocentiç ascribant lectores quçso. Nam manifestum est eos, quos dixi obtrectatores, nulla alia de causa, quàm ex mera inuidia contra me scribere. Atqui ubi Inuidia, & Odium in cõsilio est, ibi cœcum est iudicium. Sed hos nunc missos faciam, nunquam posthac cum illis verba facturus, ne in ijs castigandis, temporis iacturam faciam, in Reipublicæ detrimentum. Elixabunt tandem se ipsos (ut de fungis quibusdam prouerbium est apud Hetruscos) suo ipsorum iure. Verùm ad candidos, & æquos, quibus hçc scribimus, nostra se conuertat oratio. Neminem uelim moueat, lectores optimi, nec id à nobis factum quisquam admiretur, si nostris hisce commentarijs, plures quàm mille plantarum, & animalium imagines non appinximus: cùm infinitus fere sit stirpium numerus. Hoc (si ueritatem fateri debeam) factum est, non quòd deessent adhuc plantæ, sed ob magnos ingentesque sumptus, quos diutius tolerare non poteram. His accessit magna negociorum moles, quæ studia nostra adeo impedierunt, vt nullus ferè fuerit reliquus lucubrandi locus. Siquidem posteaquam ab Imperatore Ferdinando in eius Serenissimi filij Ferdinandi Archiducis Austriæ, Medicum ascitus sum, cùm non solùm quotidie præter opinionem multa emergant negocia, vt Medicis Aulicis ferè quibuscunque plurimum euenire solet, & longa quandoq; itinera sese offerant, & bella, quo Medicos, suos oporteat sequi Principes, factum sanè est, cùm hçc omnia exequi me opportuerit, ut hisce negocijs impeditus, non potuerim per omnia, & uobis, & mihi satisfacere. Atqui nobis non parum fecisse uidemur, si inter tot Aulica, bellicaque incommoda, & in tanta negociorum mole, ingrauescente admodum etiam ætate, Commentarios nostros uobis nunc damus, non solum (ut diximus) plus mille locis aucto, sed trecentis, ac etiam pluribus stirpium, & animalium Iconibus additis, quæ in prioribus editionibus non habentur. Selegimus tamen meliora ac preciosiora, optimos gemmarios imitati, quippe qui relictis infimç plebeculæ uiliorib. Gemmis, Imperatorum, ac regum Coronis, ac monilibus ornandis, Carbunculos, Smeragdos, Sapphyros, Adamantes, ac splendissimas Margaritas seligunt. Nam & nos preciosioribus plantis afferendis intenti, quàm plurimas nouo hoc in viridario nostro conseuimus plantas, ingenti sumptu & labore ex longinquis regionibus allatas, & à nemine hactenus editas, & à paucissimis fortasse visas. quæ proculdubio ad sese contemplandas, multorum doctorum, bonorumque virorum oculos allicient. Sed profectò molestissimum mihi accidit, quòd non desint, qui nostras plantarum imagines corrumpant, mutilent, ac destruant. Siquidem Andreas à Lacuna superioribus annis non solùm in suos in Dioscoridem Commentarios, Hispanico idiomate conscriptos, maiorem nostrorum laborum partem transtulit, sed imagines omnes antea à nobis editas, artificum negligentia, & illius parsimonia, adeò deformes redditas, ut nihil natiui splendoris, qui in nostris mi noribus elucet, in ijs conspici possit. Sed magis etiam acerbè accusandus est Coterius Typographus Lugdunensis, quippe qui easdem imagines recudi curauit, & in Dioscoride nostro, in Gallicum sermonem conuerso, appinxit. Nanque is longe magis lucro addictus, quàm suæ gentis iuuãdæ auidus, imagines ipsas, in tam exiguam formam redegit, ut nihil inde frugis capi possit, cùm nec foliorum, nec florum, nec fructuum, nec radicum aperta sit facies, sed omnia confusa, intricata, mutila, & conspurcata appareant: Adeo ut me quandoque pœniteat tantum suscepisse laboris, & prç sertim cum uideam hosce impostores, impunè alienos corrumpere, & occupare conatus. Cæterùm ut de imaginibus quoque seorsum aliquid aliud dicam, equidem aliàs abhorrui ab ijs excudendis, ratus neminem unquam posse ex Iconibus, tam veram, & exactam simplicium medicamentorũ peritiam assequi, ut eorum varietas posit una pictura comprehendi. Siquidem non ea est pullulanti herbæ facies, quæ adultæ, neque adultæ, quæ iam senescenti. Quòd si eiusmodi herbarum mutationes omnes, singulis picturis deberent reprçsentari, quis dubitet id opus futurum infiniti laboris, ac immensi sumptus? Verum enimuero cùm uidissem tales aliorum conatus ab omnibus propemodum commendari, ac in dies crescere studium uirorum, rerum effigies in publicum edentium, ne solus viderer in diuersam ire sententiam, re ipsa tandem melius perpensa, & aliter compertа, ac aliud docente ipsa experientia, nolui huic optimo & minimè infrugifero deesse studio. Huc accedebat, quod non mediocriter ad hoc me incitaret, Typographi cuiusdam Mantuani vanitas, qui nostris operibus Italicè prius editis, furtim quasdam inseruerat imagines, minimè a nobis adiũctas, quç quoduis potius, quam rem ipsam referrent. Gaudebam id adhuc me superstite, cõtigisse, ut tur pẽnotã falso mihi inuftã, ipse delerem. Ideò, ut & aliorum conatus adiuuarem, & malitiosi huiusce Calcographi temeritati occurrerem, ipse quoque experiri volui, siquid hac in re præstare possem, non tantum ut mea in medium proferrem, sed & vt de uobis studiosis, si possem, bene mererer. Sed

In Ioannem Iacobũ Vuecker Basiliensem plagiarium.

Contra corruptores, & raptores imaginum, ex Matthioli cõmentarijs.

quàm

quàm res hęc nobis difficilis fuerit, non est quod pluribus explicem. Omnes enim sciunt, quàm difficillimè inueniantur homines, qui res ipsas, ita ut sunt, ad viuum depingant, & qui depictas diligenter insculpant. Quorum maior adhuc inopia est. Id quod etiã facilè dijudicabitis studiosi, qui in hoc opere non nullas fortasse effigies affabrè satis, nonnullas uerò haud satis solerter sculptas offendetis. Sanè quod in rem communem nauare potui, licet illud exiguum esse intelligam, in eo tamen non commisi, ut meum studium, opera, aut diligentia à uobis desideretur. Quid autẽ profecerim nescio. Vestrum de omnibus erit iudicium. Sed longe aliter, quàm nos, videtur fecisse Cornarius, alioqui in utraque lingua doctissimus, sed qui inter omnes alios fortè singularis haberi velit. Is enim in suo Dioscoride, quem nunc primum in Latinum vertit, emblematibus quibusdam additis, non solum nullas appinxit imagines, sed eos etiam acriter damnat, qui eas in suis inseruerũt commentarijs. Sed an liuore potius, vel ratione ductus, id fecerit, uos iudices esse velim, si quandoque illius boni uiri legeritis præfationem; & eius animum diligenter explorabitis. Nam tametsi Galeno dictum sit, (id qđ & nos ante Cornarium scripsimus) plantarum imagines parum cõferre ad earum indagandam cognitionem, non tamen ob hòc accusandi sunt qui plantarum, & animalium Icones in suos conferunt libros. Quippe quoniam nusquam inuenerim damnasse Galenum plantarum imagines, quæ in libris appingi solent, sed eos qui existimant se rei plantariæ peritissimos euadere posse, non solum imaginum inspectione, sed & librorum quoruncunque lectione, licet fuerint ij à summis, grauissimisque autoribus conscripti. Quamobrem non parum mirari subijt Cornarium alioqui uirum apprimè doctum, Galeni verba non modo non intellexisse, sed in reprobum quoque distraxisse sensum. Quo fit, vt hinc facilè suspicari quis possit, quòd cùm animaduerterit Cornarius omnium postremus Dioscoridis interpres, nullum sibi reliquum iam esse locum, quo noui aliquid de plantarũ imaginibus afferre potuerit, id sibi consilij asciuisse, ut eos admodum detestaretur, qui plantarum picturas in suis libris habent: ratus fortasse hoc detestandi genere, non solum laudis plurimum sibi comparaturum, sed etiam suum obtecturum infortunium, suamque (quod eius pace dicam) in plantarum historia imperitiam. Quæ enim sit alia ratio, cur aliorum damnat industriam? Quasi posteris non sit id licitum, vt & ipsi aliquid suo ingenio, & studio excogitẽt, quod ab antiquis ante non sit animaduersum. At non damnasse Galenum plantarum imagines, nec libros de plantarum historia cõscriptos, sed homines, qui horum, harumve tantum inspectione posse quenquam rei plantariæ fieri peritum. Crediderunt, id manifesto fuerit argumento, quod ipsemet Galenus libro primo de alimentorum facultatibus, posteritatis memoriæ prodidit, cùm inquit, Comparatos nobis esse hosce libros, ut nobis sint eorum, quæ ante didicimus monumẽta, non ut rudes, & ignari per illos perfectã doctrinam assequantur. Quòd siqui sint, qui præceptoribus careant, velintque ijs, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta, diligenter incumbere, magnum inde fructum eos accepturos testatur idem Galenus, pręsertim si ea relegere non grauentur. Quibus palam est longè magis detestandos esse eos, qui clarissimorum hominum laboribus inuidentes, nil aliud quàm blaterare, ac carpere sciunt, quã eos, qui Reipublicę commodis semper prodesse cupientes, nil aliud agunt, quàm ut boni semper aliquid, & noui in publicum usum promant. At quare imagines, & non libros damnauerit Cornarius, cùm non minus ex Galeni sententia, eorum lectione, quàm imaginum inspectione, quis neutiquam proficere ualeat, non satis animaduerto. Cur tantum laboris, si nihil profuerit, in uertendo Dioscoride, adiectis quoque emblematibus, in cassum suscepit? Hoc ne ei erat studium, hunc ne capiebat animum, ut in uanum laboraret? Porrò nil aliud uobis dandũ, dicendumq; superest. Spero tamen ab ijs qui grati sunt (ingratos, maleuolos, ac inuidos nihil sanè moror) me gratiam initurum: quandoquidẽ mihi communis vtilitatis cupidissimo, hoc opus non aggrediendi voluntas defuerit, sed perficiendi facultas. quam tamen omni studio consequi assiduè conamur. Bene valete, & nostra boni consulite.

Cornarij opinio de Iconibus non edẽdis confutata.

FELIX VALGRISIVS
CANDIDIS LECTORIBVS.

PLANTA hæc pulcherrima, quæ in primis à famosiſsimo rerum ſimplicium profeſſore, multarumq́ue virtutum prædito Iacoboantonio Cortuſio Patritio Patauino, Excellentiſsimo Mattheolo ſub plantæ maximæ nomine miſſa, ab eo Mattheolo in fronte Commentariorum ſuorum in Dioſcoride vulgari lingua vnà cum elegantiſs. magniq́ue ſucci, & ampliſs. doctrinæ plena Epiſtola prædicti magnifici Cortuſij impreſſa eſt, quam Epiſtolam nos quanquam optantes abſq; iuſſu, & permiſsione hoc in loco ponere non audemus, cùm & modo ultra fi-

nes Italiæ ad huiusmodi peregrinas plantas, drogas, lapides, mineralia, aliaq; simplicia rei medicæ, naturaliq; philosophiæ pertinentia sese habeat indagandas, & ut illustret, & augeat hanc scientiam, non sine maximo sumptu, & eximio labore, vt ex inde tota humana respublica summam vtilitatem consequatur. Admirandus equidem vir in toto terrarum orbe celeberrimus, cùm ne dum ope, virtuteq; diuersis regionibus continuò prosit, sed etiam res proprias, propriosq; (vt ita dicam) Thesauros, tot annis, tantaque liberalitate tradendo, nulla ex causa, nulloq; ex labore, vel re, ab homine aliquo generis cuiuscunq; mercedem, premiumvè vllo tempore suscipere passus sit, quemadmodum & ego ex propria scientia, præter innumeras penè excellentissimorum virorũ nostrorum temporum attestationes, fidem præbere possum; huius clarissimi viri nomen exaltare semper vicissim conati sunt, præter dicta Mattheoli in Epistolis, & in Commentarijs predictis, Ioannes Paulus Mongius Idruntinus, Ioannes Costæus Laudensis in regulatione Auicennarum; idem Costæus in regulatione, & commentis in Mesuem; Rambertus Dodonæus in suo de plantis & floribus coronarijs, & alijs de natura stirpium; Carolus Clusius super D. Gartiæ horto; Anguillarius in opinionibus suis; Prosperus Borgarutius in Fabrica, & postea in Chirurgia magna Vexalij; Oddus de Oddis; & Taruisanus in libro theriacæ; Georgius Mellichius in suo aduertentiarum; Costa Mantuanus in aduertentijs; Gesnerus, Maranta; Alexander Scardonæus in Cronica Patauina; Alexander Canobius Veronensis in Patauinæ pestilentialis afflictionibus; cõpluresq; alij, quos omnes recensere longum esset; hi omnes (vt dixi) munificentiam, virtutem, probitatem, ac doctrinam candidiss. huius viri semper attestantur, & exaltant, fatenturq; omnes complurima ipsis mundoq; adhuc incognita pro humani generis beneficio recepisse; & hæc non semel, nec bis; sed cumulatim & frequenter; Attamen non hæc tanta fecisse vtiq; obsit, quin etiam cito in lucem ex nostro prælo sint ventura, non minus grata, quàm vtilia diuersa ex noua ipsius compositione, & eleganter, & periodicè doctiss. dicta, & multa & varia, multis & varijs in plantis, mineralibus, droghis, alijsque naturalibus materijs, paucis, nullisvè alijs adhuc equidem nota, vt nobis Excellentissimus Doctor Astor Cortusius vnicus eius filius attulit hoc igitur in loco, vt pro hac vice optantibus studiosis pareamus, à nobis impressa est; cùm maiorem non liceat sumere libertatem, totumque istud dicere statuimus, vt virtuosis Cortusij, qui periodicas lectiones videre cupientibus gratum nuntium donemus, cui DEVS vitalẽ cursum augeat, & fœlicitatem addat, vt mundo prodesse possit.

BORGARVTIVS A BORGARVTIIS, GANDIDIS LECTORIBVS S. D.

SI tot, tantisq; (Candidi Lectores) apud Aegyptios celebratur laudibus Mercurius ille Trismegistus; Si tot, tantisq; apud Græcos efferuntur encomijs Chiron, Aesculapius, & Apollo, ut hos inter Deos, ac numina referre minimè veriti sint; Si ab ijsdem Græcis, ac ferè omnibus nationibus, ad cœlum vsque tolluntur scripta Hippocratis, Dioscoridis, ac Galeni; Cur non ingentes etiam nos Itali, ac vicißim vniuersus orbis, tribuemus laudes præstantißimo Matthiolo, Medicorum, hac nostra tempestate, facilè principi, ac simplicium omnium tam acerrimo indagatori? Plurimæ equidem huic debentur laudes. Non enim die, noctuq; elucubrauit, vt tantummodo plantarıam facultatem optimè oculis inspectam, futuris Medicis declararet, sed vt quibuscunque, pro virili sua, & summo præsidio, & adiumento foret. Ecquis tam fatuus, ac ferè mentis inops, qui aßerere audeat, talem virum, alia de causa, nobis natura comparatum esse, præterquàm quòd homines omnibus liberaret angustijs, incolumes redderet, ab omniq; prorsus contagione immunes præseruaret? Quis, inquam, hactenus fuit, qui herbarum vires omnes, earum veros Icones, effigiesq; sic ad amußim ostenderit, ac ad viuum repræsentarit? Vt tandem, quæ ab Aesculapio, & ab Hippocrate profecta sunt, Galenus amplificauit, auxit, & excoluit; æquè ferè Dioscoridis dogmata Matthiolus, nostra ætate expoliuit, adauxit, & ampliora reddidit; vnde nomen immortale, famamq; incredibilem apud omnes sibi comparauit. Et potißimùm in hac vltima Latina commentariorum suorum in Dioscoridem editione, in qua ea præstitit, quæ ab humanis quidem ingenijs maiora, ac meliora expeti vix potuissent. Quantum opus in meliorem redegerit formam, ipse idoneus esse testis possum: quippe qui inter imprimendum, illius castigator fui; & cùm volumen totum perlegerim, multa repperi ab ipso Matthiolo, suæ integritati restituta, adaucta, ac omni decoro insignita. Quæ quidem omnia, eo quia in publicum sunt euasura, meum non est impræsentiarum pluribus enarrare. Non est etiam, vt in Matthioli laudem plura effundam, cùm sui præclari nominis, illud perpetuum argumentum, ac testimonium extet, quòd Summis Pontificibus, Imperatoribus, ac Regibus charissimus semper fuerit, nec dubium est quin in posterum futurus sit. Id reliqui tantummodo est, ut admirari nunquam satis queam, de inuidorum liuore, qui velut Scyllæ, ac Carybdes, dies, noctesq; in eum latrantes, haud desinunt maledictis lacessere. Desinant, desinant quæso, huiusmodi angues virus suum eiaculare: adhuc enim ignorant, quibus antidotis, vel qua potius Theriaca, ipse Matthiolus à talibus se præcauebit. Idq; vnum certo sciant, quod culices, quamuis importunissimi sint, & vsque ad propriam perniciem pertinaces, in cute tamen Elephantis frustra aculeos inijciunt. Distant enim æra lupinis. Sed de his hactenus. Valete Lectores, & Matthioli lucubrationes boni consulite, gratesq; ei dignas persoluite. Venetijs, XV. Kal. Maias. M D L X V.

Georgij Handſchij in Matthioli effigiem.

Si Mens, vt corpus, depingi poſſet, Imago *Vna Dioſcoridis: Matthioliq; foret.*

INDEX EORVM, QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR:

Cuius primus numerus paginam: sequens verò paginæ lineam denotat.

Ob nimiam Voluminis immensitatem, & ut facilius hinc inde ab omnibus tractari & deferri posset; probè consultum duximus, id ipsum uolumen in duas secare partes. quarum priorem, quippe quia superfluum fuisset secus agere, sub silentio præterijmus: posteriorem uerò in Indice iuxta numeros sibi contingentes, adnotauimus. prout legentibus uidere erit.

B

C

cucumeris

INDEX

D

Dryini

H

N

O

P

INDEX

Pseudo-

Q

R

Rosarum

Sanguinaria

T

Taxus

Vinum

FINIS INDICIS.

Mensurarum & Ponderum Typi ad Dioscoridis mentem. Ex Galeno.

In Ponderum ratione. — *Pendet*

In Ponderum ratione		Pendet
Siliqua		*Chalcum unum*
Aegyptia faba		*Chalcum unum & semis*
Orobus		*Chalcos duos*
Obolus		*Chalcos tres*
Scrupulus		*Obolos duos*
Drachma		*Scrupulos tres*
Vncia		*Drachmas octo*
Acetabulum		*Drachmas quindecim*
Nux	*Regia*	*Vncias septem*
	Pontica	*Vnciam unam*
Libra		*Vncias duodecim*
Mina	*Medicorum*	*Vncias sexdecim*
	Italica	*Vncias decem & octo*
	Alexandrina	*Vncias uiginti.*

DE ARIDORVM MENSVRIS.

In Aridorum mensuris.	continet
Artaba Aegyptia	*Modios quinque*
Modius Aegyptius & Italicus	*Chœnices octo*
Medimnus	*Hemiecta duodecim*
Hemiectum.i.semisextum	*Congios duos*
Congius	*Chœnices quatuor, idest drachmas* 720
Chœnix	*Heminas* 3. *Atticas.i.drach.*180
Sextarius	*Heminas duas.i.drach.*120
Hemina	*Cyathos sex, idest drach.*60
Cheme	*Cyathi quartam partem, idest drach.*2.& 5.
Cochlear	*Scrupulos tres*

Ponderum & Mensurarum Liquidorum ratio

In Liquidorum mensuris, **Pendet.**

	Vini, Aceti, Aquę	Olei	Mellis
Ceramium	*lib.*80	*lib.*72	*lib.*120
Amphora	*lib.*80	*lib.*72	*lib.*120
Vrna	*libro* 40	*lib.*36	*lib.*60
Congius	*libro* 10	*lib.*9	*lib.*15
Sextarius	*lib.*1.& *uncias* 8	*lib.*	*lib.*2
Hemina	*uncias* 10	*uncias* 9	*lib.*1
Cotyla	*unc.*10	*uncias*9	*lib.*1
Oxybaphus	*drach.*18	*drach.*18	*drach.*27
Acetabulum	*drach.*18	*drachmas* 18	*drach.*27
Cyathus	*drach.*12.& *scrupulos* 4	*drach.*18	*drach.*20
Cheme	*drach.*3.& *scrup.*1	*drach.*3	*drach.*5

(Olei column order as printed: Ceramium, Amphora, Vrna, Congius, Sextarius, Hemina, Cotyla, Acetabulum drachmas 18, Oxybaphus drach.18, Cyathus, Cheme; Mellis: Ceramium, Amphora, Vrna, Congius, Sextarius, Hemina, Cotyla, Acetabulum drach.27, Oxybaphus drach.27, Cyathus, Cheme.)

CATALOGVS IMAGINVM PLANTARVM ET ANIMALIVM,

QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

IN PRIMO LIBRO

IN SECVNDO LIBRO

Crocodilus

IN TERTIO LIBRO

Origanum

IN QVARTO LIBRO

Quinquefo-

FINIS.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM LOCOS, ex Dioſcoride, & Matthioli commentarijs.

CAPITIS

DIOSCORIDIS

Ad capitis dolores ex frigiditate.

Iris Illyrica cum aceto, & roſaceo illita.
Oleum ſylueſtris oliuæ inunctum.
Oleum Amygdalinum illitum.
Viticis ſemen emplaſtri modo adhibitum.
Amygdalæ amaræ cum aceto, vel roſaceo, fronti, uel temporibus illitæ.
Torpedo marina viua admota.
Lana ſuccida cum aceto, & roſaceo impoſita.
Siſymbrium fronti, & temporibus adalligatum.
Hordacei corymbi, vel foliorum hederæ eorum ſuccus, cum aceto, & roſaceo perfuſus.
Aloe temporibus, frontique ex aceto roſaceoque illita.
Mentha fronti adalligata.
Serpyllum coctum, roſaceo, acetoque madefactum & adhibitum.
Melilotus cum roſaceo, & aceto ſubactus.
Baccharis folia per ſe illita.
Ruta ex roſaceo, & aceto ſubactus.
Scammonia ex aceto & roſaceo perfuſa.
Aniſum per ſe potum.
Sphondylium cum ruta illitum.
Aquæ marinæ vapor operto capite perceptus.
Peucedanum ex roſaceo, & aceto.
Melanthium fronti adalligatum.
Coniza minor adalligata.
Anagyris tenera folia drachmæ pondere ex vino pota.
Rhodia radix recens cum roſacei momento impoſita.
Hippogloſſum coronamenti modo adhibitum.
Chamædaphnes folia trita, & illita.
Elaterium ex lacte naribus infuſum.
Ruſci folia, & baccæ in vino potæ.
Scammonia ex aceto & roſaceo perfuſa.
Aquæ marinæ vapor operto capite receptus.

MATTHIOLI

Galanga naribus indita.
Nardum Italicum.
Lauendula.
Phu uirens, cum radicibus contuſum, & illitum.
Cinnamomi ſtillatitia aqua pota.
Cubebæ deuoratæ.
Balſamum factitium eius aqua illita.
Moſchus. / *Zibetum.* / *Ambarum.* / *Laurinum oleum.* } *linimenti modo adhibita.*
Mumia ex amaraci aqua naribus infuſa, aut ex caſtoreo, caphura, & oleo balanino.
Maſtiche manſa cum odorata cera.
Dictamni albi florentis aqua naribus infuſa.
Perſicorum nucleorum cremor ex aqua verbenacæ paratus, fronti, temporibusque illitus.
Amygdalarum amararum lacteus cremor eodem modo paratus nuſtelarum combuſtarum cinis aqua ſubactus, & illitus.
Cæpæ ſquama ferventi cinere toſta, & calida in dolentis lateris autem introducta, additis roſaceo laurino, & ſuccida lana.
Flores Caryophylli uocati ſaccharo aſſeruati, & deuorati.
Cyclamini ſuccus in errhinis additus.

CAPITIS

Hederæ folia ſeptem, totidemq; oſſium perſicorum nuclei à cortice delibrati, ex oleo, & aceto cocta, & temporibus & fronti illita.
Agaricum in potu ſumptum.
Graminis genus ſeptem internodijs diſtinctum capiti accommodatum.
Rhodia Radix recens contuſa, ex amaraci aqua fronti, & temporibus illita.
Verbenacæ aqua, aut oleum capiti adhibitum.
Verbaſci ſtillatitia aqua fronti illita.
Fungi qui ad imam ſambuci ſedem oriuntur in aqua roſacea macerati, & illiti.
Agaricum in potu ſumptum, aut in catapotijs additum.
Colocynthis in catapotijs addita.
Quinta eſſentia noſtra libr. v. capite de uino deſcripta tum pota, tum exterius fronti illita.

MATTHIOLI

Ad diuturnum capitis dolorem.

Ligni Guaiaci / *Chinæ radicis* / *Zarzæ parillæ* } *decoctum diebus continuis 40. potum.*
Punicæ arboris folia, aut eorum ſuccus illitus.
Hederæ folia ſeptem, totidemque oſſium perſicorum nuclei à cortice delibrati ex oleo, & aceto cocta, & fronti & temporibus illita.
Agaricum in potionibus, aut catapotijs, additum.
Colocynthis in catapotijs, aut potione uſurpata.

DIOSCORIDIS

Ad capitis dolores à calida cauſa genitos.

Oleum ſylueſtris oliuæ inunctum.
Vnguentum roſaceum illitum.
Liguſtri flores fronti ex roſaceo illiti.
Roſarum aridarum ex vino dilutum adhibitum.
Viticis ſemen appoſitum.
Portulaca per ſe impoſita.
Melilotus cum aceto, aut roſaceo aſperſa & adhibita.
Nymphea radix pota, & naribus indita.
Rhodia radix cum roſaceo, & fronti & temporibus adalligata.
Papaueris liquor fronti cum roſaceo illitus.
Pſyllium ex roſaceo, acetoq; aut aqua impoſitum.
Hippogloſſi ſertum capite geſtatum.
Sedum maius cum roſaceo illitum.
Solani hortulani folia adalligata.
Viniferæ uitis folia & capreoli adhibita.
Ophites lapis adalligatus.

MATTHIOLI

Arboreus, lapideuſve muſcus recens, roſaceo imbutus & impoſitus.
Populneum unguentum toti capiti inunctum.
Betulæ aqua quæ per ſe è perforato caudice fluxit illita.
Liguſtrinum oleum illitum.
Roſæ, & præſertim purpureæ auſtero uino incoctæ & illitæ.
Pomorum acidorum ſuccus cum Santalis adhibitum.
Cochlearum uiuentium mucus, fronti ex roſaceo illitus.
Punicorum acidorum vinum potum & impoſitum.
Anguium ſenecta ex aceto decocta.
Oui recentis uitellus, albumq, ex roſaceo, & roſacea aqua.
Mica tritici panis amygdalino, papauerinoq; oleo imbuta, & fronti adalligata.

Portulaca contusa, & fronti imposita.
Plantaginis succus ex rosaceo illitus.
Cucurbitæ, & cucumeris recētis ramenta fronti adalligata.
Lactucę succus cum rosaceo, & aceto impositus.
Fabaria contusa ex aceto.
Nymphęę recentia folia capiti superposita.
Polygoni maioris succus illitus.
Hyosciami recentia folia fronti adalligata.
Psyllij seminis mucago fronti ex rosaceo adhibita.
Solani hortulani succus fronti impositus.
Mandragorę recentia folia capiti superposita.
Alsine contusa & adhibita.
Sedi cuiuscunque succus, aut herba ipsa contusa, & illita.
Cotiledonis vtriusq; succus impositus.
Cymbalaria vulgaris contusa, & illita.
Momordicę fructus amygdalino oleo insolatus, contusus, & illitus.
Santalum album cum aqua rosacea adhibitum.
Caphura & rosacea aqua imposita.
Rosaceum oleum tepidum.
Syluestris oliuę oleum inunctum.
Punicę folia contrita, aut eorum succus cum rosaceo illitus.
Amygdalæ dulces ex aqua rosacea contritę, & illitæ.
Oleum in quo cucurbitę flores insolati fuerint illitum.
Mustelarum exustarum cinis aqua subactus & illitus.
Senę decoctum, uel dilutum potum.
Eiusdem folia in lationibus addita.

MATTHIOLI
Ad emicraneam.

Thuris & Myrrhæ puluis oui albo exceptus & fronti & temporibus illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Sagapenum ex Betonicę decocto potum.
Cucumeris syluestris radix in aqua elixa, tusa, & oleo subacta, & cum absinthio applicata.

DIOSCORIDIS
Ad expurgandum caput.

Brassicę succus, Anemonis succus, Betę succus, Chelidonij ma. succus, Cyclamini ma. succus, Cepę succus } naribus infusus.
Pyrethrum, Staphisagriæ } diu mansa.
Colocynthis in catapotijs deuorata.
Vua paßa cum pipere manducata.
Atramentum sutorium lanis naribus inditum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus naribus infusus.
Cubebæ cum mastichæ mansæ.
Mastiche vnà cum cera odorata commansa.
Gattariæ succus naribus infusus.
Amaraci succus naribus inditus.
Imperatoriæ radix commansa.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum in catapotijs deuoratum.
Sinapi & nasturtij semen commansum.
Cyclamini succus naribus infusus.

DIOSCORIDIS
Ad capitis dolores faciunt.

Stiracinum oleum olfactum.
Oliuæ flauæ, Glandes, Palmulæ Phœnicię, Iuglandes nuces } in cibis acceptæ.
Arbuti fructus, Ferulæ caules } deuorati
Mei radices largius sumptæ.
Absinthij liquamentum haustum.

CAPITIS

MATTHIOLI

Vinum generosum largius sumptum.
Sinapis in cibis vsurpata.
Ponticæ nuces largius deuoratæ.
Lac abundè potum.

DIOSCORIDIS
Ad veternosos.

Viticis semen cum rosacco & aceto perfusum.
Castoreum ex aceto & rosaceo naribus infusum.
Cæpa decocta, & in cibum sumpta.
Sinapi deraso capiti appositum.
Sphondilium suffitum, & ex oleo capiti illitum.
Peucedanum cum aceto, & rosaceo inunctum.

MATTHIOLI

Nardus Italica, Lauendula } cùm pota, tum illita.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij aqua, secundarius liquor & oleum inunctum.
Sisymbrij succus ex aceto illitus.
Caryophylli flores sacharo conditi & deuorati.
Agaricum potum cum purganti medicamento.
Oleum è floribus & folijs hyssopi paratum & illitum.
Stœchas addita scilla, aut eius aceto pota.
Dictamnus albus quomodolibet adhibitus.
Saluia tam in potionibus, quàm in fomentis usurpata.
Saccharum è saluiæ floribus paratum.
Gattaria & bibita & fotu adhibita.
Amaracus introrsum, & extrorsum accepta.
Imperatoriæ radix quoquo modo vsurpata.
Rosmarinum, vel saccharum ex eius floribus paratum.
Euphorbium occipiti affrictum.
Chamædrys in potionibus addita, & occipitio adalligata.
Quinta essentia nostra li.5. comment. de uino descripta tum pota tum naribus iniecta.

DIOSCORIDIS
Ad somnum conciliandum.

Iris illyrica pota.
Amomum fronti illitum.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Viticis semen potum.
Lactuca in cibum sumpta.
Aloe illita per sese, vel ex rosaceo.
Baccharis odorata.
Iunci Aethiopici semen potum.
Papaueris erratici quinq; sex ve capita in vini cyathis tribus ad dimidium decocta, & potui data.
Hyosciami semen potum, ac appositum.
Solani somnifici radicum cortex drachmæ pondere in vino potus.
Mandragoræ radicis ex uino decoctum cyathi vnius mensura potum.
Mandragoræ poma olfacta naribus.
Mandragorę liquor sedi pro balano subditus.

MATTHIOLI

Arborei, lapideiue musci dilutum ex vino paratum potū.
Salicis recentia folia in lotionibus addita.
Persicorum nucleorum cremor fronti & temporibus adhibitus.
Amygdalæ dulces cum rosacea aqua illitę.
Lactucæ succus ex rosaceo fronti & temporibus illitus.
Solani somnifici radicis cortex drachmę pondere cum vino potus.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS
Somnia terribilia faciunt.

Fabæ, Lentes } in cibum acceptæ
Picnocomi semen comæ drachmæ pondere potum.
Smilacis læuis semen cum dorycnio potum ternis singulorum.

MAT-

MATTHIOLI.

Phasioli in cibum sumpti.

DIOSCORIDIS

Sternutamenta ciet.

Sinapi semen tritum & naribus admotum.
Ptarmicæ flores admoti.
Struthij radix trita & admota.
Ranunculi radix sicca, & in puluerẽ trita, naribus indita.
Daphnoides naribus indita.
Veratri albi radix trita & imposita.

MATTHIOLI

Piper tritum naribus inditum.
Cyclamini radix indita.

DIOSCORIDIS

Ad vertiginosos.

Balsami semen per se potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo illitum.
Galbanum olfactum.
Brioniæ radix pota per continuum annum quotidie drachmæ pondere.
Vitis nigræ viticulæ primæ recentes decoctæ, & in cibis acceptæ.
Vinum } *Scillinum potum.*
Acetum

MATTHIOLI

Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii primus, secundus, & tertius liquor inunctus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cochleæ cum suis testis tritæ ex aceto potæ.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.
Cariophilorũ flores sacharo asseruati, & frequẽter deuorati.
Combebarum grana quoq; quotidie sumpta.
Agaricum potioni infusum, & pro sapone vsurpatum.
Saluia tam in potu quam in fomentis sumpta.
Saccharum saluiæ floribus paratum.
Gattaria potui data, & forinsecus illita.
Amaracus tùm pota tum illita.
Imperatoriæ radix in potiones & localia medicamenta addita.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Rosmarinum quocunque modo vsurpatum.
Saccharum è floribus rorismarini paratum.
Sagapenum in potu sumptum, & exterius inditum.
Chamædrys quoquomodo vsurpata.

DIOSCORIDIS

Ad comitiales.

Cardamomum ex aqua potum.
Cancamum per se potum.
Balsami semen haustum.
Bitumen Naptha suffitum comitiales deprehendit,
Populi nigræ semen ex aceto.
Ficus siccæ in cibum acceptæ.
Conculæ Indicæ suffitæ excitant.
Coagulum leporium potum.
Mustelæ uentriculus coriandro infarctus, inueteratusque deuoratus.
Mustelæ eiusdem sanguis potus.
Asininum iecur tostum in ieiunio sumptum.
Vngula asini combusta pota.
Equorum lichenes triti, & ex aceto hausti.
Lapis in hirundinum pullorum primæ fœturæ ventriculo inuentus pro amuleto in cerui aluta suspensus.
Semen lactis potum uousq; aluum citet.
Phocæ coagulum bibitum.
Vrsinum fel ad linguendum datum.
Testudinis fel naribus inditum.
Testudinis terrestris sanguis potus.
Ciconiæ fimum ex aqua potum.
Plantago cum lenticula decocta in cibis sumpta.
Sinapi tritum naribus inditum.
Piper diu mansum

Scilla hausta.
Agarichus drachmæ pondere cum oxymelite haustus.
Eryngij radix ex dulci aqua ebibita.
Rutæ syluestris semen potum.
Seselis Massiliensis radix & semen potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo capiti inunctum.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum aceto mulso bibitus.
Ladanum olfactum.
Ammoniacum in eclegmate cum melle datum.
Trifolij semen & folia pota.
Conyza cum aceto bibita.
Anthyllis altera ex oxymelite pota.
Betonicæ folia hausta.
Quinque folium triginta diebus.
Papaueris spumei semen cum mulsa aqua potum.
Veratrum nigrum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Vitis alba drachmæ pondere anno toto quotidie hausta.
Vitis nigræ viticulæ primæ virentes coctæ, & in cibis sumptæ.
Acetum mulsum potum.
Vinum & acetum scillinum potum.
Selenites lapis tritus ebibitus.
Aetites lapis cum Cyprino vnguento aut gleucino, uel alio excalfaciente illitus.
Cotes naxia pota.

MATTHIOLI

Nardus Italica.
Lauendula.
Asarina & eius decoctum potum.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquor omnis illitus.
Mumia ex amaraci aqua naribus immissa.
Cranium humanum potum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Leporis coagulum cum aceto bibitum.
Lapis in felle bubulo inuentus tritus lentis quantitate, & in errhinis additus.
Aqua stillatitia humani stercoris pota.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Caryophyllorũ flores ex betonicæ, aut amaraci decocto poti.
Iidem sacchar o asseruati frequenter deuorati.
Cyclaminus in potione, vel clysmate infusus, aut eius succus in errehinis additus.
Agaricum potioni ingestum.
Aristolochia rotunda.
Hyssopum quoquo modo sumptum.
Stœchas cum Scilla, aut eius aceto vsurpata.
Dictamus albus.
Saluia tam pota, quàm trita adhibita.
Amaracus quouis modo usu veniat.
Galegæ succus sescunciæ pondere potus.
Imperatoriæ radix in potionibus addita.
Senæ dilutum vel decoctum potum.
Rosmarinum, uel saccharum ex eius floribus paratum.
Sagapenum deuoratum.
Quercini visci lignum in tenuissimum puluerem redactum, & diebus quadraginta potum.
Vincetossici radices tritæ vnà cum pæoniæ semine.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædrys in potionibus addita.
Philipendulæ radicis puluis cibis inspersus.
Palmæ Christi seminis caulis drachmę pondere ex uino potus.
Eiusdem radicum decoctum diutius vino mistum potum.
Pæonia Galeni collo suspensa.
Pæoniæ semina filo traiecta, & collo circunligata.
Hyperici florentis aqua stillatitia pota.
Chamepitys decoctum ex rhodomelle, & oxymelite diebus pluribus potum.

Galege succus drachmarum quatuor pondere haustus.
Ellebori nigri dilutum potum.
Colocynthis in catapotijs addita aut in potionibus.
Quinta essentia nostra li.5.comm.de vino descripta hausta.
Acetum scillinum frequenter haustum.
Stibium nostrum proprio commen. descriptum.
Corallium tam suspensum, quàm potum.

MATTHIOLI

Ad melancholiam.

Anacardia.
Quinta essentia nostra comment. de vino lib.5. descripta frequenter vsurpata.

Ad apoplexiam.

DIOSCORIDIS

Vitis albæ radix continuo anno quotidie drachmæ pondere hausta.

MATTHIOLI

Nardi Italicæ }
Lauendulæ } *stillatitia aqua pota.*
Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquor primus, secundus, tertius illitus.
Agaricum in potu sumptum aut in catapotijs deuoratum.
Quinta essentia nostra li.5.comm.de vino descripta potu.

DIOSCORIDIS

Ad Phrenesim.

Vnguentum crocinum perfusum aut naribus illitum.
Vitex aceto & oleo instillatus.
Asparagus in vino albo potus.
Serpyllum cum aceto & rosaceo impositum.
Sphondilium suffitum, impositum, & capiti ex oleo inunctũ.
Peucedanum.

MATTHIOLI

Maluæ succus octo unciarum pondere potus.
Solani hortensis, tum foliorum, tum baccharum succus sincipiti cum linteolis superpositus.
Borraginis, aut buglossi stillatitia aqua.

Ad cerebri inflãmationes quas syriasim uocant.

DIOSCORIDIS

Cucurbitæ ramenta sincipiti apposita.
Peponis ramenta sincipiti adhibita.
Heliotropij folia fronti adhibita.
Acetũ fronti illitum.

MATTHIOLI

Agaricum potui datum.
Sãtala omnia ex rosaceo aceto & caphuræ momento illita.

DIOSCORIDIS

Ad obliuiosos & deperditam memoriam.

Ocimi semen potum.
Veratrum nigrum potum.
Betonicæ folia pota.
Epithymum potum.

MATTHIOLI

Poma dulcia.
Citria mala.
Santalum omne.
Maluæ succus vnciarum sex pondere potus.
Scorzoneræ radix, aut eius succus bibitus.
Agaricum sumptum.
Thymus drachmarum duarum pondere ex oxymelite potus.
Senæ decoctum, vel dilutum potum.
Vincetossici radices tritæ cum ocimi semine, aut cum citrei mali cortice, aut cum margaritis haustæ.
Mellißophyllon quocunque modo frequenter potum.
Aspleni decoctum haustum.
Borraginis aut buglossi decoctum ex vino, aut ex aqua paratum potum.
Ellebori nigri dilutum.
Sirupus è polypodio, & præsertim ad hypochondriacam. ui de lib.4.comm.de Polypodio.
Acetum scillinum haustum.

Quinta essentia nostra lib.5.comm.de vino descripta.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere haustum.
Argentum viuum præcipitatum octo granorum pondere ebibitum.
Aurum.
Corallium.
Margaritæ.
Oleum è lapide gagate tum potum, tum illitum.

DIOSCORIDIS

Ad crapulam ebrietatemque tollendam.

Crocum ex passo præsumptum.
Punicorum malorum succus }
Myrthi baccarum succus } *haustus.*
Brassica summo cibo sumpta.
Absinthium præsumptum.

MATTHIOLI

Iuniperinum gummi suffitum & capiti inspersum.
Acetum testiculis cum linteolis adhibitum.
Croci florum stillatitia aqua pota.
Amygdalæ amaræ sex ante potum deuoratæ.

DIOSCORIDIS

ad capitis fluxiones.

Vnguentum irinum naribus illitum.
Styrax illita, suffitaque.
Bitumen naphtha suffitum.
Cinnamomum potum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate deuoratæ, ubi fluxio pectus afficiat.
Nuces auellanæ tostæ, & cum exigu piperis potæ.
Dracunculi maioris radix tosta, uel ixa deuorata.
Tragacantha in eclegmate cum mee sumpta.
Hyssopum cum fico, ruta, melleq́; ex qua decoctũ potum.
Helichrysum coma trium obolorum pondere in uino diluto pota.
Hyosciami semen oboli pondere, adito papaueris semine haustum.

MATTHIOLI

Auellanæ tritæ, & cum exiguo piper haustæ.
Santalum rubrum capiti inspersum.
Styrax suffita, & capiti illita.
Caryophylli aromatici suffiti fumo nãbus excepto.
Agaricum in potionibus additum.
Rosmarinum.

DIOSCORIDIS

Ad cerebrum roborandum.

Agallochum potum.

DIOSCORIDIS

Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota
Balsami factitij vnusquisque liquor illitu.
Moscus.
Zibetum.
Ambarum.
Garyophyllorum puluis capiti inspersus
Garyophylli flores saccaro conditi freqenter deuorati.
Stœchas.
Mentha Græca.
Saliua.
Sena in capitis perfusionibus addita.
Rosmarinum atq; saccharum ex eius pribus paratum.
Caryophyllatæ radix olfacta.
Rhodiæ radix olfacta, uel quomodolit usurpata.
Quinta essentia nostra commento de ino descripta.

DIOSCORIDIS

Ad capitis vlcera maantia.

Thus cum nitro confricatum.
Fici, & caprifici lacteus succus cum penta appositus.
Vrina inueterata apposita.
Fænum græcum appositum.
Cicer adhibitum.
Malua ex vrina humana emplastrata

Alij cinis ex melle inunctus.
Cyclamini decoctum fomenti modo adhibitum.
Bulbi cum cremato nitro adhibiti.
Melilotus ex aqua cum creta chia, vinoque aut galla inuncta.
Rubi folia imposita.
Lilij cremata radix ex melle adhibita.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Acida muria inspersa.

MATTHIOLI

Hederæ helicis folia in pileum consuta, & capiti imposita.
Centaurij minoris succus illitus.
Mentha illita.

DIOSCORIDIS
Ad conuulsionem.

Iris Illyrica ex aceto pota.
Acori decoctum bibitum.
Cardamomum ex aqua potum.
Iunci odorati radicis drachma vna cũ pari pondere piperis per dies aliquot data.
Costus ex vino & absinthio exhibitus.
Balsamum ex aqua haustum.
Helenium ex melle in eclegmate exhibitum.
Vnguentum sampsuchinum more cataplasmatis appositum.
Vnguentum metopium illitum.
Bdellium illitum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pendere in aqua mulsa hausta.
Ficulneus cinis ex oleo illitus.
Erinacei terrestris caro in cibum sumpta.
Castoreum inunctum & potum.
Serpyllum potum.
Fimum caprinum cum aceto bibitum.
Dracunculi radix tosta & elixa deuorata cum melle.
Asphodeli radix dracmæ pondere.
Capparis semen potum.
Capparis cortex pariter haustus.
Argemone emplastrata.
Agaricus sumptus trium obolorum pandere cum mulso.
Rhaponticum potum.
Galbanum deglutitum.
Gentianæ radix drachmæ pondere pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix ex uino pota.
Spinæ albæ semen potum.
Acanthij radices potæ.
Abrotani semen cum aqua potum.
Leucacanthæ radicis ex vino decoctum exhaustum.
Origanum estum cum fico.
Eryngij radix pota cum aqua mulsa.
Pulegium cum posca potum.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radix in aqua decocta, & pota.
Panaces herculeum linitum.
Libanotis, radices cum loliacea farina emplastratæ.
Peucedanum ex aceto, & rosaceo inunctum.
Clinopodium bibitum.
Chamædryi decoctum potum.
Laser oboli pondere datum deuoratum.
Sagapenum potum.
Galbanum deuoratum.
Betonicæ folia denarij pondere cum hydromelite data.
Xyridis radix ex passo bibita.
Symphytum ex aceto mulso bibitum.
Psyllium illitum.
Serpyllum potum, aut, aut illitum.
Verbasci decoctum bibitum.
Bryoniæ eclegma ex melle.
Vinum scillinum haustum.
Vinum chamædrytes bibitum.

Vrinum tragoriganites bibitum.
Satirij radix ex uino nigro austero bibita.
Coris ex uino pota.

MATTHIOLI

Oleum irinum inunctum.
Nardus Italica,
Lauendula.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitij liquores omnes.
Helenij radicis farina.
Oleum nucum inunctum.
Mumia tum foris, tum intus usurpata.
Oleum ex semine lini illitum.
Cyclaminus in potione sumptus, uel clystere infusus, aut in errhinis additus.
Agaricum potu vsurpatum.
Oleum è folijs & floribus hyssopi paratum.
Stœcas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegij decoctum tum potum, tum fotu adhibitum.
Saluia tam pota, quàm fotu vsurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoriæ radix,
Euphorbium ex leucoii oleo illitum.
Vnguentum è uisci in pyro syluestri nascentis foliis & recentis capi pinguedine paratum, uice uisci commen.
Chamædrys in fomentis & vnguentis addita.
Liliorum alborum oleum illitum.
Cannabis radix decocta, & deinde tusa & illita.
Colocynthis in catapotiis addita.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.
Oleum è lapide gagate illitum.

MATTHIOLI.
Ad stuporem.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitii liquores omnes.
Oleum sinapinum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Oleum è floribus & foliis hyssopi illitum.
Stœcas in balneis laconicis & fomentis addita.
Pulegii decoctum.
Saluia tam intus sumpta quam exterius admota.
Amaracus.
Imperatorię radix.
Rosmarinum.
Euphorbium ex leuconii oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Chamæpithys decoctum ex rhodomelle potum.
Quinta essentia nostra comment. de uino descripta sam pota, quàm illita.

DIOSCORIDIS
Ad paralysim.

Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum
Capparis semen & cortex potus.
Sagapenum potum.
Rubiæ radix hausta.
Colocynthis clistere perfusa.
Vitis nigræ uiticulæ primę recentes coctę, comestæque.
Vinum scillinum haustum.

MATTHIOLI.

Iridis radices conditæ, deuoratę.
Nardus Italica.
Lauendula.
Asarina per se, aut eius decoctum potum.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsami factitii liquores omnes illiti.
Helenii radicis farina bibita.
Oleum sinapinum inunctum.
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Mumia ex amaraci aqua illita.

Iuglandium oleum illitum cum calce lota.
Anacardia.
Castoreum cum mulsa potum.
Flores caryophylli ex betonicæ aut amaraci decocto poti.
Iidem saccharo asseruati, & frequenter deuorati.
Cyclaminus in potione, uel clysteri sumptus, aut eius succus in errhinis additus.
Agaricum in catapotijs, aut potione sumptum.
Oleum è folijs, & floribus hyssopi paratum inunctum.
Stœchas in balneis laconicis, & fomentis addita.
Pulegij decoctum, cum haustum, tum fotum.
Saluia tam potione quàm fomentis vsurpata.
Gattaria.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum vel dilutum.
Euphorbium ex leucoij oleo exterius illitum.
Chamædrys.
Oleum liliorum alborum.
Bellidis genera omnia.
Hyperici florentis stillatitia aqua pota.
Chamæpitys decoctum ex rhodomelle, & oxymellite potum pluribus diebus.
Conditum & pilulæ contra neruorum resolutionem. vide chamæpitys commentarium.
Colocynthis in catapotijs addita.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de vino descripta pota & illita.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.
Oleum è gagate lapide inunctum.

DIOSCORIDIS

Ad tremorem.

Cerebrum leporinum tostum comestum.
Castoreum potum, & inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Altheæ decoctum potum.

MATTHIOLI

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia pota.
Balsami factitij liquor & oleum
Nuclei pinei frequenter deuorati.
Saluia tum potu, tum fotu vsurpata.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Chamædrys.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle haustum.
Quinta essentia nostra tam pota, quàm illita. parandi rationem habes lib. 5. comment. de vino.

DIOSCORIDIS

Ad fluxiones.

Farina tritici cum Apollinaris herbæ succo apposita.
Farina hordei ex aceto adhibita.

DIOSCORIDIS

Ad ægritudines, & dolores.

Oleum sicyonium inunctum.
Oleum laurinnm illitum.
Elæomeli illitum.
Vnguentum Cyprinum }
Vnguentum Gleucinum } *inunctum.*
Vnguentum Metopium }
Vnguentum Amaracinum }
Bdellium malagmati insertum.
Lixiuium ex cinere ficus ex oleo illitum.
Castoreum potum, & illitum.
Erinacei terrestris caro deuorata in cibis.
Viperinæ carnes decoctæ, & esui datæ.
Poterij radicis decoctum potum.
Peucedanum ex aceto & rosaceo inunctum.
Laser oboli pondere deuoratum.
Centarium minus ebibitum.
Lilij radix inassata, melleque excepta imposita.
Satyrij radix ex uino nigro austero pota.

Altheæ radix per se, vel decocta in vino, aut aqua mulsa emplastri modo imposita.
Coccum infectorium cum aceto illitum præcisos iuuat neruos.
Senecij folia ad eadem præstant illita.
Narcissi radix illita ad eadem vtiliter imponitur.
Hippophesti succus trium obolorum pondere potus.
Aqua marina perfusa.
Acetum scillinum potum.
Vinum de stœchade haustum.
Vinum de thymo potum.
Sesamum illitum crassitiem iuuat.

MATTHIOLI

Oleum larignæ resinæ, vel terebinthinæ illitum.
Nuclei pinei frequenter in cibis vsurpati.
Terebinthina resina }
Largina resina } *deuorata cum chamæpithy.*
Abiegna resina }
Nucis Indicæ }
Nucis Myristicæ } *oleum tum potum tum illitum.*
Fabalium caulium, & siliquarum cinis cum vetere axungia illitus.
Stœchas in balneis, fomentis, & laconicis addita.
Pulegium.
Amaracus.
Aiuga.
Cortusæ herbæ flores in amygdalino oleo recenter presso & rosaceo completo pari pondere commisti diu insolati, & illiti.

DIOSCORIDIS

Ad neruorum vulnera.

Cochleæ terrestres tusæ & impositæ.
Terreni vermes tusi, & illiti.
Butyrum illitum.
Senecionis folia emplastri modo imposita cũ thuris manna.
Dracunculi minoris folia illita.
Poterij radix tusa, & imposita.
Lilij radix melle subacta illita.
Coccum infectorium cum aceto illitum.
Narcissi radix illita.

MATTHIOLI

Balsamum factitium impositum.
Terebinthinæ }
Lariceæ } *Resinæ oleum.*
Abiegnæ }
Abiegna lachryma.
Iuglandium oleum.
Cochlearum caro cum farinæ polline imposita.
Oleum è terrenis vermibus, addito præsertim factitio balsamo, aut oleo è terebinthina confecto.
Hyperici oleum.
Oleum è fructu momordicæ illitum.

MATTHIOLI

Ad contractionum duritiem.

Muris montani pinguedo illita.
Taxi pinguedo inuncta.
Oleum ex ouorum uitellis perunctum.
Ceruina, & vitulina medulla.
Oleum ex lini semine.

MATTHIOLI

Ad contusiones,

Cochlearum terrestrium caro cum farinæ polline imposita.
Farina fabarum cum oxymelite subacta.
Dracunculi radix cum melle & caprino fimo illitu.

DIOSCORIDIS

Ad neruorum crassitiem.

Sesamum emplastri modo impositum.
Sarmentitius cinis cum axungia uel oleo illitus.

DIOSCORIDIS

Ad palpebrarum defluuium.

Nardi indicæ decoctum fotu adhibitum.

Cochleæ

Cochleæ terrestres acu traijciuntur, vt effluat humor, quo postea palpebræ illinuntur.
Oesipus illitus.
Condrillæ gummi, ac pariter lac impositum.
Lapis armenius illitus.

DIOSCORIDIS

A palpebrarum, oculorumque scabritiem.

Thuris cortex tostus, & appositus.
Picis fuligo illita.
Licium appositum.
Sepiæ os leuigatum, & illitum.

Fel { *Marini scorpionis*, *Marinæ testudinis*, *Perdicis*, *Aquilæ*, *Gallinæ albæ*, *Syluestris capræ* } *illitum.*

Sinapi tritum ex melle inunctum.
Omphacium impositum.
Squama æris illita.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Hæmatites lapis melle exceptus adhibitus.

DIOSCORIDIS

Ad palpebrarum fluxiones.

Amaraci folia cum polenta illita.
Alsine cum polenta imposita.
Ricini folia cum polenta trita, & emplastri modo adhibita.

DIOSCORIDIS

Ad palpebrarum crassitiem.

Mitulorum cinis plumbi modo lotus, & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.

DIOSCORIDIS

Ad palebrarum scabiem.

Cæpæ succus cum pari spodio impositus.
Aloe illita.
Fici lac inunctum.

MATTHIOLI

Tragacanthe lachryma lacte macerata & illita.
Sagapenum cum aceto superpositum.

MATTHIOLI

Ad palpebrarum inflammationes.

Ouum gallinaceum crudum admisso rosaceo impositum.
Solani Halicacabi baccæ musto dilutæ, & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Borraginis, vulgarisq; buglossi stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum albugines.

Opobalsamum illitum, instillatumque.
Cancamum vino maceratum, & impositum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha impositum.
Mitulorum cinis plumbi modo lotus & illitus.
Conchulæ Indicæ cinis oculis inditus.
Cochlearum putaminum cinis melle exceptus linitus.
Marini scorpionis fel instillatum.
Idemq; præstat fel testudinis, perdicis, aquilæ, gallinæ albæ, & syluestris capræ.
Vrina humana æreo vase decocta illita.
Lactucæ syluestris lacteus succus instillatus.
Dracunculi succus immissus.
Cæparum succus perfusus.
Gingiber illitus.
Chamæsyces succus cum melle inunctus.
Argemones folia imposita.
Ammoniacum impositum.
Loti domestici succus ex melle illitus.
Sal impositum.
Salis flos eodem modo adhibitus.
Sapphirus lapis appositus.
Aeris squama imposita.

MATTHIOLI

Moschus impositus.
Radix ebeni trita, & cum aqua instillata.
Mustelarum crematarum cinis oculis iniectus.
Chamæleontis dexter oculus, viuo animali erutus, & cum caprino lacte mistus.
Centaurij minoris succus cum melle illitus.
Hieracij succus iniectus.
Sagapenum rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sarcocolla in cratere vitreo asinino lacte quinq; diebus macerata, & deinde instillata.
Scabiosæ succus cũ chrysocollæ & caphuræ momẽto illitus.
Anthirrhinum fronti adalligatum.
Corallij cinis in collyrijs additus.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum cicatrices delendas.

Cancamum uino maceratum & infusum.
Myrrha illita.
Bitumen naphtha instillatum.
Cedria illita.
Cochlearum terrestrium cinis cum melle impositus.
Vrina humana æreo uase decocta, infusa.
Feni græci oleum cum myrteo impositum.
Sagapenum inditum.
Chamæsyces succus cum melle illitus.
Aerugo immissa.
Vini fex adusta imposita.
Corallium tritum inditum.
Hematites lapis immissus.
Sapphyrus lapis adhibitus.

MATTHIOLI

Hieracij succus instillatus.
Sarcocolla asinino lacte macerata & instillata.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum nubeculas.

Acori succus instillatus.
Casia alijs medicamentis ocularibus excepta, & iniecta.
Cinnamomum impositum.
Cerasi gummi inditum.
Acacalis dilutum ad collyria additur, quæ oculis claritatem faciunt.
Acaciæ succus elotus & infusus.
Punicorum malorum cytini tres quantumuis minimi deuorati anno, ab omni lippitudine preseruant.
Thus immissum.
Crocomagma illitum.
Ebeni tenuissima ramenta vino optimo macerata, & in colliria addita.
Lycium inditum.
Cedria inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Viperæ caro decocta, & in cibis desumpta.
Hirundines ficedularum modo in cibis deuoratæ.
Cinis hirundinum collyrijs adhibitus.
Adeps piscium inunctus.
Fœniculi succus infusus.

Fel { *Marini scorpionis*, *Marinæ testudinis*, *Perdicis*, *Aquilæ*, *Gallinæ albæ*, *Syluestris capræ* } *infusum.*

Vrina humana æreo vase decocta instillata.
Lactucæ syluestris lacteus succus illitus.
Dracunculi ma. rad. succus inunctus.
Cæparum succus inditus.
Loti domestici succus infusus.
Hirundinariæ ma. suc. æreo uase cũ melle decoctus inũctus.
Othonnæ succus instillatus.

Centaurij minoris succus impositus.
Ruta in cibis sumpta.
Omphacium instillatum.
Panaces Herac. inunctum.
Libanotis foliorum, & radicis succus infusus cum melle.
Laser ex melle inunctus.
Apiastri succus cum melle inditus.
Marrubij succus ex melle illitus.
Pumex indita.
Salis flos immissus.
Vini fex cremata imposita.
Pyrites lapis inditus.
Thyties lapis impositus.
Geodes lapis impositus.
Sapphyrus lapis impositus.

MATTHIOLI

Viperæ totius cum thure, & succo fœniculi combustæ cinis per se inspersus, aut alijs collyrijs additus.
Leporinum fel saccharo exceptum, & illitum.
Mustelarum fel cum fœniculi succo instillatum.
Stercoris humani stillatitia aqua imposita.
Scorzoneræ radicis lac instillatum.
Capę succus inunctus.
Caryophylli in tenuissimum puluerem triti, & inditi.
Chelidonij maioris succus cum lacte muliebri instillatus.
Hieracij succus instillatus.
Sagapenum rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sarcocolla in cratere vitreo asinino lacte diebus quinque macerata, & instillata.
Vinum è fragis instillatum.
Euphragia quouis modo intus sumpta.
Loti vrbanæ succus instillatus.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum vngulas.

Sepię piscis os tritum & impositum.
Glycyrrhizę radicis puluis inspersus.

MATTHIOLI

Tragacanthę lacryma lacte macerata & illita.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum ictus, & vulnera.

Lac humanum cum thure iniectum.
Sanguis { Palumbi, Columbę, Turturis, Perdicis } illitus.
Stæbis folia emplastri modo imposita.
Hæmatides lapis cum lacte iniectus.

Ad oculorum vlcera.
DIOSCORIDIS

Fuligo { Thuris, Terebinthinę, Butyri } illita.
Thuris cortex impositus.
Myrrha iniecta.
Cornu ceruinum vstum impositum lotum.
Amylum linitum, & peculiariter cauis vlceribus.
Stimmi iniectum.
Lapis { Gallactites, Sapphyrus, Samius } cum lacte infusus.

DIOSCORIDIS
Ad erosos oculorum angulos.

Oesypum inunctum.
Omphacium illitum.

MATTHIOLI

Picis fuligo imposita.

DIOSCORIDIS
Ad ægilopas, & sinus.

Iuglandium ueterum nuclei triti & illiti.
Myrti decoctum infusum.

Malua cruda commanducata cum exiguo sale adhibita.
Plantago emplastri modo imposita.
Auricula muris altera illita.
Baccharis folia emplastri modo in principio indita.
Anthemis illita.
Solani hortolani concisa folia imposita.
Eiusdem succus cum rubenti gallinarum fimo illitus.
Aegilops adhibita.
Oenanthes. v. labruscæ flos impositus.
Cadmia illita.
Aeris squama indita.
Stimmi inditum.

DIOSCORIDIS
Ad procidentes oculos & vuas.

Fabarum farina cum rosis, ouorum albo & thure emplastri modo imposita.
Rubi folia trita, & imposita.
Sapphyrus lapis adhibitus.

DIOSCORIDIS
Ad oculorum inflammationes.

Amomum ex vna passa illitum.
Fuligo { Thuris, Picis } illita.
Cupressi pilulæ cum polenta illitæ.
Myrthi baccæ cum polline polentæ impositæ.
Cotoneorum malorum flores emplastri modo.
Caseus illitus.
Saccharum infusum.
Sesame herba ex vino decocta, & imposita.
Portulaca cum polenta illita.
Intybus per se, & cum polenta adhibita.
Cucurbitæ ramenta imposita.
Ammones radix illita.
Auricula muris cum polenta emplastri modo adhibita.
Gentianę succus inunctus.
Abrotanum cum cydonio malo decoctum, aut pane, & emplastri modo adhibitum.
Melilotus cataplasmatis addita.
Baccharis folia illita.
Sedi maioris folia imposita.
Apium cum pane, aut polenta impositum.
Rubi Idei flos ex mello inunctus.
Elatinę folia cum polenta apposita.
Papaueris liquor cum tosto oui uitello, & croco impositus.
Hyosciami semen & folia cum farina, polentave imposita.
Mandragorę folia recentia cum polenta adhibita.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Aster atticus illitus.
Violę purpureę folia illita.
Ricini folia cum polenta imposita.

MATTHIOLI

Lac muliebre unà cum aqua rosacea, in qua accensum thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillatum.
Caphura in collyrijs addita.
Cochleę in nitido mortario tusæ vnà cum ouo gallinaceo in cocto & ex succida lana fronti adalligatę.
Cyani succus instillatus.
Hieracij succus cum muliebri lacte instillatus.
Betonicę folia contrita, & fronti adalligata.
Consolidę regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Vinum è fragis adhibitum.
Solani hortensis tum foliorum, tum baccarum succus illitis linteolis, fronti superpositus.
Solani Haliacacabi baccę musto dilutæ & impositæ.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Borraginis, & Buglossi vulgaris stillatitia aqua tam extra quàm intus imposita.
Lapis Achates inspectus.

DIO-

DIOSCORIDIS.

Ad oculorum dolores.

Oui vitellus tostus addito rosaceo & croco illitus.
Sesame herba in vino decocta illita.
Ocimi succus infusus.
Absinthium ex passo decoctum adhibitum.
Ruta cum polenta emplastri modo imposita.
Aconiti pardalianches radix permiscetur ocularijs medicamentis, quæ doloribus oculorum auxiliantur.

MATTHIOLI.

Lac muliebre & aqua rosacea, in qua accẽsum thus trigesies extinctum fuerit, oculis instillata.
Caphura in collyrijs addita.
Cochleæ in nitido mortario tusæ vna cum ouo gallinaceo incocto, ex succida lana fronti adalligatæ.
Cyami succus instillatus.
Consolidæ Regalis flores triti & ex rosacea aqua illiti.
Solani hortensis cum foliorum, tum baccarum succus illitus linteolis fronti adhibitus.
Solani halicacabi rubentes baccæ musto dilutæ, & impositę.
Lentis palustris stillatitia aqua imposita.
Lapis acathes inspectus.

DIOSCORIDIS.

Ad lusciolos.

Iecoris { Caprini / Hircini } emanans succus dum assatur iniectus.
Caprinum iecur tostum in cibis sumptum.
Syluestrium caprarum fel inunctum.
Sanguis { Palumbi / Columbæ / Turturis / Perdicis } illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad suffusiones.

Fel marini scorpionis inditum.
Viperæ adeps admixto cedrino liquore, Attico melle, & vetere oleo. Gal. verò non probat.
Fel { Testudinis marinę / Perdicis / Aquilę / Gallinæ albę / Capręsyluestris } illitum.
Fabarum farina vino macerata & illita.
Cęparum succus instillatus.
Cyclamini succus infusus.
Sagapenum impositum.
Euphorbium impositum, cùm cautela tamen.

MATTHIOLI.

Cępę succus inunctus.
Hieracij succus instillatus.
Polium fronti adalligatum.

DIOSCORIDIS.

Ad lippitudines.

Portulaca & eius succus impositus.
Plantaginis succus infusus.
Sedi maioris follia illita.
Chalcitis inditus cum cautela tamen.
Spongiarum crematarum cinis illitus, & presertim in arida lippitudine.
Hæmatites lapis tritus cum lacte iniectus.

MATTHIOLI.

Aqua rosacea in qua thus incensum trigesies extinctum fuerit instillata.
Crispini baccarum succus cum pompholige & aqua rosacea instillatus.
Margaritę in collyrijs additæ.
Bubuli fellis lapis naribus inditus.
Fœnugręci decoctum fronti illitum.
Rumicis syluestris radix luna decrescente effossa gestata.
Ophioglossi ex uino austero decoctum ablutione adhibitũ.
Hieracij succus instillatus.

Euphragia quoquo modo vsurpata.
Vinum Euphragiatum vide lib. 4. cap. 38.

DIOSCORIDIS.

Ad oculorum caligines.

Camędrys trita inspersa, aut ex oleo inuncta.
Loti domestici succus cum melle impositus.
Veratrum nigrum in ocularibus collyrijs additum.
Flos ęris inditus.

MATTHIOLI.

Thu ex vino albo decoctum, & oculis instillatum.
Vinum ex Helenio paratum frequenter potum.
Lentiscinum oleum in cibis additum.
Erucę succus oculis infusus.
Ebenum ad cotem tritum, & cum passo inditum.
Salicis florentis succus, qui inciso cortice fluxerit instillatus.
Nux myristica commansa.
Margaritę in collyrijs additę.
Lapis ex felle bubulo naribus inditus.
Brassicæ succus ex melle coctus, & oculorũ angulis illitus.
Asparagi in cibis sumpti.
Stum in cibis deuoratum.
Scorzonerę radicis lac instillatus.
Caryophyllorum puluis tenuissimè tritus oculis inspersus.
Hieracij succus instillatus.
Rosmarini flores recẽter decerpti, & cum sale & pane quotidie deuorati toto tempore quo floret planta.
Sapagenum rutę succo, & felle auium rapacium diutius maceratum, & in collyrijs additum.
Sclareę seminis granum in oculo delatum.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum hebétudinem.

Cancamum ex uino maceratum infusum.
Populi albæ pilulę, quę primo foliorum exortu exiliunt, ex melle illitę.
Marinis scorpionis fel inunctum.
Brassica in cibo sumpta.
Sinapi cum melle inunctum.
Anagallidis succus naribus exceptus.
Absinthium cum melle impositum.
Thymus in cibo sumptus.
Thymbra obsonijs addita.
Rutę succus in malicorio feruefactus addito fœniculi succo & melle infusus.
Rutæ syluestris succus cum uino, melle, gallinaceorum felle, & fœniculi succo iniectus.
Solani somnifici succus inunctus.
Flos salis inditus.
Aurum tenuissimè tritum, & impositum.

DIOSCORIDIS

Ad oculorum fluxiones.

Crocum illitum cum humano lacte.
Thus ex oui uitello impositum, vel eiusdem albo.
Thuris fuligo imposita.
Picis fuligo illita.
Platani tenerrima folia in uino decocta, & illita.
Ebeni ramenta tenuissime trita indita.
Oleę syluestris foliorum succus iniectus.
Cornu ceruinum vstum lotum & iniectum.
Butyri fuligo illita.
Amylum impositum.
Pompholix elota iniecta.
Fabæ sine cortice commanducatæ, & fronti impositæ.
Ocimi aquatici semẽ duarum drachmarum pondere ex quatuor mellis cyathis temperatum inunctum.
Elatinæ folia cum polenta imposita.
Squama æris elota iniecta.
Plumbum elotum iniectum.
{ Galactites / Morochthus / Samius } lapis cum lacte iniectus.

Hyo-

Hyoscyami seminis cremor expreßus infusus.
Sarcocolla infusa.
Alumen impositum.
Corallium iniectum.
Pumex impositus.
Hematites lapis iniectus.

MATTHIOLI.

Moschus in puluerem tritus & impositus.
Aqua florum ligustri instillata.
Tragacanthæ lacryma in collyrijs addita.

DIOSCORIDIS.

Ad aurium dolores.

Lauri baccarum succus vino uetere, & rosaceo exceptus instillatus.
Populneorum foliorum succus infusus.
Ladanum ex vino illitum.
Rosarum aridarum decoctum ex vino infusum.
Salicis foliorum & corticis succus cum rosaceo in malicorio feruefactus illitus.
Malorum acidorum punicorum succus cum melle coctus infusus.
Opium cum amygdalino oleo, croco, myrrhaque iniectum.
Anguium senecta in vino decocta instillata.
Millepedæ siue onisci concisi, & cum rosaceo in malicorio calefacti infusi.
Vulpini pulmonis adeps instillatus.
Vermes terreni cum anserino adipe elixi inditi.

Anserinus.
Gallinaceus } *adeps instillatus*
Vulpinus

Vrina { *Tauri* / *Apri* } *cum myrrha cocta instillata.*

Mel cum trito fossili sale infusum.
Sesami semen ex rosaceo iniectum.
Betæ succus inditus.
Plantaginis succus immissus in calida materia.
Cucurbitæ ramentorum succus cum rosaceo infusus.
Dracunculi utriusque succus instillatus.
Porri succus cum aceto, thure & lacte iniectus.
Sinapis succus vel eius decoctum instillatus.
Hederæ, & eius corymborum succus cum oleo inditus.
Absinthium suffitum & cum melle impositum.
Origani uirentis succus cum lacte infusus.
Menthæ succus inditus.
Meliloti succus cum paßo iniectus.
Rutæ succus in malicorio feruefactus infusus.
Peucedani succus cum rosaceo inditus.
Aparinę succus iniectus.
Marrubij succus in rosaceo instillatus.
Cannabis domesticæ succus impositus.
Polygoni maris succus infusus.
Helxinæ succus inditus.
Ocimi aquatici succus cum sulphure, & nitro iniectus.
Hyoscyami seminis cremor instillatus.
Solani hortensis succus impositus.
Alsinæ succus infusus.
Cucumeris asinini foliorum succus inditus.
Sal cum aceto iniectum.

MATTHIOLI.

Oleum Irinum instillatum.
Oleum Hyoscyaminum, cum castoreo, aut croco impositum.
Mumia ex Leucoij oleo, aut Hyoscyamino infusa.
Oleum è nucleis persicorum instillatum.
Oleum scorpionum immissum.
Castoreum cum mæconio infusum.
Baccarum sambuci succus, cum melle coctus & instillatus.
Oleum ex ouorum uitellis.
Oleum è colocynthide infusum.
Gliris caro melle subacta: & deuorata.
Maluæ succus instillatus.
Sonchi lacteus succus è caule manans & præsertim in mali corio cum oleo coctus instillatus.
Ari semen tritum, vel baccarum succus ex rosaceo impositus.
Amaraci succus instillatus.

DIOSCORIDIS.

Ad internas aurium inflammationes.

Crocum iniectum.
Sesamum cum rosaceo impositum.

MATTHIOLI.

Ouum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oleum ex ouorum vitellis inditum.
Cucurbitæ ramentorum succus ex rosaceo instillatus.

DIOSCORIDIS.

Ad parotidas

Oesypum impositum.
Caprarum montanarum fimus uino vel aceto decoctus illitus.
Lini semen tritum, & emplastri modo impositum.
Fabarum farina cum melle, & fœno greco illita.
Rumex decoctus adhibitus.
Plantago emplastri modo adhibita.
Irionis semen tusum, decoctumq́, appositum.
Hyssopum suffitu incensum, & impositum.
Viscum cum pari resinæ, ac ceræ commistum adhibitum.
Althea decocta illita.
Psyllium ex rosaceo, acetoq́, aut aqua impositum.
Solani hortulani folia cum sale illita.
Galiopsis ex aceto adhibita.
Cimolia terra imposita.

MATTHIOLI.

Iridis radices recentes decoctæ, tusæq́, ex hordeacea farina illitæ.
Fœno græci farina in hydromelite decocta, & cum axũgia imposita.
Asphodeli radix decocta, & illita.
Eryngij radix decocta, & emplastri modo adhibita.

DIOSCORIDIS.

Ad tinnitum & incertos sonos.

Cedria infusa.
Lauri baccarum succus cum vino vetere & rosaceo instillatus.
Ficus siccæ tritæ cum sinapi, & liquore aliquo exceptæ iniectæ.
Taurinum fel infusum.
Mel cum trito fossili sale inditum.
Porri succus cum thure, aceto, lacteq́, instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Sinapi tritum & cum fico iniectum.
Acetum calidum suffitum per traiectorium instrumentum.

MATTHIOLI.

Lauri & nardi in uino decocti vapor per infundibulum immissum.
Cyclamini concisę radices in rosaceo, amygdalino, chamęmelino, & uini modico calefactę, aurib. instillatæ oleo prius immisso.
Cyclaminii item contusarum radicum cum persicorum, amararumq́, amygdalarum nucleis, & deinde triduo aqua uitæ maceratarum expressus succus & auribus infusus.
Oleum è colocynthide instillatum.

DIOSCORIDIS.

Ad purulentas aures.

Myrrha cum Mæconio castoreo & glaucio iniecta.
Thus ex vino dulci infusum.

Resina { *Terebinthina* / *Larigna* / *Abiegna* / *Picea* } *ex melle & oleo indita.*

Lycium infusum.
Rhois decoctum iniectum.
Myrti baccarum succus instillatus.
Oleæ syluestris foliorum succus ex uino infusus.

Tauri-

Taurinum fel cum caprillo, humanove lacte instillatum.
Vrina infusa.
Vmbilicus veneris cum medulla ceruina iniectus.
Asphodeli radicum succus per se, & additis thure, melle, uino, & myrrha instillatus.
Cæpæ succus impositus.
Absinthium cum melle inditum.
Anisum cum rosacco instillatum.
Sphondilij florum succus instillatus.
Polygoni succus infusus.
Stœbis decoctum iniectum.
Psyllij succus inditus.
Omphacinum cum melle impositum.
Alumen sanguinalis herbæ succo exceptum infusum.
Flos salis iniectus.

MATTHIOLI.

Persici foliorum succus instillatus.
Oleum è uitellis ouorum.
Bursæ pastoris succus infusus.

DIOSCORIDIS.

Ad contusas aures.

Bulbi cum polenta impositi.
Sulphur cum uino & melle illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad exulceratas aures.

Oesypum impositum.
Suillum fel instillatum.

MATTHIOLI.

Porrum non transplantatum cum terrenis vermibus in oleo decoctum.

DIOSCORIDIS.

Ad surditatem.

Hastulæ regiæ radicum ex oleo decoctum iniectum.
Cæpæ succus instillatus.
Veratrum nigrum immissum, & relictum usque in diem tertium.
Bryoniæ succus cum melle instillatus.
Flos æris conditus per fistulam flatu impulsus.
Sulphur raptim per fistulam suffitum.

MATTHIOLI.

Oleum resinæ laricę, aut stillatitia eiusdem aqua infusa.
Fraxini spuma è uiridi ligno in igne posito emanans instillata.
Raphani radicis succus unà cum oleo dulcium, & amararum amygdalarum, vino albo & colocynthidis momento calefactus & infusus.
E cępa excauata & cumini puluere repleta, & sub feruenti cinere cocta, expressus cremor instillatus.
Oleum è colocynthide infusum.

DIOSCORIDIS

Ad uermiculosas aures.

Cedria cum aceto instillata.
Vrina humana in malicorio decocta instillata.
Capparis radicis succus iniectus.
Calaminthæ succus instillatus.
Psyllij succus inditus.
Acetum infusum.

MATTHIOLI.

Oleum è laricea resina destillatum, aut eiusdē aqua infusa.
Foliorum persici succus instillatus.
Ficulneum lac infusum.
Persicariæ succus inditus.
Centaurij minoris succus infusus.
Menthastri succus instillatus.
Trisaginis succus impositus.
Cannabis decoctum, aut eius succus infusus.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinis profluuium.

Thus in puluerem tritum iniectum.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tritæ, & impositæ.
Porri succus cum thuris polline instillatus.

Ruta trita indita.
Vrticæ vtriusque folia cum succo imposita.
Cuminum ex aceto impositum.
Ferulæ medulla intro missa,
Lisimachia imposita.
Clymeni succus inditus.
Galyopsis flos impositus.
Equiseti succus infusus.
Acetum tum potum, tum iniectum.
Stratiotes adhibita.
Chalcitis succo porri instillata.

MATTHIOLI.

Thus cum tela araneæ, oleo & oui unius albo mistum, & cum licinio naribus introductum.
Pannus in annosis laricum caudicib. repertus intromissus.
Masliche cum thure, sanguine draconis, leporinis pilis combustis oui albo excepta, frontiq; applicata.
Caphura cum urticæ semine immissa, aut fronti ex sedi, aut plantaginis succo illita.
Sandaracę puluis ex oui albo fronti, temporibusq; illitus.
Suberis cortex ex aqua calida potus.
Gallæ combustæ inditæ.
Pili è ventre uiui leporis euulsi & vsti intromissi.
Plantaginis stillatitia aqua cum æquali acerrimi aceti portione manuū volis, pedum plantis, & iocinori applicata.
Cæpę succus ex aceto perquam acerrimo infusus.
Cyclamini stillatitia aqua naribus sursum tracta.
Menthæ florentis stillatitia aqua balneo calentis aquæ destillata vnciarum quatuor pondere pota.
Betonicæ folia cum salis momento contusa naribus immissa.
Clematis recens collo gulęque circumducta.
Consolida minor, & media.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pirola.
Mille folij sicci farina naribus indita.
Exusta sambuci folia & in puluerem trita.
Gypsum tritum, & oui albo exceptum, & fronti illitum.
Iaspis lapis suspensus, & in manu gestatus.

DIOSCORIDIS

Ad sanguinem è naribus eliciendum.

Crocodilij radicis decoctum bibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad polypum.

Cupressi pilulæ cum fico tusæ, & impositæ.
Dracunculi maioris radix imposita.
Laserpitij liquor cum chalcantho, aut rasili ærugine illitus, forcipe prius exciso polypo.
Flos ęris inditus.
Sandaracha cum rosaceo immissa.

MATTHIOLI.

Ari radicis succus.
Ari folia combusta.

DIOSCORIDIS.

Ad narium ulcera & Carcinomata.

Dracunculi maioris radix imposita.
Hederæ succus infusus.
Sandaracha cum rosaceo iniecta.

DIOSCORIDIS.

Ad narium Tædia.

Hederę succus infusus.

DIOSCORIDIS.

Ad narium destillationes.

Melanthij semen tritum, & in linteolo colligatum sæpe ac, sæpius olfactum.

DIOSCORIDIS.

Ad sternutamenta ciēnda.

Fibrorum testiculi iniecti.
Ocymi semen, aut succus naribus infusus.
Sinapi tritum inditum.

Ranun-

Ranunculi radix sicca, tritaque iniecta.
Ptarmicæ flores olfacti.
Struthij radix imposita.
Veratrum album tritum iniectum.

MATTHIOLI.

Betæ succus infusus.

MATTHIOLI.

Ad fœtorem oris.

Iridis radix mansa.
Acorum deuoratum.
Galanga in ore detenta.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Moschus in ore contentus.
Moschardina ita vulgò uocata in ore seruata.
Caryophylli mansi.
Angelicæ radix mansa.
Moschardini in ore retenti.
Aurum in ore contentum.

MATTHIOLI.

Ad pustulas.

Bellidis folia commansa.

DIOSCORIDIS.

Ad erodentia ulcera.

Cyperi radicis farina in os indita, etiam si vlcera depascantur, vorentque.
Aspalathi ex uino decoctũ ore collutũ ad tetra oris ulcera.
Acacia indita.
Plantaginis succus in ore detentus.
Capparis in aceto decocta in collutione.
Glicyrrhyzæ succus in ore detentus.
Origani succus in ore contentus.
Leucoij flores ex melle impositi.
Testiculus serapias impositus.
Anthemis mansa.
Britanicæ succus infusus.
Tribuli succus ex melle delinctus.
Rubi decoctum in ore contentum.
Quinquefolij radicis decoctum ore collutum.
Verbenaca altera ex uino affusa.
Staphrisagria cum melle indita.
Labruscæ flos ori inspersus.
Alumen cum melle impositum.
Sal cum polenta tostum & iniectum.

MATTHIOLI.

Aqua, quæ è perforato Betulæ caudice distillat in ora contenta.
Ligustri folia commansa.
Aurum in ore contentum.
Malorum punicorũ vinum cum aqua plantaginis collatũ.
Oleum è calcantho illitum.
Diphriges.
Corallium.
Achates lapis in ore detentus.
Fagi folia esitata.
Pruni syluestris baccarum, & radicum decoctum in ore cõtentum.
Mororum succus in collutioniaus, aut gargarismatib. additũ.
Portu laca commansa.
Cyani maioris succus in ore detentus.
Flos salis in uino decoctus.
Bellidis folia commansa.
Consolidæ mediæ minorisq́; folia vel eorum succus.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Virgæ aureæ decoctum.
Pilosella.
Potentilla.

DIOSCORIDIS.

Ad oris halitum commendandum.

Resina lentiscina manducata.
Myrrha mansa.
Mala medica manducata.
Anisum mansum.
Bromus cum siccis rosis decocta, in ore retenta.

MATTHIOLI.

Citri decoctum collutum.
Nux myristica commanducata.
Sonchi folia commansa.
Caryophylli mansi.
Anethum commansum.
Imperatoriæ radix commanducata.
Rosmarinum mansum.

DIOSCORIDIS.

Ad linguæ scabritiem.

Mentha confricata.
Rhois semen cum melle fricatum.

MATTHIOLI.

Mucago seminis cydoniorum illita.
Sebestena delibrata & superposita.
Tamarindorum pulpa confricata.
Saccharum candi in ore detentum.
Cucumeris recentis segmina imposita.
Anguriæ pulpa admota.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Anguriæ pulpa in ore contenta.
Solidaginis minoris decoctum.

MATHIOLI.

Ad linguæ inflammationem.

Cucumeris recentis vel Anguriæ segmina imposita.
Anguriæ pulpa adhibita.
Lentiscinum oleum.
Trinitas herba in vino austero decocta.

MATTHIOLI.

Ad paralysim linguæ.

Mumia tum bibita tum confricata.
Cinnamomi stillatitia aqua in ore detenta.
Pyrethri & longi piperis decoctum, addito Amaraci succo & in ore retentum.
Sagapenum.
Pæoniæ seminis triginta grana à putamine repurgata, contritaq́; & ex uino pota.

MATTHIOLI.

Ad impeditam loquelam.

Nardi Italicæ, aut lauendulæ stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua tum pota tum in ore contenta.

MATTHIOLI.

Ad pustulas.

Malorum punicorum uinum ex Rhodomelle & aqua plantaginis adhibitum.
Plantaginis succus illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentes purgandos.

Cinis { *Purpuræ* / *Buccinæ* / *Mitulorum* / *Conchulæ* / *Cochlearum terrestrium.* / *Sepiæ piscis* / *Ceruini cornu* } *dẽtibus affricatus.*

Plantaginis radicis decoctum in colluti onibus.
Aristolochia rotunda confricata.

Alcyonium quintum / *Pumex* / *Arabicus lapis* / *Samius lapis* } *dentibus affricata.*

MATTHIOLI.

Cammarorum lapilli in puluerem & affricti.
Maluæ radix sub cineribus decocta madida papyro circumuoluta deinde siccata & pro dentifrico vsurpata.
Cyclamini succus cum melle illitus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentium dolores.

Piceæ & pini folia trita ex aceto decocta frequenti collutione.
Cedria dentium cauis indita.
Platani corticis ex aceto decoctum ore collutum.
Tamaricis foliorum ex uino decoctum in ore detentum.
Olei amurca in cupreo uase ad mellis crassitiem decocta ex aceto, aut uino, aut mulso colluta.
Mori corticis decoctum, aut pariter foliorum in collutionib. adhibitum.
Ficulneum lac lana exceptum & cauis dentibus inditum.
Anguium senecta ex aceto decocta in collutionibus.
Pastinacæ piscis aculeus in eius cauda prominens dentibus adhibitus.
Ranarum ex aqua & aceto decoctum in collutionibus.
Lacertæ iecur cauis dentium impositus.
Vermes terreni oleo elixi, & in contrarium aurem instillati.
Rumicis decoctum in collutionibus.
Asparagi radicum decoctum in ore contentum.
Asphodeli radicum succus in contrariam aurem infusus.
Allij, tedæ, thurisq; simul decoctum in ore contentum.
Ononis radicis ex posca decoctum in collutionibus.
Capparis seminis decoctum in collutionibus.
Idem præstat capparis cortex, Quin & radix commanducata.
Lepidij (ut aiunt) radix collo suspensa.
Ranunculi radix imposita.
Anagallidis succus in contrariam narium partem infusus.
Hederæ corymborũ acini quinq; cum rosaceo in malicorio feruefacti in contrariam aurem instillati.
Chamęleonis nigri decoctum in ore contentum.
Spinæ albę decoctum in collutionibus.
Leucacanthæ radix commanducata.
Absinthij decoctum suffitum.
Hyssopi ex aceto decoctum in ore retentum.
Panaces heracleum dentium cauis inditum.
Pyrethri decoctum ex aceto in ore acceptum.
Peucedani succus cauis dentium inditus.
Nigellæ decoctum, vna cum teda ex aceto in ore detentũ.
Laserpitij liquor cauis dentium impositus.
Galbanum illitum & eorum cauis inditum.
Apiastri decoctum in collutionibus.
Althęę decoctum ex aceto in ore detentum.
Betonicæ decoctum ex uino, vel aceto.
Clematis prima commanducata.
Polemonij radix commanducata.
Quinquefolij radicis decoctum in ore retentum.
Hyosciami radicis ex aceto decoctum collutionibus.
Solani somnifici ex uino decoctum in ore retentum.
Ephemeri radicis decoctum in collutionibus.
Verbasci decoctum collutum.
Arction ex vino decocta, & in ore detenta.
Cucumeris syluestris decoctum in os sumptum.
Colocynthidis decoctum in collutionibus.
Staphis agrię decoctum ex aceto in ore contentum.
Tithymali caracię lac dentium cauernis inditũ, dente prius cera munito, ne lac in fauces incidat.
Acetum calefactum in collutionibus.
Sory dentium cauis inditum.

MATTHIOLI.

Mastiche cum cera odorata mansa.
Cupressi conorum decoctum ex aceto collutum.
Sandaracę suffitus per infundibulum exceptus.
Iuniperinum oleum calidum ore contentum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de uino descripta in ore contenta.
Betonicę decoctum ex uetere uino paratum, in ore detẽtũ.
Iuniperinarum baccarum ex uino albo decoctum additis cupressi pilulis & myrti folijs, & aquę uitę momento sępe collutum.
Myricæ decoctum ore versatum.

ORIS ET LINGVAE

Senectę anguium ex aceto decoctum ore versatum.
Castoreum ex oleo auri dolentis lateri infusum.
Calli equorum cruribus innati triti, & per aurem ex oleo infusi.
Plantaginis radix commansa, quinetiam dentium collutionibus incocta.
Sinapis semen mansum.
Nasturtij succus calidus in aurẽ dolentis lateris instillatus.
Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Iridis radix mansa, & eius decoctum collutum.
Nardi Italicæ, aut lauendulæ decoctum in ore contentum.
Hyoscyaminum oleum ore contentum tepidum.
Radicum anonidis decoctum ex posca paratum.
Imperatoriæ radicum decoctum ex uino austero paratum.
Rosmarini decoctum ex uino austero & aceto.
Bistortæ radicum puluis, cum aluminis & pyrethri momento cauis dentium inditus.
Potentillæ decoctum ore collutum.
Mille folij folia commanducata.
Angelicæ radix mansa, & dentium cauis imposita.
Calthæ aridæ puluis dentium cauis inditus.

MATTHIOLI.

Ad purgandos dentes.

Aristolochia rotunda.
Lapilli cammarorum in puluerem triti, & affricti.
Maluæ radix in aqua macerata, & sub cinerib. feruentibus decocta, & iterum siccata, & affricta.
Cyclamini radicis succus cum melle in ore detentus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentes cariosos frangendos.

Cedria eorum cauitatibus indita.
Amurca olei cum omphacio recocta ad mellis crassitudinẽ & imposita.
Pastinacæ piscis aculeus impositus.
Ranunculi radix iniecta eorum cauitatibus.
Chamæleonis nigri radix cauernis dentium indita.

MATTHIOLI.

Cyclamini succus cum melle in ore detentus.
Chelidonij maioris succus inditus.

DIOSCORIDIS.

Ad firmandos commotos dentes.

Lentisci decoctum in ore contentum.
Colymbadum muria in collutionibus adhibita.
Syluestris oleæ oleum in ore contentum.
Sory in collutionibus.
Alumen cum aceto & melle solutum & adhibitum.

MATTHIOLI.

Crispini baccarum succus in ore detentus.
Viburni foliorum ex posca decoctum collutum.
Mespilorum decoctum ore contentum.
Virgæ sanguineæ baccæ admotæ.
Cornorum, & sorborum decoctum.
Cammarorum lapilli contriti & leuiter affricti.
Portulaca commansa.
Helenium à ieiunis commanducatum: sed illud esse oportet, quod erutum terram non contingat.
Virgæ aureæ decoctum.
Potentilla.
Fragaria, & eius radicum decoctum ex uino austero.
Coralij puluis affrictus.

MATTHIOLI.

Ad dentitionem facilitandam.

Lapis è capite limaciarum sine testis existẽtium ademptus, & adalligatus.

DIOSCORIDIS.

Ad dentium torporem.

Portulaca commanducata.

DIOSCORIDIS

Ad fluuidas gingiuas.

Cyperi farina imposita.
Rosarum aridarum ex uino decoctarum expressus liquor, in

in collutionibus impositus.
Colymbadum muria in ore contenta.
Oleum syluestris oleæ in ore detentum.
Gallæ quoquo modo adhibitæ.
Mali punici florentis cytini in decoctis macerati & in collutionibus additi.
Prunorum foliorum decoctum in ore retentum.
Lac asininum in collutionibus.
Pulegium siccatum, crematumq́, & in puluerem tritum appositum.
Rubi decoctum in ore detentum.
Staphis agriæ decoctum in collutionibus.
Omphacium cum melle impositum.
Acetum in collutionibus adhibitum.
Rubigo ferri adhibita.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Sal tostum cum polenta impositum.
Alabastrites, Smyris } Lapis tritus impositus.

DIOSCORIDIS.
Ad erosas putridasq́; gingiuas.

Cancamum impositum.
Lycium attritum impositum.
Plantaginis succus in ore detentus.
Aloe ex uino & melle illita.
Tribuli utriusque fructus ex melle impositus.
Labruscæ florum combustorum cinis cum melle illitus.
Acetum in collutionibus.
Chalcitis, Alumen, Pumex, Aerugo } trita & imposita.

MATTHIOLI.

Cochlearum putaminum exustorum cinis infrictus.
Cicer columbinum aqua maceratum, & deinde contusum, & illitum.
Potentilla quouis modo usurpata.
Fragariæ herbæ, & radicum decoctum.
Punicorum malorum vinum ex Rhodomelle, & plantaginis aqua.
Coralij puluis illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad Anginam.

Pix liquida peruncta.
Mori fructus succus in æreo vase decoctus, insolatusq́, cũ mellis exiguo illitus.
Multipedæ siue Onoscij ex melle inuncti.
Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri adhibitus.
Hyrundines sale inueteratæ drachm. I. pondere cum aqua potæ.
Fel taurinum cum melle inunctum.
Fel testudinis illitum.
Acetum gargarizatum.
Mel gargarizatum.
Cæpæ succus inunctus.
Piper cum melle inunctum.
Absinthium cum melle & nitro illitum.
Raphani semen ex aceto mulso gargarizatum.
Hyssopi cum fico decoctum gargarizatum.
Laserpitij liquor cum mulsa aqua gargarizatus.
Violæ purpureæ ex aqua coctæ, & potæ.
Elaterium efficacissime illinitur cum melle, vetere oleo, aut felle taurino.
Sal ex melle, oleo & aceto illitum.
Spartij succus è ramis in aqua maceratis, & mox tusis extractus, & illitus.

MATTHIOLI.

Mumia cum oxymelite gargarizata.
Mororum succus illitus.
Succinum suffitum & eius fumus per infundibulum in os receptum.
Cochleæ cum acu vulneratæ succus cum penna illitus.
Viperæ caput in linteolo colligatus collo suspensus.
Caninum stercus fistula insufflatum.
Virgæ aureæ decoctum gargarizatum.
Ebuli radicum succus circa gulã calidus cũ linteolis illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad Gutturis inflammationes.

Cinis crematarum hyrundinum ex melle more emplastri applicitus.
Lac gargarizatum.
Ranæ oleo elixæ ceruicis & colli abscessibus illitæ.
Mel illitum.
Origani virentis succus gargarizatus.
Helxine succus gargarizatus, forisq́, inunctus.
Vrticæ utriusq́, succus gargarizatus.
Chalcitis imposita.
Alumen illitum.
Sal tostum cum melle inunctum.
Acetum gargarizatum.
Aloe cum uino aut melle imposita.
Britannicæ succus illitus.
Tribuli fructus ex melle impositus.
Rubi mororum succus gargarizatus.
Ficuum siccarum decoctum gargarizatum.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa insumpta.
Crespini baccarum succus gargarizatus.
Vuæ spinæ succus.
Ribis vulgaris succus.
Lactucę succus cum punici mali succo gargarizatus.
Trinitas herba in uino austero decocta.
Virgæ aureę decoctum gargarizatum.
Ebuli radicũ succus circa gulã calidus cum linteolis illitus.
Malorum punicorum uinũ ex rosarũ aut plantaginis aqua gargarizatum.

DIOSCORIDIS.
Ad prolapsam columellam.

Laserpitij liquor cum melle inunctus.
Pruni foliorum ex uino decoctum gargarizatum.
Omphacium impositum.
Acetum gargarizatum.
Flos æris in puluerem subtilissimum impositus.

MATTHIOLI.

Pix liquida calefacta unà cum thure, & mastiche deraso occipitio adhibita.
Lauri baccę cũ cumino, hyssopo, origano, & euphorbio melle exceptæ, & summo capiti calidę applicatę.
Viburni decoctum gargarizatum.
Cochleę putamen ustum, & inspersum.
Phyllitidis stillatitia aqua gargarizata.
Virgę aureę decoctum gargarizatum.
Consolida minor, & media.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Potentilla.
Pyrola.
Punicorum malorum vinum cum aqua plantaginis gargarizatum.

DIOSCORIDIS.
Ad gulæ destiilationes.

Papaueris vasculorum decoctũ ex melle in eclegmatis forma redactum. sępiusq́, linctum.
Acetum gargarizatum.
Bdellium cum ieiuna saliua dilutum & illitum.
Verbenaca altera ex vino gargarizata.
Omphacium impositum.
Flos ęris puluerizatus, & impositus.
Alumen impositum.

Acetum

Acetum gargarizatum.

MATTHIOLI.

Crespini baccarum succus } *in gargarismatibus.*
Mespilorum decoctum

Pruni syluestris baccę, & eius radices in gargaris. additę.
Tragacanthę lacryma delincta.
Punicorum acidorum malorum uinum gargarizatum.

DIOSCORIDIS.

Ad faucium & tracheæ arteriæ asperitates.

Myrrha linguæ subdita, ibique liquata.
Ptisana hordeacea gargarizata.
Amylum delinctum.
Sinapis succus gargarizatus.
Glycyrrhizę succus linguę subditus.
Tragacantha in eclegmate cum melle sumpta.
Laserpitij liquor aqua dilutus in delinctu.
Symphitum petreum commanducatum.
Quinquefolij radices decoctum gargarizatum.
Aethiopis cum melle in eclegmate.
Lac gargarizatum.
Licium attritum & delinctum.

MATTHIOLI.

Cassię solutiuę pulpa insumpta.
Oleum amygdalarum dulcium.
Oleum sesaminum.
Cochleę illotę coctæ, tritæ, & ex passo potę.
Oui album insumptum crudum.
Maluæ cum foliorum, tum radicum decoctum gargarizatū.
Atriplex coctum deuoratum.
Glycyrrhyzæ succus.
Tragacanthæ lachryma.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Solidago minor ex aceto, & aqua rosacea decocta, & in ore colluta.

DIOSCORIDIS.

Ouum tepidum bibitum.
Cornu ceruini cinis lotus & ebibitus cum tragacantha.
Climenum potum.
Serpyllij succus drachmarū duarum pondere cū aceto potus.
Fimum caprinum tritum in uino, aquaue potum.
Triticea farina glutinis modo elixa in delinctu data.
Amylum potum.
Ferulæ uiridis medulla pota.
Portulaca ad summum cocta deuorata.
Plantago quoquo modo exhibita, præsertim succus.
Eiusdem semen potum.
Porri semen drachmarum duarum pondere cum paribus myrti baccis.
Agaricus trium obolorum pondere cum aqua mulsa potus.
Raponticum haustum.
Lysimachiæ succus haustus, & perfusus.
Centaurij maioris radix pota.
Spinę albæ radix hausta.
Arabicæ spinæ radix pota.
Aloe cochlearium duorum pondere cum frigida aqua vel sero pota.
Polygoni maris succus potus.
Saluiæ succus in orbiculos concretus cum melle sumptus.
Symphytum petræum cum aqua potum.
Menthæ succus cum aceto potus.
Althææ decoctum potum.
Betonicæ folia trium obolorum pondere in diluta uini potione hausta.
Symphyti alterius radix pota.
Achillea hausta.
Tragi cacumina decem in vino bibita.
Personatæ radix cum pineis nucibus pota.
Isopyri semen potum.
Adiantum potum.
Tricomanes pota.
Vitis uiniferæ foliorum & capreolorum succus haustus.

Labruscę flores poti.
Omphacinum parcè potum.
Corallium haustum.
Hæmatites lapis
Morochthus lapis } *cum mali punici succo pota.*
Samia terra

MATTHIOLI.

Thus potum.
Mumia intro sumpta, & foris illita.
Mastiches in potu.
Mumia hausta.
Iuniperi gummi haustum.
Succinci pastilli exhibiti.
Crespini baccarum succus haustus.
Ligustri florum aqua pota.
Hypocistis potui data.
Rhodosaccharum.
Quercus foliorum stillatitia aqua pota.
Glandes & gallæ in potionibus datæ.
Suberis corticis cinis haustus.
Castanearum tenuior tunica in puluerem hausta.
Persici lachryma ex aqua plantaginis, aut portulacæ pota.
Mespili folia in puluerem trita, & potui data.
Virgæ sanguineæ baccæ.
Corna.
Sorba.
Cochleæ elixæ, & pro cibo sumptæ.
Amylum in ouo haustum.
Portulaca.
Plantaginis succus addito armenio bolo, aut hęmatite.
Bursę pastoris & plantaginis decoctum ex pluuiali aqua addito armenio bolo.
Cyclamini radicis stillatitia aqua senarum unciarum pondere unà cum sacchari albissimi uncia pota.
Ophioglosson ex aqua equiseti potum.
Rhabarbarum drachmæ pōdere cū mumiæ momento potū.
Tragacanthæ lachryma insumpta.
Saluiæ succus potus.
Flos solis unà cum radicibus contusus & potus.
Hyperici seminis farina è polygoni succo hausta.
Pilosella
Consolida minor
Consolida media
Sanicula
Auricula vrsi
Cariophyllatæ radix } *quouis modo hausta.*
Lagopi semen
Virga aurea
Potentilla
Pilosella
Pyrola
Pulmonariæ succus potus, & herba ipsa quocunque modo vsurpata.
Amaranthi purpurei flos potus.
Millefolij succus, aut sicci farina ex symphyti maioris, aut plantaginis aqua pota.
Punicorum malorum vinum ex aqua portulacæ, aut rosarum potus.
Armenia terra pota.
Corallium sumptum.
Iaspis lapis suspensus aut iocinori admotus.

DIOSCORIDIS.

Ad phthisim.

Pistacia
Pineæ nuces } *per se aut ex melle sumpta.*

Terebinthina resina per se, vel ex melle more eclegmatis deuorata.
Pix liquida in eclegmate ex melle cyathi mēsura deuorata.
Iuniperi baccæ haustæ.
Lauri baccæ tritæ cum melle, cum passo deuoratæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactę, & potæ.

Cancri

Cancri fluuiatiles elixi cum suo ex sumpti.
Lac humanum ex vbere suctum.
Ius esculentum omnium adipum datum.
Plantago in potu exhibita.
Porrum cum melle decoctum.
Agaricus drachmę pondere sumptus cum passo.
Acanthi radices potæ.
Marrubij folia, siue expressus succus potus.
Betonicæ folia cum melle data.
Myrrhis in sorbitione pota.
Asij lapidis flos ex melle delinctus.

MATTHIOLI.

Larigna resina eclegmate delincta.
Pinei nuclei cum melle aut saccharo exhibiti.
Cochleæ nemorales à mucagine repurgatæ, & ex lacte bubulo decoctæ vnà cũ tussilagine, & cibi loco propinatæ.
Ranæ ex capi, aut gallinæ iure decoctæ, deuoratæ.
Gallorum iuuenes testes in cibo usurpati.
Brassica percocta frequenter deuorata.
Melopeponum seminum cremor haustus.
Glycyrrhizę radix, & eius succus.
Veronica mas.
Saluiæ catapotia. vide saluiæ commentarium.
Geranij primi radix ex uino pota.
Pulmonariæ succus frequenter potus, aut herba ipsa quocũque modo usurpata.
Vuæ passæ in cibis deuoratæ.
Armenia terra quoquo modo sumpta.
Corallium potum.
Hæmatites lapis sumptus.

DIOSOCRIDIS.

Ad pulmonis abſceſſus.

Semen cyclaminis secundę speciei quadraginta diebus potũ.
Tragoriganum cum melle in eclegmate exhibitum.
Tussilaginis siccæ, incensæq; fumus ore haustus apostemata interna pectoris rumpit.

MATTHIOLI.

Mustelarum pulmo deuoratus.
Vulpinus item pulmo in puluerem tritus.
Fœnugręci decoctum potum.
Pulmonaria frequenter sumpta.

DIOSCORIDIS.

Ad suspiriosos.

Lauri baccæ tritæ cum melle, vel passo & exhibitæ.
Ficus siccę cum hyssopo decoctæ & potæ.
Vulpinus pulmo exiccatus bibitus.
Ius senum gallorum potum.
Vinum hyssopites bibitum.
Plantago cum lenticula decocta comesta.
Rhaponticum bibitum.
Aqua mulsa pota.
Aristolochia rotunda bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Hyssopum decoctum cum fico, aqua, melle, rutaq; potum.
Stœchas ex aqua decocta pota.
Pulegium cum melle & aloe potum.
Scylla ex melle trium obolorum pondere delincta.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia eodem modo pota.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta pota.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Nigella in vino pota.
Galbanum deglutitum.
Marrubij decoctum, siue expressus succus potus.
Parthenium ex oxymelite sumptum.
Anagyri folia cum passo bibita.
Peryclimeni semen potum cum vino.
Adianthi potum decoctum.
Fidicula siue trichomanes hausta.
Elaterium optima suspiriosis est purgatio.

Tapsiæ succus exhibitus.
Bryonia cum melle in eclegmate sumpta.
Sandaracha non resina in catapotijs data.
Sulphur in ouo sumptum, vel suffitum.
Agaricum drachmæ unius pondere datum.
Cancamum haustum ex aqua vel mulso.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices saccharo conditæ asseruatæ.
Phu, siue valeriana, præsertim cum dulci radice, vuis passis & anisi semine cocta.
Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi vulgaris stillatitia qua pota.
Cassiæ solutiuę pulpa cum decocto hyssopi pota.
Balsami factitij liquores, & oleum.
Helenium conditum sæpè deuoratum.
Oleum amygdalinum.
Oleum cnicinum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & deuorati.
Larigna aut terebinthina resina epota.
Pix ex melle lincta.
Persici lachryma ex mulso, aut bechij decocto pota addito croci momento.
Amygdalæ.
Nuclei pinei.
Oleum de nucibus Indicis.
Cocleæ magnæ, semicoctæ deuoratæ, prima die una, sequenti duæ, tertio tres, quarto duæ, quinto una.
Brassicę caulium medulla ex cremore amygdalino decocta, & cum melle in eclegmate parata.
Sonchi lacteus succus in potu sumptus.
Thrasorum cremor carnium iure paratus, potus.
Porrum coctum, & ex melle delinctum.
Cępa elixa, aut sub prunis tosta, & cum saccharo deuorata, & butyri recentis momento.
Sinapis semen in cibo vel potione exhibitum.
Ari radix decocta, melleq; excepta deuorata.
Eadem cineribus tosta, & ex amygdalino oleo exhibita.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda.
Centaurij magni radix.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Veronica mas.
Saluia.
Gattaria.
Hyssopum.
Menthastrum.
Calamintha.
Amaraci decoctum.
Imperatorię radix.
Senę decoctum vel dilutum potum.
Sagapenum ex Helenij, aut hyssopi decocto potum.
Botrys decoctum, aut ipsa herba, ex dulcis radicis decocto pota.
Armenia terra delincta.
Vtriusque securidacæ semen ex melle, aut defruto delinctũ.
Stibium nostrum potum.
Scabiosa quoquo modo usurpata.
Cnici seminis medulla saccharo eclegmatis modo excepta.
Quinta essentia nostra cũ iulapio violaceo frequẽter pota.

DIOSCORIDIS.

Ad tussim,

Iris illyrica sumpta.
Cardamomum ex aqua potum.
Cinnamomum deuoratum, vel potum.
Calamus odoratus suffitus per se, vel ex resina terebinthina
Helenij eclegma ex melle deglutitum.
Myrrha ad quantitatem fabę deuorata.
Styrax } *data in eclegmate.*
Bdellium }

Terebin-

Terebinthinæ resinæ ex se, vel ex melle eclegma delinctū.
Mastix pota.
Iuniperi baccæ bibitę.
Cedri fructus deuorati.
Paliuri semen potum.
Ladanum in medicamentis, & malagmatibus insertum.
Cerasi gummi cum uino diluto exhaustum.
Amygdalæ amarę cum melle, & lacte in illinctu datę.
Gummi amygdalarum amararum cum vino diluto potum.
Nuces auellanæ cum aqua mulsa potæ.
Ficus siccæ deuoratæ.
Chamędrys decoctum potum.
Scordium potum.
Tussilago sicca sumpta, siue incensa, accepto fumo per os.
Propolis suffita.
Mel deglutitum.
Farina tritici glutinis modo elixa, & ad lingendum cum mentha, & butyro data.
Farinæ auenæ cremor in sorbitione receptus.
Semen lini cum melle, & pipere sumptum.
Fabæ in cibis acceptæ.
Raphanus elixus manducatus, præsertim in uetere tussi.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa deuorata.
Asphodeli radix trium drachmarum pondere pota.
Allium crudum & coctum assumptum in ueteri tussi.
Irionis semen cum melle linctum.
Piper delinctu acceptum.
Scilla cum melle in eclegmate in diuturnis tussibus.
Centaurij maioris radix hausta, in antiqua.
Tragacantha in eclegmate cum melle.
Hyssopum cum melle, fico, rutaq; ex aqua decoctum.
Stœchas eodem modo parata.
Origanum in eclegmate cum melle linctum.
Tragoriganum eodem modo paratum.
Baccharis radicum decoctum potum, in diutina.
Panaces cum vino dulci potum.
Seselis massiliensis radix, & semen haustum.
Smyrnij radix comesta.
Dauci semen potum in diutina.
Peucedani succus in ouo sumptus.
Laserpitij liquor in sorbili ouo datus.
Marrubij decoctum, siue expreßus succus bibitus.
Galbanum deglutitum, in vetere.
Helsinæ succus cyathi pondere bibitus in diutina.
Equiseti radix, & herba pota.
Iunci decoctum bibitum.
Papaueris vascula, in aqua ad dimidium decocta, decoctoq; addito melle, vt eclegma fiat ad lingendum.
Hyoscyami semen potum.
Verbasci decoctum potum, in antiqua.
Cacaliæ radix uino madefacta comesta.
Bryonia cum melle in eclegmate delincta.
Vuæ passæ albæ caro exiccata deuorata.
Aqua mulsa pota.
Thapsia illita.
Vinum hyssopites bibitum.
Sandaracha suffita cum resina, accepto vapore per fistulam vel traiectorium.
Sulphur in ouo sumptum, vel suffitum.

MATTHIOLI.

Acori decocti uapor hianthi ore exceptus.
Phu radix cū dulci radice, vuis passis, & semine anisi cocta.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum decocto hyssopi sumpta.
Helenium conditum deuoratum.
Eiusdem sicci farina sumpta.
Oleum dulcium amygdalarum potum.
Catapotia .x. & thuris drachma, ex agarici scrupulis quaternis cum hyssopi succo formata, & ex ijs vnum ad introitum lecti sumptum.
Larigna, siue terebinthina resina in eclegmate delincta.
Nuclei pinei melle & saccharo excepti, & deuorati.

PECTORIS, ET PVLMONIS

Mumia ex zizypharum, hordei, & myxorū decocto epota.
Cupreßini coni impari numero iminutissimæ triti, & ex uino vetere hausti.
Mumia ex pectorali decocto pota.
Siliquarum decoctum potum.
Persici lacryma ex mulsa, aut bechij decocto pota,
Sebestena.
Zizypha.
Auellanæ nuces tritæ ex mulso haustæ.
Saccharum candi uocatum.
Fœnugræci decoctum potum.
Melopeponum seminum cremor.
Eruca cocta & cum saccharo sumpta.
Trasorum cremor haustus.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut cineribus tosta ex saccharo & butyro deuorata.
Ari radix cocta ex amygdalino oleo sumpta.
Lac potum, in quo Ari radix fuerit incocta.
Agaricum in potionibus additum.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Tragacanthæ lachryma insumpta.
Veronica mas in sua ipsius stillatitia aqua hausta.
Hyssopum.
Saluia.
Botrys herba ex dulcis radicis decocto pota, aut eius decoctū
Consolidæ Regalis flores poti.
Vuæ passæ quoquo modo vsurpatæ.

DIOSCORIDIS.

Ad pectoris asperitates.

Glycyrrhizę succus in ore retentus quousque colliquescat.
Radix cacaliæ in uino madefacta & delincta.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa hausta, & deuorata.
Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Persici arboris lachryma ex mulsa, aut bechij aqua hausta.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.
Tragacanthæ lachryma.

DIOSCORIDIS.

Ad uocem expediendam.

Myrrha linguæ subdita, quousque tota liquescat.
Tragacantha ex melle in delinctu adhibita.
Laser aqua dilutum, & in sorbitione sumptum.
Styrax delinctus.
Brassica commanducata.
Vinum hyßopites.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditę deuoratę.
Amygdalinum oleum, Sesaminum oleum, Cnicinum oleum } potum.
Styrax hausta.
Persici arboris lachryma ex mulsa pota.
Oleum è nucibus Indicis.
Malua cocta & in cibis apposita.
Porrum coctum cum melle sumptum.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Vuę passę in cibis deuoratę.

DIOSCORIDIS.

Ad pleuritim.

Suillus adeps ex uino lotus, & cum cinere & calce coactus impositus.
Pastinacę erraticę semen potum.
Sagapenum emplastri modo illitum.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina hausta.
Pomum dulce cineribus incoctum, & glycyrrhizæ succo amylo & saccharo conspersum deuoratum.
Amygdalæ & earum lacteus cremor cum saccharo.

Cochleæ testis exutę ex ptisana hordeacea absortæ.
Eædem contusæ, & loco dolenti adalligatæ.
Seminis lini oleum recens potum selibræ pondere.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Cardui benedicti stillatitia aqua pota unà cum seminis semi drachma.
Antemidis decoctum potũ, vel eiusdẽ florũ stillatitia aqua.
Syrupus dcie ctorius ex uiolarum diluto paratus.

DIOSCORIDIS.

Ad lateris dolores.

Fimum caprillum cum cera & oleo subactum, impositum.
Hordeacea farina unà cum meliloto & papauerum vasculis ex mulso elixa illita.
Brassica caules uirides cremati & suillo adipe excepti & impositi.
Leucacanthę radicis ex uino decoctum haustum.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
Gentianæ radicum succus drachmæ pondere sumptus.
Aristolochia rotunda ex aqua bibita.
Centaurij maioris radix pota.
Laser in sorbitionibus datum.
Galbanum illitum.
Marrubij folia ex melle adhibita.
Trifolij bituminosi folia, semenve potum.
Aethiopis pota.
Acori decoctum potum.
Costus cum absinthio, & uino potus.
Agallochum ex aqua potum.
Myrrha fabæ pondere deuorata.
Bdellium haustum.
Resina terebinthina illita, appositave.
Bryonia ex melleo eclegmate delincta.

DIOSCORIDIS.

Ad pulmonis inflammationes.

Ocimum cum polenta illitum.
Vrticæ utriusque semen cum melle delinctum.
Tragoriganum ex melle in eclegmate sumptum.
Chrysocome pota.
Aqua mulsa hausta.
Pulmonaria.
Lentis palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS

Ad purulentas excreationes.

Irionis semen cum melle delinctum.
Betonicę folia drachmarum duarum pondere in aquæ mulsę cyathis quatuor pota.
Personatæ radix cum pineis nucibus sumpta.
Aethiopis hausta.
Vinum hyssopites.
Sãdaracha ex mulso data (hoc medicamentum ego nũquam probauerim.
Sulphur in ouo potum, vel suffitum.

MATTHIOLI.

Larigna resina, & terebinthina in eclegmate delincta.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & deuorati.
Terebinthina resina deuorata.
Pix liquida cum melle mista, & deuorata.
Vlmi folia, quę orientẽ spectãt, impari numero decerpta & cũ totidẽ piperis granis contrita ex uino cretico hausta.
Amygdalæ & earum lacteus cremor.
Nuclei pinei.
Tragacanthæ lacryma delincta.
Glycyrrhizę succus.
Veronica mas in sua ipsius aqua propinata.
Botrys decoctum diebus pluribus potum, aut herba ex glycyrrhizę decocto hausta.
Scabiosę farina pota, aut recentis herbę succus cũ melle delinctus, & totius plantę decoctũ pluri b. diebus haustum.
Pulmonaria quomodolibet vsurpata.

DIOSCORIDIS

Ad asthmaticos.

Lauri baccæ ex melle vel passo acceptæ.
Ficus siccæ cum hyssopo feruefactæ & potæ.
Vrina impubis pota.
Ruta epota.
Cyclamini alterius semen potum.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cum melle in eclegmate sumpta.
Aqua mulsa pota.
Sphondilij semen, & herba ipsa in sorbitione.
Equiseti radix, & folia hausta.
Cnici seminis medulla ex saccharo eclegmatis mõ sumpta.
Scabiosa, & eius succus, atq; decoctum quomodolibet usurpata.
Abrotoni vtriusque semen tritum, & cum aqua potum.
Hyssopum cum fico, melle, rutaq́, ex aqua decoctum potum.
Calamynthæ decoctum potum.
Vinum hyssopites haustum.
Thymi cum melle decoctum potum.
Satureia cum melle hausta.
Seseli massiliense potum.
Fidiculæ siue trichomanis decoctum bibitum.
Cuminum cum posca sumptum.
Smyrnij radix comesta.
Tapsia illita.
Ammoniacum bibitum.
Melissophylli folia in eclegmate delincta.
Tussilago sicca, & suffita, adeò vt fumus in os ingrediatur.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere haustus.
Botrys pota, vel in eclegmate data.
Periclymeni semen potum.
Adianti decoctum bibitum.

MATTHIOLI.

Iridis radices conditæ.
Phu radix cum dulci radice, & semine anisi decocta.
Cubebæ deuoratę.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutiuę pulpa cum hyssopi decocto pota.
Balsami factitij liquores, & oleum haustum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Cnicinum oleum bibitum.
Myrrha hausta.
Styrax deuorata.
Terebintina, siue larigna resina insumpta.
Pix liquida ex melle pota.
Caricæ duæ aut tres in aqua uitæ maceratæ deuoratæ.
Erui farina melle excepta & delincta.
Sonchi lacteus succus potui datus.
Porrum coctum ex melle delinctum.
Cæpa elixa, aut cineribus tosta addito melle, & butyro deuorata.
Senapis, aut nasturtij semen in cibo aut potione exhibitum.
Ari radix cocta & ex melle delincta, aut ex amygdalino oleo.
Agaricum in potionibus additum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Aristolochia rotunda hausta.
Centaurij magni radix.
Veronica mas.
Hyssopum.
Saluia.
Menthastrum.
Gattaria.
Calamintha.
Amaracus.
Senæ decoctum vel dilutum.
Sagapenum ex helenij, vel hyssopi decocto potum.
Botrys herbæ decoctum addito uiolaceo melle, aut herba ipsa & glycyrrhizæ decocto.
Securidacæ utriusq; semen ex melle, aut defruto delinctũ.
Quinta essentia nostra com. de uino descripta pota.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere potum.

DIO-

DIOSCORIDIS.
Ad renitentes excreationes.
Iris illyrica pota.
Coagulum fere omne potum.
Raphanus elixus deuoratus.
Porrum cum ptisana coctum esui datum.
Nasturtium coctum in sorbitione datum.
Bulbi breui coctura elixi, & in cibum sumpti.
Ammoniacum in eclegmate datum.
Scordium potum.
Thapsia linita.
Lini semen in eclegmate delinctum.
Scillæ siccæ oboli tres ex melle in eclegmate exhibiti.
Marrubium siccum potum cum iridis farina.
Vinum hyssopites haustum.

MATTHIOLI.
Iridis radicis decoctum potum.
Oleum amygdalinum.
Pini nuclei melle, aut sacchazo excepti & deuorati.
Terebinthina resina in eclegmate delincta.
Erui farina melle excepta & delincta.
Agaricum.
Veronica mas.
Hyssopum.
Pulmonaria quoquo modo sumpta.
Saluia.
Scabiosæ puluis, quinetiam succus atque decoctum hausta.
Pulmonaria.

MATTHIOLI.
Ad purgandum pectus.
Terebinthina resina deuorata.
Agaricum in potionibus additum.
Hyßopum.
Saluia.
Senæ decoctum vel dilutum.
Scabiosa in puluerem trita, tum eius succus cum melle delinctus, aut herbæ decoctum pluribus diebus haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad pectoris destillationes.
Irionis semen cum melle delinctum.

MATTHIOLI.
Agaricum.
Veronica mas.
Saluia.
Armenia terra ex rhodosaccaro delincta.

DIOSCORIDIS
Ad omnia pectoris incommoda.
Porrum cum melle decoctum comestum.
Glycyrrhizæ succus bibitus.
Thymus melli mistus in delinctu sumptus.
Thymbra eodem modo parata.
Tordilij radix in eclegmate cum melle sumpta.
Libanotis radices potæ.
Symphytum petræum in mulso decoctum bibitum.
Quinque folij radicis succus potus.

MATTHIOLI.
Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ.
Terebinthina deuorata.
Veronica mas.
Glycyrrhiza.
Vuę paßæ quomodolibet vsurpatę.

MATTHIOLI.
Ad empiematicos.
Pulmonaria & eius succus ex melle deuorata.
Scabiosæ puluis, succus atque etiam decoctum potum.

MATTHIOLI.
Ad pectoris vulnera.
Caryophyllata
Potentilla
Alchimilla
Bistortæ } *radices.*
Tormentillæ
Solidagines omnes
Sanicula
Auricula vrsi
Pilosella
} *in uino decoctæ, & deinde decoctum ipsum potui datum.*

Amaranti purpurei flos potus.
Pirola in potionibus addita, potionem eius vulnerariã admirabilis operationis reperies libro 4. c.16. comment. de Limonio.
Vuæ passæ deuoratæ.

DIOSCORIDIS.
Ad deliquium animi.
Cucumis olfactus.
Pulegium ex aceto naribus admotum.
Buglossum potum.

MATTHIOLI.
Nardi Italicæ, aut lauendulæ aqua pota & arterijs illita.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum & olfactum.
Moschus potus & illitus.
Confectio è moscho deuorata.
Zibetum illitum.
Ambarum potum & impositum, aut olfactum.
Ocimum ex aceto naribus admotum.
Scorzoneræ radix aut eius succus potus.
Caryophylli commansi, vel naribus admoti.
Caryophylli flores quocunque modo sumpti.
Zedoaria commansa.
Mentha olfacta.
Melissophyllon & eius stillatitia aqua.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllatæ radices olfactæ.
Angelicæ radix pota.
Borraginis atque etiam vulgaris buglossi decoctum potum aut uino admistum & haustum.
Vinum odoratum, generosumq́, in faciem pro iectum, ac eti potum.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de uino descripta, tã pota, quã arterijs, & narib. illita, & in faciẽ proiecta.

DIOSCORIDIS.
Ad cardiacam.
Intybus per se, & cum polenta illita.
Absinthium in passo decoctum & appositum.
Rubi folia illita.

MATTHIOLI.
Nardi Italicæ, aut lauendulæ stillatitia aqua pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Santalum omne potum, & epithematibus additum.
Moschus potus & illitus.
Ambarum potum.
Agallochum.
Mumia ex aqua menthæ pota granorum quatuor pondere.
Rosarum succus & dilutum potum.
Caryophyllata olfacta.
Vinum in quo gagates lapis ignitus extinctus fuerit potum.
Cardiaca herba pota.
Angelicæ radix hausta.
Borrago, aut vulgare buglossum quouis modo sumptum.
Rhodosaccharum deuoratum.
Myrti baccæ quoquo modo haustę.
Aurantij, limonumq́, florum stillatitia aqua pota.
Citria mala.
Aurantia mala.
Limonia mala.
Poma Adami.
Pyra cocta deuorata.
Sericum in antidotis additum.
Margaritę potæ.
Ceruini cordis os epotum.
Scorzoneræ radix, aut succus potus.

Caryophylli in cibis vsurpati.
Caryophyllorum flores ex melissophylli decocto poti.
Zedoaria commansa aut in potionibus addita.
Eryngij radix ex buglossi melissophyllive decocto pota.
Saccharum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine, & buglossi aqua hausta.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Trifolium acetosum.
Melissophyllon quocunque modo haustum.

MATTHIOLI.
Ad tremorem cordis.

Galanga è succo plantaginis pota.
Cinnamomi aqua stillatitia.
Myrti baccæ quoquo modo haustæ, aut deuoratæ.
Scorzoneræ radix aut eius succus potus.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine ex aqua oxalidis pota.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Caryophyllata olfacta.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de uino descripta vnciæ pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium ebibitum.
Margaritę deuoratæ.

MATTHIOLI.
Ad pulsum cordis.

Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Vincetoxici radix cum citrei mali semine ex buglossi aqua hausta.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra lib. 5. comment. de uino descripta unciæ pondere pota.
Aurum haustum.
Corallium in potu sumptum.
Margaritæ in potionibus additę.

MATTHIOLI.
Ad cordis dolorem,

Viridis pinus aciculæ contritæ, & ex vino optimo potæ.
Scorzoneræ radix, aut eius succus potus.
Melissophyllum.
Phyllitidis stillatitia aqua.
Quinta essentia nostra descripta lib. 5. comment. de vino pota.
Aurum tritum & ebibitum cum corallio, & Margaritis.

DIOSCORIDIS.
Ad pręcordiorum duritiem.

Rhaponticum potum.
Vinum absinthites potum.

MATTHIOLI.
Ad uetustas præcordiorum inflammationes.

Scordium cum cera coactum impositum.

DIOSCORIDIS.
Ad mammarum inflammationes.

Thus cum cimolia & rosaceo inunctum.
Cydonia mala cataplasmatis adiecta & illita.
Nuces iuglandes cum ruta & exiguo melle impositæ.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta illitum.
Asphodeli radices & folia ex uino exhibita.
Irionis semen illitum.
Hemerocallis radix emplastri modo imposita.
Althea decocta & superposita.
Vuarum vinacei cum sale illiti.
Ostracites lapis cum melle impositus.
Geodes lapis cum aqua illitus.
Terra Samia ex rosaceo, & aqua imposita.

MATTHIOLI

Hyoscyaminum oleum illitum.
Ouum gallinaceum crudum ex rosaceo impositum.
Oryzæ farina decocta & emplastri modo adhibita.
Portulaca contusa & illita.
Trifolium acetosum impositum.
Lenticulæ palustris aqua tum pota tum illita.
Oleum è fructu momordicę illitum.
Vnguentũ ex oleo in mortario plũbeo & pistillo paratũ.

DIOSCORIDIS
Ad rigentes à partu mammas.

Triticei furfures ex rutæ decocto elixi & appositi.
Baccharis folia emplastri modo adhibita.
Epimedij folia concisa ex oleo cataplasmatis addita.
Hyoscyami semen tritum ex uino illitum.
Ricini folia imposita.
Vuarum vinacei cum sale illiti.

MATTHIOLI.

Cancri crudi triti & illiti.
Marrubium cum uetere axungia tritum & illitum.

DIOSCORIDIS
Ad induratas mammas.

Erui farina emplastri modo imposita.
Chamæpitys prima ex melle illita.
Vuarum vinacei cum sale triti & impositi.

DIOSCORIDIS.
Ad mammas exulceratas.

Conchulæ Indicæ cinis illitus.
Asclepiadis herbæ radices impositæ.

MATTHIOLI.

Aparinæ farina inspersa.
Vnguentum ex oleo cum mortario & pistillo plumbeo paratum.

MATTHIOLI.
Ad Papillarum rimas.

Oleum è luteis ouorum illitum.
Pomata illita.
Aparinæ succus illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad lac in mammis concretum.

Ceræ grumi decem granorum milij magnitudine sumpti.
Fabarum lomentum per se, & cum polenta impositum.
Lentium farina illita.
Apium & eius succus illitus.

MATTHIOLI.

Mentha recens mammis illita.

DIOSCORIDIS.
Ad extinguendum lac.

Cicuta imposita mammis.

MATTHIOLI.

Cucurbitæ recentia folia imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad Lactis ubertatem præstandam.

Halimi folia in cibis sumpta.
Viticis semen potum.
Ptisana hordeacea cum fœniculi semine cocta & in cibum sumpta.
Maluæ decoctum potum.
Sonchi succus haustus.
Lactuca in cibis recepta.
Ocimum deuoratum.
Eruca comesta.
Anemone & eius caules cum ptisana hordeacei deuorati.
Anisum potum.
Anethi aridi seminis, & comæ decoctum haustum.
Fœniculum in cibo sumptum.
Nigella pluribus diebus pota.
Circeę semen in sorbitione potum.
Clematis prima in cibis accepta.
Echij radix in sorbitione, vel cum uino hausta.
Glaux cum bordeacea farina, sale & oleo cocta & deuorata in sorbitione.
Polygala pota.
Bryoniæ succus cum tritico coctus in cibum sumptus. sed

hic

hic prudentia opus est.

MATTHIOLI.

Vngularum asini, aut vaccarum cinis potus ex ptissana.
Cicerum decoctum potum.
Brassica cocta & lõgo pipere aspersa vnà cũ iure deuorata.
Cardui benedicti radicis puluis addito fœniculi semine, & longi piperis momento ex ptißana haustus.
Crystallum in tenuissimum puluerem tritum potum.

DIOSCORIDIS.

Ne lac in mammis concrescat.

Mentha cum polenta imposita.
Vini fex cum aceto peruncta.

MATTHIOLI.

Fabarum farina illita.

DIOSCORIDIS.

Ad mammas cohibendas ne nimis crescant.

Cicuta contrita & imposita.
Cotes naxia illita.

MATTHIOLI.

Aqua è nucibus pineis immaturis destillata & imposita cũ linteolis.
Alchimillæ seu stellariæ stillatitia aqua aut succus aut decoctum cum linteolis adhibita admistis hypocistide, equiseto, rosis & alumine.

DIOSCORIDIS.

Ad uomitiones, & nauseam.

Cotoneorum malorum maceratorum liquor haustus.
Nardus Indica / Nardus Celtica } ex aqua pota.
Palmulæ in cibo sumptæ.
Palmularũ inuolucrũ cataplasmatis conferẽtib. adiectum.
Gallinaceorum vẽtriculi interior folliculus siccus, tritusque cum vino potus.
Succinum haustum.
Faba in posca decocta, & in cibum sumpta.
Lentis xx. grana sine cortice deuorata.
Phascollus in cibo acceptus.
Sisymbrium haustum.
Rubi folia exterius illita.
Lactuca illota deuorata.
Lens syluestris esui data.
Scilla sicca pota.
Agaricus triũ drachmarũ põdere ꝑ se absq; liquore sũptus.
Gentianæ radicis succus cum aqua potus.
Albæ spinæ radix hausta.
Menthæ duo, tresve rami cum acidæ punicæ succo poti.
Pæoniæ semen ex uino nigro potum.
Betonica cõmanducata moxq; uino aqua misto sup bibito.
Vitis viniferæ foliorum, capreolorumque succus potus.
Myrtites uinum potum.
Vini fex illita.
Scillinum uinum potum.

MATTHIOLI.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Musci arborei dilutum ex uino paratum potum.
Pseudoberberi baccæ.
Ribes vulgaris.
Vua spina.
Poma austera cineribus incocta deuorata.
Cydoniorum pomorum uinum, oleũ, caro, confectio, miua
Eorundem succus, in quo conferbuerint corallium, rosarum semen, rhabarbarum, hypocistis, acacia.
Mespilorum siccorum puluis, rosarum rubearum succo excepttus, e additis corallio, caryophyllis & nuce myristica.
Maluæ semen ex rubro uino potum.
Caryophylli ex uino austero, aut malorum cidoniorũ succo poti.
Iidem cum mastiche, rhoe, corallijs, & balaustijs ventriculo illiti.
Punicorum malorum uinum potum.
Iaspis uiridis lapis super os ventriculi gestatus.

Mentha sicca è mali punici uino sumpta.
Menthæ grecæ succus tam potus quàm illitus.
Rosmarinum in puluerem cõtritum cum pane deuoratum, aut meraco potum.
Lagopi folia, paniculæ, ac semen ex uino austero, aut punici mali pota.
Sanguisorba siue sorbastrella hausta.
Pulmonaria altera.

DIOSCORIDIS

Ad cœliacos.

Lycium potum & inditum.
Cotonea mala cruda comesta.
Mora immatura siccata, tusaq; obsonijs immista.
Ficulnei cineris lixiuium pondere cyathi exhibitum.
Myrica in potu data.
Gallæ cum aqua aut vino tritæ, & illitæ.
Rhois semen obsonijs inspersum.
Myrti folia trita & ex aqua illita.
Oleæ syluestris folia cum polenta illita.
Coagulum leporinum, & equinum trium obolorum pondere ex uino potum.
Faba in posca decocta, & deuorata.
Aegyptiæ fabæ farina, & corticis ipsius decoctum ex mulso datum.
Oxylapathi, aut oxalidis semen in aqua, aut uino potum.
Plantago elixa in aceto, & cum sale sumpta.
Hyacinthi semen potum.
Coronopus decoctus in cibo sumptus.
Rhaponticum potum.
Spinæ albæ radix pota.
Ferulæ uiridis medulla bibita.
Laserpitij liquor in vuæ acino sumptus.
Nymphеæ radix siccata, & in uino bibita.
Clymeni succus potus.
Limonij herbæ semen acetabuli pondere ex uino sumptum.
Tragi herbæ acini decem ex uino bibiti.
Papaueris vasculorum decoctum ex melle in eclegmate redactum in delinctu. Si verò efficacius reddere velis adiũgito hypocistidis, & acaciæ succum.
Vuarum vinaceorum decoctum potum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo inspersi.
Aqua vel vinum, in quibus ferrum extinctum fuerit, pota.
Morochthus lapis potus.
Vinum myrtites potum.
Adiantum ex uino bibitum.
Trichomanes ex uino pota.

MATTHIOLI.

Galanga ex succo plantaginis pota.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Musci arborei dilutum in vino austero paratum haustum.
Thus tam potum quàm illitum.
Mali punicæ è floribus paratum saccharum ex uino austeriusculo sumptum.
Myrteum condimentum.
Cydoniorum vinum, miua & oleum.
Cydoniorum confectio.
Mespila.
Sorba.
Pyra syluestria.
Pruna syluestria.
Nux myristica.
Mora immatura.
Cochleæ duæ unà cum testis concritę, & ouis gallinaceis duobus exceptis ex uino passo, & aqua prius calefactæ potæ.
Anguium senecta rosacco incocta, & imposita.
Oryza prius torrefacta, & in lacte, in quo calculi fuerint extincti decocta in cibum sumpta.
Sonchi decoctum ex uino, aut potum.
Caryophylli ex uino, aut malorum cydoniorũ succo hausti.
Mentha sicca cum amylo, & aqua pota.

Anethum tostum cum mentha exhibitum.
Coriandri semen ex aqua.
Rosmarini puluis cũ pane deuoratus, aut ex mero haustus.
Amaranti purpurei flos potus.
Malorum punicorum uinum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad vomitiones ciendas.

Lauri folia pota.
Cochleæ vepribus inhærentes deuoratæ.
Peponis ranix sicca drachmę põdere ex hydromelite pota.
Bulbus vomitorius deuoratus.
Origanũ cũ rhois semine & cæpis in cupreo vase dieb. quadraginta, dum caniculæ sydus flagrat insolatum potum.
Lemnia terra pota.

DIOSCORIDIS
Ad ventriculi dolores.

Iuncus odoratus potus.
Bulbi comesti.
Rhaponticum bibitum.
Absinthium in passo decoctum potum.
Melilotum ex uino decocto haustum.
Artemisiæ tenuia folia ex oleo contusa emplastri modo imposita.
Nymphęæ radix illita.
Senecionis caulis in passo decoctus, deuoratus uel potus.
Alabastrites lapis cum cerato impositus.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa.
Ricinum oleum illitum, potum & infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mastiches grumi tres deuorati ab euntibus cubitum.
Myristicę nucis decoctũ ex rhodomelle & aqua uitę potũ.
Sisymbriũ calefactũ & uino cretico aspersũ & impositum.
Aloe deuorata, aut pota.
Quinta essentia nostra lib. 5. c. de uino descripta pota ubi à frigiditatem pouenit dolor.

DIOSCORIDIS
Ad ventriculi erosiones.

Nardus Indica } *ex aquæ pota.*
Nardus Celtica }

Iuncus odoratus potus.
Sycomori succus potus.
Pineæ nuces deuoratæ.
Lac humanum potum.
Sonchi succus bibitus.
Pulegium cum posca sumptum.
Hieracij utriusque succus haustus.
Scordium duarum drachmarum pondere cum mulsa potũ.
Pæoniæ semen ex uino nigro potum.

MATTHIOLI.

Amygdalarum dulcium oleum potum.
Sesaminum oleum potum.
Pinei nuclei melle, aut saccharo excepti, & cum succo portulacę hausti.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi ardores.

Portulaca cum polenta illita.
Sonchus emplastri modo impositus.
Umbilici Veneris succus illitus.
Intybus utraque ex aceto deuorata.
Glycyrrhizę succus potus.
Apium ebibitum.
Fœniculum cum frigida aqua potum.
Polygonum illitum.
Solani hortulani folia apposita.
Chamædaphnes folia hausta.
Vitis uiniferę folia, & capreoli emplastri modo adhibita.
Labruscę flos illitus.

MATTHIOLI.

Cassię solutiuę pulpa sumpta.
Santala pota uel aqua rosacea foris illita.
Crespini, vuę spinę. Ribis vulgarisq; baccę deuoratę.
Rhodosaccharum.
Quercus recentia folia in ore contenta.

Citria }
Aurantia } *mala.*
Limonia }

Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Glycyrrhizæ radix, & eius succus.
Phyllitidis puluis sua ipsius aqua exceptus & illitus.
Trifolium acetosum deuoratum.
Consolidæ regalis flores poti.
Fragæ deuoratæ.
Lenticulæ palustris stillatitia aqua pota.

DIOSCORIDIS.
Ad ventriculi flatus.

Mei radices ex aqua feruefactę, vel citra coctionem tritæ potæ.
Nardi Indicæ & Celticæ ex aqua potæ.
Castoreum bibitum.
Gallinaceorum senescentium ius potum.
Absinthium cum seseli, aut gallica nardo potum.
Ligustici semen, & radix pota.
Smyrnij semen haustum.

MATTHIOLI.

Cubebæ deuoratæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus vulgaris haustus.
Oleum ricinum illitum, potum & infusum.
Balsami factitij aqua cum carnium iure sumpta.
Cnicinum oleum potum.
Laurinum oleum illitum.
Mumia ex cumini, ammi & cari decocto sumpta.
Oleum nostrum de scorpionibus illitum.
Castoreum ex oxycrato potum.
Milium torrefactum cum sale mistum, & anthemide in sacculo impositum.
Mentha tam illita, quàm pota.
Menthastrum.
Mentha Græca.
Saluia.
Gattaria.
Imperatoria.
Tanacetum.
Quinta essentia nostra lib. 5. cap. de uino descripta pota.

DIOSCORIDIS.
Ad singultum.

Sisimbrij semen in uino potum.
Rhaponticum haustum.
Aristolochia rotunda bibita.
Menthæ, duo, tresve rami cum acidæ punicæ succo poti.
Anethi comæ, & seminis decoctum potum.
Alysson potum, siue manibus gestatũ, vel naribus infusum.
Aspleni decoctum potum.
Periclymeni semen potum.
Saxifraga bibita.

MATTHIOLI.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Mumia hausta ex cumini aut apij decocto.
Castoreum cum mulsa potum.
Rhabarbarum ex vino haustum.
Mentha è punici mali vino pota.
Anethum cum haustum, tum olfactum.
Phyllitidis stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra lib. 5. c. de uino descripta unciæ pondere pota, vbi ex repletione fuerit singultus.

DIOSCORIDIS.
Ad Acidos ructus.

Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Tragoriganum potum.
Betonicæ folia fabæ pondere ex despumato melle sumpta.

MAT-

MATTHIOLI.

Coriandrum cochlearij mensura exhibitum.

DIOSCORIDIS.

Ad sanguinem & in ventriculo concreta.

Ficulnei cineris lixiuium potum.

Coagulum { *Equinum*, *Leporinum*, *Agninum*, *Hedinum*, *Hinnulinum*, *Vitulinum*, *Bubalinum* } *trium obolorum pondere ex uino potum.*

Helichrysi coma cum mulso pota.

Laser potum.

MATTHIOLI.

Cyclamini radicis stillatitia aqua senis vncijs pota cum sacchari uncia una.

Consolidæ mediæ succus epotus.

Auricula vrsi.

DIOSCORIDIS.

Ad uentriculi inflammationes.

Hieracium maius & minus emplastri modo impositum.

Vitis viniferæ folia & capreoli cum polenta impositi.

Viola purpurea ex polenta illita.

MATTHIOLI.

Cassiæ solutiuæ pulpa sumpta.

Santala omnia tam sumpta quàm illita.

Rosæ illitę.

Consolidæ regalis flores illiti.

Lentis palustris stillatitia aqua pota.

MATTHIOLI.

Ad famem caninam.

Glirium pinguium caro assa deuorata.

DIOSCORIDIS

Ad appetentiam ciendam.

Piper comestum.

Acetum in obsonijs additum.

Absinthium potum.

MATTHIOLI.

Crespini baccæ.

Vua spina.

Ribes vulgaris.

Sinapismum.

DIOSCORIDIS.

Ad concoctionem iuuandam.

Eruca in cibo comesta.

Piper omne comestum.

Gingiberis vsus.

Scilla cum melle cocta & deuorata.

Absinthium haustum, vel ventriculo adhibitum.

Tragoriganum potum.

Pulegium potum.

Ligustici semen, & radix pota.

Seselis massiliensis semen cum vino potum.

Garum potum.

Betonicæ folia post cœnam sumpta addito melle despumato fabæ magnitudine.

Vinum absinthite.

MATTHIOLI.

Acori radicis & cinnamomi drachma ex vino absinthite.

Galanga.

Nardus Italica.

Lauendula.

Cubebæ.

Cinnamomi stillatitia aqua hausta.

Acorum potum.

Caryophylli hausti.

Crocum.

Ladanum drachmæ pōdere duabus horis à cena deuoratū.

Pyrum vel cidonium cineribus tosta & deuorata.

Pistacia.

VENTRICVLI

Citria condita.

Iuglandes conditæ.

Nux myristica.

DIOSCORIDIS.

Ad ventriculi fluxiones.

Adiarum potum cum vino.

Persici mali sicci decoctum & bibitum.

Cotonei mali macerati liquor potus.

MATTHIOLI.

Myrteum condimentum.

DIOSCORIDIS.

Ad restringendam sitim.

Crespini baccæ.

Vua spina.

Ribes vulgaris.

Citria, *Limonia*, *Aurantia* } *mala.*

Pyra.

Portulacæ folia linguæ subdita.

Melopeponum seminum lacteus cremor.

Anguriæ pulpa.

Glycyrrhizæ radix, & eius succus.

Trifolium acetosum.

Fraga matura deuorata.

Punicorum malorum vinum ex intybi stillatitia aqua aut hordei decocto potum.

DIOSCORIDIS.

Ad iecinoris obstructionem.

Nardus Indica, *Nardus Celtica* } *ex aqua frigida hausta.*

Lauri cortex tribus obolis in uino odorato potus.

Picee folia drachmæ pondere in aqua, aut mulsa pota.

Amygdalæ amaræ cum melle, & lacte in illinctu datæ nucis auellanæ magnitudine.

Gentianæ radicis succus cum aqua potus.

Agaricum potum.

Rhaponticum exhaustum.

Eryngium ex uino assumptum.

Anthemidis decoctum potum.

Chamæpityos folia septem diebus in uino pota.

Betonica in aceto mulso drachmæ pondere bibita.

Eupatorij herba, aut semen in vino potum.

Papaueris corniculati radix pota.

Rubrica Sinopica hausta.

Glycyrrhizæ succus delinctus.

MATTHIOLI.

Nardus Italica & lauendula in decoctis additæ.

Asari decoctum.

Carpesium.

Cinnamomi aqua stillatitia pota.

Cassia solutiua.

Acorum quocunque modo sumptum.

Amygdalarum amararum oleum potum.

Cnicinum oleum potum.

Rosarum succus & dilutum.

Tamarindorum pulpa.

Amygdalę.

Pistacia.

Cicer nigrum & rubrum decoctum & potum.

Ciceris farina ex Intubi stillatitia aqua decocta, & illita.

Lupini cocti & cum ruta & pipere deuorati.

Napi semē drachmę pondere ex marubij decocto frequēter potum.

Brassicæ decoctæ ius.

Beta cum sinapi, aut aceto deuorata.

Cichorium ex uino albo tenui potum.

Ciclamini succus duarum drachmarum pondere potus cū oxymelite.

Rhabarbarum quocunque modo potum.

Gentianæ stillatitia aqua pota.

Centaurij magni radix tum pota tum in uino macerata.
Centaurij minoris decoctum & succus.
Cardui radicum decoctum haustum.
Eryngij radicum decoctum potum.
Aloe quocunque modo sumpta.
Veronica mas.
Mentha græca.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum aut dilutum haustum.
Rosmarinum frequenter vsurpatum
Marrubium.
Eupatorij vulgaris decoctum, aut succus epotus.
Lupuli flores in potionibus sumpti.
Frangulę corticum decoctum potum. parandi rationem inuenies lib.4.cap de sambuco.
Cuscutæ decoct um potum.
Quinta essentia ferri descripta li.5.in comment.de ferri scoria, siue stercore drachmæ pondere quotidie pota.

DIOSCORIDIS.
Ad morbum regium.

Nardus Indica } hausta.
Nardus Celtica }
Ceruinum cornu vstum ac lotum, potumq́;
Millepedę siue onisci ex uino poti.
Cicer cum roremarino decoctum comesum.
Rumicis radices in uino decoctę & bibitę.
Atriplicis semen bibitum cum mulsa aqua.
Asparagi radicum decoctum potum cum ficis & ciceribus.
Crithmi & eius radicum seminum decoctum potum.
Irio cum melle lincta.
Scilla cum melle in eclegmate pondere triũ obolorum pota.
Hyrundinariæ radix cum aniso, & uino pota.
Sphondilij semen potum.
Agaricus drachmæ pondere sumptus.
Rhaponticum haustum.
Absinthij decoctum, dilutumve trium cyathorum pondere quotidie haustum.
Aloe drachmæ pondere pota.
Origani decoctum corpori perfusum.
Calamintha cum uino pota.
Fœniculum erraticum potum.
Libanotis radices potæ cum vino & pipere.
Rorismarini decoctum potum.
Nigella trita cum Irino vnguento naribus apposita.
Chelidonij radix cum aniso & vino albo pota.
Laser cum caricis datum.
Marrubij succus naribus infusus.
Polij vtriusque decoctum bibitum.
Conyzę folia & flores poti.
Aspleni decoctum potum.
Lichen ex melle inunctus.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum haustum.
Anthemidis decoctum potum.
Buphthalmum potum statim à balneo.
Pœoniæ radix bibita.
Hyacinthi semen cum uino potum.
Rubiæ radix cum mulsa aqua bibita.
Chamæpityos folia septem diebus in uino pota.
Betonicæ folia cum dulci aqua pota.
Elaterium pota.
Anchusæ radicis decoctum potum.
Quinquefolij succus cum trium cyathorum pondere aliquot diebus potus.
Osyris decoctum potum.
Chrysanthemi decoctum balnei more adhibitum.
Vinum scillinum potum.
Verbenacæ supinæ folia drachmæ pondere cum thuris obolis tribus, & uini veteris hemina vna ieiuna quadraginta diebus pota.

Lycij herba in aceto decocta & bibita.
Myricæ decoctum potum.
Halycacabi fructus poti.
Chamecissi folia triũ obolorũ põdere senis dieb. in aqua pota.
Rusci folia & baccę in uino pota.
Vinum scillinum haustum.
Ceruini cornu cinis potus binis ligulis.
Sulphur sorbili ouo sumptum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Nardi Italicæ, lauendulæve decoctum additis cinnamomo asparagi & fœniculi radicibus.
Asari dilutum ex vino paratum.
Asarina, aut eius decoctum.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Rosarum succus & dilutum.
Tamarindorum pulpa.
Castoris anteriores dentes in poculo contenti, è quo vinum biberit affectus.
Terrenorum vermium cinis ex absinthij decocto potus.
Bubuli fellis lapis ex uino potus.
Napi semen ex marubij decocto potum.
Oxylapathi ex uino decoctum potum.
Cichorij radices saccharo conditæ.
Cichorij & eius radicum decoctum potum.
Melopeponum lacteus cremor haustus.
Erucæ syl. tria folia læua manu decerpta illicoq́; deuorata.
Cyclamini succus cum saccharo haustus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.
Asphodeli radix ex vino sumpta.
Chelidonium maius in calceis subnudis pedibus gestatum.
Aquilegiæ semen ex cretico uino & croci momento potum.
Rhabarbarum in potionibus additum.
Agaricum in potionibus additum.
Centaurij magni radix quoquo modo vsurpata.
Centaurium minus.
Carduorum radicum decoctum.
Eryngij radicum decoctum.
Aloe quouis modo vsurpata.
Pulegij }
Menthastri } decoctum haustum.
Marubij }
Cuminum illico à balneo exhibitum.
Senę decoctum vel dilutum.
Radicum Vincetoxici decoctum in potu propinatum.
Chamædryos semen drachmę pondere ex meraco.
Eupatorij vulgaris decoctum potum.
Lupulorum florum decoctum haustum ex uino albo.
Frangulæ corticum decoctum. Parandi rationem habes li. 4. comment. de sambuco & ebulo.
Cuscutæ decoctum potum.

MATTHIOLI.
Ad fluxum hepaticum.

Quernorum foliorum tenellorum stillatitia aqua pota.
Lupinum iecur siccum in puluerem sumptum.
Rhabarbarum tritum & propinatum.

DIOSCORIDIS.
Ad Iecinoris dolores.

Acori decoctum potum.
Absinthij decoctum ex passo appositum.
Periclymeni semen potum cum vino.

MATTHIOLI.

Irinum oleum è floribus paratum illitum.
Amygdalinum oleum.
Laurinum oleum.
Eupatorij vulgaris decoctum aut eius succus potus.

DIOSCORIDIS.
Ad iecinoris duritiem.

Ammoniacum illitum, & ebibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad refrigeratum iecur.

Nardus

Nardus indica }
Nardus Celtica } *ebibita.*

Amomi decoctum potum.

Pinorum & piceæ folia ex aqua vel mulso pota.

MATTHIOLI

Acori oxymel potum.

Cinnamomi aqua stillatitia hausta.

Acorum quocunq; modo sumptum.

Balsamum factitium cum potum tum illitum.

Caryophylli in potu, aut in cibo sumpti.

Rhabarbarum tritum & cum vuis passis deuoratum.

Mentha Græca.

Imperatoriæ radix.

Eupatorij vulgaris succus aut eius decoctum potum.

MATTHIOLI

Ad iecinoris scyrrhum.

Asarum.

Amygdalinum oleum.

Sesaminum oleum.

Mastiche cum imposita, tum intus sumpta.

Centaurij minoris decoctum haustum.

Frangulæ radicum decoctum potum. Parandi modũ inuenies lib.4. comment. de sambuco.

Scillinum acetum potum.

MATTHIOLI

Ad cachesiam. i. malum habitum.

Cinnamomi aqua stillatitia pota.

Acorus, quem calamum odoratum vulgo vocat, sumptum.

Balsami factitij liquores omnes.

Nux myristica intro sumpta.

Iecur leporinum aresactum, & potioni infrictum.

Sium in cibis sumptum.

Cichorium quoquo modo acceptum.

Rhabarbarum quauis ratione haustum, & cum passis vuis comestum.

Agaricum.

Absinthij pontici comæ sacchαro asseruatæ, & deuoratæ parandi rationem habes commentario de absinthio.

Pulegij decoctum potum.

Mentha græca.

Imperatoriæ radix.

Sagapenum exhibitum flauis myrobalanis duplicato pondere additis.

Marrubij decoctum potum.

Eupatorij vulgaris succus, aut decoctum potum.

Frangulæ radicum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib.4. comment. de sambuco.

DIOSCORIDIS

Ad hydropem.

Asarum potum.

Cinnamomum ebibitum.

Calami odorati decoctum cum semine apij potum.

Erinacei terrestris caro.

Cochlearum terrestrium operimentum, & caro simul cõtrita tumoribus hydropicorum imposita.

Amurca in villosa pelle peruncta, & imposita.

Vrina humana sui ipsius bibita.

Vrina capræ quotidie cum spica pota.

Cicer cum rore marino decoctum.

Raphanus emplastri modo impositus.

Plantago cum lenticula decocta.

Ebuli radix in vino decocta, & pota.

Allium decoctum manducatum.

Bulbi cum melle & trita pipere emplastri modo impositi.

Scilla præparata sumpta.

Anagallidis succus uino potus.

Chamæleonis albæ radix cum vino pota.

Absinthium bibitum cum ficubus, nitro & loliacea farina.

Adianti decoctum potum.

Trichomanes decoctum potum.

Hyssopum cum fico, nitroq; emplastri modo impositum.

IECINORIS

Fidiculæ decoctum potum.

Origanum cum fico decoctum.

Sampsuchi decoctum potum.

Ruta cum fico emplastrata, & eius decoctum ex uino tum potum tum corpori perfusum.

Pastinacæ erraticæ semen potum.

Anisum potum.

Smyrnij semen potum.

Laserpitij liquor cum caricis datus.

Chamædryi decoctum potum.

Polij vtriusque decoctum bibitum.

Androsaces in vino pota duarum drachmarum pondere.

Betonicæ folia cum aqua dulci pota.

Cucumeris asinini radicis succus sesquioboli pondere & cortex eius acetabuli quarta parte.

Aquæ marinæ balneum.

Vitis syluestris radix in aqua feruefacta, & in vini cyathis duobus marina aqua diluti pota.

Vinum scillinum potum.

Viticis semen potum.

Ficus siccæ in vino cum polenta, & absinthio decoctæ, & illitæ.

Sal.

Alcyonium tertium.

Arena è littoribus sole feruefacta capite tenus hydropicis obruta.

MATTHIOLI.

Electuarium de succo iridis in cap. proprio de iride.

Iridis radices conditæ.

Cyperi radicum, & baccharum lauri puluis pari pondere ex impubis pueri vrina exceptis & ventri adhibitis.

Asari dilutum ex vino paratum potum.

Asarina & eius decoctum.

Cinnamomi stillatitia aqua pota.

Balsami factitij liquores omnes.

Cnicinum oleum potum.

Lixiuium ex vino albo, & iunipero cinere potum.

Fraxini semen cum vino assumptum.

Ossicula acinorum syluestris mali punici trita & pota.

Humani stercoris stillatitia aqua pota.

Bubulum caprillumve stercus emplastri modo impositum.

Napi semen drachmæ pondere ex marrubij decocto in diebus pluribus potum.

Brassicæ marinæ decoctum potum & præsertim addito rhabarbaro.

Brassicæ marinæ puluis additis rhabarbaro & cubebis pluries ex vino potus.

Sinapis ex impubis pueri urina illitus.

Caryophylli in cibo, uel potione usurpati.

Cyclamini succus cum sacccharo potus addita mastiche, aut myristica nuce, aut rhabarbari scrupulo.

Asphodeli radix ex uino pota.

Rhabarbarum frequenter vsurpatum.

Agaricum in potionibus additum.

Gentiana.

Centaurij magni radix tum uino macerata tum pota.

Cardui radicum decoctum }
Cardui Benedicti decoctum } *haustum.*
Eryngij radicum decoctum }

Zuccharum ex pontici absinthij coma paratum. modum parandi habes commento de absinthio.

Pulegij decoctum bibitum.

Mentha græca.

Imperatoriæ radix.

Sagapenum cum duplicato pondere myrobalanorum flauorum potum.

Euphorbium haustum.

Vincetoxici radicum ex vino albo decoctum bibitum.

Marrubij decoctum potum.

Eupatorij vulgaris decoctum haustum.

Ricini semen ex caprino lacte maceratum & haustum.

Sam-

Sambuci, aut ebuli radicum stillatitia aqua pota. hæc binis illa quaternis uncijs simul mista, & diebus xxx. pota.
Frangulæ corticum decoctum potum. parandi rationẽ inuenies lib. 4. comment. de sambuco.
Colocynthis cum pota, tum clysmate infusa.
Stibium nostrum granorum quatuor pondere haustum.

MATTHIOLI
Ad inflammationem.

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Caphura illita.
Crespini baccarum succus potus.
Rosæ, & earum succus, seu dilutum.
Cichorij radices conditæ.
Cichorij flores sacchari asseruati, & sæpe deuorati.
Melopeponum lacteus cremor potus.
Phyllitidis farina sua ipsius aqua subacta, & illita.
Trifolium acetosum deuoratum.
Consolidæ regalis flores poti.
Fragariæ, & radicum decoctum ebibitum.

DIOSCORIDIS
Ad induratos lienes.

Cotonea mala cruda cataplasmatis addita, & imposita.
Sycomori liquor haustus, & illitus.
Raphanus emplastri modo impositus.
Brassicæ folia cum aceto deuorata.
Chamædrys decoctum potum.
Lupinorum farina illita.

MATTHIOLI

Helenij radicis farina denarij pondere diebus aliquot ex vino pota.
Amygdalinum oleum.
Terebinthina.
Sesaminum oleum.
Myrica ex vino decocta.
Cochlearum maiorum cinis cum lini, & urticæ semine ex melle potus.
Stercus caprillum illitum.
Dracunculi radix contusa, & illita.
Cyclamini succus vnguentis additus.
Centaurii minoris decoctum & succus tam interius, quam exterius vsurpatus.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quocunque modo sumpta.
Oxymel ex floribus genistæ paratum.
Saccarum è genistæ floribus paratum sæpe sumptum.
Frangulæ corticum decoctum potum. Parandi rationem habes lib. 4. commen. de sambuco.
Scillinum acetum potum.

DIOSCORIDIS
Ad lienis obstructiones.

Nardus celtica ex vino pota.
Adiantium bibitum.
Trichomanes hausta.

MATTHIOLI

Nardus Italica, lauendulaque.
Asari decoctum haustum.
Cubebæ.
Carpesium.
Helenii radicis farina frequenter ex uino vetere sumpta.
Amygdalarum amararum oleum.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Mumia ex Cari decocto pota.
Tamarindorum pulpa.
Amygdalæ.
Ciceris rubri decoctum potum.
Lupini cocti & cum ruta, & pipere comesti.
Brassicæ decoctæ ius potum.
Beta cum sinapi aut aceto deuorata.
Sium in cibis sumptum.
Cyclamini succus binis drachmis ex oxymelite sumptus.
Rhabarbarum potioni infrictum.
Agaricum in potionibus sumptum.
Gentiana & eius aqua stillatitia.
Centaurii minoris decoctum, & succus.
Eryngii radicum decoctum potum.
Veronica mas.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Amaracus.
Imperatoriæ radix.
Senæ decoctum uel dilutum haustum.
Rosmarinum cum pane dauoratum.
Phyllitis quoquo modo sumpta.
Eupatorii vulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus additi.
Fragariæ tum folia, tum radices.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. comment. de sambuco.
Cuscuta, & eius decoctum.
Quinta essentia ferri descripta in quinto libro capite de scoria seu stercore ferri diebus pluribus continuis drachmæ pondere pota ex adianti, aut aspleni, aut myricæ decocto.

DIOCORIDIS
Ad lienis inflammationes.

Iris illyrica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus Celtica ex uino pota,
Nardus montana ex uino hausta.
Sarmentitius cinis ex aceto rosaceo, & illitus.
Myricæ ex uino decoctum potum.
Viticis semen potum.

DIOSCORIDIS
Ad lienis dolores.

Dictamum potum & illitum.

MATTHIOLI

Irinum oleum è floribus paratum, & illitum.
Laurinum oleum inunctum.
Oleum liliorum alborum inunctum.
Phyllitis quouis modo sumpta.

MATTHIOLI
Ad refrigeratos lienes.

Acori oxymel sumptum.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Balsami factitii liquores omnes.
Amygdalarum amararum oleum cum potum tum illitum.
Laurinum oleum.
Rhabarbarum intro sumptum.
Agaricum potum,
Mentha græca ex irino oleo inuncta.
Imperatoriæ radix deuoratæ.
Rosmarinum cum pane vsurpatum.
Phyllitis.

DIOSCORIDIS
Ad minuendos extuberantes lienes.

Iris illirica ex aceto pota.
Acorum potum.
Nardus { Celtica / Montana } ey uino bibita.
Myricæ ex uino decoctum haustum.
Viticis semen potum.
Cyclamini secundæ semen quadraginta diebus haustum.
Sagapenum ebibitum.
Ammoniacum drachmæ pondere ex aceto sumptum.
Chamædrys ex aceto pota.
Nasturtium haustum.
Piperis radix illita.
Polii vtriusque decoctum cum aceto potum.
Cyclamini succus inunctus.
Capparis semen drachmarum duarum pondere quadraginta

ta diebus ex uino bibitum.
Eiusdem radix ex uino bibita eodem pondere.
Lepidium cum helenii radice impositum.
Hederæ tenella folia ex uino decocta uel arida ex pane cocta imposita.
Isatis sylvestris tum pota tum illita.
Agaricum drachmæ pondere cum aceto mulso datum.
Rhaponticum potum.
Smyrnij radix comesta.
Gentianæ radix duarum drachmarum pondere pota.
Aristolochia rotunda pota.
Crocodilii radicis decoctum potum præsentaneo remedio prodest.
Hyßopum cum ficis, nitroq; illitum.
Tragoriganum cum aceto potum.
Pulegium cum sale illitum.
Sison potum.
Peucedani succus haustus.
Viscum cum calce, gagateve lapide decoctum.
Teucrium cum posca potum, uel cum ficis appositum.
Leucoii radices cum aceto illitæ.
Nymphee radix ex vino bibita.
Asplení folia pota, uel eius decoctum cum aceto quadraginta diebus haustum, vel folia ipsa ex aceto illita.
Buntii semen potum.
Hemionitis cum aceto pota.
Rubiæ semen ex aceto mulso potum.
Lonchitis alterius folia cum aceto hausta.
Betonicæ folia ex oxymelite ebibita.
Polemonii radix ex aqua sumpta.
Periclymeni semen quadraginta diebus in vino potum.
Xyridis semen ex aceto sumptum.
Anchusę radix cum mulsa aqua pota.
Vrtica vtraque cum cerato imposita.
Trichomanes pota.
Vini scillini vsus.
Glans vnguentaria cum erui farina pota ex mulsa aqua.
Bryonia trium obolorum pondere triginta diebus ex aceto hausta, aut cum ficis illita.
Vitis nigræ viticulę primæ recentes coctæ, ac comesæ.
Filicis maris radix hausta.
Aqua vel vinum, in quibus chalybs, aut ferrum restinctum fuerit in potu.
Alcyonium tertium bibitum.
Corallium ex aqua bibitum.
Asius lapis ex aceto, & viua calce illitus.
Cotis naxiæ delimatæ à ferro scobes ex aceto bibita.

MATTHIOLI

Helenij radicis farina è vino vetere frequenter denarij pondere pota.
Terebinthina, lariceaq; resina frequenter deuorata.
Fraxini corticis decoctum potum.
Myricæ rami ex aceto illiti.
Nux myristica.
Eruum à ieiunis deuoratum.
Erucæ semen potum.
Hederæ helicis foliorum succus ex vino austero potus.
Rhabarbarum quoquo modo sumptum.
Agaricum in potionibus additum.
Mentha græca ex oleo irino illita.
Phyllitis quouis modo sumpta.
Eupatorij vulgaris decoctum potum.
Lupuli flores in potionibus decocti.
Frangulæ corticum decoctum haustum. Parandi rationem habes lib. 4. cap. de sambuco.
Cuscuta & eius decoctum.
Corallium frequenter potum.

DIOSCORIDIS
Ad colicos affectus.

Amygdalæ amaræ illinctu adhibitæ.
Cochleæ terrestres cum suo putamine tusæ addita pauca myrrha, ex uino bibitæ.
Alauda auis tosta in cibo sumpta.
Suillus talus crematus ad albedinem usque potus, vbi flatus excruciet.
Butyrum infusum, ubi colon exulceratum fuerit.
Gallinæ fimum cum aceto uel uino haustum.
Rutæ decoctum ex oleo infusum.
Petroselinum potum.
Colocynthis infusa clysmatibus.
Cnici decoctum infusum.

MATTHIOLI

Galanga pota.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores omnes poti. & illiti.
Oleum cum pari portione cretici uini sumptum, aut clystere infusum.
Ricinum oleum potum, illitum & infusum.
Amygdalinum oleum vtrunque.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Succinum ex tepenti aqua potum.
Persicorum nucleorum oleum tam potum quàm infusum.
Amygdalinum oleum potum.
Nucum iuglandium oleum haustum.
Oleum è scorpionibus nostrum illitum.
Aqua in qua ceruinum genitale elotum fuerit pota.
Ceruorum tenerrima cornua in taleolis concisa siccaq; & in puluerem trita, & cum pipere, & myrrha hausta.
Lupinum fimum, quod terram nõ attigerit ex uino albo uel aqua potum, & forinsecus uentri adalligatum.
Brassicæ semen crassiuscule contusum, & in carnium iure feruefactum, potumque unà cum ipso iure.
Ius decoctæ brassicæ cum uetere gallo potum.
Cyclamini suc. trium drachmæ pondere in clysteribus additus.
Imperatoria ex calido meraco pota.
Sagapenum bibitum, aut clysteribus inditum.
Verbasci flores in puluerem triti, & poti.
Trinitatis herba in puluerem trita & pota.
Ricini semen ex iure ueteris galli decoctum & potum.
Colocynthis clysteribus infusa.
Momordicæ puluis haustus.
Quinta essentia nostra pota, & in clysteribus addita.
Stibium nostrum commentario proprio descriptum sumptũ quinque granorum pondere.
Gagates lapis in puluerem tritus drachmæ pondere diebus septem potus.

DIOSCORIDIS
Ad intestinorum dolores.

Iris Illyrica pota.
Acori decoctum bibitum.
Mei radices tritæ cum melle in eclegmate sumptæ.
Cardamomum ex aqua potum.
Agallocum ex aqua haustum.
Nuces iuglandes cum suo putamine ceruistæ, & umbilico admotæ.
Ficuum cum ruta decoctum clysmate infusum.
Halimi folia drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Crocum in potionibus bibitum.
Dauci semen potum.
Libanotidis radices haustæ.
Ferulæ semen in potu sumptum.
Peucedani succus in ouo haustus.
Melissophylli decoctum clystere infusum.
Castoreum potum.
Butyrum clysmatibus infusum.
Serpyllum ebibitum.

Cala-

Calaminthæ decoctum haustum.
Eryngium ad potandum datum.
Cera in sorbitionibus data.
Amnii ex uino sumptum.
Triticei furfures ex decocto rutæ elixi,& illiti.
Milium calefactum in sacculis adhibitum.
Orobi farina aceto macerata imposita.
Sisymbrij semen in uino potum.
Piper cum lauri tenellis folijs haustum.
Scilla in eclegmate cum melle.
Rhaponticum potum.
Sampsuchi decoctum ebibitum.
Centaurij maioris radix epota.
Ruta vnà cum siccato anetho elixa in potu sumpta.
Panaces cum vino haustum.
Anethi comæ & seminis decoctum potum.
Ligustici semen & radix pota.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum.
Phalangij folia, flores, ac semen haustum.
Centunculum austero vino potum.
Conyzæ folia & flores poti.
Pæoniæ radix in vino pota.
Pseudo bunium ebibitum.
Aqua marina fotu adhibita.
Chamæpitys hausta.
Graminis decoctum ebibitum.
Chamædaphnes folia in potu data.
Sal calefactum in sacculis adhibitum.
Nitrum cum cumino ex hydromelite haustum.
Seselis Massiliensis semen ex vino potum.
Asclepiades radices ex uino potæ.
Alisma per se, aut cum pari pondere seminis dauci haustũ.
Suillus talus combustus ad albedinem vsque ebibitus.
Lini seminis decoctum per sedem infusum.
Agaricum duorum obolorum pondere sumptum.

MATTHIOLI

Oleum { *Oliuarum cum uino cretico potum, & infusum.* / *Amygdalarum dulcium ebibitum.* / *Laurinum inunctum.* }
Ericæ florum decoctum potum.
Persici nuclei deuorati.
Cochlearum elixarum ius potum.
Milium cum sale, & anthemidis floribus mistum, & calidum cum sacculis adhibitum.
Brassicæ ius cum ueteregallo paratum potum.
Cyclamini succus in clysteribus additus.
Chelidonium maius vnà cum radice tusum & oleo chamæmelino feruefactum, & vmbilico adhibitum.
Dictamum album ex meraco potum.
Menthastrum.
Imperatoria.
Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in puluerem triti & epoti.
Herba trinitatis, aut stillatitia eius aqua pota.
Momordicæ farina potui data.

MATTHIOLI.

Ad Dysentericos.

Aspalathi decoctum clystere infusum.
Myrrha fabæ magnitudine deuorata.
Lentiscus ebibita.
Piceæ cortex potus.
Maceris cortex in potu sumptus.
Maliuri folia & radix hausta.
Acutæ spinæ fructus deuorati uel poti.
Rubi canini fructus deuoratus.
Cisti folia & cytini in potu data.
Hypocistis hausta.
Ladanum cum uino vetere potum.
Rosarum fructus in potu sumptus.
Licium potui datum.
Acaciæ succus haustus.
Glandium interior, tenuiorque tunica decocta pota.
Castanearum interior pariter tunica ebibita.
Galla omphacitis ex uino, aut aqua trita illita, aut hausta.
Rhois foliorum decoctum clystere infusum, uel potu acceptum.
Eiusdem semina pro sale cibis, obsonijsque aspersa.
Palmæ inuolucri decoctum tum infusum, tum bibitum.
Punicorum acidorum nuclei siccati & ebibiti, uel in desessionibus additi.
Myrti semen & folia pota.
Cotonea mala comesa cruda, uel cocta, uel eorum succus potus.
Pyra tam domestica quam syluestria deuorata.
Mespila in cibum accepta.
Loti arboris baccæ comestæ, vel haustæ.
Corni arboris baccæ, siue in edulijs, siue in defruto assumptæ.
Sorba sicca quoquo modo sumpta.
Prunorum syluestrium baccæ deuoratæ.
Siliquæ siccatæ deuoratæ.
Cochleæ terrestres suis cum putaminibus ustæ (ut Galenus inquit) esui datæ.
Siluri piscis salsamentum fomento adhibitum.
Leporinus sanguis frixus deuoratus.
Garum piscium clysmate infusum.
Ceruinum cornu potum duorum cochlearium mensura.
Cera in sorbitionibus data.
Lac ignitis iniectis calculis decoctum clystere infusum.
Leporinum / *Equinum* } *Coagulũ triũ obolorũ pōdere ex uino potum.*
Asparagus altilis elixus, uel assus in cibo sumptus mitigat.
Idæa radix bibita.
Altheæ decoctæ succus ex uino haustus.
Alceæ radices cum uino, aut aqua potæ.
Phyllitis pota.
Portulaca ad summum cocta in cibis sumpta.
Plantago per sedem infusa.
Equiseti succus potus.
Capryllus adeps cum polenta & rhoe datus, uel clystere infusus.
Melissophyllum bibitum.
Tragium scolopondræ simile elixum, & sumptum cibo.
Faba in posca decocta, & comesa.
Alismatis radix cum pari pondere seminis syluestris pastinacæ bibita.
Oxylapathi aut oxalidis semen in aqua aut uino bibitum.
Lysimachia potui data.
Tragi cacumina decem in uino pota.
Clematitis folia cum vino hausta.
Stœbis decoctum clystere infusum.
Limonij semen in uino potum.
Elatine elixa pota.
Polemonij radix ex uino sumpta.
Eupatorij semen & folia in uino hausta.
Nimphææ siccata radix ex uino ebibita.
Sedum maius cum uino potum.
Sanguis { *Hirci* / *Capræ* / *Leporis* / *Cerui* } *in sartagine frixus in cibo sumptus.*
Vitis uiniferæ foliorum, & capreolorum succus potus.
Vinaceorum decoctum ebibitum.
Vinaceorum nuclei in farinam polentæ modo illiti.
Vua passa alba comesa per se cum suis nucleis.
Omphacium clistere infusum.
Vinum œnanthinum / *Vinum cydonites* / *Vinum rhoites* } *potum.*
Terra lemnia ebibita.
Muria clysmatibus infusa, ubi diutina dysenteria intestina exulcerata extiterint.

Scordium duarum drach. pondere cum aqua dulci potum.
Hederæ flores trium digitorum carptæ bis in die ex vino hausti.

MATTHIOLI

Lentiscinum oleum infusum.
Rosaceum oleum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Armenium lutum vnà cum corallio, masliche, cornu ceruino & hæmatite potum.
Pinorum nucum cortices ex aceto acerrimo decocti & suffiti.
Mastiches pota.
Millefolij succus clysteribus infusus. quinetiam sicci farina cum epota tum infusa.
Potentilla pota, aut uiridis in calceis imposita sub nudis pedibus.
Succinei pastilli hausti.
Crespini vuarum succus in potu sumptus.
Vua spina.
Ribes vulgaris.
Ligustrinorum florum aqua.
Cisti flores.
Hypocistis.
Rosaceum saccharum.
Rosarum vngues.
Rosarum calyx.
Rosarum semen & lanugo circunstans.
Lycium infusum.
Quernorum foliorum stillatitia aqua pota.
Querna folia, glandes, & gallæ.
Fagineæ glandes.
Castanearum rubens interior membrana hausta.
Punicum malum in furno tostum, tritumq́; potui datum.
Punicæ mali florum saccharum rosacei modo paratū sumptum.
Myrteum condimentum.
Cerasia austera saccharo condita.
Poma acerba sub calidis cineribus assa.
Cydonia mala tosta a ieiunis deuorata.
Cydoniorum vinum, miua, oleum, hoc illitum illa hausta.
Diacydonites confectio.
Cydoniorum pomorum succus, in quo conferbuerint rubrum corallium, rubearum rosarum semen, rhabarbarum, hypocistis, acacia.
Pyra austera, uel syluestria assa.
Mespila.
Corna cùm cruda tum saccharo condita.
Mora immatura arida.
Cochleæ cum testis vstæ, admistis galla omphacitide & pipere albo, & cibis inspersæ, aut ex vino austero pota.
Leporina caro assa deuorata.
Leporinus sanguis adhuc calens cum hordacea farina decoctus, & deuoratus.
Leporinus fimus potus.
Cerui genitale ex uino austero sumptum.
Ouum gallinaceum in aceto coctum deuoratum durum.
Ceruinus sanguis clysteribus infusus.
Caninum stercus album ex lacte potum, in quo igniti calculi extincti sint.
Oryzæ decoctum potum, aut infusum.
Oryza in lacte cocta, in quo igniti calculi extincti fuerint, deuorata.
Milij Indici panicularum flores intro sumpti.
Milij granorum putamen oui uitello exceptum, & probè decoctum sumptum.
Amylum in cibo usurpatum.
Oxylapathi semen potum.
Portulaca in cibis usurpata.
Bistortæ / Tormentillę / Caryophillatę } radices, in potionibus additæ.

Lagopi paniculæ pro sedis abstersorio vsurpatæ.
Virga aurea pota & clysteribus infusa.
Plantaginis utriusque semen ouo exceptum, tegulisque inassatum deuoratum.
Trasorum lacteus cremor ex aqua, in quo candens ferrum extinctum fuerit, paratus potus.
Bursa pastoris cum plantagine, luto armento ex pluuiali aqua cocta & pota.
Rhabarbarum igne torrefactum ex uino austero & plantaginis succo potum.
Tragacanthæ lachryma tosta, & ex uino cydoniorum pota, tum clysinate infusa.
Flos seselis vnà cum radicibus ex vino austero potus.
Aparinæ stillatitia aqua pota.
Gnaphalium ex uino austero.
Conyzę mediæ puluis drachmę pondere quotidie sumptus ex austero vino.
Palmæ Christi florum puluis ex aqua plātaginis, aut in qua ferrum ignitum extinctum fuerit.
Lunaria minor quoquo modo sumpta.
Canabis foliorum puluis oui uitello exceptus, deuoratus.
Hyperici oleum ventri illitum.
Pyrola / Pilosella / Fragaria } ex uino austero pota.
Amaranti purpurei flos epotus.
Punicorum malorum vinum ex aqua plantaginis potum.
Armenia terra pota aut in clysteribus addita.
Corallium rubrum in pollinem tritum bibitum.
Crystallum tenuissimè leuigatum potui datum.

MATTHIOLI

Ad tormina.

Oleum { Oliuarum cum uino cretico potum, & infusum. / Amygdalium haustum. / Laurinum illitum.
Ericæ florum decoctum.
Persici nuclei deuorati.
Cochlearum ius potum.
Milium cum sale mistum, & in sacculis calidum appositum ventri.
Brassicæ ius cum vetere gallo decoctum bibitum.
Cyclamini succus clysteribus additus.
Chelidonium maius vnà cum radice tusum, & oleo chamæmelino ferue factum, & umbilico illitum.
Dictamus albus ex meraco potus.
Mentastrum.
Imperatoria.
Vincetoxici radix ex meraco.
Verbasci flores in puluerem triti, & potionibus inspersi.
Herba trinitatis aut stillatitia eius aqua pota.
Momordicæ farina hausta.

DIOSCORIDIS

Ad cohibendam aluum, & diarrhæam.

Coagulum leporinum potum.
Lac omne, in quo igniti calculi marini extincti fuerint.
Caseus elixus, & ab elixatione statim sepositus, moxq́; inassatus in cibo sumptus.
Fimus caninus ardente syrio acceptus, & in aqua bibitus.
Panis triticeus siccus inueteratus comestus.
Hordeacea farina cum myrti baccis, aut syluestribus pyri aut malicorio ex vino illita.
Puls ex { Zea / Auena / Milio } in cibum sumpta.
Oryza in cibum accepta.
Lentes cum suo cortice decoctæ deuoratæ, præsertim si decoquantur ex aceto cum adstringentibus alijs.
Oxylapathi aut oxalidis semen in uino aut aqua potum.
Brassicę percoctæ cibus.
Beta nigra cum sua radice, & lente decocta esui data.
Plantago ex aceto elixa cum sale comesa, quin & eius semē ex

ex uino potum. Præterea clysteribus infusa.
Intybus tam hortensis, quam erratica in cibum accepta.
Condryllæ succus coctus potus.
Lens sylvestris quoquo modo sumpta.
Acinus pota.
Anisum ebibitum.
Anethum, quinetiam eius coma & semen haustum.
Apium in cibo sumptum.
Phyllitis potui data.
Acanthi radices bibitæ.
Fœniculum erraticum potum.
Ruta in cibo uel potu sumpta.
Orchis Serapias ex vino potus.
Pæoniæ radix ex uino decocta hausta.
Altheæ decoctum bibitum.
Alismatis radix pota.
Polygoni succus potus.
Clematis prima in vino bibita.
Lagopus ex vino, vel ex aqua sumpta, ubi febris sit.
Xyridis radix in mulso pota.
Anchusæ folia ex vino sumpta.
Rubi ramorum decoctum potui datum.
Quinque radicis decoctum bibitum.
Phœnix in uino austero hausta.
Idæa radix bibita.
Iunci præsertim marini semen frixum, & in diluto vino potum.
Astragali radix ex uino hausta.
Hyacynthi radix ebibita.
Papaueris nigri semen ex uino haustum.
Verbasci radix, & flores potui dati.
Labruscæ flores potui.
Punicorum acidorum vinum potui datum.
Rubrica sinopia in ouo hausta, aut clystere infusa.
Vini fex illita.
Sedum maius ex uino haustum.
Adianti decoctum potum.
Trichomanes decoctum bibitum.
Acetum cibis incoctum.

MATTHIOLI

Arborei musci dilutum ex vino paratum potum.
Thus potum & clystere infusum.
Mespila, Sorba, Corna, Pyra syluestria } deuorata.
Nux myristica & præsertim tosta.
Auellanarum putamina trita, & ex uino austero pota.
Oryza torrefacta, & in lacte decocta, & in quo igniti calculi extincti sint.
Milij putamen oui uitello exceptum, deinde inassatum & deuoratum.
Oxylapathi semen potum.
Caryophylli prius igni tosti, & in potu, aut cibo sumpti.
Coriandri semen ex aqua potum.
Lagopi folia paniculæ, & semen, ex uino austero, aut punici mali hausta.
Virga aurea pota, & in clysteribus addita.
Potentilla pota, aut uiridis in calceis nudis pedib. supposita.
Fragariæ folia, atq; radices.
Solbastrella, siue sanguisorba quouis modo usurpata.
Pulmonaria altera ebibita.
Punicorum acidorum malorum vinum potum.
Armenia terra tam pota, quam clysmate infusa.

MATTHIOLI

Ad lienteriam.

Arborei musci dilutum ex uino paratum.
Lycium,
Saccharum è punicorum floribus paratum ex austero uino sumptum.
Myrteum condimentum.

Siliquæ siccæ deuoratæ.
Nux myristica, præsertim calido cinere inassata.
Milij Indici panicularum flores hausti.
Milij putamen oui uitello exceptum, deinde inassatum, & deuoratum.
Oxylapathi semen potum.
Caryophylli tosti in potione uel in cibo sumpti.
Rhabarbarum tostum, & uino austero, aut plantaginis succo haustum.
Coriandri semen ex aqua.

DIOSCORIDIS

Ad diuturnas alui fluxiones.

Sanguis { Hircinus, Caprillus, Leporinus, Ceruinus } in sartagine frixus & comesus.

MATTHIOLI

Mastiches pota.
Nux myristica.
Myricæ ramorum cortex.
Oxylapathi semen potum.
Milij Indici flores intro sumpti.
Milij putamen uitello oui exceptum, & deinde inassatum deuoratum.
Caryophylli tosti in potu, aut cibo sumpti.
Lagopi folia, semen, & paniculæ, ex uino austero, aut punici mali pota,
Virga aurea tum pota, tum infusa.
Pyrola, Pilosella } quomodolibet vsurpatæ.
Potentilla pota uel uiridis in calceis nudis pedibus supposita.
Fragariæ folia & radices.

DIOSCORIDIS

Ad emoliiendam aluum.

Ceruisa comesa.
Melimela esui data.
Persica in cibum sumpta.
Mora matura comesta.
Ficus maturæ deuoratæ.
Marinus echinus in cibis.
Tellinarum, chamarumq; ius cum sale haustum.
Sepia in cibo sumpta.
Silurus piscis in cibis.
Gobij ius bibitum.
Piscium in uniuersum ius per se, aut ex vino bibitum.
Gallinaceorum veterum ius epotum.
Lac haustum.
Serum lactis potum.
Caseus recens in cibo sumptus.
Butyrum comestum uel bibitum.
Medulla ossium deuorata.
Cicer in cibo sumptum.
Rumex, Blitum, Malua, Atriplex, Beta candida, Asparagus, Lactuca } decocta & in cibis sumpta.
Brassica leuiter feruefacta esui data.
Tragoriganum pota.

DIOSCORIDIS

Ad intestinorum dolores.

Farina tritici cum hyosciami succo illita.
Farina hordei cum lini, & fœnugræci semine imposita.
Ocimi semen potum.
Qaphonticum bibitum.
Anethi comæ & seminis decoctum potum.
Cumini decoctum cum oleo clystere infusum, uel eius semen cum polenta, & hydræleo maceratum.
Peucedani liquor in ouo ebibitus.

An-

Anthemidis decoctum potum.

MATTHIOLI.

Cubebæ quocunque modo sumptæ.
Cinnamomi aqua stillatitia pota.
Acorum, quod falsò calamum odoratum vocant.
Balsami factitij liquores omnes.
Ricinum oleum.
Mumia ex ammi & cari decocto sumpta.
Milium torrefactum cum sale mistum, & calidum in sacculis impositum.
Sisymbrium quocunq; modo haustum.
Quinta eßentia nostra cap. de uino descripta pota.

DIOSCORIDIS

Ad latas intestinorum tineas.

Cardamomum potum.
Mali punicæ radicum decoctum bibitum.
Nuces iuglandes largius esitatæ.
Mori radicis corticum decoctum haustum.
Allium potui datum, uel comestum.
Chamæleonis albi radix acetabuli pondere ex castorei et origani decocto pota.
Filicis fœminæ radix trium drachmarum pondere ex melle hausta.
Melanthij semen potum, uel ex aqua umbilico illitum.
Atramentum sutorium drachmæ pondere sumptum uel cũ melle delinctum.
Heliotropij maioris tum folia tum semina cum hyssopo, nitro, & nasturtio pota.

DIOSCORIDIS

Ad teretes intestinorum tineas.

Lupinorum farina cum melle lincta, uel cum aceto, pipere, & ruta pota.
Brassicæ semen potum.
Portulacæ succus potui datus. Præstat idem, & semen.
Nasturtium bibitum.
Absinthium marinum per se, uel cum oryza decoctum cum melle sumptum.
Absinthium santonicum, ut marinum, haustum.
Hyssopum cum melle linctum.
Mentha bibita.
Calaminthæ decoctum cum sale, & melle sumptum.
Thymum haustum.
Thymbra potui data.
Rutæ decoctum ex oleo bibitum.
Coriandrum cum passo sumptum.
Anchusa tertia cum hyssopo, & nasturtio pota.
Vinum absinthites potui datum.
Sedum maius ex uino haustum.
Filicis fœminæ radix drachmarum trium pondere cum vino pota, sed qui sumunt prægustare allia debent.

MATTHIOLI

Iridis radicis decoctum potum.
Asarina quoquo modo hausta.
Helenij radicum succus aut decoctum potum.
Amygdalarum amararum oleum potum.
Myrrha hausta.
Iuniperi gummi hausti.
Lauri cimæ cum calamintha, & sale tritæ, & ex tepida aqua potę.
Crespini acinorum succus cum aqua graminis, aut portulacæ potus.
Persici folia contusa, & ventri ex aceto illita.
Aqua stillatitia è limoniorum succo pota.
Limonij immaturi succus haustus.
Pruni syluestris aqua à floribus. s. distillata.
Sebestena deuorata.
Brassicæ semen haustum.
Beta candida cum allio sumpta.
Sisymbrium potum.
Erucæ semen sumptum.
Nucum Indicarum oleum.
Mori arboris radix pota.
Oleum scorpionum nostrum cum potum tum illitum.
Cornu ceruinum ex melle haustum.
Apri urina oleo in sua ipsius vesica commista, diuq; in fumo suspensa naribus & arterijs manuum, & temporum illita.
Secalæ vulgaris decoctum cum coriandro potum.
Lupinus tum illitus tum potus.
Napi semen ex limoniorum, aut aurantiorum succo potum.
Caryophylli flores ita vocati saccharo aßeruati deuorati.
Succisæ radicis puluis potioni iniectus.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Cruciatæ radix tusa, & ventri imposita.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Centaurium minus drachmæ pondere ex melle potum.
Aloe ex lacte uel melle sumpta, aut bubulo felle, & aceto excepta, & umbilico tenus illita.
Abrotonum.
Absinthium.
Hyssopum ex melle & nitri momento.
Dictamnus albus drachmæ pondere bibitus.
Menthastrum ex aceto potum.
Menthæ græcæ succus potui datus.
Galegæ succus haustus, siue herba ipsa recens ex oleo amygdalarum amararum calefacta & ventri adalligata.
Pseudomelanthij semen tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto illitum.
Vincetoxici radices cum albo dictamno haustæ.
Cardui benedicti decoctum, aut stillatitia aqua pota.
Chamædryos succus uel vinum, in quo florescens planta fuerit macerata.
Marrubij puluis insumptus.
Securidacæ utriusq; semen ex dulci lixiuio potum.
Tanacetum.
Cannabis decoctum bibitum.
Hyperici florum oleum cochlearis mensura potum.
Tormentillæ, Bistortæve radicum decoctum potum.
Eupatorij vulgaris succus in catapotiis deuoratus.
Muscus marinus drachmæ pondere haustus & electuarium ex ipsomet musco uide. lib. 4. eius commentarium.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Oleum è colocinthide cum felle bubulo vmbilico inunctum.
Argentum viuum semiscrupuli pondere haustum.
Oleum è calcantho sex granorum pondere ex uino datum.

DIOSCORIDIS

Ad fluxum alui ex epoto medicamento.

Gallorum gallinaceorum senum ventriculus sale inueteratus, & in umbra siccatus potus.

MATTHIOLI

Ad iliacam passionem.

Iridis illyricæ puluis drachmæ pondere ex passo hausta.
Oleum senarum vnciarum pondere ex uino cretico potum, aut infusum.

DIOSCORIDIS

Ad intestinorum vulnera.

Equiseti radix & folia cum aqua pota.

MATTHIOLI

Leporinus fimus, atq; pili, qui sub ventre habentur ex melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati.
Terrenorum vermium oleum addito factitio balsamo illitum.
Cyclamini radicum stillatitia aqua sex vnciarum pondere hausta, addito selectissimi sacchari puluere.
Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Terrestris hederæ decoctum, uide eius commentarium.
Solidago minor & media, Sanicula, Auricula ursi, Pilosella: in potionibus hausta.

Pyrola

Pyrola de qua vulnerariam potionem habes lib.4.commẽ. de Limonio.

Virga Aurea }
Potentilla } *in potionibus addita.*
Alchimilla, siue stellaria }

Momordicæ siccæ puluis cochlearis mensura ex plantaginis, aut equiseti decocto potus.

DIOSCORIDIS

Ad intestinorum vlcera.

Lac omne ignitis calculis calefactum infusum.
Sapphyrus lapis bibitus.

MATTHIOLI

Solidago minor, & media }
Canicula }
Auricula vrsi } *tum pota, tum infusa per clysteres.*
Pilosella }
Pyrola }

DIOSCORIDIS

Ad sedis rimas.

Pix liquida illita.
Amurca in cupreo uase ad mellis spissitudinem decocta illita.
Viticis semen cum aqua illitum.
Cancri fluuiatiles combusti cum melle cocto illiti.
Labri Veneris radix in uino decocta, & subinde tusa imposita.
Leucoij flores cera excepti, & emplastri modo adhibiti.
Labruscæ flores illiti.
Plumbum elotum impositum.

MATTHIOLI

Iuniperinum gummi cum rosaceo, aut Myrteo illitum.
Cancri fluuiatiles triti, & inspersi.
Oleum ex luteis ouorum illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci genera omnia.
Vnguentum ex mortario & pistillo plumbeo atque oleo paratum.
Diphryges in vnguentis additum aut inspersum.

DIOSCORIDIS

Ad sedis vlcera.

Thus tritum cum lacte, & linamento exceptum impositum.
Punicorum acidorum succus cum melle decoctus illitus.
Oesypus impositus explet & emollit.
Plumbum elotum illitum.

MATTHIOLI

Aloe inspersa.
Solidago minor, & media.
Sanicula.
Auricula ursi.
Pilosella.
Pyrola.
Verbasci genera omnia.
Vnguentum ex oleo mortario, & pistillo plumbeo paratum
Dyphryges.

DIOSCORIDIS

Ad condylomata.

Cotonea mala cruda cataplasmatis.
Oui uitellus assatus, & ex rosaceo & croco illitus.
Aloe cum passo adhibita.
Anethi cremati seminis cinis illitus.
Libanotis emplastri modo imposita.
Ballotes folia in feruenti cinere cocta imposita.
Rubi folia adhibita.
Helsine imposita.
Quinquefolij radix illita.
Sarmentitius cinis, quin & vinaceorum ex aceto illitus.
Rubigo ferri illita.
Plumbum elotum impositum.
Sandaracha cum rosaceo inuncta.
Suillus adeps illitus.
Crocum cataplasmatis inditum.

MATTHIOLI

Lini seminis oleum illitum.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbasci genera omnia.

DIOSCORIDIS

Ad sedis inflammationes.

Lens cum sertula campana, siccis rosis, cydonio malo, malicorio & rosaceo illita.
Sonchi succus illitus.
Melilotus cum fœni græci farina, & lini semine ex passo impositus.
Libanotis adhibita.
Altheæ radix decocta illita.
Simphyti maioris radix cum folijs senecionis cataplasmatis modo.
Senecionis flores, & folia ex modico uino illita.

MATTHIOLI

Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Verbasci genera omnia.

DIOSCORIDIS

Ad induratos sedis tumores.

Pix liquida illita.

DIOSCORIDIS.

Ad procidentem sedem.

Lentisci succus, & folia illita.
Malorum cydoniorum decoctum in desessionibus.
Torpedo marina apposita.
Cyclamini succus ad mellis spissitudinem decoctus illitus.
Cærulei anagallidis flores appositi.
Asteratticus illitus.
Acetum illitum & fotu adhibitum.
Acida muria in desessionibus.

MATTHIOLI.

Mastiche aspersum.
Cochleæ putamen ustum & aspersum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Verbasci florum & seminũ puluis larigna resina exceptus & suffitus addita Anthemidis florum farina.
Ebuli radicum succus illitus.

MATTHIOLI.

Ad hœmorrhoidarum dolorem.

Nucum Indicarum oleum illitum.
Persicorum nucleorum oleum.
Lini seminis oleum.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Porri folia decocta & illita.
Dracunculi radix cineribus calidis tosta & imposita.
Ari radix oleo subacta, & imposita.
Scrophulariæ vnguentum, cuius parandi rationem habes lib.4.cap.90.
Verbasci genera omnia.
Oleum de momordica ex amygdalino aut lini semine paratum. uide lib.4.comment. uitis nigræ.

DIOSCORIDIS.

Ad hœmorrhoidas ciendas.

Cæpa confricata.

MATTHIOLI.

Ficulnea folia affricta.
Cæpa cruda imposita, aut ex aceto illita.
Cyclamini radix recens affricta, aut eius succus ex lana impositus.

DIOSCORIDIS

Ad hœmorrhoidarum defluxiones.

Aloe cum passo illita.
Libanotis emplastri modo imposita.
Rubi folia adhibita.
Palmulæ illitæ.

MATTHIOLI.

Iuniperinum gummi ex oleo rosaceo, aut myrteo illitum.
Plantaginis recentia folia trita & illita.
Lagopi paniculatum cinis inspersus.

Verbasci flores una cum oui uitello, & clematide prima, & porri folijs illiti.
Eiusdem uerbasci folia suffita ex molari lapide accenso.

DIOSCORIDIS
Ad hœmorrhoidas sanandas.

Rhois semen illitum.
Palmulæ illitæ,
Ononis decoctum (ut quidam aiunt) potum.
Plumbum elotum impositum.
Arabicus lapis illitus.
Portulaca ad summum cocta imposita.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum fotum.

DIOSCORIDIS
Ad tenasmos.

Lac { Ouillum, Caprillum, Bubulum } ignitis calculis calefactum, clystere infusum.
Fœnigræci seminis decoctum infusum.
Lini semen quoquo modo appositum.
Erui farina uino macerata illita.

MATTHIOLI.

Thus suffitum addita præsertim colophonia resina.
Verbasci florum, & seminum puluis unà cum Anthemidis florum farina, resina larigna receptus & suffitus.

DIOSCORIDIS
Ad pensiles thymos.

Capræ syluestris fel illitum.
Fimum ouillum ex aceto inunctum.
Laser in malicorio cum aceto feruefactum.
Acetum illitum.

MATTHIOLI.

Plantaginis recentia folia trita & illita.

MATTHIOLI.
Ad inflammationes.

Caphura.
Oleum è cucurbitarum vulgarium floribus paratũ illitũ.
Lentis palustris stillatitia aqua tum pota tum illita.

DIOSCORIDIS
Ad renum dolores.

Cardamomum ex vino potum.
Nardum celticum potum ac linitum.
Amomi decoctum bibitum.
Harundinis radix lumborum doloribus proficit cum aceto illita.
Tragacantha drachmæ põdere in passo dissoluta cum adusto, elatoque cerui cornu, & scissilis aluminis tantillo potum.
Peucedani succus potus.
Vua passa alba in cibum sumpta.
Alcyonium tertium potum.
Fœniculi comæ decoctum subditum.
Anagallis pota.
Agarici drachma pota.
Glycyrrhizæ succus cum passo potus.
Tordilium bibitum.
Anthyllis pota.
Pæonia radix ex uino pota.
Symphytum petræum ex aqua potum.
Anchusæ decoctum ex aqua haustum.
Vinum melitites ebibitum.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa cum Glycyrrhizæ puluere hausta.
Oleum laurinum illitum.
Amygdalinum oleum potum.
Filipendulæ radix pota.
Altheæ alterius semen ebibitum.

MATTHIOLI
Ad lumborum dolorem.

Helenij folia ex uino illita.
Agaricum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS
Ad renum calculos & arenulas.

Nardus { Indica, Celtica, Montana } potui data. Verum Celtica cęteris præstat.
Lauri folia pota, quin & radicis cortex, qui longè potentior est potus.
Cerasi gummi ex uino haustum.
Amygdalæ amarę gummi ex passo sumptum.
Anonis radicis cortex cum uino potui datus.
Anisum potum.
Cumini alterius syluestris semen potum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Chamæmeli decoctum potum, uel fotu adhibitum.
Parthenij folia hausta.
Altheæ decoctum bibitum.
Alismatis decoctum potui datum.
Tribuli utriusq; fructuum succus haustus.
Rubi radix pota.
Papaueris corniculati radicis decoctum haustum.
Vmbilici Veneris folia cum radice pota.
Vinum absinthites bibitum.
Adiantum potui datum.
Trichomanes potui data.
Vua passa alba comesa.
Melitites vinum assidue potum.
Alcyonium tertium potum.

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Iridis radices conditæ frequenter deuoratæ.
Phu radices ex iure sumptæ.
Carpesium.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Cassiæ solutiuæ pulpa ex glycyrrhizæ decocto, aut puluere sumpta.
Balsami factitij liquores omnes poti.
Terrestris musci ex uino decoctum potum.
Oleum cum pari portione uini Cretici calidum potum aut infusum.
Amygdalinum oleum, & præsertim ex amaris nucibus.
Bdellium in potu datum.
Resina { Larigna, Terebinthina, Abiegna } deuorata vnciæ pondere.
Os humani capitis haustum.
Fraxini semen ex uetere uino potum.
Aqua defluens ex perforato betulæ caudice hausta.
Quernorum foliorum stillatitia aqua in potu sumpta.
Glandis fagineæ cinis ex posca illitus.
Cerasorum gummi cum uino potum.
Persici lachryma cum succo raphani, aut limonum sumpta.
Persicorum nucleorum oleum potum, quinetiam nuclei ipsi in potu hausti.
Persicorum nucleorum, & aliorum nonnullorum stillatitia aqua. uide in commentario persici libro primo.
Limoniorum succus ex uino Cretico propinatus.
Mespilorum ossicula cochlearis mẽsura ex uino albo hausta.
Amygdalinum oleum potum.
Cochleæ putamen casu inuentum tritum potum datum.
Cammarorum lapilli ex uini albi potione sumpti.
Cancri fluuiatilis putamen ex uino subdulci potum.
Scorpionum cinis ex uino datus.
Scorpionum oleum pubi illitum.
Leporis integri combusti cinis in potu sumptus.
Leporini renes tum crudi tum cocti deuorati.
Calli, qui equorum interna crurum parte innascuntur triti & ex uino propinati.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Ciceris cum nigri tum quoq; rubri ius haustum.
Brassicę ius potum.
Hippolapathi radix trita ex uino sumpta.

Anonidis radix trita ex uiso sumpta. itē eiusdem stillatitia aqua. cuius parandi rationem habes in eius comment.
Veronica mas.
Dictamnus albus ex uino meraco ebibitus duarum drachmarum pondere.
Filipendulæ radices haustæ.
Tanacetum quouis modo usurpatum.
Hyperici semen ex uino.
Polygoni minoris puluis ex uino haustus.
Oleum è flammula illitum. Parandi rationem habes lib. 4. commento de clematide altera.
Consolidæ regalis flores poti.
Saxifragiæ albæ decoctum potum, uel alba radicum circūstantia grana contusa & deuorata.
Saxifragia magna drachmæ pondere ex uino hausta.
Pimpinellæ saxifragiæ radices potæ.
Vinum è calcatis halicacabi solani baccis potum unciarum quatuor pondere.
Primulæ ueris radicum decoctum potum.
Genistæ semen aut iuncei eius rami cū folijs in potionibus.
Genistæ florum stillatitia aqua potę libræ pondere, & eorundem conserua ex saccharo parata & deuorata.
Oleum è chalcanto scrupuli pondere ex uino potum.

DIOSCORIDIS.

Ad renum ulcera.

Lac omne potum.
Plantaginis radices & folia ex passo sumpta.
Vua passa alba comesa.
Melitites uinum assiduè potum.

MATTHIOLI.

Pinei nuclei ex melle, aut saccharo deuorati.
Tragacanthæ lachrima intus sumpta.
Equiseti cuiusq; decoctum, aut aqua stillatitia pota.

DIOSCORIDIS.

Ad renum obstructiones.

Rhaponticum haustum.
Vinum absinthites } *potum.*
Vinum Melitites }

MATTHIOLI.

Iridis radicis decoctum potum.
Cinnamomi stillatitia aqua hausta.
Cassię solutiuæ pulpa deuorata.
Terebinthina lariceave resina sumpta unciæ pondere.
Zizypha.
Agaricum.
Anonis & eius aqua stillatitia.
Ciceris decoctum potum.
Nuclei pinei.
Hippolapathi radix contrita ex mero.
Dracunculi radicis farina ex uuarum passarum cremore, & mastiches momento sumpta.
Hippolapathum uino ingestum.
Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Eryngij radix.
Veronica mas.
Fragariæ radicum, & foliorum decoctum potum.
Vinum è calcatis solani haliacacabi baccis quatuor unciarum pondere potum.
Oleum è chalcantho ex uino potum.

DIOSCORIDIS

Ad ciendam remorantem urinam.

Acori decoctum potum.
Mei radices ex aqua decoctæ, uel tritę citra coctionem & potæ.
Nardus { *Indica*, *Celtica*, *Montana* } *potui data.*
Cardamomum ex uino haustum.
Asarum bibitum.
Phu sicca pota.
Malabathrum potum.

Casia in potu hausta.
Cinnamomum potum.
Costus ebibitus.
Iuncus odoratus in potu sumptus.
Calamus odoratus cum graminis, aut apij semine sumptus.
Aspalathi decoctum haustum.
Crocum ebibitum.
Helenij radicum decoctum potui datum.
Crocom agma potum.
Pineæ nuces repurgatæ comesæ, aut cum passo, uel cucumeris semine potæ.
Lentisci decoctum haustum.
Terebinthi fructus comestus.
Resina omnis, præsertimq; Terebinthina hausta.
Cupressi folia ex passo, & exiguo myrrhæ pota.
Cedrides deuoratæ, uel potæ.
Lauri foliorum decoctum in desessionibus.
Albæ populi cortex unciæ pondere haustus.
Paliuri foliorum & raditum decoctum in potu sumptum.
Phillyreæ folia pota.
Ladanum ex uetere uino haustum.
Oleæ æthyopicę, ac nostratis lachryma potui data.
Glandes in potu sumptæ.
Palmæ inuolucri decoctum bibitum.
Punicæ acidę succus potus.
Cerasi gummi haustum.
Amygdalæ amaræ lachryma bibita.
Erinaceus marinus in cibum sumptus.
Erinacei terrestris caro inueterata ex aceto mulso pota.
Vermes terreni triti, & cum passo poti.
Mel haustum.
Ptisana hordeacea deuorata.
Zythum ex hordeo paratum potum.
Cicerum decoctum potui datum.
Erui decoctum hastum.
Lupinorum radicum decoctum bibitum.
Raporum cauliculus elixus, & in cibum sumptus.
Raphanus comestus, quin & eiusdem semen potum,
Siseris radix in cibum accepta.
Asparagi breui coctura elixi, & in cibum propinati.
Sion quoquo modo sumptum.
Cucumeris semen potum.
Erucæ utriusq; semen bibitum.
Dracunculus minor haustus.
Hortensis smilacis siliquæ cū semine elixæ & in cibū datæ.
Asphodeli radix pota.
Bulbus uomitorius in cibū sumptus, uel eius decoctū potū.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Cæpa decocta in cibum sumpta.
Allium in cibum sumptum.
Capparis fructus quadraginta diebus potus.
Anagallidis succus bibitus.
Calaminthæ decoctum potum.
Saluiæ decoctum haustum.
Crocodilij semen bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum bibitum.
Serpyllum in potu sumptum.
Ruta quoquo modo sumpta.
Spinæ albę radix pota.
Acanthi radices potæ.
Ononis radicis cortex ex uino haustus.
Eryngij radix pota.
Absinthium potui datum, uel eiusdem decoctum bibitum,
Hyssopi decoctum in potu sumptum.
Origanum haustum.
Tragorigani decoctum ebibitum.
Ruta syluestris pubi illita.
Ligustici semen & radix pota.
Pastinacæ erraticæ semen haustum.
Cari semen potum.

Anethi comæ & seminis decoctum bibitum.
Apium crudum coctumve in cibum sumptum.
Petroselinum in potu haustum.
Fœniculi decoctum potum.
Nigella pluribus diebus bibita.
Polij montani decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Anthemidis decoctũ haustum, uel in desessionibus additũ.
Lithospermi semen ex uino albo sumptum.
Rubiæ radix pota.
Lonchitis radix ex uino sumpta.
Hypericum bibitum.
Betonicæ folia pota.
Periclymeni semẽ haustũ. Est.n. ualentissimũ medicamẽtũ.
Saxifragia potui data.
Xyridis radix trium obolorum pondere bibita, sed seminis longè maior.
Iunci marini semen frixum.
Ageratum suffitum.
Vesicariæ, siue haliacacabi rubentes acini folliculis inclusi deuorati.
Solani somnifici semen potum.
Rusci folia, baccæ asparagi, radicesve in uino potæ.
Spartij semen deuoratum.
Vitis albæ cauliculi teneri decocti, & deuorati.
Cytisi decoctum potum.
Dauci semen haustum.
Coris semen in potu sumptum.
Equiseti succus potus.
Vmbilici ueneris folia cum radicibus manducata.
Bunij & Pseudobunij semen potum.
Astragali radix ex uino sumpta.
Hyacinthi radix bibita.
Vitis nigræ viticulæ primæ coctæ, comestæq;.
Chamædaphenes foliorum succus ex uino sumptus.

Vinum { *Cydonites*, *Hyssopites*, *Scillinum*, *Absinthites* } *potum*

Aqua mulsa in potum accepta.

MATTHIOLI

Nardi Italicæ, aut lauendulæ flores ex uino feruefacti & pubi impositi.
Asarinæ decoctum potum.
Carpesium haustum.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Calamus odoratus vulgaris in potu sumptus.
Bdellium haustum.
Iuniperinus cinis ex lixiuio & vino albo potus.
Sabina quocunq; modo deuorata.
Fraxini semen potum.
Arundinis radix.
Cochleæ putamen casu inuẽtũ tritũ, & ex albo uino potũ.
Scorpionum exustorum cinis potus.
Eorundem oleum pubi illitum.
Sepiæ oua in cibis sumpta.
Cimices uiui in penis foramen immissi.
Aqua in qua ceruinum genitale elotum fuerit, hausta.
Sisymbriũ aquaticum, cũ raphano omni, & petroselini radicibus ex albo meraco, butyroq́; calefactũ, pubi illitum.
Melopeponum seminum lacteus cremor potus.
Pectinis veneris planta tota albo meraco & butyro calefacta & pubi imposita.
Porri semen ex passo potum.
Sinapi potum.
Gentiana.
Anonidis radicum stillatitia aqua. Parandi modum habes commento de Anonide lib. 3.
Cardui benedicti radicum decoctum potum.
Veronica mas ebibita.

VESICAE

Hissopum, *Pulegium* } *potum.*
Mentha Græca ex uino feruefacta, & pubi illita.
Imperatoria hausta.
Vincetoxicum sumptum.
Filipendulæ radices ex uino.
Tanacetum feruefactum & illitum.
Polygoni minoris puluis ex uino haustus.
Oleum flammulæ inunctum pubi, aut clystere infusum.
Consolidæ regalis flores aut eorum decoctum potum.
Saxifragia alba ex vino decocta, & pota. vel granula quæ in radice sunt contusa & deuorata.
Saxifragia magna.
Fragariæ folia & radices, siue earundem decoctũ ex uino.
Pimpinella saxifragia.
Trichomanes in puluerẽ trita, & drachmæ pondere ex albo meraco pota.
Lupuli semen tritum & potui datum.
Genista quoquomodo sumpta.
Genistæ florum ex uino decoctum, aut stillatitia aqua; quin etiam conserua ex ijsdem & sacharo parata.
Oleum è chalcantho ex vino potum scrupuli pondere.

DIOSCORIDIS.

AD vrinę angustias.

Cimices lectularij triti, & vrinariæ fistulæ impositi.
Millepedæ ex uino potæ.
Cicadæ inassatæ mansæ.
Locustæ suffitæ, præsertim in fœminis.
Ceruini cornu cinis elotus binis ligulis epotus.
Maluæ decoctum in sessione adhibitum.
Portulaca in cibum sumpta.
Asparagi radicum decoctum haustum.
Crithami radix, semen & folia ex uino decocta pota.
Sandicis decoctum potui datum,
Caucalis olerum modo in cibo sumpta.
Amaraci decoctum potum.
Baccharis radicum decoctum haustum.
Ocimi semen bibitum.
Smyrnij radix pota.
Agaricum drachmæ pondere datum.
Peucedani succus potus.
Rhaponticum potum.
Phalaridis succus ex aqua, aut uino haustus.
Lotus syluestris trita per se, aut cum maluæ semine ex vino, aut ex passo pota.
Chamæpitys potui data.
Chamæleonis albi radicis decoctum bibitum,
Abrotani semen tritum, & ex aqua calefactum potum.
Pastinacæ syluestris semen potum, uel pubi illitum.
Tordilij semen in potu sumptum.
Polemonij radix ex aqua pota.
Sisonis semen haustum.
Ammi cum uino sumptum.
Petroselini semen potum.
Galbanum bibitum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Trifolij bituminosi semen, & folia in aqua hausta.
Scordij decoctum ex uino, uel ex aqua paratum potum.
Anthyllis altera drachmarum duarum pondere bibita,
Pæonia potui data.
Altheæ decoctæ succus ex uino potus.
Graminis radicum decoctum potui datum.
Arctij radix cum semine decocta in potu sumpta.
Adiantum potum.
Trichomanes hausta.
Alcyonium tertium potum.

Lapis { *Hæmatites ex uino*, *Morochtus ex aqua* } *bibitus.*

Lapis { *Iudaicus ciceris magnitudinę ex aqua calida potus.* *Spongiæ ex uino haustus.* }

MATTHOILI

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata, aut cum diureticis hausta.
Amygdalinum oleum potũ, aut per penis meatũ infusum.
Terebinthina resina hausta.
Lauri baccæ cum triticeo, surfure, iuniperi baccis, & allio contrite, & uino super calenti tegula aspersæ, & pubi superpositæ.
Napi semen cochlearis mensura addita lini seminis drachma ex uino potum.
Raphani rusticani radix minutim concisa vnà cum petroselini vulgaris radicibus, ex oleo, uel butyro & uino calefacta, & pubi adalligata.
Raphani hortensis radix eodem modo usurpata.
Raphani vtriusque dilutum ex uino paratum haustum, vel eorum succus vnciarum duarum pondere ex cretico uino sumptum.
Anonidis radicum stillatitia aqua pota. parandi modum habes lib. 3. cap. 8.

DIOSCORIDIS

Ad urinæ stillicidium.

Acori decoctum potum.
Sisymbrij semen in uino bibitum.
Panaces heraclium ex uino haustum.
Seseli massiliense potui datum.
Cumini syluestris alterius semen in potu sumptum.
Olusatri radix cum semine ex mulso pota.
Polycnemum ex uino bibitum.
Clinopodium haustum.
Oenanthes radix cum uino epota.
Conyzæ folia, & flores in potu.
Aspleni decoctum potui datum.
Cepæ cum asparagi radicibus decoctum in potu sumptum.
Onobrychis bibita.
Polygoni succus haustus.
Saxifraga in uino decocta potui data.
Xyridis radix ex mulso pota.
Tragij liquor, semen, & folia in ptu sumpta.
Rusci folia, radices, baccæ bibitæ.
Lauri Alexandrinæ radix sex drachmarum pondere potui data.
Elichrysi coma ex vino hausta.

MATTHIOLI

Phu decoctum potum.
Cassiæ solutiuæ pulpa cum dulci radice sumpta.
Nuclei pinei sacchаro, aut melle excepti.
Sebestena.
Zizypha.
Nuclei pinei.
Cochleæ cum suo putamine contritæ, ex passóq; diebus septem continuis potæ.
Leporini testiculi in cibo sumpti.
Cicerum rubeorum decoctum paratum, ut in ciceris Com.
Sonchi lacteus succus è caule manans cyathi mensura.
Amarago siue dens leonis ex aceto decoctum potum.
Melopeponum lacteus cremor additis halicacabi pastillis aut glycyrrhizæ succo, mumiæq; momento, & gummi arabici, & tragacanthæ nonnihil.
Lactucę semen è papauerini seminis cremore haustum.
Trasorũ lacteus cremor è carniũ iure absq; sale paratum.
Glycyrrhiza.
Cuminum ex dulci uino potum.
Eryngij radix.
Filipendulæ radices, aut earum decoctum potum
Veronica mas.
Lagopi decoctum cum maluæ folijs, & dulci uino paratũ.
Agrimoniæ ex uino albo decoctum cum saccharo haustũ.
Solani halicacabi baccarũ succus ex papaueris albi cremore aut melopeponũ, aut cucurbitę, aut cucumeris haustus.
Lupulorum flores in desessionibus additi.

DIOSCORIDIS

Ad uesicæ vlcera.

Myrti folia & semen pota.
Lac omne bibitum.
Cucumeris semen ex lacte, & passo haustum.
Glycyrrhizæ succus ex passo sumptus.
Vua passa alba comesa.

MATTHIOLI.

Nuclei pinei ex melle, aut saccharo deuorati.
Mumia ex caprillo lacte pota.
Amyli semuncia cum ouo, & vuis passis subseruefacta & a balneo sumpta.
Equiseti cuiusque decoctum, aut aqua stillatitia cum herbæ puluere pota.

DIOSCORIDIS

Ad uesicæ vulnera.

Butyrum infusum.
Equiseti folia ex aqua pota.

DIOSCORIDIS

Ad eijciendos uesicæ calculos.

Ossifragi auis uentriculus paulatim in potu haustus.
Muris qui muserta dicitur, fimus cũ mulso & thure potus
Vrina apri potui data.
Rumicis radicum ex uino decoctum bibitum.
Sion crudum, coctumve haustum, uel comestum.
Sisymbrij semen potum.
Baccharis decoctum haustum.
Apij semen uel radix uino bibita.
Fœniculum erraticum potum.
Sagapenum potui datum.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes decoctum in potu sumptum.
Vitis viniferæ lachryma in caudice concreta ex uino pota.

DIOSCORIDIS

Ad vesicæ calculos frangendos educendosque.

Cardamomum cum corticis radicis lauri drachma potum.
Bdellium potum.
Cerasi arboris gummi bibitum.
Aspleni decoctum haustum.
Lithospermum ex uino albo potui datum.
Saxifraga ebibita.
Graminis decoctum haustum.
Tragij semina pota.
Rusci radices, ac baccæ in potu sumptæ.
Iudaicus lapis coti delimatus, ex aqua calida potus.
Lapis spongiæ potui datus.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes poti.
Betulæ aqua, quæ è perforato caudice destillauit, pota.
Ericæ decoctum tum potum tum balneum ex eo paratum.
Scorpionum cinis potioni inspersus.
Scorpionum oleum pubi illitum.
Leporis integri cinis in potione sumptus.
Murium stercus potum,
Bubuli fellis lapis in potione sumptus.
Humani stercoris aqua stillatitia pota.
Polygoni minoris puluis ex uino potus.
Saxifragiæ albæ ex uino decoctum potum. siue albicantia grana radicibus inhęrentia contusa & deuorata.
Saxifragia magna drachmæ pondere ex uino.
Primulæ ueri radicum decoctum haustum.
Genistæ florum decoctum potum.
Corallium vstum bibitum.

DIOSCORIDIS

Ad urinæ incontinentiam.

Rutæ syluestris semen frixum, & in cibis sumptum.
Phœnix in uino austero bibita.

MATTHIOLI.

Mumia ex caprillo lacte pota.
Echini terrestris combusti cinis cum agrimonio, & interna membrana ventriculi gallinæ sumptus.
Tormentillæ } *radices ex plantaginis aqua potæ.*
Bistortæ }

MATTHIOLI

Ad uesicæ scabiem.

Cassiæ solutiuæ pulpa cum puluere dulcis radicis pota.
Nuclei pinei deuorati ex melle, aut saccharo.
Amygdalinum oleum potum.
Sesaminum oleum haustum.
Glycyrrhizæ radix & eius succus.

DIOSCORIDIS

Ad cruentos mictus.

Cumini syluestris alterius semen potum.
Elichrysi coma in mulso pota.
Acida muria infusa.

MATTHIOLI.

Dactylorum oßa cum crudo serico combusta intus sumpta.
Plantaginis & mille folij succus potus addita philonij persici drachma.
Mille folij farina unciæ pondere, unà cum boli armeny drachma ex lacte bubulo propinata.
Mille folij succus vnciæ pondere cum syr. myrtino haustus.

DIOSCORIDIS

Ad uenerem ciendam stimulandamque.

Costus ex mulso bibitus.
Crocum potum.
Semen lini cum melle & pipere deuoratum.
Rapum decoctum in cibum sumptum.
Eruca largius in cibis comesa.
Erucæ semen haustum.
Dracunculi maioris radix tosta, uel elixa ex uino bibita.
Asphodeli radix assumpta.
Nasturtium potum uel comestum.
Porri semen potui datum.
Bulbus decoctus manducatus.
Allium cum coriandro tritum in cibis.
Vrticę semen ex passo potum.
Galij radix assumpta.
Menthę succus potus.
Pastinacæ erraticæ radix comesta.
Anisum potum.
Testiculi canis radix, quæ uegetior est bibita uel comesta.
Satyri radix esitata.
Horminum in vino potum.
Gladioli superior radix ex uino sumpta.
Scincorum renes drachmæ pondere ex vino hausti.
Lac omne haustum.

MATTHIOLI.

Galanga pota, aut in cibis addita.
Moscus ex cicino oleo peni illitus.
Zibetum eodem modo inunctum.
Pistaceorum oleum vnà cum oleo sinapino, benzuino, & mosco genitalibus illitum.
Fraxini semen cum pistacijs, & nucibus pineis deuoratum addito saccharo.
Nux Indica.
Myristicæ nucis oleum genitalibus illitum.
Sepiæ pisces cum nucibus & allio paratæ & deuoratæ.
Genitale cerui in puluerem tritum, & ex ouo sumptum.
Eruca in cibis vsurpata.
Caryophylli quatuor drachmarum pondere ex lacte poti.
Phasioli in lacte bubulo decocti, & longo pipere, & galanga asperſi.
Dauci semen.
Mala insana elixa, & deinde in butyro frixa & cum longo pipere deuorata.
Vitis nigræ radix sub feruentibus cineribus decocta & cum pipere & sale deuorata.

DIOSCORIDIS.

Ad augendam genituram.

Coriandrum bibitum.
Omnia medicamenta, quæ venerem excitant, preterea, quæ in calore, & siccitate excellunt.

MATTHIOLI.

Sesaminum oleum potum, aut in cibis additum.
Cephiliones cum pipere & sale.
Nuclei pinei.
Pistacia.
Nux indica.
Gallinaceorum testes frequenter deuorati.
Oryza in bubulo lacte decocta addito croco et cinnamomo.
Cicera cibo data.
Phasioli in lacte bubulo decocti, longoq; pipere, galanga & saccharo asperſi.
Rapum in lacte decoctum.
Napi ex pinguium carnium iure decocti addito pipere.
Siser coctum & cum pipere deuoratum.
Asparagi in cibo sumpti.
Trasorum cremor ex carnium iure paratus.
Caryophyllorum puluis.
Caryophylli quatuor drachmarum pondere ex lacte poti.
Cinaræ echinus ex pipere deuoratus.
Ferulæ corculum sub cineribus decoctum cum sale & pipere deuoratum.
Mala insana cocta, & in butyro frixa & cũ pipere deuorata.
Vitis nigræ radix sub cineribus feruentibus probè decocta, & cum pipere deuorata.

DIOSCORIDIS.

Ad uentrẽ inhibendã & nocturnas pollutiones.

Viticis semen potum & folia testibus illita.
Portulaca manducata, pudendisq; inuncta.
Lactucæ semẽ potũ nocturnas veneris imaginationes arcet.
Anethi seminis & comæ decoctum assiduè potum.
Ruta in cibo, potúque sumpta.
Canini testiculi herbę languida, flacidaq; radix potui data.
Cannabis satiuæ semen in cibum largius sumptum.
Gladioli inferior radix pota.
Cicuta cum sua coma trita, & genitalibus illita, & est potentissimum medicamentum.

MATTHIOLI.

Caphura renibus & testibus illita.
Vinum, in quo mullus piscis fuerit immersus, potum.
Lactucæ succus cum caphuræ momento testibus illitus.
Lactucæ semen ex papauerini seminis cremore potum.
Sisymbrij succus testibus illitus.
Cannabis satiuæ semen largius sumptum.

DIOSCORIDIS

Ad seminis profluuium.

Nymphææ radix bibita.
Iridis illyricæ radix ex aceto pota.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum renibus & testibus illitum.
Thus drachmę pondere cum aqua nymphęę bibitum.
Larigna, aut terebinthina resina ex aqua plantaginis lota additis succino, uel aspleno, & caphuræ momento.
Caphura cum succino ex aqua nymphęę hausta, exteriusq; illita.
Rosarum baccarum semen, & lanugo in uino austero pota.
Rosarum crocei flosculi, capilliue epoti.
Saccharũ è punicæ floribus paratũ ex uino austero sumptũ.
Cichorij succus potus.
Lactucæ succus cum caphuræ momento testibus illitus.
Lactucę semen è papauerini seminis cremore frequenter haustum.
Menthastri succus potus, & testibus illitus.
Aspleni aurigo drachmæ pondere cum albi succini semidrachma ex portulacę, aut plantaginis succo pota.
Lithospermi vtriusq; semen sesquidrachmæ pondere addita pari aspleni quantitate, & succini scrupulis duobus ex succo portulacæ pluribus diebus potum.
Mille folium cui candida inest umbella unà cum floribus tusum, & cum sua ipsius aqua stillatitia, aut caprino lacte potũ, uel cũ corallio, succino et eboris scobe propinatum.
Vnguentum ex rosaceo in mortario plumbeo paratum.

Diphryges illitum ex rosaceo vnguento.
Corallium potum.

DIOSCORIDIS.
Ad pudendorum vlcera.

Oesypus illitus.
Aloe illita, & in puluerem imposita.
Polygoni succus in vino decoctus cum melle adhibitus.
Alumen quocunque modo adhibitum.
Flos salis inspersus.

MATTHIOLI

Mumia ex caprillo lacte pota.
Malicorium cum marina spongia exiccatum additis aloe & alumine.
Cucurbitæ exustæ cinis.
Cammarorum lapilli cum tartaro triti & aspersi.
Aloe in puluerem aspersa.
Abrotanum ustum in puluerem admotum.
Floris solis decoctum fotum.
Anethum vstum & aspersum.
Solidaginis mediæ folia, aut eorum succus adhibitus.
Sanicula, Auricula vrsi, Pilosella, Potentilla, Pulmonaria altera } tum in puluerem inspersa, tum in lotionibus decocta, & fota.

DIOSCORIDIS
Ad testium inflammationes, & tumores.

Cicer cum eruo decoctum appositum.
Faba in uino decocta cataplasmatis adhibita.
Senecionis folia cum floribus emplastri modo imposita.
Asphodeli radix & folia illita.
Cimolia illita.
Melilotum emplastri modo adhibitum.
Geodes lapis illitus.
Ruta illita cum lauri folijs.
Salcum origano, & fermento illitum.
Cuminũ cum passa vua, fabæq́ lomento, aut cera impositũ.
Coriandrum cum vua passa, & melle illitum.
Lilij concisa radix cum apollinari herba, & triticea farina cataplasmatis modo.
Samia terra ex rosaceo, & aqua illita.
Hyoscyami semen tritum ex uino impositum.

MATTHIOLI

Iridis illyricæ farina cum alijs quibusdam medicamentis, vt in commento de iride diximus.
Hyoscyaminum oleum illitum.
Fœnugræci farina ex hydromelite decocta, & addita axungia imposita.
Cicerum farina, aut fabarum, aut erui ex aqua decocta & illita.
Bellidis folia tusa, & illita.
Lentis palustris stillatitia aqua illita.
Vnguentum ex mortario & pistillo plumbeo cum rosaceo paratum.

DIOSCORIDIS
Ad genitalium pruritum,

Saluiæ decoctum ex uino illitum.
Resinæ omnes præsertimq́ terebinthina illita.

DIOSCORIDIS
Ad induratos testes.

Irionis semen impositum.

MATTHIOLI

Irinum oleum illitum.

DIOSCORIDIS
Ad eos, qui natura præputio carent.

Thapsiæ succus circumlinitus. Tumorem enim excitat. qui deinde pinguiũ fotu emollitus, præputij iacturã resarcit.
Mel triginta diebus à balneo illitum.

DIOSCORIDIS
Ad genitalium phagædenas exulcerationes.

Taurinum fel ex melle illitum.

Labruscæ flos tritus cum melle, croco, myrrha, & rosaceo impositus,

MATTHIOLI.

Pilosella, Potentilla, Solidago minor, & media, Sanicula, Auricula ursi, Pyrola, } quouis modo usurpata in topicis auxilijs.

DIOSCORIDIS.
Ad genitalium thymos.

Smaridis salsæ crematum caput illitum.
Fel syluestris capræ inunctum.
Fimum ouillum ex aceto impositum.
Thymus emplastri modo adhibitus.
Tymbra apposita.
Ruta cum pipere, nitroq́ confricata.
Tithimali caraciæ lac inunctum.
Chamæsices rami triti, & impositi.
Mercurialis succus illitus.
Heliotropij semen illitum.
Oleum è chalcantho illitum.
Oleum nostrum de antimonio cum cautela adhibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad uteri strangulatus.

Mei radices tritæ, & cum melle in eclegmate deuoratæ.
Iuniperi baccæ potæ.
Vngues odorati suffiti.
Cimices lectularij naribus illiti.
Bitumen olfactum, suffitum & admotum.
Phocæ coagulum potum.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta infusa.
Plantiginis succus potus.
Sinapi tritum naribus illitum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Ruta trita excepta melle, pudendis & sedi illita.
Panacis herculei semem cum uino bibitum.
Seselis Massiliensis radix, & semen potum.
Peucedanum olfactum.
Sagapenum naribus ad olfaciendum illitum.
Trifolij bituminosi semen, & folia pota.
Pæoniæ nigræ seminis grana xv. bibita.
Alismatis radix pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in aqua dulci hausta.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI.

Zibetum cauernulæ vmbilici illitum.
Iuglandium iuli in puluerem contriti, & ex uino albo poti.
Castoreum incensum naribus admotum.
Castoreum semioboli pondere cum pari assa fœtida in catapotijs deuoratum.
Imperatoriæ radix ex uino.
Sagapenum cum olfactum, tum catapotijs deuoratum.
Alliariæ semen suppositum.
Tussilaginis maioris radix duarum drachmarum pondere ex mero pota.
Hippoglossi radicum, aut foliorum puluis cochlearis mensura ex uino uel iure haustus.
Antirrhini flores, folia, & semen, cum rosaceo, & melle vmbilico adhibita.
Vitis albæ radix ex uino pota.
Quinta essentia nostra in comment. de uino descripta hausta, & in faciem proiecta.

DIOSCORIDIS.
Ad menses ducendos.

Iris illyrica ex uino sumpta, & fotu adhibita.
Mei radicum decoctum desessionibus adhibitum.
Acori decoctum in sessionibus.
Cyperi radicum decoctum fotu adhibitum.
Asari radices senis drachmis ex aqua bibitæ.
Phu decoctum potui datum.

Cassia odorata in potu sumpta.
Cinnamomum haustum, uel ex myrrha suppositum.
Amomum pessis, aut sessionibus additum.
Costus ebibitus.
Odoratus iuncus potui datus.
Calamus odoratus haustus, & suppositus fotu.
Cancamum ex aqua mulsa potum.
Helenij radicum decoctum potum.
Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, uel rutæ succo admota.
Styrax pota, & apposita.
Bitumen ex uino, & castoreo bibitum.
Cedrides ex polline piperis haustæ.
Lauri foliorum decoctum fotu admotum.
Phyllireæ folia potui data.
Viticis semen drachmæ pondere ex uino haustum.
Oleæ Aethyopicæ, ac nostratis lachryma pota.
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Ficulneum lac cum detrita nuce græca ebibitum.
Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & fœmineis locis admotæ.
Castoreum drachmarum duarum pondere haustum.
Cepæ succus pudendis illitus.
Oesypum in lana suppositum.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Caprarum montanarum fimum ex odoramẽo aliquo potũ.
Scandulaceum bibitum.
Seminis lini decoctum fotu admotum.
Lupinorum decoctum cum myrrha, & melle suppositum.
Raphanus in cibum sumptus uel eius succus haustus.
Asphodeli radix potui data.
Eryngij decoctum haustum.
Brassicę succus ex loliacea farina suppositus, uel eiusdem decoctum bibitum.
Sium pro olere sumptum.
Crithmum, uel eius decoctum in potu sumptum.
Centaurij maioris radix bibita uel eiusdem suc. suppositus.
Condryllæ gummi ex myrrha subditum.
Lactucæ syluestris lacteus succus bibitus.
Porrum domesticum, & syluestre comestum.
Allij comarum decoctum in desessionibus additum.
Cyclaminus tum pota tum supposita.
Abrotani semen ex aqua haustum.
Capparis cortex & semen potui datum.
Anemones radix ex uellere apposita.
Hederæ corymbi triti subditi.
Pulegium bibitum.
Agaricum cum oxymelle drachmæ pondere haustum.
Origanum potum.
Absinthium haustum uel ex melle subditum.
Tragoriganum potui datum.
Saluiæ decoctum potum.
Ammi ex uino haustum.
Thymi, thymbræque decoctum in potu sumptum.
Serpyllum potui datum.
Smyrnij semen ebibitum.
Amaraci decoctum haustum, uel pudendis illitum.
Baccharis radicis decoctum potum.
Ruta utraque, tum pota, tum subdita.
Panaces herculeum ex uino haustum.
Ligustici radix & semen potum, & illitum.
Pastinacæ erraticæ semen potum.
Seselis Massiliensis radix, & semen haustum.
Tordilium potui datum.
Fœniculum ex uino sumptum.
Sison bibitum.
Libanotis radices potæ.
Peucedani succus potus.
Petroselinum potui datum.
Daucum haustum.
Hammoniacum in potu sumptum.

Nigella pluribus diebus hausta.
Sagapenum potum.
Laserpitij liquor cum pipere & myrrha bibitus.
Galbanum suppositum & suffitum.
Clinopodium haustum.
Chamædryos decoctum potui datum.
Lilij cremata radix ex rosaceo subdita.
Melissophylli decoctum in desessionibus.
Trifolij semen & folia pota.
Polij utriusque decoctum haustum.
Scordij succus bibitus uel herba ipsa subdita.
Artemisiæ decoctum sessionibus additum.
Myrrhis bibita.
Conyzæ folia & flores poti.
Hemerocallis radix cum uellere subdita.
Rusci folia & baccæ ex uino sumpta.
Leucoij decoctum fotum & sessionibus admotum.
Eiusdẽ semen drachmarũ duarum pondere ex uino sumptũ.
Anthemidis decoctum tum potum, tum fotu adhibitum.
Pæoniæ radix amygdalæ quantitate hausta.
Rubiæ radix supposita.
Adianti decoctum bibitum.
Trichomanes potui data.
Anagyris tria folia ex passo sumpta.
Hypericum tam bibitum, quàm suppositum.
Coris semen potui datum.
Vrticæ vtriusque folia trita, & cum myrrha.
Betonicæ folia drachmæ pondere cum uino sumpta.
Medij semen haustum.
Chamædaphnes foliorum succus ex uino bibitus.
Gladioli superior radix supposita.
Tragij liquor bibitus, quinetiam semen & folia pota drachmæ pondere.
Chrysocome ex mellicrato sumpta.
Elaterium in pesso subditum.
Helichrysi coma ex mulso potui data.
Mandragoræ liquor semioboli pondere subditus.
Eiusdem semen bibitum.
Daphnoides hausta.
Veratrum { Nigrum, Album }
Vitis nigrę tenellæ uiticulę in cibum sumptę decoctę olorum uel asparagorum.
Heliotropij folia supposita.
Vinum { Scillinum bibitum. Absinthites haustum. Hyssopites potum. }

MATTHIOLI

Nardus Italica & lauendula cum in potionibus tum in fomentis.
Asarinę decoctum potum.
Phu quoquo modo sumptum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Calamus odoratus vulgaris.
Crocum ex iure sumptum.
Iuniperinarum baccarum decoctum potum.
Sabinę decoctum haustum.
Arundinis radix.
Cicerum rubeorum, nigrorumve ius.
Lupini decoctum cum myrrha & melle impositum.
Sinapi in potione sumptum.
Dracunculi radix supposita.
Ari semen drachmarum duarum ponere haustum.
Gentiana quouis modo sumpta.
Aristolochia longa fotu adhibita.
Centaurij magni radix ebibita.
Centaurij minoris succus suppositus.
Cardui benedicti decoctum tam haustum, quàm fotu adhibitum.
Hyssopum, Pulegium } quoquo modo usurpatum.

Dictamus albus tum suppositus, tum cum pulegio suffitus, tum ex mero potus duarum drachmarum pondere.
Gattaria tam pota, quàm in desessionibus addita.
Calamintha tum pota tum supposita.
Imperatoria quouis modo usurpata.
Vincetoxici radices in desessionibus additæ.
Artemisiæ recentia folia cum myrrha & oleo irino trita, & apposita.
Botrys suffitu vsurpata.
Matricaria quoquo modo adhibita.
Lupuli semen tritum, & potui datum.
Quinta essentia nostra frequenter pota sescunciæ pondere.

MATTHIOLI.

Ad alba uteri profluuia.

Hyoscyaminum oleum pubi & lumbis illitum, & suppositum cum lana.
Caphura cum succino, & aqua nymphææ hausta, aut pubi, aut imo uentri illita.
Flosculij medij rosarum cum suis capillis accepti.
Quernorum foliorum tenellorum stillatitia aqua hausta.
Castaneorum interior rubens membrana cum eboris scobe & nymphææ albæ stillatitia aqua.
Saccharum è floribus punicæ arboris paratum.
Dactylorum ossa in puluerem, trita, & cum sanguinis draconis lachryma, & aqua portulacæ pota.
Ossicula mali punicæ acidi cum thuris polline ex stillatitia rosarum aqua.
Auellanarum putamina ex uino austero hausta.
Ebur in tenuissimum puluerem tritum, & ex cremore seminis lactucæ potum, quod prius in aqua in qua ferrum candens extinctum fuerit, sit maceratum.
Milij Indici panicularum flores ex uino austero hausti.
Ophioglossum ex quernorum foliorum aqua potum.
Saluiæ aridæ folia suffita.
Rosmarinum quotidie, idque diutius sumptum.
Lunaria minor ebibita.
Alchimilla lunariæ appellatæ stillatitia aqua pota aut in uterũ infusa aut eius decoctũ in desessionibus usurpatum.
Caryophyllatæ radices haustæ.
Potentillæ siccæ farina ex suæ ipsius aqua stillatitia additis corallio & eboris scobe, pota.
Solbastrella, & eius semen.
Pulmonaria altera.
Amaranti purpurei flos.
Millefolium recens contusum, & suppositum, pubiq́; illitum uel cum corallio, succino & eboris ramentis ex sua ipsius aqua potum.
Malorum punicorum acidorum uinum, potum.
Cymbalaria herba in acetarijs deuorata.

DIOSCORIDIS

Ad menses cohibendos.

Nardus Indica.
Muscus arboribus innascens insessionibus additus.
Thuris cortex in pesso subditus.
Oxyacanthæ baccæ in potu, uel in cibo sumptæ.
Hypocistis tum pota tum indita.
Oleę syluestris succus pudendis admotus.
Rhois semen potum, alba profluuia sistit.
Palmulæ immaturæ manducatæ.
Palmularum inuolucrum potui datum.
Punicorum acinorum nuclei siccati in sole, & obsonijs inspersi, concoctiue sumpti.
Gallæ in decoctis additæ ad insessiones paratæ.
Glandium tenuior cortex tum bibibitus, tum in passo suppositus.
Myrti semen fotu subditum, uel desessionibus additum.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Acacia tum pota tum indita.
Lycium subditum.
Loti ligni decoctum haustum, aut fotu admotum.
Lentisci folia tam pota, quàm subdita.

Coagulum { Leporinum, Hædinum, Agninum, Ceruinum, Hinnulinum, Vitulinum } potum ac etiam subditum.

Ceruinum cornu ustum, lotum ex adstringenti liquore aliquo haustum.
Caprarum montanarum fimum siccatum, tritumve cũ thure in lana suppositum.
Rumicis radices subditæ.
Plantago tum bibita, tum fotu adhibita.
Barbæ hircinæ succus ex uino sumptus, uel suppositus.
Porri comæ decoctum ex aqua marina, & aceto in desessionibus.
Rubi ramorum decoctum potum.
Arabicæ spinæ radix manducata.
Phœnix ex uino austero bibita.
Papaueris nigri semen potum.
Achillæa subdita.
Idæa radix hausta.
Equiseti folia bibita.
Mentha fotu subdita.
Iunci marini semen frixum, & ex uino diluto potum.
Ocimastrum potum ex uino.
Anisum haustum, præsertim ad alba profluuia.
Cuminum ex aceto impositum.
Nymphææ flore luteo radix, & semen ex uino nigro pota.
Pæoniæ seminis grana xii. ex uino austero sumpta.
Lysimachiæ succus subditus.
Moly herba cum loliacea farina.
Polygoni succus suppositus.
Symphyti petræi ex uino decoctum haustum.
Clymeni succus bibitus.
Limonij semen acetabuli pondere ex uino bibitum.
Medii radix elixa, & ex melle in eclegmate sumpta.
Tragi ricini num. x. ex uino hausti.
Hyosciami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Solani hortensis succus in lana inditus.
Mandragoræ semen cum sulphure, & uino suppositum.
Sẽperuiuum maius in vellere.
Vuarum vinaceorum decoctum haustum, & fotu appositũ.
Labruscæ flos pessulo inditus.
Omphacium inditum.
Rubigo ferri subdita.
Chalcitis cum succo porri indita.
Vini fex imo uentris, ac pudendis illita.
Hæmatites lapis ex uino haustus.
Morochthus lapis in vellere inditus.
Ostracites lapis drachmæ pondere ex vino sumptus.
Samia terra cum syluestris punicæ floribus hausta.

MATTHIOLI.

Hyosciaminum oleum pubi & lumbis illitũ, aut suppositũ.
Rosaceum vnguentum.
Mastiches.
Iuniperinum gummi.
Crespini baccarum uinum.
Hypocistis sæpe ex uino austero hausta.
Rosacearum baccarum semen, & lanugo ex uino austero.
Lycium.
Querna folia, Glandes & gallæ.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Saccharum ex mali punicæ floribus paratum, & ex uino austero potum.
Myrteum condimentnm pro intinctu usurpatum.
Cydoniorum vinum, Miua, oleum, confectio.
Mespilorum decoctum, & Mespila ipsa sæpe esitata.
Corna saccharo condita deuorata.
Virgæ sanguineæ baccæ.
Pruni syluestris decoctum in desessionibus.
Leporinum stercus suppositum.

Milij indici panicularum flores ex vino rubro.
Portulaca quoquo modo sumpta.
Bursa pastoris tum deuorata, tum in desessionibus addita.
Persicaria maculosa in desessionibus, ac etiam intus sūpta.
Chelidonium maius mammis adhibitum.
Saluia arida suffita.
Flos solis cum radicibus contritus, & ex aqua plantaginis sumptus.
Lunaria minor ex uino punicorum hausta.
Clematitis prima fœmoribus adalligata.
Bistortæ & Tormentillæ radicum decoctum in desessionibus vsurpatum.
Pilosella tam in corpus sumpta, quàm exterius vsurpata.
Caryophillatæ radices potæ.
Pyrola, Potentilla, Sanicula, Auricula vrsi } quomodolibet vsurpata.
Fragariæ folia & radices.
Solbastrella, seu sanguisorba.
Pulmonaria altera.
Amaranti purpurei flos potus.
Millefolium recens tusum, & suppositum, pubiq; illitum.
Punicorum malorum acidorum vinum potum.
Corallium tam potùm, quàm suspensum.

DIOSCORIDIS.
Ad secundas pellendas.

Castoreum drachmarū duarū pondere cum pulegio bibitū.
Cyclamini alterius semen haustum.
Allij comę decoctum fotu impositum.
Aristolochia longa cum myrrha & pipere sumptę vel pessulo indita.
Pulegium bibitum.
Thymi decoctum potui datum.
Thymbræ decoctum haustum.
Apij semen in potu sumptum.
Marrubij decoctum bibitum.
Stachyos decoctum potui datum.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Circeæ radix quatuor librarum pondere contusa, & in septem dulcis uini heminis maccrata per noctem, diemq; tribus diebus pota.
Oenanthes semen, caulis & folia ex mulso bibita.
Leucoij semen drachmarū duarū pondere ex vino haustū.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia ex passo bibita.
Chamæpityos ex melle subdita.
Chrysocome ex aqua mulsa pota.
Trichomanes hausta.
Bryonia supposita.
Myrrha pota.
Peucedani succus potus.
Bunij semen potum.
Smyrnij semen potui datum.
Adianthi decoctum bibitum.

MATTHIOLI.

Nardus Italica aut lauendula pota.
Cinnamomi vulgaris stillatitia aqua pota.
Balsamum factitium potum.
Ari semen duabus drachmis potum.
Pulegij decoctum potum.
Dictamni albi radices cum pulegio fotu adhibitę, aut ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia bibita.
Artemisia recens cum myrrha & irino oleo trita, & supposita.

DIOSCORIDIS
Ad expellendum fœtum.

Castoreū duarū drachmarū pondere cū pulegio sumptum.
Caniculæ lac primę fœturæ haustum mortuum pellit.
Oesypus in lana suppositus.
Caprarū montanarū fimū cum aliquo odoramento potum.
Vulturis fimum suffitum.
Ciceris decoctum bibitum.
Lupinorum decoctum cum myrrha & melle fotu adhibitū.
Sium pro olere in cibo sumptum.
Dracunculi maioris decoctum infusum.
Piper haustum.
Cyclamini radix fœmori adalligata.
Hederæ foliorum pediculi melle illiti subditi.
Gentianæ radix subdita.
Centaurij maioris radix indita.
Centaurij minoris succus infusus.
Pulegium potum.
Dictamnum bibitum, inditum, incensumq;.
Thymi decoctum haustum.
Thymbræ decoctum potui datum.
Baccharis recentissima radix supposita.
Panacis Herculei acuminata radix indita.
Pastinacæ erraticæ radix subdita.
Seselis massiliensis radix pota, quinetiam & semen.
Galbanum cum myrrha & vino potum, suffitumq;.
Clinopodium potum.
Chamædryos decoctum potum.
Scordij succus drachmæ pondere sumptus.
Artemisię decoctum in sessionibus adhibitum.
Conyzæ folia, & flores bibita.
Leucoij semen duarum drachmarū pondere ex vino potū.
Onosmatis folia ex vino hausta.
Rubiæ radix supposita.
Anagyris trita folia cum passo pota, quin & adalligata, sed statim post partum auferantur.
Anchusæ radix supposita.
Mandragorę liquor infusus.
Myrrhis pota.
Heliotropij folia indita.
Sulphuris fumus in uterum permeans.
Dauci semen bibitum.
Ammoniacum haustum.
Periclymeni semen drachmæ pondere in uino potum.
Lauri alexandrinæ radix sex drachmarum pondere ex dulci uino sumpta.
Alumen subditum.
Iaspis lapis fœmori adalligatus.
Aetites lapis pro amuleto fœmori suspensus.
Samius lapis adalligatus.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes hausti.
Sabina hausta.
Centaurij magni radix quouis modo vsurpata.
Centaurij minoris succus ex lana suppositus.
Pulegij decoctum potum.
Dictamni albi radices cum pulegio fotu adhibitę aut ex meraco drachmarum duarum pondere haustæ.
Calamintha seu pota, seu admota.
Artemisiæ radix pota.
Botryos suffitus per muliebria exceptus.
Chamępitys altera recens in aceto decocta & pota.
Chrysocolla mineralis ex sabinæ succo drachmæ pondere pota.

MATTHIOLI.
Ad alleuiationem partus.

Iuniperæ, & laurinæ baccæ cum cinnamomo in turturis uētre assatę, & alternis diebus deuoratę.
Lauri baccę septem deuoratę.
Cochleę ante partum diebus aliquot comestę.
Malua cum radice ad lētorem vsq; decocta, & potui data.
Eiusdem succus potus.
Cardiacæ herbę siccę farina cochlearis mensura ex uino albo pota.

MATTHIOLI.
Ad præsentem difficultatem partus.

Suffitus

Suffitus ex cancris aridis in vuluam exceptus.
Lingua chamæleonis adalligata.
Raphani cortex cum alijs nonnullis suppositus, lege raphani commentarium.
Dictamnum cretense in potu propinatum cum suo ipsius decocto.
Dictamni albi radices cum pulegio suffitus, aut ex meraco potus duarum drachmarum pondere.
Liliorum alborum stillatitia aqua pota, additis croco & casia odorata.
Lithospermi minoris seminis drachmæ duæ ex lacte muliebri potæ.
Cardiaca herba in puluerem trita, pota ex vino albo calido cochlearis mensura.
Chrysocolla fossitia drachmę pondere pota. Atqui dari non debet nisi in magno discrimine uitæ.
Argentum viuum semiscrupuli pondere deuoratum.

DIOSCORIDIS.
Ad conceptionem inhibendam.

Salicis folia per se, & cum aqua sumpta.
Leporinum coagulum post triduum a purgatione menstrua sumptum.
Sanguis menstruus illitus.
Brassicæ flores à puerperio in pessulo subditi.
Asparagi radix suspensa.
Piper à coitu illico subditum.
Hederæ corymbi drachmæ pondere à purgatione hausti.
Hedysarum ante coitum fœminis subditum.
Cedria uirili membro illita.
Ostracites lapis sicilici pondere 4 dieb. à purgatione potus.
Asplenum (ut quidam credunt) silente luna nocturno tempore acceptum cum muli liene ventri adalligatum.
Periclymeni semina & folia diebus triginta sex pota.
Epimedij folia trita illico à purgatione quinque diebus continuis bibita.
Gladioli inferior radix hausta.
Filicis fœminæ radix potui data.
Heliotropium adalligatum.
Rubigo ferri pota.
Mentha ante coitum vuluæ admota.

MATTHIOLI.

Leporinum stercus suspensum.
Vinum in quo uiuus mulus piscis immersus fuerit, potum.
Mulæ vngularum cinis haustus.

DIOSCORIDIS.
Ad conceptionem iuuandam.

Leporinum coagulum cum butyro subditum statim a mensium purgatione.
Loliacea farina cum myrrha, thure, bitumine, & croco suffita.
Pastinacæ erraticæ semen potum.

MATTHIOLI.

Saluiæ succus heminæ mensura addito salis modico quaternis diebus potus.
Cuminum suppositum.
Imperatoriæ radix ex uino pota.
Alchimillæ, seu stellariæ puluis ex vino, aut iure quindecim, aut uiginti diebus continuis potus cochlearis mensura.
Oleum è momordica vteri osculo inunctum ante veneris congressum.
Oleum è gagate lapide illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad fœtum mortuum educendum.

Dictamnum tum potum, tum subditum.
Saluiæ decoctum bibitum.
Galbanum cum myrrha ex uino potum.
Marrubij decoctum haustum.
Tussilaginis decoctum potui datum.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes hausti.

Centaurij magni radix.
Centaurij minoris succus suppositus.
Pulegij decoctum potum.
Calamintha tam pota quàm supposita.
Botrys cocta ac suffita.
Chamæpitys ex aceto decoctum, potum.
Chrysocolla fossitia drachmæ pondere ex succo sabinę pota.

DIOSCORIDIS.
Ad prohibendum abortum.

Aetites lapis sinistro brachio adalligatus.
Samius lapis pro amuleto suspensus.

MATTHIOLI.

Dactyli recentes cum infectorij cocci puluere deuorati.
Cydonia mala frequenter esitata.
Saluia sæpe deuorata, vel saccharũ ex eius floribus paratũ.
Bistortæ vel tormentillæ radices bibitæ & ventri, lumbisq; ex aceto illitę.
Coccum infectorium quotidie in ouo sorbili propinatum thure modico addito, aut mastiche. Puluerem præstantissimũ ad hoc habes libro 4. cap. 43.
Iaspis lapis gestatus.

DIOSCORIDIS
Ad puerperia iuuanda.

Dictamni radix bibita.
Baccharis radicis decoctum fotu adhibitum.
Fœniculum erraticum potum.
Peucedani succus haustus.
Pæoniæ siccata radix potui data.
Altheæ decoctum infusum.

MATTHIOLI.

Balsami factitij liquores omnes poti.
Dictamni albi radices suppositæ, aut cum pulegio suffitæ: quinetiam ex meraco potæ duarum drachmarum pondere.
Menthastrum bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad prægnantium malacias.

Vitis viniferæ foliorum, capreolorumq; succus potum.

DIOSCORIDIS.
Ad vteri inflammationes.

Nardi Indicæ decoctum fotu adhibitum.
Iunci odorati decoctum in desessionibus adhibitum.
Viticis foliorum & seminum decoctum fotu appositum.
Butyrum recens illitum.
Sonchi succus inunctus.
Agaricum drachmę pondere cum oxymelite potum.
Pulegij decoctum fotu subditum.
Melilotus cum passo emplastri modo impositus.
Panacis Herculei lachryma ex melle indita.
Artemisiæ decoctum in desessionibus adhibitum.
Leucoij decoctum fotu appositum.
Anthyllidis radix ex rosaceo, lacteq; indita.
Parthenij decoctum in desessionibus additum.
Althea decocta, ac subinde anserino, suillove adipe, aut resina terebinthina subacta subdita.

MATTHIOLI.

Hyoscyaminum oleum illitum.
Consolidæ regalis flores poti.
Oleum de momordica illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad exulceratos locos.

Aspalathi ex uino decoctum infusum.
Lac in quo igniti calculi extincti fuerint infusum.
Oesypum inditum, explet, n. & emollit.
Fœnogræci folia ex aceto illita.
Asclepiadis folia adhibita.

MATTHIOLI.

Malicorium cum marina spongia exiccatum additis aloe & alumine.
Solidaginis mediæ & minoris farina inspersa, aut succus illitus, aut infusus.

Sanicula
Auricula vrsi
Pilosella
Pyrola
Potentilla } adhibita.
Oleum è momordica syphone iniectum.

DIOSCORIDIS.

Ad induratos locos.

Myrrha cum absinthio, lupinorum cremore, vel ruta admota.
Styrax illita.
Anserinus & gallinaceus adeps illitus.
Bdellium inunctum.
Maluæ decoctum inditum.
Ladanum pessis immissum.
Panaces herculeum ex melle inditum.
Ebuli sambuciq́; decoctum fotu admotum.
Parthenij decoctum in desessionibus.
Fœnigræci ex aqua expressus succus cum anserino adipe in pessulo subditus.
Lilij radix admota.
Ageratum suffitum.

MATTHIOLI.

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Oleum ex ouorum vitellis.
Ceruina & uitulina medulla.
Lini seminis oleum.
Oleum liliorum alborum.
Lupuli florum decoctum in desessionibus vsurpatum.

DIOSCORIDIS

Ad uteri inflationes.

Rutę ex oleo decoctum clystere perfusum.
Geranium, & eius radix drachmę pondere pota.

MATTHIOLI

Galanga.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores, & oleum in potionibus.
Cnicinum oleum.
Laurinum oleum.
Scorpionum oleum in potu datum, aut exterius illitum.
Castoreum cum pipere albo, & mellicrato potum.
Milium cum sale impositum.
Sisymbrium in calenti tegula calefactum & odorato meraco aspersum, ventriq́; applicatum.
Dictamni albi radices duarum drachmarum pondere ex meraco potę.
Mentha gręca in placentis addita, aut eius folia tenui pulticula illita, & deinde in oleo, aut butyro frixa & deuorata.
Garum quouis modo vsurpatum.
Imperatorię radix hausta ex meraco.
Matricaria quoquo modo adhibita.

MATTHIOLI

Ad molam expellendam.

Balsamum factitium potum.
Dictamni albi radices suppositæ, aut cum pulegio suffitę, aut ex meraco duarum drachmarum pondere bibitæ.

MATTHIOLI

Ad uteri frigiditates.

Nardus Italica.
Lauendula.
Cubebæ.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsamum factitium. & eius liquores omnes.
Nux myristica.
Scorpionum oleum in uini potione sumptum, & forinsecus applicatum.
Dictamni albi radices, aut cum pulegio suffitę, aut ex uino meraco potę duarum drachmarum pondere.

Mentha gręca tam fotu, quàm potu vsurpata.
Garum quouis modo sumptum.
Imperatoriæ radix ex vino pota.
Matricaria quomodolibet vsurpata.

MATTHIOLI.

Ad vuluam cohibendam.

Nucum siue viridium conorum pini stillatitia aqua cum linteolis in ea madefactis admota.

MATTHIOLI.

Ad delectandas fœminas in coitu.

Fel { Auratæ, Lucij, Perdicis, Gallinacei } coli uirili inunctus.
Zibetum peni illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad procidentem vterum.

Cassia fotu vel suffitu adhibita.
Myrti baccarum succus in desessionibus.
Cotoneorum malorum decoctum fotu adhibitum.
Gallarum decoctum in sessionibus additum.
Acacia subdita.
Hypocistis subdita.
Vrticæ vtriusque folia imposita.
Acetum fotu adhibitum.

MATTHIOLI.

Mastiche aspersa.

DIOSCORIDIS.

Ad vteri dolores & erosiones.

Adeps { Anserinus, Gallinaceus } illitus.
Vrina cum ligustrino oleo feruefacta imposita.
Lini seminis decoctum infusum.
Maluæ decoctum fotu adhibitum.
Portulacę decoctum clysmate inditum, ꝓpriè facit ad erosiones.
Rhaponticum potum.
Centaurij maioris radix bibita.
Anethi decoctum in desessionibus.
Verbenacæ rectæ folia ex recenti suillo adipe vel ex rosaceo subdita.
Hyoscyami seminis cremor inditus.
Mandragoræ liquor pessulis impositus.

MATTHIOLI.

Irinum oleum illitum.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Amygdalinum oleum haustum.
Laurinum oleum inunctum.
Balsami factitij liquores omnes.
Nucis myristicæ decoctum ex rhodomelite, & aqua vitæ potum.
Nuces myristicæ cum matricariæ radicibus ex uino albo coctæ, & potui datæ.
Scorpionum oleum in potione sumptum, aut foris admotũ.
Castoreum cum pipere albo ex mellicrato.
Sisymbrium cum Parthenio in calenti tegula calefactũ & odorato meraco aspersum & impositum ventri.
Succisæ radicum decoctum ex uino paratum.
Chelidonium maius cum radice tusum, & oleo chamæmelino feruefactum, & imo ventri admotum.
Dictamni albi radices ex meraco uino potæ.
Mentha græca in placentis addita.
Imperatoria quouis modo bibita.
Vincetoxici radices in desessionibus additæ.
Oleum liliorum alborum, & è lini semine calidum cũ succida lana ventri adhibitum.
Botrys recens in tegula calefacta, & cretico vino aspersa, & imposita.
Aliud simile medicamentum, sed præstantius uide libro 3. cap. 113.
Matricaria quoquo modo adhibita.

DIO-

DIOSCORIDIS.

Ad podagram.

Amomum illitum.
Mei radices impositæ.
Populi nigræ folia ex aceto illita.
Amurca cruda, ac recens fotu adhibita.
Salicis foliorum, & corticis decoctum fotu impositum.
Ficulneum lac cum farina fœnigræci, & aceto cataplasmatis additum.
Cochleæ terrestres suo cum operimento tusæ impositæ.
Mustelæ crematæ cinis ex aceto inunctus.
Marinus recens pulmo concisus impositus.
Lac humanum cum opio, & cera illitum.
Adeps ouillus, caprillus, hircinusve ex eiusdem animalis fimo coactus inunctus.
Sanguis menstruus inunctus.
Caprarum montanarum fimum ex earum adipe illitum.
Hordei farina cum cotoneis malis imposita.
Lens cum polenta decocta, & emplastri modo adhibita.
Raporum decoctum fomentis additum.
Brassica cum fœnogræco & aceto in cataplasmate.
Intybus per se, & cum polenta illitus.
Cucurbitę ramenta imposita.
Ari radix fimo bubulo emplastri modo excepta.
Asphodeli radix drachmæ pondere ex uino pota.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum.
Bulbi per se & cum melle impositi.
Panaces herculeum cum passa vua illitum.
Libanotis cum loliacea farina, & aceto cataplasmatis addita.
Scordium ex aceto, aut aqua impositum.
Leucoium ex aceto illitum.
Androsaces imposita.
Helxines succus cera, & hircino adipe exceptus.
Hyoscyami semen, & folia cum polenta cataplasmatis adhibita.
Semperuiuum inunctum, vbi calor exuperat.
Vrtica emplastri modo illita.
Muscus marinus impositus.
Cucumeris asinini radix ex aceto inuncta.
Thapsiæ succus illitus.
Glans vnguentaria illita.
Sambuci & ebuli folia cum seuo taurino, aut hircino imposita.
Bryonia cum caprino stercore cataplasmatis addita.
Heliotropij folia illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum panacis succo inuncta.
Acetum calido fotu cum sulphure adhibitum.
Rubigo ferri illita.
Sulphur cum aqua & nitro inunctum.
Sal cum aceto impositum.
Asius lapis cum fabarum lomento illitus.
Gagates lapis inunctus.
Fornaceæ testę exustæ impositæ.

MATTHIOLI.

Oleum irinum è floribus paratum.
Asarina, aut eius decoctum potum.
Santalum rubrum è sedi succo, aut solani aut portulacæ illitum.
Muscus terrestris ex aqua decoctus & admotus.
Terebinthina resina aut larigna cum chamæpithy deuorata.
Iuniperini ligni decoctum pro balneo vsurpatum. vide Iuniperi commentarium.
Oleum è luteis ouorum illitum.
Oleum è terrenis vermibus.
Faba fresa cocta, & cum adipe suillo subacta & imposita.
Plantago trita & illita.
Dracunculi radix cum melle, & caprino fimo illita.
Ari folia calenti fimo bubulo illita & imposita.
Aristolochia rotunda.
Thymi aridi semuncia cum oxymelle hausta.
Cannabis satiuæ radix in aqua decocta & illita.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle, & oxymelite pluribus diebus potum.
Cortusæ florum oleum illitum: Parandi rationem habes li. 4. comment. de lagopo.
Primula veris illita ac deuorata.
Verbasci minoris folia in aqua decocta, & illita.
Eiusdem florum oleum inunctum.
Genistę florum conserua ex saccharo parata frequenter deuorata.
Ricini semen ex iure ueteris galli decoctum & potum.
Sambuci tenerrima folia primo germinatu prodeuntia cũ pari pondere radicum plantaginis, suillæq; axungię ueteris contrita, & illita.
Colocynthis in catapotijs deuorata, & clysteribus addita.

DIOSCORIDIS

Ad coxendicos affectus.

Mei radices impositæ.
Helenij folia ex vino cocta imposita.
Iridis Illyricę decoctum clysmate infusum.
Cardamomum ex aqua potum.
Asarum potum vel clystere infusum.
Populi albæ cortex vnciæ pondere haustus.
Iberis contusa & emplastri modo imposita.
Siluri piscis salsamentum clysteribus infusum.
Piscium Garum clysteribus iniectum.
Smyrnij semen potum.
Bubulum fimum ex bobus in pascuis degentibus illitum.
Lolij farina ex aqua mulsa decocta imposita.
Lupinorum farina ex aceto illita.
Ammoniacum bibitum.
Ascyri semen ex aqua potum.
Asparagi radicum decoctum bibitum.
Altheæ decoctum potui datum.
Sinapi cum fico tritum impositum, donec ruborem excitat.
Nasturtium clysmate infusum.
Irionis semen clystere iniectum.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Capparis semen potum.
Lepidij folia & radices cum helenij radice trita & imposita.
Agaricum trium obolorum pondere in aceto mulso potũ.
Rhaponticum potum.
Androsæmi semen bibitum, sed à purgatione aquam exsorbere oportet.
Centaurij maioris decoctum clystere infusum.
Leucacanthæ radicis ex uino decoctum bibitum.
Abrotani semen cum aqua potum.
Rubiæ radix pota.
Pulegium illitum quousque rubescat cutis.
Calamintha imposita recens, tritaq; donec exuratur locus.
Thymus ex fimo cum polenta impositus. Idem præstat & Thymbra.
Rutæ syluestris semen quadraginta diebus potum.
Panaces Herculeum ex melle inunctum.
Laser cera, ligustrino & Irino oleo subactum illitum.
Euphorbium in odorata potione sumptum.
Leontopetalum clysteribus infusum.
Hyperici semen quadraginta diebus potum.
Chamæpithyos folia quadraginta diebus ex dulci aqua bibita.
Betonicę folia ex aqua bibita.
Polemonię radix ex aqua sumpta.
Xyridis radix ex mulso potum.
Ocimastri semen cum uino, myrrha & pipere sumptum.
Quinquefolij radicis decoctum potum.
Heliochrysi coma ex uino hausta.
Papaueris corniculati radicis decoctum potum.
Aethiopis decoctum bibitum.

Arction

Arction ex vino haustum & illitum.
Chamæcissi folia trium obolorum pondere in aquæ cyathis tribus tricenis quadragenisve diebus pota.
Colocynthis clystere infusa, & recens loco confricata.
Cucumeris syluestris radix clysmate infusa.
Scammonia ex aceto decocta, & cum hordeacea farina imposita.
Acetum mulsum haustum.
Sory ex uino clystere infusum.
Muria clystere indita.
Adarces illitus.

MATTHIOLI.

Asari decoctum, siue dilutum ex caprino sero paratum potum.
Balsami factitij liquor secundus, tum haustus, tum illitus.
Abiegna lachryma deuorata.
Nuclei pinei frequenter sumpti.
Terebinthina, aut larigna resina sumpta vnciæ pondere addito chamæpithys, aut stœchadis puluere.
Castoreum drachmę pondere potum cum tribus oppoponacis obolis.
Ibicis stercoris admirabile medicamentum, vide li. 2. commentarium de stercore.
Fabalium caulium & siliquarum cinis cum vetere axungia illitus.
Lupinorum farina cocta, & cataplasmatis modo illita.
Siliquastri recentia cornicula tusa & illita.
Agaricum in potionibus additum.
Calamintha tusa & illita.
Thymi aridi semuncia cum oxymelite hausta.
Sagapenum quoquo modo adhibitum.
Euphorbium ex leucoij oleo illitum.
Artemisiæ aridæ puluis trium drachmarum pondere ex uino haustus.
Bellidis genera omnia quouis modo vsurpata.
Chamæpitys in puluerem cum radicibus trita, & cum terebinthi lachrymæ drachmis quatuor excepta, & quotidie diebus quadraginta deuorata.
Oleum flammulæ calidum inunctum, aut infusum clysteribus.
Consolidæ regalis flores poti.
Daphnoidis recentia folia contusa & illita donec rubescat locus.
Saccharum è genistę floribus paratum.
Ricini semen ex urœ veteris galli decoctum potum.
Colocynthis in catapotijs deuorata, & in clysteribus addita.

DIOSCORIDIS
Ad articulorum dolores.

Gallorum senescentium ius potum.
Brassica cum fœnogręco, & aceto illita.
Ruta tum hausta, tum cataplasmatis adhibita.
Agaricum drachmæ pondere ex aceto mulso sumptum.
Melissophyllum ex sale impositum.
Quinquefolij radicis decoctum bibitum.
Psyllium ex rosaceo & aceto, aut aqua illitum.
Mandragoræ radix cum polenta imposita.
Vrtica cataplasmatis modo adhibita.
Veratrum nigrum potum.
Fucus marinus recens impositus.
Thapsiæ succus inunctus.
Narcissi radix trita, & ex melle impositæ.
Acetum mulsum potum.
Vinum melitites frequentius potum.

MATTHIOLI.

Irinum oleum inunctum.
Balsamum factitium illitum.
Oleum flammulæ inunctum, & clysteribus additum.
Cortusæ herbæ oleum. vide lib. 4. comment. de lagopo primulaueris herba.
Abiegna, lentiscina, terebentina larignaq́; lachryma unaquæq́; per se deuorata.
Masliche cum cumino, pulegio, saluia, lauri baccis, & sabina omnia melle excepta & imposita.
Cochleæ cum testis tritæ, & impositæ.
Oleum è terrenis vermibus.
Agaricum in potionibus additum.
Sagapenum quomodolibet adhibitum.
Oleum liliorum alborum illitum.
Cannabis radix in aqua decocta & adhibita.
Chamæpitys decoctum cum rhodomelle & oxymelite pluribus diebus potum.

MATTHIOLI.
Ad diuturnos articulorum dolores.

Ligni Guaiaci.
Radicis { Chinæ / Zarzæ parillæ } decoctum diebus xl potum.

MATTHIOLI.
Ad genuum dolores.

Oleum è nucibus Indicis.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum collisiones.

Sarmentitius cinis cum axungia vel oleo illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad articulorum tophos.

Cannabis syluestris radix decocta, & illita.
Ochra inuncta.

MATTHIOLI.

Oleum indicę nucis illitum.
Taxi pinguedo.
Muris montani pinguedo.
Sagapenum emplastri modo impositum addito aceto & capparum succo.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS
Ad perniones.

Thus cum suillo adipe, aut anserino impositum.
Pix liquida inuncta.
Acacia illita.
Myrti seminis decoctum fotu adhibitum.
Ficus crematæ cum cerato impositæ.
Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Pulmo marinus recens concisus, & impositus.
Asininæ vngulæ cinis oleo maceratus illitus.
Vrsinus adeps inunctus.
Vmbilici veneris succus impositus.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, malicorio, cydonio malo, & rosaceo adhibitæ.
Orobi decoctum fotu impositum.
Raporum decoctum fomenti modo.
Betæ decoctum impositum.
Dracunculi maioris folia ex vino decocta, & imposita.
Oleum ex incauatá asphodeli radice decoctum illitum.
Cyclamini decoctum fotu adhibitum, quinetiam oleum cũ pauca cera in eius excáuata radice feruefactum illitum.
Scilla cremata imposita.
Ranunculi decoctum inunctum.
Arction ex vino illitum.
Alumen aqua aspersum.

MATTHIOLI

Malicorium ex uino decoctum, & impositum.
Cancrorum exustorum cinis oleo subactus, & impositus.

MATTHIOLI.
Ad pedum tumores.

Tilię folia ex aqua aspersa.

DIOSCORIDIS.
Ad pedum inflammationes ex calceorũ attritu.

Pulmo { Agninus / Vrsinus / Suillus } impositus.
Calceamentorum veterum soleæ combustæ, & illitæ.
Cæpæ succus cum adipe gallinaceo impositus.

MAT-

MATTHIOLI.

Leporinus pulmo impositus.
Vnguentum ex rosaceo in mortario plumbeo paratum.

DIOSCORIDIS.

Ad pedum rimas.

Cancrorum fluuiatilium cinis cum decocto melle illitus.
Scilla oleo feruefacta, & cum resina imposita.

MATTHIOLI

Oleum ex ouorum vitellis.
Oleum ex tritico.
Vnguentum è rosaceũ in mortario plumbeo diu circunductũ vt habes lib. 5. com. de plumbo.

DIOSCORIDIS

Ad digitorum reduuias.

Punicorum malorum succus illitus.
Myrti folia trita & inspersa.
Oleę syluestris folia trita & imposita.
Eboris ramenta in puluerem adhibita.
Aloe cum passo imposita.
Paronychia concisa & illita.
Bryonia oleo decocta, quousque liquescat inuncta.
Labruscæ cremati flores ex melle impositi.
Rubigo ferri illita.
Acacia illita.
Rhois folia ex aceto, aut melle illita.
Marrubij folia ex melle imposita.
Quinquefolij radix illita.
Tithymali characiæ lac illitum.
Acetum illitum.
Alumen aqua inspersum.
Sal impositum.

MATTHIOLI.

Plantaginis folia recentia trita, & illita.

DIOSCORIDIS

Ad paronychias.

Thus cum melle illitum.
Eboris scobes inspersus.
Paronichiæ folia illita.

DIOSCORIDIS.

Ad scabros vngues auferendos.

Pix liquida illita.
Lini semen cum pari nasturtio & melle.
Cupressi pilulę impositæ.
Lapathi cuiusque radix in aceto decocta illita.
Ranunculi folia, & radices admotæ.
Chelidonium minus illitum.
Viscum cum trito auripigmento appositum.
Alumen cum aqua aspersum.
Sulphur cum resina terebinthina inunctum.
Sandaracha cum pice imposita.
Fex vini cremata ex resina.

MATTHIOLI

Ranunculus tritus impositus.
Chelidonium minus tritum & illitum.

DIOSCORIDIS

Ad mobiles vngues extrahendos.

Vua passa illita.

DIOSCORIDIS.

Ad contusos vngues.

Bulbi cum polenta impositi.

DIOSCORIDIS

Ad clauos, & callos.

Fermentum triticeum illitum.

EXTREMORVM MEMBRORVM

MATTHIOLI.

Saligni corticis cinis ex aceto maceratus impositus.
Blitum illitum.
Lilij radix axungia excepta, & illita.

MATTHIOLI.

Ad verrucas.

Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem herbę semen drachmæ pondere tribus diebus potum ante nocturnum decubitum.

DIOSCORIDIS.

Ad narices.

Cirsij radix dolenti loco adalligata.

DIOSCORIDIS

Ad lumborum dolores.

Echij radix pota.
Chamæleuce illita.

DIOSCORIDIS.

Ad inguinum inflammationes.

Leporinus pes herba imposita.
Aster atticus recens illitus.

MATTHIOLI.

Cochleæ minores tritæ, & illitæ.

DIOSCORIDIS

Ad enterocelas.

Cupressi pilulæ illitæ.
Punicorum cytini cataplasmatis additi.
Symphitum petræum emplastri modo impositum.
Quinquefolium haustum.
Equiseti radix & folia imposita.
Aloe emplastri modo illita.

MATTHIOLI.

Bdellium saliua matutina subactum emplastri modo impositum.
Cupressini coni virides ex uino vetere decocti, & epoti, interim tamen cupressinis folijs affecto loco adalligatis.
Vlmi folliculorum liquor impositus.
Cupressi item folia contusa & affecto loco illita.
Leporinus fimus & pili, qui sub ventre habentur cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati.
Ophioglossum in potione sumptum, & extrinsecus impositum.
Trinitatis herbæ puluis dimidij coclearis mensura ex uino austero pluribus diebus potus.
Lunaria minor in potu vsurpata.
Polygonum minus in potionibus sumptum.
Sanicula quouis modo sumpta.
Auricula vrsi ebibita.
Pilosellæ farina hausta.
Caryophyllatæ radices ebibitæ.
Potentilla tam in cibis, quam in potionibus vsurpata.
Personata in vino decocta, aut trita & epota.
Alchimillæ aridæ puluis ex sua ipsius aqua stillatitia sumptus.
Hippoglossi radicum, aut foliorum puluis sesquidrachmę põdere ex maioris symphyti decocto potus.

DIOSCORIDIS

Ad sarcocelas.

Cinis sarmentitius illitus.

MATTHIOLI

Anonidis radix trita, & mensibus pluribus hausta.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES SECVNDVM GENERA ex Dioscoride.

FEBRIVM

DIOSCORIDIS
Ad tertianas.

ARANEVS plagellæ confricatus, linteolove illitus, mox fronti, & temporibus impositus.
Vermes terreni, cum anserino adipe decocti, & illiti.
Plantaginis radices integræ tres, cum vini cyathis tribus, & pari aqua potę.
Trifolij bituminosi tria folia trita, totidemq; semina epota.
Hypericum ex uino bibitum.
Verbenacæ supinæ tertius à terra geniculus, cum adiacentibus folijs bibitus.
Heliotropij sem. gran. quatuor pota ante febris accessionē.
Portulacæ succus haustus.

MATTHIOLI
Asari ex vino decoctum potum, addito melle, maci, & cinnam.
Rosarum succus, & dilutum potum.
Tamarindi hausti.
Sebestena.
Lapis inuentus in capite nudæ limacis suspensus.
Caninum stercus album in accessione cochlearis mensuræ ex uino potum.
Agaricum in potione sumptum.
Rhabarbarum potui datum.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Centaurij minoris decoctum potum.
Chamædryos decoctum aliquot diebus potum.
Iaspis lapis gestatus.

DIOSCORIDIS
Ad quartanas.
Cimices lectularij septem, cauis fabarum inclusi, & poti.
Plantaginis radices integræ quatuor, cum vini cyathis quatuor, & pari aqua bibitæ.
Vermiculi qui in dipsaci echino internis partibus conclusi reperiuntur, in aluta collo, brachio ve adalligati.
Ruta syluestris, cum uino pota.
Hyppericum ex vino haustum.
Quinquefolij rami quatuor sumpti.
Verbenacæ supinæ quartus à terra geniculus unà cum adiacentibus folijs haustus.
Heliotropij sem. gran. quatuor, hora una ante accessionem pota.

MATTHIOLI.
Asari ex vino albo decoctum addito melle, maci, & cinnamomo.
Asarinum oleum pedum plantis, & spinę dorsi illitum.
Myrrhę drachma ex uino cretico calido pota hora una ante accessionem, sed ęgros subinde in lecto sudare oportet, & potionem tribus in accessionibus replicare.
Eadem in catapotijs cum theriaca conformatis.
Gentianæ stillatitia aqua pota.
Eringij tenellorum foliorum stillatitia aqua.
Imperatorię radicis drachma, ex mero calido hora unā ante accessionem pota.
Cardui benedicti decoctum, aut herba ipsa in puluerē pota.
Palmę Christi radices per potiones sumptæ.
Flammula & eius aqua pota.
Verbasci fœminę radicis suc. duarum drachmarum pondere, ex cretico vino haustus, ipsa hora accessionis.
Ellebori nigri dilutum potum.

FEBRIVM

Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.

DIOSCORIDIS.
Ad diuturnas febres
Galli senis ius Dioscoridis modo paratum potum.
Agaricum haustum.
Vinum melitites haustum, vbi ventriculus magna imbecillitate laboret.

MATTHIOLI.
Asari decoctum potum.
Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum frequenter potum, & eius dilutum.
Gentianę aqua pota.
Anthemidis florum pastilli, & suo ipsius oleo dissoluti, & febrientibus à vertice capitis vsque ad pedes illiti. Parādi modum habes lib. 3. cap. de anthemide.
Eupatorij decoctum potum.
Foliorum, & folliculorum lupuli decoctum.
Ellebori nigri decoctum.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.

MATTHIOLI.
Ad continuas.
Cassię solutiuę pulpa sumpta.
Santala omnia pota, vel ex aqua rosacea ventriculo illita.
Melopeponum seminū cremor ex hordeacea ptisana potus.
Trifolij acetosi stillatitia aqua.
Anguriæ pulpa deuorata.

DIOSCORIDIS
Ad hepielas.
Hyosciami tria, vel quatuor folia pota.

MATTHIOLI.
Acori, Fœniculi, Asparagi, Agarici } *decoctum potum.*
Eupatorium quocunque modo vsurpatum.

MATTHIOLI
Ad quotidianas.
Agaricum in potionibus additum.
Rhabarbarum, & eius dilutum frequenter potum.
Gentianæ stillatitia aqua potui data.
Eryngij stillatitia aqua pota, quæ è tenellis paratur folijs.

MATTHIOLI.
Ad compositas febres.
Gentianę stillatitia aqua pota.
Agaricum, Rhabarbarum } *& eorum dilutum potum.*

DIOSCORIDIS.
Ad causum.
Crespini baccarum succus cum violaceo iulapio propinatus.
Vuę spinę iusculis incoctæ.
Ribes vulgaris.
Salicum & arundinum folia circa lectulum sparsa.
Cerasia acetosa saccharo condita.
Melopeponum, cucumerum, cucurbitarumq; seminum lacteus cremor potus.
Anguriæ pulpa deuorata.
Potentilla pedum plantis manuumq; uolis admota.

DIOSCORIDIS.
Ad hecticam.
Portulaca tum ventriculi osculo, tum hypocondrijs illita.

MAT-

MATTHIOLI

Amygdalinum oleum.
Pistacia quoquo modo sumpta.
Nuclei pinei.
Stibium nostrum quatuor granorum pondere sumptum.

DIOSCORIDIS
Ad febrium circuitus.

Sinapi cibis inspersum.
Smyrnij semen potum.
Piper bibitum.
Ruta pota.
Sagapenum haustum.
Anthemis clysmate infusa.
Polygoni succus hora ante accessionem sumptus.
Quinquefolij folia ex dulci aqua aut diluto uino, cum exiguo pipere bibita.

DIOSCORIDIS.
Ad febrium algores.

Piper haustum.
Agaricum drachmæ pondere sumptum.
Aristolochia rotunda ante accessionem bibita.
Abrotonum ex oleo inunctum.
Calaminthæ decoctum potum.
Panaces herculeum illitum.
Smyrnij semen, & radix ex mulso pota.
Pyrethrum inunctum.
Laser cum pipere, & thure ex uino haustum.
Grossi coctæ & illitæ.
Viperinæ carnes coctæ, & in cibum sumptæ.
Mustellę sanguis inunctus.
Asinini vnguis cinis, ex oleo maceratus illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad pestilentes febres.

Myrrhis bis, vel ter qualibet die ex vino pota.

MATTHIOLI

Phu decoctum potum, & ipsa quoque radix hausta.
Myrrha.
Caphura.
Dictamnus albus.
Crespini baccarum succus.
Vuæ spinæ succus.
Ribis vulgaris succus.
Quernorum foliorum stillatitia aqua.
Citrij mali succus.
Limonij & aurantij florum stillatitia aqua.
Aurantia acida.
E' limoniorum succo stillatitia aquæ.
Cyanus herba & eius flores.
Galegæ / Tormentillę } radicum decoctum, addito armenio bolo.
Cardui benedicti decoctum, & ipsa herba pota.
Scordium quouis modo vsurpatum.
Tussilaginis maioris radix.
Tormentillæ radicum decoctum, vel aqua stillatitia, vel puluis.
Scabiosa quouis modo hausta.
Sanguisorbæ decoctum haustum.
Lentis palustris stillatitia aqua.
Punicorum malorum vinum ex oxalidis aut intybi, aut boraginis aqua potum.
Armenia terra ex oxalidis aqua sumpta.
Antidotum nostrum magnum descriptum in præfatione sexti libri.

MATTHIOLI.
Ad pestem, & pestilens contagium.

Citrij pomi semen.
Scorpionum oleum nostrum, cordi, & arterijs temporum, manuum, pedumq́, frigidum quotidie illitum.
Ceruini cordis os.
Scorzoneræ radix, aut eius succus.
Cæpæ excauatæ, theriaca, & citrij succo repletæ, & calentibus cineribus coctæ expressus cremor potus.
Caryophylli tam deuorati, quàm suffiti.
Saccharum è caryophyllorum floribus paratum.
Caryophyllorum florum succus, ex tota planta expressus & haustus.
E' caryophyllis floribus paratum insolatumq́, acetum manibus & arterijs illitum.
Zedoaria commansa, vel in potione sumpta.
Succisæ radix viridis, recensq́, carbunculis imposita.
Eiusdem ex vino dilutum potum.
Cruciatæ vtriusque radices quoquo modo sumptæ.
Aristolochia longa pota.
Veronica mas drach. duabus vnà cum theriacæ drachma ex uino meraco pota, ad ciendum sudorem.
Dictamni albi radices.
Galega siue ruta capraria quouis modo vsurpata quotidie.
Eiusdem succus, addita theriaca, trium vnciarum pondere potus.
Agaricum in potionibus.
Gentiana.
Abrotonum.
Calamintha intus sumpta, & foris cum oleo feruefacta illita.
Imperatoriæ radix pota.
Saccarum è rorismarini floribus paratum.
Vincetoxici radices ex uino potæ.
Carduus benedictus.
Chamædrys à ieiunis quotidie in acetarijs sumpta.
Scordium quomodolibet sumptum.
Tussilaginis maioris radix duarum drachmarum pondere ex vino calido pota, ad sudandum.
Scabiosæ succus quatuor vnciarum pondere cum theriacæ drachma pota ad ciendum sudorem.
Pimpinellæ radices quoquo modo sumptæ.
Sanguisorba, & eius aqua stillatitia.
Angelicæ radicis semidrachma cum theriacæ drachma & sua ipsius aqua pota ad ciendum sudorem.
Galega per se comesta atque etiam exterius illita.
Stibium nostrum quinque granorum pondere sumptum cū electuario liberantis in principio morbi.
Armenia terra in antidotis addita.
Argentum uiuum præcipitatum ex rhodosaccaro sumptū.
Oleum è calcantho scrupuli pondere sumptum, citato subinde sudore.
Antidotum nostrum magnum in pręfatione 6. libri descriptum, tam ad infectos curandos, quàm ad præseruandos sanos.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi, & arterijs illitum.

MATTHIOLI
Ad exanthemata & morbillos.

Napi rapive semen ex adianti decocto potum.
Cancamum ex caricarum decocto haustum.

DIOSCORIDIS
Ad inflammationes.

Harundinum virentia folia tusa illita.
Glandes intritę, & illitę appositæ.
Rhois semen ex aqua illitum.
Lupinorum farina, cum polenta, & aqua imposita.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Plantago emplastri modo imposita.
Asphodeli radix cum polenta adhibita.
Acetum cum succidis lanis, aut spongijs impositum.
Rhaponticum cum aceto illitum vbi diutius perseuerauerit inflammatio.
Pulegium cum polenta illitum.
Tussilaginis folia contrita, & ex melle imposita.
Parthenium emplastri modo impositum.
Lonchitis altera imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Polygonon illitum.
Tribuli fructus cataplasmatis additus.

Xiridis radix ex aceto imposita.
Achillea illita.
Helxine cataplasmatis addita.
Lichen herba adhibita.
Verbenacæ supinæ folia illita vbi inflammatio diutius perseuerat.
Papaueris folia, vnà cum calycibus illita; vel calyces tantum cum polenta adhibiti.
Hyoscyami semen, & folia imposita.
Mandragoræ recentia folia cum polenta illita.
Bryoniæ radix ex uino decocta adhibita.
Sambuci, ebuliq; præterea folia cum polenta illita.
Indicum illitum rumpit.
Triticei furfures acerrimo aceto elixi impositi.
Tritici pollen ex hydrelæo, vel aqua mulsa illitus.
Triticeus panis ex aqua mulsa decoctus, & herbis ad idem conferentibus additus, & impositus.
Sesamum illitum.

MATTHIOLI.

Caphura.
Alni recentia folia.
Ligustri foliorum decoctum.
Glandes omnes recentes illitæ.
Myrti foliorum, & baccarum decoctum.
Cydoniorum seminis mucago.
Cochleæ tam crudæ quàm coctæ, cum testis aut sine contritæ & locis affectis agglutinatę.
Oui album.
Tritici farina, oleo rosaceo, aut chamæmelino subacta.
Indici frumenti farina.
Secale farina.
Fœnogræci farina.
Lini seminis farina.
Lini seminis oleum.
Maluę folia cum salicis frondibus.
Brassica.
Portulaca.
Cucumis sectus, & impositus recens.
Anguriæ pulpa illita.
Bursa pastoris adhibita.
Cassię solutiuæ pulpa illita.
Santalum rubrum ex frigidis plantarum succis illitum.
Muscus terrestris ex aqua decoctus, & admotus.
Hyoscyaminum oleum.
Rosaceum vnguentum.
Bursa pastoris, trita, & illita.
Lilia diu in oleo macerata, & illita.
Trifolij acetosi succus.

DIOSCORIDIS
Ad carbunculos

Ligustri folia imposita.
Pix liquida ex melle & vua paßa illita emarginat disrumpitque.
Cupressi folia trita, & imposita.
Sabinæ folia ex uino illita carbunculos circunscribunt.
Oliuæ maturę arefactæ illitæ emarginant.
Nucum iuglandium veterum nuclei peruncti.
Columbinum fimum cum melle, & lini semine subactum.
Erui farina emplastri modo imposita.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Brassica cum sale illita rumpit.
Nasturtium impositum.
Porrum cum sale appositum.
Panaces herculeum illitum.
Coriandrum cum paßa vua ex melle impositum.
Laserpitij liquor inunctus.
Tithymali caraciæ lac illitum.
Vua passa a nucleis repurgata, & cum ruta imposita.

MATTHIOLI.

Ligustri foliorum decoctum.
Iuglandium oleum.
Bursa pastoris trita imposita.
Scabiosæ folia applicata.
Galega illita.

DIOSCORIDIS
Ad furunculos.

Fermentum triticeum impositum.
Helxine illita.
Sal cum vua passa, aut suillo adipe, aut impositum.
Hastulæ regiæ radix in fece vini decocta illita.
Ephemeri folia ex vino cocta, & imposita.
Vtriusque urticæ illita folia.
Leontopodij radix suspensa.
Cucumeris syluestris radix cum terebinthina resina imposita.
Scammoniæ succus eum melle, aut oleo illitus.
Mori radicis liquor illitus.
Thapsiæ succus ex melle illitus.
Pycnocomi folia inuncta.
Sandaracha cum adipe imposita.
Asius lapis liquida pice, aut resina terebinthina exceptus, illitus.
Cimolia terra ex aceto illita.

MATTHIOLI.

Triticum commansum impositum.
Lilij radix elixa, & cum adipe & oleo adhibita.
Sclareæ folia ex aceto imposita, aut ex melle.
Triticea farina ex hydrelæo subacta, & calidè imposita.

DIOSCORIDIS
Ad gangrænas, & sphacelum.

Rhois folia ex aceto, & melle illita.
Punicorum succus inunctus.
Nucum iuglandium veterum nuclei peruncti.
Ficulnei cineris lixiuium spongijs exceptum, et impositum.
Loliacea farina cum sale, & raphano cataplasmatis addita.
Cicerum farina cum hordeo, & melle adhibita.
Lentes cum sertula campana, rosaceo, siccis rosis, malicorio, & salsa aqua illitæ.
Erui farina illita.
Brassica elixa cum melle, cataplasmatis addita.
Bulbi per se, & cum melle impositi.
Laserpitij liquor illitus, loco prius scalpello exciso.
Galiopsis folia, semen, succus, & caulis, ex aceto imposita.
Verbasci florem aureum ferentis folia adhibita.
Tithymali caraciæ lac impositum.
Bryoniæ radix, fructus, & folia cum sale illita.
Vua passa à nucleis repurgata, & cum sale imposita.

MATTHIOLI.

Iuglandium nucum oleum.
Lupinorum farina, ex uino, & oleo incocta addito croco & emplastri modo adalligata.
Aerugo cum melle, alumine, & aceto, incocta & illita.

DIOSCORIDIS
Ad erysipelas, & sacros ignes.

Crocum illitum cum refrigerantibus.
Cupressi folia per se, & cum polenta imposita.
Rhamni folia illita.
Ligustri folia adhibita.
Rosæ illitæ.
Acaciæ succus inunctus.
Oleæ syluestris folia contrita, & imposita.
Myrti folia cum omphacino oleo, aut exiguo rosaceo, & uino illita.
Menstruus mulierum sanguis circumlitus.
Caprarum montanarum stercus ex vino, vel aceto decoctū impositum.
Vrinæ humanę sedimen inunctum.
Lentes cum meliloto, siccis rosis, rosaceo, & malicorio adhibitæ.
Malua ex oleo decocta, & illita.
Brassica vtraque incisa, & cum polenta emplastri modo imposita.

Portulaca cum polenta cataplasmatis addita.
Plantago illita cum cimolia,& cerussa.
Intybi radix,& folia cum polenta imposita.
Asaridis folia illita.
Acinos cataplasmatis addita.
Rutæ succus cum aceto,cerussa,& rosaceo inunctus.
Coriandrum cum pane,polentave illitum.
Lilij folia ex aceto illita.
Tussilaginis folia trita,ex melle imposita.
Parthenium cum floribus emplastri modo impositum.
Polygonum illitum.
Anchusæ radix cum polenta adhibita.
Lycopsis radix cum polenta imposita.
Rubi Idæi flos illitus.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta cataplasmatis indita.
Verbenaca recta ex aceto inuncta.
Papaueris vascula concisa cum polenta imposita.
Solani hortensis folia cum polline polentæ illita. Quin & eiusdem succus inunctus.
Mandragoræ radix ex aceto illita.
Cicutę succus inunctus.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Psyllium,& eius spissamentum inunctum.
Lens palustris illita.
Ricini folia ex aceto illita.
Semperuiuum maius inunctum.
Stratiotes imposita.
Acetum circumlitum.
Rubigo ferri illita.
Chalcitis inuncta.
Sal cum aceto,& hyssopo illitum.

MATTHIOLI.

Caphura.
Portulacæ succus illitus.
Plantaginis succus.
Solanum hortense,& eius succus.
Casiæ solutiuæ pulpa illita exterius.
Plantago & eius succus.
Anguriæ pulpa.
Cucumeris recentis ramenta.
Bursa pastoris.
Trifolij acetosi succus.
Solani maioris succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad herpetas.

Acacię succus inunctus.
Myrti folia cum omphacino oleo,aut exiguo rosaceo ex uino imposita.
Oleæ syluestris folia contrita,& imposita.
Caprarum montanarum fimus ex uino, vel aceto decoctus illitus.
Lentes cum sertula campana,rosacco,siccis rosis,& malicorio cataplasmatis inditæ.
Helxines succus cum cerussa inunctus.
Plantago imposita.
Chelidonium maius ex uino illitum.
Rubi folia illita.
Solani hortulani succus cum cerussa,rosaceo,& argenti spuma illitus.

MATTHIOLI.

Pompholyx, Diphriges, Cerussa, Cadmia } in vnguentis addita.
Ligustri folia contusa & imposita.
Rhois recentia folia & vuæ contusa & imposita.

DIOSCORIDIS.

Ad epinictidas.

Ouillum caprillumve stercus ex aceto illitum.
Brassica concisa cum polenta imposita.
Plantago quoquomodo adhibita.
Cucumeris folia cum melle inuncta.
Porri folia cum rhoe obsoniorum cataplasmatis indita.
Absinthium cum aqua illitum.
Coriandrum cum passa vua,& melle impositum.
Viscum in splenio adhibitum.
Heliotropij semen inunctum.
Vua passa à nucleis repurgata,cum ruta imposita.

MATTHIOLI

Lac caprillum bubulumve cum linteolis adhibitum.

DIOSCORIDIS

Ad strumas.

Iridis Illyricę radix cocta,& illita.
Pix liquida cum hordeacea farina,& pueri impubis urinæ decocta,illita.
Ficus siccæ coctæ,& impositæ.
Grossi coctæ,& illitæ.
Viperinæ carnes coctæ,& in cibum sumptæ.
Mustelæ sanguis inunctus.
Asinini vnguis cinis ex oleo maceratus illitus.
Bubulus fimus è bubus herbas pascentibus sumptus illitus.
Hordi farina cum pice,& impubis pueri urina excepta imposita.
Loliacea farina cum fimo columbino ex uino decocta adhibita.
Fabarum farina cum melle,& fœnogræco illita.
Lens in aceto cum meliloto decocta,illita.
Lupinorum farina ex aceto inuncta.
Rumex decoctus circumlitus.
Plantago cum sale imposita,vel radix collo suspensa.
Sinapi cum sulphure illitum.
Nasturtium ex muria inunctum.
Piper cum pice impositum.
Coriandrum cum fabæ lomento adhibitum.
Galbanum illitum.
Aparine cum axungia inuncta.
Melissophylli folia cum sale cataplasmatis addita.
Althæa ex uino vel aqua mulsa decocta,imposita.
Quinquefolij radix decocta,ac concisa adhibita.
Laserpitij liquor ex cera illitus.
Vmbilici veneris succus circumlitus.
Mandragoræ recentia folia cum polenta imposita.
Semperuiuum tertium impositum.
Galiopsis folia, caulis, semen, & succus cataplasmatis indita.
Pseudobunij rami quaterni ex aqua poti illitiq́;.
Adiantum impositum.
Fornaceæ testæ tostæ ex cerato illitæ.
Capparis radix,& folia trita,& imposita.

MATTHIOLI.

Cochleę,quæ salinis inhærent cum putamine tusæ, & illitæ.
Cancri fluuiatiles combusti,tritique ex melle illiti.
Mustelarum fimus melle exceptus addita lupinorum,aut fœnogræci farina,& illitus.
Milij Indici arundinum medulla, cum alijs nonnullis. vide panici commentarium.
Cyclamini radices contusę,& illitæ.
Dracunculi radix contusa,& imposita.
Cruciatæ minoris radix recens contusa, & emplastri modo adhibita.
Eryngij radix decocta,& illita.
Menthastrum illitum.
Lilij radix cocta ex adipe,& oleo adhibita.
Artemisiæ radix ex axungia.
Bellidis genera omnia.
Scrophularia ex butyro illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata emplastri modo adhibita.
Genistæ flores contriti,& ex rhodomelle,aut sorbili ouo deuorati.

Vitis nigrę radicis succus, cum uini, & mellis equali portione haustus.
Eiusdem radix tusa, melleq́, excepta, & illita.

MATTHIOLI.
Ad ganglium.

Plumbea lamina tenuis probè adalligata.

DIOSCORIDIS.
Ad panos.

Oleæ syluestris folia cum melle inuncta.
Ficus siccæ decoctę, & illitæ.
Bubulum stercus ex pascuis sumptum impositum.
Lupinorum farina ex aceto adhibita.
Atriplex tam crudum, quàm coctum illitum.
Plantago cum sale imposita.
Bulbi elixi cum polenta, & suillo adipe illiti.
Isatidis folia imposita.
Eryngium adalligatum.
Abrotonum cum farina hordeacea, & hydręleo subacta illitum.
Acinos herba imposita.
Panaces Asclepij flores, & semen cataplasmatis indita.
Coriandrum cum fabæ lomento appositum.
Ammoniacum inunctum.
Onobrychis concisa, & emplastri modo imposita.
Gladioli superior radix, cum loliacea farina, & dulci aqua illita.
Psyllium ex rosaceo, acetove, aut aqua impositum.
Mandragoræ folia recentia adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen illita.
Personatę radix cum axungia suo super folio imposita.
Pycnocomum adhibitum.
Conyxa emplastri modo imposita.
Vini fex illita.

MATTHIOLI.

Eryngij radix decocta & emplastri modo imposita.
Sclarea ex aceto aut melle subacta.
Folia verbasci tusa cineribusq́, calefacta & imposita.
Malua decocta tusaq́, ex hordeacea farina illita.
Lilij radix cocta & ex lini seminis farina adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad tumores discutiendos.

Cancri fluuiatiles impositi.
Lini semen illitum.
Fœnigręci farina cataplasmatis addita.
Capparis radix, & contusa folia imposita.
Smyrnij radix illita.
Ammoniacum inunctum.
Buphthalmi folia, & flores cera excepta, & imposita.
Mandragorę recentia folia cum polenta illita.
Galiopsis folia, caulis, succus, & semen adhibita.
Aegilops imposita.
Diphryges cum resina terebinthina, aut cerato.
Pyrites lapis illitus.
Alabastrites lapis crematus, resina, aut pice exceptus.
Cimolia terra illita.

MATTHIOLI

Iuglandium oleum.
Caricę pingues cũ lilij, Iridis, & altheæ radicibus decoctæ.

MATTHIOLI
Ad cheradas.i.scrophulas.

Mustęlarum fimus melle exceptus addita lupinorum aut fœnogræci farina, & illitus.
Cruciatæ radix recens contusa, & emplastri modo imposita.
Cyclamini radices contusæ, & illitæ.
Cruciatæ minoris radix imposita in puluerem trita.
Scrophularia contusa & illita.
Verbasci folia ex aceto imposita.
Personata contusa, & adhibita.
Genistæ flores ex rhodomelle aut sorbili ouo deuoratæ.
Vitis nigræ radicis succus ex uino & melle haustus.
Eiusdem radix tusa, & ex melle illita.

DIOSCORIDIS.
Ad scirrhum.

Taurinus sanguis cum polenta illitus.
Bubulus fimus ex pascuis assumptus, ex aceto illitus.
Loliacea farina cum fimo columbino in uino decocta.
Lini semen cum nitro, & lixiuio ficulnei cineris decoctum.
Hydropiper illitum.
Cannabis syluestris radix imposita.

MATTHIOLI

Amygdalinum oleum.
Sesaminum oleum.
Pix liquida.
Bubulum } *Caprinum* } *stercus ex aceto impositum.*
Cyclamini radices contusæ illitæ.
Dracunculi radix tusa, & imposita.
Oleum liliorum alborum.

DIOSCORIDIS.
Ad carcinomata.

Cancrorum fluuiatilium cinis cũ melle decoctus, & illitus.
Irionis semen tritum, & impositum.
Vtraque vrtica adhibita.
Galiopsis folia, caulis, succus & semen imposita.

MATTHIOLI

Humani stercoris stillatitia aqua illita.
Fœnigræci farina, ex uino subacta, & imposita.
Sanguisorba, & eius succus illitus.
Vnguentum ex mortario, & pistillo plumbeo, & rosaceo confectum.
Plumbum vstum, & lotum.
Oleum de antimonio uostrum adhibitum.

DIOSCORIDIS
Ad tumores in uniuersum.

Suillu, adeps illitus.
Brassicæ vtraque concisa cum polenta imposita.
Cucurbita imposita.
Xanthij semen illitum.
Bulbi elixi cum polenta, & adipe suilto illiti.
Lini semen cataplasmatis inditum.
Fœnigræci semen illitum.
Cæpa decocta, & cum passa vua & ficu adhibita.
Narcissi radix illita.
Bryuniæ radix ex uino decocta, & imposita.
Isatidis folia applicata.
Smyrnij radix illita.
Tragoriganum cum polenta impositum.
Mentha cum polenta cataplasmatis addita.
Amaraci folia cum cera cocta. & illita.
Daucum illitum.
Libanotis radices emplastri modo impositæ.
Nigella ex aceto inuncta.
Horminum ex aqua illitum.
Buphthalmi flores cera subacti.
Althæa decocta imposita.
Cannabis syluestris radix emplastri modo adhibita.
Anagyris folia illita.
Polygonon cataplasmatis inditum.
Xyridis radix ex aceto inuncta.
Helxine imposita.
Quinquefolij radix decocta emplastri modo.
Verbenacæ supinæ folia imposita.
Psyllium ex rosaceo, acetove, aut aqua illitum.
Ephemeri folia ex uino decocta, illita.
Cytisi folia cum pane inter initia imposita.
Cucumeris agrestis radix cum polenta imposita.
Chamesyces rami triti, & impositi.
Pycnocomi semen cum polenta illitum.
Indicum inunctum.
Vini fex sua per se, vel cum myrto illita.

DIOSCORIDIS
Ad steatomata.

 Chrysan-

Chrysanthemi flores cum cerato triti, & impositi.

DIOSCORIDIS
Ad meliceridas.

Rumex cum rosaceo, & croco illitus.
Melilotus ex aqua inuncta.
Vua passa à nucleis repurgata trita, cum ruta imposita.

DIOSCORIDIS
Ad tumores ex ictu.

Brassica concisa cum polenta imposita.
Cucurbita emplastri modo illita.
Hydropiper impositum.
Thymus, Thymbraq; illita.

MATTHIOLI.

Absinthium in tegula calefactum & uino aspersum adalligatum.
Cari seminis farina ex melle aut sapa decocta & imposita.
Fabarum farina vnà cum anthemide & betonica ex defruto decocta & illita.

DIOSCORIDIS
Ad sugillata.

Caseus recens illitus.
Succida lana oleo, acetove perfusa.
Fabarum farina ex melle, & fœnograeco.
Lupinorum farina imposita.
Raphanus ex melle.
Allij cinis ex melle.
Sinapi illitum.
Hydropiper impositum.
Ptarmica cum floribus illita.
Bulbi per se, aut ex oui uitello.
Rhaponticum ex aceto.
Aloe ex melle.
Laserpitij liquor illitus.
Absinthium ex melle.
Aqua maris calida fotu adhibita.
Hyssopum ex feruenti aqua.
Calamintha ex uino.
Amaraci siccata folia ex melle.
Cuminum erraticum commansum ex melle, & passa vua illitum.
Ammi ex melle.
Acetum ex melle.
Thapsiæ succus & radix cum thuris, & ceræ æquali portione duabus tantũ horis imposita, & subinde marina aqua fotu adhibita.
Bryonia ex oleo decocta quousque liquescat.
Sal ex melle inunctum.

MATTHIOLI.

Triticum cum radicula commansum, & impositum.
Lupini ex aceto decocti, & impositi.
Ari radix cum fabacea farina ex defruto subacta.
Succisa trita, & illita.

VVLNERVM.

DIOSCORIDIS
Ad vulnera conglutinanda.

Cupressi folia trita.
Vlmi folia, sed multò magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur.
Sycomori liquor illitus.
Amurca in cupreo vase decocta illita.
Palmulæ immaturæ illitæ.
Viticis folia, & semen imposita.
Punicorum cytini impositi.
Thus inspersum.
Lanæ cinis impositus.
Syluestris brassicæ folia imposita.
Argemone illita.
Glycyrrhizæ succus illitus.
Centaurij maioris recens radix imposita.
Centaurij minoris folia tusa, & illita.
Achillea imposita.
Poterij radix concisa illita.
Smyrnij radix imposita.
Aloe in puluerem inspersa.
Sarcocolla imposita
Polycnemon ex aqua impositum.
Polium emplastri modo impositum.
Scordium impositum.
Equiseti folia inspersa.
Lonchitis folia imposita.
Althæa in vino, aut mulsa aqua decocta imposita.
Sideritis folia imposita.
Chamæpitys ex melle adhibita.
Sideritis altera imposita.
Polygonum emplastri modo adhibitum.
Polygonatum emplastri modo admotum.
Symphytum petræum inditum.
Symphytum alterum emplastri modo impositum.
Clymeni succus impositus.
Sideritis quælibet illita.
Lycopsis radix cataplasmatis indita.
Ocimi semen illitum.
Graminis radix concisa, & adhibita.
Conyza illita.
Quinquefolium adhibitum.
Coccum infectorium tritum, & inspersum.
Verbenaca illita.
Erigeri folia, & flores cum thuris manna adhibita.
Verbasci folia ex aceto.
Spongiæ recentes sine pinguedine ex aqua vel posca.
Succida lana vino, aceto, oleove infusa.
Dracunculi folia ex uino decocta.
Isatidis folia illita.
Stratiotes millefolium impositum.
Morochthus lapis inspersus.

MATTHIOLI.

Oleum stillatitium è larigna, resina, aut abiegna.
Abiegna lachryma.
Terebinthina resina.
Pix arida.
Cupressi folia, germina, coni recentes, & molles.
Vlmi folliculorum conclusus liquor illitus.
Papyrus oxycrato, vinove macerata.
Tiliæ cortex commansus & deinde illitus.
Cisti folia imposita.
Hypocistis.
Lycis rubentes pilulæ cum aceto tritæ & impositæ.
Querna folia adalligata.
Mespili folia sicca, & in puluerem aspersa.
Corni folia eodem modo adhibita.
Oleum è terrenis vermibus addito balsamo factitio, aut oleo terebinthino.
Cyani maioris folia & succus.
Tragopogoni succus, aut stillatitia aqua.
Bursæ pastoris succus.
Ophioglossum impositum, aut eius oleum illitum.
Omphacinum oleum in quo ophioglossum diu fuerit insolatum addita lachryma abiegna.
Chelidonij maioris puluis inspersus.
Centaurij magni radix.
Veronica mas.
Gratiola trita & illita.
Flos solis.
Rosmarini sicci farina inspersa, post ablutionem, è suo ipsius decocto.
Aparinæ succus, aut siccæ puluis.
Trinitas herba tam hausta, quàm exterius vsurpata.
Lunaria minor.
Hyperici flores, & semen vel oleum.
Consolida maior, minor, & media.

Sanicula

Sanicula.
Auricula vrsi,
Pilosella.
Pyrola de qua præstantissimam potionem vulnerariam habes lib. 4. cap. 16.
Virga aurea.
Potentilla.
Eupatorij vulgaris flores illiti.
Fragariæ, folia, & radix.
Sanguisorba.
Pulmonaria.
Alchimilla.
Ophris.
Bistortæ & tormentillæ radices cum vulneribus illitæ, tũ etiam in potionibus haustæ.
Oleum balsaminæ, seu momordicæ.

DIOSCORIDIS
Ad fluxum sanguinis.

Syluestris oleæ foliorum succus admotus.
Gallę crematæ uino, aceto, aut muria extinctæ inspersæ.
Punicorum cytinii impositi.
Perseæ arida folia illita.
Cupressus pilulæ cum arboris coma tritæ & admotæ.
Thus inspersum.
Ranarum crematarum cinis illitus.
Araneorum tela adhibita.
Caprarum montanarum fimus ex aceto.
Asininum stercus tum crudum, tum crematum ex aceto.
Stœbis folia imposita.
Portulaca illita.
Plantago admota.
Idæa radix adhibita.
Isatidis folia inuncta.
Saluia adhibita.
Galij flos inditus.
Androsæmi folia illita.
Quinquefolium admotum.
Phœnix herba cum punicea lana corpori alligata.
Lichen herba adhibita.
Astragali radix indita.
Hyoscyami semen oboli pondere in mulsa aqua potum.
Stratiotes millefolium admotum.
Cinnabaris, & sanguis draconis inditus.
Alumen admotum.
Sulphur impositum.
Gypsum inspersum.
Spongiæ siccę recentes, & vacuæ impositæ.
Spongiarum crematarum cinis ex pice.
Eretria terra inspersa.
Stibium inspersum.

MATTHIOLI

Pannus in annosis laricum caudicibus prope medullam repertus impositus.
Suberis cortex tritus, & ex aqua calida potus.
Gallæ combustæ.
Mespili sicca folia in pulverem aspersa.
Pili leporini vsti è viui ventre euulsi.
Bursa pastoris tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa.
Centaurij magni radix.
Flos solis.
Lanugo xyli combusta, & illita.
Bistortæ, vel tormentillæ puluis vulneribus inspersus.
Consolida minor, & media imposita.
Sanicula quoquo modo adhibita.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola de qua præstantissimam potionem vulnerariã habes libro 4. cap. 16.
Potentilla quoquo modo adalligata.
Gypsum inspersum.
Iaspis lapis nuda manu comprehensus.

DIOSCORIDIS
Ad sanguinem ex cerebro erumpentem.

Gallinaceorum cerebrum ex vino potum.
Stibium tritum inspersum.

MATTHIOLI

Vrticæ communis semen tritum & inspersum.
Xylum combustum.

DIOSCORIDIS.
Ad sanguinis grumos.

Chymus impositus.
Thymbra illita.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera telis venenatis illata.

Dictamni succus tum potus, tum instillatus.

MATTHIOLI.

Ceruinus sanguis ex vino sumptus.
Cydonia mala deuorata.
Scorzoneræ succus potus, tum vulneri infusus.

DIOSCORIDIS
Ad ossa nuda carne ueſtienda.

Iris illyrica illita.
Panacis Herculei radix imposita.
Myrrha cum cochleæ carnibus peruncta.

MATTHIOLI.

Thuris cortex inspersus.
Myrrha cum thure, aloe, & sarcocolla.
Peucedani radix in puluerem trita, & aspersa.

DIOSCORIDIS
Ad vulnera membranarum cerebri.

Butyrum admotum.

MATTHIOLI

Oleum rosaceum.
Abiegna lachryma.
Oleum ex ouorum vitellis.
Bellidis genera omnia.
Betonica tusa, & illita, & in vnguentis addita.
Matrisylua eodem modo adhibita.
Sanguisorbæ succus in vnguentis additus.
Gummi elemi, Pilosella, Quinquefolium, Alchimilla } *in vnguentis addita.*

DIOSCORIDIS
Ad vulnera carne replenda.

Iridis radicis farina, Thus, Myrrha, Aloe, Sanguis draconis, Sarcocolla, Panacis radicum cortex } *rhodomelle & laricea resina excepta aut per sese inspersa.*

DIOSCORIDIS.
Ad vulnerum inflammationes.

Bubulus recens fimus ex pascuis sumptus, ac subinde in folijs inuolutus, & in feruenti cinere calefactus impositus.
Pinorum picearum folia trita, & illita.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Lupinorum farina admota.
Stratiotes imposita.
Millefolium ex aceto illitum.
Labruscæ flores cataplasmatis inditi.
Aerugo illita.

MATTHIOLI.

Rosaceum unguentum.
Caphura illita.
Ligustrinum oleum.
Malue folia cum salignis frondibus trita & illita.
Ophioglossum recẽs siccumve ex gallinaceo adipe illitum.
Cynoglossæ vulgaris recentia folia circunligata & quotidie bis repetita.

DIOSCORIDIS.
Ad infixa vulneribus extrahenda.

Cochleæ terrestres cum suo operimento tusæ, & appositæ.
Siluri salsi caro admota,
Lacertæ concisum caput impositum.
Bulbi cataplasmatis inditi.
Horminum ex aqua illitum.
Anagallis adhibita.
Narcissi radix cum lolij farina imposita.
Aristolochia rotunda imposita.
Dictamnum admotum.
Gladioli radix superior ex uino, & thure illita.
Xyridis radix admota.
Tragij folia, semen, & liquor illita.
Pycnocomi semen cum polenta impositum.
Acutæ spinę radix admota.
Arundinis radix admota.
Sinapi impositum.

MATTHIOLI

Calami phragmitis radix cum bulbis apposita.
Pectinis veneris radix, cum malua tusa, & adalligata.
Aristolochia rotunda illita.
Eryngij radix ex melle.
Verbasci semen, & folia in uino decocta & imposita.

DIOSCORIDIS.
Ad carnis excrescentias,

Gallæ tritæ, & insperse.
Palmarum nuclei exusti, lotiq; illiti.
Erinacei marini operimenti cinis admotus.
Crematæ purpuræ cinis inditus.
Conchulæ indicæ cinis illitus.
Smaridis piscis exustum caput impositum.
Lanę crematæ cinis inunctus.
Stordium siccatum inspersum.
Aes vstum impositum. Quinetiam æris flos admotus.
Plumbum elotum, Stibium, Argenti spuma, Cerussa, Chrysocolla, Ochra, Diphryges, Auripigmentum, Pumex, Corallium, Asij lapis flos siccatus } *trita inspersa, illita, vel quoquo modo admota.*
Pyrites lapis cum resina impositus.

MATTHIOLI

Alumen combustum.
Chalcanthum.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Ellebori nigri farina.

DIOSCORIDIS.
Ad vulnera cicatrice obducenda.

Cadmia elota inspersa, vel illita.
Plumbum elotum impositum.
Argenti spuma.

MATTHIOLI.

Alumeu vstum.
Corallium.
Pompholyx.
Plumbum vstum elotum.
Sandix ex plumbo parata.
Aerugo exusta.
Charta combusta.
Linteorum combustorum cinis.
Cucurbita sicca, & combusta.
Vini fex combusta vna cum siccis plantaginis radicibus.

MATTHIOLI.
Ad vulnera interna.

Phu in potionibus vulnerarijs additum.
Dictamni albi radices in potionibus additæ.
Flos solis potus.
Trinitas & eius decoctum haustum.
Lunaria minor potionibus addita.
Bellidis genera omnia.
Equisetum, Solidago omnis, Sanicula, Pyrola, Althimilla, Pilosella, Virga aurea } *in uino decocta & pota.*
Bistortæ, Tormentillæ, Dictamni albi, Fragariæ, Caryophyllatæ } *radices in potionibus additæ.*

DIOSCORIDIS.
Ad depascentia vlcera quæ Græci φαγέδαινα vocant.

Pini piceęq; cortex cum chalcantho tritus, illitus.
Lentisci decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia trita inuncta.
Sabinæ utriusque folia trita, & admota.
Rhamni cuiusque folia imposita.
Cisti flores per se illiti.
Oleæ syluestris folia trita, & adhibita.
Lignorum marcor illitus.
Oliuæ maturę exustę, tritę, & inspersæ.
Palmę cortex siue inuolucrum admotum.
Myrti folia trita, cum omphacino oleo aut exiguo rosaceo ex uino imposita.
Amygdalę amarę ex uino inunctæ.
Smaridis piscis crematum caput, tritum & illitum.
Garum piscium admotum.
Testudinis fel inunctum.
Loliacea farina cum sale, & raphano illita.
Lini semen ex uino decoctum.
Erui farina admota.
Raphanus tritus inunctus.
Betæ folia imposita.
Plantago quoquo modo indita.
Dracunculi maioris radix concisa, ex melle bryonia addita.
Asphodeli radix, & folia ex uino.
Anagallis trita adhibita.
Hederę decocta folia ex vino.
Chelidonij maioris radix ex uino.
Isatidis folia superposita.
Aristolochia rotunda adhibita.
Chamęleonis nigri radix cataplasmatis additę.
Pulegium uirens appositum.
Marum admotum.
Panacis asclepij flores & semen illitum.
Pastinacæ erraticæ folia contusa ex melle.
Coriandrum cum pane polentave illitum.
Marrubij folia ex melle.
Tithymali characię lac illitum.
Omphacium ex aceto inunctum.
Cicutę succus illitus.
Sedum maius impositum.
Sphondilium cum ruta admotum.
Polygonum superpositum.
Verbenaca ex aceto.
Solani hortulani folia cum polentę polline illita.
Acetum fotu adhibitum.
Acida muria fotu imposita.
Petasites admota.
Aeris squamma inspersa.

Aerugo illita.
Sal tostum cum polenta adhibitum.
Salis flos inspersus.
Chalcitis illita.
Diphryges inunctum.
Asius lapis tritus ex aceto.
Alumen cum gallæ crematę pari pondere ex aceti fæce.

MATTHIOLI.

Cochleæ contritæ, & illitæ.
Humani stercoris aqua stillatitia, & oleum.
Lupini decoctum adhibitum.
Caninum stercus inspersum.
Plantaginis succus.
Ari radicum succus.
Oleum è chalcantho.

DIOSCORIDIS
Ad ulcera diuturna.

Cisti flores per se illiti.
Centaurium minus illitum.
Panacis Herculei acuminata radix imposita.
Viscum cum thure inunctum.
Chamædrys ex melle.
Lilij foliorum succus in æreo vase decoctus ex aceto, & melle.
Scordium tritum ex melle.
Anchusę radix oleo incocta ex cera.
Verbenaca trita ex melle.
Astragali radix illita.
Thalictri radix inuncta.
Personatæ folia imposita.
Omphacium ex aceto.
Spongiæ recentes siccæ, & vacuæ impositæ.
Asij lapidis flos siccatus illitus.

MATTHIOLI.

Terebinthina,
Cariosorum lignorum vermes.
Plantaginis succus.
Crespini baccarum succus,
Bursa pastoris trita.
Hypocistis.
Ladanum emplastri modo impositum.
Syluestris oliuæ oleum.
Aqua in marcescentibus quercum cauitatibus reperta.
Oleum è tritico.
Brassica imposita.
Chelidonij maioris puluis.
Aristolochia rotunda.
Aloe cum saguine draconis, & myrrha.
Veronica mas.
Flos solis,
Abrotonum vstum.
Aparinæ siccæ farina.
Vtriusque securidacæ farina.
Consolidæ mediæ vel minoris folia aut eorum succus.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Pyrola.
Caryophyllatæ succus admistà ærugine.
Potentilla.
Eupatorij vulgaris flores illiti,
Fragariæ folia.
Sanguisorba.
Filicis farina inspersa.
Oleum è chalcantho.
Oleum nostrum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.
Mercurius sublimatus.

DIOSCORIDIS
Ad maleficia dolosaq; vlcera.

Plantago quoquo modo imposita.

Dracunculi concisa radix cum bryonia ex melle.
Petasites illita.
Psyllium tritum ex melle.
Bryonię folia, fructus, radix cum sale imposita.
Filicis fœminæ radix trita, & illita.
Cadmiæ puluis inspersus.
Salis flos illitus.
Asij lapidis flos ex melle.
Ostracites lapis ex melle.

MATTHIOLI

Quernę suberinæq; glandes cum salsa axungia illitæ.
Humani stercoris stillatitia aqua, & oleum stillatitium.
Caninum stercus inspersum.
Lupini cum suo decocto admoti.
Bursa pastoris.
Ari radicis succus.
Carduus benedictus tam potus, quàm admotus.
Vnguen. ex mortario, & pistillo plũbeo, & rosaceo paratũ.
Plumbum ustum, & lotum.
Chrysocolla factitia inspersa.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius præcipitatus.

DIOSCORIDIS
Ad sinus, & fistulas.

Iridis illyricæ radicum decoctum infusum.
Suillus adeps infusus.
Mel infusum.
Plantaginis succus inditus.
Dracunculi maioris radicis succus.
Aristolochia rotunda cum iride ex melle.
Spondilij ramenta circumligata sinuum callos erodunt.
Quinquefolium cum sale ex melle.
Stratiotes millefolium infusum.
Tithymali characiæ lacteus succus inditus.
Omphacium cum aceto.
Chalcitis collyrij modo infusa.
Cadmia illita.
Spongia recẽs sine pinguitudine ex decocto melle imposita.
Gentiana quoquo modo adhibita.

MATTHIOLI.

Aqua stillatitia Laricæ lachrymæ siue abiegnæ infusa.
Oleum è tritico.
Plantaginis succus.
Bursa pastoris. & eius succus.
Hederæ terrestris succus cum ærugine infusus.
Caryophyllatæ succus admista ęrugine.
Alchimilla.
Oleum de chalcantho.
Oleum de antimonio.
Mercurius pręcipitatus.
Mercurius sublimatus.
Chalcanthi stillatitia aqua infusa.

DIOSCORIDIS
Ad vlcera in callum indurata.

Capparis radix exiccata imposita.
Aerugo cum ammoniaco collyrij modo imposita.
Spongiæ aridæ lino ligatæ, & in pænicilli modo impositæ.

MATTHIOLI.

Anonidis radix trita & inspersa.
Mercurius sublimatus in vnguentis additus.

DIOSCORIDIS.
Ad vlcera ab erodentibus facta.

Lac omne, & prẹsertim bubulum illitum.

MATTHIOLI.

Oleum è luteis ouorum.
Cerusa elota } *in vnguentis addita.*
Argenti spuma }
Calx pluries lota }

DIOSCORIDIS.
Ad phthyriasim.

Staphisagria trita, & ex oleo illita.

MATTHIOLI.

Argentum viuum illitum.
Piper ex saluia inunctum.

DIOSCORIDIS
Ad sordida vlcera.

Oleæ syluestris folia tusa ex melle.
Iris illyrica ex melle.
Colymbades tritæ, & impositæ.
Resina terebinthina illita.
Pix liquida cum melle indita.
Erinacei marini operimentum exustum impositum.
Purpuræ crematæ cinis illitus.
Conchulæ indicæ cinis inspersus.
Orobi farina admota.
Brassica cum fœnograco, & aceto illita.
Asphodeli folia, & radices imposita.
Capparis cortex siccatus, & adhibitus.
Anemones radix illita.
Hederæ decocta folia ex uino.
Chelidonium maius cum axungia admotum.
Aristolochia rotunda imposita.
Libanotidis radices siccatæ, ex melle.
Ballotæ ex melle.
Marrubij folia ex melle.
Verbenacæ supinæ folia illita.
Narcissi radix cum erui farina ex melle.
Bryoniæ radix, fructusq; cum sale admota.
Aerugo ex melle cocta, & imposita.
Aes vstum inspersum.
Vrtica vtraq; illita.
Peucedani radix trita inspersa.
Cadmia indita.
Mel illitum.
Pompholyx admota.
Muria indita.
Alumen quoquo modo adhibitum.
Asij lapis flos exiccatus, & illitus.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina.
Aristolochia rotunda.

DIOSCORIDIS.
Ad ambusta.

Platani pilulę adipe exceptæ illitæ.
Ligustri foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cisti flores cum cerato impositi.
Acaciæ gummi ex ouo illitum pustulas prohibet.
Myrti folia cruda seu cremata cerato excepta.
Mori folia trita ex aceto illita.
Thus ex suillo adipe vel anserino exceptum.
Buccinæ cinis illitus.
Mitulorum combustorum cinis admotus.
Conchulæ Indicæ cinis inunctus.
Calceamentorum veterum cinis impositus.
Suillus adeps inunctus.
Fimus { Ouillus cera & rosaceo subactus. / Columbinus, Gallinaceus } cum lini semine ex oleo.
Sesamum ex rosaceo.
Malua decocta ex oleo.
Betę virentia folia illita.
Brassicæ cinis ex oui albo.
Lactucę syluestris lacteus succus ex humano lacte.
Hederæ flores ex cera. Quin & decocta folia ex uino.
Acanthi radix illita.
Rutę syluestris semen, & folia admota.
Glutinum calida aqua maceratũ illitum pustulas prohibet.
Typhę flos vetere suillo adipe eloto exceptus.
Hemerocallis radix illita.
Althæę folia ex exiguo oleo admota.
Hyperici semen, & folia imposita.
Ascyri semen, & folia adhibita.
Androsæmi folia imposita.
Anchusæ radix in oleo decocta ex cera.
Helxine admota.
Papaueris corniculati folia ex oleo.
Verbasci syluestris folia cataplasmatis addita.
Stimmi ex recenti adipe illitum pustulas prohibet.
Alumen ex aqua, Sal ex oleo, Cimolia terra illita } pustulus prohibet.
Phrygius lapis cerato exceptus.
Atramentum scriptorium ex aqua.
Cinnabaris, & sanguis draconis illitus.
Galij flos inunctus.
Lilij radix cremata ex rosaceo. Quin & folia illita.
Cynoglossæ folia ex vetere suillo adipe.
Sambuci pretenera folia inuncta.
Narcisi radix ex exiguo melle.
Oleum ex cauatis asphodeli radicibus decoctum illitum.

MATTHIOLI.

Ligustri foliorum decoctum.
Oui album per se aut cum uitello impositũ addito rosaceo.
Oleum ex ouorum vitellis.
Hordei combusti cinis inspersus.
Lini seminis oleum ex aqua rosarum elotum, & illitum.
Cucurbitæ cinis.
Sambuci secundarius cortex.
Cannabis radix in aqua decocta, & imposita.
Eadem recens cum recenti butyro trita, & illita.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Vnguentum è sambuci cortice inunctum. cuius parandi rationem habes lib. 4. cap. de sambuco.
Oleum è fructu momordicę illitum.

DIOSCORIDIS
Ad fauos.

Peponis radix ex melle.
Nasturtium illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad ficos.

Bulbi in cinere tosti, & cũ capitũ mænarũ cinere impositi.

DIOSCORIDIS
Ad intertrigines.

Calceamentorum crematorum soleæ illitę.

MATTHIOLI.

Lithargyrium illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad ulcerum inflammationes.

Aranei tela imposita.

MATTHIOLI

Cynoglossi vulgaris succus vna cũ cerussa, et caphura illitus.

DIOSCORIDIS
Ad ulcera cicatrice obducenda.

Purpurarum crematarum cinis illitus.
Mitulorum, Conculę Indicę } cinis illitus.
Aloe inuncta.
Eupatorij folia concisa ex suillo adipe.
Filicis fœminę radix sicca in puluerem aspersa.
Cadmia admota.
Aes ustum impositum.
Squamma æris inspersa.
Aerugo ex oleo & cera.
Stimmi, Molybdena, Argenti spuma, Cerusa, Chalcitis, Pumex, Fex uini cremata, Calx lota, Coralium } quoquo modo adhibita.

Asii lapidis flos
Fornaceæ testæ tostæ

MATTHIOLI

Plumbum ustum, elotum.
Corallij cinis impositus.
Diphryges illitum.
Alumen vstum.
Aerugo usta.
Calx pluries lota.

MATTHIOLI

Ad ulcera morbi gallici.

Argentum viuum in vnguentis additum.
Argentum viuum præcipitatum insperſum.
Argentum viuum sublimatum.
Oleum nostrum de antimonio.
Calx lota.
Cinnabaris vulgaris.

DIOSCORIDIS

Ad ulcera caua explenda.

Thus inditum.
Pix liquida cum melle.
Pix arida imposita.
Medulla ossium quadrupedum quælibet inuncta.
Mel infusum.
Cadmia inspersa.
Corallium inditum.
Asij lapidis flos ex melle.
Eretria terra illita.
Pumex inspersus.

MATTHIOLI

Plumbum ustum elotum.
Corallij cinis impositus.
Thus.
Myrrha.
Aloe.
Iridis radix.
Thuris cortex.

DIOSCORIDIS.

Ad artuum luxationes.

Harundinis radix cum aceto adhibita.
Personatæ radix trita illita, dolores articulorum à contorsionibus sedat.
Acaciæ decoctum fotu adhibitum.
Viticis semen cum folijs cataplasmatis additum.
Stercus caprillum cum cera, & rosaceo inunctum.
Asparagi radix ex aceto, uel uino adhibita.
Cyclamini decoctum fomenti modo.
Bulbi cataplasmatis more adhibiti.
Acanthi radices impositæ.
Sampsuchi folia cum cera coacta imposita.
Anchusæ folia cum melle, & farina adhibita.
Vrtica utraque imposita.
Narcissi radix cum melle trita.
Vitis nigræ folia cum uino imposita.
Filicula imposita.
Heliotropij folia linita.
Sarmentorum uitis, & uinaceorum cinis ex aceto linitus.
Sal cum farina & melle.

MATTHIOLI

Fœno greci farina cũ hydromelite decocta addita axungia.
Plantaginis folia ex sale modico illita.
Primulæ ueris succus tum potus tum illitus.
Thus cum armenia terra & sanguine draconis oui albo subactum & emplastri more illitum.

DIOSCORIDIS

Ad ossa fracta.

Myrthi foliorum decoctum fotu adhibitum.
Succida lana oleo, uino acetoque perfusa.
Verbasci decoctum potum.
Fuligo pictoria cum rosaceo cerato imposita.
Vlmi foliorum, aut corticis radicum decoctum perfrictũ.

MATTHIOLI

Primulæ ueris succus tam potus, quàm illitus.
Lapis ad ossium fracturas descriptus lib. quinto comm. de lapide morochtho.
Symphyti maioris radix contusa & circunligata.
Geranij florem cæruleũ gerentis radix contusa cum axungia & imposita.
Oua recentia rude agitata additis thure, aloe, sanguine draconis, & armenio bolo.

DIOSCORIDIS

Ad ossa fracta euellenda.

Aristolochia rotunda cataplasmatis more imposita.
Peucedani radix in puluerem imposita.
Euphorbium impositum.
Xyridis radix addito flore æris.
Bryonia trita, & imposita.
Vitis nigræ radix.

MATTHIOLI.

Iridis radix trita & imposita.
Dictamnum tum potum, tum illitum.
Mercurius præcipitatus impositus.

DIOSCORIDIS

Ad eos qui ab alto deuoluuntur.

Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Baccharis radicis decoctum potum.
Mille folium cum aqua, & sale potum.
Lixiuium ex cinere sarmentitio factum cum aceto, sale, & melle.

MATTHIOLI.

Mumia cum cassiæ solutiuæ pulpa, lemnia sphragide, & rubiæ radice sumpta.
Cammarorum lapilli cum tiliæ carbonibus sumpti.
Plantaginis folia non solum illita, sed & deuorata.
Cyani maioris puluis, ex aqua plantaginis aut symphiti.
Cyclamini stillatitia aqua, cum saccharo pota.
Rhabarbarum cum mumia, & erithrodani radice haustũ.
Aristolochia rotunda.
Vincetoxici radices, ex uino, aut symphyti maioris decoctopotæ.
Lunaria minor ebibita.
Bistortæ, uel tormentillæ succus, aut puluis ex symphyti maioris aqua potus.
Cõsolida minor, & media in potionibus vulnerarijs additę.
Sanicula.
Auricula vrsi.
Pilosella.
Virga aurea.
Potentillæ.
Alchimillę.
Ophris.

DIOSCORIDIS

Ad ruptos.

Acori decoctum potum.
Cardamomum ex aqua potum.
Calami odorati decoctum cum graminis, aut apij semine potum.
Helenij radices in eclegmate cum melle deuoratæ.
Bdellium haustum.
Iuniperi baccæ bibitæ.
Cedrides deuoratæ.
Halimi radix drachmæ pondere in aqua mulsa pota.
Dracunculi maioris radix tosta, & elixa cũ melle sumpta.
Asphodeli radix drachmæ pondere in uino pota.
Bulbi elixi in aceto, & in cibo sumpti.
Agaricum trium obolorum pondere deuoratum cũ mulso.
Gentianæ radicis succus drachmæ pondere haustus.
Aristolochiæ rotunda bibita.
Serpyllum potum.
Centaurij maioris radix hausta cum uino
Acanthi radices potæ.
Smyrnij radix comesta, uel pota.

Leucacanthæ radicis ex uino decoctum potum.
Abrotoni semen ex aqua potum.
Origanum cum ficu deuoratum.
Equiseti radix & folia pota.
Calaminthæ decoctum haustum.
Baccharis radicis decoctum bibitum.
Libanotis radices potæ.
Sagapenum bibitum.
Laserpitij liquor cum lixiuio potus.
Galbanum deglutitum.
Polycnemon bibitum cum uino.
Scordium additis nasturtio, melle, resinaque deuoratum.
Althęæ decoctum potum.
Alceæ radix in uino, uel aqua pota.
Betonicæ folia drachmæ pondere in dulci aqua bibita.
Symphytum petræum cum aceto mulso potum.
Symphyti radix pota.
Xyridis radix ex mulso pota.
Helichrysi coma in uino pota.
Verbasci decoctum potum.
Bryonia cum melle in eclegmate deuorata.
Schistus lapis potus

MATTHIOLI.

Ophioglossum ex equiseti aqua potum.
Rhabarbarum cum mumia & rubiæ radice potum.
Aristolochia rotunda.
Centaurij magni radix.
Vincetoxici radices ex uino aut maioris symphyti decocto haustę.
Lunariæ minor ebibita.
Bistortæ & tormentillæ radicum puluis, ex symphyti maioris aqua potus.

Sanicula, Auricula vrsi, Pilosella, Virga aurea, Potentilla, Alchimilla, Ophris } *quomodolibet sumpta.*

Perfoliata in uino decocta, aut in puluerem trita, & pota.

MATTHIOLI.

Ad caluariæ fracturam.

Gummi elemi.
Pilosella & eius succus in unguentis additus.
Ophris quoquo modo illita.

DIOSCORIDIS.

Ad omnium uenenorum morsum, aut ictum.

Iridis Illyricæ radix ex aceto pota.
Cardamomum ex uino potum.
Nardus celtica cum absinthij decocto hausta.
Phu antidotis inseritur, quæ venenatis resistunt morsibus.
Cinnamomum bibitum.
Casia potui data.
Helenij radicis decoctum potum.
Bdellium potui datum.
Platani pilulæ ex uino haustæ.
Ericæ flores poti. Quin etiam coma.
Viticis semen in potu sumptum.
Glandes esitatæ.
Nuces comesæ.
Sycomori lachryma illita.
Ficulneum lac plagis inditum.
Pix liquida cum trito sale illita.
Paliuri foliorum, & radicis decoctum potum.
Gallinaceorum cerebrum cum uino potui datum.
Erucæ, quæ in oleribus reperiuntur ex oleo illitæ.

Coagulum { *Leporinum, Agninum, Hinnulinum, Aprinum, Ceruinum, Vitulinum, Bubalinum, Hædinum, Capreæ, Laticornis* } *potum ex uino trium obolorum pondere.*

Marinæ testudinis sanguis cum leporino coagulo & cumino potus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Triticea farina, ex aceto & uino imposita.
Porri succus ex melle sumptus. Quin & coma illita.
Porrum syluestre esitatum.
Piper quoquo modo sumptum.
Eryngium ex uino haustum
Teucrium ex aceto inunctum.
Argemone ex uino epota.
Agaricum trium obolorum pondere ex uino haustum.
Rhaponticum potui datum.
Chamædrys ex uino bibita.
Gentianæ radix drachmæ pondere cum pipere, & ruta ex uino pota.
Aristolochia longa drachmæ pondere potui data, & etiam plagæ admota.
Origani decoctum haustum.
Leucas ex uino sumpta, uel cataplasmatis addita.
Pulegium ex uino potui datum.
Dictamni succus ex uino potus.
Baccharis radix ex uino bibita.
Panacis herculei semen, cum aristolochia sumptum.
Ligustici tum radix, tum semen haustum.
Pastinacæ erraticæ semen potui datum.
Anisum potum.
Asclepiadis radices ex uino sumptæ.
Cuminum ex uino haustum.
Ammi cum uino potui datum.
Delphinium morsui admotum.
Laserpitij liquor tum inunctus, tum bibitus.
Galbanum inunctum homines tutos reddit.
Clinopodium haustum.
Trifolij bituminosi folia ex oxymelite sumpta.
Polij decoctum potum.
Betonicæ folia trium drachmarum pondere ex vini sextarijs hausta, uel admota.
Polygoni succus bibitus.
Clematis prima illita.
Sparganij radix ex uino pota.
Acida muria plagæ indita.
Terra lemnia hausta.
Sal cum origano, melle, & hyssopo illitum.

MATTHIOLI.

Phu radix non modo hausta, sed & olfacta.
Cinnamomi stillatitia aqua pota.
Helenium in potu sumptum.
Myrrha ex uino hausta.
Caphura epota.
Dictamni albi radices sumptæ.
Oleum nostrum è scorpionibus, cordi & arterijs illitum.
Humani stercoris aqua stillatitia pota.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus potus.
Porri folia melle subacta & illita.
Caryophyllorum flores saccaro conditi, & deuorati.
Zedoaria cum pota, tum exterius illita.
Boni henrici succus haustus.
Agaricum tum foris illitum, tum haustum drachmæ pondere cum vino diluto.
Cruciatæ radices.
Dictamnus albus.
Menthastri folia tam pota, quàm illita.
Galega cõtusa, & vulneri adalligata seu eius succus potus.
Imperatoriæ radix.
Vincetoxicum.
Carduus benedictus tam intro sumptus quàm icto loco adhabitus.

Securidacæ utriusque semen potum.
Hypericum cùm intus sumptum, tum exterius demorso loco illitum.
Bistorta.
Tormentilla.
Angelica.
Boraginis / *Vulgaris buglossi* } *succus epotus.*
Quinta essentia nostra in præfatione lib.6. descripta semunciæ pondere.
Galli vel gallinæ podex deplumatus & vulneri superpositus repetitis tot gallis quousq; sat sint ad reuocandum uenenum.
Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Calx uiua oleo, & melle subacta, & illita.
Ellebori nigri radix vulneri infixa.
Cæpa / *Allium* / *Asphodeli radix* / *Dracunculi radix* } *elixa, & contusa, & morsibus illita.*
Radices { *Iridis* / *Ari* / *Phu* / *Chamæleonis* / *Lilij* / *Hemerocallis* / *Helenij* / *Fœniculi* / *Smyrnij* / *Gladioli* / *Scillæ* / *Sparganij* / *Cyclamini* / *Bryoniæ* / *Raphani* / *Bulbaceorum omnium* } *concisæ ac decoctæ, & vulneribus illitæ.*
Citria mala deuorata.
Serpentinæ siue syluestris coronopi radix pota.
Theriaca Andromachi.
Superstitiosum remedium eremitæ cuiusdam uide libr.6. commento cõmunis curationis in omnes virulẽtos ictus.
Lapis bezahar duodecim granorum pondere haustus, & vulneri illitus.
Sordes in ceruorum oculorum angulis reperta pota, & illita.
Melitea terra ex uino pota.
Antidotum nostrum libr.6. in præfatione descriptum ex vino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua uitæ eodem in loco descripta.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterÿs illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad uiperarum morsum.

Costus semunciæ pondere potus.
Cassia potui data.
Pix liquida illita.
Iuniperi folia, & foliorum succus potui datus.
Fraxini folia, uel eorum succus haustus.
Lauri folia admota.
Abrotonum illitum.
Galbanum splenij loco super ictum locum adhibitum.
Origanum uirens inditum.
Pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti.
Anthemis detrita cum hordeacea farina, & mulso aceto cataplasmatis modo admota. Sed locus antea aceto mulso calido foueatur.
Rubi folia ex uino illita.
Porri succus ex meribemina haustus.
Apiastri succus ex uino potus.
Leporis coagulum potui datum.

Omotarichi piscis salitæ carnes in cibum sumptæ, hausto deinde copiosiore uino. Quin etiam admotæ.
Cerui genitale tritum, & ex uino sumptum.
Vrina ipsiusmet demorsi bibita.
Furfures triticei in decocto rutæ elixi, admoti.
Erui farina ex uino macerata, illita.
Raphanus inunctus.
Brassicæ succus cum nitro & iride potus.
Chondrylla manducata.
Allium ex uino sumptum, & illitum.
Scilla decocta in aceto, & imposita.
Anagallidis succus ex uino sumptus.
Ferulæ medulla in uini potione hausta.
Aparinæ succus ex uino potui datus.
Rubię radicis succus cum folijs potus.
Tribuli terrestris succus drachmæ pondere potus, plagæq; admotus.
Anchusę Alcibiadis nomine, folia, radicesq; tum comesta, tum bibita, tum adalligata.
Ocimastri semen ex uino haustum.
Sambuci, ebuliq; radix ex uino cocta, potui data.
Bryonię radix duarum drachmarum pondere hausta.
Vitium sarmentorum cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI.

Lapis bezahar tam potus, quàm illitus.
Sordes in angulis oculorum cerui reperta cùm pota, tùm etiam illita.
Antidotum nostrum in lib.6. præfatione descriptũ potum.
Potio ex antidoto nostro & aqua uitæ ibidem descripta.
Viperei pastilli poti.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arterÿs illitum.
Theriaca Andromachi uino pota.
Allium plurimum deuoratum ante cruentam urinam.
Vinum meracum copiosè bibitum, excitatis uomitibus.
Vipera ipsa excoriata rescissis capite & cauda, interioribusque exemptis, & anguillarum more cocta, & deuorata.
Viperæ viuę caput amputatum mollicula præhensum, & morsui adalligatum ea parte adhuc calente, quæ a reliquo corpore abscissa est.
Gallina viua dissecta, & calens morsui imposita.
Cucurbitula loco demorso imposita.
Fraxini foliorum succus potus post appositam cucurbitulam, & expressa a succo folia vulneri illita.
Melissophylli folia, & succus, tum ex uino potus, tum exterius illitus.
Melanthij drachmæ quatuor potæ.
Cancri fluuiatiles cum lacte triti, & poti, ac vulneri quoque illiti.
Ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, epoto deinde earũ iure.
Testudinis sanguis exiccatus, cum syluestri cumino potus.
Anchusæ radix in potionibus addita.
Hematites lapis haustus.
Heliotropium cum uino ebibitum.
Raphani in cibo accepti, & deinde uomitione reiecti; exhibita statim Andromachi theriaca.
Trifolij bituminosi decoctum fotu adhibitum.
Porrum cum pane, & sale illitum.
Allium cum aceto, aut suo ipsius, aut fraxini cinere cum pane illitum.
Hastulę regiæ radices tusæ, & illitę.
Sycomori folia cum pane imposita.
Lauri tenella folia cocta, & oleo subacta, & illita.
Vipera tota contusa, & vulneri adalligata.
Echij epotus succus, & herba ipsa imposita.

DIOSCORIDIS
Ad serpentium & aspidum morsum.

Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte potui dati.
Equi fluuiatilis testiculus potus.
Castorum bibitum.

Mustelæ

Mustelę salitę, & in vmbra exsiccatę puluis, drachmarum duarum pondere ex uino sumptus.
Ranæ cum sale in oleo decoctæ, comesæ.
Gobius piscis deuoratus.
Cimices lectularij septem quoquo modo hausti.
Aprinum iecur, & recens, & siccum ex uino sumptum.
Gallinaceorum carnes dissectæ, ita ut tepebunt appositæ, crebroque mutatæ.
Butyrum illitum.
Caprarum montanarum fimus in uino, uel aceto decoctus illitus.
Mel ex calido rosaceo bibitum.
Asphodeli radix trium drachmarũ pondere sumpta. Quin & folia, flores, & radices in cataplasmatis addita.
Nasturtium haustum.
Spinæ albę semen potum.
Abrotonum sumptum ex uino.
Hyssopum tritum cum melle, sale, & cumino impositum.
Nepeta pota, uel cataplasmatis indita.
Panacis asclepij semen cum floribus haustum, & inunctũ.
Panaces chyronium bibitum, & illitum.
Hieracij succus ex uino potus.
Elaphobosci semen in uini potione sumptum.
Euphorbium incisa capitis cute ad os usque, in vulnus impositum statimque consutum.
Leontopetalum bibitum illico dolorem aufert.
Lilij folia illita.
Melissophyllum ex uino haustum, & plagæ admotum.
Marrubij folia hausta.
Serpyllum tum potum, tum impositum.
Ruta cum nucibus iuglandibus, & caricis sumpta.
Phyllitis ex uino hausta.
Smyrnij radix illita.
Fœniculum ex uino sumptum.
Sagapenum ex uino potui datum.
Libanotis radices cum uino bibitæ.
Scordium siccatum ex uino sumptum.
Conyza illita.
Clematis in aceto bibita.
Echij radix ex uino pota. Præpota uerò demorderi prohibet id quod præstant semen, & folia.
Ocimastri semen potum.
Eupatorij semen, & folia in uino sumpta.
Helichrysi coma ex uino bibita.
Verbenacæ supinæ radix, & folia ex uino hausta, tum etiam admota.
Mandragoræ radix ex melle, aut oleo illita.
Nerij radix ex uino sumpta.
Acetum calidum fotu adhibitum, ubi illatum uenenum frigidum sit: frigidum uero ubi calidum.
Adianti decoctum bibitum.
Aqua maris fotu adhibita.
Sal cum origano, melle, & hyssopo inunctum.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.
Samia terra ex aqua pota.
Ophites lapis pro amuleto gestatus.

MATTHIOLI.

Myricæ fructus potus.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterijs illitum.
Gallinaceorum deplumatus podex plagæ appositus.
Sordes ex angulis oculorum ceruorum exempta haustæ & illitæ.
Cicerum farina cum hyperico decocta & imposita.
Maluæ folia cum porris & cœpis illita.
Betæ nigræ succus cum potus, tum illitus.
Serpentinæ radix, ex uino sumpta.
Scorzoneræ foliorum, & radicum succus haustus.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina ex aceto imposita.
Caryophyllorum syluestrium radices ex meraco sumptæ.
Centaurij magni radicis succus unciæ pondere haustus, ac etiam vulneri illitus.
Hyssopum cum sale, & cumino tritum, & ex melle vulneri illitum.
Mentha græca.
Hieracij succus ex uino potus.
Eiusdem folia tosta, thyrsique triti, & ex aceto hausti.
Pœoniæ radix, uel semen tam potum quàm admotum.
Bistortæ & tormentillæ radices potæ & exterius illitæ.
Scabiosa tusa recensq; illita.
Angelicæ radix cum ruta imposita.
Staphidis agriæ flores, & folia tum pota, tum illita.
Melitea terra ex uino pota.
Antidotum nostrum in præfatione lib. 6. descriptum.
Potio ex antidoto nostro & aqua uitæ, ibidem descripta.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi, & arterijs illitum.
Allium cum zito tritum ad nauseam usque potum, & uomitione reiectum.
Opopanax potum cum uino, & uomitione redditum.
Origanum cum uino haustum.
Centaurium minus cum myrrha, & opij momento plagæ impositum.
Rumex contrita & cataplasmatis modo adhibita.
Theriaca tum pota, tum illita.
Quinta essentia nostra in præfatione sexti libri descripta pota.

MATTHIOLI.
Ad Dipsadis morsum.

Antidota omnia quæ uiperinis morsibus succurrunt.
Oleum potum, & uomitione redditum.
Emplastra attractoria plagæ imposita.

DIOSCORIDIS
Ad Hœmorrhoi morsum.

Allium bibitum, & illitum.
Merum copiosius haustum.
Vitium uiniferarum folia decocta, & ex melle subacta imposita.

MATTHIOLI.

Allium copiosè deuoratum } *anteaquàm crueta sit*
Vinum dilutum liberalius potum } *urina, & deinde uo*
Theriaca deuorata. } *mitione reddita.*
Pisces copiosi allio, & oleo perfusi in cibi, sumpti.

DIOSCORIDIS
Ad Ceraſtæ morsum.

Sesamum cum rosaceo inunctum.
Raphani semen ex uino bibitum.
Sal cum cedria, aut pice, aut melle illitum.

MATTHIOLI

Antidota omnia, quæ uipereis morsibus conueniunt.

MATTHIOLI
Ad Tarantulæ morsum.

Antidota omnia quæ phalangiorum ictibus resistunt
Musica instrumenta & continua tripudia, & saltationes, ad lassitudinem usque.

DIOSCORIDIS
Ad Scolopendræ morsum.

Asphodeli radix, & semen ex uino pota.
Sal ex melle, & aceto illitum.
Ruta syluestris admota. Quin, & bibita ex uino.
Muria acida, fotu adhibita.
Aristolochia ex uino pota.
Serpyllum potui datum ex uino.
Calamintha ex mero sumpta.

MATTHIOLI

Cinis ex aceto subactus & vulneri illitus.
Scilla imposita.
Pulegium }
Ruta } *ex uino pota.*
Mentha }

DIOSCORIDIS.
Ad dryini morsum

Aristolochia cum uino hausta.

Trifolij bituminosi folia in potu sumpta.
Asphodeli radix potui data.
Glandes quæcunque bibitæ.
Ilicis radices tusæ, & icto loco illitæ.

MATTHIOLI

Antidota omnia quæ uipereis morsibus conueniunt.
Quercus foliorum succus potus aut stillatitia eorum aqua.

DIOSCORIDIS

Ad natricis morsum.

Origanum tritum, & aqua subactum ex lixiuio, & oleo inditum.
Aristolochiæ cortex minutim contritus cum querna radice, & hordei farina ex melle illitus.
Aristolochiæ binæ drachmæ in potione poscæ potæ.
Marrubij succus ex uino haustus.
Fauus recens ex aceto sumptus.

MATTHIOLI

Cupressi pilulæ drachmæ pondere unà cum baccarum myrthi tantundem ex rhodomelle aut uino mulso potæ.
Calx uiua ex oleo illita.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi, arterijs, & vulneri illitum.

DIOSCORIDIS.

Ad cencri morsum

Lactucæ semen cum lini semine illitum.
Satureia cum syluestri ruta, & serpyllo, & asphodeli radice ex uino sumpta.
Gentiana potui data.
Cardamomum deuoratum.

DIOSCORIDIS

Ad muris aranei morsum.

Mus araneus ipse discerptus, & impositus.
Allium cum ficulneis folijs, & cumino illitum.
Absinthium ex uino bibitum.
Chrysogoni radix concisa, & ex aceto imposita.
Galbanum in splenio admotum.
Hordeacea farina ex aceto mulso illita.
Punicæ dulcis acini decocti, & inuncti.
Porrum contritum impositum.
Abrotani decoctum ex uino haustum.
Serpyllum ex uino potum.
Eruca ex uino sumpta.
Cupressi recentis pilulæ ex aceto potui datę.
Cyclaminus ex aceto mulso sumptus.
Pyrethrum ex uino potum.
Chamæleonis radix bibita.

MATTHIOLI.

Erucę semen tritum, & impositum.
Cuminum cum allio simul cum putamine tuso adhibitum.
Mus ipse araneus laceratus, & impositus.
Radix { Gentianę, Panacis } ex uino potæ, & vulneri illitæ.
Capparis cortex tam potus, quàm illitus.
Verbenacæ rectæ succus potus.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum insumptum.

DIOSCORIDIS.

Ad pastinacæ & draconis marini ictum.

Saluiæ decoctum potum.
Simplicia omnia, quæ uiperinis morsibus conueniunt.
Absinthij, aut sulphuris ex aceto decocti potio.
Animalia ipsa dissecta suo cuiusque ictui admota.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Ocimum cum polenta, & aceto impositum.
Plumbum confricatum.
Sulphur admotum.

MATTHIOLI.

Furfures aceto incocti, & impositi.
Acetum calido fotu adhibitum.
Fermentum acidum ex liquida pice impositum.
Lauri foliorum decoctum haustum.

VENENORVM

Marrubium cum lauri folijs, & echio potum.
Panacis radix cum saluia deuorata.
Fici lactis guttæ quinque cum tribus serpylli granis potæ.
Saluiæ decoctum potum pluribus diebus.
Scordium ex suo ipsius decocto potum.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum.
Quinta essentia nostra cum antidoto nostro parata.

Anchusæ folia, Quinquefolium, Rubi flores, Arctium, Oxalis, Lycopsis, Tordilium, Chamæpitys, Fagi cortex, Pastinacæ agrestis semen, Terebinthi fructus, Phycus marinus, Smyrnium, Eryngium, Libanotis } plagis illita & intus sumpta.

DIOSCORIDIS

Ad mustelæ morsum.

Eruca comesta, & post eam bibitum uinum odoriferum.

MATTHIOLI

Vincetoxici radices potæ.

MATTHIOLI

Ad basilisci morsum.

Castoreum drachmæ pondere ex uino potum.
Papaueris succus haustus.

DIOSCORIDIS

Ad calcidicæ lacertæ morsuram.

Portulaca percocta deuorata & illita.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ uipereis morsibus succurrunt.
Portulaca plurima in cibo deuorata.
Vinum myrtite, meracius bibitum.
Acetum calidum cum spongia fotum.

MATTHIOLI

Ad ammoditæ morsum.

Mentha ex aqua mulsa pota.
Cassia odorata, Castoreum } ex frigida pota.
Artemisiæ succus cum aqua potus.
Theriaca Andromachi tum deuorata tum illita.
Medicamenta quę trahendi uim habent imposita.

DIOSCORIDIS

Ad canis rabidi morsum.

Lycium in catapotio datum, aut ex aqua bibitum.
Cancrorum fluuiatilium cinis choclearium duorum pondere ex gentianæ radicis uino, per triduum in uino potus.
Smaridis piscis salsa caro.
Omotarichi piscis salitę carnes illitæ.
Garum omnium piscium fomento adhibitum.
Canis rabidi epar tostum, & in cibo sumptum à metu aquę preseruat.
Caninus sanguis bibitus.
Canina urina bibita.
Mel bibitum cum rosaceo calido.
Triticum commanducatum, & appositum.
Cæpæ cum ruta, sale, & melle mixtæ.
Allium cum uino potum, & cataplasmatis inditum.
Panaces herculeum pici mistum, & cataplasmatis additũ.
Fœniculi radices concisæ, & ex melle impositę.
Laser impositum.
Ballote cataplasmatis modo cum sale illita.
Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatis inditum.
Alyssum in edulio contusum.

Allium syluestre in cibo sumptum, & illitum.
Salsamentum inditum.
Succus cyrenaicus.

MATTHIOLI

Cancrorum fluuiatilium cinis quadraginta diebus cum gẽtiana, & thure potus.
Pix brutia cum opopanace & aceto imposita.
Humani stercoris stillatitia aqua pota.
Oxylapathi decoctum fotu adhibitum, herbaq; ipsa illita, atq; unà cum radicibus hausta.
Scorzoneræ radix deuorata, aut eius succus haustus.
Hyppolapathi radix quadraginta diebus pota, atq; etiam illita.
Vincetoxici radices quotidie sesquidrachmæ pondere potæ ex cardui benedicti decocto continuis quadraginta diebus.
Angelicæ radix exterius cum ruta imposita, & nitro in corpus sumpta.
Bitumẽ Asphaltite drachmæ pondere diebus pluribus cõtinuis ex aqua potum.
Hippocampus marinus ex aceto nigro, & melle subactus. tam potus, quàm illitus.
Rumex fotu adhibita.
Theriaca Andromachi deuorata, & vulneri illita.
Potamogetum cum sale exterius illitum.

Artemisia, Absinthium, Allium, Cẽtaurium mi., Aristolochia, Scordium, Chamædrys, Bryonia, Pulegium } *tam intus sumpta, quàm exterius illita.*

Caprifici cortex contusus & ex aqua potus.
Cauterium actuale inustum.
Mercurius precipitatus vulneri inspersus.

MATTHIOLI

Ad hydrophobiam, ideſt aquæ timorem.

Epithymum, Fumaria, Sena, Myrobalana, Elaterium, Agaricum, Rhabarbarum, Centaurium mi., Genistæ semen, Thapsia, Armenius lapis } *in potionibus purgantibus propinata.*

Bitumen iudaicum frequenter ex aqua potum.
Coagulum { *Leporis, Vulpis, Capreoli* } *potum.*
Catuli coagulum semel potum
Ciceris nigri decoctum copiose haustum.
Mithridatis Antidotum.
Theriaca Andromachi.

DIOSCORIDIS

Ad canis non rabidi morſum.

Amygdalę amaræ ex melle exceptę.
Mitulorum caro imposita.
Gobius piscis impositus.
Orobi farina uino macerata indita.
Plantago cataplasmatis modo adhibita.
Cucumeris folia imposita.
Bulbi cum melle, & trito pipere cataplasmatis more impositi.
Mentha imposita.
Vrtica utraq; cum sale adhibita.
Cynoglossi radix, & folia cum suillo adipe ueteri imposita.

Sambuci, & ebuli folia illita.
Sarmentitius cinis ex aceto illitus.

MATTHIOLI.

Hyppolapathi radix trita & ex meraco vulneri illita.
Marrubii folia cum ueteri axungia trita & imposita.
Canis qui momorderit pili excisi & vulneri adalligati.

DIOSCORIDIS.

Ad phalangiorum morſum.

Myricæ fructus poti.
Myrtus ex mero hausta.
Mori foliorum succus cyathi mensura potus.
Lixiuium ficulnei cineris potum adiecto sale trito & uino.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Maluæ decoctum impositum.
Myrrhis ex uino pota.
Asparagi radicum decoctum haustum ex uino.
Lactuca syluestris bibita.
Coris semen potum in uino.
Hederæ succus cum aceto potus.
Abrotanum cum uino bibitum.
Dauci semen ex uino assumptum.
Nigella drachmæ pondere cum aqua pota.
Aparine ex uino pota.
Melissophyllum cum uino bibitum, & cataplasmatis more additum.
Phalangij folia, flores, semenq; potum.
Iunci marini tenella folia prope radicem erumpentia imposita.
Hyacinthi radix pota.
Semperuiuum maius in potu datum.
Aqua maris fotu adhibita.
Punicæ syluestris radix, quàm tenuissimè trita, aut aristolochia cum hordei farina, & aceto subacta.
Apiastri decoctum fotu admotum, aut eius folia.

Abrotani, Asinini, Cumini æthiopici } *semen propinatum*; *Cedrides tritæ admotæ, uel bibitæ.*; *Platani cortex potus.* } *Binarum drachmarũ pondere cũ hemina uini.*

Cupressi uiridium pillularum admisto uino decoctum.
Chamæpityos decoctum bibitum.
Trifolij semen propinatum.

MATTHIOLI

Atriplicis succus potus.
Cyani utriusq; folia siue semen ex uino hausta.
Porri folia melle subacta & illita.
Hieracium ex commisto uino, & aceto potum.
Trifolij bituminosi decoctum fotum.
Acetum calidum cum spongijs vulneri adhibitum.
Sanguinaria trita & illita.
Porrum cum furfuribus, & aceto incoctum, & illitum.
Hordeacea farina ex uino & melle cocta & imposita.
Lauri folia cum ruta adhibita.
Caprillum stercus cum uino impositum.
Amaracus cum syluestri ruta, & cypero ex aceto.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.

MATTHIOLI

Ad acontiæ morſum.

Antidota omnia, quæ uipereis morsibus resistunt.
Oleum nostrum de scorpionibus, plagæ, cordi, & arterijs illitum.
Potio ex aqua uitæ, & antidoto nostro parata. lege lib. 6. prefationem.

DIOSCORIDIS

Ad ſtellionis morſum.

Sesamum cum rosaceo.

MATTHIOLI

Mithridatis antidotum.
Scorpiones contriti, & illiti.

Oleum

Oleum nostrum de scorpionibus inunctum.

DIOSCORIDIS.
Ad crocodilorum morsum.

Sal impositum.

MATTHIOLI.

Chrocodili corij cinis ex aceto illitus.
Hastulæ regiæ radices elixæ & illitæ.
Hypericum recens tritum & morsui adalligatum.

DIOSCORIDIS
Ad quadrupedum morsum.

Aprinum epar tum recens, tũ siccum bibitum.

MATTHIOLI

Faseoli commanducati & vulneri adalligati.
Fabarum & erui farina melle subacta, & illita.
Abiegna resina calens, cum rosaceo adhibita.

DIOSCORIDIS.
Ad scorpionis ictus.

Cyperus impositus.
Cardamomum ex uino potum.
Amomum ex ocimo illitum.
Lauri baccæ ex uino bibitæ.
Myrti succus ex mero haustus.
Ficus satiuæ lacteus succus plagæ instillatus.
Cancri fluuiatiles crudi, tritiq; cum asinino lacte poti.
Scorpius ipse tritus, & impositus, uel tostus deuoratus.
Delphinium appositum.
Mullus piscis dissectus, & impositus.
Smaridis piscis salita caro, apposita.
Lacerta dissecta, & apposita dolorem sedat.
Mures domestici dissecti, & impositi.
Fimus { Asini, Equi } Herbas pascentis uino dilutus haustus.
Vrina humana pota.
Farina triticea ex aceto, & uino imposita.
Lychnidis semen cum uino potum.
Oxylapathi, & oxalidis semen uino, aut aqua potum.
Sonchi succus comestus, & cataplasmatis more impositus.
Intybus more cataplasmatis adhibitus.
Phalangium herba pota.
Lactuca syluestris bibita.
Ocimum cum polenta impositum.
Asphodeli semen, & flores in uino poti.
Abrotonum in vino potum.
Sampsuchum ex aceto, & sale impositum.
Hieracium maius, & minus cataplasmatis more appositũ.
Laser oleo dilutum impositum.
Colus rustica cum uino pipereq; bibita & manibus gestata dolorem puncturæ omnino fugat.
Melissophylli folia adhibita.
Polemoni radix alligata.
Rubi flos, & mora.
Verbasci aureum florem ferentis folia imposita.
Chamæsyces succus illitus.
Scorpioides illita.
Heliotropium potum cum uino, & illitum.
Aqua maris fotu imposita.
Sulphur ignem non expertum, cum resina terebinthina exceptum admotum.
Calamintha trita illita, uel cum posca, fota.
Galbanum splenij more ductum impositum.
Hordei farina cum uino parata.
Rutæ decoctum fotu adhibitum.
Trifolium tritum iniectum.
Cupressus cum uino & ruta.
Peucedani succus haustus.
{ Pulegij, Gentianæ } decoctum potum.
Aristolochiæ præsertim cortex drachmarũ duarũ põdere.
Sal cum lini semine.
Sapphirus lapis illitus.

MATTHIOLI.

Mumia ex uero hausta, quin & illita, cum recenti Butyro.
Citrij semen potum & appositum.
Ponticæ nuces in cibis sumptæ, tum quoque in cingulo gestatæ.
Pastiuacæ semen potum.
Oleum nostrum de scorpionibus, vulneri, cordi, & arterijs illitum.
{ Serpyllum, Althææ radix, Elaphoboscum } pota.
Blitum ex uino sumptum.
Atriplicis succus potus, & ipsa herba illita.
Cyani utriusq; folia siue semen ex uino decocta, & pota.
Porri folia melle subacta, & illita.
Sinapis farina aceto subacta, & illita.
Asphodeli radix decocta & plagæ admota.
Gentiana hausta.
Hieracium vulneri illitum.
Achates lapis gestatus, ut carnem tangat.
Cochlea hortulana contusa, & illita.
Terreni uermes triti, & impositi.
Cancer fluuiatilis tritus, & potus ex uino.
Verbenaca recta tum pota tum illita.
Cuminum cum melanthij, & uiticis semine drachmæ pondere potum, ex uino.

DIOSCORIDIS
Ad uesparum, & apium ictus.

Lauri folia trita, & illita.
Malua concisa ex oleo imposita.
Sisymbrij folia imposita.
Althææ decoctum ex posca bibitum.
Sal cum sepo uitulino adhibitum.

MATTHIOLI.

Asparagus tritus, & cum melle illitus.
Bubulum stercus cum posca illitum.
Sesamum cum posca.
Muscæ contritæ, & illitæ.
{ Thymbra, Melissophyllum, Sisymbrium } illita.
Momordicæ oleum inunctum.
Ferrum in quo strombi conchylij imago exculpta fuerit icto loco superposito.

DIOSCORIDIS
Ad fuganda animalia uenenosa.

Iuniperi accensę fumus.
Cedrides peruncto corpore adipe uel medulla ceruina exceptæ.
Viticis folia suffita, uel substrata.
Cancri fluuiatiles crudi cũ ocimo triti, scorpionib. admoti.
Ceruinum cornu crudum incensum, suffitumq;.
Cerui, & Elephantis adeps inunctus.
Ceruina medulla.
Nasturtium suffumigatum.
Abrotanum stratum, suffituq; incensum.
Origani folia stratis subacta.
Dictamnum olfactum omnia, quæ ictu aut morsu uenenũ relinquunt, enecat.
Calaminthæ suffitus.
Peucedani suffitus.
Lysimachia incensa fugas serpentes, & muscas.
Nigellę suffitus.
Polium utrumq; incensum, stratumq;.
Conyzæ suffitus.
Gagates lapis suffitus.

MATTHIOLI

Veteramentorum suffitus.
Scordium substratum & suffitum.
Bitumen suffitum.
Succinum suffitum.

Assa fœtida suffita.
Castoreum suffitum.
Ceruina vngula suffita.
Cerui corium in terra stratum.

DIOSCORIDIS.

Ad uenena omnia.

Phu antidotis insertum.
Cinnamomum potum.
Pix liquida cyathi mensura in eclegmate ex melle data.
Cedrides antidotis imposita.
Nuces iuglandes cum ruta, & ficis præsumpta.
Quinquefolij radicis succus bibitus.
Coagulum leporinum potum.
Epipactis hausta.
Castoreum bibitum.
Calamintha præpota.
Mustelæ salitæ, & in umbra exiccatæ puluis cum uino.
Mustelæ uentriculus coriandro farctus, & inueteratus.
Caniculæ lac primi partus potum.
Eryngium cum uino potum.
Butyrum deficiente oleo, haustum.
Sanguis { Anseris, Anatis, Hædi } antidotis commistus.
Vrina ipsiusmet infirmi pota.
Semen raparum haustum.
Rutæ semen acetabuli pondere cum uino potum.
Napi semen potum.
Maluæ decoctum cum suis radicibus frequenter potum crebroq; reiectum.
Brassicæ semen antidotis impositum.
Irionis semen haustum.
Laserpitium potum.
Agaricum drachmæ pondere cum diluto uino sumptum.
Chamæleonis albæ radix pota cum uino.
Spina alba in amuletum congesta, colloq; suspensa.
Abrotani semen cum uino potum.
Ruta cum iuglandibus nucibus, & caricis sumpta.
Apij decoctum potum.
Marrubij folia bibita.
Betonicæ folia drachmæ pondere in uino.
Tribuli terrestris succus haustus cum uino.
Polemoniæ radix in uino bibita.
Smilacis asperi acini prius, post ve sumpti.
Acetum tepidum bibitum.
Terra { Lemnia, Samia } ex aqua hausta.

MATTHIOLI.

Iridis radix pota.
Imperatoriæ herbæ radix sumpta.
Phu radix hausta.
Cinnamomi stillatitia aqua.
Balsami factitij liquores.
Helenium.
Myrrha. Caphura.
Mumia cum tribulo marino, & assa fœtida sumpta.
Dictamni albi radices quoquo modo sumptæ.
Quernarum glandium decoctum in potu sumptum.
Citriorum malorum semen haustum.
Nux iuglans cum ficubus, & ruta præsumpta.
Oleum nostrum de scorpionibus, cordi, & arterijs illitum
Castoris urina.
Ceruini cordis os.
Napi semen haustum.
Cyani utriusq; folia, siue semen hausta ex uino.
Scorzoneræ radix, aut eius & foliorum succus haustus.
Caryophyllorum flores sacchararo aßeruati, intus sumpti.
Zedoaria deuorata, uel in potu hausta.
Dictamnus albus, Imperatoria, Vincetoxicum, Scordium, Carduus benedictus, Hypericum } quouis modo insumpta.
Bistortæ & Tormentillæ decoctum potum.
Consolidæ regalis flores.
Angelica.
Quinta eßentia nostra hausta.
Lapis bezahar octo granorum pondere sumptus.
Melitea terra pota
Antidotum nostrũ magnũ in præfatione lib. 6. descriptũ.
Potio ex antidoto nostro, & aqua uitæ, eodem in loco descripta.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterijs illitum.

MATTHIOLI.

Ad ueneficia.

Herbæ paridis semen drachmæ pondere quotidie potum ad uigesimum diem usq;.
Argentum viuum pro amuleto suspensum.
Lapis aetites gestatus.
Vpupæ auis cor suspensus.
Leporis cor in aluta gestatus.
Lupinus oculus dexter gestatus.
Scilla super limine ianuæ suspensa.

DIOSCORIDIS

Ad leporem marinum.

Cedria contrita cum vino hausta.
Cancri fluuiatiles cum suo iure elixi, & comesti.
Lac asininum, Passum } continuè datum.
Maluæ radicum decoctum haustum.
Cyclamini radix cum uino bibita.
Veratrum nigrum, Scammonij succus } drachmæ pondere data cũ mulsa, & mali punici acinis.
Anserinus sanguis tepidus haustus.
Alismatis drachma una, uel altera adhibita.

MATTHIOLI

Humanus sanguis calens potus.
Humanum lac ab ipsis mammis exuctum.
Vulpis caro inassata, & deuorata.
Theriaca diatessaron, tribus diebus pota.

DIOSCORIDIS.

Ad rubetam ranam.

Testudinis marinæ sanguis cum leporis coagulo, & cymino bibitus.
Alismatis radix unius, uel duarum drachmarum pondere in uino pota.
Merum largius potum, & uomitu redditum.
Arundinis, Cyperi } radicis binæ drachmæ potæ.

MATTHIOLI

Eryngij radix ex ranarum comestibilium iure pota.
Antidotum nostrũ magnũ in præfatione lib. 6. descriptũ.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterijs illitum.
Theriaca Andromachi.
Mithridatis antidotum.
Testudinis marinæ sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino.
Potio ex antidoto nostro, & aqua uitæ in lib. 6. præfatione descripta.
Smeragdi puluis scrupuli pondere ex uino potus, & subinde intret æger nudus in mulum, aut equum recenter exenteratum, ibique conclusus moretur donec deferuescat cadauer.
Rhabarbarum, Diacurcuma, Dialacca } pota.
Lapis in rubetæ ipsius capite inuentus potus.

DIOSCORIDIS

Ad buprestes, & pinorum erucas.

Oleum { Irinum, Melinum } potum.

Caricæ

Caricæ comesæ,& carum decoctum ex uino.
Palmulæ in cibo sumptæ,uel tritæ ex mulso,aut lacte potę.
Pyra omne genus in cibis sumpta.
Humanum lac bibitum copiosè.

MATTHIOLI.

Antidota omnia,quæ cantharidum noxæ subueniunt.

DIOSCORIDIS.
Ad epotas hirudines.

Muria in sorbitionibus data.
Cyrenaicus succus potus.
Laserpitij folia ex aceto hausta. Quin & succus ex aceto gargarizatus.
Betæ folia cum aceto bibita.
Niuis glebula cum posca sumpta.
Cimices uino acetoue poti.
Acetum cum sale potum.
Nitrum ex aqua gargarizatum.
Atramentum sutorium aceto dilutum & gargarizatum.

MATTHIOLI.

Salicis decoctum aut lixiuium ex ipsius cinere paratum potum.
Alumen in lixiuio dissolutum gargarizatum.
Sal ammoniacum aqua dilutum & gargarizatum
Quinta essentia nostra pota.
Oleum è chalcantho semiscrupuli pondere haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad epotas cantharidas.

Halicæ, Oryzæ, Tragij, Maluæ, Sem. lini, Semen fœnigræci, Althęæ } decoctum clysmate infusum.
Nitrum ex hydromelite potum.
Nuclei pinei ex uino sumpti.
Cucumeris semen contritum,ex mulso,aut lacte haustum.
Anserinus adeps ex passo potus.
Samia terra,quæ aster appellatur ex defruto hausta.
Pulegium tritum ex aqua potui datum.
Lac potum.
Vinum dulce liberalius bibitum.
Thuris cortex ex passo sumptus.
Rosaceum cum Irino ex rutæ decocto sumptum.
Vitis recentis ramuli detriti,& ex passo hausti.
Ius esculentum omnium adipum.

MATTHIOLI

Lac humanum ex uberibus ipsis exuctum.
Butyrum crudum recens, eclegmatis modo delinctum.
Psyllij, Cydoniorum malorum, maluæq; seminis spissamentum.
Lactucæ, Portulacæ, Cucumeris, Cucurbitæ, Papaueris } succus potus.
Lactucæ, Peponum, Cucumeris, Cucurbitæ, Anguriæ } seminum cremor lacteus ex haliacacabi solani aqua paratus potus.
Haliacacabi baccæ decem aut duodecim confractæ, & ex aqua portulacæ,aut hordeacea ptissana potæ.
Amygdalinum dulce selibræ pondere potum.
Oleum è pineis nucleis, Oleum è papaueris semine } copiosè haustum.
Mel, Althææ, Cucurbitæ } stillatitia aqua abundè pota.
Theriaca deuorata.
Mithridatis antidotum.

Antidotum è pineis nucleis comment. de cantharidibus descriptum.
Antidotum è lemnia terra.
Oleum è momordica syphone in penis meatum infusum.
Balneum ex ibisci,maluæ,uiolarum, psylly,fœnogræci,hordei,& hyosciami folijs,& seminibus paratum.
Oui album cum succis frigidis iniectum.

DIOSCORIDIS
Ad sanguinem & lac in uentriculo concretum.

Coagulum leporinum epotum.
Acetum tepidum potum,& uomitu redditum.
Grossi lacteo succo turgentes ex posca sumpti.
Nitrum per sese potum.
Coagulum omne ex aceto, & laserpitij radice, aut laser haustum.
Brassicæ semen ex lixiuio ficulnei cineris potum.
Conyzæ semen cum pipere ex aceto haustum.
Rubi succus ex aceto potui datus.
Hordeacea farina uentriculo, & aluo ex aqua mulsa inuncta.
Thymum ex uino haustum.
Calaminthę folia arida pota.

MATTHIOLI

Caprifici lac potum.
Chelidonij maioris succus haustus.
Napi semen ex aceto bibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad salamandram.

Resina pinea indelinctu.
Galbanum ex melle deglutitum.
Nuclei pinei contriti, ex aiugæ decocto poti.
Vrtica cum lilijs ex oleo decocta,& pota.
Testudinis marinæ,& terrestris oua, cocta,& deuorata.
Ranarum ius,in quo eryngij radix fuerit cocta,potum.

MATTHIOLI.

Theriaca, Mithridatis antidotum, Terebinthina resina, Vrticę, Cupressi folia } pota.

DIOSCORIDIS.
Ad colchicum ephemerum.

Origanum cum passo aut oxymelite potum.
Bubulum lac haustum,quin & asininum largius potum.
Quercus foliorum,aut glandium decoctum potum.
Malicorium haustum.
Serpyllum ex lacte decoctum bibitum.
Sanguinalis herbæ succus potui datus.
Vitis recentium uiticularum succus bibitus.
Rubi succus in potu sumptus.
Ferulę recentis medulla ex uino sumpta.
Myrti baccæ tusę, & aqua maceratæ, & in liquorem solutę, potæ.
Castanearum media tunica trita, & cum sanguinariæ succo epota.
Origanum cum lixiuio bibitum.
Simplicia omnia,quæ fungis aduersantur.

MATTHIOLI.

Lac { Humanum, Bubulum, Asininum } potum.
Dictamnum duarum drachmarum pondere haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad solanum somnificum & manicum, & Dorichnium.

Aqua mulsa copiose sumpta.
Lac caprillum, Lac asininum } potum
Amygdalæ amaræ deuoratæ.
Conchilia omnia tam cruda quàm tosta deuorata.

Locustæ marinæ, quin & Gammari in cibum sumpti, & eorum iusculapota.

MATTHIOLI.

Antidota omnia quæ opio aduersantur.
Quinta eßentia nostra comment. de uino descripta.
Potio ex antidoto nostro, & aqua uitæ, in præfatione libri sexti descripta.

DIOSCORIDIS
Ad hyoscyamum.

Mori cortex potus.
Aqua mulsa largius ebibita.
Lac omne præsertim asininum potum.
Ficuum aridarum decoctum bibitum.
Nuclei pinei deuorati.
Cucumeris semen ex passo potui datum.
Vinum salsum cum suillo recenti adipe, & passo potum.
Vrticæ semen ex aqua sumptum.
Nitrum ex aqua haustum.
Cichorium deuoratum.
Sinapis quoquo modo sumpta.
Nasturtium, Raphanus, Sæpa, Allium } ex uino sumpta.

MATTHIOLI

Theriaca.
Mitridatis antidotum.
Antidotum nostrum magnum.
Piper longum.
Pistacea largius deuorata.
Meracum à uomitu potum.
Bubulum lac.
Absinthium.
Castoreum.
Ruta, Lauri baccæ, & folia, Defrutum, Vrtica semen, Cardamomum } ex meraco hausta.

DIOSCORIDIS.
Ad aconitum.

Leporinum, Hædinum, Vitulinum } coagulum ex uino potum.
Chamæpityos decoctum haustum.
Scoria ferri ex aceto mulso sumpta.
Origani, Rutæ, Marrubij, Absinthij } decoctum cum uino absinthite potum.
Sedum maius, Abrotanum, Chamelæa, Aiuga } ex uino absinthite pota.
Opobalsamum drachmæ pondere ex melle, uel lacte cũ castoreo, pipere, & ruta æquis ponderibus ex uino potum.
Vinum, in quo aurum, argentum, ferrumve candens restinctum fuerit, potum.
Gallinæ ius ex lixiuio & uino paratum potum.
Bubularum carnium præpinguia iura cum uino sumpta.

MATTHIOLI.

Eryngij radix ex ranarum comestibilium uel Anserino iure pota.
Lemnia sphragis duarum drachmarum pondere ex calida aqua pota & uomitione reddita.
Theriaca Andromachi à uomitu hausta ex uino in quo gẽtiana decocta fuerit.
Antidotum nostrum magnum in præfatione sexti libri descriptum deuoratum, aut ex uino haustum.

MATTHIOLI.
Ad napellum.

Lapidis Bezahardici septem grana ex albo meraco.
Napi, aut rapi semen potum.
Butyrum bubulũ coctũ, & sæpe ac large cũ uino sumptum.
Glandium putaminum decoctum ex uino paratum.
Diambari diamoschiq; puluis potus.
Moscus ambarumq; per sese, & cũ Lemnia terra ex uino pota.
Capparis radices contritæ, & haustæ.
Mus q napelli ipsius radices depascit siccatus & ebibitus.
Antidotum è muscis napelli flores depascentibus.
Vide lib. 6. Napelli commentarium.
Smeragdus in puluerem tritus duarum drachmarum pondere haustus.
Oleum nostrum de scorpionibus cordi, arterijs, atq; naribus replicatis sæpe uicibus inunctum.
Puluis serui principis Ferdinãdi Archiducis Austriæ, quo non nullos qui Napellum sumpserunt sanatos uidimus.

DIOSCORIDIS
Ad taxum.

Acetum calidum potum, & uomitu rrdditum.
Simplicia omnia, quæ cicutæ resistunt.

MATTHIOLI

Medicamenta omnia ad cicutam facientia.
Theriaca Andromachi.
Antidotũ nostrũ magnũ in præfatione sexti lib. descriptũ.

DIOSCORIDIS
Ad toxicum.

Sanguis { Hercinus, Caprillus, Leporinus, Ceruinus, Caninus } frixus, & in cibis sumptus.
Galbanum cum myrrha ex uino haustum.
Quinquefolij radix pota.
Roboris, Fagi, Illicis } cortex tritus ex lacte haustus.
Cotonea mala deuorata, aut cum pulegio, & aqua bibita.
Amomum, Carpobalsamum } ex uino haustum

MATTHIOLI

Lapis bezahar octo granorum pondere ex uino haustus.
Napi, aut rapi semen potum.
Tormentillæ radix hausta.
Glandium omphacides siue putamina ex lacte hausta.
Malorum cydoniorum uinum potum.
Cubebæ deuoratæ.

DIOSCORIDIS.
Ad opium & corniculatum papauer.

Mel ex rosaceo calido bibitum.
Origanum cum passo aut oxymelite haustum.
Alismatis radix duarũ drachmarũ pondere ex uino pota.
Acetum bibitum, & uomitu redditum.
Sal cum oxymelite sumptum.
Meracum uinum cum absinthio, & cinnamomo haustum.
Nitrum ex aqua potui datum.
Origanum cum lixiuio, aut passo potum.
Rutæ syluestris semẽ cũ pipere, & panace ex uino sumptũ.
Piper cum castoreo ex aceto mulso, uel cum satureiæ aut origani decocto ex uino bibitum.
Pinguia iura in potu sumpta cum uino aut passo.
Ossium medulla ex oleo pota.

MATTHIOLI

Artemisia recens deuorata, aut foliorum succus haustus.
Quinta essentia nostra cap. de uino descripta.
Laserpitij lachryma pota.
Castoreum ebibitum.
Theriaca sagzanea deuorata.
Mithridatis antidotum ex uino potum.
Moschum, Ambarum } olfactum

Ellebori albi puluis naribus inditus.
Sulphuris suffitus.

DIOSCORIDIS
Ad cicutam.

Absinthium ex uino bibitum.
Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Acetum bibitum, & uomitu reiectum.
Meracum uinũ largius epotum, & per interualla repetitũ.
Lac tum bubulum, tum asininum potum.
Castorium cum ruta, & mentha ex uino sumptum.
Amomi / *Cardamomi* / *Styracis* } *uncia pota.*
Piper cum urticæ semine ex uino haustum.
Lauri folia potui data.
Laser ex oleo, uel passo potum.
Passum per se largius ebibitum.

MATTHIOLI

Apij semen ex uino potum.
Iridis radix potui data.
Seseli Massiliense ebibitum.
Nitrum ex copiosiore aqua potum.

DIOSCORIDIS
Ad ixiam.

Absinthium ex uino bibitum.
Origanum ex uino sumptum.
Acetum potum, uomituque reiectum.
Rutæ syluestris semen / *Laserpitij radix* } *pota.*
Tragorigani decoctum haustum.
Resina terebinthina deuorata.
Nardus Indica potui data.
Castoreum / *Laserpitium* } *oboli pondere sumpta.*
Nuces iuglandes cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmæ pondus æquent ex uino haustæ.
Chamelææ / *Thapsiæ* / *Absithij* } *succus scillici põdere ex aqua mulsa haustus.*

MATTHIOLI

Theriaca Andromachi / *Mithridatis antidotum* } *ex absinthij pontici decocto, pota.*
Saccharum è floribus boraginis buglossiue paratum, additis corallio, margaritis, moscho, ambaro, & preciosorum lapidum fragmentis.
Rosaceum cum aceto sincipiti illitum.
Thlaspi semen potum.
Betæ succus ebibitus.
Triticeæ ptissanæ cremor ex passo potus.
Absinthij dilutum potum.
Nitrũ ex mulso haustum.
Lac, recenter mulsum à uomitu copiosè potum.

DIOSCORIDIS
Ad coriandrum.

Merum per sese, uel ex absinthio potum.
Oleum potum.
Oua in oleo exinanita, & ex muria liquefacta deuorata.
Muria epota.
Passũ ex lixiuio assumptum.
Gallinarum, & anserum ius copiosè salsum, haustum.

MATTHIOLI

Theriaca ex mero pota.
Vincetoxici radices potui datæ.
Diamoschum / *Diambarum* } *in potionibus.*

DIOSCORIDIS
Ad psyllium.

Simplicia omnia quæ coriandro aduersantur.

MATTHIOLI

Theriaca hausta.
Vincetoxicum ebibitum.

DIOSCORIDIS
Ad herbam sardoniam.

Aqua mulsa liberalius pota.
Lac affatim bibitum.
Aqua calida fotu adhibita. Quin etiam & oleum.

MATTHIOLI

Vinũ dulce potũ ad ebrietatẽ usq; ut inde dormiãt affecti.
Castoreum è dulci uino potum.
Melissophylli succus ex aceto sumptus.
Oleum de { *Lilio* / *Castoreo* / *Vernibus* / *Costo* / *Hypericone* / *Vulpinum* } *occipitio, ceruici, & spinali medulla illitum.*
Vnguentum { *Aragon* / *Agripæ* } *eodem modo usurpatum.*

DIOSCORIDIS
Ad mandragoram.

Aqua mulsa copiosè pota, & uomitu reiecta.
Nitrum cum absinthio ex dulci uino, aut passo sumptum.
Rosaceum cum aceto capiti perfusum.
Eupatorium / *Piper* / *Sinapi* / *Castorium* / *Ruta* } *ex aceto trita, & ad olfaciendum data.*
Lucernarum extinctarum fumus olfactus.

MATTHIOLI

Coriandri semen / *Pulegium* } *ex aqua calida potum.*
Origanum ex frigida ebibitum.
Veratri albi puluis naribus inditus.
Cantharides ex fermento occipitio adalligatæ.

DIOSCORIDIS.
Ad fungos malos.

Fimus gallinæ cum aceto bibitus.
Mel ex rosaceo calido potum.
Raphanus deuoratus, uel potui datus.
Absinthium cum aceto bibitum.
Melissophylli folia cum nitro bibita.
Lixiuium sarmentitij cineris ex acida muria potum.
Satureia ferue facta, haustaq;.
Origani iusculum potui datum.
Acetum calidum potum, & uomitu reiectum.
Atramentum sutorium ex aqua potum.
Sal cum oxymelite bibitum.
Pyrastri folia pota, deuorataq;.
Oua gallinacea cum aristolochiæ drachmæ ex posca deuorata.
Panacis radix, & semen ex uino pota.
Fœx uini cremata ex aqua pota.
Sinapis bibita.
Nasturtium comestum.

MATTHIOLI

Myrti frondes, cum baccarum semine tritæ, & insumptæ.
Brassicæ succus potus
Porrum sub cineribus coctum haustum, & comestum.
Sinapis pota.
Pyri syluestris cinis potus, quin & ligni ramenta.
Pyra syluestria deuorata, aut cum ipsis fungis elixa.
Quinta essentia nostra pota.
Raphani domestici succus potus.
Rutæ folia deuorata.
Origanum. *Mel.*
Theriaca ex aceto acerrimo pota.
Vinum generosum in quo piper conferbuerit.
Allium crudum deuoratum.
Murium stercus ex uino potum.
Oleum cum anatis adipe clystere infusum.
Ricinum oleum uentri illitum.

Scammonium ultimo loco potum.
Diapiperos, aut diacyminum, aut diagalanga, aut diamoschum pota.

DIOSCORIDIS.

Ad gypsum.

Origanum cum passo, aut oxymelite potum.
Maluæ decoctum potum. Quin & toto corpori inspersum.
Oleum bibitum.
Aqua mulsa bibita.
Caricarum decoctum potum.
Lixiuium è ficulneo, aut sarmentitio cinere paratum, cum uino copiosiore haustum.
Origanum cum lixiuio, aut aceto, aut passo sumptum. Quin etiam & thymum.
Simplicia omnia quæ fungis resistunt.

MATTHIOLI

Antidota omnia quæ cerussę fungorũ noxæ opitulantur.
Maluæ, althææ, fœnogræci, & lini seminis decoctum potũ.
Aqua egelida cum butyro pota, & uomitione reiecta.
Mithridatis antidotum ex meraco duarum drachmarum pondere uomitu bibitum.

DIOSCORIDIS

Ad cerussam.

Amaricinum }
Irinum } *oleum potum.*
Vlmi liquor potus.
Persicorum nuclei ex ptisana poti.
Caricarum }
Maluarum } *decoctum haustum*
Lac calidum bibitum.
Sesamum tritum ex uino sumptum.
Lixiuium ex sarmentitio cinere haustum.
Columbina oua cum thure pota.

MATTHIOLI

Scammonium ex mulsa aqua potum.
Medicamenta quæ suapte natura urinam pellunt.
Oleum lilinũ ex hydromelite potũ, & uomitione redditum.
Atriplicis rapique semen ex mulsa potum, & uomitu reiectum.
Brassicæ decoctum absque sale cum oleo infusum.
Theriaca.
Mithridatis antidotum.
Vinum album meracum liberalius potum.

MATTHIOLI.

Ad arsenicum sublimatum.

Butyrum frequenter sumptum, frequenterque reiectum.
Asininum lac potum.
Rapi semen bibitum.
Mucago ex psyllij, maluę, & cydoniorum semine parata, et pota.
Amygdalinum oleum potum.
Pinguium gallinarum ius copiosè haustum.
Crystallum in tenuissimum puluerem tritum drachmę pondere ex dulci amygdalino oleo potum.

DIOSCORIDIS

Ad argenti spumam.

Hormini syluestris semen potum.
Myrrha bibita }
Absinthium }
Hyssopum }
Apij semen } *ex uino pota.*
Piper }
Ligustri flores }
Palumborum aridum fimum cum nardo ex uino potum.

MATTHIOLI.

Butyrum cum mulsa potum, & uomitione reiectum.
Gallinarum & anatum adeps ex hydromelite potus, & uomitu redditus.
Amygdalinum oleum copiosè potum.
Hydromel clystere infusum.
Apij succus uentriculo inunctus.

VENENORVM

Butyrum uentri illitum.
Lathyris semen drachmarum duarum pondere haustum.

DIOSCORIDIS.

Ad argentum uiuum.

Lac copiosè potum, & uomitu reiectum.
Simplicia omnia, quæ faciunt ad argenti spumam.

MATTHIOLI

Lac bubulum cum suo butyro potum.
Amygdalinum oleum ebibitum.
Aurum in puluerem subtiliter tritum potum.

MATTHIOLI

Ad argentum uiuum sublimatum præcipitatumque, & cinnabarim.

Lac bubulũ cũ suo butyro potum, & uomitione redditum.
Antidota omnia quę ad cantharidum noxam faciunt.

DIOSCORIDIS

Ad calcem sandaracham, & auripigmentum.

Lac ex aqua mulsa potum, & uomitu reiectum.
Carnium iura pinguia hausta.
Althęæ }
Maluæ } *decoctum ad spissitudinem redactum potum.*
Tragi herbæ semen potum.
Seminis lini decoctum potui datum.
Oryzæ decoctum potum.

MATTHIOLI.

Lac abundè potum.
Butyrum }
Ius carnium pinguium }
Animalium pinguedines } *copiosè pota.*
Medicamenta aluum lubricantia }
Seminis { *Maluæ* / *Althææ* / *Psyllij* / *Lini* / *Fœnugręci* } *mucagines.*
Antidota omnia quæ ad cantharidum noxam faciunt.

MATTHIOLI.

Ad anacardia.

Amygdalinum oleum dulce }
Oleum è pineis nucibus }
Oleum è nucibus Indicis }
Oleum è papaueris semine } *glacie refrigerata & pota.*
Butyrum crudum recens }
Bubulum ouillumq́; lac }
Violaceum oleum }
Hordeacea ptissana.
Pinguium carnium ius }
Suillus, & anserinus adeps } *copiosè sumpta.*
Cerebrũ tã quadrupedũ quàm uolatiliũ }
Ossium medulla }

MATTHIOLI.

Ad staphidem agriam.

Amygdalarũ dulciũ oleum, admisto copioso hydromelite.
Medicamenta omnia quæ cantharidum noxæ aduersantur.
Theriaca Andromachi pota.
Mithridatis antidotum.
Antidotum nostrum in lib. 6. præfatione descriptum.

MATTHIOLI.

Ad scyllam malam.

Lac in quo calybs candens extinctus fuerit potum
Ouorum uitelli in aceto decocti, deuorati.
Carnium pinguia iura pota.
Butyrum crudum ac recens, copiosè sumptum.
Extrema iuuenum quadrupedũ mẽbra elixa & deuorata

Ad flammulam.

MATTHIOLI

Bubulum lac à uomitu, & clystere, potum.
Oleum { *Amygdalinum dulce* / *E' pineis nucleis* / *Papaueris semine* / *Ex Indica nuce* } *potum.*

Lini

Semen { Lini, Maluæ, Althææ, Psyllij, Cydoniorum } spissamenta pota.

Pinguia carnium iura hausta.

Halicacabi baccæ deuoratæ.

MATTHIOLI

Ad urticæ semen.

Medicamenta omnia quæ scyllæ noxæ resistunt.

Malorum cydonioru͂ sem. contusa, & ex calida aqua pota.

MATTHIOLI

Ad dracunculi semen.

Butyrum crudum recens haustum.

Hordeaceæ farinæ pulticula additis saccharo, penidijs, amygdalino oleo, aut recenti butyro.

Pinguia carnium iura hausta.

MATTHIOLI

Ad rhododendrum.

Fænugræci decoctum potum.

Dactyli deuorati.

Viticis semen, aut folia, aut eorum decoctum potum.

Caricæ ex melle, aut iulapio sumptæ.

Defructum potum.

Pinguia omnia deuorata.

Diacastoreum potum duarum drachmarum pondere.

Iuniperi baccæ pari pondere potæ.

MATTHIOLI

Ad azadaracht.

Theriaca Andromachi, Mitridatis antidotum, Antidotum nostrum } ex uino pota.

Medicamenta omnia quæ nerio conueniunt.

MATTHIOLI

Ad uomicas nuces.

Butyrum copiosè deuoratum à uomitu.

Vinum meracum copiosum additis pipere, pyrethro, lauri baccis cinnamomo, & castoreo à uomitu epotum.

Ea omnia quæ opij noxam superant.

MATTHIOLI.

Ad sanguinem menstruum.

Margaritæ drachmæ pondere ex aqua melissophylli potæ.

Balneum tepentis aquæ.

Theriaca Andromachi drachmæ po͂dere ex fumariæ aqua quotidie pota.

Viperei pastilli scrupuli pondere hausti.

MATTHIOLI

Ad fel Leopardi.

Antidota quę napello epoto, & uipereis morsibus auxiliantur.

Antidotus Auicennæ è lemnia terra. Vide lib. 6. comm. de taurino sanguine.

MATTHIOLI

Ad uiperum fel.

Butyrum decoctum potum

Theriaca Andromachi, Mithridatis antidotus, Viperei pastilli, Antidotum nostrum, Moschum. Ambarum, Diamoschum. Diambarum } a uomitu sumpta.

Oleum nostru͂ de scorpionib. cordi, & arterijs sepe inunctu͂.

Quinta essentia nostra libr. 6. in præfatione descripta.

MATTHIOLI

Ad canis piscis fel.

Butyrum bubulum cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo potum.

Oleum odoratum quodlibet corpori uniuerso illitum.

MATTHIOLI

Ad cati cerebrum.

Terra lemnia ex oleo pota, & uomitione reiecta semel in septimana.

Diamoscum quotidie sumptum horis quatuor ante cibum.

Moschu͂ per sese semiscrupuli po͂dere ex uino pluries potum.

MATTHIOLI

Ad uenenum caudæ cerui.

Butyrum bubulum potum & uomitione reiectum.

Smeragdi pulnis semiscrupuli pondere à uomitu ex uino potum.

Pistacia & ponticæ nuces in cibis largius deuoratæ.

Oleum è citri semine pressum, toti corpori illitum.

Theriaca Andromachi duaru͂ drac. pondere ex uino pota.

Oleum nostrum de scorpionibus cordi & arterijs inunctu͂.

Antidotu͂ nostrum magnu͂ in præfatione. 6. lib. descriptum.

MATTHIOLI

Ad quadrupedum quorundam sudorem.

Butyrum siue oleum potum, & uomitione reiectum.

Vinum cum rosaceo à citata uomitione potum.

Rharbarbarum semidrachmæ pondere sumptum addito fossitij salis momento.

Theriaca ex terra lemnia Auicennæ.

MATTHIOLI

Ad castoreum malum.

Butyrum bubulum, Aqua mulsa } pota & uomitione reiecta.

Diamoron, Limonum succus, Citrij mali succus } a uomitu cum saccharo potus.

Coriandri semen tostum duarum drach. pondere haustum.

MATTHIOLI.

Ad plumbi scobem.

Antidota omnia quæ ad argenti spumam faciunt.

MATTHIOLI

Ad ferri scobem, & scoriam.

Lac recenter mulsum potum.

Medicamenta ualenter aluum soluentia ab epoto lacte sumpta.

Butyru͂ tam diu potu͂ quousq; intestinorum dolores ceda͂t.

MATTHIOLI.

Ad lapidem magnetem.

Auri scobes in tenuissimum puluerem trita & pota.

Smeragdi puluis potus nouem diebus.

Lac, & amygdalinum oleum clystere infusum.

MATTHIOLI.

Ad æris squamam.

Mulsa pota, & uomitione reiecta.

Balneum ex hyrcorum capitu͂, & cochlearum iure paratu͂

Menthæ succus potui datus.

Rosaceum calidum uentriculo inunctum.

Acori radices trium drachmarum pondere potę.

Lemnia terra drachmæ pondere ex uino albo hausta.

Corallium rubrum drachmarum duarum pondere ex uino ebibitum.

MATTHIOLI.

Ad æruginem.

Medicamenta, & antidota omnia quæ ad æris squamam conferunt.

MATTHIOLI

Ad risagallum.

Medicamenta, & antidota omnia quæ argenti uiui sublimati, arsenici, & æruginis noxæ aduersantur.

Amygdalinum oleum toti corpori illitum.

Violaceum iulapium ex ptissana hordeacea potum.

Oleum è pineis nucleis & Indica nuce pressum selibrę pondere potum.

Antidota omnia quæ cantharidibus conueniunt.

MATTHIOLI

Ad elleborum album.

Mulsa cum butyro pota, & uomitione reiecta.

Nymphææ flores duarum drachmarum pondere poti.

Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI.

Ad elleborum nigrum.

Absinthium in uino potum.
Anisi semen bibitum.
Nardus Indica unà cum castoreo pota.

Caseus recens / *Mel* / *Butyrum* / *Pinguia* / *Passum*	*in cibis sumpta.*

Lemnia terra ebibita.
Theriaca Andromachi.

MATTHIOLI

Ad euphorbium.

Butyrum potum.
Oleum amygdalinum.
Pinguia omnia.

Aqua	*Solani hortensis* / *Violarum* / *Nymphææ*	*pota.*
Seminis	*Maluæ* / *Althææ* / *Psyllij* / *Cidoniorum malorum* / *Lini*	*mucago pota.*

Lac acidum.
Caphura ex aqua rosacea bibita.

Punicorum malorum uinum / *Anguria.* / *Cucumis* / *Cucurbita* / *Malorum acidorum succus* / *Ptissana hordeacea*	*glacie refrigerata & in sumpta.*

Citri semen ex uino heleni potum.

MATTHIOLI

Ad turpetum & tithymalos.

Antidota omnia quæ ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi ex uino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit.
Mumia sepulchrorum drach. pondere ex meraco hausta.

MATTHIOLI.

Ad scamonium.

Lac a quo demptum fuerit butyrum potum.
Cotoneorum malorum succus bibitus.
Rhois succus potus.
Ribis vulgaris, vinum haustum.

VENENORVM

MATTHIOLI.

Ad colocynthidem.

Antidota omnia ad euphorbium facientia.
Bubulum lac, & butyrum recens potum.
Lemnia terra frequenter pota.
Smaragdi puluis pluries haustus.
Theriaca Andromachi deuorata.

MATTHIOLI.

Ad cyclaminum.

Lauri baccæ duarum drachmarum pondere potæ.
Gentiana hausta.
Nigrum piper in potu sumptum.
Theriaca.
Lemnia terra.

MATTHIOLI

Ad thymelæam & chamelæam.

Antidota omnia quæ ad euphorbium faciunt.
Theriaca Andromachi.
Lemnia terra.
Rosaceum serapium ex hordei ptissana potum.
Origanum tostum potum.

MATTHIOLI

Ad bryoniam.

Antidota omnia quæ ad euphorbium conueniunt.
Theriaca ex uino hausta in quo helenium incoctum fuerit.

MATTHIOLI.

Ad elaterium.

Theriaca Andromachi ex baccarũ lauri decocto, aut melle drachmarum duarum pondere pota.
Menthæ succus ebibitus.

MATTHIOLI.

Ad aquam frigidam.

Piper potum.
Creticum uinum potum.
Antidotum nostrum.
Quinta essentia nostra.

MATTHIOLI

Ad uini læsiones.

Vomitus excitatio.
Brassicæ succus potus.
Acetum testiculis adhibitum.

MATTHIOLI

Ad carnes & pisces refrigeratos.

Ea quæ ad maleficos fungos ualent.
Vini optimi & odorati potus admisto cidoniorum succo.
Lemnia terra cum agallocho, & mastiche hausta.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM FACVLTATES, QVAE CORPORI DECOREM praestant, ex Dioscoride.

DECORIS

DIOSCORIDIS
Ad alopeciam.

MYRRHA *cum ladano, & uino myrteo illita.*
Harũdinũ corticũ cinis ex aceto inũctus.
Ladanum cum uino, myrrha, & myrteo oleo admotum.
Myrti baccarum succus illitus.
Nucum iuglandium putamen combustum, tritumque, & impositum.
Nucum auellanarum crematarum cinis ex ursino adipe perunctus.
Erinacei terrestris corij cinis ex liquida pice illitus.
Leporinum caput crematum ex vrsino adipe.
Ranarum crematarum cinis ex liquida pice.
Murium stercus combustum ex aceto.
Vrsinus adeps illitus.
Caprarum fimus ex aceto.
Raphanus tritus ex loliacea farina admotus.
Brassica cum sale confricata.
Betæ recentia folia cruda illita.
Asphodeli radicum cinis impositus.
Cæpa confricata.
Alij cinis ex melle illitus.
Sinapi illitum.
Nasturtium confricatum.
Cyclamini succus inunctus.
Ranunculi folia, & radices illitæ paruo temporis spatio.
Aloe ex uino.
Abrotoni cinis ex raphani succo, aut cicino oleo.
Laserpitij liquor cum pipere ex aceto.
Nymphææ radix ex pice.
Cynoglossæ folia ex uetere suillo adipe.
Adiãtum illitum cum susino, aut myrtino oleo, aut hyssopo, aut uino.
Thapsiæ succus inunctus.
Rubigo ferri illita.
Sandaracha ex resina.
Alcionium tertium exustum inunctum.
Cortex naxia illita.
Hippocampi cremati cinis ex liquida pice, aut axungia, aut amaracino unguento.
Caprillarum vngularum cinis ex aceto inunctus.

MATTHIOLI.

Conorum cupressi, & mulorum unguium cinis oleo myrtino exceptus & illitus.
Vlmi radicum decoctarum mucago illita.
Persici nuclei contusi.
Abrotoni cinis cum oleo raphanino, aut sicyonio illitus.
Lilij radix ex adipe, & oleo.
Oleum è colocynthide illitum.

MATTHIOLI.
Ad capillorum defluuium.

Conorum cupressi, & mulorum unguium cinis, ex myrtino oleo illitus.
Vlmorum radicum mucago illita.
Humor defluens è medulla dissectæ tiliæ.
Ladanum inunctum.
Syluestris oliuæ oleum.
Rhois foliorum decoctum ex lixiuio paratum.
Viperinæ senectæ cinis inspersus.
Murinum stercus ex aceto illitum.
Cæpa affricta.

DECORIS.

Abrotoni cinis cum oleo ueteri, aut lentiscino illitus.
Oleum è colocynthide illitum.
Myrti baccarum uinum illitum.
Myrobalana omnia, & præsertim flaua quouis modo usurpata.

DIOSCORIDIS
Ad pilos auellendos.

Oleum in quo decocta fuerit scolopendra marina inunctũ.
Lepus marinus per se, & cum marina urtica tritus, & appositus.
Salamandræ cinis ex oleo.
Hederæ lachryma illita.
Dryopteris radix trita, & post sudorem inuncta.
Aqua è uiridibus uitium sarmentis igne incensis emanans admota.
Auripigmentum illitum.
Cyperus babilonicus illitus.

MATTHIOLI
Ad pilos retardandos.

Oleum hyoscyaminum.
Cicutæ succus illitus.
Hyoscyami succus inunctus.

DIOSCORIDIS
Ad capitis furfures.

Salicis foliorum, & decoctum corticis in lotionibus.
Myrti baccarum succus illitus.
Fel taurinum cum nitro, & cimolia inunctum.
Humana urina inueterata admota.
Adiantum in lixiuio decoctum.
Fœnum græcum in lotionibus.
Malua ex urina humana.
Betæ decoctum admotum.
Allij cinis ex melle.
Bulbi cum cremato nitro illiti.
Lilij cremati radix ex melle.
Alumen cum eruo ex pice.

MATTHIOLI

Euonymi baccæ in lixiuio decoctæ.
Syluestris oliuæ oleum.
Pomata illita.
Oleum amygdalarum amararum.
Lupini farina confricata.

DIOSCORIDIS
Ad rufandos capillos.

Ligustri folia trita, & in radiculæ succo macerata & illita.
Lycium illitum.
Loti ligni decoctum in lotionibus admotum.
Vini fex cremata ex lentiscino oleo tota nocte illita.

MATTHIOLI
Ad crispandos capillos.

Asphodeli radices deraso capiti affrictæ.
Castanearũ echinorum cinis deraso capiti ex melle illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad denigrandos capillos.

Cupressi folia trita ex aceto.
Rhois decoctum admotum.
Mori folia trita ex aceto.
Gallæ aceto, aut aqua maceratæ illitę.
Palmæ corticis decoctum admotum, & subinde detersum.
Myrti foliorum decoctum in lotionibus.
Acaciæ succus illitus.
Ilignæ radicis cortex ex aqua coctus, donec mollitus conta-

bescat, tota nocte illitus.
Hederæ corymbi illiti.
Saluiæ decoctum sæpius inspersum.
Rubi folia admota.
Sory illitum.

MATTHIOLI

Rhois folia in lixiuio decocta.
Eruinæ siliquæ priusquam indurescant cum sale suisq; folijs contritæ, & illitæ.
Oleum è colocynthidis fructu illitum.
Ophris in capitis perfusionibus addita.

DIOSCORIDIS
Ad pediculos, & lendes necandos.

Cedria illita.
Myricæ decoctum perfusum.
Mel inunctum capiti.
Betæ decoctum perfusum.
Allium cum origani decocto potum.
Hederæ lachryma illita.
Staphis agria admota.
Sandaracha ex oleo inuncta.
Alumen ex aqua.

MATTHIOLI

Euonymi baccæ in lixiuio coctę.
Hederæ gummi illitum.
Hyssopum cum oleo inunctum.
Albi ueratri radix in lixiuio decocta.
Argentum uiuum extinctum & cum butyro inunctum.
Piper in puluerem tritum & ex saliua illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad prohibendam solis adustionem.

Albumen oui inunctum.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI.

Melopeponis / *Anguriæ* } *pulpa illita.*
Seminis maluę, altheę, psyllij, & cydoniorum malorum mucago illita ex recenti butyro.
Vlmi folliculorum liquor inunctus.
Vuæ præmaturæ succus illitus.

MATTHIOLI
Ad remorandam canitiem.

Syluestris oliuæ oleum inunctum.

DIOSCORIDIS
Ad faciei nitorem.

Vlmi liquor in folliculis contentus illitus.
Mastiche illita.
Lupinorum farina illita.
Raparum syluestrium semen admotum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus & inunctus.
Polygonatum illitum.
Glans vnguentaria ex urina illita.
Ricini semen impositum.
Vitis syluestris acini illiti.
Argenti spuma elota, inuncta.
Alcyonium primum, & secundum admotum.
Chia terra imposita.
Crocodili terrestris fimus illitus.

MATTHIOLI

Caphura circumlitionibus addita.
Eadem cum chrysocolla trita & ex melle illita.
E' limoniorum succo stillatitia aqua.
Cochlearum terrestrium stillatitia aqua.
Fabacea farina.
Aqua stillatitia ex phasiolis, & quibusdam alijs, uide in phasiolorum commentario lib.2.cap.101.
Lupini decoctum perfusum.
Aqua stillatitia ex melopeponibus & alijs multis. uide lib. 2.cap.128.in comment.
Ari radicum stillatitia aqua, uel earum succus insolatus, & cum eiusdem ari stillatitia.
Primulæ ueris florum succus illitus.
Verbasci florum & polygonati radicum dilutum per elambicum distillatum.

MATTHIOLI
Ad colorem conciliandum.

Cicer in cibis sumptum.
Agaricum drachmæ pondere potum.
Hyssopum manducatum, bibitumve.
Chia terra illita.
Cerasi gummi illitum.
Caricæ in cibis sumptæ.

MATTHIOLI
Ad pustulas sanguineas.

Caphura unciæ pōdere cum pari sulphuris portione trita, additis myrrhæ thurisq; cuiusq; quaternis drachmis, & aquæ rosarum libra, in uitreo uase per dies decem insolata & deinde illita.
Fraxini stillatitia aqua.
Tamarindorum pulpa deuorata frequenter.
Vinum è fragis illitum.
Verbasci florum stillatitia aqua addito caphuræ momento.

DIOSCORIDIS
Ad faciem derugandam.

Cacalię grana post excusum florem prodeuntia, trita, & cum cerato illita.
Bryoniæ radix cum eruo, creta chia, & fœno gręco illita.
Chia terra admota.

MATTHIOLI

Myrrhæ oleum frequenter illitum.
Myrrha suffita ex candenti patella.
Conorum pineorum recentium stillatitia aqua faciei admota.
Ari radicum stillatitia aqua illita, uel insolatus ex radicibus succus.
Primulæ ueris florum succus illitus.
Verbasci florum & polygonati radicum stillatitia aqua, addito limonio succo.

DIOSCORIDIS
Ad cutis uitia in facie.

Sabinæ decoctum perfusum.
Conchulæ Indicæ cinis admotus.
Glans ungentaria trita ex urina.
Cancrorum fluuiatilium cinis illitus.
Narcissi radix cum semine urticę ex aceto.
Ricini semen admotum.
Vitis syluestris acini illiti.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua uel melle illita.
Bryoniæ radix per se, & cum eruo, creta chia, & fœno græco admota.
Alcyonium primum, & secundum impositum.

MATTHIOLI.

Resinæ lariceę aut terebinthinę stillatitia aqua addito oleo è uini fęce parato.
Pomata illita.
Aqua è succo limoniorum parata uitreo alembico.
Oleum ex ouorum uitellis.
Oleum è tritico.
Auenę farina in aceto decocta.
Fabacea farina.
Lupini decoctum affusum.
Rapi syluestris semen illitum.
Lapati acuti aqua stillatitia, & quorundam aliorum. lib.2.cap.108.in comment.
Erucæ semen cum melle inunctum.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Dracunculi radix contusa & illita.
Boni Henrici succus cum aceto illitus.
Ari radicis stillatitia aqua uel insolatus earum succus illitus.

Gentianæ

Gentianæ stillatitia aqua illita.
Pseudomelanthij semen in farinam tritum & melle illitũ.
Scabiosę succus cum crysocollæ farina, & caphuræ momento illitus.
Vinum quod è fragis elicitur.
Primulę veris florum succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum, & foliculorum decoctum potum.

DIOSCORIDIS.
Ad ionthos, & uaros.

Myrrha illita cum melle, & cassia odorata.
Porri folia cum Rhoe obsoniorum admota.
Cepæ succus cum sale appositus.
Bulbi per se, & ex oui uitello.
Pulegium ex cera.
Sory ex aqua.
Alcyonium primum, & secundum admotum.

MATTHIOLI.

Aqua è succo limoniorum vitreo alembico parata.
Aqua è lapathi acuti radicibus, & alijs nonnullis parata. uide libro 2. cap. 108. in comment.
Centaurij minoris decoctum adhibitum.
Scabiosæ succus cum chrysocollę farina, & caphuræ momento illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad cutis faciei uitia à sole contracta.

Iridis Illiricæ radix cum elleboro admota.
Cinnamomum ex melle.
Costi radix cum aqua vel melle illita.
Amygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum admotum.
Fici lac inunctum.
Cochlearum tum caro, tum testa simul crematæ ex melle.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Lini semen illitum.
Orobi farina imposita.
Sisymbrium inunctum.
Bulbi cremati cum alcyonio impositi.
Hederæ decocta folia ex uino.
Chamæleonis nigri radix.
Alyssum concisum ex melle.
Melia terra inuncta.
Cyclamini succus illitus.

MATTHIOLI

Thus cum lacte illitum.
Melopeponum } *pulpa illita.*
Anguriæ }
Vuæ immaturę succus ex lacte humano illitus.

DIOSCORIDIS.
Ad lentigines delendas.

Iridis Illyricæ radix cum albo veratro admota.
Casia ex melle illita.
Costus ex aqua, & melle.
Sanguis leporinus calens inunctus.
Tritici farina ex aceto mulso.
Raphanus cum loliacea farina admotus.
Brassicæ semen inspersum.
Sisymbrium tritum, & impositum.
Allij cinis ex melle.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Bulbi ex melle, & aceto.
Nigella confricata.
Galbanum cum nitro ex aceto.
Alyssum concisum ex melle.
Narcissi radix cum vrticę semine ex aceto.
Ricini semen illitum.
Vitis sylnestris acini liniti.
Bryonię radix cum eruo, fœnogræco, & creta Chia.
Adarces imposita.

MATTHIOLI

Laricę resinę stillatitia aqua addito oleo ex uini fæce parato.
Nux myristica illita.
Mustelæ fel ex melle, & ari farina illitum.
Oleum ex ouorum uitellis.
Rapi sylvestris semen.
Hordei farina, ex aceto, & melle subacta.
Auenæ farina in aceto decocta, & illita.
Fœnigræci farina, cum sulphure, & nitro apposita.
Fabacea farina.
Lupinorum decoctum affusum.
Sij succus illitus.
Aqua stillatitia è lapathi acuti radicibus & aliorum nonnullis. uide libro 2. cap. 108. in commentario.
Melopeponum pulpa affricta.
Dracunculi radix illita.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.
Gentianæ stillatitia aqua illita.
Centaurij minoris succus, aut decoctum.
Menthæ græcæ succus illitus.
Pseudomelanthij seminis farina ex melle illita.
Securidacæ vtriusque seminis farina ex melle.
Scabiosæ succus cũ chrysocollæ farina, & caphurę momẽto.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.
Scrophæ lac perfusum, & plena manu illitum.

DIOSCORIDIS.
Ad næuos.

Alcyonium illitum.

MATTHIOLI.

Auenæ farina in aceto decocta, & illita.
Lupinorum decoctum affusum.
Centaurij minoris decoctum
Argenti spuma ex aceto decocta & illita.

DIOSCORIDIS
Ad totius corporis nitorem.

Mastiche inspersa.
Vlmi liquor in folliculis conclusus illitus.
Butyrum inunctum.
Crocodili terrestris fimum illitum.
Peponis succus cum eius semine, & farina in sole siccatus ex aqua.
Bryoniæ radix inuncta.
Cyclamini succus inunctus.

MATTHIOLI.

Caphura illita.
Fabacea farina.
Aqua è vulnerato Betulæ caudice distillans illita.
Aqua è limoniorum succo parata vitreo alembico.
Fabarum stillatitia aqua. vide lib. 2. cap. 101. in comment.
Sinapi aqua subactum, & cuti affrictum.
Ari radicum stillatitia aqua, vel insolatus earum succus.
Gentianæ aqua stillatitia.
Verbasci florum stillatitia aqua.

DIOSCORIDIS
Ad cicatrices delendas.

Asininus adeps inunctus.
Fabarum farina cataplasmatis indita.
Ranunculi folia, & radices illitę.
Calamintha ex uino decocta admota.
Cucumeris sylnestris radix trita, & inspersa.
Glans vnguentaria cocta in aceto cum nitro adhibita.
Bryonię radix cũ eruo, creta Chia, & fænogræco admota.
Chrysocolla illita.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI

Erucę semen tritum cum felle bubulo illitum.
Ceruina medulla.
Opobalsamum.
Oleum Myrrhę.
Oui recentis dum aßatur sudor.

Caphura

Caphura cum chrysocolla trita, & medulla bubula illita.

DIOSCORIDIS.

Ad uitiligines.

Cochlearum terrestrium testæ crematæ, & illitæ.
Leporinus sanguis inunctus.
Sepiæ crematæ cinis admotus.
Fabarum farina inspersa.
Lupinorum farina imposita.
Betæ cruda folia illita.
Chondrillę radix, & folia ex melle, & nitro trita ex aqua.
Dracunculi maioris radix ex melle.
Asphodeli radicis suc. inũctus, cõfricata prius sub sole cute.
Cæpe succus in sole inunctus.
Alij cinis ex melle.
Piper cum nitro impositum.
Capparis radix trita ex aceto.
Argemone siccata, tusaq; cum nitro, & uino sulphure admota.
Telephij folia cum hordeacea farina ex hydrelæo sex horis admota.
Gentianæ radicis succus inunctus.
Chamæleonis nigri radix cum sulphure illita.
Ruta cum uino pipere, nitroq; confricata.
Libanotis semen ex acerrimo aceto.
Lilij cremata radix ex melle.
Nymphææ radix ex aqua.
Rubiæ radix ex aceto.
Althææ semen tum recens, tum siccum tritum ex aceto, in sole inunctum.
Anchusæ radix ex aceto.
Narcissi radix cum urticæ semine ex aceto.
Bryonia cum eruo, creta Chia, & fœnogræco illita.
Glans unguentaria ex aceto decocta cum nitro imposita.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Ricini semen illitum.
Veratrum nigrum ex aceto.
Sulphur quoquo modo admotum.
Alcyonium primum, & secundum inunctum.

MATTHIOLI

Conorum cupressi decoctum affusum.
Tamarindorum pulpa in potionibus addita.
Aqua è limoniorum succo parata vitreo alembico.
Oleum ex ouorum uitellis.
Lupinorum decoctum.
Rapi syluestris semen.
Aqua è lapathi acuti radicibus & alijs nonnullis. vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta illita.
Mentha græca adhibita.
Chamæleonis nigri radix cum aceto trita, & illita.
Securidacæ vtriusque seminis farina melle excepta.
Scabiosæ succus addito chrysocollæ, & caphuræ momento.
Xyridis succus illitus.
Verbasci florum stillatitia aqua.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS

Ad lychenas, & impetigines.

Pini, & piceæ cortex illitus.
Lentisci foliorum decoctum fotu adhibitum.
Cupressi folia cum polenta illita.
Rhamni folia admota.
Lignorum marcor inspersus.
Nasturtij semen admotum.
Rhaponticum ex aceto illitum.
Veratrum nigrum ex aceto illitum.
Glans vnguentaria cum lotio imposita.
Vitis viniferæ gummi cum nitro illitum, loco tamen prius perfricato.
Sulphur ex terebinthina resina.
Sal ex oleo, & aceto perfrictum.
Alcyonium primum, & secundum impositum.

Adarces illita.
Pix liquida inuncta.
Thus inspersum.
Aethyopicæ oleę lachryma inuncta.
Pruni arboris gummi illitum.
Ficulneum lac cum polenta illitum.
Mel cum alumine decoctum illitum.
Propolis inuncta.
Triticeus recens panis ex muria.
Loliacea farina cum sulphure ex uino.
Cicer cum hordeo ex melle.
Lapathi cuiusque radices in aceto decoctæ loco prius scarificato, & nitro confricato, appositæ.
Nasturtium ex melle impositum.
Allij cinis ex melle illitus.
Sinapi ex aceto linitum.
Chamæleonis nigri radix ex aceto cocta, & inuncta.
Ruta cum alumine ex melle.
Laserpitij liquor ex aceto.
Glutinum in aceto solutum inunctum.
Cucumeris syluestris radix trita, & inspersa.
Tithymali characiæ lac illitum.
Bryonię radix cum Eruo, creta Chia, & fœnogræco illita.
Aqua maris fotu adhibita.

MATTHIOLI

Pix cum melle, illita.
Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Oleum ex ouorum vitellis inunctum.
Rapi syluestris semen.
Saliua humana affricta a ieiunijs.
Aqua è lapathi radicibus & alijs nonnullis. uide li. 2. cap. 108. in comment.
Plantaginis recentia folia trita, & illita.
Asphodeli radix ex aceto decocta & imposita.
Gentianæ stillatitia aqua fotu vsurpata.
Mentha illita.
Menthæ Græcæ succus impositus.
Marrubij folia ex aceto.
Securidacæ vtriusque seminis farina ex melle illita.
Scabiosæ maioris radices decoctę, & potę quadraginta diebus, & earundem radicum puluis quotidie drachmę pondere ex sero haustus.
Xyridis succus illitus.
Lupulorum decoctum potum.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS

Ad papulas.

Lac omne potum tum crudo melle, admixta, aqua, & exiguo sale.
Serum lactis potum.
Acetum applicatum.
Butyrum illitum.
Vrina humana inueterata adhibita.
Lupinorum farina admota.
Cyclamini succus adhibitus.
Pulegij decoctum corpori pefusum.
Ruta cum cera & myrteo oleo cataplasmati indita.
Staphis agria illita.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Rubigo ferri illita.
Alumen cum melle adhibitum.
Cinnabaris, idest sanguis draconis adhibitus.
Fornacæ testæ tostæ admotæ.

DIOSCORIDIS

Ad alphos & cutis maculas.

Thapsiæ succus cum melle illitus.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Narcissi radix cum semine vrticę ex aceto.
Lotus syluestris cum melle perunctus.
Cucumeris syluestris puluerizata radix imposita.
Ricini semen illitum.

Vitis

Vitis syluestris acini liniti.
Bryonia cum eruo creta Chia, & fœnogræco illita.

MATTHIOLI.

Lupinorum decoctum fotu adhibitum.
Rapi syluestris semen.
Aqua è laphati, & aliorum nonnullorum radicibus. Vide lib. 2. cap. 108. in comment.
Melopeponum pulpa affricta.
Cæpa cruda affricta.
Ari radix elixa & cum farina fabacea defruto subacta.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Centaurij minoris decoctum fotu adhibitum.
Verbasci florum stillatitia aqua illita.
Lupuli florum decoctum potum.

DIOSCORIDIS
Ad psoram.

Staphis agria trita ex oleo illita.
Bryoniæ semen inunctum.
Aqua marina fotu adhibita.
Glans vnguentaria in aceto cocta.
Sal illitum.

MATTHIOLI.

Lupinorum decoctum affusum.
Rapi syluestris semen illitum.
Florum, & folliculorum lupuli decoctum potum.

DIOSCORIDIS
Ad scabiem.

Cardamomum ex aceto illitum.
Oleæ virentis, & accensæ sudor manans illitus.
Ficulneum lac illitum.
Erinacei marini testa cruda testave cũ alijs mista & illita.
Hippocampi marini cremati cinis liquida pice, aut axungia, aut amaracino vnguento coactus, & capiti iuunctus.
Vrina humana inueterata.
Serum lactis potum.
Cicer cum hordeo & melle.
Lupinorum farina.
Argemone siccata, tusaque cum nitro in balneo confricata.
Hirundinaria minor confricata.
Chamæleonis nigri radix addito exiguo atramento sutorio, cedrinoq; liquore, & axungię pauco linita. Quinetiam sulphure, & alumine mistis.
Glans vnguentaria cum lotio linita.
Origani decoctum corpori perfusum.
Quinquefolij radix decocta linitaq;.
Potamogeton valet pruritui imposita.
Lotus syluestris cum melle peruncta.
Veratrum nigrum linitum cum cera, pice, & cedrino oleo.
Stimmi cum cera, & exigua cerussa.
Alumen cum aqua aspersum aduersus pruritum.

MATTHIOLI.

Terebinthina resina illita.
Iuniperi cineris lixiuium è uino paratum.
Oliuæ syluestris oleum.
Aqua in marcescentium quercuum cauitatibus reperta.
Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Poma Adami per mediũ secta, sulphuris pulueris aspersa, subq; calẽti cinere calefacta, & scabiosis mẽbris affricta.
Nucum iuglandium oleum vetus.
Fœnogræci farina cum nasturtij semine aceto excepta.
Asphodeli radices ex aceto elixæ, & illitæ.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Scabiosæ decoctum & eius succus in vnguentis additum.
Xyridis succus illitus.
Eupatorij vulgaris et Fumariæ è caprino sero decoctũ potũ.
Eupatorij eiusdem succus cum aceto & sale.
Boraginis vulgarisq; buglossi decoctum ex uino, aut aqua paratum haustum.
Buglossi vulgaris radix trita & ex aceto illita.
Lupulorum florum, & folliculorum decoctum potum.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS
Ad lepram Græcorum.

Fel taurinum cum nitro, & cimolia terra.
Vrina humana addito nitro fota.
Iuniperi cortex crematus ex aqua illitus.
Fraxini cortex crematus ex aqua.
Vlmi folia concisa ex aceto.
Aethiopicę oleæ lachrima illita.
Resina { Terebinthina, Larigna, Abiegna } cum ærugine, chalcantho, & nitro illita.
Ficulneum lac cum polenta.
Triticei furfures ex acerrimo aceto elixi.
Hordei farina ex aceto acerrimo, & hydræleo.
Lolij farina cum sulphure ex uino & aceto.
Lapathi cuiusque radices, loco prius scarificato, & nitro confricato admotæ.
Brassica concisa cum polenta adhibita.
Veratrum nigrum ex aceto.
Allij cinis ex melle.
Sinapi ex aceto.
Bryoniæ semen illitum.
Nasturtium ex melle.
Anchusæ radix ex aceto.
Ranunculi folia, & radices apposita.
Melanthij semen admotum.
Cucumeris agrestis radix in puluerem aspersa.
Glans vnguentaria cocta in aceto, cum nitro.
Thapsiæ succus inunctus.
Scammonia in aceto decocta illita.
Vitis viniferæ gummi admotum, loco tamẽ prius nitro perfricto.
Aerugo cum nitro ex terebinthina resina.
Alumen cum brassica, & melle coctum.
Sulphur ex resina & terebinthina, & aceto.
Sal ex oleo, & aceto feruefactum.
Alcyonium primum, & secundum illitum.
Adarces imposita.
Melia terra illita.

MATTHIOLI

Tamarindorum pulpa frequenter deuorata.
Chamæleonis nigri radix ex aceto trita, & illita.
Ellebori nigri dilutum bibitum.
Senæ foliorum dilutum potum.
Polypodij radicum decoctum haustum.
Fumariæ succus ex sero caprino diutius potus.
Viperei pastilli, ex Melissophylli succo poti.
Myrobalanorum nigrorum, chebuloruumq; decoctum pluribus diebus haustum.

MATTHIOLI
Ad morbum gallicum.

Myricæ radicum decoctum potum.
Guaiacum lignum, & eius decoctum.
Guaiaci uinum. quære li. 1. comment. de ebeno.
Radicis { Chinæ, Zarzeparillæ } decoctum potum.
Buxi ligni decoctum.
Pruni syluestris rad. decoctum & nonnullorum aliorum ad eos qui oris exulceratiõe laborant. uide libr. 1. comment. de pruno.
Asarinæ decoctum potum.
Eringij nouellorum foliorum stillatitia aqua.
Dictamni albi radices quotidie drachmæ ponderis ex Guaiaci decocto potæ.
Aspleni decoctum bibitum.

MATTHIOLI
Ad obesos extenuandos.

Cancamum potum.
Fraxini semen.
Acetum frequenter potum.

DIOSCORIDIS
Ad pruritum.

Ficulneum lac admotum cum polenta.
Sulphur ex nitro.
Sal ex oleo,& aceto perfrictum.
Alumen cum aqua aspersum.

MATTHIOLI

Beta nigra in aqua decocta & illita.
Boni Henrici succus ex aceto illitus.
Senæ decoctum vel dilutum potum.
Eupatorij vulgaris,& fumariæ decoctum potum.
Lupuli florum & folliculorum decoctum potum.
Serum lactis haustum.

DIOSCORIDIS.
Ad elephantiasim.

Erinacei terrestris exiccatum corpus in cibis sumptum.
Cedria inuncta.
Cochlearum terrestrium cinis illitus.
Salamandra alijs frequentibus medicamentibus admixta.
Fel { Capræ syluestris / Hircinum } inunctum.
Calamintha in cibis sero lactis superposito.

MATTHIOLI

Myricę radicum decoctum,& cum passis vuis epotum.
Viperina caro deuorata.
Viperei pastilli insumpti.
Veronica mas.
Eupatorij vulgaris,& fumariæ succus simul potus.
Ellebori nigri dilutum ebibitum.

DIOSCORIDIS.
Ad alarum tædia.

Myrrha cum liquido alumine illita.
Myrti foliorum arentium farina inspersa.
Cardui radix cataplasmatis more adhibita.
Alumen linitum.

MATTHIOLI

Asphodeli radices cum hyoscyamo feruefncta pice liquida exceptæ,& illitę.
Alumen ex uino affrictum.
Absinthium recens appositum.

DIOSCORIDIS
Ad clauos, callos, & verrucas.

Salicis corticis cinis admisto aceto maceratus, & illitus.
Smaridis piscis saliti crematum caput.
Lacertæ concisum caput.
Ouillum fimum ex aceto.
Mel cum alumine decoctum.
Cicerum grana tot, accipe, quot sunt porri, & singulis granis singulas tāge verrucas, deinde liga grana cicerum in linteolo,& post tergū proijce,& hoc nō fiat nisi noua luna.
Heliotropij semen linitum.
Scilla cremata peruncta.
Ranunculi folia,& radices.
Dipsaci radix in uino decocta,tusa, & imposita.
Nigella ex vetere vrina imposita,loco prius scarificato.
Laserpitij liquor cera præmollitus impositus scarificatione prius facta.
Clinopodium diebus aliquot potum.
Chamæsyces rami triti,& impositi.
Vitis sarmentorum viridium incensorum emanans aqua illita.
Aerugo imposita.

MATTHIOLI

Saligni corticis cinis,aceto maceratus,& impositus.
Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem semen tribus diebus drachmæ pondere insumptum ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus,& impositus.

Chelidonij maioris succus illitus.
Verbasci succus tam florum quàm foliorum illitus.
Chantarides tritæ & ex fermento illitæ.

DIOSCORIDIS
Ad acrochordonas,thymos, & myrmecias.

Mali pun ici vinum adhibitum.
Lac ficulneum cum adipe circa adiacentem carnem illitū.
Thus ex aceto, & pice illitum.
Ruta cum pipere,uino,& nitro affricta.
Cicer cum hordeo,& melle.
Ranunculi folia,& radices.
Dipsaci radix trita in uino decocta.
Tithymali characiæ succus,& lac illitum.
Chamesyces rami triti,& impositi.
Heliotropij semen linitum. Quin & heliotropium minus.
Vitium viniferarum sarmentorum viridium incensorum emanans aqua illita.
Sal cum seuo uitulino illitum.

MATTHIOLI

Saligni corticis cinis ex aceto impositus.
Cichorium verrucarium in acetario deuoratum.
Eiusdem semen drachmæ pondere potum ante nocturnum decubitum.
Ranunculus tritus,& impositus.

DIOSCORIDIS
Ad labiorum rimas.

Adeps { Anserinus / Gallinaceus } illitus.
Lycium admotum.

MATTHIOLI.

Terebinthina larignaq; resina.
Fagi folia.
Oleum ex ouorum uitellis.
Pomata illita.
Oleum è tritico.

DIOSCORIDIS.
Ad sudorem ciendum.

Ferulæ semen ex oleo impositum.
Onobrychis ex oleo inuncta.
Mel heraclium quodam anni tempore deuoratum.
Fici maturæ comesæ.
Sinapi in cibum sumptum.

MATTHIOLI

Succinum album ex uino potum.
Au rantiorum & limonum flornm stillatitia aqua pota.
Quinta essentia nostra in comment. de uino descripta vnciæ pondere hausta.

DIOSCORIDIS
Ad sudorem compescendum.

Bulbi comesti.
Sulphur confricatum.
Gypsum / Morochthus lapis / Samia terra } admota.

MATTHIOLI

Syluestrium oliuarum oleum illitum toti corpori.
Myrteum oleum.
Cyperi radicum / Nardi Indicæ / Rosarum syluestrium } puluis affrictus toti corpori.

DIOSCORIDIS.
Ad extergendam cutim.

Cyclamini radix inuncta.

MATTHIOLI

Rapi syluestris semen.
Ari radix elixa cum fabacea farina defruto subacta.
Gentianæ stillatitia aqua.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM VIRES, QVIBVS EXTVBERANTES IN CORPORE HVMORES VOMITV, & alui deiectione excernuntur, ex Dioscoride.

EXPELLENTIVM MEDICAMENTORVM.

DIOSCORIDIS.
Ad bilem educendam.

IRIS Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite pota.
Thlaspi semen potum.
Aloe hausta.
Absinthium potui datum.
Tragorigani decoctum bibitum.
Lychnidis sylvestris semen drachmarum duarum pondere potum.
Androsæmi semen duarum drachmarum pondere haustũ.
Veratrum nigrum per se datum, aut ex scammonia cum salis drachma.
Pycnocomi radix duarum drachmarum pondere ex aqua mulsa.
Centaurium minus decoctum deuoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale.
Thapsiæ succus in aqua mulsa potus.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris sylvestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophae succus oboli pondere potus.
Ricini triginta grana purgata trita hausta.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Mercurialis ius potum.
Lathyris grana sex aut septem cum ficis aut palmulis in catapotio deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij succus drachmæ vnius, aut quaternum oboloru pondere haustus ex aqua mulsa, vel pura.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata cum duabus absinthij partibus adiecta chamelæa, una cum hydromelite.
Thymelææ viginti granorum pars interna bibita.
Folia { Sambuci / Ebuli } olerum more cocta
Apios, scilicet inferior radicis pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite potum.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa bibita.
Cynocrambe decoctum haustum.
Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma vna, vel altera, cum mulsa bibita.
Pityusæ radix drachmarum duarum pondere cum mulsa hausta, seminis verò drachma, & succi cum farina subacti cochlearium in catapotio.

MATTHIOLI

Asarum & asarina.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Manna ex senæ diluto pota.
Spinæ infectoriæ baccæ, & syrupus ex earum succo paratus.
Tamarindorum pulpa.
Pruna.
Sebestena.
Zyzipha.
Nasturtij semen denariorum decem pondere ex aqua potum.
Thlaspi semen acetabuli mensura haustum.
Agaricum, Rhabarbarum, Centaurium minus, Aloe, Sena, Gratiola, Myrobalani flaui, Frangula } hausta.

DIOSCORIDIS.
Ad pituitam eijciendam.

Iris Illyrica drachmarum septem pondere ex hydromelite
Mandragoræ succus duorum obolorum pondere potus.
Veratrum nigrum per se datum, vel cũ scammonia cum salis drachma.
Lycij indici semen cyathi dimidij mensura potum.
Vlmi crassior cortex in uino, aut aqua frigida unciatim potus.
Gallinaceorum senescentium ius Diosc. modo paratum haustum.
Cyclamini radix ex hydromelite pota.
Scilla cum melle cocta pota.
Hyssopi decoctum ex aqua, melle, & ruta potum.
Thymum cum sale, & aceto haustum.
Sphondilij semen potum.
Ammoniacum drachmæ pondere bibitum.
Daphnoides folium recens, vel aridum potum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere ebibitus.
Epithymum potum cum melle.
Bryoniæ succus cum aqua mulsa.
Cnici seminis succus cum mulso, vel iure gallinaceo.
Magnes totum trium obolorum pondere cum mulsa.
Centaurij minoris decoctum deuoratum.
Parthenium siccatum cum aceto mulso, aut sale potum.
Clematidis alterius semen tritum potum.
Sesamoides tritum datum.
Cucumeris sylvestris radicis succus, & cortex sesquioboli pondere bibitus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta trita epota.
Tithymalorum omnium succus binis obolis in posca potus.
Lathyris grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Peplus in hydromelitis cyatho potus.
Scammonij succus drachmæ vnius, aut quaternum oboloru pondere haustus ex aqua pura vel mulsa.
Chamelææ folia in catapotijs deuorata, cum duabus absinthij partibus, adiecta chamelæa vnà cum hydromelite.
Thymelææ viginti granorum pars interior bibita.
Folia { Sambuci / Ebuli } olerum more cocta.
Apij inferior pars deuorata.
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite.
Filiculæ aridæ farina aqua mulsa inspersa hausta.
Cynocrambæ decoctum bibitum.
Pityusæ radix duarum drachmarum pondere cum mulsa, & seminis drachma, succi verò cum farina subacti cochlearium in catapotio exhibita.

Heliotropij decoctum ex aqua potum.
Agarici drachma vna, aut altera, cum mulsa pota.

MATTHIOLI.

Iridis radicis succus potus.
Asari decoctum aut dilutum potum, & præsertim ex caprillo sero paratum cum nardo & hydromelite.
Asarina ex mulsa pota, aut oxymelite.
Cassiæ solutiuæ pulpa.
Cnicinum oleum potum.
Manna ex senæ diluto pota.
Spinæ infectoriæ baccæ, & earum succus.
Cyclaminus.
Dracunculus.
Agaricum.
Rhabarbarum.
Aristolochiæ vtriusque radix.
Centaurium minus.
Aloe.
Gratiola.
Sena.
Myrobalani, Chepuli, Empellici, & Bellerici.
Frangula.

DIOSCORIDIS

Ad atram bilem pellendam.

Mandragoræ succus potus duorum obolorum pondere ex mulso.
Gallinaceorum senescentium ius Dioscoridis modo paratum haustum.
Epithymum ex melle haustum.
Serum lactis potum.
Origanum siccum acetabuli mensura potum ex mulsa.
Pulegium bibitum.
Elleborum nigrum haustum.
Spartium epotum.
Alypum mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumptum.

MATTHIOLI

Sena & eius decoctum vel dilutum, & vinum ex ea paratum. Vide comment. eius lib. 3. cap. 70.
Myrobalani nigri.
Ellebori nigri dilutum potum.

DIOSCORIDIS

Ad uomitum ciendum.

Thlaspi potum bilem rubeam educit.
Mandragora pota atram bilem.
Thapsiæ lacteus succus in mulsa bibitus.
Tithymalorum succus cum aqua mulsa binis obolis potus.
Apij superior pars deuorata.
Spartij flores, & semina in mulsa pota.
Anagyris semen commanducatum.
Betonicæ radices ex hydromelite potæ, pituitam eijciunt.
Papaueris spumei semen in mulsa acetabuli mensura potũ.
Staphidis agriæ grana quindecim in mulsa data.
Silybi radicis drachma potæ.
Glans vnguentaria cum hydromelite.
Narcissi radix cocta, esta, seu bibita.
Ricini grana triginta hausta.
Raphani cortex ex aceto mulso potus.
Tithymalorum omnium succus potus.
Aes vstum cum hydromelite bibitum.

MATTHIOLI.

Napi semen ex oxymelite & tepenti aqua potum.
Atriplicis semen potum.
Ricini semen.
Lathyris semen haustum.
Asari radicum puluis ex oxymelite potus.
Stibium nostrum quinque granorum pondere ex rhodosaccharo sumptum.

DIOSCORIDIS

Ad aquam intercutem educendam.

Cyclamini radix ex hydromelite hausta.
Polij decoctum bibitum.
Hippophæsti succus trium obolorum pondere potus.
Hippophais succus oboli pondere potus.
Ricini grana triginta pota.
Lathyris cuiusque grana sex, aut septem in catapotio cum ficis, aut palmulis deuorata.
Sambuci } folia olerum more cocta.
Ebuli }
Empetrum in iure aliquo, aut hydromelite haustum.
Cynocrambe decoctum potum.
Asarum bibitum.
Lactucæ syluestris succus in aceto mulso potus.
Trifolij radix drachmarum duarũ pondere in uino bibita.
Tithymalorum succus bibitus.
Thymelææ viginti granorum pondere pars interna bibita.
Vitis syluestris radix feruefacta in aqua in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota.
Squamma æris ex aqua mulsa hausta.
Mercurialis decoctæ ius potum.

MATTHIOLI.

Iridis radicum succus potus.
Persici flores in acetarijs deuorati.
Brassicæ marinæ succus cum rhabarbaro sumptus.
Frangula.
Elaterium bibitum.
Rhabarbarum } in potionibus additum.
Agaricum }
Stibium nostrum deuoratum quinque granorum pondere.
Turpetum in potionibus additum.

DIOSCORIDIS.

Ad aluum emolliendam, citandamque.

Cerasia recentia manducata.
Pruna in cibis sumpta.
Siliquæ deuoratæ.
Fici maturæ deglutitæ.
Lac ficulneum potum.
Chamarum piscium ius potum.
Vnguis odoratus ebibitus.
Raphanus comestus.
Beta alba deuorata.
Blitum comestum.
Rumicis cuiusque decoctum potum. Quin & ipsa herba decocta deuorata.
Malua in cibo sumpta.
Atriplex manducatum.
Brassica leniter feruefacta comesta.
Lentis decorticatæ decoctum primum haustum.
Asparagorum cauliculi in cibum accepti.
Cucurbitæ integræ feruefactæ expressus succus potus.
Gingiber quoquo modo sumptum.
Peucedanum.

Scillæ siccæ cochlear unum, aut alterum ieiunis datum.
Androsæmi semen tritum potum.
Helxines foliorum succus haustus.
Papaueri erratici semina acetabuli pondere, ex mulsa aqua pota.
Cynoglossi decoctum haustum.
Chamæsices rami decocti, & in cibum sumpti.
Bryoniæ cauliculi recentes cocti, & in cibum deuorati.

MATTHIOLI

Cassiæ solutiuæ pulpa deuorata.
Amygdalinum oleum potum.
Manna ex iure sumpta.
Laricea resina deuorata.
Pruna Damascena, & Vngarica ex iure, aut uino decocta.
Sebestena iure macerata, & deuorata.
Iuglandes cum garo à ieiunis sumptæ.
Maluæ folia, vel teneri eius cauliculi decocti, & ex oleo & aceto deuorati.
Atriplicis coctæ esus.
Beta alba & eius succus.
Asparagi in cibo sumpti.
Betæ albæ succus libræ ponderis infusus.
Eiusdem decocta radix sale aspersa & subposita.
Hieracij succus ex posca duorum obolorum pondere.
Senæ decoctum, vel dilutum, aut eiusdem vinum. Parandi rationem habes in comment. proprio li. 3. c. 70.
Bellis recens in catapotijs deuorata vel ex iure decocta.
Vuæ passæ ante prandium deuoratæ.

FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. PRIMVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

Præfatio Dioscoridis.

QVANQVAM, amicissime Aree, complures non veterum modo, sed recentiorum quoque, de medicamentorum compositione, viribus, atque probatione scripserunt; nobis tamen nec vanum, nec à ratione abhorrentem impetum animi ad hoc opus incessisse, tibi ostendere tentabimus. propterea quòd eorum nonnulli absolutum nihil ediderunt, alij plurima, vt ex narratione acceperant, scriptis tradiderunt. Siquidem Bithynus Iolas, & Heraclides Tarentinus, omissa prorsus herbarũ tractatione, rem ipsam paucis perstrinxerunt. neque verò omnes illi de metallicis quicquam rebus, aut odoramentis memoriæ prodiderunt. Crateuas autem herbarius, & Andreas Medicus, qui cæteris diligentius hac in parte versati videntur, radices multas apprimè vtiles, herbasque aliquas haudquaquã adnotatas reliquerunt. Veruntamen priscorũ subscribere oportet sententijs: quos, etsi pauca ipsis referantur accepta, magnam tamen impendisse diligentiam constat. Iunioribus minus assentiendum: è quibus est Iulius Bassus, & Niceratus, & Petronius Niger, & Diodotus, Asclepiadæ omnes, qui medicinalem materiam vernaculam, cognitamq; vulgò, dignam censuerunt, quæ ab ipsis literis exactè mandaretur: & vt medicamentorum vires, probationesque cursim complexi, sic nullo experimento eorum effectus colligentes, inani verò reddendarum causarum studio verba studentes, alia interdum pro alijs scriptitando, † rem in acceruum, congeriemque controuersiarum extulerunt. Siquidem qui inter eos egregius habetur Niger, euphorbium nascentis in Italia chamelææ succum esse contendit: androsæmonq; eandem herbam cum hyperico esse: quinetiam aloen in Iudæa fossilem nasci: & pleraque his similia falsò exponit, quæ prorsus veritati refragantur. Quibus cõiectura colligi potest, ea non oculata fide, sed narratione potius ab alijs accepisse. In ordine præterea ijdem ipsi aberrarunt, partim eorum discrepantes, nullaq; cognatione coniunctas vires collidentes: partim per elementa literarum scripta in ordinem digerentes, quò facilius memoriæ mandarentur, genera & eorum effectus à sua cognitione disiungẽtes. Nos verò ab ineunte, vt ita dicam, iuuenta, iugi desiderio cognoscendæ materiæ allecti, multis regionibus peragratis (nec enim nescis nos militarem vitam exegisse) tuo hortatu commentationem in sex libros contulimus. Quod opus tibi dicamus, Aree, animi gratitudine obsequentes, ob eum quo nos prosequeris affectum. Etenim natura cùm in omnes eruditione excultos, tum vero in eos, quibus cum tibi eiusdem artis necessitudo intercedit, pronus ad amicitiam esse soles, in nos etiã aliquantò peculiarius. Enimuero non paruum præbet tuæ probitatis argumentum, optimi viri Licinij Bassi singularis erga te amicitia: quam vnà nobiscum degentes nouimus, cùm mutuam inter vos beneuolentiam æmulatione dignam intueremur. Admonitum autem te velim, eosq; qui in hosce commentarios incidẽt, ne in verbis facultatem nostram æstimeris, sed potius adhibitam rebus cum peritia curam. Etenim plurima visu ipsi exactissimè cognouimus: quædam etiam ex ea, de qua inter omnes conuenit, historia percunctationeq; rerum apud singulos vernacularum, diligenter accepimus. Dabimus igitur operam, vt differenti ab alijs ordine tradito, genera singularum medicinarum, viresq; describantur. Quòd autem necessaria sit medicamentorum doctrina, nemo est ferme qui ignoret: quòd ea & toti arti coniuncta sit, vniuersisq; eius partibus efficax administret auxilium. Quare per medicamentorum compositiones, atque misturas, & facta in morbis pericula extendi, & incrementum capessere potest, plurimùm conferente singulorum medicaminum cognitione. Quinetiam vernaculam, familiaremque materiam complectemur, vt perfecta sit, quæ à nobis relinquetur, doctrina. Verùm in primis curam impendere oportet, vt suis temporibus singula & demetantur, & recondantur. certè pro horum ratione, medicamenta aut valent viribus, aut euanido nulloque munere funguntur. Serena igitur cœli constitutione demetenda sunt. magni siquidem refert inter colligendum, si uel squalores, vel imbres infesti sint: quemadmodum si loca, in quibus prodeunt, cliuosa, & ventis exposita sint, & perflata, frigidaq; & aquis carentia: in his enim locis vires eorum longè validiores intelliguntur. Contrà, quæ in campestribus, riguis, & opacis, cæterisq; locis à vento silentibus enascuntur, plerunque degenerant, & minus viribus valent: multoque magis, si non suo tempore, nec opportunè colligantur, aut si per imbecillitatem intabuerint. Neque ignorandum, hæc sæpe, pro peculiari loci natura, aut anni clementia, maturius, aut serius adolescere nonnulla propria vi hyeme florent, & folia pariunt: quędam bis anno florifera. Quare cui in animo est horum peritiam assequi, necesse est eum prima germinatione solo emergentibus adultis, & senescentibus adesse. Nam qui pullulanti herbæ duntaxat adstiterit, adultam cognoscere non potest: neque qui adultam tantùm inspexerit, nuper erumpentem noscet. Quo fit, vt propter mutatam foliorum faciem, caulium proceritates, florum seminisque magnitudinem, & id genus alias peculiares notas, nonnulli, qui olim has rerum

varietates non perſpexerunt, magno in errore verſentur. Quæ cauſa etiam nonnullis ſcriptoribus impoſuit, qui herbas quaſdam, verbi gratia, gramen, quinque folium, & tuſſilaginē emittere florem, fructum, & caulem negant. Ergo qui ſæpius ad viſendas herbas, & earum natales ſe contulerit, earum cognitionem maximè conſequetur. Scire etiàmnum conuenit, ſola ex herbaceis medicaminibus veratri genera, nigrum, inquam, & candidum, multis edurare annis: reliqua à trimatu inutilia. Quæ verò fruticoſa ſunt, ſicut ſtœchas, triſſago, polium, abrotonum, ſeriphum, abſinthium, hyſſopum, & alia id genus ſemine prægnantia demetantur. Flores quoq; antea, quàm ſponte ſua decidāt. Fructus autē, vt maturi decerpantur, neceſſe eſt: & ſemina, vbi ſiccari cœperint, priuſquàm defluant. Herbarum ſuccus, & foliorum elici debet, germinantibus tum primum cauliculis. Lac, & lacrymæ excipiantur, inciſo per ſummum adoleſcentiæ vigorem caule. Radices, & liquamenta, corticesve ut recondantur, eximere cōuenit, cùm herbæ ſuis folijs exuuntur. ſiccantur etiam expurgatæ inibi, locis aſperginem non redolentibus: ſed quæ luto, aut puluere ſunt obſitæ, aqua elui debent. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, arculis tiliaceis, nullo ſitu obductis, reponātur. Nonnunquā charta, aut folijs ſemina, ut perennent, aptè inuoluūntur. Liquidiſq; medicaminibus denſior materia, argentea, vitrea, aut cornea conuenit. Fictilis etiā, ſi modo rara non ſit, accōmodatur: & lignea præſertim è buxo: ſed ænea vaſa ocularijs medicamentis, liquidisque, & omnibus ijs, quæ aceto, pice liquida, aut cedria componuntur. Adipem autem, & medullas ſtagneis uaſis recondi conuenit.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVANTVM oporteat Medicos omnes, qui legitimum in arte nomen ſibi comparare ſtudent, ſimplicium quorumcunq; medicamentorum, quæ medicinæ vſui competunt, cognitionem, ac facultatem ſenſibus exactè conſequi, non modò hac præfatione declarat Dioſcorides Anazarbeus in hac materia cæteris facilè princeps; ſed id quoq; poſt Dioſcoridē admirabili doctrina pluribus in locis memoriæ prodidit grauiſſimus auctor Galenus: qui hac in re præ ceteris Dioſcoridem ſecutus (vt eius luculentiſſima monumenta paſſim atteſtantur) in ſimplicium medicamentorum viribus, ac facultatibus indagandis, relicta (hoc etiam ipſe fatetur) Dioſcoridi hiſtoriarum palma, omnes, qui in hac materia ſcripſerunt, longè admodum ſuperauit. Quippe tanta animi propenſione oblectationeq́; cognoſcēdorum ſimplicium captus fuit (ſciebat enim non poſſe ritè ſe dici medicum ſine eorum ſcientia) vt nullo magni laboris metu, nullis periculis deterritus, in Lemnum, Cyprum, Syriam nauigauerit, atq; alias plurimas peragrauerit regiones, ea demū cauſa, vt quæ legitima & ſyncera, quæq́; ſpuria & adulterata eſſent medicamenta, certò dignoſcere poſſet. Quapropter lib. III. de medic. comp. per genera ita ſcriptum reliquit. Hinc enim puto bonæ indolis iuuenes incitatum iri, vt medicamentorum materiam cognoſcant, ipſimet inſpicientes, non ſemel aut bis, ſed frequenter: quoniā ſenſibilium rerum cognitio ſedula inſpectione perficitur. cuius rei euidentiſſimū eſt iudicium, quòd gemini per omnia ſimiles eſſe nobis videantur, differentes autē ijs, qui ipſos inſpicere conſueuerunt. Itaq; herbarum, fruticum, & arborum materiam, priuſquàm è terra eximantur, contemplari pulcherrimum eſt, dum fructus videlicet futuri ſunt, dum eduntur, dum augeſcunt, & dum vigent. Hæc ſiquidem continua eorum ſpeculatio docebit te, quando potiſſimùm ipſos cōmodè decerpas, ac in ſiccis domunculis repoſitos cuſtodias. Vos ergo admoneo, amici, vt in hoc quoq; me ſequamini, ſi artis opera pulchrè obire volueritis. Nouiſtis enim, quomodo ex omni natione præſtantiſſima quotannis mihi afferantur medicamēta, eo quòd perditi illi omnigenarum rerū coemptores (Græci ῥωποπώλας vocant) varijs modis ea contaminant. Præſtiterat forſan non hos ſolùm, ſed multò magis etiā mercatores, qui illa aduehunt, incuſare, atq; his multò magis ipſos herbarios. item nihil minus eos, qui radicum liquores, ſuccos, fructus, flores, & germina ex montibus in vrbes conferunt: hi ſiquidem omnium primi in eis dolum exercent. Quiſquis igitur auxiliorū vndiq; copiā habere volet, omnis materiæ ſtirpium, animaliū, & metallorum, tum aliorum terreſtriū corporum, quæ ad medicinæ vſum ducimus, expertus eſto, vt ex eis & exacta, & notha cognoſcat. Niſi enim hoc modo inſtructus ad præſentis operis præſidia veniat, verbotenus quidem medendi methodum ſciet, opus verò nullum ipſa dignum perficiet. Et primo de antidotis: Medicus autem (inquit) omnium ſtirpiū, ſi fieri poteſt, peritiam habeat, conſulo: ſin minus plurium ſaltem, quibus frequenter vtimur. Earum genera quiſquis toto ætatis illarum diſcurſu nouerit, multis in partibus orbis terrarū reperiet, vt ego in Italia multis in locis inueni: quæ nec quando pullulant, nec quando creſcunt, nouerunt iſti, qui ſiccas ſtirpes tantummodo cognoſcunt. Hæc Galenus. Ex quibus ſatis medicis omnibus perſpicuum eſt, non poſſe quenquā ſine certa ſimplicium medicamentorū cognitione, nec morbis ratione mederi, neq; artem recta methodo exercere, nec niſi fortuna quadā, vel naturæ ipſius robore ægros ſanare. Neq; enim vllo pacto eis adſtipulandum cenſeo (vt medicorū pleriq; faciunt, & ij ſæpe, qui primas ſibi deferri exiſtimant) qui compoſitis tantùm officinarum medicamentis, ipſisque admodum vulgaribus contenti ſunt. Nam cùm ſatis ſibi fore perſuadeant, ſcire Diacatholicum omnes in vniuerſum humores deijcere, Deiectorium è ſucco roſarum flauam bilem, Diacnicum pituitam, Diaſenam, & Catapotia ex cæruleo atram bilem, Coccia caput et cerebrum expurgare; ſicuti, quæ Lucida nuncupant, oculis, & quæ ex hermodactylis dicuntur, ac quæ Fœtida vocantur, arthriticis eſſe peridonea, nihil vltra requirunt; quin potius ſcire negligunt, è quibus ea ſimplicibus componantur medicamentā, & an ijs eæ inſit vires, quæ ſuis nominibus pollicentur. an ſimplicia, quibus conſtantur, legitima ſint an ſpuria, ſyncera an adulterata, recentia an exoleta, ſicca an humore, vel ſitu corrupta, an ſuo tempore, & opportunè decerpta, ſole ſiccata an vmbra, an igne, vt ſæpius in temporalis anguſtia officinis fieri ſolet. Neque vnquam animaduertunt, quòd deiectorijs medicamentis, quæ noſtro æuo parantur ad bilem deijciendam, ſæpe Scammonium lacte tithymalorū, ac pityuſa adulteratum, magno ægrorum detrimento immiſcent. Ijs verò, quæ pituitam ducunt, ſæpe legitimi Turpeti loco, modò pityuſæ, modò thapſiæ, modò pæoniæ radicum cortices imponunt. quæ impoſtorum mangonio ita Turpetum referunt, vt non ſeplaſiariorum modò, ſed etiam medicorum quorumcunque qui rem plantariam profitentur oculos ſæpenumero fallant, niſi fraus guſtu, & legitimi Turpeti ſcrutinio, & collatione deprehendatur. In Catapotijs deinde, quæ ex hermodactylis vocāt, ephemerū Colchicum legitimi hermodactyli vice, in Fœtidis verò cicutæ ſemen pro agreſtis rutæ ſemine, quorum vtrunq; mortiferum eſt medicamentorum, omnes inijciunt. Adde præter hæc, quòd ſæpenumero medicamenta ex ijs ſimplicibus cōponunt, quæ ætate exoleta, nihil viribus præſtant. quo fit, vt penitus euanida, ac inualida reperiantur. Quod etſi quandoque malitia, ac propria artificum impoſtura fiat; id tamen plerunq; accidit, ex ipſorum tum incuria, tū etiam imperitia. nam pauci, vel potius nulli habentur pharmacopolæ (eos ſemper excipio, qui ſimplicium hiſtorias amplexantur) qui ſuppoſititijs,

Galeni nauigationes; vt legitima cognoſceret ſimplicia.

Medicamēta adulterabantur etiam Galeni tempore.

Sine ſimplicium cognitione manca eſt medendi ratio.

Officinarum lapſus.

stitijs, ipsisq; innumeris non vtantur simplicibus. Nanque asaro vtuntur pro bacchare, vrbana Loto pro sertula Campana, colutea pro sena, acoro odorati calami vice, cypero pro galanga, hieraicio pro sonchio, spondylio pro acantho, chondrilla pro cichorio, agresti lactuca pro intubo, ophioscorodo pro scordio, quibusdam arborum lacrymis pro succino, thapsia pro turpeto, pice pro pissasphalto, resina larigna pro abiegna, & legitima terebinthina, phyllitide pro aspleno, obscuris quibusdam radicibus pro meo, peucedano, & costo. Ad hæc laccam ex brasilio & cocco infectorio confectam pro cancamo vsurpant. Rhodium oleastrum pro agallocho, ossa & carnem humanam pro mumia, macim pro macere, chartam pro papyro, crespinum (sic enim vulgò vocant aculeatam quandam plantam) pro oxyacantha, conuoluulum, siue læuem smilacem pro ligustro, agrestium prunorum succum pro acacia, succum verò baccarum ligustri, & periclymeni pro lycio, cancros pro gammaris, ranunculum pro coronopo, saponariam vulgò dictam pro struthio, carduum, quem benedictum nominant, pariterq; chamæleonem album pro leucacantha, parthenium pro artemisia, cotulam fœtidam appellatam pro parthenio, canis testiculos (sic enim radices quædam nominantur) pro satyrio, polium pro chamæpity. Cadmia præterea officinis ferè omnibus pompholygem genuinã mentitur, ærugo æris florem, æris squama stomomatis (quod chalybem dictum putamus) squamam, sandyx minium, terra quædam mangonizata sphragidem lemniam, salnitrum nitrum, & aphronitrum. Alia denique plura, ac diuersa simplicia medicamenta sunt, quæ vbique locorum apud varias nationes, huius, vel illius uice nulla penitus ratione indifferenter subijciuntur, ubi tum prauum, tum spurium sibi iandiu uendicant usum. quę, ne uerbosius rem hanc prosequi videamur, silentio prætermittenda censemus. Hæc autem pluribus in locis non euenirent, si medici omnes ueram, & exquisitam simplicium rerum doctrinam consequerentur. quam maximè, & iure consequi deberent. Quippe materiæ huius peritiam assecuti, & errorum cognitionem nacti, ne seplasiarij in eiusmodi uersarentur erroribus obstarent: neque eis ulla unquam medicamenta cõfici permitterent, nisi sibi prius perspectis, cognitis, ac probatis simplicibus, quę in ipsis componendis expetuntur. Dent itaq; iam operam imperiti, vt huiusce materię cognitionem exactè consequantur. quandoquidem artifici nihil quidem execrabilius, ac turpius esse potest, quàm suæ artis subiectum, & instrumenta ignorare. Quod sanè vnicuique medico usu euenire comperimus, qui non modò alienis utitur misturis, sed nec simplicia quidem, nec eorum facultates nouit. Proinde scitè a Galeno dictum est lib. VII. & VIII. de compo. medic. secundum locos, quòd non poterit is, ex quo ordine eiusdem generis medicamentorum compositum sit, cognoscere, num ex mollissimo, an vehementissimo, aut medio, aut alio aliquo inter hunc, & alios intermedio, qui singulorum simplicium potestatem exactè antea non perceperit. Verumtamen nemo in hac materia se peritum euadere cõfidat assidua tantùm librorum lectione, etsi eos quidem grauissimi conscripserint auctores, nisi sæpius ad visendas stirpes se contulerit, & quòd à pręceptore in herbarum agnitione diu exercitato, digiti demonstratione prius fuerit doctus, ac oculorum sensu, gustatuq;, uarijs anni temporibus omnia hæc diligenter omni ex parte perpendant. Id enim, cùm maximè perpẽdisset Galenus (vt sexti libri de simplicium med. facul. præfatione legitur) inquit. Equidem non possem non accusare & illos quoq;, qui primi herbarum formas scriptis docere sunt conati, cùm melius existimem ab ipso præceptore oculis discere, ac non adsimilari ijs, qui ex libris prodeunt gubernatores. nam sic & verior, & manifestior esset doctrina, non herbarum modò, & fruticum, arborumq;, sed & aliorum omnium medicaminũ. Verùm enimuero si omnino libris est opus, quis adeò miser est, ut præteritis scriptis Dioscoridis, Nigri, Heraclidis, Crateuæ, & aliorum innumerorum, qui in arte ipsa consenuerunt, libros grammaticos scribentes, incantationes, transformationes, & decanorum, demoniorumq; herbas sacras perferat? Et libro primo de alimentorum facultatibus: Optima (inquit) illa doctrina est, quæ viua voce traditur. neq; enim quisquam ex libro nauclerus, aut alterius artis artifex euadit. In hoc nanq; comparati sunt libri, vt nobis sint eorum, quæ ante didicimus, monumenta, non vt rudes & ignari per illos doctrinam perfectam assequamur. Quòd si qui sint, qui præceptoribus careant, veruntamen, ijs, quæ luculentè, ac copiosè sunt scripta (qui nobis scribendi mos est) diligenter incumbere, magnum ij fructum capient, præsertim si eadem relegere identidem non grauentur. Et primo de antidotis: Quòd si nullo (ait) monstrante ex libri alicuius lectione, quales sunt commentarij Heraclidis, Crateuæ, Dioscoridis, aliorumq;, quorundam in simplicium medicaminum cognitionem peruenire aliquis uelit, longè maiore ipsi opus est inspectione, ut exactè singularum medicinarũ uirtutes, ac uitia dijudicare sciat. Nam qui simplices medicinas diuendunt, tam callidè illarum quasdam concinnant adulterantq;, vt etiam exercitatissimos in eis decipiant. Quare idem Gal. lib. IX. de simpl. medic. facultatibus in diphrygis mentione ita scriptum reliquit. Adyciam huic, qui de illo habetur, sermoni, rem non modò de diphryge scitu vtilem, sed & de Lemnia sphragide, & pompholyge, & opobalsamo, & lycio Indico. Nam etiamnum adolescens didici hæc ita præparare, vt à veris natiuisq; nihil differre uiderentur. Erat autem qui me docebat ingenti mercede, homo curiosissimus, non in his tãtùm, sed & alijs similibus. Itaq; in Lemnum, in Ciprum, in Palæstinam Syriam eo studio nauigaui, ut medicamentorum istorũ cuiusq; multam copiam, quæ in omnem uitam meam, satis foret, reponerem. Sed & Lycium Indicum cum aloe Indica id tẽporis commodum accipere contigit, cùm à Palæstina iter reflecterem: cùm persuasum haberẽ, eo quòd à camelis cum tota sarcina aductum esset, proculdubio id esse Indicum: quòdq; adulteratum haud nosci ab ijs, qui portassent, posset, propterea quòd materia, ex qua id præparatur, illis in locis haud nasceretur. Porrò satius uisum est mihi illegitimorum compositiones haud quaquam adscribere, vtpote cum homines scelerati in lucro ponant talia posse discere. Nec enim necessarium est cum uerorum ac germanorum notis ac indicijs, adulterandorum nosse compositiones, cùm nihil ad ea discernenda conferant: imò optem, si queam, quæ à maioribus me perperam conficiendorum atq; adulterandorũ medicaminũ proditæ sunt compositiones, omnes prorsum delere atq; extirpare. hactenus Galenus. Ex cuius verbis manifeste percipi potest, ex libris duntaxat non posse in simplicium agnitione peritum fieri quenquam, etiam si in ipsis stirpium imagines uirentibus persimiles omni exquisito artificio fuerint adiectæ. Siquidem (ut hac in præfatione scribit Dioscorides, & locis iam citatis asserit Galenus) qui in stirpium historia peritissimus euadere cupit, illum quidem uiuas omnium plantas non semel tantùm, sed diuersis anni tẽporibus inspicere oportet. Quandoquidem plantæ ipsæ folia aliàs exhibent, cùm prima germinatione emergunt, aliàs cum adolescunt, & caulem edunt, aliàs vbi flores erumpunt, & aliàs ubi siccescentes maturum gestant semen. Videmus enim apertè populum nigram, sicuti ricinum, per initia folia explicare rotunda, quæ tamen post tempus huic platani, illi uerò triangulari sectione laciniata visuntur. Sed contrà hederæ euenit. quippe huic prima statim iuuẽta triquetra folia insunt, quæ uetustiora iam facta quadantenus rotundantur. Sisymbrij aquatici foliũ cùm primùm erumpit, rotundũ est, cùm verò adoleuit, in erucæ modum laciniatur. Lepido, & nasturtio folia primo exortu circinata, ac circunquaq; apij ferè modo laciniata emergunt: at cùm pubescunt, prælonga oleaceis similia euadunt. Quo etiam modo hortense nostrum vulgò petroselinum uocatũ cum suis ludere cernimus. Lathyris amygdalinis folijs caulem uestit, quæ in cacumine ita prioris formæ obliuiscuntur, ut in aristolochiæ, aut hederæ folia degenerent. Nouellus acanthus folio lactucæ longiore uirescit erucæ incisuris diuisio: at senior effectus quędã circa totũ caulem folia promit tã crebra, acuta, implicita, densa, ac minuta, vt nucamenti speciẽ quandam referant. Sunt & aliæ nonnullæ, quæ has foliorum mutationes per tẽpora ostendunt, quarũ

Officinarum abusus & ignorantia.

Simpliciũ peritiam nemo potest adipisci ex librorũ lectione.

Herbarũ formę descriptę parum conferunt.

Scripta quorũ cõmendet Galenus.

Simpliciũ peritia à præceptoribus, nõ ex libris comparatur.

Impostores quandoq; et peritos decipiunt.

Stirpes folia immutantes.

Stirpiũ imagines parũ, uel nihil prosunt ad simplicia dignoscenda.

nomina breuitati consulentes nunc prætereunda censemus. At fieri quidem nequit, vt huiuscemodi stirpiũ variationes ex libris, in quibus figuræ expressæ, atq; etiam coloribus exornatæ habentur, omnes obseruari possint. quandoquidem plantæ ipsæ appictæ ex tot varijsq́; unam nobis duntaxat imaginem repræsentant. Huc etiam illud accedit, quòd ea, quæ picturæ artificio fiunt, etsi ex optimi artificis penicillo emergant, nunquam tamen naturalium rerum lineamenta ad unguẽ referre, ac exprimere queunt, quamuis etiã naturã exactissimè imitetur. Eadẽ ratione putauerim ex cuiuslibet grauissimi auctoris commentarijs, qui stirpium historiam continent, neminem absolutam earum notionem unquam adepturũ esse, quę maximè medicis requiritur. quippe quòd ij suis simplicium monumentis, ac foliorum, caulium, & reliquarum partium historijs, non nisi unam lineamentorum, ac similitudinum enarrationem tradiderint. Quæ tametsi uera sint, nullũ tamen præbent mutationis exemplum, ut sæpe ac sæpius plantis compluribus uarijs totius anni curriculis tum in folijs, tum in caulibus, reliquisq́; particulis euenire comperimus. Quo fit, ut hæc uariandi series nullo alio pacto addisci possit, quàm longa oculorum exercitatione, dum ætate tota plantæ ipsæ solo educatæ uirescunt. Cæterùm ubi scriptores in suis historijs stirpium notas explicant, illi quidem ferè semper similitudinibus utuntur, acorum exempli gratia, xyridem, gladiolumq́; iridi similẽ reddentes: Meon præterea anetho, cyperum porro, asarum hederæ, phu smyrnio, & hoc illi, & illud huic sæpissimè comparãtes. Vnde fieri non potest, quin aliquis, nõ prius perspectis vnà cũ doctissimis ac exercitatissimis præceptoribus plantis quibuslibet, cũ quibus aliæ iussæ tum similitudinem, tum etiam cognationem narrant auctores; & non habita hoc modo earũ ratione, possit unquam ex solis libris cum stirpium imaginibus, uel sine eis editis, in summum & perfectum herbarium euadere. Quamobrẽ etsi stirpium imagines, quæ magno tum pictorum, tum typographorum studio libris excuduntur, inspicientiũ oculos blandè admodum detineant, atque illas prius a nobis cognitas in memoriã reuocent; magni tamen eas esse emolumenti ijs non crediderim, qui uisu & præceptoris auxilio numerosam earundem partem non acceperint prius: quanquam fortasse secus vulgus existimet. Adhibeant igitur curam ij, quibus in animo est rei herbariæ peritiam adipisci, ut in primis uiros huius rei non imperitos sibi præceptores asciscant: deinde ut assuescant per diuersa temporis interstitia, montes adire, ualles, syluas, ac cætera terræ loca, ubi oculis, reliquisq́; sensibus simplicia medicamenta inspicere, & cognoscere valeant. Quos nec pigeat se conferre ad fodinas, ubi metallica & fossilia medicamenta tam diligenter contemplentur, ut legitima quæque deinde ab adulterinis discernere sciant. Neque solùm in fodinis ipsis uersari debent, sed etiam in fornacibus, ubi metalla funduntur. nam ibi & diphrygem, & pompholygem, & spodium, & cadmiam, & argenti spumam, & alia nõnulla dignoscere poterunt: quæ hac nostra ætate factitia, spuria, & adulterata in myropolijs ferè omnibus habentur. Quin & ad magna emporia, luculentissimasq́; ciuitates se conferant, ubi peregrina undique importata veneunt. At certè ridiculi sunt qui inter legendum tum herbas, tum etiam radices, uana ducti religione, quibusdam uerborum, carminum, & suffimentorum superstitionibus uti præcipiunt, quasi uires, & facultates medicamentorũ uerba, & carminũ incantationes infundere, augere, & diminuere ualeant, ut stulti, & superstitiosi falsò credere, & affirmare nõ erubescunt. Quos tamen lib. 6. de sim. med. facul. superius citato acerrimè damnauit Galenus, sic inquiens. Et Pamphilus cũ in modum tractatum de herbis composuit, uerùm is ad fabulas uersus aniles est, simulq́; præstigiaturas quasdam, iunctis nõnullis incantationibus, quas, cùm herbas colligunt, admurmurant. Et sanè utitur ijs πρὸς περίαπτα, idest, ad quę suspenduntur, & ad alias manganeias non solum curiosas, & a medicina alienas, sed etiam falsas uniuersas. Ex hac Galeni sententia omnibus palàm fit, quòd si modò cõmentarios aliquos admittamus, omissis omni ex parte superstitiosis, eos tantùm legere debeamus, atq; in ijs nauare operã, in quibus uera, & exculta simplicium doctrina nitet. Quos presertim posteritati donarunt ij, qui exactã eorum peritiã indefessis laboribus sunt consecuti: inter quos omnium primus est Dioscorides. Ideoq́; iure quidem eodem loco cęteris a Galeno pręfertur, cum inquit. At Pamphilus, is scilicet, qui libros de herbis composuit, planè ex ijs, quę uel ipse scribit, prę se fert grãmaticum, indicatque se nec conspexisse herbas, quas exponit, nec vires earum expertum, sed ijs, qui ante ipsum scripsere, fidem habuisse citra ullam explorationem. Hic sanè libros exscripsit frustrà annexo ad vnamquanque herbam nominum aceruo: deinde etiam exponens, si qua ex homine ferebatur transformatio: tum incantamẽta, & libationes, atq; thymiamata, quę in colligendis illis adhibebãtur, adscribens: necnon & alias huiusmodi præstigiaturas nugaces. At Dioscorides Anazarbensis quinq; libris materiam omnem vtilem absoluit, non herbarum tantùm, sed & arborum, et fruticum, & succorũ, & liquorum: memorans insuper & metallica omnia, & partes animalium. Et mihi utiq; uidetur omnium perfectissimè tractatum de materia medicamentorum confecisse. Nam licet à maioribus multa de illis benè scripta extent, tamen à neminẽ omnium æque de omnibus. Cæterùm quæ scripta reliquit Heraclides Tarentinus, & Cratenas, & Manteas, non in ordine digesta, nec in unum omnia collecta visuntur. quemadmodum illa quæ scripsit Dioscorides. Et primo de antidotis uolumine: Ac de omni quidem (inquit) medica materia sufficienter à Dioscoride quinq; libris traditum est, a quo tibi discedere licet cùm alias omnes notas, tum gustu, olfactuq́; perceptas, quibus maximè probatiora medicamenta a deterioribus cognoscũtur & discernuntur. Hinc ergo auctoritate Galeni satis perspicuum esse potest omnibus medicis, itemq́; seplasiarijs, ad quos potissimùm spectat rei medicæ cognitio, in ea simpl. medicamentorum facultate Dioscoridẽ cæteros excellere, & facilè primas tenere. Quapropter ab ijs præclarissimè ageretur, si eius scripta tantisper legerent ac perlegerent, perpetuoq́; in sinu gestarent, donec eum planè sibi familiarem redderent. et hoc quidẽ eo præsertim tempore facerent, quo à peritissimis præceptoribus uera, ac legitima simplicia tum oculorum, tum gustus, tum olfactus sensibus offeruntur. Quod eò citius ducet illos ad optatum finem, quò magis Dioscoridis præclara scripta castigatissima, & a mendis, quàm plurimis expurgata repeŕient. Quinetiam nostris commentarijs, qui præterea Galeno referunt acceptum ferè quicquid ipse scripsit de simplicium medicamentorum materia, ita dilucidata & illustrata, ut maximam (ni fallor) secum adferant claritatem. Huic igitur soli se dedant, hunc solum sequantur ob iam dictas rationes omnes ij, qui non modò stirpium, sed & reliquorum simplicium medicamentorum doctrinam & facultatem consequi volunt. Ac contrà tum vulgo semper ignaro, tum ijs etiam, qui eo axantiũ ranarum instar, è sordido palustrium aquarum limo caput exerere nequeunt, nugaces, ac penitus detestabiles quorundam libros ubi simplicium, & compositorum materia ab ijs tractatur, qui uix lactucam nouissent, nisi eorum cœnis frequentissima extitisset: pariterq́; vrticam, nisi acerrime tangentes pupugisset. Quorum inscitiam animaduersus Galenus, contra eos locutus esse uidetur lib. VI. de simpl. med. facul. præfatione breuiter & scitè, sic inquiens. Verùm abstinendum est a multis mendacibus, multoq; etiam magis fugiendus est Pamphilus, qui ne per somnium quidem herbas uidit, quarum aggreditur figuras perscribere. nam id genus hominum (quomodo assimilauit eos Heraclides Tarentinus) simillimum est preconibus, qui formam ac notas fugitiui mancipij, licet ipsi non uiderint unquã, præconio tamen publicant. notas enim ab alijs, qui norũt, accipiunt, & ceu cantilenam eas proferunt, ut si fortè, is, quem præconio indicant, adsisteret, agnoscere tamen non possent. Hucusq; Galeni uerba. Quæ longè satis sufficere possunt ad eorum monitionem, qui ad simplicium materiam noscendã per rectum ostium introire cupiunt, & securo totius itineris gressu progredi. Verùm in primis, ut opportunè singula demetantur, nosse oportet tempora, quibus maximè plantæ uiribus ualeant. Quapropter a radicibus initium sumentes, dicimus harum

Vanum & superstitiosum incantationibus uti, dum plantæ effodiuntur.

Dioscorides à Galeno maximè cõmendatur.

Dioscorides in simpliciũ medic. materia primas tenet.

Libri explodendi.

Tempus, quo stirpiũ partes legẽdę sunt.

rum

rum vires, sicut etiam aliarum stirpium, partium, non eodem anni tempore æquè in omnibus reperiri. quandoquidem aliæ hoc tempore, aliæ uerò illo humore prægnantes deprehenduntur. Tametsi nō desint, qui haud quaquam infirmis rationibus innixi, radices è terra eruendas asserant semper autumno, cùm scilicet folia decidunt, & caules cōtabescunt. alij uerò ineunte uere, priusquàm folia concrescant: siquidem hisce temporibus radicibus maior uis inest, quàm cæteris partibus. Sed ut ingenuè in hac re fatear, quid sentiam, crediderim ego omnino maiorem succi ubertatem inueniri in his, quę uere effodiuntur, quippe quòd plantæ nondum caules, folia, neque flores emiserint, a quibus omnis radicum succus exhauritur. Sed & rationi consonum mihi videtur, autumnales radices omnes tum paucioris, tum imbecillioris esse succi, quam uernales, quòd scilicet pauco antè tempore & caules, & folia, & fructus ediderint. Non tamen inficiari uelim, quod quæ uere leguntur, copiosiore, quam par sit, humore redundantes, illoq; longè minus concocto eo, qui in autumnalibus habetur, putredini & corruptioni non sint magis obnoxiæ, præsertimq; si longo asseruentur tempore. Qua re a Dioscoride animaduersa, is sanè iussit stirpium radices effodiendas esse, cùm stirpes ipsæ folijs exuuntur. Quod cùm uarijs anni temporibus eueniat pro natura diuersarum plantarum, curam impendere oportet, ut suo tempore unaquæq; radix integrè, si fieri potest, cum omnibus suis adnatis euellatur, & in ijs locis, atque sub ea cœli constitutione, quam maximè familiarem habent. Porrò radices abunde nutritæ sint oportet, ac omni putredine, & tabe uacantes: non ita tamen, ut præ nimio alimento ex pingui solo, ubi nascuntur, accepto, debitam & humoris copiam, & corpulentiæ metam excedant, neque ut eiusdem alimenti inopia inanes, & rugosæ reddantur. Quòd cùm maximè perspexisset Galenus de iridis radicibus disserens libro primo de antidotis: In vniuersum (inquit) ex omni medicinarum genere illæ radices inutiles habentur, quæ inanes sunt, & rugosæ. Atque illæ quidem deteriores sunt mediocriter nutritis, & mediocrem magnitudinem nactis, quæ crassitudinis modum excedunt, & plus humoris in se continent, quàm illis usu ueniat. Hæc Galenus. Cæterùm ubi radices è terra fuerint exemptæ, primùm quidem tandiu aqua clara elui debent, donec omni undique terra, uel limo penitus abstergantur: mox deradi tum a fibris, tum capillamentis omnibus, quibus uniuersim ferè omnes comantur: postremò siccari eas conuenit omni adhibita cura. Quòd si fuerint quales fœniculi, apij, asparagi, rusci, polipodij, rubiæ, intubi, & consimilium, in umbra, ubi orientales uenti respirent, diligenter siccentur. At omnino cauendum est, ne sole feriantur: quippe quoniam potior earum pars ab eis procuidubio euanesceret, vtpote raris & tenuibus. Verùm enimuero si ex eis fuerint, quæ natura crassæ sunt, ueluti gentianæ, helenij, mandragoræ, bryoniæ, & id genus aliæ, & aer sit nubilus, & hyems, ne in umbra situ tabescant, ac proinde marcescant, in sole ac uento tutò siccari possunt. Quod commodius fieri potest, si frustatim dissectæ ita tenui funiculo traijciantur, ut partes non se contangant, aut cratibus impositæ quotidie sæpius manibus reuoluātur. Atqui curandum est, antequàm siccentur, ut lignea matrix, quę omnibus ferè radicibus includitur, ipsis in longum scissis, integra eximatur: quippe omnino inutilis est, nullamq; uim obtinet. etsi gentiana, cyclaminus, aristolochia rotūda, iris, bryonia, centauriū maius, nymphæa, aliæq; complures absq; matrice suas præ se ferant radices. Siccatis radicibus, quòd planè constet eas sine tabe, & teredine per tempora adseruari posse, ijs reponantur in locis, ad quæ solares radij non penetrent, neq; fumo pateat aditus, & quæ neq; uliginosa sint, neq; puluerulenta. Sit igitur locus eminens, & siccus, ad septentrionem uergens, uel etiam ad meridionalem plagam, quando scilicet radices ipsæ non prorsus exiccatæ reconderentur: adhibita tamen cura, ne eo tempore austri humidissimi flatus admittantur. Ita deniq; recondi, ac seruari possunt tot annis, quot ab inanitate, teredine, & tabe uindicari ualeant. Nam etsi quæ tenues sunt, ut asari, phu, asparagi, rusci, & id genus alię, anno duntaxat perennent; ueratrū tamen utrunq;, quamuis radicibus constet tenuibus, ad trigesimum annum usque perdurat. Cæterùm demetendi tempus, recondendi locus, perdurandi terminus non modò in radicibus obseruandus, sed & in cęteris tum stirpium, tum etiam animalium partibus, ut in hirci sanguine, lupi iecinore, intestino, ac etiam stercore, vulpis pulmone, apri uesica, anguium senecta, alijsq; consimilibus. Assumantur igitur hęc omnia eo demum anni tempore, quo magis suis uiribus sunt predite, nullo planè modo neglecta temporum ratione, quibus singula decerpi postulant. Neq; enim damnandi sunt, qui in quibusdam plantis colligendis quędam decreta tempora, nonnullosq; errantium siderum aspectus obseruant: quippe quòd apud graues auctores scriptum inuenerint, pęonię radices contra comitiales non esse euellendas, nisi descrescente luna. Quę quidem opinio non prorsus reprobanda uidetur, nec ad ineptias incantationum, aliarumq; uanitatum, quas stultè (vt Galenus inquit) prodidit Pamphilus, comparanda. Nam cùm inferiora terrestria a superioribus cœlestibus gubernentur, & regantur, fieri maximè potest, ut luna, ut quę cęteris errantibus sideribus est nobis magis proxima, motuque uelocissima, maximam cum plantis omnibus, ac rebus quibusuis alijs habeat rationem, tum cùm augetur, tum etiam cùm minuitur singulis mensibus. Quamobrem non temerè à Galeno proditum est, alyssum herbam tantùm sirio ardente ad canum rabiosorum morsus esse euellendam, sicuti etiam fluuiatiles cancros ad idem peridoneos. Quo etiā tempore captamus scorpiones, atque anchusa radice constat sanguineo succo madente. Quemadmodum & stirpes, quibus facultas excalfaciens insit, perpetuò in locis calidis, ac siccis demetere conuenit. Quocirca Hippocrates ad Crateuam scribens: Adnitere (inquit) quantum potes, ut nobis montanas maximè, & in altis collibus nascentes herbas à radicibus reseces: quandoquidem hę firmiores, atque acriores sunt ijs, quę aquosioribus nascuntur locis: idq;, quòd in montibus terra sit densior, & aer tenuior. nam quod attrahunt, frigidius est. Quinetiam dabis operam, ut flores ex his herbis etiamnum decerpas, quę circa stagnantes aquas, paludes, fluuios, & fontes prodeunt, quas sanè debiles, & exolutas, ac dulcis succi esse scio. Hæc Hippocrates. Herbæ similiter, atq; radices, legendæ sunt, siccandæ, ac asseruandæ, his tamen demptis, quæ tum in medicinæ usu, tum in cibis, tum etiam in obsoniorum condimentis quotidie uirentes usurpantur, ueluti lactuca, intubus tam domestica, quàm agrestis (cichorium appellant) portulaca, buglossum, beta, atriplex, blitum, brassica, uiola nigra, malua, helxine, linozostis, ocimum, apium, hyoscyamus, sedum, plantago, asparagus, acanthus, & alię complures. Atque non solùm refrigerantibus herbis, uerùm etiam excalfacientibus recentibus utimur: plerunque enim ex calida potestate prēditis, uirides siccis præponimus, præsertim ubi minus calefacere sit opus: siquidem humor in uirentibus exuberans earum calorificam facultatem haud parum demulcet. Cuius quidem classis habentur amaracus, eruca, nasturtium, mentha, absinthium, thymus, saturcia, ruta, calamintha, sisymbrium, pulegium, abrotonum, & id genus permulta. Sunt præterea & aliæ, quæ demetiri expetunt, cùm primùm floribus ornantur, ut centaurium minus, viola purpurea, origanum, symphytum petręum, pulegium, serpyllum, amaracus, polium, thymus, chamædrys, chamæpitys, anthemis, chrysanthemum, stœchas, hyssopum, fumaria, aliæq; consimiles plantæ, quas ne longior, quàm par sit, esse videar, ex industria prætereo. Hæc igitur omnia serena cœli constitutione, non nubibus, non imbribus infestis in primis colligantur oportet. Deinde terra expurgata, atque alijs aduentitijs excrementis amotis diligenter in umbra siccentur. Nisi ex eo genere habeantur, quę caulis crassitudine, ut in acantho, uel foliorum lentore, crassitie, & humoris exuberantia, ut in portulaca, & crithamo, omnino insolari expetant. quandoquidem si eiusmodi herbę in umbra siccandę reponantur, dubio procul situ obducentur, & putrescent. Cęterùm cùm rectè siccatę fuerint, decusso puluere, in sacculis ex corio, uel ligneis capsulis recondantur, ac diligenter claudantur, ne earum vires euanescant. Qua in re errant seplasiariorum

Radices quando effodiend.

Radicū optimarum notę.

Radices quomodo mūdādæ, siccandæ, ac conseruandæ sint.

Radices quibus in locis exiccatæ sint ponendæ.

Veratrū vtrūque triginta edurat annis.

Non est ab re certis temporibus herbas colligere.

Herbæ quo pacto legendæ, siccādæq; sint.

Plantæ, quæ colligi postulant floribus ornatæ.

Officinarum lapsus in herbis siccis reponendis.

riorum plerique, qui herbas iam siccatas in fasciculos digerentes ad officinarum laquearia suspendunt, vbi non solum breui viribus destituuntur, aeris ambientis exuctione, ac ventorum perflatu, sed etiam puluere, & aranearum telis obsiduntur. quin etiam muscarum stercore, quę illis die, noctuq; insident, labefactatę nigricant. Neque uerò planè laudibus efferendi sunt ij, qui in linteis sacculis, ipsisq; textura admodum raris eas trabibus appendere consueuerunt: quippe æstiuus aer in ipsos penetrans, quicquid boni inest, absumit, & abolet. quinetiam puluere obsitæ corrumpuntur, & contabescunt. Idcirco vt tam herbæ, quàm radices suas integras asseruent facultates, nihil quidem præstantius, quàm eas capsulis tiliaceis, uel piceis, vel fictilibus diligenter clausis reponere, ut docet Hippocrates ad Crateuam his verbis scribens. Omnia medicamenta, quæ succi, & liquoris fluidi sunt, in vitreis vasis ferantur. quę verò folia, aut flores, aut radices sunt in fictilibus nouis probè obturatis, vt ne ventis perflata, medicamenti vigorem, uelut in animi deliquium collapsa, amittant, Quod si Hippocrates in recentibus obseruandum præcipit, id maximè in siccis fieri operæpretium erit.

Flores quo tẽpore sint decerpendi, siccandi, ac recõdendi.

Flores insuper non secus, atque reliquæ plantarum partes, eo tempore colligendi sunt, quo magis suo in vigore consistũt, non autem cùm iam flaccescentes decidui euanescunt. At capparum flores muria asseruandi, antea quàm se explicent, decerpuntur: rosarum uerò cùm non planè explicati uisuntur: cæteri deinde cùm omnino expansis folijs patent. Verùm cùm maiori ex parte omnes ferè flores sint herbis fragiliores, molliores, & tenuiores; idcirco tantum abest, ut in sole siccandi sint, ut ne quidem in vmbra, si calida, vel eminentia fuerint loca: quippe, vt solis feruore, sic & acris calore nimio exoluuntur. Siccentur igitur in locis temperatis, quo tempore sæpius reuoluantur, ne situm contrahant, adhibita etiam cura, ne sicci natiuum calorem deperdant. quandoquidem certum est flores, qui inter siccandum a proprio colore degenerant, nullius esse in medicina vsus. Siccantur autem probe vbi substratis linteaminibus sparguntur & ijsdem lenibus operiuntur. Flores itaq; in vniuersum sicci ad annum duntaxat, edurant, etsi anthemidis, centaurij, chrysanthemi, millefolij, spartij, & rosarum flores etiam longiori asseruentur tempore, si ligneis arculis optimè inclusi diligenter recondantur. Non minori etiam studio sunt colligenda semina tam ea, quæ suis in stirpibus nuda innascuntur, vt lithospermi, fœniculi, anethi, & cari: uel uasculis, aut capitulis inclusa, ut papaueris, nimphææ, melanthij, hyoscyami, & ocimoidis: aut siliquis tecta, vt fabæ, ciceris, phasioli, dolichi, & lupini: aut corniculis recondita, vt fœni græci, ferulæ Campanæ, sinapis, & erucæ: aut varijs inuolucris contenta, quàm ea, quæ circa medullam quorundam fructuum intus conduntur, quale est mali medici semen, aurantij, limonis, pyrorum, cydoniorum malorum, peponum, & melopeponum, cucurbitæ, & cucumeris. Veruntamen hæc assumere oportet, cùm fructus, a quibus eximuntur, suam maturitatem plane senserint: illa verò, vbi herbæ iam siccę, non amplius uirent. Et quamuis multa reperiantur semina, quæ ad annum ultrà suas asseruent uires, ea tamen quotannis renouare satius, ac tutius erit: siquidem pauca sunt, quæ inueterata rancorem non redoleant. quo fit, ut calorem nanciscantur extraneum, & sibi non congenitum. Vbi igitur sicca fuerint semina, arculis ligneis reponantur in loccis siccis: facilè enim contrahunt locorum humores.

Fructus quando decerpendi, & quomodo conseruãdi.

Cæterùm fructus, quemadmodum pruna, serica, myrti baccæ, cydonia mala, cerasa, quæ vulgò marascas vocant, corna, sorba, ficus, punica mala, & alia id genus, quæ in medicinæ vsum reponuntur, operæpretium est, vt maturi ex arboribus decerpantur: quanquam sorba, ut siccentur, immatura decerpere conueniat. At animaduertendum est, quòd ubi adstrictione, & repressione sit opus, fructus adstringentes ut paululum potius immaturi, quàm secus, demetantur oportet. Porrò iuglandes, amygdalæ, pistacia, nuclei pinei, & auellanæ non prius ex arboribus excutiantur, quàm planè ultimum maturitatis gradum senserint. Id autem rectè cognoscitur, cùm extima inuolucra sponte sua dehiscunt, & arbore concussa vnà cum fructibus decidunt, alioquin insolatu contrahuntur, & siderantur. Ex his igitur, qui siccati asseruantur, capsulis ligneis potius, quàm saccis recondantur, ne extraneos humores concipiant. Qui verò per annum recentes reponuntur, aut maiori ex anni parte perdurant, in locis siccis minime asperginem redolentibus appendantur, vt assolet de vuis, pyris, malis cydonijs, & punicis: aut super paleas expandantur, ut fit cum malis, sorbis, ac mespilis: aut hordeo, vel milio sepeliantur, quemadmodum medica, & aurantia mala.

Cortices quomodo siccandi, & reponẽdi.

Cortices præterea, qui fructibus auferuntur, ut cytrijs, punicis, & cucurbitis: quiq; arboribus decerpuntur, veluti thuri, ligno guaiaco, sambuco, ac fraxino: qui item herbarum radicibus detrahuntur, vt capparum, mandragoræ, thapsiæ, alypiæ, pityusæ, ac aliarum, non secus sunt siccandi, atque radices: quinetiam similiter reponendi.

Succi quomodo exprimendi, conseruandique sint.

Succi quoque, vtpote in medicina admodum necessarij, omni prorsus diligentia, ac ratione sunt conficiendi, atque ita asseruandi, ut toto anni curriculo putredinem non sentiant. Ij igitur non solùm ab herbis eliciantur oportet, sed etiam à radicibus, ac fructibus. Qui è radicibus exprimuntur, vt glycyrrhizæ, vere quidem parandi sunt, cùm primum folia emergunt. Ex folijs verò, ante quàm stirpes flores edant, & earum caules lignosi fiant. Ex fructibus denique, quidam cùm ipsi vltimam maturitatem senserint, cuiusmodi esse debet malorum punicorum, citriorum, limonum, & ex myrti baccis: quidam uerò antequam ad plenum maturuerint, vt ex iuglandibus, moris, pyxacantha, ligustri baccis, & acacia: quidam ex immaturis adhuc vuis, ut omphacium. Horum omnium nonnulli diu insolati, aut lento igne siccati reponuntur, ut aloes, syluestris cucumeris, absinthij, eupatorij, hypocistidis, glycyrrhizæ, & huiusmodi generis: aliqui uerò humidi, fluxibilesq; reconduntur. Atqui non omnibus eadem est conseruandi ratio: quippe alij paululum primùm ad ignem feruefacti, moxq; diligenter defæcati, vt fieri solet de succo rosarum, intubi, buglossi, oxalidis, lupulorum, apij, & fœniculi. Alij uerò ignem non experti tantùm subsidere permittuntur, ac deinde uasis tandiu, transferuntur, donec defæcati pelluceant. Quod fit de succo malorum punicorum, citriorum, limonum, cydoniorum, & mororum. Veruntamen diligenti admodum animaduersione opus est (ut Galenus inquit lib. VI. de medic. compositione secundum locos) in succis liquidis conseruandis: quandoquidem facilè corrumpuntur, nisi feruefactis prius, & mox à fæcibus omnibus percolatis, olei parum superponatur, ut optimè norunt solertissimi pharmacopolæ.

Gũmi, lacrymę, & resinæ.

Adhæc habentur uaria liquorum genera, quæ quàm plurimis ex plantis distillant, ac defluunt, quorum alij gummi, alij resinæ, alij lacrymæ uocantur. In gummi genere sunt opopanax, laser, ammoniacum, sagapenum, euphorbium, galbanum, bdellium, myrrha, thus, opocalpasum, sarcocolla, styrax, & id genus alia. In resinarum uerò censu sunt terebinthina, lentiscina, strobilina, pinea, picea, larigna, & abiegna. In lacrymarum denique numero sunt lac, quod ex papauerum uasculis excipitur, propriè opium appellatum, scammonium, quodq; ex thapsia fluit, tithymalorum omnium lac, cancamum, tragacanthæ lacryma, quiq; defluit è vitibus liquor, ex pruno, amygdalo, & ceraso. Quin & illud, quod vulgus Arabicũ vocant gummi. quanquam non desunt, qui tam hoc, quàm prunorum, cerasorum, & amygdalorum lacrymæ malint in gummi potius referre, quàm in lacrymas. Sed quoquo modo res habeat, cò tantùm summa harum rerum spectat, ut exacta scilicet earum notitia habeatur. quippe non desunt mangones, & impostores, qui eas adulterent, quemadmodum et medicamenta metallica.

Dioscorides defenditur à calumnia.

Postremò si forsitan cuipiam nasuto videretur Dioscorides non parua erroris culpa suspectus esse, quòd in hac præfatione absolutè pronunciauerit, ex omni herbarũ genere solum ueratrum multis edurare annis, reliqua uerò à trimatu inutilia esse, cum tamen in pluribus locis eius sentẽtiæ reclamet Theophrastus antiquissimus plantarum scriptor; dicimus,

mus, ut hos ab huiuscemodi opinione distrahamus, quòd cùm Dioscorides extiterit in hac facultate peritissimus, consummatissimus, & omnium facilè princeps, grauissimo quoq; Galeni testimonio, non modò non credendum uidetur, sed ne cogitandum quidem, quòd non calluerit is omnes stirpium proprietates, quodq; haud studiosè legerit ea, quæ ante ipsum trecentis, aut pluribus annis posteritatis memoriæ mandauerat Theophrastus, & aliorum ueterum plerique: præsertim cùm nobis perspicuum sit, quantum in his rebus describendis fuerit ipse apprimè fidelis, & diligens. Verùm omnibus persuasum esse debet, quòd sicuti in quibusdam locis huius uoluminis scriptura deficit, in aliis spuriis additionibus redundat, in aliisq; quandoque scatet mendis, scriptorum culpa, atque etiam eorum, qui in scribendis, uel excudendis auctorum uoluminibus plus, minusve curæ impenderunt, quàm sua interesset; ita etiam in hac præfatione euenisse facilè potuit. Quare pro certo crediderim, longe plura hic desiderari, quàm ea, quæ hac in re tradiderit Theophrastus, qui ueratrum ait triginta perdurare annis, aristolochiam quinque, uel sex, chamæleonta nigrum quadraginta, centaurium maius decem, uel duodecim, peucedanum quinque, aut sex, uitem syluestrem unico duntaxat anno, elaterium centenis annis, ita ut repertum esse attestetur elaterium ducentorum annorum, quod optimum erat, & pretiosum. Harum itaque rerum historias omnes tantum absit, ut credamus non legisse, notasse, ac monumentis tradidisse Dioscoridem, vt ne imaginemur quidem, etsi scriptis suis non extent: quin potius locus iste nobis suspectus & deprauatus habeatur. Idcirco non Dioscoridi, sed scriptorum, & librariorum incuriæ id uitij adscribendum est: quemadmodum additionum redundantia accusantur ij, qui, ut earum auctores essent, ab re hoc opus augere, atq; illustrare existimarunt, quales sunt spuriæ additiones illæ, quæ plura & Græcorum, & Hebræorum, & Arabum, & Chaldæorum, & Aegyptiorum, & Magorum, & Latinorũ, aliarumq; linguarum nomina coaceruant, atque in omni ferè plantarum historia in pluribus voluminibus Græcis sta im occurrunt singulis capitibus. Quæ facilè ex Pamphilo deprompta fuerunt: argumento quòd (vt superius dictum est) eiusrem hanc vitio vertat Galenus, atque sine ulla ratione sint in hoc Dioscoridis volumen importata. Cuius rei nobis postea præbuit testimonium, quòd in quibusdam antiquis bibliothecis legitima Dioscoridis volumina reperta sint Græcè pluribus centenis annis scripta, in quibus nullum prorsus ex his spuriis nominibus legebatur. Quorum uetustam auctoritatem simul cum doctissimo Ruellio secutus, in meis versionibus, Italica lingua conscriptis omnia illa nomina adulterina ab opere abdicaui, quemadmodum facturus sum in hoc Latino Dioscoride: etsi Hermolaus, & Marcellus vulgatis exẽplaribus decepti, nomina illa suis interpretationibus reliquerint, tanquam Dioscoridi legitima. Sed quoniam non minus utile, quàm necessariam duximus, ut omnes ij, quibus in animo est plantarum peritiam assequi, sciant ad unguem, quo arbores a fructibus dissideant, frutices ipsi a suffruticibus, & suffrutices ab herbis, dixerim ego Theophrasti auctoritate, omnes illas stirpes arbores appellari debere, quæ ab radice statim simplici caudice surculoso, dissolutoq; contumaci assurgunt, a quo per interualla tanquam brachia, exorti rami latius diffunduntur, uti olea, ficus, malus, pyrus, quercus, ilex, & id genus aliæ. Frutices uerò, quæ ab radice caudice multiplici, ramosoq, sese attollunt, in quorum classe sunt rubus, rosa, paliurus. Suffrutices, qui inter herbarum genera annumerantur, ab radice caulem emittunt, lignosis adnascentibus ramulis, foliisq, minutis, quæ non uelut aliarum herbarum folia quotannis arescunt, & decidunt, sed perpetuis foliis toto anno virescunt, vt stœchas, ladanum, ruta, hyssopum, saluia, & eiusdem generis alia. Herbarum deniq; generi subscribunt reliquæ plantæ, quæ inter initia folia tantùm sine caule pandunt, ac deinde in caulem erectæ, flores, & semina ferunt, vt cerealium omnia genera, olera, quæ in hortis ad cibos seruntur, & syluestrium ferè innumeræ, quę sponte sua in pratis, campis, ac aliis compluribus locis prouenïunt: tametsi ex eis nonnullę habeantur, quę neq; caulem, neq; flores, neq; semina gignunt, ut phyllitis, asplenum, cynoglossum, hemionitis, onosma. His ita determinatis, sciendum prætereà est, herbas assiduo quodam cultu, ac diligentia nonnunquam arborescere, quod maximè maluæ accidit. Hanc enim pluries vidi senis, septenisve mensibus cultam, tanta caudicis longitudine, crassitudine, & duritie proficere, vt hastæ instar grandesceret. Frutices quoq; aut temporis diuturnitate, aut cultorũ mangonio in arbores nõ pumilas exeunt, ut uitex, hedera, myrica, paliurus. Contrà similiter fit, ut arbusculæ quædam, si desit alimentum, aut si nullo cultu adhibito dimittantur syluescere, à sua natura ita recedant, ut in frutices degenerent. Quandoquidem hi tum per adultam ætatem, tum per cultus rationem, vendicato sibi robore, crassos prædurosq; fundunt caudices, ac ramos. Illæ uerò tanquam indomitæ surculis, stolonibus, ac germinibus, qui circa caudicem & radices adnascuntur, luxuriantes, solidos ita ramos debilitant, & infirmant, subrepto illis humore, vt in frutices sensim elanguescant, vt myrto, lentisco, & corylo quandoq; euenisse comperimus. Tantum enim in plantis naturæ germanitas potest, ut nõ solũ sæpe prædictos præstet effectus; sed etiam vt alteram in alteram stirpem facilè uertat, ut cassia in cinamomum, sisymbrium in mentham, triticum in lolium, hordeum in auenam, & ocimum in serpyllum. Porrò ex his omnibus herbarũ generibus quædam satiuæ sunt, quædã agrestes. Has volunt nonnulli priores fuisse satiuis, cùm earũ permultas domita cultu feritatẽ mansuescere in hortis liquidò constet: etsi in permultis quoq; & syluestre, & satiuum genus inueniatur. quarũ aliæ fœcundæ sunt, aliæ steriles: aliæ florent, aliæ floribus orbantur: aliæ perpetua fronde virent, aliæ folia amittunt. Quod non aliunde prouenire scribit Theophrastus, quàm a loco ipso, vbi nascuntur, sicuti ab aere eas ambiente: tametsi id accidat interdũ particulari radicum vitio. Magni quippe refert, vt fœcundæ, floridæ, & perpetuò uirentes plantæ conseruentur, si clemens cœli constitutio, situsq, germanitas adsit. Quare nil mirum, si circa Memphim, & in Elephantio agro ficubus, ac etiam vitibus folia nunquam decidant, quodq; in insulis, aliisq; regionibus nuper in Indiis occidentalibus a Lusitanis, et Hispanis repertis, nulla spectetur arbor, quæ sempiterna coma non vireat. Neq; item admirandũ, quòd reperiantur arbores proceriores, uirentiores, aspectu pulchriores, & magis frondibus, & fructib. exornatæ in hoc loco, quàm in illo: namque aliæ hoc situ lætantur, aliæ illo pro suæ quæq; naturæ ratione. Proinde videmus, quòd quæ montes amãt, ut cedrus, larix, abies, pinus, picea, terebinthus, buxus, iuniperus, fagus, carpinus, ibi proceræ admodum, formaq; insigni prosiliunt. Quemadmodum in planitierum & collium nemoribus quercus, cerrus, suber, ilex, lotus, ulmus, acer, fraxinus, corylus maximè proficiunt. Iuxta flumina, & in aquosis lætiores proueniunt platanus, alnus, populus vtraque, myrica, salix, harundo: etsi harũ permultæ non æquè lætæ in montibus, uallibus, planis, & syluis exultent. Id quoq; discriminis in herbis, & fructibus uisitur. quædam enim paludibus enascuntur: aliæ in lacubus, & stagnantibus aquis exiliunt: aliæ litora, & fluuiorum ripas desiderant: quædã humidos, aquosos, uliginososq; amant tractus: quædam aquas odere, & ob id arida, & saxosa sequuntur. Nec etiam desunt quę in humidis & siccis locis uitam ancipitem agant. Sunt deinde quæ in campestribus degere cupiant, quæ uinetis lætẽtur, quæ pratis gaudeant: præterea quæ ualles, quæ colles, quæ deniq; editos quærant situs. Aliæ quoque vrbanioribus locis allectæ iuxta vrbium, & oppidorũ mœnia in maceriis, & ruderibus prodeunt. In palustribus, & humentibus locis, ac secus magnarum scrobium aggeres feliciter enascuntur plantago, coronopus, poterium, scordium, ranunculum, eleoselinum, sphondiliũ, lysimachia, alisma, chelidonium minus, epimedium, pentaphyllum, erinus, equisetum, limonium, heliotropium paruũ, uerbenaca, tussilago, hydropiper, onobrychis, conyza tertij generis, eupatorium commune. Et magis palustribus gaudent cyperus, typha, sparganium, iuncus. At tam lacunosis, quàm admodũ palaustribus innatant nymphæa, potamogetum, lotus Aegy-

Simpliciũ nomina varia Dioscoridi adulterina.

Arbores.

Frutices.

Suffrutices.

Plantarũ degeneratio.

Stirpium mutatio.

Plãtę meliorescunt cæli clementia, & loci amicitia.

Plãtarum situs naturales, vbi lętę nascũtur.

ptia, colocasia, folijs & in aquis conditis, & extra eminentibus. Malabathrum similiter in Indiæ paludibus nascitur, atque nobis in Italia oryza, hippolapathon, ac mille folium stratiotes. Tribulus æquè in lacubus, paludibus, fluminibus nascitur, atq; in mari, quorum litoribus, ac ripis familiare spectatur nerium, Adianthum, itemq; trichomanes vliginosis specubus gaudent, præsertim si secundum amnes existant: aut asperginosas sequuntur ripas, quæ præruptis locis inhærent. Vitex deinde, elichryson, bubonium, botrys, rha fluminum ripas accolunt. Crithamum verò, brassica marina, androsaces, corniculatum papauer, dorycnium, solanum somniferum, glaux, hippophaes, hyppophæstum, tragium, tithymalus paralius, peplis, alypon, absinthium seriphum in maritimis tum litoribus, tum scopulis, tum etiam collibus emergent. Tripolium etiam in maritimis exurgit, vbi scilicet allidit vnda, iterumq; recedit, modo in mari, modò in sicco degens. Non nisi aquis proueniunt bryon thalassion, corallium, & alga. At in riguis fontium, præsertim quæ hyeme tepescunt, sion, atq; aquaticum sisymbrium vnà innatant, vt quasi inuicem fraternam videantur iniisse amicitiam. Cæterùm ex his, quæ in continenti nascūtur, arida, & siticulosa loca petunt eryngium, satureia, lythospermon, lycium, saluia, stachys, onosma, lonchitis, cynoglossum, echium, buglossum, chamepitys, ueratrum nigrum. Aridissimis, & saxosis exurgunt capparis, libanotis, symphytum petræum, saxifragium, helxine, hemionitis, sedi vtrunq; genus, cotyledon, cymbalion, polytrichon, paronychia, asplenum. clynopodium, circæa, lichen, ita vt harum pleræq; sæpius in ædificiorum ruinis, ac saxosis admodum locis uirescant. In opacis autem nascuntur chrysocome, asarum, viola purpurea, astragalus, & cyclaminus. In humidis clematis prima, quæ & secus aggeres inuenitur: item phyllitis Hemionitis, Althea, Helenium paludapium. Collium amœnitate capiuntur spartium, nepeta, syluestre cuminum, chamedrys, etsi non oderit etiam aspera, & saxosa: item phalangium, thymum, quod etiam petroso solo nasci videmus: quin & holostium. Culta deinde virent lagopode, elatine, ornithogalo, coriandro, hyacintho, hypecoo, chamæcisso, ægilope, osyride, aphaca, orobanche, melanthio, buphthalmo, anthemide, syluestri papauere, xyphio, leontopetalo, phenice, hyperico, cyano. Inculta verò virent psyllio, hieracio. Pratis lætantur trifolium, lotus syluestris & urbana anonis, daucus, carum, tragopogon, oxylapathum, centaurium minus, hemerocallis, colchicum, betonica: quanquam hæc & colles, & montes abunde scateant. In vinetis aluntur telephium, portulaca syluestris, peplus, helxine hederacea, ampeloprasum, capnos. Tam intra, quàm extra oppida, & vrbes in plateis, monumentis, parietinis, ruderibus, propter muros, & hortorum sepimenta uisuntur verbascum, blattaria, thlaspi, iberis, malua, chelidonium maius, vrtica, ebulus, sambucus, erysimum, aristolochia longa, marrubium, chrysanthemum, galiopsis, senecio, terrestris tribulus, sideritis, eupatorium, hyoscyamus, cicuta, personata, xanthium, syluestris cucumis. Campestria cardui omni genere horrent, atractyli, ferulis, syluestri fœniculo; gramine, thalictro, bunio. Agrorum, & pratorum sepibus hærent ruscum, asparagus, rubus, rhamnus, ligustrum, rubia. Ephemero autem, hippoglosso, filice, planitierum sylue uirescunt. Montes adamant nardum tam Indicum, & Syriacum, quàm Celticum, & montanum, centaurium maius, mandragoras, hastula regia, satyrium, testiculus, gētiana, ligusticum, alysson, smyrnium, veratrum album, ruta syluestris, polemonia, polygonatum, tithymalus characias, polium, ptarmica, thymelæa, chamelæa, glycyrrhiza, asclepias, narcissus, thapsia, pæonia, æthiopis, clymenum, onagra, cacalia, aconitum, daphnoides, hyssopum agreste, peucedanum, chamædaphne, Tormentilla, bistorta, chamæleo albus, Angelica libanotis. In syluis montanis emicat leucacantha, atq; inibi in præruptis locis petroselinum, & Rhodia radix. Sunt præterea, quæ arboribus innasci uelint, in quibus resident, atq; ab iisdem suscipiunt alimentum, vt agaricum, viscum, sphagnos, polypodiū, dryopteris, lichen. Aliæ quidem in arboribus conspiciuntur, aliæ verò prius è terra exortæ, per arbores repūt, quemadmodum labrusca, vitis nigra, bryonia, hedera, clematis altera, smilax tam læuis, quam aspera, lupus salictarius, cōuoluulus, periclymenum. Non desunt etiam herbæ, quæ sine radicibus in alijs herbis prosiliant, neq; alibi, quàm in illis reperiantur, vt cuscuta: epithymum, epithymbrum, & epistæbe. Veruntamen illud scire conuenit, quòd etsi harum omniū quæque sua natura felicius proueniant in prædictis locis, suosq; vnaquæq; sequatur situs; nihil tamen obstat, quin eædē modò in mōtibus, modò in planis, nunc in collibus, sæpe in vallibus, nonnunquā in agris, & pratis, ac etiā in alijs uarijs locis nullo discrimine inueniri possint. Et hæc satis sint quantum ad natalem plantarum sitū. Cæterùm vt, quantū per me fieri potest, harum rerum non minus vtilis, quàm necessaria doctrina excitetur, augeaturq;, iam ad singulas herbarum partes noster se conuertet sermo, & de radicibus, folijs, caulibus, floribus, ac seminibus disseremus, primò à radicibus, veluti à basi aliarum partium, rem ipsam exordientes. Frumentacea igitur omnia multis nituntur radicibus, iisq; tenuibus. Legumina verò singulas habent radices præter fabam, easq; surculosas, & duras. Sic & olera ferè omnia singulari radice cohærent, vt lactuca, apium, beta, buglossum, intubus, cichorium. Quinetiam radice singulari, sustinentur syluestris ruta, quam harmalam vocant, peplos, crateogonum, ephemerum, & sæpius verbenaca. Contrà numerosis radicibus donantur asarum, phu, baccaris, veratri genus vtrunq;, capparis, crithanium, hastula regia, chelidonium minus, asclepias, circæa, æthiopis, gramen, filix fœmina, muris, auricula altera, plantago, chrysicome, asparagus, ruscus, hippoglossum, panaces Heracleum, hemionitis, pæonia fœmina, alisma. At nardi Indici, & Celtici radix in spicæ modum capillatur. Prægrandi, firmaq; radice exurgunt helenium, bryonia, mandragoras, scammonium, syluestris cucumis, vitis nigra, rapum, nimphæa, colocasia, radix Rhodia, & china nuper ex Indijs occidentalibus importata dracunculus, alceo, centaurium maius, libanotis, spondylium, œnanthe, symphitum secundum, papauer corniculatum, raphanus, carduus, periclymenum, solanum somniferum, smilax aspera, thapsia, hippophaes, hippophæstum, tithymalus characias, pityusa, Rhabarbarum, Rhaponticum. Contrà exiguam, tenuemq; radicem gignunt hydropiper, catanances genus secundum, ranunculum, panaces Asclepium, & Chironium, phalangium, trifoliū, anthyllis, bechium, onobrychis, holestium, britanica, epimedium, onagra, tragium secundum, leontopodium, verbenaca supina, phyteuma, pancratium, aconiti tertium genus, chamæcissos, asarum, vtrunq; veratrum, plantago minor, coronopus, sesamoides, origanum syluestre, alypon, attractylis, heliotropium maius, onosma, rubia, cepæa, alisma, betonica, chamesyce, gingidium, centaurium minus. Radices in lignum durescunt æthiopidi, smilaci asperæ, poterio, leucacanthæ, astragalo, tithymalo characiæ, cypero, rhododendro. At molli, lentaq; radice constant althæa, acanthus, alcea, malua, Symphytum maius. Geniculatæ veluti arundinibus, sunt iridi, acoro, polygonato, rusco, nymphææ, xyridi, hippoglosso, gramini, lauro Alexandrinæ, colocasiæ, galangæ, gingiberi, radici Chinæ nuper inuentæ, & Rhodiæ. Radicem digiti crassitudine fundunt orobanche, eryngium, polygunatum, pæonia mas, pyrethrum, daucus, pastinaca syluestris, symphitum petræum, dorycnium, ebulum, echium, crithamum, elaphoboscum. Bulbosæ autē insunt cæparum modo, lilio, hemerocalli, cæpis, bulbis, hastulæ regiæ, allio, porro, croco, narcisso, xiphio, testiculorum omni generi, satyrio, ornithogalo; ephemero, arisaro, hyacinto, dracunculo, ampeloprasо, scorodoprasо, moly. In globum extuberant radices aristolochiæ rotundæ, cyclamini, apij uomitorij, leontopetali, œnanthes, pæoniæ fœminæ, rapi, chrysogoni, periclymeni, cyperi argemones, catanances secundæ, pycnocomi, Geranij vnius; Pseudo apij, antoræ. Insuper radices inter sedissident, tum colore, tum odore, tum sapore, quæ discrimina si rectè cognoscantur ab his, qui breui hanc facultatem assequi desiderant, nō parum inde haurient vtilitatis. Sicuti & maxime confert scire, quæ sint radices magnæ vel paruæ, quæ duræ vel molles, quæ numerosæ vel paucæ, quæ cæparū vel tubercu-

Plātarum in radicib. varietas.

lorum

lorum effigie, quæ denique geniculatæ, de quibus hucusq; abunde disseruimus. Sed iam de coloribus agamus. Nigricat foris chrysogoni radix, & si candicet intus: item papaueris cornuti, nardi mõtani, helenij secundi, cyclamini, chamæleonis, cardui, hastulæ regiæ, libanotidis, rhapõtici, quanquam huius interna rubescant, peucedani, leontopetali, epimedij, nymphææ, eryngij, symphiti secundi, smirnij, echij, veratri nigri, astragali, anemones, mandragoræ, aconiti tertij generis, thapsię, personatæ, filicis maris, vitis nigræ, aristolochiæ vtriusque, quarũ tamen interna buxeo colore pallent, pæoniæ fæminę: tametsi huic, sicut etiam thapsiæ, & mandragoræ deliberata exalbeat. Cõtrà è candida proueniũt radice plantago, polygonatum, dracunculus, arum, arisarum, ranunculum, veratrum album, anonis, ligusticum, asparagus, ruscus, hippoglossum, elaphoboscũ, libanotis, sphondylium, rapum, radix, circæa, alcea, holostium, tragũ, trifoliũ, narcissus, allium, porrum, gingidium, iberis, hipposelinũ, tripolio, iris, panaces, Heracleũ, tragiũ, somniferũ solanũ, arction, onagra, chamæcissos, scammoniũ, althæa, pityusa. At nõ prorsus albæ, sed subalbidæ radices tributæ sunt aro, polemoniæ, helenio primo. Rubent rubiæ, cẽtaureo magno, rhapõtico, rhabarbaro, tametsi tria hæc exterius nonnihil nigricent: itẽ pentaphyllo, heptaphyllo, betæ tertij generis, blito, carotę, anchusę, licopsi, onosmati, chrysogono, quanquã exterius nigricãt. Non planè rubra, sed subrubra radice sunt acanthus, phu, satyrium erythronium, xyris, radix Rhodia, solanum somniferũ, alypũ, costus. Ex atro rubescunt filici fœminæ, cypero, pycnocomo, ephemero Colchico. Rubro colore purpurascunt radices symphyti petræi, cæparũ, scillæ, pãcratij. Flaua intus radice sunt aristolochia rotũda, glycyrrhiza, lapathum, hippolapathum, cyperus Babylonicus, argemone, chelidoniũ maius, gẽtiana. At herbaceo colore insunt polypodio, phalangio, smyrnio, & imperatoriæ. Odorata radice fragrãt iris, acorus, meon, cyperus, galanga, zedoaria, nardum tam Gallicum, quam Indicũ, asarũ, phu, caryophyllata, baccharis, ligusticum, pastinaca, angelica, seseli Massiliense, hipposelinũ, smyrniũ, libanotis, asclepias, circæa, alisma, tripoliũ. quin & radix Rhodia odorẽ expirat non iniucundũ. Dulcedinẽ gustui prębẽt glycyrrhiza, tragoponis radix, cẽtaurij maioris, chamęleonis albi, elaphobosci, geranij. arctij, polypodij. Amaritudinẽ verò gentianæ, ranunculi, helenij, dictami candidi, leucacanthę, panacis Heraclei, hippophais, pãcratij, scillæ, cichorij, asparagi, rusci, centaurij minoris, chelidonij maioris, asphodeli, cyclamini. Acri aũt radice deprehenduntur gingiber, acorus, galanga, zedoaria, imperatoria, crocodylium, angelica, panaces Chironium, smyrnium, pyrethrum, alisma, tripolium, raphanus tum satiuus, tum syluestris, utraque iberis, nasturtium, thlaspi, argemone, hydropiper, arum, dracunculus, erysimum, ophioscorodon, ampeloprasum, scorodoprasum, cæpa, allium, porrum, scandix. Quo fit, vt, si exacta notitia differentiarum habeatur, quæ in radicibus forma, numero, colore, odore, ac sapore notãtur, maximum inde percipiant emolumentum ij, qui magna animi delectatione in hac simplicium medicamentorum facultate operam impenderint. Ac præterea plurimùm ijsdem contulerit, si omnes stirpium delineationes, similitudinesque (de ijs intellige, quæ scriptis tradi possunt) tum earum pariter & odores, & sapores assequantur, eo inquam modo, ac ratione, quo hic à nobis adnotata reperiuntur. In primis igitur à similitudine, quam inter se ineunt plantæ, exorsus, pro viribus enitar, vt quæ plurimis ignota sunt, ijs, quæ omnibus sanè vulgares apparent, rectè comparentur. quapropter ab hederaprimùm, vt quæ neminem lateat, rem ipsam auspicabor. Hederam igitur folijs æmulantur, etsi quædam maiora, quædam verò minora cernantur, scammonium, asarum, vterque cyclaminus, smilax aspera, læuis & hortensis, vitis nigra, marina brassica, Aethiopicum seseli, periclymenon, aristolochia vtraq;, asclepias, epimedium, gramen parnasi, apocynum, viola purpurea, chamęcissos, helxine cognomento cissampelos, cynocrambæ, hortense solanum, halicacabum, circæa, cucumis tam syluestris, quam satiuus, utraque clematis. Vitigineum folium repræsentant platanus, acer, lupinus, ricinus, bryonia. veratrum nigrum, balsamina, colocynthis, cucumis, quem Veneti anguriam vocant. Alba spina, & acanthium simili virent folio: sicuti abrotonum fœmina, & absinthium seriphum vocatum folijs se inuicem imitantur Vitex, & anagyris & folijs, & ramis conueniunt. Apij folia referunt caucalis, secundum dauci genus, laserpitium, smyrnium, bunium. Amygdalæ fronde vestiuntur, persicus, rhododendrum, ebulus, sambucus, staphylodendron, lathyris, quam officinæ cataputiam nominant. Anisum deinde isopyro folijs adstipulatur, anagallis antyrrhino, atriplex xanthio. Vtriusq; rubiæ folia imitatur aparine, ac galium: quanquam illis maiora, huic verò minora spectentur. Porri, bulbiq; folia pręse ferunt hyacinthus, narcissus, allium, colchicum, cyperus, hastula regia, ampeloprason, scorodoprason, canini testiculi, lonchitis. Buxus, & lycium consimili comantur fronde. Vitis alba amomo folijs correspondet, pyrethrum syluestri dauco, hemionitis dracunculo, coris ericę. Fœniculi folia emittunt altilis asparagus, panaces Asclepium, seseli, daucum Creticum, anthemis, libanotis, buphthalmos, anethum, thapsia. Anethi folijs assurgit meon. Plantagini non dissimilia sunt folia candidi veratri, gẽtianę, alismatis, & clymeni. Phœnicij folium geranium exprimit. Filicem folio ęmulantur sideritis secundũ genus, polypodium, dryopteris. Ferula cicutam foliorum imagine refert, hæc verò myrrhidẽ. Buglossum, & cirsiũ consimili modo foliantur. Graminis folium proferunt moly, holostium, gramen, arundinaceum, coronopus. Huius vero folia habẽt catanance, psyllium. Cichorum, condryllę vtrunq; genus, & quod quibusdam dens caninus dicitur, consimili sunt folio. Cnico atractylis folio assimilatur, chamęleoni nigro cocodrilium, chamæleoni albo silybum. Glasto tripolium simile est. Coriandri folijs comantur parthenium, adianthum, sideritis tertia, omnia ranunculi genera (quorum tamen quædam propius, quædam longius eius speciem sequuntur) vterq; daucus, thalictrum, capnos. Helxines folia produnt anagallis, alsine, muris auricula: cannabis, aut quinquefolij eupatorium, sed quæ quadripertitò diuidantur. Cotonei mali frondẽ exhibent capparis, solanum somniferum. Smyrnij folium præstant phu, lauer. Cupressi effigiem promit sabina: iuniperi cedrus minor quæ phœnicia ducitur Hypericum, androsæmum, ascyrum, folio non discrepant. Cistus, & ladanus sicuti in specie, ita & in folijs conueniunt. Cyclamini folium pandit aconitum primum: ciceris teucrium, securidaca: cumini syluestris stratiotes millefolium: cucurbitæ personata: lolij phœnix, iuglandis, centaurium maius, pæoniamas, gentiana; & si huic magis cum plantagine conueniat. Iridis folia reddunt, acorum, medion, syluestris iris: item gladiolus, nisi hic breuiora, angustioraque folia sibi vendicasset. In iunci specie collocandum eßet vtrunque equisetum, sed inani caule assurgit. Lenticulæ folium simulant aphaca, onobrychis, chamæsyce, helenium alterum, anonis, trichomanes, polygala. glaux. Laurea fronde uirent polygonatum, clematis prima, daphnoides, nerium, chamædaphne. Lilij folia spargunt hemerocallis, pancratiũ, satyrium, margaton (sic enim appellant lilium quoddam agreste) ephemerum, onagra. Lentiscum referunt glycyrrhiza, tragus. Nec lepidium arabis dissimulat. Lactucæ effigie folia ferunt dipsacus, syluestris lactuca, lycopsis, anchusa, syluestre glastum, mandragoras fœmina. Linguæ bubulæ similia sunt symphyti alterius folia. Myrti folia ruscus habet, tithymalus fœmina, & canirubus. Mentham satiuam folio exprimunt sisymbrium, hydropiper, pentaphillon. Marrubij effigie assurgit apiastrum; ballote, horminum, sideritis prima. Mercurialis folio est cinocrambe: Helsine & elatine folio simili comantur. Nasturtij folijs iberis non refragatur nec thlaspi. Oleam æmula foliorum facie repræsentant halimus, ptarmica, phyllyrea, ligustrum, vitex, conyza, thelygonum, caninus testiculus, lithospermum, dorycnium, hyppophaes. Platanum folio imitantur ricinus, nigrum ueratrum, sphondilium, aconitum cynoctonum. Verbasci folia fundunt helenium, æthiopis, arctiũ, buglossum, & tithymali genus latifoliũ. Pastinaca, & gingidiũ folijs inter se non dissidẽt. Portulacę folio

Radicum differẽtię in coloribus & saporibus.

Foliorum in plantis cõparatio, & similitudo inter se.

folio assimilantur telephium, cepæa, crithamũ, terrestris tribulus, tithymalus helioscopius. Trifolio correspondent lotus sylvestris, medica, cytisus, sertula Campana. Thymum, stœchadem, satureiam simile comat folium. Acuta spina, & mespili primum genus simili uirent folio. Nec dissimili pulegio dictamnum & calamintha comatur. Myricæ sabina, & cupressus: serpylli clinopodium: saluiæ sideritis prima, horminum, uerbascum syluestre, folijs uestiuntur. Piceæ folium ferunt polygonum, & pityusa: quercus uerò chamædris, teucrium, scordium, betonica sideritis prima. Neque à ruta folijs dissident acacia altera, cẽtaurium minus, serpyllum syluestre, ambrosia, polygonum primum, androsæmum, polemonia, peplus, paronychia, hypericum, apios. Aloæ, & scillæ similia tributa sunt folia. Sampsuci folium ostendunt marum, & panaces chironiũ. Solani folio germinãt circæa, halicacabus. Rumicis folia æmulantur arum, phyllitis, britanica, & quæ vulgò bistorta dicit. Foliorum similitudine inter se certant ruscus, hippoglossum, laurus Alexandrina. Aspleni imaginem præbent muris auricula altera, & altera lonchitis: sicuti semperuiui minoris tertia aiugæ species, aristolochia clematis. Salicis fronde prouenit lysimachia, sertulæ Campanæ ligusticum. Silybus, chamæleo albus, carduus, alba spina, sese folijs imitantur. Ex his igitur facilè quisque herbarum germanitatem, cognationem, similitudinemq; perdiscere poterit. quæ omnia in dignoscendis stirpibus non paruam adferunt vtilitatem. Cæterùm plantarum omnium folia non modicam in coloribus differentiam habent, tametsi folia ipsa coloribus adeò perspicuis, uti flores haudquaquam splendeant. Niger sanè color in nullis reperitur herbis, neq; arboribus, quanuis nonnullæ atro quodam uirore sint suffusę, ita ut paulùlum nigricent, sicut phillyrea, buxus, ligustrum, hortense solanum, nigra uiola, osyris, hyoscyamus, utraque clematis. Contra nec folia habentur, quæ niueum candorem exprimant. uerùm pleraque, quæ incana sunt, subalbicant, ut crithamo, echio, ranunculo, abrotono, absinthio, saluiæ, calaminthæ, maro, periclimeno, corniculato papaueri, stachy, menthastro, althæę, polio, uerbasco, utrique lychinidi, & mandragoræ mari: quæ omnibus supernè candicant, quemadmodum infernè rosmarino coronario, bechio, oleæ, populo, artemisiæ, & alijs multis. Rubent puniceæ malo, amygdalo, lentisco, terebintho, rhoi, cyclamino, botry, cori, androsæmo, ascyro, lonchiti, osyri, blito, amaranto, phyco marino, sesamæ, irioni, atriplici, alypo, Celtico nardo, & cuidam betæ generi. Folia, quæ lanugine pubent, insunt dictamno, uerbasco, lychnidi, gnaphalio, acanthio, althææ, menthastro. Aspera sunt symphito alteri, marrubio, fico, saluiæ, ballotæ, & hormino. Aculeis horrent folia buglossi, echij, urticæ, eryngij, rusci, attractylis, sonchi, chamæleonis utriusque, dipsaci, quinetiam cardui omne genus aquifolij. Et ilicis. Humi iacent panacis folia, coronopi, anchusæ, mandragoræ, vtriusque anagallidis, cynoglossi, glauci, catanãcæ secundi generis. Reptant etiam humi lithospermi, graminis, onosmatis, canis testiculi, albique chamæleonis. In vniuersum plantæ omnes, quæ caule & floribus orbantur, folia per terram spargunt. Acuta folia, ut quæ olfactu nares feriãt, data sunt allio, cæpis, nasturtio utrique tam aquatico, quàm terrestri, sinapi, erucæ, lepidio, gingidio, hydropiperi, erysimo, clematidi secundæ, thlaspi, serpyllo, thymo, thymbræ, sisymbrio, pulegio, calaminthæ, dictamno, dracunculo, aro, flammulæ, origano. quæ omnia non modò olfactu, sed magis etiam gustu acrimoniam præbent. At amaritudinem possident chondrylla, cichorium, gentiana, ruta, absinthium, aphaca, abrotonum, parthenium, scandix, aloe santonicum, seriphum, chamædris, marrubium, scordium, glaucium, chamelæa, empetrũ, & quæ vulgò gratia Dei delectoriæ facultatis herba dicitur. Odorata folia sunt asaro, sio, sisymbrio, menthæ, menthastro, calaminthæ, pulegio, saluiæ, ladano, hyssopo, samsuco, origano, thymo, serpyllo, satureiæ, symphyto petræo, rosmarino, ligusticho, stachy, malabathro. Nec insuauem efflant odorem betonica, chamædrys, baccaris, artemisia minor, & herba illa, quã aliqui sclareã, nonnulli herbã sancti Ioannis, & plerique matrisaluiam nuncupant. Nec desunt stirpium folia, quæ ab alijs tum plantis, tũ liquoribus odorem emendicasse uidentur, ut scordiũ ab allio, trifoliũ à ruta, & bitumine, cytisus ab eruca, apiastrũ à citreo malo, chamæpitis à pino, xanthium à nasturtio: ita denique hydropiper à pipere mutuatur odorem. Grauiter olent absinthium, abrotonum, seriphum, ballote, polium, ebulus, botrys, aristolochia, cannabis, anagiris, galiopsis, cicuta, mandragoras, apocynum; glaucium. Non parum quoque discriminis in plantarum tum caulibus, tum stolonibus, reperitur. quandoquidem ex eis quædam singularem, simplicemque caulem proferunt: aliæ numerosos cauliculos edunt. quibusdam crassi caules insunt: alijs tenues assurgunt: alijs inanes, & uacui eriguntur, fistularum, & arundinum instar: alijs pleni conspiciuntur: quibusdã itẽ lõgus prosilit caulis, quibusdã uerò breuior, nonnullis caules geniculati sunt: alij enodes exeunt, alij læuore, alij scabritia, alij duritia, alij lentore notantur. Nec desunt, qui lanugine uestiantur, & qui spinis, & aculeis rigeant. Quibusdam plantis teretes sunt, nonnullis quadranguli, & aliquibus striati. Alij denique sursum eriguntur, alij per terram serpunt, ac repunt. Dissident præterea inter se stirpium caules colore, rectitudine, & curuitate: tãtã fuit naturę in plãtis formandis uarietas, atque solertia. Plures igitur caules ab una tantùm radice exiliunt glastο syluestri, ptarmicæ, plantagini, muris auriculæ, telephio, aristolochiæ utrique, rutæ syluestri, hyperico, elatinæ, phœnici, trago, solano somnifero, et manico, minori sedo, chamæcisso, glauci, osyri, tithymalo paralio, helioscopio, & thymelææ. Ramoso, ac pariter surculoso caule fruticãt saluia, satureia, thymum maius, origanum, hyssopum, absinthium, abrotonum, ruta, stœchas, ocimũ, amaracum, symphytum petræũ, & ut summatim rem complectar, omnes denique plantæ, quæ suffrutices appellantur. Crassũ caulem mittunt dracunculus chamæleo niger, œnanthe, helenium, symphitum alterum, hyoscyamus, personata, sedum maius. Cõtrà proditur tenuis ornithogalo, thlaspi, polemoniæ, ranunculo, limonio, anemonæ, ligustico, panaci Asclepio, peucedano, artemisię, phyllo, cynocrãbæ, buphthalmo, alismati, betonicæ, echio, eupatorio, plantagini, chelidoniæ maiori, muris auriculæ, aristolochiæ utrique, seripho, tragorigano, mẽthæ, sisymbrio, lysimachiæ, rutæ syluestri, delphinio, melãthio, agresti cumino, aparinæ, chamedri, scordio, teucrio, trifolio, hyperico, sideriti secũdę, elatinę, pẽtaphyllo, veneris umbilico, chamedaphne, tithymalo, helioscopio, thymeleæ, alipo. Inanes in vniuersũ, ac fistulosos caules habẽt frumẽta, legumina, & olera. Particulatim uerò cauis emicãt colliculis phu, apiũ montanũ, sonchus, ueratrũ albũ, gentiana, equisetum, narcissus, ricinus, cicuta, lathyris, hieraciũ maius, symphitum secundũ, spina alba, cæpe, porrũ, hyposelinũ, thapsia, ferulæ omne genus, omnesq; plantæ ferulaceæ, qualis cicuta, panaces, laserpitium, seseli Peloponnense, & quæ guttatim stillant sagapenũ, & galbanũ, & ammoniacum. Geniculatũ culmum gerunt cerealia omnia: quin & ebulus, sambucus, phu, cyclaminus secundus, gentiana, panaces Asclepiũ, polycnemon, crateogonum, polygonum, equisetum, ferula, cicuta, meon, odoratus iuncus, pityusa, arundinũ omne genus, hydropiper, ligusticum, xyphiũ, & omnes deniq; plantæ, quæ fœniculaceo caule assurgunt, ut elaphoboscum, anethum, seseli Massiliense, pyretrum, sphondilium, peucedanum. Læui constant caule dracunculus, hastula regia, tympha, nyphea, sideritis tertiũ genus, chrysanthemum, aconitum lycoctonum, gentiana, acanthus, aloe, iberis, hyacinthus, millefolium, chamædaphne. Dodrãtali caule exeunt chamæleo niger, tripoliũ, hyacinthus, arũ, sesamoides, daucũ Creticũ, caucalis, caninus testiculus, epimediũ, hypericum, sideritis tertium genus, centaurium minus, anonis, syluestre cuminũ, tussilago, œnanthe, anthyllis, anthemis, coris, ocimoides, achillea, elatine, pentaphillum, tragus, ageratum, papauer spumeum, psyllium, aconitum primum, colchicũ, sẽperuiuum minus, umbilicus ueneris, stratiotes millefolium, chamæcissos, glaux, poligala, laurus Alexandrina, tithymalus myrsinites, paralus, helioscopius & cyparissias: itẽ chamælea, & uerbenaca. Duũ verò palmorũ lõgitudine caules extollũt phalaris

Foliorum in coloribus discrimen.

Cauliũ in plãtis differẽtia.

phalaris, thlaspi, melanthium, pæonia, veratrum album, cynocrambe. Caulis cubiti altitudine adolescit petasitæ, plātagini minori, ranunculo, phu, rosmarino, chelidonio maiori, bacchari, panaci Asclepio, sphondylio, satyrio, alsinæ, betonicæ, fabæ Aegyptię, crithamo, arabidi, asphodelo, lepidio, xyridi, eupatorio, sylvestri papaueri, aconito tertio, semperuiuo maiori, senecioni, uerbasco fœminæ, cytisio, xanthio, rusco, daphnoidi, chamædaphnæ, lathyri, primo filicis generi, cnico, gladiolo, ascyro, lysimachiæ. Interdum cubiti longitudinem caule excedunt alisma, cyperus, tithymalus characias, pityusa. At horminum semicubitali caule contentum est. Binum cubitorum longitudinē caule æquant dracunculus, gentiana, spina alba, acanthus, conyza maior, althea, symphytum secūdum, helenium, glastum, glycirrhiza, centauriū maius, dipsacum, carduus, seseli Aethiopicum, lycopsis, sideritis secunda, manicum solanum, sylvestris lotus, cirsium. Quaternum cubitorum caulis exit moly: tricubitalis uerò Medio. Duris lignosisq; nituntur cauliculis hypericum, chamædris, teucrium, symphitum petræum, androsemum, ascyrum, satureia, thymum, origanū, millefoliū, eupatorium, aster Atticus, hyßopum, stœchas. Lentore & mollitia caules lāguescunt irioni, poterio, maluæ, smilacibus omnibus, cucurbitis, peponibus, et melopeponibus, cucumeribus, lupino, periclymeno, bryoniæ, uiti nigræ, uiciæ, helxinæ, quam cissampelon cognominant, scammonio, iunco, tiphæ, altheæ, alceę, solano somnifero, osyri, rusco, daphnoidi. Spinis horridum gerunt caulem dipsacum, poterium, agriacantha, scolymos, paliurus, rubus, canirubus, hieracium maius, stœbe, rosa. Spinosa prorsus lanugine obducuntur urticæ caules, echij, anchusæ, lycopsis, buglossi. Hirsutus caulis uisitur menthastro, orobanchæ, helenio, ocimoidi, eupatorio, herbę quā pilosellam uocant, secundo symphiti generi. Lanugineum caulem nutriunt acanthium, gnaphalium, uerbascum, lychnis utraque, tussilago, althæa, anemone, panaces Heraclium. Scabritia & asperitate caulium sunt pastinaca, rubia utraque, lupus salictarius, aparine, baccaris, sylvestris cnicus, æthiopis, equisetum, ueratrum nigrum, papauer sylvestre, & corniculatum. Humi cauliculis repunt polygonum, lithospermum, anagallis, clematis prima, holostium, tribulus terrestris, peplos. Caules edunt quadrangulos sideritis prima, apiastrum, marrubium, ballote, cyperus, centaurium minus, mētha, calamintha, baccharis, horminum, aparine, rubia, chamędris, stachys, scordium, teucrium, betonica, symphitum secundum, clymenū, uerbenaca, urtica, galiopsis, ęthiopis, lotus Aegyptia, bunium, xanthium, ebulus, pycnocomum. Triangulares insunt cirsio, & quandoque etiam cypero. Cæterùm caules albicant moly, utrique iberidi, nasturtio, cnico, cacalię, cynocrambę. Rubescunt minori hieracio, soncho, artemisiæ, hyperico, ascyro, phu, uirgę aureę, helxinę, senecioni, myriophyllo, orobanche. Caule destituuntur chameleo albus, phyllitis, filix, cynoglossum, dryopteris, polypodium, onosma, trichomanes, asplenū, hemionitis, lichen, paronichia, adiantū, hippophestum, chamęsyce. Ad hęc non parum quoque in stirpibus dignoscendis utilitatis pręstat florum tum coloris, tum formę cognitio. quippe cùm nulla sit earū pars, quę prius nostris sese offerat oculis uere, & ęstate, quàm flores, uaria colorum pictura, quę in eis refulget. Quapropter non ab re fuerit horum differentias edocere, quę in coloribus ita se habent. Plantę igitur, quę flore candido decorantur, sunt ut oxyacantha, ligustrum, orneoglossum, fraxinus, rosę, quibus tū ruber, tum etiā purpureus erumpit. Itē olea, myrtus, cerasus, malus, pyrus, mespbilus, prunus, arbutus, iberis, raphanus, siser, cucurbita, caucalis, eruca, ocimum, ornithogalum, cyclamini secunda species, hastula regia, capparis, poterium, thymus, moly, aparine, phalangium, trifolium, sed cui flos quandoque rubescat, polium, œnanthe, alba uiola, nymphęa prima, althæa, polygonatum, clematis altera, ocimastrum, erinus, achillea, helxine cissampelos dicta, conuoluulus, dorycnium, ephemerum secūdum, stratiotes millefolium, lotus Aegyptia, chamæsice, sesamoides magnū, narcissus, scāmonia, thymelea, sambucus, ebulus angelica, filipēdula, uiburnū, flāmula, fragaria imperatoria, lilium conualliū dictū, & vincetoxicū. Rubri flores emicāt rosis, in quibus tamen uariant, nā alij candidi, alij purpurei, alij lutei reperiūtur: itē malis punicis, fabę Aegyptię, rumici, oxylapatho, oxalidi, blito, aphacæ, ophioscorodo, anemonę primo generi, argemonę, anagallidi masculæ, papaueri sylvestri, solano somnifero, onagræ, & cariophyllis uocatis, quē florē recentiores quidā, nescio qua auctoritate ducti, uetonicū appellant, quanquam & hi purpurei emergant, & quandoque uaria colorū mistura inficiantur. Flores menthæ, sisymbrij, & hydropiperis colore subrubro apparēt. In purpura albicantes insunt phu, rosis, persico, amigdalo, eruo, bacchari, trifolio, alceę, periclymeno, rhododēdro, pæoniæ. Purpurei exeunt asaro, croco, utici, uiciæ, ciclamino primo, larici, cētaurio minori, albę spinæ, origano, pulegio, saluiæ, calaminthæ, thymo satureiæ simili, thymbræ, serpyllo, sed qui in albū quādoque uarient, pseudomelanthio, chamædry, lichnidi, scordio, uiolæ purpureæ, canis testiculo, onobrychi, betonicæ, symphyto utrique; etsi secundū modò candido, modò luteo flore lætetur. Item medio, gladiolo, anchusæ, lycopsi, echio, sideriti tertiæ, uerbenacæ, astragalo, hyacintho, cirsio, capno, bubonio, sed cuius interna flauescant, antirrhino, acanthio, glauci, ueratro nigro: tametsi quandoque huic punicei, herbacei, candidi, & in purpuram albicantes flores reperiantur. Item sesamoidi maiori, ricino, amarāto, galegæ, personatæ, xanthio, hormino, martago (sic uocant recentiores lilium quoddam) scrofulariæ maiori, geranio. At in purpura nigricantes insunt uiolis, leontopodio, delphinio, napello, pulsatillæ. Aureis floribus coronantur helenium, cornus, rapum, napus, lampsana, brassica, crithamum, sonchus, aphaca cichorij genus, tragopogon, cucumis tam erraticus, quàm satiuus, pepo, lactuca, irio, ranunculus, anemone secunda, aconitum lycoctonon, chelidonium utrunq;, sertula Campana, ruta, hieracium, atractylis, tussilago, coniza, hemerocallis, uiola aurea, nymphæa secunda, anagyris, alisma, hypericum, ascyrum, androsemum, chamæpitis, spartium, lysimachia, eupatorium, pentaphyllon, chrysocome, chrysogonon, chrysanthemum: ageratum, papauer corniculatum, hyosciamus, galium, senecio, uerbascum, lotus urbana, & sylvestris, bunium, osyris, colocinthis, cnicus, uirga aurea, balsamina, blattaria, caltha, colutea, tanacetum, & quam falsò oxyacantham recentiores nuncupant, abrotonum fœmina, pilosella, potentilla, sena, sinapi. Anthemidi flores exoriuntur in medio lutei, circinato orbe candidi, sicuti & parthenio, buphtalmo, bellidi, & cotulæ fætidæ. Cæruleum florem edunt linum, intubus; cichorium, chondrilla, anagallis fœmina, muris auricula, clematis prima, buglossum, melanthium, eryngium, scabiosa, & quæ a vulgaribus morsus diaboli appellatur: item cyanus, , & quæ trinitas recentioribus dicitur. Hyacinthino colore placēt flores centaurij maioris, chamęleonis nigri, cinarę: quin & uaria cardui genera. Vario colore inficiuntur iridi, tripolio, maluæ, euphrasiæ. Spicati insident blito, plantagini, hyßopo, menthæ, menthastro, sisymbrio, hydropiperi, saluię, sampsucho, stachy, betonicę, amaranto, uirgę aureę, stœchadi, ladano, lauendulę utrique. Floris effigie lilium æmulantur hemerocallis, martagon, ornithogalum, nymphęa alba, helxine cognomento cißampelos, lotus Aegyptia, narcissus, crocus, conuoluulus, ephemerum primum. Flores, qui rosæ referant similitudinem, prosiliunt malo cydonię, mespilo, althææ, rhododendro, pæoniæ, ueratro nigro, colocasiæ, corniculato papaueri. Echinatis capitulis flores condunt uterque chamæleo, centaurium maius, crocodilium, spina alba, dipsacus, spina Arabica, poterium, acanthium, cinara, leucacantha, atractylis, cnicus, & reliqua carduorum genera. Muscosos gestant flores laurus, labrusca, myrica, erica, ligustrum, olea, quercus, castanea, cornus, galium. Flores in vmbellas radiantes, uel muscarijs emicantes insunt Meo, sisaro, crithamo, caucalidi, origano, panaci, ligustico, pastinacæ, seseli omni, sisoni, aniso, caro, anetho, cumino, ammi, coriandro, apio, smyrnio, elaphobosco, fœniculo, dauco, pyrethro, libanotidi, spondylio, ferularum omni generi, peucedano, laserpitio, sagapeno, galbano, panaci, ammoniaco, achilleæ, chrysocomæ,

Florum in plantis uarietas.

comæ, agerato, cicutæ, stratiota millefolio, myrrhidi thapsiæ, sambuco, ebulo, angelicæ, filipendulæ, uiburno, imperatorię, eiq; pimpinellę generi, quę nonnullis hircinum saxifragum vocatur, quòd hircum maximè oleat. Cytini imaginē repręsentant flores asari, hyoscyami, cisti, arbuti. Corymbis similes racematim cohęrent botry, ambrosię, anagyry, urticę, lunarię minori, hippophai. Lanugine quadam obducuntur, atque in pappos euanescunt flores omnium carduorum, sonchi, tragopogoni, centaurij maioris, utriusque chamęleontis, utriusque hieracij, senecionis, cirsij. Stellarum, solisq; flores imaginem referunt eryngium, aster Atticus, anthemis, parthenium, buphthalmus, bellis, hypericum, pentaphyllum, intubus utraque, cyanus. Pręterea exquisitam prorsus plantarum cognitionem quis assequi poterit, si seminis, fructusq; quos plantę ferunt, delineationes habeat. quare non inutile fuerit earum tum figuras, tum discrimina, tum etiam similitudines prosequi. Fructus itaque racemosos proferunt terebinthus, lentiscus, populus utraque, oxyacantha, uitis nigra, uitis alba, cyclaminus secunda. Corymbaceos uerò hedera, periclimenus, solanū hortense, & manicū, smylax aspera, polycnemon, hippophaes. Semina autē recematim cohęrent artemisię, ambrosię, botry, urticę nostrati, mercoriali fœminę, hydropiperi, ricino. Acinosa sunt asaro, taxo, uesicarię, asparago, rusco, lauro Alexandrinæ. Semē folliculari specie inest fraxino, rhamno, sed quod uerticilli referat imaginē, nasturtio, thlaspi, androsacæ. At in squamosis folliculis occluditur gentianæ, cumino syluestri, atriplici, sphondylio, œnanthæ, ferulæ, & thapsiæ. Pineam nucem imitantur, et veluti nucamenta sunt fructus picęę, laricis, & cupressi. Baccas gerunt olea, laurus, zizyphus, cornus, rosa, capparis. Oblongę, & quę magnitudine cedant oliuis, uisuntur myrto, thymelęę, polygonato. Rotundæ sunt ligustro, iunipero, hederę, periclymeno, lycio, cedro, oxyacanthæ, sabinæ. Cęterùm fructum semenq; siliquis includunt acacia, anagyris, genista, siliquæ arbor, casia nigra, dorycnium, apocynum, staphis agria, delphinium, cicer, faba, lens, phasiolus, lupinus, pisum, eruum, sena, smilax hortensis, medica, aphaca, uicia, pæonia, leontopetalon, xyris, solanum somniferum, & tertium aconiti genus. In folliculis uerò abditur halicacabo, colutęę, colchico, & staphylodendro: suumq; in corniculis modò aduncis, modò rectis seruant delphinium, fœnum gręcum, lotus syluestris, rapa, napus, raphanus, lampsana, brassica, eruca, sinapi, erysimum, circęa, leucoium, hedysarum, papauer corniculatum. Capitibus semina condunt colocasia, anemone, argemone, melanthium, ocimoides, papauer tam satiuum, quàm erraticum, hyoscyamus, lotus Aegiptia, xyris Nymphæa. At capitulis paruis concipiuntur lino, ptarmicę, cumino syluestri, sparganio, psyllio, uerbasco, scrofularię, isopyro, ricino, tithymalo paralio & helioscopio. Semina in flocci modum conclusa asserunt porrum, ampeloprasum, scorodoprasum, cępa, allium, & si prius folliculo quodam claudantur. Vmbellis nuda residunt semina omnibus panacis generibus: itemq; seseli, ligustico, apij omni generi, aniso, caro, anetho, cumino satiuo, ammi, elaphobosco, dauco; sphondylio, peucedano, elichryso, cicutę, mirrhidi, angelicę, imperatorię, thapsię, coriandro, smyrnio, fœniculo, pyrethro, ferulis omnibus, achillea, agerato, stratiotę mille folio, sambuco, ebulo. Semē uel uti spicis continetur origano tam satiuo, quàm syluestri: quin & sampsucho. Papaueris imaginem semine repręsentat phyllum, nymphæa alba, hyosciamus, lotus Aegyptia, peplis, peplos, chamęsice. Piperis similitudinem exhibent semina tum lycij, tum etiam uiticis. Cōpresso, atq; rotundo semine habentur malua, althęa, alcea, smilax læuis. Neque seminis effigie ab epithymo dissidet alypon: à lolio phœnix: à viola alba chamęcissos: à saluia horminō. Hirsuto semine, ac aspero, adeò ut id tactum vestibus adhęreat, sunt personata, eupatorium, aparine, helxine, xanthium, & vulgare cynoglossum. Capiti uiperarū simile fert echium, & uituli non dissimile antrhinum. Mucronatum ostendunt tragos, spinachium sic vulgò vocatum, tribulus tam aquaticus, quàm terrestris. A' sænigræci semine non desciscit semen myagri, item & loti syluestris. Semen fœniculi modo ferunt ligusticum, sison, cicuta, cuminum, carum. Anisi verò semina, apij, & ammi consimilem nacta sunt formam. Cnici semen suam impartitur imaginem minori centaurio, utrique chamæleoni, spinę albę, & Arabicę, atractyli, cinaræ, Medio, nigro ueratro, & omnibus ferè cardui generibus. Milij semine cōstant circæa, cratœogonum, panicum, sesamum, lithospermum, phalaris, lotus Aegyptia, sesamoides. Erui semen possident catanance, tithymalus paralius, aphaca. Semine marrubiū æmulantur ballotæ, clinopodium, sideritis prima, pycnocomū. Consimili nascuntur semine libanotis, & crithamum: ut etiam semine conueniunt linum, satyrium erythroniū, & quoddam vrticæ genus. Semine caudę scorpionis effigie cernitur scorpioides: & uerrucarum modo pendet minori heliotropio. Semina, quæ fructibus carnosis tam arborum quàm herbarum delitescunt, gestant aluo mala cotonea, pyra, citria, limonia, aurantia, punica, mespila, cucurbita, pepones, melopepones, cucumeres, colocynthis: item balsaminæ vulgò uocatę fructus, mandragorę, aristolochię, halicacabi. quin & mala insana consimili modo suum recondunt semen. Minutum habent semen ruta, iberis, cupressus, circæa, psyllium, mandragoras, apios, cynocrambe, papauer, hyoscyamus, ocimum. Differunt etiàmnum colore inter se semina: siquidem albicant dauco, rosmarino, circęæ, lactucæ, papaueri satiuo, & spumeo, cucurbitæ, peponi, cucumeri, sesamæ, lithospermo. Vt fructu rubent oxyacantha, terebinthus, cedrus, cornus, zizyphus, rosa, punica, arbutus, taxus, cerasus. Ita similiter semine rubescunt asparagus, halicacabus, ruscus, hippoglossum, rumex, dracunculus, arum, acanthium, pæonia, rubia, tragus, iuncus, coccum infectorium, aspera smilax, chamedaphne, sesamoides. Succo sanguineo manant ascyri, androsæmi, & hyperici grana. Nigrum inest ligustro, lycio, myrto, oleæ. Quin & semina nigricant ocimo, hirci barbulæ, porro, allio, cæpis, ampeloprasо, hyacintho, scorodoprasо, ophioscorodo, saluiæ, rutæ, hormino, ligustico, seseli Aethiopico, sisoni, hipposelino, smyrnio, melanthio, phalangio, rubiæ, sideriti primæ, uerbasco, laureolæ, narcisso, syluestri cucumeri. In longum verò protensum proferunt semen seseli Massiliense, ligusticum, sison, hipposelinum, cuminum, narcissus, fœniculum. Quadratum spectatur seseli Massiliensi, & libanotidi: triquetrum uerò staphidi agriæ, & lathyri. Geminatum semen ferunt tordylium, alysson, æthiopis, mercurialis altera. Dissident etiam sapore semina; nanque acre id proferunt porrum, cæpæ, allium, ampeloprasum, scorodoprasum, sinapis, nasturtium, erysimum, struthium, cyclaminus altera, dracunculus, origanum, panax Herculeum, seseli Massiliense, tordilium, anisum, hipposelinum, fœniculum, pyrethrum, peucedanum, cardamomum, clematis secunda, smilax aspera, thlaspi, hydropiper, ptarmica, arum, lepidium, ligusticum, & siliquastrum, quod Indicum appellant piper; Odorato semine pollēt omnia cardamomi Arabici genera, panaces Herculeum, meon, carum, panaces Asclepium, elaphoboscum, ligusticum, hipposelinum, smyrnium, fœniculum, daucus, pastinaca syluestris, melanthium, isopyrum, bunium, origanum, ammi, libanotis. Amarum semen inest Aethiopico seseli, omni absinthiorum generi, abrotono, chamæcisso, gentianæ, sesamoidi. In magnam denique duritiē semen coalescit asparago, perycIimeno, & rusco. Harum itaque rerum, qui exactam cognitionem fuerit adeptus, is in hac præstantissima facultate absque ullo impedimento poterit peritissimus euadere. Verùm enimuero ne quid intactum relinquatur, quod in hac facultate tum utile, tum necessarium existimari possit, ob id scire conuenit, quòd permulta creauit natura rerum omnium parens, quæ inter se uel maximè consentiunt, uel admodum dissētiunt. Quò fit, ut nihil hac re admirabilius sit in tota natura, nihilq; scitu exoptatius. Quapropter nec ab re quidem fuerit hęc etiam cęteris adnectere, paucisq; perstringere, & de his pręsertim agere, quæ ad simplicium medicamentorum materiam spectant. Tam igitur pertinaci odio sese prosequuntur quercus, & olea, ut nō solùm nō viuant, neque germinent, si altera effossa, in eius scrobe altera implātetur; sed etiā altera alterā

Seminum, & fructuum in plātis discrimina.

Sympathia, & antipathia rerum quarundam pro simplicium materia.

interficiat, ſi forte propè oriãtur. Nec minor inter braſſicã, & uitem antipathia cernitur: quandoquidem obſeruatũ ſit, uitẽ, ad cuius radices aſſita fuerit braſſica, non paruo internallo ſponte ſua refugere. Ideo nil mirum, ſi tantũ braſſica contra temulentiã pollere credant, quòdq; Germani quotidianis menſis id olus ſemper apponant, vt uini noxã effugiãt. Nec ſecus braſſicam oderunt origanum, ruta, & cyclaminus, atque illa vites: quippe perſpectum eſt, quòd ſi ſeruatur braſſica iuxta quamlibet explicatarum, confeſtim cadit totaq; contabeſcit. Scilla adeò ueneficijs, & admurmurantium incantationibus aduerſatur, ut in limine ianuæ domus integra ſuſpenſa ab omni eorum noxa eos, qui inhabitant, uindicet. Quocirca non temere à doctiſſimis rerum naturalium inueſtigatoribus memoriæ proditum eſt, omnes in uniuerſum ſtirpes, quibus ſcilla adſita proſiliat, non modò aſſeruari ab omni aeris intemperie, animaliumq; noxa; ſed etiam lætiores, feracioresq; euadere. Ferula in pabulo aſinis gratiſſima eſt, eosq; mirificè alit: quæ tamen, ſi ab equis, uel bobus edatur, ueneni præſentanei modo eos interficit: tametſi nulla prorſus noxa ea quoq; ab hominibus edatur prima foliorũ germinatione. Rhododendri flores, & folia mulis, canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis uenena ſunt: hominibus uerò contra ſerpentum morſus præſidia. Cicuta eſitata homines enecat: item & quadrupedes. nihilominus Sturni innocuè eius ſemine ueſcuntur. Cucumeres aquam ita diligunt, ut ſi uas aquæ plenum dum plantis inhæreant, illis ſubijciatur, admodum longiores effecti, mirè in illam deſcendunt. Contrà oleum ſuppoſitum ſic refugiunt; ut in hamos recuruentur. quandoquidem in vniuerſum oleum omnibus, quæ ſeruntur plantis, inimicum eſt. Quo fit, ut planta quælibet, quæ fuerit eo peruncta, facilè perareſcat, & moriatur. Ob id enim admirandum non eſt, ſi arbores, quæ oleum ferunt, ac reſinam mittunt, cæterarum inſitiones aſpernantur: quemadmodum eas non reſpuunt aliarum nonnullæ, quæ nec oleum nec reſinam fundunt, ſiquidem ſępe conſpecta eſt quercus pyra ferre, platanus poma, myrtus punica mala, oxyacantha meſpila. At nunquam uiſæ ſunt pinus, larix, picea, abies, olea, inſitionis adminiculo, alios ferre fructus, quàm proprios. Grandinis impetum, item & fulminis ictũ arcet pellis hyenæ, crocodili, hippopotami, & uituli marini: neque fulmine iciuntur ficus, & laurus. Caprificorum gloſſi domeſticis ficis appenſi, non ſolùm eorum fructus decidere probibent, ſed etiã caducos ad maturitatem uſq; remorantur. Apium tantò celerius adoleſcit in hortis, quãtò magis atteritur, & calcatur: cùm tamẽ ſecus, & cõtrà eueniat de reliquis plantis. Tenereſcunt galli, eſuiq; aptiores redduntur, qui iugulati prius in arbore fici pepẽderint. Carnes putredine diutius illæſæ aſſeruantur, quibus æneus clauus fuerit infixus. Corpora icta fulmine, etſi exiccentur, nunquã tamen putreſcũt. Quare nõ immeritò poeta ille damnatur, qui Phaethontem cecinit de cælo tactũ quibuſdã in uallibus cõputruiſſe. Sed maiore miraculo nobis illud ſeſe offert, quòd. ſ. fulminis ictu è loculis aurum adimatur illis illæſis, ac ne confuſo quidem cerę ſigno: pariterq; ex dolio uinum euaneſcat, dolio nullibi fracto. Quid enim hoc mirabilius? Martia princeps Romanarum grauida icta fulmine, partu exanimato; ipſa citra ullum aliud incommodum uixit. Mentha lacti impoſita denſari ipſum in caſeũ nõ ſinit. Murenæ piſces ferula tactæ ſtatim moriuntur. Scorpiones itẽ admota delphinio herba, aut lychnide ſylueſtri, aut aconiti radice, quod pardalianches uocant, adeò torpeſcunt, & ſtupidi redduntur, ut potius mortui, quàm uiui exiſtimentur: ueruntamen albi veratri contactu mirificè excitãtur, uireſq; deperditas recuperant. Succo cotulæ manus illitę apũ, veſparumq; aculeo non infeſtantur. Quod item malua pręſtat oleo contuſa, corporiq; membris illita. Qui polemoniæ radicem geſtauerit, à ſcorpionibus non icitur: etſi ictus ſit, nulla neque moleſtia, neque noxa afficitur. Porrò tanta eſt arundinis, & filicis diſcordia, ut arundine uomeri annexa, filices in agro enatæ penitus deperdantur. At contrà magnam inter ſe ineunt amicitiam arundines, & aſparagi: quippe in arundinetis ſati longè lætiores, quàm alibi adoleſcũt: quemadmodum & vites, quæ ulmos, populoſq; ſcandunt. Magna inſuper conueniunt amicitia myrtus, & olea: item hæc, & ficus. Orobanche ſola præſentia legumina ſtrangulat. Cimices lectularij ſi uiui deuorentur, nõ ſolùm quartanis febribus remedio ſunt, ſed etiã percuſſis ab aſpide proſunt. Martyres, feles, & muſtelæ gallinas non attingunt, quę rutę ſucco fuerint perunctæ: neque vulpes eas inuadunt, quæ pulmonem vulpinum comederint. Vipera fagi ramulo obuiam facta greſſum ſiſtit, et ueluti attonita manet. quod item facit arundine etiam leuiter percuſſa. Furens elephas ariete tantùm conſpecto manſueſcit: nec eſt taurus tam ferox, qui fico arbori adalligatus non miteſcat. Magnes lapis mirè ferrum ad ſe trahit: at ſi allio confricetur, id neutiquã agit niſi ſanguine hircino lotus uim ab allio obſeſſam redimat. Succinum paleas, & feſtucas ad ſe trahit: nihilominus oleo illitũ eas reſpuit. Equi, quos lupus momorderit, & pernici curſu, & prolifica probitate pollebunt: at ſi luporum ueſtigia calcauerint, cruribus obſtupeſcunt, ac conuelluntur. Carnes ouillæ à luporum morſibus dilaniatæ, cæteris teneriores, & guſtatu ſuauiores exiſtunt; at earum lana ueſtibus contexta, pediculos creat. Leo animal ferociſſimum præſentem gallum mirũ in modum ueretur, ac magis terrore concutitur audito eius cantu. Gallinacei pulli elephantem, bouem, & equũ minimè metuũt: atqui ſi umbram tantùm milui in aere uolantis conſpexerint, ad matrem maximè perterriti confugiunt. Nec ſecus agunt oues, & agni lupo conſpecto. Idem lupus ſcillæ bulbo contacto quàm primum ſideratur. Hyenæ umbra contecti canes obmuteſcunt. item hyenæ ipſius lingua à latratu, ac morſu canum etiam mordaciſſimorum ferentem uindicat. Polypodiũ herba cancro animali admota efficit, vt is paruo temporis tractu tum integentes cruſtas, tũ vngues è pedibus abijciat. Ciconię platani folijs nidos implent, ut inde ueſpertiliones abigant, quibus cum ingens odium gerunt. Hirundines apium cõportant, ut tineas, & blattas nidis inimicas arceant: item & chelidonium maius, quo obcæcatis pullis uiſum reſtituant. Cęterum lauri folia nidulis important palumbes, accipitres hieracium, corui arum, upupæ adiantum. cornices ſupinam uerbenacam, turdus myrtum, perdix arundinem, ardeola carum, aquila callitrichum, galerita gramen, cygni uiticam, ut à diuerſis animalium iniurijs ſe vindicent, aut ab alio quocunque, quod noxam adferre poſſit: tã admirabilis in volatibus, & quadrupedibus habetur ipſius naturæ inſtinctus, circa rerum uires abſconditas. Catus quadam herba adeò gaudet, ut illi catariæ nomen recentiores indiderint. quin etiam phu minoris radicibus maxime delectatur. Ranæ iuncum, ranunculum, & ſtębẽ diligũt. Teſtudines, & ciconiæ origanum adamant. Serpentes fœniculi affricatu uiſum recuperant. Leo deuorata ſimia febrẽ efficaciſſime diſcutit. Ceruæ, & feræ capræ non modò dictami pabulo illata vulnera in Creta inſula, ſanãt, ſed & infixa tela uenatoribus reijciũt. Vrſi formicas deuorant, vbi madragoram deguſtauerint, quibus mirificè ſanantur. Elephantes deuorato chamæleonte animali oleaſtri frondes depaſcuntur, quibus incolumes euadunt. Anſeres, anates, ac reliquæ aquaticæ aues ſiderite tantùm herba ſuis incommodis medẽtur: ſicuti gallinæ helxinem deuorant, grues iuncos, pantheræ humanum ſtercus; apri hederam, & cinaram ceruæ. Præterea rhabarbaro flaua bilis è corpore deijcitur, itemq; manna, & ſcammonio: pituita colocynthide, & turpeto: bilis uerò atra belleboro, & Armenio lapide; ſicuti & venena theriaca ſuperãtur. Oculorum ægritudines curãt ſolo cõtactu ſapphiri & anthraces. Ebrietas amethyſto lapide arcetur. ſanguinis defluxus iaſpide ſiſtitur. Topatio appenſo uenus infirma redditur: item & uitice lecto cubãtibus ſtrata. Formicæ alis veſpertilionis, & upupæ corde fugantur. Quin & ſerpentes veterum calciamẽtorum ſuffitu abiguntur, vt blattæ, & papiliones hircino iocinore incenſo. Torpedo piſcis nõ modò manu, ſed & longiori haſta contacta tangentis brachium ſtupidũ reddit, quãuis ualidiſſimis muſculis conſtet. Catablepha quęcunque oculo conſpexerit, enecat, & ſi per mille paſſus diſtet. Nec inter homines deſunt, qui laudibus, & oculorum intuitu conſpectos effaſcinẽt. Cæterum ſi cæterarum uolatilium pennæ aquilinis permiſceantur,

tur, breui carie contabescunt; quemadmodum testudinũ chordæ contactæ disrumpuntur, si una tantùm ex lupi intestino parata inter eas resonet. Eodem pariter modo tympana ouina pelle constructa franguntur, si tympanum lupina membrana contectum inter alia pulsatur. Tanta musicis, tibijs, cæterisq; id genus instrumentis facultas aduersus tarantulæ venenum inest, ut languentes etiam inuitos non modò ad choreas, saltationesq; alliciat, sed etiam persanet. Quinetiam tanta ui pollēt Marsi, ac Psylli contra serpentes, ut eos solo contactu enecent. Taurus perunctis rosaceo naribus statim uertigine corripitur. Lapis Thracius aquamadens igni admotus præter rerum naturam flammã statim concipit, nec restinguitur nisi affuso oleo. Sed de his hactenus: quandoquidem breuitati studentes plura adhuc silentio prætereunda diximus.

† *Hic locus (vt mihi retulit excellentiß. medicus Augustinus Gadaldinus) in antiquo codice ita legebatur:* εἰς ὄγκων διαφορὰς ἕκαστον αὐτῶν ἀναφέροντες. *Id est: in tumorum differentias unumquodque ipsorum referentes. Quæ lectio non solùm ob id magis probari poßet, quàm vulgata, quòd dogmatica sit, illudq; dogma innuat, quod facultatum medicamentorum causam in tumores, & meatus referebat; sed quòd etiam eius dogmatis meminerit Galenus lib. primo de simpl. medicamentorum facultate cap. primo, his uerbis.* τινὲς μὲν γὰρ εἴς τε τὰ μεγέθη, καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰς θέσεις τῶν ὄγκων τε καὶ πόρων ἀναφέρουσιν. *Hoc est: Quidam enim in magnitudine, figuras, & situs tumorum & meatuum referunt.*

IRIS DOMESTICA.

Ἶρις. IRIS. CAP. I.

IRis à cœleſtis arcus ſimilitudine nomẽ accepit. Folia fert gladioli, ſed maiora, latiora, & pinguiora. Flores † in ſummitate cuiuſque caulis, æqualibus inter ſe ſpatijs diſtant, incurui, uarij: ſiquidem candidi, pallentes, lutei, purpurei † & cęrulei cõſpiciũtur: qua diuerſi coloris ſpecie, quædam cæleſtis arcus imago repręſentari videt. Radices ſubiacent geniculatæ, ſolidę, odoratæ: quę fruſtatim diſſectę, in umbra ſiccantur; & traiectæ lino reconduntur. Melior eſt Illyrica, & Macedonica: & inter has laudatiſſima, quæ † multa ferè, & denſa conſtąt radice, frãgenti contumax, ſubrufo colore † guſtu amaro, odore perquàm grato, & ſyncero, ita ut nullũ prorſus ſitum redoleat: quæ dum tunditur, ſternu-
10 tamenta mouet. Secundum locum habet † Africana, candicans, guſtuque amare. Teredines in uetuſtate ſentiunt, tunc tamen odoratiores reddi ſolent. Vis omnibus excalfactoria, extenuans, contra tuſſim efficax; humorũ, qui egrè reijciuntur, craſſitiem digerunt: bilem, craſſamque pituitam ex hydromelite drachmis ſeptem epotæ purgant; ſomnum conciliant: lacrymas ciunt: torminibus medẽtur. Eædem potę ex aceto auxiliantur ſerpentium ictibus, lienoſis, cõuulſis, perfrictionibus, horro-

†Omnia exẽ. ἐπὶ καύλῳ. i. in caule.

† ὑποκόλοβος. i. ſubmutila.

IRIS SYLVESTRIS.

ribus,

ribus,& quibus genitura effluit: menses ex uino potæ pellunt. Decoctum earũ, fœminarum fotibus utiliter imponitur, ad emolliendos locos, laxandaque in eis uenarum spiracula: ischiadicis infundit: fistulas, ac sinus carne explet. Radices ex melle glandis modo subditæ, partus extrahunt: quinetiam coctæ & illitæ, strumas, ueteresque duritias emolliunt. Siccæ quoque ulcera replent, & cum melle purgant: nudata ossa corpore operiunt. doloribus capitis cũ aceto, & rosaceo magna utilitate illinũtur. Admotæ cum albo ueratro, & duabus mellis partibus, lentigines & uitia cutis in facie à sole cõtracta emaculat. Pessis, malagmatis, & acopis inseruntur. In vniuersum magni ad omnia usus.

IRIS SYLV. ALTERA.

Iridis genera, ciusq; consideratio. Improbatur opinio asserentium Iridem nullum ferre semen. Iridis syluestris genera.

IRis in uniuersum satiua est, & syluestris. Satiua passim in hortis habetur, folio gladij formam referente, striato, acuminatoq;, caulẽ præfert læuem, rotundum, geniculatum, à quo ramuli in summitate, exeunt, è quibus flores prodeũt uiolacei coloris, æqualibus inter se spatijs distantes, & uarijs in medio coloribus se se immiscentibus. Capitula edit oblonga, gladioli modo, crassiores tamen, in quibus semen concluditur rotundum, sesamæ magnitudine. Quo fit ut ij manifesto ducantur errore, qui Iridem nullum ferre semen contendunt. Radix inest Iridi candicans, solida, geniculataq;, à cuius infirma sede, copiosę funduntur fibræ, ut in maiori phu, odoratæ, gustu acres, & sub amaræ perinde ac radix. Syluestris duum est generum. Altera, quæ plurimum saxosis nascitur locis, satiuæ per omnia similis, minoribus tamen folijs, & floribus; radicibus

dicibus gracilioribus, ac & caulibus. ALTERA folijs gladioli longioribus, radice tenui, lignosa, geniculata, subrufa, inodoraq; : caule breui: flore cæteris longè minori, odore Armeniaci mali. Constat hęc folijs nouem purpureis, quorum extima, superiore tantùm parte, aureis pinguntur lineis. Sunt qui hanc legitimam Illyricam putent, Illyricam ab Italica differre existimantes. In quorum sententiam etsi iampridem deuenerim; tamen longè aliter rem se habere postmodum comperi. Quandoquidem præferri Illiricam nouerim, non quòd genere, uel specie à nostrate differat, sed quòd cæli, soliq; illius conuenientia, præstantioribus polleat facultatibus: ut absinthium, quod in Ponto nascitur: acorum, quod in Colchide, & Galatia: cyperus, qui in Syria, & Cycladibus insulis: costus, qui in Arabia; crocus, qui in Coryco monte: myrrha, quæ apud Trogloditas, & Minæos legitur: & alia quàm plurima præferuntur à locis, quorum dote selectissima, pręstātissimaq; proueniunt. Id enim apertè testatur grauissimus auctor Galenus lib. primo de antidotis, his uerbis. Omnes itaque herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse; petroselinū uerò, quod in Macedonia prouenit: bitumē è Iudæa aduectum, item & opobalsamum. Idem & in reliquis fecerunt, quorum dotes à regionibus acceptas, cùm priuatim de unoquoque loquemur, ne omittemus. Hæc Galenus. Docuit id etiam ante Galenum Theophrastus lib. IX. cap. VII. de historia plantarum, sic inquiens. In Europa nihil præter Irim inueneris, quæ optima apud Illyrios exit, non tamen parte maritima, sed mediterranea, magisq; ad septentrionem sita. Verùm loci à locis differunt, ita ut producere meliorem possint. Quibus palàm est, Illyricam Irim non genere, & facie, sed viribus tantùm à nostrate disiungi. Satiua (ut arbitror) ex agresti originem duxit, quemadmodum plantarum aliarum pleræque, cultu tamen uegetior grandiorq; effecta. Seritur iam & altera, quam flore & folijs minorem eße diximus, quę etiam in hortis frequens est, tum ipsius floris amenitate, tum odoris præstantia, tum etiam quòd nouis floribus delectentur homines. adeò ut iam tot satiuę, quot syluestris habeantur genera. Sunt tamen, qui putent nullam Irim domesticam reperiri, quòd scripserit Theophrastus loco antè citato, nullum Iridi cultum accommodari. Sed ij, meo quidem iudicio, decipiuntur. quandoquidem Theophrastus eo in loco non de omni in vniuersum Iride disserit, sed de Illyrica tantùm: quæ cùm loci ac cæli clementia in Illyrico tractu optima sponte proueniat, non est necesse, vt colatur. Præterea cùm hodie Iris domestica passim in Italiæ hortis læta, uirens, pulchraq; spectetur: syluestris autem in plurimis montibus sponte nascatur, floribus & folijs satiuæ longè minoribus, radice tenuiore, breuiore, & aridiore; nulli quidem absurdum uideri debet, si nos utranque depingi curauimus. Quinetiam compertum habeo, ueteres quoque Iridis sylestris mentionem fecisse, non solùm Marcelli medici auctoritate cap. XXIIII. qui præterea Irim domesticam cultamq; illis fuisse ostendit; sed Galeni quidem testimonio, is enim Iridis syluestris meminit lib. X. de comp. medic. secundum locos. dum nephriticas compositiones ab Asclepiade conscriptas recenset. Quin etiam Plinius lib. 27. cap. II. Medij folia Iridis satiuæ folijs comparat: Syluestris utriusque generis plurima oritur in Goritiensi agro Saluatino monte, & Iapidiæ collibus inter saxa, odore non ingrato: quanuis etiam ambas uiderim in campestribus non longè à Sontij ripis. Est præterea in satiuarum genere, quæ flores niuei candoris quæque aureos proferat. Hanc in Boemia passim colunt in hortis. Illam pluribus in locis in Hetruria uidimus; cuius radix odoris fragrantia, & uirium robore Illyricam fere æquat. Nec putes uelim eam quæ flore est aureo pseudoacorum esse vulgaris usus. Est enim hæc Iridis propria species, ut florum figura, & ipsæ attestantur radices. Iridis meminit Plinius lib. XXI. cap. VII. sic inquiens. Iris radice tantùm commendatur, unguentis, & medicinæ nascens. Laudatissima in Illyrico: & ibi quoque non in maritimis, sed in syluestribus Drilonis, & Naronæ: quod à Nicandro transcripsisse uidetur. Proxima in Macedonia: longissima hæc, & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplissima inter omnes, gustuq; amarissima. Illyrica quoque duorum generum est: raphanitis à similitudine, quæ & melior: rhizotomos subrufa. Et cap. XX. eiusdem libri, Iris rufa (inquit) melior est, quam candida. Quibus in locis sibi manifestè repugnare uidetur Plinius: quod superius raphanitem, quæ cādicat, rhizotomo, quæ rufescit, antepo suerit, hic verò cōtrà. Dioscoridi præstat, quæ subrufo constat colore, qualis Plinio rhizotomos. Cæterùm (si Theophrasto, & Plinio credamus) non omnis Illyrica præstat, sed quæ tantùm in syluestribus nascitur. siquidem quæ in maritimis foditur, humore prægnans improbatur, quòd subinde flaccescens contrahatur in rugas. Succus hydropicis propinandus, quoniam recenti Illyrica destituimur, è nostrate elicitur, ducitq; abunde aquas. Excalfacit Iris ordine secundo completo, uel tertio inchoante, & pariter siccat. Atque præter uires, quas illi adscribit Dioscorides, alijs pluribus pollet, quanquidem compertum est, mansam oris halitum commendare: dentium dolores mulcere, si radicis decocto ijdem foueantur. coquit item, abstergit, digerit, resoluit, lenit, reserat, expurgat, & deijcit: vulnerarijs medicamentis immista sarcotica est. Radicis expressus succus bilem flauam, pituitam, & aquas cutem subeuntes pellit: hæmorrhoidas fotu elicit. Fit quoque electuarium ex succi radicum Iridis drachmis tribus, Galangæ, Zedoariæ cuiusque drachmis duabus, Cinnamomi, Cariophyllorum cuiusque sesquidrachma, marinæ brassicę semuncia, & mellis quantū sat fuerit ad excipiendum, quo maximè iuuantur aqua intercute laborantes, ubi quotidie semunciam ieiuni deuorauerint. Quin etiam Iridis radicum farina, drachmarum quatuor pondere, additis cinnamomi, & anethi cuiusque drach. duabus & croci scrupulo, dolores, & tumores testiculorum mirificè tollit, si panni coccinei, frusto, albo meraco perfuso, hæc omnia in puluerem contrita excipiantur; & calida apponantur. Eiusdem radices uestibus interpositæ, eas à tinearum erosionibus tuentur, & odoris fragrantia commendant. Radix ipsa contrita, & ex aceto bibita, omnibus aduersatur uenenis. Succus naribus infusus cerebrum à pituita mirificè purgat: uentriculo tamen nocet cùm per se tantùm bibitur. ideoq; à peritis medicis exhiberi non solet, nisi admista mulsa, & Indica nardo. Potum radicis decoctum obstructiones aperit, præsertim vbi crassa fuerit impacta materia, & uentris tineas pellit, urinas ciet, & renū calculos eijcit. Datur potandum utiliter ictericis. Quippe sudores mouet, & auriginem exterit. Pulmones, & thoracem expurgat, & Iocinoris inflammationibus auxiliatur. Recentes Iridis radices saccaro aut melle conditæ, dantur utiliter deuorandæ unciæ pondere calculo affectis, & anhelandi difficultate laborantibus, quin etiam hydropicis; ac resolutis. Eædem in passo decoctæ, contusæq;, addita hordeacea farina, & illitæ, parotidas bellè discutiunt. Illyricæ puluis sesquidrachmæ pondere, datur ex passo calido, perquàm utiliter ad Iliacos affectus. Oleum, quod floribus, & radicum succo paratur resoluit, emollit, concoquit, frigidos dolores mulcet, attenuat, & mirificè confert Iocinoris, & lienis doloribus, Podagricos iuuat, lenitq; articulorum duritiem, ac cæterarum corporis partium. Præstat & ad frigidos uteri dolores, ad conuulsos, & aurium cruciatus. Vsus apud veteres est radicum tantū, quanuis nunc non desunt recentiores, qui flores quoque in medicum uertant usum. Reperio quoddam esse iridis genus, quæ Astragalitis cognomine dicitur. Id enim ostendit Galenus lib. I. de compositione medicamentorum secundum locos cap. primo ex Sorano transcribens: item Aetius lib. XIII. cap. III. qui quibusdam in emplastris Irini astragalitidem imponunt. Veruntamen cùm antiquorum, uel recentiorum repererim neminem, qui in simpliciū medicamentorum libris huiusve Iridis meminerit, quid certi de hac re proferam, sanè non habeo. Cæterùm Cornarius, qui in prædictos Galeni libros commentarios edidit, Irim astragalitem, & astragalum idem esse existimat: hoc argumento ductus, quòd Plinius Iridem duplicem esse tradiderit; alteram, quæ raphanitis a similitudine; alteram, quæ rhizotomos dicitur.

Opinio reprobata.

Plinij contradictio.

Iridis vires preter traditas a Diosc.

Elect. ex Iride.

Irid. rad. uires.

Irinum oleū ad quos usus præstet.

Iridis cognomento astragalitis.

tur. At cùm astragalus, radicem raphani modo ferat, inde Iridem astragalitem Astragalum esse conijcit. quin & Plinio per Iridem raphanitem, astragalum intelligi censet. Sed mea quidem sententia rectius fortasse rem hanc explicasset, si per eam Iridem, quæ à similitudine raphanitis uocatur, astragalitem ideo designari dixisset, quòd ut astragalus, raphani modo radicem gerat: siquidem Plinio Iris raphanitis astragalus non est, sed altera Iridis Illyricæ species. Quamobrem ita Iridem astragalitim a Galeno cognominatam esse putauerim, quòd radice referat astragalum: quemadmodum raphanitis à Plinio dicta est, quòd radice raphanum repræsentet. Iridem memoriæ proditam fuisse Galeno in libris simplicium medicamentorum sanè nusquam reperi, tametsi libro primo de antidotis eius postmodum meminerit his verbis. Andromachus rosis Iridem Illyricam adiungit. quæ uerba non frustrà, negligenterq́ excipienda sunt, ueluti nec cùm alijs medicinis patriæ nomen apponit, de quibus paulò pòst disserentes, quid quoque in genere optimum sit, demonstrabimus. Polium ergo, & chamædris Romam afferuntur, natis in Italia paulò meliora. in aliquot siquidem Italię locis haud multò deteriora proueniunt illis annis, quibus uer totum humidum non fuerit, sed sicuti sæpe contingit, æstiuo tempori simile. Quod si ueris constitutio siccior obuenerit, multa, quæ in Italia nascuntur, pluribus Creta allatis paria erunt, aut non multò inferiora, ueluti chamædris, chamæpitis, hypericum, gentiana, thlaspi, ueratrum nigrum, & id genus alia. At uerò, quòd ad Irim pertinet, secus se res habet: si enim Iris Lybica, quæ plurima ex Africa Romam affertur, Illyricæ comparetur, tantum ipsi cedet quantū cadauer viuo corpori: non tamen alijs in gentibus orta tam multum ab Illyrica degenerare Iris uidetur. Irim igitur, uelut & reliquas medicinas, odoratiorem eligito: nam unumquodque optimum est, quod proprium sui generis odorē uehementissimum habet, qui quidem ex multorum inspectione manifestus unicuique sit. Ac de gustu quidem perceptis qualitatibus eodem modo censendum est: id enim optimum medicamētum esse constat, in quo id, quod suo generi propriū est, exuperat: pessimū uerò quod sui generis alijs & tenuius, & exilius est. Meliora nanque sunt omnia in specie, quęcunque nec rugosa, nec exilia fuerint: sicut quæ conuenientem sibi magnitudinem excessere, peiora sunt ijs, quæ benè nutritam, & adstrictam habent substantiam. Quamobrem, ut dixi, multa sæpius inspexisse operæpretium est, & maximè optima, & quæ longo iam tempore sui experientiam ipsis nascendi initijs præbuere, quæq; uno ore à peritis medicæ materiæ sunt commendata. Omnes igitur herbarij unanimes scripserunt Irim in Illyrio natam optimam esse. hæc Galenus. Planta, quæ Græcis Ἶρις, Latinis item Iris nominatur: Arabibus, Asmeni iuni, siue Aiersa: Italis, Iride, Giglio azuro, aut Giglio cæleste: Germanis, Blauu gilgen, Blauu schuuertel, Veiel, vurtz, Himel schuuertel: Hispanis, Lirio cardeno: Gallis, Glaieul aut Flambe: Boemis Kosatec.

Iridis mētio ex Galeno.

Nomina.

† *Malui hoc in loco Marcelli interpretationem sequi, quemadmodum alibi quandoque facturus sum, quàm Ruellij, cui non semper addictus ero: quòd in aliquot Grecis codicibus legatur ἐπὶ καυλῷ, quæ vox in summitate cuiusque caulis significare uidetur: quodq; natura in planta ipsa illud manifestè demonstret.*

Ἄκορον. ACORVM CAP. II.

ACorum folia iridis habet, angustiora tamen: radices non dissimiles, complicatas, non in rectum, sed obliquum actas, & summo cespite sparsas, geniculis interceptas, albicantes, gustu acres, odore non ingratas. Optimum est † densum, candidum, † plenum, carie non exesum, odoratum: cuiusmodi † Colchidicum, & Galaticum, quod asplenion dicunt. Radici uis calfactoria. Decoctum potu urinam cit: prodest lateris doloribus, & iocineris, atque thoracis; item torminibus, vulsis, ruptis. lienem absumit: urinæ stillicidio, & serpentum ictibus auxiliatur: insidentibus ad muliebres affectus, iridis modo, vtiliter imponitur. oculorum caligines succo discutit. Antidotis radix magno vsu commiscetur.

Meum πυκνὸν .i. amarum. ἀβρωτὸν .i. nō cariosum. ἐν χαλκίδι .i. in Chalcide.

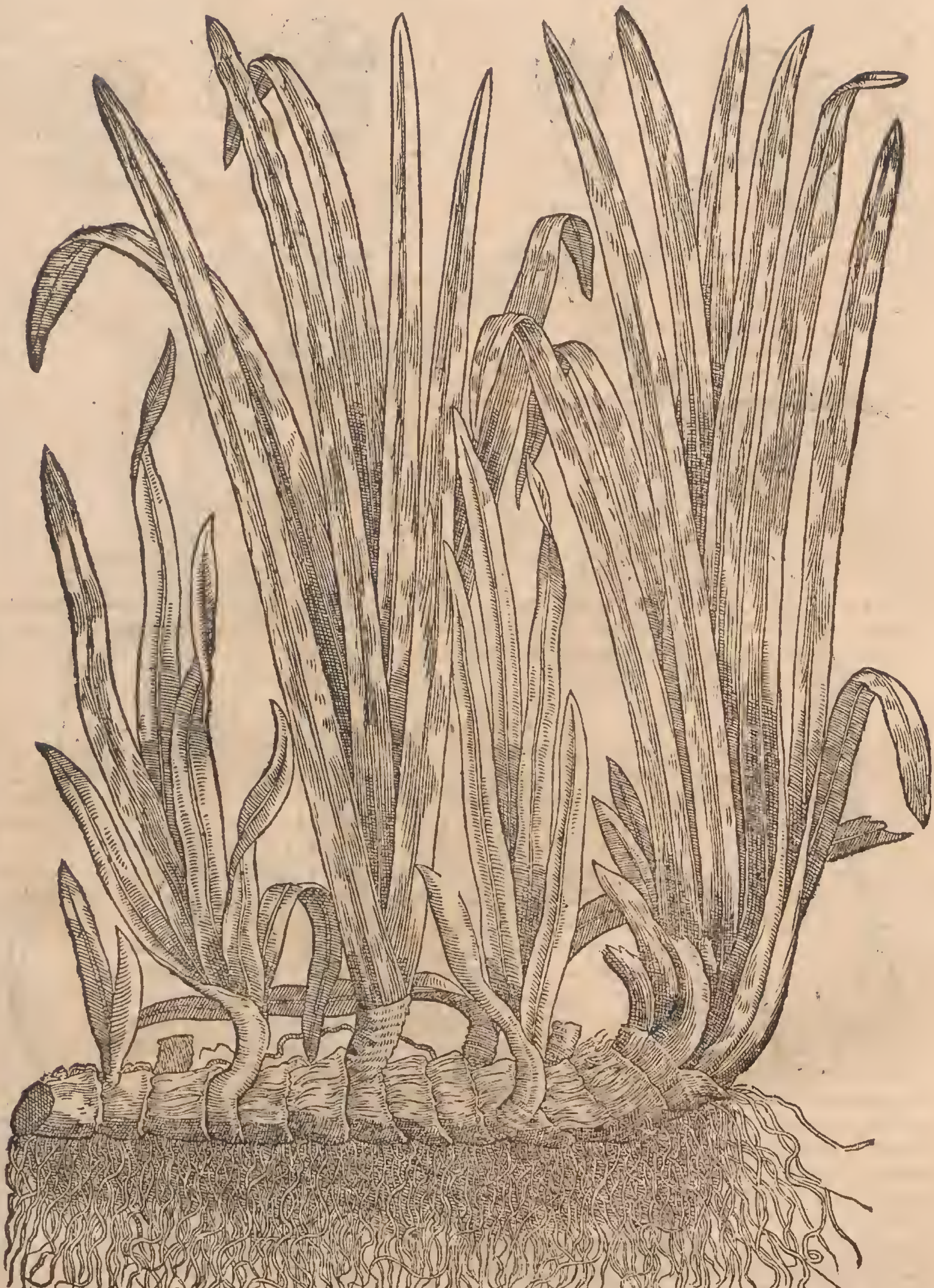
ACorum legitimum, quòd falsò calamum aromaticum uocant, folijs prouenit Iridi angustioribus, longioribusque, odoratis, ac gustu feruidis: radicibus Iridi æmulis, frequenter geniculatis, firmis, subcandidis, innumeris in inferiore parte adnatis fibris, odoratis, gustu acri, ac subamaro, complicatis, haud in rectum descendentibus, sed in obliquum actis, & summa tellure sese diffundentibus. Caulē est læui, è quo ramuli prodeunt, in quorum cacuminibus, (ut Galenus Quacelbenus Medicus se vidisse affirmabat) nucamenta quædam exoriuntur mihi hactenus non uisa nucis Ponticæ iulis, aut longo piperi similia. Tales sanè fuere legitimæ Acori plantę, cuius hic imaginem damus, quas Constantinopoli ad me misit Clarissimus Cæsaris Ferdinandi ad Turcarum Imperatorem Orator Augerius de Busbecki unà cum ipso Quacelbeno è Nicomedia à quodam uastæ magnitudinis lacu petitas, ubi copiosissimum prouenit Acorum, est enim Nicomedia Bithyniæ ciuitas, Galatis, ac Colchis uicina, ubi nasci Acorum omnium optimum scribit Dioscorides. Sed fecit diuturna rei herbarię ignorantia, vt hactenus non in Italia solùm, sed in quocunque terrarum loco, ubi seplasiarij, & medici habeantur, in legitimi Acori locum rufa quædam radix successerit, quæ passim in palustribus, & uliginosis locis inutilis, & inodora plurima nascitur. eo sanè argumento, quòd folia, & radices iridis proferat; quanuis hæ colore rufæ, illa uerò iridis longiora spectentur. Hæc itaq; radix apud omnes, qui plantarum historias neglexerunt, in hoc vsque æuum legitimi Acori munere functa est: à qua quantum tum qualitatibus, tum facultatibus recedat, ex Dioscoride patet. quandoquidem palustris hæc nec candicans, nec gustu sit acris, nec ullo prorsus commendetur odore. At quanuis hac tempestate à peritis rei herbariæ medicis non parum improbentur ij, qui non in hac tantùm stirpe, sed etiam in alijs quàm plurimis defecere, cùm tamen ipsi probatissimos auctores nusquam legerint, potius excusandi sunt, quàm quidam fortasse ætatis nostræ scriptores, tam Grææ, quàm Latinæ linguæ peritissimi; quibus res sole clariores propositæ sunt, cuiq́, in simplicium medicamentorum cognitione cęteris præstantiores haberi volunt, & ij longius nihilominus (ut arbitror) aberrant, quàm cæteri. E quorum numero est Brasauolus Ferrariensis, vir sanè doctrina, & fama clarissimus: qui dum innumera simplicia medicamenta declarare, explicare & palàm facere in suo simplicium examine studium impendit, etsi id in plurimis assecutus fuerit; in hoc tamen, alisq́, nonnullis (ut suis locis in his nostris commentarijs ostendemus) in tanto illustrium auctorum lumine mihi magis cęcutire uidetur, quam qui ante ipsum in tenebris errauerunt. Is enim constanter asserit, Acorum à Dioscoride descriptum aliud non esse, quàm eam acerrimam, & odoratam radicem, quam officinę Mauritanos secutę Galangam uocant, adeò vt maluerit cum Leoniceno errare, tantùm fuit pręceptori suo addictus, quàm cum Manardo bene sentire. Sed quantum eius opinio à ueritate, quantumq; ab Acori historia recesserit, perquàm facile probari potest. Quippe galangam folia iridis proferre apud Syrios nullo nobis testimonio constat: verùm quia cum cypero adeò conuenit, ut is syluestris Galanga nonnullis dicatur: ideo non ab re credendum fuerit, galangam potius cyperi, quàm iridis folio prouenire. Preterea quòd galanga radices habeat

Acori consideratio.

Brasauoli error.

iridis,

ACORVM.

iridis, nec mihi quidem uidetur, nec ullum id affirmare existimo. neque illud etiam uidere possum, quòd eædem aliqua ex parte subalbicent, ut de Acori radicibus scribit Dioscorides: quin potius tam intus, quàm extra non obscurè rufescunt. Quòd autem gustu sint acri, atq; mordaci, qui neget, nullus est. Sed non tamen ob id dicendum erit, galangam esse Acorum, alijs non concurrentibus notis: præsertim cùm Dioscoridis testimonio Acorum esse debeat acre, non autem acerrimum, nec galangę 60 *modo linguam adurens. Brasauolum secutus est Fuchsius medicus clarissimus. is, cum sibi nimis pumilæ uiderentur prioris galangæ radices, quàm ut Acori radices referrent, atque propterea Brasauoli sententiam non probandam duceret, in suis de stirpibus commentarijs, alteram crassiorem galangam, quæ iampridem in Italia fertur, Acorum esse contendit. Verùm si animaduertatur, quòd ea non sit iridi similis, multoq; magis rufescat, quàm quòd hæc dictio ὑπόλευκοι designet, quæ albicantes, & non rubentes denotat, facilè palàm fiet, quòd una cum Brasauolo ipse quoque aberrauerit. Sed preter hæc ijs etiã refragatur Galenus lib. VI. de simp. med. facult. quòd asserat Acori radicem gustui non modò acrem esse, sed etiam subamaram: quæ tamen modica, amaritudo neque in hac neque in illa reperitur galanga: etsi inualidis quibusdam argumentis suo ultimo examine contendat Brasauolus, quòd galanga præter acerrimam facultatem etiam sit amara. sed uereor, nè is tunc bile perfusus suam degustauerit galangam. Amarum quoque esse Acorum, facile quispiam ex lectione antiqui nostri exemplaris intelliget, qui legerit ea quæ in margine adnotauimus. Quæ quidem lectio mihi maximè probatur, quod cum Galeno Acorum amarum faciat. Comprobatur præterea aliud esse Acorum, & aliud esse galangam Serapionis testimonio: qui, cùm*

Fuchsij error.

PSEVDOACORVM.

ſciret non parum diſcriminis inter has radices eſſe, de ijs ſeorſum egit per propria capita, ut pote de rebus genere & facultate diuerſis. Hoc idem probatur ex Actuarij etiam monumentis, ſiquidem is in compoſitione aureæ Alexandrinæ, & Acorum, & galangam imponit, quemadmodum & Nicolaus Myrepſicus, tanquam inter ſe genere diuerſa. His itaque tum rationibus, tum auctoritatibus adductus, à Braſauolo, & Fuchſio diuerſus eſſe cogor. Nec equidem intellexerim unquam, quomodo factum ſit, quòd galanga maior, quæ a minore non genere, & facultate, ſed tantùm ſpecie differt, cùm primùm huc è Syria aduecta eſt, in Acorum ſe commutauerit. ſed qui hæc intelligunt; dijudicent. Cæterùm, ut dicam quid hac in re ſentio, crediderim ego unà cum Manardo Ferrarienſi; alijsq; nonnullis huius ætatis in ſimplicium medicamẽtorum facultate doctiſſimis uiris, id omnino legitimum eſſe Acorum, quod non modò ſeplaſiæ, ſed omnes in uniuerſum falsò Calamum odoratum uocant. quanquam non deſint noui quidam herbarij, qui noſtram ſententiam deſtruere nitantur Leonicenum, Braſauolumq; ſequuti. Sed ridiculum ſatis, meo quidem iudicio, eorum eſt argumentum, quippe ut probent a loco craſſiorem Galangam, legitimum eſſe Acorum, illam in Syriæ montibus oriri contendunt. Nam cum ſcribat Serapio in Syria naſci Galangam, nec eſt qui dixerit unquam ibi prouenire Acorum, nil aliud probant, quàm Galangam eſſe Galangam. quam quidem in Ponto naſci apud Colchos, aut in Galatia, Bithyniave, ubi Acorum oriri ſcribunt autores, nemo eſt qui aſſerat. Nec minus infirma ac leuis eorundem ratio eſt, ubi uolunt uno tantum inſpecto Galangæ folio, Iridi (vt aiunt) æmulo è Syria allato, Galangam hanc eſſe Acorum. Etenim, tametſi concedam ego facilè folium illud fuiſſe Galangæ, quod ſciam hanc folio eſſe Cyperi latiore, 60

Acorum legitimum.

Contra aſſerẽtes craſſiorem Galangã lègitimũ eſſe acorum.

vegetio-

vegetioreq́; Iridi non omnino absimili, concedam tamen nunquam ex illius tantum folij inspectione, rectè affirmare posse quenquam Galangam crassiorem esse Acorum, cæteris latentibus partibus ac notis. Folia enim Iridis, Acori, Pseudoacori, Xyphij, xyridis, Galangæ, Cyperi, similem ferè faciem referunt. Quo fit, ut ex solo folio, nihil certi quis affirmare queat. Fabulantur ijdem præterea, imò potius veritati se opponunt, cum dicunt Calami aromatici radices Iridi non esse similes, cum tamen geniculatæ solidæ odorataeq́; ubique spectentur. Nam non secus se habent Iridis radices, si Dioscoridi credimus, ita de ijs differenti Ῥίζαι ὕπεισι γονατώδεις, στερεαὶ εὐώδεις. i. Radices subsunt geniculatæ, solidæ, odoratæ. Atqui non solum fabulantur, sed potius delirant, cum tandem hisce præmissis concludant, nil aliud esse vulgaris calami odoratæ radices, quàm generis cuiusdam Iridis. An non item apertissime insaniunt, cum dicunt recentes calami ipsius radices omni prorsus sapore, & odore destitui, & paulo post affirmant easdem recenter effossas, esse amarissimas, & odore admodum ingrato? Furor sanè hic est non verbis, neque rationibus, sed antidotis coercendus. Credam ne hoc ego illis? Profectò minimè, quòd recentissimas hasce radices degustauerim, tum etiam, quòd Tartaros compertum habeam sapidissimè pro obsonio cum pane deuorare. Sunt enim tunc nil minus odoratæ, & acutæ quàm q̃ siccæ ad nos deferuntur. Cæteras horum ineptias prætermitto, ne nimis seuerus censor tantæ oscitantiæ uidear. Cæterùm qui plura audire cupit, legat Anguillarij Italicum libellum, de suis in plantaria facultate opinionibus. Poterit enim æquus lector hinc suum quoque reliquis ferre iudicium: quinetiam facilè agnoscere crassiorem Galangam arundinis potius quam Iridis, uel Acori referre radicem. Et subinde me cum affirmare calamum vulgaris usus legitimum proculdubio esse Acorum. Siquidem radices illi primùm iridi persimiles sunt, geniculis distinctæ, reflexæ, subalbidæ, acres, odore præstantes, & (ut inquit Galenus) etiam subamaræ. insuper & folia: quæ integra ad nos unà cum radicibus (ut hæc pictura demonstrat) è Constantinopoli allata sunt, id apertius affirmant: sunt enim ferme iridis. Ad hæc Aenioponti (Germani Ispruch dicunt) retulit mihi clarissimus medicus Ioannes Merula, qui pluribus annis degit apud Lituanos, quod passim calamum aromaticum vocant, frequentissimum in Lituania, & circa Tartarorum fines, nascitur: folijs iridi æmulis: caule iridis longiore gracilioreq́;, à quo tamen nullus exoritur calamus: vocaturq́; ab incolis suo idiomate Tattarschi zelij, id est, herba Tartarica, quòd fortasse à uicinis Tartaris in Lituaniam primum fuerit allata. Ideoq; Plinio memoriæ rectè proditum est lib. XXV. cap. XIII. optimum id esse Acorum, quod ex Ponto aduehitur. Pontus enim his Tartaris ferè iungitur, qui vltra Lituaniam inhabitant, ubi apud probatissimos auctores nusquam legitur, odoratum calamum oriri. Quamobrem non potui non maximè Brasauolum admirari, quòd sibi tam facilè persuaserit, vulgarem calamum legitimum, & odoratum calamum esse, a Dioscoride, Theophrasto, Galeno, & Plinio non in radicum, sed in arundinum genere descriptum. nam (ut suo loco de calamo odorato argentes latius explicabimus) is arundinea est fistula, non autem radix. Sed de his hactenus. Acorum ponticum à ieiunis deuoratum, optimè facit ad fœtorem anhelitus. Præstat quoque Acori ex aqua decocti uapor per infundibulum hianti ore exceptus maximo iuuamento ad tussim eiusdemquoque radicis, & cinnamomi drachma in uini absinthitis haustu sumpta. frigidum, infirmumq́; uentriculum roborat. Fit quoque ex Acoro oxymel, quod mirum in modum præstat, ad refrigeratos lienes, & refrigerata iocinora hoc modo. Teritur Acori radicum libra crassiusculè, & dein tribus diebus maceratur in aceto, postea coquitur ad medias, & linteolo percolatur, demum aceto adiungitur mel, quod sufficit. Et coquitur, quousque acetum euanescat. De quo datur quotidie mane uncia, cum eiusdem Acori decocto. Affertur Acori radix saccharo uel melle asseruata recens a locis in quibus prouenit. Quin etiam in Italia & Germania paratur è sicca radice, sed non vt genuina illa utilis. Acori meminit Galenus lib. VI. de simplicitiũ medicamentorum facul. sic inquiens. Acori vtimur radice, quæ gustu acris est, & modice amara, odore non iniucunda. Vnde constat, quòd facultatis calidæ est, et cõsistentia tenuis. Huic cõsentaneũ est, ut urinã moueat, & lienes induratos iuuet, tũ ceratoidis crassitiẽ detergat, simulq́; extenuet. Sed ad hoc melior est ipsius succus. Omnino uerò siccificum esse clarũ est. Et sanè ordinis esto tertij in utroq;, in calefaciendo. s. & desiccãdo. Hæc Galenus. Sed quãdo hic aliquid dicere de Galanga occurrerit, cùm à Dioscoride allisq́; antiquioribus Græcis nihil de ea memoriæ proditum sit, differam ego de hac, quæ a Mauritanis, & alijs sum consecutus. Est itaq́; GALANGA duplex: maior altera, altera minor. Minor tenuis est radix, interius & exterius in purpura rufescens, geniculata, internodijs quibusdã reflexa, odorata, sapore admodũ acri, adeò ut mansa piperis, & gingiberis modo linguã, & fauces exurat, odore formaq́; cypero similis. quapropter quibusdã cyperus Babylonicus dicitur. In Italiã nãq; tã ex Memphi, q̃ ex Syria transfertur. Optima quæ fuerit grauis, densa, saturatè rufa, odorata, & gustu acerrima. Non desunt tamen impostores, qui cyperi radices cõtorquẽtes, aceto, & pipere macerent, & pro Galãga uẽditẽt. uerùm fraus facilè deprehenditur: quippe abraso exteriori cortice, nulla in radicis substantia acredinis nota, nullusq; galãgæ sapor percipitur. At maior, tametsi longè crassior sit radix, ignauior tamen est, & uiribus infirmior, colore etiam dilutior, minusq́; odorata. Galanga calfacit, & siccat ordine tertio. Proinde uentriculum roborat, & eius dolores tollit; si tamen à frigore, uel flatu proueniat. Naribus admota frigefacto cerebro utilis est: ore retenta anhelitum commendat. Facit & ad cordis palpitationem, si è plantaginis succo bibatur: cœliacos sanat, & coli dolores mulcet, qui à flatu oriũtur. Prodest flatuosis uteri affectibus: venerem roborat: renes refrigeratos calefacit. in summa frigidis morbis omnibus succurit. Cæterùm omnino explodenda est Monachorum in Mesue scribentium opinio, qui contra Brasauolum & Fuchsium quasi uelle uidentur, Galangam potius odoratum iuncum esse, quàm Acorum. quod tamen planè falsum omnibus iam compertum esse non dubitamus. Quod Grecè Ἄκορον, Latinè etiam Acorum appellatur: Arabicè, Vage, seu Vgi: Italicè, Acoro: Vulgo medicorum & seplasiorum Calamus aromaticus: Germanicè, Kalmus: Boemicè prustuorec: pseudoacorum vero appellant Itali Acoro falso: Germani Gelb vuasser Lien Boemi kosatac zluty: Galli Flambe bastarde.

Oximel ex Acoro.

Acori uires ex Galeno.

Galangæ cõsideratio.

Monachorũ opinio falsa.

Nomina.

CAP. III.

MEon, [quod] Athamanticum [uocant,] in Macedonia, & [Hispania] plurimum gignitur, anetho folijs & caule simile [sed eo crassius:] binum† ferme cubitorum altitudine attollitur; sparsis in obliquum, rectumque radicibus, longis, tenuibus, odoratis linguã excalfacientibus. Quæ feruefactæ ex aqua, uel tritæ citra coctionem, præclusorum renum, uesicæq; farctæ uitia potu leniunt: vrinæ difficultati medentur: stomachi inflationes discutiunt. Torminibus, affectæ vuluæ, articulorum doloribus atque fluxionibus pectoris, tritę cum melle in eclegmate auxiliantur. Sanguinem per menstrua pellunt, defessionibus feruefactæ: infantibus autem illitæ imo uentri, urinas mouent. Quòd si plus quàm deceat, ex his bibatur, caput dolore afficiunt.

Oribasius nõ legit cõclusa † Non fermè sed ὡς τὰ πολλὰ legit Oribasius. i. ut plurimum.

Μῆον MEON.

Mei conside ratio.

CRedidimus superioribus annis, legitimum Meon non oriri in Italia, nec eò adiunde aduehi: primùm quòd Mei vice vterentur seplasiarij quibusdam albicantibus, radicibus, sapore pastinacæ simili: deinde quòd etiam Plinij tempore rarum esset in Italia. quippe qui scripserit non seri in Italia Meon, nisi a medicis, ijsq; admodum paucis. Quod proculdubio indicare videtur, vsque ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Sed cum herbariorum quorundam diligentia, quædam nuper reperta sit planta cuius hic primo loco imaginem damus, quæq; folijs constat anethi, caule bicubitali, radicibus nigricantibus, longis, & in obliquum, rectumq; sparsis, grauiter odoratis, acribusque, quam legitimum esse Meum, omnes ferè rei herbariæ periti unanimes affirmant, ne uidear mordicus tenere opinionem, facere equidem non possum, quin in eoram sententiam deueniam: tametsi in contrarium aliqua sese offerat ratio, quòd scilicet huiusce plantæ radices odorem non usque adeò gratum spirent, sed quadantenus grauiter oleant, nec tenues cernantur, ut Dioscorides inquit, nec folia anetho similia sed asparago potius ferat. Hanc Apuli Imperatricem uocant. Et ad uenenosorum serpentium morsus præferunt. Plinius Meo folia aniso similia reddidit, uocum fortasse similitudine deceptus: siquidem Dioscorides anethi folijs Meum oriri tradidit. Nobilius quod Athamanticum uocant, ita dictum, quod ab Athamante Aeoli filio inuentum sit, uel quòd præstantissimum in Athamante Phthiotidis proueniat. Quod ad nos affertur, nascitur in Italia montibus apricis. Radices tantum eius in usum medicum uenere. Et si semen uiribus non careat suis. Sunt qui plantam quam secundo loco appinximus pro Meo usurpent, quòd magis Anetum quàm altera referat, quorum sententia non mihi omnino improbanda uidetur, siquidem

10

dem ut diximus, priori potius aſparagi quàm anethi folia inſunt. Meminit Mei Galenus lib. VII. *ſimplicium medicamentorum, his uerbis. Mei radices perutiles ſunt, calidæ tertio ordine, ſiccæ ſecundo: proinde urinam, menſesq́; ciere uolentes hoc utuntur pharmaco. Sed ſi pluſculum ſumatur, capiti dolorem mouet, ut pote cum pluſculum ſit calidum, quàm ſiccum. quippe quòd eius caliditas humilitatem crudiorem etiamnum, & flatuoſiorem ad caput deferat, atque ita ipſum afficiat lædatq́;. Μῆον ita Græcis vocatum, Latinis Meum dicitur: Arabibus, Ma: Italis, Meo: Germanis, Baer uurtz, ſeu Hertz vurtz: Hiſpanis, Pinillo.*

CAP. IIII.

CYperus, (quem aliqui eryſiſceptrum, vt aſpalathum appellant, folia fert porraceis proxima, ſed longiora, & exiliora: a caulem [b] odorati iunci, cubitalem, aut maiorem, [c] anguloſum: in cuius cacumine minuta folia cũ ſemine exoriuntur: radices, quarum in medicina eſt uſus, cohærentes inter ſe, oleis oblongis ſimiles, aut rotundæ, nigro colore, ſuaui odore, amaro guſtu [d] lacunoſis, paluſtribus, & cultis enaſcitur.) Optima eſt grauiſſima, denſa, fractu contumax, [e] plena, & aſpera, odoris cum quadam

a Addit Catac. καὶ σκληρότερα, καὶ στενότερα. i. aſperiora, & anguſtiora.

b Odorati deeſt in omnibus exemplaribus. c Aliqua exemplaria legunt γονιώδη. i. geniculatum. Sed melius, quæ γωνιώδη habent. i. anguloſum, ut uertit Ruellius. d Meum exemp. habet tantum ματώδεσιν. e Meum exemp. ἀδρᾶ. aliud vero ἄδρα. Incluſa à quem, uſque ad Optima, non legit Oribaſius. Cyperi genera, & conſideratio.

Κύπειρος. CYPERVS.

quadam acrimonia iucundi: qualis est Cilicia, Syriaca, & quæ à Cycladibus insulis petitur. Huic calida vis inest. Venarum spiracula laxat: vrinam ciet: ad calculos, aquamque subter cutem utilissimè bibitur: aduersus scorpionum ictus remedio est: perfrictionibus vuluæ, & præclusionibus fotu prodest: pellit menses. Contra vlcera oris, etiam si depascant, vorentque, farina eius efficax est. Malagmatis calfacientibus, & vnguentorum spissamentis benè adijci solet. Aliud Cyperi genus tradunt in India nasci, gingiberis effigie: quod manducatum croci uim reddit, gustu amaro sentitur, & illitum præsentem psilothri vim exhibet.

TAmetsi vnum tantùm Cyperi genus memoriæ prodiderit Dioscorides, cuius radices inter se cohærentes oblongas referunt olcas, aut omnino rotundæ sunt; visitur tamē Cyperus in pluribus Italiæ locis, qui radicibus constat longis, geniculatis, summo cespite vagantibus, colore in purpurā nigricante. Ego hunc, illum esse crediderim, quem Plinius Cyperida uocat. Nascitur hoc Cyperi genus laudatissimum prope Timaui fontes circunstantibus palustribus locis in Iapidiæ finibus, galangæ vocatæ (vt paulò ante diximus) persimile, non tantum facie, sed etiam odore. Commendatur etiamnum odore is, qui in Hetruria prouenit, radicibus ferè filipendulæ æmulis. sed non ob id illi fuerit præferendus, quē Syria mittit: quandoquidem hic longè odoratior est, & subamarus. Cyperi meminit Plin. lib. XXI. cap. XVIII. ubi de iuncis egit, sic inquiens. Quidā etiamnum vnū genus faciunt iunci trianguli, cyperon vocant. Et paulò inferius: Cyperos, ait, iuncus est, ut diximus, angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisq́; folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen: radix oliuæ nigræ similis, quam, cum oblonga est, cyperida uocant, magni in medicina usus. Reperitur Cyperus quandoq; etiā quadrangulari caule. unde non mirū, si quadratum iuncum eum uocauerit Cornelius Celsus lib. III. cap. XXI. At Dioscorides in hac facultate præclarissimus, vtranq; differentiam colligens, nec triangulum, nec quadrangulum Cyperum dixit, sed angulosum. Nos autē Cyperum plantam esse dicimus, quæ porraceis ferme prouenit folijs, longioribus tamen & exilioribus. Caulem edit cubitalem, & non nunquàm maiorem, angulosum, alba intus medulla, ut in iunco, in cuius cacumine folia sunt minora, stellarum modo radiantia, inter quæ semen prodit spicatum herbacei coloris. Radices illi sunt subnigræ, cohærētes, oblongis oleis similes, aut rotundæ, aliquando etiam longæ, galangæ modo. quo fit ut hoc cyperi genus, à nonnullis appelletur syluestris Galangæ. Nascitur in palustribus, & humecto solo: quin etiam locis cultis vtimur eius radicibus ubi Indica uel Celtica Nardus non sit ad manus earum loco. Optimus defertur ad nos ex Syria, & Alexandria Aegypti, in cuius defectu Italicum supponunt officinæ. Non desunt qui differentiam ponant inter Cyperum, & Cypirum Plinium secuti, qui libro, & capite citatis, Cypirum gladiolum esse affirmat, Cyperum uero angulosum odoratū iuncum. Sunt tamen Dioscoridis interpretes, qui utroq; vocabulo pro eodem indifferenter utantur, eo quòd (ut rectè Hermolaus adnotauit) penultimam Cyperi quandoq; diphthongo longam, quandoq; vocali breuem Græci scribāt. Est apud Plinium & cypirus arbor ocyssime crescens, & pseudocypirus frutex, ut lib. XVII. cap. XIII. ipse scriptum reliquit. Cæterùm id Cyperi genus, gingiberis effigie, quod india mittit, eam esse radicem peritiores medici putant, quam officinæ Mauritanos secutæ Curcumam uocant. Nempe præ se fert hæc notas, sanè omnes, quas indico Cypero reddidit Dioscorides. quandoquidem gingiberi similis est, eius odorem ferme redolet, gustu subamarescit, & mansa croci modo inficit. Quibus illud etiam accedit, quòd depilatorijs medicamentis quibusdam immiscetur. Veruntamen sciendum est, hanc non esse Curcumam Serapionis interprete pro chelidonio descriptam: ipse enim nil aliud pro curcuma intelligit, quàm Dioscoridis chelidonium. quo fit, ut non desit suspicio erroris uel interpretis, vel scriptoris, cùm curcuma nec; Mauritanum, neq; Græcum sit uocabulum: Aphri enim chelidonium Kauroch appellant. unde palàm est, curcuma pro Kauroch in Serapione deprauatè legi. Quo factum est, ut priores tum medici, tum seplasiarij, qui nunquam hæc perpenderunt, fuerint hallucinati. quippe cùm eos lateret, cuiusnam plantæ radicem Indica Cyperus, referret, chelidonij maioris radicem esse crediderunt ob crocei succi similitudinem. Itaq; Serapionis deprauatam lectionem secuti, Indicum Cyperum curcumam uocauere. Indici cyperi meminit Serapio Dioscoridem secutus, proprio capite de Cypero. Ex quo apertè constat, curcumam Serapioni deprauatè inscriptam, seplasiarum curcumam, quæ proculdubio Indicus est Cyperus, esse nequaquam. Cyperi radicum farina, addita baccharum lauri eadem mensura vrina impubis pueri excepta, & illita hydropicos mirificè iuuat. Cyperum recensuit Gal. lib. VII. simplicium med. ubi sic inquit. Cyperi radices maximè usui sunt, excalfacientes pariter & exiccantes absque mordacitate. Itaq; ulceribus, quæ præ nimia humiditate cicatricem difficulter admittunt, mirificè prosunt: habent enim quiddam etiam adstringens: quapropter vlceribus item oris conueniunt. Quin & incidendi uim quampiam illis inesse testificandum, qua & calculo uexatis congruunt, & urinam, mensesq; prouocant. Planta, quæ Græca uoce κύπειρος, Latina Cyperus nuncupatur: Arabica, Saherade: Germanica, Vuilder galgan: Hispanica, Iuncia de clor, & Iuncia auellanda: Gallicha, Souchet. Boemica Galgam plany.

Lectio Serapionis deprauata.

Cyperi uires ex Galeno.

Nomina.

CAP. V.

CArdamomum optimum est, quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroque deuehitur. in India quoque, & Arabia prouenit. Eligi debet plenum, frangenti contumax† occlusum, farctumque (quod enim huiusmodi non est, exoletum iudicatur) & gustu acre, subamarum, & odore caput† tentans. Excalfactoriam vim habet: potumque ex aqua facit ad comitiales, ischiadicos, tusses, neruorum resolutionem: item ad rupta, vulsa, tormina: latas ventris tineas excutit. Ex uino autem potum, renibus, difficultati vrinæ, à scorpione ictis, neque non omnibus uenenum uibrantibus, auxilio est. Cum cortice radicis lauri epota drachma, calculos comminuit: partus suffitu enecat: scabiem ex aceto illitum adimit. Et ad unguentorum spissamenta additur.

† μεμυκὸς meum aliud μεμυκός. † Tetans πλήκτικον. i. feriens.

TRia sunt cardamomi genera, quæ passim ad nos afferuntur, nempe maius, medium, & minus, & omnia suis in folliculis conclusa. Maioris inuolucrum Fici faciem refert, materia compactum tenaci, lentaq́, ac læui Indicæ nucis inuolucro, aut palmæ elates, non absimili, flaminibus nonnullis secundum longitudinem discurrentibus. Hoc intus semine vbiq; farctum est, subrubro colore, granis inæqualibus multis intercursantibus membranis, albicantibus, quibus ipsa semina conteguntur, quæ Melegetas appellauere quidam, quod Milium Indicum referant, Italis Melegam appellatum, saporis acuti, & odoris iucundi, ac suauis. Quo factum est, ut grana paradisi quibusdam uocitentur. Medium folliculo contegitur oblongo, triquetro, striatoq́, retuso in summitate cacumine, in quo semen reconditur membranis pariter obuolutum, oblongum, pressum, canaliculo quodam altera parte diuisum, pluribus transuersim intersecantibus lineis, colore ex albo rufescente. Minus capitulo constat breui, facie triangulari, Faginei ferè nuclei effigie, crassioribus tamen angulis, colore subcandicante media intus

Cardamomū maius.

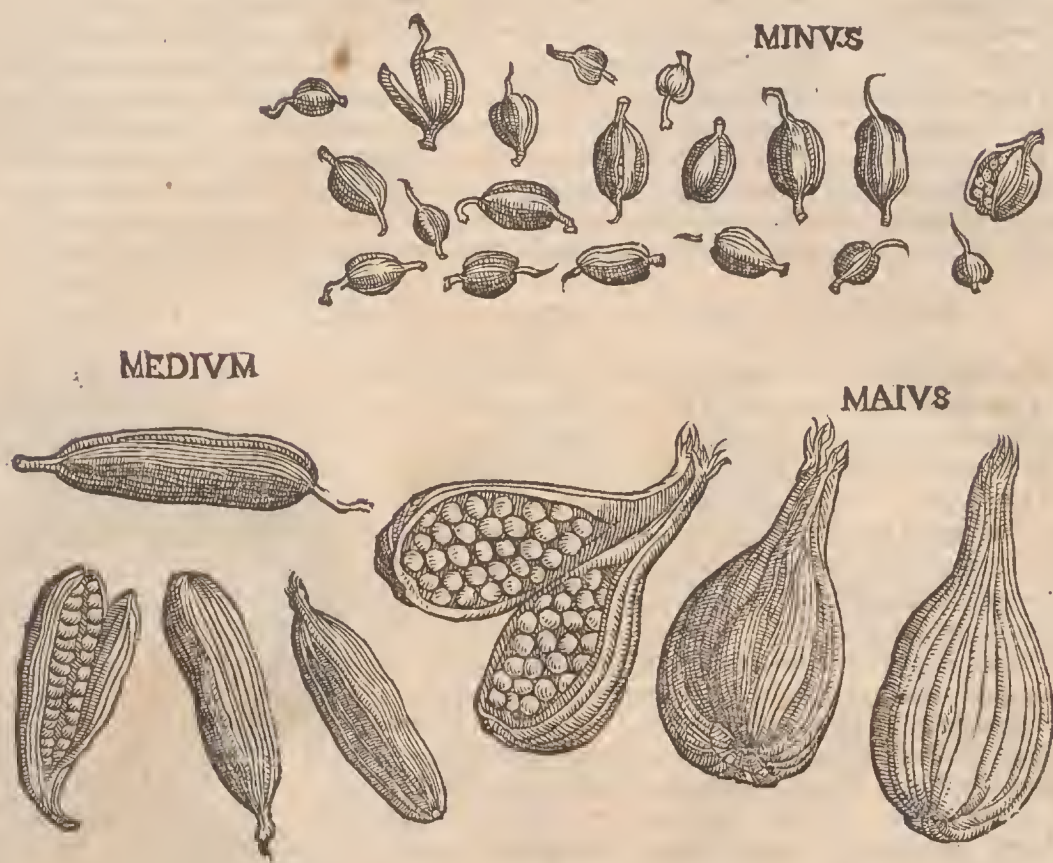
Cardamomū medium.

Cardamomū minus.

Καρδάμωμον.

CARDAMOMVM.

CARDAMOMI SPECIES

tus intercurſante membrana, in quo utrinque ſemen, altera parte caua linea diuiſum, ſubrotundum, & tactu ſubaſperum. Omnibus ſemen ineſt fractu facilè, acre, quadam accedente odoris ſaporiſq; ſuauitate, & omnis amaritudinis expers. Maius tamen acrius eſt, & aromatis quid magis reſipiens. Minus, ut medium acredinis vehementia ſuperat, ita & odoris fragrantia. ſed an horum aliquod Græcorum ſit Cardamomum, hactenus affirmare non libuit. Concederem tamen ego facilè maius Cardamomum legitimum illud eſſe quo uſi ſunt veteres, quod ſuo è cardamomo ſecundo de antidotis apud Galenum folliculos abijciat Zeno. Quin etiam, quòd in Theriaca carmine deſcripta libro primo antidotorum poſt Damocratis inſcriptionem folliculorũ Cardamomi mentio fiat. Et 7. de comp. med. ſec. locos cap. 3. Galenus ex Pamphilo myropola tranſcribens Cardamomi delibrati meminerit; ſed uetat ne cõcedam in primis ſapor, in quo nulla prorſus reperitur amaritudo, quæ Galeno adeò conſpicua eſt, ut vermes inteſtinorum necare Cardamomum is affirmarit. Deinde Cardamomi vulgaris odor ſuauis eſt, & caput minime tentat, nec frangente contumax eſt, ſed dentibus facillimè cedit, adeo, ut malleo ferreo, nobis opus non ſit. Hæc itaq; in cauſa ſunt, vt dubius adhuc ſim an vulgare Cardamomum legitimum ſit, quo uſi ſunt antiqui. Hoc dixerim ego nunquam, quòd mordicus meam uelim tueri opinionem, nec quòd alijs, qui aliter ſentiunt contradicere uelim, ſed ut meam tantum ſententiam palam faciam. Adhæc nec Arabum Cardamomum, hoc repræſentare videtur. quandoquidem aliud Græci, aliud uerò Afri pro Cardamomo intelligunt, vt apertiſſimè teſtatur Serapio, qui quàm plurima ſimplicia medicamenta ex Dioſcoride, & Galeno tranſcripſit. Is enim (vt ſua declarant monumenta) Dioſcoridis Cardamomum Cordumenum appellat. deinde auctore Iſach Arabo ſui Cardamomi peculiare caput inſtituit, idq; Saccolã ſua lingua nominat: quin & duum eſſe generum tradit, alterum maius, alterum verò minus. quorum nullum non modo Dioſcoridis Cardamomo reſpondet, ſed nec etiam vlli eorum, quibus officinæ indifferenter vtuntur. Probatur præterea officinarum Cardamomum Arabicum nullum eſſe quòd Serapioni maius Cardamomum ſemen ſit plantæ, quod oblongis quibuſdam concluditur capitibus, ijs ſanè ſimilibus, quæ è roſis prodeunt, granis ſubnigris, rotundis, pipere longè maioribus, in quibus minuta ſemina concluduntur, anguloſa, farcta, & odorata: minus verò nullo contegitur capitulo maioris modo, quanquam colore conueniant. Quod planè indicat, omne officinarum Cardamomum haud Arabum eſſe, ſed potius ab eo maximè differre. Quare putauerim, illud falsò ſibi perſuaſiſſe Monachos, qui in Meſuem ſcripſere, quòd Arabum Cardamomum minus illud ſemen ſit, quod ſeplaſiæ Meleghettas vocant, Andreæ Bellunenſis, qui Auicennam mendis expurgauit, auctoritate freti. Sed cùm Bellunenſis id aſſerat vulgari tantùm opinione ductus; cùmq; notæ minimè eorum ſententiæ adſtipulentur, erraſſe Monachi facilè deprehenduntur. Semina enim, quæ Meleghettas appellant (vt omnibus planè conſtat) capitulis excepta ſuboriuntur, quod minori Serapionis Cardamomo non euenit. Crediderunt, Ruellius in ſuis de natura ſtirpium libris, & Fuchſius in ſua methodo, id omnino Mauritanorum eſſe Cardamomum, quod nos PIPER INDICVM, *alij ſiliquaſtrum appellant. uerùm cùm planta hæc follijs exeat hortenſi ſolano ſimilibus, floribus luteolis, fructu longo corniculorum inſtar, qui primo exortu vireſcat, maturus uerò adeò rufeſcat, ac læuore quodam ita pelluceat, vt corallium referat, & in quo concludatur pumilum ſemen, lentium*

Piperis Indici mentio.

modo

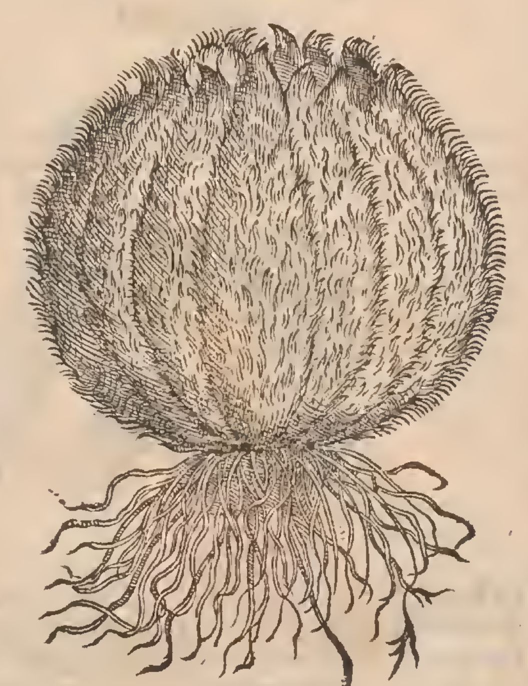
modo compressum, vsque adeo acre, vt ori tantùm admotum maximè linguam, & palatum exurat, exulceretq́, ambo hac in re lapsi deprehenduntur. Nam etsi Indicum piper in hisce corniculis rosarum ferè modo suum includat semen, reliqua tamen Serapionis Cardamomo nullis notis correspondent: hoc enim suis in vasculis globulos quosdam concludit, non lenticulis similes, sed rotundos, & pipere crassiores, qui intra se minutum quoddam semen continent. Huc etiam accedit, quòd cùm hoc piper corniculatum, tum semine, tum corniculis ipsis tanta sit acrimonia præditum, ut non modò mansum, sed ori tantùm admotum statim quasi ignis exurat, absurdum utique fuerit credere Serapionis Cardamomum esse, cùm dixerit ipse magis adstrictoria facultate pollere, quàm acri. Cæterùm scribit Auicenna maius Cardamomum grana ciceribus atris, minus Cardamomo, non autem maiori semine lentium modo nasci ait Auicenna: quanquam Ruellius, ut suam tueatur sententiam, secus fortè legerit Auicennam. Plinius lib. XII. cap. XIII. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquiens, Simile est amomo Cardamomum & nomine, & frutice semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera. viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è ruso candicans: tertium breuius, atque nigrius: peius tamen uarium, & facile tritu, odorisq́, praui, quod verius costo vicinius esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. hactenus Plinius. Sed nescio quos auctores sit secutus. quandoquidem tam Dioscoridi, quàm cæteris Græcis, vnum tantùm extet Cardamomi genus. In cuius defectu supponit Galenus aut myrtum, aut Cyperum. Qui præterea Cardamomi meminit lib. VII. simplicium medic. his verbis. Cardamomum est sanè facultatis admodum calidæ, non tamen vsque adeò, ut nasturtium; sed quantò suauius, magisq́; fragrans est nasturtio, tantò & imbecillior ei calida facultas inest: nec enim vlcerare idoneum est uel ipsum per se illitum. Porrò adiunctum habet quiddam etiã amaritudinis, qua lumbricos interficit, & cum aceto ualenter psoras detergit. Cardamomum, καρδάμωμον, quod non secus Latinè atque Græce uocatur: Arabibus Cardameni: seu Cordumeni: Italicè Cardamomo: Germanis, Cardamomelin: Hispanis Grana de parayso.

Cardamomi genera ex Plinio.

Cardamomi vires ex Galeno.

Nomina.

NARDVS INDICA Νάρδος. NARDVM. CAP. VI.

DVo Nardi genera: vnum Indicum, alterum Syriacum appellatur, non quòd in Syria proueniat, sed quòd montis, in quo oritur, pars vna ad Syros, pars altera ad Indos flectitur. Ex hoc Syriaci genere, præcipuum est recens, & leue, largam gerens comam, flauum colore, perquàm odoratum, ac cyperum redolens, † breui spica, amaro sapore, linguam siccante, quod diu in sua odoris gratia permaneat. Ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis vocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente: quod genus ob multam loci, in quo prodit, vliginem, viribus infirmius est, atque procerius adolescit, plures ferens spicas, ab vnica radice comosas, unaque conuolutas, ac grauiter olentes. Montanum autem odoratius, spica breui ac mutila, odore cypero vicino, cæteras habens Syriaci dotes. Est & genus quoddam, cui Sampharitico nomen locus indidit frutice breui, in magnas se spargens spicas, candidiore interim medio caule, hircorum uirus supra modum redolente: quod improbatur: madefactum uendi solet. quod vitium ex eo deprehenditur, quod candida sit spica, & squalida, suaq; careat lanugine. Adulteratur stibio cum aqua, aut palmeo vino, inspissationis ponderisque causa inspirato. Intueri autem oportet, si lutum radicibus insideat, & incerniculo puluerẽ excutere, eluendis manibus utilem. Vim habent excalfactoriam, & exiccantem. Vrinam mouent: aluum potu sistunt: vuluæ profluuia, saniemque apposita supprimunt. Nauseæ ex aqua frigida auxiliantur, & stomachi rosionibus, inflationi, iecinori, regio morbo, renum uitiis. Aquæ autem incoactæ fotu ad insessum, vuluæ inflammationibus medentur. ad glabras oculorum genas valent: siquidem eas ad densiorem pilum reducunt. perfusis humore corporibus inspargu ntur. Miscentur antidotis, & in fictili nouo non picato ad ocularia medicamenta reconduntur, trita in farinam, & cum vino in pastillos coacta.

† breui. μικρὸν. i. parua.

Frutice breui, non legit Oribasius, neque ullum exemplar.

NARDVM *officinæ Nardi spicam appellant. Sed non desunt, qui credant Indicam nardum in Italiam non aduehi ob regionis distantiam, Syriacam opinantes esse, qua nostro æuo seplasiarij utuntur: tametsi (vt inquit Dioscorides) in Syria non oriatur, verùm ideo Syriacum dici, quòd ea montis parte proueniat, quæ flectitur ad Syros. At cùm inter Indos, & Syrios amplissimæ interponantur regiones, nempe deserta Arabia, Persis, Carmania, Gedrosia, Darangia, aliæq́; nonnullæ, quæ ultra quatuor millia milliariorum continent, nescíuerim profectò, quonam pacto fieri possit, ut mons ille ad Gangem positus, altera parte Syriam tam facilè respiciat, ut Nardus ea parte proueniens Syriaca dici mereatur. Quo fit, ut quandoque mecum disquirere licuerit, eam potius à Syrastene regione, quæ ad Indicum fluuium est, Syrij nomen sibi asciuisse, quam à Syria. quandoquidem, si Ptolomeus vera refert, mons in India uisitur, qui à Gange fluuio ad Syrastenem extenditur. Absurdũ enim esset credere, Nardum ad nos non deferri ex India, cùm in Syria nusquam proueniat, cùmq́; multa Indiæ aromata, vulla distantiæ habita ratione, per carouanas (vt vocant) in Alexandriam Aegypti conferantur: cum quibus nec temerè credendum est, quin Nardum etiam conuehant mercatores; præsertim cum certò sciam, Nardum Venetias ex Alexandria afferri: nec eam alibi, quàm in India nasci, Dioscoridis testimonio satis apertè monstretur; etsi Plinius contra scribat nasci in Syria Nardum præter eam quam India mittit Syriacam Dioscoridi appellatam. Cæterùm Manardus Ferrariensis, officinarum nardum nec Indicam, nec Syriacam esse censet. In cuius sententiam non equidem pedibus eo, etsi medicæ materiæ is clarissimus fuerit indagator. quippe quoniam Venetijs pluribus in locis Nardi ingentem copiam uidi, leuis, comosæ, perquàm odoratæ, cyperum redolentis, flauæ, subamaræ, & mansæ non modò linguam exiccantis, sed odorem etiam non iniucundum per os aspergentis, nullisq́; deficientibus notis, quibus optima nardus ex Dioscoridis sententia explorari potest.*

Nardi Indicę, & Syriacę consideratio.

Sed

Sed plerunque accidit, dum per Indicum, & Arabicum mare in Alexandriam defertur, & inde Venetias, vt ascito sibi maris humore (id nanque facilè fit, quod Nardus sit siccissima) vel situm contrahat, vel subputrescat: vnde postea amissa sua uiolentia, grauiter oleat. Quo fit, vt hac in re Manardum longè hallucinatum crediderim: qui si rectè perpendisset, quę Nardi pars sit spica, atque in emporijs, vbi numerosa, præstantissimaq; visitur, accuratius ipsam expendisset, non equidem vereor, quin aliter de ea scripsisset. Verùm enimucro cùm planè ignorasset, quæ nardi pars spica esset, selectamq; & incorruptam Nardum minime nouisset, lib. VI. epist. III. scribit, Galenum de nardi spica, quæ antidotis admiscetur, loquentem, radicem quidem, non spicam intelligere. Et vtinam, inquit, quæ nobis affertur, legitima esset, sed quod ea ipsa non sit, cognoscitur, quod nulla odoris suauitate commendetur. Et lib. VIII. epist. I. inquit Galenus. lib. I. de antidotis in theriacæ compositione Nardi radicem tantummodo admiscet, eo quòd viribus ipsa præstantior sit, spicam vero paruipendit, & pro nihilo habet. Quod sane declarat, Manardum hanc Galeni sententiam perperam accepisse, atque etiam Nardi historiam ignorasse. quandoquidem nardi radix nil aliud est, quàm spica, ut ipsemet testatur Galenus eodem de antidotis libro, sic inquiens. Iubet Andromachus adijcere nardum Indicam: ea vero est, quam spicam vocant; non quod spica sit, radix etenim est, sed quòd spicæ formam referat. Quibus palam est idem esse nardi spicam, & nardi radicem, vt etiamnum declarat idem Galenus lib. IX. de compositione medicamentorum secundum locos in Philonis antidotum scribens, dum inquit. Quin & nardi ipsius drachmam vnam conijciendam censet, quam falsi nominis radicem dixit, quandoquidem spica nardi nominatur. Quapropter idem lib. VIII. simp. medic. de Nardo caput facturus, illud inscripsit Nardi spica, vtpote quæ pars sit in tota stirpe præstantior, minimè quidem ignorans, se radicem nardi describere. Nam si sentisset, spicam a radice differre, eam planè silentio præterijsset tanquam inutilem, & capiti nomen indidisset aut generaliter ab ipsa Nardo, aut a radice tantum, vti viribus præstantiore. Manardo subscribit, & quidem male, nouus quidam rei plantariæ censor, Nardum inquiens, quod ad nos affertur, nec Indicum, nec Syriacum est, sed Gangiticum. Quo argumento quis facile nosse potest, quam diligenter hic peritus herbarius perlegerit Dioscoridem, quamq; in Geographorum libris fuerit versatus. Sed nescio quis tam fuerit amens, qui dixerit plantas, quæ circa Tyberim nascuntur, non eße Italicas. Atqui Gangiticum Nardum Indicum esse apertissimè testatur Dioscorides sic inquiens, τῆς δὲ ἰνδικῆς ἡ μὲν τις. λέγεται γαγγῖτις ἀπό τινος ποταμοῦ παραῤῥέοντος τοῦ ὄρους γάγγου καλουμένου. *Idest ex Indico autem Nardo quoddam Gangitis vocatur à Fluuio Gange, apud quem nascitur montem præterfluente. Sed an Gangitis nostrum sit, vel quod in monte nascitur, difficile quidem ob eas, quas diximus rationes, quempiam affirmare posse censeo. In hoc, ac longè maiori versatur errore Brasauolus. siquidem suo de simplicium examine Nardi spicam non modò non esse radicem censet, sed nullius vsus eam existimat, sic inquiens. Venetijs spicam, caulem, & radicem emes, quanuis & ipsi adulterent. Iubeo autem radicem, & caulem emere, quoniam hæc apud antiquos auctores, vt Dioscoridem, & Galenum magis in vsu medico sunt, quàm spica: quippe folia abijcit Dioscorides; ad nos tamen spica non defertur, sed radix. Hæc ille. Sed mehercule quantum ex Dioscoridis scriptis percipere potui, nunquam hactenus sum consecutus, quòd ipse ex omnibus nardi partibus aliam præferat, quàm spicam. Quòd autem crediderit ipse spicam in Nardo viribus magis præstare, quàm cætaræ eius partes; quodq́, cùm de Nardo scribit, tantùm de spica intelligat, apertè ostendit, cùm inquit. Ex nardo Syriaca dicta melior est recens, & leuis, largam gerens comam, &c. Quippe leuitas, ac comæ magnitudo, nullis nardi partibus, præter quam spicæ competunt. præsertimq́, cùm ipsa non vacet cæteris notis, quas illi tribuit Dioscorides. Ad hæc nulli sanè incompertum existimo, Dioscoridem huiusce libri initio in probandis tantùm radicibus, quæ odore commendantur, operam impendere, nempe iridis, acori, mei, nardi, phu, asari, & huiusmodi stirpium generum, non autem in efferendis caulibus, floribus, folijs, ac spicis, quæ caulium summitatibus innascantur. Quo fit, vt etiam fateri liceat, Brasauolum ignorasse spicam ipsam esse nardi radicem: quin potius pro certo credidisse in plantæ ipsius nardi cacumine, non in radice oriri spicam, quæ tamen Galeno teste radix est; & cæteris nardi partibus præstantior. quandoquidem si aliter res se haberet, commoda longè plura radicibus ex more redderet Dioscorides, quam spicæ. Quod præterea Galenus plus laudauerit Nardi caules, quam spicam (vt asserit Brasauolus) nusquam compertum habeo. Cæterum quanta sententiæ inconstantia Nardi historiam idem descripserit, ex suo posteriori simplicium examine, in quo vltimam manum imposuisse fatetur, facilè conijcitur, dum senem secum colloquentem instruit, his verbis. Ne igitur in his montibus Nardum quæras, sed Venetijs spicam, caulem, & radicem emes. At sui ipsius statim oblitus videtur non multis post lineis, cùm inquit. Aliud verò sunt spica, & flos, quæ ad nos non afferuntur. Ex quo facile crediderim, ipsum non modò Nardi historiam confudiße, atque etiam, quod peius est, corrupisse; sed etiam sibi ipsi, vel potius seni verba dedisse. primum nanque ait Venetijs spicam, caulem, & radicem reperiri: mox spicam ad nos aduehi negat. Sed ante hos hac in re Plinium quoque grauiter hallucinatum inuenio: quippe qui libro & capite XII. in Nardi ipsius historia longè dissideat à Dioscoride & Galeno, quin & a cæteris materiæ medicæ auctoribus, dum ita scribit. Nardum frutex est graui, & crassa radice, sed breui, ac nigra, fragiliq;, quanuis pingui, situm redolente, cyperi odore, aspero sapore: folio paruo, densoque. Cacumina in Aristas se spargunt, ideo gemina dote Nardi spicas, ac folia celebrant. hæc Plinius. Cuius doctrinam secuti, non modo Ferrarienses illi, sed Hermolaus, & Ruellius, ipsi quoque pariter aberrarunt. siquidem Ruellius (vt puto) nulla alia de causa asserit, se in officinis Nardum vidisse, cui inerant dotes omnes illi à Plinio redditæ, quam vt Plinianam tueretur lectionem. Quod tamen falsum esse arbitramur. Ego enim tametsi Nardi quàm plurimum in Venetijs officinis diligenter examinauerim, ac selegerim; aliud tamen, quam spicam videre mihi non licuit. Quapropter nullum inueniri Nardum existimo, quod in caulium cacumine spicas proferat, quemadmodum tradidit Plinius, asserit Ruellius, & contendit Brasauolus, contra Galeni, & Dioscoridis sententiam. Qui Nardum describit plures ferre spicas, non quidem a caulibus, sed ab vna tantū radice prouenientes: non tamen quod alia radix uiribus præstans spicis ipsis subsit, sed quoniam, cùm plures in radice sint spicæ, necesse est, ut basi, uel firmamento aliquo consistant, a quo originem trahant, ut in allio & lilij radicibus conspicitur. Quod pro explorato consiteri possum, cum sæpenumero Venetijs Nardi spicæ cespites uiderim, tum figura, tum etiam spicarum connexu allium referentes, ut unusquisque pro arbitrio experiri poterit. Verum enimuero ut probè responsum sit omnibus fere obiectionibus, dicimus, quod si fortè reperirentur, qui assererent illas esse proprias Nardi radices, quæ capillaceis fibris a spicarum basi oriuntur, ut in allio, cæpis, ac bulbaccis omnibus uisitur, & ea propter spicas ijs adnexas non esse Nardi radices, sed per se partes ab his admodum differentes, potest eorum obiectio facile dilui Theophrasti testimonio. Siquidem is lib. primo cap. x. de plantarum historia apertè declarat, in allio, cæpis, bulbis, lilijs, ac alijs eius generis, & per consequens in spica non solum dici radices ea capillamenta, quæ bulbaceis illarum plantarum capitibus, subijciuntur, sed etiam id bulbaceum totum, quod terra reconditur. Et ut res ipsa clarior omnibus sit, generali regula expreßum uoluit, quod totum id in quauis planta quod sub terra obruitur, radix commodissime dicatur. Proinde uidetur Nardum ipsam inter radices idem memorasse Theophrastus libro IX. cap. VII. de plantarum historia, his uerbis. Quibus ad unguenta utuntur, hæc ferè sunt,*

Dilutio cuiusdam obiectionis.

NARDVS ITALICA.

ſunt, caſia, cinnamomum, cardamomum, nardus, nærum, balſamum, aſpalathus, ſtyrax, iris, narta, coſtus, panaces, crocum, myrrha, cyperus, iuncus, calamus, ſampſuchum, lotus, anethum. Horum alia radices, alia cortices, alia rami, alia ligna, alia ſemina, alia lacrymæ, alia flores. Quibus palàm eſt, non poſſe Nardum niſi inter radices recenſeri, cum nec corticis, nec ligni, nec rami, nec floris, nec ſeminis, nec tandem lacrymæ ſpeciem præ ſe ferat. Quod cùm rectè ſciuiſſet Galenus tum libro. I. *de antidotis, tum.*IX.*de compoſitione medicam. ſecundum locos, Nardi ſpicam radicem eſſe declarauit. Verùm longè ab omni Nardo diſtat* NARDVS ITALICA, *quæ noſtris vulgò vocatur Spigo. Cuius etiam generis ea eſt planta, quam aliqui vulgò appellant Lauanda, alij verò Lauendula. adeò ut hæc fœmina, illa verò mas in eo genere à quàm plurimis vocitentur. Mas folio conſtat latiore, longiore, craſſiore, robuſtiore, albidioreq́;, quàm fœmina. Sed utraque planta fruticoſa, ac lignoſa, ſtœcadis aut roſmarini modo, innumeris referta eſt folijs longiuſculis anguſtiuſculisq́; è quorum medio iunci exeunt cauliculi, quadranguli, tenues, dodrantalem longitudinem excedentes: in quorum cacumine flores exeunt ſpicati, colore purpureo, quanuis in fœmina dilutiores, patentioresq́;, odore fragrantes, uerùm uſque adeo acuto, ut nares feriat. Excalfaciunt, & exiccant ambo ordine ſecundo completo, uel tertio inchoante, uiribus a Nardis omnibus non longè recedentibus. Conferunt omnibus cerebri ægritudinibus a frigido prouenientibus Epilepticis, apoplecticis, ueternoſis, conuulſis, reſolutisq́; auxiliantur: uentriculum roborant, & iecur ab infarctu liberant: quin & obſtruſos lienes iuuant: uterum calefaciunt, & menſes, & ſecundas educunt. Flores ex uino ferueſacti urinam pellunt, & flatus diſſoluunt illiti.*

Nardi Italicæ genera, & vires.

Florum nardi vires.

LAVENDVLA.

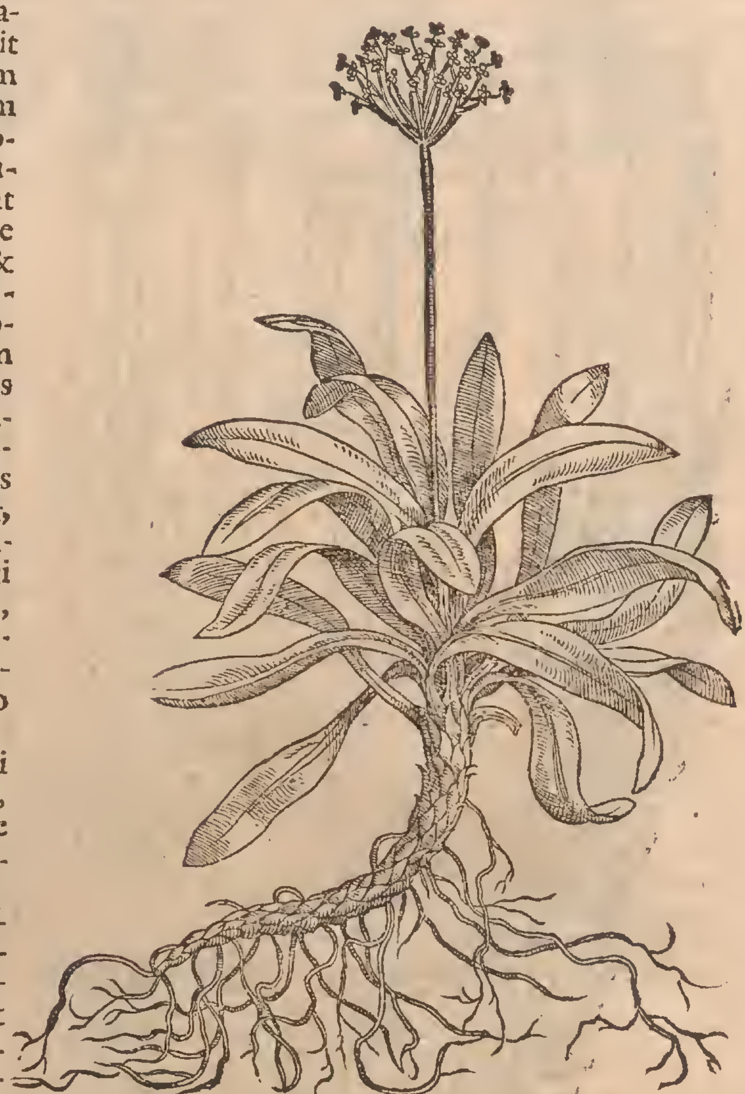

liti. Datur decoctum è floribus paratum vtiliter morbo regio allectis ab infarctu iocinoris, & præsertim si cũ Marrubio, cinnamomo, & fœniculi, & Asparagi radicibus incoquantur. colluuntur item eodem decocto vtiliter in dolore dentes reumatismis præsertim obnoxij, stillatitia florum aqua pota duorum cochleariorum mensura, deperditam reddit loquelam, & cardiacam sanat. præstat quoque ad animi deliquia non solum pota, sed etiam naribus illita. Fit è floribus stillatitium 60 *oleum vitreis organis, quod propriè vnguentarij vulgò vocant olio de Spigo, odoris adeò acerrimi, vt cætera odoramenta superet. quo fit, vt extra officinas illud asseruent, ne moschi, ambari, zibetti, aliorumq; vnguentorum, & aromatum suauitatem intercipiat. Nardi Indicæ vires scripsit Galenus lib.* VIII. *de simplicium medicamentorum facultate, sic inquiens. Nardi spica excalfacit excessu primo, & desiccat secundo iam completo. Composita est ex adstringente sufficienter substantia, & acri calida non multa, & quadam leuiter amara. Ex his constans facultatibus radix & ad iecur, & ad stomachum rationabiliter conuenit tum hæc & eas, quæ in capite, & thorace. Valentior est vocata Indica, nigriorque, quàm Syriaca vocata.* Νάρδος & ναρδοστάχυς *sic Græcis dicitur, vt Latinis Nardum, & Nardus, seu Nardi spica: Mauritanis, Stumbel, aut Seubel: Italis spigo nardo, Germanis Edelfrembd, Vuolriechent, Spiken nardi: Hispanis, Azumbar, aut Espigo sil: Gallis, Aspic do vltremer. Boemis Nardus Indyanski. At vulgaris nardus, Italis spigo. Germanis Gemeinem spica nardo. Boemis spica nard: Gallis lauande masse. Lauendula vero Italis lauanda: Germanis lauendel: Boemis lauendula: Gallis lauande femelle.*

Nardi Indicæ vires ex Gal.

Nomina.

Ναρδος κελτικὴ NARDVM CELTICVM. CAP. VII.

a θαμνίσκος μικρος. i. paruus frutex.
b ὑπομήκη. i. sublonga legit vulgata editio, Oribasius uero ἐπιμήκη.
c Oĩa exem. ὑπόξανθη. i. subrufa.

GELTICVM Nardum nascitur in Liguriæ, alpibus, aliungia patrio nomine appellatum: prouenitque in Istria. [a] Exiguè fruticat, & cum radicibus in manuales fasciculos componitur. Folia habet [b] oblonga, colore in [c] flauum languido; florem luteum. Caulium, & radicum duntaxat vsus est, & odoris suauitas. vnde pridie fasciculos aqua abluere expedit, & exempta terra, pauito solo atque humenti, subiecta charta reponere: postridie repurgare. siquidem vtile, cum aceroso alienoque propter humoris vim, non excutitur. Adulteratur imposita herba simili, quæ hirculus, vocatur, ab odoris grauitate. Sed facilis cognitio: nanque herba candidior est, sine caule, minus oblongis folijs, radice neque amara, neque odorata, vti verum Nardum est. Itaque radices, atque cauliculi, abiectis folijs, triti fecernuntur, vino excipiuntur, digeruntur que in pastillos, & ita fictili nouo diligenter operto, asseruari debent. Laudatur maximè, recens, iucundi odoris, radice numerosa cohærens, plenum, nec fragile. Ad eadem, quæ Syriacum, pollet: sed vehementius vrinam cit. & stomacho vtilius est. In flammationibus iecinoris, & felle suffusis auxiliatur. Contra stomachi inflationes, cum absinthij decocto bibitur: item aduersus lienem, renum & vesicæ vitia, & venenatos ictus, ex vino. Additur in malagmata, potiones, & calfacientia vnguenta.

Nardi Celticæ considera tio.

TANTA fuit veterum, qui nos præcesserunt, negligentia, ne dicam ignorantia, vt non modò in ueram simplicium medicamentorum cognitionem, quæ peregrina ex longinquis terrarum partibus aduehūtur, probatissimorum auctorum ope, uenire non elaborauerint; sed ne minimā quidem curam adhibuerint, communi reipublicæ beneficio, vt de his saltem quæ in quàm plurimis Italiæ locis, ac alijs non longè distantibus inueniūtur, quicquàm lucis aßequerentur, ac posteris relinquerent. quin potius in suis multò uidentur negligentiores, quàm in alienis. Nascitur Celtica nardus in Liguriæ alpibus, nascitur & in Istria, pariterq; in montibus non longè à Villaco Carinthiæ oppido, & Iudemburgio Stiriæ: attamen non ob id legitima in multis uisitur officinis: nec fortaßè in ijs uideretur, nisi his nostris lucubrationibus annis superioribus Italico sermone editis, pharmacopolæ plures diligentiores redditi, medicam materiam accuratius expendere cæpißent. Sed id magis detestandum uidetur, quod ijs in regionibus, ubi Celtica nardus nascitur, magis hallucinentur homines, quàm alibi, siquidem Genuæ, quæ Liguriæ est ciuitas (nisi iam admoniti resipiscant) alijsq; finitimis locis, ubi Celtica nardus facilè haberi potest, tam medici, quàm seplasiarij aliorum ignorantiam secuti, illius loco, Lauanda sic uocata, uel nostrate Nardo paßim utuntur. Quæ quantum in historia omnibus notis, non dicam uiribus, à Celtica nardo discrepent, quicunque primùm rem optimè perpenderit, ac deinde notas, & qualitates illi à Dioscoride redditas, cum Lauandæ, nostratisq; Nardi noti compa rauerit, manifestum eorum lapsum facilè incusare poterit, quippe Celtica nardus in breuem, exiguamq; plantam consurgit: Lauanda uerò, & socia nardus magno exoriuntur cespite, ramusculis proceris, densißimisq;, comantibus folijs. Illa folia fert subrubea, & flores flauo colore: hæ autem folijs consurgunt incanis, floribus, spicatis, & colore purpurascentibus. Illius caule, & radicibus utimur, quòd hisce partibus maximè polleat: harum uerò tantum flores commendantur. Quod satis clarè demonstrat, quàm facilè decipiantur, qui tam leuibus & falsis feruntur opinionibus. Verùm quanquam (ut in superioris Nardi mentione diximus) communi omnium sententia compertum sit, Lauandæ, spicæq; nostratis facultas ad omnia Nardi genera propius accedere, hoc tamen eos ab errore non uindicat, qui Lauandam Celticam nardum esse contendunt. Præterea non desunt pharmacopolæ rei herbariæ penitus ignari, qui pro Celtica nardo plantam quandam incognitam emant humi repentem, caule longo reflexoq;, cuius folia, quæ colore subflauo constant, adeo densa ac minuta sunt, ut potius muscosam arborum, & lapidum materiam, quàm aliud repræsentent. At quod in uestiendis caulis ipsius ramusculis, eos tam densè circundant, ut ferè spicæ effigiem præ se ferant, pro Celtica nardo ab impostoribus uenditur: sed hæc haud amarescit, nec ulla odoris præstantia commendatur: Huius imaginem dabimus inferius, ubi de arboreo musco disseremus, Cæterùm ingens legitimæ nardi Celticæ prouentus habetur in Stiria Austriæ, & Carinthiæ contermina, ubi Iudemburgensia rura suis è montibus quotannis innumeros comportant fasciculos, quibus magnos admodum replent saccos, & mercatoribus uendunt, qui in Syriam, & Aegyptum mercimonia conuehunt. Siquidem (ut ferunt) Syrijs, & Aegyptijs Celtica nardus maximè expetitur, ut balneis eam imponant, quibus frequenter utuntur. Celticam nardum ad me primùm misit Petrus Salicetus clarißimus medicus ex Grazio Stiriæ oppido: in cuius plantis & spicæ in radicibus, & foliæ, & flores in caule (ut ap-

Seplasiariorū quorundam error.

picta

picta figura demonstrat) nullo impedimento cernebantur, adeo vt à Dioscoridis historia nulla ex parte recederent: nec ulla tamen spica in eius cacumine videbatur, vti Ruellius & Brasauolus in Indica na'ci scripserunt. Quamobrem nobis quoque iam liceat literis memorieq́, mandare, Celticam nardum non modò in Liguria, & Istria prouenire; sed etiam in Stiria, Carinthia, ac etiam alijs fortasse locis. quippe superiore anno ego huius nardi nonnullas inueni plantas in quodam Vipacimōte, qui tantum viginti millia passuum à Goritia distat. Verùm si eo destituantur medici, commodè Indicam supponere poterunt. An verò Celtica nardus sit Saliunca, aut non, de qua Virgilius, & Plinius scripsere, etsi hec inter se nullam habere cognationem pluribus comprobare possem; cum tamen ea parum, vel nihil rei medicę conferant, silentio inuoluenda duximus, quanquam eruditissimis Leonicenus non animaduertens Dioscoridem Aliungiam, non Saliuncam Celticam nardum appellasse, Plinium accusat. qua in re ipse potius deceptus fuiße videtur; quemadmodum & Fuchsius, vir alioqui nostrę ętatis clarissimus. Is quidem in suo libro de componendi medicamen is, quem ultimo loco auctum edidit, ubi Diathamaron expēdit, Celticam nardum à Saliunca nihil differre existimat. Plinius tamen locis separatis de vtraque, tanquam herbis inter se differentibus tractauit. Neque eæ notis tantum dissident apud antiquos auctores, sed etiam natali solo. Dioscoridi enim Celtica nardus in Ligurię alpibus, atque in Istria prouenit. Plinio verò Saliunca in Pannonia, & Noricis nascitur. Itaque Fuchsius vt Ruellij sententiam secutus, qui Celticam nardum Dioscoridi Saliuncam appellari affirmat, ita mihi & à veritate defecisse, & vnà cum illo errasse creditur. quandoquidem Celtica nardus Dioscoridi ἀλιούγγια, non σαλιοῦγκα vocatur. Cęterum Saliuncam Plinio aliam ab ea esse plantam, de qua Vergilius meminit in Buccolicis, vt Anguillarius contendit, non ita facile consentiam, tum quòd Seruij authoritas in simplicium censura perinde ac in Grammatica mihi probanda non sit, tum quod nullo authorum testimonio probare nitatur Anguillarius; nil aliud Vergilio esse Saliuncam, quàm Anemonē, grammatici tantum illius authoritate fretus, qui nec lactucas rectè fortaße nouit. Scribit quidem Seruius Saliuncam vulgo vocari Orcitunicam, cum tamen nec illam (ni fallor) nouerit vnquam. Sed qua ratione aut authoritate, Orcitunicam, de qua, nemo est, qui meminerit, Anemonem fecerit Anguillarius, nec ipse dicit, nec ego conijcere poßum: Miror tamen hominē hunc rei herbariæ peritum, in re tam graui, tam leuibus, tamq́ vulgaribus niti argumentis. Sed is fortasse conducibilius sibi fore putat, noui aliquid in medium afferre, quam de his grauiori iudicio disserere. Ego sanè etsi parum in hac facultate sū versatus, haudquaquam tamen dixerim Anemonem, proceram satis plantam, vocari Vergilio humilem: Nam & ipsa Vergilij comparatio: nostræ astipulatùr sententiæ. Quippe qui, vt Mopsum plurimum, laudaret, ei tantum cedere dicit Amyntam, quantum Saliunca humillima herba, puniceis cedit rosetis, facta comparatione à pumila planta ad roseta. Nec præterea placet Anguillarij ipsius opinio de Hirculo herba, quam a Samphoritico Nardo, quod in India nascitur, nihil differre putat. Si quidem Hirculus herba est, Celticæ nardo similis, non quidem nardi genus, vt Samphoriticum; ita a loco in quo prouenit, denominatum. & in magnas se spicas diffundens, Sed fortasse, quod hircum redoleat, hirculum id esse censet Anguillarius, cū quo Celticam Nardum adulterari scribit Dioscorides. Sed non omnes herbæ, quæ hircino sunt odore, hirculi sunt appellandæ. At qui si quis plura de Saliunca videre cupit, nostras legat epistolas Ioanni Cratoni inscriptas. Meminit Celticæ nardi Galenus lib. VIII. de simp. med. fac. his verbis. Nardus Celtica iā dictis nardis similis quadantenus in genere facultatis est. Cęterùm ad omnia imbecillior, præter quàm ad prouocandum vrinam, siquidem calidior illis est, sed minus adstringit. Quæ planta Grę cis Νάρδος κελτική, Latinis item Nardus Celtica: seu Nardum Celticum appellatur: Italis verò Nardo Celtico.

Leoniceni, & Fuchsij opinio.

Nardi Celticæ vires ex Gal.

Anguillarij opinio reprobata.

CAP. VIII.

MOntanum Nardum, quod ab aliquibus thylacitis & niris appellatur, in Cilicia, & Syria nascitur: caule & folijs eryngio similibus, minoribus, minimè tamen spinosis, asperisq;. Radicibus binis nititur, aut pluribus, nigris, odoratis, ceu hastulæ regiæ, sed longè gracilioribus, & longè minoribus. † Neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Ad eadem, ad quæ Celticum efficax.

Oribasius nō legit lineis ducta.

VIdetur in hoc capite Dioscorides non parum a se ipso dissentire, quod scripserit primùm montanam Nardum caule, & folijs esse eryngio similibus; mox prope capitis calcem eam scribat neque caulem, neque fructum, neque florem proferre. Qua propter existimant tum Ruellius, tum etiam Marcellus id facilè accidisse scriptorum incuria, qui vocum vicinitate decepti καυλοὺς pro κλάδοις, vel κλῶνας scripserunt. Verùm cùm hæ dictiones ramos, vel surculos designent, quæ nomina potius arboribus conueniunt, quàm herbis, sintq́, idem rami in arboribus, quod caules in herbis; idcirco non videtur hic locus, vt illi fortasse putant, à mendis vindicatus. Cæterum non crediderim ego, Dioscoridem, qui est hac in facultate facile princeps, & quem antiqua, & secuta ætas tantopere commendat, in tam paucis sui oblitum; adeoq́ turpiter lapsum fuisse. quinimo nobis relinquitur suspicio, quòd omnino in altera capitis parte vitium aliquod accesserit, non harum vocum vicinitate, sed potius scriptorum dormitantium negligentia, uel uigilantium temeritate. Quo factum est, ut hactenus incertus dubiusq; fuerim, an hæc planta in Italia proueniat, uel aliunde eò afferatur. Nardi montanæ imaginem, quam hic excudi curauimus, misit ad me Clariss. Medicus, & rei plantariæ indagator maximus Vlisses Aldrouandus Bononiensis, quæ etsi folia Eringij non habeat, cum tamen cætera correspondeant, & in hoc capite plures habeantur mendæ, haudquaquam abducar quin credam montanam hanc eße Nardum præsertim cum radices perquam bellè correspondeant, tum facie, tum odoris fragrantia quæ à cæteris nardi generibus non dissentit. Brasauolus Ferrariensis Indicæ nardi vice montanæ plurimum ad nos afferri è Cilicia scribit, eamq́ propriè montanam existimat, cuius passim in officinis est vsus. Sed qua ratione ductus nouam hanc protulerit opinionem, ipse certè nescio: Nardus enim montana radices habet asphodelo similes, non utique spicatas, leues, comosas quemadmodum ea, qua utimur ex India aduecta. Nisi fortaße Brasauolus uoluerit Indicam nardum ideo montanam appellare, quod in montibus oriatur, Ita quidem eius sententiam ueram esse putarem, non tamen a rei herbariæ peritis acceptam iri. Nardi montanæ uires scripsit Galenus lib. VIII. simp. med. sit inquiens. Nardus Montana, quę & thylacitis, & pyritis nuncupatur, plurima in Cilicia nascitur: sed prædictis debilior est. Νάρδος ὀρεινὴ Grecis, Nardus montana, siue Nardum montanum Latinis, Nardo montano Italis nominatur.

Nardi mōtanæ considera tio.

Nardi mont. uires ex Gal.

Nomina.

† In Oribasio, qui simplicium descriptiones Dioscoridi acceptas refert, legitur λευκότεραι, hoc est, candidiores, quod Nardus montana constet radicibus asphodelo non solùm minoribus & gracilioribus, sed etiam candidioribus.

† Nulla quidem dissimulanda est ratio, qua probatissimi quique scriptores ueteres à mendis, quæ eorum scripta temporum iniuria, & multorum imperitia contraxerunt, uindicari possint. In hoc capite Dioscoridem deprauatum esse, ita ut etiam à seipso dissideat, manifestum est: in qua autem parte uitium lateat, quodq́; illud sit, dubiæ feruntur opiniones. Verùm etsi nos quoque eius rei incertos esse antea scripsimus; nunc tamen inclinat animus, vt in hoc loco mendum subesse, illudq́; ex malo unius vocis Græcæ intellectu ortum esse arbitremur. Siquidem verbum φέρει nō profert, sed pro συμφέρει, idest censet, accipiendum

Νάρδος ὀρεινή. NARDVM MONTANVM.

dum fuit. Itaque non οὔτε δὲ καυλὸν, οὔτε καρπὸν, οὔτε ἄνθος φέρει, ut vulgati codices habent, & legerunt interpretes, sed οὔτε δὲ καυλὸς, οὔτε καρπὸς, οὔτε ἄνθος συμφέρει, hoc est, Neque caulis, neque fructus, neque flos confert, prodestve, legendum esse indicamus. Etenim radicis, ut pote odoratæ, usus præcipuè commendatur, non aliarum partium, quæ ut odore carent, ita etiam inutiles habendæ sunt. Et certè facilis potuit esse error librarij Græci imperiti, uel potius temerarij, casus nominum mutantis ad ineptam ac incongruam huic loco uerbi illius significationem. Subscribunt huic nostræ castigationi cùm alij rei herbariæ studiosi, tum Gabriel Falloppius Mutinensis vir, & ingenio & doctrina celebris, tum etiam Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, medicus non vulgaris eruditionis. Nardum montanum appellatum, Græcè Νάρδος ὀρεινὴ, Italice Nardo montano,

CAP. IX.

ASarum † [quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant] hederæ folijs † minoribus multò, rotundioribusque *a* floribus cytino hyoscyami similibus, purpureis, inter folia proximè radicem emicantibus *b* odoratis: in quibus *c* semen acinosum. † Cauliculos habet angulosos, asperos, & molles: radices numerosas, geniculatas, tenues, obliquas, gramini non dissimiles, *d* longè tamen graciliores, odoratas, excalfacientes, & quę linguam vehementer mordent. *e* Excalfactoriam uim habet: vrinam cit: hydropicis, & vetusto coxendicum dolori *f* prodest. *g* Radices senis drachmis, ex qua mulsa potæ, menses tradunt: & ueratri albi modo purgant. In unguenta additur. Vmbrosis montibus prouenit: sed plurimum in Ponto, Phrygia, Illirico, & Italiæ Iustiniensi agro. 10

† Addit Catac. βοτάνη δ' ὠδης στεφανωματική. i. herba odorata coronaria Meum uero habet οἱ δὲ νάρδον ἄγριαν καλοῦσι. ποά ἐνώδης στεφανωματική. Conclusa non legit Oribasius. † Antiquum exemp. leg. πυκνότερα. i. densiora. Ruel. autem uidetur legisse μικρότερα. a Meum exemp. leg. ἄνθος μεταξὺ τῶν φυλλῶν πρὸς τῇ ῥίζῃ, κυανοῦν σύοκυάμου κυτινῷ ἐμφερές. i. flos inter folia ad radicem cyaneus cytinum hyoscyami referens. b Catac. addit λεπτά. i: leuiter. c Meum exemp. ἐοικὸς γιγάρτῳ. i. simile uinaceis. d Meum exem. πολλῷ. Cat. uerò πολλαι. e Exemplaria omnia ad radices hæc tantum referunt. f Meum exemp. habet καὶ βηχί. i, & tussi. g Ista dicuntur continua oratione cum alijs.

Ἄσαρον ASARVM.

ASARINA.

NVllam nostris temporibus officinæ ponunt differentiam inter Asarum, & baccharem: quinimo uno ore ferè omnes Asarum Baccharam appellant, adeò ut & nomina hæc corrumpant, & res ipsas confundant. At quantum notis, & uiribus inter se differant, is rectè iudicet, qui harum stirpium historias accuratius perpenderit: differunt enim inter se admodum Asarum, & baccharis, ut diffusius libro tertio differemus. Asarum itaque proculdubio illa fuerit planta, quæ uulgò Bacchara falsò appellatur, cum nullis ab historia dissideat notis. Cæterùm Brasauolus immeritò in Plinium spiculum contorsit, cùm dicat ipsum eo etiam in errore uersari, ut Asarum baccharem esse existimauerit. Sed profectò nesciuerim ego, qua ratione illud Brasauolus in Plinium scripserit. quippe qui libro XXI. *cap.* VI. *eos acerrimè arguat, qui baccharem, & syluestrem nardum idem esse contendunt, his uerbis. Sed eorum quoque error corrigendus est, qui baccar rusticum nardum appellauere: est enim alia herba sic cognominata, quam Græci Asaron uocant, cuius speciem, figuramq́; diximus in nardi generibus, hæc Plinius. Quibus palàm est, Plinium seipsum a Brasauolo defendisse, Porrò si etiam Plinij ætate non deerant, qui Asarum baccharem uocitarent, non mirum fuerit, si in hunc usque diem protracta hæc sit appellatio. In qua fortaße perseuerantes ueterum nonnulli Dioscoridis Asaro eas ferè omnes facultates reddidere præter auctoris mentem, quas ipse libro tertio bacchari adscripsit. quod facilius ad credendum uulgus allexit, Asarum, & baccharem nomine tantùm differre. Verum cum recentiorum quorundam diligentia ac doctrina id totum Dioscoridi additum deprehensum sit, eo quòd diuersis tum libris, tum capitibus ipse de his differuerit; cumq́; Oribasium, & Serapionem uiderint de Asaro ex Dioscoride scribentes, adul-*

Plinij tutela aduersus Brasauolum.

10

adulterinam hanc lectionem non admittere, id totum, quod eò accesserat præter auctoris sententiam, tanquam illegitimum abdicarunt. Asari vires scripsit Mesues inter deiectoria medicamenta; ubi sic habet. Excalfacit Asarum ordine secundo, & siccat tertio. Attenuat, reserat, resoluit, & prouocat; adstrictione tamen non vacat. Bibitum non modò uomitiones ciet, sed & per aluum ducit, & per vrinam. Pituitam, & bilem deijcit. Roboratur tamen admisto caprino sero, aut nardo, aut hydromelite. At manifestius pituitam, quam bilem educit. quo fit, ut coxendicum cæterarũque compaginum dolore vexatis non obscurè opituletur; præsertim si sero maceretur, vel decoquatur. Facit mirum in modum ad iocinoris & lienis infarctus, scirrhososq; tumores. Quamobrem subeuntibus cutem aquis, fellisq; suffusionibus datur maximo iuuamento vino maceratum. Confert item diuturnis febribus, ijsque præsertim, quæ ex contumaci infarctu proueniunt. Oleum macerationis ipsius admisto ladano, dorsi spondylis inunctum sudorem commouet: læuiter tamen coqui debet, nam si diu feruecat, uim ferè omnem deperdit. neque etiam diuturna indiget contritione: diutius enim contritum facilius uomitiones, quàm aluum ciet. Hæc Mesues. a quo edocti fortasse, in Germania Rustici tertianam febrem, & quartanam curant, epoto Asari, ex uino, decocto, Melle, Maci, cynnamomo, & id genus aromatibus additis. Bibunt enim huius decocti calidi cyathum unum, alij quotidie, alij alternis diebus, itaque aluum subducunt. Et quandoq; bilem, aut pituitam vomitionibus reddunt. Accedente autem paroxismo, dorsalem spinam, & plantas pedum inungunt oleo calido, in quo Asarum diu fuerit insolatum, & deinde in lecto se componunt calido. Sic enim horror minuitur, & sudor copiosus funditur. Est & planta in montibus, nascens in Boemia, cuius hic imaginem damus, quam ASARINAM uocare libuit, quod Asaro congener uideatur. Repit hæc humi folio Asaro rotundiore, ac scabriore leuiter circumserrato, cauliculis pilosis, floribus melinis anthemidis modo sed longe minoribus, haud inodoris. Radices habet tenues, longasq; summa tellure repentes, acuto gustu, quadam cum leuiuscula amaritudine, id quod calidum, siccumque temperamentum indicat. Vim habet abstergendi modicam, sed attenuandi, incidendi, aperiendique magis præstantem. Pota drachmæ pondere ex mulsa siue oxymelite aluum exoluit, ducitque crassam pituitam & atros humores. Ideoq; hanc noui quidam herbarij præferunt ad Morbi Gallici dolores, & articularios morbos, Datur quoque utiliter hydropicis, & morbo regio laborantibus. Sunt qui ad comitiales, & resolutos eam propinandam consulant, nempe aut herbam per se se, aut eius decoctum. Cit urinam, & menses. Et uermes intestinorum necat. Legitur Autũno, & siccatur in umbra, una cum radicibus. Asari meminit Galenus lib. VI. simp. med. sic inquiens. Asari radices utiles sunt, facultate similes radicibus acori, intensiores tamen. Itaq; ex ijs, quæ de illis prodita sunt hic facienda coniectura. Hactenus Galenus. A cuius sententia (sit tamen cum uenia dictum) maximè dissentio. siquidem cùm nulla in acoro deiectoria sit facultas. & Asarum, ut Dioscorides inquit, Mesues fatetur, & nobis experimento compertum est, ueratri modo expurget, & bilem, pituitamq; & supernè, & infernè propellat, non uideo sane, cur acoro in omnibus suis facultatibus tam facilè comparari possit. Planta Græcis ἄσαρον ac etiam νάρδος ἀγρία uocata: Latinis Asarum, & Nardum syluestre appellatur; Atarabibus, Asaron; Italis Asaro, & Bacchara: Germanis, Hasel uurtz: Hispanis, Asara baccara: Gallis, Cabaret.

Asari vires ex Mesue.

Asarinæ consideratio.

Asarinæ vires.

Asari vires è Galeno

Nomina.

† Hæc uerba ut in Ruellio inuenimus, ita reliquimus. Sed admonendum esse lectorem duximus, ea non legi in Græcis nostris codicibus, neque à Serapione referri. quod argumento est illa Dioscoridi accreuisse. Suspicionem augere, uel potius ita esse confirmare potest Oribasius, qui Dioscoridem transcripsit, & hæc uerba non habet. Sunt tamen Græcè sic scripta: ἔχον καυλία γωνιοειδῆ, ὑπότραχέα, ἀραιά. Id est. Habens cauliculos angulosos, subasperos, raros.

φοῦ PHV. CAP. X.

PHu, quod & aliqui syluestrem nardum appellant, nascitur in Ponto; folio olusatri, aut elaphobosci: caule cubitali, aut altiore, læui, *a* cauo, molli, in purpuram vergente, geniculis intercepto: floribus narcisso proximis, maioribus, *b* tenerioribus, & ex albicante purpureis: radice superius ad digiti minoris crassitudinem, ex obliquo *c* uillosa in nigri veratri, aut iunci *d* odorati modum; capillamentis inuicem contextis, flauescentibus, odoratis, cum quadam odoris grauitate nardum æmulantibus. Excalfacit: vrinam mouet, si sicca potui detur. Decoctum eadem præstare potest, ad lateris etiam dolorem efficax: menses cit. antidotis inseritur. Adulteratur radice rusci admista. Sed maleficium deprehenditur, quoniam hæc dura est, & frangenti contumax, sine ulla odoris gratia.

a Meum μεσοκοῖλῳ. i. in medio concauum.
b Orib. nõ legit, nec ullũ exemp.
c Orib. non legit uillosa sed ὑπορρίζια ἔχει. i. subagnatas radiculas habet.
d Oĩa exemp. σχοῖνος tantum habent.

PHu trium habetur generum. Maius, minus, & exiguum. Maius folio est Scabiosæ, maiori tamen, nec tot sectionibus diuiso, caule cubitali aut altiore, læui, cauo, molli, in purpuram uergente, geniculis intercepto, in cuius summitate florida extat umbella, flosculis in purpuram albicantibus. Radicem habet minimi digiti crassitudine agnatis ex obliquo multis prodeuntibus Iridis Acoriue modo, capillamentisq; inuicem contextis, flauescentibus, odoratis, quadam cum odoris grauitate Nardum æmulantibus. Nascitur in montibus, uliginoso solo. ac etiam in campestribus, unde hoc tempore in hortos & uiridaria transfertur. Minus omnibus cognitum folijs est Fraxini uel Sorbi, læuibus, nigricantibus, humi accubantibus. Caulẽ et umbellam gerit, ut maius, sed magis habetur exiguum in omnibus suis partibus. Radices habet numerosas, albicantes, inuicem complicatas. Succisæ uocatæ æmulas, odore cum quadam grauitate iucundo, Nardi modo. Nascitur humecto solo. Exiguum, folio est maioris effigie, sed admodum paruo, caule anguloso, dodrantali, in cuius summitate umbella exit exigua. Colore, ut in alijs generibus dictum est. Radix illi parua, albicans, e qua numerosa oriuntur capillamenta iucundi odoris. Nascitur in montibus, aquoso solo, & in pratis palustribus. Hanc non desunt qui putent Nardum esse montanam, sed decipiũtur. Leguntur in Autumno omnium radices. Cæterum non possum non fateri, eos omnes bene sentire, qui maiorem Valerianam sic vocatam, legitimum esse Phu asserunt. Quippe radices primum forma, odore, colore, ac cæteris in uniuersum notis ab ijs, quæ sibi Phu ipsum adsciscit, haud quaquam recedunt. Indicant idem & folia, & caules; illa enim olusatro non sunt dissimilia: hi uerò adolescunt cubitali mensura proceriores, leues, inanes, molles, geniculati, & in purpuram uergentes. Flores tamen obstare uidentur, qui in Phu lilij, uel narcissi effigiem præ se ferunt, non autem umbellæ, uel muscarij speciem, ut in maiori Valeriana uisuntur: quanquam flosculi per se omnes, qui umbellam conficiunt, forma narcissinos referant, in purpuram albicantes. Quo fit, ut cum Ruellio existimandum putauerim, hæc de floribus uerba esse à scriptoribus in Dioscoride deprauata. Nanque uidetur nostras Valeriana, omnibus tum notis, tum qualitatibus adeo cum Phu conuenire, ut re uera dici posit, non aliud, quam ipsum Phu ad unguem referre. Etsi non desint (ut audio) qui profiteantur Phu alterum a Valeriana se inuenisse, quod floribus narcissi proueniat. At quia id pro certo compertum non habeo, & quia non desunt, qui talia fabulentur, non est, quid hac in re certi affirmare posim. Omnia genera, odore commendantur: proinde eas uestibus quidam interponunt. Præstat phu ad uenenosorum ictus, ex uino potum, & aduersus pestilentiam non modo haustum, sed etiam olfactum Valet ad stranguriam eius decoctum potum. Datur quoque utiliter anhelosis, & tussientibus, præsertim si coquatur

Phu maius

Phu minus

Phu exiguũ.

PHV MAGNVM.

quatur cum dulci radice, vuis passis, & semine anisi. Deuorata radix flatus pellit. Tota planta virens unà cum radicibus contusa, & capiti dolenti illita, dolores, & punctiones mulcet. Facit & ad oculorum uitia; vbi albo uino decoquatur. Et deinde uinum in oculũ instilletur. Additur in potionibus vulnerum intrinsecorum magno iuuamẽto. Phu (vt scriptum reliquit Gal. lib. VIII. simp. med.) odoratum quodãmodo est. Huius herbæ radix nardo viribus similis, sed tamen ad pleraq; infirmior. Vrinã plus mouet, quàm aut Indica, aut Syriaca nardus: similiter autem vt Celtica. Simile Phu asserit ipse Gal. esse Carpesiũ, cuius cùm nullibi meminerit Dioscorides, vt rectè sciri possit quidnam senioribus Græcis fuerit Carpesium, in primis Galeni testimonio eius vires & formã describã: is enim lib. VII. simp. med. sic habet. CARPESIVM simile est uocato Phu, non gustu antùm, sed & facultate. Sed plus habet tenuitatis: proinde magis eo etiam viscerum obstructiones extergit, & vrinam motùet, renesq; calculis degrauatos expurgat. Non tamen eatenus tenuium est partium, ut liceat loco cinnamomi, si non ad manum sit, usurpare, sicuti faciebat Quintus. Præstantius est Carpesium ponticum laertio: non tamẽ vel ipsum cinnamomi viribus vicinum est, imò non paruo deterius optima cassia. Nuncupatur vtrunque à montibus quibusdam Pamphiliæ, in quibus nascitur. Ingensq; eius prouentus est in Syria. Et primo libro de antidotis inquit. Quintus (vt aiunt) quoties cinnamomum deerat, Carpesium, vt quod viribus nihil ab optima cassia differret, in theriacæ cõpositione imponebat. Ego idcirco eius plurimum mecum attuli ex ea peregrinatione, qua orientis prouincias adij, diligenterq; repositum nunc vsq; multum seruo: quod odorem etiamnum & saporem, si non qualem prius habebat, certè nondum exoletum retinet. Est autem Carpesium herba phu

Phu vires ex Galeno.

Carpesij consideratio.

10

PHV PARVVM.

ba phu appellato genere ſimilis, ualentior tamen, atque odoratum quiddam ſpirans. Plurimum hoc in Sida Pamphiliæ naſcitur, emiturq́; propterea illic uiliſſimo pretio. Quocirca ſi quis ueſtrum illuc acceſſerit, Carpesij plurimum emat, cùm id ſibi longo tempore duraturum nouerit. Tenuia autem ſunt ſarmenta, cinnamomi uirgultis ſimilia. Eius duo reperiuntur genera, unum quod laertium; alterum, quod ponticum cognominatur, à monte, in quo naſcuntur, utraque nomen adepta, ſed ponticum melius eſt. Quod cùm eius non parum haberem, permultis medicamentis admiſcui, in quibus phu uocata imponi debuerat. Eſt enim Carpeſium phu ſimile, ualentius tamen, & in quo (ut dixi) nonnihil odoratæ qualitatis guſtu odoratuq́; ſentitur. hactenus Galenus. Verùm quid hac tempeſtate ſit Carpeſium, arduum ſanè fuerit explicare & mihi, & cæteris materiæ medicæ ſcriptoribus. Tametſi Hermolaus, Ruellius, Fuchſius, ac etiam Monachi Meſuem exponentes pro certo exploratum habeant, Auicennæ, Serapionis, & Actuarij auctoritatibus innixi, fructus piperi ſimiles, quì uulgò Cubebæ uocantur, legitimum eſſe carpeſium. Siquidem Serapio quod Galeno carpeſium uocatur, ſub cubebæ nomine ipſius Galeni teſtimonio ſic deſcribit. Cubebe eſt medicina facultate, & ſapore Phu non abſimilis. quanuis longè tenuior. quare obſtructiones totius corporis aperit, urinam ciet, & calculos renum pellit. In hac ferè ſententia uerſatur & Auicenna cubebas carpeſium appellans: quemadmodum & Actuarius, qui Mauritanorum nomina ſecutus, in quibuſdam medicamentis Carpeſium imponit, quod a barbaris κυμβέβας uocari ait. Quibus auctoritatibus luce clarius patet, quòd Galeni carpeſium, & Arabum cubebæ nulla ex parte differũt. Veruntamen illud animaduertendum eſt, quòd eos in errore uerſari exiſtimem, qui credunt (ut Hrmolaus,

Quorundam opinio.

PHV MINIMVM.

laus, Ruellius, & Fuchſius (vulgares ſeplaſiariorum cubebas illas referre, de quibus ſcripſere Serapio, Auicenna, & Actuarius. quandoquidem qui dixerit cubebas plantæ fructum, vel ſemen eße, eorum reperio neminem: nec minus probari poſſe putem, id vſquam dixiſſe Galenum. qui carpeſium deſcribit his verbis. λεπτὰ δέ ἐστι τὰ κάρφη, παραπλήσια τοῖς ἀκρέμοσι τοῦ κινναμώμου. hoc eſt. Sunt autem tenuia ſarmenta, cinnamomi virgultis ſimilia. Ipſumq; Phu & odore, & facultatibus adſimilat. Quapropter cùm tantùm Phu radices in vſum medicum veniant, facilè dici poteſt, carpeſium Galeno potius radicum eſſe ſarmenta, quàm caulium: & præcipuè cùm aſſerat diu aſſeruari poße, quandoquidem ſolidiores ſunt radices, quàm caules, qui facilè in omni herbarum genere flacceſcunt, & pereunt. Præterea cùm Galenus aliàs cinnamomi virgulta ellebori radicibus comparauerit, hic mirũ videri non debet, quòd idem contra ſarmentoſas carpeſij radices cinnamomi virgultis ſimiles fecerit. Adde etiam, quod in plantis non ſolùm caules ſarmentoſi, uerùm etiam radices plures ſarmentoſæ Dioſcoridi appellantur. Quo fit, ut crediderim Fuchſium in ſuis Paradoxis immerito impugnaſſe Leonicum. Ad hæc guſtantibus nobis vulgares officinarum cubebas, nullum prorſus Phu ſaporem deprehendimus. Quod manifeſtè indicat vulgares cubebas, nec Arabum cubebas eſſe, nec Galeni carpeſium. Ob id igitur, vbi apud Græcos carpeſium medicamentis admiſtum reperitur, & cubebæ apud Mauritanos, phu eorum vice, cùm ſit carpeſio in omnibus perſimile, vel caſſia, potius quàm cubebæ vulgaris vſus, erunt ſubijcienda. Iacobus Syluius inter recentiores apprimè doctus, quanquam nouit cubebas noſtrates carpeſium non eſſe; non tamen animaduertit, nec etiam Serapionis, aliorumq; Arabum eſſe cubebas. Aberrauit in cubebarum hiſtoria

etiam

etiam Serapio. quippe quicquid Dioscorides de rusco scriptum reliquit, is cubebis perperam reddidit. Cuius autem stirpis fructus vulgares CVBEBAE *sint, quid affirmare possim non habeo, cùm ex orientali plaga nobis peregrinæ afferantur. Etsi eas dixerim odoratas esse baccas, recematim cohærentes, Corymborum hederæ modo, qui gustui præter odoris gratiam, acrimoniam & amaroris tantillum redinquunt. Quibus constat, quòd excalfacere valeant tertij ordinis initio, & siccent in fine eius. Quamobrem languentem ex pituita uentriculum, uel etiam ex flatu roborant: pectus à lentis crassisq; humoribus expurgant. Lienem iuuant, flatus discutiunt, & frigidis vteri affectibus auxiliantur. Diu cum masliche mansæ, pituitam à capite trahunt, & cerebrum roborant. Quod φοῦ Græcis omnibus, aliquibus etiam ἄγρια νάρδος dicitur: Latinis, Phu, & syluestris Nardus: Arabibus, Fu: Italis, Valeriana: Germanis, Baldrian: Hispanis, herua benedicta: Gallis, Valeriane: Boemis Ropytnijk.*

Cubebarum vulgariũ consideratio.

Nomina.

Μαλάβατρον. MALABATHRVM. CAP. XI.

MAlabathrum arbitrantur aliqui esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione: permulta enim nardum olent, quemadmodum phu, asarum, iris. Secus autem res se habet, nanque Malabathrum folium sui generis est, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo innatans aquis, sine radice. Id collectum statim lino transuitur, & siccatũ reconditur. Tradunt siccatis æstiuo feruore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non euenerit, ne amplius quidem renasci. Laudatur recens, ex candido nigricans, integrum, nec fragile, odore caput feriens, quod diu in sua ui odorẽ permaneat, & nardum sapore imitetur, nullo salis gustu. Infirmum uero, & minutim cõtusum, præsertim si cariosum virus olet, uitiosum est. Easdem nardo sortitur uires: sed efficacius omnia præstat. Vrinam uehementius ciet, ac stomacho magis prodest Malabathri uis. Lippitudinibus, inflãmationibusque tritum, & in uino feruefactum commodè illinitur. Subditum linguæ, oris halitum, & suauitatem commendat. Vestium quoque odorem interpositum seruat, & ab erosione tuetur.

Oribasius nõ legit inclusa.

MAlabathrum, quod plerique folium Indicum vocant, qui hac ætate uiderit, habeo neminem, Nascitur (ut Dioscorides inquit) in India palustribus tantùm locis, aquis absque radice innatans, lenticulæ aquaticæ modo. Sed nec inde amplius ad nos aduehitur, quòd fortasse indigenarum culpa perierit in India, quemadmodum & balsamum in Syria. Etenim Dioscorides refert, Malabathrum non renasci, nisi siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus peruratur. Quod cùm iandiu fortè non sit à natura factum, uel potius sit ab indigenis omissum ob eorum negligentiam, facilè postea euenire potuit, ut Malabathri genus omnino deperditum sit. Plinius lib. XII. cap. XXVI. duorum meminit generum, quorum alterum arboris cuisdam Syriacæ folium esse ait, his uerbis. Dat & Malabathrum Syria, arborem folio conuoluto, arido colore, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta. Fertilior est eiusdem Aegyptus; laudatius tamen India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratiùs croco, nigricans, scabrumq;, quoddam salis gustu. Minus probatur candidum. Celerrimè situm in uetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor uerò in uino subferuefacti antecedit alios. hactenus Plinius. Qui tamen præter Dioscoridis sententiam præstantius Malabatrũ duxit, quod falsum est, nõ quod insulsum. Sed non desunt recentiores rei plantariæ professores, qui sibi persuadent alia quoque haberi folij genera præter Indicum Malabatrum, Galeni primum testimonio freti, quòd is uno, & eodem medicamento Malabathrini, & foliati vnguenti meminerit cum in libris de comp. med. secundum locos, tum de sanitate tuenda. Deinde, quod apud Iureconsultos trium foliorũ fiat mentio, lib. Digestorum trigesimonono, Titulo quarto de publicanis, & vectigalibus. Ego uerò longè aliter rem hanc se habere crediderim, quòd (quantum uiderim legerimq;) non scripserint, tractauerintq; Dioscorides, & Galenus nisi de vno tantum folio, nempe de Malabathrino, nec vllus inueniatur autor, qui de pluribus scripserit inter Græcos. Id quod affirmat unum tãtum folium fuisse apud antiquos. Nec obstat quod Galenus Malabathrini & foliati vnguenti meminerit in uno, & eodem medicamento, quemadmodum Nardini, & Spicati. Siquidem mihi quidem perpetuò persuasi Malabatrinum apud Galenum nõ differre a foliato, quòd Folium, & Malabatrum diuersa sint medicamenta, sed quod diuersa fuerit parandi eiusmodi iunguentorum ratio, alterum foliatum, alterum Malabathrinum uocarit Antiquitas, differantiæ tantum causa. Quemadmodum eadem de causa alterum Sampsuchinum, alterum Amaracinum appellat Dioscorides, quem tamen nil aliud sit Sampsuchum quàm Amaracus. At qui illis uenia danda est, quòd primis in uiridarijs detenti, ad intima, & secreta Galeni loca nõ penetrauenerint. Idem quoque sentio de spicato, & Nardino, apud Galenum, cum nihil à Spica differat Nardus. Nec aliter, mea quidem sententia, res se habere potest. Nanque si Malabathrum, & Folium, Spica, & Nardus diuersæ essent plantæ, haud dubiũ est, quia Galenus ambarum meminißet in libris de simp. med. facultatibus. Id quòd etiã non prætermisisset Dioscorides. Quantum verò ad Iureconsultorum autoritatem attinet, negauerim ego nunquam trium foliorum ibi fieri mentionẽ, nempe Malabatrini Barbarici. & Pentaspheri. Atqui non tamen affirmauerim titulo illi Digestorum esse credẽdum, quòd pluribus ibi scateat mendis. Nam Cassamum (ita ibi legitur) Thuriana, Aroma Indicum, Alchælusia, Sargogalla. Omerabicum, Carpasum, opus Bussicum, Ferrum Indicum, Folium pentaspherum de quo nullus antiquorũ meminit, & alia non nulla, quæ ibi deprauate leguntur, & legi debebant, Cancamum, Thymiama, Ammoniacum, Agallochum, Sarcocolla, Gummi Arabicum, Carpesium, opus Byssinum, Ebenum Indicum, affirmant quidem nihil solidi, ueriq; de folio Pentasphero ibi haberi: quin etiã nec fortasse de barbarico, de quibus nihil apud Theophastum, Dioscoridẽ, Galenum, Plinium posteritatis memoriæ traditũ est. Cæterum demus nos hæc tria reperiri folia apud Iureconsultos, & cõcedamus hæc omnia olim comportaße ad nos mercimoniorum Negotiatores, probabunt ne ob id, qui tria faciũt foliorum genera, tria illa apud Iureconsultos genere, aut specie inter se differre? Minime gentium, sed cognomine tantum dicant oportet, à regionibus in quibus prouenit folium, aut à foliorum latitudine, angustiave, sibi comparato. Quemadmodum enim cognomine tantum à locis imposito differunt Rha Indicũ à Rhabarbaro, Costum Indicũ ab Arabico, & Syriaco, Iris Illyrica a Macedonica, & Africana, Indica Nardus a Syriaca, Amomum Armeniacum, a Medico, Crocum Coryceũ a Lycio & Cyrenaico, Styrax Cabalites a Pissidica, & Cilica. Thus Arabicum ab Indico, Chia masliche a Cretica, Lacca Cambaitis a Sumatrina. Manna Orientalis a Calabrina, & alia plura medicamenta ab alijs. eadem profecto ratione tenendum est Folium Babaricum, a Malabathrino Indico, cognomine tantum differre. Cum enim scribat Strabo lib. uigesimoquinto suo Geographiæ ea omnino in aromatum & plantarum genere oriri in Arabia & Aethiopia, sub qua Barbariam Geographi ponunt, quæ in India Australi proueniũt, nihil sanè uetat, quin in Barbaria Malabathrum quoque nascatur. Et præsertim cum scribat Arrianus antiquissimus autor se magnam Malabathri copiam, reperisse in quibusdam Rubri maris insulis, quarum oras, & littora legebat. Sed iam ad pentasphærũ me cõfero, quod non Pentasphærum legi debere censeo, sed potius Hadrosphærum, aut Mesosphærum, aut microsphærum. Siquidẽ Plinius de

Malabathri consideratio.

Non Pentasphærum, sed Hadrosphærũ, aut Mesosphærum legendũ in ff.

Nardi folijs scribens lib.& cap.xij.trium horum meminit, non quòd spetie aut genere differant, sed amplitudine tantum, & angustia foliorum, quæ in vna & eadem planta, alia maiora, alia minora, alia minima habeantur. Nec alia de causa se legisse ea negotiatores censendum est, quàm quòd hæc pluris, illa minoris venderentur. Id quod manifesto indicare videtur Plinius eodem loco his verbis. folia diuisere annonam ab amplitudine. Hadrosphærum uocatur maioribus folijs pretio.x.xxx. Quod minore folio est Mesosphærum appellatur. Emitur denarijs sexaginta. Laudatissimum Microsphærum, è minimis folium, pretium eius.x. lxxv. Hæc ille. Sed vereor ne hic Plinius deceptus sit, quemadmodum in vniuersa ipsius Nardi historia. in qua plura fabulosa deprehenduntur, imò, & ne vnà cum alijs quibusdam crediderit Malabathrum esse Indici nardi folium, falsus odoris cognatione, ut rectè libro primo de Malabathro scribens adnotauit Dioscorides; quod non deessent suo tempore, qui falsa hac opinione ducerentur. Nanq; non reperio apud ipsum, nec apud Galenum, aliosq́; antiquos Græcos, qui de Nardi folijs vsquam meminerit, nec ea in medicum, aut alium usum verterit; imo ea silentio præterierunt omnes tanquam superuacua, & nullius vsus. Qua in sententia confirmat me Arrianus, quippe qui scribat in Periplo tres ferè similes Barbarici Malabatri differentias. Quibus facilè adducor ad credendum Pentasphærum non esse per se genus, & deprauatè legi in Iureconsultorum digestis, ita ut censcam vnicum tantum esse folium, nempe Malabathrum, & Syriacum Plinij Malabathrum potius fabulosum esse, quàm uerum. Errant præterea recentiorum nonnulli, in censendo Tembul (quidam hoc quoque Folij genus faciunt) quòd putant hoc differre ab Indorum Betel. Nihil enim inter se differunt. Siquidem, quod Indi Betel uocant, Arabes, & Persæ Tembul, & Tember appellant. Id illi continuè mandunt, tam in otio, quàm in negotio, quòd putent secundæ valitudini multum conferre, corporibus vires addere, venerem augere, cor & Cerebrum roborare. Vbi autem copiosius edatur mentem mouet. Iccirco mulieres Tarnasari in defuncti mariti rogum se ipsas iniecturæ, tantum illius uorant, ut amentes efficiantur. Id aqua aspergunt, qua soluta sit calx è conchis parata, ac tum demum vescuntur eo, sed hæc perperam transcripsit nouus quidam Herbariæ rei indagator, quippe qui hæc folia calce vel cinere circumuoluta, ab Ibidis deuorari scribit; sed tam suaue obsonium mihi non vendet. Est Betel folium plantæ, quæ Hederæ Smylacisve modo arbores scandit, neque per se consistere potest absque pedamento. Floret nunquam, nunquamq́; fructum profert: folijs est, hæc planta Citrio æmulis, neruis quibusdam secundum longitudinem discurrentibus, ut in Plantagine. Hæc Alexandria Aegypti ad nos pluribus ante annis comportantur: Nec desunt, qui loco Malabathri ijs vtantur. Sed videant illi an rectè, mihi verò Malabathri uicem nunquam præstabunt. ubi enim Malabathro opus sit, cassiam odoratam, uel Indicam nardum supponendam putamus, Galenum secuti. qui ita decreuit tum in succidaneis, tum etiam lib. VII. & VIII. simplicium medicamentorū. Quanquam Fuchsius in libro, quem de compositione medicamentorum nouissimè edidit, dum ea perpendit, quæ Auream Alexandrinam conficiunt, Malabathri loco Atractylim statuit subijciendam, Galenum (vt inquit) in libello de substitutis medicamentis secutus. Sed certè non satis possum mirari Fuchsium, virum alioqui doctrina & iudicio clarum, in hac re (vt mihi quidem uidetur) manifesta, minus rectè sensisse. Nam vt omittam, in libro illo de medicamentis, quę inter se commutari possunt, qui tamen liber Galeno adscriptus censetur, me nusquam legisse, quòd attractylis Malabathri vicem suppleat, sed cassia odorata, & nardi spica; est Dioscorides hoc loco, est Galenus locis ante citatis in simplicium censu; qui vno quasi ore fatentur, eandem uim habere malabathrum, quam nardum. Quorum equidem auctoritati grauissimæ longè satius adhærendum existimo, quàm vt temere fortasse sit atractylis in malabathri locum substituenda. præsertim cùm nobis non desit copia nardi, & cassiæ odoratæ: atractylis autem uera hactenus, mea opinione, desideretur, ut libro tertio suo loco latius ostendemus. Quòd etsi concedamus, hanc aliquibus compertam esse, tamen quis audebit ea uti pro malabathro? etenim nullus, quod sciam, atractylim odore commendauit; at malabatrum Dioscorides non solùm odoratum facit, sed etiam idipsum ἐν τῇ εὐωδίᾳ hoc est, in odoris bonitate permanere affirmat. Excalfacit Malabathrum (vt auctor est Auicenna) siccatq́; ordine secundo. Μαλάβαθρον, καὶ φύλλον sic Græcè, Latinè autem Malabathrum, & Folium appellatur: Italicè, Malabathro, & Folio Indiano.

Bethel historia.

Fuchsij opinio explosa.

Κασία. CASSIA. CAP. XII.

CAssia, cuius complura sunt genera, iuxta [a] odoriferam Arabiā gignitur, crassi corticis sarmento: folijs [b] piperis. Eligenda est fuluescens, pulchri coloris, coralij æmula, [c] perquàm angusta, longa, [d] crassa, & fistulosa, gustu mordens, & cum [e] aliquanto feruore adstringens, aromatica, vinoso odore: cuiusmodi est, quæ ab incolis achy appellatur, ab Alexandriæ negotiatoribus daphnitis. Huic præfertur crassa purpurea, & nigricās, zigir cognomine, quæ rosam odore imitatur, præcipui in medicina vsus. Secundum locū tenet antedicta. Tertia, cui Mosylitico blasto, id est, germini cognomen est. Reliquæ uiles, vt quæ asyphemum dicitur, nigra, inuauis, cortice tenui, ac rimoso: & quæ darca, & citto vocitatur barbaro nomine. Similior huic est pseudocassia, quàm vt explicari possit. quæ gustu coarguitur, cùm nec acris, nec odorata sit, hærentemq; medullæ corticem habeat. Inuenitur etiam lata quædam fistula, mollis, leuis, [f] surculosa: quæ antedictæ præfertur. Damnatur candicans, scabra, hircinum uirus redolens, & [g] quæ tenui fistula, & scabra cute sit. Vim obtinet calfaciendi, urinam ciendi, siccandi, & leniter adstringendi. Conuenit ad medicamenta oculorum, quæ præstandæ claritatis gratia concinnantur, & ad malagmata: lentigines tollit cum melle illita: menses trahit: contra viperarum ictus pota auxiliatur: aduersus intestinas inflammationes omnes, & renum vitia, pota proficit: fœminis in solio desidentibus, aut suffimentis, prodest ad dilationem vuluæ. Et duplo pondere medicamentis mista, cinnamomi vicem supplet, si ipsum desit: nam eosdem effectus præbet. Ad plurima perquàm vtilis est.

Nomina

a Meū ἀρωματοφόρον. i. aromatifera.

b Cat. ὥσπερ ἴρεως. i. instar Iridis.

c Meum γέννιω λεῖαν. i. angustam læuē.

d Omnia exē. παχεῖαν τοῖς συριγγίοις πλήρη. i. crassam, & fistulis plenam.

e Me. & Drag. μετὰ πολλῆς πυρώσεως. i. cū multo feruore.

f Meum εὐέρνης. i. ramosa.

g Meum καὶ τὴν μὴ ἔχουσαν δὲ τὴν σύριγγα παχεῖαν, ψαφαρὰν δὲ καὶ λεπτήν. i. & quæ non habet fistulā crassam, sed scabram & tenuē. Sic itē Cataeuz.

Κιννάμωμον. CINNAMOMVM. CAP. XIII.

CInnamomi genera plura, patrium sibi nomen vendicantia. Præfertur tamen Mosyliticum, quòd cassiæ, cui mosyliti nomen est, aliquam referat effigiem: sed in eo genere recēs, nigrum, ex vinoso in cinereum vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus [a] nodis cinctum, perquàm iucūdè olens. Optimi ferè indicium, iucundi odoris proprietate constat: inuenitur enim cum optimo, eoq; quod peculiare est, odor rutæ, aut cardamomo proximus. Insuper acre, mordens, & cū calfactione quadantenus salsum, [b] quod non citò confricanti asperum, aut frianti lanuginosum, læuibus tamen [c] internodijs appareat. Si certior fieri uoles, uellito ab radice [d] surculum. facilis est huiusmodi probatio: nanq; fragmenta miscellanea quædam esse videntur. Quæ autem melius spirant, suo halitu, cùm nares primùm

a Meū ὄζοις. i. ramis.

b Meū ἔν τε τῇ παρατρίψει ταχέως ψαφαρὸν συνάμενον, καὶ ἐν τῷ θραύειν ἀχνώδες. i. nq; attritu non cito friatur. Et pulueruleutum fit.

c ὄζων. i. ramis ita me exemp.

d Meum θάλλων germen.

mum consuluntur, olfactum explentia, deterioris dignotionem impediunt. Est etiam montanũ, crassum, pumilum fuluescens, admodum. Tertium à Mosylitico, perquam suauiter olet, [e] fruticosum, paucis intercedentibus geniculis. Quartum fungosum, caudicans, aspectu tuberosum, vile, ac friabile, magnam habens radicem, quæ cassiam planè repræsentat. Quintum genus odore nares feriens, subrufum, & cortice fuluæ cassiæ simile, tangenti firmum, minus [f] neruosum densa radice firmatum. Iis, quæ thuris, cassiæ myrti, aut amomi odorem spirant, minus suauitatis inest. Deligito scabrum, album, rugosum. [g] at læue, & lignosum circa radicem, vt inutile, reijcito. Est etiamnum simile aliud, cui pseudocinnamomo cognomen est, vile, inualidi odoris, solutarumque virium. Vocatur etiam zingiber, cùm tamen sit xylocinnamomum, præbens quandam cinnamomi faciem. Est autem lignosum cinnamomum, sarmenta [h] longa robustaque ferens. odore longè cinnamomo inferiore.
10 Sunt qui [i] xylocinnamomum à cinnamomo genere differre dicant, quod à natura eius abhorreat. Cinnamomum omne excalfacit, emollit, & concoquit. vrinam ciet, tam menses, quàm partus potum, aut ex myrrha impositum pellit contra bestias; quæ virus eiaculantur, venenaque conuenit: caliginẽ: pupillis oculorum obuersantem discutit: crassitiem extenuat: lentigines, & vitia cutis in facie ex melle illitum detergit: contra tusses, destuxiones, aquam subter cutem fusam, renum vitia, & vrinæ difficultatem efficax est. Vnguentis pretiosis inseri solet. Et in summa, magni ad omnia vsus. Tritum vino excipitur, umbraque siccatum, quo diutius eduret, reconditur.

† Addunt Meum exem. & Drag. ἔστι δὲ λεγόμενον κιννάμωμον, ὅ ἔνιοι ψευδοκιννάμωμον καλοῦσιν, ξηρὸν σφόδρα, καὶ παχυραβδότερον, καὶ πολὺ μὲν ὕστερον ἔλαττον ἐστὶ κινναμώμου, κατὰ ὀσμὴν δὲ κατὰ γεῦσιν.

e Meum. ὀζώδες. i. ramosum.
f Antiquus codex οἰνώδες. i. uinosum.
g Meum. & Drag. καὶ ῥυσσὸν καρφον, καὶ λεῖον καὶ ξυλῶδες δὲ καὶ τὴν ῥίζαν ὡς ἀχρεῖαν παραιτοῦ. i virgis rugosum at læue & lignosum ad radicem, ut inutile reijcito.
h Meum ῥάβδους μίκρους. i uirgulta breuia.

Cassiæ consideratio.

20 *Natura omnium rerum parens in hoc terrarum orbe quædam stirpium genera adeò inexorabilia procreauit, vt ne quã plurimis quidem delicijs, blanditis, officijs, obsequijsque ea apud nos quispiam retinere potuerit. Siquidem stirpes ipsæ viuere coactæ in hortis, viridarijs mitioribusq; Italiæ locis, ceu Tempe, omni amænitate refertis, quemadmodum alpini homines delicias vrbium, & maiestatem aspernantes, politicis moribus omnino neglectis, non alibi; quàm in suis mapalijs hilariter, ac iucunde viuere possunt: ita & ipsæ relicta cæli clementia, hortorumq; amænitate, spreto item fontium oblectamento, omniumq; urbanarum ac familiarum stirpium consortio in deserta, solitudinesq; suas à quibus primam duxerunt originem: se tandem recepere. tantum patriæ, natalisq; soli amor in rerum natura potest. In quarum genere Cassia connumeranda venit: quæ tametsi in maiore illa Romanæ gentis fortuna multis ac varijs hortorum locis consita habebatur: nullibi tamen hac ætate (quod nouerim) in Italia, ne in tota dicam Europa, inuenitur. Sed hæc de Cassia dixisse uolumus simplicium medicamentorum peritissimos secuti, qui (ut eorum testantur uolumina) nihil inuicem differre censent, Cassiam, quæ in arborum genere Dioscoridi, & Galeno recensetur, & eam, quæ antiquis inter coronarias numerabatur herbas, quæq; olim passim circa apum aluearia serebatur in Italia, quod ea maximè apes delectentur, & in hortis, & uiridarijs coronis maximè expetita. Verum enimuero longè aliter hæc res intelligi postulat, quod aliam repererim fuisse Cassiam (ut Dioscorides inquit) è felici Arabia allatam ex arbore (auctore Theophrasto) uiticis magnitudine, ab hac longè diuersam, quam apibus, & coronis serebat antiquitas, quandoquidem fuerit hæc herba, illa uero arbor: præsertim cùm nullus (quod sciam) extet auctor, qui posteritatis memoriæ mandauerit, Cassiam adeo copiosam in Romanorum triumphis ex Arabia conuehi solitam, ut inde vulgaris facta, vbique passim & reperiretur, & sereretur ab omnibus. Quod si fortè euenisset, nunquam tamen mihi persuaserim, quòd Galenus hac in scientia & facultate omnium diligentissimus, & qui Romæ diu uitam duxit, Italicæ Cassiæ historiam silentio inuoluisset. Plinius lib. XXI. cap. IX. nonnullas memorans herbas, quorum folia odoris gratia in*
40 *usum coronarum uenerant, inquit. Ergo in coronamenta folia uenere melothron, spireon, trigonon, cneoron, quod casiam Higinus uocat. Id quod ante ipsum palàm fecerat Virgilius Casiam inter coronarias herbas recolens in Bucolicis ecloga ij. his uersibus,*

Cassię odoratæ, & coronatiæ discrimẽ

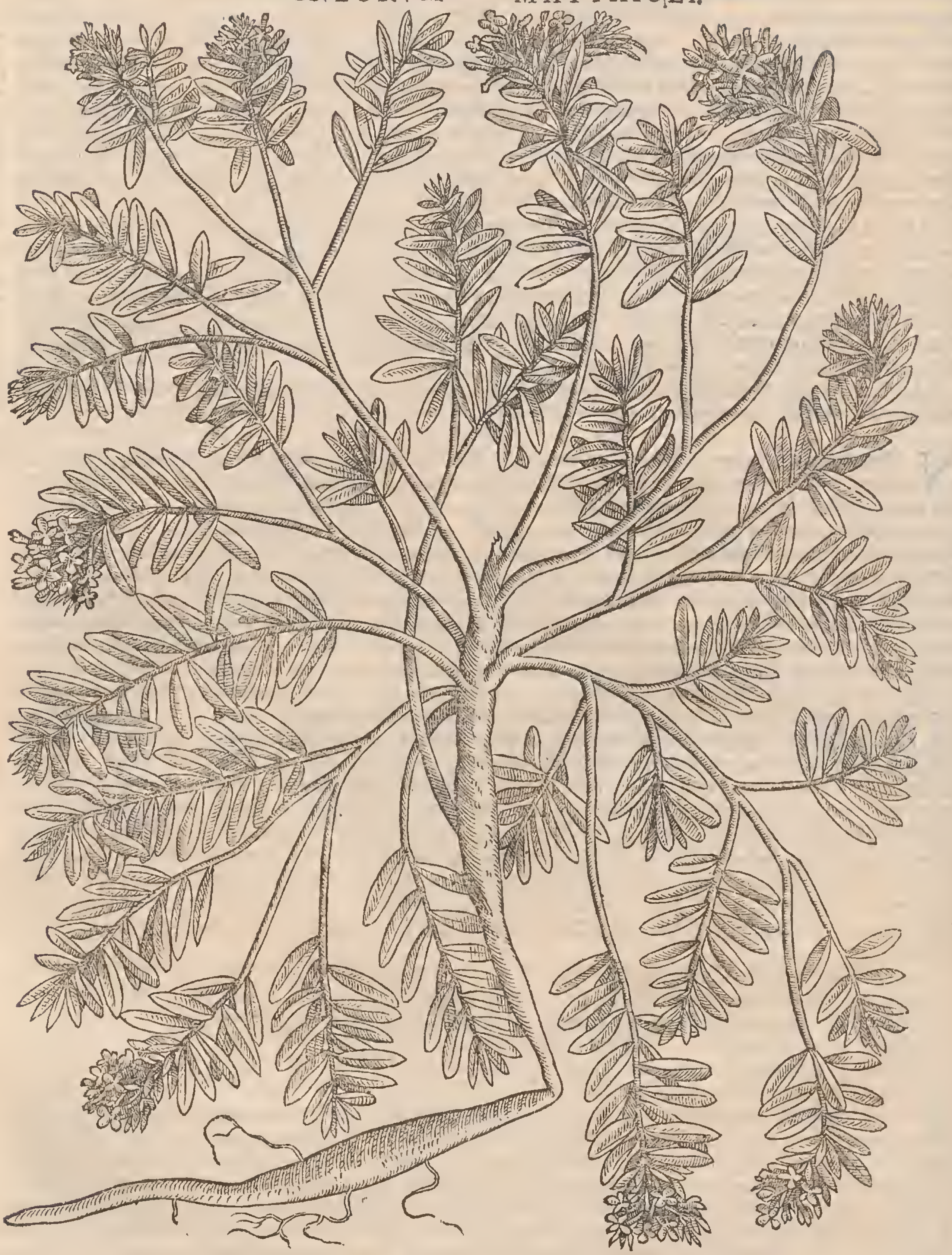
Tum casia, atque alijs intexens suauibus herbis,
Mollia luteola pingit uacinia caltha.
Vix humiles apibus casias, roremq; ministrat. — *Et in Georgicis lib. II.*
Nec circum casiæ uirides, & olentia latè — *Item Georgicorum lib. IIII.*
Serpylla, & grauiter spirantis copia thymbre
Floreat, irriguumq; bibat uiolaria fontem.

50 *Hęc Maro. Quibus palam est Casiam coronariam, & qua tantopere delectantur apes, herbam, non arborem fuisse. Quod etiam testatur Plinius libro superius citato cap. XII. his uerbis. Verum hortis coronamentisq; maximè aluearia, & apes conueniunt, res præcipui quęstus; compendijq; cùm fauit. Harum ergo causa oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum: fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (lego myriophyllum) cerinthen. Hactenus Plinius. His itaque rationibus, auctorumq; ueterum testimonijs innixus Theodorus cneoron Theophrasto casiam appellat. Quamobrem potius fuerit credendum, cneoron Græcis uocatum antiquis coronariam fuisse Casiam apibus gratissimam, quam eam, quæ in India & felici Arabia prouenit, cinnamomo persimilis, odoramentis & antidotis expetita, & qua per longas ætates cinnamomi uice usi sunt medici. Neque tamen propterea opinioni nostræ refragari putamus Columellam libro III. cap. VIII. de re rustica, ubi ita scriptum reliquit Iudæam & Arabiam pretiosis odoribus illustrem haberi, sed nec nostram ciuitatem prædictis egere stirpibus; quippe cùm pluribus locis urbis iam casiam frondentem conspicimus, iam thuream plantam, florentesq; hortos myrrha & croco. Nam quanuis concedi possit Columellæ, casiam*
60 *ex Arabia allatam urbis illustrandæ gratia Romæ suo tempore conspicuam fuisse in hortis procerum & imperatorum; hoc tamen non prohibet, quin casia, quam prope apum aluearia passim seuit antiquitas, alia fuerit planta: præsertim cùm hæc inter herbas coronarias, illa uerò inter arbores odoratas recenseatur. CNEORON autem describit Theophrastus li. VI. cap. II. de plantarum historia, his uerbis. Cneori duo genera, aliud enim candidum, aliud nigrum. Candido folium cutaneum, oblongum, figura quasi oleagineum: nigro quale tamarisci (sunt qui legant μυρσίνῃ i. Myrto) carnosum. Candidum magis se humi spargit, odoratumq; est; nigrum odore caret. Radix ambobus, quæ altè descendit, grandis: ramiq; permulti, crassi, surculosiq; ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius sparsi, lenti admodum constant. Quamobrem hisce ad colligandum iunci modo utuntur. Germinãt, florentq; post æquinoctium autumni, & multum denique temporis florent. Hæc Theophrastus. Sed quęnam plantę oriantur in Italia, uel aliunde eò afferantur, quæ Cneoron referant, quid ueri referam sanè non habeo. Hallucinatur profectò Anguillarius, quippe qui nulla dubitatione sibi persuadet Lauendulam uulgo uocatam Cneorum esse album, Nigrum uero Rosmarinum coronarium. Nam præter id quod Rosmarinum & Lauendula tantum inter se habent cognatio-*

Cneori descriptio.

Anguillarij sententia confutatur.

CNEORVM MATTHIOLI.

gnationis quantum Laurus & Ilex, quod apertissimè eius errorem accusat: sunt & aliæ notæ quæ illi omnino repugnant. Siquidem Cneorum vtrunque (vt Theophrastus testis est) floret tantum post æquinoctium Autumni. Atqui Rosmarinum bis in anno florere scimus; nempe post æquinoctium vernum, & ante æquinoctium Autumni. Lauendula vero æstate tãtum. Præterea Theophrasto vtrique Cneoro radix est grandis & altè descendens. Id quod nec in Lauẽdula nec in Rosmarino quispiã uidit unquam, cum hæ per summa ferè cespitũ mediocres radices fundant, & ob id frigoris impatientes plantæ. Adhæc Cneori utriusque rami flexiles lentique habentur, colligandis aliarum plantarum fasciculis apti; sed cum Rosmarini rami tales nõ sint, nec etiam Lauendulæ, cadit peritq; Anguillarij sententia. Præter id Cneorum nigrum nullo esse odore scribit Theophrastus. Siquidem non ὀδόσμος, ut legit Anguillarius, sed ἀόσμος cum Gaza, & Plinio legendum est, qui album tantum Cneorum ex Theophrasto odoratũ habet; id quod ipsa Theophrasti lectio manifestè indicat. quæ sic habet. ὁ λευκὸς ἐστι δὲ ὀσμώδης ὁ δὲ μέλας ἀόσμος. Non ὁ δὲ μέλας ὀδόμος, ut perperam legit Anguillarius. ea enim aduersatiua est oratio, nec ullo pacto uocem ὀδόσμος admittere potest. Puerilis enim esset oratio, non grauissimi autoris Theophrasti, si locus hic Anguillarij modo legeretur. Sed admodum quidem miror, quòd hæc nouerit Anguillarius, cum tamen is plus Græcæ (ut audio) quàm Latinæ linguæ professorem se dicat. Postremo de Coronario Rosmarino scribens Dioscorides, nihil ibi Cneori meminit, quem tamen totum legisse Theophrastum non ambigo. Aberrant etiam qui contendunt Theophrasti Cneorum Chamæleam esse uel Thymælæam, ut in Epistolis nostris satis superque à nobis comprobatum est. Inuenimus nos hoc anno in

Cneori nouiter reperti cõsideratio.

Boemiæ

Boemiæ syluis plantam, cuius hic imaginem damus, quæ omnibus suis partibus Cneorum candidum refert, siquidem cutaneum illi folium est, & oblongum; rami flexiles, ac lenti, multi surculosique, ab ipsa protinus tellure, aut paulò superius emergentes, & humi sese diffundentes. Flores illi sunt in surculorum cacuminibus purpurei, odorati testiculi odorem referente; radice nititur altè descendente. non tenui; quæ notæ albo Cneoro bellè correspondent. Atqui floret hæc (quantum viderim) verno tempore, verum non ob hanc tantum repugnantem notam adducar, vt credam hanc plantam Cneorum, aut eius speciem esse. & præsertim cum a rusticis intelligam, florere etiam Autumno. Appinximus hic eius imaginem; & eius historiam descripsimus, non tam tuendæ opinionis nostræ causa, quam vt cæteri rei plantariæ periti de hac planta suum quoque iudicium ferant. Nam vbi ij Theophrasti Cneorum ipsam esse negauerint, erit mihi satis, superque satisfactum, si Matthioli Cneorum ipsam apppellauerint. Sed iam ad Cassiam odoratam redeamus. ob cuius cognitionem postmodum factum est, ut recentioribus medicis, in ea recuperanda, inuestigandaque multum negocij accesserit. Nanque hactenus tum medici, tum seplasiarij (etsi plures iam resipiscant) odoratæ cassiæ loco quædam incognitæ arboris segmenta, nec odore, nec viribus præditæ semper capesserunt. Veruntamen postquàm nonnulli ætatis nostræ doctissimi viri, stirpium historias diligenter examinarunt, detecta fraude, mercatores ex Alexandria mercimonia Venetias comportantes: cùm suam imposturam deprehensam cernerent, à negotio desciscentes in aliud nouum Cassiæ genus segmenta illa commutarunt. Quæ sanè præter odorem, pariterque saporem, quibus ferè penitus exoleta sentitur, cassiæ a Dioscoride descriptæ admodum habetur consimilis. Quapropter nec eos errasse crediderim, qui dicerent, hanc Dioscoridis pseudocassiam esse. quippe & crasso cortice constat, & in eius cauitate lignosa etiam visitur materies: paululumque est odorata, minimeque acris. Nonnulli hac non contenti, quædam vocati cinnamomi fragmina Cassiæ uice usurpant: quæ cùm nullo odore saporeque commendentur, potius quercum, vel fagum, quam Cassiam referunt. Cæterum, ut dicam quid ego sentio, si quis fistulam, quam Cinnamomum perperam appellamus, & vulgo Cannella, Cassiæ generibus rectè comparauerit, facilè nouerit vulgaris usus cinnamomum legitimam Cassiam proculdubio referre. quinimo diligenter inquisituris, iudicijq; trutina examinaturis huiusmodi cinnamomi ingentem copiã, quæ magnis saccis Venetijs in mercatorum repositorijs asseruatur, nimirum omnia illa Cassiæ genera, quæ à Dioscoride describuntur, facilè sese offerent, quandoquidem mercatores (vt semper assolent) ad expediendas deteriores merces bonarum lenocinio, quas illis admiscent, pro uirili utuntur. Galenus itaque libro primo de antidotis multa Cassiæ genera recensuit, ubi sanè Dioscoridem secutus, eam cæteris præstare fatetur, quæ zigi cognomine dicitur, hancque asserit cinnamomum usque adeò æmulari, ut essent, qui suo æuo eam cinnamomi loco uenderent. Quo fit, ut admirari non liceat, si hodie quoque tot annis hac deducta, protractaque consuetudine, ubique cassia pro cinnamomo uenundetur. Nec quidem longè aberrarent, si modò optimam seligerent: quandoquidem Galenus eodem loco palam prodit Cassiam sæpenumero in cinnamomum transmutari, fateturque se iam uidisse eximiæ Cassiæ ramulos omni ex parte cinnamomum referentes. Contra pariter in spexisse cinnamomi surculos Cassiæ prorsus persimiles: adeò ut asserat pro qualibet cinnamomi parte in componendis medicamentis duas electæ cassiæ adhiberi posse. Describit item Galenus quoddam aliud deterioris Cassiæ genus, quod tradit iuniorem Andromachum Cassiam fistulam nominasse, cùm fistularum modo, inanis cauaque sit, & crassi corticis: cuiusmodi in vulgari cinnamomo frequentissima conspicitur. Huius sanè ea uidetur esse generis, quam in suo conficiendorum pharmacorum libello præfert Cordus, quod uelit cassiam, præter Dioscoridis & Galeni sententiam, lubrici esse gustus. Porrò Cassiæ odoratæ frustulum cum cortice & ligno suo interiore nuper dono mihi dedit Serenissimus Princeps Ferdinandus Archidux Austriæ dominus mihi clementissimus, ab integro ramulo abscissum, quem ille inter plures alias res non minus pretiosas quàm raras reconditum habet. Huius cortex colore quidem cinereo a nostro uulgari cinnamomò dissidet, non tamen odore ac gustu: quandoquidem mansus idipsum, quod vulgus Cannellam uocat, ori plane repræsentat. At lignum, quod cortice contegitur, fragili constat materie, neq; ullo prorsus odore, saporeq́; commendatur. Quare hinc facilè colligi potest, corticis tantùm eius usum esse; atq; etiam Theophrastum non ab re memoriæ prodidisse, huius uirgas in frusta secari, recentiq́; bouis corio hæc consui, ut uermiculis, qui ex eo nascuntur, lignum illud inutile erodatur. Cæterum odoratæ cassiæ meminit etiam Virgilius præter coronariam lib. II. Georg. ubi cecinit hoc carmine. Nec casia liquidi corrumpitur usus oliui. Quin & Plinius Cassiæ meminit lib. XII. cap. XIX. his uerbis. Frutex & Cassia est, iuxtaq́; cinnamomi campos nascitur, sed in montibus, crassiore sarmento, tenui cute, uerius, quàm cortice: quem contrà atque in cinnamomo leuari, & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex: cùm primùm emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede; ultra nigricans. Hæc pars maxime laudatur, ac deinde proxima: damnatur uerò candida. Consecant surculos longitudine binum cubitorum: mox præsuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, utijs putrescentibus, uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum acrimonia, & amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ sit odoris mollissimi, gustuùe quam maximè feruens, potius quam lento tempore leuiter mordens, colore purpureo, quæq́; plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Hæc Plinius, quorũ plura a Theophrasto transcribit. Qui cassiæ historiam tradidit lib. IX. cap. V. de historia plantarum, eamq; fruticem esse amerinæ magnitudine scribit: quæ cùm nullo pacto decorticari possit a ligno, cortexq; tantùm utilis sit, ob id hominum industria inuentum esse ait, ut corijs quadrupedum consuta, interius lignum uermiculis deuoretur. Cæterum planè hallucinantur ij, qui Cassiæ fistulæ loco, siliquam Aegyptiam, siue Cassiam solutiuam uulgo dictam, atra medulla, semine duro, lignosisq; membranis confarctam, medicamentis admiscent, Mauritanos secuti. siquidem Serapio, Auicenna, pariterque Mesues, siue sit ipsorum, siue interpretum, lapsus, pari consensu Casiam nigram Casiam fistulam uocauere: legitimam uerò Casiam, de qua hic disserit Dioscorides, Casiam ligneam. Quamobrem certò crediderim, quod citra omnem censuram dici posit, in omnibus ijs medicamentis a Mauritanis inuentis, quæ Casiam fistulam expetunt, solutiuam illam esse inserendam. Si uerò in Græcorum monumentis (excipio Actuarium, & Nicolaum Myrepsicum, qui a Mauritanis multa acceperunt) Casiam fistula inuenta fuerit, uel in Mauritanorum compositionibus a Græcis transcriptis, Casiam odoratam, a Dioscoride & Galeno descriptam, semper adhibendam existimo. Nisi medici secus intelligentes in eum errorem labi uelint, in quem Leonices nus quosdam ætatis nostræ medicos (quæ profectò imperitia multorum est) temerè incurrisse testatur, qui ad commouendos menses difficiles partus, remorantesq; secundas, Cassiæ deiectoriæ corticibus, odoratæ loco usquequaq; utebantur. CINNAMOMVM verò, quod legitimum sit, quanquam diu multumq́; tum Venetijs, tũ Neapoli, & apud mercatores, qui ferè quotannis in Alexandriam nauigant, diligenter conquisiuerim, nusquam id tamen mihi uidere licuit, neq; etiam percipere potui, num hoc tempore apud magnos negociatores, qui è Lusitania Indiam, & felicem Arabiam classe paratissima petunt, uel apud quempiam principem, regem, uel imperatorem legitimum reperiri possit. Qua de re minimè demiror, cùm & Galeni tempore huius magna in Italia fuerit penuria, adeò, ut Cinnamomum nullibi reperiretur, nisi apud Imperatores, qui admirabili custodia inter alia pretiosa illud asseruari curabant. Cuius rei historiam in medium affert Galenus libro primo de antidotis, sic inquiens. De Cinnamomo contraria ijs, quæ de opobalsamo narrauimus, compertum habeo. persuasum nanque

Medicorum, & seplasiariorum error.

Cassia legitima.

Error quorũdam.

Cinnamomi consideratio.

Cinnam. hist. ex Galeno.

que mihi est, ipsum omnium cognitu facillimum esse illis, qui sæpe optimum cinnamomum uiderint. Optimum uerò conse-qui nemo potest, nisi repositum ab imperatoribus intueatur, sex generibus quodammodo distributum. siquidem & in hoc ipso, velut & in cassia, optimi ad deterrimum tam magna differentia est, ut optima cassia à pessimo cinnamomo parum di-stet. Neque verò Cinnamomi uirtus ad vsum apta longo tempore durat: ad triginta siquidem annos, quàm à principio vim habuit; integram non conseruat. nugantur autem, qui Cinnamomum ex hisce medicinis esse dicunt, quæ senectutem non sentiant. Atqui ego non centum, neque ducentum annorum interuentu, sed pauciorum, si quis ad tantum numerum con-ferat, iam aliquam mutationem uetustiori cinnamomo factam obseruari. Quo tempore siquidem Antonio imperatori the-riacam paraui, uasa lignea, in quibus eiusdem generis Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Traiani, quædam Adriani, nonnulla Antonini, qui post Adrianum imperator fuit, ætate reposita, omniaq; hæc sese & saporis, & odoris imbecillitate, vehementiaq; tantum planè superabat, quantum & tempore differebant. Olim è barbarorum terris arca cubitos quatuor & medium longa, Romam perlata cùm fuisset, in qua Cinnamomi primi generis integra arbor erat, ex eoq; Marco Antonio imperatori antidotum quandam composuissem, ipsam cæteris multum præstare, deprehendi, adeo ut Imperator quoq; ea degustata medicinæ concoctionem, velut in alijs fieri solet, expectare noluerit, sed statim ea usus sit non-dum integrè duobus mensibus elapsis. Antonio subsecutus est Commodus, qui nec theriacæ, nec cinnamomi curam ullam habuit, sub quo non solùm arboris illius, quod superfuerat, omne dissipatum est, verùm etiam quodcunq; post Adriani tem-pora comportatum fuerat. Quo factum est, ut nunc imperator noster Seuerus, cùm me sibi antidotum eo modo conficere iussisset, quo Antonino confeceram, ex Cinnamomo Traiani, & Adriani tempore reposito sumere coactus sim, imbecillio-raq; planè mihi uisa sunt, & tamen nondum anni triginta intercesserant. Hic nos optimi Cinnamomi notas quasdam ne-cessarias subijcere volumus, ipsum scilicet summopere benè olere, inexplicabilemq; præ cæteris bonum quendam odorem spirare, ac calidum gustantibus se multum exhibere, non ita tamen vt mordicando tristitiam palato inferat; colorem deniq; talem habere, qualem si quis lacti nigrum colorem admisceat, atque cærulei, quem vocant, aliquantulum addat. Ex hoc igitur quantum volebam, ut mos mihi fuit, cum accepissem, ramusculos paucos apud me reposui in ea apotheca, in qua res meas omnes pretiosas seruabam. verùm ipsa combusta, qua tempestate & delubrum pacis incensum est; & hæc, & aliæ quinq; Cinnamomi species, quas mihi conquisieram, periere. Nunc itaque cùm imperatori nostro Seuero theriacam compo-nerem, ex Cinnamomo Adriani tempore reposito, quod optimum uisum est elegi, de quo etiam utile quiddam lecturis sub-dere, cùm possim, id facere non granabor. Supersunt adhuc ibi multa vasa, quæ omnia habent plurimum radicum, uel plurimum ramorum, uel ut quispiam dicere uelit, Cinnamomorum differentias: nullum tamen uelutitruncus, in ramos plu-res diuisus attollitur, sed ueratri vtriusque figuram præ se fert, atque etiam magis damasonij uocati, quod è Creta ad nos adfertur. Quauis autem Cinnamomi species ab una radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitq; hæc sex, illa se-ptem virgulata, uel paulò plura, pauciora ve, non æquali tamen omnia lõgitudine sunt: verùm quod maximum est, pedis Ro-mani dimidium non excedit. Vniuersa autem Cinnamomi naturæ similis est quodammodo optimæ cassiæ. Hactenus de Cin-namomo Galenus. Cuius verba hic recensere libuit, ut omnibus palàm sit, quòd cum sub ijs tam magnis Imperatoribus, qui toti ferè orbi imperabant, tanta esset Cinnamomi penuria, admirari non debeamus, si se nobis penitus incognitum, ra-rissimumq; reddiderit. Sed potius id mirum fuerit, quòd cum hac ætate cassicæ plurimum afferatur, quæ ut Theophrastus & Plinius inquiunt, nascitur iuxta cinnamomi campos, sed in montibus, Cinnamomi tamen nihil importetur. Quare non deest suspicio, quin omne ferè Cinnamomi genus deperierit in Arabia, quemadmodum & balsamum in Iudæa. Quando-quidem scripserit Plinius lib. XII. cap. XIX. combustas iam esse plurimas Cinnamomi syluas, his verbis. *Cinnamomi pre-tia fuere quondam in libras denariorum mille. Sed postea actum id parte dimidia est: incensis (vt ferunt) syluis ira barba-rorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non satis constat. Austros ibi tam ardenter flare, vt æstatibus syluas accendant, inuenimus apud auctores.* Quo fit, ut facilè credi possit à Plinij æuo id, quod Cinnamomi re-liquum erat, pariter vel barbarorum bello, vel igneis flatibus deperijsse. Nam si aliter res se haberet, qui cassiam ad nos deferunt, cum multò plus lucri ex cinnamomo, quam ex cassia se consecuturos sciant, Cinnamomum etiam unà cum cassia ueherent. Hæc autem dixisse volui, non ut hac in re certi aliquid, exploratiq; habeam, cum tantùm coniecturis, agam, sed vt alijs vlterius explorandi latius pateat iter. Cæterum Strabo non modò cum Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Plinioq; cinnamomum in Arabia nasci scribit, sed etiam in India, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit. quippe cùm hæc Ara-biæ, & Aethiopiæ sole persimilis sit, ea omnia (vt ipse ait) gignit aromata, nempe cinnamomum, cassiam, & alia, pe-rinde ac illæ. Veruntamen cur nec inde ad nos afferantur, an quod etiam ibi perierit, an aliam ob causam, ij manifestius referant, qui hoc tempore liburnicis eò ad aromata conquirenda quotidie nauigant. Sed uidetur Galenus satis perplexè de Cinnamomo scriptitasse. quippe primùm arcam Romam delatam prodidit è barbarorum regione longitudine cubitorũ qua-tuor cum dimidio, in qua integra cinnamomi arbor erat. quibus omnino denotat Cinnamomum esse arborẽ. Deinde verò unamquanque Cinnamomi speciem scribit, ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgere, adeò ut maiora eius uir-gulta dimidium Romanum pedem non excedant. quibus proculdubio fatetur, Cinnamomum esse in paruorum fruticum ge nere. Vnde certè nescierim ego explicare, quid sibi hac in historia uoluerit Galenus, præsertimq; cum tam tenui ipsum sar-mento esse tradiderit, ut ueratri, uel damasonij radicibus comparauerit. Sed illud etiam mirum mihi uidetur, quòd ex cassia (ut ipse ait) Cinnamomum oriatur, spectenturque nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uir-gulta è cassiæ ramis prodeant, cùm tamen cinnamomum, & cassia diuersæ inter se sint plantæ. Nisi fortasse inter utranque tanta sit generis cognatio, ut aliquando inuenta sint cassiæ uirgulata tanta odoris saporisque fragrantia, ut omni ex parte cinnamomum referrent, etsi legitima fuerit cassia. Præterea non desunt, qui putauerint hac Galeni auctoritate freti, cas-siam & cinnamomum ex una, & eadem arbore prouenire, quæ dum pumila sit, cinnamomum edat, dum uerò adoleuerit, cassiam. Sed cùm dicat Galenus, cassiam mutari in cinnamomum, non autem cinnamomum in cassiam, cadit eorum senten-tia. Quibus etiam refragatur Theophrastus lib. XI. de plantarum historia cap. V. vbi cassiam, & cinnamomum ostendit di-uersas esse plantas: licet de earum forma, & proceritate nihil certi exploratique affirmet. Quandoquidem initio capitis non ex sua, sed aliorum sententia scribit, cinnamomum & cassiam frutices esse magnitudine amerinæ: deinde uerò alios etiam secutus auctores, cinnamomũ fruticosum facit. Cæterùm cùm scribat Strabo Arabas cinnamomo, & cassia uti ad ignem parandum, cæterorum lignorum loco uidentur hæ plantæ non esse adeò pumilæ, ut quidam scribunt. Quod de cassia facilè di-ci potest, siquidem Venetijs, cassiæ Cannellæ uocatæ fistulæ visuntur tantæ crassitudinis, lõgitudinisque, ut facilè quisque iudi care possit eas è ramis, seu uirgultis non sanè breuibus fuisse decerptas. Cinnamomi denique sex genera esse produntur à Dio-scoride, & Galeno: sed is nullibi (quòd sciuerim) præterquam in libro de theriaca ad Pisonem, quem tamen librum spuriũ putamus, ea per genera descripsit, fortasse (ut solet) Dioscoridi se remittens, qui etiam tantùm à locis, ubi nascuntur: plus mi-nùsue præstantię huic quàm illi reddidit. At Theophrastus citato nuper loco longè aliter cinnamomi differẽtias haberi ait, his

Cinnamomi optimi notæ.

Cinnamomi penuria unde sit.

CASSIA SOLVTIVA.

his verbis. Cinnamomum decerptum in quinas partes diſcerni narrat, & eſſe præcipuæ bonitatis, quòd germinibus proximum fuerit, idq́ue palmi longitudinem cædi, aut paulò maius. Secundum, quod ſequitur, quod etiam minus cæſura eſt. Tertium deinde, & quartum notatur. Vltimum verò, quòd deterrimum, proximumq́ue radici: hoc enim minimum corticis habet, in quo ſumma gratia eſt, non in ligno. qua de cauſa præferri cacumina ſolent, quòd corticis plurimum habeant. Quidam ſic aiunt. Alij verò Cinnamomum fruticoſum enarrant, eiuſq́ue genera duo, alterum nigrum, alterum candidum. Hæc Theophraſtus. Verùmtamen cùm nec is hac in hiſtoria aliquid conſtanter, affirmanterq́; ſcribat, Imperatorem, Regemve quempiam deſiderarem, qui humanam rempublicam miſeratus, explorandi Cinnamomi gratia in Arabiam, & Indiam mitteret, magnanimosq́; illos imitaretur Imperatores, qui ipſius Galeni æuo ex iiſdem regionibus ſibi Cinnamomum comparabant. Id enim Cæſar noſter Carolus quintus, ſi illi Deus opt. max. Chriſtianam remp. pacatam redderet, commodè conſequi poßet. vel fortaſſe commodius Rex Luſitanus, qui in orientalem Indiam ſæpe ad aromata conquirenda ſuas liburnicas mittit, quo in itinere vniuerſas felicis Arabiæ oras explorare poſſet: quemadmodum & vniuerſam Indiæ partem, quæ ad auſtrum ſpectat, ubi inquit Strabo Cinnamomum pariter naſci. Sed ò clariſſimi Luſitaniæ medici, ſi res medica vobis cordi eſt, ſi noſtram cupitis ditare facultatem, medicumq́; nomen extollere, ſi charitas uos tenet, ſi naturalis humani generis iuuandi amor vobis inſitus eſt, iamiam prouinciam hanc ſuſcipite. Quippe ſi princeps veſter hinc ſibi immortale nomen, uniuerſæ uerò reipublicæ commodũ perquàm maximum comparare poſſe à uobis intellexerit, cũ omni pietate ac magnanimitate (vt

Cinnamomi differentiæ ex Theoph.

te(vt

Fuchsij, & Amati opiniones reprobatæ.

ce(ut audio) præditus sit, nulli dubium, est; quin omne studium, auxiliumque impendat, ut non modò Cinnamomum ipsum reuocetur in lucem, sed & alia fortasse pleraque medicamenta, quibus antiqua medicorum familia suas illustrauit antidotos. Porrò tametsi hactenus illud mihi abunde probatum esse uideatur, quòd cassiam veram habeamus, desideremus autem optimũ & legitimum cinnamomum; sunt tamen hac ætate scriptores, qui non cassiæ solùm, sed etiam cinnamomi genera inueniri tradunt. inter quos extat Fuchsius uir clarissimus, qui libro illo de compositione medicamentorum, quem locupletatum postremò edidit, de cinnamomo disserens, ita scribit. Sed haud dubiè in capsis cannella refertis & cassiæ, & cinnamomi genera repe riuntur, quare delectu opus erit, qui illa distinguere uelit, distinguet autem notis vtriusque diligenter expensis. His nimirum uerbis Fuchsius cinnamomum nobis uerum non deesse asseuerat. Sed quibus id rationibus, aut auctoritatibus comprobet, non video: nisi hoc acceptum referat Amato Lusitano, qui eò amentiæ deuenisse uidetur in suis enarrationibus, quas in Dioscoridem scripsit, vt apud nos cinnamomi genera inueniri, atque etiam illud aroma notissimum esse contendat. Verùm huius ineptias ac vanitates plurimas alibi persequimur, ubi nos ab eius calumnijs defendimus. hic enim quod de materia medica sentimus, & ingenuè profiteri possimus, libenter scribimus. Quare ea sit nostra de cinnamomo sententia, quæ à nobis antea fusius probata est, quam modò oporteat pluribus Fuchsium refellere. quem tamen doleo maiorem fidem præstitisse Lusitani illius ineptijs & mendacijs, quàm virum peritum deceat. Cæterum illud tantùm addam, quòd nobis, qui cinnamomum lignum non corticem esse ostendimus, mirari quidem subit Fuchsium, qui libro suprà citato eodem loco paulò post contrariũ scripsit, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Cinnamomum, inquit, quod nobis Zcilam insula mittit, cortex est arboris quatuor ferè cubitorum altæ, crassitudinis brachialis, sex uel septem è trunco mittentis ramulos, qui singulis annis amputantur, atque iterum pullulant; quorum cortex, qui cinnamomum est, sit tenuis, odoratissimus, gustatu acris, & ualde mordax, non tamen adeò ut molestè rodat, mansum rutam oleat, &c. In hanc, meo quidem iudicio, vtnam opinionem Fuchsius non secus atque in superiorem uenisse deprehenditur secutus Amatum Lusitanum: qui eandem ferè prius quàm ille post cinnamomo effigiem reddidit, quanquam eam à quodam accepisse fatetur.

Cinnamomi uires ex Gal.

Cinnamomi uires scribit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cinnamomum summè tenuium est partium, non summè tamen calidum, sed ex tertio ordine. Nihil autem æquè desiccat eorum, quæ pari sunt excalfaciendi facultate propter tenuitatem scilicet essentiæ. At Cinnamomis est uelut imbecillum cinnamomum, nonnulli ipsam pseudocinnamomum nuncupant.

Cassiæ uires ex eodem.

Meminit & Cassiæ eodem libro citato, ubi sic habet. Cassia exiccat, & excalfacit tertio quodammodo ordine, sed & tenuium admodum est partium, gustu uerò plurimùm in se acris deprehenditur, leuiter quoque nonnihil adstringens. Quamobrem ob hæc omnia incidit, simulque digerit, quæ in corpore sunt recrementa, & ad hæc robur etiam instrumentis addit. Idoneum verò etiam suppressis mensibus, cùm videlicet à copia simul & crassitudine excrementorum, quod sufficiat, euacuari nequit. hactenus Galenus.

Cinnamomi vulgaris aqua stillatitia.

Cæterum ex vulgari cinnamomo fit aqua stillatitia, quæ & odore & sapore idipsum pulchrè repræsentat. eam autem extrahendi ratio hæc est. Sumito dicti cinnamomi quantum licet optimi libram, idque leuiter contusum in uas uitreum uel æneum, quod matulæ formam referat, conijcito: dein aquæ rosarum stillatitiæ libras quatuor, & uini albi odorati sesquilibram infundito. vas illud in balneum aquæ tepentis & non feruentis imponito, atq; inibi ore vasis prius obturato, uiginti quatuor horis macerari sinito. post id tempus vitreo organo rostrato; quod ab effectu galerum uocant, vas antedictum cooperito, & igne fornaci succenso, per balneum aquæ feruentis aquam stillatim elicito. Verùm canna stagnea, uel uitrea, quæ duorum circiter cubitorum longitudinem expleat, organi uitrei rostro admouenda inserendaque est. illi postremò uas uitreum subijcito, quod manantem aquam excipiat. insuper prouidẽdum est, ut omnia vasorum orificia diligenter obstruantur, ne quid expirare possit. Hæc aqua contra omnes ægritudines, quas frigus excitauerit, efficax est: ut pote quæ pituitam humorumque lentitiam digerat, incidat, & absumat, flatusque discutiat. Priuatim uerò uentriculum, iecur, lienem, cerebrũ, neruosq; iuuat & roborat: animi deliquio, cardiacisq; affectibus præsentaneo remedio succurrit: venenis uenenosorumque animalium morsibus aduersatur: menses pellit, & vrinam ciet: cœliacis auxiliatur: nauseã sedat, & fastidiũ abigit. uteri morbis perquã vtilis est: prodest suspiriosis, resolutis, cõuulsis, & comitiali morbo laborãtibus: gustui gratissima est, atque oris halitum commendat. In summa ubi excalfacere, aperire, incidere, digerere, & roborare sit opus, huius aquæ usus maximam præstat utilitatem.

Cassiæ solutiuę consideratio.

Veruntamen quoniam nec Dioscorides, nec veterum Græcorum quisquam meminit CASSIÆ SOLUTIVÆ dictæ, qua hoc tempore ad citandam aluum frequentissimè vtuntur medici, quamque Ægyptiam siliquam recentiorum quidam appellant, ne hæ nostræ lucubrationes tam nobili, tam præstanti, tamq; humanæ saluti necessario medicamento destituantur, disseram hic de eo, quicquid ex Mauritanis compertum habeo. Ægyptiæ itaq; siliquæ arbor inter ualde proceras annumerari potest. Huius materies solida, compactaq; uisitur, cortice tenus buxeo colore, medullitus verò nigra, non secus ac ebenum, siue guaiacum. Recens grauiter olet, sicca tamen minimè. Folio constat siliquæ, sed magis in acutum tendente, cortice cineritio, radicibus magnis iuglandis modò. A ramis siliquæ pendent prælongæ, teretes, densæ, & cùm maturitatem senserint, colore in rubrum nigricante. Hæ nigra, dulciq; replentur medulla, leni ac lentò cremori simili, non tamen ut in ossibus continua, sed crebris lignosisque membranis distincta. Inhæret unicuique membranæ semen durum, siliquarum semini adeò simile, ut alterum ab altero discerni non possit. ex quo eum non errasse putauerim, qui crediderit, has plantas esse congeneres. Eligenda est, quæ ex Memphi, & Alexandria Aegypti conuehitur, non admodum crassa, pellucens, recens, grauis, farcta, & quæ concussa, inclusis seminibus minimè constrepit. Pulpa excalfacit, & humectat ordine primo. Eadem lenit, resoluit, sanguinem mundat, bilisque feruorem extinguit; aluum item commodissimè citat, eiusque uis uentriculum non pertransit. qua propter securissimè datur à medicis inchoantibus febribus, alijsque calidis morbis ante venæ sectionem, quòd tantùm ventriculum repurget, & aluum emolliat. Nocet tamen intestinorum in becillitate affectis, & his, qui admodum lubrici sunt: aliàs omnino habetur innoxia. Tollitur id noxæ admistis myrobalanis, rhabarbaro, nardo, & mastiche. Constipatis si detur, augenda est eius facultas ijs, quæ magis eadem ui pollen: proinde sunt, qui addant amygdalinum oleum, & psyllij spissamentum. Urinæ difficultatibus mirificè auxiliantur, si cum urinã cientibus medicamentis hauriatur, uel deuoretur. Aegrè aluum excernit: eaque propter nonnulli roborant eius vires, addito hyssopo, uel caprino sero. Bilem, & pituitam excernit, nullo sanè incommodo: pectus, & fauces mulcet, & eorum inflammationes resoluit: renes à calculis, & sabulo expedit; præsertim si cum glycyrrhizæ decocto, alijsve medicamentis urinam cientibus bibatur. quinetiam frequenter deuorata calculos renasci prohibet: quinimo sunt, qui affirment, si quis quotidie ante prandium ternas pulpæ cassiæ drachmas deuorauerit, is nunquàm calculos in renibus gignet. Et à uentriculi doloribus, & apostematibus se perpetuò tuebitur. Admodum præter hæc calidis confert febribus. Cæterùm exterius illita erysipelas extinguit, cæterasque inflammationes, quæ cutè tenus emergunt. Sunt è recentioribus medicis, qui eam nunquam suis ægrotantibus exhibeant, nisi picræ puluerem admisceant. quod consultò factum existimo: præsertim vbi uentriculi, & intestinorum imbecillitas adsit. Quæ Græcis κασία, Latinis item Cassia nominatur: Arabibus, Selicha, Selche, aut Selihacha: Italis Cassia, atque etiam Italorum vulgo Cannella: Germanis, Zimmet, seu Zimmet roerlim: Hispanis, Canela: Gallis, Canelle.

Quod

Quòd verò Greci κιννάμωμον, Latini quoque Cinnamomum dicunt; Arabes, Darseni: Itali, Cinnamomo. Germani zimmerrind: Boemi skorice

Nomina.

AMOMVM. CAP. XIIII.

AMomum, exiguè fruticat, ex ligno se conuoluens in racemi modum: flore, ceu candidæ uiolæ, paruo: folijs bryoniæ similibus. Laudatur quàm maximè Armeniacum colore ad aurum uergens: ligno subrufo, abunde odorato. Medicum, quoniam in campestribus, & aquosis enascitur, infirmius esse constat: est autem magnum, subuiride, tactu tenerum, frutice uenoso, odore origani. Ponticum uerò subrufum, *a* paruum, fragile, racemosum, fructu turgens, & odore nares feriens. Deligito recens, candidū, uel subrubrum, quod nec adstrictum cohæreat, nec conuoluatur, sed solutū diffundatur, semine plenum, vuis paruis simile, graue, ualde odoratum; modò cariem non cōtraxerit, acre, gustu mordens, simplici colore non euariante. Vim habet calfaciendi, adstringendi; exiccandi. Somnum allicit: & illitum fronti, doloris sensum aufert: inflammationes, & meliceridas concoquit, discutitque: iuuat quos scorpius percussit: ex ocimo illitum: & podagricis confert: inflammationes oculorū, uiscerumque lenit ex vua passa: ad vulnarum uitia in pessis, aut insessionibus utile est. Decoctū iocinori, renibus, podagræ, potu conuenit. Antidotis immiscetur, & pretiosissimis unguentis. Adulteratur Amomum herba simili, quæ Amomis uocatur, sed sine odore sine fructu. Nascitur in Armenia, flore origani. Quare in huiuscemodi rerum probationibus fragmenta fugienda sunt: eligenda autem, quæ ab una radice suos integros surculos emittunt.

Conclusa nō legit Oribasius.

a Meum οὐ μικρὸν. i. non lōgum.

TAnta medicorum, qui nos præcesserunt, in simplicium medicamentorum historia, & facultatibus ignorantia, segnitiaque extitit, ut nisi Deus opt. max. acerrimi, & ferè diuini ingenij uiros, hac ætate nobis produxißet in lucem, qui præter id, quod vniuersam medicam facultatem ob erroribus sanè innumeris expurgauerint, eandemque illustrauerint, vera quidem simplicia medicamenta inuestigarunt; minimè profectò verendum fuerat, quin paruo temporis tractu ars medica penitus subuersa, extinctaque remansisset. Et certè si longiori tempore res ita se habuisset, nulli dubium est, quin huiusce facultatis cognitio in auram euolasset. quandoquidem hæc pestis radices tam in altum fixerat, ac tam latè se diffuderat, ut tametsi nonnulli ingenio, & doctrina præstantes plurimùm insudauerint, omneque studium, & operam quam diligentissimè impenderint, quo errores, qui ignauia & negligentia emerserant, à re medica excluderentur, eos tamen hactenus radicitus euellere nequiuerunt. Siquidem non desunt, qui (quanuis hasce percipiant rationes) malint suos prosequi abusus, omni ex parte detestandos, quàm candidissimæ inhærere veritati. Quo fit, ut unà cum alijs innumeris simplicibus medicamentis etiam legitimo Amomo careamus. Cuius uice quidam stirpium impostores ex Gargano Apuliæ monte profecti, pumilum quoddam semen, supponunt, colore nigro, odore meranthij. Quod cùm tantillum aromatis resipiat, & gustu acri deprehendatur, excogitarunt, vt facilius ipsum corraderent, in hominum animis inducere, id proculdubio legitimum eße Amomum. Quod tamen (si Dioscoridi fides est adhibenda) semen edit vuarum racemis simile, non autem minutum, quare illud visitur. Insuper mihi sanè non constat, Dioscoridem semē in Amomo approbaße, sed potius ligneam arbusculæ materiem, ut in cinnamomo & cassia uidere est. quo fit, vt legitimum Amomum lignum potius, quàm semen existimauerim. Sed & turpiter aberrant, qui Serapionis interprete decepti, herbam Pedem columbinum quibusdam vocatam, quæ geranij præ se fert speciem, Amomum esse contendunt, & in Amomi locum substituunt, nullam de his historiam inquirentes. Cæterùm Amomum, quod iure probari possit, nullibi (quòd sciuerim) in Italia prouenit, nec eò aliunde translatum hactenus videre potui. Neque propterea vulgare pro eo supponendum esse censeo, quippe de incognitis periculum facere nec decens est, nec tutum. Sed potius Galeno mos gerendus fuerit, qui acoro, & Amomo vires consimiles tribuit. Acorum itaque locum Amomi supplere poterit. Porrò & hi omnino explodendi sunt, qui pro certo asserere non verentur, eam stirpem esse Amomum, quam Hiericuntam à Hierico Palæstinæ oppido appellant. Plantam hanc plerunque ad nos è Hierico deferunt ij, qui ad sanctissimum REDEMPTORIS *nostri sepulchrum peregrè proficiscuntur. Ea enim est, quam nostrates mulieres rosam diuæ Mariæ vocant. Constat hanc amomum non esse, quòd folia albæ vitis non proferat, nec vllo spiret odore. Legitimum enim valde odoratum est, adeò vt nares feriat primo statim occursu, origanumque resipiat. Cordus libello de conficiendis pharmacis satis inconstanter de Amomo disseruit. quippe in compositione aureæ Alexandrinæ pro certo asserit Amomum uerum esse rosam Hiericuntis: in compositione verò theriacę sui ipsius oblitus habere nos Amomum negat. Vtuntur Hiericunta nostrates mulieres tempore partus ad inuestigandam pariendi horam, quandoquidem (vt ipsæ fatentur) in aquam demissa non prius fatiscit, quàm fœtus nasci icipiat: tanta inter christicolas irrepsit superstitio. Fuchsius medicus hac nostra ætate celebris in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, dum ea simplicia examinat, quę Theriacam ingrediuntur, eò productus, vbi Amomi racemosi carmine meminit Andromachus senior, omnes Galeni interpretes insimulat his verbis. Botryos, Græce est βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc compositionem tradit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro primo de antidotis, vuæ conuertit: alij omnes, & cum ijs Cordus, racemosi, βότρυος vocem cum Amomi dictione, quę prece dit, coniungentes, quasi vero Andromacus, de Amomo racemoso locutus sit: quòd certè Dioscorides non βότρυν, sed βοτρυώδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectum coma erunt, hoc nimirum modo, ἀμώμου, βότρυος, ut nos conuertimus; ut intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempe Amomo, & botry. hæc ille. Ex quibus utique abunde liquet Fuchsium sensisse, botryn quoque herbam, de qua Dioscorides agit libro tertio, in theriacam addendā esse. Veruntamen in hoc nos à Fuchsio, viro alioqui doctissimo, planè dissentimus: quandoquidem Andromachum non botryn, sed amomum racemosum intellexisse putamus, idque non sine rationibus, & coniecturis. Et ne longè progrediamur, inprimis Andromachus ipse senior Fuchsio apertè refragatur: illum enim non inuenio in suis carminibus, quæ libro primo de antidotis in Galeno leguntur, aliter de amomo cecinisse, quam καὶ βοτρυόεντος ἀμώμου. quæ quidem duę dictiones non ita separari possunt, ut Fuchsius opinatur: neque prior illud unquam significabit, quod idem per se ipsam accipit. Ad hęc non minus, quàm senior, nostræ sententiæ adstipulari deprehenditur iunior Andromachus, ut pote qui in tradenda theriacę compositione, quam soluta oratione descripsit, nusquam (quod equidem legerim) botryn commemoret, sed amomum tantùm. Quòd etsi Damocrates in eadem antidoto describenda carminibus, quę loco citato à Galeno referuntur cecinerit βότρυός τ᾽ἀμώμου; hę tamen duę dictiones non sunt temere, meo iudicio, separandę: nam eas auctor consultò coniunxiße uidetur. Quid pręterea de Galeno dicemus? etenim is quanquam libro antè dicto sigillatim enumerat, ac* diligenter

Amomi consideratio.

Amomū spurium.

Serapionis interpretis lapsus.

Error quorundam.

Fuchsij opinio reprobata.

diligenter expendit ſimplicia medicamenta, quæ in theriacam adduntur; tamen nuſquam (quantum inuenerim) botryos mentionem facit: neque etiam eius meminit de theriaca ad Pamphilianum ſcribens. quid, ſi eandem plantam apud Galenum in ſimplicium medicamentorum cenſu deſiderari omnibus notum eſt? Addam illud poſtremò quòd inter recentiores Græcos Paulus, & inter Arabas Auicenna botryn herbam theriacis non inſerunt ſuis. Quæ ſanè omnia noſtram augent, & confirmant opinionem. Cui ſi illud obijciat Fuchſius quòd Nicolaus Myrepſicus in ſua theriaca botryn Gallicam habeat, reſpondebo ego, quòd Nicolai codex Græcus deprauatus eſt, & innumeris ſcatet mendis: id quod ipſe Fuchſius non negabit, quòd idem de Nicolai codice ſæpe numero polliceatur. Ex his itaque ſatis manifeſtum fieri arbitror, quòd ut Fuchſij ſententia, quæ theriacæ botryn adijcere contendit, refellenda eſt, ita Galeni interpretes, qui Amomum racemoſum uertunt, probandi ſunt, ut qui ſint cum Andromacho Dioſcoridem ſecuti. is enim Amomi Pontici notas perſtringens, ipſum racemoſum fecit, ut ſuprà in eius mentione legitur. Amomi meminit Galenus lib. VI. *ſimpl. med. ſic inquiens. Amomum acoro ſimilem facultatem obtinet: niſi quòd acorum ſiccius ſit, maiore autem concoquendi facultate Amomum. Hoc Græco nomine ἄμωμον dicitur; Latino item Amomum; Arabico, Hamemis, aut Hamama; Italico, Amomo.*

Κόϛος. COSTVS. CAP. XV.

PRæcellit Arabicus, candidus, leuis, eximia odoris ſuauitate. Secundum locum ſibi vendicat Indicus, *a* leuis, uber, ut ferula niger. Tertius eſt Syriacus, grauis, colore buxeus, & odore feriens

a Oία exem. ἀδρός ὢν καί μέ ναςκαί κοῦφος ὡς ναρθὺξ. i. qui plenus eſt, & integer, & leuis ut ferula.

COSTVS.

riens. Optimus est recens, albus, abunde plenus, densus, aridus, à teredinibus non erosus, sine graueolentia, gustu calidus ac mordens. Vis ei excalfactoria: urinam ciet: menses pellit: vitijs, quæ vuluam malè habent, tam impositu, quam fotu, & suffitu auxiliatur: Contra uiperarum morsus sextantem bibere prodest: item aduersus pectoris dolores, conuulsa, inflationesque ex uino & absinthio: uenerem ex mulso stimulat: latas ventris tineas ex aqua pellit: horroribus ex oleo ante febrium accessiones, & neruorum resolutionibus oblinitur: uitia cutis in facie, cum aqua, vel melle illitus, emendat. Additur in antidota, & malagmata. Sunt qui, admistis helenij Comageni præduris radicibus, adulterent. Quod deprehensu facile est: siquidem neque gustu feruet helenium, neque validum odorem vibrat, vt caput tentare possit.

Costi consideratio.

Costus, quo usæ sunt officinæ per longas ætates, in amarum, & dulcem diuidi solet: tametsi tum Dioscorides, tum etiam Plinius nec dulcis, nec amari meminerint, sed nigri duntaxat, & albi. Galenus quidem scribit leuiculam Costo inesse amaritudinem: sed qui inter Græcos scripserit Costum inueniri dulcem, hactenus compertum non habeo; quanuis Mauritani, & eos secuti, dulcis, & amari quandoque mentionem fecerint. Qui in myropolijs passim habetur, adulterinus est. quippe nec ulla odoris suauitate commendatur; nec gustu adeo acri deprehenditur, ut admotus exulceret, vt Galenus inquit. Proinde medicamentis, quæ Costum excipiunt, non erit, meo iudicio, imponendus, cum præterea nos planè lateat, cuius nam plantæ sit radix. Porrò non desunt hodie impostores, qui ex Gargano Apuliæ monte quotannis ad nos conuehunt Pseudocosti cuiusdam radices, amari saporis, quæ facie quadantenus Rhodiam radicem repræsentant. Eas autem pro legitimo costo uendunt nostratibus pharmacopœis, ijs præsertim, qui in rei herbariæ cognitionem negligentius incumbunt. Plantam nos habere, atque etiam depingi curauimus, vt ex eius imagine, quam hic damus, discant imperiti cuius plantæ sint radices illæ quæ pro legitimo costo circumferuntur. videtur tamen Pseudocosti planta quandam præ se ferre maiestatem, & ideo non uulgaris iudicanda. Folijs est pastinachæ domesticæ maioribus, densioribus, crispis, & asperioribus, humi accubantibus, caule rotundo fœniculaceo, geniculatoque bicubitali. E geniculis ramuli oriuntur in vniuerso caule, in quorum summitatibus, umbellæ spectantur melino colore, nudo semine, subrotundoque. Radice nititur uegeta, crasso cortice, carnosoq́ue, vestita colore cinereo splendente. Præferunt hanc Herbarij, qui eam ex Apulia ad nos comportant, ad omnes capitis, neruorumq́ue affectus frigidos, quinetiam ad pectoris vitia, ad ventriculi cruciatus. Et viscerum omnium obstructiones, & ad renum vesicæ, & uteri morbos. Ideoq́ue diutino capitis dolore affectis, vertiginosis, comitialibus stupidis, veternosis, conuulsis, resolutis, asthmaticis, anhelatoribus, tussientibus, Ictericis, hydropicis, plurimum conferre Pseudocosti radicem affirmant, quin etiam flatus expellere, vermes necare, vrinas, & calculos eijcere, menses, secundas, et partus ducere, siue bibatur ipsa radix, siue decoctum eius, aut si in fomentis, balneis, & desessionibus addatur. Præferunt eandem ad coli cruciatus, ubi decoctum clystere infundatur, & aduersus articulorum morbos, & coxendicum dolores. Nam cum amara sit, non nihil odorata, & nonnulla sit acredine prædita, hæc omnia Pseudocostum præstare posse, facile concedam. Sunt insuper, qui Costi loco Angelicam recentioribus uocatam supponendam existiment. quorum sententiam magis probandam censerem, quam eorum, qui pseudocostis utuntur. Costum enim hęc radix non obscurè refert: quandoquidem eximia illa odoris suauitate tam iucunde spirat, ut angelicę nomen sibi meritò vendicasse videatur. Acris præterea est, nec amaroris omnino expers. Quapropter eos haudquaquam damnandos putauerim, qui Angelicam Costi genus esse crediderint. Contrà verò eorum opinionem haud unquàm probarim, qui Zedoariam legitimum esse costum contendunt. Siquidem his nec Dioscorides astipulatur, nec etiam Galenus. Ille quidem, quod Helenij radicibus: quæ vegetæ magnæque sunt, costum adulterari scribit. Hic vero quòd pluribus in locis asserat Costum ex discussoria, & adstringente constare facultate: adeoq́ue eximij fragrantisque esse odoris, vt non minus ad unguenta odorata paranda eius apud antiquos inualuerit vsus, quam malabathri, Amomi, Cassiæ atque Myrrhæ. Quibus tamen tum notis, tum facultatibus prorsus Zeodaria destituitur, quum potius grauiter, quàm suauiter oleat. Adde quod Costo Galenus leuiculam planè amaritudinem, & validam tribuit acredinem, sed hæc in Zedoaria contrario modo se habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remissior deprehendatur. Nec præterea desunt calumniatores, qui dicunt, vt nobis insidientur, zedoariam non Indicum esse costum, sed Syriacum. sed quis hos non ridebit, quum nusquam auditum sit in Syria nasci zeodariam? Indica enim radix zedoaria est, quæ per mare rubrum assertur Alexandriam Aegypti, verum non ob id negauerim pro Costo substitui posse zedoariam, vt aliàs diximus in Epistolis.

Pseudocosti à Costo discrimen.

Pseudocostũ quale melius & quibus polleat uiribus.

Costi vires ex Galeno.

Costi uires scribit Gal. lib. VII. de sim. med. facultatibus, sic inquiens. Costus leuiculam planè amaram, plurimam autem acrem, & calidam in se qualitatem simul & facultatem continet, adeo ut etiam exulceret. Unde ipso cum oleo perfricant corpus ante accessionem in rigoribus per circuitus redeuntibus. Sic verò etiam in resolutis, & ischiadicis, atque in summa in quibus excalfacere partem quanuis, aut ex alto in superficiem extrahere aliquem humorem est opus, ad costum confugitur. Eadem de causa urinas, mensesque prouocat: & ad rupta, conuulsa, ac laterum dolores conuenit. Porrò ob amaritatem, quæ illi inest, lumbricos latos enecat. Ob eandem & contractas velut ex sole maculas, ἐφήλεις Græci uocant, cum aqua, aut melle usurpant. Inest item flatuosa quædam illi temperiei humiditas. per quam & venerem excitat cum uino mulso.

Nomina.

Κόστος ita Græce nominatur, quemadmodum Latinè Costus, Arabicè Kostos, siue Chast, & Italicè Costo.

Σχοῖνος ἀρωματικός.

IVNCVS ODORATVS. CAP. XVI.

ODoratus Iuncus in a Africa, & Arabia nascitur. Laudatissimus ex Nabathæa: proximus Arabicus, quem aliqui Babylonium cognominant, alij teuchitin: pessimus ex Africa. Eligendus est rufus, recens, floribus refertus, tenuis, rubentibus fragmentis, qui manibus confricando rosæ odorem emittit, igneæ mordacitatis ad linguam. Floris culmorum, radicisque est vsus. Vim vrinæ ciendæ habet, menses pellit, discutit inflationes, caput aggrauat, modice adstringit, comminuit, excoquit, ac venarum spiracula laxat. Flos eius in potu utilis sanguinem reijcientibus: doloribus stomachi, pulmonis, iocinoris, & renum. miscetur antidotis. Radix adstringentior est: ideo [fastidijs stomachi,] hydropicis, conuulsis, drachma vna cum pari pondere piperis, per dies aliquot datur. Decoctum vuluæ inflammationibus, ad desidentium fotus, vtile est.

a Meũ λιβικῆ.

δυσώδεσι στομάχοις. i. graueolentib. stomachis Antiquus codex.

Iunci odorati consideratio.

IVncus odoratus officinis Squinanthum uocatur. Quæ uox, quanuis deprauatè, ex plantæ, & floris nomine componitur, in unam utrisque iunctis dictionibus. Nanque squinanthum si ad rectam etymologiam referatur, non aliud inferet: quam duas hasce Græcas dictiones σχοίνου & ἄνθος, quæ latinè florem iunci significant: σχοῖνος enim iuncum, ἄνθος verò flo-

IVNCVS ODORATVS.

rò florem Græcis designat. Veruntamen flos ad nos non importatur. quod tamen mirum non est, cum etiam Galeni tempore non haberetur. Proinde inquit libro primo de antidotis. His præterea Iuncum odoratum ex Arabia allatum immitti præcipit, quem nescio quomodo schœni anthos, id est, iunci odorati florem multi uocent, cum nobis floris copia non adeò suppeditet. Nam etsi tota aduehatur herba, sunt tamen eius superiores partes à camelis sæpe depastæ: uescuntur enim ea, & delectantur maximè. hæc Galenus. Quæ (si licet nobis dicere quod sentimus) potius ridenda, quàm probanda uidentur. Arduum quippe fuerit credere, tam ingentem esse camelorum numerum, qui locustarum modo in uniuersum schœni flores depascantur, ut nulla penitus supersit planta, cui flos non deuoretur. Planta est iuncus Odoratus peregrina, quæ ex Alexandria Aegypti ad nos conuehitur. Nascitur in Arabia, Syriaq; cùm in campestribus, & pascuis, tum etiam vbi lacus quodam tempore siccantur. Folia habet Caricis vel zeæ, robustiora tamen, sursum spectantia, è quibus culmi exeunt geniculati, in quorum summitate flores habentur odorati. Radix est illi ima parte villosa odorataq;, sed odor tractu temporis deperditur. Referunt quidam nasci odoratum Iuncum etiam in Apulia. quin & in Campania prouenit, vt Brasauolus inquit Plinij auctoritate. Sed vereor, ne hallucinentur, quòd nec inde flores afferantur, nec paleæ: neque etiam id Plinius affirmanter asserat. Is, quo Seplasiarij passim vtuntur, non affertur aliunde, quàm ex Alexandria. Cæterùm non parua quidem diligentia, dum emitur, est adhibenda. quandoquidem non desunt impostores, qui ad merces augendas, schœnum palearum, & herbarum quibusdam festucis adulterent. Præterea uidendum est, ne vetustate exoleuerit: facilè

enim

enim (vt in libro de antidotis docuit Galenus) ab hoc vis omnis euanescit. Scribunt Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, odoratum Iuncum, quo passim officinæ utuntur, spurium & illegitimum esse, cum hæ paleæ (ut eorum verbis vtar) Dioscoridis schœnum minimè referant. Siquidem radices primùm medicinæ usui congruas illi non inesse contendunt, sed capillorum modo tenues: deinde paleas ipsas nullam gustantibus acrimoniam relinquere, nulloq; rosarum odore fragrare, si manibus confricentur: nec postremò iuncum aliquem proferre, sed calamos geniculis interceptos tritici, vel hordei modo. Qua in re (pace eorum dixerim) duplici errore notantur, primum quòd Dioscoridem oscitanter legerint: deinde quòd illud affirment, quod experimento proculdubio falsum esse deprehenditur. Quod autem Dioscoridem oscitanter legerint, cùm dicunt schœnum iuncum proferre, non calamum, facilè patet. quandoquidem contrarium scribit Dioscorides, vbi schœni vsum reddit his verbis, χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης. id est. Vsus est floris, calamorum, & radicis. Præterea quòd communis vsus schœnos acrimoniam non habet, pariter falsum est. quippe, vt experimento quotidie comprobari potest, qui non longo tempore consenuerit, linguam mansu vellicat. Quibus palam est, Monachos vel nunquam schœnum degustasse, vel si degustarunt, illum adeò vetustate exoletum fuisse, ut (quemadmodum Galenus inquit) omnem acrimoniam, odoremque amiserit. Quòd autem nostri schœni radices tenues sint, nihil ad historiam refert: siue enim tenues sint, siue crassæ, eas non descripsit Dioscorides. Schœni flores ex Alexandria unà cum integra planta allatos ego in manibus habui, qui digitis attriti rosarum odorem emittebant. Quamobrem non temerè contra Monachorum sententiam affirmandum putauerim, communis usus schœnum legitimum, & probatissimum esse. Sed ij quidem adhuc magis reprehendi uidentur (non tamen vt eorum dignitati aliquid derogetur) quòd in Diagalangæ compositione scripserint, radicem galangam uocatam legitimum esse schœnum, ipsamque galangam ad nos afferri. quod prorsus à veritate alienum deprehenditur. Cæterùm & in hoc pariter Fuchsium errasse crediderim. quippe qui scripserit sua in methodo, schœni anthi stipites nullam acrimoniam mansu relinquere. Est etiam Anguillarius qui Monachorum fortasse sententiam sequutus pluribus contendit schœniantum communis vsus esse adulterinum. Primùm quòd caulem non habeat Cyperi, vt Dioscorides in Cypero testatur, deinde quòd eius radices similes nostro uocato Phu haudquaquam conspiciantur. Præterea, quod antiquis usus fuerit florum caulis radicum non foliorum. quibus tantum nobis est usus. Ad hæc quid in nostratis tum caule tum radice nullus prorsus odor percipiatur, nec sapor, sed tantum in folijs, quibus non utitur Dioscorides. Hæc itaque sunt Anguillarij argumenta, quæ non parum fortasse valere putaret, qui aliorum sententiam non audierit. Egò uerò hisce argumentis ne minimo quidem vngene à priori mea opinione amoueri possum. Siquidem ante Oribasium nulla Dioscoridi erat Cyperi descriptio, idest: nec foliorum, nec caulis, nec seminis, nec radicis. Quo fit ut illa omnia in Dioscoride addita crediderim. adde quod in omnibus exemplaribus Dioscoridis, quæ ad manus sunt, non legitur Cyperum odorati iunci modo calamum proferre, sed iunci simpliciter. Et si odorati perperam addiderit Ruellius id quod ipse uidetur apertè satis demonstrare Dioscorides, cum dicit. χρῆσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων. Siquidem Cyperi caulis nullam prorsus Calami faciem refert cum rotundus nō sit, sed angulosus, alba farctus medulla, non inanis nec ulla in parte geniculatus, ut calamus. Ideoque Schœnianthum, rotundum odoratum Iuncum vocat Galenus lib. 6. de compos. medicam. secundum locos. Adhæc non reperio scripsisse usquam Dioscoridem, Phu radicem haberi Schœnianthο similem. Sed quòd Phu superior radix, quæ digiti minimi crassitudinem æquat, ex obliquo aduatas habet fibras, siue exiguas radices ijs ferè similes, quæ in Schœnianti & Ellebori nigri radicibus visuntur. Nam ita habent Dioscoridis verba: ῥίζαι δὲ ἡ μὲν ἀνωτέρω περὶ δακτύλου μικροῦ τὸ πάχος, πλάγιαι δὲ ἐπιρριζία ἔχει καθάπερ σχοῖνος ἢ μέλας ἐλλέβορος: quibus linguæ Græcæ peritis facile palam fiet fibras tantum, quæ in Phu radice habentur, Iunci simpliciter non odorati iunci fibris, (vt hic quoque somniauit Ruellius,) comparasse Dioscoridem. Quòd verò nostratis odorati Iunci non veniant in vsum caules & radices, sed tantum folia, præter Dioscoridis sententiam, quòd nulla odoris saporisq; uis in hisce partibus reperiatur, id euenire crediderim, non quòd sit uerum Anguillarij argumentum, (sunt enim omnes eius partes odoratæ) sed quòd ita post Dioscoridis tempora inualuerit vsus. Quandoquidem Galen. vniuersa vtitur planta lib. 8. de simp. med. fac. Ego quidem mihi testis esse possum, habere me nunc ad manus aliquot odorati Iunci plantas, quarum calami ac radices, non minus sunt acres quàm folia. Quo fit ut putem rotundum, odoratum Iuncum, qui non fuerit exoletus, nunquam degustasse Anguillarium, ut nec Fuchsium. Postremò si natale solum ac uires nostri Schœnianthi rectè quidem examinentur, id proculdubio ex Arabia Alexandriam Aegypti importari nos facilè negotiatores certiores reddent: & legitimi odorati Iunci uiribus præditum esse omnes testabuntur Medici, qui curandis ægris sese totos dedere. Schœni uires prodidit Galenus lib. VIII. simp. med. ubi sic habet. Schœni anthos modicè calfacit, modiceque etiam adstringit, nec planè a tenuitatis natura alienus est. Quocirca his de causis vrinam mouet, mensesq; cict adhibitum siue in fomentationem, siue in potionem. prodest & iecoris, & stomachi, ac ventris inflammationibus. Magis eo adstringit radix. Quod uerò florem uocant, calidius est. Porrò in omnibus sui partibus, in alijs magis, alijs minus, gustantibus appareret adstrictio: proinde medicinis, quæ hæmoptoicis, siue sanguinē reijcientibus exhibentur, commiscetur. Σχοῖνος ἀρωματικός, Græcis; Iuncus odoratus: Latinis, Adcher: Arabibus, Giunco odorato, & Squinantho, Italis: camelszhenu, Germanis: Taya de la Mequa, siue Paia de chamellios, Hispanis: Paisture di chameaulx, Gallis nominatur.

Monachorū opinio explosa.

Fuch. lapsus Iūci odorati, vires ex Gal.

Nomina.

Κάλαμος ἀρωματικός.

CALAMVS ODORATVS. CAP. XVII.

CAlamus odoratus in India nascitur. Melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula, albicans, lentus in mandendo, & adstringens, cum aliquanta acrimonia. Vrinam potu ciet: quare cum graminis, aut apij semine coctus in aquæ subter cutem fusæ morbo, renum vitijs, stillicidio vrinæ ruptisque commode bibitur: menses & potu, & apposιtu pellit: tussi suffitu medetur per se, aut ex resina terebinthina, hausto per arundinem fumo: ad muliebres insessus decoquitur, & clysteribus imponitur. Malagmatis, & suffitionibus odoris gratia cōmiscetur.

CAlamus, & Iuncus odoratus (vt Theophrastus est auctor lib. IX. cap. VII. de historia plantarum) trans Libanum montem, inter ipsum Libanum, & alium quendam montem paruum ualle minima exeunt: non, ut quidam dixere, inter Libanum atq; Antilibanum. Inter quos campus amplissimus, & pulcherrimus est, quem Aulonem appellant. Quà uerò calamus, & iuncus prouenίunt, lacus in amplius spatiatur, iuxtaq; eum palustribus siccatis isti assurgunt. Occupant locum plus quàm triginta stadia. Virides nequaquam esse videntur, sed sicci: forma uerò nihil ab alijs differunt. Locum ingredienti protinus odor aspirat, non tamen longius spirat, ut quidam referunt. Hic enim locus à mari plus est, quam stadio centum quinquaginta. Sed in Arabia aspirationem agri odoratissimam esse inter omnes constat. hæc de Calamo Theophrastus. Cui etiā subscribit Plinius libro XII. cap. XXII. ubi sic habet. Calamus quoque odoratus in Arabia nascens communis Indis, atque

Calami odorati historia ex Theoph.

CALAMVS ODORATVS.

Syriæ est:in qua vincit omnis à nostro mari centum quinquaginta stadijs. Inter Libanum montem aliumq; ignobilem, non (vt quidam existimauere) Antilibanum in conualle modica iuxta lacum, cuius palustria æstate siccantur, tricenis ab eo stadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Nihil ergo à cæteris sui generis differunt aspectu. Sed Calamus præstantior odore statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorq; qui minus fragilis, & qui assulosè frangitur. Inest fistulæ araneum, 10 *quod vocant florem. Præstantior est, cui numerosius: reliqua probatio, vt integer sit. Damnatur alibi. Melior quo breuior, & crassior, lentusq; in frangendo. hactenus Plinius. Sed certè satis palam esse arbitror (vt in acori commentarijs diximus) quàm magno ducatur errore Brasauolus Ferrariensis, quòd tam facilè sibi persuaserit, legitimum odoratum Calamum illam esse radicem, quæ temere omnibus in pharmacopolis illius vicem explet, quamq; verum esse acorum superius pluribus rationibus comprobauimus. Quandoquidem primùm ex ipsa Calami appellatione, deinde ex eo, quod dixerint Theophrastus, & Plinius non differre hunc forma à reliquis sui generis, id est, ab omni arundinum genere, vtique constat odoratum Calamum genere, & forma arundinem præ se ferre, odoratam tamen, non autem esse radicem. Quocirca Plinius Dioscoridem fortaße secutus, dixit. Fistulæ (hoc est cauitati) inest araneum, quod vocant florem: non autem radici, vt falsò contendit Brasauolus, araneum illud inueniri in vulgari illo officinarum. Ad hæc Plinius lib. XXIIII. cap. XI. dum plura arundinum genera, & vires recenset, idem apertissime ostendit, his uerbis. Arundinis genera. XXIX. demonstrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis ijs voluminibus tractauimus. Et quoniam plura genera fecimus,*

Brasauoli error.

cimus, illa, quæ in India Syriaq; nascitur, odorum vnguentorumq; causa, vrinam mouet cum gramine, aut apij semine decocta: cit & menstrua admotu: medetur conuulsis duobus obolis pota, iocinori, renibus, hydropi, tussi etiam suffitu, magisque cum resina. hæc Plinius. Sed præterea vulgares calami radices, quas acori esse censemus, assulosè nequaquam frangi possunt; sed transuersim, quemadmodum & iridis. Quo fit, ut eorum innotescat lapsus, qui Calamum odoratum radicem esse contendunt, qui tamen (vt apertè ostendimus) nil aliud est, quam arundo. Cæterùm si quispiam dixerit, has radices, quarum est usus, esse calami odorati proprias, non acori, illud sanè argumentum destruit, quod intuentibus euidenter apparet. quandoquidem etsi complures illius acori radices habeantur, quæ sicca gerunt in cacumine folia, iridi omni ex parte similia, nulla tamen vsquam inuenta est, quæ secum arundinis trunculum cacumini annexum deferat. nempe acori proprium, non odorati calami est, iridis folia ferre. His itaque rationibus Fuchsij quoque sententia improbanda mihi videtur. quippe qui putauerit in sua methodo, vulgarem officinarum calamum ueri odorati calami esse radicem. Porrò minimè quidem compertum habeo, Dioscoridem, nedum Galenum, qui ex odoribus, ac saporibus uires æquè, ac qualitates omnium simplicium medicamentorum accuratissimè inuestigauit, dixisse aliquid odorato Calamo inesse amaritudinis, quã tamen in acoro haberi Galenus prodidit. Qui Calami odorati vires pluribus descripsit lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Calamus odoratus leuiculam quandam adstrictionem, ac minimam acrimoniam possidet: magna ex parte essentia eius terrena est, & aerea, in caliditatis frigiditatisq; coniugatione temperata. Quamobrem moderatè vrinam mouet, & facultatibus, quæ iecori, & stomacho imponuntur, misceri potest. tum in fomenta quoque uteri, quæ phlegmones gratia, aut irritandis mensibus assumuntur, utiliter admiscetur. Ponatur itaque, habeaturque secundi ordinis eorum, quæ excalfaciunt, & desiccant, ualentius tamen desiccent, quàm excalfaciant. Inest quoque ei quædam partium tenuitas, uelut alijs omnibus odoratis. Cæterùm illorum compluribus tenuium partium plurimum, calamo uerò non multum adest. hæc Galenus. Quibus facilè patet, Calamum officinis uocatum, legitimum esse nequaquã: maior enim illi inest acrimonia, quàm suo referat Galenus. Eaq; propter legitimo calamo odorato nos esse hoc æuo destitutos fateri non dubitauerim: id quod etiam aliquibus satis persuasum esse puto. Nam propterea sunt qui libellum secuti de substitutis medicamentis falsò (ut, mea quidem fert opinio) Galeno adscriptum, sphagnum, idest, muscum arboreum, calami odorati loco supponendum esse uelint. Quam equidem sententiam ut hactenus probaueram, ita etiam literis mandaueram. Nunc autem quoniam illud mihi absurdum uidetur, quòd ea medicamenta inter se commutari debeant, quæ contrariam facultatem sortita sunt, cuiusmodi esse deprehenduntur calamus odoratus & sphagnos: ideo non temerè cogor mutare sententiam, atque ab illis desciscere. Sed quid pro calamo odorato rectè substitui posse credamus, alibi, Deo concedente, explicabimus. Eius nomen Græcum est Κάλαμος ἀρωματικός: Latinum, Calamus odoratus: Arabicum, Hasabel, aut Casab aldatira: Italicum, Calamo odorato.

Fuch. opinio improbata.

Calami odorati uires ex Galeno.

Nomina.

Βάλσαμον. BALSAMVM. CAP. XVIII.

Balsamum arbor albæ violæ, [a] lycii, siue pyracanthæ magnitudine conspicitur. Folium rutæ proximum, longè candidius, perpetuò virens. In Iudæa solùm quadam valle, & Aegypto nascitur: his differens modis, scabritia, proceritateq́, gracilitate. Quod igitur tenui, & capillacea coma est, theristum vocant, quasi demessile: fortassis quoniam ob gracilitatẽ facile demetatur. Aestiuis sub ortu canis ardoribus, arbos vnguibus ferreis inciditur, manatque è plaga [b] succus, quem Opobalsamum vocant: sed tam exiguo stillatu, ut annis singulis, ne plures quidem, quàm seni septenive congij cogantur: inibique pondus duplo rependitur argento. [c] Succi probatio est, vt sit recens, validi odoris, syncerus, non ad acorem vergens, dilui facilis, læuis, adstringens, ac modicè mordens gustu. Sed variè vitiatur misto ab aliquibus terebinthi, cypri, lentisci, balani vnguento: item susino, metopio, melle, aut [d] Cypria cera liquida. Quod maleficium facilè deprehenditur: nanque merus in laneam vestem fusus, [e] neque maculam facit neque si eluatur, notam relinquit: vitiatus autem inhæret, & lac instillatus coagulat, quod adulteratus non efficit. Quinetiam syncerus in aqua, aut lacte celerrimè liquatur, coloreque lactescit: vitiatus uero olei modo innatat, se conuoluens, aut in stellæ modum diffundens. Syncerus senescens crassescit, deteriorque redditur. Hallucinantur, qui aqua concretum pessum ire, & ad ima sidere arbitrantur: postea dissipatum supernatare. E ligni genere, quod Xylobalsamum vocant, probatur recens, [f] sarmento tenui, fuluum, odoratum, quadantenus opobalsamum spirans. Necessarius etiam seminis erumpit vsus: quare eligatur flauum, plenum, grãde, ponderosum, mordens gustu, feruens in ore, modicè opobalsamum olens. Adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur. Sed coarguitur magnitudine, inanitate, virium ignauia, sapore piperis. Efficacissima uis inest succo, & quàm maximè calfaciens: abstergit quæ tenebras oculorum pupillis offundunt: medetur perfrictionibus vuluæ cum rosaceo cerato appositus: menses quoque, secundas, & partus extrahit: horrores illitu discutit: vlcera sordida expurgat, & cruda concoquit; vrinam potu ciet: ægrè spirantibus prodest: datur in lacte contra aconitum haustum, aut serpentium ictus. Miscetur acopis, malagmatis, & antidotis. In summa præcipua authoritas succo, secunda semini, minima ligno. Semen commodè potui datur doloribus lateris, pulmonum vitijs, tussi, ischiadicis, comitialibus, vertiginosis, orthopnoicis, urinæ difficultati, torminibus, ac serpentium morsibus: ad mulieres suffitus perquàm vtile est: vuluam aperit in desessionibus balnearum decoctum, & humorem euocat. Lignum easdem habet vires, aliquantò minores. Ex aqua potum cruditatibus, torminosis, vulsis, uenenatorum ictibus opitulatur; vrinam cit; ad capitis vulnera cum sicca Iri cõuenit; squamas ossium extrahit. & ad vnguentorum spissamenta additur.

a Meum, & Drag. non habent.

b Meũ ὀπὸς. i. liquor.

c Meum τοῦ ὀποῦ. i. liquoris.

d Omnia exẽ. κηρωτὴν μυρσίνην ἢ κυπρίνην σεῖαν. i. cerotum myrteum, aut Cyprinũ læue.

e Omnia exẽ. κηλῖδα οὐ ποιεῖ οὐδὲ σπίλον. i. maculã non facit, neque notam.

f λεπτοκάρφος. i. habens ramos tenues.

Antiquitus Balsamum (vt Plinius libro XII. cap. XXV. est auctor) in duobus tantũm hortis, vtroque regio, altero iugerum viginti non amplius, altero pauciorum uni terrarum Iudææ concessum erat. Sed postea propagata admodum fuit species, cùm Iudæa ipsa simul cum balsamo Romani potiti sunt. Qui ueluti politicarum pretiosarumque rerum propagatores, tam dignam, claramque stirpem raram esse non tulerunt. Itaque eam malleolis serendo, atque iterando non secus ac vites in collibus propagantur latius accreuerunt. Quocirca Iustinus quoque hæc de Balsamo memoriæ prodidit. Opes genti Iudaicæ ex vectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantùm regionibus gignitur. Est nanque uallis, quæ continuis montibus, uelut muro quodam cincta ad instar castrorum clauditur. Spatium loci ducenta millia iu-

Balsami consideratio.

gera, nomine Hierico dicitur. In ea valle sylua est & vbertate, & amœnitate arborum insignis: siquidem palmeto, & opobalsamo distinguitur. quanquam species huius insignis, ac pretiosæ arboris plurimum adaucta sit. hæc Iustinus. Scripsit Balsami historiam etiam Strabo lib. XVI. suæ geographiæ, ubi sic habet. Hiericus est campus à montana quadam circundatus, quæ in theatri speciem ad ipsum declinat. Hoc in loco est palmetum palmis abundans spatio stadiorum centum, & totum irriguum, & habitationibus plenum, vbi & regia est, & Balsami viridarium. Quæ arbor odorata est, & fruticosa, & cytiso, & terebintho persimilis. Eius corticem vulnerantes, succum in vasis suscipiunt tenaci lacti persimilem. Sed alibi etiam, quàm in Iudæa nasci Balsamum eodem libro idem testatur, præter Plinij, & Solini sententiam, cùm inquit. Et apud Sabæos thus, & myrrha, & cinnamomum nascitur: in ora etiam Balsamum, & quædam alia planta ualde odorata. hæc ille. Oriri etiam Balsamum in Arabia testis est Pausanias in Beoticis magnitudine fruticis myrti, folijs amaraci, sub cuius vmbra innumeræ apricantur uiperæ, & suauissimo eius liquore aluntur. Sed quònam modo sit factum (vt in Syriā peregrinantes vno ore fatentur) quod hoc tempore omnibus sanè Balsami plantis Iudæa sit penitus destituta, cum olim sola Balsami ferax à compluribus crederetur, quid certi dicam, & quibus auctoritatibus id comprobem, sanè non habeo. Verùm cùm certo sciam probatissimorum uirorum testimonio, qui ex Italia soluentes pluries in Aegyptum nauigarunt, Memphi Balsami uiridarium extare, illud fortasse euenisse putandum est, quòd è Iudæa ab Aegypti regibus, quibus vniuersa subijciebatur Syria, omne in vniuersum Balsamum eò fuerit translatum, quò decoris inde plurimū regiæ accederet. Quanquam Balsamum in Aegypto quoque prouenire antiquorum monumentis mandatum est, ut ex ipso Dioscoride constat, atque etiam ex Galeno libro primo de antidotis, cap. IIII. vbi de melle agit componendis antidotis idoneo. Veruntamen diu est, quòd in Italiam, ne in totam dicam Europam, neque lacryma, neque semen, neque lignum, neque cortex importantur, nisi adulterijs, & imposturis uitiata. Cæterum non modò fuit id ætatis nostræ adulterium, sed & antiquorum, ut auctor est Theophrastus, qui hæc de Balsamo lib. IX. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ mandauit. Balsamum in ualle Syriæ prouenit. Eius hortos duos tantum affirmant, alterum uiginti iugerum, alterum multò minorem. Arboris magnitudo, quæ malo punicæ magnæ: rami multi: folium rutæ simile, candidum tamen, perpetuò virens: fructus similis terebintho tam magnitudine, & figura, quàm colore. Is quoque admodum odoratus est, & magis quàm lacryma. Colligi lacrymam in caudice, & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis sub sydere, cùm æstus maximè angit. Collectum vero æstate fieri tota. Sed quod manat, multum non esse, vix enim toto die concham posse impleri: odorem tamen inferri eximium, & copiosum, adeò vt ex paruo spatium per longum odor valeat permeare. Verùm syncerum ad nos nullum aduehi, sed quod mistum colligitur, plurimis enim mistionibus vitiari, quodq; Græciæ venditur. Ideoq; Galenus lib. primo de antidotis narrabat, cùm non ignoraret, opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita vt difficulter ementi discerni queat, se proprio oculorum intuitu cernere voluisse, & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lacrymam mitteret: voluitq; syncerae eius lacrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendum alios Balsami liquores, qui per orbem ab impostoribus uitiati circunferebantur. Modus autem incidendi corticis, vt inde liquor effluat, apud auctores sanè varius est. quandoquidem Theophrastus, & Dioscorides arborem dixerunt vnguibus ferreis scalpi, ut inde vulnerato cortice fluat lacryma. Plinius uerò contra, si ferro incidatur, statim siccari, atque emori scribit: obidq; qui opobalsamum colligunt, inquit, uitro, lapide, osseisque cultellis ad corticem vulnerandum utuntur, deinde succum lana excipientes in corniculis colligunt. Cæterùm cùm mecum sæpius cogitauerim à tot imposturis, quæ indies fiunt, nos cauere non posse, non alienum fore duximus illud in hominum memoriā reuocare, quod si vnquam opobalsamum venale inueniatur (tametsi in Italia per longas ætates non amplius ipsum uenturum putem) non ematur, nisi prius de eo omne fiat periculum, quo clarè cognoscatur omnibus ijs præstare tum notis, tum facultatibus, quæ illi ab auctoribus tribuuntur. Ad hæc Balsami fructus, siue semen, quod Carpobalsamum vocant, ab eo quidem longè differt, quod his temporibus ex Alexandria comportatur. Siquidem optimum legitimumque flauum sit oportet, farctum, ponderosum: gustu mordens, & feruens in ore: non autem nigrum, leue, inane, non acre, & nullum spirans odorem, quale, quod circunfertur, deprehenditur. Quo fit, ut non aliud suspicandum sit, quàm quòd hoc idem sit semen hyperico simile, quod etiam Dioscoridis æuo à Petra Palæstinæ oppido deferebatur. Hoc idem ligno euenit, quod Xilobalsamum vocant officinæ Græcos secutæ. quippe quod passim in ijs habetur, potius myrtum, quàm Balsamum refert. Corticis non meminit Dioscorides, quamuis dixerit Plinius libro & cap. superius citatis, ipsum quoque in vsu medentium esse. Balsamum memoriæ prodidit Galenus lib. VI. de simplicium medicamentorum facultatib. sic inquiens. Balsamum desiccat, & excalfacit secundo excessu. Est autem tenuium partium, adeò vt odoratum sit. Sed liquor eius subtiliorum etiam partium est, quàm ipsa planta, non tamen adeò calidus, vt quidam existimant tenuitate partium falsi. Porrò fructus eius persimilis genere facultatis est, cæterum longè in subtilitate partium inferior. Placet eidem Galeno (ut in libello de suppositititijs medicamentis illis adscripto legitur) vt Balsami vice stacte myrrhæ, aut oleum irinum, in compositis medicamentis commodè inseri possit; xylobalsami verò loco leucoij radix. Porrò quid carpolbalsami uice supponendum sit, nullibi apud eundem repperi. tametsi in quodam incerti auctoris libello, quem seplasiarij, Quidpro quo nuncupant, pro opobalsamo oleum terebinthinum, vel laurinum; uel gummi hederæ, subijciatur; pro carpobalsamo hederæ corymbus: & pro xylobalsamo hederæ ipsius lignum: tantam ille hederæ tribuit auctoritatem. Sed alia est opinio nostra: nam ipse libentius pro opobalsamo oleum myristicæ nucis, vel styracinum supposuerim, quàm terebinthinum, vel laurinum; pro xylobalsamo agallochum; & pro carpobalsamo vulgares cubebas. Quod autem Carpobalsami locum cubebæ rectè supplere possint, plerique rei medicæ studiosi id mecum sentiunt. Sed addam præterea, quòd si eæ mandantur, dentibusve conficiantur, mordent gustum, feruentes in ore percipiuntur, & aromatis non modicum resipiunt. quas nimirum qualitates Balsami fructui inesse Dioscorides testatur. Hinc igitur fit, ut in hoc à Fuchsio, uiro alioqui doctissimo, planè dissentiamus. nanque in libro, quem de compositione medicamentorum nuper auctum edidit, Carpobalsami loco leucoij radicem supponēdam censet: eo quidem argumento (vt inquit) quòd ita scriptum repererit in eo Galeni libro, cui titulus est de substitutis medicamentis. Verùm cùm ipse nusquam (quod equidem legerim) in legitimis Galeni libris inuenerim, hunc auctorem, si desit Carpobalasmum, substituere, vel viribus proximam facere leucoij radicem, cui nulla prorsus inest qualitas, neque facultas, quæ Carpobalsamo respondeat, non est, cur in hoc Fuchsij probem sententiam. Cæterum affertur iam (ut audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratissimus liquido styraci admodum similis, quem qui deferunt, appellant Balsamum, quòd notas nonnullas Balsami præ se ferat. Veruntamen cùm teste Strabone Balsami lacryma lacteo colore sit, crediderim potius nouum liquorem hunc, verum esse stactim, vel styracis liquorem, quam Balsami: ob idque non esse penitus ab re, si quispiam eo Balsami loco uteretur. Quidam recentiores cùm se Opobalsamo destitutos conspicerent, illud artificio quodam non sanè damnando componunt. Faciendi modum sic habeto: ego enim hac ratione pluries ipsum mihi confeci. Sumito resinæ terebinthinæ, abiegnæ, cuiusque libram: thuris albi, ladani, cuiusque unc. sex: nardi Indicæ drac. duas: radicum phu, iridis, acori, asari, cyperi, singul. drachmam: mastiches, galangæ, caryophyllorum,

Carpobalsamum non legitimum.

Balsami vires ex Galeno.

Fuchsij opinio improbata.

Balsami factitij conficiendi ratio.

rophyllorum, cassiæ odoratæ, zedoariæ, cuiusque drach. sex: nucum myristicarum unc. quatuor: macis unc. unam: agallochi unc. duas: gummi elemi unc. sex: aloes hepaticæ, myrrhæ, cuiusque unc. unam & semis: castorei drach. decem: ossium cariotarum, styracis calamiti pinguis, laseris odorati, sing. unciam: lacryma sanguinis draconi sexunciam: florum lauendulæ unc. quatuor: olei unguentariæ glandis unc. sex. Quæ ex his atterenda sunt, in puluerem conterito, liquoribusq; admisceto, & vitreo organo (si nescis, Chymistas consulito) diligentissimè ui commensurati ignis oleum elicito. Primùm enim clarissima tenuissimaq; emanat aqua, tenuissimarum utique partium, quæ igni admota modo quodam admirabili flagrat: hæc aqua Balsami dicitur. Deinde defluit oleum colore aureo, & substantia inter tenuem, & crassam, quod oleum Balsami vocant. Postremò uerò id manat, quod Balsamum uocant, rufo colore. Aqua, quæ prius fluxit, uentriculi imbecillitate affectos hausta mirum in modum iuuat: siquidem tum pituitam, tum flatum valenter consumit. sed quòd acerrima sit, dari sanè per se nequit, nisi uino, aut iure aliquo admista. Liquor deinde, qui secundo stillicidio fluxit, quem quidam cæteris præferunt, mirificè neruorum vulneribus, compaginum cruciatibus, conuulsis, resolutis, comitialibusq; succurrit. Vltimum uerò oleum hæc omnia similiter præstat, uerùm debilius. Pollent hi liquores & ad alia innumera corporis incommoda, quæ breuitati consulentes silentio inuoluenda duximus. Βάλσαμον. sic Græcè dicitur, ut Latinè etiam Balsamum: Arabicè, Balesem, Bolesma, aut Belsan: Italicè, Balsamo.

Nomina.

Ἀσπάλαθος. ASPALATHVS. CAP. XIX.

ASpalathus, alijs erysisceptron, frutex est a furculosus, multis spinis horrens. Nascitur in Istro, Nisyro, Syria, & Rhodiorum insula: quo ad unguentorum spissamenta b pigmentarij vtuntur. Optimus est grauis, detracto cortice rubescens, aut in purpuram vergens, densus, odoratus, gustatu amarus. Est & alterum eius generis candidum, lignosum, sine odore: quod deterius habetur. Vim calfaciendi cum adstrictione obtinet. Vnde decoctum cum vino ad tetra oris vlcera colluenda conuenit: ad nomas genitalium, & c sordida vlcera infunditur: subiectum in pesso, partum extrahit. Aluum sistit eius decoctum: & sanguinis reiectionem potu cohibet: vrinæ difficultatem, inflationesque discutit.

a Meum & Cat. ξυλώδης. i. lignosus.
b Meũ μυρεψοί. i. vnguentarij.
c Meũ ὀζαίνας. sordida nariũ vlcera.

ASpalathus quidem ex Creta, Rhodo, vel Syria ad nos (quod ego sciam) non aduehitur: etsi existimauerint nonnulli santalum rubrum uocatum esse Aspalathum. Quorum errorem Serapio manifestè prodidit: quandoquidem de santalo agens, nullum (vt assolet) affert Dioscoridis testimonium, sed tantùm suæ gentis nititur auctoritatibus. Quod maximo argumento est, santalum rubrum nihil cum Aspalatho habere cognationis. Meminit tamen Serapio Aspalathi sub Arabico nomine Darsisahan, vbi leguntur omnia, quæ de ipso tradidit Dioscorides. Huic alia validior accedit ratio. siquidem Aloisius Cadamustus, Columbus, & Pinzonus in suis nauigationibus ad orientales Indias aliasq; ignotas terras, continuas santalorom recta proceritate syluas vnanimiter vidisse narrant. Quod longè abest ab Aspalatho, qui frutex humilis est suauiter odoratus, amarulento gustu; quæ in rubro santalo non deprehenduntur, rubrum enim santalum odoratum non est. Quod si quandoque odoratum sentitur, id (vt optimè norunt periti myropolæ) non euenit, quòd ex se tale sit, sed quòd, dum unà cum albo, & flauo importatur, quæ odorata sunt, ex illis sibi odorem asciuerit, qui tamen tractu temporis facilè euanescit. Porrò Ruellius (ni fallor) mediocri censura non vacat, quòd pro certo asserat, id legitimum esse Aspalathum, quod Rhodium oleastrum nonnulli vocant: quo item quondam agallochi vice vtebantur myropolia. cuius materiem cùm & in seplasijs, & apud artifices, qui precatorias (vt ita dicam) coronas ad Deiparæ virginis salutationes torno conficiunt, diligentissimè sim perscrutatus, ea sanè nigra partim, partim verò ex nigro, flauoq; venosa mihi sese obtulit. Rubram autem, & subrubram (vt Ruellius inquit) nusquam me vidisse ingenuè fateri possum. Adde etiamnum, quòd sit (quemadmodum Rhodij narrant) hæc planta ex olearum genere Rhodio tractu abundè proueniens, quæ oliuas etiam proferat, sed nec multis spinis horrens, nec detracto cortice rubescens. Quamobrem (vt mea fert opinio) Aspalathus non erit Rodium oleastrum quamquàm sententiæ nostræ non subscribat Anguillarius. Ille Constantinum Myropolam testem adducit. Ego Rhodios alios, à quibus de his omnibus diligenter sum percuntatus, qui plantã hanc oleastrum, non Aspalathum vocari dicunt. Itaque cùm nobis Aspalathus desit, qui tamen facilè ex Rhodiorum insula afferri possit, suppleat eius locum viticis semen: sic enim in Galeni succidaneis scriptum reperio. Meminit Aspalathi Galenus lib. VI. simp. med. sic inquiens. Aspalathus gustu quidem acris simul & adstringens est: facultate verò ex dissimilibus constat, nempe partibus suis acribus excalfaciens, partibus uerò alijs, austeris scilicet, refrigerans. Itaque vtriusque ratione desiccat, & proinde ad putredines, & fluxiones est vtilis. hactenus Galenus. Cæterùm quò etiam hi nostri commentarij Santala redoleant, posteaquàm antiquiores Græci eorum non meminerunt, de his hic dißerere non alienum duximus. SANTALVM itaque in vtraque India syluis densissimis, ingentissimisq; nascitur. Cuius tria numerantur genera: quorum præfertur pallidum, secundum locum habet album, postremum rubrum, quòd nullo commendetur odore. priora duo suauiter spirant. Quapropter Mauritanorum sententiam minimè probandam putauerim, qui Santalum tertio ordine frigefacere, siccare verò secundo memoriæ prodiderunt. Rubrum (vt ipsi aßerunt) priuatim defluxiones prohibet: incandescentibus inflammationibus, podagrisque ex succo solani, aut sedi, vel portulacæ vtiliter illinitur. Candidum, ac pallidum, ex rosarũ aqua fronti imposita, capitis dolores mulcent. Aduersantur omnia calidis febribus: epota æstuanti ventriculo mirificè auxiliantur. Fiunt ex ijs, & aqua rosarum epithemata, quæ ventriculo illita eius feruorem in ardentissimis febribus extinguunt. Ad hæc (vt auctor est Auicenna libro de viribus cordis) Santalum non modò cordi efficacissimè lætitiam affert, & robur non paruum addit. Quare his immiscetur medicamentis, quæ cordi, & cordis plalpitationi maximam opem præstant. Quod ἀσπάλαθος Græcis, Latinis item Aspalathus vocatur: Arabibus, Darsisahan: Italis, Aspalatho.

Aspalathus cõsideratio.

Ruellius errore notatur

Aspalathi vires ex Gal.

Santalorum consid ratio, & vires.

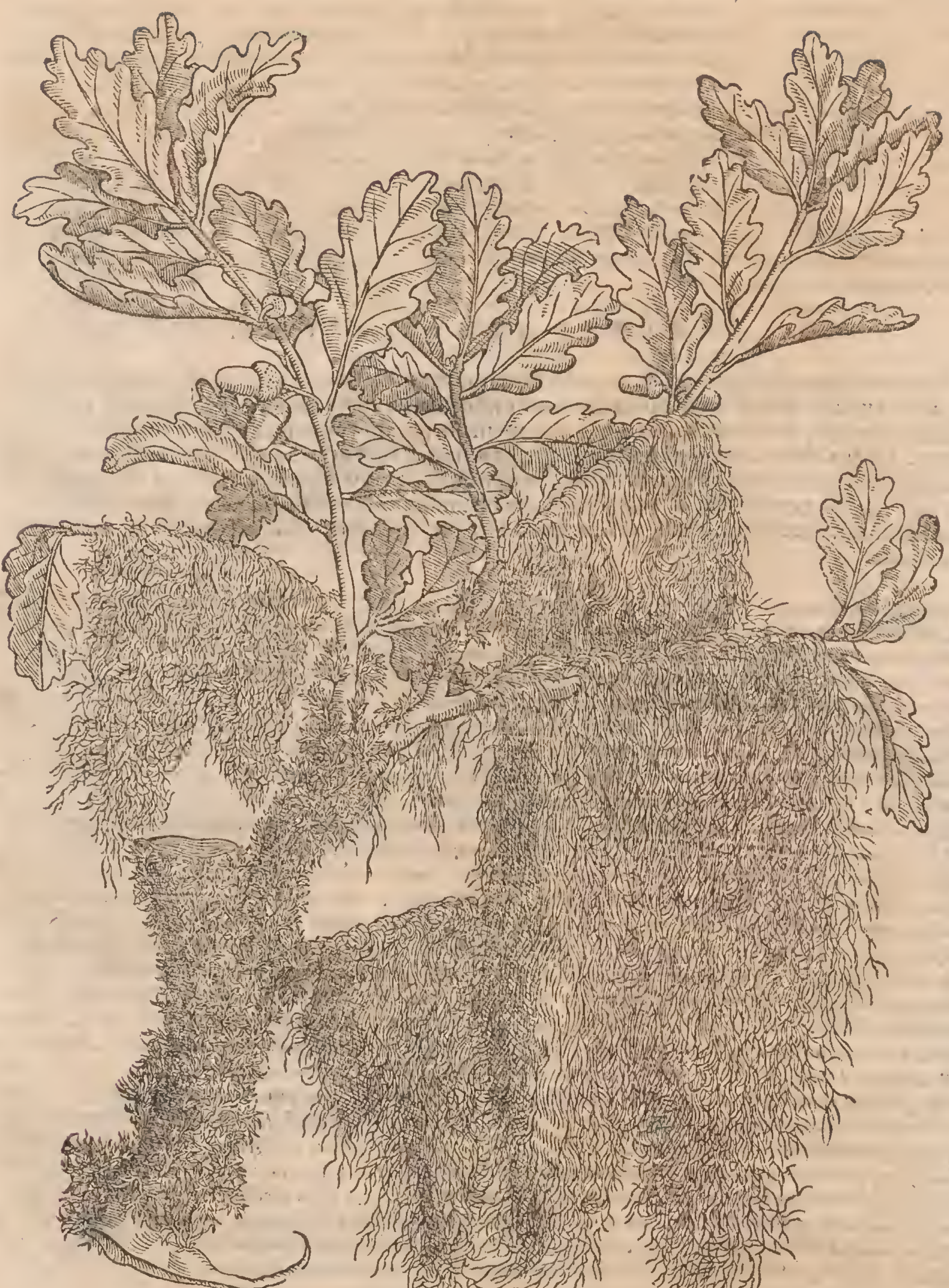
Nomina.

Βρύον. MVSCVLVS. CAP. XX.

BRyon, [idest, Muscus, à quibusdam splachnon appellatur. In cedro arbore, populo alba, & quercu inuenitur.] Optimum est cedrinum, proximum populneum: in quo genere candidum, & odoratius præstat: nigricans improbatur. Adstringendi vim habet. a Decoctum insidentium vuluis vtile. Vnguento balanino, oleisque inspissandi gratia inseritur: thymiamatum, acoporumque compositionibus conueniens.

Conclusa nõ legit Orib.
a Meum addit μέσον θερμὸν καὶ ψυχρόν. Drag. μετὰ θέρμης καὶ ψύχρ. i. medium in caliditate. & frigiditate.

MVSCVS ARBOREVS.

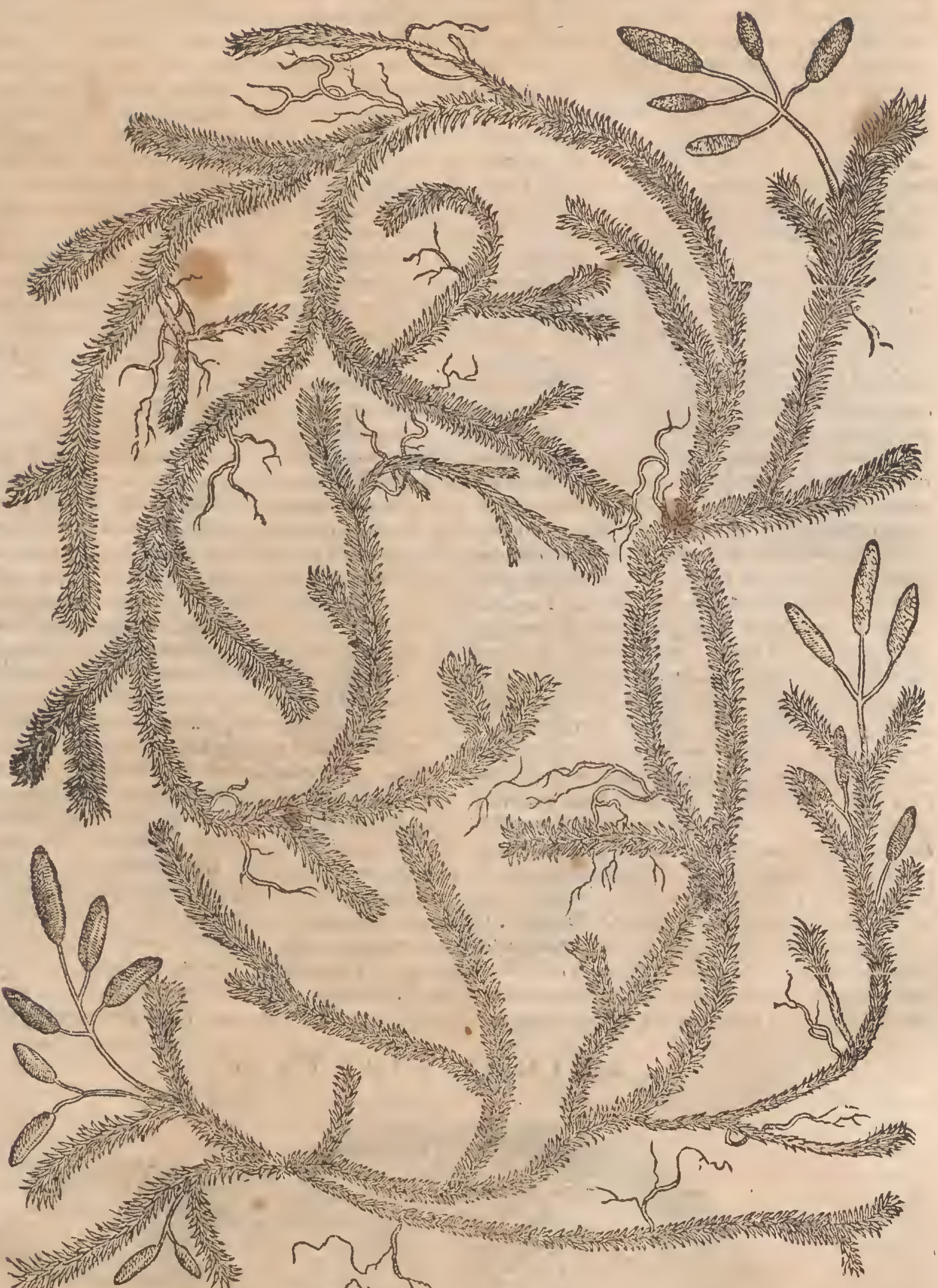

Musci arborum historia.

Galenus lib. VI. de simplicium med. facultate, & post ipsum Paulus non modò Muscum, qui cedris innascitur, intactum non reliquere; sed prӕterquàm quòd populnei, & querni meminerint, de eo etiamnum, qui in picea arbore abieti cognata oritur, tradiderunt. . A quа ipse quidem in uallis Ananiӕ montibus supra Tridentum muscum admodum uillosum proprijs manibus quampluries decerpsi, multo sanè odoratiorem, pulchrioremque, quàm qui in populo, & quercu prouenit. Nec minus piceo suauiter olet abiegnus, quo in eorundem montium syluis, abietes innumeras adeò villosas, incanasq; mihi videre sӕpius contigit, ut prima statim facie crediderim villos frondium loco ijs in arboribus genitos esse. Sortitur arboreus Muscus varia, ac diuersa nomina: quippe & muscus, & bryon, & sphagnos, & splachnon, & hypnon appellatur. Meminit huius Plinius lib. XII. cap. XXIII. sic inquiens. Sphagnos in Cyrenaica prouincia maxime probatur: alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia non dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maximè videmus, sed odore prӕstantes. Laus prima candidissimis, atque altissimis: secunda rutilis; nulla nigris. Et in insulis, petrisque nati improbantur, omnesque, quibus palmarum, atque non suus odor inest. hactenus Plinius. Cӕterum in eo genere, quod in Italia prouenit, & is nobilior, & odoratior apparet, qui in larice nascitur: quapropter & viribus fortasse prӕstantior erit. Nimirum recordor me non parum eo quandoque fuisse oblectatum, dum nocturno tempore quibusdam in montibus super fœno recumberem, ex conquisitis plantis defatigatus, ubi larices innumerӕ erant omni ex parte uilloso musco incanӕ. Quandoquidem pastores, vt nos veluti re noua, & volu-

ptuosa

MVSCVS TERRESTRIS.

ptuosa reficerent, quodam paruo ignis lumine hos uillos incendebant, qui tanto flagrabant impetu, & crepitu, ut nobis quidem viderentur tormentorum pulverem facilè superare. Quippe flammæ unà cum ingenti fauillarum copia, in obscuræ noctis silentio ad astra tolli uidebantur, relicto sui odoris oblectamento. Vnde illud existimauerim, quòd Galenus, cùm bryon in quercubus, & piceis inueniri tradiderit, non solùm de picea intellexerit, sed etiam de congeneribus plantis, nempe abiete, larice, & pinu. Is autem lib. VI. simp. med. citato, ita de eo scriptum reliquit. Bryon, quidam uerò splanchnon. Inuenitur autem in quercubus, & piceis, & populis albis. Vim habet adstringentem, inualidam. Nec enim multùm est frigidum, sed propinquum ferme medijs; quia videlicet & digerendi, & emolliendi facultatis est particeps, maximè quod in cedrinis lignis reperitur. Muscum officinæ Arabas secutæ Vsneam vocant. Inter quos Serapio epotum uinum retulit, in quo diebus aliquot usnea maduerit, altum somnum inducere, uentriculum roborare, uomitiones compescere, & aluum sistere. Ad hæc Muscus (ut Auicenna inquit) utiliter inter cordis medicamenta inseritur, quòd odoris fragrantia animi defectus iuuet.

Musci arborei uires ex Gal. & Arabibus.

10

Est & planta, cuius superius in celtica nardo meminimus, quam recentiorum quidam TERRESTREM MVSCVM appellant. Hæc longas uiticulas ubique oblongis numerosissimisque foliolis circumuestitas, funiculi instar habet, quæ sæpe ad septem, octoq; ulnarum longitudinem protenduntur. compluribus utrinque adnatis ramulis, pariter foliolis circumseptis, ut piceæ arboris summitates. Tota planta tactu sicca est, & subaspera, colore ex uiridi pallescente. Serpit humi, & inter saxa musco scatentia; nititurq; radicibus plurimis capillaribus ex ipsis uiticulis prodeuntibus ut in hedera. Emittit Iunio mense, in ramusculorum

Musci terrestris consideratio.

musculorum summitate iulos corylaceis ferè similes subflauo colore. Nascitur in syluis sabulosis, & inuijs locis, & præsertim inter muscosos lapides. Hanc plantam pro celtica nardo, adhuc aliqui usurpant Myropolæ: qui vulgares sequuntur errores. Præstat tota planta ad calculosos affectus: nam si vino incoquatur, eo epoto, renum calculi franguntur, pelluntúrque certissimo experimento. Idem contusus, & deinde ex aqua decoctus, inflammationes, & calidos dolores mulcet. ob idque hoc auxilium à multis usurpatur ad podagram à calore prouenientem. In vinum pendulus impositus breui restituit illud. Sed quoniam arboreus muscus odoratissimum Moschon mihi in memoriam redegit, qui ab oriente, & occidente, quibusdam pilosis vtriculis conclusus defertur, etsi Dioscoridis Galenique æuum hunc silentio præterierit; nos tamen haud quaquam dissimulanda putauimus, quæ ad hanc rem pertinere arbitramur. Siquidem hi nostri commentarij meritò de me conqueri potuissent, si eos tanta odoris suauitate destitutos reliquissem: præsertim cùm omnibus palàm sit ubique terrarum Moschum inter pretiosa odoramenta primam sibi comparasse sedem. Quippe non modò collo, auribusque suspensus, vestimentis interpositus, chirothecis illitus, crumenis conclusus, ore retentus, & barbæ & supercilijs munctus defertur Moschus, quo alarum, nariumque tædia, sudoris grauecolentia, & insuaues corporis halitus occulantur, lasciuiæ oblectamenta augeantur, molliorque politia fiat; sed etiam ut odoris suauitate Deiparam virginem concilient, ne dicam, vt hac fucata hypocrisi lasciuiam dissimulent (eò enim vanitatis peruentum est) Moschum ipsum in orbiculos componunt, quibus funiculo traiectis angelicas salutationes in cælum eructant. Omnia deniq; , quibus miscetur Moschus, sua odoris iucunditate commendat. Quod si hæ lucubrationes eo fortè caruissent, verendum quidem erat, ne cum illis gratiam inijssent, qui mira undiq; odoramentorum fragrantia redolent. Quamobrem ut & ij sibi unguenta omnium præstantissima, odoratissimaq; comparare ualeant, Moschi primum, deinde verò licoris Zibetti uocati, & Ambari denique historiam, & facultates describam. MOSCHVS itaque (vt Ruellius ex Aetio, transcribit, si tamen ea Aetij legitima sunt, cùm potius Symeonis Sethi esse uideantur) plura habet genera. Præfertur qui in municipio quodam nascitur, quod magis, quam Chorasa ciuitas ad orientem uergit: hoc barbaro nomine Tat dicitur, colore subflauo. Secundam sibi sedem arrogat, qui ab India defertur, priori bonitate cedens, colore subnigro. Eo infirmior censetur qui à Sinarum agro mittitur. At Moschus omnis in umbilico euiusdam animalis gignitur, quod capreæ simile est, unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cum in venerem agitur, furoris vehementia vmbilicus intumescit, fitque uomica prægnans congesto inibi crassiore sanguine, quo tempore & pabulo, & potu ferum animal abstinet, humique crebro voluitur; qua uersatione umbilicum lutoso, fæculentoque sanguine turgentem exprimit. Cæterùm emissa sanies post aliquod tempus sibi magnam odoris suauitatem adjicit. De Moscho inter Arabas scripsit diligenter accurateque Scrapio, his verbis. Animalia capreis non absimilia, quæ moschum gignunt, in Tumbascorum, & Sinarum agro potissimum habentur, loca inuicem contermina. Tumbascinus Sinico longè præstantior est, quod capreæ moschum gignentes & nardum, & alias odoratissimas plantas depascantur. Quod Sinis non euenit. nam etsi hæ quoque odoratis uescantur herbis; eæ tamen odoris, & facultatis præstantia, nardum, & cæteras Tumbasci plantas non æquant. Quinetiam in causa est demetendi ratio. quippe Tumbascini è uomicæ folliculo saniem nunquam eruunt, quo adulteria permisceant, & non nisi sereno. cælo syncerum legunt. Sinici verò vomicæ utriculum exprimunt, & exclusa sanie imposturas quasdam admiscent; nubilo parumque arridente cælo, & alabastris recondunt. Is cæteris præstat, qui maiore odoris fragrantia redolet, & qui è vomica maxime matura eruitur. Sunt & inter hæc animalia, quæ ab alijs moschum ferentibus nullo discrimine differunt. pręterquam caninis vocatis dentibus. quippe hæc verrium modo exertos palmi longitudine dentes habent, & pariter moschum præstantissimum gignunt. Moschus præcox tetro, & insuaui odore displicet. verùm venatores immaturi folliculos excutientes, tantisper eum libero aere suspendunt, dum abacto prorsus fætore maturuerit. Is enim aeris coctione perfecta, miram sibi conciliat odoris suauitatem. Veruntamen præcipuus habetur, qui suapte natura in animalis vtriculo sibi maturitatem comparauerit. Hunc incolæ per saxa metunt, & arborum truncos. nanque animal cum vomicam maturam esse præsentit, saxis & truncis sese magno oblectamento affricat, donec facto uomicæ emissario tota saniei vis effundatur. Hic cæteros sanè antecellit, tanquam solis coctione, & cæli benignitate maturitatem vltimam consecutus. Hunc itaque moschum inde venatores colligentes eorum animalium utriculis asseruant, quæ aliàs venatione captauerant. Isque ille moschus est, quo reges & donantur, & utuntur. Moschus excalfacit ordine secundo, siccat vero tertio. Cor frigidum, ac tremulum roborat, & omnibus ipsius affectibus opem præstat potus, atque illitus. Detergit tenues oculorum albugines, & humidas defluxiones exiccat, cerebrum roborat, & diuturnum capitis dolorem

Moschi odorati historia.

Moschi odorati vires.

Confectio è Moscho.

ANIMAL ZIBETTI.

mulcet,

mulcet, si tamen pituitæ redundantia proueniat. Coles ex eo cicino oleo macerato perunctus, promptius in venerem excitatur. Fit è Moscho confectio suauis in exiguas particulas digesta, quam Itali appellant Moschardini, hoc modo. Tragacanthæ gummi uncia, una cum sanguinis draconis lachrymæ binis drachmis, stillatitia aqua rosarum, duobus diebus macerantur. deinde in mortarium conijciuntur. His adduntur sacchari albissimi drachmæ sex, amyli drachmæ quinque, moschi ex aqua rosarum dissoluti scrupulus. Atteruntur deinde pistillo quousque simul misceantur, postremò digeruntur in particulas hordei granis haud maiores, & siccantur in umbra. Præstat ad oris graueolentiam, si vna, aut altera portio in ore contineatur. Probant nonnulli an Moschus legitimus sit, hoc modo. Pondus libra examinatum in labellum humore perfusum immittunt, tum paulò post iterum æqua lance ponderant. Quod si superferatur, syncerum & legitimum existimant: si cedat, spurium, & adulteratum putant. Huic simile aliud quodpiam habemus, sed præterquàm quòd mirum in modum oleat, primo statim occursu odoris uehementia nares admodum ferit. Hoc vulgari sermone uocamus ZIBETTO, unguentarijs maxime expetitum ad ea odoramenta componenda, quæ propriè misturas appellant. Gignitur id in exteriori testiculorum utriculo cuiusdã animalis, feli, qui veteribus ædificiorum ruinis oberrat, non absimilis. Catos hęc animalia vocant, quos sæpius Venetijs vidi ex Syria delatos. Est autem Zibettum tanquam sudor inter huiusce animalis testiculos concrescens, calidæ, humidæque facultatis. Id cauernulæ umbilici impositum vuluæ strangulationibus mirificè prodest; proinde nec mirum est, si eo viri peni circumlito magnum mulieribus in coitu afferant solatium: Adulteratur Zibettum ab impostoribus fellè bubulo antiquo, aloe, aqua rosarum, cariophyllis, & Moscho, sed fraus gustatu facilè deprehenditur. Porrò ex quo AMBARVM aliud odoramenti genus gignatur, quod nos vulgò vocamus Ambracane, uarij variè opinantur. Alij nanque tradunt ipsum in maris alueo non secus, atque in terra fungos oriri, ac deinde sæuientibus procellis, è profundo elici, & in littus expui. Nonnulli verò referunt piscẽ Azelũ nomine Ambarũ hoc auidissimè prosequi, cuius esu necẽ sibi statim consciscere. Quòd cùm sciant piscatores huius rei periti piscẽ hunc mortuũ, undiq; fluctuantẽ coniectis uncis & funibus extrahũt: & Ambarũ scisso animalis uentre eruũt. Quod verò (ut perhibent) proximè dorsi spinã inuenitur, id maximè prefertur alio. Quidã præterea in fontibus quibusdã Ambarum natare scribunt, qui bituminis modo illud eructant. Huius sententiæ è recentioribus Græcis inuenio Symeonem Sethi, qui Ambarum describit his uerbis. Ampar, quod & Ambar appellatur in diuersis locis scaturit. Sunt enim eius fontes ut bituminis, & sulphuris, & rerum similium: Tria Ambari faciunt genera. Præfertur colore fuluum è Selachito Indiæ petitum. Aliud subalbidum, quod è Sinchrio felicis Arabiæ oppido aduehitur. Tertium atrum, & cæteris uiribus imbecillius. Excalfacit Ambarum, & siccat: cerebrum, & cor olfactu roborat. Senibus, & natura frigidis opem mirificè præstat. Quare iisdem potius, quàm iuuenibus chirothecæ Ambaro imbutæ concedi deberent. Vino infusum temulentos efficit. Cæterum ex antedictis quæ sit Ambari historia ut uerior accipienda, non equidem ausim decernere, quod nihil adhuc certi atque explorati habeam. Neque etiam libet subscribere sententiæ Fuchsii, quanuis uiri eruditissimi: qui in libro de componendis medicamentis, quem vltimo loco auctum edidit, Ambarum nostri usus factitium esse censet, atque legitimum Ambarum: de quo scripserunt Mauritani, quodq; ipse succini generi adscribit, desiderari. Siquidem non uideo, quibus rationibus, uel auctorum testimonijs hanc suam comprobet sententiam. Muscus arboreus βρύον, ἢ σπλάγχνον Græcis appellatur Muscus, Latinis: Axnech, aut Vsnee, Arabibus: Mosco, Italis: Moosz, Germanis: Boemis Mech. At Moschus odoratus μόσχος Græcis recentioribus, nominatur: Moschus, Latinis: Misch, seu Mesch, Arabibus: Muschio, Italis. Bysem, Pizmo, Boemis. Ambarum autem uocant Itali Ambra: Germani Ambar: Boemi Ambor: Hispani Ambar.

Zibetti historia & facul. — *Ambari historia uaria.* — vide ... — *Ambari genera & uires.* — *Fuchsij opinio.* — *Nomina.*

Ἀγάλλοχον. AGALLOCHVM. CAP. XXI.

AGallochum lignum est, quod ex India, atq; Arabia deportatur, thuiæ ligno simile, maculatũ, odoratum, gustu adstringens cum quadã amaritudine: *a* cute uerius quam cortice uestitur, aliquantulum versicolore. Manditur, aut decocto os colluitur, commendandi halitus gratia: *b* sudores arcet toto corpori inspersum: pro thure ad suffimenta substituitur. Radix epota drachmæ unius põdere humida stomachi uitia, & imbecillitatem, feruoremque mulcet: si lateris, iocinorisuè dolor, excruciat, si dysenteriæ, aut tormina infestant, ex aqua, bibere prodest.

a Ira leg. Cat. & D... sed meum ἐστιγμένον. sed uereor ne falsò. b κατὰ διάπασμα δὲ ὅλου τοῦ σώματος ἐστὶ, i. & siccũ tritũque inspergitur toti corpori.

AGallochum a Græcis, & Latinis recentioribus, sicuti ab Aphris, Lignum aloes appellatur. Optimum à Lusitanis è Calecut Indiæ emporio ad nos conuehitur. Etsi etiam Venetias hac ætate ex Alexandria Aegypti præstantissimum afferatur: siquidem igni accensum suauissimum, ac periucundum spirat odorem. Nec ob id putandum hoc illegitimum esse, quod ἐστιγμένον, id est punctis maculatum non sit; quoniam Oribasius non legit ἐστιγμένον sed ἐστὶ μὲν ἐν ἐνώδες, id est. Est igitur odoratum &c. Quemadmodum nec id etiam legit Serapio, qui nec punctorum, nec macularum meminit; sicuti nec Paulus. Cæterùm non diu est, quod legitimum importari cœpit: nam licet antea, quibusdam non deesset Agallochum uerum; nihilominus, quod rarissimum esset, officinæ ferè omnes eius loco, ut superius diximus, oleastrum Rhodium suppeditabant: quem falsò existimauit Ruellius aspalathum esse. Nascitur Agallochum (ut Lusitani per meridiem in orientem nauigantes testantur) in insula Taprobana, alijsque confinibus locis, cuius integros truncos in Lusitaniam, & Hispaniam iidem secum attulere, qui non modò incensi, sed manuum tantum attritu suauiter (ut aiunt) redolent. Porrò ubique pretiosum Agallochum est: nam & in locis, ubi nascitur, plurimi penditur. Verùm Agallochum, quod tantopere præstet, hactenus mihi uidere non licuit. Sunt, qui somniantes dixerint, Agallochi arborem uidisse neminem, cùm terrestri tantum paradiso proueniat: illudque ferri fabulantur fluminibus, quæ (ut sacra testantur monumenta) ex eo manant. Atqui pro comperto habetur (ut paucis innuit Serapio) Gangem Indiæ amplissimum fluuium quamplurima secum Agallochi fragmina uehere, quæ tamen in ipsum ducuntur aliorum fluminum cursu; qui in eum confluunt. Quippe cum fluuij translũant loca, ubi Agallochum prouenit, aquarum inundationibus turgentes, huius truncos, fragmina, ac ramenta rapiunt una cum alijs uarij generis lignis, & in Gangem transferunt: quemadmodum in nostris etiam fluminibus sæpe ac sæpius uisitur. Cuius rei indicium affert illud, quod Venetijs uenditur, ut pote quod longo aquarum discursu omni ex parte laceratum, exesum, comminutumque spectetur. Quamobrem mirum non est, si dum manibus tractatur, id odoris non præstet, quod illud fragrare predicant ex natali solo in Lusitaniam aduectum. Eius plura numerantur genera, si Serapioni fides est adhibenda, qui ex Abohanifa Arabo ita transcribit. Dicunt Agallochum in Arabia nunquam oriri, tametsi quædam ibi crescat planta uenig uocata, quæ quadantenus Agallochum refert. Verum præstantissimum India mittit. & quanuis hoc genere differant (plura enim Indis Agallochi sunt genera) id tamen quod uiribus cætera præcellit per excellentiam Indum peculiariter uocant, quemadmodum nigra myrobalana, quod cæteris præstent, Inda pariter appellant. Indum in quadam Indiæ insula inuenitur, quæ Fimua nominatur. Selectissimum est nigrum, quod uarium ostendat colorem, succi plenum, ponderosum, duritie compactum, crassum, non albicans, & quod accensum ægerrimè flagret. Secundę bonitatis est Mondunum a Mondel Indię urbe denominatum. Tertium est Seificum quod non obscuræ bonitatis presumitur, quod sua pręstanti ui, ac grauedine in aqua coniectum,

Agallochi cõsideratio. — *Agalloc. fabulosa opinio* — *Agallochi historia, ex Serap. & Sym*

ctum, non innatet, sed statim subsidat. porrò ex hoc genere id magis præstat, quod crassum est, & plurimo humore prægnans. Postremam sedem habet Alumericum Seifico bonitate cedens: tametsi Alcumeri non longius à Seifi distet, quàm itinere triduano. Præstat in Alcumerici genere nigrum nulla albedine uarium, graue, ignium flammis diu resistens, ueruntamen uiribus Seifico infirmius est. Item ex auctoritate Chealsctebeni idem ita scribit. Ferunt præterea, quod incolæ Agallochum statim ab arbore dissectum integro anno sepeliunt. ut in terra obrutum marcescat cortex, lignumque tantùm purum remaneat, adeò ut è ligno nihil erodatur. Ferunt insuper illis in regionibus collabentes ex Agallochi arboribus ramos, raptos à fluminum inundationibus per circunstantes regiones deferri. hæc Serapio. Cui subscribit è recentioribus Græcis Symeon Sethi, causam etiam reddens, cur annua sepultura dissectum Agallochum recondatur, cum inquit. Non aliàs odoratius futurum existimant, nisi prius marcorem aliquem & teredinem senserit: proinde harum regionum incolæ dissectum sub terra condunt, suoque tempore eximunt, & negotiatoribus uendunt. Nicolaus Myrepsicus sæpius in suis componendis medicamentis Agallochi crudi meminit, ubi Fuchsius prima de antidotis sectione, sic adnotauit. Sæpe Agallochi crudi mentionem facit Nicolaus, ideòque hoc loco, quæ nostra de illo sit sententia exponemus. Per crudum itaque lignum intelligo quod non putruit: nam (ut testis est Symeon Sethi) eius regionis, in qua prouenit, incolæ idipsum concidunt, & sub terra multo puluere obruunt, & post aliquod temporis spatium quantum scilicet sufficere uidetur, ligni partes educunt, & mercatoribus uendunt. crudum itaque erit; quod terra non obruitur, sed statim ab arbore excisum ad usum rapitur. hæc Fuchsij sententia. A quo tamen nos pace sua dissentimus. nam si in componendis medicamentis præstantiora simplicia semper exposcimus, sitque Agallochum illud præstantius, odoratiusq́; (ut etiam Symeon ille refert) quod terra, uel puluere fuerit sepultum, non uideo, cur potius insepultum, & statim ab ipsa arbore excisum (id enim ob locorum distantiam recens habere nequimus) crudum uocauerit Nicolaus, præstantiusq́; existimauerit. Puluere enim uel terra conditum eoqui non potest, quod nullus ibi sit ignis, neque calor, sed potius recrementitia humiditate exui, quę fortasse odorem eius obtundit. Verum crediderim potius, per crudum Agallochum Nicolao illud designari, quod non fuerit antea elixum: quod inde fortassis odoratissima lauacra ex Agallochi decocto sibi conficiant Indi, aliaque odoramenta in regales præparent usus, ut etiam cum rhabarbaro fieri narrant. Vel forte per crudum illud intelligit Nicolaus, quod impetu fluminum, longoq́; eorum ductu per regiones non defertur. In his nanque calorificis regionibus aquę à solibus non obscurè calefactæ non modo illud omni ex parte diluunt, sed etiam elixant. Illud pręterea addiderim, quod cum non modò crudum, sed etiam bonum addiderit Nicolaus, nullum aliud expetere uidetur, quàm quod sepultum pręstantissimum euaserit. Cæterum Agallochi omne genus excalfacit, & exiccat ordine secundo. Facit, ut Auicenna scribit, ad cordis affectus: ob idque inter ea medicamenta, quę cordi pręsidio sunt, Agallochum recensuit. Huius non reperio meminisse Galenum alibi, quam in succidaneis, ubi centaurium supplet pro Agallocho. Lignum, quod Gręci ἀγάλλοχον Latini similiter Agallochum dicunt. Verum recentioribus Gręcis ξυλαλόη nominatur, ut officinis Lignū aloes, Mauritanis, Hoad, Agabian, Agalugin, aut Agalugē; Italis, Agallocho, & Legno aloe: Germanis, Aloes holtz, seu Kreuz, holtz: Hispanis, Lin aloe.

Fuchsij sententia improbata

Agallochi facultas.

Nomina.

Νάρκαφθον. NARCAPHTHUM. CAP. XXII.

a Meum & Cat. συκαμίνου i. Mori.

Narcaphthum ex India defertur, corticosum, simile a symocori libro: quod iucundi odoris gratia suffitur. Miscetur thymiamatis compositis. Constrictionibus uuluæ suffitu prodest.

Tam breuiter, tamque parcè de Narcaphtho scripsit Dioscorides, vt nimirum mihi per difficile sit explicare, quidnam hac ætate ad nos ex India afferatur, quod legitimum Narcaphthum referat. Eoque magis quòd nihil de hoc (quod equidem sciam) Theophrastus, & Plinius suis monumentis posteritatis memoriæ prodiderunt. Attamen non desunt indicia, quæ præseferant (si modò ad nos deferatur) id omnino esse Narcaphthum, quod vulgò officinæ vocant Tigname. nam tigname non aliud integrat, quàm thymiama apud Græcos, quod apud Latinos suffimentum significat. Proinde cum huius in suffimentis frequentissimus sit vsus, nil mirum si nouum ex vsu sibi vendicauerit nomen, quod est thymiama. Id quod corrumpentes posteri tigname pro thymiamate dixere. Ad hæc (vt Dioscorides inquit) iucundi odoris gratia per se suffitur, ac etiam alijs suffimentis inseritur. Quod in Tigname facile probatur. quippe id tantùm vsu uenit in compositis odoramentis, quæ ad suffiendum parantur, ita ut præterquàm quòd per se id muneris præstet, raræ quoque fiant suffimentorum compositiones, quæ ipsum non recipiant. Quare admirari sinamus, si relicto proprie suæ arboris nomine, sibi ascititiam nomenclaturam ex suffimentis usurpauerit. Serapio Narcaphthum Lasabaten uocat: & illud odorati calami vice supponi posse autumat. Νάρκαφθον Græcè, sicut Narcaphthum Latinè appellatur: Arabicè, Nabach, siue Lasabaten: Italicè, Agallecho, atque etiam Tigname, ueluti seplasiarum uulgò.

Narcaphthi consideratio.

Tigname.

Nomina.

Κάγκαμον. CANCAMUM. CAP. XXIII.

Cancamum Arabici ligni lacryma est, myrrhæ quodammodo similis, virosi gustus, quam ad suffimenta vsurpant. Vestes eo, additis styrace, & myrrha, suffiuntur. Vim proditur obtinere extenuandi obesos, si ternum obolorum pondere ex aqua, aut mulso aceto pluſculos dies ebibatur: lienosis datur, comitialibus, & suspiriosis: menses cum aqua mulsa pellit: oculorum cicatrices confestim emendat; uino madefactum medetur eorundem hebetudinibus, aduersus gingiuas humore pregnantes, doloresque dentium, non aliud efficacius.

Cancamum, quod notis omnibus Dioscoridis historiam referat (ut recentiorum ferè omnium medicæ materiæ studiosorum fert opinio) nec ex Arabia, nec aliunde ad nos aduehitur. Quidam tamen pro Cancamo gummi quoddam rufum, ac pellucens ostendunt, quod surculos incognitæ arboris undique circumuestit, myrrhæ quadantenus simile. Veruntamen quod nulla (ut Dioscorides inquit) in eo mansu saporis uirositas deprehendatur, alij id potius mentiri, quàm esse legitimum Cannamum uolunt. Expetitur hoc gummi genus hoc tempore maxime infectoribus ad inficienda serica stamina, idque uulgari sermone quidam in Italia appellant Lacca, quidam diminutè Lacchetta. Cuius duo habentur genera, quæ tantùm (ut opinor) bonitate differunt. Præstantius uulgò appellant Lacca, sumetri: quòd uerò deterius est, Lacca comberti, cognomentis fortasse à locis Arabum, a quibus deferuntur, acceptis. Primum surculis perpetuò obuolutum uisitur: alterum absque surculis in glebas concretum myrrhæ modò, quod etiam uiliori pretio uendunt. Hinc itaque factum est, ut crediderint illi Serapionis auctoritate freti, hoc legitimum esse Cancamum, nempe quòd is Cancamum Laccam appellet, & quod arborum

Cancami consideratio.

Laccæ Arabū opinio uaria.

ris sit gummi, uel lacryma myrrham quadantenus referens: quòdque etiam eius meminerit Serapio, postquàm de Dioscoridis & Pauli Caneamo egit, his verbis. LACCA (vt inquit Isac amran) res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum surculis inhæret, sapore non ingrato. Coquitur hæc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, quam infecturam chermes appellant. Quod verò post infecturam subsidet, & infectoribus remanet, pariter Laccam uocant. Cæterùm Lacca ex Armenia defertur exiccans, & excalfaciens ordine secundo. Ventriculum, & iecur roborat, eorumque infarctus expedit, ictericos iuuat, & aquas pellit. Eluitur ad medicamenta hac ratione. Ramuli, qui hoc scatent gummi, diligenter franguntur, ac subinde aqua perfunduntur, in qua odoratus iuncus aristolochiaque inferbuerint: deinde pistillo agitantur: cùm autem ab agitatione resederint, aqua leuiter abijcitur. quod si vna tantùm lotione non pelluceat, secundò item repurgetur, demum siccetur in vmbra, & recondatur in vase vitreo. hæc Serapio. Quibus palàm est, gummi, quod infectoribus vulgò Lacca dicitur, Laccam esse Arabum, & à Græcorum Cancamo differre: quod Dioscoridi Cancamum lacryma sit Arabicæ arboris, uirosi gustus: Serapioni verò res quædam rubea, ex Armenia, non ex Arabia allata, tenuibus lignorum surculis inhærens, sapore non ingrato. Item Dioscoridi Cancamum obesos extenuat, lienosos iuuat, suspiriosis, & comitialibus prodest, menses pellit, oculorum cicatrices delet, & hebetudinem curat, tumentes gingiuas cohibet, & dentium dolores tollit. Serapioni autem tantùm obstructiones aperit, uiscera imbecilla roborat, iecoris dolores mulcet, & regium morbum, & hydropem sanat. quæ omnia medicamentorum diuersitatem præ se ferunt. Quo fit, vt non ab re existimauerint peritiores medici, nos omnino Dioscoridis Cancamo esse destitutos. Veruntamen non desunt rationes, nec probatissimorum auctorum testimonia, quibus etiam probari possit, Græcorum Cancamum, & Arabum Laccam idem esse. Nam etsi hæc, quæ allata sunt, omni ex parte uera uideantur; si quis tamen Dioscoridis codicem hoc capite scatere mendis animaduerterit, & rem omnem accuratius, diligentiusq; perpenderit, certior fortasse fiet, nos Cancamo non omnino destitui. Ego enim cùm Paulum, qui in omni simplicium censu omnia ex Dioscoride transcripsit, accuratius perlegerem, inuenißemque illi Cancamũ lacrymam esse Arabicæ arboris, myrrhæ similem; odore grato, & quòd nullius uirosi gustus meminerit, illico orta est suspicio, quòd ea particula Dioscoridi illegitimè accesserit. Auxit deinde suspicionem hanc Serapio: quippe qui capite de Lacca de Cancamo agens, dum (ut assolet) ex Dioscoride transcribit, nusquam huius particulæ mentionem fecerit. quòd fortasse Dioscoridis codex, à quo transcripsit, hac menda facilè vacarit. Sed illud adhuc magis rẽ ita se habere mihi persuasit, ꝙ primũ legatur in Dioscoride, Cancamum virosi esse gustus, quod fœtoris, non suaueolentię indicium est: mox eum styrace, & myrrha ad suffiendas uestes expeti, ut grato commendentur odore. quæ ut inter se maximè repugnant, ita etiam deprauatæ lectionis præbent suspicionem. His itaque rationibus, & auctoritatibus non abre adductus esse uideor, ut quasi crediderim Dioscoridis codicem hoc in loco vitiatum fuisse. Vnde postea factum sit, ut eius Cancamum ab Arabico diuersum se ostenderit. Neque sanè huic opinioni illud obstare uidetur, quòd plura in morbis curandis Cancamo assignauerit Dioscorides, quàm Serapio. siquidem nulli dubium est, quin eꝗ medicamenta, quæ obesos extenuant, lienosos iuuant, & menses cient, possint pariter ventriculum & iecur roborare, eorumque infarctus expedire, & cutem subeuntes aquas, & felle suffusos sanare. Hæc autem silentio inuoluenda non duximus, non ut nostra hæc probetur, vel improbetur opinio, sed ut alijs ueritatis inuestigandæ pateat aditus. Sunt etiam factitiæ Laccæ plura genera: quæ ex diuersarum infectionum sedimento pictoribus tantum parantur. Alia nanque conficitur ex pimpinellę bacca, quàm vulgò uocant Cremese, & Cremesino: ex infectorio cocco alia: alia ex natiua Serapionis lacca: alia denique ex ligno, quòd brasilium uocant, omnium deterrima. quarum nulla ad medicamenta admittitur. Non tamen desunt, qui credant, chermesinum infectoribus uocatum esse arboris gummi: imò illud idem, quod Serapio, auctor. Isac, rem rubeam (ut paulò ante diximus) esse ait, quę tenuibus lignorum surculis inhæreat, & quòd ea inficiuntur panni rubeo colore, quem chermes appellant: quandoquidem huius sententię reperio fuisse Fuchsium. Sed meo iudicio non exactè rem explorasse uidetur. quippe chermesinum, quo puniceo, & purpureo colore serica stamina inficiuntur, est (ut Itali optimè norunt) pilula, uel bacca exigua pimpinellæ radicibus in orientalibus regionibus adnascens, non autem gummi, uel roscidum, uel aliud per se manans, ab eo perquàm longè diuersum. Siquidem hoc nil aliud est, quàm natiua Serapionis lacca, quam propriè Itali uocant vulgò lacca & lacchetta, infectoribus tantùm expetita ijs inficiendis sericis, quę uiliori ueneunt pretio. Nec obstat, quòd dixerit Serapio, quem hic secutus est Fuchsius, huiusce laccæ infecturam uocari chermes: quippe proprio capite de chermes, nil sanè aliud per chermes intelligit, quàm coccum infectorium Dioscoridis. quo fit, ut existimauerim in eo capite de lacca omnino subesse mendam, uel auctoris, uel interpretis: & fortè melior hęc esset lectio. Coquitur hęc, & inficiuntur inde panni rubeo colore, adeò ut coccinei uideantur: uel adeò ut ijs similes sint, quorum infecturis inijcitur chermes. Aberrant præterea pharmacopolarum quàm plurimi Dialaccam antidotum componentes, quòd legitimę Armeniacę laccę loco, quam Arabes prodidere, factitias, & pictoribus tantùm dicatas immisceant. Sed caueant, quæso, ne hunc errorem corrigentes in alterum minus detestandum incidant: id nanque ijs facilè continget, si Monachis, qui in Mesuem scripserunt, morem gerent. Hi enim iam rei medicæ professores asserere non dubitarunt, immiscendam esse loco cancami, seu laccę in magnam dialaccę antidotum eam Aphricę arboris lacrymam, quam seplasiæ sanguinem draconis appellant, queque Dioscoridi cinnabaris ab omnibus esse censetur. Sed certè ij magis hallucinantur, quàm ut refelli debeant, quòd ea lacryma in compluribus facultatibus cancamo aduersetur. Quippe Arabicum Cancamum, quod potissimè antidotus illa exposcit, tanquam à Mauritanis inuentum, præterquàm quòd uentriculum, & iecur roborat; adeò eorum infarctus, & obstructiones expedit, ut ictericos quidem, & aqua intercute laborantes iuuet. Contrà uerò draconis lacryma propria ui efficaciter adstringit, ita ut scriptum reliquerit Dioscorides, eam lacrymam iisdem pollere uiribus, quibus hematites lapis: cuius tamen uis est, ut mensium profluuia sistat, non autem ut eliciat, Cancami modo, præsertim ubi uasorum infarctu remorentur. ob idq; maximè expetitur ad sanguinis emanationes, ad vulnera cohibenda, & ossium fracturas ferruminandas. Sed monachos missos faciamus: & seplasiaros admoneamus, ut si nostro consilio uti uelint, non aliud pro lacca in eam antidotum imponant, quam laccam ipsam Serapionis. quæ natiua ex Armenia ad sericorum uellerum infectũm copiosissima ad nos defertur. siquidem de hac intellexerunt Mauritani: quos secutus Nicolaus Myrepsicus in sua Dialaccę confectione laccam infectorum immiscuit. Quod κάγκαμον Græci, Latini item Cancamum uocant: Arabes, Sach, siue lach: Itali, Cancamo: vulgus officinarum, Lacca.

Cancamum & lacca quòd idem sint probatur.

Laccę factitię genera.

Fuchsij opinio improbata.

Pharmacopolarum error.

Monachorũ lapsus.

Κῦφοι

CYPHI. CAP. XXIIII.

CYphi odorati suffimenti compositio est dicata dijs: qua abunde Aegyptij sacerdotes utuntur. In antidota misceri solet: suspiriosis datur in Potu. Permultæ componendi rationes, quarũ una hæc est. Sumito cyperi dimidium sextariũ, cum pari baccarum iuniperi adultæ modo: vuæ passæ pinguis, exemptis uinaceis, minas duodecim: resinæ purgatæ minas quinque: calami, & iunci odoratorum,

rum,& aſpalathi,ſingulorum minam: mirrhæ duodecim: uni ueteris ſextarios nouem, cum duabus mellis minis. Vuam paſſam, detractis uinaceis, tuſam cum vino, & myrrha ſubigito: cætera tuſa,& cribrata adijcito. die vno humorem combibere ſinito. dein mel coquito, dum ſibi glutinis adſciſcat craſſitudinem: eliquatam reſinam accuratè permiſceto cum reliquis diligenter contritis, & in fictile vas recondito.

Cyphi capus adſcititium.

Nomina.

NON omnes ſanè Dioſcoridis codices, præſertimque vetuſtiores hoc Cyphi caput recipiunt. Quo fit, vt crediderim cum plerisque rei medicæ peritis, id illegitimè huc acceſſiſſe. ſiquidem non rationi conſentaneum eſſe videtur, Dioſcoridem hic de ſimplicium materia ſcribentem, compoſita medicamenta tam inconſultè, ac præter rem ſimplicibus inſeruiſſe; præſertim cùm id nulli ſuperiorum commodè adnecti poſſit, quemadmodum eſt de multis alijs compoſitionibus. Vt κῦφι *Græcis, ita etiam Latinis, & Italis, Cyphi appellatur.*

10

Κρόκος CROCVM. CAP. XXV.

a Menim ἐπὶ τῆς ἕλικος. i. in circuitu.
b Ruel. ὀνοχλῆρος. Cat. ἀδμῆ'κης addit ſed meū ὁλομελής.

CRocum optimum in medendi vſu Coryceum, recens, & boni coloris, paulum candidi gerens in *a* capreolo, oblongum, *b* omnibus ſuis partibus conſtans, non fragile, plenum, à quo detractum eſt nihil, quod madefactum manus inficit, nec ſitum redolet, aut cariem ſentit, ſubacre: ſin huius generis non eſt, aut vetus, aut humore perfuſum creditur. Secundus locus datur Coryceo, è tractu Lyciæ conter-

CROCVM FLORENS.

contermino. Tertius Lycio, è monte Olympo. Dein ex Agibus Aetoliæ. Cyrenaicum & Centuripinum inter Sicilia omnia viribus infimius est. Omnium natura oleracea. Itali tamen ob succi copiam, & coloris venustatem, tingendis mortarijs dicauerunt: quibus de causis magno venditur. Vtilissimum in medicina quod antè descripsimus. Adulteratur immisto crocomagmate tuso, c atque etiam sapæ sublitu: contrita, quò pondus adijciatur, simul argenti spuma, aut plumbagine. Sed maleficium declarat insidens puluis, præsertim si defrutum in odorando subolet. Thessalus ipsum tantùm odoratum esse voluit. Alij exitiosum, tribus drachmis ex aqua potis. Proculdubio vim coquendi, emoliendi, atque substringendi habet: vrinam cit: elegantem colorem præstat: qui ex passo biberint, crapulam non sentient: oculorum fluxiones illitum cum humano lacte cohibet: additur in potiones, 10 quæ interaneorum causa temperantur: ad vuluæ etiam, sedisque cataplasmata, vtiliter inditur: venerem stimulat: vergentes ad ignem sacrum inflammationes mulcet: auricularijs collectionibus vtile. Quò facilius conteratur, in calido fictili † sole siccari oportet, celeriterque versari. Vrinam mouet radix ex passo pota.

c Non habet Orib.

† Nouo addit Orib.

CROCVM NON FLORENS.

CROCOMAGMA.

Κροκόμαγμα. CROCOMAGMA. CAP. XXVI.

CRocomagma fit expressis vnguenti crocini odoramentis,& in formas digestis.Optimũ est odoratum, modicè myrrham olens,graue,nigrum,ligni expers, læue, subamarum, quod madefactum croci colorem reddit, gustatumque vehemẽter dentes ac linguam inficit, multis durans annis: quale est quod à Syria defertur. Habet suas vires ad delẽda,quæ caliginem oculis obuersant:vrinam cit,calfacit,concoquit,& emollit:Vires croci proportione quadantenus repræsentat: quandoquidẽ plurimam croci partem sibi Crocomagma vendicat.

Croci consideratio.

CRocum quidem ubique terrarum cognoscitur. Planta est comosis folijs longis,angustis,capillaceis planis tamen non rotundis,tragopogoni modo, sed angustioribus & numerosioribus,humi accubantibus, densis, ac mollibus. Floret post æquinoctium Autumni anteaquam folia proueniant: floribus Colchico Ephemero similibus, purpureis, ac aspectu iucundis. E medio rubra prodeunt stamina in crassiusculum cacumen desinentia, quibus cum ex eadem ferè origine, quidam exeunt processus exiguæ linguæ figura aurei coloris,ijs similibus, qui in colchici flore habentur.Floret Crocum continuo ferè mense. A floribus prodeunt subinde folia, quæ tota hyeme uirescunt,spretis algoribus. Arescunt hæc, ac prorsus deperduntur uere,& nunquam per æstatem apparent.Radicem habet Crocum bulbosam,pluribus contectam tunicis,ipsisque subflauescentibus, Gladioli modo. Eruuntur Bulbi quarto anno, uerno tantum tempore, seruanturq; æstate tota in horreis & seruntur:deinde appetente autumno,in tenui solo;nam & stercora odere,& solidam humum:Crocum in Italia,et præsertim in Hetruria,Mauritanorum modo vulgò vocatur Zaffarano:quanquam non desunt rura in agro nostro Senensis, quæ corrupto à Croco uocabulo ipsum appellant Gruogo. Cæterùm crocum Coryceum, & Lycium in Olympo monte decerptam(quod sciam) ad nos non aduehitur. Quapropter quod ab Aquila Vestinorum urbe affertur, primum sibi locum vendicat in Italia. Constat optimũ esse,& Aquilano longè præstantius,quod in Germania oritur,è Vienna Austriæ metropoli deuectum. Sed huiusmodi sanè perexiguum est, idq; difficulter transit ad Italos,ob eius frequentissimum in cibis usum apud Pannonios, & Germanos. Floret Crocum(ut Theophrastus auctor est) vergiliarum occasu,paucisq; diebus: confestim uerò cum folio florẽ quoque expellit.Gaudet calcari,& melius ita euadit.Croci meminit Galenus libro.VII.simp.med. sic inquiens.Crocus paululum etiam adstringens quid obtinet,quod terreum,frigidumq; ostendimus.Sed superat in eo calfaciens & qualitas,& facultas,ut tota eius assentia secundi sit ordinis excalfacientium,& primi exiccantium,proinde concoquendi quoq; vim quãdã habet adiuuãte.s.in hoc & pauca adstrictione.Quippe quibus medicamentis,cùm non admodũ excalfaciant,paucula adest adstrictio,eo parem facultatem habent essentijs emplasticis uocatis,quas cùm iunctas esse caliditati non vehementi contingerit, concoquentes esse ostendimus. Et lib. II. de comp. med. secundum locos: Crocum, ait, suo odore caput ferit, & mentem tentat, peucedani, & fructuum lentisci modo. Κρόκος, *Græcè:Crocus, Latinè nominatur: Zachafaran, aut Zafaran, Arabicè: Zaffarano, Italicè: Saffran, Germanicè: Azafran, Hispanicè: Saffran, Galliee. Boemicè ßfran.* Κροκόμαγμα *idem nomen retinet apud Græcos, Latinos, & Italos.*

Croci vires ex Galeno.

Nomina.

Ἑλένιον. ELENVM. CAP. XXVII.

HElenium folia habet uerbasci angustioris folij,asperiora,oblonga:caulem *a* quibusdam in locis non emittit:radicem *b* subalbidam, interdum subrufam, odoratam, *c* subacrẽ,uegetam,magnam:ex qua agnatæ propagines *d* liliorum, aut *e* ari modo seruntur.Montanis,umbrosis,& *f* siccis locis prouenit. Foditur æstate radix, particulatimque dissecta siccatur.Potum radicis decoctum menses,& vrinas ciet.Ipsaque in eclegmate ex melle prodest tussi,orthopnœæ,ruptis,conuulsis, inflationibus,& serpentiũ morsibus.In summa excalfaciens est. Folia eius ex uino cocta utiliter ischiadicis illinuntur.Helenij radix & stomacho utilis est in passo condita:siquidem salgamarij paululũ siccatam eam,mox decoctam,& frigida aqua madefactam,in sapam conijciunt,& ad usus recondunt.Trita,potaque ad cruentas excreationes efficax est. Alterum Helenij genus in Aegypto gigni Crateuas tradit.Herba est cubitalibus ramulis,serpylli modo per humũ repẽtibus.folijs lẽticulæ circa ramos,sed lõgioribus crebrisq;:radice pallida,*g* digiti minoris crassitudine p ima tenui, supernè crassiore,cortice nigro.Nascitur in maritimis,collibusq;.Radix una in uino epota, contra serpentium ictus auxiliatur.

a Ita Cat.Sed Meũ &Drag. simpliciter καυλὸν οὐκ ἀφίησι.
b Deest in meo & pro subrufa habet κιῤῥὰν. i. fuluam.
c Cat.δριμεῖαν. i. acrem.
d Deest in omnibus exemplaribus.
e Ita Meũ,& Drag. Sed Cat.κινάρων.i. cinaræ:idque rectius meo iudicio.
f Meũ αὐχμοῖς. i. siccis. sed Cat. ὑγροῖς. i.humectis:idque rectius.
g Cat.add.καὶ μακρά. & longa.

Helenij consideratio.

HElenium, quod Latinis etiam Inula dicitur,planta est vulgaris notitiæ. Folia habet uerbasci latifolij latiora, longioraq;, hirsuta & in acutum desinentia,dorso prominente.Caulem profert bicubitalem,& aliquando maiorem,crassum,hirsutum,in quo flores exeunt aurei.Chrysanthemi modo,sed maiores.Semen edit verbasco simile, tactu pruritum faciens. Radice nititur grandi,uegeta,tortuosaq;. Exterius nigricans,interius uerò albicans, sapore amaro & subacri, ex qua agnatæ propagines seruntur.loca amat vliginosa, quanquam & in montibus quandoque nascitur. Quod autem in Italia prouenit,folio est longè maiore, quàm tradiderit Dioscorides. Quippe non solùm uerbasco angusti folio Inulæ Italicæ maiora insunt folia, verùm etiam ea magnitudine longè superant, quæ lati folio exoriuntur. Quod tametsi pro locorum varietate euenire facilè possit: crediderim tamen hoc in loco Dioscoridis codicem pluribus scatere mendis. Siquidem testatur Marcellus Florentinus vir quidem apprimè doctus, se habuisse Dioscoridis vetustissimum, ac probatissimum codicem, in quo longè plura legebantur,quàm in cæteris fere cunctis Græcis exemplaribus. Sed præsertim in hoc capite hæc de caule,floribus, & semine habebantur. Caulem ex se mittit Helenium crassum, hirsutum,cubitalem, & aliquando maiorem, angulosumq;: flores luteos: & his semen verbasco similẽ, tactu pruritum faciens. Quare mirum non est, si etiam alia hic desiderari possint; cùm non facilè adducar, ut credam,Dioscoridem Helenij radicis, cuius tantùm est medicamentis usus, tum amaritudinem,tum formam subticuisse.Meminit Inulæ Plinius lib.XIX.cap.V.vbi sic habet. Siser his seritur mensibus,Februario,Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri. Breuior his est, sed torosior amariorq; Inula, per se stomacho inimicissima. Eadem dulcibus mistis saluberrima. Illustrata maximè Iuliæ Augustæ quotidiano cibo. Superuacuum eius semen,quoniam oculis ex radice excisis, vt arundo seritur. Item lib.XX.cap.V.Inula quoque inquit,à ieiunis commanducata dentes confirmat, si ut eruta est,terram non attingat. Condita tussim emendat. Radicis verò decoctæ succus tineas pellit. Siccatæ autem in vmbra farina, tussi,& conuulsis, & inflationibus,& arterijs medetur.Venenatorum morsus abigit: Folia ex vino lumborum dolori illinuntur. hactenus Plinius. Vinum, quod Helenij radicibus passim vbique in Germania paratur, frequenter in potu sumptum mirificè visum acuit. Arridet radicis farina denarij pondere, diebus aliquot ex vino vetere hausta, spleneticos iuuat. Cæterum Aegyptium helenium, quod Crateuæ auctoritate memoriæ prodidit

Helenij Aegypt. consid.

ELENIVM.

didit Dioſcorides, ad nos (quod ego ſciam) non defertur, nec in Italia prouenit. Hoc à noſtrate non diſtinxit Auicenna, ſed utrunque ſimul confudit. Meminit huius etiam Plinius lib. XXI. cap. X. his verbis. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum: & ideo in Helena inſula laudatiſſimum. Eſt autem frutex humi ſe ſpargens, dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo. Item lib. eodem cap. XXI. Helenium, inquit, ab Helenæ lacrymis (vt diximus) natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie, reliquoq́; corpore nutrire incorruptam. Præterea putant uſu eius quandam gratiam ijs, uenerem que conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in uino, eumq́ue quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quòd triſtitia omnis aboleatur. Eſt autem ſucci prædulcis. Prodeſt & orthopnoicis radix eius in aqua ieiunis pota. Eſt autem candida intus, & dulcis. Bibitur & contra ſerpentium ictus ex uino. Mures quoq; contrita dicitur necare. hæc Plinius. Quibus ſatis conſtat, non modo in Aegypto hoc Helenij genus prouenire, ſed etiam in Helena Aegæi inſula præſtantiſſimum haberi. Helenij radicum ſuccus, cum pari hyſſopi ſucci portione, & aquæ ſtillatitiæ Tuſſilaginis triplicato pondere, ſacchariq́; quantum ſat fuerit, ad mellis ſpiſſitudinem decoctus, mirifice aſthmaticos iuuat, ſi eo frequenter utantur. Helenij vires ſcripſit Galenus libro VI. ſimpl. medic. ſic inquiens. Helenij herbæ radix maximè utilis eſt, non primo ſtatim occurſu excalfaciens: ac proinde non dicenda eſt calida, & ſicca exactè, ceu piper tum atrum, tum candidum, ſed cum recrementitio humore. Qua propter ecligmatis, quæ faciunt ad educandos ex thorace, & pulmone craſſos, lentosq́; humores, idoneè commiſcetur. Rubrificant quoque ea partes frigidis, ac diuturnis uexatas affectibus, cuiuſmodi ſunt non-

10

Helenij vires ex Gal.

nullæ coxarum passiones, ischiadas vocant, & exiguæ assiduæque articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes. hæc ille. Cæterum sunt, qui dicunt (vt etiam testatur liber de theriaca ad Pisonem, Galeno ascriptus) quòd si Helenij succo tela venatoria inficiantur, venenata efficiuntur, idq́ue in Dalmatia fieri narrant, ut feras omnino perdant. Quod tamen potius fabulosum, quàm historicum crediderim. Nam cum plura sint in eo libro, quæ fabulosa habentur, vt latius in nostris scripsimus epistolis, nihil est quod me adducat ad credendum, ex Helenio parari uenenum. Crederem potius illius operis authorem ex aliquo codice hæc transcripsisse, vbi, ἐλένιον ἀντὶ τοῦ ἐλλεβόρου deprauatè legebatur. Idq́ue eo magis adducor vt credam, quod sciam in Hispania ex albo veratro parari vnguentum pro illinendis sagittis, adeo venenosum, quod vbi sanguini se commiscuerit, ante horam animal interficit; nec alio medicamento sanari posse vulneratos, quam deuoratis cydonijs malis, vel succo eorum ebibito. Hoc enim antidoto ijs mirificè succurritur. Planta, quæ Græco nomine ἑλένιον, Latino Helenium & Inula dicitur: Arabico, Iasim, siue Rasen: Italico, Lella, Enoa, aut Enola: Germanico, Alant: Hispanico, Raiz de alla: Gallico, Aulnee: Boemico Vuoman.

Fabulosum.

Nomina.

10

Ὀμφάκινον, καὶ πᾶν ἔλαιον. OMPHACINVM, ET OMNE OLEVM. CAP. XXVIII.

OLeum, quod ex *a* immaturis oliuis exprimitur, ad multos vsus rectè valentibus accomodatissimum est. omphacinum id appellatur. Præstat recens, odoratum, quod non mordeat: Tale vnguentorum compositionibus idoneum intelligitur. *b* Stomacho vtile est, quòd astringat: gingiuas contrahit, dentes firmat, si contineatur in ore: *c* sudores cohibet. quò autem uetustius, ac pinguius, eò ad medicamenta aptius est. Et (ut reliqua in commune dicantur) omne oleum calfacit, *d* emollit ventrem, à perfrictionibus corpus tuetur, ipsumque promptius ad obeunda munera reddit. aluũ emollit, vlcerantium medicamentorum vires permistum hebetat: contra venena datur, assiduè potũ, redditumque vomitionibus: soluit aluum heminæ mensura cum pari ptisanæ succo, aut aqua potum: ad tormina calidum simul decocta ruta tribus sextarijs in potu datur: ventris animalia pellit: idem maximè ilei intestini morbo laborantibus infunditur. Vetus magis calfacit, & uehementius discutit: oculorum claritati sublitum confert. Si vetusti non sit occasio, in vase decoquitur *e* ad mellis crassitudinem, vt uetustatem repræsentet.

aMeum ὠμοτριβὲς .i. crudum. b Meũ hic addit. μέσον θερμοῦ ψυχροῦ. i. in caliditate & frigiditate tẽperatum.
c Meum cũ Ruellio ἱδρώτων ἐφεκτικόν. i. sudores sistit. Sed Cat. Contrario ἐφελτικόν. i. elicit sed male.
d Ita Cat. sed Meũ & Drag. μαλακτικὸν τῆς σαρκός, idq; rectius.
e Meũ & Cat. μέλιτος πάχος καὶ χρῶ τὴν δ' αὐτὴν προειρημένῳ εἰς φέρεται δύναμιν. i. ad mellis crassitudinẽ, & utitur, eandem. n. cum prędicto uim habet.

20

Ἔλαιον τῆς ἀγριελαίας. OLEVM SYLVESTRIS OLIVAE. CAP. XXIX.

OLeum, quod syluestres oliuæ fundunt, uehementer astringit, & ad sanorum vsus secundum sibi locum uendicat. In doloribus capitis utiliter pro rosaceo substituitur: sudores arcet, defluentes capillos inhibet, furfures, vlcera capitis manantia, scabiem, leprasque abstergit: tardius canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Candidum oleum fit hoc modo. Album colore, nec anniculo vetustius, in nouum fictile oris patuli funditur, centum heminarum mensura, & sub solem media quaque die concha refunditur, ex altoque demittitur, ut assidua deuolutione, ictuque agitatum respumet: octaua die fęnum græcum mundum quinquaginta denariorum pondere, calida aqua madefactum, donec emollescat, in supradictum oleum deijcitur, ita ne extillet aqua: postea tedæ præpinguis piceæ, assulatim cæsæ æquale pondus adijcitur, & transactis octo diebus, oleum concha mouetur. Vbi candorem contraxerit, in vas nouum vetere uino affusum recondi debet, substratis sertulę Campanæ corollis drachmas vndecim pendentibus, cum pari iridis pondere. sin minus, rursus soli mandandum, & idem munus obeundum, vsque dum inalbescat.

30

40

Σικυώνιον ἔλαιον. SICYONIVM OLEVM. CAP. XXX.

SIcyonij componendi ratio hæc est. In lebetem oris lati, stanno inductum, funditur noui olei albi, quod crudæ oliuæ reddiderũt, congius vnus: aquæ semicõgius. Leui id igne coquitur, leuiter mouendo: at ubi bis efferbuit, & subtracto igne refrixit, innatans oleum concha decapulatur, & adiecta noua aqua conferuescit, & reliquis, vt diximus, peractis reponitur. In Sicyonia maximè fieri consueuit, Sicyonij inde accepto cognomine. Calfactoriam ad quendam vsque modum uim habet. Febri, ac neruorum vitijs prodest. fœminæ ad commendandum faciei nitorem eo vtuntur.

50

Ῥύπος. STRIGMENTVM. CAP. XXXI.

STrigmenta à balneis calfaciunt, molliunt, discutiunt: ad sedis rimas, & condylomata illinuntur. Illa verò, quæ ex palæstris puluerem sibi adsciuerunt, in sordis speciem redacta, articulorũ nodos imposita adiuuant: ischiadicis in fotus, aut malagmatis locum, calida commodè sufficiuntur. Derasę gymnasiorum parietibus, simulacrisq; sordes, calfaciunt: tubercula, quæ ægrè ad coctionem producuntur, dissipant: desquamatis, & vlceribus antiquis prosunt.

Meũ & Drag. coniungunt hoc caput cũ superiori.

MVlto quidem artificio ueteres utebantur ad componendum multifariam oleum, ut ex Dioscoride satis superq́; constat. Quod tamen hac tempestate à nobis fieri non solet: quanuis fortasse apud Græcos eiusmodi parandi olei consuetudo minimè exoleuerit. Quippe id tantum in communi omnium usu apud nos habetur, quod è maturis oliuis exprimitur: tametsi quidam; quod & gustatu iucundius, & sanitati conducibilius sibi oleum comparare velint, id ab immaturis oliuis exprimant, quas eo tempore legunt, cùm ipsæ iam plene flauæ tantillum subrubescere cęperint. Cæterùm non mirum est, si ueteres & illud candidum reddere, & multis parare modis curabant: siquidem non modò in ciborum condimentis oleo frequenter utebantur; sed etiam ut agiliores, promptiores, ac expeditiores euaderent ad obeunda corporis munera frequentius sibi totum corpus oleo perungebant. Qua de causa & balneas frequentabant, & thermas. nanque olei contracta sordes, ut corpora sæpius perluerentur, maximè expetebat. Obibant autem id muneris serui in balneis, qui non modo corpus totum intrantibus abluebant; sed & ipsum quibusdam strigilibus abradebant ad hoc opus aptissimis, quas alij ex auro, nonnulli ex argento: quidam ex ferro, aliqui ex ebeno, ac etiam ex præclaris lapidibus sibi comparabant;

Olei consideratio.

Olei vsus apud ueteres.

60

denique pro nobilitate, & facultate eorum, qui ad balneas confluebant. Quapropter dum se in ipsis balneis abradere, sudoremque emanantem detergere curabant, olei strigmenta, quo se prius perunxerant, in balnei aquam decidebant: quorum hic meminit Dioscorides. Fuit præterea in magno, ac præcipuo vsu apud veteres oleum ad perungendos athletas qui in theatris palæstræ nudi luctabantur, non solum ut eorum corpora agiliora, expeditioraque in certamine redderentur, sed vt etiam ij difficilius sese manibus comprehenderent. Cùm autem ibi puluis ob pedum frequentiorem motum concitaretur, athletæ ipsi oleo affatim perun̄cti, illum in se facilè contrahebant; ac multo magis cùm in terram alter alterum consternebat. Quare balneum ingressi, strigilibusque abrasi cænosa strigmenta relinquebant, quibus artuum affectibus Dioscorides mederi tradidit. Sed cùm plurimi athletæ, oleo copiose perun̄cti inter luctandum palæstræ parietibus, ac statuis lapideis, sese sæpius affricarent, contacta loca olei pinguedinem contrahebant. quo facilè fiebat, vt adueniēte puluere cænosum quoddam vnguem parietibus inhæresceret: de quo etiam Dioscorides disseruit. Oleum, si cum pari portione vini Cretici calidum bibatur, aut Clystere infundatur, Colicos, iliacos, & calculosos dolores mirificè mulcet. Olei facultates fusius prosecutus est Galenus libro VI. de simp. med. facult. sic inquiens. Oleum, quod ex oliuis conficitur, quod sanè proprijssimo nomine oleum appellamus, cuiusmodi sit temperaturæ, superioribus libris definitum est. quippe humectatorium esse, & moderate calidum ostendimus. Eiusmodi est, quod est dulcissimum, fitque potissimum ex oliuis, quas Græci δρυπετεῖς uocant, nos drupas. Cæterùm quod omotribes, & omphacinum nuncupant, id quantum in se habet adstrictionis, tantum etiam illi inest frigiditatis. Porrò oleum vetus, quod quidem ex dulci inueterato efficitur, & calidius est, & magis discussorium. Quod verò ex immaturo, id dum reliquum quippiam seruauerit adstrictionis, mistæ permanet facultatis: ubi verò illam prorsum abiecerit, reliquo fit simile. Quinetiam quicunque in præparando germina inijciunt, ij & ipsi omphacino simile oleum efficiunt. Cæterum rogandum non est, quo pacto sit præparatum, sed gustandum est potius ac si præferat adstrictionis quippiam, catenus etiam frigidum esse existimandum, ceu illud, quod ab Iberia portatur, quod Spanum, id est Hispanicum nominant. Quod si nequaquam gustantibus adstringere appareat, sed adamussim uideatur dulce, id modicè esse calidum putandum. Porrò si tenue quoque cernatur (tale est, quod purum est, quodque intuenti translucidum videtur) ac modicum eius latissime per cutem extensum sibi maneat continuum, celeriterque à cute combibatur, id vtique pro optimo ducendum, ac olei virtute quàm maximè pollere, quale est Sabinum. Porrò quod oleum lotum maximè expers sit mordacitatis, suprà positum est. Cæterum quo potissimum modo id probissime laues, in sequenti tradam opere, quod inscribetur de medicaminum compositione, ubi & de Sicyonio, & si quod eius generis præterea oleum est, agetur. nunc simplicia prosequor, adijciamque & de alijs olei speciebus sermonem. Iam quod ex agresti oliua oleum exprimitur, non simplicem temperaturam obtinet: sed extergit, simulque adstringit. Squalidissimum id est ex omni olei genere, & post Istricum quoque: deinceps illis est Hispanum. Pinguissimum est Libycum, & Cilicium: simul autem pingue, & tenue Sabinum. In medio comprehensorum omnium sunt tum id, quod per Cyclades insulas nascitur, tum quod per Græciam, Asiamque. Porrò oleum pingue æstimatur indicaturque uiscositate: tenue vero si perluceat, si purum sit, si plurimum à minima eius portione inungatur, si facilè à cute combibatur. Ex dictis cognoscere iam liceat & de alijs olei generibus, quæ æquiuocè ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quod que vbi vna cum aromatibus præparantur, unguentum efficitur. Pro cuiusque iniectorum natura oleum uariari contigit. Ex ijs ergo, quæ in toto hoc tempore de quoque inijciendorum generatim disces, sigillatim quoque confectum ex üsdem oleū cognoscere dabitur. Quod Græci ἔλαιον Latini Oleum dicunt. id Arabibus Cait, seu Zait nominatur. Italis, Olio: Germanis, Oel: Hispanis, Azeyt d: Gallis, Huyle.

Olei facultates ex Galeno.

Oleum syluestre

Nomina.

Ἐλαιόμελι. ELAEOMELI. CAP. XXXII.

IN Palmyris Syriæ, quod elæomeli uocant, ex quodam caudice manat oleum melle crassius, sapore dulci. Bilem, cruditatesque detrahit, sextario cum vna aquæ hemina dato. Sed qui sumpsere, torpescunt, & viribus deficiuntur. quod minimè vereri oportet; verum cerebro excitare, ne veterno pressi somnos captent. Fit & oleum è pinguitudine surculorum. Optimum vetus, crassum, pingue, non turbidum. Calfacit: priuatim caliginibus oculorum illinitur: lepras, neruorumque dolores illitum emendat.

QVanquam quotidie plura, uariaque mercimoniorum genera nobis ex Syria conuehuntur, Elæomeli tamen (quod sciā) non modo non conuehitur, sed ne ullum quidem unquam audiui, qui ipsum uiderit, uel nouerit. Cæterum Hermolaus uir quidem præstantissimus dubitat, utrum elæomeli sit manna, elæomelitis, & aeromelitis, quod mel æris significat, uicinitate deceptus. Quapropter non possum non admirari, doctissimum uirum hac in re dubitasse, cum tum Dioscorides tum etiam Plinius, quibus cum longam contraxerat consuetudinem, communi sententia scribant, elæomeli oleum esse è quodam arboris caudice manans in Syriæ Palmyris, non mel aereum, neque rorem, qui ab æthere cadat. Eoq; magis, cum addiderit Dioscorides, non modo elæomeli per se ex arbore manare, sed & factitium haberi tusis, expressisque arboris surculis.

Hermolai lapsus.

Κίκινον ἔλαιον. CICINVM OLEVM. CAP. XXXIII.

CIcinum oleum hoc modo temperatur. Maturi ricini, qua voles quantitate, torrido sole flaccescunt. & aliorum more cratibus instrati tantisper insolantur, dū vestiens cortex fractus decidat. Caro colligitur, & coniecta in pilam diligenter tunditur: postea in lebetem stanno illitum, qui aquam habeat demittitur, subiectoque igni feruescunt: & ubi insitum prorsus humorem reddiderunt, sublato ab igni vase, innatans oleū concha tollitur, & reconditur. Sed in Aegypto, ubi largior increbuit usus longè secus fieri solet. Nam repurgatos ricinos molæ mandant, & accuratè mollitos per sportulam torculo exprimunt. Tum quidem ematuruerunt ricini, cum continentibus orbiculis exuuntur. Cicinum oleum ad psoras, & vlcera capitis manantia valet: prodest sedis inflammationibus, vuluis conuersis, atque præclusis: item indecoris cicatricibus, & aurium doloribus; emplastra efficaciora reddit additum: potu aquam aluo extrahit: ventris animalia pellit.

Ricini olei consideratio.

Ricinus unde dictus.

Ricinum, siue Cicinum oleum, Cheruæ oleum officinis dicitur; quanuis rarioris sit vsus. Nanque semen plantæ, quam Dioscorides ricinum appellat, Arabum esse cheruam nemo est, qui ignoret: quod etiam Serapio pentadactylum vocat, vt diffusius suo loco libro quarto explicabitur. Cæterum ricinus animalculum est fœdum, liuidum & sanguine plenum, quod Italis Zecca vocatur, suibus, canibus, capellis, & id genus animalibus infestissimum. Cui cùm hoc semen forma, & colore sit quàm simillimum: idcirco Ricini nomen sibi comparauit. Meminit huius olei etiam Mesues, qui præter vires ei à Dioscoride redditas, addidit, id valide crassas coercere inflationes. Proinde ventriculi, laterum, coliqúe doloribus prodesse illitum, potum, & infusum.

Ἀμυγδάλι ἔλαιον. AMYGDALINVM OLEVM. CAP. XXXIIII.

AMygdalinum oleum, quod aliqui metopium vocant, hoc fit modo. Semodius ex amaris nucib. repurgatis, siccatisque in pila ligneo pistillo leniter tunditur in offas, aquæ, quæ ferbuerit, sextarius adijcitur, & ubi dimidia hora humorem hauserit, vehementius quàm antea tunditur: mox tabellis premitur, & quod digitis hæsit, concha excipitur. Pressis nucibus rursum hemina aquæ inspergitur, & postquam ebiberint, idem opus prosequendum. singulas heminas reddunt singuli modij. Contra vuluarum dolores, strangulatus, conuersiones, & eorundem locorum inflammationes efficax est: vitijs renum, calculosis, difficili vrinæ, suspiriosis, lienosisque proficit: dolores capitis, grauitatem auditus sonos incertos, tinnitusq; discutit: maculas, & uitia cutis tollit è facie: & eam errugat cum melle, radice lilij, & Cypria cera, aut rosaceo cerato: & oculorum hebetudines emendat. vlcera capitis manantia, & furfures cum vino abstergit.

Amygdalini parãdi ratio.

Myropolarũ ignauia, & lapsus.

Amygdalini uires.

CVM amarum omnino dulci sit temperandum, delinquere sanè existimarem, si oleum ex dulcibus amygdalis expressum (etsi illud Dioscorides silentio inuoluerit) ex amaris confecto non adijcerem, rectumque conficiendi modum non explicarem: præsertim cùm nostræ ætatis medicis maximo sit vsui, & pauci sint myropolæ, qui ipsum rectè probeq́ue conficiant. Parandi igitur ratione (vt Mesues tradidit) sic habeto. Præstantiores, dulcioresq́ue amygdalæ, qua libet quantitate, ab vtriusque corticibus repurgatæ, optimè in lapideo mortario tunduntur, & in loco calido reponuntur, quinque horarum spatio. dein parum iterum contunduntur: mox prælo tandiu premuntur, quousque omne, quod continent, effluat oleum. Elicitur etiam hoc modo. Collocantur deliberatæ, contusæque amygdalæ in vitreo, vel stanneo vase, infunditurq́ue vas in balneo calentis aquæ. eximitur deinde tribus peractis horis, extrahunturq́ue amygdalæ, & statim prælo calentes subijciuntur: itaque oleum copiosius excipitur. Teritę rursum amygdalæ, & repurgatæ, in sacculis panno duplicato inuolutis sub arena, cinereve calido reconduntur, & postquam efferbuerint, prælo oleum elicitur. Sed nostrates seplasiarij plurimum negligentiæ, segnitiæque indulgentes non modo amygdalas non repurgant, neque delibrant; sed & amaras, & rancidas commiscent, & omnes simul conterentes, in æreum cacabum inijciunt, igniq́ue admouent affuso aquæ tantillo, ne penitus torreantur: deinde in sacculum coniiciunt, & prælo summittunt, & quod inde fluit oleum excipiunt. quod plerumque exustionis nidorem tantum obolet, vt haurientibus illico euomendi pariat nauseam. Qui autem sic parant oleum amygdalinum, eius lenientem facultatem peruertunt, ac destruunt: siquidem contusis amygdalis, non delibratis, oleum inde confectum corticum uires asseruat. Proinde & constipat, & exasperat, & scabritiem inducit. id quod etiam adauget ignis violentia, dum in lebetibus amygdalæ torrentur. Hoc itaque diligenter animaduertens optimus. Mesues Amygdalini faciundi rationem prodidit, vt videlicet, cum purgatæ, contusæque essent amygdalæ. calore quodam suaui, ac lento leniter calefierent, sicut diximus, non autem carbonibus ardentibus, quemadmodum hodie ij faciunt myropolæ, qui etiam alia pleraque confundunt. Amygdalinum igitur, si rectè, probeque conficiatur, mirificè lenit. quare potum ad libræ dimidium aluum leniter deijcit: asperæ arteriæ, pulmonis, ac pectoris scabritias tollit: duritias omnes emollit: & compaginum, & membrorum omnium siccitates humectat. quocirca hecticis plurimùm conducit. Contra vuluarum dolores illitum & potum facilè præstat: sicuti vesicæ cruciatibus est efficax, si argentea fistula coniectum impulsorio instrumento inijciatur. Quod autem ex amaris amygdalis exprimitur, dulci in omnibus efficacius habetur. Idcirco in prouocandis lapillis, conciliandisque viscerum cruciatibus à flatu crassiore genitis, dulci longè præstantius reperitur. Nimirum & obstructiones aperit, & interaneorum tineas enecat.

Βαλάνινον ἔλαιον. BALANINVM OLEVM. CAP. XXXV.

Antiq. cod. separat ad inuicem hęc tria capita.

SImili modo fit Balaninũ oleũ. Quod repurgat maculas, lentigines, varos, & cicatrices nigras: aluũ soluit, stomacho aduersatur: contra aurium dolorem, sonos, & tinnitus auxilio est cum anserino adipe instillatum. Similis sesaminum ex sesamo conficiendi ratio. Fit etiam è nuce iuglande oleum, quod caryinum vocant. Eandem uim habet, quam balaninum.

Balanini consideratio.

Balanini facultates.

Sesaminum & eius uires.

Oleum è nucibus iuglandibus.

OLeum vnguentariæ glandis, quod Balaninum vocant à pharmacopolis, & vnguentarijs oleum de Ben appellatur: quoniam myrobalanum, quod Latini unguentariam nucem dicunt, ex qua hoc conficitur oleum, Mauritani Ben appellant, vt latius libro quarto disseremus. Consimili modo id Mesues fieri tradit. Et (ut idem etiam est auctor) abstergit, mundat, & obstructiones aperit. Illitum strumas dissoluit, durosque tumores. Frigidis tum iocinoris, tum lienis affectibus opem mirificè præstat: facit & ad frigidas neruorum conuulsiones, & compaginum cruciatus. Sed illud sibi peculiariter adsciuit, quod etiam si diu veterascat, haud quaquam rancidum euadit. Ideoque vnguentarijs expetitur ad suauissima odoramenta excipienda præsertim cùm moscho & ambro chirothecas illinunt. quo fit, vt nullo temporis tractu rancorem unquam resipiant, vt facile euenerit, si alio quò vis oleo eo in opere vterentur. Quamobrẽ mirari non licet, si veteres fructũ, à quo elicitur hoc oleum, glandẽ unguentariam nominauerint. Sesaminum uerò (ut Mesues inquit) amygdalini modo exprimitur. Quippe sesami repurgatũ semen primo contunditur, deinde eodem artificio calefactum prælo supponitur, tandiuq; premitur, quousque oleum reddat. Id (ut idem testatur) pingue ministrat alimentum: semen adauget, asperitates quascunque lenit, sed præcipuè gulæ: uocem expedit, & dura apostemata mollit. Adijcitur Sesaminum plerisque unguentorum compositionibus, quorum in officinis est vsus. Verum quod è iuglandibus nucibus elicitur, nullius in medicina usus esse reperio, etsi lucernis, & lampadib. qui parsimoniæ student, id maximopere expetant. quippe ignis funiculo non tam cito consumitur, quàm id, quod ex oliuis paratur. Præfertur etiam pictoribus eo, quod è lini semine exprimitur. siquidem hoc cerussæ admistum tractu temporis colorem immutat, illud uerò incorruptum perpetuo asseruat.

Ὑοσκυάμινον ἔλαιον.

HYOSCYAMINVM OLEVM. CAP. XXXVI.

HYoſcyaminum ſic fit. Semen candidum, recens, ac ſiccum tunditur, & calida aſpergitur aqua, ut in amygdalino diximus: dumque inſolatur, ſiccatæ, quæ ſub manu ſunt, partes cum reliqua maſſa permiſceantur: hoc autem fieri oportet, dum nigreſcat, & grauiter oleat: mox preſſum, atque excolatum reconditur. Ad aurium dolores efficax eſt: peſſis miſcetur, ad emolliendum vtile. Fit & è grano gnidio purgato, & tuſo. Vis ei aluum ſoluere potu. Non ſecus cnicinum oleum temperatur. cui facultas eadem eſt, quæ facto è gnidio grano, verum inualidior. Rhaphaninum è rhaphani ſemine fieri ſolet, cæterorum more. Phthiriaſes mala valetudine contractas tollit: ſcabritias cutis in facie emendat. Ad obſonia utuntur Aegyptij. Melanthinum idem, quod rhaphaninum poteſt, eodemque modo paratur. Tritum ſinapis ſemen, [& calida aqua] madefactum, adiecto poſtea oleo exprimitur. Id ad diuturnos dolores efficax eſt: transfert humores, qui in aliqua parte concreuerunt.

ὕδατος ψυχρῦ i. aqua frigida leg. antiq. co.

TAmetſi perpauci reperiantur medici, qui Hyoſcyaminum oleum nouerint, ne dum in uſum receperint unquam; ego tamen idipſum pluries confeci. Siquidem ad tollendos omne genus dolores, vbi cætera præſidia non iuuerint, efficaciſſimum eſt medicamentum, præſertimque inflammationibus pudendorum vtriuſque ſexus. Item acutiſſimis aurium doloribus medetur cum caſtoreo, vel croco inſtillatum. Prohibet præterea gonorrhœam, renibus & teſtibus illitum. Menſium exuberantiam cohibet, & albicantia vteri profluuia, tum pubi & lumbis perunctum, tum peſſis infuſum. Mammis à partu inflammatis utiliter illinitur. Dentium dolores mirificè mulcet, ſi tepidum in ore contineatur. Pilorum exortum admodum retardat, alijs quibuſdam additis; ita vt euulſi pili integro anno non renaſcantur, ſi eodem depilata loca ſæpius perungantur. At ipſe in eo faciundo Dioſcoridem minimè ſecutus ſum, ſed aliam parandi rationem adinueni, quæ hæc eſt. Sumito nouum, ſiccumque hyoſcyami ſemen, tundito deinde, ponitoque in ſtanneo, vel vitreo vaſe, ardenti aqua quæ è vino fit, parumper prius aſſuſum. His factis ponito vas in calentis aquæ balneo die, ac nocte, demum adhuc feruens ſaculis imponito, & prælo ſubijcito, ſicque oleum habeto. Quod autem è grano Gnidio, quod ruſtici Ananienſes montanum piper appellant, paratur, receſſit hoc æuo à medicorum vſu, eo quòd in deijcienda aluo violentiſſimum ſit medicamentum. ruſticis tamen aptiſſimum, cum ſæpius, ne medicos conſulant, coccum Gnidium deuorent; quo etiam ſæpius morte occumbunt. Porrò Cnicinum (vt Meſues inquit) potum aqua intercute laborantibus, viſcerum obſtructionibus, ventriculi, & coli cruciatibus a flatuoſitate genitis, efficax eſt. Suſpirioſis mirificè prodeſt, & vocem clarificat. Epotum pituitam tum vomitionibus elicit, tum per inferna ducit. Raphaninum præterea, & Melanthinum aboleuerunt, ſicuti etiam Sinapinum: etſi vbi ad ſummum excalfacere opus fuerit, maximam opem præſtare valeant. Sinapinum verò non niſi collacrymantibus oculis exprimi poteſt; tanta enim eſt vaporis acrimonia, vt concepto vapore, illico prodeant lacrymæ. Miſcetur quandoque cum eo, quod è piſtaceis nucibus elicitur: perunguntur que eo genitalia in frigidis, ut felicius coeant, addito laſere, & moſcho.

Hyoſcyamini uires.

Hyoſcyam. randi ratio.

Gnidinum.

Cnicinum.

Rhaphaninũ. Melanthinũ.

Sinapinum.

Μυρσίνινον ἔλαιον

MYRTEVM OLEVM. CAP. XXXVII.

MYrtei faciundi ratio hæc eſt. E myrto nigra, ſylueſtri, aut ſatiua, foliorum molliſſima quæque tuſa premuntur: ſucco pares omphacini olei portiones adijciuntur; ſubiectiſque carbonib. inferueſcunt, donec cõcoquantur: innatans oleum deraditur. Sed longe facilior hæc compoſitio. Tenera folia contuſa coquuntur in oleo & aqua, & quod innatat, eximitur. Priuatim alij deiecta in oleũ folia in ſole macerant; alij prius oleum inſpiſſant malicorio, cupreſſo, cypero, & iunco odorato. Efficacius eſt amarum guſtu, & oleoſum, viride, translucens, & olens myrtum. Aſtringit, & indurat: ideo medicamentis miſcetur, quæ cicatricem obducunt: prodeſt vlceribus in capite manantibus, ambuſtis igni, & papularum eruptionibus. Facit ad attrita, & furfures, ſedis rimas, condylomata, articulos laxatos: corporis ſudores compeſcit: & ad omnia valet, quæ aſtrictionem, inſpiſſationemque deſiderant.

MYrteum myropolæ ferè omnes non quidem ex tenellis myrti frondibus, Dioſcoridis more conficiunt, ſed è fructibus tantùm, nulla ſeruata parandi ratione. Quandoquidem myrti baccas contundentes, oleo, nigroque vino immiſcent, & in æneum cacabum transferunt, ſubduntque (vt citius opus expediant, ignitos carbones, ibique tandiu inferueſcere ſinunt, donec vinum totum abſumatur; mox ab igne tollunt, percolant, & aſſeruant. Neque animaduertunt conficiendi regulam à Meſue explicatam. ſiquidem in calentis aquæ balneo, non quidem violento carbonum igne Myrteum parari iubet: ex oleo que omphacino fieri, non (ut ipſi parant) ex maturis oliuis expreſſo. Nanque, vt balnei humenti, ac leni calore olei compoſitio mirificè digeritur, ac eius omnes conſeruantur partes: ſic contra violento igne ſubdito peruertitur, & deſtruitur tota rei compoſitio. Sed quoniam reipublicæ beneficio (vt etiam ab ipſo exordio pollicitus ſum, decreui non prætermittere quicquam, quo errores, qui indies contingunt, è medio tollantur, dico, oleum omne quod officinæ ad medicamenta vſurpant (illud excipio, quod ab arborum reſinis, ſtirpiumque aliarum gummi, vitreis organis per ſublimationem, vt chymiſtæ uocant, elicitur) vaſe vitreo, vel ſaltem ſtanneo in balneo calentis aquæ fieri debere: & inibi primum impoſitis imponendis tribus diebus macerari; poſt tertium verò diem expreſſis cunctis prius impoſitis, & recentibus infuſis pari temporis ſpatio, eodem in balneo, eadem macerari. Itaque tandiu opus proſequendum, donec ſibi oleum ampliſſimas exceptorum medicaminum comparauerit uires. Verùm ingens hominum lucri auiditas, aurique ingluuies, vt admodum ſuperlucrentur, arcamque auro ad ſummum vſque impleant, non patitur myropolas neceſſarium tempus impendere ad medicamenta exactè paranda, eos, inquam, qui continuè magis crumenis intendunt, & inhiant, quàm ut vitæ, ægrotantium ſatagant. Probi tamen, & diligentes hæc mea verba boni conſulant, his vero mali errores emendent ſuos. Idcirco Myrteum oleum, quod myrti præſtantiam ad plenum referat, hoc modo temperatur. Sumito fructuum myrti libram, foliorum eius recentium uncias decem, vini nigri adſtringentis libras duas, olei omphacini libras quinque: deinde contuſis baccis ac folijs omnia oleo excipito, & uaſe uitreo, uel ſtanneo reponito, tectoque uaſis ore in balneo calentis aquæ immergito, & poſt tres dies extrahito, ac percolato. Ruſus aſſumptis recenter baccis, folijs, & uino, ut antea oleo exceptis, in eodem balneo omnia recondito ad tertium uſque diem. At poſtremo uaſis ore detecto, tandiu id apertum ſinito; donec balnei feruore uinum totum exiliat, & oleum tantum remaneat. Nec audiendi ſunt ij, qui Dioſcoridis teſtimonio, æneo cacabo (ut ſupradictum eſt) ſubſtratis carbonibus

In myrteo officinarũ lapſus

Olei oĩs generis parandi ratio.

Myrtei parandi ratio.

bonibus Myrtinum conficiunt. Quippe Dioscoridis tempore ars medica non adeò exculta erat, quin nec seplasiaria, ut nostra hac ætate esse visitur. Quamobrem putandum, quod si huius balnei artificium Dioscoridi innotuisset, ipsum haudquaquam silentio præterijsset, veluti nec illad Mesues, nec alij complures præterierunt, qui summo studio, & diligentia medicam facultatem excoluerunt, & in ordinem redegerunt.

Δάφνινον ἔλαιον. LAVRINVM OLEVM. CAP. XXXVIII.

LAurinum fit hoc modo. Lauri baccæ cùm maturę sunt in aqua coquuntur: siquidem ex obducto cortice quandam pinguitudinem reddunt, quæ manibus subacta, concha excipitur. Alij omphacinum prius oleũ cypero, iunco odorato, & calamo inspissant, deinde tenera lauri folia concoquunt. alij etiam baccas, donec oleum odorem contraxerit. alij styracem, & myrtum addunt. Optima laurus ad id latifolia, & montana. Oleum laurinum vtilius, quo recentius, quoque uiridius colore, amarissimum, & acre. Vis ei excalfactoria, emolliens: uenarum spiracula aperit, lassitudines discutit: omnibus neruorum uitijs, algoribus, destillationibus, aurium doloribus, malis renum frigore contractis, illitũ non aliud iuuantius, attamen potum nauseam parit.

Laurini consideratio.

Laurini uires ex Mesue.

LAurini conficiendi rationẽ aliter à Mesue institutam legimus, sed tamen ab hac parum recedentem, Ideoque quod id parum, vel nihil referat, rem ipsam silentio prætereundam duximus: præsertimque quod non me latet, Laurinum, cuius est usus in officinis, à seplasiarijs nequaquam fieri, sed ab alijs confectum emi, qui lecta magna lauri baccarum quantitate ipsum eliciendi artem exercent. Mesues præter facultates à Dioscoride traditas, id summe laudauit & ad iocineris dolores, & ad hemicraneam, quæ frigidis contrahitur succis. Quin & ad ventriculi dolores, coli vuluæ, & lienis efficax esse tradidit.

Σχίνινον ἔλαιον. LENTISCINVM OLEVM. CAP. XXXIX.

SImilis Lentiscini ratio. Nam è maturo fructu temperatur, factis prius spissamentis: ut in laurino diximus. Hoc scabiem iumentorum, canumque sanat: utilissimum pessis, acopis, & leprarum medicamentis: sudores cohibet. Nec secus Terebinthinum fieri solet: quod † refrigerat, & astringit.

Lentiscini parandi ratio, & uires.

LEntiscinum pluribus in locis Hetruriæ conficitur, sed præsertim in agro nostro Senensi, Ilua, & Gilio Tyrrheni insulis, non longe à continenti nostra distantibus. Fit autem ab incolis hoc modo. Racemosas lentisci baccas assumunt, & à putaminibus cunctis expurgant, permittuntque aliquot diebus simul flaccescere: deinde magnum in ahenum collocant, affusa aqua: & igni tandiu feruent, donec baccæ dehiscant: demum extrahunt, & saccis includunt, praloque subijciunt, expressumque asseruant oleum. Quod & quibusdam Adriatici insulis hac similiter ratione confici audio, absque alterius cuiusuis olei adminiculo: siquidem fructus is per se olei satis emittit. Incolæ (ut experimento comprobatum affirmant) ad acuendam oculorum aciem, caliginesque delendas, illud cibis commiscent.. At ego eo sæpius usus sum magno sanè iuuamento in dysentericis, non quidem potu exhibito, sed clysteribus infuso. Lentiscinum summis laudibus extulit Galenus libro V. de comp. medic. secundum locos, ad gingiuarum, & linguæ inflammationes, si os eo colluatur. Quod autem fit è fructibus terebinthi, quos Mauritani grana uiridia nuncupant, non fit in Italia, neque ad nos (quod equidem sciam) aliunde conuehitur: proinde non uenit in vsum. Hoc tamen (ut Mesues inquit) vulnera consolidat. Medetur item conuulsis opisthtonicis, neruorumque duritijs, & creberrimè cataplasmatis admiscetur.

Terebinthini consideratio, & uires.

† In his verbis mendum subesse putamus, vt etiam doctissimè adnotauit Manardus Ferrariensis lib. VIII. epist. prima. Alias siquidem sibi ipsi repugnasset Dioscorides, cum scripserit in Terebinthi mentione eius fructus excalfacere; hic verò dicatur, oleo ex eisdem parato inesse refrigerandi facultatem. Huic deprauatæ lectioni illud quoque refragatur, quod sint nobis Græci Dioscoridis codices, in quibus verba illa de Terebinthini olei facultatibus non leguntur, sed de eius tantum conficiendi ratione mentio habetur.

Μαστίχινον. MASTICHINVM OLEVM. CAP. XL.

MAstichinum è trita fit mastiche. Quod contra omnia vuluæ mala efficax est: mediocriter calfacit, astringit, & emollit. Aduersus prominentes stomachi duritias, cœliacorum, dysentericorumque cruciatus utile: faciem emaculat, & colorem nitidum facit. optimum in Chio insula componitur.

Seplasiariorũ lapsus.

MAstichini parandi rationem, sanè quàm paucis Dioscorides perstrinxit. quippe è trita tantum Mastiche fieri tradidit nulla alia explicata conficiendi ratione. Seplasiarij autem nonnulli prorsus obliti, scripsisse Mesuem in balneo calentis aquæ Mastichinum confici debere, communi oleo, albo vino permisto: mastichen admiscent, & æreo uase carbonum igni admouent, ibique tanto tempore efferuescere sinunt, quoad vinum prorsus exiliat, ac inde vsui asseruant: At ipse vitreis organis è purissimo tantùm mastiche illud sæpius confeci.

Μύρων σύνθεσις. VNGVENTORVM COMPOSITIO. CAP. XLI.

DE ratione unguentorum consequenter tractandum existimauimus, quandoquidem ea in nõnullis corporum uitijs, aut medicamentis mista, aut corporis perfusa, aut naribus obiecta, plurimũ prosunt. in quorum probationibus consulere nares oportet, an ea oleant, ex quibus tẽperantur. Optimum. huiuscemodi iudicium. quod tamen in quibusdam planè obseruari non potest, propter ea, quæ admiscentur, odore cæteris præualentia: ut in amaracino, & crocino, telino, & plerisq; alijs, quæ crebra circa hæc meditatione experiri conueniet.

ROSA-

Ῥόδινον. ROSACEVM. CAP. XLII.

ROsaceum sic fit. Iunci odorati quinque libras & bessem tundito, & subactas aqua in uiginti olei libris: & quincunce subinde mouendo, coquito: dumque percolaueris, in olei libras uiginti, & quincuncem, adijcito rosas † non madefactas numero mille, & manibus melle perunctis identidem moueto, interdiu premens, sinito nocte tota macerari, postea exprimito: & ubi recremētum pessum ierit, mutato uase, in craterem melle illitum recondito. Cæterum rosas, quæ antea pressæ fuerunt, in labellum demittito, & effusis octo libris & quadrante spissati olei, iterum premito, eritque secundarium oleum. Quod si tertias usque, quartasue perfusiones infundens exprimere uoles, secundarium fiet, tertiarium, & quartarium unguentum. Sed quoties id feceris, uasa melle oblini debent. Si verò secundam *a* infusionem instituere libet, in expressum oleum, numero pari recentes rosas, nullo *b* humore imbutas inijcito: manibus melle præmadefactis agitans premito: & iterum tertio, aut quartò simili modo exprimens facito, totiesque recentes rosas detractis unguibus immittito: fiet enim ita oleum multo ualidius. nam septies oleum rosarum iufusionem admittit, nec amplius. Prælum melle perungatur, oleum à succo diligenter secerni oportet, nam si minimum quid relinquatur, vnguentum corrumpet. Alij autem detractis unguibus, rosas tantum oleo macerant in sole hoc modo. Rosæ, quæ selibram pondere æquant, in sextario olei diebus octo madescunt, & usque ad tertiam perfusionē quadraginta diebus insolantur, & sic oleum reconditur. Alij calamo, aut aspalatho prius olei spissamenta faciunt. Alij coloris causa anchusam admiscent, & salem, quò minus oleat. Vim astringēdi, & refrigerandi obtinet: fomentis, & cataplasmatib. utile. Potum soluit aluum: stomachi ardorē restinguit: vlcera caua replet, & mulcet, quæ cacoethe uocantur: vlceribus in capite manantibus atq; feruidis eruptionibus illinitur: caput dolēs eo perfunditur: dentes inter initia doloris collui prodest: ad genarum duritias illitū efficax est: ad lacessita interanea, & cōcitatas vuluas utilissimè subijcitur.

ἐρυθρῶν. i. rubras. Antic. codex habet.

a Μεῦ ἐμβολῶ. i. iniectionem.

b Μεῦ ἄβροχον. i. siccarū.

Vnguentorū consid.

HOc sub olei nomine comprehendit Dioscorides oleum omne, quod per se tantum, nulla alterius olei admistione, aut ex arborum fructibus, aut herbarum diuersorum generum seminibus, aut stirpium resinis elicitur. Sed unguenti appellatione intelligit oleum omne genus, cui, & odoramenta, & alia simplicia medicamenta admiscentur, ut in præsentia de Rosaceo agens, & deinde in sequentibus manifestè ostendit. Quo fit, at apud Dioscoridem oleum uocetur, quod simpliciter expressum sit; unguentum vero oleum quodlibet, cuius componendi ratio pluribus constet medicamentis. Quapropter Galenus libro VI. simpl. medicamentorum de oleo agens, sic inquit. Ex dictis cognoscere iam liceat, & de alijs olei generibus, quæ æquiuoce ipsis dicuntur unguentis, puta rosaceo, melino, liliaceo, & quæcunque id genus floribus, fructibus, germinibus, folijs in oleo maceratis conficiuntur. Horum quodqueubi vna cum aromatibus præparantur, vnguentum efficitur. Cæterum oleum rosaceum, quod hoc tempore officinæ completum appellant, à Dioscoridis rosaceo longe dissidet, quod etiam eo præstantius existimandum est, summum ob artificium, quod in ipsa parandi ratione diligentiores adhibent myropolæ. Quod eorum tamen perpauci (ita ut ingenium est multorum à labore procliue ad ignauiam) illud secundum Mesuem temperant, tametsi plures ab eo optimi rosacei conficiendi modum sint consecuti. Fit etiamnum rosaceum rosis non affatim dehiscentibus in omphacinum demissis, modo calentis balnei uiribus (ut in quibusdam alijs superius adnotauimus) modo insolatu perquàm longo. Sunt & qui, ut magis uiribus præstet, oleum prius ex aqua rosacea lauent, deinde plusculo temporis spatio ter, aut quater rosas infundant, quæ haud penitus fatiscant: demum expressione peracta; immaturarū rosarum succum adijciunt, ac inde diu insolant. Postremo oleum à succo secernunt, & diligenter asseruant. Hoc inflammationes discutit, roborat, adstringit, fluxionesque cohibet, ne ad ægras defluant partes. Potum torminibus, dysentericis medetur. Capitis vulneribus aptissimum est, quod roboret, siccet, resoluat, inflammationesque non modo prohibeat, sed etiam extinguat. Quo circa hac in re maximè probatur Galeno lib. II. de comp. med. secundum locos, ubi de dolore capitis scribit, qui vel ex vulnere, vel casu excitatur. Cuius etiam meminit lib. X. simp. med. de sanguine agens.

Rosacei consideratio.

Rosacei omphacinum.

Rosacei omphacini uires.

Ἐλάτινον. ELATINVM. CAP. XLIII.

FRacta elate, tusa, & scarificata, in labellum deijcitur: omphacinum oleum triduo infunditur, mox per sportulam exprimitur: verum pares esse debent utriusque portiones. dein mundo uase ad usus reconditur. Viribus rosaceo proportione respondet: aluum tamen non mollit.

ELATINVM, quod ex Dactylorum inuolucris antiquitus parabatur, hac nostra tempestate obsoleuit.

Μήλινον MELINVM. CAP. XLIIII.

MElinum hoc modo tēperatur. Olei congius decem aquæ sextarijs admiscetur. Adijcitur elatæ palmarum fractę quadrans, & iunci odorati uncia: quæ die vno macerata coquūtur, mox in uas oris patuli oleum excolatur, & indita arundinacea crate, aut rara tegete, cotonea mala superponuntur, & vestimentis operta tantisper inibi resident, dum malorum uires ad se oleum alliciat. Aliqui cotonea decem dierum spatio operimentis inuoluunt, ut contineatur odoris suauitas, nec euanescat: postea biduo macerata oleo exprimuntur, oleumque reconditur. Id uim refrigeratoriam, & astringentem habet. Contra scabiosa vlcera, & quæ serpunt, ac furfures, perniunculosque effectum præbet: exulceratis vuluis infunditur: citatam urinam sistit infusum: sudores cohibet: contra cantharidas, buprestim, pinorum erucas, bibitur. Laudatur maximè quod cotonea mala olet.

MElinum oleum ad hodiernum officinarum vsum hoc modo conficitur. Cotonea nondum plane matura in taleolis dissecta omphacino oleo macerantur, & uino ex eis expresso superaddito insolantur. Deinde in calentis aquæ balneo iterū, atque iterum perfunduntur, & extrahuntur, ut in alijs superius ostendimus.

Melini consideratio.

Οἰνάνθινον. OENANTHINVM. CAP. XLV.

OEnanthe è labrusca, optimè olens pòstquam emarcuit, deiecta in omphacinum oleum mouetur uoluiturque: & cum biduo manserit, exprimitur, & reconditur. Astringit, proximum rosaceo effectum prębens: sed aluum non resoluit aut mollit. Probatissimum est, quod odore œnanthē refert.

OEnanthinum nullam à nobis requirit explanationem: quoniam à Dioscoride tam apertè proditur eius parandi ratio, ut non sit opus illud pluribus explicare.

Τήλινον. TELINVM. CAP. XLVI.

FOeni græci libræ quinque, calami libra una, cyperi libræ duæ, olei libris nouem septenis diebus macerantur, quotidie ter mouentur, postea premuntur, & reponuntur. Aliqui pro calamo cardamomum substituunt, & cyperi loco xylobalsamum macerant. Alij oleo antea his odoribus spissato fœnum græcum macerantes exprimunt. Hoc telinum abscessus emollit, & cōcoquit: omnibus uuluarum duritijs magnopere conuenit, fęminis difficile parientibus subijcitur, vbi præ excretis humoribus loci siccitatem contraxerunt: sedis inflammationes lenit, tenesmo subditum prodest: ulcera capitis manantia, furfuresq; expurgat: ambustis, & pernionibus addita cera proficit: uitia cutis in facie emendat: pigmentis ad conciliandum faciei nitorem inseritur. Eligi oportet recens, quod non vehementer fœni græci odorem pręse ferat, & manus abstergat, sapore ex dulci in amarum inclinato: tale enim optimum iudicatur.

OFficinarum Luminaria ex Rasis auctoritate aliam, quanuis exoletam, Telini componendi rationem tradunt, in quo calamo odorato, & cypero elaterij bessem adijciunt.

Σαμψύχινον. SAMPSVCHINVM. CAP. XLVII.

SErpylli, casliæ, abrotoni, florum sisymbrij, frondium myrti, sampsuchi singulæ portiones, quadam pro uiribus ipsorum coniectatione, una tunduntur, atque is omphacini olei modus adijcitur, qui madentium uires non euincat: hæc post quatriduum exprimuntur. denuo noua alia simili mensura, & ęquali tempore macerata premuntur: ita enim ualidius reddi solet. Eligi oportet sampsuchum colore ex atro uiridi, plurimum redolens, mediocriter acre. Vim habet acrem, calfactoriam, extenuātem: aduersus vuluæ præclusiones, conuersionesque efficax est: menses: & secundas, & partus extrahit. vuluæ strangulatus recreat: lumborum, inguinumque dolores lenit: sed cum melle uti eo præstat; quandoquidem vehementi astrictione locos indurat. Lassitudines illitum discutit: in opisthotonicorum, vulsorumque cataplasmata utilissimè additur.

Sampsuchini consid.

QVanquam ex Theophrasti, Dioscoridis, & Plinij sententia idem esse constat sampsuchum, & amaracum: cum tamen Galenus, & Paulus de his diuersis capitibus seorsum scripserint, eorumque temperamenta per gradus dissidere tradiderint; non ab re credidere nonnulli aliud esse sampsuchum, aliud uerò amaracum. Quorum opinionem auxit etiam Dioscorides, quod in his unguentorum compositionibus Sampsuchinum, & Amaracinum diuersis capitibus digesserit. Quod facilè plerosque ad credendum induxit, has stirpes tum facie, tum uiribus differre, hac ratione freti, quod si alterum ab altero non distaret, omnino præter rationem de his varijs in locis scripsisset Dioscorides, alterum unguentum Amaracinum, alterum uerò Sampsuchinum appellans. Porrò ut huiusmodi controuersia tollatur, sciendum est, stirpem eam, quæ Galeno, & Paulo amaracum appellatur, id sanè amaracum non esse, quod Theophrastus, Diosc. & Plinius sampsuchum uocauere, sed potius (vt ego existimo) Marum, id quod etiam sentiunt clariores nostri seculi simplicium indagatores. Namq; Mari nec Galenus, nec item Paulus quicquam prorsus in simplicium medicamentorum libris meminerunt. Quare non deest suspicio, quin librariorum culpa, in Galeno Mari titulus in amaracum abierit: quandoquidem in eius tum gradibus, tum facultatibus assignandis Galenus à Dioscoridis Maro non longe recesserit. Sunt & qui uelint apud Paulum, & Galenum id amaracum dici, quod Dioscorides parthenium uocat: quippe & hoc quibusdam amaracum vocatur. Cuius rei indicium esse existimant, quod tam Galenus, quàm Paulus nullibi in simp. medic. libris aliquid de parthenio posteritatis memoriæ prodiderunt. quorum opinio non omnino reprobanda videtur. Cæterum licet Dioscorides Sampsuchini, & Amaracini diuersis per se capitibus meminerit; nō obstat propterea, quò minus idem esse possint sampsuchum, & Amaracum. Siquidem duabus de causis ut alterum ab altero distingueret, Dioscorides facilè impulsus fuit. quarum altera est, quòd si diligenter animaduertantur utrorumque compositiones, utique Amaracinum tum multò odoratius, tum Sampsuchino prætiosius iudicabitur. Ideoque auctor, eo quòd nolebat unguentum hoc apprimè nobile intactum relinquere, quodque ob eius claritatem id particulari descriptione dignum censebat, vt præstantiæ discrimen faceret, utque etiam minus probatum à probatissimo dignosceretur, homonymiam immutauit, ipsumque non quidem Sampsuchinum, sed Amaracinum appellare uoluit: nam si id non fecisset, quodnam altero præstantius esset, discerni non potuisset. Huc accedit alia ratio, qua alterum Sampsuchinum alterum verò Amaracinum Dioscorides appellauerit: quod (ut libro tertio proprio capite legitur) in Cyzico sampsucum amaracum appellabatur; unde hoc unguentum insigne petitur. Et quoniam à Cyzicenis claris illius compositoribus ex eorum more Amaracinum uocabatur, talem nomenclaturā Dioscorides haud quaquam permutandam censuit. Quare ipsum in eadem reliquit appellatione, quam secum ex Cyzico tulerat.

Soluti o controuersiæ.

Opinio quorundam.

Ὠκίμινον. OCIMINVN. CAP. XLVIII.

OCiminum oleum fit ut cyprinum. Ocimi folia decerpta librarum undecim, & bessis pondo, die noctuque uiginti olei libris macerato, premito, colato: cumque exhauseris quallum, rursus parem olei modum fundito, & exprimito. Vocatur autem id secundarium. nam tertiæ perfusionis nō est

est capax. Deinde recens ocimum æquali pondere, vt in rosaceo diximus, rursus maceratur, & cùm tãto temporis spatio maduerit, exprimitur, & oleum reconditur. quòd si in animo fuerit ter, aut quater madefacere, semper ocimũ recens addes. Potest ex omphacino confici: sed illo modo melius. Idem quod sampsuchinum potest, sed inefficacius.

Ἀβρότονον. ABROTONIVM. CAP. XLIX.

OLei cydrini odoribus imbuti libris nouem & quincunce, foliorum abrotoni libras octo die noctuque madefactas, premito. Quòd si in longum tempus oleum velis asseruari, eiectis prioribus folijs, noua appones, & macerata exprimes. Calfacit: ad vuluæ duritias, præclusionesque efficax est: menstrua, & secundas pellit.

Ἀνήθινον. ANETHINVM. CAP. L.

OLei † libris octo & dodrante, florum anethi [libras vndecim & bessem,] maceratas in oleo die una, manibus premito, & recondito. Quòd si iterum perfundere velis, recentes anethi flores cõ similiter madefacito. Vuluarum duritias emollit, venarum spiracula laxat, contra horrores febrium circuitu redeuntes auxiliatur: calfacit enim, & lassitudines discutit: prodest articulorum doloribus.

† παλαιοῖ. i. antiqui. leg. Orib. Conclusa leg. Orib. τὸ αὐτό. i. tãtundem.

Σούσινον SVSINVM. CAP. LI.

SVsinum, quod alij lilinum appellant, sic temperatur. Olei libræ nouem cum quincunce, calami libræ quinq; & quadrans, myrrhæ unciæ quinque, permisto odorifero uino decoquuntur, & colato oleo cardamomi tussi & cęlesti aqua madefacti libræ tres & semis macerantur, premunturque, tres libræ cum semisse spissati olei assumuntur. mille lilia decerptis folijs, in latum, non tamen profundum, labellum demittuntur: iniectũ oleum manibus melle perunctis agitatur: die noctuque conquiescunt, & in pyxidem matutinis exprimuntur. quod defluet oleum, protinus ab aqua, quæ simul expressa fuerat colo incerni oportet: non enim, vt rosaceum moram tolerat; nam concalfactum feruet, & computrescit; quare sæpius decapulandum. Vasa melle illinenda, tenuis sal inspargendus, & si qua sordes vasis faucibus hæsit, eximenda. Odoramentis iam expressis ex quasillo in labellum transfusis, rursum olei prius odoribus imbuendi, quod primum pondus æquet, & cardamomi tusi drachmæ decẽ conijciuntur. Hæc manibus scitè pressa, interiecta breui mora exprimuntur: quod profluit, repurgatur. Tertiò eadem infunduntur, adiecto cardamomo, & sale, & manibus melle madefactis. Longè optimum erit, quod prius exprimitur: secundum, quod sequitur: tertium locum sibi vendicat, quod nouissimum prodit. Denuo in mille lilia euulsis folijs expressum primò oleum infunditur: tum eadẽ ratione prosequendum, idemque faciendum, ut prius: addito cardamomo; dein expresso, fac eadem in secundo, & tertio, ut dictum est: & quò frequentius recentia lilia maceraueris, eò ualidius unguentum efficies. Denique cũ factum abunde uidebitur, singulis compositionibus miscere conuenit myrrhæ quàm optimæ duas & septuaginta drachmas, & croci decem, cardamomi quinque & septuaginta. Croci verò, & cinnamomi pares portiones tunduntur, & cribratæ in lutrã cum aqua demittuntur, expressumque primò vnguentum infunditur, & paulo post excipiuntur uasculis siccis, myrrha, aut gõmi antea perfusis, & croco, & melle, & aqua madefactis. Eadem fiunt in altera, aut tertia expressione. Aliqui simplex ex balanino, aliove oleo, & lilijs componunt. Optimum esse cõstat in Phœnice, mox Aegypto factum: sed cum primis laudatur, quod lilia redolet. Excalfacit, emollit: vuluæ præclusiones, & collectiones aperit: vtilissimum ad muliebria mala. vlcera in capite manantia, feruidas eruptiones, uaros, furfuresque emendat: vibices, cicatricesque celerrimè ad colorem reducit, ita ut sæpe fallant. In summa extenuat: potum bilem per aluum extrahit, vrinam ciet: sed stomacho alienum est, & nauseam parit.

Antiq. eod. legit. χύξεω-χῶν φλεγμονῶν. i. frigiditates & inflãmationes.

HOc, quod ex lilijs temperatur: illud item, quod ex ocimo, abrotono, anethoque conficitur oleum, cùm vniuscuiusque parandi ratio per se clara sit, ideo nostris explanationibus non indigent. Cæterum Susini compositio mihi quidem pluribus in locis librariorum potius, quàm auctoris incuria deprauata videtur.

Ναρκίσσινον. NARCISSINVM. CAP. LII.

NArcissini spissamenta ita fiunt. Sex libræ aspalathi cum sextante tunduntur: olei eloti libræ septuaginta cum vncijs quinque assumuntur. Aspalathus aqua madefactus in tertia olei parte coquitur: quo exempto, calamus quinque libris & besse adijcitur, cum myrrhæ gleba contunditur, cribrataque ac vino veteri odorato immista, decoquitur: simulac autem cum ijs efferbuerit, eximitur. refrigeratum oleum excolatur. cuius portio in labellum mittitur, flores narcissi quàm plurimi conijciunt qui bidui spatio (vt in susino dictum est) permoti exprimuntur. Oleum subinde decapulandum: siquidem celerrimè putredinem sentit. Valet hoc ad molliẽdas vuluæ duritias, præclusionesque: sed capitis dolores facit.

NArcissinum, quod ego sciam, non paratur nostratibus myropolis. quod mirum non est, cùm id etiam Plinij ætate parari disijsset, vt ipse libro XIII. cap. primo memoriæ prodidit.

Κρόκινον. CROCINVM. CAP. LIII.

CVm Crocinum componere voles, prius olei, vt in susino diximus, spissmenta facies, eisdẽ ponderibus, & mensuris: cuius olei libras tres & semissem, croci vnciam unam assumes: identidem quotidie

quotidie moueto,& sexta die, quàm hoc assiduò peregeris, oleum à croco colis incernito, eidem croco parem olei modum adijcito: moue triduo, dein contusæ myrrhæ, atque cribratæ drachmas quadraginta permisceto, & in pila agitatum recondito. Aliqui oleo aromatibus ad cyprinũ imbuto in crocini compositione vtuntur. Optimum est, quod abunde crocum spirat, in medendi vsu expetitum. Proximum quod myrrham refert. Calfacit, somnum allicit: quare persæpe phreneticis subuenit perfusum, aut naribus admotum, aut illitum: pus mouet, vlcera purgat: contra vuluæ duritias, atque præclusiones, & vlcera quæ cacoethe uocantur, prodest cum croco, cera, medulla duplicato olei pondere: cõcoquit enim, emollit humectat, & permulcet. ad oculorum glaucitates ex aqua illinitur. huic autem proportione respondent butyrinum, onychinum & styracinum: quæ etsi nominibus distant, viribus, & compositione cognata sunt.

Κύπρινον. CYPRINVM. CAP. LIIII.

OLei omphacini eloti pars vna, aquæ cœlestis tantundem cum semisse, cuius vna parte oleũ diluitur, altera adijciẽdis odoramentis admiscetur. Dein assumptis spalathi libris quinque & semisse, calami libris sex & semisse, mirrhæ libra una, cardamomi libris tribus & dodrante olei libris nouem, & vncijs quinque, aspalathus tusus, & aqua assusus decoquitur in oleo, donec conferuescat: myrrha autem vino vetere odorifero subacta, contususque simul calamus, digeruntur in ofulas, quæ exempto aspalatho immittuntur, & vbi efferbuerint, sublato aheno oleum percolatur. Cardamomum rursum reliqua aqua aspersum infunditur, spatha agitatur, nulla, dũ refrixerint, interpellatione. Post hęc colato oleo in viginti octo libras olei, floris ligustri, quod cyprum vocant, sex & quadraginta librę cũ besse instillantur, quæ sufficiẽter madefactæ per sportulam exprimuntur. Quòd si copiosius desideretur, idem recẽtium florũ pondus iniectum simili modo prematur: & iterum aut tertiò, si quis velit, madefacere poterit, & ita reddetur efficacius. Eligi oportet bonum, quod cum odoris suauitate nares feriat. Aliqui cinnamomum addunt Calfacit, emollit: ora ueniarum adaperit: vuluæ, neruorũque uitijs conuenit, pleuriticis, fractisque, per se, uel cerato immistum. malagmatis imponi solet, quæ opisthotonicis, angina laborantibus, inflammationique inguinum opitulantur: item in acopa adijcitur.

Ἴρινον. IRINVM. CAP. LV.

SPathæ quàm minutissimè contusæ sex libras cũ besse, in tribus & septnaginta libris & quincunce olei, æreo vase, additis decem aquæ heminis incoquito, quoad odorem acceperit: postea in capulã melle oblitam colato: ex eo aromatibus imbuto oleo, irinum primò temperatur, iride ex oleo inspissato macerata, ut scripsimus. Sed alia est cõponendi ratio. In olei septuaginta libris & quincunce, xylobalsami (vt dictum est) contusi libras quinque & sextantem excoquito: postea detracto xylobalsamo, tusi odorati calami nouẽ libras & dextantem adijcito, & myrrhæ glebam vetere vino odorato perfusam, & in olei ita odoribus imbuti quatuordecim libris, totidem tusæ iridis, binis diebus ac noctibus madefacito, strenuè & vehementer distringito. Quòd si vis validius fieri, par pondus iterum ac tertiò similiter maceratũ exprimito. Longè optimũ est, quod solam irin olet, quale illud est, quòd in Perga Pamphiliæ, & Elidæ Achaiæ cõponitur. Vim habet calfactoriam, atque emollientem: crustas adimit, sordida vlcera & putrida purgat. cõfert fœminis vuluæ causarijs: item inflammationibus eiusdem, atque præclusionibus: partus eijcit. hæmorrhoidas recludit: contra auriũ sonitus ex aceto, ruta, & amaris amygdalis, prodest. diuturnis destillationibus, naribus illitum, & contra graueolentia earum vlcera quas ozænas vocant, auxiliatur: aluum purgat cyathus epotus: facit ad ilei cruciatus, vrinã mouet: difficiles vomitiones adiuuat, perunctis eo digitis & immissis, vel ijs, quæ ad vomitum ciendum induntur: anginæ etiam illinitur, aut ex aqua mulsa gargarizatus: item contra arteriæ scabritiam. datur etiã ijs, qui cicutam, coriandrum, aut venena fungorum hauserunt.

Irini cõsideratio.

QVanquam Irini præparatio (est enim per se clara satis) non magis, quàm Crocini, & Ligustrini explanari expostulat: illud tamen silentio minimè prætereundum videtur, quòd non Iridi flores, sed radices, cum hæ odore fragrent, illi uerò malè oleant, in hoc olei spissamento imponi debent. Quod etsi Dioscorides non explicauerit; cùm tamen vnguenta odorum iucunditate commendentur, de Iridis radice, non de floribus intellexisse Dioscoridem existimandum. Quippe quę & suauiter oleant, & ad vnguentorum spissamenta floribus præstantiores habeantur.

Γλεύκινον. GLEVCINVM. CAP. LVI.

GLeucinũ absolutè constat omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, spatha, aspalatho, sertula Campana, costo, & musto: circundatis interim vinaceis vasi, quod aromata, vinũ, & oleum conceperat. Tricenis diebus, bis in die mouetur, postea expressum oleum reconditur. Calfacit, emollit, remittit: horroribus, & neruorum, vulnęque vitijs auxiliatur. omni acopo iuuantius, quippe quòd emolliat.

Gleucini consideratio.

MInimè quidem mirari licet, quòd Gleucini parandi rationem simplicem appellauerit Dioscorides. Siquidem aliæ habentur vnguentorum compositiones, quæ multò pluribus simplicibus constant odoramentis, sicuti Columella lib. XIII. capite L. apertè indicat. Cæterùm non potest Gleucinum (si rectè admista simplicia considerentur) non vehementer excalfacere: tametsi Plinius lib. XXIII. cap. IIII. id tum adstringere, tum refrigerare scripserit. Quod euidenti argumento est, aut Plinij gleucinum, siue musteum, ab hoc Dioscoridis, & Columellæ diuersum esse, aut Plinium non exactè illius temperamentum perpendisse. Verùm cùm is lib. XV. cap. VII. scribat, gleucino mustum incoqui in vapore lento, non vt alia admoto igne, sed circundatis vinaceis per se calentibus: videtur non parum cum Dioscoride conuenire. Quamobrem crediderim potius Plinium, cùm dixit gleucinum refrigerare, lapsum fuisse, quàm secus. Nam etsi oleum omphacinum, cum quo

Plinij lapsus.

quo musteum conficitur, tantum (ut Galenus inquit) frigiditatis, quantum adstrictionis habeat: cùm tamen sit aliarum qualitatum susceptiuum, fieri quidem non potest, quin admistis calidis odoramentis, puta cypero, calamo odorato, Celtica nardo, dactylorum operimento, aspalatho, meliloto, & costo, valde calidum euadat. Quippe eadem ratione aqua, cùm frigida admodum sit, temperamentum permutat (ut Galenus asseruit, & experimento comprobatur) cùm calida in ea macerantur medicamenta: quandoquidem & ipsa facilè alias recipit qualitates.

Ἀμαράκινον. AMARACINVM. CAP. LVII.

AMaracinum longè optimũ in Cyzico fieri solet ex omphacino oleo, & balanino: spissamẽtis è xylobalsamo, iũco odorato, & calamo factis: conditisque amaraci, costi, amomi, nardi, cassiæ, carpobalsami, & mirrhæ odoribus. aliqui, quò pretiosius fiat, cinnammomum addunt. Mel aũt & uinum assumuntur: hoc in uasorum illitionem, illud ad cogendas tusorum aromatũ offas. Amaracinum calfacit, soporem mouet, venarum spiracula aperit, emollit, feruorem excitat, vrinam cit: putrilaginibus, ac fistulis per quàm vtile: necnon humentibus hernijs, postquàm medica manus operam suam impenderit: crustas, & tetra vlcera, quæ theriomata vocant, rumpit: difficili vrinæ illita sede, & eius inflammationibus auxiliatur: hæmorrhoidas illitu soluit: uuluæ subditũ menstruos cursus euocat: duritias, ac vuluæ tumores discutit: vulneratis neruis, & musculis confert, laneo cẽtunculo modicè madefactum, & impositum.

SUperius in sampsuchini commentario abunde de Amaracino à nobis dictum est. Quo fit, vt hic de eo plura scribere non sit opus. Huius meminit Galenus libro primo de antidotis, dum hedycroum explicat, quod theriacæ admiscetur, vbi diffusius de eo agens scribit, quòd sui temporis vnguentarij amaraci loco, ex quo in Cyzico antiquitus parabatur. Marum imponebant, ut maiorem expiraret odorem. Cæterùm se iussisse ait, vt legitimum experiretur amaracinum, id sibi ex solo amaraco præparari, quod etsi odoris fragrantia uideretur inferius, non tamen viribus imbecillius fuisse testatur.

Amaracini cõsideratio.

Μεγαλεῖον. MEGALINVM. CAP. LVIII.

FActitabatur olim Megalinum, sed nunc compositio exoleuit, & prorsus obliterata est. Cuius ad historiæ complementum meminisse non fuit alienum. Mistura cum amaracino eadem erat, sed resina exuperabat, hac tantùm ratione differens. Quare leuiter emollit. Resina vnguentis, neque tutelæ, neque voluptatis gratia adijcitur, sed coloris, crassamentique causa. Ea tantisper coquitur, dũ desinat olere: cuius coquendæ ratio declarabitur, cùm de resina differemus.

Ἡδύχρουν. HEDYCROVM CAP. LIX.

QVod Hedychroon vocant, in Co fieri solet: eisdem præditum uiribus, & misturis, quibus amaracinum, sed suauius spirat.

HEdychroi compositionis meminit Galenus libro primo de antidotis, cum omnia, quæ continet, odoramẽta vino subacta Andromachi theriaca recipiat. Cæterùm etsi hedychroi parandi rationes plures dicat reperiri, vnam tamen eligit, quam hoc modo descripsit. Hedychroum habet mari drachmas duas: asari, amaraci, aspalathi, schœnij, calami odorati, phu pontici totidem: xylobalsami verò, & opobalsami, cinnamomi, costi, singulorum drachmas tres: myrrhæ drachmas sex, totidem folij malabathrini, nardi Indicæ, croci, cassiæ: duplo autem plus amomi. aduectæ verò ex Chio abundante plurimis fontibus insula masliches drachmam unam: vino falerno omnia excipe. Cùm igitur hæc miscueris, fac trochiscos similes theriacis, & scillinis, quos exiccabis eo modo, quo diximus. Productus fuit Galenus, ut hunc parandi modum describeret, tum quod Andromachus hedychroum (ut inquit) nullibi literis mandauerit: tum etiam vt rei medicæ imperitos doceret, quidnam esset hedychroum in theriacæ præparatione, ne in eorum errorem caderent, in quem sua ætate medicum quendam Romæ lapsum fuiße commemorat: qui compositurus antidotum, quærebat apud myropolas Hedychroum; existimans esse herbam, aut radicem, aut quodpiam simplex medicamentum. id quod etiam hac nostra tempestate quàm plurimis euenisse comperimus. Auicenna, cæteri Arabicæ familiæ scriptores in sua theriacæ compositione hedychroum trochiscos Alindaracaron appellauere: tradentes uarias eorum compositiones, in simplicibus medicamentis, pondere, & mensuris à Galeni doctrina plurimùm differentes. Quare mirari non licet, si iandiu legitima Theriacæ compositio infeliciter succeßerit; cum & ab Arabibus, & à myropolis, adulterinis medicamentis fuerit deprauata.

Hedychroi cõpositio ex Galeno.

Theriacæ deprauatio.

Μετώπιον ἔλαιον. METOPIVM. CAP. LX.

FIt in Aegypto vnguentum, quod Metopion patrio nomine appellatur, propter galbani mistionẽ. nam lignum, in quo galbanum enascitur, metopion uocant. Constat amygdalis amaris, omphacino oleo, cardamomo, odorato iunco, calamo, melle, vino, myrrha, balsami semine, galbano, & resina. Probatur pingue, graui odore, quod magis cardamomum, & myrrham, quàm galbanũ resipiat. Calfacit vehementer, & adurit, atque extrahit: ora venarum aperit; vlcera purgat, extrahitque, ad p̃cisos neruos, & musculos, ad hernias humore contractas, cum erodentibus medicamentis efficax est. ceratis, & malagmatis inseritur; horroribus conuulsisque, præsertim quibus ceruix in scapulas deiecta, & retrorsum cõtracta est, vtile habetur; sudores ciet, vuluę spiracula recludit, & eiusdẽ duritias laxat. In summa molliendi naturam habet.

Μενδήσιον. MENDESIV. CAP. LXI.

MEndesium constat balanino oleo, myrrha, cassia, & resina. Aliqui tamen post singulorũ pondera, cinnamomi exiguum addunt, nullo compendio. nam quæ simul excocta non fuere, vim nullam exhibent. Similem metopio obtinet, sed inferiorem multò.

Στακτή. STACTE. CAP. LXII.

λίαν, valde nõ leg. Orib.

STacte uocatur pinguitudo recentis myrrhæ cum exigua aqua tusæ; & organo expressæ. Ea perq̃ odorata, ac pretiosa est, atque vnguentum per se facit, quòd Stacte nominatur. Maximè probat, quæ nullam olei mistionem admisit, cuius minima portio compos est uirium plurimarum. Vim cal factoriam; myrrhæ, & calidis vnguentis respondentem habet.

Stactes consi deratio.

Styrax liquidus.

Medicamẽta peregrina cur adulterẽtur.

STacte Serapione, quemadmodũ & reliquis Mauritanis, pariterque officinis Styrax liquidus appellatur, cuius copia non solùm Venetijs ubique uenalis habetur, sed & in omnibus ferè officinis reperitur, quæ medicamentorum componẽdorũ artem exercent. Quòd autem Stacte myrrhæ sit liquidus uocatus Styrax, facilè probat Serapio. quippe qui capite de Styrace calamita, liquidum styracem ex myrrhæ primum aqua conspersa, ac deinde expressa, fieri tradidit: qua in re Dioscoridem ad unguem imitatur. Cui quidem sententiæ illud adstipulatur, quòd liquidus styrax (de legitimo sanè loquor) sit perquàm odoratus, & gustui non obscurè amarus. Porrò animaduertendum est, quòd hoc æuo syncerum haud facilè inuenias, ut fermè euenit cùm cæteris medicamentis, quæ ex Alexandria Aegypti, uel Syria ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia hæc per Mauritanorum, Turcarum, Iudæorumque manus transeant, qui nobis Christicolis semper dolos, fraudesque moliuntur, Dijs sacrificium facere sibi persuadent, cùm nos aliqua in re fallere possunt. Cæterùm, ut redeam, vnde diuerteram, mea quidem fert opinio, si synceram stacten nancisci possemus, non alienum fore, ipsam in myrrhæ locum substituere. Sed certè perquàm difficile erit legitimum inueniri, nisi forte uera stacte sit liquor ille, de quo superius in balsami commentatione diximus.

Κινναμώμινον. CINNAMOMINVM. CAP. LXIII.

a Dra. δριμὺ μονδὲ ἐστὶ τὸ ἑὸν. i. probatur quod acre est.

CInnamominum confit è balanino oleo: & xylobalsami, calami, iunci odorati spissamentis: atq; cinnamomi, & seminis balsamini suauitate conditur, quadruplaque myrrhæ ad cinnamomũ portione: mel ad cogenda omnia adijcitur. a Laudatur non acre, molli odore, planè myrrhã redolẽs crassum, odoratum, gustu perquàm amaro. Id non à resina, sed myrrha crassitudinem obtinuit: resina.n. neque amaritudinem præbet, neque vllam odoris gratiam adijcit. Vim habet admodum acrẽ, amaram, & calfacientem. Itaque ora venarum aperit, calfacit, discutit, diffundit: humores & spiritus attrahit, caput aggrauat: contra vuluæ uitia cum duplo oleo, cera, & medulla efficax est. Ita enim ferè multum acrimoniæ exolescit. & quædam emolliendi uis contrahitur: alioqui adurit, & præ omnibus crassis vngenti indurat. Facit mirum in modum ad fistulas, & vlcera, quæ putredinis uitiũ senserunt: item ad hernias humidiores, carbunculos, gangrænasque cum cardamomo: quin & ad febrium horrores, & tremores: aduersus serpentium morsus illinitur: scorpionum, & phalangiorum ictibus, cum tritis grossis imponitur.

Νάρδινον. NARDINVM. CAP. LXIIII.

RAtio Nardini faciundi euariat. Nam aut malabathrino folio, aut sine eo fit: plerunque aũt balanino oleo, aut omphacino. Iuncus odorarus spissamenti gratia adijcitur: sicuti propter odoris suauitatem, costus, amomum, nardum, myrrha, balsamum. Laudatur tenue, non acre, nardi aridę, aut amomi odorẽ referens. Vis ei extenuans, acris: expurgat, calfacit, absterget humores, rarefacit. Hoc liquidum est, nec habet strigmenti crassitudinem, nisi resinam recipiat. Fit etiam simplex ex omphacino oleo, iunco, calamo, costo, & nardo.

Μαλαβάθρινον. MALABATRINVM CAP. LXV.

MAlabathrinum spissamenta nardini habet: insuper myrrhæ plusculum additur. Qua de causa calfacit, crocino, aut amaracino viribus respondens.

Ἰάσμινον. IASMINVM. CAP. LXVI.

Ex meis Drago. & Catac. Exemplarib. nullum hẽt hoc caput.

APud Persas fit, quod Iasminum cognòminatur, ex albis floribus violæ; quorum sextãs in Italicum sextariũ sesamini olei demittitur, violis, vt in lilino diximus, vicissim pmutatis apud Persas inter epulandum vsurpatur odoris causa. Quinetiam toti corpori; præsertim cùm in balneas descensum est. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem, laxationemque desiderant, grauius tamen spirat, quàm ut libenter à plerisque recipiatur.

Iasmini cõsideratio.

Hermolai, & Marcelli opinio improbata.

IAsminum vnguentum non eo quidem silentio prætereundem duximus, quo aliqua in præcedentibus à nobis omissa sũt. in illis enim nihil sane, in hoc verò aliquid nobis se se offert declarandum. Itaque primùm scire conuenit, quòd Iasmi, vocabulum apud Græcos, aliorum etiam testimonio, nil aliud significat, quàm violaceum. Et certe cùm scribat Dioscorides: unguentum hoc fieri ἐκ τῶν ἀνθῶν τῶν λευκῶν τοῦ ἴου, hoc est verbum uerbo reddendo, ex floribus albis uiolæ, id Violaceum meritò appellari debet. Sunt tamen e recentioribus, qui pro certo sibi persuadeant, vocabulorum fortasse vicinitate decepti, illud ex floribus ijs perquàm odoratis fieri, quos in Italia Gelsomini vulgò appellamus. Quorum opinioni non parum suffragantur tum Hermolaus Barbarus, tum Marcellus Florentinus. Qui præcipue, vt suam comprobet sententiam, ueteres asserit, præsertimque Dioscoridem, inter leucoij genera nostratem gelsiminum comprehendisse, illudque speciatim gelsiminum intellexisse, quod floribus cæruleis prouenire nonnulli pro certo asserunt. Cuius sententiam non modò non probãdã censeo, sed omnino refellendam existimo, siquidem nullo pacto cogitandum est, nedum credendum, quòd Dioscorides, qui in simplicium historia, & in eorum declarandis seperandisque generibus, omnium diligentissimus fuit, adeò imprudenter nullo discrimine existimauerit cæruleum leucoium gelsiminum esse: cùm id folijs, uiticuloso caule, radicibus, ramis, floribus, cæterisque notis ab omni leucoio dissideat. Sed hoc uerum esse Marcello concedamus, etsi minus concedendum sit, quànam ratione dicet, unquam, Iasminum unguentum fieri ex floribus gelsimini, quod cæruleum Dioscoridis leucoium esse asse-

rit,

GELSIMINVM.

rit, si Dioscorides ipse palàm prodit, Iasminum ex albis violis temperari? Ad hæc differre gelsiminum à leucoio abunde ostendit Serapio, qui non modò fuit Dioscoridis imitator, sed etiam interpres, cùm alterum ab altero diuersis capitibus distinxerit, & de vtrisque tanquam de rebus diuersis disseruerit. Quinimo de gelsimino agens capite centesimo septuagesimo sexto nullam Dioscoridis, nec Galeni auctoritatem affert, sed tantùm suæ gentis monumentis inhæret, asseritque gelsiminum floribus tum albis, tum luteis, tum cæruleis reperiri, quale etiam ætate nostra uisitur. Quod nobis maximo argumento esse potest, vt credamus gelsiminum Dioscoridi cæterisque veteribus incognitum fuisse. Ceterùm cur Arabes stirpem hanc IESEMIN *appellauerint, causa facilè assignari potest: quòd cum gelsimini flores odoratos, albicantesque albæ uiolæ modo conspicerent, Græcos barbarice imitari volentes, ipsi violæ nomen indidere, quod est Iesemin: tametsi vernacula eorum lingua Zambach, siue Sambach vocitetur. Id autem sicut odore fragrat, ita & viribus pollet: siquidem Serapionis testimonio calfacit ordine secundo, humores discutit, pituitæ lētitiam senibus frigidis digerit, cruciatibusque ex pituitæ lentore prouenientibus mirifice prodest. Flores tam recentes, quàm sicci, lentigines, & impetigines in facie abstergunt. Paratur ex ijs etiam oleum Zambachinum appellatum, quod frigidis affectibus non obscurum affert auxilium. Hoc vnguentarij cum amydalino oleo parant, hominum barbis odoris gratia perfundendum: quod tamen temperie calidis caput adeò excalfacit, ut quandoque e naribus sanguinem eliciat. Hallucinantur, qui falsi vocabuli similitudine Sambacinum, & Sambucinum idem esse existimant. Inter quos errore implicatur Ioannes de Vigo chirurgicus nostri temporis non* obscurus

Iesemin vnde dictum.

Iesemini uires ex Serap.

Ioãnis de Vigo lapsus.

obscurus capite de Sambuco in suo paruo de simplicium libello. Non diu est, quòd Iesseminum, siue (ut nos) Gelsiminum in Italiam allatum est; quamuis nunc ubique horti opere topiario tum albis, tum luteis, tum etiam cæruleis gelsiminis ornentur. Planta itaque est Gelsiminum topiarijs operibus maximè expetita, non modo quod ad uestiendas attegias, pergulas & vmbracula contexenda plurimũ valeat, sed quòd flores odoratissimos proferat. Tota viticulosa est planta, facilè scandẽs. A radice viticulæ oriuntur flexiles, longæ, virides, ac lęte è quibus folia prodeunt oblõga, septem uno è pediculo exeuntia, ut in lentisco in mucronem desinentia, mollia, & saturate virentia. Flores habet in caulium summitate racematim prodeuntes, lilij parui effigie, odoris iucundi, uarijs, vt prædiximus, coloribus, è quibus rarissimè semen oritur. In aliquibus tamen locis gelsiminum semen edit, lupino simile, quod a Doctissimo uiro Iacobo Antonio Cortuso Patauino mihi missum est. Amat amænos & calidos tractus, passimque habetur in hortis & viridarijs. Oleum quod ex eius paratur floribus lilino facultatibus æquiparari potest. Fit etiam ijsdem ex floribus oleum aliud ab vnguentarijs tantum ad odoramenta, recentibus floribus, delibratis dulcibus amygdalis commistis, pluribus replicans vicibus, quousque nuces humorem odoratum combiberint. Tunduntur deinde in lapideo mortario, & calidæ sacculis conclusæ premuntur. Reddunt enim oleum perquàm odoratum, quod etiam in medicum vsum venit, quòd viribus ijs polleat omnibus, quibus suum pollere scribit Dioscorides. Gelsiminum, Italice appellatur Gelsimino: Arabice Iesemin: & Sambach, siue Sambach.

Oleum è Iasmino.

Σμύρνα. MYRRHA. CAP. LXVII.

Myrrha lacryma est arboris, quæ in Arabia gignitur, Aegyptiæ spinæ non dissimilis: è cuius vulnere defluit lacryma in subiectas tegetes: alia circũ caudicem concrescit. Dicitur ex his aliqua pediasimos præpinguis, qua expressa, stacte emittitur. Alta gabirea pinguissima, læto pingui solo nascens ea copiosam sudat stacten. Omnium prima est, quæ Throglodytica appellatur, accepto cognomine è loco, in quo prouenit, splendens, subuiridis *b* ac mordens. Quinetiam legitur tenuis quædam, quæ à Throglodytica secunda est, bdellij modo mollis, uerùm odore grauiuscula, apricis nascens. Alia caucalis cognominatur præter modum exoleta, nigra, & retorrida. Omniũ deterrima quæ ergasima dr̃, pingui carens, *c* cano situ obducta, acris, ad gũmi imaginẽ vergens, & viribus eius ꝓxima. Improbatã aminnea cognomine. Ex ijs pastilli fiunt sed è pinguibus pingues, & odorati: è siccioribus haudquaquã pingues, & inodorati. Minus odore pollet, quæ oleũ non admisit, cum in pastillos digerebatur. Adulterat̃ macerato gũmi aqua, in qua myrrha maduerit. Eligenda est recens, *d* fragilis, leuis, vndique cõcolor, quæ confracta venas vnguium modo cãdidas & læues ostendat, minutis glebis, amara, acris, odorata calfaciens. superuacua, & inutilis est ponderosa, coloris picei. Calfacit, cohibet, soporem gignit glutinat, siccat, astringit, vulnã emollit, & præclusam aperit, mẽses & partus celeriter extrahit cũ absinthio, lupinorum cremore, uel succo rutæ admota, tuberculo fabæ deuoratur in vetere tussi, orthopnœa, in laterum pectorisque doloribus, in alui profluuio, & dysenteria: horrores discutit duabus horis ante febrium accessiones fabæ magnitudine pota cum pipere, & aqua: subdita linguæ liquataque, scabritiem arteriæ expolit: obtusam uocem expedit, uẽtris tineas enecat, contra graue oris halitũ manditur, & ad uersus alarũ tædia cum liquido alumine illinitur: gingiuas, & dentes stabilit colluto cum uino, & oleo ore: vulnera capitis illitu glutinat: medetur fractis auribus, ac ossibus nudatis, peruncta cũ cochleæ carnibus: item pulucrulentis auribus, inflammatisque cum meconio, castorio, & glaucio: ad uaros aũt cũ cassia, & melle illinitur: impetigines ex aceto purgat: defluentes capillos cũ ladano, & vino myrteo illita, firmat: diuturnas destillationes lenit, † illitis penna naribus: oculorum vlcera complet, albugines tollit, caliginem discutit, scabritiem læuigat. Fit e myrrha, perinde atque thure, fuligo: & ut posteà ostẽdemus, ad eadem conueniens. Bœotica myrrha dissecta radix est arboris cuiusdam in Bœotia nascentis. Melior est, quæ myrrham odoris suauitate repræsentat. Vis ei calfactoria inest, emollit, discutitq; suffimentis commodissimè inseritur.

αἱ δὲ ὅτι τῷ σελέχει περιτη γινόμενον καὶ λίον. i. alia uerò q̃ in caule cõcrescit melior est leg. Orib.
b Non leg. Orib.
c Meũ ψαφαρᾶ. i. squallore fragilis, alij ψαθυρός.
d ψαθυρός. friabilis.

10
20
30
40

Mirrhæ consideratio.

Mirrha, quæ ex Alexandria Aegypti hac ætate ad nos affertur, admodum sane ab ea differt, quam inter præstantissimas Myrrhæ species recensuit Dioscorides. Quippe vniuersa fere myrrha, quæ in officinarum vsu habetur, ijs omnibus qualitatibus, ac notis destituitur, quibus optima commendatur. Nanque ea (ut uidere est) minime uirescit, pinguis non est, non odorata, non undique concolor, nec confracta uenas unguium figura leues intus ostendit, nec sapore acri deprehenditur; tametsi gustui amaritudinem relinquat. Verùm si fortasse cuipiam uideretur & hæc inter Myrrhæ species esse recipiẽda (quod tamen non satis compertum habeo) aut caucalim, aut ergasimam, esse crediderim, aut potius quam Plinius ex India deferri ait, cum hæ cæteris deteriores habeantur, certoque sciamus ex India in Alexandriam myrrham importari. Nam ea, quæ plurima ad nos affertur, non modò sicca, nigraque est, sed etiam retorrida, macilenta, & cano quodam situ obducta. & quanquam inter huiuscemodi globulos aliquod quandoque reperiatur fragmentum, quod & clarum sit, & pellucens, confractum tamen diuersicolor apparet. Et quid magis? nec gustui insigniter amarum, nec myrrhæ odore præditum sentitur. Quò fit, ut credere liceat, eiusmodi Myrrhan aut è deterioribus esse, aut gummi alicuius, aliarumque mistionum adulterio minimè uacare: hac enim impostura, (ut Dioscorides inquit) myrrha adulterari solet. Sed hæc ita de illa conijcimus, quæ passim vulgaris habetur. Cæterùm electam Myrrham iam ad nos aduehi scimus, quæ & legitima, & probatissima esse censetur. Verum ea hactenus tam rara est, ut non nisi ad ostentationem asseruetur, & ad aliarum dignoscendarum regulam. Habebatur myrrha Galeni tempore in opocalpasum, quod calpasi lethalis, uenenosaque est lacryma conuersa, ut cassia in Cinnamomum, & Chalbanum in Sagapenum: Idcirco libro primo de antidotis, opocalpasum (inquit) exitiale est, multosque nos forte quadam uidimus nostræ ætatis decursu mori, quòd insciỹ myrrham, cui opocalpasum admistum erat, assumpsissent. De industria nanque nonnulli eorum, qui antidotos præparant, ut laudatissimam imponebant, eo quod uiderent collyrijs inditam optimum esse medicamentum. Quippe quæ pus citra mordicationem discutiat, & interdum incipientem oculorum suffusionem substantia tenuem: siue autem in emplastrum, siue in ceratum, siue in aliquod digerens medicamentum, quod extrinsecus imponitur, huiusmodi myrrham inijcias, uim ipsius augebis: at intra corpus assumptum lethale est medicamentum. Hæc igitur fusius dicta sunt, tum quod orationis series ita expostularet, tum etiam quia hæc speculari non est inutile hactenus Galenus. Adhibenda itaque diligentia est, ne & nos Myrrham quandoque opocalpaso adulteratam emamus. Ad hæc Brasauolo Ferrariensi animus inclinare uidetur, ut existimet Myrrham officinis uulgare bdellium esse. Cui haud quaquam assentiendum putauerim: siquidem myrrha hæc pellucens adeo non est, nec taurino glutino similis, ut bdellium esse tradidit Diosco-

Brasauoli opinio ĩprobata.

50
60

Dioscorides. Et licet quædam nostratis myrrhæ frusta quandoque translucida reperiantur; sunt tamen potius hæc (vt dictũ
est) gummi adulteria, quàm myrrha, vel bdellium: nempe gustu maleficium detegitur. Præterea bdellium incensum (Diosco-
ridis testimonio) odorem vnguibus odoratis similem spirat, quod in nostrate myrrha nunquam, facto periculo, sum consecu-
tus. Huic etiam alia accedit ratio, quæ magis ac magis Brasauoli animum immutare poterit: quòd scilicet bdellium diu digi-
tis ductum, tractatúmque facilè lentescat, & confractum pingue spectetur: myrrha verò, quæ officinis venditur, digitorum
attritu conteritur, & si frangatur perquàm arida sese offert. Cæterùm improbauit Dioscorides, omniumq; Myrrhæ specie-
rum detrerimam iudicauit, quæ aliquibus minæa, alijs aminea vocantur, quam cùm Galenus probauerit primo de anti-
dotis, omnibusque Troglodyticis prætulerit, factum est, vt existimauerint quidam, in hoc loco Dioscoridis codici mendam sub
esse. Sed cum in Dioscoride Græco legatur aminea, & in Galeno minæa, ego potius crediderim, eos non idem myrrhæ genus
intellexisse. Plinius lib. XII. cap. XV. myrrhæ arboris faciem diligenter expressit, his verbis. Myrrham in iisdem syluis, vbi

Myrrhæ historia ex Pli.

& thus, permistam arborem nasci tradidere aliqui: plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur. Conuehitur
& ex syluis laudata, petùntque eam etiam à Troglodytis Sabæi transitu maris. Satiua quoque prouenit multum syluestri
prælata. Gaudet rastris, & ablaqueationibus: melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec sine spina;
caunedice duro, & intorto, crassiore quàm thuris, & ab radice etiã, quàm aliqua sui parte: corticem læuem, similemque
unedoni: scabrum alij spinosumq; dixere: folium oliuæ, verùm crispius, & aculeatum: iuba olusatri. Aliqui similem iuni-
pero, scabriorem tantùm, spinisque horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore, utrun-
que nasci mentirentur. Inciduntur bis & ipsæ thuris modo, iisdemque temporibus, sed à radice vsque ad ramos, qui valent.
Sudant autem sponte priusquàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, & in syluestri quoque melior
æstiua. Non dant ex myrra portiones Deo, quoniam & apud alios nascitur. Et sequenti capite inquit. Adulteratur myr-
rha lentisci glebis, & gummi: item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis argenti spuma. Reliqua uitia depre-
henduntur sapore gummi dente lentescentis. Facillimè autem aduletratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam spina colligi-
tur. Hoc solùm peius India affert, facili distinctione, tantò deterior est. hæc Plinius. Quo fit, vt facilè crediderim nostri vsus
myrram Indicam eße. nanque per mare rubrum, & inde per carouanas (ut dicunt) Alexandriam importatur. Myrrhæ

Myrrhæ histor. ex Theophrasto.

quoque historiam non iniucunde scripsit Theophrastus lib. IX. cap. IIII. de plantarum historia, sic inquiens. Gignitur thus &
myrrha regione Arabum media circa Saba, & Adramytta, & Citibæna, & Mamali: & exeunt thuris, myrrhæque arbo-
res aliæ super montem, aliæ in pede montis culturis proprijs: quamobrem aliæ coluntur, aliæ uitam agunt incultæ. Montem
istum præaltum affirmant, & ningi solitum: amnes quoque de eo in plana fluere. Myrrhæ arborem thure altitudine mino-
rem, fruticosioremque narrant: caudice duro, contortoque iuxta terram, crassiorique sura hominis, cortice læui adrachnæ
simili. Alij verò, qui se uidisse affirmant, de magnitudine ferè consentiunt. Neutram earum arborum magnam referunt.,
& minorem myrrhę humilioremque. Sed thuris folium laurinum, læueq;: myrrhæ aculeatum, non læue, ulmeo simile;
crispum tamen, extremò spina horridulum, ilignei modo. Iidem ea nauigatione, qua ex siue heroum uehementer egressos
sese aquam in monte quæsisse dixere, atque ita uidisse has arbores, & lectionem notasse hoc modo ambarum: & caudices, &
ramos incisos quidem, sed alios ueluti securi percussos videri, alios tenuiores incisuras habere: & lachrymam aliam decide-
re, aliam arbori inhærere: nonnusquam etiam subiectas tegetes ex palmis contextas, alibi solum tantummodo circumpaui-
mentatum. Montem autem vniuersum Sabæis diuisum dixere: hos enim loci illius dominos esse, iustitiaque mutua degere,
quamobrem nullum suas arbores custodire: vnde & thus, myrrhamq; sese largè ad naues solitudine deportasse narrarunt.
Illud quoque se audiuisse dixere, myrrham, thusque collectum vndique ad solis delubrum conuehi: quod Sabæorum eße san-
ctissimum inter omnia regionis illius, custodesque Arabes armatos habere, quibus singulos suum thus aceruatum, & myr-
rham eodem modo relinquere, posita super aceruum tabella, literis significante numerum mensurarum, & pretium, quod
pro singulis mensuris ponendum sit. mercatores uerò, qui venerint, tabellas aduertere, eiusque quod placuerit, acta mensu-
ra pretium in eodem ponere loco, vnde merces accèperint: sacerdotem deinde venire, parteq; tertia pretij Deo accepta, re-
liquum ibidem relinquere: idque seruari tutissimè dominis, donec acceptum venerint. Alij myrrhæ arborem terebintho si-
milem reddidere, sed scabriorem, spinosioremq;, folium paulò rotundius, gustatu proximum terebintho: earum quoque ve-
teres præstantiores haberi. Nasci verò hanc, & thus in eodem loco terra subargilla, & fabulosa: & aquas fonte fluentes ra-
ras admodum comperiri. Hæc ergo illis repugnant, videlicet ningi, & imbribus perlui, & amnibus locum illum exhilarari.
Sed hi quidem altera quoque longè maiore ignorantia laborarunt: thus enim, & myrrham nasci ex eadem arbore putaue-
runt. Quamobrem ucrisimilius ipsi narrarunt, quos ex heroum oppido profectos naui retulimus. Myrrhæ aliud stillatitium,
aliud fictitium constat. Probatur melior gustu, eiusq; norma concolorem accipiunt. hactenus Theophrastus. Myrrhæ drach-
ma ex uino Cretico, calido pota, hora vna ante paroxismum datur vtiliter quartanarijs, sed sudare eos in lecto statim opor-
tet, tribus replicatis potionibus, in ipsis accessionibus. Hoc medicamento ego ipse curatus sum. Valet quoque ad idem in Ca-
tapotijs, cum Theriaca conformatis, magnitudine ciceris. Horum si unum quotidie uoretur, hora una ante paroxismum, quar
tanarij bene habebunt. Myrrha ponitur in Antidotis, quæ ad venena, uenenosorum animalium ictus, & aduersus pestilen-
tiam parantur. Fit quoque è Myrrha oleum, quod ita paratur. Decoquuntur oua gallinarum, quousque dura fiant; deinde
secantur secundum longitudinem in duas partes æquales, & exemptis uitellis, replentur Myrrhæ puluere, conduntur que
in humido loco, donec Myrrha liquescat in oleum. Huius uires sunt ad tollendas uulnerum cicatrices, & faciem erugan-
dam, ubi frequenter illinatur. Cæterum alio quoq; myrrhæ fuco mulieres nonnullæ faciem absque rugis præseruant. Ad-
mouent igni ferream nouam patellam, quousque candescat: deinde uino albo cum impetu ore proiecto, patellam ipsam
restinguunt, mox capite linteo amplo contecto, uaporem facie excipiunt, subinde in eandem patellam rursus igne canden-
tem Myrrham cõtritam proijciunt, eodemque linteolo contectæ fumum recipiunt. Demum ipsomet linteo faciem contegunt,
& dormitum se conferunt. Fit eiusmodi fuco, singulis octo diebus parato, ut eæ perpetuo erugatæ, iuuentutem etiam iam

Myrrhæ uires ex Gal.

senescentes mentiantur. Myrrhæ meminit Gal. lib. VIII. simplicium medic. ubi ita scriptum reliquit. Myrrha secundi ordi-
nis est tum excalfacientium, tum desiccantium. Itaque capitum uulneribus illita glutinare ea potest. Inest & amaritas non
pauca, per quam fœtum, & lumbricos tum enecat, tum eijcit: adest hinc ei & abstergendi potentia. Sic igitur ocularibus mi-
scetur facultatibus, utique quæ ad ulcera, & crassas cicatrices preparantur. Eadem de causa inditur & medicamentis, quæ
ad tussim ueterem, & asthma, siue anhelatione exhibentur: non tamen arteriam exasperat, sicut abstergentium nonnulla.
Verùm adeò moderatam obtinet abstersionem, ut nonnulli eam arteriacis quæ uocant medicamentis commisceant, tanquam

Myrrhæ succidanea.

sufficienter excalfaciens, & desiccans medicamen: scilicet abstersionem proficiscentem ab amaritudine nihil uerentes. hæc
Gal. Porrò ubi mirrha desit, Gal. in succidaneis (si tamen liber is Galeni est, nobis enim spurius censetur) odoratum calamum
supplet: Constantinus uerò amaras amygdalas eodem pondere. Sèd èquidem hic myropolas admonitos uelim, ut nullo pacto eo
rum sequantur doctrinam, qui iubent, Auicennæ auctoritate malè intellecta, myrrhæ loco piper nigrũ supponere. Nanq; Aui-

cenna hanc sententiam omnino refellit, cum utatur his uerbis. Pro myrrha substituendum piperis nigri dimidium aliqui perhibent: sed hoc falsum est. Postremò illud etiam notandum est, quòd (vt Gal. inquit lib. 11. de comp. med. per genera) myrrha semper medicamentis est commiscenda, cum ab igne tolluntur: quippe quæ coqui minimè patiatur, ueluti etiam thus, & aloe. De Bœotica autem myrra, quid dicam non habeo, quòd ætate nostra sit (vt arbitror) omnibus incognita. Σμύρνα sic Græcis dicta, Myrrha Latinis appellatur: Ler Mur, seu Mor, Arabibus: Mirrha, Italis: Mirrhen, Germanis, Mira, Hispanis: Myrrhe, Gallis: Mirrha Boemis. † Exemplaria Græca typis expressa habent, διαχριομένη πτερῶ τῶν μυκωτήρων, idest, illita alæ narium. Quæ uerba inunctionem ad partem nasi referre uidentur, non autem ad instrumentum, quo debeat fieri inunctio. Siquidem, teste etiam Galeno lib. xj. de vsu partium, πτερὸν seu πτερύγιον pars quædam nasi uocatur.

Bœotica mirrha.

Nomina.

Στύραξ. STYRAX. CAP. LXVIII.

10

STyrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis. Præfertur pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis, quàm plurimùm in sua odoris gratia permanens, qui dũ mollitur, melleũ liquorem reddit: qualis è [a] Catabalis, Pissidia, & [b] Cilicia deuehitur. Deterior niger, furfurosus, [c] friabilis, canoq; situ obductus. Cæterùm lachryma inuenitur gummium similitudine, perlucida, & myrrhæ emula: uerùm

a Orib. leg. b γαβαλίτης λύκιος. c Meũ, habet tantum ψα'θυρσο. i. friabilis.

STYRAX.

perpauca

perpauca manat. Adulteratur ligni scobe, quam uermiculi erodentes excusserunt, melle, & iridis sedimento, & quibusdam alijs. Alij ceram, aut adipem odoribus imbutum, flagrantissimis solibus cum styrace subigunt, & per laxa cribri foramina in frigida aqua ueluti uermiculos exprimunt, uenundantq́;. Styracem hunc, † quoniam in vermiculorum speciem cõtrahatur, scoleciten cognominant, quem tanquam syncerum imperiti approbant, non animaduertentes ad præcipuam odoris fragrantiam: siquidem acer admodum est, qui adulterationis uitio caret. Styrax calfacit, emollit, & cõcoquit, medetur tussi, destillationibus, raucedini, grauedini, & interceptæ uoci: uuluæ præclusæ, duritiave laboranti conuenit: cit menses potu, appositu que: aluum leniter mollit, si exiguum cum resina terebinthina catapotij modo deuoretur. Miscetur utiliter discutientibus malagmatis, acopisque. Adoletur autem, & igni torretur, vt fiat ex eo, veluti ex thure, fuligo: ad eadem conueniens, ad quæ thuris fuligo: Ex eo etiam in Syria styracinum oleum componitur, quod calefacit vehementer, & emollit: verùm caput dolore afficit, aggrauat que, & soporem adfert.

Styracis planta proceritate, ac forma malo Cotoneæ est similis. Folia tamen longè minora profert, auersa parte albicantia, solidaque, oblonga paulò, latiore tamen ambitu. Flos est illi albus, aurantiæ mali similis. Baccas profert longo pediculo appensas. Et tenui quadam lanugine obductas rotundas, & in acutum desinentes, nucis ferè Ponticæ magnitudine, in quo aliquot concluduntur officula semen continentia. Habentur Styracis plantæ in Italia non solum in hortis nonnullis, ac viridarijs, sed etiam sponte prouenientes in Romano, ac Tyburtino agro. Sed in Italia gummi non proferunt. Hanc plantam vidi ego primum Venetijs, in viridario clarissimi medici Maffei à Maffeis, ubi alia plura, & rara, diligenter coluntur. Gummi, quod è Styracis planta emanat uocatur passim in Italicis officinis Storax Calamita, quod cognomen ex Galeno libro primo de antidotis acceptum crediderim. Nanque ipse de simplicibus medicamentis agens, quæ ad theriacę compositionem faciunt, optimum indicauit styracem, qui in calamis è Pamphylia ferebatur: vnde calamitæ cognomen sibi facilè vendicauit. Itaque cum non alius habeatur styrax, qui sit hoc genere præstantior, in vsu medentium est, ut dum pharmacopolis imperant fieri medicamenta, quæ styracem excipiunt, calamitæ cognomen adijciant, quo indicent, se primum dotibus intelligere. Nec illud quidem ab re: quandoquidem Galenus eodem loco memoriæ prodiderit, hoc styracis genus tantum præstare cæteris, quantum vinum falernum illud bonitate excellit, quod à cauponibus venditur. Quo argumento fretus Manardus Ferrariensis existimauit, vbi in Dioscoridis codice legitur τοιοῦτοι ἐστὶν ὁ καταβαλίτης, hoc est, talis est Catabalites, potius legendum esse, talis est calamites. Neque probat lectionem mutandam esse in Gabaliten, quemadmodum fecit Marcellus. Sed profectò hac in re (etsi Manardus fuerit vir summa doctrina præditus) mihi magis Marcelli sententia probanda videtur. Quippe quæ Plinij testimonio comprobatur lib. XII. cap. XXV. ubi sic inquit. Styracem Syria Iudææ proxima supra Phœnicem gignit circa Gabala, & Marathunta, & Cassium Seleuciæ montem. Atque etiam ei adstipulatur Oribasij codex manu scriptus, in quo lib. XII. legitur γαβαλίτης, & non καταβαλίτης. Porrò Fuchsius medicus nostræ ætatis clarissimus, in libro, quem de compositione medicamentorum secundò condidit, styracem calamiten liquidum fuisse censet, non alia (quantum equidem uideo) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verum in hoc Fuchsius (pace eius dixerim) à ueritate desciscit. quandoquidem Dioscoridi styrax lacryma est arboris malo cotoneæ similis, cuius ille præstat cæteris, qui flauus est, resinosus, grumos habet albicantes, & dum mollitur, melleum liquorem reddit. Ex quibus facilè constare arbitror, styraceum non fuisse liquidum, sed in grumos concretum. Neque certè mihi rationi consonum uidetur, ex eo quòd Galeni tempore styrax in calamis uehebatur, inferre ipsum fuisse liquidum. Nam (ut mea fert opinio) non alia de causa qui styracis lacrymam colligebant, eam statim in calamis includebant, quàm ut suauis eius odor conseruaretur. Id quod etiam cum dictamno faciebant ij (ut memoriæ prodidit Theophrastus lib. IX. cap. XVI. de historia plantarum) qui ipsum in Creta legebant. siquidem ij dictamni manipulos in ferula, aut arundine intercludebant, ne uis eius expiraret. Præterea cum apud veteres Græcos nulla (quod legerim) extet liquidi styracis mentio, haud quaquam possum huic Fuchsij sententiæ adhærere, quinimo cogor eam prorsus refellere, quod rectius sentire uidear cum Arabibus, & recentioribus, qui per liquidum styracem non aliud intelligunt, quàm stacten myrrhæ. Cæterum Plinio loco citato laudatur styrax post supradicta ex Pisidia, Sidone, Cypro: è Creta verò minimè. Reddidit Plinius causam, quare est, quod Styrax plerumque puluerulentus existat, dicens, quòd in eum circa canis ortum aduolant pennati vermiculi erodentes, ob idque ipsum in scobe sordescere. Adulteratur etiam styrax (ut idem scribit) cedri lacryma, uel gummi, melle, aut amaris amygdalis. quocirca retinendæ sunt notæ, quibus Dioscoridis auctoritate præstantissimus cognosci potest. Paratur è Styrace oleum odoratum hoc modo. Styrax biduo è rosarum aqua maceratur. Deinde vnà cum aqua in vitreo vase, luto circunlinito collocatur. huic rostrato lambico super imposito & in fornace collocato, ignis sit moderatus, quousque aqua tota in recipiens vas destillauerit. Cum uerò oleum fluere inceperit, fortiore igne opus est, donec totum effluxerit. Præstabit hoc oleum non solum ad odoramenta, sed etiam ad ea omnia ad quæ styrax. Est tamen longè ad omnia ualentius. Huius meminit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Styrax excalfacit, emollit, concoquit, quamobrem tussibus, catarrhis, pituitæ, destillationibus, raucedinibusque, quas κορύζας, καὶ βράγχους vocant, prodest. Tum menses seu potum, seu admotum proijcit. Combusti eius fuligo, thuris fuligini quodammodo est similis. Στύραξ vt Græcè, ita etiam Latinè Styrax nuncupatur: Arabicè uerò Miba, Mebaha, seu Astarach: Italicè, Stirace, officinis; Storax calamita: Hispanicè, Estoraque.

† Quoniam in uermiculorum speciem contrahatur. Hęc uerba non leguntur in Græcis codicibus. Sed ea (vt arbitror) à Ruellio interprete adiecta sunt ob maiorem rei declarationem. Quæ hanc ob causam, lectore tamen admonito, nobis quoque relinquere placuit.

Styracis cõsideratio.

Manardi lectio non probata.

Fuchsij opinio reprobata.

Oleũ ex Styrace.

Styracis uires ex Galeno.

Nomina.

Βδέλλιον BDELLIVM. CAP. LXIX.

Bdellium *a* (alij bolchon appellant, alij madelcon:) lacryma est † Saracenicæ arboris. Probatur gustu amarum, translucidum: taurini glutinis in morem, intus pingue, *b* liquescens facilè, ligni ac sordis expers, † suffitu odoratum, vngui simile. Est etiamnum bdellii genus sordidum, nigrum, uberioribus glebulis in offas conuolutum, *c* aspalathi odore, ex India aduectum. Defertur etiam à Petra oppido *d* siccum resinosum, *e* liuescens, sed facultate secundum. Adulteratur gummi, sed ita uitiatum non perinde gustui amaritudinem repræsentat, nec vsque adeò suffitionibus odoratum. Calfacit, & emollit, duritias, & turgentia guttura, humidasque hernias discutit cum ieiuna saliua dilutum: vuluæ spiracula laxat appositu, & suffitu: & partus, humiditatesque oẽs extrahit: calculos potu comminuit,

a Ori. non leg. & meum habet βλοχὸν ita et Drag.
b ἀμαλακτὸν.i. quod facilè mollescit.
c Meum πελατῶδες.
d Non leg. Orib.
e εὐπορώδιον. subliuidum Me.

minuit, urinam mouet: tussientibus, & à serpente percussis utilissime datur: valet ad rupta, vulsa; laterum dolores, & discursantes spiritus. Malagmatis inseritur, quę contra duritias, & neruorum nodos prosunt. Contusum resoluitur affuso vino, aut aqua calida.

Bdellij consideratio.

PRæstantissimum Bdellium Dioscoridi translucidum est, taurini glutinis in morem, amarum, tactu liquescens facilè, & quod incensum odorem emittat ungui odorato similem. Quod si modo nostro tempore in Italiam importatur, adeo rarum est, vt (quemadmodum de myrrha diximus) ad ostentationem tantum asseruetur, vel ad adulterini, & reprobati dignoscendi normam. Credidere quidam, hoc vulgare Bdellium, cuius passim in officinis est usus, constare partim ex nigro, quod India mittit, partim verò ex eo Arabici genere, quod siccum, resinosum, liuensque ex Petra defertur, vtrisque à mercatoribus simul mistis. Quod si ita res se haberet, non esset planè molestè ferendum, quod saltem mediocre impertiretur, postquam nobis optimo interdictum est. Verum etsi hoc fieri possit, cum tamen in eo parum, vel nihil amaroris sentiatur, cumq; cæteris ferè omnibus tum notis, tum qualitatibus sit expers, quas ei Dioscorides tribuit; est potius opinandum factitium id & adulterinum esse, quam legitimum. Hinc factum est, ut quidam recentiores simplicium indagatores, cum nobis persuadere uellent, Bdellium in officinis reperiri, licet non aduectum ex Saraca felicis Arabiæ ciuitate, unde aduehi consueuerat somniauerint, communem myrrham legitimum esse bdellium, ut eorum sententiam resellentes, in præcedenti commentario scripsimus.

Bdellij vulgaris genera.

Huius, quo passim utimur, plura quidem habentur genera. Siquidem aliquod quandoque uidi nigrum, resinosum, odore fætido laseri quadantenus proximo: aliud translucidum, utpote taurinum glutinum, sed siccum; amaroris expers, nulloque odore præditum: quoddam verò adeò vulgari myrrhæ persimile, ut ab ea uix dignosci posset. Quæ omnia genera tametsi illegitima censeantur; officinis tamen tanquam legitima, & præstantissima in medicamentis passim temere vsurpantur.

Bdellij histor. ex Plinio.

Bdellium scriptis tradidit Plinius libro XII. capit. IX. his uerbis. Vicina est Bactriana, in qua bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici natura. Gummi alij brochon appellant, alij malachran: alij maldacon. Nigrum verò, & in offas conuolutum hadrobolon. Esse autem debet translucidum, simile ceræ, odoratum, & cùm fricatur pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris uino perfusum odoratius. Nascitur & in Arabia, Indiaque, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum; facilius hoc, & crustosius, amariusque. At Indicum humidius, & gummosum. Adulteratur amygdala nuce. hæc Plinius.

Bdellij uires ex Galeno.

Bdellij facultates prodit Galenus libro. VI. simplicium medicamentorm, sic inquiens. Bdellium quod Scythicum nominant, quod sanè & atrius est, & resinosum magis, emollientis admodum, & efficacis uirtutis est. At alterum, nempe Arabicum, quod dilucidius est, magis desiccat, quàm emolliat. Igitur recens, & humidum est, & contusum facilè mollescit, ad omnia, ad quæ Scythicum, idoneum. At quod antiquius est, & admodum gustu amarum, & acre, & siccum, ab eorum, quæ indurata molliunt, mediocritate excidit. Vtuntur autem quidam illis, & potissimum Arabico, & ad gutturis ramices, & hernias aquosas, saliua matutina, ieiunaque subigentes, ut emplastri consistentiam accipiat. Porrò Arabicum & calculos renum in potu sumptum frangere apparet, tum urinas ciere, & crudorum flatuum discursus, præterea laterum dolores, & rupturas persanare. hactenus Galenus.

Bdellium alterum Serapioni palmę genus.

Cæterum inuenio Serapionem duobus capitibus Bdellij meminisse: quorum alterum appellauit Indaicum, quod nimirum est ipsum Dioscoridis bdellium: alterum uerò cuiusdam plantæ palmæ similis fructum esse tradidit. Hoc Neapoli frequentissimum uidimus, ijsque in officinis accepimus, ubi sacchari arundines è Sicilia petitas uenundantur. Nam cum illic essem cum Bernardo Clesio Cardinali, & Principe Tridentino, qui apud Cæsarem Carolum. V. inuictissimum Imperatorem agebat, multarum uidendarum rerum, quæ ad medicam materiam spectant, fuit mihi facultas.

Cefilionis cō sideratio.

Hoc igitur palmę genus (ut ab incolis accepi) ex Sicilia cum folijs palmeis, ac radice defertur cubitali, uel paulò ampliori longitudine. Vocantur hæ plantæ Neapoli uulgò CEFAGLIONI. *quarum quoddam duntaxat germiculum comedunt, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Includitur hoc mille quibusdam inuolucris, tanquam totius plantæ corculum. Hoc quidem tuberibus & carduis, carduorumque echinati; capitibus (carioffi, & archichiochi Itali vulgo uocant) præferunt. quandoquidem id secundis mensis pro bellarijs cum pipere, & sale solenniter assumunt, tum quod gustui is cibus admodum arrideat, tum etiam quod uenerem conciliet. Porrò illa uulgaris Cesaglioni appellatio (quantum conijcere possumus) à Mauritanis accepta est: siquidem Serapio sic inquit. Cefilio est cor istius palmæ; & natura eius est, sicut natura palmerij. Galenus insuper libro. VIII. simplicium med. de palma disserens, eius medullam encephalos appellari tradidit. Ex quo adducor, at suspicer, inde Arabes Græca uoce corrupta suum Cefilionis nomen accepisse.*

Nomina.

Quod βδέλλιον *Græci: Bdellium similiter Latini uocant: Mauritani, Molochil, Molochal, Mochol, aut Mochel: Itali, Bdellio: Hispani, Bedelio.*

† Licet Saracenicæ arboris lectio admitti possit, quòd Saraca, unde Saraceni dicti sunt, urbs sit in Arabia, non tamen improbanda videtur lectio Arabicæ arboris. Quod non solum Plinius scribat bdellium in Arabia nasci, & Galenus alterum bdellij genus Arabicum faciat; sed etiam quod Oribasius libro XI. legat δάκρυν ἐςὶ δένδρου ἀραβικοῦ, *hoc est: lacryma est arboris Arabicæ.*

† Hoc loco in vulgatis Græcis codicibus sic legitur: εὐῶδες ἐν τῇ θυμιάσει, ὅμοιος ὄνυχι *hoc est, si verbum verbo reddamus: odoratum in suffitu, simile ungui. Eadem verba ex Dioscoride referunt inter Græcos Aetius & Oribasius. Cæterum in ijs uerbis illud dubiam sententiam facit, quod non facilè colligi possit, quid per* ὄνυχι *intelligat Dioscorides. nam cum hæc uox homonyma sit, & plura significet, cui potissimum rei conueniat, auctor non explicauit. ut hinc vel aliquid deesse suspicandum sit, uel hac uoce diuinandum de nota illa bdellij optimi magis sit, quàm aliquid certi statuendum. Auget difficultatem, quòd interpretes omnes, uiri doctissimi, uerba illa in diuersum sensum trahant. Alij enim probatum bdellium uolunt bene odoratum esse semper, sed incensum, fieri ungui simile, ut Manardus libro suarum epist. octauo: alij dum incenditur, odore malunt ungui assimilari, ut Hermolaus, quorum tamen utrunque constat de odorato ungue intellexisse. His adstipulari uidetur Serapio inter Arabas, qui bdellij descriptionem Dioscoridi acceptam ferens, uerba illa interpretatur in hunc sensum: cum incenditur, bonum spirat odorem, odori unguis odorati similem. Sunt porrò qui bdellium suffitu odoratum faciunt, ungui simile, ut Ruellius, qui certè ea simplici uerborum illorum uersione non minus ambiguum reliquit illius notæ sensum, quam in Græco reperiatur. Marcellus autem diuersam ab antedictis sententiam protulit, nam ita uertit illa uerba: cum incenditur odoratum, & humano ungui colore simile. Hæc utique Marcelli interpretatio plura habet, quàm in Græcis codicibus legantur, ea fortasse ratione ab eo addita, ut nulla reliqua esset ambiguitas: quanquam in hoc à Manardo redarguitur. Mihi quidem hactenus placuit Serapionis interpretationi subscribere, ut patet in principio huius commentationis. Nunc uerò quid mihi sentiendum sit, fere incertus sum. Videntur enim uerba illa Dioscoridis ita distincta esse, ut duas bdellij optimi notas faciant: quarum altera est, ut odoratum sit, cum suffitur: altera, ut sit ungui simile. Sed relinquitur dubitatio, an unguis odoratus, aut humanus sit intelligendus. Eò tamen inclinat animus, ut putem humanum unguem intelligi, quod Plinius lib. XII. cap. IX. de bdellio disserens, Bactriano ungues reddat candidos, cum inquit. Bactriano nidor siccus, multique candidi ungues. Ex his nimirum*

rum verbis liquet, bdellium illud albis maculis ungui humano ſimilibus refertum eſſe. Id quod etiam uidetur bdellio aſſignaſſe Damocrates in ſuis carminibus, quibus cypheos compoſitionem cecinit, & quæ à Galeno referuntur libro.11.de antidotis.dum ita ſcribit: Σχοίνε ιβ΄. κἀι κρόκε μίαν, βδέλλίς ὄνυχας γ΄. ἀσπάλαθον β΄ς. *Hæc duo carmina ſoluta oratione ad verbum ſic vertemus. Iunci odorati duodecim, & croci unam, Bdelij ungues drachmas tres, aſpalathi duas ſemis. Sanè quòd Damocrates bdellij ungues in cypheos compoſitionem addat, me magis mouet, vt credam bdellium notam peculiarem habere, qua unguium effigiem repræſentat: aut quòd illud bdellium ſit præſtantius, cui ſint maculæ humanis unguibus ſimiles. Sed hæc fortaſſe fuſius, quam deceat, ut quid alij, & quid ego ſentiam in illis Dioſcoridis verbis, exponerem, ita tamen ut malim eruditiorum quoque iudicium eſſe.*

Λίβανος. THVS. CAP. LXX.

THus in ea gignitur Arabia, quæ thurifera cognominatur. Primatum tenet in eo genere maſculum ſtagonias appellatum, ſuapte natura rotundum: tale autem † indiuiduum eſt, candidum, cũ frangitur, intus pingue, in ſuffitu ſtatim ardens. Indicum verò *a* fuluеſcit, & colore liuet, ſed rotundũ induſtria factitant: nam in quadrangulares formas diſſectum fictilibus uerſant, donec rotunditatem contrahat: verum huiuſmodi thus tempore flaueſcit, quod atomum, aut ſyagrum appellant. Secundum locum habet † Arabicum, & in *b* Similo naſcens, quod aliqui copiſcum vocant, minus multo, & fuluius. Eſt & genus aliud, cui amomite cognomen eſt, alioqui candidum: quod dum mollitur, maſtiches more digitis cedit. Adulteratur omne thus † in itinere pini reſina, & gummi. quod facile deprehendi põt: ſiquidem ſuffitum gummi flammam non eiaculatur, & reſina in fumum euaneſcit, thus verò ſtatim ardet: idem maleficium odor prodit. Ad calfaciendum, & aſtringendum pollet: oculorum caliginem diſcutit, caua ulcera complet, & ad cicatricem perducit: cruenta vulnera glutinat, infrenatque cunctas ſanguinis eruptiones, etiamſi cerebri membranis effluat: ulcera, quæ cacoethe vocantur, & ſedis, & reliquarum partium permulcet tritum cum eo & lacte linamentum: formicantes uerrucas inter initia, impetiginesque ex aceto, & pice illitum tollit: ambuſta igni, pernionesque cum ſuillo adipe, aut anſerino, & vlcera in capite manantia cum nitro, ſi infricetur, ſanat: paronichijs cum melle, auribus fractis cum pice, medetur: ad rèliquos aurium dolores cum dulci vino infunditur: inflammatæ a partu mammæ cum cimolia & roſaceo magna utilitate perunguntur: additur ad arteriæ, viſcerumque medicamenta: prodeſt ſanguinis excreationi potum. Sed in ſecunda ualetudine hauſtum inſaniam mouet, & largius cum uino potum interficit. In fictili mundo thus crematur, flagrante glebula ſuccenſum à lucerna, donec exuratur: poſt perfectam uſtionem operire oportet, uſquedum reſtinguatur: ſic enim in cineres non redigitur. Aliqui ollulam æneo vaſe cauo circa medium perforato cingunt ad excipiẽdam fuliginem, ut in eius mentione mox oſtendemus. Alij crudo fictili luto oblito, & in fornacem indito, cremant. Fictili etiam nouo uiuacibus prunis torretur, dum non amplius bulliet, aut pinguitudinem, uaporemve emittat: facilè enim comminuitur, quod peruſtum non eſt.

a Meum ὑπὸ κίρρος.

b Meum ἐν μήλῳ.

φλοιὸς λιβάνου. CORTEX THVRIS. CAP. LXXI.

PRæfertur thuris cortex craſſus, pinguis, odoratus, recens, læuis, minimè ſcaber, ſine membranis. Adulteratur admiſto *a* pini, aut nucis eius cortice. ſed horum index ignis eſt: ſiquidem reliqui cortices ſuffiti nequaquam incenduntur, ſed ſine odore fumum eructant: thuris verò cortex ardet, & cum odoris fragrantia uaporem eiaculatur. Thuris modo uritur: & uis eadem, quæ thuri, ſed ualidior, adſtringentiorque. Quare potu cruentis excreationibus, vuluis fluxione laborantibus in peſſo confert: ad cicatrices oculorum, & caua, ſordesque efficax eſt. toſtus ſcabris lippitudinibus auxiliatur.

a Meum στροβιλίνῳ πιτυΐνῳ. i. Strobilino aut pineo.

Μάννα λιβάνου. MANNA THVRIS. CAP. LXXII.

MAnna thuris probatur candore, micarum frequentia, & puritate. Vim habet eandem, quam & thus, ſed inualidiuſculam. Sunt qui *a* cribrata pini reſina, ac polline, aut cortice thuris contuſi adulterant. Sed hæc igne deprehenduntur: neque enim æque ſuffitu aerium, ſed fuliginoſum, & impurũ expuit, & permiſtum ſuaueolentiæ halitus virus habet.

a Non leg. Orib.

Αἴθαλη λιβανοτοῦ. FVLIGO THVRIS. CAP. LXXIII.

FVliginem thuris ſic facito. Forcipicula lucernis accenſas ſingulatim thuris glebas in nouam fictilem ollam concauam imponito, & æreo uaſe in medio perforato, deterſa diligenter ſorde, obtegito: alteram admoueto, ex altera eius parte, aut utraque ſubiectis quaternum digitorum altitudine lapillis, quò facilius perſpici queat, ſi vrantur: & quà locus capax fuerit, glebulas alias *a* ſupponito, & anteaquam prorſus prior gleba reſtinguatur, aliam imponito, donec ſufficientem fuliginem uidearis coegiſſe. Continuò tamen externæ æramenti partes ſpongia, aqua frigida madefacta, abſtergantur: ita enim temperato æris feruore, fuligo omnis inhærebit, quæ alioqui per leuitatem decidua thuris cineribus admiſcetur. Deraſa itaque fuligine, cinis cremati thuris ſeorſum ſubſtrahendus eſt. Idem opus, quoad ſatisfactum tibi videbitur, obeundum. Oculorum inflammationes mitigat, fluxiones ſuſpendit, vlcera purgat, caua explet, carcinomata ſiſtit. Simili modo è myrrha, reſina, ſtyrace, reliquiſque lacrymis fuligo excipitur, ad eadem conueniens.

a ἀθρόους. integras Orib. addit.

CVm thus, Thuris cortex, manna, & fuligo ab una tantum arbore proueniant, non alienum duxi de his omnibus vnico commentario diſſerere. Sed primum à thure exordiens, cum Dioſcorides in eius ſcribenda hiſtoria, non latè ſe diffundat vt eos uoti compotes faciam, qui eam audire deſiderant, hic referam, quæ ex Theophraſto lib.ix, cap. IIII. quæque

ex Plinio libro XII. cap. XIIII. diligenter excerpsi. Gignitur itaque thus (ut illi prodiderunt) præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem vniuersæ, sed priuatim cuidam loco in medio ferè regionis post Atramitas pago Sabæorum, qui caput regni est. Tractus is spectat ad orientem undique rupibus inuius, & à dextra maris scopulis inaccessus. Syluarum, quæ thus proferunt, longitudo est centum millia passuum, latitudo autem dimidium eius: quas & Minæi attingunt alium pagum colentes, per quos thus euehitur uno tramite angusto, a quibus etiam thus Minæum olim dictum est. Siquidem hi primi fuere thuris repertores, eiusq; commercium primi fecere, maximeque exercent. Cæteris interdictum est, his exceptis, uidere thuris arbores; ac ne Mineorum quidem omnes (ut perhibent) ipsas arbores uidere possunt. Ius enim in thus ipsumque legendi potestas, tricentum tantummodo esse familiarum dicunt, quæ per successiones id sibi uendicant, quæ etiamnum ob id à propinquis populis sacræ uocantur, quod cum uulnerant arborem, quo liquor defluat, aut cum metunt, nec fœminarum, nec funerum congressu polluuntur: atque ita religione merces augentur. Quidam promiscuum ius Minæis omnibus esse tradunt, & unoquoque anno inter ipsos diuidi. Cæterum quanquam prisci Romani in Arabia bella gessere; thuris tamen arboris facies à nullo (quod equidem legerim) Latinorum tradita est: neque Græcis etiamnum auctoribus (etsi plures de ea conscripserint) de eius effigie satis inter se conuenit, licet dixerit Theophrastus, quod arbos thuris, quæ super Sardes apud delubrum quoddam surrexit, fronde lauri constet. Thus duntaxat meti solebat inciso arboris cortice, canis ortu, flagrantissimis æstibus, quòd tunc esset humoribus maxime prægnans, quod postea legebatur sequenti autumno. Verùm dulcedo quæstus aliam uiam attulit, qua etiam primo uere ipsum legeretur, incisis per hyemem arboribus. Excipitur quod ex arbore prosilit, atque distillat palmea tegete, ubi loci natura poscit, alubi area circumpauita. Purius, & perlucidius illo modo, sed hoc ponderosius, minus pellucet, minusque uiribus pollet. Vindemia uerna thus rufum emittit, nec comparandum priori: uires enim imbecilliores sibi sortitur. Creditur nouellæ arboris candidius esse, quam ueteris. Quod hæsit in arbore, ferro depectitur, ideoq; corticosum. Tradidit Dioscorides præter Arabicum inueniri & Indicum, id tamen flauescere. quod indicat, thus & in alijs regionibus nasci præter illud, quod ex Arabia deuehitur. Quod cum Thaophrastus, & Plinius satis compertum haberent, quanuis prius scripsissent, thus præter Arabiam nullis gigni dixere, tamen postea, quod ex relatu acceperant, id etiam nasci in quibusdam insulis. Datur utiliter potandum dysentericis: & diarrhœa laborantibus, & ijsdem clystere quoque infunditur. Linitur cum lacte aduersus solis ardores. Cum aqua autem nymphee bibitur drachmæ pondere ad gonorrhœam. Auget memoriam bibitum oboli pondere. fugat tristitiam, & lætificat cor, & conuenit omnibus eius affectibus, præsertim ubi misceatur cum medicamentis. quæ cordi opem præstant. Fit è thure medicamentum, quo nihil præstantius, certiusque uidi ad oculorum lippitudinem, & ruborem. Etenim sæpe una tantum nocte affectos iuuit. Accenditur Thuris grumus, acuto stilo affixus, eerea candela, mox in aquæ rosaceæ uncias quatuor restinguitur, repetuntur incensiones, extinctionesque trigesies, & deinde percolata aqua linteolo mundo, oculorum angulis cum penna uesperi illinitur, dum cubitum affecti sese recipiunt. Atqui si rubor, lachrymæque uehementi cum dolore fuerint, additur tantundem lactis muliebris. Sistit Thus sanguinem è naribus manantem, si cum tela aranea, & aloe, excipiatur oui unius albo, & cum licinio introducatur in nares. Thuris suffitu sanatur quoque tenasmus, addita præsertim colophonia resina. Fiunt ex Thuris drachma, & agarici scrupulis quaternis cum hyssopi succo catapotia decem admodum utilia ad frigidam tussim, si unum tantum quotidie sumat æger uesperi, iturus dormitum. Paratur ex Thure puluis quoque admodum utilis ad dysenteriam hoc modo: Sinito Thuris, Mastiches, cuiusque drachmas duas, luti Armenij drachmam, coralliorum rubeorum, cornu ceruini usti, singulorum drach. semis. Lapidis hæmatitis usti scrup. duos. Terito simul omnia. Datur ex uino rubeo sesquidrachma, horis duabus à cœna. Thuris & Myrrhæ puluis oui albo exceptus, fronti temporibusq; illitus, hemicranios dolores mulcet. Thus (ut scribit Galenus lib. VII. simp. medicamentorum) excalfacit ordine secundo, desiccat uerò primo, paululumque adstringit. Sed candido minimum adstrictio manifesta. Cortex eius euidenter adstringit; proinde sanè strenuè quoque desiccat, adeo ut ex secundo sit ordine completo desiccantium. Est autem crassiorum partium, quam ipsum Thus, & minimè particeps acrimoniæ. Ob has igitur tum facultates, tum qualitates multus est eius usus apud medicos in hæmoptoicis, stomachicis, cœliacis, & dysentericis, non tantum ijs, quæ extrinsecus applicantur, ipsum admiscentes; sed & ijs, quæ intrò in corpus sumuntur. Ramus eius (lego fuligo eius, & infra rationem reddam) tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quàm ipsum thus, adeò ut ad tertium usque excessum perueniat. Habet uero etiam abstersorium quiddam: itaque eo nomine expurgare, & implere, quæ in oculis consistunt ulcera, uidetur, uelut & myrrhæ, & styracis. hæc Galenus. Verùm, ne quispiam fortaße me perperam Galeni lectionem immutasse existimet, illud sciendum est, quod in Galeni loco citato non solum Gerardi Gaudani uersio reprehendenda (quod tamen interpreti uitio minimè dandum est) sed etiam in Græcis tum ipsius Galeni, tum Pauli Aeginetæ codicibus communis lectio deprauata uidetur. quippe ubi in thuris capite legitur apud Gal. ὁ δὲ θαλλὸς αὐτοῦ ξηροτέρας ἐστὶ, καὶ θερμοτέρας ἢ κατὰ αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν δυνάμεως, *hoc est, ut uertit Gerardus, Ramus eius tum siccioris, tum calidioris est facultatis, quam ipsum thus, rectius legendum putauerim,* ἡ δὲ αἰθάλη αὐτοῦ *hoc est, Fuligo eius &c. Quæ quidem lectio primò Dioscoridis testimonio comprobatur, qui præterquam quòd ramorum non meminit, ipsi thuris fuligini, non ramis, tum expurgandi, tum implendi, quę in oculis consistunt ulcera. facultatem inesse testatur. Deinde id manifestè innuiße uidetur Galenus in prædicti capitis calce illa comparatione, cum inquit; ueluti ex myrrha, & styrace. Nam libro VIII. simp. medic. de styrace agens: styracis combusti fuligo, inquit, thuris fuligini quodammodo est similis. Et libro. VII. de fuligine scribens; Primum enim, ait, thuris fuligine utuntur, in ocularias medicieas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiamnum phlegmone tentatos accommodantur, atque etiam fluxione tentantur; & ulcera habent, nam & illa expurgat, & carne replet. Ad hęc usurpant quoque eam ad facultates, quas uocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæque fuligo molestia caret, non aliter, quam thuris: sed styracis his quodammodo ualentior est. His igitur rationibus asserere non dubitauerim, hoc in loco uulgatos Græcos codices fortasse librariorum incuria uocum similitudine deceptorum deprauatos esse; quodque loco huius uocis* αἰθάλη *quæ Latinè fuliginem reddit, successerit* θάλλος, *quę ramum germenvè significat. Quod etiam apertissimè confirmat Serapio. qui cum hunc Galeni locum suo tempore legitimum, & incorruptum haberet, quę hoc Galeni loco nostra ętate de thuris ramo leguntur, ea ipse Galeno accepta referens, de thuris fumo, seu fuligine legit: Quod item apud Aetium uidere licet: quinetiam apud Auicennam capit. de olibano legitur. fumus eius est uehementioris exiccationis & stipticitatis, tametsi Paulus hac menda non uacet, uel sui ipsius fortasse, uel potius librariorum culpa. Nam alias non possem non admirari, quod in Galeno lectionem hanc deprauatam esse non animaduertisset, quemadmodum hac in re nostrę ætatis interpretes mihi quidem admiratione digni uidentur. Cęterum thus (ut Galenus scribit lib. IIII. de compositione medicamentorum per genera) concoquit, & pus mouet in temperatis corporibus, nam in humidis sarcoticum est. Prętèrea cùm dixerit Dioscorides thus in secunda ualetudine haustum, insaniam facere, & largius cum uino sumptum interficere, hinc Auicennam errasse crediderim, qui & deprauatis sensibus, & abolitæ memoriæ thus opem prestare tradit. Porrò credidere nonnulli thuris Mannam apud Grecos esse,*

Thuris facultates ex Gal.

Galeni locus restitutus.

Auie. lapsus.

Manna thuris.

esse, quam nostra ætate è cælo collapsam super arborum frondes colligimus, quamque tanquam omni ex parte innocuum medicamentum, & vtero gerentibus mulieribus, & pueris, & delicatis deijciendæ alui gratia propinamus. Verùm res quidem alit er se habet: namque Plinius, & alij complures produnt, Mannam thuris esse micas eius concussu elisas, quod dum conuehitur, euenit. Quod etiam testatus est Galenus lib. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos. Sed quoniam thuris Manna mihi redegit in mentem Mannam hanc purgatoriam cælitus demissam, vt plenius legentibus satis fiat, cùm huius nusquam meminerit Dioscorides, de ea tradam, quæ ex Arabum monumentis deprompsi, quæque ipse etiam in Calabria vidi, vbi laudatissima colligitur. Est igitur MANNA quidam ros, siue liquor suauis, qui ex aere veniens sublucanis temporibus, arborum ramis, & frondibus, herbis, lapidibus, & solo interdum inuenitur hærere: qui breui temporis curriculo coalescens, grumosus in gummi morem efficitur. Huius duo tantum genera ipse in Italia vidi, quorum alterum ab orientali plaga, alterùm verò à Calabris defertur. Eius quod ex oriente petitur duplex habetur species; præstantissima altera, quam Mastichinam appellant, nomine à granorum masliches similitudine sumpto: infirma verò, & vilis altera, quæ Bombycina nuncupatur. quippe quæ nil aliud est, quam aut euanida, & senio exhausta Mastichina, aut saccaro, alijsq; imposturis adulterata. Calabriensis plurimi penditur, quæ stirpium frondibus insidens colligitur, proinde foliorum Manna cognominata minutis granulis constans, translucida, grauis, masliches granulis similis, candida, gustu dulcis acque suauis. Secundas partes sibi adsciscit, quæ ramis insidet: tertias verò, quæ lapidibus, & solo inhæret: nimirum hæc granulis constat crassioribus, & colore longè minus syncero. Ex ea, quæ nocte peracta è cælo ceciderat, Cossentiæ, quæ est Calabriæ ciuitas, mihi facta fuit copia super fraxineis frondibus, quæ iulapij perfectè cocti guttas prorsus referebat. Accepi mihi ab incolis, quòd hæc mane legitur, priusquam sol exortus admodum excalfaciat: namque postea sole liquefacta, absortaq; facilè euanescit. Quapropter plerique, vbi in magna deciderit copia, summo mane arborum ramos præscindunt, & in opacis collocant, vbi concretam maiori commodo legunt. Hinc verò fit, vt nesciuerim ego, qua ratione ductus Fuchsius vir eruditissimus scripserit libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Mannam (vt suis verbis vtar) Calabrinam grano constare grandiori, floccorum lanæ & bombycis referente effigiem, candidiori, & ob id alio nomine Bombycinam vocari: quin & hanc viliori pretio vendi. Atqui cùm is à nobis planè dissentiat in Mannæ, quæ ex Calabria aduehitur, historia, ratus gnarusq; hanc, quam paulò antè reddidi, veram esse, non plura adijciam: sed relinquam in hoc fore iudicium eorum (sint vel medici, vel pharmacopœi, uel mercatores) qui Mannæ illius naturam rectius norunt, atque eam satis exploratam habent. Duo Mannæ genera etiamnum à Mauritanis diuersis capitibus prodita reperio: quorum alterum Mannam, alterum uerò Tereniabin appellant. Tamen non aliam inter ea specierum differentiam eße constat, quàm quòd alia liquescens, melli similis, alia in grumos concreta videatur: quæ profectò illa est, quæ ad nos aduehitur. Quam verò ij Tereniabin uocant, Serapionis testimonio & ipsam esse Mannam manifestè ostenditur. Namque Abicis auctoritate, Tereniabin, inquit, febrium ardentium inflammationes mulcet, sitim extinguit, aluum mediocriter emollit, pectori, & tussi opem præstat, nec aliud est, quàm Manna. Testatur Brasauolus Ferrariensis, Nicolaum quendam Ferrariæ (vt arbitror) pharmacopolam emisse à quodam Mauritano vas plenum cuiusdam Mannæ melli similis, quæ in medicamentis non satis laudari potuit. Hanc equidem ex eo genere fuisse existimauerim, quod Mauritani Tereniabin nominant: etsi Brasauolus ipse contrarium senserit, cùm uelit, Tereniabin Mauritanorum eam esse Mannam, qua communiter vtimur: eorundem verò Mannam esse huiusce liquidæ speciem. Quæ tamen sententia Arabum scriptis prorsus refragatur. quandoquidem ipse inuenerim apud Serapionem, quòd Tereniabin quidam ros est è cælo cadens melli grumoso similis, & quòd aliter mel roscidum appellatur. Auicenna verò de Manna agens, inquit, eam gummi modo concrescere: à quo Mesuem nihil dissentire comperio. Credidit Auerroes, & post eum alij quam plurimi, Mannam veteribus, præsertim Galeno, incognitam fuisse. Quibus illud reclamat, quod ipse Galenus scriptis tradidit libro III. de alimentorum facultatibus, capite de melle, sic dicens. Memini aliquando cùm æstate super arborum, ac fruticum, herbarumque folia mel quàm plurimum fuisset repertum, agricolas velut ludentes cecinisse, Iupiter melle pluit. Præcesserat autem nox, ut per æstatem, satis frigida (nam tum tempus anni æstiuum erat) pridieque calida, & fuerat aeris temperies. Atqui peritis naturæ interpretibus, halitus è terra, & aquis prodeuntes, solis calore exactè attenuati ac cocti, à frigore secutæ noctis in unum coacti, ac densati fuisse uidebantur: sed apud nos rarò id accidit: in monte autem Libano quotannis persæpe. Itaque coria super terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas, ac fictilia melle implent, vocantque id roscidum mel, & aerium. Hæc Galenus de Manna memoriæ prodidit. Ex quibus eorum error deprehenditur, qui putant hanc ei fuisse incognitam. Existimandum igitur est, quod hinc Arabes suum deduxerunt Tereniabin; præsertimq; cùm scribat Serapio, hoc ab eis mel aerium appellari. Huius etiam meminit Plinius libro vndecimo, capite duodecimo, his verbis. Venit mel hoc ex aere, & maximè siderum exortu, præcipueque ipso sirio explendente fit, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora, folia arborum melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore vestes, capillumque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus, vtinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. hactenus Plinius. Sed tam antiqua Manna res est, vt ante Galenum, & Plinium, eius etiam meminerit Theophrastus Hesiodi auctoritate, libro III. capite nono de plantarum historia, his verbis. Sin autem auctore Hesiodo, mella, apesq; quercus ferat, magis quoque illud confirmatur. Ergo nascitur uel hic melleus humor è cælo cadens, in hac maximè insidens. Mannam utriusque consistentiæ è cęlo demissam uidimus in Comitatu Goritiensi, uniuersoq; Foroiuliensi agro, ac circumuicinis locis, Anno à CHRISTO nato M. D. XLVI. Maio, & Iunio mensibus: fuitque mihi ambarum colligendarum amplissima facultas. Siquidem ea, quę fici, fraxini, & orneoglossi frondibus inhęserat, gummi modo concreuerat, colore candida. At quę super amygdalę, persicę, ac quercus folia deciderat, mellis modo liquescens ab arbore defluebat, flauo colore. Quo factum est, ut facilè crediderim, quòd non sui ipsius facultate gummi modo Manna concrescat; sed foliorum, in quibus delapsa recumbit. Quare ab Arabibus diligentissimè perspecta, utriusque Mannę historiam diuersis per se capitibus suis monumentis prodidere. Sed profectò non admittenda, quin potius explodenda uidetur sententia Monachorum, qui in Mesuem commentarios scripsere, cùm pro certo asserant, sirio ardente Mannam non solùm roris modo super arborum, & herbarum folia reperiri acris, & cęli clementia: sed etiam ab arboribus, fraxino scilicet, & orneoglosso absque aliquo cęli rore, gummium modo inciso earum cortice in lacrymas concrescere. Quod tamen ut à rei natura, ita etiam à ratione, & à ueritate abhorrere putauerim. Siquidem ea Manna, quæ inciso harum arborum cortice in Apulia, & Calabriensi agro hac ętate canicularibus diebus collacrymare cœpit, nullus quidem plantę liquor est, sed ipsa eadem Manna, quę diebus superiorius easdem in arbores ab aere deciderat. Nam cùm illis regionibus usu ueniat, quòd prę cęteris prędictę arbores eo mellifluo rore affatim, abundèq; madescant, sitq; cortex solis ardore nimio sitiens, ac rimosus, magnam liquoris quantitatem intra se absorbet. Quo fit, ut postmodum exurente canicula inciso eodem cortice idem liquor exiliat, & in grumos concre-

Mannæ cælestis & historia, & genera.

Fuchsij opinio.

Mannæ Arabum.

Brasauoli lapsus.

Mannæ historia ex Galen. Pli. & Theop.

Manna in comitatu Goritiensi, & Foro Iulij.

Monachorũ opinio explosa.

concrescat: qui tamen cùm leues, fungosique sint ob arboris succi mistionem, infeliciter operantur, nec alterius Mannæ viribus correspondent. Quòd autem id tantùm fraxino, orneoglossoque eueniat, cùm melleus ille ros in vniuersum omnes occupet plantas, in causa est harum arborum nobis occulta potestas, vt magnetis ad ferrum, & succini ad paleas. quippe omnibus clarum est, apud Calabros, & Apulos solam fraxinum eiq; congenerem orneoglossum Mannam in se contrahere, retinere, densare, ac cohibere: ex alijs verò arboribus eandem statim defluere, & in subiectas herbas, petras, soliumque diffundi. Quare ab his duntaxat arboribus inciso cortice non sanè primò, & secundum naturam, sed ex accidenti defluit Manna. Verùm optimi illi patres contenti (ni fallor) cortice, internas illarum arborum partes penetrare neglexerunt. At incolæ, qui ex maiori huius liquoris prouentu, plus auri referunt, rei naturam diligentius inuestigarunt. Cæterùm ex his, qui thuris Mannam cælestem hanc esse crediderunt, vnum Crinitum Florentinum fuisse comperio. In cuius censuram Manardus Ferrariensis libro primo suarum epistolarum peculiarem epistolam conscripsit. Veruntamen venia illi danda est, cùm et Serapio, qui Mauritanis omnibus in simplicium medicamentorum historia præstitit, thuris Mannam cum cælesti inepte confundat. Meminit Mannæ inter alios Græcos etiam Actuarius libro de medicamentorum compositione, ibiq; de eius viribus ac facultatibus disseruit. Manna tam Auicennæ, quàm Mesuis testimonio, æquali ferè temperamento consistit, licet ad calidum paululum inclinet: at Auerroi calida, humidaque habetur. Aluum deuorata, aut hausta ciet, per se tamen imbecilliter. Ideoque tum fœminis vtero gerentibus, tum pueris ipsis tutò semper exhiberi potest. Alijs medicamentis addita vires eorum auget. Bilem facilè educit: sitim extinguit: aperit, emollit, læuigatque gulæ, pectorisque partes. Quæ ex Alexandria Aegypti affertur Mastichina vocata, vno duntaxat anno in suis viribus persistit; sed quæ in Italia prouenit, præsertimque Calabriensi agro, pluribus annis incorrupta perdurat. Enimuero Fucsius medicus nostra ætate & doctrina, & rerum cognitione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem secundò auctum excudit, Mannam à medicorum vsu explodere conatur his verbis. Manna leuem certè, aut ferè nullam soluendi, aluumque subducendi uim habet. Quod ijs compertum est, qui iuxta Libanum fuerunt. Nam referunt, indigenas eius montis, cum abunde ea satientur, nihil tamen lædi, aut aluum sibi quoquo pacto subduci sentire, sed ea tanquam obsonio nutriri. Quapropter cum melli quodammodo similem facultatem habere constet, facilè ea carere liceret, modò peregrinorum admiratione non ita duceremur; neque stulti, contemptis nostratibus, è longinquis regionibus allatis vti potius, quàm ijs, quæ nostris in hortis proueniunt, mallemus. sed stultitiæ nostræ, temere sumptus immodicos facientes, condignas damus pœnas. hæc Fucsius. Quibus nimirum uerbis liquet eum velle usum Mannæ prorsus adimi, atque ipsum ad medicamenta deferri, quæ nostris in regionibus proueniunt. vtinam æquè commodè & tutò fieri posset ista commutatio, vt saltem, quod ipse vehementer cupit, immodicis sumptibus parceremus. Sed quoniam rationes, quas affert, non sunt eæ, quibus id persuaderi possimus, idcirco cogor in hoc eius sententiæ refragari. Nam quòd Manna aluum subducat, & eam quidem innocuè, non solum conuenit inter Auctores, qui hactenus de illa scripserunt, sed id etiam quotidiana experientia docet. siquidem duarum & semis vnciarum pondere data aluum perbellè deijcit, & priuatim bilem educit. Quod autem Libani montis indigenæ Manna non vt medicamento quòd purget sed ut obsonio, quod nutriat, vtantur, quis tam facilè ut Fuchsius, referentibus credet? cum nos quotidie contrarium experiamur: aut si credat, non aliquam facti illius rationem adinueniet, quæ vt decet, experimentum tueatur. certè nullus, si rectè iudico. Vt autem medicamenta peregrina abolescant, quæ mitissimam soluendi uim habent, inter quæ iandudum Manna principem ferè locum obtinet, vtemur nostratibus, & fortasse lathyri, pityusa, tithymalis, bryonia, & alijs huiusmodi, quæ passim nascuntur in hortis & campestribus, atque vim lethiferam ac perniciosam sortita sunt? absit, meo quidem iudicio. Malim ergo in hoc sequi exemplum Dioscoridis, Galeni, & aliorum tum Græcorum, tum Arabum probatissimorum auctorum, quam alterius quicunque sit. illi enim non contenti simplicibus medicamentis, quæ suis in locis nascebatur, peregrinis etiam uti uoluerunt. quos tamen tantum abest, ut stultos dicamus, vt etiam sapientes iudicemus. Quare non potui satis mirari Fuchsium ita malè de Manna sensisse, quam omnibus, eo excepto, perspicuum est sine molestia ventrem purgare. Equidem optarem, vt ij, qui alicui medicamento vsum abrogare student, vel id æquius & modestius agerent, aut e nostratibus ea proferrent, quæ eandem vim præstare possent. neque enim ego is sum, qui peregrina nostratibus præferre velim, modò hæc cum illis uiribus certate valeant. Λίβανος καὶ λιβανωτὸς *id Græcis dicitur, quod Latinis Thus: Arabibus, Ronder, Conder, aut Kateeb; Italis, Incenso: Germanis, Vueirauch: Hispanis, Encienso: Gallis, Encens: Boemis kadido.*

Manna secto arborum cortice manans.

Petri Criniti error.

Serap. lapsus.

Mannæ temperamētum; & uires.

Fuchslj opinio reprobata.

† ἄτομος, *Hæc dictio hic, & paulo post legitur in vulgaribus Græcis codicibus: qua in primo loco thus natura rotundum insignitur, in secundo verò arte tale factum cognominatur. Sed quia absurdum videbatur Marcello, Dioscoridem vsum fuisse homonymia, ideo mutauit lectionem, alterum scilicet* ἄτομοι *in* ἔντομον, *ad rem nomen accommodans. Quam tamen lectionis mutationem minimè probat Manardus: qui præterea dubitat quo modo atomos Latinis sit reddendus. Hæ difficultates mihi quidem videntur ab Oribasio sublatæ lib. XII. vbi primò non* ἄτομος, *sed* ἄτμητος *legitur, quæ vox sine controuersia illæsum, atque non scissum thus facit, secundò verò nihil legitur. quod argumento est, atomum secundum accreuisse Dioscoridi. Legitur autem* σύαγρος, *quæ vox vt est illius factitij thuris cognomentum, Oribasio teste, legitimum, ita non mutanda videtur.*

Nomina.

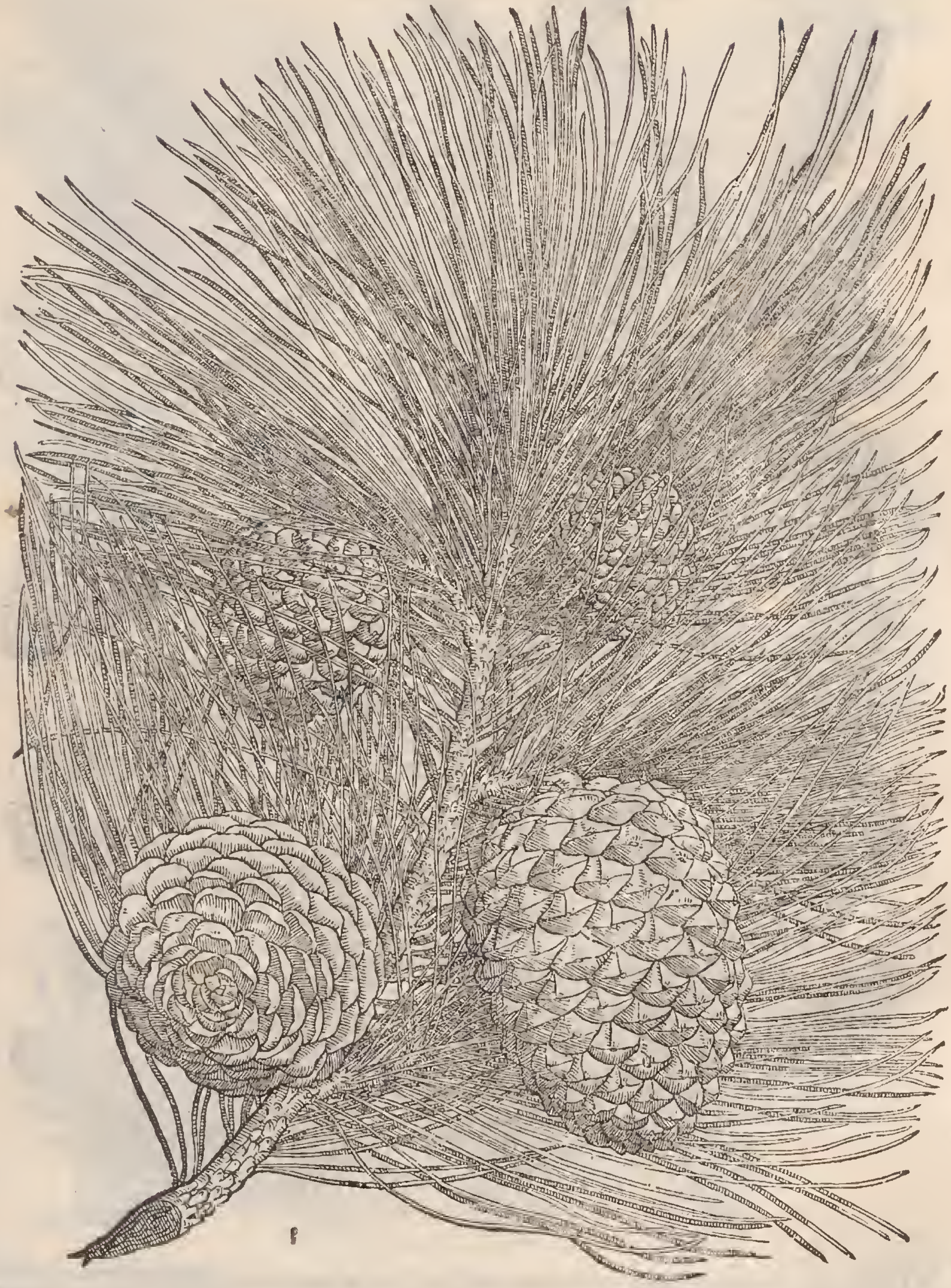
† *Hic vulgaris lectio habet,* ὁ ἀραβίας, καὶ ὁ ἐν σμίλῳ γινόμενος κοπίσκον καλοῦσι, *id est: Arabias, & in Smilo nascens, quod aliqui copiscum uocant. Marcellus non* ἀραβίας, *sed* ὁ ἐρόβιος *legit. Cui lectioni adstipulatur Oribasius libro. XII. ubi* ὁ ἐρόβιος *tantum, reliqua uerò ut addititia non leguntur.*

† *Exemplaria Græca vulgata hoc in loco legunt,* μεθοδευόμενος: *quæ uox, in itinere, à Ruellio, & artificiosè conformata, uertitur à Marcello. Sed equidem eam aduentitiam putauerim, quòd non legatur ab Oribasio.*

Πεύκη, καὶ Πίτυς PINVS, ET PICEA. CAP. LXXIIII.

PINVS, ET PICEA generi eisdem ascribuntur, sed quandam flagitant specierum distinctionem, arbores vulgò cognitæ. Quarum cortex adstringit: prodest tritus, & illitus intertrigini, vlceribus summum corpus occupantibus, ambustisque cum spuma argenti, & manna: vlcera delicatulorum acrimoniam recusantium cerato myrtino exceptus ad cicatricem perducit: tritus cum sutorio atramento serpentia cohibet: suffitu partus, & secundas eijcit: potus aluum sistit, vrinam mouet. Folia eorum trita & illita inflammationes leniunt, vulnera ab inflammatione vindicant: trita autem, & decocta in aceto feruenti collutione dentium dolores mulcent: hepaticis vtilia sunt drachmæ pondere in aqua, aut mulsa pota. Pineæ nucis cortex, & folia potu idem præstant. Teda earum particulatim secta, si in aceto coquatur, & decocto dens colluatur, dolores leuat. Ex hijs etiam fit spatha acoporum, pessorumque

PINVS DOMESTICA.

10 peſſorumque compoſitionibus idonea. Quinetiam earum crematarum fuligo ad librarij atramenti confectionem excipitur: ea circumlitionibus efficaciſſime imponitur, quibus palpebras ornant, coloremque mentiuntur, calliblephara Græci vocant: arroſis oculorum angulis, calloſis, glabriſq; genis, & collacrymationibus opitulatur. Pityides a appellantur pinorum, piceæque fructus, qui in conis inueniuntur. Vim aſtrictoriam habent, & aliquantulum excalfacientem: tuſſi, & pectoris vitijs auxiliautur, per ſe, aut ex melle ſumpti. Nuces pineæ cum repurgatæ manduntur, aut cum paſſo, aut cucumeris ſemine bibuntur, vrinam cient: acrimonias in renibus, & veſica hebetant: ſtomachi roſiones leniunt. datæ cum portulacæ ſucco virium infirmitatem roborant, corruptorum quoque humorum labem obtundunt. Pineæ nuces integræ recenter arboribus decerptæ in paſſo franguntur, & decoctæ, uetuſtæ tuſſi, ac tabitudini conferunt, ſi quotidie ex eo liquore terni cyathi bibantur.

a Appellãtur pinorum, piceęq; fructus. ita habẽt omnia, quæ vidi. ſed locus eſt mihi ſuſpectus, nam puto alicunde irrepſiſſe in contextu καὶ τὰς πίτυς.

PICEA,

Pini historia, eiusq; genera.

NOstræ nimirum negligentię adscribendum foret, cùm nos assiduè habeant pinorum, abietum, picearum, & laricum syluę, nisi harum omnium amplissimam, ueramq; historiam traderemus: eoq; magis ad hoc teneri uideor, cùm animaduerterim Plinium, recentiorumque nonnullos eum secutos, in huiuscemodi plantarum historia, qui resinas fundunt, longè ab eo dissentire, quod in Tridentinis montibus nostris oculis perspectum, apud alios etiam testatum relinquere possumus. Rem itaque à Pinu exordiens, inuenio Theophrastum libro III*.cap.x.de plantarum historia, duas Pini species adnotas, domesticam alteram, alteram uerò syluestram: huiusque in maritimam & montanam distinctionem fecisse, hisce uerbis. Pinorum aliam urbanam, aliam syluestrem assignant. Syluestris binum statuunt genus, quorum alterum Idæam, alterum maritimam uocant. Harum rectior, celsior, matericque crassior Idea: folio imbecilliori, tenuiorique maritima: & cortice læuiori, utilique ad coria. quod alteri minus. Nux maritimæ rotunda, breuique debiscens; Idææ oblongior, viridis, minusque biscens, tanquam syluestrior. hactenus Theophrastus. Verùm non desunt, qui contendant Theophrastum hæc de picea scripsisse, non autem de pinu; ea nimirum ratione freti, quod* πεύκη, *de qua hìc differit Theophrastus, Græcis piceã, non pinum significet. Quamobrem Petrus Bellonius Cenomanus communem Græcorum sententiam secutus libro, quem arboribus coniferis dicauit, id totum piceæ arbori reddidit contra Theodori interpretationem, quod Theophrast.* περὶ πεύκης *Græcè scriptum reliquit. Sed equidem hac in re Bellonium (pace viri boni dixerim) hallucinatum arbitror, non quòd propterea eum Græci sermonis imperitum iudicem, sed quòd mihi videatur non diu versatus in Theophrasti & Galeni lectione*

Petri Bellonij opinio explosa.

10

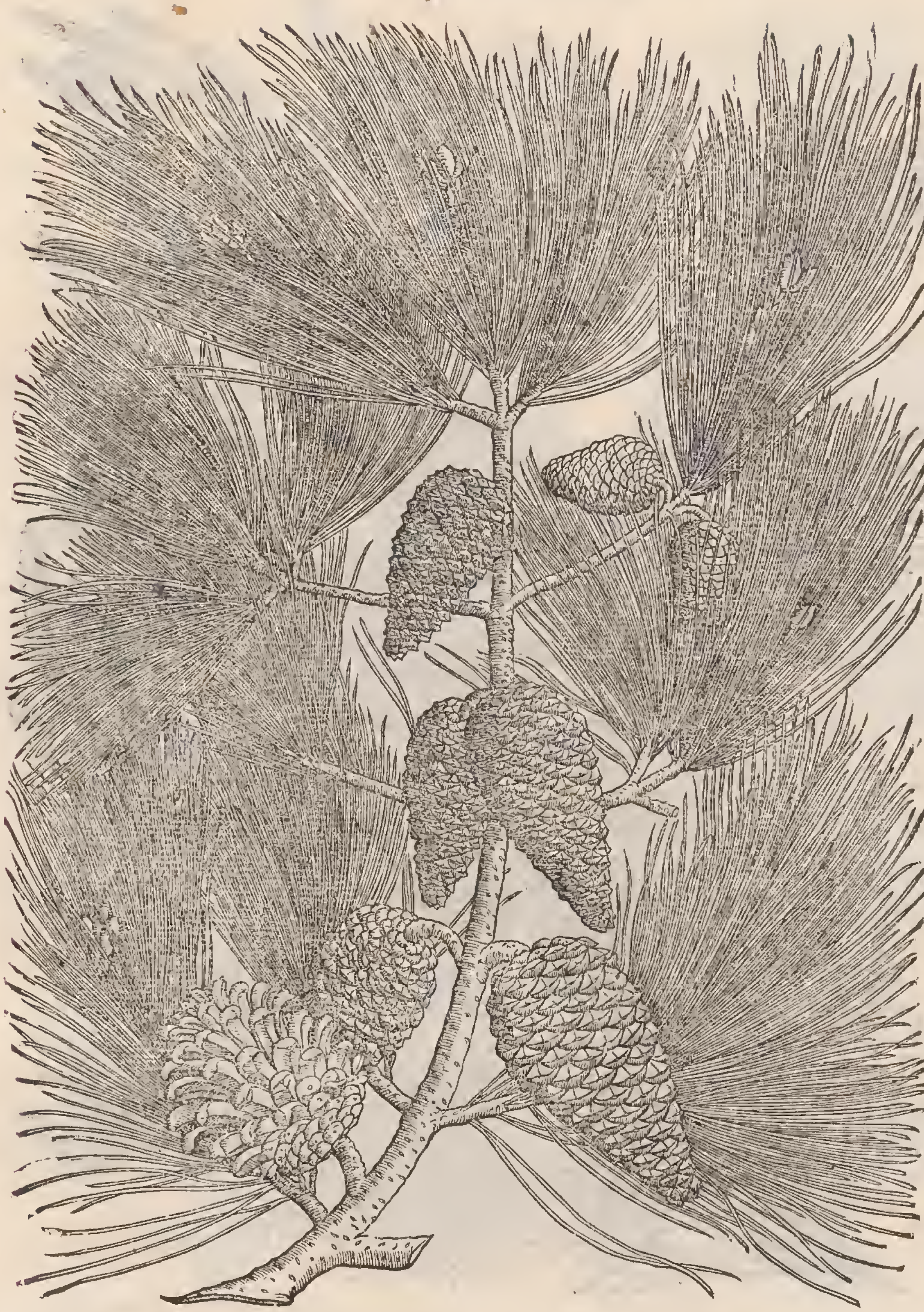
PINVS SYLVESTRIS MONTANA.

ctione, aut de plantis ijs scripsisse, quarum non certam habuit cognitionem. nam plura sunt, quæ eius opinioni refragantur. In primis mihi quidem non dubium est, quin ueteres Græci πεύκην pro pinu, & πίτυν pro picea vsurpauerint. Neque certè verisimile est, Theodorum Theophrasti interpretem natione Græcum, & linguæ tum Græcæ, tum Latinæ peritissimum, igno- 10
rasse quid per illa tam vsitata & trita vocabula intelligerent Græci scriptores. Deinde Theophrastus ipse τῆς πεύκης nucem στρόβιλον vocat. ex quo palam fit, cum nomine πεύκης de pinu, non autem de picea scripsisse. Quandoquidem στρόβιλος non aliud designat, quàm nucem pineam, ut apertè declarat Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus his uerbis. Nux pinea boni ac crassi est succi, multumq́ nutrit, non tamen facile coquitur. Appellant autem nunc Græci ipsam non κῶνον, sed στρόβιλον. Idem libro de cibis boni & mali succi, ita scribit. His ipsis plus crassi, non autem mali, succi habet nucleus pineus, qui κῶνος vocatur, ipsum verò etiam στροβίλους ueteres appellant. Item lib. VII. de simplicium medicam. facultatibus, sic inquit. Coni fructus, quem quidem & coccalon nominant, & strobilion &c. Ad hæc commentario quarto de victus ratione in morbis acutis apud eundem hæc scripta leguntur. Nempe κόκκαλος ab Hippocrate dictus, non ita, sed κῶνος magis ab antiquis Græcis appellatur, veluti à recentioribus medicis propemodum omnibus στρόβιλος Galeno denique adstipulatur Symeon Sethi, ut pote qui nucleos pineos κωνάρια τοὺς στροβίλους etiam nominet. Ex quibus utique constare puto contra Bellonij opinionem, Theophrastum sub πεύκην uocabulo pinum descripsisse, non piceam. Nam si Theophrasto peuce strobilum profert, quem Galenus inter cibos connumerat, non video, quomodo is piceæ fructus esse possit, cuius nuclei

non

PINVS MARITIMA.

non ſunt edendo, Bellonij etiam teſtimonio. Quòd inſuper hoc loco per πεύκην pinum intelligat Theophraſtus, illud maximo eſſe poteſt argumento, quòd nuſquam picea viſa ſit vrbana, niſi fortè è ſylueſtrium ſemine ad ſpectaculum in hortis ſata. Cuius tamen contrarium deprehenditur in pinu, quæ domeſtica atque vrbana frequentiſſima conſpicitur. Hinc porrò factum eſt, ut Bellonius ſua ductus opinione, ex hoc in alium quoque errorem inciderit. Quippe illud falſum eſt, quòd ex teda piceæ fiat pix, vt Bellonius aſſerit, perperam, meo iudicio, Theophr. hoc loco interpretatus. Siquidem rara admodum eſt picea, quæ tedam habeat: atque pix omnis, cuius eſt vſus, ex pinea tantùm teda conficitur in Italia, quemadmodum & in Bohemia, vbi ingẽtiſſimæ ac frequentiſſimæ ſunt pinorũ ſyluæ. Sed iã ad legitimã, veramq; Pini hiſtoriã uenio, quæ ſic habet. Pinorũ duo genera. Alterũ domeſticũ, alterũ ſylueſtre. Domeſtica Pinus numeroſos fundit ramos in proceri caudicis ſummitate circũuagantes, comoſis ac firmis folijs in cacumine aculeatis, & in longitudinem protenſis. Nuces edit magnas, compactas, ſolidas, in quibus nuclei concluduntur oblõgis, ac duris putaminibus concluſi, nigra quadam fuligine obductis. Interior nucleus tenui tunica circumtegitur, flauo colore, quæ digitorũ attritu facilè expellitur. Sapor illi dulcis ac iucundus. Subſtãtia pinguis, oleoſaq;. Habetur copioſa domeſtica Pinus in agro Rauennate, non longè ab Adriatici maris littore. Habetur & in alijs Italiæ locis & præſertim in cœnobiorũ uiridarijs. Sylueſtriũ uaria ſunt genera, quæ in alpina, & maritima partiũtur. Alpinorum tria genera. Excelſius cæteris primũ, quod copioſiſſimũ habetur, in omnibus Boemiæ Sileſiæ & Poloniæ ſyluis, ac etiã in Tridentino agro, cum in Ananienſibus, tum etiam in Flemenſibus montibus, è quibus ſyluani homines picem perpetuò parant.

Pinorum ſpecies, & conſideratio.

Pinus

PINVS MARITIMA ALTERA.

Pinus hæc omnibus suis notis domesticæ similis est, sed minores edit nuces: sunt enim cupressinis paulo maiores, longiores tamen, ac compactiores, squamarum congerie domesticis nucibus per omnia similes, resinosæ, ac odoratæ. Secundum genus Mugum Ananiensibus appellatum, quo Rouena mons in summitate abundat, caudicem nullum edit, sed humotenus ramos à radice fundit, qui humi perpetuò repunt, decem, quindecimve cubitorum spatio. Fructum profert prædictæ similem, vel paulò uegetiorem, ac resina magis obductum, odoris non ingrati. Huiusce ramis vtuntur incolæ ad uasa uinaria cingenda. Nam præter id quòd longissimi habentur, flexiles, ac tenaces admodum sunt. Tertium quòd Tridentini & Ananienses Cembro, & Cirmolo vulgò vocant, prouenit frequens in Tridentino agro, tum in Gauia Phœbeę vallis, tum in Flemensibus, Vulturenæ, & Rhetinorum montibus, & comitatu Tyrolensi, non longè ab Oeniponte. Id speciosa satis prouenit proceritate. ita, ut ad tabulas parandas materiem non modo pulcherrimam præbeat, sed etiam odoratam, attamen non tam procerum est, vt alterum genus, nec caudicis cortex, vt in cæteris pinorum generibus, flauescit. Huius fructus Piceo crassitudine æquè similis est, breuior tamen, resinosus, colore sub purpurascente, omniumq; fragilior. Concluduntur inter eius nucamenta nuces, domesticis minores, triquetræ, breues, fractu faciles, vt quæ dentibus facilè cedant, sapore quadantenus domesticas referentes; nisi quòd gustui quandam leuiculam relinquunt asperitatem, quod omnium syluestrium est proprium. Quo facile adducor, vt credam hanc Plantam Pinum esse Tarentinam, de qua libro 15. cap. 10. meminit Plinius, digitis (ut ille inquit) fragili putamine, auiumque expositum furto in arbore. Etenim ita

ex nu-

PINVS SYLVESTRIS MVGO.

eæ nuces fragiles sunt, vt non difficulter ab auibus rostro frangantur. Manat etiam hoc genere resina, tum alba, tum odorata, veluti ab alijs sui generis plantis. Tabulæ ex his paratæ ad extruenda ædificia Germanis plurimi fiunt, non modò quòd pulchra materie, & venarum serie placeant, sed quod etiam vt diximus, odoris fragrantia præstent. Id enim ad eorum hypocausta paranda, quibus maximè ob frigidissimam regionis temperiem, & indigent, & vtuntur, plurimum affert ornamenti. Marinorum duplex obseruaui genus, nucum tantum magnitudine, ac paruitate differens, ut ex appictis hic imaginibus quisque facilè conijcere poterit. Omnia in vniuersum genera resinam albam, & odoratam mittunt, in tædam vertuntur, & picem nigram fundunt. Cæterùm his: quæ syluestrium pinorum generibus scribit Theophrastus, in nostro climate refragatur, quæ sensibus clarissimè patet experientia. siquidem agrestes, quæ plurimæ in maritimis nostris Senensibus proueniunt, fructum ferunt spithama oblongum, pyramidalem, firmum, ac solidum, nec per se facilè dehiscentem. Quæ verò numerosæ uirescunt in Ananijs, reliquisq; Tridentinis montibus, ac etiam in Boemia, Morauia, Poloniaq; fructu constant paruo, breui, qui quàm primùm aruerit, affatim dehiscit, & ex arbore decidit. Sed id euenire existimamus, climatum, & regionum varietate, uel etiam quòd maritima plura sint genera. Bellonius, cuius paulò antè meminimus, libro de arboribus resiniferis hoc pini genus (quantum ex eius verbis colligere potui) pinastrum esse censet. Sed non rectè, mea quidē sententia. nanque pinaster, Plinio lib. XVI. cap. X. auctore, nihil aliud est, quàm pinus syluestris, mira altitudine, gigniturque non modò in montibus, sed etiā in planis, Bellonio verò contra, pinaster pino humilior est, & plana, & montium super-

Bellonij alia opinio explosa.

10

cilia

PINVS MARITIMA ALTERA.

cilia prorsus respuit, nec alibi prouenit, præterquàm in excelsissimis montium iugis. Huic profectò ut quis adstipularetur fortasse ex eo adduci posset, quòd peregrinationi, quam ille in Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, aliasque regiones se fecisse fatetur, plura tribuere vellet, quàm probatissimorum authorum scriptis, quibus sæpe Bellonius perperam refragatur, ita vt suam putet auctoritatẽ illis præferendam esse. Sed ego miror, quod mihi relatum sit virum hunc esse vulgaris peritię, neque tot loca peragraße, quot eius scripta perhibent. Quod autem ad rem nostram attinet, Bellonius vbi pinastri historiam exorditur, hanc pinastri vocem ex uersione Latina frequẽter legisse ait apud Theophrastum, sed non propterea Theophrastum eam agnouiße plantam, quòd non nascatur in Græcię, aut Asię montibus: atque ideo nullum esse ex Gręcis authoribus, qui de pinastro, aut pinu syluestri meminerit. Sed quanta sit huius boni viri arrogantia, & in Gręcorum authorum lectione negligentia, antea explicauimus, vbi ex Theophrasto scripsimus duo esse pini genera, vnum vrbanũ, alterum syluestre. Veruntamen si is mordicus suam tenuerit opinionem, quòd scilicet Theophrasto πεύκη piceam significet, non pinum, & quòd ex consequenti idem hic de picea syluestri sit locutus, demus illi ita eße, qui respondebit ad illa Theophrasti loca, in quibus πίτυς ἀγρία legitur? mehercule nihil, quantum reor. Subijciamus ergo quæ Theophrastus lib. III. cap. IIII. de plantarum historia in censu arborum quæ in montibus nascuntur, contra Bellonij sententiam posteritatis memorię prodidit, ijs verbis. Ἴδια δὲ τὰ τοιάδε τῶν ὀρεινῶν, ἃ ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φύεται. περὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐλάτη, πεύκη, πίτυς ἀγρία. *hoc est. Montibus autem propria sunt illa, quæ in planis non proueniunt. Macedoniæ, abies, picea, pinaster. Addamus*

mus

mus præterea quæ eodem capite, vbi plantarum meminit, quæ perpetuò virent, idem sic habet. ἀείφυλλα μὲν ἐν τῶν ἀγρίων, ἃ καὶ πρότερον ἐλέχθη, πεύκη, πίτυς ἀγρία.. id est. Ergo inter syluestria perpetuò uirent, quæ primo volumine retulimus, abies, picea, pinaster. Ex his itaque manifestum fieri arbitror, Bellonium multa in Theophrasto oscitanter legiße, plura etiam temere & falsò scriptis tradidiße: vt hinc ipsum inanis gloriæ, vel alicuius dignitatis cupidum potius, quàm veritatis studiosum fuiße facilè iudicē. Nec minuus hallucinatus in his censendis resiniferis arboribus videtur Anguillarius, quippe qui tantum sua ipsius ductus opinione, nullis adductis rationibus, nec autorum testimonijs Montanam syluestremve Pinum, ac eam quam Mugum vocari Ananiensibus diximus, picearum generi ascribit, cum tamen hæ à pinis alijs quibuscunque nisi magnitudine, & conorum exiguitate differant, cæteris nihil dissentientibus. Nam omnibus eadem facies, eadem folia, ijdem flores, eadem germina, eadem ligni materies, idem cortex, eadem resina, idem odor, idemque sapor. Adde etiam quòd hæc omnia pinorum genera in tædam uertantur & picē copiosissimam fundant, quod omnium scriptorū consensu pinorum proprium est, non picearum. Nec minus decipitur in censenda Tarētina pinu, quam quibusdam vocari Cembro diximus. Quippe is hanc, sua tantum sententia ductus Montanam pinum esse censet; sed cùm inter cætera pinorum genera, tam syluestrium, quàm vrbanarum, nulla habeatur pinus, quæ fragiliori sit fructu quàm hæc, cadit, peritque Anguillarij sententia. nanque Theophrasti testimonio syluestris Montana pinus, nucem edit Maritimæ compactiorem, duriorem q́, ac minus dehiscentem, tanquam syluestrior, ac robustior. Cætera quæ plurimum huiusce hominis sententiæ refragantur, siquis audire desiderat, legat epistolam priorem nostram ad Clariss. Medicum Vlyssem Aldrouandum. Ibi enim plura sanè reperiet, quæ antea à nemine de pino & picea vsquam sunt explicata. Cæterùm non potui non admirari dixisse Plinium, scandulas è pino ad contegendas domos, ex omnibus, quæ resinam fundunt, arboribus aptissimas esse, cùm laricem non ignoraret materiei præstantia, duritie, & firmitate, nulli æquiparandam esse. Præterea scribit Theophrastus (nos id quotidie uidemus) quòd pini interitus est, ut teda fiat. Cuius uerba sunt hæc loco supra citato. Morbum pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non solùm cor, sed etiam pars externa caudicis in tedam transiuerit, tunc strangulari quodammodo. quod sponte accidit vbertate arboris largissima; quo ad quis conijcere possit, teda enim totum efficitur. Ergo hæc pini propria affectio est. Quare autem pinus teda fiat, scribit idem Theophrastus libro VI. cap. XV. de causis plantarum, sic inquiens. Pinus enim radicem agit teda totam refertam, vt antè dictum est. Ratio eadem, quæ in animalibus est, quòd pars alimenti, quæ ferbuerit, excoctaq́, sit quoniam purgatissima est, assidet: & collecta, densataq́, pinguedinem reddit. Reliquum verò sursum transmissum, partes, quæ supra terram eminent, nutrit: non per illam pinguedinem subiens, sed per alios quosdam meatus. Nam quæ in tedam omni ex parte mutatæ sint, obesitate moriuntur, vt dictum est: cùm enim nullum transitum habeant, spiritus strangulantur, sicut animalibus accidit, quæ vltra modum pinguerint. hæc ille. Cæterum quòd teda opus sit ad picem conficiendā, non defuit sanè ratio, qua etiam arte fieri possit, ita ut pinus non sua utique sponte, sed artificio teda fiat. Id enim docuit Theophrastus libro IX. cap. II. de historia plantarum, his verbis. Idæi ubi arboris caudicem cortice dispoliarint, quod parte solari, binis, aut ternis à terra cubitis facere consueuere, confluxum istuc fieri non sine teda vno cùm plurimum anno affirmant. Idque cùm securi detraxerint, secundo iterum anno teda locum expleri: & tertio pari modo. Posthac ob eam paulatinam incisuram arborem extenuatam, putrefactamque humi facilè à flatu prosterni, tum eius cor extrahi (hoc enim tedam maximè præfert) necnon & radicem effodi. hæc etiam ille. Quibus palàm est contabescente pino, tam sponte, quàm arte fieri oririque tedam. Quamobrem putauerim hac in re non parum cecutisse Plinium: quippe qui lib. XVI. cap. X. vbi resiniferas enumerat arbores, tedam propriam, & per se esse arborem censet, cùm inquit. Sextum genus est teda propriè dicta abundantior succo, quàm reliqua: parcior, liquidiorq́, quàm picea: flammis, ac lumini sacrorum etiam grata. Et libro eodem cap. XVIII. Nunc, ait, celeberrimis arborum dictis quędam in vniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cęteræ, è quibus resina gignitur. hęc Plinius. Verùm si quis Plinij defensor diceret per tedam ipsum hoc in loco non aliud intelligere, quàm pinum, itaque eum tueri vellet, hanc tutelam illud (vt puto) vanam eße ostendit, quòd cùm eo capite Plinius resiniferas arbores omnes per genera describat, & primum omnium genus pinum faciat, nullo pacto pinum pro teda accepiße videtur, cùm sexto resinarum generi tedam postea adscripserit. Hinc fortasse & Marcelli error defluxit, qui in hoc Dioscoridis capite, pinum tedam interpretatur. In hoc etiam versatur errore Adamus Leonicerus Ruellium secutus in suo de plantarum historia volumine, vbi fictam potius, quàm veram arborē pro teda pinxiße videtur. Sed animaduertendum est, non è pinu tantùm fieri tedam, sed ex alijs etiam plantis resinam fundentibus, nempe larice, & picea: à quibus nos in Ananiensibus syluis pinguissimam excisimus. Sed in his rara admodum teda est. Quapropter dicebat Theophrastus lib. IIII. cap. VI. de historia plantarum, quòd in Ponto ex syluestribus desint pinaster, abies, atque picea, & omnino quę tedam in se se gerunt. Quibus clarè patet, alias pręter pinum arbores esse, quę in tedam contabescunt. Sed quòd id morbi magis pino eueniat, quàm cęteris, propria pini affectio eße creditur. Quo fit, ut & in hoc Plinium erraße crediderim, qui non pini, sed laricis morbum esse ait, vt teda fiat: ac eidem omnes attribui tum vires, tum notas, tum qualitates, quas Theophrastus pino reddidit. Quare cùm Ruellius eum sibi familiarissimum ab huiuscemodi lapsu vindicare uellet non mirum, inquit; quòd in hoc Plinius æquiuocatione sit vsus, quando & perpetua fronde perinde ac pinus, sit larix, & situs idem in montibus, eademque facies, minimè animaduertens, quàm magno ipse quoque fuerit errore implicitus: quemadmodum & recentiorum alij. Quandoquidem pro certo attestari poßum, laricem me vidiße nunquam (etsi centenas laricum syluas viderim) cui per hyemem folia non deciderent, & quæ tantam contraheret cum pino cognationem, quantam Ruellius tradidit. Itaque vt vera eius quoque promulgetur historia, hic ea de larice differemus, quæ & vidimus, & experientia comprobauimus. LARIX igitur arbor est eximiæ proceritatis, cortice perquàm crasso (non autem læuiori, quàm picea, vt Adamus Lonicerus scribit) in rimas vndique dehiscente, intusque rubente: ramos gradatim circa stipitem totum emittens adnatis compluribus salicis more lentis, colore luteo, odore nō iniucundo: folijs circum ramulos prodeuntibus, densis, oblongis, mollibus, comosis, pineis angustioribus, minimè aculeatis; quæ aduentante hyeme pallida effecta ad caudicis radices decidunt, ibiq; marcescunt: ita vt sola larix inter cæteras resinā fundentes arbores, spreta omni algoris immanitate, nuda per hyemem vitam transigat. Nouella cupressum prorsum æmulatur, non autem piceam, vt Ruellio placet. Eius coni (quanquā credidit Plinius laricem sterilem esse) cupressinis admodum similes sunt, neque ingratum efflant odorem. Veruntamen flores longè odoratiores sunt, qui uere emergentes è ramusculorum cacuminibus arborem vniuersam mirum in modum condecorant, quippe cùm in purpura ardenter rubescant, comantibusque foliolis, miro quodam naturæ artificio annectantur, non parum uiatorum oculos remorantur. Ligni materies durissima, præsertimque rubescens, & in caudicis meditullio sita: eaque propter in ædificijs omnibus extruendis, cæteras longè præcellit. Vanum profectò est credere, (vt Plinius, Vitruuius, & recentiorum plerique perhibent) quòd nec flagret Larix, nec in carbones vertatur, sed veluti calcarium saxum in fornace exuratur. Quin etiam ij proculdubio falluntur, qui horum authoritate freti, Laricem nostram legitimā haud

Anguillarij lapsus.

Plinij lapsus.

Tedæ consideratio.

Plinij error, & quorundam.

Plinij & Ruellij error.

Laricis historia.

Plinij, & Vitruuij error.

LARIX.

haud esse contendunt, quòd eam tam facilè accendi, cernant. Siquidem cum omnium tam antiquorum, quàm recentiorum scriptorum consensu, præsertimque ipsius Plinij, ac Vitruuij Larix præpinguem, & copiosam resina fundat, quæ perinde ac bitumen igne admota quàm celerrimè accenditur, ignari sanè hominis est, credere Laricis resinosum, & pinguissimum li- 10 *gnum ignem respuere, quum lapides ipsi, quĩ propria sui natura flammis accendi nequeunt, vbi tamen bitumine redundent perinde, ac ligna exuruntur, editis continuo flammis, quousque uertantur in cineres. Quod facilè testabuntur Flandri, Brabantij, & aliæ Aquilonares gentes, quæ ob lignorum penuriam hisce tantum lapidibus suos fouent ignes. Si vero plura contra horum sententiam quispiam audire cupiat, legat secundam epistolam nostram ad Clarissimum Medicum Vlyssem Aldrouandum. Ibi enim plura reperiet authorum testimonia, quæ nulla dubitatione affirmant nostratem, & antiquorum laricem eandem esse plantam. Malè quidem cum fornacibus ageretur, in quibus fit ferrum in Tridentinis montibus, & in ea præsertim ualle Ananijs contermina, quam Solis nuncupant, ac alijs multis Camonicæ, & Eliotropiæ vallis fornacibus, in Brixiensi agro, si larigno carbone carerent, cuius inibi maxima conflagratur copia. Nanque (vt referunt in hac arte periti) nullo alio carbone in fornacem indito, rude ferri metallum tam celeriter colliquescit, quàm lariceo. quin & lignum eius siccum, cùm abunde sit resinosum, impetu flagrat perquàm vehementi. Quamobrem in Tridentinis montibus laricinis tantùm lignis furnos incendunt, tam eos, quibus panis coquitur, quàm quibus hypocausta calefiunt. Cæterùm selectissimum Agaricum in larice prouenit. nanque ipse quidem sæpius in Ananiensibus montibus præstantissimum*

Agaricum larici innascẽs.

mum agaricum parua quadam securi à laricibus compluribus, dieci eniq́, sæpius ab his, qui resinas colligunt. Nascitur etiam agaricum (vt prodit Plinius) in Gallia, non in larice duntaxat, sed in alijs arboribus, præsertim glandiferis. Dioscorides, sicuti & Galenus, non satis compertum habet, an Agaricum fungus sit, aut radix, licet asserat in cedro gigni. Brasauolus agarichum Comachij in ilicibus inuenisse fatetur, necnon per Galliam equitans, id vidisse ait quercuum caudicitus inhærere. Enimuero ipse in tota Hetruria, in alijsq́, quàm plurimis Italiæ locis, denique in multis Germaniæ, Carniolæ, Dalmatiæq́, prouincijs, ubi syluæ quercubus, cerris, ilicibus, suberibusque refertæ conspiciuntur, non solùm nunquam vidi, sed ne quidem audiui in his agaricum prouenire: tametsi illis inhærere viderim fungos alios plurimos lignea materie concretos, duros, ac nigros: quibus vbique passim fomites fiunt ad suscipiendum ignem, cùm e silice calybe excutitur: quinetiam ijs ignitis ad machinulas exonerandas uenatores frequentissimè utuntur. Adhæc quamuis in Tridentinis montibus, præsertimq́, Ananiensibus præter abietes, pinos, larices, & piceas, innumerabiles adsint quercus; in nulla tamen agaricum, præterquàm in larice, nascitur. Porrò ex larice etiamnum præstantissima illa resina manat, quæ falsò officinis terebinthina uocatur, cùm terebinthina ex terebintho proueniat. Verùm cùm mercatores præterito iam æuo terebinthinam ad nos minimè afferrent, ob idq́, larigna eius loco uterentur tum medici, tum myropolæ, facilè factum est, ut larigna ex usu sibi terebinthinæ nomen uendicauerit. Et quòd larigna terebinthinę nomen & locum antea passim occupauerit, ut etiam hodie in officinis eiusdem, si desit, uicem suppleat, omnibus notissimum arbitror. Attamen Fuchsius vir alioqui doctissimus, in libro, quem secundò edidit de compositione medicamentorum, scribit pharmacopœos legitimę terebintinę uice abietinam supponere. Qua in re apertè fallitur, quòd omnes (vt dixi) pro terebinthina larignam vsurpent. Atqui Galeni tempore liquida picea terebinthinę loco uendebatur, ut ipse libro tertio de composit. medicam. per genera memorię prodidit, sic inquiens. Ex harum genere est & larigna vocata, prædictis planè humidior: substantia verò similis liquidæ piceæ, quam loco terebinthinę institores uendunt ignorantibus eas discernere. est autem talis resina odore, gustu, & facultate, quam terebinthina acrior. Cum hac igitur, & terebinthina, larigna uocata persimilem potentiam obtinet, sed tenuiori substantia, maioreque discutiendi virtute prædita est. Hanc Tridentini, ac etiam qui ijs conterminí sunt, vernaculo sermone Largà appellant, deflexa à larice, à qua emanat, appellatione. Hæc tamen sponte sua non defluit: sed qui ipsam colligunt, magno, & longo terebro laricis caudicem ad medullam vsque per æstatem perforant, & inde manantem resinam vasculis quibusdam è piceo cortice paratis excipiunt. Splendidiorem mittunt iuuenculæ arbores, sicuti de thure diximus: turbidiorem verò annosæ. Hæc ad quàm plurima expetitur medicamenta, & præsertim ad vulnerum, vlcerumque auxilia paranda. Deuorata vnciæ pondere, purgat per inferna. Renes expurgat, calculos expellit, & vrinam ciet, & præsertim, si cum Benedictæ simp. sesquidrachma deuoretur. præstat & ad Gonorrhoeam, ubi absorbeatur, pluries cum aqua plantaginis lota, aut nymphææ, addita selectissimi succini drachma, uel aspleni, & caphuræ momento. Delincta in eclegmate commodissimè auxiliatur tabidis, empicis, ac diuturna tussi laborantibus. Fit ex ea oleum, & aqua, distillatorio vase, ac recentia vulnera glutinanda plurimum præstans, quin etiam ad neruorum articulorumq́, dolores à frigiditate prognatos. Cæterùm aqua quę in primis distillat, si scrupuli tantum pondere ex uino albo bibatur, vbi uentriculus pituita repletus languet, paulo post eam per uomitum expellit, magno iuuamento. Eadem lentigines, uaros, alphosq́, abstergit, cùm in facie tum in quacunque alia corporis parte; addito oleo, quod ex uini fæce paratur. Præstat quoque ad sinuosa vlcera infusa, & ad vermiculosas aures, addito fellis bubuli momento. quin etiam ad surditatem, vnà cum oleo suo infusa. Reperitur præterea in annosis laricum caudicibus prope medullam ipsam pannum quoddam albicans quandoque, cubiti amplitudine, corio, ex quo chirothecæ conficiuntur, adeò persimile, vt vix alterum ab altero discerni possit. Vtuntur hoc incolæ ad vulnera glutinanda, & ad sanguinis fluores compescendos. Cæterùm admodum inter se similes ex his, quæ resinam fundunt, arbores sunt PICEA, & ABIES, *ita ut sæpe etiam lignarios fabros fallant. Siquidem eadem vtrique proceritas: ambæ iisdem sunt folijs oblongis, duris, ac densis: utrinsque ramusculi producuntur crucis in morem, à duorum duntaxat ramorum lateribus exeuntes: quod & folijs euenit. Veruntamen hoc tantùm discriminis inter se habent, quòd piceæ folia colore sint abiegnis longè nigriora, quin & paululum latiora, molliora, læuiora, minusq́, pungentia ac ramos circumquaque uestientia. Præterea piceæ cortex nigrescit, tenax est, lentus, & lori modo flexilis: abieti uerò albicat, & si flectatur, facilè perfringitur. Piceæ rami plerunque ad terram flectuntur: quod in abiegnis non visitur. Lignis denique materies piceæ multò speciosior, ac etiam utilior: habet enim venas rectiores, minusq́, nodosas. Ambæ conos ferunt spitamæ longitudine, nucamentis quamplurimis inuicem subintrantibus compactos, in quibus semen est subalbum nulla intus medulla. Picea fert resinam inter corticem, & lignum gummi modo concretam, licet nonnunquam ex ea defluat liquida, larignæ similis. Abies uerò inter corticem & corticem præstantissimum liquorem illum concludit, quem vulgò* LAGRIMO, *quasi abietis lacrymam, appellant: de quo veteres nihil (quod equidem sciam) posteritatis memoriæ prodidere. Nisi quispiam dixerit: per abietis lacrymam intellexisse Galenum lib.* III. *de comp. med. p genera paulò antè citato, piceam illã liquidam resinam, quam pro terebinthina institores uendebant. Cuius rei illud indicium esse uidetur, quòd scribat ipse, hanc & gustu, & odore terebinthinæ esse persimile, quod in abiegna lacryma maximè notatur: & quod insuper sit quadantenus terebintbina acrior. nanque huiuscemodi qualitates in liquida picee resina minimè reperiuntur. Quo fit, vt suspicandum putauerim, in his Galeni verbis librariorum fortasse culpa mendum aliquod subesse; licet constet antiquos scriptores in arborum resinas ferentium historia in quàm plurimis inter se differre, & alteram sępe pro altera (vt supra diximus) substituere. Auxit mihi suspicionem hanc Galenus: quippe qui scripserit deinde eodem libro in Euphorbij medicamento, inter resinas cęteris odoratiores haberi terebinthinam, & abiegnam, hancque illa calidiorem esse. Falluntur autem, qui putant abiegnam lacrymam, clarissimam esse larignam: quandoquidem illa inter abietis cortices vomicę modo coaceruatur, & secto corio (vt in abscessibus sanie vexatis fieri solet) elicitur: hæc verò manat è laricis caudice ad medullam vsque perforato, vt ego experientia doctus facilè attestari possum. Nam, ut rem omnem hanc in historia exactius exploratam haberem, & à larice larignam, & ab abiete abiegnam per memet elicere libuit. Sunt qui huic illam admisceant, vt hac impostura magis lucrentur, eo quòd omnes abiegnam pluri faciunt, quàm larignam. Nec desunt qui percolatam larignam, & ad vltimam claritatem redactam pro abiegna venditent, cùm rarissimi reperiantur myropolę, qui rectius alteram ab altera dignoscant. Sed fraus cognosci potest, quòd abietis lacryma substantia minus consistat, odore pręstantissimo fragret, & gustui larigna sit amarior, ad annumq́, asseruata quadantenus flauescat. Ea vulneribus recentibus maximum affert pręsidium, quòd non solùm glutinet, sed & mundet, & sarcotica habeatur. Pota renum calculos eijcit, arthriticos dolores mulcet, coxendicumque cruciatus lenit. Capitis vulnera mirificè sanat, adeò ut hac sola nonnulli utantur. Additur & in antidotis balsami uice. Affirmat Ruellius abieti croceum florem innasci: uerùm in Tridentinis montibus, ubi undique ea montes syluescunt, Abies omnis est & floribus, & fructibus infœcunda. Sed ut ad piceam nostra redeat oratio, non satis compertum habeo, quam arborem pro Picea intelligat Petrus Bellonius: quanquam ex imagine, quam exhibuit, atque etiam ex notis, quas suę piceę assignauit, aliquod pinastri genus intelligere uidetur. Cęterùm arbor, quam*

idem

Resina larigna.

Pãnum in larice nascens.

Piceæ, & Abietis histor.

Abietis lacryma.

Error quorundam.

Abiegnæ lacrimæ uires.

Bellonij opinio.

ABIES.

*idem sua tantùm auctoritate, ne dicam temeritate, ductus perperam Sapinam uocat, ac abieti similem facit, non est (quan-
tum ego conijcere potui) nisi legitima picea. Quippe hæc abieti adeò similis est, ut sæpe syluanos homines, & lignarios fabros
fallat, ut suprà dictum est. Id circo Plinius lib.* XVI. *cap.* XXIIII. *eadem folia reddidit piceæ & abieti, sic inquiens. Insecta
pectinum modo (intellige, folia sunt) piceæ, abieti. Ijs etiam idem Taxum similem fecit eodem lib. cap.* X. *quemadmodum &
Dioscorides lib.* IIII. *Taxum autem (vt obseruauimus) maximè folijs æmulatur picea, quam magno & pudendo errore Bel-
lonius Sapinum appellat: nam. Sapinus, teste Plinio, pars tantùm est in abiete, ut eius uerba declarant lib.* XVI. *cap.* XXXIX.
*vbi ita scribit. Abietis quę pars a terra fuit, enodis est. Hæc, qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atq; ita Sapinus uo-
catur, superior pars nodosa duriorq; substerna. Quibus utiq; Plinij uerbis palam est Sapinum non esse per se arborem, sed
tantum abietis partem: sicuti etiam Vitruuius testatur. Verùm Bellonius, quod audiuerit tam piceam, quàm abietem indif-
ferenter du Sapin suis Gallis nominari, hanc fortè vulgarem & confusam nomenclationem secutus, ut eam ueram putauit,
ita etiam piceam Sapinum appellauit. Sed is mihi quidem non uidetur in Plinio rectè considerasse resiniferarum plantarum
historiam, neque in Theophrasto cognouisse quod* πεύκη & πίτυς *significarent, neque etiam animaduertisse, quòd hæ duæ uo-
ces sępe a Gręcis una pro altera vsurpantur. Sed hìc fusius, quàm deceat, aliquot Bellonij errata persecuti sumus. alius
enim locus erit, nisi quid mihi humanitus accidat, ubi alia plura in hoc genere consultò tractabimus. Cæterùm his expeditis,
iam tempus admonet ut de nucleis pineis, & eorum uiribus agamus, quinetiam de recenti pini nuce. Siquidem aqua, è uiridi-*

C *bus*

bus pinorum nucibus, quas conos uocant, distillatorio vase parata, rugas in facie delet & mammas admodum extuberantes cohibet, ubi linteolis in ea madefactis sæpius foueantur; eadem vuluam angustiorem reddit, & à fluxionibus tuetur, sed longè ad hoc efficacior est succus. Nuclei autem è domesticis nucibus exempti humano corpori magno sunt usui. Sunt enim in suis qualitatibus temperamento proximi, paululum tamen ad calidum inclinantes. Maturant, leniunt, agglutinant, resoluunt, & impinguant, & leuiuscula quadam acimonia mordicant: belle nutriunt, ac quanuis crassiusculum potius quam tenue præbeant alimentum, non tamen improbantur. emendant enim humiditates intestinis putrescentes, ægrè tamen concoquuntur, ideoque natura frigidis dari debent cum melle, calidis autem cum Saccharo. Id enim corrigit eorum contumaciam. Cæterùm ubi tepenti aqua macerantur, acrimoniam exuunt, & oleosam quam possident qualitatem. Sanant, frequenter deuorati, neruorum, ac dorsi dolores: Dantur vtiliter Ischiadicis, paralyticis, stupidis, & tremore affectis. Pulmones mundant, & eius ulcera, humores lentos, & saniem inde expurgantes. Propinantur tussientibus. Remorantem excitant Venerem, aqua tepida prius macerati, & deinde sacchario, aut melle excepti, & deuorati. Præstant quoque ad renum & uesicæ vlcera. Ideoque opitulantur vrinæ cum stillicidijs, tum etiam ardoribus. Impinguant macilentos, & sanant uentriculi erosiones, cum succo portulacæ hausti. Cæterùm uiridis pinus aciculæ contritæ, ex uino optimo potui datæ, cordis dolorem sedant. Sed à pinguibus ægros abstinere oportet. Pini Conorũ cortices in aceto acerrimo decocti, perquàm utiliter suffiuntur dysentericis. Arbor, quæ plerisq; Græcis πίτυς, Latinis Pinus appellatur: Arabibus Sonabar: Italis, Pino: Germanis, Hartzbaum, Fichtembaum & Kynholtz: Hispanis, Pino; Gallijs, Pin: Boemis Borouuict. Quæ autem Græcè πεύκη, Latinè Picea nominatur: Arabicè, Arz: Italicè, Pezzo: Germanicè, Thannabaum: Hispanicè, Pino negro: Gallicè, Vng abre du genre du pin. Quæ deinde Græco nomine λάριξ, Latino item Larix, Italico Larice, & Germanico Lerchenbaum vocatur. Quæ denique Græcis ἐλάτη, Latinis Abies dicitur: Italis, Abete: Germanis, Thannen, siue Thannenbaum.

Σχῖνος. LENTISCVS. CAP. LXXV.

LEntiscus nota arbor est. Cui toti uis inest astringendi: semini enim, folio, ramo, cortici, radicibusque cognatæ insunt vires. Liquamentum autem ita fieri solet. Folia, cortex, & radix in aqua coquuntur, & ubi abunde cocta, refrigerataque sunt, folia abijciuntur: aqua denuo coquitur, donec mellis habeat crassitudinem. Lentiscus sua astringendi dote, valet aduersus sanguinis reiectiones, alui profluuia, & dysenterias in potu: item contra eruptionem sanguinis è vulua, & eiusdem, aut sedis procidentia. In totum acaciæ, & hypocistidis uicem repræsentat. Idem facit succus è tritis folijs. Decoctum fotu caua explet, & fracta ossa ferruminat, vuluæ fluxiones sistit, nomas arcet, vrinã pellit, motus dentium collutione stabilit. Virentes surculi calamulorum uice dentibus repurgandis affricantur. Fit è semine oleum astrictoriam vim habens: quod prodest, cum quid astringi opus est. Lentiscus resinam gignit, quæ lentiscinas cognominatur, & ab aliquibus mastiche. Pota vtilis est sanguinem reijcientibus, & tussi ueteri: stomacho auxiliatur, sed ructum mouet. additur in dentifricia, & illitiones faciei, ad nitorem cuti conciliandum: palpebras oculis incommodas replicat: manducata halitum oris commendat, gingiuas contrahit. Optima & copiosissima in insula Chio prouenit. Præfertur, a nitedulæ modo, resplendescens, & candore Tyrrhenicæ ceræ similis, adulta, b [retorrida,] friabilis, odorata, stridorem edens. Viridis autem inferior est. Adulteratur thuris, resinæque pineæ nucis mistura.

a Græcè vno verbo λαμπυρίζουσα. b καὶ ξηρὰ. Et salua. leg. Orib

Lentisci consideratio.

LEntiscus in Italia frequentissima nascitur, præsertimque in Hetruria maritimis nostris Senensibus. Gignitur in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus. Quinetiam in tractu Tyrrheni ubique copiosa oritur, in Campania maximè. Cæterum Lentisci nonnullæ sunt plantæ, quæ in arborem mediæ proceritatis assurgunt: nonnullæ verò humiles, quæ nullo grandiore caudice à radicibus sublato, sed virgultis, stolonibusque innumeris corylorum syluestrium modo dissiliunt. veruntamen Lentiscus tum ramis, tum folijs densior constat, magisque virgultorum cacuminibus ad terram deflectitur. Folijs utraq; est Myrto æmulis, octo ex uno pediculo prodeuntibus, pari utrunq; exortu graueolentibus, pinguibus, friabilibus, & in obscurũ virentibus, in ambitu tamen rubent, sicuti & quibusdã venulis. Perpetua fronde viret. Cortice est subrufo, lento, tenaci, flexibiliq;. Profert terebinthi modo, præter racemosos fructus, folliculos corniculi modo intortos, in quibus includit liquor limpidus: qui tandẽ ueterascẽs vertitur in bestiolas ijs persimiles, quæ ex vlmi, & terebinthi folliculis euolãt. Tota plãta grauiter olet: quapropter nonnulli, quòd olfactu caput aggrauet, ipsã deuitant. Sed Lentiscũ, quæ roboris magnitudine proueniat, folio sorbi, acinis syluestris punicæ rubẽtibus, ut Ruellius scribit, hactenus nõ uidi, nec id unquã me legisse memini apud probatos auctores. Idcirco Ruelliũ hac in re hallucinatũ crediderim. quẽadmodũ & Hermolaũ, qui ea esse lentisci folia existimat, quibus coriarij Venetijs pelles conficiunt, vulgò propriè appellata folia. Siquidẽ planta, à qua hæc folia decerpuntur, maximè à lentisco differt; etsi cum terebintho aliquã habeat similitudinẽ. Fert etiã Lentiscus Italica mastichen, vt ipse attestari possum. Sed rara admodum, nec Chiæ comparanda. Itaque immeritò à nonnullis notatur Auicenna, quòd mastichen Italicam memoriæ prodiderit. Quippe quòd ij, qui maiori in errore versantur, existimauerint non alibi fortasse, quàm in Chio nasci. Indicam mastichen è spinosa quadam planta manare; non solùm Theophrastus, sed etiam alij tradidere, quemadmodũ & Plinius. qui lib. XII. cap. XVII. non modò Chiæ mastiches meminit, sed aliarum quoque quæ in Arabia, Asia, Græcia, Pontóquo proueniunt. Quæ ad nos comportatur, & in vniuersam ferè Europam in Chio tantum, Aegei maris insula, prouenit, ex domesticis solùm lentisci plantis, vulnerato quotannis arboris trunco. Fluit enim inde Mastiche, & in terra circumpauita concrescit. Mastiches id omne quod in tota Insula prouenit, Reipublicæ debetur, quo fit ut qui uindemiæ tempore proprijs in agris Mastichem colligunt, id totum absque dolo in commune ferant. Mulctantur secta manu, qui Lentiscum Mastichem fundentem in proprio, uel alieno agro exciderit, tanta est Mastiches cura, & reuerentia apud Chios. Nec ab re quidem, cum illis tantùm Mundus ferè uniuersus tam necessarium ac salubre medicamentum acceptum referat. Audio etiam in Creta lentiscum Mastichen fundere. Sed flauam, amaram, & Chia longe deteriorem. Restringit Mastiche sanguinem è naribus manantem, si vnà cum Thure, sanguine draconis, & leporinis pilis combustis, excipiatur oui albo, & fronti applicetur, fascia: superposita, quæ arctè constringat. Manditur vnà cum cera odorata ad dentium dolores, & ad pituitam à capite detrahendam. Tollit, mulcetque mastiche frigidos articulorum dolores, si vnà cum cumino, pulegio, saluia, lauri baccis, & sabina, melle excipiatur, & dolorifico loco applicetur. valet ad uentriculi dolores, ubi affectus iturus dormitum tres mastiches grumos deuorauerit. Non solum enim hoc medicamento tollitur dolor, sed fit quoque, ne post hac sentiatur. Lentisci meminit Galenus lib. VIII. de simp. medic. facultatibus, sic inquiens. Lentiscus facultate ex aquea essentia

Ruel. & Hermolai lapsus.

Mastiches cõsideratio.

Lentisci vires ex Galeno.

LENTISCVS.

eſſentia leuiter calida, & terrena frigida non pauca compoſitus eſt, ob quam & moderatè adſtringit. Deſiccat igitur ſecundo ordine completo, aut tertio incipiente: in caliditatis, & frigiditatis differentia quodammodo eſt medius, & ſymmetrus. Similem omnibus ſui partibus adſtrictionem obtinet in radicibus, ramis, extremis turionibus, germinibus, ac folijs, præterea fru- 10 *ctu, & cortice: ac ſi ſiccum ex folijs eius viridibus exprimas, ſimilis hic ordinis eſt, moderatè adſtringens. Itaque bibitur & per ſe, & cum alijs medicamentis, quæ diſſenterias, & alui affectus ſanant. quin & ad ſanguinis expuitiones, ſanguinisq́; ex vtero eruptiones, tum ſedis, vuluæq́; procidentias idoneus eſt, utpote ad hypociſtida nonnihil propè accedens. Meminit idem & maſtiches lib. VII. ſimp. med. his verbis. Maſtiche candida quidem, & Chia conſueto more cognominata, quodammodo ex contrarijs compoſita facultatibus eſt, adſtringente videlicet, & emolliente. Proinde ſtomachi, uentris, inteſtinorum, iecorisq́; inflammationibus competit, vtputa ſecundo ordine excalfaciens, & deſiccans. Nigra uerò, quæ Aegyptia cognominatur, tũ magis deſiccat, tum minus adſtrictoriæ facultatis eſt participes: quamobrem aptior eſt ad ea, quæ ualidiorem digeſtionem per halitum expoſcunt. hac igitur ratione & furunculis bonum eſt remediũ. Porrò oleum, vnguentumq; maſtichinum ex Chia conficitur, non admodum ſanè ex Aegyptia. cæterùm ſimilis eſt & ipſum maſtichæ facultatis. Hæc de lentiſco, & maſtiche Galenus poſt eritatis memoriæ prodidit. Sed cùm maſtiche mihi* CAPHVRAM *n memoriam redegerit, quòd certò ſciam, eam maſtiche, ardenti aqua, zedoariaque ab impoſtoribus adulterari, cùmq; Dioſcorides, Galenus, & cæteri illius ſeculi ſcriptores ipſam non ſolùm non adnotauerint, ſed ne nouerint quidem, ſilentio minimè diſſimulandum fore putauimus, quò ma-*

Maſtiches vires ex Gal.

gis legentibus satisfiat, quantum tum à Serapione, tum etiam ab his, qui meridionalem plagam, & Indiæ ora hoc æuo nauigationibus perlustrarunt, memoriæ proditum est. CAPHVRA *igitur est gummi arboris cuiusdam in India nascentis tanta magnitudine, ac proceritate, vt sub eius vmbra hominum centuriæ recondi possint. Nascitur hæc arbor in montibus mari propinquis materie leui, ferulacea, qua prodit Caphura. Huius largioris prouentus augurium est, cum frequentib. cœlum fulgetris corruscat, aut crebro tonitru constrepit, vel cùm terra motu concutitur. Huius multa traduntur genera. Vna in interuenijs ligni, lamellarum modo impacta figitur. Alia foras emergit cortice abrupto, veluti resinæ, illisque gummi modo inhæret, maculis inter initia rubentibus, postmodum vel calore solis extosta, vel ignium vi candescit. hanc sumpto à rege quodam Riach illius loci nomine, indigenæ Riachinam appellant: quandoquidem is primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit. Hæc cæteris bonitate, & tenuitate præstat, longiorique perdurat tempore. Alia crassior, nec pellucens, atro colore: proinde bonitate cedens. Tertia vilior reperitur, susco colore. Succedit huic impurior alia quæ arboris scobe, ramentis, & assulis implicita, gummi more agglutinata lentescit, tuberculo amaræ nucis, aut fabæ, aut ciceris. Hanc pontificum, & sacerdotum suffimentis, sicut thus, & myrrham, costumque in templis dicant. Sed hæ omnes in duo tantum fastigia rediguntur; in rudem, & elaboratam. siquidem rudis est Caphura omnis ignem non experta, elaborata vero, quæ solis, vel ignis ardore excocta, atque purgata album contraxit colorem, vtpote & cera. Fuchsius lib. primo de componendis medicamentis, putat, Caphuram esse bituminis Indici genus, quod scripserit Serapio authoritate Almazodi, largioris Caphuræ prouentus augurium esse, cum cælum crebris fulgetris corruscat, aut plurimis strepit tonitruis, vel cum regio, in qua prouenit, terræmotu concutitur: argumento, quod similiter ex terræ concussu magna tum sulphuris, tum bituminis copia profundi soleat. Sed dissentit ab eo opinio nostra, quandoquidem nec Serapionis, nec aliorum quorumcunque hanc fuisse sententiam existimem: cum tã ipse, quam cæteri, qui de Caphura scripsere, arboris cuiusdam uastissimę proceritatis gummi, vel resinam Caphuram esse scribant. His accedit quod ex omni bituminum genere per alembicum (vt Chimistę vocant) oleum & aqua elici potest, id quod ex caphura, haud quaquam succedit. Siquidem ea hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendit, vbique tota purior facta cohæret. Nimirum oscitanter de hac scripsisse videtur Platearius Salernitanus: quippe qui Caphuram gummi arboris esse inficiatur, Dioscoridis, & complurium testimonio, ex succo cuiusdam herbę fieri tradens. Quod profectò falsum est, cum nullibi Caphurę meminerit Dioscorides. Eam autem esse gummi non solùm Auicennę, & Serapionis testimonio probatur, sed & Lusitanorum, qui nostro æuo per meridiem ad Calicut orientalis Indiæ emporium nauigant. Crediderе Serapio, & Auicenna Caphuram tertio abscessu & siccare, & refrigerare: quę tamen cum vehementer etiam in aquam proiecta conflagret, sit perquam odorata, & adeò tenuium partium, vt sępe per se in auram euanescat, illis reclamare videtur. Quo fit, ut quis suspicari possit, aut legitimam Caphuram ad nos non aduehi, aut hoc loco Arabum monumenta (ut in alijs quam plurimis) esse vitiata. Capitis dolores (si tamen in hac parte credendum est Mauritanis) ex calore prouenientes Caphura illita mulcet, incandescentes inflammationes restinguit, pręsertimque iocinoris. Renes, & seminaria uasa refrigerat. sanguinemque cogit. Circumlitionibus imponitur ad cutis nitorem conciliandum, & ad arcendas tam vulnerum, quam vlcerum inflammationes. Erysipelas extinguit, & aduersus gonorrhæam, & albas vuluę fluxiones efficax est cum succino, & aqua nymphęę hausta. Idem pręstat pubi, seu imo uentri, testibus, renibusque illita: quæ tamen antea psyllij seminis spissamento, aut omphacio, aut solani succo probè sit macerata. Sanguinem è naribus profluentem sistit, aut cum urticæ semine immissa, aut ex maioris sedi, & plantaginis succo fronti circumlita. Collyrijs ad calidas oculorum lippitudines utiliter imponitur. Renibus, ac testibus illita uenerem extinguit. Corpora à putredine præseruat: proinde commodè antidotis admiscetur, quæ contra uenena, uenenosorum animalium ictum, & pestilentes affectus conficiuntur. Caphura unà cum Chrysocolla, qua utuntur auri fabri trita, et cum melle illita, faciei cutim clariorem splendidioremque reddit. Eadem trita vnciæ pondere cum sulphuris æquali portione additis myrrhæ, thurisque, cuiusque quaternis drachmis, & aquæ rosarum libra, & uitreo uase exceptis omnibus, diebusque decem insolatis, remedium est præstantissimum ad faciei ruborem pustulis scatentem, si cum hac aqua sæpe lauetur. In uniuersum uiribus innumeris pollet. quas breuitati consulentes prætermittimus. Legitimæ probatio talis est. In calido pane è furno recentissimè sublato, bipartitoque manibus scisso, Caphura ponatur. quòd si humore madeat, syncere est argumentum: sin contrà perarescat, spuriæ ac factitiæ signum. Ceterùm nisi diligenter asseruetur, ex operculatis etiam capsulis nonnunquam euanescit: itaque sæpe diluduntur seplasiarij. Asseruatur tamē securè uase marmoreo, aut alabastrino, lini & psyllij semine sepulta. Nec desunt, qui eam pipere felicius asseruari putent. quod nec plane comprobandum uidetur. Venetias Caphuram omnem rudem importãt, ibique igne, & arte uitreis organis elaboratur, sic ut candescat, atque pelluceat.* Σχῖνος *Græcis, Lentiscus Latinis appellatur: Daru, Arabibus: Lentisco, Italis: Mata, aut Arueira, Hispanis; Lentisque, Gallis. Huius resina* μαστίχη *Græcè uocatur; Latine, Mastiche; aut Resina lentiscina, Arabice, Mastche, Masteche, siue Mastoche; Italice, Mastice; Germanice ac Gallice, Mastic, Hispanice, Almastiga. Quod Arabibus kaphot, seu Chafur, recentioribus Græcis* κάφουρα, *ut etiam Latinis Caphura nominatur: Italis, Caphora; Germanis, Capher, Gallis, Caphre.*

Caphuræ historia, & genera.

Fuch. opinio improbata.

Platearij error.

Caphurę temperamētum, & vires.

Caphurę probatio, & conseruatio.

Nomina.

Τέρμινθος TEREBINTHVS. CAP. LXXVI

TErebinthus cognita arbor est Cuius folia, & semen, & cortex astringunt, & ad eadem, ad quæ lentiscus, conueniunt, simili parata modo, sumptaque. Fructus esui aptus est, sed stomacho aduersatur: excalfacit, vrinam mouet, uenerem excitat; contra phalangiorum morsus conuenienter in vino bibitur. Resina eius ex Arabia petræa defertur. Prouenit ēt in Iudæa, Syria, Cypro, Aphrica, & Cycladibus insulis. Sed præualet candida, perlucida, vitreo colore, § & in cæruleum vergente, § terebinthum olens. Terebinthina resinas omnes antecedit; proxima lentiscina, & è pinu, & abiete has sequitur è picea, & pineis nucibus resina. Natura omnibus calfacere, mollire, discutere, expurgare. Tussi, ac tabi conueniunt per se, aut in eclegmate ex melle; uitia pectoris expurgant, vrinam ciēt, cruda concoquunt, ventrem emolliunt, palpebras commodissimè replicant; lepras tollunt, cū ærugine, ac sutorio attramento, nitroque; auribus saniem emanantibus cum melle & oleo, item in pruritu genitalium utiles, malagmatis, acopisque admiscentur. Laterum doloribus per se, illitu & apposi tu auxilio sunt.

a Meū addit. καὶ ἐν εὐώδια. b Hæc non leg. Orib.

Ῥητίναι ἄλλαι. RESINAE ALLAE. CAP. LXXVII.

LIquida resina è pinu, & picea, à Gallia, & Hetruria conuehi solet, atq; olim à Colophone petebatur; hinc Coloniæ sibi cognomentum vendicauit. A Gallia quoque subalpina; quam uernaculo

TEREBINTHVS.

culo nomine laricea, hoc eſt, larignam, appellant incolæ. Ea a [in linctu, & per ſe] magnopere prodeſt tuſſi ueteri. Colore inter ſe diſtant: ſiquidem alia candida eſt, alia oleoſa, alia mellei liquoris ſimi-
10 litudine, ut larigna. Cupreſſus etiam liquidam fundit reſinam, quæ ad eadem pollet. Quæ verò aridarum generi aſcribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ abiete, aliæ picea, & pinu exierunt. Eligi debet longè omnium odoratiſſima, translucens, non retorrida, neque b diluta, quandam ceræ faciem præbens, & friabilis. c E picea, & abiete reſinæ cæteras antecedunt. odoratæ enim ſunt, atque thus odore imitantur. Præſtantiores à Pityuſa inſula deferuntur, quæ ſecundum Hiſpaniam ſita eſt. Sed quæ è picea, nucibus pineis, & cupreſſo manarunt, nihil ad illas, nec tantis viribus potiuntur. ueruntamen corundem gratia, quorum & illæ, ſumi ſolent. Lentiſcina terebinthinæ reſpondet. Vritur reſina omnis liquida in uaſe quadruplæ capacitatis ad humorem, qui infunditur. itaque reſinę congius in duobus aquæ pluuię coquitur, ſubiectis leuibus prunis, reſina aſſiduè mouetur, donec omnis odor aboleatur, & friabilis, & retorrida reddatur, ac digitis cedat. Cęterùm ubi refrixit, in fictile non picatum, quod aconitum vocant, id eſt, non illitum, reconditur. Fiet etiã eximij candoris, ſi reſina omnis eliquata pręcoletur, quò fęculenta ſordes excernatur. Vruntur quoque ſine aqua, primùm lento igne, & ubi coire cœperunt, maior carbonum ſtrues ſupponitur, & triduo citra intermiſſionẽ diſcoquuntur,

a Hæc delet Orib.

b καθύγρα. i. liquida Meũ.

c Meum & Drag. πιτυΐνη καὶ ἐλατίνη. i. pinea & abiegna.

quuntur, vsque dum antedictas naturæ suæ notas exuerint, mox, vt dictum est reponuntur. Aridas vnius diei spatio decoxisse satis est. Vstæ odoratis malagmatibus, & acopis, & vnguentorum colorationibus magnopere utiles sunt. E resina perinde atque thure, fuligo excipitur, ad circumlitiones idonea: quibus palpebras fucãt, & colorem mentiuntur. prodest glabris genis, collacrymationibus, erosisque oculorum angulis. Ex ea fit atramentum scriptorium.

Terebinthi historia ex Theophrasto.

Terebinthus folio est fraxini, crassiore, pinguioreque. Ligni materies lentisco similis quemadmodum & cortex. Radices validæ, alte descendentes. Flos oleæ similis, sed rufescens, è quo fructus rubens racematim prodit, vuarum modo, Iuniperi baccarum magnitudine, resinosus, durusque, Cornicula edit rubentia, caprinorum similitudine, in quibus culices quidam concluduntur, vna cum liquore quodam, ut in lentisco. Resina e manat, ut è reliquis plantis ipsam fundentibus. Terenbinthorum (vt Theophrastus memoriæ prodidit lib. III. cap. XV. de historia plantarum) alia mascula, alia fœmina. Mascula sterilis est, ob idque sexui maris adoptatur. Fœminarum alia fructum protinus rufum promit, magnitudine lentis qui concoqui nequit: alia uiridem editum, rufum postmodum tingit, & cum vna maturescentem, nigrum nouissimè facit, magnitudine fabæ, resinosum, & sulphurosum. Circa Idam, & Macedoniam breuis fruticosa, contortaque nascitur: at apud Damascum Syriæ magna, copiosa, decoraque: montem enim inibi terebinthis refertum, ut nil aliud habeat, referunt. Materies ei lenta, radices ualidæ in profundo, atque in totum incorrupta hæc arbos habetur. Flos oleæ, verum colore rufo. Folia circa unum pediculum, pleraque specie laurinorum, coniugatim. quemadmodum, sorbo, quodque parte postrema acuminet, impar exit, verum minus angulata, quàm sorbo, ambituque laurino similiora, & pinguia cum uniuerso fructu. Fert & ad nucis similitudinem quædam concaua, vt vlmus: quibus bestiolæ tanquam culices innascuntur. Fit in his resinosum quid, lentumque: sed resina tamen non hinc legitur, sed à ligno. Fructus resinæ copiam non mittit, sed manibus tantùm adhæret: etsi non lauetur, postquam collectus est, inter se cohærescit: cum verò lauatur, candidus probeque non maturus supernatat, niger subsidit. Idem refert deinde libro. IIII. capite. V. historiæ plantarum, Indicam etiamnum Terebinthum haberi: cui folia, & rami, & reliqua omnia terebintho similia: fructus autem diuersus, similis enim amigdalis. Nam & in Bactris terebinthum hanc esse, ferreque nuces amygdalarum magnitudine: quoniam non magnas, sed visu similes, & suauitate amygdalis præstantiores: & ideo loci illius incolas his potius uti. hæc Theophrastus. Quibus facilè adducor ad credendum Indicam Theophrasti Terebinthum, nil aliud designare quam nostratem Pistaceam. Est enim hæc tota facie Terebintho similis, & nuces profert Amygdalis suauiores. Terebinthum vidi ego primum in colle vulgò cognomine Castel Trento, non procul à ciuitate Tridenti prope Athesim, à Theophrasti historia haud quaquam dissimilem, facta huius videndi mihi copia à clarissimo Medico Iulio Alexandrino Tridentino: reperique ipsam deinde in alijs compluribus Hetruriæ locis, videlicet in collapsis Romanorum ædificijs, ac ruderibus: sed frequentem admodum in Iapidiæ collibus prope Pucinum castrum, Adriatico sinu non longè à Tergesto. Ab hac sæpe, dum illac iter haberem, & fructus, & folliculos caprarum cornibus non absimiles, quibusdam intus bestiolis culicis figuram præ se ferentibus, & resinam decerpsi: quæ etsi omnium præstantissima sit; non tamen diu est, quod Venetias defertur ex Cypro. Antea coctam afferebant, vel quod esset aduectu aptior, uel quod impostoribus ad adulterationem aditus hoc modo facilior fieret. Verum liquida ut per se ex arbore manat, iam frequens facta est. Cæterum quia terebinthina iandiu in Italiam non aduehebatur (ut supra in laricis mentione diximus) larigna non modò terebinthinæ locum sibi vendicauerat, sed etiam cognomentum. At cum eodem loco à nobis de pinea, picea, larigna, abiegnaque resina, & earum à quibus colliguntur arboribus, abunde scriptum sit, operæpretium quidem non est, vt hic iterum ea repetamus. Scire tamen conuenit; rarissimas esse abietes in montibus Tridentinis, quæ præter fluentem lacrymam aridam fundant resinam: sed si quædam inueniuntur, hæc est (vt Plinius inquit) arboris morbus. Cuius rei manifestum argumentum est, quod omnis abies, que resinam fundit, tabida sit, putris, & cariosa. Brasauolus de resinis differens, Plinium in earum historia à Dioscoride dissentire autumat, quod scilicet Plinius libro XXIIII. capite VI. tradiderit summas resinæ species duas, siccam & liquidam: siccam in pinu, & picea fieri: liquidam è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Dioscorides verò ex pinu, & picea, & liquidam præter siccam haberi scriptum reliquerit. Quos tamen melius erat sic conciliasse, quod quamuis asserat Plinius, siccas resinas è pinu, & picea colligi; non propterea obstat, quominus ferant pariter huiuscemodi arbores & liquidas, & siccas resinas. Quandoquidem in Tridentino tractu pluribus varijsque locis, è pinu, piceaque antea longo tempore cæsis, solisque ardore æstuantibus liquidas resinas exudare comperimus larignæ non absimiles. Quod etiam sæpe euenit in asseribus ex hisce arboribus paratis, & in tignis, vel trabibus, quæ ædificijs coaptantur. Verum enimuero malim dicere Plinium errasse, quod liquidarum generi lentiscinam adscribat, quæ est nostra masliche, cæteris profectò durior. Ad hæc scire etiam conuenit, quod quæ in officinis Colophonia, Hispanica, Græcaque dicitur, illius species est, quam coquere Dioscorides edocuit. Constat hæc coloribus diuersis, ut pote crystallina, hyacinthina, saturatoque colore, pro resinarum ex quibus conficitur, varietate. quippe (ut Dioscorides ait) alia candida est, alia olei, alia mellis colore, qualis est larigna. Quæ vero à Colophone Ioniæ urbe sibi cognomentum comparauit, est (vt refert Plinius libro XIIII. cap. XX.) præter cæteras fulua: neque alia de causa vocatur & Hispanica, & Græca, nisi quod ex iisdem etiam regionibus aduehatur. Attamen animaduertendũ est aliam ab hac, quæ neque fricta, neque excocta est, haberi Colophoniam. siquidem scribit Dioscorides quod pinea, piceaque liquida, ac pinguis resina ex Colophone afferebatur: ob idque Colophonia per excellentiã uocabatur. Quod item testatur Galenus libro VII. de compos. med. per genera, cum inquit. Quoniam verò piteam resinam & frictam, & colophoniam appellare consueuerunt, sciendum uenit, aliam quandam esse colophoniam Chiæ mastichæ persimilem, molliens aliquid habens, quemadmodum illa, & thus. Et libro II. eiusdem. Est, inquit, inter liquidas etiam colophonia thuris redolens, quæ nonnullis sola vocatur colophonia, odoratu suauitatem quandam referens, ut abietina, & calore sicut illa mediocri prædita. nascitur admodum modica, atque ob id preciosa est. Porrò si quispiam diceret, non cognouisse Plinium, neque Dioscoridem, liquidam abiegnam, quam aliqui lacrymam, nonnulli vero abietis oleum nuncupant, cum ne tantillum quidem à veritate desciscere putauerim: siquidem hi de liquida abiegna (quod legerim) nihil memoriæ prodiderunt. Terebinthina resina auxiliatur laterum doloribus, sanat cum labiorum, tum faciei rimas. Scabiem & impetiginem delet illita, vlcera expurgat, & vulnera recentia glutinat. Splenem attenuat sæpe deuorata, valet ad articulorum dolores, nempe ad podagram, chiragram, & ischiadicos affectus, vbi frequenter sumatur unciæ pondere, addito chamæpitis, aut saluiæ, aut stœchadis puluere. Terebinthi, & resinarum meminit Galenus libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate, vbi ita scriptum reliquit. Terebinthi tum cortex, tum folia, tum fructus adstrictorium quiddam obtinent: sed & secundo ordine excalfaciunt. Itaque quod etiam desiccent. manifestum est: recentes quidem etiamnum, humidique modice; sicci uerò, ordine secundo. Cæterùm fructus aridus propinquus est etiam tertio ordini desiccantium. est enim adeo calidus, ut mandentibus protinus eius caliditas percipiatur. Itaque etiam urinam prouocat, & lienibus prodest. Paulò superius de resinis disse-

Marginal notes: *Resina terebinthina.* — *Bras. opinio reprobata.* — *Colophoniæ consid.* — *Terebinthi uires ex Gal.*

Line numbers: 10, 20, 30, 40, 50, 60

differens, sic inquit. Resinæ omnes deficcant, & excalfaciunt. Cæterùm inter se discrepant, quòd plus, ac minus habeant in gustu quidem acrimoniæ, in facultate uerò caliditatis: tum quòd aliæ plus, aliæ minus sortitæ sunt partium tenuitatis, præterea quòd nonnullæ adstrictionis sunt participes, aliæ nequaquam. Primas meruit omnium non iniuria lentiscina: eam uocant masticben. Nam præterquàm quòd paucula ei adest adstrictio, adeò ut stomachi ventrisq; & iecoris imbecillitatibus, & phlegmonis conueniat, insuper illi inest mordacitate uacans dèsiccatio: minimùm enim acris est, & maximè tenuium partium. Inter alias præfertur terebinthina, manifestam quidem, non tamen similiter atque masticbe, adstrictionem possidens. Cæterum adiunctam habet amaritudinem quandam, per quam magis etiam, quàm mastiche digerit. Ob eandem qualitatem inest & abstersio, tanta quidem, ut & psoras sanet. quinetiam quæ in profundo resident, cæteris resinis magis attrahit, nimirum cùm illis maiorem habeat partium tenuitatem. Attamen picea, & hac etiam magis strobilina acriores quidem ea sunt, sed non magis tamen digerunt, neque attrahunt. Mediæ inter has sunt pinea, & abietina, acriores quidem quàm terebinthina, minus tamen, quàm aut picea, aut strobilina. Habet porrò etiam emolliens quiddam terebinthina: secundum locum habet in emolliendo lentiscina, sicut & cyparissina acrimoniæ. Et lib. III. de compositione medicamentorum per genera inquit. Etenim cera ad liquiditatem multo pingui indiget: atresinæ, quæ quidem aridæ prorsus sunt, modico: liquidæ & siccam quandam substantiam ad emplastri crassitudinem assumere postulant. In ceris igitur non magna humiditatis, ac siccitatis differentia est: in resinis, sicut etiam in picis genere contrà, aridæ ab humidis permultum differunt. Omnium ergo resinarum siccissima est, quam nonnulli frictam, alij colophoniam appellant. Huic succedit, quæ ex fictilibus impura, nec frixa sumitur, quam si purges, in frictam mutabitur. His ambabus siccior est, quæ dicitur pityinon physema, ac si dicas pinea germinatio. Hanc sanè, ceu squalidam in præsentis emplastri compositionem non esse idoneam ratus, abieci; usus autem sum fricta, & liquidis. Iam uerò ex his quoque nonnullæ diutius liquidæ permanent, quemadmodum terebinthina, aliæ citò inarescunt, sicut strobilina: media utriusque est abietina. Quinetiam facultate calidior est quidem strobilina, mox uerò abietina, deinde terebinthina: cupressi resinam miscere non ausus sum, ut quæ nonnihil adstringeret. Putabit forsan aliquis nobiscum dissentire Dioscoridem Anazarbeum in sermone de resinis hæc uerba scribentem, primo de medica materia commentario. Ex omnibus resinis principatum terebinthinæ datur, post eam lentiscinæ, tum ei, quæ de pinu raditur, & abiete, post quas picea, strobilinaque numeratur. In his enim Dioscorides tanquam de infima strobilina, optima uerò terebinthina sentire uidetur. Verùm ego ex his tribus resinis strobilina, abietina, terebinthina, principem certè strobilinam calore, secundam abietinam, postremam terebinthinam esse dixi. hactenus de resinis Galenus. Sed hac in re animaduertendum est, quòd hoc in loco cæteris strobilinam non aliter præfert Galenus, nisi quòd omnes caliditate tantùm antecellat: siquidem in uniuersum in medicamentis componendis à Dioscoride nequaquam dissentit, uidelicet quòd inter omnes terebinthina primas occupet sedes, ut paulò post declarauit, dicens. Inter resinas optimam, tanquam medicamentum in multiplices usus accommodatum, meritò terebinthinam affirmaueris, non tamen caliditate primas obtinere. Arbor, quæ Græcè τέρμινθος, Latinè Terebinthus appellatur: Arabicè, Baton, Boton, Botin, siue Albotin: Italicè, Terebintho. Resina uerò ita Latinis uocata, Græcis ῥητίνη nuncupatur: Arabibus, Ratim, siue Natig: Italis, Ragia: Germanis, Hartz.

Resinarum vires ex Gal.

Nomina.

Πίσσα ὑγρά. PIX LIQVIDA. CAP. LXXVIII.

PIx liquida, quam alij conum vocant, è pinguissimis pini, piceæque lignis congregatur. Optima est splendens, syncera, læuis. Contra venena, phthisim, purulentam excreationem, tusses, suspiria, & pectoris humores, qui difficilè extussiuntur, efficax est, eclegmate cyathi mensura cum melle dato: tonsillarum & vuæ inflammationes, anginæque vtiliter perunguntur: purulentis auribus infunditur cum rosaceo, & illinitur cum trito sale serpentium morsibus: adiecta verò pari cera, scabros vngues extricat, impetiginesque emendat: vuluæ duritias, ac sedis tubercula discutit: cum farinaq; hordeacea, & pueri impubis urina decocta, strumas rumpit: cohibet vlcera, quæ serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure, aut furfuribus illita. Cæterùm cum thuris manna, &, cerato profundos vlcerum sinus conglutinat: rimis sedis, & pedum magno auxilio illinitur: vlcera replet, & cum melle purgat, quin & cum vua passa, & melle carbunculos, & putrida vlcera emarginat, disrumpitque. Erodentibus medicamentis, quas septas uocant, probè immiscetur.

Πισσέλαιον. PICINVM OLEVM. CAP. LXXIX.

EPice fit quod pisselæon appellant, separato liquore aquoso, qui supernatat pici, sicut serum (lacti.) Nam expansa, quandiu pix coquitur, supra cortinam vellera pura madescunt, acceptoque halitu eius exprimuntur in vas, idque tandiu fiat, donec pix coquatur. Quas pix liquida, præbet vtilitates: alopecias capillo replet cum farina hordeacea illitum: quibus & liquida pix medetur: iumentorum vlcera, scabiemque emendat.

Orib. non legit.

Λιγνὺς τῆς ὑγρᾶς πίσσης. FVLIGO LIQVIDAE PICIS. CAP. LXXX.

FIt hoc modo è liquida pice fuligo. In lucerna noua, quæ ellychnium habeat, nonnihil picis incendito, lucernamque fictili uase in clibani speciem conformato, superius in angustum fornicato, inferius perforato, ut clibani esse solent, operito, & adoleri finito; consumptoque liquore nouum infundito, quoad sufficientem vsui fuliginem collegeris. Vis ei astringens acrisque. Vsui est ad pigmenta, quibus palpebras linunt, & venustant, & ad circumlitiones. Item ubi glabris genis pilos restitui oportet, ad imbecilles, lacrymososque oculos, insuper ad eorundem vlcera non inutilis est.

Πίσσα ξηράν. PIX ARIDA. CAP. LXXXI.

LIquida pix decocta in spissam coit, [quam vocant aliqui palimpissam,] quo in genere quædam visci modo lentescit, [boscas cognominata:] altera sicca est. Probatur pura, pinguis, † odorata, subrufa,

Conclusa nō legit Orib.

rufa, resinosa. Talis Brutia, & Lycia picis, resineque simul naturam habentes. Calfactoriam uim habet; dura emollit, pus mouet, tubercula panosque discutit, vulcera replet; vulnerarijs medicaminibus commodè permiscetur.

Ζώπισσα ZOPISSA. CAP. LXXXII.

Zopissam aliqui aiunt derasam nauibus resinam cum cera, quam alij apochyma appellant. Ea dissipandi naturam habet: quoniam marino sale macerata sit. Alij pineam resinam hoc nomine vocauerunt.

Tametsi de pluribus Picis generibus, de oleo, earumque fuligine diuersis, ac proprijs capitibus disserat Dioscorides, cùm tamen horum omnium historia notior sit, quàm vt à nobis explicari debeat, operæpretium non est, ut de his pluribus agamus. Sed quoniam fortasse nonnullos delectabit audire, quònam modo pix ipsa conficiatur, vt illis & mihi sit satisfactum, hic rem paucis aperiam, omniaque de ea referam, quæ Tridentino tractu in Flemarum montibus coràm clarè perspexi. Sic ergo picem, quæ passim naualis dicitur, eo quòd picandis nauigijs sit aptissima, artifices conficiunt. Veteres pinos, quæ prorsus teda confectæ sint, in particulas securibus concidunt, ut ex aliarum arborum truncis ad carbonis opus fieri solet. Deinde verò area ex creta pauitur in medio paululum elata, extremitatibus æqualiter dependentibus, vt liquor è teda resudans in canalem totam aream ambientem facilius defluere possit. Itaque concisam tedam in area struis congerie locant, velut in carbonis artificio: mox hac primùm abietum, picearumque frondosis ramis vndique tecta circundataque, tum demum terra septa, lutoque obstructa, ne quòuis modo fumo ac flammis pateat exitus, per foramen in cacumine paratum, ignem succenduut eadem, quoque ratione, qua & carbones coquuntur. Quare cùm desit locus, per quem flamma erumpere possit, sentiatque ob id congesta moles maximum ignis ardorem, pix liquitur, & per areæ pauimentum confluens in canalem circumpositam defluit, qui per alios canales inibi artificiosè paratos picem fluentem corruat in scrobes ligneis asseribus circundatas, ne terra defluxam picem combibat: vnde postea & dolia, & cadi, & vtres implentur. Operis perfecti signū si rogus decumbat, subsidatque, & liquor defluere desinat. Sic enim picem fieri vidimus a syluicolis eam parantibus, qui quodammodo secuti videntur Theophrastum lib. IX. cap. III. de historia plantarum, vbi eadem ferè ratione Macedones picem urere latius tradidit. Pix liquida calefacta vnà cum Thure & Mastiche, deraso occipitio adhibita prolapsam columellam restituit. Picis facultatem memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pix sicca quidem desiccat, & excalfacit secundo à mediocribus, sine symmetris excessu: ac plus desiccare potest, quam ex calfacere. Humida verò contrà, plus videlicet calfacit, quàm desiccat. habetque nonnullam partium tenuitatem, qua & asthmaticos, & purulentos adiuuat. satis est autem cyathi linxisse mensuram melli mistæ. Sed & abstergendi quandam uim habent, atque concoquendi, digerendique: ueluti & in gustu subamarum qui obtinent, & acre. Sic leprosos vngues eximunt mistæ cum cera, lichenasque detergunt: concoquunt item duros, & crudos tumores omnes cataplasmatis inditæ. Ad ea omnia humida ualentior est: arida verò pix tametsi ad hæc quidem deterior est, glutinandis tamen vulneribus magis congruit. Ex his itaque clarum est, humidæ pici calidam humiditatem affatim esse admistam. Meminit item Galenus picis fuliginis lib. VII. eorundem simpl. ubi ita de omni fuligine scriptum reliquit. Fuligo omnis exiccatoria est, ac proinde terrestris est essentiæ, habens quasdam etiam ignis, qui materiam combussit, reliquias: sed id pusillum est. Porrò tota eius natura terrena est, tenuium partium. Sed quæ speciatim in ea differentiæ sunt, eæ pro usta materia eueniunt: ex acriore, & calidiore, tali etiam proueniente fuligine: ex dulciore simili quoque & hinc fuligine proueniente. Primùm enim thuris fuligine vtuntur, in ocularias medicinas mista, eas uidelicet, quæ ad oculos etiàmnum phlegmone tentatos excommodantur atque etiamnum fluxione uexantur, & vulcera habent: nam & illa expurgat, & carne implet. Ad hæc usurpant quoque eam ad facultates, quas vocant calliblepharas. Præterea terebinthinæ, myrrhæque fuligo molestia caret, non aliter quàm thuris: sed styracis his quodam modo ualentior est: magis etiam in picis liquidæ, qua etiam magis cedri. Porrò acrioribus utuntur ad uitia palpebrarum uocata ptila, & erosos oculorum angulos, humidosque citra phlegmonem. At mollioribus mitioribusque tum ad hæc, tum ad ea, ad quæ competere paulò superius diximus thuris fuliginem. Πίσσα ὑγρὰ Græcis dicitur. Latinis, Pix liquida: Arabibus, Eers, Cest, Zest, aut kir: Italis, Pece liquida: Germanis pix omnis, Bech: sicut et Hispanis, Pex negra: Gallis, Poix fondue, liquida tantùm. Πίσσα ξηρὰ, καὶ παλίμπισσα Græcè vocatur, Latinè, Pix sicca; Italicè, Pece secca: Gallis, Poix seche: Quod Græci πισσέλαιον, Latini Picinum oleum dicunt; Arabes kespen, seu kaspe; Hispani, Azei de pez.

Hoc loco non εὐώδης, id est, odorata, ut communis lectio habet, sed ἰξώδης, hoc est, viscosa legitur in Oribasij codice manuscripto libro, XII. simplicium. Harum lectionum quæ sit melior in probatione picis siccæ, aliorum sit iudicium.

Picis conficiendæ ratio.

Picis facultates ex Galeno.

Fuliginū vires ex Galeno.

Nomina.

Ἄσφαλτος. BITVMEN. CAP. LXXXIII.

Bitumen Iudaicum cæteris anteponitur. Cuius probatio est, ut purpuræ modo splendeat, sitq; ponderosum, ac validum odorem vibret. nigrum autem & sordidum, vitiosum est. Adulteratur pice. Gignitur in Phœnice, Babylone, Zacyntho, & Sydone,] Liquidum inuenitur in Agragantino Siciliæ, fontibus innatans; quo vtuntur ad lucernarum lumina, olei vice. Hallucinantur, qui id Sicilicum oleum nominant; nanque liquidi bituminis genus esse constat.

a Non habet Orib.

Πισσάσφαλτος. PISSASPHALTVM CAP. LXXXIIII

Nascitur in Apolloniatarum agro circa Epidaurum, quæ pissasphaltos appellatur. Ea Ceraunijs montibus deuoluta impetu fluminis rapitur, æstuque in litus expuitur, illic coacta in glebas mistam bitumini picem redolet.

Νάφθα NAPHTHA. CAP. LXXXV.

a Ista omnia desunt i meo & Dragomani.

Naphtham uocant Babylonij bituminis colamen, colore candidum; inuenitur etiam nigrum. Vis eis ignium rapax, ita ut ex spatio protinus in eam transiliant. Ad suffusiones oculorum, & albugines

albugines vtilis.] Bitumen omne discutit, glutinat, emollit, ab inflammatione tuetur, vuluarum procidentia, strangulationesque olfactu, suffitu, impositu, emendat: comitiales morbos suffitu deprehendit, gagatæ lapidis more: purgationes mulierum cum vino, & castorio potum elicit; tussim veterē, & anhelitum adiuuat: serpentium morsibus, coxendicum, laterunque doloribus auxiliatur; datur cœliacis in catapotio deuorandum: cum aceto potum discutit sanguinem concretum: dysentericis cū ptisana liquatum infunditur: destillationibus suffitione medetur: mitigat dentium dolores oblitum. Cęterum pilos incommodos siccum replicat, specillo impositum: concalfactum autem, & cum farina hordeacea, nitro, & cera illitum, podagris, articulorum doloribus, lethargicisque prodest. Pissasphaltos eadem, quæ pix, & bitumen, si misceantur, potest.

Bituminis consideratio.

LEgitimum quidem Iudaicum Bitumen hoc æuo (quod sciam) in Italiam non aduehitur: id nanque, quo officinæ vtuntur, impostura quædam est, pice, petroleo, & alijs nonnullis parata. Igitur mirari non licet, si id Dioscoridis historiæ minimè respondere videatur. Optimum in Iudæa prouenit in quodam lacu, qua Iordanis amnis influit, qui ab vrbe Hierico quindecim tantùm millia passuum distat, si Brocardo fides habenda est, qui Palestinæ topographiam edidit. Nil verò aliud bitumen est, quàm pingue quoddam lacus illius aquis supernatans, quod vndis ventoque agitatum in littore concrescit, densatur, coït, tenacissimumque redditur. Nullum in hoc lacu (ut Galenus testatur lib. IIII. cap. XX. simpl. medicamentorum) animal, nullaque stirpis innascitur, neque uisitur ob aquæ ingentem salsedinem. Imò cùm duo ingentia flumina in eum confluant, in quibus pisces innumeri, præsertim in eo, quod prope Ierichontem fluit, quod Iordanem appellant, nullus omnino piscium fluminum ostia excedit. Quinimo, eodem auctore, de his, quæ in eum proijciuntur, nihil mergitur, sed instar nauis, super aquam fertur. Quippe hoc esse uerum probari facilè potest experimento, quod sensibus patet: nam vnaquæque nauis leuius admodum marinis, quàm dulcibus fertur aquis. Proinde loco citato hæc scitè prodidit Galenus. At aqua, quæ ex lacu Syriæ Palestinæ, quem alij quidem mare vocant mortuum, alij stagnum bituminosum, gustantibus non salsa modo, sed & amara est. Salem vero etiam habet ex sese natum, perinde subamarum, primoque statim aspectu vnà cum vniuerso mari tum candidior, tum crassior apparet, salsugini meræ similis: in quam si salem inijcias, ne liquari quidem etiam possit: plurimum enim eius in se habet: ac si quis in eam se mergat, continuò sale tenuissimo velut conspersus, vndique emergere conspicitur. Quapropter etiam aqua illa, quàm cætera marina grauior est, idque tanto pondere, quanto fluuiali marina. Itaque si volueris te ipsum deijcere in profundum, ne sic quidem poteris deorsum ferri: ita attollit, eleuatque aqua: non sanè quia natura leuis sit, quod quidam veterum sophistarum prodidit, sed vt censuit Aristoteles, propter grauitatem instar luti, quæ leuiora sunt, gestans. Proinde si hominem ligatis manibus, pedibusque in stagni illius aquam conieceris, deorsum haud feretur. quin verò sicut naues in mari onera plura, quàm in fluuijs citra submersionem portare valent, eundem in modum in stagno mortuo multò plura, quàm in mari. Tantò enim est, quæ in illo est aqua, marina grauior, quantò marina lacustri, aut fluuiali. inest enim ei salis substantia, quæ terrea, grauisque est. Ipsique tibi marinam, si lubet, efficere licet, sale in aqua fluuiali colliquato, cognoscereque quantò grauior reddatur aqua eiusmodi, quàm sit dulcis. Quin & modum iam inuenerunt, moderatā ad saliendum conficiendi salsuginem, si ouum in ea videatur natare: nam ubi etiamnum sidit, ac nondum super salsuginis superficiem innatat, aquosa magis est, & dulcis: grauiter verò salsa est, vbi tanta est salis copia indita, ut amplius liquari, qui postea adijcitur, nequeat. quam aquam si pendere non grauaberis, omnium aquarum comperies grauissimam. Itaque ego quandoque inanem esse diuitis cuiusdam ambitionem ostendi, qui tantam in Italia maris mortui aquam deuexit, quæ cisternam implere posset. Nam id ipsum ego expeditè præstiti, sale plurimo in aquam potabilem coniecto. hæc Galenus. Lacus iste, quem aliqui mare mortuum uocant, ille quidem est, quem sacra testantur monumenta exortum esse, vbi Sodoma, Gomorrha, aliæque finitimæ ciuitates cælesti igne absortę, subuersæque fuere. Quod etiam Galeni auctoritate comprobatur, qui eodem loco citato lacum hunc Sodomeum appellari scribit. Eructat continuè is (ut quidam Patriarcha Hierosolymitanus suis scriptis perhibet) nebulosos quosdam uapores fœtorem intolerabilem vibrantes, qui postea uentorum flamine per conualles olim fertilissimas exagitati, perpetuam sterilitatem relinquunt, ita ut longo terrarum spatio nec herba, nec arbos, nec ullum denique germen proueniat, neque virescat, nisi iuxta Hiericum, ubi ab Elisei fonte irrigantur horti. Tradit Plinius hunc lacum longitudine centum millia passuum excedere, latitudine maxima uiginti quinque millia passuum implere. Idem Pissasphalti inter picis genera meminit libro. XXIIII. capite VII. sic inquiens. Est & Pissasphaltos mista bitumini pice natus aliter ex Apolloniatarum agro: quidam autem ipsi miscent. Affertur ex eodem agro etiamnum hoc æuo: siquidem ex Apollonia Epiri, quam vulgò Valonam nuncupant. Venetias pissasphaltum pro picandis nauigijs copiosum importatur: quippe quòd pineæ pici comistum, valentissimè id muneris præstet. Nuper ex Dalmatia afferri cœpit, ubi prope Lesinam non longè à Narenta foditur; cuius amicus quidam mihi copiam fecit. Foditur & in Pannonia, ubi id incolæ fossitiam ceram esse existimant. Scribit Fuchsius libro primo de componendis medicamentis; pissasphaltum nunc etiam tribus ferè milliaribus ab Ispruch reperiri, vocariique Germanico sermone Trischemblut, cuius portionem aliquam adhuc se habere fatetur, sibi à Georgio Collimitio transmissam, quæ succensa bitumen ac picem uerissimè redolet. Sed equidem uereor, ne ipse quoque decipiatur, vna cum Georgio illo. Is enim lapidem gagatem, qui ferè tribus ab ea ciuitate Germanicis milliaribus (vt Fuchsius inquit) in litore cuiusdam torrentis frequentissimus reperitur, pro pissasphalto ostendebat. Sed illius error, dum ego in Ispruch essem, à clarissimo Ioanne Petro Merendio medico Regio, & à me pariter deprehensus est: quod lapis Germanica lingua Trischemblut vocatus, etsi lapidis gagatæ modo conflagret, & bitumen redoleat accensus; nunquam tamen ut pix, & asphaltus igne liquescit, sed ligni, uel tedæ modo comburitur. Præterea ultimum bituminis genus, quod Naphtham uocant, Plinius libro. II. capite CVIII. in Austagenis Parthiæ inueniri prodidit tamque esse huic ignium cognationem, ut transiliant protinus in ipsum undecunque visum. Quod etsi in Italiam aliunde (quod sciam) non inferatur; inibi tamen pluribus in locis id generis erumpit, quod eosdem cum igne præstat effectus: quale est, quod in agro Mutinensi & alijs quibusdam in locis in Insubria scaturit, petroleum, siue saxeum appellatum. Cæterùm id quidem mirum admodum de petroleo omnibus videri debet, quod mihi narrauit Posonij Vngariæ Illustris comes Hercules à Contrarijs Ferrariensis, eo tempore, quo Maximilianus Romanorum, & Boemiæ rex, Pannoniæ coronam suscepit. Narrabat itaque Comes suo quodam in prædio se puteum habere, in quo unà cum aqua petroleum distillat è terræ meatibus. At qui cum rimę quædam in putei fundo biantes exortæ essent, è quibus petroleum sensim labebatur, cementarium fabrum se conduxisse, dicebat, qui rimas diligenter obstrueret. At cum artifex sine lumine id præstare nequiret, laternam expostulasse, eamque illi in puteum demissam esse per quā diligenter occlusam. verum paulo post, euenisse affirmabat, ut petroleum ignium rapax accensis putei parietibus, & impetuoso admodum excitato uapore, non solum cementarium artificem illum, perinde ac è bombarda extinctum sursum extra puteum eiaculasse: sed etiam putei tectum totum in aera euexisse accensis

Pissasphalti consideratio

Fuch. & quorundam lapsus.

Naphtæ mētio.

Petrolei cuiusdam historia.

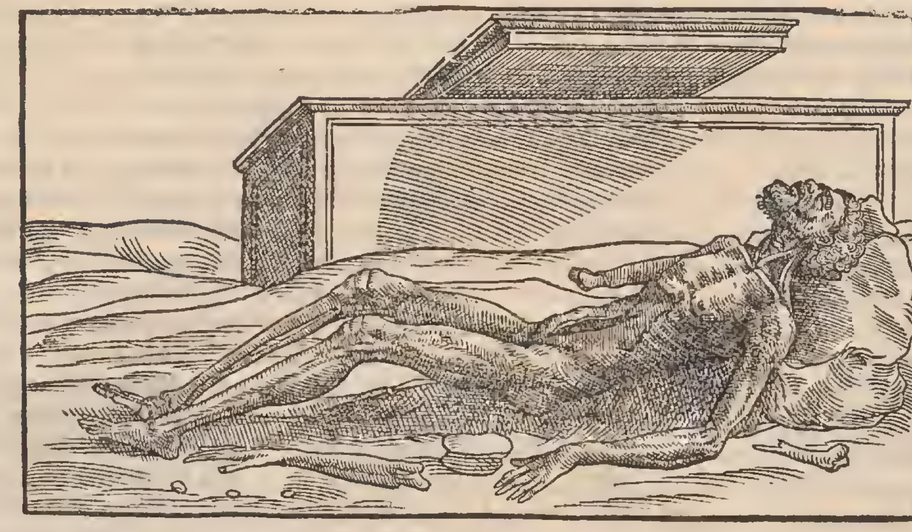
lagenis

lagenis nonnullis petroleo plenis extra putei hostium existentibus. quarum igne astantes quidam maximè læsi sunt. Hinc itaq; adducor omnino ad credendum, nil aliud petroleum esse, quam Naphtham, bituminis colamen, de quo scripsere Dioscorides, & Plinius. Sed vt redeamus, vnde digressi sumus, bitumen Sodomeum non nisi fictitium, vel impostorum malitia adulteratum aduehitur. Proinde Brasauolus in synceri defectu Mumiam à Mauritanis uocatam substituit, quòd certò crediderit, mumiam esse legitimum Palæstinum asphaltum. Quandoquidem existimauit, sicca tum Arabum, tum aliarum gentium corpora, quæ pro mumia ex Syria, & Aegypto Venetias deferuntur, cùm sint ex infima illius regionis plebecula, uice aloes, myrrhe, croci, & balsami ex more Iudaico, duntaxat asphalto impleri: quòd eorum pauperies aromatum sumptus non toleret. Hoc fundamentũ hinc iecisse uidetur, quòd Strabo literis mandauerit bitumen Sodomei lacus in vsu esse ad tutanda hominum cadauera. Sed, quantum ipse ex Arabum scriptis deprompsi, apud eos MVMIA *potius est pissasphaltum, quàm*

Brasa. opinio improbata.

Mumiæ consideratio.

MVMIA.

asphaltum: siquidem scribit Auicenna, mumiam eadem præstare, quæ asphaltus pice commistus. Ex quo facilè coniicere possumus, cadauera illa pissasphalto tantùm impleri. Cui etiam subscribit Serapio, qui de Mumia disserens, ex Dioscoridis auctoritate, eadem, quæ Dioscorides de pissasphalto tradidit, ipse verbòtenus ad mumiam retulit, sic inquiens. Mumia est in terris Apolloniæ: descendit nanque ex montibus, qui ducunt flumina cum aqua, & eijcit eam aqua fluminis in ripis, & est coagulata, & fit sicut cera, & habet odorem picis mistæ cum asphalto cum aliquo fœtore: & virtus eius est, sicut picis, & asphalti mistorum. Vnde potius asserendum putauerim, nostram Mumiam esse pissasphaltum, quàm asphaltum. Et quanuis dicat Strabo bituminis Iudaici vsum fuisse ad cõseruanda cadauera; non tamen negat, quin bitumini picem admisceant, fiatque pissasphaltum factitiũ. Verùm Serapio, & Auicenna has misturas optimè nouerant, utpote quibus non modo Syri, sed & suæ gentis Mauritani vterentur. Quo fit, ut Brasauoli sententiam non probandam existimem, quod scilicet vulgaris Mumia bituminis loco in componendis medicamentis substituatur. Nanque Mumia præterquam quod est (ut puto) syncerum pissasphaltum, uel asphaltum pice mistum, concepit defluentem humorem, qui continuò è cadaueribus in sepulcris liquatur. Ex quo credendum est, eam nonparum suam immutasse naturam. Porrò satius ducerem Galenum, & Paulum consulere, qui in succidaneis, si desit asphaltus, picem liquidam subdunt. Cæterùm notare conuenit Serapionem Mumiam Dioscoridis pissasphalto adiecisse, ut quæ aliquam inter se cognationem haberent, abinuicem non disiungeret: non enim erat nescius, huiuscemodi cadauera pissasphalto impleri, quemadmodum myrrha, croco, aloe, ac etiam balsamo simul admistis implebantur: quæ ueram tractu temporis conficiebant mumiam, cuius meminit eiusdem capitis initio, his uerbis. Mumia sepulcrorũ fit e myrrha, aloe, alijsque rebus his additis, & humiditate, quam exudant humana corpora. Veruntamen hac nostra tempestate in Italiam haudquaquam aduehitur: quippe quod hac mistione nulla earum regionum cadauera præter nobilium, ac diuitum condi antur: & hi quidem sepulcra habent sibi constituta, diligenterque occlusa. Idcirco non ita facilè istorum corpora surripi possunt à mercatoribus illuc profectis, vt minori tum difficultate, tum suspicione auferri possunt pauperum, & ignobilium, asphalto pice misto, uel ipso pissasphalto confarcta. Ideoque apertissimè falluntur, qui pro legitima Mumia arefactam istiusmodi cadauerum carnem assumat, non autem eorum infarctum, veluti seplasiariorum quàm plurimi, qui carnes & ossa contundunt, eaque medicamentis admiscent, quæ mumiam exposcunt. Necessum igitur esset legitimam mumiam expetentibus ut in hospitalibus nostris cadauera obeuntiũ aloe, myrrha, & croco repleri curarent, eamque deinde suo tempore eximi. Hanc tamen nostram sententiam pluribus refellere contendit Petrus Bellonius Cenomanus, vir ex eo fortasse peritus iudicandus, quòd profiteatur se Asiam, Græciam, Syriam, Aegyptum, & Arabiam peragrasse. Quippe qui putet, non aliam esse Mumiam apud Græcos, & Arabas, quàm pissasphaltum. Sed quod eius argumenta non sint tantimomenti, ut oppositum nobis persuadere possint, & quòd potius idem hallucinetur, in epistolis, quas conscribere institui, adiuuante Deo, latius ostendam. Vbi etiam plurima eius errata attexemus, quæ in libellis, quos tum de medicamentis cadauera seruantibus, tum de resiniferis arboribus, tum etiam de piscibus condidit, legendo adnotauimus. Quandoquidem nostrum in primis institutum non est in his commentarijs nostras ad vnguem tueri sententias, atque ab erroribus, quibus notati erimus, nos vindicare, sed quantum possumus materiam medicam à mendis expurgare, eamque illustriorem reddere, & in pristinum candorem restituere conamur. Porrò Mumia, de cuius uiribus iam nobis disserendum est, (ut Arabes tradunt) quàm plurimis pollet facultatibus: siquidem secundo ordine tum siccat, tum excalfacit: capitis dolores frigiditate obortos absque humorum præsentia mulcet. Medetur hemicraneæ, paralysi, oris distractionibus, comitialibus, vertiginosisq;, si ex amaraci aqua naribus immittatur. Leucoij oleo, siue hyoscyamino grani pondere subacta, ad aurium dolores frigidos vtiliter in earum cõcauitatem infunditur. Prodest quatuor granorum pondere ex thymbræ decocto resoluta, gulæ cruciatibus. Epota ex zizypharum, hordei, & myxorum decocto tribus diebus continuis, tussientibus opem non modicam præstat. Granorum item quatuor pondere sumpta ex aqua menthæ cordis affectus remouet: cum decocto verò cumini, ammi, & cari, tum ventriculi, tum intestinorum flatus discutit. Bibitur utiliter ab alto deuolutis ex siliquæ Aegyptiæ medulla, additis Lemnia sphragide

Bellonij opinio explosa.

Mumiæ vires.

gide, & rubiæ radice. Hauſta trium, uel quatuor granorum pondere ſingultum inhibet, ſi tamen ex cumini, & apij decocto aſſumatur. Erinis impoſita, additis moſcho, caſtoreo, caphura, & oleo balanino, naribus commodè inditur ad diuturnos capitis dolores, præſertimque cum, adhibitis alijs, contumax morbus non ſoluitur. Gargarizatur cum oxymelite aduerſus anguinam: & ad lienis affectus ex cari decocto utiliter bibitur: & contra lethalia uenena ex decocto tribuli marini, & fetidi laſerpitij gummi iuuamento non modico ſumitur. item ex mero contra ſcorpionum ictus bibitur, ictisque locis cum recenti bubulo butyro vtiliſſimè imponitur. Adſtringit mumia illita externa ſanguinis profluuia, pota verò interna: proinde perutilis ad cruentas excreationes. Ex caprillo lacte pota opitulatur exulceratæ veſicæ, internis penis deſquamationib. & urinam ægrè continentibus. Non deſunt qui credant, humanorum cadauerum oſſa in puluerem redacta, & in potu exhibita varijs corporis languoribus prodeſſe, os ſuum vnicuique membro tribuentes. Quod penitus refellendum non eſt: ſi quidẽ ipſe pluries uidi in comitiali morbo cranium humanum in puluerem redactum maximè profeciſſe, ſicuti etiam calculoſis renib. & eorum doloribus. Sed ad Bitumen redeamus, à quo nos penè diſiunxerat mumia, ne à noſtro inſtituto recedamus. Huius meminit Galenus lib. XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiẽs. Bitumen, vnũ & ipſum eſt ex ijs, quæ in aqua marina prouenium, & in alia quapiam, quæ non eſt marinæ diſſimilis, ut in Apollonia Epiri, & per alia id genus loca, multis aquis ſponte naſcentibus, ceu ſpuma quædam innatans hoc medicamen reperitur & molle quidem eſt, dum innatat, poſtea verò reſiccatum pice ſicca durius efficitur. Optimum verò bitumen in mari, quod mortuum vocant, prouenit. Eſt autem id ſtagnum ſalſum in cœle, hoc eſt caua, Syria. Cæterùm medicaminis ipſius uis eſt tum reſiccatoria, tum excalfactoria in ſecundo ordine. Meritò itaque eo utuntur & ad glutinationes vulnerum cruèntorum, & ad alia omnia, quæ exiccari debent cum modica excalfactione. Nomen eius Græcum eſt ἄσφαλτος: Latinum, Bitumen: Arabicum, Haſral Hieudi, ſiue Cheſer alibeud: Italicum, Bitume, & Aſphalto: Germanicum, Iuden leim. Πισσάσφαλτος verò ſic Græcis, dicitur, ut Latinis Piſſaſpphaltum: Arabibus, Mumie, Mumiay, ſeu Mumia: Italis, Piſſaſphalto: Hiſpanis, Cera de minera.

Bituminis hiſtor. & vires ex Galeno.

Nomina.

Κυπάρισσος CVPRESSVS. CAP. LXXXVI.

CVpreſſus refrigerat, & aſtringit. Cuius folia ex paſſo, & exiguo myrrhæ pota, veſicæ rehumatiſmis, & urinæ difficultati auxiliantur. Pilulæ autem ex vino tuſæ in dyſenteria, alui fluxione tuſſi, & orthopnœa, aut ſi reijciatur ſanguis, conuenientiſſimè bibuntur, earum decoctum eoſdem pbet; effectus a [tuſæ cum fico duritias emolliunt, nariumque polypo medentur; in aceto coctę, & cum lupinis detritę ſcabros vngues eijciunt; hernias inteſtinorum prolapſu erumpentes illitu reprimunt. Folia eadem præſtant.] Pilulæ cum arboris coma ſuffitæ, culices abigere exiſtimantur. Folia tria, & impoſita vulnera conglutinant, ſanguinem ſupprimunt; tria ex aceto capillum tingunt; illinuntur per ſe, aut cum polenta ignibus ſacris, vlceribus quæ ſerpunt, carbunculis, & oculorum inflammationibus: admota cum cerato ſtomachum corroborant.

a Cõcluſa nõ legit antiquũ manu ſcriptũ exemplar. ſed meum, & Catag. hæc omnia habent.

TAmetſi Cupreſſus arbor notiſſima ſit in Italia: quin etſi vulgaris ſint notitiæ eius fructus, quos tam Græci, quàm Latini conos appellant: attamẽ cùm nihil de eius hiſtoria memoriæ prodiderit Dioſcorides, ut lectoribus undequaque ſit ſatisfactum, hic nobis de ea diſſerendum eſt. CVPRESSVS itaque duum eſt generum. Quorum alterum mas eſt, alterum fœminam appellant. Hæc metam in faſtigium acuminatam ducens, illa uero ramos in latum ſpargens. utraque procera eſt planta, recta, ramos in ſummitate tantum habens. Folijs eſt Sabinæ bacciferæ viridioribus, ac longioribus. Conos edit ter in anno, lariceis ſimiles, craſſiores tamẽn, duriores, compactiores, ſpecioſioreſque, in quibus ſemen. Fundit caudex reſinam, ſed modicam, Terebinthinæ haud abſimilem, & facultatis fere eiuſdem. Ligni materies ſolida, compacta, & odorata, ſantalorum ferè modo. Aduena igitur quondam fuit Italiæ Cupreſſus, & difficillimè naſcentium, natuq́ue moroſa; vt quæ in educatione plurimum diligentię expetat, & præſertim in locis, ubi ſuapte natura non prouenit. Tradiderunt ueteres cupreſſum Diti ſacram: & ideò funebri ſigno eius ramos ante domos ponere ſolebant, ubi aliquis defunctus iaceret. Ex quo more creditur eius umbra infauſta, nec quidem gratioſa. Cupreſſi patria, ac proprium natale ſolum Creta inſula eſt. nanque inibi quocunque loco terra moueatur, ſubactaque ſit, niſi ſerantur alia, hæc ſua ſponte gignitur, atque protinus emigrat. In Idæis etiam montibus, qui ad Troadem ſpectant, non appellato ſolo, Cupreſſus numeroſa ſponte proſilit. Quod admiratione non vacat, alibi non niſi tempore, & perquàm diligenti cultura proueniens, & cultorem magnopere faſtidiens. Odere cupreſſi flumina, lacus, omneſque aquoſos tractus, quo fit, ut in eiuſmodi locis ſatæ confeſtim inareſcant, Quod ſi rectè ſciuiſſet Adamus Lonicerus, non tàm facilè (ut puto) ſcripſiſſet, cupreſſum humidis gaudere locis. Aſpernantur & fimum, quo etiam, ſi circumfoſſura impleatur, non multo poſt tempore pereunt. Mira eſt Cupreſſi fœcunditas: etenim triſera eſt. colliguntur eius coni menſibus Ianuario, Maio, & Septembri. Semen ijs innaſcitur, granis adeò puſillis, ac minimis, vt atomis comparari poſſit: ob id enim ægrè perſpicitur. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo ſemine gigni tam proceras arbores. Semen mire formicis expetitur, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo abſumi natalem tantarum arborum. quod fit, ut fructiferæ Cupreſſi nunquam formicis ſint deſtitutæ. Cupræſſus perpetua coma viret, eiuſque materies nec cariem, nec vetuſtatem ſentit, vt etiam cedri, ebeni, loti, taxi, buxi, & oleę. Proinde veteres non aliam ob cauſam ex cupreſſina materie ſimulacra ſculpebant, niſi quòd ad æternam diuturnitatem permanſura putarent, veluti Romæ illud Iouis in arce. Fert & Cupreſſus liquidam reſinam larignæ ſimilem, ſapore uero acerrimam. Reliqua ſemina tradunt, folijs cupreſſi tuſis ſi miſceantur a vermiculis quibuſcunque non tangi, neque erodi. Lignum autẽ (ut aiunt) nulla temporis diuturnitate ſuaueolentiam exuit. Conorum decoctum ex aceto paratum dentium dolores mulcet, ſi eo ſæpe os colluatur. Idem quoque præſtat foliorum decoctum. Hoc quoque medicamento uitiligines curantur. Eorundem & mulorum unguium cinis, oleo Myrtino exceptus ualet illitus ad capillorum defluuium. Ijdem (vt Marcellus inquit) impari numero minutiſſimè triti, & ex uino uetere hauſti, tuſſim potentiſſime leniunt. Recẽtes, virideſq́; coni hernioſos magnopere iuuant, ſi eorum decoctum ex vino uetere paratum, quotidie affecti biberint trium unciarum pondere. Intèrim tamen folia cupreſſi trita teſticulis illinenda ſunt. eſt enim hoc auxilium multis experimentis comprobatum. Idem præſtant tenera arboris germina commanſa, ita ut eorum ſuccus deglutiatur. Sunt qui puſillam cupreſſum, nonnullis etiam Cipreſſo vulgò dictam, abrotonum fœminam uocent, à ſimilitudine, quam hæc cum arbore in multis habet. Idcirco nec fortaſſe aberraret qui certo crederet, Plinium libro XXIIII. capite XV. de chamæcypariſſo herba differentem, de hac intellexiſſe: præſertim cùm tradat, ipſam ex vino potam contra ſerpentium omnium uenena, ſcorpionumq́ue ictus pollere: ſiquidem & noſtra hac ætate pleriq́ue abrotonum fœminam ad idem vſurpant. Quod item àd alui tineas necandas bellarijs immiſcent, ut

Cupreſſi hiſtoria.

Adami Loniceri lapſus.

Cupreſſus folia.

CVPRESSVS.

arte pueros ad comedendum alliciant. Hetrusci hanc Santolina vulgò nominant, de qua cùm libro tertio in abrotoni mentione nobis latius sit differendum, hìc plura dicere superuacaneum esset. Cupressi meminit Galenus libro VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cupressi folia, germina, pilulæ recentes, & molles magna vulnera conglutinant in duris corporibus: ex quo clarum est, quòd resiccandi uim habet absque insigni acrimonia, aut caliditate, sicut certè & gustus testificatur. Apparet enim in ea leuis quidem acrimonia, sed plurima amaritudo, multoq; etiam plus acerbitatis in tota planta. Tanta ei inest acrimonia caliditasq;, quanta satis sit deducendæ in altum acerbitati, ac nullam tamen mordicationem, aut caliditatem in corporibus efficiat. Proinde in alto latentes in flaccidis, putrescentibusq; affectibus humiditates innoxiè, tutoq; depascitur, atque absumit: cùm quæ excalfaciunt simul, desiccantq;, eas quidem quæ contentæ sunt, absumant, cæterùm acrimonia, & caliditate alias attrahant. Sic enterocelicos iuuat: siquidem exiccat, roburque addit corporis partibus præ humiditate laxis, vtpote cùm adstrictio in altum subeat, deducente ipsa caliditate, quæ admista est, eum seruante modum, ut deducere quidem ualeat, non tamen mordicare queat. Quidam ea utuntur ad carbunculos, & herpetes polentæ miscentes, tanquam absumat citra excalfactionem eos morbos facientem humiditatem. Sunt qui ad erysipelata utantur, admista nimirum polenta cum aqua, aut oxycrato aquoso. Κυπάρισσος Græcè uocatur: Latinè, Cupressus: Arabicè, Saro, aut Seru: Italicè, Cipresso: Germanicè, Cypreßen: Hispanicè, Cipres: Gallicè, Cyprez.*

Cupressi vires ex Gal.

Nomina.

10

IVNI-

IVNIPERVS.

a [Ἄρκευθις

IVNIPERVS. CAP. LXXXVII.

IVniperi genera duo, altera maior, altera minor. vtraque acris est. Excalfacit, & vrinam mouet; accensa serpentes fugat. b Baccarum nonnullæ nucis iuglandis magnitudine nonnunquam grandescere, aliæ nucem Ponticam æquare inueniuntur, rotundæ, odoratæ, in mandendo dulces, subamaræ, quæ arceuthides etiam idest, baccæ Iuniperi, nominantur. Modicè calfaciunt, & adstringunt, stomacho vtiles: contra pectoris vitia, tussim, inflationes, tormina, & serpentium ictus efficacissimè bibuntur: vrinam cient, vnde ruptis, conuulsis, & vuluæ strangulatui subueniunt. c [Folia acrimoniam habent: ideo tam ipsam, quàm eorum succum ex vino contra viperarum morsus illini, aut bibi prodest. Corticis cinis cum aqua illitus, lepras eximit.]d

a Antiquus codex habet. περὶ Ἀρκεύθου μικρᾶς ca. περὶ Ἀρκεύθιδος μεγάλης in multis i antiquis codicib. reperitur.

b Meum & Diag. τεμένοι καρποῦ ὁ μέντις κατὰ καρύα ποντικοῦ τὸ μέγεθος, εὑρίσκεται δὲ κυάμῳ ἴσος. i. Profert fructum magnitudine nucis pōticæ, reperitur & fabæ æqualis. Sed Catac. primo loco habet καρύα simpliciter: Secundo verò καρύα ποντικοῦ. c Conclusa desunt in meo, sed Catacuz. habet. d Cat. addit. τὸ δὲ ῥίνημα τοῦ ξύλου ποθὲν ἀναίρει. i. ramenta verò ligni deuorata interficiunt. quin etiam addit alterum caput de Iunipero maiore hunc in modum. Ἄρκευθος μεγάλη οἱ δὲ κυπάρισσος ἀγρία οἱ δὲ μνησίθεος ῥωμαῖοι ζουνιπέρουμ, ἔστι δὲ καὶ αὕτη γνώριμος τοῖς πλείστοις, ἐμφερὴς κυπαρίσσῳ γενωμένη ἐν τραχέσι καὶ παραθαλασσίοις τόποις ὡς ἐπὶ πλεῖστον. δύναμιν δὲ ἔχει τὴν αὐτὴν τῇ προειρημένῃ. Idest. Iuniperus magna, quæ & Cupressus syluestris & mnesitheos dicitur, Romanis Iuniperus, plurimis cognita, similis est cupresso. Nascit plerunq; asperis & maritimis locis. Easdē habet uires cum prædicta.

Iuniperi consideratio.

REperiuntur Graeci Dioscoridis codices (ut etiam adnotatum reliquit Marcellus) in quibus Iuniperi caput prorsus depravatum legitur, quibusdam additis, quae Dioscoridis doctrinam minimè sapiunt. Siquidem nec Galenum, nec item Paulum Aeginetam, minusque Serapionem, qui tamen uerbotenus Dioscoridis scripta per capita singula refert, illud vsquam posteritatis memoriae prodidisse constat, quòd scilicet ramenta ligni Iuniperi epota homines perdant; praesertim cùm eius baccae contra serpentium ictus efficacissimè deuorentur: bibaturque, ac illinatur foliorum expressus succus ad viperarum morsus. Adde etiam quòd facto periculo id omnino falsum esse deprehendatur. Quare non modo non credendū, sed ne cogitandum quidem, eiusmodi ineptias à Dioscoride scriptas: quin potius illi adscriptas esse existimandum. Siquidem cùm Oribasius, qui Plantarum historias perquam diligenter ex Dioscoride transcribit, Iuniperi historiā praetermittat, id quidem manifestè indicat haec omnia esse Dioscoridi adulterina. Nam scripsisse Dioscoridem, maioris Iuniperi fructum haberi nucis iuglandis magnitudine, alteriùs verò nucem ponticam aequare, nihil est quod me adducat ad credendum, & praesertim cum de re hac tam uariae sint lectiones. His ergo rationibus adductus, non temerè partem illam, utpote addititiam, ex hoc capite resecandam duxi. Sed non desunt recentiorum quidam, qui ut noui aliquid in medium afferre uideantur, Dioscoridis Iuniperum contendunt, nil aliud esse quàm Theophrasti cedrum, & erroris in hoc Dioscoridem accusant. Sed ij potius videntur somnia describere, quàm vera, ut facilè cuipiam palam fiet, qui diligenter Theophrastum perlegerit. Habet enim is duo cedri genera, alterum lycium, alterum Phoenicium, de quibus in Iunipero nihil meminit Dioscorides. Sed maiorem & minorem Iuniperum describit. non lycium & Phoenicium ex Theophrasto, ut noui hi censores somniauere. Maior, & minor Iuniperi species in pluribus Italiae locis reperitur. Tuscia vrbanas alit, quae in proceram arborem assurgunt, visunturque hę frequentes in agro nostro Senensi: quarum fructus syluestribus & crassior, & dulcior habetur. Folio vtraque est aculeato, coronarij Rosmarini effigie, angustiore tamē. Ligni materies ad cētenarios annos incorrupta perdurat: proinde iussit Hannibal (vt Plinius tradidit libro XVI. cap. XL.) templum Dianae Ephesiae Iuniperinis trabibus extrui, quòd per multas aetates esset duraturum. Igitur mirari non licet, si chymistae asseuerant, carbonem Iuniperinum accensum, & suo cinere obrutum ignem integro anno fouere. Profert ex se Iuniperus gummi mastichae simile, quod & Sandaracham, & Vernicem appellant. Hoc primùm cùm metitur, candido splendescit colore: senescens uerò in rufum abit. Porrò haud ignorandum est, hanc Arabum sandaracham à Dioscoridis sandaracha perquam longè dissidere. Nanque Graecis, sandaracha est fossilis ad arsenici, siue auri pigmenti genera referenda, erodens, & exitiale medicamentum, vt amplius in quinto libro, Deo duce, dicemus. Verùm haec sandarachae nomenclatio in gummi Iuniperi inuecta fuit à medicis, qui Mauritanos secuti sandarax Arabicum nomen (sic enim Arabes Iuniperi gummi uocant) in sandaracham converterunt. Quamobrē illud adnotandum esse videtur, quòd vbi Arabes, sandaracham medicamentis inserendam esse praecipiunt, gummi Iuniperi immiscendum intelligunt: vbi verò à Graecis de sandaracha fit mentio, fossilis illa rufa, & auripigmento similis est intelligenda. Non desunt tamen qui velint Mauritanorum Sandaracham non esse gummi Iuniperi, sed Oxycedri. Quorum equidem iudicio ausim facilè subscribere, etenim pauci admodum sunt, qui non putent oxycedrum esse Iuniperum maiorem: adeò ut plerique vulgarium illam ab hac nesciant distinguere. Tradit Plinius libro XIII. cap. XI. plura gummi genera, ubi gummi Iuniperinum ad nihil esse vtile scribit. Cuius tamen frequens vsus in medicamentis contrarium indicat. Quippe hoc syncero, & oleo ex lini semine presso, fit vernix liquidus: cuius est vsus ad illustrandas picturas, & ad nitorem ferri conciliandum: vtilis etiàmnum ad ambusta, & praecipuus ad dolores, & tumores haemorrhoidum. Siccus vernix, hoc est gummi Iuniperi (ut author Serapio) destillationes suspendit, mensium profluuia sistit, sinus exiccat immistus, haustus verò pituitam, quae uentriculo, & intestinis haeserit: tineas & caetera uentris animalia necat. Neruorum resolutionibus, quas humores frigidi contraxerint, opitulatur. Capitis distillationes suffitu discutit. Idem exceptus sanguinis excreationes supprimit, & haemorrhoidas fluentes illius. Addito tum rosaceo, tum myrtino sedis rimas coercet, & biantinus frigore manuum, pedumque scissuris illitu succurrit. In summa calfacit, & siccat primo recessu. Sandaracae igni admotę fumus dentium dolores mulcet, ubi per infundibulum ad affectum dentem peruenerit. Eiusdem puluis oui albo subactus: & fronti temporibusque illitus, sanguinem naribus fluentem sistit. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus apud Plinium, quide ea libro XI. cap. VII. ita scribit. Praeter haec conuehitur Erithace, quam alij sandaracham, alij caerinthum uocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui saepe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis: gignitur rore uerno. hactenus Plinius. Caeterùm oleum, quod ex Iuniperi materie (ut chymistae dicunt) per descensorium duobus aduersis fictilibus, tum pariter uitreis instrumentis elicitur, calidum ore contentum dentiū dolores mirificè mulcet, si tamen frigida defluxione afficiantur: Fit ex baccis hoc longè praestantius, odore perquàm iucūdo. folliorum & baccarum Iuniperi decoctum potum ualentissimè pellit menses. Decoquuntur quoque iuniperinae baccae ex vino albo prius conofractae, vnà cum rosis, cupossi plulisis, & myrti folijs vtilissimè ad dentiū dolores. Siquidem hoc decocto calido in ore contento facile iuuantur affecti, & praesertim addito aquae uitae momento lixiuiū ex vino albo, & iuniperino cinere paratum, unciarum quatuor aut quinque pondere potum, valentissimè pellit urinā, ita ut nonnullos uiderim hydropicos hoc tantum auxilio sanatos. Idem scabiem sanat ubi eo affecti sese perfundant. Paratur ex iuniperino ligno balneum admirabilis facultatis ad podagricos hoc modo: Sumito ligni iuniperini, concisi lib. xij. coquito in aqua in cortina magna, quousque tertia tantum pars supersit. Deinde decoctū unà cum ligno in labrum proijcito. In hoc ubi descenderit aeger, sedeat umbilicotenus, & membra languida foueat. Atqui hunc praepurgatum esse oportet; Hoc enim balneo nonnullos podagricos in Boemia uidimus in lectulo iacentes, perpetuoque dolore. uexatos, qui adeo reualuerūt, ut expeditiores facti, ad negotia redierint, quoquolibet ambulantes. Iuniperi & lauri cuiusque septenae baccę addita casiae ligneae vulgari semidrachma, & cinnamomi drachma, si in Turturis uentrem integra omnia conijciantur, & Turtur deinde assatus, & gallinaceo adipe perfusus, mulieris prope diem parituręe, vesperi alternis diebus, deuorandus prębeatur, pręgnans facillimè puerpera fiet. Iuniperi meminit Gal. lib. VI. simp. med. sic inquiens. Iuniperus, calida, & sicca vtrinque tertij ordines. At fructus similiter quidem calidus est, sed non similiter siccus, verùm in hoc primi fuerit ordinis. Arbor Gręca voce ἀρκευθὶς dicta, Latina Iuniperus appellatur. Mauritana, Arconas, aut Arcbenas: Italica, Ginepro: Germanica, VueKholter, & Kramethbaum: Hispanica, Enebro, Gallica, Geneure. Boemica Ialouuoec. Eius autem gummi Graeci uocant κόμμι ἀρκευθίδος: Latini, Gummi iuniperi: Mauritani, Sandarax: Itali, Gomma di ginepro: Germani, Verns: Hispani Verniy: Galli, Vernix.

Gummi Iuniperi.

Gummi Iuniperi usus.

Sandaracha alia Plinij.

Iuniperi uires ex Gal.

Nomina.

Βράθυς SABINA. CAP. LXXXVIII.

SAbina duorum generum est. Vna folijs cupresso similis, spinis horridior, a [grauiter olens] acri, & feruens. b arbor est coactae breuitatis, quae sese magis in latitudinē fundit. huius folijs nonnulli pro suffitu utuntur. Altera tamarici folio similis est. Vtriusque folia nomas sistunt, collectiones illitu mitigant:

a βαδωσμώδες ρον grauis olens Orib. leg.

b. Μεῦ ἰσχυρὸν δὲ τὸ δένδρον. i. est autē arbor robusta. Sed Catecuz. κολοβὸν δ' ἐστὶ τὸ δένδρον. i. est autem arbor curta.

SABINA BACCIFERA.

gant: quin & cum melle illita nigritias, ſordesque repurgant, & carbunculos rumpunt: cum uino pota ſauguinem per vrinam eliciunt: partus appoſita extrahunt, & ſuffitu idem præſtant. Vnguentis calfacientibus immiſcentur, & priuatim c gleucino.

c In gleucini cōpoſitione apud Dioſcoridem nulla fit ſabinæ mētio.

10

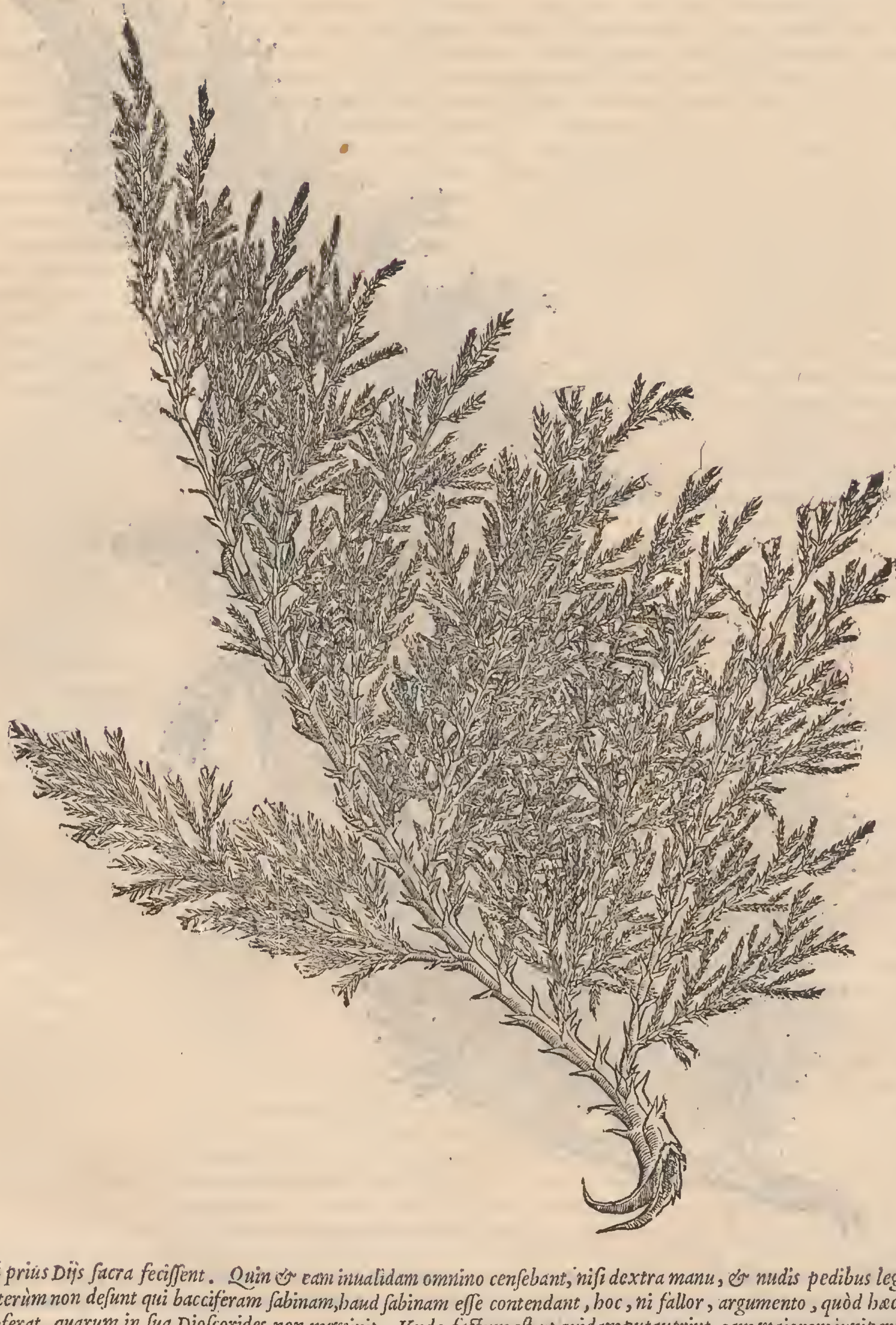
SAbinā. Planta eſt denſa in latitudinem potius, quàm in longitudinem ſe ſe diffundens. Ramos edit flexiles, & fractu contumaces, folijs, ſquamuisve circunquaque veſtitos. Duûm eſt generum, alterum quidem frugiferum, alterum ſterile. Sterilis vulgaris eſt notitiæ: Folijs exit hæc cupreſſo ferè ſimilibus, ſed acuto, pungentiq; cacumine, grauiter olentibus, acribus, feruentibusq;. Fructifera etſi non adeo vulgaris in Italia viſitur, in Germania tamen frequens reperitur, ſponte proueniens: folio tamariſci; craſſiore tamen, minimè aculeato, nec adeo, ut alterius, grauiter olente, acriq;. Differt hæc quoque baccarum colore, quæ in altera rubentes, in altera cæruleæ ſpectantur, ſed odore, ſaporeque ſimiles. Cæterùm non deſunt imperiti, qui pro Sabina quandam herbam dodrantalem ſumunt, quæ quibuſdam in montibus plurima naſcitur, folio tamaricis, licet nec odore, nec ſapore ſabinam referat. Hanc ſæpius exiſtimaui eſſe Selaginem à Plinio lib. XXIIII. cap. XI. commemoratam. Nanque inibi ſelaginem eſſe affirmauit, ſabinæ ſimilem. Olim ſelaginem contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia ſuffitam prodeſſe. At tanta extitit tunc temporis ſuperſtitionum magorumq; vanitas, ueluti & hoc æuo apud pleraſque gentium turbas uiſitur, ut ij nunquam ad ſelaginem legendam accederent,

Sabinæ conſideratio.

Selago Plinij.

nisi

SABINA SINE BACCIS.

nisi priùs Dijs sacra fecissent. Quin & eam inualidam omnino censebant, nisi dextra manu, & nudis pedibus legeretur. Cæterùm non desunt qui bacciferam sabinam, haud sabinam esse contendant, hoc, ni fallor, argumento, quòd hæc baccas proferat, quarum in sua Dioscorides non meminit. Vnde factum est, ut quidam putauerint, eam maiorem iuniperum esse, alij verò thuiam, quam Theophrastus memoriæ prodidit libro & cap. v. de historia plantarum. Verùm utrique, meo iudicio, in errore versantur: illi quidem, quòd hæc planta nec folio, nec flore, neque fructu, non materie, non odore, neque sapore, non cæteris denique notis iuniperum referat: hi uerò, quòd thuia, ut est auctor Theophrastus, nascatur apud Ammonis delubrum, atque in Cyrenensi agro, forma cupresso similis cùm ramis, tum folijs, caudice, fructuq́; uel potius ceu cupressus syluestris. præterea quòd, ut idem scribit, thuiæ materies omnino incorrupta perduret, nihil eius radice crispius sit, atque simulacra ex ea antiqui sculpere sint soliti, quemadmodum ex cupresso, loto, & buxo. Hæc autem arbor conos seu galbulos non fert cupressi modo, sed baccas: caudice non attollitur longo, sed eo breui contenta est: materie non constat incorrupta solidaq́; sed caduca & fungosa: non ut thuia peculiaribus locis gaudet, sed vbique ferè locorum nascitur. ut hinc maius atque euidentius discrimen in ijs plantis appareat, quàm ut illorum error, qui eas unam faciunt thuiam, pluribus explodi mereatur. Ideoque nostris antigonistis mihi astipulandum non est, quòd nostris non respondeant argumentis, sed friuolis admodum nitantur coniecturis, ubi bacciferam sabinam Thuiam facere nituntur. Sed dicant, si sapiunt, quomodo, & quo pacto Thuia ex Mauritania, euolauerit in Germaniam, ubi in Tyrolensi comitatu plurima baccifera sabina prouenit.

10

Hæc

Hæc profectò ſomnia ſunt, ſapientium indignatio, riſus poſteritatis. Sed certe relinquitur, vt miremur eos, qui ſtirpem hanc, quam depictam exhibemus, veram Sabinam eſſe inficiantur, cum nullis careat notis ex ijs, quas illi Dioſcorides reddidit. Atqui illud nobis obijciunt, quod Dioſcorides in deſcribenda Sabina nullam baccarum mentionem fecerit. id mehercule, quod legatur, non fecit. Sed quid dicent ij, ſi in quamplurimis plantis ex ijs etiam, quæ ab omnibus legitimæ habentur, plures notæ, & eæ quidem præcipuæ, nonnunquam deſiderentur? quas nimirum Dioſcoridem omiſiſſe credendum eſt, vel quod plantæ eæ eſſent alioqui vulgo cognitæ, vel quod omnes earum partes non ſatis exploratas haberet, vel alias ob cauſas, quas proſequi non eſt hic locus. quarum omnium aliqua facilè potuit eſſe, cur Sabinæ baccas non adnotatas reliquerit. Addam & id fortaſſe ex eo eueniſſe, quod Sabina frequentior ſterilis occurrat, quam fructifera. Atqui fructum proferre Sabinam teſtatur apertiſſimè Auicenna, illum ad aurium ſurditatem præferens, & ad menſes ducendos. Ex ijs igitur merito colligẽdum eſſe arbitror, hanc noſtram Sabinam eſſe legitimam, ut quæ non ſolum notis Dioſcoridis delineationi pulchre reſpondeat, ſed etiam facultatibus. Porrò Petrus Bellonius de arboribus coniferis differens, ijs ineptè ſatis, meo quidem iudicio, Sabinam admiſcet: atque in ea deſcribenda, quam ſecundo loco ponit Dioſcorides, mihi non parum hallucinatus deprehenditur, quod conſtanter affirmauerit ſe vidiſſe frequentiſſimum hoc Sabinæ genus in Amano & Olympo Phrygiæ montibus, tota facie iuniperum maiorem referens, magnitudine amygdalæ arboris maioris, folijs cupreſſo per omnia ſimilibus, baccis per maturitatem in cæruleo nigricantibus, & caudice reſinam ferente. Etenim Dioſcorides non tradit quæ ſit huius plantæ facies, & quæ magnitudo, ſed eam in folijs tantum à priori variare ſcriptum reliquit. Quod non alia de cauſa auctorem hũc feciſſe reor, quàm quod ſciret nullum vtriuſque eſſe in reliquis notis diſcrimen. Quare quod alterum Sabinæ genus tota facie iuniperum maiorem referat, magnitudine amygdalum arborem æquet, cupreſſum folijs prorſus æmuletur, & ex caudice reſinam fundat, vt Bellonius ſuum depingit, mihi quidem planè abſurdum videtur. Sed quod rem hanc turpiter confuderit Bellonius, vel ex eo manifeſtum eſſe puto, quod quam plantam nunc Dioſcoridis alteram Sabinam aſſerit, eandẽ paulo poſt arborem illam conſtituit, quam Plinius lib. XII. cap. XVII. Brutam appellat, quaſi Plinius non meminerit vtriuſque ſabinę lib. XXIII. cap. XI. Tantum quidam ſuis peragrationibus tribuendum eſſe putant, vt eos non pudeat ſæpe abſurda, & fabuloſa, & quæ cum ſummis & probatiſſimis autoribus pugnent, narrare, ac ſcriptis tradere vt nouus alius quidam impoſtor facere ſolet. Neque certe id propterea dico, quod peregrinationes damnem, quas ſemper, Galeni exemplo, vtiliſſimas duxi ad legitima ſimplicia medicamenta cognoſcenda. Sed optarem, vt ij qui multas regiones peragrarunt, illa tantum in medium preferrent, quæ eſſent rationi & veritati conſona, & veterum ſcriptorum auctoritate comprobata. Quod ſi à Bellonio qui tot terras ſe peragraſſe profitetur factum eſſet nimirum eas laudes iure ſibi comparaſſet, quæ rei medicæ inquiſitoribus maxime debentur. Atque hæc obiter dicta ſint. Quod autem idem Bellonius primum Sabinæ genus eam arborem ſuſpicetur, quam Theophraſtus thuiam nominat, non miror, nam & alij idem ſentiunt. Verum quandoquidem hanc opinionem ſuperius abunde (ni fallor) improbauimus, ideo hic non eſt vt plura addamus, atque idem repetere ſuperuacuum eſſet.

Bellonij opinio abſurda.

Præſtat ſabinæ puluis cum adipe vaccini lactis miſtus magno iuuamento ad manantia infantium capitis vlcera; quin etiam incenſæ fumus Gallinarum pituitam excutit, & grauedinem. Idem drachmæ pondere ex butyri uncijs tribus, & binis mellis ſumptis mirificè aſthmaticos iuuat. Dantur quoque magno auxilio binę ſucci ſabinæ drachmæ, additis ternis ſcrupulis Chryſocollæ foſſitiæ, & vini albi uncia, ægre parturientibus. verum dari non debet, niſi in maximis difficultatibus. Reliquum igitur eſt, vt Sabinæ ſuas vires reddamus, de quibus Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum differuit ijs verbis. Sabina ex numero eſt fortiter exiccantium, idque ſecundum tres qualitates, quas in guſtu præ ſe fert, ſimiliter cupreſſo niſi quod ea & acrior eſt, & vt ſic dixerim, magis aromatica, ſeu odoratior. Igitur huius, quam modo dixi qualitatis eſt particeps, nempe acrimoniæ conſiſtentis in temperamento calido, præterea amaritudinis, & adſtrictionis obſcurioris quam in cupreſſo. Siquidem quanto magis acrimonia ſuperat, tanto etiam potentius digerit. Itaque glutinare nequit ob ſiccitatis, & caliditatis robur. nam vtriuſque illi tantum ineſt, vt etiam tendat, & inflammationem afferat. At putredinibus ſimiliter cupreſſo accommodari poteſt, maxime vbi rebelliores fuerint, & diuturniores. nam hæc citra noxam vim medicamenti perferunt. Quin & quæ atra ſunt reddita, & admodum ſordida, ea cum melle expurgat: carbunculos item ſoluit. Porrò eſſentiæ tenuitates menſes quoque prouocat, vt ſi quid aliud, & ſanguinem per vrinas mouet. Fœtum etiam viuentem interficit, & mortuum eijcit. Eſto autem hoc medicamen tertij ordinis, tum excalfacientium, tum deſiccantium ex numero eorum, quæ vel maxime tenuium ſunt partium. Et hoc vtiq; nomine unguentis inditur, & maxime gleucino, & in multas antidotos inijcitur. Quidam uerò etiam in cinnamomi uiceduplum eius ſubijciunt. Eſt enim extenuandi, & digerendi facultatis, ſi epotum fuerit. Βράθυς *Græcè, Sabina Latine vocatur: Arabice, Abel, Abbel, ſeu Albarar: Italice; Sabina: Germanicè, Seuenbaum: Hiſpanice, Sabina: Gallice, Sauiniera, aut Sauinier. Boemice Klaſterska Chuuogka.*

Sabinæ vires ex Galeno.

Κέδρος. CEDRVS. CAP. LXXXIX.

CEdrus arbor magna eſt, ex qua picem colligunt, quæ cedria vocatur. Iuniperi modo baccas parit, baccarum myrti magnitudine, rotundas. Cedria optima eſt craſſa, perlucida, grauis odoris; quæ dum effunditur, guttatim non diſſipata coit. Cui ea vis ineſt, ut defuncta còrpora conſeruet, & ui uentia corrumpat: qua ex cauſa mortuorum vitam alicui eam appellauere. Veſtimenta quoq; & pelles eximia calfaciendi, & ſiccandi dote corrumpit. magni ad ocularia medicamenta vſus: quippe illita oculis claritatem affert: albugines, cicatriceſque detergit: inſtillata autem cum aceto, vermes auriũ necat: cum hyſſopi decocto infuſa ſonitus, ſibiloſque ſedat: cauis dentium indita eos frangit, & dolores leuat: idem facit cum ex aceto colluitur: perunćto ante coitum genitali, concipiendi uim adimit: anginæ ea perunguntur, tonſillarum inflammationibus auxilio eſt, lendes pediculoſque illitu enecat: ceraſtæ morſibus cum ſale impoſita ſubuenit: contra hauſta leporis marini venena, in paſſo ſumpta, auxiliatur: in elephantia aut linctu, aut perunctione proficit: pulmonum vlcera purgat, & ſi cyathus eius abſorbeatur, perſanat: vermes, & tineas ſubter indita necat, & partus extrahit. Fit & oleum à cedria ſeparatum dum coquitur, velleribus ſupra halitum eius expãſis, ut in pice. Eiuſdẽ ad omnia vſus: priuatim vehementer perunctum, ſcabiem quadrupedum, canum, boumque perſanat: ijſque inhęrentes ricinos enecat, & vlcera, quæ ex tonſura acceperunt, ad cicatrices perducit. Cedrides cedri fructus vocantur. Calfactoriam vim habent: ſtomacho aduerſantur: auxilio ſunt tuſſi conuulſis, ruptis, ſtranguriæ: menſes ciunt ex polline piperis poti; contra hauſtum leporem marinum in vino ſumuntur: ſerpentes fugantur, perunćto ex adipe ceruino, aut medulla, corpore. In antidota adduntur. †Fuliginem, quomodo ex pice, cõgeri oportet: quæ eandem, quam picea fuligo, uim præbet.

Nomina. a Catacuz. Κέδρος δένδρον ἐστὶ μέγα ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. Καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολὺ· λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος, φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. id eſt CEDRVS arbor magna eſt, ex qua cedria colligitᷣ, fructum producit uelut cupreſſus, maiorem tñ plurimũ. Reperitur & alibi cedrus parua aculeata, inſtar Iuniperi, ferens fructum magnitudine myrti rotũdũ

CEDRVS MAIOR MONTIS. LIBANI.

Cedri arboris consid.

FEcit deprauata Dioſcoridis lectio, & ſcriptorum negligentia, vt non ſolum is author multis in locis à recentioribus erroris deprehendatur, ſed ut rei herbariæ indagatoribus multum acceſſerit negotij in agnoſcendis, demonſtrandiſque ipſius Dioſcoridis plantis. Id, quod in Cedro accidiſſe videmus, cum non deſint recentiores, qui in deſcribenda maiori Cedro toto cælo aberraſſe Dioſcoridem dicunt: quippe qui ſcripſerit magnam cedrum baccas edere iuniperi modo rotundas baccarum myrti magnitudine. Hoc idem nobis quoque magnum faceſſebat negotium donec clariſſimus uir Augerius de Busbecke Flander, qui ſeptem annis, Cæſaris Ferdinandi, apud Turcarum Imperatorem, oratorem egit, ad nos redijt. Siquidem is antiquum Dioſcoridis exemplar habuit ab Antonio Catacuzeno Conſtantinopolitano uiro optimo acceptum, cuius teſtimonio mihi iam compertum eſt, ne minimùm quidem unguem in deſcribenda Cedri hiſtoria à ſcopo aberraſſe Dioſcoridem. Id quod doctiſſimo Augerio uniuerſa poſteritas referret acceptum. Exemplar enim illud ſic habet κέδρος δένδρον ἐστι μέγα ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται. καρπὸν δὲ ἔχει ὥσπερ κυπαρίσσου μακρότερον μὲν παρὰ πολύ. λέγεται δὲ καὶ ἄλλη κέδρος μικρὰ ἀκανθώδης ὥσπερ ἄρκευθος φέρουσα καρπὸν μέγεθος μύρτου περιφερῆ. Ideſt Cedrus arbor magna eſt, ex qua cedria colligitur, fructum producit uelut Cupreſſus, maiorem tamen ut plurimum. Reperitur & alibi Cedrus parua, aculeata inſtar Iuniperi, ferens fructum magnitudine myrti, rotundum. Quibus manifeſtò palam eſt, utriusque cedri hiſtoriam rectè ſcripſiſſe Dioſcoridem, quemadmodum Theophraſtus, & Plinius, qui maioris cedri duo genera facit lib. XIII. cap. V. ubi ita ſcribit. Et maioris cedri duo genera. quæ floret, fructum non fert: fructifera non floret, & in ea antecedentem fructum occupat nouus. ſemen eius

cupreſſo

CEDRVS PHOENICIA.

cupreſſo ſimile. *Quidam cedrelaten uocant. Ex hac reſina laudatiſſima. materiæ ipſi uerò æternitas. itaque & ſimulacra deorum ex ea factitauerunt. Et libro* XXIIII.*cap.*V.*idem inquit. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria uocatur. hactenus Plinius. Qui fortaßè non ineptè magnam cedrum cedrelaten appellauit, quoniam cedri arbores, quę* 10 *in monte Libano proueniunt (vt mihi retulerunt amici, qui vniuerſam ferè Syriam peragrarunt) tota facie abietem referunt. Abies autem Græcis* ἐλάτη *dicitur. vnde cedrelate poterit cedrabies Latinè reddi. Arbor hæc (ut ijdem mihi narrarunt) adeò magna & procera eſt, vt nuſquam arborem ſe vidiſſe affirment, quæ cedrelaten magnitudine excellat. Cortice ueſtitur læui & glabro, ea parte excepta, quæ à terra ad primos uſque ramos attollitur: hæc enim aſpera cernitur. corticis color eſt ceu loti arboris. Rami ab imo uſque ad cacumen ferè in rotæ modum per interualla caudicem cingunt, & ſpatiantur: qui tantò minores viſuntur, quantò ſuperius erumpunt. hinc eſt; quod eminus conſpecta arbor pyramidis faciem repræſentat. Folia illi capillata aſſignant, ueluti larici, uel pino, breuiora tamen, & minimè aculeata. id quod etiam teſtatur Plinius lib.*XVI.*cap.*XXIIII. *Conos profert piceis æmulos, uerùm breuiores, craſſiores, duriores & vegetiores, ut ex eius imagine quiſpiam uidere poteſt, pediculo pertinaciter inhærentes. in quibus ſemen includitur cupreſſo ſimile, ut Plinius tradit. Caudex reſinam fundit albam, & liquidam: ſed tractu temporis, ſolis feruore in grumos concreſcit. Sunt qui aſſerant, hanc cedrum duplicem reſinem ferre: atque alteram intra corticem vomicæ modo coaceruari, ut abiegnam lacrymam in abiete oriri ſuperius diximus. alteram uerò extra corticem emanare. utranque ab arbore cedriam nominant. Hæc ſunt, quæ*

CEDRVS LYCIA.

de magna cedro à peregrinis accepi. Porrò Cedrus cor habet durissimum, ac odoratum, colore perinde rubens atque larignum. Tota cedri materies durissima. quam ob causam credidere maiores, eam neque cariem, neque uetustatem sentire, sed ęternam esse. Qua etiamnum ratione ductus Salomon Hebręorum rex Dei optimi maximi templum Hierosolymis ex cedri materie extruendum curauit. Ex ea quoque prisci simulacra factitarunt, existimantes tantam illis inesse diuturnitatē, quantam marmoreis, aut metallicis. Cedri materies optima nauigijs non modò extruendis, sed & palatiorum, & arcium fabricis conueniens: quippe quoniam incorrupta quasi in perpetuum perdurat. Cedrus saxosis & frigidis locis gaudet, & montes amat præ cæteris tractibus. Perpetua coma uiret, qua si castretur, decacuminata demoritur, nec unquam inde regerminat, utpote & cupressus, pinus, larix, & aliarum plures. In Aegypto ac Syria (ut Theophrastus & Plinius narrant) reges inopia abietis cedro ad classes feruntur usi. Maxima ea in Cypro traditur ad undeciremem Demetrij succisa, centum triginta pedum longitudinis, crassitudinis uerò ad trium hominum complexum. Cedri huiusce maioris ramum unà cum fructu, è Libano Monte allatum, cuius hic imaginem damus, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius pharmacopeus, ab Aurea Campana, uir quidem rei plantariæ studiòsissimus, a cuius icone edocti, qui medicam materiam colunt, facilè intelligent, quàm magno ducantur errore, qui nostratem laricem, Cedrum hanc magnam esse contendunt. Ceterùm minoris cedri binæ item species sunt (vt prędicti auctores testantur) Lycia, & Phœnicia, iuniperi similitudine differunt folio: nam Phœnicia folium habet iuniperi, durum, spinosum, acutum, & ob id oxycedros appellatur. Lycia uerò folio constat minore, frequentiore,

Cedri minoris genera.

quentiore, longè minus aculeato, ut ita iuniperum paruam quadantenus referat: cortice obducitur ſubrubo, & ramos emit-
tit lentos, uitilium inſtar. Vtraque omni tempore fructum gerit: uerùm in oxycedro maior & pulchrior ſpectatur. Phœni-
cia cedrus frequentiſſima naſcitur in Iſtria, atque etiam in nonnullis Iapidiæ locis, iunipero admodum ſimilis, nec niſi fru-
ctu differens, maiore, rubente, ac dulci: quo tamen eam incolæ à iunipero neſciunt ſecernere. At cùm ipſe oxycedri ra-
muſculo eſſem donatus à Georgio Reſſingero primario prouinciæ Carniolæ medico, qui illum ex Peſino Iſtriæ oppido ſecum
attulerat, rubentibus baccis vndique refertum, eaque in memoria haberem, quæ apud Theophraſtum, Galenum, ac ue-
teres alios legeram, mihi quidem fructum intuenti ſtatim inclinauit animus, hac plantam minorem eſſe cedrum. Etenim
(vt memorant ſtirpium ſcriptores tum veteres tum recentiores) difficile admodum eſſet dignoſcere oxycedrum à iunipero
niſi huic cæruleus, pumilusque; illi uerò flauus rubenſue, ac grandior fructus ineſſet. Eam igitur plantam, quam in Iſtria
naſci diximus, & cuius hic effigiem damus, non maioris cedri genus vllum, ſed minoris ſpeciem eſſe cenſemus, nimirum
Phœniciam, quæ & oxycedros uocatur. De Lycia autem cedro quid ſentirem, vel quam plantam pro ea in medium pro-
ferrem, hactenus non habui, vt quæ mihi planè incomperta eſſet. Sed hoc anno, dum Pragæ Bohemorum ago, plantam
mihi oſtendit Adamus Leonorus ſpectatæ doctrinæ, & magnæ ſpei iuuenis, ex quibuſdam Morauiæ montibus quodam vul
gari herbario pro Sabina allatam. Vt autem ille hanc ueram cedrum Lyciam adinuenit, & pro ea mihi demonſtrauit; ita
mihi eius cognitionem illi acceptam referre iucundum eſt: atque ideo ipſam pictura, quam hic damus, exprimere curaui.
Huius plantæ folia ſi digitis atterantur, ſuauiſſimum ſpirant, odorem, illi quadantenus ſimilem, qui in pinorum ſtrobilis
percipitur. Ea baccas profert, longè tamen minores quàm altera, quæ in ramuſculorum tantum cacuminibus prodeunt.
Hæ non ſecus ac illæ primo exortu uirent, mox flaueſcunt, denique rubent ubi plenè maturuerint. Saporem habent ſuba-
marum, atque non obſcurè odoratæ ſentiuntur. Manat ab arbore magni cedri (ut ſuprà dictum eſt) etiam reſina, quæ pro-
priè Cedria dicitur, utilis ad multos in medicina vſus. Sed hanc ad nos non adferunt Cyprij, neque mercatores, qui ex
Syria mercimonia conuehunt: tametſi regiones illæ plurimis (ut aiunt) cedris maioribus ſcateant. Petrus Bellonius
lib. III. de medicato funere, item libro de coniferis arboribus putat non modò cedrum Cedriam fundere, ſed & piceam,
tedam laricem, cupreſſum, iuniperum & betulam. Quinetiam idem ſuis malè excogitatis cedrijs eas omnes facultates
aſſignauit, quas Dioſcorides, Galenus, & alij quàm plurimi auctores cedriæ duntaxat reddiderunt: adeò ut magno ac ri-
dendo errore dixerit ſuas haſce cedrias defuncta corpora conſeruare, quemadmodum ea conſeruat legitima cedria. quaſi
idem quoque velit, quòd picea, pinus, larix, cupreſſus, iuniperus, & betula nullis prorſus inter ſe facultatibus differant.
Neque certè alia uidetur mihi auctoritate vel ratione ductus, ut in hanc iuerit ſententiam, quàm hac, quod ſcripſerit Pli-
nius lib. XVI. cap. XI. picem in Syria cedrium uocari. Sed quòd Bellonius maximè hallucinetur, utpote qui Plinius non
rectè intellexerit, ex verbis Plinij, quæ modò ſubijciam, ſatis, ut puto, manifeſtum fiet. Pix, inquit, liquida in Europa
à teda coquitur naualibus muniendis, multoſque ad alios vſus. Lignum eius conciſum furnis undique igni extra circunda-
to feruet. Primus ſudor aquæ modo fluit in canali. Hoc in Syria cedrium uocatur. cui tanta uis ineſt, ut in Aegypto
corpora hominum defunctorum ea perfuſa ſeruentur. Ex ijs Plinij verbis non aliud (meo quidem iudicio) intelligi poteſt,
quàm quòd Syri liquorem illum cedrium uocauerint, quoniam olim ij ex cedro tantùm picem ſuam conficiebat, vt ea in Eu-
ropa è teda fit. Quòd autem pix ex cedro paretur, authores eſſe poſſunt Dioſcorides, Galenus, & Plinius: non tamen con-
tra quòd cedria ab alijs reſiniferis plantis defluat. Adde quòd à ueteribus nempe Theophraſto, Dioſcoride, & Galeno
nuſquam (quod equidem ſciam) memoriæ proditum eſt, reſinæ aut picis genus ullum defuncta corpora conſeruare, & uiuen-
tia corrumpere, præter cedriam; de qua omnes illi id ſcriptis tradiderunt. Ex quo abunde conſtare arbitror, Plinium quidẽ
loco citato de pice tantùm cedri ſcripſiſſe, Bellonium verò in hoc ſimiliter hallucinatum fuiſſe, atque in alijs pluribus rebus
ut aliquando, Deo iuuante, latius oſtendemus. Cæterùm uariat in Dioſcoridis codicibus de cedria lectio. Quippe vulgata
βαρεῖα τῇ ὀσμῇ habet, id eſt grauis odore, cùm tamen antiquiſſimus codex manu ſcriptus habeat εὔτονος τῇ ὀσμῇ, id eſt uehe-
mens odore. quod indicat cedriam eſſe vehementer odoratam, non autem grauiter olere. Quod etiam maximè teſtatur Vir-
gilius libro VII. Aeneidos his verſibus de Circè canens.

> Proxima Circeæ raduntur littora terræ,
> Diues innaceſſos ubi ſolis filia lucos
> Aſſiduo reſonat cantu, tectiſq; ſuperbis
> Vrit odoratum nocturna in lumina cedrum,
> Arguto tenues percurrens pectine telas.

Gummi cedri meminit Fuchſius uir eruditiſſimus libro illo de componẽdis medicamentis, quem poſtremò locupletatum excu
dit, in compoſitione antidoti Mithridatis: proque eo, quando non poſſit inueniri, lacrymam abietis ſubſtituendam præci-
pit, ratus utique eandem utrique facultatem ineſſe. At ego quidem Galenum ſecutus malim ladanum ſubſtitui, donec
ab alijs aptiora proferantur, quorum meliori iudicio ſubſcribendum ſit. Eſt etiam (vt Plinius inquit libro 13. cap. 15.)
aliud cedri genus, quod in Atlante Mauritaniæ monte, quadam in peculiari ſylua prouenit. Arbor eſt cupreſſo fœminæ,
etiamnum ſilueſtri ſimilis, folio, odore, caudice. Huius exiſtimatio ſumma menſarum cauſa eburneis pedibus ſubiectis.
Ex huiuſce arboris materie menſæ duæ (vt idem inquit Plinius) altera M. Ciceronis, altera Galli Aſinij, quæ ſeſtertium
undecies venundatæ ſunt. Traditur & Iubas Rex duas vendidiſſe, quarum alteri pretium ſeſtertium quindecies, alteri pau
lò minus. Sunt qui dicant, & rectè quidem, Cedrum hanc à Thuia ſiue Thya nihil differre, de qua meminit Theophra-
ſtus lib. & cap. 5. de plant. hiſt. Quamobrem Plinium redarguunt, quòd ſimulac de Cedro Atlantica diſſeruit, illico caput
proprium de Thuia ſcripſerit, tanquam de arbore diuerſa. Verum longè aliter ſe habet ſententia noſtra. Nam diligen-
ter Plinij lectionem enucleantibus, palam apertiſſimè fit, Thuiam Plinio nil aliud deſignare, quàm Atlanticam Cedrum
cum ibi ſic habeat. De menſis tamen tacuit Theophraſtus: & aliàs nullius ante Ciceronianam uetuſtior memoria eſt, ex quo
nouitiæ apparent. Etenim hæc uerba non ſolum Theophraſtum excuſant, quod eius æuo nulla cedrinarum menſarum extite
rit memoria, ſed manifeſto ſunt argumento, haudquaquam ignoraſſe Plinium Thuiam, & cedrum eandem eſſe plantã, cùm
paulò ſuperius Ciceronianam menſam ex Atlantica cedro aſſeruerit, fuiſſe paratam: Adde quòd in antiquis Plinianis codi-
cibus Thuiæ caput à Mauritana Cedro ſeparatum non ſit, quod manifeſtè arguit Plinium adhuc Cedri illius hiſtoriam pro-
ſequi de Thuia agentem, quemadmodum & ipſa uerba clariſſimè indicant. Quæ in antiquis codicibus ita habent. Nota etiam
Homero fuit: Trogete uocatur, ab alijs Thya. Id eſt eadem Cedrus nota etiam fuit Homero, quam alij Trogete, alij Thyam
appellant. Ideoque perperam egerunt, qui in Frobeniana editione Thuiæ ſiue Thyę caput ab Atlantica Cedro diuiſerunt,
haud rectè Plinium intelligentes. Ac præter id lectionem eius corruperunt ubi ſe emendaſſe crediderant. Cęterum Anguil-
larius de Sabina agens, eam quæ Cupreſſinam exprimit faciem foliorum tantum ſimilitudine, Thuiam nulla dubitatione eſ-
ſe cenſet. Atqui cum deinde Thuiam nihil ab Atlantica cedro differre exiſtimet, ſequitur, ut uelit nihil à Cedro hac, dif-

Bellonij opinio falſa.

Fuchſij opinio.

Cedrus alia Plinij.

ferre Sabinam. Sed credam ne ego Anguillario Sabinam hanc esse Cedrum Atlanticam, uel Thuiam? Minime omnium quod hæc nusquam gentium proueniant nisi in Cyrenaica regione apud Ammonis delubrum, & in ea Atlantis parte, vbi Anchorarius mons habetur, Plinij adusque tempora exhaustus, quodque caudice, & odore, quin etiam fructu nullam habeat Sabina cum Cupresso cognationem. De citris autem, quibus aurea totius ferè Italiæ uiridaria exornantur, tam in Tyrrheni, quàm Benaci litoribus in sequentibus, capite de malis, vbi ipsorum mentionem facit Dioscorides, adiuuante Deo, plura dabuntur. siquidem arbor illa ab hac, de qua nunc agitur, plurimùm differt. Cedri meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum his verbis. Cedrus specie duplex est, altera fruticosa iuniperis adsimilis, altera arbor non exigua. Vtraque est calidæ, siccæque temperaturæ tertij quodammodo ordinis, secundum vtrunque. Cæterum Cedra (vocatur ita cedri oleum) quartum etiam ordinem videtur attingere. abunde calida simul, & tenuium partium. Molles itaque carnes promptè citraque dolorem putrefacit, sicut alia omnia, quæ cùm eiusdem sint in calfaciendo ordinis, adiunctam etiam habent substantiæ tenuitatem. At in duris plusculo tempore, & vix operatur. Porrò talia omnia medicamenta septica vocantur, & septa: sed inter sese maioris, minorisque ratione dessident. Est autem in hoc genere medicamentorum ex primo, & infirmissimo ordine cedrea: pleraque enim eorum admodum sunt efficacia. Talia itaque & mortuorum corporum carnes corrumpunt, at cedrea exiccat, simulque à corruptione tuetur corpora demortua, utpote humiditates eorum superfluas depascens, cæterùm solida corpora haud attingens. At in viuentibus calor ipse, qui in corporibus est, cedreæ vires adaugens, causa efficitur, ut teneræ ab ea carnes deurantur. Nec mirum uideri debet, si cùm tanta polleat, potentia lendes, pediculos, & tineas, & in auribus natos uermes interficere valeat, tum fœtum apposita viuentem quidem interimat, mortuum autem eijciat, sicut sanè etiam in coitu semen, pudendo circumlita. proinde conceptum impediens est medicamentum, si sic utaris, nulli secundum: aliaque multa eiusmodi particulatim efficit. Itaque argumentum est, ipsum valenter excalfacere, sicut vbi dentium foraminibus instillatur: siquidem dolores eorum mitigat, sed & ipsos confringit. Extenuat quoque oculorum cicatrices, & visus hebetudini ab humorem crassitudine ortæ medetur. Porrò quod eius est pinguissimum, & ad vnguem oleosum, quod suspensis supra eam dum coquitur, lanis excipitur, ac colligitur, tota cedrea tenuius quidem est, sed minus acre; quanquam non minus excalfaciens. Eandem quippe rationem habet ad id quod reliquum est cedræ, crassius illud uidelicet, quàm oleum ad amurcam. Proinde illud utpote crassius, mordax est, & maiore aperiendi facultate præditum. Itaque vlcera irritat, phlegmonemque illis excitat. Porrò oleosa illa cedrea adeò clementibus est uiribus, vt etiam plebeij experientia docti vulnera ouibus occasione tondendi à forfice facta, illa illita sanent, sicut etiam picehumida. Vtuntur autem ea & ad ouium scabiem, & ricinos, Græci κρότωνας vocant. Porrò cedrides (nam ita fructum cedri nuncupat) moderatiores uires obtinent, adeo ut comedi quoque possint. Attamen si liberalius ijs vtare, capiti dolorem inferent, ardoremque, ac morsum in uentre percipies. Quæ arbor Græcis κέδρος, Latinis item Cedrus nominatur: Arabibus, Serbin: Italis, Cedro. Eius autem liquor ut Græcè κεδρία, ita etiam Latinè Cedria dicitur: Arabicè, Kitran, siue Alkitran: Italicè, Cedria.

Cedreç uires.

Nomina.

† Hic lectorem admonitum volumus, illa de fuligine Cedri uerba non legi in Græcis tum vulgatis, tum etiam antiquis omnibus codicibus, quos legimus. Quare cùm neque à Marcello uertantur, qui plura exemplaria Græca habuiße fatetur, ea potius addititia, quàm legitima censenda uidentur.

Δάφνη. LAVRVS. CAP. XC.

Laurus quædam tenui folio constat, altera latiore. Vtraque excalfactoriam naturã habet, & emollientem. Vnde decoctum earum in muliebres insessus additum, vuluæ, & uesicæ vitijs conuenit. Virentia a folia sensim substringunt: illita quoque, ac trita uesparum apumque ictibus opitulãtur: eadem cũ polenta, & pane illita inflammationẽ omnẽ mitigant: sed pota stomachũ effundunt, & uomitiones mouent. Lauri baccæ magis, quàm folia calfaciunt. ergo in eclegmate tritæ cũ melle, uel passo prosunt tabi, orthopnœæ, & omnibus thoracis rheumatismis: contra scorpionem ictus ex vino bibuntur: vitiligines emaculãt. Succus baccarum utilissimè aurium dolori, [& grauitati] instillatur cum uino uetere, & rosaceo. In medicamenta autem adijciuntur, quæ neruorum lassitudines reficiũt, acopa uocant: & ad unguenta, quæ calfaciunt, & discutiunt. Cortex radicis calculos rumpit, partus necat, hepaticis prodest, tribus obolis in uino odorato potus.

a Ita Catac. & Drag. At meum exemplar legit τὰ δὲ χλωρὰ τῶν ξυλων. i. uirentra ligna. καὶ ἤχεις. i. sonitui leg. antiq. cod.

Laurus tam tenui folia, quàm latifolia: arbor est odoratissima, neminique in Italia non cognita, quòd non solùm in hortis, viridarijsque ac uineis sata vbique uirescat, sed per se in syluis, locis præsertim maritimis, ac etiam in montibus, & collibus apricis, qui lacus, & maria respiciunt, sponte nascatur. Folia habet oblonga, & lata origine in acutum desinentia, crassa, solida, & odorata, in uno quidem genere latiora. in altero angustiora: qua foliorum differentiam alteram marem, alteram fœminam censemus. Flores mittit paruos muscosos, oleæ ferè similes, ex luteo albicantes, è quibus baccæ prodeunt oleis similes, colore primùm viridi, & per maturitatẽ nigro, crasso intus nucleo, ut in Rusci baccis. Decerpuntur Lauri baccæ in fine Autumni, vel statim in ipso hyemis principio. ut etiam oliuæ. Et oleum ex ijs elicitur, quod Laurinum uocamus. Laurus planta est, Apollini lucidissimo sacra: quinetiam à Ioue colitur. Vna quoque laurus Romæ antiquitus imperatorum pontificumque domos exornare solebat. Quod similiter, atque alij complures gentilium mores, in hunc vsque diem apud nos perdurat. Nanque vbi dies festus aduenerit, laurus non modò templorum valuas decorat, sed & vbi dies geniales adfuerint, ingentium palatiorum est ianitrix. Quo fit, ut magnis aduentantibus principibus, lauri frondibus & columnæ, & arcus in pacis signum extruantur: siquidem pacifera laurus est, non secus ac olea. Ideo antiquitus etiam, si eius rami prætendebantur inter armatos hostes, firmum quietis erat indicium. Qua obseruatione ductus Bernardus Clesius Cardinalis amplissimus Tridentinus, tum pacis, tum quietis sectator maximus, lauri, & palmæ floridæ ramum adnectebat, ut nitida marmora, præclara metalla, speciosæ picturæ, aurea, & argentea vasa, ac reliqua admiranda demonstrant, quibus magna eius palatia fulgent. Romanis laurus ferebatur lætitiæ victoriarumque signo. Idcirco laurum in templis in Iouis gremio reponebant, quoties Romæ lætitiam uictoria noua attulerat. Quinetiam grata Apollini dona unoquoque anno mittere solebant in Parnaso monte, quod ibi laurus spectatissima cresceret. Cæterùm quòd laurus Romæ à Ioue è cęlo missa fuerit, ut ea imperatores coronarentur: facilè perhiberi potest: nanque Liuiæ Drusillæ, quæ postea Augusta matrimonij nomen accepit, cum pacta esset illa Cæsari, gallinam conspicui candoris sedenti in hortis aquila ex alto abiecit in gremium illæsam, intrepidèque miranti accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustum. Quod audientes conseruari alitem, & sobolem iussere aruspices, ramumque eum seri, ac rite custodiri. Quod factum est in villa Cæsarum fluuio Tyberi imposita,

Lauri historia.

LAVRVS.

imposita, iuxta nouum lapidem flaimina uia, quæ ob id vocatur ad gallinas. Porrò tam creuit ramus laureus, tamq; se
propagauit (tametsi radicibus destitutus) vt breui tempore ibi mirè sylua prouenerit. Ex qua triumphans postea Cæsar lau-
rum in manu tenuit, coronamq; in capite gessit. Ac deinde Imperatores Cæsares cuncti triumphantes lauro coronabantur,
10 *tenebantq; in manu ciusdem ramos. Quos post triumphos traditus est mos serendi in eminentioribus locis in celebratis Ro-*
mæ collibus. Quo factum est, ut plures laurorum syluæ Romæ virescerent, quæ ob id laureta vocabantur: qualis erat, quæ
in monte Auentino multo ante alios tempore viguit. Nimirum indicat laurum dijs gratissimam esse arborem, quæ sui ha-
betur ab impetu fulminum ratio: siquidem nulla habita, cùm è cælo ruunt, nec diuinitatis, nec principium amplitudinis ra-
tione, plerunque templorum turres iciunt, superbia mundi palatia dilacerent, ac sæpius homines immaniter interimunt. hæc
tamen sola arbor fulmine non percutitur, nisi in futuræ calamitatis prodigium: ac ne quidem domus, in quibus adsint eius ra-
mi, de cęlo tangantur, pro certo creditur. Proinde Tyberius Cæsar fulminibus perterritus, tonante cęlo lauro coronabatur.
Laurus ex sese vim habet ignem producendi: quippe si exiccatæ ramus ramo frequentius confricetur, super asperso sulphu-
ris puluere, ignis statim exiliet. Eadem perpetua fronde viret, tantaq; pollet vi, ut eius ramis in aruo defixis, rubigo, maxi-
ma segetum pestis, abigatur, transeatq; in earum folia ex aruis. Poetæ perfectionis signo lauro coronantur, idque præmium
est Apollineorum musas colentium. Coruus occiso chamæleonte, fronde lauri deuorata infestum virus extinguit. Qua etiã
palumbes, graculi, merulæ, & aliæ perplures aues annuum fastidium purgant. Lauri tenerrimæ summitates unà cum nar-

Lauri natura

do in uino feruefactæ, aurium grauitatem, & sonos curant, si decocti calentis vaporem, per infundibulum in aures intromittant affecti. Restituunt Lauri baccæ prolapsam columellam, si cum æquali pondere cumini, hyssopo, origani & Euphorbij melle excipiantur, & summo capiti calidæ applicentur. Eædem cùm triticeo furfure, Iuniperi baccis, & allio contritæ, & vino subinde super calenti tegula aspersæ, pubiq; admotæ, urinam suppressam prouocant. Septem lauri baccæ, à prægnantibus propediem parituris, cum se dormitum recipiunt, deuoratæ facilem, felicemq; partum præstant. Tenerrimæ lauri cime, una cum calamintha, & sale contritæ, ex tepida aqua sumptæ, aluum concitant, pituitamq; & lumbricos celeriter eijciunt.

Laurus lapidea.]

Cæterùm lapideas lauros oriri in mari rubro scribit Theoph. lib. IIII. *cap.* VIII. *de plant. historia, sic inquiens. In sinu autem Heroo cognominato, ad quem descendunt Aegyptij, laurus est, & olea, & thymum: verùm non viridia, sed lapidis specie parte à mari eminente, similia tamen uiridibus tam folijs, quàm germinibus. Colos quoque floris in thymo, tanquam nondum perfectè floruerit, liquidò deprehenditur. Longitudo arbuscularum cubitorum ternorum est. hæc ille.*

Lauri vires ex Galeno.

Laurum scriptis commendauit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lauri arboris & folia, & fructus desiccant, & calfaciunt vehementer, plusq; etiam fructus, quàm folia. At radicis cortex minus quidem acris est, & calidus, plus tamen amarus; habetq; etiam adstrictionis nonnihil. Quamobrem & calculos confringit, & iecori prodest. Bibitur ex vino fragrante trium obolorum pondere. Arbor* δάφνη *sic Græcis uocata, Latinis Laurus dicitur: Mauritanis, Gaur, seu Gar: Italis, Lauro, Germanis, Lorbeerbaum: Hispanis, Laurel, siue Loureiro: Gallis, Laurier: Boemis Bobek. Huius fructus Grecè* δαφνίδες *uocantur: Latinè, Lauri baccæ: Italicè, Bacche di lauro: Germanicè, Lorbeer.*

Nomina.

10

PLATANVS.

Πλάτανος.

PLATANVS. CAP. XCI.

TEnerrima Platani folia in uino decocta, mox illita, oculorũ fluxiones sistunt: tumores, & inflammationes leuant. Decoctus cortex in aceto, dentes dolore colluit. Virides pilulæ in vino potæ, serpentium morsibus auxiliantur: exceptæ autem adipe, igni ambusta sanant. Insidens foliorum, pilularumque lanugo, oculos, & aures offendit.

PLatanus Italiæ aduena, peregrinaque est; quanquam regionem diluunt (vt Theophrastus est auctor) multi, magnique fluuij. Verùm enimuero si ibi nonnullæ uirescunt Platani plantæ, ut quas ipse Neapoli, & Patauij uidi, sunt quidẽ ex longinquis regionibus allatæ, ut etiam antiquitus à Romanis per mare Ionium inuectæ fuere, eorum duntaxat umbræ gratia Romæ expetitæ, ubi platanis tantum honoris increbuit, ut diu nutritæ sint mero radicibus infuso. Nanque hæc arbor plurimum uini irrigatione gaudet: tametsi maiorem in modum fontes, & fluuios amet. Platanus ad amplissimam ramorum amplitudinem adsurgit, adeò ut Licinius Mutianus ciuis Romanus, Plinio teste, hoc prodendum etiam posteris putarit: qui prouinciæ Liciæ legatus affirmat, in ea fuisse platanum sociam gelidi fontis amœnitate itineri appositam, octoginta atque vnius pedum specu, numeroso uertice, se vastis protegentem ramis arborum instar, & agros longis obtinentem umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, saxea intus crepidinis corona, muscosos complexa pumices: intra quam se epulatum cum duodeuigesimo comite, largè ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem quàm marmorum nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. In Creta insula ad Cortyniam platanus stetisse fertur apud fontem quendam, quæ folia hyeme non amitteret, sub qua Ioui compressam Europã indigenę fabulantur. In Asia longè maiores habentur. Nam earum folia, quæ una cum fructu ad me misit Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus, eruditissimus Medicus, uiniferæ uitis maiora sunt. Pilulæ verò iuglandis magnitudinem æquant. Et hirsutiores spectantur, quàm quæ in Italiam proueniunt. Quæ in Italiam inuectæ fuerunt, climatis inclementia in magnam proceritatẽ non adolescunt: attamen sunt cortice crasso. Subalbicante, fronde uitiginea, auersa parte candida, sed multò minore lata, longo rubroque pediculo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis, scabris, & lanuginosis: ex quibus oleum fieri prodidit Plinius libro XV. capite VII. Platani vmbra vsque eò delectatum Xerxem in terra Lydia scribit Aelianus, vt diem integrum sub ea cùm maximo exercitu consumpserit, floccipendens tam breui uoluptate tot copias remorari. Platani aduersantur vespertilionibus. Earum pilulæ addito melle, & illitæ, lentigines, ueteresque nigritias emendant. De platano disseruit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Platanus humidioris, frigidiorisque essentiæ est, non ita multò quàm symmetra. Proinde folia uiridia trita, & illita, non obscurè phlegmonas nascentes adiuuant. Cortex autem, & pilulæ magis desiccantem uim obtinent, ut ille quidem in aceto coctus ad dentium adhibeatur dolores: pilulæ verò cum adipe ad vlcera ambusta. Sunt autem qui cortice combusto medicamen desiccatorium, & abstersorium efficiunt, ut cum aqua lepras sanet, per sese autem illitum, ob humorem nimium, uetera, & sordida. Vitandus est puluis folijs arboris insidens: alioqui si spiritu attrahatur, arteriam ostendit, valenter desiccans, & exasperans, vocemque lædit, sicut sanè etiam uisum, & auditum, si in oculos, aut aures inciderit. Πλάτανος ut Græcis, ita pariter Latinis Platanus appellatur: Arabibus, Dulb: Italis, Platano.

Platanus cõsideratio.

Platani uires ex Galeno.

Nomina.

Μελία.

FRAXINVS. CAP. XCII.

FRaxinus arbor nota est. Cuius foliorum succus, & ipsa ex vino pota, & illita uiperarum ictibus auxiliantur. Corticis cinis ex aqua illitus lepras eximit. Ligni ramenta, scobemque potu perniciem afferre tradunt.

FRaxinus arbor est notissima. Eius (ut Theophrastus memoriæ prodidit lib. III. cap. XI.) duo reperiuntur genera: quorum alterum excelsum, procerumque est, lignum habens candidum, crassiuenium, neruatum, mollius, enodius, ac crispius: alterum humilius, minus audstile, scabrius, durius, & flauius. Folia laurinis, lauri latifoliæ similia, in acutius tamen coacta, & ambitu leuiter serrata. Ramulus totus, quem folium unum putaueris, quòd simul cuncta folia ferat, singulari pediculo, & singulis folijs coniugatim, veluti per genicula, pendentibus constat: amplo interuallo coniugationibus distinctis, perinde atque in sorbo. Fert fructum in siliquis minutum, nucosum, qualem amygdalæ, gustu subamarum. Tradidit Plinius fraxini folia iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua. Quæ de taxo, non de fraxino Theophrastus prodidit, inquiens. Si iumenta (vt ferunt) taxi folia comederint, emoriuntur: si ruminantia, nihil incommodi patiuntur. Sed nominum uicinitate Plinium deceptum esse crediderim: nam Græcis fraxinus μελία, taxus uerò σμίλαξ, & μίλος appellatur. Vnde vnum pro altero sumens Plinius, facile (ut diximus) in errorem incidit. Rei fides fuerit in hoc Plinium lapsum fuiße, clara in Italia experientia: siquidem taxi folijs, non fraxini iumenta non ruminantia necantur. Quinimò hæc salutare præstant remedium lethalibus serpentium venenis: quibus adeò inimica est fraxinus, vt ne matutinas quidem occidentèsve umbras quàm libet spatiosas serpens arboris huius attingat. Quapropter expertum proditur, si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priusquàm hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere. Humiliorem Fraxinum Ornum & Orneoglossum uocauere quidam ab ipsius fructus figura, quæ linguæ imaginem refert, quamobrem auis linguam illum uocant officinæ. De quo differens Plinius libro XXIIII. cap. VIII. mederi id iocineris, & lateris doloribus in uino tradidit: aquam, quæ subdit cutem, extrahere: corpus obesum leuare onere, & ipsum sensim ad maciem reducere. Id quoque in recentiorum medicorum vsu ad stimulandam uenerem. Fraxini spumam, quæ à viridi ligno igni exposito manat, additis succi cyclamini, scillæ, rutæque æqualibus partibus, omnibus simul parumper feruefactis, plurimum valere ad surditatem scimus, si in aurem sanam hic liquor calidus infundatur, cum se cubitum receperit æger: Atqui eum super affecta aure iacere oportet: ubi uerò utranque aurem surditas occupauerit, in eam fundatur, quæ minus affecta fuerit, & super altera iaceat. Fit è viridi fraxini ligno tesseratim conciso per descensum aqua, simul, & oleum, ut ex ligno Iuniperi. Quæ quidem aqua, cum quarta parte aquæ violarum purpurearum faciei illita, ruborem, & pustulas cum eo erumpentes sanat. Ramorum cortex in aqua decoctus splenem absumit, vbi pluribus diebus eiusdem decoctum bibant splenetici. Semen, quòd auis linguam vocant Myropolæ, datur vtiliter potandum in lateris dolore, & ad ciendam vrinam. Venerem idem excitat, & præsertim, si vna cum pistacijs, & nucibus pineis deuoretur, addito saccharo. Idem semen in Nouembris initio decerptum, & in furno siccatum, datur perquàm vtiliter potandum calculosis, ex vetere vino. Folia fraxineis similia fert stirps illa apprimè celebris, quam vulgò DICTAMVM

Fraxini histo. ex Theophr.

Plinij lapsus.

Fraxini vires.

ALBVM

FRAXINVS.

Dictami albi consideratio.

ALBVM *nuncupant, ob idque à recentiorum nonnullis pumila fraxinus cognominatur. Hæc nullis tam Græcorum, quàm Arabum auctoribus (quod equidem legerim) vsquam descripta est. Quare non possum non admirari, quonam pacto sibi dictami nomen uendicauerit. Ea est uisu pulcherrima, speciosaq́; floribus formosis, impensè redolentibus, in purpura albicantibus, citrei arboris modo. Radix ei candida, odore hirci, amaro sapore: proinde mirum non est, si uentris tineas perimat. Tradunt etiam suapte ui pollere aduersus lethalia uenena, ac omnium uenenosorum animalium morsum, ictumque, nec minus aduersus pestilentiam. Prodest stomachicis, & suspiriosis. Elicitur è floribus aqua, quæ naribus infusa capitis morbos frigiditate obortos mirificè propellit. Cæterùm non desunt antigonistæ, qui uelint Dictamum hunc esse Dioscoridis Tragium. Sed cum tantum in Creta Dioscoridis, Galeni, Oribasij Pauli, Plinijque testimonio proueniat Tragium, cadit peritq; horum sciolorum sententia, quos & illi perpetuò ridebant qui haud ignorant quanto grandior sit, albo Dictamno Lentiscus. Nanque quis sanæ mentis dixerit dictamnum hunc herbam sesquicubitalem ramos habere lentisco arbore non infima, maiores, aut grandiores? sed ita sæpe ducuntur inuidi ad stultitiam usque. Atqui plura de his in Epistolis scribemus. Quæ arbor Græcè* Μελία, *Latinè Fraxinus appellatur: Italicè, Frassino: Germanicè, Eschern, Escherbaum, Steyneschern: Hispanicè, Fresno, & Frexo: Gallicè, Fraisne. Boemicæ Gesen.* 10

POPVLVS

POPVLVS ALBA.

Λεύκη, καὶ Αἴγειρος.

POPVLVS ALBA, ET NIGRA. CAP. XCIII.

10 POtus albæ populi cortex vnicæ unius pondere, iſchiadicis, ac vrinæ ſtillicidio prodeſt. ſterilitatem inducere tradunt, ſi cum mulino rene bibatur. Folia quoque cum uino poſt purgationes pota idem præſtare produntur. Tepens foliorum ſuccus utiliter aurium dolori inſtillatur. Pilulæ, quæ primo foliorum partu exiliunt, tritæ & cum melle illitæ, oculorum hebetudini medentur. Memoriæ prodiderunt, corticem albæ populi, & nigræ particulatim cæſum, & ſulcis ſtercoratis mandatum, omni tempore anni edules fungos proferre. Populi nigræ folia cum aceto illita, magna utilitate podagricis doloribus illinuntur. Reſinam populus fundit, quæ in malagmata additur. Semen potum ex aceto comitialibus utile eſt. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in ſuccinum, quod electrum uocant, alij chriſophorum. Id attritu iucundum odorem ſpirat, & aurum colore imitatur: tritum, potumque ſtomachi, ventriſque fluxiones ſiſtit.

POPVLVS NIGRA.

Populorum consideratio.

Populus tres habet ſpecies: Alba, nigra, & Lybica ſiue montana, quæ Græcis Κερκὶς *dicitur. Alba arbor eſt procera. Craßo caudice, albicante cortice, ac læui. Folia illi ſunt vitiginea, auerſa parte maxime albicantia lanuginoſaq́; Bechij herbæ modo. quod a ſimilitudine chameleucen uocauere Græci, unde illi nomen,* λεύκη. *Nigra, procerior, rectiorq́ue habetur, folio hederaceo, non tamen ut in alba diſſecto, ſed integro, paulùlum ſerrato, longo tenuiq́ue appenſo pediculo, apice in acutum deſinente. Cortice eſt cineritio, non tenui. Materie alba ad ædium fabricas idonea, præſertimq́; ad aſſeres parandos. Lybica in Boemia, & in uniuerſa Germania frequentiſſima uiſitur. Folio rotundiore, tenuiore, anguloſo, leuiter in ambitu ſerrato, punctis quibuſdam albis conſperſo, longo, tenuique pediculo appenſo, continuò fere ſe mouente, etiam ſi nullus in aere ſpiritus ſentiatur. Caudice eſt cæteris breuiore, nigroreq́; cortice ueſtito, & materie imbecilliore. alba amen, ac tenaci. Alba ſterilis. Nigra uerò fructum fert racematim vuæ ſpeciem repræſentantem, baccis orobi magnitudine, in quo plurima concluditur lanugo albicans, quæ, ubi maturuerint baccæ, in pappos euolat. Amat utraque naſci in fluminum ripis, in ſcrobium aggeribus, & uliginoſis tractibus. Semen legitur anteaquam rumpatur, & ſiccatur in umbra. Harum omnium meminit Theophraſtus lib.* III. *cap.* XIIII. *de hiſtoria plantarum, ubi ſic habet. Populus alba, nigraq́; uniformes habentur: ambæ natura erectæ, ſed excelſior, læuiorq́; nigra: figura foliorum adſimilis, & ligni materies albedine ſimilis viſitur: utranque ne florem quidem habere exiſtimant.* Κερκὶς *(quam quidam Alpinam, quidam Lybicam uertunt) populo albę non abſimilis, cùm magnitudine, tum uerò quòd ramis albicantibus ſpargitur: folio hederæ, ſed parte altera ſine angulo,* 10

altera

POPVLVS LYBICA.

altera uerò oblongo, inq; angulum exeunte acutum: colore parte reſupina, pronaq; ferme ſimili: pediculo prolixo, tenuique annexo, quamobrem non erecto, ſed inflexo. Cortice aſperiori, quàm populus alba, ſcabrioriq; ut pyrus ſylueſtris. hęc Theophraſtus. Hæc omnibus paſſim nota ſunt. Lybica Plinio lib. XVI. *capite* XXIII. *minima folio eſt, ac nigerrima, fungisque enaſcentibus laudatiſſima. Alba folio bicolor, ſupernè candicans, inferiore parte uiridi. Sed hìc Plinius apertè errore notatur, quòd hæc contra ſupernè uireat, infernè uero albicet, candida effloreſcente lanugine, quæ tamen in nigra non viſitur, ut Plinius exiſtimat, cum indifferenter inquit. Populorum folijs grandiſſima lanugo. Sed & tertio idem erraſſe deprehendit: quippe qui ſcripſerit eodem lib. cap.* XXVI. *populum nec fructum, nec ſemen ferre, cum tamen fructum ferat, vuarum ſpeciē præ ſe ferentem, intus alba lanugine refertum. atq; etiam ſcribat Dioſcorides, ſemen ex aceto potum comitialibus prodeſſe. Sed quid opus eſt pluribus, ſi Plinius ſeipſum accuſat? ſiquidem lib.* XXIIII. *cap.* VIII. *populum & vuas, & ſemen ferre fatetur, illas utiq; vnguentis, hoc uerò comitialibus præferens. Sed caueant myropolę, ne ob id communis uſus unguētum populneum uocatum, ex populi vuis conficiant, ut Ruellius credidit à Plinio deceptus, & quòd ijs ad unguēta odorata uteretur antiquitas. Quandoquidem Nicolaus Myrepſicus non vuas, ſed germina, uere primo prodeuntia admiſcet: odorata enim ſunt, & ceraginoſa, cum tamen nullus prorſus vuis ſit odor. Verùm enimuero an antiquitas populi vuas odoratis unguentis admiſcuerit, dubitandum ſanè eſt. Nam Plinio libro* VII. *cap. ultimo, ubi de unguentorum materia egit, nil aliud eſt populi vua, quàm bryon, Latinis muſcus uocatus. Quem etiam pręter cedrinum, & quernum pręlulere ad unguenta Dioſcorides, &*

10

Plinij plures lapſus.

Ruellij erratum.

des, & Galenus, & inter alia odorata recensuerunt. Quo fit, vt facilè credi possit, Plinium errore ductum existimasse, muscum in populo nascentem nihil ab eiusdem vuis differre, cùm inquit. Eodem & bryon pertinet vua populi albæ. Optima circa Gnidum, & Cariam, in sitientibus, aut siccis, asperisque locis. Secunda in Lycia cedro, hæc ille. Sed cùm cedrus nullas ferat vuas, sed muscum perquàm odoratum, hinc Plinij error manifestè deprehenditur. Populus vtraque frequentissima nascitur in agro Mantuano, ac Ferrariensi, non modò in Padi amplissimi fluminis littoribus, sed & per agros, & prata in fossarum aggeribus. Ideoque fabulantur poetæ, icti Phaetontis fulmine sorores fletu mutatas in populos arbores iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocant, ex corticis meatibus instar auratæ lacrymæ, electrum, siue succinum fundere, ut ad huc viuentes lacrymas effundebant: quæ nostro tempore in orbiculos, quibus Deiparæ virgini fœmine salutationis enumerant, effinguntur, & vulgaribus & infimis mulierculis monilium vice, collo gestantur decoris gratia. Quare Dioscorides, qui poetarum fabellis adhibere fidem haud quaquam censebat, noluit pro comperto fabulosam succini historiam asserere, sed dubiam, & suspensam tenere. Ideoque inquit. Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocant, alij chrisophorum. Ex quo facilè percipi potest, quòd cùm Dioscorides aliquid de succino suis monumentis mandare decreuisset, nullam eius certam tenens historiam, ipsum populi generi vtrique adiunxit: ea tamen ratione id dijudicans, quòd non alio in huiusce operis loco aptius succinum accomodari posset. Quandoquidem in fabulis nactus esset poetas cecinisse carminibus, succinum populos fundere: tametsi non ignoraret, succinum populorum gummi esse nequaquam. siquidem huic fabulæ datus est locus ob succini innumeros globulos, qui olim filo traiecti ab Eridani accolis collo suspendebantur. Quippe cùm plerique ipsorum, præsertim verò fœminæ, ob nimis humidum regionis aerem in gulæ morbos, ac strumas incurrerent, his existimabant succinum aduersari. Quod fortasse non erat ab omni ratione alienum: nanque cùm facultatem habeat succinum sistendi fluxiones, collo etiam gestatum, facilè inhibere poterat, ne capitis destillationes in guttur defluerent. Quo fit, vt non demirer, si etiàmnum Germani in oculorum defluxionibus magno successu succineos globulos occipitio adnectant. Reperio in enarranda Succini historia, auctores complures, sed re uera admodum uarios: qui etsi grauius (ut historicos decet) hac de re loquantur, tamen cum ipsi succini originem nusquam uiderint, & quicquid de eo scripserunt, alijs acceptum referant, his nulla, aut sanè pauca adhibetur fides. Philemon succinum fossile esse dixit, & in Scythia erui duobus in locis, vno candidum, altero vero croceum. Sudines, & Metrodorus succcinum prodiderunt in Liguria arboribus effluere, quod Sotacus credidit in Britannia euenire. Pythias tradidit esse locum in Britannia prope Gutones, vbi à fluctibus maris non procul ab Abalo insula succinum aduehitur, quo incolæ ignem pro ligno vtuntur, ipsumque Teutonis vendunt. Nicias historicus succinum solis radiorum succum esse voluit: hic enim credit radios uehementius actos in terram pinguem sudorem in ea parte relinquere, deinde æstate siccari, & à fluctibus maris in Germanorum litore eijci. Idem & Aegipto nasci simili modo dixit. Item in India, gratiusque thure esse Indis. Non defuerunt etiàmnum, qui succinum nasci tradiderint iuxta mare Atlanticum in lacu Cephiside dicto, qui sole excalfactus è limo fundat electrum. Non desunt præter hos plures, qui de succino differentes in diuersas iuerint sententias, quas nunc, ut pote non probandas, silentio inuoluam. Vnde iure dici potest, succinum apud eos uel cereum, vel figulino luto simile haberi, cùm ipsum in tot uarias formas, ac imagines transmutauerint. Sed vt tandem referam, quod pro comperto habetur, gignitur succinum in insulis septentrionalis oceani. Id olim à Germanis Glesum appellabatur: vnde à nonnullis, qui erant cum Germanico Cæsare, ibi classibus rem gerente, una insularum ob succini copiam, Glesaria fuit appellata. quæ prius Austrauia à barbaris dicebatur. Hic nimirum (ut Plinius inquit) nascitur succinum arboribus pinei generis defluentes in terram, ubi postea densatur. Cùm verò intumescens æstus fertur in proximas syluas, ex ijs in se rapiunt fluctus maris, & in Germanorũ litora expuunt. itaque Cornelius Tacitus rectè scriptum reliquit, Germanos huius maris accolas solos omnium succinum habere, & legere. Quod succinum sit arboris ex pinorum genere lacryma, olim Romanis testimonium perhibuit quidam eorum eques illuc missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui ea litora peragrauit, ipsum vidit, veram eius originem didicit, & secum ingentem copiam Romam inuexit. Præterea succinum esse pineæ arboris gummi indicio est pineus in attritu odor, & quòd accensum tedæ & resinarum modo deflagret. Liquorem esse copiosè stillantem, tenacem, ac lentum, argumento sunt quædam intus implicita, ut formicæ, culices, ac etiam lacertæ, festucæ, ac paleæ, quæ transparentia inspiciuntur. Cùm enim hæc animalia, & alia stramenta humoris lentore facilè implicentur, durescente deinde materia, luti carcere includuntur. Hæc partim ex Plinio, partim verò ex aliorum scriptis decerpsimus. Atqui ego potius credam vna cùm Georgio Agricola, succinum non aliud esse, quã bituminis genus, quod à quibusdam scopulorum crepidis erumpens in mare defluit, vbi aquarum salsedine durescit. Ita enim affirmant Borussi medicæ materiæ haud ignari, ad quorum tantum littora maris fluctibus ducitur succinum. Nam, quod nigerrimum est, ex quo etiàmnum globuli ad angelicas numerandas salutationes conficiuntur, aliquid cognationis cum pissasphalto habere videtur. Succinum incoctum adipe lactentis suis expolitur, & redditur translucidum, quemadmodum tradit Archelaus, qui rubeum corticibus arboris, ex qua defluit. inhærens, se uidisse affirmat. Cæterùm, quantum uideo, plures de succino ueteres narrauerunt fabulas. Atqui, compertũ est, quòd sicuti magnes ferrum respuit, si adsit adamas, uel si allio affricetur; ita nec succinum ad se paleas allicit, quæ sint oleo perfusæ. Verum eorum opinio uana est, qui succinum tradiderunt peculiari dote ocimum respuere: nam ipse sæpe ac sæpius huius rei periculum feci, & semper succinum ad se ocimum trahere comperi. Officinæ communi nomine succinum uocant Karabe Mauritanos secutæ. Licet Brasauolus Ferrariensis in suo de simplicium examine deceptus existimauerit. Arabum karabe succinum esse nequaquam, sed uerum populi albæ gummi, Serapionis, & Auicennæ testimonio: etsi eorum neuter, sicut nec Dioscorides, quem illi sequuntur, id quidem pro comperto asseuerauit. Nanque Serapio (vt in omnibus adsolet) quicquid de karabe adnotauit, uerbotenus ex Dioscoride deprompsit, sic inquiens. Et dicitur, quòd gummi Haurromi, quod nascitur iuxta fluuium, qui dicitur Eridanus, quando distillat in flumine illo, coagulatur ibi, & est illud, quod dicitur Alipton, id est electrum, & sunt, qui nominant ipsum Arsopodon, & est karabe. Eadem sententia elicitur ex Auicenna: quippe qui capite de Haur, itemque capite de karabe, non asserat eam esse populorum gummi, sed quòd ita perhibetur. Nec alia ratione duobus capitibus de karabe disseruit, nisi vt ostenderet, karabe per se à populorum gummi differre. Præterea comprobat id esse karabe apud Mauritanos, quod electrum apud Græcos, nominis significatum: quandoquidem karabe lingua Persica, Auicenna auctore, non aliud designat, quàm rapiens paleas. Quod sensu comprehenditur proprium esse succini, aut electri, non autem populorum gummi. Insuper astringentes pastillos, quos Galenus libro septimo de compositione medicamentorum secundum locos, Paulus sui uoluminis etiam septimo, & Actuarius in suo de compositione medicamentorum, electri trochiscos uocant, Arabes de karabe appellant eosdem à Galeno, & Paulo assumentes. Quo fit, ut hac in re manifestè aberrasse Brasauolus deprehendatur. Itaque dicendum esse putauerim, electrum idem esse apud Græcos, quod succinum apud Latinos, & karabe apud Arabes. Neque etiam illud ideo populorum gummi esse crediderim, vt Brasauolus asseuerat, quòd Paulus quoque dixerit: Electrum populi albæ lacrymam dicunt, quæ iuxta Eridanum amnem destillat,

Poetarum fabula.

Succini uaria historia.

Brasauoli opinio reprobata.

ALNVS.

deſtillat, & in ſpiſſitudinem coït, aureo colore. Nam his uerbis non probat electrum eſſe albæ populi gummi, ſed id
tantùm refert ex aliorum opinione, quemadmodum fecit Dioſcorides, quem ſecutus eſt Paulus. Ex his igitur ſatis patere
arbitror, falſum eſſe, quòd idem ſint electrum, gummi populi, & Karabe: quin potius clarum, ſuccinum, & gummi popul-
10 *neum eſſe inter ſe diuerſa. Credidit Demoſtratus fieri ſuccinum ex lyncis urina (quemadmodum credidere pharmacopolę,*
& vulgus medicorum ex eadem fieri lapillos, quos lyncis appellant) ſuccinum aſſerens, quod flaueſcit, fieri ex urina maris,
album uerò ex urina fœminæ. Quibus refragatur Plinius: quandoquidem ipſe manifeſtè dicat, hoc eſſe falſum. Quòd cùm
& Diocles, & Theophraſtus credidiſsent) non autem Dioſcorides, ut ei falsò Braſauolus imponit de lapidibus lyncis agens)
eos eiuſdem criminis Plinius accuſat. Quòd autem Diocles, & non Dioſcorides (vt Braſauolus putat) huius erroris accuſe-
tur, oſtendit ipſe Dioſcorides libro ſecundo capite de urina, ubi in eandem Plinij ſententiam veniens, hæc uerba protulit, Lyn-
cis urinam, quam lyncurium appellant, ſimul ac excernitur, glaciari, coireve in calculi duritiam, vulgo creditum eſt. quare
quod de ea proditum eſt, uanum eſſe conuincitur. Eſt enim quod à nonnullis uocatur ſuccinum pterygophoron, ideo dictum,
quòd pennas ad ſe alliciat. At cùm Braſauolus minus fortaſſe accuſatè Dioſcoridis uerba legendo percurriſſet, dixit de Kara-
be agens; ſenſiſſe Dioſcoridem electrum eſſe lapillum, in quem lyncis urina concreſcit. Quod tamen falſum eſſe facilè conſtat
ex prædictis Dioſcoridis uerbis. Cæterùm cùm non deſint etiam poetæ, qui Phaethontiadas non in populos, ſed in alnos mu-
tatas fabulentur, Alni quoque hiſtoriam, & uires, præcedentibus adnectare non ab re fore exiſtimauimus. Eſt itaq; ALNVS
(vt

Braſauoli lapſus.

Alni hiſtoria & uires.

BETVLA.

(vt Theophraſtus eſt auctor lib.III.capite XIIII. de plantarum hiſtoria) ſterilis & vnigena, natura caudice: recto ligno medullaq́; molli, adeò ut graciliores uirgæ totæ concauentur: folio pyri, ſed ampliore, neruoſioreq́;: cortice ſcabro, ruſoq́; intus, qua de cauſa coria tingit: radice ſumma, nec maiore, quàm laurus. naſcitur in aquoſis, alio nullo pacto. hactenus Theophraſtus. Qui tamen eodem lib. cap. XV. non utique pyri folio alnum uireſcere tradidit, ſed ponticæ nucis. Nec eandem prodidit eſſe 10 *ſterilem lib. eodem cap. VI. cùm inquit. Terebinthus circa tritici meſſem, aut paulo ſerius ſemen reddit: fraxinus, atque acer æſtate: alnus, nux iuglans, pyrorumq́; ſylueſtrium genus quoddam autumno. Quo fit, ut alterum omnino ſuſpicandū uideatur, aut ſibi ipſi Theophraſtum repugnare, aut eius codicem his locis mendis ſcatere. Alnus in Italia naſcens, folio eſt coryli craſſiore, neruoſioreque, materie molli, rubente, in aquoſis ferè ſemper proueniens. Hetruſci vulgò appellant onio: alij uerò in Italia auno. Italica fructum fert uiridem, oblongum, moris forma ſimilem, ſquamis quàm plurimis in ſe compactis. Matureſcit autumno, minuto intus ſemine, colore in nigrum fuluo. Præfertur lignum ad ædificiorum fundamenta, quæ in fluminibus, lacubus, paludibusq́; fiunt, quod in aqua nunquam putreſcat. Ob id enim expetitur maxime Venetis ad iacienda palatiorum, ædiumque fundamenta, quòd crebrò fixa nō modo ad æternitatem permaneat immortalis, ſed quòd ingentes admodum ferat moles. Recentia folia tumores impoſita diſſoluunt, & inflammationes reſtringuunt. Eadem nudis pedum plantis ſuppoſita uiatoribus itinere defatigatis leuamentum præſtant. Quin & rore matutino madentia cubiculis ad necandos pulices per æſtatem utiliter ſparguntur. Præſtat cortex tingendis corijs atro colore. Sunt etiā, qui ijs & fructu uiridi*

ridi utantur, gallarum vice, ad scriptorium atramentum conficiendum, additis gummi, & chalcantho. Sed nec BETVLA omittenda videtur: quæ cùm cortice albo sit albæ populo adsimilis, nunc nobis sese offert describenda. Hæc Theophrasto folio est caryæ sic Græcis vocatæ (quid autem sit carya compertum hactenus non habeo) præterquàm quòd paulò angustiori, cortice autem versicolore, & materie læui, non nisi ad baculos utili. Plinio lib. XVI. cap. XVIII. betula arbor est Gallica. mirabili candore, atque tenuitate: terribilis magistratuum virgis: eadem circulis flexilis; item corbium sportis. Bitumen ex ea Gallia excoquunt. hactenus Plinius. Betula in Tridentino agro frequentissima prouenit, materie adeò tenaci, lentaque, vt ad vasa vinaria cingenda circuli ex ea parati omnium præstantissimi habeantur. Ananij è suis Betulis non modo optimos conficiunt carbones, ad coquenda liquandaque metalla, sed è delibrato, contortoque cortice, faces ad nocturna lumina parant, quæ quod bituminosa pinguitudine redundent, tedæ modo conflagrant, & resinosum quoddam picis colore reddunt. Nec fortasse alia de causa Betula dicitur, nisi quod bitumine scateat. Hanc Tridentini corrupta voce vulgo appellant Bedollo. Gaudet frigido tractu ac niuoso, & ideo in Boemia frequentissima: folio est nigræ populi, sed parte prona asperiori, viridiori que, per ambitum serrato. Sterilis hæc, nec fructum ferens, quanquam iulos ut Corylus edit. Huius caudex terebro perforatus ingentem aquæ copiam reddit, cui vim maximam inesse quidam asserunt ad comminuẽdos tam renum, quam vesicæ calculos si diutius bibatur. Eadem maculas in cute delet, nitoremque conciliat, oris vlcera sanat collutione ex ea facta. Foliorum succus coagulo admissus, caseos à carie, & vermibus vindicat. Sed iam ad Populos, & ad Succinum nostra reuertatur oratio, in quibus medicinæ nobis reddenda ratio est, vt in omnibus ferè facere consueuimus. Nigræ populi prima erũpentia germina, odorata sunt & glutinosa. Expetuntur ad capillorum nitorem conciliandum à mulieribus. Contundunt enim ea cum recenti butyro, & deinde aliquot diebus insolata, à butyro percolant. quo postea capillos inungunt, abluto prius capite. Lybicæ autem populi folia ad ea omnia præstant ad quæ nigræ populi valere diximus. sed longè inefficaciora creduntur. Primùm igitur de viribus Populi nigræ disseruit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Populi nigræ flores calidi facultate quidem sunt in primo recessu à temperatis: sed in differentia, quæ habetur in siccando & humectando, paulum à temperatis & medijs ad siccius deflexerunt, verum & subtiliorum potius, quam crassiorum sunt partium. Et folia quidem ipsius quodamodo floribus similia sunt, nisi quod ad omnia imbecilliora, minusque efficacia. Sed & resina eius floribus similem facultatẽ obtinet, atque etiam calidiorem. Porro semen tum resina, tum floribus & subtiliorum est partium, & exiccantius: non tamen est admodum calidum. Deinde libro VII. eorundem simplicium idem Galenus Populi albæ uires descripsit his verbis. Populus alba arbor mistæ quodammodo temperaturæ est, ex aquea tepida, & terrena extenuatá essentia. quamobrem & abstergentis facultatis est particeps, hactenus Galenus de vtriusque Populi facultatibus. Atqui præter ea quæ à Galeno de populi facultatibus scripta sunt. sciant hoc velim rei medicæ studiosi, populum albam humotenus sectam ad radicem vsque & aqua calida, in qua fermentum fuerit dissolutum, perfusam, infra quatriduum fungos copiosos edere, esui quoque gratissimos. Cæterum non inuenio Galenum Succini meminisse in simplicium medicamentorum censu. qui tamen lib. VII. c. IIII. de compositione medicamentorum secundum locos pastillum ex succino confectum ab Asclepiade transcripsit: quem quidem is hæmoptoicis, longo tempore tussientibus, & recenter phthisicis, purulenta è pectore difficulter eijcientibus, suppuratis, cœliacis, dysentericis, & inflatis conferre tradidit. Atqui referunt Pruthenì, in quorum litora fluctus maris, succini plurimum expuunt, eius genus quoddam reperiri, quod planè crystallum repræsentat. Huic vim mirabilem inesse testantur, quo scilicet fœmina deprehendatur an virgo sit & incorrupta, necne. Nam si vino iciunæ exhibeatur, efficere aiunt, vt corrupta & vitiata protinus vrinam reddere cogatur. id quod virgini euenire negant. Datur succinum magno auxilio tritum duorum coleariorum mensura, Coli dolore affectis, diebus tribus continuis ante cibum ex tepenti aqua potandum. Idem, & præcipue album, ex aqua frigida potum, sitim illico sedat, & sudorem valentissime prouocat. Arbor λεύκη Græcis dicta, Latinis Populus alba uocatur: Arabibus, Haur: Italis, Popolo bianco: Germanis, Bellen, Poppelbaum, & Sarbau: Hispanis, Alamo blanco: Gallis, Peuplier. Quæ vero Αἴγειρος Græco nomine, Latino Populus nigra uocatur: Mauritano, Haur romi: Italico, Popolo nero: Germanico, Aspen, aut Poppel vueiden: Hispanico, Alamo nigrilbo: Gallico, Tremble, & Peuplier. Boemice Topel. Quod Græce ἤλεκτρον καὶ χρυσοφόρον, Latine Electrum seu Succinũ dicitur: Arabice Karabe siue Kakabre: Italice, Succino, & Ambra gialla: Germanice, Agstein, aut Boernstein: Hispanice, Esclarimente, aut Ambar: Gallice, Ambra: Alnus uero Græcis dicitur κλήθρα Italis Alno: Gallis Aulne: Germanis Erlenbaum: Bocmis vuolse. Betula autem Græcis Σημύδα dicitur Italis Betula: Tridentinis Bedollo: Germanis Birckem: Boemis Briza: Gallis Bouleare.

Betulæ consideratio. Betulæ uires. Ppulorũ uires ex Gal. Succini uires. Nomina.

Μάκηρ.

MACER. CAP. XCIIII.

MAcer ex Barbaria aduehitur, cortex flauescens, crassus, gustu perquàm astringens. Qui contra cruentas excreationes, dysenterias, & alui fluxiones bibitur.

NVnquid officinarum Macis, quo myristicæ nuces prætextus instar conteguntur, Dioscoridis sit Macer, non modò dubitandum est, sed etiam credendum (vt ego arbitror) magnam inter vtrunque esse differentiam. Cum enim Dioscorides dicat, Macer, qui ex Barbaria aduehitur, est cortex crassus, flauescens, & gustu perquàm astringens: manifestè declarat, Macerem non esse officinarum macim, quod hoc tenue sit, gustu feruens, acre, perquam odoratum, amariusculumque. Adde quòd dixerit Plinius lib. XII. cap. VIII. Macis ex India aduehitur, cortex rubens, radicis magnæ, nomine arboris suæ: quales sit ea, incompertum habeo. Hanc etiamnum differentiam non ignorauit Serapio: nam postquam tradidisset ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odoratæ operimentum, dixit secus esse, de quo loquebatur Dioscorides; quippe quod scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem, siue corium. Quod cum compertum haberet Auicenna, de utroque seorsum tractauit, & Macim odoratæ nucis inuolucrum ad caput 456. relegauit: Macerem verò radicis corticem capite 694. sub titulo Thalisfar descripsit. Præterea maximo est argumento, quod Macis & Macer utique inter se differant, quod Dioscorides, Galenus, & Paulus de odoratis nucibus: quorum Macis est tegumentum, nihil scriptis memoriæ reliquerint. Quippe si Macer, qui eis conuehebatur, Macis nobis vulgare extitisset, credendum sanè est, quod cum illo quoque aduectæ essent myristicæ nuces; quarum illi historiam, & faculiatẽ, cum sint & in uiribus, & in odore admirabile:, nequaquam describere prætermisissent. De macere Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, hæc scripsit tradidit. Macer cortex est, qui ex India conuehitur, gustu multum acerbo, cum leuicula quadam acrimonia odorata, iucundum sane redolens, vt pleraque aromata, siue odorata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaque & ipse ex mista constare essentia, pleraque terrena frigida, paucula uerò calida, & tenuium partium. Quamobrem ualenter desiccat, astringitque: proinde cœliacis, & dysentericis miscetur facultatibus: in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisque differentia neutrum insigniter efficiens. hæc

Maceris, & Macis discrimen. Maceris facultates ex Gal.

Galenus. Ex quibus haud obscurè colligi potest, quòd Macer longè differat à Maci. nanque ipse gustu non reperio hoc esse adeò acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ: quin potius si degustetur, linguam, & fauces admodum uellicat: odorem iucundum perfundit, & leuiusculum amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quod facilè ostendit, quòd Macis tantum calidi, quantum sicci conceperit, uel fortasse plus calidi: & quòd pleraque ipsius essentia sit tenuium partium. Idcirco errare non crediderim, qui dixerint Macim odoratum excalfacere, & pariter siccare in fine secundi, uel in principio tertij. Quamobrem id Macer esse non potest, cùm dicat Galenus constare macerem essentia pleraque frigida terrestri, paucula uerò calida. Quibus facile concludi potest, quòd macer à Dioscoride, & Galeno descriptus hoc æuo ad nos non aduehatur: siquidem nullus in officinis reperitur cortex, qui possit maceris historiam explere. Et quamuis Monachi illi, qui in Mesuem commentarios scripsere, nullam inter macim, & macerem ponendam esse differentiam pro certo affirment; nulla tamen auctoritate (quod equidem sciam) aut ratione nituntur. Cæterùm haud ignorandum est nec Galeno, nec Plinio, quod dixerint ex India aduehi macerem, Dioscoridem repugnare, cùm ex Barbaria ipse afferri dixerit: quoniam (vt Ptolomæus est auctor) quædam in Indo fluuio insula, uel urbs sita est, quæ Barbaria dicitur: ex qua facile comportabatur macer. Vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu, qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Quandoquidem (vt inquit Strabo) omnia, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad austrum uergit, similiter in Arabia nascuntur. Μάκερ *ut Græcis, ita Latinis Macer, atque etiam Machir appellatur: Arabibus, Thalisfar: Italis, Macero. Quod Arabibus Bisbese, recentioribus Græcis* Μάκις *quemadmodum & Latinis, & Italis Macis nominatur: Germanis, Muschaten blumen: Hispanis, Macias, & Macas.*

Monachorũ opinio falsa.

10

Nomina.

VLMVS.

Πτελέα.

VLMVS. CAP. XCV.

VLmi & folia, & cortex, &[a] rami uim habent spissandi. Folia trita ex aceto ad lepras efficaciter illinuntur: vulnera glutinant, sed multo [b] magis corticis tilia, si fasciæ loco intorqueatur: nã in lori morem flecti potest. Crassior cortex in vino, aut aqua frigida vnciatim potus, pituitas trahit. fracta ossa celerius solidescunt, si decocto foliorum, corticis, aut radicis foueantur. Humor in folliculis enascens prima germinis eruptione, cuti illitus nitorem inducit, faciemque splendidiorem præstat: qui dum siccatur, in animalia abit, quæ culicum formam gerunt. Folia cùm tenerescunt cocta, olerum more ad obsonia vsurpantur.

a ἀκρέμονες. b μᾶλλον δὲ ὁ φλοιός. meũ habet exẽp. & ita Catac. Sed rectius vertisse videtur Ruellius.

Vlmi historia.

TAmetsi Vlmus notissima omnibus ferè sit arbor: non tamen ob hoc eius historiam silentio inuoluendam putauimus. Vlmi itaque duo sunt genera. Altera montana, altera campestris. Fruticosior hæc, illa verò auctior. Foliũ habet indiuiduum, leuiter circumserratum oblongumque, crispum, scabrumque. Folliculos profert multos, non paruos, subrotundos, ac crispos humani scroti effigie, in quibus liquor concluditur lentus, ac clarus vna cum culicibus compluribus in Terebinthi & lentisci corniculis. Ligni materies neruosa, tenax, robustaque: deformis tamen: Montana Iulos profert. & deinde semen, quod samaram uocant. Cortex illi superius asper, crustosusque, & inæqualis. Sed interior, qui lignum ambit: contrario modo

CARPINVS.

se habet. Siquidem lentus,& lori modo flexilis habetur. Idcoque Vlmus, dicebat Theophrastus lib. III. cap. XIIII. de plantarum historia) duobus distinguitur generibus: cuius altera montana, quam Greci ὀρειπτελέαν vocant: altera campestris, ulmus, proprie vocata: fruticosior hæc, illa vero auctior, folium indiuiduum, leuiter circunserratum, oblongius quam pyro, scabrum, non læue. Præstat hæc arbor & amplitudine, & celsitudine, non crebra circa Idam, sed rara, irriguis amica: materies flaua, robusta, neruosa, deformis, ut quæ tota cor sit. Vtuntur ea ad fores lautiores: uiridis facile cæditur, sicca difficile. Sterilis denique putatur: sed gummi in petiolis gignit, & animalia quædam culicea: cachryes peculiares gerit, autumno multas, minutas, nigras: cæteris vero temporibus quid ferat, minus animaduersum est. hactenus Theophrastus. Plinius verò quatuor vlmi genera statuit lib. XVI. cap. XVII. his verbis. Inter has, atque frugiferas, materie uitiumque amicitia accipitur vlmus. Græci duo eius genera nouere, montosam, quæ sit amplior: campestrem, quæ fruticosa. Italia attineas vocat, ex celsissimas, & ex ijs siccanas illis præfert, quæ non sunt riguæ. alterum genus Gallicas. tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore. quartum syluestre. Attineæ non ferunt samaram, ita vocatur vlmi semen, omnesque è radicum plantis proueniunt, reliquæ uerò semine. hæc Plinius. Qui tamen una cum Theophrasto errasse deprehenditur, quod hic ulmum cuiusuis generis sterilem esse scripserit: ille autem quod attineam sic Italis appellatam, semen nullum ferre prodiderit. Quandoquidem Theophrasto præter id, quod experientia nobis compertum est, repugnat Plinij authoritas: quippe qui ulmos omnes præter attineam semine prouenire scribit. Plinio deinde, qui attineam semen ferrè negat, refragatur Columella lib. V. cap. VI. cùm inquit. Vlmorum duo esse genera conuenit, Gallicum, & uernaculum: illud attinia, hoc nostras dicitur. Attiniam ulmum Tremellius Scrofa non ferre samaram (quod est semen eius arboris) falsò est opinatus. Nam rariorem sine dubio creat, & idcirco plerisque & sterilis uidetur seminibus inter frondem, quam prima germinatione edit, latentibus. Itaque nemo iam serit ex samara, sed ex sobolibus. Est autem ulmus longè lætior, & procerior, quam nostras, frondemq; iucundiorem bubus præbet. Vlmo folijs fere adsimilis planta est, quam Itali passim CARPINVM vocant, omnibus notissima. crescit hæc in syluis inter quercus, & cæteras syluestres arbores, folijs (ut diximus) Vlmo proximis, sed tenuioribus. Caudice assurgit procero, cortice subalbicante, modice scabro. Ramos fundit copiosos, robustos, in latitudinem sese diffundentes, foliosos umbratilesque. Ex his per æstatem petioli quidam pendent, in quibus triquetra quædam folia, subpallida, & crassa, folliculari specie, circumquaque racematim dependent, quorum medius apex cæteros longitudine superat. & inter hos parua quædam capitula exeunt, ciceris magnitudine, in quibus semen concluditur. Radicibus nititur firmis, crassisque. Ligni materies alba, solida, tenaxque, è qua iuga boum villici in Italia parant. Cæterum an hæc Carpinus sit legitima, de qua Theophrastus, & Plinius scripsere non parum mihi dubitandum relinquitur: Siquidem utrique ζυγία, quam Plinius Carpinum interpretatur, Aceris genus est, a qua (ni fallor) nostra Carpinus omnibus ferè dissidet notis: si tamen arbor, quam passim Acerem appellant, legitima fuerit Acer, de qua ijdem scripserunt authores. cùm enim illorum neuter Acerem (quod uiderim legerimque) descripserit, quemadmodum nec Carpini, non habeo sane quid de eorum Acere affirmare queam. Præterea Theophrasto Carpino materia est flaua, crispaque, cortex uero paulo scabrior, quàm Tiliæ, crassus, & spissior quam Piceæ, & flexui contumacior. Atqui nostra Carpinus alba constat materie, minime crispa, cortice Tiliæ haud scabriore, Piceæ tenuiore, & qui detractus facilè inflectatur. Corticis tamen colore non differunt, cum in utraque cinereus habeatur, aut subalbicans. Adhæc Theophrasto Carpinus rara inuentu est, & riguis tractibus gaudet. Nostra uerò contra syluis ferè omnibus, montibusque communis, & numerosa habetur, & raro humectis reperitur locis. Verum in hoc tantum conuenire videntur, quod è nostrate quoque iuga parentur. Atque ita tot alijs repugnantibus notis, affirmauerim ego nunquam, nostratem, & Theophrasti Carpinum, candem eße arborem, nisi compareat aliquis, qui hæc mihi dubia dißoluat. Dixi sententiam meam. Esto quoque aliorum iudicium. Sed hactenus de Carpino, ulmi autem facultates hæ sunt. Folia, & cortex, & rami uim habent spissandi, & vulnera contrahendi. Corticis utique interior tilia lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidę aluum purgat: pituitasque, & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma: & vulneribus, ambustisque decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens cuti nitorem inducit, faciemque gratiorem pręstat. Cauliculi foliorum primi uino decocti tumores sanant, extrahuntque per fistulas. Idem præstante tilia cortices. Multi corticem commanducatum vulneribus utilissimum putant. Folia trita, aqua aspersa, pedum tumori. Humor quoque è medulla castratæ arboris effluens, capillum reddit capiti illitus, defluentesque continet. Hæc Plinij verba de vlmi facultatibus lib. XXIIII. cap. VIII. Cæterum humor in folliculis vlmi contentus (vt ego experientia compertum habeo) medetur puerorum enterocelis, si splenia siue linteola in eo madefacta sæpe inguini partis ruptæ super imponantur, atque inibi subfemorali, quod Italis vulgo brachiere appellatur, subligentur, & constringantur. Idem liquor vitreo uase exceptus sepelitur in terra, aut fimo, uigintiquinque diebus, ore diligenter obturato, & collocato uasis fundo, super salis communis strato. Fit enim hoc tempore ut fex subsidat, & liquor clarissimus supernatet. Is ad vulnera recentia conglutinanda adeo efficax est, ut dictu mirum sit, quàm bellè celeriterque id præstet, si cum splenijs; aut confractis linteolis applicetur. Quin & corticis radicum decoctum articulorum duritias emollit, & neruorum conuulsiones resoluit, si in fotus, uel balnei modum adhibeatur: item tumores discutit, quos iugi attritus in collo boum excitauit. Interiores Vlmi radices si diu decoquantur, & iuri supernatans pinguedo colligatur, illinaturque ea sæpe, locus glaber, à quo pili defluxerunt, breui repullulabunt. Eiusdem cortex contusus, & muria usque adeo subactus, ut malagmati similis sit: illitus, podagricos dolores mulcet. Folia Vlmi quæ ad orientem spectant, impari numero decerpta, & cum piperis granis totidem contrita, & ex uino Cretico pota a ieiunis purulentas tusses mirifice iuuant, ut Marcellus est author. Vlmi meminit Galenus lib. VIII. simp. medicam. sic inquiens. Vlmi folijs quandoque recens vulnus glutinauimus, confidentes adstringentem pariter & abstergentem inesse illis facultatem. Cortex amplius etiam subamarus est, & adstrictorius: itaque cum aceto & lepram sanat. Porro uiridis etiamnum ac recens, si vulneribus uinculi uice circumligetur, ea glutinare potest. Radices eandem uim obtinent: nam & decocto earum quidam perfundunt fracturas, quæ topho, siue callo inducto opus habent. Huius arboris nomen Græcum est πτελέα: Latinum Vlmus; Arabicum, Didar, Dirdar, seu Luzach: Italicum, Olmo: Germanicum, Ylmen, Rustholtz, Lindbast, Yffenholtz: Hispanicum, ulmo: Gallicum, Orme: Boemicum Gilm. At Carpinus Græcus ζυγία uocatur: Italis Carpino.

Theoph. & Plinij error.

Carpini consideratio.

Vlmi facultates ex Plin.

Vlmi uires ex Gal.

Nomina.

Σαπρότης ξύλων. LIGNORVM MARCOR. CAP. XCVI.

EX caudicibus, lignisque veteribus caries congerit. quæ farinæ mudo illita vlcera purgat, & ad cicatricem perducit: serpentia cohibet, si cum pari aniso & uino subacta, linteisq; imposita illinat.

NOn sane prorsus negligenda est lignorum ueterum, & contabefactorum caries, cùm tanta facultate polleat, ut ulcera expurget, solidetque, & eadem serpentia sistat. Quod eò præstat efficacius, si ex lignis arborum colligatur. quæ tum ad strin-

ſtringendi, tum etiam abſtergendi uim poſſident. Quo fit, ut ligni Guaiaci caries cæteris hac in re facilè præſtet: quippe quæ non modò ulcera, quæ contumacia non ſunt, ſanat; ſed & quæ cacoethe dicuntur, quæq; Gallica peſte contracta ſunt. Quare pudendorum exedentibus vlceribus inſperſa mirificè medetur. Cæterùm non modò lignorum marcor, ſiue caries in medicũ uſum venit, ſed & VERMES *in carioſis lignorum caudicibus naſcentes, ſi Plinio credimus, qui libro* XXX. *cap.* XIII. *de his ſic ſcriptum reliquit. Coſſi, qui in ligno naſcuntur, ſanant vlcera omnia: nomas uero combuſti, cum pari pondere aniſi, & ex oleo illiti. Delicatiores fuiſſe hos olim, & in cibis idem poſteritatis memoriæ tradidit lib.* XVII. *cap.* XXIIII. *cùm inquit. Vermiculantur magis, minusve quædam, omnes tamen fere, idq; aues caui corticis ſono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria eſſe cœpit, prægrandesq; roborum delicatiore ſunt in cibo, coſſos uocant: atque etiam farina ſaginati, hi quoque altiles fiunt. Quapropter mirum non fuerit, ſi etiam antiquitas cicadas, quæ nondum alas deprompſerint, in cibis deuorauerit, Ariſtotelis teſtimonio, qui etiam addidit guſtantibus eſſe ſuauiſſimas. Sed cur illud admirandum fuerit, ſi noſtris etiam temporibus uermes, qui carioſis caſeis innaſcuntur, magna admodum cum voluptate à compluribus deuorentur? Galenus cùm & ipſe ad arborem, ex qua caries decidit, particularem ſcopum habuiſſet, lib.* VIII. *ſimp. med. ſic de illa ſcripſit. Caries lignorum, & maximè, quæ particeps eſt adſtrictionis ſimul, & abſterſionis, uelut ulmus, expurgat, impletq; ulcera humida. Σαπρότης ξύλων ita Græcè dicitur, quod Latinè Lignorum marcor, ſiue caries: Arabice, Nucharer neaſab: Italicè, Tarlatura del legno: Germanicè, Vurm mel: Hiſpanicè, Carcoma.*

Vermium lignorũ vſus.

ARVNDO DOMESTICA.

Κάλαμος. ARVNDO CAP. XCVII.

a Cat. ὑπόλεπτος. i. aliquãtulũ tenuis.

IN Arundinum genere quædam naſtos, id eſt farctior uocatur, ex qua ſagittæ factitari ſolent. Alia fæmina, qua tibiarum ligulas efficiunt. Alia, quòd fiſtulis addicta ſit, ſyringias: cui multum ineſt carnis, crebris cincta geniculis, ad librorum conſcriptionem accommodata. Alia craſſa, concaua, apud amnes naſcens, quæ à quibuſdã cypria ab alijs donax appellatur. Alia phragmites, ſeu vallatoria, *a* gracilis, cãdicans, vulgò cognita: cuius trita radix per ſe, aut cum bulbis ſuis illita, ſpicula aculeosque corpore extrahit: luxata, lumborumque dolores cũ aceto mulcet. Virentia folia tuſa, & impoſita ignibus ſacris medetur, & cæteris inflammationibus. Corticis cinere perunctæ cum aceto alopeciæ ſanãtur. Paniculæ lanugo, ſi aures intrauerit, exurdat. Eundem effectum implet arundo, quæ cypria dicitur.

10

ARVNDO PALVSTRIS.

Arundinum conſideratio.

ARundinum quinque genera tantùm, veluti notiora hoc in loco à Dioſcoride produntur: licet Plinius lib. XVI. cap. XXXVI. & lib. 24. cap. XI. viginti nouem arundinum ſpecies deſcripſerit: inter quas (vt ſuperius diximus) odoratam recenſuit, quæ Græcis κάλαμος ἀρωματικὸς appellatur, in Indias, Syriaq; naſcens, odoris iucunditate vnguentis accommodata. Quod apertè indicat calamum odoratum eſſe inter arundinum genera reponendum, non autem inter radices, vt vulgus medicorum, & Braſauolus Ferrarienſis contendunt, acori radices pro legitima odorata arundine aſſumentes. Quæ in Italia

frequentiſſima

frequentissima in uinearũ Arundinetis radicũ geniculis seritur ad uitium palos, ad decem cubitorum altitudinem adolescit militaris hastæ crassitudine, robusta, ac firma materie, inanis tamẽ intus, compactis per interualla geniculis. Cortice uestitur squammoso, & qui facilè auferatur, aspero ac subalbicante. Folia illi sunt longa, milij Indici æmula, sed latiora, ac longiora, aspera vbique superficie, & acuta circunferentia. radix illi est alba, dura, tuberosa, contortaque, ac geniculata, ut in Iride, sed longè maior, ac robustior. Secantur Arundines quotannis humotenus: sectæque illico regerminant, crescuntque anno toto ad priorem altitudinem, crassitudinemque. Illa, quæ nastos dicitur, solida, farctaque, quanuis gracilis & leuis, in communem sagittarum vsum à Syris accepta, non oritur, quod sciam, in Italia, nisi nascatur (ut tradidit Plinius) in Rheno Bononiensi amne. Illa etiam, quæ thelys, hoc est, fœmina appellatur, cuius tantùm est vsus ad tibiarum ligulas, hactenus mihi incognita est. Nanque nostra tempestate fiunt eiusmodi ligulæ ex communibus arundinibus, ex ea scilicet specie, quam Dioscorides vallatoriam nuncupant, qua nostri uiridarijs, ac hortis in topiarijs extruendis utuntur, ac palos uitibus aptissimos efficiunt. Quòd autem uallatoria sit hæc nostra communis, mihi aliquando dubitandi præbuit ansam Dioscorides: quippe qui dicat, eam esse gracilem, & candidam, cùm tamen communis nostra sit crassior. Verùm cùm postea inuenerim Theophrastum scribentem lib. IIII. cap. XII. de plantarum historia, crassiorem, firmioremque illam arundinem esse, quæ vallatoria nominatur, facilè sum ad credendum inductus, hunc Dioscoridis locum esse deprauatum: eoque magis, quòd septis, palis, & topiarijs operibus crassæ sunt tenuibus aptiores. Illa verò, quæ ad scribendum vsurpatur, cui authoritatem pennæ derogarunt, plurimis reperitur in locis, estque omnibus notissima: veluti & ea: quæ Cypria uocatur, in paludibus nascens, & apud amnes. Traditur à pluribus rei agrariæ auctoribus, tum etiam à Plinio, inter arundinem, & filicem herbam intestinum esse odium: proinde arundinem vomeri alligatam filicem in agro destruere, ac enecare prodiderunt. At eò maior arundini cum asparagis intercedit amicitia: nam si serantur in arundinetis, inibi mirificè proueniunt. Quidam præterea prodiderunt, arundines in India ad tantam assurgere molem, ut singula internodia nauigiorum vicem præstent per fluuios, & lacus, ternos homines capiente alueo. At si plura de arundinum generibus quis audire cupiat, Theophrastum legat, qui longiori sermone earum historiam literis memoriæque mandauit. Tota arundinis radix vrinam, & menses ciet. Eadem recens tusa scorpionum ictibus utiliter imponitur. Non desunt impostores, qui Arundinum radices combustas pro spodio usurpent. De arundine Galenus lib. VII. simp. medic. hæc scripta reliquit. Calami phragmitis radicem cum bulbis aculeos, & stipites ex alto extrahere quidem scripsere, ceu trahendi quædam uis ei inesset. Nos tamen eius rei periculum non fecimus: verùm quantum gustu liceat conijcere, abstergentem facultatem possidet non paucam, minimeque acrem. Cæterùm folia ipsa abstergentis sunt facultatis. Cortex verò eius combustus admodum tenuium partium, & digerentis facultatis efficitur, adiunctim habens abstersorium quiddam, ut exiccet, & excalfaciat tertio quoadmmodo ordine, plus tamen desiccet, quàm excalfaciat. Vitandum autem est eius id, quod anthelen uocant: nam si in aures incidat, adeò tenaciter adhærens effigitur, ut auelli non possit, auditumque uitiat: quamobrem sæpissimè exurdat. Arundo sic Latina voce uocatur, vt Græca κάλαμος: Arabica, Casab: Italica, Canna: Germanica, Kor: Hispanica, Cannas: Gallica, Vng roseau: Boemica, Trest.

Arundinis, & filicis odiũ.

Arundinis vires ex Gal.

Nomina.

Πάπυρος.

PAPYRVS. CAP. XCVIII.

PApyrus, qua chartæ fiunt, nullis non cognita, præcipuæ in medicina utilitatis ad laxandas fistulas: madefacta lino inuoluitur, usque dum inaruerit: constricta enim, atque immissa in hiatum humore completur, & intumescendo fistulas aperit. Habet nescio quid alimenti radix: itaque Aegyptij eam mandunt, succum tantùm deuorantes, & mansam expuunt. Ipsis radicibus pro ligno utuntur. Cremate papyri cinis depascentia vlcera cùm omnium partium, tum oris maximè cohibet: verũ melius id combusta charta præstat.

QValis Papyrus sit, Italia nescit: siquidem (vt Theophrastus est auctor lib. III. cap. IX. de plantarum historia, & Plinius lib. XIII. cap. XI.) Papyrus in Italia non nascitur, sed in Aegypto quibusdam in locis tantùm prope Nilum fluuium, quiescentibus Nili aquis, vbi hæ euagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum: brachiali obliquæ radicis crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens: semine nullo, aut vsu eius alio quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ prò ligno utuntur, nec ignis tantùm gratia, sed ad alia quoque utensilia vasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt: & è libro uela, tegetesque, necnon & vestem, etiam stragulam, ac funem. Mandunt quoque crudum, decoctumq́, succum tantùm deuorantes. Nascitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Nuper & in Euphrate nascens circa Babylonem Papyrum intellectum est eundem usum habere, quem chartæ: & tamen adhuc malunt Parthi literas vestibus intexere. Præparantur ex eo chartæ diuisæ acu in prætenues, sed quàm latissimas philuras. hæc Plinius. Qui deinde sequenti, capite fusius docuit Papyri conficiendi rationem, his verbis. Post hanc papyrum est, extremumq́, eius scirpo simile, ac ne funibus quidem nisi in humore vtile. Texunturq́ omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cùm primò supina tabula scheda adlinitur longitudine papyri, quæ potuit esse, resegminibus vtrinque amputatis. Transuersa postea crates peragitur: premitur deinde prælis, & siccantur sole plagulæ, atque inter se iunguntur. proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures scapo, quàm vicenæ, magna in latitudine earum differentia XIII. digitorum optimis. Hactenus de papyro Plinius. Videntur & Papyri quoddam esse genus, tenuia, læuiaq́, illa folia è iuncea quadam planta prodeuntia, quæ ab insulis diui Thomæ, Brasilij, & Mederæ, ad nos conuehuntur, sacchareis vt vocant panibus inde delatis circunuoluta. Quandoquidem fragmentum retinemus à clarissimo medico Luca Ghino Pisis ad nos missum, nigris rubrisq́, Arabicis characteribus manu scriptum. Quod clarissimum præbet indicium, earum insularum incolas tenuissimis his folijs, pro papyro passim vti. Veruntamen hoc non esse papyrum, è quo antiquitas sua confecit chartas, certò scimus, quòd hoc arte (vt Plinius est auctor) fieret, illud verò tale à natura producatur, & proprium suæ stirpis sit folium. Antiqui itaque ex Papyro chartam factitabant, quemadmodum nos ipsam ex contritis linteis conficimus: unde hactenus antiquum retinens nomen, etiàmnum Papyrus apud plerosque dicitur. Credidere nonnulli, ueram esse Papyrũ arundines illas, quas Indicas uocant, quibus imbecilles principes, atque hierarchæ, prelati vulgò dicti, ad ægram senectutem fulciendam pro scipione vtuntur, materiem auro, vel argento succingentes. Quod tamen asserere non ausim, nec utique re probare, cùm huiusce rei certam cognitionem adhuc assequi non potuerim. Papyri meminit Galenus lib. VIII. simpl. med. sic inquiens. Papyrus ipsa quidem per se in vsum medicinalem non venit, at macerata, aut usta vtilis efficitur. Igitur oxycrato, vinòve macerata, recentia vlcera glutinat, maximè in circulum circumposita. Verum hic quidem est, ceu materia, quæ

Papyri consideratio.

Papyri conficiendi ratio.

Indica arundo.

Papyri vires ex Galeno.

medicamina sanantia accipiat: at vbi usta fuerit, medicamen est exiccatorium, velut & chartæ combustæ cinis, nisi quatenus infirmior est, quàm papyri. hæc Galenus. Cæterùm animaduertendum est, quod nostri vsus charta, quæ ex ueteribus conficitur linteis, iisdem non pollet facultatibus, quibus ea commendatur, quam ueteres ex papyro arbore parabant. Quo fit, vt dubium mihi sit, quonàm modo parari possit illud Galeni medicamentum, quod de charta combusta dicitur, vlceribus sordidis & sinuosis vtilissimum; itemque pastillus Faustini a Paulo lib. VII. traditus Πάπυρος *Græcis, Latinus pariter Papyrus appellatur: Arabibus, Burdi, seu Berdi: Italis, Papiro.*

Nomina.

MYRICA.

Μυρίκη.

MYRICA, CAP. XCIX.

Orib. nõ habet.

MYrica, seu tamarix, [arbor vulgo cognita] est, cùm apud pigras, & stagnantes aquas enascatur, fructum quasi florem ferens, compage muscosum. Aegyptus, Syriaque alteram gignunt mitiorem, syluestri cætera similem. Fructum parit gallæ proximum, inæqualiter astringentem gustu, quo cõuenienter utimur uice gallæ in medicaminibus oculorum, orisque. Datur cruentæ excreationi in potu, & cœliacis, & contra profluuia fœminarum: regium morbum; & phalangiorum morsus; illitus tumores inhibet. Cortex in eosdem usus adhibetur. Decoctum foliorum, cum uino potum; lienem ab-

abſumit: ad dolorem dentium in collutionibus ſalutare, & mulieribus fluxione vuluæ opportunis in deſeſſionibus; phthiriaſi, lendibuſque circumfuſum prodeſt. Abundantiam fœminarum ſiſtit impoſitus arboris cinis. Potorios calices è caudice lienoſis moliuntur, quò datus in his potus proficiat.

VRbana Myrica, quòd ſciam, non naſcitur in Italia: quanquam in Aegypto, & Syria gignitur. Quæ verò alicubi reperitur in hortis, & in quibuſdam uiridarijs mitior reddita, non alia eſt, quàm ſylueſtris, in locos mitiores tranſlata. Cuius rei certo ſunt indicio fructus, & flores, quos omnino ſylueſtribus ſimiles profert, non autem gallæ modo, vt domeſtica. Vmbra arboris inſigni proceritate ſæpe per æſtatem Romæ me oblectatum fuiſſe recordor ad Tyberis ripas, in hortulo quodam hoſpitalis Sancti Spiritus, quæ etſi domeſtica haberetur ab omnibus: florem tamen, & fructum ferebat ſylueſtri ſimilem. Hæc fluminum ripis frequentiſſima naſcitur in Italia. Quare non potui non admirari. Dioſcoridem: quippe qui dicat tantùm naſci Myricam apud paludes, ac reſides aquas cùm oppoſitum ſanè eueniat in Italia. Quod me ſæpius adduxit, vt crediderim, aut Dioſcoridis codicem hoc loco deprauatum eſſe, aut in Græcia ſecus, quàm in Italiam myricã proximè ſtagna ac paludes oriri. E myricę trunco aluei excauantur (ut Columella ſcribit) aquaque replentur, vt ſubinde poſtea bibãt ſues, nam hoc potu ſplenis incremento ſanantur, quo morbo æſtate maximè torquentur, dum, quæ eorum eſt pabuli inſatiabilis auiditas, arborum fructus conſectantur, qui plurimi eo tempore propter ariditatem in terram decidunt. Porrò myricæ cinerem

Myricæ medicinæ.

Myricæ conſideratio.

ERICA.

omnia vlcera ignis exustione contracta, efficaciter exiccare author est Serapio. Folia simul cum tota planta fotu frigidas collectiones inhibent, ac reprimunt. Rami concisi, ex aceto illiti Lienem attenuant. Datur ramorum cortex ad diuturnas alui fluxiones fructus potui datus confert viperis morsibus, Elephantiasim ex lienis uitio obortam myricæ radicum decoctum, & cum passis vuuis ep otum sanare tradidit Alcanzius Arabs: id quod se vidisse ait in duabus mulieribus, quæ hac labe laborarunt. Ex quo mihi persuasum est, id non incongruum in Gallica peste fore medicamentum, Guaiaco forsitan ligno non absimile. Myricæ radices pro o dorata casia uendicabant impostores. Sed postquàm fraus à peritis medicæ materiæ viris deprehensa est, eius in officinis usus penitus exoleuit. Myricę uires ex Galeno. *Meminit myricæ Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Myrica abstergentis est, ac incidentis facultatis, absque perspicua desiccatione: habet verò etiam adstrictionem nonnullam. Has ob qualitates, facultatesque admodum prodest lieni indurato decocta cum aceto, aut vino, siue radice, siue folijs, siue extremis ramulis: sanat porrò dentium dolores. Cæterùm fructus, & cortex non paucam sortita sunt adstrictionem, ut gallæ omphacitidi proxima sint, nisi quòd acerbitas euidens est in galla, sed myricæ fructui temperatura inest inæqualis: immista est enim naturæ eius multa partium tenuitas, atque uis abstergendi: quod sanè gallæ non accidit. Attamen vbi galla forte ad manum non erit, eo uti liceat ad omnia, ad quæ illa utimur, in eisdem & cortice. Porrò myricæ combustæ cinis admodũ desiccatoriæ facultatis est, plurimam habens abstergendi facultatem, pauxillam adstrigendi.* Nomina. Μυρίκη *arbor ita Græcè vocatata, Latinè Myrica, & Tamarix nuncupatur Arabicè, Tarfa, seu Carfa: Italicè, Tamarigio: Germanicè, Tamariscken, aut Porst: Hispanicè, Tamargueira, & Tamariz: Gallicè, Tamarisc.*

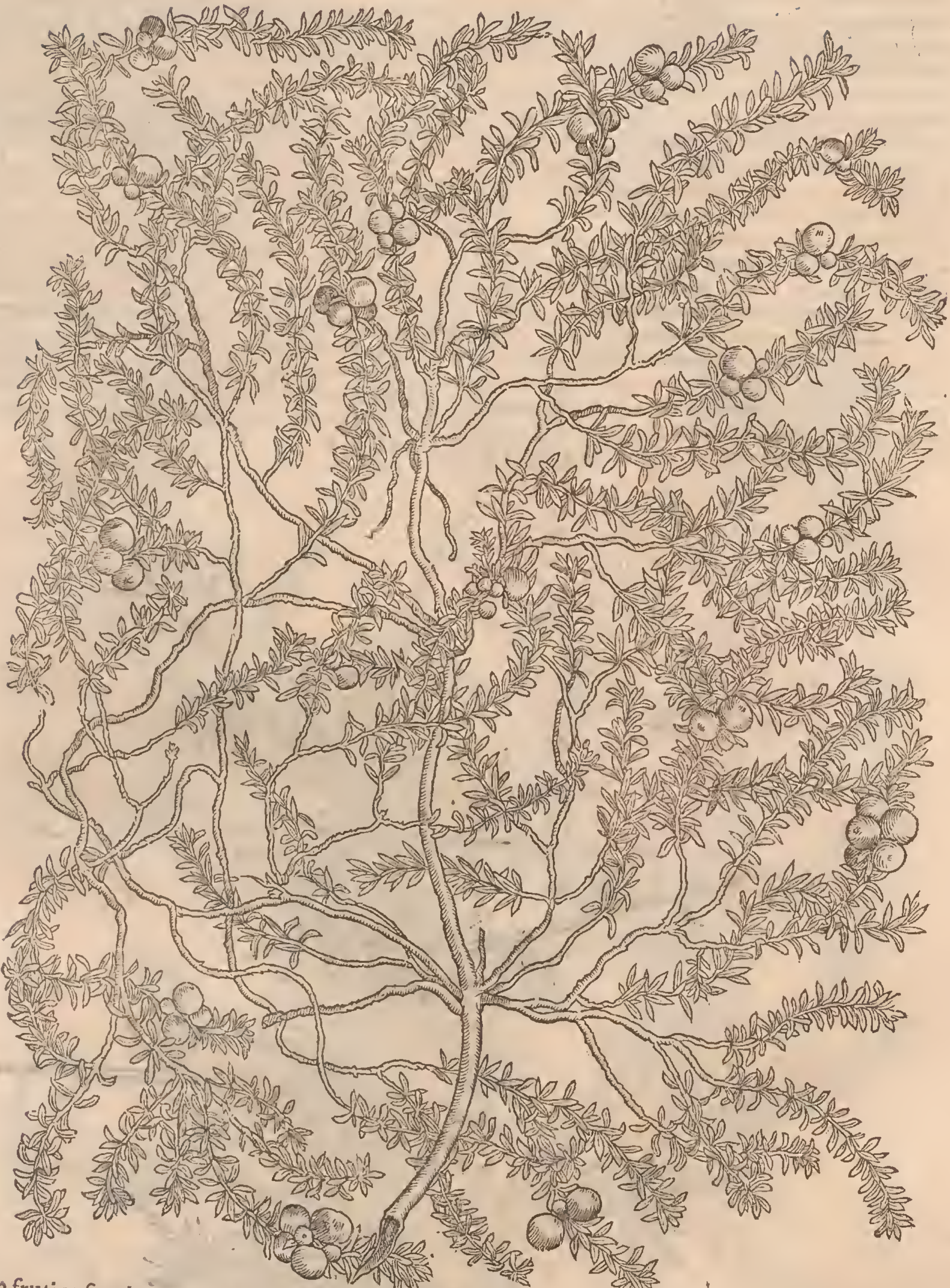
ERICA ALTERA.

ERICA

Ἐρείκη

ERICA CAP. C.

ERica fruticosa arbor, myricæ similis, longè minor. cuius flore apes reprobum mel efficiunt. Tam flos, quàm coma serpentium ictibus illitu medetur.

ERica stirps fruticosa Asiæ, Græciæque fruticibus ascribitur. Hæc(ut plantarum scriptores asserunt) bis anno floret.
quo fit, ut prima, & vltima habeatur, quæ inter syluestres stirpes floreat. Plinius lib. XXIIII. cap. IX. Ericam descri-
bens inquit. Ericen Græci uocant fruticem non multum à myrica differentem, colore roris marini, & penè folio. Hanc
aduersari serpentibus tradunt. hæc Plinij uerba. Verùm non ob id facilè fuerit affirmare, quęnam planta nobis legitimam
Ericam præ se ferat, cùm tam paucis notis describatur ab omnibus: tametsi hæc, cuius hic figuram appinximus, nil aliud, quã
Ericam designare uideatur. Siquidem fruticosa est planta, semicubitalis, colore roris marini, folijs fere myricæ, cui eam
Dioscorides assimilat: vere primo & autumno florescens, quod huius fruticis proprium est, si rei herbariæ scriptoribus est adhi-
benda fides. Adde, quòd huiusce flores autumno maxime depascantur apes, ea fortasse de causa, quòd non modo Erica
prima sit, & vltima syluestrium, quę floreat, sed quod etiam diutius floribus quàm plurimis ornetur, nempe autumno toto,
& ad hiemem usque. Vnde mel, quod ex ijs apes faciunt, ericeum (ut Plinius est author) antiquis appellatur, quod cõuehi
tradidit post primos autumni imbres, cùm erica sola floret in siluis. Præterea cum lib. III. scribat Dioscorides, corim, hi-
pericum aliquibus vocatum, fruticem esse folio ericæ, minore tamen, sitque hæc cori folio admodum similis, magis adhuc
inclinat animus ad credendum, hanc esse Dioscoridis ericam. His ergo rationibus adductus non temerè factum putaui, pro

Ericæ consideratio.

Mel ericeũ

legitima

legitima erica huius effigiem expressam dare. Oritur hæc frequentissima in Goritiensi agro eo presertim tractu, quà à Diuo Andrea (ita appellatur uicus) ad Vipacum fluuium itur. incolę uernaculo sermone eam nominant Grione. Sed in Hetruria longè magis adolescit, fiuntq; ex ea scopæ aptissimę ad mundandas ædes, & ob id vulgò hęc planta propriè uocatur Scopa. Marcellus, nescio qua ratione ductus, ericã magno errore genistę speciem putat. Ericã aliam: cuius etiam hìc imaginẽ exhibemus, ut quę fortasse non minus, quàm antedicta, uerè referat, misit ad me Gabriel Falloppius Mutinensis medicus singularis ingenij & eruditionis, dum Patauij honorifice humani corporis dissectionẽ & materiam medicã profitetur. Est & planta in montibus nascens, qui Boemiam à Silesia disterminant, & a quorũ fontibus Albis fluuius originẽ ducit humi procumbens, & latas occupans areas, folio penè vulgaris Ericæ, quæ baccas edit purpureas, Iuniperinis haud minores, sed molliore pulpa, lenta, & colore subuirescente ut in pruno. Ramis est lignosis, ex atro rufescentibus, flexibilibus, obsequiosisq;, flores uidere nõ licuit, sed ipsam tantùm bacciferã mense Augusto. Hanc Ericam bacciferam appellandã duximus. Quam unà cum altera à Fallopio mihi missam libenter depingi curauimus, atq; in mediũ proferre libuit, ut rei herbarię peritos in his, quemadmodũ & in cęteris plantis, iudices constituamus: quorum sanè iudicio subscribent studiosi, quibus nos quidẽ, quantum labore atq; industria consequi possumus, non grauamur prodesse. Ericam paucis perstrinxit Gal. lib. VI. simp. med. sic inquiens. Erica digerendi per halitum facultatem obtinet. Flore eius potissimum, ac folijs utendum. hæc Galenus. Cęterùm aqua, in qua vulgaris Erica decocta sit, sumpta tepida tam mane quàm uesperi triginta dies unciarum pondere tribus horis ante cibum, ualet ad uesicæ calculos comminuendos & expellendos. Verùm post id tempus malè affecti in balneum decoctionis eiusdem plantæ ingredi, atq; ibi dum morantur, super Ericam decoctam sedere debent: idq; pluries repetendum est. Equidem noui aliquos, qui seruata recta uictus ratione, hoc tantùm potu uesicę calculum in minimas partes comminutum eiecerunt. Florum decoctum potum lumborum & uentris doloribus succurritur: foliorum succus oculorum imbecillitatẽ sanat, si guttatim instilletur. Planta hæc, quę Grecis ἐρείκη Latinis item Erica nominatur, pariter & Italis: Heyden, Germanis: Queiro, Hispanis: Bruyere, Gallis, vures.

Ericæ facultates ex Gal.

Nomina.

RHAMNVS PRIMVS.

Ἀκακαλίς.

ACACALIS. CAP. CI.

ACacalis fructus eſt naſcentis in Aegypto fruticis, a ſeminis myricæ quadantenus ſimilis. Cuius aqua, in qua maeuerit, ad collyria additur, quæ ad excitandam oculorum aciem conueniunt.

a Meū exē. ἐοικὼς κατὰ τὶ τῶ μυρικὴς καρπῶ. i. quadãtenus ſimilis eſt myricę fructui.

ACacalim Aegyptiæ arbuſculæ ſemen ad nos hac ætate conuehi non equidem arbitror. quippe quod inter ſemina, quæ peregrina nobis importantur, nullum adhuc repererim, quod Acacalim legitimè referat.

10

RHAMNVS SECVNDVS.

Ῥάμνος.

RHAMNVS. CAP. CII.

RHamnus fruticat in ſepibus, ramos ferens rectos, [& aculeos] in acutæ ſpinæ modum: folijs paruis, oblongis, ſubpinguibus, teneris. Alterum ei genus candidius. Tertium nigrioribus, latioribusque folijs conſtat, & quadàntenus rubentibus: cuius rami quinum ferè cubitorum longitudinem implent, ſpinoſiores quidem, ſed infirmioribus, minusque rigentibus aculeis. Fructum edit latum,

Et aculeos non legit Orib.

latum, candidum, tenuem, folliculari ſpecie, uertillo ſimilem. Omnium folia igni ſacro, & ſerpentibus vlceribus, efficaciter illinuntur. Fama eſt ramos huius valuis, feneſtrisve impoſitos, ueneſicia depellere.

RHAMNVS TERTIVS.

Rhamnorum conſideratio.

RHamni tria genera facit Dioſcorides, ac etiam eum ſequutus Oribaſius. Primum, & tertium vbique in Hetruria fruticant. Illud priuatim in ſepibus naſcitur, quo noſtrates mulieres vtuntur ad inſolandas ficus: ſiquidem eas adhuc recentes longis huiuſce fruticis aculeis perforant, & ad ſolem appendunt. Fert aculeos in acutæ ſpinæ modum: folia oblonga, mollia, ſubpinguia: corticem habet album, læuemq́;, & rubentes inter folia baccas. Hoc, quod nigrius eſt (vt etiam Dioſcoride inquit) quinûm ferme cubitorum altitudine attollitur, infirmioribus aculeis, alijs rectis, alijs incuruis, folijs latioribus, ſolidioribus, neruoſioribusque: floribus muſcoſis, ſubcroceis. fructu tenui, folliculari ſpecie, rotundo, verticillo non abſimili. in cuius medio nucleus eſt durus ac rotundus. Ciceris ferè magnitudine, in quo ſemen concluditur, lentis inſtar compreſſum, rubro cortice, & alba intus medulla. Secundum verò genus, quod cæteris candidius eſt, ad nos miſit clariſſimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hic effigiem damus. Verum non deſunt recentiores quidam rei plantariæ ſtudioſi, qui cenſent tertium Rhamni genus, Dioſcoridi eſſe adulterinum, quòd (vt ipſi aiunt) in fructus deſcriptione non deſit contradictio. Nanque ipſi ita legunt. καρπὸς δὲ πλατὺς λδυκὸς λεπῖὸς ὡς θυλακώδης ἐοικὼς

ἀσφο-

ἀσφοδέλῳ. *Id eſt fructum edit latum, candidum, tenuem, veluti folliculum Aſphodelo ſimilem. Quæ comparatio adeo abſurda videtur (vt illi contendunt) vt nihil prorſus Dioſcoridis lectionem reſipiat. Quippe quòd Aſphodeli fructus, nullam penitus habeat folliculi ſpeciem, nec latus aliqua ex parte videatur, nec tenuis, nec candidus, ſed viridis, & globuli inſtar rotundus. Quæ fortaſſe argumenta poſſent facilè nonnullos in eorum trahere ſententiam, quam nos minimè probamus. Siquidem Oribaſius qui plantarum hiſtorias perquàm fideliter ex Dioſcoride tranſcribit, non legit* ἐοικὼς ἀσφοδέλῳ, *Sed* ἐοικὼς σφονδυλίῳ, *vt etiam legit antiquus Dioſcoridis codex, cuiuſmodi exemplar habuiſſe Ruellium haud ambigo, quippe qui verteris. Fructum edit latum candidum, tenuem folliculari ſpecie uerticillo ſimilem, quo ſcilicet vtuntur in fuſis mulieres. Quæ quidem notæ in tertij Rhamni fructu manifeſtò deprehenduntur. Fideliores codices habuere quoque Marcellus Virgilius, & Cornarius: quippe qui vna cum Ruellio uerterunt verticillo ſimilem: atque eorum impugnauerunt opinionem, qui deprauata lectione decepti, antea longè à Scopo aberrauerant. Notæ enim, quibus Rhamni fructum deſcribit Dioſcorides ad fuſorum verticillos manifeſtè pertinent, quorum figura, authore Theophraſto, natura pluribus plantis ſemina dedit. Hos itaque, qui tertium Rhamnum Dioſcoridi adimunt, nullam aliam ob cauſam id moliri crediderim, quàm vt hoc Rhamni tertium genus Dioſcoridi legitimum, Paliurum confingerent. Sed hallucinari eos, uel potius eorum fallaciam à nobis deprehenſam, is facilè conijciet, qui apud Theophraſtum libro tertio, cap. 17. de hiſtoria plantarum legerit paliurum* ἐν λοβῷ *proferre ſemen. id eſt in ſiliqua prælonga fabæ inſtar, non autem in fructu rotundo, ac verticillato, qui non ue-*

SPINA INFECTORIA.

re follicu-

re folliculus sit, sed folliculatem quandam referat speciem, & ut propriè Dioscorides inquit θυλακώδης. Græcis enim scriptoribus λοβὸς longam, vel oblongam siliquam in plantis designat Suida, & Phauorino testibus, ut fabæ folliculi sunt, & Terebinthi Cornicula, non autem rotundum fructum verticilli faciem referentem. Quod verò Paliuri fructum siue folliculū oblongum sit, id quidem manifestò testatur idem Theophrastus lib. 3. cap. 11. de Plant. hist. de Acere scribens. Ibi enim Acerem fructum ferre ait oblongum, Paliuro similem. Obstat præterea ne tertium hoc Rhamni genus Paliurum esse possit, ipsum quoque semen, quod non ἐνλοβῷ, sed in duro, ac rotundo, concluditur ossiculo, in ipsius verticilli centro latescente, fungosa quadam pulpa exterius obducto, triplici intus cauitate diuiso, ubi semen ipsum se continet, ac latitat, lentis instar compressum, rufa ac læui cuticula contectum, alba dulcique intus medulla, non autem fuliginosum, & pingue, ut de Paliuri semine scribit Dioscorides. Quæ omnia maximo sunt argumento, falli proculdubio, qui putant hoc tertium Rhamni genus Dioscoridi adulterinum esse, & plantam, quam nos tertium Rhamnum esse non dubitamus Paliurum esse contendunt. Cæterùm Ruellium deceptum esse crediderim, quippe qui Rhamni genus eam esse stirpem arbitretur, quā nos vulgari sermone spino merlo, Longobardi Venetique spin ceruino, Foroiulienses uerò Spin guerzo appellant. Hæc enim folijs est latis, pyri quadantenus modo: fructu ligustri effigie, baccarum instar, cuius succo utuntur pictores, ubi colore viridi inficere sit opus. Quamobrem hanc plantam nobis SPINAM INFECTORIAM *appellare libuit. Fit è baccarum huiusce arboris succo liquor aluum exoluens, qui diu asseruari potest, hoc modo: Sumito succi baccarum probè maturarum (id nanque fit circa calendas Octobris) libras duas (Atqui antequam succum prelo extrahas, baccas semicontusas quaternis diebus in fictili uitreato macerari per sese in calido loco permittito) quibus addito sacchari optimi sesquilibram, uel mellis electi probè despumati tantundem. Deinde lento igne decoquito ad Iulapij uel sirupi spissitudinem. demum linteolo rariore colato, additoque pulueris cinnamomi selectissimi, Gingiberis, cuiusque drach. quatuor, Caryophillorum drach. duas, & mundo uase asseruato. Datur potandum vnciæ quantitate, & usque ad drach. decem. Educit enim facile pituitam, & crassos, ac lentos humores. Ideo podagricis bellè confert. Aberrasse præterea Ruellius deprehenditur, quòd Theophrasti testimonio ea de Rhamni fructu tradiderit, quæ statim Thophrastus absoluta rhamni historia de paliuro disserit. Sed in errore longè maiore uersantur Monachi, qui in Mesuem commentarios edidere, cùm Rhamnum existimauerint rubum quendam, qui humi repēs incultisque proueniens, mora cæruleo potius, quàm nigro colore profert. Rhamni meminit Galenus li.* VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rhamnus desiccat, & digerit excessu secundo, refrigerat in primo completo, aut secundo incipiente. proinde herpetes sanat, & erysipelata non magnopere calida. Cæterùm ad hæc teneris vtendum est folijs. Huic plantæ nomen Græcum ῥάμνος: Latinum, Rhamnus: Mauritanum, Nausig, siue Nausegi: Italicum, Rhamno, & Marruca: Hispanicum, Scambrones. Spina autem Infectoria Italis dicitur spino merlo, spin zerbino: Germanis Creutzbeer: Boemis Bodlak,*

Ruellij error. Spinæ infectoriæ succus & eius uires. Monachorū error. Rhamni vires ex Gal. Nomina.

Ἄλιμος. HALIMVS. CAP. CIII.

HAlimus frutex ex sepimentis idoneus, similis rhamno, sine spinis, folijs oleæ; sed latioribus. Nascitur in sepibus † & maritimis. Folia decoquuntur ciborum gratia. Radix conuulsa, rupta tormina que mitigat, drachmæ pondere in aqua mulsa pota: eadem lactis vbertatem facit.

† καὶ κρημνοῖς addit Orib. i. eminentib.

EST profectò & Halimus planta, cuius uariæ sunt inter auctores sententiæ. Alij enim (ut Plinius auctor est lib. & cap. XXII.) *halimum fruticem esse dicunt, Dioscoridem secuti. Alij maritimum olus, salso sapore. Tertium quoque genus addidit Crateuas sub hedera tantum nasci, longioribus folijs, hirsutioribusque, odore cupressi. Quæ autem à Discoride hoc loco describitur, etsi alicubi fortassis proueniat in Italia: tamen qui illam mihi ostenderet, adhuc reperi neminem. Verùm, si Ruellio credimus, frequens in Gallia nascitur in sepibus. Solinus plurimam in Creta nasci tradit, mirabili, si credamus, esse ctu, quod ea tantum admorsa fames arceatur. vnde si nomen adinuenisset, ea proculdubio sine aspiratione scribenda esset. Halimus Mauritanis molochia, & atriplex marinus appellatur. Cuius historiam referens Serapio, narrat, quòd eam uenalem circumferentes in manuales fasciculos componunt, & per Babyloniam clamitant, malochia, molochia, Quod manifeste indicat, Halimum apud Mauritanos herbam potius esse, quàm fruticem, uel arborem, eamque fortasse, quàm Plinius maritimam, ac salsam prodidit. Quo fit, ut salsam quandam herbam (incolæ Bidone vulgò appellant) quæ frequentissima in litoribus Venetis prouenit, hanc esse putauerim: quippe quòd ea instar oleris in ciborum usum recipiatur. Hæc nimirum (ut eius pictura, quam hic damus, apertè demonstrat) folia fert oliuæ similia, crassiora tamen, ac perinde ferè pinguia, ut portulacæ, subalbida, læuia, sapore salso. Caules emittit albicantes, tenues, & lentos, in quorum summitate semen profert minutum, racematim cohærens. Nascitur frequens prope Tergesti mœnia circa salinas, vbi etiam separatim, nec minus copiosa ipsa uisitur atriplex marina, quæ syluestrem maximè æmulatur. quamquā apud Mauritanos atriplex marina, idem esse uidetur cum halimo. Sed quòd inter se differant, manifestum fiet libro secundo in atriplicis commentatione. Halimi meminit Gal. li.* XII. *simplicium medicamentorum, inquiens. Halimum, hæc planta frutex est plurimo in Cilicia præcipuè prouentu, ubi & germina eius recentia esitant, & reponunt quoque in posterum futura usui. Semen pariter, & lac planta ipsa generat, estq; gustus falsi subadstringentis. Ex quibus omnibus palàm est, ipsam esse dissimilarem, Maior autem pars eius, substantiæ calida est temperatè, cum humiditate inconfecta, & leuiter flatuosa. Quæ planta Græce ἅλιμος Latine similiter Halimus dicitur: Arabice, Molochia: Italice, Halimo.*

Halimi cōsideratio. Halimi uires ex Gal. Nomina.

Παλίουρος. PALIVRVS CAP. CIIII.

PAliurus frutex cognoscitur, aculeatus, durus: cuius semen; pingue, & fuliginosum inuenitur. Quod potum tussi opitulatur, vesicæ calculos comminuit, serpentium ictibus aduersatur. Folia & radix adstrictoriam uim habent: quorum decoctum potu aluum sistit, vrinam trahit, contrauenena, & serpentium morsus auxiliatur. Radix recentia tubercula, tumoresque omnes discutit, trita, & imposita.

ADeo inter se in quibusdam plantarum historijs discrepant scriptores, ut persæpe eorum mentes maxime perturbent, qui rerum ueritatem indagare student. Id autem discriminis nimirum euenit de Paliuro. Nam quæ huiusce stirpis Dioscoride traditur historia; omnino differt ab ea, quam diuersis generibus protulit Theophrastus. Hæc autem non conuenit cum ea, cuius Plutarchus est auctor, & hæc à prædictis omnibus prorsus dissentire videtur. Paliurus Dioscoridis (ut ab eo primum exordiar) est frutex spinosus, durus, omnibus notus: cui semen pingue, & fuliginosum. Paucis eius historiam perstrinxit

HALIMVS VVLGARIS.

strinxit Dioscorides, nulla habita de folijs mentione, quòd superuacaneum existimauerit pluribus agere de Paliuro; utpote planta apud suas regiones notissima. quòd nobis est impedimento, quò minus ueram Paliurum, de qua ipse intellexit, cogno-scere ualeamus. Theophrasto deinde lib. III. *cap.* XVII. *de plantarum historia plura sunt Paliuri genera, quæ omnia in sili-*
10 *quis semina terna, aut quaterna proferunt, lentorem præ se ferentia, ut lini semen. Amat nasci locis aridis, quemadmodum & rubus, nec minus quoque dilutis. Cæterùm ab hac non parum differre uidetur & illa, cuius idem meminit inferius lib. et capite quarto: siquidem hanc plurimam nasci testatur in Aphrica folijs ei, quæ in Græcia nascitur, non absimilem. Quæ quan-uis folio Græcam æmuletur; fructu tamen diuerso prouenit, ut qui non latus, neque folliculari specie, sed rotundus, ruberq; sit, cedri fructibus magnitudine similis: cui & nucleus inest a inorum punici modo, qui non manditur. Fructus uerò per se iu-cundus habetur, atque si quis uinum infundat, tum ipsum suauiorem, tum uinum suauius reddi aiunt. Ex quo aliquando mihi persuasi, eum non longè aberrare, qui dixerit, hanc illam esse stirpem, quam Plinius Aquifolium uocat: & nos* AGRI-FOLIVM *dicimus. quòd folijs sit undique aculeatis loto maioribus, fructu cedri, rotundo, rubro, nucleum intus habente, iucundo, & gustui non ingrato: non tamen, quòd pro certo hoc asserere uelim, quòd hæc propria sit Aphricæ planta; sed quòd aliquando his notis persuasus putauerim, Paliurum hanc aut Agrifolium esse, aut omnino arborem sibi similem, non autem Zizyphum, ut ille impudentissimus somniauit Guilandinus: siquidem Zizyphi baccæ rotundæ non sunt, vt cedrides, sed oblongæ oliuarum modo, neque os intus habent punicę malo simile, sed ut in Oliua longum, durumque. Plinius ex*

Agrifolium.

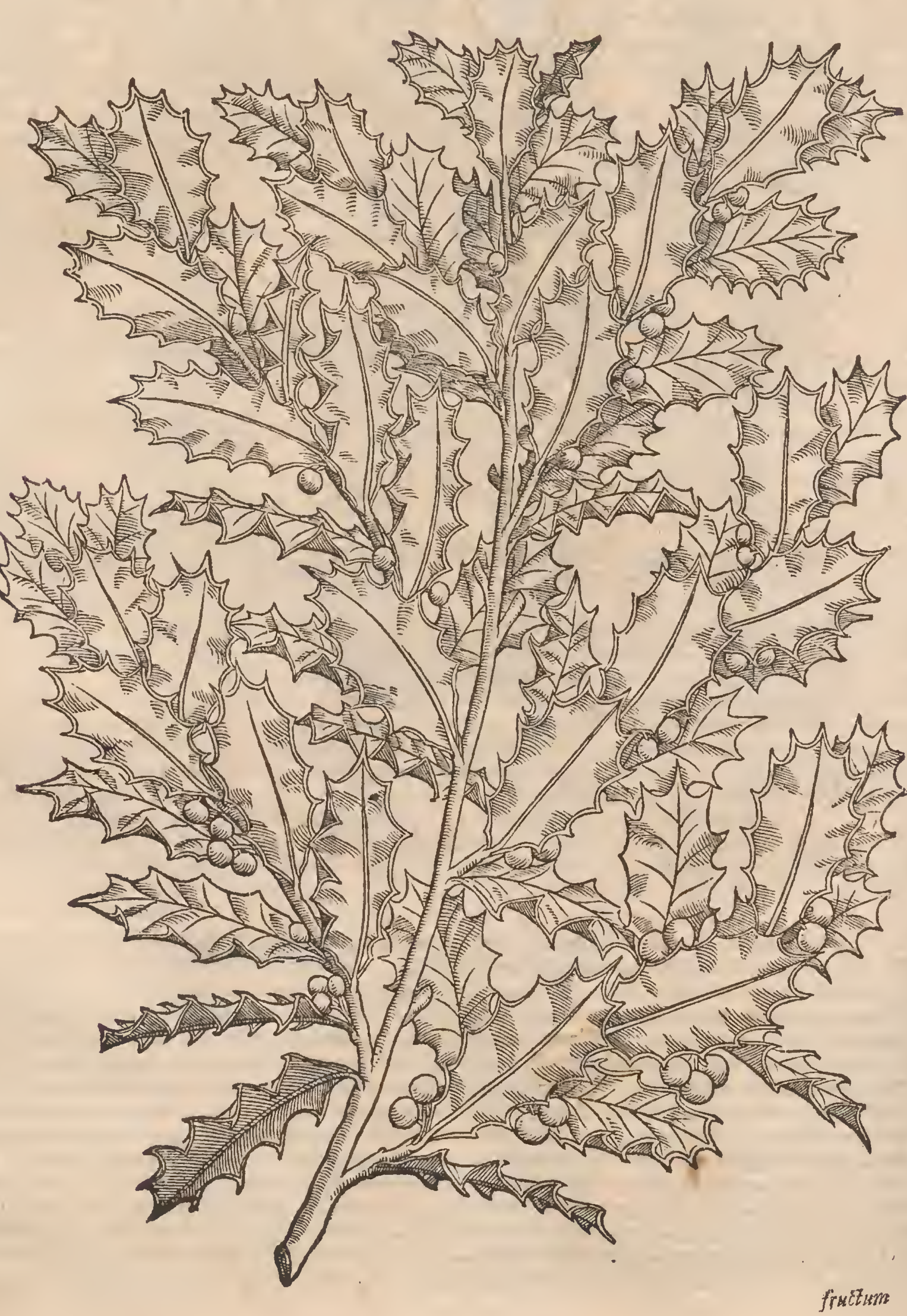
Theophrasto hanc ipsam literis mandauit lib. XIII.*cap.* XXVII.*Sed cùm de viribus eius dißereret lib.* XXIIII.*eam recēsuit, quam & Dioscorides. Nullam ego arborem hactenus reperi, quæ Paliuro Aphricanæ similitudine respōdeat, præter Agrifolium, ut dixi. Verùm, ut ad nostrum institutum redeamus, Aglatones Paliurum, omnino, ab illis differentem tradit: quippe quoniam assurgat in Alexandria (ut ipse inquit) ad Pinus, Vlmique proceritatem, ramis frequentibus, & aculeatis, folio viridi rotundo tenui. Hæc bifera est, nam tam Vere quàm autumno fructum profert oliuæ phaulis uocatæ, magnitudine. Crudus manditur is, ac uirens, vbi uerò exaruit, in farinam molitur, atque ea ita estur nullo liquore subacta. Aliud Paliuri genus in monte Coccygio nasci prodit Plutarchus ex Ctesiphontis authoritate libro arboribus dicato, cui si auis, aut aliud animal volucre sidat, uelut inuescatum cohæret, præter cuculum, cui soli parcit, si tamen his fides est adhibenda. Quare cùm de Paliuro, tot ac diuersæ ferantur sententiæ, & habeantur historiæ, facilè crediderim, Paliurum esse nomen ad nationum placita uarijs, ac diuersis aculeatis stirpibus impositum. etsi Iosephus Salandius medicus apprimè doctus, & in stirpium historia non impetus dum Veneta classe in Græciam traiecißet, Dioscoridis Paliurum se vidisse mihi pro certo affirmauerit, semine fuliginoso, ac pingui: atque inibi propriam adhuc nomen retinere. Sunt tamen è recentioribus, qui putent Paliurum Dioscoridis eam esse arborem quam nos sequenti capite oxiacantham esse pluribus comprobabimus. Sed profectò non placet eorum opinio, quòd planta, quam oxyacantham censemus, arbor sit, non frutex: quodque fructum proferat mirti magnitudine, confertum, fragilem, rubrum, ossiculos intus habentem, & in racemi modum cohærentem. Paliurus verò non*

Aquifolium.

Recentiorum semine reprobato.

10

AQVIFOLIVM.

fructum

fructum, ſed ſemen ferat fuliginoſum, pingue, & (vt Theoph. inquit lib. III. ca. XVII. de hiſtoria plantarum) in ſiliquis concluſum, lentum, pingueque lini ſeminis inſtar. Verum ij fortaſſe Theodorum Theophraſti interpretem ſequentes, hac in re decipiuntur. Siquidem is libro primo cap. XVI. ſic vertit: Quædam folia cum extremo, tum etiam lateribus ſinuata concidunt, vt ilicis, roboris, ſmilacis (glandiferæ ſcilicet, & ilici ſimilis) rubri, paliuri, & aliorum. Vbi animaduertendum eſt, eum perperam vertiſſe παρακανθίζοντα *ſinuata, cùm ea dictio Græca nil aliud Latinè ſignificet, quam ſpinis horridula. Error præterea ex eo manifeſte deprehenditur, quod omnibus ſenſu pateat, ilicem, ſmilacem, rubum folia non proferre aliqua parte ſinuata, vti ea eſſe cernuntur, quæ plantæ illi exeunt, quam nos acutam ſpinam arbitramur: ſed longa, & per ambitum vbique tenuiſſimis, ac crebris aculeis circumſepta, in eiuſdem capitis progreſſu idem oſtendit Theophraſtus, cum inquit. Simili modo nonnulla ex his caulem primo mitem, poſt horridulum, ſpinas gerunt, vt lactuca, & cuncta folia ſpinoſa redduntur, atque etiam magis in fruticum genere, vt rubus, paliurus. Quibus palam fit, plantam, quam nos vulgo vocamus Bagaia, alij verò Amperlo non eſſe Paliurum, ſed potius acutam ſpinam ijs tum rationibus, tum auctoritatibus, quæ ſequenti capite nobis adducentur. Cæterum quoniam Paliurus* AGRIFOLIVM, *ſiue* AQVIFOLIVM *(vt Plinius appellat) mihi in mentem reuocauit, non ab re factum eſſe putaui ſi de eius hiſtoria & viribus hic verba facerem. Eſt itaque Aquifolium Planta arboreſcens, ad acutæ Spinæ magnitudinem, folijs perpetuò virentibus, Lauri æmulis, ſed toto ambitu per interualla aculeatis, carnoſis, ſolidiſque. Virgas edit virenti libro veſtitas, lentas, ac flexiles: baccas rotundas, Ruſci æmulas, & nucleo etiam ſimili albo craſſoque. Radicum decocto fouentur vtiliter articuli, qui prius luxati duritiem contraxerunt. nam emollit & reſoluit, tumores diſcutit, & oſſa fracta ferruminat. Folia ſuſpenduntur circa funes, è quibus ſalſæ carnes ſub tecto pendent. prohibent enim ſuis aculeis, ne mures accedant. Sunt, qui etiam ſcopas ad verendas domos è folioſis uirgis parant. Ramis, quod perpetuo uireſcat hæc arbor, hyeme ornantur templorum fores, & Aræ, quos deinde in ſuas ædes deportant ruſtici, putantes hiſce ramis fulgura inhibere. Et faſcino aduerſari gentilitatis ſuperſtitionem ſectantes; à Plinio edocti: quippe qui ſcribit, Aquifolium arborem in domo aut in villa ſatam ueneficia arcere. Eiuſdem arboris flore (eodem authore ex Pithagora,) aquam glaciari legimus. Item baculum ex ea factum, in quoduis animal emiſſum, etiam ſi citra ceciderit defectu mittentis, ipſum per ſe ſe recubitu propius adlabi, tam præcipuam naturam ineſſe arbori. Cenſet idem Plinius lib. 27. cap. 8. Cratæogonon, ſiue Cratæogona Theophraſto, eam arborem deſignare, quam Latini Aquifoliam appellant. Sed an is rectè ſenſerit, ex Theophraſti lectione iudicare poterunt, rei plantariæ ſtudioſi: ſiquidem is ita habet lib. 3. c. 15. de hiſtoria plantarum. Crateogon, folio meſpilæ, promiſſo ſcilicet eſt, verum maiori, latiori oblongioreque, nec ſerrato, quemadmodum illa ſit. Hæc non admodum magna neque craſſa. Materies diuerſicolor, ualida, fulua, cortex læuis, meſpilo ſimilis, radix ſingularis, acta in profundum. Magna ex parte fructus rotundus, qui matureſcens ſiccatur, nigreſcitque, guſtu & ſucco meſpilaceus. quapropter ueluti ſylueſtris meſpilus apparuerit, eſt ſpecie ſimplex, & ſine ullo diſcrimine. Galenus Paliuri à Dioſcoride deſcripti meminit lib. VIII. ſimp. med. bis uerbis. Paliuri folia, & radix adeo non obſcuram habent adſtringendi facultatem, ut & uentrem fluentem cohibeant; adeò digerunt, ut & phymata curent, quæ quidem non admodum plegmonode ſunt, & calida. Fructus porrò tantam obtinet incidendi uim, ut & calculos ueſicæ comminuat: & pectoris, pulmoniſque excretionibus auxilietur.* Παλίουρος *Græcis, Paliurus Latinis, Paliuro Italis pariter appellatur. Aquifolium autem uocant Itali Agrifoglio. Germani uuald diſteln.*

Aquifolij cõſideratio.

Aquifolij vires.

Paliuri vires ex Galeno.

Nomina.

Ὀξυάκανθα.

ACVTA SPINA. CAP. CV.

ACuta *a* [ſpina, quam pyrinam, aut pityanthẽ aliqui uocãt.] arbor eſt *b* pyraſtro ſimilis, ſpinoſa ualde, & minor: baccas profert myrti, plenas, rubras, † fragiles, & intus *c* nucleũ, radicem multifidam alte deſcendentem. Huius baccę potu, aut cibo, alui profluuium, & abundantiam fœminarum ſiſtunt. Radix illita aculeos, & ſpicula extrahit: abortum fieri tradunt, ſi ter radice venter aut ſenſim feriatur, aut perungatur.

a Orib. hæc non habet
b ἀχράδι.
† Non legit. Catacuz.
c πυρῆνας. i. nucleos leg. Orib.

HAbet pro comperto tota recentiorum medicorum familia, quod arbor Dioſcoridi ὀξυάκανθα, *id eſt, acuta ſpina. uocata, quam Mauritani Berberim dixere, ea ſit nimirum arbuſcula ſpinis horrens, quam rura Tridentina, ubi in ſepib. ſyluis, & conuallibus frequentiſſima naſcitur, Creſpino uulgò nominant: medicorum uerò uulgus, ac officinæ Arabes ſecutæ Berberim appellant, ita eſſe certo credentes, ut opinione ducuntur. Veruntamen ſi rectè delineationes notæque perpendantur, quas oxyacanthæ reddidit Dioſcorides, creſpini notis prorſus acuta ſpina reclamare conſtabit. Qua potiſſimùm ratione adductus, quo magis ueritas eluceat, erroriſque nebula tollatur, non dubitaui eorum opiniones refellere, qui inter recentiores medicos de ſtirpibus commentaria conſcribentes, Criſpinum uocatum legitimam oxyacantham eſſe aſſeuerant. Neque me fugit, non parum ſuſcepiſſe negotij, vt eos à concepta iandiu opinione in ſententiam noſtram, quam veram putamus, venire compellam, cùm magna admodum ſit tum medicorum, tum ſeplaſiariorum turba, quæ hac in hiſtoria longo vſu aberrat. Verum cùm compertum habeam, quod veritas ſit niue candidior, ſoleque ſplendidior, & eorum tum uera, tum fida comes, qui uirtutibus, ac probitate præſtant, duxi meas rationes multorum auctoritate comprobatas, nullam horum doctiſſimorum uirorum auribus moleſtiam allaturas, qui nolentes aberrarunt: quinimo ijs, utpote ueri defenſoribus, ſore iucundiſſimas atque gratiſſimas: Nam qui, ut ſibi placeant, malunt errare, quam ueritati, & æquo cedentes, errores cognoſcere, eoſque corrigere, non ſunt in philoſophorum, ac rationabilium hominum numero recipiendi. Sed ne apologeticis uerbis tempus conteratur, rem inſtitutam aggredior. Dioſcorides acutam ſpinam arborem eſſe pyraſtro ſimilem ſcribit, minorem tamen, magiſque aculeatam, fructumque gerere myrti ſimilitudine, plenum, fragilem, rubentem, & intus nucleum, cui radices ſubſint multifidæ, alteque deſcendentes. Ex quo palàm eſt, ipſum non alias acutæ ſpinæ notas expreſſiſſe, quàm proceritatis, craſſitudiniſque, ſtipitis, ramorum, radicum, ac fructuum, omiſſa foliorum, florum, & corticis hiſtoria. Quę omnia ipſe accuratè perpendens, in primis Creſpinum omnibus notis pyraſtro reclamantem comperio, cui tamen prorſus adſtipulari acutam ſpinam Dioſcorides eſt auctor. Siquidem ſylueſtris pyrus, quemadmodum & oxyacantha, ſimplex è ſolo proſilit, atque unico duntaxat caudice attollitur, ac inde tam in longum latumque creſcit, ut ad communem arborum proceritatem aſſurgat. Creſpinus uerò, cuius ſanè innumeræ mihi præ oculis quotidie ſeſe offerunt plantæ, nullum ab radicibus mittit caudicem, ſed pluribus, ac diuerſis aculeatis ſtolonibus fruticat, qui uirgarum modo in altum ſe attollunt, nec unquam arboreſcunt, niſi rarò, & longo temporis tractu: quippe qui omnium maiores habentur, pollicarem craſſitudinem rariſſimè excedunt, niſi ætate longa incrementum ſuſceperint. quin & rara inueniuntur eius uirgulta, quę hominis longitudinem ęquent. Ad hęc pyraſter cortice conſtat aſpero, ſquamoſo, inæquali, craſſo, colore in nigro ruſeſcente. Creſpinus uero cortice ueſtitur albo, lęui, & admodum tenui: quo fit ut non adeo leuiter ferro, uel lapide tangi poſſit, quin ſtatim cortex fran-*

Acutæ ſpinæ conſideratio.

Acuta ſpina non eſt offic. Berberis, ſiue Creſpinus.

ACVTA SPINA.

gatur, & crocea ligni materies detegatur. Preterea pyraster prunorum modo aculeata conspicitur, aculeis singulis ex eodem loco erumpentibus, licet rami frequentissimis horreant spinis, ijsq́; nigris, validis, candidi rhamni modo mucronatis. At crespinus ternis per interualla armatur aculeis, simul ex vno, eodemq́; puncto prodeuntibus, adeò ut trifurcato ordine prodeant, duobus scilicet utrinque se pandentibus, tertio uerò medium occupante, albis, planis, non quidem rotundis, fragilibus, & admodum pungentibus. Illud insuper discriminis addam, acutam spinam fructum afferre myrti magnitudine. Crespinum uerò racematim in vuæ modum, cuius oblongi acini tritico paulò maiores, viuidi, ac rubentes, eleganterq́; racemis adnexi, puniceos acinos quadantenus repræsentant: quanquam minores, oblongiores, acidiores, & colore etiam multò viuaciores habeantur. Crespini deinde folia minimè pyrastrum referunt, sed potius punicam malum, quanuis latiora, nec adeò in mucronem desinentia, per ambitum spinis tenuissimis, frequentissimisq́; horrida. Radices etiam, quæ profectò æquè flauæ sunt, ac si croco essent infectæ, etsi plures sint, atque exiles; nihilominus altè non descendunt, ueluti acutę spinæ, sed in latus summo cespite uagantur. Flos denique pyrastro admodum refragatur: nanque melinus ex racemo vuæ simili erumpit, sui fruticis interno colore, à quo dum explicatur, atque dehiscit, perquàm suauem spirat odorem. Quibus euidentissimè colligi potest, & oxyacantham Grecis, & berberim Arabibus non esse crispinum, cuius communis est vsus apud medicos, & seplasiarios. Sed præter hæc illud etiam certò credendum est, quòd si Dioscorides per acutam spinam crespinum intellexisset, nunquam silentio dissimulasset folia mirabili opere per ambitum aculeata: neque fructum, quem ramis pendulum

lum gerit acinis inter se racematim cohærentibus, myrti baccis assimilasset: nec scrip im reliquisset, radices in profundum agi: nec denique flauum earum colorem vnquam reticuisset, quo insigniter natura infecta sunt. Non prætermisisset etiam spinarum historiam, ut pote quę ternæ suis uirgis innascantur, à pede ad verticem: non corticis candorem, non tenuitatem: non, item quòd sæpius sine caudice, varijs ueluti stolonibus fruticet: non denique ipsam pyrastro prorsus similem reddidisset à qua profectò non minus dissidet, quàm quercus ab olea. Cæterùm si modo dicendum est, Oxyacantham nasci in Italia, eam equidem aculeatam arborem esse crediderim, stipite, cortice, ramis, floribus, proceritate, ac ligni materie planè pyrastrum referentem, quam in Hetruria rura nostra Senensia Bagaia vulgò nominant. Ananienses, & cæteri Tridentium vallium incolæ quidam Amperlo, quidam verò Pan d'orso vernaculis nominibus vocant, & Goritięses barazzo bianco vulgari sermone appellant, quippe quæ omnibus notis, ac lineis acutam spinam referat. Primum enim hæc manifesto indicio esse possunt, arboris scilicet stipes, rami in qualibet parte acutissimis, firmisque aculeis armati, ligni materies, subscaber squamosusque cortex, veluti pyrastro. Tum ita esse comprobant radices in profundum descendentes, & fructus, quem fert myrti crassitudine, visu iucundus, rubescens, plenus, fractu facilis, ori subausterus, in quo modò vnus, modo plures concluduntur nuclei. Flos etiam, quem album edit, pyrastro admodum adstipulatur: quippe quod sit illi haud quaquam absimilis. Porrò folia duntaxat à pyrastro dissidere videntur: nam dissecta sunt apij modo, paululumque longiora. Verum mihi quidem illud non videtur ob multas rationes aliqua ex parte nostræ repugnare sententiæ: conuenientias enim pluribus ex partibus peti certum est, non autem ex paucioribus. Quali ergo acuta spina vireat fronde, hic non explicauit Dioscorides; sed tantum dixit, eam esse arborem pyrastro similem, quemadmodum Arbutum Cotoneæ malo & ilicem & fagum Quercui idem comparauit Dioscorides; quòd magis ad stipitis, ramorum, corticis, florum delineationem, & ligni materiem respiceret, quàm ad folia, quæ nihilominus laciniata constant apij modo: tametsi hoc in loco id adnotare prætermiserit Dioscorides. Hoc autem probatur manifesto ipsius Dioscoridis, ac etiam Theophrasti testimonio. Nam Dioscorides, cùm de mespilo ageret, duo mespilorum genera constituit, & relicta in capitis calce vulgata, quæ frequens, & communis uisitur in Italia, illam in primis descripsit, quæ Neapoli nostra tempestate vulgò Azarolo vocatur, & veteribus aronia dicta est, sic inquiens. Μέσπιλον τὸ δένδρον, ὃ παρ' ἐνίοις ἀρονία καλεῖται, ἀκανθῶδές ἐστιν. ὅμοιον τοῖς φύλλοις ὀξυακάνθῃ. καρπὸν φέρον μικρῷ μήλῳ ὅμοιον. ἡδύν. id est, verbum ex uerbo. Mespilus arbor, quæ à nonnullis aronia vocatur, spinosa est, similis folijs oxiacanthæ: fructum ferens exiguo malo similem, suauem. Quibus autem folijs constet illa mespilus Azarola vocata, Theophrastus libro III. cap. XII. demonstrauit his verbis. Huius folia dissecta sunt, extremitateque apio similia. Ita fit, vt concludamus oporteat, si mespilus aronia folio oxyacanthæ prouenit, eoque scisso (ut Theophrastus prodidit) apij instar, hanc spinosam arborem Bagaia vulgò dictam, esse proculdubio acutam spinam. quandoquidem eius folia in modum apij dissecta sunt, mespili aroniæ modo. Theophrastus lib. VI. cap. vltimo de historia plantarum scribit oxyacanthæ fructum fuisse antiquis in coronarum vsu. Quod et non paruo est argumento, illam legitimam esse oxyacantham, quam in medium attulimus. Quandoquidem fructus eius, qui autumno toto, & ad mediam hyemem usque perdurat, adeò læuore quodam pellucet, ruboreque decoratur, vt globulos è præstantiori corallio paratos referat: id quod in coronis maximè præstasse crediderim. Hanc nostram de oxyacantha sententiam, duobus argumentis impugnant Antigonistæ. Primum sane est, quod nostræ folia decidant, Theophrasto verò perpetuò Acuta spina uirescat. Secundum quòd ipsius etiam Theophrasti testimonio Acutæ spinæ aculei ijs similes habeātur, qui in Medica malo proueniunt. Quæ tamen, non magno quidem labore dissolui, ac conuinci possunt. Siquidem vt reperitur fabulosum apud Theophrastum lib. primo cap. XV. de hist. plantarum, Tiliā, & Myricā perpetua fronde uirescere, & lib. tertio cap. 16. Suber folio esse haud perpetuo, sed deciduo, ita pariter de Oxyacantha dixerim: sed verendum est potius ne in hoc capite, quemadmodum in alijs plerisque locis, plura deprauata legantur, quàm quòd in his aberrauerit Theophrastus. Quod autem ita sit, maximo est mihi argumento Plinius, qui plantas perpetua fronde uirentes ex Theophrasto transcribens libro 16. cap. 21. ibi nec Tiliæ, nec oxyacanthæ meminit. Id, quod manifestè arguit in Theofrasti codice hæc haud quàm adinuenisse Plinium. Sed non desunt etiam Thophrasti exemplaria quæ πυξάκανθος, non ὀξυάκανθος legunt. Præterea quasi Dioscoridis, & Galeni testimonio Oxyacantha fuerit pyrastro per omnia similis, ut aduersarij contendunt, nusquam hanc perpetuo virescere dicam, sed vnà cum Pyrastro folia hyeme amittere. Quantum verò ad aculeos attinet, si quis Theophrasti uerba diligentius, quàm illi fecerint, expenderit, ea nihil prorsus pro ijsdem affirmare comperiet. Inquit enim Theophrastus de mali Medicæ aculeis agens ἀκάνθας δὲ οἵας ἄπιος ἢ ὀξυάκανθος. Idest spinas quales Pyri, aut Oxyacanthæ. Atqui cum domestica Pyrus nullis rigeat aculeis, de syluestri intellexisse illum necesse est. Verùm quantum agrestis Pyri aculei, à mali Medici aculeis differant, quispiam per se se videre poterit. Quo fit vt Theophrasti uerba nil aliud exprimere putarim, quàm quòd Medica malus aculeata sit, ut Pyraster, & Oxyacantha. non autem quod harum arborum aculei sint omnino similes, ut perperam ille interpretatur. Postremò quòd baccæ, quas nostra profert acuta spina, sint dulces, ut vltimo loco contendit illorum vnus, nec adstringant, sed potius adstrictos muliebres locos ducant, ij id omnino iudicabunt, qui sapidiori gustu ac saniori à natura fuerint procreati. quique aliquando huiusce plantæ fructus periculum fecerint. Reliquum igitur est, ut dicamus, Crespinum aliud esse ab Oxyacantha, plantamque ideo fuisse ueteribus incognitam, quod eorum nullus, qui de plantarum historia scripserunt huius aculeatæ stirpis (quod ego sciam) meminerit. Porrò CRESPINUS frutex potius, quàm arbor est, è terra uirgultis plurimis assurgens, ueluti corylus: è quibus non desunt, quæ quandoque longo temporis tractu, ægrè tamen, arborescant. Hæc ab imo ad summum spinis quibusdam acutissimis horret longis, compressis, albicantibus, fractuque minime contumacibus, quæ (ut supra dictum est) per interualla ternæ ex eodem prodeunt puncto: Cortex toti plantæ candidus, leuis, ac tenuis: cui subest ligni materies flaua, fragilis, atque fungosa. Numerosis tota virgultorum congeries nititur radicibus impensè flauis, quæ per summa terræ diuagantur: folijs ferè panicæ, tenuioribus tamen, latioribus. minusque in mucronem extensis, per extremum ambitum minutissimis spinis circumseptis. Flores emittit ineunte Maio luteos, racematim cohærentes in vuæ ferè modum, odore non ingrato. Quibus postea succedit fructus acinis oblongis, racemo pendulis, qui maturitate maximè rubent, punicæ mali acinis haud quaquam absimiles, quanquam figura longiores, gustu acido, & subaustero, paruis reconditis, intus nucleis. E fructu post uindemias incolæ vinum exprimunt, quod falsò de Berberi uocant officinæ: cui austeritatis aciditatisque longè plus inest, quàm mali punicæ succo. Quod si in acutis, perniciosisque febribus, uti causus, & quæ pestilens est, iulapio uiolaceo commistum, ac aqua ægrotantibus exhibeatur, non modò sitim restinguit, sed biliosas, pestilentesque exhalationes supprimit. Datur utiliter, cœliacis, cibum reijcientibus, & disentericis, & ubi bilis à iocinore in ventriculum regurgitans cholericos excitauerit affectus. Non secus tam sumptum, quàm inditum mensium profluuia cohibet. Tineas uentris enecat, præsertim si bibatur ex aqua graminis, uel portulacæ, vel abrotoni, addito facchari tantillo. Prodest cruentis excreationibus, firmat commotos dentes, si eo sæpius foueantur: quinetiam gingiuas roborat, & gargarizatu faucium vuæque inflāmationes: discutit atque distillationes eo confluentes reprimit. Vulnera recentia in carnis superficie glutinat, & vlcera uetera desiccat. Nihilominus licet his, qui ex flatu, ac frigiditate laborant uentriculi

Legitima oxyacantha.

Antigonistarum argumēta confutata.

Crespini forma & uires.

CRESPINVS.

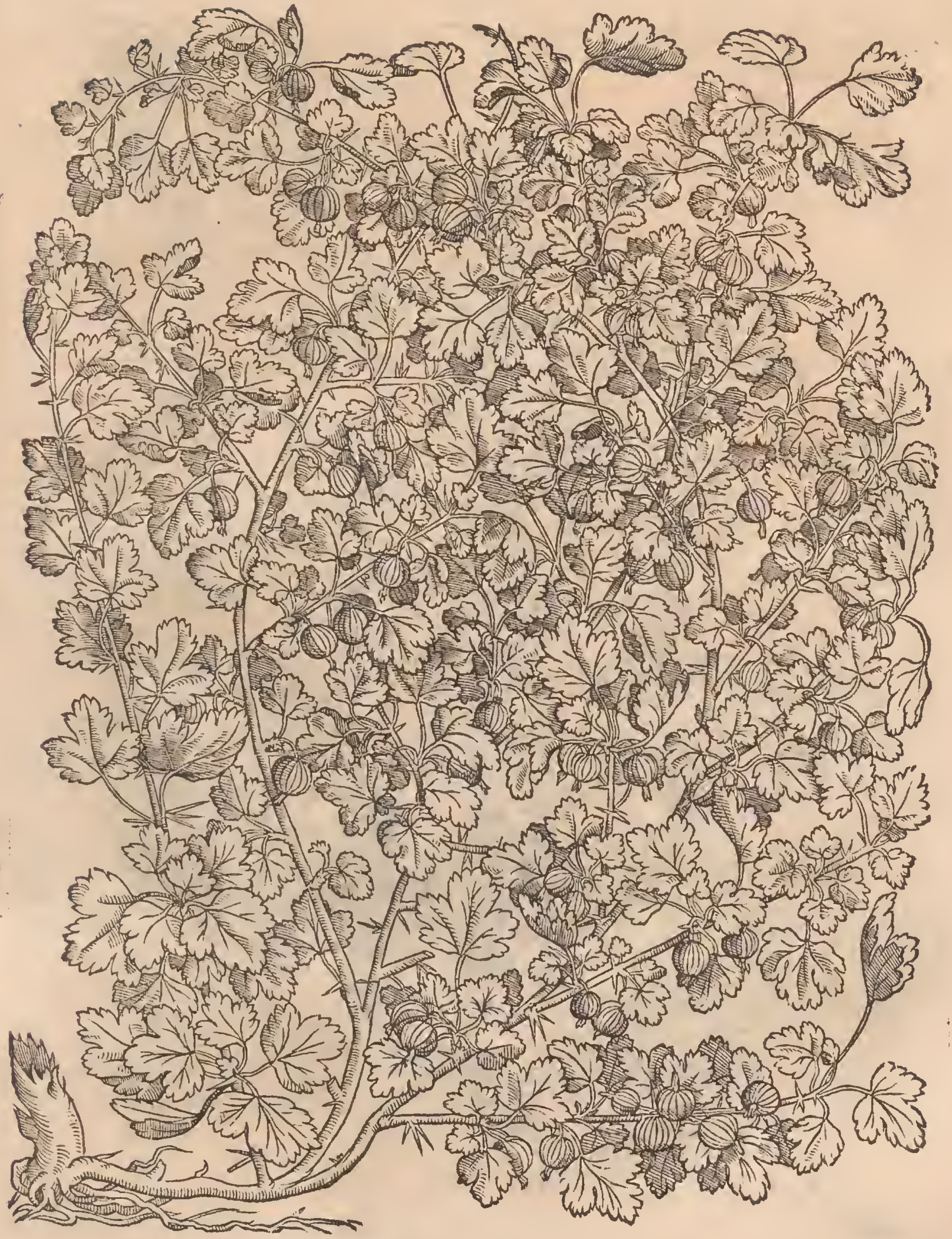
triculi doloribus, atque etiam ægre ſpirantibns. Datur etiam utiliter ad Iocinoris inflammationes. Confert oculorum deſtillationibus, lachrymaſque cohibet, vbi guttatim in oculorum angulos diſtilletur cum pompholyge, & aqua roſarum. Cæterum poſtquam acutę ſpinæ hiſtoria eo me deduxit, ut de nonnullis alijs aculeatis ſtirpibus diſſeruerim, non erit ab re, ut plantarum facultas augeatur, ſi illam addiderim plantam, quæ ſolio etiam apij conſtat, & undique ſpinis riget, ab aliquibus VVA SPINA, *à nonuullis Vua marina, & à pluribus Vua creſpina uocata. Planta hæc antiquis (ut puto) incognita, arbuſcula eſt parua, fruticoſa, ſolio apij, aut oxyacanthæ: ramulis, ac uirgis albicantibus, ubique aculeatis. Duorum eſt generum. Satiua altera, altera ſylueſtris. Flos utrique albus, & quandoque ex uiridipurpuraſcens. Vuas profert non racematim cohærentes, ſed baccarum more diſpoſitas. Eædem facie ſunt rotunda, piloſæ, præſertimq́; ſylueſtres. ſucco abundant plurimo, uinoſo, ſapore acido adſtringente. adeo, ut prorſus omphacinum referant. Color illis ante maturitatem uiridis. At qui matureſcentes colorem vnà cum ſapore permutant. Siquidem flaueſcunt, & ſuccum ſubdulcem reddunt. Habent & nucleos, fragiles tamen, & imbecilles, adeo ut una cùm fructu mandantur. Leguntur ante maturitatem, Maio menſe, ac Iunio. Frigidę ſunt, & ſiccæ adſtringentes & cibis omphacij loco gratæ. Quæ & febrientibus iuſculis incoctæ non ſine utilitate exhibentur. In ſumma mulieribus utero gerentibus magnopere expetuntur. Huic accedit & altera planta ueteribus, quantum reor, incognita, & ſilentio inuoluta, quam aliqui falsò Mauritanorum* RIBEM *eſſe contendunt. Ea fruticoſa eſt, topiaria, folio paruo, uitigineo, perinde ac albæ populo, ſed longè uiridiori. Ramuli ſunt ei lenti, ac flexibiles: è quibus*

Vuæ ſpinæ meatio.

10

Ribis officin. conſid.

VVA SPINA.

bus fructus paruarum vuarum modo, vt in crespino, racematim dependent, rotundis, simulque cohærentibus acinis ma-
gnitudine piperis, qui maturitatem adepti, maximè rubent, sapore subacido, admisto etiam dulci. floret mense Maio floribus
in luteo candicantibus, & in stellæ modum radiantibus. Vulgaris est planta, in hortisque frequens: quippe quoniam ad se-
10 *piendes hortorum puluinos eleganter seratur. Verum eos hallucinari abunde constat, qui putant, hanc arbusculam esse*
Arabum Ribem. Siquidem, vt posteritatis memoriæ prodidit Serapio, Ribes est arbor proferens capreolos colore viridi ru-
bescente, & folia lata, magna rotunda. Quas sanè notas huic non respondere satis notum est: neque enim fert hæc capreo-
los, neque eiusmodi folijs viret. tametsi fructu Ribem admodum referat, quod is gustui sit acidus simul & dulcis, qualem
esse Ribis baccam auctor est Serapio. Quamobrem is ad ea, quæ illa iure poterit vsurpari, vtpote quòd febribus acutis opi-
tuletur, æstuantem ventriculum refrigeret, sitim restinguat, nauseam & vomitiones sistat, cibi appetentiam incitet, cœlia-
cos, & lientericos iuuet, & biliosis defluxionibus vexatos: sanguinis feruorem demulceat, bilis acrimoniam retundat, im-
petumque domet. Quare non damnandi, quin potius laudandi videntur seplasiarij, qui ex huiusce arbusculæ fructu vinum
exprimunt, & per annum asseruant, vt illud Ribis loco medicamentis immisceant. Non desint, qui id esse hanc plantam
arbitrentur, quod Galenus lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos Vrsi vuam appellant. Quorum er-
ror satis ab ipsomet Galeno refellitur eodem loco: quandoquidem asserit huiusce vuæ plantam memæcyli folio virescere. Me-
mæcylum enim Galeno, etsi Arbuti fructum designat lib. 7. de simplicium medicamentorũ fac. aliquando tamẽ ipsam quoq;

Error quorundam.

RIBES VVLGARIS.

Arbuti plantam designare uidetur, ut loco superius citato, ubi Gal. continens pro contento accipiens, Arbutum Memæcylum appellauit. Inquit enim quæ ursi vua appellatur in Ponto nascitur. Planta est humilis, & fruticosa, folio Memecyli. Ceterum cum magna differentia habeatur inter Ribs folia, quæ vitiginea sunt, & Arbuti, quæ laurina æmulantur, explodenda est omnino Dodonei sententia; quippe qui nulla dubitatione censeat vulgarem Ribem Vrsi vuam esse Caleni, sua tantũ opinione falsus. Bellonio uerò in libro de arboribus coniferis Ribes Serapionis planta quædam censetur, quam se inuenisse scribit in monte Libano ad supremum cacumen, folijs oxylapathi, grandioribus retusioribusq́: è quorũ medio racematim exeunt baccæ rubentes, ut in hippoglosso, rusco, & lauro Alexandrina. At certè ego non audeo, nec possum Bellonij iudicio subscribere, quòd planta illa non respondeat notis, quas Ribi tribuit Serapio. Ea enim folia non fert rotunda, sed oxylapathi, non habet capreolos, & baccas è medijs folijs exerit. Vnde facilè adducor, ut putem eius Ribem falsam & adulterinam esse potius, quàm ueram & legitimam. Oxyacanthæ meminit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oxyacanthus, arbor ut pyro syluestri similem habet speciem, ita & uires non dissimiles: quin & ipsi fructus, pyri quidem syluestris absolutè acerbus est, cæterùm oxyacanthæ, & tenuium est partium, & paulum quiddam incisiuum obtinet. Porrò arboris huius fructus pyri syluestris fructui similis non est, uerùm myrtis, scilicet rubens & rarus. Habet uerò & nucleos. Porrò non esus tantum, sed & bibitus affectus omnes fluxionum, quos ῥοώδεις Græci uocant, cohibet. Hęc planta Græcis ὀξυάκανθα nominatur: Latinis, Acuta spina: Arabib. Amirberis, seu Amyrbaris: Italis, Bagaia, & Amperlo: Hispanis, Pirlitero,

Bellonij opinio improbata.

Oxyacanthæ vires ex Gal.

Nomina.

10

litero, & Piliriteros: Germanis Hagdorn: Boemis Hloc. Crespinus verò officinis Berbero: Italis Crespino: Germanis saurach, Saurdorn, & paiselbeer, Boemis Drac, siue Dristal: Gallice Espine vinette dicitur. At Vua crispa Italicè vocatur vua spina, siue vua spinella. Germanicè Kloster beer. Boemice Chlupate yadoly. Gallis Groiselier. Cæterum vulgaris Ribes Italis vocatur vuetta rossa, & Ribes: Germanis S. Iohans treuble. Boemis vuijno S. Iana. Gallis Groiselles d'outremer.

Κυνόσβατος.

RVBVS CANIS. CAP. CVI.

FRutex est arboris instar, rubo lõgè maior. Folia fert multò latiora myrto, robustis circa ramos spinis, flore candido: fructu oblongo, nucleo oliuæ simili, qui per maturitatem fuluescit, & floccu-los intus continet. Fructus exemptis interioribus floccis arefactus, aluum sistit: ferucfacti enim ij in vino, mox poti, arteriam infestant.

Rubi canis consid.

NOn equidem putauerim esse Rubum canis illud rosarum syluestrium genus, quæ rosas edunt ijs quadantenus similes, quas Moschette vulgò vocamus, quæque rubentes baccas rosarum fructibus non absimiles, licet minores, proferunt: nec etiam quoduis aliud syluestre rosarum genus, quemadmodum nonnulli existimant. Nam si ita res se haberet, sat erat Dioscoridi dicere, quòd canis Rubus rosæ similis esset, nam autem quod arboris instar assurgeret, rubo longe maior, quodq́; folia ferret myrto latiora, à quibus syluestris rosa profectò plurimum dissidere videtur, fructumq́; mittere non modo oliuarum nucleis, sed oliuis ipsis multo crassiorem. In eam autem sententiam non modo me pluries deduxit, sed etiam confirmauit Plin. quãdoquidem ipse lib. VIII. c. VII. peculiari nomine rosam syluestrem cynorrhodon appellat. i. caninam rosam, non cynosbaton. i. caninũ rubum, cuius radicẽ ad canis rabidi morsum miris laudibus extulit. Quod iterũ asseruit lib. XXV. c. II. vbi illud etiã addidit, quod apud veteres nil aliud cynorrohodon erat, quã spõgiola illa, quæ medijs syluestriũ rosariũ ramis oboritur. Cæterùm cùm de cynosbato, hoc est, canirubo idem dissereret, eũ à rosa syluestri longe diuersum fecit, ut videre est libro XXIIII. cap. XIIII. vbi ait, cinosbaton folio esse vestigio hominis similem. Huc illud etiam accedit, quod posteris scriptum reliquit Theophrastus lib. III. cap. XVIII. de plantarum historia, ubi sic inquit. Canirubus fructum subrubrum parit malo punico similem: est inter arborem & fruticem medius, & punicæ proximus, folio viticis. Ex quibus palàm est, non parum inter se habere discriminis canirubum, & syluestrem rosam, de qua postea libro & cap. VI. particularem tradidit historiam. Vbi cùm primùm satiuas rosas longa prosecutus fuisset oratione, de syluestri ita paucis disseruit. Syluestres rosæ domesticis asperiores tum virgis, tum folijs constant, & florem minus odoratum, minùsq́; coloratum, nec tanta magnitudine ferunt. Quare pro comperto habetur, aliud genus esse rosam syluestrem à canirubo, quorum alterum κυνόρροδον, alterum κυνόσβατος: à Græcis appellatur. Quocirca manifesto in errore fuisse deprehenditur Marcellus Dioscoridis interpres, & commentator: quippe qui idem esse crediderit cynosbaton, & cynorrhodon, non animaduertens, quàm illa inter se dissimilia fecerit Plinius sibi familiarissimus. Hunc forsitan secuti Monachi in Mesuem scribentes, ipsi quoque in eundem lapsum inciderunt, credentes syluestrem rosam legitimum esse canirubum. Quibus præterea animo exciderat, Dioscoridem scripsisse rubi canis fructum oliuarum nucleis esse similem: quandoquidem ipsi illum pyri compararunt. Ex quo aliquis facile iudicabit, hos nullam canis rubi cognitionem habuisse. Ad hæc non reperio, quod dixerit Dioscorides, canis rubi fructum semen aliquod includere, quo tamen rosarum syluestrium fructus refertus inuenitur: sed lanosum quoddam continere dixit. Accedit his Serapionis authoritas, qui de canino rubo inter alia rubi genera egit, non autem inter rosas: quod omnino compertum haberet, hunc à rosis quam plurimùm differre. Illud insuper addiderim, quòd cùm rosæ syluestres ferè omnes non leuiter ex albo purpurascant, cynosbato verò flos perpetuò sit candidus, non est legitimè asserendum, syluestrem rosam esse cynosbaton. Ex ijs igitur omnibus satis (vt arbitror) liquet, canirubum à syluestri rosa longè abesse, tantoq́; magis, quod memoriæ prodiderit Theoph. lib. & cap. IX. de plantarum historia, caninæ sentis fructum auerso flatu colligendum esse, alioqui periculum oculis imminere. Quod aperte demonstrat, super eo uel tenuem quandam lanuginem, uel quid puluerulenti insidere, quod si à vento expellatur in colligentium oculos, facile ijs cæcitatem inducat. quod tamen in syluestrium rosarum fructibus nunquam uisitur. Sed nescio quo iudicio quave authoritate Cynosbati plantam nasci apud Pelignos & Ethruscos scribat aduersarius quidam, eamq́; arbores scandere, quum manifestò scribat Dioscorides fruticem esse arboris instar, & posteritatis memoriæ prodiderit Theophrastus Canirubum medium esse inter arborem, & fruticem, malo punicæ proximum. Meminit Rubi canis Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum sic inquiens. Huius fruticis fructus, non segniter adstringit, folia verò mediocriter. Itaque particularis eius vsus haud ignotus est. Cauendum ab eo, quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteriæ infestum. Frutex is Græcè κυνόσβατος vocatur: Latinè, Rubus caninus: Arabicè, Sent: Italicè, Rouo canino.

Macerũ, Monachorum & lapsus.

Rubi canis vires ex Gal.

Nomina.

Κύπρος.

LIGVSTRVM. CAP. CVII.

LIgustrum arbor est oleæ folijs circum ramos similibus, latioribus, mollioribus, & colore viridioribus: flore candido, [muscoso,] odorato: semine sambuci, nigro. Optimum nascitur in Canope, & Ascalone. Folia astrictoriam uim habent: quare commanducata vlceribus oris medentur: illita feruidis inflammationibus, carbunculisque prosunt: decocto eorundem igni ambusta fouetur: capillum rufant trita folia, quæ in radiculæ succo maduerint. Flos ex aceto fronti illitus, capitis dolorem sedat. Cyprinum oleum, quod ex eo fit, odoratum, excalfacit, emollitque neruos; si quæ feruenti natura prædita sint, assumat.

βοτρυώδη. i. racemoso leg. Orib.

LIgustrum in Hetruria Guistrico corrupta voce vulgus nostrum appellare consueuit. Quod inibi etiam aliqui Oliuetta, nonnulli Oliuella: quidam Chambrossene vulgò vocant. Mauritanis uerò Alcanna nominatur. Nascitur frequens in sepibus secus vias passim in Italia. Floret abeunte vere, & ineunte æstate, flore muscoso, vel (quandoquidem Oribasius legit βοτρυώδη) racemoso, candido, odore suaui, sed qui decerptus statim flaccescat. Oriuntur ex eo baccæ in cacumine racematim cohærentes pyramidis modo, hederæ baccis minores, læuiores, ac nigriores, sapore amaro ac iniucundo purpureo intus succo. Hæ sua in arbore hyemè ferè tota perdurant incorruptæ, quibus aues vescuntur, præsertimque merulæ ac Turdi. Folia edit oleagina, latiora tamen ac uiridiora, adstringentis gustus. Virgas habet lentas, flexilesque, solida tamen materie, è quibus caueę fiunt ad canoras seruandas auiculas, ac uirgæ ad instruendos equos. Sunt qui baccas a Virgilio, uacinia uocari putent. Sed meo quidem iudicio non rectè planè sentiunt. Quemadmodum nec Fuchsius, qui rubi mora, quoniam Grecis

Ligustri consideratio.

Vacinij variæ opiniones.

LIGVSTRVM.

ὰς βάτινα, vacinia esse putat: siquidem vacinium florem, non fructum esse pluribus constat. Cæterùm in nothis Dioscoridis stirpium nomenclaturis legitur, hyacinthum vacinium Romanis fuisse vocatum. Ex quo facilè crediderim, uacinium Virgilio nil aliud designare, quàm hyacinthum. Neque mirum est, quod Virgilius hyacinthum uacinij nomine nigrum appellauerit: nam hyacinthus facilè cum uiolis colore purpureo certat, purpureus autem color à compluribus niger intelligitur. Hanc nostram sententiam comprobat Virgilius: quippe qui semper vacinia floribus admiscet, iisdemque comparat, non autem fructibus. Quod manifeste declarauit in Bucolicis, ubi de uacinio sic cecinit, primò Eclog. II. 10

Alba ligustra cadunt, vacinia nigra leguntur. — *Deinde in eadem.*
Mollia luteola pingit vacinia caltha. — *Item in ultima.*
Et nigræ violæ sunt, & vacinia nigra.

Marcelli opinio reprob.

Nec placet pręterea Marcelli opinio, qui pluribus comprobare nititur, uacinium esse Irim. Siquidem pręterquàm quòd nunquam legerim Irim in coronis uenisse, color non æquè prompte correspondet, quod uarius adeo sit, ut non aliunde sibi nomen comparauerit, quàm à cælestis arcus colorum uarietate. Adde etiam, quod cùm Iridis flos omnium fragilissimus caducissimusque sit, poeta nullo pacto hunc ligustro prætulisset. Quidam Ligustrum eam conuoluuli speciem esse autumant, quæ sepibus, fruticibus, & arbustis se circumuoluit, ac etiam sæpius uitium palis in uinetis, flore candido, lilij, seu calathi effigie, quam ego leuem esse smilacem nunquam dubitaui. E quorum numero fuit Seruius Grammaticus Virgilij commentator

Seruij Gram. lapsus.

Ecloga

Ecloga secunda Bucolicorum. Nempe falsus (vt arbitror) quòd neglexerit in hac historia Plinium cõsulere, Dioscoridem, & alios de stirpium natura disserentes. Non desuerunt etiam qui existimauerint ligustrum esse Mauritanorum caprifolium, quod sanè nil aliud est, quàm Dioscoridis pyxacanta, seu lycium, non autem periclymenon, ut Ruellio placet. Sed isti quoque à veritate discipcunt. Nec in minori sanè errore uersatur quidam nouus Herbarius; quippe qui censeat Cyprum, & Ligustrum diuersas esse stirpes: idq; tam friuolis argumentis ex Plinio desumptis, ut ea potius contra illum, quàm pro illo faciãt. Hallucinatur profectò, qui non uidet Ligustrum omnibus suis notis referre Cyprum. Prouenit enim Ligustrum folijs circum ramos oleæ similibus, latioribus tamen, mollioribus ac uiridioribus, gustu adstringenti: quinetiam, & flores edit, candidos, muscosos, racemososq;, & fructum nigrum, Sambuci baccis æmulum. Præterea si Ligustri facultates expendamus, nullum reperiri posse medicum tam inexpertum crediderim, qui non mouerit ligustrum ijs omnibus præstare viribus, quibus pollere Cyprum scriptum reliquerunt Dioscorides, & Galenus. Atqui Herbario illi uenia danda est, quod is noscendis tantum plantis, non autem earum facultatibus examinandis operam nauarit. Verùm videat is quo pactô Plinij uerbis suam tueatur sententiam, cum ipse lib. xxiiij. cap. x. affirmanter scribat, Ligustrum eandem esse arborem, quæ in Oriente Cypros appellatur. Paratur è Ligustri floribus oleum, ijs in oleo insolatis, quod plurimum præstat ad vulnerum inflammationes. Valet idem & ad capitis dolorem à bile prouenientẽ. Fit etiam è floribus aqua, non inodora ad ea sanè vtilis, quæ refrigerationem, & adstrictionem postulant. Eadem pota auxiliatur Cœliacis, dysentericis, & cæteris alui fluxionibus affectis. Vterinas

Herbarij cuiusdam err.

Ligustrinum oleum, & eius vires.

Ligustrina aqua, & eius vires.

PHILLYREA.

quoque fluxiones cohibet tam bibita, quàm supposita. Datur eadem utiliter potanda sanguinem reijcientibus sicut oculorum fluxiones, per se, aut cum pompholyge adhibita. Ligustri meminit Galenus lib. VII. simp. med. sic inquiens: Cypri seu ligustri folia, summaque germina in usum ueniunt, & facultatis, & temperamenti maximè misti: habent enim quiddã digerens cum aquea substantia modicè calida, habentque etiam adstrictorium quiddam ex terrena substantia frigida. Itaque eorum decocto quidam ambusta fouent. Vtuntur uerò etiam aduersus igneas phlegmonas, & carbunculos. Nam absque molestia & morsu desiccant. Quinetiam sponte prouenientibus in ore ulceribus aphtodesi, & ipsis puerorum aphthis commansa accommoda sunt. Κύπρος arbor ita Græcis, Latinis uerò Ligustrum appellatur: Mauritanis; Kenne, Henne, seu Hanne: officinis, Alcanna: Italis, Guistrico, Oliuella, Oliuetta, & Chambrossene: Germanis, Rheinuueiden, Beynhoeltzlin, & Mundholtz: Hispanis, Alfena, siue Albena: Gallis, Du troesne: Boemis, Ptacij zob.

Ligustri vires ex Gal.

Nomina.

Φιλλυρέα. PHILLYREA. CAP. CVIII.

PHillyrea arbor est ligustri magnitudine, folijs oleæ nigrioribus, & latioribus: fructu lentisci, nigro, subdulci, racematim cohærente. asperis nascitur. Huius folia astringunt: ad eadem utilia, ad quæ oleaster, cùm astrictione est opus: maximè ad oris ulcera commanducata, aut si decocto colluantur: pota vrinam, ac menses cient.

MAHALEB.

Recen-

Recentiores Dioſcoridis interpretes, ut Hermolaus, Ruellius, & Marcellus Florentinus, Phillyream hic deſcriptam à Dioſcoride, eam eſſe arborem certò credidere, quæ Tilia dicitur, nimirum falſi nominis ſimilitudine. Quandoquidem tilia Græcis φιλλύρα, non autem φιλλυρέα, dicitur. Quod cùm nullus horum animaduertiſſet, alter alterum ſecuti concordes phillyream tiliam appellarunt, ita Græcum nomen malè, meo quidem iudicio, in Latinum uertentes. Quo factum eſt, ut multis ſit perſuaſum, uel quòd Dioſcorides tiliam nunquam uiderit, uel quòd illi à vulgari tilia alia eſſet longe diuerſa, utpote quæ omnibus notis tiliæ refragatur. Sed quod Dioſcorides tiliam ſeorſum à phillyrea cognouerit, uel ſaltem in ijs plantis diſcrimen poſuerit, ſatis perſpicuum fieri arbitror in huius libri præfatione circa finem, ubi hæc uerba leguntur. Flores, & omnia, quæ iucundum odorem efflant, reponantur ἐν κιβωτίοις φυλλυρίνοις. Quæ ſanè uoces Græcæ non ſolùm quod recte uertantur ab interpretibus, in arculis tiliaceis, ſed quod poſtrema quidem non à φιλλυρέα, ſed φιλλύρα, quæ Latinis tilia eſt, deduci poſſit, abunde declarant, has plantas diuerſas eſſe in hoc ipſo auctore. Porrò hinc facilè comprehendi poteſt, quod illi non ſolùm nomina, ſed etiam rem confuderint: nam ſi tiliam cognouiſſent, nulli dubium eſt, qui in phillyreã Dioſcoridis proprio nomine ſeparaſſent à philyra, hoc eſt tilia Theophraſti, qui eam libro III. cap. x. de plantarum hiſtoria his uerbis memoriæ prodidit. TILIA *quædam mas eſt, quædam fœmina. Diſtant inter ſe tum materie, tum totius corporis forma, & quod altera ſit fructifera: altera uero ſterilis. Nam materies mari dura, flaua, nodoſior, ſpiſſiorque: fœminæ candidior. & cortex mari craſſior, detractusque, inflexibilis propter duritiam eſt: fœminæ candidior, flexibiliorque, ex quo ciſtas*

Phillyreæ, & Tiliæ confuſ.

Interpretum Dioſc. lapſus.

Tiliæ hiſtor.

TILIA FOEMINA.

faciunt;

faciunt; item fœminæ odoratior. & mas sterilis, nulloque flore est: fœmina & florem, & fructum gignit. Flos calycula intectus præter folij pediculum, amentumque futurum, pediculo altero annexus, uiridis, dum in calycula est, detectus autem leuiter flauus: floret cum urbanis. Fructus oblongus, orbiculatus, magnitudine fabæ, similis hederæ acino, quinis angulis, ueluti neruis eminentibus, inque acutum; cum sese contrahentibus partitus, qui scilicet maiusculus est, minutiusculus autem confusior constat: cùm ille maiusculus scabitur, paruula quædam, ac prætenuia semina, quanta atriplicis emittit. Folium, & cortex dulcia, suauiaque: folium forma hederaceum, nisi quod in angulum acutiorem rotundatur: & quanquam iuxta pediculum curuatius; tamen de medio in acutius coactum prætendit, seque prolixius protrahit, crispum in orbem leuiter, atque serratum. Medullam exiguam materies continet, nec multò reliquo molliorem corpore: nam & reliquum ligni molle est. Hæc de tilia Theophrastus. Quibus sanè notis ad amussim respondent nostræ tiliæ, quarum hic imagines damus. Sed eas, mea quidem sententia, non inuenias in phillyrea Dioscoridis: siquidem hæc folio constat oleæ, illa uerò hederæ: huic fructus lentisco similis, racematim cohærens, rubens, granis, quæ uocant paradisi, non absimilis; illi uerò oblongus, orbiculatus, ad fabę magnitudinem, quinis angulis, ueluti neruis, disiunctus, cui intus semen atriplicis instar. Quod apertè ostendit earum discrimen. Id etiam declarat tiliȩ proceritas, amplitudoq;, ac ramorum densitas: nam phillyrea Dioscoridi arbor est pumila, ligustri magnitudine. Et quanquam tradat Plinius, tiliam arborem esse proceritate perquàm modica; tamen cum sensibus, & experimento contrarium constet, credendum certè putauerim, Plinium quoque deceptum proqinquitate uo-

Plinij lapsus.

TILIA MAS.

cabuli

cabuli & Theophraſti philyram, & Dioſcoridis phillyream ſimul confudiſſe: à quibus facilè ea, quæ de tilia ſcripſit, accepit. In quam ſententiam hæc quoque ratio me deducit, quod Plinius uni tantùm ſpeciei, ſcilicet noſtræ vulgari tiliæ, vires attribuit, quibus pollere phillyream Dioſcorides eſt auctor, præter alias plures, quæ ipſi tiliæ ſunt propriæ, quemadmodum fecit & Ruellius illum ſecutus. Eſt itaque Phillyrea arbor à Tilia vtraque ualde diuerſa, cuius imago, quam hic appinximus, deſcriptioni haud parum aſtipulari uidetur. Sed non ob id affirmare auſim, hanc legitimam eſſe Phillyream, quòd eius baccæ ſubdulces non habeantur. Quamobrem, minimè eorum ſententiæ ſubſcribam, qui liguſtrum de quo ſuperiori capite diſſeruimus, Phillyream eſſe contendunt. Serapio ex Dioſcoride tranſcribens, Phillyream MAHALEB *appellat. Verùm planta, quam nonnulli Mahaleb uocant, cuiuſque baccarum nucleis Unguentarij noſtri utuntur, ad ſmegmata odarata paranda, Dioſcoridis Phillyreæ haudquaquam reſpondere uidetur. Siquidem Phillyrea Dioſcoridis folia habet oleæ, ſed latiora, & baccas racematim cohærentes. quæ quidem notæ in Mahaleb, cuius imaginem hic expreſſimus, longe aliter ſe habent. Verum etſi negauerim hanc eſſe Phillyream, non deſunt tamen argumenta, quæ me inducunt ad credendum eandem legitimam eſſe Mahaleb, de quo Arabes ſcripſerunt, quod uideam apud Arabas, quos in eodem capite citat Serapio, eorum Mahaleb à Phillyrea plurimum facultate differre. Phillyrea enim Dioſcoridi adſtringit oleę agreſtis modo. Serapioni uero, Aben meſuaui & Raſis teſtimonio excalfacit, & emollit. Id quod vulgaris Mahaleb nuclei, quorum tantum eſt uſus, manifeſtò pręſtant. Nam cutis aſperitatem, duritiemq́, facilè tum amolliunt, tum leuigant illiti, conſtrictiue. Quapropter eos haud aberrare crediderim, qui plantam, cuius hic imaginem damus, Mahaleb Arabum legitimam eſſe cenſent. Atqui non parum hoc in*

Mahaleb à Phillyrea diſcrimen.

10

CISTVS MAS.

loco

Serap. lapsus.

loco aberrasse Serapionem animaduerto, quod putarit Dioscoridis Phillyrea ab Arabico Mahaleb nil differre. Mahaleb Auicennæ abstergit, attenuat resoluit, & dolores sedat. Ideoque vtiliter illinitur iliorum, & dorsi doloribus: Ex mellicrato pota, animi deliquijs subuenit. Datur quoque aduersus coli cruciatus, & renum calculos. Cæteris verò Arabicis, quorum authoritate nititur Serapio, ventris tineas pellit, & vrinam cit: quæ omnia Mahaleb communis vsus præstare posse non ambigimus. Huius plantam misit ad me primum Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus, rei plantariæ admodum studiosus; & deinde eandem quoque misit Franciscus Calzolarius Myropola Veronensis ad auream Campanam; vir quidem medicæ materiæ haud ignarus. Adamus Lonicerus in suo de stirpium historia libro constanter asserit, nulla tamen huc allata ratione, nec authoritate, ligustrum, & phillyream vnam & eandem esse plantam: contenditque caput hoc omnino Dioscoridis spurium esse. Verùm is ideo hallucinatus videtur, quod primùm phillyreæ delineatio à ligustro, quod Græcis κύπρος dicitur: non parum dissentiat: secundo quod non solum radices Dioscoridis Græci, & ij quidem probatissimi, habeant phillyream: sed etiam Oribasij codex manu scriptus, in quem ipse ex Dioscoride simplicia transtulit: quemadmodũ eam etiam habent Paulus, & Serapio, qui Arabico sermone phillyream Mahaleb appellauit. Tiliæ cortex cõmansus, ac inde illitus vulneribus agglutinandis efficax est. Folia verò trita, & aqua comspersa pedum tumores discutiunt. Humor è medulla castratæ arboris defluens capiti illitus capillos reddit, defluentesq; continet. Arbor, quæ Græcis φιλλυρέα, Latinis itẽ Phillyrea uocatur: Arabibus, Mahaleb: Italis, Phillirea. Quæ verò Græcè φιλυρα, Latinè Tilia, pariter & Italicè nominatur, Germanicè, Linden: Boemicè Lipa: Gallis Tilleu femelle. Mas uero Tilia Italis uocatur Carpino nero: Germanis Stein linden: Gallis Tilleu masle.

Mahaleb vires ex Auic.

Adami Loniceri error.

Tiliæ vires.

Nomina.

10

CISTVS FOEMINA.

CISTVS

Κίϛος. CISTVS. CAP. CIX.

CIſtus, quem aliqui citharon, aut ciſſaron uocant, ramoſus frutex eſt, ſed improcerus, *a* folioſus: ſaxoſis locis naſcens: folijs rotundis, *b* acerbis, hirſutis. flos † maſculo *c* vt mali punicæ fœminæ albet. Vis aſtringens: vnde flores in vino auſtero bis in die poti, proſunt dyſentericis, & nomas per ſe illiti cohibent: vetuſtati vlcerum, & igni ambuſtis cum cerato medentur. Hypociſtis rhobethron, aut cytinus à nonnullis cognominata, iuxta ciſti radices naſcitur, floris punici ſimilitudine. Quædam rufa, † altera herbacea, tertia candida. Liquatur acaciæ modo. Aliqui tamen exiccant, fractamque macerant, & incoquunt, reliquaque vt in lycio proſequuntur. Vires acaciæ habet, uerùm aliquanto magis ſiccat, & aſtringit. Prodeſt dyſentericis, cœliacis, ſanguinem excreantibus; fœminarum profluuio & pota, & indita.

10

a Meũ ϛυλλώδης. i. folioſa. Cat. vero ξυλώδης. i. lignoſa.
b Meum μέλανυ. i. nigra, ſed Cat. cum Ruellio ϛρυφνά. i. acerba.
c Cat. ὥσπερ ῥοδα. i. ut roſæ.

Ciſti, & hypociſti conſideratio.

NAſcitur vterq́, Ciſtus, è cuius radicibus Hypociſtis proſilit, in pluribus aſperis Hetruriæ locis, & præſertim in Apennino monte. Duum eſt generum; Alterum mas: alterum fœmina. Arbuſcula Ciſtus eſt pumila, ramoſa tamen & folioſa, ſaxoſis ac aridis locis naſcens. Mas folijs eſt rotundis, criſpis, acerbis, hirſutis albicantibus. Flos mari ut mali punici,

HYPOCISTIS.

fœminæ verò albus, & folia oblonga Saluiæ æmula. Hanc rustici Patauini Syluestrem Saluiã vocant. Hipocistis vero iuxta utriusque Cisti radices, quinetiam Ladanis nascitur floris punici figura, vel potius Orobanches. Elicitur ex eo succus ad medicamenta: & subinde insolatur. Siccat enim & potenter adstringit. Quare probi quidem, ac diligentes seplasiarij omni studio atque ope niti deberent, ut sibi utrunque genus cum hypocistide vel ex Apennino ipso, uel aliunde comportaretur: quandoquidem sine legitima hypocistide legitima non possit fieri theriaca, necpræterea alia quædam, quæ in medicinæ usum veniunt, antidota, ac medicamenta. Nanque hypocistin, qua passim utuntur officinæ, ex hirci barbæ radicibus impostores conficiunt, succum inde exprimentes; at ut concrescat, insolantes. Errandi tamen, ac simul imposturam faciendi causam dederunt Arabes, quod cistum hirci barbulam appellent. Quo factum est, ut ij omnino aberrauerint, qui officinis hypocistidem parant, sibi persuadentes hirci barbam, quam Græci τραγοπώγωνα uocant, illam esse stirpem, de qua Arabes intelligunt. Quo errore ducti non modo seipsos decipiunt, sed etiam alios, qui passim adulterina hypocistide utuntur. Atqui Fuchsius in libro de componendis medicamentis, quem secundo edidit, ubi pastillos ex succino perpendit, non sine magno errore (pace uiri eruditi dixerim) putat hypocistim fungum esse. Quandoquidem, hypocistis non fungus est, sed veluti germen, quod è cisti radicibus pullulat, effigie fere punicorum cytinos repræsentans, ut optime sciunt ij, apud quos cisti plantæ copiosæ proueniunt. Hypocistidis locum supplere acaciam tradidit Dioscorides. vt etiam habetur in Galenicis succedaneis; qua illius uice uti possent officinæ, si modo & ea careret adulterio. Potest etiamnum, si desit hypocistis, aßumi eius loco floris agrestis punicæ succus, quippe qui eadem præstet, quæ hypocistis, auctore Dioscoride. Plinius deceptus vocabulorum germanitate ineptè satis meo iudicio, commiscet cisti, & cissi historiam: quamobrẽ nõ immerito eum damnauit doctissimus Leonicenus. Cisti meminit Gal. li. 7. simp. med. sic inquiens. Cistus, aut Cistarus frutex est gustu adstringens, omnibusq́; particulatim operibus. Attamen folia, & parua germina trita adeo desiccant, adstringuntq́;, ut vulnera glutinare valeant. At flores magis sunt efficaces, adeo ut cũ uino poti dysenterias, uentris imbecillitates, fluxusq́; ac humiditates sanent: cataplasmatis ritu illita ulcerum putredinosa iuuant. Est enim eorum facultas non instrenuè desiccans, fereq́; secundi excessus à temperatis absoluti. Adeo uerò frutex hic frigidus est, ut tepidi caloris sit particeps. Porrò Hypocistis, quam uocant, multo est magis adstrictoria, quam folia, admodum efficax remedium ad omnes fluxionum affectus, puta sanguinis reiectiones, profluuia muliebria, cœliacos, dysentericosq́; affectus. Quin si quam partem roborare consilium sit, quæ uidelicet plusculo humore exoluta fuerit, robur, ac firmitatem illi non imbecilliter addit. Sic sanè stomachicis epithematis, hepaticisq́; commiscetur, & ex uiperis confecto antidoto inditur, nimirum quo corpora confirmet, ac roboret. Frutex Κίςος, κίσαρον, aut κίσθαρον Græcis dictus, Latinis quoque Cistus appellatur; Arabibus, Kaniet, Altheis seu Lhaie althis: Italis, Cisto; Hispanis, Cerguacos. Hypocistis uero sic Latina uoce, quemadmodum ὑποκισὶς Græce dicitur; Arabice, Taratith: Italice, Hypocisto: Hispanice, Pultegras.

Fuchsij error.

Hypocistidis succidanea.

Plinij lapsus.

Cysti, & hypocistidis vires ex Galeno.

Nomina.

† *Hæc dictio non legitur in Græcis codicibus. Sed eam huc ad clariorem (ut puto) sensum ex Plinio transtulit Ruellius: quod uerbum illud à Dioscoride studio fortasse breuitatis omissum, satius addendum esse duxerit, quàm subintelligendum. quod etiam Hermolaus fecit.*

† *Nil mirum esse debet, quod Plinio duo tantum hypocistidis genera prodantur, coloribus rufo, & candido distincta: quãdoquidem ijs duntaxat Oribasius quoque contentus fuisse videtur lib. XII. ubi genus χλωρόν, hoc est, herbaceum, ut vulgati codices habent, non legitur.*

Λῆδον. LEDVM. Λάδανον. LADANVM. CAP. CX.

EST & alterum cisti genus, Ledon à nonnullis appellatum, frutex simili modo nascens, longioribus folijs & nigrioribus; quæ uerno tempore quiddam contrahunt pingue. Foliorum uis astringens, ac eosdem, quos cistus effectus præbens. Fit ex eo quod Ladanum dicitur. siquidem cum cisti frondes pascuntur capræ, hircique, pinguitudinem conspicue barba carpunt, & suo lentore uillosis cruribus adhærescentem reportant: quam depectentes incolæ, colantesque cogunt in offas, & ita recondunt. Alij vero attractis funiculis, insidentem fruticibus lentorem abstergunt, conglomerantque in ladanum. Maximè probatur odoratum, subuiride, [a] facilè mollescens, quod arenas non collegit, nec squalore obsitum est, resinosum, ‡ quale in Cypro gignitur. Arabicum vero, Libicunque vilius. Natura ei spissandi, calfaciendi, molliendi: ora venarum patefacit: capillum fluentem continet, addito vino, myrrha, & myrteo oleo: cicatricibus decorem reddit cum vino illitum: medetur aurium doloribus cum hydromelite, aut rosaceo infusum: suffitu secundas eijcit: pessis immistum vuluæ duritiem sanat. In medicamenta, quæ aurium dolorem, iussimque finiunt, & malagmata utiliter inseritur: aluum sistit cum uino uetere potum, & urinam ciet.

a Meũ & Cat. εὐμάλακτον λιπαρὸν, ἄμετοχον ψάμμου, ἢ ψαφαρίας, ῥητινῶδες. i. facile mollescẽs, pingue, expers arenæ, nec friabile; sed resinosum.

LAdanum, quod vulgo alij appellant Laudano, alij vero Odano, tametsi plerunque impostorum malitia adeo sabulo, & alijs adulterijs sit vitiatum, ut nihil ualoris præstet, ego tamen præstantissimum sæpius Venetijs emi ab unguentarijs, qui odoramenta conficiunt. Verum apud pharmacopolas, qui medicamenta nobis parant, Ladanum, quod syncerum, purumque sit, rarissimè reperitur: cùm eorum plurimi potius curent, ut rem minoris emant, quam ut seligant legitima ab adulterinis. quod tamen iniquũ est, inhumanum, ac detestabile crimen. Arbuscula, e qua Ladanum colligitur, Ledum appellatur, & inter cisti genera recensetur. Cæterum Plinius uocabulorum uicinitate deceptus (ut etiam in superiori commentatione dictum est) ex cisso, id est, hedera, non autem ex cisto ladanum colligi dixit. Ex quo item multis falsò persuasum est, quod non à cisto, sed ab hedera Ladanum legeretur. Est ladani planta Cisto fœminæ ferè similis, sed longioribus folijs & nigrioribus. Ladanum, additur in emplastris: quæ ad roborandum uentriculum parantur. Atqui non modo id præstare ladanum extrinsecus palam est, sed etiam in catapotijs drachmæ pondere deuoratum, duabus horis à cœna: siquidem hoc modo concoctionem adiuuat. Additur in odoratis suffitibus. Consolidat antiqua ulcera, emplastri modo impositum. Purgatur Ladanum calore remollitum, & uino albo, & aqua rosacea deinde pluries elotum. Expetitur ita purgatum ad globos qui parantur aduersus pestilentem auram, Ambaro, Moscho, Caryophyllis, Santalo, & Agalloco additis. Paratur ex optimo pinguique ladano ab Vnguentarijs Oleum odoratum hoc modo: Sumunt ladani præstantissimi libram. Secant in tenuissimas portiones, & in æreo cacabo collocant, superadduntque deinde aquæ rosarum senas uncias, & amygdalini olei dulcis uncias quatuor. posthac igni haud magno admouent, feruescereq́; sinunt sesquihora. Posthac tollunt, & toties percolant, quousq́; clarum fiat. De Ladano plura memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cistus, aut Ladanum. In calidioribus regionibus hic Cistus proueniens, tametsi haud alius sit genere, quam qui apud nos nascitur: eximium tamen à regione, ac peculiarem, digerentemque caliditatem nactus est: atque utroque à nostrate differt, tum quia frigi-

Ladani consideratio.

Plinij lapsus.

Oleum ex Ladano quõ paretur.

Ladani vires ex Galeno.

LADANVM.

frigiditatem deposuit, tum quia calorem aßumpsit. Itaque cætera quidem huius cisti, illis quæ in nostrate uisuntur, similia sunt. Verùm Ladanum, quod uocant, ex eo prouenit, medicamentum primo excessu iam quodammodo complete calidum, ut videlicet & secundum attingat, habens etiam adstrictionis paululum. Adhæc substantia tenui, ac proinde emolliens, siue malacticum, pariterq́; moderatè digerens, ac videlicet etiam συμπεπτικόν. hoc est concoquens. Itaque mirandum non est, si peculiariter ad uteri uitia conueniat: quandoquidem ad dicta paulum quiddam adstrictionis obtinet. Quocirca diffluentes capillos retinet. Nam quicquid ad radices eorum praui humoris sederit, id omne absumit: tum meatus, quibus infixi sunt, contrahit, & constringit adstrictione. Cæterùm alopecias, & ophthalmias siue lippitudines, sanare non potest, utpote magis discussorias uires, quàm quæ Ladano insunt poscentes. quippe proueniunt hæ ex prauis succis, lentis, craßisq́;, quos secantia, ac digerentia medicamenta potißimum euocant, atque euacuant. Cæterùm tenuium partium sint facultatis oportet, & minimè astringentis: non tamen usque adeò tenuium partium, & desiccatoriæ, ut nimio plus desiccent, vnaque cum collectis inibi succis præter naturam, naturalem quoque humiditatem incrementa pilis suppeditantem absumant. nam sic non tãtum alopecia liberabunt, sed & caluiciem afferent. Sed hæc ad curandi rationem pertinent. Arbuscula, quæ Græcè λῆδον, Latinè similiter Ledum nominatur, Arabicè Chasus. Quod verò λάδανον Græci, Latini item Ladanum vocant: Mauritani, Leden, siue Laden: Itali, Laudano, & Odano: Hispani, Xara.

Nomina.

Ἔβενος. EBENVS CAP. CXI.

a Meū κτηδόνας.i.pectines.
b Meū ὑποστύφουσα.i.sub adstringens.
c Meum διαφύσεις λευκὰς i.lineas albas
d Meū & Ca. κιῤῥὰς.i. fuluas.
e Meum ἔνιοι δὲ τὰ σησάμινα ἢ ἀκάνθινα ξύλα ἐμφερῆ ὄντα αὐτῇ ἐθένυ πωλοῦσι.i. quidā Sesami aut Achanti ligna, quòd li similia sūt pro Ebano uendunt.

Ebenus optima habetur Aethiopica,& nigra,nullos habens *a* venarum discursus,factitij cornus læuore: cum frangitur, densa apparet, mordens gustu, atque *b* astringens. Suffitur iucundo odore supra carbones,sine fumi tædio. Recens autem ad ignem prolata, ob pinguitudinem accenditur,& trita ad cotem rufescit. Altera est Indica,*c* internatis segmentis candicantibus, & *d* modicè fuluis. item frequentibus maculis.cæterùm prior bonitate antecedit.*e* Apud quosdam sesamina, aut spinea ligna consimilia pro ebeno uæneunt. Quod discernitur ex eo, quod fungosa sunt,& in purpureas assulas resoluuntur,nihil mordacitatis in gustu,nec redolentiæ in suffitu præferentia. Caliginem oculorum absterget; ad ueteres destillationes,pustulasque mirum in modum pollet: si quispiam facta ex eo coticula collyrijs utatur, melius proficiet. Ad oculorum medicamenta efficax est, si scobes,ramentave uino Chio die,noctuque macerata,in collyria digerantur. Nonnulli præterita ipsa excolant. reliquaque eundem in modum peragunt. Alij pro vino aqua utuntur. Vritur in fictili nouo,donec in carbones redigatur. Lauatur plumbi usti modo,& ita siccis, scabrisque lippitudinibus conducit.

Ebeni consideratio.

Credidit Theophrastus in India tantùm nasci Ebenum libro I I I I. *cap.* V. *de historia plantarum, vbi sic habet. Ebenus quoque eius regionis vernacula est. Huius duo genera constant: alterum materie laudatum, pulchrumque: alterum uile, & vitiatum. Rarum, quod præstantius: reliquum permultum habetur. Colorem commendatum, non reconditum,sed statim sua natura capescit. hæc Theofrastus. Quod etiam sensisse videtur Virgilius in Georgicis libro secundo ita canens.*

Sola India nigrum
Fert ebenum, solis est thurea virga Sabæis.

Plinius etiam libro X I I. *cap.* I I I I. *Ebenum nusquam alibi, quàm in India nasci scriptum reliquit: nec eam tamen Indiam vniuersam mittere, sed exigua sui parte gigni, præter quoddam fruticosi genus cytisi modo, in tota india dispersum. Herodotus uerò (eodem auctore) Ebenum Aethiopiam solam referre intellexisse uidetur, quippe qui de Indica nullam fecerit mentionem. Veruntamen ex hoc Dioscoridis capite palam est, nasci Ebenum in ambabus his regionibus. Indi quidem nonnisi ex ebeno Deorum simulacra, fingunt, regesque ex eo tantùm sceptrum sumunt. Item pocula, crateràsque ex ebeno factitant, quòd sanè credant contra maleficia efficacissimam esse, & quicquid beneficij fuerit, tractu eius auerti. Itaque nihil mirum, si quod peregrinum in Italiam importatur, summo sit in pretio, cum etiam ab ipsis, quibus prouenit, maximo honore habeatur. Ebenum ex India Romæ primum magnus Pompeius Mithridatico triumpho ostendit, cuius materies densissima omnium constat. Quo fit, ut quamuis multis annis exarescat, non fluitet in aquis, sed tota mergatur. Ebeni siccatos truncos maximè hac ætate nouit Italia, nanque innumeri visuntur in eorum officinis, qui pectines conficiunt ad explicandos, aptandosque capillos: itemque apud illos, qui globulos funiculo traijciendos ad mulierum preces numerandas torno in orbiculos expoliunt. Pausanias in libro primo, Græciam describit. Audiui autem, inquit, Cyprium hominem oppido quā peritum in herbarum generibus, ad medendi usum notandis, qui diceret. Ebenum nulla folia, nullumque omnino fructum ferre, quin & stirpem nullam esse soli expositam: radices tantum terra occultari, quas eruant Aethiopes, atque ij in primis qui quo maximè loco reperiatur, norunt. Hæc ille. quæ etsi fabulosa fortasse videantur, facilius tamen illi crediderim, quàm, Anguillario, qui minorem Anagyrim, quam Ananienses Eghenum, uel Eghelum vocant, vocis tantum similitudine fretus, secundum ebeni genus, (ridenda sanè opinione) Theophrasto esse censet. Cum Eghenus fœditissima sit planta, & scribant Theophrastus, & Plinius id ebani genus in India tantum nasci, & in India tota esse dispersum. Cæterum an Ebenum, quod ad nos affertur legitimum sit (si Dioscoridi credimus) non parum videtur dubitandum, quod suffitum nullo commendetur odore: verum quum cæteræ eius notæ legitimi sint Ebeni, non omnino eorum opinio videtur reijcienda, qui nihil de Ebeno dubitant, & præsertim cum Theophrastus, & Plinius nullibi (quod legerim, sciuerimque) odorati Ebeni meminerint. Ebeni vires scripsit Plinius lib.* X X I I I I. *cap.* X I. *his verbis. Non omittam propter miraculum ebenum. Scobem eius oculis vnicè mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum passo caliginem discutit, ex aqua verò & radice albugines oculorum. Item tussim pari modo cum melle, ac dracunculi adiecta radice. Ebenum medici & inter erodentia assumunt. Ebeni meminit Galenus lib.* V I. *simplicium medicamentorum sic inquieas, Ebenus ex ijs lignis est, quæ trita cum aqua in succum soluuntur, vt lapidum nonnulli. Vis ei inest excalfaciendi, extergendi, & tenuium partium. Quamobrem quæ pupillas offuscant, extergere creditur: miscetur alijs remedijs ocularibus, quæ ad vlcera uetera, fluxiones, & bullas, siue pustulas accōmoda sunt. hactenus Galenus. Sunt qui lignum ex Indijs petitum, quod quidam* G V A I A C V M, *nonnulli Guaiacanum, plerique verò Lignum sanctum appellant, cuius aduersus Gallicam luem præcipuus est vsus, ebeni genus esse crediderint. Quod quidem nec asserere, nec negare ausim; quandoquidem nusquam inuenerim apud quenquam tum veterum, tum recentiorum scriptorum, quas frondes, quos flores, quosque fructus proferat ebenus. Illud tamen omnibus perspicuum est, Guaiacum nihil, nisi summa nigritia, ab ebeno dissidere, quæ in hoc summo splendore nigricat, in illo albescit, cæteris uerò qualitatibus id maximè cum ebeno certat. Tria ad nos Guaiaci genera afferuntur, vt in suis Epistolis doctissimè annotauit Manardus Ferrariensis, quod & nobis iandiu planè compertum est, cum hæc omnia sæpius nobis præ manibus fuerint. Primum itaque genus crassiori, vegetiorique mole constant, quo resecto materies apparet interiore parte nigra, exteriore uerò subpallida, & uelutiperplexis lineis quibusdam ad fuscum tendentibus per locum intersecta. Alterum caudice minori, nec adeo uegetiori habetur, cuius extimæ partes maiore ambitu se diffundunt: intimæ verò, quæ pariter nigricant, minore satis orbe concluduntur. Tertium, quod propriè sanctum appellant, caudice cæteris exiliore, visitur, intrinsecusque & extrinsecus albicās: cuius materies lienis admodum exilibus in longum actis perplexe distinguitur, estque hoc longe cæteris, & acrius, & odoratius. Cæterùm credendum non est eiusmodi ligna, etsi colore, magnitudine, ac pondere inter se discrepent, idcirco diuersarum esse plantarum, diuersorumque generum, ut quidam fortasse existimant. Nam quod hoc tam intus, quàm extra candicet, illud verò interiore sui parte nigricet, non aliunde prouenit, quàm quod hoc magis, illud uerò minus adoleuerit, vel consenuerit. Quippe eo sanè nigrius cernitur lignum Guaiacum, quo ad maturiorem ætatem peruenit arbor, à qua decisum fuerit: & per consequens tantò magis album apparet, quantò minus adoleuerit illa, quemadmodum conspicitur in nostris nonnullis Italiæ arboribus, & præsertim in moro, nuce, & anagyri. Veruntamen illud cuique persuasum sit ætatem, uni plus, quàm alteri virium addere, ac demere. Qua de re verba facturi, dicamus, cum illud, quod planè omni ex parte albicat, odoratius, acrius, & amarius habeatur, cumque eius decoctum crassius, & cæterorum decocto pinguius sit, & acrimonia,*

Ebeni uires ex Galeno.

Guaiaci consideratio.

Guaiacum lignum præstātius.

monia, & amarore admodum refertum, ut ipsa me docuit experientia, nil mirum esse crediderim, si in eo, vtpote iuniore, vis insit uegetandi præstantior, ac propterea plus in se succi contineat: quin & cæteris uiribus præstet. Eaque propter putauerim ego, hoc illis in vsu perpetuo fore, quibus ob Gallicam luem vlcera emerserint depascentia, contumaciaque: ossa verò cariosa sint, ac putrilagine consumpta, & tumores in osseam penè duritiem occuluerint: & quibus denique perpetuus articulorum cruciatus, diuturnusq; capitis dolor inhæserit, eoq; magis, quo patiens iunior extiterit, fortior, & natura robustior. Huic illud succedere existimamus, quod medium obtinet locum: siquidem hoc & odoratius est, & acrius eo, quod nigrius, ac crassius inuenitur: neque illud quidem ab re, quandoquidem id minus est ætate confectum, & maiore humoris copia redundat. Quocirca commodissimè hoc vti poterunt, qui natura delicatiores sunt, & temperamento imbecilliores, atque etiam ij, in quorum artus huiusce luis furor nondum grassari cœperit. Postremò illud minus cæteris præstat, uiribusque infirmius habetur, quod nigrius, crassius, & annosius reperitur. Nanque qualibet consenescens planta (quemadmodum etiam cunctis animalibus euenit) continuo exarescit, humidoque priuatur. Cuius rei certissimum est argumentum, quod in annosarum arborum truncis maior appareat nigredo, quàm in alijs uel iunioribus, uel ætate tenellis: nigredo enim siccitatis indicium est, quinetiam deperditi caloris innati, & humidi naturalis: id quod tam in plantis, quàm in animalibus locum habet. Nibilo tamen secius illud diligenter animaduertendum est, quod Guaiacum albicanti prorsus colore præditum, recens, incorruptumq; sit: quippe cùm cæteris exitius sit, citius ac facilius exarescit, & ob humoris redundantiam uelocius cariem sentit, atque fracescit. Quam ob causam satius quandoque foret vetustiore recenter cæso vti, quàm iuniore, quod multo ante tempore fuerit ab arbore decisum. Sunt quoque recentiorum nonnulli, de quorum numero vnus est Alphonsus Ferreus, qui de ligni guaiaci decocto elegans admodum opusculum edidit, qui tantùm Guaiacum illud præferunt, quod è plantarum ramis ætatis mediæ desumptum fuerit. Quorum opinio non planè refellenda uidetur: nam quicunque rem naturalibus expenderit rationibus, ramos antiquioris à caudice mediocris ætatis parum differre cognoscet: item ramos huius à caudice iunioris. quippe plus humoris ad se trahit ramorum auctrix facultas, quam caudicis. Idcirco non alia de causa plantæ reiuuenescunt, cùm earum rami implantantur, seruntur, & propagantur, nisi quòd illud idem humidum innatum intra se continent, & eodem uigent temperamento, quo qui adolescunt: etenim surculi, atque rami sunt caudici, perinde atque filij, & propterea animalibus ætate tenellis non absimiles. Id quod maximè confirmat Theophrastus libro primo, cap. XII. de causis plantarum, vbi sic habet. Etenim quodque germen quasi planta quædam in arbore, perinde, ac in terra consistit. Atqui mihi longe magis iunioris caudicis placeret usus: siquidem in hunc immediatè à terra humor, & alimentum defertur, ac præterea quoniam is fortasse nullum adhuc fructum protulerit: quandoquidem fœtus à plantis, ut etiam ab animalibus, multum virium aufert. Præstantissimum itaque lignum Guaiacum illud erit, quod ex iuniori caudice recenter cæsum fuerit, tam exterius, quàm interius albicans, rimis carens, densum, ponderosum, minimè cariosum, odoratum, gustui & acre, & subamarum. Cæterum quoniam nostra ętate ęquè corticis, atque lignum in vsum veniunt, eandem in ijs rationem seruandam censeo, ut quinam meliores, præstantioresq; sint, dignosci possint, quàm nos in eligendo optimo ligno in medium attulimus, vt scilicet illi eligantur, & probatissimi habeantur, qui à præstantiori caudice detracti fuerint. Importatur Guaiacum tam ex occidentalibus, quàm orientalibus Indijs: nam & Hispani è suis regionibus nouiter repertis, & Lusitani ex Calicut, Taprobana, & Iaua insulis, & Mauritani, Aegyptij, Arabes, ac Persæ à mari rubro per camelorum carouanas (vt aiunt) Guaiacum ad nos conuehunt: quin & ex Aethiopia, vt quidam narrant. At cùm omnibus compertum sit, ea in medicamentorum genere longè magis cętera pręcellere, quę ex orientali plaga comportantur, ob id omnino censendum fuerit, Hispanicum viribus esse imbecillius, quàm quod ex Lusitania, vel Alexandria in Italiam importatur. Guaiaci planta (vt ij referunt, qui eam in syluis se vidisse testantur) ad fraxini proceritatem, & ad hominis mediocris habitus crassitudinem plerunque assurgit. Folia fert quadantenus plantaginis ęmula, dura, ac breuia. Flores eius produntur lutei: fructus verò iuglandis magnitudine, qui esu aluum subducit: cortex annosis niger, iuuenibus verò subrutilus. Porrò si Guaiaci uires, ac qualitates rectè perpendantur, proculdubio liquidò constabit, ea pręstare posse, quę in arcenda Gallica lue requiruntur: nam cùm id ex partibus admodum calidis, ac tenuibus consistat, itemque siccis, habeatq; sibi resinæ plurimum admistum, nimirum etiam potest suis uiribus ea efficaciter exiccare, attenuare, liquefacere, atque expurgare, quæ humores infecerint: quinetiam sudorem ciere. Huc accedit etiam, quòd parte resinosa, quam possidet, contagioni, atque putredini mirificè resistit: quæ quidem incommoda hanc pestem comitari solent. Cæterum eo tempore, quo primum Italiam Guaiacum inferri cœpit, necnon etiam multis post annis, non sine summo timore dabatur potandum. Etenim ferebatur illi manifestum necis periculum imminere, qui rectam exquisiti victus rationem per panis, & vuæ passæ modicum non seruasset, quique non perstitisset in curatione ad quadragesimum diem usque in tenebris inclusus, ita ut ne aeris quidem claritatem inspiceret, nedum pedem è cubiculo efferret: ijs insuprr carnium esu, & uini potu interdictum erat, non secus atque ueneno. Verùm enimuero cùm sæpius euenisset, ut ante constitutum tempus quidam ob tenuissimam uictus rationem ita imbecilles, ac uiribus destituti conspicerentur, ut penè spiritus, & uita deficerent, ij ne in tam manifesto uitæ discrimine uersarentur, à consanguineis, & assidentibus persuasi, caporum, gallinarumque iura, ac contusas carnes in cibum sumere, tantum inde percipiebant iuuamentum, ut uitam quasi deperditam recuperarent. Quo postea medici experimento edocti, uanam illorum doctrinam ridentes, qui tam grauem ægris legem imponebant, paulò pleniori uictu uti iussere, nempe iuuenum gallinaceorum carnibus, ac maiore panis portione. At nullus tamen adhuc ausus erat uinum exhibitare uoluit, posset ne vinum dari ex Guaiaci maceratione ijs maiori cum iuuamento, qui Gallica lue correpti essent. Quod cum mihi in frigidis morbis felicius cessisset, quàm ex aqua tantum lignum decoquere, id potissimũ me adduxit, út hanc uini potandi rationem ad commune omnium commodum literis, posteritatiq; memoriæ mandarem. id quod feci pluribus iam annis elapsis: quo scilicet tempore Dialogus noster de morbo Gallico Bononiæ excusus prodijt in lucem, ubi eodem anno Carolus V. inuictissimus Imperator à Clemente VII. Pontifice maximo imperiali diademate feliciter est coronatus. Ex quo postea factum esse audiui, ut plerique medici ex illis nostris lucubrationibus, breui temporis tractu plurimum laudis, ac gloriæ sibi comparauerint, vtpote qui vinum Guaiaci ad suam praxim vertissent, prospero admodum successu. Licet fuerint, qui alijs persuadere conati sint, suum illud inuentum: qui vt rem facilius prætexerent, omnibus huiusmodi vini præparationem dissimulabant, & occultabant: vel id facerent, vt rem ita plurimi facientes, inde maiorem quæstum consequi possent. Sed cauendum profectò est a quibusdam impostoribus, qui cum sint earum rerum ignari, quæ ad medicæ facultatis contemplationem spectant, dum lignum, vel eius cortices ex vino decoquunt, cyclaminum, bryoniam, pityusam, colocynthidem, & turpetum admiscent, atque alios mille cacodæmones, qui eos de medio tollant. Quippe nulla habita temperamenti, ægritudinis, temporum anni, sexus, nec ætatis ratione, singulis diebus huiusce decocti tepidi cyathum omnibus indifferenter prębent potandum. Quo fit, ut si forte quadam unum quandoque persanant, decem postea iugulent,

Guaiaci corticis electio.

Guaiaci planta.

Guaiaci facultates.

tanquam improbi carnifices. Verum ut quisque horum manus euitare, atque effugere possit operæpretium visum est, vini Guaiaci conficiendi rationem subiungere, ac subinde hauriendi modum addere. Sumito igitur ligni Guaiaci præstantissimi lima in scobem tenuissimam attriti, aut tornatili instrumento minutim concisi libras quatuor: corticum eiusdem libras duas: cardui benedicti libram vnam & semis: adianti, aspleni, florum vtriusque buglossi, cuiusque libram: cassiæ odoratæ drachmas sex: seminis anisi sescuntiam: sacchari libras quinque. Deinde coniiciantur omnia in cado vinario mundo aptæ capacitatis, desuper affusis vini albi quàm optimi & feruentis, libris centum, & quinquaginta, mox diligenter vas operculetur, omniaque sic macerari triduo dimittantur. Post triduum vero linteo percolentur, asseruetur que huiusce macerationis uinum in alio vase ad ægrotantium potum. Siquidem bibitur hoc tam in prandio, quam in cœna secundi Guaiaci decocti loco: non mane, neque vesperi serapij vice, quemadmodum temerè multi facere consueuerunt. Hoc idem vinum longè etiam melius, & maiore quantitate vindemiarum tempore confici potest, admistis ligno, cortice, cæterisque alijs, recentibus vuis albis in mustum compressis: ibique tandiu dimissis, quousque mustum efferuescere desinat, & pellucidum, clarumque reddatur: veruntamen multiplicanda sunt omnia, quæ conueniunt medicamenta, pro vuarum quantitate. Præter huius vini potum cibis associandum, bis in die mane scilicet, & vesperi tribus, aut quatuor horis, antea quam sumatur cibus, ægrotantibus exhibeo decocti ligni ex aqua secundum communem medicorum vsum senas uncias: admissis vncijs duabus liquoris hoc modo parandi. Sumito primum adianthi, lupi salictarij, fumariæ, aspleni, senæ, singulorum manipulos tres: radicum centaurij magni, glycyrrhizæ, filiculæ vtriusque buglossi, singularum uncias quatuor: seminis anisi, melanthij, florum satiui, & erratici buglossi, omnium santalorum, cassiæ, quam cinnamomum vocant, singulorũ drachmas quinque. Hæc ex aquæ libris uiginti quatuor decoquantur ad tertias, demum colentur. Sumito deinde præstantissimæ senæ libras duas, conijcitoque in uas fictile oris angusti, demum percolatum decoctum feruens superimponito, ac inde obturato fictilis ore puluinari anserinis plumis farcto, ignique prius calefacto fictile inuoluito, & loco calido collocato, itaque per diem, ac noctem reponito. Postridie vero manibus sena premitur, mox dilutum percolatur cui adijciuntur diluti rosarum efficaciter aluum subducentis libræ sex, sacchari libræ octo: efferuescunt deinde simul subiecto igne, quousque tertia pars euanescat. quo facto additur electissimi Rhabarbari minutim concisi vncia, acita iterum feruent omnia donec iulapij modo consistat liquor. Postremo percolatur linteolo, & uase uitreo reconditur. At si ægrotantes multa pituita redundent, decocto præscripto optimi turpeti uncia utiliter addi potest. Superest victus ratio, quæ ægro talis præscribenda est, scilicet ut tam in prandio, quam in cœna edat panis ternas tantum uncias, sitque is similaceus, ac probe in clibano coctus: itẽ totidem carnis pullorum gallinaceorum, perdicum, attagenarum, turdorum, ac auicularum in syluis, uineis, ac montibus uictitantium, assatæ potius, quam lixæ: quin & vuæ passæ modicum. Bibat autem oportet præscripti uini æquam cum cibo mensuram. Quod si quis purum id bibere non posset, diluatur aqua, quæ in phialis vitreis addita Guaiaci vnceola breui temporis spatio efferbuerit. Tempus autem huic curationi aptissimum profecto ver est Martio, Aprili, & Maio mensibus. quod si hoc tempore fieri non possit, fiat mense Septembri in autumno: nam sicuti æstiuis ardoribus, & exurente iam sirio non modo diuturna pharmaca, sed ne quidem breuia tolerant homines, ita nec brumali tempore dum ingenti frigore sæuit hyems. Interea ægris sine metu noxæ indulgere licet modo cæli serenitas adsit, ut quandoque in proximis hortis ac viridarijs solatij causa lento gradu deambulẽt: quippe quoniam eiusmodi hortorum amœnitate animus plurimum leuari solet. In hac etiam curandi ratione quosdam magis, alios minus perseuerare oportet, pro morbi necessitate, & salutis mẽsura. Hac ergo rõne vinum Guaiaci exhibitum non modo medetur cuique acerrimo Gallicæ pestis incommodo; sed etiam diuturnis articulorum, capitis, neruorũ, ventriculi iocinoris, lienisque morbis pituita genitis mirifice succurrit. Nec minus etiam podagra laborantibus opem fert, modo diuturna admodum non fuerit ægritudo. Porro in hoc illud etiam obseruandum est, quod ego Guaiaci vinum ijs tantum potandum exhibeo, quibus pituita redundet: vel saltem non exuperet bilis. Siquidem biliosis secundum ac tertium ligni ex aqua decoctum, vini loco semper cum cibis præbendum censui, ut communiter ab alijs fieri solet. Non desunt præterea hoc tempore, qui radicem illam quam alij CINAM, *alij Chinam vocant, Guaiaco præferant, etsi Vesalius admirabilis humani corporis fabricæ professor oppositum senserit. Huius radicis iandudum apud Hispanos inualuit usus contra podagras, maximeque apud inuictissimum Imperatorem Carolum* V. *cui merito præclaram laudem acceptam referre potest. Aduehitur hæc (vt audio) tam à Lusitanis, quam ab Hispanis ex regionibus æquinoctiali proximis, legiturque in litoribus maris è terra euulsa. nam in paludibus exorta, ac inde maris fluctibus rapta, in litus reijcitur. Radix est fungosa, perinde ac arundinacea, leuis, colore rufescente, Rhodiæ radicis admodum æmula. Præfertur recens, firma, & quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ magis rubescat. Damnat eam acriter Vesalius, ut dixi. Sed quibus validis rationibus id faciat, compertum satis non habeo, præsertim cùm illud certo sciam Cæsarem inuictissimum nunquam ea toties vsum fuisse, nisi ex ea plurimum adiumenti percepisset. Cæterum non minus China, & Guaiaco præstat ea radix, quam Hispani* ZARZAM PARILLAM *vocant, quinimo hoc ego asserere possum, nonnullos à me esse curatos morbo Gallico affectos, qui Guaiaci decocto pluries epoto, antea curari non potuerunt. Affertur hæc ab Hispanis ex occidentali India, sed plantam cum folijs hactenus videre non licuit. Sunt tamen rei plantariæ studiosi, qui velint Zarzam Parillam Smilacis asperæ esse radicem, in quorum opinionem ego facilè concedo. Nam inter cæteros, qui ita esse, affirmant, primus fortasse in Italia fuit Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei plantariæ peritissimus, qui se vidisse palam affirmabat apud illustrissimum Florentiæ Ducem zarzæ parillæ integram plantam ex Hispania allatam, quæ omnibus suis partibus, ac notis, nihil ab aspera Smilace differebat; imò nil aliud hanc plantam esse censebat, quam genuinam Smilacem asperam. Id quod paulo post experimento deprehendit. Siquidem, erutis asperæ Smilacis radicibus, earum decocto plures curauit morbo Gallico affectos. Hoc idem quoque ab alijs medicis esse factum intelligo, & Romæ, præsertim sub Paulo tertio Pontifice Maximo, à Giberto Horstchio Flandro medico non vulgari, & rei plantariæ studiosissimo, vt lib. tertio nostrarum Epistolarum, historiam hanc posteritatis memoriæ commendauit Ioannes Hessus medicus Norimbergensis. Cæterum non desunt alij, qui hanc opinionem impugnent, quod videant zarzæ Parillæ, & asperæ smilacis radices facie non parum differe, cum hæ nodosæ, illæ verò rugosæ habeantur. Ego autem quid de re hac veri affirmare possim, sane non habeo, quod nusquam integram viderim Zarzæ Parillæ plantam. Veruntamen cogor interim sequi Lucæ Ghini opinionẽ, quod is (vt ego sincere attestari possum) præter id, quod in censendis plantis, dum uixit, nemini secundus habebatur, sed quod candidus admodum, fidelis & uerax perpetuo fuerit. Nec admodum obstat radicum differentia: quandoquidem (ut Theophrastus est autor) loci à locis differunt, & sæpe climatum, cæli, solique uarietate differunt cum forma, tum sapore & odore plantarum radices. His accedit nomenclaturæ significatio: nanque Zarza parilla apud Hispanos nil aliud designat, quàm Rubus uiticulosus. Parra enim Hispanis uitis dicitur, Parrilla uiticula, & zarza Rubus. Hetrusci quoque Asperam smilacem, quod aculeos Rubi æmulos habeat, Ceruinum rubum appellant. Ea arbores etiam proceras ad summum usque scandit. quo fit, ut Hedera aculeata pluribus dicatur. Quamobrem aut asperam smilacem Zarzam Parillam esse dixerim,*

Vini Guaiaci cõficiendi, & exhibendi ratio.

Chinæ radicis consideratio.

Zarzæ parillæ consideratio

Zarzæ parillæ etymologia apud Hispanos.

aut plantam illi viribus, & facie congenerem. Vis illi excalfaciens, & attenuans, & quæ valenter sudorem prouocat. Peculiariter autem præstat non solum ad Gallicum morbum curandum, sed ad quoscunque articulorum dolores: quinetiam ad quascunque cutis infectiones, vlcera contumacia, & Lichenas. Auxiliatur præterea ijs, qui œdemate laborant, videturque proprias habere facultates ad frigidos capitis, & cerebri affectus. Decoquuntur huiusce radicis vnciæ quatuor, in libris quindecim quæ, in aqua prius maceratæ fuerint die & noctę vna, ad medias, ac etiam diutius, vbi decoctum valentius desideretur. Vbi autem deferbuerint, linteolo mundo colantur, & asseruatur decoctum, ad potandum. Dantur huiusce decocti quotidie ægris tam mane, quam vesperi, horis quatuor ante cibum vnciæ octo, prius calefacti, & deinde sudant in lecto stragulis contecti horis duabus, in trigesimum, & quandoque (vbi morbus contumax sit) in quadragesimum diem vsque. Est hæc radix magis tenuium partium, quam China, & Guaiacum, ob idque copiosiorem prouocat sudorem, & longe melius morbos, qui sunt in ambitu corporis, curat. Est tamen operæpretium decimo quoque die bibentes purgare, aut catapotijs, aut potionibus ad morbum facientibus. Victus ratio eadem instituitur, quæ Guaiaci decoctum sumentibus institui solet, nempe ex pane biscocto, & vuis passis, quanquam quandoque imbecillioribus gallinacei pulli, & auiculæ concedantur. Daturque potandum cum cibis idem decoctum, pro affectorum voluntate. Quibus quoque, ubi serena, quietaq; fuerit dies, conceditur, ut paulisper egrediantur. Cæterùm oportet: vt qui hoc medicamento uti uolunt, ij prius præpurgati ad hanc curationem accedant. Sed de Zarzaparrilla hactenus. Sed iam ad Ebenum redeamus, atque de nominibus agamus. Eius nomen Græcum est ἔβενος, ueluti & Latinum ebenus: Arabicum, Abanus, seu Abenus, Italicum, Ebeno. Quod uero Latini Lignum Guaiacum, Lignum sanctum, aut Lignum Indum uocant, Italis, Legno santo, Guaiaco, & Guaiacane appellatur: Germanis, Frantzosem holtz: Hispanis, Legno santo, & Legno dellas antillhas: Gallis, Linsaint.

Zarzæ parillę uires.

Nomina.

Ῥόδον. ROSA. CAP, CXII.

ROsa refrigerat, *a* [& astringit,] sed sicca magis astringit. *b* Succus recentibus folijs exprimitur, desectis forficè vnguibus (sic appellantur candidæ foliorum partes) reliquum in pila premi, & teri debet in umbra, donec cogatur, & ita ad oculorum circumlitiones recondi. Siccantur etiamnũ folia rosarum continuo versata, ne mucescant, neue situs in ijs insideat. Aridis rosis, & in vino decoctis expressus liquor, facit ad dolores capitis, aurium, oculorum, gingiuarum, sedis recti intestini, ac vuluę penna illitus, aut infusus. Eadem sine expressione tusa, præcordiorum inflammationibus, humidis stomachi vitijs, igni sacro illini prodest: siccis, ac tritis femina asperguntur. Misceri solent vulnerarijs antidotis, atque compositionibus, quas antheras uocant. Folia uruntur in calliblephara. Flos, qui in medijs rosis inuenitur, siccatus, gingiuarum fluxionibus efficaciter inspergitur. Capita pota citam aluũ, & cruentas reiectiones sistunt.

a Orib. non legit.
b Addit Cat. καὶ ψύχει. i. & refrigerat.

Ῥοδίδες. ROSEI PASTILLI. CAP. CXIII.

PAstilli, quos rhodides vocant, hac ratione conficiuntur. Rosarum uiridium, quæ nullo antea humore madefactæ extabuerint, drachmæ quadraginta, Indicæ nardi drachmæ decẽ, myrrhæ drachmæ sex, tritæ digeruntur in pastillos, qui trium obolorum pondus æquent: siccatique in umbra in fictili non picato, atque obturato reconduntur. Alij adijciunt costi drachmas duas, iridis Illiricæ totidẽ, & vinum Chium cum melle miscent. Mulieribus monilium uice collo circundato usui sunt, ad retundendum graue sudoris virus. Tritis etiam utuntur ad illitiones, & diapasmata, quæ fiunt ad sudores coercendos ita vt à balneis inarescant corpora, dein frigida aqua abluantur.

ROsa adeo vulgaris est planta, ut superfluum omnino indicauerim eius historiam à me describi debere. Multa tamen sunt Rosarum genera, quæ in usum medicum ueniunt. At vulgatissimæ in Italia sunt, albicantes puniceæ, & quæ ex albo rufescunt, quas vulgo appellant incarnate. Præstantissimæ, quæ puniceo colore rubent: proxima laus ijs, quæ in rufum candicant: uilissimæ albicantes, in quarum tamen genere eæ odoratissimæ excipiuntur, quæ Hetruscis Damascenæ, & alijs Moschette vulgo dicuntur. Siquidem non modo cæteras excellunt, quod odore admodum suaui fragrent, sed quod etiam magis aluum subducant, id quod indicat earum iucundissimus odor. Rosæ diuersis partibus constant. quo fit, ut pro diuersis tam internis, quam externis particulis, diuersum quoque temperamentum sibi asciscant. Primum itaque terrestribus, & aqueis partibus, quæ tamen in ipsis mediocriter se habent, substantiam, & adstrictoriam facultatem acceptas referunt. Ab aereis verò & subdulcem, & odoratum saporẽ assumunt. Ex his demum, quæ ignis naturam sequuntur, amarorem concipiunt, ac etiam coloris rubedinem, quæ scilicet rubicundę spectantur: quo fit, ut plus insit caloris puniceis, quam subrubentibus. In recentibus adstrictioni pręstat amaritudo, in siccis verò minime: eaque propter compertum est, earum deijciendę alui facultatem, quam priores Grçci non adnimaduerterunt, tantùm ex amaritudine prouenire, cum recentes aluum subducant, siccæ uerò nequaquam. Succus medicamentis componendis expetitus, pręstantior è puniceis elicitur, item ex subrutilis, uerum huic infirmior facultas. Dilutum Grçcis ἀπόβρεγμα, è quo rhodopharmacum aluum innoxie deijciens cõficiunt, plerunque ex subrubescentium maceratis aqua folijs paratur: etsi hac in re ijs Damascenę Hetruscis vocatæ longè prę stent, quippe ex earum uicenis deuoratis folijs facile quidem, & citra noxam subducitur aluus. Rosarum succus reserat, discutit, abstergit, & deijcit: quapropter & bilem trahit, & sanguinem biliosum expurgat. Idem felle suffusis, & uentriculi, iocinerisque obstructionibus opem mirifice pręstat. Cor item corroborat, eiusque palpitationi salutare est remedium: nam illos deijcit humores, qui cordi officiunt. Facit & ad biliosas febres, cuiusmodi sunt cuiusuis generis tertianæ. Ad hæc rosarum dilutum, ex quo conficitur rhodopharmacum, quod pharmacopolę Sirupum rosatum solutiuum appellant, in eorum medicamentorum genere recentiores medici recensent, quæ quoniam absque aliqua noxa aluum subducant, suo more Benedicta nuncupant. Albicantes deinde rosæ (Damascenas tamen excetas uelim) non alium in medicina sibi uendicant usum, quàm ut ex se aquam stillent: siquidem ijs deiectoria uis, qua pollent puniceę, ac subrutilę, multo infirmior inest. Quamobrem uidetur Manardus Ferrariensis, uir alioqui doctissimus, immerito id Mesui uitio uertisse. Nam albę, quas Damascenas appellamus, etsi maiore deijciendi ui cęteris pręstent: credendum tamen est, de his non intellexisse Mesuem, quod eas illi facile incognitas fuisse existimem, uerum de ijs albis tantum, quibus passim roseta florent. Cuius rei illud maximo argumento esse potest, quod Damascenę Hetruscis uocatę nuper in Italia florere cœperint, quodque eas ueteribus cognitas fuisse (quod sciam) memoriæ prodiderit nemo: nisi fortasse eas credamus esse, quę Plinio spineolę appellantur. Sane rosę magnificandę

Rosarum cõsideratio-

Rosarũ succus, & dilutũ.

ROSA.

ficandæ ſunt, ſummoque in pretio habendæ, non modo quod viridarijs, & hortis ſint ornamento, ac aſpectu perquam iucundo: ſed etiam quod in præclariſſimis medicamentis conueniant, quibus humanæ uitæ ſuccurritur. Syluestres maiore adſtringendi facultate ſunt præditæ, quàm ſatiuæ, ſed minori fragrantia redolent, atque deijciendæ alui ne tantillum quidem facultatis retinent. Idcirco Theophraſtus lib. & cap. VI. de hiſtoria plantarum: Sylueſtres, inquit, roſæ domeſticis aſperiores tum uirgis, tum folijs constant: florem pręterea ferunt, quo ab illis odore, colore, atque magnitudine ſuperantur. hæc Theophrastus. Cæterum quædam etiam roſæ naſcuntur in Italia, quæ aureo colore fulgent, ſed odore ſunt admodum ingrato, atque inſuaui. Roſarum differentias longa hiſtoria proſequitur Plinius lib. XXI. cap. quarto, ubi ſic inquit. Contra roſæ genera noſtri fecere celeberrima, Præneſtinam, & Campanam. Addidere alij Mileſiam, cuius ſit ardentiſſimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam, minus rubentem. Mox Alabandicam uiliorem, albicantibus folijs. Vtiliſſimam uerò plurimis, ſed minutiſſimis ſpineolam. Differunt enim multitudine foliorum, aſperitate, læuore, colore, odore. Pauciſſima quina folia, ac deinde numeroſiora. Cum ſit genus eius, quam centifoliam uocant, quæ eſt in Campania Italię, Gręciæ uerò circa Philippos, ſed ibi non ſuæ terræ prouentu. Pangæus nanque mons in uicino fert, numeroſis folijs, ac paruis: inde accolæ transferentes conſerunt, ipſaq; plantatione proficiunt, non autem talis odoratiſſima eſt, nec cui latiſſimum, maximumq; folium: breuiterq; indicium eſt odoris ſcabritia corticis, Cyrenis odoratiſſima eſt: ideoq; ibi unguentum pulcherrimum. Carthagine Hiſpanię hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies: quibuſdam enim annis minus odorata prouenit.

Roſarum genera ex Plin.

10

prouenit. Praeterea locis siccis, quam humidis, omnis est odoratior. Seri nec pinguibus vult, nec argillosis locis, nec riguis contenta raris, proprieque ruderatum agrum amat. Praecox Campana, sera Milesia, nouissime tamen desinit Praenestina. Rosa ex spina nascitur. Germinat primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente, & in virides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calicis medio sui stantis complexa luteos apices. hactenus Plinius. Partes in Rosa sex antiqui adnotarunt, quae omnes sunt & scitu dignae, & in medicina vtiles, etsi pauci habeantur seplasiarij, qui separatim eas reponant. Primum quidem duae partes inueniuntur in folijs: quarum altera est, vbi calycifolia inseruntur, unguium modo albicans, ob idque rosarum vngues hae extremitates appellantur: altera verò foliorum reliquum. His aliae duae succedunt, in ijs flosculis, qui veluti minuta semina tenuissimis capillis annexi flauescunt in rosarũ vmbilico: horum enim partem faciunt granula, partem verò capilli. Postremo quae reliquae sunt, in ipso Rosarum alabastro continentur: vna. s. in cacumine, altera in fundo. Folia cor, ventriculum, iecur, & retentricem insuper facultatem corroborant: dolores ex caliditate prouenientes leniunt, & inflammationes auferunt. Vngues etsi propriam a scriptoribus non receperint dotem; inseruntur tamen vtiliter lotionibus omnibus, & clysteribus ad inhibendas fluxiones. Flosculi medij cum suis capillis gingiuarum defluxiones cohibent, quinetiam, auctore Plinio, alba foeminarum profluuia mirificè inhibent. Calyx denique, quem caput etiã aliqui dicũt, cũ reliqua parte basis, alui fluores, & cruentas excreationes sistit. Caeterum praeter has, quae in florentibus rosis consistũt, tres etiamnum in fructu cõperiuntur partes, ubi rubescit is, & maturitatẽ sensit, videlicet, substãtia carnis, semen & lanugo conclusa: quibus non obscura inest adstringendi vis. Idcirco & ipsae remedio sunt contra alui fluores, & foeminarum abundantiam qualemcunque: item contra gonorrhoeam, in qua praecipuè pollent. Et praesertim syluestrium. Nanque harum fructus vnà cum seminibus prius siccati & in pulueram triti, vtiliter seminis profluio affectis dantur drachmae pondere ex vino austero. Sunt, qui flosculos capillis appensos, qui verò alabastros antheram esse existiment. Sed re vera hac in re planè hallucinãtur: etenim anthera Celso, Gal. & Paulo nusquã simplex est medicamentũ, sed quaedã ex pluribus rebus cõpositio, cuius frequens erat vsus apud antiquos ad oris vlcerat̃ẽ ad pedum rimas, digitorumq́; pterygia. Cuius etiam parandi rationem adnotatam reliquit Galenus lib. VI. de comp. medicamentorum secundum locos, de oris vlceribus differens. Ex rosis ui ignis fit aqua pluribus, ac diuersis instrumentis: veruntamen ea caeteris praestantior, ac odore fragrantior habetur, quae per balneum calentis aquae vitreis organis elicitur, cuiusmodi & aliae sunt, quae eodem modo ad vniuersum medicinae usum confici solent. Quandoquidem inter has, & illas, quae plumbeis instrumentis lignorum, vel carbonum igne extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter plumbum, & aurum deprehendi potest. Quippe quae fiunt in balneo calentis aquae vitreis rostratis organis, ab herbis, & floribus, à quibus manant, nec sapore, nec odore dissentiunt, adeò vt non solùm proprias plantarum qualitates secum referant, sed ne etiam tantillum quidem tum fumi, tum rei adustae resipiant. Quod quidem in ijs non inuenias, quae vulgo plumbeis, & aereis instrumentis eliciuntur: has enim nunquam, vel rarissimè gustaueris, quin tibi fumidum virus, nidoremque reddant. Quae res non modò aegris ingentem molestiam afferunt, & nauseam plerunque mouent, sed & plurimum noxae pectori, ventriculo, iocinori, visceribusque omnibus inferunt: quòd à metallicis organis, à quibus distillant, malam eorum qualitatem sibi vendicent, ut libro tertio in absinthij commentatione, annuente Deo, latius explicabimus. Quare hac aetate perspecta, doctissimi, ac peritissimi medici ueteres secuti, decoctis, ac dilutis tantùm uti coeperunt. Quae tametsi uiribus aquas qualescunque sublimatas (ita enim stillatitias vocant) praecellant; eae tamen, quae calentis aquae feruore (ut suprà diximus) fiunt, cùm proprios tum odores, tum sapores herbarum, ac florum, à quibus extrahuntur, secum trahant, iure quidem decoctis non modò ipsas aequipollere, sed etiam praestare crediderim, non tamen, quòd uiribus praecellere dixerim, sed quòd gustui suauiores, & uisui iucundiores habeantur: quod non parum solatij aegrotantibus affert. Nos quidem alijs aquis non utimur, quàm his, ad quas eliciendas nobis organum affabrè parari fecimus, cuius ope hasce stillatitias, ac praestantissimas aquas suo tempore conficimus. Quarum alię sapore constant amaro, aliae uerò acri, alię austero, alię acido, aliae denique insipido pro uarijs simplicium medicamentorum qualitatibus, à quibus eliciuntur. Quapropter seplasiarij, & medici, quos magis decet humanam charitatem colere, quàm aurum & argentum, dent operam, ut iam plumbea, & aerea organa aboleantur, & balnea, de quibus diximus, in eorum locum succedant. quippe in hoc etiam (quanuis plus laboris, minus uerò emolumenti suscipiant) & Deo, & hominibus simul rem gratam facere poterunt. Cęterùm Fuchsius medicus nostrę ętatis clarissimus in libro de compositione medicamentorum, quem nuper edidit, vnicè cauendum pręcipit in succis stillatitijs eliciendis, ne eius uasculi fundum, in quo stirpes continentur, aquam in cacabo bullientem attingat, sed solo uapore ab ea eleuato incalescat. Qua in re secutus potius videtur fuisse Manardum uirum de arte medica praeclarè meritum, qui ita scriptum reliquit in suis epistolis, quàm rei experimentum. Verùm ipse non possum omnino eorum sententię subscribere, ut qui iudicem non esse semper ea exquisita ratione procedendum in herbis distillandis, quòd certò sciam nihil referre, quando etiam vasculum herbas recipiens in aquam in maiore vase bullientem immergatur. Nam etsi aquę, quas illi volunt ex herbis uapore tantum ab aqua bulliente eleuato extrahi, caeteris pręstantiores habeantur; tamen quae ex herbis eliciuntur vasculo impositis, quod aqua bulliens circumluat, parum certè; aut ferè nil illis bonitate cedunt. quod mihi compertum est in ijs aquis, quas saepissimè libuit utroque modo elicere & experiri. Attamen aliquis illud discrimen esse dicet, quod illo modo aquę ex herbis extrahantur, quę tenuiores partes retinent, quòd uaporis illius caliditas imbecillior sit, quàm ut possit totam herbę substantiam conficere: hoc autem modo aquę eliciantur, quę omnes herbarum partes secum referunt. Hęc sanè differentia, quae facilè concedi potest, non est, meo iudicio, tanti momenti, ut illa regula perpetuò sit obseruanda, haec verò euitanda: quin potius facit, ut hęc mihi uideatur probanda, illa uerò reijcienda tanquam cautio nimis religiosa. Rosarum uires collegit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rosarum uis, atque facultas superioribus libris pluribus uerbis exposita est, nempe quòd ex aquea substantia calida mista duabus alijs qualitatibus, adstringenti uidelicet, & amarae, composita sit. Quinetiam cuius sit naturae utraque; amara scilicet, & adstringens, in horum commentariorum quarto declarauimus. Flos earum magis etiam ipsis rosis adstringit, ac proinde sanè etiam exiccatorius est. Rosa, quam ita Latini uocant, Graecis ῥόδον dicitur: Arabibus, Nard, Naron, seu Vard: Italis, Rosa: Germanis: Rosen: Hispanis: Rosas: Gallis, Rose: Boemis Ruoze.

Partes in rosa, earumq; vires.

Quorundam lapsus.

Aqua rosarũ pręstantior.

Fuchsij opinio non probata.

Rosarum facultas ex Gal.

Nomina.

Λύκιον.

LYCIVM. CAP. CXIIII.

Lycium, *a* ⸗quod aliqui pyxacantham vocant,⸗ arbor est spinosa, ramis trium cubitorum, aut longioribus: folijs buxi, densis: *b* fructu piperis, nigro, laeui, amaro, densoque: cortice pallido, non dissimili lycio madefacto: radicibus *c* ⸗multis, obliquis,⸗lignosis. Nascitur plurimum in Cappadocia, Lycia, & plerisque alijs locis. aspera loca amat. Succi extrahendi ratio hęc est. *d* Rami cum radiculis

a Oribasius non legit.
b Addit meũ μέζων θερμῦ καὶ ψυχρῦ. i. mediũ in caliditate & frigiditate.
c πλατείας. i. latis legit Ori.
d Meũ χυλί ζεται δὲ τῶ

radiculis tusi, & antè per multos dies macerati coquuntur, tum abiectis lignis, itidem liquor coquitur donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur id lycium, adiecta decoctioni amurca, aut absinthij succo, aut felle bubulo. Innatans spuma inter coquendum exempta, oculorum medicamentis additur: reliquo ad alia utuntur. Simili modo fit lycium semine expresso, & insolato: Optimum, quod uri potest, restinctumque rubentem *e* {spumam} ostendit, glebis intrinsecus nigris, intus, cum fregeris, *f* rufis, odore minimè viroso, cum amaritudine astringens, crocino colore: cuiusmodi Indicũ est cæteris pręstans, & efficacius. Lycium adstringit, caliginem oculorum discutit: genarum scabiem, pruritus veteresque fluxiones sanat: facit ad purulentas aures, exulceratas gingiuas, tonsillas, labiorum fissuras, sedis rimas, attritusque illitum, cœliacis, dysentericis, potum, inditumque conuenit: datur sanguinem excreantibus, & tussi ex aqua: contra rabiosi canis morsus in catapotio deuoratur, aut in aqua bibitur: flauos facit pilos: reduuijs, vlceribus, quæ serpunt, aut putrent, medetur: fœminarum profluuia appositum sistit: rabiosorum ictibus ex melle potum, aut uice catapotij deuoratum, auxiliatur. Tradunt Indicum fieri Lycium, ex frutice lonchitide appellato. Ea spinarum generi ascribitur, ramos rectos habens, ternum cubitorum lõgitudine, maioresve, rubo crassiores, à radice numerosos: fractus cortex rubescit: folia oleæ similia. Herba in aceto decocta proditur lienis inflammationibus, & re-

φύλλον σαὺ τοῖς θάμνοις θλασθέντων. i. Elicitur succus folijs unà cum frutice tusis.

e καπνον. i. Fumũ leg. Orib.

f Meũ κιῤῥον. i. fuluum.

10

LYCIVM.

gio

gio morbo mederi, & fœminarum purgationes elicere. Afferuerant etiam crudam in potu, eosdem effectus præstare: semen cyatho dimidio potum, pituitam expurgare, venenis quoque auxilio esse.

Lycium medicamentum, quo hodie officinæ passim vtuntur, nimirum notis illi plurimum reclamat, quod nobis hic reddidit Dioscoridi. Siquidem illud officinarum igni admotum non accenditur, nec intus rufescit, nec vllam gustantibus affert amaritudinem. quæ omnia certo sunt indicio, id omnino imposturis, & adulterijs non vacare. Tradidere quidam hoc ab impostoribus fieri è ligustri fructu, alij id tribuunt periclymeni baccis, alij sanguineę virgæ corymbis, alij porrò ex his omnibus simul contusis elici produnt, ac inde insolari. At legitimum, & quod syncerum sit quoquomodo se res illa habeat, compertum est, hoc æuo ex Lycia, vnde illi nomen, ad nos non importari. Lycij plantam cuius hic imaginem damus, appictam mihi misit Baptista Balistus Dalmata, Myropola, & rei plantariæ studiosus; sed reuera planta ipsa viua à me nusquam visa est. Cæterum quanquam censet uitilitigator quidam hanc fictitiam potius quàm veram esse Lycij Plantam, nos tamen cum lycij historiam omnibus ferè notis illam repræsentare uideamus, eam ex Commentarijs nostris eruncandam non duximus, quousque alius compareat, qui ex Lycia vel Cappadocia, ubi nasci Lycium scribit Dioscorides veriorem Lycij Plantam ad nos afferat. Habetur quoque alia quædam planta, quæ non parum Lycio æmulatur. Hanc primum Verona ad me misit Franciscus Calzolarius rei plantariæ admodum studiosus, cuius hic imaginem damus, ut de ea quoque aliorum

Lycij considεratio.

Lyciũ in Italia nascens.

LYCIVM ITALICVM.

sit

sit indicium. Qui nam præterea aculeatus ille sit frutex Lonchitis appellatus, è quo Indicum parari Lycium scribit Dioscorides, hactenus mihi non constat. Licij uices Dioscoridi explet amurca in cupreo uase decocta, aut etiam rhus decoctus, quosque eius liquamentum mellis crassitudinem acquirat. Lycij meminit Galenus lib. VII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lycion, siue pyxacanthon, arbor spinosa, ex qua lycium, quod uocant, conficitur: id uidelicet medicamentum liquidum, quo ad sugillata vtuntur, & sedis, orisq; phlegmonas, vlcerationesq;, tum herpetas, putredines, & vlcera contumacia, & aures pure fluentes, & intertrigines, ac paronychias. Est autem facultatis exiccatoriæ, compositum ex diuersi generis substantijs, quas* ἑτερογενεῖς *Græci uocant: altera quidem tenuium partium digerente, atque calida: altera terrestri, & frigida, ex qua adstrictionem obtinet. Porrò hæc qualitas pusilla medicamento inest, digerit uerò, & desiccat non parum, nempe in secundo recessu, in calore autem medijs, & symmetris proximum est. Proinde ad diuersos affectus hoc utuntur medicamine, ut abstergente quidem ad ea, quæ pupillas obtenebrant: ut contrahente uerò, cœliacis, dysentericis, ac muliebri profluuio adhibentes. Lycium hoc in Lycia, & Cappadocia plurimum prouenit: alterum uerò Indicum ad omnia ualentius est. Et primo de antidotis, non facilè adulterinum lycium à legitimo dignosci idem memoriæ prodidit. hæc Galenus. Cæterum quoniam Pyxacantha, quo nomine lycium ab aliquibus appellatur, mihi Buxum, quæ Græcis* πύξος *dicitur, in memoriam redigit, non omittendum duximus, quin de ea etiam aliquid dicamus.* BVXVS *itaque nobis notißima est planta, quòd plurima in Italia proueniat, folio myrti minore, densiore, crassiore,*

Licij vires ex Galeno.

Buxi consideratio.

10

BVXVS.

viridiore;

viridiore; ac subrotundiore: viret perpetua coma, eaq; propter topiario operi accommodatissima: flore herbaceo, fructu quadriplici, apice in cacumine diuiso, ciceris magnitudine, semine rufescente, omnibus animantibus inuiso. Crassissima in Corsica, flore non ferendo: quæ causa amaritudinis mellis. Frigidis gaudet, & apricis. Materies buxo honorata, raró crispanti, nec nisi radice: cæterò lenis quies materiæ, silentio quodam, & duritie, ac pallore commendabilis. Eadem spissima, et densissima, atque ponderosissima, adeo ut in aquis non fluitet, nec cariem sentiat. Hæc etsi (vt quidam putant) nullius sit in medicina usus, & ob id à Dioscoride esse prætermissam, nos tamen compertum habemus capillos rufos fieri, ubi frequenter lauentur lixiuio in quo decocta fuerint folia & rami. Sunt etiam qui dicant ligni scobe hausta, sanari alui profluuia. Non desunt etiam è recentioribus, qui uelint non aliud esse Italis buxum, quàm Indis lignum, quod Guaiacum appellant: ea tantum ratione ducti, quod pluries experimento compertum sit, eius decocto etiam felicius eos sanatos esse, qui Gallica lue affecti erant. Quod etsi experientiæ concedi possit, illud buxi lignum præstare: attamen quod buxus in Italia nascens, & Guaiacum ab Indis petitum una, & eadem sint planta (vt in secunda centuria Amatus Lusitanus asserere uidetur) nunquam profecto crediderim. Siquidem Guaiacum pingue, resinosumq; visitur: materie intus nigra ebeni ferè modo: quin & sapor huic amarior, & acris. quibus omnibus notis siccam buxi materiam carere constat. Quinetiam Guaiaco (ut narrant ij, qui ab Indis ad nos redeunt) folia insunt plantaginis, breuiora, crassiora, durioraque: lutei flores, & fructus iuglandis magnitudine. Buxus vero folia fert myrti, breuiora: flores herbaceos, & fructum myrto nusquam grandiorem. Quo

Quorundam opinio reprobata.

EVONIMVS.

fit, ut omnino existimem eos hallucinari: qui putant buxum quæ in Italia nascitur; idem esse cum Indico guaiaco, ut nuper sensisse videtur Lusitanus loco antedicto. Sed quam ab eo ieiunè, ne dicam imprudenter actum sit de simp. med. cognitione, eorum facilè iudicium futurum spero, qui non mediocriter in re herbaria uersati fuerint, & huius scripta legent: atque etiam legere non grauabuntur apologiam, quam nos aduersus illum scripsimus, cui plurima errata attexuimus, quæ in eiusdem in Dioscoridem enarrationes adnotauimus. Quoniam autem buxo cùm materie, tum quoque baccarum facie quadantenus ea arbor similis spectetur, quam nos in Tuscia vulgari idiomate vocamus Silio: alij verò Fusaro quod ex ea optimi fusi fiant quibus mulieres è lino stamina ducunt, nos verò euonimum eam esse putamus, prætermittendum sanè non duximus, quin de ea hic scriberemus. EVONIMVS itaque Theoph. lib. tertio, cap. vlt. de plantarum historia, arbor est mali punicæ magnitudine, atque folio eiusdem, maiori quam chamædaphnæ, molli, ut punica. Germinare mense septembri incipit: floret uere. flos colore albæ violæ similis, odore infestus, uelut cruorem inferens. Fructus cū putamine siliquæ sesamæ proximus, præterquam quod in versus diuiditur quaternos. Hic pecus enecat gustatus, quinctiam folium idem facit, & potissimum capras, nisi purgentur, interimit. Purgantur autem Anocho. Hæc ille, quæ quidem siquis cum Silio nostro conferat eam Euonimum esse facile conijcient. Id enim, ut credam, non solum huiusce plantæ notæ me adducunt, sed quod sciam, arbusculam nobis Silio vocatam pecoribus esse aduersissimam, quinetiam quod grauiter oleat. Lixiuium in quo baccæ decoctæ fuerint (ut nostræ referunt mulieres) capillum splendidum facit, furfures extergit, & pediculos necat. Materie est Buxi modo pallida, uerum non adeo grauis, ac solida. Errat toto cælo Tragus, qui hanc plantam Theophrasti ζυγίαν contendit. Lycium Latini similiter atque Græci λύκιον nominant, Arabes, Hadbadh, Hadad, kilulem, siue Felzakarag: Itali, Licia. Quæ verò planta Græcis πύξος, Latinis Buxus appellatur: Italis, Bosso. Germanis Buxbaum: Boemis, Posspan. Euonimum denique appellant Itali Silio. Germani spindelbaum.

Euomini cōsideratio. *Nomina.*

Ἀκακία. ACACIA CAP. CXV.

Acacia in Aegypto nascitur, spina instar *a* arboris, fruticosa, non se in rectum attollens. Florem habet candidum, & *b* semen lupino simile in folliculis: ex quo, *c* succus expressus siccatur *d* in vmbra, niger ex maturo semine, subrufus ex viridi. Eligatur modice rufus, & odoratus, ut in hac arbore esse potest. Aliqui exprimunt ex folijs, & semine succum: Manat & gummi ex ea spina. Vis ei ad spissandum refrigerandumque efficax. Succus oculorum medicamentis utilis: valet ad ignem sacrū, ulcera quæ serpunt, perniones, pterygia, & oris ulcera, procidentes oculos reprimit, mensium abundantium sistit, prociduam vuluam cohibet: citam aluum supprimit, aut potus, aut subter inditus: capillos denigrat. Lauatur oculorum medicamentis, trito in aqua, mox effuso, quod concreuerat, donec pura extet aqua, & ita cogitur in pastillos. Vritur etiam in cruda fidelia, donec fictile fornacibus percoquatur: torreturque in carbonum halitu perflata. Spinæ decoctum solutos artus fotu committit. Præfertur eius spinæ gummi, quod in uermiculorum speciem contrahatur, & vitri modo perluceat, ligni expers: proximum est candidum: sordidum verò: ac resinosum inutile. Cutis meatus obstruit, & medicamentorum, quibus admiscetur, acrimoniam hebetat: ambustis ex ouo illitum, pustulas non patitur erumpere. Alterum Acaciæ genus in Cappadocia, Pontoque prouenit, Aegyptiæ spinæ similitudine, [longe minus, tenerius, humile: aculeorum uallo munitur: folia habens rutæ; semen lenticula minus fert autumno, in loculis connexis, ternum, quaternum capacibus. Succus eius adstringit,] viribus inferior, & ocularibus medicamentis inutilis.

a Meū & cæt. δένδρωδες θαμνοειδής. b Meū καρπόν. i. fructū. c Me. κυλίσμα d Oribasius ἐν ἡλίῳ. i. in sole. *Hæc nō leg. Orib.*

Arbor, quæ Dioscoridi Acacia uocatur, Theophrasto Spina simpliciter dicitur lib. IIII. cap. III. de plantarum historia, vbi de ea ita scriptum reliquit. Spina ex eo nomen accepit, quod tota arbos aculeis horret, excepto caudice: nam & super germina, foliaque aculeos gerit. Magnitudine excellit, materies quippe duodenorum cubitorum. tectis idonea cæditur. Eius duo genera sunt, quædam enim candida, quædam nigra; & altera imbecillis, facileque putrescens: nigra autem robustior, atque incorrupta, ob id in nauium fabrica ad costas, uentrisque compagines ea vtuntur. Erecta non ualde assurgit. Fructum fert in siliqua, leguminum modo, quo incolę coria perficiunt vice gallæ. Flos & pulcher aspectu, ut coronas ex eo facerent: & medicamentis perutilis, qua de causa colligi à medicis solet. Fit & gumma ex ea. manat hæc tum arbore percussa, tum sponte sine vlla plaga: cum autem cæsa fuerit, anno tertio protinus resurgit. Copia huius arboris largè habetur, & sylua ingens circa agrum Thebanum est, vbi & robur & persea, & olea quoque eo loco emigrat, non aquis fluuij regno (distat enim plus, quàm trecentis stadijs) sed suis fontibus, qui circa eum tractum permulti exiliunt. Materies arboris dura, & cæsa colorem celtis utique repræsentat. hactenus Theophrastus. A quo Plinius non dissentiens, ipse quoque eius historiam memoriæ prodidit lib. XXIIII. cap. XII. cuius sic uerba sonant. Est & acaciæ spina. Fit in Aegypto alba, nigraque arbore, item uiridi, sed longè melior è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima, spinosiore arbore. Semen omnium lenticulæ simile, minore est tamen & grano, & folliculo. Colligitur autumno, quoniam ante collectum nimio ualidius, Spissatur succus ex folliculis aqua cælesti perfusis, mox in pila tusis: exprimitur organis, tum densatur in sole mortarijs in pastillos acacia dicta, arboris videlicet suæ nomine. Fit & ex folijs per se minus efficax, Ad coria perficienda semine pro galla vtuntur. Foliorum succus, & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde rufus est, hęc Plinius. Succus è recenti semine expressus, ac postea longa insolatione concretus Græcis nomine suæ arboris Acacia nuncupatur. In cuius defectu supponunt tum officinæ, tum medicorum vulgus succum è syluestribus prunis expressum in tenues quasdam placentulas in sole densatum: siquidem legitima acacia ad nos non affertur. Vbi acacia defecerit, licet (si Dioscoridi credimus) eius uice tum rhois arbusculæ folia, tum lentisci foliorum succum, tum etiam hypocistidem medicamentis immiscere. Quamobrem his potius seplasiarij uti deberent, quàm suppositio syluestrium prunorum succo. Acaciæ imaginem, quam hic appingi curauimus, detulit ad me Constantinopoli Clarissimus Augerius de Busbeke Flander, Cæsareus orator ad Turcarum Imperatorem, quæ omnibus suis partibus, notisque veram legitimamque acaciam imitatur. Nam plantæ integræ imago, cuius unum tantum ramum appinximus, caudicem habet non in rectum, sed in obliquum se attollente, nigro omnino libro, ramos, surculosque spinis rigentes. Folijs est rotundis, pini magnitudine, venosis, parte prona fuliginosis, supina uerò ex uiridi subalbicantibus, minimè serratis, subnigricante pediculo, floribus ex albo purpurascentibus, & siliquis, & semine Lupino similibus. Dioscorides tamen Acaciæ albos reddidit flores. Atqui cum Acacia Theophrasto, & Plinio tum nigra, tum alba, generis diuersitate habeatur, facile crediderim albam, album proferre florem, nigram verò (ut nostra hęc est) purpureum, & pręsertim cum Theophrastus scribat Acacię florem aspectu esse pulchrum, & coronas ex eo factitari. Nam purpureus color longe pulchrior speciosiorque est, quàm albus. Scire etiam-

Acaciæ hist. ex Theoph. *Ex Plinio.* *Acacia officinarum.*

num

ACATIA. I.

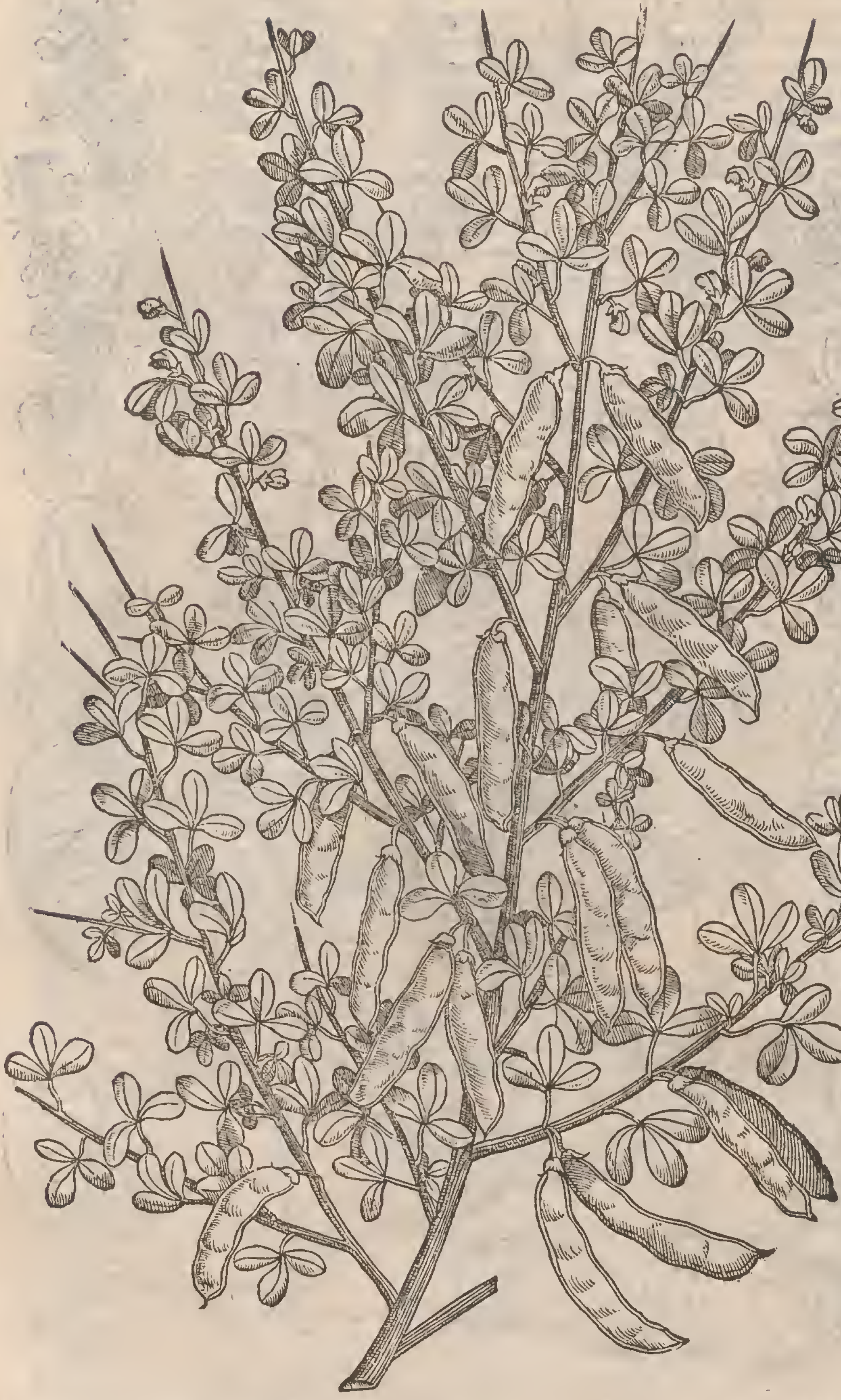

num conuenit, gummi, quod ab arbore acaciæ manat, ideo Serapioni Arabicum nuncupari, quod ab Arabia regione Ae-gypto contermina suo tempore importaretur. Sed animaduertere oportet, quod Arabicum vulgaris usus gummi longè quidem ab illo differt, quod ab acacia colligitur: nanque illud non contractis uermiculis simile, sed in grumis versicoloribus conspicitur, quorũ alij succinum, alij topatium, alij chrysopatiũ, alij beryllum colore, & nitore referunt. Quod autẽ nobis gummi Acaciæ desit, illud argumento esse potest, quod ipsa quoq; legitima acacia hactenus, quod sciam, non defertur. Nam si hoc, quo vtimur, syncerum, legitimumque acaciæ esset gummi, proculdubio ipsa quoq; acacia ad nos conueheretur, cùm longè magis in paranda theriaca, alijsque componendi medicamentis expetatur, quàm gummi. Hinc itaque facilè quisque conijcere potest, gummi ex Aegyptia spina defluens ab eo sanè plurimum differre, quod Arabici gummi nomine officinarum vulgus habet. Hoc igitur vulgare gummi illud equidem esse existimauerim, quod Græcis gummi simpliciter uocatur. In quam sententiam me adduxit Galenus: siquidem lib. VII. *simplicium medicamentorum, sic inquit. Gummi lacryma est congelata, concretaque in truncis arborum ipsam fundentium, velut resina quoque in multis visitur plantis, quæ resinam fundere possunt. Cæterùm quod exiccatoriæ, emplasticæque sit facultatis, constat. hæc Galenus. Ex cuius uerbis palã est, gummi sic in uniuersum Græcis appellatum, nostrum gummi esse vulgò Arabicum dictum. Quod quidem (quantum sensuum iudicio consequi possumus) ex pluribus arborum gummi miscellaneum est. Cuius rei manifesto indicio sunt cùm grumorum formæ diuersitas, tum colorum uarietas. Huc etiam accedit, quòd Galenus unica nomenclatione omnia earum arborum*

Gummi Arabicum.

rum

ACACIA ALTERA.

rum gummi comprehendit, quæ resinam non proferunt. Quamobrem omnino explodenda uidetur eorum sententia, qui ubi Græci gummi absolutè scriptum reliquerunt, illud gummi intelligendum esse contendunt, quod è spina Aegyptia manat. Non desunt præterea, qui gummi spinæ Aegyptiæ illud esse opinentur, quod gummi Dragaganthi, hoc est, tragacanthæ officinis appellatur, propterea, quod effigie contractos uermiculos referat, quo nihil certè mellius illi competere posset. Sed tamen hoc etiam illud non est, ut suo loco dicemus. Galenus lib. VII. *de compositione medicamentorum per genera, Acaciæ gummi* κόμμι θηβαϊκὸν *uocat: hoc fortasse argumento, quod scripserit Theophrastus (ut supra dictum est) ingentem huiusce spinæ syluam esse in agro Thebano. Sed cum ad nos non perferatur acacia (ut paulò ante scripsimus) nec etiam eius gummi importari credendum est. Gummi Acaciæ meminit Iacobus Syluius uir sanè ætatis nostræ ingenio & doctrina celebris suo de natura simplicium medicamentorum libello, his uerbis. Gummi acaciæ non meminit Galenus in Acacia libro sexto simplicium, uti nec acaciæ mentionem facit paulò post in Acantha Aegyptia, seu Arabica, quo nomine solo Dioscoridi uocatur. Vnde colligas licet, acaciam, & acantham Aegyptiam, seu Arabicam, diuersas esse in Aegypto spinas arbores. hæc ille. Sed mea quidem sententia, Syluius manifestè aberrasse deprehenditur, quandoquidem Galeno acantha Aegyptia arbor utique non est, sed herba è carduorum genere, quemadmodum & Dioscoridi libro tertio,* ἀκάνθῃ λευκῇ, *hoc est, spinæ albæ similis, quam Mauritani suchca appellant. Quocirca eo capite acaciæ meminisse Galenum omnino fuisset absurdum. Cæterum alteram* ACACIAM, *quam in Cappadocia, Pontoque prouenire tradit Dioscorides folijs rutæ, quamq; hic*

Quorundam lapsus.

Iacobi Syluij opinio reprobata.

Acaciæ alterũ genus.

depictam

depictam damus, accepimus hoc anno à quodam ex ijs, qui rei herbariæ dant operam. Et quoniam ea Dioscoridis historiam perbelle repræsentare visa est, non potuit animus non inclinari ad credendum hanc secundam esse Acaciam. Est enim aculeis horrida, folio rutæ, semine lenticula minore, in siliquis ternum quaternumue capacibus, quod autumno profert, gustu etiam adstringente: color siliquis aureo quodam fulgore respersus, adeo ut in sole auri modo pelluceat. Ab hac sane opinione non recedam, anteaquam eam viderim plantam, quam Anguillarius secundam Acaciam esse censet. Nam eius iudicio minime subscribam, nisi prius plantam conspexerim. Acaciæ vires adnotatas reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Acacia & planta ipsa acerba est, & fructus, & succus, qui lotus quidem & imbecillior, & minus mordax redditur, vtpote acrimoniam quandam per lotionem deponens. Porrò si parti alicui sanæ illinatur, protinus eam & icciorem, & contractam efficiet, nullum quidem caloris sensum inuehens, sed nec frigoris admodum valentem. Unde constat medicamen id esse frigidum, & terrosum, immista quadam etiam essentia aquea. Et sane coniectura est, non esse similare, verùm quasdam in sese dispersas habere partes tenues, & calidas, quæ in ipsa ablutione segregentur. Estoque & hoc tertij ordinis exiccantium, & secundi refrigerantium, ubi quidem elotum fuerit, illotum verò primi. Nomen quod ἀκακία habet apud Græcos, idem, quod est Acacia, retinet apud Latinos & Italos. Ea autem Arabice Achachie appellatur.

Acaciæ vires ex Galeno.

Nomina.

VITEX.

Ἄγνος VITEX. CAP. CXVI.

a Cat. πεδίοις ἐφύδροις. i. cāpis udis.
b Omnia excē. σὺν ὑποπορφύρῳ. i. cum subpurpureo.

Vitex, siue lygos, frutex est in arborem assurgens. Nascitur in fluminum ripis, *a* asperisque locis, ac torrentium alueis ramos gerit longos, fractu pertinaces: folia oliuę, sed molliora. Duo genera eius: una harum album florem mittit *b* cum purpureo: altera tantum purpureum, & semen, ut piper. Excalfactorias vires habet, & adstrictorias. Semen eius potum venenatis ictibus, aquæ quæ cutem subijt, lienosisque auxiliatur: lac euocat: menses ciet drachmæ pondere in uino potum, genituram exoluit: caput tentat, & soporem affert. Decoctum herbæ, & seminis in desessione, mulieribus vuluæ malo opportunis opitulatur. item inflammationibus. Purgationes mouet semen cum pulegio potum, etiam suffitu, vel appositu: capitis dolorem dissoluit illitum: instillatur cum aceto & oleo capiti in lethargo, & phrenitide. Folia suffitu, aut substratu fugant venenata: illita quoque serpentium 10 morsibus auxiliantur: testium duritias, cum butyro, & folijs uitium emolliunt. Rimas sedis semen cum aqua illitum mitigat, & folijs medetur luxatis, vulneribusque. Virgam qui manu teneat, dum iter facit, negatur intertriginem sentire. Agnum, quasi dicas castum, vocant Græci, quoniam matronæ in Thesmophorijs Atheniensium castitatem custodientes, folijs huius cubitus sibi sternunt. & lygon, quasi uimen, propter inuictam fere ramorum flexilitatem.

OLIVA BOEMICA SIVE ELAEAGNOS.

Viticis conſideratio.

Vitex, quam vulgus herbariorum Agnum caſtum appellat, arbuſcula eſt in Italia vulgaris notitiæ. Duo eius genera recenſet Plinius lib. XXIIII. cap. IX. Maior in arborem ſalicis modo aſſurgit: minor ramoſa, folijs candidioribus, lanuginoſis. Prima album florem mittit cum purpureo, quæ & candida uocatur: nigra, quæ tantum purpureum. Naſcuntur in paluſtribus campis. Non multum à ſalice vitilium vſu diſtat vitex: foliorum quoque aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Græci lygon uocant, alij agnon, quoniam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes ijs folijs cubitus ſibi ſternunt. Meminit præterea Theophraſtus lib. 4. cap. 11. de plant. hiſtoria. Cuiuſdam plantæ ἐλαίαγνος *appellatæ (ex olea & agno nomenclatione deducta, quod vtrique ſimilis habeatur) ſic inquiens.* ἐλαίαγνος *natura fruticoſa, nec cæteris Amerinis abſimilis folio, figura quidem proximo cæteris, ſed molli, lanuginoſoque, flore populi albæ, ſed minore, fructu nullo: naſcitur plurima ſuper inſulas fluitantes. Verum an ea uera ſit* ἐλαίαγνος, *quam nouus quidam herbarius in Vmbria, & apud Pelignos oriri ſcribit, non auſim ego affirmare, quod illam non uiderim vſquam. Naſcitur tamen, & in Boemia planta, quæ omnibus notis Elæagno aſtipulari videtur. Eſt enim fruticoſa, folio viticis ſimile, molli ac lanuginoſo. Flore albo gradatim ex uirgis prope foliorum exortum prodeunte; odore non inſuaui, è quo nullus prouenit fructus. Huic alia per omnia, ſimilis habetur Viennæ Auſtriæ, in Viridario Sereniſſimi Cæſaris Ferdinandi, quæ baccas profert oleæ figura, ſed longe minores apice in ſummitate aculeo ſimili. Hanc ego Elæagnum appellarem, quod folio ac virgis Agnum, fructu vero oleam referre videatur. Et ſi ſciam Theophraſti Elæagnum non eſſe, quod hæc ſterilis ſit. non fructum ferens, niſi fortaſſe deceptus ſit Theophraſtus, vel eius codex deprauatus, ut in alijs quàm plurimis locis.*

Viticis uires ex Galeno.

Vitex, ut ſcriptum reliquit Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum caliditatis, & ſiccitatis claſſem tertiam ſortita eſt, verùm ea eſt multum tenuis ſubſtantiæ, tum guſtu acris ſimul & adſtringens; ipſas tamen uitices ad medicinam habet inutiles: cæterum folia, ſemenque calida, ſiccaque facultate ſunt, ſubſtantia vero tenui. Nam & utentibus ita apparet, & guſtantibus acre ſimul & ſubadſtringens percipitur tum folium, tum flos, tum ſemen. Edendo tamen etiam ſemen eſt, verum tam perſpicuo calfacit, ut capiti hoc nomine dolorem pariat. At ſi frigatur (nam & ſic editur cum bellarijs) minus caput tentat. Porrò flatus ventris diſcutit, & cum non frictum, & multo magis cum frictum fuerit. Cohibet præterea ſemen impetus in venerem tum frictionis expers, tum etiam ipſam expertum. Folia item, floreſq; ipſius fruticis idipſum præſtare poſſunt. Itaque non tantum eſa, potaque ad caſtitatem conferre creduntur, verum etiam ſubſtrata. Hinc eſt, quod Athenis in Theſmophorijs, hoc eſt, ſacris Cereris, mulieres totum ſibi fruticem ſubſternunt: hinc illi quoque nomen inditum agni, hoc eſt, caſti. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt, ſi quidem memoria teneamus, quæ ſuperioribus commentarijs ſunt dicta, agnum calfacere, ſimulque exiccare, tum omnium maximè flatus diſcutere. Porrò quod exactè tenuium ſit partium, facultas eius indicio eſt. Nam quod caput tentat, non magis à multitudine uaporum ab eo prognatorum, quam à caliditate eius, ac ſubtilitate partium fieri rationabile. Nam ſi flatuoſum ſpiritum procreare poſſet, ſane & ventrem inflaret, & venerem ſtimularet, perinde ut eruca. Verùm cum non tantum non excitare, imò etiam reprimere queat, fuerit profecto ſecundum rutæ maximè facultatem tum in excalfaciendo, tum in reſiccando: non tamen illi par eſt, nam utroque paulo eſt inferior: ſiquidem ruta tum magis eſt excalfactoria, tum magis deſiccatoria. Differt etiam qualitatis ſimul, ac facultatis miſtione. Nam agni ſemen, ac germina modicam ferunt adſtrictionem: at ruta vbi aruerit, exactè amara eſt, & acris: vbi vero humida, ſubamara. Non tamen auſteritas, aut acerbitas illi ineſt: aut ſi cui uideatur ineſſe, ea utique omnino obſcura, ſcio videbitur, nec par ei, quę eſt in agno. Quocirca & ad iecur, & lienem indurata, & obſtructa agni ſemen potius, quam rutæ competit. Sed hæc ad curandi iam methodum pertinent, quam ut omnino non attingam de medicamentorum pronuncians facultatibus, fieri non poteſt: verum celeriter ad rem propoſitam reflectere, uiri eſt vtique temperati. Magiſque etiam idipſum in ſequentibus medicamentis efficere conabor, hoc eſt, ubi ex quibuſdã paucis euidentibus generalẽ facultatem collegero, particulares poſtea actiones omittam. Nam in præſens id ſolum nouiſſe ſufficit, quod agnus calidus eſt & ſiccus facultate, idque non mediocriter, ſed tertio exceſſu, tum admodũ tenuium partium. Hæc qui norit, ac poſtea methodum curandi didicerit, ipſemet inueniet, quo pacto menſes hinc cieat, quo pacto partes induratas digerat, quo pacto laſſitudinem ſoluens, ſeu acopum, & ex calfactorium ex eo vnguentum præparetur. hactenus Galenus. Huius plantæ nomen Græcum eſt ἄγνος καὶ λύγος *Latinum, Agnus, Vitex, & Salix amerina: Arabicum, Famancheſt, Samancheſt, ſeu Bengiecheſt: Italicum, Vitice, & vulgare, Agno caſto: Germanicum, Schaffs mullem, & Keuſchlamp: Hiſpanicum, Cattillo caſto: Boemicum Drmek: Gallicum Agnus caſtus.*

Nomina.

Ἰτέα.

SALIX. CAP. CXVII.

Salix vulgo nota eſt. Cuius ſemen, folia, cortex, & ſuccus ſpiſſandi uim habent. Trita folia cum exiguo pipere, & uino pota, ileoſis ſubueniunt: ſumpta per ſe, & cum aqua præſtant mulieribus, ne concipiant. Salignum ſemen in potu ſanguinem expuentibus prodeſt. Cortex eoſdem præbet effectus. corticis cinis admiſto aceto maceratus, illitu clauos, & callos tollit. a Ex folijs, & cortice ſuccus cum roſaceo in calyce punici calfactus, aurium doloribus auxiliatur. Decocto eorum podagras foueri utiliſſimum: furfures purgat in corpore. Excipitur ſuccus, qui manat ex ea, cum floret, exciſo cortice: in plaga enim concretus humor inuenitur, qui ad purganda, b quæ obſtant oculis, ſuam uim præbet.

a Cat. ὁ δ᾽ ἐκ τῶν φύλλων κατὰ τὴν ἄνθησιν ἐν κελύφει ῥοιᾶς θερμανθεὶς. i. Succus ex folijs tẽp ore floris in cortice mali punici calfactus.

b Meum τὰ ἐπισκοτοῦντα ταῖς κόραις. i. quæ obtenebrãt pupillas.

Qvanuis de Salice, ut una tantum agat Dioſcorides; eius tamen plura traduntur genera tum à Theophraſto lib. 3. c. 13. de plantarum hiſtoria, tum etiam à Plinio lib. XVI. cap. XXVII. Nam quędam in tantam proceritatem aſſurgunt, vt ex eis in Liguria fiant & perticæ & pali maximi vſus ad vitium pedamenta. Aliæ non tam proceræ creſcunt, colore rufeſcentes, ſequacis lentitiæ quæ ligandis cadorum vinariorum circulis commode ſinduntur. Hanc Salicem Græcam vocat M. Cato ſuo de re ruſtica libro. Rurſus aliæ firmiores corbibus, & ruſticanę ſuppellectili admodum expetitæ. Aliæ deniq; ſunt minuſculæ, ac ſpectabili tenuitate, texendis caniſtris, ciſtellis, ac calathis aptiſſimæ omnibus folia oleagina oblonga ſuperne virentia, & inferne candicantia. Salicis lacrymam trium generum eſſe prodidit Plinius libro XXIIII. cap. IX. tametſi vnius tantum generis meminerit Dioſcorides. Vnam arbor ipſa ſponte exudat, altera manat in plaga, cum floret, exciſo cortice trium digitorum magnitudine: tertia eſt detruncatione ramorum autumni tempore à falce diſtillans. Cæterum qui Salicis albicantem ſpumam adnotatam reliquerit, inuenio neminem: quæ delapſis ſtatim floribus è ramuſculis vuæ modo dependet, donec ventis arrepta huc, & illuc plumæ modo impellitur. Salix cito ſeneſcit, ac breui uitæ ſpatio perdurat. Salicis recentia folia vtiliter a Medicis adduntur in lotionibus, quæ ad ſomnum conciliandum parantur. Epotum ſalicis decoctum, aut lixiuium è ſalicis cinere paratum, inhærentes gutturi hirudines necat ſoluitque. uiridia folia ſparguntur vtiliter

Salicis conſideratio.

circa febricitantium lectulos. Ligni materies, cadis, ac scutis conficiendis, aptissima, quod suo lentore frangi contumax sit, & leuitate polleat. Salicis vires memoriæ prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum his verbis. Salicis folijs ad cruenti vulneris glutinationem quis uti posset. Verùm floribus eius maxime prope omnes utuntur medici ad exiccantis emplastri præparationem: est enim uis eorum ita desiccatoria, ut morsu abstineat: habet uerò etiam quandam adstrictionem. Sunt uerò etiam, qui succum ex ea expressum, medicamen seruent mordacitatis expers, & siccatorium, ad multas res utile. Haud enim inuenias quid ad plures res utilius medicamento citra mordacitatem exiccante, quod paulum etiam adstringet sicut in opere medicamentorum compositione exactius demonstrabitur. Porrò arboris cortex similem facultatem obtinet cum floribus tum folijs, nisi quod temperaturæ sit siccioris, uelut omnes cortices. Sed hunc quidam comburunt, eiusque cinere utũtur ad omnia, quæ ualenter desiccare oportet. Nam clauos quos vocant, callos Græcis τύλους, myrmeciasque tollunt, aceto acri ipsum macerantes. Nonnulli autem dum floret salix, corticem eius incidunt, & succum quendam colligunt, utunturque ad ea, quæ pupillas offuscant, extergente videlicet, simulque tenuium partium medicamine. Vti verò illo ad multa alia quis posset, siquidem talis fuerit. Salix ita Latinis dicta, Græcis Ἰτέα: Arabibus, Bulef, Bhulles, Saffaf, aut Chalif nominatur: Italis, Salice, & Salcio: Germanis, Vueiden, & Felbinger: Hispanis, Salce, aut Salgueiro: Gallis, Saulz: Boemis Vurba.

Salicis vires ex Galeno.

SALIX.

SYL

SYLVESTRIS OLEA.

Ἀγριελαία.

OLEA SYLVESTRIS. CAP. CXVIII.

10 SYlueſtris oleæ,quam aliqui cotinon,id eſt,oleaſtrum appellant, alij Aethiopicam oliuam; folia a ſtringunt, trita autem & impoſita ignem ſacrum vlcera quæ ſerpunt,epinyctidas,carbunculos,re duuias, nomaſque cohibent:cruſtas emarginant cum melle illita,quinetiam ſordida vlcera repur- gant;inflam mationes panoſque cum melle impoſit diſcutiunt,cutem à capite vulſam conglutinant oris vlceribus,& priuatim infantium commanducata medentur. Succus,& decoctum eoſdem ha- bent effectus. ſanguinis eruptiones,ac muliebre profluuium,admotus ſuccus inhibet: vuæ oculorũ puſtuliſque prodeſt, vlcera,& veteres defluxiones ſiſtit,qua propter in collyria additur, ad palpebra- rum eroſiones perquàm vtilis. Exprimitur ſuccus tuſis folijs, affuſo vino, aut aqua, ſiccatuſque ſole in paſtillos digeritur:ſed longe ualidior ad recondendum ſuccus habetur,qui cum vino, quam cũ a- qua expreſſus eſt auribus ſubuenit, ſiue vlcerentur,ſiue pus effluat. Folia conuenienter cœliacis cũ farina hordeacea illinuntur. Vruntur cum floribus folia,vt ſpodij vicem cinis præſtet,in cruda olla oblito ore luto,uſque dum filignum percoquatur;reſtinctaque vino,& rurſus ſubacta,eodem modo uruntur,poſtremo ceruſæ modo elota conguntur in paſtillos.Huiuſcemodi cinerem in medicamẽtis

 oculorum

oculorum constat spodio non cedere, sed eisdem uiribus præditum esse putandum est. Foliorum sati uæ oleæ eadem uis intelligitur, sed aliquanto inferior; vnde ocularibus medicamentis ob suam mitiorem vim conuenientior est. Sudor ligni uirenti accenso manans, illitu sanat lichenas, furfures, & scabiem. a Oleaginum semen illitum medetur furfuribus, & vlceribus, quæ depascunt, uorantque. quod autem intra nucleum est, ex adipe, & farina scabros vngues excutit. Colymbades tritæ, & ambustis illitæ pustulas gigni prohibent: sordida vlcera purgāt. Muriæ succus collutas gingiuas contrahit, & motus dentium firmat. Oliua b flaua, & recens stomacho utilior est, ventri difficilis: nigra autē, & matura corruptioni opportuna est, stomacho aduersatur, oculis non conuenit: capitis dolorem mouet; arefacta illitu depascentia vlcera sistit, & carbunculos emarginat. Oleum syluestris oliuæ gingiuis putri uligine laborantibus colluitur: dentium mobilitates stabilit: calfacti fotus gingiuis fluxione laborantibus vtilis est: lanam enim specillo circumligatam oleo madefacere oportet, & gingiuis admouere, donec albæ spectentur.

a Meum νάρ-σος. i. fructū.

b Meum ὑπό-κιρρος. i. subfulua.

OLEA SATIVA.

LACRY-

Δάκρυον αἰθιοπικῆς ἐλαίας.

LACRYMA AETHIOPICAE OLEAE. CAP. CXIX.

LAcryma, quam Aethiopica olea stillat, scammonio similis quadantenus est, fulua, stillis, exilibus constans, mordax. Quæ autem ammoniaci, aut gummi similitudinem refert, colore *a* nigricans, nec gustu mordens, superuacua est. Nostrates oleæ, oleastrique similem lacrymam sudant, quæ commode ad oculorum hebetudines illinitur: cicatrices, albuginesque illitu emendat: vrinã, & menses ciet: cauis dentium impressa ad dolores efficax est. Inter uenena scribitur, partus pellit: lepras, & impetigines sanat. Appellatur autem Aethiopica, & agrestis olea.

Quę cõclusa sunt tribus in locis non leg. Oib.

a Meum. μεγάλη καὶ λεῖον. i. magnum, & leue.

10

Ἀμόργη.

AMVRCA. CAP. CXX.

ἐλαίας. i. olei, leg. Orib.

AMurca *a* expressæ oliuæ recrementum est. Decocta in cupreo uase ad crassitudinem mellis adstringit, cæteros præbens lycij effectus. Insuper dentium dolori, & vulneribus cum aceto, vino, aut mulso commode illinitur, additur in medicamẽta ocularia, & meatus inductu suo obstruentia. Vetustate meliorem fieri constat. Vtiliter infunditur sedis, genialium, ac vuluæ exulcerationi. Si verò cum omphacino recoquatur ad mellis crassitudinem, cariosos dentes extrahit: iumentorum scabiem cum decocto lupini, & chamæleonte illitu sanat. Cruda, & recenti amurca podagras, articulariosque dolores foueri, utilissimum: peruncta in uillosa pelle, & hydropicis imposita, tumoris molem reprimit.

20

CVm oliuæ, oleum, oleæ Aethiopicæ lacryma, & amurca ex vna tantum arbore proueniant: non ab re duximus de his omnibus simul pertractare, & ita singulis partibus vnica commentatione, quantum opus erit, satisfacere, & quicquid ad eas spectat, simul perstringere. Oleæ itaque folia habent longa, in acutum desinentia, crassa, pinguiaque, supernè uirentia, infernè albicantia, sapore amaro & acriusculo. Florent omnes Iulio mense floribus albis, racematim prodeuntibus, è quibus baccæ prodeunt primum virides, deinde appropinquante maturitate pallescunt. tandem purpureæ prius factæ saturate nigrescunt. decerpuntur mense Nouembri, & Decembri; nanque antea non maturescunt. Sternuntur deinde in pauimentis, donec rugosæ fiant, deinde molæ subponuntur, & torculari premuntur, affusa feruenti aqua. Ita enim oleum reddunt. Ligni materies pulchra, solida, venosa, crispa, ardetque uiridis, perinde ac sicca. Nascuntur syluestres oleæ copiosæ in agro nostro Senensi, alijsque Hetruriæ locis: nascuntur & in Dalmatiæ tractu, & in quàm plurimis Adriatici insulis. verùm domesticis longe minores, folijs breuioribus, aculeatisque ramis. Earum baccæ etsi numerosa fœcunditate vincant, magnitudine tamen satiuis cedunt: quin & ori sapidiores existunt. Cuius rei certo sunt testimonio turdi, merulæ, ac sturni: quippe quoniam syluestres oliuas libentius deuorant, quàm satiuas. Incolæ, qui aucupijs delectantur, agrestes oleas summo studio, ac industria ab auibus tuentur: nempe quòd confecta satiuarum vindemia, auiculæ ad has aduolant, vbi mense Decembri, & Ianuario visco innumeræ capiuntur, præsertimque turdi. Pauci admodum sunt in Hetruria, qui oleastri baccas legant: vt oleum inde exprimat: nam ea demum magna satiuarum copia est, quæ facit, ut inibi omnino paruipendantur syluestres. Oliuarum genera decẽ in antiquorum notitiam peruenisse reperio, pausias videlicet, algianas, licinianas, sergias, neuias, culminias, orchites, regias, circites, murteas: etsi Virgilius trium generum tantum meminerit, quemadmodum etiam plura non nouit hac nostra ætate Hetruria, præsertimque noster Senensis ager. Primum harum genus eæ nostri faciunt, quæ licet a minoribus olearum plantis proferantur, sunt tamen spectata forma, & magnitudine Bononiensibus non quidem inferiores. His tantum muria asseruatis vtuntur in cibis: quandoquidem oleo minus aptæ sunt, quod multò plus amurcæ quàm olei fundant. Proximæ tum colore, tum magnitudine præstantes, quanuis prædictis longè minores sint, sunt tamen omnium aptissimæ ad olei conficiendi usum. quippe quod oleum ex eis expressum, sit non modo flauum, dulce, pellucidum, ac cæteris præstans; sed etiam copiosum. Gignuntur hę à procerissimis oleis, prægrandibus, iuglandium nucum instar, ramos in altum, latumque amplissime fundentibus. eas rura nostra Oliuastre vulgo vocant. Tertij verò, ac postremi generis eæ denique sunt, quę passim in vniuersa Italia nascuntur, & omnium vulgarissimæ habentur. Laudatissimæ oleæ Bononiensibus, & nostratibus crassiores muria asseruatę Romam, Venetias, & ad alias complures Italię clarissimas urbes, vbi magnificę, opiparęq; parantur mensę, ex Hispania importantur. Condiuntur muria oliuę breui tempore, seruata natiua viriditate, hòc modo. Sumuntur calcis viuę cribratę librę sex, aquę quod sufficit ad dissoluendum, quousque calx pulticula liquida fiat. Huic adduntur cineris querni cribrati libre duodecim, & aquæ tantum, quod sufficiant ad dissoluendum. Deinde in hac pulticula macerentur oliuarum uiridium electarum libræ vigintiquinque, horis octo continuis, aut ad summum decem. (hoc tẽporis spacio omnem amaritudinem exuent) sed interim lignea rude leuiter commisceantur, ne lędantur contundanturùe. Eximuntur deinde, & lauantur in aqua, in qua postbac macerantur quinis, senisve diebus, mutata, affusaq; sæpius aqua. Extrahuntur deinde, & condiuntur muria in qua ferbuerint prius fœniculacei caules in particulas dissecti: & asseruantur fictili, quod commodum fuerit. Ita enim paratæ natiuam viriditatem seruant, & esui delectabiliores euadunt. Cæterum olea, & quercus tam pertinaci odio inter se dissident (si rei agrariæ scriptoribus fides est adhibenda) ut altera prope alteram depacta breui tempore pereat. Oleæ item si primo germinatu à capra depascantur, adeo sterilescunt, ut nullo remedio in posterum prolificæ fiant. At si alia de causa raras admodum, uel nullas proferant baccas, nudatas earum radices à circumstante terra hybernis algoribus opponere, certissimum est remedium. Amant oleę apricos tractus, & colles, calidasque regiones, nam in frigidis locis non proueniunt. Syluestris, seu Aethiopicæ oleæ lacryma, licet multis polleat viribus: eius tamen in Italicis officinis nullus est vsus: neque quod ea ad nos afferatur, adhuc compertum habeo. Sunt, qui hanc putent illud esse gummi, quod medici recentiores, & officinæ gummi elemi appellant. Verùm illud certo argumento est, oleæ Aethiopicæ lacrymam gummi elemi non esse, quod gustatu mordax non sit, neque linguam uellicet: tum etiam, quod omnibus perspicuum sit, eam lacrymam (etsi impropriè gummi appelletur) non in gummi quidem; sed verius in resinarum genere esse recipiendam: cùm igni exposita statim colliquescat, & diffundatur, quemadmodum & resinæ, quæ è pinu, picea, & alijs resinam fundentibus plantis colliguntur: licet nobis prorsus ignota sit planta, à qua in oriente destillat. Siquidem nullum gummi genus (quod ego sciam) igne colliquescit, nisi addito aceto, vel uino: quin potius statim comburitur. Est & alia oleę maris rubri lacryma, ex qua (vt Theophrastus inquit lib. IIII. cap. VIII.) medici sistendo sanguini medicamentum componunt. Cæterum quanuis ætate nostra obscura admodum sit gummi Elemi origo; eius tamen vires clarissimæ apud chirurgicos, & vulnerarios medicos reperiuntur: nam in caluariæ fracturis, ac vulneribus mirificè vnguentis,

30 40 50 60

Oleæ syluestris consid.

Oliuarũ genera plura.

Oliuas condiendi ratio.

Oleæ, & quercus odium.

Aethiopicę oleę lacryma.

Gummi elemi.

Amurca olei.

& emplastris additur, adeò ut præstantissimum sit in his sanandis medicamentum. De Amurca olei postremo nil aliud dicendum est, nisi quod sit admodum utilis (vt memoriæ prodidit Cato) apothecarũ, & officinarum fabricis, ubi lanei, uel serici panni reconduntur. Nam si calci admisceatur, & ex ea inde parietes incrustentur, oblinanturque, item laquearia, & pauimenta, non modò parietes contractos, uel aduentitios humores nunquam collacrymant, & situm minimè contrahunt; sed nec blattæ, nec aranei, nec cuiusuis generis uermiculi ibidem gigni possunt: Syluestris oliuæ oleum cæteris adstringentius est. In doloribus capitis utiliter pro rosaceo substituitur, sudores illitu arcet, & defluentes capillos cohibet, capitis furfures, vlcera manantia, scabiemq; abstergit. Tardius etiam canitiem sentiunt, qui eo quotidie perunguntur. Oliuæ uires prodidit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Oliuæ rami quantum habent adstrictionis, tantũ & frigiditatis participes sunt. Fructus uerò, si quidem ad vnguem maturuit, moderatè calidus est: sin immaturus est, magis tum adstringit, tum refrigerat. Olea satiua, sic Latinè, ut ἐλαία ἥμερος Græcè uocatur: Arabicè, Zaiton, seu Caiton: Italicè, Oliuo domestico: Germanicè, Oelbaum: Hispanicè, Oliuo, & Azeytuno: Gallicè, Oliuer. Syluestris autem Græcis ἀγριελαία, ἢ κότινος appellatur: Latinis, Oleaster, & Olea syluestris: Italis, Oliuo saluatico: Germanis, Vuiller oelbaum: Hispanis, Azebuche: Gallis, Oliuier sauuage.

Oliuæ vires ex Galeno.

Nomina.

10

QVERCVS.

QVERCVS

Δρῦς. QVERCVS. Βάλανος, GLANS. Φηγός, FAGVS.
Πρῖνος. ILEX. CAP. CXXI.

QVercus omnis adstrictoriam vim habet, præsertim liber, qui cortici, & ligno intercedit: quinetiã tunica putamini glandis subiecta. Decoctum ex ijs datur dysentericis, cœliacis, sanguinem excreantibus. Trita in pesso fœminis fluxione vuluæ laborantibus subijcitur. Glandes eosdem effectus exhibent: vrinam ciunt: capitis dolorem, & flatus in cibum sumptæ pariunt: resistunt esitatæ venenatorum ictibus. Decoctum earum, & corticis cum lacte vaccino potum, prodest contra toxica. Intritæ crudæ inflammaiones illitu leniunt: ad duritias, quas cacoethe vocant, & malefica vlcera cum 10 salsa axungia conueniunt. Iligneæ glandes viribus quernas antecellunt. Fagus, & Ilex quercus generi assignantur, & consimile munus obeunt. Iligneæ radicis cortex cum aqua coctus, dum mollitus intabescat, & tota nocte illitus, denigrat capillos, prius cimolia terra purgatos. Folia omnium tusa, & trita tumoribus prosunt, & imbecillas membrorum partes corroborant.

FAGVS.

Sunt

Glandiferarũ arborum consideratio.

SVnt & aliæ glandiferi generis arbores, præter Quercum, Ilicem, & Fagum: inter quas numerantur Cerrus, Suber, Aesculus, Phellodrys & aliæ nonnullę, quę suo more rura nostra appellant, quarum omnium exacte rationem reddere, potest uniuersa Hetruria. Quippe quòd & in maritimis nostris Senensibus, & Faliscorum agro, ac etiam Romano tractu, omnia hęc glandiferarum genera adeo numerosa in uastissimis syluis proueniant, vt glandibus innumerabiles porcorum greges incolę ibi quotannis saginent. Verum ne aliquis existimet, harum non meminisse Dioscoridem, quod fortasse eas non cognouerit, sciendum est, eum, meo quidem iudicio, δρύος nomine comprehendisse in uniuersum omnes glandiferas arbores, non solùm quod sciret, vna uoce omnia illa genera contineri posse, sed etiam ut breuitati consulere. δρῦς enim apud Græcos non modo quercum particulatim significat: sed uniuersim quancunque glandiferam arborem. Quo fit, ut dixerit ipse, Δρῦς πᾶσα συπτικὴν ἔχει δύναμιν, idest, Quercus omnis adstrictoriam uim habet, ac si dixisset, arbor omnis glandifera adstringit. Porrò mirum est (ut Theophrastus est auctor lib. III. cap. VIII. & IX. de plantarum historia) quod alia plurima pręter fructum ferat quercus. Nam gallam gignit paruulam, atque alteram resinosam, & nigram: quin & aliud specie ueluti morum, sed durum, & fractu admodum difficile: id tamen raram. Adhæc aliud effigiem colis repręsentans: Cum uerò perficitur, durum quid parte emicante, & perforatum, & tauri caput quodammodo ęmulans profert, quod pręruptum nuclei oleæ speciem intus ostendit. Fert & quod quidam pilum appellant. Id pilulæ est comam gerens lanaceam, mollem, nucleo durior, qua in lucernarum luminibus utuntur. Flagrat etenim probe, ut galla nigra. Fert & alteram conigeram pilulam, cæte-

Quercus quæ proferat.

ILEX.

rium

rum quidem inutilem, uerno autem tempore ſucco melligeno inficientem, tum tactu, tum guſtatu. Inque ramorum alis pilulam aliam gignit ſine pediculo, concauoq́, ſeſſilem, peculiarem certè, uerſicoloremq́ue. Nam eminentes quoſdam umbilicos candicantes, vel paſſim uariantes nigris maculis habet: partem mediam grani tinctura infectam, ſplēdidamq́; oſtendit aperta, nigra, & putricans cernitur. Lapillum quoque puniceum magna ex parte gignit, quanquam raro. Item aliam eò rariorem pilulam è folijs conuolutam, compreſſam, atque oblongam. Super folijs uerò tergo adhærentem pilulam fert candidam, aquoſam, dum tenera eſt: hæc etiam interdum muſcas intus continet, ueniensque ad incrementum iuſtum in modum læuis paruulæ gallæ indureſcit. Fungos omitto, qui è radicibus, & iuxta radices erumpunt: communes enim eos cum cæteris habet arboribus. Quinctiam uiſcum taceo, quippe cùm in alijs quoque proueniat. Sed nihilominus (ut dictum eſt) ferax hæc arbor habetur plurimarum. hactenus Theophraſtus. Cæterum non dubitandum eſt, quin omnes ij partus ſuos habeant vſus, ſuisq́; polleant uiribus. Stillatitia aqua, quæ in balnei calentis aquæ vitreo organo à tenellis quercus folijs primo ipſarum extortu decerptis elicitur, iocineris defluxiones ſiſtit, renum calculos comminuit, & mulierum alba profluuia cohibet. Datur quoque potanda utiliter dyſentericis, & ſanguinem reijcientibus. Sunt qui in peſtilentialibus febribus eam propinent, quod aduerſus venena non parum valeat. Recentia folia uentriculi ardorem tollunt, ſi ſuper lingua teneantur. Cæterùm aqua quæ in marceſcentium quercuum reperitur cauitatibus, ſcabiem omnem ulceroſam ſanat. Ad hęc eius echinatę pilulę ſiccę, ac tritę vim apprimè adſtrictoriam poſſident: eaque propter efficaciſſimo ſunt remedio contra omnes

Fagi conſideratio-

SVBER PRIMVS.

alui

alui fluxiones. In summa præstant, vbi supprimere sit opus. Fagus quoque glandiferis arboribus adnumeratur, tametsi fructus effigies glandibus prorsus reclamet. Est autem fagus folio carpini non absimili grandiore tamen, læuiore; nec adeo crispo. At qui, vt ad fructum redeamus, est quidem is extima parte, calyculo includitur rotundo, quadantenus echinato, Hispido, ac scabro: interius verò triangulari forma nuclei sunt, qui tenui, & læui cute, castanearum modo, in atrum rubescente obteguntur. Horum sapor dulcis, & subadstringens. Glires hoc pabulo maximè delectantur, ac pinguescunt. Quamobrem cùm eius aduenit maturitas, innumeri capiuntur glires in Carniolæ, Stiriæ, & Carinthiæ syluis: quippe ijs in locis incolas mane inspexeris, qui saccos gliribus plenos ferant vna tantùm nocte captis. Delectantur fagi fructu etiam mures: siquidem è longinquis regionibus natura ducti gregatim syluas ingrediuntur. Item & sciuris gratissimus est cibus, ac etiam turdis, merulis, alijsque compluribus volatilibus. Quin & obsessos hostibus homines in oppido Chio tantùm glande victitasse, Cornelius Alexander est auctor, donec se obsidione liberassent. Fagi folia esitata labiorum, gingiuarumque vitijs mirificè opitulantur: tusa, illitaque torpentia membra corroborant. Glandis fagineæ cinis renum calculis vtiliter. Ilex insuper arbor est in Italia notissima, spectateque proceritatis, cortice in rufum nigricante. Materies eius densa admodum est, ac robusta, in atrum rubescens. Folijs laurinis, ac perpetuis viret: sed quæ externè candicent, scabræque sint; internæ verò virescant, læuesque cernantur: quin & in toto ambitu serrata sunt. Duum Ilex est generum. alterum folio spinoso, sine aculeis alterum. Hoc vbique ferè scatet Hetruria. illo verò Hispania. Meminit vtriusque Columella lib. VI. cap. tertio de re Rustica.

Ilicis consideratio.

10

SVBER SECVNDVS.

sic

sic inquiens: Poßunt & ficulnea folia bubus probe dari, si sit eorum copia. Iliginea tamen vel melior est quernea, sed eius generis, quæ spinas non habet. Nam id quoque vti Iuniperus, respuitur a pecore. Quare non rectè sentiunt, qui Plinij tantũ & Theophrasti testimonio freti, Ilicem haud spinosam, legitimam esse negant. Glandes profert quernis minores, quæ, & in reliquis minus præstant. Iligneus carbo Hetruscis in pretio est, non modo quod ignem diu foueat, sed etiam quòd (ut aiunt) uapore caput minimè tentet. Hec præter glandes, pilulas quasdam rubentes gignit, quæ tritæ cum aceto vulneribus recentibus, & cruentis oculis vtiliter imponuntur. In Ilicis genere (ut memoriæ prodidit Theophrastus libro III. cap. XVI. de plãtarum historia) est arbor illa, quam Arcades Smilacem vocant, ilici similis (ea autem non est taxus, quæ etiam smilax dicitur) quoniam de taxo capite x. eiusdem libri dißeruit Theophrastus, folio tamen non aculeato, sed molliori, profundiorique, differentijsque pluribus distinguendum; nec materie, vt illa, solida, spißaque, sed soluta, mollique in opere. Sunt qui censeant ilicem non spinosam smilacem esse. Sed cum Smilaci materies sit soluta, mollisque in opere, (vt Theophrastus scribit) cur eorum sententiam comprobem, non habeo. Meminit huius Gal. lib. VI. cap. III. de compositione medicamentorum secundum locos in columellæ remedijs, sic inquiens. His fortiora sunt myrti, ac baccarum eius decoctum, & ex acerbis cotoneis, malis, & virgultorum tenerorum ilicis, arbuti, smilacis, ac fagi. Super quo loco dubitat Cornarius, quomodo fieri potest, quod smilax (taxum, vel eius speciem intelligit) quæ ab omnibus venenosa describitur, ponatur à Galeno inter gurgulionis remedia. In dubij verò solutione nil aliud determinat, nisi quod, cùm non ubique (sic ipse putat) taxus sit venenosa, ex eo ge-

Smilacis consideratio.

Cornarii lapsus.

PHELLODRYS.

nere

nere sumi debeat, quæ lethali careat noxa. Sed si Cornarius Theophrastum sibi alioquin familiarem consuluisset, qui smilacem quandam (ut paulò antè ostendimus) in arborem ilici similem refert, rectius, meo quidem iudicio, & paucioribus rem hanc explicasset. SVBER denique arbor est fructu, & folio ilicis, perpetua similiter coma virens, quanquam id negat Theophrastus, sed crassissimo cortice uestitur, atque ilici magnitudine cedit, ut ij quidem attestari possunt, qui Baccano Romam profecti sunt: eo enim in itinere innumeræ Suberum plantę visuntur. Atqui duo eius visuntur genera: alterum folio prolixiore acuminatioreque: alterum verò breuiore, rotundioreque, & per ambitum serrato, acuminatis quibusdam in locis incisuris. Hoc in Romano, illud in Pisano agro proueniens. Hæc cortice exuta minimè arescit, quemadmodum reliquæ arbores: quandoquidem natura haud ignara, quod sæpissimè cortice expolianda esset, materiem duplici cortice muniuit. Inter plures, ac varios corticis suberei vsus, qui in rebus domesticis celebrantur, ille præcipuus est, & vulgaris, quod sutoribus maxime sit expetita ad crepidas conficiendas. Quin & globis ex ea factis vtuntur piscatores, quod ea nunquam aquis mergatur, sed supernatet sustinendis retibus plumbeis glandibus in altum ductis. Ideoque Plinius lib. XVI. cap. VIII. scriptum sic reliquit. Suberi minima arbor, glans pessima, raraque: cortex tantùm præcrassus, ac renascens, atque etiam in denos pedes vndique explanatus. Vsus eius anchoralibus maximè nauium, piscantiumq; tragulis, & cadorum obturamentis: præterea in hiberno fœminarum calceatu. quamobrem non insacetè Græci mulieres cortices arborum appellant. Sunt qui Suberem fœminam ilicem uocent, atque ubi non nascitur ilex, pro ea subere vtuntur, in carpentarijs præcipuè fabricis, ut circa Elin, & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, nec in Gallia omnino. Et eodem libro, cap. XL. inquit. Eius materies tardissimè vetustatem sentit, sicut robur, larix, castanea, iuglans. hæc Plinius. Est & alia arbor glandifera, quam, quòd folia ferat suberis, corticem verò, & ligni materiem cerro non absimilem, Hetruria vulgò appellat Cerrosugaro, quasi Cerrisuberem dicas. Id quod etiam fecisse uidetur antiquitas: quandoquidem Theophrasto loco superius citato ea PHELLODRIS dicitur. copiosa hæc in agro Senensi in omnibus Archidossi, & comitatus S. Floræ. Sed illuc vsque non peruenit Anguillarius, cum de hac arbore nihil meminerit inter glandiferas, quæ in Italia proueniunt. Suberis cortex tritus ex aqua calida potus sanguinem fluentem ex vtralibet parte sistit. Eiusdem cinis ex vino calido sanguinem excreantibus magnopere laudatur. Omnium Glandes in farinam tritæ, & potui datæ, drachmæ pondere, ex succo plantaginis, auxiliantur omnibus alui, & uteri fluxionibus. confert earum decoctum potum contra uenena. Crudæ ac recentes intritæ, illitæque inflammationes leniunt. Illinuntur eædem cum salsa axungia maleficis vlceribus. Calix quo Glandes in arbore sustinentur, easdem possidet facultates, sed magis tum adstringit, tum contrahit. Galeno tam quercus, quàm quarundam aliarum glādiferarum arborum medicinæ commemorantur libro VI. simplicium medicamentorum, his verbis. Quercus partes omnes adstringentis qualitatis participes sunt. Sed plus tamen habet, quæ in trunci cortice membrana subest, tum quæ sub glandis ipsius calyculo, ea uidelicet, quæ fructus carnem conuestit. Quamobrem ad profluuium muliebre, & sanguinis expuitiones, tum dysenterias & diuturnos ventris fluxus commodum esse credunt. Maximè verò ea vtuntur decocta. Valentius tamen adstringunt, fagus, & ilex, seu quis eas species esse roboris uelit, seu toto genere diuersas. Quin & folia harum plantarum tenella illita non instrenuè desiccare valent, minus autem quæ sunt alterius roboris, nimirum quanto minus sortita sunt adstrictionis. Siquidem ego quandoque glutinasse me vulnus memini falce inflictum, cùm nullum adesset ad manū medicamen præter ipsius quercus folia: triui ea in leui petra, & vulnus, omnemq; vicinum locum contexi. Eandem uim folijs habet & fructus roboris, eoque medici nonnulli ad incipientes, & crescentes vtuntur phlegmonas. nam quæ iam vehementes sunt, adstringentia respuūt. Sed talia ad curandi potius rationem, quàm præsentem tractatum attinent. Cæterùm in præsentia nouisse, quòd eatenus adstringentem, quatenus dictum est, facultatem quercus obtineat, sufficit: ac proinde desiccandi, atque adstringendi: excalfaciendi autem paulò infra media, in genere scilicet eorum, quæ (ut sic dicam) tepida sunt. Arbor, quę δρῦς Græcis, Quercus Latinis appellatur: Chullot, Hullet, aut Beluth, Arabibus: Quercia, Italis: Eychbaum, Germanis: Robre, Hispanis: Chesne, Gallis. Quę verò φηγὸς Grecè Fagus Latinè dicitur: Arabicè, Chinaos, aut Chiachas: Italicè, Faggio: Germanicè, Buochbaum: Hispanicè, Haia: Gallicè, Fagus. Quæ deniqua Græca uoce πρῖνος, Latina Ilex nominatur: Arabica, Barbes, siue Carmas: Italica, Elice. Hispanica, Anzina, & Anzinheira. Germanica Stechcychen. Suber autem Græcis φελλὸς. Italis sugaro. Germanis pantoffelholtz.

Suberis consideratio. Glandiferarū arborū vires ex Galeno. Nomina.

Κάστανα. CASTANEAE. CAP. CXXII.

SArdianæ glandes, quas aliqui Castaneas, aut lopima, aut glandes Iouis appellant, adstringunt & ipsæ, similesque effectus præbent: præsertim tunica, quæ carnem, & corticem media interculat. Caro his, qui ephemerum biberunt, conueniens est.

Castanearum consideratio.

CAstaneæ nuces sunt in tota Italia vulgò notissimę: item & earum arbores haud quaquam incognitę. Antiqui castanearum complura fecerunt genera: nominibus plerunque inditis à locis, unde importabantur. Sed duo tantùm in Hetruria habentur genera, satiuum scilicet, & syluestre. Mitiores facilè purgantur, harumq; illę principem locum tenent, quas vulgus Marroni appellat: quippe quòd cæteris sint maiores, sapidiores, speciosioresq;. In montanis, vbi quotannis aliarum frugum annona deficit, incolæ castaneis per hyemem victitant. Nanque eas in cratibus fumo prius exiccatas ab vtroque cortice repurgant, moluntq; in farinam, ac deinde cogunt in panem. Materies arboris ędificijs, atque alijs domesticis utensilibus admodum apta est: siquidem non modò ex ea fiunt trabes, tigna, asseres, & pedamenta; sed & cadorum costę, & eorum cinctus: verùm igniarijs inepta. Montibus, & opacis gaudet magis, quàm campestribus, & apricis. Creauit quoque natura aliud Castanearum genus, in orientalibus regionibus, de quo tam apud antiquos, quàm recentiores (quantum viderim, legeromq;) nemo est, qui meminerit. Arbor est Castanea hæc spectatæ proceritatis, folio pentaphylli, sed longe humana manu, quin etiam Ricini folio, grandiore, longo ac tenui pediculo appenso. Echinos fert in cacumine, magnitudine nostratibus ęquales, ruso colore, verum duriore ac crassiore putamine, aculeis raris, sed robustis ac firmis, & colore flauescentibus. Singuli, singulam includunt castaneam nostratibus fere similem. crassiorem tamen rotundioremque cortice subnigricante, præterquam anteriori parte, qua interno echini putamini coniungitur, ea enim albicat, macula cordis figuram præseferente, quemadmodum uidemus in repentis uesicariæ semine. Totus idem robustius est, simplex tamen, nullā intra se aliam tuniculam habens illi similem, qua nostrates castaneæ conteguntur. Sapor pulpæ vulgaribus ferè similis habetur, sed dulcior paulò, nec adeo mandentibus grato, si tamen ex sicco fructu id quidem rectè percipi potest. EQVINAS hasce castaneas appellant Constantinopolitani, quòd anhelosis, ac tussientibus equis plurimum auxilij afferant deuoratę. Plantæ ramum, unà cum pregnantibus echinis misit ad me Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus Flander, medicus insignis, unà cum quàmplurimis alijs, de quibus in epistolis latius diximus. Castanea uehementer sistunt tum alui, tum ventriculi

Castanearum vires.

CASTANEAE.

ventriculi fluxiones, idq́; maximè ſiccæ: quin & ſanguinem excreantibus proſunt. Tritę cum ſale, melleq́; ſubactæque rabidorum canum morſibus utiliter imponuntur: & cum hordeacea polenta, & aceto illitæ mammarum duritias diſcutiunt. Venerem excitant, eo quòd flatum gignant. Largius in cibis ſumptæ capiti dolorem inferunt, inflant, aluum adſtringunt, ac ægrè concoquuntur. Attamen quæ cineribus obrutæ torrentur, vulnerato prius in latere cortice, crudis, & elixis innocentiores redduntur, præſertim ſi cum pipere, & ſale, vel ſaccharo edantur. Interior caſtanearum membrana rubens, qua albicans pulpa circunueſtitur, ex uino auſtero pota, duarum drachmarum pondere, ſiſtit ualenter immodicos omnes alui fluores, & ſanguinis reiectiones, quinetiam cum pari pondere ramentorum Eboris, alba fœminarum profluuia cohibet, ex aqua albæ Nymphea hauſta. De caſtaneis differens Galenus libro ſecundo de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Caſtaneæ omnium glandium ſunt præſtantiſſimæ. Sunt qui hos fructus τροφίμους appellent: hi nanque & ſoli inter fructus agreſtes alimentum memorale corpori præbent. hactenus Galenus. Illud porrò in his verbis animaduertendum, quòd Caſtaneæ, quanuis eas Galenus plurimùm nutrire prodiderit; non tamen in cibis commendantur, ſi comedantur frequenter. Nanque, ut idem auctor eſt libro de tenui uictus ratione, ſint illæ in aqua coctæ, ſint toſtæ, ſint etiam frixæ, ſemper eſitantibus noxam inferunt, multoq́; magis, ſi crudæ edantur. Quod etiam libro de cibis boni, & mali ſucci memoriæ mandauit. Caſtaneæ ita Latinis uocatæ, Græcis κάσανα, σαρδιανὰι βάλανοι, ἢ δίος βάλανοι, ἢ λοπίμα dicuntur: Arabibus, Sadianalach, Caſtal, & Stebulot: Italis, Caſtagne: Germanis, Keſten: Hiſpanis, Marones: Gallis, Caſtaignes: Boemis, Kaſtany.

Caſtanearum uires ex Gal.

Nomina.

CASTA-

CASTANEAE EQVINAE.

Κηκὶς.

GALLA. CAP. CXXIII.

GAlla fructus eſt quercus. Aliqua omphacitis appellatur, parua quidem, ſed † articulorum ma-nus modo rugoſa, ſolida, nullo foramine peruia. Altera a plana leuis perforata. Eligi debet omphacitis, quæ efficacior eſt. Vtriuſque vis uehementer adſtringens. trita excreſcentia in carne, fluxiones gingiuarum & vuæ, atque oris ulcerationem cohibent. Nucleus dentium cauernis inditus, dolorem ſedat. Crematæ carbonibus, donec igne flagrent, & vino, aut aceto, aut acida muria extinctæ, ſanguinem ſuppriniunt. Decoctum quibus inſidere expedit, efficax eſt, & contra vuluas procidentes, fluxionesque. Capillos denigrant, aceto, aut aqua maceratæ: dyſentericis, cœliacisque cum vino, aut aqua tritæ conuenienter illinuntur, aut bibuntur: obſonijs addi debent, aut integræ in aqua præcoqui, in qua nonnihil excoquendum eſt, quod his affectibus conferat. In ſumma his utendum ad adſtringenda, aut ſiſtenda, aut ſiccanda, quæ opus ſunt.

a Meũ & Cat. λεῖα læuis.

10

Gallarum cõſideratio.

GAllæ vulgo notiſſimæ ſunt, easque ferunt arbores omnes (ut Plinius auctor eſt) quæ & glandem. Naſcuntur ſole de geminis exeunte: & ſi æſtu nimio excipiuntur, areſcunt protinus, nec amplius adoleſcunt. Quercus in Italia præter glandes duo Gallarum genera ferunt. Minores quæ rugoſa cute ſpectantur, fullonibus, & coriarijs expetitæ, quæ Græcis omphacitides dicuntur. Maiores verò, quæ leuiores habentur. Cæterùm neque in hoc Cornario adſtipulandum eſſe

Cornarij opinio reprob.

indico,

iudico, quòd ſuis in Galenum commentarijs tam primo, quàm ſexto libro de comp. med. ſecundum locos, acriter contendat, nil aliud omphacitidem gallam eſſe Dioſcoridi, & Galenô; quam calycem illum, quo glandes in arboribus continentur. Hoc tantùm argumento ductus, quod Paulus capite de dyſenteria in quodam clyſteri ſcribat: ὀμφακίδος κεκαυμένης. ἔστι δὲ τὸ κοῖλον, ἐξ οὗ ἐκπέφυκεν ἡ τῆς δρυὸς βάλανος, ὅπερ οἱ βυρσεῖς χρῶνται. *id eſt, omphacidis uſtæ. eſt autem cauum illud, ex quo glans quercina enaſcitur, quo coriarij vtuntur. Vbi ipſe non omphacidos, ſed omphacitidos putat legendum, vulgatam lectionẽ immutans. Ex qua poſtea non aliud omphacitidem gallam (vt diximus) eſſe exiſtimat, quam cauum illud, in quo glandes inſeruntur, quod recentiores cupulam vocant. ſtatuitque nunquam a ſua opinione recedere, niſi quis planè corruptum apud Paulum locum docuerit, aut* ὀμφακίδα *ab eo ſubſtantiuè pro eo, quod calycem Plinius dixit, & vulgò cupula glandis vocatur, dictum oſtendat. Sed equidem non poßum non admirari, quòd is, quem alioquin ſuorum ſcriptorum teſtimonio, acutiſſimi ingenij, ſaniſſimique iudicij virum ſemper exiſtimaui, in re tam, meo iudicio, clara, tam facilè aberrauerit. Nam ſi Paulus non putaſſet, quòd* ὀμφακὶς *Græcum vocabulum ob ſui raritatem permultis fuiſset obſcurum, quemadmodum & Cornario fuiſse videtur, ei certè non fuiſſet opus per circumlocutionem illud declarare, vt fecit, cùm inquit. Eſt autem* ὀμφακὶς *cauum illud, ex quo glans querna enaſcitur, quo coriarij utuntur. Quod præterea Paulus pro omphacitide galla glandium calycem non acceperit, illud manifeſto argumento eſſe poteſt, quòd ipſe libro ſeptimo de gallis, non autem de glandibus diſſerat, duoque gallarum genera conſtituat, quarum alteram omphacitidem appellat: alteram uerò magnam, flauo colore, uiribuſque inferiorem eſſe ſcribit. Quod etiam antea Dioſcorides, & Galenus fecere. qui omphacitidem gallam glan-*

GALLA.

dium calycem esse nusquam, quod sciam, tradidere: quod non ignorauerint (vt Cornarius ignoraſſe videtur) & genere, & specie à gallis differre glandes. Adde, quod Galenus, Dioſcorides, & Paulus nusquam, quod equidem legerim, vſi ſunt hoc vocabulo ὀμφακῖτις *pro galla, niſi adiectiuè, & cum ſuo ſubſtantiuo* κηκὶς. *Quare concludendo putauerim, in Paulo legendum eſſe,* ὀμφακίδος, *non* ὀμφακίτιδος, *ut contendit Cornarius: quinetiam crediderim Græcis glandium calycem* ὀμφακίδα *proprie appellari. Tametſi Cornarius, & Andernacus, qui in Paulo uocem illam acerbam vuam interpretatur, Græcæ linguæ peritiſſimi, hæc non cognouiſſe, neque animaduertiſſe deprehendantur. Fit ex omphaciti Galla, Chalcantho, gummi, & vino atramentum ſcriptorium optimum, hoc modo. Sumito gallarum craſſiuſculè confractarum vncias quinque, calcanthi Romani vncias tres, gummi Arabici uncias duas, ſalis drach. vnam. Ponantur hæc omnia in fictile uitro circumlitum, & deinde ſuper infundito vini albi potentis, feruentisq́; libras quinque, & vncias quatuor, & occluſo uaſis orificio, quindecim diebus inſolato, vel poſt uaporarij fornacem hyeme reponito, miſcetoque quotidie rudicula. Illud peculiare ſibi maiores gallæ ucndicauere, aut quotannis aut annonæ fertilitatem, aut ſterilitatem, aut peſtilentem auram prænuncient; nam ſi rumpantur integræ, & quæ perforatæ non ſunt, aut muſcam, aut araneum: aut uermiculum exponent. Si muſca uolat, futuri belli: ſi repit uermiculus, annonæ penuriæ: ſi currit araneus, peſtilentium morborum præſagium eſt. Neque cuiquam mirum uideatur, quod ex omnibus gallis iſta exoriantur animalcula: etenim ego huius rei ſæpius periculum feci, nullamq́; unquam ſum conſecutus, prius non perforatam, quæ ex tribus animalibus unum intra ſe non contineret: nam foramine conſpecto facilè indicium ſumi poteſt, iam animal exijſſe. Dicamus igitur licet, quercum & fructum, & animal gignere: Cuius rei haud ignari ueteres illi patres, non ſine cauſa quercum dixerunt Ioui ſummo eſſe dicatam. Gallarum uires memoriæ prodidit Galenus lib. VII. ſimpl. medic. ſic inquiens. Galla, quæ omphacitis nuncupatur, admodum acerbum eſt medicamen, pleraque ſui parte eſſentiæ terrenæ, & frigidæ: perquam deſiccat, & repercutit fluxiones: ad hæc conſtringit, contrahitq́; partes laxas, ac languidas: omnibusq́ue fluxionum affectibus ſtrenue reſiſtit. Eſto uero tertij in deſiccando, ſecundi autem in refrigerando ordinis. Altera autem galla flaua illa, & magna laxaque, & deſiccat quidem, ſed tanto minus, quanto minus acerbæ qualitatis eſt particeps. Cocta itaque ipſa per ſe, ac deinde trita, cataplaſma eſt non inſtrenuum ſedis phlegmonarum, ac procidentiarum. Porrò coquenda eſt, ſi modica opus ſit adſtrictione, in aqua: ſin uehementiore, in uino. Ac ſi augere inſuper adſtrictionem ſit opus, uino utare auſteriore. Hanc ruſtici noſtrates* οἰνοκηκῖδα, *quaſi uini gallam dicas, nominant. Denique gallæ combuſtæ ſanguinis reprimendi facultatem acquirunt, ac nimirum etiam calorem, & acrimoniam ex uſtione aſſumunt. ſuntque ijs, quæ ignem expertæ non fuerint, tum ſubtiliorum partium, tum maiore deſiccandi poteſtate. Cæterùm cùm ad ſanguinis ſuppreſſionem preparare eas uoles, carbonibus impoſitas, dum undequaque candeant, aceto, aut uino extinguere oportebit. Quercus fructus* κηκὶς *Græce dicitur: Galla, Latine, pariter & Italice: Haſs, aut Haſus, Arabice: Galloepſſel, & Eychoepſſel, Germanice: Galha, & Bugalha, Hiſpanicè Noix de galle, Gallice. Boemice Galles aneb bublinky.*

Atramēti ſcriptoris conficiendi ratio.

Gallarum prę ſagium.

Gallarum uires ex Gal.

Nomina.

† *Hoc loco Græci codices habent* κονδυλώδης. *Qua uoce conſtat, iudicio meo, Dioſcoridem gallæ omphacitidis figuram deſignaſſe, cum prius magnitudinem expreſſiſſet. Attamen ex interpretibus Marcellus manifeſte eam etiam ad magnitudinem retulit. Ruellius autem, cum eam tuberoſam interpretetur, ipſe quoque magnitudinem innuiſſe uidetur. Quocirca nobis ſatius uiſum eſt, omphacitim rugoſę parti articulorum in digitis, cum extenduntur, ſimilem reddere. quod non ſolum id innuat Grecum uocabulum: ſed multò etiam magis omphacitides ipſę apertiſſimè demonſtrent.*

Ῥοῦς. RHVS. CAP. CXXIIII.

RHus, quæ obſonijs aſpergitur, § ab aliquibus erythros appellata, § ſemen eſt coriarij fruticis, § ſic vocati, quoniam coriorum infectores eo utuntur ad inſpiſſandas pelles. § Arbuſcula † eſt in petris naſcens binum fere cubitorum altitudine: folijs oblongis, ſubrubentibus, in ambitu ſerratis † ilicis modo: acino vuarum gracilium, denſo, magnitudine terebinthi, quadantenus lato: cuius corticoſa tunica perquam vtilis eſt. Folia uim habent adſtringendi, & acaciæ effectus præbent. Decoctum capillos denigrat: dyſentericis infunditur, & in potus eorum, inſeſſusque adijcitur: inſtillatur auribus purulentis. gangrænas, & pterygia cohibent folia ex aceto, aut melle illita. Liquamentum fit ex aridis folijs, ad craſſitudinem § mellis § in aqua decoctis, ad eadem, ut lycium, conueniens. Semen eoſdem effectus exhibet: cœliacorum, dyſentericorumque obſonijs inſpergitur: fracta, deſquamata, liuidaq; illitum ex aqua ab inflammatione uindicat: linguæ aſperitates cum melle abſtergit: candida fœminarum profluuia ſiſtit: hæmorrhoidas ſanat, cum querno carbone intrito admotum. Aqua, in qua ſemē maduit, decocta cogitur, coitque, efficacior quodammodo ipſo ſemine. Gummi defert, quod dentiū cauis imprimitur, ad dolores finiendos.

Orib. non legit concluſa.
† μικρὸν. i. parua habet Ori.

Orib. nō leg. concluſa.

RHus Græcorum, cui (*vt ſcribit Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XI.) *Latinis non eſt inditum nomen, Sumach officinis vulgò vocatur, vocabulo nimirum à Mauritanis accepto, vt in alijs quam plurimis ab illis fieri ſolet. Hac in condimentis pro ſale vtebantur antiqui: idcirco Dioſcoridi in ipſius capitis fronte, Rhus dicitur, quæ obſonijs aſpergitur. Cuius uſus, ut audio, & apud Syros, & apud Aegyptios in hunc uſque diem perdurat, ubi rhus prouenit præſtantior. Naſcitur & in Italia Apennino monte pluribus in locis, ijs omnibus plane notis, quæ illi à Dioſcoride tribuuntur. Huius aridis folijs hircorum, caprarumq́ue pelles illæ ſpiſſantur, criſpantur, concinnanturq́ue, quas vulgo Scmachi nuncupant. Cæterum illud non uidetur prætereundum, quod etſi Galenus tum alibi, tum præcipue lib.* VI. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, plura Rhois nomina, & genera explicaſſe videatur, ut qui id modo Syriacum appellet, modo Ponticum, modo obſoniorum, modo coriarium, modo rubrum; non tamen propterea cenſendum eſt, Rhois ſarbores inter ſe genere, vel ſpecie differre. Quādoquidem nobis conſtat, unum tantum genus Dioſcoridi hoc loco deſcriptum eſſe, quemadmodum & Galeno lib.* VIII. *ſimplicium medicamentorum. Atqui hac in re ſcire conuenit, quod Rhus obſoniorum nil aliud eſt, quam ſemen, coriariorum uero nil aliud, quam folia; & fruticis ramuſculi. Noſtræ enim ſententiæ ſubſcribit Dioſcorides, qui ſcriptum reliquit. Rhus ſemen eſt exiguæ plantę, qua coriarij ad inſpiſſandas pelles utuntur. Quod etiam Galenus confirmat loco citato. Rhus uerò rubens nil aliud eſſe comperitur, quam eius ſemen immaturum, cui maior adſtringendi uis ineſt, quam maturo, cuius acini quadantenus nigricant. Syriaca preterea, atque Pontica rhus, etſi in aliss naſcatur regionibus, à quibus nomen inuenit, nihil tamen genere diſtat ab Italica, atque Iberica, niſi illa magis, hæc uero minus uiribus preſtet. Idcoque Monachos illos, qui in Meſuem commentarios edidere, longe hallucinari crediderim: nempe qui ſibi perſuaſerint, Rhoem Ponticam alterius eſſe generis ab ea, cuius extitit uſus apud antiquos in obſonijs. Qua in re & Plinius deceptus eſſe videtur, cum de coriario particulariter ſcripſerit, ipſumque diuiſerit ab eo, quo in ciborum condimentis antiquitus utebantur. Fuchſius uerò me-*

Rhois conſideratio.

Monachorū error.

Fuchſij opinio dānata.

rò medicus singnlaris eruditionis, non contentus duobus Rhois generibus Plinij imitatione, tertium adinuenit. Etenim is in libro de componendis medicamentis, quem secundo loco edidit, Rhoem Syriacum non solum differre scribit ab eo, qui tum culinis, tum coriarijs expetitur, sed peculiarem quidem Syriacæ arbusculæ succum esse censet, quod Galenus libro VI. de compositione medicamentorum secundum locos succum rhois Syriaci in quoddàm medicamentum addat. Sed errat Fuchsius in hoc, mea quidem sententia. quandoquidem non video, quomodo ex mentione succi rhois Syriaci à Galeno facta, colligi possit, rhoem Syriacum esse genus separatum. nam ego potius adducar, vt credam; ita eum cognominatum fuiße à Galeno, quod apud Syrios cœli & soli illius temperie proueniat cæteris præstantior. Et quanuis Theophrasto lib. III. c. XVIII. Rhus duplex reddatur, mas scilicet, & fœmina, quod alia sterilis, alia fructifera sit, non tamen ob hoc posteritatis memoriæ prodidit, quod altera cibis, altera corijs nasceretur, sed ambas ad coria inficienda destinauit: quod coriarij folia, & ramusculos tantum accipiant, non autem semen. Rhoem, quæ in Cornelio Celso ros Syriacus deprauate legitur, Mannam, quæ ex Syria nobis aduehitur, esse putauit Petrus Crinitus Florentinus capite septimo libri vltimi de honesta disciplina, falsus uocum similitudine, quod ros, quæ dictio rhos Græcè legenda est in Celso, aeris rorem significare crediderit: etenim manna ros quidam est. Veruntamen eius sententiam acriter explosit Mainardus Ferrariensis libro epistolarum suarum primo. Theodorus in Theophrasto, Rhois vocabulum fluidam interpretatur, quod nomen Græci etymum secutus sibi Latine finxit:

Petri Criniti lapsus.

RHVS.

quippe (vt Plinius est auctor) rhus Latinum nomen non habet. Id quod mihi errandi præbuit ansam, cùm iandudum pro certo existimauerim, fluidam Theophrasto eam arbusculam esse, quæ vulgo Lantana vocatur, è cuius radicibus uiscum quidam conficiunt. Verùm cùm accuratius Græcum Theophrasti codicē perlegissem, Theodoriq; nouum vocabulū nonsine bile examinassem, erroris mei causam facile deprehendi. Quo factum est, vt iā fateri libeat, fluidā Theodori nil aliud Theophrasto designare, quam Rhoem, & ob id Lantanam sic à vulgaribus vocatam, vt prius credideram, non esse. Quæ tamen (vt mea fert opinio) potius VIBVRNVM *imitatur, quod maxime lenta, obsequiosa, flexuque inuicta sit. Tale enim esse uiburnum Virgilius in Bucolicis cecinit hoc carmine.*

Viburnum.

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Exit, hæc ramulis digitali crassitudine, bicubitalibus, folijs vlmeis, incanis, & pilosioribus, quæ paribus internodijs aduersis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum tenuissimè serrata. Florem edit album, vmbellæ modo cohærentem: à quo acini prodeunt lentium modo pressi, qui primo statim exortu uirides, deinde rubri, denum uero nigri spectantur: radice per summa cespitum vagante: virgæ adeo flexiles, lentæque habentur, vt ad colligandum fasciculos ijs commode vtantur rustici. Nascitur in Sepibus, & frutetis, & inculto solo. Folia aspera sunt, & gustu adstringentia. Sententiæ nostræ astipulatur Ruellius, non solum quòd hæc planta flexilis admodum ac lenta omnibus suis partibus habeatur, sed etiam quòd hactenus in Gallia proprium retineat nomen. Nam detrita vna tantum litera ibidem viurna vocatur. Plura de hac Planta diximus 10

VIBVRNVM.

aduersus

aduersus Guilandini calumnias in Epistolis nostris. Non desunt autem qui genistam quandam Viburnum faciunt, eo tantum argumento, quod Calabri Genistam illam Vauorna nuncupent. At qui nihil est, quod me adducat ad credendum Virgilium Genistam vocasse Viburnum, cum hæc proprium habeat nomen. Viburni itaque folia adstringẽtis sunt facultatis, vt prediximus, ideoque præstant ad vacillantes dentes confirmandos, & gingiuarum reumatismos, si vna cum oliuæ folijs decoquantur in aqua & aceto, & ex hoc decocto sæpe foueantur dentes. Gargarissatur idem ad columellæ prominentiam, & ad faucium fluxiones. Vuarum acini arefacti anteaquam maturescant, & in puluerem poti, alui fluxiones sistunt. Paratur è radicum corticibus sub terra maceratis, & subinde decoctis, & diu tusis, viscum ad aucupia. Folia ubi in lixiuio decoquantur, capillum denigrant, & eosdem fluentes sistunt. De Rhoe hæc, quæ sequuntur, nobis scripta reliquit Galenus lib. VIII. simp. med. sic inquiens. Rhus fruticosa planta adstringit, desiccat. Nam & coriarij ad desiccandum, & adstringendum pelles planta utunt ac proinde βυρσοδεψικὸν, hoc est, excoriaria appellata est. Porro medicis in usu sunt in primis fructus eius, & succus multum austeræ qualitatis. Consentaneus est vsus particularis ipsi gustus sensui. Fuerit itaque & hoc medicamen ex tertio ordine exiccantium, ex secundo vero refrigerantium. Ῥοῦς ut Græcis, ita etiam Latinis Rhus nominatur: Sumach, Adurion, Rosbar sadisticos, seu Rosaidicos, Arabibus: Rhu, & Somacho, Italis: Sumach, & Sumagre, Hispanis: Germanis, Gerberbaum. Viburnum autem Italis Viburno. Insubris Lantana. Germanis, Schlingbaum.

Rhois vires ex Galeno.

Nomina.

† In vulgatis Græcis codicibus hic legitur πρινώδως, hoc est, ilicis modo. Hæc dictio qua ratione ab interpretibus Ruellio, & Marcello omissa fuerit, certe nescio. Sed mihi quidem uisa est non omittenda, quòd non modò eam quoque Oribasius legat, sed quòd etiam Rhus folijs pulchrè Ilicem æmuletur.

φοίνιξ PALMA. CAP. CXXV.

Palma in Aegypto gignitur. Ea medio maturitatis uigore autumno decerpi solet, Arabici myrobalani similis, pomatis cognomine, colore uiridi, & odore mali cotonei: quod si ad maturitatem peruenire sinatur, phœnicobalanus fiet. Palma acerba est, & adstringens; contra alui, fœminarumq; profluuia, in uino austero bibitur: hæmorrhoidas sistit: vulnera glutinat illitu. Phœnicobalani recentes plus siccis adstringunt: capitis dolorem afferunt: copiosiores in cibo inebriant. Sicciores sanguinem excreãtibus stomachicis, & dysentericis utiles in cibo: illinuntur cum cotoneo, & cerato œnanthino vesicæ vitijs. Caryotæ, præsertim esu, faucium asperitati medentur. Thebaicarum decoctum potu æstuationem sedat: vires recreat cum hydromelite ueteri sumptum: cibo idem faciunt. Fit ex eis uinum ad eadem conueniens. Decoctum per se potu, & gargarizatione magnopere adstringit, & cohibet, Nuclei palmarum, cæterorum more cremati in crudo fictili, & vino restincti, cinere loto, spodij uicem efficiunt, miscenturque in calliblephara. quod si non iustam ustionem acceperint, denuo cremandi. Vim adstringendi habent, & spiracula cutis obductu suo claudunt: contra oculorum vuam, & pustulas, palpebrarum defluuia, cum nardo effectum præbent: corporis excrescentias cum uino reprimunt: vlcera ad cicatricem perducunt. Sed inter primas utiles ex palmis humilibus Aegyptiæ.

φοίνιξ ἐλάτη. PALMA ELATE. CAP. CXXVI.

Palma, quam aliqui elaten, aut spathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrũ est calyxque: quo in spissamenta unguentarij utuntur. Optima habetur odorata, adstringens, ponderosa, præclusa, intus pinguis. Vis ei adstrictoria: sistit vlcera, quæ depascunt: laxatos artus committit: trita miscetur cataplasmatis, & malagmatis: prodest præcordijs, imbecilli stomacho, & iocineri affecto, mista conferentibus cataplasmatis. Eius decoctum subinde detersum, capillos denigrat: datur bibendum congrue renum, vesicæ, & uiscerum uitijs: vuluæ, ac ventris fluxiones sistit: scabiem cum resina, & cera † sanat, si viginti diebus recens apponatur. Inuolutusque in ea elate fructus, quem suo amplexu fouet, elate etiam uocari solet, & ab aliquibus borassus. Adstringit, & spathæ effectus præstat, non sic unguentis expetitus. Alba medulla caudicis recens in cibo, aut decocta, eadem facit, quæ borassus.

† ἑψηθεῖσα. i. cocta legit Antiquus codi. Palmæ historia.

Palma, arbor est procera, caudice admodum squamoso, ramos in cacumine tantum fundit, in orbem, actos, cacuminibus solum spectantibus: folijs longissimis, duplicibus, gladij figura. Flores profert numerosos, tenuibus quibusdam uillis appensos, in magni racemi modum, facie crocinis similes: sed multo minores, albo colore. Ii anteaquam emergant, magno quodam concluduntur inuolucro, quod palmam elaten uocant, quo tandem dehiscente, emergunt, ac panduntur. Hinc subinde dactyli prodeunt, qui per Autumnum, una cum ficubus maturescunt, rufo colore. Decerpuntur eodem tempore, & insolantur ad vsus; nucleo intus durissimo, oblongo, canaliculatoque. Nascitur Elate ex ipso caudice inter primos fere ramos, duarum spithamarum longitudine, ea, quæ hic appicta est, imagine. Hanc cuius hic imaginem damus, misit ad me integram, unà cum dactylorum racemo, Gabriel Fallopius Medicus clarissimus: quinetiam eodem tempore, eiusdem Elates icones graphice delineatas nobis misit Iacobus Antonius Cortusus patritius Patauinus, vir quidem ut prosappia, & uirtute præclarus, ita omni humanitate, & liberalitate præditus. Visuntur palmarum arbores in compluribus Italiæ ciuitatibus, nempè in hortis, viridarijs, & monachorum claustris dictis, insigni magnitudine, ac speciosa proceritate: cum tamen climatis nostri temperies earum naturis inclementior sit, fructum nobis non proferunt, sed steriles consenescunt. In Hispania tamen maritimis quibusdam locis fructum edunt, verum immitem, & qui nunquam maturescat. Quæ in Creta proueniunt, fructum sane percoquunt, sed magis admodum Cypriæ. Principem locum tenent, & palmulas omnium præstantissimas ferunt, quæ in Iudæa proueniunt, & inter has maximè (ut inquit Galenus) quæ in Hiericunte nascuntur. Venetias palmarum fructus, quæ nonnullis palmulæ, aliquibus cariotæ, quibusdam verò dactyli dicuntur, ex Syria, & Alexandria Aegypti aduehuntur, ac etiam ex Neapoli illuc prius ex Numidia importati. Ex recentibus ab arbore statim decerptis, quibus Italia caret vinum fieri auctor est Plin. libro XIIII. capit. XVI. quo Parthi, & Indi vtuntur, ac cæteri, qui orientalem plagam incolunt. Et ut idem refert lib. XIII. cap. IIII. Palmæ fœminæ fructum non proferunt, nisi prope marem conserantur: quo exciso, aut exiccato, uiduæ postea sterilescunt. Nee tamen ob id putandum, quod mares fructum non ferant. Quandoquidem scribit Theophrastus libro II. c. VIII. de historia plantarum, quod ex fructiferis (plures enim sunt, quæ fru-

Palmę cõsideratio.

PALMA.

ctum non ferunt) tam mares, quàm fœminæ fructus edunt. Quorum plures sunt differentiæ, quoniam alij sine osse, alij duro osse, alij molli proueniunt. Colore quoque inter se discrepant: alij enim candidi, alij nigri, alij flaui: ad summum non pauciores, quàm ficorum colores, neque absolutè pauciora genera statuunt. Ad hæc differe magnitudine, figuraque volunt: quosdam enim rotundos esse in modum malorum: magnitudineque tantos, ut quatuor tantùm in spicam teneantur, alios minutos cicerum magnitudine. Saporibus item plurimùm differre inquiunt, sed optimum tam inter nigros, quàm inter candidos, genus, quod regium uocant, cùm magnitudine, tum virtute, sed rarum id esse. Quædam non fructu modò, verùm, & arbore ipsa, longitudine, formaque reliqua distant: non enim magnæ, excelsæque, sed breues fœcundiores, quàm ceteræ, trimæ protinus fructificantes. Tales etiam in Cypro, in Siria quoque, Aegyptoque palmæ proueniunt, quæ quadrimæ, aut vt plurimùm quinquennes fructificant, hominis altitudine assurgentes. Genus aliud est in Cypro, quod & folium amplius habet, & fructum multò ampliorem, discrimineque peculiari discretum, magnitudine mali punici, figura oblongum: non tamen sapidum, tanquam ceteræ: sed radicibus similem, ut non deuoretur, sed succo tantùm expresso expuatur. hęc de palmis historia ex Theophrasto. Sunt præterea, qui palmarum generi adscribant plantam in Aegypto, Cyproque nascentem, quam Veneti inde redeuntes MVSAM *appellant, & Musas similiter fructus. Adolescit hęc (ut referunt) ad quinum, senumve cubitorum, proceritatem è stolonibus alterius sata: folio est arundineo, quod tamen perquàm longo, latoque ambitu se diffundit, adeò ut in longum trium cubitorum mensuram quandoque excedat: in latum uero sesquicubitum spatietur,* 10

Musæ plantę historia, & uires.

lata,

lata, crassaque per medium excurrente costa. Torrescunt folia æstate sui natura, uel etiam fortasse solis ardore, adeò vt mense septembri eorum costæ prorsus nudæ cernantur, decidente foliorum materia, quòd admodum sit tenuis. Caulis squamoso foliorum cortice uestitur palmę, uel arundinis modo. Ramos habet nullos, sed caudice tantum consistit. E' vertice germen emergit materie molli, longitudine sanè cubitali, à quo alia ob origine ad summum prodeunt germina ternùm, quaternumve digitorum inuicem distantia: è quibus circumeminent fructus, parui cucumeris magnitudine, qui per maturitatem quadàntenus flauescunt cortice fici, qui eodem modo digitis detrahitur. Substantia pulpæ consistit melopeponum modo, nullo intus osse, neque semine. Primùm gustantibus fructus insipiditatem quandam præ se ferre videntur, adeò ut primo statim gustu non placeant: verùm qui esui assuescunt, ijs in dies magis delectantur: quippe qui quadam occulta saporis suauitate allecti, quæ nisi tractu temporis cum palato init gratiam, nunquam saturi videantur. Ita Musam mihi descripsere qui ex Aegypto, & Cypro ad nos reuertuntur. Sed quænam antiquis Musa fuerit planta, quid referam non habeo. Inclinat tamen animus eam esse, quæ Theophrasto in palmarum genere recensetur: quam idem in Cypro nasci tradidit, folio cæteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici, & figura oblongo. Musæ ex Arabibus Serapionem inuenio mentionem fecisse inter simplicia, vbi de eius viribus in hunc sensum disseruit. Musa excalfacit in medio primi abscessus, humectat autem in eius fine. paucum præbet alimentum. Priuatim prodest thoracis, pulmonis, ac vesicæ ardoribus. aluũ emollit. Verùm liberalior eius vsus stomacho aduersatur, ac iecur obstruit. Quamobrem si quis, cùm frigidi sit temperamenti, ea copiosius vescatur, subinde aquam mulsam, oxymel, aut gingiber conditum sumat necesse est. Fœtum in vtero alit, renibus opitulatur, vrinam ciet, & venerem stimulat. hactenus Serapio. Est & aliud palmæ genus humile pumilumque, quod in Sicilia copiosissimum prouenit: quinetiam in maritimis nostris Senensibus, cubiti altitudinem parum excedens, folio cæteris simili, sed minore breuioreque. Flores edit ex obliquo è capillacea quadam coma emergentes; è quibus baccæ racematim prodeunt, ut ex appicta hic imagine quispiam certior fieri poterit. Pars radici propinquior in globum extuberans, germẽ quoddam, quod cerebrum vocant, innumeris ferè inuolucris circumseptum habet, tenerrimum, sapidum, & ori gratissimum. Estur id secundis mensis, cum pipere & salis momento, Cardui aut Ebinate cinaræ modo: Arridet enim maximè gustui. Rami quadragesimali tempore deferuntur venales per totam ferè Italiam, ad exornandos oliuarum ramos, qui sacra palmarum die ab omnibus in templis gestantur. Præstant ijdem ad sportulas, tegetes, & scopas parandas: Sunt enim aduerrendas domos non solum peridoneæ, sed etiam vtiles, quod non confringantur, nisi tempore longo. Hoc palmæ genus, Theophrasto χαμαιῤῥιφὴς appellatur lib. 2. cap. 8. de historia plantarum, ubi sic habet. Palmæ autem vocatæ, χαμαιῤῥιφεῖς aliud quoddam genus est, tanquam eiusdem nominis. Nam excepto cerebro viuunt, & ab radicibus succisæ repululant. Fructu quoque, & folijs distant. Sunt enim lato, mollique folio: ob id sportulas, tegetes, & capitis vmbracula eo contexũt. quin & in Creta insula multæ, ac etiam multo plures in Sicilia tales proueniunt, vbi Cefalioni uulgò uocantur. Palmæ genus India profert (ut Iosephi Indi nauigationes perhibent) è cuius truncis, excisis consultò ramis mense augusto, distillat liquor, quem incolæ uasis excipiunt; ebibuntque suauiter uini uice: ueruntamen nisi excoquatur, post triduum in acetum acerrimum desciscit. Eaque propter illum decoquunt: ut nos defrutum, fitque hoc modo, uelut mel suauissimum, quod postmodum ex aqua resoluunt, & diebus viginti artificio quodam percolant, donec optimè sit defæcatum, atque pellucidum; quo artificio iucundissimus redditur potus, diuque perennat. Porrò Palmulæ, quas Dioscorides Thebaicas uocat, quantũ ex pluribus auctoribus comperi, adeò tractu temporis insolatæ siccescunt, ut molitæ cogantur in panem. Est & aliud ab his palmularum genus, quod officinæ Mauritanos secutæ TAMARINDOS appellant, Græci verò à saporis acrimonia oxyphœnica: siquidem Mauritani per Tamar dactylos significant: quare Tamarindorum uocabulo idem intelligunt, quod nostri palmulas indicas. Indici igitur dactyli producuntur (ut inquit Serapio) à quibusdam plantis, quæ folijs longis, acuminatisque, salignis similibus uirent: licet à nonnullis existimentur Tamarindi fructus agrestium palmarum. Sed equidem malim adstipulari Serapioni, quàm illis, præsertim cùm non constet è ueteribus, qui de Tamarindis quicquam memoriæ prodiderit. Ex ijs, qui ad nos importantur, nulli, uel pauci admodum integri reperiuntur. Nam plerunque contriti, & in maßam quandam compacti deferuntur, quam si disieceris, flauos nucleos inuenies, uarias formas referentes. Præstant, qui in obscuro rubescunt, molles, recentesque, & qui neruosis quibusdam uillis farcti inueniuntur. Adulterantur ab imposторibus prunis, sed deprehenditur fraus tum colore tum etiam gustu: quippe nec admodum sunt acidi, nec tam saturato colore nigricant. Refrigerant, ac desiccant (ut scribit Mesues) ordine secundo, tametsi Auerroi tertio describantur. Aluum cient, quapropter poti bilem facilè soluunt: item & præassatos humores leniunt, & insaniam, & furorem mulcent. Dantur obstructis; aqua intercute affectis, arquatis, & lienosis utiliter. Faciunt & ad scabiem, lepras, uitiligines, & lichenas, quin & contra omnes cutaneas exulcerationes, quæ à sanguine præassato emersere. Officiunt tamen frigidum uentriculum habentibus: sed noxa tollitur, admistis, maci, mastiche, cassia, aut Indica nardo. Aegrè munus obeunt suum, sed roborantur, si admisto caprino sero, aut fumariæ, aut lupi salictari succo bibantur in summa palmarum uaria, ac diuersa sunt genera. Quare curiosum remittemus ad Theophrastum loco superius citato, & ad Plinium lib. XIII. cap. IIII. ubi de his latissime scripsit. Atqui non ob id scribere prætermittam, quòd est etiamnum Theophrasto planta κυκιοφόρον appellata libro 4. cap. 2. de plantarum historia palmam candice & folijs repræsentans. Verùm à Palma differt, quòd hæc indiuidua simplexque assurgat, illa uerò quum aliquatenus increuerit, scindatur, & bifida fiat, iterumque horum utrumq; pari modo diuidatur, & subinde uirgas breues, & multas proferat, cortice sicuti palmæ ad utensilium nexus utili. Fructum peculiarem parit, magnitudine & figura, & succo singularem. Quippe magnitudine fere, qua manum impleat, rotundum, colore flauicantem, succo dulcem, & ori gratissimum, non racematim congestum, ut Palma, sed per singula discretum, nucleo magno, uehementer duro: ex quo annulos detornant, quibus in uersicoloribus stragularijs uinculis utuntur. Materies à palma plurimum distat, Altera enim rara corpore, & neruosa, & uiridis, altera spissa, grauis, carnosaque, & cæsa crispa admodum, atque dura. Persæ quidem maiorem in modum eam preferunt ad lectorum pedes conficiendos. Hæc ex Theophrasto transcripsimus, quod hæc planta palmarum generi ascribatur. Huiusce arboris poma (ut puto) misit ad me Constantinopoli Gulielmus Quaccelbenus Flander medicus insignis. Sed re uera tunc temporis, cuius arboris essent fructus conie-ctare non poteram. Verum cum posthac illustrandis agendisque commentarijs hisce nostris operam nauarem, legeremque apud Theophrastum, de Cuciopheri fructu, ac de admirabili nuclei ipsius duritia, illico inclinauit animus, hæc poma, quæ nuces appellabat Quaccelbenus, legitimos Cuciopheri esse fructus. Cum omnibus suis notis descriptioni correspondeant. Sunt enim magnitudine, qua manum implere possint, orique gratissima, & suaui quadam dulcedine prædita, colore flauicantia perinde, ac Cydonia mala. à quibus etiam parum facie distant: glabra tamen sunt, & carne fibrosa. Os internum habent iuglandis magnitudine, quadrilateri ferè figura, ima tamen parte lato, & suprema in acutum desinente, color illi exterius, qualis in iuglandium, auellanarumve, aut Pineæ nucis putaminibus visitur. putamine altero obductum grandiori, haud fragili, sed duro, villis quibusdam valido compactu sese stringentibus, colore ex rufo nigricante. Ossis substantia interior,

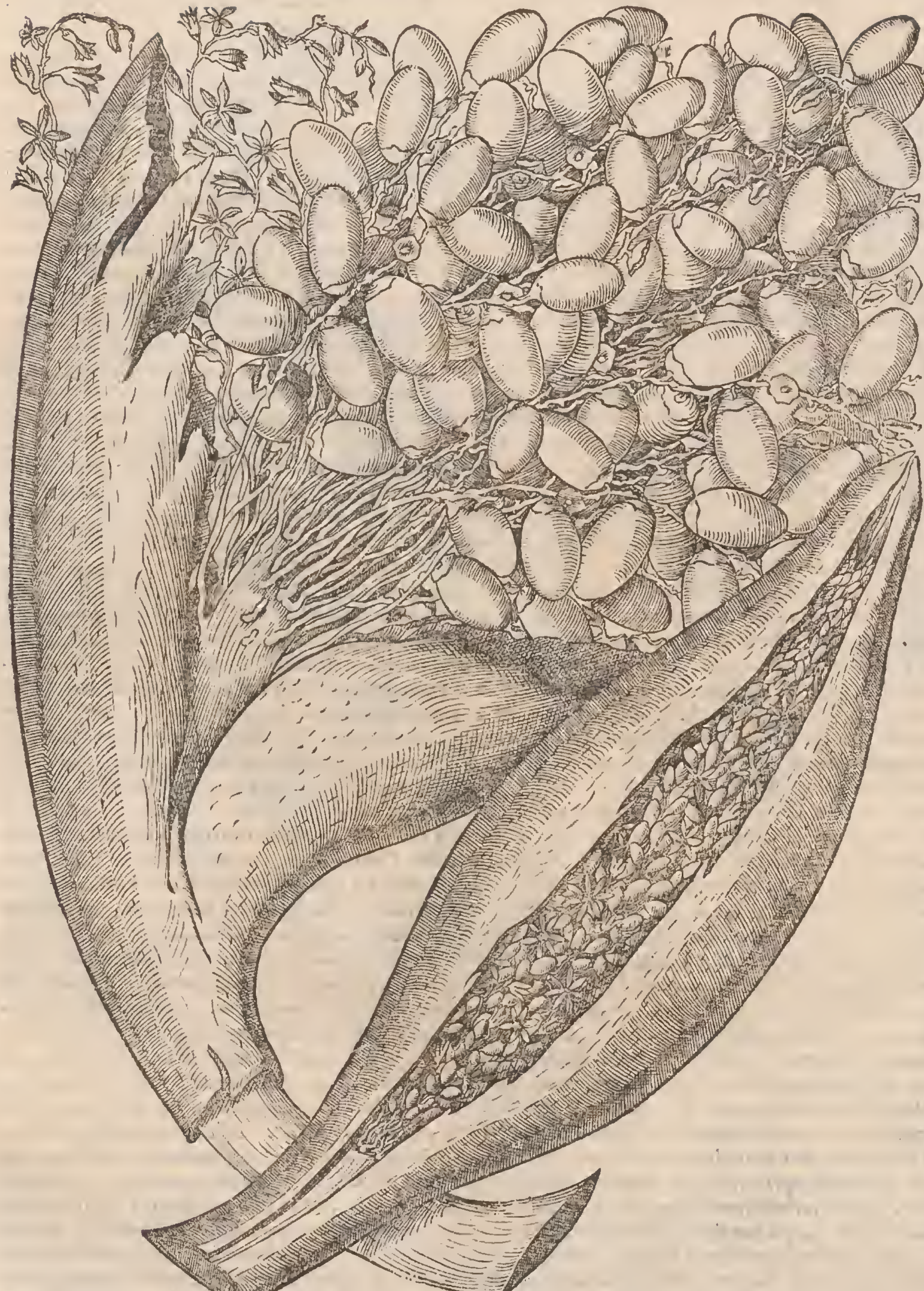
Cametiphis consideratio.

Tamarindorum consideratio.

Tamarindorum vires.

Cuciophorę plãtæ, & eius fructus cõsid.

DACTYLI CVM PALMA ELATE.

interior, ut colore marmor imitatur, ita etiam duritie excedit, in cuius centro cauitas est, in qua ſylueſtris auellana unà cum putamine recondi facilè poſſet: uerum nullo intus nucleo: ſed & inanis & uacua. Cæterum quod in palma illud ſit, quod aliqui elaten, alqui ſpathan uocant, manifeſte declarat Dioſcorides, cum inquit. Palma, quam aliqui elaten, aliqui ſpathan appellant, fructus palmarum adhuc florentium inuolucrum eſt. Cui adſtipulatur Theophraſtus loco iam citato, ubi ita ſcribit. Fructiferarum aliæ maſculæ, aliæ fœminæ. Intereſt autem, quòd mas primùm ſuper ſpatha floret: fœmina fructum oblongum illico præſtat. Sed elate, ſiue ſpathæ Galeno duo uidentur eſſe genera lib. III. ſimplicium medicamentorum, alterum quod tenerum ſit palmæ germen, alterum quod eius ſit tegumentum. Primum verò genus fortaſſe illud erit, quod in interiore parte inuolucri gignitur anteaquàm flores prodeant. Id, Dioſcoridis teſtimonio, ab aliquibus Boraſſus appellatur: atque etiam Elate dici ſolet. Verùm hac in re maximè cæcutiſſe Plinium illud apertiſſimè oſtendit, quod ipſe lib. XII. cap. vltimo ſcriptum reliquit, ſic inquiens. Eſt præterea arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elaten uocant, quod nos abietem, alij palmam, alij ſpathen. Quibus palàm eſt, Plinium palmæ adhuc florentis fructus inuolucrum cum abiete arbore confudiſſe, uocabulorum propinquitate deceptum: Græcis enim ἐλάτη *Latinis abietem ſignificat. Quinetiam eundem putaſſe elaten palmam arborem eſſe, cùm tamen uel germen palmæ tantùm, uel florùm ſit inuolucrum. Nec minus inter recentiores hallucinari deprehenditur Adamus Lonicerus Germanus, qui ſpatham in palma nil aliud eſſe cenſet, quàm folia, quòd enſiformia videantur. De Palmarum uiribus pertractans Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum ita ſcriptum*

Palma elate.

Plinij, & Loniceri lapſus.

Palmarum vires ex Gal.

10

CHAMERIPHES SIVE PALMA HVMILIS.

ptum reliquit. Phœnix arbor adstrictoriæ facultatis omnibus sui partibus est particeps. Igitur ramorum succus austerus est, ex aquea substantia tepida, & terrea frigida constans. Similis naturæ est encephalos, quem uocant, hoc est cerebrum, siue medulla, esui aptus. At fructus eius, & maximè dulcis, non paucam obtinet caliditatem. Cæterùm cùm edendo sit, multo est usui, non tamen foris impositus, vbi quid roborare, & desiccare, contrahere, stipare densareque consilium est, sed & tanquam cibus sumptus & simul cum alijs, & per se. Porrò quod elaten vocant, nempe tenerum illud palmæ germen eandem cum cerebro eius facultatem possidet. Quod verò velut tegumentum eius est, adstringentem & ipsum qualitatem habet: verùm plus quàm dicta omnia exiccat, utpote quòd & essentiæ consistentia illis siccius est, & minimè particeps est humiditatis. Itaque iure vtuntur illo ad ulcerum putrescentia, miscentque medicamentis articulos plus iusto laxatos contrahentibus: ad hæc facultatibus hepaticis, & stomachicis, seu intrò sumantur, seu foris admoueantur. Sed & radix plantæ desiccatoriæ citra morsum facultatis est, adiunctum habens & ipsa adstrictionis quippiam. Et de Palmarum fructu disserens libro secundo de alimentorum facultatibus, sic inquit. Est autem non parua in Palmulis differentia: aliæ nanque siccæ sunt, & adstringentes, ut Aegyptiæ: aliæ molles, & humidæ, & dulces, ut quæ caryotæ appellantur. Hæ autem præstantissimæ in Syria Palæstina nascuntur in Hierichunte: reliquæ omnes palmulæ inter dicta duo genera mediæ censentur. Verùm concoctu difficiles sunt, capitiq; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem magis, aliæ minùs sunt humidæ ac dulces, siccæ atque adstringentes. Sed constitutis extremis iam omne quod in medio est facillimè deprehendes. Nulla ergo ex

Palmarū facultas ex eodem.

MVSA SINE FRVCTV.

go ex ipsis est, quæ non dulcedinem quandam, & adstrictionem habeat. Siquidem caryotæ leuiusculè adstringunt, & Thebaicis obscura quædam inest dulcedo. At succum quidem dulcem nutrire, austerum autem gratum esse stomacho, & aluum sistere ostendimus. Omnes autem palmulæ, si largius sumantur, concoctu sunt difficiles, & capiti dolorem adferunt. Quædam etiam morsus cuiusdam sensum ori uentriculi, quod medici stomachum uocant, inducunt. Succus autem ex ijs in corpus distributus, crassus quidem omnino est, cum quodam etiam lentore, ubi pingues fuerint palmulæ, vt caryotæ. Cùm autem huic succo dulcedo etiam mista fuerit, celerrimè quidem hepar ab eo obstruitur: læditur autem maximè ab ipsorum esu, quòd & inflammentur, & scirrho obsideatur. Post hepar autem & lien obstruitur, ac læditur. At multò sanè maximè uirides palmulæ ad omnia sunt noxiæ, si paulò largius sumantur. Perspicuum porrò est, dulces quidem calidiore; adstringentes verò frigidiore succo præditas esse. Virides præterea palmulæ inflationes pariunt, veluti & ficus: eadem nanque palmularum uiridium ad alias est proportio, quæ ficuum ad caricas. Cæterùm in regionibus non admodum calidis, palmulæ non perfectè maturescũt, adeò ut reponi queant. Quo fit, vt homines ipsis uiridibus uesci coacti, crudis succis impleantur, rigoribusque, qui ægrè calefiant, & hepatis obstructionibus prehendantur. Dactyli recentes duo osse exenterati, & infectorij cocci puluere repleti, deuoratique sępe à prægnantibus, abortum prohibent. Præstant quoque dactylorum ossa in puluerem trita semuncię pondere additis sanguinis draconis lacrymę drachma, & portulacæ aqua pota, ad albas uteri fluxiones: eadem combusta drachmæ pondere, cum crudi serici combusti semidrachma, sanguinem mingentibus medentur. Arbor,

10

MVSA CVM FRVCTV.

bor, quę φοῖνιξ Gręcis, Latinis Palma vocatur: Arabibus Machla, aut Nachal: Italis, Palma: Germanis, Dattelbaum: Hispanis, Palmera: Gallis, Arbre de dattes. Huius autem arboris fructus, qui, δάκτυλοι καὶ φοίνικες Gręcis, Latinis Palmulę & dactyli dicuntur: Arabibus, Tamar: Italis, Dattoli: Germanis, Dattilen: Hispanis, Tamaras, & Dattiles: Gallis, Dattes: Boemis Daktyle.

Nomina.

Ῥοιά.

MALVM PVNICVM. CAP. CXXVII.

MAlum punicum omne boni succi est, stomacho utile, perexiguum sufficiens alimentum. Dulcia stomacho utiliora habentur, sed aliquantulum in eo calorem gignunt, inflationes pariunt, vnde in febri abdicantur. Acida adstringunt, æstuanti stomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac vrinam cient: *a* ora, gingiuasque lædunt. Vinosa verò mediam sortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsonijs insparsi, concoctive, fluentem aluum, stomachūque sistunt: cœlesti aqua madescunt, bibunturq; commodè sanguinem excreantibus: ad desessus dysentericorum, fœminarumque fluxione vuluæ laborantium vtiles sunt. Expressus nucleorum succus coquitur cum melle, ad oris, uirilitatis, & sedis vlcera, nomas, *b* reduuias, & ea, quæ in corpore extuberant,

a Meū εὐστόμαχοι δὲ καὶ συπτική. i. stomacho vtile est adstrigēs. sed Cat. εὔστομος δὲ καὶ συπτική. i. origanum & adstringens.
b Meum πτερύγια, τὰ ἐν δακτύλοις. i. ad reduuias in digitis.

CVCIOPHERA.

rant, aurium dolores, & narium uitia; præsertim acidorum. Huius flores cytini uocantur: quin adstringunt, siccant, cohibent: sanguinolenta glutinant: quas punicum, præstant vtilitates. humida gingiuarum vitia, mobilesquè dentes decocto colluuntur: herniam prolapsu intestini erumpentem, cataplasmate repellunt. Memoriæ tradunt, qui tres quàm minimos cytinos deuorauerit, nullam eo anno lippitudinem passurum. Eliquatur hypocistidis exemplo. Malicorium asperum est mali punici putamen, quod aliqui sidion appellant. Id spissandi uim habet, & quos cytini, præbet vsus. Decoctum c radicis, potu latas ventris tineas pellit, & easdem euocat. Balaustium syluestris punicæ 10 flos est, cytino similis. Cuius complura genera reperiuntur, candidum, d fuluum, colore rosaceo. Succus ex eo exprimitur, hypocistidis modo: cui adstrictoria vis inest, eadem faciens, quę hypocistis, & cytinus.

c ῥοιῶν leg. antiq. cod.
d πορφυρῦν. i. purpureum, legit Orib.

Punici mali consid.

PVnica Malus arbor est minimè procera, folijs Oleaginis, Myrti ęmulis, saturatè uirentibus, crassiusculis, rubris intercursantibus uenulis, rubroque pediculo appensis. Rami illi sunt flexiles, spinis horridi. Flores puniceci calathi modo patuli, ore stillatim circumsecto, è quo folia prodeunt tenuia, colore coccinero, agresti papaueri æmula, granulis quibusdam medijs capillamentis appensis, ut in Rosa. Fructus coriaceo tegitur cortice, exterius rufescente, & interius flauescente, innu-

MALA PVNICA.

te, innumeris refertus granis angulosis, rubentibus, vinoſo ſuccco refertis, oſſiculo intus latente, quæ intercurſantibus flauis tenuibusq; membranis, miro quodam naturæ ordine diſtinguuntur. Ligni materies flaua, cinereo libro veſtita. Punica itaque. Mala in pluribus Italię locis vulgò, ſicut etiam Latinè Granata dicuntur, à multis intus concluſis granis: quanquam non
10 *deſunt, quin ita appellari uelint à Granata Hiſpania regno, quòd inibi numeroſa proueniant. Sed quomodocunque ſe res habeat, nuſquam non cognita ſunt in Italia: ſiquidem inibi & in hortis, & in uinetis, & in uiridarijs, eorum frequentiſſimæ viſuntur arbores. Triplici (vt etiam ſcribit Dioſcorides) diſtinguuntur ſpecie: quippe quòd alia dulcia ſint, alia acida, alia vinoſa. Vinolenta ea ſunt, quæ vulgò Vaiani uocat Hetruria, quęque alibi Schiaui, & alibi di mezo ſapore Italico ſermone appellantur. At Plinio lib. XIII. cap. XVII. quinque enumerantur ſpecies, dulcia ſcilicet, acria, miſta, acida, & uinoſa. Verùm hęc omnia Dioſcorides in tria redegit faſtigia: vtpote qui uni dulcia; alteri acria, & acida; tertio verò generi miſta, & uinoſa adſcripſerit. Hæc omnia Italia habet, & celebrat: ſed & fructus, & acinorum magnitudine, tum liquoris copia excellunt dulcia, & uinolenta. Acida miteſcere, & dulcia fieri tradunt, ſi ſuillo, aut humano ſtercore foueantur arboris radices, & uetere urina ſæpius irrigentur. Cæterùm ne fructum in arbore dehiſcant, remedio ſunt lapides tres, cùm ſeritur arbor, ad radices collocati, quin etſi iam conſita ſit, & fructum ferat, eadem ratione emendatur. Sed & hoc item pręſtabitur, ſi ſcilla ſecundum radices conſeratur. Si florem arbor non continet, urinam ueterem cum pari aquę menſura temperare, & ter per annum radicibus infundere, efficaciſſimum eſt remedium. Eundem pręſtabis effectum, ſi arbo-*

ris

ris florentis truncum plumbeo concluseris, circulo, uel anguis corio inuolueris. Seruantur punica mala incorrupta anno toto, si cùm ferè matura fuerint, petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore, uel si postquàm decerpta fuerit, argilla ex aqua resoluta undique oblinantur, ac deinde pluribus diebus insolentur. Sunt & qui, ut diu integra perennent, ea in feruentem aquam immergant, statim eximant, & sole siccanda exponant, octo dierum spatio. Vini ex omnibus conficiendi ratio hęc est. Acini maturi diligenter à corijs, & membranis purgati prælo committuntur, ac exprimuntur: mox uinum saccis ad id accommodatis percolatur, & in uasculis reponitur, quousque fæx resideat: defæcaturque deinde, & clarum reponitur, affuso desuper oleo, ne corrumpatur, uel acescat. Sunt & qui sine oleo illud in cadis asseruent, sed id per ęstatem facilè acescit. De flosculi nomine inter se discrepant auctorum sententiæ. Dioscorides florem satiuæ punicæ cytinum appellat, balaustium verò syluestris. Plinio lib. XXIII. cap. VI. primus tam satiuæ, quàm syluestris partus florere incipientis cytinus uocatur; balaustium verò flos utriusque in ipso erumpens cytino. Laudatissimi satiuarum flores colore perquàm rubro ex Creta, & Cypro hoc æuo Venetias importantur, aspectu quidem specioso, & uiribus cæteris præstantiores. Sed & māgonio fiunt in Italia peregrinis non dissimiles, non tamen usque adeò præstantes. Immaturus punici cortex ideo Malicorium antiquis dicebatur, quòd eo, ut Rhu ad perficienda coria uterentur. Dulcia punica, quæ apyrena alio nomine vocantur, uentriculo inutilia haberi dentes gingiuasq́, lædere, auctor est Plinius; etsi rectius fortè id Dioscorides acidis attribuat. Puluis mali punici in olla noua operculo indito in furno tosti, potus fluentem aluum efficaciter sistit. Syluestris uerò acinorum officuli utiliter bibuntur triti ad aquam, quæ cutem subierit, siccandam. Cortice punici ex vino decocto, & imposito perniones sanantur. Punica, & myrtus, (si rei agrariæ auctoribus credimus) mutua consuetudine mirum in modum oblectantur, ita ut etiam reddantur fertiliores, si altera in alteram inseratur. Paratur ex puniceæ floribus, hoc est ex internis Cytinorum puniceis, ac tenuibus folijs Saccharum, perinde ac ex puniceis rosis, admirabilis facultatis, ad vtrasque uteri fluxiones, si semunciæ pondere sumatur ex uino rubro austeriusculo, aut ex punicorum acidorum succo, aut ex aqua in qua ferrū quod Græci στόμωμα uocant, extinctum fuerit. quinetiam ex carnium iure, ubi alia non sint ad manus. Præstat quoque magno sanè præsidio, ad Gonorrheam, ad Cœliacos & dysentericos: quo medicamento plurimæ adiutæ sunt mulieres, quæ diuturna uteri fluxione laborarunt. Id quod Francisco Calzolario Pharmacopæo Veronensi acceptum refero, qui mihi tantum hoc saluberrimum auxilium reuelauit. Cæterùm est etiam Malicorio præcipua vis aduersus pudendorum ulcera. Siquidem id exiccatum, & cum sicca pariter marina spongia, & aloe tritum, ęquali omnium portione, addito aluminis usti momento, penis vlcera in viris, & vuluæ in mulieribus, breui ad sanitatem deducit. Punicæ folia diligenter contrita, aut eorum succus rosaceo permistus potenter inueteratos capitis dolores mulcet, fronti frequenter illita. Punicum malum fictili uase inclusum cooperculo argilla circumlito, & in furno combustum dysentericos, & torminosos, præsentaneo remedio iuuat, ubi ipsius sesquidrachmam in puluerem contriti: ex uino potandum propinabis. Officuli punicorum malorum acidorum uncia una cum thuris drachma in tenuissimum puluerem contrita, auxiliantur fœminis albis vteri profluuijs laborantibus, si quotidie ex rosarum stillatitia aqua huiusce pulueris binas hauserint drachmas. Malorum punicorum vires prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Malum granatum omne adstringentem qualitatem obtinet, non tamen in omnibus ea exuperat. Sunt enim inter ea quædam acida, quædam plus dulcia, quàm austera: & sanè quæ ab vnoquoque eorum procedit utilitas, secundum uincentem eueniat qualitatem necesse est. Dictum autem in quarto horum commentariorum est super dulci sapore, austero, & acido. Itaque ex illis de malorum punicorum differentia liceat colligere. Porrò acini magis, quàm succus tum adstringunt, tum exiccant, his etiam magis putamina: uocantur autem sidia. Adsimilem illis uim habent cytini. Malum, quod Græcis ῥοιὰ, Latinis Malum punicum appellatur: Arabibus, Kuman, Ruman, seu Roman: Italis, Melagrano, & Pomo granato: Germanis, Granato epffel: Hispanis, Granadas, & Romanas: Galli, Pomme de granade, & Mygrenes: Boemis Grana Iouuè yablka.

(Marginalia: Cytinus, & balaustium. — Malicorium. — Mali punici vires ex Gal. — Nomina.)

Μυρσίνη. MIRTVS. CAP. CXXVIII.

(a Me. καρπός. i. fructus. — b Meum. ὀχθώδης.)

MYrtus satiua nigra utilior est medicinæ, quàm candida, & in hoc genere multò magis montana: semen tamen imbecillius parit. Vis & myrti, & seminis adstringit. *a* Semen uiride, aut aridum in cibo datur sanguinem excreantibus, & vesicæ erosionibus. Succus uirentibus baccis expressus, eosdem effectus exhibet: stomacho utilis, vrinam cit: prodest contra phalangij morsum, & scorpionis ictus in mero. Seminis decoctum capillum tingit. Ius decocti in uino ulcera in extremis membris nata sanat: oculorum inflammationes illitum cum polline polentæ lenit: contra ægilopas illinitur: crapulam arcet præsumptum uinum, quod ferue cto aliquantùm eius semine exprimatur: alias enim acorem contraheret. Præstat idem seminis effectus: utile procidentiæ vuluarum in desessionibus, sed is uitijs, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus: purgat furfures: vlcera capitis manantia, atque eruptiones papularum: fluentes capillos continet. Additur quoque in medicamenta, quas liparas uocant, vti oleum, quod ex folijs eius factum est. Decoctum foliorum ad desessiones balnearum conuenit, & contra laxatos artus, & malè solidescentes: eo fracta ferruminationi repugnantia utilissimè fouentur: vitiliginem emendat, purulentis auribus infunditur, & capilles denigrat. Succus eorum eadem efficit. Trita folia, & ex aqua illita humidis ulceribus, & partibus omnibus fluxione laborantibus, cęliacisque prosunt: & admisto omphacino oleo, aut exiguo rosaceo cum vino, ad vlcera serpentia, ignem sacrum, testium inflammationes, epinyctidas, & condylomata. Arentium foliorum farina vtiliter inspargitur paronichijs, pterygijs, & contra alarū, feminumque perfusiones: cardiacorum sudores cohibet. Folia cruda, seu cremata cum cerato, ambustis, paronychijs, pterigijsque medentur. Exprimitur folijs succus, adfuso uetere uino, aut aqua cælesti, cuius recentis usus est: nam exiccatus planè cariem sentit, & uires amittit. Myrtidanū dicitur, adnatum inęquabile, *b* uerrucosum, intumescensque, & concolor: quod perinde quasi manus, myrti caudicem amplectitur. Magis quàm myrtus adstringit. Tusum addito austero uino reponitur, coactumque in pastillos siccatur in umbra multò efficacius & folio, & semine, cerato, pessis, insessionibus, cataplasmatis admistum: ubi adstringendum aliquid est.

(Myrti consideratio.)

MYrtus arbor frequens in Italia nascitur. Cuius duo produntur genera: satiuum, quod in candidum, & nigrum diuiditur: & syluestre, quo vniuersa ferè Tyrrheni litora uirescunt, ac redolent. Siquidem in agro nostro Senensi in maritimis, ac in vniuerso Ligurię tractu, Romano, atque Neapolitano ubique Myrti sponte proueniunt. Satiuæ in arbo-

res facilè adolescunt, ramis flexilibus, ac lentis: rubro cortice, folijs longiusculis, perpetuoque virentibus, punicæ æmulis; quanquam in nigris nigriora, in candidis candidiora spectantur. Flores omnibus insident candidi, odorati: ideoque aqua ex ijs confecta odoris suauitate vnguentarijs plurimum expetitur. At cùm nostras æquè sit odorata, atque olfactu iucunda; eam tamen odoratissimam existimauerim, quæ ex Aegyptia myrto elicitur: siquidem & odoratissimam, & iucūdissimam in Aegypto nasci Myrtum memoriæ prodidit Theophrastus. Satiuarum utrunque genus baccas fert oblongas, agrestes oleas quadantenus referentes, multò sanè syluestribus maiores: etsi contrarium asseueret Marcellus. Quippe experientia compertum est, quod ubicunque satiua Myrtus colitur, grandiores, vegetioresque baccas edit, quàm syluestris: cultura enim Myrti mansuescunt, & longè magis humore replentur, utpote & aliæ satiuæ stirpes omnes: quod quidem indomita tellus syluestribus denegat. Cæterùm, ne quis decipiatur, hic lectorem admonendum esse duxi, cùm de syluestri Myrto loquor, non me de rusco intelligere, qui & Dioscoridi, & Plinio syluestris, & acuta myrtus appellatur: sed de vera syluestri myrto, quæ sua sponte in litoribus sine cultu oritur: quę item in mediterraneis, in collibus, syluis, ac campestribus prouenit. Hæc tametsi præter ruscum à Dioscoride non fuerit expressa; cùm tamen dicat initio capitis, Myrtus satiua, & reliqua his verbis & syluestrem eiusdem generis myrtum tacitè dari fatetur. Porrò inter syluestres alba quoque, & nigra reperitur, quemadmodum & inter urbanas. quandoquidem ipse quàmplurimas syluestris myrti plantas uidi in mille locis, quibus maturæ inerant baccæ, non sanè nigræ, sed in purpuram albicantes. Myrti montes non amant, quin & frigidos odere tractus: tamen cùm in

Marcelli lapsus.

MYRTVS ROM.

mediterra-

mediterraneis, nempe in hortis, uiridarijs, vinetis, & campis maximè prouen iunt; tum in maritimis præcipuè, atque amœnis stagnorum, & lacuum ripis à natura nullo studio editæ, mirificè proficiunt, uitamque lætam agunt. Quod Dioscoridi Myrtidanum nominatur, vulgò notissimum est, ubi scilicet myrtus frequens nascitur. Sunt & alia ueteribus Myrti genera, nobis quoque non ignota, nempe Tarentinum, & exoticum. Tarentina à Tarento Apuliæ ciuitate ita uocata, folio est nostrate longe minutiore, robustioreq́; : fructu minore, copiosiore. Et in summitate pluribus apicibus coronato, colore ex nigro purpurascente, minutis, crebris, albicantibusq́; intus ossiculis. floribus communi Myrto similibus. Exotica habetur nunc in Italia in hortis, & viridarijs. Hæc folio est nostrati non absimili, dilutiore tamen, ac uminatiore, copiosioreque, & adeo denso, vt eo rami ubique stipentur. Fructum fert oblongum, communi Myrto haud absimilem. Vtraque topiarijs operibus peridonea habetur. Viribus quoque pollet utraque nostrati paribus. Harum Plinius meminit lib. XV. cap. XXIX. his verbis. Satiuarum genera topiarij faciunt. Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densissimo, senis foliorum versibus. Hæc non est in vsu, ramosa utraque alia. In Germania & Boemia, quod legitima Myrto careant, aliam in syluis, nascentem sibi compararunt pharmacopolæ, eamq́; Myrtillum uocauere. Prouenit hæc in montibus & siluis, frutice cubitali, caudice, & ramis uiridibus. Folijs uiret buxo ferè similibus, sed tenuioribus, & sensim per ambitum serratis. flores illi sunt, tintinnabuli figura, suis è pediculis dependentes inter folia, colore subpuniceo, rufo intus stamine. Floribus baccæ succedunt, quæ maturę cum sunt, colore, & magnitudine Iuniperinis non absimiles, vinosæ, austerisculæque. Et in summitate

Myrtidanum. Myrti alia genera. 10

MIRTVS TARENTINA.

conc:ua

MYRTVS EXOTICA.

concauæ, vmbelicæue. Hæ itaque Germanis vnà cum vniuersa planta haud inefficaciter Myrti uicem præstant: Peculiariter autem ijs vtuntur ad inficienda stamina, & chartam cæruleo colore: quinetiam eduntur à pastoribus, & alijs, nam gustui placent. Myrti nostratis in Hetruria coria vbique perficiuntur: quippe quod ea pelles densentur, crispentur, atque crassescant. Myrti baccis vltimam maturitatem adeptis, nostrates mulieres vtuntur ad ciborum intinctus, qui cum assatis carnibus esitati maximam cum palato ineunt gratiam. Ideoque Plinius loco supra citato ita scriptum reliquit. Succorum natura pręcipuam admirationem in myrto habet, quando ex vna omnium olei uinique bina genera fiunt. Item myrtidanum, vt diximus. Et alius vsus baccæ fuit apud antiquos, anteaquam piper reperiretur, illius obtinens vicem. Quodam etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiamnum myrtatum vocatur. Eademque origine aprorum sapor commendatur, plerunque ad intinctus additis myrtis. hæc Plinius. Myrteum condimentum languidos ventriculos roborat: idcirco & cæliacis, & dysentericis utile: quin & fœminarum fluxiones, qualescunque sint, ualenter inhibet. Myrti frondes, itemque baccarum semen tritum contra fungorum strangulationes mirificè præstant. Arida folia longe plus siccant, quàm viridia. Foliorum, baccarumùe decoctum, auxiliatur calidis collectionibus, nempe erysipelatibus, & herpetibus. Baccæ quoquo modo haustæ, aut deuoratæ, cor corroborant, & eius tremori mirifice conferunt. Folia sicca vruntur in fictili crudo, quousque in cinerem albissimum uertantur, lauanturque deinde, & pro spodio, uel pompholyge supponuntur. Myrtus (ut memoriæ prodidit Galenus libro septimo simplicium medicamentorum) ex contrarijs substantijs planta constat: uincit

Myrti usus.

Myrti uires ex Galeno.

MYRTYLLUS.

tamen in ea frigidum terrenum. Habet verò etiam tenue quiddam calidum, vnde valenter desiccat. Porrò tum folia, tum germina, tum fructus, tum succus, non parum inter se in adstrictione dissident. Cæterum quod ramis, & trunco adnascitur tuberosum, quam quidam myrtada nuncupant, quanto dictis siccius est, tanto & desiccat, & adstringit vehementius. Quidam id tundentes reponunt, postea vino subigentes in pastillos formant. Folia item arida viridibus plus desiccant: miscetur enim virentibus humiditas quædam. Porrò succus non tantum ex virentibus folijs exprimitur, sed & fructu. Restringendi vim hæc omnia habent tum foris imposita, tum intro sumpta in corpus, quod scilicet nondum ullam deleteriam, aut purgatoriam substantiam habeant admistam. Planta, quæ μυρσίνη Græcis, Latinis Myrtus nominatur: Arabibus, Aes, Alas, siue As: Italis, Myrto: Germanis, Vuelsch heydelbeer: Hispanis, Murta, aut Raiam: Gallis, Meurte. Myrtillus verò Germanis Heydelber: Boemis, Byaodi aut vuramoka. 10

Nomina.

Κεράσια. CERASIA. CAP. CXXIX.

a χόμμι.

CErasia aluo vtilia sunt, si viridia sumantur: eadem siccata illam sistunt. a Gummi, quod cerasi resudarunt, cum vino diluto, tussi uetustæ medetur: colorem commendat, uisum exacuit, appetentiam inuitat: idem ex vino potum calculosis auxilio est.

Nulla

CERASIA.

Ceraſorum conſideratio.

NVlla hodie arbor eſt in Italia, quæ vulgo notior ſit Ceraſis. Ceraſus itaque arbor folia fert Meſpilo latiora, & per ambitum ſerrata: flores albos racematim dependentes, è quibus rubentes oriuntur baccæ, longo, ac tenui pediculo iunci modo flexili, appenſæ, prona parte diuiſura quadam ſectæ, duro intus oſſiculo piſi magnitudine, aut maiore, in quo nucleus concluditur, ſubamariuſculo ſapore. Ligni materies fibroſa, compactaque cortice ueſtitur læui pluribus inuolucbris referto. 10 *Genera Ceraſorum diuerſa habentur. Nam alia dulcia, alia ſubamara, alia auſtera, alia acida, alia inſipida reperiuntur. Harum plantas ſcribit Plinius lib. XV. cap. XXV. nouas, & peregrinas, nec antea viſas è Ponto ſecum primum aduexiſſe in Italiam Lucullum, poſtquam debellato Mithridate is victoria potitus Romam venit. Sed poſtea tanta agro Italo amœniſſimo cum hac arbore interceſſit affinitas, & conſortium, vt non ſolum ager is ſatiuarum plantas ſeruauerit, propagauerit, & adauxerit: ſed & veluti ex eius humore (quæ ſumma fuit inter ſe ſocietas) grauida terra facta, ſine aliquo ſemine in campis, in montibus, & ſyluis numeroſiſſimas plantas procreauerit, & ediderit. Satiuarum ſpecioſiſſimi fructus, qui Ceraſa, & Ceraſia Latinis etiam appellantur, diuerſorum ſunt generum: quo fit, ut diuerſa quoque ſortiantur nomina. Inter hæc illa principē ſibi locum uendicant, quæ Hetruſcis vulgo Marchiane, & duracine uocantur: tametſi horum alia maiora, alia minora, alia ſaturato colore rubeant, alia uero potius albicent. Quæ autem Plinio Iuliana, nobis uero vulgo Acquaiuole, hoc eſt, aqueæ dicuntur, in nullo ſane habentur pretio: quandoquidem adeo ſunt tenera, & fragilia: vt niſi ſub arbore ſua comedantur, facilè geſtatu collidantur, & marceſcant: quin & ob aqueæ partis redundātiam inſipida ſunt, orique ingrata. Quæ autem, quod ad*

Ceraſorum genera.

CERASA RACEMOSA.

modum Coruorum modo nigricent. Corbine nos vulgò vocamus, Plinius vero actia, & cæciliana, cùm sint duriuscula, & dulcia, gustatu habentur non iniucunda: veruntamen quòd manus, dentes, ac labra atro colore inficiant, discumbentesq; deturpent, mensis raro apponuntur. Sunt & Cerasa, quæ uno tantum petiolo, terna, quaterna, quinaue nitantur: quinetiam, quæ racematim vuæ modo proueniant. quorum imagines misit ad me Verona Franciscus Calzolarius. In cerasiorum genere numerantur & illa, quæ Romæ Visciole, Senis Amarine, & in alijs compluribus Italiæ locis Marasche vulgò nuncupantur, à sapore (vt puto) dicta, quod non iniucundi amaroris tantillum resipiant. Horum porrò varia notantur genera, quæ & si omnia sibi acidum asciscant saporem; hæc tamen eius plus, illa vero minus habent. Rura Tridentina ea Marasche vulgo nominant, quæ minus acida gustu deprehenduntur, quorum genus quoddam est, quod ori admodum gratum habetur: quippe quod in ijs acido dulce sit admistum, ob idque illa palato maximè placeant. Quædam præterea inibi Marine, & Marinelle cognominantur, quæ & minora, & rotundiora sunt, & breuiori pediculo appensa, gustu nihil fere prædictis reclamante. Est & horum tertium genus, quæ vulgus illud Verule nominat, longiore pediculo, bacca etiamnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuò rufescente, nec vnquam in atrum vergente. etsi cætera, ubi plene maturuerint, in atrum rubescant. Omnia hæc cerasiorum (vt ita dicam) Amarinorum genera aptissima sunt, ut insolentur, & ut sacchare condiantur. Quinetiam sapore commendantur ad intinctus conficiendos, quibus non modò sanis edulia iucundissimè condiuntur; sed etiam ægrotantibus, præsertimque biliosis febribus vexatis. Siquidem illis non modò sitim extinguunt, sed

oris

CERASA AVSTERA.

oris inſuauitatem emendant, & cibi appetentiam conciliant. Syluestre pumilumque horum genus nulla adhibita cultura Ananienſibus in Tridentino agro, ac etiam in Boemia circa Pragam, & in Auſtria circa Viennam ſponte prouenit, nihil prorſus tum colore, tum etiam ſapore ab illis diſſidens, quæ inibi, ut diximus, Verulæ vulgò vocantur. Hæc breuipediculo pendent in arbuſculis admodum pumilis, tantæque breuitatis, ut raræ, uel potius nullæ dodrantalem æquent menſuram. Quo factum eſt, ut crediderim (etſi id pro comperto aſſerere non auſim) hæc eadem eſſe, quæ Plinio Macedonica dicuntur. Cæterùm ego horum plantam Chamæceraſum potius uocauerim. Syluestria, quibus plerunque veſcuntur aues, rarò in cibis admittuntur, præterquàm à ruſticis, tum quòd plus oſſis, quàm carnis habeant, tum etiam quòd cum quadam acerbitate amara ſentiantur. Degenerant ceraſi quocunque fimo radicibus admoto, id vſque adeò oderunt, & horrent. Contrà proficiunt, ſi ſui ipſius putamina falce conciſa circum radices ſepeliantur, ibique marceſcant. Præcoces illæ fructus ferunt, quibus ante florum exortum calx viua radicibus circumponitur: vel quibus aqua calida ſæpius pedes irrigantur, etſi poſtea paruo temporis tractu inareſcant. Sine oſſibus ceraſa prouenient, ſi arborem teneram ad duos pedes recides, & eam uſque ad radicem findes, medullaq; partis utriuſque ferro curabis abradi, & ſtatim utraſque partes in ſe uinculo ſtringi, & oblini fimo, & ſummam partem, & laterum diuiſuras. Ita poſt annum cicatrix ducta ſolidatur. Hanc arborem ubi ſurculis, qui adhuc fructum non attulerunt, inſeres, baccas ſine oſſibus dabit. Galenus habita Ceraſiorum omnis generis ratione lib. VII. ſimpl. med. ea hiſce paucis perſtrinxit. Ceraſus arbor fructum fert non paris adſtrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam

Syluestria ceraſia.

Ceraſiorũ vires ex Gal.

CHAMAECERASVS.

& in horum, ſicut etiam malorum granatorum, & malorum, quibuſdam auſtera qualitas, in quibuſdam uerò dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipſorum dulcium ea, quæ nondum cocta ſunt, ac matura, quædam admodum acerba ſunt, quędam ſimiliter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasijs non ſemper. Ergo qua dulciora ſunt, magis quæ inteſtinis ſunt, ſubducunt, ſed minus utilia ſtomacho ſunt. contrà auſtera. Quæcunque verò acida ſunt, ea pituitoſis, excrementoſisq́ ſtomachis conueniunt: ſiquidem auſteris magis deſiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porrò ipſius arboris gummi communem omnibus uiſcoſis, & mordacitate carentibus medicamentis facultatem obtinet, quæ & ad arterias exaſperatas accommoda eſt. Propriè autem (ſiquidem uerum eſt quod quidam ſcribunt) calculis uexatos cum vino potum adiuuat. Nam ſic illi tenuium partium quædam facultas ineſt. Ceraſorum fructus qui Græcis Κεράσια, *Latinis item Ceraſia, & Ceraſa dicuntur: Arabibus, Saraſie: Italis, Ciregie: Germanis, Kirſen & Chirſchen: Hiſpanis, Cerezas: Gallis Ceriſe. Boemis Vuiſnè.* 10

Nomina.

Κερατια. SILIQVAE. CAP. XXX.

Siliquæ recentes ſtomacho aduerſantur, aluum ſoluunt: eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoq; utiliores fiunt: vrinam ciunt, ſed præcipuè, quæ vinaceis condiuntur.

Siliquæ

SILIQVAE.

Siliquae, quae Graecis κεράτια dicuntur, in Italia officinis vulgo Carobe, & Carobole appellantur. Nascuntur arbores, quae Siliquas ferunt, in regno Neapolitano, praesertim in Apulia, ac etiam in Campania, ut optime sciunt ij, qui fundo Itrum, & hinc Molam iter faciunt: siquidem in illa ob laeuigatos lapides inibi stratos laboriosa admodum uia, quam Appiam uocant, frequentissimae conspiciuntur. Incolę has plantas Salequa vulgo nominant, vocabulo nimirum à Siliqua detorto. Arbores in spectatam satis proceritatem attolluntur, ramis in latitudinem potius, quam in longitudinem protensis: cortice cineritio ad caeruleum inclinante, loti arboris instar. Folio virent fraxineo, latiore tamen, duriore, rariore, ac magis circinnato. Florent discedente hyeme, aut vere iam appetente: fructificant vero aestate, & autumno. Siliquae recenter ab arbore decerptae ingrato displicent sapore, sed tractu temporis in cratibus expansae, & siccatę, adeò mitescunt, ut & dulces euadant admodum, & gustui suaues fiant. Melleo succo refertę sunt, eaeque pręsertim quę in orientalibus nascuntur regionibus. Ideoque Indi, & Arabes, non paruam mellei succi copiam ab eis exprimunt, quo zingiber, Myrobalanos, Myristicas nuces, & alia aromata condiunt. Id quod testatur Strabo lib. xv. suę Geographię de Indicis arboribus scribens. Aliud siliquarum genus, quod ficum Aegyptiam cognominant, scriptis tradiderunt Theophrastus, & Plinius: de quibus mihi differendum non proposui: tum quod Italis nusquam (quantum equidem sciam) nascantur, neque cognoscantur: tum etiam quod nullū habeāt vsum in medicina. Siliquę siccę, etsi omnium consensu manifestò adstringunt, compertum est tamen, pręstare earum decoctum potum mirifice tussientibus, ob dulcem, melleamque substantiam, quę ijs inest. Siliquas in cibis damnauit Galenus lib. 2. de ali-

Siliquarum consideratio.

Siliquarum vires ex Gal.

de alimentorum facultatibus, his verbis. Ceratia quorum tertia syllaba per, t, literam & scribitur, & pronunciatur, nihil cum cerasijs per, s, scriptis habent similitudinis. Est autem praui succi edulium, ac lignosum: unde necessariò sequitur, ut concoctu sit difficile: nihil enim quod lignosum est, facile coquitur. Preterea incommodum illud ipsis inest non paruum, quod nō celeriter deijciantur. Proinde satius esset, ea ad nos non importari à regionibus orientalibus, in quibus nascuntur. Sed de uirib. quas, & arbor, & ipsæ habent in medicina, idem Galenus differens lib. VI. de simplicium medicamentorum facultate, sic inquit. Ceratonia exiccantis est, & astringentis facultatis: sicut & fructus eius, quæ ceratia vocant, nonnihil etiam dulcedinis continent. Accidit autem istis quiddam simile cerasijs. Nam si humida sumas, magis ventrem subducunt: sicca vero magis sistunt: vtpote cùm humiditatem expirent, & quod essentiæ est crassioris, tantum habeant. Κεράτια *Græce, Latine Siliquæ vocantur: Arabice Charnub: Italice, Carobe, & Carobole: Germanice, S. Iohanes brot: Hispanice, Alfarobas: Gallice, Caronge: Boemice Suuatheo Ianachleb.*

Nomina.

10

Μῆλα. MALA. CAP. CXXXI.

FOlia, flores, & germina cùm omnis mali, tum maxime cotoneæ adstringunt. Pomis acerbis adstringendi uis inest, maturis uero longe secus. Ex ijs uerna bilem gignunt, neruos omnes lædunt, inflationes pariunt. Cotonea stomacho utilia, urinā cient, verum tosta mitiora habētur. Prosunt cœlia-

Μηλέα. MALVS.

cis,

Κυδώνιος μηλέα.

COTONEA MALVS.

cis,dyſentericis,purulenta extuſſientibus,cholericis,præſertim cruda. Maceratorum liquor commo-
dè in ſtomachi , aut fluxionibus , potui datur . Succus crudorum aſſumptus orthopnoicis ſalu-
taris eſt . Decocto fouentur vuluæ, & ſedes, ſi procidant . Cotonea, quæ melle condiuntur, vri-
10 nam mouent : mel autem ſibi conſtringentem illorum vim & inſpiſſantem adſciſcit. Quæ cum mel-
le coquuntur,ſtomacho,atque ori gratiora ſunt, ſed minus inſpiſſant . Cruda cataplaſmatis adijciun-
tur, ad cohibendum aluum , aut ſi ſtomachus æſtuet,aut in vomitiones effundatur,ad mammarum
inflammationes,præduros lienes,& condylomata. Fit uinum ex ipſis tuſis,expreſſisque;ſed quo per-
duret,quindecim ſextarijs ſucci vnus mellis adiungitur,alioquin in acorem degenerat.Prodeſt ad om
nia,quæ dicta ſunt. Fit & oleum ex ijs,quod melinum vocauimus : quo utimur , quoties adſtringenti
oleo eſt opus. Eligi oportet vera, quæ ſanè ſunt rotunda,parua,& odorata . quæ vero ſtruthia dicun-
tur,magna quidem ſunt,ſed minus vtilia.Flos & viridis,& ſiccus cataplaſmatis imponit:ijs conueniēs,
quæ adſtrictionem deſiderant,inflammationibus oculorum,reiectionibusq; ſanguinis; contra citam
aluum,& menſium impetus,in vino bibitur. Melimela ventrem molliunt,& ab eo animalia expellūt,
ſtomacho negotiū exhibent:æſtuationem faciunt . ea multis dulcia mala uocantur . Epirotica mala,
quę Latine orbiculata dicuntur,ſtomacho utilia ſiſtunt, alui urinas euòcant:malis tamen cotoneis in-
ualidiora

Περσικὴ μηλέα. PERSICA MALVS.

ualidiora. Syluestria mala similia sunt vernis, & adstringunt. Sane in hunc usum immatura omnia opus sunt. Persica poma matura tam stomacho, quàm ventri utilia sunt. acerba aluum cohibent, sed sicca vehementius. Decoctum è siccis alui, stomachique fluxiones sistit. Armeniaca, quæ à Latinis præcocia dicuntur, minora sunt supradictis, & stomacho utiliora. Medica mala, persicave, aut cedromela quæ Latini citria vocant, nemini non cognita. Arbor ipsa omnibus anni temporibus pomifera, alijs deciduis, alijs subnascentibus. Malum oblongum est rugosum, colore aurum imitans, cum grauitate odoratum. semen habet pyri. Id in uino potum uenenis resistit, aluum mouet: oris suauitatem cōmendat, decocto eius colluto, aut succo: estur in malacia mulieribus. Vestiarijs impositum ab erosionis vitio vestes vindicare existimatur. 10

Malorum cōsideratio.

IN malorum quoque genere Dioscoridi recensentur Persica, Præcocia, Cotonea, & Citria: quippe quòd eandem effigiem, & formā repræsentare videantur. Sed nos primum de vulgaribus malis agemus, reliqua subinde sigillatim prosequemur. Malorum itaque planta vnico tantum exit caudice, ramos inde statim mittens, in latum longumque se diffundentes: Vestitur crasso satis libro, cinereo exterius colore, & interius flauo, læui potius, quam aspero. Folijs est oblongis carnosis, per ambitum tenuiter serratis. Flores edit verno tempore foliatos, albo colore vel ex candido purpurascentes: è quibus poma

oriuntur,

Ἀρμενιακὴ μηλέα. ARMENIACA MALVS.

oriuntur. Radicibus nititur paucis, non in profundum actis, ſed ſumma tellure vagantibus. Fructuum diuerſa ſunt genera, ac plura, quàm explicari poſſint: quinetiam & ſapore, & forma diuerſa; quo fit, ut uariæ quoque ſint eorum functiones. Alia nanque (ut Galenus inquit libro ſecundo de Alimentorum facultatibus) auſterum, alia acidum, dulcemve ſaporem gerunt. Sunt etiam quæ ex ijs miſtum habeant, ita ut appareant & dulcia ſimul & auſtera. Quædam præterea cum dulcedine manifeſtè acida ſentiuntur: ad hæc alia cum acore acerba. Inuenias autem nonnunquam & quæ tres ſimul ſapores plane referant, dulcem ſcilicet, & acidum, acerbiq; nonnihil. Cæterùm mala quidem, quæ adſtringunt, ſuccum habent frigidum, ac terreum. Quæ verò acida apparent, frigidum quidem ſuccum habent, verùm tenuium eſt partium. Mediæ autem temperaturæ ſunt dulcia, quæ ad calidius uergunt. Quemadmodum quę omnis qualitatis ſunt expertia, inſipidave, ac ueluti aquoſa, ad frigidius inclinant. Malis igitur uteris pro uincentium ſaporum facultatibus: auſteris quidem, cùm ventriculus uel propter calidam intemperiem, uel ob multam humiditatem fuerit imbecillus; acerbis autem, cum hæc aucta admodum fuerint: acidis, cùm craſſum ſuccum, qui non magnopere frigidus ſit, ſuſpicaberis in ipſo eſſe collectum. Siquidem ſuccus frigidus non acida, ſed acria poſtulat. Vtraque certè & acida & acria ſuccos craſſos incidunt: in eo tamen differunt, quòd hęc quidem cum refrigeratione; illa autem cum calfactione id preſtent. Porrò dulcis malorum ſuccus, cùm ſine acrimonia, & craſſitie, hoc eſt, cùm ſolus exquiſitè fuerit, celerius, quantum in ipſo eſt, diſtribuitur. Quòd ſi acrimoniam, aut craſſitiem habuerit, citius ſubducitur. Cęterùm optima etiam generę mala uitanda ſunt, antequàm in arboribus maturuerint:

ARMENIACA MINOR.

rint:quippe quoniam concoctu sunt difficilia, & frigida, tardeq; permeant, & praui sunt succi: ad hęc succum habent frigidum, & leuiter crassum. Quæ verò bellè matura in hyemem, & uer proximum asseruant, ea morbis sæpenumero perquàm utilia sunt, aut farina aqua subacta circumlita, aut calidis cineribus mediocriter assata, aut pulchrè in aquæ bullientis vaporibus percocta. Dare autem ipsa conueniet statim post cibum aliquando etiam cum pane, ad ventrem, & stomachum roborandum, ijs qui cibum fastidiunt, tardeque concoquunt, quique uomitu, diarrhœa, ac dysenteria infestantur. In hunc quoque vsum apta sunt acerba: nam parata, ut modò dixi, mediocrem retinent adstrictionem. In Hetruria principatum obtinent, quæ Appie Mele rose vulgò vocantur: quandoquidem hæc duo genera, cùm suauiter oleant, gustuiq; arrideant, cum naribus, & palato maximam ineunt gratiam. Eaq; propter non longè eum aberrare putauerim, qui dixerit Appia esse Dioscoridi melimela: Rosea verò, quæ eidem epirotica, & Latinis orbiculata dicuntur. Quæ verò adeò rubent, ut cruore perfusa uideantur, & acido gustu sunt prædita, non alia de causa ita rubescunt (si rei agrariæ auctoribus credimus) nisi quòd ex mali, & mori nigræ insitione suam traxerint originem. Cornarius sua tantùm, ni fallor, opinione ductus, putat in suis commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Cestiana poma esse arantia, siue aurantia mala, quæ in Citrei mali genere ab omnibus recensentur. Nec eum potuit à sua sententia reuocare Plinius, qui libro 15. capite 14. apertissimè scribit à Cestio cestiana, à Matio matiana, à Manlio manliana, à Claudio claudiana, & ab Appio appiana mala per inuentorum nomina, à quibus habuerunt originem, Romanis fuisse cognominata. Quocirca eo loco scriptum reli-

Cornarij opinio reprob.

10

quis

Κίτρος. MEDICA MALVS.

quit Galenus ex auctoritate Apollonij, quòd in capitis dolore ex ebrietate cestiana mala sic in urbe Romana appellata, in ci-
bis cocta conferunt, quod austera sint facultate: non ut somniasse uidetur Cornarius, aurantia, quæ præterquàm quòd Apol-
10 *lonio, & Galeno incognita fuisse censentur, nusquam gentium, quòd equidem sciam, cocta exhibentur. Quo fit, pace omnium*
dixerim, ut qui suæ ceruicis duritiam consulunt, suas sæpius reprobare sententias audiant. Malos, quæ fructus suos tan-
quam steriles, dare recusant, fœcundas effeceris, si plumbeo circulo earum caudicem altitudine pedis à terra strictim con-
cluseris ante florum aduentum, & cùm mala cœperint adolescere, soluto uinculo eas libertate donaueris. Præstant dul-
cia poma ad melancholicos affectus. quinetiam contra pleuresim. Nam si dulce pomum calidis cineribus coctum, & glycyr-
rhizæ succo amylo, & saccharo albissimo conspersum, pleuriticis edendum præbeatur, tam mane, quàm uesperi, horis duabus
ante cibum, illos quidem mirificè iuuat. Mala Cotonea primùm in Italiam aducta fuerint è Cydone Cretæ oppido, un-
de Græcis cydonia dicta sunt. Est itaque Planta Cydonia malus communi malo ferè similis. Atqui folia angustiora sunt
læuiora, carnosiora, duriora, & à tergo candidiora: florem fert album, uel ex albo purpurascentem, syluestris rosæ figura,
quinque per ambitum folijs distinctum, qui vere prodit. Hæc raro procera uisitur, fructu scilicet incuruatos deprimente ra-
mos. Cydoniorum malorum tria in Italia inueniuntur genera. Palma illis, quæ peculiariter Mala cotonea cognominantur,
pressa, incisuris intersecta, colore ad aurum inclinato, lanuginosa, & longè cæteris odoratiora. Proximum locum sortiun-
tur, quæ maiore admodum corporis mole proueniunt, Dioscoridi, & Galeno struthia uocata. Hetrusci hæc pyra cotonea
vocant:

Malorum cotoneorum cōſideratio.

AVRANTIA MALA.

vocant: quippe quòd formæ magis pyra, quàm mala referant. Pulpa ac ſucco cæteris præualent, colore tamen, ſuaueolentia, ac uiribus cedunt. Poſtremò Plinio miluiana ſunt, quæ nonnullis notha dicuntur, quòd tantùm proueniant ex cotoneis malis, quæ ſtrutheis inſitæ fuerint, uel ex ſtrutheis, quæ cotonearum ſurculos receperint. Hæc malis grandiora, pyris verò, ſiue ſtrutheis minora uiſuntur: forma verò, ac facultate inter utrunque media. Cæterùm ſanè hæc omnia, præcipuè mala, maximè officinis expetuntur in medicinæ uſum. Nempe quòd ex omnibus præter uinum, miuam, oleum, & quod Dyacidonium vocant, conficiantur & intinctus, & congelati liquores: quæ omnia non ægris modò apta ſunt, ſed etiam ſanis utilia æquè & grata. Galeni æuo (ut ipſe teſtatur in libris, quos de alimentorum facultatibus conſcripſit) Cydonite placenta, quam officinæ Diacydonium nuncupant, ex Iberia, & Syria Romam conuehebatur, ex melle tantùm, & cotoneorum carne confecta, tam ad cibi, quàm medicamenti commodum. Quæ ſaccharo, uel melle condita reponuntur, perfectè matura legi debent, aliàs indureſcunt lignorum inſtar, ita ut dentibus confici nequeant. Quæ cruda per hyemen aſſeruantur, ſeorſum à penſilibus vuis reponenda ſunt, quòd vuas ſuo acerrimo ſapore adeò uitient, ut eæ ſtatim marcore conficiantur. Mirum eſt, quod multi ferunt, ut ſi mulier prægnans Cydonia mala crebriùs eſitauerit, paritura ſit infantem cum induſtrium, tum ingenioſum. Struthiorum radix adalligatur utiliter ſtrumoſis, ſed anteaquam eruatur, terra circumſcribenda eſt ſiniſtra manu: quin & oportet, vt qui fodit, dicat ſe id facere, & cuius cauſa. Cydonia mala præſumpta, aluum ſiſtunt, contra vero citant. Et vapores caput petentes reprimunt. Semina ſi in aqua decoquantur, quouſque ius mucaginem contrahat, proſunt illita omnibus

ta omnibus

LIMONIA MALA.

ta omnibus inflãmationibus, linguæque ſcabritiem mirificè leuigant. Cydoniorum ſuccus libræ pondere in quo corallorum rubeorum; ſeminis roſarum rubearum, & Rhabarbari, cuiusq; drachma, unà cùm hypociſtidis, & acaciæ, binis ſcrupulis, ad tertias bullierint, auxilium eſt magnum, ad bilioſas uomitiones: quinetiam ad dyſenteriam. Datur is quotidie potandus mane, & veſperi horis binis ante cibum. Verùm affectos purgatos eſſe oportet. Perſica autẽ malus notiſſima eſt: folijs Amygdalæ per omnia ſimilibus, materie fungoſa, & imbecilli. Flores quoque amygdalinos profert, ſed magis purpuraſcentes. Radicibus nititur imbecillibus, minimè in altum actis. vnde fit, ut citò conſeneſcat, & cadat. Perſicorum plurimæ reperiuntur ſpecies. nam quædam rubent, alia aureo colore fulgent, alia vireſcunt, alia candida ſunt, alia ſanguinea, alia duracina, alia cotonea uocantur. Ad hæc quędam habentur dulcia, quędam acida, quędam vinoſa, quędam amariuſcula, & quędam etiam auſtera. Prima laus in cibis duracinis, ſic ex re dictis, quòd caro tam pertinaciter hęreat oſſi, ut nullo pacto ab eo auelli queat. Pręcipua autem in hoc genere illis laus, quæ ab aurei coloris nitore, odoreq; perquàm iucundo Cotonea cognominant. Secundas ſibi vendicant partes, quę cortice detracto ſanguineum ſuccum fundunt, non propterea modò quòd ſint guſtu reliquis ſuauiora; ſed etiam quia magnitudine, & colore ſunt ſpecioſa. Proxima ſunt, nec prędicto generi fortaſſe cedunt, quæ à nucis ſimilitudine Nuciperſica cognominantur: hęc enim cum colore, & ſapore non refragentur perſicis cotoneis, tum etiam non ingrata dentibus duritie, guſtum mira afficiunt voluptate. Eſt & genus aliud Perſicorum in Hetruria, ac in alijs Italiæ locis agricolarum mangonio factum, quę ideo Perſica amygdala appellant, quoniam perſicorum oſ-

Perſicorum conſideratio.

ſium

sium vice dulces amygdalarum nucleos includunt. Cæterùm, sanè multis contendit Cornarius, in suis commentarijs in secũdum Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos, vbique corruptum esse Plinij codicem, ijs in locis in quibus de duracinis persicis tractat: quin & Pauli, & Palladij, & Constantini Cæsaris libros corruptos esse, vbi in iis de duracinis persicis aliquid scriptum reperitur. Quandoquidem is, vbi in horum monumentis de duracinis persicis factã fuisse mentionem legitur, ibi de rhodacenis, non autem de duracinis legendum esse censet. Verùm cùm inibi nulla uel ratione, uel auctoritate nitatur, quibus id comprobet, sua tantùm ductus opinione uidetur: atque ob id facilè pronunciasse, horum omnium codicibus (quod tamen absurdum esset credere) mendum subesse. Quamobrem in hoc potius Cornarium hallucinatum, quàm libros deprauatos esse crediderim. Quinimo virum alioquin doctissimum admiror, quòd rem per se claram obscuram reddere conatus sit, quòdq; non intellexerit, quid Plinio, & Palladio duracina, quid Paulo δοράκια, quidue Aetio, & Constantino, ac alijs quibusdam Græcis ῥοδάκινα, extiterint. Nam si animaduertisset, hæc inter se & nominibus, & re ipsa differre, facilius, meo quidem iudicio, rem dubiam explicasset, nec omnes in uniuersum auctorum codices deprauatos pronunciasset: cùm, ut equidem arbitror, eorum nullus his in locis sit uitiatus. Paulo enim δοράκια, ut uulgata habet lectio, nõ ῥοδάκινα Cornarij modo, legendum semper existimaui, quòd ipse eo loco de precocibus, & armeniacis tantùm malis differat, non autem simpliciter de persicis. Siquidem, ut Cornarius ipse fatetur, Rhodacene non est alia, quàm malus persica, quemadmodum Rhodacena nil aliud sunt, quàm malá ipsa Latinis persica uocata, id quod & nos sine ulla controuersia probamus. Sed Paulo δοράκια (ut diximus) genus est præcocis, siue armeniaci mali, ut ipse declarat his verbis. τὰ δὲ πραικόκια τε καὶ δοράκια, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν. οὔτε γὰρ ὀξίζεται, οὔτε ὁμοίως διαφθείρεται, id est. Præcocia, & doracia, & armenia, persicis præstant: neque enim acescunt, neque similiter corrumpuntur. Quibus palàm est in Paulo potius δοράκια quàm ῥοδάκινα esse legendum, quòd tantùm persica malus Græcis ῥοδακινὴ uocetur, non autem armenica, doracia; & præcox: quarum fructus, tametsi à quibusdam inter persica numerentur, quòd forma tantùm ijs similes uideantur, non tamẽ uera sunt simpliciter persica, quæ propriè Græcis nonnullis ῥοδάκινα μῆλα in uniuersum uocantur, ut ipse etiam Cornarius testatur. Quippe nugaretur ineptè Paulus, si uellet, quòd rhodacena persicis præstarent, cùm nil aliud sint rhodacena, quàm persica. His itaque rationibus liceat nobis dicere, δοράκια Paulo nec ῥοδάκινα nec duracina designare, sed præcocis, siue armeniaci mali genus sibi peculiare. Sed iam ad Plinium uenio, cui duracina persica persicorum species sunt, quibus palma inter omnes, non autem genus, quemadmodum & duracina cerasa, & uuæ etiam duracinæ inter uarias cerasorum, & uuarum species eodem Plinio, & Palladio describuntur. Quod maximè arguit, aliud eisdem designare duracina, aliud uerò Græcis ῥοδάκινα. quòd verbum hoc uniuersaliter de omni persico prædicetur, non autem de aliqua particulari specie. Neque, ut ait Cornarius, uocat nostra ætas quædam persica malá duracina, quòd osse cæteris duriora sint, sed antiquos secuta, quod pulpæ consistentia gustui gratiora se se offerant, & longiori tempore perdurent. Quod quidem palàm facit Plinius libro XIIII. cap. III. cùm ait. Duracina vua sine vllis uasis in uite seruabilis est: tanta est contra frigora, æstus, tempestatesque firmitas. Hanc & Columella prætulit in cibis. Postremò quòd rhodacene arbor, persicam arborem in vniuersum significet, cùm Cornarius ipse id firmiter asserat, opus sanè non esset, hoc pluribus comprobare. Sed ne fortassis putaret sibi ipsi non esse adhibendam fidem, Aetium consulat, Constantinum Cæsarem, & Symeonem Sethi inter recentiores Græcos. Siquidem ij pluribus in locis manifestè demonstrant, nil aliud per Rhodacenem se intellexisse, quàm ueram, legitimamque persici plantam. Persicorum omne genus damnauit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, vt praui succi, & quæ facilè corrumpantur, ac noxam ventriculo inferant: quapropter Persica primis mensis semper edenda præcipit. Quare ego certè nescio, ex quorum scriptis deprompserit Plinius, quòd innocua expetantur ægris. Nisi fortasse & ipse pro persico perseum deceptus acceperit, quemadmodum fecere recentiorum nonnulli. Persici flores esu aluum deijciunt, itemque uomitiones ciẽt. Hidropicorum aquam pellunt, si recentes in acetarijs edantur, sed non absque labore. Arboris lachryma datur ex aqua plantaginis, aut portulacæ utiliter ad cruentas reiectiones, tussientibus uerò & anhelosis, ex mulsa, aut Tussilaginis decocto, addito croci momento, facit ad raucedines, & asperæ arteriæ impedimenta. Datur calculosis cum succo raphani, aut limonum, aut ex uino duarum drach. pondere contusa folia illinuntur utiliter uentri ex aceto ad interaneorum uermes. Eorundem succus purulentis, uermiculosisque auribus instillatur. Nuclei tormina uentris tollunt, si deuorentur. Quinetiam potantes inebriari prohibent, si seni septeniuè præsumantur. Tunduntur ijdem & decoquuntur in aceto, quousque liquescant, pulticulæ modo, ad alopeciam, nanque illiti mirum in modum capillos replicant. Contusorum cremor ex aqua Verbenacæ illinitur utiliter fronti, ac temporibus, in capitis dolore. Idem præstat oleum ex ijs expressum. conuenit enim peculiariter hemicraniæ, & somnum conciliat, id quod & cremor facit. Instillatur oleum cum utilitate ad aurium dolores. Idem tam potum quàm clysteribus infusum, coli dolores à flatu genitos, ac etiam a fecibus exiccatis, perbellè mulcet. Datur pariter potandum iliacis, ac calculosis, quatuor vnciarum pondere. Atqui maxime calculosis auxiliantur hoc modo. Sumito nucleorum ossium persicorum quinquaginta, nucleorum ossium cerasorum centum, florum sambuci manipulum, vini Cretici odorati libras tres. Excipiantur hec omnia fictili nouo, & sepeliantur in fimo, diebus decem. Deinde distillentur Vitreis organis. Aqua quæ inde fluxerit, pota ante cibum, quatuor unciarum pondere, mirum in modum renum calculos pellit. Non defuerunt, ut Marcellus Florentinus, & Simphorianus Campegius in historialibus Caleni campis, qui existimauerint eandem plantam esse persicam, & perseam, de qua agit Dioscorides in huiusce primi uoluminis calce. Quæ (ut tradunt) ea profectò est, quæ in Perside exitiosa nascitur, etsi translata in Aegyptum celi illius clementia mortiferam in salutarem uerterit naturam, adeò ut in cibos recepta, tam sanis, quàm morbosis prorsus habeatur innocua. Huius historiam latius prosequitur Theophrastus lib. IIII. de plantarum historia (ut infrà suo loco dicemus) quam si quis perlegerit, hanc a nostris persicis plurimùm dissidere comperiet. Manifesto etiamnum argumento sunt Dioscorides, & Galenus, quòd hæ plantæ inter se differant: quandoquidem ij de his ut forma, & genere differentibus seorsum suis scriptis tradiderunt. Armeniaca præterea quæ Latini, ut in Dioscoride legitur, præcocia nominant, & Græcis bericocia pronunciant, nos in Hetruria Græcos imitati vulgò Bacoche, & Moniache corruptis vocabulis appellamus, ac si diceremus Bericocia, & Armeniaca. Plura eorum visuntur genera magnitudine potius quàm genere differentia. Quod euenit non modo cœli clementia, & terræ admodum frugiferæ dotibus; sed & cultorum mangonio: nanque ex multiplicata insitione maximè proficiunt. Porrò omnia, ubi maturitatem senserint, aureo colore splendent. Idcirco Romanis vulgò Grisomele, quasi Chrysomela dicuntur, eàque præcipuè, quæ eo tractu cum persicis magnitudine certant. Maturescunt ineunte æstate mense Iunio ante alios fugaces fructus, vnde meritò precocia dicta. Ea parum genere, & naturæ dotibus a persicis dissidere, testis est Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus: sed non item in ventriculo, ut illa, tam citò corrumpi. quanquam recentiores medici ea longe magis, quam persica, corruptioni obnoxia experientia contendunt. Hæc arbor rarò proceraadmodum uisitur. Folia fert nigræ Populi æmula, in summitate acuminata. Et per ambitum serrata, quaterna, quinave simul emergentia. Flores profert albos Cerasi figura, e quibus fructibus prodeunt persicorum forma, sed aureo colore, cum purpura misto. Plura eorum habentur genera, cũ sapore

Cornarij opinio reprob.

Plinij lapsus.

Marcelli, & Simphoriani error.

Armenicorũ consideratio.

piore, tum magnitudine differentia. Quod non modo cœli, solíque clementia euenire crediderim, sed etiam cultorum mangonio. Nanque multiplicata insitione maximè proficiunt, & augescunt. Os omnia intra se concludunt, utraque parte turgens, in quo nucleus concluditur eadem figura, qui in quibusdam amarus reperitur, ut in Persico, in alijs uerò dulcis, ut in amygdala. Oleum è nucleis expressum, mirificè ualet inunctum ad inflammatas hæmorrhoidas. Valet quoque ad ulcerum tumores, ac linguæ impedimenta, & pariter ad aurium dolores. Insuper Medica mala, ut ex nomine cognosci potest, ex Media primùm aduecta sunt. hæc Latinis Citria, uel Citromala vocantur. Eorum arbor aurantiorum, ac limoniorum plantas magnitudine æquat. Folia, quæ perpetuò ei virescunt, aurantijs parũ, uel nihil refragantur, foraminibus uisum ferè effugientibus ubique punctim traiecta. Quamobrem nesciuerim ego, qua ratione Theophrastus (vt Theodorus interpretatur) ei folia assignauerit portulacæ, quæ illi nullis notis consentiunt. Quo fit, ut admirari non liceat, si recentiorum plerique existimauerint Theophrasti codicem hoc in loco scatere mendis, & quod ubi legitur ἀνδράχνης, id est, pertulacæ, legi potius debeat ἀράχνης, id est, araneorum telæ. Quandoquidem ijs fortasse uidebatur, quòd cùm mali medicæ folia sint ubique minutis admodum punctis perforata, ita ut linteoli spissioris modo sint trasparentia, facilè telis araneis comparari possent. In quorum sententia ego quoque persti ti, quousque Plinius inde me reuocauit. Quippe cùm accuratius Plinium perlegissem, comperi Theodorum, alioquin uirum & Græcum natione: & Latinæ linguæ peritissimum, malè Theophrastum hoc in loco fuisse interpretatum, & vocabuli significatum minus rectè accepisse. siquidem, ut apertissimè declarat Plinius libro XIII. cap. XXII. Adrachne arbor est arbuto admodum similis. Inquit enim, Adrachnem omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cum illa sit herba, & andrachne uocetur, vnius literæ diuersitate. Cæterùm adrachne est syluestris arbor, neque in planis nascens, similis unedoni, folio tantùm minore, & nunquam decidente. Hinc ergo facilè colligi potest, huic plantæ, quæ arbuti frondibus perpetuò uirescit laurinis similibus, Medicæ mali folia comparasse Theophrastum. Citrea arbor (ut diximus) Aurantij folio perpetuo uirescit. Ramos habet flexiles, uiridi libro uestitos, atque spinosos. Flores edit subpurpureos, calathi effigie capillamentis quibusdam è medio emergentibus, omnibus horis pomifera est. Alia nanque matura cadunt, alia maturescunt, alia vnro subnascuntur. In pomis non parua spectatur diuersitas, cum magnitudinis, tum saporis. Quandoquidem non nulla in tantam excrescunt molem, ut melopepones magnitudine æquent, cuiusmodi sunt, quæ ex Liguria, & Hadriatici, Aegeiq; pelagi insulis afferuntur. Alia his paulò minora, alia verò limonum magnitudine, aut paulò maiora, cuiusmodi sunt, quæ à Lacu Benaco comportantur. Hæc principem in cibis obtinent locum. Nam etsi cæteris pumiliora sint, maiorem tamen reliquis ab ore ineunt gratiam. Atqui quæ grandiora sunt, etsi spetiosa magnitudine excellant, cum tamen insipido gustu non multum placeant, in cibis recentia nõ æque ac illa præstant. Verum quòd pulpa copiosiore constent, officinis expetuntur, saccharo uel melle asseruanda. Color omnibus aureus, facies oblonga, ut limonum, sed densiore corticis pulpa. Cortex illis rugosus, odore præstans perquàm grato. Acidam concludunt medullam, succo plenam, in qua semen latitat hordei figura, grandius tamen, & duro obductum cortice, amaro sapore. Maturescunt integro anno, decerpunturq; cum aureo colore fuluescunt: nanque matura cadunt: alia maturescunt, alia verò subnascuntur. Hæ Plinij æuo non erant in Italia, ut ipse testatur lib. XII. cap. III. ubi inquit, sæpius tentasse gentes, plantas è Media transferre ad se, quæ tamen ibi diu uiuere nequiuerunt, licet magna cultorum solertia fuerint enutritæ. Nunc verò contrà translatitiæ factæ sunt, atque cum Italo solo tantam iniere gratiam, ut non modò in maritimis, sed in mediterraneis quidem tum hortis, tum uiridarijs, tum etiam nobilium lacuum ripis frequentissimæ feliciter germinent. Postquàm cultu, & diligentia Palladij (is enim proditur primus artem adinuenisse) factum est, ut ex Media in Italiam translatæ prosilierint, ac propagaverint. Theophrasti ætate Citria mala nondum in ciborum usum uenerant, eorum testimonio, quæ ipse lib. III. de plantarum historia memoriæ prodidit, sed tantùm odoris gratia vestibus inserebantur. Quin & eorum usus erat antidoti loco contra venena; ad quæ demolienda semen præcipuè efficacissimum habent. Refert Atheneus, quòd cùm princeps quidam Aegyptius maleficos quosdam damnasset nebulones, quò suorum facinorum luerent pœnas, aspidibus secundum Aegyptias leges in prædam exponendos, ij Citrium in itinere, dum ad bestiarum pabulum ducerentur, comederunt, quod caupona quædam uicem eorum dolens, atque miseriam, illis dederat. Mox cùm in theatrum descendissent, & ab immanibus, ferocissimisq; feris demorsi essent, nihil sanè molestiæ senserunt. Qua de re præfectus non paruam cœpit admirationem, & à militibus diligenter inquirens, an antidotum aliquod præsumpsissent, certior factus est, citrium tantùm ex integra simplicitate donatum, eos comedisse. Postridie uerò iussit uni præberi, alteri denegari, & denuo in theatrum trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est, alter verò à fera ictus undique liuidus factus, confestim interijt. Narrat præterea Theopompus Chius duodequadragesimo suarum historiarum uolumine, Clearchum Heracleotam Ponti tyrannum multos ueneno necasse: sed ille, inquit, plures adhuc interfecisset, si populum præstantissima citrij uis latuisset. Seruantur citria mala diutius incorrupta, si hordei, uel milij aceruis obruantur. Sed habita medicinæ ratione iam de eorum uiribus plenius disserendum est. Citria itaque uenenis aduersantur, eorumq; maximè semen. Citrij decoctum collutione, oris halitum commendat, suauitatemque accersit. Ipsa autem integra uestiarijs condita, uestes non modo gratissimo odore perfundunt; sed eas etiam à tineis, & blattis uindicant. Si cruda tamen manduntur, non facilè coctioni obediunt: quin & crassum generant succum: ob hoc uesci ijs melle, aut saccharo conditis satius est, quod uentriculum commodè calefaciant, ac roborent: quanuis hæc nostra ætas gulæ nimium indulgens in cibis citria cruda præferat cum assatis carnibus esitata. Citria aduersus atram bilem, & morbos mæstos, quos illa excitat, opitulantur. Semen priuatim scorpionum ictibus & potum, & appositum mirificè medetur. Acidus eorum succus flauam reprimit bilem, arcetq; pestis contagia. Proinde recentiores medici ad febres pestilentes serapijs ex eo confectis feliciter utuntur. Citrij mali meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum sic inquiens. Mali medicæ fructus non amplius malum medicum, sed ab omnibus Citrium nuncupari adsolet. In semine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & siccam; ut ipsum tertij sit ordinis resiccantium, refrigerantiumq;. In cortice verò itidem desiccantem temperiem est sortitus, non parum tamen habentem acrimoniæ: proinde desiccat hic secundo excessu, non tamen frigidus est, sed aut temperatus, aut paulò infrà. Porrò caro eius pariter crassi succi est, & pituitosa, frigidaq;: nam & ipsa editur, sicut & cortex. Semen omne edi ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera semen est. Hic amarus est & digerendi uidelicet, siccandiq; facultatem obtinens, secundo quodammodo ordine à temperatis recedens. Folia verò denique exiccandi, ac digerendi uim obtinent. hactenus Galenus. Vbi animaduertendum est, quòd cùm initio capitis inquit, In semine quidem uincentem habet qualitatem acidam, & siccam; ut ipsum tertij sit ordinis resiccantium, ac refrigerãtium. Galenus non de nucleis intellexit, neque de uero eorum semine; sed tantùm de acido Citrij succo, in cuius medio ubique includitur semen. Eam autem fuisse in hoc Galeni sententiam, eius uerba in calce ferè capitis ostendunt: quæ ita sonant. Semen omne esui ineptum est, tum humidum illud, & acidum, de quo primùm disserui: tum nucleus, qui in illo inuenitur, id quod re uera semẽ est. Hic amarus est, & discutit, hoc est calefacit, & exiccat secundo recessu. Quam rẽ malè, meo quidem iudicio,

Theodori lapsus.

Citriorũ mira facultas.

Citriorum vires.

Citrij mali vires ex Gal.

Auicenna notatur.

POMA ADAMI.

aßecutus Auicenna: vtpote qui non rectè distinxerit, neque hac in re planè Galeni sententiam acceperit, libro suorum canonum secundo semini Citrij secundum calidorum, & siccorum sedem assignauit: tractatu verò, quem cordis uiribus dicauit, eidem tertiam frigidorum, & siccorum classem adscripsit, nullum quidem uerbum faciens de acido Citrij succo, quem à Galenò sub seminis nomine comprehensum fuisse demonstrauimus. Non longè natura, & uiribus à citrijs distant mala LIMONIA, & AVRANTIA *dicta, & illa, quæ* ADAMI *poma vulgò uocantur, nos verò Lomie dicimus: tametsi Limonia magis cùm facie tum facultate Citria referant. Sunt tamen Citrijs minora, oblonga, cute non adeo crassa, & magis succo prægnantia, qui gustu acidior percipitur, semine fere simili, & colore pallida. Aurantia verò poma, rotundiora, & per maturitatem aureo prorsus colore nitentia: cortice limonibus crassiore, amarioreq́;. Internus succus, quo maximè sunt referta, non in omnibus eodem percipitur sapore. Nam in hoc genere acidus, in illo dulcis, in altero uinosus habetur. Horum arbores quemadmodum & Citrei mali coma perpetua uirent, folijs Lauro latifoliæ proximis, crassis, læuibus, odoratis, & in acutum desinentibus. Rami pariter illi sunt flexiles, lentiq́ue, aculeati, cortice ex viridi subalbicante. Flores albi, odore perquàm præstanti. Decerpuntur flores, ubi copiosi proueniunt ab Vnguentarijs ad uaria odoramenta paranda. Peculiariter autem distillatur ex ijs aqua, quæ non solum odoris præstantia cæteras præcellit, sed ad medicamenta etiam optimè facit, & presertim ad pestilentes febres, quę cum exanthematibus eueniunt. Datur enim potanda sex unciarum pondere, magno sanè auxilio, ubi per sudorem à centro ad circumferentias infectos humores trahere sit opus. Siquidem hæc aqua ualenter sudorem prouocat, & cordi plurimum succurrit. Arbor hæc semper pomifera est, & eadem ferè, quæ citria præstat.*

Limonia, & Aurantia, & Adami poma.

10

Aurantia

Aurantia calidiore sunt Cortice: quandoquidem is reliquis acrior, atque amarior gustu deprehenditur. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt, cæterorum verò succus refrigerat, & putredine aduersatur. Quocirca febricitantibus bellè conueniunt, dulcia verò contra. Fit è Limoniorum succo, sicut & citriorum, serapium ad restinguendum bilis feruorem non inutile. Item & ad pestilentes febres, & eas, quæ contagione non uacant. Aqua, quę è Limoniorum succo calentis aquæ balneo, & uitreis organis extrahitur, præterquàm quòd mulieribus expetitur pro fuco ad faciem expoliendam, uitiligines ubicunque sint, & totius corporis maculas emendat, uaros delet, & acaros interimit. Serapijs admista febribus acutis, & contagiosis mirè succurrit. Epota uentris tineas enecat: id quod etiam prestat succus recenter expressus, uncię pondere potus idem ex immaturo pomo expressum sesquiuncię pondere. Ex uino cretico potus, mirifice calculos pellit. Cæterum non parum laboris impendisse uidetur Brasauolus in præfatione sui de simplicium examine libri, ut doceret, unde emanauerit Arantiorum uocabulum. Sed licet ibi plura de eius origine referat; ea tamen, meo quidem iudicio, non multùm nomini quadrant. Quandoquidem ego potius existimauerim, vulgò Arantia, quasi Aurantia, altera expuncta litera, dicta fuisse. Nam cùm hæc poma auri colore reluceant, ab auro meritò nomen accepisse uidentur: vnde, quantum equidem reor, Aurantia, hoc est, aurea mala dicta fuere. Cæterum non longè natura, & viribus à Limonibus distant, quæ Adami poma vulgus uocat. Siquidem planta, quæ hæc profert, folio est Limonij arboris maiore, patentioreq́; ramis etiam similibus, floribus Citrei mali æmulis; fructu Aurantijs duplo triplove maiori rotundoq́;, cortice non admodum crasso, pallido, crispo, & inæquali, fissuris

PYRA.

quibusdam apparentibus, perinde ac si dentibus demorsus esset, unde illi nomen, quòd putet ignarum vulgus hoc illud esse pomum, quod ab Adamo in Paradiso delitiarum demorsum fuit. Sed hæ fabulæ sunt. Succosa, ac acida madet pulpa sapore, limonibus haud longè absimili, sed non ita palato grata, in qua semina latitant Citrei, aut Limonij mali similia. Præstat pomorum succus ad ea omnia, ad quæ limonia præstare diximus, minore tamen efficacia. Peculiariter autem ualet poma ad scabiem, si per medium secta, & tenuissimo sulphuris puluere aspersa, & deinde, Cinere feruenti calefacta corpori scabioso confricentur. Reliquum est, ut singulis malis sua reddamus nomina. Mala ita Latinis dicta, Græcis μῆλα vocantur: Arabibus, Tuffa, seu Tufaha: Italis, Mele: Germanis, Oepffel: Hispanis, Mansanas: Gallis, pomes. Ea verò, quæ Græcè κυδώνια μῆλα, Latinè Cotonea, & Cydonia mala dicuntur: Arabicè Saffargel: Italicè, Mele cotogne: Germanice, Quitten, aut Kutten: Hispanicè, Membrilhos, & Marmellos: Gallicè, Conting. Quæ autem Græcum nomen habent μελίμηλα, ἢ γλυκύμηλα, eorum Latinum est Mellita, uel Dulcia mala: Arabicum, Melomella, & Galopomella: Italicum, Mele dolci. Mala, quæ περσικὰ μῆλα, καὶ ῥοδάκινα Græco nomine, Latino Persica mala appellantur, Arabico, Sauch, seu Chauch: Italico, Pesche: Germanico, Pfersich: Hispanico, Pexegos: Gallico Pesches, Μῆλα ἀρμενιακά, πραικόκκια, καὶ βερικόκκια quæ Græci, Latini Armeniaca mala, & Præcocia nominant: Mauritanis Mermex seu Mirmix, Mex, Mesmes, siue Mismis: Itali, Armeniache, Bacoche, Moniache, & Grisomele; Germani, S. Iohans pfersich: Hispani, Albiricoques, Albarchigas, & Aluaricoques: Galli, Abricot. Mala denique Μηδικὰ μῆλα, ἢ κιτρόμηλα à Græcis vocata, Latinis similiter Medica mala, aut Citromala, & Citria dicuntur: Italis, Cedri, & Citroni: Germanis, Citrin oepffel, Iuden oepffel, & Citronaten; Hispanis, Cidras: Gallis, Citron: Boemis Citrynowy.

Nomina.

Ἄπια. PYRA. CAP. CXXXII.

PYrorum multa genera. Quæ tamen omnia adstringunt: proinde adduntur conuenienter in repellentia cataplasmata. Decoctum è siccis, & cruda ipsa aluum sistunt: ieiunos esitata lædunt. Achras pyrastri genus est, quod tardissimè maturescit. Vim pyro adstringentiorem habet, & ad eadem conuenit. stringunt etiam eius folia. Ligni pyrorum cinis efficaciter his auxiliatur, quos fungi strangulant. Aiunt fungos, si syluestria pyra cum eis coquantur, innoxios fieri.

Pyrorum cõsideratio.

QVoniam Pyra vulgatissima sunt non modò in Italia, sed vbique in tota Europa: ideo superuacaneum duxi eorum arbores per historiam explicare. Multa, ac varia apud nos Pyrorum numerantur genera, quemadmodum & apud antiquos. Qui, ut Plinius refert libro, & capite xv. celebrauere superba, falerna, decumiana, dolobelliana, pompeiana, liceriana, seueriana, tyranniana, fauoniana, lateriana, anitiana, tiberiana: signina, purpurea, sementina, laurea, amphorina, coriolana, cucurbitana, & alia, quorum enumeratio longa foret. Quas sanè varias appellationes matuata sunt, uel ab hominibus, qui primùm ea in ciborum usum reuocarunt: uel à locis unde uenerant; aut à notis, quas aliquibus fructibus acceptas referebant; aut à colore proprio; aut à tempore, in quo ab arboribus decerpebantur. In hoc itaque nostri quoque Hetrusci antiquorum consuetudinẽ secuti, uarijs nominibus à diuersis inditis causis sua Pyra vulgò appellant moschatelle, giugnole, ciampoline, roggie, ghiacciuole, spinose, quadrane, carouelle, papali, san Nicolo, durelle, zuccaie, campane, vernareccie, gentili, porcine, sementine, & plura alia habent alijs nomenclaturis appellata. Cæterùm si quis vellet in nostratibus, ueterum Pyra collatione assequi, operæpretium esset, ut unumquodq́; eorum genus peculiarem, perspicuamque habuisset descriptionem: quandoquidem fieri non potest, vt ex sola nomenclatura innotescant. Porrò in vniuersum de eorum uiribus differentes, dicamus, sicuti etiam de malis diximus, quod pyrorum facultates, ex saporibus gustu dignoscuntur: cùm dulcia natura distent ab acerbis, acidis, austeris, & ab his, quæ unum, uel plures præ se ferunt sapores: & contrà, hæc deniceps ab illis sint diuersa. Pyra (vt scriptum reliquit Galenus lib. v. simplicium medicamentorum) esu stomacho grata sunt, quin & vim habent exiccandi. Atqui syluestribus magis adstringendi facultas inest: ob id etiam magis præstant contra fluxiones. Et lib. II. de alimentorum facultatibus ita scribit. Quæ de malis diximus, si omnia ad pyra, & punica transferantur, nihil nouo alio super his sermone opus erit. Nam in ijs quoque austera tantùm, uel acerba apparent: veluti quædam acida, quædam dulcia, quędã deniq; ex horũ mistione composita sunt, quæ nullã penitus huiuscemodi qualitatem exuperantem habent: quo fit, ut cùm aquea sint, ac hebetia, nulla roborandi ui polleant. Talis igitur omnino pyrorum usus, qualis malorũ. At pyris, præsertimque grandibus, quæ apud nos menatę uocantur, aliqua alendi facultas donata est. Proinde ea secta in tenues orbiculos: siccataque reponunt. Quibus coctis per hyemem, & ver, cùm fames est, ciborum parum nutrientium uice uescuntur. Pyri fructus, qui ἄπια Græcis, Latinis Pyra dicuntur: Arabibus, Humechte, Cirmetre, seu Kemetri: Italis, Pere: Germanis, Pyren: Hispanis, Peras: Gallis, poires: Boemis Hrušky.

Pyrorum facultas.

Pyrorum vires ex Gal.

Nomina.

Μέσπιλον. MESPILVS. CAP. CXXXIII.

MEspilus, quæ à nonnullis aronia uocatur, spinosa arbor est, folio † pyracanthæ, siue oxyacanthæ. Fert pomum suaue, exiguo malo non dissimile, tribus intus ossiculis: qua ex causa id nonnulli tricoccon appellauere. Tardè maturescit, esu adstringit: stomacho gratum est, aluumque supprimit. Alterum mespili genus in Italia nascitur, quod aliqui setaniam, alij epimelida uocant. Arbor folijs mali, sed minoribus. Pomum fert rotundum, esui aptum, *a* umbilico latiore: quod adstringit, seroque maturescit.

a πυθμλω.i. fundũ, meũ habet.

Mespilorum consideratio.

MEspilorum hic à Dioscoride duo recensentur genera: quorum illa, quæ folijs est pyracanthæ, siue oxyacanthæ nostratibus haud quaquam adstipulari videtur. Quippe (ut sensu patet) nostrates Mespili folijs oblongis, cerasorum ferè similibus uirent, non autem apij modo perambitum incisis, ueluti oxyacantha. Fructum ferunt non quidem gustatu suauem, sed potius iniucundum, quòd acerbus sit, & austerus. Quin & is quina includit ossicula, non sanè terna, ut primo Mespilorum generi assignat Dioscorides. Cæterùm si fructum profert Italia, qui priori Mespilo legitimè adscribi possit, eius nimirum arboris erit, quæ Neapoli, ubi copiosa seritur in hortis, viridarijs, ac vineis, Azarolo vulgò nominatur. Huius plures plantas uidi ego primùm Neapoli in amplissimo uiridario Pompei Cardinalis à Columna uia, qua itur ad poetæ Maronis sepulchrum, uel ut vulgò dicunt à Pedigrotta. Arbor est mediocris proceritatis, cortice, ac materia pruno haud absimilis: spinis horrida, non tamen admodum acutis folijs laciniatis, apij æmulis, floribus albicantibus, racematim cohærentibus. Fructus illi sunt oblongi, rubentes, vulgaribus mespilis æquales, sed arctiore umbilico, tribus tantum intus ossiculis.

Azaroli descriptio.

Maturescunt

MESPILVS PRIMA.

Maturescunt Autumno ; Septembri tantum mense . Ex quo perspici potest , eos: Dioscoridis codices hoc loco scatere men-
dis, in quibus deprauatè legitur, hanc arborem folijs esse pyxacanthę, non autem, ut legitimè legi debet, oxyacanthæ. Nam
(vt superius suo loco explicauimus) oxyacantha folijs germinat dissectis; pyxacantha verò buxi modo oblongis . Cuius rei
10 *illud manifesto est indicio , quod de hoc Mespilorum genere posteritatis memorię prodidit Theophrastus libro* III.*cap.*XII.
cùm inquit . Magnitudine arbor ista excellit, gyroque comatur . Folium magna ex parte infissum, quod uel apium parte po-
strema imitatur , ampliore figura , quodque promißum , neruosum, apio tenuius , oblongius , totumq; circuntusum est , &
pediculo tenui, ac longo dependet: antequàm decidat, vehementer rubet . Radice numerosa, altaq; arbor cohæret: ob id diu-
turna, & inextirpabilis est. hactenus Theophrastus. Quę sanè verba certo sunt argumento, eam Dioscoridis lectionem pla-
nè deprauatam esse, quę huic Mespilorum generi pyxacanthæ frondes reddit . Quinetiam folium explicant oxyacanthę à
Dioscoride eius in historia silentio dissimulatum, quòd scilicet apij modo per ambitum sit dissectum. Sed illud etiam non igno
randum, tantam oxyacantha cum hac Mespilo intercessisse cognationem, ut si Mespilus hæc oxyacanthę inseratur , omnium
speciosissima proueniat, & longè magis fructifera euadat. Sed ut redeamus eò, vnde codicis mendæ, quæ librariorum incuria
est, nos diduxerant, dicimus, quòd Azaroli uocatę fructus nullis prorsus notis reclamant Mespilis , quæ primo loco à Diosco-
ride descripta sunt. Siquidem ij exigui sunt, terna includunt ossicula alijs Mespilis duriora; quanquam magnitudine, & for-
ma dissimili, seram sentiunt maturitatem, ori grati habentur, stomacho non iniucundi, & reliquis denique notis, ac qualita-

MESPILVS ALTERA.

tibus illorum ſpeciem adeò repræſentant, vt non aliud hac in re aſſerendum putauerim, quàm quòd idem ſint Azarola, & Dioſcoridis Meſpila à quibuſdam aronia dicta. Hęc cum maturitatem ſenſerint, guſtui haud parum placent. quo fit, ut ab incolis pro delitijs, non ſolum cruda expetantur in cibis, ſed ijs etiam ſaccharo, melleque aſſeruata edantur. Eadem gratiſſimus ſunt cibus utero gerentibus. Quippe non modo ſapore placent, ſed earum malacię ſubueniunt. Quæ porrò Meſpili aliquibus ſetanię, & Epimelides appellantur, vulgaribus noſtratibus collatę nihil inter ſe diſſentire comperiuntur. Quapropter nil mirum ſcriptis mandaſſe, Dioſcoridem, alterum hoc Meſpili genus copioſum in Italia naſci. Veruntamen Galenum Epimelidis appellatione aliam arborem à noſtratibus Meſpilis diuerſam ſumpſiſſe, liquidò conſtat. Quandoquidem lib. VI. ſimplicium medicamentorum ſcribit, eius fructum acerbum eſſe, & ventriculo noxium. Epimelida autem à ruſticis Italiæ vnedonem nominari. Hoc inſuper illud confirmat, quòd Galenus de vtroque Meſpilorum genere, ſeorſum diuerſis capitibus tradiderit. In Meſpilorum hiſtoria Serapio apertè hallucinari deprehenditur, quippe qui ſorbi titulo omnia referat, quæ de vtroque Meſpilorum genere ſcripſit Dioſcorides. Verùm etſi hac in re is quidem aberret: declarat tamen primum Meſpili genus nobis Italis Mauritanos ſecutis Azarolum eſſe: nanque is Arabico idiomate Meſpila Zaror appellat. Vulgaria Meſpila deuorata cœliacos, dyſentericos, & diarrhęa affectos iuuat. Siſtunt faucium, gutturis, dentium, & gingiuarum fluxiones, ubi eorum decocto os colluatur. In hoc ſi inſideant fœminæ, menſium abundantiā ſiſtit. Fit è ſiccis Meſpilis, roſarum ſucco exceptis, additis aliquot Cariophyllis, & coralliorum rubeorum nonnihil, quinetiam myriſticæ nucis cataplaſma,

Meſpilus altera. — Serap. lapſus. — Meſpilorum vires ex Gal.

10

taplaſma, ori uentriculi admouendum, ad compeſcendas uomitiones, & præſertim vbi cibus reijciatur. Sicca folia in puluerem aſperſa, recentia vulnera glutinant, & ſanguinis profluuium ſiſtunt. Ideo dantur quoque utiliter ad cruentas reiectiones. In ſumma vbi adſtrictione, corroborationeq́; opus ſit, cum folia, tum fructus plurimum præſtant. Meſpilorum oſſicula, in puluerem contrita, calculos è renibus pellunt, ubi coclearis menſura ex uino, in quo vulgaris petroſelini radices decoctæ fuerint, ebibantur. Meſpilorum uires recenſuit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Meſpili fructum, alij tricoccum nominant, quòd tria intus in vniuerſum gerat, grana, quorum vnumquodque arboris eſt ſemen; ceu ea, quæ in malis inueniuntur, ipſius mali; & acini, ipſius vitis; & ficus, minuta illa grana, quas cenchramidas Græci uocant. Arboris huius fructus admodum acerbus eſt, vixq́; edi poteſt, ventrem ſtrenuè coercens. Quin & in germinibus, & folijs acerba hæc qualitas non pauca reperitur. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus ſic inquit. Horum eadem quo-*
10 *que prædictis eſt ratio. Ambo enim adſtringunt, ſed multò fortius Meſpila, quàm ſorba. Quamobrem aluo fluent, in cibo accommodatiſſimè exhibentur: ſorba tamen ipſis ſunt ſuauiora. Prorſus nanque nihil acerbi, ut Meſpila obtinent, ſed ſuccus eorum citra acerbitatem auſterus eſt. Illud porrò neminem puto latere, hæc omnia parcè, non affatim, ut ficus vuasq́ue eſſe comedenda; nequaquam enim eis, ut cibis, ſed ut medicamentis potius indigemus. Hæc nouiſſe longè tibi fuerit utilius, quàm ſi primam huius dictionis* ὄυων *ſyllabam ab antiquis Athenienſibus per, o, ſolùm prolatam, ſcriptamq́; fuiſſe cognoſcas. Meſpila, nullis intus oſſiculis, miſit ad me Verona Franciſcus Calzolarius. Arbor* μέσπιλον, ἢ μεσπίλη *Græ-*

L O T V S.

Nomina. *cis, Latinis item Mespilus, & Mespila nominatur: Arabibus Zaror, seu Zarur, & Alzurur: Italis, Nespolo: Germanis, Nespel: Hispanis, Nesperas: Gallis, Nesplier: Boemis, Nyßpule.*

† Ne videamur hic temere communem lectionem immutasse: quæ est pyxacanthæ, lectorem admonere non alienū duximus, uariam esse huius loci scripturam, in Græcis tum impressis, tum uetustis exemplaribus. Verùm ea nobis magis probanda uisa sunt, quæ habent, pyracantham, uel oxyacantham (idem enim esse putamus) innixi rationibus, quas in commentario adduximus.

PSEVDOLOTVS.

Λωτὸς δένδρον. LOTVS ARBOR. CAP. CXXXIIII.

Lotus arbor est vastæ magnitudinis, ferens baccam pipere maiorem: dulcem, cibis gratam, stomacho facilem. Aluum sistit baccis. Ramentorum ligni decoctum siue potu, siue infusione dysentericis, ac fœminis fluxione vuluæ laborantibus auxilio est: rufat capillos: citam aluum cohibet.

Lotus (inquit Theophrastus libro & cap. quarto de plantarum historia) proprium genus præstat, magnitudine quanta pyrus, aut paulò minore. incisuras folium habet, ac Ilicis esse videatur: materies nigra. Genera eius plura, fructibus

LOTI AFRICANAE SPECIES.

ctibus inter ſe diſcreta. Fructus magnitudine fabæ: matureſcit vuarum modo, varie colores immutans. Naſcitur ut myrta, aduerſa inter ſe denſus ſuper germina, guſtatu inter Lotophagos dictos prædulcis, ſuauis, innocuus, atque etiam bonæ frugis. Ventribus, eſt bonus, ſuauior verò, qui ſine ligno interiori eſt: nam uel genus huiuſmodi eſt, & vinum eo exprimitur.
10 *Multa hæc arbor, fructuque copioſa eſt. Exercitum itaque ophelli cum in Carthaginem proficiſceretur, uel eo fructu diebus pluribus paſtum commeatuum defectu, accepimus. Eſt igitur in Inſula Lotophagia, Tharide uocata, larga copia. Hæc autem inſula abeſt, & non multum diſtat. Cæterùm non minor in continenti, ſed longè largior eſt. Plurima enim hæc omnino in Lybia. Hæc Theophraſtus. Cui ſubſcribit Plinius lib. 13. cap. 17. his verbis. Eadem Africa, quæ uergit ad nos, inſignem arborem Loton gignit, quam uocant Celtim, & ipſam Italiæ familiarem, ſed terra mutatam. Præcipua eſt circa Syrtes, atque Naſamenas. Magnitudo, quæ pyro. Inciſuræ folio crebriores: alioqui Ilicis uiderentur. Differentiæ plures, eæq; maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ, color croci, ſed ante maturitatem alius, atque alius, ſicut in vuis. Naſcitur denſus in ramis myrti modo, non ut in Italia Ceraſi, tam dulci ibi cibo, ut nomen etiam genti, terræq; dederit. Melior ſine interiore nucleo, qui in altero genere oſſeus uidetur. Vinum quoque exprimitur illi ſimile mulſo, quod ultra denos dies negat durare Nepos. Baccasq; contuſas cum Alica ad cibos dolijs condunt, quin & exercitus paſtos eo accepimus, ultro, citroque commeantes per Aphricam. Ligno colos niger, ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos, breuesq; alios uſus excogitant. Dioſcorides non alijs notis reddidit Lotum, quàm quòd arbor eſſet uaſtæ proceritatis. Cui ſubſcribens*

scribens idem Plinius lib. XVI. *cap.* XXX. *sic inquit. Lotus praecipuè domibus expetitur, ramorum petulantia, latissima expatiantium vmbra, & in vicinas domos saepe transilientium. Item eodem loco ita scribit. Loti fructus syluestris quidem est, sed cerasorum pene natura. Nulli breuior opacitas, nec aufert solem hyeme decidentibus folijs. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores validioresque, aut plures, vt dixisse totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. & libro decimo septimo, capite primo, lotos ingentes esse arboris quoque ostendit his verbis. Eae sex arbores fuere Loti patula ramorum opacitate lasciuae. Caeterùm non solum ingentes esse arbores Lotos testatur Plinius, sed etiam in longas perdurare aetates lib.* XVII. *idem ostendit his verbis. Romae verò Lotos in Lucinae area anno qui fuit sine magistratibus* CCCLXIX. *vrbis aede condita: incertum ipsa quanto uetustior Esse quidem vetustiorem non est dubium, cum ab eo luco Lucina nominetur. Haec non circiter annum* CCCCL. *habet. Antiquior illa est, sed incerta eius aetas quae capillata dicitur, quoniam vestalium Virginum capillus ad eam defertur. Verum altera Lotos in Vulcanali, quod Romulus constituit ex victoria de Decumis, aequeua ibi intelligitur, vt autor est Massurius. Radices eius in forum vsque*

Lotus Italica

Caesaris, per stationes municipiorum penetrant. Quamobrem putauerim ego, si modo hodie Loti nascuntur in Italia, eum non aberrare, qui veram lotum, praesertim Dioscoridi, & Plinio, eam esse arborem dixerit, quae in Tridentino & Goritiensi agro vulgò Bagolaro vocatur; in Veronensi uerò, & in alijs quibusdam Italiae locis Perlaro. Siquidem licet harum arborum multae pyri magnitudinem aequent; pleraeque tamen conspiciuntur, quae longe admodum pyrum proceritate uincunt. Hae itaque praeterquam quòd caudice constant crassissimo, ramis latissimis in altitudinem latitudinemq; se extollentibus; cortice spectantur leui, colore in caeruleum nigrescente. Quo fit, ut is grato coloris aspectu respicientium oculos mirum in modum ad se alliciat, vt tradidit Plinius. Folijs uirent ilici proximis, per ambitum serratis, asperisque quae medio autumno flaccescunt. Fructus eis (ut Plinius libro XIII. *& decimo sexto inquit) cerasorum similitudine, qui vt illa, longiore pediculo pendet. Is primo viret, mox in candidum flauescit, deinde per maturitatem rubescit, denique, postquàm maturuerit, nigricat, gustu non ingrato. Quae omnes huiusce arboris delineationes, ac notae, Dioscoridis, & Plinij loto plane respondere videntur. Non desunt tamen, qui nostrae refragentur sententiae, censentes fortasse Lotum haud prouenire in Italia, sed his maximè repugnat Plinius, qui Lotum Italiae familiarem esse affirmat. Itaque cum nulla alia arbor crescat in Italia, quę Plinianam referat lotum, quàm ea de qua diximus, nulla ratione possumus, debemusque à nostra deflectere*

Ruellij error.

sententia. Quare non equidem diffitebor, Lotum quoque hoc aeuo Italiae esse copiosam. Caeterum nesciuerim ego, quorum testimonio, & auctoritate fretus Ruellius lotum existimauerit plantam exiguam illam, quam Hetrusci vulgò Agrifolio dicunt: è cuius cortice (vt superius de paliuro differentes diximus) vti ex viburno nostro, vulgo uerò lantana, quidam uiscum conficiunt, quo aues capiuntur. Quae sane opinio tantùm abest ab historia loti, quam ex Theophrasto, Plinioque retulimus vt etiam ei prorsus aduersetur. Quippe quoniam Agrifolium arbor est, perpetua uirens coma, folijs admodum per ambitum aculeatis, exigua proceritate, & cortice viridi: quę notae penitus loti descriptioni repugnant. Atqui ridenda magis uidetur Anguillarij diligentia in vertenda ex Theophrasto Loti historia in Italicum sermonem. Siquidem is, dum nescio quos

Anguillarij lapsus.

carpit, quod perperam (vt ille putat) Theophrasti lectionem verterint, ipse prae caeteris dum se peritissimum eiusdem interpretem facit, erroribus illis omnibus, quibus alios accusat, apertissimè notari potest. Nam vbi Theophrastus habet δὲ κάταπερ τὰ μύρτα, παράλληλα, *ille quidem uertit. Come quelli del Myrto intrecciati. idest Myrti non modo triplici ordine implicitis. Deinde ubi statim Theophrastus habet* πυκνὸς ἐςι τῶν βλαςῶν *manifesto declarans fructum ipsum densum prouenire super ramorum germina; ille ad arborem, non ad fructus respiciens, autoris sententiam destruit. his verbis. è copioso di germogli. idest germinibus copiosus est. deinde, vbi paulo inferius Theophrasto legitur* καὶ ἐςι πρὸς τὴν κοιλίαν ἀγαθόν. ἥδιων δὲ ὁ πύρηνος ἐςι γὰρ καὶ τοιοῦτον γένος ποιοῦσι δὲ καὶ οἶνον δὲ αὐτοῦ, *inutile admodum, & sine vllo prorsus sensu, vertit Anguillarius hoc modo, Ma di questo è piu soaue il primo, percioche ue n' è vna sorte cosi chiamata, & di questo se ne faceua vino. idest isto suauior est primus, quoniam genus vnum est ita vocatum, ex quo vinum parabatur. Hęc qui viderint, facilè cognoscent Anguillarij in Graecis literis peritiam. Praeterea manifestò is hallucinatus deprehenditur, vbi Plinij authoritate parari vinū dicit ex eo loti arboris fructu, qui nucleum habet. Siquidem contra Plinius ex ijs loti baccis vinum fieri scribit, qui sine interiori nucleo habetur: quemadmodum scribit etiam Theophrastus. Sed de his satis. Caeterum misit ad me plantam, cuius hic imaginem damus, Constantinopoli allatam, Augerius de Busbecke, uir quidem clarissimus, cui subscriptum erat, Dactyli ex Trapesonda dulces, & gustu delectabiles. Hanc itaque ego inter Lotorum genera annumeranda censerem; & pręsertim, cum legerim apud Athenęum eadem de loto scripsisse Polybium, quę de dactylis scripsit Herodotus, nec fortasse ab re fuerit, inter lotos recensere aliam quoque plantam, quam hic Pseudoloton vocauimus. Sed hęc obiter dicta sint. vt alij quoque, qui rem plantariam excolunt, suam his mentem adhibeant. Sunt etiam qui putent Lotum Atheneo Zyzyphum esse nostratem, sed decipiuntur, quod Zyzyphus folia non ferat Rhamno latiora, nec baccas rotundas puniceasque, sed oblongas, & aureas potius, quam rubentes. Quinetiam, quod Zyzypha esui ficubus, dactylisque haud persimilia sint, nec eos odoris suauitate pręcellant. Lotum scriptis tradidit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, his verbis. Lotus arbor non ita multę adstrictoriae qualitatis est particeps, sed & tenuium partium est, & exiccatoria. Itaque lignorum ipsorum ramenta muliebri accommodantur profluuio, & dysenterijs, & coeliacis affectibus. Decoquuntur verò interim in aqua, interim in vino, nimirum prout vsus popos cerit, nec infunduntur tantum, sed & bibuntur. Quinetiam quòd pilos defluentes cohibeat, non paruum signum est ipsum adstringentis esse cuiusdam, similiter mediocriter desiccantis facultatis. Dictum*

Nomina.

quippe est & in sermone de ladano eiusmodi esse facultatis oportere, quod fluentes capillos esset cohibiturum. Planta, quae Graecis λωτὸς δένδρον, *Latinis Lotus arbor, & Celtis appellatur: Arabibus, Sadar, Sedar, seu Alsadar: Italis, Loto albero: Hispanis, Almez.*

Κρανία.

CORNVS. CAP. CXXXV.

Cornus dura arbor est, baccas ferens oliuae modo oblongas, quae primum uirent, dein per maturitatem *a* rubescunt, aut cerae colorem repraesentant. In cibo adstringunt: profluuio alui, atq; dysenteriae salutares, siue in edulio, siue in defruto exhibeantur. Muria, ut oliuae, condiuntur. Sanies, quā uirentia folia torrendo resudarunt, impetigini conuenienter illinuntur.

a Meum & Drag. ξανθὸν ἢ κηροειδῆ. i. uus aut cerā colore referēs, sed Catacuz. ξανθὸν ἢ κροκοειδῆ. i. flauus aut croceus.

Corni cōsid.

Cornus est vulgaris notitię. Cęterùm (vt libro III. *de plantarum historia, cap.* XII. *memerię prodidit Theophrastus) sexus in ea duplex inuenitur. Nanque consurgit mas duodecim cubitorum altitudine: folio amygdalae, nisi quod pinguius, crassiusque: cortice neruoso, & tenui: caudice non minus crasso. Foemina virgas paruas, sicut salix amerina, suo latere profert, & fruticosior est. Nodos ambę, perinde ac uitex, tum geminatos, tum inuicem congruos habent. Materies maris excors, totaque solida, cornibus densitate, firmitateque similis, unde illi nomen. Foeminę verò medullam continet*

& mollior

CORNVS.

& mollior est, atque cauatur: ob id ad uenabulorum usum inutilis. Qui Idam Troianam incolunt, marem sterilem dicunt; fœ
minam autem fructuosam. Nucleum fructus oliuæ similem habet, gustu dulcis, odoratuque gratus. Flos oleæ, & floret,
10 *fructificatque eodem modo, vt singulari pediculo plura proferat. In Macedonia vero (veluti etiam in Italia) ambæ fru-*
ctiferæ sunt: sed mas per æstatem, fœmina vero per autumnum baccas maturat, huius tamen baccæ tantum masculæ bonitate
cedunt, ut mandi uix possint. Porro cauendum est, ne Corni arbores prope aluearia conserantur, vel à natura productæ
ibidem permittantur: quandoquidem apes flore eius degustato aluo citata commoriuntur. Atqui contrarium in homine ope
ratur. At certe mirandum est, quod scriptis mandauerit Theophrastus, Cornum arborem amygdalæ folio uirescere, cùm lon-
gè diuerso prorumpat. Eaque propter dixerim ego, aut in Theophrasti exemplaribus hoc loco mendum subesse, aut in Ida
monte prope Troiam tum soli, tum etiam cœli magis æstuante natura, corno folia adeò restringi, ut amygdalæ quadantenus
æmula videantur: etsi, meo quidem iudicio, potius putandum sit Theophrasti lectionem hoc in loco deprauatam esse.

Theophrasti locus suspectus.

Arbor est Cornus mediocris proceritatis, plerunque fruticosa, virgis numerosis, è breui caudice emergentibus, nodosis,
firmis, robustisq; . Tota arbor scabra vestitur cortice, adstringenti admodum sapore: proinde expetitur pistrinarijs fabris,
ad parandos rotarum dentes. folia illi sunt sanguineę virgæ, tactu læuia, mediocriter crassa, ac venosa. Flores edit mu-
scosos aurei coloris, è quibus baccę oriuntur rubentes, oblonga oliuarum figura, pręduro intus officulo. Fit ex baccarum
pulpa quoddam obsonij genus cydonite non dissimile. Quin & ex eorum decocto, & sacchar o liquor ignis opere, & coctura

Cornorum vsus in cibis.

con-

VIRGA SANGVINEA.

concreſeit, coagulaturque, præterquàm quod gratiſſimo placeat guſtu, datur utiliter dyſentericis, ac fœminis menſium profluuio laborantibus. Aduerſatur cornus à canibus rabidis demorſis vt inferius lib. VI. *diffuſius dicemus. Corni vires memoriæ prodidit Galenus lib.* VII. *de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Corni arboris fructus admodum acerbus eſt, eſui aptus. Itaque mirum uideri non debet, ipſum valenter ventrem reſtringere, ſicut & meſpila. Folia quoque & germina guſtu acerba ſunt, valenterque deſiccant. Itaque maxime vulnera glutinare poſſunt, potiſſimum durorum corporum: at paruis vulneribus, & mollioribus corporibus magis contraria ſunt. Nam nimium ea contendunt, ac plus ſatis deſiccant. Corno haud longe abſimilis eſt planta, quam nos uocamus in Hetruria à ſanguineo uirgarum colore vulgari idiomate* SANGVINO, *& Sanguinello. Creſcit hęc in dumetis, & ſepibus, uirgis Corno tenuioribus, robuſtis, nodoſisque. Cortice ſanguinis modo rufeſcente: folijs Corno proximis, paulo tamen latioribus, neruoſis, & rubenti pediculo nitentibus. Floret Vere umbellis albicantibus, quarum flores baccas edunt, racematim cohærentes, ſanguineis tenuibusque petiolis appenſæ, orobi magnitudine, primum uirides, & per maturitatem nigricantes: è quibus Ananienſia Rura, in Tridentino agro, oleum conficiunt. ad lucernarum uſum expreſſis torculari, decoctis prius in aqua baccis. Ligni materies dura, oſſeaq́; habetur. Corno minimè cedens. ob idq́; ſunt qui uelint hanc Cornum eſſe fœminam, ſed non uideo, quibus argumentis hoc probare nitantur. Atqui fortaſſe à ſcopo non longè aberraret qui diceret, hanc uirgam Sanguineam, de qua Plinius meminit libro uigeſimo quarto cap. decimo, his uerbis. Nec Virga ſanguinea felicior habetur, cortex eius interior cica-* 10

Corni uires ex Gal.

Virge Sāguineæ conſideratio.

trices

SORBVS DOMESTICA.

trices, quæ præſanauere, aperit. Hæc ille. Sed an planta, ſanguino nobis uocata id præſtare poſſit, non dum periculum feci, quo fit, ut hanc ſententiam non auſim affirmare, cum nullis notis de ea meminerit Plinius. Baccæ quæ ad maturitatem peruenerunt, amaro, acerbo, adſtringentiq́; ſapore deguſtantur. Quare oleum, quod ex ijs exprimitur, tale quoque eſſe, neceſſe
10 *eſt. Porrò plura non habeo, quę de hac planta in medicum uſum ueniant. Arbor, quæ Græcis κρανία. Latinis Cornus uocatur, Italis, Corniolo, ueluti fructus eius Cornole: Germanis arbor, Cornelbaum, Kurbeerbaum, & Dierlem: fructus uerò Vuelſch Kirſen: Hiſpanis, Cornizolos: Gallis, Cornier: Boemis Driukouuy.*

Nomina.

Οὖα.

SORBA. CAP. CXXXVI.

SOrba a colorem luteum referentia, priuſquàm matureſcant, diſſecta, & ſole ſiccata manduntur, ut aluum ſiſtant. Eadem eſt functio molitorum farinæ, ſi polentæ loco ſumatur. Quod & decoctum eorum in potu præſtat.

a Meum μηλίζοντα.

SOrba fructus ſunt in Italia vulgatiſſimi, nulliſque non cogniti. Duorum ſunt generum, quæ domeſtica ſunt, quemadmodum & quæ ſylueſtria. Domeſtica pomorum diuerſitate noſcuntur. Nam alterum quidem mas, alterum fœmina. Vtraque

Sorborum conſideratio

SORBVS SYLVESTRIS.

que arbor caudice exit recto, ac longo, ramis in altum assurgentibus: folio Fraxini sed angustiore, auersa parte albicante, & per ambitum serrato. Album edit florem, racematim prodeuntem, è quo fructus exeunt in racemi modum, & ex uno tantum exortu pediculos ducentes, in altera quidem orbiculati, & succo odoratiore, ac mitiore, in altera verò ouati pyri faciem referentes, & gustui asperiores, insuauioresque, & minus olentes, colore subpallido, & in latere rufescente. Decerpuntur immatura Autumno, & in manipulos colligata suspenduntur, vel reponuntur substratis straminibus, vt ita mitescant, nã aliter præ nimia austeritate nec mandi, nec deglutiri possunt. Ligni materies solidissima, ac compacta. Ideoque ad mensas parandas lignarijs fabris perquàm libenter expetitur, quemadmodum & virgæ à bubulcis ad stimulos parandos. Cortice vestitur scabriusculo, colore ex flauo albicante. Radix illi rara, craßa, solida, atque descendens. Syluestrium (vt diximus) similiter genera duo. Vnum quod propriè syluestre appellatur, alterum quod TORMINALE *vocat Plinius. Syluestre ferè facie a satiuo non differt, præterquam fructu, qui vmbellatim sambuci modo prodit, crocãtibus in rufum baccis oxyacanthinis, magnitudine fere æqualibus, sapore tamen à domesticis non parum dissimili, quæ per hyemem à rusticis ad aucupia asseruantur. Eæ enim turdis gratissimæ sunt. Torminalis folio est vitigineo, Platani modo, læui, haud infirmo: baccis oblongis, asperiusculis, teretibus, racematim coeuntibus, & longo pediculo appensis, colore ferrugineo, sapore acido, & austero. Arbor ipsa spectatæ satis habetur proceritatis, cortice obducta læui, & materiæ haud fragili. Hanc Anguillarius manifestò sane errore Crataogum esse censet. Siquidem Theophrasto lib. 3. cap. 15. de historia plantarum Cratæogus folio Mespili prolixo.*

10

Sorbi Torminalis consid.

SORBVS TORMINALIS.

lixo.ſ.eſt; verum maiori, latiori oblongiorique, nec ſerrato quemadmodum illa ſit. Atqui quantum diſtet Torminalis ſorbi folium à Meſpili folijs, manifeſto teſtatur Plinius lib. 15. cap. 21. Quippe qui Torminali Sorbo Platani, non Meſpili folia eſſe ſcribit. Adde quòd huic Sorbo ligni materies, nec verſicolor ſit, nec valida nec flaua, qualis Cratæogo eſſet debet; ſi Theo-
10 *phraſto credimus. Quinetiam nec fructus conuenit, qui in hac Sorbo oblongus ſemper viſitur, in Cratæogo verò magna ex parte turbinatus. Sorba, teſtimonio Galeni tum lib. 8. ſimplicium medicamentorum, tum lib. 2. de alimentorum facultatibus eandem adſtringendi naturam præſtant, quam meſpila, ſed imbecilliore effectu. Vtraque tamen in medico vſu magis, quam in cibis expetuntur, probanturq́ue. Sorbi fructus Græci* οὖα, *Latini Sorba, Itali, Sorbe: Germani, Speierling, Sporoepffel, Sperbieren: Hiſpani, Sorbas: Galli, Cormiera nominant: Boemi Kzerbiny.*

Sorborum vires ex Gal.

Nomina.

Κοκκυμηλέα.

PRVNVS. CAP. CXXXVII.

PRunus arbor eſt nota. Cuius pomum eſtur, ſed ſtomachum malè habet, aluum mollit. Syriaca pruna, & præcipuè quæ Damaſci gignuntur, exiccata ſtomacho vtilia ſunt: aluum adſtringunt. Folia pruni in uino decocta collutione, & gargarizatu, vuas, gingiuas, & tonſillas fluxione laborantes reprimunt. Præſtant idem ſylueſtrium Prunorum baccæ, poſt maturitatem exiccatæ: cum ſapa vero de-

coctæ

PRVNVS.

coctæ ſtomacho vtiliores redduntur, aluumque magis adſtringunt. Gummi prunorum agglutinat: a potum in vino calculos comminuit: ex aceto quoque illitum, lichenas infantium ſanat.

a Addit Catacuz. παρεμπλαστικόν. i. cutis meatus obſtruens.

Prunorũ conſideratio.

PRunorum differentię inexplicabiles ferè ſunt. Nam alia reperiuntur herbaceo colore perfuſa, alia rubeo, alia eburneo, alia luteo, alia purpureo: quædam deinde magna, quædam verò parua: quædam mediocria: dulcia nonnulla, alia acida, alia vinoſa, alia dura, alia mollia: alia denique rotunda, alia oblonga, alia ouata conſpiciuntur. Cæterùm licet Dioſcorides pruna Damaſcena ſicca aluum ſiſtere prodiderit: Galenus tamen aliter ſenſiſſe videtur ſeptimo ſimplicium cenſu, ubi ſic inquit. Pruni fructus ventrem ſubducit; recens quidem plus, aridus verò minus. Sed haud ſcio cur Dioſcorides pruna Damaſcena ſiccata ventrem ſiſtere dicat, cùm & ipſa perſpicuò ſoluant, minus tamen ijs, quæ importantur ex Iberia. hactenus Galenus. Atqui in hoc Braſauolus Ferrarienſis medicus noſtræ ætatis clariſſimus, apertè refragatur Galeno in ſimplicium medicamentorum omnium peritiſſimo æquè atque doctiſſimo ſuo de ſimplicium examine, vbi Galenum ſcribit hac in re, non Dioſcoridem fuiße deceptum. Quippe quod Galenus non animaduerterit, Dioſcoridem de ſiccis prunis Damaſcenis loqui: quæ præterquam quòd ſicca ſunt: guſtu etiam acida ſentiuntur, & adſtringentia. Qua quidem in re Braſauolus potius (pace ſua dixerim) plane hallucinatus, & a recto veritatis tramite lapſus deprehenditur. Quandoquidem non meminerit, quod nõ ſolum pruna Damaſcena ſicca; ſed etiam alia quàm plurima ſimplicia medicamenta deiectoriam ſimul & adſtringentẽ uim obtinent,

10

Galeni tutela contra Braſauolum.

obtinent, ut manifesto testimonio sunt tamarindi, & myrobalana omne genus: item rhabarbarum, & alia pleraque, quæ præter id quod primum aluum deijciant, postea illam adstrictam relinquunt. Quam sane prunorum facultatem etsi Brasauolus non perpenderit, Galenus tamen optimè nouit, & expertus est. Idcirco cum loco citato pruna Damascena sicca aluum ciere tradiderit, eadem etiam adstrictoria vi pollere, lib.11. de alimentorum facultatibus his verbis attestatur, Prunis, æquè ac ficubus concessum est, vt vel exiccata utilia permaneant. Damascenis à Damasco Syriæ monte, in quo nascuntur, appellatis, prima laus bonitatis magna hominum opinione refertur. Proxima ijs, quæ in Iberia, & Hispania proueniunt Verum hęc quidem nihil adstrictionis præ se ferunt: nonnulla verò Damascenorum vel plurimum. Probatissima in his sunt quæ cum mediocri adstrictione, magna, laxaque sunt. At parua, dura, acerbaque & in cibo praua sunt, & uentri subducendo minus idonea. hęc Galenus. Ex cuius uerbis satis constare arbitror, nulla ferè ratione, nec nisi inualidis admodum argu mentis Brasauolum adductum fuisse, vt hac in re Galenum ipsum accusaret, quasi Galenus omnino ignorauerit, quam sapo- 10 *res, quam odores, quam cæterę denique non fructuum modò; sed & omnium ferè simplicium medicamentorum qualitates naturam, & facultatem sortitæ essent. De quibus omnibus adeò doctè, & copiosè disputauit, ut parem vnquam repererit neminem, vt omnibus perspicuum est ex suis primis quinque libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus accuratissime conscripsit. Huius sententiæ æque & rationibus accedit quoque communis medicorum experientia: nempe quòd compertum sit, pruna Damascena laudatissima, ijs similia, quæ Galeno preferuntur, esu ventrem soluere non inefficaciter.*

PRVNVS SYLVESTRIS.

adstricta aluo postmodum relicta, tamarindorum, & myrobalanorum modo. Sic igitur Galenum à Brasauoli reprehensione seruasse volumus. Sed si Dioscoridem quoque tueri uelimus, nil aliud dicendum putauerim, quàm quòd pruna Damascena siccata aluum adstringere tradiderit, ut referuntur ad ea, quæ minus adstringunt: non tamen, quòd voluerit, ea esse deiectoriæ facultatis expertia. Porrò pruna bilem deyciunt; proinde ea vtiliter vsurpant medici ad febres, aliosque biliosos affectus. Quin & seplasiarijs expetuntur: quippe qui ex ijs quotannis electaria, intinctus, liquoresque uarios parare consueuerint, quibus non modò sani gustu non ingrato delectantur; sed etiam qui languent, refocillantur. Habetur & in Aegypto prunus (vt Theophrastus est auctor lib. IIII. cap. III. de plantarum historia) insignis magnitudinis, fructum ferens natura, & magnitudine mespilis proximum: nisi quod rotundum nucleum habet. Florere incipit mense Iulio, fructum circa brumam perficit, nec folia dimittit. Qui circa agrum Thebanum habitant, propter arboris copiam fructum siccant, & osse exempto tundunt, offasque faciunt. Hæc Theophrastus. Pruna quæ dulcia sunt, minus frigidæ naturæ possident, contra 10 *vero acida, & austera. Atqui omnia frigida, & humida sunt. Palma datur (vt Galenus inquit) Damascenis, quæ sicca ex Syria Venetijs importantur. Secundas tenent in Germania, quę ex Pannonia, & Transyluania conuehuntur, in quorum genere, quæ minuscula sunt, maiorem cum palato ineunt gratiam, in vino decocta, & saccharo aspersa. Hoc enim modo parata, & primis mensis deuorata, præter id quod esui placent, commodissime aluum citant. Nihil enim adstrictionis habent, sed dulcia sunt. Habetur & syluestris prunus, in dumetis crescens. Pumila est arbuscula, fruticosa, & vbique aculeata*

Prunis Syluestris consid.

PRVNVS SEBESTENA.

folio

folio satiuæ pruni, verum longe angustiore, duriore, asperioreq́; . Vere floret floribus albis numerosisq́; , è quibus baccæ proueniunt magnitudine vuæ, acinis æquales, colore in purpura nigricante, uiridi intus pulpa, austero, & adstringenti admodum gustu, in quo ossiculus includitur cerasorum similis. Tota planta adstringenti facultate præstat, quemodmodum & baccæ. Baccę cœliacis, & dysentericis vtiliter deuorantur. Eędem cum arbusculę radicibus ex aqua, vel vino austero decoctæ, sanant oris, linguæ & gingiuarum ulcera, & fluxiones, quinctiam columellæ & faucium ulcera, gargarissato earũ decocto. Quamobrem non parum recreantur hoc medicamento, qui hydrargyro perunctí, oris ulceribus, & fluxione laborant addito lycio, alumine, & Rhodomelle. Idem decoctum in desessionibus auxiliatur fœminis uteri fluxionibus obnoxijs. Aqua è floribus distillata hausta intestinorum vermes interficit. Non dissident effigie à prunis, nec dissimili admodum sunt facultate fructus ij, quos officinæ Arabes secutę SEBESTEN nominant, quiq́; Græcis Myxa, & Myxaria vocantur. Quod etsi Dioscorides, & Galenus horum suis monumentis non meminerint, de ijs tamen à posterioribus Græcis, nempe Paulo, Aetio, Psello, & Actuario frequens facta fuit mentio. Arbores seri in Italia cœperunt Plinij ętate: nunc uerò nullis ibi in hortis aut viridarijs (quod sciam) virescit. Plantę ramum unà cum fructu misit ad me præclarissimus Medicus Gabriel Faloppius Mutinensis, vir quidem, ut doctrina & facundia præcellens, ita humanitate, & liberalitate illustris. Est itaque arbor Sebestenus pruno non admodum dissimilis, ei tamen magnitudine cedens. Folijs comatur pruno rotundioribus, ac firmioribus, floribus albicantibus, racematim prodeuntibus, è quibus fructus oriuntur prunis paruis similes, caliculo quodam ut glandes, ima parte colligati nucleo intus triquetro, qui satis baccę proportione correspondet. Ii maturitatem adepti, in atrum uirescunt, gustu sunt prędulci, ac lenta, tenacique pulpa. Ex qua Syri, & Aegyptij uiscum conficiunt, quod Venetijs Alexandrinum appellant, aucupijs commodissimum: Argumento sunt nuclei, qui in eo reperiuntur, color, & dulcedo, quæ gustatu deprehenditur. Pollent autem deiectoria facultate, non secus atque pruna, tam Gręcorum, quàm Arabum testimonio: id quod etiam comprobatur quotidiana medicorum experientia. Tametsi contrarium senserit Fuchsius medicus hac nostra ętate cęleberrimus: quippe qui suis in paradoxis cap. 27. ut fortasse in Arabes inueheretur, quos ubique ferè odisse, uidetur, nullam Sebestenis deiectoriam esse facultatem contendit, quin potius ea adstrictoria ui pollere. Sed longè dissentit ab eo opinio nostra, & vulgata, comprobataque continua medicorum experientia. Quandoquidem quod Sebestena assumpta in medicamentis aluum cieant, testis in primis est Paulus Aegineta, qui lib. 7. de ijs verba faciens, sic inquit. Myxa arboris fructus est, minor quidem prunis, facultate verò consimilis. Ex quibus Pauli verbis elicitur, quod ita uentrem molliant Sebestena, quemadmodum pruna. de quibus idem disserẽs eodem libro Galenum secutus: Pruni fructus, inquit, uentrem subducit, recens quidem magis, aridus uerò minus. Neque huius rei nescius Actuarius hæc pluribus commiscet medicamentis, quæ bilem eijciunt, ut uidere est suo de compositione medicamentorum compendio. Eorum insuper deijciendæ alui facultatem maximè comprobat vulgaris experientia, clarissimum omnium lumen. Siquidem (ut iam millies expertus sum) eorum pulpa drachmarum decem pondere deuorata, aut ad summum duodecim, eosdem ferè præbet effectus, quos Aegyptia siliqua cassia vocata. His ergo rationibus, & auctoritatibus adducor, ut illam quoque Fuchsij opinionem minus probem, quæ est, quod electuarium de Sebesten officinis dictum ventrem deijciat, non Sebestenorum facultate, sed aliorum simplicium medicamentorum deiectoria ui præditorum, quæ ijs adduntur. Nam si id per se præstant, ut ostendimus, idem etiam alijs admista præstabunt. Quare, ut ingenuè dicam quod sentio, non Fuchsius tantum, quem alioquin semper admiratus sum, vt uirum doctissimum, & de medicina amplissime meritum: sed plerique alij, nunquam adeò Græcis addicti esse deberent, vt prorsus à Mauritana familia desciscentes, nonnunquam & rationes, & experimenta, firma nostræ artis, & veritatis præsidia, cogantur deserere. Sed ut eò nostra reuertatur oratio unde diuerterat, dicimus auctoritatibus, & experientia freti: Sebestena deiectoriam uim habere. Quocirca utiliter dantur ex bile febricitantibus, atque (ut auctores sunt Paulus, Aetius, Psellus, & Actuarius) linguæ asperitatem mirificè leniunt; quin & pectori, atque tussi opitulantur: ventris tineas pellunt: vrinæ ardoribus à bile, uel salsa pituita prouenientibus maximam opem pręstant deuorata triginta aut quadraginta. ex iure carnium macerata, prima statim mensa, aluum commodissime citant. præstantiora sunt plena, pinguia, & carnosa, queęque situm non redolent, nec teredinem senserunt. Cęterum quoniam Sebestena nobis ZIZIPHA, quę officinis Iuiubę dicuntur, in mentem reuocarunt, cum eorum Dioscorides nusquam, quod extet, meminerit, duximus non fore quidem ab re hic eius historiam & uires diffusius recensere. Arbor itaque est zizyphus pruno paulò humilior, caudice contorto, cortice scabro: uitis fere viniferæ simili. Materie oxyacanthę proxima, radicibus firmis, ac solidis. Spinis ubique fere riget, longis, leuibus, firmis, acutissimisque, colore ex nigro rufescente, quemadmodum, & rami è quibus iuncei quidam processus exeunt, colore pallido, tenues sparti modo, lenti, ac flexiles, spithama longiores, in quibus utrinque per interualla folia exeunt, ut in fraxino, & sorbo, impari tamen exortu, oblonga, non magna, firma, ut in clematide, quam vincam peruincam uocant: et sensim per ambitum serrata. Flores à foliorum exortu nascuntur pallidi, ac muscosi, è quibus baccæ exoriuntur oliuarum instar, primum uirides, deinde subalbicantes; posthac aureo colore, & cum ad vltimam uenerint maturitatem rufescentes, in quibus nucleus osseus concluditur oliuæ similis. Pulpa ante maturitatem sunt uiridi, austeriusculo sapore referta, at in præmaturis, dulcis euadit, & gustui non ingrata. Quo fit ut zizypha in humiditate, & caliditate temperata habeantur. Galenus, qui (ut nonnulli censent) ea Serica uocat, de eorum uiribus libro secundo de alimentorum facultatibus sic habet. De his quidem, quid ad tuendam sanitatem, morbosve profligandos ualeant, testis esse possum. Nam ab insolentibus, ac effrænatis pueris, & mulieribus cibo duntaxat expetuntur. Exiguum præbent alimentum, difficilè concoquuntur, ideo stomacho non sunt vtilia. Eandem sententiam ex ipso Galeno sumptam reddidit Auicenna; cui tantùm illud addidit, quod ea ad pectoris, atque pulmonis uitia conferant, & quòd quidam (ut ferunt) cùm maximè renum, tum etiam vesicæ affectibus prodesse censeant. Verùm quoniam (ut diximus) scribit Galenus, nullam se adinuenisse in Sericis facultatem ad corporum affectus curandos, hinc capta occasione Fuchsius iterum digladiatur, honesto quidem studio, non modò cum Auicenna: sed etiam cum cæteris Arabicæ familiæ auctoribus, asserens id omne quod de zizyphis Arabes suis monumentis commendarunt, omnino falsum esse, & à veritate alienum. In quo tamen si uitium aliquod Mauritanis adscribendum est, illud quoque Græcis posterioribus adscribẽdum erit. Quandoquidem constat, Actuarium & Græcum, & medicũ peritissimum suo de compositione medicamentorum volumine, zizypha ad pectoris uitia compositis medicamentis compluribus admiscere, ubi scilicet ex calidorum humorum redundantia morbus emerserit, item eandem in his usurpare, quæ bilem deijciunt. Quod & Nicolaum Alexandrinum in suis compositis medicamentis, persæpe fecisse comperio. Ideoque nil mirũ si ad hæc omnia præstare zizypha tradiderit Auicenna: nanque suo lentore, ac sua, qua ægrè permeant, crassitie (ut rei ueritas adstruit) sanguinem crassum reddunt, qui flauæ bilis redundantia tenuior, quàm par sit, redditur. Cùm itaque tradat Auicenna, zizypha & pectori, & pulmoni prodesse, non temerè quidem eum locutum esse crediderim (ut fortasse aliqui putant) sed illud ea ratione scripsisse, ut in morbis tantùm calidis: & acutis intelligendum esset, in quibus medici utiliter zizyphis uti possint & debeant. Id quod eius verba apertè indicant, cum dicat, quod sanguinem incrassant. Neque enim erat

Pruni Syluestris vires.

Sebesten consideratio.

Fuchsij opinio reprobata.

Zizyphorum consideratio.

Auicennę defensio contra Fuchsium.

ZIZYPHA.

Auicenna adeo ignarus, ut datis iam præmissis nesciret subinde conclusionem inferre. Sed certe pulchrum, atque tutum esse iudico, quod quandoque cum mortuis luctemur. Et quoniam (ut sæpe antea polliciti sumus) nulli medicorum sectæ, nec huic magis, quàm illi noster animus erit addictus, sed veritati propagandæ, addam ex prædictis rationibus cum Auicenna, eos, meo quidem iudicio, labi, ac falli, qui zizyphis sanguinem expurgari, ac abstergi contendunt, quique ea iis commiscent medicamentis, quæ pectoris affectibus frigiditate obortis parari solent, vt recentiorum nonnulli: qui zizyphis nulla eorum habita ratione ad quoduis pectoris vitium indifferenter vtuntur, & plerunque cum maximo ægrotantium discrimine. Cæterùm an Galeno Serica zizypha sint, dubitandum sanè fuerit, cùm aliud Plinio fuisse reperiantur lib. XV. cap. XIIII. vbi sic habet. Aequè peregrina sunt zizypha & tuberes, quæ & ipsa non pridem venere in Italiam. Hæc ex Africa, illa ex Syria Sextus Papinius, quem consulem vidimus, primus vtique attulit, diui Augusti nouissimis temporibus in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quàm malis; sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & tecta iam syluæ scandunt. Tuberum duo genera, candidum à colore Sericum dictum. Et libro 16. capitu. 25. Ab amygdala, inquit, proximè florent armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæc coactæ. Item libro 17. capitu. 10. Et zizyphæ ait, grana seruntur mense Aprili. Tuberes melius inseruntur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice, ea est spina syluestris. hæc Plinius. Columella tamen tuberum nusquam, quod legerim, meminit, sed zizyphorum lib. VI. cap. IIII. duo tradidit genera, quòd harum floribus maximè delectentur apes, nempe rutilum, & album. Quo fit, vt suspicandum sit, Plinij codicem hoc in loco deprauatum

10

prauа-

prauatum eſſe. Illud ſuſpicionem auxit, quòd inter Arabes Auicenna, & inter Græcos recentiores Symeon Sethi, duas zizyphi ſpecies ſcriptis mandauerint, & quòd tamen in Plinio una tantùm legatur zizyphus. Verùm cùm Actuario, Nicolao Myrepſico, & Simeoni Sethi ζίζυφα, ζινζυφα, καὶ ζιτζυφα (tot enim modis ſcripta inueniuntur) ea eſſe videantur, quæ Galeno ſerica, eademque Auicennæ, Serapioni, aliiſque pluribus Mauritanis, mihi quidem ſtatuendum videtur. Galeno ſerica non aliud deſignare, quàm zizypha. Ex his præterea omnibus maximum eſſe argumentum crediderim, in Plinio hic ſubeſſe mendam, & illi de zyzyphis id adſcribendum eſſe, quod de tuberibus deprauatè fortaſſe legitur. leguntur zizypha ad calcem Septembris in Autumno, vnà cum iunceis ramuſculis, & in manipulos colligata, Laquearibus ſuſpenduntur, prius diebus aliquot inſolata; poſtremo decerpuntur, & aſſeruatur in capſulis, ad medicos vſus. Sunt etiam qui decerpta, & ſuper cratibus, aut tegetibus ſtrata tam diu inſolant, quouſque rugoſa fiant. Fructibus pruni, qui κοκκύμηλα Græcis, Pruna Latinis appellantur: Arabibus, Anas, Auas, ſeu Agias: Italis Prune, & Succine: Germanis, Praumen, Pflaumen, & kriechē: Hiſpanis, Prunas, Andrinas, & Amexeas: Gallis, Prune. Fructus verò, qui Græcis recentioribus, μύξαι, μύξα, καὶ μυξάρια, Latinis ſimiliter Myxa, & Myxaria, atque etiam Sebeſtena Mauritanorum imitatione dicuntur: Arabibus, Sebeſten, Motheica, Mukeita, & Mokaita. Vulgo & officinis, Sebeſten: Gallis, Sebeſte. Fructus præterea, qui item recentioribus Græcis ζίζυφα καὶ ζιυζίφα, & Galeno σηρία, Latinis Zizypha uocantur; Arabibus, Hunen, Zufalzef, ſeu Hauab: Officinis, Iuiube: Italis. Giuggiole: Germanis, Rot buſtbeerle: Hiſpanis, Azufeciſa, Gallis, Iuiubes.

Nomina.

ARBVTVS.

Κόμαρος. ARBVTVS. CAP. CXXXVIII.

a λεπτόφλοιον .i. tenui cortice leg. Orib.
b Meum ὑπόκιῤῥον .i. subfuluum.
Arbuti consideratio.

ARbutus, siue vnedo, arbor est cotoneæ malo non dissimilis, tenui *a* § folio: § cuius fructus pruni magnitudinem implet, nullo intus nucleo. huic memæcylo cognomen est. Maturus aut *b* flauet, aut rubescit: in esu acerosus, stomacho aduersatur, capitisque dolorem mouet.

ARbutus in Hetruria frequentissima prouenit, ubi uel per hyemem perpetuis virescit frondibus. Hæc etsi Dioscoridi reddatur malo cotoneæ adsimilis, magis tamen putauerim, ab eo arboris proceritatem repræsentari cotoneæ, quàm folia, & caudicis corticem. Vel deprauatus fortasse (ut magis suspicor) est hoc in loco Dioscoridis codex: quandoquidem Serapio, Dioscoridis ipsius testimonio, Arbutum non describit in uniuersum cotoneæ malo similem, sed eam tantùm proferre folia mali cotoneæ minora. nec scribit tenuia habere folia, ut vulgata habet Dioscoridis lectio. Siquidem, ut palàm est Arbuto folia insunt laurinis, & iligneis crassiora. Meminit Arbuti Theophrastus libro III. cap. 16. de plantarum historia, sic inquiens. Arbutus, quæ pomum cibo idoneum ferat, magnitudine non nimium præstat: corticem tenuem, tamarici similem habet, folium inter ilicem, & laurum: floret Mense Iulio. Flores singulari appendice parte postrema racematim cohærent. Specie quisque myrto oblongo simili: & magnitudine tantus: non foliatus, concauus, tanquam ouum excalptum, ore aperto. cùm autem defloruerit, retinaculum perforatur: quodque defloruerit, tenue, sicut uerticillus circa fusum. Fructus anno integro maturescit, ut simul hunc haberi, atque alterum flore sponderi contingat. hactenus Theophrastus. Quæ in Hetruria nascitur, folia profert laurinis, ilignéisve similia, breuiora tamen paulò, crassioraque, colore potius pallido, quàm viridi, in ambitu vbique serrata, rubra per medium excurrente costa. Caudex cortice uestitur subrubro, aspero, squamosóque, à quo rami prodeunt rubentiores, ac læuiores. Floret mensibus Iulio, & Augusto, floribus candidis, paruis, lilij conuallij uocati figura, racematim dependentibus. E quibus fructus gignuntur rotundi, sorborum ferè magnitudine: qui primo exortu uirent, deinde flauescunt, maturi uerò rubent, aspero tactu, nullo intus ossiculo, fragorum modo, quorum etiam effigiem referunt. Sapor his insipidus, simul & austerus, quinetiam dum eduntur, linguam, & palatum stimulant acerosa quadam substantia, qua exterius conteguntur, ita ut planè acerosi uideantur. His maximè delectatur turdi, & merulæ. Quo fit ut hyeme, quo tempore ipsa poma maturitatem sentiunt, eiusmodi aues inibi laqueis, retibus, alijsq; aucupij generibus facilè capiantur. Arboris folia coriarijs expetuntur. Sunt qui credant, arbutum maximam opem præstare aduersus postem, Quamobrem aquam, quæ ex folijs extracta sit, admisto osse in cerui corde reperto, ubi statim morbus inuasit, magno (ut ipsi aiunt) iuuamento ægrotantibus exhibent. Arbuti meminit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ubi paucis inquit. Arbutus arbor ipsa qualitate acerba unà cum fructu est. eum memecylum nuncupant. Est autem hic, & infensus stomacho, & capiti dolorem inferens. Huius arboris nomen Græcum κόμαρος: Latinum, Arbutus: Arabicum, Hatiladib: Italicum, Albatro: Hispanis, Madronho, aut Madromeiro: Gallis, Albouces.

Arbuti usus, & uires.
Nomina.

Ἀμυγδαλαί. AMIGDALAE. CAP CXXXIX.

a Catae. σὺν ἀμύλῳ λευκοτάτῳ. i. cum amylo albissimo.
b Conclusa Orib. non legit.
c Meum & Drag. καρύα, simpliciter.

AMygdalæ amaræ radicum tritarum decoctum uitia cutis in facie corrigit. Illitæ nuces idē munus præstāt: menses admotæ ciunt: capitis dolori auxiliantur. illitæ fronti, aut tēporibus cūm aceto, uel rosaceo: epinyctidas sanant ex uino: item putrescentia ulcera, & quæ serpunt, & morsus canum cum melle. Earum autem esu dolores finiuntur, aluum emolliunt, somnum faciunt, urinā ciēt: contra sanguinis. reiectiones cum *a* amylo, † & mentha assumuntur: renum uitijs, & pulmonum inflāmationibus *b* § ex aqua in potu, aut eclegmate cum resina terebinthina dantur: calculosis, difficilique vrinæ in passo auxiliantur: & illinctu cum melle, & lacte hepaticis, tussi, & inflationibus coli, *c* nucis auellanæ magnitudine. quinis, septenisve præsumptis, ebrietatem non sentiunt potores. Vulpes si cū quadam esca eas uorauerint, emoriuntur. Gummi eius calfacit: & adstringit: reijcientibus sanguinem, potum auxilio est: impetigines, quæ summum corpus occuparunt, illitum cum aceto tollit: tussi uetustæ cum diluto uino potum medetur: calculosis cum passo bibere prodest. E' nucibus Græcis, dulces cibo idoneæ, sed multò minus ualent in remedijs, quàm amaræ: attamen extenuant, urinam ciunt. Recentium seu cum suo putamine, humida stomachi uitia emendantur. §

Amygdalorū consideratio.
Amygdalorū vires ex Gal.

AMygdalæ tam dulces, quàm amaræ fructus sunt ubique vulgò notissimi. Differunt tamen inter se: nam amaræ maiore excalfaciendi, exiccandiq; facultate præditæ sunt, quàm dulces. quo fit, ut etiam dulcibus longè præferantur ad crassos, pituitososq; humores expectorandos. Arbor est Amygdalus, spectatæ satis proceritatis, caudice crasso, raro tamen, recto, cortice aspero, paucis radicibus, siquidem plurimùm singulari nititur radice, robusta, grandi, altè descendente. Folia habet persico per omnia similia, cui quoque tota æmulatur planta, nam & flores in amygdalo spectarentur, quales in Persico, nisi huius saturatiori purpura rubescerent. Floret uere incohante. Nuces edit cordis figura, quæ antequam obdurescant, integræ cum putamine comeduntur, & præsertim ab utero gerentibus. Sunt enim gustui non ingratæ. Duplici conteguntur putamine, quemadmodum iuglandes. Leguntur Augusto mense ad finem æstatis; cum extima earum tunica dehiscit. Tractu gaudent calidiore. quo fit ut in Apulia, Siciliaq; optimæ, copiosissimæque proueniant. Galenus dulces paucis perstringens lib. II. de alimentorum facultatibus, sic inquit. Amygdalæ nihil prorsus adstrictoriæ facultati sortitæ sunt, sola enim extenuandi, atque abstergendi ui pollent: qua tum uiscera purgant, tum humorum è pulmone, ac thorace excreatus moliuntur, ac promouent. Et de utroque Amygdalarum genere differens lib. VI. simplicium medicamentorum, primò amaras, deinde dulces prosequitur his uerbis. Amygdala, quæ quidem palàm amara sunt, omnino extenuandi uim possident: quod & qualitas ipsa indicat, & experientia comprobat. Ac de amara quidem qualitate in quarto horum commentariorum proditum est. Cæterùm duo experientiæ exempla proponi satis est, unde uim eorum possis discere. Siquidem ephelim expurgant, & excreationibus ex pectore, pulmoneque crassorum, lentorumq; humorum impendio conferunt. Porrò hæc ostensa sunt genere quidem incidentis, specie verò extergentis esse facultatis. Quin & quòd per accidens facultatem habeant ab obstructione liberandi, & ipsum suprà demostratum est, sed & experientia monstrant: nam in iecore crassorum, uiscosorumque humorum in extremis uasis impactorum obstructiones abunde expurgant, expediuntque. Quin & laterum dolores ab huiusmodi causa natos, & lienis, & coli, & renum sanant. Porrò & ipsa arbor uniuersa similem sortita uim est. Nam huius radices coctæ, atque illitæ epheles purgant. Quotquot verò sunt amygdala dulcia, & ipsa leuiculam amaritudinem possident, quæ tamen dulcedine superante occultatur: cæterùm id temporis spatio clarum fit. Demonstratum

AMYGDALE.

tum autem retrò est, qualitatem dulcem moderate eße calidam. hactenus Galenus. Amygdalæ, ut Theophrastus, & Plinius prodidere, ex amaris dulces fiunt, si circumfosso stipite, & ab ima parte circumforato, defluens undique humor abstergatur. Et contrà, dulces amarescunt, si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Amygdalæ (ut etiam tradidit Galenus) non multum suppeditant alimenti: quanquam eis plerique utuntur & ad roborandam uenerem, & ad reficiendas uires: Amaræ Gallinas, & Gallinaceos necant, si ab ijs deuorentur. Eædem contritæ, & fronti, temporibusq; illite, capitis dolorem mulcent, & somnum conciliant, & præsertim, si aqua Verbenacæ excipiantur. Hæc ut Græcis ἀμυγδάλαι, ita etiam Latinis Amygdalæ uocitantur: Arabibus, Iauz, Kauz, seu Lauzi: Italis, Mandorle: Germanis, Mandelkern: Hispanis, Almendras: Gallis, Amandes: Boemis Mandly. Nomina.

† In vulgatis Græcis exemplaribus hic non legitur καὶ ἡδυόσμου, id est, & Mentha. Verùm dictionem hanc uertit Marcellus ex antiquis codicibus, quos habuisse testatur. eam quoque & Oribasius, & Serapio ex Dioscoride transcribunt. Quæ ut veræ Dioscoridis lectioni adstipulantur; ita hoc loco mentham addendam esse putauimus.

PISTACIA.

Πιςάκια. PISTACIA. CAP. CXL.

PIſtacia, quæ conſtat in Syria gigni, pineis nucibus ſimilia ſunt, & ſtomacho amica. Trita cum uino contra ſerpentium ictus proſunt, ſiue edantur, ſiue bibantur. 10

Piſtaciorũ cõſideratio.

PIſtacia, quorum eſt communis in officinis vſus, ex Syria Venetias importari ſolent. Quæ & è Syria (ut Plinius auctor eſt Lucius Vitellius cenſor in Italiam primus intulit, cum legatus in ea prouincia fuiſſet, nouiſſimis Tyberij Cæſaris tẽporibus. Horum arbores Venetijs, Caietæ, Neapoli, & in alijs Italiæ locis uidimus, Tota arbor Terebintho ſimilis eſt, folijs colore ex uiridi in luteum inclinante, Terebinthi modo; è ramuſculis utrinque emergentibus. Nuces racematim prodeunt è ramorum extremitatibus. rufa exterius tunica & odorata: albo ſunt putamine, facie vnguentariæ glandi ſimili. Internus nucleus cuticula contegitur rufa. Atqui medulla uireſcit, ſapore pineæ nuci proximo, ſed odoratiore. Quo fit ut legitimam Indicam Theophraſti Terebinthum, Piſtaciam arborem nulla dubitatione eſſe cenſeam, ut ſuperius de Terebintho agentes latius diximus. Etenim notæ tam perſpicuæ ſunt, vt id negare nemo cum ratione poſſit. His accedit Athenæi teſtimonium. Quippe qui libro XIIII. cap. XX. Dipnoſophiſtarum. Nicander colophonius, inquit, in Theriacis Piſtaciorum meminit ſic inquiens. Piſtacia aſſimiles truncos onerare uidebis prorſus Amygdalinis. Meminit de his & Poſſidonius

Stoicus

STAPHYLODENDRON.

Stoicus lib. historiarum tertio, his verbis. Ipsum fert Persia, Arabia, & Syria, ac Bistacium uocant. Fructus racematus est, albo cortice, ac longus lacrymisque simillimus, atque vuarum modo uicissim cohæret. Quæ interius sunt, virent, minusq; bonum habent succum, quam nux Pinea, at melioris sunt odoris. Fratres verò, qui Georgica conscripserunt, hæc
10 *inquiunt, & Fraxinum & Terebinthum, quæ Syri nunc Pistacia vocarunt: atque hi per p Pistacia dixerunt, cum tamen Nicander aspirauerit, dixeritq; phistacia. Hactenus Atheneus. Hæc (ut lib. 11. de alimentorum facultatibus scriptum reliquit Galenus) parum præbent alimenti; tametsi infarctas humore iocineris uias expediant, & à uitijs liberent. Porrò an stomacho noxia sint, an utilia, an aluum molliant, , an adstringant, nullum huius rei certum habere testimonium scribit Galenus. Cuius sententiæ refragatur Auicenna, qui cum palàm, & nominatim Galenum refellere nollet, libro secundo hac dicendi ratione utitur, his ferè uerbis. Inquit quidam, non inuenio, quod Pistacia stomacho prosint, aut sanè officiant. Ego autem dico, quod nauseam discutiunt, & uentriculi os roborant. Argumento est subamara, subausteraque qualitas, quæ gustu in ijs deprehenditur. Hac igitur ratione freti medicorum nonnulli, non modo ad iocineris infarctus Galenum secuti pistacia exhibent, sed, ad iecur ipsum, uentriculumque roborandum, ea tam cibis, quam medicamentis immiscent: quin & ad conciliandam uenerem, & ad pinguedinem inducendam macie, & marasmo affectis commendant. Quibusdam in locis pistaciorum syluestrium nomine appellantur cuiusdam arboris fructus, quam Plinius libro, & capite XVI.* STAPHILODENDRON *nominat, etsi à pistacijs effigie, & sapore plurimum dissideant. Planta hæc humilis est, folio sambuci, materie*

Staphylodēdron.

terie

terie admodum imbecilli, floribus albicantibus racematim dependentibus, quemadmodum & fructus: qui folliculis prouenit, ruſo colore, ciceris effigie, maior tamen: in quo ſubuirens nucleus includitur, ſapore dulcis, ſed nauſeam commouens. Sapore piſtacijs ſimiles ſunt Pinei nuclei, qui in ſtrobilis includuntur. Hi enim (ut loco citato tradidit Galenus) corpus alunt, bonum procreant ſuccum, ſed craſſum, tametſi ægrè concoquantur. Verùm, ſi Auicennæ etiam credimus, digerunt, leniunt, reſoluunt, ac impinguant. Proſunt præterea pulmonum uitijs, purulenta excreantibus, & tuſſi moleſtatis: ſed priuſquam edantur, aqua calida macerare eos oportet, alioquin uentriculum lædunt. Semen augent, & uenerem excitant. Renes, & ueſicam non modò expurgant, ſed etiam roborant, eorumque ulcera prohibent. Vrinæ ſtillicidio opem mirificè præſtant. Quam ob cauſam ſtrobilini nuclei apud recentiores medicos in frequentiſſimo habentur uſu ad huiuſcemodi affectus. Quę nuces Græce Πιςάκια, Latinè quoque Piſtacia, & Piſtacea appellantur: Arabice, Puſtech, aut Feſtuch: officinis & Barbaris, Fiſtici: Italis, Piſtacchi: Germanis, Vuelſch Bimpernuſzlin: Hiſpanis, Albocigo: Gallis, Piſtaches: Boemis, Piſtacya.

Nuclei pinei vires.

Nomina.

10

Κάρυον βασιλικόν.

NVX IVGLANS. CAP. CXLI.

NVces Iuglandes, quas nonnulli Perſicas vocant, ſunt difficiles concoctu, ſtomacho inutiles, bilioſæ, capitis dolorem inferentes, tuſſientibus inimicæ: vomituris tamen ieiunis in cibo aptæ. Cũ

NVX IVGLANS.

ruta

ruta verò, & caricis præsumptæ, & à summo cibo, venenis resistunt, nec minus si à veneni haustu comedantur: largius esitatę, tineas latas pellunt: illinuntur mammarum inflammationi, abscessibus, luxatisque, cum mellis exiguo, & ruta: cum cepa autem, sale, & melle, canis, hominisque morsui proficiũt: tormina, cum calyce suo perustæ, & vmbilico admotæ, sedant. Putamen combustum, tritumque in oleo, & vino, infantium capite peruncto, nutrit capillum, alopecias replet. Sistunt menses nuclei usti, si triti ex vino admoueantur: ijdem è veteribus illiti carbunculis, gangrænis, & ægilopijs medentur: alopecijs commanducati, & impositi præsenti sunt remedio. Nucibus tusis oleum exprimitur. Recentes stomacho innocentiores sunt; utpote suauiores: itaque allio mistę eximũt acrimoniam. liuores in corpore illitu tollunt.

10

Nucum Iuglandium cõsid.

NVces Iuglandes, quæ in communi sunt usu, itemq́; arbores, à quibus eduntur, omnibus vulgò notiores sunt, quam ut à nobis repræsentari debeant, cum nulla arbor Nuce vbique frequentius occurrat. Hæ Latinis Iuglandes, quasi Iouis glandes interlisis literis appellantur. Quo nomine primo mundi æuo eas appellatas esse, plures tradidere auctores. Quippe cum homines primum glandibus tantùm diu uictitassent, inuenta tandem arbore, quæ nuces ferebat, degustato nucleorum sapore, horumque dulcedine mirum in modum allecti, nuces Iouis glandes ob excellentiam appellauere. Iuglan-

NVX INDICA.

dium

dium arbor prægrandis spectatur. Caudice procero, ac crasso, ramis multis, ingentibus, & longe lateque se se diffundentibus. libro uestitur cinereo, crasso, ac rimoso. Radicibus nititur prelongis, robustisque. Frondibus pluribus utrinque ab eodem pediculo exeuntibus, ut in Fraxino, oblongis, & grauiter olentibus. Vere incohante in ipsa prima germinatione, Iulos edit, siue paniculas, quæ breui flaccescentes decidunt: tum super horum pediculo flos emergit herbaceus, totidemque caliculacea tegumenta, quot flores petiolo contrahuntur, singulisque his, singulę includuntur nuces, duplici obductę munimento. & (ut Plinius inquit) puluinato primùm calice, mox ligneo putamine. Crispo intus nucleo, quadripartitoq; callosa intercedente membrana. Genera Iuglandium plura, quæ cum forma, tum putaminis duritia, fragilitateque dignoscuntur. Præstant oblonga putamine albicante, ac fragili albo intus nucleo, putamini haud hęrente, & gustu dulci. Iuglandes aquas odere, Montes amant algoris cupidę. Leguntur incohante autumno, perticis excussę. Et siccantur in umbra, exuto exteriore indumento. De ijs disserens Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ita scriptum reliquit. Nucis arbor tum in folijs, tum in germinibus adstrictionem quandam possidet; cæterum euidentem, multamque in nucis putamine recenti pariter & sicco, proinde eo tinctores quoque uti solent. At nos eius expressi succo similiter, ut mororum, & ruborum in melle decocto, uice stomatici medicaminis utimur, & ad omnia reliqua adhibemus, ad quę modo dicti succi conuenire censentur. Porrò nucis ipsius id, quod edendo est, oleosum est, & tenue: itaque ob id etiam facilè exprimitur, & quò diutius reconditũ fuerit, magis tale efficitur. Quamobrem oleum ex eo inueterato exprimere liceat. Tunc sane admodum fit per halitũ eua-

Iuglandiũ uires ex Gal.

10

NVX MYRISTICA.

poratorium.

poratorium. Itaque quidam eo gangrænas, & carbunculos, & ægilopas sanant, ac nonnulli ad νευρότρωτα, hoc est, neruorum vulnera utuntur. Et lib. II. de alimentorum facultatibus sic inquit. Habet Iuglans & adstringentis qualitatis non exiguum, quæ temporis processu marcescit, degenerante tota eius substantia in pinguem succum, adeò ut cibo prorsus fiat inidonea, quòd ueteri oleo, sua pinguitudine adsimilis appareat. Viridis autem, atque etiàmnum humida, neque adstringentis qualitatis, neque oleosæ conspicuè est particeps; sed magis est quodammodo ἄποια, id est, qualitatis expers: quod saporis genus aqueum (ut dixi) uocare consueuimus. Iuglans facilius, quàm auellana concoquitur, stomachoque utilior est, & multò magis, si vnà cum caricis edatur. Proditum autem est à plerisque medicis, si ambo hæc cum ruta ante alios cibos sumantur, hominem non magnopere à lethalibus pharmacis lædi posse. Constat præterea humidas deiectioni magis, aridas verò minus conuenire. Non pauci quoque cum garo iuglandes præsumunt, ventris subducendi gratia. Ad hoc autem uirides aptiores sunt, utpote quæ adstringentis qualitatis minùs participes sunt. Quin & aridarum quoque, ubi prius in aqua fuerint maceratæ (ut nonnulli faciunt) similis, ac uiridium facultas habetur. hęc Galenus. Cæterùm Iuglandes uirides decerptæ mense Maio, uel Iunio appetente, antequàm earum putamina obduruerint, saccharo, uel melle aßeruatæ stomacho utiles euadunt, & ori non ingratæ. Iuglandium iuli, qui mense Martio prima germinatione erumpunt, sicci & in puluerem contriti, & ex vino albo poti drachmæ pondere, fœminis strangulatu vuluæ affectis mirificè prosunt. Fit quoque è nucibus oleum, quo ad Lucernas utuntur Insubres, quinetiam pictores, & fabri lignarij, ubi splendorem suis operibus addere uolunt. Haustum hoc quinque aut sex vnciarum pondere, flatus potenter dissipat, quo fit, ut in coli affectibus à flatu genitis plurimum afferat auxilij. Illitum tumores discutit & contractos neruos emollit, addita præsertim calce lota. Antiquum uerò scabiem sanat. Sed quoniam sermo nobis est de nucibus, cùm Dioscorides, Galenus, ac cæteri posteriores Grçci de Indicis, Myristicis, Metellis, ac Vomicis nihil, quòd constet, memoriç prodiderint, hic ea non dissimulanda putaui, neque alienum duxi recensere, quę de ijs ex Mauritanorum monumentis, & recentiorum quorundam historijs sum consecutus. Sed primò de Indicis dicamus. Nuces igitur

Iuglandes cōditæ.

INDICAE myropolijs omnibus vulgatissimæ, fructus sunt arboris cuiusdam (ut Mauritani auctores sunt) palmæ effigie, prægrandes, magnorum melonum instar, ab arbore dependentes: nanque magna inuolucrorum mole obteguntur. Cortex ijs extimus colore constat in atrum rufescente, subdurus, tenax, callosusque; intus verò uillosa materie compactus, quæ manibus extrita in capillamenta fatiscit. Subtus est putamen triquetrum, uillosum, barbatumque, cornu instar prædurum, eiusdem ferè coloris nucleum continens, oui anserini magnitudine, intus concauum: substantia illi pinguis, crassitudine semdigitali, duriuscula, tenax, callosaque, albicans, sapore dulci, butyrum referens: tenui sed aspero obtecta cortice, putaminis colore. Probantur recentes: eæque præsertim, in cuius concauitate liquor quidam dulcis includitur: siquidem hoc argumento recentiores facilè cognoscuntur. Excalfaciunt secundo absceßu, humectant verò primo. In cibis sumptæ, etsi noxium admodum succum non gignat: ventriculo tamen laborem inferunt: semen augent, & venerem excitant. Oleum, quod è nucibus Indicis exprimitur, utiliter hæmorrhoidibus inungitur, oleo præsertim admisto, quod è persicorum nucleis elicitur: per se illitum lumborum, & genuum dolores mulcet, & ventris animalia pellit. Quòd verò recentes nuces presse stillauerunt oleū, densum est, candidum, & pingue: in summa substantia, qualitate, sapore, ac denique facultatibus butyro non dissimile, sed longè melius subministrat alimentum. Præstat idem inunctum ad neruorum dolores, quinetiam pectus lenit, non modo illitum, sed etiam haustum. Raucedini opitulatur, macros impinguat, semen auget, & induratos articulos emollit. Nux Indica lætiore sagina corpora reficit. Idcirco strigosas mulieres mirum in modum impinguat, & ad crassitiem reducit. hactenus de Indicis. His succedunt MIRISTICAE, quæ vulgò officinis ob odoris præstantiam Muscatæ, quasi moscatæ dicuntur. Hæ (ut referunt ij, qui Indica litora perlustrarunt) proueniunt copiosissimè in insula quadam nomine Badan: ibique eas proferunt arbores quædam nostratibus persicis haud absimiles, angustioribus tamen folijs, ac breuioribus. Fructus nostratibus nucibus adhuc in arbore existentibus persimiles sunt. Siquidem primò crasso, ac uiridi cortice conteguntur, cui deinde subest nux ipsa, duro satis putamine occlusa, nostrate tamen tenuiore, quo fracto Macis apparet rubicundus reticulæ instar nucleum circumuestiens, quem myristicam, moscatamve nucem vocamus. Id quod palam faciunt myristicæ nuces, quæ saccaro, aut siliquarum melle asseruatæ, integræ ex India ad nos conuehuntur. Has, cum suo tempore maturescunt incolę legunt certatim, & quàm quisque potest uberius, quoniam sunt ibi omnia communia. Arbores absque cultu, suppeditante tantùm natura, suos fructus edunt. Myristicæ nuces suo maci, tanquam rete comprehensæ, Venetijs in officinis quàm plurimis visuntur, duro putamine conclusæ, auellanarum modo, colore subnigro: quo fracto compactilis subest globulus, nuclei uice, & is est nux Myristica, quam vsurpare solemus. Præferuntur recentes, quæ nullam præsenserint cariem: item ponderosæ, farctæ, prępingues, humore redundantes, ita vt adacta acu confestim è vulnusculo exeat humor. Siccant (vt Mauritani scribunt) & excalfaciunt ordine secundo completo. Adstringunt, oris suauitatem commendant, & fœtentis animæ virus commansæ abolent: lentigines in facie emendant, visum acuunt, ventriculum & iecur roborant: lienem absumunt, vrinam ciunt, fluctem aluum sistunt, flatus discutiunt, & frigidis uteri affectibus mirificè prosunt: &, vt in vniuersum dicā, facultas eis eadem, quę & caryophyllis. E recentibus prius contusis, & in cacabo calefactis prelo exprimitur liquor, qui refrigeratus cerę nouę instar concrescit, fragrantissimum spirans odorem, neruorum & articulorum diuturnis doloribus à frigore excitatis vtilissimus: quin & veneris inunctionibus maximè expetitur. Mulcet mirificè myristica nux ventriculi dolores, si trita decoquatur ex rhodomellis senis vncijs, & aquę vitę binis, quousque aqua euanescat. Nanque si huiusce liquoris colati tria coclearia quotidie dentur ieiunis, proculdubio iuuabuntur, vbi causa a frigidis oriatur excrementis, aut a flatu. Præstat eadem ad flatuosos vteri cruciatus, hoc modo. Coquitur vna crassiusculè tusa, cum matricarię radicibus, ex senis vncijs vini albi generosi ad tertias. Deinde percolatur decoctum, & additis sacchari duabus drachmis propinatur. Myristicas nuces veteribus Græcis ignotas fuisse illud fidem facit, quòd Theophrastus, Dioscorides, & Galenus earum, quod in suis monumentis legerim, nusquam meminerint. Quare & hic quoque asserere non dubitauerim, macerem (vt in eius mentione diximus) Dioscoridi, & Galeno myristicæ nucis florem esse nequaquam. Nam si ad eos floris cognitio peruenisset, veri quidem simillimum est, quòd etiam fructus notitiam habuißent: quos, certò scio, ob suas admirabiles facultates, & naturæ dotes nunquā scriptis dissimulassent. Præter odoratus, eas etiam nuces memorant Mauritani, quas VOMICAS, & METELLAS voeant, in quibus censendis, me antea in errore versatum eße, nunc primum intelligo. Credideram enim nuces, quas Vomicas seplasiæ vocant, genuinas eße Methellas, nec id tamen sine adstipulantibus indicijs. Atqui quum diligentius legerē apud Auicennam Nucem Methel crassis, ac breuibus rigere aculeis, & semen ferre Mandragoræ simile, non potui me ipsum non accusare. Siquidem non is sum, qui (ut multi faciunt) uelim mihi potius, quàm veritati assentiri, & studiosæ imponere posteritati. Hinc itaque factum est, vt priore mea reuocata sententia eorum prorsus inhæserim opinioni, qui nucem Methellam Stramonij fructum esse affirmant. Siquidem is preter id, quod nucis imaginem refert, & aculeis crassis, ac breuibus riget, mandragoræ etiam semen simile habet. Nec dubito, quin fructus ipse, ac etiam tota planta soporiferæ sint facultatis. Nam & ipsa plantæ facies solanis non absimilis, & illius grauis, id quidem manifesto indicare videntur. Ceterùm hinc quoque

Nucis Indicę consid.

Oleum ex nucibus Indicis

Nucis myristicæ consid.

Myristicarū uires.

Nuces uomicę, & metellę.

quę conijcient alij, Vomicam nucem, quam vocant, non esse genuinam. Quandoquidem (si Auicennæ; & Serapioni credimus) Vomica nux, Methellæ assimilis esse debet; sed aculeorum uice (vt Serapio inquit) nodis quibusdam referta. Quibus non solùm vulgaris Vomica caret, sed nullam prorsus nucis faciem refert. Itaque hanc Caninam, non Vomicam posthac appellare licebit, quòd Canes deuorata, parua temporis mora interimat. Sunt & aliæ quædam nuces, quas quidem methellas putant, Myristicarum magnitudine & colore. Atqui non omnibus eadem est facies: quippe quod aliæ rotundæ sint, altera parte sessiles, aliæ oblongæ. Conteguntur hæ capillaceo quodam inuolucro, in acutum desinente, colore subflauo, ut quispiam uidere poterit ex earum imagine, quam hic appingi curauimus, ut alij quoque Medicæ materiæ studiosi suam de his sententiam proferant. Nuces Farsalach Constantinopoli uocari eas, scripsit ad me Gulielmus Quaccelbenus, Medicus insignis, ut latius in Epistolis antea nobis scriptum est. Ego verò has indicas crediderim esse Auellanas, Serapioni Fausel appellatas. Nam illis omnibus notis correspondere uidentur. Videtur hasce nuces rectè agnouisse Matthęus Syluaticus, quippe qui de his ita scriptum reliquerit. Fausel, idest Auellana Inda, est simillima nusci Muscatæ, nisi quòd pars una est plana, altera eminentior, ita ut possit stare erecta, sicut calculus, qui in ludo dicitur pedes. In cæteris intus & extra nuci muscatæ similis est, sine odore, & sine sapore. Nascitur inclusa in quadam lanugine, simili folliculo serici. Multoties fertur inter alias species à Calucut, & ego uidi ipsam in suo folliculo. Hęc ille. Auellanę huiusce planta, (ut Serapio est author) est similis Neragil, idest Nuci indicæ. Refrigerat & valẽter adstringit: proinde membra corroborat, confert calidis morbis quibuscunq; tam

NVX METEL.

bibita,

NVX AVELLANA.

*bibita, quàm exterius illita. Decoquitur in vino ad dentium do lores, & fluxionem. Siquidem ſi eo calido foueantur, non ſo-
lùm eorum dolores mulcet, ſed commotos firmat, gingiuas laxas ſtringit, & fluxiones inhibet. Illinitur quoque utiliter ad
palpebrarum ſcabiem. Additur in collyrijs, quæ parantur ad oculorum inflammationem. Sed alia eſt Auellana Indica
quam mihi dono dedit Iacobus Antonius Cortuſus, patritius Patauinus, rei plantariæ peritiſſimus. Siquidem hæc longè
alia eſt, cum facie, tum magnitudine, ut ex eius imagine, quam hic appinximus, quiſpiam uidere poterit. Contegitur hæc pu-
tamine exteriori cardamomi maioris putamini ſimili, ſed duriore, compactiore, & colore magis obſcuro: magnitudine Iu-
glandis, uiridi adhuc putamine circumtectæ. In eo itaque Auellana concluditur, oblonga utraque parte acuminata, dorſo
arcuato, & inferiori parte lata, ac ſeſſili, oſſe contecta duro, læui, caſtanearum colore, in quo nucleus concluditur ſolidus
eiuſdem ferè figuræ, tenui albaque membrana circumueſtitus, dulciq́ue intus medulla, & ipſa quidem albicans. Atqui de eius
facultatibus, nihil hactenus compertum habeo. Cæterùm, dum hæc ſcribo, altera quoque comparuit Indica Auellana, ſu-
periori longè minor, ab eodem Clariſſimo Cortuſo mihi Patauio miſſa. Eſt itaque hęc, ſuo tegumento exempta, quod læ-
ue molleq́ue eſt, colore ſubpallido, nec folio Palmæ craſſius glandis acuminatæ, aut Myrobolani flaui ferè figura, duro putami-
ne, colore vulgaris Auellanę, oblongo intus nucleo, pumilam amygdalam referēs, ut ex eius hic imagine omnibus palam fiet.
Sed quoniam ſcribenti mihi de Nucibus omnibus* ANACARDIA *ſeſe obtulere Græcis ueteribus ignota, cùm & ipſa in
officinarum vſu expetantur, de eis quoque verba facere ex Arabum teſtimonio, non quidem ab re fore duximus. Sunt igi-
tur*

Anacardijmẽ tio & vires.

AVELLANA INDICA.

tur Anacardia(ut teſtis eſt Serapio) fructus cuiuſdam arboris auicularum corculis non diſſimiles, unde & nomen; colore etiamnum cordis modo rufeſcente, cum ſcilicet ab arbore decerpuntur. Ineſt ijs liquor mellis craſſitie ſub cortice reſidens, ſanguinis modo rubicundus, ſub quo eſt & nucleus paruæ amygdalæ effigie. Naſcuntur in Siciliæ montibus, qui continuè igneas eructant flammas. Excalfaciunt, & exiccant tertio exceſſu. Præſtat in medicina liquor; etſi myropolæ communi errore & cortice,& nucleo utantur. Anacardia (vt aiut) labantes reuocant ſenſus, memoriæ iacturam reſarciunt & neruorum, & cerebri affectibus,quos frigida cauſa attulerit,auxiliantur:nihilominus ſanguinem exurunt, & cutim vlcerant. Quare Anacardia iuuenibus noxia ſunt, cùm & adurant,& deleteria facultate non uacent:cui tamen remedio eſt lac affatim potum,& oleum ex eorum nucleis expreſſum. Hactenus de varijs nucibus,nunc earum nomina ſunt nobis reddenda. Nuces communis uſus Greci vocant κάρυα βασιλικά: Latini,nuces Iuglandes: Arabes, Ieuz, Leuz, aut Giauzi; Itali Noci: Germani, Nuſſen,& Vuelſchnuſz: Hiſpani, Nuezes: Galli, Noix. Nux uerò, quæ ex India defertur, recentioribus Græcis κάρυον ἰνδικόν appellatur: Latinis, Nux Indica: Arabibus Neregil, Dabig, ſeu Giauzi ialbēd: Italis, Noce d'India: Germanis, Indianiſch nuſz: Hiſpanis, Nuez de las Indias: Gallis, Noix d'Indie. Nux deinde, quæ, μοσχοκάρυον, μοσχοκαρύδιον, κάρυον μυριστικόν, ἢ κάρυον ἀρωματικόν Græcè, Nux myriſtica, aut nux moſcata Latinè dicitur: Ieuzbaue, Iusbague, ſeu Giauziban, Arabicè: Noce moſcada, Italicè: Muſchat nuſz, Germanicè: Nuez de eſpecie, Hiſpanice: Nois muſcades, Gallicè. Nux præterea, quæ Arabibus Leuz alkei, ſeu alke, officinis ac barbaris Nux uomica, & Italis Noce uomica nominatur. Nux denique Arabica uoce Leuz alrachaba dicta, Latina Nux metella: Barbara, Nux Methel: Italica, Noce metella nuncupatur. Quod auetem ἀνακάρδιον Græci, Latini item Anacardium dicunt: Arabes, Baladar, ſeu Beladur: Hiſpani, Anacardo.

Nomina. 10

Κάρυα ποντικά.

NVCES AVELLANAE. CAP. CXLII.

20

NVces auellanæ,quas & leptocarya uocant,ſtomacho infeſtæ ſunt:ipſæ tamē tritæ,& in aqua mulſa potæ,tuſſi ueteri medentur:toſtæ,& cum exiguo piperis potæ,deſtillationē concoquunt. Crematuram cinis cum axungia,aut adipe urſi perunctus,alopecijs capillum reddit. Aiunt nonnulli uſtas earum putamina,& in cineris ſpeciem redacta,cum oleo,cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrare,perfuſo ſincipite.

Auellanarum conſid.

AVellanæ nuces ideo Græcis Ponticæ dictæ ſunt,quòd in Græciam (ut Plinius inquit) è Ponto primum allatæ fuerunt. In Italia tamen & in urbanarum,& in ſylueſtrium genere numeroſa reperiuntur. Cęterùm ex domeſticis alię oblongę,alię rotundę ſunt:ueruntamen oblongas & pręſtantiores,& guſtui gratiores eſſe conſtat; & illę pręſertim, quæ putamine uehementer rubent,& fractu minimè ſunt contumaces,quales ſunt Vicentinę,quæ tam ſuaui ſunt ſapore, ut piſtacijs ferè

comparari

comparari possint. Siquidem non omnibus Auellanis idem sapor reperitur, neque eadem pulpæ gratia. Siquidem aliæ prædulces ac mansu faciles, aliæ uero asperiusculæ, & ingratiores, & mansu duriusculæ habentur. Oblongæ serius maturitatem sentiunt, celerius verò rotundæ. qua propter illæ, uegetiori sunt nucleo, diuque perdurant. Syluestribus coryletis ferè innumeris, scatent Tridentini montes, quæ oblongas pariter, & rotundas largiuntur nuces, tanta ubertate, ut eas rura saccis legant, vbi maturitatem senserint. Auellanarum planta, quæ corylus dicitur rarò procera spectatur. Sed quæ ab ipsis statim radicibus numerosos emittat caudices, è quibus in summitate rami exeunt frondosi, ac virgis non breuibus; enodi materie. Folijs est Alno similibus, latioribus tamen, crispioribus, tenuioribusque, & in ambitu serratis. Cortice uestitur tenui, albis maculis uario. Radicibus nititur minimè crassis, altis tamen, viuacibus, ac robustis. Florere hanc arborem non uidemus, sed Iulos emittere Autumno, quo tempore folia decidunt, longi piperis figura. Dehiscit is ineunte Vere, ac defluit, cum folia prosiliunt. Tunc calyculacea tegumenta totidem quot Iuli, supra pediculum exeunt, eorumque singulis nuces singulæ. Vestitur Auellanæ nucis putamen, uiridi callosaque membrana, in extremitatibus tamen mollior, & fimbriata in barbæ modum protrahitur. quo fit ut quibusdam hæ barbaræ nuces appellentur. Et si genus reperiatur haud barbatum, sed adeo breui amictu, ut putamen anteriori parte nudum videatur. Nucleus primò molli calyculo innascitur, alba occlusus medulla. Atqui subinde indurescente putamine, is adolescit, tenui membrana circumplexus. Bilem nuces augent, & dysenteriam faciunt, uberius deuoratæ. Tritæ tamen, & ex mulsa haustæ, tussi ueteri medentur, & cum exiguo piperis haustæ destillationes concoquunt. Crematarum cinis cum axungia, aut adipe ursi perunctus, alopeciæ capillum reddit. Putamina ipsa cruda in tenuem puluerem contrita, & ex uino austero hausta drachmarum duarum pondere, diarrhœam cohibent, & alba fœminarum profluuia: Verum ad hoc; ac etiam menses cohibendos, sunt qui magis præstare affirment subrufescentem medullam, quæ putamini intus inhærens nucleum circum ambit. Aiunt nonnulli usta earum putamina, ac oleo excepta, Cæsiorum oculorum pupillas infantibus denigrare, perfuso sincipite. Obseruauit simplex rusticitas, serpentem prorsus obtorpescere, quæ Coryli uirga percussa fuerit, & tandem emori: nec fortaßè mirum, cum nux ipsa cum ficubus, & ruta deuorata, uenenis, ac uenenosorum animalium morsibus resistat. Oleum è nucleis expressum articulorum dolores inunctum iuuat. Auellanę (ut memoriæ prodidit Galenus tum lib. VII. simp. med. tum secundo de alimentorum facultatibus) plus habent essentiæ terrestris, ac frigidæ, quàm Iuglandes. quin & plus præbent alimenti; siquidem densiores sunt, & minus pingues. Diocles auctor est, Auellanas nuces minus amygdalis alere, cibis in ventriculo supernatare, largius esitatas caput tentare; innocentiores tamen esse virides quàm aridæ. Nuces, quæ κάρυα ποντικὰ, καὶ λεπτοκάρυα Græcis, Latinis Nuces Ponticæ, nuces Prænestinę, & nuces Auellanæ dicuntur: Arabibus, Agileuz, seu Bunduch: Italis, Nocciuole, Auellane, & Nocelle: Germanis, Haselnusz: Hispanis, Auellanas: Gallis, Noysette, & Melline: Boemis Vuoredi Lijskouuy.

Auellanarũ vires ex Gal.

Nomina.

Μορέα. MORVS. CAP. CXLIII.

[a] MOrus arbor nota est. Cuius fructus [b] aluum soluit, stomacho inutilis est, & facilè corruptionem sentit. Hoc idem præstat mori succus: decoctus autem æreo uase, atque insolatus, adstringentior redditur. Facit ad fluxiones, nomas, & tonsillarũ inflammationes, addito mellis exiguo. Sed inolescit uis eius adiecto scissili alumine, galla, croco, & myrrha: item myricæ semine, iri, & thure. Immatura mori poma siccantur, tusaque acinorum rhois uice, obsonijs miscentur, ut cęliacos iuuēt. Radicis cortex decoctus in aqua, & potus aluũ resoluit: latas uentris tineas excutit: his quoque auxiliatur, qui aconitum hauserunt. Folia trita ex aceto illita, ambustis igni medentur: tinguntque capillũ, vitium, & fici nigræ frondibus simul coctis in aqua cœlesti. Succus foliorum cyathi mensura potus, contra phalangiorum morsus auxilio est. Feruefacti corticis, & foliorum iure, dentes aptissimè in dolore colluuntur. Radix circiter messem incisa, facto in ambitu scrobe, succum emittit, qui postridie concretus inueniri solet. Is in dolore dentium efficax est: tubercula discutit, & aluum purgat.

a Omnia exē. μορέα, ἤ δέ συκαμινοῦ. i. Morus siue sycaminea.

b Cat. κοιλίας μαλακτικὸν καὶ λυτικόν. i. aluũ mollit & soluit.

MOri duo sunt genera, album uidelicet, & nigrum, à fructuum colore ita appellata. Nam & nigra, & alba mora reperiuntur, quæ non solum colore, & magnitudine differunt, sed etiam sapore. Nigra Morus caudice plurimum est contorto gibberoque, ac nodoso; & si nonnunquam satis spectatæ proceritatis reperiatur; Ramos edit crassos, in latum magis, quàm sursum spatiantes, libro uestitur crasso, lento, flexilique. Cui materies subest robusta, & medullitus flaua. Radicibus nititur numerosis, magnis ac robustis, non tamen altè descendentibus, sed quæ cespite tenus in ingentem se se diffundunt longitudinem, & præsertim albæ mori, fortaße, quoniam hæc amplior, altior, proceriorque, semper quàm nigra habeatur. Nigræ folia latiora crassioraq́; sunt, & ambabus in acutum desinentia, & circumquaque serrata, quanquàm nonnulla, vt utraque moro, uitiginea quandoque spectantur. Nigra fructum fert rubi grandiorem tamen & oblongiorem, sanguineo succo madentem, qui contactu manus & os inficiat is primum viridis est & subcandicans, dum adolescit, rubeus, & per maturitatē niger. Idem dum rubet acido, adstringentiq́; sapore degustatur, sed ubi maturuerit, adeo mitescit, ut dulcis ferè fiat, modica remanente austeritate. In alba autem baccæ minores habentur, quæ ante maturitatem subuirides factæ, austeriusculo sapore percipiuntur. ubi verò vltimam sensere maturitatis coctionem, melleam prorsus dulcedinem resipiunt, quo fit ut minime cum nigris facultate conueniant. Alba ubique scatet Italia, ad alendos bombyces Sericeos. Sapientissima antiquis Morus dicta est, quod vltima inter vrbanas arbores germinare incipiat. Amat amœnos tractus. Materie constat utili operibus quæ flexu constant, eiq́; hac in re primatus datur. Aeternam arbitrantur ac validam, ideo furculas ex ea circosq́; faciunt, utunturque ea in nauigiorum fabricis. Mora (ut prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, item secundo de alimentorum facultatibus) matura quidem uentrem subducunt, immatura verò ubi aruerint, admodum restringunt. Itaque ad dysenterias accommoda sunt, item ad cœliacas, & quascunque alias fluentes affectiones. Porrò quòd maturorum succus ad oris medicamenta sit vtilis, propter eam videlicet, quæ inest illi, adstrictionem, neminem latet. Præterea ad alia complura particularia, quæ mediocrem exposcunt adstrinctionem, competit. At immatura mora præter acerbitatem, sortita sunt & aciditatem, & tota adeò arbor in omnibus suis partibus mistam aliquam uim obtinere uidetur, ex restringente, & purgante compositam. Attamen in radicis cortice purgatoria cum quadam amaritudine exuperat, adeò vt & latas interaneorum tineas perimat. In alijs autem partibus restringens vincit; in folijs tamen, & germinibus quodammodo media vtriusque temperies est. Mora vbi primùm mansa fuerint, ingesta citissimè transeunt, & alijs cibis suo ueluti ductu uiam struunt. Verùm secundo loco sumpta, celerrimè alijs vnà cum cibis corrumpuntur: id quod etiam faciunt, si cùm eduntur prauo in ventriculo humori occurrant. Quòd si corruptionem non sentiant, corpus quidem humectant, sed non planè refrigerant, nisi actu frigida assumantur. Paucissimum ministrant alimentum similiter atque pepones; haud tamen vomi-

Mori consid.

Mori uires ex Galeno.

Serici mētio & vires.

MORVS.

tum cient, nec stomacho ut illi aduersantur. De Moris autem quæ rubi ferunt lib. IIII. in Ruborum commentatione, Deo fauente, latius differemus. Sed quoniam Mori folijs & vescuntur, & aluntur vermiculi, qui admirabili naturæ spectaculo nobis SERICVM *vellus conficiunt, quo recentiores medici in his, quæ cordi conueniunt, medicamentorum compositionibus vtuntur, ut, quantum per me fieri potest, omnibus rei medicæ studiosis fiat satis, ea de Serici uiribus hic perstringam (quandoquidem non inuenio è veteribus Græcis, qui de hoc quicquam prodiderit) quæ Auicenna posteritatis memoriæ commendauit tractatu, quem de viribus cordis inscripsit. Sericum itaque (eodem auctore) mirifice exhilarat. qua in re crudū eo longè præstat, quod ignem fuerit expertum; tametsi coctum quandoque in usum veniat, verum antequàm in infectorum cortinis immersum inficiatur. Excalfacit sericum, resiccatque ordine primo, exiccat, & attenuat ea naturæ dote, ut cor recreet, lætumque efficiat. Quapropter laxat, firmat, purificat, & illustrat spiritus. neque eius facultas vni tantùm assignatur spirituum generi in una tantùm dispositione; sed ei proprium est, omnibus æquè spiritib. opem ferre, ita ut spiritus tàm uitales, & animales, quàm naturales reficere valeat. Cęterùm quanuis negauerit Auicenna decoctum sericum, & fullonū coloribus imbutū in medicos venire vsus; Mesues tamen in eo serapio, quod de pomis inscribitur, id sericum admittit, quod cocco legitimè sit infectum. Idq; similiter inserit in ea medicamenti compositione, quam Alchermes, ipse nuncupauit. Arbor, quæ μορέα ἢ συκάμινος Græcè, Latinè Morus appellatur: Italicè, Moro. Eius fructus Græcis συκάμινον, Latinis Morū dicit: Italis, Moro. Arabes vtrunq; Tut, seu Thut nominant: Germani, Maulberbaum, & Maulber: Hispani, Moras del Moral: Galli, Meurier, & Meure,*

Nomina.

SYCO-

SYCOMORVS.

Συκόμορος.

SYCOMORVS. CAP. CXLIIII.

10 SYcomorum, aliqui etiam ſycaminum, id eſt, morum, vocant, cuius fructus ſycomorum etiã, propter inefficacem guſtũ, appellatur. Arbor eſt magna, fico ſimilis, *a* frondoſa, multo lacte abundãs, folijs mori: pomum ter: aut quater anno fert non ramis, ut fico, ſed caudice ipſo caprifico non diſſimile, dulcius groſſis, ſine granis interioribus: quod non matureſcit, niſi ungue, aut ferro ſcalpatur. Naſcitur plurimum in Caria; Rhodo locisque non multi tritici feracib. ubi prouentu fœcundo, reſtibilique iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. Pomum aluo utile eſt, ſed perquàm exilem præbet alimoniam: ſtomacho aduerſatur. Succus primo uere tenera arbore antequam fructũ ferat, eximitur, lapidis ictu ſummo cortice deſquamato. ſi enim altiore plaga violetur cortex, nihil effluet. Spongia, aut vellere lacryma excipitur, quæ ſiccata, & in paſtillos coacta, fictili uaſe reponitur. Vis *b* ſucci emollit, vulnera conglutinat, diſcutit collectiones coctioni repugnantes: bibitur etiam, aut illinitur cõtra ſerpentium morſus, duratos lienes, ſtomachi dolores & perfrictiones. celerrimè terredinẽ ſentit. Gignitur & in Cypro arbor genere diſtans, quæ cum ſit vlmus, prædita tamen eſt folijs *c* ſycomori, fructu pruni magnitudine, multo dulciore, ſupradictis cætera ſimilis.

a Meum ita diſtinguit πολυκομὸν, σφόδρα ἐοικὸς τοῖς φύλλοις μορέα. i. folij Moro valde ſimilis. At Cat. σφόδρα refert ad πολυκομόν. Illud vero, quod ſequitur, i. multo lacte abundans, in omnibus exemplarib. deeſt.
b ὀπὸς liquor
c Meum συκαμίνω.

PSEVDOSYCOMORVS.

Sycomori histor. ex Theophrasto.

SYcomorus (ut Theophrastus est auctor libro IIII. capite II. de plantarum historia) arbor est moro nostrati similis, quippe folio, magnitudine, aspectuque proxima. Fructum præter cæteras peculiariter gignit: non enim germinibus, non ramis extremis, sed caudice pomum parit magnitudine ficus, & uisu proximum, succo atque sapore caprificis sanè simile, uerùm longè dulcius, granisque internis omnino carens, multitudine numerosius maturescere nequit, nisi scalpatur. Scalpitur autem unguibus ferreis: & cùm scalpata poma sunt, ad quartum diem maturescunt: hisce ablatis, alia, & alia ex eodem loco subnascuntur, terno ita, & quaterno partu copiosa. Lactuosa arbor admodum est, & materies (quòd sit solida, robusta, & nigra) ad multa commoda existit. Hæc inter cæteras arbores id sibi proprium vendicauit, quod cæsa continuò uiret, neque siccatur unquam, nisi aqua obruatur. Eaque propter & lacubus, & stagnis demergitur, madefactaque in profundo siccatur: cùmq; sicca omnino fuerit, superfluitat, atque innatat. hactenus Theophrastus. Hanc quam appingi curauimus, Sycomori imaginem, misit ad me clarissimus Medicus, & rei plantariæ studiosissimus, Vlysses Aldrouandus Bononiensis, uir quidem non solum doctrina, sed etiam liberalitate, & humanitate præclarus. De Sycomoro disseruit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, ubi ita scriptum reliquit. In Alexandria Sycomori plantam uidi una cum fructu, paruæ, candideque ficui adsimilem. Is fructus nullam habet acrimoniam, exiguæ dulcedinis est particeps, estq; facultate humidior quodammodo, ac frigidior, veluti mora. Quinimo inter mora, ac ficus medium iure quis ipsum collocarit, atque hinc nomen ipsi inditum esse mihi videtur. Ridiculi nanque sunt, qui fructum hunc ob id aiũt sycomora fuisse nominatum, quod paruis ficubus assimiletur.

Sycomori mẽtio ex Gal.

Ipsius

Ipsius autem nascendi ratio ab aliis arborum fructibus quodammodo est diuersa: haud enim ex primoribus ramulis, ac germinibus, sed ex prægrandibus ramis, caudiceq; enascitur. hæc Galenus. Sycomoro similis est (ut loco citato memoriæ prodidit Theophrastus) quæ in Creta vocatur Cypria ficus: nam & ipsa fructum edit, caudice, ramisque crassissimis. Differt tamen à priore, quòd germen quoddam emittit sine illis folijs, radiculę simile, cui fructus præpilatur. Caudex arboris magnus, & populo albæ proximus, eiusque folia vlmum repræsentant. Quater anno fructum fundit, sed nullum ad maturitatem perducit, nisi pomo ipso immaturo inciso, emissoque lacte. Dulcedo ficubus non absimilis, & interna grossis planè conueniunt. magnitudo autem pruni est. hæc Theophrasti uerba. Quæ sanè maximo sunt argumento, hanc quoque plantam in Sycomori genere annumerandam esse. Cęterùm apertè hallucinantur ij, qui putant arborem Sycomorum esse, quę plerunque uisitur in monachorum claustris uulgò uocatis, & in templorum plateis, ubi mortuorum cadauera humantur, è cuius baccis monachi uerticillos factitant, quibus mulieres suas numerant preces. Hanc (ut Bellunensis castigauit) Azadaracht appellat Auicenna, quam deleterię facultatis participem esse prodit Fen sexta quarti, ut latius libro sexto dicemus. . Arbor, quæ Συκόμορος Græcis, Latinis Sycomorus, & ficus Aegyptia nominatur: Arabibus, Mumeiz, Iumeiz, Aliumeiz, seu Giumeizi: Italis, Sycomoro, & Fico d'Egitto: Boemis Mornsse.

Ficus Cypria

Vulgaris error.

Nomina.

F I C V S.

σῦκα. FICI. CAP. CXLV.

a Meum τρόφιμα. i. nutriunt.

b Meũ & Cat. μιγνύσεις μίγνυται εἰς τὰς ἀγγεῖα. i. admiscetur & hordeaceæ farinæ.

c Meũ ὅπος. i. liquor.

d Meũ μετὰ ἀμυγδάλης. i. cum Amygdalo. sed Cat. σὺν ἀμύλῳ. i. cum amylo.

e Meũ μυρμηκίας. i. formicas, tantũ habet.

f Meũ συκώδη καὶ τραχέα τῶν βλεφάρων. i. ficosæ, & asperæ palpebræ. Cat. καὶ τὰ βραχέα. i. breues.

g Addit Cat. σὺν μέλιτι. i. cum melle.

h Meum κόλπους ὑπονομῶν καὶ μεγάλων. i. sinus cuniculosos; & magnos.

Ficorum consideratio.

FIci maturæ recentes stomachum lædunt, aluum soluunt, sed facilè contracta ab eis fluxio sistitur: sudorem euocant papulasque, sitim sedant, calorem restinguunt. Siccis natura excalfaciendi, *a* uires alunt, sed sitim magis stimulant, aluo utiles; rheumatismis ventris, & stomachi contraria: gutturi autem, arteriæ, renibus, vesicę, & ijs, quos longa valetudo decolorauit, anhelatoribus, hydropicis, comitialibus aptissimæ. feruefactæ cum hyssopo, & potæ, thoracem purgant: tussi veteri, diuturnisq; pulmonum vitijs conueniunt. aluum molliunt tusæ cum nitro, & cnico, dein manducatæ. Decoctũ arteriæ, & tonsillarum inflãmationibus gargarizatu prodest *b*. cum hordeacea farina cataplasmatis miscē tur, & in mulicbres fotus cũm fœno græco, & ptisana. Cæterum cum ruta coctæ, torminib. infundun tur: coctæ, illitæque duritias discutiũt: parotidas, & furunculos emolliunt: panos ad maturationē per ducũt, maximè nitro, iri, aut calce addita. Crudæ, si cum antedictis tundantur, eadem efficiunt: cum malicorio, pterygia purgant: cum atramento sutorio, deploratis ferè tibiarum fluxionibus, & cacoethicis ulceribus medentur: quin & cũ uino decoctæ addito absinthio, & hordeacea farina, utilissimè hydropicis illinuntur. Crematæ cum cerato sanant perniones: prurigines, sonitusque, si crudæ terantur, & sinapi, liquoreque aliquo exceptæ auribus instillentur. Tam syluestris, quam satiuæ fici *c* lacteus succus coaguli modo lac contrahit, concretumq; dissoluit, ut acetum: exulcerat corpora, meatus aperit. soluit aluum, vuluam recludit cum detrita *d* nuce Græca potus: menstrua ciet cum luteo oui appositus, aut Tyrrhenica cera: podagricorum cataplasmatis cum farina fœnigræci, & aceto utilis lepras, lichenas, utiligines, uitia cutis in facie, psoras, vlcera in capite manantia, cum polenta expurgat: instillatus plagæ percussis a scorpione, venenatorum ictibus, & rabiosi canis morsibus auxiliatur: prodest dentium dolori lana exceptus, & cauis eorum additus verrucarum informicationes tollit cum adipe, circumlita in ambitu carne. Hoc idem præstat succus è teneris ramis syluestris fici, qui lacte prægnãtes, silente adhuc oculo, tusi exprimunt, & siccatus in umbra reponitur. Et lac, & succus imponuntur exulceratorijs medicamentis. Decocti cum bubulis carnibus ramuli ficulni, facilem afferunt decoctionem. Lac efficiunt, quod magis soluat, si inter coquẽdum ficulneo surculo, spathæ loco, moueatur. Grossi, quæ erinei nonnullis vocantur, coctæ illitæ, strumas, nodosque omnes emolliunt. Crudę *e* formicas verrucas, & thymos, nitro, farinaque additis tollunt Folia eadem possunt. Illita cum sale, & aceto vlcera in capite manantia, epynictidas, & furfures sanant: ijs *f* ficosæ extuberationes, & palpebrarum scabritie perfricantur. Nigræ ficus, folijs, cauliculisque, candidæ vitiligines perunguntur; faciunt ad canum morsus, *g* & vlcera, quæ ceria, idest, fauos, vocant. Grossi cum syluestris papaueris folijs ossa extrahunt furunculos cum cera discutiunt, contra muris aranei morsus, & scolopendræ uenena, cum eruo, & uino illitæ auxiliantur. Fit ex cinere ficus tam syluestris, quàm satiuæ lixiuium, crematis ramorum cauliculis, quod subinde macerari opus est, & inueterascere: siquidem inter caustica intelligitur. Gangrænis prodest: nanque expurgat, & consumit, quæ excrescunt, eoque sic vtendũ est: spõgia assiduè hoc lixiuio imbuta superponitur. Interdum dysentericis, & in fluxiones vetustas, *h* & sinus cuniculatim exedentes, magnosq; instillari conueniet. Etenim purgat, cõglutinat, carne replet, & oras committit. non secus atque emplastra, quæ cruentis vulneribus inijciuntur. enæma vocant. Bibitur ad discutiendum sanguinem concretum, & contra præcipitationes, rupta, conuulsa, cum cyatho aquæ recenter colatum, addito olei exiguo: cœliacis, dysentericis, per se cyathus datus prodest: neruorum vitijs, conuulsionibus, commodè illinitur ex oleo, utpote quod sudores moueat: aduersus gypsi potum; & phalangiorum morsus bibitur. Hæc eadem præstant reliqua lixiuia, præsertim quernum: omnia tamen adstringunt.

FIcus arbor caudice plurimum est breui, contortoque: subalbicante libro, lacteoque succo madente, gustu adstringente, acri, amaroque, ita ut exulcerare possit. Materies illi alba, & fungosa, ut in uite, tenax tamen, & ad scuta paranda peridonea. Radicibus nititur multis, sed summa tellure vagantibus, quo fit, ut algoris, & frigoris sit impatiens. Folia fico sunt aspera, ampla, firma, vitiginea, rotundis, ac robustis pediculis nitentia. Fructus edit, nullis apparentibus floribus, à foliorum exortu, extremis tantùm ramis, turbinatos, & varios: siquidem alij pyri faciem repræsentant, alij sessiles sunt, alij verò inter hos medij. Differunt etiam colore Ficus: quippe quòd alię albæ, alię nigræ, aliæ purpureæ, aliæ uirides, aliæ subrufæ, aliæ pallidæ, & aliæ variegato colore spectetur. Molli præterea sunt pulpa, granis minutis referta, quæ esui maximè placeat. Ex præ cæteris laudantur, quæ maturæ rimosa cute uisuntur, & quæ pulpæ pinguedine, dulcedine, atque sapore cæteras antecellunt. Maturescunt Autumno, Augusto, & Septembri. Sed Grossi æstate perficiuntur. Decerpuntur maturæ, & in sole siccantur cratibus, non solùm ad ciborum, sed etiam ad medicamentorum vsum. Siccæ in cadis ligneis asseruantur. Atqui longè à nostratibus distant Indicæ Ficus, de quibus Theophrastus lib. 4. cap. v. de historia plantarum ita scriptum reliquit. Indica autem regio arborem ficum vocatam sortitur, quæ è ramis radices dimittit singulis annis, ut primo uolumine retulimus. Dimittitur autem non ex nouellis, sed ex anniculis, atque etiam vetustioribus. Illæ se terrę coniungentes, ceu sepem circum arborē faciunt, ita ut ueluti tabernaculum condatur, quo etiam morari homines solent. Radices autem nascentes, euidentissimè à ramis discernuntur. Sunt enim albiores, hirtæ, tortuosæque, binaque fronde foliatę. Item arbos comam supernam lasciuam gerit, totaque formicato ambitu pulchrè orbiculatur, & magnitudine vehementer excellit, quippe vmbram bino stadio facere fertur, & crassitudine caudicis plerasque vltra quàm sexaginta graduum orbem colligere, magna vero ex parte quadraginta. Folium pelta non minus habet, fructum admodum paruum, magnitudine ciceris, ficui similem, quamobrem Græci ficum eam arborem appellabant. Paruum mirum in modum fructificat, non tantum pro magnitudinis desiderio, verùm etiã omnibus rebus. Nascitur arbos hęc circa Acesiuam amnem. Hęc Theophrastus. Atqui eadem ferè à Strabone lib. XV. suæ geographiæ, & a Plinio lib. XII. cap. v. de Indica Ficu scripta reperio, sub qua, ut idem scribit Plinius lib. VII. capite secundo, turmę conduntur equitum. Cæterum ea longè ab hac differre videtur, quàm nos quod ex Indijs occidentalibus allata sit, Indicam Ficum vocamus: siquidem hęc nec caudice, nec ramis, nec folijs, nec fructu genuinam Indicam ficum refert, de qua scripsere Theophrastus, Strabo, ac etiam Plinius. Hanc Indi suo idiomate TUNE vocant. Ego verò eandem, plantam esse censerem Opuntiam Plinio appellatam, quod circa Opuntem proueniat, ut Theophrastus inquit his uerbis. Huic Indicę Fico simile, vel potius quodammodo mirabilius, siquid ex folijs radicem dimittat, qualem circa opuntem herbam esse quandam enarrant,

FICVS INDICA.

enarrant, cui datum est, ut mādi suauitate possit. Nam ut nobis manifestò constat, abscisso ab hac planta uno tantùm folio, humique ad medium usque sepulto, prognatis è se radicibus paulo post folia supernè ex ipso prodeunt, adeo, ut hac serie folijs è folijs prodeuntibus, in arboris speciem hęc planta assurgat, sine caudice, sine ramis, germinibusque, ut ex appicta hic imagine,
10 *quispiam cernere potest. Adeo ut inter naturæ miracula hæc planta merito recenseri possit. Folia ei crassissima sunt, ita ut quandoque pollicis crassitudinem excedant, è quibus albæ, tenues, longæ acutæq́; prominent spinæ, & si sine spinis nonnullę uisę sint. Parit hęc planta illis in regionibus in foliorum summitatibus fructus ficubus nostratibus similes, sed crasiores, & qui anteriore parte in coronæ speciem desinant, colore ex uiridi purpurascēte. Interior pulpa perinde est ac in nostratibus uerùm adeò succisa, rubicundaq́;, vt sanguineo succo, mororum modo, manus inficiat, & urinam sanguineam reddat. Id quod multis non exiguum terrorem incusit, non sine Medicorum, & consociorū risu. Audio quoque in quibusdam Italię locis haberi hanc plantam, quę ficus proferat, quod tamen hactenus, mihi in Boemia agenti, uidere non licuit. Habui quidem, ego, dum Goritiæ agebam, hanc plantam, hominis mganitudine, sed nunquam edidit fructum. Cæterùm ut ad nostrates ficus reuertar, & vt præter id, quod à Dioscoride proditum est, earum omnibus facultas innotescat, & temperamentum: quin & vt omnes cognoscant, quod præbeant alimentum, quamq́; utilitatem, ac noxam inferre possint, ea paucis edisseram, quæ ex Galeno deprompsi, qui in primis lib. II. de alimentorum facultatibus sic scriptum reliquit. Ficus tametsi minus praui succi gignant, quàm cæteri omnes non modò fugaces, sed etiam autumnales fructus, non tamen id uitium prorsus effugere potuerunt*

Ficorum facultas ex Gal.

tuerunt. Cæterùm hæc ipsis insunt bona, nempe quòd commeabiles sint, & facilè in totum corpus peruadant, penetrentque. Nam, & abstergendi vi pollent haud obscura, cuius gratia post ipsarũ esum nephritici multas arenulas excernunt. Cùm porrò omnes autumnales fructus exiguum corpori alimentum præbeant, minimè omnium ficubus id vsu venit. Carnē tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis, & suilla caro, sed turgidulam, & subinanem, veluti fabæ. Quin ventrem flatibus implent & ipsæ, & non mediocrem hinc profectò molestiam intulißent, vi etiam celerem descensum essent adeptæ, cuius beneficio, cùm celeriter peruadant, flatus quem excitant, non diu manet, atque ob id minus cæteris autumni fructibus lædere consueuerunt. Cæterùm maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt, quod & in alijs quidem omnibus cernitur fructibus: quanquam non tantum in illis discrimen existit. Siquidem ad plenum maturæ ficus paulò minus omni prorsus noxa vacant. Et sequenti capite, vbi vuarum facultates recenset, sic inquit. Ficus, & vuæ quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque parui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsa nutriant, maximo argumento sunt ij, qui vinearum fructum custodiunt: siquidem hi cùm duos menses solis vuis, ac ficubus, quorum custodiæ præsunt, vescantur (nisi fortè panis quidpiam cum illis edant) obesi tamen, ac pingues fiunt. At caro, quæ ex ipsis gignitur, haud quaquam est firma, ac densa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit; sed laxa est, ac præhumida: ob id celeriter etiam, cùm vesci ipsis desierint, contrahitur, ac cōsidet. Idem etiam de Ficubus siccis disserens loco prius citato, ita scribit. Caricæ multiplicem quidem habent vtilitatem; si quis tamen largius esitauerit, ab eis offendetur, non admodum enim probum sanguinem gignunt, quapropter pediculorum quoque agmen eas comitatur. Incidendi, extenuandique uim habent, qua & ventrem ad excretionem irritant, & renes expurgant. Iecori autem, lienique inflammatione obsessis sunt noxiæ, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam eximia facultate, sed communi ratione dulcium omnium ciborum, ac potuum. Obstructis autem illis, aut scirrho tentatis, ipsæ ex sese nihil prosunt, nec obsunt: sed medicamentis incidentibus, ac extenuantibus, & abstergentibus mistæ, non mediocriter auxiliantur. Ideoque nonnulli medicorum in dictis lienis, ac hepatis affectibus exhibent ipsas longè ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut satureia, aut calamintha, aut origano, aut hyssopo. Ad eundem etiam modum, si caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi, ac extenuandi assumantur, non solùm sic affectis; sed sanis quoque vtiles erunt. Siquidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos esse non ægrotantibus modò; sed benè valentibus etiam tutissimum est. Proinde hoc pacto ficus cum sale extenuante, aceto, & garo præparatas vulgò comedunt, quòd id vtile esse experientia didicerint. Verisimile autem est, ipsorum nonnullos medici cuiusdam consilio adductos, ficus hoc modò primùm comedisse; deinde eam notitiã ad vulgus dimanasse. Qui verò cum cibo aliquo incrassante ficus, & caricas edunt, non mediocriter offenduntur. Item libro VIII. de simplicium medicamentorum facultate idem Galenus ita scribit. Ficus aridæ uim habent excalfaciendi ordine primo etiam completo, aut secundo incipiente: habent uerò etiam partium tenuitatem quandam. Ex istis duabus idoneæ sunt, quæ tumores duros concoquant: statim verò etiam discutiunt. Atque ipsæ per se illitæ eiusmodi vim obtinent. Sed & decoctum earum eiusdem vtique naturæ est. Verùm ubi magis concoquere consilium est, miscenda est farina triticea: ubi verò plus discutere, hordeacea. panis horum in medio est. Sed hæc magis sunt propria tractatus de medicamentorum compositione, & rationis curandi. verùm in præsentia hęc de caricis nouisse sufficiat. Porrò scire oportet, quòd quæ pinguiores sunt, magis possunt concoquere: quæ verò gustu acriores, magis tum extergere, tum discutere. Cæterùm quod ex ijs plurimùm in aqua coctis efficitur, simile est melli, non solum consistentia, sed & facultate. Porrò ficus virides comesæ, propter admistam humiditatem, facultatis sunt imbecillioris: subducunt tamen aluum vtræque tum humidæ, tum siccæ. Ficus arbor calidæ, tenuiumque partium temperaturæ est, ceu indicant tum liquor eius, tum foliorum succus: ualenter enim eorum vterque calidus est. Itaque non mordicat tantum, aut absterget uehementer, sed & vlcerat, & ora vasorum reserat, & formicas, quas myrmecias uocant, eijcit: quinetiam purgare potest. Porrò ficus agrestis, quam erineum Græcè (Latinè caprificum) nominant, tum liquor, tum succus ad omnia quàm satiuæ ualentior est. Sed & cradæ, hoc est, rami earum adeò sunt calidæ, tenuiumque partium temperamento, ut carnes bubulas duras, si coquendis adijciantur, friabiles, ac teneras efficiant. hęc de ficubus Galenus. Cęterum nobis experimento compertum est, caricas duas, aut tres nocte una in aqua uitæ maceratas asthmaticos iuuare, qui mane eas deuorauerint. Democritus præcoces ficus fieri pollicetur, si oleo, & columbaceo fimo arbor illinatur. Et contrà, serotinas; si primæ grossi, cum fabæ magnitudinem excessere, detrahantur. Ficum arborem item atque laurum, è cœlo fulminibus non ici compertum est. Ficus arbores, ut perquã pumilæ habeantur, & in uasculis super fenestris spectentur à uiatoribus, ita docuere Mangones. Abscindito Fici Surculum Verno tempore, paulò ante germinationem, prominente iam corculo, & subinde contorto manibus cacumine, in quo uis uase terra referto surculum ipsum serito cacumine inuerso, circa quem ordei Milijque nonnihil inspargito, & terra deinde obruito, demissa extra tellurem resecta parte. Fit enim hoc mangonio, ut inde ramuli enascantur paruuli, qui circum uas sese fundentes, breui admodum tempore ficus optimos edant, pumila perpetuo manente arbore. Ficulneo lacte uermiculosæ sanantur aures. Et ficulneis folijs facilè affrictu citantur hæmorrhoides. Pani quoque probè maturantur, illitis caricis, decoctis, additis lilij, aut Iridis, aut Althęę radicibus. Fici fructus σῦκα Gręcis, Latinis Fici, & Ficus appellantur; Arabibus, Sin, Fin, seu Tin: Italis, Fichi: Germanis, Feighen: Hispanis, Higos: Gallis, Figuier: Boemis Fijk slepei.

Fici præcoces

Nomina.

Περσέα. PERSEA CAP. CXLVI.

Persea arbor est in Aegypto, fructum ferens cibo idoneum, stomacho utilem, in quo phalangia cranocolapta nomine inueniuntur, præsertim in Thebaide. Arida folia in farinam redacta, illitu sanguinis eruptiones sistunt. Arborem hanc prodiderunt aliqui in Perside exitiosam esse, translatamq; Aegyptum, mutata natura in cibos receptam.

Persicæ arboris confid.

Quemadmodum superius in malorum commentatione prodidimus, Persea arbor Aegyptia non est (ut putat Marcellus Virgilius Florentinus) nostras Italica malus persica, sed planta plurimum dissidens ab ea, ut & Dioscoridis, & Galeni testimonio facilè probari potest: quandoquidem ij utranque, sed ut alteram ab altera diuersam, diuersis capitibus tradiderunt. Hæc (ut lib. 4. de plant. historia cap. 2. scribit Theophrastus) arbor est Aegypti, aspectu magna, formosaque: folio, flore, ramo, totaque figura potissimum pyro uicina: nisi quod altera folio perpetuo, altera deciduo est. Fructum abunde parit, omnique tempore perficit: quippe nouus anniculum semper occupat. Maturitas anniuersariorum afflatu conficitur: reliquũ crudiorem auferunt, atque recondunt. Est magnitudine pyri, figura oblongus: amygdalæ modo, colore herbidus. Nucem intus habet, ut prunum, uerum longè minorem, molliorem que. Caro eius suauis, ac prædulcis manditur, concoctuque facilis, & innocua, etiam largiore cibo sumpta. Radice arbor exuperat, tum longitudine, tum etiam crassitudine, multitudineque.

PERSEA.

10 *Materie conſtat robuſta, dura, uiſuq́; decora, uelutilotus. Quapropter ex ea & ſimulacra, & lectulos, & menſas, & reli-*
quaſimilia factitant. Ex his igitur Theophraſti verbis, ſi Perſeæ notę, ac delineationes, cum noſtra perſica malo diligenter
conferantur, liquidò patere arbitror, has plantas inter ſe diuerſas eſſe. Huius imaginem ſuis coloribus ornatã dono mihi de
dit Tridenti Odoardus Polonus Medicus, & rei plantarię ſtudioſiſſimus, qui Syriam, & Aegyptum peragrauit. De Perſea
uerba faciens Gal. lib. 11. de aliment. facult. hęc memorię commendauit. Hanc etiam plantam uidi in Alexandria, quę &
ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructus huius apud Perſas adeò noxium eſſe, ut edentes interimat:
in Aegyptum uerò translatum, in eſculentum miteſcere & pyrorum, malorumq́ue modo, cum quibus & magnitudine con-
tendit, eſitari. Eadem recenſuit Galenus libro 11. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, ubi de cephalęæ cura-
tione agens, ſic inquit. In ſola Alexandria perſeæ arborem uidi, at non in alia Romanis ſubdita gente. Quidam perſion ip-
ſam appellant, aiuntq́; in Perſis lethalem eius arboris fructum eſſe, cùm tamen is in Aegyptiorum regione innocuus exi-
ſtat. hactenus Galenus. Ex cuius etiam uerbis palàm eſſe crediderim, perſeam à perſica malo prorſus diſſidere, cùm
in tota ferè Europa perſica malus frequentiſſima proueniat. Quin & ex ijs facilè dixerim, Columellam erraſſe, quòd
exiſtimauerit, perſica ea eſſe poma, quæ à Perſis ad Aegyptios allata perſea dicuntur, ut libro cultui hortorum dicato his
verſibus teſtatur.

Perſeæ mẽtio ex Gal.

Columellæ lapſus.

Tunc

Tunc præcox bifera descendit ab arbore ficus,
Armenijsque, & cereolis, prunisq́, Damasci
Stipantur calathi, & pomis quæ Barbara Persis
Miserat (vt fama est) patrijs armata uenenis.
At nunc expositi paruo discrimine lethi
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.

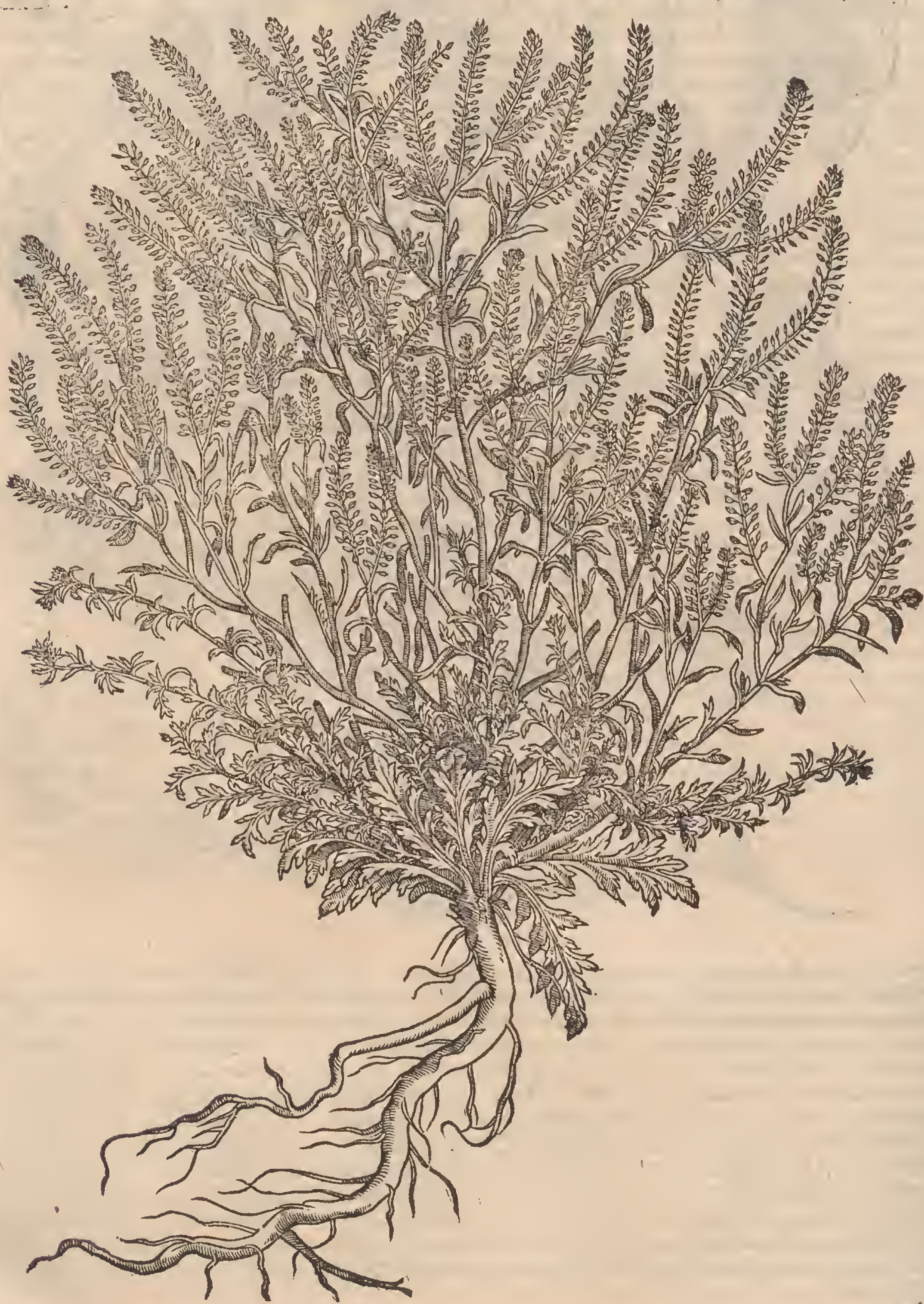
Nomina. *Arbor, quæ περσέα Græcis, Latinis similiter Persca nominatur: Italis, Perseo Græcè vocis imitatione dicetur.*

Ἴβερις. IBERIS. CAP. CXLVII.

Iberidis caput nõ habet antiquus manuscriptus codex nec alia, quæ viderim exemplaria.

† IBeris, siue cardamantica, folia habet nasturtij, uere uirentiora: caulem cubitalem, aut minorem. in incultis nascitur. Aestate lacteum florem promit, quo tempore efficacior est. Radices duas nasturtio similes habet, calfacientes, & adurentes. Ipsæ enim ischiadicis cum salsa axungia emplastri modo utiles, quaternis horis alligatæ, vt dein in balneas descendatur, & postea oleo cum lana locus perungatur.

IBERIS.

Vidimus

Vidimus primùm Iberidem, quam nobis indicauerat Iulius Alexandrinus medicus Tridentinus, qui nunc ob præclaras sui ingenij, & doctrinæ dotes, apud Sereniss. Ferdinandum Regem Roman. artem medicam exercet, extra ciuitatem Tridenti, ubi vulgò dicitur alle Laste, effigie nimirum, qua describitur à Dioscoride, ac alijs pluribus Græcis auctoribus. Huius Galenus in simp. censu nusquam separatim meminit, sed hanc, & Lepidium nõ nisi nomine differre prodidit. Quod etiã idem testatur est lib. x. de comp. med. secundum locos circa finem de coxendicũ curatione agens, ubi ex Damocrate sic inquit Damocratis extat libellus, qui Clinicus inscribitur, in quo versibus iambicis, quemadmodum solet, de tribus disserit medicamentis. Ac primò quidem de eo disserit, quod ex herba constat, quam ipse Iberidem appellat, quod ad coxendicum dolores commendauit. In Iberide medicum quendam amicum suum curatum fuisse ait herba, quam (ut dixi) ipse Damocrates Iberidem vocat, vt qui tantùm uisu herbam cognouerit, nomen autẽ eius, nullum audierit, cùm etiam id ipsum ignorauerit is, à quo eius usum didicerat. Porrò ex notis, quibus eam repræsentat uidetur iberidem appellare, quæ à Græcis lepidium nominatur, appellatione ducta à regione, in qua amicus eius curatus fuit. Describit autem ipsius formam ijs carminibus.

Iberidis consideratio.

Iberis, & lepidium idem.

Herba hæc vbique multaque frequens nascitur,
Monumenta iuxta antiqua, muros, & veteres.
Tritasq; quondam publicè pedibus vias,
Quas iuxta aratrum duxit haud quis agricola.
Semper uirescens, folijs nasturtij
Florentibus vere, attamen maioribus.
Caulem cubitalis longitudinis gerit.
Paulò minorem, aut rursus ampliorem: ab hoc
Aestate pendent folia, donec multa hyems
Sarmentitiam deducat hæc ad imaginem, &
Deiecta, & exiccata depereant gelu.
Adnata radici tamen cernes alia.
Aestate florem fert colore lacteo.
Multùm tenuem, uariumq; ualde, cauliculus.
Ad quem sequitur semen penitus sic exiguum,
Visum ferè ut fallens, oculos quoque effugiat.
Odorem habet radix at inde acerrimum.
Verò similem quàm maximè nasturtio.

Huc illud etiam accedit, quòd Galenus item loco citato, Hygieni Hipparchi auctoritate, Iberidem, & Lepidium idem esse testatur his verbis. Si coxendicum dolores leuare est animus, herbam Iberidem, quam aliqui lepidium uocant, aut nasturtium syluestre colligito. Ex cuius certè sententia asserere non dubitauerim, Iberidem apud Græcos eandem esse cum Lepidio. Vnde perspicuum est, hoc Iberidis caput huiusce primi voluminis calci accreuisse nimia uel librariorum, uel medicorum curiositate. In quam sententiam cum antedictis causis, ea ratio me potissimùm deducit, quòd constet, huius primi voluminis calcem, non esse legitimum locum, in quo Iberidis historia fuerit collocanda: quandoquidem eiusmodi herbas Dioscorides lib. II. ordinatè disposuit, ac de eis disseruit, ubi priuatim lepidio, quod Damocrati Iberidem existimamus, propriam assignauit sedem. Idcirco rectè Paulus Aegineta Lepidium Iberida etiam appellari scribit, & ex tertio excalfacientium ordine esse, ac nasturtio uiribus proximum. Et lib. III. in ischiadis curatione: In totum, inquit, ischiadicos restituit sanitati iberidis herbæ vsus, quam lepidium quoque appellant. Quare apertè hallucinari deprehenduntur monachi illi venerandi, qui in Mesuem commentarios scripsere eum, expressè contra Galeni, & Pauli auctoritatem, & contra rationes, quas superius adduximus, aliud à lepidio iberidem esse contendant. Quos tamen excusatos habeo, vtpote qui fortasse maius studium rebus diuinis impenderint, quàm ut certam simplicium medicamentorum cognitionem assequi potuerint. Dixi de Iberide sententiam meam non hic solum: sed etiam diffusius in Epistolis nostris Medicinalibus, ad Bartolomeum Maranthum scribens, quam qui impugnare volunt, nostris in primis respondeant argumentis, & deinde suas exordiantur opiniones, siquas habent meliores. Cæterùm non ignorandum est, Paulum præter Iberidem, de qua nũc agimus, alterius etiam meminisse ab illa longè diuersæ, ciusque item usum ad ischiadas commendasse. Quod eius verba demonstrant, quæ eodem loco ita sonant. Quæ verò apud nos Iberis fruticosa nascitur similibus lauri folijs, & multò amplioribus, respondere multa experimenta testantur, non solùm in coxarum, sed in alijs quoque diuturnis affectibus. Huic planè adstipulatur Lepidium, quod Plinio lib. XIX. cap. VIII. his paucis describitur. Exit lepidium in cubitalem altitudinem, folijs laurinis. Quibus sanè notis satis apparet, hoc secundum Iberidis genus, vel lepidij dicamus, quod lauri folia mittit, eam esse stirpem, quæ hodie passim in hortis frequens nascitur, à quibusdam Piperitis ob uehementem eius acrimoniam dicta. Itaque manifestè aberrarunt uiri alioqui clarissimi Barbarus, & Ruellius, cùm lepidium illud esse putauerint, quod vulgus herbariorum Raphanum rusticanum appellant. Veruntamẽ folia, quæ huic raphano insunt, uerbasco maiora, & helenio æqualia, manifestè declarant; his legitimum nõ innotuisse lepidiũ, nisi forsan lepidium Raphani nomine acceperint. Plantæ, quæ ἰϐερὶς, καρδαμαντική, κα' ἀγριοκάρδαμον Græcis dicitur, nomen Latinum est Iberis, & Lepidium: Arabicum, Seitaragi, Asceitaragi, seu Sitharegi, & Hausab: Italicum, Iberide, & Lepidio: Germanicum, Vuilder kresz: Hispanicum, Nasturtio muntesino: Gallicum, Chasse rage, Passeraige, & Nasitort sauuage: Boemis fleunijk.

Iberidis caput addititiũ.

Monachorũ lapsus.

Iberis altera Paulo.

Barbari, & Ruel. lapsus.

Nomina.

† Quòd caput hoc de Iberide accreuerit in Dioscoride eiq; adscriptum sit, illud maximè corroborat rationes in commentario allatas, quòd reperti sint uetustissimi Græci codices, in quibus hoc caput non legebatur.

LIBRI PRIMI FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij,

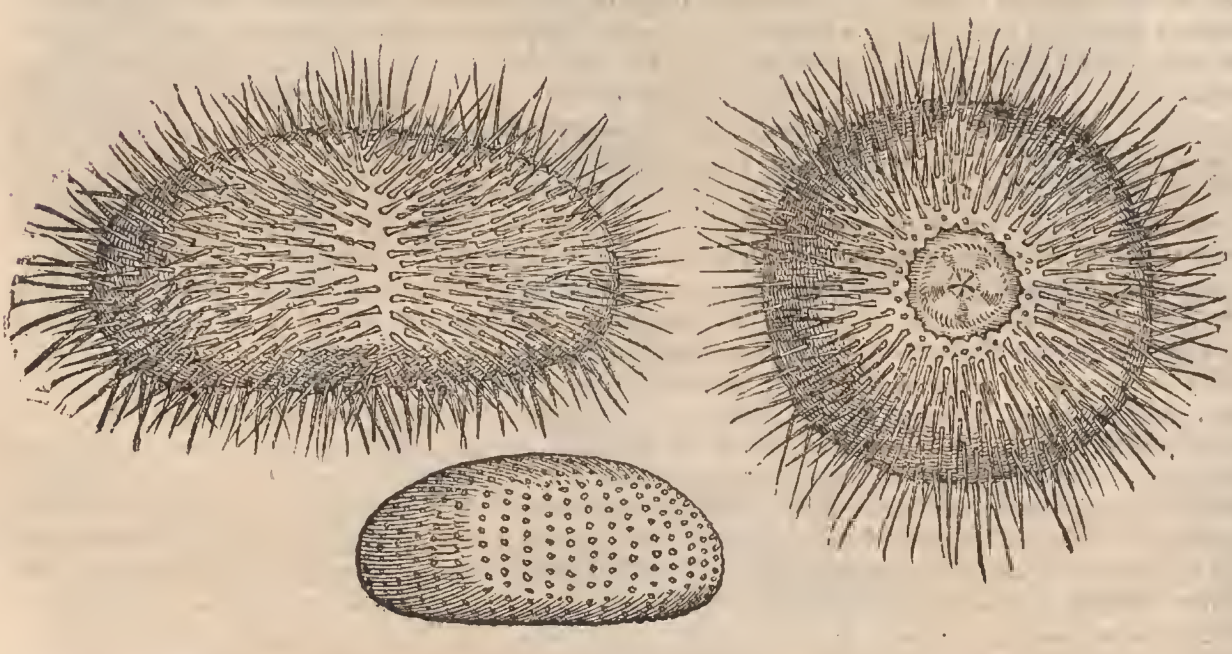
IN LIB. SECVNDVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, chariſſime Areе, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & naſcentibus ex eis ſuccis, lacrymis, ſeminibusque diſſeruimus. In hoc autem ſecundo de animantibus melle, lacte, adipe, frugibus, atquè oleribus explicabimus, ſubnexis herbaceis, quæ acri prædita ſunt facultate, utpote quæ cum ipſis cognatione iuncta ſint: qualia allium, cepa, ſinapi intelliguntur. Idque ideo, ne cognatorum uires diſiunxiſſe videamur.

10

Ε'χῖνος θαλάσσιος. ECHINVS MARINVS. CAP. I.

MArinus Echinus ſtomacho, ventrique vtilis eſt: vrinam cit. Huius teſta cruda inaſſata commodè medicamentis admiſcetur, quæ pſoras abſtergunt. Crematæ uerò cinis ſordida vlcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

Echini marini conſide.

ECHINVS marinus notiſſimus eſt, iis præſertim, qui in Italia tam Tyrrheni, quàm Adriatici littora accolunt. Ingentem Echinorum numerum uidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alueo magni portus Ciuitatis ueteræ in Romano litore, nigris horrentibus ſpinis. Alios verò uidi ex Pirano Iſtriæ oppido allatos, his longè maiores, purpureo colore ſuffuſos, quos Echinometras appellauerim, quòd ſcripſerit Ariſtoteles libro IIII. de hiſtoria animalium capite quinto, his cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi teſta, ſpina, & ouo: augeri forma productiore, quàm cæteri, ſoliti: ſpinis paruis, non rigidis, ſed mollioribus. Genera (ut idem inquit) Echinorum plurima ſunt. Primum, quod cibo idoneum eſt, in quo, quæ oua appellantur, magna, eſculentaque conſiſtunt, pariter in maiore corpore, & minore: nam nouelli adhuc, paruiq; pleniuſculi illis conſtant. Secundum, ac tertium ſpathagi, at briſſi, quæ genera pelagia ſunt, raraque inuentu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quaſi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud eſt minutum, ſpinis longis, præduriſq;, gigni in alto gurgite ſolitum, quo nonnulli ad deſtillationes urinæ medicamento vtuntur. Quo fit, ut Paulum Iouium planè aberraſſe crediderim: quippe qui ſuo de Romanis piſcibus libello, Echinometram Ariſtoteli deſtillationibus urinæ opitulari, non autem huiuſce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma uiſitur, priore, atque nouiſſima parte ſpiſſum, & continens: cætera verò non continuum, ſed ſimile laternæ, cui non obducta membrana eſt. Omnium maximè à natura muniti ſunt, vtpote qui teſta undique

20

Iouij error.

que ſpinis circumuallata celentur, quibus vtuntur perinde ac pedibus: ijs enim nitibundi mouentur, ſedemque permutant; cuius rei argumentum eſt, quòd ſemper algam ſpinis inplexam gerant. Euenit autem, vt quod caput appellant, & os, echinis verſum in terram ſit: quod verò ad excrementi exitum deputatum eſt, id ſupra habeatur. quod idem omnibus turbinatis, patellisque euenit; paſtus enim de imis petatur neceſſe eſt. Vnde fit, vt os inuerſum ad paſtum ſit, excrementum verò ſuperius parte prona teſtæ contineatur. Dentes quini Echinis omnibus ſunt, caui intrinſecus: inter quos caruncula quædam interiacens linguæ officio ſungitur, mox iungitur gula, deinde venter in partes quinque diſtinctus, perinde ac ſi plures numero ventres hoc animal habeat: ſunt enim omnes diſtincti plenique vacantis materiæ, & ex vno ſtomacho dependent, in vnumque hoſtium excrementi finiunt. Caro echinis circa ventrem nulla, ſicuti in vniuerſo corpore. Sed quæ oua appellantur, numeroſiora teſtæ adhærent, membranulis ſingula obuoluta, & paribus diſtincta interuallis: nigra etiam quædam circum ab ore fuſim ſparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cùm non vnum, ſed plura genera Echinorum ſint, omnium partes quidem eas omnes ſortiuntur: ſed oua appellata, nec omnes cibo idonea, & parua admodum continent, exceptis ijs, qui vada incolunt. Tradunt ſæuitiam maris Echinos præſagire, correptiſque operiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes. Quod vbi videre nautici, ſtatim pluribus anchoris nauigia infrenant. hæc ex Ariſtotele.

Echinorũ vires ex Gal.

Meminit vtriuſque Echini Galenus, marini, ſcilicet, & terreſtris vnico tantùm capite libro XI. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Erinacei vtriuſque tum marini, tum terreſtris corpus totum uſtum cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum digerentis, tum detrahentis. Itaque eo quidam & ad excreſcentia, & ad ſordida uſi ſunt ulcera.

Nomina.

Animal, quod ἐχῖνος θαλάσσιος *Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hiſpanis, Erizo de la mar: Italis, Riccio marino.*

ECHINVS TERRESTRIS.

Ἐχῖνος χερσαῖος.

ECHINVS TERRESTRIS. CAP. II.

TErreſtris erinacei corium combuſtum alopecijs cum pice liquida aptiſſimè illinitur. Aſſiccatũ corpus, & cum aceto mulſo potum renum vitijs auxilio eſt: item aquæ, quæ cutem ſubijt, conuulſionibus, elephantiæ, & male habitis, quos cachectos vocant, viſcerum fluxiones excitant. Eiuſdem iecur fictili ſolibus excocto arefactum, ad eoſdem uſus vtiliſſimè reconditur.

Echini terreſtris conſid.

TErreſtris Erinaceus uulgaris notitiæ animal in Italia eſt. Duplici conſtat genere, canino ſcilicet, ac ſuillo, quemadmodum & taſſus differentia dignoſcitur ex eorum roſtro. Id nanque alij ſuillum, alij uerò caninum habent. Raro ex cauernis exeunt, niſi noctu, quo fit, ut nocturno tempore à uenatoribus plerunque capiantur. Mातureſcentibus uuis per æſtatem, & autumnum uineas petunt, ubi ad uuas, quæ ſolum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His conſtratis in terra, in orbem ſe conglomerant, & ſuper eos ſe uolutant, itaque ſpinis affixos portant in ſpecum. Eodemque actu ſylueſtrium arborum poma à uentis decuſſa, aut maturitate decidua, in cauas arbores gerunt. Inter quadrupedes ſolus Erinaceus uolatilium more teſtes renibus hærentes habet: eaque propter uelociſſimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more ſuperueniens, ſed erectus coniungitur propter ſpinas. Vbi præſenſit uenantem, ſtatim in globum ſe contrahit, ne quid cõprehendi poſſit præter aculeos: itaque oblatrantes deludit canes. Affuſa conglomerato aqua, illico ſoluitur is, & ingreditur.

Echini terreſtris facult.

Frigidi temperamenti animal Echinus eſt, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Idcirco eius carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum uſu ſunt expetendæ: terreſtres enim cùm ſint, ægrè concoquuntur, & minimum ſanè præbent alimenti. præſtat terreſtris Echini combuſti cinis trium drachmarum pondere additis Agrimoniæ uncia & internarum membranarum uentriculi gallinarum quaternis drachmis ad eos qui dum dormiunt in lecto mingunt. Datur hic puluis ex uino ueſperi cum ſe cubitum recipit affectus. Vires longè plures ijs Echino reddidit Raſis libro de ſexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna ſemper exiſtimaui: ideo hic ea adnotanda non duxi.

Hyſtricis mẽtio.

Cæterùm qui ſunt harum rerum cupidi, eò ſe conferre poterunt, ubi diffuſius tractantur. Erinaceorum

rum generi adſcribitur HISTRIS, *quod forma ſit illi non abſimilis, quanquam corpore longè maior: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuiſſimeue mucronatis undequaque riget: in ſpecubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad paſcua exit. Latet hoc animal hyeme in cauernis, ut urſus, totidemque diebus fert utero fœtum. Irata hyſtrix intendit cutem, & tunc ſuos iaculatur aculeos. Quo fit, ut non modo canes, ſed quandoque uenatores feriat. Combuſti cinis potus (ut Plin. eſt auctor) partus conceptos continet. Animal, quod ἐχῖνος χερσαῖος Græco ſermone, Echinus terreſtris Latino uocatur: Arabico, Ceufud, ſiue Caufed, Italico, Riccio terreſtre: Germanico: Hechel, aut Ygel: Hiſpanico, Erizo: Gallico, Heriſon.*

Ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPVS CAP. III.

Hippocampus marinum animal eſt exiguum. Cuius cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, ſeu amaracino vnguento illitus, alopecias replet. 10

Nomina.

HIPPOCAMPVS, SIVE EQVVLVS MARINVS.

Hippocampi conſideratio, & opiniones.

Qvanquam non deſunt ſcriptores, (ut Marcellus inquit) qui in locuſtarum genere Hippocampum recenſeant, quique ad multos in medicinis vſus eum commendent: eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis eius hiſtoriã tradiderit, effigiemq; exprompſerit. Cæterùm ſunt, qui credant, Hippocampum id nominis ſibi aſciuiſſe ab erucis, quæ in hortis olera; in campis verò herbas uniuerſas, & arborum frondes depaſcuntur, quaſque propriè Græci κάμπας vocant. quippe quod illis fortaſſe forma, ac facie ſit perſimilis. Ad hæc non deſunt, qui Dioſcoridem mirentur, quòd ſcripſerit, Hippocampum exiguum animal eſſe, cum tamen nomen plerunque magnitudinem innuat: ἵππος enim Græcis grande ſignificat, ut hippoſelinum, hippolapathum, hippomarathrum clariſſime demonſtrant. Veruntamen non ob id Dioſcoridem impugnandum exiſtimant, nec pariter alios, qui de eo idem ſcripſere. Quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, alijsque in aquatilium genere grandioribus, paruum videatur, ſi tamen eo erucarum generi comparetur, quarum imaginem formamque reddit, & à quibus nomen accepit, grande ſane fuerit. Sunt & alij, qui pro certo uelint, Hippocampum eſſe piſciculum illum, vel potius marinum monſtrum, qui quibuſdam Dracunculus, alijs verò Equitulus marinus vocatur, cuius nullus in cibis uſus, flexuoſum equum Hippocampum vertentes. Viſitur plerunque hic in piſciarijs foris inter minutiores piſciculos, ſemidrodantali longitudine. Caput illi eſt equinum, quemadmodum & collum: roſtrum oblongum fiſtulæ in modum cauum, oculi rotundi perſpicuè: à ſupercilijs duo oriuntur aculei, qui in mare in crines deſinunt: Frons illi glabra: Sinciput crinitum eſt, quemadmodum ſuperior colli pars. Id quod in fæminis non viſitur, namque ijs ſinciput tantum crinitum eſt. Verùm crines in uiuis tantùm videntur. extinctis enim illico decidunt. Pinnam habet in dorſo ſingularem, qua ad natandum regitur. Ventre eſt albicante, extuberanteq;, ſed fœmina ventricoſior eſt. Mas ſub ventre rimulam habet, qua excrementa excernuntur. fœminæ verò præter hanc alteram dedit natura. excludendis ouis idonea cauda eſt quadrata, reflexaq; uncimodo. Totum corpus ex cartilagineis circulis compactum eſt, & ubique fere aculeatum. Nanque duplici utrinque à capite ad caudam uſque aculeorum ſerie rectis lineis ſpectatur, nec diſparibus aculeis collum præcingitur. ac per longum rectaſecatur. Horum opinionem, ſicut & aliorum, cur rationibus, aut auctoritatibus comprobem; cur item contra reprobem, ſanè non habeo, cum hactenus nuſquam in probatiſſimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipſum delineauerit, nam etſi Plinius libro XXXVI. cap. V. dum Praxitelis, & eius filij Cephiſodori admiranda percurrit marmora, uideri aſſerat in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim, atque Achillem, Nereidaſque ſupra delphinos, & hippocampos; cum tamen hæc poetica fabuloſaque ſint, nullam certè ijs adhibendam eſſe fidem exiſtimauerim. Multa enim & pictorum, & ſculptorum adhuc extant figmenta, vbi locis innumeris marini viſuntur equi piſcium in morem natantes, quibus tantùm equina ſit facies, reliquum verò corporis partium numeroſis ſquamis contectum, alijsque perquam amplis ad natandum munitum piſcium modo, partim verò ſerpentis inſtar prælongum ac ſinuoſum, magna quidem, non parua corporis mole. Quòd ſi fabuloſa ſequamur, hos facilè Plinio Hippocampos eſſe probabimus. Cæterùm tametſi notarum nihil de Hippocampi facie ex authorum monumentis habere poſſit, inclinat tamen animus, hunc verùm eſſe Hippocampum, cuius hic cum maris, tum fœminæ imaginem damus, cuiuſque hiſtoriam deſcripſimus, & præſertim cum non pauci

Equiculi marini conſide.

20 30 40

pauci doctissimi uiri, qui aquatilium historias describunt, in eadem persistant sententia. Hippocampi uires recensuit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et Hippocampum animal illud marinum si totum vsseris alopecijs prodesse proditum quibusdam est, ipsumque uidelicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè eius cinerem: quem quidam unguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alij veteri adipi suillo. hæc Galenus. Cæterùm longè alias Hippocampi uires retulit Aelianus libro XI. cap. LII. de historia animalium: cuius verba hic subijciam. Rei piscatoriæ ritè periti homines dicunt Hippocampi uentrem in vino decoctum si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussi vehementer torqueri. At enim nihil excreare, sed & superiorem ei ventrem intumescere; & calidos vapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim defluere, & pusculentum odorem reddere, simul & oculos eius sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & uomendi quidem cupiditate ardere ferunt, verum nihil emittere. Quod si natura euicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obliuionem, & dementiam incurrere. sin in ventrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus iam membris captum è uita excedere. Ex morte porrò qui euadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur. hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quod sanè eis ægritudinis leuationem afferat, & somnum conciliet. Itaque ad perennes fluuios, aut ad litora, aut iuges fontes, aut lacus commorationes eis gratæ sunt, & iucundæ: cum tamen non hæc mala dicant huius bestiæ ventrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia veterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus. is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piscator Hippocampos simul cum alijs piscibus caperet, & per adolescentes à rabida canicula morderentur. Cùm eorum in Methyna Cretensi ad litus iacentium uicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius iecur medicamentum ad rabiem edendū iuuenibus dandum esse: alij consulerent à Diana salutem petendam esse, senex piscator eos de consilijs, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendum dedit, alios in acetum & mel contriuit, ijsque morsus vlcera obligauit, atque hominum adolescentium rabiem uicit, eosq́; ad incolumitatem tandem restituit. hactenus Aelianus de Hippocampi uiribus. Hoc animal ut Græcis ἱππόκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.

Hippocampi uires ex Gal. — Hippocampi uires ex Aeliano. — Nomina.

Πορφύραι, Κήρυκες, Κιόνια.

PVRPVRA, BVCCINA, CIONIA. CAP. IIII.

PVrpura usta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata *a* Buccina, sed vehementius urunt. Si quis salis plena fictili crudo adurat, dentifricio conueniunt. ambustis utiliter illinuntur, quibus solui medicamentum non oportet: nam posteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipsum in testæ modum induratum, sponte sua decidet. Fit etiam calx è buccinis, vt in eius mentione demonstrabimus. *b* Cionia uocantur purpurarum, buccinorumque mediæ partes, circa quas testæ uolumen clauiculatim intorquetur. Cremata simili modo, maiorem purpuris, buccinisque facultatem vrendi consequuntur, quoniam apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ sunt, & stomacho utiles, sed aluum non molliunt.

a κήρυκες ita meū scribit, & Drag.

b κιόνια alij ἴόνια.

PVRPVRAE, BVCCINAE.

Sunt

Purpurarum consid.

SVnt & Purpuræ marini pisces, eius sanè generis, quæ testa integuntur. Hæ (ut auctor est Plinius lib. IX. capite XXXVI.) illum magnũ pretij florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum uestibus expetitum. Hunc in medijs faucibus gerunt, candida quadam uena conclusum, colore nigricantis rosæ pellucidum. Viuas capere contendunt, quia cum uita sua succum illum euomunt. Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuoque attritu lentorem cuiusdam ceræ saliuant. Linguæ Purpuræ digitali longitudine, qua pascitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo est. Capiuntur autem purpuræ paruulis, rarisque textu veluti nassis, in alto iactis. Inest ijs esca, clusiles, mordacesque conchæ, quales mitulos videmus. has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes, appetunt purpuræ, porrectisque linguis infestant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt sese, comprimuntque mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & sicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis viuunt saliua sua. Anno magnitudinem implent, celerrimeque crescunt, quemadmodum & conchylia omnia. Est in purpurarum genere & Buccinum ad similitudinem eius buccini, quo sonus editur: vnde & causa nomini, & rotunditate oris in margine incisa. Sed maior est purpura, cuniculatim procurrente rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non insunt, sed utrisque orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non nisi petris adhæret, circaque scopulos legitur. Purpuræ, buccinaque simul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa sanè narratione scriptis celebrata sunt ab Athenæo. Ad eius igitur volumina accedant ij, qui plura scire desiderant. Sed quoniam MARGARITAE, *quæ non modò ad mulierum, hominumque decorem, sed etiam ad medicamenta maximo luxu expetuntur, à marinis & ipsæ gignuntur conchis, hic inter pretiosa conchylia eas recensere non ab re fore duximus; præsertim quòd neque Dioscorides, neque Galenus de his quicquam, quod legerim, posteritatis memoriæ pro-*

Buccinum.

Margaritarũ, & earum cōchæ historia.

MARGARITAE.

diderunt. Nasci itaque animalia, quæ margaritas gignunt; in oceano Indico refert Plinius lib. IX. cap. XXXV. Fertilis admodum earum est Taprobane, & Toroïs: item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo, atque genitura conchæ est haud multùm ostrearum conchis differens, vt liquidò constat ex ijs, quas nostri vulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has vbi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri roscido conceptu tradunt, grauidas factas postea eniti, partumq; concharum esse Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam si purus influxerit, candorem conspici: si verò turbidus, & fœtum sordescere: eundem pallere cælo minante conceptum. Et ex eo quippe constare, cœliq; eis maiorem societatem esse, quàm maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum: si tempestiuè satientur, grandescere, & partus: si fulguret, comprimi conchas, & pro ieiunij modo minui. Si verò & tonuerit, pauidas, ac repentè compressas, quæ vocant Physemata efficere speciem, verùm inani inflatam sine corpore. Cæterò in aqua molles sunt Margaritæ, at exemptæ protinus durescunt. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharum examinibus singulas magnitudine, & vetustate præcipuas esse, veluti duces, miræ ad cauendum solertiæ. Quocirca has summo studio petunt vrinantes piscatores: siquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipsa cùm manum uidet captiosam, comprimit sese, operitq; opes suas gnara propter illas se peti, manumque si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & alijs munita supplicijs. Captæ multò obruuntur sale in vasis fictilibus. nanque erosa carne, vniones, siue margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima vasis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere; tametsi raræ admodum sint Margaritæ, quæ his omnibus dotibus præstent. Tradit Iuba Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo, inesseque illi Margaritam grandini similem. In conchis quaternos, aut in summum quinos vniones reperiri Plinius scriptum reliquit. Verùm Americus Vesputius, qui nostro æuo liburnicis omnem ferè australem oceanum explorauit, talem ibi concham se quandoque habuisse testatur, in qua uniones ultra centum, & triginta reperti sunt. Quod non modò confirmant ij, qui post ipsum ad occidentales Indias nauigarunt; sed etiam addunt numerosiores ibi vniones in vna tantùm concha nasci: præterea alia plura de Margaritarum historia referunt, quæ à Plinij sententia plurimùm dissident. Porrò certum est & nasci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico sinu, sed eas quidem paruas, nec adeò pellucidas, vt orientalibus comparari possint, è quibus contextum thoracem asserunt, quem Dianæ templo Iulius Cæsar dicauit. Reperiuntur Margaritæ quandoque etiam in Pinnis magnis, quas Veneti vocant ASTVRAE, *vt Plin. testatur. Ad hæc non in mari tantùm, sed etiam in fluminibus aquæ dulcis, conchæ proueniunt, quæ*

Vniones præstantissimi.

Plinij error.

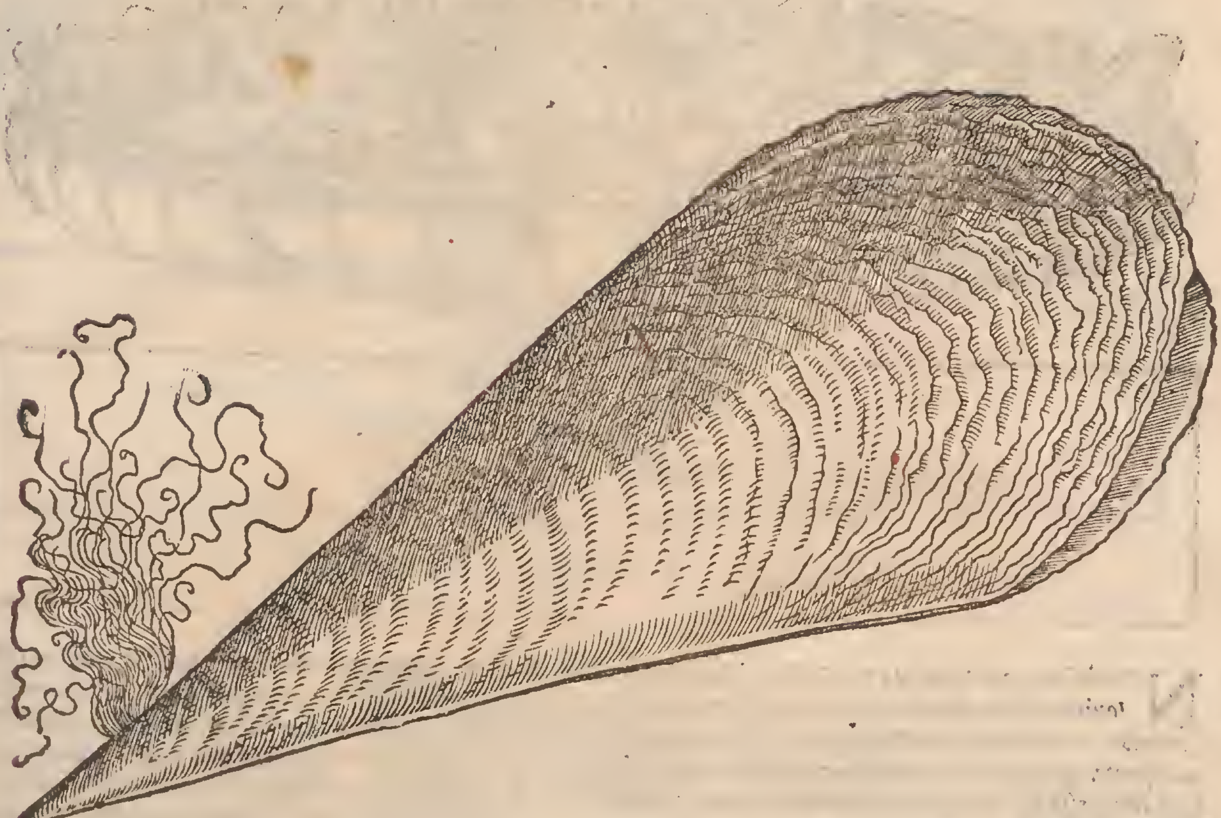
quæ margaritas gestant. Huius autem rei ego quidem testimonium perhibere possum; quod iam mihi in Bohœmia degenti cō-pertum sit in Vuotauua flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt uniones magnitudine, forma, & candore præstantes. Atque certè mihi subijt quandoque mirari, cum earum margaritarum copiam uidi tum apud Sereniss. Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohœmiæ homines. Margaritę in medicum etiam usum veniunt: quā-doquidem scribunt Serapio, & Auicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam cellyrijs admistas oculo-rum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem absumere. Animal, quod πορφύρα Græcè, Purpura Latinè nominatur: Arabicè, Naporam, & Porphyra: Italicè, Porpora. Quæ verò Latinis Buccina, κήρυκες Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros, seu Cobron: Italis, Buccine: Hispanis, Bozios: Gallis, Bios cornetos. Cæterùm quod Græci μαργαρίτας, Latini item Margaritas & Vniones vocant: Arabes, Hageralbato: Itali, Perle: Germani, Perlin: Hispani, Perlas.

Vnionum uires.

Nomina.

10

PINA, SIVE ASTVRA,

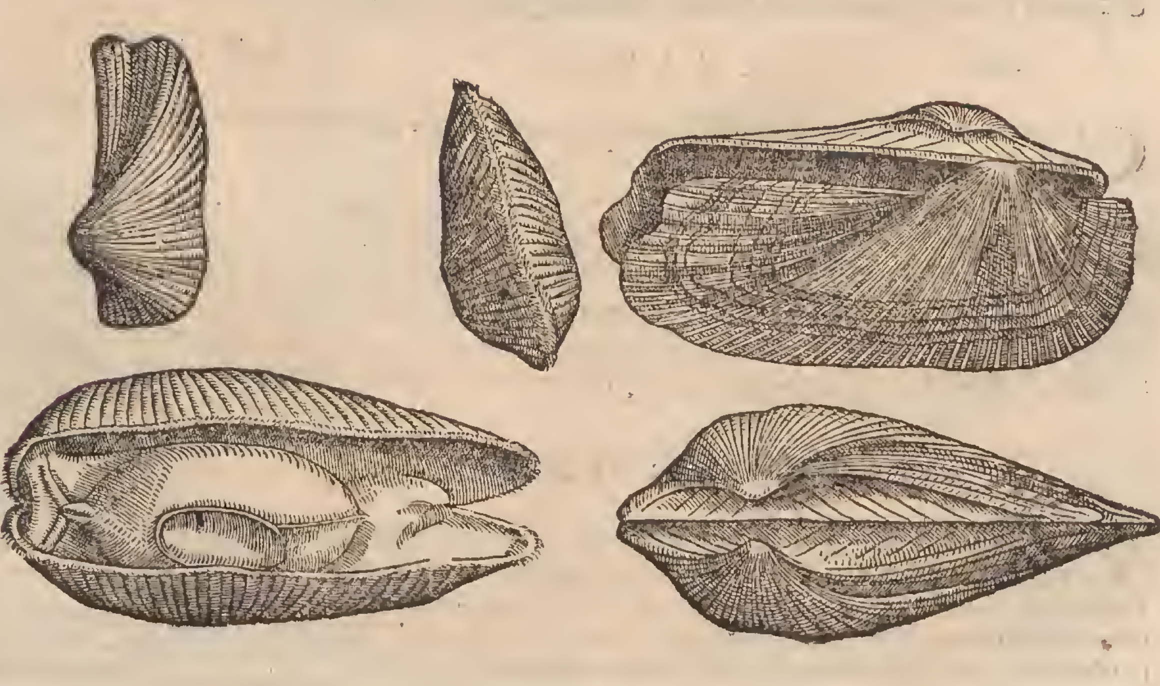

Μύακες.

MITVLI. CAP. V.

Mituli laudatissimi in Ponto. Cremati eundem buccinis effectum præbent. priuatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle vtiles habentur: palpebrarum crassitudines absumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morsus utiliter imponuntur.

MITVLI.

Τελλῖναι. TELLINAE. CAP. VI.

Recentes Tellinæ aluo utiles, ſed maximè ius earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria inſtillatæ, auulſos palpebrarum pilos renaſci non patiuntur.

Mitulorũ, & tellinarũ cõſideratio. Iouij lapſus.

Non deſunt, qui Mitulos, & Tellinas idem eſſe cenſeant. In quam ſententiam potiſſimum veniſſe comperio Paulum Iouium uirum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piſcibus edidit, malit (etſi medicus eſſet) cum Athenæo errare, quàm cum Dioſcoride rectè ſentire. Ex cuius ſcriptis ſatis apertè conſtat, aliud eſſe mitulos, aliud tellinas: nam præterquàm quod de his duobus diuerſis capitibus ipſe diſſeruerit, differentes etiam vtriſque reddidit dotes, haud neſcius illis ineſſe differentiam. Idem ſimiliter ſenſit Galenus lib. XI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, ubi de viperis diſſerens, eodem capite mitulorum etiam meminit, tellinarum uerò peculiari capite ſingulis proprias, & diuerſas reddens facultates. Non ſecus ac illi, ſenſit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriuſque ſectator. Quamobrem dicendum putauerim differentes nimirum eſſe mitulos, & tellinas. Notiſſimæ ſunt in Italia Tellinæ, præſertim Romæ, ubi plurimæ uenales circumferuntur, quod edendo ſint, & ori admodum gratæ, ſi tamen ab arena optime repurgentur. Cæterùm quales Mituli ſint in Italia, qui hac noſtra tempeſtate explicauerit, hactenus inueni neminem. Præter unum Maſſarium Venetum qui eos mitulos putat: quos Adriatici accolæ vulgò appellant Muſcioli, quaſi muſculos dixerint. Cuius opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & forma, & nomine conchylia ita uocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò maiores teſta exterius lineis quibuſdam ſcabra: intus uerò pellucida, & tota pondere leuis. Μύακες ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus uero, Amarchas: Hiſpanis, Mixilhus. Τελλῖναι, vt Græcè, ita etiam Latinè Tellinæ, & Italicè Telline dicuntur: Arabicè, Sedef, & Talſam: Hiſpanicè, Brignigois.

Nomina.

Χῆμαι. CHAMAE. CAP. VII.

Chamarum, aliarumque conchularum in exigua aqua decoctarum ius, aluum ciet, id cum vino aſſumitur.

Chamarum conſideratio.

Quanquam Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa deſcriptione ab Athenæo referuntur; nihilominus tamen tot huiuſmodi teſtaceorum habentur ſpecies, ut non facilè ſit, eas inter ſe diſtinguere. Cæterum præter cæteras conchas, id ſibi peculiare aſciuere Chamæ, quod plerunque in litore biantes inueniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici poſſe putauerim, quæ in marinis oris, pandentes ſeſe læui teſta contectæ reperiuntur. Harum quàm plurimas ipſe uidi in Adriatici litore. Verùm quoniam nulla alia facultate ſunt præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur; ideo non eſt, ut plura de his dicamus. Quæ Græcis χῆμαι, Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur.

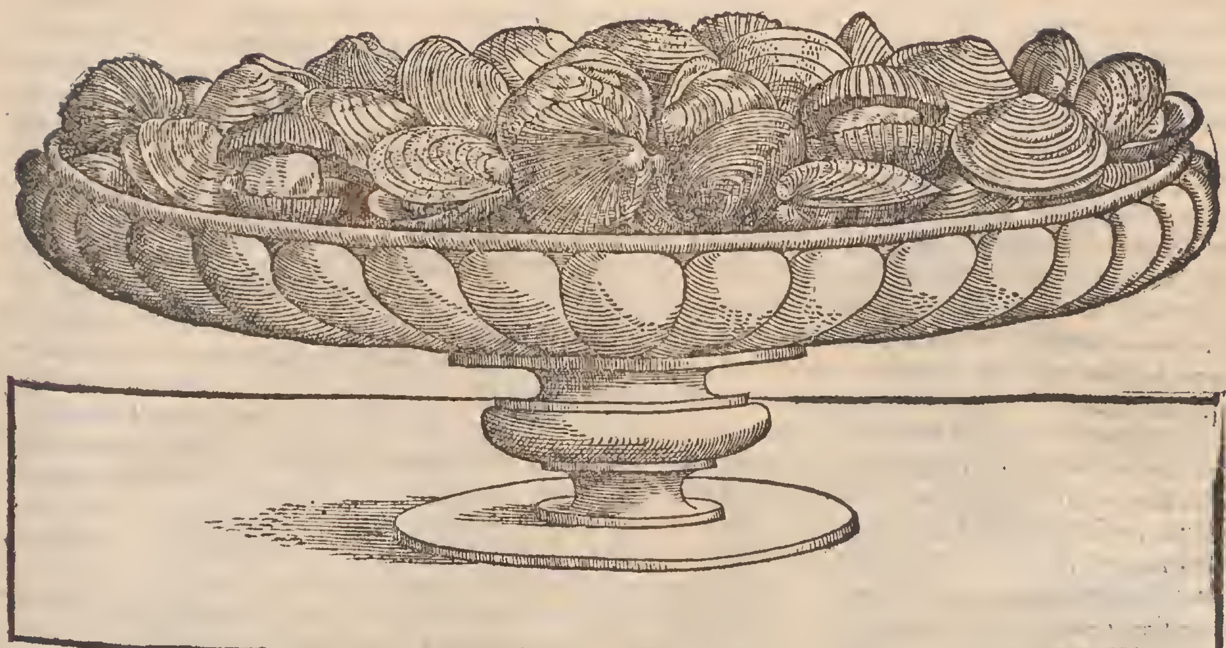
Nomina.

Ὄνυξ. VNGVIS ODORATVS. CAP. VIII.

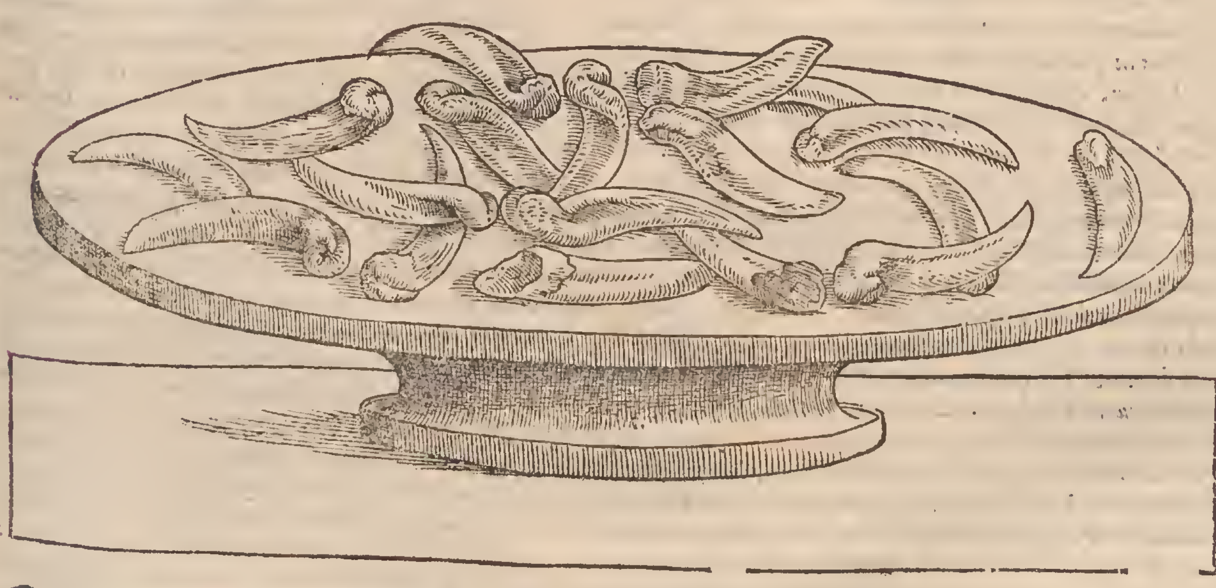
Vnguis, ſiue onyx conchylij tegumentum eſt, ei ſimile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus inuenitur, ſuauem ideo ſpirans odorem, quod conchylia inibi nardi pabulo veſcantur. Colligitur poſteaquàm ſtagnantes aquæ æſtiuis ſqualoribus inaruerunt. Laudatiſſimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigreſcit, atque minor conſpicitur. Ambo odoris gratia ſuffiuntur, ſed aliquatenus caſtoreum olent. Iidem ſuffitu excitant fœminas vuluæ ſtrangulatu oppreſſas, comitialesque: poti ventrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura, & buccinum.

Qui

CHAMAE.

VNGVIS ODORATVS:

QVi diligenter caput hoc de vnguibus odoratis legunt, & expendunt, non ab re fortaßc mirantur Dioscoridem, quòd scripserit, onyches, id est ungues odoratos in Indiæ nardiferis paludibus inueniri. quando nusquam à veteribus & recentioribus memoriæ proditum sit, nardum in paludibus nasci, sed in montibus, arido & sicco solo. Admirationi suæ illud non obstare putant, quòd memoret Dioscorides, Indici nardi genus esse, quod Gangitis vocatur, à fluuio Gange, apud quem enascitur, montem præterfluente. Neque enim volunt eam nardum in fluuio illo, aut in paludibus prouenire, sed in monte, aut infima eius parte, quam flumen ipsum alluit. Præterea cùm scribat Dioscorides conchulas odoratas in Indiæ paludibus inueniri, illis planè absurdum uidetur, quòd præ cæteris eas laudauerit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt insuper, quòd cum vngues ij, quorum in officinis pharmacopœorum communis est vsus, si vrun- 10 *tur, non suauem spirent odorem, sed potius castoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & iniucundus, & ingratus habetur, fieri non potest, quòd odoris gratia suffiantur, præsertim quòd ijdem suffitu (vt Dioscorides tradit) excitant fœminas vuluæ strangulatu oppressas, comitialesque. Sciunt autem, quòd qui huiusmodi morbis tentantur, ab odoratis læduntur, & à fœtidis iuuantur. Verùm quia nitimur quantum possumus pro nostra virili parte Dioscoridem defendere, & ab erroris suspicione vindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edisseram. In primis igitur non ita mihi mirum videtur, quòd à Dioscoride scriptum sit, vngues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inueniri. Nam si, eodem auctore, aliqui arbitrati sunt, malabathrum esse Indici nardi folium, falsi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, ut ijdem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas vocauerint, simili ratione decepti. Quorum forte Dioscorides appellationem secutus, eas paludes Indię nardiferas nominauit, in quibus huiusmodi habentur conchilia. Nec placet Rondoletij, alioqui viri doctissimi opinio, qui putat conchilia, nullibi haberi posse, præterquàm in mari, sic inquiens. Nam si conchilia marina sunt animalia, quomodo in lacubus inueniuntur, colliguntur que aquis æstu exiccatis? an mare deserunt turbinata,*

Vnguiũ odoraterũ consideratio.

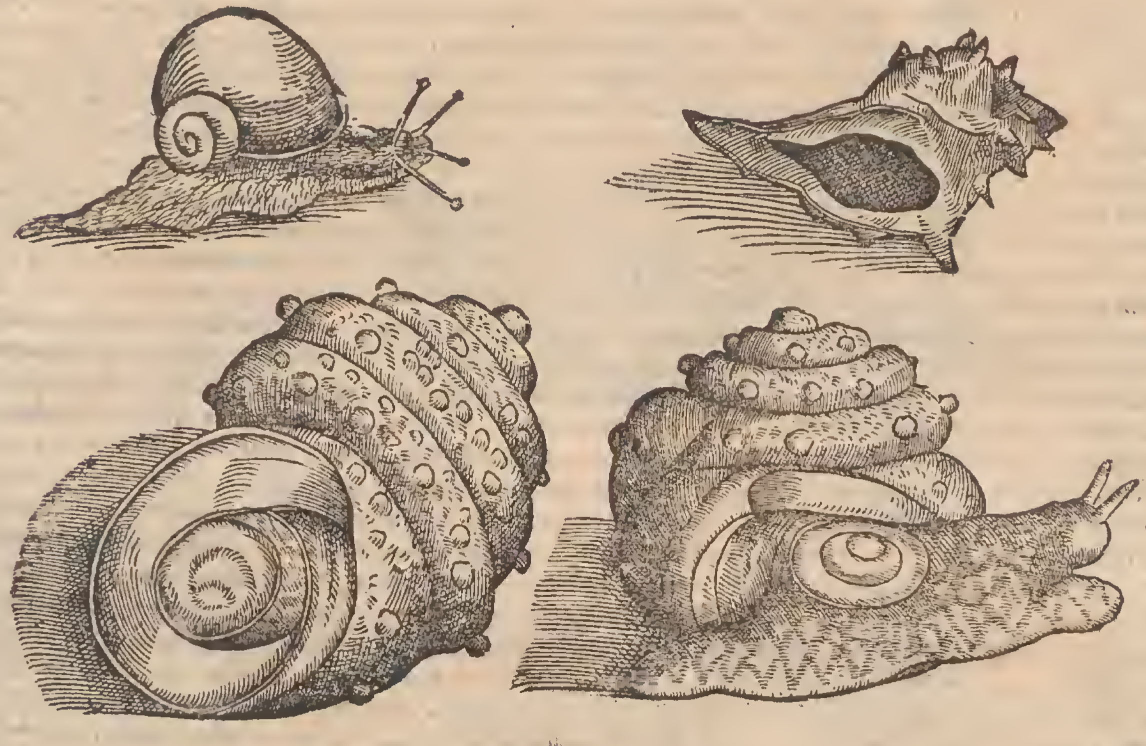
vt fluuios lacusque subeant? Hæc ille. qui etsi præclarus sit, & doctrina non vulgari præditus, non tamen omnia naturæ secreta rimari potuit. Quandoquidem & conchæ Margaritiferæ, quæ marina quoque sunt animalia, in Boemia habentur, quæ à mari longè lateque distat, in flumine Vuotauua, vt de margaritis agentes paulò superius diximus. Deinde illud quoque mirum non esse debet, quod ad nos diferantur conchulæ Indicæ ex mari rubro, ac Babylone. Etenim hoc non euenit, quòd inibi nascantur, sed quòd Dioscoridis tempore non secus ac nostro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam conuehebantur, omnia prius per mare rubrum conueherentur in Aegyptum, nempe Memphim, aut Alexandriam. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd raræ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ suauem spirent odorem, eoq; nardum imitentur, atque odoris gratia suffiantur? Certè non aliam ob causam fieri puto, nisi vel quòd propter maximam locorum distantiam in longo itinere adscititium illum malabathri odorem amittant, vt Indicæ nardo euenire libro superiori in eius mentione diximus: vel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludibus capiantur, quæ malabathro prorsus destituuntur. Nam quoniam multo iam tempore malabathrum ad nos non aduehitur, facilè adducor, vt credam id in India cultorum negligentia perijsse, perinde ac balsamum in Iudæa. Quippe vt malabathrum renascatur (id quod Dioscorides refert) necesse est, vt siccatis æstiuo feruore aquis, humus aridis fruticibus vratur. Quod cùm ab Indis fortaße fuerit omissum, & neglectum, facilè postea factum est, vt vniuersum malabathri genus omnino deperditum sit. Atque adeò hinc est, ut vngues ij, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Postremò illud mihi haudquaquam absurdum esse videtur, quòd conchulæ Indicæ suffitu pressas vteri suffocatione mulieres comitialesque reuocent. Nanque, quòd fieri potuerit, nos non negamus, onyches olim fuisse odoris grati atque iucundi, vtpote qui malabathrum redolerent. Sed quidem existimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæsisse, vt igni imposita testa ille statim exhalaret, Testa verò eadem relicta & incensa, quid mirum si odorem fœtidum emiserit, & castoreum oluerit, ex quo sanè (vt experientia docet) mulieres vuluæ strangulatione laborantes suscitantur? Ideoque variat nostra à Rondoletij sententia, qui vt Dioscoridis lectionē seruare videatur dicit εὐῶδες Dioscoridi designare non semper id quod grato solùm & iucundo, sed aliquando, quod vehementi, aut graui est odore: quippe etsi id haud negauerim, ego non tamen affirmauerim εὐῶδες hoc in loco iniucundum significare aut graueolentum; siquidem cùm Dioscoridi hi vngues suauem spirent odorem, quòd conchilia, quorum tegumenta sunt, nardi pabulo vescantur, ratio sanè non consentit, vt Rondoletio subscribam. Cæterùm cùm onyx unguem significet (unde conchula Indica unguis odorati nomen accepit, quòd fortassis unguis alicuius effigiem referat) cur ipsum purpuræ tegumento similem fecerit Dioscorides, mihi hactenus incompertum est, cum purpuræ operculum rotundum sit, quemadmodum & buccinæ, conchilij verò longum, nisi vnà cum Rondoletio dicamus, haud intellexisse Dioscoridem, odoratos vngues facie purpurarum opercula referre, sed quòd ijs conchilia operiantur, ut purpuræ suis à substantia rei, non quidem à forma comparatione facta. At certè, vt dicam quod sentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de causa hoc conchylij genus onychem appellari uolunt, quàm quòd eius tegumentum sit rugarum, concauitatis, asperitatisq; expers: leuore autem, ac candore præditum, humanorum unguium modo. Siquidem purpuræ testa, cui onychem assimilat Dioscorides, in uniuersum aculeata conspicitur; quin & inæquali sinuosoque cortice obducitur. Porrò quòd uideam ungues odoratos, qui in myropolijs passim habentur, brutorum quorundam ungues repræsentare, atque si urantur castoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse. Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum doctissimis annotationibus in compositione aureæ Alexandrinæ, ubi ipso ucrtente legitur, ossis interioris narium purpuræ, scribit nil aliud Nicolao, designare, quàm quod Actuario, & alijs posterioribus Blattium byzantium, siue bysantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationibus in Nicolaum legatur βλάττιον βυζάντιον ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Quin & differre inter se ait Blattium byzantium, & Dioscoridis onychem, quòd onyx conchilij sit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiam confirmauit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens, officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam Bisantiam uocari. Sed longè quidem ab eo dissidet opinio nostra. Primùm quòd Serapioni, & Auicennæ, quorum uocabula medicamentaque tam simplicia, quàm composita (ut ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Græci sæpius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quàm Dioscoridi onyx, Latinis unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cum hactenus non inuenerim, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut Fuchsio placet) siue testa carnm tegumentum odore aliquo commendauerit, quique inter odoramenta recensuerit, atque antidotis inseruerit; sed qui tantùm scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere, vulcera purgare, & ad cicatricem perducere: contra uerò constet omnibus odoratos ungues à Mauritanis preferri, quòd aroma quoddam resipiant, & tenuium, atque adstringentium sunt partium, ad uentriculi, iocineris, cordis, utriusq; affectus, non modò Fuchsii, sed Nicolai quoque sententia (modò huius codex non sit deprauatus) inanis profectò, & planè refellenda uidetur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quibus recentiores Greci longè plura accepta referunt, testis est Serapio authoritate Mesehaæ, cùm inquit. Conchula Indica excalfacit, & siccat ordine tertio: quin & adstrictionis, & tenuium partium est particeps: uentriculoque, cordisque palpitationi, iocineri, uuluæque odori fragrantia conferens. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium, siue blattum bysantium repręsentare, quā Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsius arbitratur, os in ore, uel naribus purpurę inuentum. Miscetur itaque Indica conchula, uel eam uoces odoratum unguem, non sine magna ratione, & auctoritate à posteriorilus Græcis in aurea Alexandrina, quod ad cardiacos, & uiscerum morbos sit admodum utilis. Quin & in antidoto è margaritis, quòd nomē uirium imbecillitatem firmet, animi defectum siue à corde, siue a uentriculo originem ducat: maximè iuuet: longo morbo deiectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri strangulatus in mulieribus auertat, ut Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè prestare potest, si primùm eius qualitates, demum uero facultates perpenderimus, quarum nullæ (quod sciam) purpuris assignantur. Quare non immerito Nicolaum damnauerim (si tamen error illi adscribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitauerit his antidotis esse admiscenda, cùm purpuræ in uniuersum pręter testam, qua contegantur, ossibus careant. Nisi fortè his in purpuris narium os appellauerit, quod in anteriori testę parte prominet, & rostri potius, quam narium speciem reprësentat. Illud preterea falsum esse deprehenditur, quod officinis hęc excogitata purpurarum ossa Blattę byzantię vocentur, cùm etiam quę legitimę in officinis habentur, propriè sint odorati ungues. Postremo queque sint illę in Nicolaum expositiones, quibus maxime nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & auctoritatibus adductis haud quaquam obstare posse putauerim, cum fortaße incerti sint auctoris, uel si certi, minimè probandi, quod is rationi, ac ueritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum contra, quam Fuchsius intellexerit, Nicolai uerba interpretatum fuiße, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designare ὀστοῦν τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας quam βλάττιον βυζάντιον, id est, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai uerba secundum Fuchsij interpretationē adeo per se clara sint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret, sed potius ut declararet, animaduersa deprauata Nicolai lectione, pro eo purpurarum osse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam

Fuchsij opinio reprobata.

conchulam admiſceri debere. quòd facilè ſciret, fabuloſum eſſe purpuras in naſo vel ore gerere oſſa. Quod etiam ſenſiſſe videtur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum oſſa in aurea Alexandrina, & diamargarito ſit interpretatus, ſed byzantiam blattam, quam odoratum vnguem eſſe; hactenus nos abunde demonſtraſſe exiſtimamus. Huius nomen Grecum eſt ὄνυξ: Latinum, Vnguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum, Athſar ateb, aut Adſar althaib: Italicum, Vnghia odorata.

Nomina.

COCHLEAE.

Κοχλίαι.

COCHLEAE. CAP. IX.

TErreſtres cochleæ ſtomacho vtiles ſunt, & nõ facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, a Aphricanæ, Aſtypaleicæ, & quæ in Sicilia, ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id eſt, operculares, cognominatæ. Marina ſtomacho idonea, & facilè aluo excernitur. fluuiatilis uirus olet. Quæ uero vepribus: frutetisque glutinata cohæret, quam uocant nonnulli b ſeſilon, ventrem, & ſtomachum turbat, vomitiones excitat. Crematæ omnium teſtæ excalfaciendi, & vrendi naturam ſortiuntur: purgant lepras, vitiligines, dentesque: emendant oculorum cicatrices, & vitia cutis in facie, albugines, ac viſus hebetudines, ſi cum carne ſua vſtæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impoſitæ, aquæ inter cutem tumores exugunt, ſed non antè ſoluantur, quàm omnis hauriatur humor. podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ euocant: menſes tritæ, & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure, & myrrha illitæ, cùm vulnera alia, tum maximè quæ nerui acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, ſanguinem naribus erumpentem infrænant. Viuæ corpus, & præſertim Aphricanæ, cum aceto deuoratum, ſtomachi dolores mitigat. trita cum teſta, vino, & myrrha, ſi exiguum inde bibatur, coli, veſicæque cruciatus ſanat. Terreſtris pilos incommodos replicat, ſi quis abraſo acu lentore eius, pilum attingat.

a Meum λιβύαι. i. Lybicę.

b Meum & Drag. addunt ἢ σεσιλίτην. i. aut ſeſilitim.

COchleæ vulgò notiſſimę ſunt. Hæ licet albæ, nigræq́; reperiantur, tum magnæ, tum paruę, tum mediocres; omnes tamen eandem naturam in vniuerſum obtinent. Si verò aliquo pacto inter ſe differunt, id natalis ſoli cauſæ adſcribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis uictitant herbis, ijs ſanè præſtant, quę in opacis degunt, ac in paluſtribus. Id enim guſtu facilè deprehenditur, quòd hę uel inſipidę habeantur, uel paluſtrem reſipiant limum: illę uerò ſapidiores, eſuique gratiores exiſtant. Quandoquidem abſinthium depaſtę amaritudinem reddunt, ſicuti quę ſerpyllum, pulegium, calamintham, origanum, aliasque odoratas herbas aſſumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æquè referri poſſunt, quæ paulò lupinis maiores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam carduorum caulibus aceruatim cohęrentes innumerę viſuntur. Cochleas olim vſque adeò cœnis expetitas memorat Plinius lib. IX. cap. LVI. ut ijs viuaria à nonnullis fuerint inſtituta, diſtinctis quidem generibus earum, quò melius gulę fieret ſatis: ſeparatim ut eſſent albę, quæ in Reatino agro naſcuntur: ſeparatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinetiam commentati ſunt ſapa, & farre, alijsque rebus. qua eas alebant. Non me fugit, quas Dioſcorides pomatias uocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, uicinisque alijs locis, & eas quidẽ præſtantiſſimas. Eruuntur enim è terra hyeme in ſepibus, & frutetis, uncis quibuſdam ferreis prope fruticum radices terra circunfoſſa. Concluduntur hæ contra frigoris iniuriam, quodam albo operimento, duro, gypſi ſpeciem referente, ſicque contectę terra ſe condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis ijs longè ſuauiores, gratioresq́; habeantur, quæ vere, & æſtate imbribus excitatę hinc inde uagantur. Quòd autem ſic hyeme recondantur, deliteſcantq́; ſub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat; cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Præſtant cochleę, preter eas quę à Dioſcoride ſcribuntur ad uaria corporis incommoda. Siquidem teſta exutę, & hordeacca ptiſſana incoctę lateris dolorem tollunt, ubi pti-

Cochlearum conſid.

Cochleæ pomatiæ.

sana sorbenda detur, cochleæ vero contusæ loco dolenti illinantur. Earundem diu elixarum ius potum iliacos iuuat. Eædem elixæ, ac tritæ, cruentis excreationibus medentur. Disuriæ efficacissimè prosunt, si crudæ cum suo ipsarum putamine contritæ bibantur ex passo, diebus septem continuis, ad summum nouem. Vertiginosis quoque prosunt suspiriosisque, ubi prima die cochleæ vnam magnam, sequenti duas, tertio tres, quarto duas, quinto unam, semicoctas uorauerint affecti, nec minus vertiginosis, quàm amentibus medebitur is, qui singulas cochleas diebus singulis plurimis, cum suis testis contritas, ex defruto potandas dederit, sed has maiores esse oportet. si verò minus res successerit, triduo quiescat affectus. & subinde eandem potionem diebus pluribus replicet: Cœliacos quoque iuuant cochleæ duæ, vnà cum testis contritæ, & duobus ouis gallinaceis exceptæ uini passis ternis vncijs, & aquæ quaternis, ac demum fictili uase calefactæ, & haustæ. Præstant eædem ad faucium molestias, & asperitates, si illotæ coquantur, & deinde tritæ ex passo ebibantur. Partus faciles reddunt, si à grauidis fœminis edantur aliquot, ante partum diebus. Adduntur utiliter in emplastris, quæ pus mouent. Nanque non solùm bubones & cæteros tumores concoquunt, sed etiam abrumpunt. Contritæ crudæ, & illitæ, serpentibus vlceribus medentur. Quæ verò salinis inhærent, strumas illitæ resoluunt, si cum putamine tusæ illinantur: Columellæ uitia sanat cochleæ uiuæ succus acu vulneratæ, cum penna illitus. Complures crudæ, in nitido mortario tusę, vnà cum ouo gallinaceo incocto, ex succida lana utiliter fronti adalligantur, ad sedandas oculorum epiphoras. Combustarum cinis cum lini, & vrticę semine ex melle potus, intra paucos dies lienosos sanat. Quæ autem cęteris minutiores habentur, tritę, & illitę, inguinum tumores resoluunt. Omnium putamen ustum, & in puluerem tenuissimum contritum, gingiuarum putredines, exulcerationesque illitus tollit. Idem casu inuentum tritumque, & potui datum, calculos expellit: quin etiam vrinam mirificè pellit, si duarum drachmarum pondere ex uino albo, & aqua calida bibatur: prolapsam columellam cohibet; & procidentem quoque sedem, sed prius intestinum ablui oportet aqua in qua ferrum candens pluries restinctum fuerit. Cochleis nemoralibus à mucagine natiua diligenter repurgatis, & in lacte bubulo recenter mulso vnà cum Tussilagine concisa decoctis condimentum fit optimum tabidis, cibi loco propinandum. Cochleę si totę cum testis urantur (vt Galenus memorię prodidit libro XI. *simplicium medicamentorum) admista galla omphacitide, simulque pipere albo, mirifice prosunt dysenterijs, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt. Conuenit autem ut piperis sit pars una, gallæ uero duæ, quatuor cineris cochlearum. Hęc ubi ad unguem leuigaris, cibis inspergito, bibendumque, aut ex aqua, aut ex uino albo, & austero prębeto. Cęterùm absque gallę mistione cinis cochlearum admodum resiccantis est facultatis, obtinens item nonnihil ex ustione calidum. Porrò cochleę, quę ustionem non sunt expertę, si tritę unà cum testis imponantur, & toti uentri aqua inter cutem laborantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ęgrè quidem diuelli poterunt, cæterùm impensè desiccant. Et omninò inhęrere ipsas sinere oportet, quoad sponte decidant. Idemque faciendum in tumoribus ex ictu natis difficile solubilibus, & ex contusione facta in auribus. Desiccant enim illos magnopere uniuersos, etiamsi uiscosus, crassusque in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diuersis carnibus uerba faceret, sic de cochlearum quoque carne disseruit. At cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad læuorem redacta, omnium valentissimè desiccat partes superfluo humore grauatas, adeo ut, & hystericis conueniat. Ipsarum autem humor solus per se citra carnem sumptus (uocatur autem is à multis* μύξα κοχλίου, *hoc est, mucus limacis) thuri mistus, aut aloę, aut myrrhę, aut horum quibusdam, aut omnibus, quoad habeat cerati crassitiem, medicamentum fit glutinatorium, desiccatque pulchrè purulentos mucos aurium: sed & fronti impositum inhæret, oculorum fluxiones resiccans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà cum testis ad læuorem tritis: sed & quidam ad sistendos menses. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in vulnus cum nerui vulneratione, & contusione factum tritas imposui, ipsumque vulnus pulchrè glutinatum est, & neruus phlegmonem haud perpessus. Erat autem homo durus, & agrestis: miscui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripsere autem maiores me nonnulli medici, ad eiusmodi usum miscendum ipsi thus, aut myrrham. Verùm horum habebam tum neutrum, vt qui tunc ab urbe abessem in uilla. Possis autem & resinæ frictæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Porrò ubi multi muci cochlearum accipere uoles seorsum, stylo carnem earum pungito. Sed non ante multos dies venatas esse expedit: alioqui enim tempore desiccantur. Nam recentes plurimum habent uiscosæ illius humiditatis, quam stylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris pręter naturam gluten est. hęc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è uomicis fracta cute educentibus utiliter immiscentur. Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm rarò in cibis veniunt: quanquam ijs qui maris litora inhabitant, frequentiori sint usui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento, uel testa carent, quæ nobis speciatim Lumache uulgò appellantur, noctu potius, quam interdiu ad pascua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis, & hortis; sed in cellis uinarijs, & alijs subterraneis uliginosisque ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum vulgus prodesse existimat: At Plinius libro* XXX. *cap.* XV. *auctor est hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem pręstare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: nanque ex ijs in stillatorium uas coniectis, additis quibusdam alijs, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies læuorem mentitur. Quin & his Aphricam abundare scriptum reliquit Plinius libro* XXX. *cap.* III. *& eas combustas dysentericis utilissimas esse, darique ex eo cinere cochlearia bina in uino myrtite, aut quolibet austero. Eædem cum Thuris polline contritæ, addito oui Gallinacei albo, & illitæ, faciunt mirificè ad puerorum Enterocelas. sed interim pueros in lecto iacere oportet. Vruntur & ipsæ vtiliter, & in puluerem teruntur, qui inspersus quancunque pedum exulcerationem sanat.* Κοχλίαι *ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus, Balzum, & Halzum; Italis, Chiocciole: Germanis, Schnecken: Hispanis, Caramuyos, & Caracoles: Gallis, Escargotz.*

Cochlearum uires ex Gal.

Cochleæ marinæ.

Cochleæ sine testa.

Nomina.

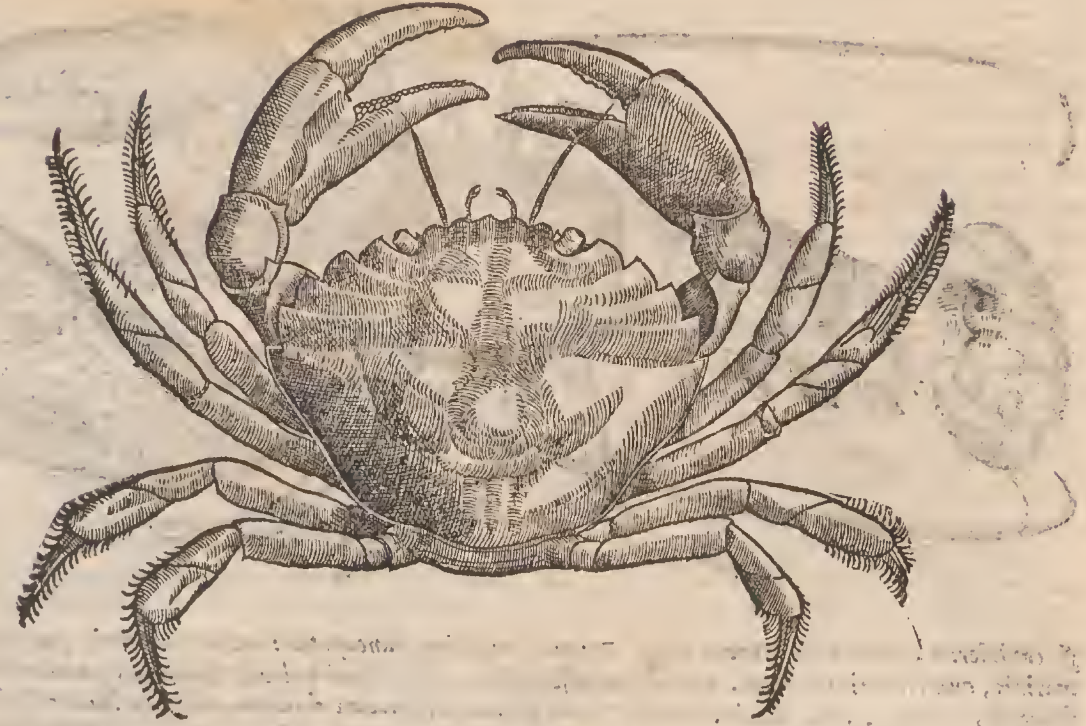
Καρκίνοι. CANCRI. CAP. X.

Cancrorum fluuiatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, *a* adiecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum vino, magnopere prodest canis rabiosi morsibus: rimas pedum sedisque, perniunculos, & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potique ex asinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumque morsus, atque scorpionum ictus. Decocti autem, & cum iure esitati, ijs prosunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauserunt. Necant scorpiones triti, & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, verum inefficacius omnia præstant.

a σὺν γεντιανῆς ῥίζης κοχλιαρίῳ ἑνί. i. cum gentianæ radicis cochleario vno.

CANCER

CANCER FLVVIATILIS.

HAllucinantur, qui credunt Cancros à Dioscoride, & Galeno descriptos, illos eße, quos vulgus Italorum Gambari nominat. Καρκίνος enim Græcè (ut hoc loco scribit Dioscorides) non eum significat cancrum perperam uocatum, qui ἀστακὸς appellatur à Græcis; sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci vulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetijs, ubi MARINORVM numerus prope infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie vulgò vocatur Mollecca, E'

Cancrorum consideratio.

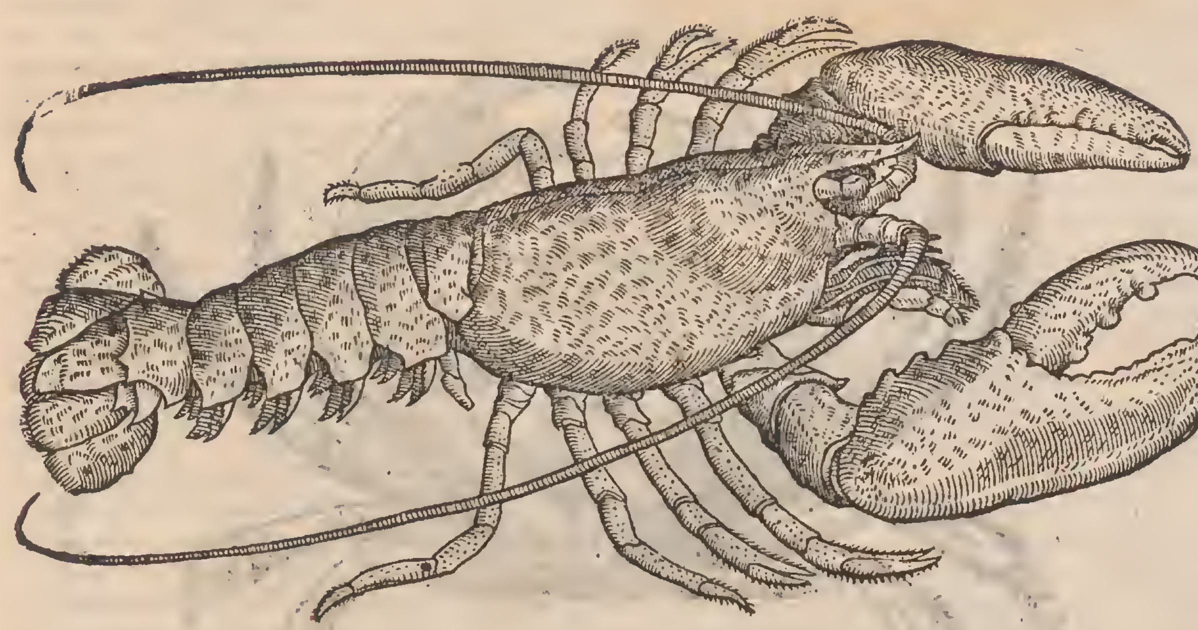
Multorũ error.

CANCER MARINVS.

quorum genere sunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ suo tempore crustam exeunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles libro IIII. cap. II. de historia animalium, ubi sic inquit. ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν τοιούτων ἀνόρροπύγιον, καὶ τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, καὶ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὴ τῶν καρκίνων στρογγύλον. hoc est. Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, & corpus cum quidem locustis, squillisque longum sit, cancris verò rotundum est. Porrò ASTACOS Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quem Romani, & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum vulgò Astase nominare consueuerunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete, quippe quòd vulgaris gammari faciem repræsentent. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἀστακὸς nil aliud

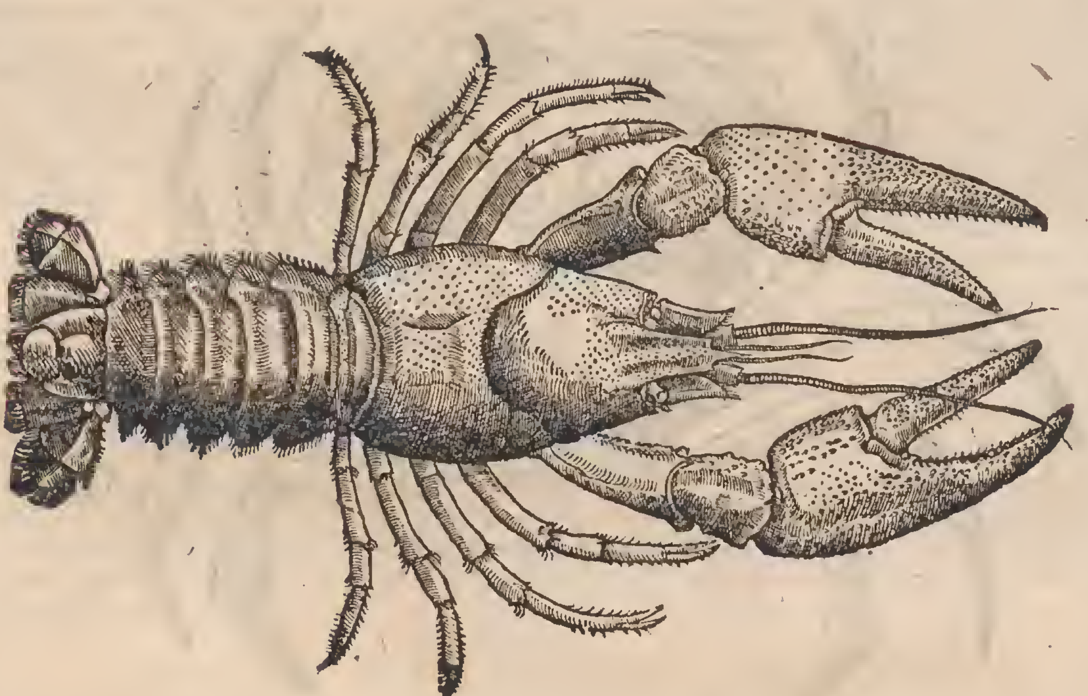
ASTACVS.

ſſe crediderim, quàm quod Venetis aſtaſe, Romanis verò leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius poſtquàm de marinis, quæ cruſta integuntur, animalibus diſſeruiſſet, videtur ſanè vulgares fluuiatiles gammaros deſcribere ſtatim poſt fluuiatiles cancros, cùm inquit. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν μέν, ὥσπερ οἱ καρκίνοι, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀστακοῖς. *hoc eſt. Genus item alind eſt, quod quidem paruum eſt veluti cancri, facie verò aſtacis ſimile. Hæc, meo quidem iudicio, declarant, Græcis fluuiatilem gammarum proprio carere nomine, ut pote & paruorum cancrorum aliqua genera, ut ipſe eodem loco teſtatur Ariſtoteles, cùm inquit. Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, vt putauerim ego gammaros Galeno appellari* γαμμαρίδες, *mutuato, cùm Romam veniſſet, à Latinis vocabulo, quòd eo carerent Græci. Nanque lib. III. de alimentorum facultatibus:* Ἀστακοὶ *(inquit)* καὶ πάγουροι καὶ καρκίνοι τε καὶ κάραβοι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδες, ὅσα τἆλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον. *hoc eſt. Aſtaci, paguri, cancri, locuſtæ, carides, gammarides: & id genus alia tenui teſta concludatur. Magiſque hoc affirmare non dubitauerim, quod nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Ariſtotelem, nec apud quenquam repererim unquam. Quibus etiam ex verbis palàm certè eſt, inter* GAMMAROS, *& cancros ma-*

10

GAMMARVS.

nifeſtam eſſe differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari cenſemus, qui pro Cancris ad canum rabidorum morſus, itemque ad tabidos, & maraſmo laborantes Gammaris vtuntur: quandoquidem cùm Dioſcoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, ſed de cancris intellexiſſe nobis compertum ſit. De cancris Gal. lib. XI. de ſimp. med. hæc fuſius ſcripta reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam ſimiliter prædictis exiccatorius eſt; ſubſtantiæ tamen proprietate mirificè contra rabioſorum morſum efficax eſt, isque tum ſolus, tum cum gentiana, & thure multò præſtãtior. Thuris ſanè partem vnam eſſe oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et raro equidem aliter illis vſtis nos ſumus uſi; cæterum ad eum modum plerunque, quo Aeſchrion empiricus ille, vtebatur medicamentorum peritiſſimus ſenex, conciuis, ac præceptor meus,

Cancrorũ vires ex Gal.

Patellæ

Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros viuentes, hactenus vrebat, dum facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum ac promptū semper in ædibus hoc habebat medicamen, urēs cancros tempore æstiuo post ortum canis, quādo sol in leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie usque ad diem quadragesimum, mensura cochlearij satis magni aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, verùm aliquot post dies curam cæpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum uero vulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoque conficitur, habens picis libram vnam, aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis verò uncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem; nimirùm cùm nullus unquam eorum, qui illo, vt dictum est, fuerunt vsi, sit mortuus. Cæterum seorsum alterum librum conscribam aliquando de ijs, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaque tum hoc in loco scribendi importunitati, tum 10 sicubi præterea id mihi hoc in opere cōtigit: nempe quia ex dictis summa proueniret utilitas, quam sanè posteris impertire uolebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Cæterùm Pelops doctor meus, & ipse omnium eiusmodi causas reddère uolens, non abs re inquit. Cancer cùm animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus uidelicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie, quamobrem sanè etiam aquam metuunt. Ac fluuiatiles, non marinos conuenire cancros dictitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionem salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est aduersus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subiecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, iuuare assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium uenenum absumere, simulque digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna iactitans, omnium se talium nouisse causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, alijs persuadere non tento. Itaque nec 20 Pelopis rationem, ut ueram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: uerùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum scieuram, qui fuerant illis usi, totis utique corporibus, hoc aperiendum, recensendumque à me existimaui, tametsi non esset huius instituti proprium: nam id non erat propositum. hactenus Galenus. Cæterùm gammarorum faciem referunt locustæ, & squillæ: quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantum tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos, rotundosque, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in puluerem, & ex uino potandos exhibent. Sunt, qui hos igne prius tostos, ad idem magis probent. Et præsertim ubi ex petroselini uulgaris succo propinentur. Nec desunt, qui censeant eosdem ad cordis imbecillitatem facere. atqui ego de re hac, quid certi affirmare possim, non habeo. Iidem cum uini excremento, quod circa uasa lapidis instar concreuit (Tartarum uocant chimistæ) ulceribus pudendorum medentur, si simul triti aspergantur. Dantur quoque cum Tiliæ arboris carbone utiliter ab alto deuolutis, quinetiam ad dissoluendos internos san- 30 guinis grumos. Eorundem puluere dentes quoque dealbantur, firmanturque. Cæterum, rotundis cancris marinis similibus, quos Adriatici accolæ, maris & fœminæ discrimine uulgò Granci, & Macinette nuncupant, abundat maxime ubique suis in fluminibus, ac riuulis Hetruria. nam quemadmodum Insubriæ, Transalpinarumque regionum fluuij, ac lacus gammaros alunt; Ita Hetruria cancros, ut pote & Græcia, ubi ab Aeschrione, & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Cancri fluuiatilis putamen diligenter contritum, & ex uino subdulci potum, renum calculos pellit. Iidem combusti, tritique, & ex melle illiti, Strumas discutiunt. Eorundem puluere sanantur sedis rimæ. Exustorum cinis oleo subactus, perniones curat. Suffiuntur sicci, ubi fœtus hæserit mortuus in uteri ceruice. Iidem triti crudi, & tumentibus mammis illiti, mirificè prosunt: quinetiam impactas mammarum durities resoluunt, & lac exiccant. Scorpiones proximos omnes ad eum locum conuenire tradidere quidam, ubi cancri decem fluuiatiles, marinive cum ocimi manipulo contriti, repositi fuerint. Fluuiatiles autem peculiariter hortorum erucas pellere dicunt, qui de colendis hortis scripse- 40 re, si pluribus in locis inter olera ligneis clauis figantur. Sed & illi non minori in errore uersantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quas uulgò Gambarelli, & Gambarusoli appellamus, eos esse, quos tum Aristoteles, tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant: quippe quod hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ paruæ dicantur. Siquidem ij, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis, aliisque quàm plurimis populis proprium ad huc SQVILLAE retinent nomen: uulgo enim Schille dicuntur; quanquam in Hispania, presertimque in Cantabria om-

Gammarorū lapilli.

Cancri fluuiatiles.

Cancrorū fluuiatilium uires.

Quorundam error.

Squillarū cōsideratio.

S Q V I L L AE.

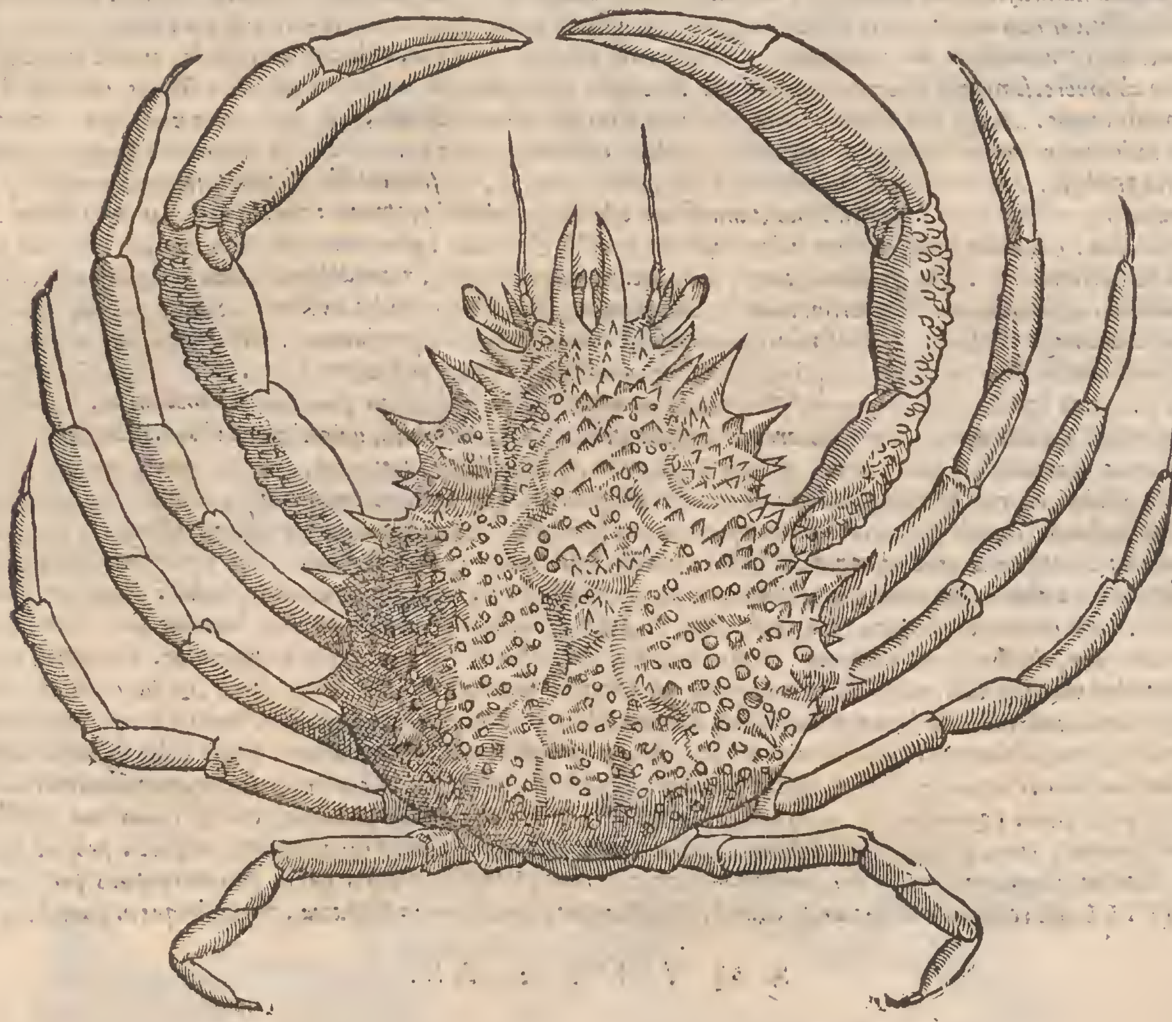

nes hi gammaruli Squillæ nulla differentia vocitentur. His, vt diximus, adstipulatur Aristoteles lib. IIII. de partibus animalium cap. VIII. cùm inquit. Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario verùm, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam ineße caudam. quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cuiusmodi sunt Maiæ vulgò Granceuole, paguri vulgò Granciporri, marini ac fluuiatiles canchri vulgò Granchi appellati: & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus gammarulos paruas dici squillas, nisi vt omnibus notum sit, eas etiam haberi his longè maiores, ut memoriæ prodidit Aristoteles lib. IIII. cap. II. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones, & paruæ, quæ maiores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat, vulgares gammarulos Aristoteli paruas facilè esse Squillas, cùm ij maiores nunquam euadant, quàm qui semper parui in piscarijs habentur venales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd ijs cauda sit locustarum, & gammarorum modo, chelæ verò, seu forcipes deficiant. Squillæ tametsi concoctu contumaces sint, Galeno tamen teste, stomachicis conferunt. Eædem tritæ, & cum aceto potæ, lumbricos, & tineas eijciunt. Quadam autem peculiari

Cancellorum consideratio.

10

M A I A.

facultate ad mulierum conceptus in cibis efficaces sunt. A Scorpionum ictu securum dicunt illum, qui Squillæ marinæ imaginem in achate lapide sculptam in anulo gestauerit. Cæterùm Rondoletius vir quidem doctissimus, atque præclarissimus, Pagurum, quē Granciporro Itali vocant, Maiam facit. Sed facilè quispiam illum deceptum deprehendet, qui diligenter Aelianum de Paguris scribentem legerit. Sclaui, qui Iapidiam incolunt, quorumq́ littora Adriaticum mare alluit, Græcum adhuc nomen seruantes, qui nobis Granciporri uocantur, Paguri vulgò appellant. è Paguris in cauernis extinctis oriri scorpiones, testis est Nicander. Sed ad Cancellos redeo nomine ipso paruulos cancros designantes, de quibus scripsit Galenus libro tertio de alimentorum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula sunt perexiguis cancris similia, colore flauo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sanè genere, vt quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles his verbis. Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testarum generum est. quippè qui natura locustis similis spectetur, nasciq́ue seorsum per se solitus sit. Verùm quòd testam deinde petit, quam ingressus uitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est. quapropter is in ancipiti eße, genusq́ sibi vendicare utrunque videtur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est; nisi quòd partem capiti, & pectori subditam ampliorem, quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subiacent, qui nunquam intrò recedant, ut cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub ijs est, quod velut capillamentis quibusdam pluribus circumdantur. Iis pedes subiuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoueat: bini item utrique adhærent lateri, & tertius paruus. Thoracis pars inferior mollis tota est, disiectoque sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad ventrem pergit, foramen excrementi perspici nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus, quàm cancri. Nexu nullo testis adhæret, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberq́ uagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm quineritem (quem naticem interpretamur) genus enim diuersum est, quod in natice degit, cætera quidem non absimile, sed dextrum bifurculatum pedē paruum habens: cùm læuum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimum

20

PAGVRVS.

CANCELLI.

simùm solet. hęc Aristoteles. Aelianus verò lib. VII. cap. XXXI. de cancellis ita scribit. A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim vacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreuerunt, quàm ijs ut capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neque modò in supradictorum conchas immigrant; sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliorem nacti, ea tanquam maiore domicilio gaudent, ac sæpe de spolijs multo certamine inter se contendunt, viribusq́; inferiore repulso, victor exuuias assequitur. hactenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. IX. cap. XXXI. & XLII. His igitur diligenter perspectis, omnibus, vt arbitror, palàm fiet, & cancros à gammaris, & cancellos à squillis differre. Animal, quod καρκίνος *Gręcè Cancer Latinè appellatur: Arabicè, Sartham, seu Sarthan: Italicè, Granchio: Hispanicè, Cangreio: Gallicè, Cancres.*

Nomina.

10

Σκορπίος χερσαῖος. SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TErrestris Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est. Quin estur assatus, ad eadem.

Scorpionum consideratio.

TErrestres Scorpiones animalia sunt vulgò nota, quòd in quacunque domo, non modò in cubiculis, & cellis vinarijs, sed vbique passim reperiantur: adeò est hominum vita periculis obnoxia. Licèt autem sint in Italia minus uenenosi, minusque nocui, quàm alijs in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt; ipse tamen complures uidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sæuissimas perpessi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contra in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen euenire affirmant gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus diui Vigilij episcopi, quem & patronum præcipuum habent, & aduocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles lib. VIII. cap. XXIX. de animalium historia, vbi sic inquit. Morsus beluarum ex locorum diuersitate plurimùm differunt, vt in Pharo, locisque alijs, scorpiones non lædunt. At in alijs locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui sunt, & vel hominem, vel quamuis bestiam percusserint, interimùnt: nec sues euadere possunt, quanquam cæteros virulentos ictus minimè sentiunt. Plinius, Auicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum plerique nouem Scorpionibus genera assignant, diuersis duntaxat coloribus distincta: nimirùm quòd alij sint flaui, alij rufi, alij cinerei, alij ferruginei, virides alij, alij lutei subatraque cauda, alij vinosi, alij albi, alij denique fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, virides quàm plurimos me vidisse, legisseq́; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in syluula nouellis quercubus consita apud sacellum diui Pauli, vbi paruo admodum tempore, sirio ardente, ego, & eremita quidam, de his qui sub saxis latebant, plus quàm mille, & quingentos collegimus, crassos, & plurimùm farctos. Plures inter eos fœminas inuenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, sub ventre secum vbique gerebant, singuli singulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Aristoteles. V. cap. XXVI. de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones vermiculos ouorum specie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt; pellantur ab ea ipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim undenos pariunt. Plinius auctor est, Scorpionum ictum, multò magis fœminis pernicialem esse, quàm uiris: præsertim virginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda internodij numerantur, longè sæuiores habentur, quàm ij, quibus tantùm seni insunt. Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo lib. XV. suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aera uolitantes de vna in aliá regionem deferuntur. Hoc enim credere non videtur absurdum, cùm idem formicis similiter eueniat: quandoquidem & hæ ijsdem ferè coloribus distinguuntur. Tantoq́; magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sępius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, vbi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cinamolgos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, (vt in Cancro superius diximus) quòd si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibùt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari videtur, nam superius in cancris ita scriptum reliquit Dioscorides. Cancri scorpiones necant, si triti cum ocimo admoueantur. Ferunt à vespis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à scorpione percussi fuerint. Quinetiam narrat Plinius lib. XXV. cap. IX. Scorpiones mortuos reuiuiscere, admoto albo veratro. Quidam medici vtuntur Scorpionum cinere, qui viui sint exusti, ad vrinam ciendam, ijs præcipuè, qui renum, aut vesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, ut in hunc vsum commendauerit Mesues oleum ex ijs paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendauit Auicenna ad aurium dolores. Ego tamen illud vsu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsibus temporum, manuum, & pedum arterijs illitum, ab omnibus liberat venenis, dummodo erodenti facultate vacent. Quin & eos sanat, qui tam a viperis,

Scorpionum genera.

Scorpiones aligeri.

Scorpionum facultates.

Olei ex scorpionibus uires.

20

30

40

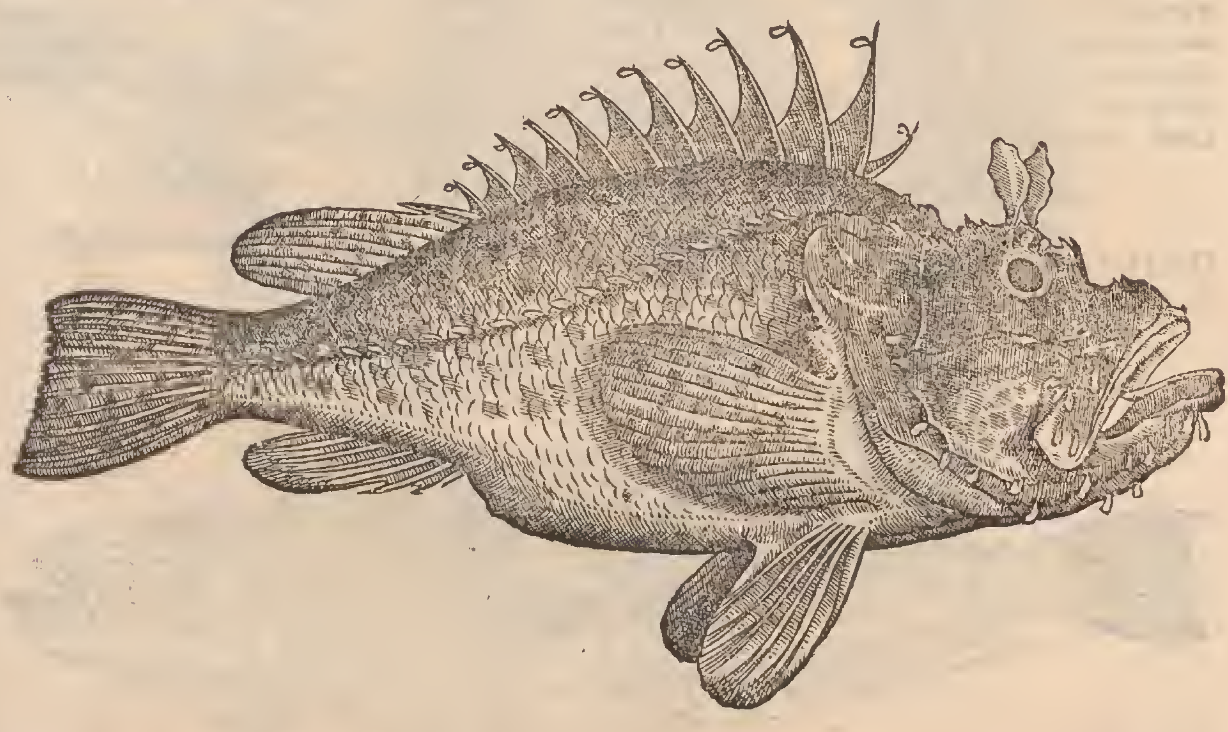
ris, quàm cæteris venenosis animalibus vel icti, vel demorsi fuerint. Qua de re ij (absit tamen verbis iactantia) testimonium perbibere possunt; qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti euasere incolumes. Prestat item maximè hoc oleum, cùm in homine pestilentia sæuit: quippe quòd non modò peste infectos iuuet, sed & sanos præseruet. Prestat denique ad omnes interaneorum uermes, omnesque dolores mulcet ex flatu, vel ex frigore, præsertim ventriculi, coli, ac vteri. Eius parandi rationem trademus (Deo concedente) libro sexto, ubi de venenorum remedijs: siue antidotis latius disseremus. Σκορπίος χερσαῖος *Grecis, Latinis Scorpio, & Scorpius uocatur: Arabibus, Harrab, seu Hacharab: Italis, Scorpione terrestre: Hispanis, Alacrna.*

Nomina.

10 Σκορπίος θαλάσσιος.

SCORPIO MARINVS. CAP. XII.

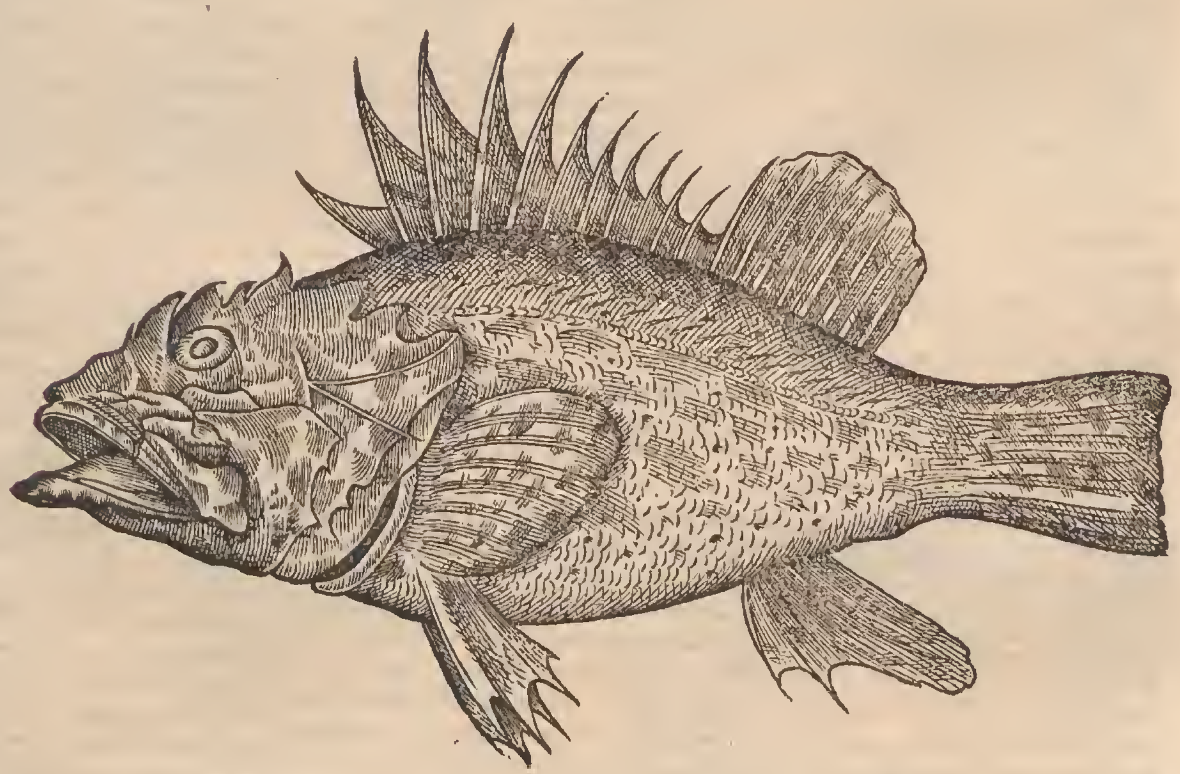
MARINI Scorpionis fel conuenit ad suffusiones oculorum, albugines, & hebetudines.

CRedidere quidam marinum Scorpionem, & Scorpænum vocatam, nihil inter se differre. Veruntamen hos pisces inter se differre haud inficiabitur, qui Plinij & Athenęi auctoritate nitatur: vterque enim adinuicem distinxit illos.

Scorp. marini & scorpænæ confid.

SCORPENA.

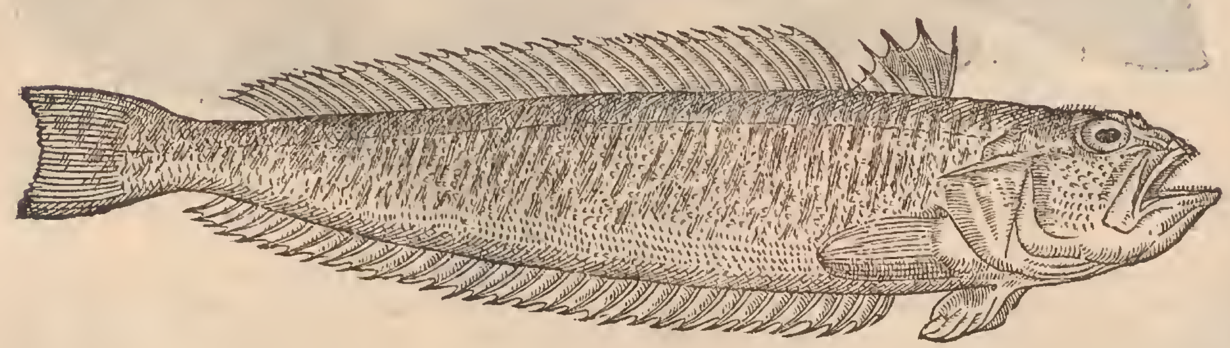
Porrò vterque in dorso spinam gerit venenatam, qua imprudentes piscatores sæpius icit: neque iam defuerunt, qui eius ictu sint interempti. Proinde existimarunt nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter scorpænam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Atqui Scorpio spinas quoque in capite habet, quæ prædictis non sunt minus venenosæ. Cæterùm Scorpio, & SCORPAENA *(ut equidem arbitror) eiusdem ferè generis sunt, sed in specie & forma pulpæq; præstantia (vt Athenæus est author) inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagijs piscibus est, scorpæna longè maior; adeò vt octonas, nouenasque quandoque penderet libras. Scorpæna verò piscis, est litoralis, scorpione multò minor. Scorpius item vniuerso corpore rubet; cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen; pinnis constat aculeatis, tam his, quæ per medium excurrunt dorsum; quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed ijs tantùm aculeis icit, qui dorso annectuntur: quorum tamen uis his, qui scorpænæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui vulgo vocet Pesce cappone, sed in Hetruriæ maritimis quibusdam locis vocatur Cerna. Scorpæna autem, quæ suum apud omnes retinet nomen, dentes adeò acutos non habet. gerit tamen in dorso aculeos scorpij modo, sed eminentiores, ac duriores, nec vsque adeò pinnatos: in cæteris verò pinnis ijs omnino caret, præter quàm circa branchias, vbi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro uirescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpænam uocent. Vinum in quo marinus Scorpio necatus fuerit, haustum, iocinoris doloribus medetur. Nec minus ad id quoque valere dicunt lapidem in eius capite inuentum, oboli pondere sumptum. Cæterùm scorpij marini felle ex lana supposito, secundas, & menses elici certum est: quinetiam eodem incipientes suffusiones oculorum, & albugines tolli, ex melle oleoq; illito, intermissis diebus. Adhæc trium Scorpenarum paruarum ustarum cinis epotus, calculos exterit.* Σκορπίος θαλάσσιος *Græcè, Scorpio marinus Latinè. Italicè Pesce cappone & Scrofano dicitur: Scorpena autem scrofanello.*

Nomina.

Δράκων θαλάσσιος.

DRACO MARINVS. CAP. XII.

DRACO marinus dissectus, & apertus, impositusque ictus spinæ suæ, quâ ferit, medela est.

Draconis marini consid.

V Ariat auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob virium præstantiam omnium aquatilium velocissimus censetur. quapropter breui admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & venenosum est illi animal, adeò ut quoscunque pisces, uel alia quæcunque animalia dente vulnerauerit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit. hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, & Plinio (ut opinor) transcribat; plura tamen addere uidetur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tantā admirationem nō præstat, nec draco appellatur, sed serpens, ut is posteritatis memoriæ commendauit libro IX. *cap.* XXXVII. *de historia animalium his verbis.* SERPENS MARINA *colore, & corpore congro proxima est, sed obscurior, atque acrior. Hæc si capta dimittat̄ foris, in arenā rostro quàm primùm adacto terebrat, subitòque tota. Est ore acutiore hæc, quàm terrestres. Et lib.* II. *cap.* XIIII. *Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes: nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosæ varietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. De marino autem Dracone scribens libro octauo, cap. decimotertio, de hist. anim. Draco marinus, inquit, piscis est litoralis quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata mugil, mullus, turdus, pulcher, gobius, atque alij complures, & omne saxatile genus. Meminit quoque de eo Plinius libro trigesimo secundo cap. septimo, sic inquiens. Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdesia, draco, quidam volunt esse dracunculum. Est autem graculo similis, aculeos in branchijs habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere uidetur, quem Veneti piscatores, quinetiam Tergestini, & Aquileienses vocant pesce Ragno, Itali verò Trascina. Quippe qui inter litorales, aculeos circum branchias habeat caudam versus spectantes, & alios in dorso adeo venenatos, ut ab eo icti, nisi curam admiserint diligentem, vel doloribus intensissimis crucientur, vel moriantur. Itaque & is uidetur Plinio fuisse Draco, quem libro nono cap. quadragesimo octauo ipse araneum quoque uocauit: cum inquit; Atque pestiferum animal Araneus, spinæ in dorso aculeo noxius: præsertim cum libro trigesimosecundo, cap. vltimo, inter litorales pisces, & mari magis peculiares, non aliter araneum recensere videatur, quàm draconem Aristoteles. Cæterum is libro nono, capite uigesimo septimo, Serpentem marinam, de qua superius ex Aristotele diximus, draconem quoque uocat, & utriusque historiam errore manifesto confundit sic inquiens: Rursus draco marinus captus, atque immissus in arenam; cauernam sibi rostro mira celeritate excauat. Id quod Aristoteli marini draconis non est, sed marinæ serpentis. Quibus apertissimè constat, Plinium aut negligenter hoc in loco Aristotelem legisse, aut eius lectionem haud rectè intellexisse. Nec sanè quispiam Plinium excusabit, qui dixerit draconem marinum in arenam immissum, perinde ac serpens illa, rostro sibi cauernam fodere, quandoquidem cum nullo rostri mucrone sit institutus (vt rectè uir doctissimus Saluianus inquit) sed obtuso quidem ore habeatur, nulla prorsus consentit ratio, ut cauernam in arena sibi tam facilè excauare queat. Itaque Matthiolus non tam leuiter Rondoletio subscribet, qui hoc Plinij erratum*

SERPENS MARINA.

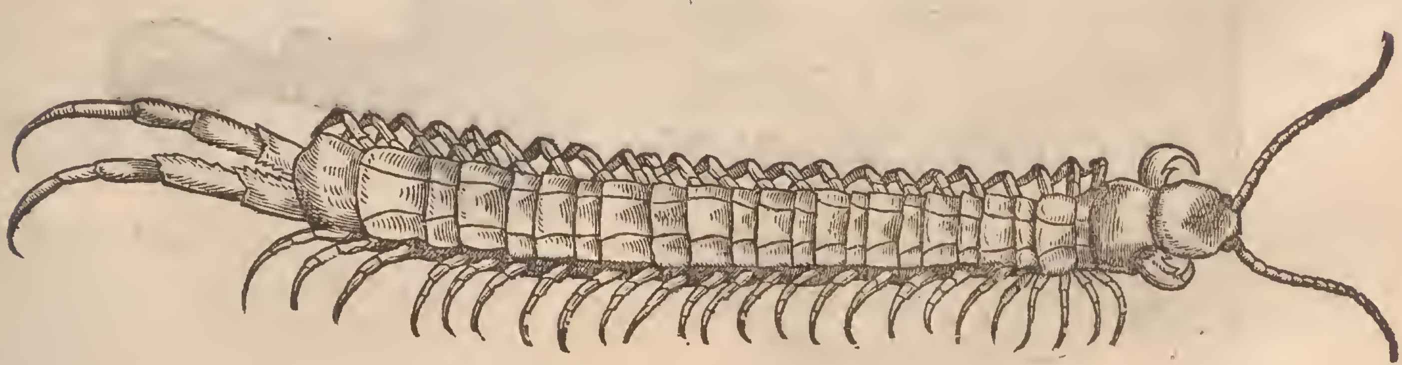

erratum haud animaduertens. Præterea, inquit, quod de dracone ſcripſit Plinius, id in araneo noſtro (araneus illi Draco marinus eſt) quiuis experiatur, qui piſcium capturæ intereſſe uoluerit. Captum enim araneum arena ſemper ſe obuoluentem cernet. Atqui aliud, mea quidem ſententia, deſignat Plinio, roſtro in arenam immiſſo cauernam ſibi mira celeritate excauare draconem: aliud uero Rondoletio, in arena ſe obuoluere, ut fere cæteri faciunt piſces, qui viui è retibus in litus à piſcatoribus deuoluuntur. Quare non abſque iniuria in Matthiolum inuehitur, (illum tamen non nominat) cum dicit abſurdam eſſe illius opinionem, qui in Dioſcoridem commentaria ſcripſit, quod ſcribat is non eundem eſſe Plinij, & Dioſcoridis marinũ Draconem. Sed hanc iniuriam ijs refellendam, imò potius ægrè ferendam relinquo, qui hoc loco Rondoletij uiri alioqui doctiſſimi negligentiam in examinanda Plinij lectione facilè cognoſcent. Non uideo ſanè, quo pacto Draconem libro nono cap. vigeſimo ſeptimo à Plinio deſcriptum facere legitime poſſit Rondoletius Dioſcoridis Dracone minimè differentem, cùm ibi nil aliud deſcribat Plinius, quàm ſerpentem marinam Ariſtotelis. Cæterùm marinæ ſerpentis imaginem, primus (quod viderim legerimq́;) ad amuſſim delineatam edidit Hippolitus Saluianus, medicus doctiſſimus, in pulcherrimo ſuo de piſcibus volumine, vnde nos hanc, quam pinximus, accepimus. Δράκον θαλάσσιος *Græcè. Italicè Traſcina. Gallicè Viue dicitur.* Nomina.

Σκολόπενδρα.

SCOLOPENDRA. CAP. XIIII.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta ſi illinatur, auellit capillos: ſed contactu pruritus facit.

Scolopendræ

Scolopendræ consideratio.

SColopendra marina animal est non magnum. Scribit de ea Aristoteles libro secundo cap. XIIII. *sic inquiens. Marinæ Scolopendræ terrenis similes sunt, magnitudine tamen paulo inferiores: gignuntur in saxosis locis: colore magis rubro, pedum numero terrestres superant, sed cruribus sunt gracilioribus. Serpentum more non altis gurgitibus nascuntur. Hæc ille. Quibus haud parum adstipulari videntur, quæ à Rondoletio in suo de piscibus libro pinguntur: ac etiam à nobis quoq; ex illius codice huc traslatæ sunt, uermium terrestrium figura, & numerosis, tenuibusque vtrinque pedibus stipatę. Verùm ab his longè differt marina Scolopendra, quam mihi dono dedit Constantinopoli allatam Clarissimus Augerius de Busbeche, qui superioribus annis apud Turcarum Imperatorem pro Cæsare Ferdinando oratorem egit. Hanc ego legitimam*

SCOLOPENDRA MARINA RONDOLETII.

esse marinam Scolopendram censeo, ideoque eam hic excudi volui, vt aliorum quoque sit iudicium: Aristoteles lib. nono cap. trigesimo septimo de historia animal. Quæ autem, inquit, centipeda appellatur, vbi hamum deuorauerit, euomit foras sua interiora, donec hamum reijciat, non recipit intrò. Id quod etiam scribit Plinius libro nono cap. quadragesimo tertio. Sed hæc fieri in tam exiguo animali, quod pro marina Scolopendra pingit Rondoletius, uix credibile uidetur, cum tam exiguo sit ore, & angusto: ut hamum quantũuis tenuem deglutire nequeat. Quo fit, ut omnino adducatur ad credendum, nostram hãc legitimam ueramque esse Scolopendram. Id enim adeò manifestum facit uniuersa eius effigies, ut omni prorsus iudicio eum carere putem, qui aliter senserit.

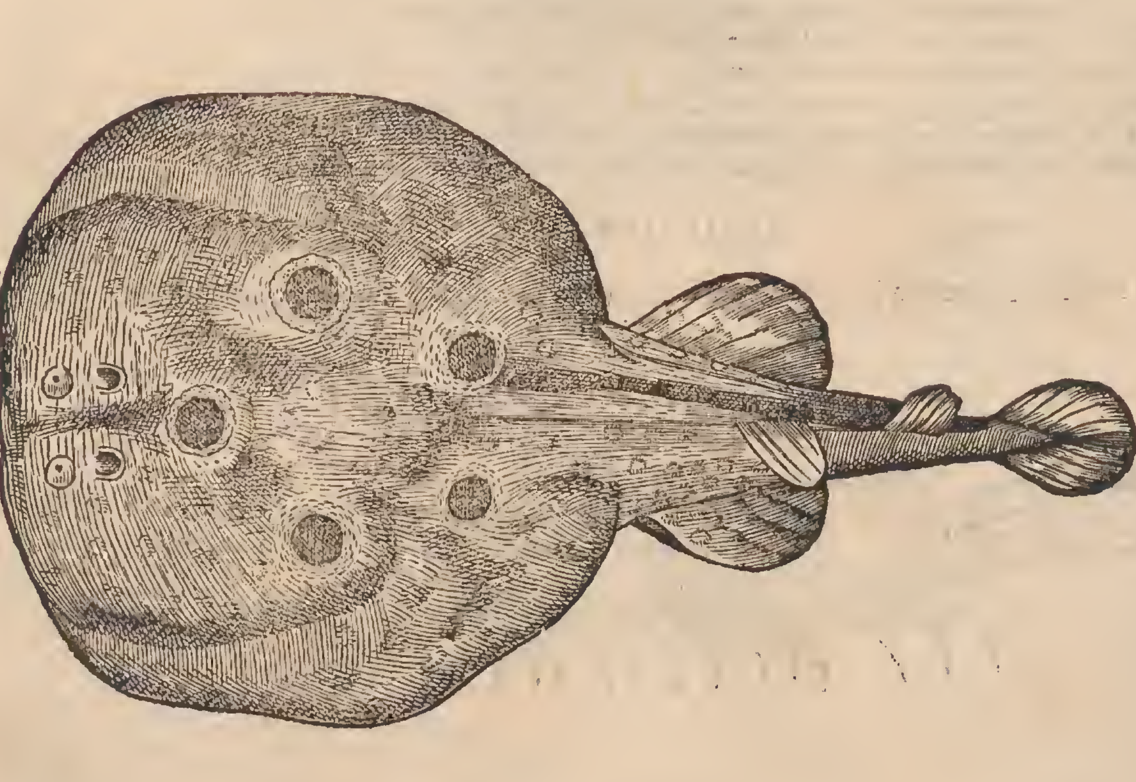
Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MArina Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus vehementiam mulcet, eadem apposita euersam sedem, prociduamque coercet.

Torpedinis consideratio.

TOrpedo in chartilagineorum, planorumque piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, læuiraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Corporis facies, si caudam abscideris, orbicularis fuerit. Caput adeò inter scapulas contractum est, ut ipsius nullum uestigium appareat: Oculos tamen habet anterius, superiori parte, sed exi-

TORPEDO.

guos,

guos, & citra hos paulò foramina duo semicirculi effigie, quæ perpetuò reclusa spectantur. Os habet supina parte haud amplum, minutis intus dentibus. Lingua illi nulla, os præcedunt foramina duo, quæ olfactus gratia nata videntur. Eadem in parte, (ut author est Aristoteles libro secundo cap. decimotertio de hist. anim.) Branchias vtrinque quinas habet, sed exiguas & arcuatas. Excrementorum meatus ima corporis parte suum habet locum; prope caudæ exortum, quæ illi breuis est, sed carnosa, & in latam desinens pinnam. In caudæ dorso duas quoque pinnas habet, sed prior altera maior, quinetiam ad caudæ ipsius exortum binas gerit, utrinque vnam, latiores semicircularesque, de quibus tantum libro quarto, capitu. decimotertio de partibus animalium meminit Aristoteles, cæteris silentio præteritis. Atqui haud rectè eodem in loco eundem de Torpedinis cauda scripsisse iudico, cum Torpedini non secus ac Pastinacæ, cæterisque cartilagineis, longam, spinosam, rigidamve caudam tribuat. Corpus totum molli ac læui cute contegit. Supina parte albicat, sed prona flauescit, uinoso ferè colore. Dorso non omnibus eadem facies. Siquidem aliquibus quinque sunt in dorso maculæ nigræ, orbiculares que oculorum ferè effigie, pentagoniq́ue figura dispositæ. Vnde illi nomen, Romanis occhiatella: Alijs eædem ferè visuntur maculæ, sed non vt in primo genere nigræ. Sunt enim circulis versicoloribus pictæ, nota quadam in medio existente, quæ oculi pupillam quadantenus refert. Nonnullis hæ maculæ desunt, sed minores, minutiores, ac numerosæ in toto dorso dispersæ spectantur. Quibusdam verò nullæ prorsus apparent; dorso tantum flauescente. Cæterùm, etsi præscriptis notis Torpedines diuerso esse genere videantur, non tamen in ijs uariat corporis inducendi facultas. Nanque omnibus eadem est. Torpedo uiuum parit animal ouis prius intra se genitis, vt cætera ferè cartilaginea, & adeo prolifica est, ut, scripserit Aristoteles, Torpedinem uisam esse grandem; quæ intra se fœtus circiter octuaginta haberet. Tanta huic uis peculiaris inest, vt retibus capta, antea quàm manu attingatur, & manus, & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis nanque huius facultas per setas, & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transuecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus libro VI. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, vt si fuscina attingatur à piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repentè obstupefacit. Idem postea retulit Plinius libro XXXII. cap. I. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & è longinquo vel si hasta, uirgàue attingatur, quàmuis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes quàm libet ad cursus ueloces alligat, & retinet. Et lib. IX. cap. XLII. ita scribit. Nouit torpedo uim suam: ipsa enim non torpens, mersaque in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. IX. cap. XXXVII. de historia animalium sic inquiens: Torpedo pisces, quos appetit, afficit ea ipsa, quam in suo corpore continet, facultate inducendi torporis, atque ita retardatos præ stupore capit, & uescitur. Abdit sese in arena, & limo, tum pisces, qui adnatantes obstupuerunt, corripit. Quam rem plerique conspectam à se retulerunt. Est enim pigra Torpedo ob pinnarum in corporis mole defectum, & cum piscibus uescatur, cumque lento motu eos capere nequeat, astu illos capit, cuius rei inditio sunt Mugiles, qui cum uelocissimi sint, sæpius in torpedinum ventriculis reperiuntur. Cæterum proprietas hæc viuis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comestæ (veniunt enim frequenter in cibis) vniuersum corpus stupidum redderent. Quamobrem Galenus lib. XI. simpli. medi. de ea ita scriptum reliquit. Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemque euersam coercere, à quibusdam est proditum. Verùm ego cùm vtrunque essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cùm cogitassem, adhuc viuam esse applicãdã, cui caput doleret (posse enim fieri, vt hoc medicamen anodynon sit, hoc est, dolore liberet, similiter alijs, quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi. Putoque eum, qui primus est vsus, tali quapiam motum ratione uti aggressum. hæc Galenus. Non desunt authores, qui putent vim torpidam in Torpedine haud in toto corpore esse diffusam, sed in quibusdam tantum particularibus eius corporis membris. sed an hoc uerum fabulosumve sit haud facilè fuerit asserere, sunt tamen rationes, quæ illorum sententiæ non parum, refragantur. Venetijs piscis hic ab effectu, vulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, subinde tremorem incutit. Romani uerò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem vulgari nomine Batti potta, & Fotterigia dicere consueuerunt. Quæ νάρκη Græcis, Torpedo Latinis nominatur: Arabibus, Tead: Italis, Torpedine: Hispanis, Hugia: Gallis Turpilles.

Torpedinis mira facultas.

Torpedinis uires ex Gal.

Nomina.

Ἔχιδνα.

VIPERA. CAP. XVI.

Viperinæ carnes si coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: neruorum vitijs auxiliantur: increscẽtes strumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaq́;, quoniam carne vacant, amputari debent. quippe *a* commentitium est quod præcipitur, certã vtrinque mensuram præcidi oportere. Reliquum verò corpus exemptis interaneis elotum, dissectumque discoquitur cum oleo, vino, salis exiguo, & anetho. Aiunt ijs, qui viperas esitent, pediculos procreari: quod planè à veritate abhorret. Adijciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo vescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viua autẽ vipera in fictile nouũ demittitur adijciuntur salis, caricarũq; tritarũ, singulatim quinq; sextarij, mellis cyathi sex, mox fictili operculum luto oblinitur, & fornacibus inassatur, donec sal in carbones redigatur; qui postea tritus in pulueris faciem reconditur. Plerunque, vt ori gratior fiat, immiscetur *b* spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

a μυθῶδης. i. fabulosa.

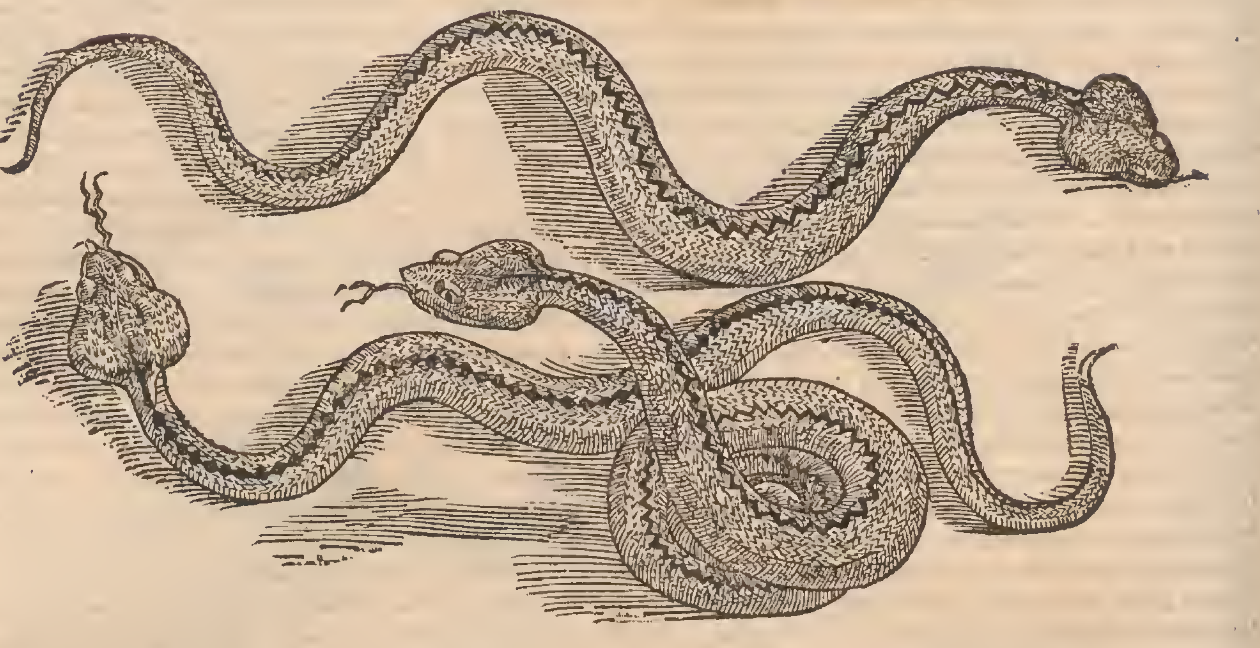
b ναρδοστάχυος ἢ μαλαβάθρου φύλλου βραχέος. i. spicæ nardi, & malabathri folij paruum, ita habet antiquus manuscriptus codex.

Iampridem cœptum est ueras Viperas nancisci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, ut Galeni more, hoc etiam æuo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circenforaneis, qui serpentibus alendis quæstum factitant, Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in lapsulis conclusæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum sit animal edere, non quidem oua cæterorum serpentium more. Nectamen propterea illud uerum esse compertum est, quòd uascentes Viperæ viscera abrodant, occisa parente, ut libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate, & Plinius li. X. cap. LXII. Qui Aristotelis uerba præterquàm interpretari deprehenditur, à quo Viperæ historiam ipsum accepisse

Viperarũ consideratio.

Plinij lapsus.

VIPERA.

liquidò constat. Cuius sententiam non tantùm explodit: quod experimento compertum est; sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, uiperinos fœtus parentis uiscera, aut uterum abrodere, sed quòd qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quòd Vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranam quandam, qua in matris utero obuoluuntur, ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palàm sit, sic lib. V. de historia animalium capite ultimo, sonãt Aristotelis uerba. Τῶν δὲ ὄφεων ὁ μὲν ἔχις ἔξω ζωοτοκεῖ, ἐν αὐτῷ πρῶτον ὠοτοκήσας. τὸ δὲ ὠὸν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων, μονόχρουν ἐστὶ, καὶ μαλακόδερμον. ὁ δὲ νεοττὸς ἄνωθεν περιγίνεται, καὶ οὐ περιέχει φλοιὸς ὀστρακώδης, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἰχθύων. τίκτει δὲ μικρὰ ἐχίδια ἐν ὑμέσιν, οἳ περιῤῥήγνυνται τριταῖοι. ἐνίοτε δὲ καὶ ἔσωθεν διαφαγόντα αὐτὰ ἐξέρχεται. τίκτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καθ' ἕν. τίκτει δὲ πλείω ἢ εἴκοσιν. *idest. Vipera è serpentibus animal edit, cùm intra se primùm oua pepererit. Ouum hoc vnius coloris, & molli cute contectum, ut piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit paruas viperulas membranis obuolutas, quæ tertia die rumpuntur. Euenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant. Singulos diebus singulis parit, pluresque parit quàm viginti. hæc Aristoteles. Cuius senenttiam (vt dictum est) peruertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ viperulæ adhuc in matris vtero degentes, sua abrodunt inuolucra, anteaquàm prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur. nam in uita Apollonij Tyanei narrat, Apollonium ipsum viuam, ac incolumen uidisse Viperam quæ suos catulos nouissime exclusos lingebat. Marsi prætèrea, qui serpentium domitores se prædicant, quiq; falsò ex diui Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso vulgò appellant, vtq; maiorem cum spectatoribus ineant gratiam, sæpissimè viperinos dentes, longos, acuminatos, atque mortiferos ostentant, conditos (vt Plinius inquit lib. XI. cap. XXXVII.) gingiuis, atque membranula quadam circundatos, lethali ueneno referta. Quin & viperarum nuper editos fœtus ostendunt, quos Viperæ suis aluntin capsulis, quibus eas deferunt: nec tamen illi matris uiscera scindunt. Cæterùm quòd Viperæ primùm intra se oua pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoque auctor est libro VII. cap. XIIII. contra eos, qui secutus sentiunt. Viperæ (vt scribit Auicenna libro quarto, ubi de venenis agit) caput habent pressum, latumq;, ubi ceruici annectitur, quæ peculiariter illis tenuis est: nec corpore admodum sunt longo, utpote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tradere vellet, quibus notis mares Viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit. Viperę fœminæ subrufæ sunt, & perquàm agiles, ceruice elata: oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intuitus feri: ijs caput latius, quàm mari, quem ctiam excedunt uniuersa corporis mole, earumque excernens meatns suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes, fœminæ uerò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his uersibus.*

> Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροῒ τεκμαίρονται,
> Τὸν ἐρδυγόμενοι, πλέονες δὲ τοὶ αἰὲν ἐχίδνης. *Hoc est soluta oratione.*

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Illud insuper addiderim, Aristotelem memoriæ mandasse libro VIII. cap. XV. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes cauernas subeant terræ: uiperæ tamen sub saxis condantur. Ex quo palàm est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. VIII. cap. XXXIX. Viperam solam terra condi; cęteras arborum, aut saxorum cauis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poetas secutus retulit, fœminam scilicet in coitu mari caput abrodere voluptatis dulcedine. Sed ut iam Viperis uires suas, ac facultates reddamus, hìc ea nunc referam, quæ de ijs lib. II. simplicium medicamentorum tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palàm uidere est excalfacientes, & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, anetho, porro, & aqua, seruato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgent, discere tibi liceat vel ex ijs, quæ ego iuuenis etiamnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephanta cogno-

Viperarũ facies, & sexus discrimen.

Plinij lapsus.

Viperinæ carnis uires ex Galeno.

ta cognominant, laborans aliquousque cum sodalibus conuersabatur, donec ex ipsius consuetudine conuersationeque quidam nostrum morbi inficerentur contagione: ille iam graueolens erat, ac deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè uicum in iugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantum victui suppeteret. Cæterùm ad canis exortum, cùm forte messoribus haud procul inde metentibus uinum esset allatum in fictili sanè quam fragrans, is quidem, qui attulerat, deposito illo propè messores, abijt. Verùm ubi eius bibendi aduenisset tempus, sublato fictili adolescens: pro more impleto cratere, competente aqua uinum temperaret, in cratera uinum effundit, & unà excidit uipera mortua. Quare attoniti messores, ueriti ne quod, si ebibissent, inde sibi malum eueniret, suam quidem sitim aquæ potione sedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia: homini illi elephanti obnoxio uinum largiuntur. rati expedire illi potius mori, quàm uiuere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est. Nam tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracon, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum, & locustarum (carabos Græci vocant) ubi extima testa exciderit. Alterum quoque eiusmodi non dissimili casu in Mysia Asię, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum. Erat illi scortum ancilla, iuuencula sanè formosa, compluribus amatoribus ambita. Profectis igitur illis, cum aquis uteretur, in ædibus, quibus vicinus erat locus squalidus, & uiperarum plenus, fortè fortuna ex illis una in vrceum uini incidit negligentius positum: extinctaque est. Ac scortum quidem in lucro id reputans, quod sors euenisset, hero id uini propinat. Cæterum ille, ubi ebibisset, ad eum modum, quo ille, qui degebat in tugurio, persanatus est. hæc Galenus. Qui etsi alia è uiperis experimenta ibidem scripserit, unde similiter alij incolumes euasere, ut eius firmior redderetur ratio, quod scilicet uiperarum esu elephantiaci sanentur: attamen breuitati consulentes, ea hoc loco silentio inuoluenda duximus. Verùm enimuero nil mirum alicui fuerit, Viperas ambas, quarum meminit Galenus, se tam facilè immersisse uino: siquidem illis natura comparatum est, ut in uino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles libro VIII. cap. IIII. de historia animalium, quod ideò uiperas aliqui uino cum fictilibus ad sepes disposito venantur, quia uini incontinentes sunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de venenis, venenatisque agens. Quinetiam uiperæ (ut ad Pisonem scribit Galenus) buprestes, & canthárides deuorant. Item Aristotelis testimonio libro 8. cap. 29. de historia animalium, scorpium deuorari à vipera certum est: ob idque (ut idem est auctor) eorum uenenatorum morsus grauiores sunt, quæ alijs animalibus venenatis uescuntur: quod profectò faciunt uiperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur.

Viperæ vino delectantur.

Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declarauit, sic inquiens. Viperas non ut aliqui faciunt, æstate media; neque statim, ubi cauernas egressæ fuerint, uenari conuenit: æstate siquidem earum caro sitim excitat, statimque ab egressu frigida est, sicca, & extenuata. Optimum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quod & Andromachus ipse significauit, quo tempore & qui Baccho sacra faciunt, uiperas dilacerare solent, vere quidem finiente, nondum tamen æstate inchoata. Vel si uer ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem, quæ prægnantes sunt, reijcere oportet: aliarum verò caput, ac caudam abscindere. nam præterquàm quòd hæ particulæ uirulentiores esse videantur: etiam duræ, & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis uiperis, id quod utrinque amputatur, quatuor digitos æquare. Totum uero reliquum corpus, intestinis exemptis, pelleque detracta, aquis primo abluendum, atque in uas fictile conijciendum est: deinde aqua pura superinfusa, uiridique anetho (tunc enim uiget) ollæ prunas, ut coquatur subijcere conuenit; vel arida ligna, quæ, quod fumum non emittant, ἄκαπνα uocant; uel quod melius adhuc est uitium sarmenta. Salis autem, siquidem suo tempore uiperas ceperis, tantillum immittere oportet; sin æstate iam incipiente, nihil. Porrò obseruandum est, ne illæ capiantur, quæ in maritimis locis, quæue in aliqua salsa aquarum lacuna degunt: antidotus enim quæ ex huiusmodi uiperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint, ac si quis comedere uellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis auellere, ut nihil ex spinis simul auferatur: atque his exquisitè contritis, panis ex purissima farina optimeque confecti, qui præcipue & bene fermentatus sit, & in furno, non sub clibano coctus, modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem Viperis hanc mensuram seruandam præcipiunt, vt panis pondus uiperinarum carnium dimidio minus sit: alij ne tertiam partem excedat malunt. Ego verò quandoque quartam, quandoque & quintam panis imposui. Cæterùm nisi probè coctus fuerit, periculum est, ne aliquid aciditatis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo sicciori prius exiccasse. Verùm cùm viperas, & panem coniunxeris, diligenterque adeò subegeris, ut nulla uiperinæ carnis particula non contusa remanserit, pastillos ex ea massa conficito, qui tenues sint: nam crassi cùm difficulter siccescere soleant, & carnem putrere, & panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoque ante siccatum terere melius est, & non quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant, viperarum iure maceratum: id quod ipse quoque diu feci, sed mihi postea melius esse visum est, panem antea contritum uiperarum carnibus exactè iam subactis admiscere: citius nanque pastilli siccantur, qui siccum panem, non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis in superiori domus parte, ad meridiem conuersa, vel saltem ad septentrionem non respiciat, ut solis radios tota penè die ad mittat. tali enim in loco commodè siccescent. Statim vbi fuerint conformati, ea parte collocentur, qua solares radij peruenire non possint. Frequenter autem ipsos conuertere opus erit, ut æqualiter utraque ex parte siccescant. quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet; inferior autem humida diutius permanebit, periculumque erit ne marcescat. Postea uerò quàm eyiccati fuerint, maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radijs, sæpeque denuo conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum: post quod tempus donec theriacam conficere volueris, recondi debent in uase stanneo, aut uitreo, aut etiam aureo. Vitrum siquidem, & aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur. quod uitare conueniet, non solùm in hac, sed & in quibuscunq; alijs antidotis: quemadmodum & argentum, si purum non fuerit: uasa nanque ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum, Romani candidum vocant. Cæterùm longè melius est, haud multò pòst, quàm pastillos confeceris, ipsis uti. quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamsi peracto anno, atque etiam multo post eis vtaris. Rectè nanque à principio siccati, ad tertium, quartumque annum integri perseuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & subinde puluisculus quidam, qui ipsis obnasci consueuit, mundis linteis interdum abstergatur. Is nanque si diutius inhæreat, pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles euadere, qui perforati fuerint. quemadmodum antequàm hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit, utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos Vipereos ratione, quo optimi & præstantissimi habeantur. Cæterùm illud Dioscoridi ridiculum videtur, quod qui viperas esitent pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, vbi id certò ijs euenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinius libro 30. cap. III. quod Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus

Viperarũ venatio, & carũ pastilli.

Aegyptijs uiperę cibus.

cùm incidisset in sanabilia vlcera, viperas edendas dabat, miraq; celeritate persanabat. In Aegypto Aegyptios ipsos viperis alijsque serpentibus similiter, atque anguilis victitare prodidit Galenus lib. III. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos uesci tradit um, est, qui occidentales, nouiterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ij, qui orientales inhabitant, ut libro 7. auctor est Plinius. Cinis ex uiperæ pelle factus, capiti assiduè aspersus, alopeciæ fœditates aufert. Vipera totius cinis, quæ uiua in uas nouum fictile coniecta fuerit, additis succi fœniculi uncijs duabus, & thuris grumo, & deinde cooperculo argilla circumlito tecta, & in fornace combusta, oculorum hypochises, & caligines potenter tollit, collyrijs adhibitus, aut per se tantum. Viperæ caput linteolo colligatum, & collo suspensum, magnum sanè amuletum est contra anginas, quippè non solùm iam factas sanat, sed ne fiant, prohibet. Nomina. *Vipera ita Latinis dicta Græcis ἔχιδνα vocatur: Arabibus, Labane alfahay:* Italis, *Vipera: Germanis, Brantschlangen: Hispanis, Biuora, & Bicha:* Gallis, *Viperes.*

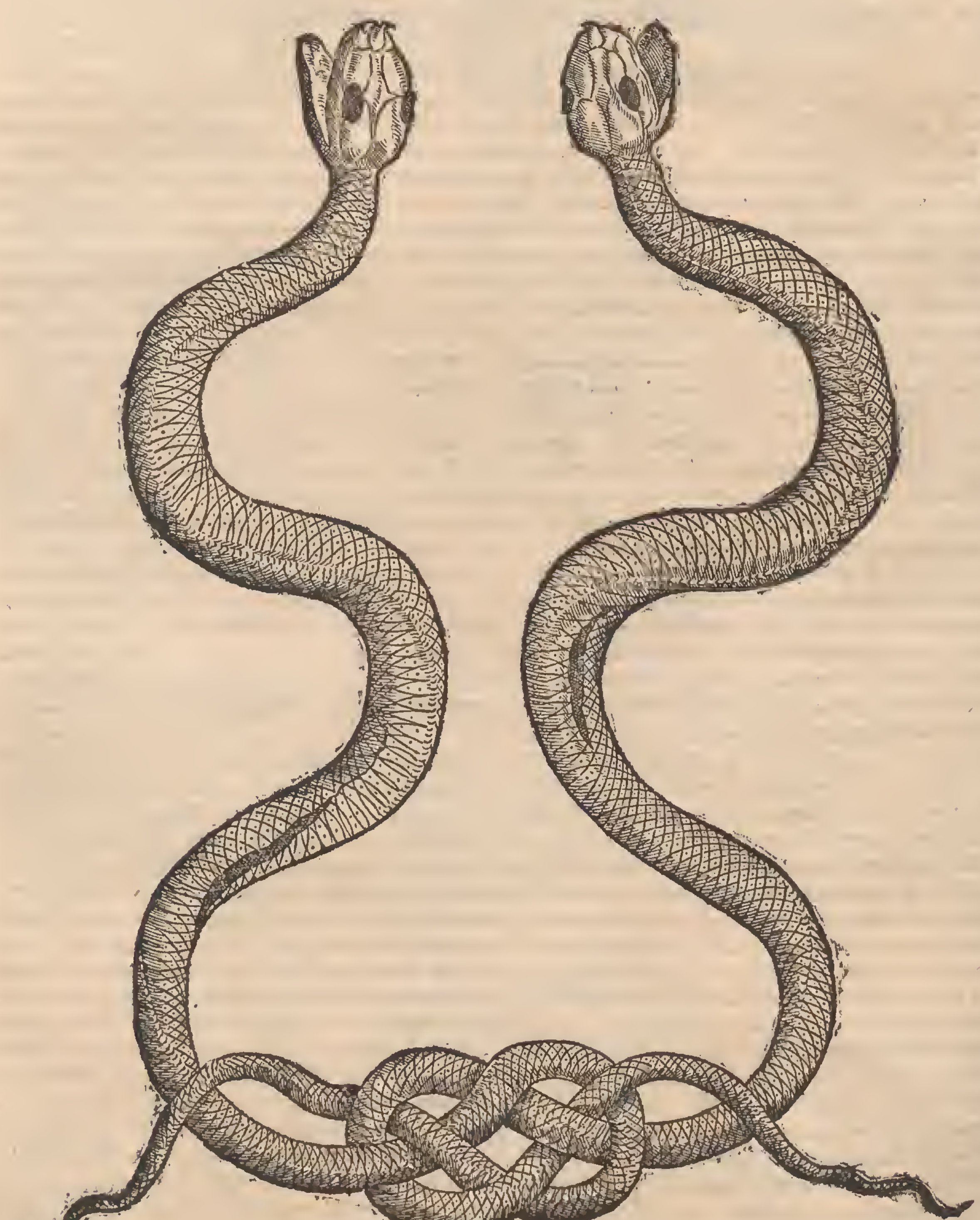
10

Γῆρας ὄφεων. SENECTA ANGVIVM. CAP. XVII.

SEnectus anguium in vino decocta, dolori aurium, infusu, & dentium, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipuè viperinam.

Senectæ anguium cōsid. *NVllis non cognita anguium Senecta: quippe quæ sæpe in campestribus inter saxa, & stirpes inueniatur. De hac cùm dissereret Aristoteles lib. 8. de historia animal. cap. 17. sic inquit. Serpentes senectam exuunt tum uere, cùm egre-*

SENECTA ANGVIVM.

diuntur,

diuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam uere, quam autumno. Cùm ſerpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi aiunt, ita vt obcæcari videatur ijs, qui rem non intelligunt. Tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atque vna ferè nocte, & die ſenectus tota exuitur, à capite orſa ad caudam: & cute altera intus ſubnaſcente, ipſa remouetur. Vt enim fœtus inuolucro ſecundarum, quo contentus prodierit, exuitur: ſic iſta ſenectute detracta renouantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galenus libro XI. de ſimplicium medicamentorum facultatib. quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur. Marcellus tamen empiricus anguium ſenectam vulſis commendat, ſi ijs licio alligetur. Eandem quoque prætulit, ad cœliacos, in roſaceo prius decoctam in ſtanneo vaſe, & deinde uentri impoſitam. Γῆρας ὄφεος Græcè, Senecta anguiũ Latine vocatur: Alchalba, & Selach albaic, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlãgen balck, Germanicè: Pelle de la culebra, Hiſpanicè.

10

Λαγὼς θαλάσσιος, καὶ χερσαῖος. LEPVS MAR. ET TER. CAP. XVIII.

LEpus marinus loligini paruæ ſimilis eſt, qui per ſeſe tritus, aut cum a urtica marina illitus capillos euellit. Terreſtris leporis inaſſatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus, qui ualetudine contracti ſunt: affrictu, aut cibo facilem infantibus dentitionem præſtat: exuſtum caput, & cum adipe urſino, aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum poſt triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusque ſpem intercipere proditur: vuluæ, & alui fluorem ſiſtit: comitiales iuuat: contra venena ex aceto bibitur, præſertim aduerſus concretum lac, & uiperarum morſus. Sanguis eius ſi calidus illinatur, uitia cutis in facie, uitiliginem, lentiginesque ſanat.

a ἀκαλύφης. cũ urtica ſimpliciter non cũ urtica marina vt Ruellius, Marcellus, & Cornarius vertunt. Ita.n. habent omnia exẽp.

20

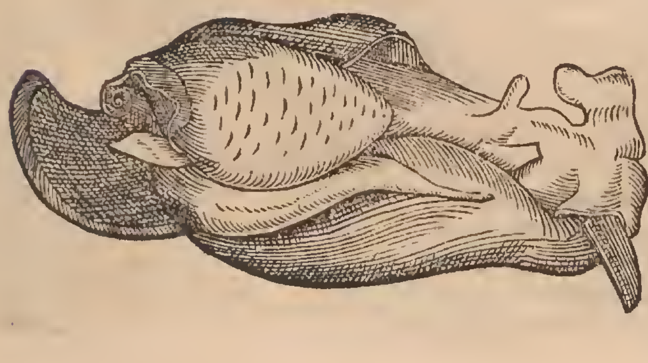
LEPVS TERRESTRIS.

M*Arinus Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) ſic primùm appellari cœpit, quod terreſtris leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur libro 9. cap. 43. Lepus, inquit, qui Indico mari naſcitur, etiam tactu peſtilens, uomitum, diſſolutionemque ſtomachi protinus creat. In noſtro offa informis, colore tantùm lepori ſimilis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantum. nec uiuus ibi capitur. hæc Plinius. Ex quibus facile conijci poteſt Dioſcoridem potius de noſtratium marium Lepore intellexiſſe, quam de ijs, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd paruæ loligini ſimilem marinũ leporem reddiderit.*

Leporis marini conſid.

LEPVS MARINVS. I.

30

At Aeliano marinus lepus cochleæ exenteratæ ſimilis habetur, cui ſane is, cuius imaginem hic primo loco ex Rondoletio appinximus, illi haud parum ſimilis uidetur. Huic color in dorſo eſt ex rufo nigreſcens. Caput habet deforme, cuius alterũ cornu Libellæ, quã Græci ζυγαίναν vocant, ſimile cernitur. alterùm verò mutilum eſt, foramine apparente, per quod proceſſum quẽdam carneum exerit ac retrahit adeò, ut linguæ ferè imaginem exprimat. In horum medio oris rima uiſitur. Os habet in dorſo perinde ac Sepia, ſed tenuius ac tortuoſum,

Exerit & cornicula duo mollia, cochlearum modo citra capitis sedem, sed breuiora, & rescissa. Atramento refertus est, ut loligines, quibus quoque internis visceribus omnibus similis habetur. Est & alterum genus grandius, atque exterius à praescripto differens. Siquidem anteriore parte appendices duas habet latas, carnosasq́, ore in medio reposito. Inferius paulò cornicula quoq; duo prominent, sed breuiora quã in altero, & acutiora. osse hic in dorso caret, caetera Sepiae similia sunt; atq; ui-

Leporis mari ni alterũ genus.

LEPVS MARINVS ALTER.

sceribus loliginem quoq; refert, quemadmodum atramento. Pernitiosum valde Lepus marinus animal est, lætaliq́, veneno re fertus, adeò, ut deuoratus interimat, & conspectus à prægnantibus abortum faciat, ingenti excitata prius nausea. Ideoque rectè Plinius scripsit libro 32. cap. primo. Lepus marinus venenum est, alijs in potu, aut in cibo datus, alijs etiam uisus, siquidem grauidæ si omnino aspexerint fœminam ab eo genere duntaxat, statim nausea, & redundatione stomachi vitium fatentur, & deinde abortum faciunt. Cæteræ moriuntur totidem diebus, quot uixerit lepus, incertiq́, temporis ueneficium id esse, autor est Lycinius Macer. Hæc ille. Tetrum & pisculentum odorem spirat marinus Lepus; nec alibi degit, quam in limo, & sordibus. Albertus auctor est, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piscium magnitudine, sed capite lepori non absimili, dorso rufescente; esculentum: tametsi à nonnullis explodatur, ut pote quod & concoctu contumax sit, & elephantiasim gignat. Dioscoridi marinus lepus præstat tantum illitus ad euellendos pilos. Plinio præstat quoque ad strumas, si imponatur, & celeriter amoueatur. Idem (vt Marcellus empiricus est autor) aut eius sanguis cum oleo tritus, euulsos pilos renasci prohibet. Verum si renascantur, adeò molles futuros dicit, ut si iterum euellantur, & posthac illinatur locus, haud quaquam eos renascituros. Cæterùm terrestris Lepus notissimum animal est, & cursu uelocissimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ vtrinque dentata sunt (ut scriptum reliquit Aristoteles libro III. de partibus animalium, cap. XV.) & quæ vnicum tantùm continent ventrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius libro 8. cap. LV. refert in Alpibus inueniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in summis uallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur: eo presertim tempore, quo ij niuibus altissimis vestiuntur: qui tamen adeò magni non sunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, vt qui in campestribus capiuntur. Cæterùm candidi hyeme tantùm conspiciuntur: nam liquescente niue subrubescunt, quemadmodum & cęteri. Cuius rei indicio sunt, illi qui cum non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim subrutili uisuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quę sua maxima timiditas est) alio quàm fuga se tutari sciunt. Huic soli pilos in bucca intus, & sub pedibus eße adnotauit Aristoteles libro III. de historia animalium cap. 12. Archelaus auctor est. cui etiam sententię plerique subscribunt, Leporibus vtrunque sexum, & utranque gignendi uim ineße, & omnes lepores æquè gignere, ac si essent hermaphroditi. Verùm inualuit falsa hæc opinio, quod crediderint homines tumores binos in inguinibus utriusque sexus prominentes, testiculos esse. Atqui hi testes non sunt (ut in castore inferius dicemus, sed folliculi glandulæ faciem referentes, qui meatum intus habent obliquum, è quo liquor quidam effluit, perinde ac è castoris folliculis, quos omnis superior ætas falsò testiculos putauit. Hos quoque, quinimò & vulgus uniuersum, hac in opinione confirmauit, quod viderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundius procreare. Veruntamen id non euenit, quoniam mares ipsi pariant; sed quia (teste Aristotele libro VI. de historia animalium, cap. 33.) superfœtant, dum adhuc utero gerunt, similiterque statim a partu concipiunt, ita quòd singulis mensibus generant. Sed fœtus edunt non uniuersos: interpositis enim diebus quot res tulerit, peragunt partionem. Vnde tam innumera fœcunditas: nam etsi fœmina lac nuper natis præbeat; nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans, gerensque utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Aristoteles) auersi coeunt cum fœminis: retro enim ys genitale membrum à natura datum est, ut apparet, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares fœtum concipere; siquidem cognitu perquàm difficile est, an mares, an fœminę sint, ut etiam cuniculis cõtingit: qui cùm fœcundius etiam prolificent, quàm lepores; non ob id tamen mares unquam parere uisi sunt, quanuis quolibet mense fœminæ pariant. Tradit Plinius libro XI. cap. 37. bina iecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis alio alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoriæ prodiderat Aristoteles libro II. de historia animalium, capit. 17. Item libro III. de partibus animalium, cap. VII. vbi hoc leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim vero in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (ut idem tradidit libro VIII. de historia animalium, capit. 28.) Lepores si aliunde illati dimmittantur, viuere nequeunt, sed eodem reuersi, unde maris introierint insulam, moriuntur. Leporinæ carnes in cibis esitatæ præter id quòd ęgrè concoquuntur, crassum, atrabiliosumque generant succum. Veruntatem (ut inquit Rasis libro de LX. animalibus) dysentericis conferunt, si assatę sumantur. Iecur uerò arefactum, iecinorosis vtiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus operculato fictili impositus, in clibanoque igne succenso tandiu dimissus, ut penitus exuratur, urinæ uitijs mirificè opitulatur, adeò ut calculos eijciat, tam in renibus, quàm in uesica genitos. Leporinum fel sacchabo exceptum, oculorum argemas, nubeculaque delet. Leporinum stercus (ut aiunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quod vuluis earum immissum, & mensium defluxiones cohibet, & humentem exiccat vterum, Renes crudi præsertim adhuc calentes deuorati, auxiliantur

Leporis terrestris consid.

Vana opinio.

Leporis facultates.

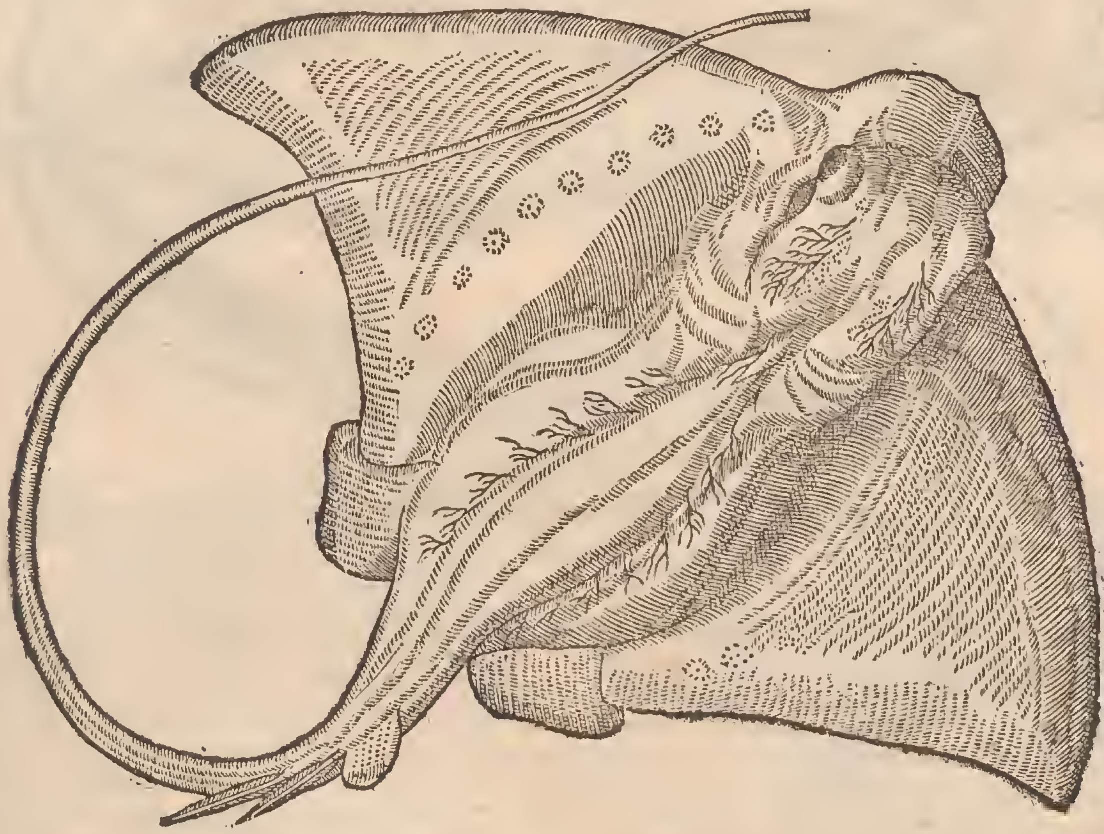
10 20 30 40 50

xiliantur mirificè calculosis, quin etiam cocti idem præstant. Pulmo autem frequenter adhibitus, attritos ex calciamentis pedes sanat: eiusdem testiculi iis salubriter manduntur, qui uesicæ molestiis laborant. Leporinus sanguis adhuc calens, cum hordeacea farina decoctus, ac deuoratus, dysentericorum profluuium illico sistit. Ad idem quoque ualet leporinus fimus potus. Idem, atque pili, qui sub ventre habentur (ut Marcellus est autor) cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter deuorati, rupta intestina conglutinant, etiã si læsio in gracilioribus fuerit intestinis, verùm assiduè hoc medicamẽto utendũ est, donec periculum omne tollatur. Pili leporini usti, sanguinem undequaque fluentem sistunt, peculiariter autem ad fluxum sanguinis narium ij ualent, qui è uentre uiui leporis euulsi fuerint, si in nares intromittantur. Sunt qui scribãt, eos uentriculi doloribus affici nunquam, qui leporinum Talum secum portauerit. sed hæc superstitiosa sunt, quanquam non omnino reiicienda. Animal λαγωὸς θαλάσσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis, Lepre. Quod verò λαγωὸς χερσαῖος Græcè, Lepus terrestris Latinè dicitur: Arabicè, Arneberri: Italicè, Lepre terrestre: Germanicè, Hase: Hispanicè, Lieure: Gallicè item Lieure. — Nomina.

Τρυγὼν θαλάσσια.

PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

Marinæ Pastinacæ radius, qui eius cauda enatus aduersis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat, nam eos frangit, & euocat.

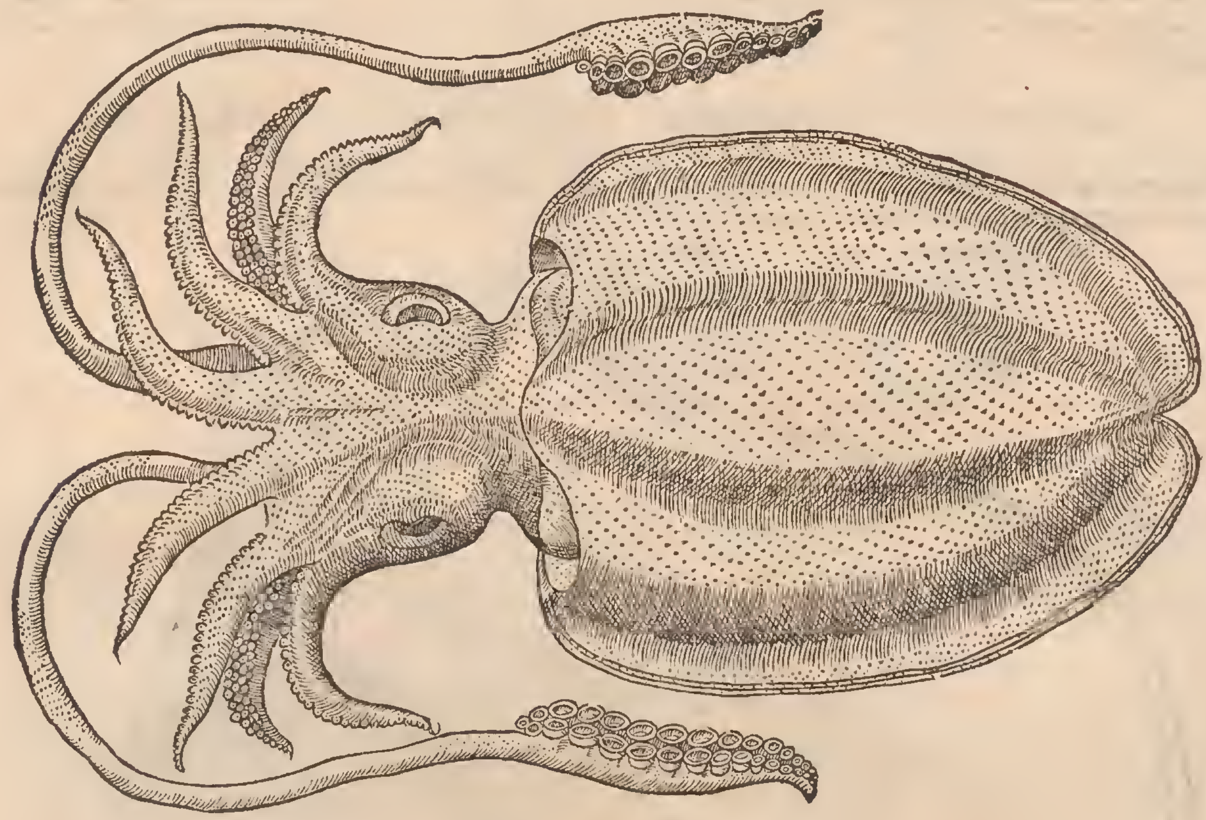

Pastinaca marina similiter atque raia, & alia id genus, in piscium planorum; & chartilagineorum genere collocatur. Hanc Veneti pesce colombo, Romani Bruco appellant. Duo eius uidimus genera, aliarum, cuius unus tantùm aculeus caudæ inest: alterum, cui duo. Postremam hanc Aquilam quidam esse censent. Verùm cum Aquila uno tantum aculeo sit munita, nec parum capitis figura, & caudæ longitudine à Pastinaca differat, piscatorum sententijs ego potius accesserim: quippe qui dum Istriæ litora perlustrarem, Pastinacas nonnullas mihi obtulerunt, quarum aliæ unico, aliæ gemino aculeo armatæ spectabantur; has mares, illas fœminas appellantes. Sed mirum dictu, quàm acriter feriant Pastinacæ. Aculeos enim robustos admodum habent, utrinque minutis dentibus, ipsisque aduncis serræ in modum excisis, quorum venenato ictu piscatores grauiter afficiuntur. Quam ob causam memoriæ prodidit Aetius lib. III. quòd qui à marina pastinaca percussi sunt, his vulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima ui in altum impulso nerui sauciantur. Quapropter in aliquibus mors derepente totum conuellens corpus comitatur. Idcirco non absque forti ratione Plinius lib. 9. cap. 48. ita scriptum reliquit. Nullum usquam execrabilius uenenum, quàm radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perforat & ferri, & ueneni malo. Latet piscis hic: & ut idem auctor est libro citato, cap. 42. latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens. Marcellus Virgilius, nimirum cupidus ineundi rationem, qua pastinacæ radio uti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quòd id silentio inuoluerit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, ut consentaneum est, inquisiuerit; nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutum fuisse. Qua in re apertè declarat, sibi cum Plinio parum intercessisse consuetudinis: quandoquidem Plinius lib. 32. cap. IIII. nos abunde docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti valeamus, sic inquiens. Pastinacis quoque radio scarificare gingiuas, & in dentium dolore utilissimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine uexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoque in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absque ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis uermibus exeduntur, si eo vlcera scarificentur, purganturque. Pastinacæ iecur oleo incoctum non modò hominum scabiem sanat; sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscissis in uniuersum cauda & capite, decoquatur. Τρυγὼν θαλάσσια ita Græcis, ut Pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Pastinacæ piscis consid. — Marcelli ignoratio. — Pastinacæ & eius radij vires. — Nomina.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

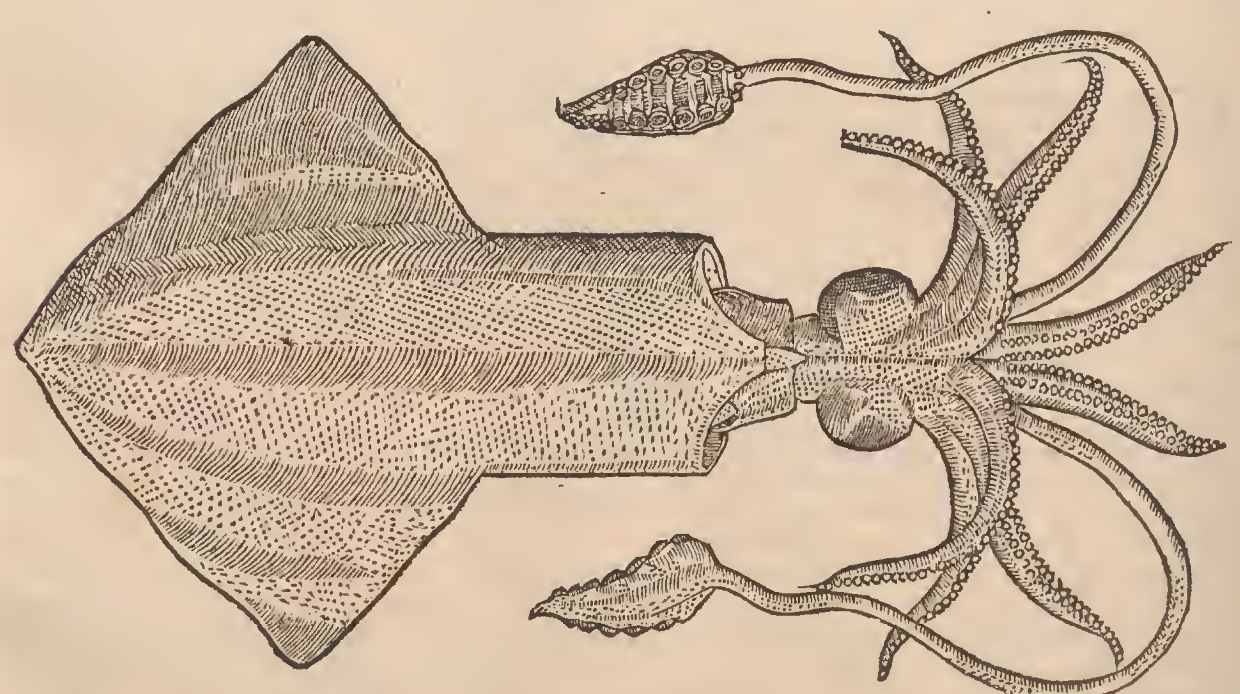
SEpiæ coctæ dum estur atramentum, ęgrè concoquitur: aluum mollit. Collyrijs è testa factis conuenienter genarum scabritie perfricantur. Vstum in sua testa; donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat uitiligines, furfures, dentes: & uitia cutis in facie. elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis iumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum, & iniectum.

Sepiarum cõsideratio.

SEpiæ in omnibus Italiæ piscarijs, proprium retinent nomen, venalesque habentur, in ijs inquam, in quibus marini veneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquàm quòd innumeris pedibus excellunt, illæ verò maiore corporis mole. Est Sepijs in dorso os candidum, superiori parte durum, ac læue: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leuiter aspera, & ligni modo frequentibus uenis distincta uisitur. Expetuntur Sepiæ oßa aurifabris: facilè enim in partẽ illam fungosam anulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etiam astu non vacant: ubi enim piscantem sensere effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur. Id quod etiam faciunt aduenientibus voracioribus piscibus. Pariunt (ut prodidit Plinius lib.9.cap.51.) omnibus mensibus, plerunque autem in terreno inter harundines, aut sicubi enata fuerit alga: neque his bimatu longior est uita. Id 10

LOLIGO, SIVE CALAMARO.

quod

quod de polypis retulit Aristoteles lib. 9. de historia animalium, cap. 37. Qua in re dixerim, quod si historia, quam tradit Plinius lib. 9. cap. 30. de illo tam ingenti Polypo, cuius caput Lucullo ostensum fuisse narrat dolij magnitudine amphorarum quindecim capax: atque pedes, quos uix vtroque brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, uera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis uiuere possint. Quod etiam tum sepijs, tum loliginibus euenire posse non dubitauerim; præsertim cùm eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginesq́ue eiusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam uim esse Anaxilaus est auctor, ut eo in lucernis accensis addito: cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Aethiopes uideantur. Hic an iure, uel iniuria me redarguat Gesnerus, doctis viris relinquo iudicandum, cum ego sensum, non verba Anaxilai referam. Sepiæ, polypi, loligines, & cætera id genus mollia difficilimè concoquuntur. quam ob causam antea cædi uerberibus solent, quam excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas uentriculo utiles existimauerit, dixeritque eas sanguinem attenuare, atque hæmorrhoides ciere. Cæterùm (ut Galeno placet lib. III. de alimentorum facultatibus) duræ sunt carnis, ægrè conficiuntur, & succi crudi plurimum gignunt. Attamen ijs quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & eius testa exusta (ut lib. XI. simplicium medicamentorum, idem scriptum reliquit) ad uitiligines, lentes, & scabiem usum utilem præstat: mista præterea fossili sali, in oculis existentes ungues eliquat, & antequam uratur frictione dentibus splendorem affert, & illitione ulcera desiccat. Sepiæ oua in cibis sumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumq́ue lentorem disijcere. Sepiis nucibus, & allio paratis quidam uescuntur, ut salaciores in uenerem prorumpant. Quæ σηπία Græcis, Sepia, item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Sarathan, & Sarthan: Germanis, Blacach: Hispanis, Sibæ: Gallis, Seche.

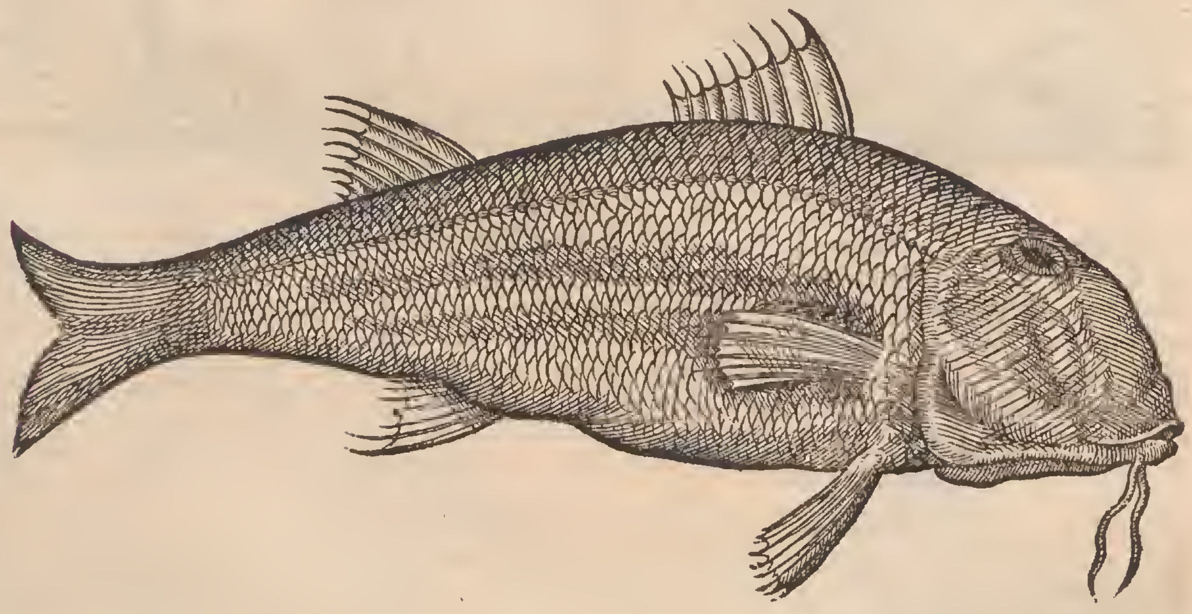
Polypi mira magnitudo.

Sepiarum facultates.

Nomina.

Τρύγλα. MVLLVS PISCIS. CAP. XXI.

MVllorum assiduo cibo, aciem oculorum hebetari constat. Is marini draconis, aranei, ac scorpionis morsibus medetur: si crudus, atque dissectus admoueatur.

MVllus piscis Latinis olim sic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla & Italicè triglia nominatur. Duo eius habentur genera (ut diligenter obseruauit Saluianus) colore & magnitudine differentia. Maior qui pedali longitudine sæpe visitur, rubro uestitur colore, aureis lineis à capite ad caudam ductis. Minor purpureus est, maculis quibusdam flauis, liuentibusque apparentibus, nec palmarem longitudinem excedit. Ambo barbati sunt, ideoq́ue à Venetis appellantur Barboni. Antiquis is magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cùm ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à priuatis etiam hominibus argenti libra singulos uenisse, tanta cum eorum iecore, & capite gratia intercesserat gulæ. Quamobrem Galenus lib. III. de alimentorum facultatibus de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli iecur à gulosis mirabilem in modum uoluptatis nomine commendatur. Quidam verò ipsum ne per se quidem solùm edendum censent, sed garelæo, quod uocant, in uase præparato, cum pauxillo uini uiscus in eo tantisper distrerunt, dum ex vniuersa eius substantia, & præparato liquamine unus, ac similaris succus, quantum sensu possis iudicare, factus esse uideatur, in quo intincta mulli carne uescuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ suauitatis uisum est, ut eum honorem mereatur, neque tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quanquam hoc quoque laudant ganeones, ac secundas post iecur ferre prædicant. Cæterùm intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cùm nec adeò suaui sint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum est. Itaque cùm aliquando quendam ingenti pecunia prægrandes mullos ementem interrogarem, cuius rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impendioq́; friabilem: quod perinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris neque pinguedinis. Eaq́; ex parte cunctis alijs præstantius nutrit, dummodo propè concoquatur. hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant: tantaq́; ijs ingluuies, ut etiam hominum cadaueribus uescantur. Ij cæteris in cibis præstant, qui inferiori labro, utrinque barbati habentur. Romani Neapolitanis, & Venetis longè præstant. Vinum, inquit

Mulli consideratio.

Mulli facultas ex Gal.

Nomina. *Athenæus, in quo mullus viuus immergitur, haustum, uenerem uiris mirum in modum inhibet: fœminis uerò conceptum. Piscis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis uocatur: Italis, Triglia, & Barbone: Hispanis, Salmoneta.*

Ἱπποπόταμος. HIPPOPOTAMVS. CAP. XXII.

a Meſ & Catac. addunt μετὰ οἴνε. i. cum vino.

HIPPOPOTAMI testes exiccati, ac triti, [a] contra serpentium morsus bibuntur.

Hippopotami historia.

Hippopotamus est (vt Plinius narrat lib. 8. cap. 25. & 26. belua, quæ in Nilo editur crocodilo altitudine maior: ungulis bifidis, quales bubus: dorso equi, & iuba, & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta, galeasq; impenetrabilis, præterquàm si humore madeat. At Aristoteles lib. 11. de historia animalium, cap. 7. a quo Plinius transcripsisse videtur, de fluuiatili equo ita scriptum reliquit. Os quibusdam animalibus rescissum, ut cani, leoni, denique omnibus, quibus dentes serrati; alijs paruum, ut homini, alijs mediocre, ut generi suum, equo fluuiatili, quem gignit Aegyptus, iuba equi, vngula qualis bubus, rostrum resimum. Talus etiam inest bisulcorum modo, dentes exerti, sed leniter, cauda apri, uox equi, magnitudo asini. Tergoris crassitudo tanta, ut ex eo venabula faciant. Interiora omnia equi, & asini similia. Hęc ille. Cęterùm (si Pausanię credimus) Hippopotamus dentes in inferiori maxilla, ut aper exertos habet, eosq; adeo conspicuos, ac grandes, ut in Arcadicis scribat is apud Proconnesios matris Dindymenę simulachrum aureum extitisse, cuius facies, eboris uice, è dentibus Hippopotamorum erat conformata. Sed longè admodum distare uidetur ab Hippopotami historia animal, cuius hic imaginem damus, quanquàm illud pro Hippopotamo primus Bellonius pinxit, & deinde eum sequutus Gesnerus. Siquidem huic boum modo pedes bisulci non sunt, nec talus bisulcorum similis, sed canum, luporumve similes, multifidi, vnguibus in digitorum extremitatibus emergentibus. Os non mediocre illi esse videtur, cum Bellonio crocodilum in ore habeat. Dentes nulli visuntur exerti aprorum modo: iuba illi nulla, nullaq; equi, aut asini facies. cauda elephanti potius quàm apri è posterioribus pendet. aures habet vrsinas, & rostrum porcinum, quod etsi resimum sit, absurdum tamen fuerit affirmare hoc animal hac tantùm nota esse Hippopotamum: nam potius toto corpore, præterquàm pedibus, porcum referre videtur. Nec me a mea diducit sententia statua illa lapidea Nili, quæ Romę habetur, prope quam tale animal, quale hìc pinximus, stare videtur, ore crocodilo apprehenso, atque sublato: siquidem cum id nullis notis equum fluuiatilem referat, de quo Aristoteles, Plinius, & cæteri antiqui scriptores meminere, mihi persuadere non possum, ibi hoc animal Hippopotamum repræsentare. Et præsertim cum nusquàm legerim, Hippopotamum crocodilos venari, & eos dentibus mordicus retinere. Sed Bellonium potius miror, quippe qui scribat, se vidisse Constantinopoli Hippopotamum huic similem, qui absque humore tribus annis in sicco vixerat, uiuebatq; adhuc: cùm scribat Aristoteles lib. octauo cap. secundo de hist. anim. quædam esse animalia, ut sunt, quæ marinæ testudines appellantur, Crocodili, & equi fluuiatiles, quæ uiuere quidem disclusa ab aquæ natura non ualeant; id quod ipsa naturæ ratio, & experientia comprobant: quare dixerim ego, potius errasse Bellonium, quàm Aristotelem. Hippopotamus olim non solùm Nilo flumine alebatur; sed Bambotho quoque iuxta Athlantem Africæ, & Indo Indiæ flumine, ut Strabo, & Iulius Solinus narrant: Nusquam ueri Hippopotami reperiuntur, inquit Ammianus Marcellinus, ut coniectantes regionum incolæ dicunt, infectantis multitudinis tædio ad Blemmas migrasse compulsi. Segetes Hippopotamus astu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur. Primus eum unum, & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assidua nanq; satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus, atque ubi acutissimum videt stipitem, imprimens corpus uenam quandam in crure vulnerat: atque ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Huius corij cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item fimus suffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, scarificatis gingiuis. Pellis eius è sinistra parte frontis in inguina adalligata, venerem inhibet. Eiusdem cinis alopecias explet. Testiculi drachma ex aqua contra serpentes bibitur. Belua, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluuiatilis equus appellatur: Italis, Hippopotamo.

Hippopotami vires.

Nomina.

FIBER.

Κάστωρ

FIBER. CAP. XXIII.

FIber ancipitis uitæ animal; plerunque cum piscibus, & cancris ex aqua victum capessit. Huius testes serpentium venenis aduersantur, sternutamenta mouent, & in vniuersum varios obtinent vsus. Siquidem menses, ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus, secundasque eijciunt: contra inflationes, tormina, singultus, venena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos, & utcunque vterno ob dormiscentes excitant infusi: cum aceto autem, & rosaceo olfactu, & odoris suffitu, idem faciunt: poti & illiti prosunt tremulis, conuulsis, & omnibus neruorum uitijs. In summa calfactoriam uim habent. Eligi debent testes, qui ex vno ortu cõnexi sunt (fieri enim non potest, ut gemini folliculi in vna membrana coniuncti reperiantur) liquore intus ueluti ceroso, odore graui, & uirus redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circundato. Quem fraude aliqui corrumpunt, conijcientes in follem gummi, aut ammoniacum cum sanguine, & castorio subactum, & ita exiccantes. Vanum est, quod traditur, testes ab ipsis euelli, & à sese abijci, cùm uenatu urgentur, siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue, substricti. Operæ autem pretium est, diuisa pelle mellem liquorem cum euestiente tunica assumere, & siccatum † potui dare.

CASTOREVM SIVE FIBER.

Quemadmodum in superiore spectatur Germania, vbicunque Rhenus influit; quin & in Austria, atq; Pannonia, vbi Danubius, in alijsq; finitimis prouincijs, ubi Drauus, & Sauus discurrunt, Fiber sanè, quem Græci κάστορα appellant, animal est (vt Dioscorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris, & aquis vitam ducat: ibi nanque videtur modò in fluminibus natare, modò in litore uagari, modò in propinquis syluis spatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, maior tamen. Caput huic est subrotundum, dentes, & oculi murini, lingua suilla, leporinæque maxillæ, rostro retuso, minimè prominente, longis quibusdam setis barbato, quemadmodum & supercilia. Dentes anteriores, qui vtrobique bini spectantur, illi sunt longi, latique, incurui, acuti, & intus concaui, flauo colore: molares autem in vtraque parte octoni, sed inæquales, & lineæ instar, asperi. auriculæ breues, subrotundæ, paruæ, pilosæ. Priores pedes digitis quinque conspicuis constãt muris montani, aut sciuri modo, firmis vnguibus armati, non autem Simiæ similes, vt scribit uir quidam clarus: posteriores verò anserinos æmulantur, digitis pariter quinque, cartilagine nigra comprehensis. Caudam habet latam, superiori parte squamosam, altera verò sede læuem, & pilis, ut superior uacuam, qua vnà cum posterioribus pedibus adnotandum utitur. Iecur habet magnum, subnigrum, lobis quinque dissectum; vbi quoque fel hæret inter minores. Renes longè maiores sunt, splen vero minor, quàm requirat corporis moles, uesica suillam refert. Testes illi sunt parui, substrictiq; & adhærentes spinæ, qui adimi sine animalis vita non poßunt. Id quod rectè apud Plinium animaduertit Sestius medicus. Idcirco manifestò fabulantur Solinus, Andromachus, Aelianus, Apuleius, Iuuenalis, Cicero, & Plinius; quippe qui scripserint, Castorem sibi testes dentibus amputare conspecto venatore. sed miror Plinium in hac falsa perstitisse sententia, cùm legerit apud eundem Sestium (ut ipsemet scribit lib. trigesimosecundo, cap. tertio) id esse fabulosum, & comprobatum ab eo errorem cerneret. Cæterum cùm fibris testes sint manifesto spinę cohærentes, & gallorum Gallinaceorum testiculos non admodum magnitudine superent, castorea, quæ in medicamentis vsurpamus, veri testes non sunt, sed folliculi quidam, qui tam in maribus, quàm in fœminis, vtrinque in inguinibus, statim sub cute ouorum gallinaceorum magnitudine, & sæpe maiores conspiciuntur. Meatum vterq; habet, cuius orificium extra corpus circa pubem perspicuum est. parumque alterum ab altero distat, ex vtroque exudat, fluitque humor substantia oleosus, odore perquàm graui, quem animal lingua lambit, & deinde seipsum inungit. Liquoris, quo folliculi ijdem referti sunt, in uiuis adhuc animalibus fluidus est, olei modo, deinde exemptis folliculis, & aliquandiu asseruatis, mellis spissitudinem, coloremque contrahit. Postremò ceræ in modum concrescit, ubi in fumo suspenduntur folliculi. Quòd autem hi tumores, folliculi ve testiculi non sint, ex hoc liquidò constat, quod tam in maribus, quàm in fœminis habeantur. quòdque nullus in ijs sit meatus in penem, qui inter illos tamen situs est, quinetiam

Fibri consideratio.

Vna opinio.

ipsorum

ipsorum folliculorum magnitudo eos non esse testiculos facilè conuincit. Postremò cum testiculi intus spinæ cohærentes conspiciantur, ipsique partui, vt prædiximus, nulla consentit ratio, vt Castorea, testiculi esse possint. Nos ergo id primùm à Rondoletio edocti, rei nouitate excitati, Castores duos, marem alterum, alterum fœminam, Serenissimo Austriæ Archiduce Ferdinando nobis dono datos secuimus, vnà cum Claudio Richardo, Cæsaris Ferdinandi Chirurgo, collegis nostris charissimis. Andrea Blauio, Ioanne Villebrochio, Georgio Handschio, & alijs nonnullis astantibus medicis, qui omnes non aliter rem se habere inuenimus, quam ipse describat Rondoletius, cui sequutura posteritas huiusce secreti munus acceptum referre debet. Cùm Antiquitas vniuersa, & ad hęc vsque tempora secuta ętas, in hoc uersata sit errore, vt crediderit castorea veros Fibrorum esse testiculos. Fœmina vno tantùm meatu & parit, & egerit, & mingit vteri & vesicæ ceruicibus illuc concurrentibus. Cauda unà cum posterioribus pedibus estur, & quòd gustatu piscium carnes planè sapiat, ijs etiam editur diebus, quibus nobis carne interdictum est à lege. Dentes Fibris anteriores (ut diximus) ferocissimi, atque acutissimi sunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cædit, quos postea miro coaptat artificio, sibique domum construit pluribus tabulatis in riparum cauis, vbi iuxta flumina degit. Animal est horrendi morsus: nam hominis parte comprehensa, non ante, quàm fracta concrepuerint ossa, morsu resoluit. Cæterùm diligenter animaduertere oportet, ne ab impostoribus adulteratio castorea emantur: nanque pauca admodum habentur ex ijs, quæ venalia, Venetias importantur, quæ quidem adulterio careant. Cuius manifesto est indicio nimia eorum magnitudo. Quinetiam præstantiæ indicium præbet conclusus liquor in recentibus mellis instar, in diutius uerò asseruatis, ceręmodo concretus. Adulterantur contritis eiusdem animalis renibus, farctis inde testium folliculis. At mihi quidem sępius contingit & uidere, & habere ex Austria, Stiria, & Carniola Castorea, quæ omni prorsus adulterio uacant. Plinius libro XXXII. capitt. III. eos Castoris testes efficacissimos putat, qui e Ponto afferuntur, id quod prius scripserat Strabo libro III. suæ Geographiæ, his verbis. Producit Capreas Hispania, equosque siluestres affatim. Quibusdam in locis lacus incrementa suscipiunt. Cygni, & eius generis aues plurimæ: similiter & otides aues. Fluuij quidem ferunt Castoras: sed Castoreum non eam, quam Ponticum, habet uim. Pontico enim propriũ est, vim in medicamentis habere efficacissimam, vt in alijs permultis. Ideoque male vertit Strabonis interpres φαρμακῶδες venenosum, cùm potius medicamentosum vertere debuisset, id est in medicamentis præstantius, ut alia permulta, quæ ibi proueniunt, cuiusmodi est absinthium, Rhu, Acorum, Amomum & alia complura. Quòd cum Damocratem non lateret, in Mithridatis antidoto Ponticum castoreum addit. Horum meminit Galenus libro XI. simplicium medicam. sic inquiens, Testiculos castoris nuncupant Castoreum, medicamentũ & celebre, & multi vsus, adeò vt Archigenes de Castorei usu totum cõscripserit librum. Atque ille sanè particulares eius faculiates exposuit, nos verò velut in alijs medicamentis fecimus, ita & in hoc quoque generalem modò facultatem dicemus: ad quam si quis respiciat, ipse per se particulares inuenire poterit. Itaque quòd excalfaciat, manifestum est. nam si voles ipsum ad vnguem læuigatum oleo maceratum parti cuipiam illinire, & infricare, euidenter illam incalescere percipies. Porro calfacientia omnia, ubi contactæ substantiæ quippiam digerunt, continuo etiam illam desiccant; nisi si quid natura fuerit humidum, ceu oleum, & aqua, atque aduenitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit: sicut certè hæc ipsa igni, & soli æstiuo admota. Itaque cùm Castorij consistentia quoque sit sicca, & calfaciendi potentiam habeat adiunctam, merito desiccat. Atque hoc illi cùm multis alijs medicamentis commune existit. Porrò quoniam impensè subtilium est partium, ob id plus valet, quàm alia, quæ similiter vt ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenuium sunt partium medicamenta, ijs quæ sunt crassarum, plus sunt efficacia, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant admotorum corporum, potissimùm si ea densa fuerint, uelut uernacea. Palàm igitur talia ob causam positam magnificè iuuantur à castorio. Cæterùm falluntur medicorum plerique in vsu Castorij, cùm id modo considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motuùe priuatam, aut ægrè sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. At tu ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter, & inanitione conuulsionem fieri, ubi quidem quę in neruis continentur præter naturam, euacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Vbi uero ex siccitate nimia obuenerit conuulsio, scito hoc medicamen illic esse aduersissimum. Ad eundem modum, ijs qui præ plenitudine tremunt, utilissimum: aduersissimum uero ijs, quibus huiusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modo dictorum affectuum, ubi singultus euenerit stomachi, perscrutato prius, inuentoque illius affectu, ac discreto, siquidem à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorij usum accedito. Sin autem à siccitate, & euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuique aduertas animum, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum uitiant, alia uentrem, alia caput, alia aliam quamuis partem lædunt. Ad hoc medicamen siue corpori humido applices resiccationem poscenti, siue frigido excalfactionem, siue humido simul frigidoque excalfactionem pariter & resiccationem requirenti, magnam vtique ostendit vtilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potissimùm si febri uacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed, vt sic dicam, tepidam, qualis accidit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis sanè Castorium exhibuimus unà cum pipere albo, utrunque mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes, nec quisquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per venam, quæ in talo est, modicè euacuassem, oblato castoreo vnà cum pulegio, aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absque ut fœminam læderet. Prætcrea locos morantes eijcit. eaque omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita venter flatu distenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus uexatur, atque singultu, idque ob frigidos, viscososque humores, aut crassos, flatulentosque spiritus, eos ex oxycrato potum adiuuat. Quæ porrò iuuat in corpus intrò sumptum, ijs prodest quoque cuti impositum cum sicyonio, aut ueteri oleo. Quæ uerò ampliori caliditate indiget, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam, si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè humidos, & frigidos affectus in pulmone, aut cerebro consistentes. Attamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare; sed potius ex rosaceo capiti, colloque imponere. hactenus de castoreo Galenus. Castoreum suffitum; fumo naribus admoto, fœminas uteri strangulatu collapsas reuocat. Præstat idem, & quidem ualentius, semioboli pondere cum eadem asæ fœtide quantitate in catapotio deuoratum. Citat quoque aluum drachmæ pondere bibitum, & induratas educit fæces, flatusque sursum, deorsumque pellit. Mirificum quoque est auxilium, ubi discrimen adsit, ne colica, aut uteri doloribus laborantes, tremore, contractione, conuulsioneve afficiantur. Datur cum mulsa utiliter resolutis, & singultientibus. Iuuat & Ischiadicos potum drachmæ pondere, cum tribus opopanacis obolis. Non desunt superstitiosi, qui dicant anteriores dentes sanare regium morbum, si in poculo teneantur, è quo vinum biberit affectus. Ceterùm, ut Plinius est auctor libro XXXII. cap. III. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cuius parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Vrina quoque Fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur. Asseruatur autem optimè in sua uesica, ut aliqui existimant. Animal, quod κάστωρ Græcè, Fiber

Fibri testium adulteratio.

Castorei uires ex Gal.

Castorei uires ex Plin.

Nomina.

10

20

ber Latinè dicitur: Arabicè, Inchiam alginde bedufter, Giende deſtar, ſeu Giendibideſtar: Italicè, Caſtoreo: Germanicè, Byer: Hiſpanicè, Biuaro, & Biuerio: Galicè, Bieure.

† Cùm in impreſſis hoc loco legatur ποτίζειν, id eſt, potui dare; tamen in codice manu ſcripto, in quem Orbaſius (ut aliàs diximus) Dioſcoridis uerba retulit, legitur ἀποτίθεσθαι, id eſt, reponere: Quæ lectio ideo verior eſſe videtur, quòd (caſtorium teſte Dioſcoride) non ſolùm potui detur, ſed etiam infundatur, & ſuffiatur.

Γαλῆ κατοικίδιος.

MVSTELA VVLGARIS. CAP. XXIIII.

MVſtela, quæ in domibus noſtris oberrat, ambuſta exenteratur, & inueterata ſale, in vmbra ſiccatur. Ea binis drachmis cum vino pota, aduerſus omnia ſerpentiũ venena præſentaneo eſt remedio: toxico, ſimili ſumpta modo, reſiſtit. Eius ventriculus coriandro farctus, inuertatusque, percuſſis à ſerpente; & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ ſtrumæ iuuantur: comitialibus etiam prodeſt.

MVSTELLA VVLGARIS.

MVſtela vulgaris notitiæ in Italia, animal eſt miræ ſagacitatis, & quanquam corpore paruum, animo tamen inuicto conſtat, atque feroci. Muſtelarum duo genera eſſe auctor eſt Plinius libr. XXIX. cap. IIII. Alterum ſylueſtre, quod in agris, & uepribus vitam agit. Alterum domeſticum, quod in domibus noſtris oberrat. Vtræquæ adeò cupidè catulos ſuos diligunt, ut eos hinc aliò transferant, verentes ne ſibi ij ſurripiantur. Quo factum eſt, quemadmodum memoriæ prodidit Ariſtoteles lib. III. de generatione animalium, cap. VI. ut cùm uidiſſent quidam, Muſtelas catulos ſuos, quos paruos admodum parit, ore ſuſceptos transferre, falsò opinati ſunt, eas ore parere. Quorum opinionibus adſtipulatur Ouidius: cui tamen uenia danda eſt, cùm poetis quælibet audendi ampliſſima ſit poteſtas. Non eſt ſimiliter in eo audiendus Chriſtophorus Encelius, vir alioquin eruditus, quòd lib. III. cap. LIIII. de foſſilium natura, vulgi fortaſſe ſententiæ addictus magis, quàm Ariſtotelis & aliorum probatiſſimorum auctorum, ſepias loligines, locuſtas, & ſquillas ore coire ac parere, ridenda hiſtoria ſcriptum reliquerit. qui præterea coruos & ſylueſtres gallinas ore concipere magno errore tradidit. Cæterùm in muſtelarum genere recenſentur quæ MARTES appellantur, quarum duæ in Italia habentur ſpecies. Vna nanq; pilo ueſtitur fuluo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicant. hanc nos vulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd ſæpe domos illorum ingrediatur, vbi non modò gallinas, quas inuenit, iugulat; ſanguine plerunque exucto, ſed etiam oua exhaurit & exorbet. quin & in turres aſcendit, atque inibi columbas (modò eas comprehendere poſſit) earumq; pullos enecat. Altera ſyluas incolit, raróque illas deſerit. hæc propriè Mars uocitatur. Differt ab illa, quòd corpore conſtat aliquantulùm longiore, gutture ſit luteo, & pilo contegatur clariore, tactuque molliore. ut vel his nominibus eius generis pelle magnatibus expetantur ad hyemales veſtes ſuffulciendas. Sunt qui putent, poſtremam hanc duorum eſſe generum: alterum quidem, quod in fagis, quernis, iligneiſque ſyluis uerſatur: alterum verò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aſpectu. Muſtelarum quoque generi adſcribitur quod Germani ZOBELLAM, nos uerò Zibellinum uocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à marte, quanuis paulò minor ſit. Totum corpus habet pilis fuluis veſtitum, preterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta eſt Moſcouia, & Lituania, atque etiam ijs abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos conuehuntur. Væneunt magno pretio in locis etiam, vbi capiuntur. quo fit, vt venatores quandoque ditiſſimi fiant. Porrò & VIVERRA inter muſtelas annumeratur. Ea autem animal eſt ſciuri magnitudine, pilo ſubluteo, audax admodum, & animãtibus ferè cunctis inimicum, præſertim cuniculis, quos ſæpe gregatim ſuis ex antris pellit. Oblectatur ſanguine mirum in modum, adeò ut ſanguine potius, quàm carnibus victitet. Inueniuntur præterea (vt audio) in Germania, Polonia, & vicinis locis alia Muſtelarum genera: quæ quoniam hactenus ipſe non uidi, neque exploratа ſunt mihi, ideo quid de ijs ſcribam, non habeo. Verum quòd nunc in Bohæmia vitam agam, equidem futurum ſpero fauore atque auxilio Sereniſſ. Ferdinandi Archiducis Auſtriæ Principis, & domini mihi colendiſſimi, vt non ſolùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia videre, & cognoſcere, quæ in hac boreali plaga proueniunt, ſed & multa rara conſequi, quę ad rem tum herbariam, tum metallicam ſpectabunt. Muſtelæ ſerpentes acriter perſequuntur, dimicantq; deuorata prius ruta. Baſiliſco muſtelæ virus exitio eſſe auctor eſt Plinius libro VIII. cap. XXI. adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Inijciunt enim eas cauernis facilè cognitis, ſola tabe. Necant illi ſimul odore, moriunturque, & naturæ pugnam conficiunt. Muſtelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uiſum reuerti, eademque, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Muſtelę cuiuslibet ſimus moſchum nonnihil reſipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœni græci farina, ſtrumas, cæteroſque pituitoſos tumores diſcutit. Muſtelarum felle cum ſucco fœniculi utuntur quidam ad oculorum argemas, & nubeculas. quinetiam idem lentigines, & alia huiuſmodi cutis vitia emaculare perhibent, ſi cum melle, & uitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec deſunt, qui putent Muſtelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem eſſe. Muſtelarum combuſtarum cinis aqua ſubactus illitu capitis dolores mulcet: oculis verò iniectus ſuffuſiones emendat. Hoc animal Γαλῆ Græcis dicitur; Latinis, Muſtela: Italis, Donnola.

Muſtelæ conſideratio.

Vana quorũdam opinio.

Martes, & earum hiſtor.

Zobellæ hiſt.

Viuerra.

Muſtelæ natura, & uis.

RA-

Βάτραχοι.

RANAE. CAP. XXV.

Contra omnium serpentium venena pro antidoto sunt Ranæ, si ex sale & oleo decoctæ edantur, iusque earum itidem sorbeatur: contra inueteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis sanguinis impetus sistit: explendis alopeciarum innanitibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor auulsos genis pilos renasci prohibet, in uestigia euulsorum instillatus. decoctæ in aceto, & aqua, dentium dolores collutione leniunt.

Ranarum cōsideratio.

Ranæ Italis, præsertimq́; Insubriæ populis frequentissimæ. Genere sanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Alia nanque ex putredine gignuntur æstiuis imbribus puluere madefacto, quibus sic ortis breuis est uita, nullusq́; earum usus. Alię uerò ritè, & secundum naturæ ordinem, proueniunt in mari, fluuijs, paludibus, ac lacubus. Sunt & terrestres, quæ in frutetis, & rubetis plerunque uictitant, ob idq́; Rubetæ Latinis dicuntur. Nec desunt in hoc genere, quæ etiam Calamita dicantur, quod in arundinetis vitam agant. Verùm utræque & uenenatæ, & lethales habentur. Cęterùm illę in fluuijs, paludibus, & lacubus uersantur, & degunt, quarum nobis in cibis inualuit usus 10

RANAE.

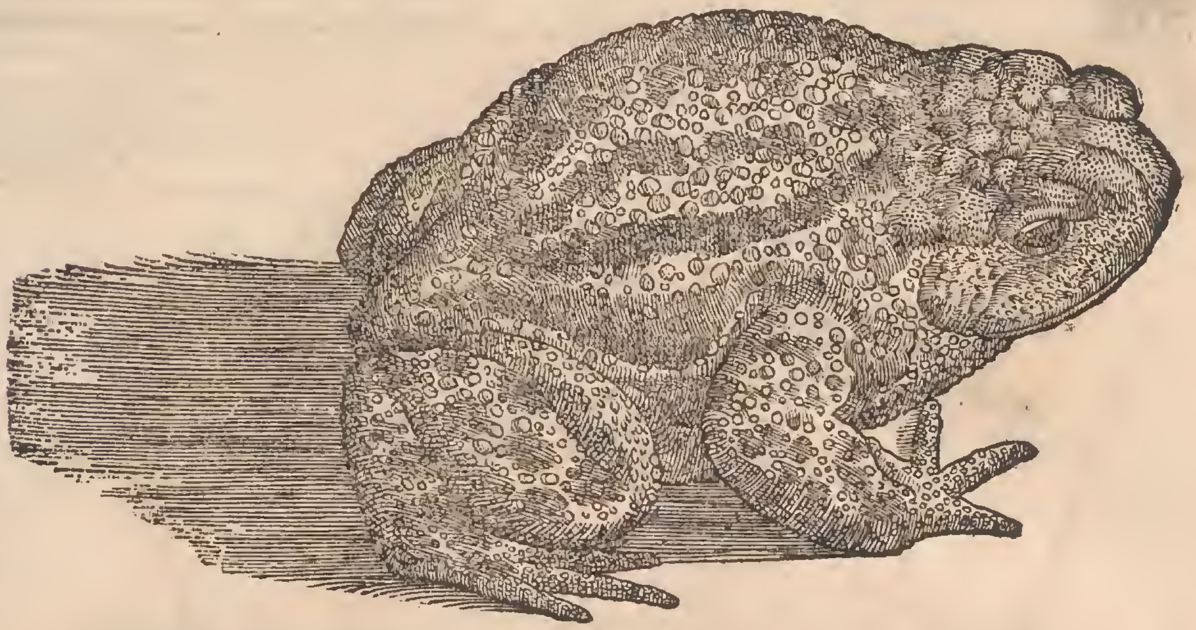

colore

colore uiridi, aut subrutilo, cinereò ve. tametsi & inibi quandoque ex his cernuntur, quæ non tutò edi possunt: utpote quæ à rubetis non multum pernicie distent. Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit lib. IX. cap. LI. & experientia quotidie comprobari potest, minimas carnes, nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantùm, & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findentesc in posteriore. Mirumq; semestri uita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus vernis aquis renascuntur, quæ

Ranarum partus.

BVFO.

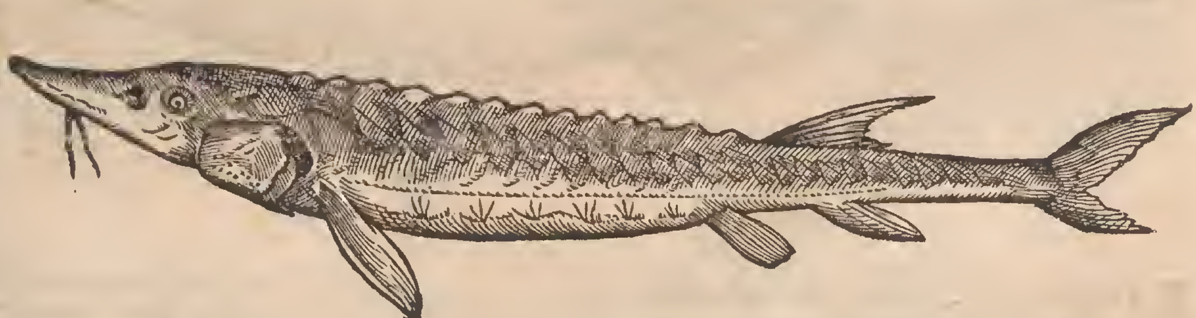
fuere natæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunque anni tempore ranas conspicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum resolui existimasse, quę ex ipsius aquæ, & terræ putredine gignuntur. Carnem habent Ranæ albam; ijs sanè utilem: qui hectica febre aut phthisi laborant, & prefertim si è capi, aut gallinæ iure decoquantur. Vnguentis adduntur, ubi siccare, ac discutere sit opus. Decoctæ, quousque dissiliant, & fiant ueluti unguentum, scabiem equorum sanant illitæ. Βάτραχοι sic Grecè, Ranæ Latinè uocantur: Arabicè, Disdaha, seu Dasda: Italicè, Rane: Germanicè, Frosch: Hispanicè, Ranas: Gallicè, Granoille, & Rame.

Nomina.

Αἴλουρος.

SILVRVS. CAP. XXVI.

Silurus recens in cibo nutrit, & facilem præbet aluum: sale verò conditus, minimum suppeditat alimentum. arteriam expurgat, & uocem expedit. Illita saliti caro, aculeos, & infixa corpori spicula, extrahit. Muria eius incipientibus dysenterijs prodest, si in desidentium fotus adijciatur: fluxione siquidem ad summa cutis elicit. ischiadicis infusa medetur.

Mirum sanè est Theodorum Gazam, Græcum hominem, atque doctissimum, adeo Plinianæ lectioni fuiße addictum, ut Plinij errores potius, in uertendo Theoph. & Aristotele fuerit sequutus, quàm ipsorum Græcorum Genuina cùm plantarum, tum animalium nomina. Id quod in Siluro ab eo factum esse, quis facilè cognoscet, qui Plinium cum Græco Aristotelis codice contulerit. Siquidem id omne, quod de Glanide scripsit is, Plinius errore magno, suo tribuit Siluro. quo factum est ut Theodorus Glanidem in Aristotele Silurum uerterit. Hec itaque falsa interpretatio alijs errandi præbuit ansam, qui tantùm Latinum Aristotelis codicem legerunt, ubi Glanidem Silurum uertit interpres. Id quod nobis quoque antea accidit, quippe qui Gazæ ipsius interpretationem sequuti, illius, & Plinij erratum non agnoscentes, Pauli Iouij opinionem refutauimus, quòd Sturionem nullis armatum dentibus sciremus, Silurum verò Plinio ualde dentatum esse, & rapina uiuentem; adeo, ut is natantes in fluminibus equos sæpe demergat. Verùm cùm post hac & Plinij, & Gazæ ipsius errorem agnoscerem, non potui utrumque non accusare, quod me quoque in errorem uocauerint. Qua re fit in præsentia, ut ego subscribam Saluiano, qui Pauli Iouij opinionem firmis defendit argumentis, contra Rondoletij & Gesneri sententiam, quòd hic Glanidem potius, quàm legitimum Silurum, pingat: ille piscem quendam marinum potius, quàm fluuiatilem, dentibus armatum, quem à Gesnero sibi missum scribit, quanquam id manifestè negat Gesnerus. Nec probo tamen

friuola

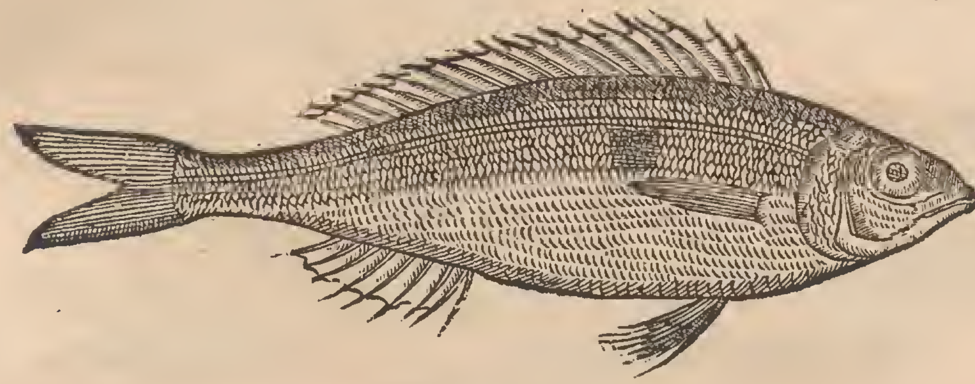
friuola Rondoletij argumenta, quæ contra Iouij, & Saluiani opinionem scribit, cùm Saluianus ea omnino superauerit. Scribant itaque illi, quicquid uolunt; ego quidem nunquam à Iouio, & Saluiano posthac dissentiam, nisi prius horum scripta ubique ab ijs confutata conspexero. Piscis qui Græcis Στύρος. Silurus Latinis appellatur. Arabibus Harbe: Italis Storione: Germanis Ster, siue Styrle: Gallis, Esturgeon: Hispanis, Suillo.

Nomina.

Σμαρίδις. SMARIDES. CAP. XXVII.

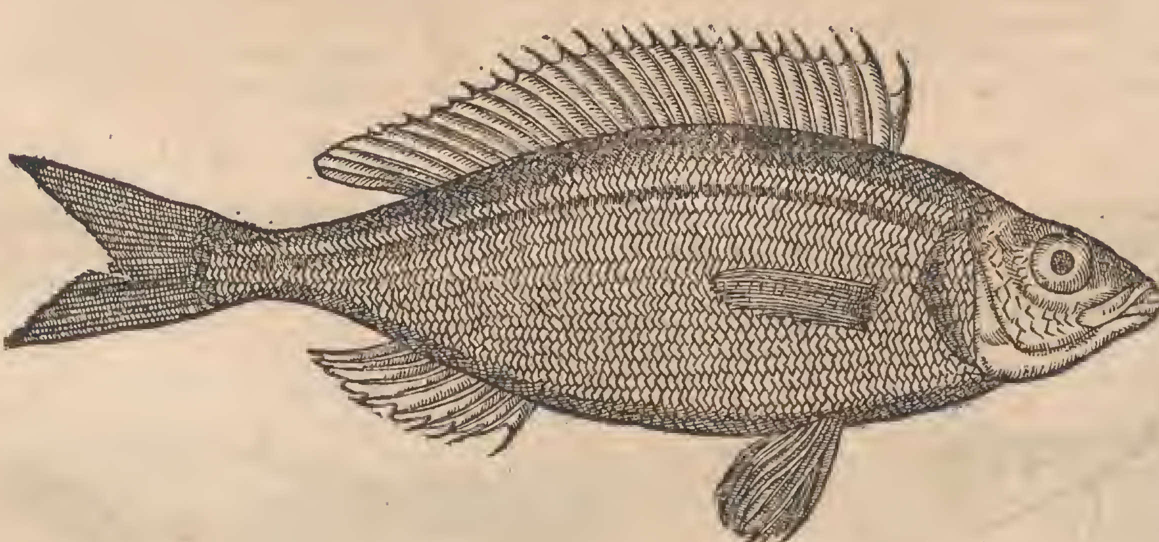
a Μεῦ ἐλλησίλλει ὑπερσαρκοῦντα. i. ulcerū supercrescētem carnē cohibet. b Μεῦ καθάπερ πᾶς τάριχος. i. ueluti omne salsamentum.

SMaridis piscis saliti caput exustum, *a* excrescentes ulcerum oras, puluillosque reprimit, nomas cohibet; thymos, clauosque absumit. Caro *b* non secus atque salsamentum prodest à scorpione percussis, aut à cane demorsis.

Μαινίδες. MAENAE. CAP. XXVIII.

MAenarum ex capitibus cinis, si illinatur, callosas sedis rimas abolet. Eius etiam garum oris putrilaginis collutione sedat.

Smaridis cōsideratio.

Mænæ.

Nomina.

ETsi studij, ac diligentiæ plurimum impenderim, ut quinàm piscis sit Smaris, certior fierem; nunquam tamen apud Aristotelem, nec Plinium, nec denique ueterum quenquam aliquid certi nactus sum, ita ut planè Smaridem cognoscere, ac describere possem. Illud tantùm inueni, ijs Smaridem esse pisciculum, mænis facie similem. Ex quo facilè adductus sum, ut eos non longè aberrare putauerim, qui Smarides eos pisciculos dixerit, quos vulgò Veneti appellant Giroli: nanque hi præter id quod corpore minores sunt, mænas notis omnibus repræsentant. Cæterùm cùm Mænæ, quæ vulgò Menole dicuntur, sint vulgaris notitiæ, non est, cur plura de eis disseram. Σμαρίδες ita Græcis, ut etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, absmaris: Italis, Smaridi. Quæ verò Græcè μαινίδες, Latinè Mænæ dicuntur: Italicè, Menole: Hispanicè, Pandelhas.

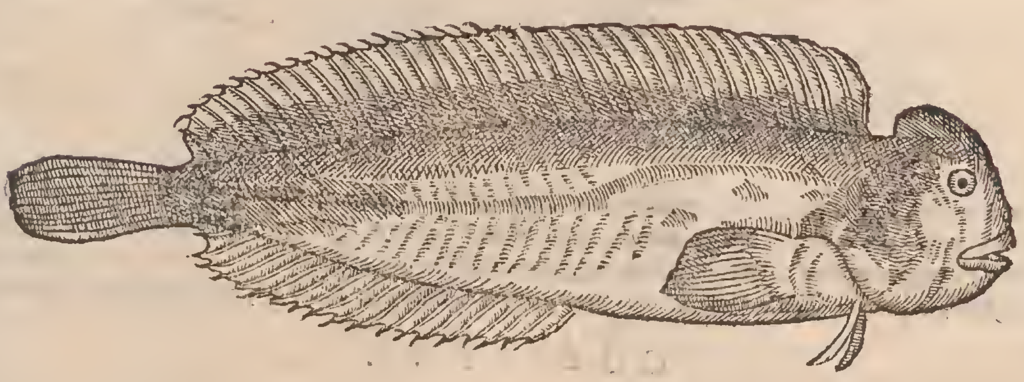
Κωβιός. GOBIVS. CAP. XXXI.

GObius recens in suillum uentrem coniectus, si consuta rima in duodecim aquæ sextarijs, donec duo supersint, decoquatur, excolatus & sub diuo refrigeratus potui detur, aluus sine molestia dejicitur. Illitus contra serpentium, canumque morsus auxilio est.

GOBIVS I.

GOBII ALIVD GENVS, SIVE PAGANELLO.

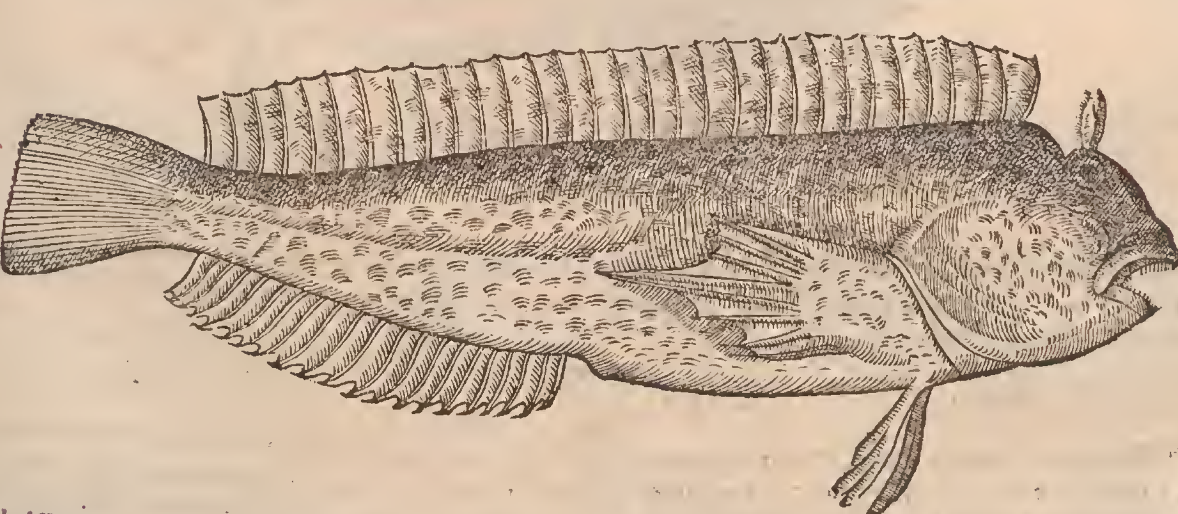
GObij in Venetis ichtyopolijs frequentiſſimi conſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numeroſi proueniant. Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis litoribus, ubi in profundum non labatur aqua, ſumma cum uoluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go vulgò uocant. Capite ſunt amplo, guſtuque perſuaues, quod carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his differens Galenus libro III. de alimentorum facultatibus, ſic inquit. Gobius litoralis eſt piſcis, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent. Præſtantiſſimus autem ad uoluptatem, coctionem, ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontorijs uiuit. At qui in fluminum oſtijs, aut ſtagnis marinis uerſatur, non æquè ſuauis eſt, neque probi ſucci, neque concoctu facilis. Cæterùm ſciendum eſt (ut etiam annotauit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri; verùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum teſtantur ij, qui in Lario lacu, itemque Verbano capiũ

Gabiorum cõſideratio.

Gobij facultas ex Gal.

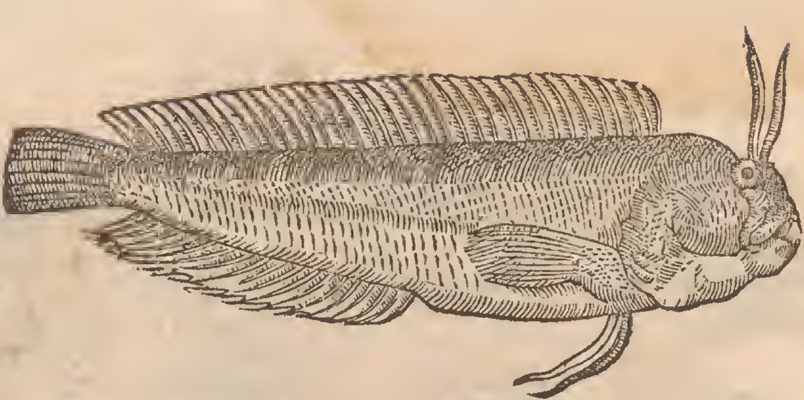
Gobij fluuiatiles.

GOBIVS III.

10 *tur, laudatiſſimi quidem, propterea quòd eorum iecur maximam cum palato ineat gratiam. Nam tametſi hi piſces, qui Italis dicuntur Bottaniſe, fluuiatiles Gobij non ſint, de quibus meminit Auſonius, ſunt tamen omnibus ſuis partibus, pulpaque*

GOBIVS IIII.

adeo Gobijs similes, ut mihi nihil uerendum sit, quin rectè in gobiorum fluuiatilium, lacustriumque genere recenseri possint, quemadmodum & ij, qui in fluuijs uniuersim minores existunt, quanquam ex ijs etiam nonnullos inuenias, qui duas, aut tres

GOBIVS V.

uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum sunt fluuij, qui Gobios non alant: nanque & Athesis & Nosius, & Lauisius, & Sarca ijs refertissimi sunt. Hos inibi quidam vulgò uocant Capitoni, quidam verò Marsoni: at in Hetruria, ubi tamen rarissimi habentur, corrupto à Gobijs uocabulo, vulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt hi pisciculi non modò concoctu facillimi; sed & ori suauissimi, atque gratissimi, præsertim cùm ouis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui verò

GOBIVS VI.

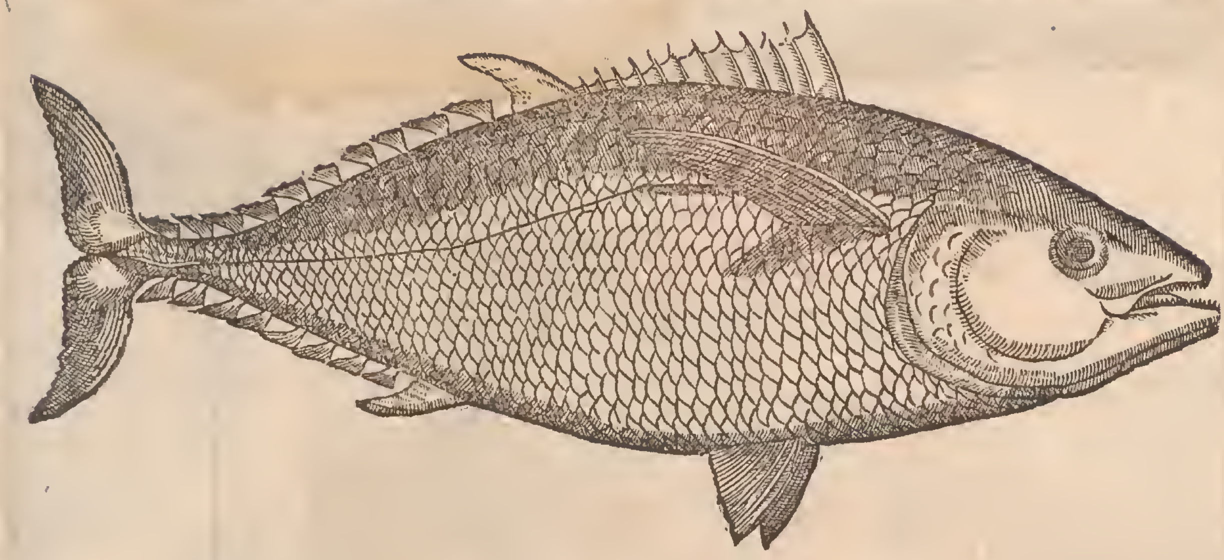
suauissima. Quo fit, ut solertissimi piscatores horum fœturas obseruantes, non minus expiscandis ouis operam nauent, quàm piscibus ipsis. Κωβιὸς *Græcis, Latinis similiter Gobius appellatur: Arabibus, Kamen: Italis, Gobio: Germanis, Goeb: Hispanis Cadozes: Gallis, Gouiones.*

Θυννος. THVNNVS. CAP. XXX.

CONDITANEI thunni caro, quam omotarichon uocant, sumpta ijs auxiliatur; quos uipera nomine prester momorderit: sed oportet uinum quàm plurimùm subinde cogantnr haurire, ita ut uomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maximè ualet: canum morsibus utilissimè illinitur.

Thunni

THVNNVS.

Thunni pisces inter cetaceorum genera recensentur. Ii multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimque Tyrrheni accolis magis, quàm ijs, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt Maio Mense, ac Iunio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphys, hoc est, spathis piscibus; qui ense à rostris prominente instructi, eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphiæ immanes beluę. Nam (ut Plinius inquit libro XXXII. cap. II.) mucronato rostro tam ualidè naues perfodiunt, ut in oceano mergantur, præsertim ad Mauritanię locum, qui Cotta uocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piscium simplicissimi, timidissimique sint, non aliter in fugam à xiphijs gregatim aguntur, quàm ouium greges à lupis. Quam ob causam uel inanibus terriculamentis acti, facilè uadis, atque litoribus intruduntur. Porrò summa spectantium uoluptate Maio, & Iunio mensibus Thunni a Gaditanis non longe ab Herculeo freto capiuntur, ad quam piscationem uniuersus concurrit populus; maximo clamore, tympanorum sonitu, ac bellicis puluere, & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem stolidi cùm sint, uocibus, & strepitu territi, concitantur ad uada: quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximoque omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diuersa sortiuntur nomina: nanque primus thunnorum fœtus ab ipso statim ouo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias euadit: ex limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ: cùm verò hæ pedalem excessere mensuram, in Thunnos abeunt. Athenæus eos diu uiuere ait, & in prægrandes euadere pisces. Sed huic opinioni uidetur aduersari Aristoteles, cùm asseueret, eos biennio uitam finire: Animal est paruum (ut scribit Plinius) scorpionis effigie. Hoc ardente sirio sub pinna affigit aculeos, tantoque infestat dolore, ut in naues exiliant, quo tempore, ut maximè noxij damnantur in cibis. Cæterùm thunnorum uentres, quo in cibatu ori gratiores habentur, eò magis uentriculo nocent: contrà eorum carnes, quæ omni prorsus pinguedine carent, etsi non tantam cum palato ineant gratiam; minorem tamen uentriculo inferunt noxam. Quanquam huiuscemodi pisces, qui in cetaceorum genere recensentur (ut Galenus est author lib. III. de alimentorum facultatibus) dura carne sunt prædití: quam ob causam & praui sunt succi, & excrementitium præbent alimentum. Quapropter sale macerata plerunque eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipsis in corpus distribuatur: ob idque sit coctioni, & sanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum succorum copiam in uenis congerit. Piscis, qui Græcis θυῖνος, Latinis item Thunnus uocatur: Arabibus, esam, & Aliena: Italis, Tonno: Hispanis, Atuni: Gallis, Thun.

Thunni consideratio. Xiphia piscis. Thunnorum captura, & nomina. Thunnorum in cibis facultas. Nomina.

Γάῤῥον.

GARVM. CAP. XXXI.

Garum omne, quod ex piscibus, carnibusque sale maceratis liquamen est, si ex eo fotus fiat depascentia ulcera sistit. Morsis à cane medetur. disentericis, atque ischiadicis infunditur: nonnullis ut exulcerata adurat, alijs autem ad lacessenda, quæ ulcera non senserunt.

Ζωμὸς ἰχθύων.

IVS PISCIVM. CAP. XXII.

Recentium piscium ius, modò per se, modò ex uino potum, aluum subducit. Priuatim ad hunc usum conficitur è phycidibus, & scorpionibus, & iulide, è percis, & recentibus alijs saxatilibus, nec uirus resipientibus, simpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Garum dictum esse à ueteribus tradidit Plinius lib. XXXI. cap. VII. quòd olim conficeretur ex pisce, quem Græci garon uocabant, intestinis illius sale maceratis; ac eliquatis. Quod item postea è scombri extis confici cœptum est. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullus ferè liquor, qui ad gulæ luxum magis præstaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioscorides: sed generatim de omni piscium, & carnium muria, qua hæc diutius asseruari solent. Cæterùm de piscium iure non est cur pluribus agam, cùm satis ab ipso auctore de eo proditum sit. Quod Græci γάῤῥον, Latini similiter Garum dicunt: Arabes, Muri, siue Almuri: Itali, Garo, & Salamuoia. Quod uerò Græcis ζωμὸς ἰχύων, Latinis Ius piscium dicitur: Italis, Brodo de pesci.

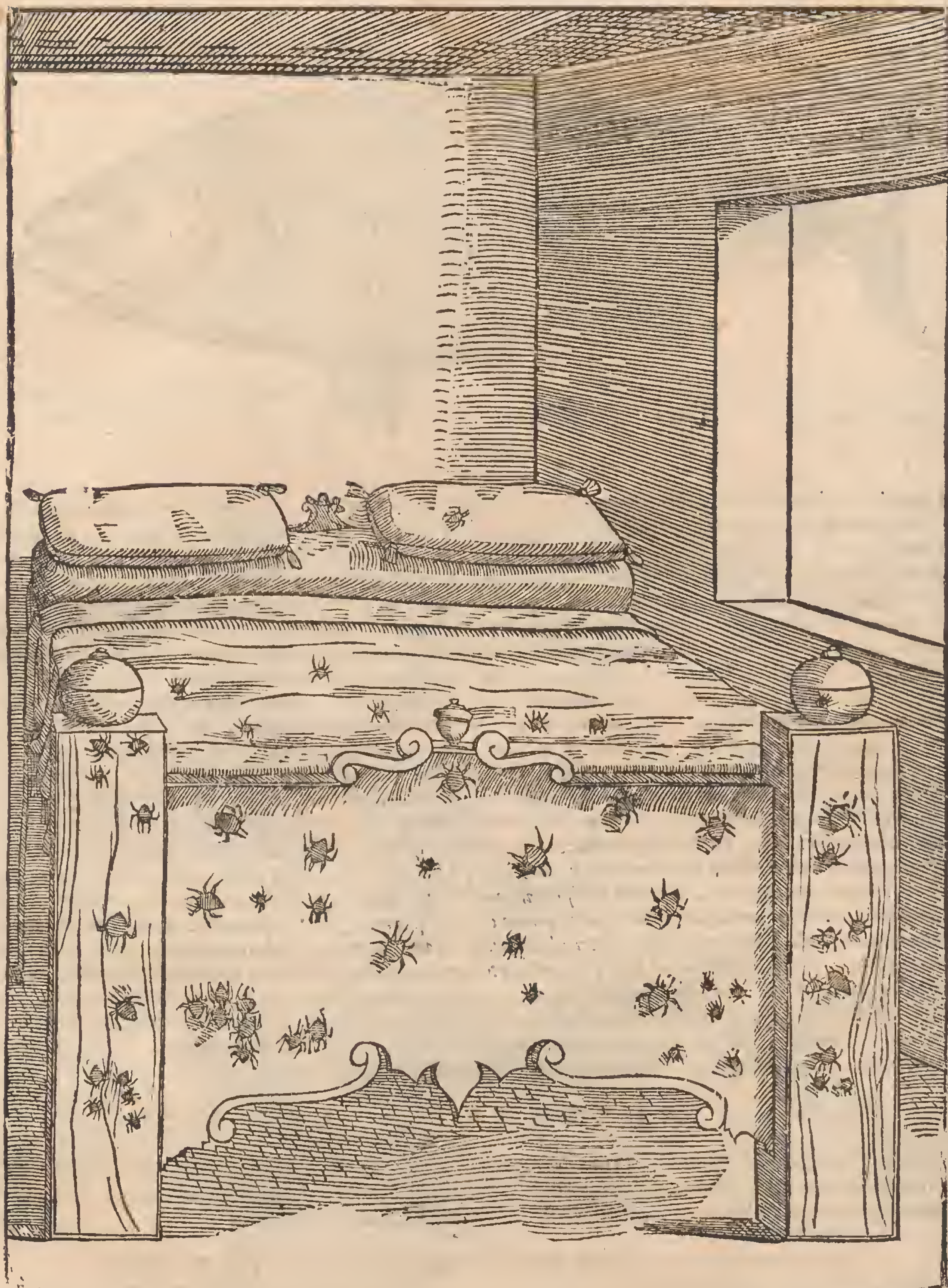
Gari consideratio. Nomina.

Κόρεις κλινικοί.

CIMICES LECTVLARII. CAP. XXXIII.

Cimices; qui in cubilibus enascuntur, cauis fabarum inclusi, si ante febrium significationes septeni deuorentur, quartanis auxilio sunt: & citra fabas sumpti, percussis ab aspide prosunt: vuluarum exanimationes olfactu reuocant. Poti cum uino aut aceto, adhærentes sanguisugas abigunt: triti & vrinariæ fistulæ impositi, urinæ angustias leuant.

CIMICES LECTICVLARII.

Cimicũ consideratio.

INter omnes nocturnos hostes, qui nobis dulcem somni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infestioresq́; habentur, quàm Cimices: quippe qui non solùm morsu dilacerent, quo & somnum interturbant, & sanguinem nobis adimunt, sed etiam fœtorem adeò detestabilem, abominandumq́; nobis ex se relinquunt, ut eo longè magis sensus, spiritusq́; lædantur; quàm vniuersæ corporis partes, quæ ab ijs fuerint ictæ. Cæterùm tametsi infestissima, fœtidissimaq́; sint animalia: noluit tamẽ eos genuisse natura omnium rerum parens, quin suum haberent in medicina usum. Vtuntur ijs recentiores quidam ad ciendam urinam, uiuis in penis organum immissis, non autem mortuis, & tritis, Dioscoridis modo. Quod mihi magis consentaneum esse videtur: siquidem in meatum urinarium inditi, ingressu titillationem excitant, & vrinæ vim expultricem prouitant. Sunt & syluestres Cimices, qui ex herbis uictum, & locum habent, lectularijs maiores, colore viridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quod sciam, obtinent in medicina usum. Cimices ita Latinis, κόρεις Græcis appellantur: Italis, Cimici: Germanis, Vuantzen: Hispanis, Chismes, Chimesas, & Parauelhos: Gallis, Puneses.

Cimices syluestres.

Nomina.

Ὄνοι.

MILLEPEDAE. CAP. XXXIIII.

MIllepedæ, quæ sub aquario vase stabulantur, animalia sunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex vino potæ difficili vrinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis vtiliter illinuntur. tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito rosaceo, conuenienter instillantur.

Mille-

MILLEPEDAE.

Millepedæ,quas vulgò appellamus Porcelletti,animalia sunt exigua,& omnibus vulgaria.Proinde non operæpretium duxi,ut plura de eis in præsentia referam,quàm tradiderit Dioscorides.Cæterùm animalcula hæc Galeno commendata sunt lib.II.de comp.med.secundum locos ad diuturnos capitis dolores,vbi sic inquit.Maximè etiam prosunt sub aquario vase nascentes aselli,millepedæ appellati,si oleo incoquantur.Quamobrem nesciuerim,cur dixerit Plinius lib. XXIX cap. vltimo, Mille pedam animal esse è vermibus terræ pilosum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia,quæ Græce ὄνοι, Latinè Millepedæ,Aselli,& Multipedæ vocantur:Arabicè,Harna:Italicè,Millepedi:Germanicè,Esel:Hispanicè,Gallmilha:Gallicè,Cloporte.

Millepedarũ vsus.

10

Σίλφη.

BLATTA. CAP. XXXV.

Blattæ eius: quæ in pistrinis inuenitur,interanea trita:aut cum oleo decocta, aurium dolores instillatu mitigant.

Blattarum plura esse genera,auctor est Plinius lib.XXIX.cap.vltimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens est multitudo,& quæ vulgò vocantur Piattole, noctu magis,quàm interdiu in cellis vinarijs apparentes circa latrinarum ora,in pistrinis,balneis,vliginosisq; ædium partibus, fœdissima quidem, nauseosaq; sunt animalia. Gryllos, hæ qui noctibus æstate strident,quadantenus referunt: planiores tamen,cruribus etiamnum tenuioribus araneorum modo: proinde fugæ citissimæ.Lux istis aduersissima,ita ut,si nocte lumen repentè inferatur,humentibus locis,in quibus degunt, celerrimo cursu refugiant. De his igitur,vtpote quæ multùm in pistrinis uersantur,intellexisse Dioscoridem credendum est: non autem de illis vermiculorum modo oblongis,quæ in apum aluearijs,& in carnibus diu sale inueteratis enascuntur;quanquam & hæ Blattæ nomen sibi vendicauerint. Nobis hæ vocantur vulgò Barbeggie,alijs verò Carpe. Blattarum vires, quas pluribus Plinius conscripsit,silentio inuoluimus,rati gratioribus,salubrioribusq; remedijs morbos posse sanari,quàm ijs, qui à tã fœtidis,atq; execrandis sumuntur animalibus. Quæ Græcis,σίλφη,Latinis,pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis,Grillen, & Heymichen:Hispanis,Rapa coua.

Blattam consideratio.

20

Nomina.

Πνεύμων θαλάσσιος.

PVLMO MARINVS. CAP. XXXVI.

Podagras, pernionesque emendat pulmo marinus recens,tritus,& illitus.

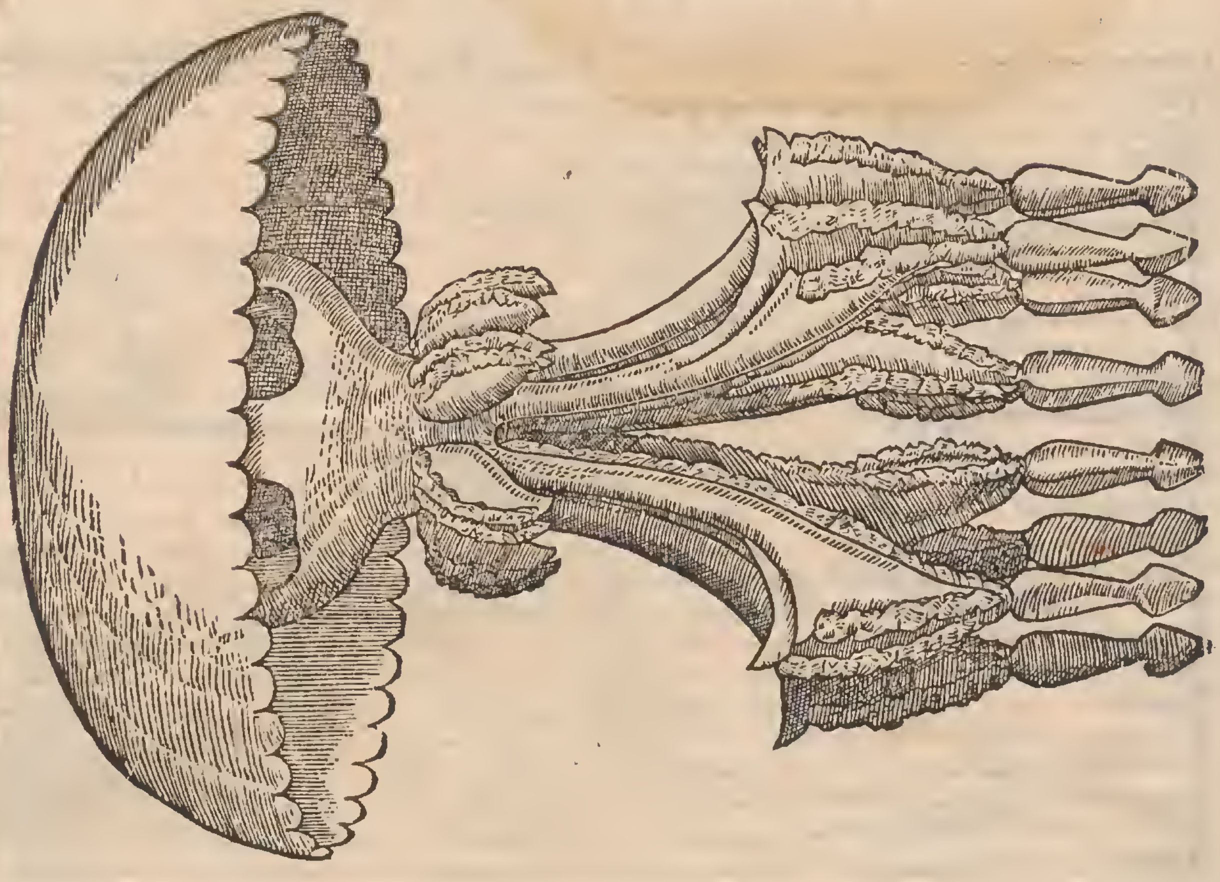
30

Pulmones marini animalium pulmonibus non absimiles habentur. His (ut Plinius est auctor libro IX.capitulo XLVII.) eadem quæ frutici inest natura, perinde ac spongijs, vrticis, stellis, & olothyris. Conspiciuntur marini pulmones plerunque vndis supernatantes,futuram maris procellam præsagientes. Colore cristalli modum pellucido, cum cæruleo misto,substantia tam fragili,vt vix è mari integer eximi queat. Mirum,quòd si ijs virgæ baculiq; perungantur, nocte facium accensarũ modo lucem edunt. admotus pruritum facit,& ruborem excitat, id quod ego in me ipso expertus sum. πνεύμων θαλάσσιος ita Græcis,Latinis verò Pulmo marinus appellatur: Italis,Potta marina: Hispanis,Natura de vieya,& Capacha de velha.

Pulmonis marini cõsid.

Nomina.

PVLMO MARINVS.

Πνεύμονες.

PVLMONES. CAP. XXXVII.

a Meum. αὐτῆς.i. ipsius.

SVillus, & agninus, vrsinusque pulmo impositu, attritus a calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus verò si arefactus bibatur, suspiriosos adiuuat. Adeps a quoque liquefactus, infususque aurium dolores finit.

PVLMONES.

Vana de vrsę partu opinio.

MVlta præterea sunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum differit Dioscorides, quæ medicamenti uim possident, de quibus postea speciatim suis locis dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non sint cognita, non opus esse existimo, ut de ijs plura dicamus. Quanquam illud silentio non dissimulandum, quòd scilicet Vrsarum partus non sit plurimis membris indiscretus, cruribus præsertim, & undique rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat vrsinam, ut nonnulli scriptis commendarunt, & credit vulgus. Quandoquidem in valle Anania supra Tridentum vidimus nos prægrandem Vrsam prægnantem, ab ipsis uenatoribus exenteratam, cuius catuli adhuc in vtero existentes, omnibus suis membris distinctis, ac formatis reperti sunt, non autem informes, ut plerique existimant, magis fortasse Aristotelis, 10

lis, & Plinij auctoritatibus freti, qui ita esse memoriæ prodiderunt, quàm sensibus, & experientia. πνεύμονες Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè, Polmoni: Hispanicè, Leuianos: Gallicè, Polmon.

Nomina.

Ἥπατα. IOCINERA. CAP. XXXVIII.

ASini iecur inassatum esu comitialibus prodest: veruntamen ieiunis edendum præcipitur. Capræ vero inassati decidua sanie, inungi lusciosos prodest: & dum coquitur, apertos oculos halitu eius vaporari: prodest in cibo tostum ad eadem. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens si arefactum teratur, ex uino potum, contra serpentium, † volucrumq; morsus auxilio est. Iecur canis, qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab emorsis sumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Vtuntur autem ad arcendos aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur. hunc à cane, qui momordit, exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inueteratum autem sale mergi iecur, ex hydromelite binis ligulis potum, secundas pellit.

PRæter Asini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis, & Mergi iecur, est & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in uniuersa Italia. Siccant enim lupinum iecur, mox in puluerem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum ijs exhibent, qui iocinerosis afficiuntur fluxionibus: ijsq; similiter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non uideatur Galenus lib. XI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Iecur lupinum sæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur; nec tamen quod memoria dignum sit, amplius præstare comperi, ad illud uidelicet comparans, quod sine ipso componitur. Secus autem Galenus de iecore lupino scripsit postea libro & cap. VIII. de compositione medicamentorum secundum locos, ubi iecinoris medicamenta recenset, cùm sic inquit. Cochlearum terrestrium carnem ualde probè terito, & affusis uini nigri cyathis tribus calfacito, ac bibendum dato. Videntur autem hæc iuxta totam substantiam efficacia esse, non secundum unam aut alteram qualitatem. Quale est & Lupinum hepar, cuius abunde experimentum habemus. Vsus autem ipsius consimilis cochleis est. teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma unà cum uino aliquo dulci, qualia sunt theræum Creticum, & scybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc sunt uisceri, ipsum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppositionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire videntur, vt quę ex substantię proprietate commoditatem de se exhibent, & neq; calidas, neq; frigidas intemperies lędant. hactenus Galenus. Cæterùm idem in simplicium medicamentorum censu, libro paulò ante citato, Canis rabidi iecur non ijs pręstare uiribus, quibus aliquorum fert opinio, scriptum reliquit his uerbis. Iecur rabientis canis, si assum edatur, remedium existere ijs, qui ab ipso fuerint demorsi quibusdam memorię est proditum. Ac scio certè quosdam, qui ipsum sumpsere, mansisse superstites, uerùm non illo solo. Siquidem alijs preterea remedijs usi sunt, quorum fecimus periculum in rabiosorum morsibus. Audiui uerò quosdam, cùm illi soli fidem habuissent, postea mortuos. De iecore Mergi in

Iocineris lupi consid.

Canis rabidi.

IOCINERA.

aqua degentis, tametsi Galenus nihil literis mandauerit; Paulus tamen id renum calculos eijcere tradidit. Dioscorides verò secundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut Pauli codicem deprauatum esse crediderim. At uentris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem vt vanam explodens, qui uentriculo roborando ipsum exhibent. Eosq; item deridet medicos, qui ad idem usurpant internas uentriculorum gallinarum tunicas: siquidem ait, se utrunque expertũ fuisse, nec inde quicquam consecutum emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cùm seplasiarijs ad uentriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe stomachi gallinarum, longè magis vulgum, quàm Galeni dogmata secuti: quanquam in hoc Galenus sua experientia fretus, apertè Dioscoridi refragetur. Quod Græci ἧπαρ, Latini item hepar, & iecur uocant: Mauritani, Bedib: Itali, Fegato: Germani, Leber: Hispani, Figado.

Mergi iecur, & uenter.

† Sunt qui hoc loco non πτηνῶν, quod est uolucrum, legant; sed κτηνῶν, id est, quadrupedum, priore tantùm mutata litera. Certè facilis hic fuit librariorum lapsus: tamen quæ sit uera Dioscoridis scriptura, non facilè intelligi potest, cùm Plinio aues etiam dentatæ prodantur.

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI. CAP. XXXIX.

Genitale cerui tritum, & in vino potum, à vipera demorsis auxiliatur.

VNGVLAE ASINI, ET CAPRAE.

Rasis

Raſis auctor eſt, Genitale cerui, præter uim, quam ſibi natura comparauit contra uiperarum morſus, ut etiam ſcribit Dioſcorides, auxilio eſſe remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, ſi ubi aqua probè fuerit elotum, ipſa ſtatim ablutionis bibatur aqua. Aiunt in puluerem tritum, & ijs medicamentis inditum, quæ uenerē excitant, ea valentiora efficere. Quin & dyſentericis mederi magno ſucceſſu à nonnullis expertum eſt. Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græci, Genitale cerui Latini dicunt: Itali, Verga del ceruo.

Genitalis cerui uires

Nomina.

Ονυχες ὄνων, καὶ αἰγῶν.

VNGVLAE ASINI, ET CAPRAE. CAP. XL.

VNgularum aſini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adiuuare. æedem oleo ſubactæ ſtrumas diſcutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ aceto alopeciæ ſanantur.

NOn ſolùm Aſini, & Caprarum vngulæ in medicum ueniunt uſum; ſed & Vaccarum ex prioribus tantùm pedibus exutæ, ut auctor eſt Raſis libello de LX. animalibus. Siquidem harum combuſtarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere exiſtimat, Mularum verò mulierem infœcundas reddere. Quinetiam mures earum ſuffitu fugari, ipſis carbonibus impoſitis, & accenſis. Earum nomen Grǽcum ὄνυχες, Latinum Vngues, & Vngulæ: Arabicum, Chafit, Stes, & Dalef: Italicum, Vnghie: Hiſpanicum, Vnhas de animal: Callicum, Ongle.

10

Vngularum vires.

Nomina.

LICHENES EQVORVM.

LICHENES

Λειχῆνες ἵππων. LICHENES EQVORVM. CAP. XLI.

Lichenes sunt in equorum genibus, & super vngulas indurati calli. qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

Callorum equi vires.

Nomina.

De Callis, qui equorum cruribus innascuntur, meminit Plinius libro XXVIII. *capite* XI. *&* XV. *iisq́; tritis, & per aurem cum oleo infusis, dentium dolorem mulceri scribit, diebusq́; quadraginta ex uino aut mulso potis calculos expelli. Cæterùm Galenus, cui etiam subscribit Paulus, addidit hos quibusdam usurpari ad quemlibet animalium morsum. Λειχῆνες ἵππων, ita Græcis, Latinis verò Lichenes equorum nominatur: Arabibus, Zeide: Italis, Calli de caualli: Hispanis, Impigenes dellos cauallos: Gallis, Cal des iambes des chenas.*

10

Καττύματα. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

Veteris corij cremati illitus cinis ambusta igni, intertrigines, nec non calceamētorū attritus sanat.

Veteramentorum uires ex Galeno.

Coria uetera, quæ uidelicet ueteramentorum sunt, usta (ut Galenus memoriæ prodidit libro XI. *de simplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum scriptum à quibusdam est, tanquam scilicet hoc faciant ex antipathia quadam. Certè quę phlegmone obsidentur, haudquaquam iuuantur: uerùm ubi sedata fuerit phlegmone, non iniuria iuuantur, nempe quia resiccantur. hęc Galenus. Cæterùm ueteramenta prunis accensa fumo naribus accepto, efficacissimum constat esse remedium ad vuluæ strangulatus, ut mihi quoque experientia comprobatum est: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis similiter accensis serpentes efficaciter fugari compertum est, neque eos modò, qui in domibus nostris oberrant; sed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æstatem alto somno oppressi, ore aperto in campestribus obdormiunt. Quod scriptis tradidit Marcus Gattinaria nostrę ętatis medicus non contemnendus, accidisse suo tempore cuidam homini; cui cùm frustrà adhibita essent innumera medicamenta, ipsaq́; alioquin efficacissima; illud tamen magnificè prestitit ueteramentorum fumus traiectorio in corpus haustus. Siquidem cùm primùm immanis fera (erat enim uipera non parua) fumi nidorem pręsensit, visa est à circunstantibus egredi per anum non sine magna omnium admiratione. Καττύματα sic Gręci, quę Latini Coria ueteramentaria uocant; Arabes, Geldalatiche: Itali, Scarpe uecchie: Hispani, Zepatos uiegos.*

20

Vipera ex homine fugata.

Nomina.

30

Ἀλεκτορίδες, καὶ ἀλεκτρύονες. GALLINAE, ET GALLI. CAP. XLIII.

Dissectæ gallinæ, & adhuc calentes appositæ, serpentium morsibus auxiliantur: sed identidem alias sufficere oportet. Earum cerebellum in uino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quæ interiore uentriculi galli sinu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea verò inter coquendum abijci solet) siccatur, tritaque in uino conuenientissimè stomachicis datur in potu. † Ius è uetere gallinaceo aluum deijcit. Abiectis itaque interaneis salem conijci oportet, & consuto uentre decoqui in uiginti sextarijs aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub diuo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum, aut filiculam. Crudos humores, crassosque, atram bilem, & strigmenta elicit: prodest longis febribus, suspirijs, articularijs morbis, & inflationibus stomachi.

40

GALLINAE GALLI, ET OVA.

Gallorum, & gallinarum uires ex Gal. & alijs.

Tametsi Gallinarum ius simplex (ut Galeno proditum est libro XI. *simplicium medicamentorum) retinendi uim habeat, gallorum tamen ueterum cùm sale diutius decoctorum, subducendi facultatem obtinet. Aduersus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici non tantùm ipsis dissectis, & appositis (ut docet Dioscorides) sed uiuentibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumq́; demorsis partibus apponunt: attrahunt enim hęc animalia cucurbitularum modo in se uenenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos uiuos continuò apponere necesse est, donec iniectum*

ctum uirus penitus absumatur. Vtuntur preterea gallinarum adolescentium iure, ad equandos corporis humores, post febrium discessum, cum saccharo, serapij modo. Ad hec gallorum cum gallinis nondum cocuntium testes, deperditas in morbis vires mirificè restituunt; quam ob causam hecticis, & marasmo laborantibus, morborumque diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & uenereas roborant vires. Plinius cùm de gallinis dissereret libro XXIX. cap. IIII. hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens, si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se; ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo non canunt. In quibus illud quoque sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quod noctis horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeò somno capiuntur, quin statis horis cantent; etsi per anni circulum noctes modò breues, modò maximæ fiant. Gallinæ sic Latinis ἀλεκτορίδες Græcis uocantur: Arabibus, Degedi, siue Giaziudiuch: Italis, Galline: Germanis, Han, & Hennen; Hispanis, Gallinas: Gallis, Gallines, & Coque.

Nomina.

† Codices Græci typis expressi hoc in loco habent. ὁ δὲ ζωμὸς τῶ νέωτέρου ἀλέκτορος μάλιστα δίδοται ἐπικράσεως χάριν φαυλοτήτων, καὶ τῶν ςόμαχον πυρουμένων λιτῶς σκευασθείς. hoc est ad sensum. Ius galli iunioris maxime datur ad contemperandos humores uitiosos, & in ardoribus stomachi simpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cuius interpretationem alioquin sequimur, uel neglexit, uel illegitima iudicauit. Nos verò huc ea afferenda duximus, non solum quòd in vulgatis codicibus, ac antiquissimo (teste Marcello) legantur; sed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam subscribere uidetur verborum series, & communis rei vsus.

ᾠόν. OVVM. CAP. XLIIII.

OVum molliculum plus alit sorbili, & durum plus molli. Luteum oui contra oculorum dolores utile est: inassatum sedis inflammationibus prodest, cum croco, & rosaceo: & condylomatis, cũ meliloto: cum vua autem fruticis eius, quem rhoa dicunt, aut galla in patinis frigitur, ut cibo aluos sistat: per se etiam offerri solet. Candidum oui crudum refrigerat: spiramenta cutis occludit: inflãmationes oculorum infusum lenit: ambusta, si statim eo perungantur, pustulas non sentiunt: faciem à solis adustione tuetur: fronti impositum cum thure fluxiones arcet, auertitq; inflammationes oculorũ lana exceptum, addito rosaceo melle, & vino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis serpentis morsus crudum sorbetur: summè tepidum prodest vesicæ rosionibus, renum exulcerationibus, gutturis scabitiei, reiectionibus sanguinis, destillationibus, & thoracis rheumatismis.

Ouorum consideratio.

DE Gallinarum tantùm ouis hic locutum fuisse Dioscoridem, credendum est: quippe quæ sint cæteris præstantiora, eorumq; sit tum in cibis, cùm in medicinis præcipuus vsus. Nam quemadmodum testatur Galenus lib. III. de facultatibus alimentorum, & Isach Arabicus in suis diætis, gallinarum oua gratioris sunt saporis, ori iucundiora, plusq́ afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & breui reficiunt tempore, recreant, semen prolificum augent, & uires ad coitum suppeditant. Quæ omnia eò præstant efficacius, quo recentiora sunt, & à gallinis edita, quæ prius admissarios gallos susceperint: quandoquidem (vt Galenus inquit) recentia veteribus plurimum præstant, quippe optima sunt recentissima, pessima autem uetustissima. Secundum locum sibi vendicant à perdicibus, & phasianis edita, quanquam gallinacea viribus non excellant. Deteriora verò sunt anatum, anserum, gruum, & reliquarum aquatilium; aggrauant enim ventriculum, succum crassum gignunt, & ægrè concoquuntur; tametsi plurimum præbeant alimenti, vbi à validis, robustisq́ ventriculis optimè conficiantur. Columbarum oua admodum calida sunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum usum expetenda. Pauonum autem, ac struthiocamelorum pessima sunt, saporis horrendi, concoctu contumacia, & humanæ temperaturæ inimica. In ouis luteum candido longè præstat: nempe quod illud temperatum constat, ori non ingratum, boni succi, & concoctu minimè contumax: hoc verò frigidum est, pituitam gignit ægreq́ concoquitur. Oua varijs, & diuersis modis decoquuntur. quo fit, ut etiam diuersum afferant nutrimentum, & ob id diuersos in corpore pariant succos. Probantur, quæ cũ putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula uocant, quod lactis semicoagulati instar tremant. Sorbilia, quæ vt uelocius hauriantur, breuiorem cocturam experiuntur, minus sanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indurescunt, difficillimè concoquuntur, crassos generant succos, obstruunt, in ventriculo marcescunt: arenulas, & calculos gignunt: & coli, & ventriculi excitant cruciatus. Porrò ex ijs, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præstant, quæ integra in feruentem immerguntur aquam. hæc à nostris, quòd quasi dispergantur, vulgò Sperdute vocantur. Veruntamen curandum ne hæc quoque indurentur: siquidem ubi duritiem contraxerint, non secus atque alia diutius cocta, redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo aut butyro integra friguntur, ventriculum lædunt, ructus commouent, ægrè conficiuntur, consocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum super prunis torrentur, aut ignitis figulinis tegulis inassantur, aluum cohibent, difficileq́ concoquuntur. Et hæc sufficiant ad ouorum in alimentis facultates. Cæterùm quibus, quantisque oua in medicamentis polleant uiribus, retulit Galenus libro XI. de simp. medicam. facultatibus, sic inquiens. Ouorum album & tenue illud, quo item ad ophthalmias utimur, ex numero est medicamentorum minimè mordicantium. Itaque utendum est oui albumine non tantùm ad oculos: verùm etiam ad alia omnia, quæcunque medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut sunt omnia sedis, ac pudendorum vlcera maligna. Miscetur quoque utiliter medicamentis profluuium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atque adstringunt. Sed & ad vlcera rebellia miscetur ijs, quæ absque morsu ea possunt desiccare; cuiusmodi est medicamen pompholyx elota & metallicorum quædam elota, de quibus priuatim suprà disseruimus. Porro & ipse uitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ouis uidelicet aut lixis, aut assis. Verum id tamen manifestum est inter hæc leuiculam existere differentiam, quòd paulò plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum huius accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, ut ijs quæ ex meliloto constant, sedi applicandis: Crudo verò ouo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumque phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quouis modo euenerint, aut extiterint in neruosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idque in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ouum si edatur, fluxiones ventris desiccat. At si etiam quippiam eorum, quæ ad dysenteriam, aut cœliacum affectum conueniunt, illi miscueris, atque in igne modico, fumiq́ expertes (qualis est qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumque ita præbeas, non minimè sanè laborantes adiuueris. Aptissima talem ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis adspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est maligranati putamina, cinis cochlearum integrarum ustarum. Apta quoque & vuarum acini, & myrta, &

Ouorum partes, & coctura varia.

Ouorum uires ex Gal.

ta,& mespila,& corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, siue mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est utile, siue quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, siue etiam cum vitello totum commiscens applicet. Etenim mediocriter refrigerat,& citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut lixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: ijs verò, quæ crassa in pectore, pulmoneque incidunt, sorbile quod uocant: id quod in aqua eo usque lixari debet, dum incaluerit. Eiusdem ipsius naturæ nomine,& ad eos quibus fauces aut ex vociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quod affectis partibus illinitur, atque cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantiæ suæ lenitate eas mitigat, sanatque. Eadem ratione stomachi, uentris, intestinorum, ac vesicæ medetur asperitatibus. hæc Galenus. Cæterùm oleum, quod è vitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines,& uitiligines emendat: rimas labiorum, manuũ, sedisq; sanat. Quinetiam vlcerum dolores,& articulorum cruciatus mulcet. Prodest & aurium doloribus, atque vlceribus: item ambustis utiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, ut nos compluries magno cum honore periculum fecimus. Ex ouis præterea omnibus volucribus generatio euenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquàm phocæ, delphino, & alijs nonnullis. Gignuntur item ex ijs & è terrestribus quædam, ut cocodrili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, uipera excepta. Verùm, ut Hyppocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit deprauatus) pullus ex vitello nascitur, informaturq;, ex albumine verò alimentum,& augmentum capessit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles libro VI. cap. III. de hist. animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpe a mulierculis compertum est, quæ suis gallinis oua incubanda subijciunt. Siquidem exempto quandoque fœtu die uno, atque duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli uisceribus magnam vitelli partem inuenerunt in corpus assumptam. Testudinum oua, quanquam diutius elixantur: nunquam tamen eorum album concrescit, quamuis luteum admodum durescat. Præterea experimento compertum habeo testudines statim oua non edere cum testa obducuntur, quemadmodum uolucres, sed postquam omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen; nanque mihi quandoque contingit dissecuisse testudinem, quæ vtero septena gerebat oua, suo putamine obducta, quod & serpentibus euenire quidam existimant. Ouum quod Latini, ᾠὸν, Græci voeant: Arabes Naid, Beid, seu Baid: Itali, Vouo: Germani, Ein,& Ey: Hispanis, Hueuo,& ouo: Gallis, Oeuf.

Oleũ ex ouorum luteis

Animalia ex ouis orta.

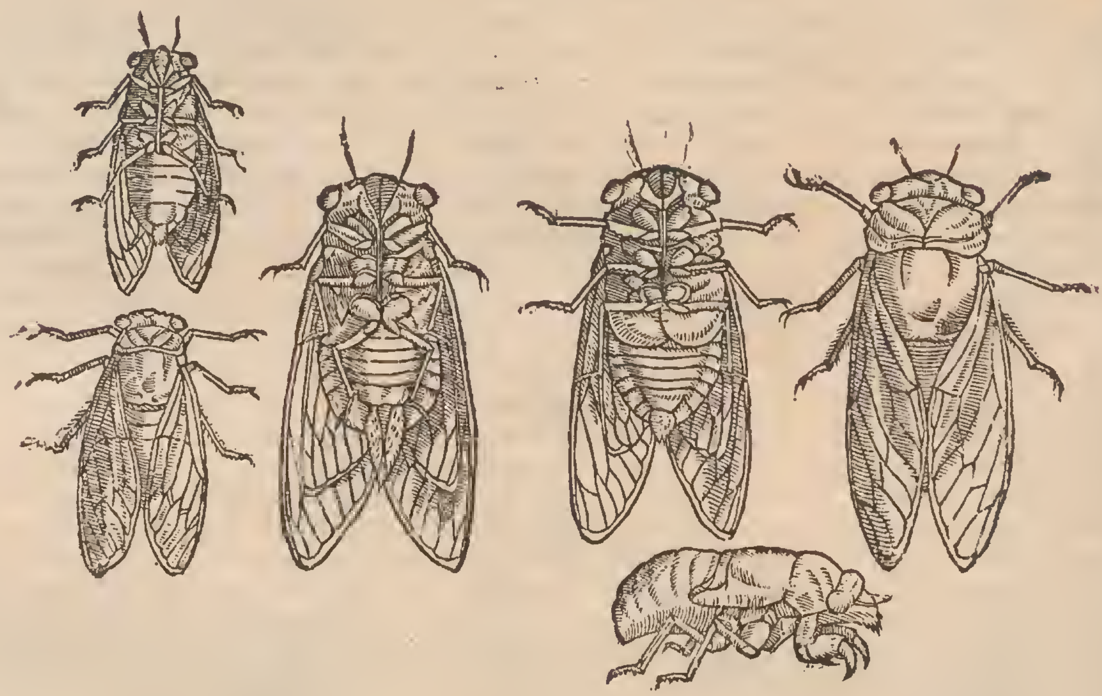
Oua testudinum.

Nomina.

Τέττιγες. CICADAE. CAP. XLV.

CICADAE, quæ inassatæ manduntur, vesicæ doloribus prosunt.

CICADAE

Cicadarũ cõsideratio.

Cicadæ passim in Italia cognoscuntur, atque adeò inibi vulgaris notitiæ sunt, ut sæpe æstate assiduo cantu messores, agricolas, ac viatores in campestribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. cap. XXX. de historia animalium,& Plinius libro XI. cap. XXVII. qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest. Cicadarum duo sunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt,& nouissimæ pereunt. Aliæ maiores, quæ canunt, eædemq; nouissimæ prodeunt,& primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu diuiduæ, siue minores, siue maiores sunt: quæ autem non canunt, indiuiduæ sunt. Pariunt in aruis cessantibus, excauantes fœturæ locum asperitate præacuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum & bruci. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo uites eriguntur, nidum fœturę excauant. Proueniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra vermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra uocatur parentis nomine, quo tempore gustu suauissimę sunt, anteaquàm cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere, fœminæ uerò silet. Vnum hoc animal ex ijs, quę viuunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent,& hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, unde illis redditur cantus. Oleas maxime amant, ut minus umbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores, proinde vbi arbores desint, nasci non possunt. Loca pręterea frigidiora oderunt: quamobrẽ in umbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidis etiamnum regionibus. Quo factum est, ut crediderit Albertus cognomento

Alberti lapsus.

mento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus frigidissima regione ad Arcticum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli æstate in campestribus, hyeme uerò ad hypocaustorum fornaces plerunq; stabulantes, cicadæ tamen desunt. Parthi Cicadis uescuntur quemadmodum & gentes ad Orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suauissimas, anteaquàm tettigometræ rumpatur cortex. Cicadarum uires descripsit Galenus libro XI simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sed & cicadis siccis quidam vtuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis, dantque aut tres, aut quinque, aut septem, per intermissionem videlicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porrò alij assas edendas offerunt, quibus affecta vesica est. Τέττιγες *Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis, Cicale: Hispanis, Ciguattregas: Gallis, Sigale.*

Cicadarũ uires ex Gal.

Nomina.

20

Ἀκρίδες.

LOCVSTAE. CAP. XLVI.

LOcustæ odoris suffitu vrinæ difficultates adiuuant, præsertim quæ fœminas malè habent. earum carnes nullo sunt in vsu. Est & quoddam genus locustæ, quæ astracos, aut onos dicitur, sine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem si ex vino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. Hac abunde vescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

LOCVSTAE.

LOcustæ omnibus notæ, uaria pro morum & locorum diuersitate sortiuntur nomina. Verùm herbis, & segetibus infestissimæ, quòd sæpius quibusdam in regionibus paucis admodum diebus vniuersa terræ germina absumant. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles libro V. cap. XXVIII. de historia animalium, qui mares sunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares uacant: ac vniuersæ, & loco eodem fœtum deponunt, ita vt quasi fauus esse videatur. Hinc vermiculi speciem oui gerentes oriuntur, qui terra quadam prætenui tanquàm membranula ambiuntur: qua disiecta emergunt locustæ, ac euolant. Tam mollis fœtura hæc est, vt ad tactum leuissimum dilabatur, & pereat. Pariunt exitu veris, & statim à partu moriuntur, vermiculis circa collum innascentibus tempore partus, qui eas strangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis, rimosisq;: pariunt enim in rimis sua oua. Transeunt locustæ immensa maria, immensosq; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq; messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes. Italiam ex Aphrica maximè coortæ infestant, tanta sanè multitudine, ut solem obumbrent solicitè spectantibus populis, ne sistentes suas operiant terras, quòd non modò vniuersas cùm segetes, tum herbas deuorent ad radicem usque; sed & radices ipsas regerminare prohibeant. Huius rei testimonio fuere inaudita Locustarum agmina, quæ nostro tempore vuluente anno domini M.D.XLII. ex paludibus Mæotidibus profecto non solùm uniuersam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem; sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium è terra nascentium pernicie: siquidem omnem segetem, omnemque uirentem herbam radicitus deuorarunt. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrem admirandum non est, si sacris literis mandatum sit, ut Leuitici XI. capite legitur, à Mose probatas esse in cibis. Nec mirum etiam, diuum Ioannem Baptistam ijs ex syluestri melle uictitasse in deserto: tametsi non desint interpretes qui uelint pro locustis quasdam herbarum radices intelligi: alij uerò nonnullas arborum summitates. At mehercule in horum sententiam deuenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipsum nempe legis Mosaicæ sectatorem acerrimum, hisce Locustis animalibus uictitasse, quemadmodum etiam sentit diuus Augustinus, exponens diui Pauli epistol. ad Romanos. In Cyrenaica regione (ut Plinius est auctor) lex est ter anno debellendi Locustas, primò oua obterendo, deinde fœtum, postremò adultas, desertoris pœna in eum, qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Necare & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus uagatur id malum. In India ternùm pedum longitudinis esse traduntur, adeò ut fœminarum crura serrarum usum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες, *Latinum, Locustæ: Italicum item Locuste: Hispanicum, Lastogas de tierra, & Gasanthotes grandes: Gallicum, Locuste.*

Locustarum consideratio

Locustæ in cibis.

30

40

OSSI-

OSSIFRAGVS.

Φίνης. OSSIFRAGVS. CAP. XLVII.

VEnter eius auis, quam Latini ossifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

Ossifragi consideratio.

VAria admodum est inter scriptores Ossifragi historia. Siquidem Aristoteli volucris est aquila maior, colore cinereo, albicante. Probe hæc fœtificat, & viuit. Pia, & benigna est: non enim suos tantùm nutricat pullos; sed & aquilæ. Cùm autem illa suos è nido eiecerit, anteaquàm adolescant, quòd inter se cibi auiditate dimicent, hæc recipit eos, & educat. Parum Ossifragus oculis ualet: nubecula enim oculos habet læsos. At Plinio lib. X. cap. III. Ossifragus in aquilarum genere annumeratur, isque ab eodem proditur ex haliaëto, hoc est, aquila marina natus. Marinam hanc suum genus non habere, sed ex diuerso aquilarum coitu nasci, idem auctor est. Alberto præterea Ossifragus ea uidetur auis, quam idem lib. XXIII. Arabica uoce appellat Kirij, cùm sic inquit. Kirij auis est præda uictitans bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens non solùm suos, sed & ab aquila abiectos tædio nutriendi. hæc ille. Qui uel clarius meminit Ossifragi inter aquilarum genera, ubi ita scribit. Quintum autem aquilæ genus est paruulum ualde, & à quibusdam uocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, ossa in altum defert, & super lapidem cadere permittit, ut ex ijs confractis medullam sugat. hactenus Albertus. 10

Verùm

Verùm is ab Aristotele dissentire manifestè cognoscitur, quod Aristoteli Ossifragus non sit genus aquilæ minimum, sed auis maior aquilis, dempta Germana. Quo fit, ut in hac historia Albertum hallucinatum esse credam, quemadmodum, & Plinium in eadem deceptum puto. Nanq; marina illa clarissima aquila uocata (ut Aristoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit aduersum intueri solem: eum cuius oculi prius lacrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abunde ostendit hac in re Plinium errasse, atq; oscitanter fortaßè Aristotelem legisse. quippe cùm marinæ aquilæ pulli accerrimi omnino sint uisus, nullam ij cum Ossifrago cognationem habere uidentur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quod nobis esset Alberti codex librariorum culpa deprauatus, in quo ossifraga pro osina legebatur, iandudum credidimus ossifragum apud Albertum eam auem esse, quę in maritimis nostris Senensibus circa Herculis portum, & Orbetelli stagnum frequens uisitur, cygno maior, rostro longo, inferiori parte sacculi instar ampli. Hæc autem incolis uulgo uocatur Agrotto. Sed cùm postea animaduertissem Albertum in hac historia apertè Aristoteli refragari, atq; aliud Alberti exemplar nactus essem, in quo osina, non ossifraga, ut uitiosè in alio scriptum erat, cœpi eos acriter accusare librarios, quorum negligentia in causa fuit, ut in hoc mihi ipsi hactenus imponerem, secutus deprauatam Alberti lectionem. Auis, quæ Græcis φήνη, Latinis Ossifragus nominatur.

Alberti, & Plinij lapsus.

Nomina.

Κορυδαλλός.

GALERITA. CAP. XLVIII.

Galerita auicula est parua, apicem in vertice, pauonis modo gestans. Hæc assa, & in cibo sumpta, cœliacos adiuuat.

GALERITA.

Alaudarum (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro IX. cap. XXV. de historia animalium) duo sunt genera. Alterum terrenum, cristatum, Galerita à crista appellatum. Alterum gregale, nec singulare, more alterius, uerùm colore simile: quanquam magnitudine minus, & galero carens. Campestres ambæ sunt aues, uermiculis uictitantes, decidentibusque seminibus. Mares suauiter canunt, primæq; sunt aues, quæ æstatem cantu pronuncient. Porrò Alaudę adeo ad aucupes aues expauescunt, ut sæpe, dum sentiunt se persequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caueis diutius retenti, altero sæpius obcæcantur oculo. Quæ auis Grecè κορυδαλλός, Latinè Galerita, & Alauda uocatur: Arabicè, Hanabroch, seu kanabroch: Italicè, Lodola: Germanicè, Vualdtlerch: Hispanicè, Cucuyada: Gallicè, Alouette.

Alaudarũ historia.

Nomina.

χελιδών.

HIRVNDO. CAP. XLIX.

Dissectis crescente luna pullis hirundinis, qui primo partu exclusi sunt, in uentre eorũ lapillos offendes: è quibus duos vnum colore uarium, alterum purum eximes: ij priusquam terram attigerint, in iuuencæ corio, aut ceruina pelle brachio, aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & sæpe prorsus eos recreabunt. Hirundines, uti ficedulæ, in cibo, aciei uisus medicamentũ præbent. Tã pullorum, quã matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatẽ adfert, anginæ eo commodè perunguntur: vuæ & tonsillarum inflammationibus hoc cinere succurritur. Et ipsę & pulli exiccati, si drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos iuuant, qui anginæ morbo conflictantur.

HI-

HIRVNDO.

Hirundinum historia.

HIrundinum tria habentur genera: unum nostra tecta subit; alterum uetustorum ędificiorum muros, cauernulas, & montium scopulos expetit: tertium uero nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius auctor est) ex Aphrica maria transeuntes, appetente uere ad nos aduolant, & Martio plerunque Mense nostras ingrediuntur ædes; ibique è luto, & quibusdam stramentis sibi construunt nidos, in quibus bis oua pariunt, & bis pullos excludunt, tantum humanæ fidunt benignitati: atq; ubi vltimos educauerint partus, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones. Chelidoniam herbam ab his inuentam tradunt, unde illi nomen est inditum. Hanc suis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantum medicamento ijs uisum reddentes. Quinetiam experientia compertum esse quidam aiunt, quod si data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, sanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent; sed his refragatur Aristoteles, ut in maiori chelidonio inferius disseremus. Hirundinum verò stercus oppositum præstat; excæcat enim si calidum in oculos decidat. Quod etiam sacra testantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc stercore excæcatum fuisse, legitur. Cæterùm uires Hirundinum recensuit Galenus libro XI. de simpl. med. facultatibus, sic inquiens. Hirundinibus quoque vsi sunt multi, comburentes videlicet, & cineri mel admiscentes, ac deinde synanchicos inungentes, & in totum omnes quicunque in faucibus atq; columella cum tumoribus consistunt affectus. Vtuntur & ad acuendum uisum hoc cinere nonnulli. Alij verò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent. Auis χελιδών Grecis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas, aut Chataf: Italis, Rondine: Germanis, Schwalb: Hispanis, Golandrina, & Andorinha: Gallis, Arondelles.

Chelidonia.

Hirundinum uires ex Gal.

Nomina.

Ἐλέφας. EBVR. CAP. L.

EBORIS scobe illito, paronychia sanantur. Vim adstringendi ebur obtinet.

Elephantorũ historia.

OMnibus sanè perspicuum est, nil aliud Ebur, esse, quàm Elephantinorum dentium materies, multis apta operibus. Elephantorum meminit Plinius longa admodum historia initio libri octaui pluribus capitibus: tametsi non omnia quæ scribit, probanda putauerim. Elephantos fert Aphrica ultra Syrticas solitudines, item Mauritania, & Aethiopia: sed maximos India mittit: Ii quanquam magnitudine cętera excedant quadrupeda, Aristotelis tamen testimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitissimi, & placidissimi euadant: quippe qui per multa officia & erudiantur, & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino simili, ut is verum prębuit exemplum, quem Romæ uidi Leonis decimi Pont. Max. æuo, etsi rarissimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breue, aures uerò undique duum palmorum amplitudine: nasum, quem peculiariter in Elephanto promuscidem appellant, longissimum habent, concauum, grandis tubę instar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur. Os gerunt pectori proximum, vt quod cum suillo ineat similitudinem; è cuius superna parte dentes duo prominent pręcipuę magnitudinis (quales plurimi venales conspiciuntur Venetijs in publico foro vulgò Merceria dicto, ac in alijs Italię emporijs) qui proni cuspide deorsum uergunt. Pedibus nituntur rotundis, disci instar, latitudine duum, triumve palmorum, quos callosa materia obducit: ungulis quinque circùm rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura ijs magna, ac fortia, neque (ut quidam imperiti existimant) vno tantum osse constant indiuisa, sed genua flectunt, utpote & cętera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloisius Cadamustus, qui classe in Aethiopiam, & ad Calicut nauigauit) ut eos, qui deferri volunt, suscipiant, genua submittunt, seseque erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rarissimis setis referta. Quocirca haud facilè se tueri possent à muscarum iniuria, nisi aliam illis industriam natura tribuisset, qua ab ijs se uindicent: quandoquidem ferientibus muscis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt. Quo fit, vt arctatis in rugas repente cancellis, muscas comprehensas enecent. Hominibus non nisi lacessiti nocent. Veruntamen irritati homines promuscide comprehensos, adeò in sublime iaciunt, vt priusquàm in terram decidant, suffocentur, & pereant. Ad hęc nullus hominum tantę pernicitatis inuenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, sed gradatim incedens. Id efficit uasta animalis moles: quandoquidem sui gressus longitudine, humanam omnem pernicitatem euincat. Victitant arborum tam frondibus, quam fructibus: neque vlla tam ingens est arbor, quam ij promuscide non prosternant, frangant, ac dilacerent. Adolescunt ad

Error quorũdam.

ELEPHAS.

ad sexdecim palmorum altitudinem. quapropter qui eos conscendere non assueuere, non secus fastidio afficiuntur, ac illi, qui nauibus non assueti mari sulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti sunt, ut nullis habenis cohiberi possint, quo fit, vt liberi incedere dimittantur: uerùm cùm maximè gubernantibus suarum regionum hominibus pareant, & eorum sermonē intelligant, idcirco uerbis facilè reguntur. Adeò conspectum ignem expauescunt, ut eo territi à fuga reuocari non queant. Qua re ab ijs non cognita, qui eius Elephanti curam gerebant Romæ, in cuius dorso oppidulum construxerant, eo die, quo Iulianus Medices Pontificis Max. frater vxorem è Gallia duxit, in magno sanè discrimine versati sunt: nam vbi bellica tormenta ignem eructantia conspexisset, magnumque, ac terrificum sonum sensisset, tantæ se fugæ dedit, ut nunquam cohiberi uoluerit, donec unà cum conclusis in oppidulo hominibus in Tyberim sese commiserit. Elephanti non coeunt, neque gignunt, nisi annum vigesimum agant, ut auctor est Aristoteles lib. VI. cap. XXVII. de historia animalium. Qua in re Plinij error manifestus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodiderit. Elephanti nulla nouere adulteria: nam unius tantùm fœminæ coitu utuntur, eamque cùm uterum gerentem uiderint, non amplius tangunt. Quantum uerò temporis unaquæque fœmina utero gerat, haudquaquam sciri potest: quòd Elephanti pudore nunquam nisi in abdito coeant. Idcirco alij eis annum & sex menses statuerunt, alij biennium, alij denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui statim cùm natus est, cernit, & ambulat. Viuere Elephanthos (vt inquit Aristoteles) tradunt quidam annos ducentes: sed florere ætate circa sexagesi-

10

Plinij lapsus.

mum, uel septuagesimum narrant. Iidem hyemis, ac frigoris impatientes sunt: Gaudent amnibus maximè, circaque fluuios uagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio, & intellectu hominibus proximi sunt: siquidem patrios sermones intelligunt, summam præstant obedientiam, prudentiam seruant, & religionem præ se ferunt: solem nanque, ac lunam uenerantur. Cuius rei auctores sunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conspiciuntur: qui gregatim noua nitescente luna ad amnes descendunt, ibique lauantur: mox purificati genibus flexis salutant sidus, & in syluas reuertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus sagacitate Elephantos pollere, ut maria transituri ad alienas regiones, non antea naues conscendere uoluerint, quàm ij, qui eos ducebant, iureiurando de reditu promiserint. In syluas ituri gregatim ferè semper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit uerò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à uenatoribus circumuentos, cùm sciant prædam solùm in dentibus suis ab illis expeti, dentibus uehementer impingentes arboribus eos sibi euellere, prædaque se redimere. Quod facilè crediderim uanum, ac fabulosum esse: quemadmodum esse falsum superius ostendimus, quod fiber uiso uenatore, sibi ipsi testes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, syluestresq; sunt, mitescunt autem arte, ut pleraque alia fera animalia. Item si parui, & ætate tenelli educantur, quanquam Plinius scribit, natu grandes domari fame, & verberibus; præsertim si alijs domitis, qui tumultuantes coerceant, admoueantur. Porrò non desunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari possint, quales in Senega (ut in suis nauigationibus scriptum reliquit Aloisius Cadamustus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis uenales spectari possunt in compluribus Italiæ urbibus, veluti Romæ, Venetijs, Mediolani, & Neapoli: è quibus non solùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, sed etiam alia plura instrumenta, quæ ad humanum usum accommodantur. Hinc itaque fit, ut nesciam ego, qua ratione ductus Fuchsius, uir alioqui rerum peritus, scripserit in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè uerum reperiri: atque illud, quod vulgò eius uice in officinis prostat, marinorum piscium dentes esse. quòd in hoc erret euidentius, quàm ut à nobis ostendatur. Præstat Ebur ad albas mulierum fluxiones, si tamen in tenuissimum puluerem, lapide porphyreo redigatur, propineturq; ex lactucæ seminis cremore, aqua in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato semine. Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis, Auorio: Germanis, Helffantheyn: Hispanis, Diente de elefante, aut Marfil: Gallis, l'Yuoire.

Ebori vires. Nomina.

10 20

Α'ςράγαλος ὑός.

SVILLES TALVS. CAP. LI.

SVis talus comburitur, dum è nigro albescat: qui tritus, & potus inflationibus colis longisque torminibus medetur.

30

Nomina.

TAlus in animalibus os illud ultimum pedis est, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἀςράγαλος vulgò autem os clauiculæ appellatur, de quo non operæpretium est, ut plura dicamus. Nomina subijciam. Græcum est ἀςράγαλος ὑός, Latinum Talus Suillus: Italicum, Talone de porco: Hispanicum, Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum, Talon de porceau.

SVILLVS TALVS.

Ἐλάφυ κέρας.

CERVINVM CORNV. CAP. LII.

Antiquus codex ὑςερίαις. id est, utero affectis.

CEruini cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodest dysentericis, excreantibus sanguinem, cœliacis, a regio morbo, & uesicæ doloribus cum tragacantha: feminis fluxione vuluæ laborãtibus cum liquore huic rei accommodato. Cerui cornu contusum, crudo fictili luto circumlito & in furnũ indito, uritur donec albescat. Id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorũ, & defluxionibus salutare est, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu suffiti nidore serpentes fugantur, feruefactum in aceto, si eo gingiuæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

50

CERVI-

CERVINVM CORNV.

Cerui animalia sunt notissima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita est, vt candido cuique lectori fiat satis, ea de Ceruis hic referam, quæ Aristoteles tum VI & IX, de historia animalium libris, tum IIII. de partibus eorundem posteritatis memoriæ prodidit. Cerui itaque syluestrium animalium genere constant, magnitudine asinorum, cursu uelocissimi, & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente iam Venere coitum appetunt, adeò rabie libidinis sæuiunt, vt insaniant, & maximo cum strepitu, & clamore uagentur in syluis. quo fit, ut conualles, & montium cauitates, eorum boatu resonent. Tanto impetu, tantáque rabie mares feruntur in coitum, ut sæpe inter coeundum fœminas declinent, atque prosternant in terram. Cùm autem maris genitale utpote durum, sustinere non possint, fœminæ euntes, & currentes coeunt, & consupergrediuntur. Mares non in eadem immorantur, sed mutant, & hircorum modo, breui interposito tempore aliam, atque aliam supergrediuntur. Si fortè fortuna in vnam tantùm fœminam concurrant plures, imis, cornuum adminiculis, statim supra frontem enatis, acriter inter se pugnant ad mortem vsque. Cùm mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scrobes fodit. Fœtent vt hirci: facies quoque eorum nigrescit aspergine, ut hircorum. Degunt ita quousque imber accedat, tum pascua repetunt. Hęc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo, aut tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur. Quo fit ut ubi se præpingues sensere, latebras quærant, ferentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, Mense Augusto, & Septembri. Implentur ceruæ paucis diebus, & ab eadem multæ. Vtero ferunt octo Menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos ceruam perperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerua maximè prudentia præstare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet beluæ rapaces propter homines minus accedunt: tum etiam quia cùm peperit, inuolucrum primum exedit, quòd ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, deuorata à partu seseli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prętuberans, quod breue, hirtumque est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia, & recta ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos vocant. Trimis bifida exeunt. Quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus vsque ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verùm in Italia (sit tamen cum Aristotelis venia dictum) usque ad undenarium numerum ramificant. quod & Albertus testatur se uidisse in Germania, quemadmodum, & nos uidisse fatemur. Addam præterea, quod certò scimus, Gulielmum Bauariæ ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cerui cornua, quorum singulus unum & uiginti ramos fundebat. Hæc admiranda cornua postea dono, utpote raro ac singulari, data fuerunt Serenissimę Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli V. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori. Vanum est credere Ceruorum ætatis agnos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis unum supperaddant; quippe cùm longæui admodum sint, qui vltra centum annos uixisse narrant auctores, si quotannis ramorum numerus augeretur, profectò ijs, cornua quercubus, & pinis maiora fuissent. Cæterùm (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quod dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quod adminiculis careant, qui imis cornibus prominent ante frontem; Nam ijs in pugna utuntur iuniores, sed in senibus non renascuntur, cum prælijs omnino cesserint. Cerui (ut etiam Theophrastus inquit libro, & capite primo de historia plantarum) quotannis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & ipsi bono suo inuidentes. Fit hoc mense Aprili, statuto tempore. Idque opacis faciunt locis, ut muscarum tędio uacent. Pascuntur per id tempus noctu quasi uerecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & qua inueniri nequeant. unde illud prouerbium ortum. Qua cerui amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cauent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur; occulunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius, & Albertus oculi dextrum memoriæ prodiderunt. A phalangio demorsi, uel à quouis generis

Ceruorum historia.

Vulgaris opinio uana.

eiusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cerui sibilo, & cantu venantium, pastorumq; fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturque ex voluptate, ita vt alter venantium cantet palàm, aut sibilet, alter clàm feriat à tergo, vbi socius iam tempus esse significarit. Nanque animal simplex ceruus est, & omnium rerum miraculo stupens, intantum vt equo, aut bucula accedente, propius hominem iuxta venantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasq; miretur. Si ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt; sin demissas facilè interimitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, vicibusque ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus. Nec vident terras, sed in odore earum natant. Ceruorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cùm per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur. Ceruas tamen cornigeras, non sine naturæ miraculo, quandoque inuentas esse compertum habeo. Huius autem miraculi fidem facere possunt illa cornua ceruæ quæ sunt Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilissimum diuitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atque idipsum confirmari potest non dissimilibus ceruæ cornibus, quæ argento laborato ornata conseruat Dux ille Bauariæ, de quo à nobis paulò ante facta est mentio. Vita Ceruis (vt Plinius memoriæ prodidit libro VIII. cap. XXXII.) in confesso longa: quandoquidem post centum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Cæterùm quòd uita tam longa sint cerui, quanta eos esse ferunt, non videtur approbasse Aristoteles libro VI. de historia animalium, vbi sic inquit. Vita esse quam longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi vita esset prælonga. hæc Aristoteles. Qui re uera nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiamnum ex Cæsaris Augusti cerua, quæ similiter innumeris elapsis annis post eius imperium capta, nunquam iugulari potuit, prohibente torque argenteo temporis diuturnitate cute quasi contecto, in quo scripta legebantur verba hæc. Noli me tangere, quia Cæsaris sum. Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginusam quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes scissa aure sunt, qua nota vel alibi si loca mutauerint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem libro VIII. cap. XXVIII. de historia animalium, Aphricam nec ceruos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius libro VIII. cap. XXXIII. Cùm tamen palam omnibus sit, & aprorum, & ceruorum greges in Aphrica haberi. Nisi forsan posteriori euo aliunde eo fuerint illati. Dictaminum herbam extrahendis sagittis (vt Plinius auctor est lib. VIII. cap. XXVII.) cerui monstrauere percussi eo telo, pastuque eius herbæ eiecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta vulneratis. Cerui manifesto fel in iecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natalitium genere delphinus, & phoca: sed id in uenulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, vt eorum viscera non modo in cibis minimè recipiantur: sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpinguia sint: amarescunt enim bile, qua suffunduntur. At ceruis Achainis cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Aristotele. Est quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocissimum est venenum, adeò ut breui temporis spatio hominem è medio tollat. Vermes cerui omnes continent in capite viuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter vertebram qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni uniuersi, atq; contigui solent numero adeò circiter viginti. Ceruinus sanguis (ut Rasis inquit libro sexaginta animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum vlcera sanat, & diuturnas alui fluxiones cohibet: ex vino verò sumptus, venenatis sagittis resistit. Eius cerebrum neruorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem vsque exustum, ex melle haustum, alui tineas pellit. Iuuenum ceruorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & nouo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeo arescant, ut in puluerem facilè conteri possint, additis pipere, & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Sordes etiam, eodem autore, quæ in protensis oculorum ceruorum angulis hærent, ac coalescunt, tam haustæ, quàm illitæ, præstant mirificè ad uenenatorum serpentium morsus. Ideoque a siculis venatoribus diligenter colligi scribit, & quocunque portari cum ipsis in cingulo. Os præterea, quod in ceruorum corde reperitur (tametsi Vesalius uir alioqui clarissimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia venena mirificè præstat, antidotisq; admiscetur, quæ pestilentiæ aduersantur. Sed cauendum est, ne huius loco seplasiarij bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, ut facere consueuerunt. De Tubere, seu Boleto ceruino, vel fungo, quem è cerui semine oriri quidam asserunt, satis superq; à nobis dictum est in libro nostrarum Epistolarum. Itaque qui hæc non legerunt, ibi huiusce fungi historiam, & vires inuenient. Quod Græci ἐλάφου κέρας id Latini Ceruinum cornu vocant: Itali, il Corno del ceruo: Germani, Hirtzhorn: Hispani, Cuerno de cieruo, & punta de cieruo: Galli, Corne de cerf.

Aristotelis, & Plinij lapsus. — *Vermes in capite cerui.* — *Cerui usus in medicina.* — *Nomina.*

Κάμπαι. ERVCAE. CAP. LIII.

Eru cis, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à uenenatis bestijs feriti negantur.

Erucarū historia.

Erucæ, quibus olitores maximè inimicantur, animalcula sunt vulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quòd quandoque adeo numerosæ proueniant, ut inuitis olitoribus olera cuncta una tantùm deuorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Aristoteles libro V. cap. XIX. de historia animalium) ex virentibus herbarum folijs, maximeque ex brassica. Primum minus quid milio consistit in folio: mox vermiculi inde contrahuntur, & augentur: tum intra triduum erucula assformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, durioriq; cortice integuntur, cuius color auro fulget: ob idq; (vt Aristoteles prodit, & post ipsum Theophrastus libro V. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides. quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantum mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obducta non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine obrupto, euolant inde animalia pēnigera, quos papiliones vocamus. Itaque primum dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementū emittunt: at verò cùm in aurelias transierint, nihil uel gustant, vel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quisque credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, vt vniuersas erroserint herbas. Quo postmodum factum est, ut ubique stirpium folia, ac rami, ædificiorumque parietes, ijs veluti uiuo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dissimulauit Aristoteles. Hæ querentibus quotannis sese offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adiacent horti, ac uiridaria, plerunque enim in ædificiorum cauis capite ad terram uerso reperiuntur appensæ. Cæterum & si dixerit Aristoteles erucas ex herbarum olerumq; præ-

Erucarum generatio.

præsertim folijs ex sese gigni, absque animalis semine, uisuntur tamen hoc æuo papiliones ex aurelijs exorti, auersis olerum folijs oua parere subalbida, milio minora, ex quib. erucæ tandem prodeunt, ut sericino Erucarum generi euenire cõperimus. Vnde mihi quidem dubitandum uidetur, an rem hanc diligenter perpenderit, uel exquisitè tractauerit Aristoteles. Quam quam minime negauerim quin, & ex putri quodam humore per se Erucæ nasci possint, quemadmodum & mures, angues, vermes, aliaq́; complura generantur. Plin. grana illa ex rore fieri putat: soleq́, addensari. quod tamen naturæ speculatores non ita facile comprobant. Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino gene re fœminæ duntaxat. Aduersus quas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis virgis tangunt ea, quæ volunt his obnoxia esse. hæc Plinius. Columella præterea lib. XI, de re rustica circa calcem, necandis prohibendisque erucis hęc in medium protulit. Vbi uerò apricis regionibus post pluuias noxia incesserunt animalia, quæ a nobis appellantur Erucæ, Græcè autem κάμπαι nominantur, uel manu colligi debent, uel matutinis temporibus frutices olerum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno frigore, si deciderint, non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen superuacuum est facere, si ante sationem semina succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Grece inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unamquanque arcam ter circumeat: post hoc enim decidere omnes uermiculos, & ita emori. Sed postrema hęc, quæ à Columella referuntur, superstitiosis sunt relinquenda.

Remedia cõtra erucas.

Nomina.

Κάμπαι ita Græce, Latine Erucę uocantur; Arabice, Riapsa: Italice, Bruchi; Germanice, Raup, seu Holtz vurm: Hispanice, Bruchi.

Κανθαρίδες.

CANTHARIDES. CAP. LIIII.

Frumentis congestæ Cantharides ad recondendum idoneæ sunt, quæ fictili uase non picato cõduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorsum conuerso suspenduntur super aceti feruentis quam acerrimi halitum, donec æstu exanimentur: postea lino transfixæ reponuntur. *a* Potentissimæ omnes uariæ, *b* luteis lineis, quas in pennis transuersas habent, promissoque corpore, crassę ac blattarum modo præpingues: sed inertes, ac imbecillæ, quæ unius sunt coloris.

a Meum. ἐνεργεῖς. i. eficaces

b Lutei s. in meo nõ legitur, nec etiã in pennis.

Βουπρήστεις, καὶ πιτυοκάμπαι.

BVPRESTES, ET PINORVM ERVCAE. CAP. LV.

Similí modo reconduntur Buprestes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ, quæ supra cribrum suspensum feruenti cinere paulisper intostæ, reponuntur. Vis omnium communis erodere, vlcerare, calorem elicere: qua de causa admiscentur medicamentis, quæ lepras, ferosque lichenas, & carcinomata sanant: menses ciunt pessis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impositas, aquæ subter cautem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd urinam moueant. Alij pennas, pedesque contra potarum ueneficia, remedio esse tradiderunt.

Cantharides vulgata sunt animalia, nomine à cantharo, qui Latine scarabeus est, deducto, ac si eas dixeris paruos scarabeos. Sunt in Italia frequentissimę, calidioribus præsertim regionibus, vbi non modò in frumentis inueniuntur: sed in fraxinis quoque stabulantur. Pręstant quę solidę, recentesque sunt, nam ueterascentes facile cariem sentiunt, vnde inutiles fiunt in medicamentis. Buprestes autem (ut Plinius inquit lib. XXX. cap. III.) non perinde in Italia sunt vulgares, & frequentes; sunt tamen scarabeis similes, quanquam minores. At pinorum erucę numerosę sane habentur in Tridentinis montibus, quod inibi pinorum perpetuò uireant syluę, Ananiensi pręsertim tractu, ac Flemarum conuallibus. In extremis arborum ramis, & ijs plerunque, quæ in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucę rufescentes, ac pilosæ mi ro artificio nidificant, quibusdam tenuissimis uelleribus innumeris inuolucris contextis. Latent in his hyeme, ita frigoris no-

Cantharidũ consid.

Buprestes. Pinorum erucæs.

xam euitantes. Nidi magnitudo adeò ampla est, vt nonnunquam conclusi vermiculi millenarium numerum excedant. Inuolucri materies, qua concluduntur, tenuissima serici velamina maxime æmulantur, tenuior tamen est. Hæc sanguinis manationibus aptissima est, quare imposita confestim fluorem sistit. Sed de his hactenus. Cæterùm sunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipue sequentes, qui quotiescunque Cantharidas medicamentis miscente, præcipiunt capita, alas, & pedes abijci, tanquam partes cæteris nocentiores. Quod tamen Galeni sententiæ omnino repugnat. Quippe qui libro XI. *simp. medicamentorum integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemodmodum & ijs integris ipse perpetuò fuerat vsus. Sed si responderint ij, illud nec eorum esse institutum, nec Mauritanorum, sed Hippocratis lib.* IIII. *de victus ratione in morbis acutis, audiant quæso quibus verbis eodem loco Hippocratis sententiam declaret Galenus, cùm inquit. Quidam dictionis huius mentem haud quaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abiecit, deditque hydropico: cui cum à primo die abscessus in sura comparuisset, post tres alios dies sectus est, effusaque copiosa aqua, curatus esse visus est: quòd pars tumoris præter naturam plurima statim ad moderationem redacta sit, veruntamen non multis post diebus obijt. Quam ob causam medico quidam crimen ingessit, perperàm data esse cantharidum corpora, inquiens. Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alias, idque esse quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinauit: moxque facto similiter in femore abscessu, sectoque, multis post diebus hominem mori contigit. quanquam vrinarum prouocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum usi sint. hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoscitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexisse. Quamobrem dicendum esse existimauerim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura sunt prædita in proprij ueneni remedium. Quod cùm accuratè perpendisset Galenus, eas integras suis medicamentis semper admiscuit; ut facilè attestantur quæ libro* XI. *de simplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, sic inquiens. Veruntamen sufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in vngues psorodes cum idoneis ceratis, aut emplastris impositæ, sic illos educunt, vt toti cadant. Miscuimus eas etiam facultatibus psoris, & lepris congruentibus, necnon quibusdam septis, atque interim etiam ijs quæ clauos, quos uocant, eijciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulum quiddam medicamenta vrinam cientia inijciebat. At quidam solas alas, & pedes inijciunt, quæ aiunt esse alexiteria ijs, qui corpora ipsorum bibißent. Alij contrà. At nos totas indimus. Cæterùm aptiores sunt ad ea, quæ expertum me dixi, eæ cantharidum, quæ inuentæ in frumento, lutea transuersim in alis cingula obtinent, potissimùm si inijciantur in vas fictile nouum, deinde ori vasis linteum obductum sit rarum, & vas ita teneas inuersum, vt linteum, quòd cantharidibus subest, vaporem ab aceto sursum elatum excipiat, donec emoriantur ipsæ cantharides. Et de buprestibus agens, ita subdit. Sic Buprestes quoque reponere expedit. Sunt autem & ipsæ animalis quoddam genus cantharidibus tum specie, tum uiribus adsimile. Mox de pinorum erucis; quin & erucæ (inquit) quæ in pinis nascuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, huius sunt facultatis.* Κανθαρίδες *ut Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus, Dheraric, siue Carariba: Italis, Cantarelle, Germanis, Goldt Keffer; Hispanis pariter & Gallis, Cantarides.* Βούπρηστις *Græcè, item Latinè, Buprestes nominantur: Arabicè, xofostis: Italicè, Buprești: Germanice, Knoelster: Hispanice, Arebenta buei.* Πιτυοκάμπαι *Græcis, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini, Italis Pytoriapsa, Arabibus; die vum non fichten, Germanis: Gausanos del pino, Hispanis.*

Error multorum.

Cantharidũ uires ex Gal.

Nomina.

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SAlamandra lacertæ genus est, iners, varium, quod frustrà creditum est, ignibus non vri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, ut cantharis, in medicamenta, quorum uis est exesse, *a* & lepras abolere: similique modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos euellit. Exenterata, detractis pedibus, & capite, in melle seruatur ad eundem usum.

a Orib. addit. ἑλκώσαι τοὺς ... σῶμα. i. exulcerare.

SALAMANDRA.

Sala-

Salamandræ in agro Tridentino copiosæ inueniuntur, Ananiensi præsertim valle, iuxta semitas, & in opacis, uliginosisque locis. Incipiunt enim apparere verno tempore, atque etiam autumno, cælo maximè pluuio. Sed æstate ob solis feruores, itemq; hyeme ob vrgentissima frigora, suis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto similis est; verùm capitis, ac ventris crassitudine excellit, breuiore tamen constat cauda. Illa & si altioribus nitatur cruribus, ad gressum tamen ignauior est, hic verò contrà agilis, celerque conspicitur. Color illi niger, luteis non minimis infectus maculis, quadam læuitate pellucidus. Visu Salamandræ horribiles, atque abominandæ sunt, ita vt facilè eorum aspectus hominibus nauseam pariat. De hac disserens Plinius lib. x. cap. LXVII. sic inquit. Salamandra animal lacerti figura stellatum, nunquam nisi magnis imbribus prouenit, & serenitate deficit. Huic tantus rigor, vt ignem tactu extinguat, non alio modo, quàm glacies. Quod quidem facit prunis superposita, non secus atque cæteræ animalium carnes, quæ prunis assandæ traduntur. Veruntamen in medium magni ignis, vbi flamma valentius agit, vel in fornacem proiecta, statim comburitur. Vanum est ergo credere (vt etiam Dioscorides inquit) igne eam minimè absumi posse, eoq; victitare, vt chamæleon aere; quandoquidem facto periculo, igne exustam breui salamandram uidimus. Quo fit, vt scripserit Galenus lib. III. de temperamentis, Salamandram ad certum vsque temporis spatium ab igne nihil pati: uri tamen, si ea longius igni sit admota. Quod postea effecit, vt explicare nesciam quo argumento, quàue ratione prodiderit Aristoteles lib. v. cap. XIX. de historia animalium, Salamandram igne minimè comburi, sed per eum inambulantem flāmas, & prunas extinguere: cùm contrarium experientia facilè probari possit. Illud præterea mihi dubium est, an idem eodem capite vera retulerit, cùm asserit in Cypro insula ærarijs fornacibus ubi chalcites lapis ingestus compluribus diebus crematur, in medio igne exoriri pennatas bestiolas, paulò muscis grandibus maiores, quæ per ignem saliant, atque ambulent, amotoq; igne statim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd si hæc uera essent, ea nunquam reticuisset Galenus, qui diligentissimè omnia Cipri metalla inuestigauit, ac nouit, pariterque metallorum fornaces, cùm fuerit ipse harum memorabilium rerum accuratissimus indagator. Vidi ego in Germania ærarias complures fornaces, à quibus utranque cadmiam, pompholigem, spodium, æris florem, & alia mecum retuli; sed muscas per ignem obambulantes mihi nunquam uidere licuit. Qua in re nesciuerim, quonam pacto Aristoteles seruari possit. Nisi dixerimus, ipsum hoc in loco non suam, sed aliorum historiam recensere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nihil gignunt (ut Plinius tradit) neque est in eis genus masculinum, fæmineumve. Nascuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morsu venenum inferunt, serpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris saliua ueneno inficiunt, maxima degustantium iactura, quandoquidem non pauci reperti sunt, qui hoc ueneno interiere. Est & Salamandræ aquaticum genus Vtinensibus frequentissimum, capite terrestribus breuiore rotundioreque, cauda anguillarum modo, nigro undique dorso, ventre autem rufescente, luteis maculis resperso, horrendo aspectu, æquè atq; terrestre. Animal, quòd Græcis σαλαμανδρα Latinis similiter Salamandra nuncupatur: Arabibus, Adhaya: Italis, Salamandra: Germanis, Olm siue Molch: Hispanis, Salamantegua: Gallis, Salamandre.

Salamandræ consideratio

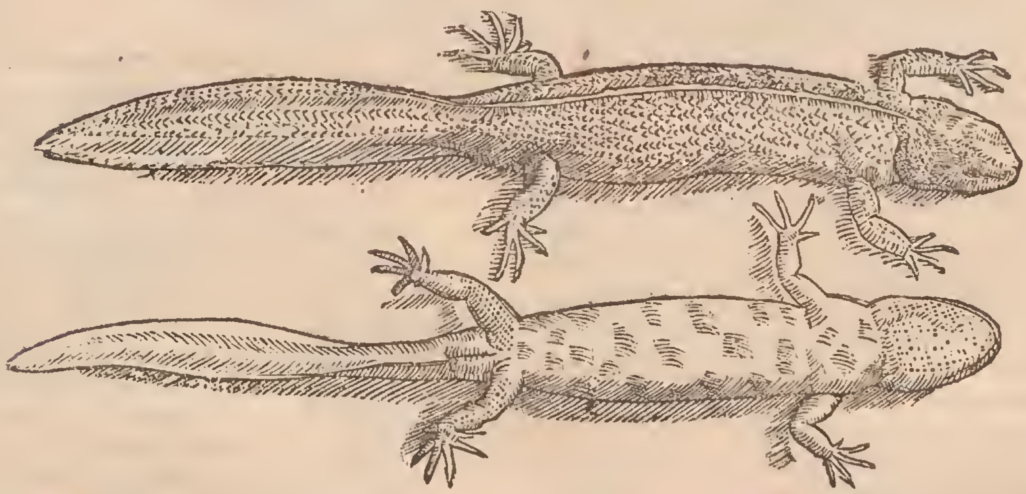
Vana opinio.

Aristot. uanæ opiniones.

Salamandra aquatica.

Nomina.

SALAMANDRA AQVATICA.

ARANEVS. CAP. LVII.

Ἀράχνην

ARaneus, quem holcum, alij lycon, id est lupum uocant, subactus cum splenio, & linteo illitus, prolatusq; utrisq, temporibus, aut fronti, tertianos circuitus persanat. Tela eius imposita sanguinem sistit, vulnera, quæ summam cutem occuparunt, ab inflammationis iniuria vindicat. Est & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem, densamque telam orditur. quem in aluta ligatum, & lacerto appensum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex rosacco, & infusus, aurium doloribus auxiliatur.

ARaneorum, & phalangiorum (vt lib. IX. cap. XXXIX. de historia animalium scribit Aristoteles) plura sunt genera. Mordax, quod in duo distinguitur, alterum simile ijs, quæ lupos appellant, est paruum, uarium, procax, salax, pulex nuncupatum. Alterum maius: coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lente ambulans, nec uiribus ualens, neque saliens. Cætera, quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morsum. Genus secundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum est, quod non texit: partim maius, quòd asperum, paruamque telam apud terram, aut sepes orditur, bucculis intexere solitum primordijs intus positis obseruatur, dum aliquid in tela offendens commouerit, mox accurrit, ut capiat: partim uarium est, quod paucam uilemque telam sub arboribus facit. Tertium genus, quod sapientissimum, lautissimumq; omnium est, nostris ædificijs latissimas contexit telas. Huius, vt equidem arbitror, hic meminit Dioscorides. Plinius araneos, qui ictu, uel morsu uenenum inferunt, phalangia nominat, quorum historiam libro XXIX. cap. IIII. diffusius enarrauit his uerbis. Phalangium est Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum simile formicæ, sed multò maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercursantibus respersum guttis. Acerbior huius, quàm uespæ ictus. Viuit maxime circa furnos, & molas. Aeque phalangion Græci uocant inter genera araneorum, sed distinguunt lupi nomine.

Araneorū, & phalangiorū genera.

Phalangiorū genera ex Pl.

ARANEVS.

ne. Tertium genus est eodem phalangij nomine araneus, lanuginosus, grandissimo capite. Quo dissecto inueniri dicuntur intus uermiculi duo, qui ceruina pelle conclusi, & mulieribus adalligati ante solis ortum, præstant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuissimis, tanquam imperfectis. Dolor à morsu eius, qualis à scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem erat astertion, nisi distingueretur uirgulis albis. Huius morsu genua labefactantur. Peior utroque est cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & uomitus araneosos: etiamnum deterior, à crabrone penna tantùm differens. hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ similis, aluo nigra, guttis albis distinguentibus. vesparum dolore torquet. Tetraganthij duo genera habent, peior medium caput distinguente linea alba, & transuersum altera. hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissimè pandit. Hactenus de araneis, & phalangijs Plinius. Cui subscribens Aetius lib. XIII. cap. XVIII. Phalangiorum genera, inquit, plura sunt. Quæ uerò apud eos, qui de noxijs bestijs scripserunt, referuntur, ut plurimum sex numero existunt. Vnum quidem ex eis rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primùm quidem rhagium, id est acineum, figura rotundum est, colore uerò nigrum, acini vuæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidē iuxta medium uentrem habet, pedes uerò ex vtraque parte quàm breuissimos. Alterum uero lupus appellatum, muscas perdit, eisque pascitur: ac corpus quidem habet latum, ac uolubile, partes uerò circa eius ceruicem incisæ sunt: amplius autem, & os eius eminentias tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formicarium dictum, quòd formicis maximè assimiletur, colore est fuliginosum: corpus uerò eius uelut astris quibusdam insignitum, præsertim circa dorsum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum est, & viride, stimulumq́ iuxta collum habet, atque si in aliquem irruat, locos circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta uerò per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumuolitant. Sextum postremò scolecium, siue vermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangijs Aetius. Ego autem asserere non dubitauerim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ à me sæpius sint visa. quanquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius preter prædicta genera, inibi & alterum reperitur omnium perniciosissimum, quod à Taranto Apuliæ ciuitate, ubi innumera æstate tota vagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti uerò ab his uariè, ac diuersè torquentur: siquidem alij perpetuò canunt, alij rident, alij plorant, alij clamitant, alij dormiunt, alij vigilijs afficiuntur, plerique uomitionibus laborant, nonnulli saltant, sunt qui sudant, alij tremebundi fiunt, quidam pauoribus infestantur, & alij alia patiuntur incommoda, fiuntq́ue phreniticis, lymphaticis, ac maniacis similes. Quę quidem symptomata tam uaria, ac diuersa non aliunde prouenire dicendum est, quàm aut ex vario horum animalium veneno, aut ex demorsorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis, pro eorum temperaturis omnia hęc accidisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulę venenum dietim, vel horatim immutari, fieriq́ ob hoc, ut tam varijs symptomatibus vexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulę etiamnum in maritimis nostris Senensibus Tyrrheno litori adiacentibus, & Romano agro frequentes: ueruntamen non perinde ac in Apulia numerosę. Degunt hę inter segetes in quibusdam terrę cauernulis, è quibus interdiu exeuntes, sępe eos messores iciunt, qui huius insidię ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos uidi ego nonnunquam in plateis iacentes, & in xenodochijs, qui prędictis affectibus torquebantur. Sed mirum certè, quam facilè huiusce ueneni vis musica mulceatur. Quandoquidem (vt equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant, & in medium tripudiare, & saltare incipiunt, tamq́ diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo unquam tenerentur dolore. Quòd si eueniat, ut tibicines tantillum conquiescant, ac interponant, non multo pòst tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tandiu indeficiente sonitu saliant, atque tripudient, donec veneni virus partim insensibiliter per

Marginalia: Phalangiorū genera ex Aetio. — Tarantulæ consideratio. — Tarantulæ remedium.

Line numbers: 10, 20, 30

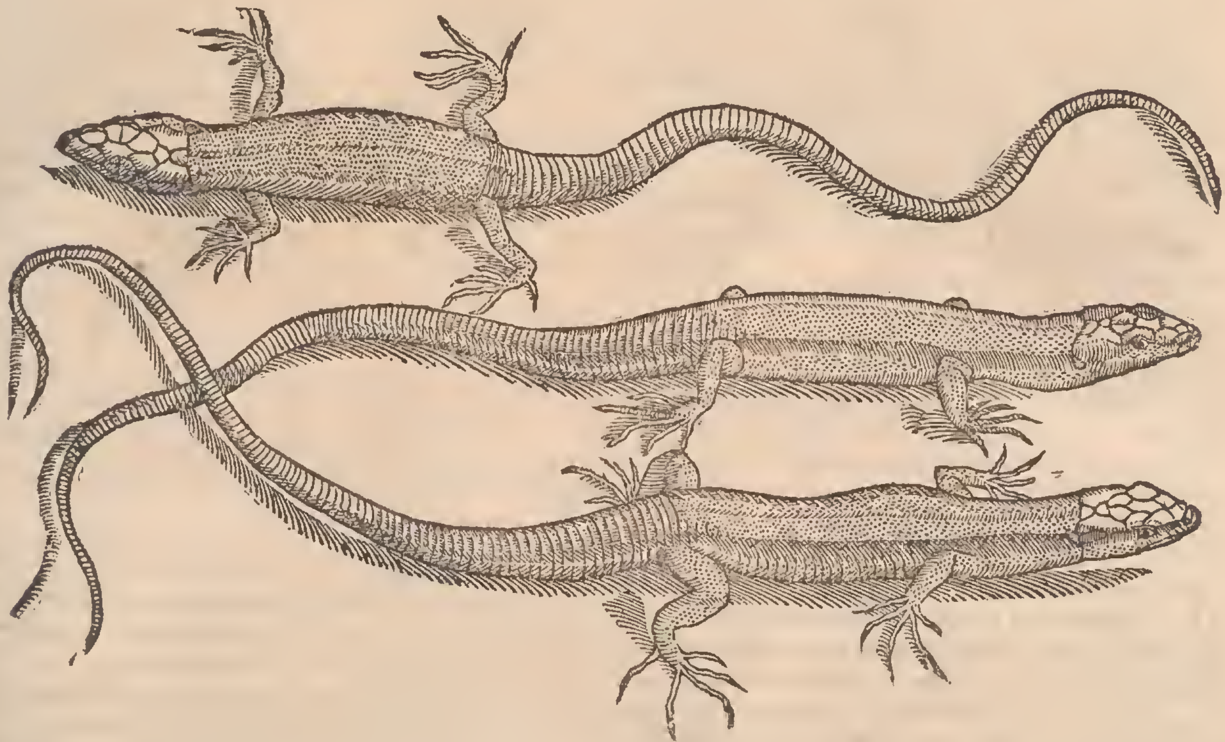
per cutis meatus, partim per ſudorem exeat, & diſcutiatur. Ob id igitur tibicines ſtipendio conducuntur, alternatimq́ue mutantur, ut abſque ulla ſonitus intermiſſione, tandiu tripudient demorſi, quouſque penitus curati quieſcant: cùm tamen, dum hæc aguntur, ſint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac alijs, quæ uenenoſorum morſibus aduerſantur. Nomen ἀράχνη *Græcum eſt, ut Latinum Araneus: Arabicum, Hamdebut, ſeu Hanchebut: Italicum, Ragno: Germanicum, Spinn: Hiſpanicum, Arana: Gallicum, Areine.*

Nomina.

Σαῦρα.

LACERTA. CAP. LVIII.

10 LAcertæ caput intritum, & appoſitum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: uaros, formicantes uerrucas, & penſiles, quas acrochordonas uocant, tollit. Iecur excſis dentibus coniectum dolores finit. Si diuulſa admoueatur, ictis à ſcorpione leuamentum præſtat.

Σήψ.

SEPS. CAP. LIX.

SEPS, quam aliqui lacertam chalcidicam vocarunt, in uino pota, morſus ſuos ſanat.

SEPS.

Chalcidicarũ consideratio.

Lacertarum consideratio.

LAcertæ, quæ ubique vulgares oberrant, oua quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maximè insidiantur. In Arabia (vt Plinius est auctor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India verò Nisa monte, si Plinio credimus, ad XXIIII. pedum longitudine lacerti reperiuntur, colore fului, aut punicei, aut cærulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas nauigarunt insulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ uocantur, in Libia, & Cypro copiosè prouenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerunque in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia apud auctores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam verò inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi subscribit: quippe qui in theriacis suis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem. Veruntamen Aetius lib. XIII. Sepam inter mortiferos recolit angues, sic inquiens. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit: recta verò, ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum, uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Cæterùm ij, qui ab eo percussi sunt, intra tres, aut quatuor dies pereunt. hæc Aetius. Pausanias porrò aliter sentire uidetur: inquit enim. Aegyptum Arcadiæ quondam regem in uenatione occupatum, & imprudentem Seps oppressit. Viperæ similis est minima, cineris colore, maculis ex interuallo varius, lato capite, angusta ceruice, aluo maiori, cauda breui, obliquo incessu, quasi cancer, quod & cerastæ serpenti proprium est. Quamobrem credendum putauerim, aut fabulosam esse lacertæ Chalcidicæ historiam, aut pluribus hoc nomen conuenire serpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola vulgò dictum, quoniam sub terra delitescat. Quæ cum homines morsu perimat, fecit, ut mecum quandoque cogitauerim, an ea fortassis Nicandro, ac Dioscoridi Chalcidica esset lacerta: aut Stellio, quòd stellis maculata, insignitaque cernatur. Sed hæc libro sexto, duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morsu, uel ictu uenenum emittunt, sermonem faciemus. Quæ Græcis σαῦρα, Latinis Lacerta nominatur: Italis, Lucertola: Germanis, Heidex: Hispanis, Gartixa. Quæ verò σὴψ Græcè, Latinè Seps, & Lacerta Chalcidica uocatur: Italicè, Sepa.

Terrantola.

Nomina.

Σκίγκος. SCINCVS. CAP. LX.

Orib. legit. ἀπολλωνίᾳ Apollonia.

SCincus aut Aegypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quanuis inueniatur a in Lidia Mauritaniæ. Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inueteratus cum nasturtio. Aiunt carnes, quæ renes amplectantur, id sibi uirium uendicasse, ut si drachmæ pondere bibantur, uenerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua poto, ueneris cupiditates inhibentur. additur in antidota.

Scinci cõsid.

TAmetsi scribat Dioscorides, Scincum esse terrestrem crocodilum, sui generis: aquatile tamen animal est. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quanuis forma crocodilos referant; magnitudinem tamen longè minorem habent: nanque qui ad summum adoleuerunt, nostrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis uestiuntur sublutcis, cæsia à capite ad caudam discurrente linea.

At non eadem cocodrilis tunica: quippe qui nigro natura sunt dorso. Pausanias in Lybia bicubitales reperiri Scincos tradidit: veruntamen ij ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, sed minutulos, ac nigricantes, quibus sæpius utuntur seplasiarij deficientibus marinis, non sine magno fortaße ho-

Scinci Vicentini.

SCINCVS.

mirum

minum diſcrimine. Reprobat hos Fuchſius quoque libro primo de compoſitione medicamentorum, ſic inquiens. Scincus animal eſt in aquis degens, lacertæ magnæ ſimile, ſed uentricoſius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ ſubijciunt, cum duabus caudis, ueri non ſunt, ſed ex Vicentino agro allati. hæc ille. Qui tamen dum aliorum errorem merito damnat, ipſe (pace uiri alioquin clariſſimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidiſſe uidetur, quòd exiſtimauerit, legitimum Scincum, cuius effigiem damus, regi lata cauda ad natandum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchsij Scincus, quo Foroiulienſis ager, & quæ circum Vtinum ciuitatem ſtagnantes ſunt aquæ, maximè ſcatent: & cui lacertæ magnæ corpus, tumidus uenter, ac maculis uarius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumque dorſum eſt, Scincus uerus non eſt: ſed potius animal ſalamandræ generi adſcribendum, quòd terreſtrem ſalamandrã non paucioribus referat notis, quem aquatiles teſtudines terreſtres repreſentant. ob id itaque rectè Vtinenſes hoc animal Salamandram aquaticam uocant, abhorrentq́; maximè, quòd inter uenenata omnino reputent. Huic ſanè cùm Aegyptio ſcinco nulla eſt cognatio: quippe Aegyptius capite conſtat longo, dorſo quadàntenus elato: uentre lacerta non maiore: corio ſquamis ſubluteis, numeroſis, minimisq; in uniuerſum referto: cauda lacertæ modo tereti, breuiore tamẽ: ceſiaq́; à capite ad caudã diſcurrente linea. Talis nimirũ Scincus eſt, qui quot annis ab Alexãdria Aegypti Venetias numeroſus conuehitur. Scincorũ meminit Plinius libro XXVIII. cap. VIII. ubi ita ſcribit. Ex chamæleontis ſimilitudine eſt Scincus, quem quidam terreſtrẽ crocrodilum eſſe dixerunt: candidiore autem, & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo aquatico ſquamarum ſcta à cauda ad caput uerſa. Maximus Indicus, deinde arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum eius, & pedes in uino albo poti, cupiditates ueneris accendunt. Vtique cum ſatyrio, & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admiſtis, ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur. Per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum uenena, antè poſteaq́; ſumptus. In antidota quoq; nobilia additur. hæc Plinius.

Fuchſij error.

Porrò CROCODILVS *(ut refert Ariſtoteles in libris de hiſtoria, & partibus animalium) animal eſt magnum, ad quindecim uſque cubita creſcens: quanuis ad duodeuiginti ſcripſerit Plinius. Hic animal non parit, ſed ouum anſerini magnitudinem non excedens: idq́ue in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimùm ſexaginta, uiuitq́; diu, maximumq; animal minima hac origine euadit: nanque fœtus ex ouo excluſus proportione reſpondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiſcretam habet, ut omnino ea carere uideatur: Cuius rei cauſa eſt, quòd idem & terreſtris, & aquatilis quodammodo eſt. Ergo ut terreſtris, locum obtinet linguæ, ut uero aquaticus elinguis. Piſces enim aut nullam habere linguam uidentur, niſi ualde reſupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter*

Crocodili hiſtoria.

CROCODILVS.

cætera ſuperiorem mouet mandibulam, minimeq́ue inferiorem. cauſa eſt, quod pedes ad capiendum, retinendumq́ue inutiles habet. Oculi crocodilo ſuilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutiſsimi, coriumq́ue duriſſimum, telis, ac ſagittis minimè cedens. Interdiu plerunque terram incolit, noctu verò aquis ſe mergit, innatatq́ue flumine. Duo eius eſſe genera Plinius eſt auctor loco citato. Vnum maius, de quo diximus: alterum minus illi ſimile, multum infrà magnitudinem, in terra tantùm, odoratiſſimisq́; floribus uiuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur, iucundo nidore farcta. Crocodileam uocant, oculorum uitijs utiliſſimam, cum porri ſucco inunctam, & contra ſuffuſiones, uel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino moleſtias in facie enaſcentes tollit. Ex aqua uerò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremq́; reddit. Lentigines tollit, ac uaros, omnesq́ue maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Felle inunctis oculis contra ſuffuſiones nihil utilius prædicant. Maioris dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (ſi credimus) coitus ſtimulant. Corij utriuſque cinis, ex aceto illitus his partibus, quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli aufert. Sanguis utriuſque claritatem viſus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incurſauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipſum, excepto capite pedibusq́; elixum manditur iſchiadicis. hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius inteſtini aſſignauit,

Crocodili genera, & vires.

CHAMAELEON.

uit, ea Dioscoridem fimo tribuisse constat. Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cuius formam refert, mihi in mentem reuocauerit, ueniatque & ipse in medicum usum, non ab re fore duxi, eius tum historiam, tum etiam facultates enarrare.

Chamęleōtis historia.

CHAMAELEON *igitur (ut Aristoteles memoriæ prodidit lib. II. cap. XI. de historia animalium) figura totius corporis lacertam planè repræsentat. Latera deorsum ducta uentri iunguntur, ut piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus, reliquam partem obiectam. Sed ipsæ etiam reliquæ partes paulòtenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, ut crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium ouiparorum tenuissimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ eius referenda est: præ nimio nanque metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis. pallescit cùm moritur, defunctusque colorem eundem seruat. Subit cauernas, & latitat more lacertarum.*

Chamęleōtis vires.

Caput eius, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item iecur in tegulis ustum. Dextro oculo, si viuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperij adimi. Linguam, si viuenti exempta sit, ad iudiciorum euentus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pauoresq;: corpore uero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi.

Nomina.

Σκίγκος *ut Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus, Aschancur, siue Scanchur: Italis, Stinco, & Scinco: Hispanis, Stinco.*

Γῆς ἔντερα.

TERRENI VERMES. CAP. LXI.

Terreni uermes impositi, præcisos neruos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo urinam ciunt.

Terrenorum vermiū, & eorū olei uires.

Terreni uermes etiam in medicum usum ueniunt. quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, neruorumque cruciatus. Veruntamen aberrant plerunque myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim uermiculos in æneum cacabum, & affuso inde oleo igni feruefaciunt: quo fit, ut paruo momento ij non modo inassentur, sed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm uase uitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: nanq; hoc modo eorum succus elicitur, comburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si uermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus prouenientes, inunctis prius locis dolentibus oleo, ac mox superpositis uermibus in eo elixis, tusis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod triapharmacum uocant ex argenti spuma, oleo, & aceto conflatum. Quibus etiam commendauit Plinius lib. XXX. cap. III. ipsorum uermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos uermes in oleo ueteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres uermes prius vino albo eloti, ac per se absq; oleo uase vitreo excepti, operculato vasis ore, ne quid expirare possit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tandiuq; efferuescere permittuntur, donec in liquorem oleo similem uertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præstet neruorum, & intestinorum vulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistum: aut oleo, quod uitreis organis è larigna, siue abiegna lacryma elicitur. Namq; his additis uniuersa corporis recentia vulnera breui tempore glutinant, ijs exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni vermiculi igne cremati, & in puluerem contriti felle suffusis, ex marrubij, vel absinthij decocto, adduntúrq; in electuarijs ad idē paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (ut idem author

author eſt) podagricorum inflammationes exingunnt. Γῆς ἔντερα *Græcis dicuntur: Latinis, vermes terreni: Arabibus, Charatin: Italis, vermi terreſtri, & Lombrichi: Germanis, Regen vurm: Hiſpanis, Lumbrizes de tierra: Gallis, Vers de terre.* Nomina.

MVS ARANEVS.

Μυογαλῆ.

MVS ARANEVS. CAP. LXII

Mvs araneus diſſectus, & impoſitus, ſui morſus veneficia luit.

Araneus mus (vt Aetius inquit) colore quidem muſtelæ ſimilis eſt, magnitudine autem mori. Os uerò ſublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplici ordine nati, in utraque maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Quibus utique notis abunde reſpondent ij, à quibus picturam, quam hic damus, mutuati ſumus. Meminit muris aranei Nicander in ſuis rheriacis, dixitq́; perire in rotarum orbita, ſi progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabuloſum, poeticumq́; cenſemus: tametſi non deſint, qui terra è plauſtrorum rotis excuſſa, huiuſce ſuccurrant morſibus. Scribit Plinius libro VIII. *cap.* LVIII. *mures araneos ultra Appenninum non haberi, cùm tamen hoc æuo in vniuerſa reperiantur Italia. In Ananienſibus montibus, Tridentino agro frequentes viſuntur. Nihilominus incolæ inter venena non habent: id quod fortaſſis & cæli, & ſolis temperamento euenit. Siquidem nec ſcorpiones ibidem exorti ictu venenum relinquunt, ut in eorum mentione ſuperius diximus.* Μυογαλῆ *Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè, Topo ragno: Germanicè, Ziſſ mauß: Hiſpanicè, Murganho.*

Aranei muris conſid.

Nomina.

Μῦες.

MVRES. CAP. LXIII.

MVres, qui in domibus oberrant, conciſos ſcorpionum plagis vtiliſſimè imponi, in confeſſo eſt. Si inaſſatos infantes ederint, oris ſaliuam exiccari promittunt.

Mures

Mures consideratio.

MVres diuersorum sunt generum, siquidem domestici, syluestres, ac montani reperiuntur: sunt etiamnum aquatiles marini. Verùm primùm de ijs differentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur, Aristotelis uerba referam, qui lib. VI. de historia animalium, cap. vltimo sic habet. Murium generatio mirabilis præter cætera animalia, maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim fœmina prægnante in uase miliario aliquando occupata, paulò pòst reserato uase, musculi numerò viginti & centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestis murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex vniuerso frumenti relinquatur: tam cito absumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam. Interitus autem minimè euenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam superiore tempore homines uincere, vel suffiendo, vel sues, ut latibula effoderent, admittendo, non possent. Quinetiam vulpes eos uenantur, & cati syluestres in primis: sed tamen superare copiã, & celeritatem prouentus nequeunt. Nec aliud quicquam omnium vincit, nisi imbres: ijs enim quàm primùm intereunt. Terræ Persicæ parte quadam mure fœmina resciſſa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui uehementer confirment, Mures, si salem lambant impleri sine coitu. Aegyptijs muribus prædurus, ferè ut erinaceis, pilus est. Habentur in murium genere & GLIRES. Idcirco (vt Plinius auctor est libro XXXVI. cap. primo) apud Romanos censoriæ extabant leges, Glires in cœnis apponi vetantes. Verùm hoc æuo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam palato iniuriam fieri putantes, si tam pingui priuetur alimento. Sed ij minimè perpendunt, uel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia uentriculi appetentiam destruant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctuq; contumaces existant. Notatum non congregari glires, nisi populares eiusdem syluæ, & si misceantur alienigenæ, amne, uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant, rursus æstate iuuenescunt. Montibus Goritiensi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis syluis maxima est horum quandoque fœtura. Quo fit, vt numerosi à venatoribus capiantur, præsertim cùm fagina glande abundant syluæ. Exeunt venatum nocte, & arbores suffientes, in quibus stabulantur, sic eos stupefactos innumeros capiunt, adeò vt ijs repletis saccis domum plerunque redeant, quos postea excoriant, & impositos præ nimia copia cadis sale, & muria asseruant, quemadmodum pisces. Horum caro ijs vtiliter estur, qui canina laborant fame: nanque exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Discoquitur Gliris caro detracta pelle, & intestinis exemptis melle in fictili nouo, addito nardo ad tertias, atque ita asseruatur, quòd constet deplorata aurium vitia eo remedio sanari. Georgius Agricola, uir alioqui doctissimus, & acerrimus rei metalicæ indagator, quòd fortaſſe veros glires non viderit neque cognouerit, non sine magno errore putat in libello, quem subterraneis animalibus dicauit, Sciuros à villosa cauda qua se operiunt & inumbrant, ita uocatos, Glires esse. Sed quòd hæc duo animalia inter se maximè differant, omnibus notius esse arbitror, quàm vt pluribus exponi debeat. Porrò MONTANI mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam

Glirium consideratio.

Agricolæ error.

Murium montanorum cõsideratio.

MVS MONTANVS.

nonnunquam superant, cruribus non vsque adeò longis. Capite leporem referunt: verùm tam breuibus auribus sunt, ut vix supra pilos appareant. Pilo vestiuntur uario taxi modo, oblongo. Breuem habent caudam, & pedes acutis vnguibus armatos. Hyeme admodum pinguescunt, & obesi fiunt, ita ut aliquando monstrosè intumescant. Hi Ananiensibus, Phœbeisque montibus, in Tridentino agro frequẽtes habẽtur, uocanturq; vulgò corrupto uocabulo MARMONTANE, quasi Mures montanos dixerint. Eriguntur sæpius ursi modo, anterioribus pedibus veluti manibus, cibum ori ministrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis instar, sed longiores, atque acutiores, quibus sæuissimè mordent. Sed mirum est (ego enim qui periculum feci, id certò testari poſſum) quòd si acutis forcipibus secentur, una tantùm nocte renascuntur. Domi retenti si iuuenes sint, exuta quadantenus feritate mitescunt, sed vtensilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obuiant, erodant, & destruant. Hyeme delitescunt, fœno ac paleis, in aceruum congestis plerunque se condentes. dormiunt integris mensibus, quemadmodum & glires. In montibus viuunt. Stramenta in cauernas comportant, quibus à frigore se tueantur. Exterrefacti acutiſſimè uociferantur, ac sibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes syluestri, & graui quodam odore adeò spirant, ut quibusdam nauseam moueant. Quo fit, ut sale, & muria asseruati tum odoris grauitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm sale con-

le conditi concoctu admodum contumaces existant, uentriculo laborem inferant, corpusque vniuersum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quod contractos molliat, & restituat neruos. Sunt uerò & alia quoque murium genera nempe Ponticum, Lassicum, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus prouincijsque cognominata. Ponticus pilo est niuei candoris, sed superiore caudæ parte saturatè nigricat: ea enim digiti longitudinem non excedit. corporis magnitudo illi vt sciuro. insectatur aues & mures. Hunc sanè id esse censemus, quod Armellinum uocamus. Lassicus pilis vestitur in cinereo candidis, ventre tamen albicante; est Pontico paulò maior. hunc Varium appellamus. Noricos, corporis mole domesticam mustelam æquat, pilis leporinis ferè similibus. breui constat cauda. caret auribus, non tamen foraminibus, quæ habet aurium instar. Panuonicus, cui color subuiridis, mustelæ speciem refert, uerùm magnitudine domesticos mures non superat. Postremò Indicus colorem habet ferè murium montanorum, albis tamen compluribus inter cursantibus pilis. capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis breuiusculis: cauda ab ipsis clunibus crassiore in exilitatem ad imum prolixè defluente: cruribus dodrantalibus. Corpore felem æquat, pedibus aliquantò breuioribus, ac pilo hispidiore, præsertim si aduerso tractu mulceas. Atque hactenus de murium generibus. Cæterùm posset & SCIVRVS in murium

Murium alia genera.

SCIVRVS.

genere recenseri, nam præter caudam, quæ illi adeo uillosa, amplaque est, ut ea se totum inumbret & contegat, cætera Pontico muri fere similia sunt. Animal vulgò notum. Meminit sciuri Plinius libro octauo cap. trigesimo octauo, his uerbis: Præuident tempestatem & Sciuri, obturatisq; quà spiraturus est uentus, cauernis, ex alia parte aperiunt fores. De cætero ipsis uillosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes alijs prouisum pabulum, alijs pro cibo somnus. Hæc ille. Non desunt qui Sciuri carnes in cibum paratas commẽdent; & quòd utile corpori præbeant alimentum, quodque cum palato non uulgarem ineant gratiam. Habet etiam eius pinguedo suum in medicamentis usum ubi emollire, ac discutere opus sit. Cæterùm murium stercus (ut in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis defluentibus utiliter illinitur. Quinetiã per se potum, uesicæ lapidem comminuit. Μῦες ita Græcis, Latinis uerò Mures appellatur: Italis; Topi, Germanis, Mauss: Hispanis, Ratones: Gallis, Sorizes.

Nomina.

Γάλα.

LAC. CAP LXIIII.

LAc generatim omne boni succi est, corpus alit, aluum emollit: stomachum, & intestina † inflatione uexat. Vernum tamen dilutius æstiuo habetur, & è uiridi pabulo aluum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali crassitudine, quòd ungui instillatum cogitur. Aluum minus tentat caprinum; quoniam pecus hoc adstringentibus pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte uescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet. Ouillum autem dulce, crassum, & præpingue: non autem usqueadeò utile stomacho. Bubulum tamen, asininum, & equinum, uentri magis idonea: sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, ueratrum, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne uentrem, & stomachum subuertit: a quale in Iustinis montibus esse, à nobis proditũ est. Siquidem capræ, quibus candidũ ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu euomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in uomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipueque candentibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus, præsertim faucium, pulmonis, interaneorum, uesicæ, & renum: foris uerò contra pruritum cutis: eruptiones papularum, & uitiatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutũ. Minus inflat quodcunque semel feruefactum. Decoctum cum calculis marinis ad dimidias, vlcerosas uentris fluxiones adiuuat. Lac quodcunque serum continet implicitum, quod ubi discessit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur quibus sine acrimonia uolumus deiectionem moliri, vt melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex- omni

a Meum. ὡς καὶ ἐν τοῖς ... ὑφ' ἡμῶν ... i. sicut ĩ Iustinis mõtibus à nobis uisum est.

omni lacte fit. quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, inspersis, postquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis: ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit. Sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Bibitur heminis per interualla singulis, vsque ad quinas, ita vt intercedentibus spatijs, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosiones, ustionesque ab exitialibus medicamentis factas: uti à cantharidibus aut salamandra, buprefte, aut pinorum eruca, hyosciamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè confert. gargarizatur autem exulceratis faucibus, tonsillisque. Asininum peculiariter collutos dentes, gingiuasque stabilit. Fluxiones alui, si ulcera sentiantur, tenesmosque, ouillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, sistit. per se autem, & cum hordacea ptisana, aut halicaceo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: exulceratæ vuluæ immittitur. Humanum lac dulcissimum est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi rosionib. contra haustum leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis utile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginosis, & neruorum uitio laborantib. febriculosis, & capite dolentibus: nisi quis interdum purgationis gratia, vt ostendimus, schistum præbeat. Primiparæ canis lacte perunctos narrant glabrescere: potum contra venena antidoti vicem obtinet: abortus mortuos expellit.

Τυρὸς. CASEVS. CAP. LXV.

CAseus recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & facilè in membra delegatur: carnē facit, aluum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inassatus, aluum sistit. illitus oculorum inflammationibus, & sugillatis prodest. Qui uerò recens salitus est, minus alimenti præbet. carnem aptè minuit, stomacho aduersatur, negotium uentri, interaneisque exhibet. Vetustiore sistitur aluus. Sero, quod a caseo manauit, quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen uocant, caseus est equinus: ea uirus redolet, magnopere alit, bubuloque proportione respondet. Nec desunt, qui hippacen, equinum coagulum appellarint.

Βούτυρον. καὶ αὐτοῦ λιγνύς. BVTYRVM, ET EIVS FVLIGO. CAP. LXVI.

E Lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ouillum est. Fit & ex caprino, agitato in uasis lacte donec pingue separetur. Butyrum natura oleosum est, & emolliens: unde largius epotum, ventrem resoluit, prodest, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle si infricetur, dentitiones adiuuat, gingiuarum pruritus, & oris vlcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis pustulis per summa scatentibus asserit. Contra inflammationes, & duritias vuluæ, quod nec uirus resipit, nec vetustatem sentit butyrum efficax est: dysentericis, & coli exulcerationibus infunditur. in medicamenta addi solet, quæ pus mouent, utile præsertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, vesicæ ceruix, vulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat: ab aspide percussis utilissime imponitur. Recens obsonijs additum olei picem pensat, & adipis uice fungitur in bellarijs. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc est. Butyrum in lucernam nouam ingestum accenditur, fictilique operculato, quòd superne in siphunculi speciem desinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & subinde aliud in absumpti locum sufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus, quem facere institueris: penna post deraditur ad usus. Eius effectus est in medicamentis oculorum, exiccare, & adstringere: fluxiones cohibet, & vlcera celeriter ad cicatricem perducit.

Lactis consi.

LAc est benigni alimenti superfluum in fœminarum mamillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diuersis essentijs: nimirum caseosa, butyrosa, ac serosa, quæ abinuicem separatæ, uariam consequuntur temperiem. Sed à lacte primùm rem exorsus, de eo tantùm facultates differam, cuius hac tempestate tam in cibis, quàm in medicamentis est usus. Tale autem est humanum, caprinum, ouillum, bubulum, bubalinum, & asininum. Et quanuis ueteres usi fuerint tum camelino, tum etiam equino; cum tamen in Italia, ac in alijs conterminis regionibus, quod sciam, eorum nullus sit usus, hæc tanquam superuacanea omnino retinenda censemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum sit in omnibus suis partibus. Hoc sequitur caprinum, etsi aliquantò siccius sit. His crassius est ouillum; minusque serosum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præter id quòd admodum sit crassum cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem libro 10. simplicium medicamentorum dicebat Galenus. Miror autem quo pacto Dioscorides ex ouillo, & caprino butyrum confici referat. Ego nanque ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo. hæc Galenus. Porrò asininum sicut lac omne seri exuberantia superat, sic cæteris pinguedine cedit. Probatur in uniuersum lac colore, odore, sapore, ac substantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo uisitur, pellucidum, ac clarum, non uiride, non luteum, non nigrum, nec aliquo liuore suffusum: odore suaui, syncero, minimè graui, aut viroso: sapore quidem dulci, non amaro, acri, acido, aut salso: substantia media inter crassum, & tenue, ita vt eius gutta ungui instillata non defluat, sed in sua sphærula permaneat. Quod autem tale fuerit, omnium sanè præstantissimum erit, & in cibis optimum. Contrà pessimum præbet alimentum, ventriculum, ac totum corpus subuertit, quod contrarias notas habuerit, quodque ex morbosis animalibus emulsum fuerit, uel etiamnum ab ijs, quæ reprobatas, venenosasque plantas depascuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus lib. III. de facultatibus alimentorum, quòd si capræ, aut alterius cuiuspiam animalis scammoniam, aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omninò aluus illi fluet. Optimum datur utiliter ætate consistentibus, senibus non naturaliter frigidis, biliosis, & marasmo affectis, & denique ubi ventriculus excrementis vacet. Nocet lac potum contra febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, resolutis, conuulsis, fluxione tentatis, calculo oppressis, pituitosis,

Lactis proba.

Lactis facultates.

LAC, CASEVS, BVTYRVM.

pituitoſis, adoleſcentibus, obſtructis: & ijs præſertim, qui lacte, & edulijs lacte paratis, cœnas & prandia claudunt: tantoq́; maior inde ſequitur noxa, quantò craſſius lac aſſumptum extiterit. Eáque propter citato loco inquit Galenus. Lac, quod ſeri plurimum habet, etiamſi ſemper eo utare, nullum prorſus periculum adfert. Quod verò huiuſmodi humiditatis exiguum habet, caſeoſæ autem craſſitudinis multum, omnibus qui ipſo frequentius vtuntur, eſt periculoſum. Cæterùm ut lac, quod habendum eſt, proſit, hæc præterea adſint oportet. lac nimirum recenter ſit mulſum: aliquid mellis, ſacchari, aut ſalis admiſtum ſit, ne in uentriculo concreſcat: tantùmq́; ex eo ſumatur, quantum concoquere valeat uentriculus. A cibis etiam omnibus, & vino, poſtquàm aſſumptum fuerit, abſtinendum eſt, quoſque à ventriculo ſeceſſerit, minimeq́ue exercitio utendum eſt. At quoniam lac dentes inficit (etſi Dioſcorides contrarium de aſinino ſcripſerit) eo ſtatim ebibito, uino, aut hydromelite os abluere oportet. Quod autem immiſto coagulo concreuit, quanquam uerno, ac æſtiuo tempore, menſis frequentiſſimè expetatur; tamen anguſtiam parit, uentriculum opprimit, caput vaporibus replet, ægrè concoquitur, & craſſum gignit ſuccum. Quamobrem ſi quandoque in cibum ueniat, primum omnium ingeratur: ſiquidem ultimo loco ſumptum (vt fieri adſolet) aut ſtatim putreſcit; aut ſubſidentem cibum ſecum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præſertim, cerebrum auget, corpus impinguat, ſiccam & aſperam tuſſim lenit, uenerem roborat, urinæ ardoribus ſubuenit, diſſoluta corpora reficit, probi multíque eſt alimenti, bonam facit aluum, facilè in ſanguinem vertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis maius adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perun-

Lactis bibendi ratio.

10

Lactis coagulati uires.

ctos glabrescere faciat, potum verò emortuos educat fœtus, vt nonnullis proditum esse scribit Dioscorides, reprobat Galenus libro x. simp. medicament. Butyrum præterea (ut loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam digerendi potentiæ, in medijs nimirum corporibus secundum duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit persacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæque partes complures illo prorsus solo curantur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingiuis illitum, nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat: per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, postea quàm fluxio restiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus. Sed & in ventrem deuoratum, & ex eo distributum, magnifice confert expuitionibus ex pulmone, idque in pleuritieis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atque si solum lingatur, magis quidem concoquit, verum minus educit: plus vero si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli præsertim lactis pinguedine id, quod vulgò Romæ, ac in vniuersa ferè Italia Capo di latte appellant, mensis plurimùm expetitum, quòd gustui, ac palato maximè arrideat. Verùm enimuerò ob pinguedinis copiam, præterquam quòd ventriculum relaxat, & cunctis supernatat cibo; nutrimentum eijcit, anteaquàm concoquatur, uapores in caput mittit, & crassum generat succum. Caseus autem fit ex crassiore cuiuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expresso inde sero. Præfertur in cibis recens, quod noxam ventriculo non inferat, concoquaturque facilius, quàm qui diutius asseruatur. Nanque vetus, qui quod linguam parumper uellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est; quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, iecur obstruit, aluum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex eius succi prauitate, & feruenti qualitate inferat, quàm quòd humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cum neque ad concoctionem, neque ad mouendam urinam, neque ad ciendam denique aluum, quicquam boni conferat, quemadmodum neque ad succi probitatem. De hoc autem disserens Galenus libro x. simplicium medicamentorum, sic inquit. Itaque cum mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem conijciebam, abieci, & iam à famulis absumptum putabam: uerùm illi talia seruare soliti, longo pòst tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri iuberem, rogant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cui rei quis illum utiliter posset accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru conuectus esset, tophos, quos Græci πώρους nuncupant, in articulis habens, subijt mihi crure suillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probe in mortario subigendo unitum, tophis imponere. Et sane arthriticus ab hoc medicamine magnificè adiutus est. nam rupta sponte sua cute, absque incisione uidelicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Vbi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum seruauit, & postea rursum vsus est inueterato: atque ubi tunc quoque idem percepit commodum, sæpius deinceps uti perseuerabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atque id quidem nos excogitauimus: cæterum comprobauit, ac confirmauit experientia. hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, eiusmodi caseum esse omnino in cibris reprobandum. Qui verò nec recens, nec uetustus fuerit, cùm & ipse non sit expers læsionis; minore tamen constat noxa. Præstat cæteris ouillus. Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ præ cæteris commendauit libro III. de alimentorum facultatibus; ita nec mihi sanè uitio uertendum existimauerim, si Hetruscum cæteris Italicis præferam, eum præsertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiamnum Florentino ex ouillo lacte conficitur, qui vulgò appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atque suauis, quod lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim vniuersæ ferè Hetruriæ coaguli uicem præstant: quo fit, ut senescens nunquam acris euadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mense Septembri, recensque estur. Hunc vulgò Rauaggiuolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præsulibus, alijsque priuatibus summopere expetatur. Quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus vbique nostrates referti sunt colles, ijsque præsertim: qui non longè distant ab urbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorque existat; est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus verò quanquam ex temperatiori lacte sit confectus; inueteratus tamen reliquis caseis est deterior, cum statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus denique in globos illos iunceis uinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Prinature vulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci uescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed ægrè concoquitur, quòd substantiam habeat admodum pinguem ac lentam. His accedit, quæ vulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Auicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus ventriculum uexat, quàm caseus omnis recenter pressus. Confert calidis defluxionibus obnoxijs, sitim sedat, somnum conciliat: veruntamen obest ventriculum frigidum habentibus, & neruorum morbis. Inueterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, aluum cohibet, & flatus procreat. Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (vt Galenus inquit libro x. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturque subducendi ventris gratia, ac per clysteres inijcitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis vlcera, quæ sanie infestantur acri, vice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quæcunque medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra, ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscentes. Prætulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ouillo, sic inquiens. Aqua lactis macerationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit, ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis uictitantium, recenterque fœtarum. Excalfacit hæc atque siccat ordine primo completo, & vsque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, aluum absque aliqua mordacitate leniter subducit. Bilem tum flauam, tum atram ab exustis humoribus genitam deijcit: quo fit, ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad uiscerum infarctus, & morbis inde prouenientibus opitulatur: nimirum aqua inter cute laborantibus, felle suffusis, & henosis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & viscerum, ac vasorum obstructionibus. Competit etiamnum uitijs in cute à bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, uitiliginibus, alphis, psoris, leprisque admodum conuenit. hæc Mesues. Optimi seri parandi rationem docuimus fusius nos, quodque magis in medicina præstet, in nostro Epistolarum medicinalium uolumine. Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita scribit. Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adiunctam, optimum est remedium dysenteriæ, & omnium ventris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi inijciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos vocant κάχληκας. Et lac confuque decoqui debet, dum pleraque serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos iniectis ferreis in ipsum cylindris candentibus eandem, aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile: præterea ad hypopia, & hyposphagmata. Quinetiam palpebris, extrinsecus

Butyri uires ex Gal.

Caput lactis.

Casei cōsideratio, & facultates.

Casei bubuli antiqui vires ex Gal.

Recoctæ uires.

Seri uires ex Galeno.

Ex Mesue.

Lactis facultates ex Gal.

cus, ubi qui ophtalmia laborant, somno sese dabunt, impositum simul cum rosaceo, & ouo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc esto lac mulieris recens ex mamillis expressum. Infundimus ipsum & utero vlcerato tum per sese, tum ijs medicamentis commiscentes, quibus misceri potest, vtique circa morsum curantibus, & ubi in sede vlcera mitigamus præ saniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad ulcera pudendorum vtimur, & omnia quæ leniri postulant, siue ob inflammationem, siue morsum, siue ob malignitatem. Eaque propter & cancrosis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commistum, qualia sunt, quæ ex pompholyge constant. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum, collutum, gargarizatumq́, uel maximè phlegmonas eius mitigat? Sed & tonsillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde anginam. Atque ut semel dicam, medicamentum est leniens, totam quidem substantiam habens mordacitatis expertem: sed multò magis, ubi concoctione moderata potissima pars serosi humoris absumpta est. Sic mihi uidentur etiam medici ad venena, quæ erosione interimunt, lac dari suadere, uelut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & sunt, qui exhibent ijs, qui aconitum, & thapsiam sumpserit. Sed hæc ex ratione fecerunt.

Quod Græci γάλα, Latini Lac dicunt: Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milich: Hispani, Leche: Galli, Laict. Caseus verò ita Latinis, τυρός, Græcis uocatur: Arabibus, Lubon, seu Gieben: Italis, Cascio: Germanis, Kesen: Hispanis, Queso Gallis, Fourmage. At Serum Latinè dictum, Græcè ὀῤῥὸς γάλακτος appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molken: Hispanicè, Suero de leche: Gallicè, Ser dulaict. Quod denique Græci βούτυρον, Latini similiter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter, & Anchen: Hispani, Manteca: Galli, & Beurre, & Buyre. Nomina.

† *Illud hoc loco non prætereundum duxi, quod in Græco codice manu scripto non φυσητικόν, hoc est inflationem pariens, sed φυσικόν, id est, naturale legatur. quod lac potius stomachum iuuet, quàm inflatione uexet: id enim innuit uerbum naturale. Hanc lectionem secutus fuisse uidetur Serapio: quippe qui ex Dioscoride ita transcribat. Et lac confert stomacho. Quia & facilis potuit esse librariorum lapsus ob uocum similitudinem.*

Ἔρια, καὶ οἴσυπος.

LANAE, ET OESYPVS. CAP. LXVII.

SVccidæ lanæ molles è collo, feminibusque laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia vulneribus, percussis, desquamatis, liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo, aut uino imbutæ: siquidem facilè succos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum sordem (sic enim œsypum uocant) emolliunt. capitis, stomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & rosaceo efficaciter imponuntur. Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrescentias in carne cohibet, & ulcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more vruntur. Nec secus fimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo vrunt. Alij in fictili oris patuli, uerrucula inter se distantia componunt, & concerptas carminatasque lanas, oleo ita suffusas, ut ne stillare quidem possint, assulis tedæ subiectis, & eisdem, lanisque permutatim interstratis, leuiter succendunt, & vstas tollunt. Quòd si è teda pix, pinguitudove vlla profluit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamenta. cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & considere patiuntur: idque sæpius, mutantes aquam, donec linguam adstringat, nec mordeat. Oesypum uocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem: cuius parandi ratio hæc est. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunque sordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoque impetu ligula vti respumet, agitatur, aut lignea rude validiusculè conturbatur, quo largius sordida spuma colligi possit, deinde marina respergitur: & considente pingui, quod supernatabat, collectoque in altero fictili vase, denuo aqua in labellum fusa agitatur: spuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur. hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine, nihil prorsus spumæ extet. Collectum œsypum manibus emollitur, & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusaque sensim omni aqua, recentique affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum adstringat leuiter, nec mordeat, atque pingue, candidumque spectetur: tum in fictili uase conditur. verùm omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atque ceratum mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis, & sordibus quibuscunque exemptis, ac lento igni in æneo uase ex aqua decoctis, pingue, quod supernatat, collectum aqua, ut diximus, lauant: colatumque in fictilem patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam affundunt, nouamque adijciunt. Melius est leuæ, radicula non curatum, quod succidarum uirus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: veluti quod cerato, aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet vlcera, & emollit; præsertim sedis, ac vuluæ, cum meliloto & butyro. In vellere appositum menses, & partus euocat: vlcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe; contra erosos angulos oculorũ, scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est. In testa noua torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur: uti demostrauimus: quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

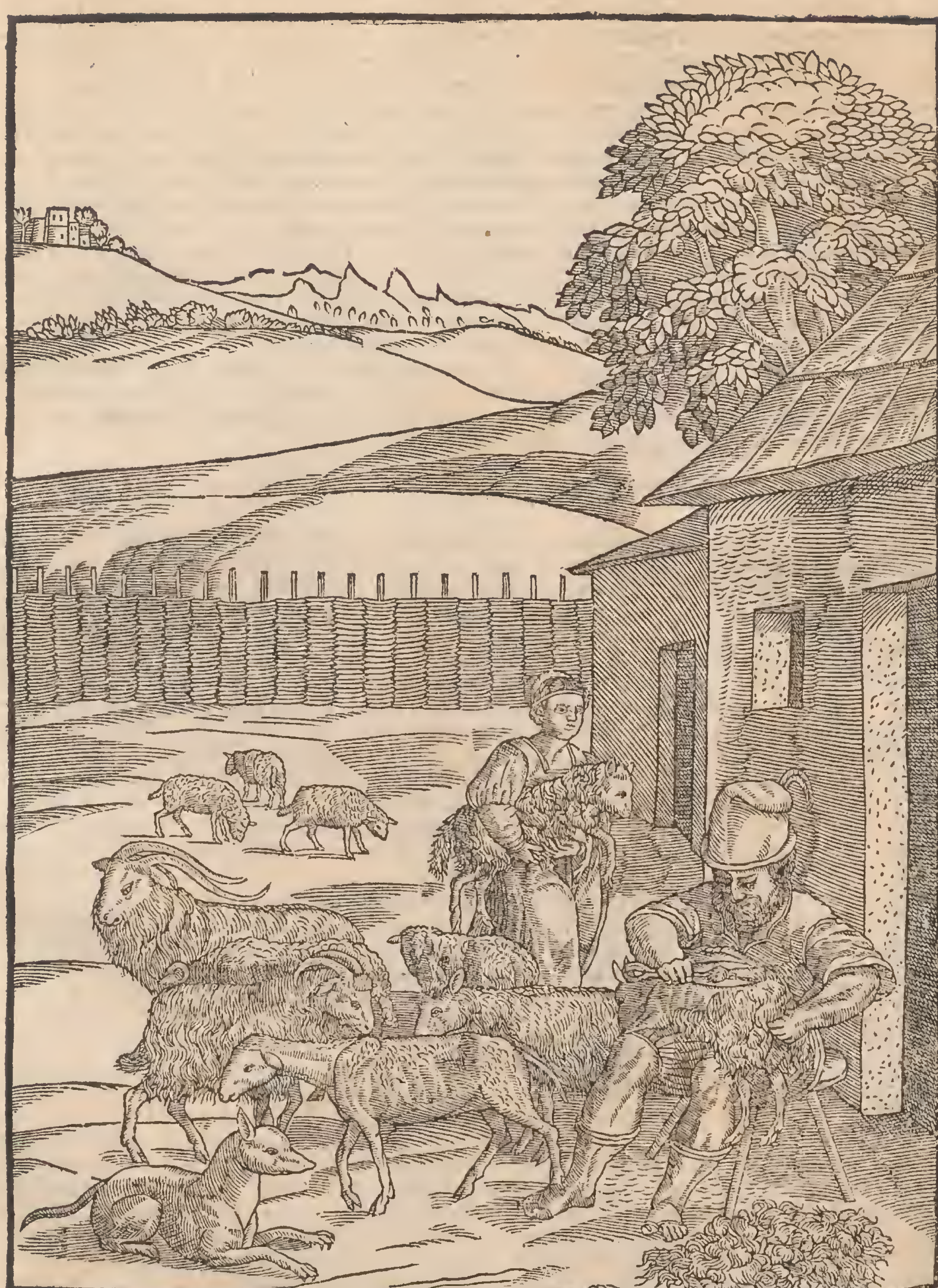
CUm Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quam Greci Oesipum appellant, & officinarum vulgus Isopum humidam vocat, plenissimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hic relictum est, quod declarandum, vel adijciendum esse putemus. Cæterum ἔριον quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germani Schmutziguuolen: Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod verò Græcè οἴσυπος Latini item Oesypus nominatur: Arabicè, Senferatab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido; Gallicè, Gresse de la laine sorge. Nomina.

Πιτύα.

COAGVLVM. CAP. LXVIII.

LEporis coagulum tribus obolis ex vino, venenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, ac reiectionibus à pectore, auxiliatur, sanguinem in grumos concretum discutit. Post menstruas purgationes appositum vuluæ cum butyro, præstat mulieribus,

LANA.

vt concipiant: potum verò partus enecat, & à puerperio, pariendi ſpem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui vocant, priuatim cœliacis, dyſentericiſque conuenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cerui, uituli, bubaliquc coagula, ſimiles naturas ſortiuntur: contri. caniti potum in vino, & concretum lac in aceto, conuenienter aſſumuntur. Hinnuli priuatim triduo à purgationibus admotum, partus ſpem intercipit. Vituli marini, caſtorei vires repræſentat: comitialibus, ſtrangulatis vuluis, potu conferre exiſtimatur. Sed ſi ſit vituli marini, hoc experimentum eſt: aqua inſpergitur, qua pauliſper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam ſi erit ſyncerum, ſtatim liqueſcit in aquam. ſin minus, conſimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare poſſunt. In ſumma, coagulum omne diſſipata cogit, & coacta diſſoluit.

Coaguli cõſideratio.

Animalium coagulum (vt Ariſtoteles memoriæ prodidit lib. III. cap. XXI. de hiſtoria animalium) lactis ſubſtantia eſt: quippe quod in eorum ventriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Eſt ergo coagulum lac ignem habens intra ſeſe, quod cùm animalis tempore concoqueretur, caſeum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia; & inter dentata vtrinque lepus. Quò vetuſtius coagulum eſt, eò præſtantius: tale enim profluuio alui mederi præcipuè poteſt: atque etiam

etiam quod leporis est. Sed laudatissimum hinnuli. hæc Aristoteles. Quòd autem leporinum coagulum sanguinem reijcientibus conueniat, ut Dioscorides scribit, minimè quidem probare videtur Galenus libro x. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ est, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam necessario id superiora co mitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, si cum aceto bibatur, præterea profluuium muliebre sanare proditum est: sed & lac in ventre coagulatum dissoluere: quod certè & nos experti sumus, non solum in leporino: sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in ventre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius fortasse cæteris leporinum: verùm non solum, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Quidam autem sanguinis ex thorace reiectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderunt. cæterùm nec alium quenquam eo usum noui, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porrò coagulum equinum ac dysentericos, & cœliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum esse quidam prędicant, tanquam uires obtineat castorij. Verùm quęcunque proditum est, quodque coagulum secundum essentiæ totius pręstare proprietatem, non est nunc tempus exponere. Eius nomen Gręcum πιτύα: Latinum, Coagulum: Arabicum, Ansea, Anshae, seu Anshaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lypp, Kymnlypp, & Kaesslypp: Hispanicum, Coalho: Gallicum, Presseure.

Coaguli consideratio.

Nomina.

Στέαρ.

ADEPS. CAP. LXIX.

ADeps anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale conditus, ad vuluæ uitia proficit. Sale inueteratus, & qui temporis spatio acrimoniam concepit, vuluæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tantopere capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare institueris, obstructo diligenter uase flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco vehementer frigido reconditur, & ad usus digeritur. Alij fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis uicem penset. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, coniectusque in ollam eliquatur, adiecto minuti salis momento: mox, lineo colo transfusus reponitur. Vtiliter in medicamenta additur, quæ lassitudines, & fatigationes leuant. Suillus adeps, & vrsinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimum detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeque noua aqua abluitur: cæterum fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus prunis spatha mouetur, eliquatusque, colo transfunditur in aquam. Vbi uerò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius fæculentum uirus pessum eat: postea in pilam spongia madefactam transfunditur. ubi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusque, fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcunque tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis. pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus cernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conijcito, & adiecta aqua, vt superemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cùmque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertio sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito. Bubulum autem seuum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm verò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conijciendum, & marina aqua, quæ minus dodrante supereemineat, proluendum. decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Thyrrhenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque soli interdiu credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uirus euanescat. Priuatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus euulsum pingue profluente amnis aqua abluito, detractisque tunicis, fictili nouo, postquã exiguum salem insperseris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato: & ubi concrescere cœpit manibus iterum confricando uehementer lauato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum uideatur. Rursus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni uase, ibidem sinito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur. eadem quæ prius, fiant, dum omne uirus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet, sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum ac leonum pinguia curari oportet. a Taurinum autem, & uitulinum pingue, necnon ceruinum, atque etiam huius animalis medulla, odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum, & uino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto, feruefactũ, pernoctare sinitur: alterum id genus uinum eadem mensura infunditur, colliquatur, & exquisitè colatur: nouemq; eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri uoles quadraginta floris ei usdẽ drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & cassiæ modis adduntur: & xylobalsami, aspalathi singulæ drachmæ: cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ unciæ. oĩa exactius tundũtur, & affuso uino odorato, in uase operto, qđ supra carbones firmiter collocatum sit, ter efferuescunt, & semoto ab igni uase inibi pernoctãt: postridie uinũ effunditur, aliudq; generis eiusdem adijcitur. Ter simili modo bene conferuescat; deinde matutinis exempto adipe uinũ effundatur, & abluto vase, siquid imo subsidens hęsit, detergatur. postremò eliquatum pingue, & excolatũ, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verùm ante dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum uires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum uoles cum uino feruefacito, impositis unà myrti ramulis, serpyllo, cypero,

Oribas. legit. λοπάδα. i. ollam.

Hæc omnia veluti subdititia non describũtur ab Oribasio.

ro, item aſpalatho plenius tuſo. Alioqui tamen ad hunc uſum, uno duntaxat horum contenti ſunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expoſitum eſt, imbuitur. Adipibus ſpiſſamenta ſic fiunt (quemcunque acceperis, oportet, ut recens tundatur.) Syncerus, & ſanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas ſæpe retulimus, in ollam nouam demittitur, infuſo uino albo, uetere, odorato, quod ſemipedis altitudinem ſuperet: lento igni ferueſcat, dũ uernaculus odor aboleatur, planeque uinum redoleat. At ubi depoſito vaſe refrixit, duæ adipis minę in ollam mittuntur, & duo uini eiuſdem ſextarij, & ſeminis loti, eius inquam, cuius è ligno ludicrę tibiæ factitantur, tuſi minæ quatuor adijciuntur: lento igni ſubinde miſcendo decoquuntur: cùmque odoris uirus euanuerit, excolatusque adeps refrixerit, una contuſi aſpalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & uetere uino ſubigitur. Nocte una hęc odorem rapiunt, combibuntve: poſtridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe iniecta, additis ſextarijs tribus uini, una ferueſcunt, quouſque & uim, & odorem ſpiſſamentorum adeps ipſe contraxerit: qui eliqueſcens colatur, & reponitur. Quòd ſi maiorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguiſſimæ myrrhæ uino maceratæ, quod multos in annos aſſeruatum eſt, miſceto. Gallinaceus, anſerinusque ſic odoribus imbui ſolent. Cuiuſuis eorum percurati ſextarij duo fictili olla excipiuntur: eryſiſceptri, xylobalſami, palmæ elatæ, & calami planè contuſi, ſingulorum ſeſcuncia admiſcetur; uini Lesbij ueteris cyathus vnus adijcitur: ea ter efferueſcunt prunis, mox uaſe ſublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: poſtridie liquata per linteum craſſum mundum in uas excolantur. ubi verò adeps coierit, concha excipitur, fictilique nouo denſius operto perfrigidis locis reponitur. Hiberno tempore id inſtituere oportet: æſtate ſiquidem pinguia non coguntur. Nec deſunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adijciant, quo facilius in unum corpus omnia coaleſcant. Eadem ratione ſuillus adeps, & urſinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm ſampſuchi odorem adeps ipſe repræſentabit hoc modo. Curati quam optimè adipis, præſertim taurini, mina una, tempeſtiuique ſampſuchi exquiſitè confracti ſeſquimina miſcentur, & inſperſo largiore uino digeruntur in offas, quæ in uaſe cooperto nocte quieſcunt. Matutinis in fictili olla leuiuſculo igni affuſa aqua leuiter coquuntur: dumque ſuum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet. poſtero die deterſa ſorde, quæ peſſum ierat, ſampſuchi, ut dictum eſt contuſi iterum ſeſquimina priori paſtillo adijcitur, eodemque modo in offas cogitur: alijs quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & ſiqua fundo hæſit ſpurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anſerinum, gallinaceum, aut uitulinum à putredine tueri uelit, ita faciundum eſt. Quemuis adipem diligenter elotum, & ſiccatũ in umbra ſuper cribrum, per lintea munda manibus vehementer exprimat, linoque conſutum umbroſo in loco ſuſpendat, & poſt multos dies noua charta inuolutum, frigido loco recondat. Pinguia autem indito melle uindicantur à putredinis uitio. Vis omnium eſt excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adſtringunt. Earundem uirium compos leoninus: nam reſiſtere cum aiunt ijs, qui inſidias moliuntur. Ceruino, elephantinoque perunctos, ſerpentes fugiunt. Adſtringentior eſt caprinus; qua ex cauſa decoctus cum polenta, rhoe, & caſeo dyſentericis datur, & cum ptiſanæ ſucco infunditur. Ius decocti phthiſicis in ſorbitionib. prodeſt, datur quoque utiliter ijs, qui cantharidum uenena hauſerunt. Hircinus, ut qui validiſſimè diſcutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ, & croco impoſitus. huic proportione reſpondet ouillus. Suillus uerò contra vuluæ, & ſedis uitia idoneus eſt; ambuſtis igni medetur. E' ſue uetuſtiſſimus quiſque ſale conditus excalfacit, & emollit: elotus uino pleuriticis prodeſt; cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fiſtulis, ac tumoribus ſuccurrit. Aſininum tradunt cicatrices corporis concolores reddere. Anſerinus, gallinaceusque conueniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Vrſinum conſtat raptos uitio alopeciæ capillos reſtituere, pernionibus ſubuenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluuiatilium piſcium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, ſi in ſole liqueſcant, & melli admiſceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, ſuffuſionesque efficax eſt addita cedria, melle Attico & pari oleo vetere: pilos alis euulſos perunctis radicibus recens, & per ſe illitus obliterat, atque renaſci non patitur.

Pinguedinis uires ex Gal.

TAmetſi de adipibus, ſeuis, & pinguibus, quæ in medicum uſum ueniunt, copioſè, & abundanter locutus ſit Dioſcorides: ut pote qui non eorum modò facultates, & vires tradiderit; ſed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, ſpiſſa & odorata reddantur, & à putredine uindicentur. tamen cùm de eorum natura & facultate accuratius (meo quidem iudicio) copioſius etiam, & particularius diſſeruerit Galenus, nec uanum, nec à noſtro inſtituto alienum duximus, hic ea omnia referre, quæ ab ipſo memoriæ prodita ſunt libro XI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Pinguedo, & adeps & hæc quoque communiſſima ſunt inter animalium partes. Nam omnia, quæ benè nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ verò macilenta ſunt, maleque nutriuntur, ſæpe omnino ne habere quidem apparent: ſæpe uerò adeò pauculum, idque ſiccum, vt ægrè uti poſſis. Porrò differt à pinguedine adeps craſſitie: ac propterea animantibus totam naturam terroſiorem habentibus adeps prouenit, velut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liqueſcit, nec facile, ubi liquata fuerit, rurſum concreſcit, cogiturve. At adeps nec facilè funditur, liqueſcitve, & fuſus celerrimè coit, ac conglaciatur, multoque apparet pinguedine durior. Sus enim bene nutritus, paſtusve multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boues, & capræ, & quæcunque id genus cornigera, ob ſiccitatem adipem plurimum generant. At tu ſi uoles, oleoſam, & pinguem in animalibus ſubſtantiam omnem adipem appellato, ut plerique medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem eſſe dicere, quàm ſuum. Nam hic omniũ ferme aliorum eſt humidiſſimus, ac proinde actione ſua uicinã oleo uim poſſidens, quanquã oleo magis tum emolliat, tum concoquat: at proinde cataplaſmatis, quę ad phlegmonas accommodantur, commiſceri ſolet. Qui uerò mordicationes perpetiuntur aut in recto inteſtino, aut in colo, ijs potius caprinum adipem, quàm ſuillum inijcimus: non quod acrimonias plus obtundat (nam ex natura ſua ſuillus obtundit magis, ac proinde miſcetur medicamentis vlcera curantibus, cuiuſmodi eſt, quod vocant parygrum) ſed quod caprinus ob craſſitiem citius con-

concrescat, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tinesmosis inijcimus, quando morsum eorum mitigare consilium est. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alta mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus; magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat; & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior semper, ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus eiusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cuius meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias eius, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quecunque modo appellare libebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cum sus omnibus propè quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit; proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisque humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria; & excalfactoria humanorum corporum. Huius enim meminisse perpertuò oportet in principijs huius operis dicti. At differentiæ, quę sunt cuiusque singulatim in maioris, minoresque ratione sunt. Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, ut oleum: verùm pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est, & siccior. Rursum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœmina esse tum calidiorem, tum sicciorem: marem autem castratum assimilari fœminæ, uelut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia fœmina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps uitulinus, taurino minus, tum calidus est, tum siccus: & hædorum, quàm caprarum: sed & caprarum minus, quàm hircorum. Et rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit. nam & ipsorum calidissimus est, & maximè tenuium partium. Itaq; si ipsum medicamentis ad ulcera, & phlegmonas conuenientibus commisceas, non modo nihil adiuueris; uerùm etiam læseris, nimirum addita maiori, quàm conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus atque scirrhi in morem induratis, tum neruorum curuaturis (ἀγκύλας Græci uocant) & in summa quæcunque scirrhosa sunt, ijs aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab vtroque ex æquo distat, ut quantò calidior, sicciorque suillo est, tantò superetur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, meritò vtrique medicamentorum miscetur generi, & ijs scilicet quæ scirrhosis medentur, & ijs, quæ phlegmonas concoquunt, cuiusmodi est tetrapharmacum quod vocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue uitulinum, siue hircinum, siue caprinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur, et in pueris, & fęminis, & vt breuiter dicam, omnibus, quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adieceris, fossoribus, & messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione, ac forma uitæ, conueniens effeceris. Cæterùm adeps omnis dum inueterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoque magis discussorius. Verum id omnibus ferè inueterascentibus accidit, quę quidē putrescere non anticipent. Nam vinum, mel, acetum, frumentum, butyrum, lana succida, oleum omne, siue lentiscinum, siue cicinum, siue raphaninum, siue ipsum quod ex oliuis conficitur, uetustate & calidiora, & tenuioris essentię efficiuntur: ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad induratos, ægrèque solubiles affectus omnes adhibentibus potentius digerentia. Atque ego sanè gustantibus acriora videri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia uocant id genus omnia, adusque piper: tanquam intersit nihil, adstringens, an acre dixeris. Etsi denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia uocant, rhoe, & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tametsi aduersissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, cepa, allio, & adarce. Igitur si quemadmodum adstrictionis uocabulum de vtroque affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoque affectus vnam habere naturā existimant, quiduis aliud potius habendi sunt, quàm homines, vt qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallam, balaustium, hypocistida contrahere, constringere que nostrā fateantur substantiam: secernere verò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verùm si oportet coniectantem dicere, an in vocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in vocabulis potius falsos uiros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis. qui profectò multa benè dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm significata Gręcanicarum vocum non satis pernouit. Hic ergo cum ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo: si quidem acriorem significare velit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu verum. At si illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium, haud uerum esse sermonem dicemus. Porrò quoniam uiperarum adipem, vbi radicitus pilos sub alis euulseris, prohibere illos recrescere illitum referūt, uisum est mihi eius facere periculum esse satius: at vbi prout iubent, fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quòd initia suffusionum sanet. Verùm vrsorum adipem alopecias curare verè scripserunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamen vulpinum adipem dolores aurium sanare, absque vt explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendendum non est. Alij piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcumque alium effectum nominare velint, congruat. Alij non simpliciter piscium, sed addunt fluuiatilium: alij verò potius marinorum, quò videlicet aliquid plus scire videantur, quàm vulgus. hæc Galenus. Cæterùm de Tassi pinguedine, quæ (vt experimento manifesto constat) contractos neruos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem vllam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis veteres pinguedinem imbuerent, & in vnguenti morem conficerent. quemadmodum hac nostra ætate vnguentarij illam parant, quam vulgò POMATA vocamus. Ea autem hoc modo paratur. Sumunt ceruini adipis, aut hædi binas libras: suilli verò recentis uncias sex, deinde exemptis membranis, vino albo lauant, exprimuntque tandiu, donec vinum omne exeat. Post hæc elotam pinguedinem in fictile nouum, uitro, uel plumbo oblitum conijciunt, additis nardi Indici granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, vel syluestribus semicontusis senis vel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tandiu decoquūt vas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousque vniuersa ferè aqua euanescat. Percolant deinde linteolo spissiori subdito uase mundo, aqua rosarum madente, dimittuntq; concrescere. Quo facto in fictile nouum iterum conijciunt, adiectis olei amygdalini dulcis vncijs sex, ceræ albæ vncijs quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aqua rosarum affusa: sinuntque concrescere. Demum eadem aqua moscum experta, aut alijs refragrātibus aquis tandiu lauant rude miscentes, donec vnguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & vitreo uase recondunt, seruantque in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet vsum ad labiorum, manuum, & mamillarum rimas, tam à frigore, quàm ab acri succo factas. Vtuntur eo præterea ad desquamatam cutem, &

Pomatę parādæ ratio, & vsus.

ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyreo lapide leuigata admisceant, vt melius, citiusque rimæ occludantur. Alij verò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porrò (ut libro tertio de facultate alimentorum scribit Galenus, & Isach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis sumptus ventriculum effundit, appetentiam deijcit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alui fluxiones commouet, retentricem ventriculi facultatem imbecillem reddit, sensus, & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in ventriculis facilè in bilem vertitur, & in vapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus. Στέαρ. Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus, Menim, Vxaham, siue Saham: Italis, Grasso: Germanis, Feyst, Fettigkeit, & Schmaltz: Hispanis, Gordura: Gallis, Gresse.

Adipis in cibis facultas.

Nomina.

Μυελός. MEDVLLA. CAP. LXX.

LAudatissima est ceruina, mox uitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ouilla. Colliguntur æstatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cum alijs anni temporibus concrementum sanguinis, & veluti caro friabilis, in ossibus inueniatur: nec facilè cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, ulcera explent. Ceruina perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ respersu subactæ, selectisq; ossib. tantisper elotæ, & in linteum expressæ, donec aqua syncera emanet: & detersa sorde pinna, siqua innatet, liquatæ in duplicato vase in pilam exprimuntur: & vbi coiere, omni fæce, quæ ad ima sidit, derasa, fictili nouo reponuntur. Quod si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstrauimus.

Medullæ uires ex Gal.

MEdulla, vt scriptum reliquit Galenus libro XI. simplicium medicamentorum, vim habet indurata, & scirrhosa corpora emolliendi, siue musculis, siue tendonibus, siue ligamentis id accidat, siue etiam uisceribus. Optimam semper expertus sum ceruinam: deinde ipsorum iuniorum boum, quos uitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum vitulinam appellitant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaque durities scirrhosas dissoluere nequit, siqua et memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita. Ex uitulina igitur, & ceruina medulla pessi cõponuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, vim habentia emolliendi. Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sanè re vera est medulla: sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem uidelicet: quæ tum durior, tum siccior est, quàm alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per sese absque illa repono. Sed ea mihi vtriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaq; hyeme primùm eas capio, velut & adipem, deinde in ædibus siccis, atque editis, plane humoris expertibus, cum folijs lauri siccis repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & austrino medullas, aut adipem voles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neq; calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo proximum, atque humidum (nam in talibus situm contrahunt) sed supernum atque excelsum, & ad aquilonem obuersum, paruas habens fenestras apertas, ut tam noctu, quàm interdiu ab Arcto spirantes uentos accipiat. hactenus Galenus. In usu verò ciborum spinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitosum, ac crassum generat succum, ægrè concoquitur, ventriculo nocet, nauseam concitat: robustis tamen ventriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex ossibus elicitur medulla, quanquam largius sumpta ventriculi appetentiam destruat, pituitamque gignat; si tamen probè conficiatur, ualentissimè nutrit, magisque oriplacet, quàm spinalis, quòd hæc sapidior sit in omnibus suis partibus. Μυελός. Græcè, Medulla Latinè uocatur: Arabicè, Mochial halbadam, seu Moch simpliciter: Italicè, Midolla, Germanicè, Marck: Hispanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.

Nomina.

Χολή. FEL. CAP. LXXI.

FEl omne reponitur hoc modo. Recens præligato ore folliculi lino tandiu demissum in feruentē aquam, dum quis spatium trium stadiorum percursaret, mox exemptum siccatur umbroso loco, asperginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adijci solet, ligatū lino in uitreum uas, & quod mel habeat, immittitur; circumuoluto ad os uasis lini principio, & operto uase reconditur. Est aūt omnis fellis uis acris, & excalfaciens: intensis tamen, & remissis uirib. differunt. Siquidem præstantius in effectu esse videt fel marini scorpionis, & piscis qui callionymus appellatur, marinæ testudinis, hyænæque: itē perdicis, aquilæ, gallinæ candidæ, & syluestris capræ. quod priuatim prodest contra suffusiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum scabritias. Ouillo, suillo, hircino, atque vrsino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præsertim infantibus, deiectionem quis molietur, si intinctum eo tomētum, aut fimbriam sedi subijciat. Priuatim taurino anginæ cum melle perunguntur: sedis vlcera sanat, & ad cicatricem vsque perducit. Idem auribus fractis, & purulētis cum muliebri lacte, aut caprino instillatum, medetur: & sibilo earundem ex porri succo. Admisceri insueuit vulnerarijs emplastris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedenicis ulceribus, colis, & scroti doloribus ex melle prodest: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quàm optimè purgat. Ouillum, & ursinum contra eadem pollent, uerum inefficacius hæc præstant. Vrsinum eclegmate comitiales adiuuat. Fel testudinum anginis, & in ore infantium nomis, prodest: naribus inditum comitiales erigit. Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorū extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium ulcera, reliquaq; omnia magno usu assumitur.

Fellis uires ex Gal.

QVanuis de fellis reponendi ratione, atque etiam de uiribus abunde scripserit Dioscorides; non tamen ob hoc prætermittenda existimaui nonnulla, quę à Galeno libro X. simplicium medicamentorum de fellis facultatibus scitè memoriæ sunt commendata. Est igitur fel (auctore Galeno) succorum, qui in quoque sunt animalium, calidissimum. Itaque sicuti sanguinem, & carnes dissimiliter temperata obtinent animalia, eadem ratione & fel. Quocirca calidissimorum fel, aliorum

aliorum quoque animalium fel excellere necesse est, & quæ illis minus sunt calida proportione & hunc humorem illis inesse minus calidum, quantò scilicet & in alijs sunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modo pro diuerso animalium genere, quod hæc magis, illa uerò minus calida sint; uerùm etiam pro diuerso eiusdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui funibus adalligatus, uiolenterque diu tractus, & cursu, & canum latratu defatigatus, & sitim, famemque & multum laborem perpessus fuerit, ab eius felle plurimùm differre inuenietur tum substantia, tum colore, tum facultate: qui in pascuis lætus, liberę, uitem desidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac vexati animalis fel substantia crassius erit, colore nigrius, aut uiridius, aut magis cæruleum, magisq; ærugini simile: ob idque etiam longè calidius erit quàm alterius, qui in pace, & otio degerit. Ideoque fel animalium quantò tenuius est, ac colore constat dilutiore, tanto minus spissioribus & magis colore saturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam oui magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cuius Dioscoridem, & Galenum meminisse non reperio. Hic (ut pleriq; perhibent auctores) potus, vesicæ calculos comminuit. Naribus inditus uisum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ succo commistus, & in erinis naribus attractus, comitialibus subuenit. Non desunt etiam qui idem magno successu ex uino exhibeant potandum felle suffusis. Deniq; auratæ, lupi piscis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminę, si uiri penis eo perungatur. Quod Græcis χολὴ, Latinis, Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Goll: Hispanis, Hiel: Gallis, Fiel.

Fellis bubuli lapis & eius u res.

Nomina.

Αἷμα.

SANGVIS. CAP. LXXII.

Sanguis anseris, anatis, & hœdi, utilissimè in antidota miscentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, nec non perdicis, oculis cruore suffusis, & recentibus eorum vulneribus, lusciosisq; illinuntur. Peculiariter columbæ sanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cerui, & leporis sanguis inassatus sartagine, dysenterias, & cœliacorum profluuia sistit, in uino pòtus contra toxica efficax est. Leporinus sanguis ita ut tepet illitus, uitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commode ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est. Testudinis terrestris sanguinem epotum tradunt prodesse comitialibus. Marinæ autem testudinis cum uino, & leporis coagulo, cominoque contra serpentium morsus, & hausta rubetæ venena conuenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias discutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, septica uocant. Sanguine chamęleonis genarum palpebras euelli creditum est. Hoc idem uiridium ranarum sanguine præstatur. Menstruus sanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere existimatur: aut si omnino mulier menstrua supergrediatur. leuat podagræ dolores, & ignem sacrum illitus.

Differens de sanguine Galenus, statim initio libro x. de simplicium medicamentorum facultatibus, etsi minimè eat inficias, quin animalium sanguini aliquid insit, quod medicamentorum usui rectè competat, ut Dioscorides: & pleriq; alij qui de eius uiribus scripserunt, liquido affirmarunt: declarat tamen, multa de sanguinis uiribus à scriptoribus esse prodita, quæ facto periculo fabulosa potius, & uana reperiuntur, quàm uera. Siquidem, ut idem refert Galenus, falsum sanè esse omnibus in confesso est, quod epotus noctuæ sanguis difficultèr spirantes sanitati restituat. Vespertilionum uerò perunctis uirginum mammis, eas extuberare non sinat: pilosque renasci inhibeat, ijs partibus illitus, unde recenter ipsi euulsi fuerint. Falsum similiter esse asserit, comitiales ebibito agni sanguine curari: pilosque è palpebris euulsos renasci prohiberi uiridium ranarum cruore. Quibus facilè conijcere possumus, hoc in loco Dioscoridis codicem librariorum fortasse culpa mendosum esse. Quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum uiridium sanguine depilari, cum potius Galeni testimonio (etsi sententiam hanc non approbet) euulsi in palpebris pili harum sanguine renasci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum subesse uidetur, quod hic ea, quæ de admissariorum equorum sanguine prodidit Galenus, de equarum sanguine, quæ admissuram expertæ sunt, legantur. Nisi fortè interpretum uitium sit, qui sexum in Dioscoride perperam mutarint. Præterea inquit Galenus. Tametsi non desint, qui turturis, uel columbæ sanguinem præferant in perforata caluaria, ubi rosaceo melius inuenire nihil possis: nonnulli uerò laudibus extollant gallorum, gallinarumque sanguinem ad sanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili uerò terrestris ad roborandam oculorum aciem: admissariorum equorum, quod septicus sit, ad exulcerandam ubique cutim: domesticorumque murium ad ἀκροχορδόνας Græcis uocatas; id tamen nunquam experiri uolui. Metuebam enim (inquit) ne curiosus, uel stolidus uiderer, si tantis, tamque probatis remedijs semel præteritis considerem, sanguinem horum animalium illis plus posse præstare. Quod si quis hæc experiri uolet, certo scio, damnabit non modo, qui talia scripserunt, sed & se delusum facto periculo reperiet. Taurinus autem sanguis epotus antea quàm concrescat, inter deleteria recensetur medicamenta, quod haurientem protinus strangulet, ut sexto uolumine diffusius dicetur. Eius nomen Græcum αἷμα: Latinum, Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Bluot: Hispanicum, Sangre: Gallicum, Sang.

Sanguinis cõsideratio.

Vana sanguinis experimẽta.

Nomina.

Ἀπόπατος.

FIMVM. CAP. LXXIII.

Armentariæ bouis fimum, si recens admoueatur, vulnerum inflammationes mitigat; ;folijs autem inuoluitur, & calfactum cinere feruenti superponitur. coxendicis cruciatus fotu compescit: illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit. Priuatim suffitu fimi, quòd à masculo boue redditum est, procidentes vuluæ reprimuntur: accensi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in vino; regium morbum emendat: menses cit cum odoramentis haustum, & partus euocat. Tritum in farinam, & impositum lanis cum thure, fœminarum profluuia sistit; cæterosque sanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopecijs exustum, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impositum his, qui podagra tentantur, auxilio est. Caprillum in aceto decoctum imponitur serpentium morsibus, vlceribus quę serpunt, igni sacro, & parotidibus. Vtilem ischiadici ustionem hunc in modum accipiunt. In eo interstitio, vbi pollex brachiali committitur, caua ueluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulę imponuntur, dum uapor per

brachium

brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare. adustio id genus Arabica appellatur. Ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, pensiles verrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum. Fimum suis syluestris aridum, in aqua, aut vino potum, reiectiones sanguinis sistit: vetustum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & conuulsa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato rosaceo medetur. Tam asinorum, quàm equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet. Armentarij, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & urit: cum hordeacea farina mistum, strumas ex aceto discutit: carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini semine & oleo: ambustis igni medetur. Gallinaceum uerò omnia eadem, sed inefficacius præstat: priuatim tamen contra uenena fungorum, & coli cruciatus ex aceto aut vino bibitur. Ciconiæ fimum, si ex aqua hauriatur, comitialibus prodesse credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopecijs medetur: cum thure, & mulso calculos expellit: subditæ infantibus muscerdæ, alui deiectionem promouent. Caninum, quod flagrantissimo canis sydere fuerit exceptum, cum uino, aut aqua potum, sistit aluum. Humanum stercus illitum, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumescere non patitur: sed ea statim glutinat. sicco ex melle anginæ perungi commodissimè traduntur. Terrestris crocodili fimum, crocodileam uocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremque seruat. Optima est candidissima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderosa, in humore statim eliquescens: quæ cùm teritur, fermenti acorem quadantenus refert. Adulterant eam sturnorum fimo, quos captos oryza pascunt, ipsumque non dissimile vendunt. Alij amylum, aut cimoliam miscent, & adscito anchusæ colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, vt se contrahat in vermiculorum speciem: qui siccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes conuenire inuenio, humanum stercus, caninumque gutturi impositum, anginis auxiliari.

Stercotis uires ex Gal.
Humani stercoris experimentum.

Stercus, vt posteritatis memoriæ prodidit Galenus libro x. simplicium medicamentorum, uim habet vel maximè digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum est. At bubulum, caprinum, crocodilorum terrestrium & canum, ubi ossibus duntaxat uescuntur, neque grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis; sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est. Siquidem Asclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceon, & alia omnia composita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & stercore ad multos sæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiscens; sed ijs quoq;, quæ intrò in os sumuntur. Cæterùm humani stercoris hoc habeo experimentum. Assiduè quidam à phlegmonis ad fauces existentibus vexabatur, adeò uehementer, ut suffocationis subiret periculum, & sanè ob hoc periculum uenam secare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidisset, pollicitus est se præbiturum medicamenti experimentum, & se uocari, si quando rursus aliqua in parte gutturis emicuisset phlegmone, ante sanguinis missionem præcipit. Itaque vocatus, medicamento illito, statim hominem curauit. Vt autem iterum profecit, non in ipso tantùm; sed & in alijs, qui similiter erant affecti, rogabat is, qui assiduò suffocari periclitabatur, data mercede, ut se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecuniæ sumptu liberalis. Porrò ubi conuentum esset de pretio, is qui vendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam vtilitatem obtinet. Esse autem eam antipatheian, ut qui curatur nesciat, unde conficiatur. Iussit itaque alium daret, qui pro ipso disceret, quique iureiurando reciperet, sese nulli eius medicamenti facturum copiam priusquàm ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaque à morte eius, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat, suum hominem; sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum uolens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad læuorem tritum. Victitabat autem puer, cuius stercus accepturus erat, ut ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis videlicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habentem. Præbebat autem bibendum vinum vetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modò ut perfectè ea puer posset concoquere. Itaq; cùm primo die eo victu esset vsus, postero tamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoque die rursum eodem alebat victu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea arefacto utebatur, similiter vt stercore canino, ut antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætulisse lupinos: sese uerò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicum ex aqua, aut tenui iure bene coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atque ego sanè hæc tibi de humano stercore narrare possum. hæc Galenus. Cæterùm fit ex humano stercore vitreis organis aqua, præsertimq; ex eo, quod homo rufus excreuerit, quæ cuniculosis, exedentibus, sinuosis, & contumacibus vlceribus mirificè opem præstat. Delet & oculorum argemas, ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus verò sumpta comitiales iuuat: lapidem in renibus, & vesica comminuit; aqua intercute laborantibus prodest: item & ijs auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt; sed etiam ab omnibus alijs animalibus icti, quæ venenum eiaculantur. Porrò oleum, quod post eius stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaq; vlcera, quæ Græcis cocoethe dicuntur, etiam ualentius sanat. Bubulum deinde stercus (ut idem Galenus citato loco scriptum reliquit) exiccantis, attrahentisque & ipsum est facultatis, ut palàm facit, dum apum vesparumq; morsus iuuat. Atque hæc ut à proprietate substantiæ totius iuuentur, fieri potest. Cæterùm humidum illud uere collectum, cum boues herbas depascuntur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes iuuat. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò ualidum. Quæ & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur. Caprinum præterea digerentis, & acris est facultatis, adeò vt induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantùm lienis, ad quos creberrimè medici non pauci huiusmodi stercora applicant; sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo usus sum ad genu tumorem habens inueteratum, & ægrè solubilem, iusso fieri cataplasmate ex farina hordacea per oxycratum, indito videlicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adiutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et iam etiam alius rusticus, cùm sic vsus esset, non tantùm in genu; sed etiam alijs in partibus ad tumores similes, perinde adiutus est. Nam acrius est medicamentum, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare possit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos uarie caprino stercore vtimur. Sed & vstum tenuiorum quidem partium, uerùm haud manifesto redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas, & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim uis eius cuiusque etiam usti, absterforia, & digerens, nec eam

Aqua, & oleũ ex humano stercore.

Bubuli ster. vires ex Gal.

Caprini ster. vires ex Gal.

eam paruam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex ijs, qui in agris, & vicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad uiperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoque medicus arquatis potandas ipsas σπυράθους, hoc est, pilulas caprinas ex uino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet. cæterùm potiora eligere potissimùm ad vrbanos, & honoratos, alicuiusque existimationis viros: in quibus equidem ego tali nunquam sum vsus medicamine, cum multo meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium vsus, aut in itinere, aut in venatione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis duræ, ac asinus. Nam eiusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos. Cæterùm è canibus ossa comedentibus stercus, præterquàm quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci στόμωμα vocant. Quinetiam periodicas, circulares ve fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex uino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis vlceribus inspersum, uel emplastris ad id facientibus commistum. Pollet etiam suis viribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens. Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat non tantùm in ipsis paroxysmis; sed etiam in interuallis, siquidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum stercus, quale vbi ossa ederint, solent excernere. Verùm illud etiam in eo mirabar, quòd vel suspensum euidenter sæpenumero iuuisset. Itaque hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim est luporum natura, quæ canum, vt suspenso altero posteriorum crurum, & meiant, & cacent in eminenti quopiam loco ex terra. Itaque in spinis sæpe estate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, uepribus, herbisque procerioribus. Inuenitur porrò in stercore illorum & nonnihil ossium deuorati animalis, quod ut effugit commansionem, ita & concoctionem: quod & ipsum contundens ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat, & salis quippiam, aut piperis, aut quippiam eiusmodi. Vt plurimùm autem ex uino albo consistentiæ tenuis bibendum præbebat: interim verò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, iubebat suspendi uinculo confecto ex lana non cuiuslibet ouis, verùm multò præstabat eam esse ouis à lupo laniatæ, vnde quod ad hunc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle ceruina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximæ fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum uideremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Quòd autem ciconiæ fimum comitiales iuuet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ouillo, columbino, gallinaceo, murino, & crocodilino, cùm satis superque disseruerit Dioscorides, nec plura à Galeno, & alijs descripta repererim, quæ medicinæ magis competere possint, non est quid amplius addendum existimem. Veruntamen animaduertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & victus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minùsve calidum, pro animalium diuersorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in eiusdem speciei animalibus. Cæterùm non duxi prætermittendum, quod de Ibicis stercore scribit Marcellus empiricus, ad ischiadicos, & arthriticos, cum certè admirabile sit auxilium. Ille itaque sic habet: Incredibile, & unicum remedium ischiadicis & arthriticis, hoc est, quo & ipse Ausonius medicus sanatus est, & multos ita iacentes, ut mouere se sine cruciatu nequirent, intra quinque dies stare, ambulare autem intra septem dies facit. Conficitur sic: Fimum Ibicum luna septimadecima colliges, quanquàm & alia luna vetere collectum, simili efficacia prosit, dummodo medicamen septimadecima luna componatur. Ex eo ergo fimo quantum unius manus pugno pleno poteris comprehendere, dummodo impar sit numerus pilularum, in mortarium mittes, atque adycies piperis grana uigintiquinque, diligentissimè trita. tunc addes mellis optimi heminam, & vini veterrimi optimi sextarios duos, & contritis prius pilulis vniuersa miscebis, & repones in vasculo vitreo, vt cùm fuerit opus, paratum habeas medicamentum ad subueniendum. Sed vt maior sit medicaminis efficacia, luna septimadecima illud facere debebis, & cùm daturus fueris, à die Iouis incipe, & per dies septem continuos dato, ita, ut qui remediandus est, stans in scabello contra Orientem bibat. quę potio, si ita, vt scriptum est, data, & obseruata fuerit, etiam si omnibus articulis, & coxa infirmus contractusque fuerit, & immobilis, ac desperatus iacuerit, necesse est, vt septima die ambulet. Hæc ille. qui etsi non dixerit, quantum huiusce medicamenti quotidie sumere affectos oportet, intelligendum tamen censeo. ut in septem æquales partes diuidi debeat, & una quotidie sumi. Quod Græcè ἀπόπατος, Latinè Stercus & fimum uocatur: Arabicè, Hebel, Zebel, aut Bhar baiuan: Italicè, Sterco: Germanicè, DrecKen: Hispanicè, Estiercol: Gallicè, Fiante.

Canini stercoris vires.

Lupini sterc. vires ex Gal.

Ciconiæ stercus.

Nomina.

Οὖρον.

VRINA. CAP. LXXIIII.

Humanam vrinam suam cuique bibere, contra viperæ morsus, ac venena, incipientemque aquã inter cutem prodiderit: scorpionis, viperæ marinorũ, draconisque morsus, ea conuenientissimè fouentur. Canina ad perfundendos canis morsus idonea est: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus vlcera capitis manantia furfures, psoras, & feruidas eruptiones, multò magis abstergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infusa manans pus supprimit: decoctaque in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis resorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo uase cum melle emendat cicatrices, argema, caliginesque. ex ea, & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in vrina subsidit, illitu ignem sacrum mitigat: feruefactum cum cyprino, inditumque, vuluæ dolores mulcet, strangulatus leuat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina si cum myrra instilletur, aurium dolores lenit. Aprina uiribus eisdem prædita est: priuatim comminuit vesicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem subijt, cum nardi spica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur: vrinamque per aluum extrahit: aurium doloribus instillata medetur. Asinina traditur renum vitijs mederi. Lyncis vrinam, quam lyncurium appellant, simulac excernitur, glaciari coireve in calculi duritiam, vulgo creditum est. quare quod de ea proditum est, vanum esse conuincitur. Est enim quod à nonnullis vocatur succinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad se alliciat. Id potum ex aqua stomacho, aluoque fluxione laboranti conuenit.

Vrinarum facultates ex Gal.

VRinæ omnes quidem, ut scriptis tradidit Galenus lib. x. simplicium medicamentorum, facultate sunt calidæ: sed plus tamen animalium calidiorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum vrinarum est imbecillima, exceptis porcis domesticis, quibus exempti sunt testes. Nam illorum similis est totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina similiter debilis. Verùm montanorum aprorum ualida est, ut etiam ex odore apparet, qui vtique acerrimus est. Hac vtuntur Hetrusci ad puerorum uermes, oleum suo in utriculo vrinæ admiscentes, & in fumo tandium suspendentes, donec craßescat ad mellis spissitudinem: deinde illud diligenter asseruant, coque puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno sanè successu: nam & ego sæpe periculum feci. Sed quanuis Dioscorides complurium vrinarum vires descripserit, ut quas varijs, ac diuersis morbis vtiles esse existimauerit; Galenus tamen vrinarum medicamẽta paruipendisse videtur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de sanguinibus disserens inquit) cùm parata reperiantur valentiora medicamenta, ac experimento comprobata, ijs præcipuè morbis congruentia, quibus vrinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curiosos superstitiososq́; spectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hæc nauseosa, incertaq́; remedia nunquam probatis, expertisque præponunt. Quòd autem puerorum vrina ægrè spirantibus conferat (ut Dioscorides auctor est) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit. Vrinam pueri orthopnϾ uocatæ gratia ebibere necessarium non est, cùm sint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibisset quidam, affectu liberatus non est, ut non eximium quid præter alia possideat. Chrysocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum vrina prodidit Dioscorides, quamq́; seplasiarij, & aurifices vulgò Borrace nominant, duobus in locis scriptam reliquit Galenus lib. IX. simplicium medicamentorum, ubi de ea speciatim egit, & lib. x. eorundem de vrinis disserens. Et quanuis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataq́; chrysocolla fossitia habeatur, fit tamen artificio ex pueri vrina in ardentissimis solis caloribus æreo mortario, atque etiam pistillo æreo tandiu circumacta, donec mellis spissitudinem assequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata sit, ad contumacia vlcera sananda, exedentiaque coercenda. Illud profectò uanum, ac fabulosum esse manifestè deprehenditur (ut hic Dioscorides scribit, & nos eum secuti superiori libro in succini mentione ostendimus) quòd vrina lyncis, simulac excernitur, duretur, coeatúe in lapidem illum, quem Lyncurium uocant. Quippe quòd is inter succini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenseatur, quòd suæ proprietate naturæ pennas ad se trahat, quemadmodum & cætera succini genera paleas, festucas, ac leuissima quæque alliciunt. Quantum verò à legitimo lyncurio vulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cuius est usus apud seplasiarios, & medicos, qui simplicium medicamentorum scientiam negligunt, ij dijudicent, qui simplicium historias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloso lapide lyncis uenditant impostores, lyncurium succini genus haudquaquam est, nec alius quiuis lapis ei uiribus respondens, nec si quidem urinam cieat, & renum, vesicæque calculos comminuat, ut seplasiariorum, & medicorum vulgus opinatur: qui parum Dioscoridis, aliorumq́; in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Cæterùm hinc satis constare arbitror, Christophorum Encelium (pace uiri aliquin docti dixerim) planè hallucinari, quod libro III. cap. XXVII. de re metallica, poetarum fortasse, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm veris probatissimorum auctorum testimonijs, probare contendat, Lyncurium ex urina lyncis coalescere, atque ex maris urina fuluum fieri, ex fœminæ uerò urina album. Hanc autem opinionem suam ex eo comprobare uidetur, quòd aliquando in uesica apri, itẽque suis domestici lapillos inuenerit. Ex quo posteà colligit, mirum non eße, quòd lyncis quoque urina in lapillos concrescat. Sed quàm leuis & infirma sit hæc ratiocinatio, ut comprobet quod contendit, quàmq; vana sit opinio hæc, eorum sit iudiciũ, qui magnis laboribus, multis studijs, summaque diligentia rerum simplicium peritiam sunt assecuti. Atque hactenus de vrinis, & lyncurio. Restat modò, ut etiam de Saliua aliquid in medium afferamus. Itaque cùm eius non meminerit his libris Dioscorides, possitque nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de eius viribus, & facultatibus hic referam, quæ à Galeno libro x. simplicium med. memoriæ produntur his verbis. Sielon, siue sialon, siue ptyelon appellare libet, nihil interest. Verùm id sciendum est, uim eius esse differentem, tum in animalium speciebus, tum in eorum vnoquoque sano, aut ægroto, ieiuno, aut sitibundo, aut cibo potúque sumpto. Etenim ut vrina, & bilis, & sudor; sic etiam saliua sumpto quidem cibo imbecilla est: ualida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut siti premuntur. In medio utriusque est eorum qui probè concoxere quidem, nondum tamen cibum potumve ingesserunt. Hac ergò saliua nutrices puerorum lichenas curant, paruum uidelicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idque faciunt subinde tanto scilicet interuallo, dum saliuæ uires in lichene perdurent, ac nondum sint extinctæ. Sed & triticum mandentes rustici non pauci furunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm si macerarent aqua, non æquè prodeßet. Ex quo liquet saliuam ipsam auxilij robur adferre. Atque corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commansum. Porrò omnia sic commansa digerunt, & sugillata, cæteraque ecchymomata, maximè ubi panis simul cum pauco radiculæ fuerit commansus. Porrò tota substantia uel maximè aduersa est saliua bestijs hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem sese ostensurum, quæ scorpios interficeret: vbi illam semel dixisset, in scorpium expuit: inde rursum eam obmurmurans iterum scorpium conspuit: ac ubi tertiò dixisset, atque expuißet, mortuus est scorpius. At postea ego absque incantatione à sola saliua morientem uidi scorpium, idque celeriter passum à saliua esurientium, aut sitientium; tardè autem ab illis, qui cibo, potúq́; fuerant impleti: in alijs autem proportione. Quod οὖρον Græcis, Latinis, Vrina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, urina. Quod verò σίελον, σίαλον, & πτύελον, Græcè, Saliua Latinè, pariter & Italicè vocatur: Arabicè, Busach, Bezach, & Lhab.

Chrysocolla factitia.

Vana de lyncurio opinio.

Encelij opinio uana.

Saliuæ uires ex Galeno.

Nomina.

Μέλι.

MEL. CAP. LXXV.

PRincipem locum obtinet mel, quod Atticæ regionis est, præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus insulis, & è Sicilia, cognomine hyblæum. Magis probatur dulcius, & acre, odoratius, subflauum, nec humectum, graue, & minimè fluxum, quod ob sequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractúque resilit in digitos. Mel abstergendi uim habet: ora venarum aperit. humores euocat, qua ratione in sordida vlcera, sinusque, commodissimè infunditur. Decoctum, atque impositum, abscedentem carnem glutinat, medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium sonitui, & dolori cum fossili sale trito, tepidium instillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præsertim quæ circumcisione aperta non est, si melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem discutit: faucibus, tonsillis, anginæ collutum, gargarizatumve medetur: vrinam ciet: auxiliatur tussi, & à serpente percussis, contra haustum meconium cum rosaceo calidum assumitur: aduersus venena fungorum, & rabiosi canis morsum linctũ, aut potũ proficit. crudum tamen aluum inflat, tussim lacessit, & ea de re despumati vsus aptior est. Primatum tenet in

in mellis genere vernum, deinde æſtiuum: hybernum verò, vtpote quod craſſius conſtet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum eſt: quoniam apes inibi abſinthio veſcantur. quo uitia cutis in facie, & maculæ aptiſſimè perungũtur. Heracliæ in Ponto quibuſdam anni temporibus, propria quorundam florum dote, mel conflatur: quod qui edere, mẽte abalienantur, ac ſudore diffluunt. Remedio ſunt eſitata ruta, & ſalſamenta, aut epotum mulſum, re-ſumpta, quoties vomitiones reijciuntur. Acre autem eſt, & olfactu ſternutamenta mouet. Quod cum coſto illitum, fœminarum cutem emendat, & cum ſale ſugillationes rapit. Eſt & aliud concreti mellis genus, quod ſaccharon nominatur. In India uerò, & felici Arabia in arundinibus inuenitur. ſalis modo coactum eſt, dentibus, vt ſal, fragile, aluo idoneum, & ſtomacho vtile, ſi aqua dilutum bibatur: vexatæ ueſicæ, renibusq; auxiliatur. Illitum ea diſcutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

Mellis conſi.

MEL, quod apes colligunt, omnibusque vulgariſſimum eſt (auctore Galeno lib. III. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum folijs: earumq́ neque ſuccus, neque fructus, neque pars, vllo pacto dici poteſt, ſed einſdem cum rore generis eſt: non tamen aſſiduè, nec copioſè, ut ille, prouenit: repertumque eſt aliquando æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarumq́ folia mel quàm plurimum adeò ut agricolæ uelut ludentes canerent, Iupiter melle pluit. Cui

MEL.

subscribens Plinius lib.XI.cap.XI.sic inquit.Mel ex aere venit, & maximè siderum exortu, fitque præcipuè ipso sirio explendente, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque cum prima aurora arborum folia melle roscida inueniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillumque concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus, vtinam esset & purus, ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò. Nunc verò è tanta cadens altitudine, multumque dum uenit sordescens, & obuio terræ halitu infectus. Præterea a fronde, ac pabulis potus, & in vterculos cogestus apum. ore enim uomunt. Ad hæc succo florum corruptus, & aluei. maceratus, totiesque mutatus, magnam tamen cœlestis naturam voluptatem affert. Ibi optimus semper, vbi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verum enimuero (ut idem auctor est libro XI.cap.XIIII.) mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo monte eædem usquam reperiuntur. Porrò venenatum mel, quod in Heraclia Ponti prouenit, cuius hic meminit Dioscorides, Plinius quoque recensuit libro antè citato, cap. XIII. Subiunxitq́, & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Mænomenon uocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent syluæ. Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, ut illud, quod ex anacardijs fluere Arabes scribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro XV. ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè euadant. Quinetiam refert Pomponius Mella tertio de situ orbis, tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, ut in eo mella ex arborum frondibus defluant. Exprimitur etiamnum è vulgaribus siliquis, quæ Græcis κεράτια dicuntur, quo tam Indi, quã qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes viridesque asseruant, ac etiamnum myrabolana omne genus. Quod facilè conijcitur ex ijs quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur. Cæterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputent, an Saccharum quod sub mellis genere scripserunt veteres, presertim Dioscorides, & Galenus in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Sacharo dici possit. Et quamuis plerique reperiantur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis vsus saccharum, & quod ab antiquis describitur, vnum & idem esse, quòd ex eadem proueniant planta; tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximã inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concreuisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus: concrescereq́, ad hanc diem vsque ex cœlesti rore, quemadmodum & id, quod mannam vocamus; non autem in ijs arundinibus è quibus in aqua decoctis huiusce ætatis saccharum in Medera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur. Qua in re eos uiros alioqui doctissimos, planè hallucinatos creaiderim, quòd nullo, ut puto auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, mannæ in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super arundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec ueterum, uel recentiorum quenquam, concrescere saccharum in arundinum folijs ex rore solis feruore concreto, siue potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, ut mihi refellenda videatur eorum sententia. Nam si uerum illud esset, ut ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem, Dioscoridem, qui diligentissimè simplicium medicamentorum historias literis, memoriæq́, mandauit, silentio præterijsse tam pulchrum, & admirabile, scituque dignum naturæ opus in saccharo conficiendo. Nec minus id reticuisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit lib. III. de alimentorum facultatibus, aerei mellis historiam, quod nos mannam vocamus, quodque sua ætate in monte Libano, alijsque locis super arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis veritati consonum uidetur, ut dicamus, nil aliud ueteribus saccharum extitisse, quàm nostratis sacchari arundinum lacryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo, perinde ac gummi, exterius concreuerit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib.XII.cap.VIII. sic inquiens. Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo, candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanæ magnitudine. hęc Plinius. Ex quibus facilè cognosci potest, quòd non ex rore, ut mannæ euenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodijs cohæreret collacrymans, è quibus uulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resinæ, gummæque omnes sciso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsii sententiæ prorsus aduersatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inhæret folijs, paruo temporis internallo in auram euanescit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id saccharo euenisset, si ex rore (ut ipsi cõtendunt) concresceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumque facilè disilijsset in auram, nec gummium modo concreuisset. Eoque magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum e folijs arundinum colligi. sed in ipsis calamis cõcretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo lib.XV. Geographiæ, ubi aperte scribit, in India arundinem mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat, ut quidam peruicax, ignarusque medicus mecum contendere, atque etiam, ut suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est ueritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus, & Plinius, antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentibus fragile, ex his coniectare licet, è rore sacharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax, & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum sacchariferarum medullam, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreuerat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quod cùm accuratissime perpendissent homines, liquorisque præstantiam agnouissent, a natura edocti hoc arte se facturos existimarunt. Neque id incassum attentasse uidentur. quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq́; incidentes, ignis calore tandiu decoxerunt, donec uniuersus liquor, absumpta igni aqua, diu efferuescens in saccharum salis modo in uasis fundo concreuerit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerint Dioscorides, & Galenus: non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse, Solini auctoritate freti, qui in Indiæ palustribus arundinem ita crassam progigni ait, ut fissis internodijs lembi uice uectitet nauigantes, e cuius radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suauitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicibus elicitur, saccharum nostri usus fuisse existimant, proculdubio falluntur. quòd Indi non modò ex decoctis cannarum, sed aliarum quoque arborum radicibus sibi potus parent, cùm illius cœli & soli clementia frequentissimæ sint plantarum radices, quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo testis est loco nuper citato, ubi sic inquit. Nullus annus in India inuenitur utroque tempore sine pluuia. Quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper terra sit fecunda: fructus autem arboreos multos gigni, arborumque radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus tepefacta, tàm cœlesti, quàm fluuiali. Adeò quòd ea, quę apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est: quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententię nostræ Lucanus quoque suffragatur, illud explicans hoc carmine.

Mel Heracleoticum.

Mellis genera nõ roscida

Sacchari consideratio.

Manardi, & Fuch. opinio reprobata.

Antiquorum saccharum.

Factitij sacchari inuectio

Aliquorum lapsus.

10 20 30 40 50 60

Quique

Quique bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos.

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus uerſibus atteſtatur, dum inquit.

Indica non magna nimis arbore creſcit arundo,
Illius, & lentis premitur radicibus humor.
Dulcia cui nequeant ſucco contendere mella.

Ex ijs palàm eſt, hos omnes de factitijs Indorum potionibus, quæ ijs uini loco ſunt, fuiſſe locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus ſaccharum aliquod pararetur. Quandoquidem & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, preſſiſque ſiliquis, ſicut, & alij e dactylis, dulces elicimus ſuccos & ad uarij uſus potationes. quemadmodum & occidentales Indi e pluribus dulcibus arborum fructibus ſuos ſibi parant potus. Sed non ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præſtent, eſſe mel, neque ſaccharum. Nec mirum ſane ſi Indicæ arundines radicibus dulciſſimum præbeant ſuccum non modò illæ magnæ: ſed etiam quæ ibi naſcuntur noſtris fortaſſe non multò grandiores: cum etiam noſtrates recentes manſę quadàntenus ori dulces ſentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, ſuper ioribus carminibus explicauit abunde Marcus Varro: cui non magna nimis eſt arbor. In hoc tamen à Solino diſſentit: cui arundines, quarum meminit, uaſtiſſimæ ſunt proceritatis. Hinc ergo eorum ſententia explodenda uidetur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, ſacch arum noſtro ſimilius factitaſſe, Indos, quòd non quidem ſaccharum, ſed dulces inde potus uini loco ſibi conficiant. Sed ut ſuam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrarienſis, utque lucidius comprobaret antiquorum ſaccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, libro IX. epiſtol. V. Auicennam etiam admittit, quem tamen aliàs ubique reiecit, ac reprobauit, aſſerens, quòd cùm ipſe huius fuerit ſententiæ, ultimo capite libri ſecundi antiquorum ſaccharum mannam uocauit, cùm inquit. Zuccharum albuſar eſt manna cadens ſuper albuſar, & eſt ſicut fruſta ſalis. At nos, qui huic opinioni minime adſtipulamur; dicimus Albuſar, ſiue Alhaſſer (ut Bellunenſis caſtigauit) nullo pacto Arabica lingua arundinem ſignificare, ſed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem, ſic ab eius loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (vt teſtatur Serapio) arundinem caſab dicunt. Quod manifeſte declarat zuccharum alhaſſer apud Auicennam huiuſce arboris eſſe mannam, vel gummi, nō autem Græcorum ſaccharum in calamis concretum. Illud inſuper noſtram comprobat ſententiam, quod eodem loco addit Auicenna, ſic inquiens. Ex in zucchato quidem albuſar eſt cum abſterſione pauca, ſlipticitas, & amaritudo. Siquidem auſteritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum ſaccharo fuerint, nuſquam meminere Dioſcorides, & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut paulò infrà voluit Auicenna, qui etſi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, paritérque renum, & ueſicę uitijs, auxiliari: non tamen ob hoc dici poteſt, zuccharum alhaſſer eſſe antiquorum ſaccharum. Sed rectè quidem contra Manardi ſententiam, Auicennæ teſtimonio (cùm & ipſa hoc in loco Auicennæ auctoritate nitatur) probari poteſt, quòd antiquorum ſaccharum gummi modo eollacrymans in arundinibus concreſceret, non autem ex rore. Quippe quòd is de zucchato agēs loco nuper citato, ibique antiquorum ſaccharum recenſens inquit. Aſſumptum ſicut gummi ab arundine abſtergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum ſaccharum, perinde gummi, ab interiori medulla exterius emanaſſe, ibique poſtmodum ac ſolis ardoribus concreuiſſe. Verùm enimuero quòd alhaſſer apud Arabes ſui generis arbor ſit, & ab arundine maxime differat, & quòd eius zuccharum, quamuis ab Auicenna manna dicatur, quòd fortaſſe granulis concreſcat manna ſimilib. ex rore haudquaquam fiat, ſed gummium modo ab arbore deſtillet, manifeſtè oſtendit Serapio capite de ſaccharo his verbis. Alhaſſer habet lata folia, & habet zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum ſuorum, & à locis foliorum eius, & colligunt de eo homines rem conuenientem, & in zuccharo eius eſt amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædā, ſicut teſticuli camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, ſlipticæque facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhaſſer eſt leue, craſſum, rectum, pulchrumque: & ideo aſſimilauerunt cantilenarij in cantilenis ſuis brachia, & crura dominarum ligno eius. hæc Serapio. Ex quibus facilè & Manardum, & Fuchſium, viros alioqui doctiſſimos, hac in re hallucinatos putauerim. Cæterùm Fuchſius, vt probaret antiquorum ſaccharum è roſcido cœli ſucco in calamis concreſcere; utque illud à noſtrate diuerſum oſtenderet, dicit, quod cùm noſtri uſus ſaccharum, perinde ac mel calidum reperiatur, ſitimque facilè concitet, antiquorum ſaccharum eſſe non poteſt, eo quòd Galenus ſuæ ætatis ſaccharum id efficere non prodiderit. Cuius tamen ſententia (pace ſua dixerim) experimento minimè reſpondet: à quo non diſcedens Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum de ſaccharo ita ſcribit. Sacchar, quod ex India, atque felici Arabia conuehitur, in calamis, ut aiunt, concreſcit, & ipſum mellis eſt ſpecies: minus certè noſtrate dulce, ſed adſimiles ei uires obtinens, quod ad abſtergendum, deſiccandum, & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum ſtomacho eſt, ceu noſtras, nec ſitim afferens, eatenus ab illo ſubſtantia differt. Quibus Galeni uerbis clarum eſt, quòd cùm ſaccharum melle minus ſit dulce, minus etiam calidum ſit neceſſe eſt. Eaque propter aſſerit Galenus, ſaccharum non perinde ac mel, ſitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo ſitis excitetur, uti Fuchſius interpretari uidetur. Quinetiam idem Galenus lib. VIII. cap. IIII. methodi medendi, ſaccharum inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi poſſunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus ſum, ut certò crediderim, antiquorum ſaccharum ab ijſdē arundinibus emanare, à quibus vulgare noſtrum exprimitur, ſed hanc tantùm inter ſe differentiam eſſe, quòd à natura factum ſit noſtrate factitio longè tenuius. Ideóque Auicenna: zuccharum (inquit) tabarzed frigidus eſt, & ſubtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & poſt ipſum Auicenna Archigenis auctoritate Sal Indium ipſum appellamus, ad linguæ ſcabritiem, ariditatemque in acutiſſimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non afferatur. quanquam ego non ita pridem à uiris fide dignis accepi, qui diui Thomæ inſulam, itemque Mederam luſtrarunt, adhuc ijs in locis ſaccharum inueniri in arundinibus ſacchariferis concretum (illi non diſſimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) poſtquàm ab illis ſponte emanarit gummi modo. Quod autem adferri deſierit, non aliud in cauſa eſſe exiſtimamus, quàm quod hodie paucum admodum proueniat. Siquidem Dioſcoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copioſum conuehebatur, cùm adhuc non innotuiſſet exprimendi ratio, neceſſe quidem erat, ut arundines ſacchari liquore prægnantes, cùm annis compluribus adoleuiſſent, & falcem nunquam expertæ eſſent, per ſe liquorem exudarent, ueluti innumeris arboribus gummi, & reſinæ emanant. Proinde non mirum, ſi eius à natura facti antiquis fuerit vbertas. Sed poſtquàm lucri dulcedo, fulgentiſque auri ſitis docuit homines artem modumque, quo ſaccharum conciſis, decoctis, preſſiſque arundinibus copioſius elicerent, factum eſt, ut Indi quotannis vniuerſos inciderint calamos, ac iterum quotannis ſeuerint. Hinc igitur euenit, ut nullis remanentibus, quæ ſacchro plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita ſit operatio, deperditumque hac de cauſa ſit antiquorum ſaccharum. Cuius vice eo recentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte, factum, pellucidum, ſalis foſſitij modo, dentibusque fragile, ut antiquorum ſaccharum vndequaque referat. Competit perinde ac illud, ſcabritiei linguæ, pectoriſque aſperitatibus. Verùm ad hæc id preſtantius eſt, quod in fictilibus, ubi violaceum Iulapium aſſeruatur, æſtate concreuit: eo quod uiolarum diluti facultate humectet, leniatque magis. Cæterùm qui plura de ſaccharo legere deſiderant, quæ

Manardi ratio infirma.

Alhaſſer q̃d ex Serapione

Fuchſij opinio reprobata.

Sal Indum.

ſententiam

sententiam nostram longè magis probant, videant in Epistolarum nostrarum volumine Epistolam ad Iacobum Bosellum scriptam, ibi enim plura quàm hic à nobis comprobata inueniet. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur; Arabibus, Hasel: seu Hassel; Italis, Mele: Germanis, Honig: Hispanis, Miel: Gallis, Myel. Quod autem Græcè σάκχαρον Latinè quoque Saccharum dicitur: Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè, Zuker Hispanicè, Azucar: Gallicè, Succre.

Nomina.

Κηρός, CERA. CAP. LXXVI.

CEra optima est subfulua, subpinguis, pura odorata, & halitum quadantenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & suapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, syncerumque, atque transfundunt in vas, quod satis habeat marinæ ex alto petitæ, inspersoque nitri momento, decoquunt: cumque iterum tertiove infebruit, separatum uas refrigerant, ac ceræ pastillum eximunt, detersa sorde, siqua fortè adhæsit: tum denuo indita noua maris aqua feruet, uti retulimus, & uase dempto ex igne, fundũ cullulæ nouæ aqua frigida madefactum, in ceram summam suspensa manu intingunt, quò celerius concrescat, & quàm minima portio extrahatur. Suscepto primo ceræ orbiculo, iterum uasis imum aqua refrigeratum, tantisper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino consuti, interuacante spatio suspenduntur, & interdiu continuò sub noctu, luna asperguntur, vsque dum perfectè albescant. Verùm si eximius ille candor desideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operæpretium est. Nec desunt, qui pro marina, in muria quàm acerima, semel, aut iterum excoquant: de in larguncula tenui, rotunda, ansam habente extrahunt: postea orbiculos substrato affatim cespite herboso, insolant, donec candorem summum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus uere, cùm sol remissa uehementia humorem pariat, vt non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in sorbitione dysentericis. ac milij magnitudine decem grana cære hausta lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

Cerę uires ex Galeno.

CEra, ut Galenus scriptis mandauit libro VII. simplicium medicamentorum, medio quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & desiccantium. Habet verò quiddam etiam crassarum partium, atque emplasticũ: quamobrem non modò exiccare; sed & per accidens humectare uideri fortassis poterit, perspirationes videlicet prohibēs. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia est. Ipsa autem per se ex genere fuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus assumpta, sed foris imposita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæque facultatis retinet, quæ plurima melli inerat. Eius nomen Græcum κηρός Latinum, cera: Arabicum, Hamaha: Italicum, cera: Germanicum, Vuachs: Hispanicum, Ciera: Gallicum, Ciere.

Nomina.

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

Orib. leg. σύρακα πνέουσαν i. styracē spirans.

PRopolis eligi debet flaua, odorata, styracem referens, in vehementi ariditate mollis, & mastiches more ductilis. Magnopere calfacit, & euocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in vetere tussi suffita proficit, impetigines admota tollit. Ea in alueariorum foribus, cerosæ naturę inuenitur.

Propolis consideratio.

QVanquam, ut hic Dioscorides inquit, & Marcus Varro lib. tertio de re rustica, Propolis ea est cerosa materia, quæ in aluearijs præ foribus reperitur, seu, vt apertius dicam, præ spiraculis, vbi intrandi, exeundique apibus patet aditus: tamen Plinius lib. XI. cap. VII. ita scriptum reliquit. Prima fundamenta comosin uocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin. Inter coria, cerasque magni ad medicamina usus. Comosis crusta est prima, saporis amari, Pissoceros super eam venit picantium modo, ceu dilutior. Ceræ initium, plerunq; e mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris, aut iniuriæ aditus obstruuntur: odore & ipsa etiámnum graui, ut qua plerique pro galbano utantur. Huius etiam meminit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Propolis extergentis, non ita ualentis est facultatis, cæterùm admodum ualenter attrahentis: est enim essentia tenui. Porrò excalfacit recessu secundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoque scribit libro tertio de compositione medicamentorum secundum genera, Propolis valentius attrahit, quàm cuiusuis generis resina. Quamobrem illis in neruorum vulneribus medentis propolin admiscet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hic disseruit Dioscorides, medicamenta sint omnia miro artificio ab apibus conflata, non ab re his quoque addendam fore duximus Apum historiam. APES igitur (ut Plinius auctor est) sunt & rusticę syluestresque, horridæ aspectu, multò iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Sunt & vrbanæ, quarum duo genera. Optimæ breues variæque, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus similitudo uesparum, etiámnum deterrimæ ex ijs pilosæ. Apes odere fœdos odores, proculque fugiunt, sed & infectos. Itaque vnguenta redolentes infestant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiori difrumpunt. Quin & morbos suapte natura sentiunt. Index eorum tristitia torpēs: & cùm antefores in teporem solis promotis aliæ cibos ministrant: cum defunctos progerunt, funerantumq́, more comitãtur exequias. Reges habent, pluresque incohantur, ne desint. Postea ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant ne distrahant agmina. Duo eorum genera: melior rufus, quàm niger, variusque. Omnibus forma semper egregia, & duplo quàm cæteris maior: pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à vulgo differunt. Cùm rex procedit, vnà est totum examen, circaque eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam, lictoresque assidui custodes auctoritatis. Procedit foras nonnisi migraturo examine. Id multò intelligitur ante aliquot diebus murmure intus strepente apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Siquis alam dei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant: validius fatigatum ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberrauit, odore prosequuntur. Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantque ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusque nascentium domos diruunt. Rege consumpto, mœret plebs ignauo dolore: non cibos conuehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure globerantur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deducta multitudine: aliàs spectantem exanimem luctum

Propolis uires ex Gal.

Apum consideratio.

Apum rex, & regimen.

lactum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Gaudent Apes æris plausu, ac tinnitu, amenis-
simisque locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope aluearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, uiolas,
lilium, cytisum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyl-
lum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis succum habente. Horum florum
auidissimæ sunt, atque etiam synapis. quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi constet. Ideoque hanc arborẽ pro-
cul esse melius est, cùm aliquas quàm proximè seri conueniat: quæ & euolantium examina inuitent, nec longius abire patiã-
tur. Cornum quoque arborem caueri oportet, nam flore eius degustato (etsi is nobis profluuia sistat) aluo concita moriun-
tur. Remedium sorba contusa è melle præbere ijs, vel urinam hominum, vel boum, aut grana punici mali amineo uino con-
spersa. Amant & genistas circumseri aluearijs, ijsque gratissimum. Mira apum prudentia, earumque operis obserua-
tio, vt annotauit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore ca-
ptum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Interdiu statio ad portas more castrorum: noctu quies in
matutinum, donec una excitet omnes gemino, aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis
futurus est. Prædiuinant enim ventos, imbresque, & tunc se continent tectis. Itaque temperiæ cœli (hanc enim inter præ-
scita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasque lanugine totius corporis,
quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & supradicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores com-
portant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, toteque onustæ remeant sarcina
pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atq; exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuisa: aliæ struunt, aliæ poliũt,
aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neque enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis, &
cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei textumque, vel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis
circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui superiore parte affixi paululum etiam lateribus simul hærent, &
pendent una. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alueus, aliquando & duorum generum,
cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornica
tis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem.
Nouissimi maximè implentur melle: ideoque auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooria-
tur procella, apprehensi ponduscuIo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta verò terram uolant
in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt mor-
te. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium in-
tus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm aduesperascit in alueo stre-
punt minus, ac minus, donec una circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castro-
rum more. tunc repente omnes conticescunt. Si fortè fortuna apum uniuersum deperderetur genus, facilè reparari posset ex
bienni uitulo, ut libro IIII. Georgicorum clarè docuit Virgilius, ita canens.

Exiguus primùm, atque ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parietibusq; premunt arctis: & quatuor addunt
Quatuor à ventis obliqua luce fenestras.
Tum uitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur, plagisq; perempto
Tunsa per integram soluuntur uiscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subijciunt fragmenta, thymum, casiasq; virentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas,
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Aestuat: & uisenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox & stridentia pinnis,
Miscentur: tenuemq; magis, magis aera carpunt
Donec, ut æstiuis effusus nubibus imber,
Erupere: aut vt neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt si quando prælia Parthi.

De reparatione Apum hactenus virgilius. Cæterum etiam apes in medicina vsum habent: siquidem siccę & in puluerem
contritæ, ijs admistæ, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopecijs capillum restituunt. Πρόπολις vt Græcis, ita
etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, vel Iasach alcut: Italis, Propoli: Germanis, Vorstosz: Hispanis, Betum
de colmena.

Apes quibus gaudeant.

Mira apũ in opere suo industria.

Apũ reparatio ex Virg.

Nomina.

Πυρός.

TRITICVM. CAP. LXXVIII.

OPtima è tritici generibus ad secundę valetudinis vsus habentur, quæ recentia, & iam perfectè a-
dulta, colorem luteum referunt. dein sequuntur trimestria, quæ nonnullis sitania nominantur.
Itaq; cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morsibus prosunt, mansa & imposita. Confectus
eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimestrium farina panis, leuiorem cibum præ-
bet, & qui facilè in membra demandetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur aduersus ner-
uorum fluxiones, quas Græci rheumatismos uocant: item contra interaneorum inflationes: lentigi-
nes ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas sedant: uipera-
rum ictibus auxiliantur: & torminosis prosunt. Farinaceum fermentum calfaciendi, extrahendique
uim habet: a priuatim callos pedum, clauosque extenuat: & cætera tubercula furunculosque ex sale
concoquit, & aperit. Sitaniorum farina, contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodissimè
illinitur: eadem si decocta in glutini modum delingatur, cruentis excreationibus proderit: contra tus-
sim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta efficax est. Tritici pollen si ex aqua mul-
sa, aut hydrelæo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua

a Oĩa exem. ἰδίως τὰ ἐν πέλμασι λιπῶσι καὶ τὰ ἄλλα φύματα. priuatim ea, quæ in plãtis pedum, & alia tubercula attenuat.

mulsa inflammationes omnes illitu mulcet, cum emolliat, & quadantenus refrigeret: sed herbis, succisve huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adiectis conuenientibus, citam aluũ cohibet. Recens muria maceratus, illitu uetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & polline, quo chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur sorbendum.

Tritici genera ex Theophrasto.

TRitici genera (vt Theophrastus auctor est libro VIII. cap. IIII. de plantarum historia) plura notantur, cognomina ex locis sortita, vt Aphricum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum. quæ & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quædam vel aliunde cognomina sortiuntur pro suis uiribus tum aliis, tum vel maximè quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, stlengys, alexandrinus. quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec verò ab re fuerit, si illa quoque pro differentijs capies: & aliud præcox, aliud serum: & aliud auctu amplum multumque reddens, aliud ieiunum quoddam paruumq; ferens; & aliud spicam grandiorem effundens, aliud paruam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum breui absolui, vt Aphricum: & aliud culmo tenui constans, aliud crasso. quod etiam ipsum Aphrico datum est; crasso tamen & cachrydias dictum consistit. Item aliud tunicis paucis, aliud multis vestitur, vt Thracium: & aliud vnicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusque. Adde etiam si quid aliud his, aut prædictis, ratione uirium proximum est: cuiusmodi namque differentiæ naturaliores profecto appareant. Quibus & trimestrium annume-

TRITICVM.

vari

rari genus par est, & bimestrium, & si quid intra pauciores dies valeat consummari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficique posse affirmant: idemque firmum esse, ac ponderosum, nec trimestris modo leue. Quamobrē famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris esse uolunt. Igitur genus id celerrimū quidē ad cōsummationem, sed inuentu rarissimum est. Et bimestria uero quędam habentur, quæ ex Sicilia & in Achaiam aduecta sunt: sed hæc paucum reddunt, parumq; fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & iucunda sunt. Nascuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipuè apud Caristum. Trimestria verò permulta, & ubique habentur, leuia hæc, & parum fœcunda, vnicalama sunt, atque in totum infirma. Leuissimum igitur triticum, quoad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex ijs, quæ in Grçciam aduehi solent, Siculum datur. Sed eo ponderosius, quod Bœotia fert. Indicium afferunt quòd athletæ, qui Bœotia ternos semisextarios vix possint consumere, cùm Athenis fuerint, facilè quina consumunt. Leue satis & quod in Laconino agro conficitur. Horum igitur causa in terris cœloque intelligi debet. Nam & Asiæ ultra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis oliuæ sua æquiparent magnitudine grana singula. In Pistoris autem dictis adeò firmum nasci affirmant, ut si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Cęterùm Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit libro XVIII. cap. VII. his verbis. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hę fuere sententiæ Alexandro Magno regnante, cùm clarissima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen, ut ante mortem eius anni ferè centum quadraginta quinq; Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit. ad verbum translata sententia.

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quę laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror, posteros Grecorum nullam mentionem huius fecisse frumenti. hæc Plinius. Nec sanè mirum uideri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit. Quandoquidem natura Italos adeò prę cæteris adamauit, & moribus, ac legibus, omnique ornatu ad politicè (ut ita dicam) viuendum instituit, ut meritò etiam frumentum omnium præstantissimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia plerasque superat gentes. Triticum omne radicibus numerosis, ac prætenuibus nititur, folio uno, germinibus omnino multis, sed quæ in ramos brachiari non possint. Tota hyeme herbaceum est: remollito autem cœlo cauliculus de medio assurgit, cuius tertio, aut quarto geniculo, spica geritur, non prius euidens, quàm folliculo inclusa. Consumato eo flos erumpit, quarto aut quinto post die, ac totidem ferè diebus perdurat: post florem granum crassescit, maturaturq; intra quadragesimum diem, quanquam etiam citius in calidiori tractu. In aliquibus Italiæ locis, ac præsertim in agro nostro Senensi, maritimis locis planta vna visa est XXIIII. ferre spicas, tantaque reperitur ibi soli ubertas, ut quandoque modius vnus centum afferre sit visus. Quare rectè ita de eo scripsit Plinius. Tritico nihil est fertilius. Hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem, vtpote cùm è modio, si sit aptum solum, quale in Bizacio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddant. Misit ex eo loco Diuo Augusto procurator eius ex vno grano (uix credibile dictu) quadringenta, paucis minus, germina. Misit & Neroni similiter, trecentas & quadraginta stipulas ex uno grano: cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt. aliique, & tota Bætica, & in primis Aegyptus. Triticum omne folio exit arundinaceo, angustius tamen quàm hordeum, culmis quoque læuius, nec perinde fragile. Notatur & in spicis differentia. Siquidem aliæ sine Aristis, tonsæ proueniunt: ut in vniuersa uisitur Boemia: aliæ verò longis, asperisque rigent aristis, quod quidem genus altero melius est, & fœcundius. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terra ortum. Nam plerunque euenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) vt quo foris flauum densumq; apparet triticum, intus rarum, laxum, albumque conspiciatur, quod vtique plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modo præbeant alimentum; verùm etiam ventriculum ipsum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præstat, quæ non ad summum molita, nō noua, non longi temporis, & crassi furfuris fuerit. Nam quę superfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior est, adscititiam molæ caliditatem retinet: quæ verò iandiu molita fuit, puluere, situ, carie, aut uiroso aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ est associanda aquæ, eaque subigenda, quæ fluxerit è laudatissimis fontibus, pellucida sit, non palustris, neque cœnum, aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticeum, non antiquum, medioeris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Inijciendum est & salis albi parum, ut panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus pinsitur: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquàm abunde creuerint, & fermentati fuerint, in clibanum prius ęqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus iustæ capacitatis sit oportet, ita ut quantitati panis proportione respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas in amplum clibanum missa exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatissimi sunt, qui plurimùm fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profusior ignis primo statim occursu adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat, crudis incoctisque remanentibus interioribus partibus. Vnde accidit, panem hunc visu iniucundum fieri, & duplici nomine, prauum quòd internè crudus sit, atque illaboratus: externè verò siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio vndique ęquabiliter preassatur, hic & probè in uentriculo concoquitur, atque ad actiones, quę coctionem consequuntur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: presertim cum annus pluuius, frigidusque aduenerit, ut in lolij mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri laminas igne calefacti compressis oleum, quod ad ulcerum sinus commendant. Sunt etiàmnum, qui eo vtantur ad pedum, & manuum rimas, quas frigus excitauerit: item ad asperam cutim læuigandam. Meminit tritici Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Triticum vt medicamentum foris impositum, primi est ordinis excalfacientium: non tamen nec resiccare, nec refrigerare manifestò potest: habet verò etiam quiddam viscosum, & obstruens. Porrò quod ex eo conficitur amylū, eo tum frigidius est, tum siccius. Quod verò ex pane fit cataplasma, uim habet magis digerentem, quàm quòd ex tritico: nimirum cùm & salem, & fermentū panis adiuncta habeat: quippe cùm fermentum uim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto resident. Et primo de facultate alimentorum: In cibum assumptum (inquit) ęgrè concoquitur, flatus excitat, laborem uentriculo infert, & caput vaporibus tentat. Potest inter Tritici genera quoque recenseri illud frumenti genus, quod quidam perperam Turcicum appellant. Perperam, inquam, quòd INDICVM, non Turcicum, uocari debeat. Nam ex occidentalibus Indijs primò allatum est, non ex Turcia, & Asia, ut credidit Fuchsius. Huius quatuor uidimus genera, colore tantum cùm granorum, tùm spicarum differentiæ. Nanque & rufescentibus seminibus, & nigricantibus, & crocantibus, & subalbicantibus Indicum frumentum habetur. Calamum edit arundinaceum, quemadmodum & folia, crassum, rotundum, procerum, geniculatū, & alba farctum medulla, Sacchariferarum Arundinum modo, in cuius summitate paniculas fundit diuulsas, spicis pluribus inde

Triticum Italicum.

Tritici electio, & panis optimi conficiendi ratio.

Oleum è tritico.

Tritici uires ex Gal.

emergentibus, mutilis tamen, & granis uacuis, nunc luteo, nunc candido, nunc purpureo colore, prout frugiferæ spicæ coloratæ sunt. Fructus, in quo grana uaginis foliaceis concluduntur, in ipso caule è lateribus prodeunt. Horum spica piceæ arboris conum tum longitudine, tum crassitudine æquat, circa quam totam nuda coaceruantur grana, penitissimè sese stipantia, læuia, ac subrotunda, pisi magnitudine, inq; octo aut decem uersus, rectis lineis ordine digesta. E vaginarum fastigio capillacea coma dependet, eo ipso colore, quo grana habentur. Radicibus nititur multis, duris, ac neruosis, sed minimè crassis. Serunt Indi hoc semen, quod Malitz uocant, hoc modo: Descendunt in agrum aliquot simul, recta linea dispositi, æqualiterque distantes, & deinde acuto palo terram perforant dextra manu, & statim quatuor quinqueve grana sinistra manu in vnumquodq; foramen coniiciunt, pede altero foramina occludentes, ne Psitaci semen depascantur. Et ita seriatim passu suo distantias metientes, agrum totum semine replent retrocedentes. Verùm anteaquam semen terræ credant, biduo id aqua macerant, nec serunt, nisi prius terra pluuia maduerit. Nascitur infra paucos dies, & quarto in India demetitur mense. 10 *Est etiam huiusce frumenti peculiare genus, quod duobus tantùm mensibus, & seritur, & demetitur. Quinetiam aliud, quod quadraginta tantùm diebus a satione maturescit. Verùm minutum est, & infirmius, nec aliam ob causam seritur, quàm quòd ubi futurã annonæ caritatem uerentur. Eius temperamentum nostro tritico simile esse creditur, aut paulò calidius, id quod indicare videtur panis ipsius dulcedo. Farinã mittit candidam, è qua panes pinsunt, crassiore tamen substantia, ac magis uiscida, quàm nostri, adeo ut eorum alimentum crassius quoque sit, & quod facilè obstruere possit. Quo fit ut eiusmodi frumen-*

FRVMENTVM INDICVM.

ti farina

ti farina ijs in cataplasmatis sit utilis, quibus mouendi pus insit facultas. Nam suo lentore meatus obstruens, apostematibus maturandis peridonea existit. Cæterùm facit Indicum frumentum, ut de Saracenico, quod id mihi in mentem reuocauit, aliquid disseram. Hoc primùm ex Aphrica allatum dicunt, & Ideo ab Italis appellatur multis in locis Saracino, hoc est SARACENICVM, quanquam non desint, qui illud quoque uocent Formentone, quasi vile frumentum. Crescit id in primis folio subrotundo, quod deinde tractu temporis hederaceum euadit, uerùm acutius, & mollius. Caulem edit fragilem, rotundum, inanem, bicubitalem, rubentem, foliosumque. Florem deinde fundit paruum, candidum, racemosum, è quo semen oritur triquetrum, nigro exterius cortice, sed alba intus medulla. Seritur Aprili, & metitur Iulio mense in calidioribus locis, adeo ut ibi bis in anno, in eodem agro proueniat. Id quod in pluribus fit Italiæ locis. Rustici ex eius farina non solùm panes conficiunt, sed pulmenta, quibus hyeme uictitant. Pinsunt quoque idem in Pila, & ptisanam inde conficiunt, qua nonnulli uescuntur è carnium iure decocta, est enim cibus non ingratus, si rectè coquatur, nec adeo, ut grana dissiliant in pultem, sed integra permaneant. Rustici, qui circa Italiæ, & Germaniæ fines degunt, pultem, quam vulgari idiomate appellant Polenta, conficiunt, & deinde forti stamine maßam in tenues, ac latas portiones secant, & caseo, & butyro subinde conspersas in cibum sumunt. Est enim (vt ego quoque testari poßum) non ingratus, nec uentriculum grauat, perinde ac plus illa, quæ è milij farina paratur à Syluanis. Quanquam autem flatus expers non est, haud tamen adeo inflat, ut faselus, & faba, atq; pisum. Hallucinantur profectò, qui putant hoc frumenti genus illud esse pabulum, iumentis purgandis aptissimum, quod an-

FRVMENTVM SARACENICVM.

tiqui ocymum vocauere. Quo fit ut Tragus manifestò fuerit deceptus; non solùm quòd in hoc versetur errore, sed etiã quòd huic frumento omnes tribuerit uires, quæ ocymo odorato tribuunt autores. Quod quidem non parum ridendum videtur, iisq; præsertim, qui rei plantariæ excolendæ inuigilant. Triticum sic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè: Henta, Henca, siue Hantha Arabicè: Grano, Italicè: Vueyssen, Germanicè: Trigo, Hispanicè: Fourment, Gallicè.

Nomina.

Κριθή. HORDEVM. CAP. LXXIX.

a Omnia exẽ. Κριθὴ δὲ ἀρίστη λευκὴ καὶ καθαρά. i. Hordeum optimum est album, & mundum.

b Oĩa exem. μετὰ πίσσης καὶ ῥητίνης. i. cum pice, & resina.

a HOrdeum est candidum, purumque. Id minus, quam triticum alit. Ptisana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta. contra acrimonias, atque gutturis scabritias, exulcerationesque pollet: quibus etiam triticea ptisana præsidio est: sed plus alit, magisque vrinam mouet. Lac abunde suppeditat, si cum fœniculi semine decocta sorbeatur. Hordeum absterget, vrinam ciet, inflationem parit, stomacho aduersatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulsa aqua cum fico, vt inflãmationes, collectionesq; discutiat: duritias b cum resina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaueris calyce dolores finit, qui latus excruciant: aduersus intestinorum inflationes cum lini semine, fœnograeco, &

10

HORDEVM.

ruta

ruta illini iuuat: strumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri vrina, ad concoctionem perducit, & cũ myrto, aut vino, aut malicorio, aut syluestribus pyris, aut rubo, alui profluuia sistit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodest: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceũ cataplasma, & calida imposita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atque cum pice & oleo decoctus, puri mouendo est, cum aceto subactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodest. Farina ex his aluum cohibet, inflammationesque mitigat.

Non minus Hordeum in Italia vulgaris notitiæ est, quàm triticum. Est autem (vt Theophrastus libro VIII.c.IIII. *de plantarum historia memoriæ prodidit) in hordei genere differentia. quippe quòd aliud binis versibus, aliud ternis, quaternisque, cumque plurimum senis: est enim uel eiusmodi quoddam genus. Quod verò pluribus construitur versibus, hoc semper ferè spissius, posituque arctius constat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramis natum sit brachiari, vt proposui. Et spicæ verò alijs grandiores, rarioresque constant: alijs minores: frequentioresque: & alijs distantiores à folijs, alijs proximiores, vt Achilleis cognomine. Et hordeorum ipsorum aliud rotundius, minusque: aliud oblongius, maiusque, atque in spica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpuram, quod & farinam reddere copiosius creditur, & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cœli mutationes candido ualidius esse videtur. hactenus Theophrastus. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putauerim, quia folliculo castratum enascitur. Galli qui serunt, mũdum vocant hordeum, quod sponte granum gluma concidat, in reliquo autem non nisi ægrè deglubitur. Hordeum magis, quàm triticum, rubiginem sentit, minusq; tolerat imbrium impetus. Siquidem infestus imbribus, aut uliginosis locis, aut longiore pluuia dilutis satum in lolium degenerare affirmant. Exit Hordeum folio tritici latiore, asperioreque, quinetiam culmo fragiliore, ac minore, sed octonis articulis geniculato, simplici in stipula folio, & eo quidem scabro, latoque: grana simplici amiciuntur tunica, quæ tamen solidè inhæreat, è cuius acumine aristæ prodeunt, firmiores, longiores, mordacioresq; quàm tritico. Nititur fibrata radice. Pinguissimo agro Hordeum committendum quod eius satu facilè macrescat solum, nec seri postulat, nisi soluta, siccaque terra. Præstat, quod candidissimum est, farctum, ponderosum, coctu facilè, & quod situm nõ contraxit. Rursum enim, ut contra cœli tempestatem, & hyemem ualidius, sic medica ui infirmius. Hordei meminit Galenus libro* VII. *simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit. Hordeum primi est ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abstersionis. Paulo etiam plus desiccat, quàm farina fabacea, cui non insint cortices: cætera verò similia sunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præstat, quod flatuosam naturam exuat: fabis, quantumcunque coxeris, flatuosa natura remanet: sunt enim crassioris essentiæ, quam hordeum. quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam utrunque paulùm à medio recessit, multo sunt vsui. Nam talia medicamenta multis alijs miscentur, ceu materię quædam: itaque etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis coniunguntur. Alphiton verò, hoc est polenta, multò plus hordeo desiccat. Et primo de facult. alimentorum sic inquit. Hoc item semen in usu frequenti apud homines est, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc uerò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio sunt calefacientium, & refrigerantium, uti amylum, & elotus panis) sed quoquo modo ipso vtare, siue panes ex ipso feceris, siue ptisanam coxeris, siue polentam paraueris, uim quandam refrigerandi habere cernitur. Dissidet præterea succi specie à tritici natura hordeum: nam ex succis, quos utrunque semen gignere natum est, qui quidem è tritico in nobis prouenit, crassius, & viscosius est, qui ab hordeo, tenuis, ac nonnihil deterior. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: sed variè pro modo præparationis humectat, ac desiccat. Etenim manifestè cernimus, polentam ex tosto hordeo factam siccare: ptisanam contra humectare, siquidem vt decet fuerit parata, hoc est, cum in coctione quàm plurimum intumuerit, postea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta. hæc Galenus. Hordei combusti cinis, ambustis, & carnibus, quæ recedunt ab ossibus, vtiliter inspergitur. Hordei quoque farina ex aceto, & melle, subacta utiliter illinuntur lentigines. Cæterum cùm recentiores medici Galeni ptisanam non ritè, & ad unguem parare nouerint, eius uice integrum deglubitum hordeum accipiunt, & tantisper decoquunt, dum pultis speciem referat: tunduntq; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò saccharum, modo dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papauerum seminis cremorẽ, pro morborum ratione addentes. Manardus uerò Ferrariensis ætate nostra acutis morbis minimè competere antiquorum ptisanam, minusq; recentiorum existimat: quod, vt ipse asserit, Itali huic cibo à teneris non assueuerint, quodque nostri usus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longè infirmius. Cuius tamen sententiæ non vulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam sequentes, minime adstipulantur. Porrò hordeaceus panis præter id, quod ventriculo laborem inferat, frigidos, lentosque succos generet, parum nutrit, flatusq; gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse. Sed cum polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; sæpius à Dioscoride simplicibus medicamentis, ut omnibus palam sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hic de ea differere. Polentam veteres pluribus modis faciebant. vt Plinius est auctor libro* XVIII. *cap.* VII. *Græci enim perfusum aqua hordeum nocte una siccabant, ac postero die frigebant: deinde molis frangebant. Erant & qui vehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentque prius quàm molirent. Alij verò uirentibus spicis decussum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atque in corbibus eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunque autem genere præparato uicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisque acetabulo torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali verò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, ysdem additis, atque etiam milio. hæc ex Plinio. Cæterum aliam rationem parandi polentam prodidit Galenus libro primo de alimentorum facultatibus. Vbi non ex alijs seminibus admistus, vt Plinius tradit; sed ex hordeo tantùm recenti, ac nouo mediocriter tosto laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, ijs medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inueniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & viridi adhuc hordeo modice tosto, & in farinam redacto parari debeat: quod de hac utrunque intellexisse non dubitem. Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xabaer, aut Shair: Italis, orzo: Germanis, Gersten: Hispanis, Ceuada: Gallis, Orge.*

[Margin notes: Hordei cõsi. — Hordei facultates ex Gal. — Ptisanæ cõsi. — Manardi opinio. — Panis hordeaceus. — Polentæ cõsideratio. — Nomina.]

Ζύθος.

ZYTHVM. CAP. LXXX.

Ex hordeo potus fit, cui Zytho nomen est. Is vrinam cit. renes, & neruos tentat: membranis, præsertim cerebrum vestientibus officit. Inflationem parit, uitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

Κοῦρμι. CVRMI. CAP. LXXXI.

FIt & ex hordeo potus, quem Curmi nominant. eoq; sæpe potu pro vino vtuntur: verùm dolorem capitis mouet, malum succum gignit, neruis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

Zythum & curmi consi.

ZYthum, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, vel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Ceruisia appellatur. Siquidem huius rei testis est Plinius lib. XXII. *capite vltimo, ubi sic inquit. Et frugum quidem hæc sunt in vsu medico. Ex ijsdem fiunt & potus: Zythum in Aegypto: cælia, & ceria in Hispania: ceruisia, & plura genera in Gallia alijsq; prouincijs. hæc Plinius. A Zytho parum differt Curmi, quod & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua maceratis, bibaturq; vini loco. Quamobrem credendum est, nil aliud Zythum, & curmi fuiße antiquis, quàm Ceruisia, quam loco uini bibit hoc æuo uniuersa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter Zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quàm in conficiendi ratione, cùm eorum utrunque fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, uel altero modo adhibita rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, uel minus coctura adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania euenit. Nam & si omnes illi potus ex hordeo, vel tritico parentur; diuersa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ nanque dulces, grata que gustui sunt: aliæ uerò amaræ, austeræq; habentur. quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Boemia, Germaniaq; hos potus suos conficiunt, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, ut in his locis non leui plectatur pœna, qui lupulos secuerit, uel deperderit. Serunt enim lupulos, coluntq; hanc ob causam, ut nos uites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto maceratæ fruges, non modò fermentantur; sed & vini speciem induunt. Quapropter potus inde confectus gustatu gratior euadit. Inebriat is largiùs sumptus, quemadmodum & vinum, perduratq; eius temulentia longè diutius, quòd crassior, concoctuque difficilior sit, quàm vinum.* Ζῦθος *sic Græcè, ut Zythum item Latinè, & Italicè Zitho vocatur: Germanicè, Birra: Boemicè Piua.*

Nomina.

Ζειά. ZEA. CAP. LXXXII.

ZEa duorum generum est. vna simplex: altera in geminis putaminibus grana bina iuncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata, digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

Zeæ consi.

NIsi Zea, de qua hìc disserit Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra vulgò dicunt; aliam quidem frugis speciem prouenire in Italia non facilè crediderim, quæ legitimam referat Zeam. Verùm enimuerò quòd Zea, Italica sit spelta, facilè ex Dioscoride coniectari potest, quòd scripserit duplicem esse Zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duum est generum: vna spicas profert simplicibus granorum uersibus: altera uerò ijs duplicibus constat. Zeam hanc quidam, ut Foroiulienses, Pirra ferra vulgo appellant, quòd ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea libro XVIII. *cap.* VIII. *Zeam esse Italiæ in Campania maximè, & semen uocari ait. Id quod manifestè ostendit, cùm Zea fuerit copiosa fruges in Italia, facilè in hunc vsque diem eius perdurare prouentum. Quòd cùm ita esse certò credam, nil aliud antiquorum Zea esse potest, quàm spelta nobis vocata. Hanc Hetrusci antiquos quadantenus secuti appellant vulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen semen, omnibus seminibus est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus, & frugibus communiter aptari potest. Sunt & apud Insubres, qui Speltam, algam quasi alicam vocent. quod facile attestatur hanc esse Zeam. Siquidem & veteres deglubitam Zeam halicam appellauere. Zea itaque, quam nos speltam vocamus, tritico haud absimilis prouenit, tenuiore tamen culmo, firmioreque. Verùm spica, a tritico differt, quòd plana sit, granis tantùm vtrinque è lateribus prodeuntibus, aristis longis, ac tenuibus. Duo eius sunt genera. Maius, firmiore, grandioreque culmo, & spica grandiore prouenit, quæ duabus siliquulis simul coniunctis duo grana profert. Alterum, quòd minus est, minore tum culmo, tum spica spectatur, in qua grana singula, singulis includuntur putaminibus. Tunditur utraque in pilis, donec glumam exuat, & frangitur in particulas, ptissanæ Hordeaceę modo, ut suo loco paulò inferius dicetur. Zeæ meminit Galenus libro* VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Zea vniuersa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei. Itaque ex illis cognoscatur. Eius nomen Græcum* ζειά *Latinum, pariter & Italicum Zea: Arabicum, Hais: Germanicum, Speltz, S. Peters korn, kin; korn, & Dinckelkorn: Hispanicum, Spelta: Gallicū Espeltra, & Espeautre.*

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRimnon crassior est ex zea, triticoque farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit, † sed ægrè conficitur. aluum vehementius adstringit, si zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimni con.

CRimnum crassior Zeæ, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaque loco panis diutius victitarunt, ut Plinius est auctor lib. XVIII. Κρίμνον *id Græci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atocolada, aut Rolum vocant.*

† Neque Ruellium, neque communem, vulgatamque Græcam lectionem hic secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non εὐκατέργαστον*, quod facilè conficiatur, sed,* δυσκατέργαστον *quod ægrè concoquatur, legendum putat.*

Ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

EIdem zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, vt zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon vocitant.

ZEA.

Olyrum zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo; tametsi hac ætate non seratur in Italia. Ideoq; Galenus iisdem Olyram pollere facultatibus ait, quibus & zea: is enim utranque inter triticum, & hordeum medium tenere temperamentum asseruit. Adducitur autem Marcellus, Dioscoridis interpres, ut ferè credat, Olyram à Secalo vulgò uocato, è quo rustici Alpium cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium aliqui sibi familiarem haud accuratè legisse videtur, cùm non animaduertit, seorsim ac differenter scripsisse illum de Olyra & Secale, quod speciatim Farraginem appellat. Nam lib.8.cap.10. de olyra siue Arinca sic idem habet Plinius: Ex Arinca dulcissimus panis, ipsa spissior quàm far, & maior spica, eadem & ponderosior. Raro modius grani decem & septem libras implet. Exteritur in Græcia difficulter, ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc est, quam olyram uocant. Eadem in Aegypto fertilis, facilisque. De Secale autem scribens libro XVIII. cap. XVI. Id autem inquit, quod Secale siue Farrago appellatur, occari tantùm desiderat. Secale Taurini sub Alpibus Asiam uocant, deterrimum, & tantùm ad arcendam famem vtile. Fœcunda, sed gracili stipula, nigricia triste, sed pondere præcipuum. Admiscetur huic Far, vt mitiget amaritudinem eius, & tamen sic quoque ingratissimum uentri est. Nascitur qualicunque solo. Hæc ille. Quibus non solùm liquidò constare non ambigo, Secalam quidem ab Olyra differre, sed quòd nullum aliud sit granum, quàm vulgaris Siligo nostra. Siquidem hæc, præter id, quod in Italia adhuc genuinum nomen retinet; ubi Secala ubique ferè appellatur, cæteris quoque notis Pliniano Secali correspondet. Est enim fœcunda stipula tritico graciliore, nigricans, tum ipsa, tum eius panis. quinetiam Rustici farris loco, tritici aut Milij tertiam

Olyræ cõsid.

partem

partem admiscent, ut panis amarorem amittat, qua seminum mistura olyra minimè indiget, cùm dulcissimum per se conficiat panem. Ad hæc plurimum differre Olyram à Secala nostrate testatur grauissimus author Galenus libro I. de alimentorum facultatibus, ubi sic habet, de Typha, Olyra, & Zea scribens: Typhæ semen extrinsecus corticem habet, ueluti Olyra & Hordeum, verũ decorticatum in panes congeritur. & paulò post inquit. Ex nobilissima autem Olyra cùm ut decet, fuerit decorticata, nominatim Tragum conficiunt. id quod repetijt libro de attenuante victus ratione, sic inquiens. Cæterùm semen ut Hordeum, Olyra, & Auena, est mundandum, & cortice spoliandum; ideoque dicebat Plinius, quòd in Græcia Olyra difficulter exteritur. Siquidem Secala vulgaris nostra decorticatione non indiget, quemadmodum nec Triticum, cum ipsa tritura tantùm nuda è folliculo prodeat. Præterea ex colore quoque noscitur, Olyram non esse Secalam vocatam, ut Galenus libro I. de alimentorum facultatibus testatur his uerbis: Color in hordeis quidem & Olyris est albus, in triticis autem sub flauus; id quod nusquam in Secala uisitur. In eodem versatur errore Otto Brunsfelsius, & Ianus Cornarius, quorum sententijs manifestò ea, quæ diximus, refragantur. Præter id non possum non admirari Hermolaum, Manardum & Ruellium, alioqui doctissimos uiros; quippe qui vno ore fateantur, quod tamen nusquam reperitur, Olyram Plinio Siliginem nuncupari, cùm is non siliginem, sed Arincam Olyram vocauerit, & speciatim de vtraque tanquam de rebus inuicem discrepantibus scripserit lib. XVIII. cap. VIII. IX. & X. Is enim pro siligine intelligit quoddam præstantissimi frumenti genus, è cuius farinæ selectiore parte veteres panem conficiebant omnium præstantissimum, leuissimumque. Pro Olyra autem aliam frugis speciẽ, è qua dulcis fiebat panis. Plinij autem verba sunt hæc: E siligine laudatissimus panis, pistrinarumque opera laudatissima. Præcellit in Italia, si Campana Pisis nata misceatur. Ruffior illa, at Pisana candidior, ponderosior verò Cretacea. Iustum est è grano Campanæ, quam uocant castratam, è modio redire sextarios quatuor siliginis, uel è gregali sine castratura, sextarios quinque. Preterea floris semodium, & cibarij, quod secundarium vocant, sextarios quatuor, furfuris sextarios totidẽ. E pisana autem siliginis sextarios quinque, cætera paria sunt. Item eodem libro capite X. Similago, inquit, ex tritico fit laudatissima, ex Aphrico iustum est, e modijs redire semodios, & pollinis sextarios quinque. Ita enim appellant in tritico, quod florem in siligine. Hoc ærariæ officinæ, chartariæq; vtuntur. Et capite XI. Panis summa laus, ait, Siliginis bonitate, & cribri tenuitate constat. Plinio quoque videtur subscribere Galenus libro primo de facultatibus alimentorum, capite de Tritico de panibus scribens, vbi sic habet: Et apud Romanos quidem, ut etiam apud alios propemodum omnes, quibus ipsi imperant, panis quidem purissimus σιλίγνιτης id est Siligineus. Qui autem huic est proximus σεμιδαλίτης, id est Semilaceus nuncupatur. Verùm σεμίδαλις quidem Græcum nomen est, & antiquum. Σελίγνις verò neque Græcum est, neque ipsam aliter possum exprimere. Inter panes igitur Siligineus plurimum alimenti præstat, post ipsum autem Semilaceus, tertio loco Medius, qui & συγκομιστος & αὐτόπυρος dicitur, quartum post hunc sordidorum genus, in quibus furfuraceus est postremus. De olyra autem agens Olyrini sanè panes, inquit, si ex bona Olyra fiant, post triticeos saltem sunt præstantissimi, secundi autem ab his sunt Typhini. Quod si olyrini ex vitioso semine sint facti, Typhini non erunt eis inferiores. Hæc ille. Quibus sanè nulla dubitatione conuincitur, contra eorundem doctissimorum virorum sententiam, Olyram non esse Siliginem. quæ quantum differat à Secala nostrate, non solùm ex panis ipsius præstantia scire quis poterit, qui aliter sentiat, sed etiam ex eius historia apud Plinium libro decimo octauo, cap. decimo, ubi sic habet: Siligo nunquam maturescit pariter, nec vlla segetum minus dilationem patitur, propter teneritatem, ijs, quæ maturuere, protinus granum dimittentibus, sed minus quàm cætera frumenta stipula periclitatur, quoniam semper rectam habet spicam, nec rorem continet, qui rubiginem faciat. Hæc ille. Quæ sanè euidenter admodum distinguunt secalæ Vulgaris, & Siliginis antiquorum differentias. Sed mirum, quòd secuta à Romanis ætas adeo hoc præstantissimum semen neglexerit, ut non solùm in Italia; vbi frequentissimum habebatur, sed in tota Europa, nusquam hoc æuo reperiatur. Secale vulgaris farina, quod glutinosa, emplasticaque sit, utiliter additur in emplastris pus mouentibus. Seminis decoctum tineas ventris pellit, præsertim addito coriandri semine. Ideoque Mulomedici Secalam decoctam dare solent iumentis, quæ tineis infestantur. Culmi aqua macerata vtiles sunt festucandis vitibus, iunci enim, aut genistæ uicem explent. Olyra Græcis Ὄλυρα. Siligo Latinis dicta, alind apud alias nationes nomen non habet. Secala autem vulgaris, Latinis Secale siue farrago. Germanis Korn: Italis Segala: Hispanis centeno blanquo: Gallis Seigle blanche: Boemis Zito.

Nominà.

Ἀθήρα. ATHERA. CAP. LXXXV.

Athera ex zea fit tenuissime molita. Est autem sorbitio, quasi liquida pulticula, infantibus conueniens, & cataplasmatis efficax.

Atheræ cõsi.

Cum Dioscorides, satis superque declarauerit, quid sit Athera, necessarium quidem non duximus de ea plura scribere. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd nonnulli auctores sunt, qui Atheram etiam fieri asserant ex tritico, olyra, & amilo. Hæc Germanis vulgò Mosa nuncupatur: vtunturque ea plurimùm non modò infantulorum lactentium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto; sed & quotidianis mensis, quam ex farina, lacte, & butiro parant, vt ij quidem norunt, qui diu in Germania versati sunt. Quæ ἀθήρα Græce, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: Hispanicè, Papas.

Nomina.

Τράγος. TRAGOS. CAP. LXXXVI.

Tragos quandam halicæ frugis figuram gerit. Multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, aluumque magis emollit.

Tragi consi.

Tragos, quem aliqui halicam, nonnulli verò far notis referre asserunt, hac ætate, quod ego sciam, non prouenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit lib. XVIII. ca. X.) ex oriente peregrinus nobis inuectus erat, vnde nostro etiam æuo innumeræ deferuntur plantæ mirum quidem non est, si, tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit solum, ex quo primum ad nos aduehi cœpit, ut in alijs quàm plurimis euenisse comperimus. Nomen eius Græcum τράγος, Latinum quoq; Tragus: Arabicum, Sult: Germanicum, Hamelkorn: Gallicum, Dubl e turguet.

Nomina.

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

Auena genicula quædã habet: folio, & stipula triticum imitatur, & in cacuminibus dependentes paruulas ueluti a locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, vtile ad cataplasmata, uti hordeum. Pulte huius aluus sistitur. prodest tussientibus in sorbitione succus.

a Meũ. ὥσπερ ἀκρεα δίκολ-λαι. ueluti locustas bipedes. Cat. ἀκρίδια δίκολλα. i. locustulas bipedes.

Tametsi

TAmetſi Auena, vulgaris notitiæ ſeges, edita ſit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum; in Germania tamen ab aceribus repurgata, & iure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis ſumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò ſuperius retulimus. Bromos, id eſt, Auena (ut Galenus memoriæ prodidit libro VI. ſimplicium medicamentorum) unum eſt ex leguminibus: verùm ut medicamentum ſimilem hordeo uim obtinet. Nam illitum deſiccat, & digerit mediocriter, & ſine morſu. Temperiem autem habet paulò frigidiorem. Nonnihil etiam adſtrictionis obtinet, ut uentris profluuia iuuet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc ſemen (inquit) in Aſia perfrequens eſt, & potiſſimùm in Myſia, quæ eſt ſupra Pergamum; ubi & typhæ, & olyræ uberrimus eſt prouentus. Iumentorum autem eſt alimentum, non hominum: niſi utique aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoque ſemine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua eſtur cum uino dulci, aut ſapa, aut mulſo. Cæterùm Auenæ farina (ut Plinius adnotauit libro XXII. cap. XXV.) decocta in aceto næuos tollit. Seges hæc, quæ βρῶμος Græcè, Auena Latinè uocatur; Arabicè, Cartamum, ſiue Churtal; Italicè, Vena: Germanicè Habern: Hiſpanicè, Auena, & auea: Gallicè, Auoyne.

Aueuę cõ ſid

Auenę facultas ex Gal.

Nomina.

A V E N A.

ORYZA

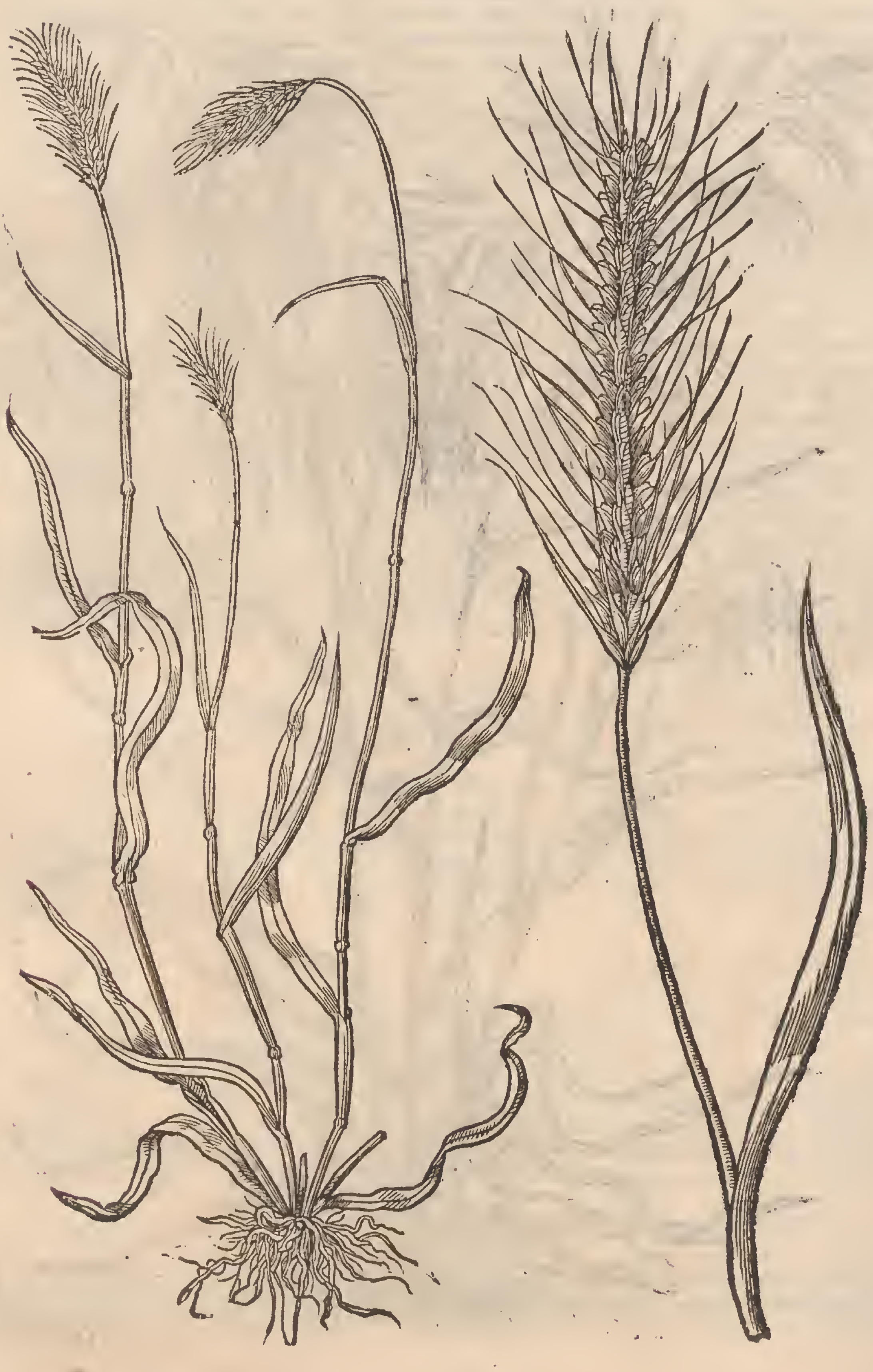
Ὄρυζα. ORYZA. CAP. LXXXVIII.

ORyza frugum generis est, in paluſtribus, riguiſque naſcens. Mediocriter alit: ſed aluum ſupprimit.

Oryzæ facultas ex Gal.

ORyza folio exit arundinaceo, carnoſo, porro haud abſimili. Culmum fert cubitalem, & ſæpe maiorem, geniculatum, & tritico craſſiorem, firmioremque, in cuius ſummitate ſpica prodit, in ramulos diuulſa, in quibus ſemen vtrinque impari exortu prouenit, cortice ſubflauo, aſpero, tenuibus quaſi coſtis ſtriato, oui figura, quod gluma expoliatum, candidum eſt. Prouenit copioſa in nonnullis Italiæ locis, humecto tantùm ſolo. Sed copioſiſſima in Aſia, Syria, & Aegypto. In cibis Oryza admodum eſt familiaris, concoctuque facilior euadit, & ori gratior, ubi ex lacte bubulo, aut amygdalarum cremore, aut carnium pingui iure decocta fuerit. Datur utilieer in cibis, dyſentericis, cœliacis, & diarrhœa affectis, præſertim vbi prius torrefacta, in lacte, in quo igniti calculi fuerint extincti, decoquatur. Sunt, qui oryzam quoq; dicunt genitale augere ſemen, in bubulo lacte decoctam, additis ſaccharo, & cinnamomo. Oryzæ decoctum utiliter dyſentericis infunditur, ac etiam potandum datur. Farina bellè quidem cataplaſmatis admiſcetur repellentibus. Mammarum incipientes inflamma- 10

SECALE.

tiones

tiones arcet. *Huius meminit Galenus, qui lib.* VIII. *de ſimp. med. facultate, ſic de ea paucis ſcribit. Oryza habet adſtrictorum quippiam: quare mediocriter uentrem ſiſtit. Et lib.* I. *de alimentorum facultatibus: Semine hoc, inquit, omnes inſiſtenda aluo utuntur ipſum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu utique & in edendi ſuauitate ab ea quàm plurimum deficit. Vt* ὄρυζα *Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus Arz ſeu Arzi: Italis, Riſo: Germanis, Reiſz: Hiſpanis, Atroz: Gallis, Ris.* Nomina.

Κόνδρος.

HALICA. CAP. LXXXIX.

10 HAlica fit ex zea, quam dicoccon appellauimus. Plus alit, quàm oryza: aluum *a* magis cohibet *b* ſtomacho longè vtilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: vnguium ſcabritias extricat: incipientibus ægylopijs medetur. Decoctum dyſentericis, quos excruciat dolor, infuſum, idoneum eſt.

a Magis, non leg. Orib.
b Orib. εὐςόμαχος. i. ſtomacho vtilis.

H*Alicam antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypſum admiſcentes. Huius rei auctor eſt Plinius lib.* XVIII. *cap.* XI. *ſic inquiens. Halica fit à zea, quam ſemen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis* Halicę cōſid.

ORYZA.

duritiæ

duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo vinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandissimum verò apherema appellant. Nondum habent candorem suum, quo præcellunt. Iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Postea, mirum dictu, admiscetur certa, quæ transit in corpus, coloremque, & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterima fit maximè è zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores eius spicæ, nigrioresque, & breui stipula, pinsunt cum arena, & sic quoque difficulter deterunt vtriculos. Posteaque gypsi pars quarta inspergitur, atque ut cohæserit, farinario cribro subcernunt. hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quòd veteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esitassent, cùm procul dubio compertum sit, gypsum in corpus assumptum adeò spiritibus meatus obstruere, ut facilè homines strangulet. Nisi fortaße dixerimus, quod quanquam aliqui cretam, alij verò gypsum halicæ commiscerent, ut candidior, & mollior euaderet, ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Nanque & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine vindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, uel medicamentorum mistluris eæ expetuntur. Hoc enim mihi uisus est innuisse Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, cùm ait. Cæterùm diligentissimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animaduertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere videtur, ut repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Galenus loco nuper citato, cùm inquit. Halica ex genere est tritici, quæ ualenter nutrit, succumque lentum habet, siue in aqua duntaxat coctam cum mulso, aut dulci vino, aut etiam adstringente sumas, siue ex oleo, saleque conditam. Qui autem per sanitatem ob uehementem ventris mordicationem, siue a biliosi humoris copia, siue aliunde profectam, sorbitione egent, his halicam affatim coctam, quoad teneram flaccitatem adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, vt pisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus. qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, uel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex zea, quæ dicoccos dicitur, sed etiam ex tritico, & alijs frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aetio, & alijs intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in vniuersa Italia, quanuis eam non Halicam, sed Far falsò appellitent. Nanque far ab halica longè diuersum putamus. Quòd autem Far à chondro, siue halica differat, sitque per se frumenti, uel tritici proprium genus, antiquis Adoreum vocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatissimorum auctorum scriptis apertissimè constat. Siquidem id primùm declarat Plinius lib. XVIII. cap. VIII. sic inquiens. Frumenti genera non eadem ubique, neque ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgarissimum far, quod Adoreum ueteres appellauere. Quin & eodem capite, ut fortaße palàm faceret, aliud esse zeam, è qua fit halica; aliud verò far: Qui zea vtuntur, inquit, non habēt far. Item cap. VII. eiusdem libri: Populum Romanū, ait, farre tantùm è frumento trecentis annis vsum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullum fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius libro XXII. cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana est, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ætate in usu fuiße. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas lib. VII. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarij dimidium, decocti marrubij uiridis sextarium vnum. Hæc in uas vitreum coniecta per diem, & noctem macerari sinito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus. hæc Galenus. Quibus palàm est a farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aetius lib. IX. cap. XLV. vbi ex Archigene hæc habet. Quod verò Latinè in regionibus Romæ uicinis far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito: indeque extractum, ac in pilam coniectum, ueluti ptisanam, à cortice repurgato. Vbi uerò corticem exuerit tollito, atque in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita vt granum vnum in quatuor, aut quinque partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore halicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris uerò varie apparatur, & epithematis quoque admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc uirides tollunt, ex ipsisque far concinnant, quo modo & suauius, & iucundius redditur. hactenus Aetius. Ex cuius, & supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica dissideat, qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Quod Græcis χόνδρος, Latinis pariter, & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros.

> Halicæ uires ex Gal.
>
> Farris, & halicæ differentiæ
>
> Nomina.

Κέγχρος. MILIVM. CAP. XC.

MIlium in panes coactum, minus cęteris frugibus alit; sistit pulte sua aluum, vrinam cit. Torretur milium, feruensque in sacco ponitur, vt torminibus reliquisque doloribus, si foueatur, auxilio sit.

MIlium, folia profert arundinacea, panico æqualia, calamum cubitale, crassum, geniculatum, lanuginosumque, radicem multiplicem, ac duram. paniculis diuulsis è cacumine dependentibus. In quibus copiosum oritur granum, rotundum, solidum, subflauum, tenui tunica vestitum. Eius panis dum recens est, & arte quadam pistoria rectè paratus, vt Veronæ fit, & ita calidus, vt ex furno excipitur, deuoratus, sua quadam dulcedine placet, & à pluribus expetitur. Quare nō desunt, qui ipsum calidum per plateas circumferant, clamantes, Pan di miglio caldo, caldo. At cum obduruit, ingratus sanè est. Syluani, qui carbones, & arbores secant in Tridentino agro, sola pulte Miliacea, quam vulgo appellant Polēta, se alunt, eam cum lacte edentes, nec alio dicunt se posse alimento perdurare. Quare anno toto hoc tantùm alimento uiuunt, & fontanam aquam potant. Milium fomentum est optimum ad siccandum citra morsum, & ad flatus repellendos, præsertim ubi cum sale admistum fuerit. Siquidem rectè ad tormina adhibetur, quæ à flatu excitantur, quin etiam præstantius est additis chamæmali floribus. Medicamenta, quæ in milij aceruo sepeliuntur, diutius à carie, & putredine præseruantur, immò, & ipsæ carnes recentes milio æstate sepultæ, pluribus diebus à putredine vindicantur. Milium, ut lib. VII. simp. med. prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exiccat uerò tertio exoluto, aut certè secundo intenso. paulum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulij comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti, sed & ventrem desiccat. Porrò foris impositum in sacculis idoneum est fomentum ijs, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatis modo illitum exiccare potest. attamen admodum friabile est, proinde difficilis est eius in cataplasmatis usus. Quibus omnibus ea prorsus adstipulantur, quæ idem de Milio tradidit libro primo de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Milio item in pane nonunnquam utuntur, vrgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerans. Constat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguitudinis, & lentoris. Iure ergo aluum humentem desiccat. Agricolæ huius farina cocta, admisto adipe suillo, & oleo vescuntur.

> Milij uires ex Gal.

MILIVM.

Κέγχρος Græcè, Milium Latinè dicitur: Arabicè, Ieueres, Geguers, siue Giaures, Italicè, Milio: Germanicè, Hirsz: Hispanicè, Milbo, & miyo: Gallicè, Millet. Nomina.

Ἔλυμος.

PANICVM. CAP. XCI.

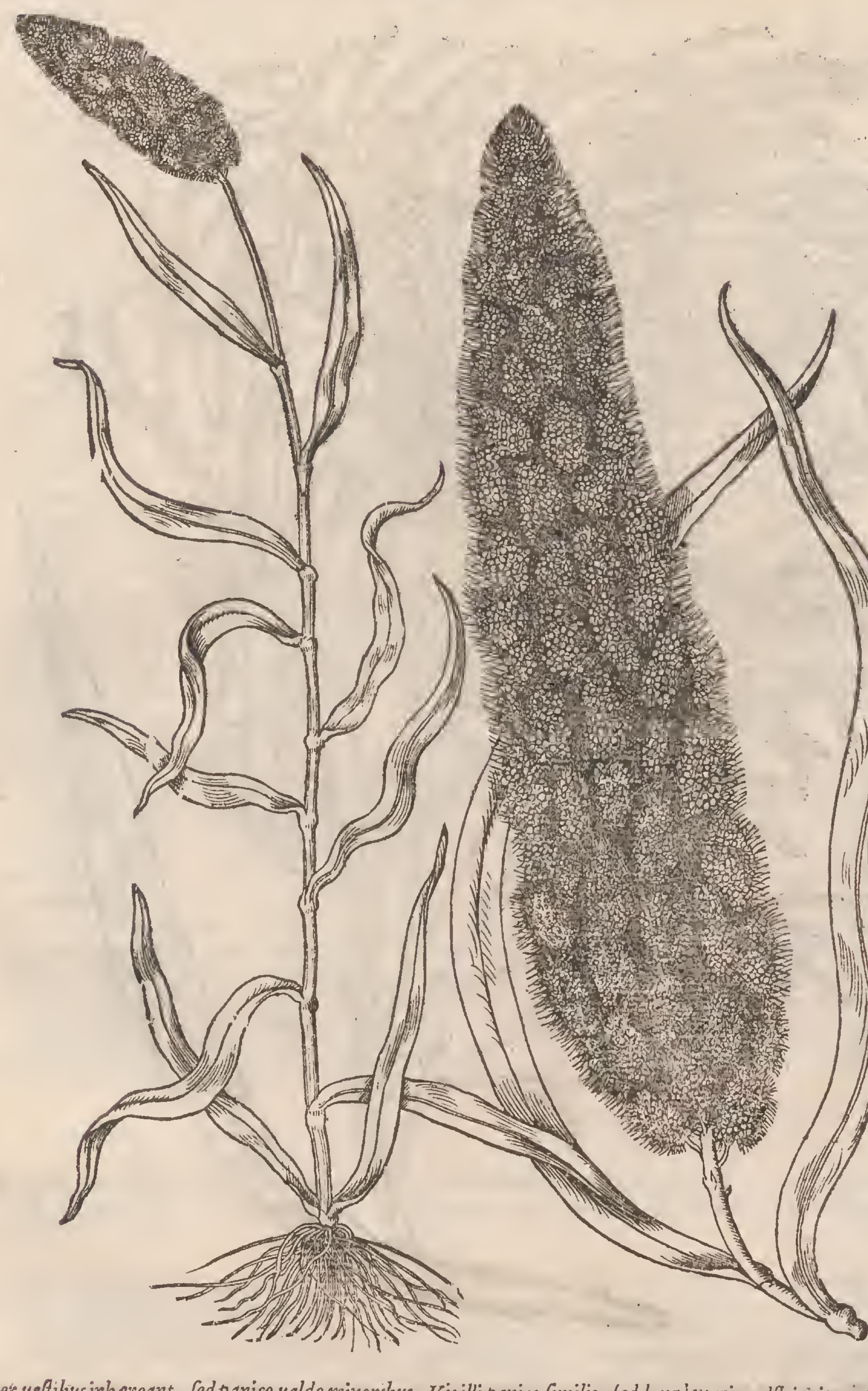
PAnicum a frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodemque modo in panes subigitur. Eosdem habet usus; minus tamen & nutrit, & stringit.

a Μεῦ ἐνιοι τινὲς μελίνην καλοῦσι. eam aliqui Melinē appellant. Panici uires ex Gal.

10 *PAnicum folio, radice, culmo, milio est per omnia simile, paniculis autem differt. Siquidem in Panico pedali longitudine panicula prouenit, ad terram uersa, non ut in milio diuulsa, sed prædensis compacta racemis, granis numerosis, hirsutisque. Est & aliud genus, quod mammosas ferè paniculas gerat, & pene semen racematim proferat, copiosiore prouentu. Color paniculis uarius. nanque in quibusdam candicat, in alijs rufescit, in pluribus verò flauescit. Reperitur & siluestre, sed cibis inutile, & tantùm auiculis alendis idoneum. Hoc satiuo longè minus, gracili admodum stipula, cubitali longitudine, aut maiori. folijs angustioribus, breuioribus, asperisque, paniculis in cacumine hirsutis. & subrubentibus; adeo, ut pertinaci-*

ter

PANICVM.

ter uestibus inhæreant, sed panico ualde minoribus. Vis illi panico similis, sed longè magis adstringit, ac refrigerat. ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. *simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoque nonnihil uentris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si verò foris illinatur, exiccat, atque refrigerat. hæc Galenus. Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium volumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Qua in re apertè hallucinatur: nanque melica, quæ apud Insubres vulgò Melega nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum vulgus in Hetruria Saggina uocat: Alij vero in Italia populi Sorgo appellant. Nec vsquam, quod sciam, in Italia panicum melica vocatur.* MELICA *autem (ut utar hoc nomine) frugis est genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò ut campi, in quibus ad maturitatem vsque adoleuerit, arundineta repræsentare uideantur. Eius tamen calamus non ut vulgarium arundinum, inanis est, sed sacchariferarum arundinum modo, alba farctus medulla. Paniculæ quas ad Cybelis pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, quædam cùm maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam verò nigredinem in vniuersum contrahunt, granis compluribus onustæ. Depectitur granum à rusticis, moliturque in farinam, & inde in agrestem cogitur panem: etsi in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumque seratur saginam, quàm ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro* XVIII. *cap.* VII. *milium est Indicum. quod tamen non animaduertit Ruellius alioqui maximus Plinij sectator. Plinius enim sic habet. Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum*

Ruel. lapsus.

Melicę cõsid.

10

PANICVM SYLVESTRE.

nuectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineũ culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, prægrandibus culmis lo
bas uocant, omnium frugum fertilissimum. Est & aliud Milij Indici genus, quod primum mihi Patauio missum est, à Iacobo
Antonio Cortuso, Nobili Patauino, & rei plantariæ studiosissimo. Verùm hoc altero longè nobilius, præstantiusque habe-
tur, nam glumam facilè exuit, & minorem: pulchrioremq; conficit panem. Idem culmo, folijs paniculisq; alteri simile
habetur. Sed hæc omnia in Boemia minora prouenerunt, aeris fortaße inclementia. Fit è milij Indici communis arundinum
medulla medicamentum ad strumas ualde utile, hoc modo: Sumuntur huiusce milij internodia decem, extrahiturq; inde uni-
uersa medulla; huic spongia noua integra, rubensq; additur, & igni simul comburuntur. Deinde in puluerem teruntur, addi
tis piperis nigri granis duodecim. Pulueri admiscetur triticea farinæ vncia, & postea exceptis omnibus ouo recenti, inde pla-
centula conficitur, & sub feruẽtibus cineribus coquitur. Demum in sex partes diuiditur, & Luna decrescente, pars una alter-
nis diebus uesperi, strumoso dormitum ituro propinatur, nullo addito potu; fitq; ita, quousque affectus senas illat uorauerit
particulas. Deinde altera, & tertia luna, idem repetitur. Hoc medicamento plures curati sunt. Flores, qui è rubris Milij In-
dici paniculis excutiuntur, drachmæ pondere ex rubro uino hausti, rubra fœminarum profluuia sistunt, quemadmodum ex al-
bis paniculis accepti albos quoque uteri fluores exhibent. Datur pari iuuamento etiam dysentericis, & cæteris alui fluxioni-
bus affectis. Idem præstat granorum putamen, oui uitello probè decocto exceptum. Et à ieiunis illicò deuoratum. Quod ἔλυμος
Græcis, panicum Latinis appellatur: Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis, Pfenich: Heydelpfenich pray, Fuchsschu-
uantz: Hispanis, Panizo, & Paniso: Gallis, Paniz.

Nomina.

MILIVM INDICVM.

Σήσαμον.

SESAMVM. CAP. XCII.

SEſamum ſtomacho inutilis cibus, halititus grauitatem facit, qnoties inter madendum, commiſſuris dentium inhæſit: neruorum craſſitiem illitu diſcutit: medetur auribus fractis, ambuſtis, inflãmationibus, coli doloribus, & ceraſtæ morſibus: capitis dolores, qui æſtuatione cõcitantur, ex roſaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in uino: præſertim inflammationibus oculorum, doloribusque prodeſt. Ex ea fit oleum, quo Aegyptij utuntur.

Seſami cõſid. TAmetſi Seſami ſemen, à quo copioſum exprimitur oleum, officinis notiſſimum ſit: pauci tamen reperiuntur ſeplaſiarij, qui Seſami plantas uiderint unquam, cùm nullum, uel rariſſimnm, quod agros ſteriles reddat, ſeratur in Italia. Siquidem quod in myropolijs habetur, ex Græcia, & Peloponneſo ad nos conuehitur. Prouenit (ut Theophraſtus eſt auctor) caule milio ſimili, craſſiore tamen, ac altiore: folijs rubentibus: flore utridi, herbaceo: ſemine vaſculis incluſo, papaueris modo. Seſamum, teſte Plinio, ab Indis primùm aduectum eſt. Ibi enim copioſiſſimum ſeritur, cùm oleum inde maximo prouentu conficiant, non modò ad lucernarum uſum: ſed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex oliuis. Non temerè ſcripſiſſe uidetur Ruellius, nihil ita, ut Seſamum, emacrare ſolum, vtpote cui craſſior, & multiplicior arundo ſit, quàm milio, & 10

SESAMVM.

lo, & radix quoque numeroſior. Siquidem id legimus Theophraſto proditum eſſe lib. VIII. cap. IX. de plantarum hiſtoria, ubi ſic inquit. Omnium, quæ æſtiuis ſementibus ager recipit, Seſama terræ moleſtiſſima eſſe, plurimumq; poſſe extenua- reputatur, utpote quæ multipliciori craſſioriq; calamo, & numeroſiore conſtet radice, quàm milium. hactenus Theo- phraſtus. Cæterum, Plantam, quam hic pro Seſamo excudi curauimus, miſit ad me Piſis Lucas Ghinus præſtantiſſimos plan tarum indagator. At ſi uerum fateri debeam, non auſim ego affirmare hanc genuinum eſſe ſeſamum, quòd in primis culmum non gerat milio craſſiorem, altiorem, numeroſioremq;, nec radices longè plures, ſed ſcapum fabæ æmulum, in quo fabarum more ſiliquæ gradatim exeunt triquetræ, aut quadriquetræ, in quibus ſemen: Deinde quod eius folia non rube- ſcant, nec flos herbaceo ſit colore. Dixi ſententiam meam. Videant nunc alij, an hæc planta pro legitimo ſeſamo ſint recipien da. Cæterùm duas diuerſas imagines pro Seſamo exhibuimus, quòd varia quoque ſit hoc tempore herbariorum de eo ſenten- 10 tia: alij enim hanc plantam, illam alij pro legitimo Seſamo demonſtrant. Mihi quidem (vt ingenue fatear) neutra placet, quòd utraque hiſtoriæ refragetur, quam de Seſamo Theophraſtus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hic depingi curauimus, ea ſaltem ratione, ut illud lectores admonerem, quòd ea, meo iudicio, notis ueri ſeſami non reſpondeant: quòd- que in manifeſto errore uerſentur, qui ſecus opinantur. Seſami meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum. ita ſcribens. Seſamon non parum in ſe continet uiſcoſum, & pingue: quare emplaſticum eſt, & emolliens, ac modicè calidum. Eiuſdem facultatis eſt, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoque decoctum ſimilem uim obtinet. Et libro primo de ali-

Seſami uires ex Gal.

mentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideoque repositum celerimè fit oleosum: quamobrem & eos qui ipso uescuntur, celeriter implet, & stomachum subuertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd ventris partibus uigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neque aliud quòduis pingue. Est autem crassi succi, ideoque non celeriter peruadit. Σήσαμον *Græci, pariter & Latini Sesamum dicunt: Arabes, Semsem, aut Scitsera: Itali, Sesamo: Hispani, Iorgilim, & Alegria: Galli, Iugioline.*

Nomina.

Αἴρα.

LOLIVM. CAP. XCIII.

LOlium, quod inter segetes nascitur, molitum, nomas, putrescentia vlcera, gangræna sque compescit cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure uiuo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoque discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in uino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa utilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, con ceptionem adiuuat.

10

LOLIVM.

Lolium

Lolium omnibus notissimum est. Nascitur in aruis è tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verùm etsi non desint, qui Lolium verè tantum exoriri putent; prouenit tamen (vt Theophrastus memoriæ prodidit libro VIII. capite VII. de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, eiusque peculiare pinguitudo notatur. Cæterùm non solùm triticum, hordeumq; in Lolium degenerat, sed & ipsum quoque Lolium in Triticum mutatur. Id quod non solum affirmant Ruricolæ, sed & Theophrastus quoque testatur libro quarto cap. sexto de plantarum causis, sic inquiens: Sed de mutatione in formam alienigenam, ceu ex tritico in Lolium, & rursus ex Lolio in triticum, & ex semine in auenam, mirandum sanè est. &c. Quo fit vt potius exibilanda sit nostrorum antigonistarum opinio, quippe qui mutari plantas in melius negant, uoluntq; earundem mutationes perpetuo in deterius fieri. An non ipse Theophrastus libro secundo cap. quinto de historia plantarum scribit Typham, & Zeiam tertio quoque anno mutari in Triticum? an non scribit idem, cupressum fœminam in marem mutari? Hippocrates grauissimus autor, ad calcem libri sexti de morbis popularibus, scribit contra hos sycophantas: Phaetusam Pitæa vxorem, quæ antea fœcunda erat, in uirum hirsutum barbatumque esse mutatam. & Plinius testatur se uidisse in Africa mutatum ex fœmina in marem ipso nuptiarum die Lucium Cossicum, ciuem Tisdutanum: Naturam enim sagacissimam qui negant in melius operari, ij sanè amentia, aut furore agitantur. an non ex putri fimo lutove animalia gignuntur? an non ex putri iuuenci cadauere apes procreantur, quæ nobis suauissima fundunt mella? an non ex rudi uilique materia gignuntur in terræ visceribus pretiosissima metalla, & gemmæ? Sileant ergo hi blaterones, naturæ monstra, qui potius ad perdendas scientias, uitiandasque, quàm iuuandas nati sunt. Sed hæc iam missa faciamus, & ad institutum nostrum redeamus. Est itaque Lolium, vt prædiximus, vitium frugum, & hyeme statim prima è terra prosilit, folio longo, pingui, hirsuto, culmo, tritici graciliore, in cuius summitate spica habetur longa, aculeatis siliquulis impari exortu utrinque referta, è quibus grana tria vel quatuor cumulatim exeunt, cortice contumaci contecta. Maturescit unà cum tritico. Attenuat, resoluit, & abstergit. Panis qui Lolij multum admisit, inebriat, & caput maximè afficit, adeo, vt qui ederint, somno quodam graui opprimantur, & quasi vertiginosi fiant. Nocet oculis, & uisum obtenebrat. Ideoq; Itali, apud quos plurimum inter segetes prouenit, cribris ad hoc paratis lolium à tritico, magna diligentia secernunt, seruantq; pro alendis gallinis, & capis. Nanque non solùm ab eo non læduntur, sed belle saginantur. Credidit Leonardus Fuchsius (vt declarauit in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs) Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctissimorum uirorum, qui in stirpium doctrina diu versati sunt, sententiæ refragatur; sed & veterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis Melanthij, vel papaueris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quanuis Theophrasti auctoritate nitatur, vt sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidisse videtur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoque iocandi fuit occasio, vt dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo ex scribebat, contigerit & lolium in pane comedisse. Quod autem id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè vulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. III. cap. de phœnice, ubi phœnicem spicam lolio similem proferre prodidit. Ex quo palàm fit lolium in spica, non autem in capitulis pseudomelanthij, & papaueris modo semen ferre. Ex vulgata quoque Lolij facultate Fuchsij error deprehendi potest. Siquidem panis, (vt prædiximus) in quo lolium fuerit, stupiditatem quandam, & veluti temulentiam esitantibus parit cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem ubique locorum incerniculis à tritico, alijsq; cerealibus ipsum separant, qui eius noxam sensere. Lolium, scriptum reliquit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, desiccat, & excalfacit efficaciter, vt propinquum sit acribus, magis quàm iris. sed non est perinde ut illa subtilis essentiæ, verùm multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi verò extremò exiccantium. Eius nomen Græcum αἶρα: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilem, seu Zeuen: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Tuualch trespe, Ruchueyssen, & Lulch: Hispanicum, Yoio: Gallicum, Iuayra, & Yuroie.

Lolij consid.

Fuchsij error.

Lolij uires ex Galeno.

Nomina.

Ἄμυλον.

AMYLVM. CAP. XCIIII.

Amylum § ex eo appellatum est, quod sine mola fiat. § Optimum a § ex trimestri, natione Creticum, aut Aegyptium. Ratio faciundi amyli hæc est. Purgatum trimestre triticum madescit § quinquies die, & si fieri potest, nocte: cùm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quò minus cremor utilis unà excludatur. ubi mollissimum esse uidetur, mutata aqua, pedibus calcari oportet: rursus infusa, teri: tum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi. reliquumque quallo sportisque siccatum tegulis nouis confestim torreatur flagrantissimo in sole: nanque si pauli-sper udum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cauaque vlcera efficax est: sanguinis reiectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit. lacti, atque obsonijs admiscetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur uno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressaque feruentissimo in sole, ut antè retulimus, exiccatur. Nullus in medicina usus ad alia tamen conueniens.

Conclusa nō leg. Orib.
a Orib. addit. τὸ ἐκ πλυνομένου, καὶ βρεχομένου, ἐν ὕδατι γλυκεῖ ἀποχεομένον. i. quod fit ex tritico, purgato, loto, & madefacto, aqua dulci affuso.

Amylum, quod vulgò Amidum officinis uocatur, omnibus quidem notum est. Probatur autem, auctore Plinio libro XVIII. cap. VII. leuitate, ac leuore, atque ut recens sic, & candidum. Cæterùm etsi prætulerit Dioscorides Amylum, quòd è Creta aduehitur; Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (vt ipse scribit) Amyli inuentio debetur, præstare asserit. Amylum, vt memoriæ prodidit Galenus libro I. de alimentorum facultatibus, ex tritico conficitur, læuigandi exasperatas partes vim obtinens, quæ communis est omnibus substantijs consistentia siccis, quæ neque adstrictionem, neque acrimoniam, neque aliam quamuis facultatem habent insignem. quas substantias iure ἀποίους, id est, qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterum amylum similem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quòd verò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem est, cum palàm id tum calfaciat, tum valenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) est difficile. Porrò Amylon (vt Pli. tradit li. XXII. cap. XXV.) hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & vlcera sanat. Item pustulas, & fluxiones sanguinis. genas duras emollit. Datur cum ouo his, qui sanguinem reiecerint, in vesicæ verò dolore semuncia amyli cum ouo, & passis tribus, sufferuefacta à balneo. Quod Græci ἄμυλον, Latini similiter Amylum uocant: Mauritani, Nixe; Itali, Amido; Germani, Amlung: Hispani, Amydon: Galli, Amydum.

Amyli cōsid.

Amyli uires ex Gal.

Nomina.

Τῆλις. FOENVM GRAECVM. CAP. XCV.

FOeni Græci farina uim habet emolliendi, discutiendique: in aqua mulsa decocta aduersus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti eius fœminarum malis subuenit: & siue tumor, siue præclusio sit uuluæ, fouentur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, furfures, & manantia capitis vlcera purgat: locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi uice subijciatur. Viride cum aceto utilissimum, imbecillibus locis, & ulcera sentientibus. Decoctum eius prodest aduersus tenesmos, fœtidamq; dysentericorum proluuiem. Oleum, quod ex eo exprimitur & myrto, capillos, & genitalium cicatrices absterget.

Fœni Græci vires ex Gal.

FOeni Græci semen profert planta trifolio similis. folia habet per ambitum serrata, caules exiles, complures ab una radice prodeuntes: Flores candidos, paruos, è quibus cornicola prodeunt incurua, acuminataque, in quibus semen concluditur subfuluum, pingue, odore graui. Radice nititur multiplici atque tenui. Seritur Februario, & Martio. Sicci seminis farina, cum sulphure, & nitro lentigines delet. Medetur ulcerosæ scabiei, si cum quarta parte seminis. nastur-

FOENOGRAECVM.

tij, excipiatur aceto, & subinde illinatur. Eadem in hydromelite decocta, addita axungia, auxiliatur genitalium tumoribus: quinetiam parotidas iuuat, chiragram, podagram, & articulorum luxationes. Ex uino subacta carcinomata purgat. Datur utiliter potandum fœnogræci decoctum diuturna tussi laborantibus, & ubi pectus fuerit exulceratum. Seminis decoctum, madefactis in eo linteolis, & fronti adhibitis, oculorum fluxiones auertit. Huius meminit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens: Fœnum Græcum calidum est secundi ordinis, desiccat primo: proinde feruentes phlegmonas irritat, acerbatque. quæ verò minus sunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat.* Τῆλις, & βούκερος *id Græcè dicitur, quòd Latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, seu Hebbe: Italicè, Fien græco: Germanicè, Fenigrec, & Bockshorn: Hispanicè, Alfonas & Alboluas: Gallicè, Fenigrec, & Senegreue.* Nomina.

10

Λίνον.

LINVM. CAP. XCVI.

Linum vulgò notum est. cuius semen easdem, quas fœnum græcum, uires habet. Discutit, & emollit omnem intus, forisque inflammationem, cum melle, oleo, exiguaque aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: uitia cutis in facie, varosque crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasque discutit: vlcera, quæ serpunt, fauosque cúm vino decoctum expurgat:

LINVM.

vngues scabros eximit, cum pari modo nasturtij, & mellis: uitia pectoris extrahit, si ex melle in ecle gmatis uicem substituatur: tussim lenit: uenerem stimulat, si farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adsumatur. Huius decoctum in teraneorum, vuluæque erosionibus immittitur, alui excrementa euocat, ad vuluæ inflammationes in desessionibus perquàm vtile.

Olei ex lini semine uires.

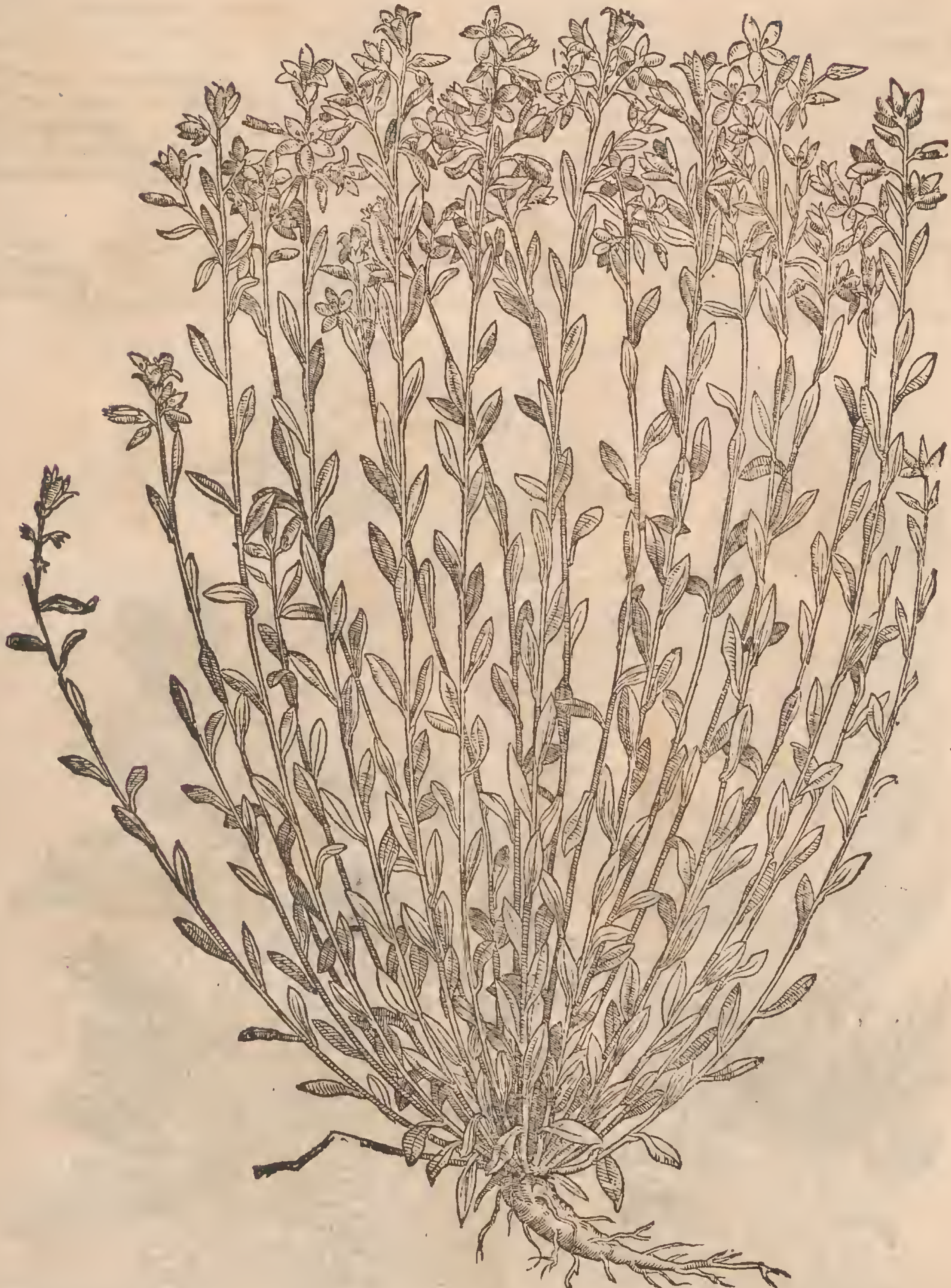
CVm Linum, & eius semen sint non modò medicis omnibus; sed etiam cæteris, & præsertim agricolis, vulgò notissima, superuacaneum quidem foret, pluribus eorum historiam persequi; etsi seminis vsus, & uires minimè silentio sint prætereundæ. Exprimitur ex semine oleum, quod non solùm medicis, & seplasiarijs expetitur; sed etiam pictoribus, lapicidis, lignarijs, cæmentarijs, ac ferrarijs fabris. Præstat & ad lucernarum usum, quod diutius igni resistat, quàm quod ex oliuis exprimitur. In medico autem vsu neruorum conuulsionibus peridoneum est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad ossium compagines explicandas mirificè prodest. Perutile est omnibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis, ac doloribus: fœminarum induratos locos mollit. Nymphææ, aut rosarum stillatitia aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu ijs exhibeant, qui laterali dolore vexantur. verùm recens sit oportet: quandoquidem inueteratum, contracto rancore non modò excalfacit, plusquàm par sit: sed & nauseam commouet. Cæterùm quoniam (ut Plinius inquit libro XIX. capite primo) XYLON, siue Cossipium, quod nos vulgari sermone Bambagia,

Xyli mentio, & uires.

XYLON, SIVE GOSSIPIVM.

LINVM SYLVESTRE.

alij Cotone appellant, inter lini genera nonulli annumerant, & cùm eius, quod ſciam, nuſquam meminerint Dioſcorides, &
Galenus, mihi ſanè prætermittendum non fuit, quin de eo hic differerem. Planta eſt Xylon non admodum magna, caule ta-
men ramis non paucis referto, folijs triquetris, fructu barbato, ponticæ nucis ferè modo, in quo ſemen concluditur, vnà cum
molliſſima, ac candidiſſima lanugine, quæ maturo iam fructu eximitur, atque netur ad multa vtilis. Excalfacit eadem &
ſiccat. Vſta ſiſtit ſanguinis profluuia; & præſertim in vulneribus. Seminis medulla tuſſientibus, & difficulter ſpirantibus mi
rificè auxiliatur, geniturámque auget. Oleum è ſeminis medulla expreſſum lentigines, & cæteras cutis infectiones delet.
Eſt & planta lino ſimilis, tum folijs, tum caule, tum quoque florum ipſarum figura; quãquam aureo ſint colore. Hanc nobis
LINVM *ſyluestre vocare libuit, non ſolùm, quod Linum facie referat, ſed quòd lini modo in ſlamina trahi poſſit. Herba*
ipſa vnà cum floribus decocta, & illita, tumores, reſoluit, & inflammationes lenit, quinetiam induratos articulos emollit, pa-
10 *noſq; in inguinibus, ſanat. Lini ſeminis facultates memoriæ prodidit Galenus lib. ſeptimo ſimplicium medicamentorum. ſic ſcri*
bens. Lini ſemen eſum flatuoſum eſt, etiam ſi frigatur, adeò ſanè excrementitia humiditate plenum eſt. Eſt verò etiam pri-
mo ordine quodammodo calidũ, ac humiditatis, & ſiccitatis quodammodo in medio eſt ſitum. Quod Græci λίνον*, Latini item*
Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, ſiue Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein, & Flachs: Hiſpani, Lino: Gal-
li, Lin.

Lini uires ex Gal.

Nomina.

CICER

Ἐρέβινθος

CICER CAP. XCVII.

CIcer satiuum aluo idoneum est, urinam ciet, inflationem parit, colorem commendat: menses ac partus expellit, lac auget. Cum eruo decoctum illinitur ad inflammationes testium, verrucosas informicationes: ad scabiem, vlcera capitis manantia, impetiginesque, item contra carcinomata, & ulcera, quę cacoëthe vocantur, cum melle hordeo prodest. Alterum genus arietinum nominatur. Vtrunque cit vrinas, dato cum rore marino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt exulceratam uesicam, & renes. In verrucarum formicantium: pensiliumque genere, prima luna singulis granis singulas tangunt, eaque grana linteolo deligata abijci post se pręcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Syluestre cicer, folijs satiuo simile est, odore acri, sed semine discrepat. Idem quod satiuum præstat.

Ciceris consideratio, & uires ex Gal.

IN Cicerum genere habetur candidum, quod & columbinum vocatur. Est & rubeum Venereum dictum. quòd ad excitandam uenerem mirificè præstet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Adolescit ciceris planta cubitali altitudine, paulò procerior, folijs oblongis, denticulatis albicantibus, pilosis, caule lignoso, haud

CICER SYLVESTRE.

recto,

CICER SYLVESTRE.

recto, ramis multis brachiato, floribus subpurpureis, è quibus siliquæ prodeunt breues, farctæ, in mucronem tenuem desinen-
tes, in quibus ad summum cicera duo concluduntur. Radice nititur lignosa, fibrosaque, altè descendens. Solum amat
pingue. Seritur vere, & maturescit Aestate, quo etiam tempore demetitur. Horum meminit Galenus primo de alimen-
torum facultatibus, sic inquiens. Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, sed valentius nutrit. Venerem stimu-
lat. creditumque est etiam simul semen generare, cuius gratia admissarijs equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ci-
ceribus facultas abstergendi maior, quàm fabis: adeò ut quædam ex ipsis contractos in renibus calculos euidenter frangant,
atque comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præcipuè nascentia, Arietinaque vocata. Huius ex aqua
decoctum potare præstiterit. Vescuntur, & virentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemad-
modum, & fabis. hactenus Galenus. Nigrum uocari Arietinum tradidit Plinius, quòd arietum capita sua imagine re-
præsentet. Theophrasto quoque Cicerum plures sunt differentiæ lib. VIII cap. V. de historia plantarum, ubi sic habet. Ci-
cer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, plerasque differentias ostendit, ut arietinum, & columbinum. Candida
10 *inter omnia dulcedine præstant. Ciceris facultates recensuit etiàmnum Aetius, sic inquiens: Cicer flatuosum legumen, ac*
alimentosum, uentri accommodatum, vrinam ac menses euocat, & lac, & sperma copiosè generat. Huius decoctum, præ-
sertimque nigri, calculos renum frangit. Alterum verò genus, quod Orobiæum vocatur, attrahit, discutit, incidit, & abster-
git. Iecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit, parotidas, ac testiculorum duritias discutit: assertque

Ciceris vires ex Aetio.

ad

ad vlcera maligna præsidium non pœnitendum. hactenus Aetius. Cicerum farina ex intubi stillatitia aqua decocta, & locineri illita, tumores illius resoluit, & serpentium morsibus medetur, præsertim, si cum Hyperici decocto misceatur. columbinum aqua maceratum, & deinde contusum, & illitum putrescentes gingiuas sanat. Paratur è cicerum rubeorum sesquilibra, additis quibusdam alijs, decoctum perquàm optimum ad urinæ ardores, hoc modo: Sumito eorum sesquilibrã, & in libris. x. aquæ die vna macerato, & ad tertias decoquito. Deinde percolato decocto addito dulcis radicis vnciam, item maluæ, & eius radicis, graminis, & althex, agrimonięque, & cuscutæ manipulum, Sebestena, & zizyphas decem, præterea seminis melopeponis delibrati binas vncias, baccarum Halicacabi, & hortensis Solani, & lithospermi, singulorum drachmas quatuor, ossium dactylorum contritarum drachmas tres. Et permittito hęc omnia feruere ad tertias, propinato quotidie manè vncias quatuor. Cæterùm syluestre omnibus ferè notum est & si Plinio fides est adhibenda, uentrem subducit, sed flatus & intestinorum dolores gignit. Græcis, ἐρέβινθος Latinis Cicer nominatur, Arabibus, (Chemps, Hamos, seu Alhamos: Italis, Ceci: Germanis, Kichern, Kichererbs, & Zisererbs: Hispanis, Grauancos: Gallis, Cices.

Nomina. 10

Κύαμος. FABA. CAP. XCVIII.

aOmnia exē. κύαμος ἑλληνικός. i. faba græca.

FAba inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnẽ gignit, media calidi, frgidique natura. Decocta in posca, & cum suo cortice esitata, dysenterias, & cœ-

FABA.

liceraum

liacorum profluuia sistit: contra vomitiones conuenienter manditur. Inflatio leuior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abijciatur. Viridis plus negotij stomacho exhibet, maioremque flatum parit. Lomentum eius, & per se, & cum polenta illitum inflammationes, quas vulnus excitauit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflãmatione tententur, adiuuat: lac restinguit, furunculos, sugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle discutit: cũ rosa autem, thure, & oui candido procidentes oculos, tumores, vuasque reprimit: subactũ vino, suffusiones, & ictum oculorum recreat. Manducata sine cortice faba, ad auertendas fluxiones, fronti, illinitur: decocta in vino testium collectiones sanat: quo tardius pubes erumpat, pueris, immo uentri illinitur: vtiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post euulsionem renascuntur, gracilescũt, & minus alimenti capessunt: cum polenta, scisso alumine, & vetere oleo impositi cortices, strumas discutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes diuisa, in quas suapte natura scinditur, imponi solet sanguinis defluxionis, ab hirundine concitatis: namque eas supprimit, si semisecta apprimatur.

FABA SYLVESTRE.

F*Aba, caule exit quadrangulo, obliquo, geniculis interſepto, inani, alis multis, è quibus flores plures ex vno pediculo racematim exeunt, non quidem vtrinque, ſed uno tantùm latere ſeriatim appenſi, veſicolores, hirti, ac criſtati. Prodeunt*

deunt è caule rami dispari exortu, è quibus folia emergunt pinguia, utrinque quaterna. E ramusculorum cacuminibus capreoli exeunt singulares, sed adeo tenues, ut facilè perdantur. Siliquas primas edit ijs è floribus, qui in inferiori caulis parte habentur, cæteris leguminibus maiores, crassiores, carnosioresque, apice in acutum desinente, in quibus fabæ concluduntur, forma, & magnitudine differentes. Nam aliæ magnæ, aliæ paruæ, alię subrotundę, alię compressæ, & aliæ quidem colore sunt albicante, aliæ subrutilo, aliæ subnigro. Planta tota unica nititur radice, tenuibus adnatis fibris. Gaudet irrigari pluuia, dum floret, deflorescens verò contra, tunc enim nisi exiguas desiderat aquas. Seritur a nonnullis solùm ad arua impinguanda: Nanque cum florere incipit, totaque succosa est planta, illam arant agricolæ, quæ subinde sepulta contabescens; lætissimum, pinguissimumque agrum reddit. Fabalium caulium, & siliquarum cinis, ad coxendices, & ueterum neruorum dolores, cum vetere axungia illitus, prodest. Fabæ, ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum in exiccando, & refrigerando secundum utrunque ad medium temperamentum propinquissimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abstergentis facultatis continet, sicut cortex nonnihil adstringentis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dysentericis, cœliacis, & vomentibus, quos ἐμετικὰς nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium, flatulenta est, ac coctu difficilis, si quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea. Vt medicamentum verò foris imposita: sine molestia desiccat. In podagricis ea sæpenumero usi sumus ex aqua decocta, & deinde adipi suillo admista. Ad neruorum tum contusiones, tum vulnerationes, farinam eius cum oxymelite imposuimus. Ad eos, quos ex ictu iam phlegmone occupauerat, cum polenta. Sed & testium, & mammarum aptum est cataplasma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mammæ ex lacte ipsis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoque ab eo cataplasmate extinguitur, sicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de alimen. facultatibus, sic inquit. Inflatis cibus quocunque modo apparetur: nec per quàmuis longam decoctionem id vitij potest amittere. quod ptisanæ minimè negatum est: deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus singulos cibos sequi natos, animaduertere, & mente consequi uolet, quandam totius corporis tensionem, quasi à flatulento spiritu persentiscet, maximeque qui ad huiusmodi esculentum non fuerit assuefactus, aut ipsum minus rectè coctum assumpserit. Habent autem fabæ non densam, nec grauem, sed fungosam, leuemque substantiam: quæ tamen ipsa non nihil abstersorię possidet facultatis, similiter ptisanæ. Etenim manifestè fabacea farina cutis sordes detergere conspicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, velut alij nitro, atque aphronitro, & in vniuersum ijs, quæ abstergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptisana: nam quæ in summa cute eminent lentes, exterit, & maculas uelut ex sole contractas. Huius ergo facultatis nomine ne in alui quidem transitu diu cunctatur, sicut quæ glutinosa, & crassi succi sunt sine vlla abstergendi facultate, qualia halicam, tragum, similaginem, & amylum esse perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex fresa faba paratum, quod ἔτνος Greci nuncupant, flatibus non careat, multo amplius integræ fabæ inflabit cibus. quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellarijs sumunt) flatum deponit, sed tum concoctu perdifficilis, tardoque descensu in commodior redditur, & crassi succi alimentum in corpus diffundit. Quòd si uiridis, immatura, nondumque arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde maiorem excrementorum vim non tantùm in vijs intestinorum; sed etiam per vniuersum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoque nutriet, sed prōptius deijcietur. Plerique autem hominum non crudas solas fabas comedentes, vnà eas cum suilla carne decoquunt, ue luti olera consueuerunt: ruri uero etiam cum caprina, & ouilla. Alij fabas inflare sentientes, cepas admiscent, cùm in ollis pulmentum ex illis struunt. Sunt qui non simul elixatas, sed cum pulmento cepas ingerant crudas. In omnibus nanque dapibus quicquid flatuosum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum est. Est etiam planta, cuius hic imaginem appingi curauimus, quam SYLVESTREM FABAM *appellare libuit, quòd cum domestica non paruam habeat similitudinem. Crescit hæc in Apulia, ut quidam mihi retulerunt, passim in campestribus humi repens, caulibus quadrangulis sese inuicē implicantibus, folio domesticæ fabæ, floribus in purpura albicantibus, è quibus Siliquæ oriuntur compressæ fabarum longè minores, in quibus semen continetur rotundum, fabarum sapore. Sunt qui hanc plantam velint Galeno libro primo de alimentorum facultatibus* ARACVM *uocari domesticum, qua in re fortasse non malè sentiunt, nec volo ego quoque horum sententiæ contradicere. Et, si ego syluestrem fabam eam uocauerim, ob similitudinem, & præsertim, cùm alia sit planta, cuius hic imaginem quoque expressimus, quæ Arachum secundo loco à Galeno descriptum per omnia referat. Dicant alij rei plantariæ studiosi suam quoque sententiam: quam facilè ex Galeni verbis elicere poterunt, qui de Aracis siue Arachis ita scriptum reliquit. Postremam nominis Aracorum syllabam scriptam per, c, in Aristophanis Helcadibus inuenimus, ubi inquit, Aracos Triticum, ptissanam, alicam, zeiam, Lolium, Similaginem. Semen hoc cicerculæ semini est adsimile, fueruntque nonnulli qui putarunt ipsum non esse generis à cicercula diuersi, quandoquidem & vsus ipsius omnis, & facultas, cicerculæ facultati est ad similis, nisi quòd Araci sunt duriores, minusque facilè elixantur; quæ causa etiam est, cur cicerculæ concoctu sunt difficiliores. Apud nos autem syluestre quoddam, rotundum, ac durum, eruoque exilius, in fructibus cerealium repertum, quod Arachum nominant, non per, c, sed per ch, vltimam syllabam proferentes. proijciunt ipsum, uti & semen securidacæ, seligentes. Hæc ille. Meminit quoque Araci Theophrastus libro & cap. octauo de historia plantarum sic inquiens: Nam & Auena magis in bordeo exire uidetur, & in lente Aracus, res scabra, & dura. Id quod in planta, quam pro syluestri Aracho appinximus, quis facilè uidere potest. Verùm in altera nullam uideo ego Cicerculæ cognationem, quo fit, ut eam fabam syluestrem appellauerim.* Nomina. *Κύαμος sic Græcis, Latinis verò Faba uocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, siue Bachale: Italis, Faua: Germanis, Bonen: Gallis, Febue.*

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA AEGYPTIA. CAP. XCIX.

AEgyptia Faba, quam aliqui Ponticam vocant, in Aegypto plurima prouenit: in Asiæ etiam, Cilicięque lacubus inuenitur. Folia habet ampla, † etiam si ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti crassitudine: florem roseum, dupla papaueris amplitudine: & ubi flore exuitur, profert folliculos uesparum fauis similes, in quibus faba supra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id est arculam, ideo nominant, quoniam feratur ipsa, humenti glebæ mandata, & ita in aquam demissa. Radice firmatur arundine crassiore, quæ cruda cocta ve estur. ei Colocasiæ nomen est. Faba uirens manditur, & exiccata nigrescit: vulgarem magnitudine superat. Adstringendi facultatem obtinet, & stomacho utilem: dysentericis, cœliacisque prodest, insparso polentæ uice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in uino mulso decocti, si terni inde cyathi bibantur magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio uiride spectatur, gustu amarum, si tritum, & cum rosaceo coctum instilietur.

Sunt

FABA AEGYPTIA.

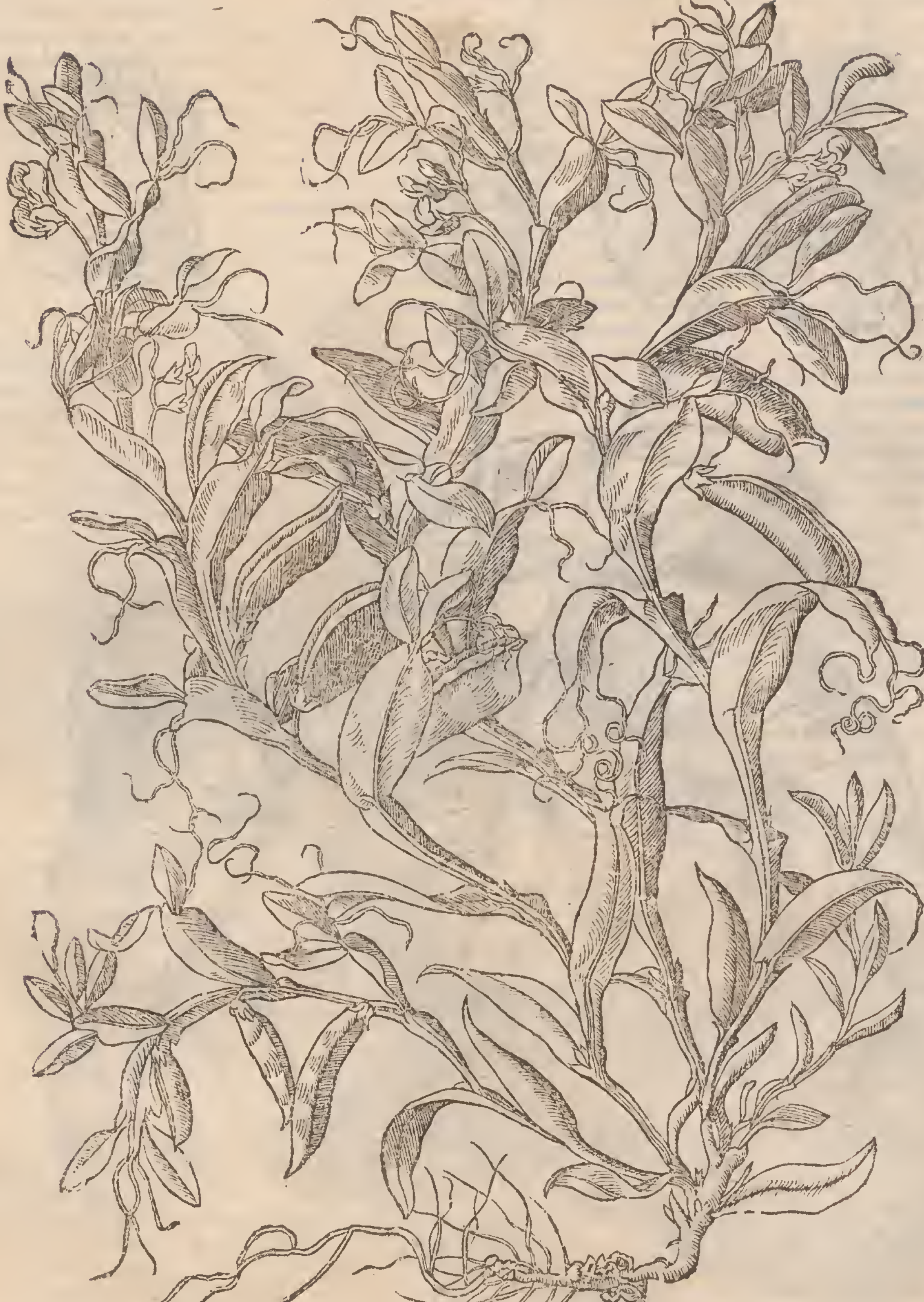

SVnt qui Aegyptiam fabam suæ radicis appellatione Colocasiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno 1538. *ostendit mihi Odoardus Polonus,qui alias quoque plantas,& eas quidem raras,secum deferebat ex Syria & Aegypto.Cæterùm eos quidem in errore versari crediderim,qui putant plantam illam ex Aegypto allatam,quæ ari speciem repræsentat,esse fabam Aegyptiam. Siquidem hæc,nec caulem,nec flores,nec fabas edit, nec radice nititur crassissima,arundinaceaq́;,nec spinis subhorrens,ut Theophrastus inquit: Cæterùm explodenda videtur Anguillarij sententia, ubi probare contendit* AEGYPTIVM ARVM *legitimam eße Colocasiam. Siquidem ipse,non aliam ob causam Ari huiusce plantam caule uiduam perpetuò eße censet, quàm quòd illarum regionum incolæ,quotannis radices effodiant ad esum, necpermittant eam ad suam peruenire frugem. Sed quàm friuolo nitatur argumento,ipsamet planta palam facit, cùm neq; in Italia pluribus annis ad senectutem vsq; in fictilibus,& uiridarijs educata,usquam caulem ediderit. Deinde quis crediderit unquam effodi has plantas, ijs in regionibus adeò diligenter,ut alicubi quandoque, aliqua non remanserit? Absurdum quidem hoc est,& minimè credendum. Ideoq́; cum ijs consentiam,qui Ari speciem esse putant. Siquidem cùm folio, tum radice Arum imitatur, ut ex eius imagine hìc expreßa,quam mihi dono dedit Augerius de Busbecke;vir sanè clarus, ex Constantinopoli allatam,quis certior fieri poterit. Meminit huius Theophrastus lib.* IIII.*cap.*X.*de plantarũ hist.ubi ita scribit. Faba Aegyptia in paludibus, stagnisq́; exit. Caulis eius,qui longissimus,quaterna cubita perficit:crassitudo digitalis est,similis calamo molli,nõ geniculato, Rimas intrinsecus habet tendentes per totum,lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, uesparum fauo non absimile. Inq́; singulis cellis,singulæ fabæ continentur,paulò super id eminentes,multitudine plurimùm terdenæ. Flos papauere duplo maior*

Aegyptiæ fabæ consid.

10

ARACVS NIGER.

ior, colore roseus, in plenum caput. Super aquam folia ad singulas fabas amplexa exeunt. Fabam quanque conterenti amarū illud, ex quo pilula fit, inflexum patescit. Fructus ita se habet. Radix illi crassissima, arundine plenior, rimas similiter atque caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & assa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Nascitur itaq; spōte uel plurima, cæterùm & seritur in limo paleis largè admistis, ut descendat, incorruptaq; maneat: sicq; fabeta faciunt. Si autem semel apprehenderit, perpetuò manet. Radix enim ualida est, nec procul arundinum stirpibus, uerùm spinis subhorrens. Quamobrē eam cocodrilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non uidet. Nascitur hæc etiam in Syria, Ciliciaque. hactenus Theophrastus. Hanc amplissima emittere folia tradidit Plinius lib. XXI. cap. XV. ubi sic inquit. In Aegypto nobilissima est Colocasia, quam cyamon uocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus est, araneoso in mandendo: thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabilis: folijs latissimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinem eorū, quæ personata in nostris amnibus vocamus. Adeoq; Nili sui dotibus gaudent, ut implexis Colocasiæ folijs, in uariam speciem vasorum, potare gratissimum habeant. Seritur iam hæc in Italia. hæc Plinius. Aegyptia faba (vt Galenus auctor est libro primo de alimentis) sicuti nostratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisq; excrementitiam sortita est. Planta, quæ κύαμος αἰγύπτιος Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur; Italicè, Faua d'Egitto: Hispanicè, Inhame.

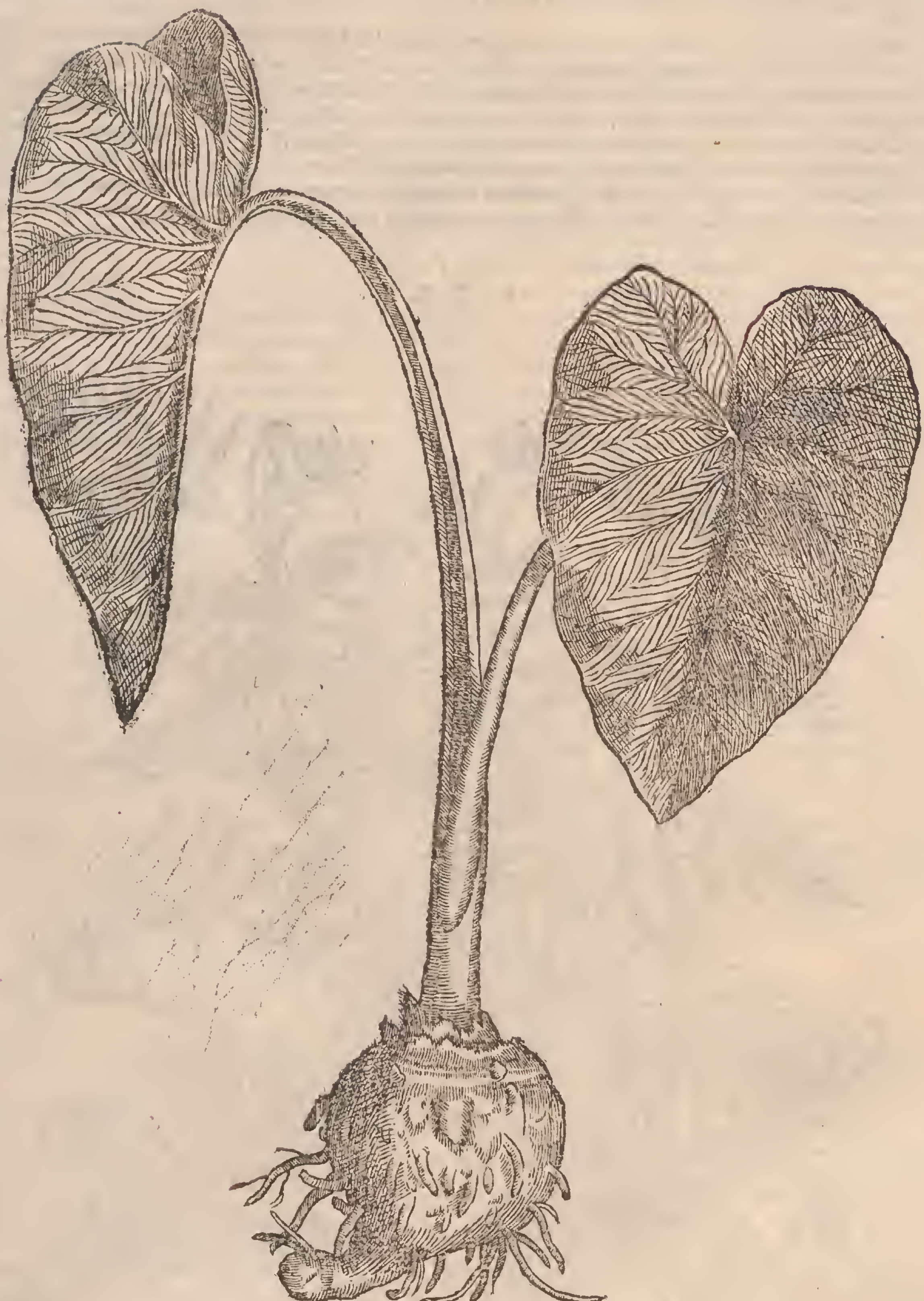
Colocasia ex Plinio.

Nominà.

† Græci codices hoc loco habent ὡς πέτασου, idest, instar galeri. Quæ autem horum locum affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Vbi verbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari videtur.

ARVM

ARVM AEGYPTIVM.

Φακός.

LENS. CAP. C.

Lens frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, ſtomachum malè habet, eumque & inteſtina inflat: ſed aluum cortice cocta ſiſtit. Præſtat in cibo, quæ facillimè coquitur, nihil atri in maceratione reddens. Vim habet adſtringendi: qua ex cauſa aluum cohibet, ſi detracto antea cortice diſcoquatur accuratè, primaque aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum ventrem reſoluit.) Somnia tumultuoſa excitat: capiti, neruis, ac pulmoni inutilis: melius ſuo fungetur munere contra alui fluxiones, addito cũ aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis roſis, aut meſpilis, ſorbisve, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plantagine, aut gallis integris, quæ poſt decoctionem abijciuntur, uel rhoe, quę obſonijs inſpargitur: verùm acetum cum ea diligenter percoqui debet, aliàs aluum conturbat. Contra ſubuerſionem ſtomachi, triginta grana lentis delibrata deuorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: ſinus cum melle glutinat, cruſtas rumpit, ulcera purgat. Decocta in aceto duritias, & ſtrumas diſcutit: cum cotoneo, aut meliloto medetur inflãmationibus ocũlorum, ſedisq;, addito roſaceo: ſed in amplo ſinu, ut inflammationibus ſedis, quæ maius remedium exigũt, cum putamine

 punici,

punici, ac ficcis rosis, adiecto melle, decoquitur: nomis quæ in gangrænam euaserunt, adiuncta maris aqua: pustulis, & his quæ serpunt, igni sacro, pernionibusq;, ut antea dictum est: contra mãmas in quibus lac in grumos coijt, & præ nimia sui copia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

Lentium cõsideratio.

Lens, legumen ubique cognitum, folio est, uiciæ minore, & flore haud longè dissimili, siliqua parua, compressa, molliterque in latitudinem fusa, in qua semina terna, quaternáue concluduntur, rotunda, pressa, læuique cuticula contecta. Genera eius duo, album, quod minus est, & in cibis gratius: cinereo colore alterum, orbe paulò maiore. Huic flos est in purpuram candicans, alteri simpliciter albus. Necatur strangulaturq; lens, adnata illi aparine herba. Semina quæ ante sationem bubulo fimo obruuntur, præstantiora proueniunt, & celerius demetuntur, si rei agrariæ indagatoribus credimus. Lentis decoctæ cremor ad oris, & genitalium exulcerationes vtiliter adhibetur. Sunt qui scribant, certoq; affirment, epoto 10 *primo lentis iure, necari expellique citissimè puerorum vermes.*

Lentiũ uires ex Gal.

Lentes quemadmodum lib. VIII. simplicium medicamentorum scriptum reliquit Galenus, valenter adstringunt: in caliditate verò, & frigiditate medium tenent; desiccant tamen in

LENS.

secundo

secundo ordine. Ipsum itaque earum corpus desiccat, & sistit uentrem: cæterùm decoctum prouocat: proinde etiam prior aqua abijcitur, ubi retentionis causa adhibentur. hactenus loco citato Galenus. Cæterùm asserenti Dioscoridi Lentes aluum cohibere, si detracto antea cortice discoquantur accuratè, primaque aqua inter coquendum effundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de alimentorum facultatibus sic scribit. Ne ex lente quidem panem quis tentauerit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cortex eius vehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ & crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut ante retulimus, adstringenti est contrarius. Quocirca si elixæ in aqua iusculum sale, garo, oleoque conditum bibatur, aluum deijciet. At quod ex his decocta lente ad eum modum, quem retulimus ferculum apparatur, contrariam succo uim obtinet. Nam quæ uentri obueniunt, fluxiones desiccat, os ventriculi, intestina, & totum denique ventrem corroborans. Quamobrem cœliacis, & dysentericis accommodatus est cibus. Lens verò decorticata, ut illam adstringendi uehementiam, cumque hac alia uidelicet omnia, quæ consequuntur amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, prauumque succum gignens, tardè commeans: alui tamen fluores haud desiccat, uti ea quæ cortice non est spoliata. Iure igitur qui modum in hoc edulio non seruant, elephantiasim quam vocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa, siccaque cibaria facilè in melancholicos humores uertuntur. Quare ijs duntaxat, quibus uitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam: lens cibo utiliter præbetur: ceu aridis, & squalentibus admodum damnosè. Eandem ob causam visum integrum, & inculpatum hebetat, immoderatè exiccans. Si verò, qui contrario modo se habet: humidiori videlicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta est: crassum enim, & tardifluum sanguinem facit. At muliebri appellato profluuio conuenientissima. Cùm porrò lens, & ptisana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulium componitur, quod nos in Asia phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua utriusque portio esse debet: minus enim ptisanæ adijciendum, ut quæ per decoctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem asciscit. Sed enim huius edulij eadem ac ptisanæ est confectio, præterquàm quòd satureia, & pulegio adiectis, iucundius & paratius concoctioni efficitur; cum ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroque sit contenta. Deterrima est lentis conditio, quam diuitum coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi vult admisceri, sed liquida potius, & crassitudinem incidentia. Cui verò sapa commiscetur, iecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius uisceris, atque vnà lienis inflammationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror abscurum, durescentes visceris vtriusque affectus, quos scirrhos uocant, hoc epulo exacerbari. Quòd si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale aßeruatam congruere deprehendes: ceu vtique quæ inter has media est, quam νεαλῆ, id est, recenter salitam appellant, phacoptisanæ percommodè & ad suauitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum salsis carnibus esitata, crassos humores augebit. Nam hæ quoque sanguinem crassiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neque istis affatim, sæpeque vti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino prauo humori obnoxium est. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aeris constitutionibus in unoquoque edulio intelligere oportet. Ac autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme verò eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in uere medij temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Est porrò mediorum non vna, nec simplex species: quædam enim huiusmodi sunt, quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo interuallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adepto: ut si quis iuxta id, quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos inuenit, Heraclides Tarentinus non sanis modò, verùm etiam laborantibus exhibebat. Est enim & hoc ex pugnantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius, quàm beta: citius uerò, quàm lens per aluum descendit. Est & illud perspicuum, huius succum in corpus dispartitum, ex amborum uirtute, lentis videlicet, ac betæ, esse permistum. hactenus Galenus. Ex cuius verbis facilè colligi potest, Lentes in frequenti ciborum vsum minimè esse recipiendas; præterquàm ab ijs, quibus morbi alicuius ratione, vt medicamenta potius, quàm ut cibus conueniant. φακὸς, Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, Italis: Linsen, Germanis: Lenteyas, Hispanis: Lentile, Gallis.

Nomina.

Φασίολοι. PHASIOLI. CAP. CI.

Phasioli inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo alum emolliunt: ad vomitiones idonei.

Phasioli sunt in Italia vulgares, & in hortis, ac aruis, frequentes. Diuersa eorum habentur genera, varijs coloribus distincta: nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diuersis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoque ætati cognitos fuisse putauerim, etsi nonnulli eos nuper in Italia uenisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterorum leguminum more, in aruis seruntur. At rubescentes, melini, ac varij seminantur in hortis alijsue locis, vbi umbra æstiua fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam inuolucris, ac sequaci foliorum, clauicularumque reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, scenas, ac tabernacula è lignis cancellatim fabricata opacant, ac veluti topiario opere contexunt: solaresq; radios inhibent, non secus quàm uitis, lupus salictarius, bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & stirpium id genus, quę arbores, & sepes scandunt, perreptant, implicant, ac conuestiunt. Quo fit, vt crediderim ego, illos à veritate haudquaquam desciscere, qui dixerint, hoc Phaseolorum genus hortensem esse smilacem, hoc etiam libro à Dioscoride descriptum: quippe quòd illi maximè respondeat, ut in sequentibus dicetur. Quamobrem longè aberrasse uidetur Marcellus in carpendo Hermolao tantopere auidus, cùm dixerit sibi parum verisimile uideri ad eam altitudinem, & foliorum copiam esse legumen aliquod augeri, ut scenas, & tabernacula uestiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioscorides; sed & ipsius smilacis numerosus plantarum prouentus, quæ in quamplurimis hortis, ac viridarijs longissimos scadunt palos, & cancellata tecta conuestiunt. Cęterùm nec eos quidem hallucinari putauerim, qui pro certo aßeruerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensi smilace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit Theophrastus lib. VIII. cap. III. de plantarum historia: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipsum secutus Paulus. Quippe quoniam Dolichi (ut adiuuante Deo infrà in smilacis hortensis mentione dicemus) non sunt illud pisorum genus, quod Ausonijs vulgò dicitur Rouiglione, Tridentinis verò Arabeia, ut Manardo Ferrariensi placet. Quandoquidem hanc sub Ochri nomine, tam Galenus, quàm Paulus descripsere, vt eo, quem modò citauimus, loco patebit. Porrò in hoc presenti capite Dioscorides de candidis tantùm, ac vulgaribus phasiolis differuit, non de eruilia Arabeia vulgò vocata; in sequentibus verò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui vel rubentes, vel lutei, vel versicolores enascuntur. Albi itaque & magis vulgares, qui seruntur passim in campis, sine pedamento per se subsistunt, sed in latum sese pandunt, folijs hederaceis, maioribus

Phaseolorũ consid.

Marcelli error.

Manardus notatur.

PHASIOLI.

bus tamen & mollioribus, venosis, ternis ex vno pediculo prodeuntibus. flores mittit candidos, piso minores, è quibus palmaria cornicula prodeunt, teretia, & in acutum desinentia, primo quidem exortu viridia, & per maturitatem albicantia. In his semina, quæ phasiolos appellamus, continentur, facie quadrupedum renibus similia, alba, præter umbilicum, qui tantum in ijs nigricat. Phasioli excalfaciunt, & humectant ordine primo. In cibum sumpti inflant, & uentriculo laborem faciunt, semen tamen generant, & venerem sollicitant, præsertimque ubi longo pipere, galanga, & saccharo asperguntur: Atqui id valentius præstant, si lacte bubulo pingui decoquantur, quousque rumpantur. Redduntur in cibis innocentiores si cum sinapi vel cari semine edantur. Tumultuosa præterea ac terrifica faciunt somnia, perinde ac lentes. Cornicula dum tenerrima sunt, elixantur, & in acetarijs deuorantur, addito pipere, gustu non ingrato. Eadem prius elixa, & farina circumlita, & deinde in oleo feruenti, aut butyro frixa, addito pipere, & vuæ acerbæ succo, Italis quoque expetuntur in cibum. Præstant peculiariter propria sua ipsius facultate ad sanandum equorum morsus, si dentibus attriti crudo vulneri illinantur. Parant quoque è phasiolis muliebrem fucum hoc modo. Sumunt phaseolorum alborum, micæ panis triticei albissimi, singulorum libram; Cucurbitam longam, teneram, uirentemque vnam: Dissecta prius cucurbita macerant simul omnia ex lacte caprino nocte una, deinde addunt seminum melopeponum uncias quinque, nucleorum persicorum mundatorum vncias tres, nucleorum pineorum delibratorum selibram. Conterunt per se omnia in lapideo mortario, & deinde addunt pullum columbinum domesticum vnà cum plumis in particulas dissectum, abiectis tantùm intestinis, & omnibus simul mistis.

10

PISVM MAIVS.

stis. Ex uitreo organo, ad hoc parato, in uase feruentis aquæ collocato, aquam distillant, & subinde diligenter custodiunt.
Siquidem huiusce aquæ lotione nitorem faciei conciliant. Et cuti mollissimum addunt læuorem. Cęterùm cùm phasioli pi-
sa mihi in mentrem reuocauerint, & nihil de eis meminerit Dioscorides, prætermittere quidem non potui, quin de eis quoque
dissererem. PISVM itaque caulibus exit fistulosis, ramosisq́;, capreolis multis, folio numeroso, longiusculo, crassiuscu-
loq́;, ac subpingui, Siliqua cilindracea, rotundo, & candido semine: albi ciceris magnitudine. Florem edit papilionis anima-
lis figura: circa vmbilicum purpureum, radice imbecilla; Grana in siliquis sese inuicem stipant, ut in uicia, & eruo.
Seritur Vere, & Aestate demetitur. Duo eius sunt genera, alterum maius, alterum minus. Maius pedumanto
gaudet, quo fit, ut Agricolæ arborum ramos illi adiungant. Minus humi accumbit, gracilius omnibus suis partibus, nec
adeò in cibis gratum: Duum hoc est generum, album, & cinereum, quod Eruiliam uocant quidam. Ananienses, &
10 cætera Tridentina Rura Arabeia uernaculo sermone appellant: alij Rouiglione. Exiccant pisa fabarum modo, remissius ta-
men. Sunt qui scribant, pisorum iure hausto purgari puerperas, & lactis copiam augeri, Auriginosos sanari, & aquæ in-
tercuti succurri. Sed proculdubio decipiuntur, quòd hæc haud quaquam præstare possit medicamentum, quod refrigeret,
& siccet. Verùm errandi ansam cæteris præbuit Tragus, quippe qui perperam putarit Pisum cicer esse Arietinum, cui ea in
est facultas. At quantum ab Arietino cicere distet Pisum, facilè quispiam conijcere poterit ex his, quę superius in cice-
re diximus. Cicer enim Arietinum nihil ab alijs ciceribus differt, nisi colore; cætera similia sunt. Ideoq́; errorem hunc

PISVM MINVS.

debent diligenter uitare Germani, qui ſuis puerperis piſorum ius propinant: quin etiam ijs, qui ſumpſerunt purgatiuum medicamentum, extergendi uentriculi gratia. Nulla enim piſis ineſt abſterſoria facultas, ut Galenus inquit libro primo de alimentorum facultatibus his uerbis: Piſa tota ſubſtantia cum fabis quandam habent ſimilitudinem, eodemq; cum fabis modo ſumuntur. His duabus tamen rebus ab eis diſcrepant, tum quòd non æquè ac fabæ ſunt flatulenta, tum etiam quòd detergendi facultatem non habent; ideoque ſegnius quàm illæ per aluum ſecedunt. Ita φασίολοι Græcè, ut etiam Phaſioli Latinè dicuntur: Italicè, Fagiuoli.

Nomina.

Ὄροβος. ERVVM. CAP. CII.

Concluſa nō legit Orib.

§ ERuum paruus frutex omnibus cognitus, anguſto folio, tenuis, ſemina in valuulis habens: è quibus farina fit, nomine eruina, ad medendi vſus conueniens. Eruum capiti oneroſum eſt: aluum eſu turbat: ſanguinem per urinam extrahit: elixo boues ſaginantur. § Parandæ farinæ ratio hæc eſt. Vberiora grana candidaq; deliguntur, permiſcendoq; aqua reſperguntur, donec ſufficienter combibant: poſtea torrentur, vſque dum hians cortex diſrumpatur: molitaque, farinario cribro incernuntur: poſtremò farina reconditur. Hæc aluo vtilis eſt: vrinam ciet: meliorem colorem efficit: ſanguinē per veſicam,

vesicam, aut aluum cum torminibus elicit, si largius in cibo, aut potu assumatur: vlcera cum melle purgat: lentigines, & vitia cutis in facie, & maculas, totumque corpus emendat: nomas, gangrænas, duritiasq; serpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra vlcera, quæ theriomata vocant, fauosque emarginat: carbunculos rumpit: cum vino subacta illitu morsibus viperarum, canum, hominumque medetur: vrinæ difficultates, tenesmosq; ex aceto mitigat. Eruum tabidis, qui alimentum non sentiunt, tostum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, sumptumque conuenit. Eius cremor perniones, & pruritus in toto corpore, sanat fouendo.

ERuum officinæ, Græcorum more, Orobum appellant. Planta itaque est eruum foliosa, humi procumbens, caulibus ac ramis multis sese implicantibus, folijs; paruis, longiusculis, lente minoribus, pluribus ex vno pediculo, vtrinque pari exortu per interualla prodeuntibus, uno in cacumine permanente. Flores edit paruos, ipsosque subpurpurascentes, & aliquando candicantes: Siliquam gerit Pisi ferè similem, sed breuiorem, & graciliorem, in qua semen rotundum concluditur, pressa, strictave inter granum & granum siliqua. Duum est generum, candidum, & rufum. Galenus tertium quoque addidit, nempe pallidum, inter priora medium. Non diu est, quod legitimum habetur, & seritur iam vbique in Italia. Alterum quoque vidimus erui genus, quod Creticum uocant, nostrati ferè simile, sed minutio-

Erui consid.

10

OROBVS.

Brasauoli, & Fuch. lapsus.

re semine, & siliquis gracilioribus. Porrò Brasauolus, credidit Eruiliam, quæ Theophrasto, Galeno, ac Paulo ochros appellatur, legitimum esse Eruum, nominis uicinitate fortasse deceptus. Qua in re Fuchsius quoque hallucinatus deprehenditur, quòd suo de plantarum historia uolumine Ciccerculam vulgò vocatam, satiuum Eruum esse existimauerit: etsi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clarissimum est, haudquaquam eæ reperiuntur facultates, quibus pollere Eruum tradidit Dioscorides. Quandoquidem præter id, quòd omni prorsus amaritudine uacat, largius esitata nunquam sanguinem per uesicam, & aluum cum torminibus elicit, ut de orobo fatentur Dioscorides, & Galenus. Ex quo planè constat tam Brasauolum, quàm Fuchsium, utriusque pace, hac in re deceptos esse. Sed ignorandum non est, quòd etsi Eruum ab agricolis seratur: habetur tamen & inter sponte nascentia: nanque & per se inter segetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoscatur, illud inter uiciæ species annumerant. Animaduertendum præterea est, quòd quanquam ad Eruinam farinam conficiendam eligit Dioscorides candidius Erui semen: Galenus tamen lib. I. de facultate alimentorum, candidum pallido, ac rufescente, longè minus præstare scribit. Quapropter Brasauolus Galeni rationem minimè habuiße videtur, cùm sibi ex Dioscoridis tantùm sententia persuaserit, album erui semen in medicamentorum usu tam rufum, quàm pallidum uiribus antecellere. Erui farina melle excepta ij recreantur, quorum pulmones crassis excrementis redundant. Expectorat enim ex Thorace id omne, quod inhæserit. Lienem minuit Eruum, à ieiunis deuoratum. Inguinum bubones resoluit, ex melle illitum. Virides eius siliquæ priusquàm durescant, cum suo caule folijsque contritæ illitæque, nigros faciunt capillos. Eruina farina in Theriacam quoque uenit. Nam sine ea parari nequeunt Viperei pastilli. Erui uires prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum ita inquiens. Orobus desiccat quidem excessu secundo intenso, calfacit verò primo. Porrò quatenus amaritudinis est particeps, catenus incidit, extergit, atque obstructiones expedit. Cæterùm si sumatur copiosè, sanguinem per urinas euocat. Et libro primo de alimentorum facultatibus ait. Boues apud nos, ut apud alias plerasque gentes, Eruo in aqua edulcato pascuntur. Hominum cibis prorsus hoc semen damnatur. est enim & insuauissimum, & praui succi. Cæterùm in magna fame nonnunquam, sicut Hippocrates quoque scripsit, necessitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos eruo instar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamento crassos pulmonis, thoracisque humores expurgante, Candidum minus est medicamentosum, quàm id, quod ad flauum, aut pallidum colorem tendit. Eruum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, insuauitatem certè deponit, sed vnà cum ea & abstergendi, & incidendi uim, ut sola in eo relinquatur terrestris substantia. Itaque citra amaritudinis intellectum desiccans fit esculentum. Id Græcis ὄροβος, quod Latinis Eruum nominatur: Arabibus, Herbum, Keisene, siue Kersene: Italis, Eruo: Germanis, Eruen: Hispanis, Ieruos: Gallis, Ers.

Erui uires ex Galeno.

θέρμοι.

LVPINI, CAP. CIII.

Satiuus Lupinus notus est. Cuius farina cum melle delinctu, aut potu, ventris animalia expellit. Ipsi quoque macerati, & cum sua amaritudine esitati, eadem efficiunt. Decoctum eorum idem minus præstat, cum ruta, & pipere potum: quare lienosis prodest. eodem vlcera tetra, quæ theriomata uocant gangrænas, incipientem scabiem, eruptions pustularum, ulcera in capite manantia, uitiligines, maculasque fouere utilissimum: menses, & partus extrahit, cum myrrha, & melle subditum in uellere. Eorum farina cutem, liquoresque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicũ cruciatus, ex aceto lenit: strumas in aceto *a* cocta, illitaque dissipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lentescãt, faciem abstergunt: medentur pecorum scabiei, cum radice nigri chamæleontis, ita ut repente decocto abluantur. Cit urinã radix cum aqua cocta. Lupini triti, ubi maceratu dulcescere ceperint, cum aceto poti, fastidium detrahunt, & cibi auiditatem faciunt. Gignuntur & syluestres Lupini, *b* satiuis similes, sed omnino minores: qui eadem quæ satiui possunt.

a Drag. addit. μετὰ μέλιτος. i. cum melle. b Omnia exẽ. ἐμφερής τῷ ἡμέρῳ κατὰ πάντα, μικρότερος δὲ. i. satiuo per omnia similis, minor autem.

Lupinorum consideratio.

Lvpinus vulgaris planta vnico exit caule, haud infirmo, folio septifariam dissecto, piloso, molli, subcandicante, flore candido, siliquis compressis, per ambitum crenatis, albicantibusque, fabarum modo longis, in quibus quina, senave continentur grana, membranis districta; orbiculata, pressa, umbilicotenus concaua, ex albo flauescentia, & insigniter amara. Radice nititur sublutea, in multas diuaricata partes. Nullis lupinus pestiferis strangulatur plantis, cùm ipse noxias omnes strangulet herbas, quæ illi adnascuntur. Floret in primis circa medium caulem. Seruntur in Hetruria Lupini non modò ad alimentorum vsum, sed ad agros impinguandos. Cæterùm præter satiuos Lupinos, syluestrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ maio mense in campestribus visuntur, floribus roseo colore rufescentibus. Satiui dulcorantur in Italia, ibique frequenter eduntur cum sale. Lupinus (ut scriptum reliquit Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus multi usus legumen censetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem sibi ingenitam exuat insuauitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, uel sine his etiam, sale modico conditus: non velut hordeum, & alia multifariam instructa. Lupini dura, ac terrestris substantia est. Quocirca necessariò concoctioni repugnat, & crassum gignit succum, ex quo non probè in uenis confecto, crudus propriè appellatus succus aceruatur. Et lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquit. Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: fitque tunc nutrimentum succi crassi. Cæterùm vt medicamentum ita præparatus ex genere est emplasticorum. At qui natiuam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendique vim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex posca epotus. Quin & decoctum eius lumbricos eijcere potest. Tum etiam foris identidem perfusum, vitiligines, achoras, pustulas, exanthemata Græci vocant, psoras, gangrænas, vlcera maligna, quæ cacoethe vocant, iuuat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, siccandoq́. Expurgat iecur, & lienem cum ruta, & pipere suauitatis gratia aßumptum. Elicit menses, ac fœtum cum myrrha, & melle impositum. Porrò Lupinorum farina sine mordicatione digerit. nec enim liuida tantùm, sed & chœradas, & dura phymata curat: sed tunc in aceto, aut oxymelite, aut posca coquatur oportet, idq́, pro laborantium temperamento, & affectus diuersitate, quod ex usu est eligendo. Sed non est præsentis instituti talia distinguere. Digerit item quæ liuida sunt. Et quæcunque modò diximus præstare posse decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt verò etiam qui eam ischiadicis cataplasmatis modo illinunt. Lupinus agrestis amarior est, & ad omnia valentior domestico, eiusdem generis cum ipso facultatis. Lupinus satiuus sic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, seu Tormus: Italis, Lupino domestico: Germanis, Vuichkbonen, Feigbonen, Vuolffsbonen: Hispanis, Entramuces, & Entramocos: Gallis, Lupini. Lupinus verò agrestis Latinis, θέρμος ἄγριος Græcis, & Italis Lupino saluatico dicitur.

Lupinorũ facult. ex Gal.

Nomina.

LVPINI

LVPINI.

Γογγύλη

RAPVM. CAP. CIIII.

DEcocta Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, uenerem ſtimu
lat. Decocto podagræ, pernionesque fouentur: contritoquè rapo, atque impoſitio iuuantur. Si
excàuatæ radici roſaceum ceratum adigatur, & feruenti cinere eliqueſcat, *a* exulceratis pernionibus
proficiet. Cymæ eius decoctæ manduntur, & urinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præſertim
quæ ſenſum doloris auferunt, anodyna uocant, idoneum eſt: potum contra uenena ſalutare eſt: uene-
rem concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti ſufficit: ſed multò magis appetentiam re-
creat. Syluestre rapum in aruis naſcitur. † Frutex eſt in cubiti altitudinem aſſurgens, ramoſus, leuis
10 in cacumine. Folia fert læuia, digitali latitudine, aut maiora: & fructum in ſiliquis calyculatis: cùm-
que eorum inuolucra aperiuntur, alia intus ſiliqua ſpectatur, quæ quandam capitis ſpeciem præbet.
in qua ſemina paruula concipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad deter
gendã cutem in facie, totoque corpore, vtimur: præſertim quæ ex lupini, aut ĕrui, tritici, aut lolij fari-
na, fieri ſolent.

a Cat. εἱλκωμένας διαθέσεις. i. exulceratas affectiones.

RAPVM ROTVNDVM.

Rapi consid.

Rapum in Italia vulgò notissimum est, præsertim apud Insubres, ubi statim post messem æstate, Iunio, ac Iulio mensibus, in aruis secundò seritur: deinde mense Octobri, cùm radix ad summum extuberauerit, è terra eruitur. Satiuum in triplici recensetur genere, sessile, longum, & rotundum: tametsi literis mandauerit Plinius libro XVIII. *cap.* XIII. *longum erraticum esse. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo semine tribus penè mensibus gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quàm centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos sæpius innumera rapa vidimus in Ananiensi agro, longa, & colore purpurea. Rapum & radix (vt Theophrastus est auctor lib.* VII. *cap.* IIII. *de plantarum historia) gaudent frigoribus: & sic ea dulcescere putant, simulq; incrementum in radicem, non in folia vertí. Austrinis, atque serenis temporibus celeriter caulescunt. Nursinis Plinio palma, quòd eo fortàsse solo magnitudine, & dulcedine cæteris præstent. Alpinis, quibus rara seges, rapa utilia admodum, ac necessaria habentur, tam in hominum alimentum, quàm iumentorum pabulum. Quæ æstate seruntur, uindicantur ab erucarum iniuria, quæ plerunque tenella folia in uniuersum erodunt, commista sationis tempore semini fuligine: aut maioris sedi succo per noctem macerato semine. Siquidem Columella rem hanc sibi experientia comprobatã asserit. Syluestris rapi plantam ob meam ab Hetruria ubi frequens nascitur, absentiam, hactenus consequi non potui, atqui uolo etiam me ipsum accusare, quòd rem ipsam neglexerim apud amicos. Quare Rapi syluestris imaginem, quam hìc appingi curauimus, etsi syluestre Dioscoridis rapum non referat, refert tamen plurimum domesticum. Quam ob causam, illud quoque excudi curauimus; tanquam Rapum syluestre nostrum. Non desunt*

10

RAPVM LONGVM.

ſunt rei herbariæ ſtudioſi, qui uelint Rapunculum vulgò uocatum, quo Itali in acetarijs ueſcuntur, vnà cum Fuchſio rapum
eſſe ſylueſtre Dioſcoridis. quorum opinionibus refragari cogor. quippe quoniam Rapunculi capitula, in quibus ſemen conclu-
ditur, duplicia non ſunt, nec ulla in ipſo ſemine reperitur qualitas, quæ abſtergere poſſit. RAPVNCVLVS itaque planta eſt
cubitalis, caulibus pluribus ab una radice prodeuntibus, in cacumine ramoſis. Antea quàm caulem edat, folia profert oblon-
ga humi accubantia, ſed quæ in caule fere toto ſunt longiori facie, ſed breuiora & anguſtiora ſpectantur. Flores fert in ra-
muſculorum cacumine purpuraſcentes, & ad cæruleum inclinantes; quatuor tantum folijs conformatos. Semen in ſimplici
capitulo continet minutum, pullo colore. Radice nititur alba, trium digitorum quatuorve longitudine, craſſiuſcula, extube-
rante media ipſius parte, alba, fragili, tenera, & ſubdulci quodam ſucco prædita. Id quod, meo quidem iudicio, non præter-
miſiſſet Dioſcorides, ſi Rapunculus noſter ſyueſtre illi fuiſſet Rapum. Naſcitur in aruis non cultis, in collibus, & in pratis,
quin etiam in hortis iam ſeritur, ut grandiores edat radices, quarum eſu plurimi delectantur. Eduntur in Acetarijs eædem
non ſolùm crudæ, ſed etiam coctæ. Cæterùm quid in medium uſum Rapunculus præſtare poſſit, nondum compertum habeo,
& ſi non deſint, qui putent lactis ubertatem facere, ſi coctus cum longo pipere edatur. Sed ad SYLVESTRE rapum no-
ſtrum uenio, quod frequens in Boemia in agrorum marginibus naſcitur. Exit hoc folio, caule, flore, ſemine domeſtico ſimile,
ſed agreſtioribus folijs. Radix illi eſt raphani, modo longa, craſſáque, ſed ſapore per omnia domeſticum refert: quo factum
eſt, vt ſylueſtre rapum hanc plantam vocauerim. Legitimum naſci copioſum in Hetruria diximus, non quòd ipſum uſquam

à nobis

RAPVM SYLVESTRE.

à nobis visum sit, sed quòd id ex aliorum relatione intelleximus. Nostri semen, cum insigniter amarum habeatur, & abstersoria sit facultate præditum, alterius loco securius illini poterit, vbi cutem detergere fuerit opus; quin etiam necandis uermibus utile quoque fuerit. Rapi uires recensuit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, ita inquiens. Rapi semen uenerem excitat, utpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix concoctu difficilis est, inflatque, & semen generat. Et libro 2. de alimentorum facultatibus, inquit. Rapum siue γογγυλίδα, siue βουνιάδα appellare uelis, quod eius extra terram est, oleraceum censetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura est, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipsam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum usui esse possit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato crassior est: ideoq; si quis vltra modum esitauerit, & maximè si perfectè conficere eam nequeat, crudum succum in uenis congeret. Ad alui deiectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potissimùm quando bene fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaq; sit bis decoctionem perpessa, ad eum modũ uidelicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu est difficilior, ac flatulenta, stomachoq; noxia: nonnunquam autem & uentrem mordicat.

Rapi uires ex Galeno.

Nomina.

Γογγύλη id Græcè uocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgiem, siue Alsegiem: Italicè, Rapo: Germanicè, Ruben: Hispanicè, Nabo: Gallicè, Raue, seu Naueau blanc de iardin.

† Quod in Græco hic legitur θάμνος, Ruellius uertit fruticosum. Quæ uox est potius ab eo ex Plinio lib. XX. cap. III. reposita,

poſita, quod etiam aliàs ſæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem uertimus, licet hac, ut alijs pleriſque vocibus, Dioſcoridem impropriè vſum fuiſſe exiſtimemus.

RAPVNCVLVS.

Bενιάς.

NAPVS. CAP. CV.

COcta Napi radix inflat, modicum alit. Semen eius potum venenorum vires hebetat: antidotis admiſcetur. Conditur ſale radix.

10 *NApi in raporum genere recenſentur, & quanquam folio, & radice, raphanos magis referant, caule tamen, floribus, ſemineq; rapum æmulantur. Plura Theophraſto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempeſtate duo tantùm repererim, nempe album, & flauum. Flaui tametſi albos craſſitudine ſuperent, magiſque colore placeant; ſunt tamen inſipidiores, & guſtui ob id minus grati. Omnes melius placent in pinguium carniũ iure decocti, inflant tamen, & magis quàm rapum ſaturant, & magis quoque uenerem excitant, & præſertim addito pipere. Semen additur in Theriaca, quod uenenis potenter reſiſtat. Necat & interaneorum animalia, ex limonum, aut aurantiorum ſucco potum; ex Adianti autem, ſiue lentium decocto, potum morbillos, & exanthemata ad cutim propellit. Duplici enim nomine morbillis affectos iuuat, tum quòd*

NAPVS.

quòd à centro ad circumferentias corporis materiam morbiferam ducat, tum quoque quòd propria sui ipsius facultate morbi malignitatem superet, ac compescat. Datur utiliter cochlearis mensura ex vino addita lini seminis drachma ad ciendam vrinam. Ventriculi cruditates uomitione extrahit, ubi ex oxymelite, & tepenti aqua hauriatur. Datur quoque diebus pluribus quotidie drachmæ pondere, ex marrubij decocto, utiliter Ictericis, & aquæ intercuti incipienti. Sed plura de eo in epistolis diximus. In Aegypto frequentius seritur, quòd inibi ex eius semine copiosum exprimant oleum. Βουνιάς, *nomen Græcum est: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum, Steckruben: Hispanicum, Nabicas: Gallicum, Nauet.*

Nomina.

Ῥαφανίς.

RAPHANVS. CAP. CVI.

RAdix, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori suauis est: sed stomacho aduersatur, ructus ciet, vrinam pellit, aluo aptior: summo tamen cibo sumi debet, quò magis eius distributionem adiuuet: cum autem præsumitur, cibum suspendit: quare uomituris commodissimè datur ante cibũ: sensuum aciem excitat. Decocta contra ueterem tussim, & pituitæ crassitiem in pectore, efficax est. Cortex ex aceto mulso, celerius vomitiones mouet: hydropicis commodissimè illinitur; lienosis vtilis: sugillata cum melle rapit, & nomas amolitur: contra viperarum ictus auxiliatur: alopecias ad

10

ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emēdat: his qui fungis strangulantur, tam cibo, quàm potu salutaris est: menses cit. Semen, uomitiones facit, vrinam mouet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas ualidissimè emarginat: coctum cum aceto mulso, anginis perquàm vtiliter gargarizatur: contra cerastis morsus, potum ex uino, auxilio est. Syluestris raphani, quam Romani armoraciam vocant, folia satiuo similia, sed magis lampsanam imitantur: radix gracilis, tenera, subacris. Tā folium, quàm radix in olera recipitur: sed hæc excalfacit, vrinam concitat, æstuosa est.

Raphani consideratio.

Raphanus Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria, quòd Latinum nomen imitentur, Radice vulgò uocant: quemadmodum & Romani suam antiquam Raphani syluestris appellationem retinent, qui ipsum primæ literæ metathesi Ramoraciam appellant. Cæterùm cùm syluestris, satiua longè durior, acriorq́; deprehendatur, Dioscoridis codex hìc, ut in alijs plerisq́; locis, mendi suspitione non uacat: vtpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollemve, & subacrem. Folio prouenit Raphanus napo simili, & rapo angustiore, scabriore, ac magis hirto, caule tereti, siliquis tumentibus, rapo quadruplo maioribus, in mucronem desinentibus, in quibus semen concluditur rotundum, rufum, & sapore acutum, rapi, napiq́; semine cum minus, tum etiam durius. Radix illi uaria, nam nonnullis longa, alba, teres, tenera, fragilis, nec admodum acris, quæ cæteris in Hetruria præstantior habetur: aliquibus craßa, napi penè figura, altera longè durior, acrior, & gustui

RAPHANVS I.

ingra-

ingratior. Differunt quoque colore: Nanque & alba, & nigra, ubique ferè habetur. Sed hæc altera minus frequens. Recens minutim incisa radix, albo meraco inspersa, & in Sartagine calefacta, & pubi admota, remoratam vrinam pellit. Idem præstat eiusdem succus, duarum vnciarum pondere ex cretico vino haustus. Vncia corticis cum tantundem mercurialis, croci granis quatuor, casiæ odoratæ pulueris drachma, & drachmis duabus succi sabinæ, omnibus simul in mortario contusis, & tenuissimo linteolo exceptis, & vteri ceruici adhibitis, subuenit præsentaneo auxilio ægrè parturientibus. Eiusdem radicis succus unà cum oleo dulcium, aut amararum amygdalarum, & uini albi nonnihil feruefactus, addito colocynthidis momento, aurium sonitus curat, si calidus instillabitur. Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ clarissimus, Armoraciam eam esse stirpem putat, quam Raphanum rusticum nonnulli uocauere, folijs oxylapatho maioribus, radicibus acerrimis, quibus vtitur vniuersa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus. Qua in re eum, alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortaßе illius plantæ sapore fretum. Quòd si is uel Romam vnquam profectus esset, uel cæteras notas accuratius perpendisset, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidisset. Raphani Theophrasto lib. VII. cap. IIII. de historia plantarum, plura sunt genera: nempe corinthium, cleoncum, liothalassium, bœotium. Adolescit amplissimè Corinthium, quod vel radice constet detecta. Hoc enim sursum versus protruditur, non vt cætera in terram ampliari solitum est. Liothalassium, quod Thracium uocant, ualidissimum aduersus frigora traditur. Bœotium dulcissimum est, & figura rotundum, nec vt Cleoncum prælongum. Quibus folia læuia, dulciora, suauioraq́; sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea

Fuch. error.

10

RAPHANVS II.

redditur,

RAPHANVS RVSTICANVS, SIVE VVLGARIS.

redditur, quòd folijs erucæ simile constat. Raphanus (vt libro VIII. *simplicium medicamentorum scribit Galenus) excalfacit quidem excessu tertio, desiccat verò secundo: agrestis autem in vtroque efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas ei inest digerendi. Itaque ad sugillata, & alia id genus liuida ob talem facultatem accommoda existunt. Meminit item Galenus Raphani lib.* II. *de alimentorum facultatibus, sic inquiens. Radiculam solam, crudamque urbani homines ut plurimùm prima mensa ex garo sumunt, alui ducendæ gratia: pauci autem acetum admiscent. Rustici verò frequenter cum pane esitant, non secus ac alia, quę nobis natura non ars parauit obsonia, in quibus est origanum uiride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpyllum, mentha, calamintha, pyretrum, eruca. Quippe hæc omnia uiridia, eduliorum sunt obsonia, vnà cum illis sumpta, suntque herbacei generis plantæ. Radiculæ caulis quoque, & folia nonnunquam eduntur, sed necessitate magis, quàm sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonij potius, quàm nutrimenti nominè assiduè vescimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conspicuè vnà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, ceu alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, sinapique. & lactucæ: nutritq́, magis caulis iste, quàm cruda radicula, ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solùm caulem; sed vnà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotás illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis iuuandæ; gratia. Ipsi quidem se experientia abunde compertum habere di-*

SISER. I.

Nominà. *cunt; nullus tamen eos citra damnũ potuit imitari. Radix, quæ Grecis, ῥαφανὶς, Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, ſiue Fegiel: Italis, Raphano, & Radice: Germanis, Rettich: Hiſpanis, Rauano, & Rauanillo: Gallis: Refort.*

Σίσαρον.

SISER. CAP. CVII.

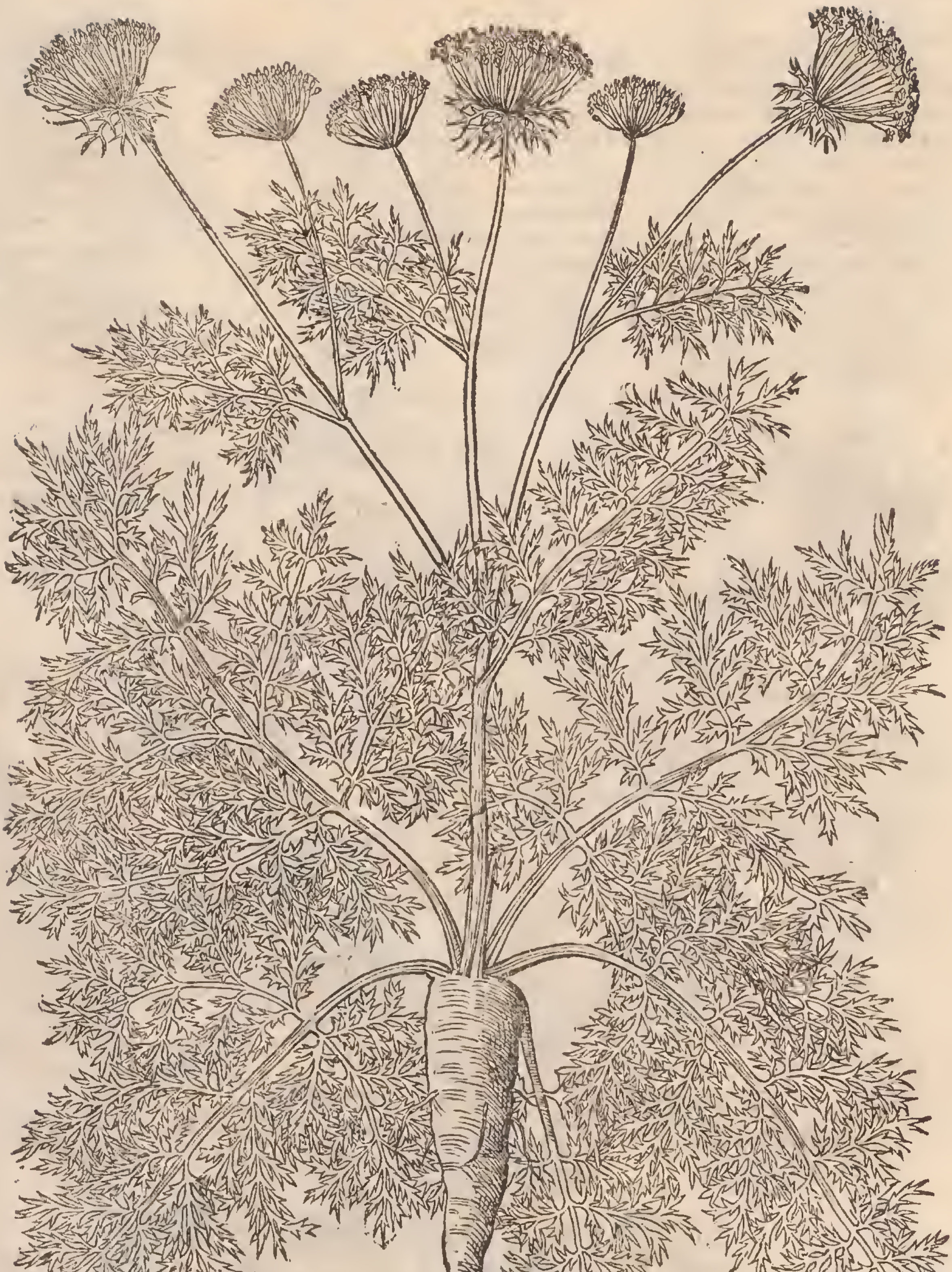
SIſer vulgò cognitum. Cuius radix decocta ori grata eſt, & ſtomacho utilis: vrinam ciet, & appetentiam inuitat.

Siſeris conſideratio.

ET ſi antiquis omnibus Siſer adeò notum fuit, ut horum nullus habeatur, (quod ſciuerim viderimque) qui eius ſcripſerit hiſtoriam, nobis tamen adeò obſcurum, ignotumque eſt, ut hoc æuo difficilimum ſit, cùm nobis, tum cæteris, qui ante nos ſcripſerunt, uerum ac legitimum oſtendere Siſer. Ego ſuperiori tempore, quorundam relatione perſuaſus ſcripſeram reperiri verum Siſer in agro Maguntino circa Rhenum. Sed poſtquam deinde cum aliјs doctis viris regionis illius de re hac conferrem, affirmabant id eſſe falſum: quippe quòd ea radix, quam priores illi Siſer faciebant, eadem eſſet, quam nos hic appinximus, quamque Germani Gell Ruben, & Moeren uocant. Quæ res in cauſa fuit, ut nunc aliter ſentiam. Adducor itaque, ut putem ſi Siſer nunc apud nos extat, id eam eſſe plantam, numeroſis radicibus refertam; & paſtinacæ domeſticæ faciem referentem, cuius hic quoque imaginem expreſſimus. Hoc ut cenſeam, plura ſunt, quæ me inducunt. Primum, quòd 10

Siſer

SISER II.

Siser apud veteres, si cuncta ab eis de Sisere tractata obseruentur, pastinacæ congener sit. Nanque Plinius, (ut cæteros omittam) libro vigesimo, capite quinto, vbi de pastinaca egit, illico de Sisere, tanquam de congenere tractauit, quemadmo-dum & hoc nostrum esse videmus, præterea, quod eius radix (ut idem Plinius inquit) neruum siue matricem intus habeat, quæ eximitur, cùm cocta fuerit. Deinde quod seratur frequentius, auulsis à radice agnatis, ut Inula, Lilium, Arum, quàm semine, quòd semine satum nonnisi tertio anno esui idoneum proueniat, radice verò quotannis. Id quod fecisse ueteres in Siseris satione testatur Marcellus, Dioscoridis interpres, & Ruellius, qui quamuis non scribant, ubi id legerint, nec à quibus autoribus acceperint, ego tamen illis credendum esse censeo, quòd mihi certò persuadeam; hosce probos, doctosque viros, haud quaquam scripsisse hæc, nisi id alicubi legissent apud antiquos autores. In qua sententia confirmat me Columella, lib. vndecimo, cap. tertio de re rustica, sic inquiens: Pastinaca & Siser, atque Inula, conualescunt altè pastinato, & stercorato loco, sed quàm rarissimè ponenda sunt, ut maiora capiant incrementa. Quæ verba si diligenter expendantur, radice seri Siser, non semine facilè constabit. quinetiam quòd numerosa sit radice Asphodeli ferè modo, rarissimè idem poni oportere, ut latius radices fundantùr, & incrementum suscipiant. Nam quò crassiores fiunt, eò gustui suauiores habentur. Ideo que dicebat Plinius libro decimiono, cap. quinto: Inter medica ducendum Siser, & ipsum Tiberius Princeps nobilitatuit, flagitans omnibus annis a Germania. Gelduba appellatur castellum, Rheno impositum, vbi generositas præcipua. ex quo apparet frigidis locis conuenire. Inest longitudine neruus; qui decoctis extrahitur. Hæc ille. quibus palam est, Ger-

manicū Siser Tiberio fuiße gratū, quòd in frigidioribus regionibus generosius, & grādius proueniret. Ad hæc scribit Dioscorides, decoctam Siseris radicem, & ori gratam esse, & stomacho vtilem. Id quod in huius plantæ radicibus manifestò deprehenditur, vbi prius elixæ, & deinde butyro in patellis farina circumlitę frigantur. Vnus tantùm mihi scrupulus reliquus est, quippe quòd in hoc nostrate Sisere nulla ferè percipiatur amaritudo, cùm tamē Galeno, & Plinio, Siser amarore non uacet. Verùm hoc a mea me non diducit sententia, quòd haud me lateat, regiones sępe plantis immutare saporem. Siquidem cepa, quanquam sui natura acris admodum sit, in Caietano tamen agro, ubi omnium maxima prouenit, nulla prorsus acredine redundat; id quod multis in locis, in Raphano videmus, & in Aro (vt Galenus inquit) quod in Cyrenaico agro prouenit. Dixi sententiam meam, non ut hanc plantam legitimum faciam Siser, sed ut noscant rei plantariæ studiosi, non leuibus rationibus me adductum esse ad credendum, eam ipsam esse Siser. Syluestre quoque extare Siser perinde ac Pastinacam, testis est Plinius libro xx. cap. v. ubi inquit. Siser erraticum satiuo simile est, & effectu stomachum excitat, fastidium absterget, ex aceto Laserpitiato sumptum, aut ex pipere, uel mulso, uel garo. Vrinam ciet, ut Opion credidit, & Venerem. In eadem sententia est & Diocles. Præterea cordi conuenire conualescentium, aut post multas uomitiones perquàm utile. Heraclides contra argentum viuum dedit; Veneri subinde offensanti, ægrisque sese recolligentibus Satiui priuatim succus cum lacte caprino potus sistit aluum. Hæc Plinius. Siseris meminit Galeaus lib. VIII. de simp. medic. facult. his uerbis: Sisari Radix cocta stomacho grata est, & vrinam mouet, secundo ordine excalfaciens, adiectam habens amaritudinem quandam, cum leuicula adstrictione. Siser Græcis σίσαρον dicitur.

Nomina. 10

OXYLAPATHVM.

ISSER

OXALIS, SIVE ACETOSA.

Λάπαθον.

LAPATHVM, SIVE RVMEX. CAP. CVIII.

EX generibus rumicis, oxylapathum vocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in palustribus nascens. Alius est satiuus,† illi *a* dissimilis. Tertium genus syluestre, paruum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum est, quod alij oxalida, alij anaxirida, aut lapathon uocant. Folia eius syluestri, ac exiguo rumici similia: caule non magno: semine subacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere aluus emollitur. Crudi illitu, melicerides, rosaceo, aut croco adiecto, discutiuntur. Syluestris, & oxylopathi, & eius quam oxalida nominant, semen ex aqua, aut uino utiliter bibitur, contra dysenterias, & cœliacorum affectus, stomachi fastidia, scorpionum ictus. Quòd si quis in potu præsumat, nihil molesti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & scabrosos vngues persanant: sed antea locus aceto, & nitro in sole perfricandus est. Pruritus corporis, decoctum earum sedat, si foueatur: aut in folijs balnearum confricetur. Coctæ in uino, & instillatæ, aurium dentiumque dolorem mulcent: strumas parotidasque discutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis strumis radicum gestamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ fœminarum profluuia sistunt: cum uino autem

a Cat. οὐκ ἀνόμοιον. i. non dissimile.

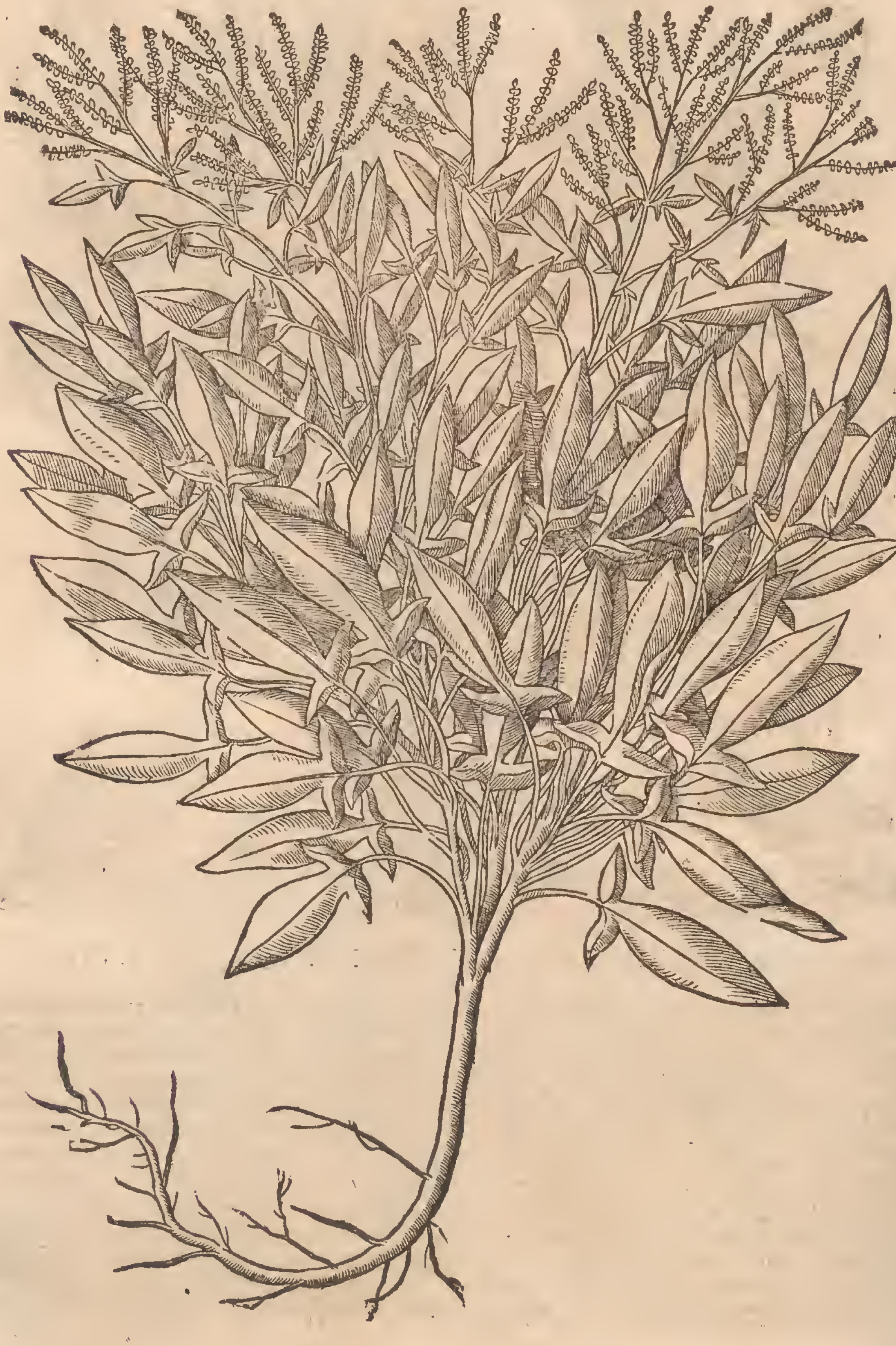
potæ regio morbo medentur, calculos uesicæ comminuunt, menses cient, scorpionũ ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus est magnum, in paludibus nascens. Easdem habet uires, quas supradicta rumicis genera.

Rumicis cõsideratio. Oxilapathu.

TAmetsi Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutato, appellatur, hodie in hortis non seratur; in ijs tamen sponte frequens nascitur, quinetiam in cultis locis, folijs nigræ betæ minoribus plantagini proximis, humi accubantibus caule cubitali, striato, flore rubro, semine minuto, pellucido, subnigricante, radice crocata amaraque. Lapathum, quod in paludibus nascitur, Dioscoridi Oxylapathum uocatur, non quidem quòd gustu acutum, seu acidum sentiatur, ut oxalis, quam vulgus officinarum Acetosam appellat, sed quòd folijs proueniat in acutum desinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò significat acutum saporis respectu, modò mucronatum respectu formæ. Ad quod non aduertentes. Auicenna, pariterq́; Serapio Lapathum omne nullo discrimine Acetosam nominant, perperàm id ad saporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioscorides in primo lapathi genere. Plinius lib. xx. cap. xxi. Oxylapatho non nisi in palustribus nascens, satiuo similius esse scribit, cùm tamen alterum alteri dissimile faciat Dioscorides. Illud verò, quod ab acido succo ὀξαλὶς Græcis dicitur (etsi id silentio inuoluat Dioscorides) duorum est generum, maius nimirum, & minus. Illi folia sunt agrestis rumicis, adeò ut quandoque oculos fallant, tanta est lineamentorum similitudo, atqui herba degustata, illico cogno-

Oxalidis cõsideratio.

OXALIS, SIVE ACETOSA MINOR.

scitur.

HIPPOLAPATHVM HORTEN. SIVE RHABARB. MONAC.

ſcitur. Eſt tamen folio minore, paulo læuiore, anguſtioreq́, ſagittali ab ipſo exortu figura: Radicibus nititur pluribus, ſe haud in Rumice crocantibus, acido guſtu, perinde ac folia & caulès. Alteri verò folia ſunt longè minora, lanceæ cuſpidis figura, mollia, læuia, quibuſdam veluti capillamentis ſubrubentibus inſperſa, ſuccoſa, folijſque maioris acidiora. Semen utrique idem præterquàm quòd maiori maius, minori verò minus. HIPPOLAPATHI *duo obſeruauimus genera, Hortenſe alterum, alterum ſylueſtre. Quod in hortis ſeritur Rhabarbarum Monachorum uocant. Siquidem hoc folio, ſemine, radice, ac cæteris in uniuerſum notis legitimum Hippolapathum refert. Sylueſtre autem non ſolum in paluſtribus prouenire uidemus; ſed etiam in montibus: ijs præſertim in locis, ubi pecudes diutius ſtabulari ſolent, & ubi eorum fimo pingueſcit ſolum, illi plantæ omnino reſpondens, quæ ſub Rhabarbari nomenclatura, paſſim hodie in hortis, ac viridarijs plantatur.*

Hippolapathum.

Lapathi meminit Galenus lib. VII. *ſimpl. medic. ſic inquiens. Lapathum moderatè digerentem ſortitum facultatem eſt, at oxylapathum miſtam: nam ſimul cum eo quòd digerit, nonnihil quoque repercutit. Semen eorum manifeſtam quandam etiam adſtrictionem obtinet, adeò ut, & dyſenterias, & diarrhœas, ſiue profluuia ſanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathum, quod in totum in paludibus prouenit, eaſdem dictis facultates obtinet, ſed imbecilliores. Et libro ſecundo de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, ſylueſtrem betam poſſit quis appellare, cùm non guſtu ſolùm verùm etiam facultate hortenſi betæ perſimilis ſit. Quoniam autem beta iucundior eſt rumice, idcirco ea magis homines, veſcũtur; Quare nec nos quoque prolixius hic de rumice ſcribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia expoſuerimus*

Lapathi uires ex Gal.

HIPPOLAPATHVM SYLVESTRE.

Oxylapathum (Aetius author eſt) peculiariter pręſtat ad canum rabioſorum morſus, ſi vulnus inprimis eius decoctio foueatur, & deinde herba ipſa illinatur, atq; potanda vnà cum radicibus præbeatur. Fit è lapathi acuti radicibus aqua per Alembicum, quæ omnes cutis, & pręſertim faciei, maculas ac puſtulas tollit, nempe alphos, ionthos, uitiligines, lichenasq;. Sumuntur aquę radicum oxylapathi, & melopeponis præmaturi ſingulorum librę duę, oua hirundinum decem, ſalis nitri ſemunciam, Tartari albi vncias duas. Attritis terendis ponuntur ſimul cum aquis pręſcriptis in vitreum Alembicum, & ſuccenſo igne extrahitur aqua. Cum qua mane aluitur facies, & veſperi illinitur oleo de Tartaro, & Amygdalino ſimul miſtis: Vinum decoctionis oxylapathi diebus aliquot potum, auriginem pellit, & cutim ad priſtinum nitorem reſtituit. Credunt quidā lippire nunquā eos, qui Rumicis ſylueſtris radicē luna decreſcente effoſſam, nitidiſſimè ſecū portauerit.

Nominà.

Planta, quę Græcis λάπαθον, Latinis etiam Lapathum & Rumex appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh, ſeu Hamad: Italis, Rombice, & Lapacio: Germanis, Ampffer: Hiſpanis, Labaca: Gallis, Lampe. Quæ verò Græcè ὀξαλὶς, oxalis item Latinè dicitur: Germanicè, Sauer ampffer: Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinete, & Salette. 10

† *Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet, ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſij lib. XI. ſimplicium, qui habet* οὐ κατὰ πᾶν ὅμοιον τῷ πρώτῳ, *id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantum priora lapathi genera inter ſe differre, quantum vulgata lectio innuere uidetur.*

λαμψάνη.

LAMPSANA. CAP. CIX.

LAmpſana ſylueſtre olus eſt. Plus alit, quàm rumex, & ſtomacho utilius. Cuius folia, caulesque coquuntur in cibo.

Quanuis hic inter olera, quæ in alimentorum uſum uenere, Lampſana recenſeatur à Dioſcoride; nullis tamen notis ab ipſo deſcribitur, quòd fortaſſe ſuis in regionibus notiſſima haberetur. Id quod nobis Italis non euenit. Quamobrem dixerim vnà cum Plinio lib. XX. cap. IX. inter ſylueſtres braſſicas lampſanam eſſe pedalis altitudinis, hirſutis folijs, napi ſimillimis, niſi candidior eſſet flore. Naſcitur hęc frequentiſſima in Hetruria, Apulia, ac plerisq; Italiæ locis, ijs pręſertim campis, qui aratrum eo anno minimè ſenſere: tametſi nobis hac tempeſtate non fuerit, niſi forſan vrgente annonæ penuria, in alimentorum vſum recepta. Meminit huius Galenus lib. VII. ſimplicium medicamentorum, his paucis uèrbis. Lampſana eſa ſuccos prauos procreat. Cæterùm illita abſtergendi nonnullam, digerendiq; facultatem poſſidet. Olus hoc vt Græcis λαμψάνη, ita Latinis, & Italis Lampſanæ nominatur.

Lãpſanę cõſideratio.

Lampſanę uires ex Gal.

Nomina.

LAMPSANA.

BLITVM

BLITVM MAIVS.

Βλῆτον. BLITVM. CAP. CX.

Blitum estur oleris modo. aluo utile est: nullius in medicina usus.

Bliti consid. *BLitum duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Vtrunque notum, in hortis, & campis nascens. Rubro caulis, & folia adeò rubescunt, ut coccineo colore infecta uideantur, etsi temporis tractu tandem purpurescant. Folia amarantum referunt, sicut etiam caulis. Quin & radix sanguineo succo madet. Est in hoc rubri genere alterum, quod nobis* MAIVS BLITVM *vocare libuit, quod crescat arbusculæ magnitudine, folijs, & caule altero longè maioribus: flore grandi numerosis paniculis, siue spicis scatente, cacumine deorsum spectante, rubentibus amaranthi modo, caule brachiali, striato, firmoque.* ALBVM *prouenit ijsdem folijs, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim cohærentes tenuibus insident ramusculis ex alarum cauis prodeuntibus, panicularum effigie, syluestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone vulgò appellant, recipiturque nonnullis in cibum. Id nanque aqua prius decoquunt, deinum affuso oleo, vel butyro in sartagine frigunt additis allio, & omphacio, vel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (ut ego ex visu testari possum) vomitiones mouet, ventriculi & intestinorum tormina facit, & alui fluxiones ciet, excitata bile.*

Eaque

BLITVM RVBEVM.

Eaq́ue propter Plinius lib. XX. *cap.* XXII. *ita de eo scriptum reliquit. Blitum iners uidetur, ac sine sapore, aut acrimonia ulla. Vnde conuitium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile est. Ventrem adeò turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduersus scorpiones potum, e uino prodesse, & clauis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menstrua sisti eo cibo putat. hactenus Plinius. Bliti meminit Galenus lib.* VI. *simplicium medicamentorum, his verbis. Blitum olus est esculentum, humidæ, frigidæque temperaturæ, in secundo maximè excessu à temperatis. Item secundo de alimentorum facultatibus: Qui porrò, inquit, attriplicis, blitiq́ gustabilem qualitatem intelligit, brassitæq́ saporis commeminit, lactucam in brassicæ, ac horum olerum medio esse non diffitebitur: siquidem illa egregriè desiccat, hæc contra planè humida, aquosaq́ue sunt. Quapropter non ex solo oleo, garoq́, sed addito aceto sæpius, meliusq́ assumuntur: aliàs nanque stomacho infesta sunt. Diximus autem istiusmodi olera nonnihil ad læuigandam aluum momenti afferre, maximè si cum humiditate glutinosam lubricitatem sortita sint. hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, si Plinij, & Galeni scripta perpendamus, quòd dixerit Dioscorides, Blitum aluo utile esse, & nullius in medicina usus. Eius nomen Græcum est* βλῖτον*: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachalia iamenia, siue Bachale aliemanie: Italicum, Blito: Germanicum Mayer: Hispanicum, Bredos: Gallicum, Porec rouge.*

Bliti uires ex Galeno.

Nomina.

MALVA

BLITVM ALBVM.

Μαλάχη. MALVA. CAP. CXI.

MAlua ſatiua eſui longè aptior ſylneſtri. ſtomacho aduerſatur: aluum iuuat, ſed multò magis caules: interaneis, & veſicæ utilis. Cruda folia cum ſalis exiguo manducata, ægilopas ex melle ſanant: verùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea dum citra ſalem utendum eſt. Contra aculeatos apium, veſparumque ictus, illita efficax eſt: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur. vlcera manantia in capite, furfuresque cum vrina ſanat. Sacris ignibus, & ambuſtis decocta folia, tritaque, utiliſſimè ex oleo imponuntur. Eius decoctum vuluas in ſeſſione mollit: prodeſt eroſionibus veſicæ, & inteſtinorum, vuluæ ſediſque, clyſtere infuſum. Ius decoctæ cum radice ſua contra omnia venena auxiliatur, ſi continuò à bibentibus reuomatur. contra phalangiorum morſus remedio eſt. lac euocat. Semen in uino potum, addito loti ſylueſtris ſemine, ueſicæ cruciatus lenit. 10

Maluæ conſideratio.

MAlua vulgaris adeò notitiæ eſt, ut nulli ferè reperiantur, qui eam nõ nouerint. hæc olim antiquis de induſtria in hortis ſerebatur, in quibus nunc ſpontè frequentiſſima prouenit, ea enim tunc ueſcebantur homines, cæterorum olerum modo. Plura eius genera; ſed ea, quæ aliquibus locis in Italia arboreſcit, nil aliud eſt, quàm ſatiua cultorum mangonio in tantam

tam

MALVA.

tam magnitudinem assurgens, ut libro primo de plantarũ historia cap. V. prodidit Theophrastus, cùm inquit. Quædam etiam
compertasunt ob culturam diuersa effici, atque à sua natura discedere, ut Malua in altum se attollens, atque in arborem
transiens. Quippe ita fit neque tempore longo, sed mensibus senis, aut septenis, ita ut longitudine, crassitudineque instar
hastæ possit grandescere: quapropter commodè ad vsum baculi uenit. Tempore verò longiore exacto, pro ratione magis quo
que incrementa capessit. hactenus Theophrastus. Plinio lib. XIX. cap. IIII. præter eam, quæ in Arabia septimo mense ar-
borescit, & baculorum vsum præbet extemplo, est & Malua arbor in Mauritania Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum hor-
ti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum uiginti, crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habetur &
canabis. Maluam, quæ in arborem degenerauerat, vidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas in quodam monachorum ceno-
10 bio, ubi eorum otio, & cultu tantam sibi asciuerat amplitudinem. Est & ea inter maluarum genera recensenda, quæ in hor-
tis ac viridarijs grandescit arbusculæ instar, caudice simplici, magno, rotundo, baculi faciem referente, folijs amplis, raris,
per ambitum serratis, ijs verò, qui in caule sunt, vulgaris maluæ modo diuisis: floribus in toto ferè caule magnis rosarum effi-
giem referentibus, foliosis, colore vario: nam in quibusdam plantis purpureus inflammatus: in aliquibus candidus, in nonnul-
lis, carnis colorem referens uisitur, adeò ut forma ita etiam colore cum rosis certare uideatur. Huius flores minus quàm
Rosæ fugaces sunt, sed inutiles & nullo prorsus odore præditi. At Rosa, & si fugacior sit, hoc magnopere præcellit,

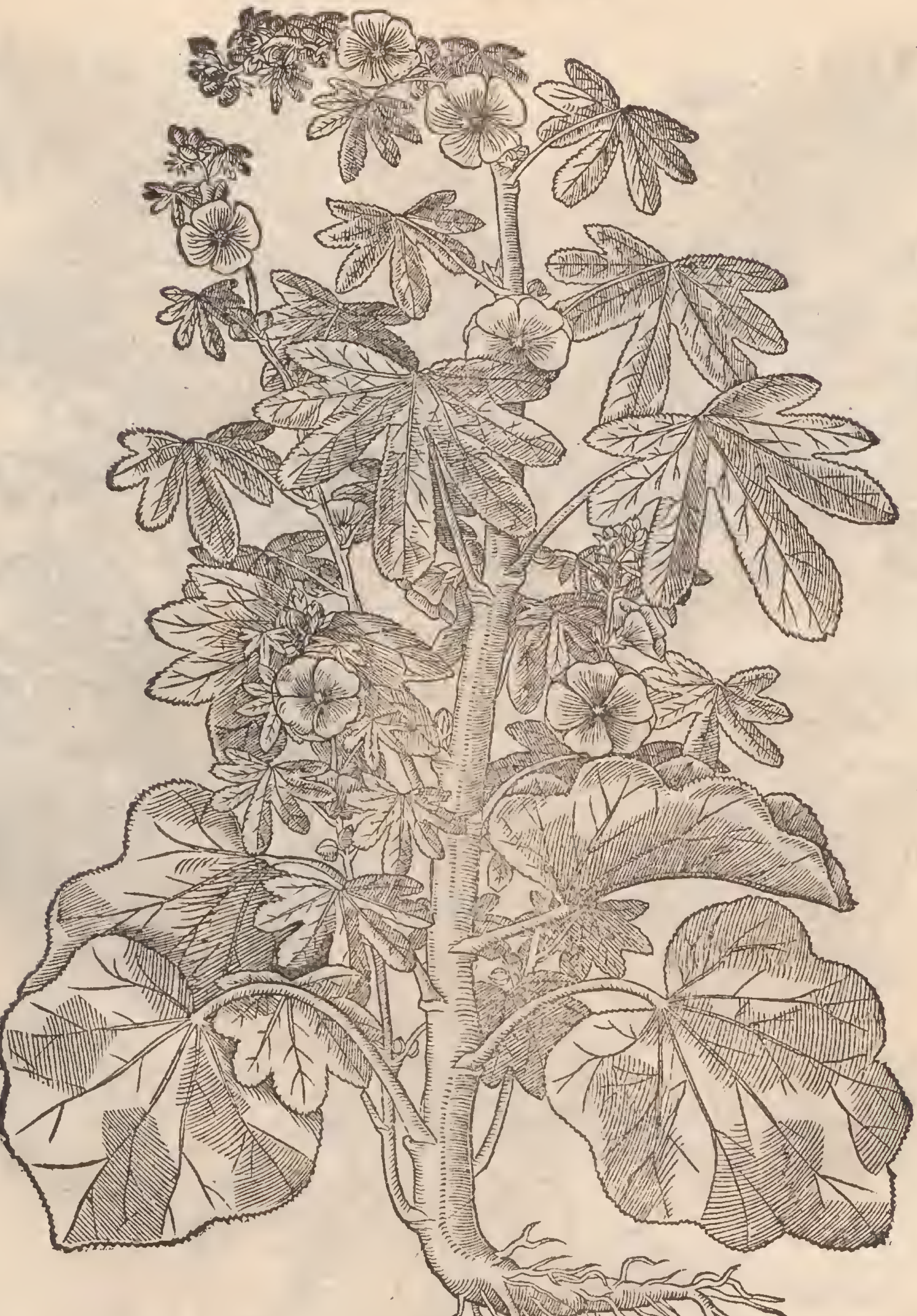
quòd

MALVA MAIOR.

quòd odore sit gratissimo, tam recens, quàm sicca; tum quoque quòd præclarissimis sit facultatibus prædita. Radice nititur longa, Althææ modo flexili, ac lenta. Hanc itaque, nihil est, quod prohibeat, quin Maiorem Maluam appellare possimus. quanquàm non desint, qui arboream maluam ipsam appellent. Cùm tamen Galeno lib. VII. *de simplicium medicamentorum facultatibus, & libro* XIIII. *nibil aliud sit* αὐτὴ δενδρομαλάκη, *quàm Althæa. Scripsit ad me superioribus annis Ioannes Iordanus Medicus; nasci arboream maluam copiosam in Genuensi litore, sed hactenus non potui ab eo hanc plantam extorquere. Tertiam, quam hic quoque expressimus, nusquàm antea à me conspectam, mihi dono misit Franciscus Calzolarius Pharmacopæus Veronensis, & rei plantariæ studiosus. Maluæ radix sicca, diē una in aqua macerata, & deinde madida papyro circumuoluta, & sub cinere feruenti decocta, & iterum siccata, vtiliter usurpatur ad dentifricia. Mundat enim affricta dentes, & gypseam materiam soluit. Foliorum & radicum decoctum gargarissatu exasperatas fauces lenit: mucago verò acrimonias emendat. Feruefacta folia in cibū apposita raucedines expediunt, ex oleo autē, sale, & recēti butyro aluum citat. Fit è folijs cum salignis frondibus tritis præstantissimum emplastrum ad vulnerum, & alias quascunque inflammationes. Valent eadem cum porris & cepis illita ad serpentium venenosorum morsus. Succus auribus instillatus dolorem sedat. Decocta vnà cum radice ad lentorem vsque, datur potanda ægrè parturientibus magno iuuamento: Id quod etiam præstat succus selibræ pondere haustus. Semen ex uino rubro potum nauseam tollit. Cauliculi molles decocti comeduntur*

MALVA MAIOR ALTERA.

duntur ex aceto, oleo & sale, asparagorum modo, prima statim mensa, ad citandam aluum. In summa: malua ad multa utilis est. Ideoque non immeritò antiqui Maluam omnimorbiam appellauerunt. Datur vtiliter succus potandus melancholicis, sex vnciarum pondere, at insanientibus unciæ octo propinantur. Maluæ meminit Galenus libro VII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Malua agrestis quidem digerentis paululum, & emollientis leuiter est facultatis. Hortensis verò quantò plus habet aquę humiditatis, tantò facultate imbecillior est. Fructus eius tantò ualidior est, quantò & siccior. Porrò huius generis est & ea, quæ anadendromalache nuncupatur, sed efficacissima comprehensarum in digerendo. Appellatur etiam althea. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Est, inquit, ab hac hortensi alia quædam syluestris malua ceu à lactuca est θριδακίνη, id est lactuca syluestris. Inter verò has congeneres plantas id est discriminis, nempe quòd sicciora sint syluestria, satiua humidiora. Permistum quoque est maluæ succo aliquid glutinosum, quo lactuca caret. A refrigerandi facultate manifestè abest, ut etiam ante sumptionem cernere licet, si ex ambobus uicissim oleribus cataplasma ad calidum quempiam affectum, quale est erysipelas, componas: id quod factitare homines consueuerunt, molliuscula folia perquàm diligenter tundentes, donec ad læuorem exactissimum redacta sint. Tum nanque cognosces lactucam manifestò refrigerare: maluam verò modicum, & quasi tepidum quendam calorem obtinere. Facilè hoc olus deorsum labitur, non tantùm quia humidum est; sed etiam quia glutinosum, præcipuè cùm oleum, garumque affatim vnà hauritur. Ad concoctionem mediocriter se habet.

Maluæ uires ex Gal.

10

MALVA ALTERA.

Nomina. *habet. Si horum trium olerum, ſuccos inter ſe compares, tenuis & abſterſorius betæ, maluæ craſſior glutinoſiorq́, lactucæ in vtriuſque medio ſtatuetur. Herba, quę Μαλάχη Græcè, Malua Latine vocatur: Arabicè, Chubeze, ſeu Chabazi: Italicè Malua: Germanicè, Pappel: Hiſpanicè, Maluas: Gallicè, Malue.*

Α'τράφαξις. ATRIPLEX. ACP. CXII.

ATriplicem alíqui chryſolachanon uocant. cognitum olus eſt. Duo eius genera, ſylueſtre, & ſatiuum. Coctum eſtur, ut olus: aluum mollit. Panos diſcutit, ſiue crudum, ſiue coctum illinatur. Semen cum aqua mulſa potum, regium morbum ſanat.

Attriplicis conſideratio. *ETſi in Hetruriæ hortis rara admodum ſit Atriplex; frequentiſſima tamen apud Inſubres ſeritur, quòd ex ea præſertim rura ſibi quoddam placentæ genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutiſſimo cultello Atriplicis folia & caſeo in ſcobem attrito, butyro, ac ouis commiſcent, & in ſartaginibus folioſa paſta ſubſtrata, decoquunt, comeduntq́ue abunde,*

ATRIPLEX DOMESTICA.

abunde, perunctis vndique labijs. Hęc inter olera ocyſſimè aſſurgit: nam & ſeritur, & manditur decimo quinto à ſatu
die. Folia promit caule tenus lata, in mucronem tamen deſinentia, ſagittarum inſtar, pinguia; ſuccoſa, colore ex ui-
ridi in luteum langueſcente. Caulis, qui illi rubet, multis vndique adnatis, ad quatuor cubitorum menſuram adole-
ſcit: ſemine preſſis, tenuibusq́ue folliculis concluſo. Præſtat Atriplex in cibis uere tantùm: ſiquidem ut ocyſſimè cre-
ſcit, ita & uelociſſimè decreſcit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam vulgò di-
ctam, eiuſdem eſſe generis. Verùm ij, meo quidem iudicio, falluntur apertiſſimè. quippe præter id, quòd Spinacia nouum in Ita
lia olus eſt, & foliorum, & caulis, & ſeminis forma, atque colore ab atriplice maximè differt, ſicuti & ſapore. Nanque ſu-
ſpicatur Manardus Ferrarienſis, neſcio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam chryſolachani ſpecie eſſe. Sed
eius ſententiam minimè probandam cenſeo: chryſolachanon enim Latinis aureum olus ſignificat. quod tametſi Atriplici com-
petere poſſit; non tamen ob id Spinaciæ conuenire uidetur, quæ folijs, caule, flore, ac ſemine perpetuò uireſcit. Seritur Au-
guſto, quinetiam Martio. Naſcitur ſeptem diebus à ſatu, folio primùm triangulari, deinde ſagittali, mox à pediculo intubi
modo laciniato, exigua nititur radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali, & ſępe longiore, intus cauo. Flores
gerit in uertice rotundos, paruos, herbaceo colore, racematim cohærentes: ſemen ſpinoſum, anguloſumq́ue prouenit in quo-
cunque ſolo, quod ſtercoratum fuerit, & copioſa vbique creſcit in hortis: hyemes, & frigora ſpernit. Nam in Boemia, hye-

Recẽtiorum quorũdá opinio reprob.

ATRIPLEX SYLVESTRIS I.

me tota, uenalis in plateis reperitur, & frequentissima. In quo genere fœmina quoque habetur. Hæc facilè noscitur, quòd semen nusquam proferat. Non desunt, qui putent hoc olus ex Hispanijs primum fuisse aduectum, ob idque uolunt spanaceum, non spinaceum appellari debere, sed re uera, à spinoso semine ita denominari cœpit. Coquitur pleruque sine aqua, nam cum multum humoris inter coquendum remittat, proprio contentum iure uidetur. Refrigerat, & humectat ordine primo, aluum emollit, flatus parit. Bibitur eius succus ad scorpionum, & araneorum ictus, ac etiam vulneri illinitur, quinetiam coctum lenit exasperatas fauces. Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, vnum syluestre, alterum maritimum. Syluestre aliquot habet species. Nos hic tres excudi curauimus. Nascuntur propè Vrbium muros, in hortis, & in campestribus, ab hortensi haud multo absimilis. ATRIPLEX *verò in maritimis nascens humi iacet, suos circumquaque caules spargens, in quibus folia sunt subalbicantia, spinachij oleris figura, sed minora. Semen profert in caulium summitatibus, baccis quibusdam inæqualibus racematim cohærentibus. Radice nititur multiplici. Vis illi, quæ cæteris atriplicibus, sed propter salsedinem, qua referta est, magis quidem aluum citat, magisque abstergit, si è carnium iure decocta edatur. Huius nulla (quod equidem sciam) facta est mentio à Dioscoride & Galeno, sed ijs facilè sese offeret, qui non grauabuntur, ut hanc & alias maritimas herbas cognoscant, maris litora peragrare. Eam nos copiosam inuenimus Tergesti ad salinas in maris litore, nimirum diuersam ab halimo olere maritimo, ut eius imago, quam hic damus,*

Atriplicis alia genera.

ATRIPLEX SYLVESTRIS II.

damus, apertè declarat. Inibi quoque plantam illam nobis contigit uidere, quæ KALI *Mauritanis appellatur, cuius cinere utuntur fabri uitriarij ad uitrum conficiendum: ex decocto autem eiusdem herbæ paratur sal illud, quod Alkali ijsdem dicitur. Hæc cùm primùm terra emergit, folium est tereti forma, minori sedo non absimile: atque deinde crescens, caule erecta geniculato, non multo post tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm verò amplius adoleuerit, è geniculis folia emittit pinguia ac crassa, in medio caua, & ex lata origine mucronata. Vbi denique planta adulta senescit, folia in caulium cacuminibus longè minora exilioraq; conspiciuntur, colore ruso: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac parnæ: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor vniuersæ plantæ salsus veluti crithmo. Hanc quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent. Sed errant, meo quidem iudicio, ut latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatum illum Lusitanum scripsimus. Atriplex, ut memoriæ prodidit Galenns libro* VI. *simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est. humida quidem secundi ordinis à medijs, frigida verò primi, quam utique tepidam esse caliditatem posuimus, cuiusmodi rosis inest: non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter maluæ. Quin & uentrem celeriter permeat, ut illa ob lubricitatem. Porrò paululum omnino eius est, qnod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malua, quàm agrestes tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus, gliscentibusq;*

Kali Mauritanorũ mẽtio.

Atriplici uires ex Gal.

ATRIPLEX SYLVETRIS. III.

& mollibus etiamnum, ac uelut feruentibus hortenses: vigentibus autem, & declinantibus, ac indurescentibus commodiores sunt agrestes. Semen eius abstergendi uim habet: itaque ad morbum regium ex pituitæ (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatum utile est. hæc Galenus. Scribit Serapio Rasim, uidisse hominem quendam, qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum uomitionibus, tum alui deiectionibus uexatus fuit, adeò ut ad extremam virium imbecillitatem deuenerit. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem noui ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgandos Atriplicis taatùm semen exhibebat: quod ijs non sine molestia magna aluum abunde ciebat, atque etiam simul crebros prouocabat uomitus. Quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit. Atriplex sic Latinis, Græcis ἀτράφαξις, & χρυσολάχανον uocatur: Arabibus, Cataf, seu Caraf, Italis, Atriplice: Germanis, Molten & Milten: Hispanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes.

Nominà. 10

BRASSICA

Κράμβη.

BRASSICA. CAP. CXIII.

BRaſſica ſatiua aluo idonea eſt, ſi modò leuiter feruefacta edatur. nam percocta aluum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta, aut quæ in lixiuio coquitur: ſtomachum autem malè habet. acrior eſt æſtiua. In Aegypto propter amaritudinem non eſtur. Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulam diſcutit, & uini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendum vrinam validior. ea condita ſtomacho inimica eſt, aluum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro, & iri deuoratus, aluum emollit: cum uino quoque epotus, uiperarum morſibus auxiliatur: cum fœnigræci farina, & aceto, podagris, & articulorum vitijs illinitur: prodeſt & ſordidis ulceribus, & uetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum loliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque; epinyctidas, ignem ſacrum, leprasque ſanant. carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle aduerſus depaſcentia ulcera, gangrænasque valent. Lienoſisque ex aceto cruda proſunt. Manſa,

ATRIPLEX MARINA.

SPINACIA.

deuorato ſucco, retuſam uocem inſtaurant. Decoctum eius potu, aluum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu uitiat. Semen eius præſertim quæ in Aegypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati, & adipe porci vetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

Κράμβη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIIII.

SYlueſtris Braſſica maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: ſatiuæ ſimilis, ſed candidior, hirſutiorque, amara. Cuius cyma in lixiuio cocta, ori non inſuauis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresque diſcutiunt. 10

BRASSICA

K A L I.

Κράμβη θαλασσία.

BRASSICA MARINA. CAP. CXV.

MArina Braſſica à ſatiua prorſus abhorret, quòd folia ferat rotundæ ariſtolochiæ, longa, tenuia: ſingula à ramulis rubentibus exeunt, ſingulari, vt hedera, pediculo *a*. Albo ſucco prędita eſt, ſed pauco, ſalſo guſtu, & aliquantum amaro, *b* pingui concretu. Herba in totum ſtomacho inimica, acris: uehementiſſimè aluum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

a Μεῦ. λευκὸν ὀπόν. i. albū liquorē.
b Cat. λιπαρὰ τὴν σύστασιν. i. pinguis conſiſtentia, ſed de herba nō de ſucco ſcribit Dioſ.

Satiua Braſſica, Theophraſto, & Plinio auctoribus, in multiplici recenſetur genere. Id quod & horti in Italia atteſtantur: nam in ijs multiplex, & varia creſcit Braſſica. Cato braſſicæ tria fecit faſtigia. Vnam grandibus, latisque folijs, caule magno, tonſilli cymarum luxuria. Alteram criſpo folio, quam ab apij ſimilitudine apianam vocant. Tertiam propriè vocatam crambem, minutis caulibus, tenerioribus folijs, læuem, teneram, tenui ſucco, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentoſam. Verùm Plinius libro XIX. cap. VIII. Braſſicæ (ut diximus) complures enumerauit ſpecies. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ criſpis admodum folijs, lactucæ modo in ſe concluditur, intus albicans, tenera, ſubdulcis, & quæ hac ætate omnium præſtantiſſima habetur. Ait enim, Sabellicæ vſque in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craßitudo caulem extenuat, ſed dulciſsima perhibetur ex omnibus. Eſt & capitata conglomeratis

Braſſicę ſatiuę genera.

BRASICA LAEVIS.

vndique in orbem folijs, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato ſic inquit. Nuper ſubiere lacuturres ex conualle Aricina, ubi quondam fuit lacus turriſque, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem toroſi. Nec plus capitis vllis poſt tritianum, cui pedale aliquando conſpicitur: & cyma nullis ſerior. Quæ omnia noſtratibus braſſicis capitatis, quæ vulgò Capucci dicuntur, pulchrè reſpondent. Eſt inſuper ex ijs, quæ noſtris Italiæ hortis proueniunt, alia quædam, cuius caulis rapi in morem extuberat, manditurque ſubinde medulla, pingui iure incocta raporum modo. Huius non reperio meminiſſe Plinium, nec eo uetuſtiores alios, qui de hortorum ſationibus ſcripſere: ſicuti nec illius, quæ folijs admodum per ambitum laciniatis, minutimque interciſis aſſurgit. Pernicialia porrò Braſſicis omnibus cum uitibus odia ſeruantur. Vitemq; viuam oleris huius odore fugari Theophraſtus, & Plinius affirmant: aſſitamque ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento vſus Androcides, Braſſicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam ſedet, id cauſæ reddidit in problematibus Ariſtoteles, quòd ſcilicet dulcem nimirum ſuccum, abſtergentemque contineat. Sylueſtris in maritimis noſtris Senenſibus Argentario promontorio, alijsq; tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens naſcitur. Hanc non longè à Terracina vrbe, uia qua itur Neapolim, plurimam uidimus, folijs domeſticæ ſimilibus, ſed hyoſcyami modo hirſutis, amaro ac inſuaui guſtu. Ex ſemine Braſſicæ veteris (vt Plinius eſt auctor libro XIX. cap. X.) rapæ fiunt, atque inuicem, Braſſicæ ſemen craſſiuſculè contuſum, & in carnium iure ferueſactum, potumq; vnà cum ipſo iure colico dolore laborantes præſentaneo remedio iuuat. Braſſica tormina diſcutit, ſi biſcocta edatur, addito

Braſſicæ ſylueſtris cõſid.

10

BRASSICA CRISPA.

dito cumini semine, sale, & oleo, & hordeaceæ farinæ polline, præsertim si sine pane deuoretur. Idem facit ius decoctæ cum vetere gallo. Prodest idem ius iocinorosis, lienosis, &, renum calculo laborantibus. Prodest percocta tabidis, si frequenter edatur. Succus ex melle coctus, visum clarificat, angulis tantùm oculorum illitus. Datur succus utiliter potandus aduersus fungorum venena. Cocta, & longo pipere aspersa, vnàq; cum iure sumpta, nutricibus lactis vbertatem præbet. Caulium medulla ex cremore amygdalino decocta, & cum melle in eclegmate parata, datur lambenda magna vtilitate anhelosis. in summa, Brassica est ad omnia vtilis, id quod antiquitus Chrysippus medicus testatus est, si quidem is de Brassica integrum volumē scripsit, per singula membra hominis digestum. Quamobrē haud nobis mirum uideri debet, si DC. annis antiquitus Romani, & pulsis medicis, sola Brassica sibi ad omnes morbos medicinam fecerunt. Brassica satiua, & esculenta, ut memoriæ prodidit Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, desiccandi uim habet tum esa, tum foris imposita, non tamen etiam admodum acrem. Alioqui & vlcera glutinat, & maligna ulcera sanat; præterea phlegmonas iam induratas, ac ęgrè solubiles, & id genus quoque erysipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes sanat. Habet quiddam etiam in se abstersorium, quo lepras curat. Porrò semen eius potum lumbricos interficit, maximè brassicæ Aegyptiæ, quanto ea scilicet temperatura siccior est. Sanè amaræ qualitatis particeps semen est, sicut uidelicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunque alia modicam abstersionem postulant, adiuuat. Caules brassicæ combusti, cineres efficiunt admodum desiccantes, vt videlicet iam aduren-

Braſſicę uires ex Gal.

10

tem

BRASICA CAPITATA.

tem uim participent. Hac ratione ei veterem adipem commiſcentes, ad inueteratos laterum dolores,& ſi quid eius fuerit generis, adhibent. Nam ualenter digerens medicamentum efficitur. Braſſica verò agreſtis quodammodo calidior, ſiccior'q; domeſtica eſt, ceu alia propemodum omnia agreſtia ſui generis, domeſticis ſecundum utranque hanc facultatem ualentiora ſunt. Quamobrem neque intra corpus citra noxam ſumitur, ut quę longius ab humana receſſerit temperatura. Eadem de cauſa & guſtantibus amarior eſt, quàm domeſtica: quanquam domeſtica quoque ſubamarum quiddam, & acre contineat; ſed vtranque habet agreſtis validam. quare etiam extergit, & digerit quàm domeſtica valentius. Marina autem braſſica ſuprà quàm quòd ventrem deijciat, vtpote ſubſalſa, & ſubamara guſtu, fuerit ſanè etiam ad externos corporis uſus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. 11. de aliment. facultate: Braſſica quoque, inquit, à multis ut obſonium eſtur, medici autem, ut deſiccante medicamento, ea vtuntur. Diximus de hac quędam cùm de facultatibus medicamentorum ageremus, tum etiam in libro ſuperiore: quæ nunc ſummatim perſtringemus. Ergo braßicæ ſuccus purgandi uim quandam obtinet: contrà ſolidum eius corpus ſiccitatis ratione cohibere magis, quàm incitare deiectionem 10 *poteſt. Proinde cùm expellere alui excrementa propoſitum erit, aheno, in quo elixa vnà cum aqua fuit, propius admoto, ipſam eximere confeſtim, vaſculoq́ue in quo paratur, oleum cum garo inijcere oportebit: ſi ſalem pro garo ſumas, nihil refert. At humentem aluum ſiccare volentes, cum mediocriter bullijſſe uidebitur, priore aqua effuſa, repentè aliam calentem inijcimus: ac ita rurſus in ea dıſcoquimus; vſque dum tenera flaccidaq́ue euaſerit. quod non facimus, cum uentris ſubducendi*

BRASSICA MARINA.

ducendi gratia sumitur. hactenus Galenus. Cæterùm licet Dioscorides prodiderit marinam brassicam folia ferre rotundæ aristolochiæ, longa, ac tenuia; ea tamen non ab re ab omnibus esse censetur, quam vulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis nascatur, folijs lacteo succo madeat, ramulis constet rubentibus, è quibus prodeunt ipsa folia, hederæ modo, quæ gustu salsa, & amara, & quadantenus acria sentiuntur. Quamobrem Dioscoridis codicem hoc in loco, sicut & in alijs permultis, mendi suspicione non vacare putamus. Facilè enim euenisse crediderim librariorum incuria, vt folia μακρὰ, id est, longa, pro μικρὰ, id est, parua, hoc loco successerint: & certè facilis fuit vnius literæ lapsus. Siquidem Soldanella vocata omnibus notis marinam brassicam repræsentat, exceptis folijs, quæ sunt aristolochiæ rotundæ minora. Ruellius vir doctissimus, & si in hoc nobiscum cæterisq; consentiat, quòd marina brassica hæc sit herba, quæ vulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota; in eo tamē manifestè aberrasse deprehenditur, quòd Soldanæ folia aristolochia longæ, atque etiam prælonga reddiderit. Errat præterea in hac planta Matthæus Syluaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam esse: Cuius error apertè conuincitur ipsius Serapionis testimonio: quippe qui Cachile suum vsneæ simile fecerit, folioque non aristolochiam, sed nasturtium imitari tradiderit. Marinam brassicam in litoribus Venetis, Aquileiensibus, ac Tergestinis, ubi copiosa nascitur, nos sępius vidimus, ac legimus. præstat eius decoctū, potū cum rhabarbaro, ad ducendas hydropicorum aquas. Idem facit eius puluis, addito Rhabarbaro & cubebis pluries ex vino potus. Κράμβη ita Græcis, Brassica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, siue Karumb: Italis, Cauolo, & Verza: Germanis, Koel: Hispanis, Colhes, & Couues: Gallis, Choils.

Brassicæ marinæ consid.

Locus Diosc suspectus.

Ruellij error

Syluatici error.

Nomina.

Τεῦτλον. **BETA.** CAP. CXVI.

BEta duorum generum est. E' quibus nigra coquitur cum lenticula, ut ventrem sistat: quod magis radice eius præstatur. Candida aluo utilis est. Vtraque tamen propter nitrosum humorem, quem habet in se, noxij succi est. Vnde succus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures, laendesque deterget: perniones fotu mitigat. Crudis folijs uitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, scapello prius exasperatas: atque depascentia vlcera, illini prodest. Eruptionibus papularum, igni sacro, ambustisque cocta medetur.

10

Betæ consid. *BEta tam candida, quàm nigra in Italiæ hortis frequentissima nascitur. In Germania tamen habetur & rufa, non modò folijs; sed etiam radice, quæ illi raporum oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufescente, ut eius succus viuum sanguinem referat. Hanc Germani hyeme in aqua, aut cineribus calentibus obrutam coquunt, subinde corticibus exuunt, & in acetarijs asperso pipere concinnant ad esum, carotæ vulgò vocatæ modo. Sed, & illis dulcior est, & gustui gratior. ad hæc eas quoq; parumper elixant, & deinde transuersim in particulas secant, & fictili uase cum aceto recon-*

BETA ALBA.

dunt,

dunt, addito rusticano Raphano, quem illi Cren uocant, minutim conciso. His vescuntur deinde cum assis carnibus. Transferuntur à satione omnia genera; cum folia quinque eruperint, uerùm lætiora, ampliora, & grandiora euadunt, si radices recenti fimo bubulo liniantur, & deinde transferantur. Betæ facultates adnotauit Galenus lib. VIII. simplicium medic. sic inquiens. Beta nitrosæ facultatis particeps est, qua tum digerit, tum extergit, & per nares purgat. Ceterùm costa nitrositatem omnem exuit, fitque facultatis phlegmonis aduersæ, leuiter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumque ualidior est beta alba. Nam nigra adiunctum habet adstrictionis quippiam, & magis in radice, quàm alijs partibus. Et libro II. de alimentorum facultatibus inquit. Betæ abstersorius inesse succus conspicitur, adeò ut aluum ad excretionem extimulet, & nonnunquam stomachum demordeat, præsertim ijs, quibus natura sensu exactiore præditus est: ob idq; largius commansa, stomachum infestat. Huius, ceu aliorum olerum, exigua est alimonia. Iecoris obstructionibus, quàm malua, aptius accommodatur: magis autem ubi cum sinapi estur, aut aceto. Lienosos item similiter manducata mirificè iuuat. Iure enim quis ipsam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur. hactenus Galenus. Inueniri syluestrem Betam tradit Plinius libro XX. cap. VIII. eamque uocari Limonium, quod describitur à Dioscoride libro quarto, à Galeno uerò libro VII. simplicium medicamentorum. Cuius sententiæ refragatur Galenus libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Equidem non satiuam solùm maluam, sed agrestem quandam etiam esse perhibuimus, quemadmodum & lactucam. At agrestis Beta nulla est, nisi utique quis lapathum ita nominare uelit. At Asinus quidam

Betæ facultates ex Gal.

Betæ syluestris Plinio.

BETA NIGRA.

BETA

BETA RVBRA.

Galenum lacerare, non erubuit, ut Plinium seruasse uideretur, qui aliorum fidem sequutus, in quàm pluribus deceptus est. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo sumpta, alui tineas enecat. Succus à fecibus expurgatus (ut ipse sæpius periculum feci) clysteribus infusus, ad indurata alui euocanda excrementa mirum in modum pollet, præsertimque ubi lenientia clysmata nihil profecerint. Albæ radix derasa, & melle, saleque illita, suppositaque aluum exonerat. Nigræ autem in aqua decocta, & illita, pruritum extinguit. Succus ex ea expressus. valet tam potus quàm illitus ad serpentium uenenosorum morsus. Candida beta cocta, & cum allio crudo deuorata, uentris tineas abigit.

Nomina. *Olus Græcè Τεῦτλον, Latinè Beta uocatur; Arabicè, Decka, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt, & Pieffen: Hispanice, Afelgas: Gallicè, Porree.*

Ἀνδράχνη. PORTVLACA. CAP. CXVII.

POrtulacæ uis adstringit. Capitis doloribus, inflãmationibus oculorum, cæterisque, cum polenta imponitur: ardoribus stomachi, sacro igni, uesicæ doloribus, auxilio est: commanducata dentium stupores sedat: stomachi, & intestinorum æstuationem, fluxionesque mulcet: renes & vesicam adiuuat, etiam si erosionem sentiant: Veneris impetus exoluit. Succus epotus simili effectu prodest, in febribus

PORTVLACA DOMESTICA.

febribus valens. Contra teretes uentris tineas, cruentam excreationem, dysenteriam, hæmorrho:-
das, & profluuia sanguinis, percocta efficax est: item contra sepis morsus. Ocularibus medicamentis
vtilissimè commiscetur: interaneis fluxione laborantibus, atque vuluarum erosionibus, infunditur:
contra dolores, quos æstus excitauit, caput ex rosaceo, & oleo fouetur: eruptiones papularum in ca-
pite, cum uino emendat: vulneribus, quæ ad syderationem spectant, ex polenta illinitur.

Portulacæ genera.

PОrtulaca omnibus vulgarissima est. Duo eius habentur genera. Vnum satiuum, cui folia insunt latiora, pinguia, faba-
riæ vulgò vocatæ modo, splendentia, & à tergo candicantia, gustu insipido, quadam cum austera aciditate. caulem edit
10 *crassum, glabrum, erectum, subpuniceo colore, atque pinguem: semine nigro, exiguo, in herbaceis calyculis incluso: Radi-*
ce multifida. Quæ autem sponte nascitur in hortis, uineis, & alijs locis, prouenit caulibus rotundis, lentis, pinguibus, rufe-
scentibus, humi se se diffundentibus. Folia gerit alteri similia, sed multò minora, & oblongiora. Cætera consimilia sunt.
Manditur cruda ad oris vlcera, & commotos dentes. Folia linguæ subdita, bibendi desiderium restinguunt. Alterum verò
syluestre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus folijs. Portulacæ meminit Galenus libro VI. simplicium
medicamentorum, ubi ita scribit. Portulaca frigida, & aquea temperamento est, paucæ cuiusdam particeps austeritatis.
Proinde fluxiones repellit, & maximè biliosas, & calidas; cum eo, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnoperc refri-
gerans.

Portulacæ uires ex Gal.

PORTVLACA SYLVESTRIS.

gerans. Et fuerit ſanè in refrigerandi quidem facultate tertij exceſſus a temperatis, ac medijs: in humectandi uero ſecundi. Hac ratione & æſtuantes, vt ſi quid aliud, adiuuat tum uentris oſculo impoſita, tum totis hypocondrijs, potiſſimum in febribus hecticis. Præterea dentium ſtuporem ſanat, nempe quæ ab acidorum ſuccorum contactu, aſperè exiccata fuerant, leniens, atque replens, vtpote cùm uiſcoſam habeat humiditatem. Similiter verò & ſuccus eius. Itaque non foris modò impoſitus; ſed epotus quoque refrigerat. Hoc ſanè & toti herbæ comeſæ accidit. Quoniam autem ſubaſtringit, vtiliter dyſentericis editur, & muliebri profluuio, & ſanguinis reiectionibus. Sed ad hæc quidem multò eſt, quàm herba, ſuccus ipſius efficacior. Et lib. II. de alimentorum facultatibus: Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: ſed imbecillem præbet alimoniam, eamq́ue humidam, frigidam, & glutinoſam. Vt medicamentum autem, dentium ſtupori medetur ob lentorem ſuum morſus expertem. de ea diffuſius in opere de facilè parabilibus ſumus locuti. Hæc ipſa, ut tradidit Plinius lib. & cap. XX. emplaſtri modo imponitur umblico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle, aut cimolia creta. Prodeſt in vniuerſum omnibus calidis affectibus. Huius herbæ nomen Græcum eſt ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, ſeu Bachele albaqicha: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut, & Portzelkraut: Hiſpanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Poupier, & Pourchaille. 10

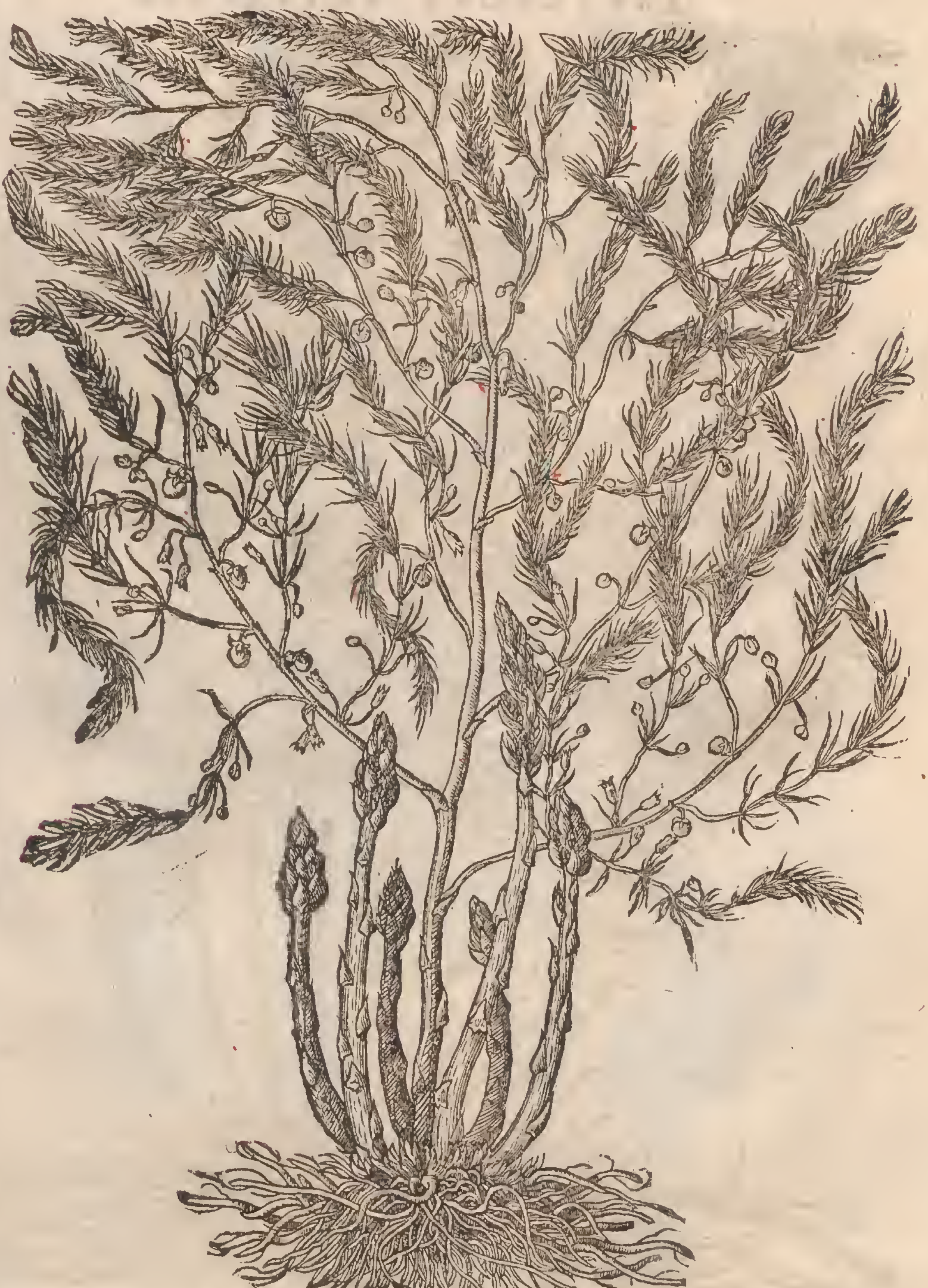
Nomina.

Ἀσπάραγος. ASPARAGVS. CAP. CXVIII.

Corruda, siue a syluestris asparagus, vulgaris est notitiæ. Huius caliculi in cibo cocti, ventrem emolliunt, vrinam cient. Radicis decoctum contra vrinæ difficultatem, regium morbum, renum vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorũ morsibus auxilia tur. Si decocti succus super dente contineatur, eius dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, vt aiunt, si decoctum bibant, emoriuntur. Asparagum etiam nasci prodiderunt, arietis cornibus contusis, atque defossis. quod, quãtum equidem sentio, planè à veritate abhorret. † Altilis autem asparagus, multis ramis fruticat, folijs fœniculi, longis, numerosis: radice rotunda, grandi, spongiam habente. Huius teneri cauliculi triti in vino albo, renum dolores sedant. Assus autem, coctusve, urinæ stillicidium difficultatemque, ac dysenterias mitigat. Radix cum vino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus, sumpta, regium morbum sanat: coxendicis cruciatus, stranguriamque leuat. Alligata radix, aut haustum eius decoctum, conceptum adimit, & sterilitatem adfert.

a Catacuz. πετραῖος. i. petræus.

ASPARAGVS.

Aſparagorũ conſideratio.

A Sparagus duplex habetur, altilis, & ſpontè proueniens. Huius tria viſuntur genera, nempe Paluſtre Grçcis ἕλειος vocatum, montanum, & petrçum, corruda propriè dictum. Altilis paſſim in hortis ſeritur, cæteriſque notior eſt, quàm ut debeat explicari. Thyrſum is primum è radicibus mittit, cacumine craſſiore, in acutum deſinente, orobanche modo, qui tandem auctus in ramos ſeſe explicat, in quibus folia ſunt capillacea, fœniculo breuiora, tenuioraque. Florem edit exiguum, quo flacceſcente, baccæ ſubſequuntur, primùm virides, & deinde rufeſcentes. Radice nititur circa caulem ſpongioſa, à qua numeroſæ oriuntur fibræ ellebori modo, albicantes, craſſioreſque, vt in Ruſco. Montanus, & paluſtris, facie vix ab altili differunt. Horum omnium cauliculi, qui in cibis paſſim expetuntur, dulces ſunt, & guſtui grati. Corrudæ verò contrà, ſi quidem ij amariuſculi ſunt, & nullam ferè in cibis gratiam habent. Naſcitur Corruda ſiccis, & ſaxoſis locis, & præſertim in ſepibus, & frutetis, caule lignoſo, albicante, folijs exiguis, præduris, & aculeatis. Naſcentur altiles Aſparagi totius anni decurſu, ſi vbi fructum legeris, radices, quç ſummo ceſpite vagantur, circunfoderis, ac aperueris. Meminit horum Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Aſparagus petrçus, aut myacanthinus abſtergendi uim habet, idque citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac iecur infarctu liberat, & maximè herbç ipſius radices, & ſemen. Quin & dentium dolores ſanat ſiccitatis nomine, quam vel maximè dentes requirunt. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Inſuper (inquit) aſp aragorum alius regius in hortis naſcens, alius ἕλειος id eſt, paluſtris appellatur, ceu alius ab ijs, qui à bryonia oritur. Omnes autem ſtomacho vtiles ſunt, vrinam cient, & parum prçbent

Aſparagorũ uires ex Gal.

10

ASPARAGVS SYLVESTRIS.

nutrimenti.

nutrimenti. Si tamen ij probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt, nimirum quantò illis sunt sicciores. hæc Galenus. Asparagi in cibo sumpti, ut scribit Plinius lib. XX. capite X. oculis claritatem afferunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & uentrem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant. hactenus Plinius. Cæterùm, ut memoriæ prodidit Auicenna Fen vltima libri quarti, Asparagi in cibis suaui odore corpus totum commendant: verùm vrinam fœtidam trahunt. Græcis ἀσπάραγος, Latinis asparagus nominatur: Mauritanis, Halion, siue Helium: Italis, Asparago: Germanis, Spargen: Hispanis, Esparagos: Gallis, Esparge.

Ex Plinio, & Auicenna.

Nomina.

†| Licet in Græcis non planè constet, hìc altilis, uel satiui asparagi mentionem fieri: tamen non uideo, quomodo hæc ad syluestrem quoque referri possint, ut aliqui referenda censent. Cùm enim hunc notum esse antea dixisset Dioscorides, non aliā, ut solet, eius subiecisset descriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad satiuum referenda putemus, uel saltem mendum subesse suspicemur.

10

PLANTAGO MEDIA.

Ἀρνόγλωσσον. PLANTAGO. CAP. CXIX.

DVo *a* Plantaginis genera. Minor folia habet anguſtiora, *b* minora, molliora, leuiora, & tenuiora: cauliculo anguloſo, in terram inclinato: floribus pallidis, ſemine ſummis caulibus emicante. Altera maior, lætior virentiorque, latis conſtans folijs, oleracei generis: cuius caulis cubiti altitudinem petit, anguloſus, ſubruber, à medio ad verticem tenui ſemine circundatus: radicibus nititur teneris, hirſutis, candidis, digitum craſſitudine æquantibus. Naſcitur in lacunoſis, ſepibus, & locis humidis. Multo vtilior magna eſt. Vim habent folia exiccatoriam, conſtringentem: quare omnibus malignis vlceribus, & fluxioni opportunis, atque elephanticis, ſordidisque illita proſunt: profluuia ſanguinis, vlcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, nomasque cohibent: vetera vlcera, & inæqualia cicatrice obducunt, chironia ſanant: ſinus conglutinant: morſibus canis, ambuſtis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, ſtrumis, ægilopijs, illita cum ſale proſunt. Coctum cum aceto & ſale olus, dyſentericis, cœliacisque, ſumptum ſubuenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen eſt. datur & herba decocta poſt aridas epulas, ſic vt media antecedat. comitialibus, & ſuſpirioſis data proficit. Foliorum ſuccus, colluta ſubinde oris vlcera purgat: cum cimolia, aut ceruſa igni ſacro medetur: fiſtulis infuſus, prodeſt: lippitudinibus, &

a Orib. ſic habet. Ἀρνόγλωσσον, οἱ δὲ ἑπτάνευρον, οἱ δὲ πολύνευρον, διπλοῦν δὲ τὸ μὲν μικρὸν τὸ δὲ μέγα. id eſt Plãtago, quã alij heptaneuron, alij polyneuron uocant, duum eſt generum, aliud paruũ, aliud magnũ.
b Orib. habet. μακρότερα. i. longiora.

PLANTAGO MAIOR.

aurium

aurium doloribus idem succus instillatur. additur quoque in oculorum collyria. gingiuis cruore suffusis, & sanguinis reiectionibus, potu confert: clystere dysentericis infunditur: contra tabem datur in potu: aduersus strangulationes vuluæ, in vellere subijcitur, etiam si vulua fluxione laboret. Semen ex uino potum alui fluxiones, & sanguinis excreationes sistit. Decocta radix: & manducatu, & collutione, dentium dolores sedat: eadem cum folijs, vlceribus renum, & vesicæ in passo datur. Ferunt tres radices cum tribus uini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis gestamine, discutiendis strumis utantur.

Plātaginis cōsideratio.

10 *Qvanquam à Dioscoride, Plinio, Apuleio, alijsque omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recensentur, maius nimirum, & minus; eam tamen, quam vulgus, quòd lanceæ cuspidis formam referat, Lanceolam appellat, esse tertiam quandam Plantaginis speciem, nemo est qui ambigat. Hetruscis plantago Centinerbia vulgo vocatur corrupto à Quinquerneruia vocabulo. Maior eo quòd eius folia, quæ latiora sunt fibris septem tanquam neruis distinguuntur, Septineruia appellatur. Media, quoniam in eius folijs quinque apparent, Quinqueneruia dicitur. Minima verò, quòd eius folia, quæ leuiter hirsuta sunt, tres tantùm habeant neruos, Trineruia dici potest. Quam vero recentiores* AQVATICAM *vocant, folio est cæteris crassiore, carnosiore, robustioreque, ac leuiore, ex lata origine in acutum de-*

PLANTAGO LONGA.

 sinente,

sinente, lanceæ cuspidis modo, caulem gerit cubito longiorem, ramosum, flosculis candidis. Radicibus nititur numerosis, albicantibus, ut in Elleboro. Nascitur in aquosis, & palustribus. Maioris, & minoris semen tritum, ouoque exceptum, & calenti tegula massatum, dysentericos iuuat, frequenter deuoratum. Recentia folia trita, & illita, lichenis auxiliantur: quinetiam uitia sedis omnia curant, nempe ficus, rimas, condylomata, hæmorrhoidas, procidentiasque. Illinuntur quoque utiliter primo impetu rubenti podagræ. Medentur omnibus digitorum uitijs. Luxatis, cùm dolores, tum tumores tollunt folia tusa, & sale modico illita: contusis, uerberatis, & ab alto deuolutis, non solùm illita, sed deuorata prosunt. Succus ex rosaceo fronti adhibitus, capitis dolores à calida causa prouenientes mulcet. Datur quoque magno iuuamento ad cruenta sputa, addito Armenio bolo, aut hæmatite lapide. Idem cum mille folij succo mistus, cruentam urinam reddentibus mirificè medetur potus, & præsertim addita philonij persici drachma. Illinitur quoque rectè erysipetis, addito aceto, & solani, sedisq́ succo. Stillatitia plantaginis aqua, cum æquali accrrimi aceti portione, sanguinem è naribus fluentem cohibet, si linteola in ea madefacta applicentur pedum plantis, manuum uolis, & iocinori. Plantago (ut scriptum reliquit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum) mistæ est temperaturæ: habet enim quiddam aqueum frigidum: habet verò & austerum quiddam, id quod terreum est, siccum, frigidum. Itaque refrigerat simul, & desiccat, & in utroque secundi excessus a medijs est. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quòd refrigerant, unà etiam sicca sunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conueniunt, ac proinde & ad dysenterias: nam & sanguinis profluuia sistunt,

Plãtaginis uires ex Gal.

PLANTAGO AQVATICA.

& si

& si quid aduratur, refrigerant: tum sinus quoque glutinant, & alia vlcera recentia simul & vetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli secunda est plantago, idq; temperaturæ symmetria, & conuenientia. Nam siccitatem obtinet morsus expertem, & frigiditatem, quæ nondum obstupefaciat. Semen eius, & radix similis sunt facultatis, nisi quòd siccioris, & minus frigidæ. Sed semen etiam subtilium est partium: radices verò crassiorum. Ipsa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe difflato ex eo, ac digesto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipsorum incoquentes. Præterea ad iocinoris, & renum obstructiones, non has tantùm adhibent; sed folia quoque, & multò magis semina. Hæc enim quandam in se abstergendi facultatem obtinent: quam & in herba viridi inesse satis conijci potest, uerùm ab humiditatis copia vinci.

Nomina.

Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago uocatur: Arabibus, Lisen, aut Lesan alhamel: Italis, Piantagine: Germanis, Vuegerich: Hispanis, Lhantem, Tamehagem: Gallis Plantain.

Σίον. SIVM, SEV LAVER. CAP. CXX.

SIon in aquis inuenitur, frutice pingui, recto, folijs latis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaque esu, calculos rumpunt, atque excernunt: vrinas cient: menses, & par-

SIVM.

tus extrahunt. dysentericis in cibo auxiliantur. De sio Crateuas tradit, *a* herbam esse fruticis specie, pauca folia ferentem, rotunda, maiora quàm menthæ, nigra, & † ad erucam accedentia.

a Me. & Drag. πία θαμνοειδὴς ὀλίγη ἔχουσα πολλὰ περιφερῆ. i. herba fruticosa, exigua, habēs multa folia rotunda.
† Orib. λιπαρὰ. i. pinguia.
Sij consid.

Sium in scaturientium fontium riuis, quorum aquæ hyeme calent, æstate uerò frigescunt, plerunque nascitur. Cæterùm falluntur apertissimè, qui pro Sio herbam Crescione vulgò vocatam, tam scilicet dulcem lactucæ similem, quàm acrem, ac subamaram, cui nasturtij sapor, & erucæ folia insunt, in medicamentis usurpant. Quippe quòd ea non alia sit planta, quàm sisymbrium aquaticum sequenti capite à Dioscoride descriptum, non legitimum Sium, quod nostratibus Senensibus vulgò uocatur Gorgolestro. Hoc enim à Dioscoridis Sio nullis prorsus dissidet notis: quandoquidem pinguis est planta, caule recto: & folijs latis, in ambitum serratis, olusatro similibus, sed minoribus, & odoratis: floribus candidis: semine corniculis incluso. Rari admodum sunt fontium riuuli, quibus aquaticum sisymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. Plinius lib. & cap. XXII. Sium cum aquatico sisymbrio confudisse uidetur: quòd Sio sisymbrij aquatici uires assignauerit, nominis fortasse communitate deceptus. Nam Dioscoridis testimonio, sisymbrium hoc, quod aliqui cardaminam uocant, nonnulli etiã Sium appellant. Vnde quòd fortè existimauerit Plinius Sium, & cardaminam vnam, & eandem plantam esse, uni tantùm Sio vtriusque facultates reddidit: etsi prius lib. XX. cap. XXII. speciatim de syluestri sisymbrio in riguis proueniente disseruerit. Serapio Sium Senation uocat: Verùm Senecio Dioscoridi alia est planta, ut lib. IIII. in eius mentione explicabitur.

Plinij lapsus.

10

SISYMBRIVM HORTENSE.

bitur. Confert Sium in cibis ijs, qui oculorum hebetudine laborant, quinctiam ſpleneticis, & malo habitu laborantibus. Ventris tineas pellit, id quod ualentius facit eius ſemen tritum, cochlearis menſura, ex uino auſtero potum. Succus illitus lentigines delet. Decoctum cum ſale, & nitro, equorum ſcabiem ſanat. Vtuntur etiam eo quidam in acetarijs. Sij meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sium quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excalfacientis facultatis eſt particeps. Digerit autem, & vrinam mouet, & calculos renum frangit, & menſes euocat. Quod Græci σίον, Latini quoque Sium uocant: Mauritani, Ror eathalmi, & Inhamehanella, ſeu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgoleſtro: Germani, Vuaſſermerck: Hiſpani, Rabacas: Galli, Berle.

Sij vires ex Galeno.

Nomina.

Σισύμβριον.

SISYMBRIVM. CAP. CXXI.

10

SIſymbrium (alij ſerpillum *a* ſylueſtre vocant) in ſolo inculto naſcitur, menthæ hortenſis ſimilitudine, *b* odoratus, latiore folio. Inſeritur coronis. Calfaciendi vim habet. contra ſtillicidia vrinæ, calculosque, ſemen ex vino bibitur: tormina, & ſingultus ſedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporibus illinuntur. Item contra veſparum, apumque ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum ſiſymbrij genus, aliqui cardaminam, alij ſion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eiſdem in locis, qui-

a Orib. μέγαν .i. magnũ. ſed ſylueſtre non legit.

b εὐώδες .i. odoratum leg. Orib.

SISYMBRIVM SYLVESTRE.

bus

bus sion, prouenit: quę ideo nonnullis cardamina nominatur, quòd gustu cardamum, id est nasturtiū repræsentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta erucæ modo finduntur. Id excalfacit, urinas monet. crudum estur. Purgat lentigines, cutisque uitia in facie, noctibus impositum, matutinisque detractum.

Sisymbrij cōsideratio.

Tametsi prodiderit Dioscorides Sisymbrium in solo inculto nasci, Theophrastus tamen lib. VI. cap. VII. de plantarum historia, & lib. V. cap. VIII. de earum causis, satiuum etiamnum Sisymbrium in hortis reperiri posteritatis memoriæ commendauit. Quod sanè eam herbam esse crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis prouenit, quam nostrates officinæ Balsamitam, vulgus verò mentham Romanam, uel crispam appellat. Quippe quòd hęc proferat folia circinata, & vulgaris menthę latiora, crispa tamen: caulem quadrangulum, rubentem, uiremque: & odore, gustuque mentha longè acrior sentiatur. Cuius rei illud etiam, præter assignatas notas, manifestum indicium facit, quòd Balsamita hęc facilè in mentham degeneret, nisi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum causis paulò antè citato apertè testatur Theophrastus his verbis. Sisymbrij mutatio in mentham, uelut prædictis opposita scilicet est; cùm ex neglectu eueniat. Fit enim cùm quis non excolit, neque curam solitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem ui tota conuersa, debilior pars superna consistit, odorisque sui vehementiam amittit, quasi ex ambobus illis, germine, atque odore similitudo proueniat. Quippe acritudine exolescente, reliquus odor, quia mollis quidem, remissusque est, pro-

Sisymbrij in mētham mutatio.

SISYMBRIVM AQVATICVM.

ximè

ximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre sæpenumero iubent, ne istud eueniat. Hæc Sisymbrij causa est. hactenus Theophrastus. Sed equidem non putauerim Dioscoridis Sisymbrium sponte in incultis nascens, cum Theophrasti Sisymbrio conuenire: quin potius alterum ab altero longè dissidere crediderim. Syluestre enim in Ananiensi agro in incultis natum compluribus locis uidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioscoride tributis. quod mihi quidem satiuo effigie planè reclamare visum est. Huc alia accedit ratio, qua facilè probari potest, syluestre Sisymbrium à satiuo plurimùm differre. Quandoquidem si idem essent, cùm Sisymbrium culturæ negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non posset, ut syluestre aliter vsquam inueniretur, quàm in mentham permutatum; cùm nulla hominum cultura nascatur. Quo postmodum fieret, ut locus, in quo Sisymbrium primò adoleuisset, breui temporis tractu ubique mentha scateret. quod tamen nusquam hactenus factum reperi. Cæterùm Brasauolus, cùm hæc fortasse non perpendisset, credidit Balsamitam, quam ipse Florentinam mentham appellat, tam satiuum, quàm syluestre Sisymbrium indifferenter explere posse. Qui prætcrea fatetur se uidisse (quòd potius eum oculos fefellisse putauerim) Balsamitam desciuisse in calamintham, Plinium quidem, non Theophrastum secutus. Siquidem Theophrastus in mentham, non in calamintham Sisymbrium desciscere prodidit. Plinij uerò codices nonnulli libro XIX. cap. X. scriptum quidem habent, quòd Sisymbrium in calamintham degenerat. quam lectionem accepit Brasauolus: sed ea lectio deprauata censetur. Idcirco factum est, ut ij, qui Plinium castigarunt, eam restituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophrasto, historiam sumpsisse. Itaque iam eius loci vera, & le-

Brasauoli error.

SISYMBRIVM AQVATICVM ALTERVM.

gitima

Sisymbrium Aquaticum.

gitima lectio est, ut in castigatis codicibus legitur, quòd Sisymbrium in mentham desciscat, non in calamintham. Sisymbriū uero, quod (vt Dioscorides inquit) aliqui Cardaminam, alij Sium appellant, ea nimirum herba est, quam vulgò nostri Crescione appellant, acri sapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, de Sio disserentes. Siquidem ea in fontium riuis discurrentibus comite Sio nascitur, folijs primo exortu rotundis: cùm uerò adoleuerint, erucæ modo dissectis: odore, ac sapore satiuo nasturtio proximis. Meminit huius Plinius libro XX. cap. XXII. quanuis libro XIX. cap. VIII. aliud Sisymbrij genus commemoret his uerbis. Sisymbrium simili modo seritur. lætissimum nascitur in puteorum parietibus, & circa piscinas, & stagna. Hinc quidam existimarunt, Plinium de vulgari menthastro, quod in aquosis passim prouenit, disseruisse. Sisymbrium tam hortense, quàm sponte proueniens, & flatus, & lumbricos pellit, cum herba ipsa in puluerem trita; tum eius decoctum potum. ualet ad uteri inflationes, si unà cum parthenio in càlenti tegula calefactum, & odorato meraco aspersum, uentri applicentur: valentius quoque vterinis doloribus à partu subuenit, si unà cum parthenio, anthemidis floribus, tenuiter concisa, tribus, aut quatuor ouis excipiatur, & deinde in patella, cum oleo lilino ad ignem fiat placenta, & calida applicetur uentri, super ipso vmbilico. Illinitur tam recens, quàm siccum calefactum, & uino cretico aspersum, ad ventriculi dolores. Succus testibus illitus nocturnas pollutiones cohibet. Cæterùm aquaticum Sisymbrium cum raphano omni, & petrosilini radicibus, ex albo meraco, & butyro calefactum, & pubi adhibitum, vrinas remorantes educit. Succus ex aceto illinitur utiliter veternosis: Est & alterum eiusdem generis, sed folijs & caulibus longè minoribus, ramulis nume- 10

CRITHMVM I.

rosis,

roſis, in cacumine tantùm comantibus, in quibus floſculi exeunt albicantes. Hoc autem non ſolùm in aquoſis, & riguis prouenit, ſed in hortis & ſecus itinera, acuto ſapore. Siſymbrij utriuſque mentionem fecit Galenus libro VIII. *de ſimplicium medicamentorum facultate, ſic inquiens. Siſymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & exiccantis facultatis eſt, & temperaturæ in tertio ordine. Sed & ſemen eius tenuium partium eſt, & calidum. Quocirca ipſum quidem cum uino exhibent ſingultientibus, & tormina patientibus. Siſymbrium uerò, quod quidam Cardaminam uocant, quandoquidem cardamo, hoc eſt, naſturtio ſimile quiddam guſtu præſert, cùm ſiccum eſt, tertij eſt ordinis excalfacientiũ, & deſiccantiũ: cùm humidum, & uiride, ſecundi. Vt Græci σισύμβριον, ita etiam Latini Siſymbrium dicunt: Arabes, Siſnabarion, ſeu Siſnasbar: Itali, Siſembro, & Menta Romana: Germani, Vuaſſermuntz, & Bachmuntz: Hiſpani, Hierua buena de agua: Galli, menthe aquatiche. Quod verò σισύμβριον ἕτερον Græcis, Siſymbrium alterum Latinis appellatur: Italis, Siſembro aquatico, & Creſcione: Germanis, Brunkreſſen, & Vuaſſerkreßen: Hiſpanis, Berros, & Agriois: Gallis, Creßon.*

Siſymbrij vtriuſque vires ex Galeno.

Nomina.

10

Κρίθμον.

CRITHMVM. CAP. CXXII.

CRithmum, ſeu, ut aliqui, Crithamon, fruticoſa, & undique folioſa herbula eſt, cubiti altitudinem ferè petens. Naſcitur in maritimis, & petroſis. folijs pinguibus, numeroſis, albicantibus, ueluti

CRITHMVM II.

portu-

a Cat. παχύτεροις. i. crassioribus. b. μάλιστα. i. lutei. Orib.

portulacæ, *a* latioribus, & longioribus, salso gustu: flores *b* candidi sunt: & semen, ceu rosmarini, odoratum, molle, rotundum, quod siccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti crassitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & iucundi. Radix, semen, & folia incocta vino, potu vrinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: mẽses cient. Estur crudum, coctumve in olere. seruatur etiam in muria

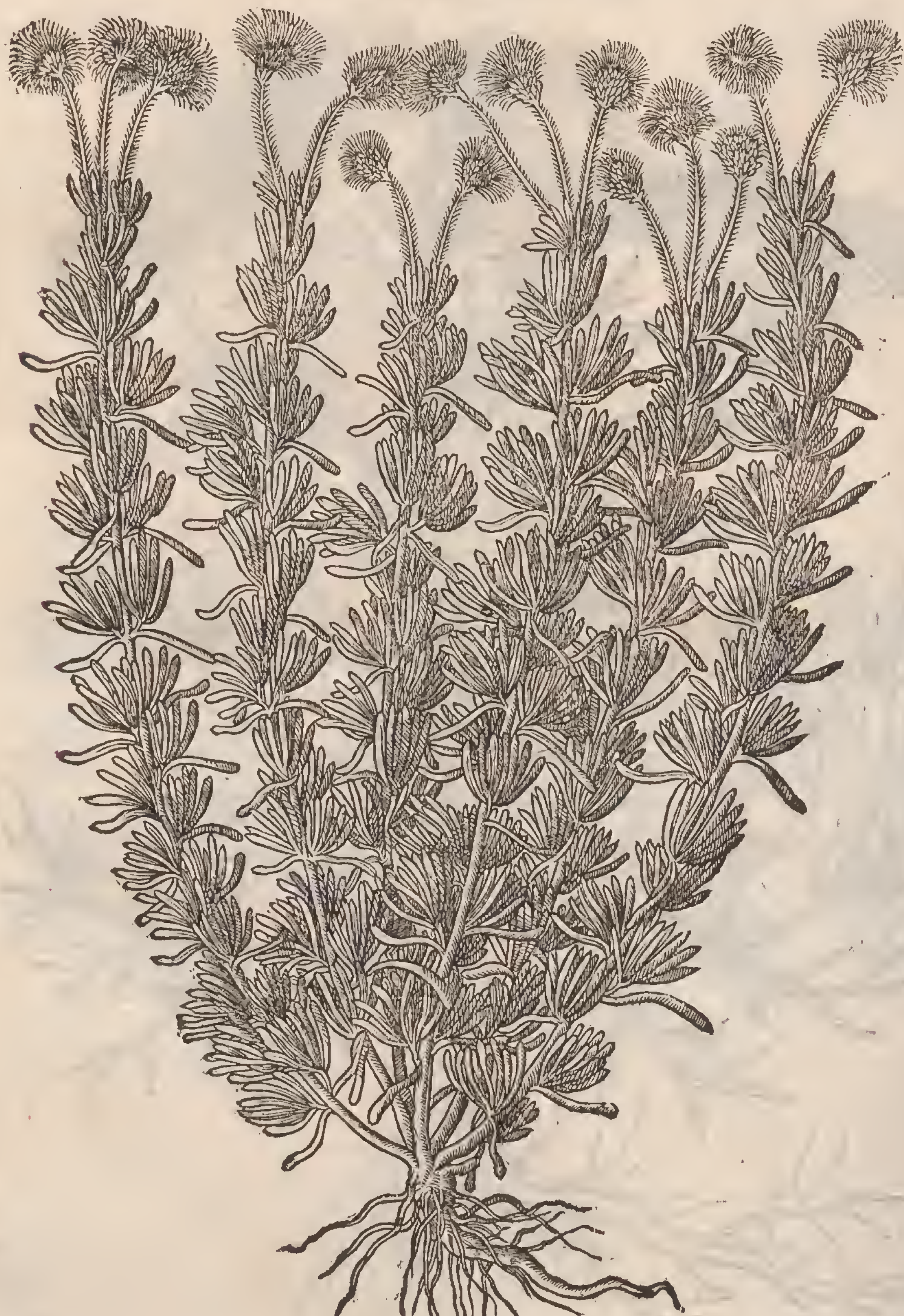
Carithimi cõsideratio.

NAscitur Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontorijs, scopulis, ac rupibus, præsertim Argentario monte in maritimis nostris Senensibus, & uniuerso circum Italiam litore; sed etiam in Adriatico sinu, ubi scopulosa, & prærupta superstant litora: quemadmodum nobis contigit videre eo tractu per quem à Timauo fonte Tergestum nauigatur: nanque inibi illa scopulosa litora crithmo referta sunt. Crithmum Romæ, & in vniuersa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etsi in alijs quàm plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac viridarijs translatum uirescit, herbam sancti Petri appellitet vulgus. Quo nominis argumento non desunt, qui existiment, plantam hanc legitimum esse Empetron, libro IIII. à Dioscoride descriptum inter simplicia medicamenta, quæ deiectoria pollent facultate. Inter hos inuenio Pandulphum Collinutium in defensionibus Plinij contra Leonicenum, qui Empetron corrupto uocabulo Sanpetram herbam uocari putat, nulla habita facultatis, notarumque ratione. Cuius sententiæ maximè refragatur experientia, quòd

Quorundam lapsus.

10

CRITHMVM. III.

Crithmum

CRITHMVM IIII.

Crithmumquanquam abunde,copioſeq́; ingeſtum, nec pituitam, nec bilem, nec aquam intercutem trahit, quemadmodum
empetro reddidit Dioſcorides. quipropterea illud inter ea, quæ aluum deijciunt, medicamenta locauit. Quomodo autem
Empetron quis idem cum herba ſancti Petri rectè dixerit, ſi empetron nullis à Dioſcoride repræſentatur notis, quàm
quòd naſcatur in montibus, & maritimis, ſalſo, & amaro ſapore? Verùm enimuero non modò putandum; ſed etiam pro cer-
to, meo quidem iudicio, aſſirmandum erit, herbam hanc Crithmum eſſe. Quippe quòd ea notis omnibus, quæ radicibus, folijs,
caulibus, ac ſeminibus, & uniuerſæ denique plantæ tribuit Dioſcorides, Crithmum planè referat. Cæterùm maritimi cri-
thami duo alia habentur genera. Primum, à præclariſſimo uiro Iacobo Antonio Cortuſo mihi miſſum, vulgari ferè ſimile
eſt, niſi quòd folijs eſt anguſtioribus, & in cacumine mucronatis, atque pungentibus, ſalſo, & acuto ſapore: caulibus uerò
10 prægnantioribus, ſuccoſioribus, uegetioribusq́; in quorum cacumine ramuli exeunt bini, terni, quaterniúe ſuas ſinguli um-
bellas proferentes, albis floſculis refertas, è quibus ſemen oritur fœniculo quadantenus ſimile; cui radicem quoque ſimilem
profert. Alterum ab una radice plures emittit caules rectos, circa quos totos folia habentur, per interualla tamen plura
ex una origine gregatim prodeuntia, longiuſcula, craſſa, & ſalſo etiam guſtu, ſub horum exortu peculiare quoddam erum-
pit folium, cæteris duplò longius, è quo propè caulis cauitatem pediculus exit, è quo ſex, ſeptemúe folia breuiora produntur,
ut ex appicta eius imagine quiſpiam uidere poterit. Flores fert in cacumine orbiculatos, uilloſoſque, colore pallido: Radice
nititur longa, tereti, non ſine alijs adnatis. Non deſunt quoque, qui hanc Empetron faciant, ſed ego ijs haud ſubſcribere
auſim,

ausim, cum plura sint, quæ reclament. Hæc enim nusquam in montibus oritur, nec pota uentrem exoluit. Est & altera planta, quæ non solum odore, saporeq; Crithamum refert, sed quadantenus sua ipsius facie. Hanc nos Terrestre Crithamum, his de causis appellare voluimus. Nascitur hæc in Boemia, copiosa, præsertim in agro Pragensi non solum inter segetes, sed in agrorum marginibus, & secus uias, folijs longis, angustis, firmis, ternis ex uno pediculo, ipsoque longo prodeuntibus, utrinq; denticulatis, falcis frumentariæ modo. Cæterùm quæ in caulium summis partibus habentur, minora, breuioraque sunt. Caulem gerit ramosum, alis concauum; geniculatumq;, in cuius summitate ramuli exeunt diuulsi, in quibus floridæ, albicantesq; sunt umbellæ, in quibus postremò semen oritur paruum, oblongum, acre, & odoratum. Radice nititur syluestri pastinacæ haud absimili, minore tamen: sapore in primis dulci, sed si diutius mandatur, acri, & odorato. Crithami uires recensuit Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, his uerbis. Crethmum gustantibus salsum quodammodo est, cum paucula amaritate. quamobrem uis eius est exiccatoria, & absterforia, utraque tamen imbecillior in eo est, quàm in amaris.

Crithmi uires ex Gal.

Κρίθμον Græci, Crithmum item & Crithamum Latini vocant: Itali, Crithamo, Finocchio marino, & herba di san Pietro: Germani, Bacilen, & Meerfenchel: Hispani, Perexil de lamar, & Vnhas de agnula yerua: Gallis, Bacille, & Fenoil marin.

Nomina.

Κορωνόπους.

CORONOPVS CAP. CXXIII.

Coronopus oblõga herbula est, per terrã strata, fissis folijs. coquitur in olere. Radicẽ habet tenuem, adstringentem, quæ in cibo cœliacis facit. Prouenit in aggeribus, & locis incultis, & secus uias.

CORONOPVS.

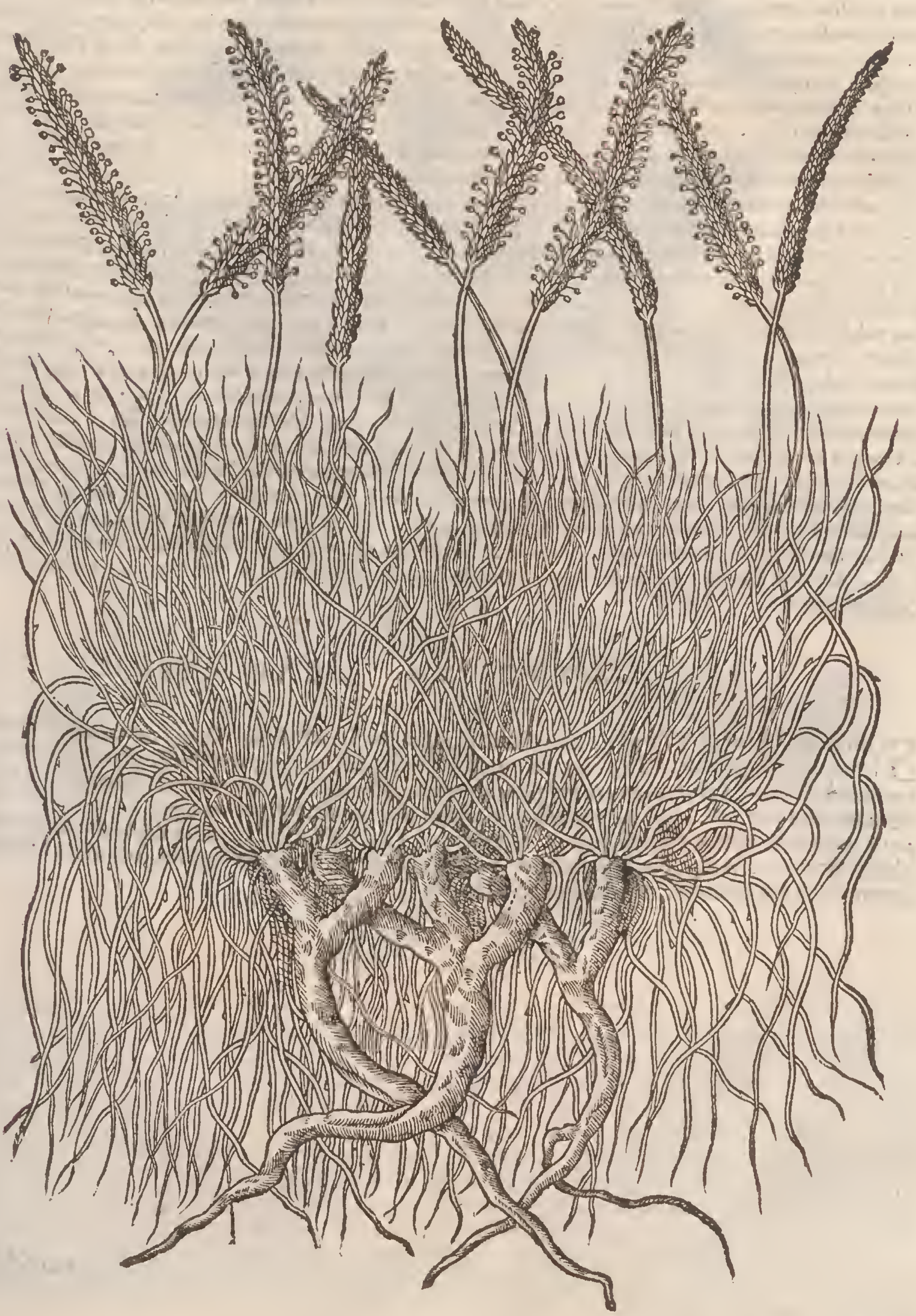
Varias,

Varias, at diuersas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studij impenderunt, ut plantarum historiam à mendis omnibus expurgatam pristinæ, ac propriæ redderent integritati, in inuestigando, quænam inter tot plantas legitimè Coronopus dici possit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus, uir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa uerborum serie hac de re scripsit, conclusitque tandem, Coronopum eam herbam esse, quam ipse uernacula sua lingua Capriola, nos uerò nostra Sanguinella appellamus, quòd eam pueri æstate naribus indant, ut inde sanguinem eliciant. Verùm cùm eius sententiam minimè probandam existimauerit Manardus Ferrariensis, hac in re magis Dioscoridi addictus, quàm Plinij, ac Theophrasti placitis, qui Coronopum inter aculeata recenset, his magis adstipulandum esse iudicauit, qui uolunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbam, quæ vulgò dicitur Herba stella, omnibus Italiæ hortis vulgaris, ac admodum frequens, quòd in acetarijs passim vsurpetur, quàm ijs, qui Capriolam, siue Sanguinellam dictam Coronopum esse censent. Quandoquidem hæc nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tantùm uenit pabulum. Nec desunt præterea, qui firmiter asseuerent, quòd quæ inter plantas vulgò nonnullis Pes coruinus uocatur, aliquibus uerò Pes gallinaceus, qua vtuntur nonnunquam medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expostulet necessitas, legitimus sit Coronopus.

Coronopi cōsideratio.

Quorundam opinio damnata.

CORONOPVS SYLVESTRIS, SEV SERPENTINA.

nopus. Inter quos non modò deprehensi sunt commentatores Auicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuisse constat; sed & recentiorum quidam, præsertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commentarios. Nanque Otho ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos à probatissimis viris refelli, qui in hanc venerunt sententiam: tamen (quæ multorum est pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare, quàm cum doctis, & peritis rectè sentire. Quippe Pes coruinus vulgò uocatus (vt in sequentibus suo loco differemus) Coronopus non est, sed proculdubio ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cuius variæ Dioscoridi produntur species: inter quas vulgaris Pes coruinus suam retinet sedem.

Leoniceni opinio reprobata.

Quòd autem Leoniceni Capriola Coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmauerim. Nam & si gerat hæc herba in sui culmi fastigio quinque ueluti graciles spicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, uel alterius uolucris formam pedis repræsentant; cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis incisuris dissecto, non seratur in hortis, & arida tanquam fœnum assurgat, nullo pacto asserendum censeo Capriolam esse Coronopum. Cæterùm si modò quis in eo Plinium sequi uelit, quòd dixerit libro XXI. *cap.* XVI. *(quod tamen ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, ut eius, quam Coronopum uocant: frustrà, meo quidem iudicio, probare contendet Sanguinellam, siue Capriolam esse Coronopum, quòd eius caulis culmi modo geniculis intersectis, humi minimè reptat, sed rectus in altum assurgat, & culmorum in more spicas ferat. Verùm eos non aberrare putauerim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cuius meminit Plinius lib.* XXIIII. *cap.* XIX. *his uerbis. Sunt qui & aculeatum gramen uocant trium generum, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon uocant. Hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia.*

Gramen aculeatū Plinij.

Neque usquam, quod equidem legerim, expressit Plinius (vt Ruellius testari uidetur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud præterea animaduertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neque eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quæ in ciborum vsum ueniunt. Quamuis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam alluserit, qui laciniarum tenuitate coronopo aculeata uidentur; cùm tamen pungere non ualeant, ut cum acanthinis pariter lusit Dioscorides. Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophrasto, quàm Dioscoridi idem esse. Ideoque Plinius libro XXI. *Theophrastum secutus, Coronopum aculeatum facit: libro verò* XXII. *Dioscoridem fortasse imitatus, aculeorum haudquaquam meminit. Sed & illud silendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem è naribus eliciunt, Sclaui Carniolæ incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntque in pilis, & milij, uel panici modo carnium iure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui non ingratis, adeò ut Germani himeldauu vocent, hoc est, cælestem mannam. Huius plantam (cuius inferius libro quarto inter gramina mentionem faciemus) Sclaui cornicis pedem appellant. Quo fit, vt quasi certò crediderim, quòd Leonicenus ab ijs fortasse doctus, putauerit hanc plantam esse Dioscoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum scribat spinis nullis rigere, serique in hortis in ciborum vsum, eos nihil falli existimauerim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse Coronopum, quæ vulgò nobis Herba stella uocatur. Nempe nullam hactenus plantam uidi, quæ perinde ac illa adamussim Coronopum referat.*

Coronopi syluestris mentio, & uires.

Coronopus itaque folia fert longa, angusta, per interualla corniculata, humi accubantia, & in stellæ modum radiantia, caulem, spicam, florem, & semen gerit per omnia plantagini similia, adeò ut nulla ferè accedat notarum differentia, radice nititur unica, numerosis tamen adnatis capillamentis, foliorum sapor plantaginis est. Quo fit, ut crediderim Coronopum eiusdem esse generis. Inuenitur quoque Coronopus sponte nascens diluto extenuatoque solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontij fluminis ripis, & in loco, qui dicitur in collibus. Eam inibi vulgò Serpentinam appellant, quòd eius radix in uino pota viperarum, aliorumque venenosorum animalium morsibus maximè aduersetur, sitque præcipuum remedium, ita ut ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet demorsos. Sunt, qui hanc Holostium esse censeant, quorum non possum non probare sententiam, ut lib. quarto fusius differam.

Coronopi vires ex Gal.

Coronopi uires paucis perstrinxit Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur manducata.*

Nomina.

Eius nomen Græcum κορωνόπους, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & herba stella: Germanicum, Kraenfuoss: Hispanicũ, Guiabelha: Gallicum, Capriole.

Σόγχος. SONCHVS. CAP. CXXIIII.

SOnchi duo genera. Syluestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibis expetitus. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: folijs in ambitu per interualla dissectis. Vtriusque uis refrigerat, modicè adstringit. vnde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti prosunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit. in vellere appositus, sedis, ac vuluæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, vibratis à scorpione ictibus subuenit. Alter sonchus tenerior, arboris instar est, latis constans folijs: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt. sed ad eadem pollet.

SONCHVS ASPERA.

Sonchus in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita vulgò uocatur. Viſuntur in hortis, campis, & vineis duo ſonchi genera, alterum aſperum, alterum læue. Folia utraque ſonchus profert cichory modo laciniata, quæ quidem in aſpero criſpa, aſpera, & pungentia, ſubrubentiaq; habentur. in læui uerò læuia, & ſpinis nullis rigentia. Huius duo habentur genera; quæ tantùm folijs aliquatenus differunt, nempe eorum alterum læuioribus habetur folijs, minus quoque laciniatis, ac etiam magis extenſis. Omnibus caulis eſt cubitalis, intus vacuus, mollis, fragilis, lacte prægnans, & plerunque ruſeſcens. Flores gerit in caulium ſummitate melinos; ſenetioni haud abſimiles: qui deinde in pappos euaneſcunt. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis diſſeruit Dioſcorides, non ſolùm non inuenitur in Italia, ubi non recordor me hactenus uidiſſe plantam, quę Sonchum arboreſcentem referat; ſed neque etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophraſtus, & Plinius. Soncho noſtri utuntur hyeme in acetarijs, pręſertimque eius radicibus, quæ cùm teneræ ſint, manſuque dulces, frequenter menſis expetuntur. In uino decoctus ſtomachi fluxionibus medetur. Lacteus liquor à caule emanans, datur potandus ægrè ſpirantibus, & aſthmaticis. Idem auribus inſtillatus dolorem tollit, & præſertim in malicorio cum oleo decoctus. Stranguriam quoque ſanat, ciathi menſura potus. Commanducata folia oris

Sonchi cōſid.

SONCHVS LAEVIS.

Sonchi uires ex Gal.

graueolentiam tollunt. Sonchi uires nobis descripsit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, his uerbis. Sonchus ubi adoleuerit, ex spinosis plantis est. Cæterùm uiridis etiamnum, & tener estur, perinde ut cætera olera syluestria. Temperamentum eius quodammodo mistum est: constat enim ex aquea, terreaque essentia, utraque leuiter frigida. Nam & adstrictionis cuiusdam est particeps: & siue cataplasmatis in morem illinatur, siue edatur, manifestò refrigerat: postea uerò* 10 *quàm planè resiccatus fuerit, terrestre eius temperamentum redditur, modicam habens caliditatem.* Σόγχος, *sic Græcè, ut etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, & Cicerbita: Germanicè, Vuilder hasen koel, Gens dystel: Hispanicè, Serraya, & Serralba: Gallicè, Latteron, & Palais an lieure.*

Nomina.

† *Hæc dictio* κενὸς, *quæ vacuum, & inanem significat, hic non legitur in vulgatis Græcis. Sed tamen eam habent uetusti codices, quibus etiam adstipulatur Oribasius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat reposita.*

SONCHVS

SONCHVS LAEVIS ALTERA.

Σέρις.

SERIS, SIVE INTYBVS. CAP. CXXV.

SEris duûm generum eſt. Altera ſylueſtris, quæ picris, & cichorion vocatur. Altera ſatiua, latioribus folijs conſtat, ſtomacho quàm hortenſis vtilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur. vna folio latiore prodit, lactucarum ſimillima: altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Vtraque refrigerat, & adſtringit, ſtomacho vtiliſſima: aluum ſiſtit cocta, ſi cùm aceto adſumatur. Silueſtres ſtomacho meliores: quandoquidem æſtuantem ipſum, & quem imbecillitas uexet, cibo leniunt. Cardiacis per ſe, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio ſunt. Herba cum radice illita, percuſsis à ſcorpione ſubuenit: igni ſacro cum polenta medetur. Succus cum ceruſa, & aceto, ualet ad illitus eorum, quæ refrigerationem deſiderant.

INTVBVS MAIOR.

Seridis, siue Intybi cõsid.

QVoniam in Græcis vulgatis codicibus initium istius capitis & in uerbis nonnullis, & in Seridis generibus deprauatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasij simplicibus dicato, atque etiam ex antiquissimis Dioscoridis codicibus manuscriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ κηπαία. ὧν ἡ μὲν ἀγρία διπλῆ. ἡ μὲν γὰρ πικρὶς, ἡ καὶ κιχώριον καλεῖται. ἡ δὲ ἥμερος πλατυφυλλοτέρα, καὶ εὐστομωτέρα τῆς κηπαίας. τῆς δὲ κηπαίας δισσὸν εἶδος. ἡ μὲν γὰρ θριδακωδεστέρα, καὶ πλατύφυλλος. ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος. *idest. Seris syluestris, & hortensis, Syluestris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion vocatur: altera satiua latioribus folijs, & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis uerò duplex genus: vna folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximè adstipulatur Serapio, quippe qui ex Dioscoride tot habeat syluestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex usu clarissimè patet, cùm tam satiua, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & sumatur in cibis. Satiua quidem ubique ferè in Italia in hortis colitur, folio erraticæ ampliore, læuioreque, ab hortensi angustifolia Seride non longè dissimilis: quin & ori erratica gratior. Ea uerò, quæ sponte prouenit, passim ferme virescit, folijs in ambitu longè magis laciniatis, angustioribus, asperioribus, & amarioribus. Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quòd*

INTVBVS MINOR.

re, quòd ita eſſe comprobet Serapionis ſcriptura. Alij Scariolam uocant alteram domeſticæ ſpeciem, quæ anguſtiore eſt fo-
lio, & guſtu amarior. Sed animaduertendum eſt, Scariolam in Serapione, Serapionis non eſſe, ſed interpretis, cui nulla, mea
quidem ſententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm ſciuerit is Scariolam, corrupta à barbaris uoce, nil aliud, ſi-
gnificare, quàm Seriolam, Serimq; non aliud eſſe Grecis, quàm Latinis Intybum, huius genus latifolium (perperàm tamen)
Scariolam appellauit. Qua in re eorum equidem ſententiam magis laudauerim, qui anguſtifoliam Serim, quòd latifolia ſit
minor, Scariolam, ſeu potius Seriolam, ac ſi paruam Serim dixeris, uocant: tametſi in ſylueſtrium quoque genere, ea etiam
Seriola dici poſſit, quæ paſſim in hortis colitur, quòd domeſticæ Seriolæ non longè ſit abſimilis. Omnes itaque in Italia vul-
garis ſunt notitiæ, quòd noſtratibus menſis frequentiſſimè in acetarijs apponantur. Quamobrem olitores has hyeme ter-
10 ra, & ſabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirum in modum albeſcunt, & tenerrimæ euadunt, & in totam aſſer-
uantur hyemem. artem hanc à natura docti, quòd uiderint ſæpius in campeſtribus Cichorium aquarum innundationibus ter-
ra, uel arena obrutum, & tenerrimum, & candidiſſimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Eſt quoque tertium
INTYBI HORTENSIS genus, amplo, folioſoq; ceſpite proueniens, folijs magnis, ſed ubiq; in ambitu criſpis, ac fimbria-

INTVBVS CRISPA.

tis, caule cæteris maiore, crassiore, teneriore que, in acetarijs expetitum. Reliqua cum cęteris paria sunt. Verùm quantuis aßerat Dioscorides syluestrem Intybum, quemadmodum & satiuum duorum tantum esse generum; Chondrillam tamen, cuius historiam ipse sub duplici specie sequenti capite describit, inter Cichorij genera esse reponendam, nemo est qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quę Theophrasto libro VII. *cap.* XI. *de plantarum historia Aphaca vocatur. Hæc enim illi ingustabilis, & amara est. festinanter hęc floret, sed celeriter flos senescit, atque in pappos euanescit. Tum alius iterum prouenit, atque iterum alius, idque tota hyeme, vereque ad toto vsque ad æstatē factitatur. Flos melini speciem gerit. hęc ille. Huic per omnia in vniuersum respondet, quæ nonnullis* DENS LEONIS, *alijs Dens caninus, quibusdam Caput monachi, aliquibus Rostrum porcinum, plerisque verò Ambubeia vocatur. Tametsi Plinio Cichorium ipsum propriè Ambugia, vel Ambubeia dicatur. E terra prodit hæc herba, in ipso statim Veris initio, folijs cicoraceis, frequenter laciniatis, in sagittæ modum, humiq; accubantibus; caule palmari, rotundo, glabro, subrubente, concauo, lacteo succo prægnante. Flore luteo, folioso, quo decidente subcrescit capposum caput; & admirabile naturæ ludentis opus, quòd tandem spirante vento efflatur in auras. Radicem habet Cichorio proximam, lacteo succo plenam, sed longè amariorem. Cocta stomachum dissolutum* 10

CICHORIVM DOMESTICVM.

ſolutum adſtringit. cruda verò aluũ ſiſtit. eadem dyſentericis auxiliatur, ſed magis cum lente decocta. Succus potus prodeſt, quibus genitura effluit. In aceto decocta, vrinæ tormina diſcutit. Vniuerſæ plantæ decoctum potum, auxiliatur regio morbo laborantibus. Tradunt Magi ſucco totius cum oleo perunctis fauorem conciliari, eosque facilius impetrare quæ volunt. Sed profecto maxima eſt ſeplaſiariorum multorum negligentia, atque ignauia, qui cum in hortis numeroſiſſimum, præſtantiſſimumq; habeant Intybum, & in campeſtribus Cichorium ubiq; frequentiſſimum, harum plantarum loco modo hieracium: modo ſylueſtrem lactucam ſuo lacte refertam ſubijciunt, atque ex ijs aquam, quam nomen de Endiuia mentiri faciunt, ſuis plumbeis eliciunt organis. Quod maximè deteſtandum eſt: nam etſi hieracio, ſylueſtriq; lactucæ vis frigida inſit: ſemen præterquam quod nullam cum iecinore habeant conuenientiam, lac, quo eo potiſſimum tempore turgent, quibuſdam ſuis partibus calorificum adeò eſt, vt linguam exurat, ac vellicet: quibuſdam verò adeò ſomnificum, vt non deſint, teſte infrà Dioſcoride, qui illud meconio permiſceant. Eſt & alia Cichoracei generis planta, quam quidam Zacintham vocauere,

Seplaſiariorũ negligentia

20

nobis

nobis autem ab affectu CICHORIVM VERRVCARIVM *appellare libuit. Radice hæc nititur rapŭculi figura, subnigri coloris colore, adnatis circumquaque capillaceis fibris. Folia habet Cichorij, verùm paulo asperiora. Caules edit cubitales, & quandoque maiores, tenues, asperiusculosq́, in quorum summitatibus flores oriuntur aurei, cicoracea specie, quibus flaccescentibus semen remanet subnigrum, capituli instar, circumquaque secundum longitudinem secti, melopeponis modo. Mira huius plantæ facultas est ad tollendas uerrucas. Siquidem scimus nos nonnullos, quorum manus uerrucis admodum numerosis scatebant, sanatos esse, deuoratis in acetario semel tantùm huiusce Cichoraceæ plantæ folijs. Idem præstat eius semen, tribus diebus drachmæ pondere deuoratum, dum se cubitum recipiunt Verrucosi. Hoc uelim acceptum referant rei plantariæ studiosi Francisco Calzolario Pharmacopæo Veronensi, qui plantam ad me unà cum facultatibus misit. Cæterùm aliud* CICHORII *genus,* CONSTANTINOPOLI *allatum, misit ad me Vienna Clarissimus Augerius de Busbecke Flander, radicibus numerosis, Asphodeli modo dependentibus, siliquarum ferè raphani figura. Cuius imaginem, ob rei nouitatem, hic ap-*

CICHORIVM SYLVESTRE.

pingi

CICHORIVM CONSTANTINOPOLITANVM.

pingi curauimus. Sunt præterea qui Intybaceo generi herbam adscribant, quæ à flore cyaneo CYANVS *Plinio dicitur, aliquibus uerò vulgò Battisecula, vel Battisuocere, nobis autem fior Campese, quòd in campis inter segetes, Maio, & Iunio mensibus numerosus proueniat. Expetitur hìc maximè rusticanis puellis, suis contexendis coronis, quibus per æstatem caput & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibusve rationibus inter Intybacea annumerari possit, quid dicam, non habeo. Duùm est generum, maius, & minus. Hoc frequentius in campis habetur, folio longo, piloso, albicante, barbulis quibusdam dissecto. Caules edit plures, bicubitales, lanuginososq́; atq; folijs minoribus refertos, floribus in cacumine cæruleis, in ambitu crenatis, squaroso è calyce prodeuntibus. Radice nititur unica, sed fibrosa. Maius latioribus prouenit folijs, albioribus, pilosioribus, & nulla in parte diuisis, ut in lychnide. Vegetiores quoque habet caules, albicantioresq́; breuiores tamen, & flores longè maiores, & patentiores. Nascitur in montibus frequentius, quàm in campestribus. Huiusce vires nullus antiquorum, quod sciuerim, scriptis mandauit. quanquam Placentinus, quòd affirmauerint aliqui Cyanum pestilentibus morbis*

Cyani mentio.

propria

ZACINTHA, SIVE CICHORIVM VERRVCARIVM.

propria dote aduersari, suo de Cichorea Serapio, quod ad pestilentes febres maximè commendauit, Cyanum etiam inseruit. Maioris puluis datur utiliter ab alto deuolutis, & sanguinem reijcientibus, ex aqua plantaginis, aut maioris symphyti, aut equiseti: succus illitus recentia vulnera glutinat, & oris vlcera sanat. Vtriusque folia, siue semen, ex uino decocta, & hausta, auxiliantur à scorpione, Phalangioq́ ictis: quinetiam omnibus uenenis resistunt. Succus illitus oculorum inflammationes tollit. Intybi, & Cichorij uires recensuit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum, sic inquiens. Intybus olus est subamarum, & magis quod agreste est, quod ob id ipsum picrida, hoc est amaram, quidam nuncupant, quidam verò Cichorium appellant. Est autem ea siccæ, frigidæque temperaturæ, utrunque secundo excessu. Porrò domestica magis etiam quàm agrestis refrigerat. Sed & humiditatis multæ admistio siccitatem extinguit: uerùm utraque adstringentis qualitatis est particeps, uelut & chondrilla: nam & ipsa est seridis, seu intybi species. Et libro* VIII. *de compositione medicamentorum secundum locos: Cichorium, inquit, & Seris cibarij generis existunt: apud nos nanque rurales ambo hæc edunt & cruda,*

Intybi, & Cichorij uires ex Galeno.

10

DENS LEONIS.

cruda, & cocta. Facultas horum olerum ſubfrigida eſt, & ſubamara, ac moderatè adſtringens: & propter has qualitates optima pharmaca calidis intemperaturis ipſius hepatis exiſtunt. Vltra hoc enim, quòd moderatè refrigerant, amplius & robur viſceri addunt per adſtrictoriam facultatem: inſuperque commiſſuras oſculorum uenarum in ſima viſceris parte ad eas, quæ in gibba ſunt, extergent. Neque verò frigidas intemperies magnopere lædunt, quemadmodum quæ frigidam humiditatem abſque adſtrictione, aut amaritudine poſſident, facere ſolent. Iuuare etiam viſcus talium olerum ſubſtantia poteſt, etiam ſi citra ſeroſorum, aut aliorum humorum vitiationem intemperies fiat per ſe, & cum humiditatis cuiuſcunq; complexu: ex miſtura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam ſi ſiccatu tuſa, quis potioni inſpergat, itidem iuuant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si uerò non calida aliqua intemperies infeſtet, aut ſi obturatio quædam ſit circa uiſcus, magnopere auxiliantur ex uino albo tenui potata cum his, quæ urinam 10 ciunt. Vtilis autem non ſolùm ſuccus ipſorum eſt tum recens, tum exiccatus; ſed & ipſa olera exiccata, tuſaq;, ac trita potui

CYANVS MAIOR.

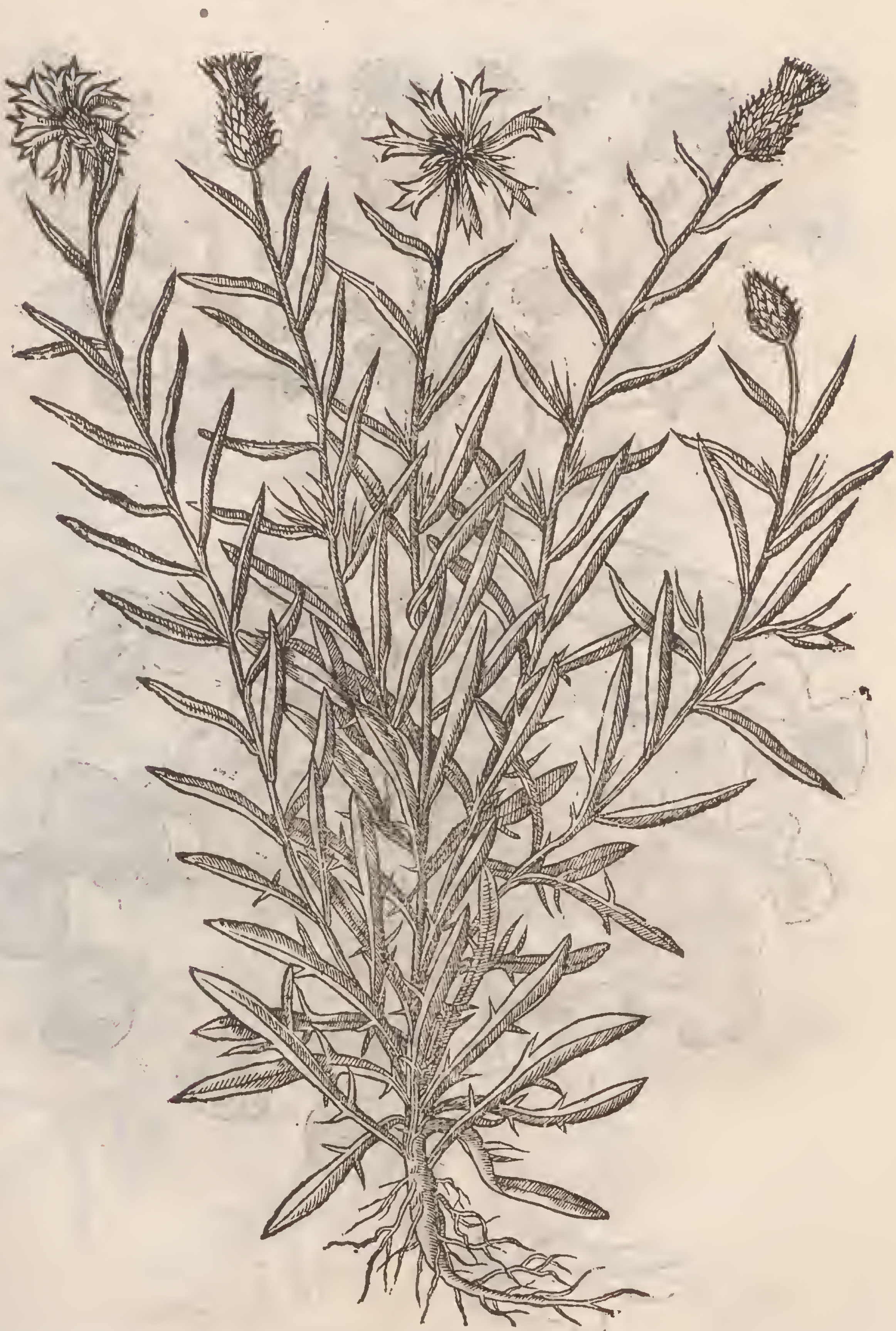
tui inspersa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Planta, quæ σέρις *Græcis, Intybus satiuus Latinis dicitur: Mauritanis, Dumbebe, Hundebe, seu Endeba: Italis, Endiuia: Germanis, Endiuien: Hispanis, Endiuia: Gallis, Endiuie. Quæ verò* σέρις ἀγρία, κιχώριον, & πικρὶς, *Græcè, Cichorium Latinè uocatur; Italicè, Cichorea: Germanicè, Vueguueiss, & Vueguuartz: Hispanicè, Almerones, & Cichoria: Gallicè, Cichoree.*

Nomina.

10

CYANVS

CYANVS MINOR.

Χονδρίλλα.

CHONDRILLA. CAP. CXXVI.

CHondrilla, quam aliqui cichorion, alij ſerin appellant, caulem, flores, & folia habet cichorio ſimilia. qua ex cauſa nonnulli ſyluestris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt, verùm tenuior tota eſt. In cuius ramulis, gummi maſtiches ſimillimum, magnitudine fabæ inueniri ſolet: quod cum myrrha tritum, & linteo appoſitum, inſtar oliuæ, fœminarum menſes trahit. Tuſa cum radicibus herba, adiecto melle, diuiditur in paſtillos: qui nitro admiſti vitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, ſi intincta ſucco acus, pilis admoueatur: contra viperas in vino potu proficit. Succus decoctæ, in vino, aut per ſeſe potus, aluum ſiſtit. Aliud habetur chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulē ſucco madentem lacteo: radice tenui,

CHONDRILLA I.

a Otib. ἐπ' ἄκρευ κορυφὴν ἔχουσα. ideſt in ſummo uerticē habens.

Chondrillæ vtriuſq; conſideratio.

tenui, *a* rotunda, læui, vegeta, flaueſcente, ſuccoſa. Cuius & caulis, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Naſcitur in lætis, & cultis.

NImirum ſylueſtris cichorij ſpecies Chondrilla eſt: gracilioribus tamen folijs, caule, floribus, ac ſemine. Frequentiſſima hæc non modò in Hetruria; ſed etiam in uniuerſa Italia in cultis locis, ſcrobium aggeribus, & ſecus vias uireſcere, ac ſuo tempore floreſcere conſpicitur: nec minus etiam, quàm cichorium, in acetarijs recipitur, quamuis amarior ſit. Viſitur & alterum genus huic non longè diſſimile, folijs tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem deſinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præſertimque radice redundat, à noſtris vulgò Lattaiuola uocatur. Rura eam ſuis acetarijs pro cichorio indifferenter admiſcent. Chondrillæ vires ſcripſit Galenus lib. VIII. *ſimplicium medicamentorum, ubi ſimul de intybo, & cichorio diſſeruit, nihilque ei peculiare reddidit, præterquàm quòd intybi ſit ſpecies. Veruntamen* 10

libro

CHONDRILLA II.

libro II. de facultatibus alimentorum non ſanè intybo, nec cichorio, ſed lactucæ Chondrillam ſimilem fecit. Huic nomen Græcum χονδρίλλη: *Latinum, pariter & Italicum Chondrilla: Arabicum, Candarel, Cadaron, ſeu Amiron: Hiſpanicum, Leitugas, & Lechugas dentre los planos: Gallicum, Lettron.* Nomina.

Κολόκυνθα.

CVCVRBITA. CAP. CXXVII.

CVcurbita eſui apta. Cruda, trita illitu tumores, & abſceſſus mitigat. Ramenta eius infantibus contra capitis ardorem, quam ſyriaſim vocant, in ſincipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagraſque refrigerant. Succus è ramentis tuſis per ſe, aut cum roſaceo infuſus aurium doloribus auxiliatur: aduſtiones cutis in ardenti febre illitu adiuuat. Totius feruefactæ, & expreſſæ ſucus, cum melle exiguo, & nitro potus, aluum leniter reſoluit. Vinum in cucurbitam recentem excauatam, infuſum, ſi miſtum ſub diuo teneatur, potum aluum læuigabit.

CVCVRBITA.

Cucurbitæ consider.

CVcurbita ſatiua, quæ per æſtatem in cibum frequentiſſimè uario ſumitur apparatu, in triplici cenſetur genere, nempe longa, rotunda, & ſeſſilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter ſe forma diſſimiles habeantur; non tamen propterea viribus, & natura ſibi inuicem repugnant. Siquidem (vt Columella tradit, & Plinius refert libro XIX. *cap.* V.) *forma uaria in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè poteſt. Nam ſemina, quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, ſed non comparandas ſupradictis: quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, craſſas, breuiores, ac ſeſſiles, aptiſſimas quidem ad recipiendum tum vinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, & cadorum vice. Si uero cordi ſit, ut fiant corpore uaſtiores, de media cucurbitę parte ſemen inuerſo ſeratur cacumine. Sed diligenter cuſtodiendum eſt, ne eo mulieres accedant: nanque earum contactu facilè elangueſcunt incrementa uirentium. tantoq́ue magis, ſi eis fluxerint menſes: tunc enim ſolo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad ſemina ſeruantur, è primo ſeligantur prouentu, pendeantque in ſua vite ad hiemem uſque: deinde ſublatæ inſolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus ſicceſcant: aliter facilè earum ſemina, aſcita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam ſi propè in patens vaſculum aqua ſubijciatur, à quinque uel ſex digitorum interuallo, ante poſterum diem adrepentes cognoſcentur deſcendiſſe. Sine ſemine naſcentur, ſi per triduum antea, ſpargenda ſemina oleo ſeſamino macerentur. Hederaceis uireſcit cucurbita folijs, ſed amplis admodum, & ſubcandicantibus: flagellis formentoſis, anguloſis, & humi repentibus. Verùm ubi adminiculum*

10

CVCVRBITA INDICA.

culum nacta fuerit, illud facilè comprehendit clauiculis, quibus arbores, & pergulas scandit, ijsq́; sese implicat. Flores ill albi grandioresq́;, & in stellæ ferè modū diuisi, uerùm perpauci frugiferi. Noscuntur hi facile, conceptu sub ipsis extuberante. Sunt & alia Cucurbitarum uaria genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes aßeruari poßunt. Ferunt has ab occidentalibus Indijs in Italiam uenisse: unde Indicæ à pluribus uocitantur. Harum uaria habentur genera, magnitudine, facie, & colore differentia, referunt tamen omnes Melopeponum effigiem. Sed aliæ magnæ, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aliæ oblongæ, aliæ rotundæ, uario colore; quæ quidem omnibus notiores sunt, quàm à me describi debeant: Crescunt folijs nostratibus longè maioribus, firmioribusque, asperis, & rigenti pediculo adnexis, vitiginea facie. Sarmenta illi crassa angulosa, aspera, hirsutaque. Ea humi repunt, longo admodum tractu; atque etiam scandunt, & pergulas, & attegias opacant. Flores magni, lilij ferè effigie, aureo colore. Fructus decerpuntur Autumno, & asseruantur hyeme tota in culinis. Semen condunt magnum, amigdalini nuclei figura, in quo nucleus concluditur dulcis, & suauis. Sapor ijs subdulcis, non ut nostratibus usque adeò insipidus: uerùm gustui insuaues sunt, nisi præcipuis condimentis saturentur. Vulgarium cucurbitarum folia recentia iumentis illita, muscas abigunt. Eadem mammis puerperarum adhibita, lac siccant. Oleum quod è cucurbitarum floribus paratur, ijs in eo diutius insolatis, renum colores inunctum extinguit, & capitis dolorem ex calida causa ortum ducentem, & præsertim febrientibus. Aridæ cinis ambusta, & pudendorum vlcera sanat. Cucurbitæ faculta-

Cucurbitæ facultates ex Galeno.

tes scriptas reliquit Galenus libro VIII. *simplicium medicamentorum his verbis. Cucurbita humidæ, frigidæque temperaturæ est, vtraque qualitate secundi ordinis. Quocirca ramentorum eius succus ad aurium dolores cum phlegmone iunctos, cum rosacco vtentibus utilis est. Sic tota quoque illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comesta autem humida est, & sitim propellens. Et libro* II. *de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo insuauis est, stomacho perniciosa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut si quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam iam ausus est, pondus cum algore uentriculo incumbere sit sensurus, stomachumque euertet, & ad vomitum concitabit, quo solo ab urgentibus symptomatibus poterit uindicari. Hanc igitur, aliaque ex fugacibus complura, aut mox quàm elixata est, aut frictam in sartagine, aut assam omnes homines esse consueuerunt. Cucurbita uerò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam euidentem saporis qualitatem habet: nisi quis eum quoque saporem nominare uelit, qui neque acris, neque salsus est, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifestè repræsentat, uelutinec ipsa aqua. Ad huiusmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, idest, qualitatis expertia uocitare solent (Latini fatua, aut insipida dicunt) quoquo modo nos quoque clarioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm sit cucurbita, non immeritò uarios apparandi modos admittit, vtpote quæ in medio omnis excessus constituta est, ob idque ad quemuis excessum ex æquo duci potest. Proinde cucurbita, quantum in se est, humidum, frigidumq́; corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum rationem; qui scilicet citra adstrictionem tales sunt. Nec sanè infeliciter concoquitur, modò non anteuertat corruptio. Nam ea illi solet nonnunquam accidere, cùm aut uitiosè fuerit præparata, aut prauos humores in uentriculo aceruatos offenderit. Est aliquando ob nimiam in eo moram: quod alijs quoque omnibus fugacibus, quæ humido sunt temperamento, euenire solet. Nam in uentriculo corrumpuntur & ipsi, ni celeri descensu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & vt in se ipsa est, succum in totum corpus alendi gratia digestum, expertem qualitatis gustabilis obtinet: ita cùm alicui uehementem habenti facultatem fuerit iuncta, facilè illi adsimilatur; vt si cum sinapi sumatur, succus ex vtroque in membra diffusus acris efficietur cum manifesta caliditate. Eadem ratione, si cum salso quopiam esitetur, ceu nonnulli in patinis cum salsamento instruunt, salsum in corpore humorem generabit. Est porrò sic apparata cibus longè suauissimus, si salsamentum ex ponticis illis fuerit, quæ μύλλα appellantur. Quòd si cum malis cotoneis elixa, decenterq́; condita fuerit, succum austerum in distributione habebit præpollentem. Assa autem, uel in sartagine fricta, ut propriæ permultum humiditatis deponit, ita reliqua eius pars nullam sibi valentem vim adsciscit, uti nec cùm in iure simplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem sibi innatam non immeritò origano iungi gaudet. Quæcunque enim talia sunt, acribus, aut acidis, austerisve, aut salsis permisceri saporibus postulant, si quis & cum voluptate ea sumere, & nauseam cupiat euitare. Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολοκύνθα ἐδώδιμος, appellatur: Arabibus, Haraba, Hara, seu Charba: Italis, Zucca: Germanis, Kurbss: Hispanis, Calabazza: Gallis, Vne courge.*

Nomina.

Σίκυς ἥμερος.

CVCVMER SATIVVS. CAP. CXXVIII.

SAtiuus Cucumis aluo, & stomacho perquàm utilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non sentit: vesicæ prodest: olfactu reuocat, quos animus liquerit. Semen modicè vrinam mouet: cum lacte, aut passo, vesicæ exulcerationibus subuenit. Illita cum uino folia, morsus canum sanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis vrinam cit: inflammationes oculorum illita sedat. Ramenta eius contra adustionem infantium, quam syriasin uocant, sincipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones auertunt. Succus cum semine, adiecta farina siccatus in sole cogitur in smegmata, quæ faciem repurgant, & nitorem afferunt. Radix sicca, & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, uomitionem mouet. Si quisquam moderatè secundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis sit contentus. Sanat quoque illita cum melle, vlcera concreta in modum faui, quæ ceria uocant.

Cucumeris considerat.

QVanquam Græci (ut Galenus est auctor libro II. *de alimentorum facultatibus) omniatam Cucumerum, quàm Melopeponum genera Pepona nominant, peculiariter tamen σίκυος, nomine, quo præsens caput inscribitur à Dioscoride & Galeno secundo libro de alimentorum facultatibus, statim post Pepones, & Melopepones id tantùm omnes ferè comprehendi uolunt, quod Latinis cucumis appellatur. Verùm non ob id plane decerni potest, an hìc reddat Dioscorides nostratis Hetrusci Cucumeris uires, qui alijs Italiæ populis Anguria vulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Insubribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruscis uerò Citrulus, omnibus notissimus. Siquidem non ex Dioscoride modò, sed nec ex alijs ueteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè σίκυς appellatus, notis vllis repræsentet. Sed quòd Græci σίκυος vocabulo nostratem Citrulum, & Insubrium Cucumerem significent, facilè conijci potest ex ipso Dioscoride. Quippe qui lib.* IIII. *Cucumerem syluestrem asserat fructu solo, quem oblongis glandibus non dissimilem parit, à satiuo dissidere, cùm alias folijs, floribus, ac sarmentis satiuum prorsus referat. Verùm cùm huic ille per omnia respondeat, quem nos Citrulum, alij verò Cucumerem dicunt, non possum non liberè pronunciare, Dioscoridem hìc citruli nobis uocati, non autem anguriæ uires descripsisse. Quamobrem hac in historia apertè hallucinari Brasauolum putamus, quòd proculdubio existimauerit, veteres Græcos, præsertimque Dioscoridem, σίκυος appellatione anguriam, uel Hetruscorum cucumin repræsentasse. Quandoquidem assignatis iam rationibus accedit & Plinij auctoritas, qui lib.* XIX. *cap.* V. *Cucumeres, ait, in Italia uirides, & quàm minimi: in prouincijs quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Aphricæ, grandissimi Mœsiæ. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis uocati, non autem anguriæ vulgò Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem, & cùm aqueæ sint substātiæ, ac prædulces, quæ maturitatem senserę, ingestæ facilè à ventriculo labuntur. Quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non euenit. Nam cùm glutinoso, frigidoque succo referti sint, ob idque concoctu perquàm contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à uentriculo descendunt. Ad hæc (ut citato loco subdit Plinius) Cucumeres, in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atque ijdem in tantum odère oleum, ut si è vite pendentibus uas olei subijciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curuentur. quod angurijs, quæ sphericam formam referunt, minimè euenire posse comperio. Videmus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas coniectos mira longitudine creuisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, candem retinuerunt formam, adeò ut in uite pendentes anguium modo contorti uiderentur. Seruantur Cucumeres (vt Plinius auctor est) vsque ad alios penè prouentus: & id quidem non solùm muria fit, sed & scrobe opaco in loco arena substrato, fœnoque sicco opertos, ac deinde terra obrutos: ita enim uirides seruari tradunt. Hyemem odère omnes, & frigora: die sexto, uel septimo à satione prodeunt. Tenerrimi autem, ac iucundissimi fient, si semen ante sationem lacte fuerit maceratum. Qui uerò præcoces*

CVCVMERES.

ces habere volunt, confecta bruma, ſtercoratam terram in cophinis habeant, ibiq́ue ſemen condant, & modicum præbeant humorem: deinde cùm enata ſemina fuerint, tepidis diebus, & inſolatis, iuxta ædificia ſub diuo ponant, & omni à uento protegant. Cæterùm frigoribus, ac tempeſtatibus ſub tectum referant, idq́; tandiu faciant, quouſq; æquinoctium uernum conficiatur, & nulla amplius reliqua ſit pruinæ ſuſpitio. Poſtea totos cophinos dimittant in terram. Sic enim præcoces fructus habebunt. Recens cucumis in tenues particulas ſectus, & impoſitus, quaſcunq́ue inflammationes ſedat, quinetiam in ardentibus febribus ariditatem linguæ aufert, ſi frequenter in ore retineatur. Quid autem ueteribus fuerint, quidve nobis ſint Pepones, ac Melopepones, non equidem facilè auſim decernere: etſi non deſint, qui dicant Melopepones Galeno libro II. de alimentorum facultatibus, communes noſtros Melones eſſe: Pepones uerò, quos in eo genere Veneti corrupta inde uoce vulgò Pipone uocant. Verùm enimuero cum aſſerat Galenus, quòd pars intima carni ſemen incluſum tangens, cùm in Peponibus edendo non ſit, in Melopeponibus paſſim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi ſtatuere nequeam, neque inuenire poſſim, quid Pepones, & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriuſq; generis, tam ſcilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars ſemen continens eſtur, & non eſtur, prout fructus ij, plus, minusve maturitatis fuerint adepti: nã vtriuſq;, cùm ultimã ſenſerint maturitatem, id ſupremæ carnis unà cũ ſeminibus in medium fructus concidit. quod cùm euanidum, & inſuaue reperiatur, nuſquam comeditur. Quod tamen vtriſq; minus maturis,

Peponum, & melopeponũ conſideratio.

CVCVMERES LONGI.

turis, non euenit: eaque propter extractis prius ſeminibus eſtur tota eorum caro. Hæc igitur tametſi me (vt dixi) dubium reddant; inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum noſtrates Melones intellexiſſe, ſi modò ipſe eorũ vnquam habuit notitiam. Dixi ſententiam meam, quam ijs ruminandam relinquo, qui Vipereo ore non ſunt. Siquidem nihil tam dulce, tam ſuaue, tam bonum, tamque proficuum reperitur, quod uenenatis labijs non amareſcat. Cæterùm quid per Pepones intellexerit, nihil prorſus (vt ingenuè fatear) quod proferam, hactenus habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè conuenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones eſſe exiſtimant. Minus adhuc illis aſſentior, qui Pepones Angurias eſſe dicunt. Nanque Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus, & Melopeponibus diſſeruiſſet, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaha nuncupauit. In cuius reddendis uiribus nullũ affert Græcorum teſtimonium, ſed tantùm ſuæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam angurias ueteribus Græcis penitus ignotas fuiſſe. Eas equidem nunquam vidiſſe, uel non cognouiſſe demonſtrat Fuchſius medicus clariſſimus, quippe qui ſuis de ſtirpium hiſtoria commentarijs non ſine magno errore putat cucumeres, quos citrulos Hetruſci nominant, angurias eſſe. Nam etſi Hetruria angurias uocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres vulgares vocat angurias, vt perperàm, meo quidem iudicio, Fuchſius & intellexiſſe, & ſcriptis mandaſſe uidetur. Sed ad noſtros pepones iam uenio, qui tametſi notiores ſint, quàm à me explicari poſſint, non ob id tamen eorum hiſtoriam mihi haud deſcri-

Fuch. error.

10

MELOPEPONES.

deſcribeadam putaui. Serpit itaque melopeponum, aut peponum planta (liceat nobis eos quouis modo appellare) longis ac uiticuloſis ſarmentis, cucumeris modo, folio vitigineo, minoribus tamen inciſuris, ſcabris, hirſutiſque, floribus luteis, fructu grandi, humani capitis inſtar, & ſæpe longè maiori, cortice cartilagineo. Non omnibus idem eſt color. Nanque alij herbaceo ſunt colore, alij pallido, nonnulli flauo, quidam albo, plerique cinereo. Sunt qui tota cute textura quadam reticulari, magno naturæ artificio proueniant. Striati ferè ſunt omnes, prominentibus circumquaque toris, in vertice, & vmbilico coeuntibus. Interna pulpa guſtui ſuauis, uerſicolor tamen. In altero enim genere rubet, in altero albicat, aut ex albo ruſeſcit. Qui præſtant (plurimi ſunt, qui nulla commendantur gratia) præter odoris iucunditatem, dulces, & ſuaues ſunt; ſemen in vtero gerunt copioſum, oblongum, albo contectum putamine, in quo dulcis concluditur nucleus. Gaudent læto, & aprico ſolo, ac etiam libertate, qua poſſint vltrò uagari. Rigari uolunt, ubi pluuiæ defecerint: vbi uerò fructus concoqui cœperunt, pluuiæ ijs aduerſiſſimæ ſunt, ijs enim triſtantur, & ignaui, inſipidi, & ingrati redduntur. Atqui mirum ſanè eſt, ut inter complures, qui ex eadem proueniunt planta, pauci præſtent, cæteris inſuauibus redditis. Bonitatis inditium præbent, qui odoratiores habentur, quibuſque craßior fuerit pediculus, quin etiam ponderoſitas præſtantiæ argumentum eſt. Sunt qui roſarum, qui moſchi odorem ſpirent, olitorum mangonio; ſeminibus ea parte, qua germinant, parumper apertis, & in roſacea ſtillatitia aqua maceratis, quæ moſchum exceperit. Eſt

ANGVRIAE.

& genus, quod tota ferè hyeme aſſeruatur, poſtquam decerptum eſt, flauo colore, hos Hetruſci Melle, ſaccharo vè condiunt,
citriorum pomorum more. Vertere quoque mulieres melopepones in ſuum vſum, formæ concinnandæ gratia. Iis ita-
que in particulas ſectis, Ari, & brioniæ radices addunt, quinetiam limonium ſuccum, conijciuntque in alembicum.
Deinde caprilli lactis id addunt, quod hæc omnia ſuperet, & in aqua feruentis balnei diſtillant, & aqua, quæ fluxerit, faciem
concinnant. Semen in medicamentis ſuum quoque habet vſum. Cremor enim ipſius lacteus febrientibus vtiliter propi-
natur ex hordeacea ptiſana; ſiquidem non ſolùm refrigerat, ſitimque extinguit, ſed oppilationes tum iocinoris, tum vaſo-
rum expedit, & urinam prouocat. Datur item tuſſientibus, tabidis, & maraſmo affectis, ac etiam in urinæ ardoribus,
additis veſicariæ paſtillis; aut dulcis radicis ſucco, mumiæ momento, & gummi Arabici, & tragacanthæ nonnihil. ualen-
tius tamen proficit, ſi accedat ſeminum papaueris cremor, & baccharum Halicacabi, & maluæ decoctum. Sed de peponi-
bus, & melopeponibus noſtris hactenus. Reliquum nunc eſt, ut de Anguria, quam Dullaha appellat Serapio, quoque diſ-
ſeramus. Eſt itaque Anguria planta, folia ferens colocynthidis medicamentoſæ, maiora tamen, aſpera, & per ambitum di-
uiſa: caulem ſarmentoſum, humi repentem, ut cucumis, & pepo. Florem edit aureum, fructum magnitudine mirum in modū
extuberantem, ponderoſum, ſubrotundumꝗ: Cortice læui herbaceo colore, maculoſo tamen, & ea parte, qua humi iacet, al-
bicante, carne intus humida, aquoſa, in quibuſdam prædulci, in nonnullis autem ſubacida, inſipidave, ſitique extinguendæ
perquàm

perquàm idonea. Semen concludit latum, peponum duplo maius, cortice solidiori, & nucleo grandiore. Est quoque seminis in colore differentia, quod uni nigrum, alteri rubrum innascatur. Decerpitur fructus, & diu quoque asseruatur in horreis. Tritici enim aceruis insidens, non solùm à putredine tuetur, sed coquitur, si immaturus decerpatur. Frigidus est, & humidus, ordine secundo, siti arcendæ aptissimus. Quo fit, ut Itali ardente Syrio eius pulpa interna se refocillent. Confert adurentibus febribus, & linguæ ariditati quàm maximè. Acutos humores uincit, & ijs præsertim auxiliatur febrientibus, qui humorum malignitate magis, quàm abundantia scatent. Siquidem Anguria (vt Serapioni placet) aluum in principio fortiter non citat. Ideoque illis conuenit, qui tenuis, & imbecillis sunt temperamenti, macri, & exangues: Etenim ijs alterantibus magis opus est, quàm ducentibus humores. uerùm quamuis id effici possit acidis medicamentis, insipida tamen, quæ nonnullam dulcedinem habent (vt Anguria) hisce in casibus longè magis conueniunt. Impossibile enim est, quin acida, & quæ cum ipso aceto parantur medicamenta, incidant, & attenuent. Id quod imbecilla corpora, macra, & exanguia, haud quaquam sustinere queunt, quod eiusmodi acidæ potiones maciem augeant, & ventriculum lædant. Atqui etiam vbi quispiam acida adstringentia propinauerit, impossibile quidem videtur, vt non obstructiones augeantur, si eæ in iocinore, & eius meatibus extiterint. Etenim acida, & adstringentia medicamenta exiccant, & nihil prorsus humectant. Porrò insipida, & quæ crassæ sunt substantiæ, quibus aliqua (vt in Anguria) dulcedo insit, suo quidem temperamento humectant, ac simul refrigerant, generantq; in ipso iocinore sanguinem aquosum, qui flauæ bilis feruorem, & malitiam coercet, tam in iocinore, quàm in uenis. In calidis regionibus Anguria suauior prouenit. Ideoque Circa Romam, in Campania, Apulia, Calabria, & Sicilia, præstantiores habentur, & mole vastiores. Cucumeris uires memoriæ prodidit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, his uerbis. Cucumis esculentus maturus quidem tenuioris essentiæ est; qui uerò immaturus est, crassioris. Sed & abstergendi, & incidendi facultate participant. quare & urinam mouent, & corpus splendidum reddunt: ac magis quoque si quis semine arefacto, contusoque, atque cribrato, uice pulueris abstersorij utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies, non tamen magnopere, sed quasi in secundo censetur ordine. Attamen si quis aut semen, aut radicem arefaciat, haud etiam humidæ fuerit naturæ, sed iam desiccantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in secundo incipiente. Est & in istis maior abstergendi facultas, quàm in fructus ipsius carne. Et libro II. de alimentorum facultatibus idem de Cucumeribus ita scribit. Vrinam quidem & ipsi, quemadmodum pepones, cient, sed minus quàm illi, quòd ipsorum substantia minus est humida: ideoque non facilè, vt illi, in ventriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere datum est, dum in hoc fisi, intrepidè, affatimque ijs se explent, longi temporis tractu, gelidum, & vtcunque crassum humorem in uenis aceruari contingit, qui per eam, qua venæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Proinde omnibus praui succi edulijs, quantùmuis probè à nonnullis conficiantur, abstinere in totum consuluerim. Clam enim sensimq; post longum tempus prauus in uenis succus ex ipsis suggeritur, atque accumulatur: qui vel leuicula putredinis arrepta occasione, febres sæuissimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus scribens: Vniuersa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate existit: habent & quandam abstergendi uim: ideoq; vrinam cient, & deorsum expeditius, quàm cucurbita, & melopepones rapiuntur. Quòd porrò abstergeant, discere licet sordidam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore solis factas, & lentes faciem occupantes, atque in superficie alphos extergere possunt. Sed semen, quod in eorum veluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam calculo infestatis sit accommodatum. Gignit pepo in corpore vitiosum humorem, potissimum quando non probè concoctum fuerit. Tum uerò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere consueuit. Etenim priusquàm ad corruptionem peruenit, vomitioni quoque idoneus est: largiusque ingestus, nisi quis aliquid eorum, quæ probi sunt succi, super mandat, omnino vomitum concitabit. Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones sunt, nec adeò praui succi: minus item vrinam prouocant, tardiusque deorsum descendunt. Ad vomitum verò excitandum non eandem vim peponibus obtinent, sicut nec celeriter adeò vt illi in ventriculo corrumpuntur, cùm prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis causa ipsum prehenderit. Cæterùm tametsi in iuuando stomacho autumnalibus fructibus longè sunt inferiores, haudquaquam tamen ei, vt pepones, officiunt. Hæc ille. Cæterùm prætermittendum mihi non duxi, quin legentes admoneam, esse impostorẽ, qui me redarguat, quòd scripserim, hoc nomen σικύος cucumerem tantùm designare, quòd reuera id generale sit nomen omnium horariorum fructuum; videlicet peponum, melonum, cucumerum, anguriarum, & cæterorum generis eiusdẽ. Vtque hæc comprobare videatur, Galenum adducit libro secundo περὶ τροφῶν δυνάμεως, quippe qui scribat, negare medicos nonnullos, fructum, qui pepon dicitur, simpliciter appellandum πέπονα, sed cum additione σικυοπέπονα, idest peponem cucumeralẽ, ac si πέπων ex genere τῶν σίκυον esset. Id quod minimè Galenus affirmauit, sed potius reprobauit his uerbis. Medici quidam non simpliciter nominare uoluerunt peponas, sed totum id σικυοπέπονα nominare oportere contenderunt. Nos uerò in præsenti sermone de eiusmodi non laboramus, ut quæ ad medicinam nihil conferant: multo enim satius est, rem dilucidè interpretari, quàm huiusmodi anxia disquisitione doctrinam obscurare. Tum porrò clarissimè explicabimus, cùm uocabula vulgò maximè usitata eligentes, ipsorum significationem seruauerimus. Hæc ille. quibus palam est, nebulonis illius imposturam, sibi longè magis aduersari quàm mihi. nunquam enim negaui, nomen σίκυος ad illa omnia generaliter referri posse, sed dixi, peculiariter Dioscoridi vulgarem tantùm cucumerem designare, quemadmodum quoque Galeno, apud quem nusquam me legisse memini, nomen σίκυος, aliud designare, quàm cucumerem. Ideoq; de cucumeris alimento scripturus eodem libro, postquam de Peponibus, & Melopeponibus egit, περὶ σίκυον, idest de cucumere, quos alio nomine appellare non potuit, peculiare caput instituit. Id quod etiam fecit lib. octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi de domestico, & syluestri cucumere egit. Σίκυς ἥμερος Græca uoce, Cucumer satiuus Latina uocatur: Arabica, Chathe, seu Cheta: Italica, Comero, & Cedruolo: Germanica, Cucumeru: Hispanica, Cogombro: Gallica, Cocombre. At πέπων Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca, seu Bathiech: Italis, Mellone: Germanis, Pfeben, & Melaon: Hispanis, Melon: Gallis, Melons. Anguria ita & Latinè nominatur: Arabicè, Dullaha: Germanicè, Gurchen: Hispanicè, Cogombro: Gallicè, Cogombre.

Cucumeris vires ex Gal.

Peponum vires ex Gal.

Melopeponũ facultates ex Galeno.

Nomina.

Θρίδαξ.

LACTVCA. CAP. CXXIX.

Lactucæ satiuæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum conciliant, aluum emolliunt, lac euocant: verùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse prodest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & veneri refragatur. Ipsæ uerò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus, & ignibus sacris opitulantur. Muria condiuntur. Cùm in caulem exierunt, uim quandam nanciscuntur succo, aut lacti syluestris lactucæ similem.

LACTVCA

LACTVCA CRISPA.

Θρίδαξ ἀγρία.

LACTVCA SYLVESTRIS. CAS. CXXX.

a Cat. κατὰ πασῶν scilicet δύναμιν.i. secundũ omnẽ facultatẽ. Meũ,& Drag. κατὰ πᾶσαν. Idest secũdũ omnem.

SYluestris lactuca satiuæ similis est, sed longior caulis, & candidiora folia, graciliora,& asperiora. Amaro gustu est,& uiribus *a* aliquantum papaueri similis: vnde lacteum eius succum aliqui meconio permiscuerunt. Aquam per aluum elicit, potus in aceto mulso succus ad duos obolos: argema, caliginemque repurgat: contra adustiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In summa ictus bibitur. Semen non aliter quàm satiuæ libidinum imaginationes in somno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, sed viribus infirmior. Reponitur in fictili nouo lac eius, antea, vt in alijs liquaminibus moris est, insolatum. 10

LACTVCA FLORESCENS.

Lactuca satiua herbarum ferè omnium vulgò notissima est. Cuius etsi plura, ac diuersa in Italia repertiantur genera, ut in hortis, & olitorijs foris æstate tota conspici potest; non ob id tamen existimandum est, quòd ea uiribus, & facultatibus inter se differant: quanquam non negauerim ego, alteram alteri in cibis præstare. Eam siquidem, quæ conglobatis in orbem folijs crispa, teneraq́; inuenitur, quis neget maiorem cum palato inire gratiam, quàm quæ dura, patula, ac lactescens habetur? Est etiam quam à lato caule laticaulem, & à rotundo rotundicaulem, & quam sessilem, quòd humi procumbat, appellauerint Græci. Nos uerò in capitatam, rotundam, & crispam diuidimus. Differunt etiam foliorum colore, nam alia saturatè viridis est, alia subuiridis, alia subcandicans, & quæ cruentis maculis sit respersa, quam è Cipro allatam ferunt. Crispa folijs exit crispis, Intybo maiori similibus, & per ambitum laciniatis. Rotunda in orbem spargitur, rotundioribus folijs, tenerioribusq́ue unà sese stipantibus. At capitata, seu sessilis, folijs parum à rotunda differt, sed in globum folia circumuoluuntur, & extuberant brassicæ capitatæ modo. Est & quartum quoddam genus, cui in cibis prima laus, Ro-

Lactucæ consideratio.

manum

LACTVCA SYLVESTRIS.

manum vulgò vocatum, folijs maioribus, pinguioribus, viridioribusq́, id in ouatum caput extuberat, ubi in cacumine ligetur. & cæteris tenerius, albiusque euadit, & præsertim si terra circumducatur ad cacumen vsque. Tenerescit enim hoc mangonio mirum in modum, & candidius, & palato gratius redditur. Caulem edunt omnes albicantem, lacte prægnantem, & in summo brachiatum, folijs plenum, in acutum tendentibus, quæ senescentes amorem contrahunt. Flores in ramusculorum cacuminibus prodeunt lutei, qui tractu temporis papposi effecti, in auram resoluuntur. semen omnibus oblongum, in acutum desinens, colore non solùm albo, sed etiam nigro. Nascitur quarto, aut quinto die à setione, & adulta transponitur. Olim Lactùca ultimis apponebatur mensis. Ideoq́, inquit Martialis ille Epigrammaticus:

Claudere quæ cænas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes?

10

Lactucæ succus ex rosaceo fronti, & temporibus illitus, non solum febrientibus somnum conciliat, uerum etiam capitis dolorem

lorem mulcet. Gargarissatur idem vtiliter ex punici mali succo, ad columnellæ inflammationem. Testiculis illitus nocturnas pollutiones compescit, & seminis profluuium, & præsertim addito caphuræ momento, sed Venerem restinguit. Idem præstat epotum semen, è papauerini seminis cremore haustum; nec minus urinæ ardoribus opitulatur. Cauendus autem lactucarum usus suspiriosis, sanguinem excreantibus, pituitosisq́; sed ijs maximè, qui procreandis liberis dant operam. Syluestris in campestribus nascens, facilè dignoscitur, quòd caule, floribus, semine, & folio satiuam iam flores, & semina proferentem æmuletur: verum gustu amara est, & lacte copiosiore referta. Meminit huius Theophrastus libro VII. cap. VI. de plantarum historia, sic inquiens. Syluestris lactuca folio breuior, quàm satiua est, idque consummatum aculeatur, & caule simili modo breuiore perficitur, succum acrem, ac medicatum habet. Nascitur in aruis. Lac eius extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercutem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris. Satiua (vt memoriæ scriptum reliquit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq́; olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) verùm maximè secundum aquæ, vt sic dicam, fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parua, & leuia erysipelata: non tamen maioribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu genituræ profluuium cohibet: quamobrem etiam ijs, qui libidinosis somnijs vexantur, datur. Sic & agrestis lactucę semen. Cuius quoque colligitur succus, argema, & caliginem expurgans: ad adustiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et libro II. de alimen. facul. Plerique medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus, autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non inuenias. Quod porrò nonnulli vitio verterunt, id in pręcipuam ei laudem cedit: & si ita se res vera haberet, non modò nulli olerum, sed nę optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti edulijs esset secundum. nempe sanguinem aiunt lactucam generare. Quidam non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ij tametsi prudentius obijciant, longius tamen alijs à vero absunt. quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quòd merito quis damnet. Constat enim huiusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quod plurimũ quidem sanguinis, aliorum verò succorum nullum producere sit comparatum. Si uerò, quia permultum è lactuca sanguinis congregatur, idcirco damnandam eam censeant, facillimè huic malo occurri potest: quippe cùm vescentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum est. Hæc ergo aduersus eos, qui olus hoc non rectè vituperant, dixisse sufficiat. Illud porrò nouisse conuenit, omnibus alijs oleribus paucissimum sanguinem, & vitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem, nec vitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Vt plurimum quidem cruda ipsa vescuntur. Aestate autem, cùm in semen iam proruptura est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo, & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis, obsonijsve, præsertim ijs, quę caseo constant. Plerique etiam antequàm excaulescat, in aqua elixa vtuntur: vti ego iam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus cùm olere hoc à longo tempore me ut familiari cibo vsum fuisse sciret, videretq́; post mandi à me citra magnam molestiam non posse, coctu ræ rationem indicauit. Etenim in iuuentute, quoniam assiduò os ventriculi bile efferuescebat, æstus moderandi gratia lactucis vtebar. Cùm autem ad prouectam ætatem perueniβem, olus hoc contra quàm in iuuentute, somnum iam studio, & industria accersenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum iuuenis lucubrandi gratia vigilijs dedita operam me assuefeceram, declinante iam ætate, ipsa ex se insomni, grauius hoc incommodo molestabar. Aduersus quod unicum mihi præsentissimum remedium lactuca vespere commanducata semper fuit. Lactuca sic Latinis, θρίδαξ Græcis appellatur: Mauritanis, Cherbas, seu Chas: Italis, Lattúca: Germanis, Lattuck: Hispanis, Lechuga, aut Alfalsa: Gallis, Laictue.

Lactuca syluestris.

Lactucę uires ex Gal.

Nominã.

GINGIDIVM. CAP. CXXXI.

Γιγγίδιον

GIngidium, aliqui lepidion, in Syria, & Cilicia plurimum nascitur. Herbula est syluestri pastinacæ similis, tenuior, & † amarior: a radice parua, candicante, subamara. Olus hoc crudum, coctum, conditumve estur, magna stomachi vtilitate: vrinam cit. Decoctum ex uino potum vesicæ prodest.

† Antiquus codex. μικρότερον. i. minor.
a Meum, & Drag. ῥίζαν πικρὰν. i. radicem amarã. Cat ῥίζιον πικρίζον. i. radicem paruam amaram.

NOn potui nunquam eorum subscribere opinionibus, qui plantam Cerofolium vulgo uocatam Gingidium eβe censent, ut in alijs commentarijs nostris antea editis differuimus. Quare & Fuchsij, & Ruellij sententiam improbauimus. Nunc autem certo primùm animaduerto, me hac in re haud esse hallucinatum, habita, & inspecta legitimi Gingidij planta, quam è Syria allatam mihi misit Iacobus Antonius Cortusus, Patritius Patauinus, Vir ut omni humanitate clarus, ita rei plantariæ indagator acerrimus, vnà cum altera planta, peregrina, quam ipse Visnaga vulgò uocari significauit. Cuius hic quoque imaginem expressimus. Est itaque GINGIDIVM pastinacæ syluestri haud absimile, amarius tamen; caule ramoso, rotundo, sesquipedali, striato, subnigricante, geniculatoque, umbella in cacumine alba, minoribus circunquaque comantibus folijs. è floribus semen prodit, quo maturescente, umbellæ in sese contrahuntur, ut in pastinaca, & tactu glutinosa sentiuntur. Radicem habet candicantem, palmari longitudine, subamaro sapore. copiosum in Syria prouenit, unde in Italiam aduectum semen iam in hortis seritur. Non desunt, qui uelint VISNAGAM, uel ipsum legitimum esse Gingidium, uel eius alterum genus, quod folia quadantenus magis Pastinacam referre uideantur. Sed mihi non arridet eorum opinio, quòd planta sit pastinaca longè maior, & grandes robustasque faciat umbellas, adeò ut festucæ, siue pediculi, qui illam conficiunt, pro dentiscalpijs iam multis in usum uenerint. Ego quidem ipsam potius maiorem pastinacam uocarem syluestrem: siquidem non solum notis omnibus pastinacam refert, sed etiam uiribus. Cæterum ut de planta, quam vulgò Cerofolio uocant, aliquid dicamus, cum & ipsa in ciborum usum ueniat, & suas quoque habeat in medicina uires; ita hic de ea differemus. Est Cerofolium planta nemini non nota, passim in hortis nascens, fragilis, ac tenera, senis ab uno pediculo emergentibus folijs, vulgaris petroselini modo, per ambitum incisis: caulibus sesquicubitalibus, pinguibus, subrufescentibus, inanibus, geniculatis, umbellam in summo caule gerit albis flosculis ornatam, è quibus tenuia rectaque oriuntur cornicula, plura, ex uno pediculo prodeuntia, pilosa, rufescentiaq́; & in cacumine aculeata, in quibus semen longiusculum concluditur, pullo colore. Radix illi breuis in plures diuaricata fibras. Tota planta dulcis est, & odorata, acriusculo quodam accedente sapore, uix ferè sensibili, quo fit, ut alijs oleribus addita, ea gustui gratiora reddat. Cherephylli meminit Plinius libro decimonono cap. 8. sic inquiens: Rursus alio comitatu æquinoctio Autumni seruntur, coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, cerephyllon, pæderota Græci uocant: & acerrimum sapore, ignei effectus, saluberrimum corpori. Verùm Plinij cerephyllon cerofolium nostrum esse non potest, quod hoc nostris hortis familiare, tam uehementi acredine non sit præditum. Neç credi-

Gingidij consideratio.

GINGIDIVM

crediderim illud idem esse eidem Plinio secundum Acanthi genus, quòd is libro, & cap.22. pariter Pæderotam uocari scribit, cùm Acanthus omni prorsus acredine vacet. Meminit Gingidij Galenus libro VI. *simplicium medicamentorum his verbis. Gingidium sicut gustu amaritudinem, & adstrictionem præfert, sic temperamento quoq; ipso caliditatem & frigiditatem. Secundum uerò utranq; qualitatem desiccatorium est. Sed enim stomacho amicum est, utpote non paruam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodùm conspicuam caliditatem possidet: secundo autem recessu desiccat. Et lib.* II. *de alimentorum facultatibus sic inquit. Plurimum in Syria Gingidium nascitur: esturq; similiter ac scandix apud nos. Stomacho mirè utile siue crudum, siue elixum libeat sumere: longioris autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo, & garo mandunt. Alij vinum etiam, aut acetum adyciunt, ac multò magis ita stomachum iuuat. Cum aceto sumptum fastidiosos ad cibum inuitat. Perspicuum verò est, quòd hæc herba medicamentum potius est, quàm alimentum. Quippe quæ adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, nec exiguæ particeps est. hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari*

Gingidij vires ex Gal.

10

VISNAGA.

bari poteſt, Chærefolium non eſſe Gingidium, quòd in ipſo eæ amaroris, & adſtrictionis qualitates guſtu haud manifeſtè de- 10 *prehendantur. Quòd Græci γιγγύδιον, Latini ſimiliter Gingidium uocant: Itali, Gingidio: Germani, Koerffel, & Kerbel-kraut: Galli, Cerfueil.* Nomina.

CEREFOLIVM.

Σκανδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCandix, ſylueſtre olus eſt, amarum, ſubacre: quod crudum, coctumve manditur: ſtomacho, & ventri vtile. Decoctum in potu, veſicæ, renibus, & iecinori confert.

Scandicis cõſideratio.

QVanquam Scandix antiquis rei herbariæ ſcriptoribus ſtirps fuit notiſſima, ut quæ ab ijs in frequenti ciborum uſu haberetur alijs admiſta oleribus; cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides ſit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, uel lineamentis deſcripſerit, neſciuerim profectò quònam pacto, quave ratione affirmari poſſit & in Italia Scandicem naſci, & pariter dignoſci à compluribus. Cæterùm ſcribit Hermolaus uir doctiſſimus, & in ſtirpium hiſtoria omnium ſuæ ætatis facilè primùs, ſe vidiſſe Scandicem in exemplari Græco Dioſcoridis appictam folijs fœniculo proximis, floribus luteis, ſiue albis, corniculis caule ſummo emergentibus. Hanc ipſam nos quoque ſæpius vidimus Maio, & Iunio menſibus inter ſegetes, præſertimque in agrorum marginibus. Sed quanuis tradiderit Hermolaus eam fœniculi folijs aſſurgere; mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre uidetur, quàm fœniculum. Flores gerit hæc chærefolio proximos, albicantesque, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuſcula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non diſſimilia, quemadmodum & in chærefolio uiſuntur, licet huic lõgè tenuiora, & fragiliora innaſcantur. Quo fit, ut rectè intuentibus ſpecie tantùm, non autem genere differre hæ plantę haud dubiè appareant: id quod etiam indicat

10

eorum

PECTEN VENERIS.

eorum ſapor. Quamobrem qui chærefolium ſcripſerunt eſſe gingidium, id non ſine ratione fecerunt. Cum enim certo crede-
rent, hanc de qua in præſentia diſſerimus, plantam, legitimam eſſe Scandicem, facilè etiam hinc perſuaderi potuerunt, ut aſſe-
rerent chærefolium eſſe gingidium. quoniam Dioſcorides conſueuit ſtirpes per cognationes deſcribere. Quapropter in eorum
ſanè irem ſententiam, ſi hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ, & amaroris guſtantibus relinqueret, quantum in
Scandice veteres inueniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obſcuras quidem qualitates, quas veteres veræ Scandici aſſignant,
in hac, ut ita dicam, noua Scandice nunquam ego repererim, ſiccuti nec in chærefolio, quę ueteribus gingidio tribuuntur, cogor
omnino eorum ſñiæ refragari, & ab ipſis diſſentire. Quapropter niſi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eue-
niat ut hæ ſtirpes omnẽ tũ acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, vt credam harum alteram
10 gingidium, alteram uerò ſcandicem eſſe. Neque ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quod uiderit is Scandicem hanc
in Græco Dioſcoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ ſcriptores nullùs, quod equidem ſciam, reperiatur
qui per notas aliquas Scandicem ſcripſerit, neſciuerim ego quànam hiſtoria, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura
expreſſerit. niſi fortaſſe Dioſcorides ipſe manu propria eo in libro ipſam appinxerit. Plinius Scandicem anthriſco ſimilem red
didit. Sed cùm ignotum per ignotius deſcripſerit, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus
lib. VIII. ſimplicium medicamentorum his uerbis. Scandix ex agreſtium olerum genere eſt ſubacre, & amarum, adeò ut in
ſiccando, & excalfaciendo ſecundi ſit ordinis intenſi. Vrinam ualenter ciet, & uiſcera obſtructione liberat, ex dictis quali-

Scandicis uires ex Gal.

tatibus constans. Hæc Galenus. Ex quibus etiam manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamq; pro eadem plerique recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gustui repræsentat, ut dici possit primum caliditatis, & siccitatis, gradum excedere. Cæterùm si ulla est planta, cui hæc comparari possit, eam adamussim mihi quidem referre uidetur, quam Plinius libro XXIIII. c. XIX. *à pectinum similitudine,* VENERIS *pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis semipede maioribus: folijs syluestris pastinacæ, uel ferè anthemidis, exilibus: floribus albis, tenuibus, emicantibus summatim ab eodem capitello compluribus acuminatis rostellis, inter se disiunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant. Quæ certè omnia reperiuntur in hac vulgari Scandice. Huius radix cum malua tusa, corpori infixa extrahit. Eadem cum herba, & floribus in patella calefacta, ex albo meraco, & butyro, unà cum hortensis petroselini folijs, pubiq; adhibita, remorantem urinam, pueris præsertim, prouocat. Quæ herba* σκάνδιξ *Græcè, Latinè Scandix similiter nominatur: Italicè, Scandice.*

Nomina.

Καυκαλίς.

CAVCALIS. CAP. CXXXIII.

a Cat. μαράθρῳ ὅμοια, λεπτοσχιδῆ. i. fœniculo similia cũ tenuib. incisuris.

Caucalis, quam alij syluestre daucum vocant, cauliculo est dodrantali, aut maiore, subhirsuto: folijs apio similibus, *a* fœniculi modo per extrema multifidis, hispidisq; candida in cacumine, umbella, suauiter olente. Crudum, coctumve olerum modo editur: vrinam mouet.

CAVCALIS.

Vifitur

Caucalidis consideratio.

Visitur Caucalis in Hetruriæ campestribus, inculto præsertim solo, ut & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petrosello saluatico vulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod vulgò Petrosello dicunt. Etsi quæ superiore parte prodeunt, per ambitum sint fœniculi modo capillamentis diuisa. Caulem mittit pastinacæ: in cuius cacumine vmbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non absimilem. Quapropter Galenus lib. VII. simplicium medicamentorum, ita de ea scriptum reliquit. Caucalidem quidam daucum syluestrem nuncupant: est enim ei adsimilis gustu simul ac viribus. Nam excalfacit ut ille, & desiccat, urinam ciet, & muria ad repositionem conditur. Hæc ille. At nos dicimus; longè pluribus caucalim pollere uiribus, siquidem cordi utilis est. Succus calculos, & arenas pellit, & iocinoris, lienis, Renumq́; pituitas extenuat. Semen potum oculorum aciem acuit, & menses fœminarum adiuuat. Datur uiris contra seminis profluuia, unà cum asplene, & viticis semine. Steriles, prolificas facit, assiduè ex uino potum. præstat aduersus Trigonis, Draconis, & scorpionis marinorum ictus, vulneri illitum. Herba tota ex aceto mansa, & uomitione reddita, uentrem purgat, appetitum languescentem excitat, & nauseæ fastidia discutit, melancholicos iuuat, tum herba ipsa in cibis deuorata; tum succus potus, tum semen, quemadmodum totius plantæ decoctum, proinde datur utiliter quartanarijs, & scabiosis, quinetiam morbo gallico affectis. Vt Græcis καυκαλὶς, ita etiam Latinis Caucalis appellatur: Italis, Caucalide.

Caucalidis uires ex Gal.

Nomina.

ERVCA SATIVA.

Εὔζωμον. ERVCA. CAP. CXXXIIII.

CRuda eruca uenerem largiore cibo concitat. Semen eius idem præstat, urinam cit. Concoctioni prodest, aluo perquàm accommodata. Semine ad condimenta vtuntur: quod, uti in longum tempus asseruetur, adiecto lacte, aut aceto, digerunt in pastillos. Gignitur etiàmnum syluestris eruca maximè, in Iberia, quæ occidentem spectat. Cuius semine pro sinapi incolæ utuntur. Vrinam uehementius pellit, & multo satiuo acrior.

Erucę cõsideratio, & vires.

VVlgaris admodum planta est Eruca tam satiua, quàm sponte nascens, quòd frequentissimè in cœnis acetarijs inseratur. Satiua folijs exit longis profundè, sed rarioribus incisuris laciniatis Sisymbrij aquatici modo, sapore acri, & amariusculo, caule sesquipedali, floribus in cacumine albicantibus, semine in tenuibus corniculis concluso, ut in Irione. Radix illi est alba, tenuis, acri sapore. Erratica arido solo gaudet, adeò ut in muris quoque nascatur, folijs domesticæ angustioribus, ac frequentius laciniatis, gustu acriori, sapidioriq́, caulibus numerosis, floribus luteis, corniculis in uniuersa ferè planta copiosis, sursum spectantibus, semine sinapi simile, acri & amariusculo. Cocta Eruca infantium 10

ERVCA SYLVESTRIS.

tussi

tuſſi medetur, addito ſaccharo. Tradidere quidam (ſuperſtitioſum tamen mihi eſt) talia ſylueſtris erucæ folia, ſiniſtra manu decerpta, illicoque deuorata, Ictericos ſanare. Excalfacit olus (vt teſtatur Galenus libro 11. de alimentorum facultatibus) perquam manifeſtè, adeo vt non facilè ſolum abſque iunctis lactucæ folijs edatur, nam ita immo dico colori par frigus admiſtum exceſſum temperat. Quinetiam genitale ſemen augere creditur, & in venerem ſtimulos addere. Caput etiam magis dolore afficiet, ſi ſolum edatur. Semen (ut ſcribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morſibus medetur. Ventris tineas enecat, lienemq; extenuat. Tritum, & cum felle bubulo miſtum, nigras vlcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle verò perunctum, uitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis εὔζωμον, Latinis Eruca vocatur: Mauritanis, Jergir, Ergit, ſeu Giargir: Italis, Ruchetta, & Rucola: Germanis, Vueiſz ſenff: Hiſpanis, Oruga, & Arugua: Gallis, Roquette. Nomina

10

ὤκιμον.

OCIMVM. CAP. CXXXV.

OCimum vulgò cognitum. Id copioſiore cibo oculorum aciem hebetat, aluum mollit, ſpiritum mouet, vrinam pellit, lac euocat: ægrè tamen conficitur. Illitum cum polline polentæ, aceto,

OCIMVM MAIVS.

& rosaceo, pulmonum inflammationibus auxilio est. Draconis marini, & scorpionis ictibus per se prodest: & cum uino Chio, oculorum doloribus. Succus uisus caliginem abstergit: destillationes exiccat. Semen potum conuenit a atram bilem gignentibus, difficili vrinæ, inflatisque: naribus haustum, subinde mouet sternutamenta, quod idem herba efficit. Sed oculos premi necessum est, cum sternutamentum vrget. Sunt qui in cibis abdicandum censeant: quandoquidem manducatum & in sole potum vermiculos creat. Aphri autem adijciunt, si feriantur à scorpione, qui ocimum ederint, nullo cõflictari dolore.

a Meum. μελαγχολῶσι. i. insanientib.

Ocimi consi.

*O*Cimum quemadmodum odoratissimum, ita & omnibus notissimum est. Nanque perraræ sunt vbique ædium fenestræ, perraraq; cœnacula, ac viridaria, quæ Ocimo non redoleant, vtpote quod frequens seratur, & foucatur in figulinis vasis. In Italia hoc æuo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum folijs assurgit amaranto longè maioribus, latis, longis, ac crassis, citreæ malo similibus. Secundum folijs exit, ac ramulis, dicto longè minoribus, cuius duæ haben- 10

OCIMVM MEDIA.

tur

OCIMVM CARYOPHYLLATVM.

tur speties, alterum odore plebeij ocimi, alterum citrei mali adeo simili, ut ferè nulla sit odoris differentia. Proinde hoc ci tratum uocauare Arabes, quo modo ipsum quoque Mesues nominat. Tertium, quòd folijs constet minutis atq; angustis, sitq; cæteris odore fragrantius, Italis vulgò appellatur Basilico gentile. Horum omnium meminit Serapio, uocauitque medium hìc à Dioscoride descriptum, Ocimum non garyophyllatum: garyophyllatum uerò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum Citratum à Citreo odore alterum, ut omnibus palam fiet, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo differentis. Idcirco uideant quæso patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios scripsere, quo iure, quave ratione in electuario de gemmis se iactent Ocimum garyophyllatum hac tempestate primos adinuenisse, cùm hoc Serapioni folijs exeat paruis, & caule quadrangulari: monachis uerò folijs melissophyllo maioribus, per ambitum serratis, & caule minimè anguloso. Qua in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putauerim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delicijs habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius uiribus cæteris sit longè aptius, atque etiam præstantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus. Ideoque datur vtiliter odorandum ex aceto, in animi deliquio. Scribit Brasauolus suo de simplicium examine Romæ primùm excuso libro, tantam de ocimi uiribus inter Plinium, & Dioscoridem esse controuersiam, vt alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quòd si à scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà verò Plinius, qui libro XII. cap. XX. si eo die, inquit, feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Qua in re lectionis

Monacorum iactantia.

Brasauoli lapsus.

impatiens deprehenditur Brasauolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocymo differentē, patienter perlegisset, cognouisset utiq; quàm rectè Plinius ipse hanc dirimat controuersiam, ijsque respondeat, qui ocimum accusant, cùm inquit, Ocimum quoq; Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos, & iecinoris uitia. Ideoq; capras id aspernari, hominibus quoque fugiendum censet. Adijciunt quidam tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum uermes afferre. Aphri uerò, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari nõn posse. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id esse capras, nec minus, quàm mentham, & rutam scorpionum terrestrium ictibus marinorumq; uenenis mederi ex uino, addito aceto exiguo. Vsu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impositum ex uino: stomacho quoque esse utile. hæc Plinius. Ex quibus clarissimè patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoque Ocimum in serpyllum, ut auctor est Theophrastus lib. V. cap. VIII. de plantarum causis, ubi sic inquit. Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in serpyllum, quia uehementer siccatur. Folio nanque minus, odoreq; uehementiùs redditur. Quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quę sicca sunt. Sed huiusmodi mutationes ita excedere putandum, vt aliquid similitudinis faciant, non vt omnino speciem exprimant alienam. hactenus Theophrastus. Cæterùm Auicenna libro de uiribus cordis à Dioscoride dissentire uidetur. Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in uenis. Nec aliter uidetur sensisse Galenus, qui libro VIII. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit. Ocimum ex secundo est ordine calfacientium: habet autem recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cęterùm foris illitum, ad digerendum, & concoquendum utile est. Item libro II. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Ocimo etiam plerique ut obsonio utuntur, ex oleo, & garo esitantes. Vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum fictili nouo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies scorpiones gignere, præsertim vbi quis quotide ollam ad solem calfecerit. Sed hoc sanè à uero abest. Id porrò uerè de eo dixeris, olus esse praui succi, stomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in Ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo, per maximè differre deprehenditur probatissimorum auctorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus dictum vel quòd citò proueniret: uel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: uel quòd iumentis citaret aluum, sic appellatum ὠκύς ab Græca voce, quæ Latinis ualet citò. Ocimum verò herba est illa odorata, de qua suprà disputauimus, sic nominatum ab ὄζω verbo Græco, quod redolere significat. Vnde rectius fortè per ζ quàm per c scribendum esset. Cæterùm ocymum antiquis quibusdam boum pabulum erat ex secta viridi segete, priusquàm indurescerent culmi: vel ex seminibus pluribus simul in agro satis. Nempe è fabarum modijs decem, uiciæ duobus, & eruiliæ tantundem vna in iugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è vicia, fœno greco, faba eruoq; in vnum commistis, & exinde satis ocymum est. Quo fit, vt putauerim ocymum antiquis, non modò herbaceam, viridemq; fuisse segetem, è pluribus seminibus vnà in agro satis in primum iumentorum pabulum; sed etiam ex uno tantùm cerealium genere, nempe hordeo, auena, vicia, eruo, alijsq; his cognatis, quòd eiusmodi pabulo verno tempore, non modò alantur boues, ac etiam equi; sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, presertim cum hordeo, eruo, & uicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymum plantam esse sui proprij generis. quòd è ueteribus nullum hactenus inuenerim (quantum equidem uidi, & legi) qui ocymi herbæ historiam literis memoriæq; mandauerit: sed comperi quidem, quòd uocabulum hoc non magis uni, quàm alteri conueniat. quandoquidem unicuique pabuli generi, quod primo statim uere citò proueniat, accommodari potest. Quare planè explodenda uidetur Adami Loniceri opinio, & Tragi, quòd non sine errore ridendo frumentum Turcicum, siue, ut alijs placet, Saracenicũ, quod Tridentina rura vulgò appellant Formentone, & Foroiuliensi à pullo seminis colore Saracino, ocymum esse firmiter existimet, Qui etiam ij turpiter aberrasse deprehenduntur, quòd huic plantæ, quæ suum Ocymum est, omnes odorati ocimi facultates reddiderint. Nec alia ratione moti frumentum Saracenicum ocymum esse censent, quàm quòd satum tertia à satu die erumpat. Verùm ocymum non ea de causa nomen hoc (mea qui dem sententia) sibi comparauit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus uere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum uocari debeat. Quod ὤκιμον (ut antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarogi: Itali, Basilico: Germani, Basilien, & Basilgram: Hispani, Albahaca: Galli, Basilich.

Ocimi degeneratio.

Ocimi uires ex Gal.

Ocymi ab ocimo differẽtia.

Adami opinio uana.

Nomina.

Ὀροβάγχη. OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

ORobanche[a] cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis: flore subalbido, aut in luteum uergente: radice digiti crassitudine, & cùm ariditate flaccescit caulis, fistulosa. Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare: unde orobanche sibi cognomentum usurpauit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo, decocta. Legumẽtis addita, concoctionem accelerare creditur.

a Omnia exemp. καυλίον ἐστὶν ὑπέρυθρον ὡς δίσπιθαμιαῖον, ἔστι δ' ὅτε καὶ μεῖζον, ἀφύλλοις ὑπολίπαρον, ἔνδασυ, τρυφερὸν. i. Cauliculus est subruber, ad duos dodrantes altus, aliquando etiam maior, folijs subpinguibus, hirsutus, tener.

ORobanchen, quæ omnibus notis legitimæ Dioscoridis respondet, uidimus primùm in Ananiensi agro supra Tridentum, ac deinde ubique ferè in Italia nasci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, sed & inter segetes, cannabim, linum, & in uijs secus agrorum sepes. Cæterùm etsi scriptis mandauerit Theophrastus lib. VIII. de historia, & V. de causis plantarum, Orobanchem eruum necare amplexu, complexuq; suo; ea tamen, quę hic à Dioscoride repræsentatur, & à Plinio lib. XXII. cap. vltimo, nullo sanè complexu, sed sua tantùm præsentia, legumina, segetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipsam oriuntur. Quam ob causam Ananienses, quod uicinas strangulet, ac deuoret plantas, Herba lupa vulgò orobanchen appellant. Prosilit hæc (ut inquit Dioscorides) nullis unquam folijs, sed uno tantùm assurgit cauliculo, asparagi instar, colore subrubro, hirsuto, molli, pinguiq;, & qui sesquipedalem non excedat longitudinem. Flos è quibusdam patescit globulis in cacumine congestis, subalbidus. Radix digitali uisitur crassitudine, fungosa, ac fragilis. Hæc planta nonnullis etiam vulgò Coda di leone appellatur, alijs uerò Herba tora uocatur, quod vaccæ ea degustata (ut pastores facto periculo testantur) statim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato scribit Plinius) cynomorion eam appellent à similitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum existimauerim, vel Theophrastum

Orobanches consideratio.

OROBANCHE.

phrastum (pace sua) hac in re deceptum esse, uel aliam à Dioscoride, & Plinio orobanchem concepisse. Orobanche, ut Galenus est auctor libro VIII. *de facultate simplicium medicamentorum, est siccæ, frigidæq; temperaturæ in primo ordine. Huius plantæ nomen Græcum est* ὀροβάγχη, *quemadmodum & Latinum Orobanche, nec non Erui angina: Italicum, Orobanche.*

Orobanches facultas. Nomina.

Τραγοπώγον.

BARBVLA HIRCI. CAP. CXXXVII.

BArbula hirci, quæ ab alijs come vocatur, breui est caule: folijs croci: radice longa, dulci: magno 10 super caulem calyce: è cuius summo semen nigrum dependet, vnde nomen inditum est. Herba esui apta est.

TRAGOPOGON, SIVE BARBA HIRCI.

Barbulę hirci consideratio.

HIrci barbula, quam Hetruria vulgò appellat Sassefrica, vulgaris admodum est notitiæ. Radix, quòd gustu dulcis, iucundaq; sit, estur hyeme frequenter in acetarijs. Folijs exit hæc croci, latioribus tamen, ac longioribus: flore aureo, rostro porcino uocato non absimili, maiore tamen, qui calyce continetur. Is sereno cælo satiscit, nubiloso uerò contrahitur, occluditurq; calyce, quemadmodum & chamæleonis echinus. E' conuulso calycis uertice barba dependet incana, prolixaq; vnde nomen accepit, ut Theophrastus prodidit lib. & cap. VII. de plantarum historia. Sed certè nesciuerim ego, qua ratione ductus negauerit Hermolaus, hanc Theophrasto, & Dioscoridi legitimam Hirci barbulam esse, cùm illa pulchrè, huius notis respondeat. Glutinat hæc recentia vulnera, si foliorum succus, uel eius stillatitia aqua splenijs, & attritis linteolis superponatur. Aliud quoque Tragoponi habetur genus, quod à foliorum colore, purpureum uocant. Prodit hoc folijs alteri similibus, sed à radice numerosioribus, uiridioribus, latioribus, robustioribusque, caule quoque simili, geniculato, conspicuis propè genicula alis, è quibus rami prodeunt. Flores edit in cacumine purpureos, sed altero minores, radiantibus circumquaque

Hermolai error.

TRAGOPOGON ALTERVM.

cumquaque calycis apicibus, in stellæ ferè modum. Radice nititur quoque grandiore, longioreque, quinetiam robustiore. duriore, & lacteo succo referta, non quidem vt in altera, dulci; sed adstringente, & amariusculo. Tragopogono congener vi- detur quoque planta SCVRZONERA, *siue* SCORZONERA *Hispanis uocata, qaòd à Vipera demorsis, quam ij Scurzo uocant, præsentaneo remedio auxilietur. Hæc noua est planta, nec puto esse quenquam, qui de ea ante nos scripserit. Inuenta est primùm Scorzonera in Catalonia Hispaniæ, à quodam Seruo Aphro, à Ceruero Leridano Viro nobili, pretio empto. Nam cum quidam messores in agro à uiperis demorderentur, hic qui in Aphrica plantam hanc nouerat, propinato eiusdem radicis succo, incolumes seruabat omnes, quotquot demorsi fuerant, sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quo postea factum est, ut vafriores quidam obseruantes à longinquo tractum, à quo Afer ille plantam deferebat, illuc con- cesserint: plantamq; consequuti sint, inuentis rescissæ nuper herbæ reliquijs. Ea itaque effossa, factoque ipsius periculo, di- 10 uulgata res est, &* SCVRZONERAM, *idest* VIPERINAM *eam appellauerunt. Hanc primum misit ad me siccam Clarissi-*

mus

SCORZONERA HISPANICA.

mus Reginæ Romanorum medicū, Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus. At paulò post viridem, uiuentemq́, eandem vidimus; ad Cæsarem Ferdinandum ex Hispanijs allatam, ob rei raritatem. Cæterùm non multo post tempore, copiosam quoque in Boemia nasci compertum est, clarissimi Doctoris Riberæ, eiusdem Cæsaris medici diligentia in monte quodam syluoso, uliginosoq́, non longè à Poggebrot, dum Cæsarem sequeretur ad uenationes. Folia fundit hæc planta spithamæ longitudine, succisæ uocatæ æmula, sed longiora, & quę solo propinquiora sunt fibrata, longo pressoque pediculo à radice prodeuntia, humiq́ue accubantia: quorum nonnulla leniter sinuata spectantur. Caulem edit sesquidodrantalem, & sæpe maiorem, rotundum, geniculatum, in quo folia angustiora, breuioraq́, spectantur. Flores profert aureos, Tragopogon, adeò æmulos, cui & tota planta (ut prædiximus) congener esse uidetur, ut alterum ab altero, paucis admodum notis dignosci possit. Hi flaccescentes in papposum mutantur orbem, in quo semen continetur album, longum, Tragopogono simile. Radix illi subest, sesquidodrantalis, pollicari crassitudine, raris adnatis fibris, cortice subnigricante, uegeta, tenera, fructus facilis, succosa, 10

SCORZONERA BOEMICA.

succosa, alba intus pulpa, lacteo succo prægnans, dulcis, & gustatu iucunda. Nascitur in syluis, & vliginosis locis. Floret æstate unà cum Tragopogono. Nos hic eius imagines appingi curauimus, quarum quæ radice breuior, crassiorq́; habetur, ex Hispania allata est, altera uerò in Boemia prouenit. Foliorum aut radicum succus datur præsentaneo remedio potandus, aduersus viperarum, cæterorumq́; uenenatorum ictus, quin etiam ad quoscunque pestiferos morbos. Deuorata radix quotidie, pestilentialia contagia arcet, & uenenis quibuscunque resistit. Datur eadem, aut eius succus, utiliter quoque comitialibus. Item cardiacis, uertiginosis, & animi deliquijs, cordis pulsu, tremoreve obnoxijs. Enimuero commanducata per se radix tristitiam discutit, hilaritatemq́; conciliat. Quin etiam lacteus radicis succus oculorum aciem acuit. In summa, tota planta magni est ad omnia vsus. Τραγοπώγων *ita Græcis, Latinis uerò Barbula hirci uocatur: Italis, Barba di becco, & Sassefrica: Germanis, Bocks bart, & Gauch brott: Hispanis, Barba de cabron.*

10 — Nomina.

Ὀρνιθόγαλος. ORNITHOGALVM. CAP. CXXXVIII.

ORnithogalum cauliculis est tener, candicans, tenuis, sesquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes se pandunt, lactei visuntur: inter quos dissectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, ut melanthium. Radix bulbosa, cruda, & cocta manditur.

Ornithogali consideratio.

ORnithogalum adeò inter segetes frequens oritur, vt si Maio mense in aruis requiratur, perpensis prius notis illi à Dioscoride attributis, facilè ab omnibus inuenatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copiosum nasci scribit, pueris non incogitum, qui propter astantes, cùm ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, ornithogali radices uomere erutas colligunt: & cùm sint castaneis suauiores, ijs & crudis, & in cineribus incoctis uescuntur, odore iucun- 10

ORNITHOGALVM I.

dissimo,

ORNITOGALVM II.

dissimo, os mirum in modum commendante. Radices in orbem ferè collectæ sunt: cortice pullo: candidissima intus carne, perquàm odorata: vere, vel æstate cum fronde uirent, hyeme uel autumno cùm exarantur agri, radicitus uelluntur. Diu seruari possunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem, & ieiunia castanearum more satiant. Mirè suibus expetuntur, qui rostro scrobiculos excauant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusque uellendas aduolant. Duas ORNITHOGALI plantas expressimus, quòd duo eius genera esse censeamus. Cæterùm cùm ornithogali radices suauitatis suæ præstantia, in mentem mihi reuocauerint illas, quæ in agro Veronensi, ubi tantùm, neque alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, vulgò uocantur TRASI, saporis dulcedine castaneis proximè accedentes, recentioribusque quibusdam in medicamentis eædem expetantur, eas hìc recensere non ab re fore duximus. Sunt igitur TRASI Bulbosæ radiculæ, fabarum magnitudine, oblongæ; & cum siccantur, rugosæ. Harum planta folio exit longo, in mucronem exeunte, 10 Cyperi modo, quem quidem planta tota plurimum æmulatur. Caules enim edit cubitales, & angulosos, in quorum cacumine folia exiliora stellarum modo radiant, inter quæ flores exeunt spicati, subfuluescentesque. Radices habet numerosas, tenues, à quibus globuli dependent bulbosi, oblongi, fabarum quantitate, colore subrufescente, alba dulcique intus medulla,

Trasorũ mentio, et vires.

castanearum

TRASI.

castanearum sapore. Harum plantam misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Siquidem Trasi (quòd sciam) non proueniunt sponte in Italia, nisi in agro Veronensi. Harum cremore pectoris, & laterum vitia expurgantur, quo fit vt tussientibus opem non modicam præstent: tunduntur enim, maceranturq; carnium iure, deinde per linteolum exprimitur cremor. quem etiam uenereis potionibus miscent recentiorum nonnulli. Præstat idem cremor bibitus ad urinæ ardores. valet item potus ad dysentericos. Siquidem humorum acrimoniam retundit, & præsertim ubi ex aqua paretur, in qua candens ferrum extinctum fuerit. Veronenses pro bellarijs utuntur. Manduntur unà cum cortice, qui, quòd sit asper, ac siccus, expuitur, exucto cremore. Sunt radices hæ, ut experientia compertum est, & ex dulcedine conijci potest, in calefacientium, & humectantium genere, sed flatus quodammodo gignunt. Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali Ornithogalo.

Nomina. 10

TVBERA

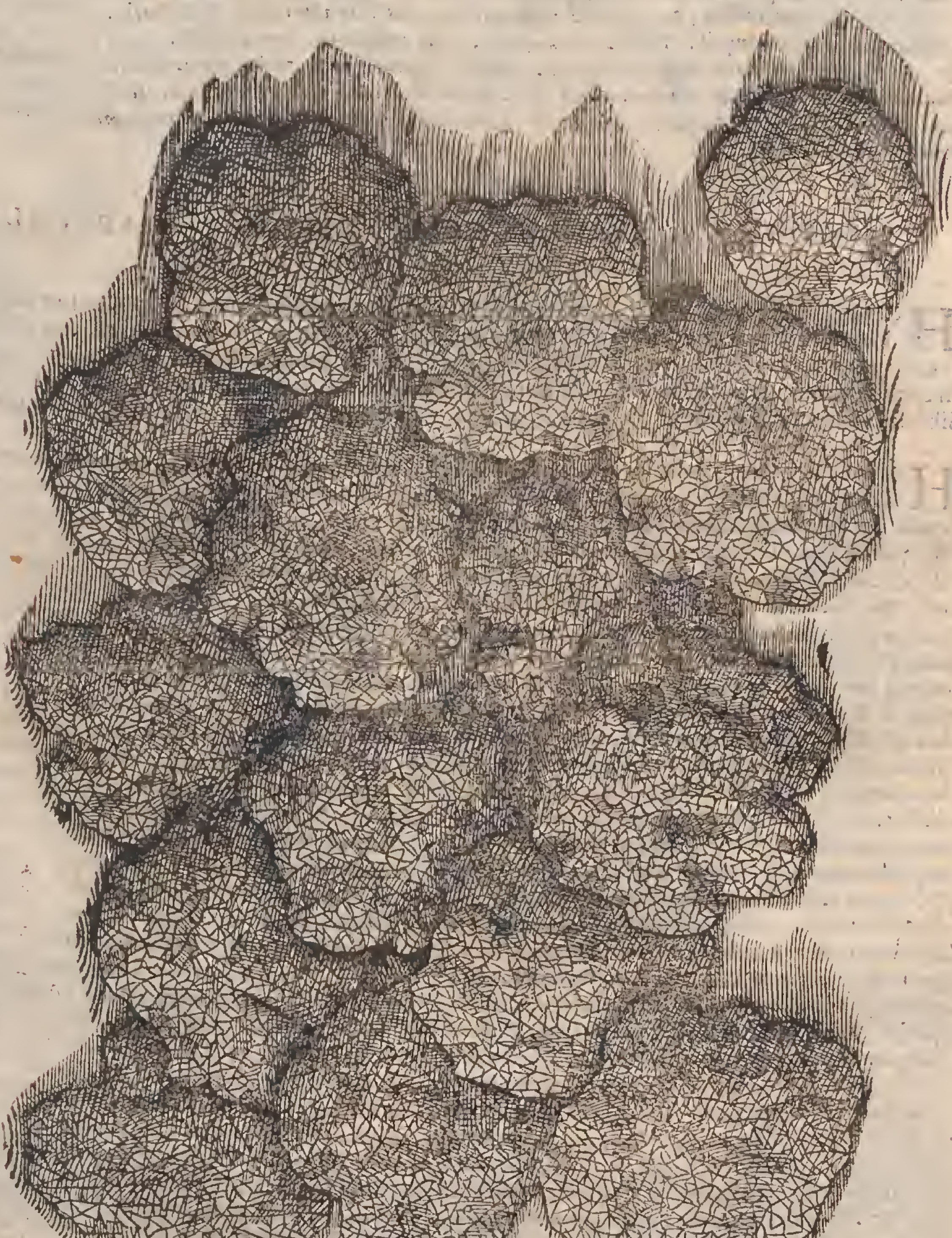
Ὕδνα. TVBERA. CAP. CXXXIX.

TVbera rotundæ radices sunt, sine caule, sine folijs, flauescentes, uere sordiuntur. Cruda, & cocta eduntur.

TVbera, quæ occulta quadam facultate terra in se parit, & conglobat, numerosa in Hetruria à rusticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera. Quorum alteri candida, pullla uerò alteri pulpa subest. Rimosus utrisque cortex, ac niger. Est & tertium genus in Ananiensi, & Tridentino tractu proueniens læui cortice, colore subrufo, cæteris longè minus, insipidum, & gustu iniucundo. Tuberum memi-

Tuberum cõsideratio.

TVBERA.

nit Plinius lib.XIX.cap.II.sic inquiens. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, sequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum est aliquid nasci, aut viuere sine vlla radice. Tubera uocantur hæc, undique terra circundata, nullisque fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec vtique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas vrgente, neq; ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram esse possimus dicere, neque aliud, quàm terræ callum. Siccis hæc ferè, & sabulosis locis, frutetosisque nascuntur. Excedunt sæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera arenosa, dentibus inimica: & altera syncera. Distinguuntur & colore rufo, nigroque, & intus candido. Laudatissima quæ Aphricæ crescunt. An ne uitium id terræ, neque enim aliud intelligi potest: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum est, & uiuat ne, aut non, haud facilè arbitror intelligi posse. Putrescendi enim ratio communis est ijs cum ligno. Lartio Licinio prætorio viro iura reddenti in Hispania Carthagine paucis his annis scimus accidisse, mordenti tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex ijs, quæ nascuntur, & seri non possunt. Et libro eodem capite tertio: De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec vltra annum durare, tenerrima autem uerno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & feruntur, sicut Mitylenis. Negant nasci, nisi exundatione fluminum inuecto semine ab Tiaris. Est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de tuberibus Plinius. Tubera (ut memoriæ prodidit Galenus libro II. de alimentorum facultate) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, vt quæ nullam euidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta tanquam materiam habent, ceu alia qualitati expertia, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est, quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In alijs eadem est proportio. Sed longè aliter de his scripsit Auicenna, cùm inquit. Tubera terrena magis, quàm aquea sunt. omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares, & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, vt frequenter deuorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt, & ventriculum aggrauant. Quæ Græce ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè, Ramech, Alchamech, Tamer, & Kema: Italicè, Tartuffi: Germanicè, Hirtz brunst: Hispanicè, Turmas de tierra: Gallicè, Truffle.

Historia ex Plinio. | Tuberum uires ex Gal. | Ex Auicēna. | Nomina.

SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

Σμίλαξ κηπαία.

HOrtēsis Smilax frutex est, cuius semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen: tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumuolutos, qui tantum adolescunt, vt topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœni græci profert, longiores, torosiores, in quibus semina renum similia sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte a fulucscunt. Siliqua cocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Vrinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

a Oribasius. ὑπο 'έρυθρα. i. subpurpurea.

HOrtensis Smilax (ut suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de eruilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, uarijs coloribus depicta, quæ vulgò Italis dicuntur Fagiuoli Turcheschi. Siquidem præter id, quod rubentes, uersicolores, & (ut Dioscorides inquit) renum figura cernantur, folijs exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores scandunt, ac uinciunt; sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Hos Galenus lib. primo de alimentorum facultatibus, ex auctoritate Theophrasti dolichos appellat, sic inquiens. Quod Dolichus adacto longo palo consurgit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, uitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie visitur in hoc phasiolorum genere. quippe quòd nullo sustentaculo in altum euecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ, ac rubigine depereunt. At ubi longissimo inhæserint pedamento, breui temporis spatio, ad culmen vsque illi se circumuoluunt. Quo fit, ut longè aberraße Manardum existimem, quòd asserat lib.I.epist.III. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Eruiliam, quæ Italorum nonnullis vulgò appellatur Rouiglione, alijs uerò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus Eruiliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quod eruilia (ut ipse asserit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret, quibus à terra subleuetur, quòdq; huiusce tantùm leguminis siliquæ vnà cum semine comedantur, ut Gal. lib. II. de ali. fac. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Eruiliæ sectis arborum rami apponantur, ut illos implicent; nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos scandere valeat, uersicolorum phasiolorum modo. At hæc Eruilia, quæ humi serpat, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest. Quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (ut ipse Manardus scribit) quòd sola Eruilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quamuis decocta unà cum siliquis mensis apponatur; nunquam tamen aliquem me vidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis deuorauerit: est enim eruiliæ inuolucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Vnde equidem omnes, quod uiderim, Eruiliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum huiusmodi phasiolorum corniculis euenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, anteaquàm consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetarijs integra, nullisq; abiectis putaminibus, assumuntur in cibum, sed butyro, uel oleo frixa addito gingibere, & omphacio, iucundissimè deuorantur. Hinc itaq; fit, ut certò potius credam, hoc phasiolorum genus dolichos esse, quàm eruiliam Manardo uocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides phasiolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes, ac triuiales, sed Eruiliam significauerit: Smilacis verò hortensis nomine, de qua hic sermo, vulgares illos phasiolos repræsentauerit. Qui (ut suam tueatur sententiam) consentaneum minimè uideri inquit, quòd duobus diuersis capitibus eodem libro de phaseolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione, & ueritate eum alienum existimarem, qui responderit, primùm tractaße Dioscoridem de vulgaribus, & candidis phaseolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, ubi de omni segete, & leguminibus dißeruit. Deinde uerò de uersicoloribus, qui in hortis, & uiridarijs ad opera topiaria explenda seruntur, inter ea, quæ in hortis, & viridarijs coluntur. Quamobrem ut hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, & c. Quod manifestè declarat, eum hic de hortensibus, illic verò de ijs, quæ in campis proueniunt, intellexisse, atq; eos ita seiunxisse. Qua in re non potui non quandoq; admirari Manardum medicum alioquin ingenio, & doctrina insignem, quòd

Smilacis hortensis consid. | Manardi error.

SMILAX HORTENSIS.

quòd tam facilè adductus eſſet, ut aſſeueraret dolichos eſſe eruiliã, cùm eũ legiſſe exiſtimandũ ſit, Galeno, & Paulo eruliam ochrũ uocari. Planta, quæ σμίλαξ κηπαία Græcis, Smilax hortenſis Latinis appellatur, Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Fagiuolo Turcheſco: Germanis, Velſch bonen: Hiſpanis, Feyones: Gallis, Faſeoles, & Fabes painctes. Nomina.

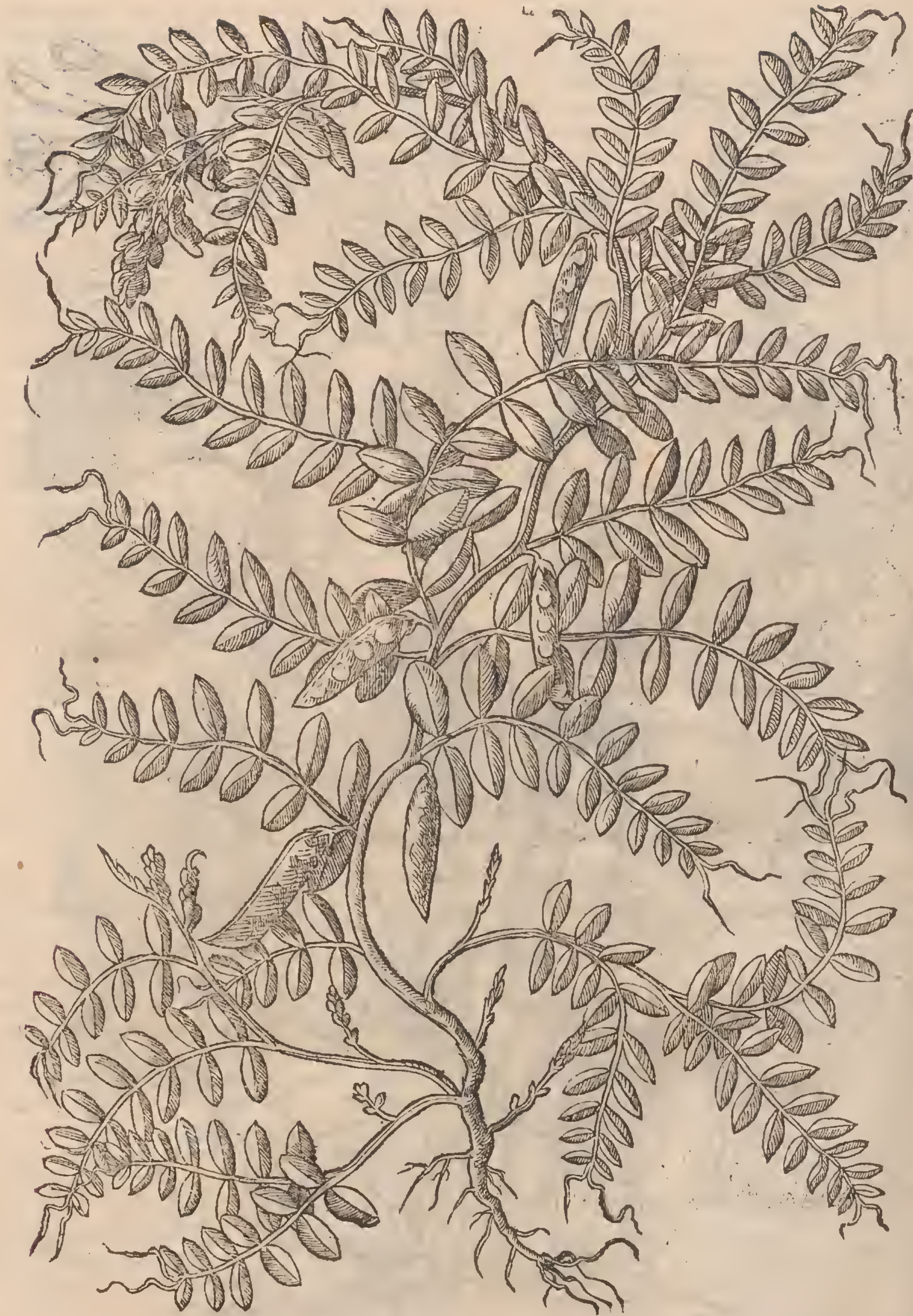
Μηδική.

MEDICA. CAP. CXLI.

MEdica, cùm recenter prodijt, folijs, & caule trifolio pratenſi ſimilis eſt: procedens verò folia contrahit, caules edens trifolij, & ſiliquas corniculorum modo intortas, in quibus ſemen lentis magnitudine dependet. Id ſiccatum, iucundi ſaporis gratia, conditaneo ſali admiſcetur. Viride 10 quibus refrigeratione opus eſt, illitu ſuffragatur. Herba tota pro gramine vtuntur, qui pecora alunt.

MEdicam inde nominationem inueniſſe certum eſt, quòd primùm, Plinio lib. XVIII. cap. XVI. auctore, ex Media in Italiam aducta fuerit. Verùm etſi hæc quondam in vniuerſa Italia ſereretur ad pecorum pabulum, & omnibus ferè cognoſceretur; nec tamen pauci ſanè reperiuntur, qui Medicam viderint, ne dum ſcrant: quanquam non deſunt, qui eam ſe conſecutos exiſtiment. Non defuerunt, qui mihi varias plantas pro Medica oſtenderent. At quoniam paucis admodum Medicæ conſideratio.

APHACA.

notis medicam referebant, non libuit ullam Medicæ imaginem hìc exprimere. Hæc (vt Plinius tradit loco citato, & antiquorum plerique testantur) vno tantùm satu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hispania, ubi magna admodum cura colitur ad iumentorum, & pecudum pabulum: eamque Alfalfa uocant, nomine ab Arabicis corruptè mutuato. Nam (vt lib. I I. capite de Cot inquit Auicenna) vocatur etiàmnum Aphuris Alfasafat. Nascitur & in Gallia, si Ruellio credimus, ibiq; maius trifolium appellatur. Medica sic Latinis, & Italis, ut Græcis μηδικὴ nominatur: Mauritanis (ut modò dictum est) Cot, & Alfasafat: Hispanis, Alfalse, Eruaye, & Alfalfa.

Α'φάκη.

APHACA. CAP. CXLII.

APhaca a in aruis nascitur, altior lente, tenuibus folijs: siliquas lenticula maiores fert, in quibus terna, quaternave semina nigra, lente minora, continentur. Quæ adstringendi vim habent: quare torrefacta, stomachi, aluique fluxiones sistunt, si fresa lentis more decoquantur. 10

Aphacæ consideratio.

Quorundam lapsus.

NOn solùm in uniuersis Italiæ locis Aphaca sponte nascitur, sed & à multis in campis seritur leguminum, & erui modo ad columbarum saginam. Folio germinat uiciæ maiore, crassiorique, quadrangulari caule, flore subrubeo, siliquis inde dependentibus pisorum instar, breuioribus tamen, sed lenticulæ maioribus, in quibus includitur semen, viciæ quadàntenus maius. Goritiensi agro frequentissima nascitur inter segetes, & prope sepes. Quo fit, vt maximè aberrent,

VICIA.

rent, qui censent *Aphacam nihil a uicia differre, quæ inter segetes, ubiq; copiosè prouenit. Quippe quòd hæc minori sit fo-*
lio, tenuiori caule, flore in purpuram rubescente, siliquis longioribus, gracilioribus, ac rotundioribus. Eaq; propter de Aphaca,
& vicia differens Galenus lib. I. de alimentorum facultatibus, ita scribit. Aphacæ, & viciæ seminum figura non rotunda est
veluti fabarum, sed aliquantò latiuscula, similiter lenti. Hæc quoque cum sua planta, & valuulis integra rustici reponunt,
vt brutis pecudibus pabulo sint. Per famem tamen quosdam noui, qui hæc quoque comederint, potissimùm uere, cùm etiàm-
num uirent, quemadmodum fabas, & cicera esitare consueuerunt. Semina autem hæc non solùm insuauia sunt, sed conco-
ctu etiam difficilia, & aluum retinentia. Perspicuum ergo est, cùm huiusmodi naturam obtineant, alimoniam quoque, quæ
ex ipsis in corpus permanat, improbi, crassiq; succi esse, idoneam ad humoris melancholici generationem. hactenus Galenus.
Sed non desunt, qui scribant, Aphacæ, & Viciæ farinam, urinas ciere, tabidosq; iuuare, ubi ex ptißana frequenter sumatur.
10 *Illinitur quoque utiliter vino subacta, ad serpentium, hominum, canum, cæterorumq; quadrupedum morsus: melle excepta,*
& illita lentigines, uaros, & cætera cutis uitia delet. Cæterùm illud animaduertendum est, quòd Theophrastus lib. VII.
cap. VII. *&* XI. *de plantarum historia Aphacam inter intybacea, uel cichorij genera connumerat. Quare mirandum non*
est, si etiam in alijs quibusdam à Dioscoride discrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac alijs nonnullis ostendimus.
Nec mirum etiam Plinium hac in historia uariasse: nam lib. XXVII. *cap.* V. *Dioscoridis Aphacam ad uerbum retulit: libro*
verò XXI. *Theophrastum secutus, eam inter cichoracea reposuit. Quæ Græcis* ἀφάκη, *Latinis item Aphaca, & Aphace*
nuncupatur: Arabibus, Apaki, Afaki, siue Albikia: Italis, Aphaca: Germanis, Vuilde vuicken, & Vogels vuicken.

Aphaca intybi genus.

Nomina.

PORRVM CAPITATVM. CAP. CXLIII.

Πράσον κεφαλωτόν.

CApitatum porrum inflationem facit, noxium succum creat, tumultuosum somnium parit, vrinā ciet, aluo accommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menses pellit: sed lædit exulceratam uesicam, renesq; cum ptisana verò coctum, esu pectoris uitia extrahit. Coma eius in aqua maris & aceto cocta, in desessionibus ad præclusiones vuluæ, & duritias, utilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum, tum frigida maceratum, dulcescit, & multò minus inflat. Semen acrius est, & quandā adstrictoriam vim habet. quare succus cum aceto, addito thure, aut manna, sanguinis profluuia sistit, maximè si naribus erumpat. Venerē stimulat: contra omnia thoracis uitia, *a* tabemque, pro delinctu efficax est: arteriam esu purgat: sed si assiduè estur, uisus obscuritatem inducit: stomacho aduersatur. Succus ex melle potus, aut illitus, contra bestiarum morsus auxilio est. Ipsum quoque cum aceto aut thuris polline, lacte aut rosacco, vtiliter aurium doloribus, & sonitui instillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoë, qua ad obsonia vtuntur: epinyctidi medentur: crustas ex sale illita rumpunt. Veteres sanguinis reiectiones cohibent, seminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ. 10

a Oīa exemplaria: καὶ πρὸς τὰ ἐνθώρακι πάντα σὺν μέλιτι αὐτὶ ἐκλεικτοῦ. ποιεῖ καὶ πρὸς φθίσεις βρωθὲν, καθαίρει δὲ καὶ τὴν ἀρτηρίαν. i. & ad oīa thoracis uitia, cum melle pro eclegmate vsurpatur. Facit ēt ad phthisim comestū, sed & arteriam purgat.

Porri consideratio.

POrrum, quod copiosum quadragesimalis nostri ieiunij tempore plerunq; in foris olitorijs vnà cum oleribus uenale copiosumq; reperitur, omnibus notissimum est. Cæterùm etsi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, longi, crassi, candidi, ac teneri euadant; nesciunt tamen eos capitatos efficere: quamuis ij apud ueteres in frequentissimo vsu fuissent,

PORRVM SECTILE, ET CAPITATVM.

ſent, quòd longis, qui propriè ſectiui appellantur, ſapidiores, guſtuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præſtantioribus ſcripſit Dioſcorides, non tamen quòd à ſectiuis genere differrent, è quibus mangonio capitati fiunt, tegula in tranſplantatione ſuppoſita, inciſis prius ante medullam folijs, ne adolendi facultas in ſublime feratur, nec ad radices, ſed in ipſo capite conſideat: uel ſarculo conuelluntur radices, ut delumbatæ alant, neque diſtrahant, ut ſcriptum reliquit Plinius lib. XIX. cap. VI. Quæ quidem Columellæ accepta referre debemus: Quippe qui lib. XI. de re ruſtica cap. ultimo. Porrum, inquit, ſi ſectiuum facere uelis, denſius ſatum præceperunt priores relinqui, & ita cum increuerit, ſecari: ſed nos docuit uſus longè melius fieri, ſi differas, & eodem more, quo capitatum modicis ſpatijs, id eſt, inter quaternos digitos depangas, & cum conualuerit deſeces. In eo autem quod magni capitis efficere uoles, ſeruandum ſit, ut antequàm tranſlatum deponas, omnes radiculas amputes, & fibrarum ſummas partes intondeas: tum teſtulæ, uel conchulæ quaſi ſedes, in ſingulis ſubiectæ ſeminibus adobruuntur, ut fiant capita latioris incrementi. Cultus autem porri capitati aſſidua ſarritio, & ſtercoratio eſt, nec alius tamen ſectiui, niſi quòd toties, rigari, & ſtercorari, ſarririq; debent, quoties demetitur. Hæc ille. Eſt Porrum, folijs allio ſimilibus, latioribus tamen, ac longioribus, carinatis, & in acumen deſinentibus. Ceruix illi longa, bulboſaq;, candicans, craſſiori ſummitate; radicibus multis capillata; & numeroſis tunicis circumpacta: Bimum in caulem proſilit, cæpæ modo, longum, cauumque, floribus in cacumine in orbem conglomeratis: ſemine nigro, cepaceo non abſimili. Seritur in hortis. Illinuntur decocta folia ad tumentes, dolorificaſque hæmorrhoidas, magno ſanè auxilio. Folia melle ſubacta illinuntur utiliter ad phalangiorum, & cæterorum uenenoſorum ictus. coctum, & ex melle delinctum, præſtat ad omnia

PORRVM COMMVNE.

trachea arteriæ, & pectoris vitia. Sumitur sub cineribus tostum, ad fungorum uenena. Crapulam, & ebrietates discutit. Semen ex passo potum, urinæ difficultates soluit. Porrum non transplantatum cum terrenis uermibus, in oleo decoctum ad tertias, contumacia aurium ulcera sanat, si quotidie oleum in aures infundatur. Porri facultates recensuit Galenus lib. II. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & cepis agens, sic inquit. Harum plantarum radicibus per crebrò uescuntur homines, rarius caule, folijsq́, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq́; incidunt. Bis tamen, aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur, quanquam ne sic quidem vim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt, cuius antea, quàm decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Cæterùm allium non modò ut obsonium, uerùm etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quòd obstructa soluere, & discutere possit, usurpatur. Aliquantisper elixum, vsque dum acritudinem abijciat, uiribus quidem suis imbecillius fit, sed succi prauitatem non amplius seruat, quemadmodum nec porri, nec cepæ, cùm bis fuerint decocta. Πράσον κεφαλωτὸν id uocant Græci, quod Latini Porrum capitatum, Arabes, Curat, seu Kurat: Itali Porro capitato: Germani, Lauch: Hispani, Puerro: Galli, Poureau.

Porri facultates ex Gal.

Nomina.

10

Α'μπελόπρασον.

AMPELOPRASVM. CAP. CXLIIII.

AMpeloprasum stomacho magis, quàm porrum aduersatur: plus autem excalfacit: urinam, & menses uehementius ciet. Id contra serpentium morsus esse conuenit.

PRouenit agreste porrum plerunq; in uineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον quasi uineale porrum, Græcis appellatur. Nascitur hoc in uniuersa Hetruria non solum in uinetis: sed etiam frequens admodum in agrorum marginibus, & in

Agrestis porri consid.

AMPELOPRASVM.

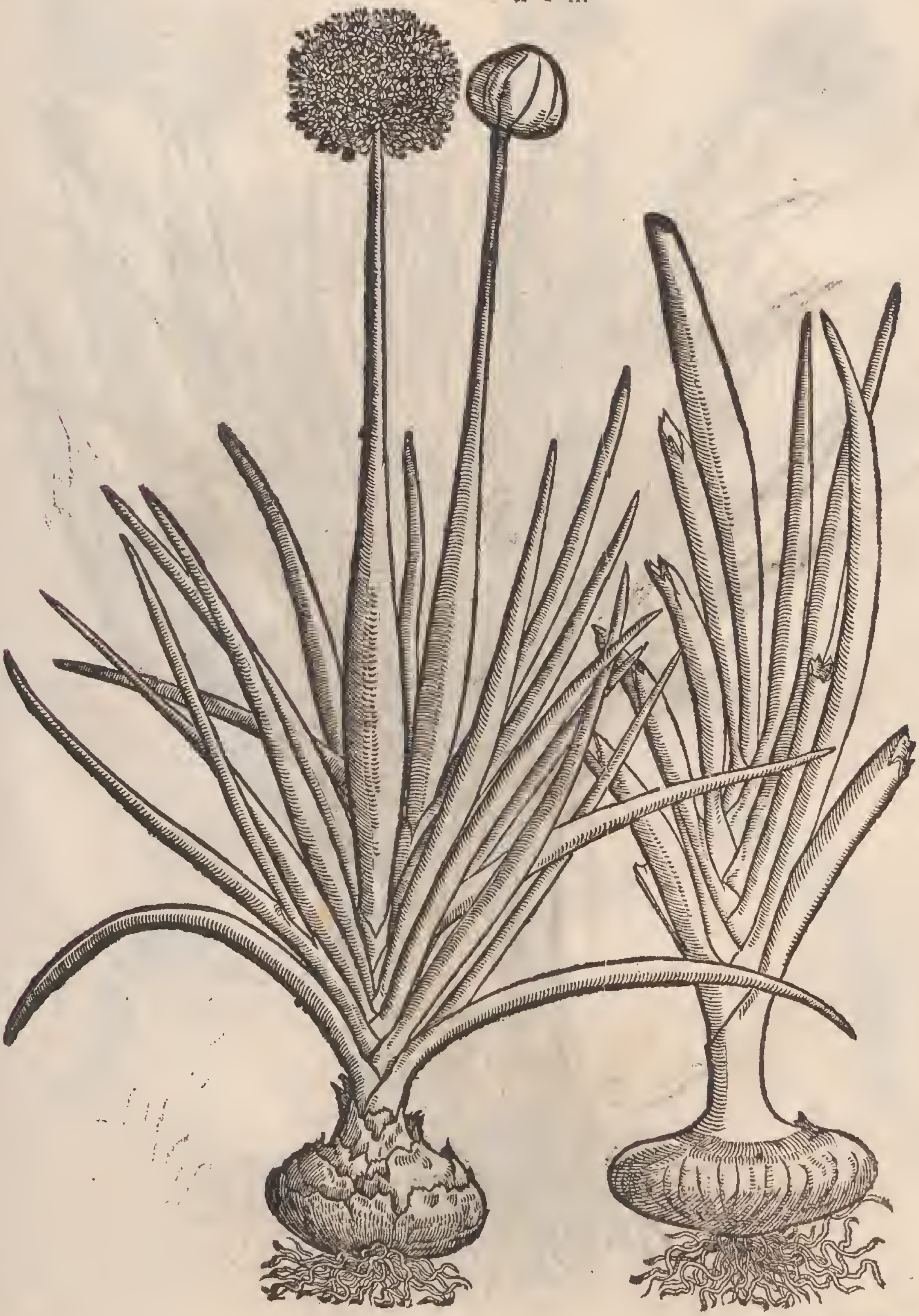

amœnis

amœnis collium locis. Rura nostra ipsum vulgari sermone appellant Porandello. Estur à rusticis, & agricolis in acetarijs crudum, recentis allij uice: quanquam mansu durius sit, gustu acrius, & concoctu difficilius. Est præterea Ampeloprasum (ut lib. VI. simplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius, & siccius domestico, sicut agrestia omnia reliqua domesticis: ac proinde stomacho, quàm illud nocentius: sed & crassos, ac lentos humores potentius incidit, ualentiusque infarcta organa obstructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, & menses sæpe prouocauit, ubi à crassis, & lentis retinebantur humoribus. Adeò verò est calidum, ut illitum cataplasmatis modo exulceret. Dictum est autem antè, quod quæ eum in modum sunt calida, extremi sint ordinis. hactenus Galenus. Cæterùm illud silentio haud dissimulandum puto, quòd Galenus minus fortasse rectè id tribuerit Ampeloprason, quod nominis significationi reclamat, & potius scorodopraso competere uidetur, cùm loco citato inquit. Si inter allium, & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampeloprasi inueneris. Quandoquidem scorodoprasum, teste infrà Dioscoride, ut allij, & porri uires; ita & nomen sibi uendicauit: ampeloprasum uerò dictum est, quòd in uinetis nascatur. Id quod ipsemet Galenus confirmat libro VIII. simp. medicamentorum his uerbis. Scorodoprason sicut gustu, & odore mediam allij, & porri qualitatem possidet, ita & uires. Et libro II. de alimentorum facultatibus: Ampeloprasi (inquit) à porro tanta est differentia, quanta in alijs congeneribus plantis inter syluestria, & satiua inuenitur. Sunt qui hoc in totum sequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm cepas, eaq; ex parte cibo commodius, & prauo minus succo obnoxium efficitur. Quod ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreste, & Ampeloprasum dicunt: Mauritani, Nabati: Itali, Porro saluatico, & Porrondello: Germani, Vuild lauch: Hispani, Ayos, & Puerros de las uinhas: Galli, Poureæ de chien.

Nomina.

CEPA CAPITATA.

CEPA

Κρόμμυον. CEPA. CAP. CXLV.

CEpa longa acrior est, quàm rotunda, item flaua quàm candida, & sicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut sale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam inuitant, sitim mouent, & extenuant, fastidium pariunt, & expurgant: aluo utiles sunt. Ex detractis purgamentis in oleum coniectæ, hæmorrhoidas, reliquosq; excrerionum exitus reserant, subditæ pro balanis. Succus cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: suppressos menses pellit: caput purgat, naribus infusus: canis morsibus cũ aceto, ruta, & melle illinitur: cum aceto autem perunctus in sole vitiligines sanat: & cum pari spodio, scabras lippitudines sedat: varos cum sale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe utilis est: citæ aluo prodest: in auribus sonitum, ac grauitatẽ emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciæ earũ succo perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos euocat a. Largiore cibo cepa capitis dolores ciet, coctaque vehemen-

a Meum, & Drag. ὅτι δὲ καὶ κεφαλαλγές, πλεονασθέντα δὲ ἐν νόσοις ληθάργυς ποιεῖ, ἑψηθέντα δὲ οὐρητικότερον γίνεται. i. capitis dolorem inducit, si uerò vberius edatur in morbis, lethargos facit, cocta uerò magis diuretica euadit. Cat. verò sic ὅτι δὲ κεφαλαγὲς πλεῖον βρωθὲν, ἑψηθὲν δὲ οὐρητικότερον γίνεται, πλεῖον δὲ ἐσθιόμενον ἐν νόσοις ληθάργικυς ποιεῖ. i. capitis dolorem inducit largius comesta. Cocta uerò magis urinam mouet. Vberius verò comesta in morbis lethargicis facit.

CEPA CAPITATA.

tius

tius vrinam pellit: eos lethargicos efficit, qui ualetudinibus aduersis, ea etiam cocta, plus æquo vescantur. elixa, & cum passis vuis, & fico illita tubercula concoquit, & celerrimè rumpit.

Ceparum plura Theophrasto notantur genera libro VII.*cap.*IIII.*de plantarum historia, ubi sic habet. Differunt & cepæ, & allia genere. Sed Ceparum genera plura, ut quæ à locis nomina accepere: gardiæ, cnidiæ, samothraciæ: item setaniæ, & fissiles, & ascaloniæ. Ex his Setaniæ minimæ, sed largè dulces. Fissiles verò, & ascaloniæ, tum cultu, tum natura inter se differunt. Fissilem etenim hyeme sua cum coma, inertem relinquunt, vere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his folijs, altero germinant, simulq; inferius finditur, vnde fissiles appellatæ sunt. Quidam vel omnibus detrahenda folia censent, ut um suam imo contineant, neq; effusæ seminescant. Ascalonarum peculiaris quædam natura notata est: etenim solæ fissiles, & quasi steriles, ab radice consistunt, nec ea parte crescere, ac proficere possunt. Quamo-*

Ceparũ historia ex Theophrasto.

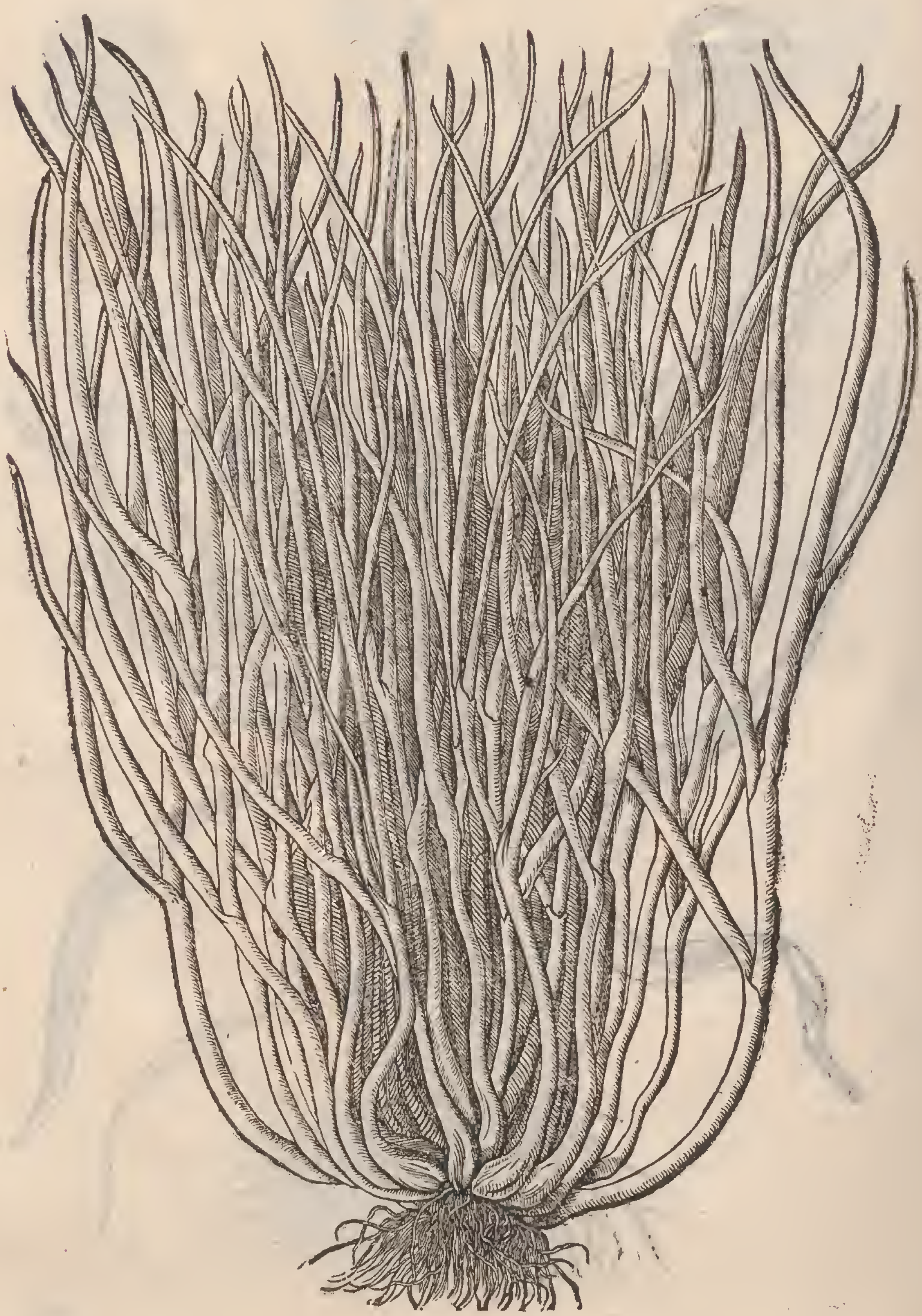
CEPA FISSILIS.

brem

brem non eas deponunt, sed semine serunt: deinde circa uer, cùm germinatum sit, transferunt. Perficiuntur adeò celeriter, ut cum cæteris, aut etiam prius euelli possint. Plus temporis dimissæ in terra, putrescunt. Plantatæ caulem edunt, semenq́; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur, atque inarescunt. Harum igitur talis natura est. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Isum cætera quidem candidis similes constant, sed colore candidæ admodum proueniunt, Sardianisq́; similiter ferre affirmant. Cretensium peculiaris maximè natura notatur, sed Ascalonijs quodàmmodo proxima, ni fortè uel eadem dici debeat. Est enim in Creta genus quoddam, quod semine quidem satum in radice crassatur: depositum verò, in caulem, semenq́; totum funditur: sine capite, saporeque dulce est. Id enim quasi è contrario cæteris habet: omnes nanque depositæ melius, celeriusque perficiuntur. Omnes post arcturum proueniunt, tepido adhuc solo, ut depositas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circunciso, sed germinationes haud similes fieri solent. Parte nanque inferiore cepę nascuntur, superiore herba tantùm erumpit: sectæ verò in rectum, germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum sine capite 10

CEPA ASCALONICA.

est

eſt, & quaſi longa ceruice conſiſtens: ob id germinatio tota in fronde, ſæpiusq́, retondetur, vt porrum. qua de cauſa ſemine ſeritur, id nec deponitur. Cepas hiſce ferè differentijs diſcernere licet. hactenus Theophraſtus. Naſcuntur Cepæ uniuerſa Italia frequentiſſimæ, quæ etiam inibi multiplici ſignantur genere, ut refert Plinius libro XIX. cap. VI. & ut nos quotidie uidemus. Quandoquidem forma aliæ maiores, aliæ minores, quædam longæ, quędam rotundæ, quædam uerò ſeſſiles proueniunt. Sicut colore rubentes, & ſubrubentes alię, quædam uirides, & candidæ nonnullæ. Quin & ſapore uel acerrimæ, uel mediocri acrimonia præditæ ſunt, aut nihil penitus acres inueniuntur. Omnium maximæ ſunt, quæ Caieta Romam importantur. Hæ tametſi ad ſummum rubeſcant, ac craſſioribus tunicis compactæ ſint, leuiuſcula tamen acrimonia pollent, manſuq́ue tenerrimæ comperiuntur: ob idq́, in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent. Contrà verò albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proueniant. Quam ob cauſam ad medicamenta potius, quàm ad cibos ſeruantur: quanquam ſecus fortaſſe in Græcia eueniat, quòd flauas candidis acriores eſſe memoret Dioſcorides. Connumerantur etiamnum inter ceparum genera (ut locis ſupra citatis Theophraſtus, & Plinius teſtantur) quæ Aſcaloniæ ab Aſcalone Iudææ oppido appellantur, & quæ his ſimiles ſunt Theophraſto ſectiles nominatæ, nobis verò in Hetruria vulgò Cipolle maligie. Datur Cæpa utiliter deuoranda, elixa, aut ſub prunis toſta; cum ſaccharo, anheloſis, aſthmaticis, & tuſſientibus, addito butyri momento. Excauatur alba ea parte, qua ſunt radices, & præſtanti repletur Theriaca, citrei mali ſucco ſubacta: & deinde occluſo foramine, ſub calidis cineribus coquitur, donec probè fuerit macerata: deinde premitur, & excipitur cremor, ijs ſanè perutilis, qui peſtilentia laborant, ſed illico ſudare oportet affectos. Excauatur item, & cumini puluere repleta coquitur, & exprimitur eodem modo, inſtillaturque utiliter ſuccus ad aurium ſurditatem. Craſſior Cæpæ ſquama ſub feruenti cinere toſta, antiquum capitis dolorem ſedat, ubi fruſtulum eius calidum in dolentis lateris aurem introducatur, ſuperaſperſo roſaceo, & laurino oleo, ſuccidaq́; addita lana, quæ totam operiat aurem. Cepæ ſuccus cum acerrimo aceto miſtus, ſanguinem è naribus manantem ſiſtit, ijs immiſſus. Cepa (ut memoriæ prodidit Galenus libro VII. ſimplicium medicamentorum) ex quarto eſt ordine excalfacientium: eſſentia autem eius potius craſſarum eſt partium. Vnde etiam hæmorrhoidas aperit tum appoſita, tum cum aceto muncta. In ſole alphos abſtergit, tum alopecijs attrita pilos alcyonio citius reſtituit. Porrò ſi ſuccum eius exprimas, quod reliquum eſt, admodum terreæ ſubſtantiæ eſt, eiusq́, calidæ: at ſuccus aqueæ, aereæq́, caliditatis. Hic igitur ijs, qui ſuffuſi ſunt, aut aciem oculorum obtuſam præ craſſitudine humorum obtinent, inunctus prodeſt. Ex huius temperatura tota cepa flatuoſa eſt manducata. Itaq; quę temperatura ſunt ſicciore, minus flatuum generant. hæc Galenus. Quod autem Cepæ corporibus prębeant alimentum, ſuprà in porri mentione retulimus ex ipſo Galeno, qui de ijs ſimul diſſeruit libro II. de alimentorum facultatibus. Κρόμμυον Grecè, Cepa & Cepe Latinè vocatur: Arabicè, Baſil, ſeu Baſſal: Italicè, Cipolla: Germanicè, Zuuibel: Hiſpanicè, Cebolha: Gallicè, Fiboule, & Oignon.

Cepharum uires ex Gal.

Nomina.

Σκόροδον. ALLIVM. CAP. CXLVI.

ALlium quoddam ſatiuum, atque hortenſe habetur. quod in Aegypto, ſingulari ut porrum capite conſtat, ꝫ dulce, in purpureum uergens, paruum: reliqua verò magna & candida, ꝫ ex pluribus coagmentatur nucleis, quos aglithas, id eſt ſpicas, Græci nominant. Aliud eſt ſylueſtre, quod ophioſcorodon: id eſt anguinum, uocant. Vis allij acris eſt: excalfacit, mordet, excernit, aluum turbat, inflationes facit, ſtomachum exiccat, ſitim gignit, flatum permouet, ſummam corporis cutem exulcerat: aciem oculorum eſu hebetat a. ꝫ Eoſdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoſcorodon dicitur ꝫ latas ventris tineas in cibo ſumptum abigit, vrinas detrahit: contra viperarum ictus, & priuatim hæmorrhoi, prodeſt, ita ut non aliud magis, ſi cũ vino iugiter aſſumatur, aut tritum in eodem ebibatur; contra rabioſorum morſus, & illitu, & cibo valet. Magnę & allio vtilitates contrà aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tuſſim crudum, coctumve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos, & lendes enecat: cremati cinis illitus ſugillationibus cum melle, & alopecijs cum nardino vnguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo, & ſale ſanat: vitiligines, lichenas, lentigines: vlcera capitis manantia, lepras, & furfures, cum melle eximit: cum thure, & teda decoctum, dentium dolorem leuat, ſi in ore contineatur: contra venenatos muris aranei morſus: cum filcuneis frondibus & cumino illinitur. Feruefactæ comæ ius, fœminarum deſeſſionibus additum, menſes, & ſecundos partus extrahit. Allium eiuſdem gratia ſuffitur. Factu m ex eo, & nigra oliua intritum, quod myttoton vocant, eſu ciet urinam, ora uenarum patefacit, hydropicis vtile.

Concluſa ita legit Oribaſ. λευκὸν καὶ λεπτόν. i. candido ac tenui.

a Catac. Ἐλαφοσκόροδον οἱ δὲ ἀγριοσκόροδον. Ῥωμαῖοι ἄλλιουμ κέρβινουμ, φύεται ἐν ὄρεινοῖς καὶ τραχέσι χωρίοις· ἐμφερὲς τῷ ὀφιοσκορόδῳ. δύναμιν δὲ ἔχει δριμεῖαν, θερμαντικὴν, δηκτικὴν, φυσώδη κοιλίας ταρακτικὴν, ξηραντικὴν στομάχου, καὶ δίψους ποιητικὴν δίψους. i. Elaphoſcorodon, quod & ſylueſtre ſcorodon. Romanis alliũ ceruinum. Naſcitur in mõtanis & aſperis collibus. Simile eſt ophioſcorodo. Vim autem habet acrem, excalfacientem, mordacem, flatuoſam, aluum turbandi, ſtomachum ſiccandi & ſitum faciendi.

ALlium vulgaris eſt notitiæ. Cæterùm quanquam ſcribit Dioſcorides Allium, quod non cohærentibus nucleis, ſiue ſpicis, ſed ſingulari, & ſolido capite conſtat, in Aegypto naſci; eiuſmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus alijs Italiæ locis prouenit, ibiq; Allium mas appellatur. Allij meminit Theophraſtus libro VII. cap. IIII. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Allium ante ſolſtitia, aut paulò poſt ſolſtitia ſeritur nucleatim diuiſum. Diſcrimen eorum, quòd aliud pręcox, alud ſerotinum: eſt enim genus quoddam eiuſmodi; ut ſexaginta diebus perfici poſſit. Differunt pręterea magnitudine ſingulari. Cyprium vocatum maximè tale eſt, quod non decoquunt, ſed in myttotis utuntur: & cùm tunditur, mirum quàm ſpuma increſcat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor, & craſſitudo, eorumque cauſa, tempore, cultuque pene videntur contingere, ut etiam aliorum. Perfici etiam ſemine poteſt, ſed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, ſequente diſcerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum, nec quicquam deterius, ſed etiam quidam vel depoſito melius id exiſtimant. Radicis autem allij, aut Cepæ haud ſimilis ortus fieri ſolet: allij nanque cùm nucleus extumuerit, tota intorquetur, & hinc aucta in nucleos rurſus diſcernitur, atque ex vino plura efficiuntur, dum caput conſummatur. At cepæ continuò ab radice aliud, atque aliud obducit, ut & bulbus, & ſcylla, & eiuſmodi omnia. Etenim allia, & cepæ, ſi non euellantur, plura indies fiunt. Super fiſtula quoque, & allium capitari poſſe, & cepæ affirmant. hactenus Theophraſtus de allio domeſtico. Sylueſtre verò, quod Greci ὀφιοσκόροδον, id eſt-

Allij conſideratio.

Allium ſylueſtre.

ALLIVM DOMEST. OPHIOSCOR. ET ELAPHOSCORODON.

idest, anguinum allium uocant, ubique, in montibus præsertim, & collibus nascitur, nullis diuisum nucleis, satiuo longè minus, sed odore, & sapore illi persimile: folijs angustioribus, gracili caule: in cuius cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen. Simile huic habetur, quod elaphoscorodon appellatur. Quare utrunque unà cum domestico, quod medium locum tenet, hìc appingi curauimus. Atqui cum ophioscorodon aliquando in montibus legerem unà cùm alijs herbarijs, nobis occasionem præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter uersati sunt Arabes, & eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ trissaginem folijs æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium syluestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus uocabulorum uicinitate, quàm imperitia decepti, ut sequenti libro in scordij mentione (Deo fauente) latius explicabimus. Porrò illud hìc silentio non dissimulandum duxi, ne fortè seplasiarijs imponat, quòd Brasauolus apertè falli deprehenditur libro suo de simplicium examine Romæ prius excuso, ubi syluestre allium ampeloprason, siue scorodoprason à rei medicæ auctoribus appellari scribit. Qua in re non uno tantùm,

Arabum lapsus.

Brasauoli error.

10

ALLIVM ANGVIVM.

tantùm, meo quidem iudicio, ſed duplici, pace eius dixerim, notatur errore. Primum quòd exiſtimauerit, allium ſylueſtre ſcorodopraſum, uel ampelopraſum eſſe. Deinde quòd certò crediderit, ampelopraſum, & ſcorodopraſum vnam & eandem plantam eſſe. Hi Braſauoli errores manifeſtè redarguuntur Dioſcoridis auctoritate. Siquidem is non ſolùm eas plantas nominibus, ſed etiam capitibus, & facultatibus diſtinxit: quem etiam ſecutus eſt Galenus, licèt, ut in ampelopraſo diximus, huic tribuerit, quod ſcorodopraſo tribuendum erat. In his igitur palàm fit, allium ſylueſtre ophioſcorodum appellari, ſylueſtre porrum, quòd in uineis proueniat, ampelopraſon: tertium uerò, quòd promiſcuas allij, & porri facultates obtineat, ſcorodopraſum. Quare mirari ſubit Braſauolum uirum alioqui doctiſſimum, quomodo is, qui ſimplicium medicamentorum examen conſcripſit, hæc in Dioſcoride, & Galeno non uiderit, uel non animaduerterit. Cæterùm plantam, quam hìc nouam expreſſimus, ANGVINVM *quoq; allium appellare libuit, quòd radix non ſolùm genuino allij ſapore, odoreq; ſit prędita, uerùm etiam, quòd folia nigris ſint maculis conſperſa. Nunc primùm à me inuentum eſt, dum ſuperiori anno* M D LXIII.

10

Montes

ALLIVM VRSINVM.

Montes qui Boemiam à Silesia disterminant, in quibus Albis fluuius originem ducit, perlustrarem. Addidimus & VRSINI allij quoque imaginem, sed cùm de uiribus hactenus nihil certi, exploratiq; habeamus, non est ut latius de eo sermonem faciamus.

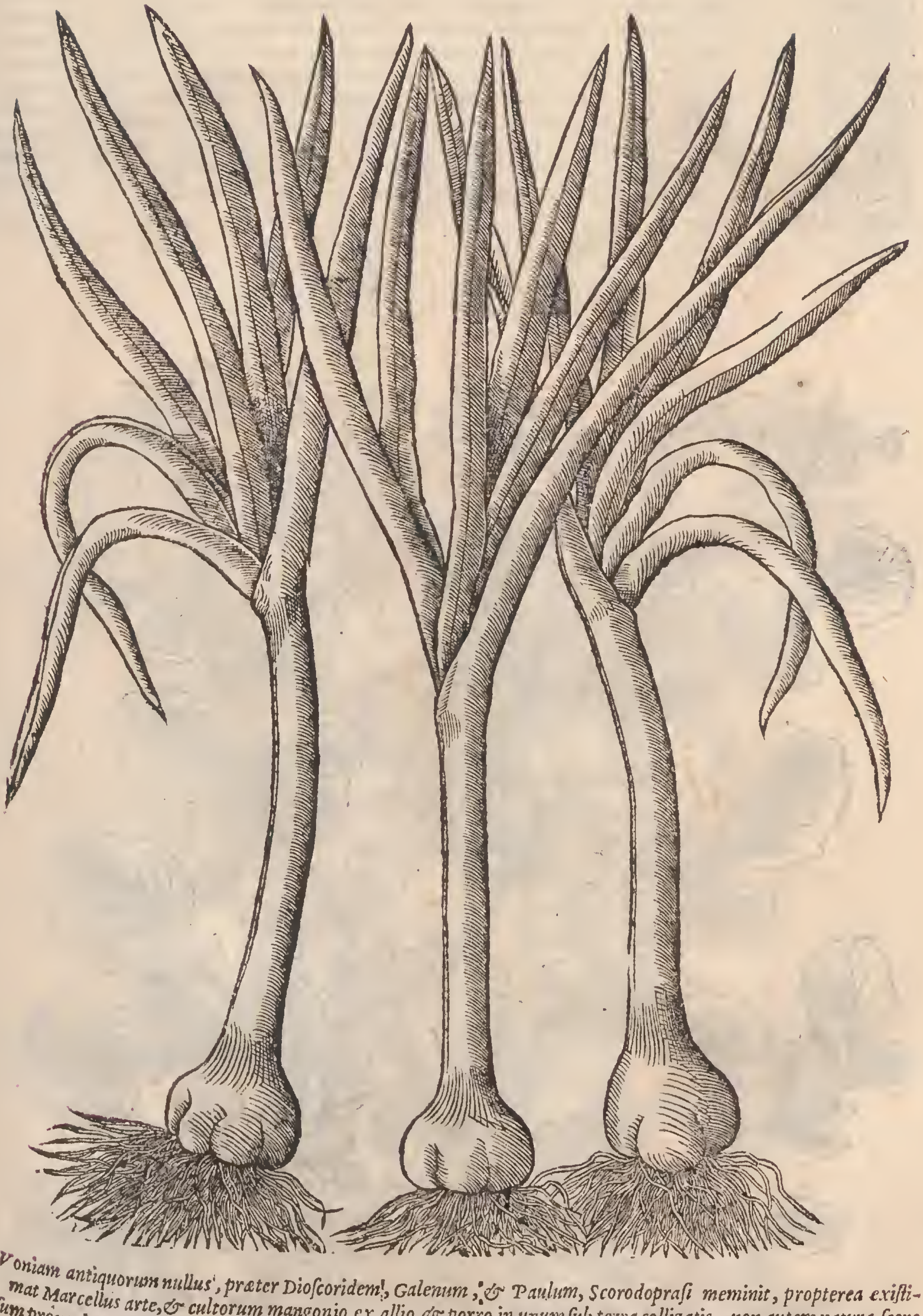
Nomina. *Σκόροδον Græci, Latini Allium dicunt: Arabes, Chaum, Cairin, & Thum: Itali, Aglio: Germani, Knoblauch: Hispani, Ayos: Galli, Ail, & Aux.*

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASVM. CAP. CXLVII.

SCorodoprasum magnitudine porrum æquat, qualitatum porri, & allij particeps. Vnde promiscuas sibi uires ex utroque vendicauit, effectus allij, & porri præbens: inefficacius tamẽ. Coctum, porri modo, dulcescit, & in olerum vicem transit.

10

SCORODOPRASVM.

Qvoniam antiquorum nullus, præter Dioscoridem, Galenum, & Paulum, Scorodoprasi meminit, propterea existimat Marcellus arte, & cultorum mangonio ex allio, & porro in unum sub terra colligatis, non autem natura, scorodoprasum prouenire. Sed hac in re Marcellum, pace sua dixerim, cæcutisse illud manifesto indicio est, quòd compertum sit, legitimum Scorodoprasum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis sponte sua nasci: ac inde postea translatum in hortis, & uiridarijs depositum uirescere, ita ut intuentibus legitimum se ostendat, & Marcelli errorem prodat. Crescit id porraceis folijs, quæ digitis attrita ita allium, & porrum simul resipiunt, ut illorum etiam effectus præbent, quemadmodum rectè prodidit Dioscorides, & Galenus attestatur lib. VIII. *simplicium medicamentorum, his paucis. Scorodoprasum sicut gustu & odore mediam allij & porri qualitatem possidet, ita & vires. Id Græcè* σκοροδόπρασον, *Latinè similiter Scorodoprasum appellatur: Italicè, Scorodopraso: Germanicè, Aber Knoblauch: Gallicè, Ail porreau.*

Σίναπι.

SINAPI. CAP. CXLVIII.

SInapi hortense, aliqui napi vocant a. Eligi debet adultum, ualde rufum, non magnopere siccum, sed quod fractum internè uirescat, & ueluti quodam succo madeat, cæsiũ colore: siquidẽ recẽs id

a Meum, & Cat. ἔκλεγε μὴ καὶ κατάξηρον, καὶ κατάπυῤῥον. i. elige quod non ob aridum est, & fuluum.

genus,tempestiuũ habetur. Ad calfaciendum,extenuandum,extrahendum, efficax est. Ad eliciendã capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac ueterem, callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua,& melle conuenienter gargarizatur:sternutamenta ciet,tritum,& naribus admotum: comitialibus quoque auxiliatur: fœminas vuluæ strangulatu oppressas excitat: lethargicis,deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus,& ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes,& omne genus dolores confert,cum permutandæ ualetudinis causa ex alto uitia extrahenda sunt:alopecijs illitum medetur:faciem purgat:sugillata cum melle,adipe, aut cerato rapit:feræ impetigines,& lepræ, eo cum aceto perunguntur: contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentæ modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemque extenuantibus,utiliter admisceri solet: tritum grauitati aurium,& sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum,& genarum scabritias magna vtilitate cum melle illinitur. Expressus recenti semine succus in sole siccatur. 10

SINAPI PRIMVM.

Sinapi, Plinio libro XIX. *cap.* VIII. *auctore, trium eſt generum. Quorum unum gracili aſſurgit folio: alterum rapitiam, frondem exprimit: tertium erucæ folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera obſeruantur in Italia: illud ſiquidem quod tum folio, tum etiam ſemine tenui naſcitur, erraticum eſt. Quod verò rapi fronde conſtat, cæteris maius, hortenſe eſt, eiusque in officinis vſus. Tertium deinde & ipſum ſatiuum eſt, ſemine albo, minusque acri. Tritum hoc muſtoque recenti commiſtum, diutius eius dulcedinem tuetur, atque eam deficere prohibet, quòd ebullitionem reprimat. eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam muſtum comportant, hoc Sinapis genere cadis impoſito, dulcedinem muſti conſeruant. Seminis farina illinitur aceto ſubacta, ad ſerpentium & ſcorpionum ictus, pota autem ſuccurrit fungorum uenenis. Manditur ſemen contra dentium dolores: Datur quoque utiliter ſuſpiriosis & aſthmacis, ſenſus purgat: menſtrua & vrinam ciet. Illinitur etiam hydropicis ex pueri impubis urina Sordities corporis omnes expurgat: & cuti natiuum conciliat nitorem, ſi cum ea aqua ſubacta fricentur eæ corporis partes, quæ extergendæ ſunt. Fit ex ea intinctus, quem Sinapiſmum uocant, quo velut irritamento langueſcens uentriculus ad appetendum cibum excitatur. Eo enim uelut igniculo, moroſius palatum titillante, uorandi conciliatur auiditas, ſed huius uis confeſtim in ſublime fertur, nec aliud magis in nares & cerebrum penetrat. Sinapss temperamentum tantùmmodo expreſſit Galenus*

Sinapi cõd.

Sinapi uires ex Gal.

SINAPI SECVNDVM.

SINAPI TERTIVM.

lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sinapi calfacit, & deſiccat quarto ordine. Huic nomen Græcum

Nomina. *σίνηπι, & νᾶπυ: Latinum quoque Sinapi, & Sinapis: Arabicum, Cardel, aut Chardel: Italicum, Senape: Germanicum, Seneff: Hiſpanicum, Moſtaza: Gallicum, Seneue.*

Κάρδαμον. NASTVRTIVM. CAP. CXLIX.

NAſturtium optimum conſtat eſſe Babylonicum. Omnium ſemen eſt acre: excalfacit, ſtomacho aduerſatur, aluum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menſes cit, venerem ſtimulat, ſinapis, & erucæ ſimile intelligitur: lepras, & impetigines abſterget. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat: pulmonum uitia extrahit, ſorbitionibus incoctum: ſerpentium uenenis potum reſiſtit, atque eas ſuffitu: capillorum defluuia cohibet: carbunculos ad ſuppurationem perducit, & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque dicutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem, effectus licet minor.

NASTVRTIVM.

NAsturtium hortis familiaris, & frequens herba est, tenuis: folijs paruis, laciniatis: caule tenui, sesquipedali: flore albo: semine in rubeum nigricante, folliculis rotundis, ac pressis contento, thlaspi modo. Plinius author est lib. XX. cap. XIII. album, & nigrum reperiri. Verùm cùm Nasturtium uenerem inhibere scribit, vel codicem eo in loco deprauatum, vel Plinium ipsum Nasturtij naturam non rectè nouisse, & ideo in hoc deceptum esse crediderim, quòd experimento, & Dioscoridi repugnet. Excalfacit, attenuat, urit, extrahit, resoluit, & incidit. Animum exacuere vescentibus traditur, unde animi torpore affectos ad nasturtium deuorandum adhortatur adagium. Succus dentium dolorem mulcet, si calidus in aure dolentis lateris fuerit instillatus. Semen denariorum decem pondo ex aqua potum bilem subducit, capitis uitia purgat, visumque clarificat. Nasturtij semen (vt lib. VII. de simplicium medicamentorum facultate memoriæ prodidit Galenus) adurentis facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores, atque adeò quodcunque aliud rubrificationem postulat, eo perinde atque sinapi excalfaciunt. Miscetur quoque remedijs, quæ exhibentur asthmaticis, tanquam scilicet id, quod crassos succos ualenter incidere ualeat: uelut & sinapi. Nam omnia ei simile est. Porrò & herba arefacta similem semini vim possidet. Humida verò adhuc, & uiridis propter aqueæ humiditatis admistionem, multò semine inferior est: adeoq; sic mordacitas eius moderata est, ut cum pane ea uti liceat, ceu obsonio. Κάρδαμον, Græcis, Nasturtium Latinis uocatur: Mauritanis, Norfalchef, seu Narf: Italis, Nasturtio, & Agretto: Germanis, Kressen, & Gartenkress: Hispanis, Nasturcyo: & Malpica: Gallis, Cresson de iardin, & Nasitort.

Nomina.

Θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

a Meum. ἐπὶ θριγχῶν, καὶ τειχῶν. i. in sepibus & parietibus.

Drag. τειγχοῖς καὶ τάφοις. i. in sepibus, & sepulchris.

THlaspi herbula est angustis folijs, digitali longitudine, in terram uersis, subpinguibus in cacumine diuisis binum dodrantum cauliculo, tenui, non sine adnascentibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtij, incluso uasis lenticulæ effigie, nisi quòd infringitur: vnde nomen accepit. flos albicat. Nascitur in semitis a, & sepibus fossisq;. Semen asperi gustus, excalfaciens: bilem utrinq; extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Crateuas, quod aliqui Persicon sinapi uocant, latis folijs, radicibus magnis: utile ischiadicorum infusioni. 10

Thlaspi consideratio.

TAmetsi Thlaspi, cuius hic imaginẽ habemus, caule iam edito, folijs non sit in cacumine diuisis, cùm tamen cæteras habeat notas, quas suo Thlaspi inscripsit Dioscorides, nihil impedit, quin credam id esse legitimum; & præsertim cùm iam obseruauerim, antea quàm caulescat, ipso ineunte Vere, hoc Thlaspi folia fundere, humi accubantia, quæ utrinque circa

THLASPI I.

cacumine

THLASPI II.

cacumen diuisa sunt. Sed hæc adeò fugacia sunt, ut paulò post conflaccescant, & pereant. Quæ autem in caule habentur, sunt quidem, ut Diosdorides inquit, angusta, subpinguia & digitali longitudine: caule deinde est tenui, duorum dodrantum longitudine, non sine adnatis ramulis, in quibus fructus circa ipsos totos spectantur, nempe folliculi compressi; lenti, aut disco similes, in quibus semen concluditur, nasturtio simile, acuto sapore. Ideoq; manifestò hallucinatur nouus quidam stirpium censor, qui hoc Thlaspi Crateuæ, non Dioscoridis esse contendit. Error patet, quòd Dioscorides Crateuæ Thlaspim scribat folijs esse latis, & radicibus magnis, quibus qui non uidet carere hoc nostrum, is prorsus cęcutire dici potest. Atqui si planta est, quæ nobis nota sit, quæque Crateuæ Thlaspim referre possit, eam ipsam ego putarem esse, quam superius statim post raphanum appinximus, & Vulgarem Raphanum & Rusticanum appellauimus. Siquidem hæc lata folia habet, & radices magnas, & ad Ischiadicos herba utilis est. Cæterùm planta quam THLASPI ALTERVM *vocauimus, quòd eius semen Thlaspis haud absimile videatur, nascitur in agro Pragensi, locis saxosis & asperis. Floret medio Vere, & Iunio mense fert semen, acuto sapore. Verùm non desunt, qui existimauerint, Thlaspi, & bursam pastoris vulgò dictam unam, & eandem esse plantam; cùm tamen huiusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitū sinuatim laciniata visuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conueniant, eorum sententia prorsus explodenda videtur. Cæterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundant & Goritiensis ager, & Gradi-*

THLASPI III.

ſcæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Naſcitur frequentiſſimum, & acerrimum in Pago ſancti Petri non longè à Goritia, alijſque circumſtantibus locis, ſemine perquàm acri, in folliculis incluſo, in cacumine diuiſis, lenticulæ effigie, ſuperna parte preſſis, ut Dioſcorides inquit. Meminit Thlaſpi Galenus libro VI *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Thlaſpi ſemen habet & ipſum facultatem acrem, adeò ut internos abſceſſus potum diſrumpat. Menſes ciet, & fœtus enecat. Per ſe dem infuſum ſanguinolenta euacuans, iſchiadibus prodeſt. Eſt enim alioqui tum ſupernè, tum infernè biliosorum humorum euacuatorium, acetabuli menſura potum. Et libro primo de antidotis: Utuntur Thlaſpi (inquit) quod è Creta affertur, quodq; ubique naſcitur, colore inter luteum, & flauum medium, figura rotundum, exiguum adeò, ut multoties grano millij cedat. Melius eſt autem è Cappadocia comportatum thlaſpi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, & antedictum magnitudine permultùm ſuperat, atq; ab uno latere paruam quandam, ueluti compreſ-ſionem præ ſe fert, unde & nomen obtinuit. Prouenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoque non abſolutè quod inde aſportatur, optimum cenſendum eſt, ſed quod peculiariter in Sauro naſcitur, nec Cretico, nec paſſim naſcenti ſimile. Hæc de Thlaſpi Galenus. Ex quibus ſatis conſtat, Italicum thlaſpi illi, quod Cappadocia profert, non eſſe viribus comparandum. Reliquum eſt, ut de* BVRSA PASTORIS, *cuius ſuperius meminimus, aliquid in medium afferamus.*

Thlaſpi vires ex Galeno.

10

BVRSA PASTORIS.

feramus. Sed cùm ueteres nihil de hac posteritatis memoriæ mandauerint, ea tantùm recensebo, quæ à recentioribus de eius viribus adnotata inuenio, cùm planta ipsa omnibus vulgò notissima sit. Est igitur Bursa pastoris ex refrigerantium, exic- cantium, & adstringentium genere. Quapropter prodest attrita, & emplastri more imposita inflammationibus, & sacris ignibus. Decoquitur pluuiali aqua cum plantagine, & Armenio luto, bibiturq; eius decoctum ad intestinorum difficulta- tem, & ad cruentas excreationes. Herbæ succus recentia vulnera glutinat, & auribus purulentis infusus medetur. Sistit mensium abundantiam, si eius, & persicariæ decocto insideant mulieres. Esturq; ad idem, & contra deniq; omnes sanguinis fluxiones efficax est tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa. Additur in emplastris, quæ ad capitis vulnera componun tur, & in unguentis compluribus. Quæ herba θλάσπι Græcis, Thlaspi quoq; Latinis dicitur: Barbaris, Nasturtium tecto- rum: Italis, Thlaspi: Germanis, Bisemkraut: Hispanis, Paniqueso deflor blanquo: Gallis, Seneue Sauuage.

Bursæ pastoris vires.

Nomina.

† Hoc loco Ruellius legisse uidetur φακοειδὲς, quòd verterit lenticulæ effigie: nec temerè, quod Thlaspi semen illi pulchrè respondeat: Verùm vulgati Græci codices habent δισκοειδὲς, hoc est, disci figura.

Ἀραβὶς, ἢ δράβη.

ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

DRaba herba ad cubiti altitudinem assurgit, tenues spargẽs ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidij, sed molliora, & candidiora. In cacumine uerò sambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cum ptisana coquitur, in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obsonijs admiscetur.

Drabæ consideratio.

DRabæ caput multis sanè argumentis conspicuum est, esse Dioscoridi adulterinum. Nam si primùm plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facilè conijciemus, (ut Marcellus rectè animaduertit) nec Græcam esse, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, Oribasium, Paulum, Aetium, aliosq; Græcos Authores, quicquam de Arabi, Drabave scriptum repriatur, hinc facilè conijci potest, Drabam Dioscoridi esse adulterinam. Ad hæc illud quoq; rem sic se habere, maximè arguit, & ab aliquo Dioscoridi additam esse Drabam, quòd bis in Græco exemplari manuscripto in secundo hoc libro habeatur, tum ut hic statim post Thlaspi; tum etiam post Glastum, ad libri calcem intrusa; sed isthic Arabis appellatur, & alias istic de ipsa traditur, etiam iisdem uerbis, ut nec de nomine, nec de re satis constet

ARABIS, SIVE DRABA.

maximè

maximè cùm apud nullum alium ſcriptorem, neque Drabæ, neque Arabis, mentio fiat. Cæterùm, quocunq; modo res ſe habeat, mihi dubitandum haudquaquam fuerit, quin planta, cuius hic imaginem expreſſimus, legitima genuinaq; ſit Draba hoc in loco addita. Drabam Serapio Naſturtij generibus adiecit, & eam Naſturtium orientale nominat, quod inſignis eius acrimonia indicium eſt: & quoniam in noſtrate leuiuſcula ſentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia naſcitur Serapionis ſaltem ſit Draba, ego profectò affirmare non auſim: niſi fortè id Drabæ accidat pro regionum diuerſitate, quemadmodum Aro euenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate. Herba, quæ ἀραβὶς, & δράβη Græcè, Arabis item, & Draba Latinè, pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Naſturtium orientale: Gallicè, Draue.

Nomina

10

Ἐρύσιμον.

IRIO. CAP. CLII.

ERyſimon, Latini Irionem vocant, iuxta urbes, rudera, hortosque naſcitur: folijs erucæ ſylueſtris cauliculis in lori modum lentis, & obſequioſis: floribus luteis: ſiliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco, corniculatis: ſemine naſturtij, exiguo, urentis guſtus. Contra thoracis fluxiones efficax eſt, & ſi [a] purulenta extuſſiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodeſt: contra uenena in de-

a Drag… ποὺς… ſuppu… Tuſſi. Meum… ρεν, ἰσ… ἐκλειγ… θωμεν… νεται κα… τα θανα… φάρμακα… iſterū, co… dicū dol… delincta… melle. Bib… etiā aduer… læthalia… dicament…

IRIO.

linctu

b Drag. μικρὰ .i. parua.
c Meum. κρύπτα .i. cæca.
d Cat. διδύμων καὶ μασῶν φλεγμονάς .i. testium, & mammarũ inflãmatiões.
e Meum. στέατος. i. farina subacta.

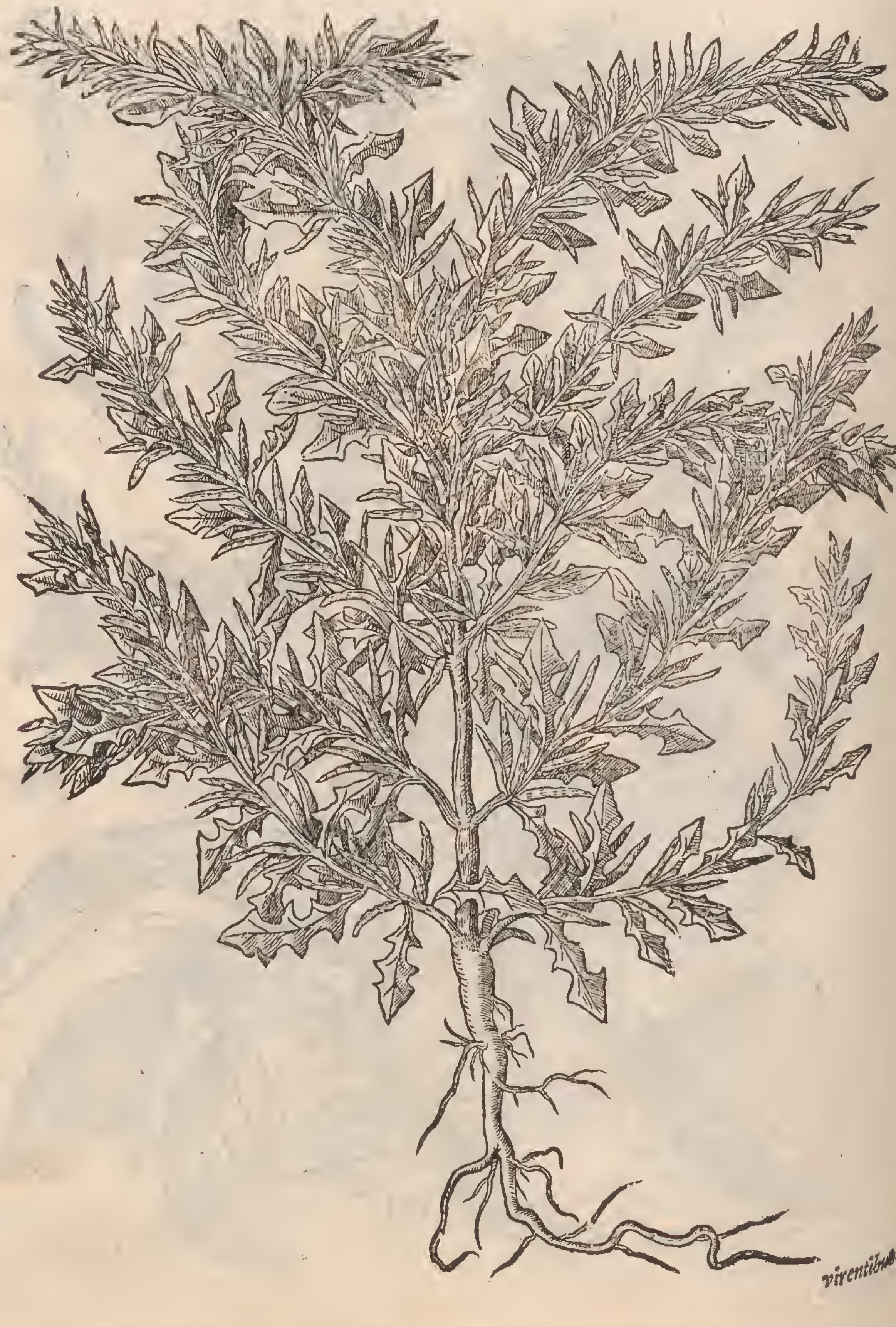
linctu cum melle datur. Illinitur ex aqua, aut melle utiliter *b* cæcis carcinomatis, parotidibus, *c* duritijs mammarum, & testium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clysteres fiet, si aqua madescat, atque torreatur, uel linteo illigatum *d*, pinsita farina oblitum perassetur.

Erymi, seu Irionis cōsid.

Ruellij, & Hermolai lapsus.

QVanquam Theophrastus, & antiquorum alij Erysimon inter cerealia commemorant: & sesamo simile faciant: quod tamen à Dioscoride repræsentatur, folijs erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum dissimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de sesamo disseruit, ab eo repositum est. Eaq; propter facilè dici potest, Erysimon aliud designare Theophrasto, aliud verò Dioscoridi. Ideoq; Plinius vtriusque in Erysimi historia adstipulari uidetur. Nanq; lib. 18. cap. VII. ac X. Theophrastum secutus, ipsum frugibus adscribit, sesamoque simile facit. Et libro XXII. cap. XXV. Dioscoridem imitatus, folijs erucæ paulò angustioribus, & semine nasturtij Erysimum esse prodidit. Hoc idem palàm est fecisse Galenum: quippe qui lib. VI. simplicium medicamentorum, Erysimum plantis comparauit, quæ acrimonia præditæ sunt, uti nasturtium, & sinapi. Et lib. I. de alimentorum facultatibus ipsum inter fruges retulit, quæ in cibum veniunt, unà cum sesamo, sic inquiens. Vt porrò milio panicum adsimile est quodammodo, sed ad omnia deterius, ita & sesamo Erysimum corporis substantia nonnihil affine: sed mansum insuauius est, & tenuioris alimenti, adeo quòd in omnibus illo deterius existit. Cæterùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Erysimum, & sesamum rubentibus prouenire folijs, item ipsis

IRIO ALTER.

virentibus

virentibus nullum animal ueſci, illud frugis genus autumat Eryſimum eſſe, quod vulgò Tridentina rura appellant Formentone, Foroiulienſes verò, quòd pullo ſit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis reſpondeat hoc Eryſimo, quod Theophraſto, & Plinio deſcribitur: quandoquidem, quod vulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non folijs, à nulloq́; pecude reſpuitur, ſed ab omnibus auidiſſimè depaſcitur, nec ulla ex parte ſeſamum æmulatur. Porrò ſciendum eſt, Dioſcoridis Eryſimum non eſſe ſylueſtrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit Hermolaus, itemq́; Ruellius ipſum ſecutus, ſed ſtirpem ab ea diuerſam. 10 *IRIONIS itaq́; duo uidentur genera, ut ex iconibus uidere eſt. Illud autem magis Dioſcoridi genuinum eſſe cenſeo, cuius folia minora, & cornicula paulo vegetiora ſpectantur. Verùm non ob id negauerim, aliud quoq; Irionis eſſe genus, cùm omnibus Irionis ferè notis ſit præditum. etſi ſcio non defuturos canes, qui me allatrabunt. Id Græcis ἐρύσιμον dicitur, quod Latinis ſimiliter Eryſimum, & Irio: Italis, Eriſimo, & Irione: Germanis, Hederich, & Vuilder ſenff: Hiſpanis, Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle.* Nomina.

Πέπερι.

PIPER. CAP. CLIII.

PIper in India naſci, breui arbore traditur: quæ inter initia, prælongum fructum, ueluti ſiliquam, promit, quod longum piper eſt: habet intus aliquid tenui milio ſimile, quod tandem in perfe-

PIPER.

ctum

ctum piper euadit. Id autem suis temporibus dehiscens, pandensque sese, racemos emittit, grana ferentes qualia uidemus. Ea acerba. candidum piper faciunt, aptum ocularibus remedijs, antidotis & medicaminibus, quæ contra venenata parantur, § theriaca uocant. Longum vero vehementius mordet, & quoniam priusquàm ematurescat, decerptum est, subamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminibus expetitum. § Nigrum uerò, utpote quod tempestiua maturitate collectum sit, odoratum esse constat, candido suauius, acrius, § & ori gratius, necnon ad condimenta utilius. § sed candidum, & adhuc in acerbum uergens, antedicti infirmius est. Eligi oportet grauissimum, plenum, nigrum, sine multis rugis, recens, ac minimè furfurosum. Inuenitur etiàmnum in genere nigri semina nutrimento defecta, cassa, inania, minimique ponderis, quod uocant brasma. Vis omnium excalfacit, urinam ciet, concoquit, extrahit, discutit, absterget caliginem, quæ oculis obuersatur. Piper febriũ horroribus circuitu repetentibus, siue potu, siue illitu subuenit: serpentiũ morsibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, statim à concubitu suppositum: tussi omnibusque pectoris uitijs, siue eclegmate, siue potu succurrit: anginæ co, & melle conueniente perunguntur: porũ cum recentibus, lauri folijs, tormina discutit: cum vua passa manducatum pituitã à capite elicit: ualetudinem tuetur, dolores finit, appetentiam mouet, concoctionem adiuuat. ad intinctus esculẽtorum

Quæ in piperis capite conclusa sunt nõ habet Oribasius.

10

PIPER AETHIOPICVM.

additum:

additum: strumas cum pice discutit: uitiligines ex nitro emaculat. Fictili nouo,† ut aiũt, motum torretur. Non est huius arboris radix gingiber, ut aliqui existimauere, sicuti paulò pòst ostendemus. Nanq; piperis radix costo similis est, ora gustantium accendit, saliuam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita aut pota: caput, etiam purgat, manducata cum semine upedicularis herbæ, quam staphidem agriam uocant.

Piperis, & plãtę eius histor.

Lusitani nauigationibus suis hoc æuo confectis per oceanum Atlanticũ uersus austrum primò, & hinc deinde in orientem ad Calecut, Taprobanam, aliasq; Indici pelagi insulas: item Hispani liburnicis uecti ad occidentales Indias, Peru, atque alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt; non modò Pipere, & huiusmodi odoratis simplicibus uniuersam repleuerunt Europam; sed & stirpium historias, à quibus oriuntur, posteritatis memoriæ prodiderunt. Quod postea fecit, ut nobis planè ignoraſse uideantur Theophrastus, Dioscorides, & Plinius, aut ob regionum distantiam (indigenam potius in hoc fidem secuti, quàm quòd fortè ea uiderint, quæ de pipere scriptis tradiderunt) aut ob aliam quàmuis causam, plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quònam modo piperis planta suum edat fructum, an scilicet racematim, an corymborum modo, an in siliquis inclusum, an bacciferarum arborum more:

PIPER INDICVM.

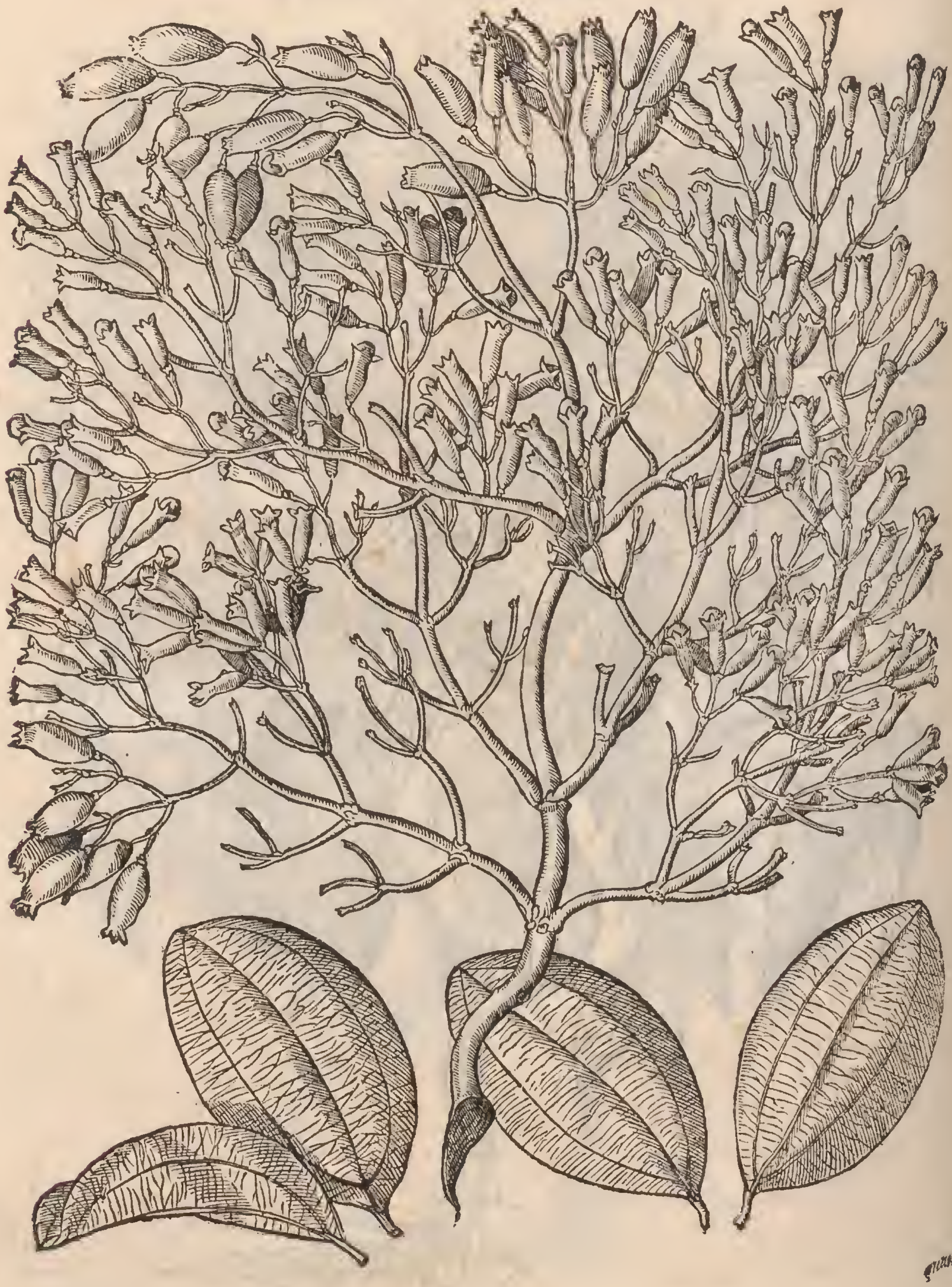
Siquidem

Plinij lapsus.

Siquidem Plinius lib.XII.cap.VII.ita scribit: Arbores quæ passim piper gignunt, iuniperis nostris sunt similes. Quanquam in fronte Caucasi solibus opposita gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à iunipero distant paruulis siliquis, quales in phaseolis uidemus. Hæ priusquàm dehiscant, decerptæ, tostæq́; sole, faciunt, quod uocatur piper longum. paulatim verò dehiscentes per maturitatē, ostendunt candidum piper, quod deinde tostum solibus colore, rugisq́; mutatur. hæc Plinius. Quibus à Dioscoride non longè dissidere uideretur, nisi piperis plantam similem iunipero reddidisset: nanq; Dioscorides nullis eam notis repræsentauit, neq́; alicui similem fecit. Theophrastus præterea quanquam scriptum reliquit lib. IX.cap.XXII. de plantarum historia, Piperis duo esse genera unum rotundum, alterum oblongum; eius tamen arboris effigiem silentio præterijt. At hi, qui suis liburnicis immensa traiecerunt maria, propriasq́; perlustrarunt regiones, ubi piperis utriusque plantæ innumeræ uirescunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibusdam infirmis uiticulis uicinas arbores altiore complexu scandentibus, acutæ clematidi non dissimilibus, folio tamen malum Assyrium æmulantibus. Quin & racematim proferri vuarum labruscæ modo, confertius tamen, deinde mense Octobri per maturitatem decerpi, & sub feruenti sole tegetibus palmeis expansum torreri, quousque nigrescat, & rugosum euadat: quod tridui spatio plerunque fit. Longum autem, ut ijdem testantur, aliæ ferunt arbores, estq́; uelut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod uelut iulus in pontica nuce, cui pulchrè adstipulatur, uermiculosa facie dependet, piperato gustu: nun-

10

CARYOPHYLLI AROMATICI.

quam

CARYOPHYLI DOMESTICI.

quam tamen in album, uel nigrum piper coaleſcit. Galenus indigenam fidem, & Dioſcoridem ſecutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Piperis fruticem uidimus nos Neapoli, qui Luſitanorum deſcriptioni maximè reſpondere viſus eſt, quòd uiticuloſo caule eſſet, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbuſculam piper racematim proferentem uidi Venetijs, quæ prorſus illius plantæ faciem exprimit, quam vulgus Ribem appellat. Viret hæc in horto clariſſimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima ſimplicia notatu digna viſuntur. Quo fit, vt mirum non ſit, ſi in piperis hiſtoria variant auctores. Quandoquidem cùm variæ in Italia piperiferæ habeantur arbuſculæ, facilè credendum eſt, varietatis longè maioris eas in India reperiri. Cæterùm piperis planta, cuius hìc imaginem appinximus, nuſquam viua, aut ſicca à me uiſa eſt, ſed ita Pragæ Boemorum eam mihi deliniabat Luſitanus quidam miles, qui Indicas perluſtrauerat oras. Verùm integros nigri piperis racemos Verona ad me miſit Franciſcus Calzolarius Pharmacopæus haud indoctus. Porrò & aliud piperis genus habetur, quòd AETHIOPICVM, ſiue piper nigrorum uocat Serapio. Hoc in ſiliquis racematim prouenit, piſorum, aut phaſeolorum modo, granis pipere nigro paulò minoribus, & pertinaciter ſiliquis inhærentibus. vtuntur hoc Aethiopes ad dentium dolores. Affertur ex Alexandria Aegypti cum alijs aromatis. Non deſunt, qui huius hiſtoriam ignorantes, quam deſcribit Serapio capit. 337. de grano Zelin, illud perperam Carpeſium eſſe putent. quorum opinionem haud probandam coarguimus in noſtrarum epiſtolarum volumine, ad Ioannem Heſſum, medicum Norimbergenſem

Piperis plãtæ in Italia.

CARIOPHYLI SYLVESTRIS.

genſem ſcribentes. Addunt quoq; piperis generibus corniculatum illud piper, quod vulgò Indicum appellant, aut ut alij uolunt Siliquaſtrum, quòd acerrimi ſit guſtus. Ea planta itaq; prouenit folijs hortenſis ſolani maioribus, longioribusque, caule cubitali, ac etiam longiore, uiridi, ramis compluribus brachiato, geniculatoque: floribus candicantibus, è quibus uaginæ oriuntur corniculorum ſpeciem referentes, herbaceo primùm colore, & deinde coralliorum modo rubeſcente, ac pellucido; guſtu acerrimo, adeò ut piper omne ſua ſuperet acredine. In his ſemen concluditur minutum, colore ſubalbicante, eiuſdem protinus guſtus. Huius plura habentur genera: Nam aliud pumilius tota planta prouenit, & corniculis longè minoribus, aliud uerò rotundis ferè ſiliquis. Sed omnibus eadem eſt acredinis uehementia. Excalfaciunt omnia exceſſu quarto. Ideoque ualenter urunt, & exulcerant corpus. Recentia cornicula tuſa & illita Iſchiadicos iuuant, ſiquidem locum exurunt. Piperis meminit Galenus lib. VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Piperis radix uires coſto ſimiles potiſſimùm obtinet. Porrò fructus eius nuper quidem admodum germinantis, longum piper eſt: quare etiam maturo humidius eſt. humiditatis eius indicium eſt, quòd facilè repoſitum perforetur, ac non protinus mordicet, ſed pòſt paulò incipiat, uerùm pluſculum duret. Porrò fructus, qui uelut omphax eſt, piper album eſt, nigro quidem acrius. Nam illud iam quaſi ſuperaſſatum eſt, & ſuperexiccatum. Verùm utrunque ualenter tum excalfacit, tum deſiccat. Cæterùm quoniam Dioſcorides inter ſimplicia de CARYOPHYLLIS, *quæ mihi piper in mentem redegit, nihil poſteritatis memoriæ mandauit,*

Piperis vires ex Galeno.

Caryophyllorum hiſt.

10

dauit, cùm ea ex eisdem afferantur regionibus, sintque in præcipuo medicorum usu, adeò præstantissimum, odoratissimumque medicamentum, silentio non dissimulandum duxi. Prouenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi insulis, non longè à Badan. Huius caudex buxo simillimus est, eademque materies. Folia verò cinnami vulgaris instar habet, sed rotundiora. Fructu est paruo, ex atro rufescente, in claui modum capitato, exertis in aduersum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alueoli sinu medio umbilicatim prodeunte. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circunquaq; tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius libro XII. cap. VII. his uerbis. Est etiamnum in India piperis grani simile, quod uocant Caryophyllon, grandius, fragiliusq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Horum nusquam inuenio mentionem fecisse Galenum, tametsi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum volumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis differuit, perijsse, aut Pauli potius, quàm Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus iisdem, quibus postea Serapio, uerbis tractauit, libro VII. ubi hęc habet. Caryophyllon, quasi dicas nucifolium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur, sed ex India ueluti flores cuiusdam arboris festucacei, & nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & sicci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, iecinori, stomacho, & cordi auxiliantur. Concoctionem adiuuant, & alui fluxiones cohibent. Quinetiam eorum puluis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, uenereas uires adauget. Exacuunt præterea, Auicenna auctore, oculorum usum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt. Atque hactenus de historia & viribus Caryophylli seminis aromatici. CARYOPHYLLORVM plantæ ramusculum, Caryophyllis onustum, cuius hic imaginem damus, misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Excalfaciunt Caryophylli, & extenuant ordine tertio, roborant & aperiunt simul, inciduntq;. In cibis deuorati, uentriculi iocinoris, cordis, & capitis affectibus auxiliantur. In puluerem hausti ex uino, aut malorum cydoniorum succo, uomitiones cohibent, cœliacos iuuant, nauseam remouent, & cibi appetẽtiam reuocant, roborantq; cùm ventriculum, tum etiam caput. Afferunt & iocinori præsidium. nanque ubi refrigeratum fuerit, bellè excalfaciunt. Ideoq; hydropicis, & præsertim anasarca affectis, vtiliter propinantur. Olfactu reuocant animi deliquijs laborantes, mansiq; anhelitum commendant. Conferunt comitialibus, resolutis, conuulsis, stupidis, & ueternosis. concoctiones adiuuant, & alui fluores torrefacti cohibent. illinuntur quoque perquàm utiliter cum mastiche, Rhoe, corallis, & punici floribus, ad uentriculi morbos, & præsertim hos, quibus adstrictione opus est. Hausti quatuor drachmarum pondere ex bubulo, caprillòue lacte, uenerem excitant. Exacuunt præterea oculorum aciem, & caligines tollunt, quin etiam nubeculas, & argemas, in tenuissimum puluerem triti, & oculis inditi. Iidem tam deuorati, quàm suffiti, ualent aduersus pestilentem contagionem: suffiuntur vtiliter capitis fluxione obnoxijs, & qui narium obstructione laborant, fumo naribus excepto. Adduntur in antidotis, & in succis, qui uentriculo, & capiti roborando parantur. Cæterùm quoniam in Caryophyllinomen incidimus, hic non prorsus intactos relinquemus flores illos, qui ab odore similiter CARYOPHYLLI, & Garofoli vulgò vocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego sciam, à ueteribus cogniti, etsi nobis hodie sint adeò celebres, vulgares æquè aciucundi, ut nullus iam sit hortus, nullæ ædium ferè fenestræ, quæ hisce floribus non ornentur. Horum plantam recentiores nonnulli Vetonicum Coronarium appellant, sed quo authore, hactenus compertum non habeo. Verùm ne uidear eorum inuenta negligere, liceat etiam mihi eadem uti nomenclatione. VETONICVM itaq; coronarium, quod caryophyllum appellamus, folijs est longis, Tragopogoni modo, breuioribus tamen, carnosioribus, ac pinguioribus, incuruis, & in acutum desinentibus. Cauliculos edit numerosos, rotundos, geniculatos, læues, cubitales, tribus, quatuorue in summitate adnatis, in quorum cacumine teres, longiusculusque calyx spectatur, superiore parte serræ modo denticulatus, è quo flos speciosissimus oritur, Caryophyllorum odoratu, unde illi nomen. Variat in floribus color. quandoquidem alij coccineo colore rutilant, alij saturata purpura nitent, alij candido, alij carneo colore gaudent. Sunt & versicolores nonnulli, sed mangonio parati, seminibus diuersorum generum simul constrictis. Stipantur ferè omnes numerosa foliorum serie, perinde ac rosæ, cum quibus de pulcbritudine, odoris præstantia, & colorum varietate ad victoriam usque certant. Ideoque mirum, nullam apud antiquos horum extare memoriam. Habetur eadem planta etiam sponte nascens, altera floribus rutilis, altera candidis, vtraque tamen gracilior, flore paruo, haud folioso, & nullo caryophyllorum odore. Nascuntur locis incultis, & aridis. Calida, siccaq; pollere facultate altile Vetonicum inditio esse potest odoris fragrantia, & saporis amarulentia quædam. Flores, & præsertim purpureorum, præstant ad omnes cordis affectus, nempe ad animi deliquia, & cordis ipsius tremorem: præstat item ad uertigines, epilepsiã, paralysim, & conuulsiones, ex Betonicæ, aut amarici decocto poti. Asseruantur sacchar o, perinde ac rosæ, utiles admodùm non solùm ad prædicta omnia, sed ad cuncta uenena, & uenenosorum animalium ictus. Dantur ad intestinorum animalia necanda, & aduersus pestilentiæ contagia. Valentius tamen id facit succus, ex uniuersa planta expressus. Nanq; is haustus, quatuor unciarum pondere, vbi morbus inuaserit, liberat. Syluestrium radices, trium drachmarũ pondere haustæ ex meraco, à vipera demorsos sanant. Fit ex altilium floribus acetum, ijs in eo insolatis, quo naribus illito reuocantur animi deliquio consternati. Idem quoq; vtile est pestilenti auræ arcendæ, vbi eo quotidie nares, arteriæ, & manus irrorentur. Quod Græci πέπερι, id Piper Latini vocant: Mauritani, Fulfel, seu Fulful: Itali, Pepe: Germanis, Pfeffer: Hispani, Pimienta: Galli, Poyure. Quod verò Græcis καρυόφυλλον, Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Carunfel, seu Charunful: Barbaris, Gariofilus: Italis, Garofano: Germani, Nagel: Hispanis, Clauo de especia, siue Clauel: Gallis Girofles.

Caryophylli floris & eius mentio.

† Ex Græcis vulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent ὡς φασιν, quod sonat, ut dicunt: alij verò ὡς φακή, id est, ut lenticula. Vnde etiam ex interpretibus alij hanc, alij illam secuti sunt lectionem. Oribasius verò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hic, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima iudicare possit.

Nomina.

Ζιγγίβερ.

GINGIBER. CAP. CLIIII.

Gingiber sui generis planta est, in Troglodytica Arabia magna ex parte nascens. Qua uirente ad multa, perinde atque nos ruta utuntur, & primis potibus, & edulijs admiscent. Huius radices, cyperi modo, paruæ sunt, candicantes, & odoratæ, atque piper sapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non nouerunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem sentiant, & fictilibus in Italiam asportantur. Gingiber cibo conueniens est, & cum condimento assumitur. Excalfactoriam uim, & excoquentem habet: aluum leniter emollit: stomacho utilis est: efficax aduersus ea, quæ oculis caliginem offundunt. in antidota addi solet. In summa, piperis uiribus respondet.

Gingiberis historia.

GIngiber (vt referunt Lusitani, qui plurimum se uidisse fatentur in India) radix est, quæ geniculatis repit inter nodijs folijs arundinaceis, quæ bis, terue in anno reuiuiscunt, ac reuirescunt, sed quæ in cacumine fastigiantur graminis amplitudinem non excedere aiunt, nec quicquam in ea regione frequentius inueniri. Subdunt non nihil subesse discriminis in sapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium est, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam eius radix libræ pondo. sed non omnibus eadem est amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos quaternosue palmos. Cum eruitur, radicis internodium in scrobe fossores relinquunt, terramq́, illi aggerunt, ceu eius radicis semen, proximo anno eruturi fructum, id est, regerminatas radices. Aduehitur gingiber in Italiam copiosum ex Calecut magno Indiæ emporio, atque ex Troglodytica Arabia non solùm tractu temporis exiccatum, sed & saccharo recentissimum asseruatum, uel quodam mellis genere, quod quibusdam è siliquis exprimunt. Id sanè longè magis Veneto præstat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixiuio, calce quernòque cinere parato; modò muria; modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur, ac euanescit; sed & sapor, & acrimonia subtrahitur. Illud verò cùm statim è terra effossum nulla ferè maceratione condiatur, vires & facultates non exuit, sed eas seruat. Quanquam Brasauolus non rectè, meo quidem iudicio, uelle uideatur, quod Venetijs mangonizatum Gingiber gustantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud quod recentissimum in India siliquarum melle, aut sacchæro conditum asseruatur, & cum alijs aromatum generibus ad nos conuehitur. Quod quantum à veritate, & ratione dissonet, ij iudicare poterunt, qui diu in myropolijs versati, rem omnino exploratam habent. Gingiberis uires memoriæ prodidit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Gingiberis radix vtilis est, quam vtique ex Barbaria ad nos conuehunt. Excalfacit potenter, sed non primo statim occursu, velut piper: unde sanè & minus esse subtilium partium, quàm piper, existimandum. siquidem in tenues soluetur partes, & celerrimè actu ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & crassior adhuc quædam ei inesse substantia, nec ea sicca, & terrestris, sed humida potius atque aquea. Quo fit, vt facilè perforetur, cùm scilicet recrementitia insit humiditas. Neque enim quicquam eorum, quæ aut planè sicca sunt, aut humida, sed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic uitio obnoxia sunt. Idem vsu venit piperi longo. Atque hinc est, quòd diutius perseuerat, quæ proficiscitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam sicut ab aridis calamis flamma simul celerrimè accenditur, & vndequaque dispergitur: eundem in modum, quæ à siccis potestate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus ceu ligna sunt uiridia, & tardius accenditur, & durat diutius. Ex quo fit, vt vtriusque medicamenti diuersus sit vsus. Siquidem vbi totum corpus celeriter excalfacere consilium est, ea tunc exhibenda sunt, quæ & celeriter à caloris nostri contactu incalescant, & celeriter quocunque ferantur. Verùm ubi partem quamuis refrigeratam recalfacere studemus, contrà agendum, nimirum quæ tardè calescentia plurimo tempore perdurent, eo offeruntur. Cæterum licet gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant; non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi, thapsia, & agrestium columbarum stercus maiori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant, hactenus Galenus.

Brasauoli error.

Gingiberis uires ex Gal.

Zedoariæ histor. & uires.

Faciem gingiberis repræsentat radix illa, quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM appellant, odoratior tamen amariuscula, neque adeò ut gingiber acris. Huius nusquam, quod sciam, meminere ueteres Græci, etsi recentiores ab Arabicis edocti nempe Aetius, & Actuarius eam suis medicamentorum compositionibus admisceant. Zedoaria (vt cap. CLXXII. testis est Serapio) conuehitur è Sinarum regione ultra extremas Indiæ oras. Et sunt radices rotundæ cum facie, tum magnitudine Aristolchiæ, rotundæ similes, colore autem, & sapore Zingiber æmulantur. Excalfacit Zedoaria, & siccat ordine secundo, flatus discutit, & propria quadam facultate impinguat. Pòst sumpta graue uirus animæ, quod allium, cepa, uel uinum excitauit, abigit. Venenosorum animalium morsibus opitulatur, alui fluxiones sistit, uteri abscessus resoluit, uomitiones reprimit, & coli cruciatus tollit. Hæc Serapio. Cuius quidam autoritate freti, cum Zedoariam, quæ passim in myropolijs habetur radices esse longas inspiciant, minimè consentiunt legitimam has Serapionis esse Zedoariam, sed genuinum esse Costum affirmant. Verùm si rotundas Zedoariæ radices inspicerent, quæ apud me sunt, à Francisco Calzolario Veronensi mihi dono datæ, Aristolochiæ faciem referentes, & soliditate pares, nihil mihi uerendum est, quin illi suam immutarent sententiam, siquidem uiderent rotundam Zedoariam eiusdem esse saporis, coloris, odorisq́, quibus longa referta est, & nihil nisi forma ab ea differre asserere cogerentur. Quinetiam proculdubio faterentur (ut ego quoq; existimo, imò potius non dubito) duo haberi Zedoariæ genera perinde ac Aristolochiæ, nempe rotundum alterum, alterum longum. Atqui re uera, non parua oritur mihi suspitio an Auicennæ, & Serapionis Zedoaria eædem sint radices, cum scribat Auicenna præstantiorem Zedoariam apud Napellum nasci, & ipsius esse Theriacam. Id quod me adducit ad credendum eam esse Auicennæ Zedoariam; quam quidam Antoram (ego Antitoram) appellant, quod hæc omnium consensu unà cum Napello nascatur, & eius sit antidotum. Toram enim vulgus Napellum appellat. Et Antitoram, uel Antoram Auicennæ Zedoariam, quòd contra Toram præsentaneum sit auxilium: Deinde opinionem auget, quòd videam Auicennam Serapionis Zedoariam, & eiusdem uires describere sub capite, & nomine Zurumbeti, ut latius in Epistolis nostris scripsimus ad Gulielmum Quacelbenum. Non desunt, qui crediderint, quòd ARNABO, de quo scribit Paulus, & Mauritanorum zedoaria vnum, & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis testimonio cap. CCLXXI. Arnabo apud Græcos nihil aliud designat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de zurumbet eadem scribat Serapio, quæ de arnabo ante ipsum adnotauit Paulus. Est autem Arnabo, ut ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Isach, arbor procera, in oriente prouenìens: folijs longis, colore uiridi, in luteum languescente, salicis modo, sicuti & ramorum cortex. Infrugifera est, citreum odorem spirans. Quibus facilè patet, arnabo non modò zedoariam non esse, sed nec in Europam ad nos aduehi. Quo fit, ut Cordus aberrasse deprehendatur: quippe qui zurumbet zedoariæ genus existimet. Hunc fortasse secutus Fuchsius medicus doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non sine magno errore putat zurumbet & zedoariam idem esse. Qui non minus in Arnabo quoque errasse cognoscitur, quòd velit Doronicum orientale id esse, quod Paulo Arnabo. atqui res hæc aliter se habet, ut ex antè dictis satis colligi potest. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelsius: quòd is scripserit suo de medicis vocabulis onomastico, quòd arnabo vnguentum est odoriferum. Verùm eius lapsus non aliam causam fuisse arbitror, quàm quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus apertissimè asserit Arnabo unguentis expeti, quod suauiter oleat, non autem unguentum esse, ut Brunfelsius somniasse uidetur.

Arnabo, & Zurũbet hist.

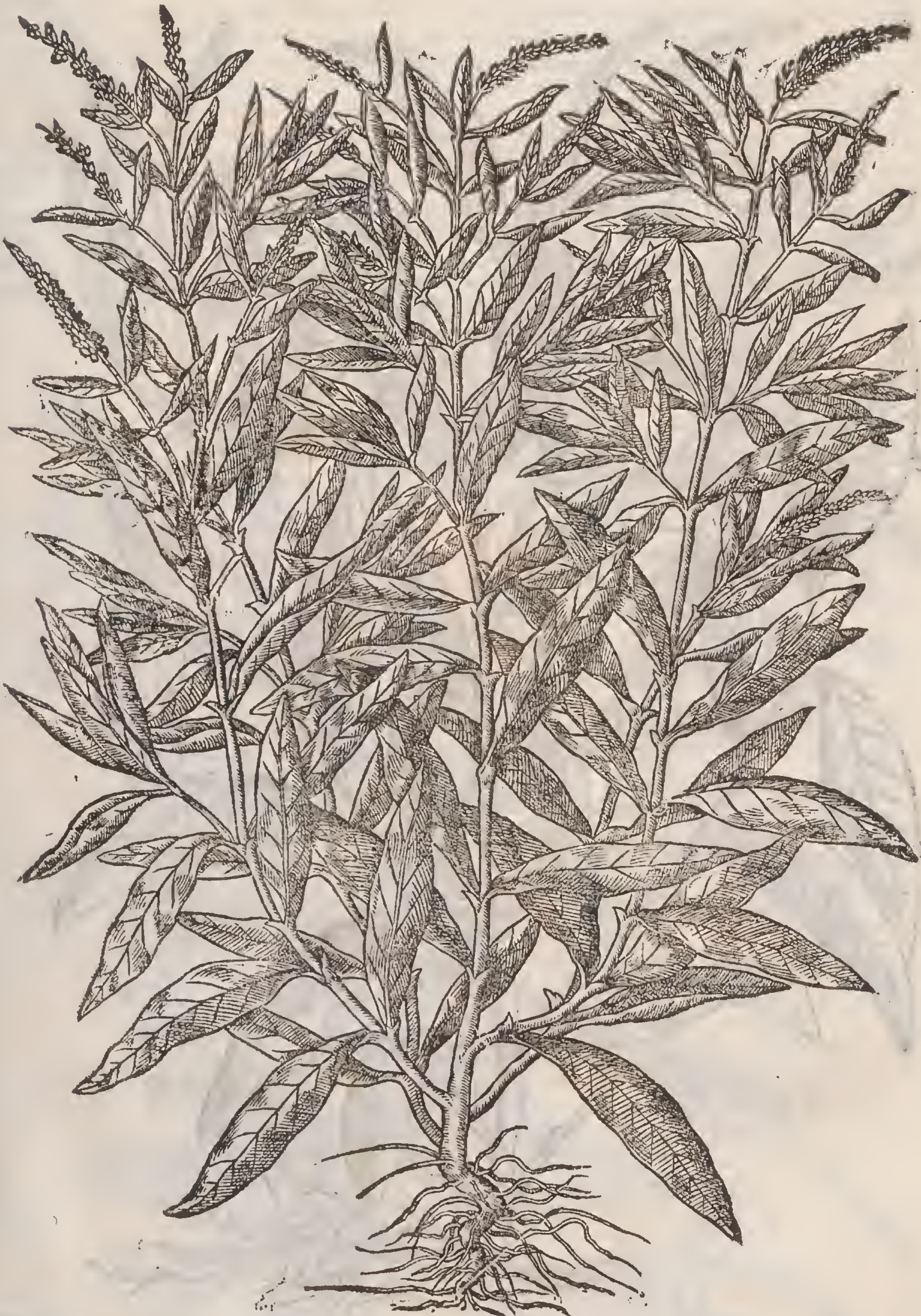
Cordi, Fuchsij, & Brunfelsij error.

Nomina.

Id ζιγγίβερ, ζιγγίβερις, & γιγγίβερις, Græcè, Ingber: item Latinè Zingiber, & Gingiber, nominatur: Arabicè, Lengibel, seu Zingibel: Italicè, Gengeuo: Germanicè, Ingber: Hispanicè, Gengiure: Gallicè, Gingimbre. Quod uero ζέδαρ, ζάδουρ, & ζάδερα posterioribus Græcis, Zadura, & Zedoaria Latinis: pariter & Italis appellatur: Germanis, Zituuen: Gallis, Cretonart.

HYDRO-

HYDROPIPER, SIVE PERSICARIA.

Ὑδροπέπερι.

HIDROPIPER. CAP. CLV.

Hydropiper apud aquas nascitur, quæ stagnant, aut pigro lapsu repunt. Caulem edit geniculatum †, solidum, multis alis concauum: folia menthæ, maiora, molliora, cādidioraque, † gustu piperis, acri, citra tamen vllam odoris gratiam: fructum acrem, in surculis paruis, prope folia racematim cohærentem. Folia cum semine illita tumores, ueteresque duritias discutiunt, sugillata delent: quæ postquàm inaruerunt, tusa pro pipere in obsonijs admiscentur. Radix parua, nullius in medicina usus.

† Solidū non legit Orib.
† δριμύτερα. i. acriora. Orib.

Tametsi pro uirili parte contendat Ruellius, ut non minus doctis, quàm elegantissimis uerbis comprobet, eam non spernendam stirpem, quam vulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum esse Hydropiper; is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quanuis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, sed & Latinis, & Græcis literis apprimè doctus. Siquidem Dioscoridi Hydropiper folia edit menthæ maiora, molliora, candidioraq;, gustu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro sapore, ut Ruellius ait, Dioscoridis uerba peruertens, quò facilius suam

Hydropiperis consid.

Ruel. lapsus.

PERSICARIA ALTERA.

ſuam aſtruat ſententiam. Vulgare verò Eupatorium folijs creſcit cannabinis, duris, hirſutis, amaro guſtu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò odoratis, ut hac de cauſa herbam eſſe uiribus inſignem, quamuis ab antiquis ſilentio præter miſſam, ſemper exiſtimauerim, cùm tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioſcorides. Præterea hydropiperi caulis ineſt geniculatus, ſolidus, à foliorum, & adnatorum exortu alis plurimis concauum: ſemine etiàmnum acri, in ramuſculis prope folia racematim cohærente. Pſeudoeupatorio uerò caulis eſt procerus, minimè geniculatus, in cuius ramis nullum apud frondes racematim cohæret ſemen, ſed in cacumine flores gerit ſubrubentes, qui diuiſi muſcarij facie, ſylueſtris origani modo, per maturitatem in pappos euaneſcant: è quibus ſemen prodit amarum totius plantæ ſapore; quanquam eſſe hoc acrimonia præditum non rectè Ruellius aſſeueret. Qui quoniam vulgare Eupatorium plerunq; in aquoſis oriri conſpexerit, id omnino legitimum eſſe Hydropiper pro certo aſſerere non dubitauit, nulla prorſus habita ratione, an aliæ inter ſe reſponderent notæ. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clariſſimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi uidetur ſenſiſſe, ut eius clara doctrina, ingenijq; præſtantia expoſcere uidebatur. Quandoquidem cùm vulgare hoc Eupatorium primo ſtatim occurſu guſtui amarorem relinquat haudquaquam obſcurum, facilè hinc indicium conſequi potuiſſet, hoc non eſſe hydropiper, quo unà cum ſale in ciborum condimentis piperis uice priſca ætas utebatur: nam quæ amara ſunt præterquàm quòd piperis uicem explere minimè ualent in cibis addita, ab omnibus ruſpuuntur tanquam naturæ inimica.

Cæterùm

Cæterùm ſi in Italia Hydropiper naſcitur, illa meo quidem iudicio eſt perſicariæ (ut uocant) ſpecies, quæ in alterius diſcrimen, cui folia inſunt pullo colore emaculata, nullis ſimilibus inficitur notis, ſed ſolio tantùm uiridi adoleſcit. Quippe quæ folijs proueniat oblongis, menthæ maioribus, mollioribus, ac candidioribus: caule admodum geniculato, duroque, alis concauo: è cuius adnatis ruſum ſemen racematim prodit, acri admodum guſtu, ita ut linguam uehementer uellicet. Illud inſuper hanc opinionem corroborat, quòd prope ſtagnantes aquas hæc planta plerunque uireſcat, ubi eam Dioſcorides naſci teſtatur. Manebo itaq; hac in ſententia, etiam latrantibus Sycophantis, quouſq; nouus quiſpiam appareat Dioſcorides, qui aliud afferat nobis Hydropiper, quod ſua è ſede hinc abigat perſicariam. Sternitur commodè hæc recens, uiridisq; in Thalamis, pulicibus necandis, & poſtera die eijcitur. Suillæ carnes ſalſæ, circunducta herba præſeruantur à tarmis, & uermibus. Ideoq; præſtat ſuccus ad uermiculoſas aures. Cæterùm Altera, quæ maculoſis prouenit folijs, uiribus eſt longè imbecillioribus, nam cùm nihil prorſus acredinis reſipiat, ſed aſpero, & adſtringenti ſapore prædita ſit, excalfacere perinde ac altera haudquaquam poteſt. Meminit Hydropiperis Galenus libro VIII. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hydropiper à locis, in quibus naſcitur, & à ſimilitudine, quæ illi cum pipere in guſtu eſt, nomen ſortitum eſt. Cæterùm calidum eſt, ſed non tantum, ut piper. Attamen herba ipſa etiàmnum uiridis cum ſemine, cataplaſmatis in modum impoſita, ſugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι, Latinis ſimiliter Hydropiper uocatur: Italis, Hidropepe, & Pepe acquatico: Germanis, Vuaſſer pfeffer, & Mucken Kraut: Hiſpanicè, Hierua pexiguera ſin manchas.

Quæ Perſicaria ſit Hydropiper.

Hydropiperis uires ex Gal.

Nomina.

PTARMICA.

Πταρμική. PTARMICA. CAP. CLVI.

† Orib. λεπτοὺς .i. tenues.

PTarmica exiguus frutex eſt, ſurculos habẽs paruos, multos, † & rotundos, abrotono nõ diſſimiles, & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, uti anthemidis, paruum, rotundum, quod ſuo acri odore ſternutamentum excitat: unde nomen accepit. Folia cum floribus illita, ſugillationes rapiunt. Flores ſternutamenta efficaciſſimè mouent. Naſcitur in montibus, & petroſis.

PTARMICA ALTERA.

Ptarmicæ hiſtoria.

PTarmica in Boemia paſſim in hortis ſeritur, è montibus, in quibus naſcitur, illuc translata. Hanc, quòd acri ſit ſapore, quidam Pyrethrum uocant. Surculos habet tenues, ſeſquidodrantales, rotundos, & circa eos folia oblonga, oleagina, copioſaque. & flores in cacumine Anthemidis figura, ſed dilutiore umbilico, qui ſuo acri odore ſternutamẽta mouet, unde illi nomẽ. Naſcitur ſua ſpõte in mõtibus, ſaxoſis locis. Aperit ptarmica, diſcutit, prouocat, attenuat, & incidit. Siccæ puluis narib. inditus ſternutamenta mouet. Manſa radix dentiũ dolores mulcet, & pituitã detrahit. Eſt quoq; ALIA PLANTA, quam Ptarmicã appellare libuit, quod caulibus tenuibus proueniat, folijs oleæ, & floribus, & capitulis, quæ naribus immiſſa, ſternutamẽta cieãt. Verùm hæc Dioſcoridis Ptarmica nõ eſt. Ptarmicæ uires ex Gal. *Huiuſce meminit Gal. lib. VIII. ſimpl. medicamentorum, his uerbis Ptarmicæ flores ciendæ ſternutationis uim obtinent: eſt enim temperies eius calida, & ſicca, uiridis etiàmnum ordine ſecundo, ſiccatæ tertio.* Nomina: *Eius nomen Græcum πταρμική: Latinum item Ptarmica, & Sternutamentaria: Italicum, Ptarmica,* 10

RADICVLA

Στρέθιον.

RADICVLA, SEV LANARIA, HERBA. CAP. CLVII.

Struthium herba vulgò nota: qua purgandis lanis utũtur, qui eas eluunt. Huius radix est acris, urinam ciet: prodest tussi, iocinerosis, orthopnœæ ex melle sumpta, cochlearis mensura: aluum soluit. Eadem cum panace, & capparis radice, calculos frangit, & cum vrina exturbat: duritiam lienis absumit: menses imposita trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & uino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus collyrijs, claritatis causa. Sternutamenta mouet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

10 *Struthion, seu Radicula, adeo olim vulgaris notitiæ fuit, ꝙ purgandis lanis ea uterentur, vt Dioscorides eam notis ullis repræsentare superuacaneum duxerit. Sed cùm tractu temporis huius exoleuerit vsus, eius quoq; notitia simul abolita uidetur. Quo fit ut arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion iure dici possit. Mauritanis, & officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscent, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea vsquam in officinis reperitur, quanuis medicorum compositionibus sæpius inseratur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quòd hactenus ipsum non modò non viderim, sed neminem, qui illud cognosceret, & ostenderet, adinuenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet lib. VI. cap. III. de plantarum historia. Plinius verò lib. XIX. cap. III. his verbis struthium describit. At quæ vocatur Radicula, lauandis demum lanis succum habet, mirum quantum conferens candori, mollitiæq;. Aequè nascitur satiua ubiq;, sed sponte præcipua in Asia, Syriaq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibis indigenarũ expetito, & tingenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci uocant. Floret æstate, grata aspectu, verùm sine odore, spinosa, & caule lanuginoso. Semen ei nullum. radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est vsum. Non desunt, qui struthium plantam esse velint, cuius hic quoque imaginem dedimus, eamq; pseudostruthium appellauimus, sed cùm aculeata planta non sit, ferulaceum caulem non gerat, nec lanuginosum, nec semen spicatum proferat, neque admodum crassa nitatur radice, nec adeo sit acris, ut excalfacere, & siccare possit ordine quarto; ijs qui hac ducuntur opinione, haud subscribere possum. Struthij vires adnotauit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Struthij radice potissimum utimur, utpote gustu acri, & calida, siccaq; temperamento, ex quarto quodammodo ordine. Sed & abstergit, & irritat: proinde quoque sternutationem prouocat, ceu cętera omnia, quæ calida sunt temperie, & gustu acria. Ex his omnibus palam fit, Fuchsium uirum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quod in suis de stirpium historia clarissimis commentarijs, plantam vulgò Saponariam uocatam legitimum Struthium esse censeat, eamq; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ; læui, non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quàm adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat. Quæ herba στρέθιον Græcè, Struthium, Radicula, & Herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè, Condes, Chundes, seu Kuoder: Barbarè, Condisi: Italicè, Radicetta, & Herba lanaria.*

Struthij consideratio.

Struthij uires ex Gal.

Fuch. lapsus.

Nomina.

Κυκλάμινος.

CYCLAMINVS. CAP. CLVIII.

Cyclaminus folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus supra infraque albicant maculæ: caule nudo, quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, ut rapum uideri possit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamque detrahit: mēses potu, appositu ve ciet. Tradunt si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri partũ appensa accelerat: contra venena, præsertim leporis marini, ex uino bibitur: illita contra serpentium ictus remedio est: immista uino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eum qui ebibit, multis uestibus contectum, loco calido, & à perfrictionibus tuto, recumbere, quò facilius exudet: eiecti autem sudores fellei colore inueniuntur. Succus eius ad purgandum caput, naribus infunditur: ad deijcienda quoque alui excrementa, in uellere sedi subijcitur: illito umbilico, & *a* imo uẽtre coxarum tenus, aluum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus cum melle succus prodest. medicamentis abortũ inferentibus admiscetur. Succus cum aceto illitus, prociduã sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crassitudinem decoquitur. Radix cutem purgat, eruptiones papularum reprimit: vulneribus aceto per se, aut cum melle medetur, lienem *b* absumit, uitia cutis in facie, & alopecias emẽdat. Eius decocto luxata, podagras, & capitis ulcuscula, pernionesq; foueri congruum est: ipsaque in oleo uetere feruefacta, illito oleo ulcera ad cicatricem perducit. Cauata radix oleo expletur, & cinere ferventi imponitur, adiecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, ut strigmenti crassitudinem unguentũ contrahat, cum primis utile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur. Narrant, ad amatoria assumi contusam, & in pastillos diuisam. Nascitur in umbrosis, maximè sub arboribus.

a Meum. ὑπὸ γαστρὸς. i. imo ventre. Cata. ἐπιγαστρίῳ. i. circa umbilicum.

b Meum, & Cat. addunt καταπλασσομένη i. imposita.

Ἑτέρα κυκλάμινος.

ALTERA CYCLAMINVS. CAP. CLIX.

Est & altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon uocant: folijs hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crassisque, circa uicinas arbores, capreolorum modo se uoluentib. flore candido, odorato *a*: acinis hederæ mollibus, lenti gustus aliquantulum acris: radice superuacua. Nascitur in asperis. Huius acini, drachmæ unius pondere pōti, cum uini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per urinam, & aluum absumunt: ad orthopnœã bibitur: reliquias à partu purgat.

a Meum, & Cat. καρπὸς δὲ ὡς ῥάγες σταφυλῆς ὅμοιος κισσῷ. i. Fructus est uelut vuæ acini similis hederę.

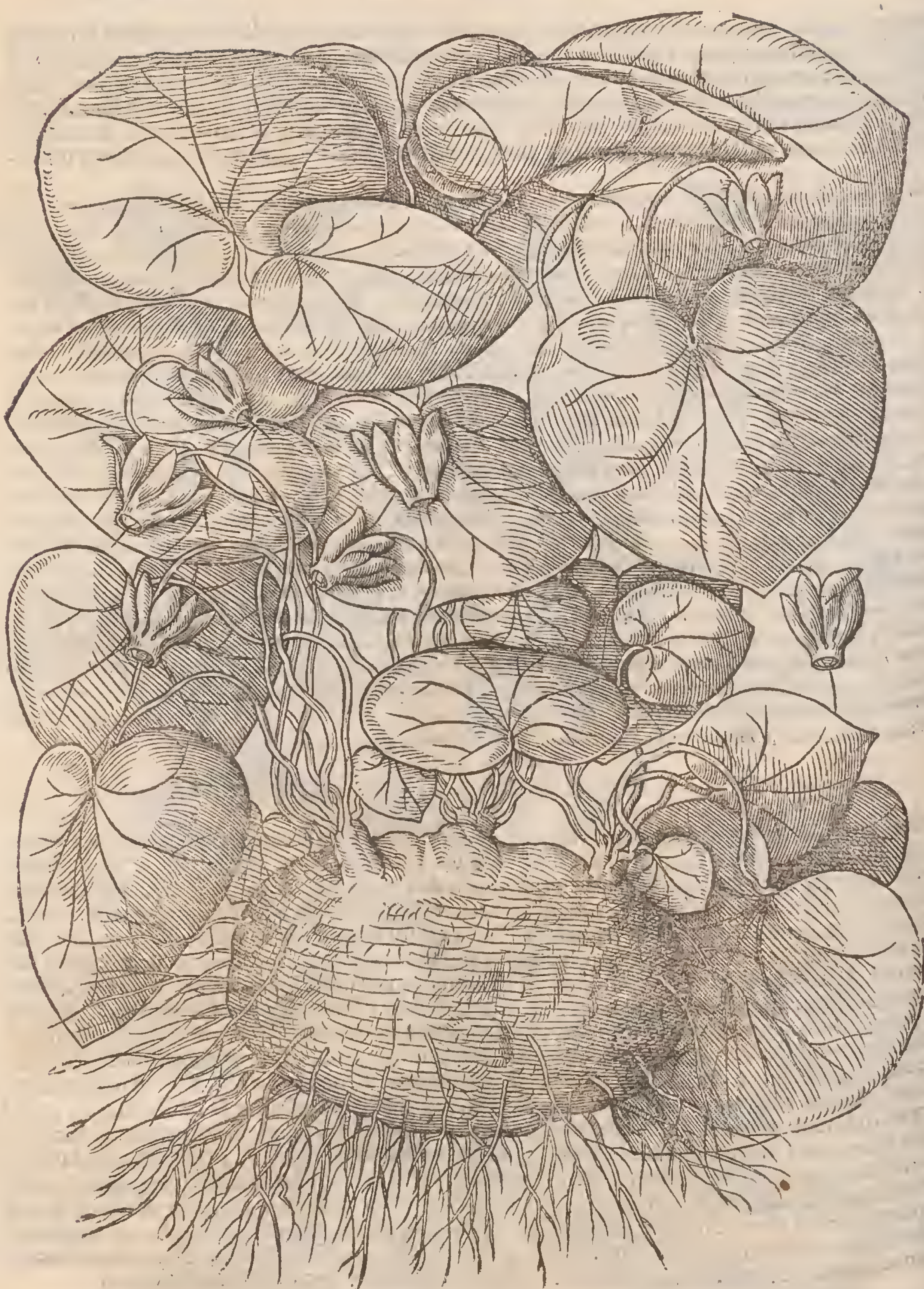
Tametsi Cyclaminus prima quæ vulgò Panis porcinus dicitur, planta sit vulgaris notitiæ; secundam tamen hucusque mihi uidere non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum, & officinarum vulgus Sigillum sanctæ Marię uocat. Et cùm plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est; harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed aliam ab his longè diuersam, cuius facies, ut ipse delineat, nil aliud repræsentare uidetur, quàm uitem nigram à Dioscoride libro quarto descriptam, quam nos in Hetruria vulgò vocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi asciuisse, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, eius pace dixerim, aperte fallitur: quandoquidem

Cyclamini cō sideratio.

Ruel. lapsus.

tota

CYCLAMINVS.

tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Non defuerunt, qui uarias ad nos cyclamini alterius plantas miserint censendas. sed cnm pluribus cyclaminis ipsius destituerentur notis, eas omnes me neglexisse, ingenuè fateor. Cyclamini primi generis duæ (vt Mesues auctor est) reperiuntur species, maior, & minor. Hæc radice prouenit parua nucis auellanæ, cicerumq; magnitudine. Illa uerò magna constat radice, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (vt diximus) vulgaris admodum est, & passim in syluis, & vmbrosis nascens. Minorem vidi ego in agro solùm Tridentino in uallis Ananiæ montibus, ubi copiosa nascitur. Cyclaminus (ut idem Mesues memoriæ prodidit) tam hausta, quàm clystere infusa pituitam viscosam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in erinis additur ad expurgandum cerebrum, quòd diuturnos finiat capitis dolores, frigidisq; conueniat hemicranijs. Item resolutis opitulatur, ac omnibus cerebri, & neruorum affectibus à frigiditate prouenientibus. Aqua distillata è cyclamini radicibus, si naribus sursum trahatur, fluentem inde sanguinem mirum in modum sistit. Eadem pota sex unciarum pondere, addita selectissimi sacchari vncia, manantem è pectore, aut ventriculo, aut Iocinore sanguinem mirificè cohibet. Et fracta ibi vasa conglutinat. id quod nos attestamur. Succus cū oxymelite sumptus duarum drachmarum pondere, aluum exoluit, & Iecoris, lienisq; obstructiones aperit, quo fit, ut hydropicos & ictericos iuuet. Sed is propinandus non est, nisi addita Mastiche, aut myristica nuce, aut Rhabarbari scrupulo. Nanque hæc eius uehementiā minuunt, Contusæ radices recentes illinuntur utiliter scyrrhosis, durisq; tumoribus, & strumis. Additur quoq; utiliter

Cyclamini genera, & uires ex Mes.

10

liter succus in unguentis, quæ ad splenis tumorem, duritiemq; parantur. Plures enim lienosi hoc medicamento sanati sunt, qui pluribus antea usi, sanari nequiuerunt. Idem magno quoque auxilio additur in clysteria iis, qui coli dolore, & cæteris intestinorum torminibus uexantur. Affricta recens radix, aut succus ex lana impositus, hæmorrhoidas eijcit. Sanāt radices aurium sonos, & surditatem, si concisæ, in rosaceo, amygdalino, chamæmalique oleo, & vini modico conseruentur, & deinde oleum guttatim in aures fundatur, & excoctæ radices calidæ auribus applicentur, vesperi cùm se cubitum recipiunt affecti, uerùm hoc pluries repetendum est, radicibus mane sublatis, auribusque calido uino ablutis. Idem quoque præstant, si cum persicorū, amararumque amygdalarum aliquot contundantur, & deinde in aqua uitæ macerentur diebus tribus, si quidem expressus inde cremor, auribus inditus, mirificè auxiliatur, si una, aut altera eiusdē gutta instilletur eodē tēpore. Succus cum æquali mellis portione, in ore detentus, linguæ, gingiuarū, cæterarumque circunstantiū partiū uitia, sanat, & dentiū dolores mulcet. Gargarissatur succus, addita plantaginis aqua, ad omnes faucium morbos. Cyclamini meminit Gal. lib. VII. simpliciū medicamentorum, vbi ita scribit. Cyclaminus varias uires obtinet: nam & abstergit, & incidit, & ora uenarum aperit, & attrahit, & digerit. Clarum uerò id est ex particularibus operibus. Adeò uehemens eius facultas est, ut abdomine illito, uentrem subducat, & fœtum interimat. Κυκλάμινος herba sic Græcis, Latinis quoq; Ciclaminus, & Rapum terræ uocatur: Mauritanis, Buchormarien, Buthermarien, seu Bothormariæ: Barbaris, Cyclamen, Panis porcinus, & Arthamita: Italis, Ciclamino, & Pan Porcino: Germanis, Schuueinbrot, Erdapffel: Hispanis, Pan de puerco: Gallis, pain de pourceau.

Cyclamini vires ex Gal.

Nomina.

DRACVNCVLVS MAIOR.

DRA-

Δρακοντία μεγάλη.

DRACVNCVLVS MAIOR. CAP. CLX.

DRacunculus maior in vmbrosis circum septa gignitur. Caulem habet rectum, læuem, duûm cubitorum, baculi crassitudine, versicoloribus draconum maculis, purpureis tamē euincentibus: folia rumicis, sibi inuicem implicita. Fructum summo caule facit, racemosum, coloris primùm cineracei, mox per maturitatem in crocum, & purpuram vergentis: radicem prægrandem, rotundā, candidam, cortice tenui vestitam. Colligitur, dum maturescit, & succus exprimitur, siccaturq; in umbra. Radix quoque messibus effoditur, elotaque particulatim conciditur, & funiculo transfixa siccatur in vmbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctamve cum melle delingi prodest contra orthopnœas, rupta, conuulsa, tussim, & destillationes. pota cum uino Venerem stimulat: vlcera, quæ cacoethe uocantur, atque phagedænica expurgat, præsertim cum vite alba. ex ea, & melle collyria ad fistulas, & partus euocandos componuntur. ad vitiligines cum melle, efficaciter illinitur: polypos, & carcinomata absumit. Succus ad oculorum medicamenta, item contra nubeculas, caliginem, albuginesq; effectum præbet. Herbæ, radicisq; odor teneros conceptus abortu uitiat. item si triginta grana eius in posca bibantur. Sunt, qui eius succum cum oleo, aurium doloribus infudere: quin etiam folia, vtpote quæ adstringant, vulneribus recentibus imposuere, & cocta in vino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, posse à vipera feriri inficiantur.

DRACVNCVLVS MINOR.

Δρακοντία μικρά.

DRACVNCVLVS MINOR. DAP. CLXI.

DRacunculus minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, verſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita ut anguē planè referat, baculi craſſitudine: fructus sūmo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, crocco, guſtu feruens, mordaxque: radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. a Naſcitur in ſepibus umbroſis. Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: narib. etiam ex lana impoſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta eius grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem aiunt, poſteaquam flaccidi flores emarcuerunt, conceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulſis, tuſſi, deſtillationibus auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, ſiue cocta, toſtaque cum melle, aut per ſeſe edatur, ſiue farina eius ex melle delingatur. vrinam pellit, venerem excitat, cum uino pota: phagedænas vlcerum, & quæ cacoethe uocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricem perducit: collyria ex ipſa ad fiſtulas, & eijciendos partus fieri ſolent. qui radice ſua manus perfricuerunt, à uiperis feriri negantur: illita ex aceto uitiligines emaculat. Folia recentibus vulneribus linamentorum uice, conue

a Meũ, φύεται ἐν συσκίοις περὶ φραγμοὺς, καὶ αἱμασιαῖς i. Naſcitur in umbroſis circa ſepes & macerias.

DRACVNCVLVS AQVATICVS.

nienter

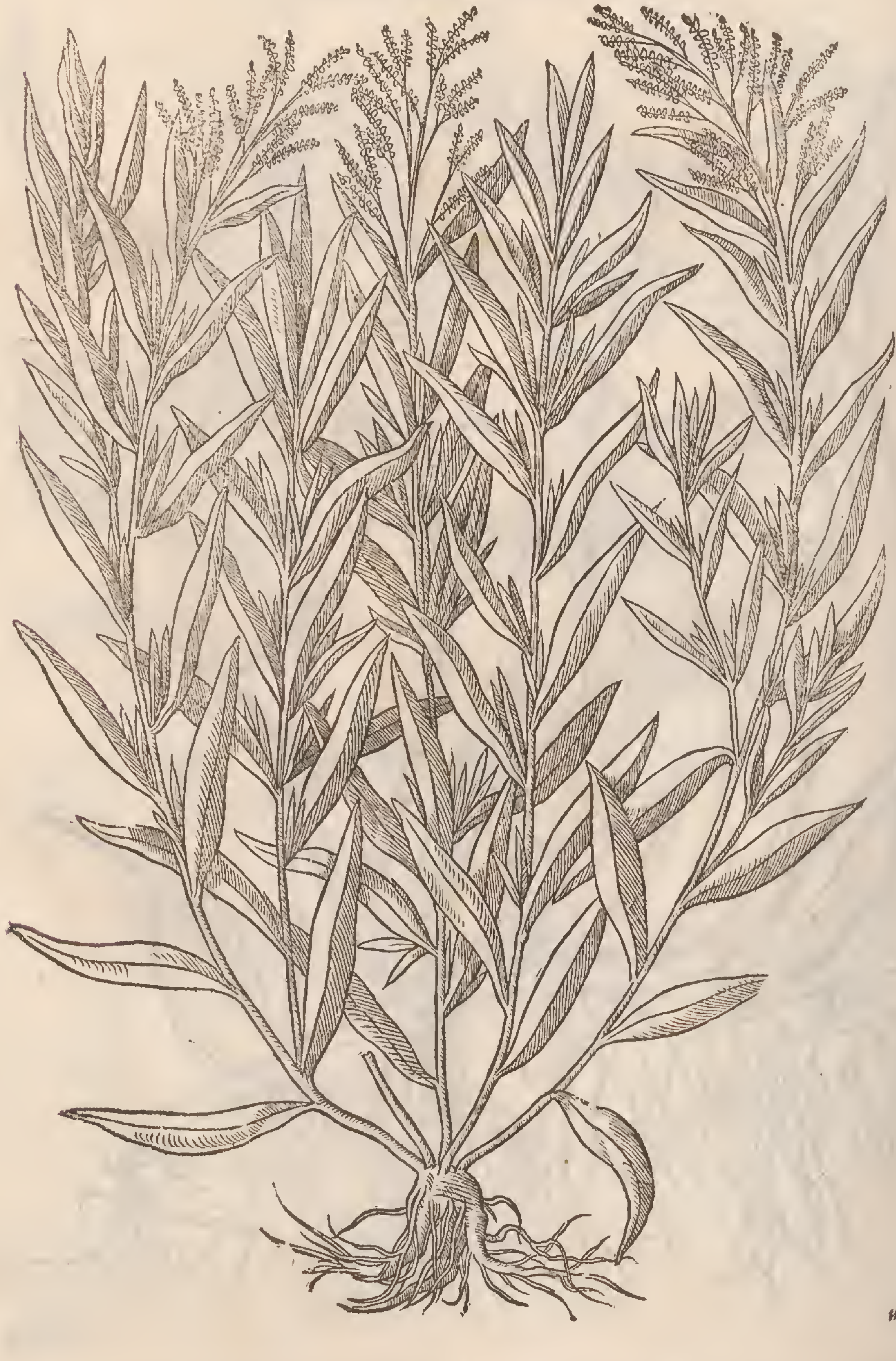
nienter imponuntur: decocta in uino pernionibus appoſuiſſe prodeſt. Caſeus folis inuolutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines, & oculorum caligines, cõuenit. Radix cocta, crudaue, ad ſanorum uſus, pro olere recipitur. In Gymneſijs inſulis, quæ Baleares uocantur, coctam radicem cum melle multo, in conuiuijs placentarum loco offerunt. Radix meſſibus effoditur, lotaque fruſtatim conciditur, & lino traiecta, ſiccatur in umbra, & ita reconditur.

Dracunculorum conſid.

Licet in uetuſtis quibuſdam Dioſcoridis codicibus maioris, minoriſque Dracunculi hiſtoria ſpeciatim diuiſis capitib. adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum diſſidere videatur, cumque etiam Galenus, Paulus, & Serapio, qui in ſimplicium materia Dioſcoridem ad unguem ſecuti ſunt, eiusque dicta bona fide retulerunt, unius tantùm Dracunculi meminerint; non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina prodiiſſe, & alicuius curioſitate hic hiſtoriæ Dioſcoridis accreuiſſe. Quamobrem ego quoque cogor eiſdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire ſententiam, quanquam ingenue fateri poſſum, me vtrunque Dracunculum Tridenti, ac Venetijs uidiſſe. Alterum quidem, qui maior eſt, ari, ſiue rumicis folijs, ſibi inuicem implicitis: caule bicubitali, baculi craſſitudine, verſicolore, maculis in purpuram nigricantibus reſperſo, adeò ut angui ſimilis uideatur. Alterum uerò, qui & minor, & omnibus vulgaris eſt, folijs hederaceis, albis quibuſdam maculis conſperſis: caule, ac fructu maiori ſimilibus. Quippe quòd longam ex ſe

10

DRAGONCELLVS.

uaginam

uaginam emittat externa parte herbaceam, interna verò nigricanti purpura infectam, e cuius medio corniculum profilit purpurascens, à quo demum racemosum oritur semen (vt Dioscorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem uerò aureo rufescente. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à maioris Dracunculi historia nihil ferè differre conspicitur. Quapropter etsi prædictæ recentiorum sententiæ non ausim refragari, quòd rationibus satis euidentibus nitatur, & doctissimorum consensu confirmetur; cùm tamen sæpius maiorem & minorem Dracunculum viderim, non prorsus alienum esse mecum quandoq; cogitaui, si quis suspicetur duo ut sunt dracunculi genera, à Dioscoride fuisse duplici etiam historia repræsentata. Hanc quoq; illi suspicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas, sed quatuor enumerat Dracunculi species lib. XXIIII. cap. XVI. sic inquiens. Id autem quod Græci Dracontion vocant, triplici effigie mihi demonstratum est, folijs betæ, non sine thyrso, flore purpureo; hoc est simile aro. Alij radice longa, ueluti signata, articulosaq; monstrauere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonstratio fuit folio maiore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (vt affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; esse folia. Quarti uerò generis meminit ipse in sequentibus lib. XXV. cap. II. cùm inquit. Eadem Lusitaniæ prouincia cognoui in agro hospitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum, caule pollicari crassitudine, versicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morsus esse remedium. Alij sunt, quos in priori uolumine eiusdem nominis diximus: sed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas serpentium uernationes bidedali ferè altitudine, rursusq; cum ijsdem in terram se condentis: nec omnino occultato eo apparet ser-

Dracunculi species ex Plinio.

OPHIOGLOSSON.

pens. hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophrasti auctoritas, qui libro VII. cap. XI. de plantarum historia secundum dracunculi genus inter ari genera constituit, his verbis. Dracunculi autem radix (sunt enim qui genus quoddam ari dracunculum appellent, quòd eius caulis varietatem habeat quandam) cibo inepta penitus est, & medicis tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinij verbis perspicuũ omnibus fieri puto, plura esse Dracontij, siue Dracunculi genera, ut etiam Venetijs oculata fide comprobari potest in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arũ duo uirent æstate Dracunculi genera. Radicis farina duarum drachmarum pondere ex melle sumpta, pituitam tam crassam, quàm tenuem, per inferna ducit, & renes expedit, & præsertim ex vuarum passarum cremore, & mastiches momẽto sumpta. Recens radix feruenti cinere tosta, & illita dolorificas, & tumentes hæmorrhoides curat. Resoluit illita scyrrhosos tumores, strumas, & cheradas, & lienis duritiem emollit. Eadem absterguntur cutis maculæ quæcunque. Cum melle, & caprino fimo illinitur utiliter podagricis, neruorumq; contusionibus. Supposita menses remorantes trahit. Dracunculus, vt Galenus testatum reliquit libro VI. simplicium medicamentorum, quidam Aro persimile obtinet, tum folijs, tum radice. cæterùm illo tum acrius est, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam leuem quandam adstrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri scilicet, & amara, coniuncta est, medicamentum factum est utique maximè efficax. Nam radix uiscera omnia expurgat, crassos potissimum, & lentos succos extenuans: optimumque remedium est contumacium ulcerum, quæ χειρώνεια nuncupant. hæc Galenus. Cæterum de Dracunculo differens Mesues inter cætera simplicia medicamenta, quæ deiectoria vi pollent, scripsit, eo hausto deijci è corpore pituitam. Qua in re Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd vbi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipsum secutus, Dracunculum omnia corporis viscera expurgare, non quòd deijciat, id agere intelligunt, sed quod obstructiones aperiat, crassam pituitam attenuet, & vasa detergat. Est & aliud Dracunculi genus, quod quidem tertium apud Plinium, cum Fuchsio uiro doctissimo esse putamus. Siquidem illi folia sunt Corni ferè similia, & radix arundinacea: geniculata, longa, & Ari modo feruens. Insuper ex geniculis ipsis multiplices oriuntur fibræ, quibus pertinaciter humi inhæret. A radice folia prodeunt oblonga, arisari alterius æmula; è quorum exortu alia exurgunt folia, longis pediculis nitentia, quæ, ut diximus, corni arboris folia referunt. sed ij grandiora, tenuioraq; habentur; è quorum nonnullis, quæ conclusa sunt, ut eius in imagine videri apertissimè potest, fructus racematim enascitur, baccis per maturitatem rufescentibus, in quibus semen est nigrum, paruum, & oblongum; crasso quodam succo circundatum. Nascitur montanis locis, sed humectis, & uliginosis. Hanc in Morauia primùm legimus, dum illac iter faceremus. Degustata radix primo statim occursu insipida deprehenditur, at paulo pòst linguam, faucesq; adeò vellicat, ut omnes illæ partes tenuissimis pungi aculeis uideantur. Itaque valenter excalfacit, & siccat: quinetiam adurit, vlceratque. Ideoque rarefacit, & incidit quæ in corpore crassa, lentaque sunt excrementa, perinde ac Dracunculi alij, & Arum. Ab omnibus his formà maximè differt HORTENSIS Dracunculus, quo in acetarijs vescimur, utimurque ad intinctus acerrimo gustu, folio oblongo, radicibus humi repentibus, graminis modo. Sunt qui asserant hanc plantam cultorum mangonio factitiam esse, & non sui natura prouenire: eam siquidem nasci putant lini semine excauatis cepis imposito, ac deinde terra recondito. Sed hos falli crediderim, quòd facto periculo, operam quidam perdiderint. Huius nec Græci, nec etiã Mauritani, quod sciam, meminere. Verùm perpensa eius acrimonia, qua maximè linguam uellicat, eorum esse medicamẽtorũ, quæ valentissimè excalfaciunt, facilè conijci potest. Habetur præterea & alia herba, quam inter Dracunculi species, quidam recensent, quod LINGVA Serpentina nonnullis dicatur, etsi non desint, qui Lucciolam, & Argentinam ipsam appellitent. Nascitur hæc in pratis, sed ocyssimè deperditur. Prosilit enim mense maio, sed cùm tenerrima sit, pauco pòst tempore euanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantaginis aquaticæ vocatæ haud dissimile, è cuius inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis ligulam in cacumine gerens: vnde Græcorum uoce ophioglossi nomen inuenit. Exiccat citra insignem caliditatem. Præstat hæc maximè ad recentia vulnera glutinanda. Quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo utuntur chirurgici ad prædicta felici (ut aiunt) successu. Datur potanda ex aqua Equiseti, ad intestinorum, & thoracis vulnera, & cæterarum intrinsecarum corporis partium. Ideoque auxiliatur sanguinem reijcientibus. bibitur aduersus alba fœminarum profluuia, ex aqua foliorum quercus. Vinum austerum, in quo tota planta incocta fuerit, si cum eo oculi abluantur, lachrimas cohibet; illinitur recens, siccave, ad vulnerum inflammationes, ex gallinaceo adipe. Omphacinum oleum, in quo copiosa folia diu fuerint macerata, insolataque addita lachrima abiegna, aptissimum fit medicamentum, vulneribus recentibus glutinandis. Δρακόντιον quod Græci uocant, Latinis Dracunculus appellatur: Arabibus, Luf, & Alluf: Italis, Dragontea: Germanis, Natter uurtz: Hispanis, Taragontia: Gallis, Serpentine.

Draccũculi uires ex Gal.

Dracunculus hortensis.

Lingua serpẽtina, siue Ophioglosson.

Nomina.

Ἄρον. ARVM. CAP. CLXII.

Aron, apud Syros lupha uocitatum folia emittit dracunculi, sed a longiora, & paucioribus distincta maculis: caulem subpurpureum, dodrantalem, pistilli specie, à quo croceum semen exit: radice dracunculi alba. quæ decocta estur, ut pote cùm minus acris sit. Folia ad esum cõdiuntur, & aridaper se, decocta manduntur. Radix, semen, & folia Dracunculi uires habent. Priuatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur. & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem eius acrimoniam, in cibum expetitur.

a Omnia exemp. μικρότερα δὲ καὶ ἀσπιλότερα. i. minora tamẽ & minus maculosa. Cat. ἀσπιλότα i. immaculata.

Ari consid.

Arum in Hetruria, item in agro Goritiensi, frequentissimum prouenit, in campestribus, in uincis, in scrobium marginibus; & passim in semitis propter sepes, præsertimque in maritimis nostris Senensibus, ubi vulgò ipsum uocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto uocabulo appellari solet. Arum folia habet Hederacea, cordis ferè effigie, Dracunculi maiora, minimè dissecta, & albis respersa maculis, quæ hyeme uirent, & æstate siccantur. Caulem edit palmarem, è cuius fastigio erumpit inuolucrum Spithamæ ferè longitudine, in acutum desinens, quod fructum complectitur, & fouet. Eo deinde fathiscente, solida pistilli facies aureo colore emergit, & anfractu penitus patente, crocea semina spectantur, quæ in coronæ modum concinnè contexta, infimam eius sedem ambiunt. Hæc non longo temporis tractu uiridia fiunt, & per maturitatem rufa baccarum speciem præ se ferentia, uinosaque ambiunt ipsa caulem, sese inuicem stipantia, frumenti Indici modo. Radice nititur alba, bulbosa, oblonga, permultis stipata fibris, ellebori modo, gustu perquàm acri. Nascitur in campestribus, in uineis, & secus itinera, & sepes. In Boemia quoque in montibus quibusdam copiosum admodum prouenit, sed Italico longè minus, folijsq; tenuioribus, & minori quoque radice, adeo ut ego hoc Arum minus appellare consueuerim. Cæterum Ari alteram speciem, cuius hic imaginem expressimus, misit ad me Franciscus Calzolarius pharmacopæus Veronensis; rei plantariæ indagator, è monte Baldo allatum. Huic folia insunt sagittæ speciem repræsentantia, & caulis

caulis valde perſpicuus, rubentium baccarum botrum in cacumine habens confertum, & in acutum deſinentem. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, circumquaq; ſe diffundentibus, è quibus bulboſi quidam globuli, fabarum quantitate dependent, alba intus pulpa, & perquam acerrimi guſtus. His, non deſunt, qui utantur ad arcendos, à ſuis menſis paraſitos, & uoraces lurcones, earum pulverem delicatis epulis admiſcentes. nam ubi fauces occupauerit, tam fixo, & contumaci ardore afficit, ne poſthac quicquam uorare queant, niſi bubulo, caprillove lacte diutius gargariſſato, aut recenti butyro ſenſim deglutito. Abſtergit Arum, attenuat, aperit, incidit, & prouocat. Decocta radix melle excepta, medetur pectoris morbis omnibus pituitoſis: expectorat enim ualentiſſimè craſſas, lentaſque excreationes. Ideoque aſthmaticos maxime iuuat. Datur elixa, vel ſeruentibus cineribus toſta, utiliter, tuſſientibus, ex amygdalino oleo. Id quod bellè quoque præſtat lac potum, in quo radix ipſa fuerit incocta. Illinitur eadem, aqua prius elixa, epiphoris, ſuggillatis, inflammatisq; tonſillis, fabacea farina addita; & defruto ſubacta. Subigitur quoque oleo, & tumentibus hæmorrhoidibus commodè illinitur: Radicis ſuccus excedentia & contumacia vlcera curat; quemadmodum & narium polypum folia ambuſta ſanant. Imponuntur eadem utiliter podagricis, calentis fimo bubulo illita. Semen tritum, vel baccarum ſuccus roſaceo commiſtus, aurium doloribus auxiliatur. Dantur utiliter ſeminis drachmæ duæ ad menſes educendos, & ſecundas, ex uino. Cæterum cum Arum in mentem mihi iam reuocet plantam, à quibuſdã ſerpentariã, Colubrinamq; vocatam, quanq; Germani BONVM HENRICVM *appellant, li-*

ARVM.

ARVM MINVS.

buit eius historiam, & uires huic orationi attexere, quòd folijs Arum quadantenus referat, quæ longis pediculis nitentia profert. Hæc caules plures edit, ipsósque foliosos, in quorum fastigijs herbacei, racemosíque visuntur flores, & deinde semen. Planta candicat tota, perinde ac si tenuissimo farinæ polline conspersa esset, quin etiam adeò læuis tactu habetur, ut unguine aliquo illita videatur, unde illi nomen apud Germanos Schmerbel. Radice nititur uegeta, crassa, in plures diuaricata partes, croceo colore, acuti lapathi modo. Nascitur ferè ubique in pagorum plateis, in ruderibus, & areis. Planta est calidi & sicci temperamenti. Radicis succus illitus scabiem tollit, & cutis maculas extergit, præsertim si cum aceto misceatur. Quidam eam quoque præferunt aduersus venenosorum animalium morsus. Nostrates mulieres ex Ari radicibus stillatitias aquas ad fucum parant, quas ad faciem erugandam, illustrandamque magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præstat insolatus radicum succus, cerussæ speciem referens, quem Gersa vulgò nominant: is siquidem mirum in modum carni splendorem, & candorem conciliat. 10

Ari uires ex Gal.

Ari uires memoriæ prodidit Galenus libr. XI. simp. med. ubi ita scribit. Arum terrena essentia constat, sed calida: proinde extergendi uim possidet, verùm non ualentem, sicut dracontium. Est itaque in exiccando, & calefaciendo primi ordinis. Radices eius maximè sunt utiles: siquidem comesæ crassitiem humorum mediocriter incidunt, adeo ut & excreationibus ex pectore idoneæ sint, sed magis tamen aptum est dracontium. Et lib. II. de aliment. facult. sic inquit.

BONVS HENRICVS.

inquit. Ari radix rapi modo manditur. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo nascitur, ut dracontio ferè
similis sit. Dum rectè parare uoles, prioris decoctionis aqua effusa, repente in alteram calidam inijcere conuenit. Cyre-
nis contrà, quàm in nostra regione, Arum se habet: nam illic minimum medicamentosi, minimumque acrimoniæ possidet,
adeo ut vel rapis sit utilius. Idcirco radicem quoque in Italiam comportant, ut quæ absque ut putrescat, aut regerminet, lon-
go tempore perdurare possit. Herba, qnam Græci ἄρον, & Latini similiter Arum dicunt, Mauritanis Iarus & Sara uoca-
tur: Barbaris, Aron, Barba Aaron, Dragontea minor, & Serpentaria minor: Italis, Aro, & Gigaro: Germanis, Clein nater
10 vurtz: Hispanis, Yaro: Galli, Vid de chien.

Ἀρίσαρον. ARISARVM. CAP. CLXIII.

ARisarum exigua herbula est: cuius radix oleæ magnitudinem implet, longè maioris quàm aron acrimoniæ. Vnde illitu nomas sistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radicis; genitale animalis cuiuscunque in perniciem agitur.

Arisari historia,

ARisaron, Plinio libro XXIIII. *cap.* XVI. *auctore, in Aegypto nascitur, similis aro, minor tantùm, minoribusque folijs, & utique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet: Huius duo hodie ab herbarijs ostenduntur genera: quorum postremum ad me primùm misit Aloisius Anguillarius Romanus horti Patauini præfectus, diligentissimus rei herbariæ inquisitor. Qui præterea testatus est, Arisarum plurimum nasci in agro Romano, non longè ab vrbe. cui folia Aro similia sunt, à Luca Ghino Viro optimo accepimus. Vtriusque picturam exhibere libuit, non quòd vtrunque probemus (alterum enim non verum putamus) sed ut de ijs aliorum etiam sit iudicium. Meminit Arisari Galenus lib.* VI. *sim-*

Arisari uires ex Gal.

10

ARISARVM.

plicium

ARISARVM ALTERVM

plicium medicamentorum his paucis. Arisarum multò minus est aro. Radicem habet oliuæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius. Ut Græcis ἀρίσαρον, ita etiam Arisarum Latinis, & Arisaro Italis nominatur. Nomina.

Ἀσφόδελος.

HASTVLA REGIA. CAP. CLXIIII.

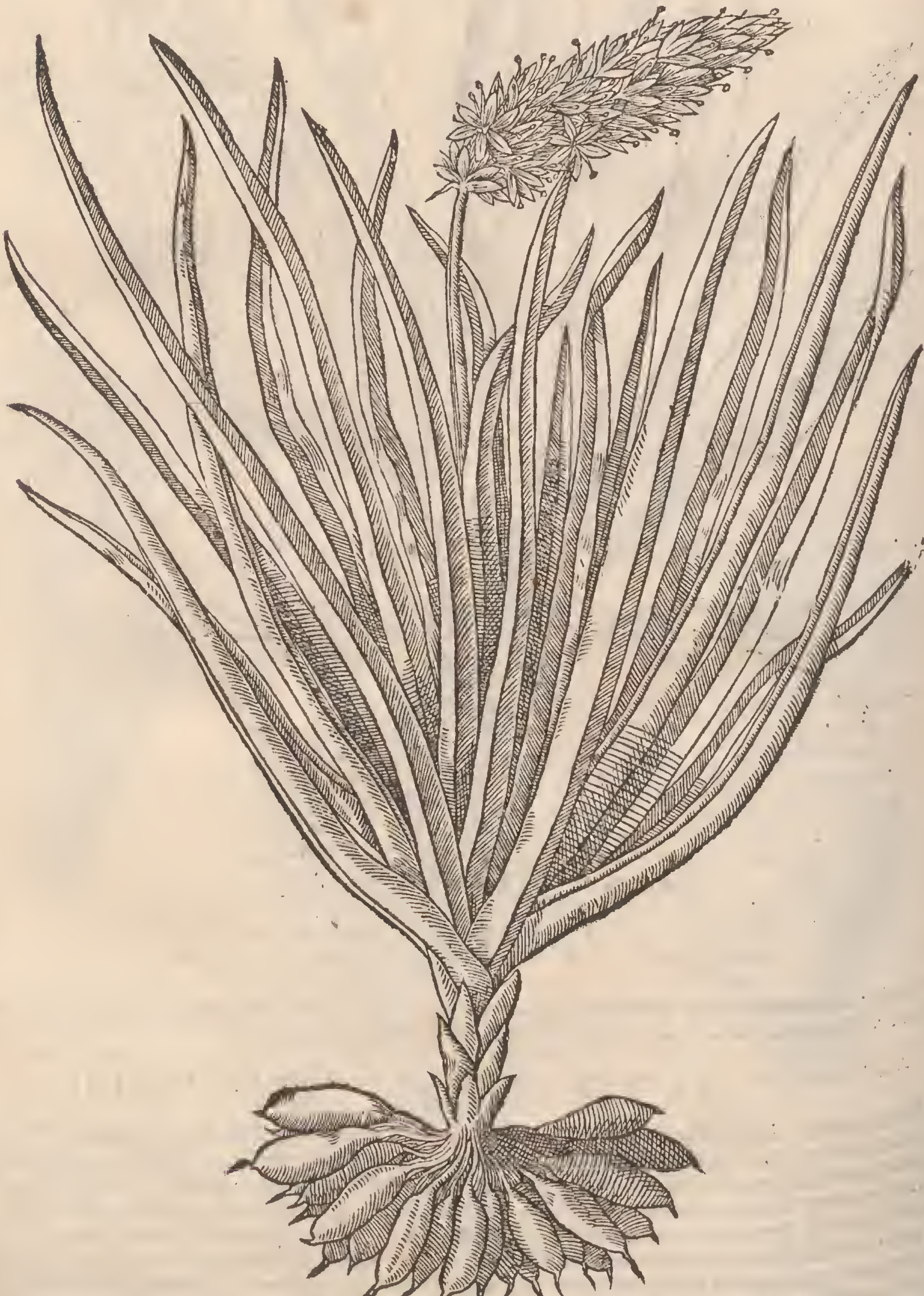
HAstula regia vulgaris notitiæ est: folijs maioris porri: caule læui ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices subiacent oblongæ, rotundę, glandibus similes, gustu acres. Quę excalfaciunt: urinas, & menses epotæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, conuulsis, & tussibus, drachmæ pondere potæ ex uino medentur. Ea verò vomitiones adiuuat, ludicri tali magnitudine commanducata: à serpente demorsis datur aptissimè, trium drachmarum pondere, uerùm folijs florib. & radice ex uino morsus illinire oportet: item vlcera sordida, & depascentia mammarum quoque, & testiū inflammationes, tubercula, furunculosque decoctis in fæce uini bulbis recentibus inflammationib. ex polēta auxiliatur. Radicis succus adiecto vetere uino dulci myrrha, & croco decoquitur, fitq; perquam utile oculis medicamētum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, uino, & myrrha tri-

tus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit. oleum in excauatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresq; in vino poti, scolopendræ, & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: aluum purgant.

Asphodeli historia.

Hastula regia, quæ Græcis dicitur Ἀσφόδελος, planta est à radicibus foliosa, folijs porraceis longioribus, angustioribusq; carina adeo prominente, vt triquetra videantur. Caulem edit cubitalem; & quandoque maiorem, insigni læuitate: Flores in cacumine albicantes, (est etiam quæ melinos faciat) numerosos, in stellæ modum sese pandentes, è quibus baccæ proueniunt subrotundæ, herbacei coloris, in quibus triquetrum concluditur semen nigro colore. Particulatim floret, 10

HASTVLA REGIA, SIVE ASPHODELVS.

ut Scylla,

ut Scylla, ab imo incipiens, uerbasci quoq; modo. Radicibus nititur numerosis, nigricantibus, bulbosis, subuirescente intus pulpa indicis longitudine, & inferna sede crassioribus, prominente infima parte tenui cauda, succosis, acri, & amaro gustu: Planta est spectatu iucunda, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui sæpe centenarium excedunt, quanquam citato loco dicit Plinius, Asphodeli radicem alijs numerosiorem esse, ut quæ octuaginta simul aceruatis sæpe bulbis reperiatur. Huius caulem (ut Plinius est auctor libro XXI. cap. XVII. Theophrastus, & ferè Græci omnes cubitalem, & sæpe duum cubitorum, anthericum uocauere: radicem uerò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Vermes Albucum creat (ut Theophrastus ait) qui in uolucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ij tandem cùm flaccescens inaruerit scapus, eroso conceptaculo prouolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste, huiusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbus cum semine, oleo, & sale addito: quinetiam cum ficis, mira uoluptate. Extulit magnis laudibus Asphodeli radices Nicander in suis theriacis, ad serpentium morsus, & scorpionum ictus. Illinuntur utiliter asphodeli radices, ex aceto decoctæ, lichenosis, scabiosisque: Eædem cum hyoscyano feruefactæ, & pice liquida exceptæ, alarum virus, tædia̧ e emendant. Crispantur quoque capilli, deraso capiti affricta sæpe radice. Ea epota, scripsere quidam excitari uenereos impetus. Iuuat eadem felle suffusos, quin etiam aqua intercute affectos, ex vino pota. Decocta & illita parotidas sanat. Eximuntur renum lapilli, si eiusdem ex vino decoctum sumatur in potu. Sanat illita iumentorum scabiem, & ulcera ad pilum reducit. Meminit earum quoque Galenus lib. VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asphodeli radix utilis est, sicut ari, asari, & dracontij, nempe extergentis, & discutientis facultatis. Vstæ autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq;, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat. hæc Galenus. Cæterùm asphodeli radix mirificè commendatur Aetio libro primo ad ciendos menses, his verbis. Asphodeli radix in vino albo vetere decocta, & uino calido meraco cyathi mensura hausto, menses suppreßos celerrimè ciet. Planta, quæ ἀσφόδηλος Græcè, Hastula regia Latinè uocatur: Arabicè, Cheunce, Bhunte, Biruacb, Abg, seu Axeras: Italicè, Asphodelo, Amphodillo, & Hastula regia: Germanicè, Gold vurtz, & Heidnisch: Hispanicè, Gamones, Gamonites: Gallicè, Aphrodiles.

Asphodeli uires ex Gal.

Nomina.

Βολβὸς ἐδώδιμος.

BVLBVS ESCVLENTVS. CAP. CLXV.

Esculentus bulbus vulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & aluo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus verò, & scillinus, stomacho aptior est, & concoctionem adiuuat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, uenerem stimulant, linguam, tonsillasque exasperant, multum alimenti præbent, carnes creât, inflationem pariunt. luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt: gangrænas, & podagras ex melle, aut per sese hydropicorum tumores, & canum morsus cum melle, & piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & ulcera, quæ in capite manant, cum tosto nitro abstergunt. sugillata, varosque per se, aut ex ouiluteo, & lentigines cum melle, uel aceto, emendant: fractis auriculis, unguibusque, ex polenta medentur. Iidem calidis cineribus torrefacti, tollunt ficus: itèm cum cinere è mænarum capitibus, impositi. Cremati verò, & cum alcyonio misti, uitia cutis in facie, atrasq; cicatrices, in sole illiti emaculant. faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur. Sed copiosiore eorum cibo abstinendum, quoniam neruos tentant.

Βολβὸς ἐμετικός.

BVLBVS VOMITORIVS. CAP. CLXVI.

Bulbus, quem uomitorium uocant, folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice a nigro. Ea radix mansa, aut decoctum eius potum, uesicę malis medetur: uomitiones mouet.

a Catac. φυοις μέγας. i. cortice magno.

Bulborum genera, esculentum, & vomitorium, antiquis vulgò notissima fuiße ex eo maximè constat, quòd eorum faciem non repræsentauerit Dioscorides. Nobis uerò bulbi eam ob causam, uel quòd iandiu exoleuerint, hodie omnibus tum medicis, tum herbarijs adeò incogniti sunt, ut neminem hactenus inuenerim, qui eos legitimè demonstret. Legitimos inquam, quòd non desint, qui ut inter cęteros Aesculapij uideantur, BVLBOS *quosdam ostendant, quos uomitorios, & esculentos faciunt, sua tantùm opinione freti. Verùm ego non ita facilè adduci possum ad credendum, nisi collatis plantarum notis. At cùm Dioscorides hosce bulbos nullis descripserit lineamentis, non potui illorum acquiescere suasionibus, & si non desint Sycophantæ, qui me inscitiæ accusarint, quòd has dixerim me non cognoscere plantas, quorum qui uolunt doctrinam sequi, consultius fortasse fecerint, si hosce labores nostros haudquaquam legere decreuerint. Siquidem ego candidis lectoribus, non autem nasutis, hæc paraui monumenta. Veteribus autem fuerunt in frequentissimo ciborum usu; his præsertim admisti, quæ veneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui venerem stimulent. Quòd autem ad id expetiti, & commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in Xenijs suis, dum cecinit.*

Cùm sit anus coniunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Cæterùm non desuere, qui crediderint Bulbum esculētum esse Ascalonium cepe, aut fissile illud ceparum genus, quod Hetruscis vulgò uocatur Cipolla maligia. Sed horum error manifestè deprehenditur ex Theophrasto, qui ascalonium, fissileq;, cepe inter ceparum genera libro VII. cap. IIII. de plantarum historia recensuit, non autem inter Bulbos, de quibus speciatim disseruit libro VII. cap. XIII. Bulborum meminit Galenus lib. VI. simplic. medicamentorum sic scribens. Bulbus esculentus frigidior, & crassior est, lentumq; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & venerem prouocans. Attamen illitus ob amaritatem, simul & adstrictionem, abstergit, simul & glutinat, & nimirum etiam exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantijs, adstrictionem verò in glutinantibus. At siccitas vtranque consequitur. Bulbus autem vomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus bulbus. Et libro II. de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit. Bulbi genera cum prædictis conueniunt. Nam horum quoque radix direptis folijs manditur: in vere interdum ipse etiam coliculus. Amaram, austeramq; uim euidenter bulbi in se habent: quamobrem elanguescentis stomachi aliquatenus excitant auiditatem. At verò neque ijs aduersantur: quibus è thorace, atque pulmone pus conuenit expuere, quanquam crassiore, ac glutinosiore sunt corporis substantia. Etenim amaritudo crassitudini reluctatur, lenta, crassaq; nata incidere, quemadmodum in commentarijs de medicamentis prodidimus. Quapropter bis elixi vberiùs quidem

Bulborū consideratio.

Multorum error.

Bulborum vires ex Gal.

BVLBVS VOMITORIVS.

alent, ſed excreare uolentibus aduerſabuntur, utpote omni amaritudine exuti. Tum verò ex aceto; oleo, garoque miſtis, eſitare ſatius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquetur. Nomina. *Βολβὸς qui Græcis ἐδώδιμος, Latinis Bulbus eſculentus cognominatur: Mauritanis, Baſar alzir: Italis, Bulbo che ſi mangia. Qui verò Græcis βολβὸς ἐμετικος, Latinis Bulbus uomitorius dicitur: Mauritani, Zir: Italis, Bulbo vomitorio.*

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCilla uim acrem, atque feruentem habet. aſſatam ad multa utiliorem eſſe conſtat. Polline ad cruſtam ſubacto, aut luto oblita, in clibanum conijcitur, aut carbonibus obruitur: donec obducens cruſta ſufficienter intoſta fuerit: qua exempta, ſi non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem, quæ prius, fiunt: nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè nóxia eſt: Torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnũ demittatur. Sumi etiam ſolet quod maximè eſt medium, direptis uiuotenus tunicis, quod fruſtatim confectũ coquitur, mutata ſæpius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat: traiectaq; lino fruſta ſiccantur in vmbra, ita vt ne ulla quidem parte ſe contin-

SCILLA.

contingant. His ſcillæ ſegminibus ad oleum, vinum, aut acetum ſcillinum utimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ ſcillæ in oleo feruefacta, aut cum reſina liquefacta, imponitur. decocta in aceto de morſis à uipera, cataplaſma eſt. Ad ſingulas aſſæ partes adiectis octonis toſti ſalis, cochlear unum, aut alterum damus ieiunis, ad emolliendam aluum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus vrinã ciere uolumus, hydropicisq;, & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tuſſi vetere, ſuſpirioſis, & ore reijcientibus, tres obolos in delinctu ex melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cum melle, & eſtur eorundem gratia, maximè vt concoctionem adiuuet: ſtrigmenta per aluum extrahit. Cocta, & ſimili ſumpta modo, eoſdē præbet effectus: ſed cauēdus ſcillæ vſus his, qui inteſtinū ſentiunt vlcus. ad penſiles verrucas, & pernionès, toſta efficaciter illinitur. Tritum ſemen, & in carica, aut melle deuoratum, aluum emollit. Scilla tota in limine ianuæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet.

40

Παγκράτιον.

PANCRATIVM. CAP. CLXVIII.

PAncratium, quod aliqui ſcillam appellant, radice eſt magni bulbi, ſubrufo colore, aut ſubpurpureo, guſtu amaro, ac feruente: folijs lilij, ſed longioribus. Scillæ, uires & præparationem habet,

eodemque pondere in morbis efficaciter assumitur: cui tamen mitior, quã scillæ facultas inest. Radicis succus cum erui farina digeritur in pastillos, qui hydropicis, splenicisque cum hydromelite, cõmodissimè dantur.

Scillæ, & Pancratij consideratio.

Superioribus annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus, tũ medicis, tum seplasiarijs cõmunis est usus, legitimas esse: in hanc autem opinionem veneram pluribus coniecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inueneram libro XIX. cap. V. Scillæ maiorem quàm cæteris bulbaceis radicibus amplitudinẽ reddidisse. quare cùm sæpe uidissem ex ijs Scillis, quibus passim utimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creuisse, ut ferè caput hominis æquarent, non poteram non existimare illas esse ueras. Deinde legeram apud Theoph. libro VII. cap. XII. de plant. historia, Scillam prius caulem floresq; gignere, quàm folia. Id quod in nostratibus cùm manifestè deprehendatur, mihi quidem non videbatur esse discedendum à vulgari opinione. Adde quòd sæpenumero quasdam Scillas uidi paruas, pyro paulò maiores. has equidẽ putabã Pancratium esse: illas uerò communis vsus, Scillas. idque eo magis, quod Dioscorides tribuit Pancratio radicem magno bulbo similem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximiæ crassitudinis censetur. Verùm cùm postea aliquantò accuratius harum plantarum historiam expendissem, inueni Aloes folium Dioscoridis & Plinij testimonio scillæ similitudinem habere. Quod nimirum refragatur Scillæ communis vsus, ut quę folia ferat non aloe, sed lilio proxima: inter quæ non parua quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theophrasto, & Plinio, quòd Scilla floret ter in anno. hoc item (quãtum uidere potui) non euenit nostris vulgaribus Scillis. Sed ne veritati fortasse detraham, omnino id affirmare non ausim. Hinc itaque iure quodam factum est, ut de Scilla non ulterius vulgarem illam tenuerim, sed in dubiam venerim sententiã, an scilicet Scillę cõmunis vsus legitimæ & sint, & dici mereantur: ut aliæ reperiantur, quæ folijs aloe similibus proueniant. Cæterum dum adhuc in hac re dubia versarer, à quibusdam medicis Hispanis accepi in Hispaniæ maritimis Scillas innumeras oriri nostratibus duplò maiores, folijs aloen æmulantibus, sed minus crassis: quæ amaritudine, acrimonia, ac uirium præstantia communes nostras Scillas longè uincunt. Iam ergo non dubitauerim (si uera ij retulerunt) asserere prædictas Hispaniæ Scillas ueras esse, nostrates uerò legitimum esse Pancratium Dioscoridis. huic enim pulchrè respondent folia, quæ lilij sunt, verùm longiora. Nec obstat, meo quidem iudicio, quòd Dioscorides scripserit, Pancratium radicem esse magno bulbo similem. nanque bulbus hoc loco genus, non speciem denotat. Atque adeò hinc fortasse fit, ut Scillæ quarum est cõmunis vsus, non ea præstent efficaciter, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (ut Dioscorides testatur) mitior, quàm Scillæ facultas insit. Dixi sententiam meam, quamuis sciam non deesse nasutos, qui nostram hanc impugnant sententiam. Atqui mihi magis expedit Dioscoridis, & Plinij nitidissimis niti testimonijs, quàm horum fucatis acquiescere nugis. Quidam ætatis nostræ medici in cerebri, & neruorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab inuolucris repurgatam minutim secant, & cum melle plurimo in uas uitreum conijciunt, insolantque per æstatem, ardente præsertim sirio. Demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diuersa fuit Galeni ad hos vsus scillæ parandæ ratio. Quippe qui concisam Scillam nunquam melle commistam exposuit insolandam; sed ut ab ea succum sole colliquatum in diebus canicularibus eximeret, in fictile, vel vitreum uas, in quo primùm mel fuisset, dissectam scillam immittebat: deinde tantisper insolabat, donec solaribus radijs ipsa liquesceret. Ex quo palam fit, quòd plerique à Galeni instituto prorsus aberrant, vt qui scillinum mel conficiant scillæ liquoris uice. Scilla (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus libro VIII. simplicium medicamentorum) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed secundum hoc eam quispiam secundi ordinis censeat excalfacientium. Præstat autem aut assam, aut elixam sumere: sic enim nimium eius vehementia exoluitur. Nomen illi Græcum est σκίλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Haspel, Hausel, Aschil, seu Alaschil: Italicum, Silla: Germanicum, Meer Zuuibel: Hispanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle; Charpentaire, & Oignon marin.

Scillæ præparatio.

Scillæ uires ex Gal.

Nomina.

Κάππαρις. CAPPARIS. CAP. CLXIX.

Capparis aculeatus frutex est, qui in terra stratus magis in orbem euagatur. Spinas, ut rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleę similem, qui cùm dehiscens panditur, florem candidum promit: quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis punicorum similia ostendit, parua, rubicunda: radices lignosas spargit, grãdes numerosasque. Tenui plerunque solo, asperisque locis in insulis, & iuxta rudera nascitur. Caulis, & fructus, cibi gratia condiuntur. aluum turbat, stomacho aduersatur, sitim gignit: cocta tamen stomacho, quam cruda utilior est. Fructus drachmis duabus in uino potus, quadraginta diebus, lienem absumit, & vrinam, cruentumque excrementum emittit: bibitur utilissimè in coxarum doloribus, & neruorum resolutione, item ruptis, & conuulsis: menses ciet, caput purgat. Dentium dolorẽ sedat semen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: ulcera omnia uetera, & sordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienosis cum farina hordei illinitur: dente demorsa, ac dolori eius auxiliatur: cum aceto trita, uitiligines albas absterget. Radix, foliaque intrita, strumas, ac duritias discutiunt. Aurium vermiculos infusus succus enecat. Aphrica, & præsertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula uomitus facit. & quæ à Lybico, & quæ Rubro mari defertur, mirum in modum acris est: siquidem in ore pustulas excitat, gingiuasque osse tenus exest. quare in cibis non ab re damnatur.

Capparum consid.

Capparis frutex est in Italia vulgaris satis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria asseruatis frequentissimè in cibis utimur. Ex ijs suauiores, & qui cum palato maiorem ineant gratiam, sunt recentes acerrimo asseruati aceto, quod plerique faciunt in Hetruria. Præstantissimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias aduehuntur. Est & in Apulia capparum prouentus, unde etiam plurimæ deferuntur, verùm longè deteriores his quę ex Aegypto importantur. Vomitiones cappares haudquaquam cient, ut Dioscorides inquit: nisi fortasse hac facultate sint præditæ, dum recentes, ac uirides comeduntur, anteaquam muriam experiantur, & inde elixentur. Proueniunt etiam Romæ in collapsis ædificiorum parietibus, ruderibusque, præsertim circa Pacis templum, itemq; Senis, quę quidem Apulis saporis præstantia minimè cedunt. In cultis nasci cappares negat Theophrastus libro VI. cap. V. de plantarum historia. Seruntur tamen hac ætate, coluntur que perinde ac segetes, & legumina, quemadmodum & Plinij tempore. qui serendi rationem libro XIX. cap. VIII. his verbis explicauit. Quippe cùm capparis quoque seratur, siccis maximè, area in defossu cauata, ri-pisq;

Capparum satio.

CAPPARIS.

piſque vndique circumſtructis lapide, aliàs euagatur per agros, & cogit ſolum ſterileſcere. Floret æſtate. uiret vſque ad Vergiliarum occaſum. Sabuloſis familiariſſimum. Capparis vires reddidit Galenus libro VII. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Capparis radicis cortex uincentem habet qualitatem amaram, proximam, acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diuerſis, pugnantibusque conſtet facultatibus, quippe abſtergere, purgare, incidere poteſt amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, denſare, conſtringere acerbitate. Idcireo lienes induratos, ſi quid aliud, hoc medicamentum iuuare valet, tum foris idoneis illinendis remedijs admiſtum, tum intrò in corpus aſſumptum; ſiue decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, ſiue aridum contuſum, illiſque permiſtum. Quippe cùm apertè craſſos, lentoſque humores hoc pacto ſumptum euacuet, nec eos tantùm per urinas; ſed & per uentrem: ſæpe etiam ſanguinolentos defert, unde & lienes adiuti ſunt, & coxarum dolores. Quinetiam menſes promouet, & ex capite purgat, detrahitque, auxiliaturque ruptis, atque conuulſis. Cæterùm cuinam ipſum potioni in quoque affectuum miſceri conueniat, non eſt præſentis inſtituti perſequi. Porrò radicis eius cortex vlceribus malignis cataplaſmatis modo impoſitus, non malum eſt remedium, ut qui illa extergere valeat, ne ſegniter deſiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adiuuat, interim cum aceto coctus, interim cum vino, ſæpe etiam ſolus dentibus manſus, ac morſus. Ex dictis ergo clarum eſt, incidendi quandam ei facultatem ineſſe, itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines ſiquidem cum aceto detrahit, & chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis miſtus. Radicis*

Capparis uires ex Gal.

20

eis cortici, fructus proportione virium respondet, nisi quòd ad omnia sit imbecillior. Imò & folia, & caules eius, similem vim obtinent. meminiq; me folijs quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem discussisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam, quod eorum virium obtundat vehementiam. Nec mirum est, quòd aurium uermes succus amaritate occidat sua. Porrò capparis, quæ in admodum feruentibus regionibus prouenit, ut quam fert Arabia, multò est nostrate acrior, adeò ut plurimum etiam habeat facultatis adurentis. Et lib. 11. de aliment. facult. sic de Cappare scribit. In Cypro Capparis plurima prouenit. Facultas eius tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa vescuntur, distribuit. quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Vtimur autem fructu huius plantæ magis, ut medicamento, quàm vt alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus aßeruatus putrescit. Clarum ergo est, quòd capparis adhuc uiridis, anteaquàm sale condiatur, plus habet nutrimenti: nã ex salitura permultum eius amittit, niq; sal abluatur, prorsus haud quicquam nutriet: aluum tamen subducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem salis naturam exuat, ut minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cùm ad excitandum prostratum appetitum, tum ad deradendam, deijciendamq; pituitam uentri adhærescentem accommodatum erit, ac deniq; ad lienis, iecorisq; amoliendas obstructiones. Verùm in hos usus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes sumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus, uescuntur: cùmq; adhuc uirent, in oxalme, & aceto, non secus atq; hos, reponunt. Planta, quæ κάππαρις Græcè, Capparis similiter Latinè dicitur: Arabicè, Cappar & Kappar: Italicè, Capparo: Germanicè, kappren: Hispanicè, Alcaparras: Gallicè, Capprez. 10

Nomina.

IBERIS, SIVE LEPIDIVM.

LEPI-

Λεπίδιον.

LEPIDIVM. CAP. CLXX.

LEpidium, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota. muria cum lacte ſeruatur. Vis foliorum acris, & exulcerans. quapropter iſchiadicis trita, præſentiſſimum eſt auxilium, ſi cum helenij radice, quarta parte horæ, illinatur: lienoſis ſimili modo prodeſt: lepras eximit. Radix appenſa collo, dolore dentium liberare exiſtimatur.

CVm ſatis ſuperq; à nobis oſtenſum ſit, in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepido differre, ſuperuacaneum eſſet, hìc ea repetere, quæ ad Lepidij hiſtoriam explicandam loco citato diffuſius adduximus. Siquidem eò quiſq; facilè accedere poteſt, qui ea, quæ ibi diximus, ſcire deſiderat. Verumtamen illud ſilentio non inuoluendum duxi, quòd Plinius in Lepidij hiſtoria prorſus à Dioſcoride diſſentire deprehenditur. Quippe qui ſcripſerit libro XIX. *cap.* VIII. *Lepidium cubitali longitudine aſſurgere, folijs laurinis, non autem naſturtij, ut Dioſcorides inquit. Quod ſanè nobis inſinuare uidetur, Plinij Lepidium eam eſſe Iberidis ſpeciem, quam ſcribit Paulus lib.* III. *de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro ſuperiore diximus) ea facilè fuerit, quam vulgus herbariorum ideo Piperitim nomi-*

Lepidij conſideratio.

Lepidium Plinij.

LEPIDIVM PIPERITIS.

nat,

Lapsus Hermolai, Manardi, & Ruellij.

nat, quòd acerrimo gustu linguam mirum in modum uellicet. Cæterùm non possum non admirari, quòd tam facilè crediderint Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ vulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cùm hęc folijs sit helenio paulò minoribus, & verbasco maioribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari videntur, qui Lepidium prodidit laurinis folijs exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ij clarissimi viri nostratem Piperitim, quæ procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum uocauerint.

Nomina.

Quod λεπίδιον Græci, Lepidium quoq; Latini uocant: Mauritani, Seitaragi, Hausab, Asceitaragi, seu Sitharegi: Itali, Lepidio: Germani, Gauchbluon, & Vuilder Kresz: Galli, Passeraige, & Nasitort sauuage.

Βατράχιον. AANVNCVLVS. CAP: CLXXI.

COmplura Ranunculi genera. vis tamen omnibus vna, acris, & vehementer exulcerans. Nam vnum coriandri folijs constat, latioribus, subalbidis, pinguibus: flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraq;, multis capillamentis, hellebori modo, fibrata, nascitur in a limitibus humidis. † Alterum lanuginosius, longiori caule, pluribus foliorum incisu-

a Meum. παρὰ ῥείθροις. i. iuxta fluēta. † Orib. γονατωδέστερον. i. geniculosus.

RANVNCVLVS I.

ris,

ris, plurimum in Sardinia proueniens, quàm acerrimum, quod syluestre apium appellant. Tertium minimum, odore graui, flore aureo. Quartum huic simile, flore lacteo. Folia, flores, & cauliculi recentes, illitu exulcerant, & crustas non sine dolore gignuut. quare vngues scabros extricant, scabiem eximunt, stigmata delent: formicantes verrucas, & pensiles, alopeciasque paulisper illita tollũt: Tepente decocto perniones fouentur. Sicca radix, tritaque sternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appensa leuat, ipsos tamen frangit.

Ranunculum, qui Græcis Βατράχιον dicitur, vulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corui, & Pedem galis quamuis perperàm, uocant, vt superius quoq; in coronopi mentione diximus. Planta est vulgò nota, pluribus tamen, & diuersis generibus distincta. Et quanuis quatuor tantùm generum meminerit Dioscorides; nos tamen & quin- 10 Ranunculi consider.

RANVNCVLVS II.

RANVNCVLVS III.

tum, & sextum genus sæpissimè vidimus. Ex his, quorum particulatim non fecit mentionem Dioscorides, vnum genus est, quod nobis quinto loco assignabitur, quod quidem folijs primo proximis prouenit, sed cui inter complures, quibus nititur, radices, tuberosa quædam pendeat radix nucis iuglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen, & exulcerans, quæ per hyemem, arescentibus iam folijs, vtuntur quidam, ubi exulcerandi sit opus. Illud porrò genus lanuginosius, uel ut Plinius ait, foliosius copiosissimum in Sardinia nascens pluribus foliorum incisuris, altiore caule, acerrimo gustu, pleriq; ideo Apium risus nominant, quòd quibusdam memoriæ proditum sit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipsum comederint. Sed rem se aliter habere crediderim, & alijs potius adstipulandum esse. Siquidem Pausanias auctor est, herbam hanc, si edulio fuerit, uescentibus neruos contrahere, rictuq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, uelut ridentium facie intereant. Quod & Salustius confirmat, qui huius uenenatæ herbæ meminit, sic inquiens. In Sardinia quædam herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, agresti apio similis. Hæc ora hominum, & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Ideoq; Dioscorides

Apium risus.

50

ANEMONE IIII.

des lib.VI. Sardoniam ranunculi genus eſſe teſtatur, quæ veſcentibus mentem adimat, & quadam neruorum diſtentione dehiſcere in rictus ora cogat, itaut imaginem ridentium præbeat. Ob id Sardonius riſus in adagium ceſſit. Cæterùm quàm magno in errore uerſentur, qui exiſtimant Ranunculum eſſe Coronopum, ſuperius in Coronopi commentatione latius explicauimus. Ranunculi meminit Galenus lib. VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Batrachium, id eſt, Ranunculus, quatuor habet ſpeciatim differentias. Omnia verò uehementer acrem facultatatem poſſident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, ſi moderatè utare, pſoras, & lepras excoriant, & vngues leproſos diuellunt, & ſtigmata diſcutiunt, & acrochordonas, & nyrmecias detrahunt. Quin & alopecias iuuant, pauco tempore admota. Nam ſi diutius inhæreant, non excoriatur ſolùm ipſa cutis; ſed & in cruſtam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis, & foliorum ſunt opera, ſi imponas uirentia. Porrò radix arefacta ſternutatorium eſt medicamentum ſimiliter alijs omnibus, quæ valenter deſiccãt.

Quorundam error.

Ranunculi vires ex Gal.

Sed

RANVNCVLVS V.

Sed & dentium dolores iuuat, ut & frangat eos ualenti ſcilicet exiccatione. & ut ſemel dicam, calida, & ſicca ualde eſt tum radix, tum vniuerſa adeò herba. Βατράχιον *ita Grrӕcis, Latinis verò Ranunculus appellatur: Italis, Ranuncolo, & Pie corvino: Germanis, Hamen fuosz: Hiſpanis, Hierua belida: Gallis, Bacins.* 10

Nomina.

ANEMONE

Ἀνεμώνη.

ANEMONE. CAP. CLXXII.

DVo Anemones genera, unum syluestre, alterum in cultis nascens. Cuius multæ species: una phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro similia *a*, cæterùm scissa tenuius in terram inclinātur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores, ut papaueris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandescit, ac ueluti geniculis quibusdam cingitur. Syluestri amplitudo prorsus maior, latioraque folia, & duriora: oblongius caput: flore puniceo: tenuibus, & *b* multis radicum capillamentis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis utriusq; acris. ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Commanduca-

a Meum, & Cat. λεπτοσχιδέστερα πρὸς τῇ γῇ. i. tenuioribus incisuris ad terrã.
b Oĩa exem. unico uerbo, καὶ πλείω. i. & pluribus.

ANEMONE I.

ta radix

ANEMONE II.

ta radix pituitam trahit. decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: sordida ulcera abstergit. Folia, & caules, si cum ptisana decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, uellere apposita: illita quoque lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à syluestri Anemone, argemonẽ, & papauer, quod rhœada appellãt (de quo inter papaueris genera referemus) c propter colorũ cognationẽ in floribus distinguere non possunt. Verùm papauer, & argemone colore minus saturato spectantur, & utraque tardius floret. Quinetiam argemone croceum succum, gustu admodum acrem reddit: rhœas uerò candidiorem, & acrem. Insuper anemone, & rhœadi capitula syluestris papaueris similia insunt, sed in anemone supernè crassiusculum: in rhœade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In aruis illa sæpius enascuntur.

c Οἷα exem. διὰ τὸ τῶν ἀνθῶν ὁμόχροιν φοινικοῦν. i. ob florum purpureum similẽ colorem.

10

Anemonis

ANEMONE III.

ANemonis nos quinq; obseruauimus genera: Primum folio prouenit coriandro simili, sed frequentibus incisuris, caulibus lanuginosis, tenuibus, striatis, in quibus tenuiora per interualla sunt folia, floribus syluestris papaueris magnitudine, senis circùm distinctis folijs, purpurascentibus, capitulo umbilicotenus emergente, nigro colore, nigrisq; capillamentis stipato, perinde ac in papauere. Radix illi oleæ magnitudine, subrotunda, fibrataq;, & sapore acri. Secundum folijs assurgit maioribus, & frequentius laciniatis, cynoctoni Aconiti modo, caulibus alteri similibus, sed aliquanto crassioribus inanibus, & in rectum spectantibus, quibus flores insunt, dilutiore purpura nitescentes, Capitulo circumquaque comato; perinde ac alterum. Radicem habet breuem, rapunculi ferè figura, fibris adnatis multis, acri etiam gustu. TERTIVM *folijs crescit Ranunculo primo æmulis, caulibus tenuibus, sesquipalmaribus, rotundis, in quorum cacumine flores exeunt albi, quinque tantùm folijs distincti, rosarum magnitudine, & nonnunquam tenui quadam purpura respersi, inferiore præsertim sede. Radicem habet fibratam ac tenuem: Nascuntur in collibus. Habentur quoque Anemonis*

Anemones consideratio.

ANEMONE. IIII.

nis genera alia duo, quorum hic quoque imagines damus, folijs laciniatis, & floribus in altero purpureis, in altero aureis. Omnia genera Maio mense florent. Non desunt tamen, qui credant, Anemonem, & syluestre papauer idem esse: sin minus, saltem eiusdem esse generis. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quando quidem si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diuersis capitibus non distinxisset, neque, ut legitur in huius capitis calce, differre Anemonem à syluestri papauere tradidisset. Tametsi existimet Brasauolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse syluestris papaueris genus, quod flore prodit cæteris rubentiore: minimè animaduertens, quòd si huius cauliculi frangãtur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animaduertisse uidetur, quòd hoc longa constet radice, non autem oliuæ modo rotunda: capitulumque ferat papaueris, non asparagorum cacuminibus simile. Fuchsius præterea in eo libello, in quo tantùm stirpium imagines expressit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ plerisque PVLSATILLA cognominatur, etsi nullam, quantum equidem sentio, habeat cum Anemone cognationem. illa nanq; cùm primùm erumpit,

Brasauoli error.

Fuch. lapsus.

Pulsatillæ historia.

10

ANEMONE V.

erumpit, folia mittit admodum hirſuta, minutimq́; laciniata, quæ ſapore ſunt perquàm acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula vulgò dicta. Flos, qui in ſtellæ modum, ſimiliter hirſutus, ineunte uere dehiſcit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti ſplendet purpura: è cuius medio quidam aurei floſculi emicant eos admodum æmulantes, qui roſis innaſcuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus uiſitur, ſericinum referens opus. Exteriori uerò parte in ipſius caulis cacumine circa floris baſim, uilloſus alter circunquaq; ſe pandit floccus, colore cinereo, ſericino ſtamini mollitia, ac læuore minimè cedens. Semen capilloſo, incanoq; capitulo, iuglandis ferè magnitudine, continetur. Radix illi ſubeſt pedali longitudine, exeſa, nigri chamæleonis modo: cui ſapor quidem ſubdulcis, non autem acris, ueluti folijs, & caulibus. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra peſtilentiam, & ad hauſta uenena, itemq́; contra omnium uenenoſorum tum morſus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copioſam naſci, eamque eſſe plantam, quam herbarij Herbam uenti uocant. Verùm ſi herba uenti helxine fuerit, uel ſolidago minor, ut Simon Ianuenſis interpretatur, aberraſſe Ruellius manifeſtè deprehenditur: ſin aliter, quid dicam neſcio, cùm me omnino lateat, quid Ruellius per herbam uenti intelligere uoluerit. Meminit Anemones Galenus libro VI. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit.

Ruel. lapſus.

PVLSATILLA.

Anemonæ omnes acrem, extergendi, attrahendi, & ora uasorum reserandi facultatem obtinent. Itaq; radix commansa pituitam euocat: & succos ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Insuper sordida ulcerum anemonæ expurgant, & lepras detrahunt, mensesq́; appositæ eliciunt, & lac trahunt. Vt Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis, pariter & Italis, Anemone uocatur: Arabibus, Iackaik alnahamen, seu Sakaik anheamen.

Nomina.

Α'ργεμώνη.

ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARgemone in totum syluestri papaueri similis est. Folia habet anemones, diuisa: florem puniceũ, caput in cauliculo papaueris rhœadis oblongius, & summis partibus latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt. 10

Argemones consideratio.

EXtant nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diuersis capitibus leguntur, nonnulli verò hoc tantùm habent, quod nos legitimum esse credimus, non dißentientes à compluribus doctissimis uiris, qui alterum bucil- legitimè

legitimè accessisse censent: præsertim cùm Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen, ut satisfactum omnibus sit, alterius quoq; Argemones historiam hic adijciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera folijs syluestri papaueri similis est. Vis ci inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua dysentericis auxiliatur, vulnera conglutinat, & inflammationibus utilis est. Conuulsis, & uellicantibus imposita medetur: contra serpentium morsus utiliter cum uino bibitur. Legitimam argemonem & si antea in valle Anania nasci putabamus, sit tamen nunc ut notis ipsius diligentius consideratis, plura in ea planta desiderari animaduertam, quæ legitimæ argemonæ insunt. Quare eius imaginem hic ponere non libuit. Genuinam ego hactenus consequi non potui. Sed Pli. lib. XXV. c. VIII. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cuius radix thus redoleat. Quamobrē in maximo errore fuisse deprehenduntur ueteres nostri tum medici, tum seplasiarij, quòd Eupatorium Argemones uice acceperint, suo Agrimoniæ nomine, de qua libro quarto suo loco, Deo duce, latius differemus. Argemones uires sanè quàm paucis perstrinxit Galenus libro VI. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et huius herbæ facultas abstersoria est, & digerens. Ea quæ Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latinè, atque Italicè dicitur.

Caput Argemones adulterinum.

Veterum nostrorū error

Argemone vires ex Gal.

Nomina.

ANAGALLIS MAS.

Α'ναγαλλίς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

DVo ſunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore diſtant. nam quæ cęruleo flore eſt, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices ſunt parui, in terra iacentes: folijs in quadrangulo caule puſillis, ſubrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: ſemine rotundo. Vtraq; mitigandi uim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat: & naribus infuſus, dolorem dentium lenit, ſi in aduerſam narem inijciatur: argema cum melle Attico emendat: retuſæ oculorum aciei auxiliatur: cõtra uiperarum morſus, iecinoris, & renum uitia, ſi ex uino bibatur, prodeſt. Tradunt eam, quæ cęruleum edit florem, prociduam ſedẽ reprimere: quæ verò phœniceum, illitu euocare. † a

† a Addit Cat. καὶ κρατεύας ῥιζότομος εἰς τὸ αὐτὸ τὰ αὐτὰ φησιν ἀπαραλλάκτως. i. Et Crateuas herbarius eadẽ de eius natura prodidit.

ANagallis tam mas, quàm fœmina, quæ officinis vulgò Morſus gallinæ dicitur, notiſſima eſt. Cæterùm planè, meo quidem iudicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam eſſe plantam putant, quæ in Hetruria uernaculo nomine Centone uocatur, Inſubribus verò Pauarina. Nam hæc florem fert candidum, & caulem rotundum; Anagallidum verò

ANAGALLIS FOEMINA.

alteri

alteri flos eſt cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utriſque caulis. Anagallidum uires recenſuit Galenus li bro VI. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Anagallis utraq; tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis ſunt facultatis. Habent verò quendam etiam calorem attractorium, ita ut & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de cauſa. In ſumma autem deſiccandi uim habent citra mordicationem: quamobrem & vulnera glutinant, & putrida adiuuant. hæc Galenus. Verùm cùm morſus gallinæ eam ſtirpem in mentem reuocauerit, quam vulgus herbariorum* MORSVM *diaboli, alij Succiſam appellant, cùmq; putem me, quàm plurimis fortaſſe rem gratam facturum, ſi his noſtris commentarijs ipſam quoq; inſeram, hic locus uiſus eſt, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morſus igitur diaboli herba eſt locis incultis proueniens, ſaltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Folijs conſtat plantagini, quam vulgò laceolam uocant, ſimilibus, læuioribus tamen, & quæ circa caules, qui ad binum cubitorum longitudinem aſſurgunt, exeant breuiora, anguſtiora, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æſtate, ſcabioſæ uocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, ſucciſas, & circumroſas: unde ſuperſtitioſum nomen inuenit. Siquidem ſcripſerunt nonnulli ſuperſtitionibus dediti, quos credulum vulgus ſequitur, cocodæmona ob tantæ efficaciæ radicem inuidere hominibus, atque hac de cauſa, ubi ſuccreuerit, ſtatim eam undiquaq; dentibus ſuccidere, & circumrodere: tanta eſt hominum ſuperſtitio. Herba hæc ſi uiridis cruda, tritaque carbunculis peſtiferis imponatur; præſentaneo remedio (vt*

Anagallidũ uires ex Gal.

Morſus diaboli hiſt. & uires.

Opinio ſuperſtitioſa.

SVCCISA, SIVE MORSVS DIABOLI.

 aiunt)

aiunt) eos ſanat, aut ſi uinum, in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per ſe eſtur, aut eius decocti uinum utiliter bibitur non modò ad uteri dolores; ſed etiam ad peſtilentem auram arcendam. Guſtu admodum amara eſt: ex quo perſpicuum eſſe poteſt eam eſſe calidæ, & ſiccæ facultatis. Siccatæ puluerem præbent pleriq; ad alui tineas necandas, ac eadem ſugillata illitu emendant. Herba, quæ ἀναγαλλὶς, Græcè, Anagallis quoq; Latinè uocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hiſpanicè, Muruges: Gallicè, Morgelline, & Mouron.

Nomina.

HEDERA ARBOREA.

Κισσός.

HEDERA. CAP. CLXXV.

Hedera differentias multas in ſpecie ſortitur, ſummas autem genere tres. Nam quædam candida eſt, altera nigra, tertia helix. Candida fructum fert candidum: nigra nigrum, aut croci æmulum, quam vulgus Dionyſiam uocat. Helix fructum non gignit a, ſed tenues habet uiticulas, & folia parua, angulosa & † rubra. Hedera omnis acris eſt, & adſtringens. neruos tentat. Flos trium digitorum captu, facit ad dyſentericos, in uino bis die potus: ambuſtis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta, aut cruda cum pane detrita, lienes ſanant. Foliorum, & corymborum ſuccus, cum irino

a Meum, καὶ λευκὴ ἔχει τὰ κλήματα. i. & alba habet ſarmenta.

10

HEDERA HELIX.

no unguento,melle aut nitro,naribus infunditur:& contra ueteres capitis dolores,caput eo cum aceto,& rosaceo perfundi utile est:purulentis auribus,aut dolentibus, cum oleo medetur. Nigræ hederę succus,aut epoti corymbi,corpus infirmant,menteque turbant largiùs sumpti. Acini quinque triti, calfactique in punici mali cortice cum rosaceo,si instillentur à contraria aure,dolores dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in uino decocta illinuntur omnium ulcerum generi, etiam si cacoethe sint. uitia cutis in facie,& ambusta sanant,uti antea diximus,decocta. Mouent menses triti,& subditi corymbi:ijdem poti,post purgationes fœminarum,drachmæ pondere,concipiendi spem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus,ac uuluæ inditus,menstrua,& partus extrahit. Instillatus succus putrida tædia narium,graucolentiaque emendat,& saniati restituit. Lacryma hederæ psilothrum est:illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus,contra phalangia prodest.

Hederæ cõsideratio,& genera.

H*Edera,cuius hic tria tantùm summa genera fecit Dioscorides, etsi plures eius in specie differentias esse testetur, planta est vulgaris notitiæ. Verùm si quis Hederæ plura genera nosse desiderat,non fortasse Plinio contentus,licet de ipsis abunde disseruerit lib.*XVI.*cap.*XXXIIII.*legat Theophrastum lib.*III.*cap.*XVIII.*de plantarum historia, ubi hede-*

HEDERA TERESTRIS.

ræ ſigillatim ſpecies diligentiſſimè perſequitur, & de ijs copioſiſſimè pertractat: uel potius ipſum audiat, nam hæc, quæ ſequuntur, ipſi ad uerbum accepta referimus, qui loco citato ſic habet. Hedera quoque multigena eſt: quædam enim humi repens, quædam ſe in excelſum attollens: & excelſarum genera plura: ſed trina ſumma pateſcunt, candida, nigra, tertiaque helix, id eſt clauicula. Horum item ſpecies plures: quippe alia fructu tantùm candida, alia etiam folijs: ruſus fructum tantùm candidum ferentium, alia maiuſculum, denſum, & velut in globum circũactum fructum profert, quam corymbiam quidam uocarunt, Athenienſes acharnicam riguam eam appellant: alia minorem, ſparſioremq́ue, modo nigræ. Habet nigra differentias, ſed non hunc in modum conſpicuas. Sed helix differentijs maximis diſcernitur: etenim folijs plurimùm diſtat cùm paruitate, tum quòd angulata, concinnioraq́ue ſint: cùm hedera rotundiora, ſimplicioráque habeat. Diſtant etiam internodiorum longitudine, atque etiam ſterilitate, quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur, ut quidam uolunt: at verò ſi omnes hedereſcant, ut alijs placet, ætatis certè, diſpoſitioniſque, non generis erit diſcrimen, quemadmodum pyri ad pyraſtrum. Tamen eius quoq; folium multùm ab hedera diſtat: verùm id rarũ, & in paucis euenit, ut vetuſtate permutetur, ceu in populo alba, & crotone. Ergo helicis plura genera, ſed quæ conſpectiora, ſummaque occurrant, tria ſunt. Herbacea, quæ plurima eſt: ſecunda candida: tertia uerſicolor, quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq́ue diſtare uidetur, quippe herbaceæ quædam folio tenuiori, oblongiori, atq; etiam denſiori: quædam minus hæc:

omnia

omnia habens. Et in versicoloris genere, alia folia ampliori, alia minori, macularumque habitu diversa: pari modo & magnitudine, coloreq; distant. Auctu perfacilis herbacea, inque plurimum uenit. Manifestam esse quæ hederescat, affirmant, non tantùm folijs, quæ maiora, latioraq; habet, verùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit, non inflexa gracilitate, & longitudine. Herbacea verò crassiora, breuioraque. Ac hedera, ut semen proferre incepit, germen sublime, rectumq; edit. Est quidem vniuersa hedera radice numerosa, densa, flexuosa, surculosa, crassa, nec nimis alta, sed præcipuè nigra, & inter candidas, quę asperrima, immitissimaq; habetur. quamobrem eius amplexus arbores omnes infestat, omnes enim necat; & exiccat, ablato alimento. Crassatur hæc maiorem in modum, atque arborescit in tantum, vt per se ipsa hederæ arbor fiat. Attamen ex maiore parte semper super aliud uitam degere solet, atq; (ut ita dixerim) amplexicaulis est, ita pro sua natura, vel quiddam eiusmodi illico gerit. Nam è germinibus radiculas assiduè inter folia mittit, quibus arboribus, murisq; obrepit, quasi de industria à natura exhibitis: atque ita humorem auferens, exhauriensq; arefacit. Et si inferius succidatur, nihilominus uiuere, durareq; potest. Habet vel aliud discrimen non mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius vehementer amarus, tam in candida, quàm in nigra. Indicium, quòd alium aues mandunt, alium minimè attingunt. Hedera ita se habet. Hactenus Theophrastus de hederæ generibus. Cæterum tametsi tot Hederæ genera Theophrasto describantur; duę tamen Hederæ sunt nobis precipuæ, nempe maior, & minor. Maior itaque quam arboream uocamus, non solùm in syluis excelsas arbores scandit strangulatq; suo arcto brachiorum complexu, sed etiam antiqua ædificia, vrbium mœnia, sepulchraq; adeò occupat, ut tandem ea omnia diruat, & unà cum ijs collabatur. Eadem in primis folio prouenit piri modo, oblongo, quod tamen tractu temporis triquetrum efficitur. Id quoq; lęue, crassumque est, & longo nixum pediculo, sapore misto, nam & acredinis, & amaritudinis, & acerbitatis est particeps. Florere incipit ad finem Autumni, floribus muscosis, colore pallido, è quibus hyeme racemosi eduntur corymbi ligustinis grandiores, qnæ ante maturitatem uirescunt, & deinde nigrum colorem contrahunt, mense Ianuario. Minor sterilis est, Helix uocata. Hæc rarò arbores scandit, sed aut humi repit, aut saxa, macerias, sepes, & aggeres occupat, folio semper triquetro, ac maculoso. utraque perpetua fronde uirent. Serpentibus gratissima est Hedera, quod in ea hyeme delitescant, eius sese calore fouentes. Foliorum succus ex uino austero potus lienosos sanat. Decoquuntur ex oleo, & aceto septem hederæ folia; totidemque ossium persicorum nuclei, à cortice delibrati, teruntur que deinde, & temporibus, & fronti illinuntur, contra capitis dolores, à cerebro prouenientes. Qui Scrobiculas cauterio paratas gerunt in cruribus, alijsve corporis partibus (fontanellas vulgò vocant) folia hederę superponunt, magna sanè utilitate, non solùm, quod illuc fluentem humorem alliciant, extrahantque, sed quòd etiam roborent. Mulieres consutis hederæ folijs pileos parant, & papulosis infantum capitibus imponunt, sic enim curant illos, virus extrahentes. Lachryma, quę ex caudice distillat, illita leudes, & pediculos necat. Est & herba, quam vulgus HEDERAM TERRESTREM uocat. Hęc itaq; longo reptatu humi tenus sese diffundit, quadratis funiculis, è quibus folia emergunt rotunda, crispa, & per ambitum serrata, floribus subpurpureis, pusillis, in caulibus è foliorum exortu, Aprili mense prodeuntibus. Radicibus nititur tenuibus, quæ è caulium geniculis prodeunt, & eos humi reptantes connectunt. Nascitur in opacis, circa semitas, urbium muros, & etiam in hortis. Amaro gustu tota planta est, ideoque abstergere, attenuare, aperireque facilè poterit. Vulneratis uisceribus auxiliari in potionibus pleriq; censent, id propriæ facultati ascribentes. Huic ij addere solent Rubiæ, & albi Dictamni radices: quin etiam Betonicam, Pilosellam, Pimpinellam, Sanguisorbam, Pentaphyllum, Bistortam, Stellariam, Equisetum, Virgam auream, Tormentillam, & brassicam rubram, & ex his omnibus in albo uino decoctis potiones parant, adduntq; rhodomelis, quod sufficit, ad potum dulcedine conciliandum. Huiusce medicamenti, internè vulneratis exhibere solent, quotidie ternas uncias, magno quandoque auxilio. Succus cum ærugine mistus instillatur utiliter cuniculosis ulceribus. Hedera (ut auctor est Galenus libro VII. simplic. med.) ex contrarijs composita est facultatibus: habet enim quiddam adstringentis substantiæ, quam terrenam, & frigidam esse ostendimus: habetq; etiam nonnihil acris, quam calidam esse uel gustus comprobat. Nec deest tertia: aqueam nanque substantiam quandam tepidam obtinet, certè si uiridis sit. Siquidem dum arescit hæc prima exhalet necesse est, manetque quæ terrea est, & frigida, adstringens, & ea quę calida, & acris. Hedera, quæ ita Latinis, Græcis κισσὸς nominatur: Mauritanis, Cussus: Italis, Hedera: Germanis, Mauer, Epheuu baum, Epheuu: Hispanis, Edera, Era: Gallis, Lierre.

Hederę facultas ex Gal.

Nomina.

† Non ab re quidem suspicandum est (ut doctissimè adnotauit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quòd non ἐρυθρὰ, hoc est, rubra, ut habent vulgati codices, legendum sit, sed ἐρυθμότερα, id est, concinniora. Nam præter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theoph. qui lib. III. c. XVIII. de plant. hist. eo nomine hederę helicis folia depingit.

Χελιδόνιον μέγα.

CHELIDONIVM MAIVS. CAP. CLXXVI.

Chelidonium maius, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliosis: folijs ranunculi, mollioribus tamen, & colore *a* cæsijs: flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, grauiter olens. Radix supernè singularis, infernè in multa crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaueris, tenuis, in metæ figuram longa: in qua semen papauere maius recluditur. Succus in æreo vase, cũ melle prunis decoctus, oculis claritatẽ adfert. Folijs, caule, radice, succus exprimitur ineunte æstate, & siccatus in umbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & uino albo pota, medetur regio morbo, & ulceribus quæ serpunt: imposita cum uino, aut manducata, dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi uidetur uendicasse, quod aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, uisum restituere.

a Oĩa exẽp. ὑπόγλαυκα. i. subglauca.

Chelidonium, quod maius cognominatur, vulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymistæ, quæ multorum stultitia est, quod Græci nominis uim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam significat, sed Cæli donum appellitant. Qua postea falsa nominis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essentiam fieri prædicant, non modo suis vanis alchymicis imaginationibus accommodissimam; sed ad tuendam etiam hominum sanitatem, morbosq; quàm plurimos profligandos utilem. Prouenit Chelidonium ubique in Italia propter sepes, in scrobium ripis, secus uias; inter rudera, & in ædificiorum ruinis, seu parietinis. Sunt qui narrant (inquit Dioscorides in huiusce capitis calce) hirundines matres excæcatis pullis admota herba uisum restituere. Atqui Aristoteles libro quarto de gen. anim. cap. sexto, id quidem fieri naturaliter scribit his verbis: Aues etiam nonnullę imperfectos, & cęcos pariunt pullos, uidelicet, quę cum paruæ corpore sint, multos progenerant, ut cornix, pica, passer, hirundo. Quamobrem si quis hirundinum nouellarum adhuc oculos pręepungat, rursus incolumes redduntur. Cùm enim sunt non facti, non corrumpuntur. Itaq; denuo

Chelidonij maioris cõsideratios

Vanitas chymistarum.

CHELIDONIVM MAIVS.

denuo oriuntur, ac pullulant. Et libro 6. de historia animalium. Pullorum hirundinis, inquit, adhuc recentium oculi, si quis stimulo eos uexarit, renascuntur, & cernendi uim postea plane recipiunt. Herbam in calceis delatam, si nudis pedib. attingatur, Ictericos sanare creditur. Eadem mammis mulierum admota, mensium abundantiam sistit. Tusa herba unà cum radice, & oleo chamæmelino feruefacta, & umbilico illita, tormina ventris, & uteri dolores tollit. Totius plantæ puluis vulnera vlceraque sanat. Succus ad oculorum maculas, argemas, nubeculas, & cicatrices plurimùm præstat, verùm cum acerrimus sit, adhibendus non est, nisi ijs additis, quæ eius acrimoniam retundunt, cuius modi est lac muliebre. Idem cauis dentibus inditus, eos frangit, & eijcit. Cadunt quoque uerrucæ, & arescunt, si frequenter eo illinantur. Sunt, qui Chelidonium maius uocent herbam, quam aliqui AQVILINAM, *alij Aquilegiam nominant: Ea in montibus prouenit, folio Chelidonij maioris æmulo, per ambitum laciniato, coriandri ferè modo, caulescit mense Iunio numerosa caulium sobole, gracili tamen ac tenui. Flores in caulium cacuminibus emicant, in alijs purpurei, in quibusdam albi, & in nonnullis aurei, tanta est in floribus colorandis naturæ delectatio. Ii in stellæ modum radiantur, quatuor fundentes inferiore parte cornicula; sursum reflexa: E quibus capitula oblonga nascuntur, Melanthij æmula, in quibus pellucidum semen concluditur pullo colore. Semen (vt scribunt quidam rei herbariæ authores) drachmæ pondere potum ex Cretico uino, addito croci momento, ictericiam sanat. Sed ægros in lecto subinde sudare oportet. Chelidonij maioris meminit Galenus libro* VIII. *simplicium medicamentorum.*

Aquilina.

Chelidonij maioris uires ex Galeno.

10

AQVILINA.

torum, vbi hæc ſcribit. Chelidonium maius extergentis admodum, & calidæ facultatis eſt. Sed & ſuccus eius ad acuendũ uiſum commodus eſt, utique in quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione, atque diſcuſſione indigens. Vſi ſunt quidam radice eius ad morbum regium à iecoris obſtructione proficiſcentem, in uino albo eam potui exhibentes cum aniſo. Pari modo manſa dentium doloribus confert. Id χελιδόνιο. μέγα Græci, quod Latini Chelidonium maius, uocant: Mauritami, Kauroch, Challidunium, Chilodomontoma, & Memiram: Itali, Celidonia: Germanis, Scheluurtz: & Schlkraut, Hiſpani, Celiduenha, & yerua de las golundrinhas: Galli, Chelidonie, & Eſclere. Nomina.

10 χελιδόνιου μικρὸν.

CHELIDONIVM MINVS. CAP. CLXXVII.

CHelidonium minus, quod triticum ſylueſtre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pẽdens, ſine caule: foliis hederæ, multò rotundioribus. & minoribus, teneris, & ſubpinguibus radices habet ex eodem callo cõplures, puſillas in granorum tritici modum aceruatim congeſtas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Iuxta aquas, & lacus naſcitur. Vis ei acris, & anemones modo ſummam cutem exulcerat. pſoras, & ſcabros ungues eximit. Succus radicibus expreſſus ad

ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum eius ex melle gargarizatum, magnificè id præstat: & omnia pectoris uitia extrahit.

Chelidonij minoris consideratio.

PLanta, quam omnes ferè rei herbariæ periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, uerno duntaxat tempore, frequens gignitur, uliginoso præsertim solo, & in scrobium, foßarumq; marginibus: folijs hederæ minoribus, rotundioribus, ac subpinguibus, sine caule: flore luteo, etsi eius non meminerit Dioscorides, tenui pediculo appenso. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, pusillis, in granorum tritici modum aceruatim congestis, quarum nonnullæ tantum in longitudinem progrediuntur. Herba hæc breui deperditur: quippe quæ uere & nascatur, & arescat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum similitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, ueluti strumis, quæ Græca imitatione scrophulæ uocantur, coaluisse videantur. quanquam alij ex hoc potius sic dictam putant, quòd strumis, siue scrophulis (ut quidam asserunt) imposita medeatur. Nostris eam in Hetruria vulgò vocari Fauoscello putauerim, quod fabarum modo folia subpinguia proferat. Nec ea aliunde sibi Chelidonij nomen vendicasse existimatur, auctore Theophrasto libro VII. cap. XIIII. de plant. histor. quàm quòd hirundinum aduentu florem excitet, quemadmodum & chelidonium maius. Verùm an hæc sit Chelidonium minus, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, non parua uidetur

CHELIDONIVM MINVS.

esse

esse dubitatio: quòd nullã prorsus nec folijs, nec radicibus præ se ferat acrimoniã, cùm tamen acerrima, & mordax esse deberet, longeq; magis quàm chelidonium maius: quandoquidem, Galeno teste, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod satis manifestè ostendere posset, hanc non esse Chelidonium minus: nisi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro scriptum reliquit Galenus libro II. de alimentorum facultatibus. Nam facilè contingere potest, quod quemadmodum arum Cyrenis minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ possidet, adeò ut in cibis vel rapis utilius habeatur; in Italia verò, ac minori Asia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia nascitur, minimum acrimoniæ sortiatur; quod verò in Græcia prouenit, acre admodum sentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, nostrati nihil præterea deesse uidetur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus sum, ut credam, quòd quanuis in Italico desideretur acrimonia; non tamen id esse Chelidonium minus diffitendum est: tametsi inficias ire non liceat, nostrum Chelidonium minus, quod omnino acrimoniæ sit expers, ijs morbis haudquaquam conuenire posse, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioscorides, & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, necesse quidem est, ut & uires, quæ illam consequuntur, deficiant, & pereant. Hinc igitur fit, ut non possim ego subscribere iudicio Fuchsij uiri alioquin eruditissimi, qui in libro de compositione medicamentorum, quem auctũ secundo excudit, Chelidonium minus censet alteram Malacocissi speciem. Quinimo eius opinio mihi refellenda videtur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem folijs hederam quodammodo æmulatur, sed quod magis attendendum erat, uiticulas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuique natura tributum est. sed longè magis alius quidam nugator accusandus est, quippe qui eo dementiæ deuenerit, ut contendere nobiscum non erubuerit, hanc plantam minus non esse Chelidonium, sed Vergilij Amellum. Verùm nihil est quod magis homines deliros efficiat, quàm ambitiosa temeritas. Minoris chelidonij uires mamoriæ prodidit Galenus libro VIII. simp. medic. sic inquiens. Chelidonium minus, cùm acrius sit maiore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq; scabros eijcit. Succus eius per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hæc herba quarti ordinis fuerit absolutiiam, idq; tum in calfaciendo, tum in siccando. Herba hęc Græcis χελιδόνιον μικρὸν dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Memiten; & Chilodomon: Italis, Celidonia minore, & Fauoscello: Germanis, Feiguuartzen, Blanter Kraut, Pfasenhoedlin, & Meienkraut; Hispanis, Scrofularia menor: Gallis, Caullons des prestes, & Esclere petite.

Chelidonij minoris uires ex Gal.

Nomina.

Ὀθόννα. OTHONNA. CAP. CLXXVIII.

Othonnam aliqui maioris chelidoniæ succum esse aiunt: quidam glaucij: alij succum florib. corniculati papaueris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaueris succos esse contendunt. Alij Troglodyticæ cuiusdam herbæ succum, quæ othonna vocatur: nasciq; eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Aegyptum spectat. Othonna folijs erucæ, a perforatis cribri modo, & ueluti à tinea derosis, squalore obsitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam anemones speciem esse putauerunt. Extractus succus oculorum medicamentis adijcitur, ubi expurgare est opus: mordet enim, & absterget omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elutos, semotis calculis, in pastillos ad eadem digeritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Aegyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum feruore quodam, & adstrictione, mordaci.

a Oĩa excp. πολύτρητα ὥσπερ σητόκοπα, ψαφαρὰ ὀλιγόφυλλα. i. multis foraminibus, veluti à uermibus perforata, friabilia & pauca. Sed Cat. habet ὀλιγόχυλα. i. pauci succi.

Othonnę cõsideratio.

Othonnam Dioscoridi fuisse incognitam; illud nobis manifesto argumento esse potest, quòd nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia alijs accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaque hæc de Othonna memoriæ prodidit. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui eam plantam Othonnam esse censeant, quam Indicos Caryophyllos uocat vulgus. Quibus ego quoque subscriberem, si hæc planta erucæ folijs cresceret, ijsq; paucis, cribri modo perforatis, & friabilibus. Verùm cum foliosa sit planta, & non paucis folijs referta, quæ Tanacetum potius, quàm erucam referunt, eaq; cribri modo perforata, aut tanquam à vermibus erosa non sint, nec friabilia, non uideo sanè, cur in horum sententiam concedere queam. Nihil enim me mouet ad probandam horum opinionem floris color, & latifolia imago, alijs reclamantibus notis, cum numerosa sint plantarum genera, quæ croceis, & latis proueniunt floribus. Ego quidem, si mihi decernendi facultas daretur, in Chrysanthemi genere hanc plantam reponerem, quod tamen alijs, me peritioribus, decernendum relinquo. Cæterùm ut omnibus satisfactum esse intelligam; duas huiusce Indicæ plantæ imagines hic addi curaui. Est itaque hęc planta fruticosa, caulibus bicubitalibus, & quandoque maioribus, striatis, rectis, subrufescentibus, è quibus multifida prodeunt folia, & numerosa, Tanaceti æmula, sed maiora, & magis diuisa. Radix illi est breuis, sed numerosa, nec altè descendens. Tria huiusce plantæ obseruauimus genera, floribus tantùm differentia. Namque genus est ceteris procerius, quod flores profert aureos, magnos, numerosis admodum stipatos folijs. Aliud floribus spectatur minoribus, bino ternoq; eorundem ordine concinnatis, floridis in medio capillamentis, ut in Rosa. Huius flores colore quidem & facie differunt. Ii enim ex aureo in purpureum colorem inclinant, folijs crassiusculis, nitentibusq;, adeo ut ex holoserico, quod Vellutum uocamus, à natura facti uideantur. Postremum autem, quòd prædictis est minus, nihil à præscripto differt, nisi quòd non tam altè adolescit, & flores habet simplici tantum foliorum coronamento, sed cæteris minores. Cętera similia sunt. Prodeunt omnes è calice oblongo, torosoque, Lychnidis coronarię ferè simili, longis pediculis nitentes. Semen inde fit oblongum, tenue, ac nigrum. Excalfacit & siccat, quo fit, ut ea quoq; in medicum vsum trahi possit, ubi abstergere, & aperire sit opus. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis maioris chelidonij succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, ut refert Dioscorides. Eius nomen Gręcum ὀθόννα. Latinum item, & Italum Othona.

Nomina.

a Meum, addit λεπτὰ μικρά. i. tenuia parua.

b Meum addit. καθόλου δέ ἐστὶ ὅμοια τῷ σκολοπενδρίῳ λειοτέρα δέ καὶ ἐλάσσονι. i. in uniuersum similis est scolopẽdrio, sed leuior, & minor.

Μυὸς ὦτα. AVRICVLA MVRIS. CAP. CLXXIX.

Muris auricula, quam myosotida vocant, herba est caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concauis: folijs angustis a, oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per interualla assiduè geminatis: atque in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, ut anagallidis, cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. b Radix illita ægilopia sanat. Sunt qui alsinem, muris auriculam uocitant.

Reperiun-

AVRICVLA MVRIS.

Auriculæ muris consid.

REperiuntur quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis uolumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis, uel potius nominis alteram repræsentauit Dioscorides. Sed quoniam ipsa Dioscoridis scribendi series clarissimè demonstrat, Alsinem statim post helxinem sequi debere, quòd ei adeò similis sit, ut tradat Dioscorides eandem fuisse cum helxine, nisi humilior esset; idcirco libro quarto de ca nobis dicendum erit, quòd inibi eius legitimam sedem esse existimemus. Cæterùm hæc, de qua hic mentio est, passim mense Maio floribus ornata uisitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, secus uias, & ubique ferè locorum. Huiusce uires paucis perstrinxit Galenus lib. VII. simp. med. sic inquiens. Auricula muris desiccat ordine secundo: cæterum nullam euidentem caliditatem possidet. Ea Græcè μυὸς ὠτίον uocatur: Latinè, Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germanicè, Vualdtmangolt blauuen bluomen: Hispanicè, Oreya de raton yerua: Gallicè, Orelge du ratte.

Nomina.

GLASTVM

Ἰσάτις. GLASTVM. CAP. CLXXX.

SAtiuum Glastum, quo infectores lanarum utuntur, folium habet plãtagini simile, verùm pinguius, nigri usque: cuius caulis duum cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiũt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluuia sistunt: ignem sacrum, phagedęnas, putrescentia vlcera, & quæ serpunt, sanant. Syluestre glastum satiuo simile est. Folia fert maiora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadantenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes, in quibus semen: flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat: potu, & illitu lienosis auxiliatur.

ISatis satiua, quam in Hetruria vulgò Guado appellamus, tingendis lanis fullonibus, & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus, quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Huiusce maximus habetur prouentus in Vmbria circa Noceram, ubi oppidum est Gualdum ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima seratur. Glastum syluestre Plinio inter syluestres lactucas recensetur lib. xx. cap. vii. quippe quòd illi non sit absimile. Fit ex Isatide

Isatidis, seu Glasti consid.

ISATIS DOMESTICA.

cæruleus

cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem indicum uocant, de quo diffusius lib. v. suo loco disseremus. Meminit utriusque Isatidis Galenus lib. vi. simpl. medic. sic inquiens. Isatis satiua, qua utuntur tinctores, facultatis est ualenter rexiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atque adstringens. At Isatis syluestris manifestè iam acre quiddam tum gustu, tum actione profert. Proinde quàm satiua ualentius desiccans, ualentius etiam humidis putredinibus obsistit. Planta Græcis Ἰσάτις ἥμερος, *Latinis Glastum satiuum nominatur: Italicis, Guado domestico. Quæ verò Græcis* ἰσάτις ἀγρία, *Latinis Glastum syluestre, & Italicis Guado saluatico appellatur. Vtrunq; Glastum uocant Mauritani Dili, Dileg, Vesine, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Vueid: Hispani, Pastel: Galli, Pastel de languedoc.*

Isatidum uires ex Gal.

Nomina.

Τηλέφιον. TELEPHIVM. CAP. CLXXXI.

TElephium herba portulacæ similis, & caule, & folijs: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice † seni, septeniue prodeunt, folijs referti cæruleis, crassis, lentis: carnosis, flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter uites tempore uerno. Folia senis horis illita albam uitiliginē sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. Peruncta ex aceto etiam in sole uitiliginem tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

† Meum, seρα λεπτα. angusti, tenues.

QVanquam non desunt rei herbariæ periti, qui existiment, Telephium eam esse stirpem, quam quidam Fabariam, alij Fabam pinguem seu crassam, quidam verò Fabam inuersam appellant; cùm tamen nulla reperiatur qualitate præ-

Telephij cōsideratio.

ISATIS SYLVESTRIS.

ditæ

FABARIA.

dita, qua abstersoriæ, siccãtisq; facultatis particeps dici possit, ut Galenus Telephium esse testatur, foliaq; proferat portula-
cæ longè maiora, eorum sanè sententiæ planc adstipulari non ausim: tametsi ea compluribus notis Telephium referre uidea-
tur. Telephij uires memoriæ prodidit Galenus lib. VIII. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit. Telephium exiccan-
di, & detergendi facultate est, non tamen insigniter calida: uerùm in hoc forsan quispiam ipsum primi eße ordinis censeat.
Desiccat tamen secundo ordine intenso, aut certè principio tertij: proinde ad putrida ulcera conuenit, & leucas, & alphos
cum aceto sanat. hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephij qualitates haud reperies in Fabaria nostrate; etsi hæc
(vt paulò antè diximus) notis pluribus proximè ad Telephij historiam accedat; ut eius pictura, quam hic damus, apertè sa-
tis demonstrat. At si facultates tantùm obstant, quò minus ea planta Telephium & esse, & dici mereatur, in hoc illa ratio
10 non parum ponderis habitura est, qua superius ostendimus, uerum Chelidonium minus herbam illam esse, quam in eius men
tione depictam exhibuimus. Nam si Arum, teste Galeno, ijs caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum est,
nil mirum uideri debet, quòd & aliæ plantæ cum solo uires mutauerint suas, ut illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè eue-
nisse suspicandum est. Velim tamen in his, ut in alijs quoq; dubijs plantis, suum cuiq; esse iudicium. Herba, quæ τηλέφιον
Græcè, Telephium item Latinè dicitur.

Telephij uires ex Gal.

Nomina.

LIBRI SECVNDI FINIS.

PETRI

PETRI ANDREAE

MATTHIOLI SENENSIS,

MEDICI CAESAREI, ET SER.MI

PRINCIPIS FERDINANDI

ARCHIDVCIS AVSTRIAE, &c.

Commentariorum in VI. libros Pedacij Dioſcoridis Anazarbei, de Medica materia,

PARS SECVNDA.

Ab ipſo Autore recognita, & locis plus mille aucta.

CONTINENS LIBROS III. IV. V. Et VI.

CVM PRIVILEGIIS.

M D LXXXIII.

Venetijs, Apud Felicem Valgriſium.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij.

IN LIB. TERTIVM PEDAACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus, charißime Aree, commentariis, tradidimus de aromatibus, vnguentis, oleis, arboribus, earum fructibus, & lacrymis: item de animalibus, cerealibus, oleraceis, & herbis acrimonia præditis. In hoc autem tertio radices, succos, semina, herbas, & quæ vernacula, & inter se cognata censentur, quæque pluribus scatent remediis, prosequemur.

Ἀγαρικόν

AGARICVM. CAP. I.

AGaricum radix fertur laserpitij similis [a], sed facie summa solutior, & rariore, fungosoque tota contextu. Duo eius genera: fœmina, quæ præfertur, rectis intus uenarum discursibus constat: mas rotundus est, & vndique compactior. Vtrique gustus in initio dulcis, mox ex distributione in amaritudinem transit. { Gignitur in Sarmatię regione, quæ Agaria dicitur. Sunt qui radicem esse plantæ affirment: alij ut fungos nasci in arborum caudicibus, quadam putredine. } Gignitur in Galatia Asię, & Cilicia [b] in cedris, sed friabile, & infirmum. Adstringendi, calfaciendique naturam habet. efficax est contra tormina, cruditates, & rupta: prodest itidem contusis, & ab alto deuolutis. Datur duobus obolis in uino mulso febrim non sentiētibus: febriculosis uerò in aqua mulsa; arquatis quoque, suspiriosis, iocineris, renumque uitio laborantibus, dysentericis. Item si urina ægrè reddatur, si uuluę strangulatus urgeat, si pallor membra decoloret, drachma una dari solet: si tabes infestat, ex passo: si lien negotium exhibet, ex aceto mulso: si dissolutio stomachi est, ita ut cibi tenax non sit, manditur, & sine ulla humoris sorbitione deuoratur: simili modo acida ructantibus propinatur. sanguinis reiectiones sistit, tribus obolis ex aqua sumptum. Facit ad coxendicum, & articulorum dolores, & comitiales morbos, si cum aceto mulso, pari pondere assumatur: menses ciet; fœminis, quas inflatio uuluæ uexat, utiliter ęquali modo datur; horrores soluit, datum ante febrium accessiones; aluum purgat, drachma vna, aut altera, si cum aqua mulsa bibatur; uenenorum antidotum est denarij instar, cum [c] diluta potione sumptum; si serpentes ictum uibrarunt, morsumque subfixerunt, tribus obolis ex uino potum, [d] mirè auxiliatur. In summa, internis omnibus uitijs conuenit, pro viribus, & ętate datum, nunc ex aqua, nunc ex uino, ijs ex aceto mulso, alijs ex aqua mulsa.

a Meum. οὐ νὺ τὴν ἐπιφάνειαν ὥσπερ τὸ σίλφιον. ἀραιὰ δὲ ἐστὶ ὅλη. i. non ita densa superficie, sicuti silphium, nam tota rara est. Conclusa nō legit Orib.

b Meum & Cat. ἐπὶ δένδρων. i. super arborib. Idē leg. Oribas.

c Meum. μετὰ κράμματος. i. cum diluta uini potione.

d Meum, non legit, mirè.

Agarici consideratio.

AGaricum fungus est in arboribus nascens. Plura de eo diximus libro primo in laricis arboris historia. Præstantissimum habetur in Tridentinis montibus, vbi sæpissimè proprijs manibus illud diuulsimus, adacta securicula. Cæterùm tametsi Plinius lib. 16. cap. 8. omnes glandiferas arbores Agaricum ferre tradat; in Tridentinis tamen syluis, ac etiam in reliquis Italiæ locis, quod equidem viderim, soli tantùm larici innascitur. In cedro Agaricum gigni, tum in Asiæ Galatia, tum in Cilicia scribit Dioscorides, nulla eius mentione facta, quòd in larice ipsa, ac glandiferis (vt Plinius inquit) arboribus prouenit. Fuchsius medicus ætate nostra celebris in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum excudit, Agaricum ex Sarmatia per Illyriam Venetias afferri tradit, & ex Galatia & Cilicia Alæxandriam, & ab Alexandria Venetias. eo fortasse argumento ductus, quòd Dioscorides auctor sit agaricum nasci in Sarmatiæ regione, in Galatia Asię, & Cilicia. Verùm iampridem desijt ex illis locis importari, vt testantur mercatores & pharmacopœi. Equidem compertum habeo, omne ferè agaricum, quod Venetijs venditur, partim deferri ex Tridentinis montibus, in quibus sunt syluæ laricibus refertæ, partim ex Vulturenæ agro, & alijs finitimis locis, partim ex Norico tractu. Neque certè vnquam, dum ego Venetijs agerem, intelligere potui, quòd agaricum aliunde conueheretur. Quare adducor, vt putem, Fuchsium virum alioquin eruditissimum, in hoc planè deceptum esse. Agarici meminit Galenus sub quodam radicis genere lib. 6. de simplicium medicamentorum facultate, vbi sic inquit. Agarici radix, hoc est, quæ trunco innascitur, primo quidem gustu dulcis, sed paulò post subamara apparet: & acrimoniæ quandam speciem temporis spatio inducit, leuiculæque adstrictionis. est & consistentia laxa. Ex quibus omnibus manifestum est, si quidem quæ superioribus commentarijs dicta sunt, meminerimus, quòd medicamentum hoc compositum est ex substantia aerea, & terrea à caliditate extenuata: porrò minimum habet substantiæ aqueæ. Hac ratione, & digerendi, & calefaciendi vim habet, & crassitudinem incidendi, tum infarctus viscerum expurgandi. Proinde regio morbo laborantes sanat, eos vtique, qui sic ab infarctu iecoris laborant. Iuuat & morbo comitiali obnoxios eadem facultate, tum rigòres per circuitum recurrentes ex crassis, aut viscosis humoribus natos sanat. Iuuat & morsos a bestijs frigore lædentibus, aut compunctos, tum foris in affecta parte impositum, tum intrò in corpus sumptum pondere drachmæ unius cum vino diluto. Est & purgatorium. Et lib. primo de antidotis idem Galenus inquit. Agaricum

Fuch. lapsus.

Agarici vires ex Gal.

ricum fraudem nullam admittit. optimum est læuissimum: densum uero, & graue, & lignosum deterrimum. Quod autem inter hæc medium est, quantum signis, tantùm & uiribus ab utrisque distabit, hactenus Galenus. De uiribus Agarici Mesues quoque scripsit, sic inquiens. Agaricum deijcit utranque bilem, ac etiam pituitam ipsam: crassos, lentos, putrescentesq; humores expellit. Eius propria facultas est cerebrum, omniumque sensuum organa, ac musculos expurgare: excrementa, quæ spinali medullę pariter & neruis inhæserint, educere: pulmonem, ac pectus a lentis, ac putrescentibus humoribus detergere: ac deinde uentriculum, iecur, lienem, renes, & in mulieribus uterum mundare. Præter hæc soluit Agaricum compaginum omnium contumacem materiam. Quapropter non mirum uidetur, uocasse Democritum agaricum familiarem medicinam, cùm ad omnes corporis partes conformitatem habeat. Nam non imbecilles possidet uires ad plerosque tum capitis, tum cerebri, tum eiusdem membranarum morbos: nempe diuturnum dolorem, comitialem morbum, apoplexiam, uertigines, maniam, atram bilem, & cerebri inflammationes. Est etiam morborum omnium, quorum causa fuit obstructio, medicina admodum singularis. quo fit, ut regio morbo affectis, aqua intercute laborantibus, ac liene uexatis leuamentum præstet. Vrinam quoque pellit, ac menses commodè ciet. Coloris nitorem Agarici usus toti corpori commendat. Ventris tineas tum necat, tum deijcit. Coxendicum doloribus conuenit, & diuturnas febres discutit. Non desunt quoque, qui Agarico pro sapone utantur, dum caput lauant, eum conferre putantes ad frigidos capitis morbos. Quod Greci ἀγαρικὸν, Latini quoque Agaricum dicunt: Mauritani, Garichum, seu Garicum: Itali, Agarico: Germani, Dannenschuuam: Hispani, Agarico: Galli, Agaric: Boemi, Agaryka: Poloni Mordze uiiouua.

Ex Mesue.

10

Nomina.

AGARICVM.

RHA-

RHABARBARVM.

ῥᾶ ῥῆον. RHAPONTICVM. CAP. II.

RHa, aliqui rheum, Latini rhaponticum uocant, prouenit in ijs, quæ ſupra Boſphorum ſunt, regionibus, ex quibus affertur. Radix nigra, centaurio magno ſimilis, ſed minor[a], & rufior, fungoſa, aliquantum læuis, ſine odore. Optimum habetur, quod teredines non ſenſit, ſi guſtatu[b] cum remiſſa adſtrictione lenteſcat, manducatumque colorem reddat pallidum, aut ad crocũ inclinantem. Id epotum facit ad inflationes, ſtomachi imbecillitatem, & omne genus dolores, ad conuulſa, rupta, lienoſos, hepaticos, tormina, & renum, ueſicæ, & pectoris uitia, aduerſus intenta præcordia, & uuluæ mala, coxendicum dolores, ſanguinis, excreationes, ſuſpiria, ſingultus, dyſenterias, & cœliacorum affectus, contra febrium circuitus, & uenenatorum morſus. Datur in ſingulis ualetudinibus eodem, quo agaricum 10 pondere, & cum eiſdem liquoribus: ſi febri careant in mulſo: ſin aliter ex aqua mulſa: ſi tabem experiuntur, ex paſſo: ſi lienis exercet, in aceto mulſo: ſi diſſolutio eſt ſtomachi, id eſt, cum cibi tenax nõ eſt, manditur, & ſine ſorbitione ulla deuoratur. Liuentia, lichenasq; tollit, cum aceto illitum. Inflammationes omnes ueteres ex aqua oblitum diſſipat. Summa eius uis adſtringens, cum aliquanto calore.

a Meũ. ἐνερϑε ϑεςέρα i. rubicundior. Sed Cat. ἐπυρϑϑεςέρα i. rauiãtior.

b Orib. habet μάλιςα. i. maxime.

Rhapontici consid.

RHaponticum officinæ Rheuponticum uocant. Quod nomen sibi asciuisse videtur a Rha fluuio regionem quandam Ponto conterminam præterluente, in cuius fluminis ripis numerosum nascitur. Cuius rei testis est Ammianus Marcellinus lib. 12. suarum historiarum, vbi sic scribit. Tanais, qui inter Caucasias oriens rupes per sinuosos labitur circumflexus, Asiamq; ab Europa disterminans, in stagnis Meoticis delitescit. Huic Rha uicinus est amnis, in cuius supercilijs uegetabilis quædam eiusdem nominis gignitur radix, ad multiplices medelarum usus proficiens. hæc Ammianus. Legitimum paucis abhinc annis ad nos aduehi cœpit. Nam multo ante a tempore Rhapontici vice maioris centaurij radix in medicinæ usum irrepserat. Qua etiam nostra ætate non desunt, qui Rhapontici loco utantur, recentiorum inuenta respuentes, cùm hactenus legitimum Rhaponticum neque nouerint, neque uiderint: tanta est quorundam pertinacia.

Quorundam error.

Credidere ad hæc peritissimorum medicorum quidam, præterito nuper æuo, Rhabarbarum a Rhapontico Dioscoridis nullo discrimine differre. Quippe quoniam eorum temporis curriculo legitimum Rhaponticum Italia non uiderat. Quod cùm paucos post annos ad nos esset allatum, non defuere qui priorum reuocauerint sententiam. Id quod maximè palàm facit Manardus Ferrariensis in suis epistolis. Quandoquidem in libro 6. epistola 2. firma hac, & stabili ducebatur opinione, uulgare nostri usus Rhabarbarum, & Dioscoridis Rhaponticum & idem esse, & nihil inter se cognatione differre. Veruntamen cùm postea legitimum conspexisset Rhaponticum è Moschouia allatum, quod Dioscoridis historiam notis omnibus referret, nouam statim induit opinionem, & priorem, quam habuit, reuocauit, ultima quinti libri epistola ad Leonicenum scribens. Rhaponticum primùm uidi ego Venetijs in officina ad medici insignium è Constantinopoli allatum, ac deinde aliis pluribus in locis etiam ex Alexandria conuectum. quod nullis reclamantibus notis, uerum antiquorum Rhaponticum refert. Inuehitur Auerroes lib. 5. suarum collectanearum tum in Galenum, tum in reliquos, qui dixerunt Rhabarbarum facultate tantùm adstringenti pollere, quòd purgatoriam, quæ illi inest, facultatem minimè compererint: cùm tamen Auerroes ipse sit maximopere carpendus, quòd neque Galenus, neque cæteri seniores Rhabarbari nostri usus usquam meminerint, nec quicquam de eo posteritatis memoriæ prodiderint, tametsi de Rhapontico a Dioscoride descripto plura tradiderint, inter cuius facultates nulla penitus, quæ purgando sit, inueniri potest.

Vana Auerrois calumnia contra Gal.

Rhapontici meminere, sub Rhabarbari tamen titulo, nisi interpretis (ut ferè suspicor) sit lapsus, cùm Serapio, tum etiam Auicenna. quandoquidem non plures suo Rhabarbaro assignauere facultates, quàm qui eos præcesserunt, Rhapontico assignauerint. Quippe quòd eorum neuter scripserit, suum Rhabarbarum deiectoria facultate pollere. Id quod uerum indicium præbet, scripsisse hos de Rhapontico, non autem de Rhabarbaro. Quo fit, ut non ab re putandum sit, id euenisse interpretum ignorantia Rhaponticum in Rhabarbarum permutantium. Cognouit tamen legitimum (ni fallor) ætatis nostræ Rhabarbarum Paulus Aegineta, cùm ipsius meminerit libro 7. cap. 11. in quibusdam medicamentis aduersus podagras, quorum cognomina sunt diacorallion, compositio Agapeti, & compositio atactos. Verùm non propterea credidit ipse, Rhaponticum a Rhaburbaro differre. Cuius rei auctoris fidem manifestam facit libro primo. cap. 43. vbi scribit, quòd deuorata trebinthina resina oliuæ quantitate dormituris aluum leniter mollit, & quòd id præstatur efficacius, si Rheipontici momentum admisceatur. Ex quibus palàm fit, per Rhaponticum Paulo Rhabarbarum designari, quòd fortasse inter hæc existimauerit nullam intercedere cognationis differentiam, quemadmodum credidere recentiorum quidam, de quibus paulò antè diximus. Paulo enim si Rheipontici, & Rheibarbari aliqua intercessisset differentia, vbi peculiariter de simplicibus medicamentis agit, de vtrorumque facultate speciatim scripsisset. Sed cùm ibi tantùm Pontici meminerit, indicium haud dubium est, illi Barbari, & Pontici nullam fuisse differentiam.

Rhapontici, & rhabarbari discrimen.

Cæterùm Ruellius eos acriter reprehendit, qui inter Rhaponticum, & Rhabarbarum nostrum discrimen faciunt, cùm sua ferat opinio, alterum ab altero minimè dissidere; atque si qua differentia reperiatur, eam non aliunde prouenire, quàm regionum, vbi gignitur, diuersitate, clementia, vel inclementia cœli. Neque alia ratione asserit, Ponticum nullo odore commendari, quàm aquilonarium regionum, in quibus oritur, immani frigiditate: cùm tamen Pontica regio non vsque adeò sit frigida, vt Ruellij sententia admitti debeat, sed vt potius tanquam inanis reprobanda videatur. Quandoquidem sequeretur, quòd cætera stirpium genera, quæ tam in oriente, quàm in meridie odoris fragrantia commendantur, in aquilonari plaga, & in ipsa Ponti regione penitus inodoræ reperirentur. Quod tamen falsum esse semper crediderim: nam quamuis stirpes omnes, quæ in aquilonaribus regionibus oriuntur (de his, quæ natura odoratiores habentur, intelligo) ex climatum, & aeris algore, sint odore, ac cæteris qualitatibus imbecilliores; non ob id tamen harum qualitatum adeò expertes deprehenduntur, vt discerni nequeant: quin & quemlibet vsum, vbi scilicet conferant, non recipiantur suis in regionibus. Quippe si ob frigoris, ac regionum inclementiam suas innatas qualitates penitus exuerent, adeò vt sola tantùm forma remaneret, propriam omnino peruerterent speciem. Quod tamen nulla ratione, nec auctoritate probatur. Siquidem compertum iampridem apud nos est, quòd quanquam Celtica nardus, quæ a quibusdam Carinthiæ, & Stiriæ alpibus nobis affertur, a quibus penè quatuor, vel quinque totius anni mensibus, nix colliquata labitur: itemque acori radix, quæ nostro æuo ex Sarmatia Europæ, glacie, & niuibus maiore anni parte semper obducta, aduehitur in calami odorati vsum, odore tam valido, naresque feriente fragrare non deprehenduntur, quemadmodum Celtica illa nardus, quæ ex Liguria, & Istria defertur, & acorum, quod ex Ponto, Syria, & Aegypto petitur; non tamen ob hoc euenit vnquam, quin suis proprijs ac naturalibus fragrent odoribus. Quo fit, vt infirma admodum, quantum equidem conijcio, sit Ruellij sententia. Quare hinc nobis concludere liceat, Rhaponticum odoris expers non esse, aeris, soli, & regionis algore, sed quod alia a Rhabarbarico, vel Indico sit planta. Declarant præter hæc, Rhabarbarum a Rhapontico plurimùm distare purgatoria vis, quam natura ipsa Rhabarbaro largita est, odor nares feriens, compacta simul substantia, aureus color, ariditas, amaritudo, quæ gustu percipitur, & ponderis grauitas. Quandoquidem Rhaponticum nullo odore commendatur, minimè deiectionem molitur, cùm potius adstringat; non est amarum, sed subacre; non aridum, sed lentum; non compactum, sed rarum, non ponderosum, sed admodum leue.

Ruellij, & aliorum error.

Quibus rationibus fretus non temerè asserendum putauerim, Ruellium hac in re magnopere hallucinatum fuisse; præsertimq; cùm dicat, nullo alio discrimine Rhabarbarum a Rhapontico differre, quàm odore tantùm. Vanum quippe videtur argumentari, Rhabarbarum, & Rhaponticum unam & eandem esse radicem, quòd forma, colore, ac specie nihil inter se distare oculorum sensibus appareant, cùm tam in facultatibus, quàm qualitatibus, maximè inter se differant. In simili errore uersantur etiam ij (sunt enim qui ita sentiant) qui sibi falsò persuadent, abietis lacrymam à larigna nihil dissidere, ac unam & eandem lacrymam esse, eo quòd in colore, in substantia, ac in cæteris notis, in quibus perpendendis oculi tantùm indices sunt, adeò persimiles uideantur, ut uisibili facultate altera ab altera discerni non possit. Verùm si quis rem cæteris sensibus experiri aggrediatur, discriminis certior fiet: nanque olfactu odoris fragrantiam haud insuauem, gustu verò amarorem in abietis lacryma comperiet, quibus larigna caret. Et quisnam iuniperi resinam a lentiscina secerneret, nisi rei ipsius incorruptus iudex fuerit gustus? Quis a strobilina resina, & a quibusdam gummi globulis thus ipsum agnosceret, nisi adulterium tum igne, tum gustu deprehenderetur? Tanta præterea intercedit similitudo inter pistacium, & vnguentariam glandem, vt nisi hæc amaritudinem gustui relinqueret; illud verò dulcedinem, difficil-

facillimum sanè fuerit alterum ab altera distinguere. Quid porrò inter se similius reperitur, quàm cassiæ, & cinnamomum, etsi hæc omnino specie non conueniant? Hinc facilè adductus sum, vt nullius momenti eorum argumenta semper existimauerim, qui res secundum quasdam tantum qualitates dijudicant, quibus etiam sæpe decipiuntur, ut ij, qui hac leui ratione ducti, Rhabarbarum, & Rhaponticum idem esse contendunt. Meminit Rhapontici Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi de eius viribus ita scriptum reliquit. Rheum, quidam ipsum Rha nuncupant, mistam habet tum temperaturam, tum facultatem. Habet enim quiddam terrestre frigidum, ceu indicio est adstrictio, & adiuncta est quædam illi caliditas: siquidem si plusculum mandatur, subacre conspicitur. Quinetiam aereæ cuiusdam substantiæ subtilis est particeps, quod indicat tum laxitas, tum leuitas: uerùm non minimè & opera. Ob id enim licèt adstringens, tamen non tantùm conuulsis, sed & ruptis, & orthopnœæ prodest. Sic quoque liuentia, & lichenas sanat cum aceto illitum. Porrò quod adstrictionis opera haud instrenua sunt, hinc discere liceat, quòd sanguinem expuentibus, cœliacis, & dysentericis conferat: nec enim reluctatur terrestri frigido tenue aereum, imò eo quòd deducat, & in altum perducat valentioris effectus causa existit. Et in libro de antidotis primo, In Rheo, inquit, quoque fraus committitur: nam quibus in locis nascitur, simul atque euulsum est, ipsum elixant, quò succum remittant, ac tam succum, ut syncerum, & aqueæ impermistum, quàm Rheum exiccatum, ut non elixum ad nos postea mittunt. Idcirco scire oportet adulteratum dignoscere. quod facillimè ab his deprehenditur, qui Rheum sua sponte nascens uiderunt. hactenus Galenus. Cæterùm adulterium, quod in Rheo fieri prodidit Galenus, id (ut paulò post dicturi sumus) de Rhabarbaro tradidit Mesues. Cui tria Rhei constituuntur genera, nempe Turcicum, Barbarum, & Indicum, quod & Sceniticum uocat, omnia a regionibus, a quibus conuehuntur, cognominata, uel in quibus proueniunt. Quippe Turcicum nil aliud illi designatur, quàm Ponticum, uel quòd è Ponto ad Turcas uicinos deferatur, uel quòd ab ijs saltuosis conuallibus, in quibus vltra Tanain fluuium priores Turcæ, Pomponij Melæ, & Plinij testimonio, venationibus ferè vixere tantùm, iampridem in Pontum fuerit delatum. Siquidem ab his non longè distat Rha fluuius, circa quem Rha, quod Ponticum posteri vocauere, probatissimorum auctorum testimonio, oriri certò scimus, fluminis illius nomine pariter appellatum. Quo fit, vt hac in re non dubitauerim errasse etiam Mesuem. quippe qui inter Rhei genera aluum ducentia Ponticum admiscuerit, a cæteris tum specie, tum facultate diuersum, quamuis fortasse rectius id Turcicum appellauerit, quàm Ponticum. Porrò Indicum ab India dictum, ubi frequentissimum prouenit, nemo est qui ambigat. Sed quanam ratione Sceniticum, & Indicum idem esse dixerit Mesues; hactenus compertum non habeo: nisi fortasse Scinicum rectius legendum fuerit, quòd a Sinis extremæ Indiæ populis (ut arbitror) deferatur, cum plura quoque aromatum genera ea regio mittat. Id quod manifestè idem declarat Mesues: quippe qui Scenicum, vel Sceniticum Indum esse affirmat. Scenitæ enim (vt infrà dicemus) Indiæ populi non sunt, sed potius Sini, à quibus Sinicum, non Scenicum, vt vulgata habet lectio, mea quidem sententia, vocari debet. Sunt tamen qui velint Sceniticum, nec Indicum esse, nec à Sinarum regione oriundum, quòd a Mauritanis non Scinicum, sed Scenicum dicatur. Quamobrem eorum quidam, vt Adamus Lonicerus, in Arabia hoc nasci censet, & a Scenitis illius regionis populis Scenicum, siue Sceniticum vocari putat. Fuchsius verò Mesuis opinionem secutus, nullam inter Indicum, & Scenicum facit differentiam. quippe qui scripserit libro primo de compositione medicamentorum, Rheum Indicum esse vocatum, quòd ex India, aut locis Indiæ proximis, nempe à Scenitis populis, vt auctor est Stephanus de vrbibus Persidis, deferatur. Verùm cùm Scenitæ desertæ Arabiæ populi omni aromatum genere sint destituti, cumque asserat Mesues Sceniticum rheum, & Indicum idem esse, cadit, peritque Loniceri opinio. Velim tamen si possem Fuchsij sententiam probare. Verùm cum Scenitæ etiam Straboni populi sint è Parthorum collegio Arlæ, & Martyanæ montes incolentes, distentque ab Indiæ finibus milliaribus plusquàm mille & quingentis, nescio profectò, quònam modo Indicum rheum à Scenitis Parthorum populis Sceniticum dici possit. quo fit, vt etiam Fuchsij opinionem longius sustinere nequeam. Ad hæc de Barbarici nomenclatura varia admodum est recentiorum medicorum sententia. Quandoquidem sunt qui velint sic dictum à Barbaria Aphricæ prouincia, sic vulgariter appellata, vbi olim Carthago clarissima habuit sedem. Horum opinionem sequitur Fuchsius, quòd scripserit libro primo de compositione medicamentorum, id verum fuisse Rhabarbaricum, quod superioribus annis secum adduxere milites, qui cum Carolo Imperatore Tunetum expugnauere. Alij Barbaricum vocari credunt, quòd a Barbari Indiæ ciuitate, quæ intra Indi fluuij fauces est sita, deuehi censent, rati Indicum, & Barbaricum idem esse. Alij autem à Barbaria Erythræi pelagi insula, sic appellatum existimant, quòd Indiæ naues, ac liburnicæ aromata deferentes magnum suæ mercis, ibi iampridem habuerint emporium, à quo per Arabicum sinum, traiecto prius angusto mari de Mecha, aromatum omne genus in Aegyptum per alias deferebatur nationes. Sed aliter se habet opinio nostra: quippe quòd semper existimauerim, Rhabarbarum ex Troglodytica Aethiopiæ regione ad nos deferri, & ibi etiam oriri, quòd ea regio Barbarica antiquis fuerit appellata. Si quidem inuenio Galenum scripsisse tum lib. 6. de simplicium medicamentorum facultat. tum lib. 4. cap. 6. de tuenda sanitate, gingiber ex Barbaria ad nos conuehi: quod tamen Dioscorides superiore libro, & Plinius lib. 12. cap. 7. à Troglodytis deferri, & in eorum regione nasci tradunt. Quinetiam reperio, glandem vnguentariam, quam Galenus ex Barbarica regione adferri scribit, Dioscoridem libro sequenti in Aethiopia, vbi est Troglodytica regio, & Plinium libro 12. cap. 21. Troglodytis nasci posteritatis memoriæ prodidisse. Ex quibus sanè liquidò constare puto, Troglodyticam regionem, & Barbaricam antiquis vnam & eandem fuisse. Huc præterea accedit alia Plinij auctoritas, qui libro iam bis citato, cap. 19. vbi raritatis cinnamomi causam reddit, id accidisse scribit, incensis syluis Barbarorum ira. Nam cùm ipso inibi teste, oriatur cinnamomum in Aethiopia Troglodytis connubio permista, non alias vtique gentes Barbaras appellasse credimus, quàm Troglodytas. Quamobrem & myrrham Troglodyticam appellauit Barbaram cap. 16. eiusdem voluminis. Nec ab re quidem Galeno, & Plinio Troglodytæ Barbari speciatim dicuntur, cùm scripserit Pomponius Mela grauissimus auctor libro primo de situ orbis, eos magis stridere, quàm loqui, specus tantùm subire, & ali serpentium carnibus. Quæ sanè omnia ita in mea me firmant opinione, vt certò credam, Rheum illud verè esse Barbaricum, quod ex Troglodytica afferatur regione. Sententiam nostram magis adhuc confirmare uidetur Strabo, quòd lib. 15. suæ Geographiæ apertè testetur, eo omnia in aromatum, & plantarum genere oriri in Arabia, & Aethiopia, quæ in India australi proueniunt, quòd hæ regiones sole persimiles sint. Non placet igitur, vt dicam liberè quod sentio, Fuchsij opinio ob prædictas tum rationes, tum auctoritates, tum etiam quoniam apud nullum vsquam legerim ex ea Aphricæ parte, quæ vulgò dicitur Barbaria, Rha aliquod afferri, quod ibi prouenerit. Quin nec aliorum sententias comprobauerim, quoniam nec illud, quod à Barbari Indiæ ciuitate, nec illud, quòd à Barbaria Erithræi pelagi insula aduehitur, rectè Barbarum dici potest, cùm ex India vtrunque petatur, & quòd nullus extet auctor, qui à Barbari ciuitate Rhabarbarum scribat suam duxisse originem. Quare illud legitimum esse Rhabarbarum mea demum firma sententia est, quod ex Troglodytica Aethiopiæ regione fuerit aduectum. Quod facilè fortasse Veneti, qui quotannis in Alexandriam nauigant, seligere possent ab Indico: quod certò sciam, multa aromatum genera præter Indica eò ex Aethiopia, ex felici Arabia per

Rhapontici uires ex Gal.

Rhei Turcici nomenclatio.

Rhei Indici nominatio.

Rhei Barbarici nomenclatura.

carouanas (ut vocant) comportari. Porrò non solùm in præscriptis locis Rhabarbaricum prouenit, sed etiam copiosissimum habetur in locis quibusdam, magno Regi Chan, Cataij Domino, subiectis. Regionis (vt illi vocant) Succuir, si Persis nego-ciatoribus, qui illuc vacant, est adhibenda fides. Dicunt enim prouinciam hanc adeò Rhabarbaro abundare, ut inde per vniuersum deferatur orbem. Optimum nasci aiunt non longè ab huiusce Regionis Metropoli, quæ Succuir, quemadmodum plaga tota appellatur, quibusdam in montibus, ipsisq; eminentibus ac saxosis, vbi plurimi scaturiunt fontes, & syluæ habētur diuersarum arborum generibus refertæ. Terram aiunt ibi esse rubram, lutosamq;, tum propter pluuias multas, tū etiam propter fontiū riuulos, qui locum irrigant, & madefaciunt. In his itaq; montibus Rhabarbarū prouenit (ut illi narrant) caule ab radice haud spithama longiore, è quo folia copiosa proueniunt, binum dodrantum longitudine, ex angusta origine in latum desinentia, & deorsum spectantia, vt ex appicta hic imagine apparet. Serrata illi folia non sunt, sed lanugine quadam pilosa circūquaque obducta. Hæc dū adolescunt, viridia sunt, atqui consenescentia lutea fiunt, & in humum concidunt, è medio foliorum stipatu cauliculus siue germē ex crassiori caule prodit, in cuius summitate flores exeunt, purpureis uiolis haud ualde dissimiles, colore cæruleo subalbicante, odore acuto simul & graui, adeò, vt olfactu displiceat. Radices dipalmarē longitudinem superant, colore exterius ex rufo nigricāte, verùm non omnibus æqualis habetur crassitudo. Nam aliæ crassiores, aliæ tenuiores, vt in cæteris etiam plantis plerunque fit. Veruntamen, quæ ad summam crassitudinem adoleuerunt, humani cruris molem æquare solent. fibris vbique radix referta est, quibus in humum defixis, alimentum capessit. Interna pulpa aureo colore nitet, rubris quamplurimis intercursantibus uenis. Succo madet copioso tum croceo, tum purpureo, qui suo lentore facilè manus implicat, & colore inficit, dum radices repurgantur, & secantur in partes. Nam simulac fuerint effossæ, rizotomi eas repurgant, & secant. Cæterùm haud statim a sectione traiectas filo suspendunt, ne succus guttatim stillans deperdatur. Qua re seriatim particulas super asseribus collocant, uertuntque, ac inuertunt, quotidie pluries. Hoc enim modo incrassatus succus non deperditur, sed in sua seruatur radice. Quatriduo deinde transacto, particulas funiculo traijciunt, & suspendunt in umbra, locis apertis, quò tamen solis radij accedere nequeant. Siccantur enim hoc modo uentorum flatibus, in libero aere, duorum mensium spatio, & deinde negotiatoribus venduntur. Effodiuntur radices ineunte vere, in ipsa prima foliorum germinatione. Vbi autem Aestate radices erutæ fuerint, foliosa existente planta, tanquam euanidæ croceo illo succo carent, quo fit vt viribus infirmiores habeantur. Recentes veneunt vili admodum pretio. Siquidem plenus currus tribus, aut quatuor argenti drachmis emitur. Quamobrem, nisi plurimi accederent negotiatores, qui Rhabarbarum peterent, illud haud unquam Incolæ effoderent in proprium medicamentorum vsum. Sunt qui putent nusquam præterquam in hac regione, nasci Rhabarbarum, quòd Indi, & qui Chinam inhabitant Regionem, eò illud emptum accedant. Sed an id verum sit, cur comprobem non habeo, præsertim cum Rhabarbarum, quod Alexandriam Aegypti comportatur, non solùm ex India, sed ex Aethiopia, & alia fortasse Africæ plaga deferatur. Cæterùm ijs in locis, qui circa Cataium sunt, haud unquam Rhabarbarum in medicamentis utuntur, sed tantùm ad sua suffienda Idola, suis thymiamatis admiscent. Recens adeò amarum esse aiunt, vt uix degustari possit. Cæterùm, antequàm de Rhabarbari uiribus agamus, illud in primis ignorandum non est, quòd falsa, ac uana sit vulgarium, & aliorum quorumlibet opinio, qui sibi firmiter persuadent, Rhabarbarum violentum admodum esse medicamentum, & quòd propterea a medicis non exhibeatur, nisi in deploratis ferè morborum affectibus. Siquidem (vt inferius clarissimè patebit) illud haud dubiè tutò, & pueris, & utero gerentibus mulieribus omni tempore, & ætate exhiberi potest. Atqui in eiusmodi hominum mentibus inualuit hæc inanis opinio: quoniam elapsis temporibus tanta Barbaricæ huius radicis extitit penuria (æquali enim cum auro pondere vendebatur) ut ad pretij magnitudinem euitandam, eam tunc non dedissent medici, nisi vbi morbos vel mortis periculo, vel diuturnis languoribus non vacare, certis signis coniecissent. Quo factum fuit, vt passim hac reprobanda opinione ducerentur homines ad credendum, quòd in morbis curandis valentissimum, imò violentissimum omnium medicamentorum esset Rhabarbarum. Huius vires cæteris diligentius, latiusq; descripsit Mesues, sic inquiens. Rhabarbarum innocens, clemens, & excellens est medicamentum, multas dotes medicamento purgante maximè expetitas complexum. Præcellit in omni genere Indicum, quod recens sit, colore subnigro rufescente, ponderosum, quanuis sua substantia rarum, & quod cùm frangitur, rufo, & glauco colore alternante spectatur: item quod mansum croceo inficit colore. Adulteratur autem, quod omnino te animaduertere cautius oportet, hoc modo. Accipiunt impostores Rhabarbari multum, totumque aqua macerant quinque diebus, exemptum deinde siccant, subtractaque vi, & quasi anima vendunt. Aquam verò, qua maduit, igne, vel sole similiter siccant & in pastillos conformant ad regales vsus. Fraus cognoscitur, quòd syncerum non vehementer adstringat, substantia rarius sit, & colore croceo inficiat. Adulteratum verò contrà se habet. Nam coloris interni varietatem amisit, & subnigricat. Calefacit, ac siccat secundo ordine, etsi nonnulli primo tantùm dicant. Constat tum aqueis, tum terreis qualitatibus, quæ adstringentem ei facultatem tribuunt, & eius substantiam conseruant. Est & aereis raritatem substantiæ conferentibus particeps. Nec igneis quidem expers est, a quibus amaritudinem, concurrentibus etiam terreis qualitatibus, acquirit. Ac ipsa terrestris qualitas in imo delitescit: ignea verò in sublime fertur. quo fit, vt eius diuidantur qualitates cùm aqua, aut vino perfunditur. Operatur autem in obstructionum affectibus igneis tantùm facultatibus: terreis verò, vbi adstrictione sit opus. Omni penitus noxa uacat, daturq; omni tempore, & ætate, adeò vt pueris ætate tenellis, & prægnantibus facilè exhiberi possit. Auget Rhabarbari vires caprinum serum, vel si maceretur intubi, vel apij, aut plantaginis decocto. Nulli memoria excidat, quin semper Indicæ nardi tantillum ipsi commisceatur, cùm maximopere conferat. Addendum etiam semper erit vini albi odorati modicum, præsertimq; vbi ad obstructiones reserandas paratur. illud præterea memoriæ retinendum est, quòd scilicet in adulterato nulla deiectoria reperitur facultas. Synceri macerati expressio probè conuenit, vbi tantùm abstersione, deiectione, ac infarctus liberatione sit opus. Quòd si post hasce functiones, uiscera adstrictione roborante eguerint, ipsum quidem in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, uehemēter operatur, ac vehementius quod comburitur. Purum, selectum, ac substantia compactum, absq: iactura in tenuem puluerem conteri potest. Rarum verò, ac laxum minimè, quoniam ex vehementi, ac longiori contritione facilè euanescit, ac deperditur. Resoluitur item eius uis, cùm aqua, vel vino decoquitur. Deijcit Rhabarbarum non modò bilem, sed etiam & pituitam ipsam. Eique propria facultas inest cùm abstergendi, tum etiam roborandi tam ventriculum, quàm iecur, & eorum compuctiones amouendi. Clarificat Rhabarbarum sanguinem, obstructiones aperit, ac omnes pariter affectus sanat, quos generant obstructiones: nempe aquam intercutem, regium morbum, lienis crassitiem, ac diuturnas febres. Sanguinem reijcientibus, ac eius a qualibet parte manationibus qualitate, ac facultate substantiæ prodest. Datur etiam ab alto deuolutis, ruptis, & tam internè, quàm externè fractis maximo iuuamento, præsertimque si uino austero drachmæ pondere commisceatur, addito syncera mumiæ momento, ac etiam erythrodani radicis tantundem. Singultientibus opitulatur, dysenteriam cohibet, præsertim quod igne sit torrefactum, addito tamen adstringente vino, & plantaginis succo, vel psyllij seminis. Vindicatur a carie, & teredine annis tribus, vel quatuor. Verùm si cera oblinatur, vel in melle reponatur, vel

Opinio falsa.

Rhabarbari uires ex Mes.

vel milio ſepeliatur, diutius integrum, & ſyncerum ſeruari poterit. Eſt & aliud Rhabarbarum, immò potius pſeudo Rhabarbarum, quod quidam Monachorum Rhabarbarum uocant. Verùm huic genuini Rhabarbari uires non ſunt. Eſt enim (ut mea fert opinio) genuinum Dioſcoridis Hippolapathum, ut ſuperius ſuo loco latius explicauimus. Non deſunt tamen qui huius decoctum, aut dilutum ad exoluendam aluum propinent, ſed quo id fiat ſucceſſu ipſi dicant, Præſtat tamen radix contrita ex vino albo meraco pota ad expediendos obſtruſos renes, & ad calculum pellendum: quin etiam diebus quadraginta pota contra canis rabidi morſum ac etiam ſimul vulneri illita. Radix, quæ ῥᾶ, & ῥῆον, Græcis, Raponticum Latinis appellatur: Arabibus, Raued, ſeu Rauend; Italis, Rhapontico.

Γεντιανή. GENTIANA. CAP. III.

10 GEntianæ inuentio prima aſſignatur Gentio Illyriorum regi, a quo cognomentum habuit. Folijs partim proximè radicem, iuglandi, plantaginive ſimilibus, ſubrubris: partim a medio caule, & præſertim iuxta cacumen, paulum diſſectis. caule cauo, & læui, digiti craſſitudine, geniculato, & ex interuallis maioribus foliato, binum cubitorum altitudine. ſemine in calycibus lato, leui, glumoſo, ſatis ad ſphondilij ſemen accedente. radice longæ ariſtolochię, longa, craſſa, amara. Naſcitur in ſublimibus montium iugis, vmbroſis locis, aquoſiſque. Vis radicis excalfactoria, & adſtringens: contra

GENTIANA MAIOR.

morſus

morsus serpentium, duabus drachmis, cum pipere, ruta, & uino pota auxiliatur. Extracti succi drachma, laterum doloribus, & ex sublimi deturbatis, ruptis, & conuulsis, prodest: hepaticis, & stomachicis, pota cum aqua subuenit. Radix collyrij modo subdita, partus eijcit: imposita, ut lycium, uulneraria est, & ulcerum cuniculatim depascentium medela. Succus præcipuè eodem effectu prodest: oculis inflammatione laborantibus illinitur: pro meconio collyrijs acribus immiscetur. Radix vitiliginem absterget. Succi extrahendi ratio hæc est. Contusa radix quinque diebus aqua maceratur: postea in eadem tantisper decoquitur, dum extent radices: & vbi refrixit aqua, linteo excolatur: mox discoquitur, dum mellis crassitudo fiat, fictilique reconditur.

Gentianæ cōsideratio.

GEntiana planta est vulgaris notitiæ. Frequentissima excelsis Tridentinis montibus prouenit, præsertimque in Ananijs, in quorum cacuminibus sæpius eius effodit radices brachiali crassitudine, & bicubitali longitudine. Hanc a Gentio Illyriorum rege inuentam, vnde illi nomen, non modò Dioscorides; sed aliorum etiam veterum monumenta testantur. Plinio libro 25. cap.7. ea est omnium prestantissima, quæ in Illyrico nascitur, vbi fortasse primùm inuenta est. Gentianæ vires paucis admodum perstrinxit Galenus lib.6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Herbę Gentianæ radix val- 10

Gentianę ui-

GENTIANA MINOR.

de efficax

de efficax est, vbi extenuatione, purgatione, abstersione, obstructionis liberatione opus sit. Nec mirum, si hæc possit, cum impensè sit amara. Hæc (vt Auicenna ait) excalfacit ordine tertio, siccatq; secundo. Vrinam, & menses ciet, & aduersus scorpionum ictus cæteris antidotis præstat. Eius aqua, præsertim quæ vase duplici balnei uapore vitreis organis elicitur, febres (ut ego sæpius expertus sum) ab infarctu tum viscerum, tum vasorum excitatas mirificè pellit. Alui tineas necat, maculasq; in facie qualescunque detergit, si ea frequentius maculæ abluantur. Est præterea quædam vulgaris etiã planta, aliquibus Cruciata dicta, quæ non paruam cum Gentiana cognationem habere uidetur: quandoquidem & notis, & facultatibus illi plurimùm respondeat. Vnde eos, non longè aberrare crediderim, qui hanc Gentianam minorem appellauerint. Hæc in incultis præcipuè locis nascitur, caule rotundo, dodrantali, ac etiam maiore, in cacumine rufescente, paribus ferè interuallis ab imo ad summum geniculis intersecto: è quorum singulis alis bina prodeunt folia subpinguia, longa, vulgaris dictæ Saponariæ æmula, & Gentianæ foliolis in summitate erumpentibus similia. Flores, qui purpureo colore nitent, in summo circum caulem in orbem exeunt. Radix illi alba, longa, amarissimo gustu locis pluribus ab utroque latere crucis instar perforata: unde illi Cruciatæ nomen indiderunt. Sunt etiam in hoc genere duæ aliæ plantæ: sed minor radicibus numerosis, tenuibus, albicantibus caulibus lentis, humi plerunque accubantibus, floribus ex cæruleo purpurascentibus, cruciatę maioribus & prædictæ radices recentioribus magnis laudibus efferuntur contra pestilentiam, & venenosorum animalium ictus. Cæterùm ego quidem illud experientia compertum habeo, quòd radice tusa, & ventri emplastri modo imposita, uermes, qui in intestinis fuerint, procul dubio necantur: & ulceratæ strumæ sanantur, si ijs eodem modo contusa, quæ nuper effossa sit,

Cruciatę cõsideratio.

Cruciatæ uires.

GENTIANA MINIMA.

vel sicca

vel sicca, & in puluerem contrita adhibeatur. In summa non desunt, qui asserant, has ea omnia præstare posse, quæ Gentiana, quod ex prædictis facilè probari potest. Ananiensia rura hoc genus vltimum vulgò vocant Pettimborsa. Ex quo quis coniiciat, si lubet, hanc illis indigenis, corrupta Italica voce Metti in borsa, ideo Pettimborsa nominari, quòd tot viribus commendetur, vt perinde ac gemma, crumenis asseruari mereatur: aut quòd tantum viribus excellat, vt medici ea vtentes ingentem argenti, & auri copiam crumenis sint reposituri. Nomina. *Γεντιανὴ planta sic Græcis, Gentiana similiter Latinis vocatur: Mauritanis, Gentiana, Genthiana basilica, seu Basateca: Italis, Gentiana: Germanis, Entzian, vurtz, siue Creutz: uurtz, Hispanis, Gentiana: Gallis, Gentianne: Boemis horec: Polonis Gonyczka.*

Ἀριστολοχία. ARISTOLOCHIA. CAP. IIII.

ARistolochia nomen ex eo sibi adoptauit, quòd existimetur optimè puerperis opitulari. Tria eius genera traduntur. Rotunda, quæ fœmina vocatur, folijs hederaceis, præstanti odore cum acrimonia, mollibus, subrotundis, multis ab vna radice germinibus, prælongisque palmitibus: floribus candidis, pilei similitudine, in quibus quod rubrum est, grauiter olet. Longa mascula appellatur, non nullis dactylitis: longiore quàm rotunda folio: tenuibus ramulis, dodrantalibus: flore purpureo, gra-

ARISTOLOCHIA ROTVNDA.

uiter

uiter olente,qui marceſens in pyri ſimilitudinem turbinatur. Radix rotundæ in orbem conglobata, rapi modo: longæ uerò digiti craſſitudinem, & dodrantis longitudinem implet, nonnunquam paulò maiorem [a]. Ambæ colore intus buxeo, guſtu amaro, & graui. Eſt etiamnũ tertia longa, quæ clematitis uocatur, ramulos habens tenues, refertos folijs ſubrotundis, minori ſemperuiuo ſimilibus: flores rutæ: radices [b] longiores, tenues, craſſo cortice, odoratoque ueſtitas, priuatim unguentorum ſpiſſamentis conuenientes. Rotunda cæteris uenenis reſiſtit. Longa uerò aduerſus angues, & uenena, drachmæ pondere ex uino bibitur, & illinitur. Pota cum pipere, & myrrha mẽſes, partus, & omnia uuluarum onera eijcit: eadem efficit ſubdita in peſſo. Rotunda ad eadem pollet: inſuper ſingultibus, ſuſpirijs, horroribus, lieni, conuulſis, laterum doloribus, pota cum aqua, ſingulariter auxiliatur. Aculeos, & ſpicula extrahit: oſſium ſquamas illitu adimit: ulcera putrida exeſt, & ſordida expurgat: caua cum iri, & melle explet: gingiuas, & dentes extergit. Clematitis ad eadem pollere creditur; uiribus tamen inferior eſt.

a Car. & Meũ ἀμφότερα δὲ τὰ πολλὰ ῥιζοδειης ἐν δοξεν. i. ambæ autem plerunque buxeo intus ſunt colore.

b Oribaſius. μακροτατας i. lõgiſsima.

Ariſtolochiæ conſid.

ARiſtolochiæ, quam officinæ Ariſtologiam vocant, tria ſtatuuntur genera, nempe rotunda, longa, & clematitis. Hæc rara admodum, & paucis nota: illæ verò omnibus ferè rei herbariæ ſtudioſis notiſſimæ. Quæ rotunda voca-

ARISTOLOCHIA LONGA.

tur, etſi

tur, etsi non vbique in Italia proueniat; in agro tamen Goritiensi plurima, pulcherrimaque nascitur, præstanti odore.
Vtraque flores edit in toto ferè caule, oblongos, & ex paruo capitulo in auriculæ modum desinentes, subluteo colore, &
internè quadantenus ex atro purpurascentes, è quibus oriuntur fructus: qui in longa pyri imaginem referunt, suntque
inglandibus longè maiores: in rotunda verò rotundiores, pauloque minores spectantur. Qua in re non potui non maxi-
mè Plinium admirari, quòd lib. 25. cap. 8. vtranque ferre baculas paruas veluti cappares tradiderunt. nisi quis il-
lud dixerit, quòd Plinio contigerit, Aristolochiæ vtriusque fructus vidisse, priusquàm ad summum adoleuissent. Sed
certè is eodem in loco excusari, meo iudicio, non potest, quin manifestè hallucinatus, & Græci sermonis non admodum
peritus deprehendatur, cùm Aristolochiæ nomen dedisse grauidas tradat. Quandoquidem non ab vtero gerentibus mu-
lieribus, sed à puerperis Aristolochia (vt Dioscorides scribit) id nominis sibi comparauit. Cuius rei non modò indicium
præbet nomen ipsum ἀριστολοχία, quòd nil aliud denotat, quàm optima puerperis, non (vt Plinius inquit) grauidis: sed
etiam ipsius facultas, quæ ad remorantes a partu secundas, mensesque ciendos magnopere commendatur. Quapropter
fuerit hæc prægnantibus procul dubio exitiale potius, quàm salubre medicamentum, cùm ea ferè omnia, quæ secundas,
& menses educunt, fœtum etiam trahant, & quandoque interficiant, præsertim cum fuerint amara Aristolochiæ modo.
Nec minus præterea Leonicenum virum alioqui nostræ ætatis doctissimum, satis admirari possum, quòd dum nimio for-
tasse aliorum errata corrigendi studio, vel auiditate ductus, de cyclamino, & Aristolochijs Plinium accusat, in eandem,
in qua Plinius, foueam ceciderit, asserens cum Plinio Aristolochiam à prægnantibus sibi nomen adinuenisse. Quod ne sine
auctore pronunciasse videretur, Dioscoridem quidem adducit, sed eius historiam, quantum equidem sentio, corrumpit, ac
peruertit. Sunt è recentioribus Cordus, Adamus Lonicerus, & monachi illi, qui in Mesuem commentaria edidere, qui
sibi certò persuadent, eam esse Dioscoridi Aristolochiam clematitim, quæ officinis omnibus passim longa cognominatur:
argumento quòd hæc radices proferat admodum longas, & sarmentorum modo prætenues. Quin & vt suam tueantur, ac
magis roborent sententiam, hoc in loco Dioscoridis codicem omnino deprauatum esse contendunt: & vbi vulgata lectio
habet, κλωνία ἔχουσα λεπτὰ φύλλοις ὑποστρογγύλοις, ἀειζώῳ μικρῷ ἐοικόσι, hoc est ad verbum, ramulos habens tenues, folijs
subrotundis, semperuiuo paruo similibus, non ἀειζώῳ μικρῷ, sed ἀσάρῳ μικρῷ, quòd asaro paruo similia sint folia, legendum
esse censent. Horum sanè sententiam nunquam probare potui, neque probandam arbitror, pluribus cùm rationibus, tum au-
ctoritatibus adductus. quandoquidem Oribasij lectio aliter non habet, quam communis hæc Dioscoridis, nec aliter legunt
Serapio, & Auicenna. Id quod manifestè ostendit, hoc in loco Dioscoridi nullam subesse mendam. Adde, quòd cùm
vnum tantùm Dioscoridi sit asarum, nec minoris asari is vsquam, quod legatur, meminerit, absurdum sanè videretur, quòd
minori asaro Aristolochiam clematitim comparasset. Accedit & alia ratio, quòd cùm vulgaris Aristolochia longa rutæ
flores non edat, & folia Asari longè maiora clematitis esse non potest. Præterea si Dioscoridis lectionem accuratius per-
pendamus, nil aliud esse videtur longa officinarum, quàm longa Dioscoridis; aut fortassis eius species, cuius nulla, quod ex-
tet, ab antiquis facta sit mentio. Quippe quòd proferat hæc folia longiora, latioraque, quàm rotunda: ramulos dodran-
tales: florem grauiter olentem, qui fructum edat pyri modo turbinatum. Nam quòd fructum ferat clematitis, non scribit
Dioscorides: nec folia longa, lataque, vt vulgaris habet Aristolochia, sed subrotunda, & minori semperuiuo similia. At si
contrà dixerit quispiam, longam vulgarem Dioscoridis longam non esse, quoniam flos illi purpureus non sit, sed melinus, &
radix non palmaris, nec digiti crassitudine, sed longior admodum, & longè tenuior. Huic facilè responderi poterit, id locorum
regionumq; varietate euenire posse, & quòd natura cum florum coloribus in quàmplurimis ludat: quòdque vidimus etiam
nos Aristolochiæ longæ plantam à Calabris allatam, radice (vt in theriacis scribit Nicander) cubitali longitudine, pollica-
ri crassitudine: cui folia erant, quæ à nostrate longa nullo discrimine differebant. At hæc Clematidis radix Dioscoridi,
& Plinio crasso contegitur cortice: quod tamen in longa officinarum, nostrateque non visitur, cùm tenui cortice perpetuò ve-
stiatur, odore potius graui, quàm odorato. Quamobrem inclinare nunquam potuit animus, vt crederem, Aristolochiam
longam, cuius hic effigiem appinximus, esse clematitim: Sed potius eò deductus sum, ut suspicarer hanc fortasse esse Pi-
stolochiam sic Plinio vocatam, quòd & ipsa puerperis commendetur. Nam præterquam quòd hæc illi quarto Aristolochiæ
generi assignetur, tenuior est, quàm clematitis densis radicis capillamentis, iunci plenioris crassitudine. Illud mihi suspi-
cionem auxit, quòd viderim etiam præter hanc aliam, quæ radice palmari, & crassitudine digitali constabat: sed in omnibus alijs
partibus alteri adeò persimilis, vt nullam inter eas intercedere differentiam compererim. Sunt præterea recentiorum qui-
dam rei herbariæ & studiosi, & periti, quibus persuasum est, non tamen sine aliqua ratione, quòd Aristolochiæ longæ præ-
ter clematitim duo habeantur genera: quarum altera sit radice (vt Dioscorides inquit) digiti crassitudine, & dodrantis lon-
gitudine: altera verò tenui ac longiore, quæ (ut aiunt) ab Andromacho, & Gal. lib. 1. de antidotis ἀριστολοχία λεπτὴ, hoc est
Aristolochia tenuis appellatur. quin & hanc affirmant eam longam esse, cuius hic imaginem exhibuimus, cuiusque passim
est vsus. Quo fit, vt pro certo existimeat hanc esse eam Aristolochiam, quæ in Andromachi theriacam addi debeat, Andro-
machi iunioris, & Damocratis testimonio innixi, quòd ij in theriaces compositione huiusce tenuis tantùm meminerint. Id quod
(vt dicunt) præ se ferre videtur, alterum etiamnum ipsius Aristolochiæ longæ genus esse præter clematitim, radice constans
tenuiore ac longioræ. Hoc autem comprobatum fuisse putant a Galeno lib. ante citato, vbi docens quomodo nonnulla, quæ ab
Andromacho seniori obscurè tradita sunt, explicari debeant, ita scribit. Si quid adhuc aliud superest, quod minus dilucidè
sit ab Andromacho seniori elegiacis versibus dictum, planum fiet theriacam legentibus ab eius folio soluta oratione descri-
ptam. Quod enim ille Cecropium mel obscuriùs appellat, id Atticum apertè nominat. Centaurium ille nulla adhibita di-
stinctione in carmine pronunciat, hic verò in prosa tenue apponit, eo quòd aliud quoque centaurium extet crassum appellatum.
Idem & in aristolochia fecit, cùm præter tenuem aristolochiam, alia quoque reperiatur, quæ crassam radicem habeat, &
rursus tertia, quæ rotundam. hactenus Galenus. Quibus nimirum verbis illi credunt suam satis firmasse sententiam. Sed
ego quidem aliter sentio, ut qui putem, Aristolochiam tenuem non aliud Andromacho & Galeno fuisse, quàm clematitim
cognominatam. Etenim vt omittam, quòd Dioscorides, & Galenus non plura, quantum inuenerim, quàm tria Aristo-
lochiæ genera commemorant, nempe rotundam, longam, & clematitim; clematitis priuatim à Dioscoride Aristolochiæ
longæ subscribitur, & quodammodo eius species constituitur, ramulis tenuibus, radicibus etiam tenuibus ac longiori-
bus. Vt hinc facilè nobis liceat conijcere, Andromachum, & Galenum non aliud supradicto loco per tenuem Aristolo-
chiam intellexisse, quàm clematitim. Adde quòd si ad omnium qualitates, & facultates spectes, sanè clematitis dignior
est, quæ in theriacam recipiatur. Hæc enim radicem habet, Dioscoride teste, cortice odorato vestitam, vnguentorum
spissamentis conuenientem. Plinius deinde lib. 25. cap. 8. clematitim cæteris prætulit ijs verbis. Tertium longissimæ
tenuitatis, vitis nouellæ, cui sit præcipua vis, quæ clematitis vocatur, ab alijs Cretica. Et paulò pòst idem ait. Odor om-
nium medicatus, sed oblonga radice tenuiorique gratior. hæc ille. Quibus vtique adstipulari videtur etiam Galenus lib.
6. simplicium medicamentorum, vbi de Aristolochiarum viribus disseruit, vt infrà patebit in earum commentatione.
Quare

Margin notes: Plinij, & Leoniceni lapsus. — Opinio quorundam reprobata. — Pistolochia. — Alia opinio reiicitur.

Quare non eſt, meo quidem iudicio, aſſerendum, quod Ariſtolochia λεπτὴ Andromacho, & Galeno ſit aliquod quartum Ariſtolochiæ genus ita uocatum. quandoquidem λεπτὴ hîc nullum facit per ſe genus: neque ſolùm tenuem indicat, ſed etiam minorem. atque certè in longarum genere huiuſmodi eſt clematitis. Cæterùm ſi Ariſtolochia Græcis λεπτὴ nominata eſſet aliud genus per ſe, neceſſariò ſtatuendum foret eſſe tertium quoque centaurij genus præter magnum & minus, quod peculiariter Grecis λεπτὸν uocatur. Sed hoc dupliciter falſum eſſe conuincitur. Primò quòd apud Dioſcoridem, Galenum, aliosque antiquiores, qui de plantarum hiſtoria ac viribus ſcripſerunt, nuſquam plura, quod equidem legerim, quàm duo centaurij genera ſcripta reperiantur, ſcilicet maius & minus. Secundò quòd conſtet, Plinio lib. 25. cap. 6. centauriũ cognomine lepton nullum per ſe genus eſſe, ſed ea appellatione illud tantùm centaurium deſcribi, quod a Dioſcoride & Galeno minus appellatur. quinetiam idem de huius centaurij uiribus ea omnia tradidit, quæ illi centaurio minori reddiderunt. Sed quid tot uerbis opus erat, quibus noſtram tueremur, & aliorum refelleremus ſententiam? cùm huic difficultati ſatis ferè facere poſſint uerba ipſius Dioſcoridis, quibus Ariſtolochiæ clematitidis radices expreſſit in hunc modum. ῥίζας μακροτέρας (μακροτάτας, quòd eſt, longiſſimas legit Oribaſius) λεπτάς. id eſt, radices longiores, tenues. Vt uel ex his intelligi poſſit, haud abſurdum eſſe, quòd aliquis ariſtolochiam clematitim etiam tenuem nominet, quemadmodum ab Andromacho ſeniori, & iuniori uocatam fuiſſe exiſtimamus. Ex his itaque omnibus colligendum eſſe arbitror, quòd Ariſtolochia tenuis dicta ab Andromacho, non ſit genus diſtinctum ab alijs, ſed eadem cum clematide: & quòd ſub Ariſtolochiæ tenuis nomine clematitim intellexerint Andromachus, & Galenus. Erit igitur, mea quidem ſententia, Ariſtolochia clematitis, utpote tenuior, odoratior, & præſtantior, in theriacæ compoſitionem addenda: non autem illa longa, quam hîc depictam dedimus. Quæ tamen a nobis, fortè rectius, Plinij Piſtolochia cenſetur, ut ſupra dictum eſt: aut certè aliud Ariſtolochiæ genus ueteribus incognitum. Veruntamen Fuchſius medicus clariſſimus, ſuis de plantarum hiſtoria commentarijs, aliam plantam Piſtolochiam putat: quæ tamen (eius pace dixerim) a Plinij Piſtolochia prorſus abhorret. Eſt enim Piſtolochia Fuchſio mollis in uniuerſum planta, quæ uere primo unà cum Chelidonio exoritur, & maio, uel ad ſummum iunio contabeſcit. Creſcit hæc tenellis, ſubalbidiſque folijs, coriandro, vel ranunculo primi generis proximis: radice tuberoſa, inferiore parte ſeſſili, ſuperiori uerò monticuli inſtar elata, intus vbique concaua, nigro exterius cortice, buxea interius pulpa, odore ariſtolochiæ, & guſtu amara. Quapropter Germanis hæc, quòd vera Ariſtolochia rotunda ſint deſtituti, eius uicem infeliciter explet. Non tamen ob id cenſendum eſt hanc eſſe Piſtolochiam, quæ à Plinio deſcribitur. ſiquidem hæc illi tuberoſa, & inani radice, non conſtat: ſed clematitide tenuior eſt, denſis (ut dictum eſt) radicis, capilla mentis, iunci plenioris craſſitudine. Sed rectius, ueriuſque quantum equidem ſentio; dici poſſet, hanc plantam eſſe Plinio fumariæ alterum genus, quod ab eo lib. 25. c. 12. ijs depingitur uerbis. Alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus. De hac etiam Aetiũ locutum fuiſſe exiſtimauerim lib. 10. c. 2. in curatione obſtructi iecinoris, ubi chelidonij Capni meminit, eo quòd (ut diximus) unà cum chelidonio primùm erũpat hirundinum aduentu, ut libro quarto latius differemus, ubi conſultò fumariæ hiſtoria tractabitur. Porrò quòd huius plantæ radix Ariſtolochiæ rotundæ uicem ſupplere poſſit, atque in huius penuria illa uti liceat, adnotatum reliquit Fuchſius in libro de componendis medicamentis, quem nuper locupletatum edidit, in theriaca diateſſaron. Attamen ſi Galenum ſequi uolumus, pro Ariſtolochia rotunda longam ſubſtituemus. Ariſtolochiæ genera memoriæ prodidit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ubi eorum uires explitauit ijs uerbis. Ariſtolochiæ radix ad medicationes utiliſſima eſt, amara & ſubacris. Sed ex illis omnium ſubtiliſſima eſt rotunda, ad omnia efficacior. Aliarum uerò duarum, quæ Clematitis appellatur, fragrantior eſt. Itaque ea ad unguenta utuntur unguentarij: ſed ad ſanationes infirmior. At longa minus quidem tenuitatis obtinet, quàm rotunda, ſed nec ipſa inefficax eſt: uerùm abſtergendi, atque excalfaciendi potentiam poſſidet, minus quidem quàm rotunda abſtergit, ac digerit, ſed non minus calefacit, imò forſan plus quoque. Itaque in quibus uſus eſt modicæ abſterſionis, commodior eſt longa, puta in carnium exulcerationibus, & fomentationibus uteri. At in quibus craſſum humorem ualidius extenuare oportet, illic uſus eſt rotundæ. Proinde dolores ab infarctu, aut craſſitie crudorum flatuum natos magis curat rotunda, & ſpicula extrahit, & putredines ſanat, & ſordida ulcera repurgat, ac dentes, gingiuaſque candidas efficit. Auxilio eſt & aſthmaticis, ſingultientibus, comitialibus, podagricis, ſi cum aqua bibatur: tum ruptis, & conuulſis, ut ſi quod aliud medicamentum, idonea eſt. hactenus Galenus. Ariſtolochiæ uim purgatoriam ineſſe (quod tamen ſilentio prætererierunt Dioſcorides, & Galenus) author eſt Meſues, qui ita ſcribit. Ariſtolochiæ radix pituitoſos per inferna ducit humores, atque etiam, ut nonnulli aſſerunt, bilioſos. Pulmonem, ac pectoris particulas ab humorũ lentore, ac putredine efficaciter mundat. cuius rei indicium eſt, quòd aſthmaticis maximum adferat iuuamentum. Quæ Grecè ἀριστολοχία. Ariſtolochia quoque Latinè dicitur: Arabicè, Zaraund, Maſinocra, ſeu Zaraued: Italicè, Ariſtologia: Germanicè, Oſterlutey: Hiſpanicè, Aſtronomia: Gallicè, Foterlle, aut de la Saraſine: Boemicè Podrazec: Polonicè kokornak dl ugij.

Fuch. opinio reiecta.

Ariſtolochiæ uires ex Gal. & Meſue.

Nomina.

Γλυκύῤῥιζα.

DVLCIS RADIX. CAP. V.

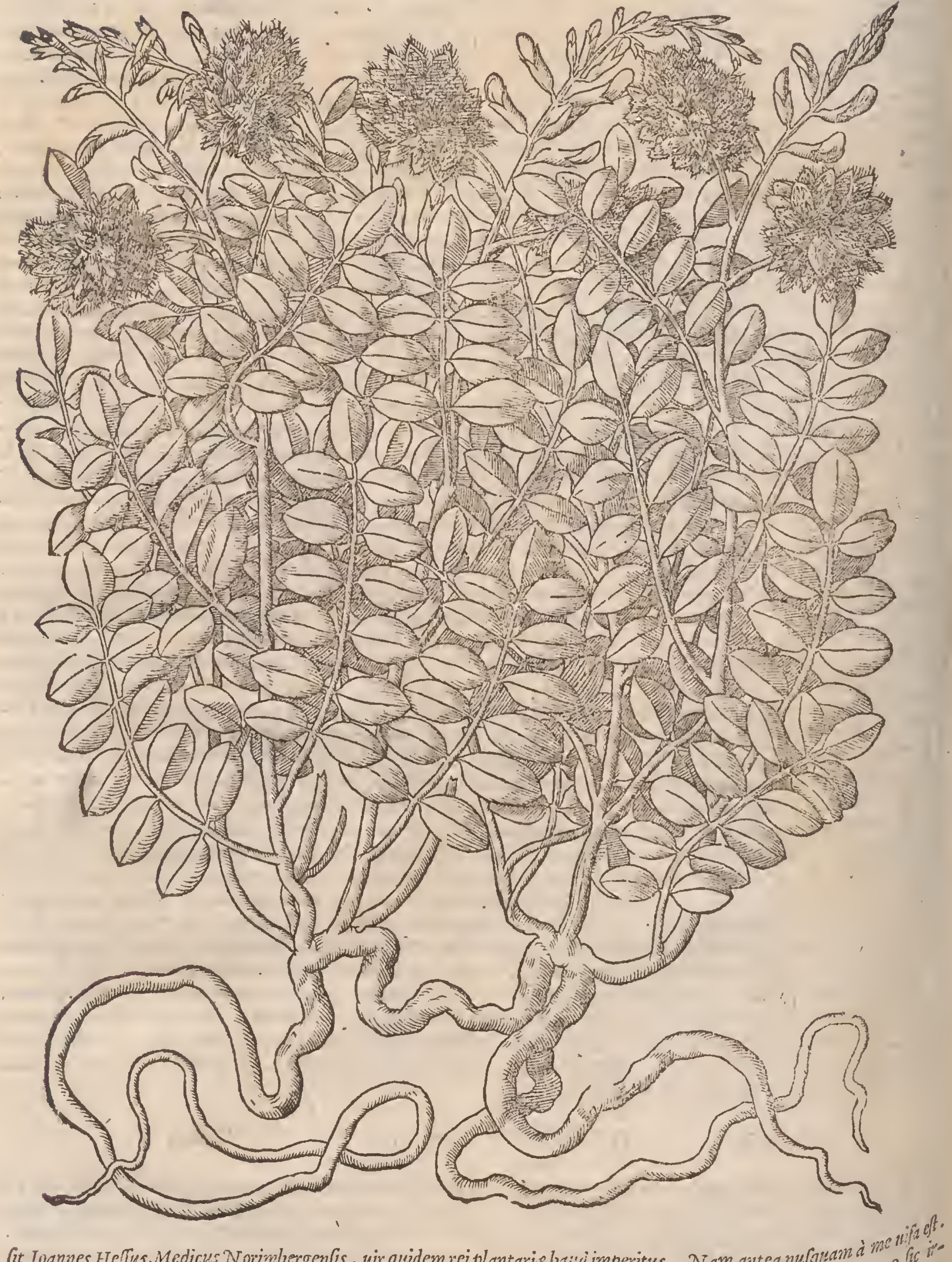
Dvlcis radix plurima gignitur in Cappadocia, & Ponto. Fruticoſa eſt, ramis binũ cubitorum altitudine aſſurgentibus: folijs lentiſci, denſi, pinguibus, tactuque gummoſis: flore hyacinthi: fructu pilarum platani magnitudinis, aſperiore, qui ſiliquas lentium modo habet [a] rufas, & paruas: radicibus longis, ut gentianæ[b], coloris buxei, ſubacerbis, & dulcibus: quæ denſantur in ſuccum, lycij exemplo. Is in arteriæ ſcabritia efficax habetur: uerum oportet, ut linguæ ſubditus eliqueſcat [c]: æſtuanti ſtomaco, thoraci, ac iocineri conuenit: ſanat ueſicæ ſcabiem, & renũ dolores, cum paſſo potus: idem eliquatus ſitim ſedat: uulneribus illitus accommodatur: commanducatus ſtomacho prodeſt. Recentis radicis decoctum ad eadem conuenit. Eiuſdem farina pterygijs commodiſſimè inſpargitur.

a Meum πυῤῥὰς μακρούς. i. fuluas, longas.
b Cat. πυῤῥοῖδης. i. fuluo colore.
c Meſũ addit. μέσον δὲ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ. mediũ autem inter caliditatem.

Dvlcis radix, quam Græci Glycyrrhizam, & officinæ Græcum nomen corrumpentes, uel potius Barbaros ſecutæ, Liquiritiam uocant, & Hetruſci uulgò Regolitia, planta eſt paucis non cognita. Sed re uera duûm eſt generum. Nanque altera frugifera eſt, altera ſterilis. Abundat hac Apulia, præſertim Gargano monte, unde quotannis ſuccus in paſtillos condenſatus ad nos conuehitur, & radicum quàm plurimum. Viſitur etiamnum in uiridarijs pluribus locis in Italia, non modò ad ſpectaculum ſata; ſed & ad medicamentorum uſum. Siquidem radix recenter effoſſa, ſicca longè magis præſtat & origratior in medicamentis habetur. Cæterùm frugifera, quam hîc deſcribit Dioſcorides, copioſa in Germania naſcitur in Bambergico agro, non longè a Norimberga, ac etiam (ut audio) nonnullis alijs quibuſdam locis. Hæc itaque fructum profert (ut Dioſcorides inquit) pilularum platani magnitudine, & quandoque maiorem, aſperiorem q; hirſutum, ualuulis lentium modo puſillis ubique ſtipatum ipſisq; hirſutis, & tenuibus obductis aculeis, colore in atrum flaueſcente. Hanc primùm ad me miſit

Dulcis radicis conſideratio.

DVLCIS RADIX, SIVE GLYCYRRHIZA.

sit Ioannes Hessus, Medicus Norimbergensis, uir quidem rei plantariæ haud imperitus. Nam antea nusquam à me uisa est.

Plinii lapsus.

Sed non possum non ualde admirari Plinium, quòd Glycyrrhizam inter aculeatas numerauerit plantas libro 22. cap. 9. sic inquiens. Glycyrrhiza sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, pinguibus, tactuque gummosis. Et libro. 22. cap. 21. dum catalogo quodam aculeatas commemorat stirpes: Spinosarum inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio, nullum enim folium habet. Quædam spinosa foliata, vt carduus, eryngion, glycyrrhiza, & urtica. Iis enim omnibus folijs inest aculeata mordacitas. hæc ille. Quo fit, ut sine controuersia dici possit, Plinium Glycyrrhizam minimè nouisse, 60 cùm certè nusquam gentium, quod equidem sciam, aculeatis folijs proueniat, sed (ut Dioscorides scribit) lentisci æmulis, densis, pinguibus, tactuq; gummosis. Cuius erroris causa illud facilè esse potuit, quòd sui potius Græci codicis fidem secutus fuerit, quàm rei ueritatem, in quo fortasse facili, lubricoque librariorum non aduertentium lapsu ἐχίνῳ *pro* σχίνῳ *scriptum legebatur: uel quòd Græcæ linguæ non exactè peritus uocabulorum, vocumq; similitudine deceptus (vt alibi quandoque deprehendi monstrauimus) Plinius in hoc errauerit. Nam huiuscemodi opinio adeò firmiter ueritati cohæret, vt facilè ij quoque deprehendi possint à ueritate desciscere, qui credunt Glycyrrhizam olim spinis fuisse præditam, sed mangonio longi cultus edomito rigore spinarum aculeos amisisse, & tandem mitigatam esse: cùm ea etiam, quæ hoc æuo sponte per se nascitur, nullibi aculeata spectetur. Dulcis hæc radix à Theophrasto libro 11. cap. 13. Scythica appellatur, eo quòd Scythæ hac contenti absque alio alimentorum præsidio decem, duodecimq; dies degant. Nam (vt idem testatur) circa Mœtim paludem plurima nascitur.*

naſcitur. Abſtergit, mundat, læuigat, mulcetque dulcis radix humorum acrimoniam. Quare ardoribus vrinæ mirifice auxiliatur. Manſa radix, & præſertim quæ recenter fuerit effoſſa, non ſolùm ſitim, ſed etiam famem ſedat, ſeruatque vires diebus pluribus. Idem facit concretus ſuccus, in ore retentus, quouſque eliqueſcat. Pectus & pulmones iuuat. Ideoque datur vtiliter ſuſpirioſis, phthiſicis, & pleuriticis. Glycyrrhizæ meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Huius fruticis radicum ſuccus in primis vtilis eſt, ſimiliter vt eius radices dulcis, cum leui quadam adſtrictione. Proinde aſperitates lenire poteſt, nec modò in arteria; verùm etiam veſica ſcabra, idque temperaturæ mediocritate. Quocirca fuerit ſanè natura eius familiaris noſtræ temperaturæ: nam tale monſtratum eſt eſſe id quod dulce eſt. Sed cùm adſtrictio quædam adiuncta ſit, vniuerſum eius temperamentum, quantum ex caliditate, & adſtrictione eſt, tepidæ potiſſimùm caliditatis fuerit, quàm proximè accedens ad ſymmetrum, ſiue temperatum. Porrò quoniam temperie quoque humidum eſt, quod modicè dulce eſt, iure ſanè etiam ſitim extinguens medicamentum eſt nimirum modicè humidum ſimul & humana natura frigidius. Refert Dioſcorides, radicem ſiccam ad læuorem redactam, pterygiorum illitu idoneum eſſe remedium.

Glycyrrhizæ vires ex Gal.

Nomina.

Γλυκύρριζα ſic Græcis dicta, Latinis Glycyrrhiza, & Dulcis radix appellatur: Arabibus, Sus: Italis, Regolitia: Germanis, Seckritz, ſiue Sueſholtz: Hiſpanis, Regaliza: Gallis, Recliſſe, ſeu Reygaliſſe: Boemis Lekorice: Polonis Lakrijcya.

Κενταύριον μέγα.

CENTAVRIVM MAGNVM. CAP. VI.

Centaurium magnum folia habet iuglandis, oblonga, uiridi braſſicarum colore, ſerrata in ambitu, caulem, ceu rumicis, binum, aut ternum cubitorum, multis ab radice adnatis, in quibus capita,

CENTAVRIVM MAGNVM.

ceu papauerum, in rotunditate oblonga. Flos cæruleus: ſemen cnico ſimile, ceu laneis quibuſdam inuolutum. Radix craſſa, grauis, ſolida, tripedalis, ſucco prægnans, cum adſtrictione aliqua, & dulcedine acris, & rubeſcens. [a] Amat ſolum pingue, & apricum, ac ſyluas, & colles. Copioſiſſima eſt in Lycia & Peloponneſo, in Arcadia, Helide, & Meſſenia, pluribuſq; locis circa Pholoen, Lyciam, & Smyrnam. Radix conuenit ruptis, conuulſis, pleuriticis, ſpirandi difficultati, veteri tuſſi: ſanguinem expuentibus drachmis duabus trita datur, ſi febris ſit, in aqua; cæteris in uino: item ad tormina, & uuluæ dolores. Ramenta eius in collyrij formam uuluæ ſubdita, menſes, atque partus extrahunt. Succus eadem præſtat. Vulneribus prodeſt: nam recens tuſa, aut arida ante madefacta, ea glutinat, & coniungit. Carnes coaleſcunt, ſi tuſa ſimul decoquatur. In Lycia ſuccum exprimunt, quo pro lycio vtnntur.

a Addit. Cat. ὁμοίως δέ καὶ ὁ χυλὸς ἐρυθρός. i. ſimiliter autē & ſuccus rubens. Et idem habet Meum.

Cētaurij magni cōnid.

Centaurium magnum (vt in Rhapontico ſuperius diximus) nil aliud, mea quidem ſententia, eſt, quàm illa inſignis admodum radix, quam præterita nuper ætas Rhaponticum eſſe credidit: quamque etiam hoc tempore eodem nomine quidam appellant, qui cum imperitis ſuperioris ætatis errare malunt, quàm cum peritis recentioribus vera cognoſcere ſimplicia medicamenta. Cæterùm contendat licèt Muſa Ferrarienſis medicus clariſſimus, radicem, qua Rhapontici loco plerumque officinæ utuntur, Centaurii magni radicem non eſſe; is tamen hac in re decipi (pace eius dixerim) manifeſtè deprehenditur, cùm ea radix, quæ uulgaribus Rhapontici uicem explet omnibus ſanè notis Centaurium magnum repræſentet. Quippe quòd craſſa ſit, grauis, compacta, tripedalis, & rubeo ſucco prægnans, qui guſtui non modò quadantenus ſit acris; ſed etiam cum aliqua adſtrictione dulcis, quinetiam (ut nos quoque obſeruauimus) ſtriata, & funiculi modo contorta. Idde, quòd & folia, caulis, capitula, flores, & ſemina illi prorſus ſint eadem, quibus conſtare Centaurium magnum Diſcorides, & Galenus memoriæ prodidere. Ea, quæ hodie ad nos conuehitur, Gargano præclariſſimo Apuliæ monte numeroſa naſcitur: quin & in aliis Italiæ locis, nempe in Veronenſi agro Baldo monte, quem Benaci alluit unda, ſed infirma radice, ſi ad Apulam compares. Non deſunt præterea hac tempeſtate rei herbariæ ignari nebulones, qui bonis quibuſdam ſolaſiariis perſuadere conentur, eam plantam eſſe Centaurium magnum, quæ in aquoſis prouenit, caule quadrato, bicubitali: folijs ſalicis modo longis: flore rubenti, ſpicato, quam quidam pro lyſimachia accipiunt. Neque alio, quod ſciam, argumento nituntur, quàm quòd hæc planta flore ſit rubro, & caule quadrangulari, quemadmodum & Centaurium minus. Sed quantum iſti hallucinentur, quantaque in erroris caligine uerſentur, ij quidem iudicent, qui in ſtirpium hiſtoria multum ſtudij, & temporis conſumpſerunt. Porrò utriuſque Centaurij uno tantum capite mentionem facit Meſues: ſed adeò alterum cùm altero miſcet, ac confundit, ut mirandum non ſit, ſi à nonnullis ætatis noſtræ diligentiſſimis rei herbariæ inquiſitoribus acriter fuerit accuſatus, & ſi nouus quidam Meſuis ipſius commentator friuolis ſatis argumentis, bruti doctiſſimorum uirorum cenſuris refragari nitatur, in tam aperto illius errore. Quin etiam Auicenna, qui cum illo pariter errat, & cum vtriſque Serapio. Siquidem is ſcripſit ex auctoritate Aben Meſuai, Centaurij magni radicem letam trahere pituitam, ſimul & bilem, & coxendicum doloribus opitulari. Quæ tamen facultates Centaurij maioris non ſunt ſed minoris, ut ſequenti capite explicabimus. Cæterum neque Plinius ab errore uindicari poteſt, qui tametſi in Centaurij magni hiſtoria libro 25. cap. 6. in omnibus ferè Dioſcoridi ſubſcribat; in facultatibus tamen erraſſe videtur, quòd Centaurio maiori amaritudinem cum quadam dulcedine tribuerit: cùm amaritudo non in maiori, ſed in minori tantùm deprehendatur. Datur Centaurij magni radix Hydropicis, Ictericis, & Iocinoroſis, tum vino macerata, tum in pulu̇erem pota. Radicis recentis ſuccus vnciæ pondere hauſtus, ac etiam vulneri illitus, auxiliatur a ſerpente demorſis. Centaurij magni meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, de eius viribus ijs differens verbis. Centaurij magni radix ſicut guſtu contrarias qualitates, ita in vſu contrarios effectus demonſtrat. Gujtu itaque acris ſimul adſtringenſque apparet cum leuicula quadam dulcedine. At in actionibus acrimonia quidem caliditatis opera oſtentat, menſes prouocans, & fœtum mortuum euellens, viuumque corrumpens, atque eijciens. Adſtrictio verò, opera craſſæ, terreneque frigiditatis, cùm vulnera glutinet, & ſanguinem reijcientibus proſit. Exhibentur autem ius drachmæ duæ, febrientibus quidem cum aqua, febri verò liberis cum vino. Porrò ſecundum omnium ſimul qualitatum actionem, ruptis, conuulſis, dyſpnϾ, ſiue ſpirandi difficultati, tum inueteratæ tuſſi conuenit. Nec enim in talibus euacuare ſolùm quod præter naturam eſt, oportet; ſed partem quoque euacuatam roborare, ac confirmare. Vacuationi itaque accommoda eſt acrimonia, utique cùm non ſola ſit, ac pura, ſed aut dulcedini iuncta, aut certè non prorſum amaritudini: ſiquidem vehementiam tunc, atque violentiam, miſta illi temperata quadam ſubſtantia, cuiuſmodi eſt dulcis, non obtinebit. Porrò ad ea, quæ euacuata ſunt, roboranda, contrahendaque, adſtrictione eſt opus. Eadem quæ radix, & ſuccus ipſius efficit: vtunturque eo medicamento quidam uice lycij. Græci κενταύριον μέγα id uocant, quod Latini Centaurium magnum: Mauritani, Chanturion kibir, Sacurion habre, ſeu Canthurium: Itali, Centaurea maggiore: Germani, non ſine errore, Reupontic: ut etiam Hiſpani, Ruipontico: & Galli, Rhepontico.

Braſauolį lapſus.

Quorundam hallucinatio.

Arabū lapſus.

Plinij error.

Cētaurij magni vires ex Gal.

Nomina.

Κενταύριον μικρὸν. CENTAVRIVM MINVS. CAP. VII.

Centaurium minus, limneſion aliqui uocauere, (quoniam rigua amet loca.) Herba origano, aut hyperico ſimilis, caule anguloſo, palmum excedente, flore lychnidis, è puniceo in purpurā uergente, folijs rutæ, prælongis, & paruis: fructu tritico ſimili: radice puſilla, leui, & ſuperuacua, quæ guſtanti amaritudinem adfert. Herba recens tuſa ſuo illitu vulnera conglutinat: vetera ulcera purgat, & cicatrice obducit, Bilem, craſſoſq; humores per aluum exigit, [a] ſi decocta deuoretur. Ius decocti iſchiadicis conuenientiſſimè infunditur: trahit enim ſanguinem, & dolorem leuat. Succus oculorum medicamentis perquàm utilis: ſiquidem cum melle caliginem oculorum expurgat. in uellere appoſitus, menſes, & partus extrahit, epotus peculiariter neruorum uitiis ſuccurrit. Succi extrahendi ratio. Legitur herba ſemine prægnans. & diebus quinque madefacta, decoquitur, donec ſuperemineat aquæ, mox ubi refrixit, linteolo exprimitur, & eiecta herba, iterum decoquitur, uſque dum mellis craſſitudinem habeat. Nonnulli eā recentem, grauidamque contundunt, atque ſuccum fictili non picato exprimunt, & in ſole, lignea rude aſſiduè mouentes, inſpiſſant, quod ſi quid concretū faucibus uaſis adhæreſcat, deradunt, reliquoque humori permiſcent, noctu diligenter operiunt, nauque ros nocturnus liquores coaleſcere nō ſinit. Quæ autē ſiccis radicibus, aut herbis, liquamenta exprimuntur, decocta (vt in gentianæ mentione retulimus) præparātur. Sed quæ ex corticibus humidis, aut cōtuſis herbis factitantur, in ſole, uti antè dictum eſt, coguntur. Sic è thapſia, ſic e mandragora, reliquiſque

Concluſa nō legit Meum.

a Meum, & Cat. ἀφεψηθεῖσα δὲ καὶ πινομένη. i. decocta verò, & pota.

b Cat. non habet concluſa. Meū autē habet tantum ὀμφάκη.

que ſimilibus ſuccus: [b] (ſic ex acerbis uuis melligo elicitur.) Lycium tamen, & abſinthium, hypociſtis, & conſimilia, decocta, eo quo diximus modo, coguntur.

CEntaurium minus nullis ferè non cognitum, in Hetruria vulgò Biondella nuncupatur: quoniam abſtergendis, dealbandiſque mulierum capillis ex lixiuio plurimùm præſtat. Quod paſſim in officinis habetur, verum, & legitimum Centaurium minus eſſe, omnibus, vt arbitror, exploratius eſt, quàm vt a nobis oſtendi debeat. Quippe quòd nullis in vniuerſum notis Centaurij minoris hiſtoriæ refragetur. Amara admodum eſt, non radice ſolùm, ſed etiam tota ſui ipſius planta, adeò vt quidam fel terræ eam appellauerint. Galenus ob ingentes, miraſque eius facultates, de ipſius viribus integrum librum conſcripſit, Papiæque dicauit. Detrahit hoc bilem, & pituitam, qua ſanè facultate Centaurium maius planè carere deprehenditur. Datur eius decoctum vtiliter potandum tertianarijs, quòd bilem per inferna deijciat, quo factum eſt, vt quidam hanc febrifugam vocauerint. Idem, ac pariter ſuccus, iocinoris, ac lienis obſtructiones, & durities tollit. Alui tineas pe[illegible]it, ex melle drachmæ pondere potus, tum vmbilico illitus. Herba comæque decoctum, Lentigines, varos, alphos, & cæteras cutis infectiones exterit, infectis particulis adhibitum. Inſtillatur ſuccus vermiculoſis auribus, quinetiam illinitur contra papulas, & manantia capitis vlcera. Quo fit, vt non parum aberrauerint inter Mauritanos Meſues, Auicenna, & Serapio, quòd Centaurij minoris vires cum maiori turpiter confuderint. Galenus præter ea, quæ de Centaurio minori ad Papiam ſcripſit, eius

Centaurij minoris.

Centaurii minoris vires ex Galeno.

CENTAVRIVM PARVVM.

quoque meminit libro 7. simplicium medicam. sic inquiens. Centaurij minoris radix prorsus inefficax est. Sed ramuli eius, & potissimùm folia, quæ illi inhærent, & flores, vtilissima sunt. Vincit in eis qualitas amara, paululum habens & adstrictionis, atque ob eiusmodi temperamentum admodum exiccatorium est medicamen, expers mordacitatis. Porrò quòd omnia talia utiliora sint, suprà commonui, & nunc nihilo secius tamen nos repetere tempestiuum est, omnes eius particulatim actiones memorantes. Vulnera itaque magna herbæ ipsius recentis illitu glutinantur: & uetusta, quæque ægrè ad citatricem perduci queunt vlcera, cicatrice eodem modo utentibus obducuntur. Aresacta uerò glutinatorijs, & desiccatorijs miscetur facultatibus, ijs uidelicet, quæ sinus, & fistulas sanare sunt natæ, ueteresque duritias emollire, tum vlcera maligna, quæ cacoethe uocantur, sanare. Miscetur etiam ijs, quæ rheumaticis affectibus medentur: in quibus ea medicamenta optima sunt, quæ uehementer desiccantia, cum quadam adstrictione nullam habent mordacitatem. Decoctum herbæ quidam ischiadicis infundunt, ceu biliosa, & crassa ducens: nã & talia purgat. quanquam cùm adeò vehementer operabitur, ut cruenta euacuet, tunc plus proderit. Succus porrò eius, cùm adsimilis sit facultatis, hoc est, exiccatoriæ, & absterioriæ, & cætera iam dicta pulchrè efficere potest: & cum melle oculis illinitur, mensesque, & fætum appositus euocat. Sunt qui ipsum præbeant, & ijs, quibus nerui affecti sunt, ut qui euacuet, & desiccet innoxiè quæ impleta sunt. Quippe cùm iecinoris quoque obstructiones optimè expediat, bonumque sit lieni indurato remedium, foris impositum, nec secius, si quis bibere sustineat. 10

Nomina. Κενταυριὸν μικρὸν sic Græcè, Latinè verò Centaurium minus dicitur: Arabicè, Chanturion sege, & segir, seu katarion sages: Italicè, Centaurea minore: Germanicè, Tausent gulden kraut, Fieber kraut, Erdtgall, seu Biber kraut: Hispanicè, Fel de tierra: Gallicè, Centauree, aut Fiel de terre: Boemicè Zemezluc merssy: Polonicè Centurzya: Ruthenicè, Nerycynik.

CHAMAELEON ALBVS.

Xama-

Χαμαιλέων λευκός.

CHAMAELEON ALBVS. CAP. VIII.

CHamælcon albus, ixia ideo aliquibus uocatur, quòd quibuſdam in locis uiſcum circa radices eius inueniatur: quo pro maſtiche utuntur mulieres. Folia habet ſilybo, aut ſcolymo ſimilia, aſperiora, acutiora, nigroque chamæleone ualidiora. Caulem non promit, uerùm ex medio ſpinas, echini marini, aut cinaræ modo, erigit. Flores purpureos, ueluti papporùm lanugines emittit: ſemen cnico ſimile: radicem in lætis collibus craſſam, in montoſis uerò graciliorem, in profundo albam, aliquatenus aromaticam, graui odore, dulcem. Quæ pota acetabuli menſura, latas interaneorum tineas pellit; bibitur autem in uino auſtero cum origani ferueſacti ſucco. Hydropicis commodiſſimè drachma in uino datur; etenim eos extenuat. Contra difficultatem urinæ decoctum propinatur. Hauſta in uino, ſerpentium uenenis reſiſtit: occidit canes, & ſues: mures item necat, ſubacta cum polenta, aut aqua, & oleo 10 madefacta.

Χαμαιλέων μέλας.

CAMAELEON NIGER. CAP. IX.

CHamæleon niger [a] folijs ſcolymo ſimilis eſſet, niſi minora, tenuioraque, ac rubro diſtincta uiderentur. Caulem emittit dodrantalem, craſſitudine digitali, ſubrubrum: & in umbella flores ſpino

a Orib. ὅν ἔνιοι αὐλοφὸν ἢ ἰξίαν ἢ κυνόμαχον, ἢ κείνονδες ἐκαλέσαν.

CAMAELEON NIGER.

sos, tenues, hyacintiæmulos, versicolores, radice crassa, nigra, densa, interdũ exesa, quæ dissecta flauescit, & commanducata mordet. prouenit in campestribus, siccis, & cliuosis tractibus, & maritimis. Radix trita, addito atramenti sutorij, exiguo, cedrino oleo, & axungia, scabiem abigit: eadẽ, cùm sibi sulphur, & bitumen asciuit, & cocta in aceto illinitur, impetigines absterget. Decoctum collutione, dentium dolorem mitigat. Cũ pari pipere, & cera oblita radix, dolenti denti auxiliatur. Radice concisa, & in aceto decocta, dentes fouentur, eos quoque frãgit, si scriptorio stylo feruens admoueatur: uitia cutis in facie, vitiligines que cum sulphure emẽdat. erodentibus medicamentis admiscetur: phagedænas, tetraque ulcera illitu sanat. Quare chamæleon uocetur, a uarietate foliorum euenit: mutant enim cum terra colorem, hic uiridia, [b]illic albicantia, alicubi cœrulea, nonnusquam rubra inueniuntur.

i. quem aliqui vlophon, siue Ixiam, siue cynomachũ appellant.

b Orib. addit. ποῤῥά. i. siue iuua.

Chameleontis vtriusque consideratio.

Chamæleon albus tam ab Hetruscis, quàm cæteris ferè Italiæ incolis vulgò Carlina vocatur. quòd credat vulgus (vt fieri solet) herbam hanc magno olim Carolo regi ad fugandam sui exercitus pestem ab angelo demonstratam fuisse, tanquam antidotum omnium præstantissimum. Quo argumento freti vulgares quàm plurimi, ad arcendam pestilentiam huiusce plantæ radices miris, magnisq; laudibus commendant. Nec quidem ab re: quando enim pota radix (vt Dioscorides, & Galenus testantur) latas interaneorum tineas interimat, & serpentium venenis resistat, mirum vtique non fuerit, quòd eadem in pestilentia opem ferre valeat. Falluntur nimirum, qui putant, stirpem illam pternici non absimilem (nostri eam Carciofo vulgò appellant) aculeis horrentem, cuius flore coaguli vice Hetruria vtitur, album esse Chamæleonem. Nam eorum error ex eo maximè diluitur, quòd hæc contra Chamæleontis albi descriptionem, in longo admodum caule echinatos suos proferat fructus. Porrò Chamæleonem album nunquam Fuchsium (pace viri alioqui eruditissimi dixerim) vidisse existimauerim: quòd libro suo de plantarum historia primùm scribat, nullum hunc edere caulem, subinde huius fortè oblitus, eodem in loco eundem procero satis caule depingat. Quin nec nigrum idem nouisse videtur, cùm depictus ab eo, quem tamen planè non probat, nullis notis legitimo, meo quidem iudicio, respondeat. Qua in re hallucinantur monachi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt, cùm certò sibi persuadeant, Carlinam (vt eorum vtar distinctione) caulem proferentem, eiusdem esse spinam albam, quam Græci ακανθαν λευκην dicunt, Mauritani verò Bedeguar: item Carlinam alteram caule viduam esse spinam Arabicam ab Aphris Suchaa vocatam. Quippe cùm spina alba (vt Dioscorides est author) bicubitali sit caule, ipsoq; albicante, vnde fortasse nomen traxit, & innani, flore verò purpureo nitescat: Carlina verò hæc caule sit dodrãte paulò maiore, pleno, non inani: subrubro, non albicante, floribus hyacinthi æmulis, nulla ratione dici posse putauerim, Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam. Cùm nec similiter monachi unquam probare possint, Carlinam alteram caule uacantem Arabicam esse spinam: quòd nusquam Dioscoridem scripsisse inuenerim, spinam Arabicam caule uacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo rectè (ut arbitror) concludi potest, quòd cùm spina alba procul dubio caulem edat, eundem quoque Arabica promat. Sunt etiam qui uelint, Carlinam caulem gerentem nihil differre ab altera, quæ caulem non fert, nisi sexu, nempe quòd altera mas, altera uerò fœmina fortasse fuerit: negantq; omnino has plantas esse Chamæleones, illamq; præsertim nigrum Chamæleonem esse nolunt, quæ caulem rufum gerit. Hocq; argumento nituntur, quòd scripserit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, Chamæleontis nigri radicem lethale quiddam obtinere: eamq; ob causam in extrinsecis tantùm venire medicamentis. Sed cùm raphani uice a compluribus copiosè cum acetarijs edatur nullo penitus incommodo, nec esse hanc nigrum Chamæleonem, nec eius speciem probant. Quibus facile responderi potest, quòd in Græcia, fortasse in Ponto, alijsq; conterminis regionibus; Chamæleontis nigri radix sit venenosa, & in Italia salubris, exuta ob cæli huius clementiam lethali facultate, quemadmodum & Persea, quæ tametsi Persis semper fuerit lethifera; Aegyptijs tamen innocua facta est, soli & cæli bonitate. Arum præterea Cyrenis adeò mitis est, vt rapi modo in ciborum vsum ueniat; cùm tamen in Græcia, & Italia adeò acerrimum sit, ut nec coctum, nec crudum edi possit. Quin & scorpiones in compluribus terrarum orbis partibus ictos interficiunt; in aliquibus verò, vt in Tridentino tractu, nullum ictu uenenum relinquunt: quo etiã in loco nigrum ueratrum nulla deiectoria ui pollet. Id quod in Colchico Ephemero quoque videmus, quòd eò pro Hermodactylo innocue (quanquam temerè) vtantur Medici. Cæterum illud præter dicta me maximè ad credendum inducit, Carlinam caulem fundentem esse Chamæleonem nigrum, quòd hæc plãta omnibus in uniuersum notis nigrum Chamæleonem referat. Quandoquidẽ folijs constat scolymo minoribus, tenuioribusq;, subrubra per mediũ excurrẽte costa: caule itẽ dodrantali crassitudine digitali, subrubro, floribus in vmbella spinosis, versicoloribus: radice crassa, exterius nigra, densa, & aliquãdo corrosa, quæ fracta intus flauescit, & cõmanducata mordet, fateor tamen hanc umbellam non ferre, (vt Dioscorides inquit) sed Echinatum capitulum, perinde ac album chamæleonem. Verùm hoc non me omnino a mea dimouet opinione, quòd Dioscoridem videam in quàmplurimis locis improprijs vti vocabulis. Addidimus tamen aliam Chamaeleonis Nigri imaginem, quæ mihi a Doctissimo Viro Bartholomeo Maranta, Neapoli transmissa est: quæ tametsi vmbellas Hyacinthinis floribus scatentes proferat, cùm tamen folia rubris maculis varia non sint, in caule nulla prorsus rubedo spectetur, mansa Radix acredinis tantillum haud resipiat, exesa non sit, non flauescat, nec caules digitali crassitudine videantur, cur legitimum Chamæleonem nigrum hanc plantam esse affirmem non habeo. Sed de his diffusius libro quarto nostrarum Epistolarum disseruimus, ad Marantam respondentes. Dixi sententiam meam, quam ijs censendam relinquo, qui rei plantariæ maiorem, quàm ego, peritiam habent. Cæterùm hic non respondebo sycophantæ cuiusdam calumnijs, in Chamæleonte aduersum me promulgatis, cùm libro sexto id mihi faciendum proposuerim, vbi de Ixia inter venena scribit Dioscorides. Ibi enim huiusce sophistæ, & rei plantariæ pseudo indagatoris malitiam, vecordiam, & apertam temeritatem fusius aperiam. Explodendi sunt Arabicæ factionis scriptores, vt qui non sine detestando errore, Græcorum vocabulorum vicinitate decepti, Chamæleam, quam sua lingua Mezerion appellant, cum Chamæleone confundant. Nam Auicenna de Mezerio disserens libro & tractatu 2. c. 464. circa finem, suum errorem prodidit ijs verbis. Mezerion bibitur cum vino ad morsum vermium venenosorum, & est propriè nigrum, venenum mortiferum. Et quando miscetur cum sauic, & coniungitur cum aqua, & oleo, interficit mures, & canes, & porcos. hæc ille. In quibus duplici notatur errore: primò quòd Mezerio eas tribuerit vires, quas albo Chamæleoni reddit Dioscorides: deinde quòd nigrum, non vtique album ea præstare crediderit contra Dioscoridis sententiam. Meminit vtriusque Chamæleonis Theophrastus lib. 9. cap. 13. de plantarum historia, ubi sic habet. Chamæleonum, vnus candidus, alter niger. Vires autem radicum inter se distant, & ipsæ etiam radices specie differunt. Candidi enim candida est, & dulcis, & crassa, & grauiter olens. Vtilis traditur ad fluxiones, cum confecta orbiculatim modo raphani decoctum est, iuncoque transfixa in seriem. Valet & ad interaneorum animalia lata, cùm passa vua comesa acetabuli mensura è vino bibitur. Austero. Occidit & canes, & sues: canes in farina hordeacea subacta cum aqua, & oleo: sues cum brassica. Et si hominem ægrescentem experiri volueris, an viuere possit, lauandum ea radice triduo iubent. Hoc enim si tolerauerit, moriturum nequaquã existimant. Nascitur æquè omnibus locis folio, scolymo simili, verùm ampliori, & terræ proximo: capite magno, acano simili: vnde quidam acanum eum vocarunt. Niger folio constat adsimili, præterquàm quòd minori, leuiorique. Tota autem herba vmbraculi speciem repræsentat: radice crassa, & nigra extrinsecus, subflaua intrinsecus nititur. Loca gelida, humidaque

Quorundam error.

Monachorũ opi. explosa.

Quorundam opinio reprobata.

Arabum turpis error.

Chameleonum hist. ex Theophrasto

que amat. Lepram, & vitiliginem abolet trita cum aceto, & ramentis illita: necnon & canes occidere poteſt. hactenus Theophraſtus. illud inſuper non ignorandum eſt, viſcum ſcilicet, quod Ixiam appellant, in Chamæleonis albi radice naſcens, venenum eſſe mortiferum, cùm tamen modica tantùm quantitate ſumptum ſomnolentos vigilantes reddat. Quamobrem Cretenſes mulieres ſuarum lucubrationum gratia, ne ſomnum ineant in opere, ex eo tantillum, aut modicum a cœna nullo incommodo aſſumunt. Huius pleriſque locis meminit Plinius, & de eo nuſquam non intellexit, vbi contra ſumptum viſcum aliquod remedium protulit. Χαμαιλέων λευκὸς ſic Græcè, Latinè verò Chamæleon albus appellatur: Mauritanis, Chemeleon leute, ſeu Chamalium: Italis, Carlina, & Chameleone bianco: Hiſpanis, Cardo pinto: Gallis, Carline: Boemis pupauua bijla. At planta, quæ Χαμαιλέων μέλας Græcis, Chamæleon niger Latinis vocatur: Arabibus, Chemeleon melamos: Italis, Chameleone nero: Germanis Eber uurtz: Hiſpanis, Cardo pinto: Gallis, Chardonette: Boemis pupauua cerna.

Nomina.

10

CHAMAELEON NIGER ALTER.

Κροκοδείλιον

CROCODILIVM. CAP. X.

CRocodilion chamæleontis nigri figuram habet. Naſcitur in ſyluoſis, radice longa, leui, aliquantulum lata, odore, vt naſturtij, acuto. Feruefacta in aquá, & [a] pota radix, ſanguinem copioſum per nares pellit. datur lienoſis, eos euidenter adiuuans. Semen ei rotundum ineſt. duplex vti ſcutum; quod ſuapte vi vrinam ciet.

[a] πλινομένου ita Meum . lota. at Cat. πινομένου i. pota.

Crocodilij consideratio. Opinio explosa.

SVnt qui velint, Carlinam vulgò vocatam, eam inquam, quæ caulem profert, legitimum esse Crocodilium. Sed eorum opinio mihi quidem nullo modo satisfacere potest. Siquidem (vt præcedenti capite retulimus) Carlina, quæ caulem emittit, adeò omnibus in vniuersum notis chamæleontem nigrum repræsentat, vt vix vnquam persuaderi possim, eam esse Crocodilium: præsertim cùm facto periculo ijs sanè viribus careat, quibus Crocodilium præstare scribunt. nempe quòd radicis decoctum potum sanguinem per nares copiosum trahat. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, leuis, aliquantulum lata, & odore, vt nasturtij, acuto. Illi verò Carlinæ generi crassa, nigra, densa, exesaq; non autem lata, nec leuis, nec nasturtij odorem spirans. Non desunt alij, qui Eryngium marinum Crocodilium existiment. Verùm cùm illud in litoribus maris nascatur, chamæleoni nigro sit absimile, nec sanguinem è naribus eliciat: Crocodilium verò proueniat in syluosis, compluribus alijs reclamantibus notis, ijs etiam haudquaquam adstipulari possum. O quàm magnifacerent medici Crocodilium, si in Italia nasceretur, vbi tamen hactenus ipsum videre non licuit, cùm eius radicis decoctum tanta sit facultate præditum, vt potu tantùm sanguinem copiosum per nares pellat. Crocodilij meminit Plinius libr. 27. cap. 8. non tamen plura tradidit, quàm Dioscorides, à quo illa omnia accepisse videtur: quanquam in hoc ab eo dissentit, quòd Crocodilium in sabuletis nasci prodiderit, cùm tamen in syluosis nasci scribat Dioscorides. Huius facultates libr. 8. simplicium medicamentorum memoriæ prodidit Galenus, sic inquiens. Crocodilij semen acre est, atque odoratum, vrinam, mensesque ciens. Itaque facultatem habuerit calidam, digerentem, & exiccantem. Succus tum caulis, tum seminis, vt quæ similis sint facultatis, nephriticos adiuuant. Radix pectoris excreationibus valenter conducit, minus quidem quàm semen acris, non tamen minus amara. Trahit verò etiã per nares sanguinem. Quod κροκοδείλιον Græci, Latini quoque Crocodilium dicunt: Itali, Crocodilio.

Alia opinio reprobata.

Crocodilij vires ex Gal.

Nomina.

LABRVM VENERIS, SIVE DIPSACVS.

Alia.

Διψακος.

DIPSACVS, SIVE LABRVM VENERIS. CAP. XI.

Dipſacus aculeatarum generis eſt. Caulem habet altum, ſpinis horridum; folijs lactucæ, ſpinoſis, binis, genicula ſingula complectentibus, prælongis, ceu quaſdam bullas intus, & extra aculeatas, in dorſi medio habentibus, concauo alarum ſinu, inquo imber, aut ros aſſeruetur; vnde dipſaci, quaſi ſitientis, nomen traxit. In cacumine caulis, ſingula ſurculis capitula inſunt, oblonga [a], echinata ſpinis; quæ areſacta, candida ſpectantur, diſſectaq; medulla tenus, vermiculos oſtendunt. Sanat rimas ſedis, fiſtulasque, ſituſa, & decocta in vino radix, vſque dum ſit craſſitudo ceræ, immittatur. Medicamentum ærea pyxide recondendum. Aiunt formicationibus, verrucisque penſilibus remedio eſſe. Vermiculi capitulorum in folliculo alligati collo, aut brachio appenſi, produntur quartanis febribus remedio eſſe.

a Meum. ἐοι κεῖα ἐχίνω ὑπομήκης ἀκανθώδης. i. ſimilia erinaceo ſublonga ſpinoſa.

Dipſaci conſideratio.

Dipſacus, quem Latini Labrum Veneris vocant, in Italia vulgaris eſt planta, ijs præcipuè locis, vbi lanificia exercentur. Siquidem echinato eius capitulo mangones rudem adhuc pannum pectunt, expoliunt, detractisque floccis concinnant. In Hetruria Dipſacum vulgò appellant Cardo da cardare, Foroiulienſes verò Garzo. Seritur is hodie in compluribus Italiæ locis, præſertimque in agro Bononienſi, ſingulari a cultoribus adhibita diligentia. Sed & ſylueſtris quoque ſponte in campeſtribus, in agrorum, & ſcrobium aggeribus, in viis iuxta ſepes frequentiſſimus naſcitur, nullis prorſus repugnantibus notis quas illi reddidit Dioſcorides. Inuenitur autumni tempore (vt experientia quenque docere poteſt) in eius capitulo iam exareſacto, medullitusq; diſſecto vermiculus ille, quem collo adalligatum quartanis febribus remedio eſſe produnt,

LABRVM VENERIS ALTERVM.

piſcato-

piſcatoribus hamo affigendus maximè expetitus: & ſi Marcellus Dioſcoridis interpres, & commentator, vermiculum hunc nunquam ſibi compertum fuiſſe ſcribat. Dipſacus officinis, & herbariorum vulgo Virga paſtoris maior nominatur. Quippe minorem etiam illius æmulam oſtendunt: quanquam non adeò ſtriato caule, ac ſpinis horrido conſtet, folijs item infirmioribus ſit, & capitibus multò minoribus, vt quæ oliuæ magnitudinem non excedant. Sunt autem huius capitula tenuibus capillis referta, ita vt ſericis viridi colore infectis ſiccis ſimilia videantur. Cæterum animaduertendum eſt, neutrum Dipſaci genus, quod tum Serapioni, tum Auicennæ deſcribitur, eſſe Virgam paſtoris. Quandoquidem ijs, quantum ex eorum ſcriptis colligere potui, Paſtoris virgam nil aliud eſſe putauerim, quàm polygonum, cuius tam fœminæ, quàm maris hiſtoriam lib. quarto tradidit Dioſcorides. Quapropter illud mihi ſemper perſuaſum velim, quòd non à Mauritanis Dipſaco Virgæ paſtoris nomen inditum ſit, ſed à ſeplaſiarijs ijs, qui ſuis potius pandectis, quàm cæteris caſtigatiſſimis, & probatiſſimis ſcriptorum monumentis, fidem præſtare conſueuerunt. Nanque Mattheus ille Syluaticus pandectarum auctor, Dipſacum Virgam paſtoris appellat: qui deinde in grauiorem errorem lapſus, Dipſacum ipſum cum polygono turpiter confundit, utpote qui illud aſſequi non potuerit, quòd Arabum Paſtoris uirga, eſſet Dioſcoridis polygonum, non autem Dipſacus: qui quidem tantum à polygono differt, quantum lepores ab vrſis. Dipſaci meminit Galenus libr. 6. ſimpl. medic. his paucis. Dipſaci ſpinæ radix ſecundo ordine exiccatoria eſt, habetq; nonnihil abſterſorium. Planta, quæ Græcis δίψακος, Latinis Labrum Veneris nominatur: Mauritanis, Dibſacos: Italis, Cardo, & Diſſaco: Germanis, kartendiſtel, Garden kraut, Buobenſtrel, & Vueber karten: Hiſpanis, Cardencha, Cardo penteador: Gallis, Cardon à carder, & Verge a bergier: Boemis Stietka Polonis: Sſczotki.

Virga paſtoris duplex.

Syluatici hallucinatio.

Dipſaci vires ex Galeno.

Nomina.

10

VIRGA PASTORIS.

Ἄκανθα λευκή.

SPINA ALBA. CAP. XII.

Spina alba nascitur in montibus,& syluosis. Folia fert albi chamęleonis, angustiora, candidiora, aliquantum hispida,& aculeata: caulem supra bina cubita altum, pollicari, aut ampliore crassitudine, albicantem, intus cauum; in cacumine capitulum inest spinosum, echini marini æmulũ, sed minus,& oblongum; flores purpurei, in quibus semen, ceu cnicum, sed rotundius. Huius radix pota cœliacis, stomachicis,& ijs, qui cruenta extussiunt, efficax est; urinam cit: tumoribus illinitur. Decocto eius dẽtes in dolore colliui prodest. Epotum semen conuulsis infantibus, & à serpẽte demorsis auxiliatur. Gestatum pro amuleto serpentes abigere traditur.
10

Spinam albam seplasiarii Arabas (vt plerunque solent) imitati, Bedeguar appellant. Sed non parua inter hos, & medicos oritur contentio, quænam in aculeatarum genere, quas plurimas genuit natura, Spina alba legitimè, notis omnibus adstipulantibus, appellari posset. Verùm etsi tantam litem transigere nequeant; interim tamen pro Spina alba alii alias her-

Spinæ albę consid.

SPINA ALBA.

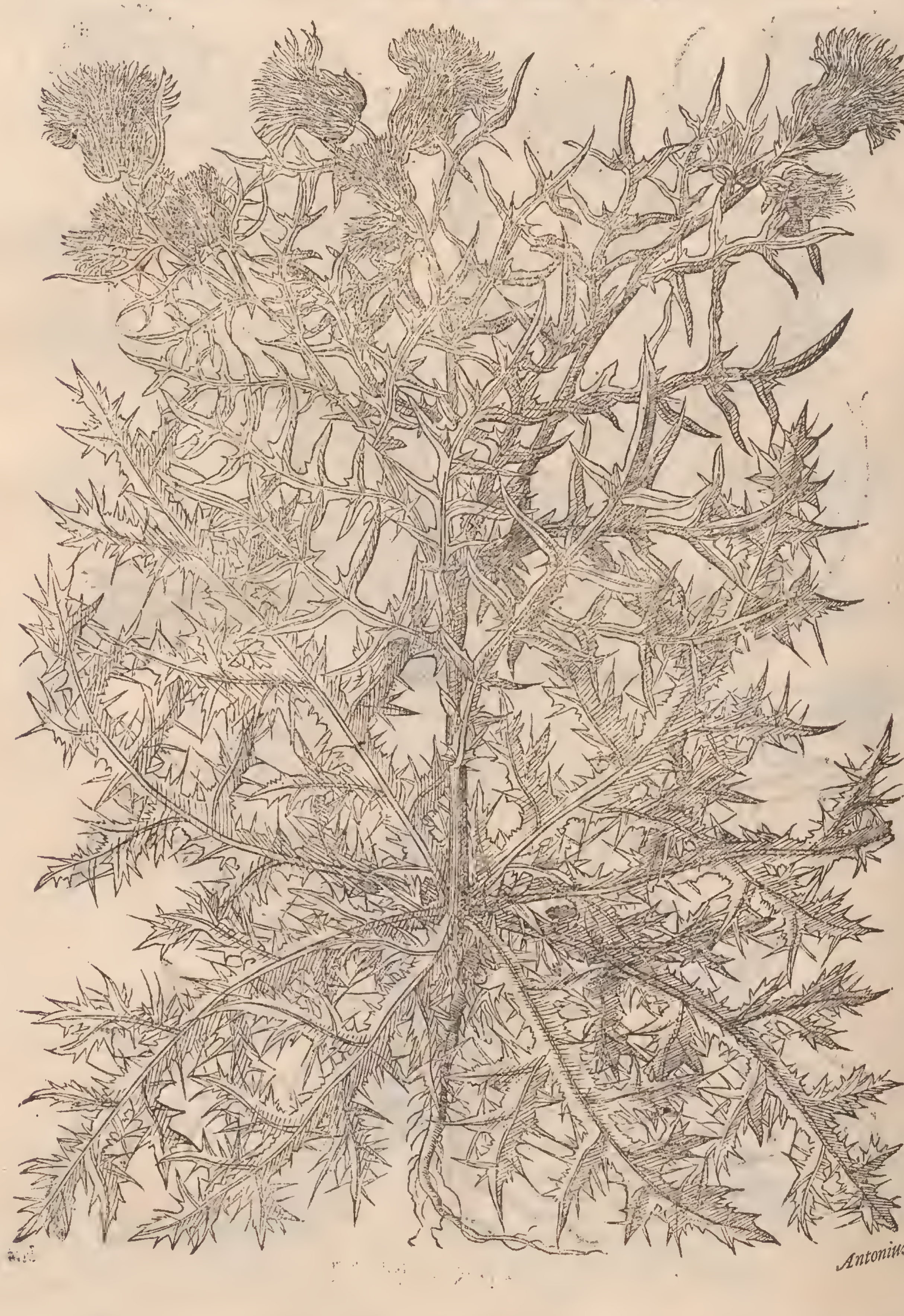
bas

bas ostentant, & quisque suam veram existimat. Quandoquidem sunt eorum complures, qui sibi certò persuadent, Spinam albam eam aculeatam herbam esse, quam aliqui Carduum benedictum vocant, alij verò vulgò herba Turca. Sunt alij, qui Carlinam vocatam, idest album chamæleontem, Spinam albam esse contendant. Inter quos inuenio monachos, qui in Mesuem scripserunt, quorum sententiam, superius in chamæleontis vtriusque mentione, vt falsam reprobauimus. Sunt præterea, qui Spinam albam esse velint echinatum Carduum illum, & Spinis rigentem, qui Hetruscis in lacte cogendo coaguli vicem explet. Non desunt insuper qui vnam, vel alteram syluestrem, ac spinis horrentem plantam, pro Spina alba nullo discrimine accipiant. Quo fit, vt omnes ij nullo veritatis lumine ducti, in huiusmodi tenebris oberrent. Errat, meo quidem iudicio, hac in re Leonardus Fuchsius ætatis nostræ medicus alioqui clarissimus: quippe qui vltimo suorum paradoxorum capite, Spinam albam eam aculeatam herbam appellat, quæ omnium in vniuersum aculeatarum plantarum generum amplissimis constat folijs, latè humi se spargentibus, ac crebris, albisque seu lacteis tota conspersa maculis. Vnde apud quosdam Lactariæ herbæ nomen adinuenit, etsi à quàm plurimis, præsertim mulierculis, Carduus diuæ Mariæ dicatur. Hallucinatur inquam, pace eius dixerim, eo quòd non animaduerterit, hanc folijs albi chamæleonis triplo, quadruploque maioribus, in campestri planitie nasci, vt nostra testatur Hetruria, vbi passim ferè frequens nascitur, non autem in montibus, ac syluis, vbi Spina alba Dioscoridis testimonio prouenit. Legitimam Spinam albam, cuius hic primo loco imaginem expressimus, misit ad me Patauio Iacobus

Fuch. lapsus.

10

SPINA ALBA ALTERA.

Antonius

Antonius Cortuſus, rei plantariæ admodum ſtudioſus, quæ notis omnibus genuinam repræſentat. Siquidem folijs eſt albo chamæleoni ſimilibus, anguſtioribus tamen, ac candidioribus, ſubhirſutis, ſpinis rigentibus: caule verò bicubitali, pollicari, vel ampliore craſſitudine, ſubalbo, & inani: in cuius cacumine echinus ſubalbidus inſidet, ſed minor, & oblongior, purpureis intus floribus, & ſemine cnico ſimili. Huic planè deſcriptioni, quæ etiam Dioſcoridis eſt, adſtipulantur frequentiſſimæ plantæ, quæ ſuis echinis, ac ſpinis rigentes, in excelſioribus Ananiæ vallis montibus lariceis, abiegnis, & piceis ſyluis refertis Iulio menſe viſuntur. Quapropter, vt quæ ad eos pertinent, rectè agant ſeplaſiarij, videant, ſciantq; non in planitie, & conuallibus Spinam albam prouenire, ſed in montibus: quorum ſi quandoque tum cacumina, tum ſyluas adire non grauabuntur, procul dubio non magno etiam labore ipſam nanciſcentur. Hæc enim non modò ſeplaſiarijs maximè conducet, vt legitimam Spinam albam ſuis compoſitis medicamentis immiſceant; verùm & eorum errorem deprehendent (in hoc etiam Ruellius verſatur) qui ſibi perſuadent, Spinam albam illud eſſe cardui genus, quod a Tuſcis, eo quòd (vt paulò antè diximus) coaguli vicem præſtet, vulgò uocatur Preſura, quodq; nos ſcolimum eſſe putamus. Eſt & Altera aculeata planta, cuius hic quoque imago ſecundo loco viſitur, quam quidam Spinam albam eſſe cenſent, ſed plura in hac deſiderantur. Error autem ijs facilè deprehendetur, ſi illud adnotare voluerint, quòd aculeata hæc planta in hortis paſſim ſeratur, folijs albo chameleōti lōgè maioribus: & capitula ferat, quæ marinum echinum non parum excedant. Commiſcuit Meſues ſpinam albam, ac etiam Arabicam, quarum alteram ſuo idiomate Bedeguar, alteram verò Succhaa appellauit, ſyrupo de eupatorio vocato, quem miris laudibus extulit ad diuturnas febres finiendas, ad eas præſertim, quibus naturalia viſcera, nempe ventriculus, & iecur imbecillia ſint reddita; & vbi a ſua naturali temperie receſſerint. Cuius tamen ſententiæ non parum refragatur Muſa Ferrarienſis: quippe qui longo ſermone contendat, nec Arabicam, nec albam ſpinam huic ſyrupo admiſcendam eſſe, quòd vtraq; adſtrictoria ui polleat, quæ (vt ipſe ait) ſyrupi huius intentionibus admodum repugnat, cùm ad diuturnas obſtructiones tantùm reſerandas, ſemper huius apud medicos fuerit vſus. Qua in re non ſolùm oſtendit Muſa auctoris mentem non percepiſſe, ſed nec etiam in hoc (pace uiri alioqui clariſſimi dixerim) exactam curandorum morborum rationem calluiſſe. Nam cùm Meſues ſyrupum hunc compoſuiſſet ad illas curandas febres, quibus naturalia viſcera imbecillia ſunt reddita, optima componendi methodo tam Spinam albam, quàm Arabicam illi inſeruit, vtpote quæ adſtrictoria vi, qua pollent, languida illa, ac infirma membra, plurimùm roborarent. quibus incommodis ſolent periti, ac docti medici ijs medicamentis occurrere, quæ odore fragrantia adſtrictoria facultate commendantur. Hincitaque facilè intelligi poſſe crediderim, quàm abſurda, explodendaq; ſit hæc Muſæ ſententia. Quin nec illud conſilium eius ſeplaſiarijs accipiendum putauerim, quòd ſpinæ albæ, & Arabicæ loco, filiculæ radicem, ac ſabinæ folia huic ſyrupo ſubſtituere poſſint, & debeant, ut magis atque magis tum uaſa, tum viſcera laxet. Quippe quòd ſi tantùm laxandi, ac reſerandi facultate hoc medicamentum debuiſſet eſſe præditum, non modò harum ſpinarum radicibus carere debebat; ſed etiam roſis, lentiſcina reſina, Indica nardo, & malabathro expoliari: cùm tamen hæc omnia maturè, diligenterq; examinata, non ſine methodo, vt quæ robur his viſceribus allatura ſint, ab ipſo Meſue huic ſyrupo fuerint admiſta, ne ſcilicet natura diuturna febre imbecillis facta, & a relaxantibus, ac admodum reſerantibus medicamentis vexata, totam humorum molem alui profluuio ob contentricis facultatis amiſſum robur, tanquam viribus omnibus deſtituta ad mortem vſque demitteret. Meminit Spinę albæ Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Spinæ albæ radix deſiccatoria eſt, & modice adſtringens. Quamobrem & cœliacos, & ſtomachicos iuuat, & ſanguinis reiectiones cohibet, & œdemata illita contrahit, ac dentibus dolentibus prodeſt, ſi decocto eius colluantur. Semen tenuis eſſentiæ & calidæ facultatis eſt. Itaque potum ijs, qui conuelluntur, conuenit. Quæ planta ἄκανθα λευκὴ Græcè, Spina alba Latinè dicitur: Arabicè, Bedeguard: Italicè, Spina bianca.

Quorundam error.

Braſauoli calumnia contra Meſuem.

Spinę albæ uires ex Gal.

Nomina.

Ἄκανθα ἀραβική.

SPINA ARABICA CAP. XIII.

ARabicam ſpinam natura albæ ſpinæ ſimilem eſſe conſtat. Ipſa ſiquidem ſtringit. Ad ſanguinis reiectiones[a], menſium abundantiam, cæteraſque fluxiones radix etiàmnum ualet. Prouenit in aſperis.

[a] πρὸς ῥοῦν γυναικεῖον.

ERraſſe eos nimirùm crediderim, qui ſibi perſuaſerunt, Arabicam ſpinam, cuius hic meminit Dioſcorides, eam aculeatam Arabiæ eſſe arborem, quam Acaciam vocant. Cuius erroris illud in primis indicium eſt, quòd nuſquam conſueuerit Dioſcorides alicuius ſtirpis hiſtoriam diuerſis capitibus repetere, nec etiam arbores herbis commiſcere. Nam cùm longa hiſtoria Acaciam arborem, quæ etiam Aegyptia ſpina uocatur, primo libro inter arbores deſcripſerit, abſurdum quidem uideretur, ſi eandem præter morem hic inter aculeatas herbas repeteret. Ad hoc indicium, & illa ratio accedit, quòd ſi ſeorſum harum plantarum hiſtoriam tradidit Dioſcorides, diuerſas quoque plantas eſſe neceſſe eſt. Quamobrem non parum Ruellius hallucinatus deprehenditur, quòd non animaduerterit, in ſua huiuſce Arabicæ ſpinæ mentione, Dioſcoridem hoc loco aculeatam quandam Arabicam herbam albæ ſpinæ in uniuerſum æmulam intellexiſſe, non autem (ut ipſe putat) acaciam nuncupatam. Qua in re non ſatis virum hunc admirari poſſum. quippe qui non modò & Græcis, & Latinis literis ſit habitus peritiſſimus, ac inter eos, qui hac noſtra ætate de ſtirpium hiſtoria ſcripſere, facilè princeps; ſed qui etiam Plinij hiſtoriæ fuerit ſtudioſiſſimus: quem tamen ſi accuratius perlegiſſet, ac ſequi voluiſſet, nunquam arbitror in eum errorem incidiſſet. Quandoquidem Plinius lib. 24. cap. 12. alteram ab altera ſeparauit. Et primò huius, de qua agimus, mentionem faciens, ſic inquit. Spinæ Arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipſa ſpiſſat, ſtringitque diſtillationes omnes, & ſanguinis excreationes, menſiumq; abundantiam, etiàmnum radice ualentior. Quæ a Dioſcoride verbòtenus tranſtuliſſe perſpicuum eſt. Mox meminit Arabicæ alterius ſpinæ, quæ in arborem aſſurgit, his verbis. Eſt & Acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba, nigraq; arbore, item uiridi, ſed longè melior eſt prioribus. Eiuſdem meminit etiam lib. 13. cap. 9. poſtquàm Perſeæ arboris materiem miris laudibus commendauit, ubi hæc habet. Nec minus Aegyptia ſpina celebratur in eadem gente, duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat: candida uerò facilè putreſcit. Quibus ex locis palàm eſt, non crediſſe Plinium, unam tantùm Arabicam, uel Aegyptiam eſſe ſpinam, quanuis Ruellius non ita rem acceperit. Qui item Galeni ſententiam hac in re non animaduertiſſe uidetur: ſiquidem Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum ita ſcribit. Spinæ Arabicæ radix profluuium muliebre iuuat, & alia quæcunque quibus auxilio eſt quæ apud nos naſcitur ſpina: ſed efficacius tamen omnia iuuant tum radix, tum fructus ipſius. Hic uerò & columellæ prodeſt, & ijs, quę in ſede inflata ſunt: tum ulcera ad cicatricem ducit, mediocrem habens, & non moleſtam adſtrictionem. hæc Galenus: Qui ut has plantas diuerſas habuit; ita etiā ſeorſum de earum uiribus diſſeruit. planta ἄκανθα ἀραβική Græcis dicta, Spina Arabica; Latinis pariter & Italis appellatur; Mauritanis, Sucbaha.

Spinæ Arabicæ conſid.

Ruellij hallucinatio.

Spinę Arabicę uires ex Gal.

Σκόλιμος. CARDVVS. CAP. XIIII.

† Orib. μεταξὺ χαμαιλέοντος καὶ τῆς λευκῆς ἀκάνθης, id est inter chamæleoné, & albam spinam.
a Cat. μικρὸν i. paruum, sed mendosè, vt puto.
b Cat. λευκὴ. i. alba.

CArduus, Græci scolymon uocant †, folia chamæleonis habet, & albæ spinæ, nigriora, & crassiora, caulem[a] longum edit, foliosum, capite spinoso, radice[b] nigra, & crassa. Quæ illita graueolentiam alarum, totiusque corporis emendat, item si decocta in uino bibatur, copiosam autem urinam, fœtidamque expellit. Herba cùm recens tenerescit, in olera, asparagi modo transit.

ETsi unius tantùm Cardui breuiter etiam hoc loco meminerit Dioscorides; Theophrasto tamen, Plinio, ac alijs probatis au-ctoribus, plura Cardui genera traduntur. Verùm ut primùm de his, qui natura cultrice sponte proueniunt, sermo fiat, scire sanè conuenit, quòd eorum diuersa sunt genera: quorum tamen non ina propria, quod sciam, non habeantur. Atqui Plinio lib. 20. cap. 23. duo tantùm eorum genera produntur: vnum fruticosius statim a terra: alterum verò vnicaule, & crassius. Satiuorum autem, qui tum in agris seruntur, multiplex est genus. Horum principem locum tenent, qui Hetruscis vulgò vocantur Cardoni. Nanque ij diligenti cultura adeò teneri, fragiles, albique euadunt, vt magno quidem apparatu, secundis cœnis pro bellarijs cum sale, & pipere expetantur. Quo argumento ductus, equidem putauerim de

10

CARDVVS, SIVE CINARA ACVLEATA.

his

his verba fecisse Theophrastum lib. 6. cap. 4. de plantarum historia, cum ita scribit. Quæ autem Cactus nuncupata est, in Sicilia tantùm nascitur, Græciæ nusquam habetur sui generis planta; hæc enim statim ab radice caules repentes in terram mittit, folio lato, atque spinoso. Caules hos cactos appellant. desquamati cibo idonei sunt, paulò amaricantes: & reseruare hos aqua salsa conditos consueuerunt. hæc Theophrastus. Nostrates, quibus ubique nunc Hetruria scatet, eò ex Neapoli allati fuerunt, Neapolim uerò (vt audio) ex Sicilia. Quapropter nostri cum hoc Theophrasti genere maximè conuenire videntur, quòd scripserit, Cactum Siciliæ peculiarem esse plantam. Continentur præterea in Carduorum genere etiam ij, quos in Italia Hetruscum vulgus appellat Carcioffi; alijs verò inibi Archichiocchi dicuntur. quorum item meminit Theophrastus eodem loco, cùm subdit. alium uerò caulem erectum producit, quem pternicem uocant. Is quoque cibis aptus excrescit, sed reseruari non patitur. Fructus, in quo semen, echinata specie est. Verùm exemptis lanuginosis seminibus, is quoque vescendus relinquitur, & cerebro palmæ similis est. hactenus Theophrastus. Qui pro palmæ cerebro illud, quantum equidem reor, intelligit, quod Galenus encephalon pluribus in locis appellari tradidit, & quod nunc corrupta voce Neapolitanis, & Siculis uulgò vocatur Cefaglione, de quo lib. primo in Bdellij mentione abundè disseruimus. Carduorum autem, quos uulgò Carcioffi vocari diximus, nobis plura sunt genera, uaria capitis forma distincta. Siquidem proferunt omnes echinata ca-

Cardui Carcioffi.

CARDVVS SIVE CINARA NON ACVLEATA.

pitula,

pitula, sed aliqui spinis sursum respicientibus constant, alij uerò ad terram versis, nonnulli etiam tam in folijs, quàm in fructu aculeis uacant, ob idq; cæteris in cibis præstant. Sunt præterea in hoc postremo genere, quibus echini in longum fastigientur: quibus verò in globum extuberent, dehiscentibus in altero squamatim spicis, in altero iisdem squamis, veluti corticosis unguibus in vnum compactis, & coagmentatis, nucis pineæ instar. Spinis carebunt, ut hortorum cultores testantur, Carduorum capitula, si priusquàm seratur semen, acuminata eius latera retundantur. Sine aculeis etiam nascentur, si delibratis lactucæ radicibus, & dissectis semina integra condantur. Vnde illud facilè potuit factum esse, vt ij, qui aculeis non rigent, humano cultu mitiores euaserint, cùm natura Carduorum omne genus spinis uacare nequeat. Radicum decoctum potum hydropicos, & ictericos sanat. Echini nondum florescentis pulpa, è carnium iure decocta, pro bellarijs utimur, unà cum sale & pipere, & qui veneri indulgent, galangam quoque addunt. Itali rarò decoquunt, sed echinata capita cruda cum sale uorant.

Cardui vires ex Gal.

Cardui meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum: nec tamen plura de eius uiribus tradidit, quàm fecerit Dioscorides. Sed de temperamento differens, ei caliditatis secundum ordinem completum, aut tertium incipientem; siccitatis uerò secundum assignauit. & lib. 11. de alimentorũ facultatibus, Carduum Cinaram appellauit, ac alimentum, quod corpori præbet, meritò damnauit, quòd melancholicum succum generet.

Nomina.

Σκόλυμος ea planta est Græcis, quæ Latinis Carduus, Cinara, & Strobilus nominatur: Arabibus, Raxos, Harxos, siue Sacolomas: Italis, Cardo, & Carcioffo: Germanis, Strobildorn: Hispanis, Cardo de comer, seu Ca. dos: Gallis, Artichault, & Charchiophe.

CARDVVS VVLGARIS.

POTERIVM.

60

Ποτήριον. POTERIVM. CAP. XV.

POterium, Iones neurada uocant [a], largè fruticat, cortice obductum tenui, ſpinis horridum, lanugine ſpiſſa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: foliis paruis, rotundis: flore exiguo, candidi coloris: ſemine nullius uſus, ſed guſtu acuto, & odorato. Naſcitur in [b] aquoſis, & collibus. Radices demittit binum, ternumve cubitorum, neruoſas, & firmas: quæ proximè terram reciſæ, dant ſuccum gummi ſimilem. Tuſæ præciſis neruis, & vulneribus glutinandis illinuntur. Decoctum quoque eius neruorum affectibus prodeſt.

POterium adeò Tragacanthæ proximum habetur, ut illi omnibus ſuis notis congener eſſe videatur. Peculiariter autem ſupremos ramos habet in uertice exuberantes, & tenui lanugine obductos, quod in Tragacantha non uiſitur. Plantam itaque quam hic pro Poterio appinximus, miſit ad me Conſtantinopoli Clariſſimus Augerius de Busbeke Cæſaris Ferdinandi Orator apud Solimanum Turcarum Imperatorem. Sed hic nobis admodum mirari ſubit Ianum Cornarium,

a Meum. θαμνίσκος ἐςὶ μέγας. ita habet meum: Sed Cat. θάμνος μέγας.

b Orib. ἀμμώδεσι. i. arenoſis.

Poterij conſideratio.

Cornarij opinio falſa.

ACANTHIVM.

Poterij vires ex Cal.

Nomina.

virum alioqui ætatis nostrę insignem, quòd prunum syluestrem Poterium esse crediderit. Quæ certè sententia, vt est meo iudicio absurda; ita non immeritò a Fuchsio medico clarissimo refellitur. De Poterio scripsit Galenus lib. 8. de sim. medic. facul. his verbis. Neuras, quidam Poterium vocant. Desiccandi absq; morsu facultatem possidet, adeò vt & neruos incisos glutinare credatur. Radices eius potissimum sunt eiusmodi: quin & decoctum earum quidam exhibent ijs, quibus affecti sunt nerui. Id Græci ποτήριον, quod item Poterium Latini vocant: Itali Poterio.

70

Ἀκάνθιον ACANTHIVM. CAP. XVI.

ACanthium albæ spinæ simile, foliis aculeatis per extremitates, † & lanugine araneosa obductis. ex qua collecta, & neta, vestes bombicinis similes texunt. Folia, vel radices ad remedia opisthotoni bibuntur.

Acanthij consideratio.

Quorundam error.

SI Planta in Italia nascitur, quæ legitimum Acanthium repppræsentet, hæc profectò, cuius hic imaginem expressimus, Acanthium mihi rectè repræsentare videtur. Siquidem folijs est & albæ spinæ per extremitates aculeatis, & araneosa lanugine obductis. Id quod non nobis tantùm opinionem auxit, sed alijs quoque rei plantariæ studiosis. Versantur magno in errore qui pro Acanthio quandam Cardui montani speciem, echino lanugine quadam obducto, demonstrant. Nam prætequàm

quam quòd hæc folia habeat nulla lanugine uelata, nullo pacto quæ echinatum capitulum circumueſtit, depecti, vel neri poteſt, utpote quæ tenuiſſima ſit, ſine uillis, fragilis, ac omnis lentoris expers. Quod Græci ἀκάνθιον, Latini ſimiliter Acanthium, & Itali Acanthio dicunt.

† Verba illa de lanugine non leguntur in uulgatis Græcis Dioſcoridis exemplaribus: quæ tamen hic deſiderari oſtendit abruptus auctoris ſermo. Vnde ea non temerè ex Plinio adiecerunt interpretes, eius tantùm, vt puto, auctoritate freti. Nos uerò eò audacius illa addenda putamus, quòd ea legantur in Oribaſij codice manu ſcripto, in quo ex probatiſſimo Dioſcoridis libro ita tranſcripta inueniuntur. καθ' ἃ ἀραχνοειδής ἐστὶ χνοῦς. quæ ad uerbum ſonant, Circa quæ araneoſa eſt lanugo. Id quod meum quoque exemplar manu ſcriptum habet. ut ex appoſita in margine patet.

Nomina.

Ἄκανθος

ACANTHVS. CAP. XVII.

ACanthus†, Romani pæderotam uocant, naſcitur in hortis, petroſis, & riguis. Folia habet multò lactucaceis latiora, & longiora, erucæ diuiſura, nigricantia[a], pinguia, læuia; caulem binum cubitorum, digitali craſſitudine, leuem, prope uerticem ex interuallis circundatum foliolis[b], ceu nucamen

† Orib. ἢ μελάμφυλλος, ἢ παίδερος .i. vel meláphyllos, vel pæderos.

a Meum. λε

ACANTHVS.

παρὰ λεῖα. i. pinguia læuia sed Cat. λιπαρὰ λίαν. i. pinguia valde. b Meum, & Catac. οἱονεὶ νυκταρίοις ὑπομήκεσιν ὑακινθώδεσιν ἐξ ὧν τὸ ἄνθος. i. veluti piceolis oblongis, hyacinthinis, ex quibus flos.

Acanthi consideratio.

ta quædam oblonga referentibus, spinosis, è quibus flos prodit albus: semen oblongum, luteum; caput thyrsi specie; radicibus nititur longis, mucosis, rubris, & glutinosis. Quæ ustis igni, & luxatis artubus illitæ subueniunt; potæ urinam cient, sed aluum cohibent; ruptis, conuulsis, tabem sentientibus, mirè prosunt. Nascitur & syluestris Acanthus, scolymo similis, aculeatus, breuior quàm satiuus, & is qui in hortis prouenit. Cuius radix ad eadem ad quæ superior efficax.

Credunt omnes ferè huiusce temporis rei herbariæ studiosi, Acanthum eam esse plantam, quæ nobis vulgò vocatur Branca orsina. Quorum sententiæ nec prorsus refragari, nec planè astipulari possum. Nam etsi in eorum opinionem multis adducar rationibus, non solùm quòd ij magnæ sint apud me auctoritatis; sed etiam quòd ipse viderim hanc, quæ Branca vrsina dicitur, folijs lactuca latioribus, longioribusque, erucæ modò laciniatis, nigricantibus, ac molli quodam læuore pinguibus: caule item læui, bicubitali, pollicari crassitudine, per interualla sub ipsum vsque verticem foliolis quibusdam oblongis, veluti nucamentis, circundato: è quibus flos prodit candidus, & inde semen oblongum, luteumq;: atque etiam radice eadem constet, qua Acanthus; aliqua tamen relinquitur dubitatio, an Branca vrsina legitimus sit Acanthus, cùm foliola, quæ nucamenti instar illius caulem cingunt, nullis spinis horrida conspiciantur, plantaque ipsa videatur topiarijs operibus inepta: ad quæ Acanthus olim (vt Plinius libro & cap. 22. auctor est) conueniens habebatur: ac etiam ea hodie ab omnibus ferè negligatur, & veluti ignobilis planta, in perpaucis tum hortis, tum viridarijs seratur, cùm apud antiquos Acanthus celebris, & in magno honore habitus sit, ac plurimis laudibus fuerit decantatus. Neque illud suspicionem nostram diluit, quòd dixerint aliqui Acanthina folia, quæ in quibusdam Italiæ locis marmoreis columnis, præsertimque Corinthias imitantibus, insculpta reperiuntur, nulla prorsus linea a Brancæ vrsinæ folijs differre. Siquidem contrà ijs quispiam facile respondere posset, quòd etsi vtraque eandem retineant formam; non ob id tamen necessariò vnam & eandem speciem repræsentant. Quare quemadmodum dubium est asserere, Brancam vrsinam ab Acantho non differre; ita idem negare vitium esse videtur. Cæterùm ad hanc tollendam dubitationem illud non parum, meo iudicio, facit, quòd iisdem facultatibus Branca vrsina prædita sit, quibus pollere Acanthum Dioscorides, & Galenus memoriæ prodiderunt. illud insuper addiderim, quod etsi dicat Dioscorides, oriri Acanthum caule foliolis spinosis, ceu nucamentis, prope verticem vsque ex interuallis circumuestito; potest tamen intelligi, quòd non re vera foliola illa aculeis horreant: sed quòd adeò acuminata erumpant, vt sanè spinis persimilia videantur. Quinetiam cùm Plinius duo Acanthi genera faciat, lib. & capite vigesimosecundo, alterum crispum, aculeatumque, alterum læue, quod aliqui pederotam vocant, alij melamphyllum, mirum esse non debet, si acanthus, quæ in nostris habetur viridarijs, nullis rigeat aculeis. Id quod facilè credi potest, cùm cæteris omnibus notis Branca Vrsina Acantho a Dioscoride repræsentato adamussim respondeat. Neque impedit, quòd loco citato asserat Plinius, Acanthum in hortis crepidines marginum, assurgentiumque puluinorum toros vestire. Quamuis enim necti haud facilè ex se valeat; tamen tum caulis, tum folia ob eorum mollitiem, lentoremq; adeò flecti queunt, vt viminceo aliquo nexu topiario operi etiam non incommodè aptari possint. His itaque rationibus innixus, eos equidem non aberrasse existimo, qui Acanthum, & Brancam ursinam, vnam & eandem plantam esse scriptis tradiderunt. Reperitur & syluestris Acanthus carduo (vt Dioscorides inquit) similis, spinosus, folijs tamen domestico angustioribus. Quocirca non ab re Plinius quoque duo Acanthi genera constituit. Acanthi meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Acanthos, alij quidem Melamphyllum nominant, alij uerò Pæderota. Folia quidem mediocriter digerentem facultatem obtinent. At radix exiccatoria est, & leuiter incisoria, & tenuium partium. Planta, quæ Græcè ἄκανθος, Latinè similiter Acanthus nominatur: Italicè, Acantho, & Branca orsina: Germanicè, Beren klauu: Hispanicè, Yerua giguante, & Branqua vrsina: Gallicè, Branize orsine. Quæ verò Græcis ἄκανθα ἀγρία, Latinis Acanthus syluestris vocatur; Italis, Acantho saluatico.

Acanthi facultas ex Ga.

Nomina.

Ἀνωνὶς, ἢ ὀνωνίς.

ANONIS, SIVE ONONIS. CAP. VIII.

† Lenticulæ nō leg. Orib. a ὑπνώδη Cat. c. i. subolentibus.
† Orib. ἀηδῆ i. iniucundis.
† Orib. addit. στερεὰν. i. solidam.
b Meum. nō habet neque Cat.
c Meum. nō habet neque Catacuzeni.

Anonis, quam aliqui ononida appellant, ramos habet fruticosos, dodrantales, aut maiores, frequentibus geniculis cinctos, cauis alarum multis, capitibus rotundis: folijs † lenticulæ, tenuibus, pusillis, ad rutæ, aut pratensis loti folia accedentibus, subhirsutis [a], odoratis, non † iniucundè olentibus. Muria conditur, antequàm spinosa fiat, cibis gratissima. Rami acutioribus spinis, & ueluti spiculis firmioribus horrent. Radicem mittit † candidam. Quæ excalfacit [b], & extenuat. huius cortex ex uino potus urinam ciet, calculos comminuit, margines ulcerum erodit. Radix cùm decoquitur in posca, dolorem dentium collutione mitigat. [c]Decoctum eius potu hæmorrhoidas sanare creditur.

Anonidis consideratio.

Anonidis hist. ex Theophrast.

Nascitur Anonis in pratis, cultis, atque etiam incultis locis, arido præsertim solo: folijs tenuibus lentis modo, pusillis, quæ ad rutæ, vel pratensis loti effigiem proximè accedunt, ac cæteras omnes notas refert, quibus a Dioscoride depingitur. Rusticis ob id notissima est, quòd non modò suo ramorum, ac radicum implexu, aratra inuitis bubulcis in medijs agrorum sulcis sæpius remoretur, unde Resta bouis compluribus nominatur; sed quòd etiam messoribus, & fænisecis spinis suis acutis admodum sit infesta. Nam etsi prædura, callosaque sit eorum cutis; eam tamen suis perforat aculeis, quibus quasi spiculis, cùm maturuerit, horrida conspicitur. Insubres hanc vulgò Bonaga vocant. Cęterùm quamuis floris eius nihil meminerit Dioscorides; constat tamen flore plerunque purpureo subalbicante, interdum tamen aureo. Sed hæc quibusdam in locis aculeis vacat. Eandem floribus albis vidimus nos parumper extra Pragam, via qua itur ad Diuam Margaritam. Meminit Anonidis, ononidis nomine, Theophrastus libro 6. cap. 5. de plantarum historia, sic scribens. Ononis ramis aculeigera est, anno tantùm perdurans, folio rutæ similis, sed per totum caulem apposito, vt veluti coronam ex interuallis tota species repræsentet. Florem minutulum, & in siliqua non vndique septum edit. Nascitur glutinoso lætoque solo, & præcipuè in segetibus, atque cultis: qua de causa agricolis inimica exit. Viuax admodum est. Cùm enim altam nacta tellurem fuerit, protinus sua infima pellit: & singulis annis, surculis in latus emissis, rursus postero anno deorsum versus pellere solita est. Ideoque effodienda tota, extirpandaque penitus est. Incipit germinare æstate, perficiturque autumno. hactenus Theophrastus. Huius quoque mentionem fecit Plinius libro 27. cap. 4. vbi sic inquit. Anonim, quidam ononida malunt vocare, ramosam, similem fæno Græco, nisi fruticosior, hirsutiorque esset, odore iucundo: post ver spinosa. hæc Plinius. Qui tamen hac in re errasse deprehenditur: siquidem non post ver Anonis spinosa redditur, sed (vt Theophrastus author est) in autumno. Id quod etiam experimento comprobatur. Anonidis radix vim maximam præstat ad renum calculos comminuendos, expellendosque, obstructis præsertim vrinæ meatibus. quod multorum testimonio compertum est, qui calculo affecti, vbi tantùm radicis corticum puluerem ex vino diutius bibissent, pristinam sanitatem recuperarunt. Noui ego quendam, qui huiusce radicis puluerem

ONONIS.

puluere duntaxat pluribus mensibus sumpto carnosum ramicem absumpsit & sanatus est: licet a medicis nullo alio medicamento, quàm sola sectione, ustioneq; hunc curari posse antea statutum esset. Eradantur radicis puluere callosi, ac indurati ulcerum margines. Decoquitur eadem ex posca utiliter ad dentium dolores; mulcet enim hos, ubi iure os colluatur, et præsertim ubi pituita redundet. Sunt qui putent sanari hæmorrohidas epoto tantum radicum decocto. Cæterum id, vt mihi compertum est, præstat potum summopere ad Iocinoris, & uasorum infarctus. Fit e radicibus aqua, quæ pota non solum calculosos expedit renes, & urinam prouocat, sed etiam uesicam, & eius ceruicem glutinosis excrementis obsessam expedit. Sumuntur Corticum recentium radicum libræ quatuor. Hæ minutim concisæ in vini Cretici libris octo macerantur. Deinde uitreo alembico in aqua calentis balnei collocato elicitur aqua, quæ in præscriptis affectibus plurimum præstat, pota semilibræ pondere. Anonidis uires descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ononis radicem habet tertio quadantenus ordine excalfacientem. Cortex eius maximè est utilis, habens quippiam & abstersorium, & incisorium. Proinde non tantùm urinas prouocat; sed & lapides confringit. Eadem facultate & crustas cito detrahit. Vtuntur porrò ea quoque & ad dentium dolores, in oxycrato decoquentes, & collui decocto iubentes.

Anonidis uires ex Gal.

60

c 3 Huic

Nomina.

Huic plantæ nomen Græcum est, ἀνωνὶς, & ὀνωνὶς: Latinum item, Anonis, & Ononis; Italicum, Anonide: Germanicum, Hauubechel, & Stallkraut: Hispanicum, Gatilhos, & Gathinos; Gallicum, Bugranes, & Burgrundes: Boemicum Gebhice: Polonicum Tglica, siue lisi ogon.

Λευκάκανθα. LEVCACANTHA, CAP. XIX.

a Meum. πιπρὰν ἰσχυρῶς. i. amaram ualdè.

LEucacanta, prædita est radice cyperi[a] ualida, & amara. Quæ manducata dolorem dentium sedat: ueteri laterum dolori, atque ischiadicis prodest, decocto cyathis tribus ex uino poto. Eadem ruptis, & conuulsis medetur. Radicis epotus succus eosdem præbet effectus. 10

Leucacanthæ consideratio.

IN manifesto errore uersantur, qui sentiunt, Leucacantham, hoc est, albam spinam, de cuius historia, & uiribus hoc capite tractatur, ab Acantha leuce, id est, spina alba, de qua paulò superius disseruimus, nullo pacto differre. Qua in sententia, uel potius errore, fuere nõnulli ex recentioribus, alioqui rei herbariæ periti, in quorũ etiam numero Ruellius fuisse ex eo maxi-

CARDVVS LACTEVS.

mè

nè deprehenditur, quòd cùm debuisset, more suo, post Anonidis tractationem: cuius titulo spinā albā quoq; adiunxerat, quā tamen albā nominasse rectius fortè erat, eiusdem albæ spinæ historiam referre, ex industria eam silentio prætcrijt. Nam cùm existimasset, alteram ab altera non distingui, non opus esse iudicauit, earum historiam in Alba spina repetere, quam antea in Spinæ albæ mentione tradiderat. Quo tamen in loco ab errore uindicari non potest: quippe quoniam post quàm spinę albæ, quam Mauritani Bedeguar appellant, meminerit, alteram eius nominis spinam subdidit, quæ cùm in arbustum undique aculeis armatum assurgat, sepibus extruendis rusticis nostratibus maximè expetitur. Non tamen ob id declarat ipse hanc esse Leucacantham: sed lubrico quodam lapsu, quasi sui ipsius, & cuius spinæ albæ mentionem faceret, oblitus, in capitis calce aculeatæ illius arbusculæ radicibus, quæ (ni fallor) candida est Dioscoridis rhamnus, omnes tribuit facultates, quibus legitima spina alba à Dioscoride commendatur. Qui quidem Ruellij error omnibus euidentior est, quàm ut pluribus refelli postulet. Quòd autem differant inter se Acantha leuce, & Leucacantha, non modò Dioscorides inter cæteros simplicium medicamentorum scriptores facilè princeps ostendit; sed Galenus etiam, & Paulus, qui præterquàm quòd alteram ab altera diuersis capitibus distinxerunt, earum singulam differentibus facultatibus præditam esse tradiderunt. Quorum sententiæ subscribit Plinius: nam de Acantha leuce differens lib. 24. cap. 12. sic inquit. Spinę albæ semen contra scorpiones auxiliatur. Corona ex ea imposita capitis dolores minuit. Sed uires longè alias ab his Leucacanthæ idem retulit lib. 22. cap. 16. ubi sic habet, Leucacantham alij phyllon, alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat. Item laterum, & lumborum (ut Hicesius tradit) semine poto drachmis octo, aut succo. Eadem ruptis, conuulsisque medetur. hæc Plinius. Quæ quidem uidisse debuerat Ruellius, alioqui Plinianæ historiæ studiosissimus; aut certè Hermolao doctissimo uiro credidisse, à quo (etsi nunquam illum citet) integra quandoque capita, imò (pace eius dixerim) integrum ferè surripuit opus, ita vt is omnibus illud suum fecisse uideatur. Siquidem Hermolaus, cùm in Leucacantha, tum alias sæpe numero commonuit in suo Corollario, hanc ab acantha leuce differre. Porrò illud etiam nobis silentio non dissimulandum, vt ingenuè quod sentimus de simplicibus dicamus, quòd Leucacantha herba est, non autem arbuscula sepibus conficiendis idonea, vt falsò, mea quidem sententia, Musa Brasauolus suo de syrupis libello in eupatorij syrupo existimat. Nam hoc loco de herbis tantùm, & non de arbusculis scribit Dioscorides: qui nimirum in stirpium historia peritissimus, arbusculam illam supra libro primo inter Rhamni genera descripsit, & sub candido, vt puto, complexus est. Cæterùm cùm nec Dioscorides, nec Plinius tradant, quibus folijs, quo caule, flore, ac semine Leucacantha proueniat, difficile quidem fuerit inter tot aculeatarum stirpium genera, vnam secernere, quę verè Leucacantham repræsentet. tametsi damnandus vsquequaque non esset, qui dixerit Leucacantham esse fortasse aculeatum illum Carduum, de quo in Acantha leuce diximus, cuius folia albis quibusdam maculis depinguntur, vnde illi nomen apud Italos est lacteus carduus, & apud alias nationes Mariæ carduus. Nam præterquàm quòd coniectura quadam dici posset, eam a macullis illis albicantibus sibi Leucacanthæ nomen adinuenisse, radicis etiam ipsius tum durities, tum amaritudo, etsi forma cyperinas non æmuletur, consentire videntur. Sed hoc potius disputandi, quàm asserendi gratia proponimus: cùm adhuc haud vlla nobis comperta sit Planta, quæ legitimam Leucacantham repræsentet. Cæterùm cum hæc Carduum, quem quidam Diuæ Mariæ, alij Lactarium ab albis maculis vocant, in mentem reuocauerint, non ab re sanè esse iudicauimus, si eius historiam, & vires hic explicabimus. Est itaque Carduus hic, quem ego potius Asininum vocarem, quòd eius pabulo Asini delectentur, planta folia fundens magna, pinguia, per ambitum laciniata, & acutis, tenuibusque aculeis circunquaque stipata, quin etiam lacteis plurimis respersa maculis. Caulem profert bicubitalem, tricubitalemque, rotundum, spinis hęrentem, brachiatumque, echinatis in summitate capitulis; quæ Aestate media florent cinaræ modo, floribus purpureis ac capillaceis, semine cardui simili papposa lanugine scatente. Radice nititur valida alte descendente, amaro sapore. Nascitur in campestribus, incultis locis, & a quibusdam quoque in hortis seritur. Radix excalfacit, abstergit, aperit, & attenuat. Radicis decoctum datur vtiliter potandum ad Iocinoris, & vasorum obstructiones & remorantes vrinas: Quare confert hydropicis, Ictericis, ac nephriticis. Idem ducit menses, tam potum, quàm in desessionibus adhibitum. Sunt qui radicis puluerem addito fœniculi semine, & longi piperis momento, ex ptissana propinent nutricibus, lacti augendo. Stillatitia foliorum aqua vtuntur nonnulli ad lateris dolores, cui alij vt valentius agat, seminis semidrachmam adijciunt. Leucacanthæ vires paucis perstrinxit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucacanthon, quidam autem polygonaton, alij ischiada nuncupant. Huius amara radix est, ac proinde incidit, & exiccat in tertio ordine: in calefaciendo autem ex primo est ordine. Λευκάκανθα quæ Græcis, alba spina Latinis appellatur: Italis, Bianca spina. Carduus vero Mariæ Italis appellatur Scardaccio del latte, & Scardaccio bianco: Germanis Marien distel: Boemis, Ostropes: Polonis, Ostropest.

Ruel. lapsus.

Brasauoli error.

Leucachantę vires ex Gal.

Nomina.

Τραγάκανθα TRAGACANTHA. CAP. XX.

Tragacanthæ radix lata, & lignoso summo cespite nititur: vnde surculos humiles, † robustos, latissime fundit: in quibus minuta folia, multa, nonnunquam tenuia exoriuntur, quæ sub se spinas albas, rectas, & firmas occulunt. Est etiamnum tragacantæ lacryma, quæ vulnerata radice manans, concreuit. Præstat pellucens, gracilis [a], læuis, syncera, & subdulcis. Cuius spiracula, vt gummi, obstruit. Huius increbuit vsus ad oculorum medicamenta, ad tussim, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasque destillationes, cum melle in delinctu; subdita quoque linguę liquescit. In passo madefacta, drachmæ pondere bibitur, contra renum dolorem, & vesicæ rosiones, misto cornu cerui vsto, & cloto, aut scissi aluminis momento.

† Orib. addit. πυκνοὶ .i. frequentes.

a Cat. λευκή. i. alba.

Tragacanthæ plantam, a qua effigiem, quam hic exhibemus, deprompsimus, iampridem ad nos misit quidam rei herbariæ studiosus, qui illam attulerat ex Apulia Gargano monte. Ea certè est, quæ nullis prorsus notis a Dioscoridis historia dissentiat, vt ex eius pictura omnibus liquidò constare potest. Cæterùm lacryma è vulnerata radice manans, quam seplasiarij vulgò vocant Gomma draganti, passim in officinis concreta visitur, è Creta, Asia, & Græcia aduecta. At non modò hæc (vt Dioscorides inquit) è vulnerata prius radice manat; sed etiam sponte (vt Theophrastus est author) ab ea scisso in latere cortice distillat. Sed hanc, qua vtimur, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, veram esse Tragacanthæ lacrymam negant, quòd legitima linguæ subdita facilè, Dioscoridis testimonio, colliquescat; hæc verò nunquam, cum linguæ supposita adeò lenta, tenaxque euadat, admista saliua, vt nullo ferè temporis tractu dissolui liquariq; possit. Qua quidem in re ij (pace eorum dixerim) toto cęlo aberrant, vt qui Dioscoridis sententiam perperàm acceperint. Siquidem Dioscorides non de sola lacryma linguæ subdita, sed in eclegmate cum melle conformata, illud fieri scribit, cùm inquit. Vsus eius ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasque destillationes, cum melle in delinctu;

Tragacanthæ consideratio.

Monachorū erratum.

linctu; liquescitq; subiecta linguæ. hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est voluisse Dioscoridem Tragacanthæ lacrymam non solam, & per se tantùm, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subijciendam, vt clarissimorum medicorum institutione fieri adsolet cum bechicis catapotijs, & diatragacanthæ trochiscis, quibus ipsa commiscetur. Quippe cùm oporteat medicamenta, quibus aspera arteria, pulmo, ac pectus vniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ subdita sensim, leniterq; liquescere, ut commodè in tracheam percolentur arteriam, voluit hic Dioscorides eclegmatis vsum recta methodo describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, cùm ita non in pectus & pulmones deferantur, sed in ventriculum. Huic & alia accedit ratio, quòd si intellexisset Dioscorides lacrymam per se tantùm linguæ submittendam, subiunxisset quidem, ut sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset. quandoquidem planè absurdum videretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subijciatur, paulatimq; liquescere cogatur, ac deinde silentio inuoluere, quibus in morbis id faciendũ. His itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem, eclegma, quod Tragacanthæ lacrymam exceperit, linguæ subijciendum esse, non ipsam tantùm lacrymam; sed etiam Monachos in hoc, vt aliàs sæpe, deceptos esse. In collyrijs oculorum addita Tragacanthæ lachryma non solùm humorum acrimoniam in oculos defluentium retundit, sed oculos quoque roborat, & longè magis adstringit, quàm sar-

TRAGACANTHA.

trecolla. Quinetiam lacte macerata, & illita, oculorum vngues, & palpebrarum pustulas, pruritum, & scabiem sanat. Valet ad pulmonum, pectoris, & tracheæ arteriæ morbos, & medetur eorum ulceribus. In summa præstat Tragacanthæ lachryma ad destuxiones omnes, in fauces, guttur, & pectus permeantes, & tussim excitantes, & præsertim in confectionibus addita, quæ linguæ subijciuntur. Datur vtiliter exulceratis renibus. Auxiliatur quoque dysentericis, quætosta fuerit, tum ex vino cydoniorum pota, tum clysmate infusa. In summa vbi leuigare, ol tundere, & reprimere opus est, præstantissimum semper fuerit medicamentum. Tragacanthæ uires scriptas reliquit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, his paucis verbis. Tragacantha similem gummi vim obtinet, emplasticam quandam, & acrimoniam hebetiorem (legunt aliqui, quæ acrimoniam obtundit.) Et sanè similiter illi desiccat. Τραγάκανθα sic Græcè, vt etiam Latinè, & Italicè, Tragacantha uocatur: Arabicè, Chitira, Itica, Chateth, Alcuted, seu Alchathad: Germanicè, Dragant: Hispanicè, Alquetira.

Tragacanthæ uires ex Gal.

Nomina.

10

Ἠρύγγιον. ERYNGIVM. CAP. XXI.

ERyngion aculeatarum generis. cuius folia in principio, sale condita, in cibos recipiuntur. Lata autem sunt, & extremo ambitu aspera, gustu aromatica, sed ubi adoleuerunt, circa complures caulium eminentias in spinas aculeantur. in quorũ summitatibus globosa capitula, durarũ, acutissima

ἀδσπερ ἀσπὶρ ... ilia ... ira meum, sed

ERYNGIVM MONTANVM.

rumque

rumque ſpinarum ambitu[a] ſtellatim cricumuallantur, quorum colos aliàs uiridis, àliàs albus, interdū cœruleus inuenitur[b]. Radix oblonga, lata, foris nigra, internè candida, pollicis craſſitudine, odorata. Naſcitur in aſperis, & campeſtribus. Vim habet calfactoriam. Pota menſes, & vrinas pellit, tormina, inflationeſque diſcutit; contra iocinerum vitia, ſerpentium morſus, & hauſta venena, cum vino prodeſt; bibitur aduerſus plurima, cum ſeminis paſtinacæ drachma vna. appenſa, illitave, tubercula diſcutere proditur. Pota cum hydromelite radix, opiſthotonicis, & comitialibus medetur.

Cat. addit. σφόδρα. i. ualde.
b Meum. & Catac. ἐώδης καὶ ἀρωματίζουσα. i. odorata, & aromatica.

Eryngij conſideratio.

LOngè quidem aberrant ſeplaſiarij Senenſes in Eryngij cognitione, vtpote qui pro Eryngij radicibus aſſumant aculeatæ cuiuſdam ſtirpis radices, quam Cacatreppola vulgò vocant. Hinc error omnibus facilè deprehenditur, quòd nulla penitus illius plantæ nota eryngio reſpondeat. Legitimum Eryngium, quod, meo iudicio, Dioſcoridis deſcriptioni nihil refragetur, & cuius hic imaginem appinximus, frequens inuenitur in compluribus Italiæ locis, nullis reclamantibus notis. Eſt & Eryngium marinum, quo Veneta litora vndique referta ſpectantur. Aſſurgit hoc folijs altero latioribus, circinato ambitu ſpinoſis: radicibus longioribus, mollioribusque, ſaccharo aſſeruandis longè magis idoneis, quàm alterius. Huius tametſi non meminerit Dioſcorides; Plinius tamen lib. 22. cap. 7. vtriuſque hiſtoriam tradidit. Quo fit, vt eorum ſententiam minimè probauerim, qui Eryngium marinum Crocodilium eſſe exiſtimant, vt in crocodilij mentione ſuperius diximus. Sunt & qui credant, Eryn-

Quorundam errores.

ERYNGIVM MARINVM.

gium

gium Mauritanis à Secacul non differre. Veruntamen ij quoque hallucinantur: nam cum Serapio in capite de Secacul, neque Dioſcoridem, neque Galenum citet, quos maximè in ſimplicium hiſtoria ſequitur, quorumque dicta bona fide refert, ſed tantùm ſuæ gentis auctoribus nitatur, clariſſimum præbet indicium, Secacul diuerſum fuiſſe, & plantam Græcis incognitam. Siquidem ſi pro eryngio Secacul ſcripſiſſet Serapio, ei ſanè non fuiſſet opus, paulò inferius de eryngio tractare ex Dioſcoridis, & Galeni ſententia, magno uirium & notarum diſcrimine. Re autem uera Secacul radix eſt Indica. Hoc enim teſtatur Auicenna lib. quinto, vbi ſic habet: Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, cùm ſunt recentes, conditum in loco ſuo. apud nos autem humectantur in primis in aqua calida, Quæ etiam ad unguem Serapioni, de eo pariter ſcribuntur, ubi de pluribus ſaccharo, & melle aſſeruandis egit. Quamobrem non parum falluntur, qui Secacul ab eryngio ſecernere neſcientes, Eryngij radices tum ſaccharo, tum melle aſſeruatas uenereis infeliciter commiſcent auxilijs, ut qui ederint, fortiores, ſalacioresq; reddantur. Quippe hac facultate Eryngium præſtare nuſquam hactenus apud Dioſcoridem, & Galenum mihi reperire licuit, qua tamen pollere Secacul memoriæ prodiderunt Arabes. Caterùm animaduertendum eſt Serapionem Aſter Atticum, ſiue Bubonium cum erygio confudiſſe, ſtellarum ſimilitudine deceptum, qua cæruleo colore ſe inuicem æmulantur: & ſi quæ Bubonio inſunt, nullis aculeis horreant. Eryngij radicum decoctum expedit Iocinoris, &

ERINGIVM PLANVM.

lienis

lienis infarctus. Ideoque ictericos, hydropicos iuuat. Epota radix ualet aduersus rubetas, toxica, & aconita, ex ranarum comestibilium iure pota; uel ex anserino, ubi ranæ non sint ad manus. eadem datur vtiliter potanda contra cordis affectus, ex buglossi, aut melissophylli decocto. Præstat quoque ad stranguriam, obstrusos renes, & uuluarum præclusiones. Illita ex melle infixa corpori extrahit: Quinetiam strumas, parotidas, & paros discutit. Præsumpta crapulam arcet, & aluum sistit. Fit è teneris Eryngij folijs stillatitia aqua, ijs quàm maximè utilis, qui morbo gallico affecti vlceribus affiguntur, si quotidie ea utantur in potu. Nam mirificè Iecur iuuat. ualet eadem ad expugnandas quotidianas, & quartanas febres. Meminit Eryngij Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Eryngium caliditate quidem aut parum, aut nihil, quæ temperata sunt, superat. Siccitatem uerò in tenui essentia consistentem non paruam obtinet. Eius nomen Græcum ἠρύγγιον Latinum item, Eryngium: Italicum, Eringio, & Iringo: Germanicum, Brachendistel, Manstreuu: Hispanicum, Cardo corredor: Gallicum, Panicault: Boemicum Mancha, aut Muzska vuijra: Polonicum, Mikolarek.

Eryngij uires ex Gal. Nomina.

Ἀλόη. ALOE CAP. XXII.

ALoes folium scillæ similitudinē habet, crassum, pingue modicè latum, rotundum, retrorsus pandum; folia gerit curta[a], quæ utrinque ex obliquo longioribus interuallis striantur, & in spinulas desinūt. Caulis emittitur nō dissimilis antherico: flos alb. fructus hastulæ regiæ cognatus; graui tota est odore, & gustu amarissima; radice una, ceu palo, ī terrā depacta. Plurima, pręspinguisq; ī India gignitur, ex qua coactus succus adfertur. Nascitur etiā in Asia, & Arabia[b] in locis quibusdā maritimis, & in insulis (ut in Andro) nō ualde succo extrahēdo idonea, sed ad glutinanda vulnera sanè q̄ vtilis, si detrita illinatur. Duo succi genera: quoddā arenosum, quod sedimētum[c] purissimæ esse uidetur; alterum ad iecinoris imaginem uergit. Eligi debet[d] boni odoris[e] syncera, quæ nihil doli sensit, nitida, calculorum expers, rufi coloris, friabilis, ac iecinoris modo coacta, facilè liquescens, eximiæ amaritudinis. Improbatur nigra, & [f] fractu contumax. Gummi eam adulterāt; quod deprehenditur gustu, amaritudine, & ualido odore; eoque argumento, quòd digitis friata non, ad minima usque frusta resoluitur. Nec desunt, qui acaciam immisceant. Natura eius est spissare, exiccare [g], somnum allicere, & corpora densare, aluum resoluere. Stomachum repurgat binùm cochleariū mēsura, in aqua frigida, aut egelida potā; sāguinis reiectiones sistit; regium morbum purgat, tribus obolis ex aqua, aut drachmæ pōdere in potu; deuorata cū resina aut cū aqua, uel melle cocto sumpta, aluū soluit; purgationis perfectæ causa tribus drachmis sumitur. alijs purgatorijs medicaminibus admista, pręstat, ut minus stomachū infestent; sicca glutinādis uulneribus inspargitur; ulcera ad cicatricem perducit, cohibetque. Eadem peculiariter exulceratis genitalibus medetur, & disrupta puerorum praputia iungit; condylomata, rimasque sedis [h] ex passo sanat. hæmorrhoidum abundantiam, & sanguinis eruptiones sistit; pterygia ad cicatricē ducit; liuores, & [i] insignita ex melle tollit. Priuatim scabras lippitudines, pruriginesque angulorū permulcet; dolorem capitis sedat, temporibus & fronti illita, ex aceto & rosaceo; capillum fluentem continet cū uino; tonsillis, gingiuis, & omnibus oris ulceribus, cum melle & uino proficit. Oculorum medicamētis[k] torretur in munda, & candenti testa, pennaq; subinde uersatur, ut possit æqualiter torreri. Lauatur ut quod sit arenosissimum, tanquam inutile subsidat, & læuę, ac pinguissimum assumatur.

a Meum, & Cat. παρέκάτερα δὲ τὰ μερη ἔχει ἐκ πλαγίων ἀκάνθια ἀραιᾶς ἐξέχοντα κολοβά. i. ab utraque parte habet ex obliquo spinas rarius eminentes, mutilas.
b Meum, & Cat. interponunt καὶ
c Meum. καταρωτέρας. purioris.
d Deest in meo & Cataci.
e Cat. addit. λιπαρὰ. i. pinguis.
f Cat δυσκάθεκτον. recetu difficilis.
g Deest i Cat.
h Me. συὺ γλυκεῖοίνῳ. i. cum dulci uino.
i Meum. ὑπώπια. i. suggillata.
K Meum μίγνυται. i. n iicetur.

NOn dubium est, quin eà legitima sit Aloe, qua passim officinæ utuntur. Nam electissima, ac purissima (adulterata enim quandoque etiam inuenitur) omnes præstat tum notas, tum vires, quæ syncerissimæ à Dioscoride assignantur: Aloe ætate nostra in quàm plurimis Italiæ locis uirescere conspicitur, præsertim Romæ, & Neapoli, ubi super ædium fenestris, ac atrijs in fictilibus vasis terra plenis alitur, ac souetur ad spectaculum potius, quàm ad medicum usum. Floribus non modo albicantibus, vt Dioscorides inquit, sed etiam purpurascētibus. Inuehuntur acerrimè in Mesuē Manardus Ferrariensis, & Fuchsius ipsum secutus, quòd affirmauerit ille, Aloen per os sumptam uenarum oscula adeò reserare, ut indè postea sanguis facilè exiliat, cùm (vt ipsi aiunt) tum Dioscoridis, tum Galeni placitis maximè repugnet. Verùm quàm longè ij, quorum pace dictum sit, a veritate desciuerint, non multo quidem labore demonstrare possem, ni præter institutum nostrum id esse censerem, niq; compertum haberem, illis prius rectè, meo iudicio, responsum fuisse à Iacobo Syluio clarissimo ætatis nostræ medico in Mesuem scribentem, & a Gratianopolitano quodam. qui tam probatiss mis rationibus Mesuem tuentur, ut non amplius Manardo, ac Fuchsio hic cum lacerandi locum relictum esse putem. Aloes meminit Galenus lib. 6. simp. med. ubi sic habet. Hæc herba non admodum apud nos prouenit: & quæ nascitur in magna Syria, aquosior est, & facultatis imbecillioris: attamen usque adeò desiccare potest, ut uulnera conglutinet. At in regionibus calidioribus qualis est Cælesyria, & Arabia, multò est melior. Optima autem Indica, cuius liquor est, id quod ad nos importatur, medicamentū Aloe cognominatū, ad plurimas res, propter siccitatem mordicationis expertem, utile. Est autem non simplicis naturæ, sed ut indicio est gustus, adstringit simul, & amara est: adstringit quidē mediocriter, sed uehementer amara est. Subducit & uentrem, utputa ex numero medicamentorum, quæ Græci ab excernendo stercore uocant ἐκκοπρωτικά. Itaq; ex dictis patet (si quidem memoria tenemus, quæ in quarto lib. sunt demonstrata) quòd tertij sit ordinis exiccantium, calfacientium autem aut primi intensi, aut secundi exoluti. Sed & ipsius facultatis misturam attestantur particularia eius opera: nam & utile stomacho medicamen est, ut si quid aliud: & sinus glutinat. Sanat & ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt, & maximè, quæ in ano sunt, & pudendo. Iuuat & eorum inflamationes aqua subacta, & uulnera eadem ad medum glutinat. Congruit similiter utenti & ad inflāmationes in ore, ac naribus, & oculis. In summa, repellere, & digerere, simul potest, cum hoc, ut paulùm extergat, quantum uidelicet ulceribus puris non sit molestum. Pręterea idem Galenus lib. 8. de compositione medicamentorum loc. in, bieræ mentione, de Aloe ita scriptum reliquit. Atqui ipsam aloen Andromachus quidem lotam, & alijs autem aliqui etiam sic, aliqui verò illotam adijciunt. Verùm iam nosse operæpretium est, ad. uentris subductionem illotam aloen aptiorem esse, multum verò de medicamentaria vi deponere lotam, quam etiam febricitantibus dare aliquis audet, si non uehemens, sed ualde debilis sit febris. Quidam uerò etiam ex illota aloe pharmacum multis sic febricitantibus exhibuerunt, deinde cùm nihil manifestè læsissent, in alijs rursus maximum experti sunt nocumentum. Infestissima est enim aloe, etiam lota, bis qui citra uitiatos humores ex intemperie calidā & sicca affliguntur. Proximam ab his læsionem percipiunt, qui siccam intemperiem habent, etiam cum frigiditate coniunctam. & in uniuersum qui ex sola qualitate particulam aliquam læsam habent. Etenim in humoribus intemperaturæ, pharmacis ipsas euacuantibus egent. quæ verò absque his consistunt, penitus in tabem deueniunt ex pharmaci huius ex aloe constantis usu. Itaque ubi humiditas uitiata tunicas uentris porrigat, ex aloe picra

Aloes consid. Mesues a calumnia uindicatus. Aloes uires ex Gal.

ALOE SINE FLORIBVS.

picra utilis est, expurgans humiditatem. Omnino autem sic affectis accessio nauseæ plus aut minus adest. Euacuatio igitur affligentis humoris per solam aloen contingit, quæ purgatoriam uim non fortem habet; sed ut ea, quæ circa aluum sunt,
10 *quæ etiam contingit, purgare possit. Et si aliquando ampliori pondere exhibetur, usque ad locos circa hepar conscendit. non tamen totius corpori purgatoria aloe existit. Cæterùm ex his quæ ei admiscentur, mastiche ut stomacho commoda & odora, & quæ medicamentariam aloes uim frangere queat, admiscetur. Cinnamomum verò eadem gratia, & præterea quòd tenuissimarum partium est, ut aperire uentris meatus possit, extergereq; ac attenuare, si quid uiscosum aut crassum in humoribus feratur. Crassos enim humores ob purgatoriæ facultatis imbecillitatem, aloe trahere non potest. Quapropter biliosarum uentris affectionum optimum pharmacum, est, adeò ut in uno die sæpe multos stomachicos creditos persanet. Iuuat autem & hos, & alios omnes affectus ex uitiatis humoribus ortos, cinnamomum admistum: utpote quod alterantem habet facultatem uitiosarum qualitatum in id quod secundum naturam habet. Hactenus de aloe ex Galeno locis citatis. Deijcit Aloe (ut Mesues auctor est) non modò bilem: sed & pituitam ipsam. Caput, uentriculumque mundat, quorum etiam cruciatibus maximè succurrit. Inflammato, æstuantiq; bilis redundantia uentriculo auxilio est. Quotidianus eius usus a mortiferis morbis tuetur. Vindicat a putredine, addita myrrha, non modò uiuentium; sed etiam defunctorum corpora.*

Ex Mesue.

ALOE CVM FLORIBVS.

corpora. Cum draconis ſanguine, & myrrha ulcera contumacia ſanat, quòd ſine morſu aliquo exiccare poſſit. Cenſus omnes, intellectumque acuit, iecur ab infarctu purgat, & regio morbo medetur. Hæmorrhoidibus tamen, ac cæteris ſedis inflammationibus nocet: quamobrem ijs ab eius aſſumptione abſtinendum eſt, qui aliquam in illis partibus noxam patiuntur. hæc Meſues. Cæterùm necat Aloe uentris tineas ex lacte, uel melle ſumpta: aut umbilicotenus appoſita, bubalo felle, & aceto ſubacta. Nomina. *Planta, quæ Grecis ἀλόη Latinis etiam Aloe uocatur: Mauritanis, Saber, Paber, ſiue Sabar: Italis, Aloe: Germanis, Alepatic, & Bitter aloes: Hiſpanis, Hierua baboſa: Gallis, Aloes, ſeu Perroquet: Boemis, Aloe.*

Ἀψίνθιον ABSINTHIVM. CAP. XXIIII.

70

a Cat. addit, καὶ γαλάτια,
b ἢ, ita Meſi, & Cat.

ABſinthium, aliqui bathypicron, herba uulgò cognita. Præſtantius in Ponto [a], & Cappadocia, in monte Tauro naſcitur. Vim habet calfaciendi, & adſtringendi. Bilem expurgat, quæ & ſtomacho, & uentri inhæſit: urinam cit, & crapulam præſumptum arcet. ad inflationes uentris, & ſtomachi dolores prodeſt, cum ſeſeli, [b] & nardo Gallico potum: faſtidia diſcutit, & arquatos ſanat madefacti dilutum, aut decocti ius, quotidie tribus cyathis hauſtum: menſes cit potum, aut cum melle appoſitum. Contra fungorum ſtrangulationes conuenienter ex aceto bibitur: aduerſatur ixiæ uenenis cum uino: item cicutæ, & muris aranei morſibus, & draconi marino. Anginę eo cũ melle, et nitro perunguntur, & epinyctides ex aqua. Ad ſugillata, & oculorum caligines, ex melle illinitur: item auribus, ſi manat ſanies.

ABSINTHIVM.

ſanies. Dentium, auriumque dolores decoctum uaporis ſuffitu compeſcit. Decoctum in paſſo dolētibus oculis oblinitur: item præcordijs, & iecinori, tritum cum cerato cyprino: ſtomaco quoque longa ualetudine laboranti cum roſaceo: cum ficis autem, aceto, & loliacea farina, aquę inter cutem, lienoſisque ſubuenit. Vinum ex eo fit, quod abſinthiten uocant, præſertim in Propontide, & Thracia, quo ad antè dicta utuntur, cum febri carent: alioquin in æſtate propinant, & acceptam huic uino incolumitatem referunt. Inſparſum arcis abſinthium, ueſtes ab erodentium iniuria uindicat: culices ex oleo perunctum abigit, & à corpore arcet; atramentum librariū diluto eius temperatum, literas à muriū eroſione tuetur. Exiſtimatur liquamentum eoſdem pręſtare effectus; attamen potionibus improbatur, quoniam ſtomachum malè habet, & capitis ciet dolorem. Sunt qui cocta amurca, liquamentū adulterant.

ABSINTHIVM MARINVM.

Ἀψίνθιον θαλάσσιον. ABSINTHIVM MARINVM. CAP. XXIIII.

† a ABsinthium marinum, quod aliqui Seriphium vocant, c copiosissimum in Tauro monte, iuxta Cappadociam, & in Taphorisi Aegypti gignitur: quo Isiaci pro oliuæ ramo utuntur. Herba est tenuis, abrotoni parui similitudine, referta minutulis seminibus, subamara, stomacho inimica. Ea grauiter olet, & cum quadam calfactione adstringit. Per sese, aut cum oryza cocta, interaneorum animalia, teretesq; tineas, adiecto melle enecat. aluum b leuigat: cum edulio autem, vel lenticula decocta, eadem præstare potest. Pecora maxime pinguescunt hoc pabulo c. Tertium genus absinthio assignatur: quo Gallia alpibus finitima scatet. Id patrio nomine Santonicum uocant, regionis, in qua nascitur, cognomento, absinthio non dissimile; verùm subamarum est, non adeò seminis fœcundum. Eadem quæ seriphium potest.

† Orib. legit tantum. Σερίφιον.
a Meũ, ἀσκαρίδας καὶ ἕλμινθας στρογγύλας .i. ascaridas & lumbricos rotundos.
b Meũ. addit. κούφως .i. leuiter.
c Cat. addit. ὁ ἐν Καππαδοκίᾳ.

Absinthij

ABSINTHIVM MARINVM.

Absinthiorũ consideratio.

ABsinthij genera tria, hic à Discoride traduntur, nempe uulgare nostrum, marinum, quod Seriphium uocant, & Santonicum, quo Gallia alpibus finitima abundat. Vulgare caule exit ramoso, folijs incanis, multipliciter sectis Artemisiæ modo, floribus aureis, paruis, semine rotundo, racematim cohærente. Radicem habet diuulsam, sed firmam, & lignosam. 60 *Atqui Absinthium, quod in Ponto nascitur, cæteris præstare ad iecinoris, & uentriculi inflammationes libro undecimo capite decimosexto Methodi medendi prodidit Galenus, sic scribens. Cùm autem duplex in omni Absinthio facultas, & qualitas sit, ueluti in libris de medicamentis est traditum, utique in Pontico adstringendi qualitas non parua est. In reliquis omnibus amara quidem qualitas est uehementissima, adstrictio uerò (quam saltem gustu agnoscas) aut planè obscura, aut prorsus nulla sentitur. Proinde Ponticum ad iecinoris, & uentris phlegmonas eligi præstat. Porrò idest tum folio, tum flore longè quàm cætera absinthia minore. Odor quoque huic non modò non insuauis; uerùm etiam aromatum quid præferens: reliquis omnibus est fœdus. Quare hæc fugere conueniet, & Pontico semper uti. hæc Galenus. Absinthium autem huiusmodi, quod cæteris præstantius sit, non solùm in Ponto nascitur; uerùm etiam in Hungaria, Transyluania, & Bohemia. Huic omnibus planè notis cum eo conuenit, quod Galenus delineauit. Etenim id folio, caule, flore, ac semine constat longè, quàm commune nostrum Absinthium, minoribus. Saporem habet amariusculum, cui non parua adstringendi uis coniun*

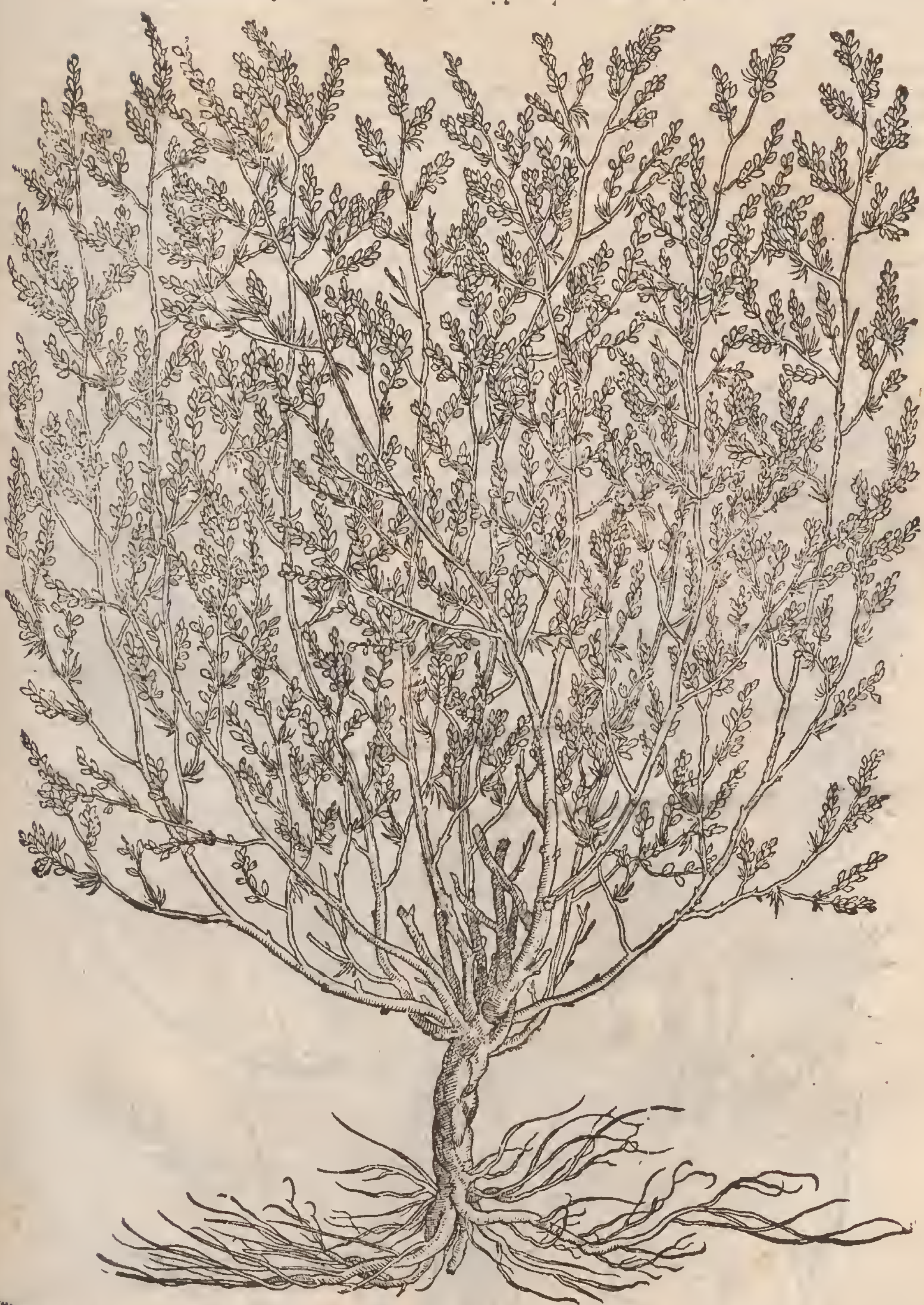
Quorundam errores.

cta est. Odorem etiam spira(ut Galenus testatur) non insuauem, ita vt odorati non parum resipiat. Mesues, vt Syluius doctissimè adnotauit, nescio tamen qua ratio ie ductus, Ponticum, Romanum appellat. Monachi uerò, qui in Mesuem commentarios scripserunt, putant magno quidem errore, id Mesui Romanum absinthium esse, quod non modò in agro Romano, sed etiam in uniuersa Italia prouenit. Plinius lib. 29. cap. 7. Ponticum scribit multò Italico amarius esse. in quo sane Galeni sententiæ & refragatur, & errat. Ponticum absinthium efficacem vim obtinet ad aquam intercutem, vt mihi iam sæpius experimento compertum est. Equidem quosdam noui hydropicos quasi deploratos, qui ex longo esu comarum eius, quæ sacccharò adseruatæ fuerant, sanitati restituti sunt. Parandi ratio hæc est: Sumito florescentium iam comarum recentium absinthij Pontici libram unam: sacchari albissimi libras tres. Comas illas demptis caulibus & pediculis tundito in mortario lapideo: deinde ijs optimè tusis saccharum in puluerem tritum adijcito. rursus omnia simul tantisper tundito, donec in unum corpus redigantur: mox ad usum recondito. Ex absinthio ita parato, affecto prius purgato, datur quotidie semuncia tribus horis ante cibum. Sunt porrò qui putent semen illud, quod officinæ Sanctum cognominant, quodq; saccharo circundatum contectumq; necandis interaneorum uermibus præbent, Absinthij marini esse semen. sed ij planè decipiuntur. Siquidem legitimam seminis huiusce plantam integram misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus. quæ à marino absinthio longè distat, ut ex eius imagine patet. Cæterùm proculdubio hallucinari deprehenduntur qui Canabel Serapionis semen sanctum interpretantur, cùm longè admodum hæc inter se differant. Quippe Serapioni nil aliud esse Canabel constat, quàm terra tenuissimo sabulo persimilis: quæ(ut ipse ait) unà cũ pluuia è cœlo decidit, cuius non modò apud Arabes ad interaneorum tineas necandas; uerùm & ad fictilia fracta conglutinanda increbuit vsus. Absinthium marinum, siue Seriphium, in quàm plurimis tam Tyrrheni, quàm Adriatici pelagi litoribus prouenit, præsertimque Aquileiensibus, & Tergestinis. Sed Fuchsium suspicor illud non cognouisse: siquidem quod in suis clarissimis commentarijs magno volumini appictum spectatur, absinthium marinum non est. Quod cùm fortasse & ipse animaduertisset, in paruo simplicium libello sententiam mutauit. Veruntamen non prius ab hoc errore sese uindicauit, quàm in alium inciderit: quippe quòd eandem plantam pro syluestri nasturtio perperam, meo iudicio, depinxerit. Marinum itaque absinthium cùm primùm è terra erumpit, folio est absinthio simili, crassiore tamen. Sed postquàm adoleuerit, & caules ediderit, mutatis in longum foliolis, ijsq; præsertim quæ ubique caulem ambiunt, abrotonum æmulatur, non tamen folijs est adeo paruis. Semen profert exiguum, copiosumque, abrotoni modo inter folia erumpens, atque in summitate caulis ferè racemosum, ut hæc pictura eius demonstrat, amari, & adstringentis gustus. aliam Absinthij marini plantam à nostrate longè diuersam ex Aegypto allatam, quã AEGYPTIVM SERIPHIVM uocari libuit, & cuius imaginem hìc expressimus, nunc primum consequutus sum à Iacobo Antonio Cortuso præscripto. è qua colligi quoque SENEN SANCTVM quidam uolunt, & si quid certi de re hac affirmem, non habeam. Quidam abrotanum mas esse uolunt. Sed fortasse melius fœminam appellassent. Volunt patres illi reuerendi, qui Mesuem

ABSINTHIVM SERIPHIVM, SIVE SERIPH. AEGYPT.

SEMEN SANCTVM, SIVE, SEMENZINA.

commentati ſunt,tantùm ſuperficie tenus Abſinthium uulgare amareſcere, imis uerò partibus dulceſcere, ob idq́ue guſtu gratum eſſe. Vnde etiam aquam,quę ab eo ignium ui diſtillat, dulcem potius,quàm amaram ſentiri contendunt. Qua in re ij partum rem naturalem callere deprehenduntur. nam quòd Abſinthij ſtillatitia aqua ſit dulcis, non ex eo fit (quantum equidem ſentio) quòd Abſinthium ipſum conſtet extima parte amarum, medullitus uerò dulce; ſed quoniam cùm exteriores illæ partes, quibus amaror ineſt, admodum ſint tenues, ac uaporem facilè reſolubiles, ignis calore tenuiores factæ, non magno quidem labore reſoluuntur: euenitq́; ob hoc, ut ſtillatitia, quæ inde fluit aqua, omnis ſit amaritudinis expers. Præterea dulcedo, quæ in ipſa inuenitur, non ab intimis Abſinthij partibus emanat, ſed eam tantùm à plumbeis inſtrumentis, quibus conficitur (ut diuturna docet experientia) prouenire comperimus. Nam ipſius dulcedinis qualitas non modò in Abſinthij ſtillatitia aqua ſentitur, ſed etiam in quauis alia, quæ ex herbis temperamento calidis extrahatur. Siquidem cùm plumbeum inſtrumentum huiuſcemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus, terrena quadam ſubſtantia ſuperficie tenus inficiatur, quæ actutum in dulciſſimam ueluti ceruſſam conuertitur, non mirum quidem uidetur, ſi aquæ inde manantes aſcititia dulcedine imbutæ, guſtu dulces percipiantur. Quòd quidem ijs non euenit abſinthij ſtillatitijs aquis, quæ duplici uaſe uitreis organis: calentis aquæ balneo conficiuntur, nam hæ ſufficienter amareſcere cognoſcuntur, nec tantillum quidem dulcedinis guſtantibus præbent. Euenit ſanè hoc, quoniam balneum ſuæ ipſius aquæ humiditate, partes tenuiores illas retinet, conſeruat, ac cohibet. Quo fit, ut non adeò in uaporem uertantur, quemadmodum cum illis fieri ſolet, quæ car-

60

bonum, & lignorum violento igne in auram euanescere coguntur. Dulcedine prætereà carent, eo quòd à vitreis organis, quibus eliciuntur, nullam ascititiam qualitatem recipiant. Quare satius, mea quidem sententia, esset, vt otium, quòd superest, consumerent monachi in re christiana, & medici in re medica, & singuli de arte sua bene mereri discerent: vel saltem quisque quam rectè instituit, vitam sequeretur. Absinthij meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Absinthium adstrictoriam, & amaram, & acrem simul qualitatem possidet, excalfaciens pariter, & extergens, & roborans & desiccans. Proinde biliosos ventris humores per egestionem infernam propellit, ac per vrinas euacuat. Magis autem quod in uenis est biliosum, per vrinas expurgat. Ob hæc contentam in ventre pituitam, oblatum nihil adiuuat. Sic neque si in thorace, aut pulmone contineatur: nam adstringens in eo facultas, quàm amara, valentior est. Porrò quòd insit quoque acrimonia, idcirco maiori portione calidum est, quàm frigidum. At si opus est generatim comprehensam eius temperiem secundùm primas circunscribere facultates (etsi anomœomeres & dissimilare sit) calidum ipsum dixerim primi excessus, siccum tertij. Succus autem eius longè, quàm herba ipsa, calidior est. Sed cùm de absinthio marino, siue Seripho ageret lib. 8. simpl. medicam. Seriphium, inquit, specie, & gustu absinthio simile est. Id quod de Santonico scripsit Dioscorides, cùm tradiderit magis cum abrotono conuenire Seriphium, quàm cum absinthio. Quamobrem relinquitur suspicio, quòd aut Dioscoridis, aut Galeni scriptura sit hoc loco librariorum incuria deprauata. Herba, quæ Græcis Ἀψίνθιον, Latinis item Absinthium appellatur; Arabibus, Assinthium: Italis, Assenzo: Germanis, Vuermout, Eliz: Hispanis, Asentios, Alosna: Gallis, Aluyne, & Absince: Boemis Pelymenk: Polonis Pyolijn

Absinthii vires ex Gal.

Nomina.

ABROTANVM MAS.

Ἀβρότονον.

ABROTANVM FOEMINA.

Α᾽βρότονον.

ABROTONVM: CAP. XXV.

60 ABrotonum duorum eſt generum. Fœmina quadam arboris ſpecie fruticans, candicat, circum ramulos folijs, ſeriphi modo, minutim inciſis: floribus referta eſt, comantibus in ſummo, fulgore auri, corymbis: Quod per æſtatem prodijt, ſuauiter olet, cum grauitate quadam, & amaro guſtu. Id genus Siculum eſſe conſtat. Alterum mas uocatur, ſarmentoſum [a], gracilibus ramulis uti abſinthiū. Plurimum in Cappadocia gignitur, & Galatia Aſiatica, atque in Syrię Hierapoli. Vtriuſque ſemen crudū tritū, & feruefactum ex aqua, in potu auxiliatur orthopnoicis, conuulſis, ruptis, coxēdicibus, vrinæ anguſtijs, menſibus ſuppreſſis, aut remorantibus. In uino potum exitialium venenorum antidotū eſt: horroribus ex oleo illinitur. Serpentes & ſubſtratu, & nidore fugat: contra ictus eorum cum uino potum prodeſt, priuatim efficax contra ſcorpionum, & phalangiorū uenena. Oculorum inflammationibus commodè illinitur cum cotoneo cocto, aut pane. tritum cum farina hordeacea, decoctumque tubercula diſcutit. Irini compoſitionibus admiſcetur.

a Meū & Car. λεπτόκαρπον .i. gracili ſemine. ſed Orib. λεπτόφυλλον. legit. i. tenuibus foliis.

Abrotoni cõsideratio.

ABrotonum mas planta est vulgaris notitiæ. Cuius duo obseruauimus genera, hortense, & per se in campestribus nascens, tenuioribus folijs, & minutiore semine. Quod verò fœminco generi adscribitur, non omnibus notum est: non ideò, quòd & ipsum frequentissimum non seratur in hortis; sed quòd a paucis pro Abrotono fœmina cognoscatur. Quandoquidem id alij Cypressum, alij Santolinam vulgò appellant, alij verò marinum esse absinthium existimant. Sed ij profectò falluntur: quippe Santolina vulgò vocata, nil sanè aliud est, quàm Abrotonum fœmina. Quòd primùm (vt Dioscorides inquit) arboris speciem quandam repræsentet, vnde & à quàm plurimis Cypressus vulgò dicta est. Deinde quòd candicantibus constet folijs, circum ramulos minutim incisis, floribus aureis, orbiculatis, caulem summum, æstatis & autumni tempore, & corymborum modo comantibus. Postremò quòd in vniuersum suauiter oleat cum grauitate quadam, & amaro gustu. Ex hac equidem delineatione adducor, vt decernere non dubitem, hanc plantam, quam vulgus Cypressum, siue Santolinam appellat, esse Abrotonum fœminam. Hinc itaque Fuchsium alioqui rei herbariæ gnarum errasse crediderim, quòd pro fœminei generis Abrotono plantam subiecerit ab eo longè diuersam. Qui etsi Santolinam seorsum postea depinxit: non tamen eam Abrotoni fœminæ nomine agnouit, sed herbariorum, vt arbitror, vulgum secutus, eam Chamæ cyparissum, hoc est, pumilam cupressum nuncupauit, eiusq; nullam à Græcis factam fuisse mentionem falsò credidit. Cæterùm quòd Goritienses Abrotonum marem Veronicam appellent, ea sanè planta mihi in mentem venit, quæ recentiorũ quibusdam VERONICA vocatur, magnis (vt

Quorundam error.

Veronicæ cõsideratio.

VERONICA MAS.

aiunt

VERONICA FOEMINA.

ai:nt) insignita uiribus. Hæc duum sit generum. Mas, quæ humi repit, caule est dodrante maiori, rubescente, lanuginosoq; folijs oblongis nigricantibus, hirsutis, & in ambitu serratis. Flores edit purpureos circa summum caulem emicantes, & semen in siliquis, loculi formam referentibus. Radice nititur tenui, quæ in plures diuaricatur partes. Fœmina caule exit lanuginoso, folijs rotundioribus, minimè laciniatis, subpinguibus. Flores profert in luteo purpurascentes: semen in vasculis rotundis inclusum: radicem uerò maris æmulam. Nascitur in locis asperis, & incultis. Floret Iunio mense. Gustu quidem adstringens, & amara est: unde conijcere licet eam esse tum excalfaciendi, tum siccandi ui præditam. VERONICA MAS ad omnia efficacior est. Medetur cruentis vulneribus, ac etiam diuturnis ulceribus. Sunt, qui dicunt quendam Francorum regem elephantiasi laborantem a uenatore suo hac tantum herba fuisse sanatum. Tumores præterea in uniuersum discutit, præcipuè qui in ceruice emergunt. Nec desunt, qui illam summis laudibus efferant ad pestiferas febres & ad pestilentia affectus, quibus propinari præcipiunt siccæ puluerem, drachmarum duarum pondere; Vnà cum theriacæ drachma, ex vino Hieraco, cum hoc tamen, ut illico sudent affecti. Eadem datur potanda ex sua ipsius stillatitia aqua utiliter contra tussim, & uitia omnia tum pectoris, tum pulmonis, nam & tabidos, & suppuratos iuuat. Aperit quoque Iocinoris, & lienis oppilationes, uterum, renes & uesicam expurgat. Sed ut nostrum sequamur institutum, iam Abrotono medicinæ reddendæ sunt ex

Abrotoni uires ex Gal.

Galeno, qui lib. 6. simplicium medicamentorum, ita de eius viribus posteritatis memoriæ scriptum reliquit. Abrotonum calidum, & siccum facultate, in tertio ordine seu recessu post media situm est. Inueniemus autem eius temperamentum non minimè quidem & ex gustu ducta coniectura, ut pote cùm sit admodum amarum. Porrò saporem eiusmodi, cùm terreæ sit essentiæ, à largo calore extenuatum ostendimus. Itaque non instrenuè & excalfacit, & desiccat. Nam siue comam cum floribus (reliqua enim eius palea inutilis est) contusam ulceri puro illinas, mordax, & irritans uidebitur: siue eo in oleo macerato, caput, aut uetrem perfundere uoles, admodum calefacere reperies. Quin & si qui per circuitum rigoribus capiuntur, eos ante inuasionem rigorum hoc uoles confricare, minus utique rigore concutientur. imò & sensus quidem protinus vbi admotum fuerit, ipsum calfacere percipit. Porrò quòd lumbricos interimat, par est, nimirùm cùm sit amarum. Scies autem protinus, quòd & dirigendi, & incidendi quandam uim habeat: sed & quòd magis quàm Absinthio id ipsi necessariò insit, in promptu erit colligere. Primùm quidem ex gustu: paucissimæ siquidem acerbitatis particeps Abrotonum est, non paucæ uerò Absinthium. Deinde ex eo quòd inimicum sit stomacho Abrotonum, velut etiam Seriphium: gratum uerò & amicum Absinthium. Siquidem de istis suprà ostensum est, quòd amarum ipsum per se omnifariam infensum sit stomacho: austerum uerò, aut acerbum, aut in summa adstringens stomacho utile & amicum. Porrò ubi qualitates hæ inuicem permistæ fuerint, quæ uehementior fuerit, ea utique uicerit. Cæterùm Abrotonum vstum calidum, & siccum facultate est magis adhuc quàm cucurbita sicca usta, & anethi radix. Illa enim ulceribus humidis simul & citra phlegmonem callo induratis conueniunt: ac proinde maximè ulceribus, quæ in pudendorum præputijs sunt, competere uidentur. At cinis Abrotoni ulceribus omnibus mordax est: ac idcirco cum oleo tenuium partium, cicino scilicet, aut rhaphanino, aut sicyonio, aut veteri, & maximè Sabino, ad alopecias accommodatur. Barbam quoque segnius tardiusq; enascentem cum aliquo dictorum oleorum elicit: sed nec minus illis, lentiscino maceratum. Quippe pro eo quòd tenuium est partium, rarefaciendi uim obtinet, & mordax est, & calidum. quas utique maximè eius facultates nouisse oportet, nec quicquam præterea particulare in hoc tractatu requirere. Id Græci Ἀβρότονον dicunt, quod etiam Latini Abrotonum: Mauritani, Catsum, kesum, seu Gaissum: Itali, Abrotono: Germani, Stabuuertz, Schesƶuuertz, & Gertuuertz: Hispani, Abrotono, & Hierua, lombriguera: Galli, Auron, Auronne, & Garderobbe: Boemi Brotan: Poloni Bozedrzeuuko. Cæterùm abrotanum fœminam vocant Itali Santolina: Germani Cypressen: Boemi Cipressem: Poloni Cyprijs: Galli Cypres de iardin.

Nomina.

Ὕσσωπος. HYSSOPVM. CAP. XXVI.

HYssopum, herba nulli non cognita, duum generum est, montanum, & hortense. Optimum est Cilicium. Vim habet extenuandi, & calfaciendi. Decoctum cum ficis, aqua, melle & ruta, potumque peripneumonicis, diuturnæ tussi, suspiriosis, destillationibus, & ortopnoicis auxiliatur: tineas enecat. Idem facit, si cum melle delingatur. crassum humorem per aluũ extrahit, decoctum ex aceto mulso epotum. Ad subducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur: Vehementiusque addita iri, cardamomo, aut irione, deiicit: colorem in corpore fouet. Lieni, & aquæ inter cutem, cum fico nitroque, inflammationibus quoque ex vino illinitur: cum feruẽte aqua impositum, sigillata discutit. cum decocto ficorum, optimè anginis gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem in collutione sedat: inflationes auricularum vaporis suffitu discutit.

Hyssopi consideratio. Opinio reprobata.

NOn modò sunt, qui dubitent, an vulgare Hyssopum legitimum appellari possit; & qui certò credant, id ipsum cum Dioscoridis Hyssopo nullam habere cognationem. Horum opinionem sequuntur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, argumento quòd scripserit Dioscorides (vt Marcellus interpretatur) origanum Heracleoticum folio esse hyssopi, non tamen habere vmbellam hyssopi modo rotæ figura in orbem circumactam, sed multifidam, & veluti diuisam. Quæ quidem nota non visitur in nostrate Hyssopo, vt quod flores spicatos proferat, non autem digestos in vmbellam rotæ modo circumactam. Quo fit, vt non ab re illi dubitauerint, an vulgare Hyssopum legitimum sit; hi verò crediderint, eo omnino nos esse destitutos. Cæterùm mihi iam compertum esse puto, hos omnes in dubio, & errore versari peruersa Marcelli interpretatione deceptos. quandoquidem se aliter habet vulgata Dioscoridis lectio (cui etiam Oribasius, & vetusti quidam Græci codices adstipulantur) quàm verterit Marcellus: ita enim Græcè legitur. Ὀρίγανος ἡρακλεωτική, οἱ δὲ κονίλην καλοῦσι, φύλλον ἔχει ἐμφερὲς ὑσσώπῳ. σκιάδιον δὲ οὐ τροχοειδὲς, ἀλλ' ὡς περ διῃρημένον. Origanum Heracleoticum, quod alij Cunilam vocant, folium habet hyssopo simile: vmbellam autem non in rotæ speciem orbiculatam, sed veluti multifidam. hæc Dioscorides. Ex quibus palàm est, non comparasse Dioscoridem origani flores ipsius hyssopi floribus, vt perperam Marcellus vertit, cùm absolutè dixerit, nulla facta cum Hyssopo comparatione, Origano vmbellam esse non in rotæ modum orbiculatam, sed veluti multifidam. Illud insuper hac in re non paruam ambigendi ansam præbuit, quòd Dioscorides libro 4. in Chrysocomes capite prodidit, cùm inquit. Chrysocome palmi altitudine fruticat, comam habens specie corymborum, hyssopo similem. Verum tamen si quis præstanti iudicio Dioscoridis verba accuratè perpenderit, illa sanè nihil eorum sententiæ refragari comperiet, qui Hyssopum, quo passim vtimur, legitimum esse contendunt. Siquidem in plantis coma, probatissimorum auctorum testimonio, non solùm de floribus, & corymbis intelligitur; sed etiam de folijs, & ramusculis, dummodo hæc hilari quadam venustate plantam totam, vel summa eius exornent. Vnde rectè Plinius lib. 12. cap. 25. balsamo folium proximum rutę, perpetua coma reddidit. Item Virgilius lib. 4. Georgicorum perpulchrè cecinit.

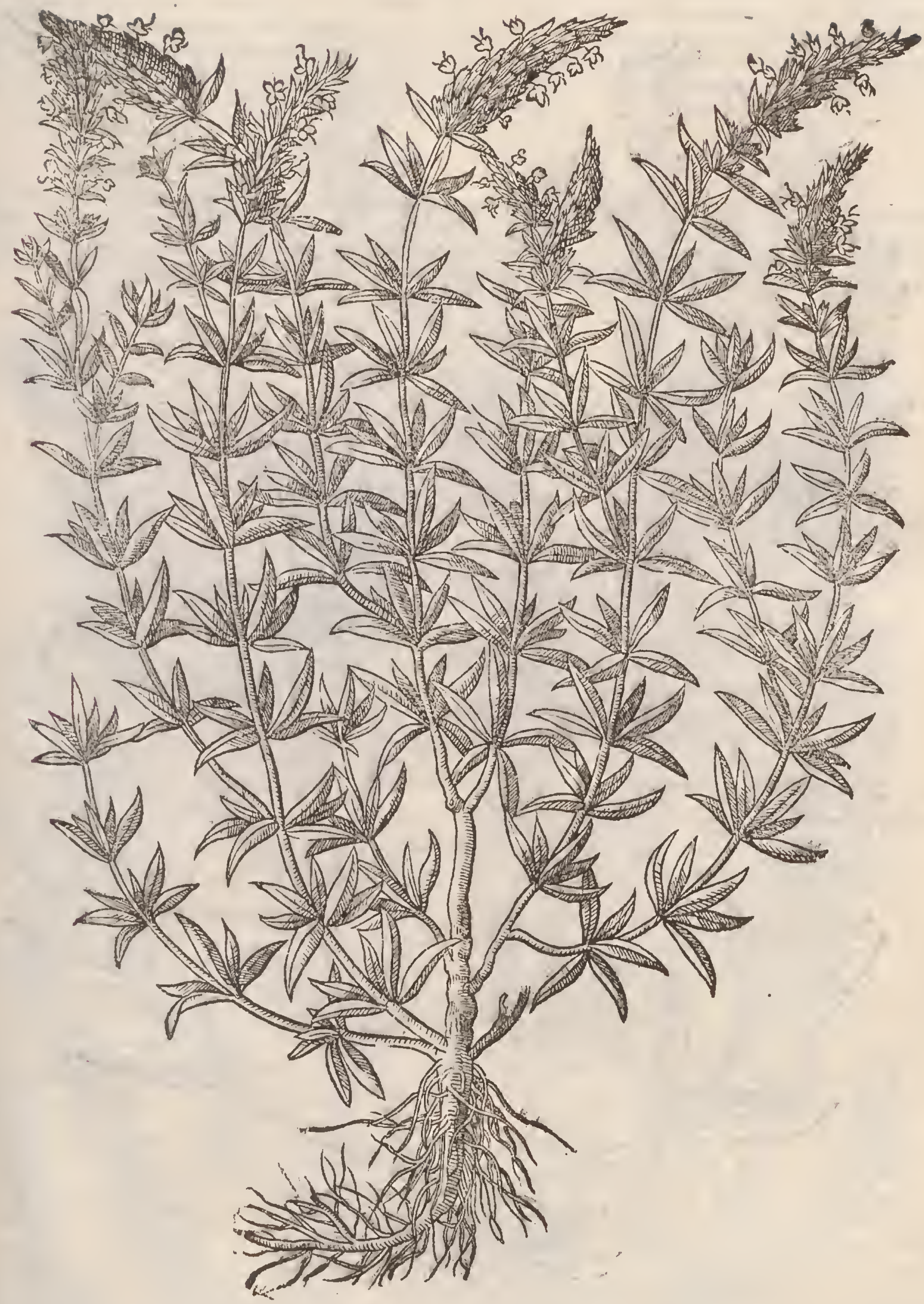
Marcelli mala interpretatio.

Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi.

Ex his perspicuum fieri arbitror, Chrysocomen coma, hoc est folijs, & ramusculis hyssopo esse similem, non autem ipsis corymbis, quibus fortasse in vniuersum scatet. Quamobrem hic nullus, quantum equidem sentio, relinquitur amplius dubitandi locus. Sed quòd Hyssopum communis vsus, verum, legitimumq; sit, nobis manifestè demonstrat Symphytum petræum à me (vt spero) proximis annis repertum, quòd folia vulgari hyssopo similia proferat. Nam cum scribat Dioscorides, Symphytum petræum folio esse origani, Origanum verò folia habere hyssopi, clarissimum præbet argumentum, quòd hyssopum, quo passim vtimur, sit verum. Quinetiam cùm idem auctor tradiderit, Hyssopum duorum esse generum, nempe montanum, & hortense, & vtrunque genus in nostrate passim habeatur omnibus notis simile, non modò opinionem auget, hoc legitimum esse Hyssopum; sed omnem quoque litem dirimit. Huc præterea alia accedit ratio, quòd cùm Dioscorides congeneres, vel similes plantas feriatim coniunctéq; describere consueuerit, statimq; post hyssopum stœchadem repræsentauerit, quæ folio, & spicato flore hyssopum nostrum admodum æmulatur, ostendit quidem hallucinari eos, qui hyssopum hoc non legitimum esse hactenus ineunt inficias. Adde etiam quòd idem (ut experientia comprobat) ijs omnibus polleat viribus, quas illi reddidit Dioscorides. Postremò cum idem

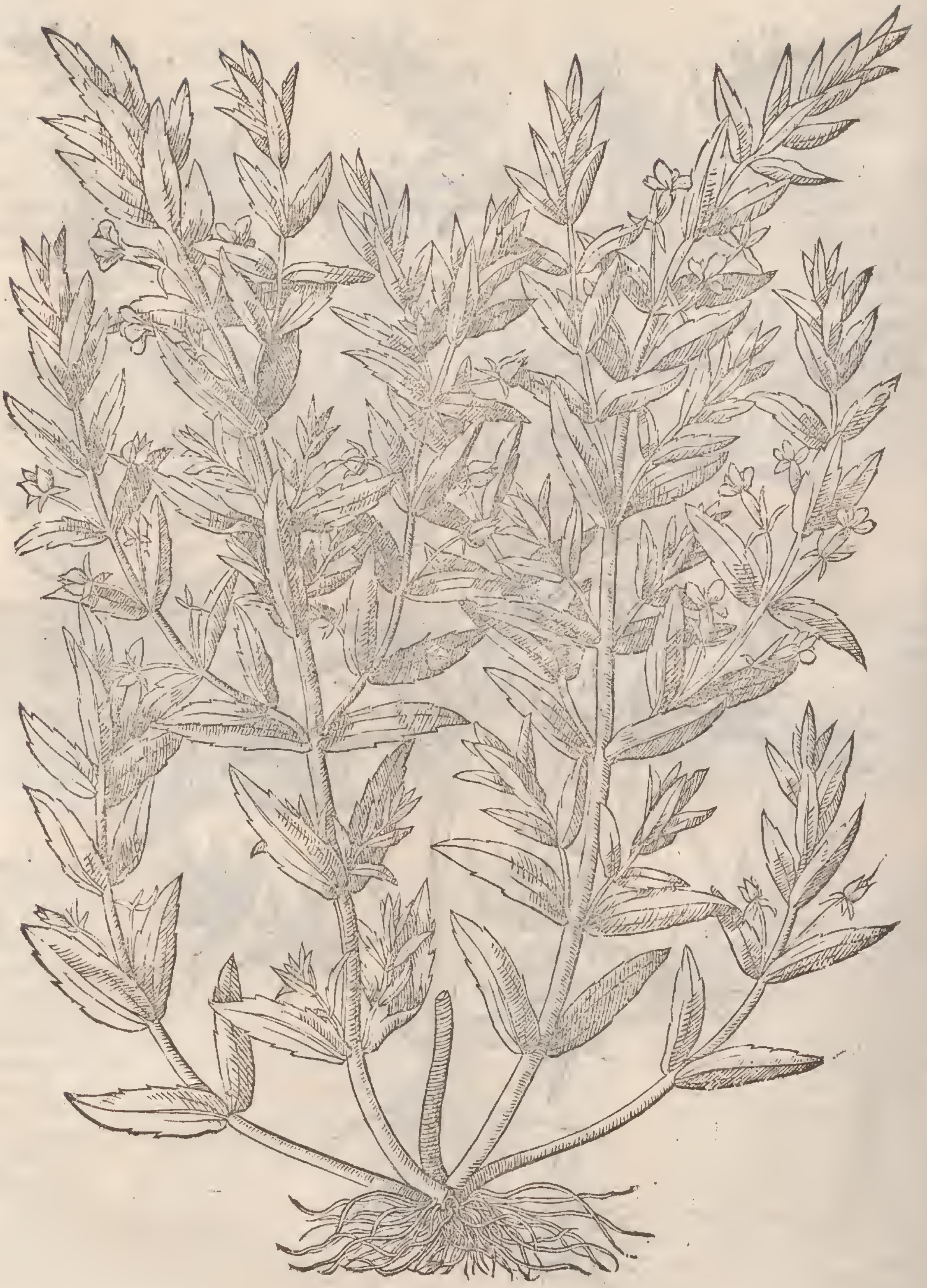
HISOPVS.

10

idem scribat Dioscorides, Hyssopum nulli non cognitum esse, miror sanè, cur quidam, qui uulgare nostrum illegitimum faciũt, legitimum non afferant in medium, & præsertim cùm non solùm in hortis Dioscoridi habeatur, sed etiam in montibus. Dixi sententiam meam, à qua ne minimo quidem ungue recedam; quousque, qui nobis refragantur, utrunque afferant Hyssopum, quibus umbellæ insint. Hyssopum montanum in comitatu Goritiensi Saluatino monte frequentissimum nascitur, facie, floribus, & coma hortensi non absimile, rudiore tamen folio, & gustu amariore, nec usque adeò acri. Mitescit tamen, si transplantetur in hortis, fitq; hortensi simile, exuta syluestri natura. Itaq; dicimus nos Hyssopum plantam uulgaris esse notitiæ, haberiq: ubique fere ad manus, non solum hortense, sed etiam montanum. Itẽ fruticem esse surculis pluribus ab una radice prodeuntibus; lignosis, sesquipedalibus; folijs in uniuerso caule oblongis, circunquaque per interualla prodeuntibus, duriusculis, odoratis, & gustatu feruidis, amariusculisq;. Flores illi sunt in caulium summitatibus, spicatis, cærulei coloris. Radix multifida, & lignosa. Tenuium est partium, ideoq; incidit, attenuat, aperit, & abstergit. Aduersatur serpentium ictibus, si cum sale, & cumino tritum ex melle uulneri illinatur. ex oleo inunctum pediculos necat, & capitis pruriginem tollit. Iuuat comitiales, quoquo modo ijs præbeatur, sed ualentius id efficit, in catapotijs hoc modo paratis. Sumuntur hyssopi, marrubij,

GRATIOLA.

marrubij, & Castorei, singulorum semidrachmà, radicis Pæoniæ drachmę duæ, assæ fœtidæ scrupulus; terũtur deinde omnia, & cum succo eiusdem hyssopi formantur catapotia septem, è quorum numero una tantùm datur quolibet uesperi, cùm se dormitum recipit affectus. Hyssopi paucis meminit Galenus lib. 8. simpl. medicamentorum, sic inquiens. Hyssopum desiccat, & excalfacit ordine tertio: sed & tenuium est partium. Hyssopi quoque uires descripsit Mesues, ita ad sensum scribens. Hyssopum hortense pituitam facilè deijcit, quanuis dixerint aliqui, quòd & atram bilem educit addito fossili sale, aut Indo. At ipsum pituitam purgare manifesto experimento constat, præsertim quæ in pectore, ac pulmone continetur. Facit hyssopum ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quòd non modò mundet; sed quòd etiam roboret. Quin & pectus, & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectus lenta, crassaq; pituita refertum est: quo fit, ut asthmaticis, & tussientibus opituletur. Discutit hyssopi usus contumaces inflationes, cibi appetentiam inuitat, menses & urinam ciet, & febrium horrores excutit: uisum acuit. Melle commistum interaneorũ tineas necat, nitri tamen addito momento. Oleũ, quod tum folijs, tum floribus paratur, neruos algore affectos inunctum sanat, & roborat. Potest eadem & montanum, aique etiam hæc omnia efficacius præstat. hactenus Mesues. Cæterùm nonnulli crediderunt herbam illam, quæ uulgò ab aliquibus GRATIOLA uocatur, ab alijs Gratiadei, a quibusdam etiam, ut à Foroiulienfibus, Stanca cauallo, quòd equi eius pabulo mirè defatigentur, esse Hyssopum illud montanum, de quo Mesues in suis scriptis mentionem fecit. Sed ij, omnium ferè indicio,

Hyssopi vires ex Galeno, & Mesue.

Gratiolę hist. & uires.

60

indicio, euidentibus hallucinati ſunt, quàm ut pluribus demonſtrare ſit opus. Quoniam verò in Gratiolæ herbæ ſic dictæ ſermonem incidimus, hic locus poſtulat, ut de ea aliquid dicamus. Naſcitur hæc in locis humidis, præcipuè in pratis uliginoſis, prouenit etiam in paluſtribus. Herba eſt, quæ dodrantalem altitudinem excedit, caule quadrangulari, folijs hyſſopi latioribus, & longioribus: florem fert in purpura albicantem, inter folia erumpentum quæ caulem ambiunt. Guſtu herba hæc amariſſima eſt, quo etiam quadantenus adſtringens ſentitur. Aluum uehementer purgat, tam recens quàm ſicca ſumpta: bilem, pituitamq; trahit. Vulneribus celeriter medetur, trita & ſuperpoſita. Herba ὕσσωπος Græcis dicta, Latinis Hyſſopum appellatur: Arabibus, Cyſe, Iuſa, ſeu Iabes: Italis, Hyſſopo: Germanis, Firch hyſſop, & Hoſter Hyſſop: Hiſpanis, Hiſſopo hierua, & Hiſſopilho hierua: Gallis, Hiſſope: Boemis Hyſſopo: Polonis Izop.

Nomina.

10 Σιτοχας.

STOECHAS. CAP. XXVII.

STœchas, iuxta Galliam in inſulis eiuſdem nominis è regione Maſſiliæ gignitur; unde cognomentum accepit. Herba tenuibus ſurculis, coma thymi, longiore folio, ſubamara guſtu, &[a] aliquãtùm acris. Cuius decoctum, hyſſopi modo, ad pectoris uitia efficax eſt. Antidotis utiliter miſcetur[b]. { Viſcera omnia, & uniuersũ animãtis habitũ extenuat, confirmat, & ab obſtructionib. & farctu liberat. }

a Meum. πόσως ὑπόπικρος .i. quodã modo ſubamara.

b Cõcluſa in meo exemplari, & Catacuzeni deſunt.

STOECAS.

Stœchadem

ORIGANVM HERACLEOTICVM.

Stœcadis consideratio.

STæchadem officinarum uulgus Sticados appellat. Nascitur hæc non modò in Gallia (ut Dioscorides scribit) ex aduerso Massiliæ in insulis, quas Stœchadas uocant; sed & in Arabia, unde cum alijs mercimonijs, quæ ex Alexandria aduehuntur, Venetias comportatur. Quapropter tam à medicis, quàm à seplasiarijs, indito ab Arabia congnomento, hodie Arabica nuncupatur: etsi Massiliensis pelagi stœchas plerunque Arabicæ uicem expleat. Prouenit præterea in nonnullis Italiæ locis, verùm ea cæteris in Italia præstat, quæ ex Gargano Apuliæ monte aduehitur. quanquam omnium probatissima est peregrina, quæ ex Arabia defertur, hanc deinde sequitur, quæ in Stœchadibus insulis nascitur, a quibus primùm nomen adinuent. Est itaque stœchas Lauendulæ non absimilis, folijs oblongis, crassis, incanisq;, caulibus pluribus ab una radice prodeuntibus, lignosis. Flores edit Thymi modo subceruleis in spicatis oblongisq; capitulis, in quibus semen oritur melissophylli non absimile. Radix est illi lignosa. De Stœchade uires scripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Stœchadis gustu quidem qualitas amara est, & mediocriter subadstringens. Cæterùm temperies composita, nempe ex terrena essentia frigida exigua, unde sanè adstringit: & ex attenuata altera terrena copiosiore, a qua utique amara est. Ob utrorunque uerò conuenientiam & coitum, obstructione liberare, extenuare, extergere, roborareq; tum viscera omnia, tum totius corporis habitum est nata. Suprà nanque ostensum est, quòd quæ ex eiusmodi essentijs constant medicamina, dictos effectus reddere possint. Huius quoque meminit Mesues, ita de eius uiribus differens. Sthœchas deijcit tū pituitam, tum atram

Stœchadis uires ex Gal.

60

ORIGANVM ONITIS.

atram bilem: cerebrũ, neruos, ac ſenſuum omniũ organa mundat, ac roborat. Prodeſt contra frigidos morbos qualeſcũque ſint: ideoq; comitialibus conueniens remedium habetur, addita ſcilla, aut eius aceto. Balnea, fomenta, ac laconica, quæ ex ipſius tum decocto, tum uapore fiunt, occluſos narium meatus aperiunt: neruorum, & compaginum cruciatus mitigant: ac interna uiſcera frigido humore affecta roborant. Abſtinendum tamen ab ea bilioſis eſt, preſertim ſi eorum uentriculus ſit bile refer- 60 *tus: nam eos maximè turbat, nauſeam commouet, ſitim accendit, & calore quodam moleſtiſſimo uniuerſum afficit corpus.*

Nomina. *Quæ planta Græcè στοιχὰς Latinè item Stœchas nominatur: Arabicè, Aſtochodos, Aſtuhorados, ſiue Aſtuchudes: Italicè, Stechade: Germanicè, Stichas kraut: Hiſpanicè, Cantueſſo: Gallicè, Stechados: Boemicè Stechas.*

Ὀρίγανος. ORIGANVM. CAP. XXVIII.

ORiganum Heracleoticum, quod & cunilam uocant, folium habet hyſſopo nõ diſſimile: [a] umbellam autem non in rotæ ſpeciem orbiculatam, ſed ueluti multifidam: ſemine in ſummis uirgis haud quaquam denſo. Excalfacit: unde decoctum cũ uino potum demorſis à ſerpente conuenit. qui autem cicutam, aut meconion hauſerunt, ijs ex paſſo: ſi uerò gypſum, aut ephemeron, ex aceto mulſo

a Cat. σφιχτὸν δὲ.

ORIGANVM VVLGARE.

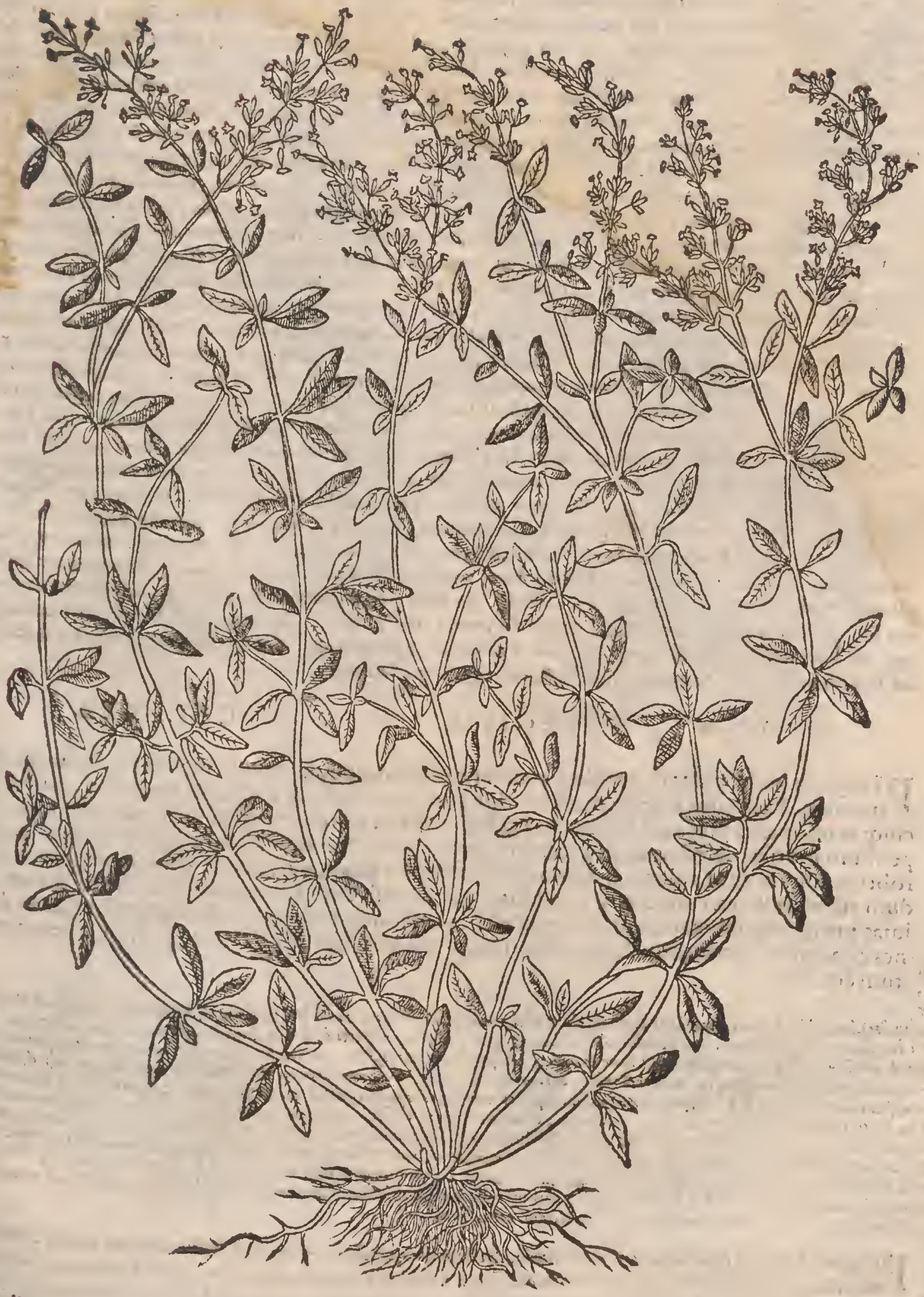
propinatur.ruptis,conuulsis, hydropicis cum fico esui datur. Aridum acetabuli mensura potum in aqua mulsa,atros humores per aluum extrahit: menses ciet,& tussi cum melle linctum medetur. Ad prurigi nem,psoras,regiumque morbum,decocti ius in balneis prodest.Succus uirētis,tonsillas,uuā, & oris ulcera sanat, & per nates ex oleo irino infusum trahit.aurium dolores cum lacte mulcet.Conficitur ex eo,& cepis,& rhoe,quo ad obsonia utuntur,uomitorium medicamentū.his omnibus in cupreo uase per dies bis uicenos insolatis, dum caniculæ sydus flagrat. Herbæ autem substratu serpentes fugantur.Quæ onitis appellatur,candidiore est folio,& hyssopo similior.Semē ueluti coniunctos corymbos habet. Vis ei origani Heracleotici, sed multò inefficacior. Syluestre origanum,aliqui panaces Heraclion,alij cunilam uocant, ex quibus est Nicander Colophonius.Folijs est origani: ramulis tenuibus[b],dodrantē altis:in quibus[c] { umbellæ anethi insunt } flores candidi:radix tenuis, superuacua Peculiariter percussis à serpente,folia, & flores ex uino poti auxiliantur. 60

b Cat. θαμνοειδη, i. fruticatious.
c Deest ī meo & Cat.
a [illegible]eum θαμνίσκος i. exiguus frutex, [illegible] Cat. hēt θάμνος. simpliciter.

Τραγορίγανος. TRAGORIGANVM. CAP. XXIX.

Tragoriganum[a] tenuis frutex est; syluestri serpyllo,aut origano similis, folio, & ramulis. Quibusdam in locis lætius, uirentiusque inuenitur, & latioribus folijs, satis glutinosum. Aterum exilibus

TRAGORIGANVM.

bus ſurculis, ac tenuibus folijs, quod aliqui praſium uocauere. Optimum eſt Cilicium, & Cretẽſe, & Smyrneum, & in Chio, Cooque proueniens. Omnia excalfaciunt, urinam cient, aluo accomodantur. Decocto poto bilem deijciunt: lienoſis ex aceto bibere prodeſt: cõtra pota ixiæ uenena in vino bibuntur: menſes trahunt: peripnemonicis, tuſſientibus, ex melle in eclegmate dantur. Grata, ac mitis eorum potio eſt: quare cibum faſtidiẽtibus, & ſtomacho acida ructãti, imbecilloque præbetur: item ſi à maritima iactatione nauſea, & æſtus præcordiorum excitetur. Tumores uerò cum polenta illita diſcutiunt. ✻

ρες, καὶ ταύτης γὰρ αἱ ῥίζαι πινόμεναι καὶ εἰς ἐγκάθισμα κατεψόμεναι ποιοῦσι πρὸς χρονίαν ἐμμύων κατοχὴν καὶ πρὸς θηριοδήκτους, καὶ πρὸς δηλητήριον, καὶ πρὸς βῆχα χρονίαν, καὶ κνησμὸν καὶ ψώραν.

✻ ποιεῖ δὲ τὰ αὐτὰ ἅπερ καὶ ἡ ὀρίγανος

✻ Faciunt hęc eadem quæ & Origanus. Nam radices ipſius decoctæ pro potu ſunt in ſeſſionibus faciunt ad diuturnum ſoporem, & ad morſus uiperarum & uenena, & ad tuſſim antiquam, & pruritum & ſcabiem.

Origani hiſtoria.

Varia, ac confuſa eſt apud antiquos rei herbariæ authores Origani hiſtoria. Quandoquidem Theophraſtus lib. 6. cap. 2. de plantarum hiſtoria duo tantùm conſtituit Origani genera, nigrum ſterile, & candidum fructuoſum. Plinius verò lib. 20. cap.

20. cap. 17. post Onitidis origani, & Tragorigani mentionem, Heraclium origanum subiunxit, quod tria habere genera prodidit. Vnum nigrius, latioribus folijs, glutinosum. Alterum exilioribus, mollibusque, sampsucho non dissimile, quod aliqui prasion vocauere. Tertium inter hæc medium, minus quàm cætera efficax. In quibus verbis Plinius deprehenditur non sine errore Tragoriganum cum Origani generibus confudisse, quòd, Heraclij nomine, quòd constat Origani genus esse, duas illas Tragorigani species, quæ a Dioscoride redduntur, huius ferè imitatione expresserit: licèt tertium quoque addiderit ex alio fortè authore. nisi dixerimus, quòd & hanc pro aliquo Origani genere sumpserit, & simul confuderit: Sed dimissis aliorum placitis, & Dioscoridem, quem nobis ducem, & auctorem proposuimus, duntaxat secuti, dicimus tam Heracleoticum, quàm Onitim appellatum Origanum aut in Italia non oriri, aut mihi hactenus, quod sciam, à nemine fuisse repertum. Etsi Brasauolus Ferrariensis medicus nostræ ætatis clarissimus asserere videatur, Heracleoticum illud herbæ genus esse, quod in Italia passim nascitur, quodque perperàm Origanum vulgò ab omnibus vocitatur. Verùm huic (pace eius dixerim) nunquam assentiri potui: quin potius eam plantam syluestris Origani genus esse semper existimaui, quòd sua sponte in campestribus, asperis, cliuosisq; locis, & montibus proueniat, purpurascenti admodum vmbella. Nam quamuis à Dioscoride vna tantùm syluestris Origani species describatur, floribus candidis; nil tamen obstat, quin in alijs quoque à Græcia regionibus vna, vel altera eius species floribus differens gigni possit. Atqui si qui tam pertinaces sint, vt nolint illud syluestre appellare, poterunt, si uelint, idem pseudoriganum nuncupare. Siccum origanum, quod Venetias è Creta aduehunt, flore est albo, acerrimo gustu, fragrantiq; odore. Quò fit, vt hoc esse putem syluestre Dioscoridis origanum (quanquam apud plerosq; Heracleotici, vel alterius nomen sibi falsò vendicet) non solùm quòd floribus sit candicantibus; sed etiam quòd gustatu linguam admodum vellicet. siquidem hinc facilè conijci potest, syluestre origanum cæteris (vt Galenus testatur) esse valentius. Heracleoticum origanum, itemq; Onitim misit ad me primùm clarissimus medicus Lucas Ghinus (quæ mihi sunt eius non solùm præstantis doctrinæ; sed etiam ingenui, ac liberalis animi certa ac firma indicia) vtrunque è Creta (vt ad me scripsit) allatum. Quæ duo Origani genera quòd satis Dioscoridis historiæ respondeant, hic pictura exprimenda duximus. Tragoriganum verò (ita hanc plantam mihi appellandam proposui) cuius etiam plantam pictam exhibemus, frequens nascitur in Foroiuliensi agro, folijs serpylli æmulis, sed gustu pulegij. Vnde non ab re statim post ipsum pulegij meminit Dioscorides. De omni tam Origani, quàm Tragorigani genere differens Gal. lib. 8. simpl. medicamentorum, sic inquit. Origanus Heracleotica quidem efficacior est onitide; sed agrestis, quam quidam panaces Heraclium, alij conylam cognominant, valentior vtraq; est. Omnes verò incidendi, extenuandi, calfaciendiq; facultatem possident: hæcq; tertio excessu obtinent. Porrò ea, quam Tragoriganum appellitant, assumpsit etiam adstrictionis quippiam. hæc Galenus. Ex cuius doctrina patet, rectè cum ijs agi, qui syluestre ex Creta petitum suis medicamentis inserunt. Planta Græcis ὀρίγανος, Latinis pariter Origanum vocatur: Mauritanis, Fandenigi, Fudenegi, seu Faudenegi: Italis, Origano: Germanis, Vuolgemuet, Rottdosten, & Costentz: Hispanis, Oreganos: Gallis, Origan aut Mariolaine bastarde: Boemis Dobramisl: Polonis Czyruunona l'ebeotka.

Margin notes: Plinii lapsus. — Brasauoli opinio reiecta. — Origani vires ex Galeno. — Nomina.

Γλήχων. PVLEGIVM. CAP. XXX.

PVlegium herba uulgaris notitiæ. Extenuat, calfacit, decoquit; potum menstrua, secundas, ac partus eijcit. Pulmonis uitia ex melle, & aloe potum extrahit, & conuulsis auxiliatur. nauseas, stomachiq: erosiones ex posca permulcet. atram bilem per aluum exigit. Bibitur in uino utilissimè cõtra serpentium morsus: defectos animo recreat, cum aceto naribus obiectum: gingiuas arefacti cinere corroborat. Illitum cum polenta inflammationes omnes sedat: podagris per se subuenit, impositũ usque dum rubescat locus: cum cerato uaros extinguit; lienosis cum sale utiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: conuersas uuluas corrigit: contra inflationes, duritiasque uuluæ in desessiones conuenienter adijcitur. Vocant aliqui blechona, quoniam dum floret gustatum a pecoribus, balatum concitat.[a]

[a] χλοράδε τριβομένη πόα, καὶ μετ᾽ ὄξυς καταπλαττομένη, θερμένη καὶ ἐρυθραίνει, καὶ τὰ ἕλκη ῥυπαρὰ ἀνακαθαίρει, καὶ μὴν πέπτει. ἡ αὐτὴ τὰ ὑπώπια ἐξαλείφει, ὅτι αἷμα ἀνακαλεῖται. ὀσφραίνεται ἀντὶ ἐκλύσεις καὶ λιποθυμίας. τὴν ἐφήλιν αἴρει, κόψας καὶ ἐντετριμμένη. πραΰνει ὀδόντων ἄλγημα, μετὰ οἴνου, καὶ μέλιτος, καὶ ἅλων τεφωγμένη, ἢ μετὰ οἴνου, καὶ μέλιτος μόνη, καὶ ἅλων ἴσων ἐν κεραμείῳ ἀγγείῳ θερμαινομένη. πίνεται κατὰ πρὸς τὸν λαγῶον θαλάσσιον, καὶ ἄλλα δηλητήρια. λέπρα ἀποσμήχει πινομένη, καὶ προστριβομένη. Κονιορτὸς τῆς ξήρης ἐπιπάσσεται μετὰ τὸ βαλανεῖον πρὸς ψύχρα τῶν ἄρθρων ἄλγεα, χρὴ δὲ στενῶς σπάργανα συστέλλειν, ἐφ᾽ ᾧ τῇ δέρμῃ σύμφυται, ὅτι οὐ μόνον τὰ ἄλγεα πραΰνει, ἀλλὰ καὶ ψύχρον μέρος θερμαίνει: Idest viridis autem contrita herba, & ex aceto imposita, & calefacit, & ruborem excitat, & tetra expurgat vlcera, quinetiam & concoquit. Eadem suggillata emaculat, quòd sanguinem ad cutim trahat. Datur olfacienda contra animi dissolutiones, & lipotomias: maculas quoque a sole contractas delet contrita & illita. Præstat eadem ad dentium dolores ex vino melle, & sale decocta, siue ex vino, & melle solo, siue ex vino, & pari sale in fictili feruefacta. Præbetur vtiliter quoque potanda & aduersus marinum leporem, & ad alia quoque venena. Lepras tum pota, tum affricta exterit. Siccæ farina inspergitur à balneo ad frigidos articulorum cruciatus; sed arcta fascia liganda est, vt cuti perbellè hæreat. Siquidem hoc modo non solùm dolores sedat, sed etiam refrigeratam particulam excalfacit. Hæc omnia addit Catecuzeni exemplar.

PVlegium herba est humi repens, serpylli modo, caulibus dodrantalibus, gracilibus: folijs amaraci æmulis, paulò tamen maioribus. Flores in toto caule per interualla, propè foliorum exortum enascuntur colore in purpuram languescente. Radix illi gracilis, & capillosa, quæq; humi serpat. Nascitur humecto, & vliginoso solo. Tota planta odorata est, & gustu acris. non sine quadam amaritudine. Verùm etsi dubitauerint recentiorum quidam, an vulgare Pulegium legitimum sit, quòd ob eius vulgarem notitiam, nullis foliorum, florumque notis eius faciem descripserit Dioscorides; non desunt tamen rei herbariæ periti, qui velint Pulegium vulgaris vsus Dioscoridis, aliorumq; antiquorum esse pulegium. Hocq; argumento nituntur, quòd non modo experientia compertum sit, uulgare Pulegium omnibus ijs uiribus esse præditum, quas suo tribuit Dioscorides; sed quòd etiam Plinianæ historiæ maximè respondeat. Plinio si quidem lib. 20. cap. 14. duo Pulegij produntur genera: femina, cui purpureus flos: mas, cui albus. Horum vtrunque fert solum Italicum, utrunque in Hetruria præstantissimum gignitur. Quapropter eos apertè hallucinari crediderim, qui Pulegium communis usus vnam, vel alteram calaminthæ speciem esse contendunt. Quippe quòd certò putem (vt infrà suo loco dicetur) omnia calaminthæ genera, quorum meminit Dioscorides, a nobis iandiu fuisse reperta. Quin & illud Pulegium nostrum legitimum esse ostendit, quòd folio sit Cretensi dictamno simile, cui folia pulegio similia reddidit Theophrastus, item Dioscorides, qui tamen illa maiora fecit. Germanicæ mulieres Pulegium in hortis serunt, ac etiam in figulinis uasis fouent diligenti admodum cultura, suis affectibus consulentes. Vbi lætius tota coma conspicitur, & secundo calaminthæ generi (hanc enim illi assimilauit Dioscorides) folio simile, acerrimo gustu, quadantenus amaro. Quamobrem rectè quidem Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, de Pulegio differens, ita scriptum reliquit. Pulegium, cum acre, & subamarum sit, ualde tum excalfacit, tum extenuat. Porrò quod

Margin notes: Pulegij consideratio. — Quorundam error. — Pulegii uires ex Gal.

PVLEGIVM.

rò quòd excalfaciat, abunde magnum eſt ſignum, quòd illitum rubrificat. & quòd ſi quis diutius toleret, exulcerat quoque. Quòd verò extenuet ſatis indicat, cùm humida, craſſa, & lenta ex thorace, & pulmone excreatu facilia faciat, menſeſque moueat. Hæc Galenus. quibus addimus nos, pulegij decoctum urinas ciere, fætum & ſecũdas trahere, ictericos, hydropicosq; iuuare, omnibus capitis & neruorum affectibus, à frigiditate prognatis ſuccurrere, uiſum acuere. 60 γλίχων: *herba ſic Græcis. Pulegium Latinis dicitur: Mauritanis, Alnam, Alnegem, ſeu Aluegen: Italis, Pulegio: Germanis, Poley, & Hertz poley: Hiſpanis, Poleo: Gulege, & Pulege, & Pouliot: Boemis Poleg: Polonis Poleij.* Nomina.

Δίκταμνος. DICTAMNVM. CAP. XXXI.

DIctamnum, aliquibus ſylueſtre pulegium uocatur. Cretenſis herba eſt, acris,[a] læuis, pulegio ſimilis, ſed maioribus foliis, quæ tomento quodam, ſpiſſaq; lanugine pubeſcunt. Florem nullum, aut ſemen profert. Præſtat omnia, quæ ſatiuum pulegium, ſed efficacius multò: nam non potum modò, ſed appoſitum quoque, aut ſuffitum: defunctos partus eijcit. Produnt in Creta capras ſagittis percuſſas, huius herbæ paſtu eas excutere. Purgandi uim habet ſuccus illitus, aut cum polenta tritus. Herba im-

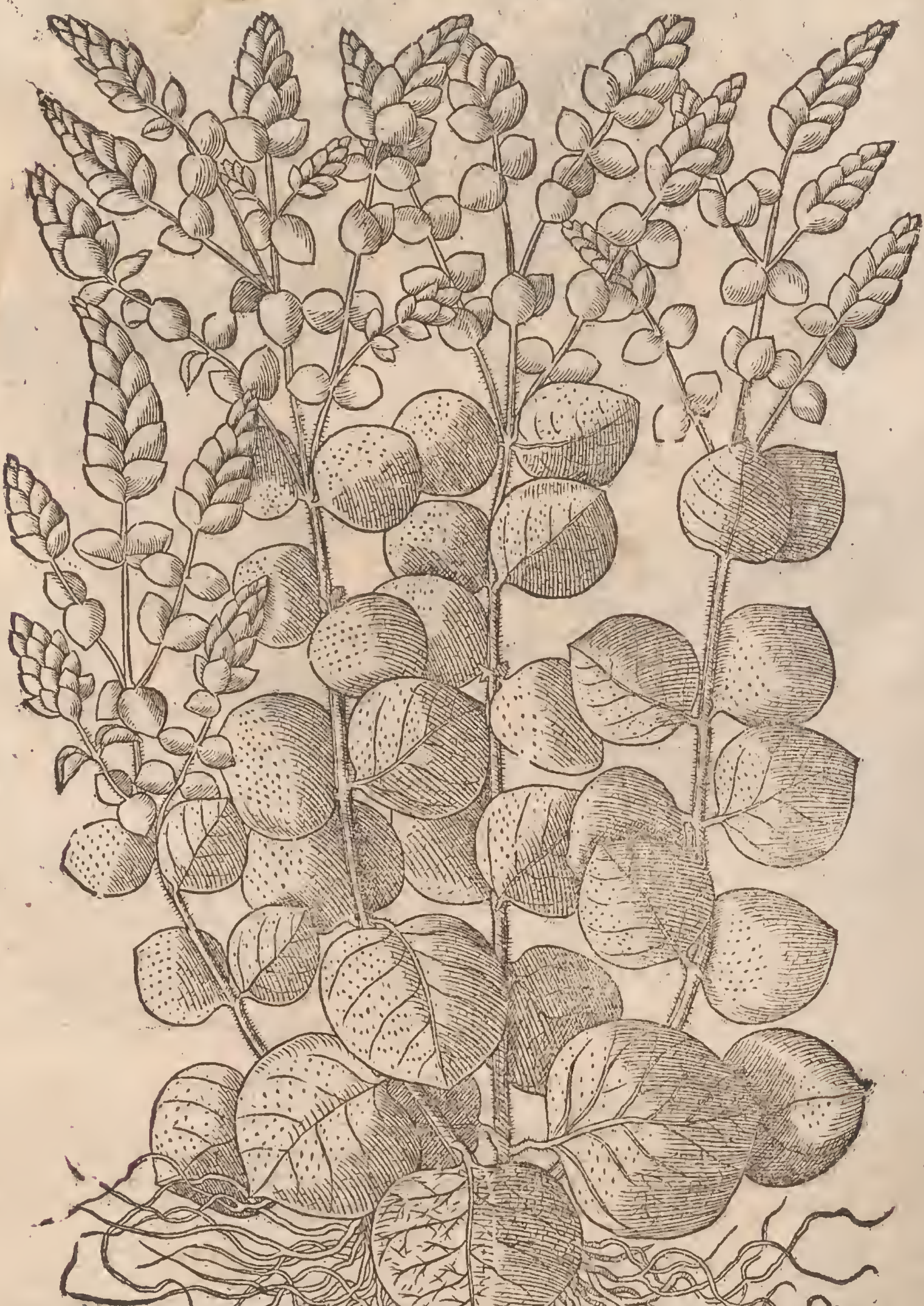
a Cat. addit. δηκτικὴ. i. mordax.

ba impactos, pedibus, reliquove corpori aculeos, illitu refigit. ad lienis dolorem efficax habetur: siquidem ipsum imminuit. Metunt æstate, & autumno. Radix eius gustu calfacit: partus accelerat. Succus cum uino potus, contra serpentium morsus præsidio est. Tanta herbæ facultas est, ut olfacta abigat bestias, quæ uenenato ictu sæuiant, appensaque contactu exanimet. Vulneribus ferro illatis, & uenenatis morsibus infusus succus, præsentaneo est remedio, si etiam ab instillatione statim in potu assumatur.

ψευδοδίκταμνος. PSEVDO DICTAMNVM, CAP. XXXII.

QVod Pseudo dictamnum uocant, multis in terris nascitur, antè dicto simile: sed minus, quàm illud acre. Eosdem effectus præbet, sed inefficacius multò. 10

DICTAMNVM CRETENSE.

Δικταμνος

DICTAMNVM ALBVM.

Δίκταμνος ἕτερος.

DICTAMNVM ALTERVM. CAP. XXXIII.

60 DEfertur à Creta alterum dictamni genus, folijs ſiſymbrij, ramis maioribus: in quibus flores ſyluestris [a] origani, nigri, molles. Odor foliorum inter ſiſymbrium, & ſaluiam, iucundiſſimus. Efficax ad eadem, ſed minus nares ferit. Miſcetur emplaſtris, & medicaminibus, quæ aduerſus ſerpentium iniurias confinguntur, theriaca vocant.

a Catã. ὀριγάνου ἀγρίου.

DIctamnum legitimum, ac probatiſſimum in Creta inſula tantùm gignitur: neque tamen inibi paſſim, ſed in anguſto loco duntaxat prouenit, ut author eſt Theophraſtus. qui lib. 9. cap. 26. de plantarum hiſtoria Dictamnum poſteritatis memoriæ prodidit, his verbis. Dictamnum Cretæ inſulæ proprium eſt, vi mirabile, & ad plura perutile, ſed ad partum mulierum potiſſimùm pollet. Folio pulegio ſimile conſtat, nec ſapore abſimile eſt: ramulis tenuioribus conditur. Vſus foliorum, non ramorum, nec fructus eſt: valent enim ad multa, & præcipuè ad difficiles partus mulierum, vt dictum eſt: aut enim facilè poſſe parere faciunt, aut certè dolores penitus ſedant. Dantur bibenda ex aqua. Rara hæc herba; locus enim,

Dictamni cõſideratio.

PSEVDO DICTAMNVM.

qui fert, exiguus admodum est, eumq; capre depascunt capessendæ causa voluntatis. Quod etiam de telis fertur, verum esse affirmant: capras enim sagitta transfixas dictamno deuorato telum eijcere. Dictamnum tale est, viresq; eiusmodi possidet. Falsum dictamnum folio quidem simile constat, sed ramulis minus, & viribus longè inferius. quanquam enim eisdem in rebus prosit; tamen multò deterius, atque debilius. Vis dictamni in ore percipi continuò potest: excalfacit enim paulo vehementer. Manipulos in ferula, aut canna intercludere solent, ne expiret: est enim imbecillius, cùm expirauerit. Non desunt, qui naturam Dictamni, & falsi Dictamni eandem esse existiment. Sed quod locis lætioribus exeat, degenerare, falsumq; cognominari, sicuti etiam alijs pluribus euenit, vt viribus deterioribus ex loco reddantur. Dictamnum enim asperum solum vehementer amare inquiunt. Est etiam aliud Dictamnum veluti æquiuocè appellatum: nec enim speciem, nec vim habet eandem. quippe quod folio simili sisymbrio constet, & ramis condatur maioribus. Vsus item, & vis non eisdem conueniunt. Hoc igitur (vt dictum est) mirum, simulq; proprium Cretæ insulæ dicitur. hæc Theophrastus. Cæterùm vt ætati quoque nostræ Dictamni rationem aliquam reddamus, vt in omnibus ferè plantis facere consueuimus, non diu quidem est, quod ex Creta insula Venetias legitimum Dictamnum adferri cœptum est. Siquidem Manardus Ferrariensis, vir non solùm ingenio & doctrina celebris; sed etiam simplicium medicamentorum acerrimus indagator, libr. 6. epistol. 3. inquit. Dictamno, nisi eam rursus Venus ab Ida sylua deportet, omnino deficimus. Sed certè (vt ingenuè fatear) nescio, qua auctoritate, vel ratione

60

Dictamnum fert flores.

vel ratione scripserit Dioscorides, Cretense Dictamnum nec florem, nec semen proferre, cùm id, quod è Creta ad nos aduehitur, unà cum floribus deferatur, nullis præterea deficientibus, notis, quæ in legitimo requiruntur. nisi dicamus hunc locum deprauatum esse, ut fermè suspicor. Quòd autem fructum ferat Cretense Dictamnum, & ex consequenti etiam florem, uidetur suprà declarasse Theophrastus, cùm dixit. Usus est foliorum, non ramorum, nec fructus. Atqui id ipsum non obscurè a Damocrate explicatum est, ut in Galeno legitur lib. 5. de compositione medicamentorum per genera, cap. 10. in emplastro ex dictamno, quod acceptum refer Damocrati. Hic nimirum dictamno Cretico florem assignauit in illis Græcis uersibus, quos solutis uerbis sic uertimus. His quoque omnibus addito dictamni herbæ leuis siccæ floram habentis drachmas uiginti. Hoc idem etiam credimus Virgilium carminibus expressisse lib. 12. suæ Aeneidis, ubi ita cecinit.

10 Hìc Venus indigno nati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo uolucres hæsere sagittæ.

Plinio Dictamnum non modò flore, & fructu caret; sed etiam caule. quod tamen experientia, & antè dictorum testimonio planè falsum esse deprehenditur. Pseudo dictamnum porrò hodie paucis (ut arbitror) notum, Pisis hoc tempore ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, caule dodrantali, lanuginoso, albicanteque: cui folia è caulibus erumpunt ex interuallis bina, dictamni tomento pubescentia: è quorum omnium exortu flores purpurei prodeunt, marrubij, uel melyssophylli modo, 20 sapore pulegij, minus tamen acri. Vulgare autem Dictamnũ, album uulgò cognominatum nullã cum Cretẽsi cognationẽ habet. Siquidẽ planta est insignis, & gratissimo sanè aspectu spectatæque pulchritudinis, folijs fraxino adeò similibus, ut a quibusdam χαμαιμελία idest infima fraxinus, sit appellata. Caulem gerit bicubitalem, rotundum, in cuius cacumine flores sunt Citrei mali non absimiles, odore quadam cum graueolentia iucundo, ex purpura albicantes, ut in malua. Radice nititur diuaricata, & quandoque singulari, albicante, crassa pulpæ substantia, & tenui intus matrice, amara, & dum recens est, hircũ olente, minimi digiti crassitudine. Flores in quinquetras siliquas abeunt, scabro exterius cortice, in quibus semen. Nascitur in collibus cliuosis, & saxosis, excalfacit, & siccat. Radix, cuius est usus, attenuat, aperit, prouocat, & abstergit. Additur utiliter in antidotis, quæ aduersus uenena, & uenenosorum animalium ictus parantur. Necat interaneorum uermes, drachmæ pondere hausta. Datur contra frigidos uteri morbos. Nam & menses, & secundas, & emortuum fœtum educit, tum supposita, aut cum pulegio suffita, tum ex uino meraco pota duarum drachmarum pondere. Valet quoque ad alui torsiones, & ad eijciendos renum calculos, eodem pondere. Additur utiliter in potionibus internorum uulnerum. Quidam ea 30 usi sunt etiam ad Gallicum morbum, drachmam quotidie præbentes ex Guaiaci ligni decocto, non sine magno ægrotantium commodo: Datur quoque comitialibus, & in alijs frigidis cerebri affectibus. Præstat contra pestilentiæ contagia, quocunque modo sumatur. In summa ad multa utilis est radix. Siliquæ & flores tactu pruritum faciunt, & in calidioribus regionibus cutem exulcerant. Dictamni, ac falsi Dictamni uires tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Dictamnum tenuiore essentia constat, quam pulegium: cætera illi simile. At quod uocant pseudo dictamnum, ad omnia imbecillius dictamno est. Quæ herba Græcè δίκταμνος, Latinè quoque Dictamnum appellatur: Arabicè, Mescatremsir, Anegem araba, siue Bari: Italicè, Dittamo: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, Ditamo, & Ditamo real: Boemicè Diptã anebo Treuudauna. Quod uerò Græci ψευδοδίκταμνον Latini item Pseudo dictamnum, & falsum Dictamnum dicunt: Itali, Falso Dittamo. Cæterùm uulgare dictamnum appellat Itali Dittamo bianco: Germani Gemeiner Diptam: Galli Diptam bastard: Boemi Treuudauua falessna: Poloni Dyptam trezomdanla.

Pseudo dictã num.

Vulgare dictamnum.

Dictammi uires ex Gal.

Nomina.

40 † Hic locus illi prorsus est similis, qui in uulgatis Dioscoridis exemplaribus legitur libro primo in capite Nardi montani. Idcirco in hoc similiter, atque in illo adnotauimus, mendum subesse arbitramur. Ergo communis quoque erit utriusque loci ratio, qua uterque suæ, ut spero, integritati restituatur. Et quoniam superuacuum esset ea referre, quæ alibi à nobis dicta sunt, nunc dicam tantùm quomodo hìc legendum censeam. Vulgata & ea quidem deprauata lectio, quam secuti sunt interpretes, habet. οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸν φέρει. At illa, quam nos ueram putamus, erit. οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸς συμφέρει, quæ herba ita Latinè reddemus. Neque uerò flos semen confert. Ex hac castigationes illud facilè fiet, quòd Dioscorides auctor grauissimus non solum erroris suspicione non condemnabitur, sed etiam maximè commendabitur, quòd ea scriptis tradiderit, quæ cum alijs ueteribus conueniunt.

50 Ἐλελίσφακον.

SALVIA. CAP. XXXIIII.

Saluia, siue elelisphacon, frutex est ramosus, longus, virgas habens quadrangulas, & canas, folia malicotonei effigie,[a] sed longiora, asperiora, crassiora, & quæ sensim attritarum quasi vestium scabritiem referant, hirsuta, subalbida, [b] perquàm iucundo odore, sed graui: semen summis in caulibus syluestri hormino simile gerit. In asperis nascitur. Menses cit, & vrinas decoctum foliorum, ramorumq; potum, & partus extrahit, & pastinacæ marinæ ictibus auxiliatur. Capillos denigrat, [c] vulnerum sanguinem cohibet, tetra vlcera purgat. Testium pruritus sedant rami foliaq;, si eorum decocto cum uino foueantur.

a Meum. ἐπιμηκέστερα δὲ καὶ σμικρότερα καὶ τραχέα λεληθότως ὥσπερ τὰ ἀνατετριμμένα τῶν ἱματίων. i. longiora autem, & minora, & aspera, tactum fallentia, ue. uti uestium (ut ita dicam) attritiones.

b Cat. δ᾽ ὀσμὴ βαρεῖα τῇ γαύσει.

c Ca τραυματικὴ καὶ ἴσχαιμος. delt vulneribus cõducit, & sanguinem sistit.

60 Adeò est vulgaris notitiæ Saluia hortensis, vt nulli prorsus reperiantur horti, in quibus hodie frequens passim non spectetur. Est etiam præter hanc Saluia syluestris, quæ in campestribus, asperis, incultis, & montibus prouenit folijs domesticæ similibus, candidioribus tamen, & hirsutioribus. Quo fit, vt longè aberrent, qui pro syluestre Saluia, agrestem Sclaream sic vocatam vsurpant, quam seplasiarij Centrum galli, & Gallitricum etiam appellant. Verùm animaduertendum est, quòd illa, quam syluestrem appello, ea sanè non est, quæ in Hispaniæ campestribus, & asperis locis, ac in Massiliensi agro vnà cum nostrate nardo, & lauendula frequentissima nascitur. Quandoquidem hæc non syluestris Saluia est, sed ea ipsa, quam domesticam uocant: nam quæ in hortis habetur alia non est, quàm campestris in hortos translata. Ideoque non scribit Dioscorides, Saluiam in hortis nasci, sed in asperis tantum locis. Cæterùm Theophrasto duæ Saluiæ produntur genera lib. 6. cap. 11. de plant. histor. ubi sic inquit. Sphacelus, & saluia inter sese distant, quasi alterum vrbanum, alterum genus syluestre dixeris. Spacelo folium læuius, contractius, minusque scatens: saluiæ scabrius. hæc ille. Porrò genera hæc Saluiæ, quæ a Theophrastro redduntur, in Italia quoque in hortis quàm plurimis inueniuntur: in eaque sum sententia, vt existimem sphacelũ

Saluiæ consideratio.

marem esse, saluiam verò fœminam. Sphacelo id peculiare quoque natura dedit, vt auriculatis, postrema parte, constaret folijs, id, quod nusquam in Saluia mihi videre licuit. In Creta, ac etiam in quibusdam Apuliæ, & Calabriæ locis Saluia in cacumine gignit tubercula quædam, gallarum instar, subalbida: quorum aliàs mihi copiam fecit Ioannes Baptista Rhamusius Illust. Senatus veneti secretarius, vir moribus, ac doctrina præclarus; is enim (quæ sua est humanitas) cum ea ex Creta sibi allata essent, mihi videnda tradidit. Saluiam Græci elelisphacon vocant. Vnde factum esse puto, vt Plinius lib. 21. cap. 25. vocabulorum cognatione deceptus, quòd Græcis lens phacos appelletur, crediderit magno errore elelisphacon lentis speciem esse. Præstat Saluia mirum in modum ad omnes capitis affectus frigidis, ac pituitosis, & omnibus articulorum doloribus, tam in potionibus, quàm in fomentis. Quamobrem Comitiales, veternosos stupidos resolutosq; iuuat. quinetiam valet ad pituitosas defluxiones; & ad pectoris vitia. Suffita arida saluiæ folia vteri profluuia sistunt. Commodè ab vtero gerentibus deuoratur Saluia, quæ abortiri ex leui causa solent. Conceptum enim continet, & viuificat. Valent ad omnia prædicta saluiæ flores sacchar o asseruati. In summa vbi excalfacere, siccare, & adstringere opus sit, fuerit semper Saluia commodum admodum medicamentum. Saluia, Galeno lib. 6. simp. medic. teste, temperamento est euidenter excalfaciente, ac leuiter adstringente. De eius viribus copiosius disseruit Aetius, sic scribens. Saluia manifestè calefacit, & leniter adstringit. Tradunt quidam, suffitam saluiam menses immoderatè fluentes, & omnino muliebre profluuium compescere. Agrippa sacram herbam

Plinii lapsus.

Saluiæ uires ex Galeno, & Aetio.

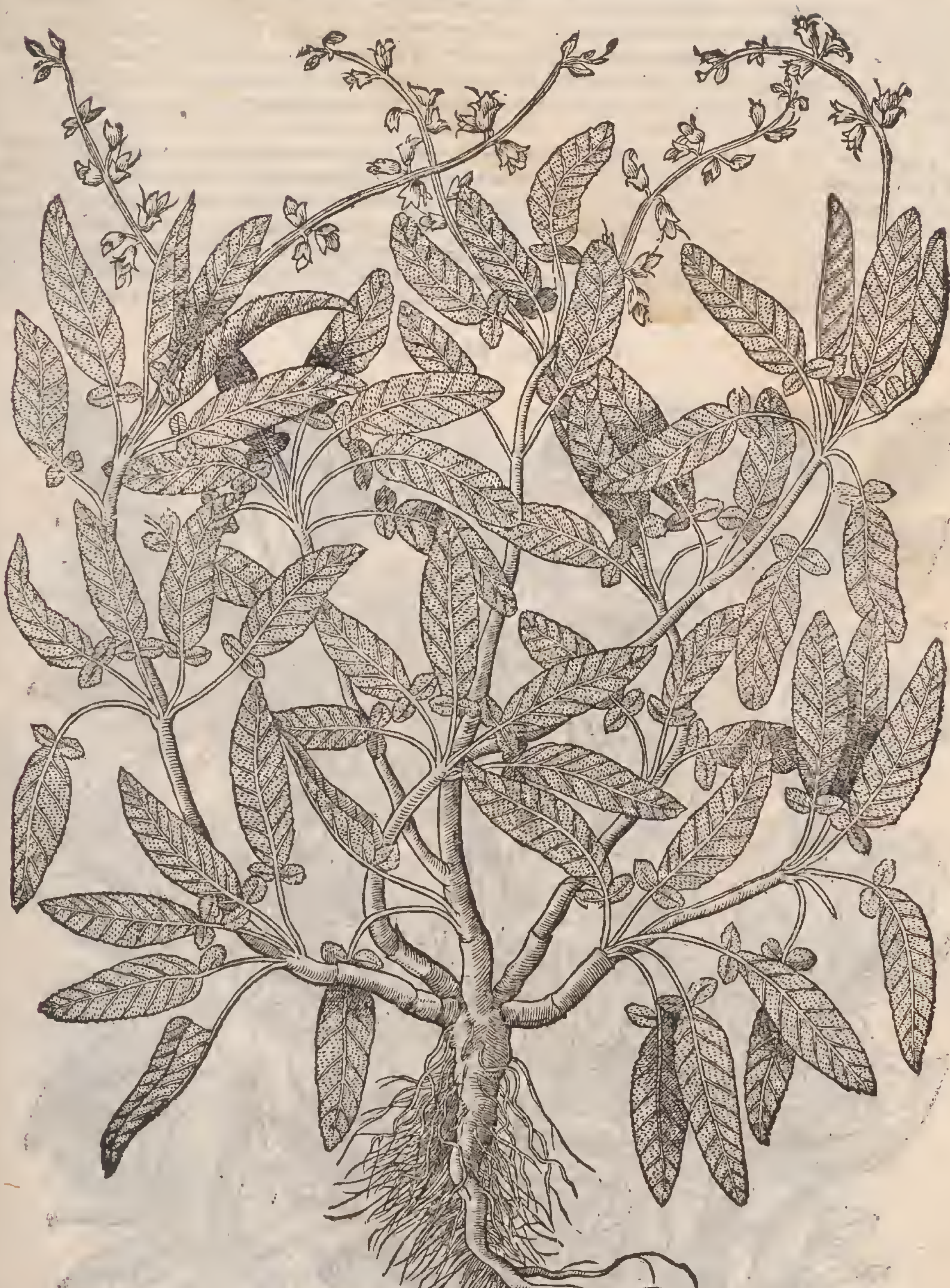
10

SALVIA MAIOR.

vocauit,

SALVIA MINOR, SIVE SPHACELVS.

vocauit, quam prægnantes mulieres, si fluidæ, laxæq; fuerint, utilissimè comedere prodidit: continet enim conceptum, vitalemque reddit. Ac si succi huius heminam cum modico sale, quarto à secubitu die, mulier potauerit, deinde viro misceatur, proculdubio concipiet. Aiunt in Copto Aegypti post sæuas pestilentias, ab his qui superfuerunt, ad eum succum bibendum mulieres coactas fuisse, plurimosq; inde productos fœtus. Dato, inquit Orpheus. sanguinem expuentibus succi saluiæ cyathos duos, ieiunis cum melle bibendos, & sanguis illico cohibebitur. Tabidis pilulæ in hunc modum parantur. Sumito spicæ nardi, gingiberis, sing. drachmas duas: seminis saluiæ assati, triti, & cribrati drach. octo: piperis longi drach. duodecim, & cum succo saluiæ pilulas conficito, & mane ieiunis drachmam vnam exhibeto, eodemq; modo in vespere, ac postea aquæ puræ quippiam propinato. Saluia Latinis dicta, Græcis Ἐλελίσφακος *nominatur: Mauritanis, Aelisfacos, seu Elifacos: Italis, Saluia: Germanis, Salbey: Hispanis, Saluia, & Salua: Gallis, Saulgs: Boemis Ssaluuieg: Polonis Szal'uuea.* 60

Nomina.

Ἡδύοσμος.

MENTHA. CAP. XXV.

MEntha cognita herba est. Calfaciendi, adstringendi, atque exiccandi vim habet. Sistit sanguinem, poto ex aceto succo: tineas in ventre teretes enecat: venerem stimulat. Singultus, vomitiones, cholerasque sedant terni ramuli cum acidi granati succo poti. Suppurationes discutit, si cum polen-

ta illinatur. Imposita fronti capitis dolores mulcet: mammas si tendantur, aut lacte turgeant, compescit: cum sale canum morsibus illinitur: aurium doloribus cum aqua mulsa subuenit: vuluæ ante coitum admota conceptioni resistit: linguæ scabritiem confricta læuigat. Lac coire, densariq; in caseum non patitur, si [a] folia potionibus lactis immergantur. In summa stomacho vtilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Syluestris mentha, Latini menthastrum vocant, hirsutiore est folio, & prorsus maiore, quàm sisymbrij, grauiori odore. quare minus ad sanorum vsus expetitur.

[a] Μεῦ. καλαμίνθη. i. lamium.

Menthæ consideratio.

MEntha cùm hortensis, tum etiam syluestris, quam Hetrusci nostri Latinum nomen retinentes vulgò Menthastro appellant, adeò omnibus vulgaris, notaque est, vt sine vitio eius delineationem silentio prætermitti posse putauerim. Et quamuis plures, quàm hic scribat Dioscorides, in hortis sint Menthæ species (vna enim breuioribus, & crispioribus constat foliis, alia rubenti caule, & flore, alia verò albicante) huiusmodi tamen specierum differentiæ non sunt, meo iudicio, plurimi faciendæ. Viuax Mentha admodum est: nam in hortis semel tantùm sata, tam restibili fertilitate durat, vt vix in posterum extirpari possit, quin renascatur. puerperarum mammis illita recens, lactis concretionem inhibet: animum olfactu excitat. cum amylo & aqua pota, cœliacos iuuat. vlcera manantia infantiū capitibus mirè sanat. Singultus & vomitiones sistit, è mali 10

MENTHA I.

punici

punici vino pota. Illinitur temporibus, in frigido capitis dolore, Impetigines illita prohibet. Aqua ſtillatitia è tota menthæ planta vitreo alembico in feruentis aquæ balneo parata; ſi vnciarum quatuor pondere ebibatur, ſiſtit ſanguinem (quod mirum fortaſſe multis videbitur) è naribus profluentem. Venereis voluptatibus Mentha commendata eſt: etſi Plinius non ſine errore lib. 20. cap. 14. planè contrarium ſcriptis tradiderit. Huius menthæ facultatis cauſam ſcitè reddidit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, vbi de ea iis differit verbis. Hedieſmos, alij verò minthen odoratam nuncupant. Eſt enim & alia quædam minthe non odorata, quam calaminthen vocant. Vtraque guſtu acris, & facultate calida eſt, ex tertio ordine excalfacientium. Infirmior tamen eſt mentha odorata, quàm calamintha, & minus excalfacit. Vt enim in uniuerſum dicam, hæc ceu ſylueſtris quædam eſt, illa ceu domeſtica. Quamobrem ſanè ob eam, quæ ex cultu accedit, humiditatem, mediocriter item ad uenerem excitat. Id quod omnibus commune eſt, quæ humiditatem ſemicoctam, & flatuoſam continent. Ob talem ipſius herbæ temperaturam in abſceſſibus ea quidam cum polenta miſta vtuntur. Id quod in Calamintha facere nequeas, propterea quòd valentius cum excalfaciat, tum deſiccet, quàm id genus poſcant. Habet verò etiam quiddam amarum in ſe, & acerbum: & amaro quidem lumbricos interficit; acerbitate verò ſi cum oxycrato bibatur, recentes ſanguinis reiectiones reprimit. Subſtantia eſt, vt ſi qua alia herba, tenuium partium. hæc Galenus. Verùm animaduertendum eſt, hoc loco Galenum per ſylueſtrem Mentham non intellexiſſe legitimam Calaminththem, quòd is de odorata Cala-

Menthæ uires ex Gal.

10

MENTHA ALTERA.

mintha

mintha (vt sequenti capite dicturi sumus) initio septimi libri de simplicium medicamentorum facultatibus copiosè tractauerit. Ex quo facilè conijcere licet, Galenum in hoc non suam, & veram appellationem retulisse, sed aliorum, & fortè Græci vulgi, qui syluestrem mentham calaminthæ nomine appellare consueuerit: id quod etiam Galeni locutio confirmare videtur. Cæterùm menthastrum, suas quoque peculiares uires obtinet. Siquidem potum fœminas a partu purgat. Datur eius decoctum vtiliter potandum anhelosis, & agrè spirantibus, quinetiam mulcendis torminibus. Substratum, vel accensum serpentes fugat. Instillatur succus verminosis auribus. Idem potus & testibus illitus, nocturnas pollutiones prohibet: auxiliatur potus morbo regio affectis. Strumosos illitu iuuat, ventris tineas pellit ex aceto potus. Folia tam pota, quàm illita, præstant aduersus uenenosorum animalium ictum. Cæterum est & herba passim in hortis crescens, folio saluiæ longiore, larioreq;, betonicæ æmulo circunquaque serrato in uiridi albicante: caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus: in quorum cacumine flores exeunt corymbacei, colore melino, tanaceti modo. Planta in uniuersum amara est, subadstringens, & grauiter odorata. Goritiensibus hæc uulgò uocatur MENTHA græca: in Hetruria uerò Saluia romana, quòd potius folijs saluiā referat, quàm mentham: quin & herbam diuæ Mariæ nominant. Sunt etiam, qui Lassulatam adpellent: sed unde apud hos id sibi nomen asciuerit, nescio. ipsi dicant. Porrò Valerius Cordus in suo dispensatorio, in unguento Marciati magno, duas pro

Menthæ Grecę mentio.

10

MENTHASTRVM.

ferta

fert Menthas, nempe criſpam, & Saracenicam: pro Saracenica autem mentha hanc, de qua præſens mentio, imponendam eſſe cenſet. Sed quoniam id nulla comprobat authoritate, uel ratione, eius quidem ſententiæ aſtipulari non tutum eſſe arbitror: præſertim cùm Nicolaus nuper à Fuchſio Latinus factus, nullam huiuſce Saracenicæ menthæ mentionem faciat, ſed rubeæ, & agreſtis tantùm. Id quod facilè nobis indicat, vt liberè dicamus Cordi diſpenſatorium quam plurimis ſcatere mendis. quippe quòd non omnes medicamentorum deſcriptiones ex bonorum authorum fonte hauſerit. Plantam hanc (vt ipſe ſcribit) Germani uocant Vnſer frauuem muntz, id eſt, mentham ſanctæ Mariæ. Verùm Fuchſius aliam eodem nomine ab hac longè diuerſam oſtendit. Qui uerò horum errauerit, in hoc Germanicæ linguæ peritiores iudices erunt. quanquam ſi Hetruſcis Germanica, uel Germanicis Hetruſca nomina reſpondent, Cordo potius (quantum ad uocabulum ſpectat) quàm Fuchſio acceſſerim, quòd, ut modò diximus, herbã diuæ Mariæ eam uocent in Hetruria. Tota planta excalfacit, ſiccat, aperit, attenuat, roborat, abſtergit & prouocat, auxiliatur uterinis affectibus. Medetur hydropicis, & præſertim anaſarca laborantibus. Siquidem frigefactum iecur excalfacit, & uaſorum obſtructiones aperit. Illinitur ex oleo Irino lienoſis, & ex uino feruefacto urinam ægrè reddentibus. Lentigines, alphos, & alia cutis uitia emaculat, illitus noctibus ſuccus. Folia adduntur in placentis, & ita eduntur à mulieribus, uteri affectibus obnoxijs. Sunt etiam qui eadem tenui pulticula illita frigant in patellis in oleo aut butyro, & in cibis ijs utantur. Huius epotus ſuccus alui tineas, & lumbricos enecat: frigido utero ſubuenit. Ventriculum roborat, tam hauſtus, quàm illlitus, & vomitiones compeſcit. Tota planta tam ſubſtratu,

MENTHA GRAECA.

quàm

Nomina.

quàm suffitu serpentes fugat, & eorum uenenis resistit. quin & infarctus expedit, & capiti robur addit. Ea Græcis ἡδύοσμος, Latinis, pariter & Italis Mentha uocatur: Arabibus Nahanaha: Germanis, Muntz: Hispanis, Hierua buena, & ortelana: Gallis, Mente: Boemis Muta: Polonis & ka Mentha ui uerò Græca: Italis uocatur Menta Græca, & Saluia Romana, & herba Santa Maria: Germanis unser frauuen Mountz: Boemis Kzecka Mata: Polonis Marzea Mietka: Gallis Grand Coq. Mentastrum autem Græcis ἡδύοσμος ἄγριος Italis Mentastro: Germanis Vuilde Mountz: Boemis Pianà Matà: Gallis Mente Cheualine: Polonis kobyla Mietka.

Καλαμίνθης CALAMINTA, CAP. XXXVI.

EX Calaminthæ generibus quædam montibus familiaris, folia ocimi habens, incana: surculos, & caules angulosos, purpureum florem. Altera pulegio similis est, sed maior; quam syluestre pulegiũ ideo appellarunt, quod odore ipsum æmuletur. nepetã Latini uocitant. Tertia menthastro cognata est, folijs oblõgioribus, caule & ramis maioribus, quam superiora, sed uiribus inefficacior. Omniũ folia gustu impensè feruentia, & acria; radix superuacua. Nascitur in campestribus, asperis, & aquosis. Potu, aut illitu demorsis à serpente opitulatur. Decoctum potu menses, & urinas expellit; ruptis, con-

CALAMINTHA.

uulsis,

CALAMINTA MONTANA.

uulſis,orthopnϾæ,torminibus,choleris, horroribusque auxiliatur;regium morbum expurgat. Præ-
ſumpta in uino uenenis reſiſtit;tineas,cæteraq; interaneorum animalia cum ſale, & melle pota, ene-
60 cat: nec ſecus cocta,crudàve, ſi teratur. Elephanticos eſitata adiuuat, ſi poſtea ſerum lactis ebibatur.
Folia detrita,ſi in uellere ſubijciantur, menſes extrahunt,& partus enecant; accenſa, aut ſubſtrata, ſer-
pentes fugant; nigris cicatricibus candorem reddunt, in uino cocta, & illita; ſugillata tollunt. Cala-
mintha iſchiadicis imponitur,ut ex alto humores euocet,ſummam cutem exurens.Vermes necat ſuc-
cus auribus inſtillatus.

Calamintha officinis Calamentum dicitur,cuius tres numerantur ſpecies. Sed eius frequentior eſt uſus, quæ Latinis Nepeta uocitatur,ſecundo loco hìc à Dioſcoride tradita. Nomen hæc apud Hetruſcos in hunc vſque diem retinet: ſiquidem noſtrates eam,corrupto tamen nomine,uulgò appellant Nipotella. Naſcitur hæc in inculto ſolo ſecus itinera, & ſepes,quinetiam in collibus,folijs ſubrotundis,hirſutiuſculis,& per ambitum laciniatis: caulibus cubitalibus,anguloſis, & hirſutis. Flores edit paruos,purpuraſcentes,qui à medio caule uſque ad ſummum uerticillatim erumpunt, vt in pulegio. at in

Calaminthæ conſid.

cacumine

CALAMINTHA AQVATICA.

cacumine copiosiores habentur: Radices tenues, & numerosas. Cæterùm hac in re Brasauolus (pace eius dixerim) apertè hallucinari deprehenditur, quòd pro certo existimet Calamintham secundo loco à Dioscoride descriptam illam herbam esse, quam, eo quòd catti magna eius capiantur uoluptate, Gattariam quidem uulgò nominant. Error hinc manifeste proditur, quòd G A T T A R I A, *cuius hìc imaginem damus, sit herba folijs vrticę, aut apiastro similibus. quæ quātum à pulegij folijs dissideat, non modò cæteris notis; uerùm etiam odore, in quo Brasauolus nititur, ij dijudicent, qui has differētias rectius norunt. Sunt tamen è uulgaribus, qui Gattariam etiam Nepetam appellent, quorum nomēclaturam magis fortass secutus Brasauolus, quàm plantæ ipsius notas, hallucinatus deprehenditur. Nepeta itàque Dioscoridi nil aliud unquam, mea opinione, fuerit, quàm uulgaris calamintha, qua officinæ utuntur, quamq; nos vulgò vocamus Nipotella. quandoquidem uulgaris vsus Calamintha, non modò folijs pulegium æmulatur; sed etiam sapore, & odoris fragrantia. Quo fit, vt mirum non sit, si Dioscoridis testimonio, à quibusdam syluestre pulegium uocata fuerit: non enim odore tantùm (vt Brasauolus velle videtur) Nepeta pulegium imitatur; sed & folijs & caule. Quamobrem dicamus licèt, nullo pacto existimandum esse, Gattariam herbam esse Nepetam secundam Calaminthæ speciem. Neque etiam putandum, eandem tertiam esse, quemadmodum falsò credidit Ruellius. Quippe quoniam fecerit hanc Dioscorides menthastro similem, non autem melissophyllo, aut urticæ, quas (vt paulò* 60

Ruellii erratum.

HERBA GATTARIA.

paulò antè diximus) Gattaria repræsentat. Quapropter non modò ea de causa eius sententiam explodendam putauerim;
sed etiam quòd sæpius ipse in locis aquosis repererim in tertiam Calaminthæ speciem, menthastri æmulam, subalbidioribus ta-
men folijs, ac gustu acriori. Non secus & montana mihi frequens olim occurrebat in excelsis uallis Ananiæ montibus, folijs
60 albicantibus, ocimo similibus, caule quadrangulo, & flore in purpura rufescente. Quanquam in hoc errore, mea quidem sen-
tentia, uersantur Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, vt asserere non dubitent, montanam hanc
Calamintham legitimam esse Nepetam. Sed ad GATTARIAM. Ea enim planta est ulgaris notitiæ. Folia fert me-
lissophylli, aut urticæ, sed minora, & subcandicantia: Caulem edit bicubitalem, quadratum, numerosis ramis, quadrangulis,
& incanis. Flores edit albos, orbiculatim emergentes. Sed qui in summis caulibus habentur, spicæ figuram referunt. Ra-
dices habet multifidas, & fibrosas. Odor illi acutus, caput feriens, quinetiam feruidus sapor cum amaritudine haud obscu-
ra. Nascitur in agrorum aggeribus, secus uias, & uliginoso solo. Excalfacit, & siccat calaminthæ modo, adeò, ut ea uti pos-
sint medici calaminthæ uice, ubi illa non sit ad manus. Peculiariter autem ualet Gattaria ad omnes capitis, pectoris, uen-
triculi, & uteri morbos, à pituitosis excrementis, aut flatu genitos. Ideò auxiliatur diuturno capitis dolore affectis, uer-
tiginosis, ueternosis, stupidis, resolutis, conuulsis, comitialibusque, quinetiam anhelosis, asthmaticis, & suspiriosis. Medetur
item uentriculi torsionibus, à flatu prouenientibus. Tota planta menses elicit, tam pota, quàm in desessionibus addita. Her-

Monachorũ lapsus.

Herbæ usus

Calaminthæ uires ex Gal.

hæ usus steriles prolificas facit, ubi sterilitas à frigida, humidaque causa proueniat, namque valenter uterum calefacit. Succus naribus infusus pituitam valenter eijcit, & visum acuit. In summa ubi valenter excalfacere opus sit, Gattaria plurimum præstat. Calaminthæ meminit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic de eius uiribus disserens. Calamintha essentia est tenui, & calida, siccaq; temperie, ex tertio quodammodo ordine utraq; qualitate. Horum manifesta sunt indicia, partim gustu apparentia, partim experientia cognita. Gustu siquidem acris, & palàm calida est, ac paulum omnino subamari habet. Periclitantibus autem, & corpori admouentibus extrinsecus imposita, primùm quidem ualde excalfacit, & mordicat, cutemq; laniat, postremò etiam ulcus efficit. In corpus autem intrò assumpta, tum ipsa per sese sicca, tum etiam cum melicrato, perspicuò calfacit, & sudores ciet, omneque corpus tum digerit, tum exiccat. Ea ratione ducti quidam ipsam contra rigores per circuitum repetentes adhibuerunt; foris quidem oleo incoctam toti corpori inungentes cum frictione non segni, intro uerò assumentes, sicuti est dictum. Quinetiam & coxendicibus eam quidam in ægritudinibus ischiadicis, tanquam strenuum remedium illinunt. Trahit enim quæ in profundo hærent ad superficiem externam, totumq; adeò articulum excalfacit, cutemq; non obscurè adurit, mensesq; tum epota, tum apposita admodum efficaciter prouocat. Bonum etiam elephanticorum remedium, non eò tantùm, quòd strenuè tenues humores digerat; uerùm etiam quia extenuet, & incidat ualenter crassos, quales sunt qui hunc morbum procreant. Sic & cicatricibus atris candorem reddit, & sugillata digerit. Sed in talibus in vino coctam cataplasmatis modo imponere uiridem magis, quàm siccam præstat. Quippe arefacta uehementior redditur, & ad urendum promptior. Porrò talis cùm sit ad venenatarum bestiarum morsus assumitur, velut etiam cauteria, & quæcunque medicamenta calida sunt, & acria, tenuiumq; partium, quæq; facilè ex alto ad sese circumiacentem omnem qualitatem possint attrahere. Cæterùm quæ illi inest amaritas, planè exigua est: uerùm ad quadam ita efficaciter agit, ut quæ ualentissima est, nimirum cùm coniuncta sit uehementi calori cum tenui essentia. Quare & ascaridas, & lumbricos succus eius aut infusus, aut epotus enecat. Eadem ratione aurium uermes, aut si alicubi in corporis parte sinuosa, aut implicata, quæ putredine tentetur, talis prouenerit affectus. Sic & conceptum seu pota, seu admota interimit, & eijcit. Igitur incidendi quidem ei uis adest, propter calorem eius, tenuitatem, & amaritudinem: abstergendi uerò propter unicam amaritudinem. Itaque asthmaticis ob omnia antè dicta prodest: ictericis uerò, siue regio morbo laborantibus potissimum ob amaritudinem, sicut alia ferè omnia amara, utpote abstergentia, & expurgantia in iecinore prouenientes obstructiones. Ad omnia iam dicta efficacior est montana, Καλαμίνθη herba sic Græcè, ut etiam Calamintha Latinè dicitur: Arabicè, Calamentum: Italicè, Calamintha, & Calamento: Germanicè, Vuilden poley: Hispanicè, la Neuada: Gallicè, Poulliot sauuage: Boemicè Marulka Polnij. Quæ uerò Gattaria uocant: Italis herba Gatta: Germanis katzennept: Boemis kocurnijk: Gallicè herbe da Chat.

Nomina.

Θύμος. THYMVM. CAP. XXXVII.

a Meũ addit. μάλιστα, i. maxime.

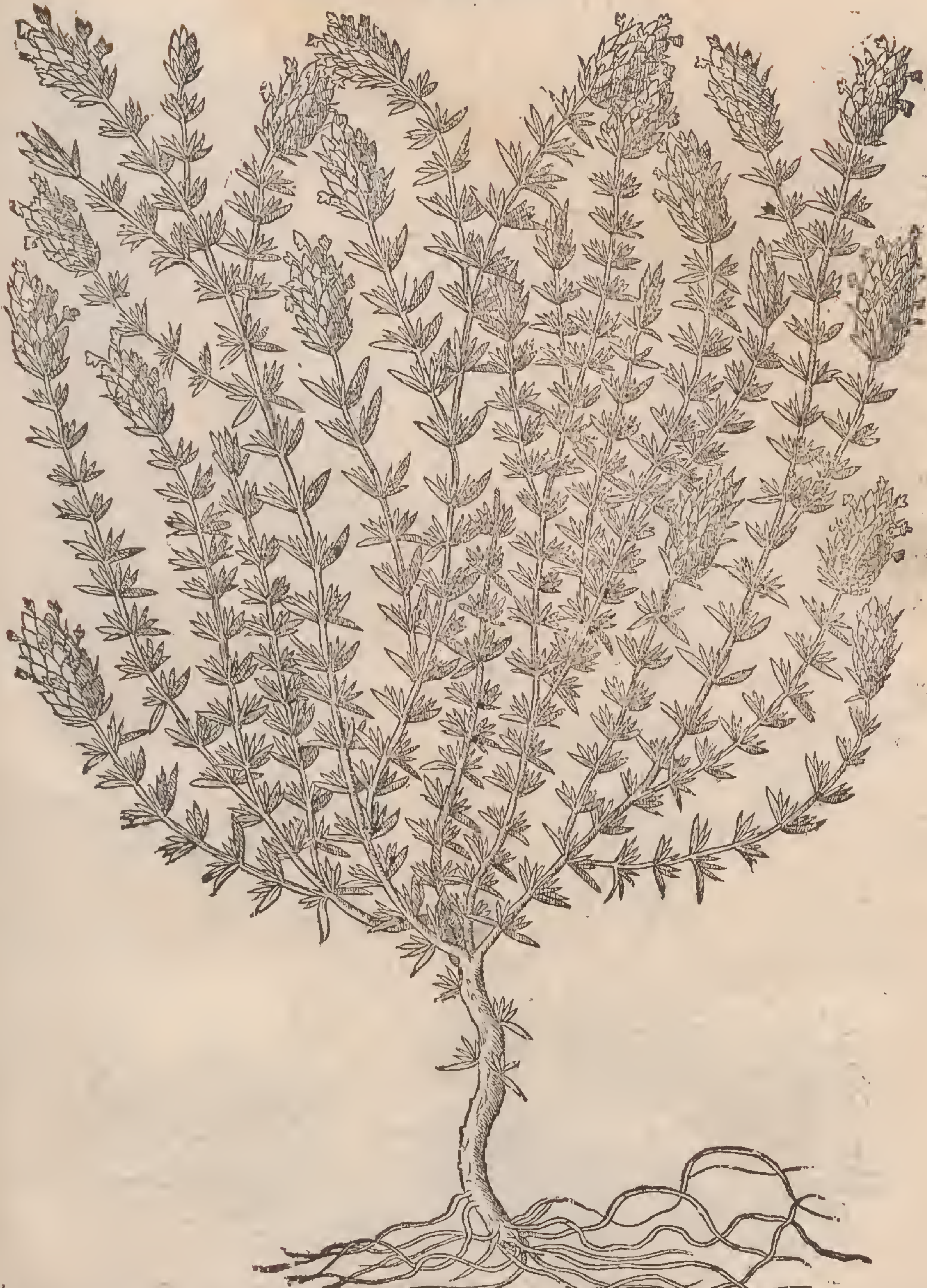
THymum ab omnibus cognoscitur, surculosus frutex, exilibus folijs, multis, & angustis circundatus: capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis. Gracili solo, & petroso[a] prouenit. Vim habet hanc, ut cum sale, & aceto potum: pituitam per aluum detrahat. Decocti ius prodest orthopnoicis, & anhelatoribus: tineas uentris exigit: menses, partus, & secundas pellit: urinas ciet. Cum melle in eclegmate faciles facit excreationes: recentes tumores discutit, cum aceto illitum: concretum sanguinem dissoluit. uerrucas thymi colorem reddentes, pensilesque tollit. Ischiadicis cum uino, & polenta impositum subuenit: hebetibus oculis in cibo prodest. Perquàm utile pro condimento, duntaxat ad usus eorum, qui recte ualent.

Thymi historia.

THymum duorum generum esse testatum reliquit Theophrastus libr. 6. cap. 2. de plantarum historia, ubi de eo disseruit his uerbis. Quin, & thymum candidum, nigrumq; reddunt. Serò id admodum floret: nam circa æstiuum solstitium incipit. Mel apes hinc capiunt, & hoc augurio apiarij constare affirmant, an probè melletur, nec ne. Etenim si aliter defloruerit, mellatio minus probè succedit. Destruitur, peritq; flos, si imber incesserit. Semen fœcundum satureiæ, atque etiam magis origani manifestò sentitur: thymi verò nullum ostendi potest, sed floribus quodam permiscetur modo. Flores etenim serunt, itaque oritur thymum. hactenus Theophrastus. Cæterùm nunc thymum in Italia notissimum est. Præstat autem quod ex Apulia fertur: quanquam laudatissimum est, quod è Creta insula, alijsq; nonnullis Græciæ locis aduehitur. Vnius tantum thymi, minoris uidelicet, meminit hic Dioscorides. Verùm cùm is libro quarto in epithymi historia, Epithymum florem esse scribat è thymo duriore, satureiæ simili, haud dubiè ostendit se non secus ac Theophrastum, duo Thymi genera obseruasse. Vnum, quod mittit surculos complures exilibus folijs, angustis, & numerosis circundatos: in quorum cacumine sunt capitula flore purpureo referta. Alterum uerò lignosius, fruticosius, ac durius, satureiæ simile. Thymo hoc duriore passim ferè scatet Goritiensis ager, eius præcipuè colles: in eoq; (ut libro quarto suo loco dicetur) legitimum epithymum oritur. Manat ex eo oleum aurei colori, quod unà cum aqua elicitur, dum per calentis aquæ balneum herba recens, uiridisq; distillatur. Hoc Citreum malum resipit, & gustu acutissimum est, & ad ea omnia utile, quæ uehementer excalfieri postulant. Thymi meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, vbi de eius uiribus ita scribit. Thymum incidit, & calfacit manifestè; ob id & urinam & menses ciet, fœtum euellit, & uiscera potum expurgat: educendis ex thorace, & pulmone confert. Itaque in excalfaciendo, & exiccando in tertio ordine statuendum est. Præter has autem à Galeno descriptas, alias quoque Thymo uires reddidit Aetius sermone primo, si inquiens. Hæc uerò experimentis de Thymo comperta sunt. Dato ieiunis articulari morbo laborantibus, Thymi aridi minutissimi drachmas quatuor cum oxymelitis cyatho. Bilem enim, reliquosq; humores, acrem saniem euacuat: facit & ad uesicæ affectus. Ventre autem inflato, ubi scilicet intumescere cœperit, drachmam unam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulsæ. Ad lumborum coxendicumque dolorem, laterisq; & thoracis, ac hypochondriorum suspensiones ac inflationes, pondere trium drachmarum cum oxymelite temperato mensura cochlearij ieiuno exhibeto. Similiter etiam & melancholicis, & mente turbatis, timoreq; detentis drachmas tres cum oxymelitis temperati cochleari præbeto. Dato item ieiunis & ante cœnam aduersus lippitudinem, & uehementem oculorum dolorem. Præterea contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum uino utilissimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes ieiunis trium drachmarum pondere exhibeatur. Verum ab atro thymo abstinere oportet: corrumpit enim temperamentum, bilemq; gignit. Eligendum quod purpureo flore est, præstantius tamen quod album

Thymi uires ex Galeno: & Aetio.

THYMVM.

album illum habet. *Planta, quæ Græcis θύμος, Latinis item thymus, & thymum appellatur: Mauritanis, Haſce: Italis, Thymo: Germanis, Romiſcher quendel, & Vuelſcher quendel: Hiſpanis, Tomilho ſalſero: Gallis, Thym, ſeu Mariolaine d'Angleterre: Boemis Thym: Polonis Dziecielina.* Nomina.

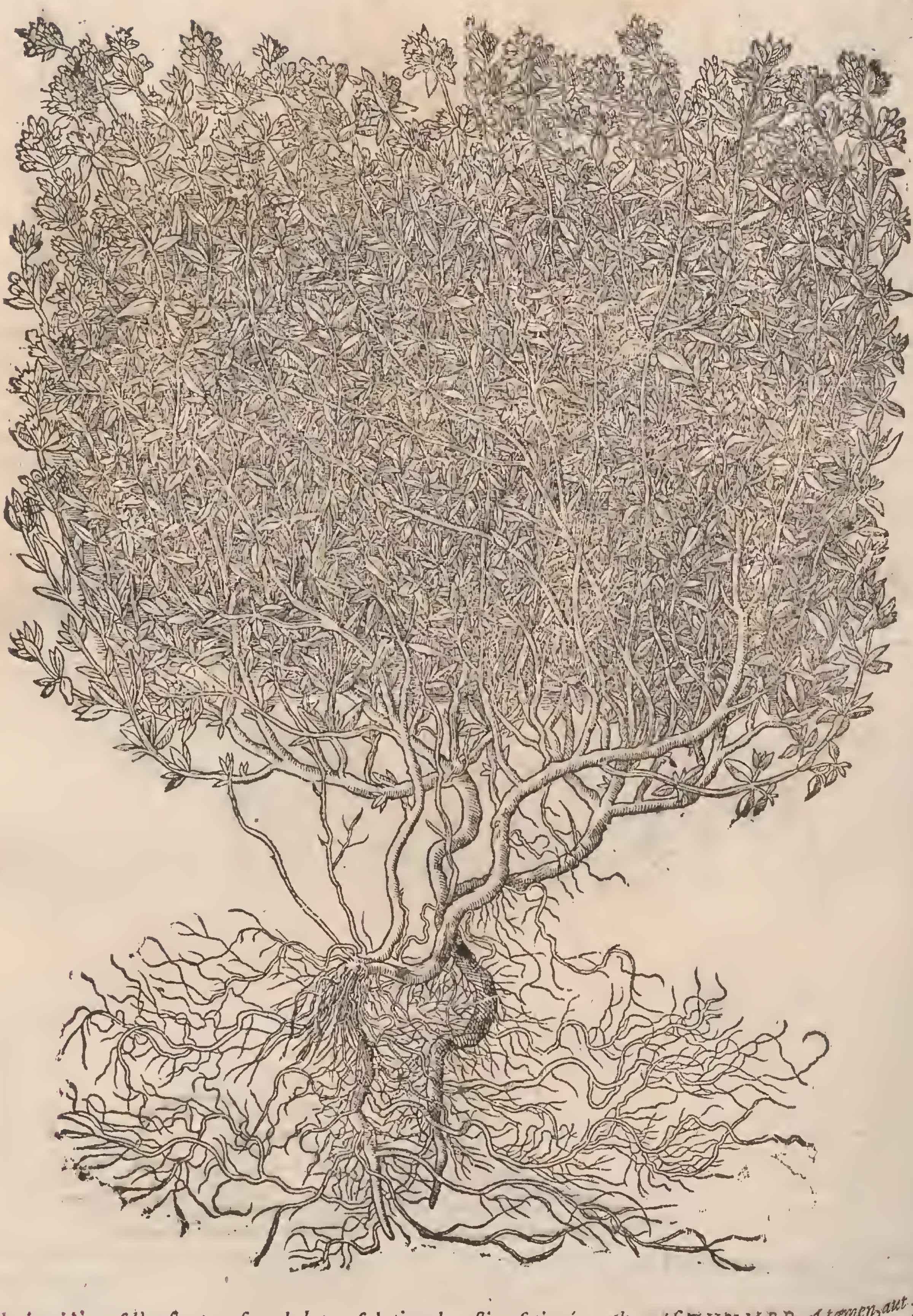
60 θύμβρα.

SATVREIA. CAP. XXXVIII.

Satureia triuialis notitię eſt. Gignitur in aſperis locis, & tenui ſolo, thymo ſimilis, minor tamen, & tenerior; defert ſpicam florum plenam, coloris herbacei. Eadem poteſt, quæ thymum, ſi modo conſimili ſumptitetur. Aptus ſanis vſus. Eſt etiamnum quædam ſatiua, ſyluestri prorſus minor. quæ propter mitiorem acrimoniam commodius in cibos recepta eſt.

Thimbra duum eſt generum. Ea autem, quæ à Dioſcoride deſcribitur, thymo ſimilis eſt, minor tamen, & tenerior. Spicam defert florum plenam, coloris herbacei. Gignitur in aſperis locis, & tenui ſolo. His notis maximè ea aſtipulatur, cuius hic imaginem appinximus. Siquidem hæc folijs, ac cauliculis thymum adeò repræſentat, vt non deſint, qui eam pro thymo recipiant. Præterea thymo gracilior, longeq; tenuior eſt, verùm capitula thymi modo non profert. Siquidem cauliculi in ſpicatos proceſſus deſinunt, in quibus flores emicant parui, ſubpurpureo colore. Quinetiam (vt Dioſcorides inquit) Thymbræ cõſideratio.

SATVREIA DIOSCORIDIS.

des inquit) non solùm sponte nascens habetur, sed etiam domestica, satiuaq; . Altera (si THYMBRA tamen, aut Satureia rectè appellari possit) maior, fruticosiorq; prouenit, & in hortis frequentior, ramis multis in orbem circumquaque se diffundentibus, rotundis, atque lignosis. Folia profert Thymo maiora, subaspera, durioraq;, quæ circà surculos plura simul per interualla erumpunt, è quorum exortu spicati quidam processus, foliolis quibusdam cæteris longè minoribus stipatos prodeunt. in quibus flores nascuntur parui, ex purpura albicantes. Radice nititur lignosa, multiplicique. Hæc non solùm seritur in hortis, sed etiam, vt altera sponte prouenit, fruticosior tamen, durior ac asperior. Hanc eam ego esse censeo, cuius post Thymbram meminit Columella libro nono cap. quarto de re Rustica, de apibus agens his uerbis. Eadem regio fœcunda sit fruticis exigui, & maximè thymi, aut origani, tum etiam Thymbræ, uel nostratis cunilæ, quam satureiam rustici uocant. Siquidem nos in Hetruria corrupta à Cunila appellatione eandem appellamus Coniella. In alijs tamen plerisque Italiæ locis, quòd a Satureia uocem corrumpere maluerint, appellatur uulgò Sauoreggia. Non desunt etiam inibi, qui ab acrimonia, quam piperis ferè modo gustui repræsentat, eam uulgò Pauerella, quasi Piperexam nominent. Cæterùm quòd in simplicium censu usquã Thymbræ meminerit Galenus, nondum compertum habeo. Paulus verò eius mentionem fecit lib. 7. vbi de vtraque specie ijs paucis differit. Thymbra syluestris eadem quæ thymum præstat. Hortensis autem altera quidem imbecillior est, sed ad ciborum vsum gratior, & accommodatior. Quæ herba θύμβρα, Græcè, Thymbra, Cunila, & Satureia Latinè vocatur:

60

Thymbræ uires ex Gal.

SATVREIA ALTERA.

ur: Arabicè, Sabater, ſeu Sabatar: Italicè, Thimbra, Coniella, Sauoreggia, & Peuerella: Germanicè, kumel, Zuuibel hyſop, & Saturey: Hiſpanicè, Segurelha: Gallicè: Sauoreie, Sariette, & Satrea: Boemicè Satnrege: Polonice Cgmbr. Nomina.

Ἕρπυλλος.

SERPYLLVM. CAP. XXXIX.

60 SErpyllum duorum generum eſt. Hortenſe odore ſampſuchum imitatur, atque in coronas addi ſolet, cui a ſerpendo nomen inditum eſt: quoniam ſi qua eius particula terram attingat, inibi radices demittet. Folia, & ramulos origani habet, ſed candidiores. in macerijs multò procerius aſſurgit. Syluestre, zigis appellatum, { non ſerpit, ſed in altitudinem increſcit, } ramulos edens tenues, ſurculoſos, foliis refertos longioribus, quàm rutæ, & durioribus,[a] anguſtis. Flores iucundè olent, guſtanti acres[b]. Radicis nullus vſus. Naſcitur in petris, ſatiuo efficacius, atque magis excalfaciens, & ad medendi vſum aptius. Menſes trahit, & vrinam pótu ciet: torminibus, ruptis, vulſis, & iecinoris inflammationibus auxiliatur: & aduerſus ſerpentes potu, illituve podeſt. capitis dolores mulcet coctum, adiecto roſaceo, & madefactum in aceto: maximè verò phreniticis, & lethargicis conuenit. Cruentos uomitus ſedat ſuccus, drachmis quatuor ex aceto potus.

Concluſa nō legit Orib. a Meum, & Cat. ὑποστενὰ .i. ſubāguſta. b Cat. addit. δήκτικ... mordacem.

Serpylli cõsiderat.

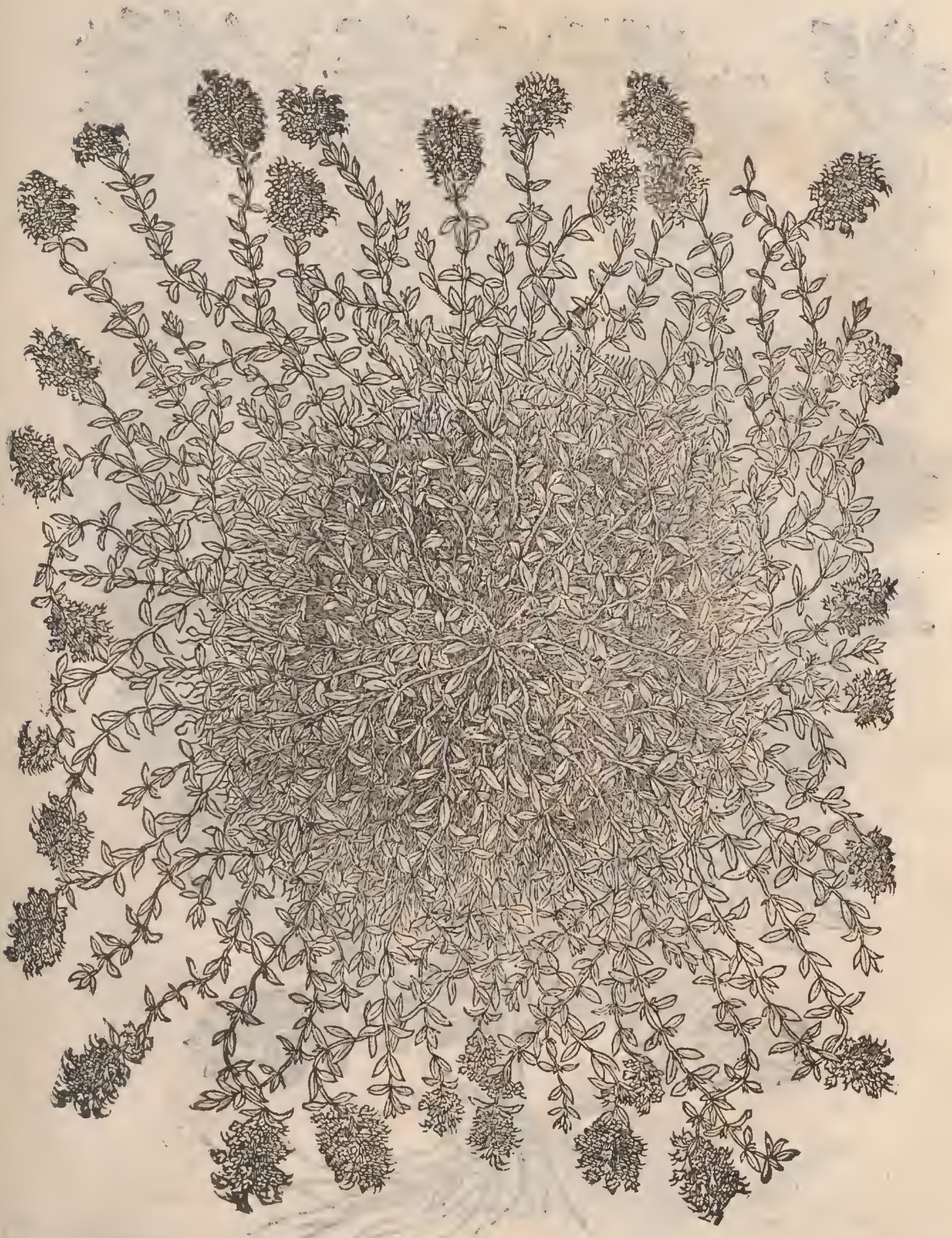
SErpyllum hortense in Hetruria haud negligitur, sed in hortis seritur, & magna admodum diligentia colitur, quod etiam inibi (ut Dioscorides inquit) in coronamenta additur. Syluestre duorum est generum: unum flore candido, odore citrei mali: alterum uerò flore purpureo, gustu perquàm acri, satureiæ simili. Vtrunque copiosissimè nascitur apud Goritienses Saluatino monte, quo mihi hactenus lætius nusquam uidere contigit, nec item odoratius. Serpillum à Theophrasto, cui hortense nil aliud esse censeo, quàm syluestre in hortis satum, describitur lib. 6. cap. 7. de plantarum historia, ubi de eo disserit iis uerbis. SERPYLLI syluestre etiam genus est, quod deferentes ex montibus serunt, ut apud Sycionem fieri solet, atque etiam Athenis ex monte Hymetto: apud alios uerò, ut in Thracia, montes, & plana omnia Serpyllo scatent. Peculiaris huic auctio germinum: quippe cùm in quantumuis longitudinis procedere ualeat, nactum scilicet adminiculum, aut iuxta sepes aliquas satum. Genera urbana reddere non est, ut retulimus: ferocia esse affirmant. Hoc enim in montibus, tum satureiatum quoddam, atque uehementissimum: tum gratum odore, molliusq; comperiri. Tempus serendi plurimum autumnus: hoc enim primum sere: nimirum properant: hactenus Theophrastus. Ex cuius etiam uerbis satis perspicuè colligi potest, duo esse syluestris Serpylli genera. Quare et si palam unius tantùm generis mentionem fecerit Dioscorides; duorum

SERPYLLVM.

tamen

SERPYLLVM ALTER.

60 *tamen obſcurè meminiſſe potuit, cùm inquit. Syluestre, zigis appellatum, non ſerpit, ſed in altitudinem aſſurgit. Nam ſi unum tantùm ſylueſtris Serpylli genus Dioſcoridi notum fuiſſet, ei ſanè neceſſarium non erat addere zigis cognomen differentiæ cauſa. Satiuum radicibus quidem ſerpit, ſed ramulis attollitur, amaraci modo, quemadmodum ſylueſtris altera ſpecies, quæ malum citreum olet. Proinde ſcite Plinius libr. 20. cap. 22. ita de eo memoriæ prodidit. Serpyllum à ſerpendo putant dictum, quod in ſylueſtri euenit, in petris maximè. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Serpylli uires paucis perſtrinxit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Serpyllum uſque adeò excalfacit, ut & menſes, & urinas moueat. eſt autem & guſtu admodum acre. Eius nomen Græcum,* ἕρπυλος, *Latinum, Serpyllum: Arabicum, Hemen: Italicum, Serpillo: Germanicum, Quendel, & Huener koel: Hiſpanicum, Serpollio, & Serpam: Gallicũ, Serpoulet: Boemis Materij danſka.*

Serpylli uires ex Gal.

Nomina.

AMARACVS.

Σάμψυχον. SAMPSVCVM. CAP. XL.

SAmpſuchum in Cypro, & Cyziceno laudatiſſimum. Secundum ſibi locum uendicauit Aegyptium. Amaracum gens Sicula, & Cyzicena appellat. Herba eſt ramoſa, per terram repens: folijs eius calaminthæ, quæ tenui folio conſtat, hirſutis, & rotundis. ſuauiſſimum odorem ſpirat: ideo coronis inſeritur. Vis eius excalfaciens. Succus decocti potus, conuenit incipientibus hydropicis, & ijs quos urinæ difficultas, aut tormina excruciant. Illita ex melle arida folia ſuggillata tollunt: menſes ſubdita in peſſo trahunt: contra ſcorpionis ictum ex aceto, & ſale illinuntur: luxatis, tumoribusq; cerato excepta, imponuntur; aduerſus oculorum inflmamationes, cum polline polentæ illini prodeſt. Acopis, malagmatisque calfaciendi gratia commiſcetur.

AMARACVS, SIVE MAIORANA TENVIFOLIA.

Sampsuchi consideratio.

Cvm superius libro primo in Sampsuchini vnguenti commentatione, Sampsuchum, & Amaracum idem esse latius ostenderim, etsi Galenus, & Paulus diuersis capitibus Sampsuchi, & Amaraci meminerint, eadem hic repetere superuacaneum duxi: quòd ea huc facilè transferre possint ij, qui rem hanc se aliter fortasse habere existimant. Sampsuchum in Italia Hetruscis vulgò appellatur Persa, quòd fortè illis è Persia fuerit allatum: cæteris verò inibi maiorana, nomine à Latinis mutuato. Herba hæc tantam cum mulieribus iniuit gratiam sui odoris iucunditate, vt nullæ ferè reperiantur, quæ suis in hortis, aut fictilibus vasis Amaracum non serant, vel plantas non transferant, ac diligenti admodum cultura foueant. Quo fit, vt putauerim ego, ex eo Maioranæ sibi nomen adinuenisse, quòd maiori cura, ac diligentia feratur, colaturque, quàm cæteræ plantæ. Neque id ea solùm ratione, quòd, vt paulò ante diximus, odore perquàm iucundo commendetur; sed quod etiam perpetua vigeat coma. Est itaq; herba AMARACVS ramosa, surculis tenuibus, obsequiosis, folijs oblongis, incanis, pilosisq;, quæ cauliculos circumquaq; ambiunt. Flores edit in summis caulibus numerosos, spicatos herbaceo colore, cõpactili squamarum congerie oblongos, Origani æmulos, è quibus paruum oritur semen. Radicem habet lignosam multiplicem, & superuacuam. Seritur semine, surculo, ac etiam viuiradice. Planta est odorata tota, & in medicamentis admodum vtilis. Digerit, attenuat, aperit, & roborat. Præstat ad omnes frigidos capitis, & neruorum affectus, tam illita quàm pota. quinetiam ad

aurium dolores, grauedines, & sonitus, vbi herbæ succus fuerit instillatus. Idem naribus infusus pituitam à capite trahit, & cerebrum abstergit, & roborat. colluitur ex eo vtiliter os in linguæ resolutione, addito pyrethri, & longi piperis decocto, aut acori, aut origani. Valet herba aut eius decoctum ad omnia pectoris vitia, quæ anhelandi difficultatem impediunt. Stomacho vtilis est tam exterius illita, quàm interius sumpta. Eadem Iocinorosos, & lienosos iuuat. Namq; non solùm eorum infarctus expedit, sed etiam viscera ipsa roborat, ac firmat. Confert ad vteri affectus omnes, & ad flatus.. Habetur aliud quoque AMARACI GENVS TENVI FOLIO, *quod nos vulgò vocamus Persa gentile. Id enim folijs, floribus, cauliculisq; altero longè tenuius est, & odore præstantius. Hoc non desunt, qui putent legitimum esse marum. Sampsuchi meminit Galenus lib 8. simplicium medicam. sic inquiens. Sampsuchum tenuium partium, & digerentis est facultatis: desiccat enim, & excalfacit ordine tertio. id Græcis* σάμψυχον & ἀμάρακον, *Latinis quoque Sampsuchum, Amaracus, & maiorana uocatur: Arabibus, Merzenius, seu Morsangius: Italis, Maiorana, & Persa: Germanis, Meyeron, Maiorana, & Meyeram: Hispanis, Maiorana: Gallis, Marone, & Mariolaine: Boemis, Maiorana: Polonis Mdieram.*

Sampsuchi vires ex Gal.

10

Μελίλωτος. MELILOTVS, SIVE SERTVLA CAMPANA. CAP. XLI.

SErtula campana laudatissima in Attica, & Cyzico, & Chalcedone nata: cuius color vicinus est croco, boni odoris. Nascitur & in Campania circa Nolam [a], colore in luteum languescente, odore infirmo. Vim habet adstrictoriam. Inflammationem omnem emollit, præsertim quæ in oculis, vul-

MELILOTVS.

ua, sede,

ua, sede, aut testibus erumpat, si ex passo cocta illinatur: interdum autem addito oui luteo assato, aut foeni græci farina, lini semine, aut polline, aut capitulis papaueris, intybove. Recentes meliceridas per se cum aqua, & vlcera manantia in capite illita cum creta Chia, vino, aut galla sanat: stomachi dolores, & cruda, & cocta cum aliquo ex antè dictis leuat: doloribus aurium mitigandis cruda ex passo instillatur: in aceto, aut rosaceo madefacta, capitis dolorem lenit.

Meliloti consideratio.

Probatissima, legitimaq; Melilotus non modò in pluribus Campaniæ locis; sed etiam Gargano Apuliæ monte prouenit. Cuius semen in tenuibus corniculis inclusum nuper Venetias afferri cœpit. Quo factum est, vt iam cognouerint medici vulgaris vsus Melilotum illegitimam esse. Meliloti meminit Plinius lib. 21. cap. 9. vbi ita scriptum reliquit. Ergo in coronamenta folio venere apiastrum, meliloton, quod Sertulam campanam vocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio, mox Chalcidica, & Cretica, vbicunque verò asperis, & syluestribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatas, indicio est nomen Sertulæ, quod occupauit. Odor eius croco vicinus est, & flos. Ipsa cana placet, maximè folijs breuissimis, atque pinguissimis. Est itaque legitima Melilotus planta cubitali altitudine, statim à radice fruticosa, ramis exilibus, folijs trifolio proximis, ex angusta origine in latum se diffundentibus & longo appensis pediculo, floribus melinis, paruis, siliquis repandis, numerosis, pluribus ex vno ramusculo dependentibus, in quibus semen concluditur minutum, subrufum, odoris non ingrati, cuius est vsus. Radix illi inutilis, & superuacua: Excalfacit ordine primo, adeò vt parum absit à temperamento. Ideoq; leniter resoluit, digerit, atque mollit, & dolores quoscunque sedat. Melilotum, vt Galenus memoriæ prodidit libro 6. simplicium medicamentorum, mistæ facultatis est: habet enim quiddam adstringens, sed & digerit, & concoquit: copiosior enim in eo est substantia calida, quàm frigida. hactenus Galenus. Cæterùm neminem inuenio è Græcis auctoribus, qui explicauerit, quæ meliloti pars in vsum medicinæ recipiatur, an folia, aut radices, aut caulis, an flores, aut cornicula, aut semen. Quod tamen docuerunt Mauritani, præsertim Serapio, qui ex auctoritate Isaac Eben amaram de Meliloto scribit in hunc sensum. Melilotus herba est, quæ folia fert rotunda, & viridia: ramulos emittit admodum exiles, in quibus folia rara. Semen gerit in siliquis tenuibus, ac rotundis: quæ grana includunt pauca, glauci coloris, rotunda, infra sinapis magnitudinem. Porrò in meliloto vsum sibi vendicarunt siliquæ, & semina, quæ in eis continentur. Quibus facilè quispiam conijciet, haud esse mirum, si emplastrum quod de meliloto appellant, sæpe medicos fallat; cum in id legitimi meliloti seminis farina nunquam veniat.

Meliloti vires ex Gal.

Nomina.

Μελίλωτος ita Græcè dicitur, vt Latinè Melilotus, & Sertula campana: Arabicè, Alchilelmelib: Italicè, Meliloto: Hispanicè, Corona de rei.

Μάρον. MARVM. CAP. XLII.

Marum herba cognita uulgò, surculosa, flore origani, folijs multò candidioribus, flore[a] odoratiore. Vim habet sisymbrio consimilem: substringit enim, & modicè calfacit. Qua de causa illitu serpentia ulcera sistit, & in calidas illitiones additur. Iuxta Magnesiam, & Tralleis copiosissima gignitur.

a Orib. *ἄνθει* odorato.

Mari mentio ex Gal.

Etsi Galenus inter simplicia medicamenta nusquam, quod equidem inuenerim, Mari meminerit; libro tamen primo de antidotis in Hedychroi compositione eius mentionem fecit, cùm ita scribit. Aliæ hedychroi descriptiones reperiuntur, quæ neque Amaracum, neque Marum prorsus habent: quædam alterutrum tantùm continent. Neque enim duo hæc omnes noscunt unguentarij, eo quòd herbas solùm è Creta aduectas emant unà cum seminibus, atque succis. Ego vero & easdem herbas scio in Asia nasci, ac in alijs quidem regionibus raras esse, in Cyzico autem frequentes. In Italia quoque vt & alias quasdam herbas, ita & Amaracum uidi, quæ odore multum à Maro superatur. Marum enim valdè redolet, putaretque aliquis sola nominis appellatione ductus, unguentum amaracinum, quod in Cyzico faciunt, amaraci plurimum capere, sicque forsitan ab antiquis unguentum conficiebatur, sed nunc solùm marum imponunt. Hanc herbam aliquoties cùm ipse degustassem, ac eam amaram quidem plurimum, acrem uerò parum deprehendissem, hortatus sum quendam eorum, qui Amaracinum conficere solent, ut amaraci tantum compositioni immitterent, quantum & mari. Ac mihi uisum est id vnguentum minus quidem odoratum, nihil autem uiribus inferius, hæc Galeni uerba. Ex quibus palàm est, Marum ab amaraco viribus, & facie parum admodum dissidere, & si tum amarius sit Marum, tum etiam odore fragrantius. Quapropter non planè eorum sententiam explodendam putarem, qui Marum amaracum illam esse arbitrantur, quæ maiorem spirat odorem, maioremq; amaritudinem gustu præfert: quæq; folijs uiret minusculis, candidioribus, & tenuioribus: vnde non immeritò à nostris in Hetruria uulgò cognominatur Persa gentile. Sampsuchum enim, siue Amaracum, inibi Persa uulgò vocari superius indicamus. Cuius illud genus, quòd folijs constat pinguioribus, latioribus, uiridioribus, gustuque; acrioribus, minus tamen amaris, legitima omnibus Amaracus esse censetur. Illorum inquam sententiæ fermè adstipularer, nisi eidem aduersari Galenus inueniretur: quippe qui loco citato testatus sit, se in Italia amaracum uidisse, nulla quòd inibi Marum viderit, facta mentione, sed tantùm quòd hoc in alijs ab Asia regionibus rarum oriatur. Hinc itaque facilè adducor, vt existimem Marum non nasci in Italia. Auget nobis opinionem Plinius, qui quasi Galeno subscriberet, Marum duxit esse rarum inuentu, & Italiæ peregrinum. quare ipsum collocauit libro 22. cap. 24. inter ea duntaxat odoramentorum genera, quæ ab externis regionibus in Italiam conuehebantur, sic inquiens. In Aegypto nascitur & Maron peius quàm Lydium, maioribus folijs, ac uarijs: illa breuia, ac minuta, & odorata: hæc Plinius. Cæterùm non ob id eos errare crediderim, qui graciliorem amaracum Mari loco substituunt. Quandoquidem testatur Galenus, quòd vnguentum illud, in quo Amaracum pro Maro admisceri iussit, etsi minus quidem odoratum uideretur; non tamen viribus inefficacius erat. Cæterùm plantam, quam hic excudi curauimus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus, vir quidem rei plantariæ admodum studiosus, & iudicio, & animi integritate præditus. Nam cum legitimum marum ea mihi repræsentare omnibus sanè notis uideatur, Marum ipsam mihi proposui appellandam; siquidem folijs est origanu candidioribus, odoratis, & gustu acutis amariusculisque, ramis tenuibus, lignosis, & floribus subpurpureis, odore eximio fragrantibus. Planta est peregrina, quæ in Italia non prouenit, nisi aliunde translata. Quod Græci μάρον, Latini pariter Marum nominant; Itali Maro.

Marum Italiæ peregrinum.

MARVM.

Ἄκινος. ACINVS. CAP. XLIII. 60

ACinos, aut aconos a Græcis dicitur, tenui, ſiccoque ramulo herba, ocimo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: qua coronæ factitantur. a nonnullis olitoribus colitur. Menſes, & aluum pota ſiſtit. Illita panos, ignemque ſacrum ſanat.

De acino opinio quorũdã exploſa.

QVanquam ſunt aliqui, qui Acinum eam ocimi ſpeciem eſſe exiſtimant, quæ anguſtioribus conſtat folijs, quæque iucundũ efflat odorem, cuius gratia, atque etiam vmbræ gratæ uirentis æſtiuo tempore paſſim in figulinis uaſis fouetur extra fenestras ædium, & in atrijs, quam nos ob eius gracilitatem vulgò uocamus Baſilico gentile; horum tamen opinioni apertiſſimè refragatur Plinius lib. 21. cap. 15. ubi Acinum ſcribit nunquam florere. Id quod minori ocimo non euenit: ſi quidem hoc æſtate, & autumno floret, floribusque ornatur albis, ac odoratis. Illud præterea illis etiam reclamat, quod idem Plinius ſcriptum reliquit lib. 21. cap. 28. cùm ait. Acinon & coronarum cauſa, & ciborum Aegypti ſerunt, eademque erat. quæ

A C I N V S.

quæ ocimum, niſi hirſutior ramis, ac folijs eſſet, & admodum odorata. Ex his Plinij uerbis abunde palàm ſciri poteſt, Aci-
num non eſſe ocimum tenuifolium, cùm hoc nec folia, nec caulem hirſuta proferat. Cæterùm Manardus Ferrarienſis vir
acri ingenio, & præſtanti doctrina, nil aliud Acinum putauit eſſe, quàm herbam quandam, quæ incultis prouenit locis, ſed
60 *præcipuè in agrorum, & uiarum aggeribus, ocimo hirſutior, ac ſatis ſuauiter olens. quæ quòd ocimum admodum æmule-*
tur, à quibuſdam ſylueſtre Ocimum appellatur. Quibus ſanè notis aliàs adductus ſum, vt Manardo prorſus aſſentiendum
putauerim. Sed cùm poſtea animaduerterim, herbam hanc flores emittere contra Plinij auctoritatem, nunc cogor muta-
re ſententiam. Nec me pœnitet, quòd noſtra, aut aliorum diligentia futurum ſperem, ut de hac, & de alijs rebus dubijs
quandoque certiora proferantur. Atqui obſtantibus his, uolui tamen plantam quam Manardus Acinum eſſe exiſti-
mauit, hìc etiam appingi, ut aliorum poſſit eſſe iudicium. Herba quæ Græcis ἄκινος, Latinis item Acinus appellatur,

Manardi opinio non accepta.

Nomina.

Βάκχαρις.

BACCHARIS. CAP. XLIIII.

BAccharis herba fruticoſa, quę in coronas additur. cuius folia aſpera ſunt, media uiolæ, & uerbaſci magnitudine: caulis anguloſus cubiti altitudinem petens, aliquantulum aſper, nō ſine appendicibus

a Cat. addit λιπαρὰ. i. pingui.
b Meum, & Cat. ἔνικμα. i. humectum.

dicibus adnatis : flore purpureo, subalbicante, odorato [a] : radicibus ueratro nigro similibus, quibus odor inest cinnamomo proximus. Asperum [b], squalidumque solum amat. Radix in aqua decocta ruptis, uulsis, ex alto præcipitatis, spirandi difficultati, salutaris : item diuturnę tussi, & urinæ difficili, menses pellit : contra serpentium morsus utilissimè datur in uino. Recens radix apposita partum extrahit. Puerperis eius decoctum in desessionibus prodest. In diapasmata utiliter inseritur iucundi odoris gratia. Folia, utpote quæ adstringant, capitis doloribus illitu prosunt : oculorum inflammationibus, mammis tumentibus à partu, ægilopijs incipientibus, ignibusque sacris auxiliantur. Odor somnum gignit.

Baccharis cõsideratio.

DVm eam de Bacchari sententiam, quam superioribus annis lingua Italica expresseram, nunc demum his nostris Latinis commentarijs repetitam, excudendam tradidissem, confessus ingenuè me nusquam hactenus ueram Baccharim reperisse, aut ab alijs repertam uidisse ; accidit interea temporis, ut eam ad me Roma miserit Andreas Lacuna Secobiensis, medicus hac nostra ætate clarissimus. Cuius literas hìc referre libet, quòd eæ sint, quæ mihi maximum faciant argumen- 10

BACCHARIS.

tum hu-

tum humanitatis & beneuolentiæ suæ, atque etiam rei fidem addant. Literæ autem eius sunt ita ad me scriptæ, Etsi nos eidem, cui tu, negotio illustrandi, locupletandiq; Dioscoridem nauemus assiduam operam; ob idq; nobis ex usu hanc ad rem extorquere facultates alienas potius, quàm dissipare nostras; uolumus tamen tibi & amico, & de materia medica quàm optimè merito communicare veram Dioscoridis Baccharim, quam haud ita pridem in hisce Romanis agris reperimus, quò possis illam ad viuam formam expressam, in usum humanæ salutis inserere tuis luculentissimis commentarijs, quos iam (ut fama est) primùm Latinè scriptos edere instituis. Eam itaque chartæ alligatam ad te mitto, adeò per omnia respondentem descriptioni Dioscoridis, ut in ipsa nulla nota possit desiderari. Quppe folia eius sunt aspera, media, uiolæ & uerbasci magnitudine: caulis angulosus, cubiti altitudinē petens, aliquantulum asper: radices nigro ueratro similes, quæ odore, & sapore imitantur exquisitissimū cinnamomum. Porrò flores, quos per inclemētiam tēporis nunc mittere ad te non licet, in nonnullis locis purpurei, in alijs lutei uisuntur: ita ut huius stirpis esse duæ species videantur, vel si meminerit unius tantùm Dioscorides. Postremò huius plantæ vires, & facultates sint omnino eædem, quas suæ Bacchari diuus tribuit Dioscorides. Hìc amicus literis suis finem imposuit. Sed certè illud mihi permirum accessit, quod eadem die, & ferè hora, qua Baccharim Roma accepi, eandem Arimino ad me misit Iulius Moderatus diligentissimus pharmacopola, herbarumque studiosus: id quod apertè testatur hortus eius apud herbarios Italiæ non uulgaris, ut qui sit uarijs ac nobilibus plantis refertus. Hanc sanè comperi nullis prorsus reclamantibus notis, Dioscoridis Baccharim repræsentare. Nam præterquàm quod constaret, ut illa, folijs asperis, magnitudinem inter uiolam & uerbascum referentibus: caule anguloso, cubitali altitudine, aliquantulum aspero; habebat etiam in caule sua adnata folia, non coliculos. Hinc obiter suspicor legendum esse παραφυλλάδας, non παραφυάδας, ut uulgati Græci codices habent: quandoquidem illi lectioni adstipulatur etiam Oribasij manu scriptus codex. Præterea flores, quibus illa carebat, huic in purpura candicabant, odorati. Eius denique radices erant veratro nigro similes & odore cinnamomo proximæ. Huius igitur plantæ delineatione, quæ adamussim historiæ Dioscoridis respondet, vt eius quoque effigies, quam pictam damus, affabrè demonstrat, facilè adducor, vt affirmare non dubitem, hanc esse veram, & legitimam Baccharim. Cæterùm Leonicenus, & Brasauolus ipsum secutus, eam plantam magno errore putarunt Baccharim esse, quam quidam Sclaream, nonnulli verò Matrisaluiam appellant. Sed cùm huius radices non sint veratro nigro similes, neque minimum quidem odore cinnamomum imitentur, planè eorum sententia improbanda videtur: præsertim quod veram Baccharim eam esse censeamus, de qua superius disseruimus. Sed non desunt recentiores, qui contendunt Baccharim Dioscoridi accreuisse, caputque hoc adulterinum esse, vt noui aliquid afferre videantur. Siquidem inter hos Anguillarius non paucis contendit argumentis, Baccharis caput haud esse Dioscoridis legitimum, sed ea omnia quæ de Bacchari in eo authore scripta sunt, ex capite de Asaro esse deprompta. Quod vt in primis probare videatur, Baccharem, inquit, græcum non esse nomen, sed latinum, cùm nemo extet inter Græcos Autores, qui uel ante Dioscoridem, uel eius tempore uel paulo post claruerunt, qui Baccharis usquam meminerit, ut uidere est apud Galenum, & Aetium. Nec his deinde obstare inquit, quòd Athenæus inter unguenta Baccharis mentionem fecerit, quippe quod illi Baccharis unguentum designet, non plantam. sed quàm magno ducatur errore Anguillarius, quàmq; diligenter legerit autores, aut rectè eorum scripta intellexerit, ille iam audiet. Siquidem non desunt Græci Autores, ipsiq; antiquissimi, qui ante Dioscoridem Baccharis meminere. Plinius enim testis est libro 21. cap. 6. de Bacchari scripsisse Aristophanem priscæ Comediæ autorem, ob idq; falsò quibusdam Baccharim Barbaricam appellari, quòd à Græcis sibi nomen inuenerit. Deinde negligenter satis Anguillarium legisse Athenæum, ex hoc clarissimè patet, quòd is non solùm Baccharis unguenti, sed Baccharis quoq; plantæ uel eius radicis meminerit his uerbis. Est unguentum quod Baccharis à comicis nominatur. Ac nonnunquam Baccharis non est unguentum, Aeschylus. n. in Amymone separatè, & distinctè. Ego, inquit, Bacchares tuas, & unguenta: & Symonides, vnguentis vnctus sum, ac Bacchari. Aristophanes in Cerealia celebrantibus, O Iuppiter (inquit) venerande, quo pacto nepharium scrinium continuo lotum, vnguenti ac Baccharis odorem emisit? Quibus palam est, non solùm eo vnguento ad odoramenta vsos esse antiquos Græcos, sed etiam ipsa quoque Baccare, & eius radicibus. Sed concedamus Anguillario nusquam de Baccari herba locutum esse Athenæum, ne tam citò erubescat. Vnde tandem dicet denominatum vnguentum illud? An negabit à Baccare, cuius radices exceperat? Neget vel affirmet, comprehensus est. Etenim vbi negarit, Plinius eius retundet arrogantiam, quippe qui Aristophanis testimonio scribit ex Baccaris radicibus unguenta fieri solita apud antiquos. Si uero affirmarit, iam suam ipsius fassus fuerit ignorantiam. Baccaris unguentum à Baccare antiquis denominari testatur Fauorinus his uerbis. Βάκκαρις μύρον ποιὸν ἀπὸ βοτάνης ὀνόμαζον. ἔστι δὲ καὶ ξηρὸν διάπασμα τὸ ἀπὸ τῆς ῥίζης. Quibus non modò palam est Baccarim antiquis unguentum designare, sed etiam puluerem ex Baccharis radicibus paratum corpori inspergendum, de quo apud Athenæum scripsere Aeschylus, Symonides & Aristophanes: usa est enim antiquitas Diapasmatibus, idest, puluerum siccis asperginibus, non solùm ad odoramenta, sed etiam corporibus fouendis, siccandis, laxandis, adstringendis, molliendis, ac durandis uarijs è plantis paratis pro utentium ratione. Præterea ad ea, quæ dicit, ut autorum testimonia effugiat, quæ illi mentem interturbant, quòd in Oribasij & Pauli libris Baccaris caput sit additum à quibusdam, eo argumento, quòd Paulus tantùm scribat de ijs simplicibus medicamentis, de quibus scribit Galenus, qui nusquam de Baccare meminit: & idem fecerit Oribasius: illi respondendum est, quòd negligenter satis legerit de plantis apud Paulum. Quippe quòd is non solùm ex Galeno, sed ex Dioscoride transcribat. Agalloci enim, Narcapthi, Cancami, Fraxini, Othonnæ, Acanthij, Botrys, Geranij, Aethiopidis, Epypactidis, Apios, Alypi, Cynocrambe, Heliotropij, & aliorum quorundam non meminit usquam Galenus, quorum tamen omnium ex Dioscoride meminit Paulus, quemadmodum & Baccaris: quo fit ut infirmum admodum sit Anguillarij argumentū tam de Paulo quàm de Oribasio: qui plantarū historias non ex Gal. sed ex Dioscoride transcribant. Adhæc quantum ualeat in censendis Asaro & Baccare Anguillarij iudicium, conijciet facilè quispiam, qui eius annotauerit uerba, dum ultimo loco, ut probet Baccaris caput ab Asaro esse rescissum, dicit, id facilè deprehendi posse, ubi quispiam Baccaris & Asari caput simul contulerit. Sed faciamus periculum. Asarum folio est hæderæ minore, læuioreque: Baccaris uero inter Violam & Verbascum medio, & tactu aspero. Flores Asaro sunt Cytini aut Hyoscyami figura, ac purpurei: Baccari in purpura albicantes. Cauliculos habet Asarum plures, asperos, ac lentos, quibus singulis folia appensa sunt: Baccaris uerò unum tantùm caulem edit, cubitalem, angulosum, aliquantulum asperum, non sine adnatis multis. Item radices Asaro insunt geniculatæ, tenues, obliquæ, gramini non dissimiles, longè tamen graciliores, odoratæ, & ut Plinius inquit, & experientia comprobat, Nardum redolentes: Baccari autem radices insunt nigro Veratro similes, quibus odor inest gratissimus, Cinnamomo proximus. Postremò Asarum in umbrosis montibus prouenit: Baccaris in asperis & siccis. Quibus palam est nil minus hasce plantas sibi repugnare, quàm sibi ipsi repugnet Anguillarius, dum illud Crateuæ fragmentum in medium affert, quo probare contendit Baccharis caput in Dioscoride ex Asari capite esse rescissum. Siquidem cùm in eo legatur, Βοτάνη εὐώδης, στεφανωματική, καυλία γωνιοειδῆ. φύλλα δασέα, ἄνθη δὲ πορφυρὰ, εὐώδης ῥίζα, ὁμοία τῇ τοῦ ἐλλεβόρου, ἐοικυῖα τῇ ὀσμῇ κινναμώμῳ: idest: Herba odorata, cauliculi geniculis intercepti,

And. Lacunæ literæ:

Leoniceni, & quorundā opinio reprobata.

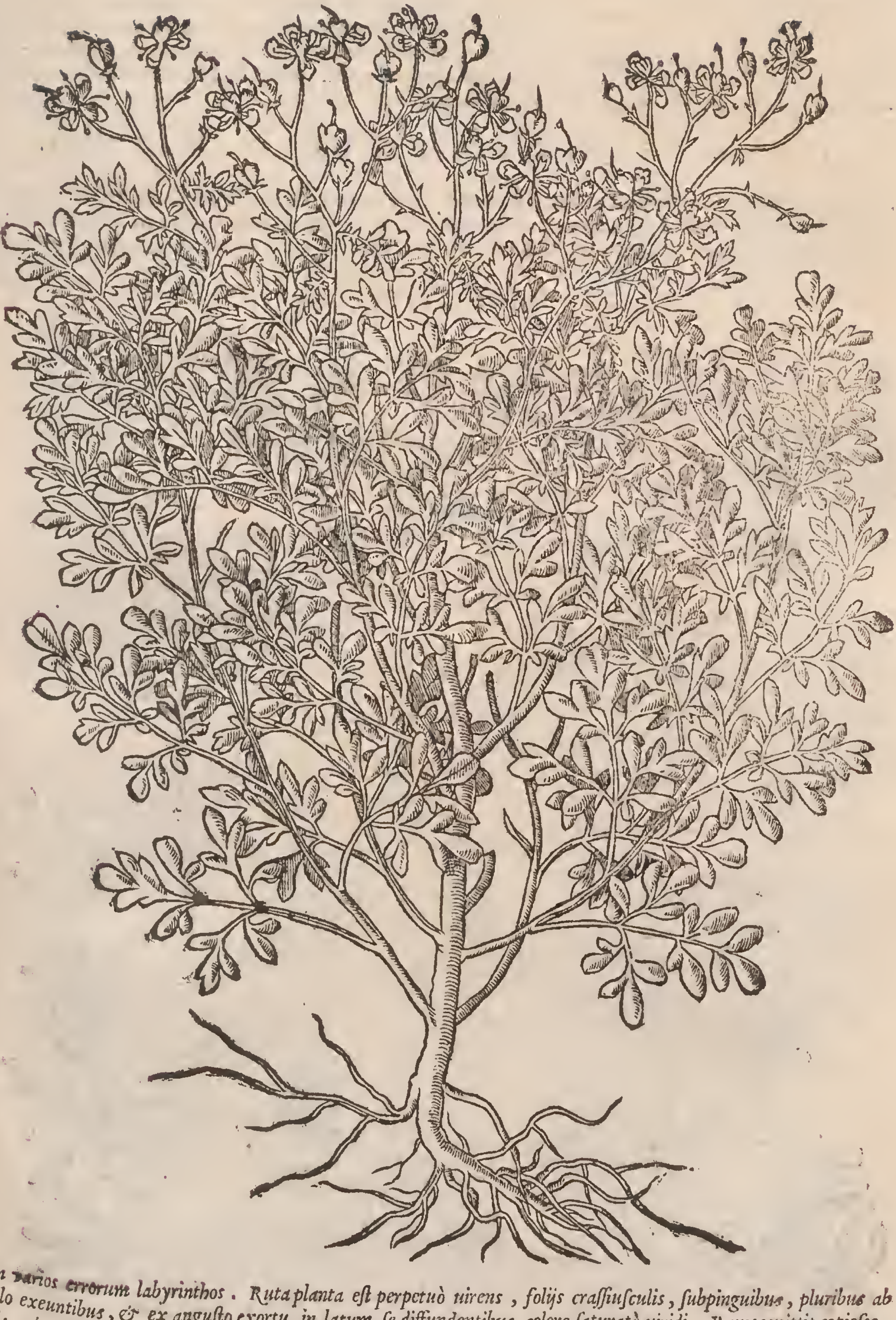
pti, flores autem purpurei, odorata radix, similis radici Ellebori nigri, odore Cinnamomo accedens. Tyresia cæcior fuerit, qui non viderit fragmentum esse Baccaris, non Asari, vt sibi persuadet Anguillarius. Quippe quòd Asarum Plinij testimonio, ita vocatum est, quòd in coronis non veniat, quodque eius cauliculi geniculati non sint, sed tantùm radices, quæ graminis sunt non Ellebori, nec Cinnamomi odore refertæ, sed Nardi, & ideo Nardum rusticum nonnullis appellatum; quodque non in siccis & asperis nascatur locis, sed in vmbrosis ac opacis montibus. Hæc si diligentius perpendisset Anguillarius, non ita fortasse inconsideratè contra sui ipsius sententiam fragmentum illud Crateuæ attulisset in medium, vt potius fortasse videretur tam pretiosa habere fragmenta, quàm quòd curæ illi fuerit, solidè de Medica materia disserere. Probatur præterea, Baccaris caput Asari non esse membrum, non solùm ex Oribasio, qui perquàm fideliter ex Dioscoride transcribit, sed etiam ex Serapione. Siquidem ij in Asaro ne verbum quidem habent, quod in Baccaris capite reperiri possit, sed id tantùm, quod passim legitur, in Ruellij ac Cornarij Dioscoride, qui cùm hæc animaduertissent, quæ in Asari capite adulterina inuenerunt, non sine ratione amputarunt. Quibus patet non modò Asari caput integrum haberi, sed quòd hæc verba πόα ἐστὶν στεφανωματική Dioscoridi sint adulterina, quemadmodum alia quamplura, quæ in capitum fere omnium principio olim habebantur. Postremò dicimus eandem plantam esse Baccarem apud Græcos, quam apud Latinos. Nam si quispiam conferat vires, quas fragmentum Crateuæ illud, & ipse Dioscorides Baccari tribuerunt, cum ijs quarum de sua Baccari meminit Plinius, is sanè illicò deprehendet, quàm apertè cæcutiat Anguillarius. Baccarem similem Combreto idem reddidit Plinius, vbi inquit, Simillimum ei Combretum appellatum foliorum exilitate vsq; in fila attenuata, & procerius quàm Baccar. Quæ verba haud rectè intellexerunt, qui pro Combreto quandam ostendunt plantam, folijs stamineis, veluti filamenta quædam duum, triumve spithamarum longitudine protensa. Siquidem Plinij verba eiusmodi foliorum faciem haudquaquam describunt, sed quòd sua substantia Combreti folia adeo sint exilia, idest tenuia, vt texturæ filamenta omnino appareant. Nam exilia plenis opponit Plinius in Epistolis, & Cicero secundo de diuinatione: quo fit vt nil aliud in ea comparatione sibi velit Plinius, quàm quòd Baccaris folia sint Combreto solidiora, pleniora ac robustiora: illa verò, vt diximus, non quidem in stamineis filis protensa, sed Baccaris modo lata: quamuis adeò tenuia, vt omnis ferè earum appareat textura.

Καλαμίνθη ἡ RVTA. CAP. XLV.

Conclusa nõ legit Orib. RVta montana, { syluestrisq;, satiua, } & hortensi acrior est, & in cibis damnata: satiua verò, quæ sub ficu arbore enascitur, magis in cibos admittitur. Vtraque vrit, calfacit, exulcerat, vrinam ciet, menstrua pellit, † { aluum sistit } potu, ciboue. *†Orib. nõ habet.* Lethalium medicamentorum antidotum est, si semen ex uino acetabuli mensura ebibatur. Folia per se præsumpta aut cum nucibus iuglãdibus, aridisq; ficis, inefficaces venenorum vires reddunt: contra serpentes simili modo sumere conuenit. Genituram cibo, potuve extinguit: cum anetho sicco decocta, tormina sedat. Facit ad pectoris, laterumq; dolores, difficultatem spirandi, tusses, pulmonis inflammationem, coxendicum, articulorumq; cruciatus, & horrores febrim circuitu repetentes, pota, vt antè dictum est. Item ad inflationes coli, vuluę, rectiq; intestini cum oleo decocta, & infusa. *†Orib. non legit.* † { Fœminas vuluæ strangulatu liberat, si à genitali tenus cum melle subiiciatur. } Feruefacta ex oleo, & pota, ventris tineas excutit; articularijs doloribus ex melle, aquæ inter cutem cum ficis illinitur: eisdem in potu auxiliatur, decocta in uino ad dimidias partes, & oblita. Cruda, conditaq; cibò, uisus aciem excitat: dolores oculorum illita cum polenta lenit, doloribus capitis cum rosaceo, & aceto illita, auxiliatur; profluentem naribus sanguinem sistit trita, & indita. Testium inflammationibus cum laureis folijs imposita, & eruptionibus papularum cum [a] myrto, & cerato prodest; cum pipere autem, uino, & nitro affricta; albæ vitiligini medetur: cum eisdem illita formicationes tollit, & uerrucas, quæ thymi florem repræsentant. contra impetigines cũ alumine, & melle utilissimè imponitur. *a Meum. σὺν μυρσίνῃ κηρωτῇ. i. cũ Myrteo cerato.* Succus in mali punici calyce calfactus, aurium dolori efficaciter infunditur. Idem oculis, qui hebetudinem sensere, cum fœniculi succo, ac melle inunctus, opitulatur. Ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, aut in capite manãt, cum aceto, rosaceo, & cerussa illitus persanat. mansa alliorum, ceparumq; acrimoniam domat. Montana si copiosius estur, interficit. Dũ florem promit, & ad murias colligitur, cutem inflat, & rubore quodam inficit, cum pruritu ac uehementi inflammatione. oportet itaq; eam unctis antea manibus, & facie colligere. Tradũt succum gallinaceis pullis insparsum, feles arcere. Adiiciunt eã, quæ in Macedonia circa Haliacmon amnem prodeat, comedentes interimere. Montosus autem is locus, [b] uiperis scatet. Semen eius potum contra intestina uitia efficax est. In antidota commodè additur. Contra incontinentiam urinę tostum semen septenis diebus potui datur. *b' Oribasius. ὄφεων πλείστων. i. plurib. serpentibus.* Radix huius montanum moly uocatur. Syluestris ruta satiuæ similis est. Prodest comitialibus, & coxendicum doloribus: menstrua mouet, partus enecat. Acrior est uiribus, quàm hortensis, & ualidior. Syluestris, utpote noxia, cibis abdicatur.

Rutæ cõsideratio. *RVta vtraque planta est vulgaris notitiæ, tam satiua inquam, quàm syluestris. Non tamen velim de illa syluestri intelligas, de qua capite proximo disserendum est, sed de ea tantùm, cuius meminit Dioscorides in præsenti capite, quàmq; in eius calce satiuæ similem fecit: si quidem hæc ab illa plurimum differt. Nascitur hæc syluestris Ruta in Goritiensi agro copiosissima, adeò vt qui circumstant montes, ea vbique scateant; præsertimque Saluatinus mons, qui eadem fermè vestitur. Facie hæc hortensi perquàm similis est, graciliori tamen folio, & gustu acriori, amarioriq;. Id quod Monachorum in Mesuem scribentium (pace tamen eorum dixerim) ineptijs prorsus refragatur. quippe qui asserant nullam ferè esse differentiam inter hanc, & androsæmum, siue hypericum, vt quæ in alterius locum substitui possint. Qua in re manifestè deprehenditur magna eorum inscitia: quandoquidem hic (vt equidem arbitror) in triplici versantur errore. Primùm quòd existimauerint, turpi nimirum lapsu, syluestrem Rutam ab androsæmo, & hyperico non dissidere. Deinde quòd putauerint, hallucinati etiam, androsæmum, & hypericum vnum & idem esse, cùm tamen Dioscorides de his seorsum, tanquam de differentibus plantis tradiderit. Huc tertius accedit error, & is quidem, mea sententia, detestandus, quòd prodiderint, hanc syluestris Rutæ historiam bis à Dioscoride descriptam reperiri, magnamque habere cum hyperico cognationem. Quod potius somniasse, quàm libero sensuum iudicio scripsisse videntur Monachi, cùm non huius Rutæ caput sit illud, in cuius fronte in quibusdam codicibus, ijsque non probatis, illa legantur, quæ doctissimorum testimonio hic ascititia, hyperici autem propria censentur: sed quod proximè sequitur, in quo alterius syluestris Rutæ, quam alij Moly, alij HARMALAM, alij verò Besasan appellant, tractatur historia. Quare caueant pharmacopolæ, qui fortasse horum patrum scripta sequuntur, ne vnà cæcutientes sæpe ducantur* *Monachorũ hallucinatio.*

R V T A.

ducantur in varios errorum labyrinthos. Ruta planta est perpetuò uirens, folijs crassiusculis, subpinguibus, pluribus ab uno pediculo exeuntibus, & ex angusto exortu, in latum se diffundentibus, colore saturatè uiridi. Ramos mittit copiosos, surculososq;, & flores in summitate luteos, Hyperici haud absimiles, è quibus capitula oriuntur, quadruplici diuisa, in quibus pusillum continetur semen nigro colore. Radix illi lignosa, multiplexque acris est, & amara, sed acrior, & amarior Montana. Attenuat Ruta, incidit, digerit, resoluit, prouocat, & flatus potenter pellit. Seritur Ruta (vt author est Plinius lib. 19. cap. 8.) fauonio, & ab æquinoctio autumni. Odit hyemem, & humorem, ac fimum. Apricis gaudet, & siccis, terraque maximè lateritia: cinere uult nutriri. hic & semini miscetur, ut careat erucis. Sub fici umbra libentius acquiescit. cuius rei causam suis in problematis reddidit Aristoteles. Mustela cum serpente dimicatura, murium venatu Rutam prius edendo se munit, gnara hanc contra uenena pollere. Vtuntur & ipsa hoc nostro tempore ad cacodæmones depellendos, fortasse quòd contra fascinationes eam commendauerit Aristoteles in problematis. Planta Rutæ mirabilis magnitudinis uisa est (Flauo Iosepho auctore) Macherunti, quod olim fuit munitissimum Iudeæ oppidum. Is enim lib. 7. cap. 25. de bello Iudaico ita scriptum reliquit. Erat autem in ipsa regia Ruta mirabilis magnitudinis: a nulla enim ficu uel celsitudine, uel magnitudine uincebatur. Ferebant autem eam ex Herodis temporibus perseuerasse: mansissetq;

vlterius

Rutæ uires ex Gal.

vlterius profectò, sed a Iudæis, qui locum ceperunt, excisa est. Rutæ syluestris, & satiuæ meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ruta agrestis ex quarto est ordine excalfacientium: domestica verò ex tertio. Est autem non solùm gustu acri; sed & amaro. Ex quo etiam sanè digerere, atque incidere crassos, lentosque humores potest. Ob eandem uim & urinas mouet. Quin & tenuium est partiũ, flatusque extinguit. Quare ad inflationes competit, ac veneris appetitum cohibet: digeritque, atque exiccat strenuè. Est enim eorum ex numero medicamentorum, quæ ualenter desiccant. Porrò quod superius Moly, & Besasan nominari diximus, & ipsum utique fuerit ruta syluestris. Πήγανον *Græcis herba est, quæ Latinis, pariter & Italis Ruta nominatur: Mauritanis, Sadeb, seu Sedab: Germanis, Raut, & Vuein raut: Hispanis, Arruda: Gallis, Rue: Boemis Rauta: Polonis Ruta.*

Nomina.

10

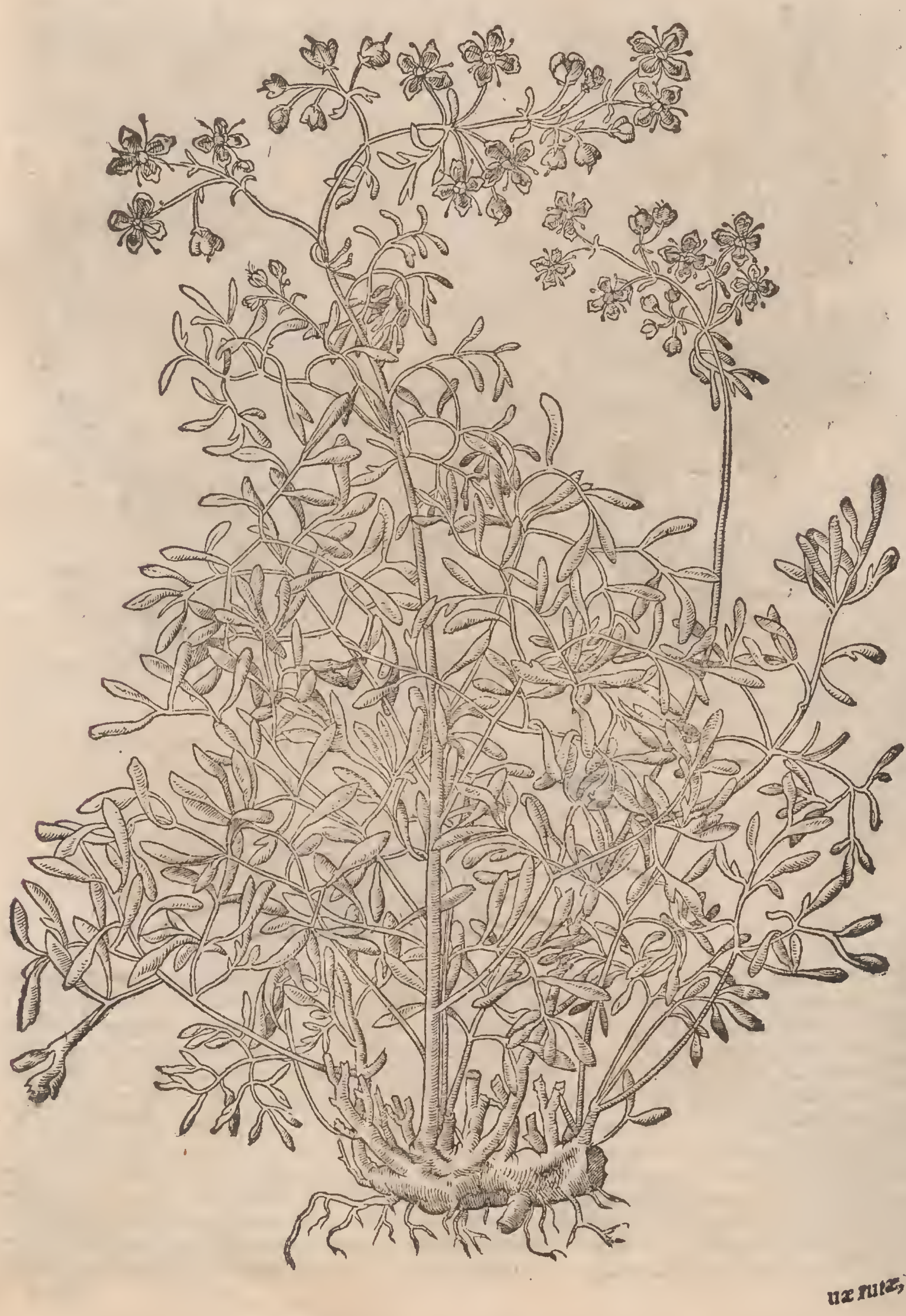
Πήγανον ἄγριον.

RVTA SYLVESTRIS. CAP. XLVI.

†Orib. addit. γενόμενον, i. nascitur.

VOcant etiàmnum syluestrem Rutam, quod † in Cappadocia, & Galatia Asiæ finitima moly dicitur. Frutex est, qui ab una radice multos emittit cauliculos; folijs multò, quàm alterius rutæ longioribus, tenerioribusque, odore graui; flore candido: capitulis in cacumine paulò maioribus, quàm lati-

RVTA SILVESTRIS.

uæ rutæ, quæ tribus maximè partibus constant: in quibus triangulum semen, subrufum, gustu [a] amarum recluditur. cuius est usus. Semen autumno maturescit. quod cum melle, vino, croco, & fœniculi succo, ac gallinaceo felle, teritur contra retusam oculorum aciem. Sunt qui eam harmalam vocent, Syri besasan; qui Cappadociam incolunt, moly, quoniam quandam cum moly seruet similitudinem, radice nigra, flore candido. In collibus, & læto solo prouenit.

[a] Cat. addit. ἰκανῶς .i. potenter.

Inueniuntur ex Græcis codicibus Dioscoridis, item ex Latinis illorum fidem ad vnguem secutis, qui vel maximo librariorum lapsu, vel potius eorum temeritate, qui nimis scioli videri volunt, plura de hac altera syluestri Ruta in capitis fronte scripta ostendunt, quæ doctissimorum quorumque consensu adiectitia sunt, & hyperico legitimè debentur. Hac deprauata, imò additiția lectione decepti quidam rerum, literarumque parum gnari, turpiter aberrarunt, certò credentes syluestrem hanc Rutam ab hyperico nihil differre. Quorum error simul deprehensus est, atque Dioscoridis lectio restituta à peritissimis viris, qui rei discrimen exactissimè nouerunt, & vetustissima Græca exemplaria consuluerunt, in quibus nihil tale offenderunt. quemadmodum neque id sese offert lectitandum in Oribasij codice manu scripto, herbarum descriptiones Dioscoridi acceptas referente. Quo fit, vt nullus amplius supersit ambigendi locus, quin ea ascititia sint, & ex hyperico, cuius propria sunt, hic perperàm repetita. Sed hæc iam missa faciamus, & constituamus duplicem esse syluestris Rutæ speciem: vnam domesticæ similem, de qua diximus in præcedenti capite: alteram verò, de qua nunc agimus, quam quidam Harmalam

Rutæ syluestris alterius consid.

RVTA SILVESTRIS ARMOLA.

vocant. Hanc (vt ingenuè fatear) in Italia sponte natam non vidi. Verùm eius imaginem, quam hic appingi curauimus, misit ad me Constantinopoli Gulielmus Quacelbenus Cæsaris Ferdinandi Oratoris medicus. Est itaque ARMOLA *frutex, qui ab radice plures emittit caules, folijs multò quàm alterius Rutæ longioribus, tenuioribusque, odore graui, floribus candidis, è quibus capitula in caulium summitate oriuntur satiuæ rutæ maiora, tenuibus quibusdam foliolis, & acutis circumquaque stipata, in quibus triangulum occluditur semen, subrufo colore, & amaro gustu, cuius est usus. Aphri corrupta à Græcis appellatione Harmel pro Harmala dicunt. Verùm enimuero grauissimo errore ducuntur seplasiarij, qui Luminis apothecariorum scripta secuti, huius Rutæ, siue Harmel loco, fœtidis, & aggregatiuis dictis catapotijs, alijsque compositis medicamentis cicutæ semen admiscent. Quòd non solùm suis tum qualitatibus, tum facultatibus Harmalæ omnino repugnat; sed etiam venenum lethale existit. Errandi causam præbuit Quiricus Augustus Tortonensis: quandoquidem is, vbi in conficiendis fœtidis catapotijs, quid sit Harmel explanare contendit, ait Syluatici Pandectarum auctoris testimonio, quòd quotiescunque reperitur Harmel cum aspiratione nil aliud apud Arabes designat, quàm semen cicutæ: sine verò afflatu, Rutæ syluestris semen. Quod euidens, ac execrandum est mendacium: siquidem Harmel tam afflatum, quàm nudè scriptum Mauritanis perpetuò agrestem Rutam significat, vt Serapionis, & Auicennæ auctoritate facilè probari potest suis in libris, in*

Seplasiariorũ grauis error.

10

GALEGA, SIVE RVTA CAPRARIA.

quibus

quibus simplicium historias, & facultates posteritatis memoriæ prodiderunt. Nam quæ illi de Harmel scripserunt, Dioscoridi, & Galeno Rutam hanc describentibus prorsus adstipulantur. Cæterùm Auicenna ipsius Harmel etiam meminit lib. quarto sui Canonis, vbi uiperarum morsus curationem tradens, sic inquit. Ruta syluestris (& non est albarmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus uiperarum. hæc ille. Sed ne fortè quis Auicennam non rectè intelligens, in his uerbis decipiatur, ut suis in Parodoxis Fuchsium, uirum alioqui expertissimum, in Auicennam acriter agentem, deceptum fuisse deprehendimus, ut qui illum, ut puto, minus intellexerit, sciendum profectò est (quemadmodum etiam antea aliquoties retulimus, & nunc, quoniam ad rem faciat, idipsum repetere non alienum erit) quòd non eiusdem utique generis est syluestris Ruta, de qua unà cum domestica superius tradidit Dioscorides, & hæc, quam Græcorum quidam Harmalam, Mauritani verò Harmel, siue Albarmel appellant. Ex hac omnibus perspicua Rutæ syluestris distinctione, quantum equidem reor, liquidò patebit, Auicennam haudquaquam errasse, vt errorem immeritò illi iniungit Fuchsius. Quippe cùm inquit Auicenna, Ruta syluestris, (& non est albarmel, secundum quòd existimauerunt quidam, imò est species rutæ ipsius) confert morsibus viperarum, ijs verbis declarat se illam hìc syluestrem Rutam intelligere, quæ domesticam æmulatur: non autem illam, de qua hoc loco disserit Dioscorides, quamq; suæ Arabicæ familiæ auctores Harmel, siue Albarmel uocant. Eius tamen loco citato, paulò antè meminerat, sic inquiens. Et albarmel est de medicinis liberantibus. Vbi per Albarmel eam sanè Rutam syluestrem intelligit, de qua præsens sermo est. ob cuius differentiam, postea alterius Rutæ syluestris mentionem faciens, subiungit illa uerba, quæ iam bis citauimus. Vt hinc palàm faceret, se non mò dò de alio syluestris Rutæ genere intellexisse; sed etiam occurrisse, ne quis, si sine distinctione locutus esset, se idem frustrà repetisse calumnietur. Porrò non desunt qui sustinere contendant, Harmel esse Cicutam, Auerroem in medium adducentes, quem lib. 5. suarum collectanearum ita scriptum reliquisse uolunt. Harmel, id est Cicuta, calida est, & sicca in tertio gradu, incidit crassos humores, & prouocat vrinam, & menses, & valet dolori scapularum, & purgat phlegma. Hac isti nituntur auctoritate. Quibus ita facilè responderi potest; quòd cùm Cicutæ hoc loco eas Auerroes tribuat facultates, quas etiam Harmalæ, nomine tamen Moly, reddidit Galenus, manifestè deprehenditur Auerrois codex librariorum incuria fuisse deprauatus. Neque difficilis lapsus fuit, quòd ij vocum similitudine decepti Cicutam pro Ruta legerint, ac scripserint. Addè etiam illud (hoc enim medicorum neminem latet) quòd tantum abest, vt Cicuta tertium caliditatis gradum obtineat, cui illam assignat deprauata Auerrois lectio, vt ne primum quidem attingat, cum Dioscoridis, & Galeni testimonio, in quarto frigiditatis ordine collocetur: ob idque eam lethale venenum esse asfirment. Quapropter quàm pessimè agatur ab ijs, qui Cicutæ formidandum semen ijs compositis medicamentis addunt, quorum vsus est ad deijciendos, incidendos, extenuandosque lentos humores, ij dijudicent, qui veritatis studio dediti huiusmodi cauillationes, quæ sæpe hominibus perniciem pariunt, tolerare non possunt: Rutæ huiusce semen datur ad purgandum bilem atram magno auxilio. paraturque potandum hoc modo. Conijciuntur in mortarium seminis grana xv. prius clarissima aqua ablutis, & deinde ligneo pistillo teruntur, affunduntur que aquæ fontanæ vnciæ quatuor, eodemque pistillo aliquantisper miscentur. Demum linteolo percolatur cremor. cui adduntur mellis optimi vnciæ tres, & olei Sesamini, aut amygdalini vnciæ duæ. & id omne propinatur Melancholicis. Facit enim copiosas vomitiones. Nec est hoc medicamento aliud valentius ad Comitiales. Scribunt Arabes huius Rutæ semine inebriari homines, adeo vt subinde diutius dormiant. Id quod maximè confert in eo Melancholiæ genere, quod ij heros appellant. Rutam hanc syluestrem appellat Galenus Moly, libro 7. simplicium medicamentorum, vbi de ea disserit his verbis. Moly, hoc quidam vocant peganon agrion, hoc est, Rutam syluestrem, nonnulli harmolam. Syri besasan, sicut Cappadoces moly, quia radicem habeat nigram, & florem lacteum. Vis eius tenuium est partium, & calida tertio abscessu: vnde crassos humores secat, ac digerit, & vrinam mouet. Hæc Galenus de altero Rutæ syluestris genere. Cui constat & primum syluestris Rutæ genus perpulchrè respondere. Ex quo crediderim, quòd sine vllo errore seplasiarij alteram alterius loco subijcere possint, quoties Arabum harmel in suis compositis medicamentis admiscendum reperiunt. Est & alia Rutæ species, quæ recentioribus quibusdam CAPRARIA cognominatur, quibusdam verò Galega dicitur, nostrates eam vulgò appellant Lauanese. Passim hæc in scrobium aggeribus, humentibusque locis prouenit caule sesquicubitali, & aliquando maiore, ramosa, in quo folia vtrinque emergunt ab vno pediculo dena aut vndena, oblonga, ac pinguia. Flores in summitate profert ex candido purpurascentes, è quibus siliquæ oriuntur, semen continentes. Vis illi maxima contra pestilentiam, namque plurimos huiusce plantæ vsus præseruatos scimus. Quidam ad hoc quotidie crudam in acetarijs vorant, alij oleraum modo coctam ex carnium iure sumunt, nonnulli succum extrahunt, & ex vino hauriunt. Quin etiam valet non solùm aduersus lethalia medicamenta; verùm etiam contra ferarum omnium, quæ dentibus, aut aculeo venenum emittunt, tum morsus, tum ictus: in quem vsum herbam vel eius succum bibendum præbent, ac etiam emplastri modo uulneratis partibus imponunt. Laudant aliqui succum sesquiunciæ pondere haustum pueris comitiali morbo vexatis. Epotus recentis herbæ succus datur vtiliter cochlearis mensura ad necandos intestinorum vermes: Idem præstat herba ipsa in patella calefacta ex oleo amygdalarum amararum, aut è lini semine, ventri adalligata. Eiusdem succus datur in principio pestilentia affectis, aut eius decoctum ex aceto factum addita Theriaca & Armenio bolo. Verùm subinde sudare affectum oportet. Idem præstat ad pestilentes febres, in quibus exanthemata, siue maculæ, quas petechias vacant, emerserint, & præsertim epoto herbæ decocto ex aqua vnà cum Tormentillæ radice, Cardui benedicti folijs, & Armenio bolo. Quas quidem facultates illi inesse censeo, sua ipsius speciali dote. Cæterùm apertissimè falluntur, qui putant Rutam hanc caprariam dictam Polemoniam esse, vt latius libro quarto suo loco dicemus. Quæ planta πήγανον ἄγριον Græcè, Ruta syluestris Latinè dicitur: Arabicè, Harmel: Italicè, Ruta saluatica.

Fuchsij lapsus, & Auicennæ defensio.

Quorundam error, & locus Auerrois restitutus.

Rutæ syluestris alterius uires ex Gal.

Rutæ caprariæ mētio, & uires.

Nomina.

Μῶλυ. MOLY. CAP. XLVII.

Moly folia habet graminis, latiora, humi sparsa: florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris: caulem candidum, quaternum cubitorum: in cuius cacumine inest aliquid, quod allij speciem referat. Radix parua, bulbosa, quæ mirum in modum valet ad vuluæ apertiones, si trita cum irino vnguento, in pesso subijciatur.

Moly, vt scriptum reliquit Theophrastus libro 9. cap. 15. de plantarum historia, apud Pheneum exit, atque apud Cyllenam esse (quemadmodum Homerus dixit) affirmant: radice rotunda, non absimili cepæ, folio scillæ. Vsum eius contra veneficia summa: non tamen effodi difficulter, vt ait Homerus. Moly quoque meminit Plinius libro 25. cap. 4. ita scribens. Laudatissima herbarum est, Homero teste, quam vocari à dijs putant Moly. Ast inuentionem eius Mercurio assignat, contraque summa veneficia demonstrat. Nasci eam hodie circa Pheneum, & in Cillene Arcadiæ tradunt, specie illa Homerica, radice rotunda, nigraque, magnitudine cepæ, folio scillæ: effodi autem difficulter. Græci authores folium eius luteum pinxere, cum Homerus candidum scripserit. Inueni è peritis herbarum medicis, qui & in Italia nasci eam dicerent,

Moly hist. ex Theoph. & Plinio.

dicerent, afferriq; Campania mihi aliquot diebus effossam inter difficultates saxeas, radicis triginta pedes longæ, ac ne sic quidem solidæ, sed abruptæ. hæc Plinius. Et eius sanè uerbis facilè cognosci potest, Moly ab eo secundo loco redditum, quod in Campania effossum, & sibi allatum scribit, ab illo plurimùm dissidere, quod Homerus, & Dioscorides notis non planè consentientibus repræsentarunt. Moly cui Dioscoridis delineatio respondeat, hactenus in Italia reperire non potui, neque ab alijs inibi repertum, aut aliunde adductum scio; & si non desint qui Moly genuinum se habere iactitent. Sunt etiam mihi plantæ quæ pro Moly ad me missæ sunt ab amicis, sed nullam mihi hactenus probandam duxi. Cæterùm herbam Moly Dioscoridi appellatam, eandem nimirum esse putauerim cum illa, quæ Galeno libr. 7. simpl. medic. Myle uocatur, cùm inqui. Myles radix paruo bulbo similis est, facultatis contrahentis. nam cum farina ærina, (hoc est lolij) apposita apertam uuluam sanare scribit Dioscorides. His uerbis Galenus non solùm quidem Mylen suam Dioscoridis Moly acceptam refert; sed etiam nos commonet mendi cuiusdam, quod hucusque latuit in codicibus Græcis Dioscoridis. Quippe quòd ubi in huius capitis calce legitur μετὰ ἰρίνου μύρου quod est, cum irino unguento, Galeni testimonio, legendum sit μετὰ αἰρίνου ἀλεύρου, id est, cum farina loliacea. Et certè in id uitium facilè librarij quadam scripturarum uicinitate labi potuerunt. Sed addamus rationem, qua uulgaris lectio deprauata manifestè deprehendetur. Nam si unguentum irinum efficaciter aperit, non uideo quid Moly radix cum eo præstare possit πρὸς ὑστέρας ἀναστομώσεις, hoc est, ad uuluæ apertiones. Sic enim ex Græco rectius reddendum puto, quàm ad aperiendas uuluas, ut uerterunt Marcellus & Ruellius. qui tamen secus facere non poterant, si unguenti irini rationem habere uolebant. Id μῶλυ, Græci dicunt, quod Latini item Moly.

Moly uires ex Gal.

Dioscoridis locus castigatus.

Nomina.

10

PANACES HERACLEVM.

Πάνακες ἡράκλειον.

PANACES HERACLEVM. CAP. XLVIII.

PAnaces nonnullis Heracleum dicitur: ex quo opopanax colligi solet. Plurimum in Bœotia, & in [a] Phocide Archadiæ nascitur: ibique compendij, & quæstus, qui ex eo liquore factitatur, gratia, studiosè colitur. Foliis est asperis, in terra iacentibus, herbacei coloris, multùm ad ficulneæ accedentibus, in ambitu quinque partitò diuisis: caule, ut ferulæ, altissimo, qui lanugine quadam [b] incanescit, folijs etiam minutioribus obsitus; muscariis, ceu anethi, in cacumine: flore luteo, & semine odorato, feruenteque. Radices habet multas ab origine una, candidas, graueolentes, crassi corticis, & subamari gustus. Nascitur in Cyrene Libyæ, & Macedonia. Excipitur succus incisa radice, recenti caulium pullulatu. Ea candidum succum emittit, qui siccatus in summa cute croceum colorem contrahit. Effluentem autem succum excipiunt, foliis excauato solo stratis, quæ siccata tolluntur. Simili modo caule messibus inciso, profluentem succum eximunt. Meliores ex radicibus, albæ, rigentes, distentæque, siccæ, quæ cariem non sentiant, aromaticæ, feruentes gustu. Fructus ex media ferula cibo idoneus est; sed ex agnatis stolonibus, ab usu cibario abhorret. Maximè in hoc succi genere probatur [c], quàm amarissimus, internè albus, aut subfuluus, foris ad croci colorem inclinans, læuis, pinguis, friabilis, tener, statim in aqua eliquescens, graui odore. Niger improbatur, ac mollis. Adulteratur ammoniaco, aut cera. Sed synceri experimentum est, si digitis in aqua friatus resoluatur, & lactescat. Excalfacit, mollit, extenuat: horroribus febrium, circuitibusque, uulsis, ruptis, laterum dolori, torminibus, stillicidio urinæ conuenit. Contra uesicæ scabiem ex aqua mulsa, aut uino bibitur; menses trahit, fœtum enecat. Inflationes, quæ uuluam malè habent, duritiasque, ex melle dilutus, discutit; ischiadicis illinitur. acopis, & capitis medicaminibus admiscetur; carbunculos rumpit. Podagricis, cum uua passa illitus subuenit; dolore dentium liberat, cauis inditus; oculorum aciē illitu excitat. Ex eo, & pice optimum fit emplastrum contra bestiarum morsus, quæ in rabiem efferantur. Radix in ramenta conscissa, uuluæ admota, partus extrahit; ad uetera ulcera efficax est; nuda ta ossa corpore operit, si trita cum melle illinatur. Semen cum absinthio sumptum, menses pellit: cum aristolochia, prodest aduersus animalia, quæ uenenum eiaculantur: & contra uuluæ strangulatus in uino bibitur.

a Meum, & Cat. ἐν Φωφίδι .i. & in Piophide.
b Meum. λεπτὸν .i. tenui. Idē legit Oribasius.
c Orib. πικρότερος .i. amarior.

Πάνακες ἀσκλήπιον.

PANACES ASCLEPIVM. CAP. XLIX.

PAnaces† Asclepij caulem à solo emittit tenuem, cubitalem, geniculatum; circa quem folia funduntur fœniculo similia, maiora tamen, & hirsutiora †, odorata; in cacumine umbella, ubi flores emicant aurei, acris gustus, & odorati. radix [a] parua est, & tenuis. Auxiliarem uim habent [b] flores, & semina, contra ulcera, phagedænas, & tubercula, si trita cum melle imponantur. aduersus serpentes ex uino bibuntur, & cum oleo illinuntur. Aliqui panaces sylucstre origanum uocant, alij cunilam, de qua in origani mentione diximus.

† Orib. Ἀσκλήπιον, καὶ χειρώνειον .i. Asclepiū, & Chironium.
† Orib. δυσώδη .i. male olētia.
a Meum. πικρὰ .i. amara.
b Meum. εὔθετον τὸ ἄνωθεν .i. auxiliarem desuper.

Πάνακες χειρώνιον.

PANACES CHIRONIVM. CAP. L.

PAnaces [a] Chironium in Pelio monte maximè prouenit. folium eius amaraco simile, flos aureus, radix [b] parua, quæ non altè demittitur, gustu acris. Pota radix serpentium ueneno resistit. Illita coma, eadem præstat.

a Cat. λεπτὸν οἱ δὲ χειρώνιον .i. exile, quod & Chironium.
b Meum. & Cat. λεπτὴν, .i. tenuius.

PAnaces Heracleum in Apulia frequens nascitur, quemadmodum in Apennini iugis, & in Argentario promontorio in nostris maritimis Senensibus. Habetur & in quàm plurimis Italiæ uiridarijs, ubi summa diligentia colitur ab his, qui simplicium medicamentorum studiosi, ad suum aliorumq; commodum innumera plantarum genera suis in hortis, ac uiridarijs serunt, ac colunt. Verùm non ob id affirmauerim, eius lacrymam. quam officinæ Opoponacum uocant, excipi in Italia. Nam quæ Venetijs uenalis reperitur, ex Alexandria Aegypti conuehitur. Legitima non deest, etsi adulteratæ frequentior sit usus apud eos, qui ex quauis herba manipulos colligunt. In Panacis historia apertissimè aberrauit Mesues: quippe qui initio capitis omnia eius genera confundat. Quod omnibus iam notius est, quàm ut à nobis ostendi debeat. Panaces Asclepium nuper uidimus, eiusq; effigiem hic appinximus. Sed CHIRONIVM non prouenit, quod sciam, in Italia. Quanquam non desunt, qui pro Chironio panace ostendant plantam, quæ folium habet oblongum, hyssopi fere modo: florem pentaphylli, sed maiorem, aureo tamen colore: surculos numerosos, tenues, lignososque, radicem item lignosam, rufescentem, gustu adstringentem. Verùm quòd Dioscorides panaci Chironio tribuerit folia amaraco similia, & radicem gustu acrem, non video quomodò ingenuè possim eorum sententiæ subscribere. FLOS ITAQVE solis mihi quidem omnino è symphitorum genere esse uidetur, quum facilè uulnera glutinet, & sanguinem manantem sistat. Verùm non hæc solùm præstat, sed oris & pudendorum ulcera sanat, ubi in uino decoquatur, & eo subinde ulcera abluantur. Datur quoque potandus ad cruenta sputa, & ad dysenteriam unà cum radicibus contritus; quinetiam ad mensium abundantiam. In summa ubi agglutinare, cohibere, & roborare opus sit, ea omnia perinde præstat, ac cætera symphytorum genera. Panacis genera ab inuentoribus cognominari tradunt, nempe Asclepium ab Aesculapio, Chironium à Chirone, & Heracleum ab Hercule: quare & Herculeum à plerisq; est appellatum; cuius tantùm lacryma hoc tempore officinæ utuntur. Semen enim, ac radix, etsi in pluribus ualeant affectibus; ad nos tamen, quod uiderim, non adferuntur: In quorum defectu optimi chirurgi, cùm denudata ossa carne explere volunt, radicum segmenta, quæ lacrymæ compacta reperiuntur, quæque illa sint, non paruo labore seligunt, & ad hunc usum in pulverem redigunt. Panacis uires descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, his uerbis. Panaces Heraclium, inquit, ex hoc fit uocatus Opopanax, radicibus eius, & caulibus excisis. Porrò opopanax ipse longè est ad plurimos usus aptissimus, ut pote excalfaciens, emolliens, & digerens: potatq; ipsum quispiam in calfaciendo tertij ordinis, in desiccando uerò secundi. Cortex radicis exiccatorium simul, & excalfactorium est medicamentum: sed minus quàm succus. quin & nonnullam habet abstergendi facultatem. Quare eo quoque utimur & ad ossa denudata, & ad ulcera maligna, & contumacia. Sufficienter enim talia carnem procreant, scilicet

Panacis consideratio.
Mes. lapsus.
Panacis uires ex Gal. & Mesue.

PANACES ASCLEPIVM.

cet abstergendo simul, & desiccando, nec ita magnopere calfaciendo: quæ omnia ad carnem generandam necessaria sunt. uelut in libris de curandi ratione ostendimus. Fructus calidus & ipse est, ac mensibus mouendis medicamen accommodum. Cæterùm nescio quo pacto nunc ferè omnes ex more non panaces, sed panaca herbam hanc uocitent. Panaces autem Asclepium minus est calidum supradicto panace: quamobrem eo, & floribus eius, & semine melli mistis ad ulcera, phymata, & phagedænas utuntur. Panaces uerò Chironium & ipsum similem prædicto facultatem possidet. hæc Galenus. Porrò deijcit Panacis lacryma (vt author est Mesues) a remotis corporis partibus, præsertimque ab articulorum compaginibus, lentam, crassam, contumacemque pituitam. Cerebrum, & neruos expurgat, præcipuè cum frigidis torquentur morbis. πάναχες ἡράκλειον sic Græcis, ut etiam Latinis Panaces Heracleum, nominatur: Arabibus, Steusir, Ieusir, siue Giausir: Italis, Panace Heracleo. Huius gummi Græcis ὀποπάναξ dicitur: Latinis item Opopanax: Italis, Opopanaco: Hispanis, Opoponaque πάναχες verò ἀσκλήπειον sic Græcè vocatur, ut Latinè similiter Panaces Asclepium: Arabicè, Panas Asclibilbet: Italicè, Panace Asclepio. πάναχες denique χειρώνιον ita Græcis, Latinis pariter Panaces Chironium appellatur: Mauritanis, Panax caromon: Italis, Panace Chironio.

Nomina.

60

Αγυσιχὸν

FLOS SOLIS, SEV PANACES CHIRONIVM.

Λιγυστικόν. LIGVSTICVM. CAP. LI.

Ligusticum, { quod alij panaceam, alij panaces uocant, } plurimum in Liguria nascitur, { in mō- te Apennino Alpibus contermino : unde nomen traxit. } Panaces incolæ non ab re appellant, quoniam & radice, & caule Heracleotico panaci simile sit, & uiribus eisdem præditum. Gignitur in altissimis, asperisq; montibus, ac umbrosis, maximè [a] iuxta fluenta. Cauliculum fert anethi, geniculatū, tenuem, & in circuitu folia sertulæ Campanæ, molliora, odorata, prope uerticem graciliora, & longè magis diuisa : in cacumine muscarium, in quo semen dependet nigrum, solidum, & oblongum, fœniculo proximum, gustanti acre, & aroma olens: radix candida, Heracleotici panacis similis, odorata. Radicis seminisq; uis excalfactoria, concoquens. Prodest ad intestinos dolores, tumores, concoctiones: item ad inflationes, præsertim quibus stomachus turgeat: & contra serpentium ictus; urinas, & menses potu trahit. Eosdem præstat effectus apposita radix. Semen cum radice oxyporis, & medicamentis decoquentibus admiscetur. [b] ori per quàm utile; quare pro pipere utuntur eo indigenæ ad obsonia. Adulteratur semine quodam simili; quod facilè gustu discernitur; [c] amarum enim est. Alij semen fœniculi, aut seselis admiscentes, ligusticum dolo uitiant.

60

Conclusa nō legit Orib.

a Meum παρὰ τοῖς σιώρυξι. i. circa scrobes.

b Cat. εὐστόμαχόν i. gratum stomacho.

c Orib. πικρότατον. i. amarissimum.

LIGVSTICVM.

In Ligustico quorundã error.

FAlluntur apertè, vt mea quidem fert opinio, qui herbam vulgò hodie Leuisticum nominatam, quam legitimum hipposelinum censemus, putant esse Ligusticum hìc à Dioscoride repræsentatum, quod Galenus vnius literæ mutatione Libysticum appellauit. Siquidem hoc caule assurgit tenui, & folijs sertulæ Campanæ similibus. Illud verò caulem profert altum, crassum, concauum, & geniculatum: folia apij palustris æmula, maiora tamen, ac etiam crassiora. Cæterùm quamuis legitimum, ac verum Ligusticum in Liguria, cuius Genua metropolis est, vnde etiam nomen inuenit, frequentissimum proueniat, sitque mihi adeò vulgaris notitiæ, vt eius semine passim vtantur incolæ in ciborum condimentis; non ob id tamen cætera Italiæ loca hactenus, quod sciam, deferri cœpit. Plantas autem has duas, quarum hìc imagines appingi curauimus, miserunt ad me amici qui rem herbariam profitentur. Verùm prior ligusticum, magis quàm postrema referre videtur; sed velim, vt sit quoque aliorum iudicium, quamobrem ambas excudi curaui. 60

Libystici uires ex Gal.

Galenus de Libystico disserens lib. 7. simp'icium medic. sic breuiter inquit. Libystici radix, & semen ex genere excalfficientium sunt, adeò vt menses cieant, & vrinas prouocent, flatusq; discutiant.

Nomina.

Quod Græci λιγυστικὸν, Latini similiter Ligusticum, & Libysticum dicunt: Itali, Ligustico. Σταφυλῖνος.

LIGVSTICVM ALTERVM.

60 Σταφυλῖνος. PASTINACA. CAP. LII.

PAstinaca ſylueſtris folia gingidij habet, latiora, ſubamara: caulem rectum, ſcabrum: umbellam ſimilem anethi: in qua flores inſunt candidi, & in medio purpureum quiddam, ferme croceum. radix digiti craſſitudine, dodrantalis, odorata, quæ cocta manditur. Semen potum, uel impoſitum, menſtrua mouet. Iis conuenit in potione, quos urinæ difficultas torquet, aut lateralis dolor excruciat, aut ſi aqua cutem ſubijt: ſerpentium morſibus, ictibusq; prodeſt. præſumentes id, nulla affici iniuria à ſerpentibus traduntur: conceptus adiuuat. Radix urinam pellit, uenerē ſtimulat, partus appoſita eiicit. Folia trita, & cum melle impoſita, phagedænas ulcerum purgant. Satiua ad eadem pollet, inefficacior tamen, & cibo aptior.

PESTINACA DOMESTICA,

Pastinaca cõsideratio.

Ruellij erratum.

Quorundam error.

VVlgares admodum ſunt in Italia tam ſatiuæ, quàm ſylueſtris Peſtinacæ radices, vt quæ paſsim quadrageſimalis ieiunij tempore non ingratè in ciborum vſum recipiantur. Cæterùm quoniam fortaſsis in Gallia non ſeruntur in hortis, Ruellius manifeſto errore putauit, Carotas nobis vulgò vocatas, quas coctas, ſale, oleo, & aceto additis, hyeme vſurpamus in acetarijs, ſatiuas eſſe Paſtinacas. Vt hinc maximè admirari ſubeat Ruellium, virum alioqui doctiſsimum. Siquidem hactenus neminem inueni è rei herbariæ ſcriptoribus tam Græcæ, quàm Arabicæ familiæ, qui memoriæ prodiderit, Paſtinacam ſatiuam radice niti adeò rufa, vt ſanguineo ſucco madeat, qualis Carotæ dictæ ineſſe deprehenditur. Satiua in Italia frequentiſsima ſeritur in hortis. Erratica verò nonnunquam in campis ac incultis ſua ſponte naſcitur. Vtraque albicantibus conſtat radicibus, quæ in locis quàm plurimis coctæ manduntur. nanque eæ in quadrageſimo præſertim ieiunio cum farina, & oleo friguntur, & ita ſæpe, vbi deſunt piſces, eorum vicem ſupplent: licèt pro ieiunantium inſtituto, eſſent potius eorum cibis abdicandæ: Venerem enim non obſcurè ſtimulant. Falluntur præterea, qui Dauci loco, agreſtis Paſtinacæ ſemen accipiunt, illius ſcilicet, in cuius florentis vmbellæ medio exiguum quid purpurei emicat. Aliud enim eſt à Paſtinaca erratica Daucus, vt paulò inferius ſuo loco dicetur, vbi eius tres ſpecies à Dioſcoride redduntur. Nam quamuis tam ex illius, quàm Galeni ſententia libris tum de ſimplicium medicamentorum, tum de alimentorum facultatibus, Daucus à ſylueſtri Paſtinaca parum, vel potius

60

PASTINACA SILVESTRIS.

vel potius nihil viribus differat, ob idque alterum alterius vice in medicinæ vſu capi poſsit; non tamen rectè dici poteſt, Daucum erraticam eſſe Paſtinacam. Paſtinacæ meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens.. Paſtinaca ſatiua imbecillior: agreſtis ad omnia potentior eſt. Vrinas mouet, & menſes prouocat cùm herba quidem tota, tum maximè ſemen, ac radix. Habet porrò etiam abſterſorium in ſe quippiam. quamobrem vlcera phagedænica quidam folijs eius viridibus cum melle, quò pura reddant, illinunt. Planta quæ Græcè σταφυλῖνος, Latinè, pariter & Italicè Paſtinaca vocatur: Arabicè, Iezar, Gezar; Germanicè, Paſteney, & Paſtinachen: Hiſpanicè, Canaoria blanqua: Gallicè, Paſtenades: Boemicè Paſſtrnàk, & ita quoque Polonicè.

60

Paſtinacæ uires ex Gal.

Nomina.

CAROTAE.

Σέσελι. SESELI. CAP. LIII.

SEseli Massiliense folia fœniculi habet, crassiora: caulem uegetiorem: vmbellam anethi, in qua semen oblongum, angulosum, degustanti † statim acre: radix longa est, iucundi odoris. Semen, & radix excalfaciendi vim habent. Potu stranguriæ, & orthopnϾ medentur: suffocationibus mulierum, comitialibusque prosunt: menses, & partus trahunt: ad omnia interna mala pollent: tussim veterem sanant. Semen cum vino potũ, concoquit, & tormina discutit: epialis febribus vtile. contra perfrictiones in itineribus, cum pipere, & uino bibitur. Capris, cæterisq; pecudibus datur in potu, quò facilius suos fœtus enitantur. Aethiopicum seseli, folia habet hederæ, minora, & ad periclymeni modũ oblonga. frutex [a] nigricat, palmitibus in bina cubita extensis: ramis [b] sesquipedalibus: capitulo anethi; semine in tritici morem denso, nigro, amaro, Massiliensi odoratiore, & acriore, multum suaui. Peloponnense folia habet cicutæ, latiora, & crassiora: caulem supra Massiliensis magnitudinem, ferulaceum: & latam in cacumine umbellam, in qua semen latius, odoratum, & carnosius pendet. Eildẽ uiribus præditum est. Nascitur in asperis, riguis, & collibus. [c] inuenitur etiamnum in insulis. Τορδύλιον.

† Statim, non legit Catec.

a Meum, & Cat. θάμνος δὲ μέγας. i. frutex vero magnus est.

b Meum. σπιθαμιαῖοι. i. spithamæ longitudine.

c Meum, φύεται καὶ ἐν τῇ Ἴδῃ. i. Nascitur in Ida.

SESELI MASSILIENSE.

Τορδύλιον. CRETICVM SESELI. CAP. LIIII.

60 TOrdylium, quod aliqui Creticum ſeſeli uocant, iuxta Ciliciam in Amano monte naſcitur, herbula ſurculoſa, ſemine duplici, rotundo, ſcutulorum effigie, odorato, ſubacri. Contra urinæ difficultatem bibitur: potu cit menſes. Succo ſeminis, cauliſque uirentis, ternis obolis ex paſſo decem diebus hauſto, renes ſanantur. Efficax eſt radix ad ciendas pectoris excreationes, in delinctum cum melle.

SEſeli Arabibus Siſileos dicitur. Officinæ uerò id Siler montanum appellant. Legitimus Seſeli Maſſilienſe in omnibus ferè Tridentinis montibus legitur. Sed maximè animaduertendum eſt, quòd quanquam in quibuſdam Italiæ pharmacopolijs, uerum ſit reperire Seſeli; in quàm plurimis tamen quoddam ſemen Seſelis uicem explens uenditur, quod nulli prorſus Seſeli à Dioſcoride deſcripto reſpondet: quippe quod amaritudine tantùm ſit præditum, & olfactui cimicum fœtorem repræſentet. Porrò Seſeli Aethiopici duas hic imagines damus: utraq; enim uerum repræſentare uidetur. quemadmodum

Seſelis cōſid.

&

SESELI AETHIOPICVM.

& Peloponnense legitimum refert. Cæterùm aliquando credidimus, Tordylium, siue Creticum Seseli in quodam nostro hortulo natum esse, quòd eius semen (ita enim aiebant) è Patauino simplicium uiridario allatum, terræ commisissem. Verùm cùm postea accuratius eius faciem contemplatus essem, itemq; saporem examinassem, id à legitimo longè admodum dissidere cognoui. Seselis monstratio prima assignatur ceruis fœminis. Siquidem tradit Aristoteles lib. 9. cap. 5. de historia animalium, ceruas statim a partu Seselim herbam petere, & cùm eam ederint, ad prolem redire. Seseli omne genus in uniuersum memoriæ prodidit Galenus libr. 8. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit. Seseli & radix, atque etiam semen usque adeò excalfacit, ut admodum urinam mouere queat. Sed & medicamentum est tenuium partium, ut & comitiali morbo, & orthopnϾ competat. Quæ herba Græcis σέσελι Latinis, ut etiam Italis Seseli nuncupatur: Arabibus, Sisalios: Barbaris, Sisileos: Germanis, Steinbrech: Gallis, Ser montain: Polonis olessnek. 60

Seselis u res ex Gal.

Nomina.

SESELI AETHIOPICVM ALTERVM.

60 σίσων. SISON. CAP. LV.

SIſon exiguum ſemen eſt, in Syria natum, apio ſimile, oblongum, nigrum, feruentis naturæ. Contra lienis uitia bibitur: urinæ difficultatem potu emendat, remoratos menſes citat. Eo in condimentis, cum cucurbita, & aceto indigenæ utuntur. In cacumine granula multa gerit.

SIſon, ut hic Dioſcorides teſtatum reliquit, ſemen eſt in Syria proueniens, nobiſq; incognitum: quandoquidem plantam, quæ illud profert, apud ullum authorem ſuis notis deſcriptam non inuenio: nec ſemen ipſum, quod equidem ſciam, ad nos è Syria defertur. Quapropter illius patriæ gentibus relinquendam duximus, ubi eius notitia, & ſeminis uſus. Nam præterquàm quòd difficile ſit, etiam periculoſum iudico, de rebus peregrinis, quarum delineationes latent, aliquam proferre ſententiam. Id σίσων Græcè dicitur, quod Latinè quoque Siſon.

Siſon ſemẽ incognitum.

Nomina.

SESELI PELOPONENSE:

Ἄνισον. ANISVM. CAP. LVI.

a Meum. ἐὐπνευστ.i.facilè ſpirationem reddens.

ANiſum in ſumma excalfacit, exiccat. [a] oris halitum iucundiorem facit, doloris leuamentum præſtat. Vrinam ciet, diſcutiendi vim habet, hydropicis potum ſitim extinguit. Animalium uenenis aduerſatur: valet ad inflationes: aluum, & alba fœminarum profluuia ſiſtit: lac ad mammas elicit: venerem ſtimulat. dolores capitis leuat, ſuffitum naribus. cum roſaceo tritum, inſtillatumque fractis auribus medetur. Melius ſemper recens, plenum, non furfuroſum, odore præſtans. Inter prima laudatum eſt Creticum, proximo loco Aegyptium. 60

Aniſi conſideratio, & uires ex Gal.

ANiſum uulgaris omnibus ferè notitiæ planta eſt, folijs ferè Apij, minus tamen diuiſis, præter ea quæ in caulium ſummitatibus habentur. Caulem edit rotundum, cubitalem, multis brachiatum ramis: umbellam candidam, mellis odore: ſemen oblongum, iucundi odoris, ſanè miſto ex dulci, acrique, ac etiam amariuſculo, ad multa utile. Siquidem, aperit, concoquit, digerit, incidit, prouocat, & flatus pellit. Oris anhelitum commendat. Inſpergitur panibus odoris ſaporiſque gratia. datur toſtum cum mentha ad cœliacos affectus. Singultum ſedat tam hauſtum, quàm olfactum. Somnum conciliat,

ANISVM.

conciliat, & calculos pellit. Cæterùm ut nostrum sequamur institutum, non sunt à nobis silentio prætereunda, quæ de eius uiribus scriptis tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Anisi semen maximè utile est, acre, subamarum, ut propè adurentium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertij ordinis, sicut & in calefaciendo. Proinde & urinam ciet, & digerit, atque etiam uentris inflationes sedat. Planta, quæ Græcis ἄνισον, Latinis item Anisum appellatur: Mauritanis, Aaneisum, seu Anexissum: Italis, Aniso: Germanis, Anisz, & Enisz: Hispanis, Matahalua, & Yerua dulce: Gallis, Anis.

60 — Nomina.

Κάρος.

CARVM. CAP. LVII.

CArum, semen est vulgaris notitiæ. Excalfacit; vrinam concitat, stomacho vtile, os commendat, concoctionem adiuuat. Vtiliter miscetur antidotis, & oxyporis. anisi vicem præbet. Radix cocta, pastinacæ modo, manditur.

CARVM.

CArum officinis uulgò Carui dicitur. ſemen omnibus notiſſimum. Planta naſcitur in pratis, & collibus, Paſtinacæ ſylueſtris non abſimilis, caulibus ab una radice pluribus, quadrangulis, cubitalibus; umbella floribus candidis referta ſemine aniſo longiore, anguloſo, ſubnigricante. Radice longa, ſapore amariuſculo ſimul, & acri. Semen præcipuum habet iu medicina uſum. Id enim aperit, prouocat, diſſoluit, & incidit. Auxiliatur frigidis vteri affectibus, confert ad omnes frigidos capitis morbos, uiſum acuit: Herba pro olere comeditur. Eſtur radix cocta perinde ac Paſtinaca. Seminis farina 60 admiſcetur cataplaſmatis, quæ ad ſugillata parantur, magno iuuamento. Integrum ſemen paſſim Germani pani ſuo ſubigunt, ciborumque condimentis indunt, quemadmodum nos aniſum, & fœniculum. Sed maximè, meo quidem iudicio, redarguendi ſunt Monachi illi, qui in Meſuem commentarios ediderunt: quippe qui non ſine magno, & aperto errore crediderint, Carum ſemen eſſe rubentis illius radicis, quæ vulgò Carota vocatur. Quandoquidem Carotarum ſemini nulla Cari qualitas ineſt; id enim adeò acre non eſt, vt tertio calfacientium, ac exiccantium ordini adſcribi poſſit. Quod tamen de Caro teſtatur Galenus lib. 7. ſimpl. medic. ſic ſcribens. Cari ſemen calfacit, & exiccat tertio quodammodo ordine, moderatè acrem qualitatem poſſidens. Itaque & flatus extinguit, & vrinas ciet, non ſemen tantùm; ſed & planta. Cuius nomen Græcum eſt κάρος: Latinum, Carum: Arabicum, Caruia, karauia, ſeu karui: Italicum, Caro: Germanicum, Mattkumich, & kim: Hiſpanicum, Alcaranea: Gallicum Carui.

Monacherũ error.

Cari uires ex Gal.

Nomina.

ANETHVM.

60 Ἄνηθον. **ANETHVM. CAP. LVIII.**

ARidi Anethi comæ, ſeminisq́; decoctum, potu lac euocat: inflationes, & tormina ſedat: aluum, vomitionesque ſiſtit: urinas ciet, ſingultus lenit. oculorum aciem hebetat, genituram reſtinguit, aſſiduè potum. Decoctum eius fœminis uuluæ malo opportunis, ad deſeſſiones utile. Condylomata illitus ſeminis cremati cinis tollit.

ANethum hortis omnibus frequentiſſimum, omni adeò ex parte fœniculum æmulatur, vt ſæpius colligentes, fallat, niſi guſtum conſulant. conſurgit enim caulibus ſeſquicubitalibus, ramoſis folijs capillorum ſpeciem referentibus, floribus luteis, ſemine, & vmbella fœniculi, radice neque adeò longa, neque multis ſubnixa fibris. ſeritur in hortis in condimentorum vſum. Cæterùm Anethum, vt author eſt Galenus lib. 6. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, adeò excalfacit, vt habendum ſit aut ſecundi ordinis intenſi, aut tertij remiſſi. Exiccantium verò ordinis eſt ſecundi incipientis, aut primi finientis.

Anethi conſideratio, & vires ex Gal.

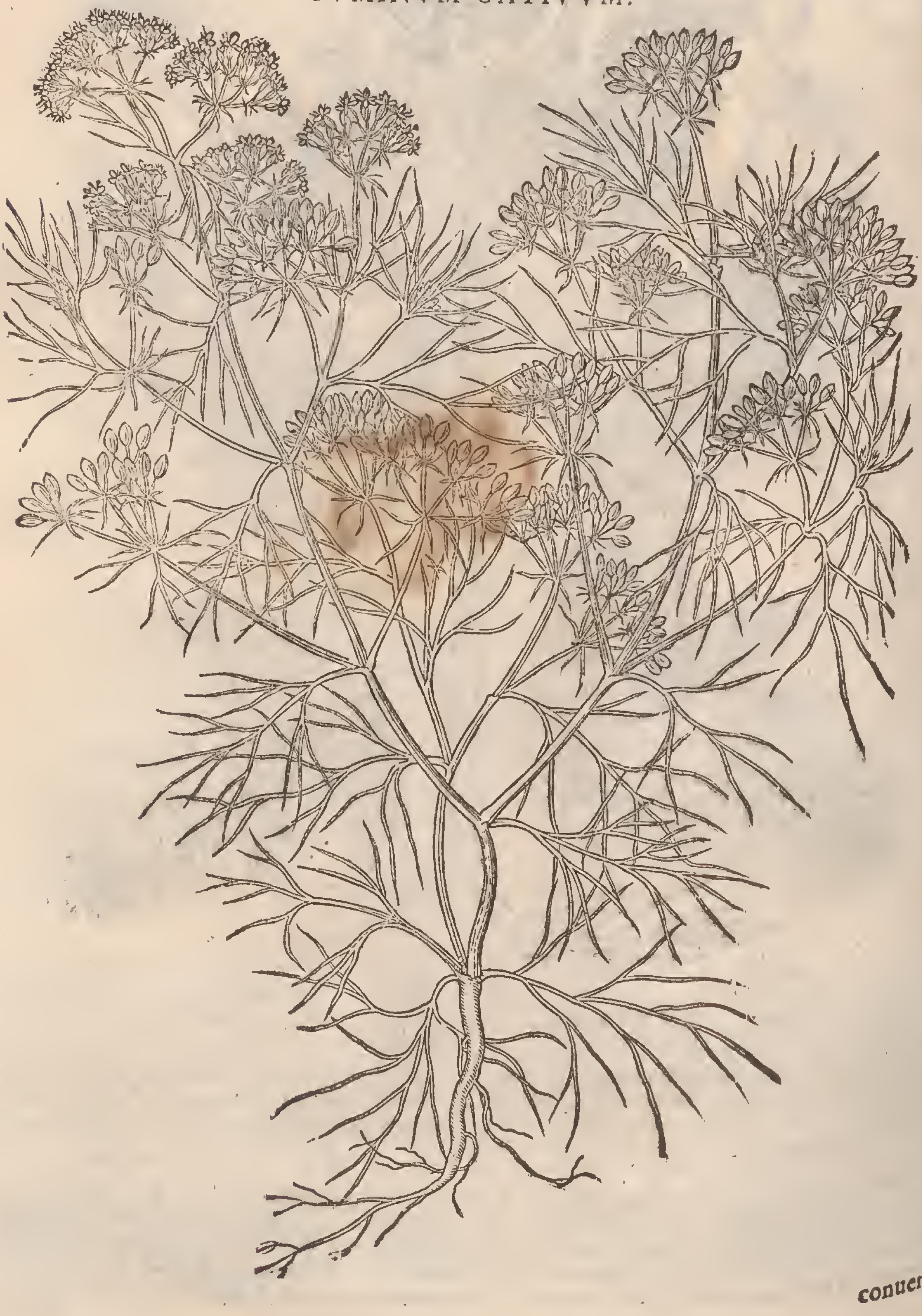
entis. Itaque meritò in oleo decoctum digerit, dolorem sedat, somnum conciliat, & crudos, & incoctos humores concoquit. Fit enim ex eo oleum, cuius propinqua sit temperies pus mouentibus, & concoquentibus vocatis medicamentis: nisi quatenus paulò illis tum calidius, tum tenuiorum partium est, ac proinde digerendi facultate præditum. Vstum autem tertij ordinis tum excalfacientium, tum desiccantium fit: & propterea ulceribus nimis humidis, mollibusq; prodest, potissimùm ijs, quæ in pudendis consistunt. At quæ præputio sunt inueterata, ea probè cicatrice includit. Cæterùm viride humidius est, & minus calidum: itaq; magis quàm siccum concoquit, & somnum conciliat, sed minus digerit. Idcirco mihi videntur veteres in conuiuijs vsi esse coronis ex eo concinnatis. Planta, quæ Græcis ἄνηθον, Latinis item Anethum appellatur: Mauritanis, Xebet, Iebet, siue Sebet: Italis, Anetho: Germanis, Dyllen, & Hochkraut: Hispanis, Eneldo: Gallis, Anet.

10

Κύμινον ἥμερον. CVMINVM SATIVVM. CAP. LIX.

CVminum satiuum †ori gratum est, sed multò magis Aethiopicum, quod Hippocrates regium appellauit. Secundum locum tenet Aegyptium reliqua sequuntur. Prouenit in Galatia, in Asia, Cilicia, & Terentia, & plerisque alijs tractibus. Excalfacit, adstringit, exiccat. ad tormina, inflationesq;

CVMINVM SATIVVM.

conuenit,

conuenit, coctum, & cum oleo inditum, aut [a] cum hordeacea farina illitum. orthopnoicis datur in poſca: demorſis à ſerpente, in vino. teſtium collectionibus auxiliatur, impoſitum cum vua paſſa, aut lolij farina, ceratove: menſium abundantiam inhibet. Contritum autem in aceto, & naribus obiectum, ſanguinis profluuia ſiſtit. Colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem.

a Meũ. σὺν ὠμηλύσει i. cu cruda hordeacea.

Κύμινον ἄγριον.

CVMINVM SILVESTRE. CAP. LX.

SYlueſtre Cuminum, plurimum, efficaciuſque in Lycia, & Galatia Aſiæ, atque Carthagine Hiſpaniæ gignitur: frutice paruo, dodrantali caule, ac tenui: quaternis, aut quinis folijs, tenuibus, veluti ſerratis, & gingidij diuiſura. In cacumine capitula quina, aut ſena habet, mollia, rotunda; in quibus eſt ſemen acroſum, guſtu ſatiuo acriore. naſcitur in collibus. Bibitur ſemen ex aqua, aduerſus tormina, inflationeſque; item contra venenatas beſtias ex vino. Singultus ex aceto ſedat: ſtomacho vtile, quē humor uexat. Sugillata tollit, ſi manducatum cum melle, & vua paſſa illinatur: teſtium inflammatio-

CVMINVM SYLVESTRE I.

 nibus,

nibus, adiectis eisdem, illitum medetur. Est & aliud syluestris Cumini genus, satiuo non dissimile, quod à singulis floribus elata promit cornicula, in quibus semen est melanthio simile. Quod potum omnium serpentium morsibus præsidio est. Calculosis, & ijs, qui vrinç stillicidio vexantur, aut concretum sanguinem cum lotio reddunt, auxiliatur. sed apij semen feruefactum postea bibendum est.

Cumini consideratio.

SAtiuum Cuminum omnibus notum est. Quamobrem longiorri sermone eius historiam prosequi non operæpretium duximus. SYLVESTRE vero quod primo generi à Dioscoride assignatur, etsi antehac me illud nusquam vidisse scripserim, factum est tamen opera, & liberalitate Iacobi Antonij Cortusi, rei herbariæ indagatoris acerrimi, vt in nostro hoc hortulo id nunc primum virescat & floreat, in studiosorum omnium vsum, quorum iuuandorum gratia hos labores insumpsimus. Nihil enim in hac planta desiderari potest, quod Dioscoridis descriptioni non respondeat. Quod verò secundo ascribitur generi, si in Italia gignitur, id equidem cum Ruellio, & Gesnero, viris doctissimis, eam plantam esse putauerim, quam Germani vulgò Rittesporn, hoc est, Equitis calcar, & Consolidam regalem vocant. Qundoquidem planta hæc nascitur in segetibus. Caulem profert simplicem, ramulis multis, tenuibus, longis, diuisis, syluestris nigellæ modo. Flores edit purpu- 10

CVMINVM SYLVESTRE II.

reos, nigræ uiolæ æmulos: ex altera quorum parte prodeunt cornicula sursum spectantia, quæ ueterum calcaris formam exprimere uidentur: unde & illi nomen à Germanis inditum. Semen fert melanthio simile, in paruis corniculis conclusum. Vt ex hac descriptione existimem, uix aliam reperiri posse plantam, quæ magis, quàm hæc, postremum Cumini genus referat. Cæterùm Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem scripsere, flaui coloris Melanthium, quod officinæ Nigellam citrinam uocant, primum syluestris Cumini genus esse contendunt. Sed ij, mea quidem sententia, in magno & aperto errore uersantur. Nam, ut unusquisq; sanæ mentis per se cognoscere potest, Nigella citrina sic seplasiarijs uocata, nil aliud unquam fuerit, quàm flaui coloris Melanthium: cùm omnibus palàm sit, non in alio Nigellam hanc, & Melanthium inter se specie differre, quàm in seminis colore: cætera nanque in forma, magnitudine, sapore, ac omni denique facultate illis maximè consentiunt. Sed quid multa? nonne hoc idem in papauerum semine quotidie comperimus? in quibus tamen uarius seminis color non prohibet, quin omnia sint papauera. Id quod etiam perspicuum est, in hyoscyamo, lactuca, & alijs pluribus plantis: quarum semina etsi alba, & nigra inueniantur, non tamen aliud ab illis plantæ genus constituunt. Hinc fit, ut in huiusce syluestris Cumini historia patres illi, & qui eos sequuntur, planè hallucinari deprehendantur. Quippe primi generis syluestris Cumini semen in capitulis mollibus, ac rotundi acerosum gignitur, fortasse (ut opinor) uulgaris pimpinellæ modo, non autem in capitulis melanthij instar, durum, solidum, fractuq; contumax, quòd in pimpinella uulgò uocata non uisitur. Satiuum folijs ferè fœniculum repræsentat unico, aut altero exit caule pluribus adnatis ramusculis: floret in umbella, uelu ti fœniculum, in qua copiosum profert semen: radix ei albicans est, summo cespite repens. Tractu gaudet calido, & putrescibili: quamobrem frequentissimum in maritimis nascitur. Cumino frequenter utuntur in cibis, & eo sæpe suffiuntur, qui facies suas exterminant ut sanctitatem, & corporis macerationem admentiantur. Præstat tamen ad fœminarum conceptum, si uuluis indatur. Auxiliatur oculorum epiphoris, per se recens admotum, & eorundem tumoribus cum melle. Datur quoque ictericis vtiliter illico à balneo, & ex dulci vino urinæ ardoribus laborantibus. Cymini uires scriptas reliquit Galenus libr. 7. simplic. medic. sic inquiens. Cymini semine potissimùm utimur, quemadmodum anisi, ligustici, cari, & petroselini. Est autem & facultatis excalfacientis, sicut illorum unumquodque, tum urinam mouentis, & flatum discutientis: ex tertio ordine excalfacientium. Κύμινον ἥμερον quod Græcis, Ciminum & Cuminum satiuum Latinis dicitur: Italis, Cumino domestico; Arabibus, Camuna, seu kemum: Germanis, kimmel: Hispanis, Comino: Gallis, Comin. Quod verò Græci κύμινον ἄγριον Latini Cuminum syluestre nominant; Itali, Cimino saluatico.

Monachorũ error.

Cumini vires ex Galeno.

Nomina.

Ἄμμι. AMMI. CAP. LXI.

Ammi [a] Aethiopicum cuminum appellant. Pleriq; hoc natura diuersum esse ab illo existimant, Vulgò notum est, semen exile, multò minus cumino, origanum resipiens. Eligendum est purũ, minimè furfurosum, Vis ei excalfactoria, feruens, & exiccans. Facit ad tormina, urinæ difficultatem, serpentium ictus, cum uino potum: menstrua ciet. Miscetur derodentibus cantharidum medicamentis, quæ ecdoria uocãt, ut inde exortis urinæ difficultatibus resistat. Sugillata cum melle tollit. colorem potu, aut illitu mutat in pallorem. Suffitum cum uua passa, aut resina, uuluas purgat.

a Meum, & Car. ἔνιοι καὶ τοῦτο αἰθιοπικὸν, οἱ δὲ βασιλικὸν καλοῦσι, ἔνιοι δὲ ἑτέρας φύσεως τὸ αἰθιοπικὸν ἔφασαν οἶναι καὶ ἑτέρας τὸ ἄμμι. i. quidam Aethiopicum, quidã Regiũ, vocãt. Alij alterius naturæ Aethiopicũ esse dixerunt, & alterius Ammi.

QVanquam uaria, ac diuersa semina uiderim, quæ legitimum Ammi mentiuntur; nullum tamen ex ijs hactenus mihi sese obtulit, quod animum ad credendum alliceret, uerum Ammi ex Alexandria Aegypti ad nos deferri. Quod Ameos nomine in officinis passim habetur, cùm probatissimum, Plinio teste, cumino sit candidius, id nigricat, adeoq; uulgaris petroselini semen æmulatur, ut uisu ab eo dignosci minimè possit, sed in hoc gustum consulere oportet. Nam cùm haud leuiter sit acre, facultatis discrimen gustu facilè deprehenditur. Præterea cùm hoc nullum origani saporem gustui repræsentet, quem tamen referre uerum Ammi Dioscorides est auctor, adhuc clarius fit, id non esse legitimum. Veruntamen contrarium sensisse videtur Ruellius: quippe qui minus fortasse accuratè ea examinauerit, quæ de Ammi, Hippocratis testimonio, scriptis tradidit Plinius, ei alioqui familiarissimus, lib. 20. cap. 15. cùm inquit. Est Cumino simillimum quod Græci uocant Ammi. Quidam uerò Aethiopicum Cuminum id esse existimant. Hippocrates regium appellat, uidelicet quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam sit exilius, & candidius. Similis autem & huic usus: nam & panibus Alexandrinis subigitur, & cum alimentis interponitur. hæc Plinius. Cæterùm non equidem negauerim, Ammi in Italia nasci, etsi in officinis hactenus uerum non reperiatur. Siquidem Aloisius Anguillarius Romanus in herbarum cognitione diu uersatus, ex Patauio, ubi horti publici curam gerit, nuper ad me misit legitimum Ammi, nulla prorsus reclamante nota. Verùm enimuero huic sanè illud non adstipulari certum est, quo magno, ut arbitror, errore ducti Monachi illi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, se usos fuisse asseuerant. nam præter rationes, error satis ex suis scriptis exploditur, utpote qui suum Ammi nullo origani sapore commendari fateantur. Herbæ, quam uocant Ammi, semen, ut Galenus testatum reliquit lib. 6. simplicium medicamentorum, maximè est utile. Facultatis est excalfactoriæ, & desiccatoriæ, tenuiumq; partium: sed & gustu subamarum est, & acre. Et clarum est, quòd & digerat, & urinam moueat. Fuerit autem in calfaciendo, desiccandoq; ex ordine tertio intenso. Planta, quæ Græcè ἄμμι Latinè item Ammi uocatur: Arabicè, Nanochach, Anazue, Nanachua, seu Nanachue: Italicè, Ammi, ut etiam Hispanicè: Germanicè, Amey.

Ammios consideratio.

Ruel. lapsus

Monachorũ error.

Ammios vires ex Gal.

Nomina.

AMMI.

Κόριον ἢ κορίαννον. **CORIANDRVM.** CAP. LXII.

COriandrum, aut coriannum uulgaris est notitiæ: uim refrigeratoriam habens. Quare illitum cum pane, aut polenta, ignibus sacris, & ulceribus, quæ serpunt, medetur. Epinyctidas cum melle, vel uua passa, testium inflammationes, carbunculosque sanat: cum faba fresa strumas & tubercula discutit. Tineas interaneorum expellit semen, cum passo modicè potum, & genituram adauget: largius tamen sumptum mentem non sine periculo mouet. quare continuo, & copiosiore usu abstinẽdum. Succus cum cerussa, spumave argenti, necnon aceto, & rosaceo illitus, ardentes summæ cutis inflammationes emendat.

Coriandri facultas ex Galeno.

COriandrum omnibus notissimum exili prouenit caule, sesquicubitali longitudine, ramis numerosis; folij infernè Adianto proximis, sed quæ in caulibus habentur, & tenuiora sunt, & magis diuisa: flores in caulium summitatibus albicant, è quibus racematim semen oritur rotundum ac striatum. Tota planta grauiter spirat, cimicum odore, at semen siccum, exuta graueolentia, odoratum euadit, & ad multa utile. Cæterùm in Coriandri facultate indagãda adeò Galenus productus

CORIANDRVM.

ductus eſt, ut longum ſermonem faceret contra Dioſcoridis ſententiam libr. 7. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcribit. Coriannon, ſiue Corion, aut utcunque uocare lubet. Vetuſtiores Græci Coriannon nominant: at recentiores medici omnes Corion appellitant, ſicut & Dioſcorides, refrigeratoriam eſſe herbam dictitans, ſed perperàm. Siquidem ex contrarijs facultatibus componitur, plurimum habens eſſentiæ amaræ, quam oſtendimus eſſe tenuium partium, & terrenam. Nec parum etiam aqueæ humiditatis obtinet, quæ tepentis eſt facultatis. Habet autem & adſtrictionis pauxillum. Ex quibus omnibus uariè quidem agit ea quæ ſcribit Dioſcorides, & non tantùm ex refrigeratione. Cæterùm ego cuiuſque particulatim actionis cauſam enarrabo, tametſi propoſitum fuerat, mei unius duntaxat hoc in libro ſententiam expromere. Sed fortè nihil obſtabit: imò, ſi uerum fatendum eſt, proderit nonnihil, ſuperiores methodos, quæ ad hunc modum in paucis medicamentis ſunt dictæ, hic repetere. Primùm ergo non Dioſcorides tantùm, ſed & alij complures medicorum indeterminatè de morbis pronunciant, ſicut ſanè hac quoque tempeſtate non paucos inuenias medicos uel inſignes, præter alia, hac in re maximè hallucinantes. Interdum enim atra, liuida, frigidaq; reddita parte, quæ eryſipelas habuit, nec amplius refrigerantia poſcente medicamenta, ceu antea, ſed ea quæ infixum parti præter naturam humorem euacuent, ij tamen refrigerare perſeuerant. Aliquando autem ad digerentia quidem tranſeunt: cæterùm eryſipelas ſanare dicunt. Et ſanè ſcribunt, incipientibus etiàmnum, & creſcentibus eryſipelatis, alia eſſe medicamenta, alia verò iam declinantibus, ac flacceſcentibus. Sed ita res nõ habet. Neque enim eryſipelas etiam uocari debet, poſteaquàm inflammatio eius, & feruor, ac bilioſum illud abierint: neque

60

quæ

quæ facultate sunt frigida, neque quæ huiusmodi affectus sanant, remedio esse putandum est: sed uelut si uel in initio protinus aut percussis, aut alia de causa quæuis tumor in parte quapiam aut liuidus, aut niger extiterit, eum esse frigidum affectum existimabis, & quæ digerant excalfaciantq; medicamenta poscere. Ad eundem modum, si calida affectio in frigidam reciderit, negligenda quidem prior est, sed secunda alio appellanda nomine: aut si displicet nominis mutatio, saltem sicut quidam alia scribunt principij, alia declinationis remedia, haud frigida esse autumantes declinationis remedia, concedendum sane est, si cui ita placet, ut talis affectio etiam erysipelas uocetur: sed eam etiam calidam dicere, ubi iam refrigerata est, id uero nequiquam concedendum. Itaque ne quod tunc ei auxilio est, refrigeratorium esse credamus, sicut Dioscorides Coriandrum, quod, ut ipse inquit, cum pane, aut polenta illitum, erysipelas curet. Nam quod exquisitum est erysipelas, quod utique inflammatum est, & flauum, haud unquam sanare poterit cum pane Coriandrum, sed illud quod iam refrigeratum est. Proinde nos superioribus uoluminibus, cùm determinata, ac definita experientia, cuiusque medicamenti facultatem explorandum censuimus, quàm maximè fieri posset, simplicissimum eligi affectum consuluimus. At plerique medici neque quòd uel plurimi morborum protinus ab initio compositi inuadant, norunt: neque quòd alius affectus sit erysipelas exactum, alius uerò is, qui uocatur ab omnibus nobis usitatè, ut a ueteribus quoque, phlegmone: alij autem inter hos medij plurimi, partim, ut sic dicam, erysipelata plegmonode, partim phlegmonæ erysipelatodes. Ac inuenias nonnunquam ubi neutrum uincat, sed ad unguem paria sint. Quinetiam nonnunquam œdematodes esse erysipelas conspicitur, sicut aliud scirrhodes, ut compositorum morborum non paruus aceruetur numerus. De quibus copiosius, cùm alibi disseruimus, tum in libris de curandi ratione. Dicetur autem & nunc quoad saltem eorum meminisse necesse est, quòd exactum erysipelas haud unquam ab antè dicto cataplasmate curari possit. Voco autem exactum, cùm a biliosa fluxione pars impleta fuerit. Porrò quòd longè a refrigeratione absit Coriandrum, uel ex ijs, quæ ipse scribit Dioscorides, discere licet. Nam strumas, inquit, cum lomento dissoluit. Quod uerò nullum refrigerantium medicamentorum idoneum sit dissoluendis strumis, uel ipsum Dioscoridem non dubitaturum arbitror: quippe qui sexcenta scripserit medicamenta strumas sanare potentia, quæ omnia tum temperie calida, tum actionibus digerentia esse confessus est. Hactenus Galenus à Dioscoride in Coriandri facultate dissentiens.

Coriandri facultas ex Auicenna.

Porrò verò hac in re Galeno maximè refragatur Auicenna, qui in ipsis m apertè inuehitur libro 11. cap. 144. sic inquiens. Scripsit Galenus Coriandrum esse compositum ex diuersis facultatibus, etsi terrea facultas in eo cæteris excellat, simul cum aquea quadam tepida, & astrictoria pauca. Verùm, vt ego coniicio, aqueitas, quæ in ipso reperitur, absque dubio frigida, non quidem tepida existit: nisi ei forsan admisceatur aliquid excalfacientis substantiæ, quæ sui tenuitate velociter in auram euanescat. Quapropter dixit Humaym, remouet Galenus frigiditatem à Coriandro, & Dioscoridi repugnat. At ego quidem aliter sentio, cùm frigidæ eius substantiæ meminerint Archigenes, Rufus, & aliorum posteriorum nonnulli. Frigidum igitur est Coriandrum natura in fine primi, & vsque ad principium secundi, & siccum in secundo, quanquam, sententia mea, & siccum est, & ad caliditatem aliquo modo vergit. Sed Galenus ipse sentit, Coriandrum esse ex omni parte calidum. Id quod fortasse euenisse putandum ex ea caliditatis particula, quæ dum bibitur, aut comeditur, ab ipso disperditur. Aliter nec necessarium foret, si homines sua frigiditate interficeret, vt in multa exhiberetur quantitate. Illud præterea subdit Galenus, si Coriandrum strumas dissoluit, quonam igitur pacto frigidum erit? Cui facilè responderi potest, id agere Coriandrum sua quadam occulta facultate, ac forma: aut quòd reperiatur in eo aliqua tenuis facultas, quæ in profundum penetrare possit frigida substantia exterius relicta. Sed cùm bibitur caliditas illa resoluitur. quo fit, vt sola frigida remaneat, & in corporibus agat. Hæc Auicenna in Coriandro Galeni dicta refellens. Quæ etsi aliquid in se rationis, ac veritatis habere videantur; tamen cùm omnibus compertum putem, Galeno neminem adhuc parem extitisse, qui diligentius stirpium tum naturas, tum facultates inuestigauerit partim saporis gustu, partim odoris olfactu, partim substantia, & coloribus, partim denique ex longa experientia profundissimæ philosophiæ coniuncta, operæpretium est eius potius acquiescere sententiæ, quàm reliquorum omnium.

Brasauoli error.

Veruntamen Brasauolus in hoc maluit fortasse cum Auicenna errare, quàm cum Galeno rectè sentire. Qui præterea cùm nesciuerit, Coriandrum in Hetruria passim in pratis, & campestribus sponte nasci, asserit in suo simplicium volumine, satiuum tantùm reperiri Coriandrum.

Coriandri seminis usus.

Cæterùm quòd in hoc capite Dioscorides auctor sit, Coriandrum sumptum mentem non sine periculo commouere, quòdque alij tum ex Græcis, tum ex Mauritanis memoriæ prodiderint, eiusdem succum potum interimere; ideo factum est, vt multi, quorum ego sententiam antehac secutus sum, coriandri vsum prorsus damnauerint. Sed id nunc certè mihi videtur iniustè factum. Siquidem Coriandrum mentem non commouet, nisi largius & immoderatè sumatur. Quid quæso mirum erit de coriandro copiosius sumpto, si vinum etiam, cuius tamen est vsus quotidianus, liberalius epotum, dolores, morbos graues, strangulatus, & mortem denique inferat? quod si moderatè bibatur, præter alias vtilitates, quas humano corpori præbet, ventriculum roborat, concoctiones adiuuat, excrementosa pellit, cor exhilarat, intellectum acuit, spiritus claros reddit & viuificat. Quare non equidem video, quid obstet, quò minus simili ratione credamus, tantum abesse, vt Coriandri semen noceat, vt etiam maximè prosit, si tamen parcè & modicè sumatur. Quippe ab eius vsu moderato non abhorruisse Galenum puto: nam libro 8. cap. 4. de compositione medicamentorum secundum locos ex Archigene refert, ructu acido affectis coriandrum cochlearij mensura exhibendum esse. Galeno autem apertissimè adstipulatur è recentioribus Græcis Symeon Sethi, vtpote qui in coriandri mentione scribat, id stomacho bonum esse, & eundem corroborare: cibum in ventriculo retinere, donec probè concoquatur. Quæ auctorem hunc de temperato coriandri vsu tradidisse, nulli dubium est. Ex his igitur facilè colligamus licet, quòd non sit admittenda, sed potius explodenda illorum recentiorum opinio, qui coriandri vsum omnino fugiendum esse censent. nos enim iam non omnem eius vsum, sed immoderatum tantùm, vt nocuum, vitandum esse existimamus. Semen tritum & recentibus carnibus aspersum prohibet ne putrescant tam cito, quàm solent, æstatis tempore. Ex aqua autem potum cœliacos iuuat, & alui fluxiones cohibet. Attamen semen in ciborum, aut medicamentorum vsum nunquam admitti debet, nisi prius triduo aceto fuerit maceratum.

Nomina.

Id Græcis κόριον, & κορίαννον *appellatur: latinis, Coriandrum: Mauritanis, Rusbor, Rasbera, kuzbara: Italis, Coriandro: Germanis, Coriander, & Coleander: Hispanis, Culantro, & Ciliandro.*

Ἱεράκιον. HIERACIVM. CAP. LXIII.

a Merì. ὑπόκενον. i. subcauum.

Hieracium magnum caulem emittit asperum, subrubrum, spinosum,[a] cauum; folia ex interuallis rariusculè diuisa, similia soncho per ambitum, luteos flores, in oblongis capitulis. Vim refrigerandi habet, & modicè substringendi; vnde illitum, stomacho æstuanti, inflammationibusq; prodest. Succus erosionem stomachi sorbitione mitigat. Herba cum radice illita, vibratis à scorpione ictibus auxiliatur. Hieracium paruum, folia ex interuallis habet, diuisa in ambitu: cauliculos teneros, virentes: in quibus lutei flores orbem circinantes, emicant. Vim suam ad eadem, ad quæ superior impendit.

Hieracium

Hieracij consideratio, & vires ex Plin.

HIeracium maius, frequentissimum vbique in Italia nascitur, soncho aut syluestri Lactucæ non admodum dissimile. Minus autem cichorium ferè refert, Sed asperiora ei folia sunt. Flores vtrique aurei, qui tandem papposi effecti in auram euolant, Maius radice nititur vnica, recta, lactucæ, aut sonchi modo. Minus verò multiplici: vtrique succus lacteus sapore amaro acriq;, cum caulescunt. Horum autem non reperio Galenum mentionem fecisse, nec etiam Paulum, in libris de simplicium medicamentornm facultatibus. Meminit tamen eorrum Plinius libro 20. cap. 7. inter lactucarum agrestium genera, sic inquiens. Sunt, qui herbam Hieraciam vocent, quoniam accipitres scalpendo eam, succoq; oculos tingendo, obscuritatem cùm sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, viribus quoque papaueri similis. Carpitur per messes inciso caule. Conditur in fictili nouo ad multa præclarus. Sanat omnia oculorum vitia cum lacte mulierum. Arcet nubeculas, cicatrices, adustionesq; omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis cum lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in vino potus. Et folia tosta, thyrsique triti ex aceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionum ictus. Verùm contra phalangia commisto vino ex aceto. Alijs quoque venenis resistunt, exceptis quæ strangulando necant, aut ijs quæ vesicæ nocent, item psimmythio excepto. Imponuntur & ventri ex melle, atque aceto ad detrahenda vitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Crateuas eum & hy-

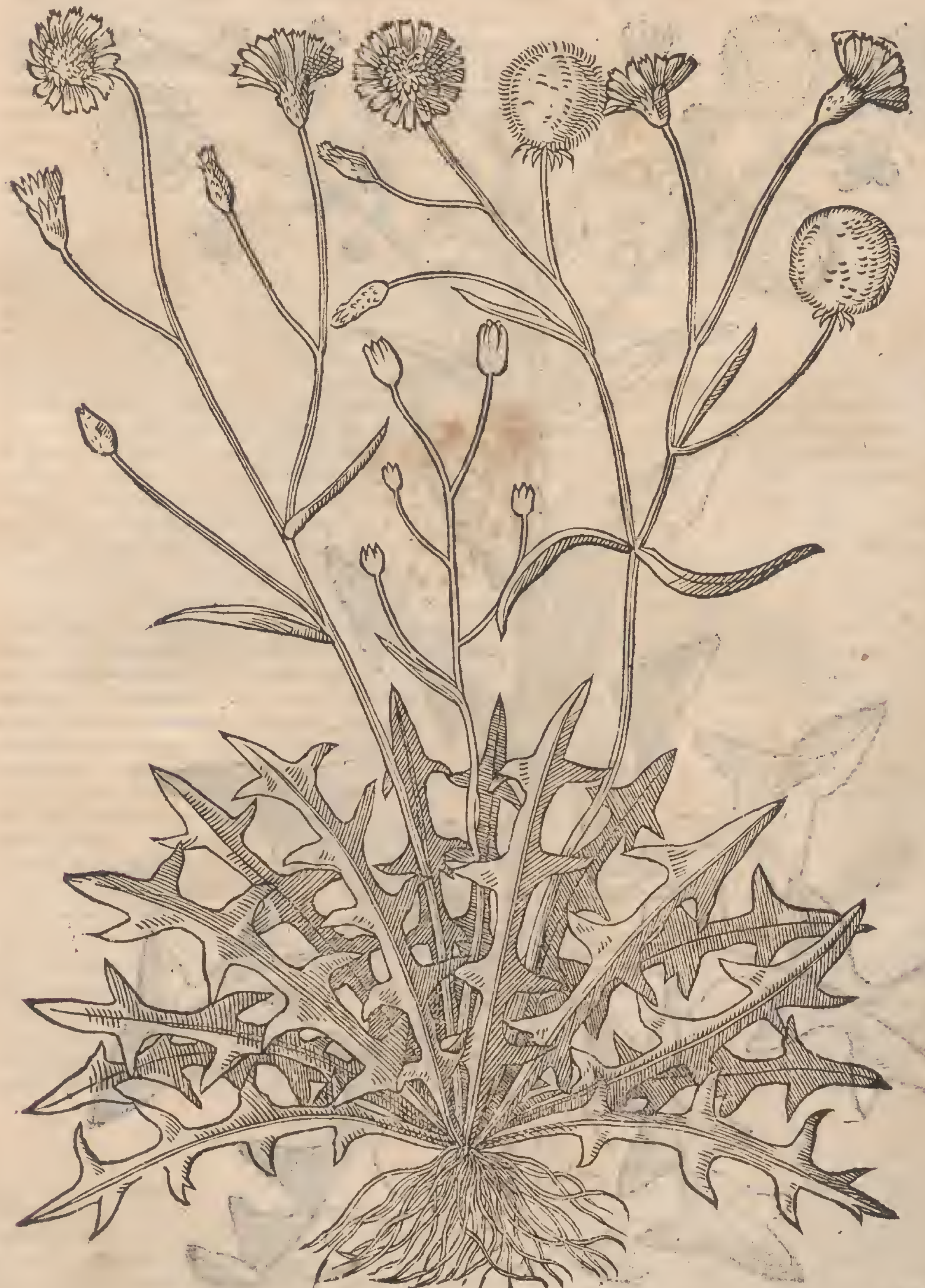
HIERACIVM MAIVS.

dropicis obolis ductus in aceto, & cyatho vini dare iubet. Peculiares earum vires partim iam dictæ sunt, somnum faciendi, veneremq; inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Nunc non paucæ restant, quoniam inflationes discutiunt, ructus lenes faciunt, concoctiones adiuuant: cruditatem ipsæ nequaquam faciunt. Nec vlla res in cibis auiditatem incitat, inhibetque; eadem in causa alterutrinque modus est. Sic & aluum copiosiores soluunt, modicè sistunt, lentitiam pituitæ digerunt, atque, vt aliqui tradiderunt, sensus purgant. Stomachi dissoluti vtilissimè adiuuantur, in eo vsu, & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes. Si crassior pituita sit, scillite, aut vino absinthite: si & tussis sentiatur, hyssopite admisso. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copiosiores, & ad vesicæ vitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoque prosunt recentibus, priusquàm pustulæ fiant cum sale illitæ. Vlcera etiam, quæ serpunt, coercent, initio cum aphronitro. mox in vino tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa, & luxata caulibus tritis, cum polenta ex aqua frigida leniunt: eruptiones papularum ex vino, & polenta. In cholera quoq; coctas patellis dederunt: ad quod vtilissimæ, quàm maximè caule, sed amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferuefacti ij caules & stomacho vtilissimi traduntur. Has omnes Plinius tam Hieracijs, quàm syluestribus Lactucis vires contribuit. 10

Nomina. *Quod Græci* ἱεράκιον, *Latini similiter Hieracium vocant: Itali, Hieracio.*

HIERACIVM MINVS.

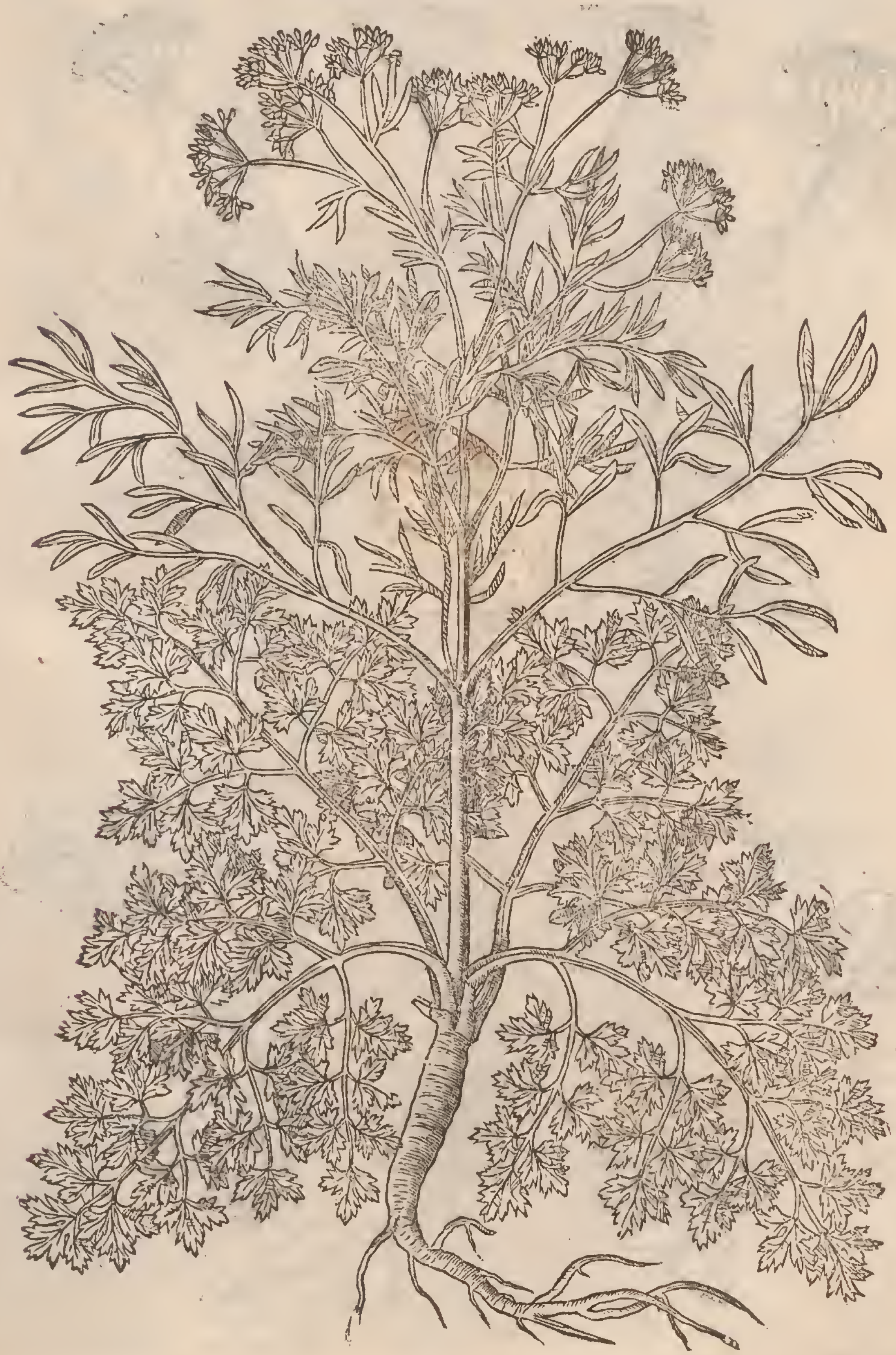
Σέλινον.

APIVM. CAP. LXIIII.

HOrtensis apij herba ad eadem, ad quæ coriandrum cõuenit. Inflammationibus oculorum cum pane, aut [a] polenta illinitur: æstuantem stomachum mulcet. mammarum [b] duritiam ex lacte concreto contractam, reprimit. Vrinam ciet, siue crudum, siue coctum edatur. Decoctum eius, radicisque potum, uenenorum noxæ resistit, cum uomitiones excitet: aluum cohibet. Semen uehementius urinam pellit: contra serpentium uenena, aut epotam argenti spumam auxiliatur: inflationes discutit. Admiscetur medicamentis, quæ dolorum leuamenta præstant, theriacis quoque, ac tussis remedijs. Eleoselinum in [c] humidis nascitur, satiuo [d] grandius, & ad eadem efficax. Oreoselinum caule est dodrantem alto, ab radice tenui exeunte; per cuius ambitum rami, & capitula cicutæ, multo tamen tenuiora; semine cumini oblongo, acri, & odorato, tenui. Nascitur in petrosis, & montibus. Vrinã ciet, semine, ac radice in uino potis; menses trahit. antidotis, necnon medicamentis urinam cientibus, & excalfactorijs, inseritur. Nec hallucinari nos oportet, existimantes oreoselinum esse, quod in saxis

a Meum. ταῖ πάλις ἀλφίτοι. cum polenta polline.
b Meum. μαζὸς χονδριῶντας. i. mamas grumescẽtes.
c ἑφύδροις. i. aquosis.
d Orib. addit. ὀλίγῳ. i. paulo.

APIVM HORTENSE.

proue-

prouenit: aliud enim est petroselinum. Petroselinum in Macedonia prouenit, in præruptis locis, semine ammij, odoratiore, sapore acri, aroma olente. Vrinam cit, ac menstrua: contra stomachi, & coli inflationes, & tormina prodest. Laterum, renum, & vesicæ doloribus, in potu subuenit. Admiscetur antidotis vrinam cientibus. Hipposelinum Latini olusatrum appellant, aliqui smyrnion, quanuis aliud sit, quod propriè smyrnion dicitur, vt paulò post referemus. Est autem maius, & satiuo apio candidius: caule alto, cauo, molli, habente veluti lineas: foliis latioribus, in puniceum uergentibus: coma rorismarini, florum plena; dependentibus in cacumine corymbis antequàm deflorescat. Ea semine turget nigro, oblongo, acri, solido, aromatico. Radix dimittitur tenuis, odorata, candida, [c] quæ os commendat. In vmbrosis, & palustribus enascitur. olerum generis, ut apium. Radix cruda, coctave estur. Folia cum caulibus, decocta manduntur, & per se aut cum piscibus præparantur, crudaq; muria condiuntur. Vim hanc habet, ut epoto semine ex mulso uino menses cieat: algentes calfacit potu, aut illitu: urinæ stillicidio auxiliantur. Radix eosdem præstat effectus. 10

c Cat. & εὐστόμαχος. i. stomacho grata.

APIVM PALVSTRE.

Putant

PETROSELINVM MACEDONICVM.

PVtant dubio procul omenes ferè ætatis noſtræ medici, iiq́ue præſertim, qui diu uerſati ſunt in ſimplicium medicamentorum inquiſitione, quiq; multum laboris ac ſtudij impenderunt, ut hanc medicinę partem penè abolitam reſtituerent, nil aliud antiquos ſatiuum fuiſſe Apium, quàm uulgare noſtrum Petroſelinum, hodie hortis omnibus frequentiſſimum. Quorum equidem ſententiam nunquam auſim improbare: cùm noſtrum hoc notis omnibus ſit præditum, quibus conſtare Apium veteres tradidere. Plinius ſi quidem libro 20. cap. 11. naturalis hiſtoriæ ita ſcribit. Apio gratia vulgò eſt: namque rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Hoc etiamnum confirmare videtur Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, cùm inquit. Apium inter cætera familiariſſimum eſt, & ori, ſtomachoq́ue gratiſſimum. Quæ ſanè omnia in vulgari noſtro Petroſelino cernuntur: quippe quod nobis omnium olerum familiariſſimum in ciborum condimentis perpetuò habeatur. Cæterùm quamuis id varios noſtrarum menſarum cibos frequentiſſimè commendet; ſcripſere tamen tum Chryſippus, tum etiam Dionyſius (vt Plinius author eſt) Apium ad cibos non admittendum, imò omnino nefas; nam id defunctorum epulis feralibus dicatum. Ipſius quoque viſus claritati inimicum. Caule fœminæ vermiculos gigni. Ideoq́ue eos, qui ederint, ſterileſcere mares, fœminasq́ue. In puerperijs verò ab eo cibo comitiales fieri, qui vbera hauriunt. Innocentiorem tamen eſſe marem: Eaq́ue cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur.

Apij hortenſis confid.

hæc

LEVISTICVM VVLGARE.

Eleoſelini cõſideratio.

hæc Plinius. Quare mirum non fuerit, ſi recentiores quoque Apio comitialibus interdixerunt. Cum igitur his tum rationibus, tum auctoritatibus, notis præterea ſuffragantibus, conſtet uulgare Petroſelinum legitimum eſſe Apium, putandum quidem fuerit, quin potius affirmandum, id quod officinis omnibus ſatiui Apij vicem explet, nil aliud eſſe, quàm Paludapium, ſiue Apium paluſtre, Eleoſelinum Dioſcoridi uocatum. Quandoquidem hoc in humentibus, & paluſtribus locis naſcitur, caule, & folijs ſatiuo maioribus, rarioribusq́;. Eaque propter Theophraſtus libro. 7. cap. 6. de plantarum hiſtoria, de eo diſſerit his uerbis. Paludapium, quod apud aquæ ductus, & in paludibus prouenit, fol o raro, nec hirſuto conſiſtit, ſed ſimile quodammodo Apio eſt, odore, ſapore, figuraq́;. Hoc Columellæ libro 11. cap. 3. de re Ruſtica non aquaticum apium, ſed Apium ſimpliciter appellatur: ubi ſic legitur. Apium quoque plantis ſerere, nec minus ſemine, ſed præcipuè aqua lætatur, & ideò ſecundum fontem commodiſſimè ponitur, quod ſiquis id uelit latifolij facere, quantum ſeminis poſſint tres digiti comprehendere, raro linteolo inliget, & ita in areolas diſpoſitum religet. uel ſi criſpæ frondis, ſemen eius inditum pilæ, & ſaligno palo pinſitum expoliatumq́; ſimiliter in linteolis ligatum obruet. Poteſt etiam circa hanc operam fieri criſpum, ſi cum eſt natum incrementum eius ſuperuoluto cylindro coerceatur. Hæc ille. A quo nonnulli hortorum cultores edocti, aquaticum apium criſpum hoc quoque tempore faciunt, habentq́; ſpectaculi gratia in hortis. Ceterùm Ruellius haud

60

lus haud mihi ſubſcribendum eſt: quippe qui plantam nobis Italis Macerone uulgò appellatam, Paludapium eſſe putat. Quippe (ut paulò pòſt, atque etiam in proxima Smyrnij commẽtatione dicetur) non parua ſanè inter uocatum Maceronem, Eleoſelinum, & Hipposelinum intercedit differentia. Apij porrò in montibus naſcentis, quod ideo Græcis Oreoſelinum dicitur, nulla à Dioſcoride redditur foliorum delineatio, niſi in eo ſcriptura fuerit deprauata, ut fermè ſuſpicor. Verum Theophraſtus, & Plinius Oreoſelinum deſcripſerunt folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine unus, alter uerò caule anethi, minutiore tamen. Vnde factum eſt, ut nonnulli crediderint Theophraſtum hoc in loco deprauatum eſſe, & quòd vbi in Græcis codicibus legitur, καὶ τὰ φύλλα ἔχει κωνείῳ ἐμφερῆ id eſt, folia habet cicutæ ſimilia, legendum ſit, κεφάλια ἔχει μηκωνείῳ ἐμφερῆ, hoc eſt, capitula habet papaueri ſimilia. In quam opinionem hos facilè potuit adduxiſſe uulgata Græca Dioſcoridis lectio, in qua nimirum capitulorum papaueris, non autem foliorum cicutæ mentio eſt. Veruntamen ego potius (ut modò dixi) Dioſcoridis lectionem uitiatam putauerim, quàm Theophraſti, licet contrà ſenſerit Hermolaus. Nam præterquam quòd Theophraſto ſubſcribat Plinius, eſt Oribaſij codex, in quo non μηκωνίῳ, ſed κωνείῳ legitur. Præterea ipſe ſæpenumero vidi Apiũ in montibus naſcens, quod à Theophraſti, & Plinij pictura nulla prorſus notis diſſidet. Prouenit enim folijs cicutæ, radice tenui, & ſemine in umbella anethi modo: quæ omnia Apij generi maximè adſtipulantur. Illud inſuper addiderim, quòd Apij longè magis proprium eſt folijs conſurgere cicutæ modo per ambitum laciniatis, ſemine in umbella anethi inſtar, quàm capitulis papaueri ſimilibus incluſo. MACEDONICVM AVTEM PETROSELINVM, etſi antehac ĩ Italia haud cognitũ fuit, factum eſt tamen quorundam diligentia, ut petito è Macedonia ſemine, iam quibuſdam noſtris habeatur in hortis. Huius copiam primùm mihi fecit Iacobus Antonius Cortuſus Patritius Patauinus. cuius liberalitate complures cùm peregrinas, tum raras ſum conſequutus plantas. Exit itaque Macedonicum petroſelinum, folijs vulgari, ſiue aquatico apio ſimilibus, ſed minoribus, caule craſſo, ramoſo, frequentibus clarum cauitatibus, floribus albis, ſemine hortenſi petroſelino haud abſimile, odorato, & amareſcente. Quamobrem aberrant toto cælo, qui vulgare noſtrum petroſelinum, nihil à Macedonico differre contendunt, ſua tantum authoritate, ne dicam temeritate, dixi. Quod verò Hippoſelinum uocatur, ſi quod LEVISTICVM vulgo uocant, non eſt, plantã ſanè non habeo quæ legitimum referat. Si enim foliorum, caulium ramorum cæterarumq; partium magnitudinem, proceritatemq; reſpiciamus, etſi Dioſcoridi Hipposelinum legitimum non ſit, quòd coma, & ſemine illi non reſpondeat, cùm tamen cæteris ſelinis grandius ſit, & tota facie ſimile, nemo nobis ſuccenſere debet, ſi hanc plantam Hipposelinum appellauimus; verùm ne mordicus opinionem hanc retinere uidear, libenter in eorum concedam ſententiam, qui aliter cenſent. ea exceptione tamen, vt interim hæc planta mihi tantùm Hipposelini vicem præſtet. Sunt qui hanc Laſerpitium, quiq; fructiferam Theophraſti libanotidem eſſe contendant, ſed plures ſunt notæ (quantum video) quæ horum opinionibus refragantur. Braſauolus Ferrarienſis herbam Maceronem vulgò uocatam falsò Hipposelinum exiſtimat, à peruerſa fortaſſe Marcelli interpretatione deceptus, qui præter Dioſcoridis ſententiam, Hipposelino radicem intus candidam, foris verò nigram reddidit, cùm tamen in Græcis Dioſcoridis exemplaribus nulla nigredinis fiat mentio. Quo quidem argumento Maceronem Hipposelinum non eſſe, ſatis ſuperq; comprobatur, præſertim cùm hæ celeris radicum oppoſita qualitate inter ſe diſcrepent. Huius Marcelli lapſus illud cauſam fuiſſe arbitror, quòd legerit apud Theophraſtum, naſci Hipposelinum folijs paludapio proximis: caule magno, ac hirſuto: radice raphani modo craſſa, ſed nigra: nigroque etiam ſemine, magnitudine eruo ampliore. Qua fortaſſe authoritate fretus Marcellus, nigram Hipposelino radicem ineſſe addidit in Dioſcoride. Sed animaduertendum eſt Theophraſtum eo loco non deſcripſiſſe Dioſcoridis Hipposelinum cùm alterum ab altero pluribus differat notis, ſed Smyrnium potius. Id quod ex eo conijci poteſt, quòd Dioſcorides: itemq; Galenus aſſerant, nonnullos inueniri qui Hipposelinum à Smyrnio non ſeparent. Quibus verbis nil mirum inter eos, qui ita ſentirent, Theophraſtum quoque ab illis comprehenſum fuiſſe. Cæterùm hac in re etiam Fuchſius, cuius tamen pace dixerim, apertè hallucinatur: quippe qui legitimum Hipposelinum Leuiſticum vulgò vocatum, ſmyrnij loco in ſuis clariſſimis de ſtirpium hiſtoria commentarijs depinxerit. Idem præterea erraſſe deprehenditur in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit. Nam etſi primùm rectè ſcribat, illud quo officinæ hodie pro apio hortenſi vtuntur, non eſſe niſi eleoſelinum, id eſt apium paluſtre; tamen poſtea perperàm (meo quidem iudicio) ſcriptis tradidit, petroſelini ſemen ſeplaſijs apij ſemen uocari, atque in eius locum vſurpari. Etenim eleoſelini ſemine, non petroſelini, apij ſeminis loco utuntur omnes ferè pharmacopæi, idq; etiam apij ſemen nuncupant. Apij meminit Galenus libro 8. ſimpl. medic. ſic inquiens. Apium uſque adeò calidum eſt, vt & vrinas, & menſes cieat. Flatus quoque diſcutit, & magis ſemen, quàm herba ipſa. Sed & oreoſelini, & hipposelini ſimilis vis eſt: verùm hipposelinon imbecillius eſt, oreoſelinum valentius. Eodem quoque lib. ſuperius tamen, de Petroſelino diſſernit his verbis. Petroſelini ſemen maximè vſui eſt, cùm tota etiam herba vnà cum radice ſimilem, ſed imbecilliorem, facultatem ſortiatur. Eſt autem vt guſtu acre cum amaritudine, ſic & in operibus calidum, vnà cum incidendi effectu. Hic menſes, & vrinas largè prouocat. Flatus quoque diſcutit. Fuerit itaque & ipſum tertij ordinis tum excalfacientium, tum deſiccantium. Sed de Petroſelino Macedonico fuſius diſſerens libro primo de antidotis, ita ſcribit. Quod ad Petroſelinum attinet, laudatiſſimum Macedonicum eſt omnibus cognitum: quod Eſtreaticum etiam quidam appellant, à loco in quo naſcitur, nomen imponentes. Verùm exiguum eſt prorſus quod ibi prouenit, cùm & præruptus, & anguſtus is locus ſit. Eſtreaticum itaque Macedonicum hoc, quod à Macedonibus in omnes gentes aſſertur, paucum & ipſum in Macedonum terra gignitur. Sed idem in petroſelino Macedonico accidit, quod in Attico melle, & vino Felerno contingit. Mercatores ſiquidem in omnem fermè orbis terram, ut mel Atticum, vinum Falernum, ſic petroſelinũ Macedonicum aduehunt, cùm tamen in Macedonia petroſelini tantum non oriatur, quantum gentibus omnibus ſatis eſſe queat. Verùm in Epiro petroſelinum plurimum gignitur, quemadmodum in Cycladibus inſulis mel: atque vt mel ex inſulis Athenas aſſertur; ſic petroſelinum ex Epiro prius in Macedoniam comportatur, plurimumque, & propè totum in Theſſalonicam: inde verò tanquam Macedonicum exportatur. Idem in vino Falerno contingit. nam cùm in exiguo quodam Italiæ agro Falernum proueniat, complura alia vina in Falerni ſpeciem à vini magiſtris concinnantur, quæ perinde atque Falernina, in omnes prouincias Romano imperio ſubiectas importantur. Tibi verò ſi petroſelinum Eſtreaticum quandoque deerit, ne peiorem exiſtimes theriacam futuram, ſi alium impoſueris. Non enim ſi mortiferis venenis, ſi uenenatorum morſibus aliud ab Eſtreatico petroſelinum minus congruit, propterea reliquis etiam morbis, vt torminibus ventriculo debili, aquæ inter cutem, & id genus alijs, ſegnius opitulatur, quos in primis ſanare theriaca non promittit. Ad hæc Eſtreaticum petroſelinum theriacam planè amariorem facit, præſertim cùm recens adhuc imponitur. differt enim ab alijs petroſelinis, quòd vt acerrimum, ita quoque amariſſimum eſt. Σέλινον κηπαῖον, id Græci, quod Latini Apium hortenſe, nominant: Mauritani, Charfs, Carfs, ſeu Chares: Itali, Apio domeſtico, & Petroſello: Germani, Peterſilien, & Peterlin: Hiſpani, Perexil: Galli, Perſil de iardin. Id uerò ἐλεοσέλινον Græci dicunt, quod Latini, Apium paluſtre, & Paludapium: Mauritani, Aſſilis: Itali, Apio paluſtre: Germani, Epffich, & Eppich: Hiſpani, Perexil dagoa, & Apio: Galli, Perſil de leau. Quod autem ὀρεοσέλινον Græci, Apium montanum Latini uocant: Mauritani, Acraſelinum: Itali, Apio montano: Hiſpani, Perexil

Ruellii opin. non accept.

Oreoſelini cõſideratio.

Petroſelinũ.

Hipposelini conſid.

Martelli, & Braſa. lapſus.

Fuch. error.

Apij generũ vires ex Gal.

Nomina. *ni, Perexil montesino: Galli, Persil des montaignes.* Πετροσέλινον *deinde id Græcis dicitur, quod item Latinis Petroselinũ, & Italis, Petroselino. Postremò* ἱπποσέλινον *id Græcè uocatur, quod etiam Latinè Hipposelinum: Arabicè, Salis: Italicè Hipposelino: Germanicè, Liebstockel: Gallice, Ache, & Ache large.*

Σμύρνιο. SMYRNIVM. CAP. LXV.

SMyrnion, quod in Cilicia petroselinum uocant, plurimum in Amano monte gignitur. Caulem habet apii, & stolones multos: folia latiora, suppinguia, ad terram infracta, robusta, [a] odore medicato, cum quadam acrimonia iucunda, colore in luteum languescente: capitibus caulium orbiculatis, ut anethi: semine brassicæ, rotundo, nigro, acri myrrhæ sapore, ita ut alterũ alterius loco cedat. Radix quoque odorata, gustu acri, fauces mordet [b], succosa, mollis. Cortex eius foris niger, intus uiridis, aut subalbidus. Nascitur in saxosis, & collibus [c], atque squalidis, & limitibus terrenis. Vis radicis, herbæ, & seminis excalfacere. Foliis muria maceratis ad obsonia utuntur: aluum sistunt. Radicem contra serpentium ictus bibere conuenit: tusses, & orthopnœas mitigat: urinæ difficultati medetur.

a Drag. εὐώδη σαυδριμότητι φαρμακώδη τέ καὶ ὑπομιλίζοντα. i. odorata cum acrimonia. medicataque, & colore submelino.; b Meum, πολύχυλα. i. multi succi. c Meum, & Drag. καὶ ἐρίκμοις καὶ χορίοις χερσώδεσιν. i. humectis, & angulis incultis.

S M I R N I V M.

Illita

Illita recentes tumores, collectiones, duritiasque discutit, vulnera ad cicatricem perducit. partus abortu uitiat, si fetuefacta subijciatur. Semen lienis, renum, & uesicæ uitiis prodest; menses, & secundas pellit. commodè datur ischiadicis in uino; inflationes stomachi lenit; sudores ciet, & ructus. Peculiariter datur hydropicis in potu, & contra febrium circuitus.

SI Smyrnij singulæ notæ, quæ illi à Dioscoride tribuuntur rectè, diligenterq; expendantur, facilè quidem perspici poterit, Smyrnium ei herbæ simillimum esse quæ à nostris in Hetruria vulgò vocatur Macerone. Siquidem hanc nasci clarum est caule apij, stolonibus multis referto: folijs latioribus, subpinguibus, robustis, ad terram uersis, odore medicato, cum quadam acrimonia iucundis, colore in luteum languescente. Præterea in caulium cacuminibus umbellam gerit anethi modo: semine brassicæ maiore, oblongo tamen, nigro, acri, odore myrrham referente. Radice denique nititur odorata, acri, succosa, ac molli, quæ exteriore cortice nigricat, interiore verò parte ex albo virescit. Quas quidem notas ferè omnes constat Smyrnio Dioscoridem reddidisse. Verùm quispiam, cui fortè hæc nostra sententia minus arrideat, obtrudet nobis semen, vt quod Maceroni nostro non insit rotundum, brassicæ modo. Huic illud responsum volumus, quod cùm cæteræ in vniuersum notæ illi respondeant, facilè in seminis delineatione mendum subesse potest. Vel quòd non in rotunditate, sed in alio vnicum al-

Smyrnij cõsideratio.

SMIRNIVM CRETICVM.

tero semine intercedat similitudo. Porrò quanuis memoriæ non prodiderit Dioscorides, quòd Smyrnium seratur in hortis, in quibus hodie nostrum illud seritur, sed quòd sponte in Amano Ciliciæ monte gignatur, tum etiam in collibus, incultis, ac saxosis locis; Plinij tamen ætate passim in hortis serebatur. Id quod ipse Plinius manifestè demonstrat libro 19. cap. vltimo, vbi Smyrnium inter hortensia referens, inquit. Et Smyrnium olus ijsdem locis seritur, myrrhamq; radice resipit. Idem quoque testatur Galenus, quòd ipsum inter olera connumeret libro 2. de aliment. facultatibus, & de eo scribat in hunc modum. Smyrnium non est insuaue. Ideoq; Romæ plurimum venit. Multò autem acrius est, & calidius, quàm apium: quin & odorati quippiam habet. Quapropter efficacius vrinam ciet, quàm apium, hipposelinum, & sion: & mulieribus menses monet. Veris tempore caulem producit, qui crudus edendo est haud aliter quàm folia, quæ sola per hyemem inerant plantæ, nondum caulem habenti, sicut neque tum apium habet. Postea verò caule accedente, tota planta iucundior redditur, siue quis crudam ipsam, siue coctam mandat, siue ex oleo, & garo, siue vinum, siue acetum velit adijcere. Nonnulli cum aceto, & garo tantùm edunt, veluti apium: alij verò paululum olei ijs adijciunt. hæc Galenus. Ex cuius sanè uerbis liquidò apparet, Smyrnium veteribus etiam inter olera fuisse receptum. Galeno nimirum adstipulantur ea, quæ de Smyrnio nobis retulerunt Siculi. nanque ij affirmant, plantam Maceronem appellatam passim coli in suis hortis, atque eam ueris tempore (ut etiam Galenus perhibet) caulem tenerrimum emittere: qui non solùm edendo sit, sed gratiam quoque ineat cum ore,

IMPERATORIA.

præsertim

præsertim si cum sale & pipere cinaræ modo comedatur. His itaque fortasse, vel etiam validioribus rationibus adductus Manardus Ferrariensis, vir quidem ingenio, & doctrina celebris, Smyrnium esse nostrum dictum Maceronem cōstanter asseruit. Quo fit, vt minus dubitem Ruellij opinionem improbandam esse, quòd suspicetur (vt proxima commentatione diximus) Maceronem esse Paludapium. Smyrnium verò eam esse stirpem certò putet, quam in Gallijs uocant vulgò Leuecchia. est & alia planta, quam in CRETA SMYRNIVM vocari dicunt. Fert hæc folia nostrate Smyrnio crassiora, quinia ab uno pediculo dependentia, & per ambitum serrata, quinetiam in altera parte ab exortu mutila. Longè autem diuersa si ectantur, quæ in caule sunt. Ea enim rotunda spectantur, & à caule, & ramis in quibus nascũtur, persoliatæ uocatæ modo trasfigũtur: nullis in ambitu denticulis. Caulem edit firmum, striatum, & subter folia geniculatum, è quo in latere, ubi folia perforantur, ramuli exeunt è singulo foliorum sinu, strijs in longum protensis. Vmbellam in caulium ramorumque summitatibus gerit racematim dissectã floribus albicantibus, semine haud brassicæ simili, sed rotundo, anguloso, & in acutum desinente. Colore ex flauo nigricante, sapore acuto & amariusculo, pediculis longis striatisq;. Radicem recentem uidere non licuit, sed qui plantam miserunt, eam Smyrnio nostro ferè similem faciunt, non modò facie, sed etiam sapore, odore, ac uiribus. Verùm enimuero (quantum ego iudicare possum) Smyrnium nostrum magis admodum ad Smyrnij historiam accedit, quæ à Dioscoride describitur. Smyrnij tum historiam, tum facultates descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Smyrnium quidam Hipposelinum agreste cognominant. Ex eodem genere & ipsum cum apio est, & petroselino: fueritq; apio quidem ualidius, petroselino autem imbecillius. Menses itaque, & urinas mouet, calidum, siccumq; tertio ordine. Cilices petroselinum nominant, quod in Amano monte nascitur. Est quidem & ipsum Smyrnium, minus uerò petroselino, & Smyrnio acre. Proinde & ulceribus imponi potest, quia videlicet sine molestia desiccet. Sed & digerere, quæ indurata sunt, ualet. Reliqua uis eius apio, & petroselino similis est. Quocirca & semine eius utimur ad menses, urinas, & asthmata, siue anhelationes. hactenus Galenus. Cæterùm non desunt ex recentioribus, qui contendant, plantam Imperatoriam vulgò uocatam legitimum esse Smyrnium, argumento quòd eius radices exterius nigricent, interius verò uirescant. Verùm ij ex eo apertè decepti deprehenduntur, quòd non animaduerterint an hæ plantæ cæteris inter se notis cōueniant. Sed posteaquàm de Imperatoria herba incidit mentio, ob sui nominis maiestatem, viriumq; præstantiam, prætereundum sanè non duximus, quin hic eius tum historiam, tum facultates edisseramus. Præstantissima igitur IMPERATORIA in Ananiensibus montibus supra Tridentum frequentissima nascitur, folijs sphondylio minoribus, solo accubantibus, robustis, hirsutis, ac asperis: caule bicubitali, purpurascente, rotundo, hirsutoq;: in cuius acumine umbella floribus candidis ornatur: è quibus postea semen prodit seselis modo acutum, pariterq; odoratum. Radix inest ei non longa, mediocriter crassa, rugosa, dura, lignosaq;, quæ foris nigra est, intus vero subuiridis. Ea gustu admodum acris deprehenditur, ac mordax, subamara, & odorata. Ex quo non temerè aliquis conijcere potest, Imperatoriæ radicem excalfacere tertio excessu completo, vel quarto inchoante: siccare uerò secundo. Discutit hæc mirificè tum uentriculi, tum intestinorum, tum etiam uteri flatus. Quapropter coli cruciatibus, ac uentriculi torminibus, maximè utilis est. Cit item menses, atque urinam: Fouentur eius decocto utiliter in dolore dentes, præsertim si in uino austero radix decoquatur. Eadem ex uino pota uteri strangulationibus prodest. conceptum adiuuat, quem frigiditas intercipit: concoctionem roborat. Commansa est veluti præstātissimus apophlegmatismus, ut quæ efficaciter cerebri pituitam expurget. In puluerem contrita, uinoque subinde pota, frigidis occurrit morbis. Quamobrem resolutis, comitialibus, conuulsis, auxilio est. Aiunt nonnulli quartana eos sanari, qui pulueris cochlearij dimidium hora una ante accessionem, ex mero biberint. Oris halitum commendat, & omnes roborat sensus. Epidemijs morbis uenenis ferè omnibus, ac uenenosorum animalium tum morsibus, tum ictibus opem præstat. Asthmaticos, seu anhelosos iuuat, obstructiones aperit: aqua intercute laborantes sanat, itemq; liene affectos. In summa excalfacit uniuersas corporis partes, quas frigus occuparit. Vt hinc palàm fiat, herbam hanc non immeritò sibi Imperatoriæ nomen asciuisse, cùm tot tantisq; viribus prædita sit.. Σμύρνιον id Græci, quod Latini item Smyrnium, & Olusatrum, nominant: Mauritani, Seniruion: Itali, Smirnio, & Macerone: Hispani, Apio Macedonico.

Ruellij opin. improbanda. — *Smyrnij vires ex Gal.* — *Quorundam hallucinatio.* — *Imperatoriæ plantæ descriptio, & uires.* — *Nomina.*

Ἐλαφόβοσκον. ELAPHOBOSCVM. CAP. LXVI.

Elaphobosco fœniculaceus caulis est, aut rorimarino similis, geniculatus, folijs duum digitorũ latitudine, ut terebinthi, prælongis, aliquantum asperis, circumfractis. Adnata multa habet, ferentia umbellas anethi similes, & semina eiusdem; florem subluteum; radice ternum digitorum longitudinis, & ª crassitudinis unius, candida, dulci, esui apta. Caulis tener pro olere manditur. Contra serpentium ictus, datur semen in uino. Fama autem est, hoc pabulo ceruas serpentium morsibus resistere.

a Μεμ. πάχος δὲ ἡ πλάτος. i. crassitudine uerò seu latitudine.

Qvanquam aliqui profitentur, se Elophaboscum in Italia inuenisse, atque etiam quibusdam in hortis ostendere; herba tamen, quam pro eo demonstrant, folia profert incisuris multis diuisa, læuiaq;. Adeò ut hinc perspicuè intelligi possit, eam à legitimo Elaphobosco plurimùm dissidere, si Dioscoridi magis, quàm Plinio fides est adhibenda. Plinius siquidem libro, & cap. 22. Elaphoboscum folijs smyrnij, & semine corymbaceo depinxit his uerbis. Elaphoboscum ferulaceum est geniculatum, digiti crassitudine: semine corymbis dependentibus, simili effigie, sed non amaris folijs olusatri. & hoc laudatum in cibis. hæc Plinius. In quibus uerbis, quòd ea planè à Dioscoride dissentiant, Manardus Ferrariensis Plinij codicem deprauatum esse existimat. Cæterùm Ruellius tradit Elaphoboscum legitimum paucis hodie cognosci, etsi frequens vbique reperiatur, illudq; esse censet, quod uulgò officinis simul & herbarijs Gratia dei nominatur, è qua sui nominis unguentum conficiunt. Sed hanc Ruellij sententiam non admittendam, quin potius explodendam putauerim, si per Gratiam dei eam plantam intelligit. de qua nos superius disseruimus in hyssopi commentatione, & qua officinæ utuntur. Quippe quòd hæc caule, & folijs hyssopo sit persimilis, non autem fœniculo, ac terebintho. Quamobrem aut aliam in Gallia plantam esse eodem nomine appellatam, aut Ruellium omnino deceptum existimauerim. Ipse equidem herbam quandam sæpius uidi, tum in Tridentino, tum in Goritiensi agro. cuius etiam hic picturam damus, quæ ita notis omnibus, Elaphobosco respondet, ut non potuerit animus non inclinari ad credendum, hanc aut legitimum esse Elaphoboscum, aut plantam illi similem. Paucis admodum Elaphobosci facultates perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Elaphoboscus facultatis est calidæ, & tenuium partium, ac proinde exiccatoriæ secundo maximè excessuum ordine. Eius nomen Græcum est ἐλαφόβοσκον Latinum similiter Elaphoboscum, & Cerui ocellum: Italicum, Elaphobosco.

Elaphobosci consid. — *Ruellij opin. suspecta.* — *Elaphobosci facul. ex G.* — *Nomina.*

ELAPHOBOSCVM.

Μάραθρον. FOENICVLVM. CAP.LXVII.

FOeniculum, ſi herba edatur, aut ſemen cum ptiſana bibatur, mammas lacte replet. Comæ decoctum in renum doloribus ſubditum proficit: quippe quod urinam excitet: contra ſerpentiũ ictus in uino conuenienter bibitur; menſes ciet. in febribus nauſeam, & ſtomachi feruorem ex aqua frigida potum ſedat. Contritæ radices, & cum melle illitæ, morſibus canum medentur. Succus caule, & foliis exprimitur, & in ſole ſiccatus, in medicamenta adijcitur, quæ ad excitandam oculorum aciem cõmodè temperantur. Extrahitur ſuccus ad eadem valens, etiam ſemine uiridi [a], ramuliſque, & radicibus prima germinatione inciſis. In Iberia, quæ ad occidentem ſpectat, ſuccum reddit gummi ſimilẽ. Caulem medium, dum herba floret, ruſtici demetunt, igniq́ue admouent, quo facilius ui caloris exudans, gummi remittat: quod efficacius ſucco eſt, ad medicamenta oculorum. 60

[a] Meum, & Cat. καὶ φύλλοις, i. & foliis.

Ἱππομάραθρον.

Ἱππομάραθρον. FOENICVLVM ERRATICVM. CAP. LXVIII.

EST & ylueſtre fœniculum, magnum: fert autem ſemen cachryi ſimile. Cuius radix iucundè olet, potaque ſtranguriæ medetur: menſes impoſita ciet. Ventrem ſiſtit, radice, aut ſemine poto: contra ſerpentium morſus auxiliatur, calculos comminuit, regium morbum expurgat. Lactis abundantiam facit, decoctum foliorum hauſtum fœminas à partu purgat. Traditur aliud hippomarathri genus, longo, exili, & anguſto folio: ſemine coriandri, rotundo, acri, odorato. Excalfaciendi naturam habet, & uiribus fœniculo reſpondet, ſed ad omnia infirmius.

10

FOeniculum tam erraticum, quàm ſatiuum omnibus in Hetruria notum eſt. Seritur domeſticum Februario menſe uere ineunte, locis apricis, & modicè ſaxoſis, quippe quod non minus in ciborum condimentis guſtui acuta quadam dulcedine placeat, quàm utile ſit in medicamentis. Fœniculi meminit Plinius libro 20. cap. 23. ſic inquiens. Fœniculum nobilitauere ſerpentes, guſtatu ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Vnde intellectum eſt, hominum

Fœniculi cōſideratio.

FOENICVLVM.

quoque caliginem præcipuè eo releuari. Colligitur hoc caule turgescente. In sole siccatur, inungiturq́; ex melle. Vbique hoc est: laudatissimum tamen in Iberiâ è lacrymis fit, & ex semine recenti. Fit etiam è radicibus prima germinatione incisis. Est & in hoc genere syluestre, quod alij Hippomarathron, alij Myrsineum uocant, folijs maioribus, gustu acriore, procerius, brachiali crassitudine, radice candida. nascitur in calidis, sed saxosis. Diocles & aliud Hippomarathri genus tradit, longo, & angusto folio, semine coriandri. Hæc Plinius, qui ea ferè omnia à Dioscoride mutuatus esse videtur. Porrò alterum syluestris Fœniculi genus, cuius semen coriandri effigiem refert, à nemine hactenus, quod sciam, in Italia cognoscitur, & ostenditur. Fœniculum, ut memoriæ prodidit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum. tam ualenter excalfacit, ut tertio ordine excalfacientium censeri possit. Desiccat uerò non æquè, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit: proinde lac procreat. quod si admodum desiccaret, non sanè generaret. Suffusis eadem ratione auxiliatur. Vrinas, mensesq́; ciet. Est & alterum Fœniculum syluestre, quod præ magnitudine hippomarathrum nuncupant, cuius radix ac semen amplius quàm domestici, desiccandi uim obtinet. quocirca uentrem quoque eo nomine sistere uidetur. Nec sanè manifesta illis inest adstrictio. Huius non radix modò; sed & multò magis semen cachryi adsimile est: potestq́; & calculos frangere, & auriginosos sanare, mensesque mouere, & urinam excitare: non tamen lac congerere, sicut illud superius. Aliud est Hippomarathrum, cuius semen rotundum est, & acre, simile semini coriandri, facultate quidem hippomarathro simile, sed debilius. Planta Græcis μάραθρον, Latinis Fœniculum appellatur: Arabibus, Raienigi: Italis, Finocchio: Germanis, Fenchel: Hispanis, Hinoio, & Funcho: Gallis, Fenoil.

Fœniculi uires ex Gal.

Nomina.

10

DAVCVM I.

Δαῦκος

Δαῦκος. DAVCVM. CAP. LXIX.

DAucum aliqui daucium vocant. Creticum folijs fœniculo simile, minoribus, & tenuioribus; caule dodrantali, umbella coriandri, flore albo: semine acri, candido, hirsuto[a], suauissimi odoris in mandendo Radix. digitali crassitudine, & dodrantis longitudine adolescit. In saxosis nascitur, & locis sole illustratis. Aliud eius genus, syluestri apio simle, acre, odoratum, aroma olens, feruentis gustus. Probatissimum Creticum. Tertium assignatur genus folijs coriandri, floribus albis[b], capite, & semine anethi, muscario pastinacæ: semine oblongo, ceu cumini acri. Omnium semen excalfacit. potum 10 vrinam, menses, & partus extrahit: torminibus liberat: veterem tussim mitigat. phalangiorum morsibus potum in vino, auxiliatur; tumores illitu discutit. Seminis duntaxat in alijs generibus inualuit vsus: in Cretico etiam radicis, quæ maximè contra venenatorum iniuriam in vino bibitur.

a Meum. ἐν τῷ διαμασᾶσθαι καὶ εὐώδης i. in manducando, odoratũ at Cat δριμὺς ἐν τῷ διαμασᾶσθαι καὶ εὐώδης, i. acre in mãducando, & odoratum.

b Meũ. σπέρμα καὶ κεφάλιον ὅμοιον ἀνήθῳ ἐφ' ᾗ σκιάδιον. i. semen, & caput anetho simile, in quo sit umbella.

DAVCVM II.

Tametsi

Dauci consideratio.

Tametsi nonnulli inueniantur plantarum exploratores, qui Daucum ab erratica pastinaca nihil prorsus differre contendant, affirmantes, hoc idem sensisse Galenum, & post ipsum Paulum; ij tamen, quantum equidem sentio, manifestè falli deprehenduntur. Nam etsi rectè dici possit, Daucum esse syluestris pastinacæ genus; non ob id tamen illa, meo iudicio, fuerit vnquam syluestris pastinaca, cuius paulò superius meminit Dioscorides. Quandoquidem si vnam, & eandem plantam esse Daucum, & agrestem pastinacam credidisset Dioscorides, de ijs sanè seorsum non disseruisset, neque alterum ab altera propriis capitibus disiunxisset. Cæterùm cùm non desint, quibus videatur Galenus inter has plantas nullam facere differentiam, videndum est, an ita se res habeat. Mihi quidem inter eas discrimen fieri voluisse Galenum, illud maximum argumentum est, quòd Dioscoridem secutus, & ipse varias vtrisque tribuerit vires, easque diuersis locis descripserit. Dauci si quidem libro 6. Pastinacæ verò libro 8. mentionem fecit in simplicium censu. Hinc itaque fit vt apertè conijciam, Galenum inter illa discrimen nouisse: atque eos decipi, qui in hoc Marcellum, & Ruellium secuti, contrarium asserunt. Quorum præterea sententiam, ipsius Galeni testimonio, facilè explodi posse putauerim, nec solùm quòd diuersis capitibus vtriusque vires speciatim tractauerit; sed quia libro 6. simplicium medicamentorum, Daucum non esse pastinacam clarissimè ostendit, cùm inquit. Daucus, quem quidam staphylinum nominant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus. In quibus sanè verbis Galenus perspicuè satis declarare videtur, Daucum non sibi, sed alijs pastinacam agrestem appellari. Quamobrem cum Dioscoride non modò dixerim; sed etiam affirmauerim tria Dauci genera inueniri. quorum illud Italis frequentius est, quod syluestrem pastinacam æmulatur. Hoc enim in Senensi agro, præsertim in maritimis, frequentissimum nascitur. Creticum autem legitimum ex Creta tantùm afferri existimauerim. Porrò Daucus, qui coriandri folijs prouenit, & semine cumino simili, in quàm plurimis etiam Italiæ locis, sed etiam Germaniæ Boemiæque reperitur. Huius planta in herbario nostro Germanico chalcographorum negligentia, dum ego Praga, grassante pestilentia abessem, secundum Peucedani genus repræsentat. quod omnino præter meam sententiam accidit. Dauci vires tradidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum suprà citato, vbi ita scribit. Daucus, quem quidam staphylinum nuncupant, agrestis quidem domestico minus est esui idoneus, cæterùm in omnibus vehementior. At domesticus comestibilis quidem, sed imbecillior. Acrem, & calefaciendi facultatem obtinet, ac proinde etiam extenuandi. Certè radix præter iam comprehensa flatuosum quiddam obtinet, ac venereum. Semen autem domestici quidem & ipsum quandam ad venerem stimulandi potentiam possidet. Agrestis verò planè flatu caret, quod ἄφυσον vocant: ac proinde vrinam, mensesque ciet. Atque hactenus de facultatibus dauci Galenus. Qui subinde de semine eiusdem scripsit, eique seorsum vires suas reddidit his verbis. Dauci herbæ semen excalfaciendi vehementer facultatem habet, vt inter prima efficax sit tum vrinæ mouendæ medicamen, tum mensibus prouocandis. Multum etiam digerere per halitum potest, foris impositum. Ipsa verò herba similem quidem vim obtinet, tamen semine infirmiorem, nimirum ob aqueæ humiditatis misturam. quanquam vtique & ipsa calida sit temperie. Δαῦκος ita Græcis, vt etiam Daucus Latinis appellatur. Mauritanis, Ducis, Gezar, seu Ciezar: Italis, Dauco: Germanis, Beruurtz: Hispanis, Dauco, Cretico: Gallis, Carote sauuages.

Quorundam error.

Dauci uires ex Gal.

Nomina.

Δελφίνιον. DELPHINIVM. CAP. LXX.

Delphinium surculos emittit a radice una sesquipedales, aut maiores: a quibus folia exeunt, parua, tenuia, diuisa, prælonga, quæ delphinorum effigiem representant: unde tractum nomen est. Flos uiolæ albæ non dissimilis, purpureus: & semen in siliquis, milio proximum: quo non aliud utilius bibi potest, ab scorpione percussis. Aiunt enim obiecta herba scorpiones resolui, atque[a] ignauos torpescere; semota uerò ea, sese recolligere. Prouenit in asperis, & apricis. Alterum est delphinium, quod Romani buccinum uocant, superiori simile, sed folijs, & ramis longè gracilius. Viribus eisdem pollet, sed non ita efficacibus.

a Meum. ἀπρακτοῦς δὲ καὶ ναρκώδεις γίνεσθαι. inefficaces, &

Delphinii cō stupidos fieri.

Qvanquam scribit Ruellius, herbam in Gallia nasci, cui rura nullum adhuc nomen imposuerint, quæ omnibus prorsus notis Delphinio respondet; in Italia tamen nemo hactenus, quod sciam, legitimum ostendit. Ex quo tantum abest, vt putauerim vnquam, illud Ruellij verum ac legitimum fuisse Delphinium, vt etiam sim plerunque suspicatus, hoc Delphinij caput in Dioscoride spurium ac ascititium esse. Nec temerè, vt arbitror: nam suspicio inde ortum suum habuit, quòd Delphinium nusquam, quantum equidem legerim, describatur à Galeno, & Paulo. Cæterùm non desunt qui velint, eam plantam Delphinium esse, quam Germani vulgò vocant Ritterspornt, id est, Equitis calcar, herbariorum verò vulgus Consolidam regalem: quam nos inter syluestris Cumini genera superius retulimus. Verùm cùm hæc folia non ferat delphinorum effigie, nec flores albæ violæ æmulos, horum sententiam cur probem, non habeo. Fuchsius ætatis nostræ medicus præstanti eruditione & rerum peritia, antedictorum opinionem sequitur in libro de componendorum medicamentorum ratione. Sed ipse quoque (si rectè sentio) vnà cum illis in errore versatur. quandoquidem non solùm (vt diximus) nusquam, quod ego inuenerim, Delphinij meminerunt illi præstantissimi medicinæ authores, quos nominaui, qui tamen simplicia ex Dioscoride transcribunt, & mutuantur; sed neque etiam eius caput legitur in antiquissimo Dioscoridis codice Longobardis literis scripto, cuius sæpe fidem citat & probat Marcellus Virgilius, vt mihi licuit videre in eo, cuius copiam mihi fecit Viennæ clarissimus iurisconsultus Ioannes Albertus Vuidmanstadius Austriæ orientalis cancellarius. Quod certè manifesto satis argumento esse potest, Delphinij historiam planè fabulosam esse, vel saltem Dioscoridi adscriptam & illegitimam. Non defuere præterea, qui Senam Mauritanis vocatam, siliquarum conuexitate freti, Delphinium esse crediderint. Quorum grauis error ita euidens est, vt iam ab omnibus explodatur. Idque non iniuria, quòd in Delphinio (demus eius caput legitimum esse) folia, non siliquæ, quæ delphinorum formam repræsentent, requirantur: foliaque sint tenuia, longa, diuisa: flores verò purpurei: & tota denique Delphinij facies ea depingatur, quæ cum Sena quàm maximè pugnet, vt mox patebit. Nam quoniam Delphinij occasione in Senæ sermonem incidimus, cùm huius nusquam, quod inuenerim, meminerint Dioscorides, Galenus, Paulus, & veterum Græcorum alij, sitque in repurgandis humoribus non modò innoxium, sed etiam summè vtile medicamentum, hunc locum non transeundum duximus, quin de Sena disseramus, eiusque historiam, & vires cùm ex alijs, tum ex eo quod nobis compertum est, describamus. Constat itaque SENA, Mauritano nomine dicta, folijs glycyrrhizæ crassis, subpinguibus, fabarum sapore: caule cubitali, à quo ramuli exeunt in lori modum flexiles. Flores ei emicant aurei, veluti brassicæ, purpureis intercursantibus venulis: quibus succedunt folliculi falcati, adeoque natura compressi, vt superior membrana inferiori cohæreat: in quibus semen continetur in nigro subuirescens, vuarum vinaceis vsqueadeò simile, vt non facilè primo oculorum intuitu alterum ab altero discernatur. Folliculi è ramusculis prominent, tenui pediculo appensi. quo fit, vt maturescentes, paruo ventorum flatu facilè discutiantur. Planta est frigoris impatiens. ob idque seri vult maio, nec vltra autumnum perdurat.

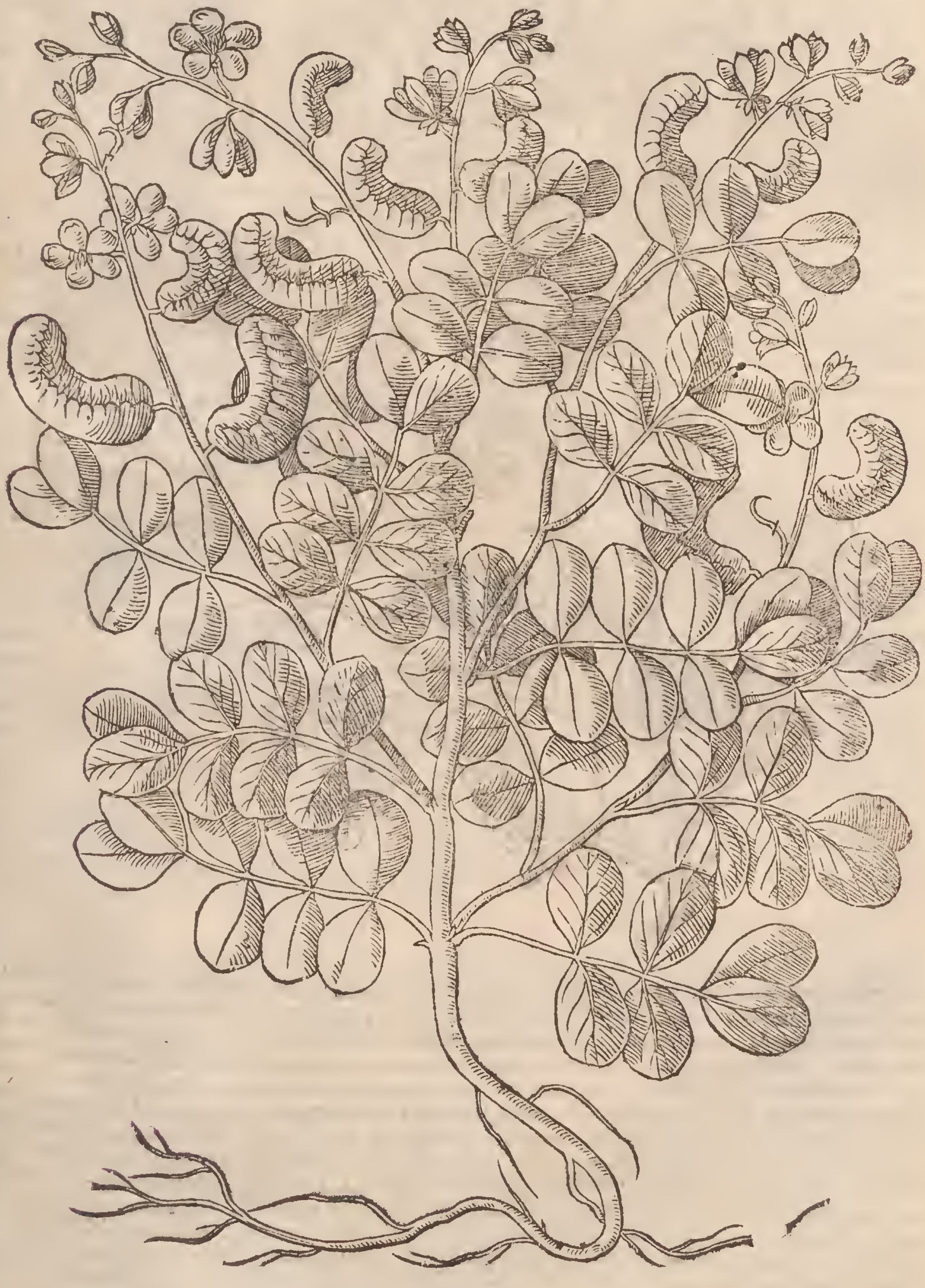
Quorundam opiniones reprobatæ.

Senæ delineatio.

perdurat. Siquidem (vt pluries expertus sum) prius sata, facilè frigore deperditur, serius verò hyemem similiter non tolerat. Meminit Senæ Serapio in suo de simplicium medicamentorum volumine, vbi sic habet ex auctoritate Abohanifa. Sena asseruatur sicca, siliquas lunatas, & oblongas profert: in quibus semina in ordinem digesta clauduntur. Siliquæ tenui pediculo pendent: ob idque facilè ventorum impetu deturbantur. Caducas opiliones colligunt. hæc Serapio. Cuius postremis verbis fortasse deceptus Ruellius, Senam eam esse arborem existimauit, quam Theophrastus libro 3. cap. 17. de plantarum historia Coluteam appellat. quandoquidem hæc antiquis pastoribus fuit saginandis ouibus expetita. Vnde facilè Ruellius, qui nunquam forsitan in Hetruria fuerat, vbi passim legitima Sena seritur, præsertim in Florentino agro, magno errore putauit, Senam non herbam esse, sed arborem Coluteam vocatam, ratus easdem plantas esse. Sed eius error hinc præterea apertissimè diluitur, quòd Colutea siliquas proferat colore in purpuram primùm vergentes, mox albicantes, flatu turgentes, quæ si premantur, crepitum magnum edunt: semine intus paruo, rotundo, lentis effigie. Sena verò siliquatur folliculis lunatis, qui nullo spiritu tumido distenduntur, quibus semen includitur vinaceorum instar. Adde etiam, quòd Colutea arbor sit multis perdurans annis, Sena verò non nisi paucis mensibus viuat. Quo fit, vt iam omnibus palàm sit, Ruellium hac in re manifestè cæcutiuisse, & inter Senam, & Coluteam non paruam intercedere differentiam. Et quanuis asserat Fuchsius in suis de plantarum historia commentarijs, has plantas facultate inter se minimè differre; eum tamen in errore

Ruellij hallucinatio.

SENA.

versari

COLVTEA.

Coluteæ, & colyteæ mentio.

versari putauerim, quòd certò sciam Coluteæ semen non minus, quàm genistæ vomitiones ciere. COLVTEA, vt de ea quoque hìc aliquid dicamus, Theophrasto auctore loco paulò antè citato, Liparæ propria traditur. arbos magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, quo oues mirum in modum pinguescunt. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus serendi cùm Arcturus occidit. Serendum semine præmadefacto, cum iam in aqua pullulare inceperit. Folium habet non absimile fæno græco. Germinat primo vnicaulis, triennio maximè: spargitur deinde in ramos, quartoq; anno arborescit. hæc Theophrastus. Ex quibus sanè verbis liquidò apparet, quàm maximè a Colutea differat Sena. Fuchsius & medicinæ, & Græci sermonis peritissimus, plantam hanc non Colyteam, sed Coluteam à suo errore vindicans, appellandam censuit. Et rectè quidem, meo iudicio. nam Colytea longè alia est ab illa, Theophrasto teste loco modò citato; vbi eam ijs depingit verbis. Arbor circa Idam proueniens, quam COLYTEAM vocant, genus aliud est. Est autem fruticosa, ramosa, alosa, inuentu rara, non crebra: folio laurino, lauri latifoliæ, sed rotundiori, ampliorique, vt vel vlmeo simile appareat, oblongius tamen, colore parte altera herbido, tergo autem albido, neruosoq;: cortice non læui, sed quasi vitigineo: radicibus per summa gracilibus, & solutis, verùm vibratis, & admodùm flauis. Fructu, floreque carere putatur. Ex his Theophrasti verbis perspicuum est, Colyteam à Colutea plurimùm differre. Quæ tamen etsi Theophrasti æuo Liparæ peculiaris fuerit; hoc tamen tempore pluribus in locis sponte natam vidimus, præsertimq; in Tridentino agro apud Ananios, vbi ego

60

vbi ego primùm eam quàm plurimis ostendi. Sed vt eò vnde digressa est, iam nostra redeat oratio, credidit Mesues Senæ folliculos in deijcienda aluo folijs longè præstantiores esse. Huic verò reclamat non solùm Manardus Ferrariensis vir doctissimus; sed etiam diuturna medicorum experientia: etsi Brasauolus, qui Mesuem tueri videtur, contrarium putet. Cæterùm ne quis ex altercationibus confundatur, dicam ingenuè quid hac in re sentio, nec quicquam ab eo recedam, quod experimento pluries comprobaui. Sciendum igitur est, Senæ folliculos, qui siccati asseruantur, duum esse generum: alterum per se caducum, & in planta arefactum, à quo semen eximunt, nigrum, & prorsus euanidum: alterum verò, quod ante maturitatem demetitur, crassum, ponderosum, succo prægnans, & tegetibus expansum in vmbra siccatur, sed hoc venundatu rarum. Cui sanè, vt iam millies periculum fecimus, non minor deiectoria vis inest, quàm folijs. Primum verò genus, quo Venetijs omnes ferè officinæ scatent, non modo minorem huiusmodi vim habet; sed prope nullam. Vt hinc planè colligere liceat, Mesuem hìc non esse sine limitatione damnandum: quandoquidem is, vt arbitror, de folliculis decerptis intelligit, non autem de caducis, quibus tantùm vtuntur ij, qui Mesui falsò reclamant. In quorum numero ego quoque quandoque fui. verùm cùm postea integrum Senæ campum seuissem, vt folliculos decerptos virentes, & succo prægnantes, mox siccatos experirer, rem aliter facto periculo se habere facile comperi. Quare nostro exemplo, qui folliculis vti volunt, Senam serant, vt folliculos optimos habeant, vel saltem probatissimos emant, si tamen ei modi reperiri poterunt: sin minus folijs tutius, & efficacius vtantur. Obest Sena (vt idem Mesues inquit) nonnihil ventriculo. quamobrem vt hæc tollatur noxa, & eius roboretur facultas, gingiber addendum præcipit; quin & ea, quæ cor, & ventriculum corroborant. Veruntamen non desunt, qui hanc reprobent sententiam: quòd degustatis Senæ folijs, aliquid adstrictionis, nonnihil siccitatis, atque etiam tantillum amaritudinis perceperint. quæ omnia potius Senam roborare ventriculum indicant, quàm ipsum perturbare, ac imbecillum reddere. In quorum sententiam ego quoque pedibus eo; nam etsi quibusdam, præsertimque mulieribus; quandoque contingat, vt epoto Senæ diluto, eorum intestina torminibus vexentur, id nunquam ex Senæ facultate prouenire existimaui, sed ex crassis, pituitosisque excrementis, ab hoc pharmaco eò impulsis, quæ sua crassitie intestinorum meatus adeò replent, vt in eis non paruam extensionem faciant, dum viam ad exitum quærunt. Neque tamen me vnquam aliquem inuenisse memini, qui diceret se epota Sena, ventriculi dolore laborasse. Proinde Actuarius, qui solus, quantum extat, inter Græcos Senæ vires descripsit, Senam citra noxam bilem, & pituitam deijcere memoriæ mandauit. Id quod non sine erubescentia silere coegit quendam Philippum de Set medicum, qui (ni fallor) vt suam potius tueretur sententiam, quàm veritatem, pharmacum quoddam improbauerat ex Senæ diluto, rhabarbaro, atque agarico conflatum, quod cuidam Illustriss. ac Reuerendiss. Cardinalis, ac Principis Tridentini nepoti in quadam quotidiana febre dederat clarissimus medicus Andreas Gallus Tridentinus. Is autem pharmacum illud damnandum esse censebat, quoniam Senæ dilutum, agaricumque excipiebat, argumento quod hæc duo (vt ipse asserebat) maximè ventriculum læderent, immemor, ne dicam ignarus, quantum præstantiæ, ac virium agarico tribuerint in febribus diuturnis finiendis, à pituitæ præsertim infarctu exortis, Dioscorides, Galenus, & Mesues, quantisque laudibus Senam extulerit Actuarius. Cæterùm è Sena, ea magis præstat, quæ ex Alexandria Aegypti, vel ex Syria affertur, quamuis è nostrate adhuc in agro virente, & rosarum diluto ego quotannis Syrupum parare consueuerim. qui tutò, largeque omnes purgat humores. Daturque commodè prægnantibus, & pueris, & cuiuscunque ætatis hominibus. Dilutum tamen magis præstat, quàm decoctum, quòd nulla ex parte exhalet: cuius vnciæ quinque, vel sex aluum modestissimè, & sine molestia soluunt. Quòd tutò dari possit prægnantibus, & pueris, experientia docuit, cui subscribit Actuarius, qui Senam citra noxam purgare tradidit. Redditur medicamentum hoc in deijcienda aluo præstantius, atque valentius, si cassiæ nigræ, aut mannæ, aut rhabarbaro, aut rosarum diluto, aut rhodopharmaco, quod officinæ Syrupum rosarum solutiuum vocant, commisceatur, aut si maceretur Sena caprino sero. Præstantissimum dilutum hoc modo paratur. Sumuntur foliorum electissimæ Senæ drachmæ sex, gingiberis, aut cinnamomi contriti drachma vna, florum buglossi drachmæ duæ: miscenturque omnia, & fictili vitro circumlito, siue stanneo vase angusti orificij ex pinitur, & affusis feruentis aquæ, aut seri caprini vncijs decem, vasis osculum adeò occluditur, vt nullus penitus spirandi pateat exitus. His peractis puluinari plumis anserinis farcto; ignique calefacto vas inuoluitur, reponiturque in arca, vbi pernoctare sinitur. Sic enim conseruato calore dilutum omnem facultatem in se recipit. Sunt præterea, qui vindemiæ tempore Senæ folia in mustum conijciant, vinum inde conficientes, quod alui deiectoriam vim obtinet ad multa vtile. Est enim domesticum valde medicamentum. Educit Sena per inferna (vt Mesues testatur) bilem tum atram, tum flauam, & (vt Actuarius ait) non bilem tantùm, sed etiam pituitam: quod sanè experientia comprobatur. Mundat Sena cerebrum, cor, iecur, lienem, pulmonem, & omnes corporis sensus, confertque omnibus eorum incommodis. Viscerum obstructiones aperit, auget iuuentutem, seniumque retardat, & animi hilaritatem affert. Folia in capitis perfusionibus vtiliter decoquuntur, præsertim addita anthemide. Roborat enim hoc modo cerebrum, neruos, oculorum aciem, & auditoriam facultatem. Optima demum in vniuersum est medicina morbis omnibus diuturnis, & melancholicis. Quamobrem Serapio, Sena, inquit, mirificè prodest delirio, amentiæ, scissuris totius corporis, resolutioni neruorum, phthiriasi, cephalalgiæ, scabiei, pustulis, prurituí, & epilepsiæ. Cor etiam roborat, si tamen ijs potissimùm commisceatur medicamentis, quæ ipsum maximè confirmant, veluti viola. Planta, quæ Græcis δελφίνιον, Latinis quoque Delphinium appellatur: Italis, Delphinio. Quæ verò posterioribus Græcis σένα, Latinis item Sena vocatur: Arabibus, Sene: Italis, Sena: Germanis, Senet: Hispanis, Sen de Alexandria.

Mesuis, & Brasauoli lapsus.

Senæ, & eius diluti vires.

Diluti præparatio.

Senæ vires ex Mes. & Serap.

Nomina.

Πυρέθρον. PYRETRVM. CAP. LXXI.

PYrethrum Romani saliuarem vocant. Folia, caulemque emittit, vt daucum syluestre, & fœniculum: umbellamque anethi, circinatæ rotunditatis radix longa est, pollicis crassitudine, gustu feruidissimo. Pituitam elicit: ideo in dolore dentium decocta in aceto, colluto inde ore, auxiliatur: mansa pituitam extrahit. Sudores ciet, peruncto ex oleo corpore: diuturnis horroribus efficax. contra perfrictiones membrorum, resolutionesque eximiè conducit.

PYrethri radix officinis omnibus nota, in frequentique vsu habetur, præsertim in dentium cruciatibus. Eius autem planta non omnibus nota est, quòd rara fortasse apud nos proueniat. Nos plantam cuius hìc imaginem expressimus, non sine labore consequuti sumus. Atqui aliud etiam est Pyrethrum, vulgaris notitiæ planta, quod vmbellas non gerit, sed flores Anthemidis maiores: folia fœniculo crassiora: & radicem acutam, alterius ferè Pyrethri modo; adeò vt iam mihi persuasum habeam, plura Pyrethri genera haberi. non desunt etiam rei herbariæ indagatores, qui nouum quoddam Pyrethrum ostendant, passim ferè in pratis, ac incultis nascens, folijs hortensis pastinacæ proximis. Cuius radix etsi primo statim gustu acris non sentiatur; postea tamen cùm diutius manditur, tum linguam, tum fauces sua feruenti acrimonia mordet, ac quodammodo incendit. Sed tamen huius acrimonia non est (nisi fallatur gustus) cum legitimi Pyrethri sapore comparanda: quippe qui & amarior, & multò acrior, & feruentior percipiatur. Quod autem secundo loco appinximus, primùm vidimus in Bausa-

Pyrethri consideratio.

PYRETHRVM VERVM.

in Bausano Tyrolensium Emporio, in hortulo quodam Blasij sbaicher Medici, & rei herbariæ studiosissimi. Cæterum copiosissimum deinde in Boemia reperimus, vbi non solùm in hortis passim seritur, sed spontè quoque in montibus prouenit. Pyrethri meminit Galenus lib. 8. simplicium med. vbi eius vires ijs descripsit verbis. Pyrethri radice potissimè vtimur, causticam, vrentemve facultatem obtinente: qua vtique etiam dentium refrigeratorum dolores lenit; & ad rigores ante periodum cum oleo confricatur. Ad hæc stupidos quoque, quos νάρκωδεις vocant, & resolutos adiuuat. πύρεθρον sic Græcè, Latinè verò Pyrethrum & Salinaris herba vocatur: Arabicè, Macharcaraba, seu Hacharcharba: Italicè, Pirethro: Germanicè, Bertram: Hispanicè, Pelitre: Gallicè, Pyrethre.

Pyrethri vires ex Gal.

Nomina.

60

Λιβανωτίς. ROSMARINVM. CAP. LXXII.

DVo rosmarini genera. Vnum fœcundum, frugiferumque, cuius semen [a] cachrys vocatur. Folia fœniculi habet, crassiora, & latiora, in rotæ speciem, humi sparsa, iucundè olentia: caulem cubitali altitudine, aut maiorem, multis concauum alis: in cacumine vmbellam, in qua semen copiosum, candidum, spondylio simile, rotundum, angulosum, acre, resinaceum, quod in mandendo linguā exurit. radix thus redolet, candida, prægrandis. Est & alterum omnino consimile, semen ferens latum, nigrū, vti spon-

a Meū. κάγχρυς .i. cachrys.

PYRETHRVM ALTERVM.

Nomina.

vti ſpondylion, odoratum, minime exurens: radice foris, nigra, intus ſi frangatur, alba. Verùm id quod ſterile dicitur, illorum planè ſimilitudinem refert: ſed neque caulem, neque florem, neque ſemen promit. Naſcitur in ſaxoſis, & aſperis. Trita omnium herba cõmuniter hęmorrhoidum profluuia ſiſtit: ſedis inflammationes, & condylomata mitigat: concoquit ſtrumas, & abſceſſus, qui ad maturationem ægrè perducuntur. Siccæ radices cum melle vlcera purgant: torminibus medentur cum vino potæ [b], & contra ſerpentium morſus conueniunt: menſes, & vrinas cient: veteres tumores illitu diſcutiunt. Tam radicis, quàm herbæ ſuccus, adiecto melle, illitus oculorum aciem exacuit. Potum ſemen ad eadem pollet; ſi comitiale malum ſentiatur, aut vetus pectoris vitium, auxilio eſt. regio morbo laborantibus cum vino, & pipere datur; ſudores mouet, cum oleo perunctum; ruptis, & conuulſis prodeſt. podagris, cum loliacea farina, & aceto tritum, illinitur; purgat vitiligines, addito aceto quàm acerrimo. Semine in potionibus vtendum, eius quidem quod cachryn non ferat; quippe illud ſua acrimonia arteriam exaſperat. Roſmarinum cum erica naſci, foliis lactucæ ſylueſtris amaræ aſperioribus, candidioribuſq;, radice breui, Theophraſtus author eſt: potuq; idipſum alterutra parte purgare. Cachrys uim habet excalfaciendi; & uehementer exiccandi. Quare abſtergentibus medicamentis inſeritur: contra oculorum fluxiones capiti illinitur, ita ut tertio die ſoluatur.

60

b. Meum. καὶ θηριοδήκτοις ἁρμόζει σὺν οἴνῳ πινομένα. i. & com morſis a beſtiis venenatis proſunt cũ vino potę.

Λιβανωτίς.

LIBANOTIS, SEV ROSMARINVM.

Λιβανωτὶς στεφανωματική. ROSMARINVM CORONARIVM. CAP. LXXIII.

a Meum. λεπτὰ .i. tenuia. Orib. autem non legit, minuta densa.

ROſmarinum, quo coronarij vtuntur, ramos mittit tenues, & circa eos folia [a] { minuta, denſa } longa, exilia, ſubter incana, ſupernè virentia, grauiter odorata. Excalfactoria vi præditum eſt. Regiũ ſanat morbum, ſi decoctum in aqua, ante exercitationes bibatur: & vbi laborans exercitationi ſe crediderit, in balnea deſcendat, & merum potet. Acopis, gleucinoq; vnguento admiſceri ſolet.

Roſmarinorum conſid.

PRimum, ac ſummum Libanotidis, ſiue Roſmarini genus, quod mas appellant, ſub duplici differentia à Dioſcoride repræſentatum, aliquoties vidi Venetijs in horto amœniſſimo Maphei medici excellentiſſimi, nullis ſanè deficientibus notis, quas illi Dioſcòrides aſſignauit. Idem quoque frequens ſatis naſcitur in agro Goritienſi ſupra Salicanum in monte Gargaro, in via qua ad ædem diuæ Virgini ſacram aſcenditur. Verùm alterum genus, quod fœminam dicunt, hactenus in Italia nuſquam mihi videre licuit, tametſi id inibi naſci non negauerim. Sed certè Cordum in ſuo diſpenſatorio hallucinatum crediderim: quippe qui exiſtimauerit ſylueſtrem Angelicam eſſe Libaootim. Cæterùm variat, mea quidem ſententia, in

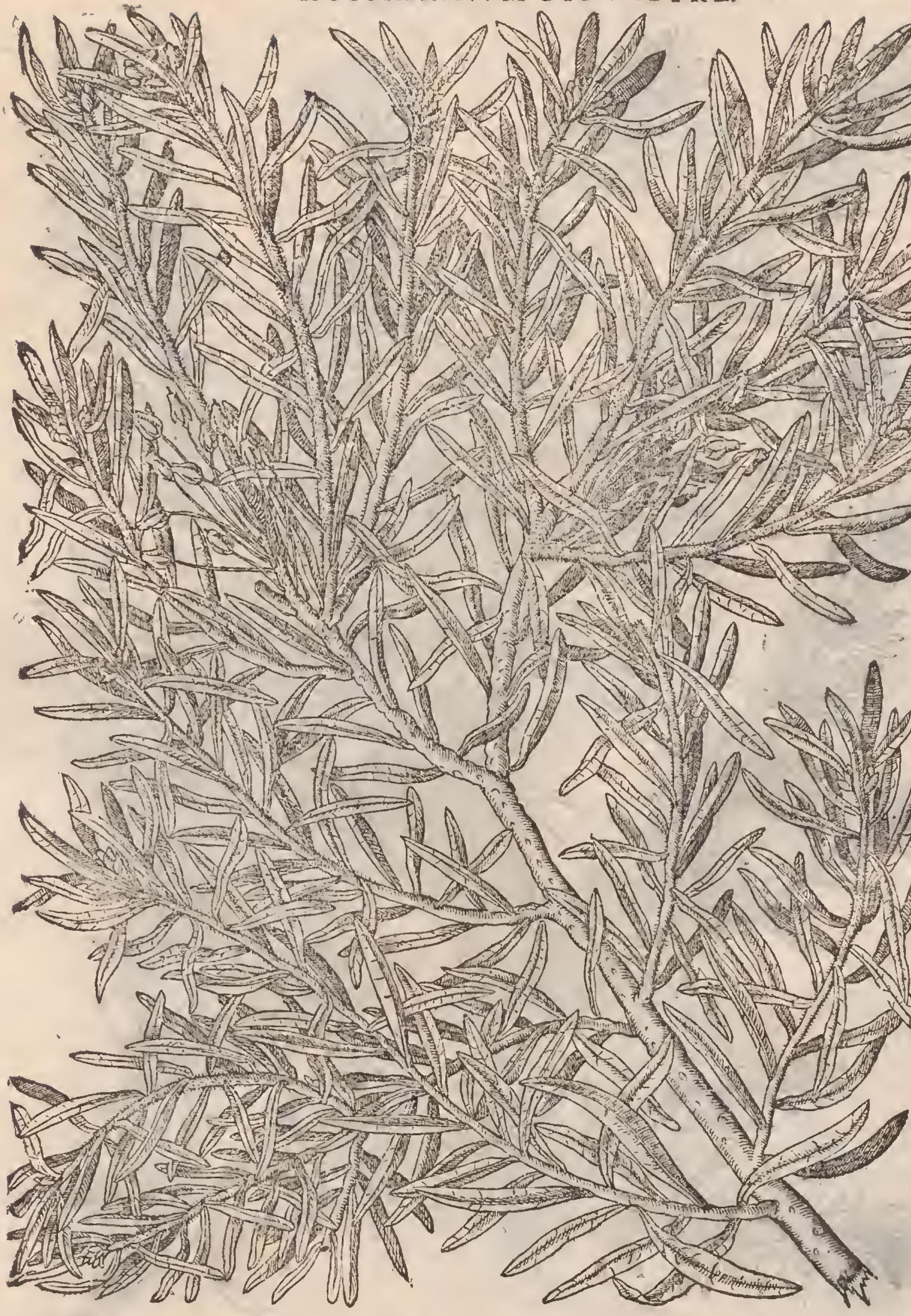
Roriſmarini

ROSMARINVM CORONARIVM.

Rorismarini deſcriptione Theophraſtus, qui libro 9. cap. 12. de plantarum hiſtoria, de Roſmarinis hæc poſteritatis memoriæ prodidit. Roſmarini genera inquit, duo, alterum ſterile, alterum fertile: & alterum tam fructu, quàm folio utile, alterum tantùm radice. Fructus cachrys vocatur. Fertile folium habet paluſtri apio ſimile, ſed multò maius: caulem ad magnitudinem cubiti aut maiorem: radicem magnam, craſſam, candidam, & veluti thus redolentem: fructum candidum, ſcabrum, oblongum. Naſcitur potiſſimùm ſolo ſqualido, atque ſaxoſo. Radix medicamento vlcerum vtilis, & menſibus pota in vino nigro auſtero. Fructus ad urinæ ſtillicidia, & aures, & argemam, & ad oculorum morbum lippitudinem nuncupatum, & lactis ubertatem mulieribus facit. Sterile illud folio lactucæ amaræ conſtat, ſed ſcabriori, candidioriq́; radice breui. Naſcitur id quoque prædicto ſolo (alias, vt Hermolaus legendum cenſet, & hic a Dioſcoride commonemur, vbi erica) Letiſſimum. Radix partim ſuperius partim inferius purgat. Quod enim germen uerſus conſiſtit, ſuperius purgat: quod terram verſus, inferius. Prohibet & veſtibus interpoſita uermiculos noxios. Colligitur per meſſem tritici. hæc Theophraſtus. Porrò Coronarium Roſmarinum, noſtrum nimirum vulgare eſt, quod in hortis, & vineis paſſim habetur. Id in frequentiori vſu eſt. Siquidem non ſolùm in medicamentis eſt utile, ſed etiam in culinis ad ciborum condimenta concinnanda. In Prouincia Narbonenſis Galliæ, adeò copioſum ſponte prouenit, ut illud perinde, ac alia ligna urant. Tantæ enim craſſitudinis caudice prouenit, vt ex eo cum citharæ, tum menſæ, parentur. Apud Italos hortorum parietes ornat, & eorundem areas circumueſtit. Floret non ſolùm uere, ſed etiam Autumno. Hallucinantur recentiores quidam, qui Cneoron Roſmarinum

ROSMARINVM SYLVESTRE.

rinum Coronarium esse contendunt. Præstat ad frigidos ventriculi affectus, ad cœliacas passiones, & uomitum cibi, si cum pane deuoretur, aut bibatur in puluerem contritum ex meraco. Prodest & lienosis, & iocinorosis, nam non solùm exdalfacit, extenuat, & obstructiones reserat, sed sua adstringenti ui, etiam roborat. Valet ad capitis fluxiones, & frigidos morbos omnes, nempe ad comitiales, stupidos, veternosos, resolutosq;. Additur utiliter in capitis lotionibus, quinetiam in articulorum fomentis. Cohibet alba uteri profluuia, si diutius quotidie sumatur. Visum acuit, si toto tempore, quo floret, quispiam ieiunus, flores unà cum circumstantibus folijs cum pane, & sale quotidie uorauerit. Mansum oris halitum commendat. Sistit dentium, & gingiuarum fluxiones in aceto, & uino austero feruefactum, ubi hoc decocto calido os colluatur. Sicci farina recentia uulnera glutinat, uerum operæpretium est ea prius uino in quo ipsum fuerit coctum, abluere, & deinde farinam inspergere. Parantur è uirgis dentiscalpia, & carbones ad picturas delineandas. Flores saccharo asseruati ualent ad omnia prædicta, peculiariter autem ad frigidos cordis affectus, ad pectoris uitia, & ad arcenda pestilentiæ contagia. Nascitur in Boemia Planta, quam SYLVESTRE ROSMARINVM appellare libuit. quod Rosmarini coronarij faciē quadātenus repræsentet. Crescit hæc planta cubitali altitudine, fruticosa, uirgis tenuibus, lignosis, materie fragili, rufescentibus, minij ferè colore: Folia in his erumpunt Rosmarini æmula, prona parte uiridia, transuersis utrinque lineis dispari ordine ductis obsignata; supina verò rubescentia, & rubro appensa pediculo. In surculorum summitatibus corymbacea coma mittitur rubro colore, è quibus flores panduntur sublutei. Radice nititur infirma, & superuacua. Planta est odorata. Siquidem folia, & flores citreum malum olent, quinetiam gustu aromatis non nihil resipiunt, adstrictione quadam relicta. Præfertur

60

hæc

hæc planta Boemis contra tineas, & blactas, quæ ueſtes lacerant. Quare ijs eam interponunt. Atqui mea quidem ſententia ad ea omnia efficax eſt ad quæ Roſmarinum Coronarium præſtare diximus, præter quàm ad ciborum condimenta. Sunt, qui hanc Plantam Dioſcoridis Ericam eſſe contendunt, ſed hallucinantur, cùm nullam cum Myrica cognationem habeat. Libanotidis, ſiue Roſmarinitum hiſtoriam, tum facultates deſcripſit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Libanotides tres ſunt, una ſterilis, duæ fructum ferentes: omnes uerò eiuſdem facultatis, emollientis, & digerentis. Succus tum radicis, tum herbæ, miſtus melli obtuſam oculorum aciem ab humorum craſſitudine curat. Porrò eius libanotidis, quæ ad coronas eſt utilis, quam Romani roſmarinum nuncupant, decoctum, regio morbo laborantes potum adiuuat. Omnes enim libanotides abſtergentis, & incidentis facultatis participes ſunt. hæc Galenus. Cæterùm Cachrys non modò Roſmarini ſemen, ſignificat; ſed etiam quarundam arborum nucamenta, uel potius excrementa, quòd nec fructus, nec flores propriè dici poſſint: quæ tamen ante fructus erumpunt, & decidunt, qualia uiſuntur in corylo, cui ſunt longo piperi ſimilia, item in nuce, ac quercu. Niſi inter hæc ueteres Græcos auctores aliquam nouiſſe differentiam ſit iudicandum, quod apud pleroſque non cachrys, ſed canchrys, pro Roſmarini ſemine ſcriptum reperiatur. quæ tamen uoces hactenus à recentioribus confundi inuenio. Planta, quæ λιβανωτὶς Græcis, Libanotis & Roſmarinum Latinis dicitur: Mauritanis, Xaier almeriem, Alpinalfach, & Cachola: Italis Roſmarino. Quæ uerò λιβανωτὶς στεφανωματικὴ Græcè, Roſmarinum coronarium Latinè uocatur: Arabicè Elkialgeber: Italicè Roſmarino coronario: Germanicè Roſzmarin: Hiſpanicè, Romero: Gallicè, Roſmarin.

Roriſmarini vires ex Gal.

Cachrys q d.

Nomina.

SPHONDYLIVM.

Σφονδύλιον. SPHONDYLIVM. CAP. LXXIIII.

SPhondylium folia quadantenus platani, & panacis habet: caules fœniculaceos, cubitali altitudine, aut amplius assurgentes: in quorum cacumine semen duplex, seseli simile, sed latius, candidius, & magis paleaceum, grauis odoris: flores eius albi, aut pallentes: radice raphani, candida. Nascitur in palustribus, & aquosis. Potum semen [a] pituitam per aluum extrahit. medetur iocineris uitiis, regio morbo, comitialibus, orthopnoicis, vuluarum strangulationi: ueternosos suffitu reuocat. Cum oleo commodè infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum, item capitis doloribus: cũ ruta illitum, serpentia ulcera cohibet. Datur radix contra regium morbum, & iocineris uitia: circumrasa eadem, & iniecta callos fistularum derodit. Recentis floris succus exulceratis auribus, purulentisque accommodatur. qui cæterorum succorum more exprimi, dein recondi solet.

[a] Μεθ' ἑλκυ ματώδες. i. pituitam educens.

Sphondylii consid. RAra admodum sunt prata, vligine madentia, quæ inter alias complures herbas, innumeras quoque Sphondylij plantas non habeant: eaq; præcipuè, quæ in montibus potius, quàm in planitie virent. In his sanè Sphondylium copiosum nascitur, folio platani, aut panacis: caule fœniculi, cubitalem longitudinem excedente, in cuius cacumine vmbella insidet, albis floribus referta: è quibus semen prodit, seseli non absimile, latius tamen, ac squamosum, sapore iniucundo, ut quod cimices fermè resipiat. Radicem profert albam, raphani æmulam, gustu non ingrato. Huius semine vtuntur quidam seselis vice, quod alterum alterius effectus præstare existiment. Succus incidit, digerit, & aperit. idem capiti inunctus, crispos capillos facit. *Fuch. error.* Porrò Fuchsius non videtur satis Sphondylium nouisse, quòd ipsum unà cum Acantho depingat, uocetque Acanthum Germanicam. Cui facilè imposuerunt officinæ Germanicæ, quæ foliorum similitudine deceptæ, pro Branca ursina Sphondylium usurpant. *Sphondylii uires ex Gal.* Sphondylij facultates memoriæ prodidit Galenus, libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sphondylij fructus acris, & secantis est facultatis. Itaque ad asthma, & comitialem morbum aptum est medicamentum: prodest & regio morbo. Et radix nimirum adsimilis facultatis, ad eadem accommodatur. Sed & insuper fistularum callos tollit: cæterùm imponere eam oportet circumrasam. Porrò floris etiam succus ad diuturniora aurium ulcera conueniens reponitur. *Nomina.* Quod Græci σφονδύλιον, Latini similiter Sphondylium vocant: Itali, Sphondilio.

Νάρθηξ. FERVLA. CAP. LXXV.

E Viridi Ferula medulla pota utilis est ad cruentas excreationes, cœliacosque: contra viperarum morsus in vino datur: erumpentem naribus sanguinem indita sistit. Semen potum torminosis auxiliatur: sudores ciet, uncto ex oleo corpore. Caules si edantur, capitis dolores faciunt; muria condiuntur. Ferula itaque caulem profert ternum sæpe cubitorum; folia fœniculi, longè asperiora, & latiora. qua ab imo caule uulnerata sagapenum efficitur.

Ferula histor. FErula æstuosis nascitur locis: ideoq; nil mirum, quod Apulia Ferularum sit maximè ferax. Quinetiam frequens prouenit in Romano agro Tyrrheni maris contermino, præsertim apud Centumcellas, & in vniuersis Hetruriæ maritimis. E quibus prima tantum germinatione corculum quoddam pastores eximunt oui luteum induratum referens, quod sub cineribus assatum, prius tamen charta, aut linteo madefactis conuolutum, mox pipere, & sale conspersum, non modo gustui gratissimus est cibus; sed etiam ad excitandam venerem valentissimus. De Ferulis latius disseruit Theophrastus libro 6. cap. 2. de plantarum historia, ubi ita scribit. Ferulaceum genus in plures spargitur species. Sed primùm de eo, quod commune omnium constat, dicendum est, scilicet de Ferula, atque Ferulagine: seu idem genus ambabus, differens magnitudine tantùm: seu etiam alterum sit, vt nonnulli putarunt. Ergo natura earum, quæ conspici possit, consimilis certè sentitur, præterquàm ratione magnitudinis. Ferula enim grandis admodum surgit, Ferulago autem humilis. Sed vnicaules ambæ, & geniculatæ sunt. Folia, & cauliculi quidam, geniculis erumpunt, ac alternatim exeunt folia: alternatim inquam, quòd non ex eadem parte geniculorum, sed permutatim, caulem magna ex parte amplexa, sicuti arundinea proueniunt: nisi quòd deflexa hæc magis, mollitiæ, magnitudinisq; causa. Folium enim grande, molle, multifiduum; ut capillamenti modo ferè inspectetur: maxima, quæ terræ proxima sunt, & reliqua subinde ad portionem. Flos melinus: semen obscurum, anetho simile, sed maius. Finditur cacumine, & in stipites quosdam haud magnos dispergitur: quibus flos, semenque insidet. nec flore, fructúue laterales caules carent, sed anethi modo ferunt. Annuo caule constat, & germinatio in uere primùm foliorum, tum caulis, ut etiam in cæteris fieri solet. Radice altè descendit, eademq; singulari innititur. Talis Ferula est. hæc Theophrastus. Porrò Ferulæ (ut Plinius est author libro 24. cap. primo) asinis gratissimæ sunt in pabulo, cæteris uerò iumentis præsentaneo veneno. qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Natura Ferularum (ut idem Plinius libro. 20. cap. 23. testatur) murænis infestissima est: tactæ siquidem ea moriuntur. In insula quadam ex fortunatis nomine Morion, ferulas in arborum amplitudinem grandescere scripsere quidam. Apuli lignorum uice, quibus maximè carent, ferulis ad ignem utuntur. *Ferulæ vires ex Gal.* Ferulæ meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ferulæ semen excalfacit, & attenuat. At interna eius pars recentis adhuc, quod medullam uocant, adstringentem qualitatem participat. Cuius nomine sanguinem spuentibus, & cœliacis conuenit. *Nomina.* Νάρθηξ Græcis ea planta uocatur, quæ Latinis Ferula: Italis, Ferola: Hispanis, Cananheia.

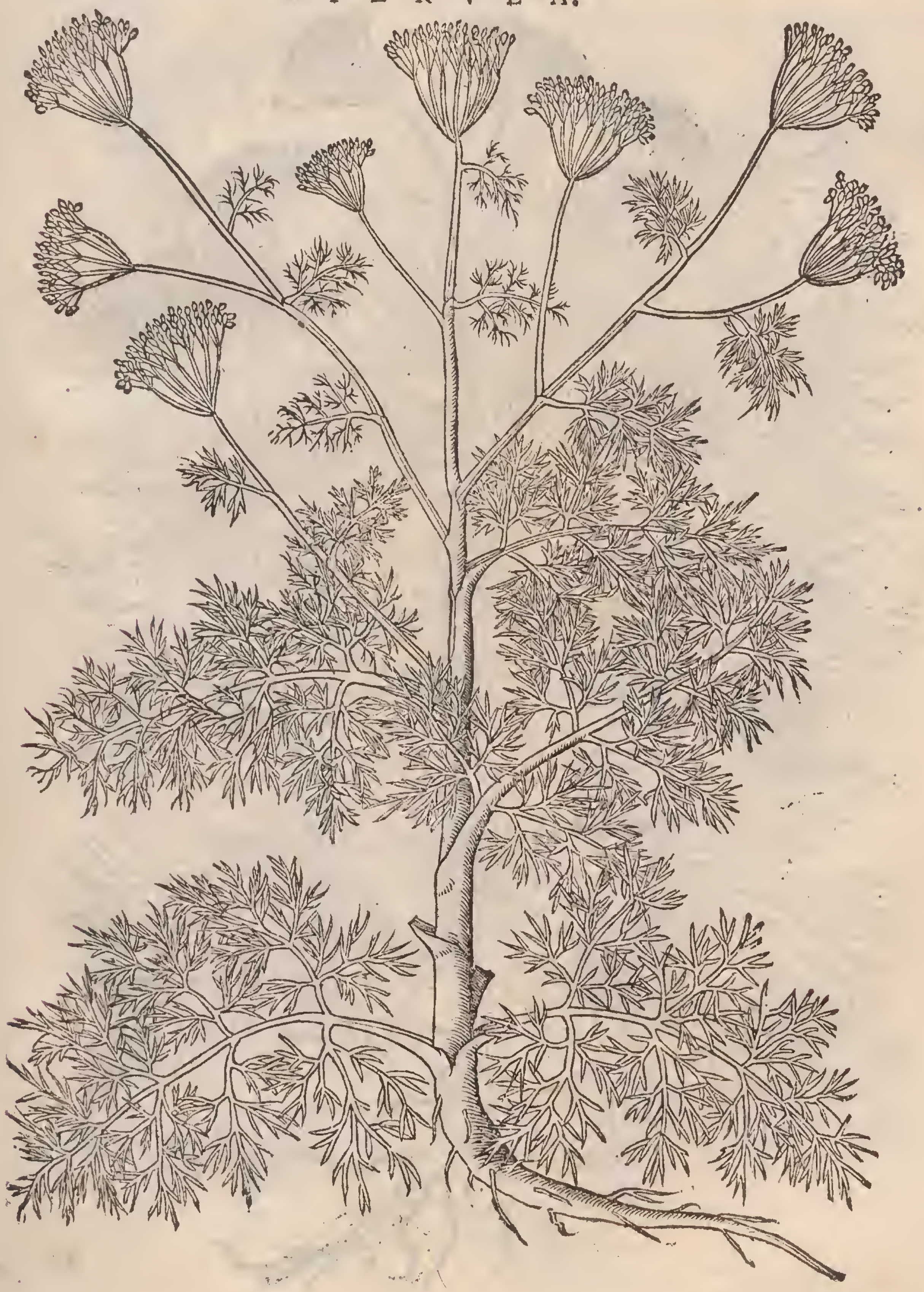
Πευκέδανος. PEVCEDANVM. CAP. LXXVII.

PEucedanum caulem emittit tenuem, gracilentum, fœniculo ſimilem: coman habet ſtatim ab terra copioſam, ſpiſſamque: flore luteo: radice nigra, craſſa, graui odore, ſuccoſa. gignitur in montibus opacis. Tenera radix cultello conciditur, profluensque è plaga ſuccus umbræ mandatur: in ſole ſiquidem confeſtim euaneſcit. Colligitur capite prius, & naribus roſaceo perfuſis, ne capitis dolor premat, & uertigo ſentiatur †. Aſſatione radix inutilis fit[a]. Tam lac, quam ſuccus radice, & caulibus extrahi ſolet, ſicuti è mandragora: uerùm inefficacior ſucco lacryma habetur, & velocius expirat. Interdum etiam concreta inuenitur lacryma, thuris ſimilitudine, caulibus, radicibusque adhærens. Prafertur ſuccus è Sardinia, & Samothrace, colore[b] rufo, odore graui, ferues guſtu. Ex aceto, & roſaceo illitum Peucedanum prodeſt lethargicis, phreneticis, uertiginoſis, comitialibus, & longis capitis doloribus, reſolutis, iſchiadicis, conuulſis, omnibus, in uniuerſum, uitiis neruorum, ex oleo, & aceto illitum, prodeſt. Eius olfactu reſpirant vulvę ſtrangulatus, & ueternoſi reuocantur. Incenſum ſerpentes abigit. Aurium doloribus conuenienter ex roſaceo inſtillatur: cauernis dentium inditũ, mitigat dolorem. contra tuſſim efficaciſſimè ex ouo aſſumitur; ſuſpiriis, torminibus, & inflationibus ſubuenit. Ventrem leniter emollit, lienem abſumit, difficiles partus mirè adiuuat. Facit ad ueſicæ cruciatus, & renum diſtentiones potum: uuluam aperit. Radix ad eadem utilis eſt, ſed inefficacior: eius de

† Orib. [Greek marginal quotation, partly illegible] ζονται δὲ οἱ καυλὶ καὶ χυλίζεται ἡ ῥίζα ὡς μανδράγορα ἧττον δὲ ἐνεργεῖ τοῦ χυλοῦ ὁ ὀπὸς καὶ τάχιον ἐκπνεῖ, i. colligitur item ſuccus, & liquor e caulib⁹, & radice, ſicut ex mandragora expreſſus. & hoc expreſſo ſucco minus efficax eſt ille, qui ex inciſa radice manat, & citius expirat.

b Meũ. ἔγκιῤῥος. i. fuluus.

F E R V L A.

coctum bibitur. Farina eius, sordida ulcera purgat, & uetera cicatrice obducit: squamas ossiū extrahit. In cerata, & calfacientia malagmata additur. Radix eligi debet recens, quæ cariam nō senserit, firma, odoris plena. Succus ad potiones amaris amygdalis, aut ruta, aut pane calido, aut anetho resoluitur.

Peucedani consid.

QVoniam nullis prorsus foliorum, ac seminis, & paucis admodum floris notis Peucedanum repræsentauit Dioscorides, utpote plantam, quæ omnibus fortasse suo tempore notior erat, quàm ut longiorem descriptionem postularet; idcirco nobis quidem perdifficile esse iudico, decernere quodnam genus herbæ hodie in medium afferri possit, quæ legitimum Peucedanum referat; præsertim cùm Theophrastus, Plinius, Apuleius, ac antiquorum alij, qui simplicium historias descripserunt, plura, quod legerim, de Peucedano memoriæ non prodiderunt. Veruntamen cùm scribat Dioscorides, Peucedanum nasci comatim à terra copiosa, ac spissa, hinc planè coniectandum uidetur, Dioscoridem ipsum innuere, quòd Peucedanum constet multis folijs, capillaribus, tenuibus, ac longis, fœniculi, aut anethi effigie. Huic coniecturæ illud etiam accedit, quòd cùm Peucedanum, Dioscoridis testimonio, florem proferat melinum, siue luteum, non temerè credendum arbitror, hunc non in alio, quàm in umbella sustineri, cùm omnes ferulaceæ stirpes, & quæ fœniculo, & anetho similes habentur, cuiusmodi sunt, quæ hoc in loco à Dioscoride recensentur, umbellas in caulium cacuminibus gignere conspiciantur, è quibus semen prodit fœniculi modo. Quòd si ita seres habet (ut equidem existimo) asserere non dubitauerim, me sæpe numero Peucedanum uidisse in Ananiensibus montibus, ubi huiusmodi plantæ frequentissimæ proueniunt, quæ non solum prædictis notis Peucedano adstipulantur; sed etiam radice, quam habent nigram, crassam, succi plenam, grauiterq; olentem. In hac itaque sententia persi-

PEVCEDANVM.

stam,

stans, ut hanc herbam, quam etiam pictam damus, uerum Peucedanum putem, donec aliam nactus ero, quæ certioribus notis illud exprimat. Cæterùm radices, quibus pro Peucedani radicibus uulgò officinæ utuntur, legitimas ementiuntur. nam præter id quòd exteriore parte non nigricent, nulla graueolentia, nullaq; acri facultate sunt prædita. Cuius vero plantæ hæ sint radices, ego quidem proferre non possum: eas siquidem hactenus non nisi siccas, & sine caule, ac folijs mihi uidere licuit. Prætulit Dioscorides Cardonium peucedanum, quod non magno quidem negotio ad nos aduehi posset, cùm frequens, nec longa sit mercatoribus in Cardiniam nauigatio. Vnde seplasiarijs, si rerum legitimarum studio caperentur, facile Peucedani radices conueherentur. Peucedani meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus disserit in hunc modum. Peucedani radice quidem maximè, sed tamen etiam succo, & liquore utimur. Sunt autem hæc omnia eiusdem speciei facultatis: sed ualentior succus, admodum excalfaciens, & digerens. Quare affectibus omnibus circa 10 neruos consistentibus conuenire creditur, tum morbis in pulmone, & thorace ex crassitudine, & uiscositate humorum prouenientibus. Atque intrò quidem in corpus sumptus, sed tamen etiam olfactu prodest. Porrò quòd incidat, & extenuet, sæpe etiam dentium perforatorum dolores cauitati impositus protinus sedauit, quia uidelicet tenuium est partium, & excalfactorius. Quinetiam lienes induratos iuuat, nempe incidendo, digerendo, atque extenuandò crassos humores. Sed & radice ad hæc uti licebit: quæ & squamas celerrimè ab ossibus detrahit, quia uidelicet ualidè desiccat, minus tamen quàm succus excalfaciens. Et ulceribus malignis remedium est optimum arida illita: ipsa enim expurgat, carnem gignit, & ad cicatricem perducit. Excalfacit quidem ordine secundo iam completo: desiccat uerò tertio iam incipiente. Planta, quæ πευκέδανος, Græcè Peucedanum Latinè dicitur; Arabicè, Harbatum: Italicè, Peucedano.

Peucedani uires ex Gal.

Nomina.

MELANTHIVM SATIVVM.

Μελάνθιον. GITH, SEV MELANTHIVM. CAP. LXXVIII.

Gith[a] exilibus ſurculis fruticat, ſæpe binos dodrantes excedens: folijs, vt ſenecionis minutis, ſed multò tenuioribus: capitulo in cacumine tenui, paruo, ceu papaueris, oblongo, intercurſantibus intus membranis: quibus ſemen includitur nigrum, acre, odoratum, quod panibus inſpargitur. Capitis doloribus illitum fronti, ſubuenit. diſcutit recentes oculorum ſuffuſiones, tritum ex irino, & infuſum naribus: tollit lepras, lentigines, duritias, tumoresq́; vetuſtos, cum aceto illitum: circumſcarificatos clauos excutit, cum vetere[b] vrina impoſitum. Dentium doloribus, cum aceto, & teda decoctũ, & collutum prodeſt. teretes ventris tineas expellit, perunctо ex aqua vmbilico. deſtillatione laborantes adiuuat, tritum in linteo, & olfactum. Vrinam, & menſtrua ciet, multis diebus ſumptum, & lac extrahit: difficultatem ſpirandi cum vino potum, leuat: phalangiorum morſibus ex aqua, drachmę pondere, hauſtum auxiliatur. Incenſo ſerpentes fugantur. Tradunt largius epotum enecare.

a Meũ. θαμνίσκος ἐϛὶ, λεπτόκλωνος δισπίθαμος ἢ καὶ μείζων. i. frutex paruus eſt, exilibus ramulis, duorũ palmorum altitudinis. aut etiam maior.
b Meũ οἴνῳ. i. cum vino.

MELANTHIVM SYLVESTRE.

Gith,

Gith, quod Græci Melanthium appellant, officinis Nigella uocatur. Duum Melanthium est generum, satiuum, & sponte nascens. Satiuum exilibus surculis exit, cubitalibus, folio senecionis æmulo, magis tamen diuiso, floribus in cacumine cæruleis, & in stellæ modum radiantibus, è quibus capitula oriuntur parua, oblonga, pluribus coronata apicibus, internam capitis partem respicientibus, intercursantibus intus membranis. Semen in his continetur paruum, nigrum, & quandoque subflauum, odore eximio; ac amariusculo sapore, simul & acuto. Seritur in hortis. SYLVESTRE duum est generum, utrunque folijs satiuo tenuioribus, multifidis, & capillaceis, quinetiam caulibus ferè similibus, quemadmodum & floribus. Verum capitulis differunt. Siquidem alterum capitula gerit satiuo maiora, & facie haud longè dissimilia, alterum uerò longiora in quinque, sexve diuaricata cornibus. Itaque errant toto cælo, qui inter Melanthij syluestris genera Gittonem uulgo uocatum annumerant. Quod cum ante nos probè animaduertissent Hermolaus, & Ruellius, asseruerunt omnino hal-10 lucinari eos, qui putant eam stirpem legitimum Melanthium esse, quæ inter segetes in aruis passim nascitur, folijs ferè porri: caule prelongo, hirsutoque: flore purpureo, rosæ paruæ effigie. Et rectè, mea quidem sententia, iudicarunt: siquidem herba illa cum Dioscoridis historia quàm maximè pugnat, utpote quæ folijs, caule, ac floribus, nulla ex parte Melanthium referat, sicuti neque etiam semine. quod etsi nigrum Melanthij modo gignatur; non tamen gustui aliud repræsentat, quàm amaritudinem simul & asperitatem. Hinc itaque perspicuum esse potest, Brasauolum, alioqui medicum clarissimum, in suo

Melanthii cõsideratio.

Brasauoli erratum.

MELANTHIVM SYLVESTRE ALTERVM.

simplicium

simplicium volumine Romæ excuso manifestè cæcutiuisse. quippe qui affirmare non dubitauerit, illud verum, legitimumque esse Melanthium, quod in segetibus passim sua sponte nasci superius diximus, quodque vulgò Gittone à Ferrariensibus appellari scribit. Cuius error non solùm prædictis rationibus, sed ea quoque herbæ appellatione facilè deprehenditur, quòd etiam ij, qui ita eam appellant, illegitimum esse Melanthium existiment. Quandoquidem nil aliud Italis hoc nomen Gittone denotare videatur, quàm spurium Gith, quod ideò Githago, & pseudomelanthium vocari potest. quemadmodum & id, quod rura Tridentina appellant formentone, nil aliud significat, quàm spuriam tritici speciem. Quod cùm postea ipse Brasauolus animaduerteret, nostris fortasse, aut aliorum commentarijs admonitus, suam reuocauit sententiam. Quare posthac Brasauoli quoq; sententia, ij damnandi erunt, qui in hac persistent opinione. Iam igitur constituamus licet domesticum verumq; Gith in hortis, & viridarijs satum prouenire, in quibus frequentissimum seritur in Germania. Syluestre vero in campestribus incultis locis. Ex quo quidem planè colligere possumus, PSEVDOMELANTHIVM sponte inter segetes nascens, quod vocant vulgò Gittone, cuius hic effigiem damus, nullo modo syluestre Melanthium esse. Non desunt quoque, qui velint hanc plantam syluestrem lychnidem coronariam esse, quibus, cùm ego vtranque nouerim, subscribere nequeo. Sed longè minus id fuerit Lolium, vt apertissimè hallucinatus credidit Fuchsius, medicus alioqui peritissimus: cuius error à nobis explosus est

Melanthium syluestre. Pseudomelãthium.

10

PSEVDOMELANTHIVM.

libro se-

libro secundo in lolij mentione. Porrò & illud semen odoratum, subrubrumq; , quod aliqui pro minori Cardamomo perperàm usurpant, seplasiarijs Nigella citrina uocatum, Melanthij genus est. quippe ipsa seminis forma, odor, ac sapor nihil prorsus à Melanthio discrepant. Verùm si modò in aliquo dissident, color est, qui in altero niger, in altero uerò subflauus conspicitur. Quo fit (quod etiam superius de Cumino disserentes diximus) ut magno in errore uersentur Monachi illi, qui in Mesuem commentarios edidere, quòd præter rationem asserere sint ausi, Nigellam subflauam, nil aliud esse, quàm Cuminum syluestre primo generi à Dioscoride assignatum. Porrò Pseudomelanthij semen in farinam tritum, & ex melle illitum, maculas cutis quascunque delet, & uentris animalia pellit, tam potum, quàm ex bubulo felle, & aceto uentri illitum. Melanthij meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, his uerbis. Melanthium excalfacit, atque desiccat tertio ordine: Videtur etiam tenuium esse partium: unde etiam destillationes sanat, calidum in linteo admotum, atque assiduò olfactum: Quinetiam si intrò in corpus sumatur, uel maximè flatus extinguit. Hinc constat essentiæ ipsum esse subtilis, & ad unguem à caliditate elaboratæ. Propterea sanè etiam amarum est. Ostensum uerò in quarto horum uoluminum est, quòd cùm ad extremam tenuitatem, atque elaborationem terrena pertingit substantia, amara proueniat qualitas. Itaque mirum non est, si lumbricos interimat non esum modò, sed etiam foris uentri impositum. Siquidem & id præstare posse saporem amarum monstratum est. Neque sanè etiam mirandum, si lepras, clauos, myrmecias eijciat, ei præsertim, qui in superioribus libris comprehensorum haud est immemor. Sic uerò etiam orthopnœam iuuat, & menses prouocat, qui utique ob crassitiem, aut uiscositatem humorum retenti fuerint. In summa, ubi incisione, extersione, desiccatione, excalfactione est opus, præstantissimum id remedium est. Μελάνθιον sic Græci, Melanthium quoque & Gith Latini dicunt: Mauritani, Xamin, Sunis, seu Sunizi: Itali, Melanthio: Germani, Schuuartz roemisch, & Scuartz coriander: Hispani, Neguillia, & Alipiure: Galli, Pourelle, & Nielle.

Melanthii vires ex Gal.

Nomina.

Σίλφιον. LASERPITIVM. CAP. LXXVIII.

LAserpitium in Syria, Armenia, Media, Libya nascitur: caule ferulaceo, quem † maspetum uocant: folijs apio similibus lato semine.† Radix excalfacit, in cibis ægrè concoquitur, uesicæ noxia. Sugillatis illita cum oleo, & strumis, ac tuberculis cum cerato, medetur: ischiadicis conuenit cum irino, aut cyprino cerato: excrescentibus circa sedem tollēdis illinitur, cùm putamine mali punici, & acetodecocta. Venenis pota resistit: os commendat [a], cibis, aut sali permista. Laser è radice, atque caule scarificatis colligitur. Præfertur autem [b] rufum, translucens, myrrhę ęmulum, non porraceum, odore ualens, suaui gustu, quod dilutum facilè albescit. Cyrenaicum si quis degustauerit, humorem toto corpore ciet; blandissimo odore, adeò ut ne os quidem gustanti nisi paululum spiret. Medicum, & Syriacum minus uiribus ualent, & magis virosum reddunt odorē. Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. quod maleficium deprehenditur gustu, odore, uisu, & dilutione. Caulem aliqui silphion, radicem magudarin, & folia maspeton uocauere. Efficacissimum laser, mox folia, postremò caulis. Acrem uim habet, inflationes facit; perunctas cum aceto, pipere, & uino alopecias sanat. oculorum aciem exacuit; & incipientes suffusiones, illitum cum melle, dissipat: cauernis dentium in dolore inditur, aut cum thure in linteo circumligatur, aut cū hyssopo, & ficis coctis in posca, os colluitur. ijs prodest, quos [c] bestia in rabiem efferata momorderit, vulneribus immissum. Valet aduersus uenena telorum, & animalia omnia, quæ uirus eiaculantur, potum, aut illitum; scorpionum plagis dilutum oleo circumlinitur. gangrænis [d] præcoercitis immittitur; & cum ruta, nitro, & melle, uel per se carbunculis. Clauos, callosque prius circumrasos uellit, cerato, aut aridorum ficuum carne præmollitum. Recentes lichenas ex aceto sanat; & [e] excrescentia in carne, polyposque, si aliquot diebus cum atramento sutorio, aut ærugine illinatur [f]. extuberantia cum forfice extrahit. Veteribus faucium scabritijs opitulatur; grauem, subitoq; irraucescentem uocem, dilutum aqua, sorbitione confestim expedit: uuam illitum cum melle reprimit; anginis ex aqua mulsa utilissimè gargarizatur. Vescentes lætiore colore mangonizat; tussi commodè in sorbili ouo datur, & pleuriticis in sorbitionibus; in fellis suffusione, & aqua inter cutem cum aridis ficis. Horrores discutit cum uino, pipere, & thure; potum. neruorum contractionibus, opisthotonicisque datur oboli pondere deuorandum. hærentes gulæ hirudines, gargarizatum cum aceto decutit. Ad lac intus coagulatum bibitur: comitialibus ex aceto mulso proficit: menses ciet, cum pipere, & myrrha potum: cœliacos adiuuat, in acino uuę sūptum; cum lixiuio autem potui datum, repentè conuulsis, ruptisque prodest. ad potiones resoluitur amygdalis amaris, aut ruta, aut calido pane. [g] Foliorum succo eadem præstantur, sed multò inefficacius. Cum aceto mulso manditur, ad expediendam arteriā, maximè cùm vox retunditur. Eo cum lactucis utuntur, exitque in uicem erucæ. Fertur & altera magudaris in Libya nasci, radix laserpitio similis; sed minus crassa, acris, & fungosa, ex qua non profluit succus. Eiusdem cum laserpitio facultatis.

† Orib. μασιέρον.
† Orib. addit. φυλλώδες ὃ καλεῖται μαγυδάρις. i. folio quod magydaris uocatur.
a Meum βάμματα. i. intinctus.
b Meū. ὑπέρυθρος. i. subrufum.
c Meum, & Drag. λυσσοδήκτων δὲ ὠφελεῖ ἐπιτιθέμενος τοῖς τραύμασι. i. in rabidi canis morsu iuuat, vulneribus impositus.
d Meū. προκαταχεθέντων. i. prius scarificatis.
e Meū. σαρκώματα. i. excrescentē carnem.
f Meū addit. ἐπὶ ἡμέρας τινάς. i. per aliquot dies.
g ἢ μέλιτι ἢ ὕδατι. i. aut melle, aut aqua.

CRedidimus iandudum Laserpitij lacrymam nihil aliud esse, quàm illud iucundi ac suauis odoris gummi, quod pharmacopœis atque unguentarijs Belzoinum nominatur. Neque certè hactenus præter rationem in ea persitimus opinione. nam cùm id mihi deprehenderetur odoratum, rufum foris, intus candidum, translucens, & quod dilutum albesceret, non poteram non adduci, ut crederem hoc esse legitimum Laser. Huc illud quoque accedebat, quòd complures erant viri docti & rei medicæ studiosi, qui idem mecum sentiebant. Verùm cùm postea cœpissem Laserpitij ac Laseris historiam diligentius examinare, atque plura ex Strabone, Theophrasto, Dioscoride, Galeno, & Plinio collegissem, quæ priori nostræ opinioni apertè aduersari uidebantur. facilè in aliam deductus sum sententiam. etenim sic animum induxi meum, ut malim ueritati cedere, quàm pertinaciter (quod multi faciunt) falsa tueri. Strabo itaque libro ultimo Geographiæ testatur, Silphium suo usque tempore Cyrenis defecisse, his uerbis. Cyrenis finitima est regio, quæ Silphium gignit, & Cyrenaicum succum, quem Silphium posterius effert. Id propemodum defecit, cùm aliquando barbari odio quodam ingruissent, ac radices eius penè omnes eruissent. Fuerunt hi Nomades uiri: hæc ille. At Plinius Cyrenaici succi defectum non in barbaros vt Strabo, sed in plublicanos quosdam refert libro. 19. cap. 3. vbi de eo ita scribit. Ab his proximum dicetur auctoritate clarissimum Laserpitium, quod Grȩci silphion uocant, in Cyrenaica prouincia repertum: cuius succum vocant Laser, magnificum in usu, medicamentisq; , & ad pondus argentei denarij pensum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes depopulantur pecorum pabulo. Vnus autem caulis nostra repertus

Laserpitii, seu Laseris cōsid.

pertus memoria, Neroni principi missus est, hactenus Plinius. Huic verò cum Theophrasto fermè conuenit, quòd hic scribat pecus silphio purgari, pinguescereq; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues reddi. Cùm igitur Strabonis & Plinij testimonio constet, Silphium Cyrenis eorum usque ætate defecisse, neque inibi inueniri, nil mirum uideri debet, si nostra etiam tempestate defecerit, atque nullum iam ad nos aduehatur, quod legitimum dici possit. Quare id gummi, quod seplasiæ Belzoinum dicunt, meo quidem iudicio, uerum silphij liquorem mentietur potius quàm sit. Sed his illud quoque addamus, quòd Strabo auctor est, Sylphium adeò Cyrenensibus olim custodibus fuisse asseruatum, ut inde aliò deferri non potuisset, nisi clam à mercatoribus, qui uinum asportabant. Plinius item Silphium ad pondus argenti pendi solitum tradit. quin & tanti factum fuisse à Cæsare, ut illud inter aurum argentumq; protulerit ex ærario. Ex quibus omnibus haud infirmum argumentum sumi potest, quòd Belzoinum nostrum non sit Silphij liquor. quandoquidem id quotidie copiosum importatur non solùm in Italiam, sed in uniuersam ferè Europam. Ad hæc cùm Dioscorides Cyrenaico succo vim acrem tribuat, atque Galenus eundem & calidissimum, & maximè tenuium partium faciat, non equidem uideo, quomodo vulgare Belzoinum possit legitimum Laser exprimere: quoniam illud nullam prorsus gustantibus acrimoniam relinquit. Præterea ualidi cortices, qui plerunque Belzoino implicati reperiuntur, arguunt id arboris magnæ potius, quàm ferulaceæ plantæ lacrymam esse. Quod etiam nuper retulit mihi quidam medicus Cyprius, qui Belzoinum nostrum in Cypro ex arbore satis procera manare affirmauit: ubi tamen Silphium nasci qui memoriæ prodiderit, hactenus inueni neminem. quemadmodum neque in Ionia, neque in Peloponneso id gigni, sed prope Cyrenas tantùm, literis mandauit Hippocrates. Atqui illud nobis obiiciet aliquis, quòd Laserpitium non modò in Cyrenensium agro quondam prouenerit; sed etiam (ut scribunt Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) in Perside, Media, Syria, & Parnaso monte: & quod ob id ad nos aduehi possit. Nos huic ita facilè respondebimus, quòd Silphij illius liquor ad nos adferatur quidem, sed qui fœtidus sit, virosiq; odoris: atque eum esse dixerim, quem officinæ medicorum assam fœtidam uocant. Namque Laser (vt Dioscorides testatur) Medicum, & Syriacum minus uiribus ualet, & magis uirosum reddit odorem. quinetiam, eodem teste, Laser omne antequàm siccescat, adulteratur sagapeno, aut fabæ lomento. id quod post ipsum scriptis tradidit Plinius libro superius citato. Quocirca mihi quidem uidetur non temerè colligendum esse, quòd præstantissimum Laser, quale Cyrenaicum habebatur, à nobis omnino desideretur. Cæterum quid ueteribus fuerit gummi illud elegantissimum, quod Belzoinum appellant, mihi hactenus incompertum est.

Opinio quorundam explosa.

In qua certè re non possum eorum opinioni subscribere, qui id putant esse probatissimam myrrham. Hæc siquidem, quæ optima sit (ut Dioscorides inquit) præter alias notas esse debet undique concolor, quæ confracta uenas anguium modo candidas & leues ostendat, minutis glebis, amara, & acris. quas tamen notas in Belzoino haudquaquam reperies. Nam etsi undique maculis conspergatur, tamen fractas amygdalas repræsentat magis, quàm unguium quorumuis imaginem. Quia & maculæ illæ tam interiores, quàm exteriores partes obsident, adeò ut Belzoini glebæ nihil aliud referat, quàm delibratarum amygdalarum aceruum, copioso melle exceptum. Adde insuper, quòd nusquam, quantum equidem inuenerim, memoriæ proditum est, myrrham in Cipro & Syria suis è plantis emanasse, sed in Arabia duntaxat (ut perhibent Theophrastus, Dioscorides, & Plinius) ijs in syluis, in quibus thus etiam prouenit. quanquam Plinius myrrham quandam ex India adferri tradit, quæ omnibus myrrhæ generibus deterior est.

Laserpitii historia ex Theophrasto.

Sed quoniam non iniucundam, quamuis longam, de Laserpitio historiam tradidit Theophrastus libro 6. cap. 3. de plantarum historia; ideo eius verba hìc subijciam. De Laserpitio, inquit, nunc indicandum est. Laserpitio radix multa, crassaq;: caulis quantus ferulæ, & crassitudine ferè proximus: folium, quod maspetum uocant, apio simile est: semen latum, foliaceum, quale quod folium appellatur: caulis annuus, sicut ferulæ. Ergo vere ineunte maspetum hoc exit, & pecus eo purgatur, pinguescitq; uehementer, & carnes mirabilem in modum suaues redduntur. Posthac caulem edit hominum cibo idoneum omnibus modis, elixum, assumq;. corpora eo quoque purgari ferunt, quadraginta diebus. Succus capitur duplex, alter ex caule, alter ex radice: qua de causa alterum scaparium, alterum radicarium uocant. Radix nigro cortice tegitur, eumq; detrahere solent. Sunt ueluti certæ mensuræ cædendæ radicis, quibus quantum conferre putetur ad futuram cæsuram reseruantes, reliquum abscindunt. Nec enim acuiè, neque plus constituto cædere licet: corrumpitur enim, putrescitq;, si diu mansit. Præparant id, conficiuntq; in Pyræeum portum uinectum hoc modo. Cùm in uasis coniecerint, farinamq; admiscuerint, quatiunt longo spatio temporis: hinc etiam colorem capessit, & conditum iam incorruptum perdurat. Præparatio, cæsuraq; ita se habet. Locum Aphricæ amplum occupat; ampliorem, quàm quatuor stadiorum millia in hortis Hesperidum ferunt. Sed maiorem partem colligi apud Syrtes. Peculiare huius culta fugere loca proditur. quamobrem, si colatur mitescatq; solum, deuiat, atque omnino degenerat: utpote natura culturæ aspernans ferocitatisq; constans uernaculum. Cyrenenses annis septem prius, quàm ipsi vrbem habitarent, Laserpitium extitisse affirmant. Habitant uerò annos maximè trecentos usque ad Simonidæ Athenis magistratum. Illi sic referunt. Alij radicem Laserpitij cubitalem fieri tradunt, aut paulò maiorem. Hanc in medio extuberare in caput, quod sublimè penitus extat, ut ferè super terram esse appareat. Vnde primùm quod lac appellant, erumpit: deìn caulis assurgit, ex quo magydaris, & quod folium dicitur, exeunt. Folium id semen est, quod cùm auster ingenuè post caniculam flauerit, discutitur: atque ita Laserpitium nascitur, eodemq; anno radix consummatur, & caulis. Sed hoc haud quicquam peculiare notetur: nam alijs quoque idem tribuitur. ni dixeris, quòd discussum id protinus nasci potest, ortum peculiarem sortiri, supradictisq; propterea diuersum accipi posse. Ad hæc circumfodiendum id annuum censent. Nam si relinquatur semen omne, caulemq; totum proferri, & deteriora tam hæc, quàm radicem reddi existimant: defossa autem fieri meliora, scilicet solo subacto, beneque gluto. Sed huius contrarium illi uolunt, qui culta recusare id inquiunt. Mandi quoque radices in aceto recens decisas referunt. Folium colore aurum æmulatur. Contrarium etiam, quòd pecora folio esitato purgari minimè indicant. Nam & uere, & hyeme, pecus ad montem dimitti affirmant: cibus non solùm hoc; sed etiam altero quodam abrotono simili administratur. Vim ambo calefactoriam sortiri planè uidentur, & purgare quidem nequaquam ualere: exiccare autem, & concoquere unicè posse. Quòd si qua pecus ægrescens, aut aliàs minus bene se habens ingressa sit, mox eam sanari, aut emori aiunt, sed magna ex parte posse seruari. Hæc igitur utro tandem sint modo, quærendum. Quod uerò Magydarim uocant, nimirum à Laserpitio differt: tenerius enim, minusque vehemens, & sine Lasere est, necnon & aspectu manifesta experto homini constat. Nascitur in Siria: nam apud Cyrenam, & monte Parnaso largè prouenire eandem affirmant. Sed quidam Laserpitium id appellant. An culta id quoque, modo Laserpitij fugiat, quærendum. Quin & si quid simile, aut proximum habeat, ad folij, caulisque rationem, & si quam ullo pacto emittat lacrymam, id inuestigandum. Ergo naturam ferulaceam, hisce contemplari oportet. hæc Theophrastus.

Laserpitij vires ex Gal.

Meminit Galenus Laserpitij libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Laserpitij succus calidissimus est. Verùm enimuero & folia, & caulis, & radix sat strenuè excalfaciunt. Sed omnia flatulentæ magis essentiæ sunt, ac proinde concoctu difficilia. Foris tamen imposita corpori efficaciora, & omnium potissimùm succus, admodum trahentem facultatem possidens. Attamen & excrescentias amoliendi, & liquandi vim quandam propter prædictam eius tempe- riem

tiem obtinet. Laseris quoque mentionem fecit, idem Galenus libro citato, sed antea seorsum, & sub absoluto ὀποῦ, hoc est, succi titulo, ita scribens. Opus, siue succus Cyrenaicus quidem omnium & calidissimus, & maximè tenuium partium est: ac proinde omnium maximè discutit. quanquam sanè & reliqui admodum calidi sunt, & spirituosi: siquidem plurima eorum pars essentiæ aeriæ est, & igneæ. Porrò complures habentur succi: quia uis nanque radice incisa, aut caule, quod ex sectione crassum, ac lentum effluit, succus est. Cæterùm specialius, & uelut per excellentiam quandam Cyrenaicum ita nuncupant, & Medicum, Syriacum. Planta, quæ Grecis σίλφιον, Latinis Laserpitium appellatur: Mauritanis, Silfion: Italis, Laserpitio. Eius caulis μάσπετον Græcis dicitur: Arabibus, Mascartes. Folia uerò quandoque μάσπετα Græcè dicuntur: Arabicè, Anuiden, & Mascaslen. Liquor seu lacryma Græcis λάσερος Latinis Laser nominatur. Radix μαγύδαρις Græcis uocatur.

Nomina.

Σαγάπηνον. SAGAPENVM. CAP. LXXIX.

Sagapenum ferulaceæ herbæ succus est, quæ in Media nascitur. Optimum est translucens, fuluo foris infectus colore, & intus albo, nescio quid inter laser, & galbanum redolens. gustu acri. Prodest laterum, & pectoris doloribus, tussibus uetustis, conuulsis, & ruptis. [a] crassam pulmonis pituitam expurgat. Datur comitialibus, opisthotonicis, lienosis: item cōtra neruorum resolutionem, per frictiones, & febrium circuitus in potu. In unguenta probè admittitur. menses pellit, sed fœtum exanimat, cum hydromelite potum. Prodest ex uino haustum, serpentium ictibus, olfactū ex aceto uluarum strangulatus excitat: oculorum cicatrices, offusam caliginem, hebetudines, suffusionesque detergit. Resoluitur ut laser, ruta, aqua, & amaris amygdalis, aut melle, aut calido pane.

a παχὺ τὰ ἐν πνεύμονι, i. crassa i pulmone hærentia.

Sagapenum officinæ interpolato uocabulo Serapinum appellant. Cæterùm etsi eius adulterati frequentior, & communis ferè sit usus: tamen Venetijs præstantissimum quoque uenditur, idque illi præcipuè comparant seplasiarij, qui honorem diuitijs anteponunt. Ferulaceas plantas, è quibus Sagapeni lacryma emanat, etiam in Apulia nasci auctor est Musa Ferrariensis. Id quod equidem hactenus compertum non habeo. Ex orientalibus siquidem regionibus allatum, ut constat, cæteris præstat. Arabicæ familiæ auctores inter deiectoria medicamenta Sagapenum referunt: quanquam ea Sagapeni facultas, quantum extat, à Græcis silentio prætermissa est. Sagapenum itaque (ut Mesues tradit) crassos, lentosque humores deijcit, crassamque pituitam, & aquam intercutem educit. Porrò facultate quidem propria cerebrum mundificat, ac neruos, crassaque ab his excrementa detrahit. Confert item eorum morbis frigidis, nempe doloribus capitis diuturnis, hemicranijs, comitialibus, uertigini, paralysi, orisque distentioni. Pectus ualentissimè expurgat, eiusque ac etiam lateris dolores tollit, præsertim si bibatur ex helenij, aut rutæ decocto. Foris emplastri modo impositum, aut intus assumptum tussi diuturna uexatis, ac difficulter spirantibus, opem maximam fert. Aqua intercute laborantibus singulare remedium est, si tamen flauis myrobalanis duplicato pondere additis exhibeatur. Discutit compaginum duritiam emplastri modo impositum, addito aceto, & capparum succo. Rutæ succo, & auium rapacium felle diutius maceratum, & in collyrijs additum, oculorum caligines disijcit, aquamque in eos defluentem cohibet. Palpebrarum item hordeolos uocatos sanat, si cum aceto superponatur. Articulorum compaginibus quomodolibet admotum, dolores eorum mirificè sedat: quippe quoniam ualentissimè humorum lentores in his cruciatus excitantes radicitus euellit, etiam si in coxendicum aliarumq; partium remotis, profundisq; locis ij delitescant. Potum, aut clysteribus inditum coli doloribus à frigiditate, ac flatibus prouenientibus maximè auxiliatur. Menses cit., sed fœtum interficit, tam haustum, quàm suppositum: contra uteri dolores, strangulatusq; prodest. Ventriculo tamen officit: uerùm noxa corrigitur lentiscina resina, & Indica nardo. Sagapeni meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus differit ijs uerbis. Sagapenum liquor est calidus, & tenuium partium, sicut & alij liquores. Sed & abstersionem quandam possidet, qua oculorum cicatrices expurgat, atque extenuat. Quin & suffusionibus, & hebetudinibus oculorum, quæ ob humorum prouenniunt crassitiem, non malum est medicamentum. Porrò planta ipsa, ex qua prouenit, ferulæ assimilis, imbecilla, & inutilis est. Sanè ipsa primùm Sagapenum appellatur. At liquor eius abusiuè hoc nomen obtinet, ceu alia quoque multa ex nominis defectu per abusum nuncupamus. Perfectius nanque foret ipsum cognominare non Sagapenum, sed Sagapeni succum. Sagapeni plantam, etsi uiderim appictam, & quodam in libro impressam, non libuit tamen eam hic excudere, quòd nesciam an Mercator ille Persa, cui acceptam illam referunt, uera, uel fabulosa narrauerit. Id σαγάπηνον Græcis dicitur, quod Latinis etiam Sagapenum: Arabibus, Sachabenigi, siue Sechbinegi: Seplasiarijs, pariter & Hispanis, Serapino: Italis, Sagapeno.

Sagapeni consideratio.

Sagapeni vires ex Mesue.

Sagapeni vires ex Gal.

Nomina.

Εὐφόρβιον. EVPHORBIVM. CAP. LXXX.

Euphorbium Lybica arbor est, ferulæ speciem habens, quæ in Tmolo iuxta Mauritaniam inuenitur. Ea acerrimo succo turget. Cuius eximium feruorem expauescētes incolæ, ouillos uentres elutos, arbori circum ligant, & eminus caulem contis incidūt, cōfestimque è plaga, perinde atque uase quodam, in uentriculos copiosus lactis humor effluit, præter id quod humi sparsum, uulnus eiaculatur. Duo succi genera; unum orobi magnitudine, sarcocollæ modo emicat: alterum in uentriculis concrescit, atque uitreum spectatur. Eligendum est translucens, & acre. Euphorbium adulteratur sarcocollæ, & glutini mistione. Sed difficile quidem experimentum: quippe cùm leui gustu, os accensum diu detineat, adeò ut quicquid ori obijciatur, planè euphorbium resipiat. Eius inuenio tempore Iubæ regis Libyæ cognita extitit. Succus illitu suffusiones discutit. potus tota die exurit: quare melli, collyrijsque pro acrimoniæ ratione admisceri debet. Coxarum doloribus prodest in odorifera potione haustus. squamas ossium eadem die eximit: uerùm eo utētes, necesse est linamentis, aut ceratis communire corpus, quo ossa conuestiuntur. Aliqui memoriæ prodiderunt, percussos à serpente nihil molesti passuros, si incisa osse tenus capitis cute, intritus succus infundatur, uulnusq; postea cōsuatur.

Non equidem dubitandum censeo, quin illud legitimum sit Euphorbium, quo passim officinæ utuntur, cùm tam gustu, quam olfactu acerrimum deprehendatur: ob cuius uiolentissimam acrimoniam nunquam, nisi inuito animo, à seplasiarijs tunditur. Quandoquidem tametsi sibi nares, & os omni prorsus ingenio gossipio, & linteis aqua rosarum madefactis

Euphorbij consid.

factis muniant; tanta tamen est acrimoniæ uis tenuissima, ut omnibus unà cum aere penetratis munimentis, in eorum tandem perueniat nares, ubi molestissimum excitat ardorem, qui non facilè tollitur: quanquam etiam medicamentis admodum refrigerantibus succurratur. Quo fit, ut solertissimi pharmacopolæ baiulis, ac alijs uictum quærentibus hominibus id muneris obeundum tradant: interim tamen certò sciunt, non absque conuitijs, & maledictis opus hoc ab illis peragi posse. Quamobrem mirum sanè non fuerit, si qui ab arbore recentem colligunt, eximium acrimoniæ feruorem expauescentes, è longinquo corticem feriant. Hanc plantam (ut Plinius quoque testis est) adinuenit primùm Iuba Lybiæ rex in monte Atlante ultra Herculis columnas, appellauitq; Euphorbium medici sui nomine, & fratris Musæ, à quo diuus Augustus fuit conseruatus. Euphorbij Plantam nunquam mihi uidere licuit. Sunt tamen qui illam pingant, & à Saraceno acceptam scribant. Cui crederem fortasse si plantam uiuam ostenderet, in qua Euphorbij nonnihil inesset. Euphorbio deiectoria inest facultas. cuius nusquam, quod equidem inuenerim, meminere Dioscorides, & Galenus: tametsi eam minimè silentio inuoluerint Aetius, & Actuarius, qui concordes de eo his uerbis disseruerunt. Euphorbium non modò pituitam trahit; sed etiam aquam, hancq; ualidius educit. Est autem acerrimum omnium, quæ ego nouerim, ardentissimumq;: propterea colicis, & uentrem frigidorem habentibus datur. cæteros uehementer conturbat: sitim maximè ciet. Nonnihil ex odoratis seminibus ei est commiscendum. Modus triobolaris, ex aqua mulsa. Præstat tamen cum melle cocto ipsum in catapotia redigere. Id quod etiam Paulus annotauit libro septimo, ubi inter ea Euphorbium recensuit, quæ aquam, & pituitam deijciunt. Verùm in simplicium censu Dioscoridem, Galenumq; secutus, de hac deiectoria facultate ipse quoque nihil memoriæ prodidit. Cæterùm inter Arabes Mesues fusius Euphorbij uires tradidit in soluentium medicinarum mentione; ubi ita, ad sensum saltem scribit. Euphorbium gummi est, quod usque adeò excalfacit, extenuatq;, ut in hoc cætera gummi genera præcellat. Excalfacit enim ordine quarto: quo fit, ut exulceret, ruborem, inflammationemque inferat, penetret, & uiolenter abstergat. Euphorbium noxium admodum est medicamentum, ita ut non sine labore, animi defectu, ac sudore frigidò aluum deijciat. Iocinori ob id, uentriculoque sua ingenti acrimonia magnam infert noxiam. Quapropter exhiberi minimè debet, nisi prius ijs commisceatur medicamentis, quæ acerrimam eius uim retundere ualeant. Extrahit potum à profundis corporis partibus tum crassam, tum lentam pituitam, mundatque compaginum cauitates à crassis contumacibusue excrementis, qua in re omnium ualentissimum est medicamentum. Neruos expurgat ab infarctis iandiu humoribus. Proficit ad hæc resolutis, conuulsis, stupidis, tremulis, orisque distentionibus, & cæteris neruorum morbis a frigore obortis, si ex leucoij oleo læuigatum exterius inungatur. Iocinori, lieniq; inunctum; mirificè eorum dolores tollit à frigore, & flatu prouenientes. Sternutamenta ualentissimè cit. Occipiti autem confricatum, ueternosos, obliuiososq; iuuat. Aquam intercutem facillimè extrahit duorum obolorum pondere potum. Sed drachmarum trium pondere haustum, (ut Serapio, & Auicenna scriptum reliquerunt) potantem interficit, trium dierum spatio erosis ab eo intestinis, & uentriculo. Euphorbium, teste Mesue, quatuor edurat annis: neque eo prius utendum est, quàm annum integrum consenuerit. nanque recens ob ingentem acrimoniam reprobatur. Seruatur commodè milio, aut fabis, aut lentibus sepultum. Euphorbij facultates paucis perstrinxit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Euphorbium causticæ, siue urentis, & tenuium partium facultatis est, alijs succis similiter. Et libro. 2. de compositione medic. localium, cap. 3. tradens curam hemicraniæ, idem de Euphorbio ita scribit. Porrò de euphorbij facultate iam mihi relatum est, quòd citò exoluatur. quare in eiusmodi pharmaca non uetus conijcere oportet. Dictum etiam recens albidius esse: quod uerò inueteratum est, flauioris aut pallidioris coloris reddi. Planta, quæ Græcis χάλβαιν, Latinis item Euphorbium nominatur, quemadmodum succus eius: Mauritanis, Euforbion, seu Farbium: Italis, Euphorbio; Hispanis, Alforuiam, Alforfion, & Euferuio: Gallis, Euphorbe.

Euphorbii uires ex Aetio, & Actuario. — Euphorbii uires ex Mes. — Ex Galeno. — Nomina.

Χαλβάνη. GALBANVM. CAP. LXXXI.

GAlbanum succus est nascentis in Syria ferulæ, quod nonnullli metopium uocant. Maximè laudatur cartilaginosum, merum, thuris effigiem præbens: pingue, minimè lignosum, retinens nonnihil adiecti seminis, & ferulæ, graui odore, neque ualdè humidum, neque nimis aridum. Adulteratur faba fresa, resina, & ammoniacos. Galbanum excalfacit, urit, extrahit, discutit: menses, ac partus trahit appositu, uel suffitu. Lentigines aceto, & nitro perunctas tollit. Deuoratur ad tussim ueterem, difficultatem spirandi, suspiria rupta, conuulsa. Aduersatur toxicis, potum cũ uino, & myrrha: simili modo sumptum mortuos partus extrahit. Imponitur lateris doloribus, & furunculis; comitiales, & uuluæ strangulatus, & uertiginosos olfactu suscitat. Si uratur, fugat nidore serpentes, & perunctos feriri nõ patitur[a]. Serpentes cum oleo, & sphondilio circumpositum necat, dentium dolorem oblitum, aut cauernis inditum, mitigat. urinæ difficili prodesse; existimatur. Resoluitur ad potiones amaris amygdalis, aqua, aut ruta, aut calido pane, mulsaue; aliàs meconio, ære usto, aut felle liquido. Si purgare Galbanum uoles, in feruentem aquam demittito. namque cùm liquefactum fuerit, eius sordes fluitabunt; quas hoc modo facilè separabis. Mundo linteo, raroque alligatum in fictili, aut ærea pyxide ita pendeat, ut imum uasis ne tangat, opertoque uase in feruidam aquam demittito; sic enim syncerum, ueluti per colum eliquescet, & lignosum in linteo remanebit.

a Meum, τὰ ἑρπετά .i. serpentia.

QVanuis legitimum, optimumque Galbanum in pluribus Italiæ locis, præsertimque Venetijs uenale reperiatur; id tamen, quo passim officinæ utuntur, nihil, uel sanè parum Galbanum refert, quod in laudatissimi genere à Dioscoride repræsentatur. Siquidem illud non modò ab impostoribus adulteratum est; sed etiam lignorum ferularumque ramentis, lapidibus, ac alijs compluribus recrementis uitiatum. Quærant itaque probi seplasiarij, quod optimum est: alij uerò, qui parsimoniæ, ne dicam auaritiæ student magis, quàm honori, ut qui probatissimum uix nunquam assequi possint, id saltem, quod impurum est; purgare deberent à Dioscoride edocti. quippe quòd ea ratione, facilè ab aduentitijs sordibus expurgari possit. Galbani uires tradidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Galbanum succus est plantæ ferulaceæ, molliendi, & digerendi ui. Fueritq; sanè ex tertio ordine excalfacientium incipiente, aut secundo completo: in desiccando uerò ex secundo incipiente. Id Græcè χάλβανη, Latinè Chalbanum, & Galbanum appellatur: Arabicè, Chene, & Bezard: Italicè, pariter & Hispanicè, Galbano.

Galbani consideratio. — Galbani uires ex Gal. — Nomina.

Ἀμμωνιακόν. AMMONIACVM. CAP. LXXXII.

AMmoniacum ferulæ ſuccus eſt, quam iuxta Cyrenen Aphrica gignit: cuius fruticem cum radice agaſyllim uocant. Probatur bene coloratum, ligni & calculorum expers[a], thuris ſimilitudine, minutis glebis, penſum, ſyncerum, nulla ſorde ſpurcatum, caſtoreum odore imitans, guſtu amarũ. Hoc genus thrauſam, id eſt, friaturam appellant, quod uerò terram, & calculos collegit[b], phryama. Gignitur in Aphrica iuxta Ammonis oraculum, ſuccum ſtillante ferulacea arbore. Mollit, extrahit, calfacit: tubercula, duritiaſque diſcutit. potum aluum ſoluit, partus extrahit: lienem conſumit, drachmæ pondere hauſtum: articulorum, coxendicumque doloribus liberat. Auxilio eſt anhelatoribus, orthopnoicis, comitialibus: item quibus humor in pectore coit, ſi cum melle delingatur, aut cũ ptiſanæ ſucco ſorbeatur. Cruentam urinam pellit, albugines oculorum abſterget, genarum ſcabritiam abſumit: tritum autem cum aceto, & impoſitum, iocineris, lieniſque duritias ſedat. diſcutit tophos, qui in artubus concalluerunt, cum melle, aut cum pice illitum. Laſſitudines, & coxendicum dolores eo perungi utile eſt, cum nitro, & cyprino oleo, uice acopi.

a Meum. λιβανοτίζον τοῖς χόνδροις καὶ ἄλιθες .i. granum thuris referẽs nõ lapidoſum.
b Meũ. φύραμα .i. mixturam.

AMmoniaci lacrymam officinæ, mutata una litera, Armoniacum vocant. Cuius tamen ſynceriſſimæ parum ad nos conuehunt, qui ex Alexandria Aegypti cum mercimonijs Venetias redeunt. Quandoquidem rariſſimum Ammoniacum uiſitur, quod ſuis minutis glebis thus referat. Nam omne ferè, quo officinæ utuntur, piceæ reſinæ modo in maſſam compactum cernitur, impurum, ac quàm plurimis impoſtorum adulterijs uitiatum. Vt hinc facilè dici poſſe putauerim, hoc uel illegitimum, uel ſaltem deterius eſſe, idq; fortaſſe, quod Dioſcoridi phryamá nuncupatur. Cuius etiam meminit Plinius libro 12. cap. 23. ubi de Ammoniaco ita ſcribit. Ergo Aethiopiæ ſubiecta Aphrica Ammoniaci lacrymam ſtillat in arenis ſuis. Inde etiam nomen ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor, quam Metopion vocant, reſinæ modo; aut gummi. Genera eius duo, thrauſton maſculi thuris ſimilitudine, quod maximè probatur: alterum pingue, & reſinoſum, quod phryama appellant. hæc Plinius. Cęterùm Ammoniaco uſi ſunt antiqui (ut Paulus eſt author) in ſacrificiorum odoramentis, ac ſuffimentis. In quem ſanè uſum illud ab ijs receptum fuiſſe conijciendum eſt, quòd electiſſimum, & thuri perſimile extitit. Huius rei illud maximo eſt argumento, quòd ab ipſo Paulo, itemq; Aetio in ſuis medicamentis Ammoniacum thymiama, hoc eſt, ſuffimentum cognominatur, quaſi Ammoniacum præſtantiſſimum ita intelligere uoluerint. Ammoniaci meminit Galenus lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Ammoniacum liquor eſt ferulæ cuiuſdam. Hoc habet emolliendi facultatem intenſam, adeò ut & articulorum tophos diſſoluat, & lienes induratos ſanet, & chæradas diſcutiat. Quod Græci ἀμμωνιακὸν, Latini item Ammoniacum dicunt; Mauritani, Raxach, ſiue Aſſac: Itali, Ammoniaco, & Armoniaco; Hiſpani, Aguaxaque, & Armoniaque.

Ammoniaci conſid.

Ammoniaci vires ex Gal.

Nomina.

Σαρκοκόλλα. SARCOCOLLA. CAP. LXXXIII.

SArcocolla lacryma eſt arboris in Perſide naſcentis[a], pollini thuris ſimilis[b], rufa, guſtu amara. Vulnera glutinat, oculorum fluxiones inhibet. emplaſtris inſeritur. Adulteratur admiſto gummi.

a λιβανωτῷ μικρῷ .i. thuri paruo.
b Meũ. ὑπόκίρρῳ .i. ſubrufa.

LAcrymam hanc Sarcocollam dixere Græci, quoniam ſicuti glutinum lignum, ita hæc ſauciatam, exulceratamve corporis carnem agglutinet. Quæ autem ad nos aduehitur, non omnis legitima eſt: quippe quòd ea plerunque (ut de alijs quoque pluribus lacrymis, reſinis, & liquoribus fieri ſuperius diximus) gummi, & alterius generis lacrymis adulterata deferatur, & talis in officinis inueniatur. Verùm fraus guſtu facilè deprehenditur. quandoquidem quæ amara non eſt, adulterium ſenſit. Plinius libro 13. cap. 11. albam cæteris prætulit, ſic inquiens. Fit & ex Sarcocolla (ita uocatur arbor) gummi utiliſſimum pictoribus, ac medicis, ſimile pollini thuris: & ideo candidum, quàm rufum melius. Et libro 24. capitulo 14. idem ita ſcribit. Sunt qui & Sarcocollam ſpinæ lacrymam putent, pollini thuris ſimilem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum vino tuſa ſiſtit fluxiones: illinitur infantibus. Vetuſtate & hæc maximè nigreſcit. melior quo candidior. hæc Plinius. Qui tamen in Sarcocollæ hiſtoria à Dioſcoride, & Galeno maximè diſſentit, cùm hi Sarcocollam guſtantibus amaritudinem relinquere aſſerant, ille uerò contra dulcedinem. Vidi Sarcocollæ arboris imaginem ab Andrea Marino Medico inſigni appictam in eo Meſuis libello, qui de aluum ducentibus medicamentis inſcribitur. Eam cur probem, aut improbem ſanè non habeo, cùm mihi non abs re ſit ambigendum an Mercator ille Perſa hiſtoriam aut fabulam attulerit. Sarcocolla Mauritanis pituitoſas cruditates, ac craſſos, & glutinoſos deijcit humores, præſertim qui in compaginum, & coxendicum cauitatibus deliteſcunt. Cerebrum mundat, item neruos, & pulmones: proinde tuſſientibus, & difficulter ſpirantibus auxiliatur. Eſt etiam ex medicamentis, quæ ſenes iuuant, præcipuè pituitoſos. Calueſcunt tamen, qui frequentius ea utuntur. Præſtat mirum in modum ad oculorum albugines, nubeculas, cicatrices, & id genus impedimenta, ſi in cratere uitreo aſinino lacte maceretur quinque diebus: interea tamen nouum lac quotidie eſt infundendum, priore effuſo. Vulneraria præterea penicilla hydromelite prius madefacta, ac inde Sarcocollæ puluere circumlita auribus exulceratis utiliter imponuntur. Cruentis uulneribus, ac diuturnis ulceribus mirificè medetur: quippe quæ proprio ſuo munere ea à ſordibus mundet, carne repleat, cicatriceque obducat. Aluum tardè deijcit, perturbatque eos, quorum uentriculus bile redundat: quare cauendum eſt, ne ijs exhibeatur. Roboratur eius deiectoria facultas, gingibere, & cardamomo additis. Hæc ex Arabibus deprompſimus. quæ ſanè tam antiquis, quàm recentioribus incognita fuerunt, utpote qui ea nuſquam, quod equidem legerim, ſcriptis tradiderunt. Sarcocollæ uires retulit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ubi ita ſcriptum reliquit. Sarcocolla lacryma eſt arboris Perſicæ. miſtam enim habet ex emplaſtica quadam ſubſtantia, & paucula amara. Itaque citra morſum deſiccat, proinde glutinare vulnera valet. Lacryma, quæ σαρκοκόλλα Græcis, Sarcocolla item Latinis, & Italis appellatur: Arabibus, Anſarot, Anazaron, ſeu Auzurut: Hiſpanis, Lancarotes; Gallis, Sarcocolle.

Sarcocollæ conſid.

Sarcocollę vires ex Arabibus.

Ex Galeno.

Nomina.

Γλαύκιον. GLAVCIVM. CAP. LXXXIIII.

GLaucium ſuccus eſt herbæ, quæ ad Hierapolim Syriæ naſcitur, folijs ferè corniculati papaueris pinguioribus tamen, in terram ſparſis, odoris tetri, guſtus amari. tota croceo ſucco madet. Fo-

lia in olla fictili semifrigidis clibanis calfaciunt indigenæ, usque dum flaccescant; deinde contusis succum exprimunt. Cuius est usus ad oculorum medicamenta, utpote cùm inter initia refrigeret.

Glaucij consideratio.

GLaucium medicorum, & officinarum uulgò, qui barbarorum, & Arabum nomina usurpare solet, Serapionis, & Auicennæ modo, Memithe dicitur. Id autem, quo passim seplasiarij utuntur, meo quidem iudicio, uerum synceremque Glaucium est. Quippe quod omnibus ferè notis, & facultatibus legitimo respondeat. Præter id enim, quòd facto periculo, oculorum uitijs opitulatur; forinsecus rufescit, intus uerò croceo colore spectatur, & gustu amaro sentitur cum quadam graueolantia. tametsi pharmacopolas nonnullos quandoque deprehenderim, qui è maioris chelidonij succo Glaucium conficiunt. Sed animaduertendum est, quòd in Serapionis codice, præter proprium Memithæ caput, quod Dioscoridis est Glaucium, legitur etiam in capite de Curcuma (nisi fortasse interpretis fuerit lapsus) Chelidonium minus uocari Memithe. Quod in Serapione uel interpretis, uel alterius culpa, mendum subsit, inde mihi quidem orta est suspicio maxima, quòd Dioscorides, cuius uerba ad unguem refert Serapio, Glaucij non meminerit in Chelidonijs. Quo factum est, ut illi seplasiarij deprauata Serapionis lectione decepti, in hunc & alterum errorem inciderint: quòd non solùm ex chelidonijs suum Glaucium eliciant; sed etiam maius chelidonium minoris loco sumant, quandoquidem illud succum croceum mittat Glaucio similem. Glaucij facultates memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Glaucium adstringit cum quodam fastidio. Tum adeò manifestè refrigerat, ut solum sæpe erysipelata, utique si ualentia non fuerit, curare possit. Mistura eius composita est ex aquea terreaq; substantia, utraque sane frigida, uerùm non summè, sed ceu aqua fontana. Γλαύκιον sic Græcè, ut etiam Glaucium Latinè dicitur: Arabicè, Memithe.

Glaucij uires ex Gal.

Nomina.

Κόλλα. GLVTINVM. CAP. LXXXV.

GLutinum, quod xylocollam, alij taurocollam uocãt, præstãtissimum Rhodiacum, quod ex bubulis corijs conficitur. Id candidum est, & translucens. Nigrum uerò minus probatur. Resolutum in aceto, impetigines, leprasque cutis delet: ambustis igni ex aqua calida dilutum, illutumque pustulas erumpere non patitur. Vulneribus prodest melle, aut aceto madefactum.

Ἰχθυόκολλα. PISCIVM GLVTINVM. CAP. LXXXVI.

PIscium gluten, uenter est piscis cetacei. Præstat candicans, natione Ponticum, subasperum, minimè scabrum, & quod celerrimè liquescit. Vtile emplastris capitis, & leprarum medicaminibus, & teranothris, quæ cutem faciei erugant, & extendunt.

Glutini consideratio.

NEmo est, qui taurinum, & piscium Glutinum non cognoscat: quare hac in re non pluribus uerbis opus est. Verùm sciendum, quòd Glutinum taurinum hac ætate non modò è taurinis corijs conficitur; sed ex omnium quadrupedum pellibus. Huius, neque alterius non reperio meminisse Galenum in simplicium censu. quanquam inibi libro 7. illius glutinis librarij mentionem fecerit, quòd ex polline farinæ, & muria paratur, sic scribens. Gluten, quod ad libros præparant ex similagine, & garo, emplasticæ, concoctoriæque facultatis est, quibuscunque ipsum partibus illinas. Cæterùm illud gluten, quod è piscibus fit, inter cætera simplicia Paulus quidem retulit, sed ea tantùm ferè de eo scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt. Id Græcis κόλλα, ξυλοκόλλα, & ταυροκόλλα uocatur, quod Latinis Gluten & Glutinum: Italis, Colla di carniccio: Hispanis, Colla, & Grudel. Quæ uerò Græcè ἰχθυόκολλα, Piscium glutinum Latinè dicitur: Italicè, quemadmodum & Hispanicè, Colla di pesce. Arabicè utrunque gluten Zire, seu ara nominatur: Germanicè, Leim: Gallicè, Colle.

Nomina.

Ἰξός. VISCVM. CAP. LXXXVII.

VIscum optimum est recens, intus porraceum, extrà [a] fuluum, quod asperi nihil, aut furfurosi conceperit. Fit † acinis in quercu nascentibus, buxeo fruticis folio. Contusum acinum lauant, & postea in aqua decoquunt. Sunt qui commanducando ipsum efficiãt. Gignitur quoque in malo, pyro, & plerisque aliis arboribus. quinetiam inuenitur in quorundam fruticum radicibus. Emollit, discutit, extrahit. parotidas, tubercula, cæterasque collectiones ad maturitatem perducit, cum resina & pari cera mistum: epinyctidas in splenio sanat: uetera ulcera, abscessusque, quos cacoethes uocant, ex thure mollit. Lienem cum calce, gagate, aut Asio lapide coctum, & impositum absumit: cũ sandaracha, aut auripigmento illitum, ungues extrahit. mistum cum calce, & uini fæce [b], suam uim intendit.

a Meum ὑπὸ ξανθὸς, subflauum.

b Meum, ἐπιτείνει τὴν δύναμιν αὐτῶν. uires ipsorũ intẽdit. Idem habet.

Visci consid.

VIscum fit pluribus, ac diuersis modis. Verùm omnium præstantissimum est quod è grauis in quercu nascentibus conficitur. Huius præter id, quod inualidum in pyris, malisq; nascitur, ingens in Hetruria prouentus. Siquidem inibi non modo in quercu laudatissimum prouenit, sed etiam in cerro, illice, & castanea, in nostris præsertim maritimis Senensibus, ubi uastissimè assurgunt syluæ, quæ non paruo pretio ijs locantur, qui uiscum efficiunt. Scandunt autem illi arbores immensas, non sine magno uitæ suo periculo, sæpiusq; funibus adalligati id muneris in aere pendentes obeunt. Grana, quæ legerunt, in aqua decoquunt, donec disrumpantur: postea contundunt, & tandiu lauant in aqua quousque furfuracea excrementa eximant. Refert Plinius, nasci Viscum in quercu tantum, robore, illice, syluestri pruno, terebintho, pinu & abiete. At in Hetruria gignitur etiam in castanea, quod optimum est, malo ac pyro, non tantùm syluestri, sed etiam domestico, quanuis penitus inutile. Visci maxima Hetruscis utilitas est: nam præter eius usum in aucupijs, quibus mirum in modum delectantur ob ingentem turdorum copiam, qui autumni tempore, in syluis quibusdam ex iuniperis arte constructis, eo capiuntur, id etiam in primis utile est uitibus muniendis, ne prima germinatione ab erucis, quibus omnia scatent, gemmæ deuorentur. Siquidem agricolæ Visco uites omnes circundant, quò postea erodentes uermiculi, qui tam præstantissimo latici insidiantur, è terra sursum petentes, meritò implicantur. Quòd cùm perspexisset natura omnium rerum parens, uisci multum Hetruriæ largita est, ne hanc ob pestem uino destitueretur. Visci fructu uescuntur turdi, præcipuè magni, quos nostri uulgò turdellas appellant. Quorum stercore uisci semine pleno inficiuntur & feruntur arbores, in quibus pernoctant, & uictitant: è quo tandem semine nascitur planta, quæ uiscum creat. Vnde scitè à Plauto dictum est. Turdus

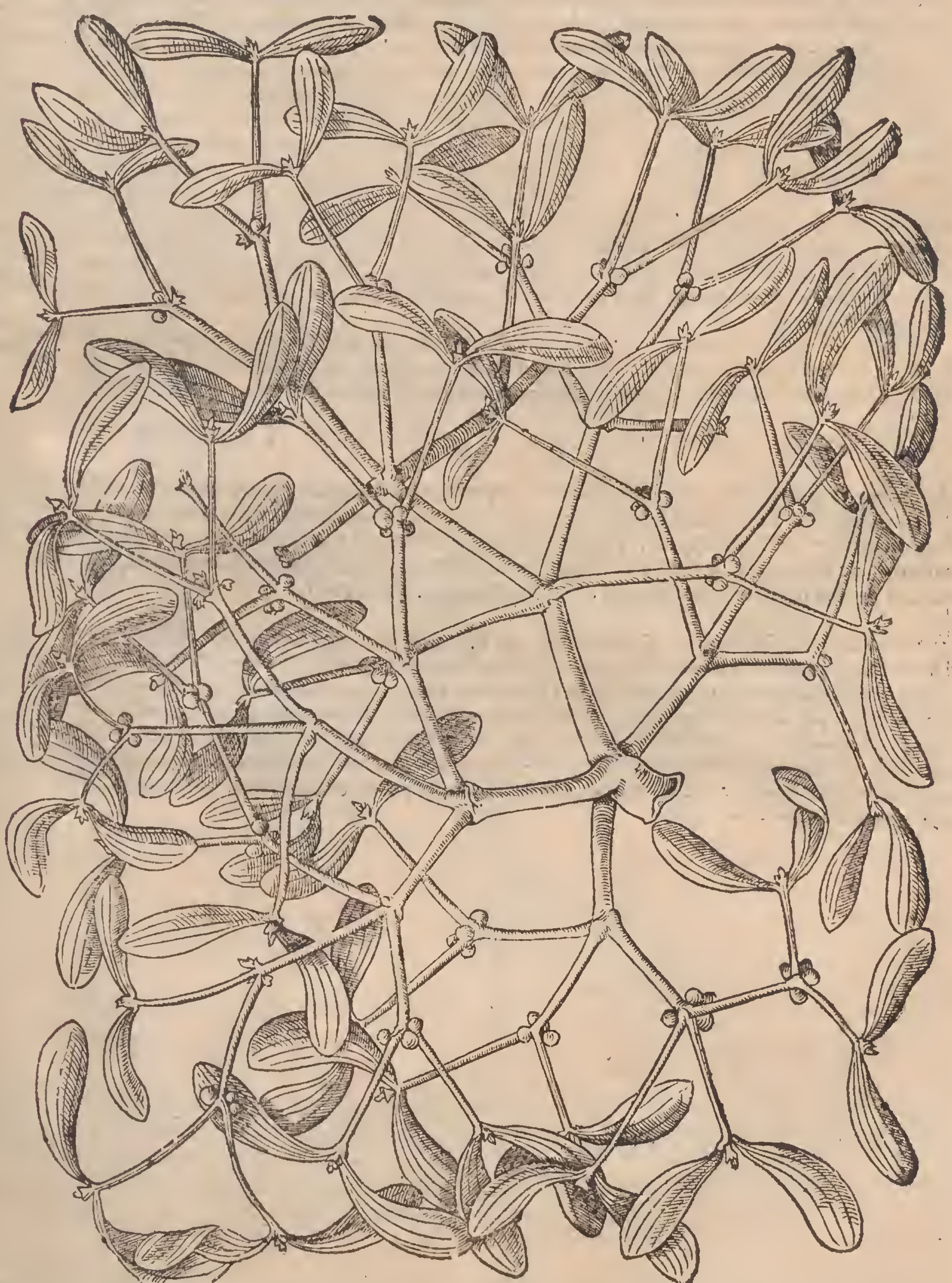
Visci utilitas in Hetruria.

Turdus exitium ſibi cacat. Cæterùm Viſcum per ſe non eſt arbor, ſed in arboribus viuit, fronde plerunque perpetua. Id quod etiam teſtatur Virgilius lib. 6. Aeneidis, cum inquit,

Quale ſolet ſyluis brumali frigore Viſcum,
Fronde virere noua, quod non ſua ſeminat arbos.

Proinde Plinius libro 16. cap. vltimo ita ſcriptum reliquit. Quædam enim in terra gigni non poſſunt, & in arboribus naſcuntur. Nanque cùm ſuam ſedem non habeant, in aliena viuunt, ſicut Viſcum. Omnino enim ſatum nullo modo naſcitur, nec niſi per aluum auium redditum, maximè palumbis, & turdis. Hæc eſt natura, vt niſi maturatum in ventre auium non proueniat. hæc Plinius. Quæ ante ipſum memoriæ prodidit Theophraſtus libro 2. cap. 23. de plantarum cauſis, vnde illa mutuatus eſt Plinius. Porrò id, quod in pinu, & abiete naſcitur, quod (vt Plinius inquit) ſtelin Eubœa dicit, hiphear Arcadia, frequentiſſimum in Tridentino agro in vallis Ananię ſyluis conſpicitur, vbi ingens turdellarum copia victitat. Sed hoc ad aucupia prorſus inutile eſt: decoctum enim, & deinde elotum omnem amittit lentorem. Quod autem in pinu, abiete, amygdalo, malo, pyroque prouenit, perpetua fronde viret. Id verò contrà, quod quercui, robori, & caſtaneæ in-

VISCVM.

l naſcitur,

nascitur, utpote cui appetente hyeme omnia folia decidant. Huius rei causam reddere tentauit Theophrastus loco paulò antè citato, cùm ita scribit. Viscum aliud folio esse perpetuo, aliud deciduo, haudquaquam absurdum est. Siquidem aliud virentibus semper arboribus, aliud frondem amittentibus insidet. fit enim, vt in his careat alimento, in illis habeat, quantum abunde sit. Causa enim perpetuæ, deciduæue frondis hæc est, quemadmodum diximus. hactenus Theophrastus. Verum enimuero hæc Theophrasti sententia non omni ex parte probanda videtur. quippe quoniam uniuersum viscum, quod in amygdalo, pyro, maloq́; in Italia prouenit, tam æstate, quàm hyeme fronde perpetua viret, cùm tamen hæ arbores hyeme frondibus destituantur. Quo fit, ut aliunde huius rei causam petendam exstimem. Fit præterea viscum auiculis tantùm capiendis commendatum, in Syria ex myxis, quæ Aphris Sebestena dicuntur, ut libro primo in prunorum mentione de ijs differentes retulimus. Vtuntur hoc Insubres suis in aucupijs, quòd arboreo visco careant, illudq́; è Venetijs deferunt, quo primùm ex Damasco Syriæ aduehitur: unde Damascenum vocatur. Sed id querno bonitate cedit. Fit quoque Viscum è quarundam arborum radicibus, agrifolij præsertim, & viburni, quarum etiam arborum historiam libro primo paliuri, & rhois commentarijs inseruimus. Qui autem ex huiusmodi arboribus uiscum conficiunt, cortices radicum sumunt, effossaq́; scrobe inter suarum arborum frondes humido solo sepeliunt, ibique tanto tempore dimittunt, quoad computrescant: mox eximunt, & tandiu in pila contundunt, donec lentorem concipiant: deinde aqua calida lauant, & manibus commiscent. Hac etiam ratione quibusdam in locis fit ex ibisci radicibus. Sunt qui querni uisci lignum in tenuissimum puluerem redigant, & comitialibus hauriendum præbeant. quo tantùm medicamento multos fuisse sanatos pro certo affirmant. Atqui operæpretium est, ut eo ita utantur comitiales quotidie in quadragesimum diem usque, & caueant ne lignum ab arbore rescissum terram contingat. Idem collo, aut brachio pro amuleto suspensum, cum suo cortice grauidarum conceptum adiuuat. Sed noui ego complures, morbi, & medicamenti prorsus ignaros, qui ligni loco viscum ipsum in catapotijs deuorandum dederunt. Viscum quod in Pyro syluestri nascitur contractione membrorum laborantibus maximo esse auxilio scimus. Contunditur id vnà cum folijs, & ramis, & cum pinguedine capri recenti. Visci meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi de eius uiribus differit ijs uerbis. Viscum ex plurima aerea, & aquea calida, paucissima terrena substantia constat. Nam acrimonia in eo amaritudinem excellit. Itaque etiam affectus substantiæ respondent. Siquidem valenter ex alto humores extrahit, nec eos tantùm tenues, sed & crassiores, eosque diffundit, ac digerit. Est autem & ex eorum genere, quæ non protinus post primam appositionem excalfaciunt, sed quæ tempus requirunt, uelut thapsia. Sed & suprà commonuimus, inesse calidis facultate medicamentis, vbi largum continent humorem recrementitium. Nomen illi Græcum, ἰξὸς Latinum, Viscum: Arabicum, Dabach, seu Dibach: Italicum, Vischio, & Pania: Germanicum, Vogellicium. Hispanicum, visco.

Theophrasti sententia non accepta.

Visci vires ex Gal.

Nomina.

† Nulla hic in Græcis codicibus fit acinorum mentio, sed hæc tantùm leguntur. γίνεται ἔκ τινος καρποῦ περιφεροῦς hoc est. Fit ex quodam fructu rotundo. Cui etiam lectioni adstipulatur Serapio. Sed interpres videtur secutus Plinium qui lib. 16. cap. ultimo sic inquit. Viscum fit ex acinis, qui colliguntur messium tempore immaturi.

Ἀπαρίνη. APARINE. CAP. LXXXVIII.

APARINE ramis multis, & paruis fruticat, asperis, quadrangulis, per interualla orbiculato foliorum ambitu, ut in rubia: flos albus: semen durum, rotundum, concauum [a], album, umbilici figura, asperitate uestium tenaci. Ea pastores coli uice utuntur ad eximendos è lacte pilos. Seminis caulium, ac foliorum succus, potu [b] contra uiperarum phalangiorumque morsus auxiliatur: infusu aurium dolori medetur. Herba cum axungia trita, strumas discutit.

a ἐκ μέσου ὡς ὀμφαλὸς, i. e medio velut vmbilic⁹. ita Meum. b Meū. μετ' οἴνου. i. cum vino.

APARINE nusquam non prouenit, sed præsertim (ut Theophrastus inquit) inter lentes. Itali hanc uulgò uocant Speronella, quòd folia circa caulem ad calcarium stimuli modum, asterisci instar proferat. Tactu hæc asperrima est, quapropter cùm adoleuerit, attingentium uestibus pertinaciter hæret. Huius succum magnifaciunt quidam ad recentia uulnera glutinanda, & ad papillarum rimas. Stillatitia eius aqua datur vtiliter potanda dysentericis. Siccæ farina uulnera glutinat, & ulcera sanat. Aparines meminit Galenus libro 6. simp. medic. ubi sic breuiter inquit. Aparine, quidem philanthropon, alij omphacocarpum cognominant, modicè extergit, & desiccat. habetque nonnihil subtilium partium. Herba hæc Græcis ἀπαρίνη uocatur: Latinis similiter Aparine: Italis, Aparine & Speronella: Germanis, klebkraut: Hispanis, Presera: Gallis, Grateron.

Aparines consideratio.

Aparines vires ex Gal.

Nomina.

APARINE.

Ἄλυσσον. ALYSSVM. CAP. LXXXIX.

60 ALyſſon exiguus frutex eſt, unicaulis, ſubaſper, rotundis foliis: fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo eſt ſemen quadantenus latum. In montibus, & aſperis locis emicat. Eius decoctum ſingultus ſine febri, potu diſcutit: idem efficit, ſi quis eam aut teneat, aut odoretur. cum melle trita vitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contuſa in edulio rabici canis mederi putatur: domibus appenſa ſalutaris eſſe creditur, & hominibus, atque brutis faſcini amuletum. Purpureo linteo circumligata, pecorum morbos abigit.

Alyſſi conſideratio.

ALyſſi uaria eſt apud authores hiſtoria. Nam ſi Plinio eſt adhibenda fides, Alyſſum ea planè fuerit herba, quam Rubiam minorem uocamus; quæ quidem, præterquàm quòd folia ferat longè minora, prorſus Rubiæ ſimilis conſtat. Quòd autem Plinio hæc Alyſſon ſit, eius uerba declarant libro 24. cap. 11. ubi de erythrodano ita ſcribit. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum uocant, nos Rubiam, qua tinguntur lanæ, pelleſq; perficiuntur, in medicina vrinam

ciet. Morbum regium sanat ex aqua mulsa: & lichenas, ex aceto illita: & ischiadicos, & paralyticos, ita ut bibentes lauentur quotidie. Radix, semenq; trahunt menses, aluum sistunt, & collectiones discutiunt. Contra serpentes rami cum folijs imponuntur, Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm. Distat ab eo, cui Alysson vocatur, folijs tantùm, & ramis minoribus. Quippe nomen accepit, quòd à cane emorsos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto, adalligatusque. hactenus Plinius: Quem facilè quis suspicari posset, Dioscoridis Alyssum reddidisse, eo ductus argumento, quòd is statim post aparinem, quam rubiæ similem, fecit, Alyssum descripserit: nisi omnibus ferè notis hoc à rubia minore differre perspicuum esset. Siquidem Dioscoridi Alyssum folijs est rotundis, fructu duplicium scutorum effigie, in quo semen quadantenus latum. in montibus, & asperis locis nascitur. Quæ sane omnia in minori Rubia desiderantur. Quòd præterea Dioscoridi, ut Plinio, Rubia minor non sit Alyssum, ex eo apertè cognoscitur, quòd is infrà de maiori, & minori Rubia, eodem capite tractauerit. Id quod minimè quidem fecisset, si nullam indicasset inter minorem rubiam, & Alyssum intercedere differentiam. Quare vel Plinium hac in re hallucinatum, vel diuersum à Dioscoride Alyssum accepisse crediderim. Porrò magis adhuc Alyssi historiam ea confundere mihi videntur, quæ de eo posteritatis memoriæ prodidit Aetius, cùm inquit. Alyssum eam herbam esse aiunt, quam Heracleam sideritim vocant, quæ propter uias vbique nascitur, purpureo flore, folijs crassioribus. Nomen traxit, quòd à cane rabido emorsis mirum in modum opituletur. His verbis, Aetius non solùm non referre Dioscoridis Alyssum deprehenditur; sed neque etiam satis exprimere, quam sideritim pro Alysso intelligat. Nam cùm tres sint siderites à Dioscoride monstratæ, quarum duæ, prima scilicet, & vltima, heracleæ uocantur, non equidem scire possum, an primam, uel vltimam in suum Alyssum receperit Aetius. Huic postremò, ut alijs quoque, non consentiunt quæ de Alysso retulit Galenus libro 2. de antidotis, vbi nonnulla Asclepiadis medicamenta ad rabidi canis morsus commemorat. Alyssum, inquit, herba est marrubio adsimilis, asperior tamen & magis aculeata circa orbiculos; florem ad cæruleum vergentem profert. Hanc sub caniculæ æstu colligere oportet; exiccata contundi, cribrari, & seruari debet, ne diffletur. Ex his Galeni verbis palam est, Alyssum ab eo ex Asclepiade descriptum, potius primam, quam ultimam sideritim referre. Cum igitur varia admodum sit de Alysso authorum sententia, cùmque eius historia tam varia, incertaque habeatur, difficile quidem fuerit asserere, quænam planta Alyssum legitimè uocari possit. Non desunt sanè nobis aliquot plantæ quæ pro Alysso ad nos à rei herbariæ peritis transmissæ sunt, uerum cùm earum nulla legitimum mihi Alyssum referat, eas potius supprimendas, quàm hic appingendas existimaui. Ruellius tamen eam plantam, quam herbarij (ut ipse ait) syluestrem cannabim uocant, putat esse Dioscoridis Alyssum, uel ad ipsum propius accedere. Quod, ne semper aliorum errata corrigere uidear, ijs dijudicandum relinquo, qui in simplicium historia etiam mediocriter versati, hæc & maiora adiudicare possunt. Cæterùm Alyssum à Galeno ex Asclepiade repræsentatum, in Italia prouenire non equidem inficiar, neque illud similiter, cuius meminit Aetius. Sed quod horum in vsu medico probandum, vel reprobandum sit, non facilè decernere ausim. quanquam à Galeno nunquam discedendum putauerim. Qui præterea Alyssi facultates tradidit libro 6. simplicium medicamentorum, his verbis. Nuncupata est hæc herba Alysson, quòd mirificè iuuet demorsos à cane rabido. Sed & rabienti quoque data, sæpe in totum sanauit: atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit. Dictumq; prius est talem facultatem ex sola percipi experientia, & planè nulla constare emethodo. Quòd si quis ad multa experiatur, cognoscet facultatem habere mediocriter siccificam, & digerentem, cum hoc ut abstersorium nonnihil etiam obtineat. Hac ratione & uitiliginem, & maculas faciei à sole prognatas expurgat. Herba, quæ ἄλυσσον Græcè, Alyssum quoque Latinè dicitur: Italicè, Alysso.

Varia de Alysso sententia. — Ruellii error. — Alyssi uires ex Gal. — Nomina.

Ἀσκληπιάς. ASCLEPIAS. CAP. XC.

ASclepias, ramos emittit longos: folia hederæ[a], longa: radices numerosas, tenues, odoratas, floris uirus: graue semen securidacæ. nascitur in mõtibus. Radices ex uino potæ torminibus auxiliãtur, & cõtra serpẽtium ictus. Folia aduersus uuluæ, mammarumq; ulcera, quæ cacoethe uocant, illinũtur.

a Longa, Oribas. nõ legit.

FAlluntur, mea quidem sententia, qui Asclepiades vice, quam in montibus nasci tradidit Dioscorides, necnon etiam Plinius, eam herbam accipiunt, quam uulgares quidam chirurgici Hederam terrestrem nominant: quę plerunque secus uias nascitur, & perpetuò humi serpit folijs rotundis, asperis, per ambitum quadantenus serratis, longo tenuiq; funiculo appensis: floribus exiguis, in purpura albicantibus: radicibus tenuissimis. Siquidem præterquam quòd Dioscorides scriptum non reliquit Asclepiada in uijs publicis nasci, nusquam etiam, quod legerim, prodidit eandem tam longo repere tractu & folia rotunda proferre. Nec minus etiam, ut equidem arbitror, hallucinantur ij (pace tamen Fuchsij eruditissimi dixerim, quem constat ex suis commentarijs hanc habuisse sententiam) qui putant Asclepiada eam esse plantam, quam vulgus herbariorum Vincetoxicum uocat. Quandoquidem huius cum folia, tum radices nullo odore commendantur: flores uirus aliquod non redolent: semen non est securidacæ simile. Adde etiam, quòd ex Oribasij lectione Asclepias non profert folia longa. cui subscripsit Marcellus interpres, fretus fortasse, ut solet, probatissimis exemplaribus. Præterea antiquissimus codex manu scriptus de radicibus non legit πολλὰς hoc est, multas, sed tantùm λεπτὰς, ὀδώδεις id est tenues odoratas. Cæterùm VINCETOSSICVM prouenit folijs laminis, sed in cacumine acutioribus, firmis ac læuibus, caulibus pluribus, lentis, uiridibusque, circa quos folia per interualla utrinque bina spectantur. Flores edit tenues ex pallido albescentes, è quibus acutæ tenuesque proueniunt siliquæ candida intus lanugine, & semine. Radicibus nititur numerosis, in girum se circumquaque fundentibus tenuibus, longis albicantibus, haud odoratis, & mansu subdulcibus, quadam cum leuicula acredine, quarum est usus. Nascitur in montibus, collibus, & saxosis, & aridis locis. Radices excalfaciunt, & siccant ordine primo, digerunt, aperiunt, & resoluunt. Vis eis magna aduersus omnia uenena, unde illi nomen. Quare dantur magno auxilio potandæ ad uenenosorum animalium ictus. Demorsis quoque à cane rabido utiliter præbentur diebus quadraginta continuis sesquidrachmæ pondere, ex Cardui benedicti decocto. Bibuntur quoque quotidie ex uino, aduersus pestilentiæ contagia. Dantur eædem utiliter ex oxalidis, aut buglossi aqua ad omnes cordis affectus drachmæ pondere unà cum citrei mali semine. Eædem ex uino meraco potæ, tormina mulcent. Earundem ex uino albo decoctum selibræ pondere potum diebus pluribus hydropicos iuuat. Verùm statim à potu sudor prouocandus est. Auxiliatur idem ictericis, nanque cutis nitorem præstat, urinam prouocat, & tussi, & pectoris uitijs opitulatur. Dantur tritæ radices vnà cum Pæoniæ semine comitialibus, & melancholicis cum ocimi semine, aut cum citri cortice, aut cum margaritis. Præstant potæ additis dictami albi radicibus ad interaneorum uermes. Adduntur utiliter in desessionibus, quæ fiunt ad mulcendos uteri dolores, & ad menses ciendos. Non desunt, qui Vincetossici radices laudibus efferant ad fractos, et ab alto deuolutos, ubi dentur potandæ ex uino aut Symphiti maioris decocto. Cæterùm non desunt qui illam

Asclepiadis consid. — Quorundam lapsus. — Fuch. error.

illam humi repentem herbam, de qua antea diximus, pluribus celebrent facultatibus, præſertim ad thoracis, & inteſtinorum vulnera. quamobrem potiones ex ea magna opinione factitant, & ſuccum eius in vnguentis admiſcent: nanque vulneraria eſt, & glutinatoria. Aſclepiadis meminit quidem Gal. lib. 6. ſimpl. medic. ſed nihil de eius viribus diſſerens, ſic tantùm inquit. In tertio Dioſcorides de hac herba conſcripſit. at nos eius nondum periculum fecimus. Ea Græcè ἀσκληπιὰς, vt etiam Latinè Aſclepias nominatur: Italicè, Aſclepiade.

Nomina.

Ἀτρακτυλίς. ATRACTYLIS. CAP. XCI.

ATractylis †, ſpina eſt cnico ſimilis, folia multò [a] longiora ferens in ſummis uirgis, magna parte nuda, { aſperaq; } qua fœminæ pro fuſis utuntur [b]. capitula in cacumine ſpinis horrent; flos luteus, quibuſdam in locis purpureus inuenitur; radix tenuis, ſuperuacua. Coma, ſemen, & folia cum pipere, & uino teruntur utiliſſimè contra ſcorpionum ictus. Percuſſus tradunt, quandiu ea teneatur herba, nullum experiri dolorem, ipſumq; depoſita ſtatim recrudeſcere.

† Orib. addit. ἢ κνίκων ἄγριον. id eſt, vel cnicus ſylueſtris.
a Orib μικρότερα .i. minora.
Cõcluſi meũ nõ habet exẽplar.
b Orib. κόμην .i. coma.

VINCETOXICVM.

Atractylidis consid. Ruel. & Hermolai error.

ERrant haud dubiè, vt mea quidem fert opinio, Ruellius, & Hermolaus: quippe qui existimauerint Atractylida esse Cnicum syluestrem, cuius primo loco meminit Theophrastus libro 6. cap. 4. de plantarum historia. Siquidem magnam ego inter syluestrem Cnicum, & Atractylida inuenio apud Theophrastum esse differentiam. Quod vt omnibus perspicuum esse possit, ijs præsertim, qui aliter sentiunt, hic Theophrasti verba de Cnico, Acarna, & Atractylide subijciam. Cnicum, inquit, syluestri, vrbanoque discernitur. Syluestris genera duo notantur: alterum vrbano admodum simile, recticaulius tamen: quamobrem comulierum priscarum nonnullæ pro colu vtebantur. fructum nigrum, maiusculum, amarumq; parit. Alterum genus densum constat, caulesque soncheos profert, quodammodo humicaule fit: nam propter foliorum mollitiam declinatur, procumbitque ad arua. fructum amarum, frequentem, barbæque modo hirsutum gignit. Sunt ambo seminosa, verùm syluestre copiosius fert. Eius peculiare præ alijs syluestribus est, quòd illa duriora, spinosioraque vrbanis proueniunt: hoc autem mollius, ac læuius constat. Acarna quoad simplici ratione exprimi licet, aspectu cnico vrbano simi- 10 lis est, colore flauicans, succo pinguis. Fusus agrestis (sic enim Atractylida Latini nominarunt) his candidior est: habetque peculiare, quod in folijs euenit. decerpta enim, carnique allata, succum sanguineum effundunt: qua de causa φόνος, id est cruor à quibusdam spina hæc est nominata. grauis etiam odore, cruoremque repræsentans. Serò perficit fructum, au-

ATRACTYLIS.

tumno

tumno enim, & quidem in totum (ut summatim proponam) vniuersa spinaceorum natura fructus serotina existit. hæc Theophrastus. Ex quibus verbis facilè cognosci potest, in Atractylidis historia apertè aberrasse Ruellium, cùm in tertio suo de natura stirpium libro asserit, Fusum agrestem, hoc est Atractylida, nil aliud esse Theophrasto, quàm primum Cnici syluestris genus. utpote qui non animaduerterit, quòd Atractylis Theophrasto alia est, à Cnico syluestri planta: quanquam illi fortasse non absimilis: & cui ea tantùm insit proprietas, ut è folijs succum sanguineum fundat: id quod nullo Cnici generi tribuitur. Errandi ei occasionem, meo quidem iudicio, præbuit Plinius, quod libro 21. cap. 15. syluestrem Cnicum à quibusdam Atractylida uocari tradiderit. Vbi postquàm commemorasset nonnullas spinosas plantas, quibus Aegyptij in cibis utuntur, de Cnico tandem in hunc modum disseruit. Multas præterea, inquit, ignobiles habent plantas. Sed maximè celebrant Cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo gratam. Hoc faciunt ex semine eius. Differentia prima syluestris, & satiuæ. Syluestrium duæ species, una mitior est, simili caule, tamen rigido, exilis. Itaque & pro colu antiquæ mulieres utebantur. quam quidam atractylida uocant. Semen eius candidum, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. hæc Plinij verba. Quæ etsi quidem certam fidem faciant, primum syluestris Cnici genus à quibusdam Atractylida fuisse uocatum; non tamen propterea affirmant, Atractylim esse Cnicum syluestrem. Atractylidis deinceps speciatim meminit ipse Plinius cap. 16. eiusdem libri, cùm inquit. Acarna colore tantùm rufo (à scolymo scilicet) distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat Atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. qua de causa phonos uocatur à quibusdam. Odore etiam grauis, serò maturescente semine, nec ante autumnum. quanquam id de omnibus spinosis dici possit. hactenus Plinius. Ex ijs igitur omnibus meritò colligendum esse putauerim, legitimam Atractylidem nullum esse syluestris Cnici genus, sed aliam per se plantam, nempe illam, qua pro fusis priscæ utebantur mulieres. Quod sane animaduertens Theodorus sui Græci idiomatis peritissimus in Theophrasti uersione, Atractylida fusum agrestem interpretatur, non autem colum, ut primum agrestis Cnici genus uertendo, ex antiquo ad colos usu, id Colum agrestem rectè cognominari posse monstrauit. Qua in re is planè declarasse uidetur, priscas mulieres agresti Cnico coli uice fuisse usas, fusorum uerò loco ipsa tantùm Atractyli. Cæterùm sunt, qui plantam cuius hìc nos imaginem expressimus, atractylem esse existiment. quorum ego probarem opinionem, si folia sanguineum succum funderent, & caules rectiores essent. sit itaque de ea aliorum quoque iudicium. Credidit Ruellius alteram Cnici syluestris speciem eam nimirum esse stirpem, quam herbariorum uulgus Carduum benedictum, uel sanctum appellat: Quam profectò opinionem haudquaquam improbandam puto, quandoquidem Carduus benedictus uocatus solo procumbit, densa foliorum coma, & quodammodo humicaulis cernitur. quinetiam fructum gignit amarum, barbæq; modo hirsutum: & caules profert sonchi modo rubentes. Vt ex ijs notis accurratius expensis, quibus prorsus conuenit Carduo benedicto cum altero cnici syluestris genere, nil mirum si cogor mutare sententiam, & hoc quod aliàs negaueram, non planè asserere non dubitem. Sed certè Ruellium mirari subit, quòd tam facilè asseruerit Carduum benedictum uocatum sanguinem ex se fundere. Nam etsi ego millies periculum fecerim: nunquam tamen euulso folio, uel ramulo sanguinem è uulnere profluere comperi. Præterea si concedamus, quòd Ruellius uera referat, id maximè ipsius repugnabit sententiæ, cùm tam Theophrasto, quàm Plinio nullum Cnici genus sanguinem fundat: quoniam id Atractilidis est proprium. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Ruellium, alioqui doctissimum, turpiter confudisse Atractylidis historiam. Quippe si, ut suam tueretur sententiam, asserere uoluisset Atractylida esse primum syluestris Cnici genus, illud quidem succum fundere sanguinis instar scribere debuisset, non autem hoc, quod Carduum benedictum esse censemus. Neque etiam mihi, vt liberè liceat quod quisque sentit dicere, placet Fuchsij opinio. qui libro primo de compositione medicamentorum, & in suis de plantarum historia commentarijs, Carduumbenedictum uulgò nominatum Atractylidem hirsutiorem esse existimat. hirsutiorem dixi, quoniam is duas esse constituit Atractylidis species, nempe mitiorem alteram, alteram hirsutiorem: tametsi tum Dioscoridi, tum Theophrasto Atractylis unum duntaxat sit genus. quod, quantum reor, Carduus benedictus non est. Siquidem hic nec sanguineum succum fundit, nec in imis uirgis unquam uisitur nudus: quinimò uirgas non profert, sed caules lentos, quibus humi ferè reptat, uel potius solo procumbit. Sed postquàm in hac nostra Atractylidis, & Cnicorum syluestrium disquisitione, sermo incidit de Carduo benedicto, non ab re hìc de miris eius atque excellentibus dotibus nobis disserendum est. Est igitur CARDVVS benedictus ita uulgò nuncupatus, planta nullis hoc tempore non cognita. Caulibus est rotundis flexilibus, lentis, pilosis, humi accubantibus, folijs longis utrinque laciniatis, hirsutis, & cum adoleuerint aculeatis. Capitula habet in caulium summis partibus longis, ac pungentibus aculeis rigentia, & folijs circunquaque stipata. E quibus melinus flos emicat, papposo intus semine cinaræ simili & albicante. Radice nititur alba multifidaque. Tota planta uehementer amara est, sed ad multa utilis. Seritur passim in hortis, sapore admodum amaro, quòd terreis constet partibus calore quodam attenuatis. Magni nominis, magnæque existimationis planta est non modò apud Italos; sed etiam apud exteras nationes, præsertim contra pestilentiam: item aduersus uenena lethalia, tam interius sumpta, quàm uenenosorum animalium ictibus, aut morsibus imposita. Sanantur hac herba quartana laborantes, aut alijs febribus detenti, quarum accessiones cum frigore adueniunt. Id enim præstatur hausto eius decocto, aut stillatitia aqua, aut pulueris drachma pota. Præstant eadem comitialibus infantibus eodem modo bibita. Herbæ decoctum ex uino sumptum ilium, & renum dolores mulcet, & cætera uentris tormina sedat: sudorem cit, alui tineas necat, & uteri uitijs auxiliatur. Herba ipsa tam recens, quàm sicca & pota, & exterius admota, contumacia ulcera, & quæ cacoethe uocantur, sanat, cuteq; obducit. Quamobrem decoctis miscentur, quæ è ligno Guaiaco ex uino, & aqua ijs parantur, quos lues Gallica corripuit. Planta, quæ Græcis ἀτρακτυλὶς, Latinis item Atractylis, & Fusus agrestis appellatur: Italis, Atrattile.

Ruel. lapsus.

Fuchsij opin. reprobata.

Cardui benedicti vires.

Nomina.

CARDVVS BENEDICTVS.

Πολύκνημον. POLYCNEMVM. CAP. XCII.

a Orib. καρπὸν. i. semine.

POlycnemon, frutex est surculosus, folijs origani[a]; caule, vt pulegij, geniculis multis intercepto, sine vmbella, tenui tamen in cacumine corymbo, boni odoris, & acris. Vulneribus agglutinandis recens, aut aridum, cum aqua efficaciter illinitur; sed quinto die solui debet. ad vrinæ stillicidia, ruptaque cum vino bibitur. 60

Polycnemi consideratio.

Vires ex Galeno.

Nomina.

POlycnemum hactenus, quod ego quidem ipsum cognouerim, non reperi, neque vidi in Italia. Cæterùm etsi inibi nonnullæ inueniantur, atq; etiam à quibusdam pro eo ostendantur plantæ, quæ aliquibus notis Polycnemum quadantenus referre videntur; cùm tamen plura etiam ijs desint, quæ in Polycnemo *requiruntur, quàm vt pro vero probari possint, non equidem quicquam in hoc certi statuere ausim. Vnde satius ipsum inter alias ignotas plantas collocandum esse duxerim, donec aliud certius compertum fuerit. Sed si quis interim* Polycnemi *vires ex Galeno quoque scire desiderat, is lib. 8. simpl. med. illas ita paucis retulit.* Polycnemon *desiccat, & excalfacit secundo excessu. Itaque & ob id vulnera glutinat. Huic plantæ nomen Græcum, πολύκνημον: Latinum similiter* Polycnemum*: Italicum,* Polycnemo.

γλινοπόδιον

Κλινοπόδιον. **CLINOPODIVM.** CAP. XCIII.

CLinopodion frutex eſt foliis ſerpyllo ſimilis, ſurculoſus, duum dodrantum altitudine. Naſcitur in [a] petroſis. Flores, marrubii modo, ex interuallis diſtincti ſpeciem lecti pedum præbent. Bibitur herba, & ſucci eius decoctum, ad conuulſa, rupta, ſtrangurias, ſerpentium ictus: menſes, & partus pellit: & penſiles verrucas, quas acrochordonas uocant, eijcit, aliquot diebus potum. Aluum ſiſtit decoctum ad tertias, potumq; , ſi febrim ſentiunt, ex aqua, alioquin, ex vino.

a Μεum. ἐν πέτραις .i. in petroſis.

10 *DVæ ſunt plantæ, quæ à quibuſdam rei herbariæ indagatoribus, pro clinopodio oſtenduntur. Prima folijs exit ſerpyllo haud abſimilibus, latioribus tamen, caulibus quadrangulis, tenuibus, & hirſutis: floribus purpureis: caules verticillatim ambientes. Altera folijs eſt oblongis, in cacumine mucronatis, & in ambitu ſerratis, floribus inter folia ſubpurpureis, balauſtij effigie. At illa longè magis, quàm hæc (quantum mea fert opinio) Clinopodium refert, tum quòd folia magis ſerpyllum referant, tum quòd flores, qui in ſummis caulibus ſunt, lecticæ pedis baſim quadantenus referre videan-*

Clinopodij conſid.

CLINOPODIVM VVLGARE.

tur. Id

tur. Id quod maximè me adduxit ad credendum hanc plantam legitimum esse clinopodium, verùm degustata tractu temporis herba, non quidem ab re mihi à sententia recedendum fuit. Siquidem cum à Galeno scriptum esse animaduerterim Clinopodium adeò tenuium esse partium, vt ex tertio calfacientium, siccantiumque ordine habeatur, ac operæprecium esse haud me lateat, vt quæ in huius censu sunt plantæ, aut gustu acres, aut admodum amaræ percipiuntur, cumq; neutra qualitas in hac, aut illa planta reperiatur, non ausim primam, nec alteram legitimum facere clinopodium. Nec tamen ob id prætermittere volui, quin in studiosorum gratiam eæ hìc excuderentur. Huius meminit Gal. lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Clinopodium excalfaciendi vim obtinet, sed nondum adurendi: est verò etiam essentia tenuium partium: ponatq; ipsum quispiam in tertio ordine tum excalfacientium, tum resiccantium. Κλινοπόδιον *sic Græcè, vt Latinè pariter Clinopodium vocatur: Italicè, Clinopodio.*

Clinopodii facultas ex Gal.

Nomina.

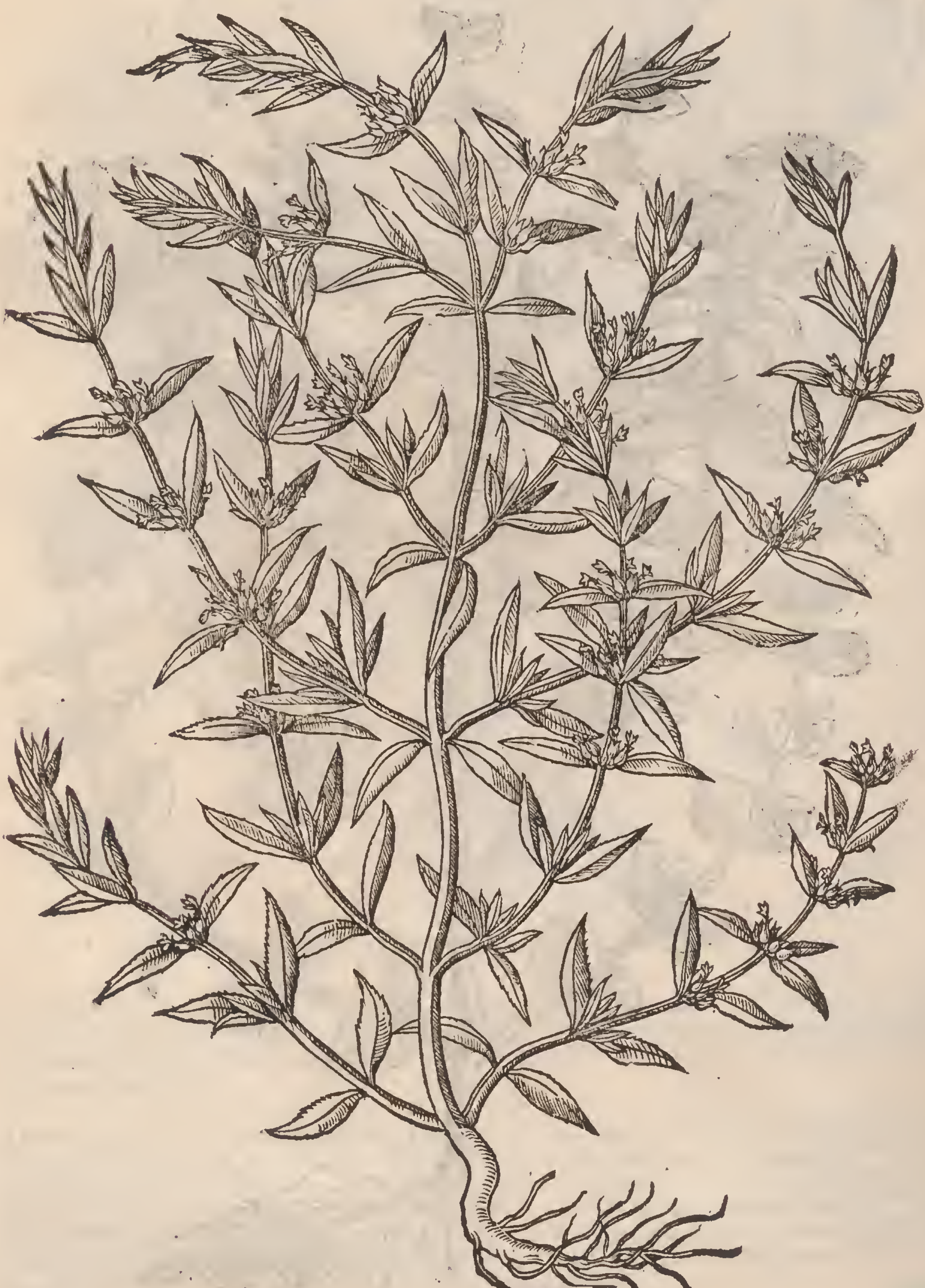
10

Λεοντοπέταλον LEONTOPETALVM. CAP. XCIIII.

Leontopetalon, caulem emittit dodrantalem, aut altiorem, plurimis alis concauum, & in cacumine semina parua duo, aut tria, in siliquis, ciceris modo; flores anemonæ similes, punicei coloris; folia brassicæ, sed papaueris diuisura; radicibus nigris [a], raptæ similibus [b], strumosis. Nascitur in

a Cat. non habet.
b Meum. καθάπερ κονδύ

PESVDOCLINOPODIVM.

aruis, &

LEONTOPETALVM.

aruis,& segetibus. Radix auxiliatur serpentium ictibus,ex uino pota : nec alia res celerius dolorem finit. miscetur ischiadicorum clysteribus.

λους τινὰς, i.velut nodos quosdam.

Leontopetalum,eiusque nigram,extuberantemque radicem, rapi instar magnitudine,non modò Venetijs,& Patauij in quibusdam hortis vidimus;verùm etiam in Hetruriæ aruis, alijsq; Italiæ locis. Nascitur frequens in Apulia. Leontopetali meminit Plinius lib.27.cap.11.vbi ipsum ijs depingit verbis. Leontopetalon,a'ij rhapeion vocant,folio brassicæ, caule semipedali,alæ multæ,semen in cacumine in siliquis ciceris modo.radix rapæ similis, grandis, nigra. nascitur in aruis. Leontopetali facultates paucis perstrinxit Galenus lib.7.simpl.med.vbi sic inquit. Leontopetali radice maximè vtimur. Digerendi facultatem,& exiccandi excalfaciendiq; in tertio ordine possidet. Λεοντοπέταλον, *quod Græci, Leontopetalum quoq; Latini dicunt; Leontopetalo,Itali.*

60

Leontopetali consid.

Leontopetali vires ex Gal.

Nomina.

Τεύκριον. TEVCRIVM. CAP. XCV.

Teucrion,siue,ut aliis placet,teucris,herba est uirgæ referens effigiem,trissaginis similitudine tenuifolio,non multùm à cicere alieno. Hæc in [a] Cilicia iuxta Gentiadem, Cissademque ubertim prouenit. Recens cum posca, aut aridæ feruefactæ ius potu lienem potenter absumit. Lienosis cum aceto,& ficis illinitur : item serpentium morsibus ex aceto solo sine ficis.

a Crb. λυκία .i. Lycia.

Herba

TEVCRIVM.

Teucrij consideratio.

HErba quædam naſcitur pluribus in locis, folijs quidem ciceris, ſed caule, & facie triſſagini adeò ſimilis, vt ſæpe ex tempore viſa oculos decipiat. Hanc eſſe verum Teucrium mecum ſemper exiſtimaui, (ſi teucrium noſtris in regionibus naſcitur) quòd ea mihi planè notis reſpondere videatur, quas Dioſcorides Teucrio reddidit. Qui tametſi ſcribat vbertim naſci Teucrium in Cilicia iuxta Gentiadem, & Ciſſadem; id tamen nihil impedit, quin etiam alibi prouenire queat. Siquidem folijs exit ciceri non abſimilibus, tenuibus. & caulibus & facie Triſſaginis ſpectatur. Plinio duo Teucrij produntur genera libro 25. cap. 5. vbi ita ſcriptum reliquit. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hermion vocant, ſpargentem iuncos tenues, folia parua aſperis naſcentem, auſtero ſapore, nunquam florentem, neque ſemen gignit. Medetur lienibus. Conſtatq; ſic inuentam. Cùm exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe lieni, eumq; exinaniſſe. ob id à quibuſdam ſplenion vocatur. Narrant ſues, qui radicem eius edunt, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hyſſopi plantam, ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant. Et colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs, & Piſidiæ montibus laudant. hæc Plinius. Cæterùm non deſunt, qui putent alterum Plinio Teucrium eam eſſe plantam, quæ Italis vulgari ſermone vocatur Faua graſſa. quanquam hanc alij falsò, vt opinor, Telephium eſſe contendunt. *Teucrii vires ex Gal.* Teucrij vires deſcripſit Galenus lib. 8. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Teucrium incidentis, & tenuium partium facultatis eſt: quare lienes ſanat. Ponatq; ipſum quiſpiam in tertio exiccantium, ſecundo verò excalfacientium ordine. *Nomina.* Hanc herbam Græci τεύκριον, Latini item Teucrium nominant: Itali, Teucrio.

60

χαμαίδρυς

χαμαίδρυς. TRISSAGO. CAP. XCVI.

CHamædris Græcis, aliis chamędrops, Latinis trissago dicitur. Sunt qui eam teucrion appellauere, propter eam quam cum teucrio seruat similitudinem. nascitur in petrosis, & asperis. Frutex est dodrantalis, folia habens exigua, amara, effigie & diuisura quercus: flore paruo[a], penè purpureo. Carpitur semine prægnans. Recens in aqua decocta, potu tussibus[b], indurato lieni, vrinæ difficultati, incipientibus hydropicis, auxiliatur: cit menses, partus extrahit: lienem ex aceto pota consumit: aduersus serpentium venena ex vino, potu, illituq; efficacissima. Trita digeritur in pastillos, ad supradicta. purgat vetera vlcera, cum melle: cum oleo illita, caliginem oculorum discutit. natura eius est calfacere.

a Orib. ὑποπυῤῥόν. i. subrufus.
b Meum addit. σπάσμασι. i. conuulsionibus.

Chamedryos consid.

CHamædrys herba est vulgaris notitiæ. In Hetruria, Senensibus præsertim, vulgò appellatur Quercinola. Quo nomine Græcos imitati videntur, quibus nil aliud per Chamædryn significatur, quàm humilis, & terrestris quercus. Insubribus vulgò Calamandrina vocatur. Alijs herba febrium, vel Febrifuga dicitur, eo quòd epoto eius decocto diebus

TRISSAGO, SIVE CHAMAEDRYS.

aliquot

CHAMAEDRIS ALTERA.

aliquot tertianas fuget & finiat. Magnifaciunt Chamædryn Hetruſci, quòd (vt affirmant ij, qui rem hanc experimento comprobarunt) ieiunis acetarij modo ſumpta, peſtilentiam arceat, non minus quàm ſcordium planta ei cognata. Præſtat quoque Chamædris ad frigidos omnes cerebri morbos, nempe ad diuturnos capitis dolores, ad comitiales, veternoſos, melancholicos, ſtupidos, conuulſos ac reſolutos. Semen drachmæ pondere potum bilem per vrinas ducit. Ideóque conuenienter datur potandum ictericis. inſtillatur foliorum ſuccus ad vermiculoſas aures. Datur idem aduerſus inteſtinorum vermes; Id quod etiam vinum præſtat bibitum, in quo floreſcens herba die, & nocte fuerit macerata. Cæterum quanuis Dioſcorides, aliique veteres vnius tantùm, quòd extet, Chamædryos meminerint; tamen Fuchſius quatuor eius genera depinxit. De Chamædry, ſiue Triſſagine diſſeruit Theophraſtus libro 9. cap. 10. de plantarum hiſtoria, vbi ita ſcriptum reliquit. Triſſaginis folia ad rupta, & vulnera, in oleo trita valent, & ad depaſcentia vlcera. Semen bilem extrahit, & oculis quoque beneficum eſt. Folium ad albugines tritum, in oleo prodeſt. Habet hæc herba folia quercus: & ſtatura vix palmum excedit: & odorata, atque ſuauis eſt. Sed partes quidem omnes herbæ eiuſdem minimè ad idem vtiles fore, haud quicquam abſurdum fortaſſe appareat. Radicis verò eiuſdem partem vnam ſuperius, alteram inferius purgare mirabilius ſit, vt thapſiæ, & iſchiadis, quam alij Apion appellant. hæc Theophraſtus. Quibus mirum nulli eſſe debet, quòd Chamedrys ter- 60

tiana

tiana correptos liberet: ſiquidem ea, Theophraſto authore, bilem deijcit. Eſt & altera CHAMAEDRYS, folijs quernis, ſed magis quàm in præſcripta laciniatis tenuibusq́; , ſubnigricantibus, numeroſioribus, & denſioribus. Caules edit quadrangulos, tenues, lignoſos, ſeſquidodrantales, ramis, ſurculisq́; plurimis refertos, in quibus floſculi purpurei per interualla, inter folia rutilant, & caules ipſos ambiunt alterius Chamædrys modo; Radicem habet multifidam albicantemq́; . Eſt autem planta aſpectu iucundo & eleganti: Amara tamen eſt, ſed odore non iniucundo, reſinam olente. Quo factum eſſe puto, ut Tragus Dioſcoridis Chamæpitym hanc plantam eſſe exiſtimauerit, ſed an rectè ſenſerit notabunt rei plantariæ periti. Mihi autem Chamædrys altera perpetuo fuerit cum folia querens, non pini gerat. & cum altera chamedry cognationem habeat, non ſolum folijs, caulibus, & floribus, ſed ſapore quoque, & facultatibus. Triſſaginis uires memoriæ prodidit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Chamædrys uincentem habet qualitatem, amaram, & eſt quodammodo acris. Quocirca meritò lienem colliquat, & urinas, ac menſes prouocat, craſſitudinem humorum incidit, & uiſcerum obſtructiones expurgat. Ponatq́; eam quiſpiam in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium: plus tamen deſiccat, quàm calfacit. Hæc planta χαμαίδρυς Græcè uocatur: Latinè, Chamædrys, & Triſſago: Arabicè, Camederios, Chamadrius, ſeu kemadrius: Italicè, Chamedrio, & Querciuola: Germanicè, Gamanderle, & Bathengel: Hiſpanicè, Chamedreos; Gallicè, Germandree.

Chamedryos vires ex Gal.

Nomina.

Λευκάς. LEVCAS. CAP. XCVII.

LEucas montana, latioribus, quàm urbana folijs, ſemine acriore, amariore, ori ingrato, efficacior, tamen quàm ſatiua habetur. Vtraque ex uino contra animalium uenena, præcipuè marinorum, opitulatur.

TAmetſi Hermolaus, & Ruellius contendant ſcriptis teſtatum relinquere, herbam quandam in uinetis naſcentem mercuriali congenerem, eſſe Leucada; ego tamen eam mercuriali conſimilem facere profectò non auſim, cum nullum hactenus ex rei herbariæ authoribus inuenerim, qui eius faciem repræſentet, pluraq́; de eius notis tradat, quàm fecerit Dioſcorides: qui certè, quantum extat, nullis prorſus notis ipſam deſcripſit. Cæterùm rectè, meo quidem iudicio, putat Marcellus Florentinus huic Leucadis capiti decurtatum eſſe principium. Id quod nobis indicare uidetur ipſius Dioſcoridis ſermo: nam cùm ſtatim ab ipſo capitis initio montanam Leucada urbanæ comparauerit, nimirum oſtendit à ſe prius vrbanam fuiſſe deſcriptam. Neque hac de cauſa tantùm adducor, ut Marcello adſtipuler; ſed quia etiam ſe habuiſſe teſtatur Latinum Dioſcoridis codicem uetuſtiſſimum, in quo initium huius capitis ita legebatur. Leucæ duo ſunt genera, una eſt montana, & altera hortiua. Montana latiore quàm ſatiua folio eſt &c. Quæ omnia maximo ſunt argumento, quod hoc in loco Dioſcoridis codices ſint deprauati, quòdq́; in iis plura adhuc deſiderentur, quæ faciant ad perfectam huius plantæ hiſtoriam. Λευκὰς herba ſic Græcis, Leucas item Latinis appellatur.

Leucadis conſideratio.

Nomina.

Λυχνὶς. LYCHNIS. CAP. XCVIII.

LYchnis coronaria, flore eſt albæ uiolæ ſimili, ſed purpureo. quo corollæ factitantur [a]. { Contra ſcorpionum ictus ſemen in uino potum auxiliatur. } Lychnis ſylueſtris, omnia urbanæ ſimilis. Bilem per aluum detrahit, ſemine duabus drachmis poto. ictus a ſcorpione ſubuenit. Aiunt huius herba appoſitu ſcorpionis torpeſcere, & inertes prorſus reddi.

a Concluſa meum non habet.

QVanquam non facilè eſt hac ætate plantas in Italia oſtendere, quæ legitimè referant utranque Lychnidem, hortenſem ſcilicet, & ſylueſtrem, cùm earum folia, & caules tam à Dioſcoride, quàm ab alijs rei herbariæ ſcriptoribus, quod inuenerim, nullis prorſus repræſententur notis, utpote plantarum, quæ fortaſſe olim omnibus erant notiſſimæ ob frequentem earum uſum tum ad lucernarum lumina, tum etiam ad coronas contexendas; attamen in Tridentino, & Gorітienſi agro planta quædam in hortis, ac fictilibus ſeritur, coronis nectendis accommodata, quam equidem non dubitauerim pro legitima Lychnide in medium afferre. Siquidem flore exit purpureo, albæ uiolæ ſimili, folijs longis, tomentoſis, albicantibusq́; : caule lanuginoſo, cubito maiore, in cuius cacumine flos emicat, ut dixi, purpureus, inodorus tamen. Quòd præterea planta hæc uera ſit Lychnis coronaria, illud mihi fidem auget, facitq́; , ut in hoc nihil ferè addubitem, quòd alteram eiuſdem generis frequentiſſimam apud Ananienſes ſylueſtrem repererim, illi ſatiuæ adeò per omnia ſimilem, ut cùm naturalis duntaxat diſcrimen intercedat, hæc meritò Lychnis ſylueſtris appellari queat. His accedunt tomentoſa earum folia, quæ ad lucernarum uſum pro ellychnio commodè uſurpari poſſunt. Vnde apud ueteres Lychnidis ſibi nomen aſciuit, quippe lucerna Græcis λύχνος dicitur, quemadmodum & ἐλλύχνιον funiculus, qui è goſſipio nobis hoc æuo paratur, lucernisq́; inſeritur ad lumen edendum, flammamq́; nutriendam. Quare cùm goſſipio, ut puto, carerent antiqui, tomentoſis herbarum quarundam folijs ad hoc munus obeundum utebantur, nempe lychnidis, uerbaſci, aliarumq́; nonnullis. Illud denique addiderim, ut noſtra melius firmetur opinio, quòd flos plantarum, quas Lychnides eſſe opinor, mirum in modum ruralibus, urbanisq́; uirginibus expetitur ad coronas factitandas: qua in re priſcam imitantur ætatem. Cæterùm Plinius libro 21. cap. 4. Lychnidem inter roſas retulit, ſic inquiens. Eſt & roſa, quæ Græca appellatur à noſtris, à Græcis uerò Lychnis, non niſi in humidis locis proueniens, nec unquam excedens quinque folia, uiolæ magnitudine, odore nullo. Lychnidis coronariæ ſemen, ut Galenus eſt author libro 7. ſimplicium medicamentorum, calidum eſt ſecundo quodammodo ordine, aut item etiam tertio: ſiccum ſane eodem quoque modo. Quæ herba Grecis λυχνὶς, Lychnis quoque Latinis dicitur; Italis Lychnide.

Lychnidis conſid.

Lychnidis facultas ex Gal.

Nomina.

LYCHNIS.

Κρίνον. LILIVM. CAP. XCIX.

Lilia coronamentis sa dedunt, Liria à quibusdam uocata. E quibus unguentum temperatur, quod aliqui lirinum, alii susinum appellant, neruos, & priuatim uuluæ duritias emolliens. Folia herbæ illita, contra serpentium ictus auxiliantur; feruefacta ambustis proficiunt; aceto condita uulneribus opitulantur. Succus adiecto melle, aut aceto in æreo vase coquinatur[a] conuenienti medicamento uetustati ulcerum, & ad recentia uulnera. Inassata radix, & ex rosaceo trita, igni ambusta sanat, uuluam emollit, menses ciet, ulcera cicatrice obducit. Cum melle detrita neruis præcisis, luxatisque medetur; uitiligines, furfures, & lepras emendat; ulceraque in capite manantia expurgat; abstergit faciem, & erugat. teritur in aceto cum hyoscyami foliis, & farina tritici mulcendis testium inflammationibus. Semen potum morsibus serpentium aduersatur. Ignibus sacris semen, & folia cum uino illinuntur. Tradunt & purpurea esse lilia. In Syria autem, & Pisidia Pamphiliæ efficacissima unguentis nascuntur.

[a] ὑγρὸν γίνεται φάρμακον .i. liquidũ fit medicamẽtum .i. ita meũ.

60

Lilium

Liliorum cōsideratio.

Lilium omnibus notum, folia fert longa, nunquam non uirentia, læuia, pinguia, Pancratio similia. Caulem profert bicubitalem, rotundum, rectum, læuem, pinguem, firmum; folijs ab imo ad summum circumuestitum. è cuius cacumine terni, quaterniuè ramuli exeunt, è quibus oblonga prodeunt capitula, herbaceo colore, quæ tractu temporis lilia fiunt eximij candoris, calathi figura, extrinsecus striata, resupinis per ambitum labris. Luteis aliquot, ex calathi fundo sursum spectantibus apicibus, puluerulentis, & linguæ effigiem imitantibus, alterius quam flos odoris, è quorum medio longus producitur apex, rotundo in cacumine capitulo; herbacei coloris. Radice nititur bulbosa, albicante, compactili squammarum serie sursum spectantium. Huius squammatiles bulbi crassiusculi sunt, & lento succo prægnantes. Seruntur lilia dissectis bulbis Martio mense. Florent æstate circa solstitia. Alba lilia ut purpurea fiant docuit Plinius libro 25. cap. 5. his verbis. Lilium, rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione unguenti, oleiq; quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec ulli florum excelsitas maior, interdum cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, folijs foris striatis, & ab angustijs in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuiq; filo, & semine stantibus in medio crocis. Ita odor colorq; duplex, ut alius calycis, alius staminis: differentia angusta. In vn-

Liliorum historia ex Pli.

LILIVM.

MARTAGON.

guenti verò, oleiq; usu folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba, quam conuoluulum uocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec croci intus, candorem tantùm referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lacryma sua, ut hipposelinum. nihilq; est fecundius, una radice quinquagenos sæpe emittente bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon uocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, quartum locum obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, maiorisq; bulbi, sed unius. Narcissum uocant. Huius alterum genus, flore candido, calyce purpureo. Differentia à lilijs est & hæc, quòd narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem. Calyx herbaceus. omnes serotini: post arcturum enim florent, ac per æquinoctium autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominum ingenijs. Colliguntur nanque mense Iulio scapi arescentes, liliaq; suspenduntur in fumo. Dein mundantibus se nodulis, in fæce nigri uini uel Greci mense martio macerantur, ut colorem accipiant, atqui ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circumfusis. Sic fiunt purpurea lilia, mirumq; ita tingi aliquid, ut nascatur infectum. hæc Plinius. Lilia (ut Anatolius testatum reliquit) totum annum uiridia durabunt, si cùm occlusa silent, necdum patentia dehiscunt, decerpta, nouis fictilibus non picatis

60

picatis indito diligenter operculo, recondantur. sic enim clausa perpetuum annum vegeta manebunt. Sed vt intermedio tempore ad usum promuntur, statim ad solem producta, cùm senserint eius calorem, aperta panduntur. Porrò vt vicissim, & uarijs temporibus flores pariunt lilia, bulbi ita seruntur, ut aliqui duodecim digitorum altitudine obruantur, alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat profunditate mergantur. sic diuersis diebus dabunt lilia: quod & in alijs floribus fieri pollicetur. Cæterùm & illud inter lilia meritò annumerari potest, quòd MARTAGON chymistæ appellant. Hoc enim radice, etsi croceo colore infecta sit, à lilio candido non dissidet, sicuti nec caule. Folijs vulgarem saponariam imitatur, quæ in stellæ, vel rosæ modum intercedente spatio caulem ambiunt; in cuius cacumine tenui pediculo appensi flores emicant liliorum effigie, minores tamen; quorum folia etiam reflexa cernuntur, colore purpureo, punctis quibusdam rubentibus respersо, & ipsi odorati sunt, aspectuque iucundi. Lilij genus hoc in suis de stirpium historia commentarijs Fuchsius asphodelum fœminam putauerat esse, pro eoq; depinxerat. Sed quia sui erroris conscius factus, hanc ipse suam mutauit sententiam, non est cur iam nos eam pluribus refellamus. Cæterùm, vt de liliorum facultatibus nos quoque differamus, hæc quæ sequuntur, habeto. Elixa radix vetere axungia excepta, & illita, pedum clauos euellit, sed ante triduum remoueri non debet. Eadem ex adipe, & oleo adhibita, defluxos pilos replicat, cum mulso autem pota sanguinem extra vasa concretum per aluum eijcit, suppurationes molitur, & concoquit, & duritias quascunque emollit. Stillatitia florum aqua datur vtiliter potanda ægrè parturientibus, & ad pellendas secundas, additis croco, & casia odorata. Oleum quod è floribus paratur, valet ad omnes frigidos neruorum morbos, nempe ad conuulsiones, & resolutiones. Præstat item ad emollienda articulorum impedimenta; & scirrhosos quoscunq; tumores. Illinitur quoque maximo iuuamento puerperis vteri dolore languentibus, addito oleo è lini semine, & præsertim vbi succida lana ijs calidis imbuta: ventri superponatur. Additur in clysmatibus, vbi induratas fæces emollire sit opus. Lilia quæ diu in oleo macerata fuerint, illita, prius calefacta, calida apostemata citra dolorem maturant, ac digerunt, & peculiariter ea, quæ in articulis fiunt. Liliorum facultates posteritatis memoriæ prodidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lilij flos temperaturam mistam obtinet, partim ex tenui, partim ex terrena essentia, ex qua vtique in gustu amaritudinem habet, partim ex aquea, eaque temperata. Itaque etiam quod ex eo conficitur oleum, & vnguentum, citra morsum digerendi, simulque emolliendi facultatem obtinet. vnde fit, vt vteri duritiebus sit aptissimum. Porrò radix, foliaq; per se trita desiccant, & abstergunt, & digerunt moderatè. Proinde quoque ambustis competunt: siquidem hæc quoque moderatè desiccantem, extergentemque facultatem postulant. Radicem ergo tostam, ac deinde cum rosaceo contritam ambustis, quoad obducatur cicatrix, imponunt. quippe cùm alioqui & aliorum vlcerum omnium bonum sit inducendæ cicatrici remedium. Quinetiam vteros emollit, mensesq; prouocat. Folia verò præcoquentes, & ipsa ad obductam vsque cicatricem imponunt, non in ambustionibus duntaxat; sed alijs quoque vulneribus. Sed sunt etiam, qui aceto ea condientes ad vulnera suo tempore vtantur. Plus tamen inest abstergentis facultatis in radice, quàm in folijs; quanquam tamen nec in ea ipsa multum insit, sicut prædiximus. nam primi ordinis abstergentium est medicaminum. Itaque cùm aut vitiligines, aut psoram, aut lepram, aut achoras, aut aliquid id genus extergere volumus, commiscemus illi aliquid aliorum medicamentorum validiùs extergentium, cuiusmodi est mel. Cæterùm si id moderatè illi, ac conuenienter admisceatur, & ad neruorum diuisiones competit, & ad alia vniuersa, quæ valenter exiccari postulant absque morsu. Imposuimus verò etiam quandoque & foliorum succum cum aceto, & melle coctum. Quintuplus autem erat succus ad vtrunque: atque insigne medicamen fuit ad omnia ea, quæ exiccari postulant absque morsu, ceu vulnera omnia ingentia, & maximè quæ in capitibus musculorum eueniunt, & quæcunque vlcera humida flaccidave, & diuturna sunt, quæque ægrè ad cicatricem perducuntur. Sed hæc iam ad medidamentorum componendorum institutum attinent, à quo quantum licet abstinere in præsentia adnitor. cæterùm rerum ipsarum natura sæpenumero, vt attingam adigit, celeriter verò relinquenda sunt, atque ad propositum reuertendum. Planta, quam Græci κρίνον, & λείριον dicunt, Lilium Latinis nominatur; Mauritanis, Susen: Italis, Giglio: Germanis, Lilgen, & Gilgen: Hispanis, Azucena, & Lirio blanco: Gallis, Lis.

Martagon, & eius delineatio.

Liliorum vires ex Gal.

Nomina.

Βαλλωτή. BALLOTE. CAP. C.

Balloten, nomine alio nigrum marrubium vocant. Caules edit quadrangulos, nigros, subhirsutos, complures ex vna radice [a]: foliis maioribus, quàm marrubij, hispidis, per interualla in caule dispositis, subrotundis, † graueolentibus, apiastro proximis: vnde aliqui apiastrum eam vocauerunt. candidi flores vniuersi verticillato ambitu caulem coronant. Vis eius efficax aduersus canis morsus, foliis ex sale illitis. Feruenti cinere flaccescunt folia, vt condylomata reprimant: purgant & sordida vlcera cum melle.

a Μεῦ. φύλλα δὲ πρασίῳ ὅμοια, μείζονα δὲ καὶ στρογγυλότερα. i. folia marrubio similia, sed maiora, & rotundiora.

Ballote, siue Marrubium nigrum, quod etiam ob odoris grauitatem a quibusdam Marrubium fœtidum cognominatur, frequens in agrorum marginibus nascitur, & passim secus vias. Est autem hoc apiastro adeò simile, quòd facilè legentes falleret, nisi nares consulerentur: ita enim sua graueolentia citò innotescit. In Italia nullis non cognitum est, appellaturque ab aliquibus Marrubiastrum, ab alijs Marrubium spurium. Huius meminit Paulus (etsi vires eius silentio prætererit Galenus) lib. 8. sic inquiens. Ballote, quod alij marrubium nigrum dicunt, acris est, & abstersoriæ facultatis. Illitum cum sale canum morsibus medetur. Huic plantæ nomen Græcum, βαλλωτὴ, & μέλαν πράσιον: Latinum, Marrubium nigrum, & Marrubiastrum. Italicum, Marrubiastro, & Marrobio bastardo: Germanicum, Schwartz andorn: Hispanicum, Marroio negro: Gallicum, Marrubion noir.

Ballotes consideratio.

Nomina.

† In Oribasij codice manu scripto hic interiectum legitur verbum μέλανα, quod folia quoque Ballote nigra reddit. Nec temerè fortassis illud quis adijciendum putabit, quòd pulchrè alteri eius nomini conueniat; quodq; ipsius meminerit Plin. lib. 27. cap. 8. cum inquit. Ballote folijs est marrubij maioribus, & nigrioribus.

BALLOTE.

Μελισσόφυλλον. APIASTRVM. CAP. CI.

MElissophyllon, siue melittæna, ideſt apiaſtrum, id ſibi nomen uſurpauit, quoniam apes ipſa herba delectantur. Cauliculi, & folia ballotæ, de qua paulò antè diximus, ſimilia eſſent, niſi maiora, tenuioraque, nec ita hirſuta ſpectarentur: citreum malum olent. Folia cum uino pota, aut illita proſunt contra ictus phalangiorum, ſcorpionumque: item aduerſus canis morſum. Decocto eorundem gratia, foueri prodeſt; deſeſſionibus fœminarum ad ciundos menſes conuenit; dentes eodem in dolore colluuntur, dyſentericis infunditur. Fungorum ſtrangulationibus folia, addito nitro, potu auxiliantur; torminibus, & orthopnoicis delinctu. Illita cum ſale ſtrumas diſcutiunt, ulcera purgant; articularios dolores illita ſedant. 60

APIASTRVM SIVE MELISSA.

Apiaſtri conſideratio.

M*Eliſſophyllon, quod Latinis Apiaſtrum, & Citrago dicitur, Hetruſci ab odore citri vulgò vocant Cedronella itemque Meliſſa, ſicut etiam Inſubres. Herba eſt vulgaris æquè notitiæ, atque odorata. Duo eius habentur genera, vnum ſatiuum, alterum ſylueſtre. Fuchſius tamen medicus clariſſimus, Meliſſophyllum in tria genera digeſſit lib. illo de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum excudit. Sed cur is duo prima genera, quę (ut ſcribit) grauiter odorata ſunt, & cimices uerius quàm citrum redolent, inter meliſſophylli genera connumerauerit, ego neſcio, ipſe dicat. Mihi quidem (ut dicam ingenuè quod ſentio) planè abſurdum videtur, quod meliſſophyllum odore ſuo aliud referat, quàm citreum malum, cuius tantùm odorem ſpirare Dioſcorides memoriæ prodidit. Meliſſophyllum, ad cuius facultates iam noſtra progreditur oratio, in cordis affectibus Mauritani miris laudibus efferunt. tametſi id Gręci, quod extet, ſilentio pręteri r..nt. Proinde hęc Serapio retulit. Meliſſophylli, inquit, proprium eſt animum hilarem reddere: humenti, ac frigido uentriculo auxiliari, concoctionem adiuuare, cerebri obſtructiones reſerare, deficientem animum reuocare, cordis imbecillitatem roborare, camque prœſertim, qua ſomnus frequentius nocte intercipi ſolet, quin & eius pulſum reprimere, animi ſolicitudines fugare, ac ſolicitas imaginationes tollere, quę tum ab atra bile, tum ab exuſta pituita gignuntur. His pręterea facultatibus pollere Meliſſophyllon, comprobatur Auicennę quoque teſtimonio, qui libro medicinis, quę*

Apiaſtri vires ex Arabibus.

cordi conueniunt, dicato, ita de eo scribit. Melissophyllum excalfacit, siccatque ordine secundo. Cor exhilarat, vitalesque facultates roborat, odoris fragrantia, saporis austeritate, partiumque tenuitate. Quibus facultatibus cæteris etiam visceribus competit. Vires deiectorias possidet, nec adeò imbecilles, quin atrabiliarios uapores à spiritibus, & à sanguine, qui cordi, & arterijs inest, educere queat: quod in cæteris corporis partibus, ac etiam in toto corpore efficere nequit. Cæterùm superioribus annis plantam conspeximus Pragæ, in horto Inuictissimi Cæsaris Ferdinandi, è Constantinopoli allatam, quam Melissophyllum Constantinopolitanum appellare libuit, quòd folia Melissophyllo similia proferat: uerùm haudquaquam citreum pomum olentia. Est etiam amara tota; & magnæ (ut aiunt) facultatis aduersus uenena, & ad cordis affectus. Ex Galeno. *Melissophylli meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, his uerbis. Melissophyllum marrubio simile est facultate, sed plurimum ab eo uincitur: quamobrem nec utitur eo quisquam. Superuacaneum siquidem foret præsente marrubio, cuius tantus est ubique terrarum prouentus, uelle uti melissophyllo. Cæterùm si cui fortè ad manum quãdoque marrubium non fuerit, illo uti licebit ad eadem, modò quantò ab hoc exuperetur, cognitum habuerit. hæc Galenus. Apiastrum, Plinio libro 20. cap. 11. authore, in confessa damnatione est uenenatum in Sardinia. Sed uereor, ne Plinius hic, ut in alijs nonnullis, deceptus sit, & ue Sardoniam herbam, quam quidam apium risus uocant, pro Apiastro acceperit.* Nomina. *Ea planta Græcis μελισσόφυλλον dicitur, quę Latinis Melissophyllum, & Apiastrum. Arabibus, Bederangie, Bedarungi, Bederenzegum, Terungen, seu Trungian, & Marmacor: Italis, Melissa, & Cedronella: Germanis, Melissen, & Binemkraut: Hispanis, Torongil, & Hierua cidrera: Gallis, Melisse, & Pom cirade.*

MARRVBIVM.

Πράσιον. MARRVBIVM. CAP CII.

MArrubium, frutex est ab [a] radice ramosus, candicans, subhirsutus, quadrangularibus ramis: folium pollicem æquat, subrotundum, hispidum, rugosum, gustu amaro: semen in caulibus, & ex interuallis: flores uerticillato ambitu: asperi. Nascitur propter ædificia, ruinas, & rudera [b]. Huius folia sicca cum semine decocta in aqua, aut uiridium succus datur cum melle suspiriosis, tussientibus, & ad tabitudinem redactis. Crassam è pectore pituitam cum sicca Iri eijcit. mulieribus à partu non purgatis datur, ut menstrua, & secundas extrahat: item in difficili partu, & his qui uenena hauserunt, aut à serpentibus demorsi sunt. uesicam, renesque lædit. Folia cum melle illinuntur sordidis ulceribus purgandis: pterygia, nomasq; sistunt. laterum dolores mitigant. Succus foliis contusis expressus, & sole coactus, ad eadem pollet: cum uino, & melle illitus oculorum claritatem adiuuat; naribus regium morbum expurgat. aurium doloribus conuenienter instillatur per se, aut cum rosaceo.

a Μεῦ. ἀπὸ μιᾶς ῥίζης. ab una radice
b Meum. quæ τὰ περὶ τὰ οἰκόπεδα καὶ ἐρείπια. naicitur circa areas domorum, & rudera.

MArrubium vulgaris est planta, notiorque omnibus, quàm ut pluribus indicanda sit. Eius duo genera constituit Theophrastus libro 6. cap. 2. de plantarum historia, vbi ita scribit. Sunt & Marrubij duo genera. Aliud enim folio herbido, serratiori, incisurisque profundioribus, & proinde conspectioribus discreto constat, quo unguentarij. uti ad nonnulla consuenere. Alterum rotundius, squalensque uehementer, sicut sphaceli, incisuras habens obscuriores, minusq; serratum. hæc Theophrastus Ex quibus utique constare potest, Theophrasto alterum marrubium non aliud esse, quàm Dioscoridi Balloten. Marrubij decoctum datur commodè Iocinorosis, & aqua intercute laborantibus: eo quoque, aut foliorum puluere, necantur interaneorum uermes. Recentia folia cum ueteri axungia trita & illita, canum morsus persanant, & mammarum tumores resoluunt. Lichenas purgant, sanantq; ex aceto illita. Decoquuntur Marrubij binæ unciæ, unà cum buglossi, helenij, & eupatorij, radicum sesquidrachma, Rhabarbari drachma, & agallochi pari pondere, ex uini albi generosi libris tribus, ad tertias usque, fitq; hoc modo medicamentum præstantissimum ad icteritiam, à uasorum obstructione prouenientem, vbi diebus decem continuis huiusce medicamenti binas uncias in diluculo potauerint affecti, admisto in tantillo sacchari, quod dulcorem addat: uerùm si febris adsit, ea omnia aqua incoquenda sunt. Marrubij uires tradidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Marrubium ut gustu amarum est, ita si quis utatur, consentientem huic sapori actionem possidet, iecur, ac lienem obstructione liberans, & thoracem, pulmonemque expurgans, ac menses promouens. Sed & illitum detergit, ac digerit. Ponatque ipsum quispiam in caliditate quidem secundi ordinis iam completi; in siccitate uerò tertij medij, aut completi. Succo eius cum melle ad uisus acumen utuntur. Quinetiam & per nares morbum regium purgant, & ad aurium dolores inueteratos adhibent, quibus sanè obstructiones disijcere, meatumque ipsum, & ramos membranarum expurgare est usus. Id Græci πράσιον quod Latini Marrubium nominant, Mauritani, Farasio siue Frasium: Itali, Marrobio: Germani, Andorn, & Lungen kraut: Hispani, Marruio: Galli, Marrubin.

Marrubij cõsideratio.

Marrubij uires ex Gal.

Nomina.

Σταχύς. STACHYS. CAP. CIII.

STachys, frutex est marrubio similis, sed longior, folia ferens numerosa, hirsuta, rara, prædura, cana, odoris iucundi; & complures virgas ab una radice exeuntes, marrubio candidiores. Nascitur in montibus, & asperis. Vim habet excalfactoriam, & acrem [a]. Foliorum decoctum potu pellit menstrua, & secundas.

a Meũ interferit hic ὅθεν. i. vnde.

Stachylos cõsideratio.

NIhil mihi verendum est, quin planta, cuius hic imaginem appinximus, legitima, genuinaque sit stachys: Est enim frutex Marrubio non absimilis, sed longioribus folijs, numerosis, hirsutis, incanis, præduris, & odoris non iniucundi; Quin etiam complures ex vna radice caules profert, quo factum est, vt plantam, quam antea Stachym legitimam esse putabam, Pseudostachym nunc appellauerim. Siquidem non video, quomodo Sphacelus esse possit, vt quidam somniauit impudens Archirizotomus. Nam (vt Theophrastus est author) sphacelus, quam ego minorem saluiam appello, folium gerit vrbana saluia contractius, minusq; squalens. sed contrario modo se habent Pseudostachyos folia, cum saluiæ sint duplo, triplove latiora, ac

10

STACHIS.

PSEVDOSTACHIS.

etiam longior; quinetiam multo squallidiora. Plin. lib. 24. cap. 15. Stachyn porri similitudinem habere tradidit, Græcarum uocum affinitate deceptus, prason pro prasion legens. Siquidem πράσον porrum significat, πράσιον verò marrubium, cui Stachys est similis. Stachyos meminit Gal. lib. 8. simpl. med. sic inquiens. Stachys frutex est marrubio similis, gustu acri, & amaro: tertij est ordinis excalfacientium. Quamobrem rationabiliter non solùm menses mouet; sed & abortum affert, & secundas eijcit. Στάχυς vt Græcè, ita etiam Stachys Latinè vocatur: Italicè, Stachi.

60

Plinii lapsus.

Stachyos vires ex Gal.

Nomina.

Φυλλίτις.

PHYLLITIS. CAP. CIIII.

PHyllitis folia promit rumici similia, longiora, & uiridiora, sena, aut septem, recta, quæ parte † anteriore læuia cernuntur, à tergo autem pensiles quasi uermiculos tenues ostendunt [a]. In umbrosis, & opacis hortorum locis emicat. gustu acerbo. Neque caulem, neq; florem, neq; semen profert. Folia in uino pota serpentium morsibus aduersantur. quadrupedibus per os infusa auxilio sunt: & in dysenteria, aut resoluta aluus exercet, potui datur.

† Orib. legit ἔντος .i. interiore.

a Meum. φύεται ἐν παλισκίαις καὶ παραδείσοις. i. nascitur in vmbrosis locis & hortis.

PHYLLITIS.

Phyllitidis' consid.

QVi notas omnes, quæ Phyllitidi à Dioscoride tribuuntur, diligentissimè expendere voluerit, haud difficilè quidem fateri cogetur, Phyllitim esse eam herbam, quam aliqui Linguam ceruinam, nonnulli verò Scolopendriam perperam appellant. Perperam dico, quòd legitimum Scolopendrium (vt infrà suo loco dicetur) illa nimirum sit herba, quę Græcis Asplenos, Mauritanis verò ceterach dicitur. Quòd autem ita se res habeat, hinc in primis ad credendum impellor, ꝙ vmbrosis, opacis, humentibusq; locis proueniat: quòdq; folijs sit rumice maioribus, longioribus, ac viridioribus, rectis, anteriore parte læuibus, a tergo autem eminentijs quibusdam transuersim per interualla signatis, subrubentibus, quæ (vt Dioscorides inquit) pensiles vermiculos referunt. Opinionem deinde auget acerbus sapor, qui gustu percipitur. Huc postremò accedit, ꝙ caule, flore, & semine vacet: tametsi non desint, qui credant, eius semen è pensilibus illis vermiculis prodire. Neque illud sententiæ nostræ quicquã obstare crediderim, ꝙ huius herbæ complures reperiantur plantę, quæ præter Dioscoridis auctoritatem vel quinquaginta emittant folia. Quippe (vt experientia compertum habeo) effodientibus nobis è terra hanc herbam, nunquam ab vna tantùm radice tot folia erumpere visa sunt, sed à quàm plurimis se simul tangentibus, ita tamen vt vna ab altera separari posset. Vnde facilè cognoui, ꝙ si singulæ radices abinuicem distinctæ considerentur, non pluribus, quàm senis, aut septenis folijs refertæ inueniantur. His itaq; rationibus, mea quidem sententia, hac in re planè hallucinati deprehenduntur Manardus, Leonicenus, Ruellius, & Fuchsius, omnes alioqui clarissimi nominis viri, ꝙ tam facilè crediderint, Linguam ceruinam vocatam Phyllitim nequaquam referre, sed Hemionitim. Nam etsi Hemionitis caule, flore, & semine vidua sit; non tamen folijs constat rumicis, sed dracunculi, curuis, nouæ lunæ instar. Illud insuper addiderim, ꝙ iam reperta sit Hemionitis, quæ omnibus prorsus notis legitimam

60

Manardi, Leonic. Ruellii & Fuch. lapsus.

linguæ refert. Sed iis fortaſſe errandi occaſionem præbuit vulgi opinio, qui Linguam ceruinam non magno quidem negotio ad omnes lienis affectus aſſumere ſuadet. quod tamen Hemionitidis eſt proprium. Cuius fortè vulgi opinionem ij potius ſecuti, quàm ꝙ Phyllitidis lineamenta, notasq; diligentius perpenderint, in hunc facilè lapſum inciderunt. Atqui non ob id negauerim ego, Phyllitim lienoſis auxiliari, cum id vulgari experimento conſtet. Non deſunt quoque, qui Phyllitidis ſtillatitia aqua vtantur ad cordis affectus, & contra ſingultum. Eandem gargariſſandam quoq; præbent ad prolapſam columnellam, refrigeratq; iocinoris, & ventriculi ardores ſiccorum foliorum farina, ex earundem aqua excepta, & illita. Eadem quoque aqua os abluendum præcipiunt ad palati deſquamationes, & cruentas gingiuas. Phyllitidis meminit Gal. lib, 8. ſimpl. medicamentorum, ſic inquiens. Phyllitis cùm qualitatis ſit acerbæ, non abſurdè diarrheas, ſiue profluuia, & dyſenterias pota iuuat. Planta, quæ φυλλίτις Græcis, Phyllitis item Latinis appellatur: Italis, Phillite: Germanis, Hirtzzungen: Hiſpanis, Lengoa ceruiua: Gallis, Lang de cerf.

Phyllitidis vires ex Gal.

Nomina.

10

φαλάγγιον. PHALANGIVM. CAP. CV.

PHalangium, a quibuſdam phalangites, ab aliis leucacantha vocatur. Ramuli ſunt ei duo, aut tres, pluresve, in diuerſa tendentes; flos candidus, lilio ſimilis, multas inciſuras habens; ſemine nigro, † lato, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tempore; radice parua, tenui, herbacei coloris,

PHALANGIVM.

duo

a Meū. hic addit. ὕςερον γὰρ συνέλκεται. postea contrahit.

dum a terra eruitur [a]. prouenit in collibus. Huius folia, ſemen, flos cum uino pota, auxiliantur contra ſcorpionnm, phalangiorumque ictus: tormiua quoque diſcutiunt.

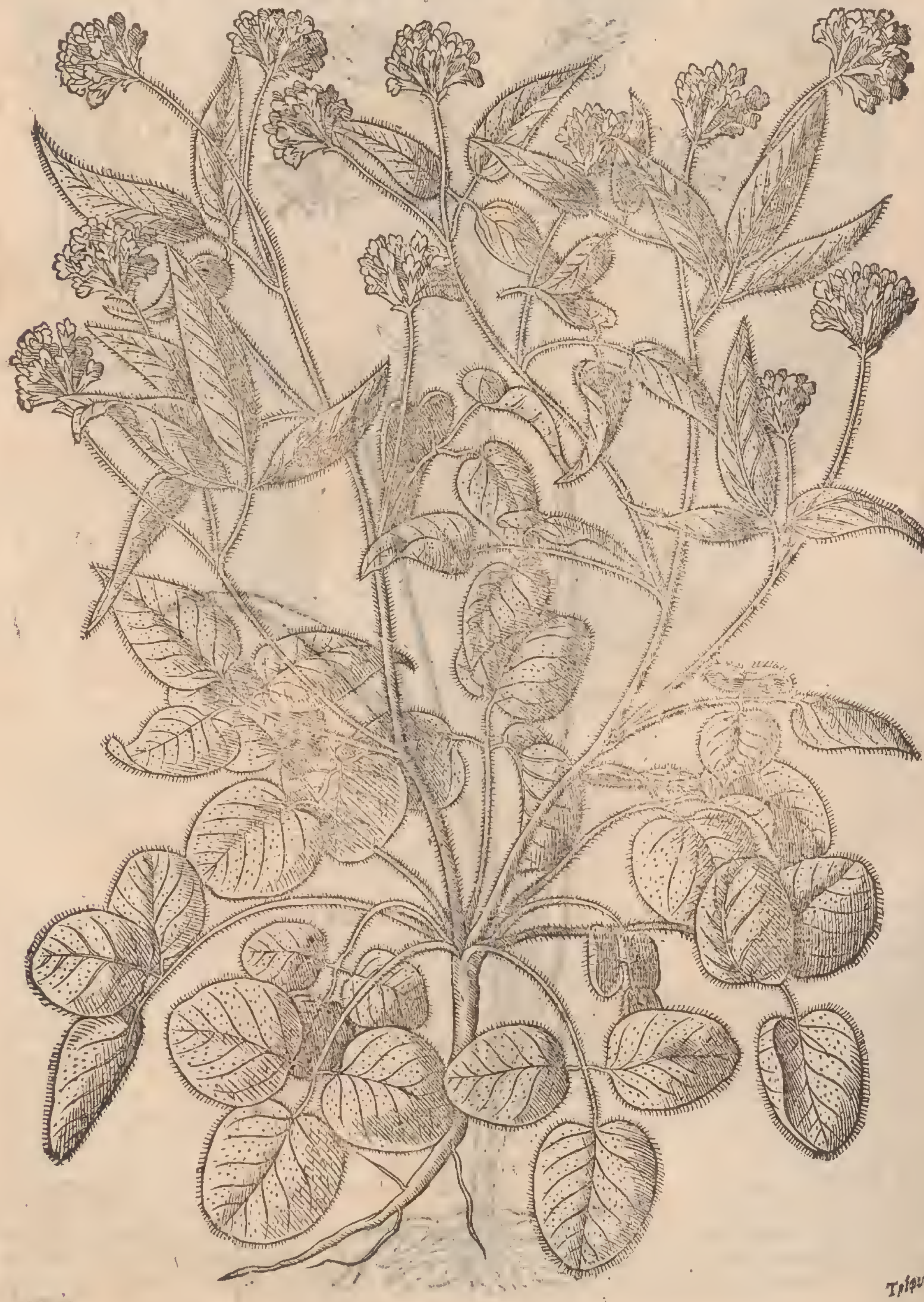
Phalangij cōſideratio.

EAdem ferè, quæ hìc de Phalangio poſteritatis memorię prodidit Dioſcorides, retulit Plinius libro 27. *cap.* 12. *ubi ita ſcribit. Phalangites a quibuſdam phalangion vocatur, ab alijs leucanthemon, uel, ut in quibuſdam exemplaribus inuenio, leucacantha. Ramuli ſunt ei nunquam pauciores duobus, in diuerſa tendentes. Flos candidus, lilio rubro ſimilis: ſemine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multò tenuiore: radice herbacei coloris. Huius folio, vel flore, uel ſemine auxiliantur contra ſcorpionum, phalangiorumq́; , & ſerpentium ictus: item contra tormina. Hæc Plinius. quæ omnia ferè, ſi conferantur, Dioſcoridi accepta referri poterunt. Phalangij uires tradidit Galenus libro* 8. *ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Phalangites ſic appellata eſt, quòd morſis à phalangijs auxilietur. Eſt autem facultatis tenuium partium, deſiccantis. quamobrem & tormina patientibus ſuccurrit. Quod* φαλάγγιον *Græci, Phalangium quoque Latini dicunt: Phalangio. Itali.*

Phalangij uires ex Gal. Nomina.

† *Si quis Græca Dioſcoridis exemplaria conſulat, hìc non* πλατὺ, *hoc eſt latum, ſed* παχὺ, *quod eſt craſſum, ſcriptum reperiet. Quòd ſi præterea ea legat, quæ ex Plinio in commentario retulimus, deprehendet Ruellium in uertendo ſecutum fuiſſe Plinium, ex eoq́; uocem illam rediddiſſe.*

TRIFOLIVM ASPHALTITE.

Τρίφυλλον. TRIFOLIVM. CAP. CVI.

TRifolium, Græci triphyllon, alij oxytriphyllon, alij menyanthes, alij aſphaltion, vocant. Frutex † ſupra cubiti altitudinem attollitur, virgas habens tenues, iunceas, & nigras, vnde ramulares ena ſcuntur appendiculæ, in quibus terna ſingulis germinationibus exeunt folia, loto arbori ſimilia. ijs recenter enatis rutæ odor ineſt, vbi autem adoleuerunt, bitumen olent. Florem edit purpureum; ſemen quadantenus latum, ſubhirſutum [a], ex altera extremitate exertum, antennæ modo corniculum gerens. radix tenuis, longa [b], valida. Semen, & folia in aqua pota pleuriticis, vrinæ difficultati, comitialibus, & iis qui aquæ inter cutem principia ſentiunt, fœminis quoq; vuluæ vitiis opportunis, auxiliantur: menſes ciunt. ternæ drachmæ è ſemine dari debent, è foliis verò quaternæ. Contra ſerpentium ictus trita folia, & ex aceto mulſo pota, præſidio ſunt. Tradunt aliqui, totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum fotu dolores eorum finire, quos ſerpentes percuſſerint qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, vt à ſerpente demorſus. Quidam terna folia, aut ſemina in tertianis, cum vino potui dedere: & in quartanis quaterna, vt quæ febrium circuitus diſcuterent. Radix antidotis inſeritur.

† Orib. legit πήχεως ἢ καὶ μείζων. i. cubiti altitudinis, vel etiam maioris.

a Meum. ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρατος ὥσπερ κεραίαν ἔχον. i. ex altera extremitate veluti corniculum habens.

b Catecuz. p iſſo habet. ἰσχυρὰ στερέα i. robuſta, ſolida. idē legit Oribaſius.

TRIFOLIVM PRATENSE.

Trifolij consideratio.

TAmetsi plura in Italia passim in pratis, ac uiridarijs Trifolij inueniantur genera omnibus planè nota; non tamen de his tradidit hoc capite Dioscorides, sed de eo tantùm genere, quod à bituminis odore Asphaltitis dicitur, de quo etiam scribit Galenus. Verùm non ob id putandum, Trifolium pratense omne genus Dioscoridi fuisse ignotum: siquidem eius meminit libro quarto in syluestris loti capite, dum ita scribit. Syluestris lotus plurimum in Libya gignitur, caule bicubitali, & sæpe maiore, alis multis trifolij pratensis. Ex quibus utique Dioscoridis uerbis liquet, eos maximè hallucinari, qui recenter contendunt Trifolium pratense esse lotum syluestrem, vel urbanam. Plinius libro 21. cap. 9. de tribus trifolij generibus disseruit in hunc modum. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. menyanthes uocant Greci, alij asphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon cognominatum. Tertium ex omnibus minutissimum. hactenus Plinius. Trifolij acuti meminit quoque Scribonius Largus, qui ita scriptum reliquit. Trifolium acutum, quod oxytriphyllon appellant, nascitur in Sicilia plurimum. nam in Italiæ regionibus nusquam eam uidi herbam, nisi in Lunæ portu, cùm in Britanniam peterem cum Claudio Cæsare. Est autem folijs, & specie communi trifolio similis, nisi quod pleniora sunt folia, & quasi lanuginem quandam super se habent, & in extrema parte uelut eminentem aculeum. Sed frutex huius duùm pedum, interdum altior conspicitur, & odorem grauem emittit, quorum nihil circa pra- 10

TRIFOLIVM PRATENSE ALTERVM.

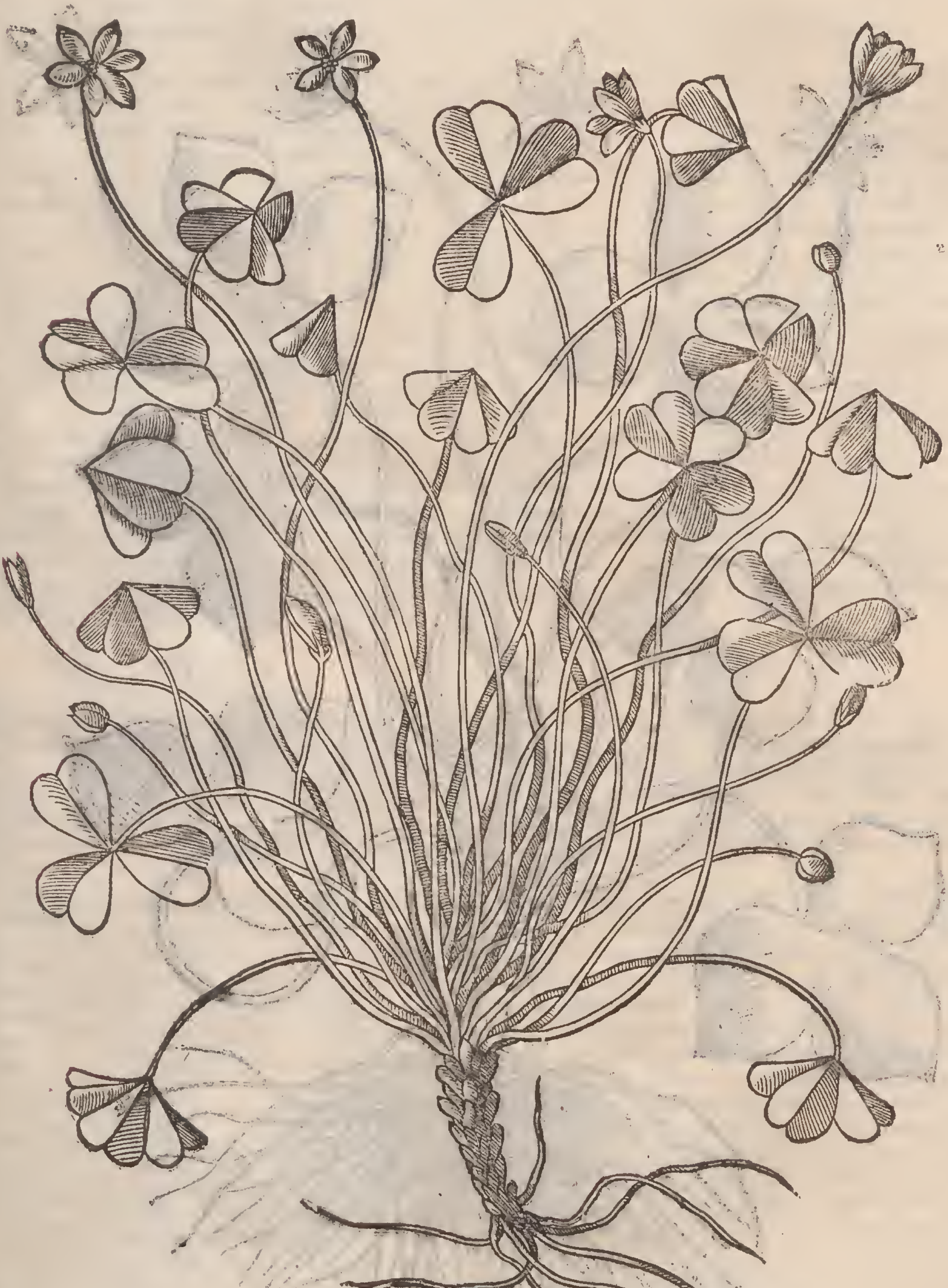

tense

tense trifolium inuenitur, hæc ille. Est & aliud trifolij genus sapore acetoso, quod quibusdam Panis cuculus, nonnullis uerò Alleluya vocatur. Nos autem cum Plinio Oxyn apellandum censemus, siue Trifolium acetosum. Opacis plurimum prouenit locis, cauliculis pluribus ab una radice surgentibus, pusillis, rotundis ac tenuibus, quorum singulis terna in summitate sunt folia cordis figura, & in pediculum fungi modo plerunque reflexa, mollia, acido gustu. flores edit albicantes, in quinq; diuisos apices, stellæ figura: Atqui ij peculiares cauliculos habent, singuliq; singulo cauliculo nituntur. Radicem habet subrufam, squammis contectam, quæ nucamenti speciem referunt. Tota planta refrigerat oxalidis modo, proinde demerata sitim extinguit, & ventriculi ardores extinguit. Iecur refrigerat & cor corroborat. Stillatitia eius aqua datur utiliter potanda acuta febre laborantibus. atqui longè magis præstat succus ex saccharo potus. Illinitur idem per se Erysipelatis, & inflammatis locis, colluiturque ex eo os, ubi lingua, palatum, faucesve calida fluxione laborent. In summa ad ea omnia censetur utilis Oxys, quibus oxalis auxiliari queat. Plinius (ut quidam putant) hoc oxyn nominat libro 27. cap. 12. ubi sic inquit. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent: Nec plura de hac herba Plinius. Cæterùm Trifolium pratense in Italia trium est generum. Primum foliis exit rotundis, & amplis: secundum longiusculis; tertium ut primum circinatis, sed breuioribus. Distant & florum colore, quòd in uno

Trifolium acetosum.

TRIFOLIVM ACETOSVM.

flores

ſlores albicent, in altero rubeſcant, in tertio lutei ſpectentur. Pratenſe trifolium tempeſtates prænunciat. nam (ut Plinius eſt author) inhorreſcit, & folia contra tempeſtatem ſubrigit. Habetur præterea herba, de qua ideo hìc inter trifolij genera diſſerendum duximus, quòd folio exeat triplici cornu diuiſo: unde etiam apud quoſdam herbarios ſibi Trinitatis nomen comparauit. Hæc itaque herba TRINITAS *vulgò uocata, in locis prouenit uliginoſis, & inter fruteta: gaudet enim opacis. Folia fert triquetra, longis pediculis appenſa, quæ auerſa parte cyclamini modo ſubpurpuraſcunt, ſuperiore verò albis quibuſdam maculis reſperguntur. Caulem habet tenuem, in cuius cacumine primo ſtatim uere flos emicat cæruleus, è quo capitulum oritur echinata ſpecie, in quo ſemen oblongum ſubcæruleo colore. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, ſubrubentibusque. Sunt qui hanc plantam Hepaticam vocant, quòd (vt illi putant) iocinoroſos iuuet. Huiuſce meminiſſe Græcos, nec pariter Mauritanos, hactenus compertum non habeo. Probatur maximè recentioribus medicis ad uulnera glutinanda, tam exterius illita, quàm interius ſumpta. quinetiam & ad enterocelas: in quem uſum puluerem dimidij cochlearis menſura ex uino auſtero propinant. Tota planta decoquitur in vino auſtero, ad columellæ, fauciumque inflammationes. Sed vt ad trifolium noſtra redeat oratio, eos in apertiſſimo errore verſari exiſtimauerim, qui Andacocam Aphris uocatam, ad quamuis trifolij ſpeciem referunt. Quandoquidem Andacoca (vt teſtatur Serapio) nil aliud eſt*

Trinitatis herbæ mētio.

Quorundam error.

10

TRINITAS.

ſolum

quàm Dioscoridis Aegyptia lotus. E cuius semine quod papauerum modo capitibus quibusdam includitur, Arabes sibi oleum conficiunt, quod miris laudibus efferunt in neruorum morbis, præsertimque tremoribus: illudq; oleum de Andacoca appellant. Id enim non desunt, qui credant è vulgari trifolij semine fieri: sed quàm apertè decipiantur, vel ipsi videant, vel alij iudicent. Trifolium scriptis tradidit Galenus libro. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Triphyllum, quidam asphaltion, quidam oxyphyllon, nonnulli minyanthes, sunt & qui cnicium vocitent: Prima quidem tria ab accidentibus fruticis, reliqua duo nomina haud scio unde. vis plantę est calida, & sicca vt bitumen, cui odore est similis, vtrinque tertio ordine. Proinde pota laterum dolores ab obstructione natos iuuat, & vrinam, mensesque prouocat. hęc Galenus. Sed animaduertendum est, an Galenus ipse in Trifolij facultatibus rectè perceperit Dioscoridis sententiam. Quippe is in libro de theriaca ad Pisonem, vbi plurium medicamentorum facit mentionem, quibus contrariæ insunt facultates, hæc de eo memoriæ prodidit. Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cum vere parturit, & semen agresti cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus aranei, vel viperæ quoque ex aquę fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodem fotu circundederis, similem sensum, similesque dolores ijs, quos morsus inuehit, omnes efficit. Vt re vera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partem prauè afficere. hactenus Galenus. Verùm, id si Dioscoridis verba rectè expendantur, nullo miraculo fieri facilè constabit, sed potius secundum ipsius naturæ ordinem. Siquidem (vt Dioscorides scribit) non omne trifolij decoctum illud efficere potest, sed tantùm id, cuius fotu quispiam à ferarum morsibus liber euaserit, si eo alterius locus vlcere affectus perfundatur. Id quod apertè Dioscoridis verba declarant, cùm inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumque decoctum fotu dolores eorum finire, quos serpentes percusserint. Qua autem aqua sanatus quis fuerit, si ea quispiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde afficitur, vt à serpente demorsus. Ex ijs Dioscoridis verbis clarum fieri puto, hanc rem in se nihil admirationis habere. Nam cùm Trifolij ipsius decoctum, quo demorsi foueantur, venenum à vulnere extrahat, cique permisceatur, haud dubiè id venenosum redditur. Quamobrem minimè quidem mirum videri debet, si idem decoctum, quo quispiam non demorsus foueatur, vbi perfusæ partes aliquo vlcere laborauerint, veneno per vlceris poros ingrediente, ac sanguini se commiscente, ea omnia excitet mala, quibus demorsi vexantur. idem enim venenum cùm sit, eosdem quoque præbeat effectus necesse est. Vnde liquidò colligi potest, quòd uirus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium, sit illud, quod similem sensum, similesque dolores faciat. Quòd autem venenum exactum à ferarum morsibus vlceratis particulis contactum necem afferre possit, complures tam Græci, quàm Arabes authores, manifestè demonstrant. Quandoquidem scribentes ore demorsos sugere præstantissimum esse remedium, seriò nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat: quoniam si venenum illud vlcus inficeret, sugentem in mortis discrimen duceret. Hæc itaque sunt, quæ me maximè mouent, vt credam Galenum hac in re Dioscoridis mentem non accepisse, atque etiam, si licet dicere, cæcutiuisse. Cæterùm non desunt, qui velint, vt Galenum tueantur, librum de theriaca ad Pisonem non esse legitimum, idque pluribus rationibus comprobant. Quibus an assentiendum sit, iudicent ij, qui Græcam Galeni phrasim profitentur, quique eius volumina diutius euoluerunt. Ego certè, vt dicam quod sentio, non possum non illis subscribere, qui librum illum spurium esse censent. Inter quos hic mihi honoris gratia nominandus venit Iulius Alexandrinus Tridentinus vir quidem singularis ingenij & eruditionis, ac propterea maximæ existimationis medicus apud Cæsarem Ferdinandum Rom. Imp. Huius ergo viri iudicium, vt quod multis & ijs quidem firmis argumentis nitatur, & laudamus libenter, & probamus. Cæterùm, cum scribat Dioscorides trifolium asphaltites folia ferre loto arbori similia, non desunt, qui putent arborem lotum folia ferre ordine, & numero ternario, sed proculdubio hallucinantur, cùm nullus extet author, qui lotum arborem scribat terna simul edere folia, siquidem cùm Theophrastus, tum Plinius folia illi inesse Ilicis haud dissimilia scribunt. Quare censendum est Dioscoridem trifolij huiusce folia loti arboris comparasse folijs, non quòd terna folia loto, perinde ac trifolio, ex vno pediculo exeant, sed quòd vnumquodque per se trifolij asphaltitis folium, loti arboris folium referat. Τρίφυλλον Græci uocant, quod Latini Trifolium: Itali, Trifoglio: Germani, Vuysenklee: Hispani, Treuol.

Trifolii uires ex Gal.

Galeni sentẽtia damnata.

Nomina.

Πόλιον. POLIVM. CAP CVII.

DVo genera polii. Montanum, cui teuthrio nomen est, & cuius est usus †. tenuis frutex est, candidus, dodrantalis, semine refertus: capitulo in cacumine quandam corymborum speciem præ se ferente, paruo [a], cano hominis capillo simili, grauiter olente, non sine quadam suauitate. Alterum fruticosius, non vsque adeò ualens odore, & viribus infirmius. Potum feruefacti ius auxiliatur serpentium ictibus, hydropicis, morbo regio: & lienosis ex aceto: stomachum male habet, caput doloribus afficit: aluum, & menses ciet. substratum, suffitumue serpentes abigit. illitum uulnera conglutinat.

†Oribasius legit. i. λεπτόφυλλον. i. tenuifolio.
a Meum. πολιᾶν τρίχα. i. cano capilio

POlium Montanum planta est candicans folijs oblongis, per ambitum serratis, & per interualla caulem ab imo ad summum uestientibus, minoribus, pluribus inter maiora subnascentibus. Caules habet copiosos, rectos, rotundos, lignososque, albicantes, & qui in cacumine capitula edunt, florida, candicantia, thymi figura. Tota planta odorata est, odore tamen acuto, & subgraui. Est & alterum quod herbariorum quidam Iuam muscatam vocant. Id ego inter polij genera recensendum volui, quòd capitulis, foliis, caulibus, odore, facultateque, polium referat. Atqui non ob id asserere ausim, hanc plantam esse secundum polij genus à Dioscoride descriptum: Siquidem altero fruticosius non est, nec minus odore, & viribus præstans. Prouenit hæc planta in collibus, aridis præsertim locis, foliosa humi procumbens, folijs coronarij rorismarini minoribus, duriusculis, auersa parte incanis. cauliculos gerit tenues, rotundos, subalbicantes, flexiles. capitulis in cacumine albicantibus, alterius polij capitulis haud longè dissimilibus. Radice nititur simili. Tota planta bene olet, & minus quàm alterius, nares ferit. Cæterùm, utrunque polium notum est, & copiosum in Italia cùm montibus tum etiam collibus prouenit. Polij meminit Plinius libro 21. cap. 7. ubi ita scriptum reliquit. Apud Grecos Polion herba inclyta Musæi, & Hesiodi laudibus, ad omnia vtilem prædicantium, superque extera ad famam etiam dignitatis: prorsusque miram, si modò (vt tradunt) folia eius mane candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiciuntur. Duo genera eius, campestre maius, syluestre quod minus est: quidam teuthrion vocant. folia canis hominis similia, à radice protinus nunquam palmo altiora. hæc Plinius, quorum plura à Theophrasto mutuatus est. Cæterùm in ijs Plinius apertè hallucinatus deprehenditur, quòd turpiter Polium cum tripolio confuderit, cuius historiam libro quarto pertractat Dioscorides. Siquidem Tripolij proprium est, non autem Polij, teste Dioscoride, vt colores ter in die mutet: neque id quidem à Dioscoride, vt à Plinio foliis, sed floribus adscribitur. Præterea capitulum Polio inesse cano hominis capillo simile

Polij consideratio.

Plinij lapsus

n

lo simile scribit Dioscorides, non autem folia, vt ipse Plinius tradit. Cęterùm polio uis inest reserandi, incidendi, attenuandi & abstergendi. Adalligantur fronti contra oculorum suffusiones, protinus vbi inuentum sit, nec alia herba magis conuenit. Polij vires memoriæ prodidit Galenus libro 8. simpl. med. vbi sic inquit. Polium amarum est gustantibus, & modicè acre. Itaque viscera omnia obstructione liberat: vrinamq́;, & menses ciet. Ac viride etiamnum magna vulnera glutinat, maximè species eius fruticosa. Aridum cùm fuerit maligna vlcera sanat illitum: & magis hoc præstat quod minus est. Polium minus, quo etiam vtimur ad antidota, & acrius, & amarius est, quàm maius, adeò vt ex tertio sit ordine desiccantiũ, ex secundo autem completo excalfacientium. Planta Græcis πόλιον, *Latinis item Polium appellatur: Mauritanis, Cabade, Iabade, seu Giade: Italis, Polio.*

Polii uires ex Gal.

Nomina.

POLIVM.

POLIVM ALTERVM.

Σκόρδιον.

SCORDIVM. CAP. CVIII,

60 SCordium in montibus, & paluſtribus naſcitur, folijs triſſaginis, maioribus, non ſic in ambitu diuiſis, aliquantum allia redolentibus, guſtu amaris, & adſtringentibus: quadrangulis caulibus: ſubrubro flore. Herba uim excalfactoriam habet: urinam cit. Cocta recens, aridàue cum uino [a], aduerſus uenenatos ſerpentium morſus bibitur: ad ſtomachi quoque roſiones, dyſenteriam, & urinæ difficultatem, binis drachmis cum hydromelite, craſſamen purulentum pectore expellit. Facit aridæ farina ad ueterem tuſſim, rupta, conuulſa, ſi cum naſturtio, melle, & reſina miſceatur in eclegmate. Inflammata modicè præcordia, cerato excepta, recreat: cum aceto acri, aut aqua, podagris conuenienter illinitur: menſes impoſita mouet, uulnera cõglutina, tuetera ulcera purgat, & ex melle ad cicatricem perducit. Sicca [b] excreſcentias in carne cohibet [c]. Succus ad eadem uitia bibitur. Inter prima efficax Ponticum natione, Creticumque.

a Meſ. πρὸς ἑρπετῶν δήγματα καὶ θανάσιμα. i. cõtra ſerpentiũ morſus, & lęthalia.
b Catecuz. ὑπερσαρκώματα. i. ſupercreſcentẽ.
c Meum. χύλισμα. i ſuccus expreſſus.

Scordium non ita pridem inueniri, & cognosci cœpit in Italia. Siquidem præterita nuper ætate omnes tum medici, tum seplasiarij Mauritanorum monumentis decepti, syluestri tantùm allio, quòd à Dioscoride ophioscorodon vocatur, pro legitimo Scordio utebantur. Neque ijs solùm rerum imperitia, sed etiam uocabulorum uicinitas imposuerat, ut qui Scordium à Scorodo, quod Græcis allium significat, distinguere nesciuerint, pro unoq; acceperint. Sed illis potissimum errandi occasionem dederat Auicenna, uel eius interpres, quòd in alteram theriacæ compositionem Scordium, in alteram uerò syluestre allium addiderit. Quod cùm uidissent superioris ætatis medici nonnulli rei, & prioris uocis ignari hanc ex altera exposuerunt, & Auicennam in hac re sui ipsius interpretem fecerunt. Vnde adducti sunt, ut certò crediderint syluestre allium, & Scordium nihil inter se differre, atque unam & eandem plantam esse. Quo postmodum factum est, ut syluestre allium apud omnes in Scordij locum illegitimè successerit. Verùm enimuero in hunc nunquam fortasse incidissent errorem, si Dioscoridis, & Galeni scripta diligenter perlegissent. Porrò uerum legitimumq; Scordium, trissagini adeò simile, ut Trissago palustris meritò dici queat, humentibus ac palustribus locis prouenien, allij odore præditum, recentiorum diligentia iam omnibus magis innotuit, quàm ut sit à nobis longiori historia repræsentandum. Prætulit Galenus libro primo de antidotis Scordium, quod ex Creta aduehitur, ijs uerbis. Scordium optimum, ex Creta de-

Scordij consideratio.

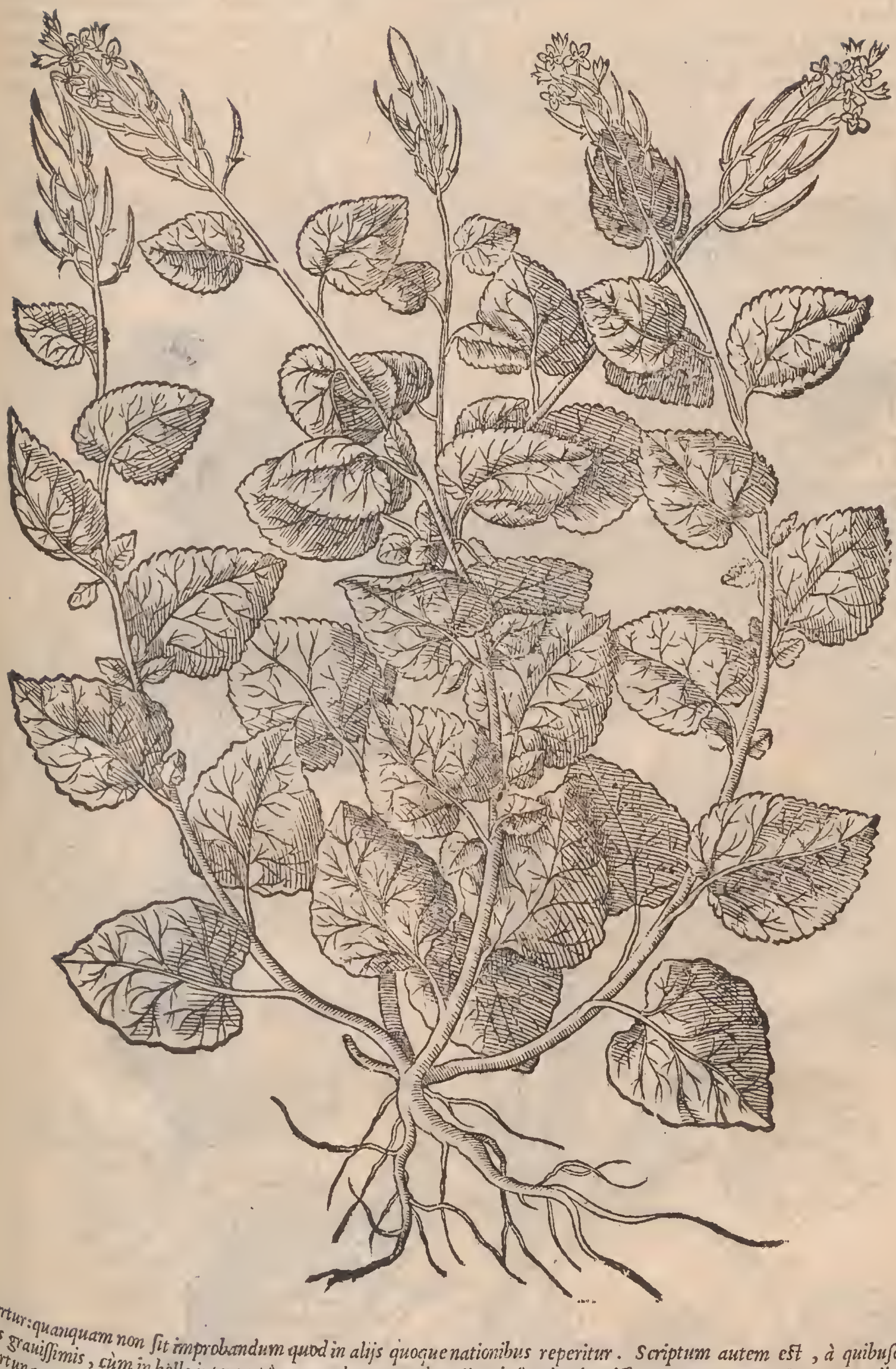
10

SCORDIVM.

fertur:

ALLIARIA.

fertur: quanquam non sit improbandum quod in alijs quoque nationibus reperitur. Scriptum autem est, à quibusdam uiris grauissimis, cùm in bello interemptorum cadauera multos dies insepulta iacuissent, quæcunque supra Scordium fortè fortuna ciderant, multò minus alijs computruisse, ea præsertim ex parte, qua herbam contigerant. Ob quam rem sanè omnibus persuasum est, tam putrefacientibus animalium uenenis, quàm medicamentorum deleterijs Scordium aduersari. Præterea Scordij meminit idem Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus ita scribit. Scordium ex multiformibus id tum saporibus, tum facultatibus constat. nam & amarum quid obtinet, & acerbum, & acre, & maximè scorodo, hoc est, allio adsimilis eius est acrimonia: unde sanè, mea sententia, nomenclaturam sortitum est. Expurgat igitur, simulq; excalfacit uiscera, tum menses, urinamq; mouet. Præterea conuulsa, ruptaq; , & laterum dolores ab obstructione, & frigore natos sanat epotum. Denique uiride quidem illitum magna uulnera conglutinat: sed sordida purgat, & maligna ad cicatricem perducit, illitum aridum. hactenus Galenus. Cæterùm herba quædam iuxta sepes, & in agrorum marginibus nascitur, quæ & odore, & sapore ita abundè allium refert, ut non temerè vulgò ALLIARIS siue Alliaria uocitetur. Huius folia cùm primùm erumpunt, ferè rotunda spectantur uiolæ similitudine: postquàm verò adoleuerint, per ambitum in serræ modum laciniata uisuntur, ut quadantenus melissophylli effigiem repræsentent,

Scordii vires ex Gal.

Alliariæ herbæ mentio.

tent, læuiora tamen sunt, nec adeò rugosa, & prope caulem latiora: quæ digitorum attritu, gustatuq; alij odorem: & saporem reddunt. Caulem profert bicubitalem, rotundumq;: flores albos, & semen nigrum, minutumq:, trionis modo tenuibus siliquis inclusum. Radix, quæ longiuscula est, eundem cum folijs odorem retinet. Vis plantæ huic calfactoria, & desiccatoria, uerùm non adeò uehemens est, ut in alio. Attamen hinc certò colligi potest, quòd ea crassos humores extenuare, & lentos incidere ualeat. Semen emplastri modo impositum, uuluæq; admotum, mulieres uteri strangulatu oppressas liberat, & excitat. Quæ planta σκόρδιον Græcè, Scordium similiter, & Trissago palustris Latinè uocatur: Arabicè, Scordeon, seu Scordeum: Italicè, Scordio: Germanicè, Vuasser batenig, & knoblochs kraut: Hispanicè, Scordio: Gallicè, Chamaraz.

Nomina.

Βήχιον.

TVSSILAGO. CAP. CIX.

10

TVssilagini folia sunt maiuscula, quàm hederæ, sex aut septem à radice, subalbida à terra, supernè uirentia, in plures angulos exeuntia. Caulis palmum altus: flos [a] luteus, uere prodit, quo unà cum caule confestim exuitur: inde nonnulli his uacare existimarunt. Radix tenuis est, † & superua-

a Meũ, ὠχρὸν, i. pallidus.

TVSSILAGO.

cua

TVSSILAGO MAIOR.

cua [b]. naſcitur in amœnis, & riguis. Folia ex melle trita igni ſacro, & omnibus inflammationibus illitu medentur. Arida ſuffitu, ita vt fumus per infundibulum hianti ore rapiatur, hos ſanant, qui [c] ſicca tuſſi, atque orthopnœa infeſtantur: pectoris vomicas rumpunt. Eundem effectum præbet ſuffita radix. decocta in hydromelite, & pota, emortuos partus eiicit.

60

b Meum, & Cat. φύεται περὶ λιβάδας καὶ ἐνύδρους τόπους .i. naſcitur circa riuos, & aquoſos locos.

c Meū. ξηρᾶς .i. ſub ſicca tuſſi.

Tuſſilaginis conſideratio.

Tuſſilago Hetruſcis vulgò dicitur Farfara, & Farfarella, nomine a Romanis fortaſſe deducto: hanc enim ab iis Farfariam vocatam fuiſſe teſtantur nomina Dioſcoridi falsò adſcripta. Officinæ hos vel illos ſecutæ eam Farfaram appellant, necnon etiam Vngulam caballinam. Herba eſt vulgaris notitiæ. Caule, & flore exit adeò fugaciſſimis, vt Plinius, qui eorum tam ſubitam iacturam non animaduerterat, deceptus Tuſſilaginem ſine caule, & ſine flore naſci memoriæ prodiderit: cum tamen ea vere primo & caulem, & florem proferat, ſed qui enati breui admodum tempore durent: quo non niſi etiam a peritis, vel ab iis, qui tunc ſeſe fortè fortuna tulerint obuiam, conſpici poſſint, eoque magis, quòd itidem caulis, & flos prodeant, priuſquàm folia emicent. Quare ſcitè ſcripſit Dioſcorides, Tuſſilaginem confeſtim exui tum flore, tum caule, atque inde nonnullos bis vacare exiſtimaſſe. Sed certè vel hæc non legit, vel illa non obſeruauit Plinius,

TVSSILAGO ALTERA, SIVE FARFVGIVM.

Plinii lapsus.

quod Tussilaginem aperto errore & caule, & flore uiduam fecerit. Is Plinij error deprehenditur libro 26. cap. 6. vbi ipse de Tussilagine disserit ijs verbis. Tussim sedat Bechion, quæ & Tussilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris Vbi nascitur, subesse aquas credunt, & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quàm hederæ, quinque aut septem, subalbida à terra, supernè pallida; sine caule, sine flore, sine semine: radice tenui. Quidam eandem esse bechion, quam alio nomine chamæleucem putant. Huius aridæ cum radice fumus per arundinem haustus, aut deuoratus, ueterem tussim sanare dicitur: sed in singulos haustus passum gustandum est: Altera à quibusdam saluia appellatur, similis uerbasco. hæc Plinius. Verùm altera Tussilago, cuius nulla fit mentio à Dioscoride, utpote qui uno tantùm eius genere contentus fuerit, mihi hactenus incomperta est: nisi ea fortasse sit, quam aliqui herbariorum Centrum galli uocant. Porrò nascitur in Tussilaginis radice quædam subalbida lanugo, quæ à radicum segmentis prius repurgata, & deinde linteolis inuoluta, & in lixiuio parum decocta, addito salis nitri aliquantulo, ac denum sole siccata omnium optimus est fomes ad ignem e silice excussum excipiendum. Quippe adeò ignis est rapax, ut statim primo tantùm chalybis concussu accendatur. Cæterùm ego Plantã, quam omnes ferè, qui de re herbaria scripserunt, perperam petasitem uocant; MAIOREM esse TVSSILAGINEM non ambigo. Nanque crescit hæc humectis, & uliginosis locis, ut præsertim propè riuos aquarum. perinde ac altera Tussilago, cau-

Fomes ignis ex tussilag.

60

go, caulem edit quoque, antequàm folia emergant, in ipso Veris principio, concauum, dodrantalem, pinguem, purpurascentem, paruis oblongisq; circundatum folijs, in cuius cacumine flores exeunt spicati, ex purpura albicantes, qui unà cum caule paulò post flaccescentes contabescunt, & in pappos dissiliunt. Eodem ferè tempore folia è terra emergunt altera parte incana, quæ anteaquàm adolescant, Tussilagini similia spectantur. at qui posthac in tantam crescunt amplitudinem, vt personatæ folia amplitudine superent. Horum singula pediculo nituntur purpureo, alba lanugine obducto, qui à radice prouenit. Radicem edit longam brachij quandoque humani crassitudine, intus candidam, materia fungosa, amara, atque odorata. Hanc plantam, qui putant Petasitem esse, proculdubio hallucinantur, quòd Petasites pediculum proferat cubito maiorem, crassitudine pollicis, a quo prægrande folium ceu fungus è suo medio pediculo dependeat, id quod in maiori Tussilagine haud quaquàm visitur. Cùm eius folium non in medio, vt fungus pediculum habeat, sed perinde ac Tussilago in folij latere, quod ad radicem spectat. Ad hæc alia quoque habetur planta, quæ non ab re inter Tussilagines annumerari pòtest. Hæc folijs exit nigræ populi amplioribus ad tussilaginis figuram inclinantibus, sed non tot prominentibus in circuitu angulis, nec a terra tam saturatè albicantibus. Caulem edit sesquidrodantalem, à quo plures oriuntur rami, in quorum summitate flores exeunt aurei, magni, rosarum figura. Radicem habet albam, & subamaram. Floret verè, Aprili præsertim mense: Nascitur circa riuos aquarum, in conuallibus & pratis uliginosis. Non desunt qui hanc Caltham esse contendunt, quorum sententiam non probamus. Verùm qui censent hanc Plinij esse chamæleucem, Faranum, FARFVGIVMVE cuius ipse meminit li. 24. cap. 15. eos haud quaquàm hallucinari putauerim, & huius eundem meminisse quoque crediderim loco superius citato, ubi de Tussilagine disserit. Nam cum inquit, postquàm de Tussilagine egit: Quidam eandem esse Bechion, & alio nomine chamæleucem putant, ijs sanè uerbis facilè quispiam coniectari poterit, non defuisse Plinii tempore, qui hanc plantam inter tussilaginis genera reponerent, quòd ambas uiribus pares nescerent. Nam Plinio Chamæleuce, siue Farfugium ueterem tussim perbellè curat, si radicis cupressi carbonibus impositæ fumus per infundibulum imbibatur. Maioris Tussilaginis radix excalfacit, & attenuat, quinetiam abstergit, vt eius euidens indicat amaritudo. Constat autem multorum quoque experimentis, præstare hanc contra pestilentiam, & pestilentes febres, ubi in puluerem contrita radix duarum drachmarum pondere ex uino propinetur, & deinde sudare cogantur ægri. Quamobrem Germanis pestilentiæ radix appellatur: Præstat eadem ad uteri præfocationes, & cruciatus, eodem modo sumpta. Tropinatur item ueterinariis, & pastoribus, contra quadrupedum uermes, sed peculiariter equis qui anhelandi difficultate laborant. Reliqua cum Tussilagine communia habet. Tussilaginis facultates posteritatis memoriæ tradit Galenus libro 6. simpl. medic. sic inquiens. Bechium ideo sic nuncupatum est, quod βῆχας, hoc est, tusses, & orthopnœas iuuare creditum sit, si quis uidelicet folia arida sumens, aut radicem in prunis accendens, ascendentem inde fumum inspiratu attrahat. Est autem modicè acris, ut sine molestia noxaue omnes thoracis abscessus credita sit rumpere. Sanè folia uirentia partes cruda inflammatione obsessas illitu extrinsecus adiuuant, propter aqueæ humiditatis admistionem: qua omnia uiridia, teneraq; participant, alia plus, alia minùs. Nam sicca Bechij folia acriora sunt, quàm ut partibus inflammatione laborantibus conueniant. Quæ planta βήχιον Græcis, Tussilago Latinis vocatur: Officinis, Farfara, & Vngula equina: Italis, Farfara, Farfarella, & Vnghia di cauallo: Germanis, Rosshuob, & Brantlattich: Hispanis, Vnha de asno: Gallis, Pas de asne.

Tussilaginis vires ex Gal.

Nomina.

† Nulli dubium est, quin hoc loco in Dioscoride mendum subsit. Quomodo enim radicem Tussilaginis ἄχρηστον, hoc est, inutilem rectè uocauerit Dioscorides, si paulò post ei nonnullos usus tribuit? Errorem hunc a nemine interpretum, quod sciam, animaduersum, uidit Manardus, uidit item Fuchsius, sed vterque tamen locum inemendatum reliquit. Equidem, vt dicam, quod sentio, verbum illud vt adscititiam delendum esse puto, Oribasii testimonio nixus, in cuius codice manu scripto illa dictio non legitur.

Ἀρτεμισία. ARTEMISIA. CAP. CX.

ARtemisia magna ex parte in maritimis nascitur[a] absinthii modo fruticosa, maioribus, & pinguioribus foliis[b], ramisq;. Huius quidem genera duo. Vnum lætius, habitiusq;, foliis, virgisq; latioribus. Alterum tenuius, flore paruo, tenui, candido, graueolente. æstate floret. Sunt qui in mediterraneis vnicaulis nomine appellent[c] tenuem herbulam, simplici caule, &[d] minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. hæc iucundiorem, quàm præcedens efflat odorem. Vtraq; excalfacit, extenuat. Feruefactæ conuenienter in mulieribus desessus adijciuntur, ad detrahendos mẽses, partus secundasq;: item ad præclusiones vuluæ & eiusdem inflammationes: calculos comminuunt, remoratam vrinam cient. menses pellunt pubi illitæ. Succus vuluæ inditus ex myrrha eadem, quæ insesso trahit. Coma tribus drachmis eorundem educendorum gratia bibitur.

a Meũ. πόα θαμνοειδὴς παρόμοιος ἀψινθίῳ. i. herba fruticosa, adsimilis absinthio.
b Deest in meo exẽplari.
c Meum. λεπτόκαρπον. tenui semine.
d Meum ὀσόδρα μικρὸν, i. valde paruum.

Ἀρτεμίσια λεπτόφυλλος. ARTEMISIA TENVIFOLIA. CAP. CXI.

ARtemisia tenuifolia in sepibus, & cultis iuxta aquarum ductus nascitur. Eius flores, & folia contrita sampsuchi odorem reddunt. Si quis stomacho laborans, herbam cum amygdalino oleo bene contundat in malagmatis lentorem, & stomacho imponat, sanitati restituetur. Qui neruorum quoque dolore cruciatur, si succum eius cum oleo rosaceo miscens illinat, sanatur.

TRia a Dioscoride recensentur Artemisiæ genera. Verùm priora nullis inter se notis certant, nisi quòd in vniuersum altera maior est, altera verò minor. quæ priuatim florem gerit candidum, paruum, tenuem, ac grauiter olentem. Quæ autem tertio generi adscribitur, herbula est simplici, tenuique caule, floribus plurimis referto, flauo colore. Id quod etiam confirmat Plinius libro 25. cap. 7. sic inquiens. Artemisia absinthij modo fruticosa est, maioribus folijs, pinguibusque. Ipsius duo genera: altera latioribus folijs: altera tenera, tenuioribus, & non nisi in maritimis nascens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent herbam simplici caule, minimis folijs. flores copiosi erumpentes, cùm vua maturescit, odore non iniucundo, quam quidam botryn, alij ambrosiam uocant. Talis in Cappadocia nascitur. hæc Plinius. Qui tametsi in prioribus Artemisiæ generibus, nihil à Dioscoride dissentiat; dissidet tamen, & errat in tertio, quòd in eius locum ambrosiam sequenti capite ab ipso Dioscoride descriptam subiecerit, credideritque deceptus hic ambrosiam, & tertium Artemisiæ genus, vnam & eandem esse plantam. Cæterùm prima duo Artemisiæ genera Hetruscis frequentissima sunt, neque in alio inter se distant, quàm quòd in maiori omnes partes maiores spectentur, in minori uerò minores: alias facie, & forma similia constant; quinetiam idem sapor, & odor, eademque facultas utrique inest. Quare equidem nescio, qua ratione ductus. Brasauolus Ferrariensis in suo simplicium examine pro certo crediderit, eam herbam minorem esse Artemisiam,

Artemisiæ cõsideratio.

Plinii lapsus.

ARTEMISIA.

Artemisiam, quæ Hetruria, officinis Matricaria, & uulgò mulieribus Amarella uocatur. Sed eò magis uirum hunc alioqui celebrem admirari subit, quòd scriptis tradiderit duas alias esse Ferrariæ Artemisiæ species nullis prorsus notis distinctas, præterquam quòd alteri unus tantùm sit ramus, alteri verò plures. Eius verba subijcere lubet. Non dubito, inquit, vt nonnulli fecere, eam quæ apud nos corrupto vocabulo Arcemisia dicitur: ac si Artemisia dictum sit, ueram Artemisiam esse, quæ folia absinthio similia habet, vt Dioscorides inquit, & eius duo genera facit Monoclonon, & Polyclonon, id est unum ramum, & plures ramos habentem. Ambas species Ferrariense uulgus nouit, si aptè distinguere sciret, quoniam & ipsis indiscriminatim utitur. Quam nos Matricariam, & Marellam vocamus, Artemisiæ species est, illa scilicet, quæ malè olet. Nec obstat, quòd Ferrariæ duæ species Artemisiæ sint per unum, & plures ramos distinctæ, quoniam & hæc in specie est, quæ plures habet ramos. hæc Brasauolus. In quibus sanè uerbis eius plura, meo iudicio, deprehenduntur errata. Quorum primum illud est, quòd non scripserit Dioscorides, alteram primi generis Artemisiam multiplici constare caule: alteram verò simplici tantùm consurgere, ut Brasauolus suo modo interpretari videtur. Sed author is duntaxat tradidit (vt etiam Plinius refert) quòd aliqui reperiuntur, qui in mediterraneis vnicaulis nomine appellent tenuem herbulam, simplici caule minuto, floribus scatente tenuibus, flauo colore. Verùm hæc tertio Artemisiæ assignantur, non

Brasauoli error.

60

non autem secundò, vel primo, vt Brasauolus existimat. Altero deinde errore notatur, quòd asserat Matricariam, siue Marellam, quam legitimum Dioscoridis parthenium censemus, esse graueolentem Artemisiam. Quandoquidem minor illa, quæ Dioscoridi secundo loco redditur, grauiter olens, non quidem florem profert in medio luteum, & per ambitum albis foliolis cinctum Matricariæ, vel Amarellæ modo: sed candidum, paruum, ac tenuem. Tertius his accedit error, quòd non assentire videatur, duo illa Artemisiæ genera, quæ Ferrariæ persimilia habentur, ea esse, quæ à Dioscoride primo loco repræsentata sunt, magnitudine tantùm, ac paruitate differentia. Sed cùm porrò seipsum hac in re deceptum deprehendisset Brasauolus (ut legitur in suo ultimo uollumine Venetijs impresso) dum longa oratione contendit Amarellam, seu Matricariam inter Artemisiæ genera reponendam esse, Cotulam verò fœtidam Ferrariensibus Brusciaculo vulgò uocatam esse legitimum parthenium, adeò seipsum (pace eius dixerim) & sua scripta confundit, vt nullo pacto (dicam liberè quod sentio, alijs tamen iudicandum relinquo) quid is tandem decernat, percipi possit. Nam cùm asserit Amarellæ, siue Matricariæ succum vnciarum quatuor pondere haustum vtranque bilem, ac pituitam deijcere, apertè quidem fatetur hanc esse Parthenium, cui priuatim ea uis inest. Attamen paulò pòst eorum fortè oblitus, argumentis quibusdam satis, mea quidem sententia, leuibus, contrà asseuerat, nil aliud esse Parthenium, quàm suum Brusaculum. Ruellius præterea quanuis in primis Artemisiæ generibus planè Dioscoridi subscribat; in tertio tamen hallucinatus deprehenditur, quòd tertij generis Artemisiam eam esse putet, quam alij Athanasiam, alij Tanacetum appellant. Siquidem Tanacetum nostrum stolonibus compluribus ab vna tantùm radice prosilit, crassis, altis, ac firmis folijs longis, amplis, crebris diuisuris dissectis: floribus luteis, in caulium cacumine gregatim emicantibus. Porrò Artemisia, quæ tertio adscribitur generi, tenuis herbula est, vno duntaxat caule, ipsoque minuto consurgens. Hanc equidem (ut ingenuè fatear) hactenus in Italia non inueni, neque ab aliquo inuentam uidi. Quin potius eam inuentu difficillimam duxerim. quippe cùm tam Dioscorides, quàm Plinius satis obscurè, perplexeque de ea scripserit, & caulis, foliorum, florum, seminis & radicis notas silentio inuoluerint, non modò difficillimum videtur; sed uix etiam fieri posse putauerim, vt quis unquam hanc Artemisiam legitimè demonstret. Neque tamen in hoc audiendus est Plinius, qui (vt suprà diximus) hanc esse Ambrosiam falsò memoriæ prodidit. Nam præter quàm quòd rationi consentaneum non est, quòd Dioscorides duobus tam propinquis capitibus vnius & eiusdem plantæ historiam tractauerit, euidentissimum est, Ambrosiam sequenti capite descriptam huius tertiæ Artemisiæ descriptioni haudquaquam respondere. Ad hæc non in minori, quàm Brasauolus, & Ruellius, uersantur errore Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt. quippe qui & hunc, & illum secuti duplici hallucinatione scriptis tradiderint, Matricariam vulgò vocatam omnino esse minorem Artemisiam, Tanacetum verò eam, quæ vnicaulis dicitur. In horum denique opinionibus, vel potius erroribus ipse quoque Fuchsius implicatur, vir alioqui ingenio, & eruditione præclarus, adeò vt etiam nemini dubitandum esse censeat in suis de stirpium historia commentarijs, quin Matricaria sit alterum Artemisiæ genus, Tanacetum verò tertium. qua in re is fortasse fuit, qui maluerit cum alijs errare, quàm solus rectè sentire. Cæterùm facilè credidere nonnulli diligentissimi simplicium medicamentorum inquisitores, ac etiam Dioscoridis studiosi, qui sanè nulli unquam labori pepercerunt, ut hanc medicinæ partem superiori ætati obscuram nostræ illustrem redderent, tertium Artemisię genus in Dioscoride ascititium esse. Quòd in huius capitis initio non tria, sed duo tantùm esse Artemisię genera scribat Dioscorides. Quòd præterea reperiantur huius auctoris codices antiquissimi, in quibus illa de tertio Artemisiæ genere non leguntur. quemadmodum etiam in nostro ex impressis libro, in quem castigationes ex vetustorum exemplarium manu scriptorum Dioscoridis, & Oribasij collatione excerptas collegimus, quas acceptas refero Gabrieli Falloppio Mutinensi medico clarissimo, nunc Patauij summa cum omnium laude, & admiratione, corporis humani: & rei medicæ materiam profitenti. Cui certè ob eius singularem in me amorem ac liberalitatem, atque etiam in omnes humanitatem, me plus debere scio, quàm aut re aut uerbis respondere possim. Cùm itaque (ut eo redeam, vnde obiter digressus sum) in Dioscoride suspecta sit tertia Artemisia, nil mirum videri debet, si in eius historia cæcutiuit Plinius. Neque item mirandum est, si eius non meminerunt Galenus, & Paulus: qui tamen alioqui in simplicium censu Dioscoridis scripta bona fide referre solent. Non desunt insuper doctissimi viri, & in plantarum historia diutius versati; qui Artemisiæ tenuifoliæ caput Dioscoridi accreuisse atque adulterinum esse censeant, hoc ducti argumento, quòd cùm superiore capite de omni Artemisiæ genere disseruisset Dioscorides, absurdum quippe esset, quòd seorsum Artemisiæ genus aliud subiungeret. Addunt etiam, quòd huius Artemisiæ inter simplicia nusquam meminerint Paulus, Oribasius, & Serapio: qui tamen (vt paulò antè dixi) illa ex Dioscoride transcribunt. Horum sententiam etsi planè probandam existimem; cùm tamen vulgati Græci codices hoc loco Artemisiæ tenuifoliæ caput habeant, illudque à quibusdam reddatur, nobis quoque adijciendum, eiusque aliquam saltem mentionem faciendam duxi: præsertim quòd non desint, qui id Artemisiæ genus inueniri tradant. Siquidem Ruellius est auctor, ipsum in Gallia nasci circa riuulos, aggeresq; , item in frumentaceis agris, atque inibi vulgò diui Ioannis herbam nominari. Verùm cùm difficillimum esse putem, vt hæc planta ab aliquo cognoscatur, & legitimè demonstretur, quòd nullis prorsus notis depingatur, nescio equidem quomodo Ruellio viro alioqui fide digno in hoc quis rectè adstipulari debeat, aut meritò possit. Cæterùm vulgaris Artemisia passim vbique prouenit, caulibus pluribus, rectis sesquicubitalibus, rubentibus, rotundis, striatisque. Folia gerit absinthio latiora, pinguiora, supina parte candicantia. sed quæ in caule sunt longè minora spectantur. Flores copiosissimi in caulium ramusculis racematim exeunt, parui, pilosi, odorati, albicantesque; è quibus minutum oritur semen. Radicem habet lignosam, multifidamque, minimi digiti crassitudine. Tota planta odore spirat haud ingrato. Ideoque non desunt, qui placentis eam commisceant. Est & altera uno tantùm caule constans, alteri per omnia similis, præterquàm quòd omnibus suis partibus priori humilior, tenuiorque spectatur, quam minorem Artemisiam appellamus. Vtriusque recentia folia cum oleo Irino, myrrha, & ficubus trita vtiliter mulieribus supponuntur ad vterinas affectiones: siquidem & menses, & secundas euocant. Earundem radix pota adeò vterum expurgat, vt enectos quoque partus extrahat. Illinitur cum axungia Strumis, quæ circa ceruicem, & gulam oriuntur. Quinetiam ad ceruicis dolores efficax est: atqui valentius id præstat, si cum belli berba in pratis nascente imponatur. Bibitur vtiliter foliorum succus, aut ipsa herba recens aduersus epotum opium. Aridorum foliorum farina trium drachmarum pondere ex vino pota, medicamentum est optimum ad coxendicum dolorem. Adalligatam Artemisiam: (vt quidam putant) qui defert viator, negant idem lassitudinem sentire. Suspensam autem super limine domus veneficas probibere incantationes. Duum tantùm generum Artemisiam fecit, eorumque vires reddidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, his verbis. Duplex quidem est herba Artemisia. Utraque excalfacit, & modicè desiccat: & sunt, quòd ad calfactionem attinet, excessus secundi: quòd verò ad resiccationem, aut primi intensi, aut secundi incipientis. Sunt autem & modicè tenuium partium. Itaque ad renum calculos mediocriter commodæ sunt, & ad fomentationes vteri. Herba, quæ ἀρτεμισία Græcis, Artemisia item Latinis, pariter & Italis dicitur: Germanis, Beysnosz, & Sant Ioans gurtel: Hispanis, Artemisia: Gallis, Armoise.

Ruellii hallucinatio.

Monachorũ, & Fuc. error.

Artemisiæ vires ex Gal.

Nomina.

Ἀμβροσία. AMBROSIA. CAP. CII.

AMbrosia pusillus frutex est, ramosus, trium palmorum altitudine; foliis rutæ, circa imum caulem exiguis: cauliculi seminibus, perinde quasi racemulis grauidi, qui nunquam florem pariunt, odore vinoso, suaui; radice tenui, sesquipedali. Coronantur ea Cappadoces. Vis eius reprimere, ac repellere, & illitu adstringere humores, qui in aliquam partem incumbunt.

Ambrosiæ consid.

ETsi planta, quam hic primo statim loco appinximus, genuinam referat ambrosiam, adeò vt nihil in ea desiderari possit, non dicam tamen alteram, quam antea pro Ambrosia ostendimus, Ambrosiam, aut plantam illi congenerem non esse, cùm & ipsa notis ferè omnibus Ambrosiam referat. Quamobrem, haud fortasse aberraret, qui dixerit, alteram marem esse, alteram fœminam; aut omnino congeneres esse plantas. Illam misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusus rei plantariæ acerrimus indagator. Hanc ego mihi comparaui. Nanque varijs in locis se mihi obtulit inspicienda, præsertimq; secus mœnia arcis Vipaci (locus enim is distat a Goritia circiter viginti millia passuum) inter durissimos la- 10

AMBROSIA.

pides orta

pides orta. Cui cùm inibi ex tempore obuiam factus essem, eamque conspexissem, botryos modo, racemoso semine refertam, statim inclinauit animus, vt certò ducerem hanc esse Ambrosiam. Ea quamuis a Dioscoride, & Galeno non alijs representetur uiribus, quàm ut reprimere, repellere, & illitu adstringere valeat humores, qui in aliquam partem decumbunt; dixere tamen non poetæ solùm, sed plantarum quoque scriptores non contemnendi, nulla alia de causa præstantissimam hanc plantam a ueteribus Ambrosiam fuisse uocatam, quàm quòd suo in cibis usu longeuos faciat homines, quemadmodum ambrosiam illam, quæ Deorum fertur cibus, Deos immortales, perpetuosque conseruare fabulantur. Ambrosiæ meminit Plinius libro 27. cap. 4. vbi eam ijs verbis depinxit. Ambrosia vagi nominis est, & circa alias herbas fluctuans, fruticem vnum habens densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorumm, tertia parte radice breuiore, folijs rutæ circa imum caulem. In ramulis semen est uuis dependentibus, odore vinoso, qua de causa botrys à quibusdam vocatur, ab alijs artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea, quæ discuti opus sit. hæc Plinius. Ambrosiæ quoque facultates, sed quàm breuissimè, tradidit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ambrosia cataplasmate imposita vim habet adstringentem, ac repellentem. Ea vt Græcè ἀμβροσία, ita etiam Latinè, & Italicè Ambrosia nominatur.

Ambrosiæ vires ex Gal.
Nomina.

AMBROSIA ALTERA.

Βότρυς. BOTRYS. CAP. CXIII.

BOtrys fruticosa herba est, lutea tota, & [a] in multas alas sparsa: semen circa totos ramulos prouenit: folia cichorio similia. tota suauem odorem spirat, qua re vestimentis interponitur [b]. Inuenitur in torrentium ripis, & conuallibus. Pota [c] orthopnœas mulcet. Hanc Cappadoces ambrosiam vocant, alii artemisiam.

a Μεῦ. διαχεχυμένη. —ολλὰς ἔχουσα μασχάλας. i. cilitela, multas habens alas.
b φύεται δὲ μάλιστα περὶ χαράδρας καὶ χειμάρρους. i. Nascitur vt plurimū circa fossas, & torrentes.
c [illegible] addit. σὺν οἴνῳ. i. cū vino.

Botryos consideratio.

LEgitima, & vera Botrys sabulosis, & aridis gaudet, quin & glareosis fluuiorum alueis. Ideoque Tridenti frequentissima nascitur secus Fersinam, & Lauisium rapidissimos torentes, & in alijs quàm plurimis locis. Goritiæ mulieres Botryn in hortis serunt, quòd eam vteri affectibus opitulari existiment. Fruticat hæc folijs cichorij, laciniatis, sinuosisq; quercuum foliorum similitudine; ramis numerosis, tenuibus, semine copiosissimo, racemosoque refertis. Planta tota succo quodam resinoso madet, adeò vt comprehensa resinæ modo manibus hæreat. Odorem quidem acrem spirat, & qui nares quodammodò feriat, sed tamen is suauitatem retinet. Plinius videtur ex Dioscoride Botryn reddidisse libro 27. cap. 8.

BOTRIS.

cap. 8. ubi eam in hunc modum descripsit. Botrys fruticosa herba est, luteis ramulis: semen circa totam nascitur folia cichorio similio. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. hactenus Plinius. Botrys itaque excalfacit, attenuat, incidit, expurgat, & aperit. Præstat eadem ad omnes pectoris, & thoracis affectus pituitosos, quinimmo & suppuratos adiuuat, quinetiam asthmaticos, & suspiriosos, tum herba ipsa ex decocto dulcis radicis pota, tum ipsius herbæ tantùm decoctum pluribus diebus haustum, addito uiolaceo melle, aut saccharo. Purulenta expuentibus mirificè auxiliatur. Id quod ego attestari possum: Herba ipsa recens facit quoque ad uteri dolores, si in calenti tegula Cretico vino irrorata calefiat, & uentri imponatur. Ideoque eadem vnà cum parthenio, & anthemidis floribus puerperarum cruciatibus auxiliatur, ubi simul omnia concisa in oleo lilino in patella parumper coquantur, & deinde ex ouis gallinaceis excipiantur, & simul misceantur, coquanturque quousque placentæ formam referant, & calida uentri superponantur. 10 Est enim hoc præsentaneum auxilium. Suffiuntur eiusdem herbæ uapore utiliter fœminæ ad menses ciendos, & emortuos fœtus eijciendos. Herba ipsa arida uestibus interposita non solùm eas à tineis tuetur, sed odoratas quoque reddit. Cæterùm huius herbæ, quod equidem legerim, non meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Eius tamen facultates ex Dioscoride retulit Paulus libro 7. vbi sic inquit. Botrys, quam aliqui ambrosiam, alij artemisiam uocant, planta est admodum odorata. Hæc cum uino pota non nisi recta ceruice spirantibus, quos orthopnoicis appellant, auxiliatur.

Botryos vires ey Paulo.

Ea Græcis βότρυς, Latinis item Botrys dicitur; Italis, Botri: Germanis, Traben kraut, & krotten kraut: Gallis, Pijmen.

Nomina.

GERANIVM I.

Γεράνιον.

Γεράνιον. GERANIVM. CAP. CXIIII.

a Meum, & Oribas. στρογγύλη .i. rotunda.
b Meũ καλῆται δὲ ὑπ' ἐνίων καὶ ἕτερον γεράνιον. .i. appellatur & alterum Geranium.
c Meũ λεπτὰ .i. tenuia.

GEranion foliis anemones, diuisuris longioribus: radice[a] subrotunda, cùm estur dulci. Quæ drachmæ pondere in uino pota uuluæ inflationes discutit. [b] Geranium alterum caulibus[c] minutis, & pilosis, sesquipedalibus: foliis maluæ. in summis alis sursum spectantia gruum capitula insunt, cum suis rostris, aut canini dentes. Nullius in medicina usus.

Geranij consideratio.

DVo tantùm Geranij genera à Dioscoride traduntur. Verùm Latini, Plinio authore, tertium genus addere videntur, quòd alterum quidem eorum a Græcorum descriptione differat. Id quod ipse Plinius apertè testatur libro 26. cap. 11. ubi de Geranijs disserit ijs verbis. Geranion aliqui myrrhim, alij myrthida appellant. Similis est cicutæ, folijs minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis, & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci folijs candidioribus, paulò quàm maluæ minoribus: caulibus tenuioribus, pilosis, ramosam ex interuallis, binùm palmorum, & in ijs folijs, inter quæ in cacuminibus capitula sunt gruum. Alterum genus folijs anemones, diuisuris longioribus: radice mali modo rotunda, dulci. hæc Plinius. Ex quibus facilè colligi potest, tria esse Geranij genera, Romanis unum, Græ-

GERANIVM II.

sis uero

cis verò duo. Quæ omnia hodie passim ferè visuntur in campestribus, secus vias, & iuxta sepes. Porrò non desunt, qui putent eam herbam, quam scribit Plinius Geranium à Latinis vocari, a Dioscoridis myrrhide non differre. Ipse tamen non dubitandum existimo, quin hæc illa sit herba, quam quidam Rostrum tum gruis, tum ciconiæ appellant, quidam verò Acum muscatam, eo quòd (vt Plinius inquit) odorem iucundum spiret. Nanque assurgit hæc folijs cicutæ, minoribus tamen diuisuris: caule breui, ac rotundo: semine gruum capitulis contento, à quibus Geranij nomen omnibus inditum est. Cæterùm Geranium, quod Dioscoridi secundo loco proditur, caulibus minutis, pilosis, sesquipedalibus, folijs maluæ, in summis alis gruum capitula gerens sursum spectantia cum suis rostris, nunquam dubitauerim eam esse herbam, quæ Pes columbinus uulgò nominatur, quòd nullis prorsus reclamantibus notis hæc illi respondeat. Alterum verò, primo scilicet loco descriptum, & in Ananiæ vallis agro, & vbique ferè locorum passim prouenit, folijs anemones modo laciniatis; floribus in purpura albicantibus, è quibus gruum capitula prodeunt: radice alba, ferè rotunda, ac dulci. Quapropter Ruellium hallucinatum crediderim, quòd Acum muscatam dictam, quam ipse herbariis etiam Acum pastoris appellari ait, primi generis Geranium Dioscoridi esse opinetur. Quandoquidem Acus muscata radice non nititur rotunda, ac dulci, nec folijs visitur anemones æmulis: sed eam planè repræsentat, quam Plinij testimonio, Latini Geranium vocant. Præterea aduersus Hermolaum eos reprehendit Ruellius, qui putant secundum Dioscoridis Geranium eam esse herbam, quam qui-

Ruellii erratum.

GERANIVM III.

dam a rubro foliorum colore Rubertam appellant. Sed ipse mihi magis reprehendendus videtur, quòd crediderit Rubertam esse legitimam Myrrhim. De Ruberta autem, vt dicam quod sentio, eam quidem illius Geranij genus esse arbitror, quod Plinius ad Latinos retulit, cum ipsa tota illi sit similis, odorem iucundum reddat, flores proferat subpurpureos, & gruinis capitulis scateat, reliquorum Geraniorum more. Verùm hanc non ita Myrrhidem referre comperio, vt Ruellius existimat. Siquidem Myrrhim folijs admodum rubentibus, & gruino capite nasci, nec Dioscorides, nec alij quod legerim, memoriæ prodiderunt. Myrrhis enim folijs est cicutæ: radice rotunda, molli, cibis non insuaui. at his omnibus Ruberta caret, vt libro quarto clarius patebit. Porrò tamen Hermolaus ab errore, quantum reor, vindicari non potest, quòd scripserit, Geranium id esse Latinis, quod Dioscoridi myrrhis, Plinij fortasse lectione deceptus, qui loco suprà citato Latinis vocatum Geranium a quibusdam Myrrhim appellari scriptum reliquit, quanquam legitimæ Myrrhidis historiam tradidit libro 24. cap. 16. Nec sanè mirum est, Plinium scripsisse Geranium aliquibus vocari Myrrhim, cùm etiam è Græcis fuerint, qui Geranium, quod secundo generi adscribitur, Myrrhim appellauerint, vt videre est in ijs Dioscoridis exemplaribus, in quibus cuiusque capituli initio innumera plantarum nomina leguntur. Fallitur quoque hac in historia Brasauolus, asserens nullo modo ijs esse adstipulandum, qui Pedem columbinum vocatum Geranium esse contendunt, quòd Geranium folijs exeat maioribus, anemones incisuris. Sed is, meo quidem iudicio, ignorasse videtur, quòd secundum Ge-

Hermolai lapsus.

10

Brasauoli error.

GERANIVM IIII.

ranij genus,

rani genus, non autem primo generi à Dioscoride assignatum, est illud, quod Pes columbinus censetur. Vel fortasse dum hæc scriberet, alterum Geranii genus non animaduertit in Dioscoride, quòd tunc lectionis impatiens, totum illius caput non perlegerit. Aliam ab his Geranii plantam vidimus in pluribus hortis, ac viridariis satam, foliis rotundis, secundi Geranii modo per ambitum laciniatis, maluam magnitudine æquantibus, fructu gruinis capitulis simili. Hanc herbariorum nonnulli Momordicam nuncupant, quemadmodum & Balsaminam alii eodem nomine vocant: eamq; cæteris præferunt in potionibus ad interna vulnera glutinanda. Hæc, mea quidem sententia, magis respondet alteri Dioscoridis Geranio, vt quæ foliis ad maluam propius accedat. Quare & hanc magis eandem esse cum illo putauerim. Veruntamem haud eam inficias, quin Pes columbinus dictus idem sit Geranium: sed cum quis rectius fortè Geranium minus dixerit. Primum itaque Geranium Dioscoridi descriptum, folia gerit anemones, longioribus tamen diuisuris, in vnoquoque folio senis. Caulem mittit ab ipsa radice rectum, tenuem, geniculatumque. Flores è geniculis in caule prodeunt punicei vnà cum foliis, rosarum ferè figura, sed longè minores, & quinque tantùm foliis referti: è quibus rostelli oriuntur inferna parte lunati. Radice nititur rotunda nuce pontica maiore, subnigricante, & dulci sapore prædita. Nascitur incultis locis. Copiosum in Dalmatia prouenit. Nam inde allatam plantam ad me misit Vlixes Aldrouandus Medicus apprimè eruditus & Medicæ materiæ indagator non postremus. Secundum foliis est maluæ minoribus: pediculis tenuibus longis, & subrubentibus appen-

Momordica.

GERANIVM V.

ſis : Caulibus gracilibus, flexilibus, ac rotundis: floribus puniceis, è quibus acuminati apices oriuntur gruinis capitibus ſimiles. Radicem habet tenuem, palmarem & fibroſam. Naſcitur ſecus itinera, locis incultis, & etiam in hortis. Tertium cuius meminit Plinius, foliis uiret Cicutę minoribus, ſeu Myrrhidis proximis, minus tamen laciniatis, humi accubantibus, quæ ſeneſcentia rubeſcunt. Caules habet breues, rotundos, piloſos, rubentesq; in quorũ ſummitatibus flores ſpectantur purpurei paruiſtellę figura; acuti oriuntur apices gruinis roſtris ſimiles ſurſum ſpectantibus, capitulis balauſtii effigie. Radice nititur candida tereti ac dulci, vegetiori quàm altera: Naſcitur in ruderibus, circa ſepes, ſecus itinera, & ſaxoſo & extenuato ſolo. Cæterùm præter hæc alia tria ſunt quoque Geranii genera, quorum primum quod copioſum in pratis in Boemia prouenit, foliis habetur cæteris grandioribus, ranunculi æmulis octonis circunquaque diuiſuris, numeroſis, humi accubantibus, prælongis ac firmioribus pediculis nitentibus: Caules edit pinguiuſculos, & articulatos, ramis copioſis, in quorum cacuminibus flores emicant cæterorum maiores, in gyrum ſeſe pendentes roſarum modo, colore cæruleo ad purpuram violaceam inclinante. Quibus decidentibus, gruina, vt in cæteris prodeunt capita, maiora quàm in cæteris generibus prono in ſummitate roſtro, triplici apice, in coronæ modum reſciſſo. Radicem quoque cæteris longiorem habet, craſſiorem robuſtioremque, multifidam, colore rufeſcente, & lignoſa intus matrice. Secundum folia gerit pentaphylli modo diuiſa, magis tamen per ambitum laciniata, ſubhirſuta, & prælongis pediculis, ipſiſque piloſis nitentia. Caules habet palmares, tenues, lanuginoſos. Flores ex purpura rufeſcentes; è quibus paruæ acutæque oriuntur ſiliquulæ, hirſutę ac ſubaſpe-

GERANIVM VI.

rę, in quibus

ræ, in quibus semen concluditur. Radicem habet palmarem, sed tenuem. Nascitur arido solo. Tertium, quod ad me Verona misit Franciscus Calzolarius folia profert Althææ proxima. Caules plures lentos, geniculatos, hirsutos: flores paruos rubenthes balaustij, siue Cytini figura: è quibus gruina prodeunt capita rostro ut in cæteris acuminato. Radix illi est sesquidodrantalis, digiti crassitudine; quæ humotenus rubescit. Primi Geranij radix (ut Plinius est author) reficientibus se ab imbecillitate utilissima est. Bibitur contra phtisim drachma in uini cyathis tribus bis die: item contra inflationes. quæ & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semen drachmis quatuor cum pipere, & myrrha potum. Secundum uerò Geranium etsi nullius esse in medicina usus scriptis tradiderit Dioscorides; non desunt tamen hodie herbarij, qui in internis uulneribus glutinandis, & fistulis sanandis ipsum in potionibus sumptum, mirificè commendent. Sed equidem uereor, ne & hi decipiantur, Serapionis interpretem secuti, qui Amomum Pedem columbinum appellauit. quippe quoniam propria sit Amomi facultas internis corporum uulneribus mederi. Geranij non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum libris. Eius quidem meminit Paulus, sed ea tantùm quæ de Geranijs posteritatis memoriæ mandauit, ex ipso Dioscoride sumpsit.

Nomina.

Quod Græci γεράνιον, Latini similiter Geranium uocant: Itali, Geranio: Germani, Storcken schnabel: Hispani, Piço de cinguenha: Galli, Rostro de cicongio.

GNAPHALIVM.

Γναφάλιον. GNAPHALIVM. CAP. CXV.

GNaphalij folijs albis, mollibusque aliqui pro tomento utuntur. Bibuntur efficaciter folia in uino austero ad dysenteriam.

Gnaphalij consid.

GNaphalij historiam adeò paucis perstrinxit Dioscorides, vt nobis non modò difficile, sed etiam impossibile videatur, vt quisquam conijcere, ac decernere possit, quænam planta sit, quæ verum Gnaphalium repræsentet: præsertim cùm antiquorum hactenus reppererim neminem, qui Gnaphalii faciem longiori historia expresserit. Etenim Plinius eadem, qua Dioscorides, breuitate usus, Gnaphalii notas reddidit libro 27. cap. 10. Fuchsius tamen in suis clarissimis de stirpium historia commentariis, herbam quandam pro Gnaphalio ostendit, quam ideo fortasse Gnaphalium existimauit, quòd incana, tomentosaque conspiciatur. Sed mihi planè eam Fuchsius pro Gnaphalio depinxisse videtur, quam Plinius libro 24. cap. 19. Herbam impiam vocari tradit: quæ meritò IMPIA Plinii dici posset, quòd eius è veteribus nemo, quantum equidem legerim, præter ipsum meminerit. De qua is differens loco modò citato, eam iis notis, & uiribus descripsit. Herba im- 10

GNAPHALIVM VVLGARE.

pia uocatur

pia vocatur incana. roris marini aspectu, thyrsi modo vestita, atque capitata. Inde alij ramuli assurgunt, sua capitella gerentes. Ob id impiam appellauere, quoniam liberi super parentem excellant. Alij potius ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & vino admisto. Mirumque traditur, nunquam ab eo morbo tentari, qui gustauerint. Itaque & suibus dari, quæque id medicamentum noluerint haurire, eo morbo interire. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid ex ea putent, atque ita non strangulari pullos auidius deuorantes. hactenus de Impia Plinius. Cæterùm quoniam Gnaphalium ob eius tomentum, illud candidissimum vellus, quod vulgò nos appellamus Bambagia, & alij Cotone, Latini verò XYLON, & Gossipium, mihi in mentem redegit, à veteribus Græcis nusquam, quod sciam, descriptum, nisi asserere velimus ἐριοφόρον, de qua Theophrastus egit libro 4. capit. 9. esse Xylon. ideo hic de eius historia, ac viribus latius disserendum duxi, quàm fecerim in lini mentione, vbi eius quoque memini. De hoc itaque Plinius libro 19. cap. 1. sic loquitur. Superior, inquit, pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui Gossipion vocant, plures Xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruulus est, similemque barbatæ nuci defert fructum; cuius ex interiore bombice lanugo netur. Nec vlla sunt ei in candore, mollitiaue præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ. hæc Plinius. Hac ætate Xylon seritur etiam in Cy-

Xyli historia & uires.

XYLON, SIVE GOSSIPIVM.

pro, Creta, & Cicilia insulis, vbi copiosissimum prouenit: quin & in Apulia, alijsque regionibus nascitur. Huius lanugo manifestè excalfacit, ac siccat. quę si comburatur, mirum in modum manantem è vulneribus sanguinem sistit. Seminis medulla tussi, & difficulter spirantibus auxiliatur: genitale semen procreat, proinde venerem stimulat. Oleum ex ea exprimitur, quo tum lentigines in facie, tum etiam cęterę cutis maculę optimè delentur. Sed vt iam Gnaphalio suas ex Galeno reddamus vires, eas, ipse lib. 6. simplicium medicamentorum, his verbis retulit. Gnaphalium ideò sic nominatum est, quòd folijs eius mollibus ἀντὶ γναφάλων, hoc est, pro tomentis vtantur. Sunt autem candida, & mediocriter adstringunt: ac proinde quidam id exhibent, ex austerorum vinorum quopiam, dysentericis. Herba Græcis γναφάλιον, Latinis etiam Gnaphalium appellatur.

Gnaphalij uires ex Gal.

Nomina.

Τύφη. TYPHA, CAP. CXVI.

10

TYpha folium edit cyperidi simile: caulem album, læuem, æquabilem: florem in cacumine ambientem, densum, qui in pappos soluitur, quod paniculam aliqui nominant. Huius herbæ flos suillo adipe eloto exceptus, ambustis medetur. Gignitur in palustribus, & aquis stagnantibus.

TYPHA.

Typha

Typha planta est in Italia vulgaris, notiorq; omnibus, quàm vt eius effigies explicari debeat. Ea in paludibus, stagnis, & lacubus frequentissima prouenit, ita vt raræ admodum sint stagnantes aquæ, quæ Typha non scateant. Claua, quam in læuissimo caule gerit, à nostris Hetruscis Mazza sorda vulgò dicitur, quòd eius lanugo, si in aures decidat, surditatem afferat. Expetuntur clauarum pappi infimæ gentis hominibus plumarum vice ad grabatos farciendos. Foliorum verò vsus ad conuestienda vitrea vasa, & ad muliebres cathedras texendas: quin & ad tegetes parandas. Typhæ pappis, additis betonicæ folijs, & gladioli, ac hippoglossi radicibus, omnibus in puluerem tenuissimum redactis, & assatis ouorum luteis exceptis, vtuntur quidam feliciter ad enterocelas. Id autem medicamentum exhibent quotidie ieiunis drachmæ pondere triginta dierum spatio: eoque non modo pueros adolescentesque sanari pollicentur, sed etiam iuuenes iam ætate consistentes: si tamen interim præstanti ligatura, ac emplastris glutinantibus imo pubis pars probè muniatur. Typhæ meminisse Gal. in simpl. medicam. censu, non inuenio. Eius tamen meminit Theophrastus libro 1. cap. 13. de plantarum historia, vbi inter enodes palustrium locorum plantas Typham quoque recensuit. Ei nomen Græcum est τύφη: Latinum item Typha: Italicum, Mazza sorda: Germanicum, Mosskolben, & Narenkolben: Hispanicum, Bohordo, & Iunco amacorocado: Gallicum, Mache, & Masse.

Typhæ cōsi.[illegible]

Nomina.

10

FILIPENDVLA.

Vigrgia.

Οἰνάνθη. OENANTHE, CAP. CVIII.

OEnanthe folia habet pastinacæ: florem candidum: caulem crassum, palmi altitudine: semen atriplicis: radicem magnam, in multa rotunda capitula exuberantem. nascitur in petris. Huius semen, caulis, & folia cum mulso vino pota, secundas eiiciunt. Radix è vino vrinæ stillicidio conuenit.

Oenanthes consid.

OEnanthen, cuius hic Dioscorides meminit, Theophrastus libro 6. cap. 7. de plantarum historia, & Plinius libro 21. cap. 24. putant, Fuchsius, & recentiorum herbariorum plerique eam esse herbam, quæ hodie passim FILIPENDVLA vocatur. Quorum certè sententiæ quamuis virorum magnæ apud me auctoritatis, nunquam potui subscribere: quòd Filipendula hæc magna nusquam, quod inuenerim, radice nitatur, quæ rotuudis extuberet capitibus; quòd semen non ferat atriplicis: quòd denique non in petris, sed in pratis, & læto vbique solo proueniat. Quibus san rationi- 10

OENANTHE I.

bus non

OENANTHE.

bus non potui non adduci, ut apud Dioscoridem aliam omnino à Filipendula Oenanthen semper esse crediderim. Cæterùm tria Oenanthes genera, quæ post Filipendulam hìc expressimus, misit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortusius Patricius Patauinus, uir ut rei plantariæ admodum peritus, ita ingenua liberalitate præditus. Vltimùm uerò, quod humi serpit, accepi à Clarissimo Medico Bernardino Teruisano, qui nunc simplicium medicamentorum facultatem, & uniuersam materiam medicam, magna cum laude, in famosissima Patauina Academia publicè profitetur. Quod autem tuberosa est radice, pluribus sanè notis genuinam Dioscoridis Oenanthem referre uidetur. Cætera uerò cum radicibus nituntur Filipendulæ similibus, quinetiam umbellis non paruam cum ea habere cognationem ostendunt. Nec interim alicui mirum esse debet, quòd cunctas has species sub Oenanthes nomine appingi curauimus. Siquidem id temere à nobis factum non est. Nam tametsi legitimi Oenanthes species non sint, cùm hactenus fuerit nemo, qui has plantas proprio appellauerit nomine, non præter rationem esse existimaui, si sub Oenanthes nomenclatione, nunc primum prodirent in lucem, ad rei plantariæ studiosorum commodùm. Oenanthes uires, quas descripserit Galenus in simplicium censu, non licuit mihi reperire. Cæterùm

OENANTE III.

60

Filipendulæ uires.

rùm Filipendulam non uulgaribus pollere viribus testantur recentiores. Ea enim urinæ remoratui, eiusq; stillicidio auxiliatur; item renum tum calculis, tum doloribus. Eadem stomachi inflationes discutit. Medetur suspiriosis, & anhelantibus, omnibusq; in uniuersum morbis, quos causa frigida excitauerit. Prodest comitialibus insperso cibis radicum puluere:

Nomina.

Planta, quæ Græcis οἰνάνθη, Latinis etiam Oenanthe appellatur. Italis, Enanthæ.

Riprisa

OENANTHE IIII.

Κιρκαία. CIRCAEA. CAP. CXVII.

60 CIrcæa, quam & dircæam aliqui uocant, folijs eſt hortenſis ſolani, agnatis crebris; flore nigro, puſillo, copioſo; ſemine milii, naſcente in quibuſdam ueluti corniculis[a]: dodrantali radice, triplici ferme aut quadruplici, candida[b], odorata, excalfaciente. Naſcitur in apricis[c], ſaxis, & uento perflatis. Radicis tuſæ pondo quatuor, in ſextariis tribus uini dulcis per diem, & noctem macerantur, potuque triduo uuluas expurgant. Semen in ſorbitionibus datum lacte mammas nutricum explet.

HAud equidem auſim affirmare, an Circæa hodie inueniri poſſit in Italia; quanuis eà antiquis fortaſſe notiſſima fuerit. Siquidem nulla hactenus ſe mihi obtulit planta, neque alijs, quod ſciam, quę Circæam repræſentaret. Cæterùm credidere nonnulli hanc ſibi Circææ nomen comparaſſe, quòd Circe uenefica in ſuis ea uteretur ueneficiis, uel quòd fortaſſis eius fuerit inuentrix, à Sole patre plantarum omnium genitore edocta. Quod etſi nonnullis veriſimile putetur; cùm tamen

a Μεῦ. ῥίζαι σπιθαμιαίας γʹ. ἢ δʹ. i. radices palmi longitudine tres aut quatuor.
b Deeſt in meo exẽplari.
c μάλιστα δὲ ἐν πετρώδεσι. i. maxime in petroſis.
Circęę cõſid.

tamen à nemine Circæam his pollere viribus preditum sit, aliunde potius id nominis sibi vendicasse existimandum. Meminit Circææ Plinius lib. 27. cap. 8. vbi eam his notis, ac viribus depinxit, Circæa strichno (hoc est, solano) satiuo similis est: flo- Plinii lapsus. *re nigro, pusillo: paruo semine, vt milij, nascente in quibusdam corniculis: radice semipedali, triplici ferme, aut quadrupli-ci, alba, odorata, gustus calidi. Nascitur in apricis saxis. Diluitur in vino, bibiturque ad dolorem vuluæ, & vitia. Mace-rari oportet in sextarijs tribus quadrantem radicis tusæ per noctem, & diem. Trahit eadem potio secundas. Semine lac mi-nuit in vino, aut mulsa aqua pota. Hæc Plinius qui illa omnia ferè ab ipso Dioscoride mutuatus est. Etsi ab eo in hoc ma-gno, vt puto, errore dissentiat, quòd Circææ semen in vino, aut mulsa aqua potum lac minuere tradat, cùm potius, teste Dio-*

Circeæ vires ex Gal. *scoride, ipsum eliciat. Qua in re Plinius non modo Dioscoridi refragatur, sed ipsi quoq; Galeno. qui de Circææ viribus differens lib. 7. simpl. medic. sic inquit. Circææ herbæ radicem scribit Dioscorides ex vino dulci potam secundas expurgare. Est enim boni odoris & excalfactoria. Semen autem eius in sorbitione exhibitum, ad lactis generationem conducit.* 10

Nomina. *Quæ Græcè κιρκαία, Latinè similiter Circæa, & Italice Circea vocatur.*

CONYZA MAIOR.

CONYZA MINOR.

Κόνυζα. CONYZA. CAP. CXIX.

COnyzæ duo genera, quæ parua uocatur, odore præstantior est: maior uerò frutice altior, & folijs latioribus, graui odore. Vtriusque folia oliuæ similia, hirsuta, pinguia. in maiore caulis binùm cubitorum altitudine attollitur, in minore pedem æquat. flos fragilis, lutei coloris [a], qui in pappum abit. radices superuacuæ. Suffitu, substratuque frutex totus serpentes fugat, culices abigit, & pulices necat. Folia conuenienter illinuntur serpentium plagis, & tuberculis, ac uulneribus. Flores, & folia cum uino ad menses, partusque eiiciendos bibuntur: item contra urinæ stillicidia, arquatum morbum, & tormina: comitiales pota ex aceto adiuuant. Decoctum in desessionibus medetur uuluæ malis. Impositus succus abortum facit. Herba ex oleo efficaciter horroribus oblinitur. Capitis dolores tenuis illita sanat. Est & tertium conyzæ genus, caule crassiore, ac molliore; foliis mediæ inter maiorem, & minorem amplitudinis: minimè pinguis, multò tamen grauioris odoris, & iniucundioris, sed inefficacior. Prouenit locis humentibus.

a Meũ addit, ὑπόπικρον .i, subamarus.

CONYZA MEDIA.

Conyzæ consideratio.

Conyzæ omne genus non in Hetruria solùm, sed alibi quoque passim ferè prouenit, nullis prorsus reclamantibus notis, quæ earum singulis à Dioscoride tribuuntur. Conyza maior uulgò Pulicaria dicitur; quia substrata (vt Dioscorides inquit) pulices necat. Qua fortasse ratione adductus Theodorus in Theophrasto Conyzam Pulicariam interpretatur. Meminit autem Conyzæ Theophrastus libro.6. cap.2. de plantarum historia, ubi de eius generibus differit his verbis. Conyza mascula, & fœmina constat. Distant quemadmodum cætera, quæ sic discerni desiderant. Fœmina enim tenuiori uestitur folio, & compressior est, atque in totum minor. Mas amplior, crassioriq; caule, atque ramosior, & folium amplius, pinguiusq; habens, necnon & flore splendidior est. Ambo fructifera sunt, in totum serotina germine, floreq; constant: quippe cùm circa arcturum, & post arcturum incipiant. Mari grauior odor. fœminæ acrior, ideoq; contra bestiarum morsus commodior est. hæc Theophrastus de duplici tantùm Conyzæ genere. Cæterùm tertia eius species, cuius a Dioscoride fit mentio, inter marem, & fœminam media est. Nascitur hæc in Ananiæ uallis agro, & in Goritiensi comitatu copiosissima, quinetiam in Boemia, Germaniaq; humentibus præsertim locis, & secus uias, ubi ex agrorum marginibus aqueus humor stillicidio quodam in proximos defluit canales. Hæc autem peculiariter dysentericos iuuat, si siccæ farina drachmæ pondere quotidie sumatur ex uino rubro austero. Conyzæ uires posteritatis memoriæ prodidit Galenus, libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Conyza & maior, & minor adsimilis sunt tum temperaturæ, tum

Conyzę vires ex Gal.

tum facultatis: gustui amaræ, & acres apparent. Excalfaciuntque admodum luculenter, siue quis folia leuigata cum teneris ramulis (est enim fruticosa planta) parti cuipiam illinat, siue vbi in oleo coxerit, utatur. Siquidem concussiones, siue rigores per circuitum redeuntes, tale sanare oleum videtur. Flores quoque eorum adsimilis sunt facultatis. Itaque quidam, & ipsos cum folijs tritos in vino bibendos exhibent ad menses fortiter ducendos, ciendumque fœtum. Est & tertium Conyzæ genus, in locis humidioribus proueniens, utrisque illis tum graueolentius, tum imbecillius. Sed primę memoratæ tertij sunt ordinis in excalfaciendo, & exiccando. Κόνυζα *sic Græcè, vt etiam Conyza Latinè dicitur: Italicè, Conyza, & Pulicaria: Germanicè, Geele muntz, & Durruurtz: Hispanicè, Attadegua.*

Nomina.

Ἡμεροκαλλίς. **HEMEROCALLIS. CAP. CXX.**

10

HEmerocallis folium, & caulem habet lilij, herbacei coloris vt porrum; flores in caule per singulos exortus, terni aut quaterni erumpunt, lilij diuisura, quoties dehiscere cœperunt colore perquàm pallido, radix magna est, atque bulbosa. Quæ pota, aut cum melle, & lana in pesso apposi

HEMEROCALLIS.

ta, aqu[illegible]

ta, aquam educit, & sanguinem. Folia trita mammarum inflammationes à partu contractas, oculorumq; collectiones mitigant. Radix, & folia igni ambustis vtilissimè illinuntur.

Hemerocallis consid.

HEmerocallis nusquam non prouenit in Italia: quandoquidem circa messem in aruis inter segetes, in pratis, in montibus, & in vallibus aureo colore emicat. Vulgus Lilium syluestre nominat. Radice nititur bulbosa, hortensi lilio persimili, sed colore diuersa. Flores, cùm suo tempore dehiscunt, colore perquam pallido (vt Dioscorides ait) conspiciuntur, adeò vt fulgentis auri modo rutilent. Hemerocallis genus & illud esse non diffiteor, quod ego inueni in montibus Iapidiæ. id nanque facie alterum æmulatur, sed radicem habet, quæ pluribus & paruis coagmentatur bulbis: quinetiam flores profert aliam sortitos diuisuram, vt eius effigies, quam hic adiecimus, apertè demonstrat. Hinc itaque eorum error, vt arbitror, euidentissimè deprehenditur, qui Lilium conuallium vulgò dictum Hemerocallim esse existimant. Nanque illud folijs constat ferè plantaginis, tenuioribus tamen, minusque striatis. cauliculis iunceis, triangulis, tenuibus, ac mollibus: in quibus cacumen versus plures prodeunt flores albicantes balaustij, aut arbuti effigie, odore perquam iucundo, è quibus baccæ Iunio, & Iulio mense prodeunt rubræ. Radices demittit laxas, longas, fibris, capillamentisque refertas, nullis adiacentibus bulbis. Hemerocallis verò Dioscoride teste, folia, & caulem profert lilio similia: flores colore admodum

Quorundam error.

10

HEMEROCALLIS ALTERA.

pallido:

Lilij conuallij mentio & vires.

pallido: radicem magnam, bulboſamque. Quæ ſanè notæ, ſi diligenter conferantur, manifeſtiſſimè indicabunt, eos hallucinari, qui Lilium conuallium Hemerocallim eſſe contendunt. LILII. conuallij magnus apud Germanos in medicamentis est vſus (abundat enim eo maximè Germania) ad uarios corporis morbos. Aiunt eo roborari cor, cerebrum, & omnes principes facultates. Idcirco reſolutis, comitialibus, conuuulſis, vertiginoſis, animi deliquio correptis, & cordis pulſatione concuſſis, ipſum exhibent. Quin & ictis, ſeu commorſis a venenoſis animalibus præbent. Item ægrè parturientibus, oculorumque inflammationibus maximo eſſe auxilio prædicant. Conficiunt autem ex floribus per æſtatem ſiccatis vinum uindemiarum tempore; ipſos calcatis vuis admiſcentes, quo poſtea vtuntur ad prædicta. Sunt & qui recentes flores vetere uino macerent, & in vitreo vaſe diu inſolent, admiſtis lauendulæ vocatæ, & roris marini floribus, additisq́; odoramentis nonnullis: deinde ex ijs ſtillatitiam aquam in calentis aquæ balneo vitreis organis eliciunt, eamq́; aureis, argenteisq́; vaſculis reponunt. Hanc aquam auream appellant: qua vtuntur ad omnes prædictos corporis affectus. Quinimò eam iamiam animam expirantis ori inſerunt, rati ex eius aſſumptione homines morientes in vita retineri poſſe per pluſculum temporis ſpatium. Sed quàm vana iſti ferantur opinione, mihi quidem ſæpe numero experimento deprehenſum eſt. Quod etſi ijs quoque irritum comperiatur; ea tamen eſt huiuſce aquæ apud omnes authoritas, vt plerique ab eius exhibitione abſtinere nequeant, etiam in morbis calidiſſimis. Cæterùm non ſine errore Fuchſius, vir alioqui doctiſſimus, putat Lilium con-

LILIVM CONVALLIVM.

Hemerocallis vires ex Gal.

uallium esse Ephemerum, de quo Dioscorides agit libro sequenti. Sed quàm is apertè decipiatur, nos suo loco dicemus. Hemerocallis meminit Galenus lib. 6. simpl. medic. sic inquiens. Hemerocalles radicem habet lilij radici similem, non figura tantùm, sed & viribus. Prodest non secus atque illa, igni ambustis: quippe quæ leniter digerentem facultatem habeat, & cũ hoc repulsorium quiddam. Quæ Græcis ἡμεροκαλλὶς, Latinis quoque Hemerocallis. & Lilium syluestre vocatur: Italis, Hemerocalle, & Giglio saluatico. Germanis, Heydnisch lilien: Hispanis, Lirio amarilho: Gallis, Lis iaulne.

Λευκόϊον. LEVCOIVM, SIVE ALBA VIOLA. CAP. CXXI.

a Catecuz. λευκόϊον θαλάσσιον οἱ δὲ ἴον θαλάσσιον. ῥωμαῖοι βιόλα μαρίνα. δύναμιν ἔχει καὶ αὐτὸ τὴν αὐτὴν τῷ πρὸ αὐτοῦ λευκοΐῳ. i. Leucoium marinũ, alij violã marinam. Romanis viola marina. vim habet candem etiam ipsum cũ priore leucoio.

LEucoion vulgaris est notitiæ. sed in floribus differentia quædam; namque aut cœrulei, aut albi, aut purpurei, aut lutei inueniuntur. Luteum verò præcipui in medicina vsus. Huius aridi flores 10 feruefacti in desessionibus, valent contra vuluæ inflammationes, & menstrua expellunt: sanant oris ulcera, cum melle; cum cerato, rimas sedis. Semen duum drachmarum pondere ex uino potum, aut cum melle inditum, menses, secundas, & partus extrahit. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, & podagricos iuuant.[a]

LEVCOIVM ALBVM, ET PVRPVREVM.

Leucoion

Leucoion etsi Latinis albam tantùm violam ipso nomine significat; tamen à rei herbariæ authoribus & pro cæteris violarum generibus, luteo scilicet, purpureo, cæruleoque colore distinctis, sæpe vsurpari solet. Id hodie officinis, atque etiam medicis ijs, qui Arabum factionem sequuntur, horum voce Cheiri nuncupatur. Leucoium omne ferè genus in Italia in hortis, ac viridarijs, in ædium fenestris, parietibusque frequentissimum visitur: vbi illud in figulinis, ac ligneis vasis mulieres studiosè colunt, ac fouent. Nanque eius flores cùm coloris varietate, tum odoris suauitate tantam cum oculis, & naribus ineunt gratiam, vt in coronamenta frequentissimè addantur. Porrò non temerè omne ferè genus Leucoij in Italia nasci modò diximus. quandoquidem cæruleum inibi, quod sciam, non prouenit. Quamobrem Marcello Dioscoridis interpreti subscribendum puto, qui Leucoium cæruleum hoc loco accreuisse suspicatur, uetustissimi Latini Dioscoridis Longobardis literis scripti testimonio nixus, in quo nullum planè de cæruleo Leucoij colore verbum legebatur. Suspicionem hanc augent, itaque esse comprobant Oribasius, & Serapio, quos item id verbum hoc loco non habere comperio in simplicium censu, cùm alioquin reliqua Dioscoridis referant. Prosiliunt omnia genera cubitali altitudine ramosa, caule brassicæ exiliore, sed foliorum facie variant. Siquidem tametsi omnibus folia sint oblonga, id tamen, quòd luteis exit floribus, folijs est longioribus, numerosioribus, viridioribus, & magis in acutum desinentibus: cetera verò nempe album & purpureum, folia gerunt breuiora latiora, & non, vt in luteo mucronata; quinetiam supernè in ernèque canescentia.

Leucoii consideratio.

Dioscoridis locus suspectus.

LEVCOIVM AVREVM.

Cæterùm ex Leucoio, siue ex albis violæ floribus, vtpote qui cæteros odore præcellant, Persæ odoratum illud vnguentum parant: quod Iasminum appellant, vt primo libro in ipsius Iasmini vnguenti mentione ostendimus, vbi eorum sententiam refutauimus, qui è floribus Gelsimini vulgò vocati id fieri contendunt. Leucoij vires tradidit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Leucoij frutex vniuersus extergentem facultatem possidet, ac tenuium partium est: plus tamen flores, & inter hos qui sunt sicciores, magis etiam quàm virides, adeò vt & oculorum cicatrices crassas extenuent. Tum menses quoque decoctum eorum mouet, & secundas, fœtumque emortuum elicit: & si bibatur, fœtum viuum perimens, & abigens est medicamentum: est enim id, vt si quod aliud, amarum. Quòd si quis virium eius vehementiam multa aqua admista retundat, ac mitiget, aut certè id genus aliquod habebit, & ad phlegmonem bonum medicamentum. Sic decoctum eius si non merum fuerit, vteri phlegmonas identidem perfusum sanat, potissimùm quæ diutino tempore ad scirrhi modum induruere. Sic cum cerato vlcera ægrè ad cicatricem peruenientia curat. Sunt verò etiam, qui cum melle ad oris vlcera adhibeant. Semen cùm eiusdem sit facultatis, aptissimum est duarum drachmarum mensura potum: tum mensibus ciendis appositum cum melle, conuenire creditur, fœtumq; viuentem interficere, ac mortuum eijcere. Radices similis quoque facultatis, nisi quatenus crassioris sunt essentiæ, & magis terrenæ, cum aceto lienis induratos sanant. Nonnulli verò & phlegmonas in articulis induratas ijs curant. Id λευκόϊον Græcis dicitur, quod Latinis Viola alba (quanquam eo nomine Græci & luteam, & purpuream violam comprehendunt) Mauritanis, keiri, Cheiri, siue Alcheiri: Italis Viola bianca: Germanis, Gelb violen, & Vuyss ueil: Hispanis, Violetas amarilhas, & Violetas blanquas: Gallis, Violettes, & Giroflees.

(Marginalia: Leucoij vires ex Gal. — Nomina.)

Κραταιόγονον. CRATAEOGONVM. CAP. CXXII.

CRatæogonum, siue, ut alijs placet, cratæonon, folijs malampyro simile est, multis calamis ex vna radice emicantibus, multorumque geniculorum: semine milij. Nascitur in opacis, & frutetosis parte plurima: summopere acre. Traditum est a quibusdã, hoc si bibat ieiuno ore, ter die post menses purgatos, tribus obolis, in cyatis aquæ duobus mulier, ante cõceptum quadraginta diebus; & vir modo consimili, totidem diebus ante coitum hauriat, uirilis sexus partum futurum.

(Marginalia: Cratæogoni consideratio.)

QVanuis putent nonnulli Cratæogonum esse quandam Persicariæ vocatæ speciem; ego tamen eorum sententiæ non ausim subscribere, quòd Persicariæ nullis ferè notis Cratæogonum æmulari mihi videatur. Neque verò aliam herbam, quæ Cratægoni effigiem repræsentaret, hactenus reperi, aut repertam vidi in Italia; vbi tamen ipsum nasci non negauerim. Sed certè id inuentu difficile suspicor, quoniam eius descriptio, quemadmodum & sequentis, ab omnibus, qui extant, rei herbariæ authoribus obscura satis, & confusa traditur. Κραταιόγονον sic Græcè, vt Cratæogonum item Latinè vocatur: Cratecgono, Italicè.

Φύλλον. PHYLLON. CAP. CXXIII.

PHyllum, quod elæophyllon vocatur, in saxosis nascitur. duum generum est. Quod autem thelygonum appellant, prouenit musci modo, folio oleæ, sed colore magis herbaceo: caule tenui, breui: radice exili, florem album profert: semen papaueris, maiusculum. Sed arrhenogonum cætera huic simile, solo fructu distat: habet enim racemosum quiddam deflorentibus oleis non dissimile. Arrhenogonon potu, masculi sexus facere partus, vt thelygonon fœminei, proditur. Horum Crateuas author est. Sed huiusmodi historia tenus mihi produxisse visum est.

(Marginalia: Phylli consideratio. — Opinio quorundam. — Phylli mētio ex Theophr. — Nomina.)

LEgitimum Phyllum nondum hac ætate, quod sciam, in Italia compertum est: quanquam videtur Ruellius existimasse, Persicariam, quam maiorem cognominant, esse Phyllon. Qua in re is, meo quidem iudicio, apertè fallitur: siquidem Persicaria illa humentibus, ac vliginosis locis prouenit; Phyllum verò in saxosis nascitur, vt Dioscorides testatur. Qui tamen, si eius verba accuratè expenduntur, nullam huius herbæ cognitionem habuisse deprehenditur, nisi eam, quam ex Crateuæ herbarij historia habere potuit, vnde fortè ea omnia sumpsit. Quo fit, vt mirari non liceat, si nobis quoque Phyllum cognitu sit difficile. De quo nihil à Galeno, & Paulo proditum inuenio: id quod haud dubiam fidem facere potest, non secus illis, ac nobis Phyllum fuisse incognitum. Cæterùm non desunt qui velint Phyllum à Linozosti, hoc est, Mercuriali non differre, quòd pluribus tum notis tum facultatibus sibi inuicem respondeant. Verùm quòd cum ijs non possim liberè consentire, hæc me maximè animo suspensum detinent, quoniam Mercurialis folia habet ocimi, helxinæ cognata, non autem oliuæ; florem herbaceum, non album: quòd præterea Mercurialis nascatur passim in hortis, & vineis, non in saxosis tantùm. quòd de his denique seorsum diuersisq; capitibus scripserint Dioscorides, & Plinius, vtpote de rebus inter se differentibus. Equidem hoc anno plantam inueni inter saxa in Saluatino monte non longè à Goritia, folio mercuriali crassiore breuiore, aliquantùm in ambitu serrato: semine iam deflorentis oliuæ simili. Quibus vtique notis ea mihi visa est satis Arrhenogono suffragari. Sed an uerum fuerit Arrhenogonum pro certo affirmare non ausim. quo factum est, vt hic imaginem pingendam neglexerim. Phylli meminit Theophrastus libro 9. cap. 19. de plantarum historia, vbi ita scriptum reliquit. Quædam ad procreandum marem, aut fœminam valere traduntur. Quamobrem Phyllon tum arrhenogonon, hoc est, marificum, tum thelygonon, idest, fœminificum vocant. Ambo inter se similia sunt, & ocimi speciem referunt. Fructus thelygoni modo musci oleaginei, verùm pallidior: arrhenogoni verò sicut oliua, cùm primùm ex muscoso flore emergit: geminus modo testiculi hominis. hæc Theophrastus. Ex cuius nimirum verbis colligi potest, Dioscoridis codicem hoc in loco deprauatum esse. quandoquidem Theophrasto theligonum non nascitur musci modo, neque folium habet oleæ viridius, vt in Dioscoride scriptum legitur: sed fructum quidem fert in modum musci oleæ, pallidiorem tamen. Quę certè theligoni notarum diuersitas facit, vt planè suspicer in Dioscoridis potius, quàm in Theophrasti verbis mendum aliquod subesse. Atque adeò fit, vt quasi iam non dubitem asserere eam plantam, quam ego reperi (vt antè dixi) in Saluatino monte, verum Arrhenogonum esse; non solùm quòd descriptioni pulchrè respondeat; sed etiam quòd in notis ferè non dissentiant auctores illi grauissimi. Herba, quæ Gręcis φύλλον Latinis & Phyllum, & Folium appellatur: Italis, Phillo, & Folio.

TESTICVLI SPECIES I.

Ὄρχις. TESTICVLVS. CAP. CXXIIII.

60

TEſticulus, quem Græci cynoſorchin uocant, foliis circa caulem, & ima eius parte intera ſtratis oleæ molli ſimilibus, longioribus, anguſtioribus, læuibus: caule drodantali; floribus purpureis: radice bulboſa, oblonga, oliuæ modo anguſta, duplici ordine: ſuperiore, quæ plenior eſt: inferiore, quæ mollior, ac rugoſior. Eduntur radices coctæ, vt bulbi. Ex quibus ſi maiorem edant uiri, mares generari dicuntur: ſi minorem fœminę, alterum ſexum. Addunt, in Theſſalia mollem mulieres in lacte caprino bibere, ad ſtimulandos coitus; aridam uerò ad inhibendos. & alterum alterius potu reſolui. Naſcitur in petroſis, & ſabuletis.

TESTICVLI SPECIES II.

60

Ὄρχις ἕτερος. TESTICVLVS ALTER. CAP. CXXV.

a ἣν καὶ σεραπίδα καλοῦσιν ἔνιοι ὡς καὶ Ἀνδρέας, .i.quē & Serapidem vocāt alij velut etiā Andreas. ita habet meum.

TEsticulus alter [a] alio nomine ſerapias, Andrea authore vocatur: quoniam radix ad multa vtilis ſit. Foliis eſt porri, latioribus, oblongis, pinguibus, ex alarum ſinu inflexis: caule palmeo: floribus penè purpureis: radice teſticulis ſimili. Quæ illita tumores diſcutit, vlcera purgat, & ſerpere eadem non patitur: abolet fiſtulas, & illitu inflammationes lenit. Aridæ radices nomas inhibent: ſanantque putredines, & oris vlcera cacoethe: aluum ſiſtunt è vino potæ. De hac, eadem quæ de teſticulo canis, produntur.

TESTICVLI SPECIES III.

Σατύριον. SATYRIVM. CAP. CXXVI.

60 SAtyrium aliqui trifolium uocant, quoniam tria† fert folia, ad terram infracta, rumici, aut lilio ſimilia, minora tamen, ac rubra; caulem cubitalem, nudum; florem lilii effigie, candidum: radicem bulboſam, mali magnitudine, fuluam, intus ut ouum candidam, guſtanti dulcem, & ori non ingratam. Quam in uino nigro auſtero bibere conuenit, contra opiſthotonum [a]. Vtendum ea dum concumbendi inceſſit cupiditas; ſiquidem ea proniores ad uenerem fieri affirmant.

† Orib. addit. ὡς τὸ πολὺ, .i. ut plurimũ.

a Pro iſta periodo meũ tãtũ habet. καὶ συνουσίαν ἐπεγείρειν, .i. & coitu dicunt incitare.

TESTICVLVS IIII.

Σατύριον ἐρυθρόνιον. SATYRIVM ERYTHRONIVM. CAP. CXXVII.

60

a ῥωμαλέον, i. robusto. ita Catecuz. b Orib. legit. πυκνὸς. i. denso.

EST & alterum Satyrium erythronium, siue erythraicon, id est rubrum, semine lini, maiore [a]; duro, leui, splendente. quod fertur non secus atque scincus, libidinem excitare. Cortice radicis gracili [b], rufo. intus autem album includitur, sapore dulci, non ingrato ori. In montosis, & apricis enascitur. Venerem, vt produnt, si omnino manu teneatur radix stimulat: eoque magis, si bibatur in vino.

TESTICVLVS V.

ERrant, mea quidem sententia, omnes ferè huius ætatis medici, ac seplasiarij: quippe quòd Canis testiculis legitimi Satyrij vice passim in medicamentis vtantur. Nam hæ plantæ (si Dioscoridi credimus) notis, ac facie maximè inter se distant, quamuis viribus, & facultate non longè sint dissimiles. Testiculorum enim radices, præter id quòd animalium testes repræsentant, oblongæ sunt, binæ, vtrinque pendentes; superior tamen altera, quæ plenior est: inferior altera, quæ mollior, & rugosior. Satyrij verò radix bulbosa, maliquе modo extuberans describitur, colore exterius fulua, interius vt ouum candida, gustanti dulcis, & ori non ingrata. cui per omnia ferè similis est alterius Satyrij radix, quòd Erythronium appellatur. Cæterùm verum Satyrium, vt ingenuè fatear, hactenus in Italia videre mihi non licuit. Atqui Erythronij vocati radicem mali effigie, cortice tenui, & rufo; candida intus pulpa, sapore dulci, oriqúe non ingrato, Damasco Syriæ misit ad me Cechinus Martinellus Rauennas Pharmacopœus præstantissimus, & rei herbariæ admodum studiosus. Cuius imaginem hìc excudi curauimus, vt discant, qui Orchim Satyrium esse contendunt, quantum à scopo aberrauerint. Testiculorum itaque plura habentur genera folijs, & floribus differentia, vt ex appictis hìc imaginibus, quis facilè discernere poterit. quibus & illud addendum esse existimauerim, cuius radix humanæ manus similitudinem refert. Vulgus a prædicta radicis figura id Palmam CHRISTI appellat. Auicenna hasce radices Digitos citrinos nuncupat, etsi eas Digitos citrinos esse perperam, nullaque, quod in libro suo legerim, ratione ducti negent Monachi illi, qui in Mesuem

Satyrij, & Testiculi consid. Multorum error.

60

commenta-

commentarius ediderunt. Huius duo in Ananiæ vallis montibus habentur genera. Vnum maius, quod folia allio latiora nigris respersa maculis, caulem rotundum, læuem: florem spicatum, uarium, in purpura albicantem, odore non ingrato: radices duas, quæ sanè testiculos caninos referrent, nisi ramis quibusdam quasi digitis, humanam manum exprimere uiderentur. Alterum minus, quod folijs constat croci: caule dodrantali, iunceo, læuiq;: in cuius cacumine flos eminet purpureus, amaranti æmulus; qui recens odorem quàm suauissimum reddit. Huius exiccati puluis ex aqua ignitum chalybem experta, epotus (ut perhibent ij, qui ita esse experimento comprobarunt) dysentericis maximè prodest. Idem aquam præstare aiunt, quæ per uitrea organa ex ijs elicitur. Radices huic similes, sed quæ alteri magnitudine cedunt. Excalfaciunt utræque (ut author est Auicenna) siccantq; secundo recessu. Crassa corporis excrementa pellunt, faciemq; detergunt. Dantur maniacis magno iuuamento: quin & in neruorum affectibus. Seminis puluis drachmæ pondere ex vino potus, comitialibus subuenit. Item radicis decoctum uino diutius commistum, quod bibendum paratur tam in prandio, quàm in cœna. Radices, Nicoli Florentini testimonio, febrem quartanam fugant: is nanque earum tantùm usu Biliotum quendam curatum retulit. Fuchsius Palmam Christi non rectè, pacè eius dixerim, inter Satyrij genera depinxit: siquidem ea potius, meo iudicio, inter Canis testiculos erat repræsentanda. Quinetiam in eo mihi planè errasse uidetur, quòd Satyrium triphyllon, perinde atque canis testiculos, cum duabus radicibus pictura expresserit contra Dioscoridis delinea-

Fuch. errata

10

SATYRIVM ERYTHRONIVM.

nonem

PALMA CHRISTI MAIOR.

tionem: qui unam tantùm radicem Satyrio mali magnitudine reddidit. Nisi fortasse is potius fuerit pictoris lapsus. Hallucinantur præterea unà cum Mesue Patres illi reuerendi, qui eius antidotarium commentati sunt. quippe qui malè sibi persuaserint, tot esse Satyrio radices, quot Canis testiculis. Verùm ij Dioscoridem consulant, & hinc quàm apertè decipiantur, intelligent. Sed his facilè errandi occasionem potuit dedisse Plinius, quem lib. 26. cap. 10. Orchin, id est, testiculum, cum satyrio turpiter confudisse constat. Cæterùm quoniam legitimo Satyrio deficimus, officinæ, ac medici eius uice Testiculi radices suppeditant, infelici tamen, nec pari successu. Nam etsi ad prolem gignendam testiculi radices prætulerit Dioscorides, quòd maior à uiro deuorata masculum gignat, minor uerò à fœmina fœminam: deturq; mollis fœminis bibendo in lacte caprino ad stimulandam uenerem, arida uerò ad inhibendam; non tamen ob id unquam comperi quenquam, qui ex earum largiore esu referret, se magis ad uenerem fuisse excitatum, quàm esset, priusquam eas comedisset. Sed id fortè fortuna illis accidit, quòd utrasque simul radices ederint medicorum imperitia. quo factum sit, ut altera alterius uim destruxerit, cùm alteri uis insit, ut uenerem stimulet, alteri uerò ut eandem inhibeat. Id quod fortasse ijs non eueniret, si legitimum haberemus Satyrium. uel si herba illa inueniri posset, quæ homines salacissimos reddit. Cuius Theophrastus meminit libro 9. cap. 20. de plantarum historia, vbi ita scribit. Ad rem autem ueneream mirum in modum herba pollebat, quam Indus attulerat. Non enim solùm edentibus, sed etiam tangentibus tantùm genitalibus vim dixere

Monachorũ lapsus.

60

uehementem

PALMA CHRISTI MINOR.

uehementem adeò fieri, ut quoties uellent, coire ualerent. Et quidem qui usi fuerunt, duodecies egisse dixerunt. Indum autem ipsum, qui uel magno, atque robusto corpore erat, septuagesies aliquando doiuisse fatentem licuit audire. uerùm emissionem seminis guttatim fuisse, demumq; in sanguinem deuenisse. Mulieribus uerò uehementius etiam citari libidinem, cùm eo medicamine usæ fuerint, dicebatur. hactenus Theophrastus. Canini testiculi uires posteritatis memoriæ mandauit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Orchis, nuncupatur & Cynos orchis eadem herba. Radici eius bulbosæ, ac geminæ uis inest humida, & calida, ac gustantibus dulcior apparet. Cæterùm maior radix multam uidetur habere humiditatem excrementitiam, & flatuosam: quapropter epota uenerem excitat. Altera uerò, minor uidelicet, contra admodum elaborata est, ita ut eius temperamentum ad calidius, & siccius uergat. Unde hæc radix non modò non stimulat ad coitum; sed etiam planè contra cohibet, ac reprimit. Eduntur tostæ bulborum more. Orchis uerò, quem & Serapiada nuncupant, sicciorem facultatem obtinet quàm ut primi ordinis haberi mereatur: quocirca ad uenerem non similiter accommodus est. Oedemata illitus discutit, & ulcera sordida purgat, & herpetes sanat. Siccatus multò etiam magis desiccat, adeò ut & putrescentia, contumaciaq; ulcera sanet. Habet etiam quidpiam subastringens, ac proinde uentrem ex uino potus sistit. Meminit item Satyrij Galenus eodem libro. Satyrium, inquit, aut Triphyllum humidum, & calidum temperatura est: quamobrem gustu quoque apparet dulce. Attamen recrementitiam, & flatuosam humiditatem possidet: quocirca ad uenerem incitat. Hæc uerò & herbæ ipsius radix præstare potest. Porrò, ut quidam scribunt, ex uino nigro austero potum sanat opisthotonon. Planta, quæ Græcis ὄρχις, & κυνὸς ὄρχις, Latinis Testiculus, & Testiculus canis nominatur: Arabibus, Chasi alkeb, seu Chasi alchelb: Italis, Testicolo di cane: Germanis, knaben kraut: Hispanis, Coyon de perro: Gallis, Coullon de chien. Quæ verò planta σατύριον Græcè, Satyrium quoque Latinè dicitur: Arabicè, Gasi alchaleb, Chasi altaleb, siue Tatarich: Italice, Satirio, & Satirione: Germanicè, Stendel uurtz: Hispanicè, Satyrion, & Supinos de Raposa: Gallicè, Satirion.

Canis testiculi uires ex Gal. — *Satyrii uires ex Gal.* — *Nomina.*

Ὅρμινον. HORMINVM. CAP. CXXVIII.

HOrminum satiuum herba est foliis marrubio similis; caule semicubitali, quadrangulo, circa quem eminentiæ siliquis similes prodeunt, quæ ad radicem spectant, in quibus diuersum semen recluditur. Siquidem in syluestri rotundum, fuscumq; inuenitur; in altero nigrum, & oblongum, cuius est usus. Ad uenerem stimulandam, cum uino bibi uolunt. Purgat cum melle argemas, albuginesq;: illitum ex aqua tumores discutit; eo etiam extrahuntur aculei ex corpore. Idem effectus est illitæ herbæ. Syluestre magis uiribus pollet; quare unguentis, præsertim gleucino, permiscetur.

Hormini consideratio. — *Ruellij, & Fuchsij opin. reprobata.*

RVellius, & hunc, vt arbitror secutus Fuchsius in suis quisque de stirpium historia clarissimis commentarijs, certò credunt Horminum satiuum eam perquam odoratam herbariam esse, quæ vulgò aliquibus Sclarea, quibusdam Matrisaluia, & nonnullis Herba sancti Ioannis appellatur. Sed certè horum, licèt doctissimorum virorum, sententiam vt minus probem, multa mihi occurrunt. Primùm quòd contra Hormini descriptionem illæ plantæ constent caule plerunque bicubitali, folijs marrubio quàm longè maioribus, & calyculis, in quibus semen recluditur, sursum spectantibus. Deinde, quòd in

HORMINVM DOMESTICVM.

quòd in Sclarea ipſa rotundum ſemen inueniatur, non autem oblongum. Illud præterea addiderim, quòd Dioſcorides nunquam, meo iudicio, Hormini odorem prætermiſiſſet, ſi ei Sclarea dicta Horminum ſatiuum fuiſſet, vt illi exiſtimant: ea enim adeò odorata eſt, vt eius odor inſignis ſine vitio præteriri non poſſit. Huc denique illud accedat, & eos planè, vt puto, refellet, qui ſecus opinantur, quòd plantam, cuius hìc effigiem damus, Piſis ad me miſit Lucas Ghinus medicus clariſſimus, & rei herbariæ peritiſſimus quæ adamuſſim Horminum ſatiuum repræſentat, vt pictura affabrè demonſtrat. Ea enim folijs eſt Marrubio ſimilibus, ſed maioribus, & aſperiuſculis: caulibus ſemicubitalibus, quadrangulis: floribus in caule ſecundum folia per interualla prodeuntibus purpurea colore. quibus decidentibus, eminentiæ ſiliquis ſimiles prodeunt, quæ ad radicem ſpectant, in quibus nigrum, & oblongum recluditur ſemen. Cæterùm SYLVESTRE *folio eſt ſaluiæ ferè ſimili, caule ſeſquipedali, aſpero, quadrangulo, leuiter hirſuto, ſtriatoque: flore ſaluiæ, colore purpuraſcente, ſiliquulis pluribus in humum reflexis, in quibus ſemen rotundum, fuſco colore, Gallico paſſim vocato haud longè abſimile. Sclarea autem folijs exit Hormino quadruplo maioribus, ac latioribus, ſubaſperis, criſpis, humi accubantibus; caule ſeſquicubitali, & quandoque maiore, hirſuto, firmo, quadranguloque, a cuius medio plures oriuntur rami, in quibus ſpicati exeunt flores ex purpura albicantes, odore eximio præditi: ex his receptacula oriuntur, in quibus nigrum pellucidum, ac rotundum, includitur*

Plinii lapſus.

HORMINVM SYLVESTRE.

includitur ſemen. Radicibus nititur multifidis, ſubnigricantibusq́;. Hanc etſi Dioſcoridis Horminum non ſit, ego tamen Horminum maius, aut odoratum Horminum appellauerim. Huius folia ex aceto impoſita panos per ſe, uel cum melle diſcutiunt. item furunculos priuſquàm caput faciant. Italæ mulieres odorati Hormini ſeminis granum oculis caligantibus imponunt, nec ex oculo auferunt; niſi caligine ſoluta. Hormini utriuſque meminit Plinius libro 22. cap. ultimo. vbi in eum errorem lapſus deprehenditur, in quem & in ſtachy eundem incidiſſe ſuperius oſtendimus. Nam vbi Horminum folijs marrubio ſimilibus depinxiſſe opus erat, ei folia porri tradidit, nimirum Græcorum nominum vicinitate deceptus. πράσιον enim marrubium ſignificat, πράσον verò porrum, quod Plinius legiſſe videtur. Eſt & Hormini genus a Theophraſto, Galeno, & Plinio inter fruges annumeratum: quod (vt Gal. author eſt lib. 1. de alimentorum facultatibus) inter eryſimum, & cuminum mediam naturam obtinet. Cæterùm Hormini, de quo hic nobis eſt ſermo, meminiſſe Galenum in libris ſimpl. med. non reperio. quamuis eius mentionem fecerit Paulus, qui tamen illa tantùm refert, quæ a Dioſcoride mutuatus eſt. Græci eam plantam ὅρμινον vocant, vt etiam Horminum Latini: Itali, Hormino.

Horminum frugis genus.

60

Nomina.

SCLAREA.

60

Ἡδύσαρον. **HEDYSARVM.** CAP. CXXIIX.

HEdyſaron, quod unguentarii pelecinum, id eſt, ſecuridacam uocant, frutex eſt, foliis ciceris: ſemen rufum in ſiliquis fert, corniculorum modo adūcis, quod ancipitem ſecurim ęmulatur, vnde nomen accepit: amarum guſtu. Stomacho vtile in potu. Additur in antidota. Cum melle ante coitum ſubditum; concipiendi ſpem adimit. Naſcitur in ſegetibus, & hordeis.

Hedyſari cōſideratio.

QVanquam Securidaca inter triticum, & hordeum quandoq; proueniat; frequentior tamen inter aphacam naſci cernitur. Id quod etiam teſtatur Theophraſtus libro & cap. 8. de plantarum hiſtoria, ubi Securidacam in aphacis gigni, eaq; aphacem uecari prodidit. Plinius ſimilitudine vocabulorum deceptus libro 18. cap. 17. Securidaca lentem complexu ſtrangulari ſcribit. In eo autem error deprehenditur, quòd phacon pro aphace legerit, & verterit: nam, Græcis lens φακός, uocatur, non ἀφάκη, quæ viciæ genus eſt; Sed re quoque Plinio refragatur Theophraſtus, qui loco cita-

Plinii lapſus.

SECVRIDACA MAIOR, SIVE EDISARVM MAIVS.

to aracum, non autem ſecuridacam lenti innaſci, & inimicari tradidit. Duo Hedyſari ſiue Pelecini habentur genera, etſi Dioſcorides uniùs tantùm meminit, alterum, quod maius, alterum, quod minus appellauerim. Maius folijs exit ciceri proximis, undecim ex uno proceſſu erumpentibus. Cauliculos edit tenues lentosq́; floribus diluto purpuræ colore ruſeſcentibus, ut in piſo, ſed minoribus. Siliquas habet corniculatas, preſſas, adunco cacumine, in quibus rufum concluditur ſemen ſecuris effigie, amari ſaporis. Radice nititur vnica, albaq́; non ſine adnatis fibris. Minus maiori fere ſimile eſt, niſi quòd folia minora ſpectantur, numeroſiora, & in cacumine retuſa. Quinetiam, & caules, & rami, & cæteræ quot quot ſunt partes minores habentur. Flores edit alteri haud abſimiles, ſed puſillos, ex quibus cornicula oriuntur rotunda, incurua, & acuminato cacumine, quæ per maturitatem ruſeſcunt, in quibus ſemen continetur alteri ſimile, ſed minus, ac tenuius. Radice nititur gracili, alba, longa, & altè deſcendente. Bibitur utriuſque ſemen contra uenenoſorum animalium morſum. Eiuſdem farina, vulnera, & putrida ulcera abſtergit, quemadmodum & lentigines, & alphos, & cutis maculas omnes, ubi frequenter melle optimo excepta illinatur. Pectus quoque expurgat à craſſis, pituitoſisq́; excrementis ex melle, aut defruto delincta. Necat eadem inteſtinorum uermes ex dulci lixiuio pota, aut ex uino, aut ex humano lacte, addito croci momento. Hedyſari meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Hedyſarum,

Hedyſari uires ex Gal.

60

SECVRIDACA MINOR, SIVE HEDISARVM MINVS.

dysarum, aut pelecinum. Huius fruticis semen colore rufum est, utrinque anceps, uti secures. Amarum, & subacerbum apparet. quamobrem potum gratum est stomacho, & uiscerum obstructiones expurgat. Idem præstant totius fruticis ramuli. Plãta quæ Græcis ἡδύσαρον, Latinis Hedisarũ, & Securidaca nominatur: Italis similiter Hedisaro, & Securidaca. Nomina.

60

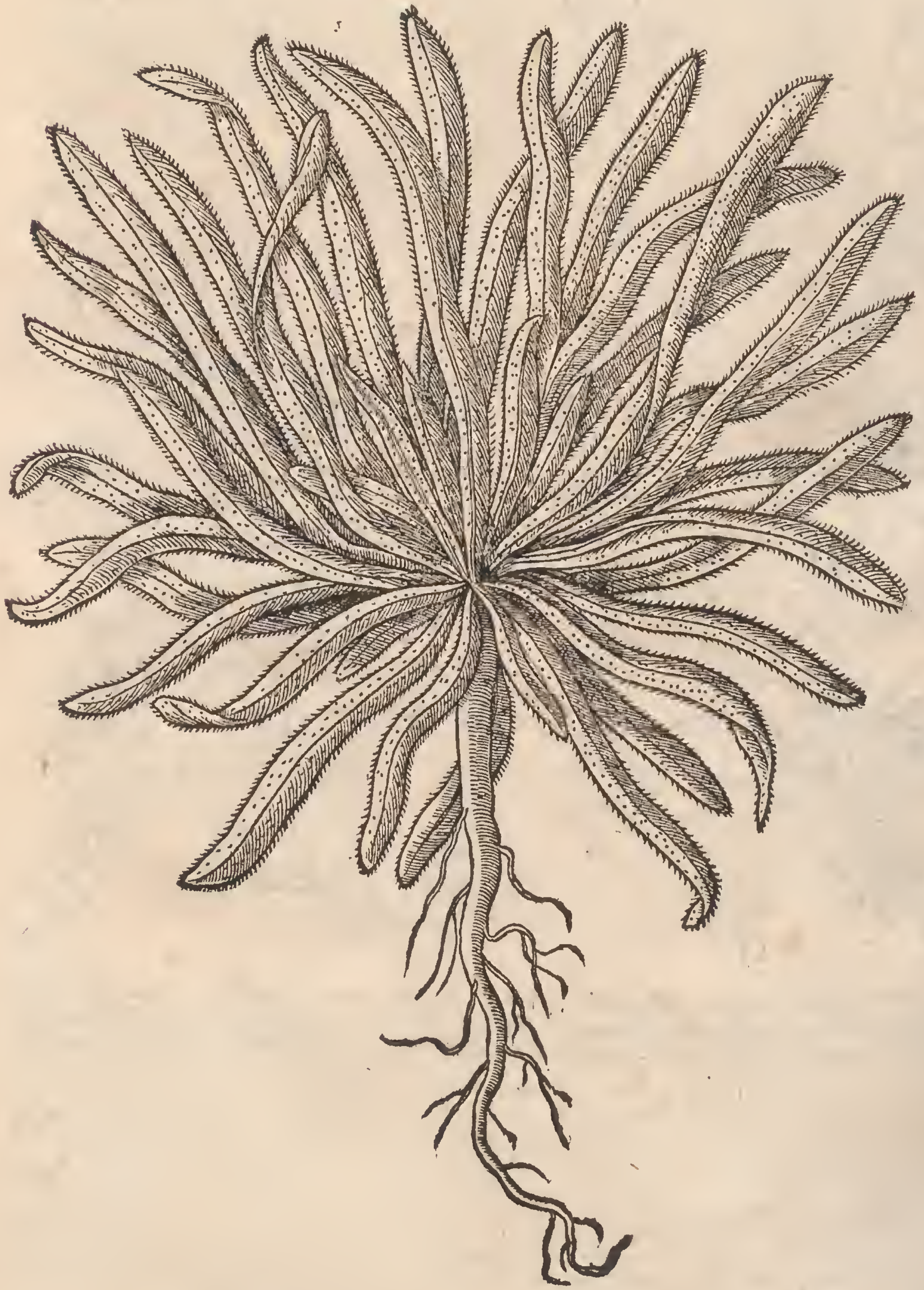
Ὄνοσμα. ONOSMA. CAP. CXXX.

ONoſma oblonga folia habet, ad ſimilitudinẽ anchuſę, longitudine quatuor digitorum, & vnius latitudine, mollia, in terra iacentia, ſine caule, ſine ſemine, ſine flore: radice nititur oblonga, tenui, infirma, tubeſcente. gignitur in aſperis. Folia in uino pota, partus extrahunt. Prægnans, ſi eam ſupergrediatur, abortum facere dicitur.

Onoſmatis conſid.

PLanta quædam ex collibus, quos uarijs herbis refertos circa Goritiam natura collocauit, in aſperis nata iampridem ad me allata eſt, quæ folia habet minoris anchuſæ: radices verò eius ita rubeſcunt, vt quaſi rubiæ videantur. Ex ijs notis, quæ quidem pulchrè Onoſmati reſpondent, non potui non adduci, vt eam uerum Onoſma putarem. Vnde etiam eius picturam addendam diligenter curaui, vt de ea aliorum qu que ſit iudicium. Sed certe, ut uerum fatear, mihi adhuc incompertum eſt, an hæc caulem, flores & ſemen proferat: ſiquidem eam hactenus non niſi caule, & reliquis uiduam vi- 10

ONOSMA.

dere

dere mihi licuit. Onosmatis uires tradidit Galenus libro 8. simplicium medicamenrorum, sic inquiens. Onosma, uel osmas, uel phlonitis, uel ononis, ex acri, & amara constant substantia: proinde quoque creditur fœtus necare, & eijcere, folijs eius in uino potis. Vt Græcè ὄνοσμα, ita etiam Latinè, pariter & Italicè, Onosma uocatur.

Onosmatis uires ex Gal.

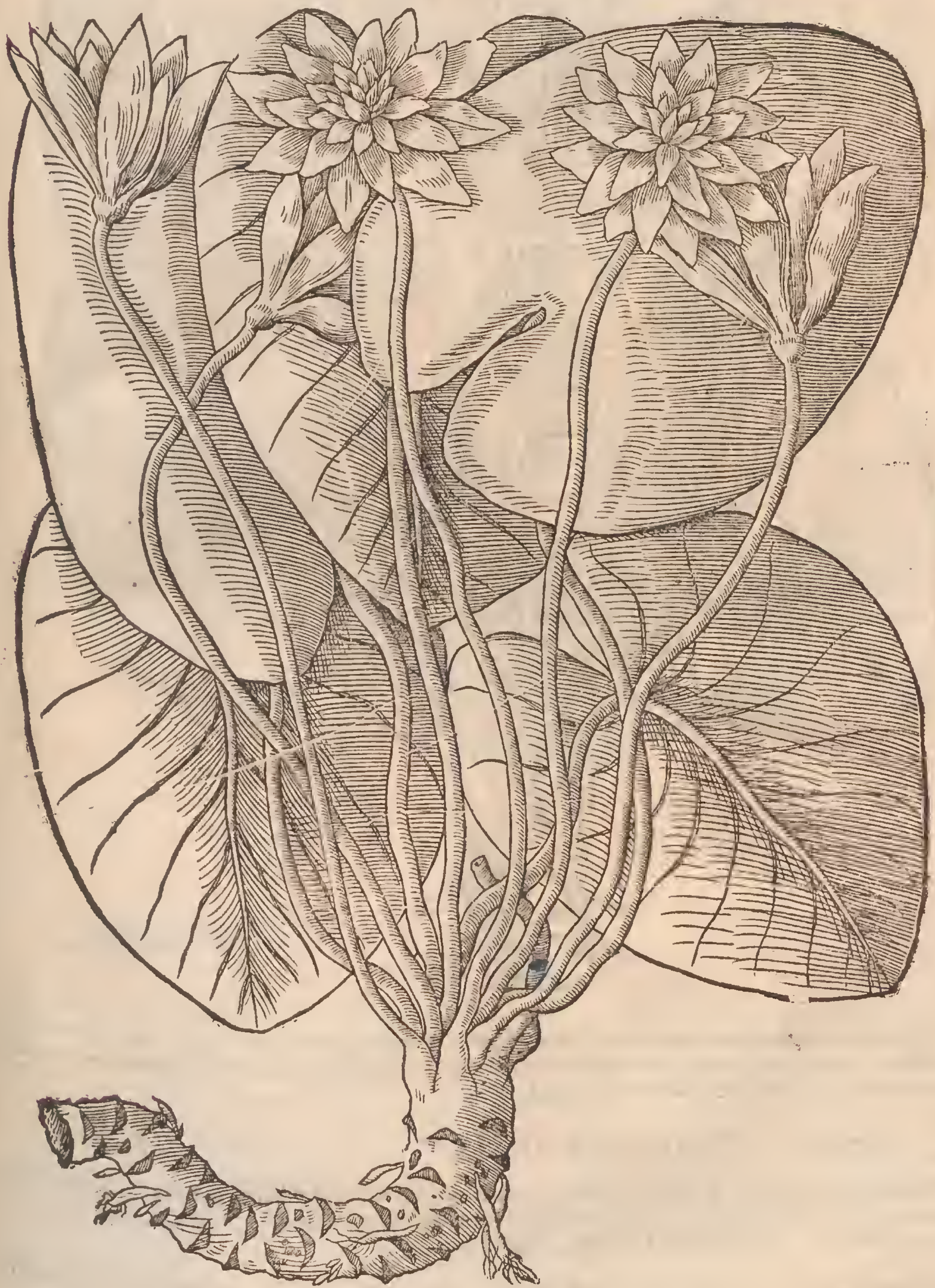
Nomina.

Νυμφαία. NYMPHAEA. CAP. CXXXI.

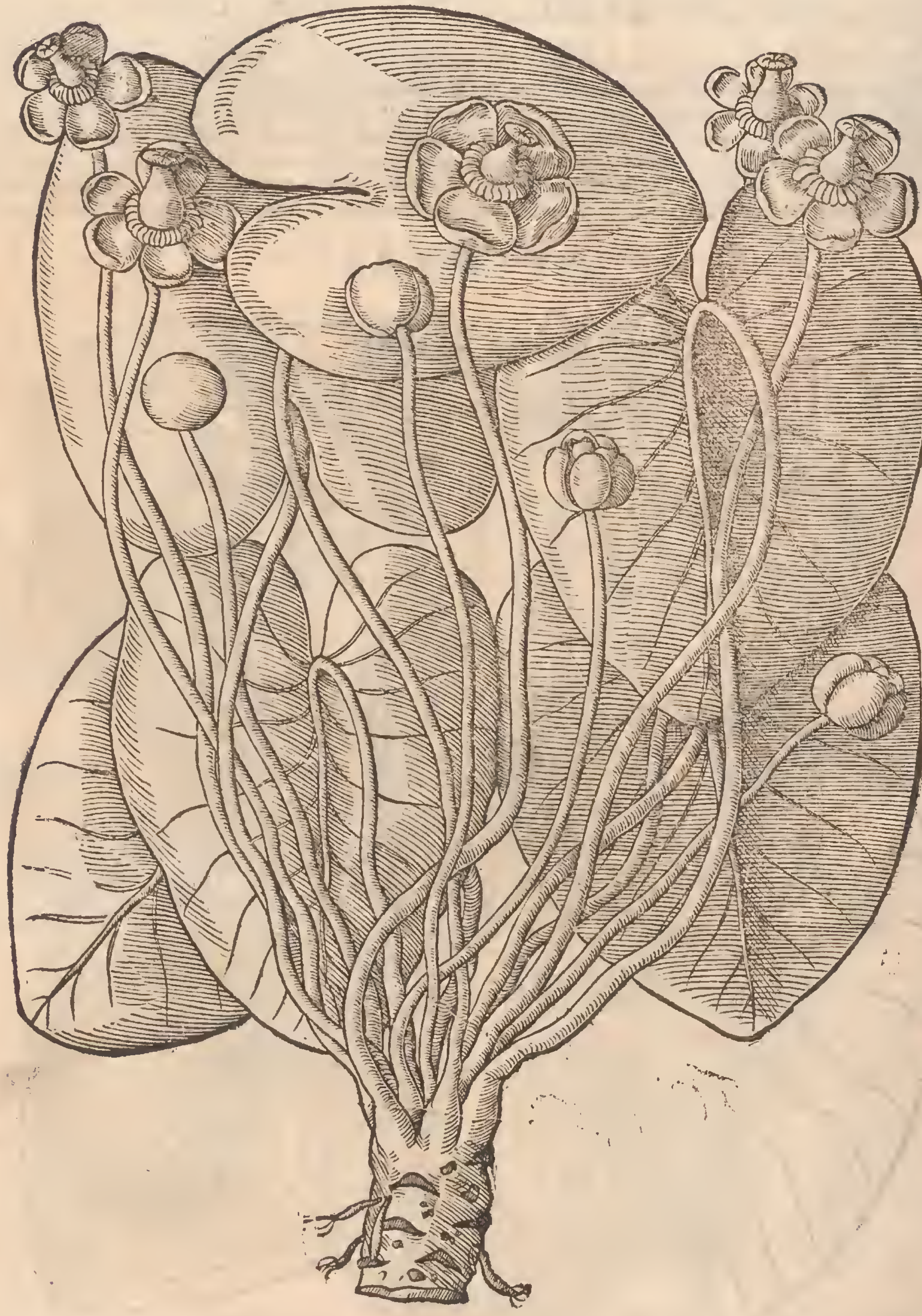
NYmphæa nascitur in paludibus, & stagnantibus aquis, foliis fabæ Aegyptiæ, minoribus, & longioribus, aliis in summa aqua, aliis demersis, pluribus ex radice eadem prodeuntibus: flore lilio simili, albo, & in medio crocos habente. cùm defloruerit, ut rotundum malum, aut papaueris caput, extuberat [a]: nigro semine, denso, & lato, lenti gustus. Caulis est leuis, niger, minimè crassus, Aegyptiæ fabæ cognatus: radix nigra [b], scabra, clauæ similis, quæ autumno secatur. Sicca cum uino pota cęliacis, dysentericisque auxiliatur, & lienem absumit. Radix stomachi, ac uesicæ doloribus illinitur: uitiligines ex aqua emendat: imposita cum pice, alopeciis medetur. eadem contra ueneris insomnia bi-

a Catecuz. legit. πικρὸς i. amaro.
b Orib. legit παχεῖα, idest crassa.

NYMPHAEA ALBA.

NYMPHAEA LVTEA.

bitur: ſiquidem ea prorſus adimit. pota aſſiduè aliquot diebus, genitale infirmat. Idem ſemen potum efficit. Nymphææ nomen ſibi uendicaſſe uidetur, quoniam aquoſa amet. Plurima inuenitur in [c] Elide, in Anygro amne, & in Bœotiæ Aliarto.

c Orib. legit κιλικία .i. Cilicia.

60

Νυμφαία ἑτέρα. NIMPHAEA ALTERA. CAP. CXXXII.

EST & altera nymphæa, { cuius flos blephara dicitur }, foliis antedictæ: radice alba, ſcabra: flore luteo nitente:, roſæ ſimili. Huius ſemen, & radix contra fœminarum profluuia efficaciter ex uino nigro bibuntur. Naſcitur in Theſſalia, amne Peneo[a].

Meum non legit concluſa. a Meum exẽplar ad capitis calcẽ add.

Νυμφαῖα ἄνθος ἧς δὲ νυμφῶνα καλοῦσι ἧς τὸ ἄνθος νούφαρ λεγέται, ideſt Nymphæa quam Nymphonam vocant, cuius flos Nuphar dicitur.

Nymphæa

NYMPHAEA PARVA.

Nymphææ consideratio.

NYmphæa vtraque seplasiarijs Mauritano nomine Nenuphar appellatur. Nascitur vbique frequentissima in paludibus, lacubus, & aquis stagnantibus. Vnde non mirum, si ea sit vulgaris admodum planta, & omnibus notior, 60 quàm vt indicari deceat. Veruntamen Fuchsius medicus ætatis nostræ clarissimus in libro illo de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, putat alias esse Græcorum Nymphæas, alias Arabum, vt eius verba, quæ hìc subijciam, apertè satis declarant. Nymphæa, inquit, seplasijs Nenupharis. Facultatis tamen florum eius Dioscorides, & Galenus non meminerunt. De illorum itaque sententia semine potius, & radice medicis vtendum erit, quæ, vt ijdem testantur, refrigerandi, & exiccandi potestatem obtinent. Arabes contra floribus esse vtendum præcipiunt, illisq; refrigerandi in tertio, in secundo autem humectandi vim tribuunt. Atque hos quidem flores quarta species Nenupharis producit. quandoquidem illi præter binas, quas Græci commemorant, duas alias recensent. Vt hinc constet, eam Nymphęam, cuius flores humectare Arabes memoriæ prodiderunt, hodie esse omnibus incognitam. Quapropter toto cœlo errant nostri temporis medici, quòd suis Nymphæis, quæ sunt Græcorum, humectandi etiam facultatem attribuant. Ita Arabum scripta sæpenumero errandi occasionem medicis præbent. Et mirum planè est, Serapionem etiam inter Nymphæas numerare, quam calidam esse & tenuium partium scribit. Adeò nihil est in vniuersa Arabum doctrina certum, ac solidum. hactenus Fuch-

nus Fuchsius. Huius equidem viri alioqui eruditi iudicio tantum abest vt hac in re scribere velium, vt potius cogar ipsum refellere, atque Arabum doctrinam tueri: utpote qui Græcorum scripta bona fide referant, atque ijs etiam addant si quid boni habent sua industria & experientia compertum. Id quod vel hic fiet perspicuum omnibus, qui æquo animo rem iudicabunt. Quòd igitur Arabum nymphææ, etsi eas humectare tradunt, vbi de earum floribus mentionem faciunt, eædem sint cum nymphæis Græcorum, qui vim illam intactam reliquerunt, facilè probari potest Serapionis, ac Auicennæ testimonio. Hi nanque, vt omittam quòd omnia ferè ex Dioscoride transcribunt, non solùm vtuntur floribus, vbi humectandum sit, sed etiam semine & radice, vbi adstringere & refrigerare sit opus. Neque mirum certè, quòd Arabes suis nymphæis frigidum & humidum temperamentum adscribant, quando sic illis, vt etiam nobis, experimento compertum est, illarum flores humectare & refrigerare. Atque adeò hoc mihi non videtur Græcorum sententiæ aduersari. quippe Græci scribunt nymphæas exiccandi quidem & refrigerandi vim habere, sed de semine & radice intelligunt. Arabes verò nymphæis humectandi & refrigerandi facultatem tribuunt, quam tamen flores sortitos esse volunt, vt clarissimè scribit Auicenna. Illud addam, quòd nihil prorsus sit alienum à ratione, vt vna eademque planta suum variet temperamentum pro diuersa vniuscuiusque partis natura. Huius rei Galenus testis esse potest in mandragoræ mentione, vbi scriptum reliquit eam radice refrigerare & exiccare, fructu verò refrigerare & humectare. Quare, meo quidem iudicio, Arabes erunt in hoc laudandi potius, quàm odiosè (quod videtur facere Fuchsius) exprobrandi: vt qui non sine magna mortalium vtilitate Nymphææ flores in vsum medicum asseruerint, quod a veteribus Græcis, quantum nobis constat, prætermissum est. Porrò verisimile non est quòd Arabes ignorauerint, quæ in nymphæis fuerint seminis & radicis facultates. Nam, si Auicenna existimasset earum semen & radicem eiusdem esse cum floribus temperamenti, illis vtique non fuisset usus ad dysentericos, ad veneris insomnia, ad muliebre profluuium, & ad alios morbos, qui frigida siccaque requirunt medicamenta. Sed illud nobis obijcietur, vt contendant non eas esse Arabum, quæ Græcorum nymphæas, quòd Serapio ex auctoritate Albusaris inter nymphæas recenseat plantam, quæ tenuium partium est, & calidam naturam habet. Nos id nihil esse dicimus. neque hoc nobis ita vt Fuchsio mirum videtur. Vt autem non miremur Arabibus traditam esse nymphæam, cui vis insit calida, facit tertij semperuiui exemplum in Dioscoride. etenim is tertium sedi genus depinxit, eiq; vim excalfactoriam acrem & exulcerantem reddidit: tametsi reliqua duo sedi genera eidem Dioscoridi refrigerent, atque ijsdem Galenus tertiam refrigerandi sedem assignet. Cæterùm in quibusdam Bohemiæ lacubus Nymphæa parua nascitur, folio quidem nymphææ, sed brassicæ marinæ paulò maiore: flore candido: capitibus exiguis, vt in cappari: semine intus papaueris magnitudine. Hanc tamen plantam hactenus, quod meminerim, mihi non licuit alibi videre, quàm in Bohemia. Nymphææ

Vires ex Gal. *facultates retulit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, his verbis. Nymphææ tum radix, tum semen desiccandi vim habet citra morsum. Itaque ventris profluuia cohibet, semenq; siue per insomnia, siue alio pacto immodicè profluens retinet. Iuuat porrò etiam dysentericos. Cæterùm Nymphæa, quæ, candidam radicem habet, potentioris est facultatis, vt & muliebri profluuio medeatur. Verùm & hæc, & ea quoque, quæ atram habet radicem ex uino nigro austero bibitur. Porrò nonnullam etiam abstergendi vim obtinent, ita vt & alphos sanent, & alopecias. Ad alphos verò macerantur aqua, ad alopecias pice liquida. Sed ad hæc aptior est ea, cuius radix nigra est, sicut ad alia, cuius alba.*

Nomina. *Νυμφαία Græcis, Nymphæa item Latinis appellatur: Mauritanis, Nilofar, Ninofar, seu Nilufar: Italis Nimphea: Germanis, Gelb, Vueisz seebluomen, & Haruurtz: Hispanis, Escudetes del rio, & Higos del rio: Gallis, Blanc de eau, Launet de eau, & Lis de slang.*

Ἀνδρόσακες. ANDROSACES. CAP. CXXXIII.

a Meū exēp. ita legit. Ἀνδρόσακες γεννᾶται ἐν Συρίᾳ ἐν παραλίοις τόποις, πόα δὲ ἐστὶ λευκὴ λεπτόκαρφος, πικρὰ ἄφυλλος, θυλλάκιον ἐπὶ τοῖς κεφαλῆς ἔχουσα. Idest Androsaces nascitur in Syria in maritimis locis. Est autem herba alba, tenuibus virgultis, amara, sine folijs, folliculum in capite habens.

ANdrosaces herba est amara, † tenus spargens iuncos, sine foliis, folliculos in capitulis habens in quibus semen continetur. Gignitur in Syriæ maritimis. Ea drachmis duabus in uino pota copiosam hydropicis vrinam ciet. Idem effectus est semini poto, & herbæ decocto: podagris utiliter illinitur.

ANDROSACES.

ANdrosaces ex Syria, quod sciam, non defertur in Italiam. Verùm, quia eam herbam inibi etiam nasci posse nihil prohibeat, quoddam plantæ genus nuper inuentum est in Hetruriæ maritimis, cuius hìc picturam ideò exhibere libuit, quòd id a quibusdam Androsaces existimetur. Idipsum ad me misit hoc anno Pisis Lucas Ghinus medicus clarissimus, & rei herbariæ peritissimus: a quo (si is illi opinioni subscriberet, & Androsaces in Italia nasceretur) non mihi ex eo dissentiendum esset, quòd præter alias notas hæc planta (ut Oribasius ex Dioscoride transcribens habet) tota candida spectatur. Cæterùm aliam quoque plantam ex Syriæ maritimis allatam ab hac longè diuersam, misit ad me sub Androsaces nomine Iacobus Antonius Cortusus patritius Patauinus, cuius quoque hìc imaginem excudi curauimus, ut de ea quoque aliorum sit iudicium. Androsacis meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Androsaces humida, & acris herba est. Potest autem resiccata, exhibitaq; tum ipsa, tum fructus eius magnopere urinam mouere, & nimirum discutere, & desiccare. Hæc planta ut Græcis ἀνδρόσακες, ita Latinis Androsaces dicitur: Italis, Androsace.

Androsacis consid.

60

Androsacis uires ex Gal.

Nomina.

† In vulgatis exmplaribus hoc loco scriptum reperitur λεπτή, hoc est tenuis: quam uocem, ut superuacaneam, omisit Ruellius. In Oribasio uerò λευκὴ, id est, alba legitur: & hanc ex aliquo fortè antiquo codice vertit Marcellus. Cæterùm non desunt, qui, ubi paulò post ἄφυλλος, hoc est, sine folijs legitur, ἔμφυλλος, hoc est, cum folijs legendum putent.

Α'σπλενον.

ANDROSACES ALTERA.

Ἄσπλενον. ASPLENVM. CAP. CXXXIIII.

ASplenum aliqui ſcolopendrion uocant, alij ſplenion, alij hemionium: foliis eſt multis, ſcolopen-
dræ animali ſimilibus, ab radice una prodeuntibus. Naſcitur in parietibus, ſaxisq; ſiliccis, &
opacis: nec caulem, nec florem, nec ſemen habet. Folia polypodii modo diuiduntur, ſubter flaue-
ſcentia hirſutaq;, supernè uiridia. Vim hanc habẽt folia in aceto feruefacta, ut per dies quadraginta
pota lienem abſumant: quibus etiam contritis lienem ex uino illini oportet. ſtranguriæ, & regio mor
bo prodeſt, ſingultum ſedat, calculos in ueſica comminuit. Conceptum adimere creditur, per ſeſe, aut
cum muli liene appenſa. Tradunt noctu, ſilente luna, huius rei gratia effodiendam.

Aſpleni conſideratio.

*ASplenum, ſiue Scolopendrium tam a medicis, quàm a pharmacopolis, qui planè Mauritanorum ſcripta ſequuntur, Ce-
trach barbara voce vocatur. Nec diu eſt, quòd nouere rei herbariæ periti Arabum Ceterach eſſe legitimum Scolopen-
drium. Quandoquidem antea vniuerſa herbariorum ſchola Aſpleni loco phyllitim, quam etiam vulgò Linguam ceruí-
nam appellant, ſuis immiſcebant medicamentis. Verùm enimuero quanquam hoc adeò clarum eſt, vt nullus amplius au-
bitandi locus relinquatur; adhuc tamen inueniuntur è veteribus noſtris ſeplaſiarijs, qui ut ſuam potius pertinaciam, quàm
veritatem ipſam tueantur, nullo pacto ſibi perſuaſum eſſe volunt, phyllitim non eſſe legitimum Scolopendrium: eo tantum
argumento pertinaciter innixi, quòd ſui maiores phyllitim Scolopendriam appellauerint, quodq́ue eam ſpleni ſemper maxi-
mè profuiſſe experimento cognouerint. Qua tamen in re prorſus aberrant, vt ex Aſplenij notis facilè ab omnibus intelligi*

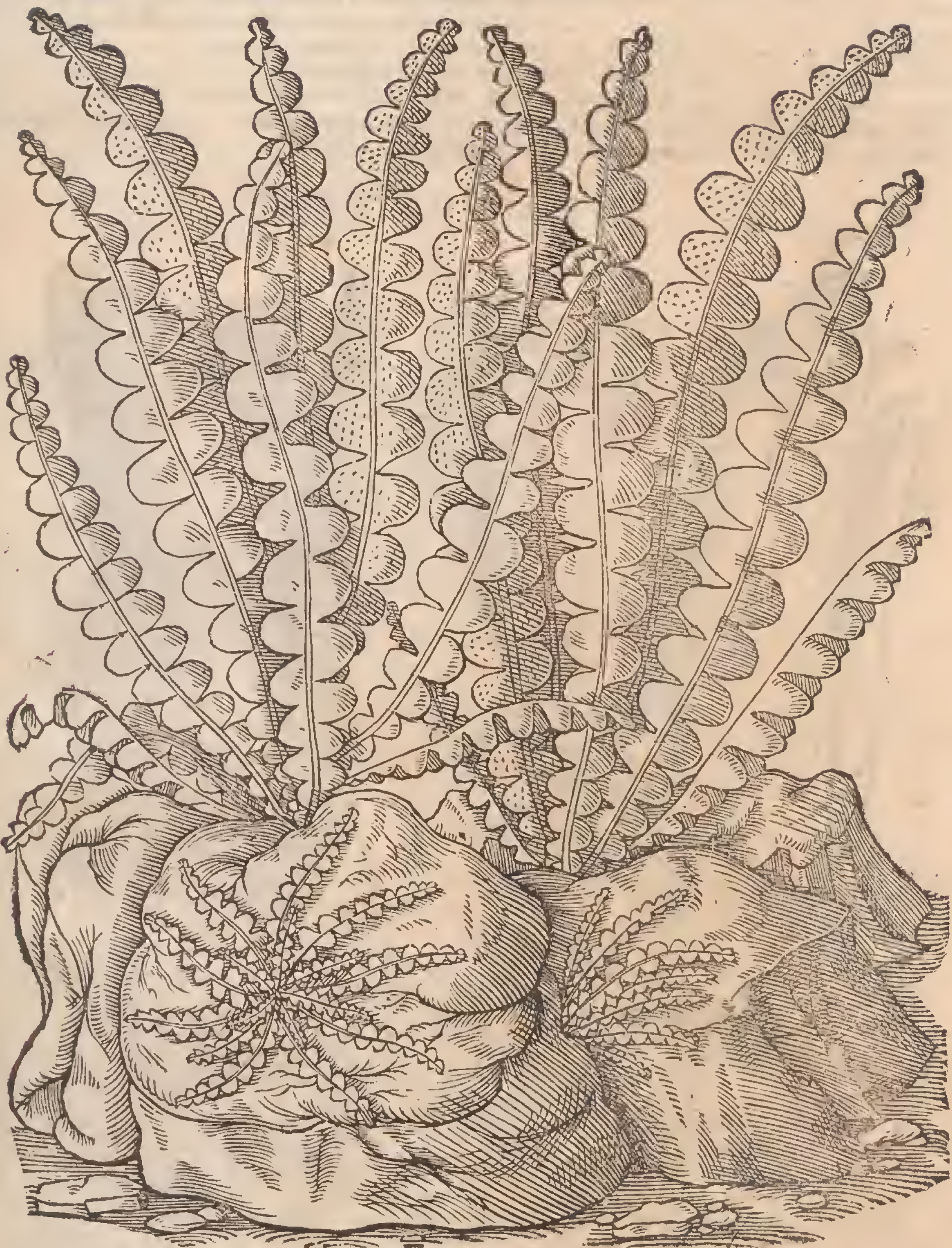
poteſt: ex quibus apertiſſimè cognouerint. Qua tamen in re pſorſus aberrant, vt ex Aſplenij notie facilè ab omnibus intel-

Quorundam error.

*ligi poteſt: ex quibus apertiſſimè cognoſcitur, nil aliud eſſe Aſplenum, quàm ipſum Cetrach vocatum. Nec deſunt præte-
rea, qui obnixè contendant, Cetrach non eſſe Aſplenum, quòd ſcripſerit Dioſcorides naſci Aſplenum folijs polypodij, ſiue
filiculæ, quibus tamen ipſius Cetrach folia non vndequaque reſpondere videntur. Verùm ſi ij, qui ita obijciunt, eam vi-
diſſent filiculam, quæ in montibus prouenit in itinere, quo Goritia per montes in Carniolam itur, folijs anguſtioribus, &
admodum virentibus, ijs in poſterum, quantum equidem reor, omnis dubitandi occaſio ſublata eſſet. Siquidem filicula
hæc folio exit Ceteracho perquam ſimili, quanquam paulò ampliore. Tantaq; eſt ſimilitudo, vt mihi primùm hanc her-
bam*

60

ASPLENVM.

bam inspicienti ea fermè visa sit verum Asplenum: quæ tamen effossa radice statim pro filicula agnoscitur. Præstantissimum asplenum in Creta nascitur, vbi repertum Vitruuius affirmat circa Potereum amnem, qui duas vrbes Gnoson, & Cortynam interlabitur: parte quæ ad Cortynam spectat, pecoribus sine liene inuentis, quia herbam hanc roderent: altera verò parte, quæ ad Gnoson est, lienem habentibus, quia ibi herba illa non appareat. Cæterùm aureus puluis, qui in Aspleno auersa foliorum parte inuenitur, drachmæ pondere vnà cum albi succini farinæ semidrachma, ex succo portulacæ potus, aut plantaginis, gonorrhæa laborantes mirificè iuuat. Herbę autem totius decoctum datur vtiliter potandum ad omnes melancholicos affectus, & ad eos præsertim, qui Gallica lue affecti sunt. Aspleni vires paucis perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Asplenum tenuium quidem partium, non tamen calida herba est. Hac vtique ratione & lapides frangit, & lienes liquat. hæc Galenus. Cæterùm sunt qui existiment Asplenum, & Scolopendrium Græcis non idem, sed diuersas omnino plantas repræsentare, Galeni authoritate freti: quippe qui libro 5. cap. 12. simplicium medicamentorum de his disserens, quæ obstructo lieni conferunt, Scolopendrium ab Aspleno segregasse manifestè videatur, cùm inquit. Maiores lienis obstructiones vehementiora desiderant medicamenta, nempe capparis corticem, tamaricis radices, scolopendrium, & scillam, & eam, quæ idipsum nomine repræsentat asplenos appellata. Hæc certè verba differentiam fieri apertè declarant. Sed, meo quidem iudicio, credendum esse suspicor, quòd hoc in loco preter

Aspleni vires ex Gal.

Galeni locus suspectus.

præter Galeni ſententiam actreuerit Scolopendrium, deprauataq; in eo ſit ſcriptura vel librariorum incuria, vel nimia alicuius ſcioli diligentia: quòd in ſequentibus libris, in quibus de ſimplicium omnium, quorum cognitionem habuit, facultatibus ſigillatim differit Galenus, nuſquam, quod inuenerim, Scolopendrij meminerit, ſed tantùm Aſpleni, cuius etiam vires (vt ſupra retulimus) ſanè quàm paucis perſtrinxit. Aut rectius fortè crediderim, quòd eo in loco per Scolopendrium vel per Aſplenum hemionitim intellexerit Galenus, de qua in ſequenti commentatione dicemus. quandoquidem hemionitis (vt ipſe Galenus ſcribit libro 9. cap. 2. de comp. medic. ſecundum locos, vbi ea pharmaca ab Andromacho conſcripta recenſet, quæ epota ſplenicis ſiue lienoſis opem ferunt) ab aliquibus ex antiquis Aſplenum, ab alijs Solopendrium appellata eſt. Quare non eſſet mirum, ſi loco prædicto Galenus accepiſſet aſplenum pro hemionitide: præſertim quòd hæc herba quoque eam vim ſortita eſt, qua lienem abſumere poteſt. Illa planta, quæ Græcis ἄσπληνον, Latinis quoque Aſplenum, & Scolopendrium appellatur: Mauritanis, Scolcſendrion Sculuf, ſeuendrium: officinis, Cetrach: Italis Aſpleno, Scolopendria, & Herba indorata: Hiſpanis, Doradilha: Gallis, Ceterach.

Nomina. 10

HEMIONITIS.

Ἡμιονῖτις

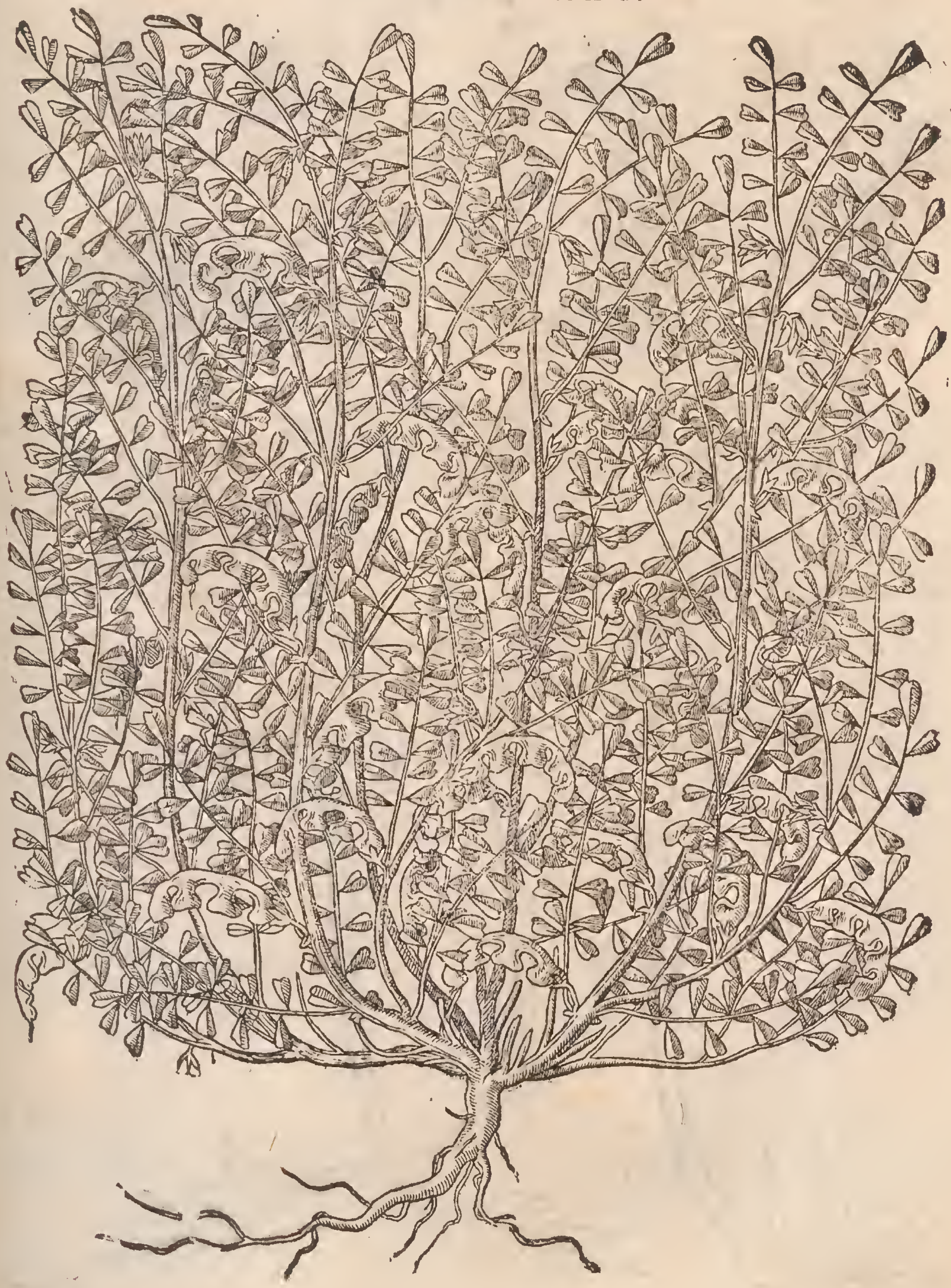
Ἡμιωνῖτις. HEMIONITIS. CAP. CXXXV.

HEmionitis, quam aliqui ſplenion vocant, folium emittit dracunculi, lunatum: radicibus cohæret multis, tenuibus: nunquam flores, neque ſemen, neque caulem gignit. in petroſis naſcitur, auſtero ſapore. Ea ex aceto pota lienem abſumit.

FAlluntur procul dubio (vt in Phyllitidis commentatione ſuperius diximus (Leonicenus, Ruellius, & Manardus: quippe qui ſibi certò perſuaſerint, Hemionitida eam eſſe plantam, quam ſeplaſiariorum vulgus Linguam ceruinam, peramque Scolopendriam nominat. Sed quoniam in prædicto loco hos viros alioqui doctiſſimos, & Fuchſium pariter eos ſecutum errare euidentiſſimis, vt puto, argumentis oſtendimus; idcirco ſuperuacaneum eſſe duximus hic eadem repetere, præſertim quòd neminem futurum ſperem, qui eò ſe conferre grauetur, ſi cupiat noſtras contra viros tam celebres rationes audire. Porrò non modò iam nobis compertum eſt veram Hemionitim, quæ à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus diſſidet, Romæ naſci in quibuſdam ruderibus, ædificiorumque ruinis prope magnum Amphitheatrum, vnde quidam rei herbariæ

Hemionitidis conſid.

SFERACAVALLO.

studiosi eam in suos transtulerunt hortos; sed nos quoque hoc anno eam accepimus ab Aloysio Anguillario, qui Hemionitidis plantam, cuius picturam damus, ad nos Patauio misit. Equidem credidimus iamdudum vnà cum Hermolao, & Ruellio teucrium, & hemionitim vnam tantùm Plinio plantam esse, deprauatis eius exemplaribus decepti, quæ libro 25. cap. 5. ita scriptum habebant. Inuenit & Teucer eadem ætate teucrion, quam quidam hemionion uocant. Veruntamen cùm postea tractu temporis Plinij codex mendis quàm plurimis expurgatus ad manus esset, non hemionion legendum fuisse comperi, sed hermion. Quo factum est, vt omnino fuerim coactus in hoc mutare sententiam, contraque asserere teucrium à Plinio descriptum Dioscoridis teucrio nullis notis differre. Cæterùm inter hemionium, & asplenum Plinio nulla intercedit differentia, quòd scripserit libro 27. cap. 5. Asplenum sunt, qui hemionion vocant. Sed equidem vereor, ne & ipse in errore versetur. quandoquidem Dioscorides non modò vtriusque historiam diuersis capitibus descripsit; sed etiam asplenum nusquam, quod sciam, hemionitim appellari ait: tametsi contrà Hemionitim non asplenum, sed splenion à quibusdam uocari tradiderit. Sed posteaquàm Hemionitidis lunata folia mihi ad memoriam reuocarunt herbam illam, quæ à chymistis LVNARIA minor, & ab alijs ob semen racemosum Lunaria botryitis cognominatur, cùm & ipsa miris in medicamentis polleat viribus, non prætereundum duxi, quin hic de ea aliquid dissererem. Hæc itaque breuis est planta, dodrantali ferè altitudine. Caule constat simplici, rotundo, lento, ac gracili: è cuius medio in latus exit ramusculus, costæ effi-

Lunariæ minoris descriptio, & uires.

LVNARIA MINOR.

gie: cui folia

gis: cui folia sunt vtrinque septem annexa, lunata, crassa, firmaque, brassicæ marinæ modo. Flores profert in summitate caulis, oxalidis minoris instar: semine ruso, rotundo, minutoque, in vuæ modum racematim coherente. Vis totius plantæ mirè efficax uulneribus glutinandis, itemque intrinsecis, atque extrinsecis corporis fracturis sanandis: quare miris celebratur laudibus ad puerorum enterocellas. Datur utiliter, commodeqae dysentericis, planta tota in puluerem contrita. Albas uteri fluxiones supprimit, quemadmodum & rubentes. Ferunt equos, qui in montibus herbas depascuntur, ubi hæc copiosa prouenit, annulis ab ea clauis, suos ferreos calceatus amittere, & ob id uulgò a nonnullis Sferracauallo appellari. Sed perperam, meo quidem iudicio, quòd alia sit planta, quæ uel ab ipso effectu legitimè sic fuerit appellata, uel quòd semen preferat ferreis equorum calceis simile. Verùm, cùm a chymicis hæc planta inter Lunariæ genera recenseatur, adeò, vt quidam eam ipsam Lunariam maiorem appellent: præterire quidem non potui, quin de ea quoque hic verba facerem. Est itaque Planta, quam nos SFERRACAVALLO appellamus, herba in montibus proueniens, folijs minori Securidacæ proximis, pusillis, cordisq; faciem referentibus, incurua secundum longitudinem excurrente linea, pluribus vtrinq; è longo pediculo emergentibus siliquis, oblongis, pressis, numerosis, altera parte incuruis incisuris diuisis, & foraminum rotundorum speciem referentibus, prominente vtrinque foraminum orificio, adeò vt non parum opificij in bisce fabricandis natura adhibuisse videatur. caules habet angulosos, striatosq;, ramulis compluribus refertos, sed flores hactenus mihi videre non licuit. Semen è siliquis prodit lunatum, bicorne, vnde illi nomen apud chymistas; qui eam magnis efferunt præconijs ad argentum conficiendum, sed quàm suis opinionibus deludantur ij, sæpe suo magno damno experiuntur. Radice nititur gracili quatuor digitorum longitudine. Hanc ego plantam Securidacam montanam appello, cum non paruam videatur habere cum minori securidaca cognationem, cum facie, tam viribus. Quod autem equi, qui diu hanc plantam virentem calcauerint, ferreis calceamentis protinus exuantur, quid certi afferam non habeo: Verùm cùm scribat Plinius lib. 10. cap. 18. Picum martium adactos cuneos a pastoribus, admota quadam herba extrahere, & Trebius antiquissimus author illi subscribat, cogor quidem ijs haud omnino refragari, qui huic plantæ id virium tribuunt. Est & alia herba, quam aliqui similiter Lunariam minorem nominant, quæ in scrobium ripis, & aggeribus vligine madentibus, secus vias plerunq; nascitur. Serpit hæc humi tenceis cauliculis, cubito longioribus, clematidi illi similibus, quæ Vinca peruinca vulgò vocatur, in quibus a radice ad summum ex vtroque latere breuibus interstitijs folia exeunt crassiuscula, rotunda, paruorum nummorum speciem referentia: vnde a nonnullis Nummularia dicta est. Sunt qui existiment, hanc esse Elatinem. Verùm quia Nummulariæ dictæ folia pilosa non sunt, sed lævia: quia præterea non nascitur in segetibus & cultis, sed in scrobium aggeribus & vliginosis locis; ideo ijs non possum adstipulari. Hæc quoq; glutinandi, & cohibendi facultate prædita est. Sed iam, vt nostri moris est, Hemionitidi suæ reddantur vires ex Galeno, qui eas retulit lib. 6. simplicium medicamentorum, his paucis verbis. Hemionitis simul & adstrictionem, & amaritudinē possidet: quamobrem cum aceto pota lienosis auxilio est. Ea vt Græcis ἡμιονῖτις, ita etiam Hemionitis Latinis, & Hemionite Italis vocatur.

Lunaria minor alia.

Ἀνθυλλίς. ANTHYLLIS. CAP. CXXXVI.

Anthyllis duplex est. quædam enim lenti simillima, folijs mollibus, rectis ramulis, palmi altitudine: radice parua, tenui. Nascitur in salsis terris, & a sole illustratis [a], non insulso gustu. Altera est folijs, ramulisque, aiugæ similis hirsutioribus tamen, {breuioribus, & asperioribus} flore purpureo, odoris admodum grauis; radice cichorij. Pota drachmis quatuor, urinæ difficultati, renibusq; plurimū prodest. Tritæ, uuluæ pituitas emolliunt, cum rosaceo, & lacte impositæ. vulneribus medentur. Quæ autem aiugæ similitudinem refert, præter alia pota cum aceto mulso, comitiales sanat.

a ὕφαλμος, subsalsus. ita meum. Oribas. nō legit conclusa.

Primam, aut alteram Anthyllida, quæ Dioscoridis historiæ respondeat, non equidem hactenus in Italia reperi, aut repertam vidi: quanquam non negauerim, quin ea inibi proueniat. Ruellius hanc posteritati Salsolam vocatam fuisse tradit, quòd ex ea salem fieri memoriæ proditum sit. Fuchsius verò in libro illo de componendis medicamentis, quem locupletatum nuper excudit, putat eam herbam, quæ kali Mauritanis dicitur, de qua nos disseruimus libro superiore in Atriplicis commentatione, Anthyllidem esse. nam vbi Aluminum genera expendit, in fine fermè sic inquit. Alumen, quod Catinæ appellant, ex herba combusta conficitur, Cali Mauritanis dicta, Græcis Anthyllide & Trago. Sed, meo quidem iudicio, in hoc apertè hallucinatur Fuchsius vnà cum Amato Lusitano, à quo illum hanc vanam opinionem accepisse facilè suspicor. In primis nanque non video ego, quomodo fieri possit, vt Cali Mauritanorum duas possit legitimè Græcorum plantas representare, Anthyllida & Tragum. quæ quidem genere, forma, notis ac viribus inter se maximè differunt, vt in ea Apologia, quam in illum Lusitanum scripsimus, latius ostendimus. Deinde nobis planè subit mirari Fuchsium, virum alioqui doctissimum & in re medica adeò clarum, vt primas ferat in Germania, quòd Lusitani illius ineptias tam religiosè sit secutus, vt hic contentus protulisse Anthyllidem esse herbam Cali, neglexerit præterea Anthyllidis genera, quæ Dioscoridi duo sunt, expendere: atq; genus explicare, quod Cali esse putabat. At re uera Cali (quantum ego sentio) nec primam, nec alteram Anthyllidem exprimit, neque etiam Tragū. Etenim hoc sine folijs nascitur, sed eorum uicem explent aculei, adeò ut tota planta spinis horrida spectetur. Illa vero Anthyllis, quam primo generi adscribit Dioscorides, lenti simillima est. Porrò alterum eius genus (teste Dioscoride) folijs ramulisq; aiugam æmulatur, hirsutioribus tamen, breuioribus & asperioribus: flore purpureo, odoris admodum grauis. Quæ nimirum notæ in herba Cali, gustanti salsa prorsus desiderantur. Vtriusq; Anthyllidis meminit Galenus lib. 6. simpl. med. sic inquiens. Anthyllis duplex est, sed vtraque modicè desiccat, vt & vlcera glutinet. Cæterùm altera, ea scilicet quæ chamæpityi adsimilis est, quadantenus subtiliorum est partium, quàm altera, adeò vt & comitialibus competat. Quin & ipsa magis quàm altera extergere potest. Quæ herba Græcè ἀνθυλλὶς, Anthillis item Latinè, & Anthillide Italicè nominatur.

Anthyllidis consid.
Fuchsij opin. damnata.
Anthyllidis vires ex Gal.
Nomina.

Ἀνθεμίς. ANTHEMIS. CAP. CXXXVII.

Anthemidis genera tria, tantùm flore distantia: rami dodrantales, fruticosi, alis multis concaui: tenuib. foliolis, paruis, numerosis, rotūdis capitulis: †floribus in medio aureis, forinsecus orbiculato ambitu candidis, melinis, aut purpureis, magnitudine foliorū rutæ. Nascitur in asperis, & iuxta semitas. Colligitur uere. Vim habent radices, flores, & herba excalfaciendi, extenuandiq;. Potu, & insessione, pellunt

† Meū exēp. ἔνδοθεν μὲν λευκὸν καὶ χρυσίζον ἀνθύλλιον ἔχοντα, ἔξωθεν δὲ περίκειται κυκλοτερῶς λευκὰ ἢ πορφυρᾶ, id est intrinsecus quidem album, & aurei coloris florem habet, extrinsecus verò per ambitum albos, aut melinos, aut purpureos.

lunt menſtrua, partus, vrinam, calculosq; : aduerſus inflationes, & ilei tormenta bibuntur : bilem ſuffuſam expurgant: iocinerũ vitia ſanant. Decocto earũ veſicæ fouentur. Ex omnib. his generibus ad calculos efficaciſſima eſt, quæ florem purpureũ habet [a], cuius amplitudo maiuſcula eſt. Hanc propriè herãthemon vocant. Ea cui leucanthemo nomen eſt, item quę chryſanthemon dicitur, vehementius vrinam ciunt. Aegilopiis illitæ medentur : commanducatæ vlcerum eruptiones in ore ſanant. Nonnulli in clyſteribus ex oleo vtuntur, terunturq; in farinam, ad abigendos febrium circuitus. Flores, & folia recondi debent; & priuatim, tuſa in paſtillos digeri : radix quoque ſiccari, dumq; ingruit neceſſitas, binæ partes herbæ dari, modò floris aut radicis pars vna modò contrà floris partes duę, & herbæ vna, permutatim duplicato pondere, alternis diebus. bibere autem oportet in uino mulſo diluto. 10

a Meũ. ὅπερ τοῖς ὅλοις ἐςὶ μεῖζον. i. quot & per omnia maius eſt.

Anthemidis conſid.

ANthemis, quæ & Chamæmelon ab odore mali Græcis dicta eſt, officinis, & vulgo corrupta voce Camomilla vocatur. Verùm quamuis tres Anthemidis ſpecies florum colore tantùm differentes, memoriæ prodiderit Dioſcorides, eamq; cæteris ad calculos præſtare tradiderit, cui flores in medio aurei, per ambitum verò purpurei bubonij modo inſunt; pharmacopolæ tamen in Italia illam duntaxat ſibi comparant, quæ floribus conſtat intus aureis, foris folijs albicantibus

ANTHEMIS, SIVE CHAMAEMILLA.

circumseptis quòd. hæc cæteris frequentior, copiosiorq́; inter segetes in campis proueniat, oleatq́; suauiter. Quandoquidem cætera eius genera, à paucis sanè cognita, in raris Italiæ locis reperiuntur. Sunt qui putent plantam, quam quidam Vergilij ADONIDEM esse censent, purpureum Dioscoridis esse Anthemidem; sed re uera hallucinantur, quòd huiusce Anthemidis genus, Dioscoride teste, flores proferat in medio aureos, & forinsecus orbiculato ambitu purpureos, vt in Belli quadam uidemus, à quibus maximè differunt uulgaris Adonidis flores, qui papauerorum syluestrium flores æmulantur. Cæterùm Anthemis cuius uulgaris est usus, caules edit cubitales, folijs est paruis capillaribus, tenuibus, ac numerosis: flores fert in caulium, ramorumq́; summitatibus Parthenio, quod Matricariam uocant, similes. Radicibus nititur tenuibus, nec altè descendentibus. Tanta est Anthemidis cum Cotula fœtida similitudo, vt nullo ferè oculorum intuitu, sed olfactu tantùm altera ab altera dignosci queat; Nanque altera, nempe Anthemis perquàm bellè, ac suauiter 10 olet, altera uerò fœtet, & adeò acris est, ut cutim exulceret adalligata. Quo fit ut qui in campis aluum exonerant, & deinde hac herba sedem abstergunt, paulò post intolerabili uexentur ardore. Cæterùm Anthemidis decoctum potum lateris dolores sanat. Idem præstat aqua è floribus distillata. Anthemidis flores absque folijs decerpti, tusiq́; in mortario, & ex oleo in pastillos conformati, si ex eodem oleo dissoluantur, ijsq́; febrientes à uertice capitis usque ad pedes illinantur, moxq́; stragulis, ut sudent, integantur, quascunque febres sanant, si sudor copiosus fluxerit. Ita enim scriptum reli-

ADONIS.

quit Ni-

Anthemidis vires ex Gal.

quit Nicheſſor Aegyptius. Anthemidis meminit Galenus libro 3. ſimplicium medicamentorum, ſic ſcribens. Chamæmelum tenuitate quidem roſæ perſimile eſt, calore verò ad olei facultates magis accedens, animali tum familiares, tum temperatas. Quapropter laſsitudinibus, vt ſi quid aliud confert, doloresque ſedat, mitigatque. Preterea tenſa remittit, & laxat, queq; mediocriter dura ſunt emollit, queque conſtipata rarefacit. Ad hec febres, que citra viſceris alicuius inflammationes infeſtant, diſcutit, ac diſſoluit, ac preſertim que ex humoribus bilioſis, aut cutis denſitate proueniunt. Qua de re & ab Aegyptiorum ſapientibus ſoli conſacratum eſt, febriumq; omnium remedium putatur. Verùm hac quidem in re à veritate aberrant: ſolas enim, quas dixi febres ſanare poteſt, easq; que iam concocte ſunt. Iuuat tamen pulchrè reliquas etiam omnes, que melancholicæ ſunt, aut pituitoſe, aut ex viſcerum inflammatione prognate. Nam & harum remedium Chamemelum vel ſtrenuiſsimum eſt, vbi iam concoctis adhibetur: quapropter & hypochondrijs, vt ſi quid aliud, gratum exiſtit. Meminit etiamnum lib. 6. eorundem ſimpl. medic. ſic inquiens. Dictum quidem in tertio libro de hac herba copioſius eſt, diceturq; nunc ſummatim, quòd calefacit, & deſiccat in primo ordine. Eſt & tenuium partium, ac proinde digerendi, rarefaciendi, & laxandi facultatem obtinet. Planta, quæ Grecis ἀνθεμὶς, & χαμαίμηλον, Latinis pariter Anthemis, & Chamæmelum appellatur: Arabibus, Debonigi, ſeu Babunegi: Italis, Camamilla: Germanis, Camillen: Hiſpanis, Menzanilla: Gallis, Camemina, & Camomille. 10

Nomina.

PARTHENIVM, SEV MATRICARIA.

Παρθένιον

Παρθένιον. PARTHENIVM. CAP. CXXXVIII.

PArthenium, aliqui amaracon uocant, foliis est coriandri, tenuibus: flore per ambitum albo, intus melino. odore subuiroso, sapore amaro. Siccatum, cum aceto mulso, aut sale potum, non secus atque epithymum, & bilem, & pituitam detrahit: suspiriosis prodest, & melancholicis. Herba sine flore à calculosis, & anhelatoribus magna utilitate bibitur. Valet decoctum ad insidendum in duritia uuluarum, & inflammationibus. Illinitur sacro igni, & collectionibus cum flore.

SEritur Parthenium in Italia in hortis ferè omnibus, neque modo in ijs satum; sed in alijs quoque locis sponte prouenit. Folio est coriandri, amaro sapore, odore graui: floribus per ambitum albis, intus melinis. Hetrusci Matricariam, & ab amaro sapore, Amarellam uocant. Cæterùm hallucinantur, mea quidem sententia, in parthenij historia Brasauolus, & Fuchsius, uiri alioqui doctissimi: quin & Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd concordes sibi persuaserint (ut superius in Artemisiæ commentario, eorum errorem explodendo, diximus) Matricariam, siue Amarellam uulgò uocatam esse illud Artemisiæ genus, quòd secundo loco à Dioscoride repræsentatur: utpote qui non rectè expenderint hanc esse legitimum Parthenium. Porrò contendunt Brasauolus, & Fuchsius eam omnino plan-

Parthenii cō sideratio.

10

TANACETVM.

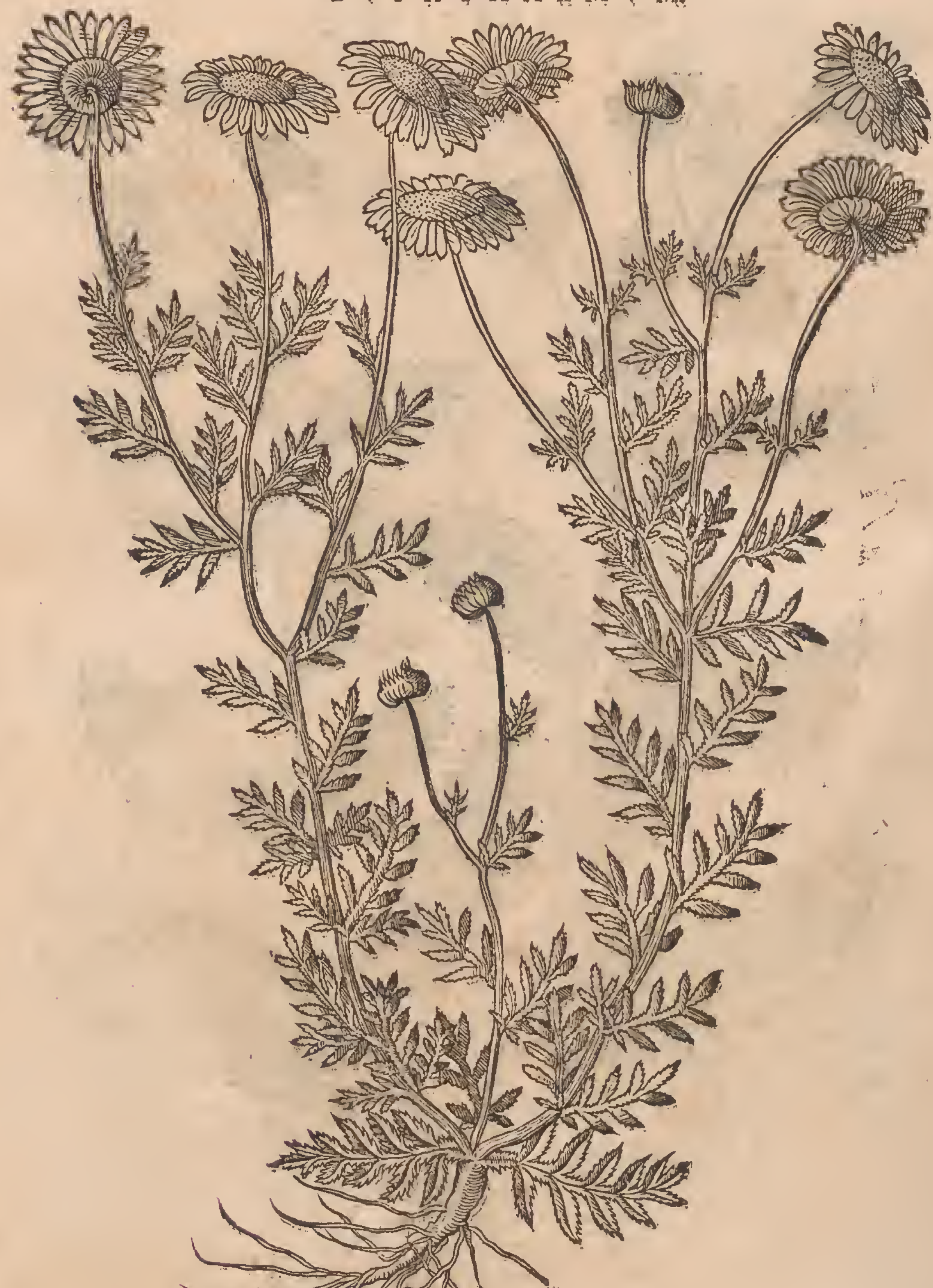

tam uerum referre Parthenium, quam herbariorum uulgus Cotulam fœtidam appellat. Sed quàm isti clarissimi medici magno in errore uersentur, iudicent ij, qui probè sciunt Cotulam fœtidam folio esse fœniculi, aut anthemidis potius, quàm coriandri: neque sapore usqueadeò amaro, ut in Parthenio requiritur. Sed acutissimo, & exulcerandi ui prædito. id quod nusquàm Parthenio tribuit Dioscorides, neque Galenus. Sunt præterea antiquorum nonnulli, qui Helxinem quoque Parthenium uocauere, illam scilicet, quæ in parietibus nascitur detergendis uitreis uasis aptissima, ut Galenus ipse testatur libro 6. simplicium medicamentorum, & Plinius 22. cap. 17. naturalis historiæ. Nec desunt etiam, qui uelint mas Parthenium appellare Athanasiam, quam & TANACETVM uocant seplasiarij, cuius etiam superius de Artemisia differentes mentionem fecimus, & hic modò effigiem damus. Quorum equidem sententiam magis probandam censerem, quàm eorum, qui tertium Artemisiæ genus Tanacetum esse contendunt. Vtuntur Tanaceto recentiores ad uentriculi, & alui flatus discutiendos, item ad lumbricos ex uentre pellendos. Vtuntur & ad frangendos renum calculos, & ad ciendam urinam. Sed id uiris magis, quàm mulieribus commendant: contrà uerò Matricariam dictam fœminis tantùm exhibendam precipiunt. Parthenij in simplicium medicamentorum censu Galenum meminisse non reperio. Eius nomen Græcum est παρθένιον, Latinum similiter Parthenium: Arabicum, Achuen, Vchuen, Achuan, siue Alachuam: Italicum, Parthenio, Matricaria, & Amarella: Germanicum, Muotter kraut, & Mettram: Gallicum, Matricaire.

Tanacetũ, & eius medicinæ.

Nomina.

BVPHTHALMVM.

Βούφθαλμον.

Βούφθαλμον. BVPHTHALMON. CAP. CXXXIX.

BVphthalmon, quidam cachlam uocant, caules emittit tenues, mollesq; : folia fœniculi : luteum florem, anthemide maiorem, oculi similitudine, unde nomen traxit. Circa oppida nascitur, & in cã pestribus. Flores cum cerato triti, tumores, duritiasq; discutiunt. Aiunt epotam post exitum a balneis, regio morbo correptis, colorem tractu temporis reddere.

Buphthalmi consid.

10 *NOn parum profectò inter se variant de Buphthalmo recentiorum sententiæ, vt herbam, quæ ipsum legitimè repræsentet decernant, & ostendant. Nam aliqui putant, herbam quandam cubito altiorem, in pratis & agrorum marginibus nascentem, quæ (vt equidem opinor) Bellis maior est folio nonnihil in ambitu serrato, flore intus melino, extrà verò candidissimis foliolis vndique circundato, anthemide maiore, esse legitimum Buphthalmum. Alij verò, quibus assipulatur Fuchsius, aliam ab hac herbam verum Buphthalmum esse contendunt, vulgaris anthemidis cognatam, quam essing*

BELLIS MAIOR.

Cotulam non fętidam vocant. Sed cur horum sententias comprobem, sanè non habeo. quippe quamuis Cotula non fœtida dicta foliorum facie quadantenus Buphthalmum referat; flores tamen in medio melini, & in ambitu anthemidis modo candidi, Dioscoridis picturę non vtique respondent. Quemadmodum & hinc perspicuum est alteram plantam, cuius primo loco meminimus, non esse Buphthalmum. Siquidem cùm diligentissimè scripserit Dioscorides vulgaris anthemidis, tum etiam parthenii flores intus aureo micare colore, per ambitum verò candido, dubitandum quidem non est, quin & eadem fuerit vsus diligentia in describendo Buphthalmi flore, quem tamen luteum in vniuersum facit, non autem in ambitu candidum, qualis in vulgari parthenio conspicitur. Cùm itaque Buphthalmum luteo planè flore præditum esse debeat, haud dubiè errant, meo quidem iudicio, qui pro Buphthalmo prædictas, aut similes plantas accipiunt. Cæterùm legitimum, ni fallor, Buphthalmum ad me attulit hoc anno Patauio Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, iuuenis spectatæ in philosophia, ac medicina eruditionis, mihiq; perinde ac filius charissimus, quod in nullis prorsus notis à Dioscoridis descri- 10 *ptione dissidet, vt eius effigies, quam hic damus, abundè demonstrat.* Buphthalmi vires ex Gal. *Buphthalmi vires retulit Galenus libro 6. simplicium medic. ijs verbis. Buphthalmum, inquit, sic appellatum est à floribus, qui figura quidem boum oculis videantur adsimiles, colore autem anthemidis floribus simillimi sunt, sed multò illis tum maiores, tum acriores. Proinde & vehemen-*

BELLIS MEDIA.

tius discu-

BELLIS MINOR.

tius discutiunt, adeò ut duritias sanent cerato misti. hæc Galenus. Vbi, ne quid nobis obstet, animaduertendum est, quòd Galenus, qui Buphthalmi flores anthemidis floribus simillimos reddit, de ea tantùm anthemide intelligit, quæ luteos flores profert. Sed quoniam de Buphthalmi flore differenti mihi BELLIS sic à Plinio uocata occurrit, cuius etiam initio commentarij memini, non alienum esse duxi, hoc in loco eius historiam, & uires recensere. Bellis igitur quanquam plura sunt genera, tria tamen communiter numerantur, nempe maius, medium, & minus. Maius folia gerit ex angusta origine in latum ambitum finientia, subrotunda, crassiuscula, & circumquaque serrata, humi circa radicem in rotæ modum accubantia. Quæ autem in caulibus habentur, oblonga magis sunt senetionis modo, caules emittit ab una radice plures, cubitales, teretes, robustosq́; è quorum summis partibus flores exeunt Anthemide, aut Parthenio maiores, qui æstate tota perdurant, colore intus aureo, & per ambitum candido. Radix illi est multifida, haud ualde descendens. Alterum autem, quod medium appellamus, plerunque in pratis prouenit folijs minoribus, nec adeò per ambitum incisis, in terra iacentibus. Cauliculos edit tenues, flexiles, rotundos, palmari longitudine. Radicem altero tenuiorem, sed multifidam. Flores mittit maiori per omnia similes, sed longè minores. Minus quod in hortis seritur, uarijs spectatur generibus: quæ florum uarietate dignoscuntur. Nam tametsi folia in omni ferè genere habeantur longiuscula, in cacumine subrotunda, cras-

Bellidis historia, & uires.

BELLIS MINORIS TRES SPECIES.

ſiuſcula, ſolo procumbentia; & in rotæ modum radiantia, atque per ambitum ſenſim ſerrata: flores tamen coloribus, & foliorum numero inter ſe uariant. Siquidem in uno genere centrotenus aurei & per ambitum, rubentibus foliolis ſtipati cernuntur, in altero uero ex candido rufeſcẽtibus, aut uerſicolorib. numeroſioribusq́;. Sunt etiam qui intus rubri ſint, & in ambitu albi, quinetiam qui ubiq; foliolis uerſicoloribus adeò ſtipati habeantur, ut ſericinos floccos penè referant. Omnes hoc tempore in Coronamenta uenere. Nam ob cauliculorum mollitiem, & colorum præſtantiam, texendis coronis aptiſſimi ſunt. Florent anno ferè toto ſi cultorum diligentia non deſit. Facultas omnibus eadem: nam (ut recentiores perhibent) ualent in ſtrumis, & capitis fracturis; quinetiam in uulneribus thoracis, quæ in pectoris cauitatem uſque penetrarunt, in quem uſum Bellim potionibus inſerunt. Sunt & qui Bellidis genera laudent ad iſchiada, & paralyſin. Sanant commanſa folia cum oris, tum Linguæ exulceratas puſtulas, eadem tuſa genitalium inflammationes extinguunt, ac etiam reſoluunt. Herba ipſa recens in acetarijs deuorata, aluum adſtrictam lenit. id quod etiam præſtat ex iure pinguium carnium decocta. 60

Nomina.

Βούφθαλμον *ſic Græcè, Latinè uerò Buphthalmum, & Oculus bouis dicitur: Arabicè, Bihar: Italitè: Buphthalmo, & Occhio di bue. Bellis, Italis primo fiore, & fiör di primauera dicitur.*

Ταλκυνίδα

παιωνία. PAEONIA. CAP. CXL.

PAeonia, ſiue glycyſide, Græcis aliquibus pentoboron dicitur. ſunt qui Idæos dactylos radicem pæoniam vocant. Caulis altitudine ſeſquipedis adoleſcit, comitantibus multis ſtolonibus. Huius duo genera: mas folia iuglandis habet: in fœmina uerò ſmyrnij more diuiduntur. Summo caule ſiliquas emittit amygdalis ſimiles: in quibus, cùm dehiſcunt, multa grana exigua, rubra, acinis punicorum ſimilia inueniũtur, & in medio nigra, purpurea quinque aut ſex. Radix maris digitali craſſitudine, & palmi longitudine, guſtu adſtringens, alba. fœminæ radicibus ceu glandes circiter ſeptem aut octo inhærent, ut in haſtula regia. Fœminis à partu non purgatis ſicca radix datur: ciet menſes

PAEONIA MAS.

amygdalæ

PAEONIA FOEMINA.

amygdalæ magnitudine pota uentris doloribus cum uino pota auxiliatur. ualet contra regium mor- 60 bum, & renum, ac uesicæ dolores. decocta in uino [a]aluum sistit. Rubra grana rubentes menses sistunt, decem vel duodecim pota in uino austero, & nigro: stomachicis, & erosionibus ea esse prodest: à pueris pura initia calculorum eximunt. Grana nigra auxiliantur suppressionibus nocturnis, uuluæ strangulationibus, & matricis doloribus, quindecim numero pota, in aqua mulsa, aut uino. Nascitur in altissimis montibus, & præruptis.

[a] Catecuz. addit. καὶ πινομένη, idest, & pota.

Pæoniæ consideratio.

PAeonia fœmina planta est vulgaris notitiæ: mas uerò contrà, quòd paucis in Italia locis proueniat. Hanc Pisis ad me Goritiam misit hoc anno Lucas Ghinus Forocorneliensis, uir & doctrina, & rei medicæ cognitione præclarus. Sed & eam antea è Germania allatam uidimus. Pæoniæ historiam, & vires descripsit Plinius libro 27. cap. 10. his verbis.

Glycisîde,

Glycyside, quam aliqui Pæoniam aut pentorobon vocant. caulem habet duum cubitorum, comitantibus duobus, aut tribus, subrutilum, cute lauri, folia qualia Isatis pinguiora, rotundioraque, ac minora. Semen in siliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera sunt. Fœmina existimatur, cuius radicibus ceu balani longiores circiter octo aut sex adhærent. Mas plures habet, quoniam non vna radice nixus est, palmi altitudine, candidaque. Ea gustu adstringit. Fœminæ folia Myrrham redolent, & densiora sunt. Nascuntur in syluis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico martio impetu in oculis faciente, inter diu periculosum sit. Radix uerò cum effodiatur, periculum esse, ne sedes procidant. Magna id vanitate ad ostentationem rei fictum arbitror. Hæc Plinius. in quibus à Dioscoride dissentit, quod mari plures scripserit esse radices quàm fœminæ, quo fit vt suspicer Plinij lectionem vitio haud carere. Pæoniæ vires posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro 6. simpl. mediç. vbi ita scriptum reliquit. Glycysida, quam pentoroben, & pæoniam nuncupant, radicem habet leuiter adstringentem cum quadam dulcedine; etsi plusculum dentibus mandas, acrimoniam item quampiam subamaram subesse percipies. Proinde menses ciet ex melicrato amygdalæ pota quantitate. Sanè tundere eam oportet, ac cribrare, & sic inspergere. Expurgat porrò etiam iecur obstructum, & renes. Sed hæc efficere nata est, quæ acris, & subamara est; quæ verò quiddam etiam adstrictorium obtinet, ventris fluxiones sistere potest. Verùm eã tunc in austerorum vinorum quopiam decoctam bibere conuenit. Est autem facultate omnino resiccatoria vehementer, ita vt non desperauerim eam etiam adalligatam, quod meritò creditum est, puerorum epilepsias sanare. Equidem vidi puellum quandoque octo totis mensibus morbo comitiali liberum, ex eo quo gestabat radicẽ tẽpore: vbi verò fortè fortuna quod à collo suspensum erat decidisset, protinus morbo correptus est. rursusque suspenso in locum illius alio, inculpatè postea se habuit. Porrò visum est mihi satius esse denuò id collo detrahere certioris experientiæ gratia. Id cùm fecissem, ac puer iterum esset conuulsus, magnam recentis radicis partem ex collo eius suspendimus: ac deinceps prorsum sanus effectus est puer, nec postea conuulsus est. Rationabile itaque erat aut partes quaspiam à radice defluentes, ac deinde per inspirationem attactas, ita affectos locos curare, aut aerem à radice assiduè mutari, & alterari. Nam hoc pacto succus Cyrenaicus columellam phlegmone affectam iuuat, & melanthium frictum palàm destillationes, & grauedines desiccat, si quis id in calidum linteum rarum liget, assidueque calorem ex eo per inspirationem, quæ per nares fit, attrahat. Quinetiam si compluribus linis, & maximè marinæ purpuræ collo uiperæ iniectis, illis viperam præfoces; eaque postea cuiuspiam collo obuinctas, mirificè profuerit tum tonsillis, tum omnibus ijs, quæ in collo expullulant. Sed de talibus priuatim aliquando fortè conscribam. Nunc verò sciendum est Pæoniæ temperamentum tenuium esse partium & exiccatorium, haud tamen insigniter calidum, sed aut symmetrum, aut paulò calidius. Hæc Galenus. Quibus patet pæoniæ radicem collo suspensam, non quidem deuoratam puerorum epilepsiam curare, quanquam plurimi sint medici, qui eam ad comitiales potandam præbeant. Cæterùm hoc æuo Galeni de suspensa pæonia testimonium plurimos fefellit medicos, quo fit, vt mihi dubitandum sit an Pæonia vulgaris ea sit, de qua scribit Galenus. Præstat Pæoniæ nostræ semen ad amissam loquelam, si eius triginta grana à cortice repurgata, & in puluerem contrita ex vino propinentur. Valent eadem, ac pariter radices ad serpentium morsus, non solùm pota, sed etiam imposita. Non desunt mulierculæ, quæ, perforata pæoniæ semina, & filo traiecta coralliorum modo suis infantibus, & pueris collo circumligent. quod putent hoc amuleto Epilepsiam arceri. Hæc planta Græcis γλυκυσίδη & παιωνία, Latinis item Pæonia nuncupatur: Arabibus, Feonia: Italis, Peonia: Germanis, Peonien: Hispanis, Rosa del monte, & Rosa albardeira: Gallis, Penoesne, & Pinoine.

Pæoniæ uires ex Gal. — *Galeni historia.* — *Nomina.*

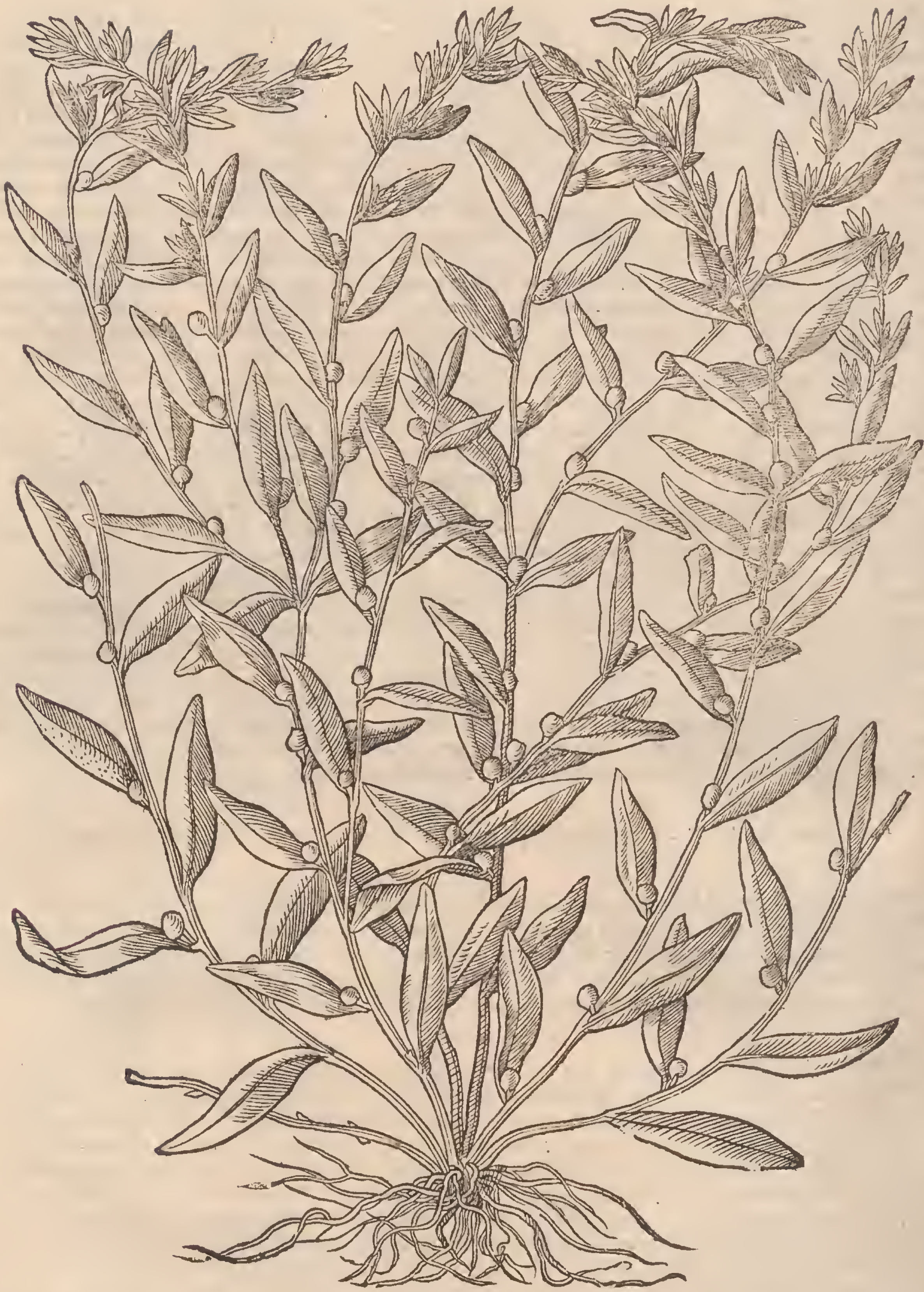
Λιθόσπερμον. LITHOSPERMVM. CAP. CXLI.

Lithospermon à seminis duritia nomen accepit. Folijs est oleæ longioribus, & latioribus, mollioribus, iacent humi, quæ ab radice exiliunt; ramulis rectis, tenuibus, firmis, crassitudine acuti iunci, lignosis: in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum speciem exhibent: folijs longis: inter quæ paruum semen, rotundum, erui magnitudine, duritia lapidea. Nascitur in asperis, & editis locis. Vim hanc habet, ut semine cum uino albo poto calculos frangat, pellatque urinam.

Lithospermon hodie seplasiarij, & omnes ferè medici Barbaros secuti Milium solis nominant. Licèt rectius fortasse Mauritanorum quoque imitatione ab illis Milium Soler vocaretur. Quandoquidem hæc planta (vt scribit Serapio testimonio Aben Iulicil) frequens nascitur in montibus Boler: unde illi aptius fortè à loco, quàm à sole cognomentum imponeretur. Huius milij, vtcunque cognominetur, duo ostenduntur genera. maius, quod legitimum est Lithospermon, quove Hetruria satis referta est. minus, quod longè frequentius vbique in Italia gignitur. Hoc humi minimè repit, sed arbusculæ ferè instar sursum caules mittit brachiatos, rotundosque, in quibus folia sunt, vt in maiori oblonga, sed minora, & firmiora, è quorum exitu semen oritur candidum, pellucidum margaritarum modo, oblongum tamen, & facie, & quantitate milio simile; quo factum est, vt Milium Soler appellari cœperit. Cæterùm Fuchsium, virum alioqui doctissimum, Lithospermum Dioscoridis omnibus propè nunc compertum, non cognouisse arbitror, quòd in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs pro vero Lithospermo, illud quod officinis Milium solis minus appellatur, depinxerit. Idem nihil minus deinde mihi quidem videtur errasse in libro de compositione medicamentorum, quem nuper auctum edidit: vbi scriptis tradidit Lithospermi genus esse plantam illam harundinaceam, ex cuius seminibus, quæ nos Lacrymas vocamus, fiunt orbiculi, quibus filo traiectis vtuntur mulieres ad suas preces numerandas. Hanc autem opinionem quoniam confutauimus in Apologia, quam aduersus Amatum Lusitanum, quem fortè secutus est Fuchsius, scripsimus, hic vt satis alibi explosam relinquimus. Lithospermon, vt herbam summa admiratione dignam, eleganter descripsit Plinius libro 17. cap. 11. cuius hic verba subijciam. Inter omnes herbas, inquit, Lithospermo nihil est mirabilius. Aliqui egonychon vocant, alij diospyron, alij heracleon. Herba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis surculosis, crassitudine iunci. Gerit iuxta folia singulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore, & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipsi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus semen. Nascitur & in Italia, sed laudatissimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo conspexi. Tantus est decor, uelut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis, tam exquisita difficultas lapidis ex herba nascentis. Iacere, atque humi serpere authores tradunt. Ego uulsam, non hærentem vidi. hactenus Plinius. Datur vtriusque semen potandum vtiliter diebus pluribus sesquidrachmæ pondere, addita asplenii semidrachma, & succini scrupulis duobus, ex succo plantaginis, aut portulacæ, aut lactucæ ad gonorrhæam. Dantur quoque magno sanè auxilio mi-

Lithospermi consid. — *Fuch. error.* — *Lithospermi hist. ex Plin.*

LITHOSPERMVM MAIVS.

Phalaridis vires ex Gal.

Nomina.

noris lithoſpermi ſeminis drachmę duę ex lacte muliebri potandæ ęgrè parturientibus fœminis. Nanque hoc tantùm medicamento quàm plures in partu laborantes adiutæ ſunt. Lithoſpermi in ſimplicium medicamentorum libris, Galenum meminiſſe non inuenio. Quod Græci λιθόσπερμον, Latini quoque Lithoſpermum vocant: Mauritani, kulb, Culb, Calt, ſeu Calab: Itali, Lithoſpermo, & Milium ſolis: Germani, Meerhirſz, & Steinſomen: Galli, Gremil, & Herbe aux perles.

60

φαλαρίς.

LITHOSPERMVM MINVS.

φάλαρις. PHALARIS. CAP. CXLII.

PHalaris cauliculos emittit zeæ culmis ſimiles, à minutis, ac nullius vſus radicibus, multos { duûm palmorum } geniculis cinctos[a], graciliores tamen, ac dulces[b]: ſemen candidum, oblongum, milij magnitudine. Tunditur, & in aqua aut uino ſuccus ad ueſicæ cruciatus utiliſſimè bibitur. Semen cochlearis menſura potum, ad eadem efficax eſt.

60

Concluſa nõ legit Orib.

a Orib. legit. ἰσχυρότερα. i. validiores.

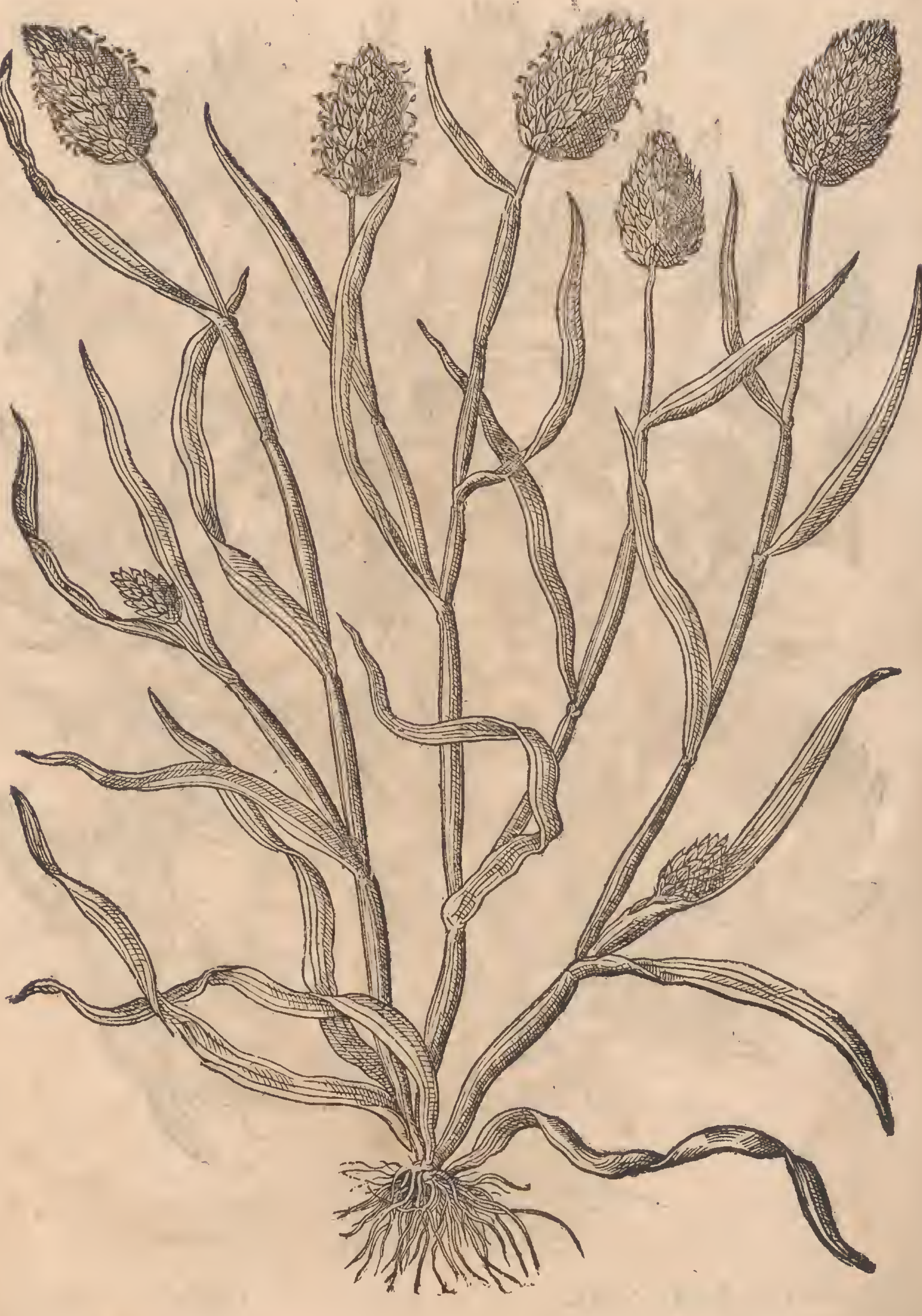
b Orib. add. τῇ γεύσει, καὶ τὰ φύλλα δὲ ὅμοια τοῖς τῆς ζέας. i. guſtu, & folia etiã fert zeæ ſimilia.

PHalarim genuinam referre hanc plantam, cuius hic imaginem excudi curauimus, quin credam nihil eſt quod prohibeat. Siquidem calamos emittit zeæ; ſemen in ſpicatis capitibus, iiſque oblongis, candidum oblongum milio ſimile. Quinetiam radicibus nititur minutis, & ſuperuacuis. Phalaridis meminit Galenus libro octauo de ſimpl. medic. facultatibus, his verbis. Phalaridis herbæ tum ſemen, tum ſuccus, tum folia potu auxiliari creduntur veſicæ doloribus ceu in ſe habeant quidpiam tenuium partium, & calidum. Scripſit de eadem & Plinius lib. 27. cap. 12. ſic inquiens. Phalaris Thyrſum habet longum tenuem ceu calamum, in ſummo florem inclinatum, ſemen ſimile ſeſamæ. Et hoc calculos frangit, potum ex vino, vel aceto, & melle, & lacte. Idem & uitia ueſicæ ſanat. Hæc ille.

Phalaridis cõſideratio.

Ἐρυθρόδανον

PHALARIS.

Ἐρυθρόδανον. RVBIA. CAP. CXLIII.

60

Meum non legit conclusa.

ERythrodanum radix rubra eſt,qua tinguntur lanæ. Vna ſponte prouenit:altera ſeritur,ut in { Thebana Galliæ, } & Rauenna Italiæ: { in Caria } inter oleas, ut in aruis, ſolo creditur. Hanc non ſine quæſtu ſerunt: nanque maximum ex ea ſentiunt prouentum. Aſperi caules,& quadranguli,longi, aparinæ non diſſimiles,robuſtiores, & multò prorſus maiores; foliis per interualla circum articulos, ſtellatim decuſſatis. Semen eius rotundum, inter initia uiride,mox rubrum, poſtea cùm ematuruit, nigrum: radix tenuis, longa, rubra. Vrinam ciet: qua de cauſa regio morbo opitulatur,pota cum aqua mulſa: item iſchiadicis, & reſolutis. Craſſam, copioſamq; urinam pellit,nonnunquam & ſanguinē: bibentes tamen quotidie lauari oportet, { & excrementorū quæ reddūtur differentiā ſpectare. } Aduerſus ſerpentium morſus, ramulos cum foliis vino bibere prodeſt. Semen ex aceto potum,lienē abſumit.Impoſita radix trahit partus,menſes,ſecundasq;. albæ uitiligini illita ex aceto medetur.

Conclusa in meo exemplari desunt.

Rubia,

RVBIA SATIVA.

Rvbia, quam Greci, Erythrodanum dicunt, duum est generum, alterum Agreste, & sponte nascens: Alterum domesticum, folijs maioribus, & longioribus, crassioribusque caulibus. Hetruscis Rubia nullis non cognita: neque medicis solùm, ac seplasiarijs cognoscitur: sed etiam mulierculis, ac rusticis, ijs præsertim, qui in locis habitant, vbi lanificio opera impenditur. quandoquidem inficiendis tingendisque lanis aptissima est. Quapropter rustici, & agrestes mulieres; quòd lanarum infectores Rubiæ quotannis plurimum emant, huius radices effodiunt, & vendunt. vnde tantum quæstus faciunt, vt sibi suisque victum suppeditent. Mittit hanc abunde Hetruria, precipuè Senensis ager. Expetuntur folia nostratibus mulieribus, quòd asperrima sint, ad stannea vasa detergenda: siquidem mirum dictu quàm pulcherrimè nitescant, quæ Rubiam fuerint experta. De ea autem disserens Plinius libro 19. cap. 3. In primis, inquit, Rubia tingendis lanis, & corijs necessaria. Laudatissima Italica, & maximè suburbana, & omnes penè prouinciæ scatent ea. Sponte prouenit, seriturque similitudine eruiliæ: Verùm spinosus ei caulis; geniculatusque hic est, quinis circa articulos in orbe folijs. Semen eius rubrum est. Inuenio apud quosdam morbum regium sanari hoc frutice, etiam si adalligatus spectetur tantùm. Rubiæ meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi sic scribit. Est autem Rubia tinctorum radix acerba, & gustu amara. Itaque quæcunque agere dictum est superiore libro, vbi in vnum eiusmodi coiuerint

Rubiæ cõsid.

Rubiæ vires ex Gal.

facultates,

RVBIA SYLVESTRIS.

facultates, ea omnia in hac radice luculenter conspicies. Quippe cùm & lienem, & iecur expurget, & vrinas crassas, multasque, ac nonnunquam etiam sanguinolentas vacuet. Quin & menses ciet, ac mediocriter quæ extersionem postulant, extergit: proinde vtiligines albas cum aceto illita iuuat. Sunt qui eam ischiadicis, hoc est, coxendicum doloribus afflictis, & resolutis, in potu cum melicrato exhibeant. Id ἐρυθρόδανον *Græcè dicitur, quod Erythrodanum, & Rubia Latinè: Paue, Fue alsabagin, Arabicè: Erythrodano, & Rubbia, Italicè: Ferberroet, Germanicè: Ruuia, Hispanicè: Garance, Gallicè.* 60

Λογχῖτις. LONCHITIS. CAP. CXLIIII.

Cōclusa meū exemplar nō hēt, sed meū habet, & pro sitientibus legit. ἐν ικμοῖς. i. humectis.

LOnchitis folia habet porri, latiora, rubentia, plurima, ad radicem circunfracta, ueluti in terram procumbentia, pauca in caule: in quo flores, ceu galericuli, hiantibus comicis personis similes, nigri, & è rictu albam exerentes uelut linguam, quæ ad labrum inferius spectet. semen inuolucris clausum lanceæ simile, triangulum: unde sibi cognomentum arrogauit. radix dauci. { Nascitur in sitientibus, & asperis. } Radix ex uino pota urinam ciet.

Λογχῖτις.

LONCHITIS ASPERA MAIOR.

Λογχῖτις ἑτέρα.

LONCHITIS ALTERA. CAP. CXLV.

60

ALtera eſt Lonchitis, quam aliqui aſperam lonchitim dicunt: folia ſcolopendrii emittit, ſed aſpe riora, maioraque, ac multò magis diuiſa. Vulneribus mirum in modum prodeſt, in eisque in flammationes excitari non patitur. Pota ex aceto lienem abſumit.

ETſi in compluribus Italiæ, ac Germaniæ montibus, alijsq; aſperis, & aridis locis diu multumq; perquiſiuerim primum Lonchitidis genus: ipſum tamen hactenus mihi non licuit reperire, neque etiam ab alijs inuentum videre. Cæterùm aſpera lonchitis, de qua cum Bartholomeo à Maranta Venuſino iam dudum mihi longa fuit contentio, folio eſt Scolopendrij proximo, longiore tamen, ac magis diuiſo, & ad polypodij faciem potius accedente, ſpithamæ longitudine, vtrinque diſparibus inciſuris diſſecto, tenuibus, aculeatisq; denticulis ſerrato, & ubique aſpero, unde illi nomen. Caulem nullum profert, neque flores, neque ſemen, quemadmodum polypodium, & aſplenum, quorum imaginem refert. Radice ni-

Lonchitis cõſideratio.

LONCHITIS ASPERA MINOR.

titur multiplici, tenui, subrubricante perinde ac in Phylliti. In Italia quibusdam tantùm nascitur locis ijsq; humectis, ac vliginosis: sed alibi nusquam a me uisa est. Duo eius vidimus genera. Maius quod ad me primum misit uir clarissimus Lucas Ghinus: & minus, quòd à Iacobo Antonio Cortuso Patauino sum consequutus; in quo nihil desiderari potest. Est quoque altera planta, quam Maranta asperam Lonchitim esse legitimam contendebat, quam nos PSEVDOLONCHITIM vocamus, cùm iam Marantæ ipsius sententia opiniove à nobis adeò firmis rationibus sit explosa, ut nihil prorsus illi sit argumenti reliquum, quo se tueri possit. Qui rem omnem audire cupiunt, legant Epistolas nostras medicinales. De prima Lonchitide disseruit Plinius libro 25. cap. 11. vbi sic inquit. Lonchitis non, vt plerique existimauerunt, eadem est, quæ xyphion, aut phasganion, quanquam cuspidi similis semine. Habet enim folia porri rubentia ad radicem, & plura quàm in caule, capitula personis comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. nascitur in sitientibus. Hactenus Plinius, qui horum pleraque à Dioscoride mutuatus est. Lonchitidis vtriusque meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ubi de earum viribus ita scribit. Lonchitis, eius videlicet, quæ semen habet triangulare, figura lanceæ simile, radix potissimùm quodammodo similis est radici dauci: proinde vrinam ciet. Porrò eius, quæ scolopendriæ similia habet folia, ea ad glutinanda vulnera idonea sunt uiridia, sed sicca cum aceto pota, lienes induratos sanant. 60

Lonchitidis uires ex Gal.

Nomina. Λογχῖτις vt Græcis, ita etiam Lonchitis Latinis, & Lonchite Italis vocatur.

Α'λθαία,

PSEVDOLONCHITIS ASPERA.

Ἀλθαία. ALTHAEA. CAP. CXLVI.

ALthæa, quam alij Ibiſcum uocant, in ſylueſtrium maluarum genere eſt, cui folia ut cyclamino rotunda, lanugine caneſcunt: flore roſaceo †: bicubitali caule: radice lenta, intus alba. Althæa appellatur, quòd inter primas ſit utilis, & pluribus polleat remedijs. Decocta enim in uino aut aqua mulſa, & per ſe cum imponitur tuſa, efficax eſt contra vulnera: item ad ſtrumas, parotidas, abſceſſus, mammarum inflammationes, fracta ſedis, inflationes, neruorum rigores: ſiquidem diſcutit, & excoquit. rumpit, & ad cicatricem perducit. Cocta, ut dictum eſt, adiecto ſuillo adipe, aut anſerino, te rebinthinave, ut malagmatis lentor fiat, faciet ad vuluæ inflammationes, præcluſioneſque, in peſſis ſubdita. Decoctum eodem fungitur munere: onera uuluæ, reliquiasque à partu extrahit. Decoctæ radicis ſuccus ex uino potus, ſuccurrit urinę difficultati, calculoſorum cruditatibus, dyſentericis, iſchiadicis, tremulis, ruptis. dentium mulcet dolorem, cum aceto decocta, colluto inde ore. Viride ſemen ſiccumque tritum, vitiligines in ſole cum aceto perunctas emendat. Eodem cum oleo & aceto peruncti,

† Orib. legit τρίπηχον. i. tricubitali. meum verò exēplar legit. πιχαῖον .i. cubitalem.

ALTHEA.

to perunćti, a venenatis non feriuntur. valet contra dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, aluiq; profluuium. In poſca, aut vino decoctum bibitur, contra omnes veſparum, apum, ſimiliumq; aculeatos ictus. Foliæ cum olei momento, morſibus, & igni ambuſtis illinuntur. Conſtat aquam, trita radice 60 addita, ſub diuo addenſari.

Althæę conſideratio.

Althęa a Latinis poſſet Medica ſimpliciter dici, quoniam ab ἀλθαίνω, quod Gręcis mederi ſignificat, etymon habere videtur. Quocirca meritò ſcriptum reliquit Dioſcorides, Althęam id nomen traxiſſe à multitudine remediorum, & frequenti eius vſu. Et vulgaris herba eſt, nullisque non cognita. Latini hanc Ibiſcum nominant. Italis verò, corrupta a Latinis appellatione, & præpoſita malua, quòd cum ea quandam habeat cognationem, compoſito nomine Maluauiſco vulgò vocatur. Althæam memoriæ prodidit Theophraſtus lib. 9. cap. 19. de plantarum hiſtoria, vbi de ea differit ijs verbis. Et radicem Ibiſci aquam poſſe addenſare aiunt, ſi tritam inieceris, ſub diuoq; humorem poſueris. Conſtat Ibiſcus folio maluę maiori, piloſiorique: caule molli: flore luteo: radice neruoſa, alba: fructu maluæ. caulis quoque guſtu maluam reddit. Vſus eius ad rupta, & tuſſes è vino dulci, & ad vlcera in oleo. Aliam quandam ſi carnibus concoquas, in

ALTHAEA ALTERA, SIVE ABVTILON AVICENNAE.

coquas, in idem aggregare, ac veluti conglutinare posse affirmant: alias vim attractoriam possidere, modo magnetis lapidis, atque succini. hæc in inanimatis. hactenus Theophrastus. At ego flore luteo me nunquam Althæam vidisse recordor. Roseo flore facit eam Dioscorides. verum coloris non meminit. Est & planta, quam quidam Althæam alteram Theophrasti, quidam verò ABVTILON Auicennæ esse censent. Atqui nos neque his, neque illis subscribimus. cum neque vni, neque alteri (quantum mea fert opinio) correspondeat. Verùm non ob id prætermittere libuit, quin eius hìc imaginem ad 60 deremus, vt etiam aliorum iudicium esse possit, & vt eius quoq; innotescat facultas. Siquidem experimento constat semine epoto sesquidrachmæ pondere ex vino, calculos in renibus frangi educiq;, Vrinas eijci, & dolores finiri. Meminit Ibisci Galenus libro 6. simpl. medic. vbi eius vires ita descripsit. Ebiscus, siue althæa (est autem malua agrestis) facultatem habet digerendi, laxandi, phlegmone leuandi, mitigandi, concoquendi difficilia coctu tubercula. Radix porrò eius, & semen cętera quidem similiter agunt, vt herba viridis, sed tenuiorum partium, magisq; exiccatoriam, ad hæc magis exterforiam quàm illa facultatem ostendunt, vt & vitiligines detergant, & semen renum calculos confringat. Radicis verò decoctum dysenteriæ, alui profluuio, & sanguinis reiectioni vtile est, nempe cùm adstringentem quandam facultatem possideat. Planta quæ Græcis ἀλθαία, ἰβίσκος, & ἐβίσκος, Latinis Althęa, Ibiscus, seu Ebiscus nominatur: Mauritanis, Chitini, Chathmi, siue Chathmie, & Rosa zaueni: Italis, Maluauisco: Germanis, Ibisch, & Heyluurtz: Hispanis, Hierua cannamera, & Marmaie: Gallis, Guimauues.

Althææ vires ex Gal.

Nomina.

ALCEA.

Ἀλκέα. ALCEA. CAP. CXLVII.

ALcea ſyluestrium maluarum generi aſſignatur. folia habet diuiſa, verbenacæ proxima: caules tres aut quatuor cortice cannabino veſtitos: florem roſæ, paruum: radices albas, latas, quinque aut ſex, cùm plurimùm cubitales. Quæ cum vino, aut aqua potæ, dyſentericis, ruptisq; medentur. 60

Alceæ conſideratio.

ALceam hodie paſſim ferè in Italia aliqui Biſmaluam alij Maluam ſyluestrem, nonnulli etiam Maluauiſcum agreſte nominant. Herba eſt caule, floribus, ac ſemine hortenſi maluæ perquàm ſimilis, ſed folijs longiori inciſura laciniatis, ranunculi modo. Naſcitur in incultis, campeſtribus, & agrorum, ſcrobiumque marginibus, iuxta ſepes, vias, ac ſemitas. Alceæ radicibus non deſunt, qui althęæ loco vtantur, cùm huius copiam non habeant, ad tumores tum ſoluendos, tum emolliendos. Alceę hiſtoriam ſcribit Plinius libro 27. cap. 4. in qua adeò cum Dioſcoride concordat, vt ex eo hiſtoriam totam tranſcripſiſſe videatur: Peculiariter autem Alceam prætulit ad ſpaſticos, tremulos, & Opiſthotonos, vbi eius radix ex mulſa propinetur. quinetiam impoſitam ad collectiones diſcutiendas commendauit. Porrò Alceæ peculiari capite

liari capite meminiſſe Galenum non reperio, niſi hanc ſylueſtrem maluam appellauerit, dum maluæ facultates libro 7. ſimplicium medicamentorum deſcribit, his uerbis. Malua ſylueſtris quidem digerentis paululùm, & emollientis leuiter eſt facultatis. Hortenſis uerò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate imbecillior eſt. Fructus eius tantò ualidior eſt, quantò & ſiccior. hæc Galenus. Cæterùm Paulus ſeorſum Alceam retulit libro 7. ubi ſic inquit. Alcea ſylueſtris maluæ genus eſt. In uino pota dyſenteriæ, & eroſionibus medetur, potiſſimùm eius radix. Huic herbæ nomen Græcum, ἀλκέα: Latinum, Alcea: Italicum, Biſmalua, Malua ſaluatica, & Buon uiſchio: Germanicum, Sigmars kraut: Hiſpanicum, Malua de Ungria, & Malua monteſina; Gallicum, Bimaue.

Alceæ uires ex Paulo.
Nomina.

Κάναβις. CANNABIS. CAP. CXLVIII.

10 CAnnabis ſatiua planta magni in uita uſus ad robuſtiſſimos funes factitandos: foliis fraxini, graui odore: caulibus proceris, inanibus: ſemine rotundo. quod largiore cibo genituram extinguit. Succus ex ea recente conuenienter aurium doloribus inſtillatur. Sylueſtris cannabis uirgas fert althææ ſimiles, minores, nigriores, & aſperiores, cubiti altitudinem æquantes: folio ſatiuæ, nigriore, &

CANNABIS.

asperiore: flore lychnidis, subrubro: semine, & radice althææ. Decocta radix, illitu inflammationes mulcet, tumores discutit, tofos articulorum dissipat. Huius cortex torquẽdis funibus accõmodatus.

Cannabis cõsideratio.

Cannabis satiua planta est adeò uulgaris notitiæ apud omnes Europæ nationes, ut omnino superuacuum sit eius faciem uobis repræsentare. Quæ etsi uulgaris admodum sit planta, est tamen magni in hominum vita vsus, non solùm ad robustissimos funes parandos, quibus in fabricis magnis ad sustinenda, trahendaq; ingentia pondera, & nauigia regenda utimur, sed etiam ad lintea conflanda, è quibus infima plebecula indumenta, aliaq; multa sibi parat: Inuisa tamen furibus, & latronibus, quòd cannabis tanta aduersus eos sit facultas, vt non solùm huic plantæ adalligati sua ipsorum malefacta detegant, & ore proprio patefaciant, sed quòd etiam subinde sinanche cannabina affecti, suffocentur penduli. Ea simplici adolescit caule, sed in marem & fœminam distinguitur. Mas plures è caule fundit ramos, arbusculæ speciem referens; adeò vt non desint, qui è stipite carbones faciant, ad bombardarum puluerem parandum. Fœmina longè tenuiores caules edit, nullis ramis brachiatos, nulloque semine prolificat, folia vtrisque fraxini, sed minora, & graciliora, seniimque serrata, atque in mari maiora spectantur, & nigriora quina, senave ex vno pediculo prodeuntia. Radice nititur vnica, sed fibrosa. Syluestrem autem quanquam à multis in Italia prouenire dicatur; paucos tamen esse puto, qui legitimam ostendant. Mihi certè hactenus legitimam videre non licuit. Cæterum satiuæ semen in cibis sumptum planè contrarium efficit in gallinis, & in nobis: siquidem largius commanducatum nobis genituram extinguit: gallinas verò oniferaciores reddit. Experientia enim compertum habeo, gallinas, quæ hyeme, quo tempore algoris sæuitia rarò oua parere solent, Cannabis semine vescuntur, numerosiore ouorum partu gaudere: id quod frequenti cantu suo declarant. Illud præterea mihi non abierit indictum, quòd Cannabis recentis decoctum, expressa deinde fortiter herba, terrestrium lumbricorum cauernulis inspersum, statim eos euocat. Quod piscatoribus acceptum referendum est, qui hoc ingenio vermiculos capiunt suis hamis infigendos. Verùm non modò terrenos vermes euocat Cannabis decoctum, & succus eius expressus, sed etiam (vt Plinius libro 20. cap. 23. author est) vermiculos, & quodcunque animal in aurem intrauerit, eijcit. Hinc itaque quispiam conijcere potest, eius facultatem ad interaneorum vermes haud imbecillem fore. Cannabis decoctum auxiliatur solutæ iumentorum aluo, quòd coagulandi vim habeat. Quinimò non desunt, qui foliorum puluerem dysentericis propinent. Radix in aqua decocta, & illita contractos articulos emollit, item podagras, & similes articulorum impetus. Ambustis quoque recens vtiliter illinitur, sed sæpius amouenda, & iterum admouenda est, ne exiccetur. Id præstabit commodius, si recens in mortario tundatur cum recenti butyro, & subinde applicetur. Equorum tineas, quæ intra sedem hærent, succus, aut decoctum infusum eijcit.

Cannabis vires ex Gal.

Cannabis meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cannabis semen flatus discutit, adeòque desiccat, vt si plusculum edatur, genituram exiccet. Sunt qui ex eo viridi succum exprimentes ad aurium dolores ab obstructione, vt mihi videtur, natos vtantur. Et libro primo de alimentorum facultatibus, idem de Cannabi ita scribit. Non quemadmodum planta ipsa centrabis vitici quodammodo est similis, ita semen semini facultate est simile: sed plurimùm ab eo dissidet, vt quod concoctu est difficile, stomachoq; ac capiti noceat, prauique sit succi. Sunt tamen qui eo quoque frixo cum alijs tragematibus vescantur. Tragemata autem voca ea, quæ post cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit: ideoq; sumptum paulò largius caput ferit, vaporem sursum ad ipsum mittens, calidum simul ac medicamentosum. hæc Galenus.

Mulierum error.

Ex quibus liquidò apparet, quàm grauiter errent mulieres, & præsertim in Germania quæ pueris comitiali morbo laborantibus Cannabini seminis decoctum exhibent. quo tantùm abest, vt morbum curent, vt etiam eius augendi occasionem præbeant.

Nomina.

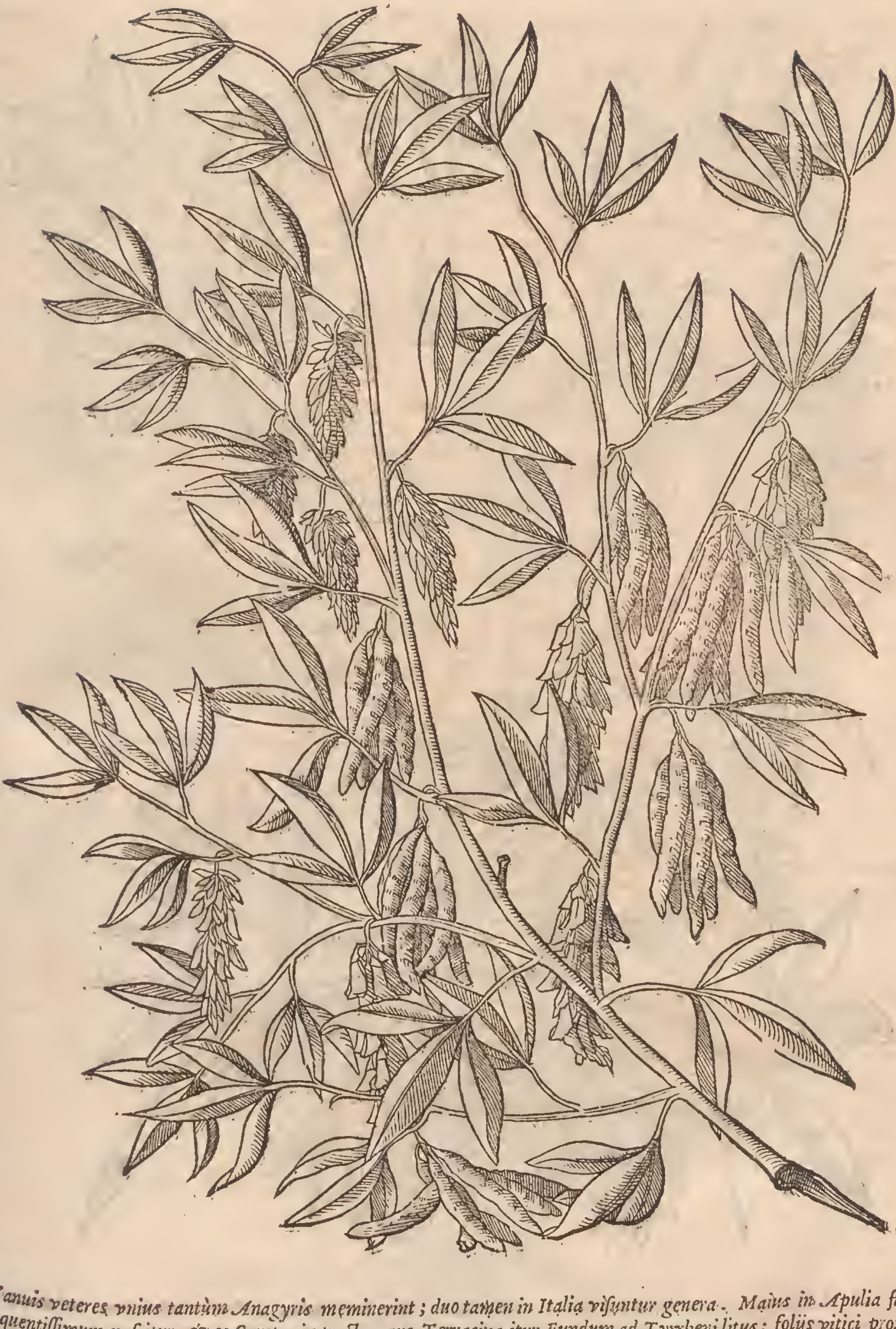
Quæ planta κάνναβις Græcè, Cannabis item Latinè dicitur: Arabicè, Scebedenegi, & Canab: Italicè, Canape: *Germanicè, Zamer hanff: Hispanicè, Canhamo: Gallicè, Chanure.*

Ἀνάγυρις. ANAGYRIS. CAP. CXLIX.

ANagyris frutex est arboris instar, perquàm grauis odore: foliis viticis, uirgisq;: flore brassicæ: semen in corniculis non breuibus gignit, subrotundum, firmum, uersicolori facie, simile renibus, quod durescit uua maturescente. Tenera folia trita tumores illitu reprimunt: si partus hæreat, & secundæ, mensesque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo: sic & suspiriosis dantur, & contra capitis dolores in uino. difficulter parientibus adalligantur, ita ut a partu statim auferantur. Radicis cortex concoquendis, discutiendisque adhibetur. Semen commanducatum uomitiones uehementer ciet.

Quanuis

ANAGYRIS.

QVanuis veteres vnius tantùm Anagyris meminerint; duo tamen in Italia visuntur genera. Maius in Apulia frequentissimum nascitur, & eo Campaniæ tractu, quo Terracina itur Fundum ad Tyrrheni litus: folijs vitici proximis flore brassicæ racemoso: fructu hortensi smilacis simili, amplioribus tamen, & breuioribus, paulò siliquis incluso, colore purpurascente, vsqueadeò duro, vt aqua macerato, sua in pertinaci duritie consistat. Minus, quod rura Tridentina vulgò vocant Eghelo, maio & iunio mensibus grato in montibus spectaculo floret. Micat enim aureo flore, alteri omnino simili, odore tamen ingrato. Hinc cornicula prodeunt genistæ æmula: in quibus semen continetur eiusdem genistæ magnitudine, sed oblongum, phaseoli modo, colore subnigro. Quod comedentes quandoque ignari pastores, veluti legumina, crebris adeò vomitionibus afficiuntur, vt nonnunquam viderim ego quosdam, qui sanguinem vsque euomuerunt. Materies ligni durissima, quæ guaiaci modo exterius lutea est, interius verò nigra. Incorrupta diu durat: proinde vinitores ex Anagyri palos factitant sustinendis vitibus aptissimos, hosq; cæteris præferunt ex alijs arboribus factis. Quin & sagittarij ex ea validissimos arcus conficiunt. Hac planta scatet vallis Anania, ac vniuersus Tridentinus ager. Cæterùm non desunt è recentioribus herbarijs haud obscuri nominis (quorum opinionem tuetur Conradus Gesnerus Tigurinus vir magnæ lectionis in suo libro animalibus dicato) qui putant, ac potius pro certo affirmant, alterum Anagyris genus, quod in montibus Tridentinis vulgari sermone Eghelo appellari suprà diximus, eam sine controuersia arborem esse, quam Plinius libro 16. cap. 18.

Anagyris cõsideratio.

60

Opinio reprobata.

ANAGYRIS ALTERA.

cap. 18. Laburnum vocat, vbi ita ſcribit. Aquas odere cupreſſi, iuglandes, caſtaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota: dura ac candida materie: cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Ex ijs Plinij uerbis abundè, ni fallor, cognoſcitur, quòd ut falſa, reprobanda ſit illorum opinio. Siquidem Laburni materies à Plinio candida deſcribitur: non contrà medullitus nigra, corticetenus lutea, in modum Guaiaci, qualis Egheli uocatæ materies planè cernitur. Præterea eghelus arbor eſt omnibus ferè cognita, quòd frequentiſſima in ſyluis reperiatur: non ea quidem uulgò incognita, ut de Laburno refert Plinius. Ad hæc Egheli flores, qui in arbore racemorum inſtar pendent, palmi longitudinem non excedunt: quos tamen Laburno Plinius cubitales reddidit. Illud inſuper experientia compertum habeo (etſi contrarium aſſerat Geſnerus) quòd apes Egheli flores attingunt, nec eos aſpernantur. Hæc nimirum ſunt, quæ meo quidem iudicio, refragantur tum Geſnero, tum omnibus ijs, qui cum eo hac in re ſentiunt. quinetiam oſtendunt, quàm magna ſit differentia inter Laburnum & Eghelum. Hanc tamen plantam idem Geſnerus montani cytiſi genus eſſe cenſet, argumento quòd folia ferat terna ueluti cytiſus, quodq; cytiſi modo ſit apibus ingrata. Sed is (pace viri eruditi dixerim) in hoc maximè hallucinatus deprehenditur, Marci Varronis, Columellæ, & Plinij teſtimonio: ut qui inter cætera ſeri iubeant iuxta aluearia cytiſum, quòd huius flore magnopere delectentur & alliciantur apes. Hoc ſimiliter teſtatur Galenus libro primo de antidotis, ubi cytiſi hiſtoriam & uires deſcribit. Et miror certè, Geſnerum illa non uidiſſe, quæ tamen debuerat.

60

buerat, si omnes, qui extant in Europa, libros perlegit, vt perlegisse conijcitur ex Bibliotheca, quam edidit. Quare equidem non possum non in ea perstare sententia, quam iampridem habui de planta Eghelo uocata, cùm nulla sit firma ratio, quæ me cogat illorum subscribere iudicio, qui eam Laburnum Plinij esse existimant. Quantum igitur ego sentio, Eghelus erit Anagyris minor, aut Anagyris montana, si ita nobis liceat eam nominare. Nanque non solùm folijs, floribus, corniculis, semine & omnibus denique notis Anagyrim prorsus æmulatur, vt eius effigies, quam hîc damus, pulchrè demonstrat; sed etiam uiribus & odore, utpote qui in tota planta teter & grauis admodum sentiatur. Anagyris vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, his verbis. Anagyrus frutex est grauiter olens, & acris, digerentis, excalfacientisq; facultatis. Sed folia etiamnum uirentia, cùm propter humiditatis admistionem minus sint acria, idcirco tumentia reprimunt. At siccata incidentis sunt, exiccantisq; valenter facultatis. Similem fere facultatem habet 10 radicis eius cortex. Semen autem magis subtilium est partium: sed & uomitum prouocat. Planta quæ ἀνάγυρις Græcis, Anagyris etiam Latinis dicitur: Anagiri, Italis.

Anagyris vires ex Gal.

Nomina.

CEPAEA.

Κηπαία. CEPAEA. CAP. CL.

CEpæa portulacæ ſimilis eſt, ſed nigriora habet folia, & radicem tenuem. Folia in uino pota vrinæ ſtillicidio, & ueſicæ ſcabie laborantibus opitulantur. maximè id præſtat, ſi cum decocto radicum aſparagi eius, quem myacanthon, hoc eſt, corrudam uocant, bibatur.

Cepææ conſideratio.

CEpæam, quam antea in noſtris comentarijs Italica lingua conſcriptis, ingenuè confeſſus eram me nondum comperiſſe, aut ab alijs compertam vidiſſe, hoc tempore Venetijs ad me miſit Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus medicus pro ætate ſua non imperitus, reiq; herbariæ non ignarus, mei adeò ſtudioſus, vt ſi aliud non eſſet, hoc nomine tantùm mihi plurimùm diligendus ſit, atque etiam in filium habendus. Ad Cepæam hanc redeo. Ea ſanè mihi viſa eſt ita ad amuſſim Dioſcoridis deſcriptioni reſpondere (id quod eius pictura, quam hìc damus, graphicè oſtendit) vt non dubitandum 10 *putem, quin hæc ſit vera ac legitima Cepæa.*

Cepææ vires ex Paulo.

Huius, quod equidem legerim, Galenus non meminit in ſimplicium cenſu. Veruntamen Paulus eius mentionem fecit libro 7. inter ſimplicia, vbi eam retulit his verbis. Cepæa portulacæ ſimilis eſt. Folia ipſius contra veſicæ ſcabies vtiliter bibuntur. Radix cum aſparago, quem myacanthinum, hoc eſt, corrudam appellant, pota, vrinæ ſtillicidia, quæ ex obſtructione fiunt, abigit.

Nomina.

Κηπαία vt Græcis, ita Cepæa Latinis, & Cepea Italis appellatur.

ALISMA.

Ἄλισμα.

Ἄλισμα. ALISMA. CAP. CLI.

ALisma, alii Damasonion appellant: folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, † laciniosa, conuexaque in terram: caule simplici, tenui, cubito altiore: capitibus thyrsi: flore tenui, candido, pallescente: radicibus tenuibus, ut veratri nigri, acribus, odoratis, modicè pinguibus. } aquosos amat tractus. Radix, si drachma vna, aut altera bibatur, his conuenit[a], qui leporem marinum deuorarunt, aut à rubetis ranis demorsi sunt, aut opium hauserunt: torminibus, atque dysenteriæ, per se, aut cum pari modo [b] seminis dauci, potui datur, conuulsis, & contra uitia uuluæ prodest. Herba sistit aluum, menstrua pellit, tumores illita mitigat.

Códusa meũ exemplar nõ habet, nec Orib. legit.

a πρὸς τοὺς λαγὼν θαλάσσιον καὶ τὸ μηκώνιον. i. his qui leporẽ vorarunt, vel ranam rubetã.

b Μετὰ σώου δαύκου. i. cum pari dauco.

QVanquam affirmat Ruellius, cui etiam Fuchsius subscribere videtur, Alisma sibi cognitum esse, vocarique a nonnullis Pastoralem fistulam, à quibusdam verò Plantaginem aquaticam, tamen plantago hæc, quam etiam aliqui Barbam syluanam appellant, nullis notis cum Alismate conuenire deprehenditur. Siquidem Alisma folia fert plantagini similia, sed angustiora, & in terram reflexa: caulem mittit simplicem, ac tenuem. Plantago autem aquatica folijs prodit plantagine maioribus, lancearum cuspidum instar acuminatis, sursumq; spectantibus: multiplici caule, adnatis pluribus referto. Cum itaque ex ijs notis collatis constet, Alisma, & Barbam syluanam inter se plurimùm differre, non temerè facere videor, quod illorum sententiæ non ausim adstipulari. Porrò plantam, quam hic pro Alismate depingi curauimus, mihi primùm Pragæ ostendit Adamus Leonorus, iuuenis spectatæ doctrinæ, & rei herbariæ studiosus. Quod enim hæc pluribus, ni fallor, notis Alisma repræsentet, meritò fit: vt iam non dubitem affirmare eam esse legitimum Alisma aut genus Alismatis: quare non piguit eius effigiem exhibere, vt aliorum quoque de ea sit indicium. præstat ad ea omnia, ad quæ valere alisma tradidit Dioscorides, quo fit vt hæc planta Alisma mihi perpetuò expleat, quousque alia mihi sese offerat, quæ certioribus notis Damasonium (ita enim quibusdam Alisma vocatur) referat. Cæterùm duo Alismatis genera Plinius constituit libro 25. cap. 10. vbi de vtroque disserit his verbis. Alisma inquit, alij damasonion, alij lyron appellant. folia ei plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaque in terram, alias etiam venosa similiter: caule simplici, & tenui, cubitali capite thyrsi: radicibus densis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus folijs. hæc Plinius. Alisma memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus disserens. Damasonium, aut Alisma. De hac herba in tertio libro tradit Dioscorides, quòd radix eius epota dysenterias sanet, & aluum sistat, atque œdemata mitiget. Sed nos ea quidem experti non sumus. Quòd autem constitutos in renibus calculos aqua, in qua decocta fuerit, pota comminuat, casu experti sumus. Ex quo liquet, quòd abstersoriam quandam facultatem obtinet. Huius herbæ nomen Græcum ἄλισμα: Latinum, pariter & Italicum, Alisma.

† Hæc uox non legitur in Græcis codicibus, neque ab Oribasio refertur, neque etiam à Marcello vertitur. Vnde planè suspicor, quòd Ruellius ita verbum hoc ex Plinio adiecit, vt reliqua etiam ex eodem reddidit.

Alismatis consid.

Alismatis vires ex Gal.

Nomina.

Ὀνοβρυχίς. ONOBRYCHIS. CAP. CLII.

ONobrychis folia habet lentis, longiora paulò: caulem dodrantalem: florem puniceum: radicem paruam. nascitur in vliginosis, & incultis. Herba suapte ui, si trita illinatur, tubercula dissipat. cum uino pota, strangurias sanat: illita ex oleo, sudores mouet.

NAscitur Onobrychis, Plinio libro 24. cap. 16. authore, circa fontes. Folia habet lentis, paulò longiora: florem rubentem: radicem exiguam, & gracilem. Sunt qui Onobrychin velint eam esse herbam, quam aliqui Rutam caprariam, alij Galegam uocant: nos verò vulgò Lauanese. Verùm hæc notis, quæ Onobrychi tribuuntur, haudquaquam respondere deprehenditur. quippe quæ folia ferat lentis quadruplo maiora, caulem plerunque bicubitalem, flores purpureos, & radicem non paruam. Vt hinc mihi planè videatur, quòd illorum opinioni nemo rectè possit, aut debeat adstipulari. Onobrychidis vires tradidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Onobrychis rarefaciendi, digerendique vim obtinet: proinde folia eius virentis etiamnum illita ad morem cataplasmatis tubercula discutiunt: arefactæ verò, si cum vino bibantur, strangurias sanant. Quinetiam sudores elicit cum oleo inuncta. Quæ ὀνοβρυχὶς Græcè, Onobrychis item Latinè, & Onobrichi Italicè uocatur.

Onobrychis consid.

Onobrychis vires ex Gal.

Nomina.

HYPERICVM.

Ὑπερικὸν, HYPERICVM. CAP. CLIII.

a Meũ exẽpl. πιτυίνη ῥητίνη. i. pincę resinæ.

† Orib. non legit conclusa.

HYpericum alij androſæmon, alij corion, alij chamæpityn appellant, quoniam ſemen odore [a] reſinam imitatur: ſurculaceo frutice, dodrantali, rubeſcente: folio rutæ: flore luteo, † leucoio ſimili, { qui digitis attritus ſanguineum remittit, qua ex cauſa androſæmon cognominatur: } ſubhirſuta ſiliqua, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine: ſemine intus nigro, reſinoſi odoris. gignitur in locis cultis, & aſperis. Vrinam cit, menſtrua pellit appoſitum: tertianis, quartaniſque cum uino potum liberat. Semen quadraginta diebus hauſtum, iſchiadicis medetur. Folia cum ſemine illita, ambuſta ſanant. 10

ASCYRVM.

60 Ἄσκυρον. ASCYRVM. CAP. CLIIII.

AScyron, ſiue aſcyroides, hyperici genus eſt, magnitudine diſtans, fruticoſius, maiores habens ramos, ſurculoſiores, rubenteſque; folia tenuia: flores luteos, & fructum reſinoſum, hyperico non abſimilem: cuius attritu digiti ferè cruentantur, qua de cauſa androſæmon vocauere. Vſus ſeminis ad iſchiadicos, potum in hydromelitis ſextario: nam bilioſa recrementa ampliſſimè detrahit. ſed aſſiduè dare oportet, donec ſanitati reſtituantur. Illinitur & ambuſtis efficaciter.

Ἀνδρόσαιμον.

ANDROSAEMVM.

Ἀνδρόσαιμον. ANDROSAEMON. CAP. CLV.

60

ANdrosæmon ab hyperico, ascyroque differt, quòd fruticet, ramulis surculosis, ác tenuibus: † rubentibus uirgis, & folijs rutæ, triplo { aut quadruplo } maioribus, quæ trita uinoso succo manant. complures alas habet in cacumine, vtrinque expansas, pinnatasque: circa quas flores pusilli, lutei: & in calyculis semen papaueris nigri, insigne lineis. Huius comæ tritæ resinosum odorem reddunt. Semen tritum drachmis duabus potum, biliosa alui excrementa pellit. ischiadicis maximè medetur: sed à purgatione aquam exorbere oportet. Herba ambustis illita medetur, & sanguinem cohibet.

† πεφοινιγμένος τὰ ῥαβδία. i. Virgis punicei coloris. ita leg. meum.

CORIS.

60 Κόρις. CORIS. CAP. CLVI.

COris, quod aliqui hypericon uocant, frutex eſt folio ericæ, rubro pinguiore, ac minore, non altior dodrante [a], ſuauis, odoratus, acris. Potum ſemen menſes trahit, & urinas: contra phalangiorum morſus, iſchiadicos, & opiſthotonicos ex uino potum auxilio eſt; horroribus ex pipere, ſed opiſthotonicis ex oleo, aptiſſimè illinitur [b]. { Radix uino decocta potaque, defectis opem ferre creditur: ſed laborantem inter potandum quàm optimè cooperiri licet: ſiquidem corpus totum deſudabit, ex qua re priſtinam agilitatem recuperabit. }

a δ'σομος. i. ori gratus. ita meum.

b Hæc omnia in meo exemplari non habentur.

Hyperici, & congenerum conſid.

HYpericum, Aſcyrum, & Androſæmum, eiuſdem planè generis plantæ (vt Dioſcorides inquit) eſſe videntur. Verùm in earum caulibus, & folijs aliqua notatur differentia; nam hæc folia habet rubentiora, illa uiridiora, uni maiora inſunt, alteri minora. Similis diſcriminis ratio in caulibus. Omnes hæ congeneres plantæ hodie ab omnibus uulgò cognoſcuntur: eæ nanque iunio, & iulio menſibus, diuerſis in locis aureis floribus ornatæ conſpiciuntur, ijs adamuſſim diſtinctæ

t

stinctæ ac præditæ notis, quæ singulis à Dioscoride tribuuntur. Cæterùm quę Coris vocatur, non ita Hypericum refert, quemadmodum Androsęmum, & Ascyrum. quippe quę non altior dodrantali altitudine assurgat: folijs ericę, minoribus tamen, & subpinguibus: caulibus rufescentibus, odore suaui, ac grato. Hęc ad me pluries allata est à nostris herbarijs. nascitur frequentissima in Italia. Hypericum a perforatis folijs à nostris vulgò Perforata vocatur: folia enim innumeris scatent foraminibus, usque adeò minutis, vt visum effugiant, nisi ipsa folia solę obiecta inspiciantur. Id quod silentio videtur inuoluisse Dioscorides: quinetiam Plinius, alioqui rerum omnium diligentissimus indagator. Qui tamen hac in historia haud dubiè falli deprehenditur, quòd scripserit libro 26. cap. 8. Hypericum nasci semine in siliqua, nigro, maturescente cum hordeo. Siquidem Dioscorides non tradit Hypericum cum hordeo maturescere, sed contineri eius nigrum semen siliqua subhirsuta, & in rotundo oblonga, hordei magnitudine. Constat pręterea annua experientia maturescere hordeum plerunque abeunte maio: verùm Hyperici semen non perficitur, nisi iulio, & augusto mensibus. In hac quoque Hyperici historia errat Brasauolus medicus licèt clarissimus, quòd velit Hypericum ex Dioscoridis auctoritate florem album habere; eamque ob causam, id quod circunfertur, cùm flore sit melino, illegitimum esse putat; immò non aliud, quàm Rutam syluestrem, pro qua pharmacopolam secum colloquentem, id ipsum aßeruare admonet. Neque in his uno tantùm, sed, quantum sentio, duplici notatur errore. Primùm quod Hypericum non album, sed luteum florem ferre scribat Dioscorides contra Brasauoli sententiam, cùm sic in eo legatur ἄνθος ἔχον μήλινον hoc est, florem habens luteum. non autem album inquit, vt perperàm Marcellus Florentinus interpretatur, cuius fortasse falsa interpretatione Brasauolus seductus est. Deinde quòd legitimum Hypericum pro syluestri ruta seruandum censuerit, cùm tamen in calce ferè sui voluminis prioris sententiæ oblitus, dum olei ex Hyperico parandi seniori myropolę rationem explicat, communis vsus Hypericum Ascyrum esse declarat. Nec secus quàm Brasauolus hallucinantur, pace eorum dixerim, Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt, quòd non rectè cum illo sentiant, Hypericum, quo utimur, primum esse syluestris rutę genus. Quorum sententia cùm fuerit à nobis superius in rutę mentione rationibus & authoritatibus abundè explosa, & improbata, superuacuum esset idem nunc repetere: eò enim accedet, qui plura horum errata cognoscere volet. Hyperico vis inest reserandi, resoluendi, agglutinandi, atque etiam cohibendi. Epotum semen ex vino calculos eijcit, & venenis aduersatur: quinetiam venenosorum morsibus resistit, tum idem potum, tum herba ipsa deuorata, haustave, tum morsibus illita. Aqua stillatitia florescentis iam herbę, maximè quibusdam pręfertur, si potętur, comitialibus, & resolutis. Datur seminis farina commodè ex polygoni succo ad sanguinis reiectiones. Idem aluum exonerat. Inest floribus, & semini mira facultas ad vulnera omnia sananda, pręter ea, quę in capite sunt. Ideoque oleum, in quo diu flores atque semine pręgnantes siliquę maceratæ fuerint, diuque insolatæ, mirificè recentia vulnera sanat. Sed perquàm bellè id efficit, si cum lariceæ, aut abiegnæ lachrymæ oleo misceatur. Idem per se ventri illitum, dysentericos iuuat: potum verò cochlearis mensura lumbricos necat. Scripsere quidam Hypericum adeò odisse dęmones, vt eius suffitu statim auolent: quare quibusdam fuga dęmonum vocari cœpit. Hyperici vires memorię prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hypericum calefacit, & desiccat, tenuisque substantię est, adeò vt & menses, & vrinas prouocet. Sed ad hæc totus sumendus est fructus, non tantùm semen. Porrò cum folijs illitus viridis ad cicatricem ducit cùm alia, tum etiam ambusta. Cęterùm si sicca contusa inspergas, sanabis humida, & putredinosa vlcera. Sunt & qui ischiadicis bibendum exhibeant. Idem libro 6. de Androsęmo ita scribit. Androsęmum planta fruticosa, natura duplex: vnum enim Ascyron, & Ascyroides nuncupatum est, species hyperici. Alterum verò a quibusdam Dionysias appellatur. Est autem semen eorum purgatorium. Foliorum verò facultas modicè extergens & desiccans, vt & ambusta sanare credantur. Cęterùm in vino austero decocta, vinum ipsum magnorum vulnerum glutinatorium efficiunt. Sed quòd de Cori mentionem fecerit Galenus in simplicium medicamentorum censu, mihi incompertum est. Planta, quę Gręcis ὑπερικὸν Latinis similiter Hypericum nominatur: Mauritanis, Reiofricon, seu Reiosaricon: Italis, Hiperico, & Perforata: Germanis, Sant Iohans kraut: Hispanis, Coraioncillo: Gallis, Milie pertuis, & Trucheram. Quam verò Gręci ἄσκυρον, Latini quoque Ascyrum dicunt: Arabes, Asbirach: Itali, Asciro. Quę deinde Gręcis ἀνδρόσαιμον Androsęmon item Latinis appellatur: Arabibus, Androseman, Andresion, siue Andresagian: Italis, Androsemo. Quę denique κόρις Gręcè, Coris etiam Latinè, & Cori Italicè vocatur.

Plinij lapsus.

Brasauoli error.

Monachorū hallucinatio.

Hyperici uires ex Gal.

Nomina.

† *Quoniam hoc loco in vulgatis exemplaribus Græcis nulla fit albę violę mentio; idcirco sunt qui illorum testimonio freti verbum illud auferant ex interpretibus. Sed quomodo id rectè factum sit, non video: siquidem in Oribasio legitur, ἔχον μήλινον λευκοΐῳ ὅμοιον, hoc est, florem habens luteum leucoio similem. Adde etiam, quòd Hypericum ita adamussim floris colore luteam violam repręsentat, vt nihil melius. Nos autem vsi sumus voce Gręca, ne ex albo, quod fortè Marcello imposuit, aliqua possit oriri difficultas.*

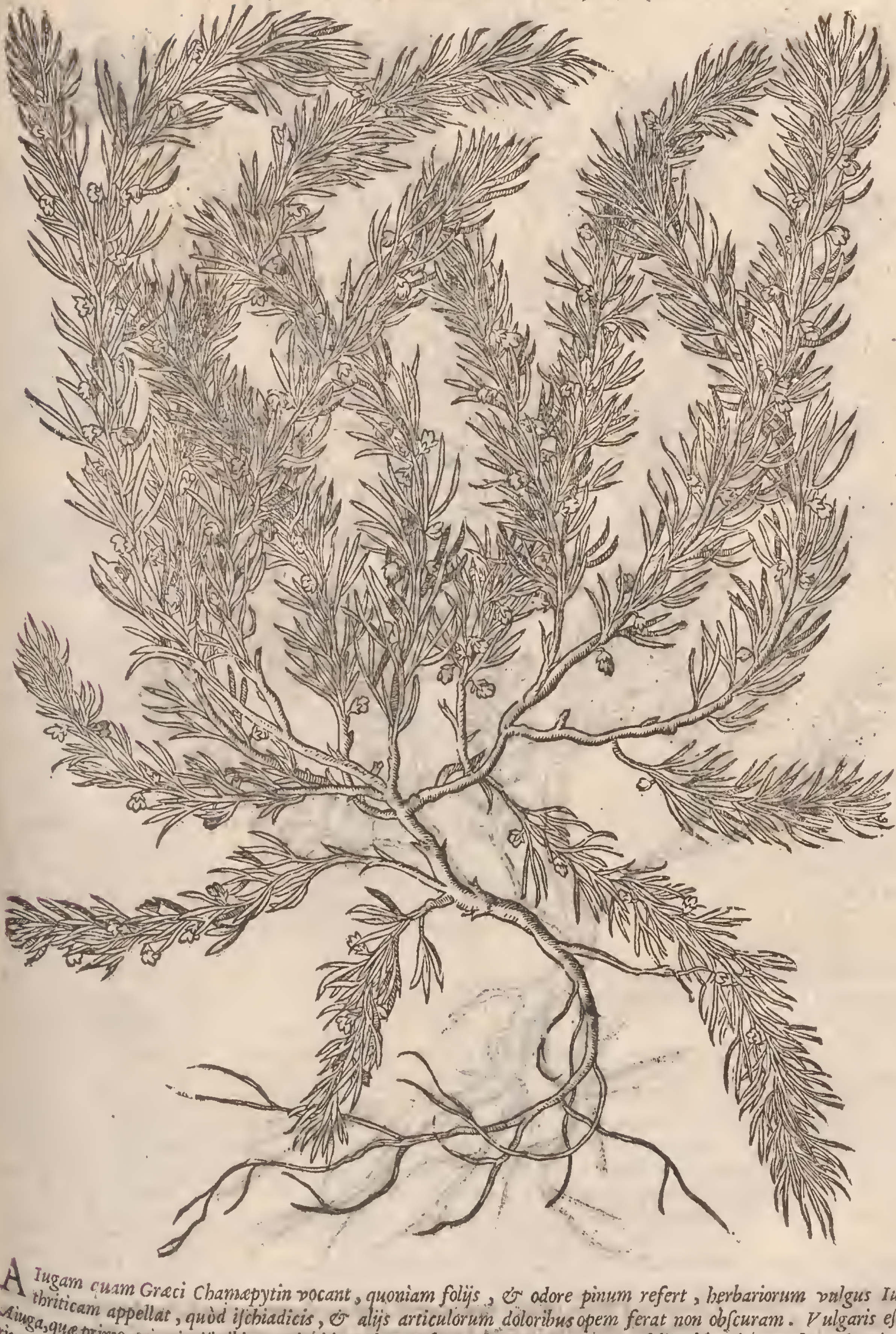
† *Quę hic sequuntur, in Gręcis codicibus impressis non hoc loco, sed in fine inter notha, & Dioscoridi falsò adscripta leguntur, vt quę adscititia sint habita. Nos verò illa huc admisimus Ruellij, vt facimus, interpretationem secuti necnon etiam fidem codicis manuscripti.*

Καμαιπίτυς. AIVGA. CAP. CLVII.

Aiuga herba in terra repens, subcurua: folijs semperuiui minoris, multò tenuioribus, hirsutis, & pinguioribus, circum ramos frequentibus, odore pinus: flore tenui, luteo, vel candido: radicibus cichorij. Folia septem diebus in uino pota regio morbo medentur: & quadraginta diebus ex hydromelite, ischiadicos sanant. Dantur peculiariter vrinæ difficultatibus, iecinoris, & renum uitiis: torminosis prosunt. Ea apud Heracleam Ponticam, perinde atque antidoto, contra aconitum utuntur bibentes decoctum. Ad antedicta illinitur, cum polenta iure decocti subacta. Trita in farinam, & cum fico in pilulis sumpta, aluum emollit: excepta melle, cum æris squama, & resina deiicit: apposita ex melle, vuluæ uitia extrahit: mammarum duritias discutit: vulnera glutinat: ulcera quæ serpunt, cum melle illita, cohibet. Alterum est genus aiugæ cubitalibus ramis, in anchoræ speciem incuruatis, prætenuibus: coma supradictæ, flore candido, semine nigro. hæc etiam pinum redolet. Tertia mas nominatur, patula, foliis exilibus, albis, scabris: caule aspero, candido: luteis flosculis, semine iuxta alas. resipit & hæc pinum. Hæ duæ uim superioris obtinent, sed non usque adeo efficacem.

Aiugam

CHAMAEPITIS.

AIugam quam Græci Chamæpytin vocant, quoniam folijs, & odore pinum refert, herbariorum vulgus Iuam arthriticam appellat, quòd ischiadicis, & alijs articulorum doloribus opem ferat non obscuram. Vulgaris est notitiæ Aiuga, quæ primo generi adscribitur. Siquidem planta est am est per terram repens, folijs oblongis, angustis, rosmarino coronario proximis, minoribus tamen, mollioribus, & hirsuta canitie subalbicantibus, circa ramulos totos, qui tenues, & obsequiosi spectantur, sese stipantibus, odore pinum, quemadmodum & facie referentibus, vnde illi Pinus infimæ nomen. Flores edit aureo colore fulgentes in vniuerso ferè caule, sed tenues, & exiguos. Radicibus nititur palmaribus, pluribus adnatis fibris. Nascitur tenui, ac arenoso solo, incultis præsertim locis, & in aruis nulla satione virentibus: sapore est amaro, non sine acredine quadam, quę tamen ab amaritudine superatur. Ideoq; excalfacit, incidit, extenuat, abstergit, & expurgat. Verùm postrema, quam sæpius etiam vidimus, non adeò omnibus est nota. quemadmodũ nec media, quam hactenus mihi quidem videre non licuit. Cæterùm in aperto errore versabatur Germanus ille pharmacopola, qui Brasauolum docuit Aiugam Germanica lingua vocari Vergiß mein nicht. Quandoquidem herba huius nominis mihi cum Germanis iandiu versanti notissima est: quæ tamen nulla prorsus ex parte quamuis Aiugam repræsentat. Herba tota vna cum floribus, & radicibus in puluerem contrita, si diebus quadraginta sumatur & resinę terebinthinæ, siue laricęæ quaternis drachmis, ischiadicos sanat. Eadem recens in aceto decocta, & potaq; emortuos fœtus extrahit, vniuersæ plantæ decoctum facit ad omnes cerebri, neruorum, & articulorum affectus a pituita prouenientes, si pluribus propinetur diebus ex Rhodomelle, & oxymelite. Nam & comitiales, et resolutos, & podagricos iuuat. Fit è floribus, & saccharo medicamentum (officinæ conseruam vocãt) ad paralyticos, quo qui vtuntur cùm vesperi se dormitum recipiunt,

Aiugæ consideratio.

Cuiusdã Germani error.

AIVGA, SIVE CHAMAEPITYS ALTERA.

cipiunt, reualeſcũt. Atqui ad hoc ſumuntur quotidie huiuſce medicamenti drachmæ duę ex acori radicibus decoctę, & florũ ſalniæ tinis ſcrupulis. Parantur è chamæpiti catapotia ad idem per quam vtilia, hoc modo. Sumito chamępitis, Betonicę, Stœchadis, florum roriſmarini, cuiuſq; drachmam; turpeti ſeſquidrachmam, agarici drachmas duas, Colocynthidis ſemidrachmam, zingiberis, ſalis foſſilis, cuiuſq; grana decem. Rhabarbari ſeſquidrachmam, ſpicę indicę grana ſeptem, pulueris hierę ſimpl. ſemunciam, diacridij drachmam vnam: Excipe chamæpitis ſucco omnia in mortario, & in maſſam redigito, è qua catapotia conformato; ex qualibet drachma nouẽ: è quibus ſi quotidie tria ſumuntur a paralyticis cùm ſe dormitum recipiunt, pręſentaneũ ferè ſentient auxilium. Chamępityos meminit Gal. lib. 8. ſimp. med. vbi de eius viribus ita ſcriptũ reliquit. Chamępitys guſtu quidem amarum ſaporem acri validiorem obtinet. Effectu verò expurgat, abſtergitq; uiſcera plus q̃ calfacit. Proinde regio morbo laborantibus, & omnino quibus facilè iecur obſtruitur, bonũ eſt medicamentũ. Quin & menſes ducit tum pota, tum appoſita cum melle. Sed & vrinę mouendę aptum eſt medicamen. Sunt autẽ qui etiam eam exhibent decoctam in melicrato ijs, qui coxendicis doloribus torquentur. Herba porrò ipſa viridis vulnera magna conglutinat, & vlcera putreſcentia ſanat. Prætereà mammarum durities diſcutit. Eſt enim in ſiccando ordinis tertij, in calfaciendo verò ſecundi. Quæ herba Græcis χαμαιπίτυς, Latinis, Chamępitys, Aiuga, & Abiga nuncupatur: Mauritanis, Hameſitheos, ſeu Chamaſithius: Italis, Chamepitio, & Iua: Germanis, Ye lenger ye lieber: Hiſpanis, Pinilho, & Yua artetica: Gallis, Iue muſcate, aut arthetique.

Chamępi- ... ires ex Gal.

... nima.

L I B R I T E R T I I F I N I S.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. QVARTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

TRibus antè libris, amantißime Aree, tradidimus odoramenta, olea, arbores, unguenta, animalia, frumenta, olera, radices, ſuccos, herbas, ſeminaque. In hoc autem quarto diſſeremus de radicibus, & eis, quæ reſtant, herbis.

Κέςρον. BETONICA. CAP. I.

CEſtron pſychotrophon uocitatur, quoniam frigidis locis inueniatur. Latini Betonicam appellant. Herba eſt caulem ferens tenuem, cubiti altitudine, aut maiorem, quadratum: folia quercus, mollia, longa, in ambitu diuiſa, odorata, prope radicem maiora: in ſummis caulibus ſemen, veluti ſatureiæ, ſpicatum eſt. Decerpta huius folia ſiccantur, plurimos ad uſus. Radicibus nititur, vt veratri, tenuibus, quæ ex hydromelite in potu, pituitoſam vomitionem euocant. Folia dari debent ruptis, conuulſis, mulieribus uuluæ malo opportunis, & ad laxandos uteri ſtrangulatus, denarii pondere cum hydromelite: tres in vini ſextario drachmæ contra ſerpentium morſus ebibuntur. Herba magna vulitate illatis à ſerpente vulneribus illinitur. aduerſus etiam venena drachma ex vino pota conuenit: præſumpta ea, ſi venenum hauriatur, nihil nocebit. urinam ciet, aluum ſubducit. Medetur comitialibus, & inſanis pota ex aqua: & iecinoris, lienisque vitiis drachmæ pondere[a] in aceto mulſo. concoctionem adiuuat, ſi quis fabæ magnitudine ſecundum cœnam cum melle cocto deuorauerit: modo conſimili acida ructantibus propinatur. ſtomachicis eam manducare, & ſuccum deuorare proderit, ſi poſtea dilutum uinum ſorbeatur. Datur ſanguinem excreantibus, tribus obolis cum diluti vini cyatho: iſchiadicis, renum, & veſicæ doloribus ex aqua. aquæ inter cutem binis drachmis ex hydromelite, ſi febricitant: ſin aliter ex[b] mulſo. regio morbo laborantes recreat: menſes pellit drachmę pondere cum vino pota. aluum purgant drachmæ quatuor potæ in hydromelitis decem cyathis. facit cum melle ad tabem, & purulentam excreationem. Folia ſicca, tritaque fictili vaſe reconduntur.

a μετὰ ὄξεος καὶ μελιτός, i. cum aceto, & melle. ita meũ. Catec. autem legit, vt Ruellius. b Meũ. οἰνομέλιτι. i. vino mulſo.

Betonicę conſideratio. Vires ex Antonio Muſa.

BEtonica herba eſt nullis non cognita, & innumeris prædita viribus. Vnde Itali, cùm aliquem laudibus familiariter extollere volunt, vulgari prouerbio dicunt. Tu hai più virtù, che non ha la Betonica, id eſt, Tu pluribus præditus es virtutibus, quàm Betonicæ. Scripſit de Betonicæ viribus proprium libellum Antonius Muſa clariſſimus Auguſti Cæſaris medicus, in quo hæc de ea memoriæ prodidit. Herba Betonica naſcitur in pratis, & montibus mundis, & opacis, circa frutices. Animas hominum, & corpora cuſtodit: & nocturnas ambulationes à maleficijs, & periculis. Loca quinetiam ſacra, & buſta a viſibus metuendis tuetur, ac defendit: & in omni denique res ſancta eſt. Ceſtron vocatur, & ſynchotrophon. ſiquidem frigidis reperitur in locis, radicibus tenuibus, thyrſo pariter tenui, cubiti altitudinem excedente, quadrangulo. Folia profert quercus, odorata: ſemen in ſummitate thyrſi ſpicatũ, thymbræ modo. Pollet vniuerſa planta dotibus ferè innumeris, quandoquidem tuſa capitisque vulneribus illita, ea mira celeritate conglutinat. Præſtat id tamen efficacius, ſi tertio quoque die iterum, atque iterum imponatur. Aiunt præterea tam valentioris eſſe facultatis, vt oſſa quoque fracta extrahat. Radicum ex aqua decoctum ad tertias fotu oculorum doloribus medetur. quod item præſtant contrita folia, & fronti ſuperimpoſita. Succus à folijs per ſe tritis expreſſus, aut prius aqua maceratis, aurium dolores mulcet, ſi tamen addito roſaceo in aures egelidus inſtilletur. Idem drachmæ pondere hauſtus in aquæ calidæ cyathis quatuor, ſanguinem illum per inferna trahit, cuius redundantia caligines oculis effundit. quo fit, vt etiam viſum acuant comeſta folia. Eadem cum ſalis momento contuſa, naribusque immiſſa ſanguinem inde fluentem ſiſtit. Betonicæ decoctum ex vetere vino, aut ex aceto dentium dolores finit, ſi eo os ſæpius colluatur. Herba ipſa ex tepenti aqua pota ſuſpirioſis, & anhelosis maximè proficit. Folia melle excepta tabidos iuuant, præſertim qui purulenta extuſſiunt. Eadem tribus continuis diebus deuorata drachmarum quatuor pondere, aut ex frigidæ aquæ cyathis quatuor ebibita, ventriculi dolores mulcet: iecinoris verò, ſi ex calida hauriatur. Ex vino decocta lienis vitijs medetur. Sanat & renum vitia ex mulſo bibita, duarum drachmarum pondere: ex vino autem veteri trium drachmarum pondere, additis piperis granis ſeptem & uiginti, ad lateris, lumborumque dolores vtiliſſimè bibitur. In duobus aquæ calidæ cyathis ſumpta, alui & inteſtinorum tormina remouet; ſi tamen à crudis non fiant ſuccis. Foliorum quatuor drachmis in aquæ mulſæ cyathis octo epotis, commodè citatur aluus: ſananturque ijs ex vino ſumptis coli inflammatione vexati. Betonica in eclegmate ex melle ſumpta nouem diebus, tuſſim ſedat. Pota in aquæ calidæ cyathis quatuor, duarum drachmarum pondere, addita plantaginis drachma, febres quotidianas expellit, quod tamen in acceſſionibus tantùm fieri debet. Idem præſtat etiam in tertianis, ſi cum pari pulegio aſſumatur. Sanat ipſo quoque ordine etiam quartanas in tribus aquæ calidæ cyathis hauſta, trium drachmarum pondere: addita mellis vncia, calculi franguntur. Betonica ex tepenti aqua feliciter bibitur hydropicis. Pariendi celeritatem affert, vterique cruciatus à frigiditate conceptos mulcet, ſi ex calida aqua, aut mulſo duarum drachmarum pondere propinetur. Contrita folia & illita, præciſos glutinant neruos, & reſolutos iuuant. Eadem trium drachmarum ponde-

ALCEA,

re ex caprillo lacte ſumpta tribus diebus, ſanguinem cre reiectum cohibent: & ex pari vini veteris menſura, medetur ruptis, & ab alto deuolutis. Præſumpta ebrietatem arcet. Ex vino frequenter hauſta, ictericos ſanat: & ſuillo adipe admiſta, carbunculos curat. Potu ex aceto mulſo vnius drachmæ pondere, viatoribus longo itinere defatigatis vires mirificè reficit. Faſtidia abſtergit, & ſtomachicos recreat. Aduerſatur venenis, & ſerpentum, & venenoſorum rabidorumque quorumcunque animalium morſibus non modò intus ſumpta, ſed etiam extrà emplaſtri modo impoſita. Cuniculoſa, ſinuoſaque ſanat vlcera cum ſale indita. Ex vino hauſta menſes ciet. Potu dolores podagricos lenit, præſertim radicum decoctum potum. idemque præſtant contrita folia impoſita. Cæterùm ſunt qui Betonicam a ſerratis circumquaque folijs ſerratulam vocant. Sed ſerratula alia cuius hic imaginem appinximus, quæque copioſa in Boemia naſcitur in ſyluis, & pratis longè alia habetur. Siquidem hæc caule conſtat purpuraſcente, tenui, & in multos ramulos diuiſo: Folia gerit antea quam cauleſcat Betonicæ ſimilia, toto ambitu tenuiter ſerrata, ſed vbi caulem protulit, eadem faciem immutant. Nam exortis profundioribus inciſuris, maioris Phu ſimilia ferè redduntur. Quæ verò in caule ſunt, minora multò, & breuiora ſpectantur flores edit in ramuſculorum ſummis partibus, è capitulis quibuſdam, purpureos. Radice nititur multifida, Phu minoris modo fibrata. Herba eſt infectoria, pannis colorandis expetita. Datur vtiliter potanda ex albo meraco conuulſis, ruptis & ab alto deuolutis. Diſſoluit enim potenter ſanguinem, qui extra vaſa concreuit. In vino decocta 60

SERRATVLA.

decocta, ac deinde illita, vlcera mirificè mundat, & carne replet, & ad cicatricem perducit. Hęmorrhoidum quoque dolores mulcet fotu adhibita. Folia, & radix ſimul contuſa, & emplaſtri modo impoſita, enterocelas ſanare creduntur. Betonicæ vires memoriæ prodidit Galenus lib. 7. ſimp. med. ſic inquiens. Ceſtron, aut Pſychotrophon, Romanè verò Betonica, vim habet incidendi, vt guſtus indicat. Amarior enim eſt, & ſubacris ipſa herba: id quod & particulatim ędita actio oſtendit. Nam conſiſtentes in renibus calculos diuidit, & pulmonem, & thoracem, & iecur expurgat, abſtergitque; menſes quoque ciet, & comitialibus prodeſt, tum rupta, conuulſaque curat, & omnibus beſtiarũ morſibus vlceri illita auxiliatur. Poſtremò acidum ructantibus, & iſchiadicis bibita, auxilio eſt. Planta, quæ κέστρον, & ψυχότροφον *Gręcis, Betonica, & Vetonica Latinis dicitur: Arabibus, Chaſtara: Italis, Betonica; Germanis, Betonien: Hiſpanis, Bretonica: Gallis, Betoeſne: & Betoine.* 60

Βρεταννική. BRITANICA. CAP. II.

BRitanica, aut Vetonica, folia habet ſylueſtris lapathi, ſed nigriora, & piloſiora, guſtu adſtringentia: radicem tenuem, & breuem: caulem paruum emittit. Folijs exprimitur ſuccus, qui igni aut ſole cogitur. Vim habet adſtringentem, priuatim depaſcentibus oris, & tonſillarum vlceribus accommodatam. Valet etiam ad reliqua, quibus adſtrictione eſt opus.

BISTORTA.

Britanicæ cõsideratio.

QVanquam tradit Ruellius Britanicam eße plantam Italiæ cognitam, atque ibi vulgò appellari Piatamano; mihi tamen hactenus non solùm nomen illud incompertum est, sed nullum etiam inuenire obtigit, qui Britanicam ostenderet. Hanc autem scriptis celebrauit Plinius libro 25. cap. 3. hisce verbis. In Germania trans Rhenum castris à Germanico Cæsare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ dulcis solus, qua pota dentes intra biennium deciderent, compagesque in genibus soluerentur. Stomacacem medici vocabant, & sceletyrben ea mala. Reperta auxilio est herba, quæ vocatur Britanica, non neruis modò & oris malis salutaris; sed contra anginas quoque, & serpentes. Folia habet oblonga, nigra: radicem etiam nigram. Flos ei, qui (ut certò proditur) collectus priusquàm tonitrua audiantur, & deuoratus securos in totum reddit homines. Frisij, quà castra erant, nostris demonstrauere illam. hæc Plinius. Cæterùm non desunt, qui Britanicam censeant eam esse stirpem, quam herbariorum vulgus ideo BISTORTAM appellat, quòd radice contorta nitatur. Sed eorum planè error facilè deprehenditur. quandoquidem etsi Bistorta rumicis constet folijs; non tamen ea nigra sunt, neque pilosa: quinimò læuia apparent, supernè rufescentia, & à terra quadantenus cæsia. Ad hæc Britanicæ radix subest tenuis, breuisque: Bistortæ verò crassa, serpentis iacentis modo contracta, & intorta. Cæterùm ut Bistortæ integram enarrem historiam, nascitur hæc in altis montibus, folijs primo statim exortu in acutum desinentibus, colore subrufo, quæ vbi adoleuerint, rumicis folia referunt, sed læuia sunt, inferna parte subpurpurea & per ambitum sinuata. Caulem edit rotundum, tenuem, cubitalem, in quo folia longè minora spectantur. Flos in caulis summitate prodit spicatus,

Bistortæ mentio.

60

ruber aut

ruber aut subpurpureus, è quo semen oritur oxalidis proximum. Radice nititur arundinacea facie, sed succosa, serpentis modo contorta; cortice obducta subnigro, sed rubra intus pulpa, adstringentis saporis. Copiosissima prouenit in Boemia, ijs præsertim montibus, qui regionem hanc, a Silesia diuidunt, & ex quibus Albis fluuius suam ducit originem. Sed præterea non desunt etiam qui Tormentillam sic officinis, & vulgò vocatam Bistortæ generi adscribant, quod non facie, sed fortasse viribus illi respondeat. Quæ quoniam hic nobis occurrit, & quàm plurimis effertur laudibus, ideò hic locus exposcere visus est, vt de ea aliquid disseramus. Est itaque TORMENTILLA folio pentaphylli minore, septenis incisuris diuiso: radice breui, nodosa, compacta, rubeo colore, sapore adstringenti: cauliculis tenuibus, subrubentibus: flore melino, adeò vt in pentaphylli genere sit reponenda. Sunt qui à septenis foliorum diuisuris Heptaphyllon hanc vocent. Herbarij compertum habent, hanc ijsdem pollere facultatibus, quibus Bistorta prædita est. Quamobrem vtræque abortum prohibent bibitæ, ac ventri renibusq; ex aceto illitæ: 10 vrinæ incontinentiam supprimunt, cum succo plantaginis potæ: sistunt menses, si in earum decocto ad vmbilicum vsq; consederint fœminæ. Idem præstant (de radicibus tamen intellige) si tritæ, & ex melle atq; spica subactæ, ventri ac pubi illinantur. Sanguinem è vulneribus manantem cohibent, super asperso earum puluere. Qui item potus biliosas coercēt vomitiones, si ouorum albo exceptus super fictili tegula inassetur, mox comedatur. Aqua, quæ ex his duplici organo elicitur, siue è radicibus decoctum, venenis omnibus remedio est. Ex quo tantum apud nonnullos Tormentillæ inualuit vsus, vt ex eius radicibus etiam

Tormentillæ hist. & vires.

TORMENTILLA.

medicamen-

LISYMACHIA.

medicamenta cōponant aduersus pestilentiam, & ad pestilentes febres, & præsertim vbi exanthemata emerserint. Datur quoq; earundem decoctum vtiliter potandum pueris; qui vermibus laborant. Vtræq; dysentericos sanant, & vulnera glutinant, præsertim quæ in intestinis, & visceribus fuerint illata non modò ipsis vulneribus illitæ, sed & in potionibus haustæ. Rebellia, contumaciaq; vlcera curant & ea sistunt, quæ serpendo corpora erodunt. Radicum puluis sanguinis reiectiones prohibet. Idē ex symphyti maioris aqua potus, iuuat confractos, & ab alto deuolutos. Siquidem non solùm intrinsecus fracturas sanat, sed etiam sanguinem extra vasa concretum discutit. Cauis dentiū inditus cum aluminis, & pyrethri momento, non modò dolorem sedat, sed fluxiones cohibet. Peculiariter autem valent Bistortæ radices ad venenosorum serpentium morsum, vnde colubrina quibusdam dicta est. 60

Britanicæ vires ex Gal. Sed vt iam ad Britanicæ vires redeamus, eas scriptis tradidit Gal. lib. 6. simp. med. vbi sic inquit. Britanicæ herbæ folia adstringentia sunt, & vulnerum glutinatoria, similia folijs syluestrium lapathorum nisi quatenus atriora sunt, magisq; hirta. Sed & expressus ex illis succus perinde natus est adstringere. itaq; coctum quidam reponunt, tanquam inter stomatica medicamenta efficacissimum. Videtur enim sanare iam etiam putrescentia. hactenus Galenus. Cæterùm non est silentio prætereundum, q̄ Dioscoridis codices inueniuntur, in quibus post Britanicam alterum per se de Betonica caput legitur. Quod, quoniam pluribus indicijs in Dioscoride ascititium esse constat, atq; in hunc authorem ex libello Antonij Musæ Augusti Cæsaris medici fuisse translatum; idcirco nos illud abdicauimus, neq; alia commentatione idem dignum censuimus.

Nomina. Quę planta Græcè βρεταννικὴ, Britanica Latinè, pariter & Italicè appellatur.

Λυσιμάχιον.

Λυσιμάχιον. LYSIMACHIA. CAP. III.

LYſimachia, quam aliqui lytron appellant, caules emittit cubitales, altiorèsve, fruticoſos, tenues: prodeuntibus geniculatim, folijs tenuibus, ſalicis figura, guſtu adſtringentibus:[a] flore ruſo, aut aureo, gignitur[b] in aquoſis, & paluſtribus. Foliorum ſuccus adſtringente ſua vi, ſanguinis reiectionem ſupprimit: dyſentericis potui datur, aut infunditur: menſium abundantiam ſiſtit, in peſſo. ſanguinis profluuio ſubuenit, ſi nares ea herba obturentur[c]: vulnerum cruorem cohibet. Acerrimum nidorem ſuffita reddit, qua de cauſa ſerpentes fugat, & muſcas interficit.

a πυῤῥόν. i. fuluus.
b παρὰ τὰ ὕδατα. i. iuxta aquas.
c ἐστὶ δὲ καὶ τραυματικὴ, καὶ ἴσχαιμος. i. eſt & uulneraria, & ſanguinē ſiſtens.

LYſimachia à Lyſimacho rege inuentore nomen accepit, vt Plinius eſt author libro 25, cap. 7, vbi de ea ita ſcriptum reliquit, Inuenit Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomen retinet, celebrata Eraſiſtrato. Folia habet ſalicis, viridia: florem purpureum: fruticoſa eſt, ramulis erectis, odore graui. gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, vt iumentis diſcordantibus iugo impoſita aſperitatem cohibeat. hæc Plinius. Ruellius Lyſimachiam eam herbam putat eſſe, cuius eſt uſus apud infectores ad inficiendos viridi colore pannos: vbi enim hos glaſto tinxere, eam ſuperinducentes viridem colorem efficiunt. Hanc Hetruſci, qui lanificio dant operam, vulgò appellant Cerretta, ſiue Braglia, Foroiulienſes verò Coſaria. Sed hac in re Ruellius, meo quidem iudicio, apertè fallitur: ſiquidem Cerretta, quam ipſe ruſticis Corneolam vocari ait, caules profert, & folia lino maiore, non autem ſalicis: florem luteum, ſemen folliculis geniſtæ

Lyſimachiæ conſid.

Ruellij erratum.

LYSIMACHIA ALTERA,

effigie

effigie inclusum: nascitur in pratis, nullaque est, quod gustu perceperim, adstrictione prædita. Non desunt præterea alij, qui pro Lysimachia aliam plantam ostendant, quæ quadrato exit caule, folijs salicis, flore in purpuram rubescente, spicato. quæ etsi Dioscoridis Lysimachiam non referat, eam tamen Lysimachiam alteram, appellare libuit. Lysimachiam legitimam, ni fallor, Roma ad me Goritiam misit Vincentius Cantonus conciuis meus, medicus eruditus, & rei herbariæ studiosus: quæ mihi planè singulis notis, quas Dioscorides Lysimachiæ tribuit, videtur adstipulari. Sed eandem post hac inuenimus nos in Boemia copiosam, & circa Pragam, prope Multauiam fluuium, & in alijs quoque locis. Cæterùm quamuis Ruellius in mentione Lysimachiæ existimauerit (vt supra diximus) Corneolam esse veram Lysimachiam; in fine tamen eiusdem capitis quandam aliam herbam à rusticis sibi demonstratam fuisse testatur, ad fugandā pestilentiā efficacissimā, buboni tantùm adalligatam, quam etiam pro Lysimachia asseruit. Ex quo palàm est, Ruellium duas pro Lysimachia plantas designasse, ea fortasse ratione adductus, quòd Dioscorides flore rufo, aut aureo constare Lysimachiam memoriæ tradiderit. 10

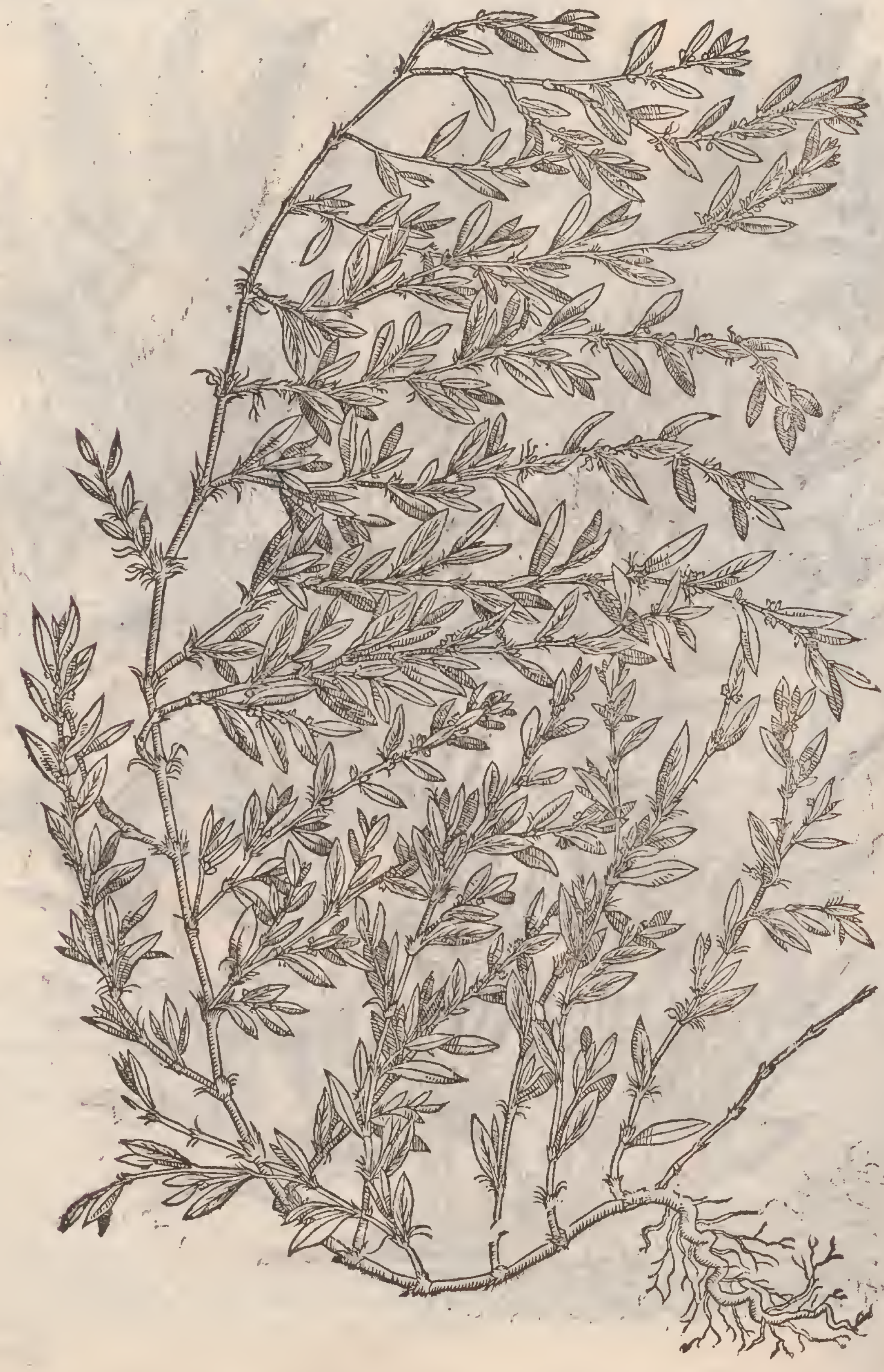
Ruellii alius lapsus.

Lysimachiæ meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, ubi de eius uiribus in hunc modum disseruit. Lysimachios superantem habet qualitatem adstrictoriam: per quam & vulnera glutinat, erumpentemq́; ex naribus sanguinem emplastri modo illita compescit: quin & reliquas sanguinis eruptiones sistere potest cùm ipsa, tum succus eius multò magis. Pota dysenterias, sanguinis reiectiones, ac muliebre profluuium sanat. Huic herbæ nomen Græcum est λυσιμάχιον, Latinum & Italicum Lysimachia.

Lysimachiæ uires ex Gal.

Nomina.

POLYGONVM MAS.

Πολυγόνον. **POLIGONVM.** CAP. IIII.

POlygonum mas ramos habet teneros, & exiles, copioſos, geniculis cinctos, qui per terram, ut gramen repunt: folia rutæ, ſed † molliora, longioraque: ſemine ſub omnibus foliis turgeſcente; unde marem appellari uolunt: flos ei candidus, aut puniceus[a]. Vis epoti ſucci eſt, ſpiſſare, ac refrigerare. prodeſt cruentæ excreationi, choleræ, alui fluxionibus, & urinæ ſtillicidio: nam urinam apertè ciet. Cum uino potus, contra ſerpentium morſus auxiliatur[b]: datur in febribus per horam ante ſignificationes. fœminarum profluuia impoſitu ſiſtit. Idem ſuccus aurium doloribus, iiſdemque purulentis inſtillatur. Facit eximiè ad genitalium ulcera, cum uino adiecto melle decoctus. Stomachi feruori, ſanguinis reiectionibus, ulceribus quæ ſerpunt, ignibus ſacris, collectionibus, tumoribus, & recentibus uulneribus folia illinuntur. Sanguinaria fœmina[c] fruticat uno caule, arundini teneræ ſimili, denſis geniculis, & ſe tubarum modo farctis: articulos in orbem cingunt apices, foliolis pi-

a Meũ. Δύναμιν δὲ ἔχει στιπτικὴν καὶ ψυκτικὴν ὁ δὲ χυλὸς πινόμενος ἁρμόζει αἱμοπτοϊκοῖς. i. vim ad ſtringẽtẽ hẽt, & refrigerantẽ ſuccus verò potus auxiliatur ſanguinẽ ſpuẽtibus. Catec. aũt cũ Ruellio concordat.

b καὶ πρὸς περιόδους πρὸ μιᾶς ὥρας τῆς ἐπισημασίας λαμβανόμενος. i. & cõtra periodos vna hora añ acceſſionẽ sũptus. ita Meũ & Catecuz.

c θάμνιον ἐστὶ μονόκλονον, τρυφερὸν μαλακοειδὲς, i. frutex eſt paruᵘˢ, vnicaulis, tener, ſubmollis. ita meum.

POLYGONVM FOEMINA.

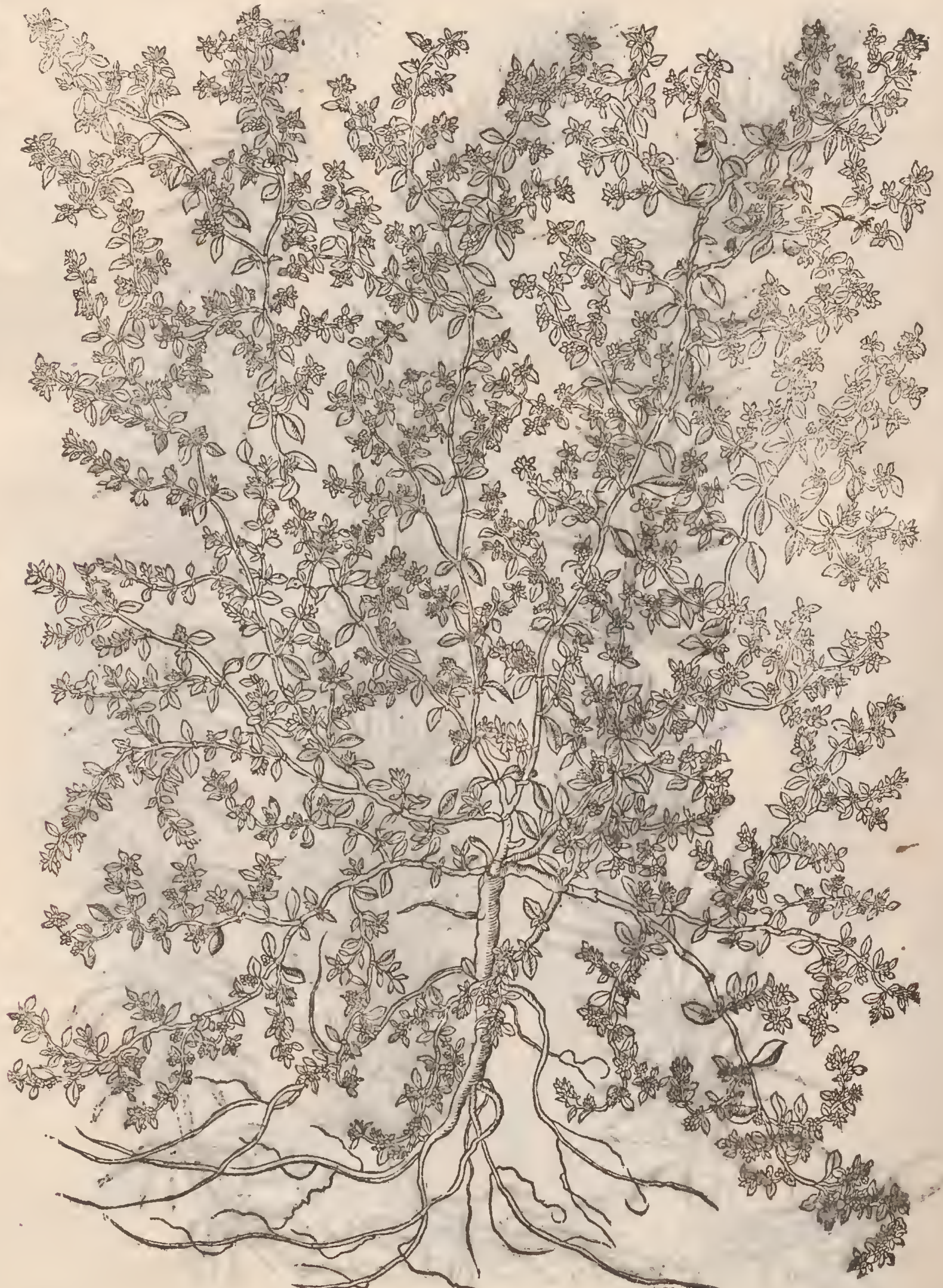
ceæ ſimiles: radicis nullus uſus, naſcitur in riguis. Huic quoque ſpiſſandi, refrigerandiq; natura ad eadem ualens, ſed inefficacior.

Polygoni cõſideratio.

POlygonon mas, quod ab Italis vulgò vocatur Coreggiola; & Centinodia, in campis, ædificiorum areis, & uijs publicis frequens ubique naſcitur. Fœmina uerò, quæ non adeò frequens eſt, & copioſa, in riguis humentibusq; locis inuenitur. Mari polygono Proſerpinacæ nomen tribuit Apuleius, quòd humi cauliculis repat. Eſt & planta, quam POLYGONON minus appellare libuit. Ea enim ramulos edit humi repentes, tenues, geniculatosq́; ,folijs exiguis, oblongis, ſemine pumilo rotundo, albicante, racemoſoq́; , ac adeò copioſo, vt vniuerſa planta ſemine referta conſpiciatur; quo fit ut à quibuſdam mille grana uocitetur. Sunt etiam qui ab effectu hanc ipſam Herniolam vocant, quòd ad enterocelas præſtantiſſimum ſit auxilium in potionibus ſumpta. Audio à viris fide dignis cum hac tantùm herba, à Gabriele Faloppio Mutinenſe, plures inteſtinorum ramice laborantes eſſe ſanatos. Vniuerſæ plantæ puluis ex vino hauſtus, non ſolùm ſuppreſſam cit vrinam, ſed & renum calculos comminuit, ac pellit. Quinetiam, vt quidam affirmant, veſicæ quoque lapides atterit, & paulatim eijcit, ubi diutius quotidie eius pulucrem è vino bibant affecti drachmæ vnius pondere. Naſcitur locis aridis, ſabuloſis & incultis. Polygoni meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, vbi

Polygoni uires ex Gal.

POLYGONON MINVS.

eius

eius vires reddidit his verbis. Polygonum, inquit, vti adſtrictionem quandam obtinet, ita ſanè vincit in eo aqueum frigidum, vt videlicet ſecundi ſit ordinis medicaminum refrigerantium, aut etiam quodammodo in initio tertij. Proinde ſanè quibus ſtomachus feruet æſtu, foris frigidum illitum prodeſt, velut etiam eryſipelata, & calidas phlegmonas iuuat. Porrò tale cùm ſit, & fluxiones repercutit, & hac ratione videtur eſſe exiccatorium. Quare cùm herpetum, tum vlcerum, aliorumq; bonum eſt remedium: efficaciſſimum autem inflammatione, & fluxione laborantium partium. Eſt & cruentorum vulnerum glutinatorium. Sed & aurium vlceribus prodeſt: & ſi vel plurimum inſit puris, hoc tamen etiam deſiccat. Eaſdem ob facultates & profluuium muliebre ſiſtit, & dyſenteriam, & ſanguinis reiectiones, & vndecunque aliunde immoderatiores impetus. Refert Dioſcorides, quòd & vrinam prouocet exhibitum ſtillicidio ſeu ſtranguria affectis. non tamen affectum exactè diſcriminat, in quo ipſum dari expediat. Porrò mas ad omnia dicta, quàm fœmina, validioris eſt effectus. Herba, quæ Græcis πολύγονον ἄῤῥεν, Latinis Polygonum mas vocatur: Arabibus, Baſialrabagi: Italis, Polygono maſchio, & Coreggiola: Germanis, Vueggraſz: Hiſpanis, Corriola: Gallis, Çoreggiole. Quæ verò Græcè πολύγονον θῆλυ, Latinè Polygonum fœmina dicitur: Italis, Polygono fœmina: Germanis, kantten kraut: Gallis, Pin aquatic.

Nomina.

† Impreſſi codices Græci tum Venetijs, tum Baſileæ hìc malè habent ἐπιεικέστερα, hoc eſt, mitiora, cùm legendum ſit ἐπιμηκέστερα, id eſt, longiora. Hoc præterea loco in ijs addendum eſt μαλακώτερα, hoc eſt, molliora. Huic, & alteri lectioni adſtipulatur Oribaſius, quem ſecuti videntur interpretes.

Πολυγόνατον. POLYGONATVM. CAP. V.

Polygonatum naſcitur in montibus, frutice cubito altiore, foliis lauri, latioribus, & læuioribus, ſapore mali cotonei, aut punici, cum quadam adſtrictione. Flores per ſingulos foliorum exortus promit, candidos, foliis numeroſiores, incepta a radice ſupputatione. Radicem habet albam, mollem, longam, crebrò geniculatam[a], denſam, graueolentem, digitum craſſitudine æquantem. Quæ uulneribus efficaciter illinitur: quinetiam maculas in facie delet.

a Meam. δασεῖαν .i. hirſutam.

Polygonatum Hetruſcis vulgò Fraſſinella nominatur. Alij verò Italiæ populi quaſi à Græcis docti, id Ginocchietto vulgari ſermone appellare didicerunt, ac ſi geniculatam radicem dicerent. Eſt itaque Polygonatum planta caule cubitali, & quandoque maiore, rotundo, ac læui. circa quem folia exeunt lauri effigie, ſed latiora, numeroſis ſecundum longitudinem venis, firma, diſpari exortu prodeuntia, ſapore quadantenus adſtringente. Flores edit candidos a quacunque foliorum cauitate in vniuerſo caule emergentes, & ternos ex vno pediculo dependentes. Floribus excuſſis, baccæ exoriuntur piſi magnitudine, ex nigro ſubuireſcentes, & quandoque ruſeſcentes. Radice nititur candida, arundinacea, tenera, ſumma tellure vagante, longa, crebris geniculis articulata, denſa, & odore quadantenus graui. Naſcitur in montibus, & collibus. Mulieres è polygonati radicibus aquam ſtillatitiam ſtudioſè conficiunt, qua ad faciem detergendam, poliendamq; pro fuco vtuntur. Sunt præterea, qui Polygonatum ſigillum ſanctæ Mariæ, & qui ſigillum Salomonis vocitent: verùm ipſe quidem harum nomenclationum cauſam adhuc aſſequi non potui. Nec deſunt etiam, qui aſſerant, veluti Manardus Ferrarienſis, eam plantam Polygonatum eſſe, quam nomine Secacul deſcribunt Mauritani. Sed ij haud dubiè, meo iudicio, falluntur: ſiquidem Piſi folia, vt ſecacul Polygonatum non habet, nec flores purpuraſcentes violæ maiores, albicanteſq;. Præterea ſecacul Serapioni radicibus nititur pollicis craſſitudine, & indicis longitudine. Contrà verò Polygonatum, quòd multo longioribus ſit radicibus. Adhæc (vt teſtatur Meſues, ac etiam Serapio, vbi de ſecacul ſaccharo, vel melle aſſeruando ſcribunt) eius radices cinereo exterius ſunt colore, ſolida intus matrice, atque neruoſa, quæ omnia in Polygonati radice deſiderantur. Quippe candida hæc eſt, & nulla intus matrice. Re autem vera ſecacul radix eſt Indica. Hoc enim apertiſſime teſtatur Auicenna libro quinto. vbi ſic habet. Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis cum ſunt recentes conditum in loco ſuo, apud nos autem humectantur in primis in aqua calida. Id quod etiam ſcribit Serapio, vbi de pluribus ſaccharo, aut melle aſſeruandis egit. Nec vſquam Polygonatum, & Secacul eiſdem viribus pollere conſtat inter authores: quandoquidem illud Græci commendant ad vulnera, & ad maculas in facie delendas. Hoc autem Arabibus laudatur ad prolifici ſeminis vbertatem, & ad venerem conciliandam. Qua in re nonnulli falſa Manardi opinione ducti, ſe deluſos inuenerunt, qui Polygonati radices ſaccharo conditas ad venerem excitandam auidiſſimè deuorarunt, nullo tamen rei ſucceſſu: Atqui conferunt tamen, (vt quidam volunt) & experientia comprobat, ad albas vteri fluxiones, ſi diu ijs vtantur fœminæ eo morbo laborantes. De Polygonati viribus diſſeruit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, hunc in modum. Polygonatum miſtam habet tum facultatem, tum qualitatem: habet enim adſtrictionis pariter & acrimoniæ, & amaritudinis quippiam, & indicibilis cuiuſdam inſuauitatis. Quocirca nec admodum eſt vſui, ſed tantùm quòd radicem eius quidam vulneribus illinunt. Sunt etiam qui næuos maculaſq; in facie illo detergunt. Hæc planta vt Græcè πολυγόνατον, ita etiam Latinè Polygonatum nominatur: Italicè, Fraſſinella, & Ginocchietto: Germanicè, Vueiſz vurtz: Hiſpanicè, Fraſſinella: Gallicè, Genijculiere.

Polygonati conſid.

Manardi erratur.

Polygonati vires ex Gal.

Nomina.

POLYGONATVM.

Κληματὶς. CLEMATIS. CAP. VI.

CLematis humi ſerpit. læto, pinguiq; ſolo prouenit, viticulas ſpargēs [a] craſſitudine iunci, exiguas [b], 60 folia lauri figura & colore, & multò minora. Ea cum caulibus in vino pota alui profluuia, & dyſenterias ſedant: ſubdita in peſſo cum lacte, & roſacco, aut cyprino, cruciatibus vuluæ medentur: dolores dentium commanducata finit. impoſita ſerpentium morſibus iuuamentum præſtat. Fertur etiam contta aſpidum ictus ex aceto pota opitulari. Gignitur in terrenis.

a Cat. ὁλοσχοίνου. i. instar iunci.
b φύλλον μικρὸν δάφνῃ ὅμοιον. i. foliū paruum lauro ſimile. ita Meum.

Κληματὶς

CLEMATIS.

60 Κληματὶς ἑτέρα. CLEMATIS ALTERA. CAP. VII.

EST & altera Clematis, quæ uiticulosum emittit ramulum, rubescentem, lentum: folium gustu admodum acre ac exulcerans. repit per arbores ut smilax. Semen tritum pituitam, bilemq́; detrahit, in aqua aut hydromelite potum. Folia eius illita, lepras purgant. Cum lepidio conditur ad cibos.

Clematidum consideratio.

CLematis, quæ primo loco describitur, aliquibus Vinca per uinca dicitur, nobis vulgò appellatur Prouenca, cuius fronde mulieres pueris ac puellis virginibus, funestas texunt corollas. In hac enim nullam reperi notam, quæ Clematidi primi generis reclamare videatur. Siquidem viticulas mittit iunci modo lentas, flexilesq́; iunco tamen exiliores; læues, & quæ humi iaceant. In his folia exeunt per interualla pari vtrinque exortu lauri minora, robusta; colore saturatè viridi, è quorum origine, primo statim vere flores emicant cærulei, aspectu pulcherrimo, quinis distincti folijs, ex oblongo viridique calyculo sese pandentes, & longis nitentes pediculis. Radices habet numerosas, graciles, albicantes,

u *humiq́;*

CLEMATIS ALTERA.

humiq; repentes. Viret perpetuò & nunquam folijs exuta ſpectatur. Hæc fœmoribus adalligata, menſium abundantiam cohibet, & abortum prohibet. Capiti recens ſuperpoſita, & collo, gulæque circunducta, ſanguinem è naribus manantem ſiſtit: Additur quoque vtiliter vulnerarijs emplaſtris, & potionibus. Quamobrem eorum ſententiam explodendam putauerim. qui noſtratem Peruincam chamædaphnem eſſe ſibi perſuadent, quam vulgò Laureolam appellamus. Nam hæc virgas emittit cubitales, ſingulari ſtipite à radice exeuntes, rectas, tenues, læuesq;: ſemen rotundum, rubens, inter folia reſidens, quæ facie laurina æmulantur. Porrò Clematis, quam ſecundo loco reddidit Dioſcorides, nimirum à prima quàm maximè diſſidet. Illa enim vt diximus, frigida, ſiccaq; exiſtit, & adſtringentis omnino facultatis: hæc verò adeò calida acrisq; habetur, vt admota facilè exulceret. Ipſa itaque ab radice viticulas emittit prælongas, lentas, rubeſcentes, quibus lupuli vocati modo, aut hortenſis ſmilacis, ſepes, & arbores ſcandat, & clauiculis vinciat. E' viticulis folia prodeunt hederacea; è lateribus vna plerunque, aut quandoque duobus inciſuris diſſecta. Flores edit purpureos, alterius longè maiores, ſed quatuor tantùm folijs conſtantes, in crucis modum protenſis, è quibus ſemen naſcitur acerrimum, & feruentiſſimi guſtus. Radicem habet craſſam, quæ paulo poſt in numeroſas diuaricatur fibras, ſapore pariter acri. Eſt & huius alterum genus, quod nos VITALBAM vocamus in Hetruria. Quandoquidem Vitalba hæc viticulis exit rubentibus, ac lentis, folijs alteri ſimilibus, & ſi per ambitum magis laciniatis, acri guſtu, & exulcerandi facultate præditis, ſed

Quorundam error.

60

floribus

floribus longè diuerſis. Siquidem hæc flores profert in racemi modum, albos, odoratos, & Myrti adeò ſimiles, vt differentiæ nihil agnoſcas. Quibus decidentibus capillacea, incanaque oritur coma, quæ tamen ventorum flatibus excuſſa, nudum relinquit fructum, triangulari ferè figura, acerrimi omnino ſaporis. Quo fit, vt mihi haud dubitandum ſit quin vitalba nobis vocata alterius clematidis ſit ſpecies, vel potius ipſa eadem clematis. Fuchſius tamen medicus doctiſſimus noſtratem Vitalbam, vitem nigram eſſe exiſtimat. Sed errat, mea quidem ſententia, vt infrà ſuo loco dicemus. Cæterùm herba, quam quidam FLAMMVLAM *dicunt, folijs, floribus, ac ſemine nihil ab hac clematide differt, quemadmodum nec acerrimo guſtu. Attamen neque ſepibus circumuoluitur, neque arbores ſcandit, cùm recti caulis aſſurgat. Plures autem hæc ex ſe mittit caules bicubitales, ſubrubentes, & in his folia ſmilacis, quibus intolerabilis ineſt acrimonia, vnde Flammulę ſibi nomen aſciuit. Ex hac ego ſæpius aquam elicui, demiſſo vitreo organo in calentis aquæ balneo: quę eadem, qua herba ipſa, pollebat acrimonia. Hanc compertum eſt efficaciſſimam eſſe in morbis frigidiſſimis. Flammula (vt Platearius eſt author) excalfacit, ſiccatque ordine tertio. Sed quòd impoſita carnem non ſecus exulceret, ac ignis, calidam ordine quarto rectius crediderim. Sunt qui Flammulam quartanarijs edendam præbeant magno (vt ferunt) iuuamento. Alij eius oleum commendant iſchiadicis, articulorum iliumq; doloribus, urinæ anguſtijs, & renum calculis, in quibus morbis aut calidum illud inungunt, aut clyſteribus infundunt. Id autem præparant hoc modo. Flammulę folia tenuiſſimè conciſa in*

Fuch. error.

Flammulæ hiſtoria, & vires

CLEMATIS TERTIA.

rosaceum imponunt, quod vitreum vas exceperit, ac indo per æstatem insolant obturato vase. Datur etiam in cibis hisce morbis affectis, trium drachmarum pondere. Sed vt iam ad Clematidum uires reuertamur, ea de his subijciam, quæ Galenus libro 7. simplicium medicamentorum adnotata reliquit. Clematidis folia, inquit, acrem & adurentem siue causticam facultatem obtinent, adeò vt & lepras excorient. Fuerit itaque in quarti ordinis excalfacientium initio. Vocatur autem clematis & daphnoides, quod quidam myrsinoides, alij polygonoides appellitant. Cæterùm id nec exulceratorium est, nec acre, sicut quod antè dictum est, imò profluuijs, & dysenterijs cum vino potum prodest, dentiumq; dolores mansum mitigat: tum vteri quoque doloribus in pesso admotum, vsui est, tantùm abest, vt perinde vrat, ac vlceret, ceu illud superius. Sed summè nobis suspiciendus Pamphilus ille, sicuti in reliquis nugatur de ijs, quæ nunquam vidit, literis ea mandans, sic hæc ambo in vnum confudit. At Dioscorides vtriusque in quarto meminit, & eius quæ simpliciter vocatur Clematoides, idq; in fine libri, & alterius, sed in principio. Quamobrem necesse non est, me etiam describere species ambas, sicut nec in alijs feci. hæc Galenus de vtraque Clematide. Ex quibus palàm est exulcerantis Clematidis caput ab aliquo curioso ex huius quarti libri calce, vbi commodè inter aluum deijcientia medicamenta, sibi locum adinuenerat, exemptum fuisse, & hic alteri Clematidi adiunctum ob eam, quam inuicem habent nominis conuenientiam. Prima clematis Græcis κληματὶς δαφ-

Clematidum vires ex Gal.

Nomina.

FLAMMVLA.

νοειδὴς

νοιδὴς appellatur: Latinis, Clematis, & Vinca peruinca: Italis, Clematide prima, & Prouenca: Germanis, Singrien: Hiſpanis, Peruinqua: Gallis, Lyſeron. Secunda verò κληματὶς ἑτέρα Græcè: Clematis altera Latinè: Lynen Germanicè vocatur.

Πολεμώνιον. POLEMONIA. CAP. VIII.

POlemonia, alii philetæriam, Cappadoces chiliodynamin appellant, ramis exilibus, vtrinque pinnatis: foliis paulò quàm rutæ maioribus, ac longioribus, calaminthæ, aut ſanguinariæ proximis: quibus in ſummis velut corymbi dependent, nigro ſemine: radice cubitali, albicante, radiculæ ſimili. naſcitur in montoſis, & aſperis. Bibitur in vino radix contra ſerpentes, & dyſenteriam: & ex aqua aduerſus urinæ difficultatem, & coxendicum cruciatus. datur ex aceto drachmæ pondere lienoſis. Eadem ſcorpionis plagæ alligatur. Tradunt eum, qui radicem guſtauerit, à ſcorpione nō feriri: eūque, ſi ictus ſit, nihil moleſti paſſurum. Dentium dolorem manſa mitigat.

SYMPHYTVM PETRAEVM.

Polemoniæ cõsideratio.

QVanquam ego plantam pluries vidi in altioribus, asperioribusq; vallis Ananiæ montibus, quæ Polemoniam quadantenus præ se ferebat: cùm tamen corymborum notæ & alia quædam Polemoniæ non essent, eius hìc imaginem apponere non libuit. Cæterùm Brasauolus Ferrariensis eam censet esse Polemoniam, quam nostrum Hetruriæ vulgus appellat Lauanese: alij verò Galegam, alij Rutam caprariam nominant. Quandoquidem hæc omnibus ferè nutis fœnum græcum refert, in cuius ramorum summitatibus cornicula dependent, in quibus semen recluditur subrubeum, non autem corymbi. Radix illi inest breuis. Nascitur læto solo, & plerunque in scrobium marginibus, alijsq; vliginosis locis: non autem in montibus asperis, vbi nasci Polemoniam tradidit Dioscorides.

Fuch. opin.

Verùm Fuchsius libro primo de compositione medicamentorum, eam Polemoniam putat esse, quam officinæ Ben album uocant: Sed ab eo, pace viri eruditissimi, planè dissentio, quòd hoc ramulis non sit vtrinque pinnatis: quòd corymbos nullos proferat, sed siliquam, vel calycem ocimoidis modo: quòd denique non solùm in montibus, & asperis proueniat, sed vbique, præsertim in pratis. 10

Polemonij vires ex Gal.

De Polemonio differens Galenus libro 8. de simp. medic. facultatibus, sic inquit. Polemonium quidam philetærium, quidam (velut Cappadoces) chiliodynamon: tenuium partium est, & desiccandi uim obtinet. Quamobrem quidam radicem eius cum vino ad ischiadicos, dysenteriam, lienemq; induratum potu exhibent.

Nomina.

πολεμώνιον sic Græcis, vt etiam Latinis Polemonium, & Polemonia nominatur.

SYMPH. MAIVS, SIVE CONSOLIDA MAIOR.

Συμφύτον.

Συμφύτον. SYMPHITVM. CAP. IX.

SYmphyton petræon naſcitur in petris[a],ramis tenuibus, paruis, origano ſimillibus: capitulis, & † folijs thymi : lignoſum totum,odoratum, guſtu dulce , † ſaliuam ciens : longa radice[b], ſubrufa, digitali craſſitudine,Decoctum in aqua mulſa & potum,pulmonis uitia purgat:ſanguinem reijcientibus, & renum malis ex aqua datur:ad dyſenteriam , rubraq; fœminarnm profluuia in uino decoctum:ad conuulſa verò rupta,ex aceto mulſo bibitur. Quin & commanducarum ſitim ſedat, faucibus aſperis ſubuenit,uulnera recentia, enterocelasque conglutinat,& illitu cohibet.Carnes autem cum ſymphy- 10 to decoctæ coaleſcunt. Eſt & alterum ſymphyton,quod aliqui pecton uocant. id caulem emittit bicubitalem,aut maiorem[c],craſſum,leuem, anguloſum,vt ſonchi inanem;circa quem breui interuacãte ſpatio, folia exeunt anguſta , bugloſſo proxima, oblonga,hirſuta[d]: caule ſecundum angulos quoſdã ſtriato:folijs tenuibus , ex alarum ſinu prodeuntib.in quibus flores lutei , & circa caulem uelut uerbaſci ſemina emicant.Tam caulis , quàm folia aſpera lanugine horrent, tactuque prutitum concitant.

a Meũ. κλόνια δὲ ἔχει ἐμφερῆ, λεπτὰ φύλλα, κεφάλιω δὲ ὡς θύμυ. i. Ramulos uerò habet origano ſimiles, tenuia folia, & capitulum uelut thym⁹. ſed Cat. cum Ruellio concordat.

b Meum. ὑπόπορφυρον. i. ſubpurpureã.

c Meũ. addit. δασὺ. i. denſum.

d Meum. & Cat. ἔχει δὲ παρὰ τὰς γωνίας ὁ καυλὸς ἐξοχὰς τινὰς παρατεταμένας. i. habet uerò & caulis eminẽtias quaſdam iuxta angulos adhærentes.

CONSOLIDA MEDIA.

Radices demittuntur foris nigræ, intus candidæ, viscosæ. quarum est usus. Tritæ, & potæ cruentis excreationibus, ruptisque proficiunt: recentia uulnera illitæ conglutinat. carnes quoque si concoquantur, cogunt additæ. Inflammationibus præsertim sedis, cum senecionis folijs, vtiliter illinuntur.

Symphytorũ consid.

QVanuis in nostris commentarijs, quos multo antè tempore Italicè conscriptos edidimus, ingenuè confessus essem, me non antea adinuenisse symphytum primi generis petræon cognominatum; id tamen postea reperi mense Septembri suis floribus emicans, longè a Goritia circiter viginti millia passuum, in latere magni montis Vipaci paulò supra arcem, ac deinde in alijs ipsius montis partibus, alijsque Iapidiæ locis, præsertim eo tractu, qui vulgò Sclauis dicitur Gabernich, quin & in monte illo eiusdem tractus, quem vocant Sancti Vrbani, nullis prorsus deficientibus notis quæ illi à Dioscoride tribuuntur. Est profectò planta, præsertim vbi floruerit, visu iucundissima, ita vt maxima cum voluptate ad se videndum viatorum oculos allicitat, argumento quidem quòd etiam viribus polleat insignibus. Porrò Symphytum alterum, quod secundo loco reddidit Dioscorides, nulli dubium est, quin ea sit herba, quæ hodie passim Consolida maior nominatur, quam etiam nonnulli herbariorum Alum falsò appellant. Quippe quòd eius notæ singulæ Dioscoridis historiæ ad vnguem hærere deprehendantur. Hæc frequentissima nascitur in pratis, floribus non modò luteis, vt Dioscorides inquit; sed & candidis, & purpureis, ea-

CONSOLIDA MINOR.

dem sanè

dem ſanè facie, ac forma. Cæterum hallucinantur, meo quidem iudicio, qui Symphytum petræum putant eam eſſe plantam nullis non cognitam, quam officinæ CONSOLIDAM, & Solidaginem minorem vocant. Siquidem eam nihil prorſus Symphyti petræi notis reſpondere, omnibus rei herbariæ etiam mediocriter gnaris euidentius eſt, quàm vt a me indicari deceat. Neque etiam ſtatuendum cenſeo idem Symphytum eſſe eam aliam herbam, cuius folia auerſa parte purpuraſcunt, quæ ab herbarijs vulgò CONSOLIDA media nuncupatur, ab aliquibus uerò Laurentina, & a Senenſibus Morandola. Verùm poſteaquàm in harum plantarum ſermonem incidimus, earum quoque hìc attexere hiſtorias voluimus. SOLIDAGO itaq; minor, quam Germani Prunellam vocant, caulibus exit quadrangulis, hirſutis, ſpithamæ longitudine: folijs menthæ proximis, ac etiam ſubaſperis. Flores gerit in caulium, ramuſculorumq; faſtigijs ſpicatos, purpuraſcentes, & quandoque candidos. Radix illi ineſt capillata, vt in plantagine. Cæterùm quæ media SOLIDAGO a Rizotomis appellatur, rectius fortaſſe Prunella a Germanis dici potuiſſet a foliorum colore. Siquidem folia, quæ minori latiora & molliora ſunt auerſa parte cyclaminis modo purpurea ſpectantur. Caulem edit pedali longitudine, piloſum, quadrangulum, inanemque. Flores mittit ceruleos, qui partim inter folia, quę caulem ambiunt, partim in cacumine ſpicata congerie prodeunt, Radix illi eſt vt alteri multifida, haud altè deſcendens. Harum modò dictarum ſtirpium etſi nuſquam, quod hactenus inuenerim, meminerint Græci, aut Mauritani; eę tamen mirum in modum prodeſſe exiſtimantur diſruptis, fractisq; internis, & externis corpo-

DENTARIA,

ris partibus

ris partibus. Idcirco vtiliter dantur potandæ ab alto deuolutis, ac etiam ijs, qui interna, intestinave vulnera acceperint: nanque illa, sint vel exterius, vel interius illata, mirificè sanant. Tradidere nonnulli, qui rerum experimenta profitentur, Consolidam mediam vocatam potu sanguinis grumos in ventriculo, vel in alia corporis parte concretos disijcere, & dissoluere. Illita verò folia, vel eorum succum efficax medicamentum esse prędicant vlceribus omnibus in ore manantibus, exedentibus, ac etiam testium, pudendorumq; virilium, & muliebrium. His omnibus facultatibus ea quoque prędita est, quam Solidaginem minorem vocant, vt quidam existimant. Etenim vbi vulnera glutinare, adstringere, & reprimere sit opus, minorem vsurpant, quam etiam altera longè prestantiorem esse sępenumero compertum est. Recensetur prӕterea Germanis inter Symphyti genera quędam ipsis vulgaris herba, quam SANICVLAM appellant. Exit hæc folijs pentaphylli maioribus: radice candida, tam miro naturę ipsius artificio nodulis, ac lacinijs quibusdam elaborata, vt non parum admirentur, qui tantum naturę opus diligenter intuentur. His vtuntur in potionibus ad enterocelas, & ad interna vulnera, pręsertim ad ea, quę in thoracis cauitatem penetrauerint. Hanc quidam dentariam vocant, quod radices dentium speciem quandam reprę-sentent. Cęterùm alia quoq; planta est, quę quibusdam DENTARIA MAIOR appellatur, nonnullis verò ἄφυλλος, quòd sine folijs proueniat. Nascitur hęc in opacis sylvis, aut alijs vmbrosis locis; germinat primo statim vere. Quippe caules profert dodrantales, teneros, fragiles, succosos; Orobanche ęmulos, in quo a medio ad summum flores exeunt in pur-

Saniculæ unũ genus.

10

DENTARIA ALTERA.

pura

pura albicantes, & hirsuti, foliolis eiusdem ferè coloris in latere concomitantibus. è floribus calyculi oriuntur, in quibus paruum concluditur semen, papaueris modo. Radice nititur albicante, magna, succosa, fragili, compactili squamarum congerie, miro sanè naturæ artificio elaborata: gustu est acerbo, amaritudine quadam concomitante. Plura insuper Saniculæ ostendunt genera, quorum unum, quod aliquibus herbarijs Auricula vrsi nominatur, folia fert plantaginis magnitudine, sed crassiora, veluti fabariæ vulgò vocatæ, lacinijs circùm magno artificio factis a natura, colore in album flauescente. Id genus copiosè nascitur in agro Goritiensi monte Saluatino. Hoc cæteris præferunt ad enterocelas, & thoracis vulnera, si quotidie in potu sumatur: quin & ad alia vulnera, tam intus sumptum, quàm exterius illitum. His aliam denique annumerant Solidaginem, quam vulgus medicum Consolidam regalem, & ipsi sua vulgari linga Rittersporn vocant, quod sonat nobis Sperone da caualliere, & Latinis equitis calcar. Huic sunt caules cubiti altitudine: folia oblonga, tenuia: flo-10 res planè purpurei, magnitudine violæ; è quorum basi corniculum eminet, antiqui calcaris effigie, vnde illi a Germanis inditum est nomen. Laudantur flores ad rubentes, & inflammatos oculos triti, & aqua rosacea illiti. Herba auxiliatur ardoribus, tussi, inflammationibus, venenis, vomitionibus, biliosis affectibus, suppressæ vrinæ, calculosis, ischiadicisq́; quin & aluum citat. Verùm hoc Solidaginis genus magis, quantum equidem reor, Cuminum syuestre, quod a Dioscoride secundo loco describitur, repræsentat, quàm aliam quàmuis plantam, ut superius in Cumini commentatione diximus. Meminit utriusque Symphyti Galenus libro 8. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi ita scriptum reliquit. Symphytum petræum ex contrarijs constat viribus: habet enim incidendi vim quampiam, qua collectum in thorace, & pulmone pus expurgare potest. Habet etiam quandam contrahendi vim, qua eiectionibus sanguinis auxiliatur; & tertia ad eas inest humiditas quædam non immodicè calida, per quam gustantibus dulce apparet, & odoratu iucundum. Commanducatum sitim extinguit, & arteriæ asperitates sanat. Porrò secundùm omnium dictarum uirium mistionem simul digerere a-20 bundè potest, simulque corpora contrahere, & constringere. proinde enterocelis imponitur, & ad conuulsa, & rupta cum oxymelite bibitur. Porrò qui ipsum in vino decoctum ad dysenteriam, & rubrum profluuium exhibent, vtuntur tanquam desiccante, & contrahente. Qui verò ad nephritin renùmve dolorem, tanquam expurgante, & incidente. Symphytum verò alterum, puta magnum, similem dicto vim habet: non tamen gustantibus dulce est, nec odorantibus odoratum. Sed his sanè a modò scripto diuersum est. Cæterùm quatenus viscositatem quandam, & mordacitatem obtinet, scillæ simile est. Vtun-

Saniculæ aliud genus.

Solidago.

Symphyti vtriusque vires ex Gal.

SANICVLA, SIVE AVRICVLA VRSI.

tur eo ad

tur eo ad omnia, ad quæ iam dicto. Quod σύμφυτον πετραῖον Græci, pariter Latini Symphytum petræum, & Itali Simphito petreo vocant. Quod verò σύμφυτον ἕτερον Græci, Symphytum alterum Latini appellant: Itali, Consolida maggiore: Germani, Vual vurtz: Hispani, Suelda maiore, & Consuelda maior: Galli, Oreylle d'asne.

Nomina.

† Ne quis commoueatur, quòd nos hic folia adiecimus præter Ruellij, & Marcelli interpretationem. Id enim ea ratione fecimus, quoniam in Aldino codice hoc loco φύλλα, hoc est, folia habetur. Tum verò, quia folia thymi pulchre illi herbæ quadrant, quam verum Symphytum petræum censemus.

† Illud præterea hoc in loco adnotandum est, quòd vbi communis lectio habet πτύελον προκλητικόν, hoc est, saliuam prouocans, in Oribasio legitur στυπτικόν, quod est adstringens; quam lectionem magis probamus.

Ὁλόστιον. HOLOSTIVM. CAP. X.

HOlostion quadrantalis herba est pusilla, tribus quatuorve digitis supereminens extra terram: foliis, viticulisq; coronopo, aut gramini proximis, gustu adstringentibus: radice alba, prætenui vsq; in capillamenti speciem, longitudine quatuor digitorum. nascitur in collibus terrenis. Vsus eius ad rupta in vino pota: nam & carnes coguntur decoctionibus addita.

PILOSELLA.

Holostium

Holostium etsi a nemine, quod equidem sciam, cognoscatur in Italia, eam tamen plantam illi consimilem esse crediderim, quam libro secundo in Coronopi mentione a Goritiensibus, ideò Serpentinam vulgò vocari diximus, quòd mirum in modum serpentium morsibus opituletur. Hæc si quidem herba est exigua, humi procumbens, quæ folijs, cauliculisq; coronopi modo exit, gustu adstringentibus: radice tenui, lignosaque. Nascitur ipsa quoque in collibus, ac etiam sabulosis locis. Ex his vtique quispiam facilè posset hanc herbulam pro holostio habere: quanuis hoc ego pro certo affirmare non ausim. Recensetur Holostium inter symphyti genera. Sed hallucinantur haud dubiè qui credunt eam herbam esse Holostium quam PILOSELLAM vocant. Siquidem tametsi hæc frequens nascatur in collibus, facie tamen a coronopo & notis omnibus distat. Humi hæc perpetuò decumbit, radiantibus circumquaque folijs, ijsque oblongis, incanis vbique pilis obductis. Caules quibus humi repit funiculi faciem repræsentat. Sunt enim flexiles, tenues, teretes, & vbique hirsuta canitie scatentes. Ii dum humi repunt, radices ex se mittunt, è quibus nouellæ propagantur plantæ. Flores illi sunt aurei, stipato foliorum ordine; qui maturescentes in papposam lanuginem euolant: Radicibus nititur numerosis, tenuibus, sed humi pertinaciter inhærentibus. Nascitur extenuato, & arido solo, & præsertim in collibus, Amarum lac secta planta mittit. Id quod extenuantis indicium est facultatis. Tota Pilosellæ planta vehementer adstringit: quapropter huius rei non ignari pastores maximè cauent, ne ouium greges in illis pascuis immorentur, vbi huiusce plurimum gignitur. Quandoquidem depascentes oues tanta alui adstrictione afficiuntur, vt inde facilè emoriantur. Hinc didicerunt medici, eam mederi dysentericis, & vteri profluuijs; quin & vulnera glutinare tam scilicet exterius, quàm interius, cœliacisque illata magno esse auxilio, & biliosis vomitionibus: cruentis item sputis, enterocelis, & omnibus in vniuersum fracturis opem ferre, sed præcipuè caluariæ. Non desunt etiam è recentioribus qui eam maximè commendent ad Iocinoris & splenis affectus, nempe ad regium morbum, incipientem hydropem, & lienis tumores, quòd viscera hæc roboret. Additur quoque vtiliter in potionibus intrinsecorum vulnerum, & in vulnerarijs emplastris, atque vnguentis: succus eius non solùm recentia vulnera glutinat, sed & vlcera quoque contumacia, phagædænasque sanat. & præsertim oris, & pudendorum. Cæterùm vt ad Holostium nostra redeat oratio, ingenuè fateor nullam hactenus plantam se mihi obtulisse, quæ magis Holestium referat, quàm ea quæ Serpentina, vt diximus, a Goritiensibus vulgò vocatur. Holestium (vt author est Galenus libro 7. simplicium medicamentorum) desiccandi vim habet cum adstrictione: quamobrem ipsum ad rupta potui exhibent. Quod Græci ὁλέστιον, Latini item Holestium, & Holostium dicunt: Itali, Holestio.

Holostij consideratio.

Quorundam error. Pilosellæ descriptio, & uires.

Holostij uires ex Gal.

Nomina.

Στοιβή STOEBE. CAP. XI.

STœbe vulgaris est notitiæ. Cuius semen, & folia stringunt. quapropter decoctum dysentericis infunditur: auribus quoque purulentis instillatur. Illita folia oculis ab ictu cruentis prosunt, & erumpentis sanguinis impetus cohibent.

STœben Dioscoridis tempore omnibus vulgò cognitam fuisse illud maximo argumento est, quòd eam nullis prorsus notis repræsentauerit. Hinc certè nobis facessitur negotium, quò minus scire possimus quænam sit illa inter tot plantas, cuius nomina, & facultates ignorantur. Plinius libro 21. cap. 25. Stœben inter aculeatas herbas retulit (id quod à Theophrasto libro 6. capit. 4. de plantarum historia mutuatus est) sic inquiens. Quædam sunt herbæ, quæ spinas in folio habent, & in caule, vt phleos, quod aliqui Stœben appellauere. Idem libro 22. cap. 11. Stœbe, inquit, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhoidi quoque, & dysenteriæ infusa. hæc Plinius. Ex quibus equidem verbis planè asserere ausim, Phleon, & Stœben eandem plantam esse. Hanc in Orchomeno lacu nasci semine placentaceo, & molli, colore rubido, author est Theophrastus libro 4. cap. 11. de plantarum historia. Hinc itaque Matthæi Syluatici error manifestè deprehenditur, qui in suis pandectis Stœben eam herbam interpretatur, quam vulgus Scabiosam nominat. cuius, quod sciam, nec Græci, nec Mauritani meminerunt. Quanquam non desunt, qui Scabiosam eam esse contendant, quæ ab Aetio vocatur Psora: quam tamen is nomine tantùm expressit, nulla adiecta descriptione, ex qua aliquid certi constitui possit. Cæterùm Scabiosam vocatam non esse Stœben manifestò demonstrant, quæ statim ex eius descriptione sequentur notæ. Scabiosa itaque duas habet species, nempe Maiorem, & minorem, cuius plurimus est usus. Crescit hæc folijs circa radicem per ambitum laciniatis, humi accubantibus, subalbicantibusque, & subhirsutis. verùm, quæ in caule sunt, frequentioribus, tenuioribusque incisuris diuiduntur: caulem mittit tenuem, rectum, teretemque, in quo rami oriuntur, flores habet foliosos, cærulei coloris, aut pallidos, qui tractu temporis deflorescentes, capitulum relinquunt subuiride: rotundis ocellis refertum, colore pauonum pennas imitante, tanto sanè naturæ artificio, ut diligenter rem intuentes in admirationem trahat. Radix est illi palmaris, ac fibrosa subcandicansque: Cæterùm quam maiorem nos Scabiosam vocamus, primo statim exortu folia profert longa, nullis in ambitu lacinijs, atqui, quæ his succedunt phu minoris modo dissecta cernuntur, quæ verò in caule, & ramis sunt; minora habentur, & magis laciniata. Caules gerit æstate sesquicubitales, teretes, striatos, incanosque, qui circa cacumen suos fundunt ramos, in quorum fastigijs capitula oriuntur in acutum desinentia, compactili squamarum ordine contecta cyani modo, è quibus flores prodeunt ferè etiam similes, sed rufescentes. Hos deinque sequitur semen paruum, & subnigrum, lychnidis coronariæ simile. Radice nititur pollicari crassitudine et sæpe maiore, brachiataque, sapore subdulci, pastinacæ proximo. Nascitur inter fruges, & in campis non cultis, argilloso præsertim solo. Quæ quidem notæ maximè arguunt magnam inter Scabiosam, & Stœben intercedere differentiam. Siquidem Stœbe folia fert aculeata, & in lacubus, stagnis, paludibus, alijsque locis aquosis nascitur. Vnde Aristophanes comicus rectè in comœdia ranas inter se loquentes adducit, quæ admodum lætabantur, quòd totam consumpsissent diem inter cyperum & phleum saltantes. Cæterùm ut de Scabiosæ quoque viribus agamus, sciendum est, quòd vtraque excalfacit, extenuat & abstergit. Ideoque præstant ad expediendos pulmones & pectus à crassis & pituitosis excrementis, cum ipsa herba in puluere pota, tum succus cum melle delinctus, tum eius decoctum diebus pluribus haustum. Valet quoque mirum in modum aduersus scabiem, vnde illi nomen: in quem usum non modò eius decoctum quotidie potandum præcipiunt; sed & herbæ ipsius succo, per se, aut in vnguentis addito, scabiosa corpora illinunt. Prodest omnibus pectoris vitijs, & respirationi inseruientibus organis; quippe quæ & eorum inflammationes purulentas disijciat, & omnia pectoris excrementa expurget. Anthracibus, siue Carbunculis pestiferis vtiliter illinitur: adeò vt illita hos lethales abscessus trium horarum spatio prorsus abolere existimetur. Datur vtiliter scabiosæ succus quatuor vnciarum pondere, cum theriacæ drachma, pestilentia affectis, prima statim die, verùm subinde sudorem in lecto prouocare oportet, & iterum, atque iterum medicamentum repetere. Id quod & præstat plurimum ad venenosorum serpentiũ morsus, quemadmodum & herba ipsa, contusa recensque imposita. Illitus Scabiosæ succus cum chrisocollæ farina, & caphuræ momento, lentigines, alphos, impetigines, varos & cæteras cutis infectiones abstergit, & oculorum albugines tollit. Peculiariter

Stœbes consideratio.

Matthæi Syluatici error.

Scabiosæ mentio, & uires.

SCABIOSA MAIOR.

liariter autem valent maioris Scabiosæ radices ad lichenosos, etiam si morbus a Gallica lue prouenerit. Siquidem earum decoctum quadraginta diebus potum, vt ego mihi testis esse possum, præstantissimum, expertissimumque est ad hoc medicamentum. Idem præstat earundem radicum puluis quotidie drachmæ pondere ex sero haustus. Sed iam ad Stœbes vires redeamus, de quibus Galenus lib. 7. simpl. medic. disseruit his verbis. Stœbes fructus, & folia maximo sunt vsui, adstringendi vim habentia mordacitatis expertem. Sed & desiccant euidenter in tertio ferè ordine incipiente. Quamobrem decoctum eorum dysentericis iniicitur, & auribus pure fluentibus, tum vulnera magna conglutinat. Euidentius hæc præstat cum vino atro austero: valenter enim desiccat omnes præter naturam humiditates. Præterea folia viridia, si illinantur, vim habent erumpentis sanguinis supprimendi: denique & oculorum ex ictu suffusiones illita iuuant. Quæ planta στοιβὴ Græcis, similiter Stœbe Latinis, & Stebe Italis appellatur.

Stœbes vires ex Gal.

Nomina.

60

SCABIOSA MINOR.

Κλύμενον. CLYMENVM. CAP. XII.

60 CLymenum caulem fert fabæ, quadratum: folia plantaginis: folliculis ſupra caulem ſeſe inflexis, [a] vt in Polyporum cirris. Probatiſſimum eſt è montibus. E frutice toto cum radice ſuccus exprimitur: qui ad ſanguinis reiectiones, in potu efficax eſt: cœliacos, rubraque fœminarum profluuia, refrigerando infrænat: ſanguinem naribus erumpentem ſupprimit. Trita folia, aut ſiliquæ recentibus vulneribus impoſitæ, ea ad cicatricem perducunt.

a ἐοικότα ἴρι δι καὶ πολύποδος πλεκτάναις. i. ſimilibus iridi, & polypodũ cirris: ita meum, & Cat.

Clymeni conſideratio.

SI caules item folliculi herbę, quæ Sapondria vulgò vocatur, Clymeni delineationi reſponderent, quemadmodum folia illi quadrare videntur, quippe quæ plantagini prorſus referant imaginem, cum Ruellio vtique ſentirem, faterer que Saponariam legitimum eſſe Clymenon. At certę neque caulis, quem rotundum profert, & per interualla geniculatum, neq; flores illi quicquam adſtipulari deprehenduntur. Quamobrem quænam herba Clymenum in Italia hodie referat, hactenus non ſatis compertum habeo. Verùm his non obſtantibus plantam hic addere volui, alijs quoque contemplandam; Nam cum

caulem

CLYMENVM.

caulem habeat fabæ non absimilem, folia plantaginis ęmula, & folliculos supra caulem in sese inflexos, incuruosq́; bellè satis Clymenum imitari videtur. Hanc mihi dono dedit Iacobus Antonius Cortusus, nobilis Patauinus. cui id acceptum referre debent omnes rei herbariæ studiosi. Hanc (vt Plinius memoriæ prodidit libro 25. cap. 7.) inuenit rex Clymenus, vnde & nomen herbę. Quo in loco idem Plinius clymeno perperàm illa omnia reddidit, quæ Dioscorides periclymeno assignauit. Huius nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus, sicut nec post ipsum Paulus. Planta hæc κλύμενον *Gręce, quemadmodum & Latinè Clymenum dicitur.*

Nomina.

60

Περικλύμενον

PERICLYMENVM.

60

Περικλύμενον. PERICLYMENVM. CAP. XIII.

PEriclymenon ſimplex fruticat, ex interuallis parua folia habens ipſum amplectentia, ſubcandida, hederacea: inter folia ſurculi exeunt, in quibus baccæ hederæ ſimiles: flos fabæ, candidus, aliquantùm rotundus, & quaſi in folium procũbens: ſemen durum, & quod difficilè euellatur: radice rotunda, craſſa. Naſcitur in aruis, ac ſepibus, conuoluens ſe adminiculis propter aſſidentibus. Semen eius poſtquàm ematuruit collectum, & in umbra ſiccatũ, ſi drachmæ pondere detur in uino, quadragenis diebus, lienem abſumit, laſſitudinem diſcutit: ſed vrinam ciet, ſtatim à ſexto die cruentam. orthopnœæ, & ſingultui prodeſt: partum accelerat. Folia ſunt eiſdem viribus prædita: quæ tricenis ſeptenis diebus epota; ſterilitatem facere produntur: perunctis ex oleo, febrium algores abigunt.

Periclymeni consid.

SVnt qui Periclymenum perperam Caprifolium appellent: officinæ Matrisyluam vocant: nos verò, quòd propinquas vinciat plantas, vulgò appellamus Vincibosco. Cæterùm id potissimùm nos ad credendum impellit, vulgatam Matrisyluam esse Periclymenon, quòd non solùm omnes huiusce ætatis rei herbariæ peritissimos in hanc sententiam deuenisse compererim; sed quòd etiam ex notis, quas illi reddidit Dioscorides, ita esse cognouerim. Quandoquidem Matrisylua vnico tantùm caule fruticat, qui ex interuallis gemina tantùm folia mittit, ipsum amplectentia subcandida, hederaceaque. Flos ei fabæ non dissimilis, candidus, cùm adoleuerit, in folium procumbens. Semen hederaceum, prædurum, & quod difficilè euellitur, in surculis quibusdam connexum, qui inter folia erumpunt. Constat præterea eius caulem, qui ab radice simplex assurgit, arbusculis, & fruticibus mirè sese conuoluere, vbi in sæpibus, & frutetis nascitur, adeò vt sæpe tam pertinaciter inhæreat, ligetque adminicula, vt in ea manifestum imprimat vestigium: vnde à nobis meritò Vincibosco dicitur. Porrò planè, mea quidem sententia, hallucinantur, qui Caprifolium, & Matrisyluam seu Periclymenum idem esse existimant: in quorum numero esse deprehenduntur Ruellius, & Fuchsius, alioqui viri doctissimi. In hunc autem lapsum hos fortasse deduxit Matthæus Syluaticus pandectarum author. Siquidem is suum Caprifolium Matrisyluam nominat, cùm tamen, vt subinde legitur, nil aliud Syluatico Caprifolium fuerit, quàm Dioscoridi pyxacantha, seu lycium, non autem periclymenum, de quo seorsum sub titulo Matrisyluæ Syluaticus ipse disseruit. Quod fortè non animaduertentes ij, Caprifolium, & Periclymenum idem esse putarunt. Cæterùm Matrisylua in eorum vnguentorum vsum venit, quæ ad capitis vulnera parantur. Nanque hac in re efficacissimum est medicamentum. quanuis è veteribus neminem hactenus inuenerim, qui Periclymenon ea ui pollere, memoriæ prodiderit. Hanc etiam herbam commendauit Ioannes de Vigo clarissimus chirurgicus, ad crurum vlcera, quòd eam ad hoc (vt ipse inquit) vtilem esse tradiderit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum. Veruntamen id non legitur in meo Galeno; nam loco citato Galenus de Periclymeno ita scriptum reliquit. Periclymenitum fructus vtilis est, tum folia, adeò vehementer incidentis, simul & excalfacientis facultatis, vt si plusculum bibantur, vrinam sanguinolentam efficiant: principio quidem vrinam tantùm mouent, porrò foris cum oleo illita excalfaciunt. Iuuant & lienosos, & difficulter spirantes. Competens potionis mensura est, drachmæ vnius pondus cum vino. Porrò desiccat quoque semen. Et quidam aiunt, si copiosius bibatur, sterilitatem omnino bibentibus afferre. Sed & sunt qui certum dierum numerum ad talem potionem præfiniunt, vt Dioscorides, qui septem & triginta eos tradi refert. Hic etiam vrinam cruentam reddi à sexto die memorat, Planta, quæ Græcis περικλύμενον Latinis quoque Periclymenum dicitur: Italis, Matriselua: Germanis, Geiszblatt: Hispanis, Madresylua: Gallis, Vincibosse.

Quorundam error.

Periclymeni uires ex Gal.

Nomina.

Τρίβολος. TRIBVLVS. CAP. XIIII.

TRibuli genus vnum terrestre, foliis ad effigiem portulacæ, tenuioribus: viticulis in terra stratis: spinis secundum folia rigidis, præduris, iuxta amnes, & rudera nascitur. Est & alterum genus, aquis familiare, quod in fluminibus natum comam exerit, aculeos condens: folijs latis, & pediculo longo caule parte summa, quàm ima crassiori: adsunt ei & capillamenta quædam spicacea: semen durum, ab altero non abhorrens. Vterque refrigerantis, & inspissantis est naturæ: ideo inflammationes omnes cataplasmate adiuuat. vlcera in ore erumpentia, putredines, gingiuas, tonsillasque persanat. Succus ex his colligitur ad oculorum medicinas. Semen dum recens bibitur, calculosis iuuamentum affert. Drachma terrestris tribuli pota, illitave, ictos a uipera recreat: contra venena cum uino aptissimè bibitur. decoctum eius sparsum pulices necat. Thraces qui ad Strymona amnem habitant, virenti tribulo equos saginant: & è dulci semine & esculento panem, quo vescuntur, faciunt.

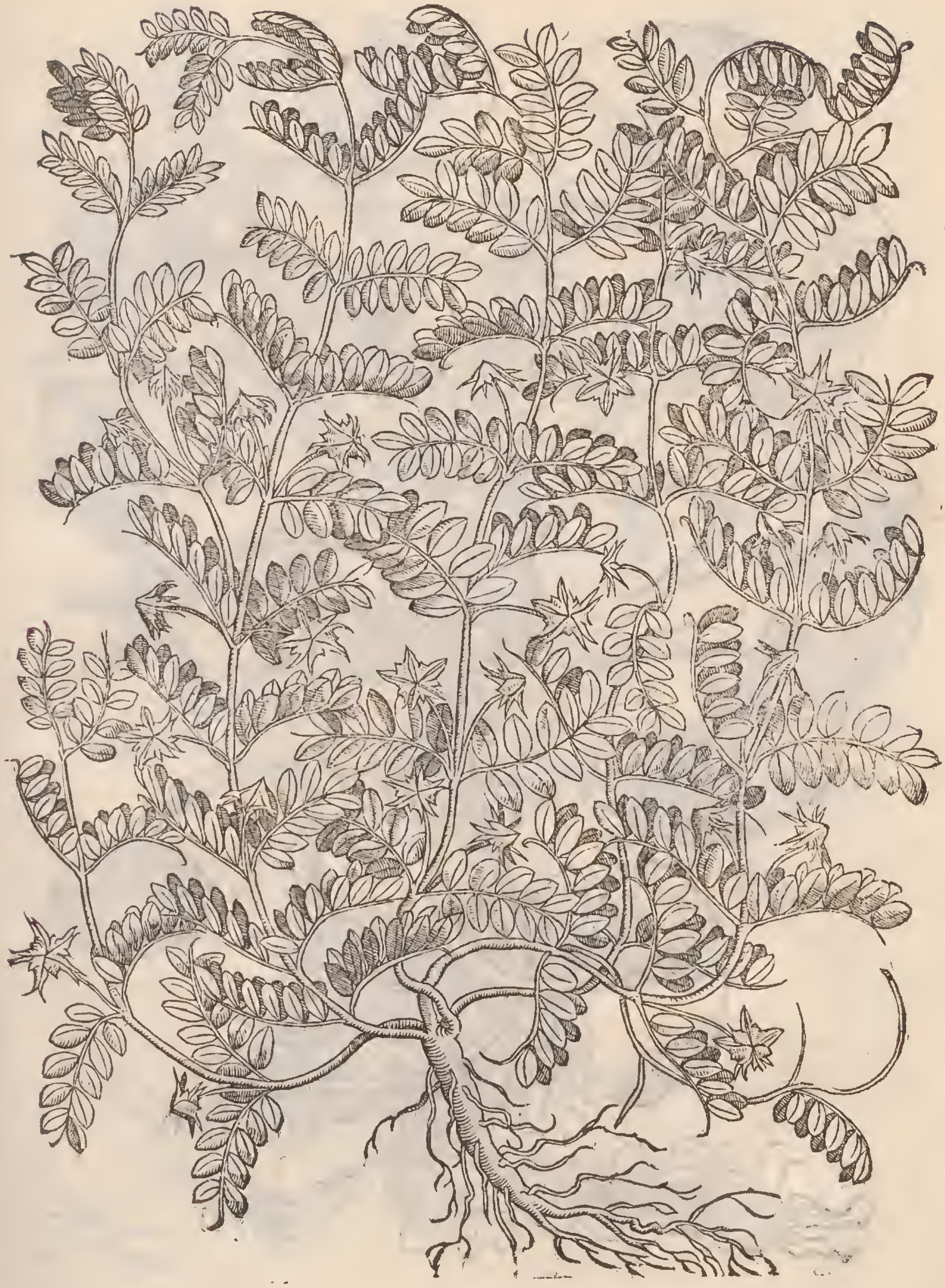
Tribuli consideratio.

ETsi vnum duntaxat, Tribuli terrestris genus descripserit Dioscorides; duo tamen eius genera a Theophrasto redduntur libro 6. cap. 5. de plantarum historia, his verbis. Tribulo peculiare est, vt fructum gerat aculeatum. Eius duo sunt genera: vni folium est ciceris, alteri aculeatum. Vtrunque terrestre, & surculosum: serius germinat, cui in folijs sunt aculei, magisque hoc apud septa villarum crumpit. Semen præcoci sesamæ figura cernitur: alteri, hoc est serotino, rotundum, nigrum, siliquis inclusum. Hæc duo terrestris genera Theophrasto. Tribulum, cui folia portulacæ Dioscorides assignauit, memini me vidisse Venetijs in maris litore propè diui Nicolai sacellum. At hunc, cuius hic figuram exprompsimus, Pisis misit ad me Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus rei herbariæ peritissimus. Ruellius Tribulum aculeatum Theophrasti eam plantam esse arbitratur, quam Hetrusci vulgò vocant Cacatreppola, ea fortasse ratione ductus, quòd prope torrentium, & fluminum ripas proueniat. Verùm cùm lateat nos foliorum effigies, quæ a Theophrasto illi tribulo non redditur, atque etiam constet hanc plantam surculos non mittere, neque siliquam ferre, in qua intus claudatur semen, cogor omnino a Ruellio dissentire. Nostrates seplasiarij huius radices melle, & saccharo condiunt, eryngij eas esse existimantes. Qua in re haud dubiè illi falluntur, vt superiori libro in eryngio ostendimus. Sed ad Tribulos redeamus. Aquaticum genus in plerisque Italiæ fluminibus, & lacubus prouenit, præsertim in agro Mantuano, & Ferrariensi; neque solùm in dulcibus aquis gignitur; sed etiam in mari. Hos tribulos Venetijs in foro vendunt, quos marinos appellant, vt qui in lacunis illis vicinis enati inueniantur. Folijs hic prouenit latis, subrotundis, crassis, & auersa parte maculosis, neruosisque, & per ambitum serratis, prælongis, & crassis pediculis nitentibus: caulem edit crassum, pinguemque, sed in summitate longè vegetiorem, quàm ab radice. Radix illi longa, comantibus spicaceis capillamentis. Fructum profert nigrum castaneè magnitudine, triplici armatum mucrone, vnde illi nomen, cortice membranoso, & alba intus medulla, gustu castaneis haud absimili, vulgus aquaticas castaneas uocat, & non secus ac castaneis eo in cibis vtitur. Quinetiam quibusdam in locis, è siccis tribulis in farinam redactis, per annonæ inopiam agrestis plebecula panes parare solet, perinde ac ex castaneis parantur ab alijs. Sunt etiam qui eosdem tribulos sub cineribus assatos pro bellarijs edant. Ex his porrò qui peregrè proficiscuntur, verticillos faciunt, quibus suas preces enumerant, colloque gestant, vt maiorem præ se ferant religionem, ne dicam hypocrisim. Tribuli vtriusque facultates perstrinxit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Tribulus ex humida essentia modicè frigida, & sicca non mediocriter & ipsa frigida componitur. In terrestri tamen superat terreum frigidum, quod & adstringens ostendimus: in aquatico verò aqueum. Propter vtrunque itaque & contra phlegmonarum generationes, & omnino contra omnes influxus congruunt. Porrò terrestris fructus cùm tenuium sit partium, potus lapides in renibus comminuit.

Ruel. error.

Tribuli uires ex Gal.

TRIBVLVS TERRESTRIS.

60 minit. Τρίβολος χερσαῖος ſic Græci, Tribulus terreſtris Latinis dicitur: Italis, Tribolo terreſtre. Τρίβολος ἔνυδρος Græcè, Tribulus aquaticus, Latinè vocatur: Italicè, Tribolo aquatico. Arabicè ſimpliciter tribulus Haſach, ſeu Haſcrk appellatur: Hiſpanicè, Abroyos, & abrolhos. Nomina.

† Hoc in loco ita equidem legunt vulgata Græca exemplaria, ſed Oribaſius libro 12. itemque vetuſtus Dioſcoridis codex habent μακρά. qua voce Tribulum terreſtrem viticulis longis repræſentant. Id quod etiam ſatis plantæ pictura demonſtrat.

TRIBVLVS AQVATICVS.

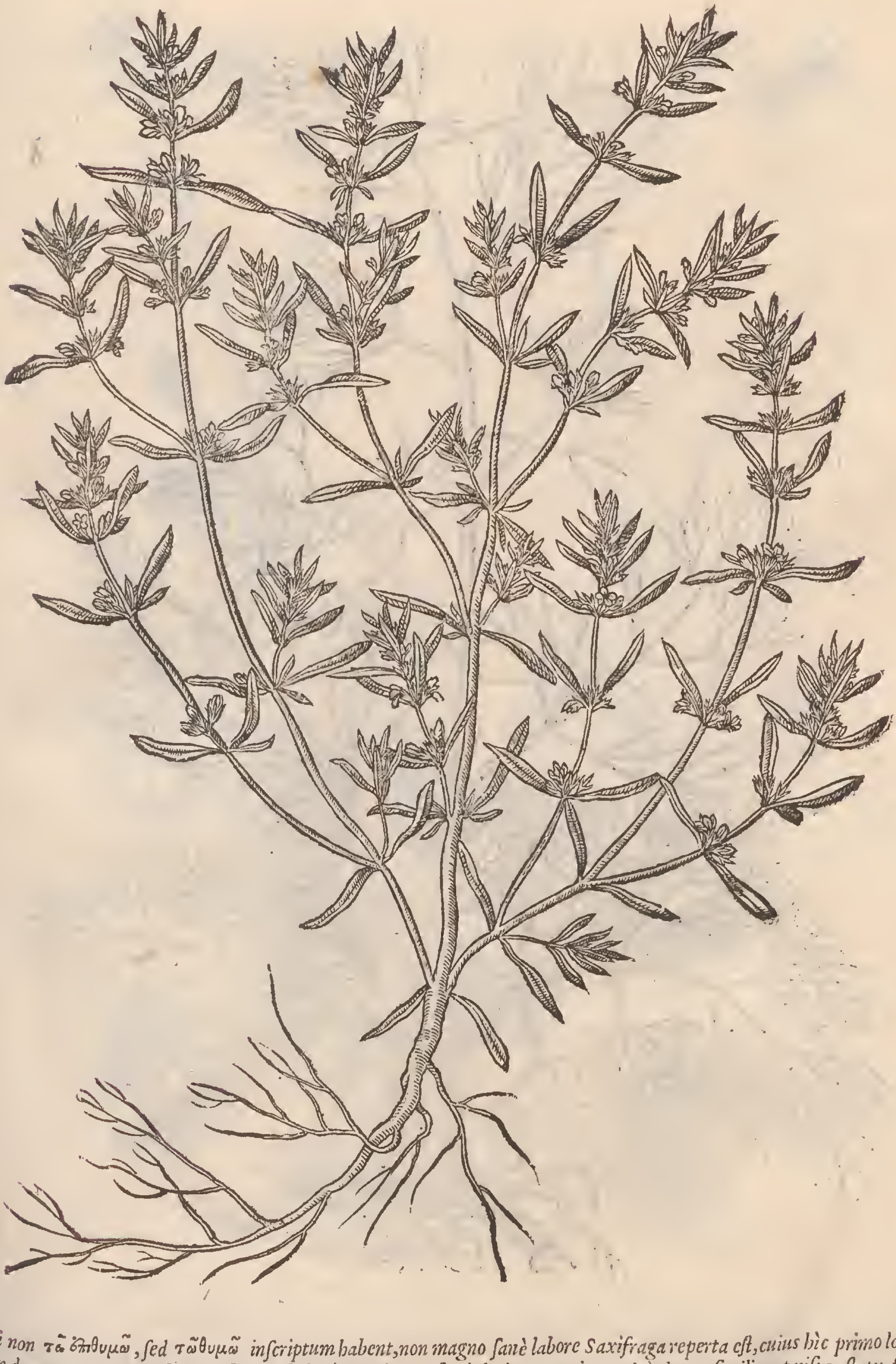
Σαρξίφραγον. SAXIFRAGA. CAP. XV.

† SAxiphragon aliqui ſarxiphragon, alii empetron, Romani ſaxifragam vocant. frutex eſt ſurculoſus, in petris, & aſperis locis naſcens, epithymo ſimilis. Coctus in vino, mox potus, febricitantibus opitulatur: ſtranguriæ prodeſt, ſingultum ſedat, calculos ueſicæ frangit, & vrinam ciet. 60

Saxifragę cõſideratio.

LIcèt omnibus huius ætatis rei herbariæ peritis ſatis ſuperq; perſuaſum eſſe non ignorem, hoc Saxifragæ caput Dioſcoridi illegitimum eſſe, quòd Latina nomenclatura contra ſcriptoris morem Græcè proferatur; tamen cùm in omnibus ferè Græcis exemplaribus habeatur, nihil ſanè vetat, quin & nos credamus hoc Saxifragiæ caput Dioſcoridi eſſe legitimum. Sed fecit deprauata huiuſce loci lectio, vt non ſolùm ego, ſed alij quoque dubitarint, quæ nam planta legitimum Dioſcoridis Sarxiphragon rectè referre poſſit, quæ epthymi faciem imitaretur. Verùm cùm poſtea reperti ſint antiqui Dioſcoridis codices, qui

SAXIFRAGA DIOSC. SIVE VETONICA PAVLI.

60 *dices, qui non τῶ ἐπιθυμῶ, ſed τῶ θυμῶ inſcriptum habent, non magno ſanè labore Saxifraga reperta eſt, cuius hìc primo loco imaginem damus. Ea enim frutex eſt ſurculoſus, in petris & aſperis locis proueniens, adeò thymo ſimilis, vt niſi guſtatu ferè ab eo dignoſci nequeat. Folia in caulibus per interualla gerit, parua, longiuſcula, anguſtaque vtrinque ſingula, concomitantibus aliis longè minoribus, quę cateruatim eadem ex origine prodeunt. In cacumine tamen numeroſiora ſunt, & anguſtioribus interuallis diſtincta. Flores edit in ſummis caulibus purpureos, odoris non iniucundi. Hanc dum Romę iuuenis agerem: memini me legiſſe ſub capitolino monte non longè a Templo D. Marię virginis, quod Itali appellant La conſolatione, ſuper lapidibus quibuſdam magnis, qui è regione habentur. Duxerat me ad hunc locum Medicus quidam, qui Saxifragam hanc amico cuidam meo iam ſeneſcenti aduerſus renum calculum commendauerat, vt vbi ille hac herba vti vellet, locum ipſum ſcirem, vbi reperiri poſſit. Sed ego tum temporis nihil de materia medica fueram ſollicitus. Eſt tamen poſt hac ſuperiori anno ad me tranſmiſſa a Franciſco Partino Roboretano Cæſaris Maximiliani ſecundi Archiatro; quinetiam ab alijs quoque amicis. Huius meminit Galenus libro, & capite quinto de ſanitate tuenda, ſic inquiens: Iis verò, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicę, & Ceſtri, quod in Gallis naſcitur, eſt admiſcendum. Vocant autem herbam eam*

 ſaxifragen.

SAXIFRAGA SECVNDA.

ſaxifragon. Hęc ille. a quo ſuam quoque Betonicam Saxifragam deſumpſit Paulus. Atqui pręter hanc tria alia Saxi- 60
fragę genera nouimus, quæ frangendis, educendisque renum calculis, plurimum præſtare videntur. Primum illud eſt, quod nos
antea Dioſcoridis Saxifragam eſſe ſuſpicabamur. Naſcitur hęc in magnis, ac duriſſimis lapidibus, aut ſicco, & admodum ex-
tenuato ſolo, folijs capillaceis fœniculi modo, ſed longioribus, tenuioribus, & rarioribus. Caule pariter prodit fęnicula-
ceo, ſed tenui, ac pumilo; vmbella in ſummitate emergente. Semine vulgaris petroſelini ęmulo, ſed longiuſculo, & odorato.
Radice albicante, paſtinacę ſapore. Tota planta ſubacris eſt, & ſubdulcis. Secundum genus folijs eſt vulgaris terreſtris he-
derę, minoribus tamen, & circumquaque laciniatis, humi accubantibus. Caulem profert tenuem, rotundum, rectum, pilo-
ſum, cubito minorem, à quo rari oriuntur ramuli, in quorum ſummis partibus flores panduntur candidi, ocimoidis ęmuli.
Hi paulò poſt flacceſcentes, nullum poſt ſe relinquunt ſemen. Radix illi eſt tenuis, in pluribus diuaricata capillamentis; in-
ter quas granula quędam rotunda, coriandri ſeminis magnitudine habentur, & ipſa quidem amara, & purpuraſcentia. Hæc
non deſunt, qui credant huiuſce plantæ eſſe ſemen, tum quod planta nullum in caulibus ſemen gerat, tum quòd ſata radicũ
grana perinde ac ſemen naſcantur. Mira ſanè plantæ natura, quòd ſemen in radicibus gerat. Excalfacit, extenuat, aperit,
abſtergit,

SAXIFRAGIA TERTIA.

abſtergit, & expellit. Herbæ, & radicis decoctum ex vino albo paratum, renum calculos frangit, & educit, veſicam ab-
60 ſtergit, & vrinam prouocat: efficacius tamen ſi ex eodem decocto radicis granoſę farina drachmæ pondere propinetur. Quin-
etiam datur eadem farina per ſe ex vino duarum drachmarum menſura. Atqui felicius hęc potio ſumitur, dum affecti in
labro balneo ſe fouent. Reperitur hæc herba deſinente iam vere, aut ęſtate inchoante, & præſertim menſe Maio, arido, &
exoluto ſolo inter ſaxa, aut ſabuloſo tractu. Tertium autem, quod ego cum à forma, tum ab effectu SAXIFRAGVM
maius appello, mihi miſſum eſt Verona à Franciſco Calzolario Pharmacopæo, & rei herbarię ſtudioſiſſimo. Id in Monte,
quem Baldum vocant naſci, & ex viuo, ac duriſſimo lapide prodire, ſcribit. Frutex eſt caule lignoſo, contorto, digiti craſſi-
tudine, duris, denſis, ac rimoſis ſurculis ſtipato, ſubalbicante exterius libro. folia fert exigua, oblonga, in acutum deſi-
nentia. floſculos edit albos, & calyculos pallidos, ocimoidis modo, ore circumquaque ſerrato, in coronę modum; ſed admo-
dum puſillos, in quibus ſemen continetur rubrum, papauerino minus. Radix in petris adeò concluditur, vt euelli nequeat.
Miris laudibus hanc plantam mihi commendauit Calzolarius ad calculos renum educendos, & ut re ipſa id mihi quoque con-
ſtaret, miſit is ad me numeroſos calculos, quorum plures fabę magnitudinem ſuperabant, qui huiuſce plantę potu eiecti ſunt

SAXIFRAGIA MAGNA.

ex vno tantùm ciue Veronense Hieronymo de Tortis nomine, quos adhuc apud me ad spectaculum seruo. Cæterùm id magis me in admirationem ducit, quòd aliquot inter hos spectentur, qui è vesica potius, quàm è renibus expulsi videantur. Herba ipsa iam apud me copiosa est. Verùm hactenus nullum eius periculum feci. Cæterùm sunt & alia herbarum genera, quæ sub Saxifragæ nomenclatione vulgaribus demonstrantur, nempe Trichomanes, Adiantum, Asplenum, Filipendula, Massiliense seseli, Pimpinella quæ hircum redolet, & aliæ plures herbæ: quæ ideo Saxifragæ nomine insigniuntur, quòd omnes vrinam cieant: & calculos frangant pellantq́;. Planta quæ Græcis σαρξίφαγον, & σαρξίφραγον, Latinis Saxifraga, & Italis Sassifragia nominatur.

Plantę Saxifragæ dictæ.

Nomina.

60

† *Qui postremò impressi sunt Græci Dioscoridis codices non hìc, sed in fine separatim scriptum habent hoc caput de Saxifraga, inter ea relatum, quæ in hoc authore adscititia censentur. Hoc dictum sit, vt omnibus constet, illud non solùm Latinè, sed etiam Græcè scriptum reperiri.*

LIMONIVM.

60 Λειμώνιον.

LIMONIVM. CAP. XVI.

Limonion folia habet betæ, tenuiora, & longiora, decem, & sæpe plura: caulem tenuem, rectum, lilio æqualem, seminibus rubris scatentem, quæ gustata adstringunt. Semen tritum, & ex uino acetabuli mensura potum, dysentericis, cœliacisque prodest: rubra fœminarum profluuia sistit. Nascitur in pratis, & palustribus.

Limonii consideratio.

PRouenit Limonium, nullis prorsus reclamantibus notis, in numeris ferè plantis in paludibus, quæ Timaui fontibus irrigantur, ac etiam Tergestino tractu. Hanc autem plantam seplasiæ falsò Behen rubrum appellant. quam si quis diligenter expenderit, eam, ni fallor, inueniet omnibus notis Limonio adstipulari: vnde cogetur fateri aut hanc verum Limonium esse, aut saltem eius genus. Siquidem herba est (vt imagines duæ, quas hìc damus, apertè demonstrant) folijs betæ, tenuioribus & longioribus, decem, & sæpe pluribus: caulibus item tenuibus, in quibus semen rubrum, quod gustatum adstringit.

LIMONIVM ALTERVM.

adstringit. Præterea in pratis, præsertim vliginosis, & palustribus prouenit. Addam etiam quòd experimento compertum est, Behen hoc adulterinum præditum esse facultatibus & viribus, quas Limonio reddiderunt Dioscorides & Galenus. Quare non temere me facturum putaui, si pro vero Limonio hîc eas plantas depictas exhiberem, quæ in officinis Behen rubri nomen perperam acceperunt: quòd iam mihi persuasum sit (vt in glandis vnguentariæ commentatione dicetur) eas planè Behen illud ementiri, de quo à Mauritanis mentio facta est. Plinius libro 20. cap. 8. Limonium syluestrem betam vocari tradit. Sed huic, vt in beta notauimus, refragatur Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, vbi se nullam vnquam syluestrem betam nouisse scribit: nisi quis pro ea rumicem accipiat. Atque adeò hinc colligamus. licet, Limoniun esse per se genus herbæ. Cui tametsi caulis notæ, quæ in Ben rubro vulgari habentur, non omnino adstipulentur, cùm tamen cætera, Limonio bellè correspondeant, & vires eædem sint, manebo ego in sententia, quousque nouus aliquis appareat rei plantariæ indagator, qui aliam nobis plantam demonstret, quæ legitimum Limonium Dioscoridis notis omnibus magis præse ferat. Interim autem in eorum sententiam haud concedam, qui PIROLAM herbam; quam Germani vocant vuintergruen, limonium genuinum faciunt. Quippe folia pyri modo subrotunda, vnde illi nomen, paruaq́;, & natale

60

PIROLA.

tale ſolum non concedunt Pyrolam eſſe Lymonium; Siquidem oritur hæc haud humectis, aut paluſtribus locis, ſed in montibus vmbroſis, & in ſyluis; folio pyri minore robuſto, & perpetuò vireſcente, caule ſpithamæ longitudine, tenui, teretiq́;, in quo per interualla flores ſpectantur candidi, ſtellæ figura, capillamentis numeroſis è medio emergentibus, vt in roſa. Radice nititur ſubalbicante, haud altè deſcendente. Vis illi eſt exiccare, adſtringere, & agglutinare. quo fit, vt ad vulnera glutinanda plurimum præſtet vſum apud Germanos. Nanque non ſolùm illita folia, aut eorum ſuccus vnguentis vulnerarijs additus, aut per ſeſe recentia vulnera ſanant, ſed etiam eorum decoctum ex vino potum, ea quoque curat, quæ in thoracis cauitatem, in viſcera, aut inteſtina penetrarint. Mira ſanè vis eſt in huiuſmodi potionibus. Parantur enim non ex hac ſola planta, ſed ex multis alijs ex vino, & aqua ſimul decoctis, nempe ex Pyrola ipſa, Alchimilla, Betonica, Fragaria, Equiſeto, Agrimonia, Caryophyllata, Tormentilla, Vinca peruinca, Pimpinella, quam Sanguiſorbam vocant, Piloſella, Virga aurea, & Symphiti maioris & Rubiæ radicibus. Eiuſmodi enim potionibus vidi ego, cùm Thoracis, tum inteſtinorum vulnera, ſanari, quæ lethalia, & nullo prorſus auxilio curari poſſe cenſebant. quo fit vt hæc chirurgicis grata eſſe debeant. Limonij vires memoriæ prodidit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Limonij ſemen vtpote auſterum, cœliacis, dyſentericis, & ſanguinem ſpuentibus cum vino exhibent. Iuuat & ad profluuium muliebre. Satis autem eſt acetabuli menſura. Quod Greci λειμώνιον, Latini item Limonium dicunt: Itali, Limonio.

Limonij vires ex Gal.

Nomina.

Λευγώπους.

LAGOPVS.

Λαγώπους. LAGOPVS. CAP. XVII.

† Meum, & Cat. ἐν ὀρεινοῖς. i. in areolis.

LAgopus herba sistit aluum in uino pota: aut in febri, ex aqua. Eadem inguini alligatur in inflammatione. Nascitur in † segetibus. 60

Lagopi consideratio.

Syluatici opinio explosa.

Caryophyllatæ uires.

SAnè tam paucis Lagopum perstrinxit Dioscorides, vtpote qui ne vllam quidem eius imaginis notam designauit, vt arduum æquè, atque difficile sit asserere, quinam statuendus sit in tam ingenti plantarum multitudine, quarum nulla apud homines extat cognitio. Cæterùm Matthæus Syluaticus parum rectè, meo quidem iudicio, tradidit Lagopum eam esse herbam, quam herbariorum vulgus Caryophyllatam appellat: quandoquidem hæc non gignitur in segetibus, sed in montibus, & in vijs iuxta septa. quòd mirum in modum sæpibus opacari gaudeat. De hac veteres, quod sciam, nihil memoriæ prodiderunt. Nisi fortasse fuerit Geum à Plinio descriptum libro 26. cap. 7. cui radiculas reddidit tenues, nigras, & bene olentes. Porrò CARYOPHYLLATA planta est non vulgaris, neque viribus inefficax, argumento quod eius radices manifestum

CARYOPHYLLATA.

manifeſtum caryophylli ſpirent odorem. Vnde illi nomen. Ea folia fundit, ſubaſpera, hirſuta, tripartita, duobus etiam longè minoribus eodem in pediculo poſteriori parte adnatis, omnibus tamen per ambitum laciniatis. caule eſt ramoſo rotundo, haud craſſo, ſeſquicubitali, geniculato, ſubaſperoq; floribus aureis pentaphylli æmulis, villoſis ſuccedentibus inde capitulis; in quibus ſemen continetur. Radicibus nititur copioſis, tenuibus, ſubrufis, Caryophyllorum odore. Naſcitur ſecus vias circa agrorum, & hortorum ſepimenta, & opacis potius locis, quàm à ſole illuſtratis. Eſt & alterum CARYOPHYLLATAE *genus montanum, quod à me repertum eſt in Boemia, in monte quodam Boemis Corconos appellato, ex quo Albis fluuius ſuam ducit originem. Folia hoc gerit alterius craſſiora, criſpiora, hirſutioraq;, plura ab vna radice procedentia, longiſque pediculis inhærentia, tactu ſubaſpera, & circumquaque laciniata, & humi procumbentia. Caules edit tenues, haud vt in communi brachiatos, in quibus parua, ſed rara folia ſpectantur. In caulium ſummitatibus vnicus tantùm flos emicat, viſu iucundus, & triplo ferè maior quàm in vulgari. Aureus illi color eſt, qui tandem flacceſcens, pinnatum efficit orbem, magno naturæ opificio. Radice nititur ſpithamæ longitudine & minimi digiti craſſitudine, ſed haud in altera fibrata, rufo colore, odore Caryophyllorum, & guſtu adſtringenti. Præſtat hæc longè valentioribus facultatibus, quàm vulgaris. Sed de Caryophyllatis hactenus. Quarum gratiſſimus odor aliam mihi plantam reuocauit in mentem*

GARIOPHYLLATA MONTANA.

tem non minoribus fortasse viribus insignitam CORTVSAM hanc appellare libuit, quòd a CORTVSO viro optimo, primùm hæc planta referta sit. Prouenit hæc folijs ferè vitigineis, sed longè minoribus, subrotundis, atque subasperis adstringenti quadantenus sapore, & longis nitentibus pediculis. Caules edit tenues, rectos, folijs nullis refertos, sed qui in cacumine magno naturæ artificio flores gerant, extima parte purpureos, intima verò aureo fulgore splendentes, aureisque staminibus intus refertis. Radicibus nititur numerosis, tenuibus, ac prolixis. Est etiam quę violaceos, & quę candidos flores gerat, sed prima frequentior. Nascitur locis vmbrosis nunquam a sole illustratis, cretaceo, & albicante solo. Nusquam hæc planta ab eius inuentore CORTVSO visa est, præter quàm in agro Vicentino, in eo tantùm tractu, quem vulgò appellant Valle stagna. Tota planta dum recens est gratissimo spirat odore, melleis fauis ferè simili, sed longè admodum gratiori, ac vehementiori. Sed in sicca euanescit. Expertum est valere hanc plantam ad mulcendum neruorum & articulorum cruciatus a quacunque causa exortos. Nam ipsius floribus in Amygdalino oleo recenter presso, & rosaceo, quod completum vocant, pari pondere commistis, diu insolatis, fit ad hoc medicamentum præstantissimum, vbi egelidum illinatur. Nec ambigo quin tota planta adstringere ac roborare, & vulnera, vlceraque sanare valeat. Ea recentiores vtuntur pota ad thoracis interna vulnera. Quin & eius succum, admista ærugine, cuniculosis, contumacibusque vlceribus vtiliter

60

CORTVSA.

vtiliter inijciunt. Eadem olfactu ſpiritus recreat, & frigidum roborat cerebrum. Epota prodeſt cœliacis, dyſentericis, fœminarum profluuijs, & cruenta expuentibus. Tam intus ſumpta, quàm foris illita enterocelis auxilio eſt. Temperamentum ei excalfaciens, & exiccans, vt manifeſto ſunt indicio eius radices: quippe quæ guſtu odoratæ, adſtringenteſque deprehendantur. Quibus qualitatibus non modò attenuare, diſcutere, & adſtringere valent; ſed etiam roborare. Sed, vt ad noſtrum inſtitutum reuertamur, Germanorum vulgus Lagopum appellat herbam, quæ folia habet trifolio ſimilia, oblonga: caulem tenuem, rotundum, hirſutumq́;: ſemen in paniculis paruis, muſcoſis, lanuginoſiſque: cui non obſcura adſtringendi vis ineſt. Naſcitur hæc quidem in ſegetibus. verùm an ea legitima ſit Lagopus, non auſim affirmare: nullus enim, quod ſciam, Lagopi faciem repræſentauit. Dantur Lagopi huiuſce folia, quinetiam paniculæ, & ſemen in farinam trita contra dyſenteriam, & cæteras alui fluxiones, contra bilioſas reiectiones & cœliacos affectus ex vino auſtero, aut ſucco Punici mali. Vniuerſæ plantæ decoctum, additis maluæ folijs è dulci vino paratum, datur vtiliter ad veſicæ morbos, & præſertim ad vrinæ ardores. Semen auxiliatur cruenta expuentibus, panicularum cinis illitus hæmorrhoidas fluentes ſiſtit. Sunt qui lagopi paniculis vtuntur ad abſtergendam dyſentericorum ſedem, putantes inde fluxionem cohiberi. Lagopi vires ſcriptas reliquit Galenus libro 7 ſimpl. med. his pauciſſimis verbis. Lagopus facultatis eſt deſiccantis, adeò vt fluxus alui probè exiccet. Huius plantæ nomen Græcum λαγώπους, pariter & Latinum Lagopus.

Lagopi uires ex Gal.

Nomina.

MEDIVM, SIVE VIOLA MARINA.

Μήδιον. MEDIVM. CAP. XVIII.

a Vtrunque exempl. ἐν πετρώδεσι. i. in petrosis.

MEdion [a] in ſaxis,& opacis naſcitur. folia habet iridis: caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum,rotundum: ſemine cnici, minuto: radicem dodrantalem, craſſitudine baculi, guſtu acerbo. Quæ trita in farinam,& ex melle decocta, rubros menſes fœminarum ſiſtit, eclegmate per aliquot dies ſumpto. Semen in uino potum,menſtrua pellit.

Medii conſid.

MEdion in Media duntaxat naſci quibuſdam proditum eſt. Quòd ſi ita ſe res haberet, mirum profectò non eſſet, ſi non proueniret in Italia. Sunt qui eius folia intubo ſimilia faciant, non autem iridi, vt communis habet lectio, quibus etiam Oribaſius adſtipulatur. Et certè facilis potuit eſſe librariorum lapſus, vt qui vocabulorum affinitate decepti ἴριδι pro σέριδι in Dioſcoride ſcripſerint. Hac itaque Oribaſij authoritate fretus plantæ imaginem hic appingi curaui, quę bellè ſatis MEDIVM repræſentare videtur. Siquidem non ſolùm aridis, ſaxoſis, & opacis naſcitur locis (vt vir optimus Iacobus Antonius Cortuſus teſtatur, qui ad me hanc plantam miſit) ſed folio eſt intubi, caule procero, floribus grandibus

grandibus, & semine paruo, Cnici haud absimili. Medij facultates tradidit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Medij radicem contrà atque semen ipsum, temperatam esse contigit. nam illa quidem austera est, & fluxiones cohibet cùm alias, tum profluuium muliebre quod uocant. At semen tantùm abest, vt tale quid efficiat, vt etiam menses cieat, vtpote quod tenuium partium, & incidentis est facultatis. Vt Græci hanc plantam μήδιον, ita etiam Latini Medium vocant.

Medii uires ex Gal.

Ἐπιμήδιον. EPIMEDIVM. CAP. XIX.

Epimedium, caulis est non magnus. hederæ foliis, denis atque duodenis, neque florem, neque fructum ferens: radice tenui, nigra, graui odore, gustu fatuo. nascitur in humidis. Folia cum oleo trita, imposito cataplasmate, mammas increscere non sinunt. Radix conceptum adimit. Folia trita quinis drachmis, post menstruas purgationes; quinque diebus in vino pota, præstant mulieribus ne concipiant.

Qui Epimedium in Italia, quantum mihi perquirere licuit, hoc tempore cognoscat, demonstretque, hactenus reperi neminem. Quare putauerim alijs in regionibus hanc plantam proue ire: vel si fortasse nascatur in Italia, nondum ad nostram peruenisse cognitionem. Non tamen nos fugit medicum esse in Italia materiam medicam profitentem, cuius nunc nomen libet silentio dissimulare, qui Epimedium eam plantam esse censet, quæ à triquetra foliorum figura quibusdam recentioribus Trinitas appellatur: idque illis constanter affirmat, & persuadet, qui maiore forsan ei fidem præstant, quàm ipsi Dioscoridi. Sed quòd his apertè hallucinetur, etsi vnicuique mediocriter etiam in re herbaria versato perspectum esse possit, pro alijs tamen iam nobis ostendendum est. Quod facilè constabit, si expendatur vtriusque plantæ descriptio: siquidem Epimedium, Dioscoridis testimonio, caulis est non magnus: folia habet hederæ similia, dena aut duodena. Trinitas verò nullo constat caule, sed folijs tantùm modò vicenis, modò tricenis, modò quadrigenis, pluribusque à radice cyclamini modo exeuntibus. Præterea Trinitas primo statim vere florem edit cœruleum, mox semen. Epimedium verò, Dioscoride authore, neque florem, neque semen profert. Adde quòd Trinitas radice nititur multifida, odore non ingrato, & sapore adstringente. Radix verò Epimedij tenuis describitur, graui odore, & insipido ac fatuo gustu. Ex quibus omnibus, ni fallor, harum plantarum discrimen luce clarius ostenditur, & medici illius opinio vana apertissimè exploditur. Cæterùm Plinius libro 27. capit. 9. Epimedij historiam ad verbum ferme à Dioscoride mutuatus est: cui item Galenus suam acceptam referre potest libro 6. simplicium medicamentorum, vbi ita scribit. Epimedij vis est moderatè refrigeratoria cum aquea humiditate. quare nullam habet insignem qualitatem. Mammas cataplasmate impositum rectas seruare potest. Aiunt verò epotum concipiendi spem adimere. Planta, quam Græc. ἐπιμήδιον, Latinis similiter Epimedium appellatur.

Epimedii consideratio.

Opinio cuiusdam medici explosa.

Epimedii uires ex Gal.

Nomina.

Ξιφίον. GLADIOLVS. CAP. XX.

Xiphion, alij phasganon, alij machæronion, Romani gladiolum vocant. nomen inde accepit, quòd folium gladij præbeat speciem. Iridi simile erat, nisi minus, & angustius videretur, & gladij modo mucronatum, neruosumque. In caulem exit cubitalem † in quo purpurei flores, in ordinem digesti, inter se distanti rotundo semine: radicibus geminis, vna paruorum bulborum modo, super alteram insidente, quarum inferior gracilis est, superna vberior. nascitur in aruis. Superior cum thure illita, admisto uino, spicula & aculeos è corpore extrahit: panos cum lolii farina, & hydromelite discutit: qua de re huiusmodi emplastris inseri solet. menses imposita trahit. Superiori radice ex vino pota, venerem stimulari, & inferiore sumpta sterilescere tradunt. Superiorem quoque vtiliter infantium enterocelis, cum aqua potui dari præcipiunt.

† Orib. addit. ὀπορμεσὸν. i. succo plenũ.

Nascitur Gladiolus, quem Græci xiphion vocant, frequens in Hetruria, & in comitatu Goritiensi, in pratis, & in aruis inter segetes: unde Segetalis plerisque dicitur. huius flores nostri vulgò appellant Monacuccie. Folia ei iridis, breuiora tamen, & angustiora, lineis neruorum modo striata, mucronataque. Caule attollitur cubitali, succoso: in quo flores emicant purpurei, paribus inter se spatijs distantes, qui etiam iridis flores forma effigieque plurimùm æmulantur, quanquam Gladiolo minores sunt, & vno tantùm colore constant. Prodit ex his semen (vt Dioscorides inquit) rotundum. Radicibus cohæret geminis, rotundis pressisque verticillorum modo, vna super alteram insidente, albicantibus, bulbosisq; Hæ obteguntur capillaceo inuolucro, in nigrum purpurascente, veluti croci radices. Cæterùm quamuis tradiderit Dioscorides, quòd superiori radix magnitudine inferiorem superat; plerunque tamen contrarium visitur. Plinius porrò hac in historia à Dioscoride dissentit: siquidem Gladiolum, quem in aruis nasci scribit Dioscorides, in palustribus is & aquosis inueniri existimat. Ex quo facilè crediderim, Plinio illum vocari Gladiolum, quem passim officinæ Acorum nominant. Gladioli meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Xiphij radix, & maximè altera, quæ superiori est, attrahentem, digerentem, & exiccantem scilicet facultatem etiam possidet. Hæc planta Ξίφιον Græcè vocatur: Latinè, Gladiolus: Arabicè, kasiflon: Italicè, Gladiolo: Germanicè, Schwertel: Gallicè, Glais, & Glaiel.

Gladioli historia.

Plinius a Dioscoride dissentiens.

Gladioli uires ex Gal.

Nomina.

GLADIOLVS, SIVE XYPHIVM.

Σπαργάνιον. SPARGANIVM. CAP. XXI.

a Meum. πικλινέστερα. i. magis inclinata.

SParganion, aliqui xiphidion uocant. folia habet gladioli, ſed arctiora, & in terram magis a procumbentia: in ſummo caule veluti pilulæ prominent, in quibus ſemen. Contra ſerpentis venena, radix cum vino datur.

Sparganii cōſideratio.

EXiſtimat Ruellius eam plantam eſſe Sparganium, quæ in aquoſis locis prouenit, quam herbariorum vulgus Spatulam fœtidam appellat. Verùm hæc, vt in proxima commentatione dicetur, nil aliud eſt, quàm Dioſcoridis xyris. Quare mihi planè refellenda videtur in hoc Ruellij opinio. Siquidem herba hæc, quam ideo Spatulam fœtidam cognominant, quòd grauem exhalet odorem, folia quidem habet gladioli; ſed latiora, longioraque, minimè in terram procumbentia. Adde etiam quòd illa in ſummo caule non pilulas, quæ ſemen contineant, ſed folliculos, aut ſiliquas profert. Syluaticus Spatulam fœtidam deſcribens, eius hiſtoriam Paulo Æginetæ perperàm acceptam refert: id enim ipſe in Paulo nuſquam potui

Syluatici erratum.

SPARGANIVM.

quam potui reperire. Sed ad Sparganium noſtra redeat oratio. Dubitamus nos, an planta quam hic pro Spargano expræſſimus, quamque ferè omnes, qui hoc æuo de re plantaria ſcripſerunt, Sparganium faciunt, legitimum genuinumq; Sparganium ſit. Siquidem hæc folia xyphio latiora gerit, non quidem arctiora, eaque ſurſum ſpectantia, non humi procumbentia. Quo fit vt ego facilè crediderim vix plantam hanc Sparganium dici poſſe. Sanè quàm paucis de Spargano diſſeruit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Sparganium & ipſum deſiccantis eſt facultatis. Nomen Græcum habet planta hæc σπαργάνιον: Latinum item, Sparganium: Arabicum, Safarbe ramen: Italicum, Spargano.

60

Sparganii facult. ex Gal.

Nomina.

Ξυρίς. XYRIS. CAP. XXII.

XYris folia habet iridis, latiora & in cacumine mucronata: quorum medio caulis erumpit, fatis craſſus, cubitalis, ex quo ſiliquæ triangulares dependent: in quibus purpureus flos, in medio puniceus: ſemen in folliculis, ſimile † fabis, rotundum, rubrum, acre: radix longa, geniculata, ruſa. Contra capitis vulnera, fractaque efficax eſt: aculeos, & ſpicula, omnia, citra moleſtiam extrahit, adiecta floris

† Orib. ὀρόβοις. i. eruis.

cta floris æris tertia parte, & radicis centaurii, ac mellis quinta; tumoribus, & collectionibus illita cum aceto medetur. Radix ex passo bibitur, ad conuulsa, rupta, coxendicum dolores, strangurias, & alui profluuia. Semen tribus obolis potum, urinam uehementius impellit: & cum aceto, lienē absumit.

Xyridis consideratio.

XYris pluribus locis prouenit in Italia, præsertim in Hetruria. Nam etsi non desint, qui plantam quæ hic nobis xyridem exprimit, legitimam esse negent, quod radice non constet longa, rufa, geniculata, sed multifida graciliq́ue: nos tamen non ob id, cùm cæteris notis cum Dioscoridis Xyride conueniat, eam illegitimam faciemus. Siquidem variare radices in plantis facilè scimus pro diuerso soli ac regionum statu: Auxit quoque quibusdam suspitionem ipsum quoque semen, quod rotundum cùm sit, fabis haud simile est. Sed suspitionem hanc abstulit Oribasius, qui ὀρόβοις legit, idest orobis simile. Quo argumento fretus, cùm xyridis semen, (vt cuique olfacienti palam fit) odore fabaceo habeatur, Dioscoridi legendum esse puto. Semen in folliculis est fabarum odore. Eam vulgus Spatulam fœtidam appellat, quòd eius folia, si manibus atterantur, grauem & ingratum reddant odorem. Sunt qui huiusce succo vtantur ad scabiem, vitiliginem, & lichenas. Hanc memoriæ prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita differit. Xyris tenuium partium, attractoriæ, digerendi, ac nimirum etiam desiccandi est facultatis, cùm radix, tum multò etiam magis

Xiridis vires ex Gal.

XYRIS.

eius

ANCHVSA I.

eius fructus: qui quidem & vrinam ciet, & lienes induratos ſanare poteſt. Planta Græcis ξυρὶς, Latinis quoque Xyris dicitur: Arabibus, Caſoras: vulgò, Spatula fetida: Germanis, Vuandtleusz: Hiſpanis, Lirio ſpadanal: Gallis, Glaieul Sauuage.

60

Nomina.

Ἄγχουσα. ANCHVSA. CAP. XXIII.

ANchuſa, quæ alio nomine calyx, aut, onoclea appellatur, folia habet lactucæ [a], in acumen faſtigiata, hirſuta, aſpera, nigra, multa, ab radice quoquo uerſum humi ſparſa, ſpinis horrida: radici craſſitudo digitalis, quæ æſtate prouenit, & manus inficit ſanguineo colore. læto ſolo naſcitur. Radix adſtringit: ad ambuſta, & uetera ulcera [b], ex oleo & cera efficax eſt; igni ſacro cum polenta medetur: lepris, & uitiliginibus illinitur ex aceto: partus extrahit, uuluæ indita. Eius decoctum renum uitiis, lieni, & bile ſuffuſis datur: & ſi febris ſit, ex aqua mulſa. Siſtunt aluum folia in vino pota. Radice pigmentarii utuntur ad unguentorum ſpiſſamenta. Eſt & altera, quam aliqui alcibiadion, aut onochiles appellarunt. Hæc à priore diſtat, quòd minora habeat folia, ſed ſimili modo aſpera: ramulos exiles, in

a Meum & τῇ ὀξυφύλλῳ παραπλήσια .i. acuti foliæ ſimilia.

b ἐναφεψομένη θήρῳ καὶ ἐλαίῳ .i. cocta cū cera, & oleo, ita habet Meum.

c Orib. ἤρεινικόν .i. vel puniceum.

ANCHVSA. II.

c Orib. ἢ φοινικοῦν. i. uel puniceum.
d Orib. ἀνεμῶν. i. uétosis.

quibus flos purpureus [c] in punicem uergens conspicitur: radices habet rubras, prælongas, quæ mes-
sibus sanguineum siccum fundunt [d], in sabulosis nascitur. Vis ei, foliisq; inest, quæ contra uirus cùm
reliquorum serpentium, tum maximè viperarum auxilietur, siue cibo, siue potu, siue alligatu: nam si
quisquam mandens, in serpentis os inspuat, eum necabit. Est & alia huic haud dissimilis, semine pu-
niceo, minore. Cuius semen mandacatum, si in serpentis fauces inspuatur, eam interficiet. Radix
acetabuli mensura cum hyssopo, & nasturtio pota, latas ventris tineas excutit. 60

Anchusarum consid.

TRia sunt Anchusæ genera, quæ hic à Dioscoride scribuntur: quanquam Plinio libro 22. cap. 20. quartum quoque genus additur, quod pseudoanchusam ob id appellatam ait, quoniam primo aliarum generi quadantenus similis est, hirsutior tamen hæc, lanuginosior, & minus pinguis, folijs tenuioribus, & languidioribus. Sed hanc nusquam equidem vidi, cùm tamen alias omnes locis compluribus in Italia inuenisse me certò sciam. Anchusæ omne genus in toto ferè caule purpureos explicat flores à vulgari buglosso non longè dissimiles, quanuis Anchusis magis subrubentes, magisq; expansi spectentur. Galenus inter Anchusas Lycopsim quoque recenset libro. 6. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum

Anchusarum uires ex Gal.

ANCHVSA III.

ptum reliquit. Anchuſæ qadruplex ſpecies eſt. Quarum onoclea quidem radicem habet admodum refrigerantem, & deſic-
60 cantem, tum adſtringentem, & ſubamaram, tum quæ ſufficiat extenuandis, & extergendis humoribus bilioſis, corporibuſque condenſandis. Cæterùm folia habet imbecilliora quidem radice, adſtringunt tamen & ipſa, & deſiccant. Porrò lycopſis cognominata refrigerat, & deſiccat, magisq; radix eius, quàm onocleæ adſtringit. At onochelos calidior eſt, & magis medicata. nam pluſculum habet & guſtu ipſo protinus acrimoniæ. Hac verò etiam calidior eſt parua, quæ & amarior, & magis etiam medicata eſt. Anchuſæ non omnes eaſdem vires obtinent. Nam onoclea quam vocant, radicem habet ſimul adſtringentem, & ſubamaram, corporibus condenſandis, & modicè extenuandis idoneam: tum abſtergendis quoque, & abluendis bilioſis, & ſalſis ſuccis. Dictum enim ſuprà eſt, quòd qualitas acerba miſta amaritudini ea præſtare queat. Sic ſanè regio morbo, & lienoſis, & renum affectibus eſt vtilis. Sed & refrigerare idonea eſt. & ſanè cum polenta illita iuuat eryſipelata, & abſtergit non modò epota, ſed & foris impoſita. Proinde vitiligines, & lepras ſanat cum aceto. At radicis quidem hæc opera ſunt, & operum facultates, quas diximus. At folia ipſius herbæ radice quidem ſunt imbecilliora, non tamen aliena ſunt à reſiccatione, & adſtrictione. Itaque etiam profluuium ſanant pota cum vino. Et quæ Lycopſis nominatur eodem modo eryſipelatis congruit, & radicem habet quàm onoclea magis adſtringentem. At onochili, & alcibiadij cogno-

liadij cognominatæ vis magis est medicata. Nam & gustu protinus maiorem habet acrimoniam, & eos qui à viperis morsi sunt, admodum iuuat tum illita, tum suspensa, tum esa. Reliqua verò nempe quarta, quæ parua est, & ferè nomine caret ex illis sola, alcibiadio quidem persimilis est, verùm & amarior, & magis medicaminosa: ac proinde ad latos lumbricos idonea oxybaphi mensura cum hyssopo, & nasturtio epota. Quæ ἄγχουσα Græcè, Latinè pariter & Italicè Anchusa vocatur: Germanicè, Rodt ochsenzung: Hispanicè, Soagem: Gallicè, Orchanett e.

Nomina. Conclusa nõ legit Orib.

λύκοψις. LYCOPSIS. CAP. XXIIII.

Conclusa nõ legit Orib.

LYcopsis, quæ & anchusa à nonnullis uocatur, folijs est lactucæ, longioribus, asperioribus, latioribusque, crassis, ad radicis caput recidentibus: caule longo, recto, scabro, hirsutis adnatis multis, cubitalibus: Flore in ijs paruo, purpurascente: radice rubra, & adstringente. nascitur in campestribus. Cum oleo radix illita, vulneribus medetur: & cum farina hordeacea, ignibus sacris: sudores perunctu mouet, adiecto oleo.

Lycopsis consideratio. Opinio reprobata.

EGo quoque vnà cum Ruellio, & Fuchsio viris doctissimis, crederem Lycopsin eam esse plantam, quam officinæ legitimi Cynoglossi vice passim vsurpant, vocantque Cynoglossam; si tamen hæc radice rubra, non autem candida niteretur: si folijs viresceret asperis, non autem leuibus, ad terram recidentibus; non sursum spectantibus: si caule assurgeret scabro, non molli: si denique Plinius huic sententiæ non prorsus refragaretur. Porrò cùm Plinium videam libro 27. capit. 11. de Lycopsi seorsum tractasse, & similiter de hoc Cynoglossi genere priuatim scripsisse libro 25. cap. 8. cogor omnino, vt ingenuè dicam, ab illis dissentire. Potius enim adducor, vt credam, Lycopsin herbam esse anchusę non absimilem: quam ideo non temerè Galenus, & Aetius secutus in anchusarum genere retulerunt, vt superiori commentatione diximus. Lycopsin, quam ego legitimam esse existimo, vidi sæpius in campestribus, sitientibus, aridisque locis enatam; anchusæ adeò similem, vt vix ab ea discerni possit. Cæterùm quoniam in huius libri quarti progressu, Deo iuuante, nobis de Cynoglosso disserendum est suo proprio capite; idcirco disputatio quòd nam veterum sit Cynoglossum, & nunquid illud esse possit, quo officinæ vulgò vtuntur, in illud tempus commodiùs differetur: Lycopsis, vt Plinius est author loco citato, folijs est longioribus, quàm lactuca, crassioribusque: caule longo, hirsutis adnatis multis, cubitalibus: flore paruo, purpureo. nascitur in campestribus. Hæc herba Græcis λύκοψις Latinis item Lycopsis, & Italis Licopside appellatur.

Nomina.

ἔχιον. ECHIVM. CAP. XXV.

EChion folia habet prælonga, aspera, aliquantùm tenuia, anchusæ proxima, minora tamen, subrubra, & pinguia, spinulis tenuibus horridula: cauliculos exiles, numerosos: minutaq; vtroque latere folia. expansa, pinnataque, nigra, in summo caule proportione minora: flores secundum folia purpureos, in quibus semina capiti uiperarum similia insunt: radix nigricat, digito tenuior. Quæ non percussis modo à serpentibus ex vino prodest; sed eos qui antea biberint, feriri non patitur. Folia, & semen idem præstant munus. Lumborum dolores sedat: in uino, aut sorbitione sumpta† lac extrahit.

†Meū. & Car. ἡ' ῥοφήματος ληφθεῖσα... tum habent.

Echii consid.

EChion à viperis omnino nomen adinuenit (vipera enim Græcis ἔχις dicitur) vel quòd semen proferat capitibus viperinis simile, vel quòd viperarum morsibus præstantissimum sit medicamentum. Hanc herbam ab Alcibio quodam fuisse inuentam author est Nichander in theriacis, & proinde à posteris cognomine Alcibiacum appellatum. Is enim dum suis cus aream dormiret, à vipera in extremo inguine ictus est. excitatusque à somno ex hac herba succum commanducando palato & dentibus expressit, haustitque in corpus. Mansę verò herbę reliquum vulneri superimposuit contra dolorem. quo medicamento liber euasit. Vnde postea Echio nomen inditum est Alcibion ab eo, qui primus ostenderat, quantum viribus polleret contra viperarum ictus. Numenius scriptor grauissimus duo Echij genera inueniri scriptum reliquit. quorum alterum Ocimoides appellari inquit, quòd folia ocimo similia habeat: alterum verò, quòd folio est spinis horrido, priuatim Echion nominari. Id sanè quod in theriacis ante ipsum scripserat Nicander. Quibus videtur etiam Dioscorides adstipulari, quippe qui Echio statim subiecerit Ocimastrum. His quoque subscribit Plinius libro 25. capit. 9. sic inquiens. Echios duum est generum: altera folijs coronata, pulegio similis: altera lanugine distinguitur spinosa, cui & capitula viperæ similia sunt. Sed tamen ignorasse Plinium Alcibion, & Echium idem esse, satis manifestum est: siquidem is libro 27. cap. 5. Alcibios, inquit, qualis esset herba, apud authores non comperi. Ex cuius verbis illud facilè colligi potest, quòd scilicet Plinius non satis accuratè Nicandrum legerit. Cæterùm non parua admiratio eum capiet, qui in Echio diligenter opus prudentissimæ naturæ prospexerit, nempe quòd ipsum genuit viperinis capitulis, vt ita apud homines, quorum potissimum curam gerit, testatum relinqueret, eam herbam præstantissimam esse ad huiusce modi lethalium ferarum morsus. Echium, quòd vbique ferè proueniat, aridis præsertim locis sæpe in Hetruria, in agro Tridentino, & Goritiensi vidimus, semenque eius viperinum decerpsimus ad antidota. Herba est anchusæ, quæ secundo loco Dioscoridi redditur, non absimilis. Vocant quidam sylueſtre Buglossum. Flores profert hæc in rubeum purpurascentes inter minuta folia à medio caule ad summum: è quibus semen prodit nigrum hirsutis, spinosisque inuolucris inclusum, viperarum capitibus simile. Non inuenio Galenum ullam Echij mentionem fecisse in libris, quos de simplicium medicamentorum facultatibus edidit. Paulus tamen eius vires describit Dioscoridem secutus libro 7. vbi hęc refert. Echion, alij doriada, nonnulli alcibiadion uocant. Spinosa herba est, quæ non modò à serpente commorsis cum vino pota auxiliatur; sed præsumentes quoque ex ictu nihil molestum pati sinit. Quod ἔχιον Græci, Latini quoque Echium dicunt: Itali, Echio: Germani, Vuild ochsenzung: Hispani, Terua della biuora: Galli, Buglossa sauuage.

Plinii lapsus. Echii uires ex Paulo. Nomina.

ECHIVM.

Ὠκιμοειδές. OCIMASTRVM. CAP. XXVI.

60

OCimoides, Latini ocimaſtrum vocant, folia fert ocimi, & ramos dodrantales, hirſutos: ſiliquas hyoſciamo ſimiles, ſemine, vt gith, nigro prægnantes. Vim habet ſemen in vino potum, qua viperarum, cæterarumque ſerpentium morſibus medeatur. Datur iſchiadicis, cum melle, vino, myrrha, & pipere. Radice nititur tenui, & ſuperuacua.

Ocimaſtri cõſideratio.

OCimaſtrum, ſiue ſylueſtre Ocimum idipſum nobis appellare liceat, paſſim copioſè naſcitur in Italia; præſertim inter ſegetes prope ſepta, & in agrorum marginibus, folijs ſanè ſatiuo ſimilibus: ramulis hirſutis, quadratis, dodrantali; vel cubitali longitudine: in quorum ſummo flores emicant candidi, quandoque verò purpurei, id quod ſilentio præterijt Dioſcorides: è quibus vaſcula erumpunt hyoſcyami figura, capaci ventre; arctis faucibus, per ambitum denticulatis; viperinis capitibus ſimilia: in quibus ſemen includitur nigrum, melanthio ferme ſimile. Hæc vaſcula ita à natura facta pueri noſtrates colligunt, vbi exaruerint: ſiquidem, cùm ſemen exciderit, ijs intus ſufflantes acutiſſima edunt ſibila: ſic

OCIMASTRVM, SIVE OCIMOIDES.

Ocimaſtri uires ex Gal.

la: ſic enim natura pueris interdum ludendi præbuit inſtrumenta. Meminit huius Nicander in theriacis inter echij genera, ſic inquiens. Echij genera duo: alterum ſpinoſo folio, anchuſæ ſimile: alterum minoribus folijs, & purpureo flore, aſpero lanuginoſoque caule, capitulis viperarum figura. Ocimaſtri vires tradidit Galenus in calce libri 8. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Ocimoides quidam Philitærium cognominant. Radix ſuperuacanea eſt. At ſemen tenuium partium, & deſiccantis citra mordacitatem facultatis eſt. Herba Græcis ὠκιμοειδὲς, Latinis Ocimoides, & Ocimaſtrum appellatur. Italis Baſilico ſaluatico: Hiſpanis, Albahaqua monteſina: Gallis, Baſilic ſauuage. 60

Nomina.

Ἔρινος. ERINVS. CAP. XXVII.

a Catec. ὀπωμαςὸς ἐςὶ ὁ καυλὸς, καὶ τὰ πέταλα. i. caulis & folia ſucco referta ſunt.

ERinus naſcitur apud fontes. & fluuios, foliis ocimi, ſed minoribus, parte ſuperna diuiſis, ſurculis quinis, ſenisue, dodrantalibus: flore candido: ſemine nigro, & acerbo: folia, & caules[a] lacteo ſucco turgent. Semen drachmis duabus in quatuor mellis cyathis oblitum, oculorum fluxiones cohibet. Succus cum ſulphure, & nitro inſtillatus, aurium dolores ſedat.

Etſi non-

Etsi nonnulli Dioscoridis codices habeantur, in quibus non legitur Erinum aliquo lacteo succo turgere; desunt tamen & in quibus planè oppositum scriptum inueniatur, quorum lectio mihi magis probanda videtur non infirmis, vt arbitror, nixus rationibus. Quippe quòd herbam hanc apud aquarum riuulos viderim, legerimq; lacteo succo manãtem, adeò vt eo manus inficeret. Quòd preterea Plinio reddatur Erinus herba lactaria, seu lacte madẽs lib. 23. c. 7. vbi de ea hæc memoriæ prodidit, Herba inquit, quam Græci Erinon vocant, reddenda est in hoc loco propter gentilitatem. Palmo alta est, cauliculis quinis, ferè ocimi similitudine, flos candidus: semen nigrum, paruum, quod tritum cum melle Attico oculorum epiphoris medetur. Manat lacte multo, & dulci. Herba perquàm vtilis aurium dolori, nitri exiguo addito. Folia resistunt venenis. hæc Plinius. Cæterùm Erini facultatis aduersus venena non meminit Dioscorides, quanquã Nicandro, vt quæ ad id præstet, addatur in antidotis. Galenus hanc herbam non Erinum, sed Echinon appellat: neq; id sanè mirum est, quandoquidem in vetustis aliquot Dioscoridis codicibus Echinos legitur. De qua disserens ipse Galenus libro 6. simplicium medic. sic inquit. Echini herbæ semen acerbum est: ac proinde repellentis, & exiccatoriæ facultatis. Vtuntur eo ad oculorum, & narium fluxiones. Quæ herba Græcè ἔρινος, Latinè, Erinum, & Ocimum aquaticum nominatur: Italicè, Erino: Hispanicè, Basilgo de lhagoa.

Erini consid.

Erini uires ex Gal.

Nomina.

Ἄγρωστις. GRAMEN. CAP. XXVIII.

GRamen geniculatis serpit ramulis, à quibus radices spargit dulces, articulis præcinctas: folia acuminata, dura, & ut arundinis paruæ lata, eaque iumenta, & boues pascunt. Trita radix illitu

GRAMEN.

uulnera

uulnera conglutinat. Decoctum eius in potu, torminibus medetur, & vrinę difficultatibus: calculosa etiam vesicæ excrementa comminuit. Est & arundinaceum gramen, priore multò maius, quod iumenta necare traditur, præsertim in Babylone: idq; iuxta uias nascitur. Quod in Parnaso monte gignitur, densius fruticat: foliis hederaceis: flore odorato, candido: semine paruo, non inutili: radicibus quinis, aut senis, digitali crassitudine, candidis, mollibus, & [a] admodum dulcibus. Succus si in vino cum melle pari, & myrrhæ dimidio decoquatur, adiicianturq; piperis, & thuris tertiæ portiones, probatissimum erit oculorum medicamentum: id in ærea pyxide reconditur. Decoctum radicis idem, quòd herba præstat. Semen vehementius vrinam impellit: aluum, vomitionesq; sistit. Natum in Cilicia gramen, quod incolæ Cinnam appallant, boues inflammat [b] si eo virenti sępe pascantur.

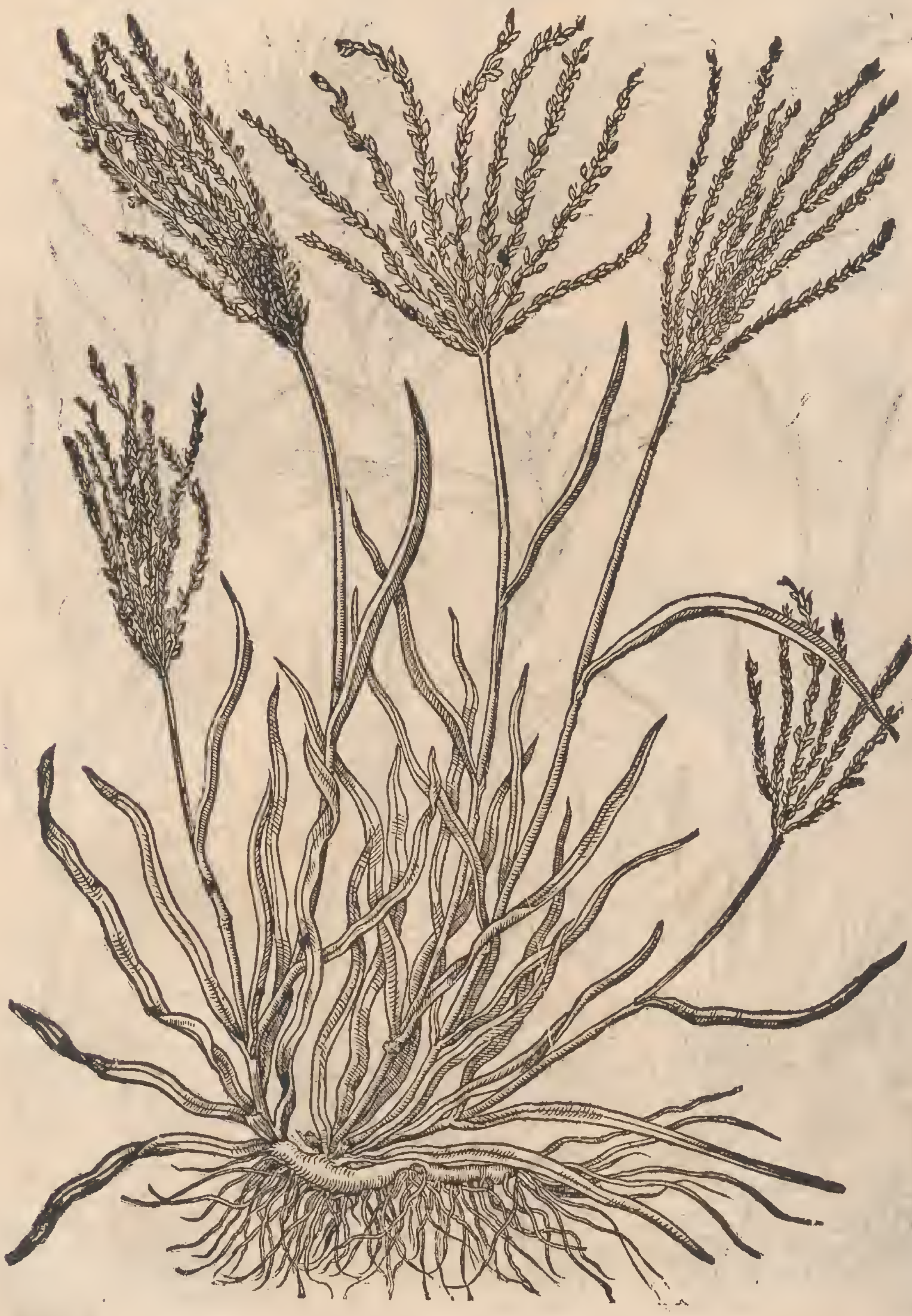
a Meum γλυκείας ἰσχνὰς i. dulces, ualidas.

b ὑγρὰ βρωθεῖσα ἐμπίπρησι τοὺς βόας. i. humidum in pabulo sumptum inflammat boues.

Graminis historia ex Pli.

Plura, ac varia sunt Graminis genera: siquidem præter hæc tria, quorum meminit Dioscorides, alia quoque tria aculeati generis Plinio redduntur libro 24. naturalis historiæ, his verbis. Gramen ipsum, inquit, est inter herbas vulgatissimum: geniculatis serpit internodijs, crebroque ab ijs, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnaso tantùm hederacea specie densius, quàm vsquam fruticante: flore odorato, candidoque. Iumentis herba non alia gratior, siue viridis, siue in fœno siccata. Tunditur aspersa aqua. Succum quoque eius in Parnaso excipi tradunt propter vbertatem; dulcis enim hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum

GRAMEN MANNAE.

succedit

ſuccedit decoctum ad vulnera conglutinanda. Quod & ipſa herba tuſa præſtat illita, tueturque, & ab inflammationibus placat. Decocto adijcitur vinum, ac mel ab aliquibus, & thuris, & piperis myrrhæque tertiæ portiones. Rurſusque coquitur in æreo vaſe, ad dentium dolores, & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur, & vrinæ difficultatibus, vlceribus veſicæ; calculos frangit. Semen vehementius vrinam impellit: aluum, vomitionesque ſiſtit. priuatim autem draconum morſibus auxiliatur. Quod è graminum genere ſeptem internodia habet, efficaciſſimè capiti contra dolores adalligatur. Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cùm in cacumen aculei ſunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos conuolutos naribus inſerunt, extrahuntque ſanguinis ciendi gratia. Altero, quod eſt aizoo ſimile, ad paronychia, & pterygia vnguium, & cùm caro vnguibus excreuerit, vtuntur cum axungia. Tertium genus, quod tenuius eſt, naſcitur in parietibus, & tegulis. Huic cauſtica vis eſt. Siſtit vlcera, quæ ſerpunt. Gramen capiti circundatum, ſan- 10 *guinis è naribus fluxiones ſiſtit. hæc Plinius de graminibus. Cæterùm hinc omnibus planè perſpicuum eſſe puto, Gramen, quod in Babylone, non gigni in Italia; quanquam illud primum ac vulgatum genus nobis paſſim frequentiſſimum naſcatur. Neq; illud quoq; omnibus non cognitum & vulgare eſt, cui in cacumine caulium quini ſunt aculei, veluti digiti, quos pueri naribus inſerunt extrahuntq;, vt ſanguinem eliciant. Hanc herbam Hetruſci ab effectu vulgò appellant Sanguinella, alij Capriola. De qua latius in Coronopo diximus. vbi Leoniceni, & Ruellij ſententiam reprobauimus, qui hanc & Coronopum Dioſcoridis unam & eandem herbam eſſe aſſeruerunt, Verùm de Coronopo ſeparatim diſſeruit Plin. lib. 22. c. 19. ſuę naturalis hiſtorię. Poſtremā hanc in aliquibus Germanię locis ſeri ac coli audio non minori cura, q̄ cętera frugum & leguminum genera.*

GRAMEN PARNASI.

Siquidem

Siquidẽ eius semine, quod MANNAM *appellant, frequenter vescuntur in cibis, q; in iure pinguium carnium decoctũ, non minorem cum palato ineat gratiam, q̃ oriza; cui ego facile præposuerim: est enim semen panico, milioq; longè minus, album oriʒæ ferè modo: sed in pila ipsum quoq; tundere oportet, vt a suo resiliat putamine. Cęterùm* GRAMEN *quod in Parnaso prouenit, ego Iacobo Antonio Cortuso viro optimo acceptum refero. nam antea a me visum non est. Sed iam Graminibus suas reddamus vires ex Galeno, qui de ijs agens lib. 6. simpl. med. ita scriptum reliquit. Graminis radix mediocriter frigida est, & sicca, mordacitatem quandam exiguam, & partium tenuitatem obtinens. At herba ipsa primo quidem excessu refrigerat, in humiditate verò, & siccitate moderata. Porrò semen alibi quidem imbecillum est, in Parnaso verò desiccatorium, & tenuium partium, & subacerbum. Gramen esculentam habet radicem, vbi mollis fuerit dulcem quidem instar aquæ, sed acre quiddam exiguum, & subacerbum obtinentem. Hæc herba planè aquea gustantibus est. Ex quibus apertum est, radicem modicè esse tum frigidam, tum siccam: ac proinde cruenta vlcera glutinare. At ipsa herba illita, non vehementer refrigerat, in medio constituta humiditatis, & siccitatis. Porrò mordacitas & tenuitas, quę radici inest, exigua est quidem, sed interdum tamen lapides frangere assolet, si quis eam decoctam ebibat. At semen alterius quidem imbecillum est, eius verò quæ in Parnaso nascitur, vrinam ciet: & fluxus ventris, & stomachi resiccat: vis enim eius est exiccatoria, tenuium partium, & subacerba. Herba, quæ Græcis ἄγρωστις, Latinis Gramen appellatur: Arabibus, Vagem, Nagen, seu Negien, Thel, kel, & Negil: Italis, Gramigna: Germanis, Grasʒ: Hispanis, Grama, & Gramenha: Gallis, Dent de chien.*

Graminis vires ex Gal.

Nomina.

SIDERITIS PRIMA HERACLIA.

Σιδηρῖτις.

Σιδηρῖτις. SIDERITIS. CAP. XXIX.

SIderitin aliqui heracleam uocant. folia habet marrubii. fed longiora, fatis ad frondem quercus, aut faluiæ accedentia, minora tamen, & afpera: caules edit quadratos, dodrantem altos, aut etiam maiores, non iniucundi guftus, aliquantumque fubadftringentis: in quibus per interftitia orbiculatæ uertebre, ut in marrubio fpectantur: & femen in eis nigrũ. nafcitur in[a] petrofis. Illita folia, fuapte in vulnera fine inflammationis periculo iungunt.

a ἐν ὑποπέτροις χωρίοις. i. in fubpetrofis locis. ita omnia exépla ria.

Σιδηρῖτις ἑτέρα. SIDERITIS ALTERA. CAP. XXX.

10 ALtera Sideritis binûm cubitorum ramulisi exilibus[a]: folio filicis, numerofo, utrinque per oras diuifo, pediculo longo, prodeuntibus è fummo alarum finu furculis, longis, tenuibus: capitulo in cacumine orbiculato, afpero: in quo femen continetur, quàm betæ rotundius aliquantò, ac durius. Huius uis foliorumq; ad uulnera, præcipua eft.

a Μοῦ. φύλλα δὲ ἐπὶ μέσων μακρῶν, ὅμοια τοῖς τῆς πτερίδος, ἀκροσχιδῆ πολλὰ ἑκατέρωθεν. i. folia in pediculis longis, fimilia folia folijs filicis, in fummo vtrinq; incifuris diuifa.

SIDERITIS II. 𝔑. I

Σιδηρῖτις τρίτη. SIDERITIS TERTIA. CAP. XXXI.

SIderitin aliam esse tradunt, quam Crateuas heracleam vocat, in [a] macerijs, & vineis nascentem: folijs, ab vna radice multis, coriandro similibus †, circa colicolos dodrantales, læues, teneros, subcandidos atque subrubicundos: flore puniceo, paruo, gustanti amaro, & lento [b]. Huius ea vis est, vt quāuis recenti vulneri imposita, sanguinem supprimat.

a Μεῦ. τοιχοῖς .i. parietibus.
† Orib. μικρὰ .i. paruis.
b Vtrunque exép. καὶ ταύτης ἡ δύναμις ἐπιτιθεμένη, κολλητικὴ ἐναίμων καὶ νεοτρώτων .i. & huiꝰ vis est, vt imposita glutinet vulnera recentia, & cruentia.

TRia Sideritis genera præter Achilleam, de qua sequenti capite dicetur, hic a Dioscoride repræsentari constat. Quorum etsi illam, quæ secundo loco describitur, antea in nostris Italicis commentarijs me nunquam inuenisse, ac vidisse tradiderim; eam tamen hoc anno Pisis ad me misit Lucas Ghinus Forocorneliensis vir rei medicæ peritissimus. Reliqua verò genera iandiu nouisse nos putamus, quòd ea omnibus notis suam quæque historiam sequi deprehenderimus. Ceterùm ne mini mirum sit, quòd tam varia effigie primæ Sideritidis folia reddiderit Dioscorides, vt qui ea modò marrubij, modò quercus, modò saluiæ figura depingat. Quippe eorum longitudo saluiæ accepta referatur oportet: scabrities deinde superficietenus, ac subalbidus color tum eidem saluiæ, tum marrubio, quercu postremò, quæ in ambitu est diuisura. Talis profectò mihi esse videtur, quam nos primo statim loco expressimus. Quippe omnibus notis primam refert Sideritim, hec aliud

10

SIDERITIS III.

quidpiam

quidpiam obstare videtur, quàm quòd ea frequentius nascatur humidis quàm siccis locis, quanquam sæpe eandem virentem in locis quoque siccis inuenimus. Id itaque tantùm in causa est, vt hanc non ausim omnino legitimam facere Sideritim, & præsertim cùm aliam nunc repererim plantam in Viennensi agro, ac in alijs Austriæ locis, arido in solo, quæ Sideritim primam perbellè refert. Exit enim hæc quadrato caule, ipsoque dodrantali aut maiori, ramosoque. folijs Marrubio longioribus, & ad saluiæ faciem accedentibus, crispis, & albicantibus, & per ambitum laciniatis: sapore haud ingrato: Floribus verticillatim in caule prodeuntibus, marrubij modo, ut ex appicta hic imagine, quis certior fieri poterit. Sed ea mihi quidem nihil prorsus primæ Sideriti adstipulari videtur, cuius imaginem expressit Fuchsius in suo insigni de stirpium historia commentario. Siquidem perspicuum est, quòd eius pictura non solùm non præ se fert folia, & caules, quæ Sideritim veram referant; sed etiam flores eius spicati in cacumine, non in caulibus inter folia marrubij modo, planè veræ Sideriti refragari conspiciuntur. Ruellius porrò Sideritim hanc nonnullis herbam Iudaicam appellari tradit. Verùm si is Iudaicam illam intelligit, cuius libro 2. meminit Auicenna, nullo modo erroris culpa vacare potest. Nam Auicennæ Iudaica herba nil sanè aliud designat, quàm eruum. Sunt tamen aliqui, qui herbam Iudaicam, itemque Paganam eam nominant, quæ herbarijs, & medicis quibusdam VIRGA aurea dicitur, caule rubente, bicubitali, læui: folijs oliuæ latioribus, circùm minutissimè serratis, in superficie læuibus: floribus in summitate caulium spicatis, colore aureo, flores ij, vbi maturuerint,

Fuch. erratū.

10

SIDERITIS IIII.

VIRGA AVREA.

in pappos abeunt. Hanc chirurgici in Germania, alijs quibusdam additis, ijs feliciter potandam exhibent, quibus intrinsecus inflicta sint vulnera, & ad fistulas. Quinetiam eam in vnguenta, quæ ad id conficiuntur, vtiliter addunt. nam, vt ipsi referunt, glutinandis vulneribus tam intrò in corpus sumpta, quàm exterius illita, efficax admodum est medicamentum. Extulit hanc Arnaldus inter recentiores clarissimus author: ad vrinam ciendam, comminuendosq; calculos. quod tamen apud alium scriptorem hactenus mihi non licuit reperire. Pota hæc alui fluxiones cohibet, id quod etiam præstat clysteribus infusa. Eius decocto sanantur oris vlcera, firmanturque dentes. Idem gargarizatu anginam, & columellæ inflammationem arcet, & faucium morbis medetur. Veruntamen hæc, vt ad institutum nostrum redeamus, non erit Sideritis primi generis, vt fortasse Ruellius existimauit. Sunt quoque, qui Italicam Pimpinellam tertiam faciant Sideritim, quibus ego haud astipulari possum. quippe quòd illi folia coriandri non sint, nec eadem circa caules oriantur, sed pinnata, è longo vtrinque pediculo exeant. Item quòd caules præduros gerat, non teneros, ac etiam quòd flores, capitulaque nec amaro, nec lento gustu habeantur, sed astringenti, & austero. 60

Sideritis vires ex Gal.

Sideritidis vires memoriæ prodidit Galenus lib. 8 simpl. med. vbi ita scriptum reliquit. Sideritis habet quidem etiam abstergendi quandam facultatem: sed plurima eius pars humida est, & mediocriter frigida: paucula verò inest adstrictio. quare phlegmonem sedat, & glutinat. Hæc Galenus, de vna tantùm Sideritide scribens. Sed cuius ex tribus meminerit, non facile est decernere.

Nomina.

Σιδηρῖτις sic Græcè, vt etiam Sideritis Latinè vocatur: Arabicè, Sidrichis: Italicè, Siderite.

Α'χίλλειος.

STRATIOTES MILLEFOLIVM.

Ἀχίλλειος. ACHILLEA. CAP. XXXII.

Achillea, quibuſdam Achillea ſideritis, dodrantales, aut maiores gerit ſcapos[a], fuſorum effigie minutulis folijs circundatos, ex obliquo crebras inciſuras habentibus, coriandri ſimilitudine, †ſubfuluo colore, lentis, odore multo, non inſuaui, verùm medicato: vmbella in cacumine rotunda: 60 floribus candidis, purpureis, & aurum æmulantibus. prouenit læto ſolo. Trita coma ſanguinolenta glutinat, & ab inflammationum periculo tuetur: erumpentẽ ſanguinem inhibet, & cruenta vuluæ profluuia in vellere. Decocto quoque inſident fœminæ fluxione vuluæ laborantes. ad dyſenteriã bibitur.[b]

Qui vulgaris vſus Millefolium Achilleam eſſe exiſtimant, haud dubiè, mea quidem ſententia, decipiuntur. Siquidem id (vt infrà latius dicemus de Stratiote millefolio diſſerentes) folia non profert crebris ex obliquo ſectionibus, coriandri ſimilitudine, ſed auicularum pennas æmulantia. Porrò tametſi conſtet, Millefolium vmbella coronari modò alba, modò purpurea, modò aurea, non tamen propterea colligendum eſt Millefolium, & Achilleam vnam & eandem herbam eſſe. Quandoquidem non putauerim ego fuiſſe Dioſcoridis inſtitutum (vt Ruellio placet) quòd hęc Achillea vmbellam ferat candidam, illa verò purpuream, alia denique auream: ſed quòd omnibus in vniuerſum Achilleæ plantis eadem inſit umbella, quę tantùm prædictis coloribus diſtincta ſpectetur. Naſcitur in Hetruria planta, naſcitur & in Goritienſi agro, ſcapis ferè cubitalibus: folijs coriandri proximis, odore quadantenus graui, non tamen ingrato: vmbella in cacumine rotunda, am-

a Meũ. ἀτακτοειδῆ .i. inordinatos.
† Orib. addit. ὑπόπικρα .i. ſubamaris.
b Cat. addit. καὶ κρατεύας εἰς τὸ αὐτὸ προειρημένα πάντα, καὶ ὅλη κοπεῖσα μετὰ ἀξυγγίου παλαιοῦ τὰ παλαιὰ τῶν ἑλκῶν, καὶ δυσαπούλωτα θεραπεύει· ξηρὰ δὲ κοπεῖσα καὶ μέλιτι μιγεῖσα ἐστὶν ἀνακαθαρτική, i. Et Crateuas affirmat hæc oia, quodq; tota contuſa cũ axungia veteri, antiqua vlcera, quæ difficulter cicatricẽ admittũt, ſanat, quòdq; arida cõtuſa, & cũ melle miſta vlcera purgat.
Achillee cõſ.
Multorũ err.

plaque, colore in purpura candicante, punctis quibusdam aureis depicta, quam semper putaui esse legitimam Achilleam. Atque in hac persistam sententia, donec quis certiorem plantam protulerit: quòd hęc mihi planè omnibus notis Achilleam Dioscoridis repraesentare videatur. Caeterùm in hunc fortè errorem, vt crederent nostrum millefolium esse Achilleam, illos deduxit Plinius, qui libro 25. cap. 5. Achilleam Latinis millefolium vocari tradidit. Veruntamen is, quantum videre est, eo in loco non Achilleam hanc describit, sed eam omnino plantam, quam Dioscorides myriophyllum appellat. Quam paulò pòst haec verba subiunxit. Sed alij, inquit, fatentur veram Achilleam esse scapo caeruleo, pedali, sine ramis, ex omni parte singulis folijs rotundis eleganter vestitam. Ex quibus verbis liquidò apparet dubitasse Plinium, qualis legitima esset Achillea: & ideo ita indeterminatè locutum fuisse, vt nihil in eo perpetuum statui possit. Serapio, authoritate Constantini, Achilleam, quòd (vt ipse ait, licet falsò) rubeum succum fundat, Sanguinem draconis appellat. sed fortaße hic interpretis lapsus suus factus est. Siquidem succum rubeum fundere Achilleam non tradidit Dioscorides: neque etiam (vt omnes compertum habent) lacryma, quam officinae Sanguinem draconis appellant, herbae succus est, sed Arabicae cuiusdam magnae arboris gummi, vel, vt aliqui volunt, draconis animalis est sanguis ab elephante collisi. Cuius loco illius plurimum vendunt impostores, quem hirci sanguine cum resina quàuis, sorbis siccis, alijsque nonnullis adulterant, & in rotundas placentas conformant. Achilleae meminit Galenus libro 8. simplicium med. sic de eius viribus scribens. Quidam etiam uocant Achilleam sideritim, quae propositae quidem, quod ad iam dicta attinet, viribus est non dissimilibus: caeterùm adstrictione exuperat, quare ad sanguinis eruptiones, dysenterias, & muliebre profluuium congruit. Planta Graecis ἀχίλλειος, Latinis pariter & Italis Achillea vocatur: Arabibus Sichritis, & Egilos: eius verò succus Demalochotten.

Serapionis lapsus. 10

Achilleae vires ex Gal.

Nomina.

RVBVS.

Βάτος. RVBVS, CAP. XXXIII.

RVbus notitiæ vulgaris. Vim habet ſiccandi, & adſtringendi: capillum tingit. Ramorum decoctum, potu aluum ſiſtit, & fœminarum profluuia. præſteris morſui accommodatiſſimum. Gingiuas firmant, & oris vitiis medentur folia commanducata: cohibent vlcera quæ ſerpunt: vlceribus in capite manantibus, oculiſque procidentibus, remedio ſunt: condylomatis, & hæmorrhoidibus folia illinuntur. cardiacis, & ſtomachi doloribus, trita conuenienter imponuntur. Caules cum folijs tunduntur. exprimiturque ſuccus, mox ſole cogitur, ſingulari remedio contra omnia, quæ modò dicta ſunt. Mori in rubo naſcentis quàm optimè maturi ſuccus, ad oris medicamenta conuenit.
10 Siſtitur aluus[a] præmaturi cibo, necnon flore in vino poto.

a Meum μέσος πέπειρος, i. Media maturitate.

Βάτος ἰδαία. RVBVS IDAEVS. CAP. XXXIIII.

IDæus Rubus appellatus eſt, quoniam copioſus in Ida prouenit. Eſt autem longè tenerior priore, ac minoribus ſpinis horrens: quanquam & ſine ſpinis inueniatur. Inſuper eadem præſtat, quæ ſu-

RVBVS IDAEVS.

prædictus. Cæterùm flos cum melle oculorum collectionibus illinitur, ignem sacrum extinguit, stomachicisque ex aqua bibendus datur.

Ruborum cõsideratio.

Rubi vulgaris plantæ, plura apud nos reperiuntur genera. quod etiam testatum reliquit Theophrastus libro 3. capit. 18. de plantarum historia. Alius nanque arboris instar crassescens, in altum attollitur: alius sepibus, frutetisque implicatur: alius humi serpit, radicaturque graminis modo, quem ideo humirubum appellant: alius denique alijs modis in syluis, & montibus vagatur. Cæterùm qui passim in sepibus & frutetis nascitur rubus virgas edit quadrangulas, subrubentes, obsequiosas aduncis, minantibusque aculeis vbique refertas. E ramis pediculi prodeunt aculeati, è quibus terna dependent folia, aspera, & in acutum desinentia, fragariæ herbæ haud dissimilia. prominente altera parte dorso, aduncis, & minoribus spinis armato. flores profert in ramusculorum summis partibus racemosos, albicantesq; è quibus mora oriuntur. Radix illi est longa, & longo tractu repens, graminis modo. At IDAEVS RVBVS, etsi ab Ida monte denominari cœperit, quòd ibi copiosissimus fortasse habeatur, nascitur tamen in alijs etiam montibus. Nam in Boemia non solùm habetur in montibus vbi sponte eum frequentissimum adeo reperies, vt montes quidam eo solo syluescant: sed etiam in hortis translatum videas. Est itaque altero longè clementior. Siquidem latiora, mollioraque profert folia, virgas rotundas, fragiles. spinis nullis, aut omnino raris. Flores edit albos vulgaris rubi æmulos, quemadmodum, & fructus, qui facie rubi mora imitatur; intercedente tamen coloris ac saporis differentia. Quippè is tenerior est. Sapore subdulci pariter ac subadstringenti, et quadam cum insipiditate iucundus. Color quoque illi est perpetuò rubicundus, nunquam nigrescens, & in superficie subalbicans, ac si esset rore frigido perfusus. Ananienses & Tridentini hos fructus Ampomele vulgò vocant, ijsq; fragorum vice vescuntur. His autem fructibus Vrsi maximè delectantur, qui hac de causa, eo potissimum tempore, quo maturescunt, à venatoribus captantur. Sunt & pastorum cibus, qui in montibus ouium caprarumq; greges custodiunt. Fuchsius rubi mora (vt libro primo in ligustri mentione diximus) vaccinia esse putat. Sed quare ab eo dissentiam, ibidem diffusius ostendi, quòd scilicet vaccinia flores, non fructus esse existimem.

Rubi vires ex Gal.

Rubi vires descripsit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Rubi folia, germina, flos, fructus, & radix qualitate adstringente participant, eaq; non obscura. Sed hoc inter se differunt, quòd folia mollia potissimùm, & recens nata, plurimum in se habent substantiæ aqueæ, parum verò adstrictionis: eadem ratione & germina. Itaque si mandantur, aphthas, & alia oris vlcera sanant. quin & alia vulnera glutinare valent. Est enim eorum temperies & ex terrea frigida essentia, & aquea tepida. At fructus, siquidem maturus fuerit, non parum habet succi calidi temperati, qui dulcis est, vti monstrauimus. Proinde ob hoc, & propter modicam adstrictionem, esui non insuauis est. At immaturus à frigida substantia terrea vincitur: & propterea acerbus est, & valde exiccatorius. Et sanè vterque siccatus reconditur, validius quàm recens desiccans. Sed & flos eandem fructui immaturo facultatem possidet: vtraque ad dysenterias, & ventris profluuium, tum robur deperditum, & sanguinis exputiones, idonea remedia. Porrò radix præter adstrictionem non paucam in se habet substantiam tenuem, propter quam & lapides renum comminuit.

Nomina.

Hæc planta Græcis βάτος appellatur. Latinis, Rubus: Mauritanis, Buleich, seu Haleich: Italis, Rouo: Germanis, Carza: Gallis, Ronce. Eius verò fructus Græcè βατῖνα & βατινία dicuntur: Latinè, Mora rubi: Italicè, More di rouo: Germanicè, Bramber, & kratzber.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. XXXV.

a Meum. μακρά. i. lõga, atque eodẽ modo habet Catecuz. sub nomine εὐξίνη.

Helxine cognomento cissampelos, folijs est hederæ: minoribus: ramulis[a] exilibus, quibus complectitur quodcunque contigerit adminiculum. Nascitur in sepibus, vinetis, & segetibus. Foliorum succus potu deijcit aluum.

Helxinis cõsideratio.

Nulli certè dubium esse putauerim, quin Helxine cognomine cissampelos, quasi hederaceam vitem dixeris, species sit Conuolculi. Sed quæ ea sit, non facilè explicari potest. Verùm cùm eam reddiderit Dioscorides folijs hederæ similibus, minoribus tamen: ramulis exiguis, quibus quodcunque contigerit, complectatur: nascaturq; in sepibus, vineis, & segetibus, satis mihi declarasse videtur, eam esse Helxinen, quæ quidem in aruis tum segetes ipsas, tum linum, tum legumina omnia irretit, ac vincit, & in vinetis, palis, & vitibus circumuoluitur. Hanc Hetruscum vulgus suo idiomate nominat Vilucchio minore, Tridentinis verò Minutola dicitur.

Quorundam opinio.

Quanquam non desunt, qui putent Helxinem eam esse herbam, quæ crebra reuolutione septa, & vicinos implicat frutices, flores illos candidos æstate ostentans, quos nostri vulgò appellant Campanelle. Hanc Plinius conuolulum vocat libro 21. cap. 5. vbi eam his verbis depingit. Est, inquit, flos non dissimilis lilio in herba, quam Conuolulum vocant, nascens per fruteta, nullo odore, nec crocis intus, candorem tantùm referens, ac veluti naturæ rudimentum lilia facere condiscentis. Sunt qui aberrantes hanc herbam, & eius florem ligustrum vocent: in qua appellatione deceptus fuit Seruius grammaticus. Hunc errrorem explosimus libro primo, vbi veri ligustri mentionem fecimus.

Helxines uires ex Gal. Nomina.

Helxinen perpaucis perstrinxit Galenus libro 6. simpl. medic. sic inquiens. Helxine, quæ & cissampelos nuncupatur, digerendi facultatem habet. Ea Græco nomine ἑλξίνη κισσάμπελος: Latino item Helxine cissampelos: Arabico, Acsin: Italico, Vilucchio minore: Germanico, Mittel vuind: Hispanico, Campanela yerua.

HELXINE CISSAMPELOS.

Ε'λατινη. **ELATINE.** CAP. XXXVI.

60 ELatine folia habet helxinæ ſimilia, minora, rotundiora, piloſa: tenuibus, & dodrantalibus ramulis, quinis, ſenisùe, à radice folioſis, guſtu adſtringentibus. naſcitur in ſegetibus, & cultis. Oculorum fluxionibus, & inflammationibus auxiliatur, folijs cum polenta tritis, & impoſitis. Eadem cocta ſorbitionis vſu[a] dyſenteriam ſiſtit.

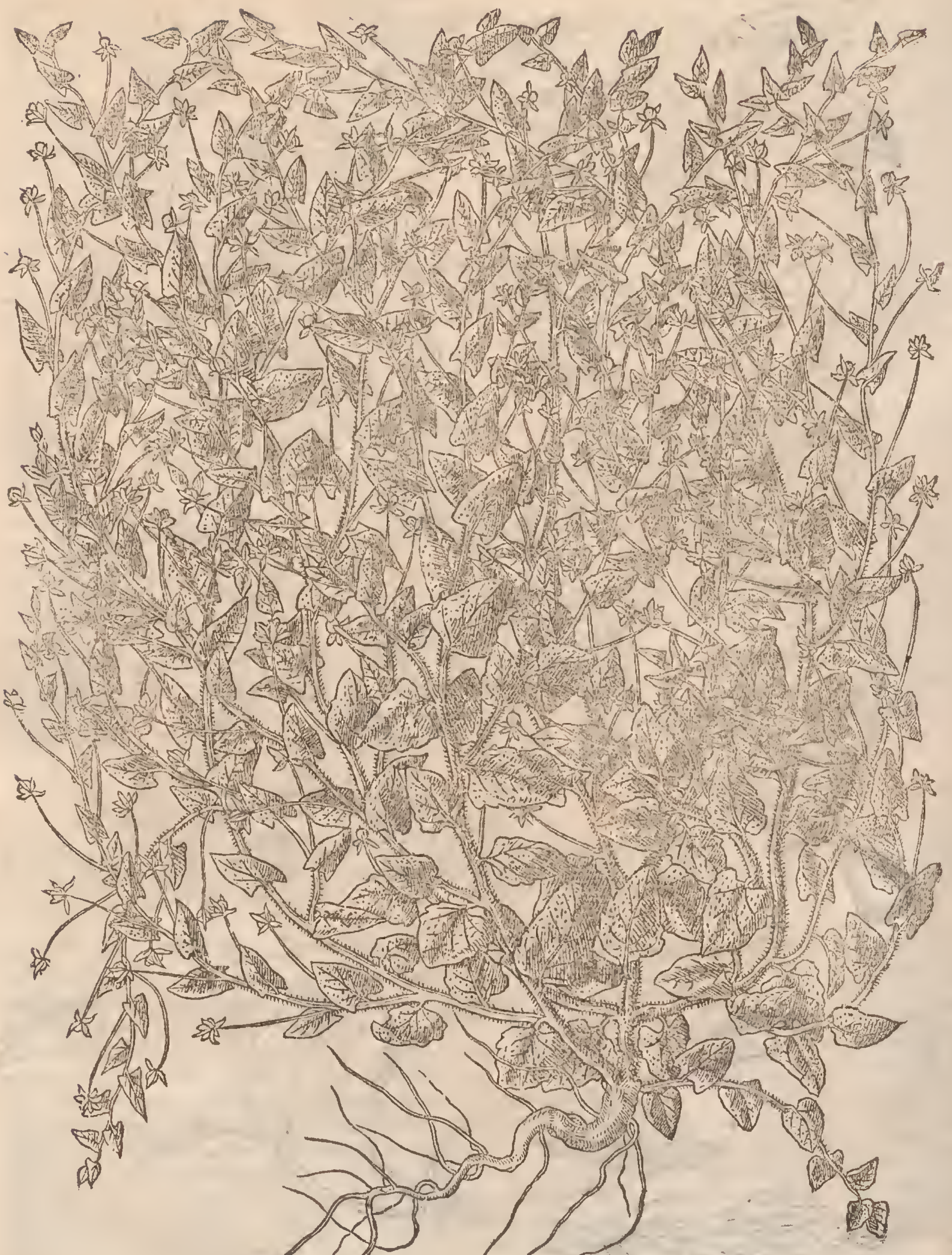
a Meum. κοιλιαν χαὶ. i. uētrem, &

SVnt qui velint Elatinen eam eſſe plantam, quam quidam Nummulariam uocant. Alij verò non hanc volunt, ſed eam quam nos vulgò vocamus Sorbaſtrella, officinæ Pimpinellam, & alij quidem Sanguiſorbam dicunt. Sed mihi quidem, vt dicam quod ſentio, neutrorum placet opinio. Siquidem Nummularia in primis non fert folia piloſa, neque in ſegetibus, neque in cultis prouenit, ſed plerunque in ſcrobium marginibus, præſertim vligine madentibus. Deinde Pimpinella uocata ramulis exit longè pluribus, quàm ſenis in terram procumbentibus, & folia habet vndique in ambitu laciniata, aſteriſci modo. Ruellius verò Elatinen in Gallia uulgo Rapiſtrum vocari ait, eoq; vt rapo ſylueſtri in vernis acetarijs rura vti.

Elatines conſideratio.

 Verùm

ELATINE.

Elatines vires ex Gal.
Nomina.

Verùm si rapistrum id Hetruscis est, quod Gallis, certò scio, Elatinen esse non posse. Quæ tamen quòd nascatur in Italia, nec negare quidem, nec affirmare ausim, cùm hactenus plantam non viderim, quæ illam legitimè referat. Galenus de Elatine quàm breuissimè disseruit lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Elatine modicè tum refrigerat, tum adstringit. Huic nomen Græcum est ἐλάτινη: Latinum similiter Elatine: Arabicum, Athin. 60

NVMVLARIA.

Ἐυπατώριον. EVPATORIVM, CAP. XXXVII.

EVpatorium fruticoſa herba eſt, vnicum efferens caulem, lignoſum, nigricantem, rectum, tenuem, hirſutum, cubitalem, interdum ampliorem: foliis per interualla quinquefolij, aut cannabis potius ſimilibus, quinque partitò, aut amplius diuiſis, nigricantibus & ipſis, per ambitum ſerratis: ſemen medio caule erumpit, piloſum, deorſum ſpectans, quod ſiccatum veſtibus inhæret. Contrita huius folia, & cùm ſuillo adipe impoſita, vlceribus, quæ ægrè cicatricem trahunt, medentur. Herba, aut ſemen in vino potum, dyſenteria, iecinoris vitiis, & ſerpentium ictibus liberat. Nec deſunt, qui aberrantes argémonem hanc appellarint, cùm tamen longè alia ſit, vti expoſuimus.

SVmunt nonnulli, imò vniuerſa ferè ſeplaſiariorum turba, legitimi Eupatorij vice quandam aſpectu inſignem plantam, quę plerunque in vliginoſis locis, & in ſcrobium marginibus enaſcitur, tricubitali longitudine, folijs cannabinis æmulis, maioribus tamen, ſubalbidis, hirſutis, & amaro guſtu, & odore medicato, haud inſuaui, caule ſubrubeo, rotundo. Huic flores in vmbellam exeunt, non tamen ſimul cohærentem, ſed diuulſam, origani vulgaris modo, colore in purpuram albicante, qui matureſcentes in pappos abeunt. Radix, quæ in plures diuaricatur partes, illi inutilis eſt, nulliusque in medicina vſus. Et quanquam ij ſciunt, legitimum Græcorum Eupatorium eam eſſe plantam, quæ vulgò Agrimonia vocatur, eorum fortè

Eupatorii cõſideratio.

EVPATORIVM.

rum fortè imitatione, qui Dioſcoridis ætate eandem perperàm argemonem appellabant; cùm tamen animis imbibitos iandiu errores reijcere nequeant, vel potius nolint, difficilè quidem adduci patiuntur, vt vulgarem Agrimoniam Græcorum medicamentis, quæ Eupatorium excipiunt, admiſceant. Non tamen hæc propterea dicimus, quòd omni ex parte illius Eupatorij vſum damnemus. Palàm etenim eſt, vt ex foliorum amaritudine, & odoris præſtantia, quo huius Eupatorij tota redolet planta, percipi poteſt, id & obſtructiones aperire, & craſſos, lentosq; humores mirificè incidere poſſe: quinetiam alia plura auxilia præſtare, vt paulo inferius explicabimus. Veruntamen nunquam eò deueniam, vt aſſeuerem, hoc apud Græcos legitimi Eupatorij nomen ſibi aſciuiſſe: tantum illud abeſt, vt etiam à nullo, quantum equidem inuenerim, veterum ſub alio nomine poſteritatis memoriæ proditum ſit. Ruellius tamen neſcio qua ratione ductus in ſuis de natura ſtirpium commentarijs non ſine magno errore ſibi perſuaſit, vulgare hoc Eupatorium dubio procul hydropiper eſſe à Dioſcoride libro ſecundo deſcriptum. Sed nos ibi in noſtra hydropiperis commentatione Ruellij errorem latius exploſimus, quàm vt quicquam ſuperſit addendum. Cæterùm Meſues quoque habet ſuum peculiare Eupatorium, quod, vt ex eius deſcriptione apparet, à prædictis longè diuerſum eſt. Id nanque plures ab radice emittit caules: folijs minori centaurio ſimilibus, per ambitum laciniatis: floribus aureis, in vmbellam cohærentibus, helichryſi modo. Hòc noſtratibus Senenſibus vulgò vocatur herba Giulia. Huius comam mulieres per noctem vino albo macerant, ac ſubinde dilutum pueris potandum præbent dimidij cyathi menſura ad necandos vermes admirabili ſucceſſu. Naſcitur hæc in campeſtribus: atque, vt mea fert opinio, ea eſt planta, quæ Dioſcoridi

Eupatorium Meſues.

60

EVPATORIVM VVLGARE.

Dioſcoridi ageratum dicitur : quippe quæ omnibus notis illi reſpondeat, etſi non deſint qui à nobis diſſentiant. Quorum vnus eſt Andreas Marinus, qui in Meſuis libellum de ſimplicibus medicamentis aluum exoluentibus quaſdam nouas edidit annotationes. Verùm an is rectè Ageratum examinauerit, inferius ſuo loco narrandum relinquimus, vbi de Agerato differemus. Atqui interim admonendi ſunt lectores, vt imaginem quam is pro Meſuis Eupatorio ex commentarijs noſtris in ſuum transplantauit Meſuem; diligenter intueantur; quòd ſi fecerint, illico ſanè agnoſcent, quàm ipſe in ſimplicium medicamentorum cenſu ſe exercuerit: ſiquidem is non Meſuis Eupatorium illuc ex Dioſcoride noſtro tranſtulit, quod nos in Agerato primo loco appinximus, quodq; herbam Iuliam à noſtris appellari diximus: ſed alteram quandam plantam facie, ſapore, odoreq; ab ipſa Iulia herba, ſiue Meſuis Eupatorio valde diuerſam, quam nos Ageratum alterum nominauimus. Itaq; ſæpe fit, vt dum alios erroris arguere nitimur, nos ipſos longè magis redarguendos in medium offeramus. Hinc itaque addiſcant Mauritanorum ſequaces, cùm tres habeantur plantæ nomine Eupatorij, in medicamentis à Meſue relictis ſuum interponere Eupatorium: in Auicennæ remedijs ſuo item vti: & in Græcorum compoſitiones Agrimoniam vulgò vocatam addere. Sed animaduertant velim, ne in hoc Valerij Cordi diſpenſatorium ſequantur, quòd perperàm, meo quidem iudicio, ſcribat in confectione pilularum aggregantium, quin & in ſyrupo de Eupatorio, pro ipſius Meſuis Eupatorio admiſcendam eſſe Gratiolam. Siquidem hæc præterquàm quòd aluum magno incommodo deijciat, nullis etiam planè notis, ac reliquis facultatibus illud repræſentare deprehenditur. Nempe ſua deiectoria vi, qua magno cum impetu ventrem ſoluit, iecur imbecillum, atque

Cordi & Fuchſij error.

infirmum

POTENTILLA.

infirmum reddit. Cordum secutus videtur Fuchsius, vir alioqui doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem postremò auctum edidit, vbi in antidoto è lacha magna illud Eupatorium vsurpandum esse tradit, quod à Mesue describitur, & Græcis ageratum, Italis verò gratia Dei nominatur. Qua in re illud de ijs duobus viris (pace eorum dixerim) dici posset, quod est in communi prouerbio: Cæcus cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt. Cæterùm, vt ad vulgare Eupatorium redeam, viribus sanè pollet id non negligendis. Nanque excalfacit, extenuat, abstergit, incidit, & aperit. Eximitur è contusis recentibus folijs succus, & insolatus cogitur in pastillos, quorum in medicamentis est vsus. Præstat Eupatorij vulgaris decoctum, aut epotus succus Iocinoris doloribus, & cæteris eiusdem affectibus ab obstructione prouenientibus, quo fit vt perquàm commodè propinentur hydropicis, malo habitu, ictero, & vasorum infarctu laborantibus: quinetiam contra splenis tumores, & obstructiones. Datur quoque succus ad uentriculi apostemata à frigiditate prognata. In quo casu conuenit etiam herba exterius illita. Foliorum decoctum auxiliatur diuturnis, & præsertim pituitosis febribus, ab obstructione prouenientibus. Idem vrinas, & menses pellit, & scabiem, & pruritum sanat, si cum fumaria fuerit decoctum è caprino sero, sed succus fortior est. Is enim potus incipienti Elephantiasi medetur. Flores illiti vulnera recentia, & vlcera sanant. Fugantur venenata animalia herbæ siccæ suffitu. Dicunt obseruatum esse à venatoribus, Ceruos telis vulneratos, deuorata hac planta procul dubio sanari. Datur eadem vtiliter pecoribus tussientibus, & anhelosis equis, quorũ etiam dolores finit. Succus binùm obolorum pondere in catapotijs deuoratus intestinorum vermes necat. Item recenter expressus illinitur commodè ex aceto

60

QVINQVEFOLIVM.

ex aceto, & sale aduersus scabiem. Eupatorij meminit Gal. lib, 6. simpl. med. vbi ita scribit. Eupatorium herba tenuium partiū, incidendi extergendiq; facultatē citra manifestam caliditatē obtinet. quocirca obstructiones iecoris expurgat. Inest ei & adstrictio modica, propter quam robur visceri addit. hactenus Galenus. Est & herba Agrimoniæ non dissimilis, quæ nonnullis POTENTILLA *vocatur, tametsi hirsutioribus sit folijs, supernè virentibus, infernè verò albicantibus. Cauliculos profert, qui humi repunt, pilosellæ vocatæ modo: aureis floribus ornatur, singulari pediculo pendentibus, ranunculo hortensi æmulis. Radice nititur exterius purpurascente, interius verò candicante. Nascitur in vliginosis locis, & propter semitas. Vniuersa hæc planta adstrictoria, & exiccatoria facultate pollet. Idcirco mulierum profluuia, dysenterias cohibet, & cæteras alui fluxiones. Id quod & præstare dicitur si recens in calceis, nudis pedibus subponatur. Datur quoq; vtiliter potanda sanguinem reijcientibus. Herbæ decoctum ex vino paratum, præstat potum ad intestinorum tormina, & dorsi dolores. Siccæ farina, ex sua ipsius aqua stillatitia pota, albas vteri fluxiones cohibet. Sed valentius addito Corallio, & eboris ramentis. Sunt qui eam ad enterocelas proferant, tum in cibis, tum in potionibus. Nanque bellè vulnera conglutinat, & vlcera sanat, & præsertim quæ pudenda inuasere, & oris partes erodunt. Firmat commotos dentes, & laxas cohibet gingiuas, vbi in aceto decoquatur, & eo os sæpe colluatur. Item dentium dolores mulcet. Prolapsa columellam restituit, addito aluminis momento. Mirum dictu, quòd pedum plantis, manuumq; volis admota febrium quarumcunque calores remittit. Herba, quæ Græcis εὐπατώριον, & ἡπατώριον, Latinis item Eupatorium & Hepatorium appellatur: Arabibus, Casat, Cisit, seu Gafet: Italis, Agrimonia: Germanis, Odermenig: Hispanis, Agramonia: Gallis, Aigremoine.*

Eupatorii vires ex Gal.

Potētillæ descriptio & vires.

Nomina.

60

Πεντάφυλλον. QVINQVEFOLIVM. CAP. XXXVIII.

Qvinquefolium ramulos fert festucarum similitudine, tenues, dodrantales, in quibus semen; folia menthæ, quina singulis pediculis, rarò plura, in ambitu serrata: florem ex candido pallescentem: auri æmulum. Nascitur in riguis, & aquariis ductibus. Subrubram habet radicem, oblongam, ueratro nigro crassiorem. plurimis pollet remediis. Ius radicis decoctæ ad tertias, si in ore contineatur, dentium dolores sedat: putrida oris ulcera, collutione sistit: arteriæ scabritias, gargarizatu læuigat: cõtra alui profluuia, & dysenterias auxiliatur: item articulorum, coxendicumque cruciatibus potũ. Cocta in aceto, & illita, serpentia ulcera cohibet: strumas, tumores, duritias, abscessus[a], & collectiones discutit: ignes sacros[b], reduuias, condylomata, psorasque sanat. Teneræ radicis succus, contra iecinoris, pulmonumque uitia prodest: item aduersum uenena. Cum hydromelite autem, vel diluto vino, & piperis exiguo, bibuntur folia contra febrium circuitus: in quartana quidem, quaternùm ramulorũ folia: in tertiana uerò, ternùm: in quotidiana, unius. Ea quoque folia tricenis pota diebus, comitialibus prosunt. Foliorum succus tribus cyathis aliquot dies potus, celerrimè regio morbo medetur. Illita cum melle & sale, tam uulneribus, quàm fistulis remedio sunt: enterocelicis auxilium præstant.

10

a Meum. & Cat. ἀνδρύσματα .i. arteriarum apertiones.

b Cat. ὑποσύρματα καὶ πτερύγια τὰ ἐν δακτύλοις. i. desquamatiões, & pterygia in digitis.

DIAPENSIA, SIVE SANICVLA.

Quinque-

Quinquefolium sanguinis profluuia & potu, & illitu sistit. Ad expiationes, castimonias, & incantamenta inciditur.

Quinquefolii genera.

TAmetsi vnius tantùm Pentaphylli, siue Quinquefolij meminerit Dioscorides; nos tamen quatuor eius genera vidimus in Italia. Quorum vtique primum a Dioscoridis historia nihil prorsus dissentit. Secundum à primo differt, quod folijs sit albicantibus, hirsutis, & flore candido. Tertium folio erumpit paruo, subalbido, per terram repit. Vltimum verò folia fert uitiginea, in partes quinque diuisa, quod aliqui DIAPENSIAM, alij Saniculam appellant. Huic in cauliculorum summitatibus, & adnatorum fastigijs, capitulo prodeunt subalbida, facie fragis similia. Primum prouenit in riguis, & scrobium marginibus, cauliculis tenuibus, floribus aureis, è quibus subinde semen oritur. Pediculos è se mittit, & in singulis quina folia oblonga, menthæ ferè æmula, in ambitu tamen magis serrata. Radix illi subrubens apparet, quod quanuis negat Brasauolus; id tamen alijs, vt mihi eam effodienti, verum esse deprehendetur. Hæc in plures radiculas diuiditur, elleboro nigro crassiores. Hinc autem mirari subit Manardum Ferrariensem virum alioqui huius nostræ ætatis ingenio, & doctrina insignem: quippe qui tam facilè sibi persuaserit, id legitimum esse Quinquefolium, quod Græci heptaphyllon, officinæ verò herbariorumq; vulgus Tormentillam dicunt. Siquidem hæc septem ex vno tantùm cauliculo profert folia:

Manardi erratum.

PENTAPHYLLVM ALBVM.

Pentaphyllum

Pentaphyllum verò quinque, vnde & illi nomen. Hoc radices elleboro similes habet, crassiores tamen, oblongas: illa verò admodum breues, strumosas, simulq; in vnum compactas globum. Gignitur hæc plerunque in incultis, siticulosisq; locis, in altis præsertim montibus: illud verò in campestribus, & prope aquæ ductus, & in riguis. Quæ sanè omnia apertè declarant, hac in re Manardum cæcutiuisse. Cæterùm non possum non mirari scripsisse Plinium libro 15. capite nono, Quinquefolium nulli esse ignotum, cùm etiam fraga gignendo commendetur. Quippe id perpetuò esse falsum, ipsamet quinquefolij planta apertissimè testatur. etsi asserat Brasauolus, cui nos minimè subscribimus, in Veronensi agro nasci Fragariam, cui quinque vnicuique pediculo insunt folia, & quæ fraga gignit, in cibis gratissima, putetq; de hac intellexisse Plinium, quòd a Verona, vt ipse inquit, fuerit oriundus, verùm non ob hoc ambos arguere desinam, donec offeratur mihi pentaphylli planta, quæ fraga proferat. Cæterùm quarta Quinquefolij spetie, quam Diapensiam vocari diximus, Germaniæ chirurgici maximè vtuntur ad intrinseca vulnera, enterocelas, & fistulas, eius puluerem, vel decoctum potui exhibentes. Quinetiam ad morbos omnes, vbi adstringenti, solidantiq; medicamine sit opus. Est tamen non ignorandum, hoc non esse Saniculam illam, quæ etiàmnum quinis exoritur folijs, radice alba, miro naturæ artificio laciniata, de qua superius in symphyti mentione diximus: sed aliud longè differens. Quinquefolij vires retulit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, his verbis. Pentaphylli radix, inquit, desiccat vehementer, minimùm verò acris est. Quare in multo est vsu, velut alia quoque omnia,

Quinquefolii vires ex Gal.

FRAGARIA.

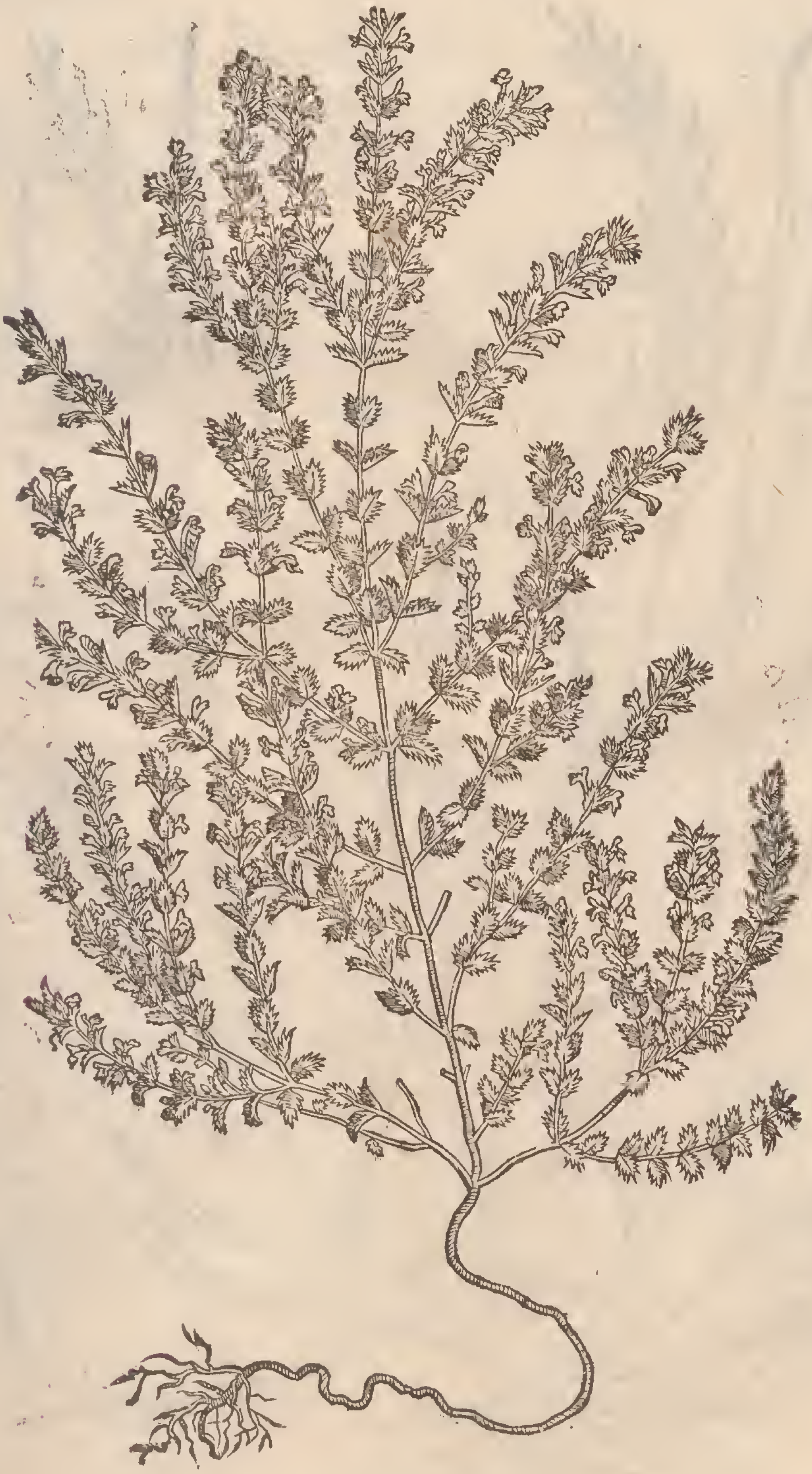
quæ

quæ cum ſint tenuium partium, citra morſum deſiccant. Eſt enim hæc radix deſiccatoria ex tertio quodammodo ordine, minimum habens euidentis caliditatis. hæc Galenus. Cæterùm quoniam Pentaphyllum Fraga nobis in mentem redegit, cum ea ſint tam cibis, quàm medicamentis idonea, ideò & res, & locus mihi expetere videtur, vt hìc tum plantæ, tum fructus eius vires perſtringamus. FRAGARIA itaque planta eſt nemini ferè non cognita, adeò vt hoc nomine ſuperuacuum putem, eius faciem repræſentare. Refrigerat ordine primo, ſiccatq; ſecundo. Folia, & radix vulnera, & vlcera ſanant: muliebres fluxus, & dyſenterias cohibent, vrinam cient, & lieni conferunt. Herbæ, & radicum decoctum potum, auxiliatur iecinoris inflammationibus, mundatq; renes, & veſicam. Idem ore contentum, collutionisque modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & deſtillationes ſiſtit. At Fraga præter id quod guſtui æſtate in cibis arrideant, bilioſis, æſtuantibusque ventriculis proſunt, ſiticuloſisque ſitim ſedant. Vinum, quod ex iis elicitur, vlcuſculis, quæ in facie a caliditate proueniunt, mirificè medetur: itemque varos, & oculorum nubeculas, calidasque defluxiones impoſitum tollit. Neque etiam hic ſilentio diſſimulanda videtur Euphragia, quam nobis Fraga nunc ob vocabulorum vicinitatem ad memoriam reuocarunt, cùm & ipſa miris ad oculorum morbos viribus prædita ſit: etſi a veteribus Græcis nuſquam, quod legerim, deſcripta reperiatur. Eſt itaq; EVPHRAGIA tenuis planta, quæ ad palmi altitudinem aſſurgit: folijs minutis, criſpis, per ambitum ſerratis, guſtu adſtringentibus, paululumq; amaris: caule exit tenui, rubenteſq; flore inter purpuram & aurum albi-

Fragariæ, & fragorum vires.

Euphragiæ delineatio, & vires.

EVPHRAGIA.

cante, quem emittit abeunte æstate, nascitur in pratis. Præstat hæc quocunque modo sumatur tam in cibis, quàm in medicamentis recens, vel exiccata ad omnia impedimenta, quæ oculorum claritati officiunt, præsertim cùm in cibis diutius sumitur. Fit ex ea vinum vindemiarum tempore, vuis & musto macerata, de quo Arnaldus in hunc modum disseruit. Euphragiæ vinum, inquit, fit ad oculos ponendo herbam in musto donec fiat vinum. Cuius vsu oculi senum reiuuenescunt, & aufert impedimentum eorum, & defectum visus in quocunque cuiusuis ætatis homine, præsertim vbi pinguedo, & pituita redundent. Et est qui permansit nihil videns per longum tempus, & infra annum, eius vsu restitutus est ad visum. Ipsa enim herba calida est & sicca: & habet hoc à proprietate. quòd quando puluis eius comeditur cum ouorum vitellis, idem mirificè præstat, vel quando puluis idem recipitur cum vino. Et supersunt testes fide digni, qui fecerunt in se ipsis, & qui non poterant legere sine ocularijs, & legerunt postmodum absque ipsis, etiam literam subtiliorem. Et usus vini Euphragiati non habet par in proficiendo visui. Si autem vinum esset nimis forte, temperetur cum aqua fœniculi: & si opus est, addatur zuccharum necessarium. Hæc Arnaldus in libro de vinis.

Nomina.

Herba πεντάφυλλον *Græcè, quinquefolium Latinè dicitur: Italicè, Cinquefoglio: Germanicè, Vueis funf, & Fingerkraut: Hispanicè, Cinco en rama: Gallicè, Quinte fueille.*

P H OE N I X.

φοίνιξ. PHOENIX. CAP. XXXIX.

PHœnix folia habet hordei, sed breuiora, & angustiora: spicam lolio similem: calamos digitorum senûm, radici aduolutos: septenas octonasve spicas. In aruis, tectisque recenter illitis nascitur. Harum virium compos, vt in vino austero pota alui profluuium, & emanantem vulua sanguinem sistat, vrinæ impetus infrænet. Sunt qui ad alligatam in puniceo vellere, & suspensam, sanguinem supprimere prodant.

Phœnicis cõsideratio.

PHœnix Hetruscis syluestre Lolium dicitur, quòd spicas proferat lolio similes. Nascitur frequens in vicis secus vias, in agrorum marginibus, & in templorum plateis: quæ quidem nulla prorsus repugnante nota Dioscoridis descriptioni adstipulari deprehenditur. Plinius libro 22. cap. 25. Phœniceam herbam ita a Græcis appellatam, a Latinis lolium murinum vocari ait, quòd fortasse mures derodent spicas illius, quæ in ædificiorum tectis prouenit. Hæc frequentissima visitur Goritiæ in cœmeterio diui Francisci, & Venetiis in litore maris prope sacellum diui Nicolai. In summa eius vber vbique prouentus. Huic herbæ nomen Græcum φοίνιξ, Latinum similiter Phœnix, Lolium murinum, & Hordeum murinum: Italicum, Gioglio saluatico.

Nomina.

Ἰδαία ῥίζα. IDAEA RADIX. CAP. XL.

IDeæ radici folia sunt ea, quæ rusco: adhærent iis veluti exigui capreoli, è quibus flos. Radix spissandi naturam habet, his conueniens, quibus adstrictione opus est. Pota, citam aluum, mensesque, & omnem abundantiam sanguinis sistit.

IDæa radix hodie, quod sciam, ad nos non conuehitur: nec quenquam hactenus reperi, qui scribat, vbi hęc planta proueniat: etsi cognomine natale eius solum facilè indicari videatur, quòd scilicet in Ida monte, qui ad Troadem spectat, nascatur: vel in eo eiusdem nominis, qui in Creta habetur, vt etiam Ideo rubo euenire superius dictum est. Huius vires tradidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Idæa radix gustu admodum acerba est: ac si opere periculum facias, eandem vim præferet, nimirum sanguinis profluuia, alui fluxus, dysenterias, profluuium mulierum, & quęcunque eius sunt generis tum pota, tum foris imposita curans. Ea vt Gręcis Ἰδαία ῥίζα, ita etiam Latinis Idęa radix vocatur: Italis, Radice Idea.

Idææ radicis. consid.

Idææ radicis vires ex Gal.

Nomina.

Ῥοδία ῥίζα. RHODIA RADIX. CAP. XLI.

GIgnitur Rhodia radix in Macedonia, costo similis, leuior, inæquabilis: quæ contrita rosas redolet. Vtilissima capitis doloribus, si madefacta fronti, & temporibus cum rosacei momento imponatur.

RHodia radix planta est non omnibus planè vulgaris, & cognita in Italia: etsi ea facilè in Apennino, & Gargano montibus nasci, & inueniri possit. Quæ in nostro horto Goritiæ viret, iamdiu eam Gratio Styriæ oppido Petrus Salicetus medicus clarissimus, & in simplicium facultate non imperitus, ad nos primùm videndam misit: quam tamen post ea frequentissimam reperi in monte magno supra Vipacum, qui circiter viginti millia passuum a Goritia distat. Cæterùm quoniam paucis sanè notis eam perstrinxit Dioscorides, vt ab omnibus facilius & cognosci, & reperiri posset, nos non temerè facturos duximus, si eius historiam hìc diffusius tradamus. Radix itaque Rhodia caules emittit rotundos, quadantenus concauos, cubitales, a quibus circunquaque folia prodeunt longiuscula, in acutum desinentia, portulacę, aut sedi instar pinguia, minutimque per ambitum serrata. In caulium cacumine vmbellam profert, viridem tithymali cyparissij modo, sed quæ, vbi defloruerit, rubescat. Radix ei inæqualis, strumosa, crassa, qualis pseudocosto, quod ex Gargano Monte aduehitur, læui cortice quę recens est, exterius splendescens, & intus subalbida: quæ verò sicca est, læuis percipitur, intus rubens, & foris squamosa. Mansa hęc recens, aut trita odore mirum in modum rosas refert: vnde meritò ei Rhodiæ nomen. Præterea omnium radicum viuacissima est: quippe quæ è terra effossa, nisi locis perquàm siccis reponatur, post multos menses rursus plantata statim repullulat. Nascitur in altissimis montium rupibus saxosis, præruptisq; locis, vbi vix tantum terræ circùm habet, vt illi inhærere possit. Valet hec ad capitis dolores a quacunque causa prouenientes, si recens confracta, & rosacea aqua perfusa, vbi calidus sit affectus, aut cum amaraci aqua, si frigidus sit morbus, fronti temporibusque illinatur. Cerebrum roborat odoris iucunditate, conuenitq; (vt diximus) omni capitis dolori, vtpote quæ temperatis sit qualitatibus prędita: id quod indicat rosaceus eius odor, quo mirificè redolet. Rhodiæ radicis meminit Gal. lib. 8. simpl. med. sic de eius viribus scribens. Rhodia radix ea videlicet, quæ in Macedonia nascitur, tenuium partium, & discutientis est facultatis. In calefaciendo verò secundi recessus censenda est, aut certè tertij incipientis. Hęc planta Gręce ῥοδία ῥίζα, Latinè Rhodia radix nominatur: Italicè, Radice Rhodia: Germanicè, Rosen vurtz.

Rhodiæ radicis consid.

Rhodiæ radicis vires ex Gal.

Nomina.

RADIX RHODIA.

Ἵππουρις. EQVISETVM. CAP. XLII.

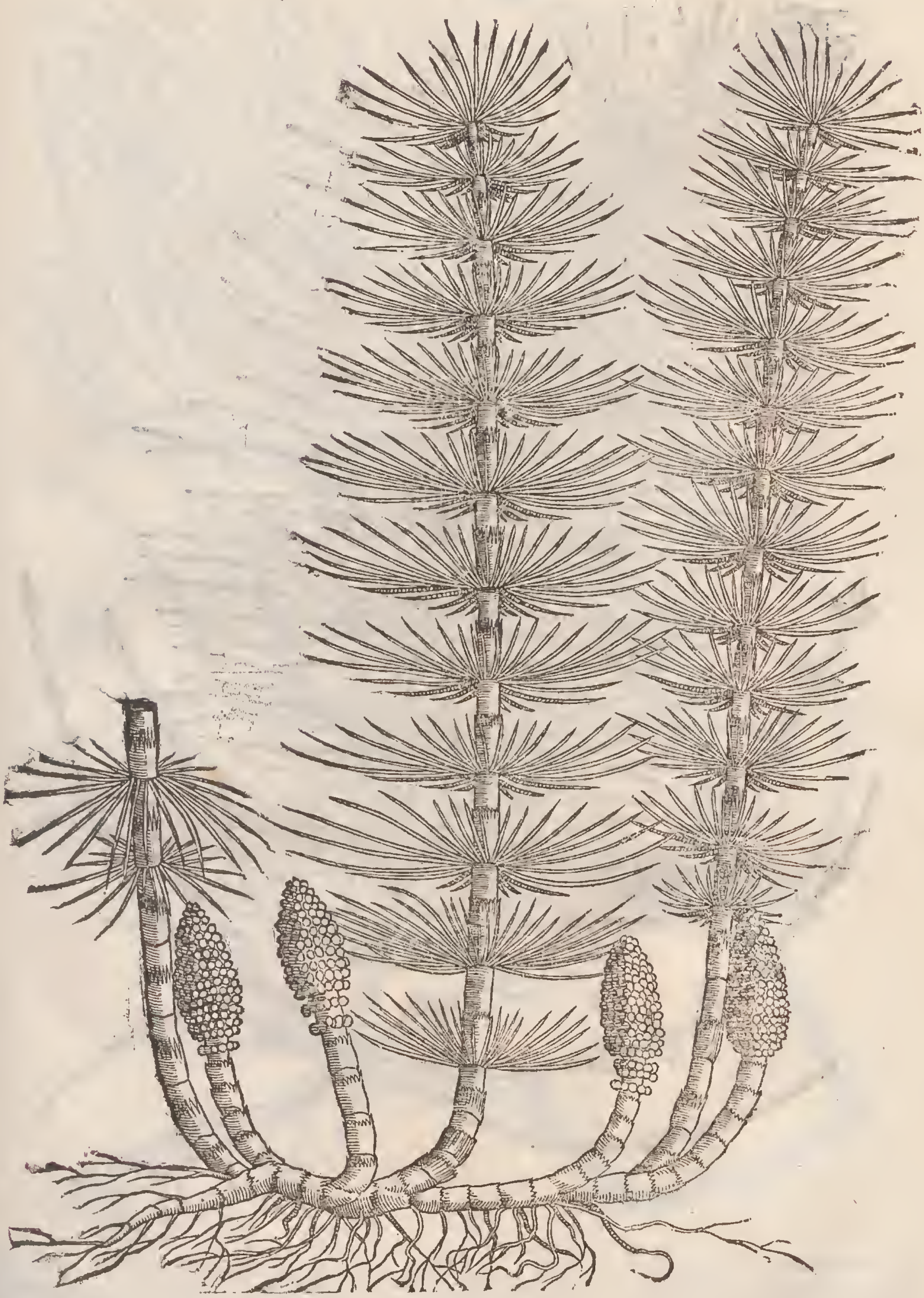
a Cat. καῦλοι .i. caules. At meũ cum Ruellio concordat.

b Vtrunque exẽpl. στερεὰ, i. solidos.

EQuiſetum in riguis, & ſcrobibus naſcitur[a]. cauliculi prodeunt inanes, geniculati, in ſe farcti, rubeſcentes, leniter ſcabri[b]: & iuncea circa eos folia, crebra, exilia. In ſublime attollitur, vicinos arborum caudices ſcandens, obuolutumq; dependet, comis multis, nigris, vt equorum cauda: radix lignoſa, dura. Vis herbæ ſpiſſare: quare ſanguinem naribus erumpentem ſuccus ipſe ſiſtit: prodeſt dyſentericis in uino potus: vrinam cit. Sanguinolenta vulnera glutinantur, tritis foliis, & illitis. Radix cum ſua herba tuſſim, orthopnœam, ruptaq; adiuuat. Foliis in aqua potis, diſſectiones veſicæ, & inteſtinorum, enteroceleq; in vnum coaleſcere, cogiq; feruntur. Alterum Equiſetum caulis eſt rectus, cubito maior, inanis: comis per interualla breuioribus, candidioribus, & mollioribus. Id cum aceto tritum, vulneribus remedio eſt, eademque fungitur facultate.

60

EQVISETVM I.

Equiſetum officinis, & herbarijs pleriſque verbum Grecum reddentibus Cauda equina nominatur. Cuius tametſi Dioſcoridi duo tantùm deſcribantur genera, nos tamen quatuor hactenus obſeruauimus, quarum omnium hic expreſſimus imagines. Primum autem Caudam equi omnes ferè appellant, quòd facie equorum caudas referat, vnde & Grecis Hippuris dicta eſt. Profert hæc, cùm primùm è terra erumpit, quoddam tenerrimum germen, oblongum, iuglandium iulo non abſimile. Hoc quod rura noſtra vulgò vocant Paltrufalo, in cibumque aſſumunt, ieiunij quadrageſimalis tempore. Etenim illud prius elixant, mox farina circumſpergunt, & oleo in ſartagine frigunt, manduntque piſcium vice. Ex quo cibo aluus quandoque eorum adeò conſtringitur, & conſtipatur, vt in coli cruciatum facilè incurrant. Sunt qui primum hoc Equiſeti germen ſiccum aſſeruent per annum, quo ſubinde æſtate vtantur ad dyſenteriam. Quippe quod aqua calida nocte maceratum eo modo decoquunt, quo dictum eſt, & in cibum magno ſucceſſu exhibent. Vtrunque Dioſcoridis Equiſetum eleganti admodum pictura expreſſit Fuchſius clariſſimus in ſuis magnis de ſtirpium hiſtoria commentarijs. Sed neſcio qua poſtea ratione ductus

Equiſeti conſideratio.

Fuch. lapſus.

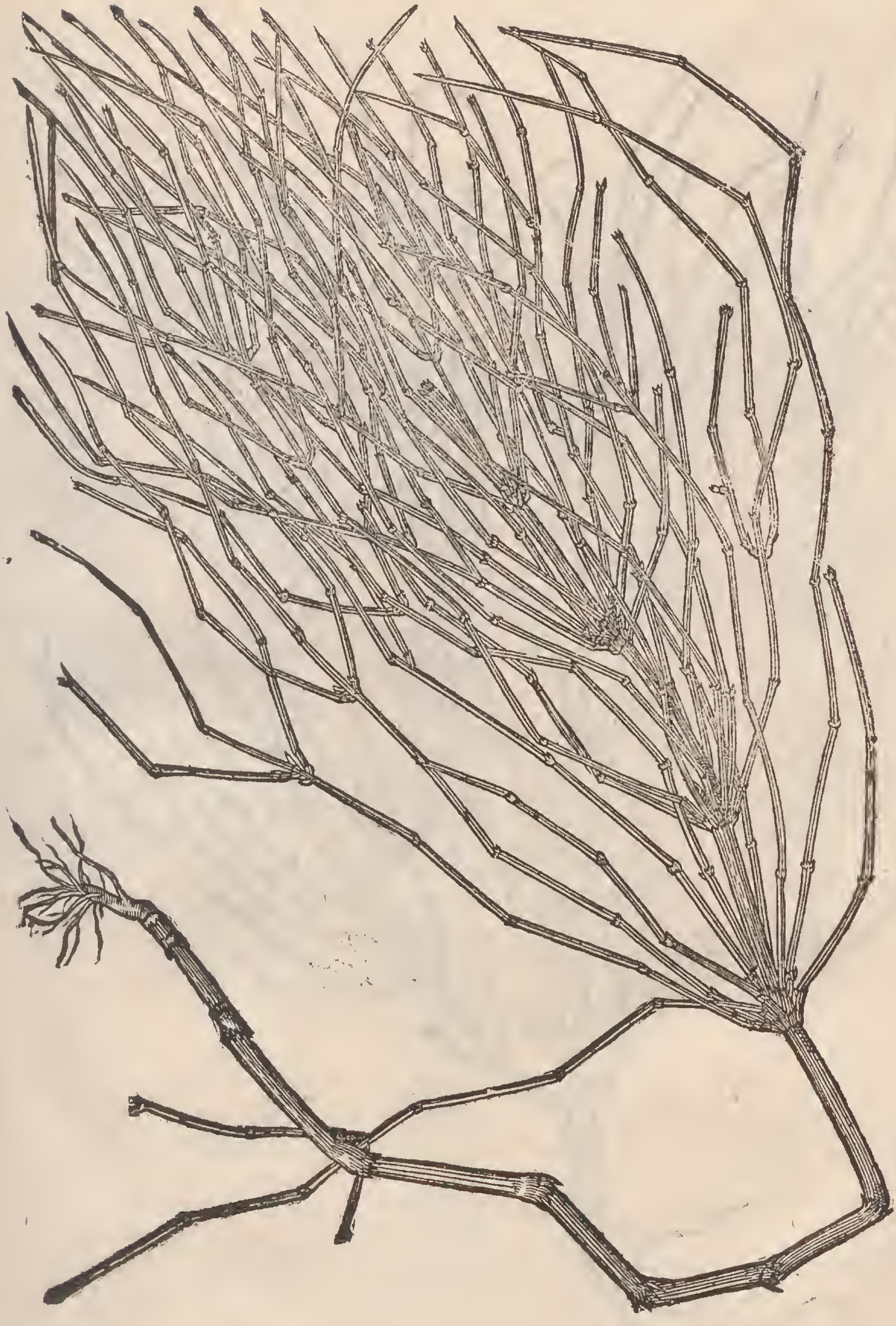
tione ductus

EQVISETVM. II.

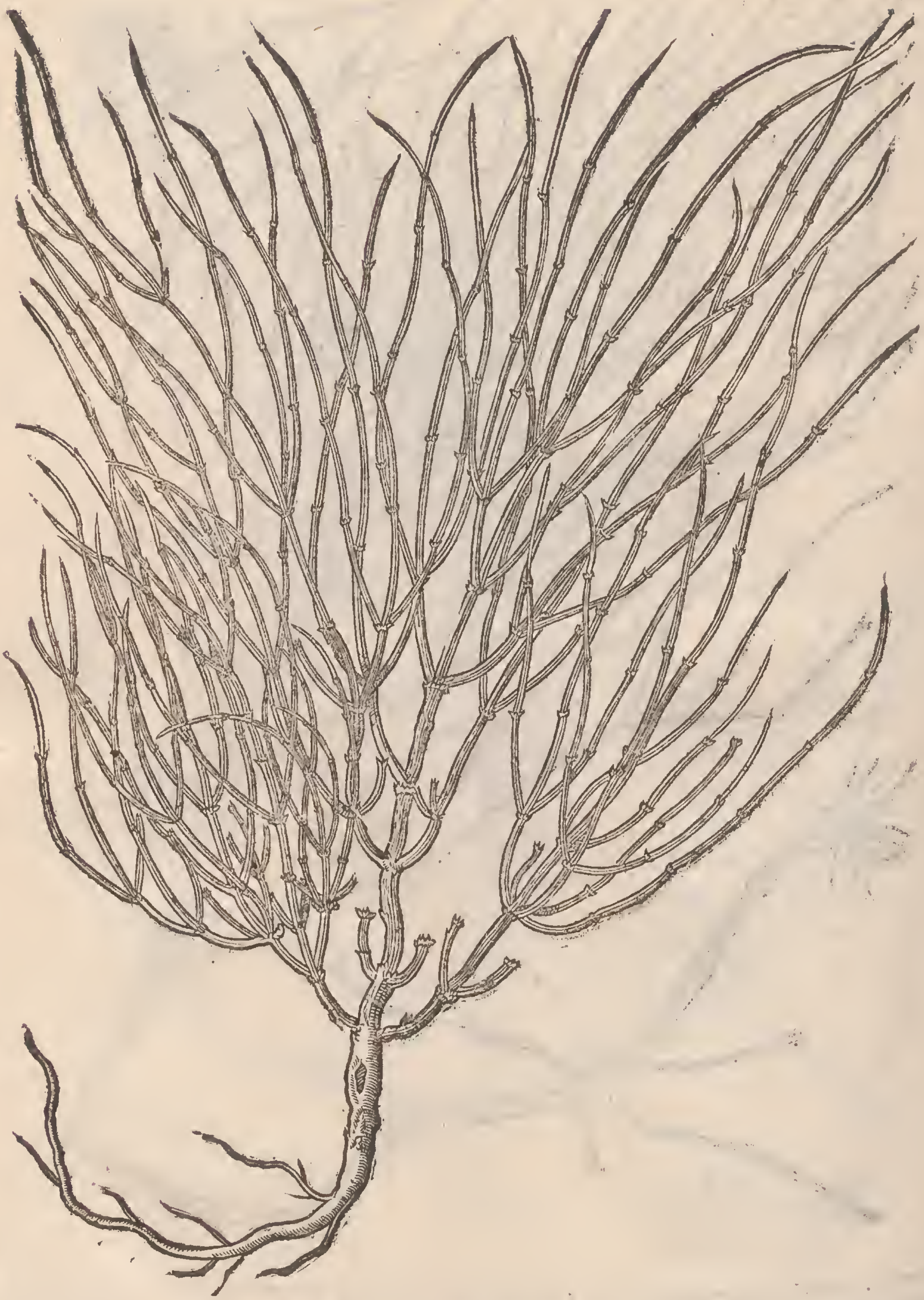
tione ductus, is in primo libro, in quem plantarum imagines duntaxat depingi, & imprimi curauit, primi generis Equisetum pro Polygono fœmina aperto lapsu reddiderit. Expetitur Equisetum mulieribus ad stannea vasa detergenda illustrandaq́; nec non etiam materiarijs fabris, ijs præsertim qui torno opera sua conficiunt. Siquidem huius herbæ asperitate illæ suis vasis splendorem, nitoremq́; conciliant: isti verò similiter suorum operum ruditatem expoliunt. Omnium decoctum aut stillatitia aqua, pota vlceribus renum, ac vesicæ mirificè medetur. Equiseti uires ex Gal. *Equiseti meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi eius vires retulit his verbis. Hippuris, inquit, adstringentem cum amaritudine facultatem possidet, ac proinde valenter simulq́; citra mordacitatem exiccantem. Itaque vulnera maxima cataplasmate imposita conglutinat, etiam si præsectos esse neruos contingat: præterea vocatas enterocelas glutinat. Cæterùm ad sanguinis reiectionem, ad profluuium muliebre, potissimùm rubrum, ad dysenterias, & ad alios ventris fluxus generosum est remedium herba ipsa aut ex aqua, aut ex vino pota. Sunt qui de ea scriptum reliquerunt, quòd nonnunquam etiam vesicæ, ac tenuium intestinorum vulnera succus ipsius sana-*

EQVISETVM III.

ſius ſanauerit. Prodeſt etiam profluuio ſanguinis ex naribus, tum fluxui obnoxijs in ventre affectibus, ex auſterorum vinorum quopiam potus: ac ſi febre teneantur, ex aqua. Quæ planta Græcis ἵππουρις, Latinis Equiſetum appellatur: Arabibus, Dhenben alchail, Dhenib alchi, ſiue Daneb alchail: Italis, Coda di cauallo: Germanis, Roſſz ſchuuantz: Hiſpanis, Coda de mula, & Rabo de mula: Gallis, Queue de cheual, & Prela. Nomina.

EQVISETVM IIII.

Κόκκος βαφικὴ.

COCCVM INFECTORIVM. CAP. XLIII.

COccum, quo infectores utuntur, frutex est surculosis, paruus, cui grana ceu lentes adhærent, quæ electa congeruntur. Optimum gignitur in Galatia, & Armenia: deinde Asia, & Cilicia: ultimum ex omnibus Hispanicum. Vis huic spissandi: uulneribus, neruisque præcisis, conuenienter ex aceto tritum illinitur. Nascitur quoque in Cilicia è quercubus, cochlearũ exilium similitudine, quod illius regionis mulieres ore legunt, & coccum uocitant.

Cocci infectorii consid.

ETsi Coccum seu granum tinctorium seplasiarijs, & infectoribus notissimum sit, quòd & medicamentis admisceatur, & eo plurima tum sericea, tum lanea stamina infici soleant; nescio tamen an eius arbuscula in Italia proueniat. Nos autem

COCCVM INFECTORIVM.

autem eam, cuius picturam damus, vidimus ex Byzantio allatam. Porrò Coccum tinctorium communis vſus conſtat rotunda, inaniq; bacca, quæ nullam profectò lentis faciem refert, vt Dioſcorides aſſerit. Vt hinc planè coniicere liceat, Coccum hoc diuerſorum eſſe generum, noſtrumq; facilè illud eſſe, quod Plinius in Attica, & Aphrica prouenire tradit, Scolecion ideo vocatum, quoniam ex eius medulla tenues exoriuntur vermiculi: argumento, quòd hoc inane intus deprehendatur. Huius puluere non infeliciter utuntur mulieres Italicæ ad prohibendum aborſum, ipſum grauidis in ouo ſorbili propinantes, pauco addito thure, vel maſtiche. Quod in quercubus naſcitur coccum (vt Dioſc. in Cilicia naſci ſcribit) copioſum quoque in Boemia prouenit. Primum quod à me viſum eſt, truncum ferè totum occupabat non infimæ quercus non longè à poggibrot in Leporario, quod Parcum ferarum vocant, Cæſaris Ferdinandi ac deinde in aliis etiam locis. ſed cum ab incolis non agnoſcatur, quot annis perditur. Atqui in Polonia vbi etiam copioſum prouenit, non deſunt, qui illud diligenter legant. Cæterùm contendunt Monachi illi reuerendi, qui in Meſuem commentarios ediderunt, aliud eſſe Coccum, aliud verò Chermeſinum vulgò vocatum,

Monacho[rum] opi. explo[ra]...

tum, quo serica stamina roseo colore inficiuntur. Etenim asserent ij legitimum chermesinum è quibusdam fieri granulis, quæ vt plurimùm vulgari Pimpinellæ radicibus adhærentia reperiuntur, vocarique hæc propriè Mauritanis Chermes: & hinc isti deinde colligunt, minimè credendum esse, quòd Græcorum coccum vulgò grana tinctorum nuncupatum, sit Mauritanorum chermes: quandoquidem magna omnino inter colorem coccineum, & chermesinum intercedat differentia. Sed hos patres hallucinari (pace tamen eorum dixerim) ex eo equidem euidentissimum fieri arbitror, quòd hactenus neminem Arabicæ sectæ inuenerim, qui eorum adstipuletur sententiæ. Siquidem Serapio per chermes nil aliud intelligit, quàm coccum tinctorium a Græcis appellatum, cùm de Chermes agens ea sanè omnia in eius historiam referat, quæ Dioscorides suo cocco tribuit. Quapropter scirem libentissimè qua ratione, quave authoritate nixi ij reuerendi monachi in hanc vanam, & erroneam deuenerint opinionem. Verùm non ob id negauerim ego nostrum Chermesinum à cocco minimè differre, quòd certo sciam, aliud esse coccum, aliud Chermesinum, vnde & infectores differentiæ causa coccum Granam nuncupant, Chermesinum verò, quòd è pimpinellæ radicibus decerpitur: sed negauerim quidem Mauritanorum chermes nostri vsus chermesinum esse, quòd nil aliud Chermes esse putem, quàm Coccum, cuius hic meminit Dioscorides. Chermesinum nouum iampridem conuehitur in Italiam ex Hispanijs ab occidentali India importatum, quod cùm copiosissimum afferatur, Chermesina stamina nunc vilescere cœperunt. Cocci seu Grani infectorij vires descripsit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, his verbis. Granum tinctorium adstringentem, simulque amaram facultatem possidet. Vtraque sine morsu desiccat. proinde ad ingentia vulnera congruit, præsertimque neruorum. Sed tunc ipsum quidam cum aceto terunt, alij cum oxymelite. Quæ κόκκος βαφική Græcè, Latinè pariter Coccos baphica, & Granum infectorium nominatur: Arabicè, Charmen, kermes seu Chermes: Italicè, Grana de tintori: Germanicè, Scharlachber: Hispanicè, Grana para tennir, & Grana en grano: Gallicè, Vermillon.

Grani tinctorii uires ex Galeno.

10 20

Τράγιον. TRAGIVM. CAP. XLIIII.

Conclusa nō legit Meū, neque Catec. Tragii cōsid.

TRagium nascitur in Creta tantùm insula, lentisco semine, folio, & ramis simile, singulis tamen minoribus: succus ei {lacteus,} gummi non dissimilis. Semen, folia, lacrymaque illitu spicula è corpore eijciunt: omnia quoque corpori impacta, euocant: pota stranguriæ medentur, calculos vesicæ frangunt, menses trahunt. modus in sumptione est, drachma vna. Fama est syluestres capras sagittis confossas, eius herbæ pabulo spicula excutere.

30

Τράγιον ἕτερον. TRAGIVM ALTERVM. CAP. XLV.

EST & alterum Tragium, quod tragoceros aliqui uocant: folia scolopendrii habet, & radicem syluestris raphani, tenuem, candidam. Quam crudam uel coctam esse dysentericis prodest. Folia autumno, hirci uirus olent: exinde sibi tragii nomen adoptauit. Prouenit in montibus, & præcipitiis.

TRagium, quod in Creta tantùm nasci tradit Dioscorides, quodque in vniuersum lentisco simile facit, Plinius libro 13. capit. 21. ipsum fruticem terebintho similem reddidit, & libro 27. capit. vltimo, idem iunipero assimilauit. Id quod dubio procul ostendit, Tragium hoc omnino illi fuisse ignotum: & quòd tantùm id de eo memoriæ prodiderit, quod ab alijs authoribus non minus fortasse hac in re cæcutientibus mutuatus est. Hoc ætate nostra non defertur, quod sciam, in Italiam. Quo fit, vt, id mihi hastenus sicut & cæteris herbarum studiosis, vt ferme suspicor, sit in Italia incognitum. Quamobrem minimè audiendi sunt impostores quidam, qui contendunt Dictamnum album ita vocatum, vulgaris notitiæ plantam, non in Creta tantùm, sed vbique ferè nascens, legitimum esse Tragium, de qua re nouus quidam Pseudorizotomos cōtra me scribere, & erroris me arguere non erubuit. Verùm mihi sat esse crediderim ad huius expugnandam temeritatem, testes habere Dioscoridem, Galenum, Oribasium, Paulum, Plinium, quippe qui vno simul consensu scribant, nusquam nasci Tragium præterquàm in Creta. Sed proh hominis stupiditatem atque amentiam? Ipse enim cum stupidus sit totus, hos grauiss. mos autores stupidos sibi similes fuisse censet. Sed an quis tam excors fuerit, qui putet, si his clarissimis scriptoribus Dictamnum album, quo scatet vniuersa ferè tellus, & vulgaris vbique est planta, fuisset Tragium, scripsisse vnquam eos non nasci id nisi in Creta? nemo profectò, præter hunc, & qui eum subduxit sycophantam. Atqui cùm videat Dioscoridis lectionem sibi repugnare, quòd habeat τὰ φύλλα σχίνῳ ὅμοια καὶ τοὺς ῥάβδους καὶ τὸν καρπὸν μικρότερα δὲ πάντα, idest folia, & virgas, & fructum lentisco similia habet, sed mninora omnia. videatque Dictamnum album folia gerere lentisco longè maiora, mendum Dioscoridis subesse admonet, & vult legendum esse μακρότερα, non μικρότερα, ac vt stolidam suam fulciat opinionem, perditissimum seductorem suum in testimonium citat, quippe qui Constantinopoli Dioscoridis exemplar antiquissimum legisse se testatur apud Hammonem quendam Iudæum (miror sanè cur non dixerit apud Hammonis oraculum) in quo μακρότερα legitur. O stultissima euasio, & prorsus exibilanda. An non suo ipsius se iugulauit gladio? Nunquid non videt miser, quòd vbi μακρότερα δὲ πάντα legerit, Dictamnum album sesquipedalem herbam non folijs solùm, sed virgis, seu ramis, & fructu quoque lentisco arbore non infima, maiorem facit? Id quod falsiss.mum esse non solùm perpetuò testabuntur rei plantariæ studiosi, sed etiam rudes quicunque rustici, qui ambas hasce nouerint plantas. An non distat tantum Dictamnum hoc à lentisco, quantum chamedrys à quercu, quantum chamæpitys à pinu? quo ergo pacto virgarum, ramorumque magnitudine lentiscum superabit? O diuinum ingenium ad insidias parandas. Cæterùm quid de fructu vobis videbitur, qui rem plantariam excolitis? Nunquid vidistis, obsecro, in Italia, in Chio, in Creta, aut alicubi terrarum, lentiscum perinde, ac Dictamnum album quinquetras proferre siliquas, & semen in illis conclusum, an botros, racemosve baccis rufescentibus stipatos, è quibus Lentiscinum oleum premitur? Nunquid (inquam) differunt apud vos botry, racemive à siliquis? Forfice hic opus est, ne imposterum tam insidiosis linguis medica corrumpatur materia. Quod autem secundo loco à Dioscoride repræsentatum est, id potius herbam esse crediderim, quàm arbusculam, cùm eius radix tam cruda, quàm cocta in cibum veniat, sitque syluestri raphano proxima. Veruntamen nondum reperi qui plantam mihi demonstraret, folijs scolopendrio similibus, quæ hirci virus oleant. Ex quo adducor, vt ab ijs planè dissentiam, qui putant Tragium hoc eam esse plantam, quam quidam Pimpinellam, quidam verò ab odore Saxifragiam hircinam appellant. Quandoquidem huic scolopendrij folia non insunt, nullusque eius ad dysentericos vsus, tametsi

40 50 60

Opinio reprobata.

PIMPINELLA SAXIFRAGIA.

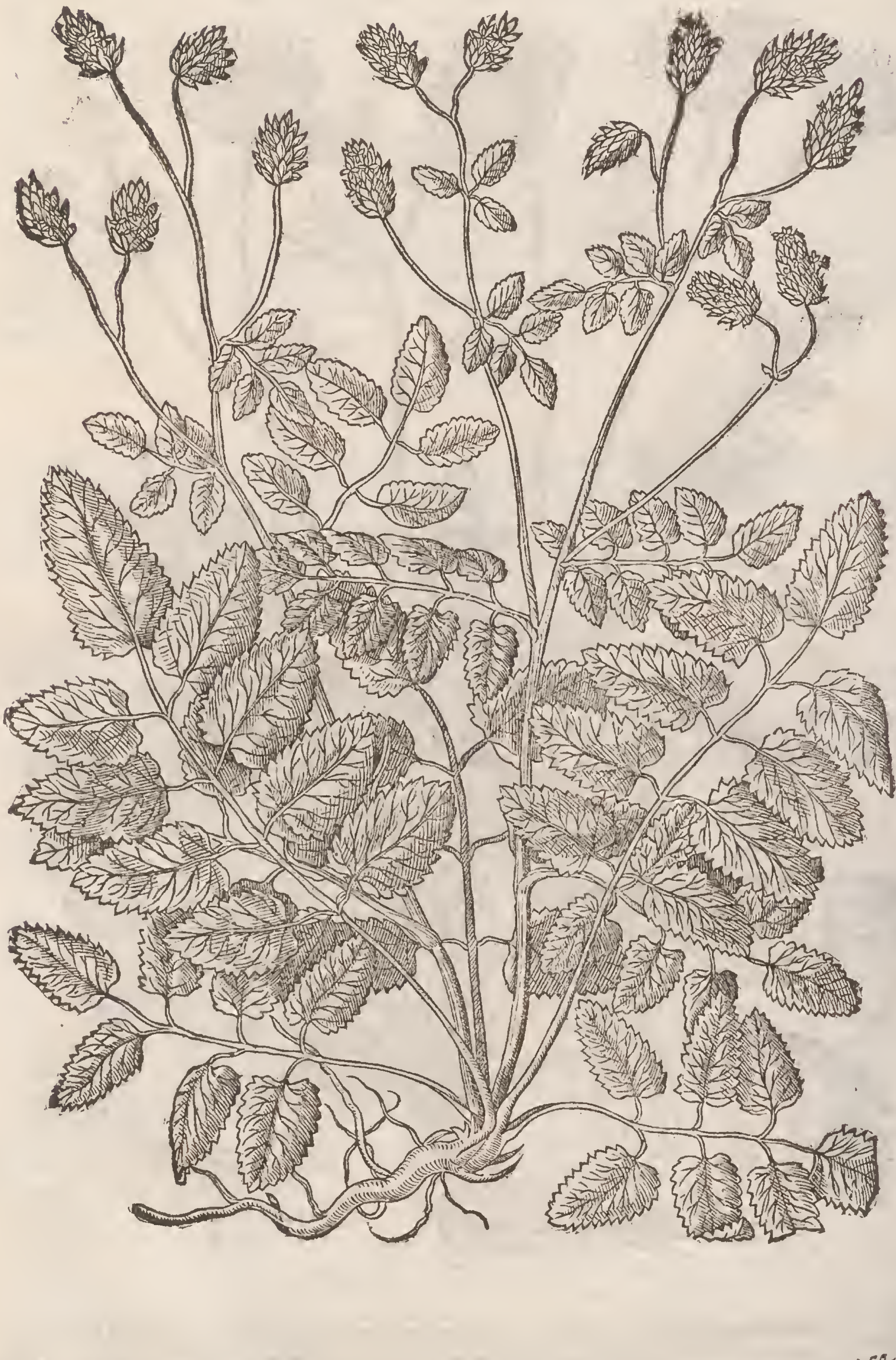

vſus, tametſi ad ciendam vrinam, expediendosque viſcerum infarctus plurimùm præſtet. Huius PIMPINELLAE *duo habentur genera. Maior radice nititur longa: folijs circumquaque ſolo procumbentibus, diſſectis, per ambitumque ſerratis: caule quadrangulari: floribus in vmbellam cohærentibus, tenuibus, albicantibusq́;. Minor caule exit rubenti: folijs minoribus, minus diſſectis, minutiusq́; ſerratis. Vtraque tamen hircum redolet. Radix, in qua vis tota conſiſtit, excalfacit, ſiccatque ordine ſecundo completo, aut ſanè tertio incipiente. Præſtat hæc ad renum, & veſicæ morbos, quorum calculus eſt cauſa. Ob id enim renes a calculis expedit, & vrinam remoratam pellit. Prodeſt expreſſus è radicibus ſuccus ex vino hauſtus, deleterijs medicamentis, & venenoſorum animalium morſibus. Qua ratione non deſunt, qui ad peſtilentiam, radicem hanc miris laudibus efferant. Eſt & alia Pimpinella, quæ a noſtris vulgò* SOLBASTRELLA *nominatur, nullis non cognita, vtpote quæ acetarijs frequentiſſimè inſeratur. Verùm hæc ab antedictis longè diſtat viribus, etſi foliorum facie ſatis inter ſe conueniant. Siquidem vltima hæc guſtata non leuiter adſtringens percipitur, & lentoris copiam præbet. Vnde facilè*

Pimpinellæ

Pimpinellæ vulgaris vires.

PIMPINELLA, SIVE SANGVISORBA MAIOR.

de facilè conijcitur, eam esse adstrictoriæ facultatis. Hinc itaque fit, vt muliebre profluuium efficacissimè sistat: dysenteriam, & cęteros alui fluxus cohibeat: quin & biliosas vomitiones reprimat. Herba ipsa vulnera, & vlcera sanat: misceturq; vnguentis, quæ tum ad capitis vulnera, tum ad carcinomata parantur. Hanc Matthæus Curtius clarissimus ætatis nostræ medicus, contagiosis, pestilentibusq; febribus maximè commendauit. Sunt qui eam Elatinen esse putent. Sed ij, meo quidem iudicio, aberrant, vt suprà etiam in sua mentione docuimus. Cæterùm duùm pimpinella hæc est generum. Maior in Boemia in pratis plurima nascitur, folijs, ramis, caulibus, capitulis & radicibus alterius longè maioribus. Sed eadem vtrique facultas. Tragij meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi hæc de eius viribus tradit. Tragij, inquit, folia, semen, & lachryma trahentis, digerentisque sunt facultatis. Est verò & tenuium partium, & facultate in

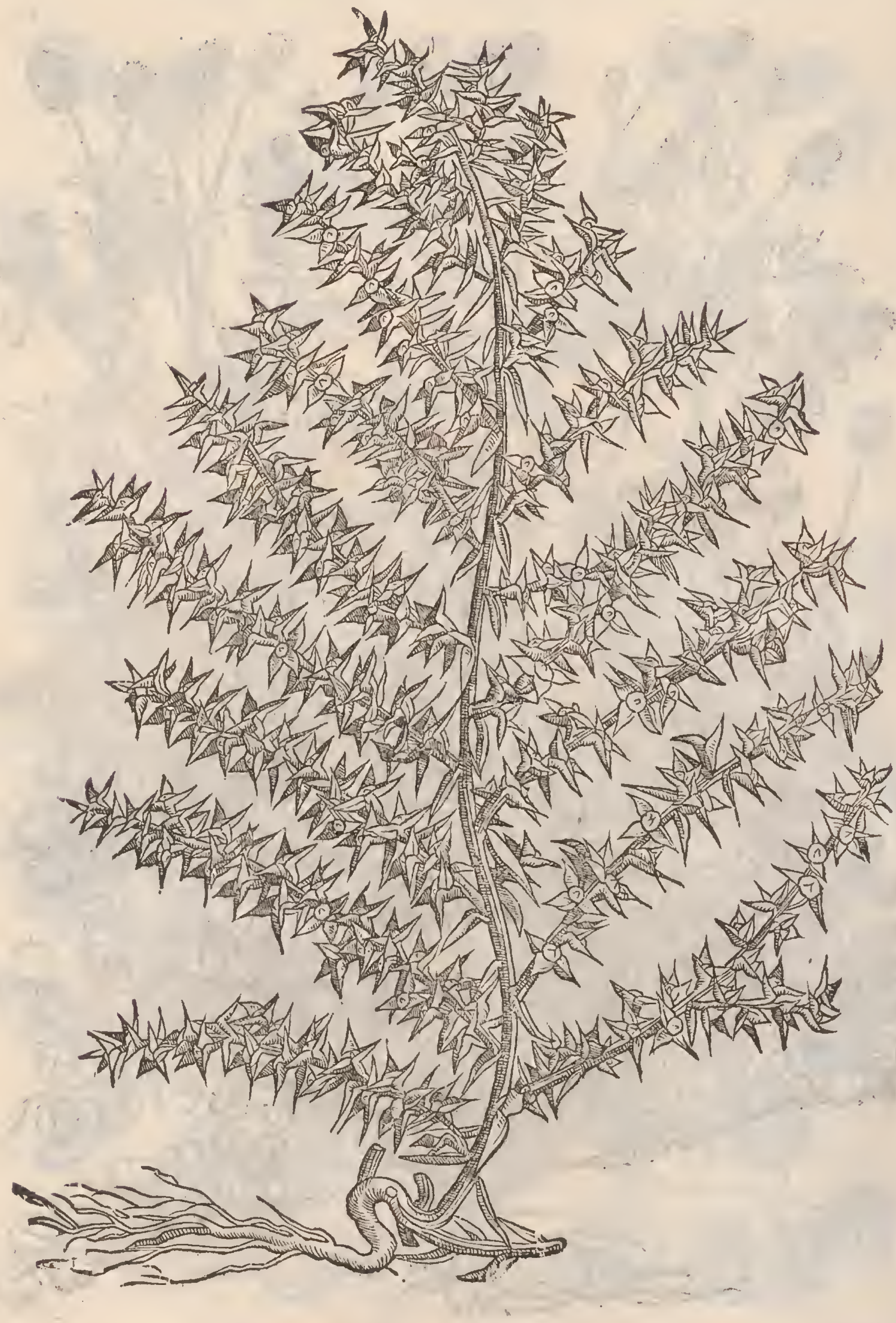
Tragij vires ex Gal.

PIMPINELLA, SIVE SANGVISORBA MINOR.

60 *cultate in principio tertij ordinis calida. Corpori infixa extrahit, lapides frangit, menses mouet drachmæ pondere potum. Porrò in Creta sola nascitur tragion lentisco simile. Cæterùm alterum Tragium hoc minus, cuius folia scolopendrio similia sunt, visitur quidem multis in locis: sed non parum habet facultatis adstringentis, vt & ad fluxionum affectus conueniat. Vtraque planta Græcis τράγιον, quemadmodum & Latinis Tragium appellatur.* Nomina.

TRAGO.

Τράγος. **TRAGVM.** CAP. XLVI.

60

ESt etiam herba tragos, quam aliqui ſcorpion, aut traganon vocant: maximè in maritimis naſcens, [a] palmum alta, aut amplior, fruticoſa, humilis, oblonga; ſine foliis: puſillis circa ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, guſtu multùm adſtringente [b]. Racemorum acini decem ex vino poti, cœliacis & fœminis fluxione vuluæ laborantibus, auxiliantur. Tunduntur à pleriſque, & in paſtillos digeſti aſſeruantur: quibus vtuntur, cùm opus eſt.

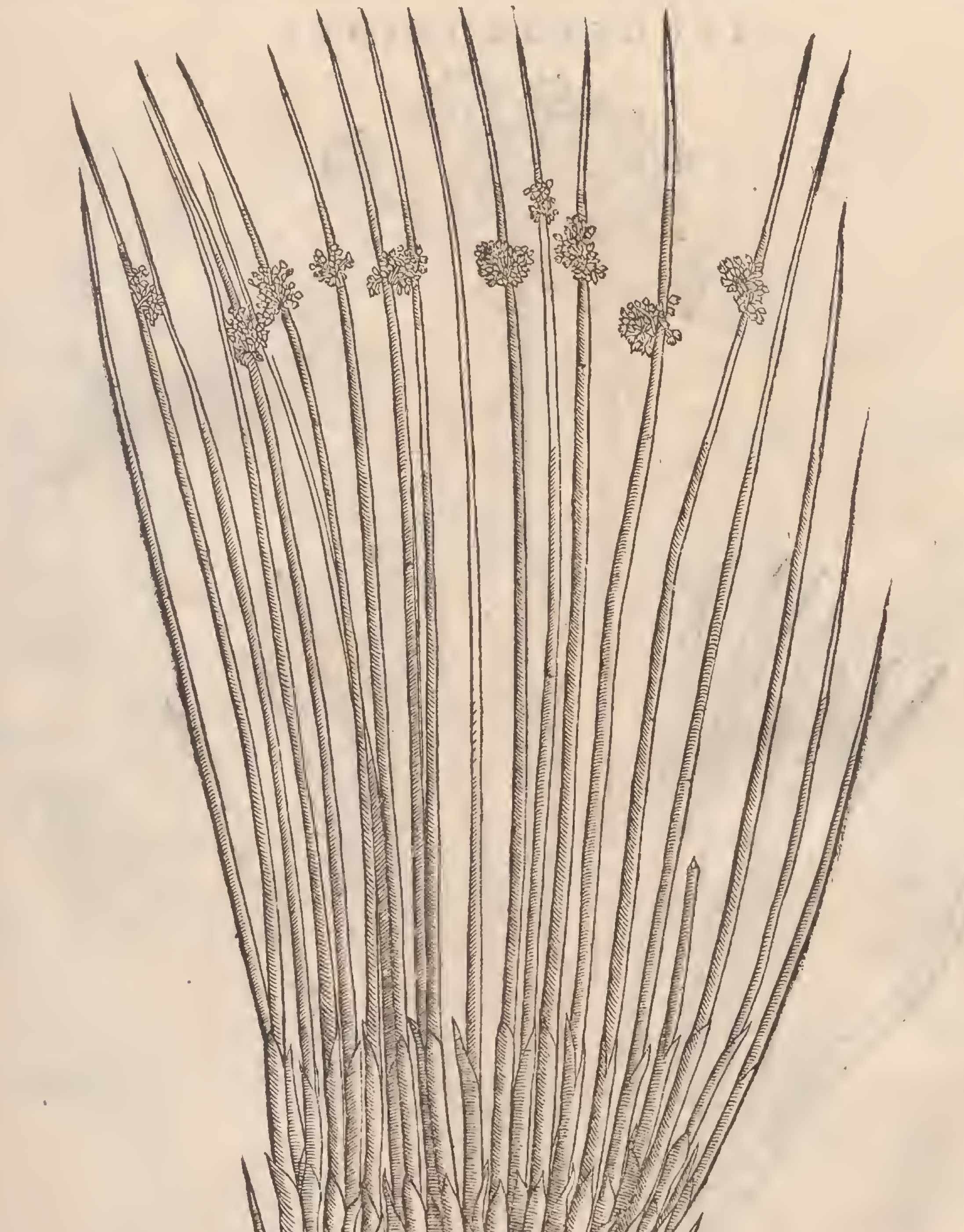
a Meum, & Cat. θαμνίσκος καμένος ἐπὶ γῆς ἐπιμήκης οὐ μέγας σπιθαμῆς ἢ μείζων. φύλλα δὲ οὐκ ἔχη, i. Frutex paruus, hærens humi, oblongus, non magnus: Spithamæ altitudine, aut maior: folia vero non habet.
b Vtrunque exempl. τούτε ὁ καρπὸς ὡς ῥάγες δέκα, i. ipſius fructus, nempe baccæ decem.

TRagum aliquibus Scorpion uocari non modo tradidit Doſcorides; ſed etiam Plinius libro 27. capit. vltimo, his verbis. Eſt & herba Tragos, quam aliqui Scorpion vocant, ſemipede alta, fruticoſa, ſine folijs: puſillis racemis, rubentibus, grano

bus, grano tritici, acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Et lib. 21 c. 15. Spinosarum, inquit, multæ species. In totum spinosa est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ prodiderat Theophrast. lib. 6. c. 1. de historia plantarum, cùm inquit. Aculeatorum alia ex toto aculei sunt, ceu corruda, & scorpius: hæc. n. nullum præter aculeum folium gerunt. Hinc itaque omnibus abundè constare arbitror, herbam, cuius hic effigiem damus, legitimum esse Tragum; etsi non desint, qui aliter sentiant, quos omnino nihili facio, quòd sciam hos esse longè magis addictos euertendæ, quàm restituendæ veritati. Siquidem in hac planta nihil desiderari potest, quod Trago non conueniat. Est enim frutex paruus, humi procumbens, spithamæ altitudine, in maritimis nascens, sine folijs, pusillis circa ramos acinis, rufis, multis, acuto cacumine, vel potius, vt Plinius inquit, ac etiam Theophrastus, planta est spinosa tota. Ea siquidem in Tergestino litore prouenit, & ad Argentarium promontorium in Hetruria nulla prorsus reclamante nota ex ijs, quas rei herbariæ authores 10 *Trago reddiderunt. Huius tamen nusquam, quod inuenerim, meminit Galenus in simplicium medicamentorum censu. Herba hæc τράγος, & σκορπίος, Græcè dicitur: Latinè item Tragus & Scorpio.*

Nomina.

IVNCVS.

Σχοῖνος.

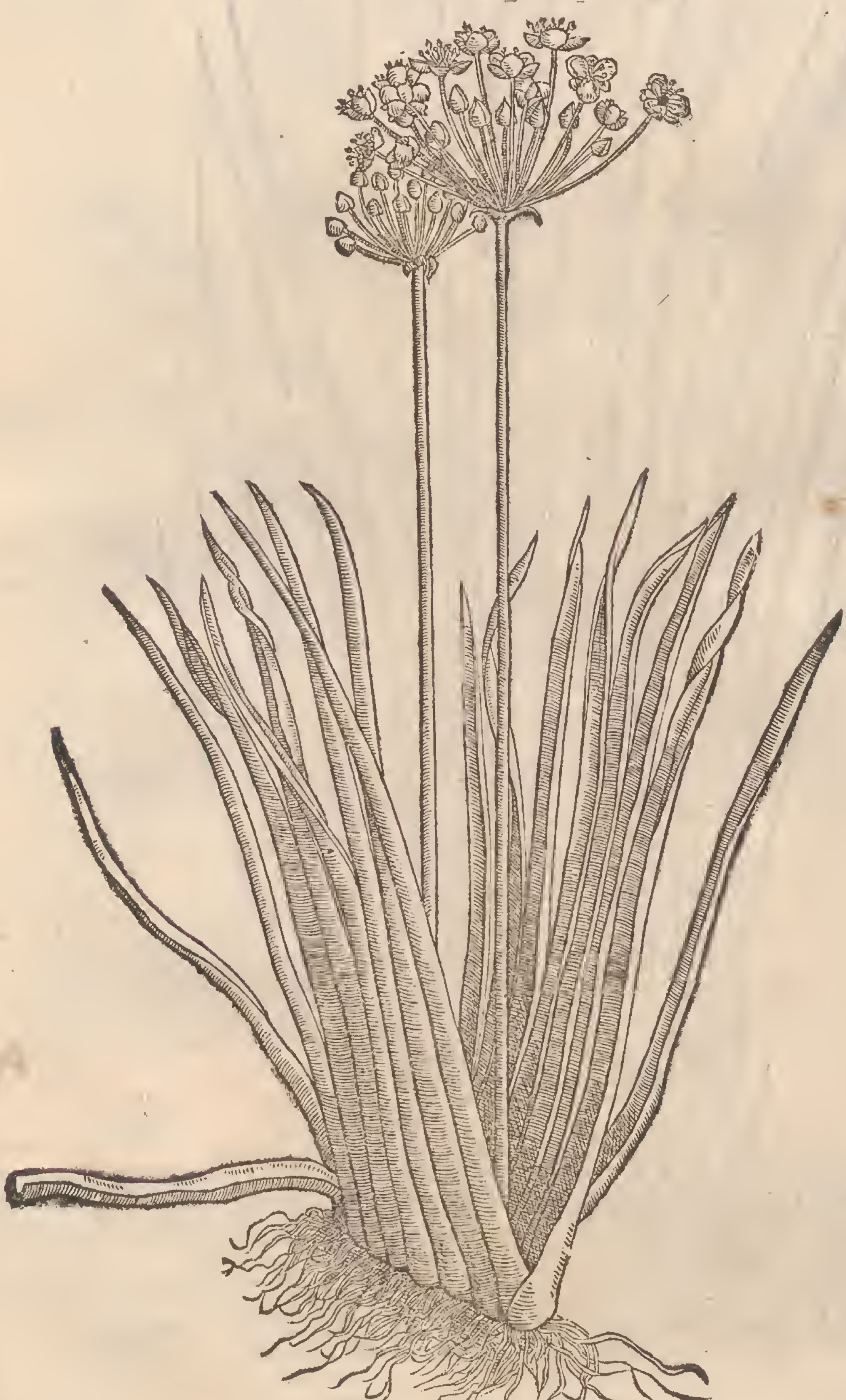
Σχοῖνος. IVNCVS. CAP. XLXVII.

IVnci duo genera.unum læuis nominati:alterum acuti,qui in mucronem fastigiatur. Cuius etiam duo assignantur genera.unum sterile:reliquum fert semen nigrum rotundum, & crassiore constat calamo,carnosioreque.Tertius est iuncus,qui uocatur oloschœnos, prioribus carnosior, asperque: is similem supradicto fructum in cacumine parit.Semẽ utriusque tostum,ex diluto uino potum,sistit aluum,& rubra fœminarum profluuia:urinam cit,capitisque dolores facit. Quæ proxima sunt radici folia tenera,conuenienter illinuntur aduersus phalangiorum morsus.Aethiopici iunci semine somnus allicitur:sed modus in potione seruandus est,ne sopor fiat.

Iunci consideratio,& uires ex Gal.

IVncus omne genus vulgaris est notitiæ: quandoquidem propter stagnantes aquas omnes eius reperiuntur species. Nascitur in Boemia iuncus circa aquas, quem à floribus speciosis, quos edit,nos floridum iuncum vocare voluimus, eiusdem cum alijs facultatibus. Iunci generum meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi de ijs ita scriptum

IVNCVS FLORIDVS.

reliquit.

reliquit. Schœnos leui, hoc eſt, Iuncus læuis, quędam oxyſchœnos, alia oligoſchœnos nuncupatur. Gracilior, duriorq́; oxyſchœnos. craſſior, laxiorque oligoſchœnos. Fructus oligoſchœni ſomnum affert. At oxyſchœni duæ ſunt ſpecies: altera ſterilis, cuius quidem in medicina nullus vſus eſt: altera verò ſemen fert, cuius etiam ſemẽ ſomnum conciliat, ſed minus quàm oligoſchœni: quanquam tamen hoc caput tentet. Vtrunque ſi frictum cum vino bibatur, ventris fluxus deſiccat & muliebre profluuium rubrum ſiſtit. Ex quibus clarum eſt, quod, compoſita eorum temperies eſt ex terrena videlicet eſſentia leuiter frigida, & aquea leuiter calida: vt & inferna deſiccare poſſint, & ſenſim frigidos ad caput vapores ſubmittere, quibus ſomnolentos efficiant. Σχοῖνος ſic Græcis, Iuncus verò Latinis vocatur: Arabibus, Dis: Italis, Giunco: Germanis, Bintzen ſchmelen: Hiſpanis, Iunco: Gallis, Ionc. Nomina.

10

Λειχὴν. LICHEN. CAP. XLVIII.

Lichen, qui ſaxis eſt familiaribus aliquibus bryō appellatur, aſperginoſis petris adhæret, ut muſcus. Is illitus ſanguinis profluuia ſiſtit, inflammationes arcet, impetigini medetur. Iuuat regio morbo correptos, cum melle illitus: oris, & linguę deſtuxiones inhibet.

L I C H E N.

Lichenis consideratio.

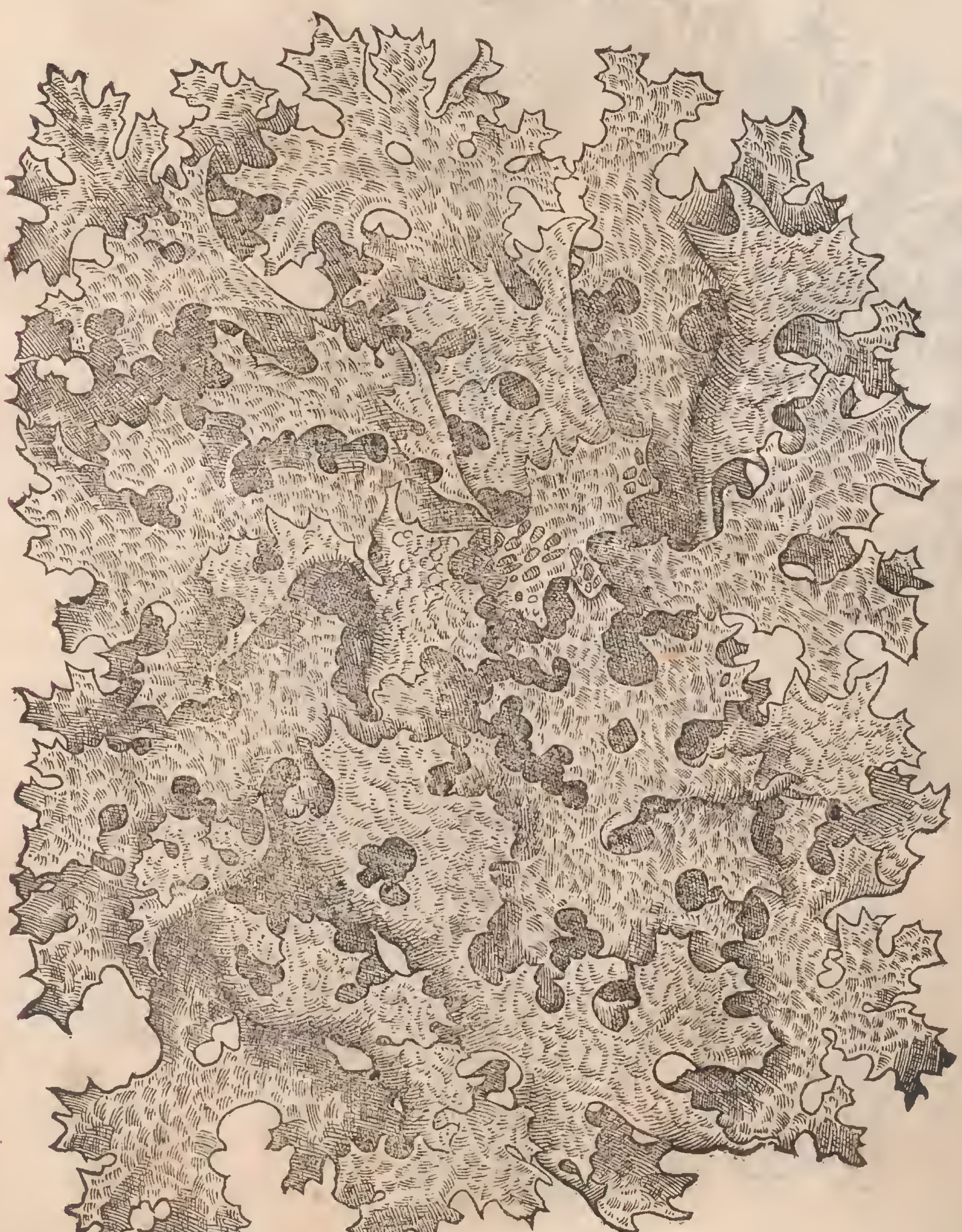
Lichen procul dubio ea est planta, quam officinæ, & herbarij hodie Hepaticam uocant. Hanc autem Græci Lichena appellarunt, quòd lichenas serpentis morbi genus, imposita sistat, & sanet. Lichen in asperginosis, & rorulentis prouenit locis, nudis petris adhærens, musci modo. Folio constat suppingui, cartilagineo, prope radicem angusto, in latum se pandente, triplici vel quatriplici lacinio intersecto. Prodeunt a radice cauliculi tenues, quibus capitula insunt parua, stellarum effigie. Lichenis Plinio libro 26. capit. 4. duo produntur genera, quæ his verbis depingit. Lichen, inquit, herba omnibus his præfertur, inde nomine inuento. Nascitur in saxosis, folio uno ab radice lato: caule vno, paruo, longis folijs dependentibus. Hæc delet & stigmata: teritur cum melle. Est aliud genus Lichenis petris tantùm adhærens, vt muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito, & lingua. Qui ita curantur, aqua salsa lauari iubentur, vngi oleo amygdalino, hortensibus abstinere. hæc Plinius. Cæterùm est herba Licheni non longè dissimilis, quę in quercuum, aliarumq; syluestrium arborum caudicibus nascitur, in opacis præsertim syluis. hæc tamen aridior, & ambitu latior, superiore parte virescens: inferiore verò pallescens, maculis quibusdam referta, adeò vt formam pulmonis referat: vnde plerisque PVLMONARIA dicta est. Vtuntur hac nonnulli magis fortasse nomine, quàm ipsis viribus freti, ad tabem, pulmonum vlcera, & cruenta sputa. Nec desunt, qui laudibus eam efferant ad vulnera sananda, ad pudendorum vlcera, et ad vtrunque muliebre profluuium, cui mirificè

Lichenis genera ex Pli.

10

Pulmonariæ depictio, & vires.

PVLMONARIA.

mederi

mederi aiunt. Quin & eam dyſentericis exhibent, & bilioſa euomentibus, Sunt quoque, qui ea vtantur ad ſuſpirioſos, anhelatores, & Aſthmaticos, cum glycyrrhizæ ſucco, hyſſopo, elenij radice, & ſcillino oxymelle. valet eadem ad ouium, & ceterorum quadrupedum tuſſim, & reſpirandi difficultatem. Quamobrem paſtores eam in primis tundentes, mane morboſis ouibus cum ſale propinant. Eſt & alia herba, quæ etiam Pulmonaria vulgò nominatur, ab illa tamen maximè differens, in opacis proueniens, folio bugloſſi, aſpero, hirſuto, albis maculis circumſperſo. Caulem gerit hęc ineunte vere, in cuius cacumine flores erumpunt purpurei, perinde ac in vulgari cynogloſſo. Huic plantæ rei herbariæ periti non contemnendas vires tribuunt, ad pulmonis vlcera ſananda. Qua in re, itemq; in ſanguinis reiectione mirabili ſucceſſu ſe eam exhibuiſſe mihi ſæpius retulit Iulianus a Maroſtica Teruiſienſis medicus peritiſſimus: decoquitur enim ad medias, daturq; decoctum potandum addito ſaccharo: vel ſuccus ex ea expreſſus ſerapij modo cum ſaccharo paratus. Prȩſtant hæc omnia herba ipſa, & flores, 10 quoquo modo a tabe affectis ſumantur decocta. Lichenis meminit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Lichen, qui in petris naſcitur, eſt velut muſcus quidem, ſed rectè ex plantarum genere cenſeri poteſt. Sic autem nominatus videtur, quòd lichenas ſeu impetigines curet. Extergentem, ac modicè refrigerantem facultatem habet, vtranque verò reſiccantem. Abſtergentem quidem, atque exiccantem a petra obtinet, refrigerantem verò humore aqueo: naſcitur enim in humidis, & grauiter olentibus ſaxis. Porrò quod ex talibus ſubſtantijs componitur, aduerſum eſſa inflam-

Pulmonaria alia.

Lichenis uires ex Gal.

PVLMONARIA ALTERA.

mationi, nihil mirum. Cæterum an sanguinis profluuia sistat, vt refert Dioscorides, id nequiquam dicere queo. Quod Græcis λειχὴν, Latinis item Lichen dicitur: Arabibus, Azez alsacher: Italis, Lichene: Officinis, Hepatica: Germanis, Stein leber kraut, & Brunnen leber kraut: Hispanis, Hepatica, & Figadella: Gallis, Hepatique, & Porcorau.

Nomina.

Παρωνυχία. PARONYCHIA. CAP. XLIX.

PAronychia exiguus frutex, in petris nascens, peplo similis, minor longitudine, maioribus foliis. Illita paronychiis, atque fauis remedio est.

Paronychiæ consid.

PAronychia, cuius hic primo loco imaginem damus, non modò in saxis gignitur; sed etiam in veterum ædificiorum parietibus, folijs adeò rutæ similibus, vt non desint qui eandem parietariam, siue muralem rutã appellent. verùm cùm Dioscorides Pepli folijs nasci paronychiam scribat, non desunt nasuti, qui sententiam hanc nostram impugnent. Atqui ego horum vitilitigatorum calumnias ridere soleo, quòd sciam peplum Dioscoridis testimonio, folijs rutæ paulò latioribus prouenire. Itaque potius ijdem accusandi sunt, qui hanc plantam alterum Theophrasti adiantum faciunt, nempe quod album ipse ap- 10

PARONYCHIA.

pellauit.

PARONYCHIA ALTERA.

pellauit. Siquidem is nullam inter nigrum, & album adiantum interponit differentiam niſi coloris tantùm, qui in huius caule niger: in illius verò albus apparet. Folia in adianto coriandrina eſſe debent, & quæ in aqua nunquam madeſcant. At Paronychiæ noſtræ folia ſunt rutæ, nec aquam reſpuunt. Præterea cauliculi ſunt illi virides, non albicantes, nec ſetis ſuillis ſimiles, quinetiam nec pellucidi. Nec vnquam locis humidis aſperginoſisque prouenit, in quibus adiantum maximè naſcitur, Theophraſti ipſius teſtimonio. Sed in aridis, & ſiccis, cuiuſmodi ſaxa ſunt, & parietes. quo fit vt hallucinentur, qui hac ducuntur opinione, & dum me erroris coarguunt, ipſi longè magis ſeſe damnandos offerunt. Naſcitur frequens in Italia, quam Paronychiam nobis appellare libuit, ſed copioſiſſimam vidimus in ingenti ſylua, qua iter ijs eſt, qui Goritia diſcedentes Labacum Carniolæ metropolim petunt, vbi in ingentibus ſaxis, ſpretis algoribus, perpetuò vireſcit. Cæterùm hæc vrinam ciet, & arenulas, & renum calculos pellit, vnde inter ſaxifragorum genera quibuſdam reponitur. Peculiariter autem præſtare hanc compertum eſt ad puerorum enterocelas. Scimus enim nonnullos eſſe ſanatos, hauſto tantum huiuſce plantæ puluere, continuis quadraginta diebus, quibus manifeſto collapſa inteſtina in ſcrotum cernebantur. Eſt & alia planta, cuius quoque nos hìc imaginem appinximus, quam quidam legitimam Dioſcoridis paronychiam faciunt. Horum ego ſententiam nec probare, nec improbare auſim. Sit itaque de ea aliorum quoque iudicium. Habet hæc folia peplo longiora, flores paruos, copioſos, racematim cohærentes, albo colore. Sed qui Paronychiam florere ſcribant

Paronychię uires ex Gal.

hactenus non legi. Quinetiam mihi incompertum est an in petris oriatur. Meminit Paronychiæ Galenus libro 8. simpl. medic. ita de ea scribens. Paronychia ab effectu nominata est: sanat enim paronychias, & vt refert Dioscorides, fauos quoque. Vis eius est tenuium partium, & exiccatoria morsu vacans: talia enim sint oportet, quæ paronychias sanant. Porrò satis constat tale esse idoneum ad digerendos affectus omnes, qui digeri postulant. Siquidem eiusmodi sunt, quæ cùm ex tertio sint ordine excalfacientium, & desiccantium, velut & hoc, essentiæ insuper tenuium partium sunt. Planta Græcis παρωνυχία pariter Latinis & Italis Paronychia nominatur.

Nomina.

Κρισοκόμη. CHRYSOCOME. CAP. L.

CHrysocome palmi altitudine fruticat: coma specie corymborum, hyssopo simili: radice hirsuta, ueratri nigri modo, tenui, cyperum æquante: gustu non iniucundo, ex dulci austero. in petrosis, opacisque nascitur. Radix excalfacit, & adstringit: his conueniens, quos iecur, aut pulmonis inflammatio malè habet. contra purgationes vuluæ, decocta cum hydromelite assumitur.

Chrysocomes consid.

QVi Chrysocomen in Italia mihi ostenderet, hactenus reperi neminem. Quamobrem in eo naturæ viridario, plantis compluribus nobis incognitis referto, quod tantùm in sui ipsius vsum colit natura, ne omnibus exuta medicamentis, suis etiam languoribus mederi nequeat, eam & virescere, & florescere omittamus, donec nobis, aut alijs compertam in communem quoque cognitionem, & usum prodere contingat. Interim tamen, vt nostrum institutum sequamur, vires eius ex Galeno subijciam: quas ipse libro 8. simplicium medicamentorum, ijs verbis descripsit. Chrysocome vocatur & chrysites. Radix vincentes acrem simul, & adstringentem qualitates habet: quare neque multi vsus est. Vsui tamen est decocta in melicrato in peripneumonijs, & morbis hepaticis. Sed & menstruæ purgationis prouocandæ vim quandam obtinet. Κρισοκόμη sic Græcè, vt etiam Chrysocome Latinè dicitur.

Chrysocomes uires ex Gal.

Nomina.

Κρισόγονον. CHRYSOGONVM. CAP. LI.

CHrysogonum densè fruticat, quernis foliis, flore coronarij verbasci: radix vt rapum exuberat, intus ruberrima, foris nigra. Quæ trita cum aceto, atque imposita, muris aranei morsibus auxiliatur.

CHrysogonum, nisi aliunde in Italiam deferatur, inter plantas, quæ minimè cognoscuntur, & ipsum perpetuò recensendum esse putauerim: vel nobis in abditissimis naturæ hortis, vbi delitescit, inuestigandum erit. Id siquidem hactenus mihi neque inuenire, neque ab alijs compertum videre licuit in Italia. Quod χρυσόγονον Græci, Latini quoque Chrysogonum dicunt.

Nomina.

HELICHRYSVM.

Ε'λίχρυσον. HELICHRYSVM. CAP. LII.

60 HElichryſon, quidam chryſanthemon, nonnulli & id amaranton vocant, quo deorum ſimulacra coronant. Ramulum habet candidum, virentem, rectum, firmum: folia intercedentibus ſpatijs anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: umbella rotunda, ueluti ſiccis corymbis dependentibus: radice tenui. Naſcitur in aſperis, & torrentium [a] alueis. Contra ſerpentium ictus, coxendicum dolores, urinæ ſtillicidia, ruptaque, coma è uino pota opitulatur: ciet menſes. Sanguinem concretum uentris ac ueſicæ abſumit, pota cum mulſo: ieiunis, trium obolorum pondere, ſiſtit deſtillationes, data in uino albo diluto. Veſtibus inſeritur, ut eas ab erodentium iniurijs tueatur.

a Meum & Cat. χαραδρος δέσι τόποις. i. torrentium locis.

HElichryſon copioſè prouenit in Hetruria in pratis gracili ſolo, incultiſque locis, ſiticuloſis collibus, necnon etiam in fluminum alueis. Caule conſtat recto, æquali, ac lignoſo, cubitalem longitudinem non excedente: folijs per interualla emergentibus, abrotoni æmulis: comantibus in cacumine floribus, aureo colore fulgentibus, & in orbem vmbellæ modo cohærentibus, corymbacea facie, veluti myriophylli, vel agerati: qui exiccati aureum colorem diutius retinent. Proinde

Helichryſi cõſideratio.

Fuch error.

commodè hyeme, quòd eo tempore flores deficiant, puellæ siccum Helichrysum coronamentis suis inserunt, quemadmodum & Amarantum purpureum, quod nostris Hetruscis vulgò dicitur Fiorueluto. Helichrysum depinxit Fuchsius in suis clarissimis de stirpium historia commentarijs, folio echij aculeato, & floribus buphthalmi. Qua in pictura ipsum deceptum suspicor, quòd ea Helichryso minimè respondere deprehendatur. Helichrysi meminit Plinius libro 21. cap. 25. vbi de eo disseruit his verbis. Heliochrysum, inquit, quod alij Chrysanthemon vocant, ramulos habet candidos: folia subalbida, abrotono similia: ad solis repercussum aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt. qua de causa deos coronant illo. Quod diligentissimè obseruauit Ptolemæus rex Aegypti. Nascitur in frutetis. Est & alia planta, in Italia quoq; nascens, quam nobis HELICHRYSVM ALTERVM vocare libuit, quòd folia illi quoq; sint angusta; & aurei in summitate flores. Sed hallucinantur, qui plantam, quam quidam STOECHAM CITRINVM vocant, legitimum Dioscoridis Helichrysum esse censent. Siquidem folia illi tenuia abrotani modo non sunt, sed longa, albicantia, & hirsuta. Caules palmares, aut maiores, lanuginosi, & incani, in quorum summitatibus flores sunt aureo colore fulgentes, globosi, odorati, in umbellæ diuulsæ modum sese pandentes. Radice nititur breui, & subnigra. excalfacit & siccat, aperit & abstergit, vt amariusculus indicat sapor: quinetiam nec adstringenti facultate vacat. Decocti flores, aut ex uino macerati, iocinoris obstructiones aperiunt. proinde datur vtiliter eorum decoctum, aut dilutum regio morbo, aut malo habitu affectis. Idem potum interaneorum vermes necat. Medetur tota planta omnibus cerebri morbis à frigido prouenientibus, nempe pi-

10

HELICHRYSVM ALTERVM.

tuitosis

tuitoſis fluxionibus, diuturnis doloribus, comitialibus, reſolutis, & id genus alijs ſiue eius decoctum ſumatur in potu, ſiue herba ipſa in puluerem trita ex rhodomelle bibatur, aut oxymelite. In lixiuio addita non ſolùm præſcriptis morbis fert auxilium, vbi eo caput abluatur, ſed furfures quoque abſtergit; & pediculos necat. Datur cum herba ipſa tum eius decoctum, ad vrinæ ſuppreſſiones, ſiquidem renes expurgat, & vrinam pellit. Adduntur flores in fomentis, quæ ad vteri morbos frigidos, & obſtructiones parantur. Helichryſi ſub Amaranti nomine mentionem fecit Galenus libro 6. ſimplic. medic. ſic inquiens, Amarantum facultatis eſt incidentis, & extenuantis. Coma igitur eius menſes cum vino pota educit: & grumos ſanguinis liquare creditur, non ſolùm in ventre, ſed & in veſica: ſed tunc potius cum mulſo bibenda. Et omnes ſimpliciter fluxiones, pota deſiccat, ſtomacho infeſta. hæc Galenus. Ceterùm cùm Helichryſum tam Dioſcoridi, quàm Galeno Amarantum dicatur, opportuna nobis ſeſe offert occaſio, vt hìc AMARANTI purpurei, quod, vt paulò antè diximus, à noſtris vulgò vocatur Fioruelluto, hiſtoriam, & vires tradamus, præſertim quòd puellis gratiſſimum ſit hyeme in ſuis texendis corollis, vtpote quòd tam recens, quàm ſiccum purpureum, ac flammeum colorem diutius conſeruet. Hoc itaque folia profert ocimi maiora: caulem craſſum, pinguem, ſubrubentem; florem ſpicatum, admodum purpureum. qui quanquam diu ſiccatum (vt ſuprà dictum eſt) aſſeruatur, haudquaquam tamen ſuum deperdit colorem: Amarantum hoc, quantum equidem reor, memoriæ prodidit Plinius libro 21. cap. 8. cùm ſic inquit. Amaranto non dubiè vincimur. Eſt autem ſpica purpurea, verius quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mirumq; in eo gaudere decerpi, & lætius renaſci: Pro-

Helichryſi uires ex Gal.

Amarãti purpurei mentio, & uires.

STOECAS CITRINVS.

uenit

AMARANTHVS.

uenit Auguſto menſe: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirumque poſtquàm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine eſt, appellato quoniam non marceſcit. Hactenus de amaranto Plinius. Huic facultas ineſt (vt recentiorum quorundam fert opinio) frigida & ſicca: proinde flos eius potus cœliacos, & dyſentericos iuuat. Menſium abundantiam cohibet, & albas vteri fluxiones. Quinetiam cruenta expuentibus prodeſt, præſertim ſi in pulmone, vel pectore, vas aliquod fractum fuerit. Planta, quæ Græcis ἑλίχρυσον, & ἑλιόχρυσον, Latinis pariter Helichryſum appellatur: Italis, Helichriſo. 60

Nomina.

Χρυσάνθεμον. CHRYSANTHEMVM. CAP. LIII.

CHryſanthemon aut caltha, nonnullis buphthalmos. herba eſt tenera, fruticoſa, læues proferens caules, & multifida folia: flores ſupra modum ſplendentes, luteos, orbem oculi imitantes, unde buphthalmi nomen traxit. propter oppida naſcitur. cuius caules oleris uice manduntur. Flores cũ cerato triti, ſteatomata diſcutere produntur. Regio morbo correptis, colorem bonum breui reddunt, ſi ſequente longo balnei uſu, poſt exitum ebibantur.

Qu anquam

CHRYSANTHEMVM.

QVanquam non deſunt, qui crediderint Buphthalmum, & Chryſanthemum vnam, & eandem plantam eſſe, quòd paribus notis inter ſe certare videantur; tamen ſi particulares quædam notæ in vtriſque diligenter expendantur, facilè inter has plantas diſcrimen aliquod notari deprehendetur. Quod cùm optimè ſciret Dioſcorides, diuerſis libris, diuerſiſque capitibus de his ſpeciatim diſſeruit. Quod vtique minimè feciſſet, ſi compertum habuiſſet, nullam inter eas intercedere differentiam. Quę tamen hinc cognoſci poteſt, primùm quòd Buphthalmo folia inſint fœniculo ſimilia, quæ planè capillaria conſtant: Chryſanthemo verò tenera, multifida, minutimque per ambitum laciniata. Deinde Chryſanthemi caules in cibis mandi aliorum olerum modo ſcribit Dioſcorides; id quod de Buphthalmo agens ſilentio pręterijt. Præterea flores Buphthalmo reddidit anthemidi ſimiles: Chryſanthemo verò luteos, & vehementer ſplendentes. Cæterùm de horum viribus diſſerens, Buphthalmi flores, cum cerato tritos, tumores, duritiasque diſcutere tradidit in vniuerſum, & affirmatiuè locutus. Verùm poſtea de Chryſanthemo ſcribens, huius flores, inquit, ſteatomata diſcutere produntur, particulariter & dubiè locutus. Hæc ſanè harum plantarum manifeſta diſcrimina faciunt, vt credam, quòd aliquis antiquorum curioſus, nimiſq; ſciolus Buphthalmum, & Chryſanthemum vnam tantum referre plantam fortè exiſtimans, omnia in Chryſanthemo adiecerit, & confuderit, quæ libro tertio de Buphthalmo memoriæ prodidit Dioſcorides. quemadmodum imprudenter de Ruta & Hyperico, Aſaro & Bacchari ab alijs factum eſſe in pręcedentibus oſtendimus. Hoc itaque argumento fretus crediderim ego hoc modo

Chryſantemi confuſ.

60

Chryſanthemi caput reſtitutum.

Chryſanthemi

Chrysanthemi caput esse legendum. Chrysanthemon herba est tenera, fruticosa, leues proferens caules, & folia multifida: flores luteos, admodum splendentes. Eius caules manduntur olerum modo. Flores cum cerato triti steatomata discutere produntur. Hinc itaque, sic Chrysanthemi capite restituto, facilè patebit, quantum abberrauerint ij, qui Chrysanthemum cum Buphthalmo confuderunt. Chrysanthemon, cui nulla prorsus ex modò traditis reclamet nota, frequentissimum prouenit in Senensi agro. Quinetiam copiosissimum in Boemia, Morauia, & Austria in campis prouenit. cuius folijs infima plebecula, in Hetruria pro olere vescitur. Buphthalmum verò etsi antea à me non visum in nostris commentarijs Italica lingua conscriptis confessus essem; ad nos tamen hoc anno verum Patauio allatum esse superius in sua mentione indicauimus. quod etiam postea accepimus Pisis à Luca Ghino medico clarissimo, & rei herbariæ peritissimo, omnibus prorsus adstipulantibus notis, quæ illi tribuuntur. Quo factum est, vt certius ausim affirmare Chrysanthemi historiam auctam, deprauatamq́; esse in Dioscoride. Credidit Leonardus Fuchsius medicus doctissimus in suo de plantarum historia commentario, Chrysanthemum illud esse ranunculi genus, quod folio apij, luteis floribus, in pratis plurimum nascitur. Qua in opinione quantum, pace eius dixerim, hallucinetur, euidentius omnibus esse puto, quàm vt à nobis ostendi debeat. Chrysanthemi meminisse Galenum in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus incompertum habeo. Eius nomen Græcum est χρισάνθεμον: Latinum item Chrysanthemum: Italicum, Chrysanthemo.

Fuch. error.

Nomina.

AGERATVM.

Α'γήρατον.

Ἀγήρατον. AGERATVM. CAP. LIIII.

AGeraton [a] fruticoſa herba eſt, palmari longitudine aſſurgens, ſimplex, humilis, origano maximè ſimilis. umbellam gerit, in qua [c] flos bullis aureis emicat, helichryſo minor. Nomen ei inditum eſt, quoniam diutiſſimè flos in ſua coloris ſpecie conſeruetur. Vis decocti feruens, huius uſtę nidor urinam cit, & uuluæ duritias emollit.

a Meum, & Drag. θάμνος. i. Frutex.
b Orib. διπαλαίθαμος. i. duū palmorum.
c ἄνθος πομφολυγῶδες, χρυσοειδὲς, i. flos bullis aureis ſimilis.

Agerati conſideratio.

NAſcitur Ageratum paſſim in vniuerſa Hetruria, folijs origano proximis: floribus aureis, in vmbella emicantibus, helichryſi modo. Hanc herbam Meſues Eupatorium exiſtimat, vt ſuperius in Eupatorij commentatione abunde diximus. Ea à noſtris Senenſibus vulgò appellatur herba Giulia. Sententiæ huic noſtræ refragatur Andreas Marinus Medicus ętatis noſtræ non poſtremus, in ſuis in Meſuem annotationibus, his verbis, vbi in Eupatorij caput commentatus eſt. Ceterùm hanc ipſam herbam (Eupatorium ſcilicet, aut Iuliam intelligens) Dioſcoridis Ageratum eſſe vix adducor, vt credam. Nam inſignem amaritudinem quæ cuiuis vel imperito herbario, prima occurrit, nullo modo Dioſcorides, alioqui diligentiſſi-

10

AGERATVM ALTERVM.

mus tacuiſſet,

mus tacuisset, quæ tamen in hac planta adeò insignis est, vt ob hanc ipsam maximè, præ ceteris notis, ad Eupatorium Mesue sit referenda. Folia præterea non sunt origano, sed centaurio potius minori similia, quæ folia quantum inter se differant, omnes norunt. Ad hæc vrinam ciere, vuluæque duritias mollire Ageraton, Dioscorides est author, quorum effectuum ne meminit quidem Mesues, qui ab eodem Dioscoride multa diligenter sumpsit. Huc accedit, quòd Ageraton, Galeno autore, uim habet digerendi, & quadantenus phlegmone liberandi; quod tamen Mesues non scripsit. adde, si placet, quòd nullum caloris, aut siccitatis gradum ei Galenus adscribit, cùm Mesues calidum in primo, siccum in secundo constituat. Quæ res tanti fuere apud me momenti, vt ab Eruditissimi Matthioli sententia, quanuis inuitum, me recedere coegerint: Interim dùm ab eo meliora super eo capite, vt spero edentur, quod vt facilius facere possit, aliam herbam hic pingi iussimus, quam Petrus Antonius Michaelius Patritius Venetus harum rerum diligentissimus indagator, pro Agerato habet. cuius profectò opinioni non possum non assentiri, cùm videam notas omnes Agerati huic plantæ mirum in modum conuenire. Siquid tamen uel Matthiolus ipse, vel alij præstantes in re herbaria viri aduersus eam opinionem habuerint, lubens eorum iudicium, & censuram subibo. Hæc ille. Quibus an rectè Ageratum examinauerit, & an eius argumenta, quibus contra me vtitur firmane an infirma habeantur, ex his, quæ nunc dicturus sum ij facilè intelligent, qui materiam medicam tenent. Quòd itaq; Dioscorides amaritudinis in Agerato non meminerit, cùm ea tam euidēs in hac planta gustantibus sese offerat, id ne tantillum quidem me à mea dimouet opinione, cùm illi plurimæ describantur plantæ, quæ insigniter amaræ degustantur, et nihil tamen in ijs describendis, amaritudinis meminit. Amara sanè sunt Scilla, Cyclaminus, Esculentus bulbus, Absinthium, Ruta, Harmala, Hieracium, Senecio, Fumaria, Conyza, Bryonia, Eruum, Capparis planta, Hedera, Marum, Polium, Chamepitys, Verbenaca, Betonica, Papaueris cum folia, tum capita, Opium, & alia quidem nonnulla, de quarum tamen amaritudine nihil memoriæ prodidit Dioscorides: quo fit, ut nihil prorsus Marini argumento dimouear, si etiam in Agerato amaritudinis notam silentio inuoluit. Folia præterea, inquit ille, non sunt Origano, sed Centaurio potius minori similia, quæ folia quantum inter se differant, omnes norunt. Hæc siquis cribrauerit verba, facilè hic Marinum haud diligenter duas hasce plantas examinasse, aut inspexisse indicabit. Minoris enim Centaurij folia, & onitis origani, parum admodum facie inter se differunt. Itaque rectè dixissetis differentiam hanc nouisse omnes, si se excepisset. Deinde quòd suum Eupatorium vrinam ciere non scripserit Mesues, id ab eo fortasse prætermissum censemus, quod hanc plantam ignorauerit esse Dioscoridis Ageratum. Verùm cum Eupatorium scribat calidum esse in primo gradu, & siccum in secundo, quinetiam compositum ex substantia calida subtili, quis unquam medicorum negabit Eupatorium hoc haud vrinam ciere? & idem quoque muliebrium locorum duritias emollire? Nam & Iris & Agrestis cucumis, quæ quoque calidiora sunt, & sicciora, id efficaciter præstant. Ad hæc quòd Mesues suo Eupatorio vim digerendi, & quadantenus phlegmone liberandi non reddiderit, cùm tamen Galenus Ageratum hisce facultatibus refertum esse scribat, repeto Dioscoridis Ageratum haud vnquam nouisse Mesuem suum esse Eupatorium. Siquidem nihil vetat quin id Eupatorium præstare possit, cùm ipse asserat Mesues, quòd subtiliatiuum est & resolutiuum conueniens sine attractione. Postremo quòd Galenus Agerato nullum caloris aut siccitatis gradum adscripserit, vt Eupatorio adscribit Mesues, nihil prorsus momenti hoc argumentum habet. Galenus enim non semper simplicium medicamentorum qualitates (plures Galeni possem adducere locos) per gradus explicat, & præsertim vbi breuitati studet. sed quis adeo Medicæ materiæ tam rudis, tamq; ignarus fuerit, qui non putet nouisse Galenum caloris, & siccitatis haud expers esse Ageratum, cùm scribat esse illi digerendi potestatem? Siquidem facultas hæc fieri nequit nisi à calidis, & siccis temperamentis. Id quod Dioscorides non prætermisit, cùm ait Δυύαμιν δὲ ἔχει ἀφέψημα αὐτοῦ πυρωτικήν. *idest vim habet decoctum ipsius feruidam. Hæc itaque cùm Marini argumenta infirma admodum reddant, manebo ego in sententia. & præsertim cùm Iuliam herbam videam cum folia tum caules edere origano haud dissimiles, quinetiam vmbellam aureis bullis micantem Helicrysi modo, cuius aureus color, in sicca quoque planta diutissimè conseruatur, vnde (vt rectè Dioscorides inquit) Agerati sibi nomen adinuenit. Nàm hac tantum nota quispiam iam certior fieri poterit, vnam & eandem esse plantam Ageratum & Mesuis Eupatorium. Cæterùm non possum non mirari Marini ingenium, qui, vt facilius (vt ipse inquit) meliora super Agerati capite scribere possim, plantam à se pictam mihi offert, quam à Petro Antonio Michaelio, Patritio Veneto pro Agerato haberi ait, cùm ea Agerato adeo habeatur dissimilis, ut nihil dissimilius esse possit. Siquidem hæc origani nullas omnino notas habet, & vmbellas quoque nullas, sed flosculos racematim cohærentes balaustiorum effigie. In summa vbi plantam totam expenderis, nihil prorsus reperies, quod minimam Agerati particulam referat. Ago tamen Marino gratias, quòd eum non dubitem hanc mihi obtulisse plantam, quòd putauerit eam legitimum esse Ageratum: magis fortasse (vt video) aliorum opinioni addictus, quàm explorandis Agerati notis. Verùm ego ingenerosum mihi esse putarem, ex commentario tantùm fieri nauclerus, vt rectè Galenus admonet libro primo de alimentorum facultatibus in ipsius præfationis calce. At sanè hæc inuitus admodum scripsi, quòd tanta sit plantæ illius cum Agerato disparitas, vt in ea censenda, opus mihi non fuisset tantam facere temporis iacturam. At qui Marini verba hucusque me protraxerunt, quippe qui scribat, siquid contra eius opinionem habuero se lubens iudicium & censuram meam subiturum. Quę verba (vt sua est humanitas) ad respondendum me impulerunt.* Nomina. *Agerati vires paucis perstrinxit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ageratum digerit, & inflammationes leuiter quodammodo resoluit. Quę herba* ἀγήρατον *Græcè, Ageratum quoque Latinè dicitur: Italicè, Herba giulia.*

Περιστερεών. VERBENACA. CAP. LV.

PEristereon, siue verbenaca, nascitur in aquosis. Nomen ex eo duxisse videtur, quòd columbæ circa hanc perquàm libenter versari soleant. Dodrantis altitudine, & interdum amplius adolescit. Folia è caule prodeunt incisa, & subalbida. ea singulari ramo, radiceque sola, cōstare sępius inuenitur. Folia cum suilla adipe recenti, aut rosaceo imposita, vuluarum dolores finire putantur: ignem sacrum illita ex aceto reprimunt: putrida vlcera cohibent: uulnera glutinant, veteraque ex melle ad cicatricem perducunt.

VERBENACA.

60

Ἱερὰ βοτάνη. †SACRA HERBA. CAP. LVI.

SAcra herba, quæ & periſtereon [a] nominatur, ramulos emittit cubitales, aut maiuſculos, anguloſos in quibus ex interuallis folia quercus, ſed minora, anguſtioraq́;, eiſdem diuiſuris, in ambitu, colore aliquatenus cæſio, radix longa, tenuis: flores purpurei, graciles. Folia cũ radice in uino pota, illitave ad uerſus ſerpentes pollent. eadem drachmæ pondere cum thuris obolis tribus in uini ueteris hemina, quadragenis diebus, ieiuno ore contra regium morbum bibuntur: ueteres tumores & inflammationes mitigant: ſordida ulcera purgant. Tota in uino decocta, tonſillarum cruſtas abrumpit: oris nomas gargarizatu cohibet. Aiunt ſi aqua ſpargatur triclinium, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Datur potandum in tertianis febribus tertium à terra geniculum, cum folijs circundantibus: quartanis quartum. Sacram uocant herbam, quoniam multùm ad amuleta[b], expiationesq́ue commendetur.

† Antiquus manuſcriptus codex. περὶ ὑπτίας περιστερεῶνος. i. De ſupina Verbenaca.

a Idẽ ὕπτιον, i. ſupina.

b Meum. περιάμματα. i. luſtrationes.

Verbenacæ

Verbenacæ consid.

VErbenacæ duæ habentur species, recta, & quam supinam vocant. Hanc eam esse volunt, quæ Ἱερὰ βοτάνη, illam quæ περιστερεὼν Dioscoridi dicitur. Recta hæc dicta est, quòd singulari caule, ipsoq; dodrantali, sine ramis assurgat. Supina altera, quòd caules, & ramos non ita rectos erigat, sed circumquaque diffundat, cuiusmodi est vulgaris Verbenaca, quæ legitima Ἱερὰ βοτάνη mihi perpetuò fuerit. Cæterùm quam περιστερεὼν nuncupant vnico tantùm caule, & vnica radice constantem (si vera fateri debeo) ea à me nusquam visa est, quæ notis omnibus legitimam referat, & si non desint qui velint verbenacam hanc eam esse plantam, quam nos de siderite superius agentes, primo ibi loco pinximus. Verùm cùm videam hanc plantam, ab vna radice plures edere caules, ipsosq; non dodrantales, sed sesquicubitales, folia haud subalbicantia, & flores in caule verticillatim prodeuntes, vt in Marrubio, ac nulla in parte aliquid gerere, quod cum vulgari Verbenaca cognationem præ se ferat, ego quidem ad credendum adduci nequeo, hanc herbam esse Verbenacam, περιστερεὼν dictam; obseruaui ego sæpe, vbi vulgaris Verbenacæ plurimum prouenit, esse quasdam ipsius plantas, quæ caules rectos edant, quasdam verò, quæ humi ferè procumbant. quo factum est, vt suspicarer, hinc fortasse harum differentiam sumpsisse eos, qui rectam Verbenacam, & supinam faciunt. Mouit me ad hoc Plinius, qui paruam inter has intercedere differentiam scribit. Verùm id mihi nunquam certum statuere volui. Videant & examinent quoque alij differentiam hanc, & eorũ sit quoq; iudiciũ. Hinc fit, vt in suo insigni de stirpium historia commentario Fuchsium virum alioqui eruditissimum, apertè errasse existimem: quippe qui discriminis causa Verbenacæ rectæ florem luteum tribuat. Quod tamen in Dioscoride mihi nunquam licuit inuenire: quemadmodum neque in Plinio, qui vtranque Verbenacæ speciem libro 25. cap. 9. his verbis descripsit. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet quàm hierabotane, aliqui peristereon, nostri verbenacam vocant. Hæc est, quam, legatos ferre ad hostes indicauimus. Hac Iouis mensa verritur, domus purgantur, lustranturque. Genera eius duo sunt: foliosa, quam fœminam putant: mas rarioribus folijs. Ramuli vtriusque plures, tenues, cubitales, angulosi. Folia minora, quàm quercus, angustioraque, diuisuris maioribus: flos glaucus: radix longa, tenuis. Nascitur vbique in planis aquosis. Quidam non distinguunt, sed vnum omnino genus faciunt, quoniam vtraque eosdem effectus habeat. Vtraque sortiuntur Galli, & præcinunt responsa. Sed magi vtique circa hanc insaniunt. Hac perunctos impetrare quæ velint existimant, febres abigere, amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa canis ortum debere, ita vt ne luna, aut sol conspiciatur, fauis antè, & melle terræ ad piamentum datis. Circumscriptam ferro effodi sinistra manu, & in sublime tolli: siccari in vmbra separatim, folia, caulem, radicem. hæc Plinius. Ex quibus verbis, vt arbitror, facilè deprehendi potest error Fuchsij Brunfelsium fortè secuti, quòd in suis de plantarum historia commentarijs primò editis, pro Verbena ca fœmina eam plantam depinxerit, quæ a Dioscoride, cæterisque antiquis scriptoribus Erigeron, siue Senecio nuncupatur, tametsi mutata sententia libro primo de compositione medicamentorum in vltima methodo, rectam verbenacam perperàm, meo iudicio, alteram sinapi speciem esse contendat. Cæterùm haud nescius Galenus nullum, vel paruum inter vtrasque verbenacas discrimen esse, breuiter de earum viribus sub vna tantùm specie disseruit libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Verbenaca ideo peristereon appellata est, quòd in ea peristeræ, hoc est, columbæ versentur. Vim habet adeò desiccantem, vt vulnera conglutinet. Et libro secundo de compositione pharmacorum secundum locos, de antiquo capitis dolore scribens, sic inquit. Omnium porrò longè maximè discutit, & perfectè corroborat verbenaca recta, maximè viridis: imò & arida cùm radicibus, & simul cum serpyllo, oleo incocta. Conijcienda etiam ad ea crocodiliadis maximæ iuxta aquas nascentis radix. Quin & ipsam per se verbenacam, si oleo incoxeris, caputq; inde rigaueris, omni capitis dolori antiquo ex frigiditate, aut ex crassis humoribus oborto medeberis. Primum Verbenacæ genus Græcis περιστερεὼν, & περιστερεὼν ὀρθὸς vocatur: Latinis, Verbenaca recta. Alterum verò genus Græcis ἱερὰ βοτάνη, & περιστερεὼν ὕπτιος appellatur: Latinis, Verbenaca supina. In vniuersum Italis Verminacola, Berbena, & Berbenaca nominatur: Germanis, Eisenkraut.

Fuch. error.

Verbenacę vires ex Gal.

Nomina.

Ἀστράγαλος. ASTRAGALVS. CAP. LVII.

AStragalus paruus est à terra frutex, folijs, & ramis ciceri similis: flore purpureo paruo: radice rotũda raphani modo grandi, q̃ adnatas appendices firmas habet, nigras,[a] præduras, ueluti cornua, inter se implicatas, gustu adstringentes. Nascitur in uentosis, opacis, & in niualibus. eo[b] Memphis Arcadiæ scatet. Aluum sistit radix in uino pota: urinã mouet: uetustis ulceribus sicca efficaciter inspargitur: sanguinem supprimit. ægrè propter duritiam tunditur.

a Μσ̃. σκληρὰς ταύτας, i. summas. b φανέω. idest Phœneas ita Orib.

Astragali cõsid.

AStragali planta, quam in commentarijs nostris antea editis appingi curauimus, cùm diligentius à nobis inspecta sit, & quædam in ea desiderari videantur, quæ Astragali propria sunt, non libuit hìc eam recudere. Astragalus aliter à Plinio, quàm à Dioscoride describitur. Plinius siquidem libro 26. cap. 8. Astragalum his notis repræsentauit. Astragalus, inquit, folia habet longa, incisuris multis, obliqua, circa radices: caules tres, aut quatuor: florem hyacinthi: radices villosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, & ijsdem niualibus, sicut Pheneo Arcadiæ. Meminit Astragali Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Astragalus frutex est exiguus, radices habens adstrictorias, quamobrem etiam in numero est non instrenuè exiccantium. Nam vlcera vetera cicatrice obducit, & aluum fluxu tentatam sistit, si quis in vino decoctam radicem bibat. Plurimus huius fruticis prouentus est in Pheneo Arcadiæ. Is Græco nomine ἀστράγαλος dicitur: Latino similiter Astragalus: Italico, Astragalo.

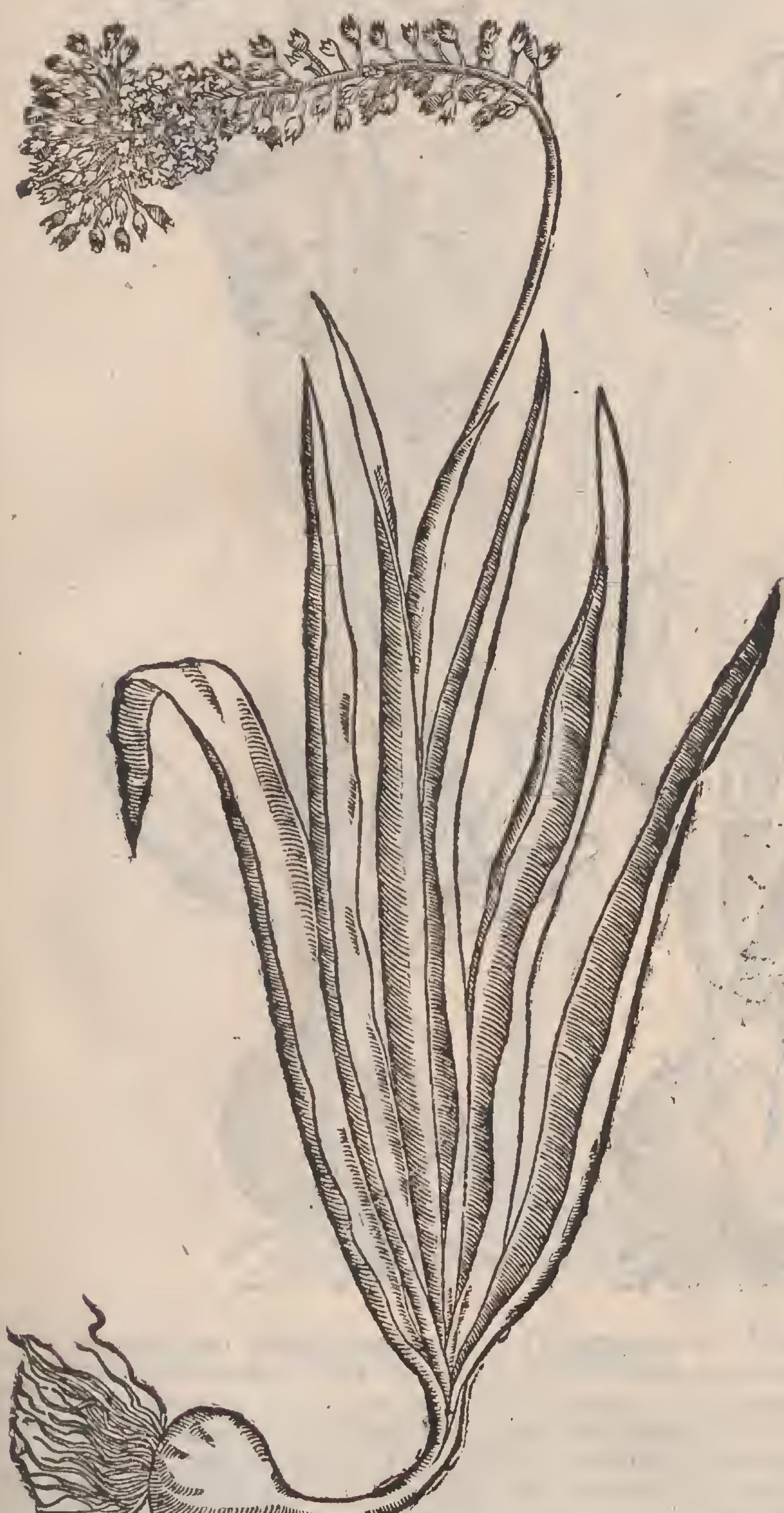
Astragali uires ex Gal.

Nomina.

Υάκινθος. HYACINTHVS. CAP. LVIII.

HYacinthus folia habet bulbi; dodrantalem caulem, læuem, minimo digito tenuiorem, herbacei coloris; comam procumbentem florum purpureorum plenam, incuruam; radicem quoq; bulbaceam. Quæ, vt creditur, pueris cum vino albo illita, pubertatem coercet, & non patitur erumpere: sistit aluum pota, & vrinam impellit; phalangiorum morsibus auxiliatur. Semen adstringentius est, theriacis expetitum: regium morbum emendat, cum vino potum.

HYACINTHVS.

HYACINTHVS ORIENTALIS.

Hyacinthi cõsideratio.

HYacinthus in vniuersum in campestribus inter segetes, & in syluis prouenit: folijs, & radicibus bulbaceis: caule dodrantali, viridi, tenui, læuiq; floret cum violis circa finem Martij, & Aprilis initium: florentem emittit comam, ab ipso caulis medio vsque ad summum purpureis circundatum floribus, qui maturescentes ad terram incuruantur, perdurantq; diu anteaquàm contabescant. Hetruscis nostris Hyacinthi vulgò vocantur Cipolle canine. Flores primo statim exortu nostrates pueri colligunt ob purpurei coloris præstantiam. Aliud HYACINTHI genus, quod ORIENTALE appellare placuit, misit ad me Iacobus Antonius Cortusus, rei herbariæ studiosissimus, quod sibi missum ex Orientalibus regionibus fatebatur. vnde nos illi Orientalis nomenclationem addidimus. Hyacinthi vires memoriæ prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Hyacinthi radix bulbosa est, ordinis primi in desiccando: secundi verò completi, aut certè tertij incipientis in refrigerando. Itaque pueros diutissimè seruare impuberes illita cum vino creditur. Semen leuiter extergit, & adstringit: quamobrem & ipse regio morbo laborantibus exhibetur in vino, ordine quidem tertio quadantenus desiccans, cæterùm in medio consistens caliditatis, ac frigiditatis. Planta Græcis ὑάκινθος, Latinis item Hyacinthus appellatur: Italis, Hiacintho: Germanis, Mertezen bloomen: Hispanis, Mayes flores: Gallis, Vaciet.

Hyacinthi uires ex Gal.

60

Μήκων

HYACINTHVS ORIENTALIS ALTER.

60 Μήκων ῥοιάς. PAPAVER ERRATICVM. CAP. LIX.

PApauer erraticum, quod rhœada vocant, vere quidem in aruis cum hordeo nascitur: flore protinus deciduo, vnde & nomen apud Græcos accepit. Folia erucæ, aut origano, aut cichorio, aut thymo similia spectantur, sed longiora, diuisa, scabra: iunceus ei caulis, rectus, cubitalis, asper; flos syluestris anemones, puniceus, interdum albus: oblongum caput, sed quàm anemones minus; semen rufum; radix longa, subalbida minoris digiti crassitudine, gustu amara. Huius capita quinque, aut sex in vini cyathis tribus ad dimidias decocta, potui dabis, quibus somnus accersendus est. Semina acetabuli mensura ex aqua mulsa pota, aluum leniter emolliunt; ad idem præstandum mellitis placentulis, & dulciariis libis admiscentur. Folia cum calycibus illita, inflammationes sanant; eorundem fotu, & perfusione somnus allicitur.

PAPAVER ERRATICVM.

Μήκων ἥμερος. PAPAVER SATIVVM. CAP. LX.

E' Satiui papaueris genere, quod hortenſe eſt, ſemen in panem denſatur, qui ſanis in vſu ſit: eo etiam ex melle p:o ſeſama vtuntur: thylacitin vocant. Capitulum habet[a] longum, & ſemen candidum. Syluestre vero caput habet inſidens, demiſſumq́;, & nigrum ſemen: quod pithitis nominatur; nonnul lis tamen & ipſum rhœas dicitur, quoniam eius ſcapo lacteus ſuccus emanat. Tertium magis ſyluestre, & ad medicinas valentius, multo his longius, productiore capitulo. Omnium in commune natura refrigeratrix. quare ſi capita ipſa, & folia decoquantur in aqua, ſomnum fotu conciliabunt. Bibitur decoctum contra vigilias. Calyces cum polenta triti, & cataplaſmatis admiſti, ignibus ſacris, & inflammationibus proſunt. Tunduntur quoque virides, & digeruntur in paſtillos, qui ſiccati ad vſum reconduntur. Capita quoque per ſe in aqua coquuntur ad dimidias, iterumq́; adiecto melle, dum humor coeat in eclegmatis lentorem. Id medicamentum in tuſſi, arteriç fluxionibus, & cœliacorum affectu, doloris leuamentum præbet. efficacius tamen redditur, addito hypociſtidis ſucco, & acacia. Papaueris nigri ſemen tritum cum vino bibitur contra citam aluum, & fœminarum profluuia. in peruigiliis fronti

a Μηκ. ἐπι μήκεs, oblongum.

60

PAPAVER SATIVVM.

giliis fronti, temporibusque illinitur ex aqua. Opium eius magis refrigerat, inſpiſſat, ſiccatque. Sumptum erui magnitudine, dolorem finit, concoquit, & ſomnum allicit: tuſſi, atque cœliacorum ualetudini auxiliatur: uerùm ſi copioſius hauriatur, nocet, cùm lethargicos efficiens interimat. Ad dolores capitis cũ roſaceo perfuſum, efficax eſt: aurium dolori cum amygdalino, myrrha, & croco inſtillatur [60] inflammationibus oculorum cum torrefacto oui luteo proficit: igni ſacro, & uulneribus cum aceto: podagris, cum lacte mulieris, & croco. ſomnum accerſit ſubditum ſedi pro balano. Optimum habetur graue, & denſum, guſtu amarum, odoratu ſoporiferum, quod facilè aqua diluitur, læue, candidũ, neque aſperum, neque grumoſum, quod inter colandum nõ ut cera coeat, & in ſole diffundatur: dein admotum lucernis, non atra luceat flamma: extinctum denique odoris uim conſeruet. Sed opion glaucio, gummi, aut ſyluestris lactucæ ſucco adulterant. Verùm glaucio fucatum, in dilutione croci colorem reddit: lactucaceo ſucco fictum, exiliter ſpirat, & aſperius ſpectatur: gummi uitiatum ſplendeſcit, & infirmum eſt. Nec deſunt, qui eò dementię deuenerint, ut adipem ei admiſcerent. Fictili nouo torretur ad oculorum medicamenta, dũ mollius, atque rufius appareat. Diagoras, ut Eraſiſtratus author eſt, uſum eius damnauit, oculorum lippitudinibus, & aurium uitiis infundi uetans, quoniam uiſus aciem hebetaret, & ſoporem gigneret. Addidit Andreas, illitos eo protinus excæcari, ſi

Opium.

non adulteraretur. Mnesidemus usum duntaxat olfactandi probauit, quoniam ad conciliandum somnum conueniret: alioqui nobis ut noxio interdicit. Quæ commentitia esse experimento deprehenduntur: siquidem effectus, ipsum huiusce medicamenti fidem faciunt. Quare non alienum fuerit scriptis mandare, quònam modo is excipiatur succus. Aliqui capita ipsa, & folia tundunt, & prælo exprimunt, terentesque in mortario digeruntin pastillos: id meconium uocatur, multùm opio ignauius. Porrò opii faciundi ratio hæc est. Cùm ros in eo exaruerit, cultro decussatim in stellas, ne penitus adigatur, ex obliquo in rectum summam cutem incidere oportet, lacrymam exeuntem digito in concham abstergere: nec multò post redire, ut concreta inueniatur: etenim quæ tum, aut postero die etiã offenditur, in uetere pila teri debet, & in pastillos cogi. cùm tamen inciditur, retrocedendum est, ne uestibus succus deradatur.

Papaueris erratici consid.

SPectantur Maio mense Papauera erratica rubentibus floribus nitentia, in aliquibus campestribus locis adeò numerosa, vt deceptis oculis, campi videantur coccineis velaminibus vestiti. Horum flores non desunt, qui affirment lateris dolori, qui Græcis πλευρῖτις dicitur, mirificè mederi: in quem vsum eos siccatos in puluerem redigunt, & in potu exhibent. Ab hoc experimento nonnulli medicorum edocti, ex ipsorum florum recentium succo ter, aut quater iterato diluto, sirapium conficiunt: quo postmodum magno, ac prospero successu in pleuriticis vtuntur. Tridentina rura Papaueris erratici folia prima statim germinatione olerum modo decoquunt, sumuntque in cibum caseo, & butyro admistis. Nec mirum sanè, cùm etiam Theophrasti ætate (vt ipse scriptum reliquit libro. 9. cap. 13. de plantarum historia) eadem sumerentur in cibis. Loco enim citato ita de eo scribit Theophrastus. Papauer erraticum vocatum non absimile intubo erratico constat: quare in vsum venit cibarium. Nascitur in aruis potissimùm inter hordea. Florem rufum producit: caput pollicaris vnguis magnitudine. Legitur ante hordei messem, atque viridius etiam. purgat inferius. hæc Theophrastus.

Papaueris satiui consi.

Sed iam de Papauere satiuo, siue domestico nobis disserendum est. Videtur Dioscorides cum satiuo duo syluestris Papaueris genera tradidisse, & hoc nomine hæc ab illo distinxisse. Qua in re animaduertendum est, ne aliquis fortasse decipiatur, quòd omnes hæ papauerum species ab agricolis seruntur. Verùm illud duntaxat, mea quidem sententia, hortense appellauit Dioscorides, quod albo constat semine, quoniam hoc frequentius in viridarijs, & hortis prope ædes seritur. Cætera verò syluestria nominauit, non quòd sponte, & per se nascantur (seruntur enim omnia) sed quòd asperiora, hirsutioraque proueniant tum caule, tum capitibus, tum etiam folijs: quòd præterea nigrum, asperumque proferant semen: quod denique serantur in campestribus segetum, & leguminum modo. Rem autem se ita habere testari videtur Plinius libro 19. cap. 8. cùm sic inquit. Papaueris satiui tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos edebatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur adfuso ouo inhærens, vbi inferiorem crustam apio, githq; cereali sapore condiunt. Alterum genus Papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus exprimitur. Tertium genus rhœam vocant Græci, id nostri erraticum dicunt. Sponte quidem, sed in aruis cum hordeo maximè nascitur. hactenus Plinius. Papauere candido passim abundat Hetruria. Vtrisque verò nigris scatet vniuersa Insubrium tellus: sed præcipuè apud gentes, quæ Tridentinas incolunt valles, vbi Papauera hæc copiosè seruntur in campis, & inter legumina, præsertim inter fabas. Ibi siquidem eius semine vescuntur homines, immisso placentulis, quas ex pasta foliosa multiplici inuolucro conficiunt. Comedunt illi quidem hasce placentas ad saturitatem vsque: nec ob id tamen vnquam (quod mirum alicui fortasse videbitur) diuturniore somno capiuntur, neque veternosi fiunt. Quin nec illi etiam, qui Stiriam, superioremque Austriam incolunt, in veternum incurrunt: etsi oleum è nigri papaueris semine expressum in cibis continuè assumant, oliuarum olei vice. Ea denũ experientia fecit, vt intrepidè quandoque ausus sim Papaueris seminis cremorem hordei decocto expressum in ardentissimis febribus ad sitim extinguendam, somnumq; conciliandum etiam largiùs exhibere. Hinc præterea factum est, vt cum metum excusserim, & deposuerim, quem mihi olim præceptorum meorum graues admonitiones incusserant, & ingesserant.

Papaueris succi, siue Opii facultas.

Cæterùm ex incisis Papauerum capitibus opos, siue succus manat, qui in Opium vocatum addensatur, vt scitè docuit Dioscorides. Et quanuis Opium quarto excessu frigidum statuatur; tamen si ex sapore, & effectu rerum temperamenta, & qualitates cognoscuntur, opium nostri vsus (quantum equidem deprehendere potui) non modò gustu amarum percipitur; sed etiam acre, adeò vt paululum in ore detentum linguam, & palatum exulceret. Vnde haud dubiè colligi posse putauerim, calidissimas illi inesse qualitates. Cuius rei fidem augere potest, quæ ex eo prodit odoris grauitas. Veruntamen ne impudentis, atque arrogantis nomen subeam, quòd in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruere velim, eorum iudicio rem hanc æstimandam relinquam, qui ante nos opij tum qualitates, tum facultates, diligentissimè expenderunt. Sed fortè ea acris, amaraque facultas in opium facilè inuehitur ex glaucij adulteratione, quod illi sæpius admiscent, vt Dioscorides adnotauit: Illudque argumento esse potest, q aqua colliquatum croceum colorem reddat. Adde q opium, quod hodie ad nos conuehitur, non est illud verum & legitimum è lacryma, quæ ex inciso papaueris capite exierit, concretum, sed potius hoc è foliorum, & capitum contritorum succo confectum est: idque meconium vocatum erit, opio longè deterius.

Papauerũ vires ex Gal.

Papauerum vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Papauer alterum Rhœas nuncupatur, q scilicet celeriter flos eius defluat. Alterum domesticum, quandoquidem colitur. Quin & alteræ duæ sunt præter has species syluestris papaueris: alterum velut incidentem calycem sustinens: alterum longiorem quàm illud calycem obtinens, totum autem procerius, ac squalidius. Ab hoc succus defluit, atque hinc est, quòd hanc speciem quidam Rheada nominent. Porrò omnium facultas refrigeratoria est. Cæterùm satiui semen, quod & thylacite cognominant, mediocriter somnum conciliat, visu candidum: proinde pani ipsum inspergiunt, ac melle maceratum edunt. At eius, quòd primo loco recensuimus, cuius florem celeriter decidere posuimus, validius semen refrigerat, ita vt nequaquam eo quis innoxiè solo vti possit, sicut satiuo siue domestico melli admiscens. Amodum verò, si ita sumptum sit, somnum conciliat. Cæterùm pusillum eius inspergunt ijs, qui ex melle conficiuntur bellarijs, atque placentis, panibusq;. Porrò tertio loco dicti semen atrum etiam medicamentosum est, admodum refrigerans. At quod quarto loco positum est, omnium est medicatissimum, tum in semine, tum in calyculis, tum in folijs, tum in succo. Validè enim refrigerat, ad stuporem vsq; & mortem perducens. quare medici quò probè eo vtantur medicamentis miscentes, frigiditatis vehementiam retundunt. Est enim ex quartò, & vltimo refrigerantium ordine. Porrò quo pacto maximè ex methodo mistionem facere oporteat, non est præsentis tractationis proprium. Et lib. 2. de compositione medic. secundum locos, de dolore capitis agens citra manifestas causas oborto, ita de opio disserit. Raro, inquit, cogimur pharmacis ex opio vti, cùm videlicet præ doloris vehementia homo de vita periclitatur. Quanquam & tunc solidæ partes ex eius vsu offendantur, adeò vt post hæc correctione opus habeant. Sic & ex opio collyria multis detrimento fuerunt, adeò vt debilem oculum reddiderint, & visus hebetudinem, amblyopiam Græcis appellatam, induxerint: velut etiam auditus grauitatem inducunt quæcunque ad vehementem aurium dolorem ex papaueris succo sunt composita. Idem Galenus libro 3. eiusdem tractatus, de aurium inflammationibus agens, sic inquit. Pharmata ex

papaueris

papaueris ſucco omnia ſenſum ſtupefaciunt: & ob id ſanè neceſſariò cogimur ipſis vti vbi nullum aliud mitigatiuum opem tulit: hæc Galenus. Ex quibus ſanè omnibus admoniti eſſe debent medici, ne temerè, aut inconſultè ad vſum opij ſe conferant. Sed ratio, qua id corrigendum, adminiſtrandumq; ſit, ex ipſo Galeno colligi poteſt, lib. 8. de compoſ. pharmacorum ſecundum locos, vbi ita ſcriptum reliquit. Calefacientia miſcentur, quæ refrigerantium ſtupefactionem deducere poſſint, cum illa ipſa per ſe tardi tranſitus exiſtant. Hæc igitur vbi quis inaudiuerit, quantitatem conſuleret ſimplicium pharmacorum, quæ in compoſitiones miſcentur. Ex hac enim ſciet num magis, an minus efficere poſſit compoſitum pharmacum, ea quæ promittit. Si nanque refrigerantia plura apparuerint, ſenſum affectorum magis obtundit, & quantum caloris in ipſa particula fuerit, etiam hunc extinguit. Vbi verò calfacientia fuerint aucta, minus quidem hæc efficiet ipſum pharmacum, innocentius autem reddetur. Noſſe enim oportet, corpora viuentium mortificationi ſimile quippiam perpeti ab omnium ex opio, hyoſcyamo, & mandragora compoſitorum pharmacorum vſu: nimirum cauſis dolorem infligentibus inſenſibilibus factis, & multi ſanè qui aſſiduè talia accipiunt, ad immedicabilem frigiditatem particulas perducunt. Papauer erraticum ſic Latinis μήκων ῥοιὰς Græcis appellatur: Italis, Papauero ſaluatico: Germanis, klapperoſen: Hiſpanis, Amapollia, & Papoulla: Gallis, Coquelourdeis. Papauer verò ſatiuum Latinè dictum. μήκων ἥμερος Græcè vocatur: Arabicè, Thaxthax, ſeu Chaſchas: Italicè, Papauero domeſtico: Germanicè, Magſomen: Hiſpanicè, Dormidera: Gallicè, Pauot. Quod denique Græci ὄπιον & μηκώνειον, Latini item Opium & Meconium dicunt: Mauritani, Afium: Itali, Opio.

Nomina.

PAPAVER CORNVTVM.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. LXI.

PApauer ceratites, id est, corniculatum, folia habet candida, hirsuta, verbasco similia, in ambitu syluestris papaueris more serrata: caule non dissimili: flore pallido: calyculo fœni græci, in corniculorum modum inflexo, vnde nomen mutuatur: semine papaueris, pusillo, nigroque: radice per summa cespitum, nigra, crassa. nascitur in maritimis, & asperis. Radici ea uis inest, vt in aqua decocta ad dimidias coxendicum, & iecinoris affectus potu sanet. prodest his, qui crassa quædam, & araneosa cum lotio reddunt. Aluum leniter purgat semen, acetabulo in aqua mulsa poto. Crustas emarginant, illita ex oleo folia floresq;: argema ac nubeculas iumentorum, perunctas abstergunt. Sunt qui glaucium hoc papaueris genere factitari existimarunt, falsi quadam foliorum cognatione. 10

Μήκων ἀφρώδης. PAPAVER SPVMEVM. CAP. LXII.

a Meum. ῥίζα δὲ λεπτή. i. radice tenui. ita Meum. & Orib. καὶ ξηρανθεὶς ἀποτίθεται. i. & exiccatum reponitur.

ALiud Papaueris genus aphrodes, id est, spumeum vocatur, ab aliis heracleum, caule dodrantali: foliis admodum paruis, radiculæ similibus: fructu inter ea candido. nam herbula alba est, & spumea tota [a]: radice in summo cespite. Legitur æstate semen, cùm integrè adolenit [b], deciditque exiccatum. Datum acetabuli mensura in aqua mulsa, uomitione expurgat. priuatim huiusmodi purgatio, comitialibus prodest. 20

Papaueris corniculati consideratio

PApauer corniculatum in maritimis nostris Senensibus Crassetano, & Orbetellano agro, & circa Herculis portum Argentario promontorio, itemque in Adriatici maris litore non longè a Timauo fonte, & Tergesto saxoso litoris tractu, vbi sæpius ipsum legimus, frequentissimum prouenit: quanquam etiam in alijs Italiæ locis nascitur, sed quod potissimum in hortis, & viridarijs ad publicum omnium commodum, & spectaculum fuerit satum. Huius meminit Theophrastus libro 9. cap. 14. dè plantarum historia, sic inquiens. Papaueris quoque syluestris genera plura notantur: quoddam enim corniculare appellatum: quoddam autem nigrum est, folio consians verbasci nigri, sed minus nigro: cauli altitudo cubitalis: radix breuis, per summaque cespitum: fructus inflexi, ut cornicula figurantur. Legitur circa messes. Aluum purgare potest: folium albuginem ouibus aufert. nascitur iuxta mare, saxosis locis. hæc ille. Credidere nonnulli Glaucium, quod Mauritanis memithe uocatur, fieri è corniculati Papaueris succo: Verum ij (ut Dioscorides est author) proculdubio decipiuntur. 30

Papauer spumeum.

Cæterùm Papauer spumeum, quod aliqui heracleum uocant, nondum mihi compertum est, neque etiam hactenus aliquem reperi, qui illud legitimum ostenderet. Quo fit, ut ipsum quoque inter tot alias nobis incognitas plantas relinquere malim, quàm aliquod incertum proferre, ut quidam faciunt. Veruntamen non mihi uidetur silentio prætereundus fatalis ferè Plinij lapsus, in Papaueris spumei mentione lib. 20. cap. 19.

Plinij lapsus.

Quippe qui huius papaueris folia speciem passerum auium representare tradiderit, deceptus nimirum duplici eiusdem nominis Græci significatione. σρούθιον enim Græcis non modò passerem auiculam significat; sed & plantam eam, quam Latini radiculam, siue lanariam herbam appellant: cui quidem Dioscorides, non autem auiculis, quas passeres Latini dicunt, Papaueris spumei folia similia reddidit. Quemadmodum & Theophrastus, qui de eo loco citato ita scriptum reliquit. Papauer heraclion nuncupatum folio constat struthij, hoc est radiculæ, qua linteis candorem conciliant, radice candida, in summa terræ eunte: fructu albo. Huius radix purgare superius nata est. Non desunt, qui contra comitiales ea vtuntur in vino mulso. hæc Theophrastus. 40

Papaueris corniculati uires ex Gal.

Papaueris corniculati meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, de eius viribus in hunc modum disserens. Papauer corniculatum nominatum quidem est a semine leuem inuersionem habente, veluti & fœnum græcum, vt bouis cornu videatur esse simile. Vocatur porrò a quibusdam paralium, quandoquidem vt plurimùm iuxta mare nascitur. Vim habet incidendi, & abstergendi. Itaque radix herbæ in aqua decocta ad dimidium, hepaticos affectus adiuuat. Porrò folia, & flores sordida admodum, & maligna vlcera iuuant. Sed ab his abstinere oportet, vlceribus iam expurgatis: adeò enim abstergere valent, vt & puræ quoque carnis nonnihil eliquent. Hoc virium robore non sordem duntaxat, sed & crustam vlceribus detrahit. Papauer verò Herculeum, quod & aphrodes, hoc est, spumeum vocatur, eo quod totum sit candidum, & spumosum, exile est. Semen habet pituitam expurgans.

Nomina.

Μήκων κερατῖτις id Græcis vocatur, quod Latinis Papauer corniculatum: Arabibus, Almacharam: Italis, Papauero cornuto: Germanis, Gelbol magen, Moen, & Beelma samen: Hispanis, Dormidera marina: Gallis, Pauot ocornu. Id verò μήκων ἀφρώδης Græcè dicitur, Latinè Papauer spumeum: Arabicè, Dabre, & zebeolij: Italicè, Papauero spumeo. 50

Ὑπήκοον. HYPECOON. CAP. LXIII.

HYpecoon, aliqui hypopheon uocant. nascitur in segetibus, aruisque, foliis rutæ, exilibus ramis. Natura eadem, quæ papaueris succo.

Hypecoi consideratio.

HYpecoum ijs facilè sese offeret, qui inter segetes, & legumina ipsum perquirere non grauabuntur. Hoc pro syluestri ruta olim Petrus Spezzalancia Clesij vallis Ananiæ oppiduli pharmacopola compater meus, mihi ostendere solebat. Quandoquidem id prouenit in aruis, folijs rutæ paulò maioribus: caulibus exiguis, mollibus, hirsutis: in quibus sunt flores, qui in luteum pallescunt, etsi prope calycem purpurei spectentur. in horum medio flocculus erumpit colore aurum æmulans, visu iucundus. Floribus succedunt capitula, tenui inuolucro contecta: in quibus semen clauditur nigrum, asperum, finitimo melanthio proximum. Cæterùm scio non deesse nasutos, qui iam diu plantam hanc nostram impugnant; dicuntque folia illi non esse rutæ, sed potius Alceæ. Atqui si singulatim examinentur ij facilè cognoscent, a ruta parum admodum distare. Quo fit, Ad hæc si uires expendantur, nihil sanè obstabit, quin eæ in hac planta reperiantur, quæ in ipso quoque sunt papauere. Quo fit, vt horum susurronum bombo nihil a priori mea sententia dimouear; quousque aliam plantam, quæ magis facie, & uiribus Hypecoon referat, in medium afferant. 60

Hypecoi uires ex Gal. Nomina.

Meminit huius Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, his paucis verbis. Hypecoon, inquit, refrigerandi uim habet, ex tertio ferè refrigerantium ordine, adeò ut parum absit a papauere. Quod Græci ὑπήκοον, Latini quoque Hypecoum uocant: Itali, Hipecoo.

Ὑοσκύαμος.

HYPECOVM.

Ὑοσκύαμος. HYOSCIAMVS, SIVE APOLLINARIS. CAP. LXIIII.

HYoſciamus frutex eſt caules emittens [a] craſſos. folia lata, oblonga, diuiſa, nigra, hirſuta: flores è latere caulis, ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini, ſcutulis ſepti ſeminum plenis, ut papa 60 ueris. Tres eius differentiæ. Vna ſemine nigro floribus penè purpureis, ſmilacis folijs, cytinis prædurìs & ſpinoſis. Alterius ſemen ſubflauum ut irionis. flores lutei, folia & ſiliquæ [b] ſimpliciores. ambo inſaniam gignunt, & ſoporem: ideo in communi uſu damnantur. Tertium genus, ut quod mitiſſimum eſſet, medici recepere: pingue, lanuginoſum, molle, candidi floris ſeminiſque, in maritimis ruderibusque naſcens. [c] cuius occaſio ſi non adſit, rufum uſurpari oportet. niger, ut deterrimus, improbatur. Recenti ſemine, caulibus, foliiſque rufis ſuccus in ſole exprimitur, & exiccato humore, uſus ad annum uſque prorogatur: nam facilè corruptionem ſentit. Extrahitur etiam ex ſicco ſemine ſeparatim in aqua calida tuſo, & expreſſo. Liquamentum autem ſucco lacteo præſtantius eſt, & magis dolores finit. Contuſa herba recens, addita [d] trimeſtri farina, digeritur in paſtillos, & reconditur. Liquamentum primum, & quod à ſicco ſemine exemptum eſt, collyrijs, quę doloris ſenſum auferunt, commodiſſimè inferi ſolent. contra acutas, calidaſque fluxiones dolores aurium, atque uuluę mala proſunt: cum farina autem, aut polenta

a Orib. addit. πόλλους. i. multos. Et ita quoq; Meū.
b Orib. ἁπαλότερους. i. tenerıores.
c Orib. add. χρυσέον σὺν τῷ λευκῷ, i. candidum itaque ... eſt.
d Mcum. σιτανίῳ ἀλεύρῳ καὶ πηγάνῳ. i. cum trimenti horni farina & ruta.

HYOSCYAMVS.

aut polenta, oculorum, pedum, cæterarumque partium inflammationes placant. Semen eadem præbet: tussi, destillationibus, oculorum fluxioni, & doloribus efficax: contra mensium abundantiã, & erũpentem aliunde sanguinem, oboli pondere cum papaueris semine, & aqua mulsa bibitur: podagris subuenit: testibus inflatis, mammisque tumentibus à partu, tritum ex vino illinitur. Aliis quoque cataplasmatis, quæ doloris leuamentum præstant, admisceri solet. Folia omnibus medicamentis dolorem sedantibus, per sese, & ex polenta vtilissimè imponuntur. recentia ad mitigandos omne genus dolores oblinuntur: cum vino terna, quaternàue pota sanant algidas febres, quas epialos uocant. Cocta olerum modo folia, si acetabuli mensura manduntur, mediocrem insaniam gignũt. idem efficere tradunt, si colo ulcus sentiente, infundantur. Radice in aceto decocta, dentes in dolore colluuntur. 60

Hyoscyami contid.

HYoscyamus (vt Dioscoridi placet) tres habet differentias. Prima nigrum fert semen, secunda subflauum, tertia album, quę omnia vt semine differunt, ita & floribus. Siquidem in prima purpurei, in altera lutei, in postrema verò candidi spectantur. At hyosciamum purpureo flore refertum nusquàm hactenus videre licuit. Cætera verò genera & vidimus, & sæpe legimus. Quæ flore luteo, & subflauo semine prouenit, vbique ferè locorum nascitur, locis incultis, & secus itinera, & in agrorum limitibus, folio brassicæ, lato, venoso, pingui, nigricante, oblongo, in acutum desinente, & secto, Acanthi modo, circumquaque ambitu hirsuto, sed tactu molli. Caules habet teneros, teretes, pilosos, pingues, subalbicantes,

bicantes, è quibus à medio rami prodeunt numerosi, in quibus flores in altera tantùm parte è latere prodeunt. Hos calyces quidam sequuntur Punicorum Cytinis similes, serrato, ac pungenti cacumine ocimoidis ferè modo, in quibus semen concluditur, rotundis quibusdam scutulis, caliculorum os occludentibus. Nam ijs maturitate exclusis, protinus semen decidit. Radice nititur spithamæ longitudine, alba, molli, succosaque. Tota planta grauiter olet, adeò vt olfactu mentem afficiat. Quæ autem alba vocatur, folijs crescit ferè similibus, sed subrotundis, pinguioribus, mollioribus, hirsutioribus, rarioribus, & albicantibus. Flores profert alteri similes, sed candidos, aut subluteos, è quibus eodem ordine Cytini oriuntur, sed rariores, & clementiores, in quibus album concluditur semen. Non desunt qui nouam quandam in Italiam attulerunt plantam, spectatu sanè pulcherrimam, quam inter Hyosciami genera connumerant. Caules edit hæc sesquicubitales, rotundos, tenui obductos lanugine, ramososque, folijs amplis, pinguibus, tenui pilo refertis, mollibus, solani sopori-10 feri speciem quadantenus referentibus. odore etiam graui. Flores edit luteos Hyoscyami æmulos, è quibus capitula subrotunda oriuntur. quæ non nullam Hyoscyami speciem præ se ferunt. Nam, & similibus ferè scutulis concluduntur, coronato circunquaque orificio, & semine intus subflauo colore. Radice nititur alba, spithamæ longitudine, numerosis vbique fibris, & digiti crassitudine. Hanc iam pridem ex Italia ad me transmisit in Boemiam Iacobus Antonius Cortusius. Hyoscyami meminit Scribonius Largus, inquiens, Altercum, quod Græcis hyoscyamus vocatur, qui biberint, capitis grauitate, & uenarum distentione laborant, menteque abalienantur cum quadam verborum altercatione: vnde & nomen apud

HYOSCYAMVS ALBVS.

Latinos.

Latinos. Hoc idem equidem testari possum, quòd viderim in Ananiæ vallis montibus pueros, qui Hyoscyami semen comederant, adeò desipientes factos, vt parentes, & uicini eos crederent à cacodæmonibus vexatos esse. Hinc est, quòd eius regionis incolæ Hyoscyamum vulgari sermone appellant Disturbio, vt quod mentem maximè turbet. Aues, quæ huius herbæ semen ederint, præcipuè quæ in gallinaceo habentur genere, non multo post tempore pereunt, quemadmodum & pisces. Hyoscyamus videtur Græcis dicta, quasi faba suilla: propterea quòd (vt Helianus inquit) huius herbæ pastu resoluantur: & conuellantur apri. Sed remedium nouere: aquas enim statim adeunt, & cancros venantur, atque ita protinus saluti restituuntur. Hyoscyami vires recensuit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, his verbis. Hyoscyamus, cui semen atrum est, insaniam, ac soporem affert. Huic autem is, cui semen mediocriter flauum est, propinquam facultatem obtinet. Verùm vtrique fugiendi sunt vt inutiles, & venenosi seu deleterij. Cæterùm cuius semen, ac flos candidus est, ad sanationes vel maximè idoneus est, ex tertio quodammodo ordine refrigerantium. Porrò flos eius quidem, cui semen est nigrum, mediocriter purpureus est; eius verò, cui est subflauum, leuiter mali colorem refert. hæc Galenus. Cæterùm, vt ad hyoscyami historiam nostra reuertatur oratio, mihi quidem non videtur prætermittenda suspicio, quæ est, quòd in huius capitis initio, vbi de floribus fit mentio, mendum aliquod subsit. Ea nanque inibi floribus tribuuntur: quæ siliquis legitimè debentur. Etenim siliquæ sunt, quæ scutulis conteguntur, atque semen intus continent, non autem flores. Auget hanc nobis suspicionem Serapio; quippe qui illud de fructibus Hyosciami Dioscoridi acceptum referat, quod hic de floribus scriptum legitur. Quare non temere, meo iudicio, conijcere possumus, hunc locum in Dioscoride deprauatum aut mu-

Hyoscyami vires Ex Gal.

HYOSCYAMVS NIGER.

tilatum

tilatum eſſe. Planta, quæ Græcis ὑοσκύαμος Latinis appellatur Hyoſcyamus, Apollinaris, herba, Altercum: Arabibus, Bengi: Italis, Iuſquiamo: Germanis, Bilſomen, & Bilſen: Hiſpanis, Velenho: Gallis, Iuſquiame, & Hanebane.

Nomina.

ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. LXV.

PSyllion folijs eſt coronopo non diſſimilibus, hirſutis, longioribus[a]. ſarmentoſa fœni modo in totum herbula, ramis dodrantalibus: coma à medio caule exoritur, duobus tribusve conuolutis in cacumine capitulis: in his ſemine duro, nigro, pulicum ſimili, unde & nomen. in aruis, & incultis naſcitur. Vis ei ad refrigerandum, inſpiſſandum, & molliendum conueniens: articulorum morbis, 10 parotidibus, tuberculis, tumoribus, luxatis, illitum auxiliatur: imponitur in dolore capitis, cum roſaceo, aqua, aut aceto: enterocelis infantium, & prominenti umbilico, illitum ex aceto medetur. teritur acetabuli menſura, & in aquæ ſextario madefactum, ubi concreuit aqua, illinitur: ſiquidem uehementer refrigerat, & in feruentem aquam deiectum calorem reprimit. contra ignes ſacros efficax eſt. Fama eſt, ſi uirens domum importetur, non ſinere in ea pulices gigni. Cum adipe tuſum ſordida ulcera, & quæ cacoethe vocantur, expurgat. Succus vermiculoſis auribus, aut fluxione laborantibus, ex melle prodeſt.

a Μεῦ. χορτώδις. i. fœni modo ſurculoſa.

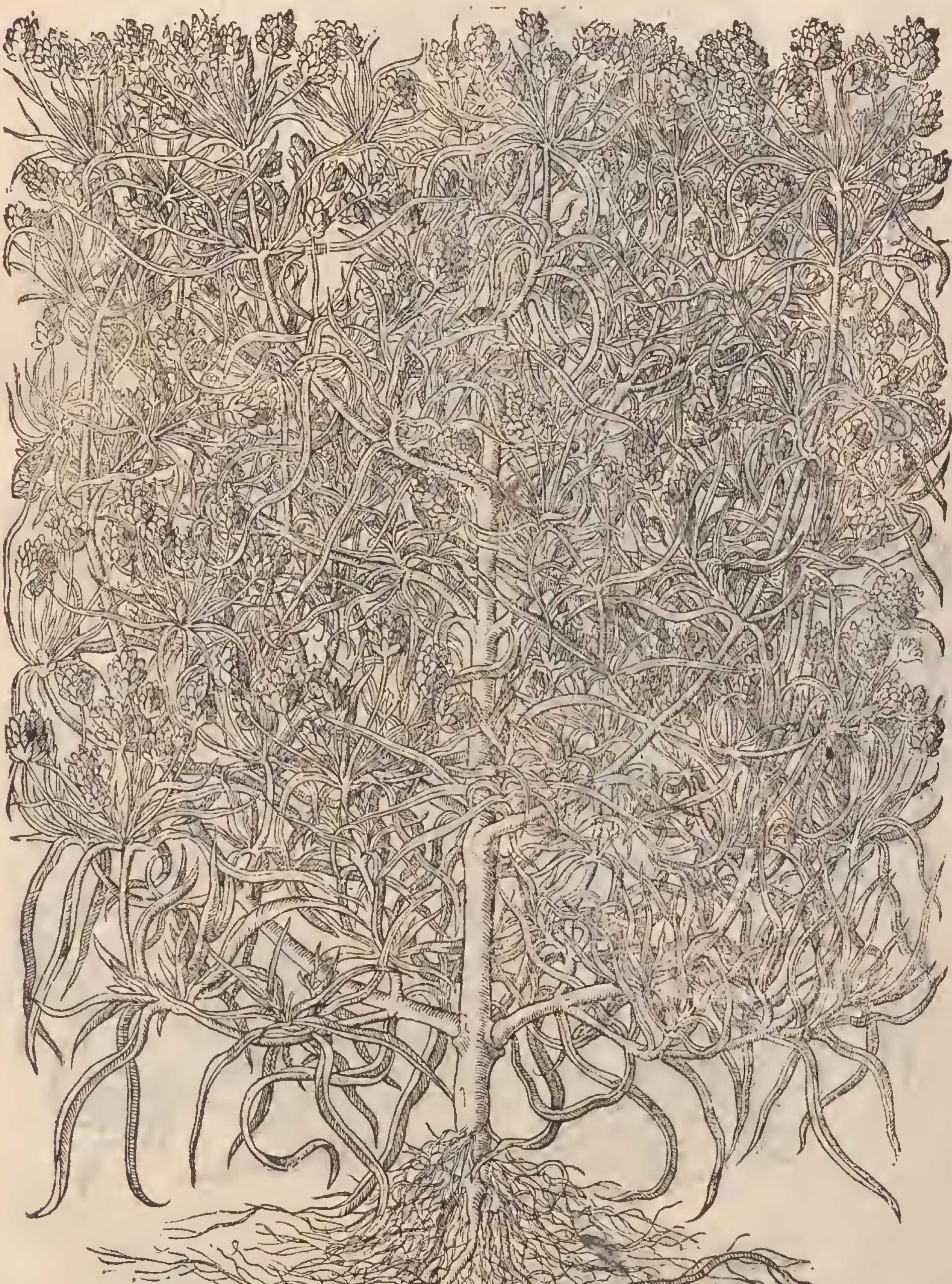
PSYLLIVM.

Pſyllium

Pſyllii conſ. PSyllium, quod & Pulicariam herbam nuncupant, duplici recenſetur genere. Alterum folijs incanis, longis, hirſutis, coronopo æmulis, non tamen corniculatis. Ramos gerit numeroſos, dodrantales, rotundos, graciles, & folioſos, humotenus potius quàm in altum ſeſe diffundentes, in quorum cacuminibus capitula oriuntur, compactili ſquamarum congerie à natura fabricata, vt in ſcabioſa, & longis pediculis nitentia. Floſculos edit puſillos, lanuginoſos, pilorum ſpeciem referentes, albo colore, plantaginis anguſtifoliæ modo. Semen, quod nigrum, pellucidumque habetur, pulicum effigie, in ipſis capitulis continetur. Radice nititur ſubalbicante, dodrantali, numeroſis ſtipata fibris. Naſcitur locis incultis, & à multis quoque ſeritur. Alterum longè ſarmentoſius eſt, & numeroſioribus refertum folijs, longioribus, anguſtioribus, denſioribusque, piloſis pariter, atque incanis, atque inter ſe complicatis. capitula illi ſunt alteri ſimilia, ſed minora paulò, & numeroſiora, in quibus ſemen progignitur alteri ſimile. Radicē habet multifidam, & numeroſis ſcatentem fibris. Naſcitur in campeſtribus, ſed in maritimis frequentius. Seplaſiæ ſemen recondunt ad glutinoſos liquores conficiendos, quibus in infrigidandis inflammationibus, prohibendisque calidis defluxionibus, & ad extinguendam ſitim, læuigandamq; linguam, & faucium ſcabritiem, in ardentiſſimis febribus vtuntur medici: quinetiam ad aluum emolliendam. Pſyllij vires retulit Meſues inter ea medicamenta, quę deiectoria vi pollent, vbi hæc ad ſenſum ſaltem habet. Pſyllium de his eſt, quæ temperamentum immutant, & quæ emolliendo aluum citant. Huius ſeminis tritia habentur genera, candicans, ſubſpadiceum, & ad purpuram vergens. Præſtantius perfectè maturum, ponderoſum, & quod in aquam demiſſum ſtatim imum pe-

PSYLLIVM ALTERVM.

tit. Contrarijs

cit. Contrarijs conſtat cum viribus, tum ſubſtantijs: ea ſiquidem, quæ in medulla continetur, calida eſt, & ſicca ordine quarto, admodum acris, incidens, exulcerans, ſepticæ, & deleteriæ facultatis. Quæ verò in cortice reſidet, teſte Ruſo, infrigidat humectatque tertio exceſſu. Infunditur psyllij ſemen in aqua fontana frigida, agitaturque rudicula tandiu, quouſque aqua lentorem contrahat, percolaturque deinde à ſeminibus, & admiſcetur oleo, aut ſyrupo violaceo. hoc enim modo psyllium potu aluum mirificè emollit, & deijcit: Verùm ſi frixum prius ſemen roſaceo admiſtum eodem modo agitetur, tunc ſumptum dyſentericis remedio eſt, & cæteris alui fluoribus, præſertimque ijs, qui deiectorio medicamento exuperante hauſto ſuperueniunt, ſed præcipuè acri, quale eſt ſcammonium. Cæterùm maximè animaduertendum eſt, ne Psyllij ſemen (id quòd tamen deteſtantur recentiorum quidam) tuſum in puluerem potandum exhibeatur. Quippe quòd, attrita medullari ſubſtantia, ventriculum, & inteſtina exulcerat: iecur, & ſanguinem inflammat, & omnia denique viſcera lædit. Integri ſeminis dilutum eo modo, quo diximus, paratum bilem deijcit: eaque propter ardentiſſimis febribus, intolerabili ſiti, inflammatis valde ſpiritibus, & faucium, & pectoris aſperitatibus mirificè medetur. In aceto diu agitatum inflammatione, igni ſacro, & herpete laborantibus auxiliatur, exterius illitum: priuatim prodeſt capite dolentibus fronti impoſitum, ſi tamen dolor à cauſa calida fuerit excitatus. Hæc ex Meſue decerpſimus. Psyllij vires paucis perſtrinxit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Psyllij ſemen admodum vtile eſt, ex ſecundo refrigerantium ordine: in deſiccando verò, & humectando medium quodammodo eſt, & ſymmetrum. Herba Ψύλλιον Græcè, Psyllium item Latinè dicitur: Arabicè, Bazara chathona, ſeu Bezer cothume: Italicè, Pſillio: Germanicè, Psylien kraut; Hiſpanicè, Zargatona: Gallicè, Herbe à puces.

Pſyllii uires ex Gal.

Nomina.

SOLANVM HORTENSE.

Στρύχνος κηπαῖος. SOLANVM HORTENSE. CAP. LXVI.

HOrtense Solanum frutex est cibis idoneus, exilis, pusillus, multis concauus alis: folio nigro, maiore quàm ocimi, & latiore: fructu rotundo, uiridi, qui post maturitatem nigricat, aut fulueſcit. herba innocentis gustus. Natura ei refrigerandi; quare folia ulceribus quæ serpunt, & ignibus sacris conuenienter cum polline polentæ illinuntur. ægilopia, capitisque dolores, trita & imposita per se sanant: æstuanti stomacho auxiliantur: parotidas cum sale detrita illitu discutiunt. Valet succus eius aduersus ignem sacrum atque ulcera quę serpunt, cum cerussa, rosaceo, & argenti spuma: ad ægilopas cum pane: infantium adustioni, quam syriasin uocant, cum rosaceo perfusus proficit: in collyrijs, aquę uel oui uicem exhibet, contra acutas fluxiones illitus: aurium dolori instillatus prodest. mensium abundantiam sistit in uellere subditus. Succus fuluo gallinarum cortalium fimo subactus, & linteo appositus, ægilopiis pręsentaneo est remedio. 10

SOLANVM, HALICACABVM.

Στρύχνος

Στρύχνος ἁλικακάβος. SOLANVM HALICACABVM. CAP. LXVII.

Est & aliud Solanum, quod peculiari nomine halicacabon, aut phyſalida, id eſt ueſicariam uocant, foliis antedicto ſimilibus, uerùm latioribus: cuius caules, poſteaquàm adoleuerunt, prona terram ſpectant: folliculis orbicularis, ueſiculis ſimilibus: in quibus ſemen continet fuluum, rotundum, læue: acinorum uuæ figura: quo coronarij utuntur, corollis intexentes. Vim, uſumque hortenſis ſolani habet: uerùm cibis nequaquam expetitur. Regium morbum purgat, ſemine poto, & urinam pellit. Ex utraque herba ſuccus extrahitur, qui ſiccatus in umbra reconditur, ad eadem ualens.

SOLANVM SOMNIFERVM.

Στρύχνος ὑπνωτικός.

SOLANVM SOMNIFERVM. CAP. LXVIII.

SOlanum ſomniferum, aliqui etiam halicacabon appellant, fruticat multis ramis, denſis, caudicoſis, fractu contumacibus, pinguium foliorũ, cotoneæq; mali ſimilium plenis: flore grandi, rubro, fructu in folliculis crocato: radice grandi, ſubrubro cortice veſtita. naſcitur in ſaxis, non procul a mari. Radicis cortex, in vino drachmæ pondere potus, ſomnificam vim habet, opio mitiorem. Semen vehementer urinam cit. Corymbi duodecim hydropicis dantur: ſi quid numero adijciatur, alienationem mentis faciunt. Remedio eſt aqua copioſa mulſa, potui data †. Succus paſtillis inſeritur, & 10 medicamentis, quæ doloris leuamentum præbent. decoctus in uino, ſi in ore contineatur, dentium dolotibus auxiliatur. Radicis ſuccus, cum melle illitus, oculorum hebetudines tollit.

† Meum. φλοιός. i. cortex.

SOLANVM SOMNIFERVM ALTERVM.

Στρύχνος μανικός. SOLANVM FVRIOSVM. CAP. LXIX.

SOlanum manicon, aliqui persion, alij thryon appellauere. Huic folium erucę simile, maius aliquantò, satis acantho, quam pęderota uocant, accedens; caules a radice proceros emittit decem aut duodecim, ulnæ altitudine adolescentes; caput in cacumine oliuæ figura, sed ut platani pilulæ hirsutius, uerùm maius, latiusque; florem nigrum: postquàm eo exuitur, racemus exit rotundus, niger, denis aut duodenis acinis constans, similibus hederæ corymbis, ut uuę mollibus; radice firmatur candida crassa, caua, cubitali. gignitur in montibus, uento perflatis, & plataneatis. Radix drachmę unius pondere pota ex vino, facit species vanas, imaginationesq; non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres usque dies mentis alienationem affert; quadruplicatus interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & uomitione reiecta.

SOLANVM MAIVS, SIVE HERBA BELLA DONNA.

Solani generum consid.

E Quatuor Solani generibus, quæ hic à Dioscoride describuntur, etsi in commentarijs, quos antea Italico sermone conscripsi, me duo tantùm genera nouisse prodiderim, hortense scilicet, & quod aliqui Halicacabum, alij Vesicariam vocant; hoc tamen anno tertium, quod Somniferum appellant, Pisis ad nos misit vir rei medicę eruditione clarus Lucas Ghinus Forocorneliensis: idque mihi planè omnibus notis legiti mo respondere videtur. Verùm quartum Solani genus, quod Manicum cognominant, hactenus me non vidisse fateor. HORTENSE apud veteres concessit in ciborum usum, & pro olere habitum est: folijs exit Ocimo maioribus, Vesicariæ ęmulis, sed angustioribus, nigrioribusque, mollioribus, & oblongis. Plures circumquaque fundit ramos, non sine alarum cauitatibus, floribus albis, & in medio luteis, Stellæ figura. Baccas edit rotundas, racematim dependentes vinoso succo prægnantes. Iuniperinis haud minores, in quibus album minutumque semen continetur. Variat in ijs color. Siquidem in hac planta nigræ, in illa luteæ, in altera subuirides habentur. Radix illi est alba, pluribus diuaricata fibris. Nascitur in hortis, & viridarijs, secus publica itinera, & præsertim propter sepes, & ædificiorum muros. Præstat cùm foliorum, tum baccarum succus addito rosaceo, & aceti momento aduersus capitis dolores à caliditate exortos; quinetiam phreniticos iuuat; vbi illitis in eo linteolis sincipiti superponatur. Illinitur fronti eodem modo ad calidas oculorum fluxiones. Gargarissatur quoque vtiliter cùm aceto ad faucium, & columellæ inflammationes, & additur in vnguentis, quorum ad ulcera contumacia est usus. In summa ubi refrigerare, exiccare, cohibereque opus est, hortēse solanum mirificè conuenit. Quod autem HAlicacabum, siue uesicariam vocant, quodque Arabes, & officinæ Alkekengi nuncupant, folijs est hortensi similibus, sed latioribus, firmioribusque, subasperis, nec adeò, vt in illo nigricantibus. Caulibus lentis, qui adoleuerint, facilè sese in humum prosternunt. Flores illi sunt candidi, hortensis modo; è quibus vesicæ oriuntur iuglandium magnitudine, & quandoque maiores, turbinata facie. Hæ octonis compaginantur costis, æqualibus inter se spatijs distantibus. Recenter editæ virides sunt, sed per maturitatem rufescunt, baccis intus vinosis, quæ singulæ, singulis inhærent ima folliculi parte, rubicundæ vuæ acino similes, sapore austero simul et amaro ac numeroso, minutoque intus semine, ipsoque albicante. Baccarum vis est præstantissima non solùm ad ciendam vrinam, sed ad eius quoque ardorem mulcendum. Siquidem earum succus ex papaueris albi cremore, aut seminum melopeponum, aut cucurbitæ, aut ex maluæ decocto, aut hordeacea ptissana potus mirificè vrinæ ardoribus auxiliatur. Aspidibus adeò aduersissimum est Halicacabum, vt admota propius eius radice, sopore inexpugnabili ij necentur. Baccæ musto dilutæ imponuntur efficaciter incipientibus oculorum carbunculis. Calcantur eædem in tina vnà cum maturis vuis, & diebus aliquot simul efferuescere sinuntur, fitque inde vinum calculosis admodum utile. Siquidem arenas mirificè pellit, & renes mundat vnciarum quatuor pondere potum. Est & aliud vesicariæ genus, ab hoc tamen valde diuersum, quod hac tempestate scenas, attegias, pergulas, & fenestras inumbrat, & topiario opere contexit, & opacat. Constat hæc folijs oblongis, per ambitum laciniatis: floribus ex candido lutescentibus, aut simpliciter candidis, è quibus vesicæ prodeunt virides, subrotundæ, senis secundum longitudinem diuisuris, semine intus pullo erui magnitudine, aut paulo maiore, in cuius latere veluti humani cordis effigies visitur, obsignata albo colore, nec sine causa id à natura factum credimus, quòd fortasse huiusce notanos doceat, ad cordis affectus hoc semen præstare, quemadmodum, & in Echio herba contra viperarum morsus celeberrima, semen viperinis capitibus simile procreauit. Cæterùm SOmnificum, siue soporiferum SOlanum numerosis fruticat ramis, densis, surculosisq; fractu contumacibus: folijs multis, subpinguibus, cotoneæ mali haud absimilibus: floribus subrubentibus; caules per interualla verticilli in modum ambientibus, fructu crocato baccæ figura, in foliculis hirsutis delitescente. Radice nititur longa vegetaque, brachiali quandoque crassitudine; cortice subrubenti circumuestita. Nascitur maritimo tractu, locis plerunque saxosis; adeò vt mihi dubitandum non sit, quin planta, quæ hic soporiferum solanum repræsentat, legitima dici possit, cùm omnibus ferè notis hoc solani genus referat. & si non desint nasuti, & qui aliorum laboribus inuident, ac insidiantur, qui friuolis, inanibusque argumentis eam oppugnent, quorum latratibus iam aures nostræ obsurdescunt. Est & alia Somnifici Solani species, cuius hic quoque imaginem expressimus; folijs angustioribus, venosis in humum spectantibus caule anguloso: floribus tintinabuli figura, subpurpurascentibus, & in ambitu denticulatis; & è longo pediculo dependentibus. ex quibus baccæ proueniunt nigræ aut ex nigro purpurascentes, vinosæ, minuto semine refertæ. quemadmodum & reliquæ solanorum baccæ. Hęc viridi quodam tegumento ad medium usque occultatur, cuius orificium in coronæ modum desinit. Radicem habet grandem, strumosam, teneram, albicantem; Maio floret, & Iunio fert fructum. Nascitur in Agro Goritiensi saluatino monte inter saxa, vnde aliquot nobiscum tulimus plantas. Cæterùm errant, mea quidem sententia, qui eam plantam, quam herbariorum uulgus Solatrum maius nominat, Veneti verò Herba bella donna, Solanum somnificum Dioscoridis esse existimant. Siquidem id fructum non profert in folliculis croceum, tametsi eius, baccæ largiùs sumptæ interficiant. Vnde quanuis hæ plantæ viribus conuenire possint; facie tamen inter se maximè distant. Horum sententię adstipulatus est Fuchsius medicus alioqui peritissimus, in suo magno de stirpium historia commentario. Sed cùm in hoc se manifestè errasse deprehendisset, in suo postea paruo plantarum librò, hanc herbam in Mandragoras reposuit, eamque Mandragoræ speciem voluit esse, quam Dioscorides Morion vocari tradit, lapsus, ni fallor, de vno in alterum errorem. Mandragora siquidem nomine Morion, folia fert mandragoræ mari similia, dodrantali longitudine, terræ procumbentia, circa radicis summum. Id quod manifestum præbet indicium, hanc perpetuò caule viduam esse, quemadmodum cætera mandragoræ genera. nam pediculi, quibus mandragoræ fructus sustinentur, caules dici non possunt. Hinc itaque fit, vt plantam hanc, quæ vulgò Bella donna vocatur, in nullo Mandragoræ genere legitimè referendam putem: cùm hæc folia emittat hortensi Solano maiora, palmi mensuram nunquam excedentia, minimè candicantia, nec humi strata, sed in caulibus exeuntia, adnatis plurimis reFertis bicubitalibus, & ligni modo pręduris: Quinimò crediderim ego, hanc esse Solani quintam speciem, antiquis scriptoribus incompertam. Nam, quantum equidem longa experientia comperi, varia ac diuersa Solani reperiuntur genera. Prouenit hæc planta, quam ego Solanum maius appello, in montium syluis, folijs hortensi Solano maioribus; caudice bicubitali, tricubitalique, & quandoque maiore, subrutilo colore, ramis numerosis, alis multis concauis, in quibus flores oriuntur longi, luteæ digitali vocatæ æmuli, prolixo pediculo & campanulæ instar concaui, colore ex pallido purpurascente, capillaceis intus staminibus. His flaccescentibus, baccæ suboriuntur singulatim è suo pediculo dependentes, dissecto, breuique calyculo comprehensæ. Hę maturescentes nigricant, acino uuæ magnitudine, pellucida exterius cute. Eædem vinoso succo refertę sunt, ac pariter numeroso atque minuto semine. Radicem fundit longam, crassamque, albicantem, & succi plenam. Plantata semel, Vere appetente, quot annis ex eadem radice repullulat, semperque auctior prouenit viribus. Manico correspondet solano, sed facie ab eodem plurimum differt. Nam baccę ipsę deuoratę sumentes dementant, & in furorem agunt, adeò vt demoniaci facti videantur. Inducunt tamen sumentes quandoque in veternum. Nam & pueros quosdam ex harum baccarum esu mortuos scimus, qui discriminis ignari eas vuę vice deuorarunt. Non desunt quoque qui hanc plantam Theophrasti Mandragoram esse velint. Verùm & ipsi hallucinantur, quòd is eius historiam minimè describat, sed tantùm de fructu meminerit, qui non solùm in hac planta ἐγγῶδης καὶ οἰνώδης reperitur, sed in alijs quàm pluribus.

Fuch. error.

Sed hi

Sed hi (quantùm uideo) ex vnguibus leonem describere volunt, cùm & Vrsi, & Tigres exungues non habeantur. Sunt qui hanc plantam iam in vsum medicum (vt audio) trahant. Siquidem, vt quidam promittunt experimentatores, aqua à tota planta distillata, pota duorum, aut ad summum trium cochleariorum mensura, internas viscerum inflammationes extinguit, nullo corporis incommodo, sed (vt illi aiunt) a copiosiore potu abstinendum. Idem præstat exterius admota ad erysipelas, sacros ignes, & alios calidos affectus. Contusa folia oculorum, palpebrarumq; phlegmonas leniunt. siccæ radicis mira vis. Nam si drachmæ pondere crassiusculè trita ea maceretur in vino horis ad summum septem, ac inde percolatum vinum quis degustauerit ieiunus, fiet vt is nullo pacto edere possit, nisi epoto paulò post aceto. Hoc enim antidoto fucus statim excluditur, redito; qui sumpsit, ad cibum. Iocus est magnus, vbi quis gulosis parasitis hoc apposuerit vinum, cùm mensis optimis cibis refertis assidentes, nihil prorsus cibi ingerere queant. Somnifici, & manici Solani meminit Theophrastus libro 9. cap. 12. de plantarum historia, sic inquiens. Solanorum genera duo. Alterum somnificum, radice rubra, sanguinis modo, sed candida cùm siccescit: fructu cocco rubriore: folio tithymalo simili, aut malo dulci, sed piloso, & parte ima magno. Huius corticem radicis tundentes admodum, & in vino meraculo madefacientes dant, atque ita dormire faciunt. Nascitur in rupibus, & faucibus, atque sepulchris. Alterum genus insanire facit. id alij Bryoron vocant, alij perisson. Constat radice candida, & longa ad cubitum, atque caua. Dabitur eius radicis drachmæ pondus, si vt quis ludat, seq; pulcherrimum putet, placuerit: at si magis insaniat vis, drachmis duabus opus est: sin autem nunquam insania solui malueris, tres dabis: & quatuor si interimendum sit. Habet folium erucæ proximum, maius tamen: caulem longitudine ferè quatuor cubitorum: caput gethyi, sed maius, atque pilosius, nec fructui platani absimile constat. Solani singulis generibus vires reddidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Solanum esculentum, quod in hortis nascitur, notum est omnibus, vtunturq; ad omnia ea, quæ refrigerari, & adstringi postulant: potest enim hæc duo ordine secundo. Cæterorum verò non esculentorum vnum quidem nuncupatur Halicacabum, fructum habens rufum, acino uuæ tum figura, tum magnitudine adsimilem: quo etiam ad coronas vtuntur. Alterum autem fruticosum ὑπνωτικὸν, hoc est, somnificum: & tertium est præter hæc, quod μανικὸν, id est, furiosum appellitant. Halicacabum igitur in foliorum facultate hortensi solano simile est, fructum habens ciendæ vrinæ idoneum: proinde multis compositis facultatibus, quæ ad iecur, ad vesicam, & renes accommodantur, miscetur. Solani verò somnifici cortex radicis, si cum vino bibatur, somnum accersit drachmæ pondere sumptus. Sed & ad cætera quoque papaueris succo persimilis est: nisi quòd eousque imbecillior est, vt ipse tertij habeatur ordinis refrigerantium, cùm hic in quarto sit constitutus. Huius solani semen vrinam ciendi vim habet. Verùm si plus duodecim corymbis hauseris, dementiam furiamve adsciscet. Porrò quod reliquum est ex dictis Solanis, ad medicationes, quæ intrò in corpus adhibentur, inutile est. Nam si quatuor eius drachmæ sumptæ fuerint, mortem inferent: si pauciores, insaniam. Vna certè innoxiè sumitur: cæterùm nec ipsa vtile quid obtinet. Verùm si foris corpori emplastri modo illinatur, vlcera maligna, & depascentia curat. Sed ad talia radicis cortex optimus est, desiccans secundo ordine iam completo, & tertio incipiente: refrigerans verò secundo incipiente. Illud solani genus, quod Græcis στρύχνος κηπαῖος, Latinis Solanum hortense nominatur: Arabibus, Hamebathan aleb, Hameb alchabaich, siue Hanab althaleb: Italis, Solatro hortolano: Germanis, Nacht schadt: Hispanis, Yerua mora: Gallis, Morelle. Quod verò Solanum Græcè ἁλικάκαβος, & φυσαλίς, Latinè Halicacabus, & Vesicaria appellatur: Arabicè, kekengi, Alkekengi, siue kekenigi: Italicè, Halicacabo: Germanicè, Luden kirsen: Hispanicè, Bexiga de perro: Gallicè, Beguenaudes. Quod deinde Græcis στρύχνος ὑπνωτικὸς, Latinis Solanum somniferum dicitur: Italis, Solatro sonnifero. Quod denique Græcè στρύχνος μανικὸς, Latinè Solanum furiosum vocatur: Italicè, Solatro furioso.

Solani histor. ex Theophr. — *Solanorum vires ex Gal.* — *Nomina.*

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. LXX.

Dorycnion Crateuas halicacabon, aut calcam vocat. frutex oleæ nuper prodeunti similis. Nascitur in petris non procul à mari, ramis cubito minoribus: foliis oleæ similibus colore, minusculis, firmioribus. præter modum scabris; flore candido [a]: siliquis in cacumine, ceu ciceris, densis, rotundis: quinis intus aut senis seminibus, exigui erui magnitudine, læuibus, firmis, uersicoloribus, radix ad digiti crassitudinem. & cubiti longitudinem adolescit. Id somniferum esse constat. Copiosius haustum mortem adfert. Nec defuere qui dicerent, semen in amatoria expeti.

a Mss. ἔπειτα χρῇ δὲ πυκρὰ θυλάκια ὥσπερ ἐρεβίνθου ἐν οἷς σπέρμα τὰ στρογγύλα. i. in summita te verò habet densos folliculos, uelut ciceris, in quibus semina rotunda.

Dorycnium, Crateuæ testimonio, inter saxa in maritimis nascitur, folijs cùm forma, tum etiam colore oliuæ proximis. Verùm mihi hactenus non contigit ipsum inuenire, aut inuentum videre: quamuis in eo quoque inquirendo multum laboris insumpserim. Non defuerunt tamen amici qui plantas mihi miserunt, quas ij Dorycnium faciebant; Verum cum ex non satis mihi fecerint, hìc illas appingere non libuit. Cæterùm hallucinantur, meo quidem iudicio, qui putant Dorycnium esse eam Vesicariam, quæ semine est rotundo, albo, macula cordis effigie insignito; cuius historiam inter Solani genera præcedenti capite retulimus. Siquidem hæc Dorycnio omnibus ferè notis repugnare deprehenditur. Dorycnij meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus ita scribit. Dorycnium temperamento papaueri simile est, & mandragoræ, & ijs qui sic refrigerandi vim habent: excellit aquea frigiditate admodum efficaci. Quamobrem modicum quidem soporem conciliat: largius verò sumptum interimit. Id δορύκνιον Græci, quod Dorycnium quoque Latini vocant.

Dorycnij cõsideratio. — *Dorycnij vires ex Gal.* — *Nomina.*

Μανδραγόρας. MANDRAGORAS. CAP. LXXI.

Mandragoram, aliqui antimelum, alii circæam uocant, quoniam uideatur radix ad amatoria conducere. Duo eius genera. niger, quæ fœmina existimatur, tridacias appellatus, angustioribus foliis ac minoribus quàm lactucæ, uirosis ac graueolentibus, in terra sparsis: mala gerit [a] sorbis similia, pallida, odorata, in quibus semen uelut pyrorum: radicibus inhæret bene magnis, binis, ternisve, inter se conuolutis, nigris forìs, intus albis, crasso cortice uestitis: caulem non fert. Alter candidus, qui mas dicitur, nonnullis morion uocitatur. huius folia magna, alba, lata, læuia vt betæ: màla quàm alterius duplò maiora, colore in crocum inclinante, iucundè cum grauitate quadam olentia, quorũ pomorũ cibo aliquantùm opiliones soporantur: radix alterius similis, maior & candidior, orbata & hæc caule. Succus fit è cortice recentis radicis tuso, & prælis subiecto: qui insolatus, ubi concreuerit, fictili recõditur. Màlis quoque succus depromitur, sed aliquantò ignauior. Delibratur radix, & traiectus lino cortex, ad usum suspenditur. Aliqui radices in uino ad tertias coquunt, & defæcatum ius seruant,

a Orib. ὠοῖς. i. ouis.

MANDRAGORA MAS.

cyathoq; vno vtuntur in peruigiliis,& doloribus,& ante ſectiones, vſtionesque, ne ſentiantur. Suc-
cus duobus obolis ex mulſo potus,vt veratrum, per vomitiones bilem atram, pituitamq; extrahit; ne- 60
rùm potu largiore vita adimitur. Medicamentis ocularibus,& his quæ dolores finiunt,peſſis quoque
emollientibus,admiſcetur; ſemioboli pondere inditus,per ſe menſes, & partus expellit; ſubditus ſedi
pro balano, ſomnificus eſt. Radix ebur emollire fertur,quę ſenis horis cum eo decocta ſit; & ad acci
piendam quam effingere optaueris formam,ipſum facilè præſtat. Folia recentia conuenienter ocu-
lorum inflammationibus,& collectionibus,quas ulcera citarunt,cum polenta illinuntur; duritias om
nes,ſuppurationes,ſtrumas, & tubercula diſcutiunt: ſtigmata ſic exulceratione delent, ſi quinis,ſenis-
ve diebus ſenſim perfricentur. Folia ſeruantur in murijs eoſdem ad uſus. Trita radix ignibus ſacris
ex aceto, & ſerpentium ictibus ex melle, aut oleo medetur; ſtrumas,atque tubercula cum aqua diſſi
pat: articulorum cruciatus, cum polenta ſedat. Fit citra coctionem uinum è cortice radicis,ad hũc mo-
dum. Ternæ minę in uini dulcis metretam conijciuntur. Dantur ex eo terni cyathi, ijs qui ſecari, aut
amburi debent,ut antè dictum eſt; ſiquidem nullo tunc afficiũtur dolore,ſed ueterno quodam preſſi
torpeſcunt. Mala ſoporem afferunt olfactu, & etiã ſi mandantur; item expreſſus ex eis ſuccus. ni-
mio

MANDRAGORA FOEMINA.

60 mio tamen odore percussi, obmutescunt. Semen malorum potum vuluas purgat;appositumq; cum sulphure ignem non experto, rubra fœminarum profluuia sistit. Scarificata, punctisque multifariam aperta radice erũpens lacryma, cauo uase recipitur. Liquamentum autem succo lacteo præstantius est. sed non ubique, ut experientia docet, radices lacteũ succum delacrymant. Alium tradunt esse mandragoram, nomine Morion, in opacis iuxta specus enatum: folijs albi mandragoræ, minoribus, albis, dodrantalibus, radicem ambientibus; quę mollis est, & candida, paulò maior palmo, pollicemque crassitudine æquat. Tradunt eam in pane, offa, obsoniove drachmæ pondere deuoratã, usum rationis intercipere. obdormiscit enim homo, eo ferè quo comederit habitu, sensus impos, ternis quaternisve, ex quo data est, horis. Hac medici utuntur cùm scindendi, vrendiue necessitas adest. Antidotum esse volunt, radicem, cum manico solano potam.

MELONGENA, SIVE MALA INSANA.

Mandragoræ vtriusque cõsideratio.

MAndragoræ vtrunque genus frequens nascitur in compluribus Italiæ locis, præsertim in Apulia Gargano monte, vnde radicum cortices, & poma herbarij quotannis ad nos conuehunt. Habentur & in viridarijs spectaculi gratia. etenim Neapoli, Romæ, & Venetijs vtranque Mandragoram in hortis & vasis fictilibus satam vidimus. Sed profectò vanum ac fabulosum est, quòd Mandragoræ radices ferant, quæ humanam effigiem repræsentent, vt ignarum vulgus, & simplices mulierculæ certò credunt, & affirmant. Quibus etiam persuasum est, eas effodi haudquaquam posse, nisi cum magno vitæ periculo, cane qui effodiat, radicibus adalligato, & auribus pice obturatis, ne radicis clamorem audiant effodientes, quòd audita voce periclitentur, pereantque fossores. Quippe radices illæ, quæ humanam formam referunt, quas impostores, ac nebulones quidam venales circumferunt, infœcundas mulieres decepturi, factitię sunt ex harundinum, bryoniæ, aliarumq; plantarum radicibus. Sculpunt enim in his adhuc virentibus tam virorum, quàm mulierum formas, infixis hordei, & milij granis, ijs in locis, vbi pilos exoriri volunt: deinde facta scrobe tandiu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod viginti ad summum dierum spatio. Eruunt eas demum, & adnatas è granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantque ita vt capillos, barbam, & cæteros corporis pilos referant. Huius sanè rei certam fidem facere possum, quòd cùm Romæ essem, impostorem quendam circumforaneum lue Gallica correptum nobis curare contigit, qui præter alias innumeras imposturas, quibus circumuentis hominibus multam pecuniam extorquent; docuit & artem, qua factitias

Mandragorę humana forma factitię.

60

qua factitias sibi comparabat Mandragoras. quarum complures mihi demonstrauit, asserens vnam tantùm interdum diuitibus vendidisse quinque & viginti, nonnunquam etiam triginta aureis. Quamobrem nos, qui omnium vtilitati & saluti quantum poßumus consulimus, hæc silentio haudquaquam inuoluenda duximus, vt palàm omnibus fiat, quibus fallacijs ac fraudibus maximo cum detrimentò, & vitæ sæpe discrimine homines ab his impostoribus, & nebulonibus decipiantur. Qui vt antiquorum quoque authoritate suas imposturas adstruant, prædicant Pythagoram vocasse Mandragoram Anthropomorphon, quòd eam humanam formam reddere voluerit. Verùm sciendum est, non sine ratione Mandragoram ita à Pythagora dictam fuisse. quippe quòd in vniuersum omnes ferè Mandragoræ radices a medio ad imum bifurcatæ proueniant, adeo vt crura hominum modo habere videantur. Quapropter si eo effodiantur tempore, quo fructum gerunt, qui mali instar super folia ad terram procumbentia breui pediculo appensus, parum à radice distat, hominis, cui brachia desint, effigiem quadantenus repræsentant. Hanc quidem rem nulli, quod sciam, vel pauci sunt, qui rectè acceperint. Quin potius plerique huius sententiæ ignari adducti sunt, vt Pythagoræ, & Columellæ id maximè vitio verterint, vt qui eos de Mandragora fabulatos esse crediderint. Sed vt ad fabulam illam redeamus, quæ periculum denunciat ignaris radices Mandragoræ effodere volentibus, ijs cane qui effodiat, non adalligato, ea mihi quidem desumpta videtur a Flauo Iosepho: qui; etsi de alio radicis genere scribat, ea tamen potuerunt facilè ab impostoribus in Mandragoræ radices transferri. Quod vt omnes clariùs intelligant, hic Iosephi verba subijciam, quæ librò 7. cap. 25. de bello Iudaico ita scripta sunt. Vallis, inquit, qua ciuitas parte septentrionali cingitur, quidam locus Baaras appellatur, vbi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa vesperam verò veluti iubar fulgurans. Accedentibus, eamque euellere cupientibus, facilis non est, sed tandiu refugit, nec prius manet, quàm si quis vrinam muliebrem, vel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tunc si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi fortè illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur autem alio quoque modo sine periculo, qui talis est. Totam eam circumfodiunt, ita vt minimum ex radice terra sit conditum: deinde ab ea religant canem, illoque sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facilè euellitur, canis verò continuò moritur, tanquam eius vice, a quo tollenda erat, traditus: nullus enim postea accipientibus metus est. Tantis autem periculis propter vnam vim capi eam operæpretium est. Nam quæ vocantur dæmonia, pessimorum hominum spiritus, viuis immersa, eosq; necantia, quibus subuentum non fuerit, hæc cito, etiamsi tantummodo admoueatur ægrotantibus, abigit. hactenus Iosephus. Ex cuius vtique verbis omnibus perspicuum esse potest, quòd hinc impostores occasionem acceperint, qua postea vanam ac falsam de Mandragoræ radicibus commenti sunt historiam. Cæterùm tertium Mandragoræ genus, quod Dioscorides Morion appellari tradit, in opacis iuxta specus proueniens, qui mihi ostenderet in Italia hactenus reperi neminem. Brasauolus, itemque Fuchsius Hermolaum immeritò, meo quidem iudicio, damnant, quòd virum hunc in ea sententia fuisse velint, vt putauerit mala illa, quæ Insubribus MELONGENA vulgò vocantur, nostris verò Hetruscis Petrancianі, esse huius tertiæ Mandragoræ fructus. Sed quòd hæc non fuerit certa ac firma Hermolai sententia, eius verba abundè testari poterunt, quæ in suis corollarijs de Morio ita scripta inuenio. De Morio, inquit, mandragora nihil habeo quod addi possit ijs, quæ à Dioscoride notantur. Sed quoniam mala terrestria & canina Mandragoræ fructus appellantur, in mentem subeunt, quæ vulgò Melongena vocitamus, hoc est, vt ipse puto, mala insana: de quibus nihil veteribus scriptum fuisse iam desino mirari, quòd multa huiusmodi reperio, sicut hercle multa quondam fuere, quæ modò vel ignorantur, vel certè non habentur. Mala ergo insana è frutice vulgari sunt, passim nascente, vt melones, & cucurbitæ: pari quoque cultu, folijs propè ficulneis: flore oblongo, speciosò, candido. Manditur vulgò pomum ex oleò, sale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc ad verbum Hermolaus. Ex quibus equidem omnibus palàm fieri arbitror, quòd perperàm tum Brasauolus, tum Fuchsius hac in re Barbaram insimulauerint. Cæterùm nos Mala insana è planta oriri obseruauimus, cui folia insunt stramoniæ, aut maioris solani haud absimilia, subaspera tamen, hirsuta, & per ambitum sensim sinuata; caule vnico, semicubitali, ramoso, tereti, firmo, subpurpureo, & perinde ac folia hirsuto. Flores edit albicantes, aut subpurpureos, in stellæ modum radiantes, è quibus oblongi oriuntur fructus cucumeris magnitudine, colore in candido purpurascente, & leuissimo contecti cortice, succosa, albicanteque intus pulpa, semine numeroso, paruo, siliquastri æmulo. Radice nititur multifida, haud altè descendente, seritur in hortis, & viridarijs primo statim appetente vere. floret Aestate, & Autumno fert fructum. Planta est frigoris, & algoris impatiens, quo fit vt in Germania, & Boemia vbi Aestas frigidiuscula fuerit, rarò fructũ ad maturitatem perducat. In Italia, vbi Mala insana copiosa proueniunt, frequenter in cibum veniunt. Elixa enim a cortice mundant, & in particulas dissecant, & deinde farina aspersa, in oleo, aut butyro feruenti in patellis frigunt, & mensis apponunt; sale, & pipere condientes. Sunt enim gustui non ingrata. Sunt è nostratibus, qui Malis insanis vescantur ad venerem excitandam. Quòd fortè ideo præstant, quoniam flatus gignunt, concoctuque, contumaci existunt. Verùm cùm frequentius manduntur (vt testis est Auicenna) biliosos generant humores. Quinetiam pariunt viscerum obstructiones, carcinomata, elephantiasin, capitis dolores, tristitiam, & iecinoris & lienis infarctus: vnde postea diuturnæ proueniunt febres, & habitus malus. Hinc itaque fit, vt Auerroem mirari subeat, quòd libro 5. collectaneorum mala insana commendauerit suo quodam modo parata. Iam & aliud horum genus importari cœpit, pressum, orbiculatorum malorum modo, melopeponum more sectum. colore primùm viridi, deinde vbi maturitatem senserit, in quibusdam plantis aureum, in quibusdam verò rubeum visitur. Ideoq; vulgò appellantur POMI d'oro, hoc est, mala aurea. Eduntur & hæc quemadmodum illa. Mandragoræ vires descripsit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, his verbis. Mandragora vincentem habet facultatem refrigeratoriam, adeò vt tertij sit ordinis refrigerantium. Veruntamen & caliditatis cuiusdam particeps est, & in pomis humiditatis: proinde soporem conciliandi uim ea habent. Radicis cortex, cùm sit ualentissimus, non tantùm refrigerat; sed & desiccat. reliquum quod intus est, imbecillum existit. Hæc planta, quæ Græcis μανδραγόρας, Latinis item Mandragoras appellatur: Arabibus, Iabora, seu Yabrohach: Italis, Mandragora: Germanis, Alraun: Hispanis, Mandracola: Gallis, Mandragore, & Mandegloyre.

Hermolai tutela.

Mala uulgò Melongena.

Melorum insanorũ uires.

Mala aurea.

Mandragoræ uires ex Ga.

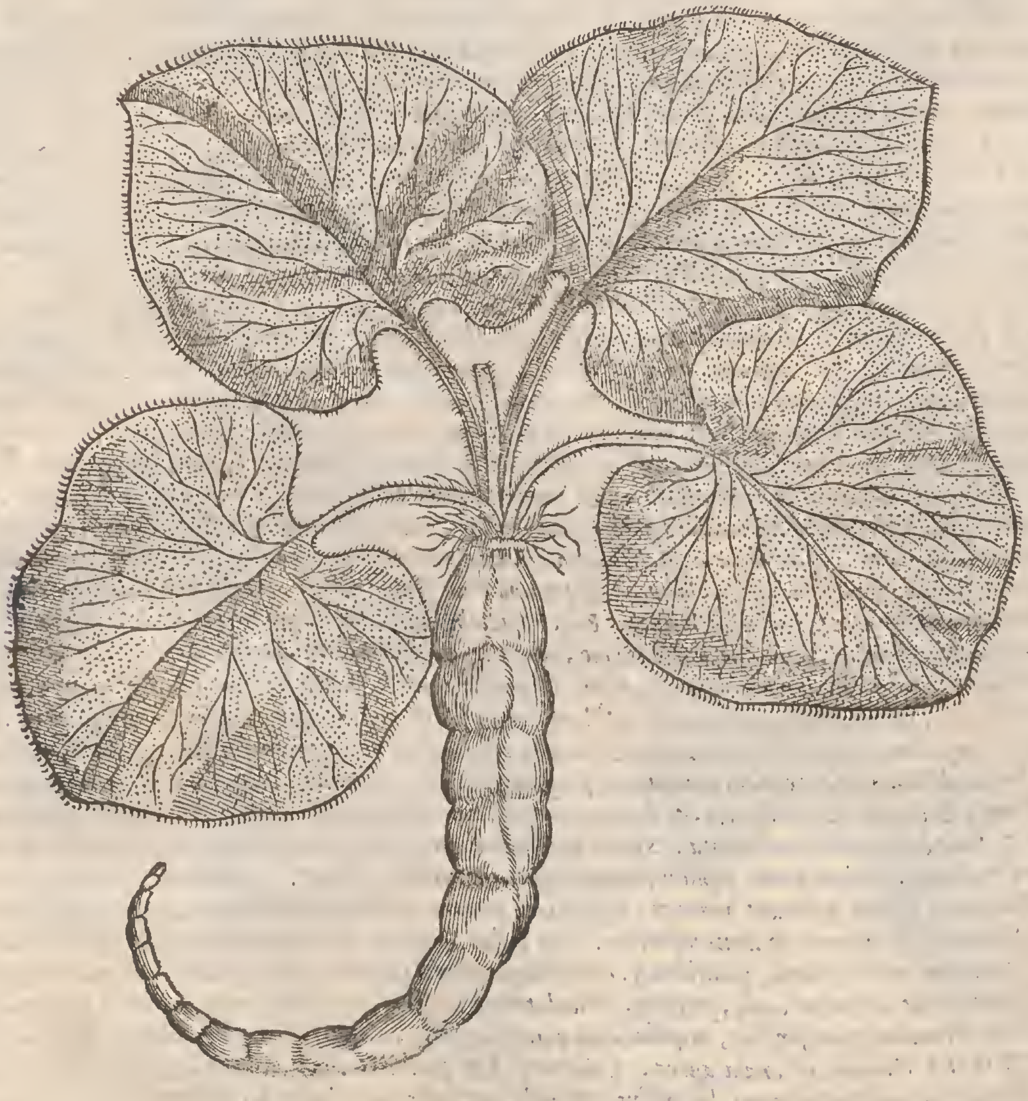
Nomina.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. LXXII.

† Meum. ὑπο τραχέα.i.subaspera.

AConitum, aliqui pardalianches, alii cammoron, alii thelyphonon, alii myoctonon, alii theriophonon uocant. Folia habet cyclamini, aut cucumeris, tria aut quatuor, minora, & † subhirsuta: caulem palmo altum: radix scorpii caudam æmulatur, & alabastri modo splendet. Torpescunt, ut fama est, scorpiones admota radice, stupentq;: qui rursum ellebori contactu, excitantur. Oculorum medicamentis leuandi doloris gratia adiicitur. Enecat pantheras, sues, lupos, & feras omnes, in carnibus obiectum.

ACONITVM PARDALIANCHES DIOSC.

Ἀκόνιτον ἕτερον. ACONITVM ALTERVM. CAP. LXXIII.

EST & alterum Aconitum, quod aliqui cynoctonon.alii lycoctonon appellant. Huius genera sunt tria: unum, quo utuntur uenatores: alia duo in vsum suum uertere medici. è quibus tertium, quod Ponticum nominatur, plurimum in Italia, montibus Iustinis exilit, a priore distans, quoniam folia faciat effigie platani, crebriore diuisura, longiora. & multò nigriora: caulem filicis pediculo similem nudum, cubitali altitudine, aut ampliorem: semen in siliquis oblongis recondit: radices in modum squillæ marinæ citrorum nigrescunt. Quibus ad uenationem luporum utuntur: insertę siquidem crudis carnibus, & deuoratę lupos enecant.

Duo Dio-

DVo Diofcoridi produntur Aconiti genera, quanquam poftremum triplici diftinguit differentia. Primum, quòd pardos enecet, Pardalianchen: alterum verò, quod canes, lupofque conficiat, Cynoctonon, Lycoctononque vocari ait. Hoc (vt diximus) in tria genera diftribuit: veruntamen poftremum tantùm defcribens, duorum priorum hiftoriam, & vires filentio præterijt. Quo fit, vt Hermolai, & Marcelli fententiam probandam putem: qui non temerè quidem fufpicantur, in altero capite plura defiderari, quibus & priorum hiftoria, & quo nam pacto tum medici, tum venatores ijs antiquitus vterentur, palàm fieret. Huius diminutæ lectionis illud non parum fufpicionem auget, quòd in tertio genere, quod Ponticum appellauit, nihil fit ab ipfo Diofcoride prætermiffum. ex quo quis fortè conijcere poteft, in cæteris quoque eum quicquam non prætermififfe. Tertium hoc genus paffim in Italia omnibus ferè montibus nafcitur, folijs quæ platanum quadantenus æmulantur, magis tamen per ambitum ferratis, albis quibufdam maculis refperfis: caule filicis, bicubitali: floribus fubluteis, acutis galericulis facie fimilibus: è quibus filiquæ prodeunt, femen continentes: radice multiplici, ac nigra. Habetur & aliud genus ijfdem ferè folijs, & caule, floribus tamen melinis, ranunculo non diffimilibus, longè tamen maioribus, adeò vt fyluestres rofas hic æquet amplitudine. Quanquam Gefnerus in fuo magno libro de animalibus infcripto (in quem is mihi quidem videtur vt multa vera doctè, ita non pauca etiam falfa ac vana ineptè congeffiffe) negat inueniri Aconitum, cuius flores lutei fint, atque rofas æmulentur: vt qui fibi fortaffe perfuaferit omnia naturæ opera fe nouiffe, &

Aconiti genera confid.

Diofcoridis locus fufpectus.

Gefnerus deceptus.

ACONITVM PARDALIANCHES PLIN.

vidiffe.

ACONITVM PARDALIANCHES THEOPHR.

vidiſſe. Attamen in hoc, pace eius dixerim, decipitur: ſiquidem plures extant montes, qui cùm hoc Aconiti genere ſcateant, nos hic uera ſcripſiſſe, Geſnerum contrà veritati refragari, poſteris omnibus teſtatum relinquent. Sunt qui hoc Aconitum ab effectu Lupariam vocent: at rura Tridentina, in quorum montibus copiosè prouenit, ipſum paſſim Vulpariam nominant, vtpote quod præter lupos, vulpes etiam interimat. Quin & canes occidit, & feles, & mures, & omnia denique animalia, quæ ſuo exortu tanquam cæca producuntur. Primum genus thelyponon appellatum, quo venatores pantheras, & pardos interficiunt, vidimus legimusque nos tantùm in Ananienſibus montibus in Tridentino agro, locis ferè inacceſſis, & præruptis. Planta eſt admodum rara; & à paucis alijs fortaſſe viſa, quàm ab ijs quibus a me eius videndi copia facta eſt. Nam plurimi ſunt rei plantariæ ſtudioſi, & clariſſimi viri, qui eam viderunt, & palpauerunt, quique hoc perpetuò teſtabuntur. è quorum numero ſunt Cæſaris Ferdinandi, & Romanorum Regis Maximiliani Medici omnes, nempe vir Clariſſimis Iulius Alexandrinus Tridentinus, Stephanus Laureus Belga, Doctor Ribera Hiſpanus, Ioannes Crato Vratislauienſis, Franciſcus Parthinus Roboretanus, & Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus, & alij quam plures Medicinæ Doctores rei herbariæ haud ignari, non Itali ſolum, ſed Boemi, Poloni, Germani Boruſſi, Vngari, Galli, & Hiſpani, & quotquot ferè ſequuntur Cæſaream aulam, Regum, & principum oratores, ac multi quoque peregrini, rei plantariæ,

60

ACONITVM PARDALIANCHES MINVS, quod, falsò Doronicum uocant,

tariæ, & bonarum artium ſtudioſi, qui hac per Boemiam iter facientes, me (quæ eorum eſt humanitas) inuiſere ſolent: Quibus omnibus dicere ſoleo. Palpate, & videte, quoniam Matthiolus fabulas non deſcribit. Hanc plantam ego theſauri loco iam mihi aſſeruo aduerſus vitilitigatorum calumnias, & omnibus, & ſingulis demonſtrandam tam amicis, quàm inimicis. His quidem, vt inſpecta veritate ad mentem redeant: illis, vt de Matthioli integritate, vbique teſtari poſſint. Eſt itaque ACONITVM PARDALIANCHES, cuius hic primo loco imaginem expreſſimus, plãta in nudis, & arduis, montium ſummitatibus cautibusque proueniens, vmbroſis tantùm locis: folijs cucumeri proximis, ad ſummum quatuor, ijsque ſubhirſutis. caulem edit, quem ego caducum vidi, palmarem, pariter hirſutum, quemadmodum, & foliorum pediculos. Florem videre non licuit, verùm (ſi mea non fallit opinio) Doronici æmulum illum eſſe exiſtimo. Radicem edit alabaſtri modo ſplendentem, dum recens eſt, digitali craſſitudine, ex lata origine in acutum deſinentem, incuruam, geniculatam, & tota facie ſcorpij caudam æmulantem. vt ex hac imagine quam ex viua planta pinxit Volfangus Meierpeck, è Triburga Miſnæ oriundus; quiſpiam certior fieri poterit. Refert enim hæc omnibus ſuis notis adamuſſim Dioſcoridis Aconitum pardalianches. Eſt & alterum Aconiti huiuſce genus, radice ferè ſimili, ſed ſuperiori parte vtrinque brachiata, alba, ſplendente, geniculata, & ima parte ſcorpionum caudam referente: folijs præſcripto ſimilibus, ſed paulo rotundioribus, & minus hirſutis, caule & floribus Doronico ſimilibus. Hoc genus PLINII ACONITVM eſſe cenſeo. Quippe, is marino Cammaro ſui

ro ſui

PSEVDOACONITVM PARDALIANCHES.

ro sui Aconiti radicem similem reddidit, cuius effigiem hæc haud parum imitatur. Huic tertium accedit, quod omnino Theophrasti THELYPHONVM facio. Siquidem hoc non solùm habet radicem scorpionem integrum præseferentem, sed folia Cyclamini, & radicis fibras geniculatas, graminis modo, & eiusdem quoque more sese propaginantes, & alios quoque scorpiones effigiantes. è quibus postea, & folia & germina erumpunt. At caules & flores nihil ferè ab altero differre videntur; sunt enim aurei omnes, chrysanthemi modo. Duo hæc Aconiti genera misit ad me ex suo viridario vir insignis Iacobus Antonius Cortusus Patritius Patauinus, acerrimus plantarum indagator, vnà cum Doronicorum vulgarium planta: illeque me primum admonuit, Doronicum inter Aconita esse recensendum, quod certò sciret, facto à se pluries periculo, extingui facilè canes, qui horum radices deuorarunt. Vix ego id credere poteram, sed interim datis cuidam meo cani vulgarium Doronicorum quaternis drachmis, crudis carnibus occultatis, is post septimam horam obijt. Sed id mirum profectò mihi fuit, quod ipse met canis toto illo tempore, quo superuixit, alacer, lætus, ac hilaris se semper habuit, nihilque symptomatis passus est; imò, quod maius dici potest, quadam cum domestica canicula pluries Venerem exercuit, & cœnantibus nobis auidissimè comedit. Quo factum est, vt ego profectò crederem, me hoc facto periculo frustratum iri. Atqui paulò post præter omnium nostrum sententiam, is repente admodum, ac si morbo comitiali percussus esset, totus in terram cecidit, vbi horrendo spasmo correptus, spumanti ore paulò post conuulsus interijt. CORTVSO itaque, nobilissimo, hoc amplissimum munus

ACONITVM II.

munus futura poſteritas acceptum referat, ipſumq; nouum vitæ noſtræ cuſtodem appellitet. Huic Nymphæ violas, & lilia fundant: hunc ſuauiſſimis veſtiant roſis, & bacchare cingant. Ac interim deſinant Medici, quibus hominum vita cordi eſt, 60 *exitioſo, & pernecabili Doronico vti. Expellant & illum Pharmacopæi ſuis è Myropolijs, & interdicant pij, & optimi principes, qui Rempublicam gubernant, ne poſt hac venenum hoc præſentiſſimum væneat. O quam miſera fuit eorum conditio, qui ſuperiori ætate nos præceſſerunt, quorum ferè nemo ſimplicia medicamenta rectè nouit, quiq; ſæpe venenoſis auxilijs vſi ſunt, vbi ſaluberrimis antidotis vti putarant, vt quàm pluribus in locis horum noſtrorum commentariorum docuimus. Erit itaque Doronicum poſt hac Demonicum, non Doronicum appellandum, quòd Diabolus in huius locum thelyphoni genus hoc intruſerit. Hinc autem fit, vt ego errorem quoque meum iam agnoſcam, quòd voluerim Marantæ concedere, Doronicum vulgaris vſus eſſe Aconitum pardalianchen, cùm viderem id innocuè ſumi in medicamentis ab hominibus. verùm non ob id fieri puto, quòd canibus ſit venenum, homini verò ſalubre medicamentum, vt quidam mihi reſpondent, quibus cum de huiuſce Doronici exitiali facultate ſum locutus: ſed quòd non tanta quantitas propinetur à Medicis, qua homines necare valeat, aut quod rarò exhiberi ſoleat abſque alijs antidotis, quæ venenoſam eius vim diſſipant, & extinguunt. Nam quæ canes occidunt, & lupos; facilè adducor, vt credam, eadem homines quoque necare: vt de vomica nuce ego fateri poſsum. quippe qui ſciam hac tantùm mulierem iam ſeneſcentem eſſe extinctam, quæ caſeum è quo ſibi cibum parauerat ſuper inſtru-*

mento

ACONITVM III.

mento ferreo ad hoc parato attriuerat, ſuper quo eius filius ſuperioribus diebus nuces vomicas aliquot in particulas confecerat, quibuſdam necandis canibus, qui eum nocte oblatrabant. Cæterùm ſunt nobis ſex aliæ aconiti ſpecies, de quibus qui meminerit habeo neminem. Harum imagines, quas hìc appingi curauimus, miſit ad me Hieronymus Donzellinus Medicus inſignis, qui tamen Dominico Monteſoro Veronenſi Medico præclariſſimo has acceptas referebat. Horum hiſtorias hìc deſcribere operæ pretium non duximus, quòd appictæ hìc imagines, eas ad viuum repræſentent. De floribus tantùm dicam, qui in quarto, & nono aurei ſunt, in reliquis verò purpurei. Primi generis Aconiti, quod thelyphonum vocant, meminit Theophraſtus libro 9. cap. 19. de plantarum hiſtoria, vbi ita ſcribit. Thelyphonum, quod alij ſcorpionem appellant, quia radicem ſcorpioni ſimilem habet, admotum, ſcorpionem occidere tradunt: & eum reuiuiſcere poſſe, ſi elleboro candido linatur. Enecat idem & oues, & boues, & iumenta, & ad ſummum omnes quadrupedes eodem die, ſi genitalibus folium, vel radicula imponatur. Proficit potum contra ſcorpionum ictum. Folium habet cyclamino ſimile: radicem, vt dictum eſt, ſcorpionis effigie. Naſcitur graminis modo, & geniculis conſtat. loca amat vmbroſa. Quòd ſi vera ſint, quæ de ſcorpione narrantur, iam & reliqua eiuſmodi haudquaquam incredibilia, & fabuloſa dici debent. Hæc Theophraſtus de thelyphono. qui alterius quoque Aconiti mentionem fecit cap. 16. eiuſdem voluminis, ſic inquiens. Aconitum naſcitur in Creta, atque Zacyntho; ſed plurimum, optimumq; in Heraclia Ponti. Conſtat id folio intubaceo, radice tum ſpecie, tum 60

ACONITVM IIII.

cie, tum colore nuci proxima. vim illam mortiferam in hac eſſe, folium, & fructum nihil nocere affirmant. Fructus herbæ eſt, non humilis materiæ: herba ea breuis eſt, & nihil ſuperuacui habens, ſed frumento ſimilis: ſemen non ſpiceum. Naſcitur vbique, & non in Aconis ſolùm, a quibus habet appellationem, is autem vicus eſt Periandinorum. Amat autem loca potiſſimùm ſaxoſa. Paſcitur eo neque pecus, neque vllum animal. Præparari ad afficiendum modo quodam enarrant, nec noſſe quenquam: quamobrem medicos, quoniam componere neſciant, pro putrefactorio vti. Hæc ille de ſecundo Aconiti genere. quod duorum alterum Dioſcoridi eſſe poteſt, & illud fortaſſe, quod (vt ipſe inquit) in vſum ſuum vertere medici. Sed & de tertio Aconiti genere diſſeruiſſe Theophraſtum equidem crediderim, cùm eodem loco paulò pòſt hæc verba ſubdit. Aliud quoque venenum vim diurnariam enecandi ſortiens compertum affirmant: eſſe nanque radiculam quandam, quæ eodem die poſſit occidere: folium hanc habere ellebori, notamque omnibus eſſe. hactenus Theophraſtus. In quo nihil moueor, quòd huic Aconito, quod tertium ſuſpicor, veratri folia tribuerit. nam & Dioſcorides nigro veratro folia platani reddidit, quemadmodum etiam tertio Aconitorum generi. Scripſit de Aconito pardalianche diligentiſſimè etiam Plinius libro 27. cap. 11. ſic inquiens. Sed antiquorum curam diligentiamque quis poſſit ſatis venerari cùm conſtet omnium venenorum ocyſſimum eſſe Aconitum; & tactis quoque genitalibus fœminei ſexus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes a Calphurno Beſtia vxores M. Cæcilius accuſator obiecit

ACONITVM V.

Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Fabulæ narrauere è ſpumis Cerberi canis; extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticam, vbi monſtratur is ad inferos aditus, gigni. Hoc quoque tamen in vſus humanæ ſalutis vertête, ſcorpionum ictibus aduerſari, experiendo datum in vino calido. Ea eſt natura, vt hominem occidat, niſi inuenerit, quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur velut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, cùm venenum in viſceribus reperit: mirumq; exitialia per ſe ambo cùm ſint, duo venena in homine commoriuntur, vt homo ſuperſit. Imò verò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo venenata quoque ipſa ſanarentur. Torpeſcunt ſcorpiones Aconiti tactu, ſtupentq; pallentes, & vinci ſe confitentur. Auxiliatur eis elleborum album tactu reſoluente, seditq; Aconitum duobus malis, ſuo & omnium. Quod ſi quis illa fortè ab homine excogitari potuiſſe credit, ingratè deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito necantq; guſtatu pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas ſtatim liberari morte excrementorum hominis guſtatu, demonſtratum. Quod certè caſu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc, vt nouum naſci, quoniam feris ratio, & vſus inter ſe tradi non poſſit. Folia habet Cyclamini aut cucumeris non plura quatuor, ab radice leniter hirſuta. Radicem modicam Cammaro ſimilem marino. Quare quidam Cammaron appellauere, alij Thelyphonon, ex qua diximus cauſa. Radix incuruatur paulùm ſcorpionum modo, quare, & ſcorpion aliqui appellauere, nec defuere, qui Myoctonum appellare vellent, 60

ACONITVM VI.

60 *lent, quoniam procul & è longinquo odore mures necat. Naſcitur in nudis cautibus, quas Aconas nominant, & ideo Aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem, nutriente. Alij quoniam vis eadem in morte eſſet, quæ cotis ad ferri aciem deterendam, ſtatimq; admota velociter ſentiretur. Hæc de Aconito pardalianche Plinius. Hallucinantur itaque, qui putant plantam quandam, binis tantùm folijs ipſisq; rotundis, à medio caule exortis, & radicibus aſphodeli modo numeroſis refertam, quam nos hìc etiam appingi curauimus aliorum quoque iudicio expendendam, Aconitum eſſe Pardalianchem. Siquidem quanto in errore ij verſentur in Aconiti huiuſce cenſura, ipſimet iam agnoſcere poterunt: cùm tot illius imagines hìc à nobis editas, pacatis oculis inſpexerint. Nec in minori verſari errore Fuchſium alioqui virum clariſſimum deprehendimus: quippe qui in ſuis de plant. hiſt. Commentarijs, Aconitum pardalianchen eam plantam eſſe cenſet, quam herbariorum vulgus HERBAM PARIS appellat, ſiquidem hæc vno tantùm conſtat caule, rotundo, duorum palmorum altitudine: è cuius medio quatuor erumpunt folia, eodem ambitu, crucis inſtar patentia, ſanguineæ virgæ ſimillima: alia prætерea quatuor eodem modo prodeunt prope caulis ſummitatem, ſed hæc minima ſunt, & longiuſcula: in quorum medio purpureus, vinoſusq; extat globulus, acino vuæ ſimilis, in quo ſemen concluditur album, minutum, copioſumque halicacabi modo. Radix, quæ illi ſubeſt tenuis, in capillares ferè particulas diſſecta, palleſcit, nulla ſcorpionis caudæ effigie, nec alabaſtri modo aliqua ex parte nitet, vt primum Aconiti genus Dioſcoride repræſentatur: cuius folia (vt etiam Plinius libro*

ACONITVM VII.

27. cap. 4. eſt author) præter id quòd cyclamino, aut cucumeri ſimilia ſunt, nunquam, quod viderim, in caulis medio ſuam habent originem, ſed ſtatim ab ipſa radice exeunt, hirſuta, humiq; recumbentia. Semen huic nullum, quod ſciam, a rei herbariæ ſcriptoribus redditur. Sed ex herbæ Paridis acino ſemen colligitur, cui non modò nulla deleteria vis ineſt; ſed etiam contra veneficia præſtantiſſimum eſt medicamentum. Noui enim ego quoſdam, inquit ille, qui pan-dectas auctas edidit. quorum aliqui morborum diuturnitate, alij verò veneficijs ſemiſtulti facti erant, hoc tantùm Paridis herbæ ſemine ad vigeſimum vſque diem in puluerem hauſto drachmæ pondere, priſtinæ ſanitati omnino reſtitutos eſſe. id quod ego quoque fateri poſſum. Porrò idem Fuchſius in ſuis paradoxis nil aliud Aconitum eſſe putat Mauritanis, & præſertim Auicennæ, quàm Napellus. Qua in re rurſus, meo quidem iudicio, fallitur. quippe tam etſi non negauerim, Napellum eſſe è genere Aconitorum, quorum numeroſæ ſunt ſpecies, vt ex appictis hìc imaginibus videri poteſt: reperio tamen Auicennam de vtroque Aconiti genere ſcriptitaſſe, & alterum appellaſſe ſtrangulatorem adib, alterum verò ſtrangulatorem leopardi, quæ nomina eadem ſunt, quæ apud Græcos lycoctones, & pardalianches: atque eundem prius magna differentia ſpeciatim de Napello egiſſe conſtat. Cæterùm cum nobis de Napello nunc ſermo ſit, eius etiam hìc hiſtoriam, & vires attexere voluimus. Eſt itaque Napellus planta folijs quinis ex vnius pediculi apice prodeuntibus, pentaphylli modo, ijsq; anteriori parte diuiſis; & auerſa ſubalbicantibus. caulem edit bicubitalem; ſubrubentem, fragilem, ſtriatumq; in cuius

60

ACONITVM VIII.

in cuius faſtigio flores exeunt ſpicati, colore purpureo, qui anteaquam dehiſcant mortui ferè hominis caluariam repræſentant. At iam patefacti lamij flores æmulantur. Hos ſequuntur corniculatæ ſiliquulæ, ſurſum ſpectantes, terræ ex vno tantùm pediculo exorientes, in quibus ſemen concluditur nigrum, ac minutum. Radice nititur turbinata, vulgaris rapunculi modo, ſubnigricanteq́; a qua numeroſæ oriuntur fibrę adeò inuicem contextæ, vt retis ſpeciem referant. Tota planta pernecabilis admodum eſt. Sed radix cæteris partibus atrocior, adeò, vt manu aliquandiu retenta, quouſque concaleſcat, tenentem perimat. Quinetiam, paſtores necatos ſcimus, qui aſſandis auiculis, Napelli caule, pro veru temerè vſi ſunt. Napelli vis in necandis hominibus adeò immanis, ſæuaque exiſtit, vt nullis ferè antidotis occurri poſſit, niſi quàm primùm, & ſtatim ſuccurratur, quod tamen Aconitum ſumentibus non euenit. Huius immanitatem vidimus nos Romæ anno a Chriſto nato 1524. menſe Nouembri in Capitolio, Clementis VII. Pont. max. anno primo. Nam cùm decreuiſſet experiri olei cuiuſdam præſtantiſſimi vires, quod Gregorius Carauita Bononienſis Chirurgicus tunc præceptor meus contra deleteria medicamenta, & venenoſorum animalium quorumcunque morſus parauerat, iuſſit Pontifex venenum dari duobus latronibus, quos leges damnauerant, quò ſuorum facinorum pœnas luerent, laqueo vitam finire, vt in ijs olei huius experimentum fieret. Horum alterum, qui plurimum Napelli ſumpſerat dulciarijs panibus commiſtum, pontificij medici ſtatim oleo inungendum præbent, qui poſt tertium diem ſæpius oleo perunctus euaſit incolumis: quanquam non ſine magna for

60

ACONITVM IX.

midabilium symptomatum accessione. Alterum verò, cui longè minus venenati panis exhibuerant, oleo inungi vetant, vt assumpti veneni effectum, sæuitiamque cernerent. Id quod illis rei exitus facilè comprobauit: quandoquidem paucis pòst horis obijt infelix, ijs omnibus incommodis, cruciatibus, & symptomatibus correptus, quæ ab epoto Napello prouenire scribit Auicenna. Vidimus id etiam Pragæ Metropolis Regni Boemiæ, anno M D L X I. Mense Decembri, in Latrone quodam suspendio damnato. cui Napelli radix à carnifice data est dracmę pondere rhodosaccharo excepta, Cæsareis Medicis præsentibus, ut antidoti famosi cuiusdam vires explorarentur, an contra Napellum id præstaret, quod antea in altero damnato, qui Arsenici drachmas duas ebibit, efficacissimè præstiterat. Lubens itaque vorauit ille lethiferum Napelli pharmacum, vt pote qui non solùm sibi conducibilius censebat, veneno in carcere necari, quàm laqueo publicè in patibulo suspendi, sed quod etiam speraret se a nobis seruari posse. Interim transacta iam sesquialtera hora, cùm nihil symptomatis appareret, verebamur omnes, ne fortasse in Boemia algidæ regionis causa Napellus venenosus nasceretur, aut quòd ipsa radix succo destituta, ob editos iam caules, flores & semen, nihil operaretur. Quo factum est, vt alterum illi pharmacum propinatum sit, ex eiusdem Napelli caule, folijs, floribus, & semine paratum. At ibidem duabus adhuc horis nobis omnibus permanentibus, misero illi mali prorsus nihil accessit. Reducitur ille ad carceres, abeunt cęteri, & mihi soli totum committitur negotium. Hora transacta carceris custos me admonet, illum iam ægrotare. Ego statim adsum, audioq; ipsum de vniuersi corporis lassitu-

60

HERBA PARIS.

poris laſsitudine vlceroſa, imbecillitate magna, & cordis grauedine conqueri. tunc itaque quanuis audacter ſatis loqueretur nullo ſanè mentis incommodo, & viuidis me intueretur oculis, cùm tamen frontem inſpicerem frigido ſudore madentem, & arterias iam ferè obdormiſcere, antidotum propinari iubeo. quo epoto, illico inuerſis oculis, atque ore in latus diſtracto, capiteq; in ſcapulas rigente, ingenti admodum animi deliquio correptus eſt. Itaq; totus collapſus decidiſſet in terram, niſi à carceris cuſtode retentus eſſet. Iubeo interim cum vino irrorari faciem, & anterioribus capillis excuti. Quo ingenio ſtatim reuixit, emiſſis interim per ſedem excrementis. Poſt hac iubeo illum iacere ſuper ſtraminibus ibi ad hoc paratis, vt quid inde ſequeretur, animaduerterem. Ille verò de frigore conquerens, paulò poſt putrida, bilioſa, & liuida quædam vomitione reiecit, qua ſe non parum adiutum fatebatur. Interim ſe ad ſiniſtrum conuertit latus, ac ſi dormire vellet. Prohibeo ne dormiat. Dum hæc aguntur, nullo alio exorto ſymptomate, tantum obmutuit, & obiit ſimul, liuida facta facie ac ſi laqueo ſuſpenſus. Cæterùm longè aliter ſe habuerunt ſymptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiuſdem Napelli drachma, vt de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiuſce veneni immanitatem expugnare poſſet. Agebat latro annum circiter 27. qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino ſaporem illi ineſſe dicebat. Hora ſubinde peracta, cum vomere cœpiſſet, lapidis illius grana ſeptem ex albo meraco data ſunt. Verùm ab ebibito antidoto, varijs, & acerbiſſimis ſymptomatibus exagitatus eſt. Euomit enim frequenter bilioſa, porraceo colore.

Quendam quoque veluti globum circa vmbilicum se sentire dicebat, qui inde superna petens, in supremam & postremam capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Accessit paulò post stupor quidam paralysi haud absimilis, qui sinistri lateris brachium, & crus occupauit, adeò vt vix summam manum mouere potuerit, motu iam in cæteris partibus extincto. Interim non multò post tempore hæc morbi uis sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente se contulit, eandemq; simili modo occupauit. Vagum profectò symptoma hoc fuit; nam cùm dextrum brachium is attollere potuit, sinistrum non potuit, & econtra. Tandem vtrunque eleuauit. Aiebat quoque vniuersas corporis venas frigescere. Non defuerunt vertigines, quas sequutæ sunt cerebri commotiones adeò feruentes, vt aquæ in caldario bullienti similes esse diceret. Accessit quoque oris, & oculorum conuulsio, atque acutissimus mandibularum dolor. Quare sæpe manibus affectas illas partes perstringebat, veritus ne exciderent. Forinsecus turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur, quin etiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis. Varia admodum extitit Arteriarum pulsatio, & varia quoque mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorsus de vita desperare, mox in spem se erigere videbatur, modò rationis compos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Aquam frigidam dari sibi potandam, tantopere appetebat, vt ea subito se liberatum iri confideret. Toto hoc tempore se ter excæcatum, terque in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò constitit, nullo unquam 10

NAPELLLVS.

symptomate

ANTORA.

ſymptomate affecta, ſiquidem nunquàm intumuit, nunquàm is balbutire auditus eſt. Cæterùm ſeptima poſt ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab antidoto extincta, omnia euanuere ſymptomata. Arteriæ ad rectam rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoque virium conſtitit robur. Atque in hunc modum miſer ille, magno conflictu, atque certamine periculum ſuperauit. Id quod manifeſtò fatetur, de Napelli immanitate Auicennam non ſcripſiſſe fabulas. quem tamen inſectans Fuchſius loco ſuperius citato, Leoniceni teſtimonio nixus, in eum acerrimè inuehitur, nec ſanè eum, vt noſtri recentiores, principem, ſed tyrannum, & homicidam nuncupat, eoſque pariter deteſtatur, qui eius ſectantur doctrinam. quippe quòd Auicenna ſcripſerit (vt ipſe inquit) Napellum perniciosum eſſe venenum: mox ſubdiderit, quòd linitum, & bibitum delet albaras cutanei morbi genus. Qua in re non poſſum non admirari Fuchſium, virum alioqui ingenio, & eruditione clarum, quem etiam hoc nomine plurimùm diligo, quòd in tam celebrem & antiquum ſcriptorem paulò acrius & immodeſtius egerit. Hominum enim eruditorum partes eſſe ſemper exiſtimaui, etſi ego eas vſquequaque ſeruare non potuerim, vt non vanis contentionibus, neque conuitijs aliorum ſcripta refellant, ſed rationibus, ijſque probatiſſimis, præſertim cùm eos accuſant, qui multis antè ſeculis è vita deceſſerunt, nec amplius à calumnijs ſe tueri poſſunt. Qui præterea conſiderare debent, an in quo aliquem reprehendunt, in eo proprius ſit authoris lapſus, an interpretis, aut librarij, anteaquàm vllum iurgijs potius, quàm rationibus inuadant. Quippe relictis tam Mauritanorum, quàm Græcorum ſectis, quarum vni

rum vni

rum vni magis quàm alteri addictus esse nolo, mihi quidem non videtur existimandum, quòd Auicenna vir sanè singulari doctrina, & admirabili ingenio ab omnibus recentioribus nostris maximè commendatus, eodem in loco sibi omnino contraria scripserit in veneno tam sæuo, cui exitiales formidandasque vires tribuit. Cuius rei firmissimum præbet indicium scriptura Auicennæ ab Andrea Bellunensi castigata, in qua nusquam legitur Napellum bibitum albaras delere, sed quod hoc efficit quædam eius confectio in potu sumpta. Verba enim Auicennæ secundum castigationem Bellunensis ita sonant. Napellus delet albaras linitum, sicut & confectio eius dicta alberzacali in potu sumpta. Ex quibus uerbis plura mihi sese offerunt conijcienda, vt tuear Auicennam, aut quòd confectio illa tam exiguam Napelli partem excipiat, aut ea, quam recipit, adeò antidotis correcta sit, vt non solùm necem non inferre possit, sed ne tantillum quidem obesse. Aut quòd Napellus in illam additus, is fortè est, quem Auicenna appellat Napellum Moysi, aliqui verò Antoram. quandoquidem hæc planta antidotum sit admodum efficax contra Napelli venenum, præsertim quòd dicat Auicenna, inesse similiter huic plantæ vim ad albaras, & lepras; aut in eadem confectione fortasse mus ille interponitur, qui Napelli radicibus victitat à nobis pluries inuentus in Ananiensibus montibus, quòd etiam mus iste Napellus Moysi ab Auicenna dicatur, quoniam ijsdem contra Napelli venenum polleat viribus, quibus & eiusdem nominis planta. Hæc fortassis fusius, quàm decebat, persecuti sumus. Sed tamen eo consilio id libenter fecimus, primùm vt quantum per nos fieri posset, Auicenna à calumnia vindicaretur. Deinde vt ingenuè dicerem quod de ijs omnibus sentio, qui optimos etiam quosque authores, præsertim Arabas, lacerant ac discerpunt, quorum plerisque magna est habenda gratia: tantum abest ut eos odio perpetuo prosequi debeant. Verùm cur id faciant, non video, nisi quòd tutum sit in mortuos inuehi, quando hodie pauci sint, qui eos tueri velint. Cæterùm existimarunt Manardus Ferrariensis, & Leonicenus, quòd Napellus, & Toxicum Græcis vocatum inter se non differant. Sed quantum & isti viri grauissimi aberrauerint, inferius libro sexto in toxici mentione latius ostendemus. Sed de Napello hactenus. qui cùm Antoram quæ cum illo connascitur, in mentem mihi redegerit, non prætermittendum esse existimaui, quin de ea hic quoque dissererem. Est itaque planta, quam ANTORAM, vel ut melius fortasse, Antitoram vocant, quæ (vt referunt rei plantariæ indagatores) vnà cum Napello crescit, vel propè ipsius plantas prouenit, in Liguriæ, & Galliæ Cisalpinæ montibus, vnde ad nos affertur, magnarum contra venena virium. Caulem edit sesquipalmarem, & quandoque cubitalem, rotundum, firmumque, in quo multifida, ac tenuia disparibus interuallis, oriuntur folia, in latus sese diffundentia. Flores edit summo caule numerosos, purpureos, Napelli æmulos, sed paulò minores. Radices duas solidas oblongas oliuæ quantitate, ac sæpe maiores, cortice subnigricanti, sed alba intus carne; Nardi montanæ modo. Hanc putauerim ego esse Auicennæ zedoariam, quòd scribat hanc cum Napello crescere. & quod radices sunt, siue portiones similes Aristolochię. In quam sententiam adduxit me Gulielmus Quacelbenus Belga, medicus insignis, & rei plantarię studiosus, qui superioribus annis anteaquam moreretur, misit ad me Constantinopoli Antorę radices aliquot, quas mercatores à quibus emerat magno satis precio, zedoariam appellabant. Quę si non sunt, alterius quidem plantę radices esse non poterunt, quàm eius, de qua sub Napelli Moysi nomine meminit Auicenna, cùm scribat is Napellum Moysi etiam cum Napello crescere, & eius maiorem esse theriacam. Ideoque haud eos malè sentire crediderim, qui zedoariam, & Napellum Moysi, idem esse Auicennę censerent. Prestant Antorę radices, non solùm ad epotum Napellum, sed ad cętera quęcunque venena, quinetiam ad viperarum, et reliquorum venenosorum morsum. Ligures (ut audio) Antorę radicibus felicissimè vtuntur, ad intestinorum vermes. Dantur quoque vtiliter aduersus pestilentiam; & ad omnes internos dolores. Auxiliantur omnibus cordis affectibus, nec minus prestare dicuntur ijs in febribus pestilentibus, cum quibus exanthemata lentium figura exoriuntur. Aconitorum vires tradidit Galenus libro 6. simpl. medicam. vbi ita scriptum reliquit. Aconitum pardalianches putrefaciendi facultatem obtinet, & lethale est. Itaque in cibo potuque fugiendum: atttamen ad putrefaciendum externas corporis partes aut circa sedem idoneum est. Herbæ uerò radix ad hæc utilis est. Quod autem Lycoctonon vocatur, similem alteri facultatem habet, sed peculiariter lupos, sicut illud pardos, interficere consueuit. Hactenus Galenus. Aconiti primum genus Græcè uocatur ἀκόνιτον παρδαλιάγχες: Latinè, Aconitum interficiens pardos ac pantheras: Italicè, Aconito pardalianche: Germanicè, Vuolffs, beer, & Dolluurtz: Hispanicè, Centelha: Gallicè, Herba de la tora. Alterùm uerò genus Græci ἀκόνιτον κυνοκτόνον dicunt: Latini, Aconitum cynoctonum & Lycoctonum: Itali, Aconito cynoctono: Germani, Vuolfuurtz: Hispani, Yerua mata loco, & Yerua de balhesteros: Galli, Pateloune:

Aconiti uires ex Gal.

Nomina.

Κώνειον. CICVTA. CAP. LXXIIII.

a Catecūr. ἐνεργέστατον δὲ ἐστὶ τὸ κρητικὸν καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀσίᾳ γενόμενον, καὶ τὸ μεγαρικὸν καὶ τὸ Αττικόν, καὶ τὸ χῶον. i. efficacissima est Cretensis, & quæ in Asia nascitur, & Megarica Attica, & Choa.

Cicuta caulem edit geniculatum, ut fœniculi, grandem: folia ferulæ, angustiora, graui odoratu: rami, mox umbellæ in summo prodeunt: flores quoque albicantes, & semen aniso cādidius: radice non alta, concaua. Cicutę lethale uenenum inest, suaque ui refrigeratoria necat. Remedio est uini meraculi potus. Succus exprimitur contusis cacuminibus, priusquàm semina, & comæ siccescant, qui sole densatur in pastillos. Multus ad medendi rationem usus est aridi: commodè miscetur collyriis, quæ lenandi doloris gratia temperantur: ignes sacros, & ulcera quæ serpunt, illitu restinguit. Herba cum coma trita, & testibus circumlita, libidinum imaginationes in somno compescit, sed genitale resoluit. lac puerperarum mammis apposita extinguit: in uirginitate mammas coercet, & increscere non patitur. pueris præstat, ut eorum testiculi cibum non sentientes intabescant[a]. Efficacissima uis Creticæ, Megarensi, mox Atticæ, & in Chio, & Cilicia nascenti.

Cicutæ consideratio.

Cicuta vulgaris notitiæ est planta, vtpote quæ plerunque prope vrbium, & oppidorum mœnia prouenіat, ferulæ adsimilis, odore tamen admodum graui. Maxima uis Cicutæ, vt Plinius refert, quæ nascitur in terra Parthorum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticę. In Gręcia verò Megaricę, deinde Atticę. Cæterùm in Italia constat Cicutam non adeò exitialem esse. Eam in Hetruria si asini depascantur, profundissimo somno, & torpore capiuntur, ita vt non tantùm stupidi, sed planè mortui videantur. Id quod aliquando rusticos huius rei ignaros fefellit: nam dum asinis, quos mortuos credebant, pellem ad usum detraherent, accidit mirum, quòd in medio ferè operis asini experrecti sunt, non sine magno excoriantium terrore, atque ingenti spectantium risu. Cicutę breuiter meminit Galenus libro 7. simplic. medic. vbi tantùm omnibus notum esse scribit, quod ea extremè refrigerantis sit facultatis. Et in libro quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, Cicutę potu illam fieri amentiam tradidit, quam à Cicuta ipsa Gręci conion appellant. Hoc nobis contigit videre, vt latius libro sexto explicabimus, in quibusdam, qui imprudenter Cicutę radices pastinacę vice decoctas comederant. Planta, quę Gręcis κώνειον, Latinis atque etiam Italis Cicuta uocatur: Arabibus, Sucaram: Germanis, Zirger kraut, Schirling, & Vuetterich: Hispanis, Ceguda: Gallis, Cigue, Cocue, & Segue.

Cicutę uires ex Gal.

Nomina.

Ζμίλαξ.

CICVTA.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. LXXV.

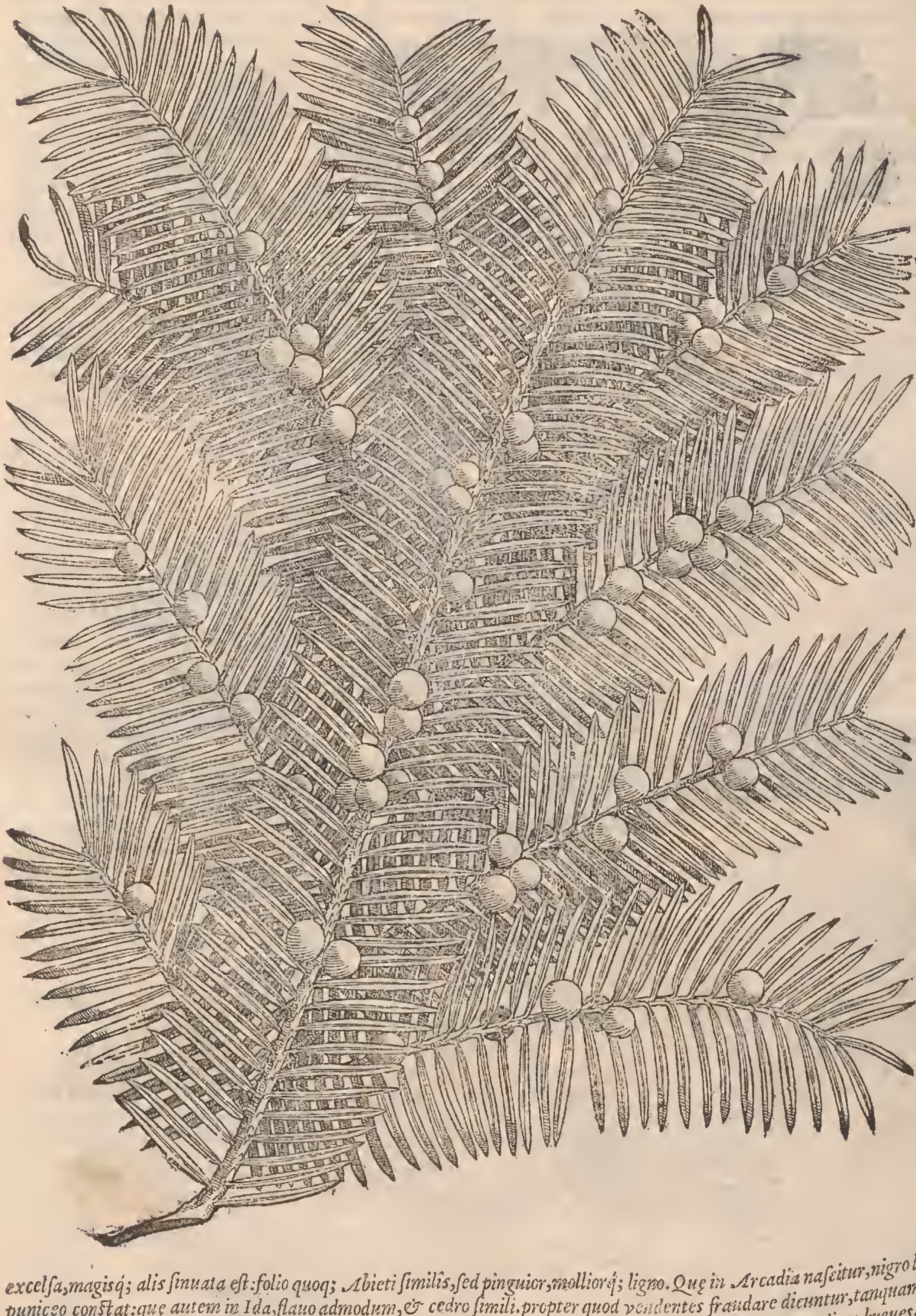
60 SMilax à Græcis, Taxus a Latinis appellatur, arbor abietis magnitudine, & foliorum eiuſdem figura, in Italia, & Narbonenſi Gallia Hiſpaniæ contermina naſcens. Auiculæ quæ Italicæ taxi baccas deuorant, denigrantur: & qui ederint eaſdem homines, alui profluuio corripiuntur. Narbonę tam pręſentis eſt veneni, vt ſi qui dormiant ſub ea, aut in eius umbra ſubſideant, lędantur, & ſæpenumero moriantur. quare de taxo hæc traduntur, ut ab ea caueamus.

NAſcitur Taxus frequens inAnanię vallis montibus, ſaxoſis ac pręruptis locis, inter abietes, & piceas, quibus folio, ac forma non longè diſſimilis viſitur: q̃q̃ hæc illarũ proceritatẽ non niſi rariſſimè æquet. Baccas fert rubentes, aquifolij modo, dulces, vinoſasq;: quas quandoq; mandentes tũ paſtores, tum qui in ſyluis arbores cędũt, ſtatim in febres incidunt, & dyſentericì fiunt, ſanguine & ſpiritibus inde admodũ inflãmatis. Ligni materies, ꝙ rufeſcat, q̃ plurimis intercurſantibus venis, incorruptaq; ſit, lignarijs fabris maximè expetitur, & plurimi fit, præſertim cõcinnãdis menſis, & haſtis, telisq; conficiendis Quamobrẽ Germani huius arboris aſſeres ad ſua cõſtruenda hypocauſta non exigua ſibi cõparant pecunia. Taxi meminit Theophr. li. 3. c. 10. de plant. hiſt. ſic inquiens. Taxus quoq; genere ſimplex, procera, auctu inſignis, ſimilisque abieti, niſi ꝙ non pariter excelſa,

Taxi conſid.

Taxi hiſtoria Theophr.

TAXVS.

excelsa,magisq; alis sinuata est:folio quoq; Abieti similis,sed pinguior,molliorq; ligno. Quę in Arcadia nascitur,nigro ligno,aut puniceo constat:quę autem in Ida,flauo admodum,& cedro simili.propter quod vendentes fraudare dicuntur,tanquam cedrus, venundent. Totum .n.cor esse,cortice detracto: corticem similem cedro habere tum scabritia,tum colore:radices breues,graciles per summaq; cespitū.rara hæc circa Idā. At in Macedonia, Arcadiaq; vel fructū abūdè proferre,rotūdum,faba paulò maiorē: colore rufum, tactuq; mollem. Aiunt, quod si iumenta folia comederint,emoriuntur:si ruminantia , nihil patiuntur. Fructus & ab 60 aliquibus hominibus manditur,suauisq; est,atque innoxius. hactenus Theophr. Cuius sententię illud obstare videtur, quod nostra Taxus fructum ferat non innoxium,vt ipse ait,sed noxium,ut suprà diximus. Taxi Pli.quoq; meminit lib.16.c.10. ubi de ea ita scribit. Abieti,& picee similis etiāmnum aspectu est Taxus,minus virens,gracilisq;,& tristis,ac dira,nullo succo,ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu:lethale quippe baccis,in Hispania præcipuè,venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius smilacem à Græcis vocari dixit:& esse in Arcadia tam præsentis veneni,vt si qui dormiant sub ea , cibumve capiant , moriantur. Sūt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus,quibus sagittæ tingātur. Repertum innoxiam fieri,si in ipsam arborem clauus æreus adigatur : hæc Plinius. Foliorum fumo mures necantur. Taxi præterea nocumenta tradidit Dioscorides lib.sexto , vbi de noxijs medicamentis pertractatquò cùm peruentū fuerit,de ijs diffusius nobis differendū erit. Taxi uires quàm paucis reddidit Gal.lib.8. simpli. med.sic inquiens. Smilax,aut taxus arbor est venenosæ facultatis. Huic arbori nomen Græcum est σμίλαξ: Latinum,Taxus:Italicum,Tasso:Germanicum,Eiben baum:Hispanicum,Texo:Gallicum,Yf. Α'πόκυνος.

Ex Plinio.

Taxi uires ex Gal.

Nomina.

APOCYNVM.

Α'πόκυνον. **APOCYNVM.** CAP. LXXVI.

APocynon, ſiue cynocrambe, braſſica canina, frutex eſt longis viticulis conſtans, malè olentibus, lentis, vitiliumque modo obſequioſis, fractu ferè inuictis: folio hederæ, molliore tamen, & per extremum acutiore, lento, graui odore: id luteo ſucco turget.[a] Siliquæ ceu fabarum, folliculari ſpecie, digiti longitudine protenduntur: ſemine intus duro, paruo, nigro. Folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, uulpes, & pantheras enecant in cibo data, & protinus eorum coxendices reſoluunt.

a Meum. καρπὸς δὲ ὡς λοβὸς κυάμου. i fructus uerò uelut ſiliqua fabæ.

Apocyni conſideratio.

APocynon, quod & Braſſicam caninam appellant, etſi iandiu mihi quidem incognita fuerit, adeò vt inter alias incompertas ſtirpes in ampliſſimo naturæ viridario poſteris reliquerim explorandam; hoc tamen anno è Piſis medicus eruditione, & iure herbaria clarus, Lucas Ghinus Forocornelienſis duas ad me miſit plantas, quarum vna per omnia Dioſcoridis Apocynon repręſentat. Scribit enim vir ille, duas a quodam nobili amico ſiliquas dono accepiſſe è Syria allatas, quarum alteri inſcriptum erat Periploca repens: alteri vero Periploca non repens, fortaſſe quòd ita Syri eas plantas nominent. Subdit præterea, has ſiliquas rhododendri ſiliquis admodum fuiſſe ſimiles: inter quas tamen hæc erat differentia, quòd repentis Periplocę ſiliqua ea ſanè longitudine conſtabat, qua & rhododendri, gracilior tamen erat: alterius verò breuior. E longiori ſata plantam proueniſſe ait, quæ non modò humi repit; ſed & arbores quantumuis proceras ſcandit: è breuiori verò aliam

rò aliam, quæ notis omnibus Apocynon refert. Vtraque porrò non minus lacte turget, vt scribit, quàm tithymali omne genus: verùm id repenti omnino album inesse: non repenti verò subcroceum. Est & in siliquis differentia. Siquidem etsi hę in vtraque, rhododendri perquàm similes sunt, in non repenti tamen simplices, acutiores, ac rectæ ex vno pediculo proueniunt; in repenti verò binę, & in origine coniunctæ prodeunt, & in sese inuicem inflexę, nec adeò, vt illæ in acutum desinentes. Dioscorides Apocyno siliquas facit fabæ similes, quod in his quæ hic imaginem expressimus, maximè repugnare videtur. Nam inter harum, & fabarum siliquas non parua intercedit differentia. Verùm cùm scribat Plinius Apocynum semen (siliquam intelligo) ferre acutum, & videam statim post Apocyni caput de Rhododendro, illis siliquis simile, scripsisse Dioscoridem, non possum mihi non persuadere, hasce plantas legitimum esse Apocynum. Itaque in hac mea persistam opinione, donec aliam videro plantam, quę clarioribus notis Apocynum referat. Interim siquis in censendis plantis tam morosus reperiatur, vt has Apocynos facere nolit, poterit is id tamen condonare, vt liceat nobis (vt Ghinus ille optimus faciebat) easdem Periplocas appellare. Apocyni vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Apocynum, aut Cynocrambe. Vocant autem quidam eam Cynomorum, quandoquidem canes celerrimè interimit, sicut Lycoctonon lupos. Est autem hominibus venenum, herba multùm grauiter olens: proinde omnino calida est non instrenuè, non tamen proportione desiccat. Itaque illita admodum digerentis est facultatis. Quæ planta ἀπόκυνον Grecè, Apocynum item & Brassica canina Latinè dicitur: Italicè, Apocino.

Apocyni uires ex Gal.

Nomina.

APOCYNVM REPENS.

Νήριον

NERIVM, SIVE RHODODENDRVM.

Νήριον, ἢ ῥοδόδενδρον. NERIVM, SIVE RHODODENDRVM. CAP. LXXVII.

NErion aliqui rhododaphnen, alii rhododendron uocant. frutex eſt uulgaris notitiæ, longioribus quàm amygdala foliis, craſſioribusque: flore in roſam conformato:[a] fructu amygdalæ ſimili; corniculato, qui patefactus quandam lanoſam naturam oſtendit,[b] ſpinarum pappos repræſentãtem: radice longa, acuta, lignoſa, guſtanti ſalſa. naſcitur in amœnis, maritimis, & ſecus amnes. Flores & folia mulis, canibus, aſinis, & quadrupedum plurimis uenena ſunt: hominibus uerò contra ſerpentium morſus præſidia, è uino pota, eò magis ruta addita. Imbecillę etiam animantes, ut pecus, & capræ, ſi aquàm bibant, in qua folia ea maduerint, moriuntur.

a Catecuz. καρπὸν δὲ φέρει κεράτια. i. fructum fert uelut cornu. b Μετὰ ἀκανθίνοις πάπποις. i. A canthinis pappis.

60

NErium, quod flores roſarum effigie proferat, laurinisque folijs conſtet, Græcorum quidam Rhododendron, alij Rhododaphnen appellant. Italis Oleandro uulgò dicitur. Vidimus nos hoc primùm ad Benaci ripas, & in Argentario promontorio in maritimis noſtris. Planta eſt lauri facie, ſpectabilis, & uiſu non iniucunda, præſertim cùm roſeis emicat floribus. Horum ſimilitudine deceptus quondam fuit Lucius Apuleius ſub aſini metamorphoſi, dum roſas quæreret, quarum pa ſtu in priſtinam formam reſtituendus erat. Nam cùm procul vidiſſet Nerium ſuis floribus refertum, ratus eos eſſe ueras

Nerii conſid.

roſas, eò

rosas, eò aperto ore accurrit tanta auiditate, vt parum defuerit, quin eas primo occursu imprudens deuorarit. Verùm is, ut qui in plantarum historia, & viribus earum indagandis diligentissimus author extitit, non immemor Nerij flores depastos asinis venenum præsentaneum esse, ita deceptus labra submouit, demissisque ad terram auribus abijt. Nerij vires descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Nerium, vt Rhododaphne notus omnibus est frutex. Foris quidem corpori illitus, discutiendi vim obtinet. Intrò autem in corpus assumptus, perniciosus, ac venenosus non tantùm hominibus est; sed plerisque etiam pecudibus. hæc Galenus. Quæ maximè repugnant Dioscoridis, & Plinij placitis: quippe qui Nerium potum commendauerint hominibus contra serpentium venenosorum morsus. Nisi dicere velimus, quòd Nerium sumptum secundum Galenum sit hominibus non demorsis perniciosum: secundum verò Dioscoridem idem ijs remedio sit, quos serpentes momorderint. Idq; ea ratione fiat, qua & cantharides (vt inquit Auicenna) a cane rabido demorsis medentur, & euphorbium a scorpionibus ictis, & alia denique lethalia medicamenta alijs item venenis aduersantur, vt inferius libro sexto latius dicetur. Siquidem mihi non videtur verisimile, quòd præter rationem id prodiderit Dioscorides in simplicium materia omnium facilè princeps. Νήριον, ῥοδοδάφνη, & ῥοδόδενδρον *sic Græcè planta dicitur, quæ Latinis pariter Nerium, Rhododaphne, & Rhododendrum; Italis, Oleandro: Germanis, Olander: Hispanis, Adelfa, & Eloendro: Gallis, Rosagine.*

Nerii vires ex Gal.

Conciliatio Dioscoridis cum Gal.

Nomina.

FVNGI.

Μυκῆτες.

FVNGI. CAP. LXXVIII.

FVngorum differentia duplex: aut enim manduntur, aut perniciales sunt. Multis de causis venenosi gignuntur, vbi videlicet clauus ferreus, in quo sit rubigo, aut panni marcor adfuerit: aut si iuxta serpentis cauernam, arbores ve †, quæ priuatim pariunt noxios fructus, erumpant. Continent qui tales sunt, nescio quod strigmentum, concretamque pituitam, terraque eruti, quam celerrimè cõputrescunt, atque marcore vitiantur.† { Sed qui veneno imbuti non sunt }, suauem in iuribus gratiam habent: largius tamen sumpti nocent, & ægrius concocti strangulant ᵃ, aut choleram morbum citant. Remedio est † nitri potus, aut lixiuium cum acida muria, aut feruefactæ satureiæ, aut origani iusculum: debellantur etiam gallinacei fimi potu ex aceto, aut eiusdem delinctu cum melle multo. Corpus alũt, sed ægrè dissoluuntur, cùm magna ex parte integri ipsi cum recrementis alui deijciantur.

† Orib. habet tantũ βλαπτικοὶς. i. est, noxios.
† Orib. conclusa uno tantũ verbo explicauit. ἐδώδιμοι. i. esculenti.
a Meum. καὶ χολέραν ἐπάγοντες. i. & cholerã sursũ ac deorsum ducunt.
† Orib. ἐλαίου i. olei.

TAmetsi duo tantùm Fungorum genera hic videatur recensere Dioscorides, ad fungos duntaxat innoxios, & perniciales respiciens; tamen, vt omnibus palàm est, plura ac diuersa eorum, quæ in cibis expetuntur, discrimina notantur. Horum inter omnes Italię regiones feracissima est Hetruria, vbi illi Fungi cæteros antecellunt, qui vulgò dicuntur Prignoli, ij siquidem singulis annis primis Aprilis imbribus erumpunt, neque solùm odorem eximium spirant, gustuique gratissimi sunt: sed etiam omnino innocui habentur. Secundum verò locum apud nostros Hetruscos tenent ij, qui vulgò Porcini, hoc est, suilli nuncupantur: quippe qui prius elixi, ac demum farina circumliti, & oleo vel butyro frixi, magnam cum palato ineant gratiam. Verùm hi non adeò tuti sunt, quòd in suo genere peniciosi plures, quàm in alijs reperiantur. Cæterum periculosi ac malefici à peritis, & oculatis viris facilè dignoscuntur, cùm à terra & cortice purgantur, inciduntùrque decoquendi. Nam cultello dissecti illicò (vt Plinius inquit) dilutus eis aduenit rubor, rancidus subinde aspectus, liuidus intus color, rimosa stria, pallidum per ambitum labrum: postremò accedit nigredo, & ita protinus computrescunt. Quamobrem rectè scribit Auicenna libro 4. fen 6. eos nocentiores esse, qui nigri, vel virides, vel in nigro purpurascentes visuntur. Proinde amens quidem, & planè stupidus, & stipes fuerit is, qui tam repentinas mutationes viderit, & non cognouerit his notis eorum virus patefieri. Sed accidit plerunque, ut illos potissimùm Fungi interimant, aut saltem in magnum discrimen adducant, qui eos super ferrea craticula, aut prunis calentibusque cineribus assatos deuorant. Hoc enim modo decocti, cùm in taleolis non secentur, non tam facilè cognosci possunt, vt ij qui dissecti parantur. Ad hęc non semper officiunt Fungi, quòd per se lethiferi sint, sed quòd copiosius, quàm par sit ingerantur. Quandoquidem cùm lenti admodum, crassissimiq; succi existant, arteriarum oscula vsque adeò obstruunt, vt conclusis intus spiritibus suffocent. Quod cùm probè norint agrestes in Hetruria mulieres, rarissimè fungos mandunt, nisi allio, & pipere adiectis. Asseruantur Fungi muria, præsertim qui vulgò Porcini dicuntur: nanque hoc modo parati innocentiores redduntur amisso lentore. Præter hæc multa alia fungorum genera apud nos inueniuntur, vt ij qui nobis vulgò appellantur Prataioli, Turini, Boleti, Orcelle, Cardarelle, Manine, Ordinali, Parigioli, Vescie di lupo, & complura alia, quæ, cùm nihil vel parum ad rem faciant, silentio inuoluenda duximus. Cæterùm Fungi non tantùm humi proueniunt, sed & in arborum caudicibus, qui omni ferè periculo vacant (dummodo non sint arbores noxię) quòd è cortice prosiliant, cui nec ferrum, nec tabefactus pannus, nec serpentis cadauer subesse potest. Ex hoc genere quidam, præter agaricum, laricibus innascuntur in Ananiensibus montibus triginta librarum pondere, aureo colore, per ambitum dissecti, in cibis gratissimi, nullo amarore præditi, licèt agaricus ab eadem arbore productus sit amarissimus. Hic certè mirari subit, quòd tanta hominibus inseritur gulæ libido, luxus, & incontinentia, ut adeò inconsultò, auidèque fungis vescantur, in quibus sæpius immatura mors delitescit. Tanta hodie intercessit gratia Fungis cum mensis in Italia, vbi eorum frequentissimus est vsus, vt Neapoli inuenti sint lapides, qui defossi, & in cellis vinarijs translati, terra aliquantulum operti, & subinde tepida aqua inspersi, intra quatriduum fungos non ingratos procreant. Hos & Romæ & Neapoli vidimus, vbi magna seruantur diligentia, nempe quorum merito quolibet tempore fungos edant. Sunt & lucernarum Fungi, qui in ellychnio fiunt, præsertim cùm aer humorem contraxerit, & ad pluuiam pręparatur. Fungus itaque lucernarum, meo quidem iudicio, fuerit is carbonis globulus, qui fungi faciem repræsentans, in ellychnij extremitate concrescit, & flammę lumen obumbrat. Neque enim in hoc subscribam Cornario, viro alioqui ingenio & doctrina celebri, qui in commentarijs, quos in tertium Galeni librum de compositione medicamentorum secundum locos edidit, censet fungum illum esse ellychnium lucernarum ex quodam fungi genere factum, quod facie (vt ipse inquit) marinas æmulatur spongias. Siquidem apud veteres nusquam me legisse memini, è fungis ellychnia fieri: cùm tamen legerim apud Virgilium, & Plinium, cùm fungi generantur in lucernis, futuræ pluuiæ esse presagium. Nanque Virgilius libro primo Georgicorum, vbi futuræ pluuię signa recenset, id apertissimè testatur, ijs carminibus.

Fungorum genera, & cõsid.

Fungorum alia genera.

Fungi lucernarum.

Coronarii opinio explosa.

Tum cornix plena pluuiàm vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellę
Nesciuere hyemem, testa cùm ardente viderent
Scintillare oleum, & putres concrescere fungos.

Eorum porrò generationis causam scitè quidem reddidit Seruius Grammaticus in commento hisce uerbis. Nam (vt inquit Plinius) cùm aer humidus esse cœperit, fauilla, quæ cum fumo solet egredi, prohibita aeris crassitate in lucernis residet, & quasdam velut fungorum imitatur imagines. hæc ille. Sed pręterea ipse Plinius Virgilio, & nobis quoque adstipulatur libro 18. capit. ultimo, cum ita scribit. Palladi nanque ignes, murmurantesque, tempestatum nuncij sentiuntur: pluuiæ etiam, si in lucernis fungi. hactenus Plinius. Ex quibus omnibus luce clarius fieri puto, hac in re Cornarium cæcutiuisse. Fungi præterea apud Hippocratem & Galenum lib. & comm. 3. de morbis vulgaribus, sunt excrescentiæ, quæ quandoque in palpebris, quandoque in pudendis enascuntur. Quin & Fungi dicuntur à Galeno libro 1. de locis affectis, adnascentię capitis, vbi hoc fracto, meninx, quę est membrana cerebrum custodiens, fuerit affecta. Nec alia sanè de causa hos affectus μύκητας, idest fungos, vocari crediderim, quàm quòd fungorum imaginem referant: quemadmodum & ij qui in lucernis cõcrescunt. Fungorum uires memorię prodidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Fungus frigida, humidaq; admodum planta est, quamobrem etiam proximè ad deleteriam, enecantemue facultatem accedit: & sanè inter eos sunt qui interficiant, potissimùm qui ex natura mistam habent qualitatem putredinosam. Et libro secundo de alimentorum facultatibus, idem de fungis ita disserit. Inter fungos Boleti, si bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos insipidos. Non tamen sic solis ipsis uulgo utuntur, sed adparant variè & condiunt, vt alia omnia, quę nulla insigni

Fungi corporis affectus.

Fungorum vires ex Gal.

ff qualitate

qualitáte sunt prædita. Alimentum autem ex ipsis est pituitosum, & frigidum videlicet, prauiq; est succi, si quis ipsis largius vtatur. Omnium igitur fungorum ij minimum sunt noxij. Secundi autem post hos sunt Amanitæ. Reliquos verò tutius est omnino ne attingere quidem: multi enim ex ipsorum esu interierunt. Equidem noui quendam, cui post Boletorum non satis elixorum (qui innocentissimi esse putantur) vsum largiorem, os ventriculi pressum, ac grauatum, coarctatumq; fuit, difficilemq; habuit respirationem, & in animi deliquium incidit, sudoremq; frigidum sudauit, ac demum seruari ægrè, sumptis ijs quæ humores crassos incidunt, potuit: cuius generis est oxymeli ipsum per se, & cum hyssopo, & origano ipsi mediocriter incoctis. Is enim tum hæc sumpsit, tum nitri spumam ipsis inspersam: post quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui iam quodammodo in succum pituitosum, frigidumq; admodum ac crassum erant mutati. Nomina. Μυκῆτες *qui Græcis, Fungi Latinis appellantur: Arabibus, Hatar seu Father: Italis, Fonghi: Germanis, Pfifferling, & reysken: Hispanis, Hongos, Cogemelos, & Cylherquas: Gallis, Champignon, & Potyron.* 10

COLCHICVM FLORESCENS.

Κολχικόν.

Κολχικόν. COLCHICVM. CAP. LXXIX.

COlchicon, aliqui ephemeron, ſunt qui agreſtem bulbum uocant. Autumni exitu florem edit croci[a], candicantem[b]: ab eo tempore folia bulbi, ſed pinguiora: caulem palmo altum, ferẽtem rufum ſemen: radicem forìs è nigra rufeſcentem, quæ delibrata, cãdida, & mollis ſpectatur, lacteo ſucco madet, atque guſtatu dulcis inuenitur: bulbus eius[c] mediam habet rimam, fiſſuramque, qua flos erũpit. plurimum in Meſſenia, & Colchis enaſcitur. Ea comeſa, fungorum more, ſtrangulando enecat. Hanc autem depinximus, ne à quoquam imprudenter pro bulbo deuoretur: mirum enim in modũ 10 ſaporis uoluptate imperitos allicit. Remedio ſunt eadem, quæ fungis: bubulum etiam lac potum auxiliatur. itaque cùm adfuerit, non aliud deſideratur auxilium.

a Meum. ὑπολευκόν. i. ſubalbicantem.
b Meum. ὕστερον δὲ. i. poſtea uerò
c Meum. διάφυσιν μέσην. i. diſcrimine in medio.

COLCHICVM SINE FLORE.

COLCHICVM ALTERVM ORIENTALE.

Ε'φήμερον. EPHEMERVM. CAP. LXXX. 60

EPhemeron, aliqui ſylueſtrem irin appellant. Folia habet lilii, ſed tenuiora: caulem parem: florem candidum, amarum: ſemen molle: radicem vnam, digitali craſſitudine, longam, adſtringentem, odoratam. naſcitur in ſyluis, & opacis. Huius radix dentibus præcipua, ſi decocto colluantur. Folia in vino cocta, diſcutiunt tumores, & tubercula, quæ nihil adhuc humidi contraxerunt.

Colchici, & Ephemeri cõſideratio.

EPhemeri duo genera conſtituiſſe videtur Dioſcorides. vnum, quod Colchicon, & agreſtem bulbum: alterum, quod Irin ſylueſtrem cognominant. Quod primo loco deſcribitur, vſqueadeò perniciosum aſſirmant, vt vno die ſumptum interficiat: vnde illi Ephemeri nomen. Ea autem ratione illud ſe depinxiſſe tradit Dioſcorides, ne ab aliquo imprudenter bulbi vice deuoretur: mirum enim, inquit, quantum ſaporis voluptate imperitos alliciat. Verùm cùm hoc diuinum Dioſcoridis inſtitutum non animaduerterint, vel fortè neglexerint Mauritani, & eos ſecuti medici ſuperioribus noſtræ ætatis, non modò ſeipſos, & ſequaces miſerè deceperunt; ſed & cæteris omnibus errandi anſam facilè præbuerunt. Siquidem Colchicum ephemerum

Mauritanorũ & ſequacium error.

HERMODACTYLVS VERVS.

merum deleterium medicamentum, ſi eius notæ diligentiſſimè expendantur, nil aliud, meo quidem iudicio, repræſentare deprehendetur, quàm candidum illum bulbum, quem vulgò officinæ Mauritanos ſecutæ falsò Hermodactylum appellant. Sed quantum deteſtandus ſit erroris, & abolenda praua, ac pernicioſa hæc conſuetudo, quantumve diſcriminis, & incommodi noſtris corporibus hinc immineat, æſtimabunt ij, qui rectè diligenterque ea perpenderint, quæ non ſolùm Dioſcorides, & Galenus; ſed & Paulus, & Nicander, & Plinius de Colchico ephemero poſteritatis memoriæ prodiderunt. quippe qui affirmauerint, id deuoratum eadem die homines interimere. Quem effectum etſi hac tempeſtate ab hoc manifeſtè præſtari non conſtet experimento in his, qui ipſum in medicamentis aſſumunt; id tamen non alia de cauſa fieri putauerim, quàm quòd fortaſſe in Italia, vt in Colchide, mortiferum non proueniat: aut quòd ea, quæ ſumitur quantitas, exigua ſit, neque ad perdendum ſufficiens. Sed non propterea dubitandum eſt, quin hoc ſumentibus grauia & periculoſa incommoda inferre valeat. Erroris occaſionem dediſſe videtur Serapio, vtpote qui confusè vno tantùm capite de vtroque Ephemero, & de Hermodactylo ſcripſerit, nomine duntaxat Hermodactyli omnibus inſcripto, immemor, vel potius ignarus, apud Græcos, a quibus tamen quicquid ferè boni habet, mutuatus eſt, eas plantas inter ſe maximè differre. Quòd autem in hoc deceptus Serapio has herbas turpiter confuderit, fidem manifeſtam facit Paulus Aegineta, qui libro 7. de Ephemeris, & de Hermodactylo ſeparatim tanquam de diuerſis diſſeruit: & primùm de Hermodactylo, ſic inquiens. Hermodactyli radix & per ſe, & ipſius

Serapionis lapſus.

PSEVDO HERMODACTYLVS.

decoctum vim habet purgandi: priuatim arthriticis tunc, cum humores defluunt, exhibetur. verùm stomacho nimis quàm aduersatur. Mox paulò inferius, sex tantùm interiectis capitibus, de Ephemeris ita scribit. Ephemeron non venenum illud, sed quod Iris syluatica nominatur, mistæ potestatis est, & repellentis, & discutientis per halitum. hactenus Paulus. 60 *Ex quibus sanè palàm fit, non modò Hermodactylum cum Colchico nullam habere cognationem; sed etiam hac in re planè hallucinatum fuisse Serapionem, quem secuti cęteri Mauritani, qui post ipsum libros conscripserunt, atque etiam ex nostris plerique, qui superiore ętate claruerunt, vt cęci cęcos sequentes omnes in hanc erroris foueam inciderunt, & posteros huc vsque in hunc pessimum & detestandum usum pertraxerunt. Iam itaque resipiscant tum medici, tum seplasiarij, qui Colchicum suis medicamentis, & catapotijs inserunt, & ipsum iam non secus ac scopulum euitent, vt pote quod, omnium probatissimorum authorum testimonio, mortiferum sit medicamentum. Quę autem radix nobis hodie Hermodactylus dici possit, etsi in commentarijs nostris antea editis, decernere nequiuimus, nunc tamen veram Hermodactyli plantam, cuius hic imaginem expressimus, & vidimus, & consequuti sumus, eximia admodum liberalitate clarissimi viri Augerij de Busbeke Flandri, qui illam Constantinopoli secum attulit, vbi continuo septennio apud Solimanum Turcarum Imperatorem, Ferdinandi Cęsaris Oratorem egit. Illi itaque hanc plantam acceptam refero, quemadmodum & alias peregrinas complures, raras, nouas, pretiosas, & uisu pulcherrimas, quę quinquagenarium numerum excesserunt. Quod autem credam hanc stirpem legitimum*

Hermodacty li coniectura.

EPHEMERUM

gitimum esse Hermodactylum, duo potissimum mihi se offerunt argumenta; quòd intelligam Constantinopoli eandem Hermodactylum appellari, quodque radices digiti speciem referant, in quibus vnguium quoque imago spectari potest. Folia profert prælonga, binum dodrantum longitudine, & fortasse longiora, porri aut hastulæ regiæ similia, sed longè angustiora. Breuiora verò sunt, quæ circa radicem diffunduntur. Radices habet quatuor ex vna, & eadem basi emergentes, digitorum (vt diximus) figura, colore ex pallido rufescente, albis in summitate vnguibus, nullis circa se fibris. Nam quæ spectantur fibræ, circa radicum præscriptarum originem superiori parte capillaceæ sese fundunt. Caulis è medio prosilit tenuis, herbacea tunica circumuestitus, in cuius summitate oblongum prominet capitulum (florem videre non licuit) pyri figura, Ephemeri Colchici ferè modo, minus tamen. Quo factum esse puto, vt Colchicum in Hermodactyli locum successerit impostorum dolis. Differt ab hac quam quidam in Italia Hermodactylum esse censent, quamque nos pseudohermodactylum appellamus. Nec illud sanè hoc loco prætereundum duxi, quòd Hermodactyli Actuario, & Nicolao Myrepsico, qui albi, & rubri Hermodactyli meminere, nil aliud repræsentant, quàm Beben album, & rubeum Mauritanis appellatum. Siquidem ex descriptione aureæ Alexandrinæ apud Nicolaum, & diamoschi antidoti apud Actuarium id liquidò constat. Sed non ob id dicendum est, Hermodactylum Pauli, & Serapionis idem cum illis esse: his nanque alterius generis radix est, quæ vim habet deiectoriam ad articulorum defluxiones præcipuam. Fuchsius medicus ætatis nostræ celebris, in libro de compositione medicamentorum,

Fuchsius deceptus.

dicamentorum, quem non pridem locupletatum edidit, hermodactylum Pauli describens, inquit. Vnus habet radicem albam, crassam, ac modicè duram. atque is est, qui in hodiernum diem nomen hermodactyli in officinis medicorum retinet. A Paulo quoque hermodactylus appellatur. Ex ijs nimirum verbis Fuchsius sibi persuasisse videtur hermodactylum communis usus eundem esse cum Pauli hermodactylo: cùm tamen omnibus ferè constet, illum non aliud esse quàm Colchicum. Quocirca nulli equidem dubium esse puto, quin Fuchsius hac in re deceptus sit. nisi seplasiæ Tubingenses pro hermodactylo aliam vsurpent radicem ab ea, quam hactenus in reliquis Germaniæ pharmacopolijs vsurpari vidimus. Cæterùm Ephemerum quod syluestrem Irin appellant, in Ananiensibus montibus tam in pratis, quàm in syluis copiosè nascitur, vbi indigenis uocatur uulgò Giglio matto, hoc est, Lilium stultum. Huic certè nisi me fallit iudicium, omnes prorsus notæ conueniunt, quæ alteri Ephemero à Dioscoride tribuuntur. Hinc itaque fit, ut in hoc Fuchsius, vir alioqui doctissimus, apertè errasse deprehendatur, qui plantam vulgò Lilium conuallium vocatam Ephemerum alterum, & non lethale esse contendit. Quandoquidem illud folia latiora non autem angustiora, & dissimilia profert: caulem non lilij modo, sed gracilem, & staminis instar tenuem. radicem item exilem, quæ capillaribus diuiditur fibris, tantum abest, vt digiti crassitudinem æquet, qualis in Ephemero requiritur. Præterea neminem adhuc reperi, qui tradat Ephemerum flores ferre suauiter olentes: cùm tamen Lilij conuallij dicti flores adeò iucundum spirent odorem, vt eius gratia ab omnibus maximè expetantur: id quod nunquam silentio præterijsset Dioscorides in re herbaria grauissimus author, præsertim quòd ea nota fuisset Ephemero insignis, & notabilis. Ex his igitur colligendum esse putauerim, non solùm Fuchsium in aperto errore versari; sed reliquos etiam, qui Lilium conuallium vocatum Ephemerum esse contendunt. Sed ad Colchicum reuertamur. Floret hoc autumni tempore, floribus croco æmulis, nullis tamen emissis folijs, nisi appetente vere, quo tempore subrubeum gignit semen, quibusdam folliculis inclusum, iuglandium similitudine. Verùm hoc tempore radix ei dulcis non est, quemadmodum in autumno, sed lacte prægnans, & amara inuenitur. Quare hic cogimur dicere, & fateri, quòd hoc non obseruauerit Dioscorides, vel saltem, quòd indictum id omiserit. Plantam, quam hic excudi curauimus, quamq; Colchicum Constantinopolitanum vocauimus, misit ad me vir clarissimus Augerius de Busbeke, qui eam Bizantio secum detulit Viennam. libuit itaque hanc appellari Colchicum, quòd bulbosam radicem habeat manifestè scissura diuisam: folia vulgaris Colchici, & flores etiam ferè similes. Porrò in communem illam hallucinationem antè explosam deducti sunt & patres illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui nullam faciant differentiam inter Colchicum, & Hermodactylum, idque apertè asserunt. Quorum etiam auctoritate freti pharmacopolæ adduci possunt, vt cum maximo humanæ vitæ detrimento Colchicum catapotijs immisceant. Quare caueant meo consilio seplasiarij, neque facilè fidant ijs, quos magis decet libros sacros, quàm medicos euoluere, vt animabus potius, quàm corporibus mederi sciant. Cæterùm Colchici floribus, vt audio, utuntur Turcæ, cùm inebriari volunt: eos enim vino macerant, eoq; poto adeò stupidi redduntur, vt in ecstasin abeant. Vtriusque Ephemeri meminit Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Ephemerum non illud lethale seu deleterium, quod & colchicon vocant, sed alterum, quod & Irin agrestem cognominant, folia, & caulem lilio similem obtinet: radicem oblongam, non rotundam ceu Colchicum, digiti potissimùm crassitudine: est autem adstringens, & boni odoris. Ex quibus palàm fit, quòd mistæ sit facultatis, temperaturæque, nempe repellentis, & halitu digerentis. Testificantur verò id opera, quæ particulatim edit. Siquidem non inefficaciter radix eius in dentium doloribus colluitur: & folia tuberculorum tum augmento, tum vigori congruunt. Oportet autem ea in vino decocta, priusquàm pus moueas, illinere. Planta, quę Græcis κολχικόν, Latinis Colchicum, & Bulbus agrestis vocatur: Arabibus, Surugen: Italis, Colchico: Germanis, Zeitlosz, & Vuilз saffran bluom: Gallis, Mort au chin, chien, & chiennee. Quam verò Græci ἐφήμερον, Latini item Ephemerum dicunt: Itali, Ephemero: At quæ recentioribus Græcis ἑρμοδάκτυλος, Latinis quoque Hermodactylus appellatur: Italis, Hermodattilo: Mauritanis, Surugen, vel Surengiam, ita tamen vt hanc cum colchico apertè confundant.

Fuchsij erratum. Monachorũ hallucinatio. Ephemeri uires ex Gal. Nomina.

Ἑλξίνη. HELXINE. CAP. LXXXI.

HElxine nascitur in parietinis, sepibus, & macerijs. folia ei mercurialis insunt, hirsuta: cauliculi subrubentes, & circa eos veluti semina aspera, adhærentia uestibus. Folia refrigerandi, spissandique naturam habent. qua ex causa sanant illitu sacros ignes, adusta, condylomata, panos incipientes, tumores, inflammationesque. Succus eius cum cerussa, ignibus sacris, & vlceribus quæ serpunt, commodè illinitur: imponiturq; podagris cum hircino adipe, aut cerato cyprino: veterem tussim emendat, instar cyathi haustus: tonsillis inflammationem sentientibus vtiliter & gargarizatur, & oblinitur: aurium dolorem cum rosaceo, instillatus leuat.

HElxinen, quæ hic à Dioscoride describitur, officinarum vulgus Parietariam appellat, quòd in ædificiorum parietibus nascatur. Alij, quòd detergendis vitreis poculis sit aptissima, Vitreolam nominant. Hæc planta omnibus notissima est: quare superuacaneum esset, eam longiore historia repræsentare. Verùm alia ab hac, & longè diuersa est Helxine, quam Plinius libro 21. capit. 16. inter aculeata retulit, & depinxit his verbis. Helxine rara visu est, neque in omnibus terris est: radice foliosa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius vertex summus lacrymam continet iucundi saporis, acanthicen mastichen appellatam. hæc Plinius. Helxinæ vis est magna ad vulnera recentia sananda. Siquidem si recens semicontusa vulneri adalligetur, & tertia die soluatur, non erit opus alio vti medicamento. Eiusdem succus potus trium vnciarum pondere, remorantem, suppressamque vrinam mirum in modum prouocat, adeò, vt miraculum videatur. Eadem super tegula calefacta, vinoque cretico irrorata, & pubi illita; calculosis, & vrinæ malo affectis mirificè auxiliatur. Additur in clysteribus vtiliter, qui ad uentris & vteri dolores parantur. Succus in ore detentus dentium dolores mulcet. Stillatitia eius aqua, faciem abstergit, & claritatem addit. Helxines vires tradidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Helxinen aliqui perdicium nominant, alij parthenium, alij sideritin, sunt qui heracleam appellitent. Cęterùm vis ei inest abstergendi, & leuiter constringendi cum humiditate subfrigida. Quamobrem phlegmonas omnes in initio, & augmento sanat vsque ad statum, & maximè si calidæ fuerint. Quinetiam incipientibus phygethlis cataplasmati ritu illinitur. Succus quoque eius cum rosaceo ad aurium dolores phlegmonosos, mediocriter profuerit. Gargarizandum item nonnulli exhibent ad paristhmia. Sunt verò etiam ex medicis quidam, qui ijs diuturna tussi

Helxines cõsideratio. Helxines uires ex Gal.

HELXINE.

60 *na tuſſi uexantur, illam exhibueris. Certè euidens extergendi experimentum præbet, & in vaſis vitreis. Herba, quæ Græcis ἑλξίνη & περδίκιον, Latinis item Helxine appellatur: Italis ac vulgo, Parietaria, & Vitriola: Germanis, Tagund nacht: Hiſpanis, Yerua del muro: Gallis Paritoire.*

Ἀλσίνη. ALSINE. CAP. LXXXII.

ALſinen, aliqui anthyllion, nonnulli myos ota vocant, quoniam muſculorum aures folia imitantur. Lucis, opacisque gaudet, vnde alſine dicta eſt.† { Hæc erat eadem, quæ helxine, niſi humilior eſſet, & foliis longioribus }, nec hirſuta, cùm teritur, odorem cucumis reddit. Vim refrigerandi, adſtringendiq; obtinet: oculorum inflammationibus cum polenta illinitur. Succus aurium doloribus infunditur. quin & emendat omnia quæ helxine, id eſt, muralis herba.

† Orib. ita legit concluſa. ἔχει παρομοία ἑλξίνῃ φύλλα ταπεινοτέρα δὲ καὶ μικροτέρα. i. habet adſimilia helxine folia, humiliora tamen & longiora.

Alſine

ALSINE.

Alsines consideratio. A*Lsine ea nimirum herba est molliuscula, quæ Hetruscis Centone, alijs verò Pauarina, alijs Pizza gallina, alijs Centouice vulgò appellatur. Et quanuis Dioscorides vnam tantùm Alsinen repræsentauerit; plura tamen eius reperiuntur genera, quæ in maiora, & minora diuidi possunt. Porrò habentur quædam Dioscoridis exemplaria, in quibus caput hoc legitur in calce libri secundi statim post Muris auriculæ mentionem. Sed nos, vt eo in loco latius diximus, hanc suam veram ac germanam sedem esse censemus. Alsines meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum; ita de eius viribus scribens. Alsine, aut Myos ota similem helxinæ facultatem obtinet, nempe refrigerantem, & humectantem: est enim essentiæ aqueæ frigidæ: quare & citra adstrictionem refrigerat. Quocirca ad feruentes phlegmonas, & mediocria erysipelata competit. Hæc* ἀλσίνη *Græcè, vt etiam Alsine Latinè dicitur: Italicè, Centone, & Pauarina: Germanicè, Huenerdorm, & Vogel kraut: Gallicè, Mouronem.*

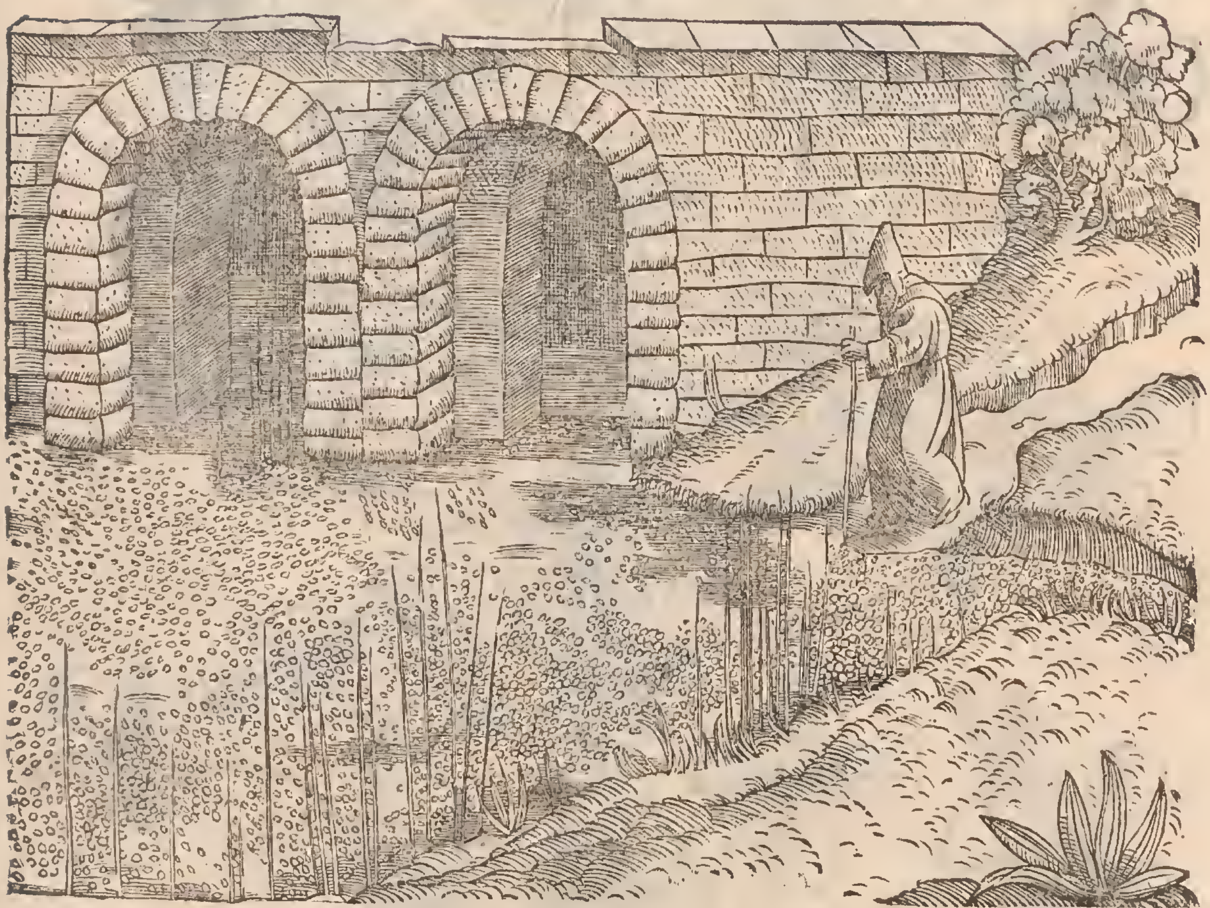
Alsines uires ex Gal.

Nomina.

60

Φακὸς

LENS PALVSRIS.

φακὸς ἐπὶ τῶν τελμάτων. LENS PALVSTRIS. CAP. LXXXIII.

LEns palustris inuenitur in aqua non fluente, muscus lenticulæ similis, refrigeratoriæ naturæ. Propter quod conuenienter collectionibus, igni sacro, & podagris illinitur per se, & cum polenta: glutinat & procidentia puerorum interanea.

Lentis palustris consid.

PAlustris lens, quam officinæ, & herbariorum vulgus Lenticulariam appellant, notior omnibus est, quàm vt pluribus describi mereatur. Ea plerunque stagnantibus aquis innatat, iisq́; præsertim, quæ vrbes, & oppida cingunt. Folio crescit rotundo minuto, lenticulæ simili, paruo, ac tenui inhærens capillamento. Hæc si, vt quandoque fieri solet, aquarum inundationibus è residentibus aquis in fluentes transferatur, simul ac littoribus inhæserit, mirum in modum propagatur. Nam subnatis quibusdam capillamentis, quæ radicis vices præstare videntur, sese terræ committit, & subinde adolescens, tandem crescit in plantam aquatico sisymbrio haud similem. Id quod naturæ operum indagatores non sine admiratione obseruarunt. Magnifaciunt quidam pumilæ huiusce plantulæ stillatitiam aquam, ad internas viscerum inflammationes, & ad pestilentes febres. Quinetiam eandem præferunt ad oculorum ruborem & palpebrarum phlegmonas, & ad mammarum, & testiculorum collectiones, anteaquàm augeantur: nanque illita non obscurè fluentes humores repellit. Herba ipsa recens ex aquis allata & fronti adhibita, capitis dolores mulcet, vbi à calore prouenerint. Vescuntur ea anseres, & anates magna voluptate, ac pariter gallinæ, vbi ex aquis exempta, furfuribus admisceatur. Est & alia planta in palustribus quoque nascens, quam palustrem quoque lentem appellare libuit, à seminis figura. Hæc caulem gerit aquæ repentem, angulosum, à quo per interualla plura cateruatim oriuntur folia, longis, ac tenuibus pediculis nitentia, quæ quaterna, crucis in modum sese pandunt; rotundo cacumine. Semen profert in racemi modum in ipso caule, intra foliorum pediculos, lentium ferè effigie, non tamen adeò, vt in lente compressum, subnigrum, & longiusculis pediculis appensum, densum, durumq́;. Ego hanc plantam acceptam refero Iacobo Antonio Cortuso. Lentis palustris non nisi temperamentum prodidit Gal. libro 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Lenticula palustris humidæ, frigidæq́; temperaturæ est, vtrinque ex secundo quodammodo ordine. Quæ lens palustris Latinis, φακὸς ὁ ἐπὶ τῶν τελμάτων Græcis vocatur: Arabibus, Tahaleb, seu Thaleb: Italis, Lente de i paludi: Germanis, Vuasser linsen: Hispanis, Lenteya dellagoa: Gallis, Lentille de mer.

Facultas ex Gal.

Nomina.

LENS PALVSTRIS ALTERA.

Ἀείζωον μέγα.

SEDVM MAIVS. CAP. LXXXIIII.

a Meum legit tantum. ἐπὶ τῶν ὀφθαλμιώντων .i. in oculorum lippitudine, vt Cat. ὀφθαλμῶν ὑφαίμων .i. oculoru suffusione. Neuter autem legit sanguinis vitio conceptis.

SEmperuiuum magnum ideo nominatur, quoniam perpetuò folia uireant. cuius caules cubiti altitudinem implent, interdum excedunt, pingues, craſſitudine pollicari, uirentes, characiæ tithymali modo inſecti: folia pinguia, carnoſa, longitudine pollicari, in cacumine linguæ ſimilia, alia in terram conuexa, alia in capite ſtantia inuicem, ita ut ambitu effigiem imitentur oculi. naſcitur in montibus, et teſtaceis: ſupra domicilia etiam ſeritur. Eius uis refrigerare, adſtringere. Medentur igni ſacro, nomis, ulceribus quæ ſerpunt, oculorum inflammationibus, ambuſtis igni, podagris per ſe, & cum polenta illita folia. Succus capiti in doloribus, cum polenta, aut roſaceo perfunditur: datur in potu cõtra phalangiorum ictus, dyſenteriam, aluique profluuia; teretes tineas potus in uino excutit: ſubditus in uellere, mulierum abundantiam ſiſtit. Succus[a] oculorum lippitudinibus, ſanguinis uitio conceptis, inungitur.

SEMPERVIVVM MAIVS.

Ἀείζωον μικρὸν. SEDVM MINVS. CAP. LXXXV.

60 SEmperuiuum paruum in petris,parietinis,& maceriis,necnon [a] ſcrobibus opacis naſcitur, caulibus ab vna radice multis,tenuibus,crebrò foliatis: exilibus foliis [b], rotundis, pinguibus, mucronatis: caule a medio emicante,palmum alto, vmbellam, herbidosq; flores [c],& tenues gerente. Folia eiſdem cum priore viribus prędita ſunt.

a Cat.addit. ἐν τάφοις. i. in ſepulchris.
b Cat. legit. μακρὰ. i.longa.
c Ori. πολλὰ. i.multos.

Α'ειζώυ εἶδος τρίτον. SEDI GENVS TERTIVM. CAP. LXXXVI.

TErtium videtur ſemperuiui genus, quam aliqui andrachnen agriam, aut telephion vocauerunt, Romani illecebram, puſillis, craſſioribusq́ue foliis, hirſutis, portulacæ proximis. naſcitur in ſaxis. Vis ei excalfactoria, acris, exulcerans. illita cum axungia ſtrumas diſcutit.

Sedi genera, & conſid.

EX tribus Sedi, ſiue Semperuiui generibus, quę hoc loco à Dioſcoride pinguntur, primum, & alterum omnibus nota ſunt. Vtrunque officinæ Semperuiuum appellant, addita maioris, & minoris differentia. quamuis non deſint, qui minus Vermicularem, Craſſulamq́; herbam vocent. Minoris duo viſuntur genera. Alterum, cuius Dioſcorides meminit, folijs craſſioribus, longioribus, rarioribusq́ue, facie nucleis pineis à putaminibus repurgatis ſimilibus, vnde quibuſdam vulgò etiam Pignola dicitur. Caules fert tenues, pluresq́ue: in quorum cacumine flores exeunt herbacei, ſeu ſubcandidi, vmbellæ diuulſæ modo. Alterum folijs breuioribus, anguſtioribus, copioſioribusq́ue: floribus melinis, eodem ordine prodeuntibus. Hoc marem, illud fęminam recentiorum quidam exiſtimant. At tertium, quod mihi iamdiu incompertum extitit, 10

SEMPERVIVVM MINVS.

cùm vſ-

SEMPERVIVVM MINIMVM

cùm vſqueadeò excalfaciat, vt carnem exulceret impoſitum, à cæteris longè facultatibus diſſidet. Huius varia in Dioſcoridis codicibus legitur hiſtoria: cæterùm nos Aldinum exemplar ſecuti, hinc ea abdicauimus, quæ adulterina cenſentur. Nec deſunt qui crediderint, tertium hoc Dioſcoridi eſſe ſpurium, quòd duorum tantùm meminerit Galenus. Veruntamen 50 è Piſis hoc anno tertium Sedi genus, guſtu ſanè acerrimo, adeò vt linguam exulceret, ad me miſit Lucas Ghinus Forocornelienſis medicus rei herbariæ peritiſſimus. qui illi plantæ hæc uerba ſubiecerat, quæ hic referam eius humanitate fretus. Viſitur, inquit, in viridario Illuſtriſſimi Ducis Florentię quoddam tenuiſſimi Sedi genus, guſtu nihilò minus acri, quàm ranunculi omne genus. quod etiam in antiquis ędificiorum parietibus, & ſaxorum rimis prouenire conſpexi. Hoc, meo iudicio, tertium eſt Sedum. Sed cùm Dioſcoridis verba hoc loco obſcura ſanè, & intellectu difficilia habeantur, iandiu vnà cum alijs plerisque, qui hac ſimplicium facultate maximè delectantur, plurimum laboris impendi, vt tertium Sedum conſequi poſſem, cui folia ineſſent hirſuta, & facie portulacæ ſimilia. Cęterùm cùm poſtea attentius, diligentiusq; Dioſcoridis verba perpenderem, ſic Latinè ſonare videntur. Eſt & tertium ſedi genus, quod portulacæ reſpectu, folia edit pinguiora, denſioraque, &c. Quibus cùm hunc dederim ſenſum, qui, mea ſententia, propriam Dioſcoridis mentem explicat, tertium hoc ſedum facilè mihi ſeſe obtulit cognoſcendum, vt omnibus quoque idipſum euenire haudquaquam dubitauerium, qui Gręcam dictionem δασέα densa, non hirſuta expoſuerint, interpretatique fuerint πρὸς τὰ τῆς ἀνδράχνης ad folia portulacę collata. Nam huiuſce tertij ſedi folia, portulacæ folijs comparata, ijs denſiora, craſſioraque facilè cernuntur. Hactenus amicus ille. cuius certè ſententię non poſſum non adſtipulari. quippe quæ doctiſſimis rationibus nitatur, & ipſe ſit apud me grauis teſtis. Semperuiui mentionem fecit Theophraſtus libro 17. capit. 9. de plantarum hiſtoria, ſic inquiens. Semperuiuo datum à natura eſt, quòd humidum, virideque ſemper durare valeat. Folio carnoſo, leui, atque oblongo id conſtat. Planis parietinis naſcitur, necnon & in tegulis, cùm terræ conſluuium quoddam arenaceum factum eſt. hęc Theophraſtus. Cęterum duas ARBORESCENTIS SEMPERVIVI plātas, quarum imagines hic appingi curauimus, alteram, quæ maior & fruticoſior eſt Clariſſimo Viro Augerio de Busbeke Flandro, qui eam Conſtantinopoli ſecum adduxit: alteram verò Iacobo Antonio Cortuſo viro optimo atque doctiſſimo, cui Corcyra allata eſt, acceptas refero. Sedi vires deſcripſit Galenus libro. 6. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Aizoon vtrunque, tum maius, tum minus, deſiccat quidem leuiter, quandoquidem & mediocriter adſtringit, omnis alterius vehementis qualitatis expers: quare in eo plus cæteris abundat eſſentia

Sedi vires ex Gal.

dat eſſentia

SEMPERVIVVM ARBORESCEN.

dat eſsentia aquea. Cęterùm non mediocriter refrigerat: eſt enim ex tertio ordine, & receſſu refrigerantium. Hinc etiam ad eryſipelata, & herpethas, & phlegmonas à fluxione natas accommodatur. Semperuiuum ſiue Sedum maius quod Latini vocant, Greci ἀείζωον μέγα: Mauritani, Beiahalalen, ſeu Hai alhalez: Itali, Semperuiuo maggiore: Germani, Groſz hauſzuurtz: Hiſpani, Semperuiua, & yerua puntera: Galli, Ioubarbe. Quod verò Græci ἀείζωον μικρὸν, Latini Semperuiuum, ſiue Sedum minus dicunt: Itali Semperuiuo minore: Germani, klein hauſz vurtz: Galli, Ioubarbe petite. Quod denique Græci ἀειζώου εἶδος τρίτον Latinis Semperuiui ſiue Sedigenus tertium appellatur: Arabibus, Alſebram, Handrachabara, & Tilaſon: Italis, Semperuiuo terzo.

Nomina.

60

SEMPERVIVVM ARBORESCENS ALTERVM.

Κοτυληδών.

VMBILICVS VENERIS. CAP. LXXXVII.

COtyledon, ſiue umbilicus Veneris, folio eſt in acetabuli formam tornato[a], ineuidenter concauo, breui { in medio } cauliculo, in quo ſemen ineſt: radice oliuæ modo rotunda[b]. Succus cum uino circumlitus, inſtillatuſve contecta genitalia nudat: inflammationibus, ſacris ignibus, ſtrumis, pernionibus, illitu auxiliatur: ſtomachi ardorem refrigerat. Folia cum radice comeſa, calculos frangunt, urinam cient: hydropicis ex melle dantur. Herba utuntur ad amatoria.

a λεληθότως, i. latenter cauum. Concluſa non legit Orib.

b ταύτης καὶ τῶν φύλλων ὁ χυλὸς. i. Huius & foliorũ ſuccus.

VMBILICVS VENERIS.

Κοτυληδὼν ἕτερον. VMBILICVS VENERIS ALTER. CAP. LXXXVIII.

60

EST & alterum umbilici Veneris genus, cymbalion aliqui vocant, pinguibus foliis, latioribus, lingu larum modo, densis circa radicem, medium oculi ambitum describentibus, vt in maiore semper uiuo, adstringentis gustus: cauliculo tenui, in quo flores & semina hyperici: radice maiuscula. Facit eadem, quæ semperuiuum.

Vmbilici Veneris utriusq; census.

VMbilicus Veneris, quem primo generi assignant, frequens nascitur in vniuersa ferè Hetruria, saxis, & vetustis ædificiorum parietibus. Huius folia, quod fictilium operculis similia sint, vulgò Senenses appellant Copertoiuole. Alterum verò eius genus à quibusdam Cymbalion vocatum, vidimus primùm in Foroiuliensium ciuitate Austriæ, in hortulo quodam excellentissimi medici Iuliani à Marostica Teruisiensis. Hanc porrò plantam in pluribus montibus saxis inhærentem inuenimus. Cui, meo quidem iudicio, omnes prorsus conueniunt notæ, quæ alteri umbilico Veneris tribuuntur. Cæterùm apud Insubres officinæ legitimæ Cotyledonis, siue umbilici Veneris loco herbam quandam in parietinis, & macerijs nascentem

VMBILICVS VENERIS ALTER.

ſcentem vſurpant, quæ ex ijs eminet, & comæ modo dependet cauliculis numeroſis, tenuibus, lentis, è quibus folia prodeunt hederacea, longis, tenuibusque pediculis nitentia, floſculis paruis, luteſcentibus, qui è tenuiſſimis quoque pediculis emergentes, clauicularum modo ſeſe implicant. Hanc fortè, quòd CYMBALARIA *vulgò vocetur, putant à cymbalio corruptè nomen traxiſſe, & ideo verum Veneris vmbilicum eſſe. Non deſunt tamen rei herbariæ periti, qui ijs pollere facultatibus hanc herbam velint, quibus, & Cotyledonem, quorum opinioni ego haud refragabor. Atqui valere eam ad alba vteri profluuia certò ſcimus, vbi herba ipſa recens pluries in acetarijs deuoretur, (vt Itali ſolent) in ipſius cenæ principio: Fuchſius quoque, cuius viri alioqui eruditi pace dixerim, in hac re hallucinatus deprehenditur, quòd in paruo ſuo libro, in quo plantarum duntaxat imagines expreſſit, pro Vtroque vmbilico Veneris eas nimirum plantas depinxerit, quæ nonnullis vulgò Fabariæ, & Fabæ craſſæ appellantur: quas tamen prius in ſuo de Stirpium hiſtoria commentario pro telephio oſtenderat. Verùm tam prima, quàm altera eius opinio, ut dicam quod ſentio, mihi planè reprobanda videtur. Quemadmodum & tertia eiuſdem de eadem re ſententia, quam non ita pridem protulit in eo libro de compoſitione medicamentorum, quem poſtremò auctum excudit. Ibi enim putat Fuchſius Acetabulum alterum, ſiue alterum vmbilici Veneris genus, eſſe Fabariam, quam vulgus & ſeplaſiæ Craſſulam maiorem nominant. Sed quòd is in magno verſetur errore, manifeſtum fit ſatis ex Dioſcoride.*

Officinarum error.

Fuchſij hallucinatio.

60

gg 2 Quippe

CYMBALARIA.

60

Quippe qui Cymbalio, ſeu alteri Veneris vmbilico, folia reddiderit denſa circa radicem, quę medium oculi ambitum deſcribant, vt in maiore ſemperuiuo: cauliculum verò tenuem, in quo flores & ſemina hyperici. Quę tamen notę in Fabaria, aut Craſſula maiore deſiderantur. Siquidem hęc folijs conſtat hortenſis portulacę maioribus, quę cum ſemperuiuo nullam habent ferè ſimilitudinem, nec oculi formam deſcribunt; caulem prætereà emittit craſſum & firmum. radicibus denique nititur pluribus, aſphodeli proximis. Vmbilici Veneris uires ex Gal. *Vmbilici Veneris meminit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Cotyledon facultatis miſtę eſt, nempe humidę, ſubfrigidę, & cuiuſdam obſcurè adſtringentis, & cum ea leniter amarę: vnde refrigerat, repercutit, abſtergit, & diſcutit. Itaque phlegmonas eryſipelatodes, & eryſipelata phlegmonode curat: & maximè ſtomachi ardore ęſtuantis admodum vtile eſt epiplaſma. Putantur folia cum radice manducata calculos confringere, & vrinam mouere.* Nomina. Κοτυληδών *ſic Gręcè, Latinè verò Acetabulum, & Vmbilicus Veneris nominatur: Italicè, Ombilico di Venere: Hiſpanicè, Scudetes: Gallicè, Eſcudes. Quę verò* κοτυληδὼν ἑτέρα *Gręcis, Vmbilicum Veneris, & Acetabulum alterum Latinis appellatur.*

Α'κχλύφη.

Ἀκαλύφη. VRTICA. CAP. LXXXIX.

DVo vrticæ genera. Altera ſylueſtrior, aſperior: latioribus, nigrioribusque folijs: ſemine lini, ſed minore. Altera non æquè aſpera [a], minuto ſemine: Folia vtriuſque illita, canis morſibus addito ſale, medentur: gangrænas, carcinomata, ſordida vlcera, & quę cacoethe vocantur: item luxata, panos, tubercula, parotidas, ſuppurationesque ſanant: lienoſis cum cerato imponuntur: faciunt ad profluuia narium cum ſucco trita, & naribus indita: menſes ciũt eadem detrita cum myrrha, & impoſita: procidentes vuluas recentia contactu reſilire cogunt. Semen potum ex paſſo venerem ſtimulat, & 10 vuluæ ora patefacit: cum melle delinctum orthopnœæ, lateris & pulmonum inflammationibus prodeſt: thoracem expurgat. erodentibus medicamentis admiſcetur. Cocta cum conchis folia aluum emolliunt, vrinas mouent, inflationes diſcutiunt: decocta cum piſana, vitia pectoris extrahunt: mulierum menſes euocant, cum myrrhæ modico pota. Inflammatione turgentem uuam, gargarizatus ſuccus reprimit.

[a] Μεῦ. λεπτό καρπος. i. tenuiore ſemine.

VRTICA I.

VRTICA II.

Vrticæ cõsid.

VRtica adeò vulgaris notitiæ eſt, vt non modò interdiu, ſed etiam noctu in tenebris ſolo tactu ab omnibus facillimè co gnoſcatur. Proinde operæ pretium non eſt, vt hic pluribus eius faciem depingamus. Veruntamen ignorandum non eſt, quòd etſi Dioſcoridi duo tantùm Vrticæ aſſignentur genera, tria tamen in Italia reperiuntur. Siquidem præter Vrticas à Dioſcoride traditas, alia eſt, quam aliqui ſyluestrem appellant, cæteris acrior, & mordacior, folijs paruis, hirſutioribusque caulibus. omnibus & hæc nota. Vrticæ uires memoriæ prodidit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, vbi ſic inquit. Vrtica, & huius herbę tum ſemen, tum folia (nam hęc potiſſimùm in vſum veniunt) digerentis ſunt facultatis adeò vt & phymata, et parotidas ſanent. Sed & quiddam flatuoſum obtinent, quo & Venerem extimulant, & maximè vbi cum muſto ſemen bibitur. Porrò quòd non vehementer calfaciat, ſed admodum tenuium ſit partium, teſtimonio eſt craſſorum, viſcoſorumque humorum ex pectore, pulmoneque eductio, tum quòd partes, quas contigerit, pruriant. Cæterùm flatuoſum eius, cuius particeps eſſe dicta eſt, dum concoquitur, naſcitur: non enim actu flatuoſa eſt, ſed poteſtate. Ventrem autem modicè ſubducit, duntaxat abſtergendo, ac veluti titillando, non purgando. Et gangrænoſa, & cancroſa, & in totum quæ exiccari citra mordicationem poſtulant, ea conuenienter ſanat. nimirum cùm ſubtilium ſit partium, & temperaturæ ſiccę, non tamen tantùm habens caliditatis, vt iam mordicet. Et libro 2. de alimentorum facultatibus, idem de urtica ita ſcribit. Vrtica, herbarum agreſtium vna etiam hęc eſt, tenuium partium uim obtinens. Iure itaque nemo ipſa ut

Vrticę vires ex Gal.

60

VRTICA III.

ipsa vt alimento vtitur, nisi maxima prematur fame. Vtile autem est obsonium ac medicamentum, quod aluum deijcit. Hactenus de vrtica Galenus. Sed quoniam herba illa quam hodie herbarij CARDIACAM *nominant, nunc ob cognationem, quam cum Vrtica habere videtur, mihi in mentem venit; ideo non alienum puto, quòd hic de ea quoque aliquid dissseramus. Hæc itaque vrticæ proxima est, tametsi folijs, quæ prope terram prodeunt rotundioribus constet, ranunculi modo per ambitum laciniatis. Ei caulis est quadrangulus, in quo bina vtrinque folia paribus interuallis exeunt, oblonga, vrticæ similia, sed per ambitum serratiora. Flores, qui in purpura albicant, vrticæ fœtidæ, de qua sequenti capite dicturi sumus, non dissimiles profert, minores tamen: qui verticillato ambitu marrubij modo caulem circundant in ipso foliorum exortu. Radix in rubro pallescit, alijs pluribus paruis radicibus adnatis. Prouenit vbique iuxta semitas, circa sepes, & post vrbium mœnia. Gustu vsqueadeò amarescit, vt facilè existimari possit ad secundum excalfacientium ordinem, & ad tertium siccantium accedere. Præstat hæc, vt recentiores quidam tradunt, ad cordis affectus, vnde etiam apud vulgares nomen accepit. Medetur item conuulsis, ac resolutis. Obstructiones aperit, quas causa frigida induxerit: vrinam cit, & menses. Pectus à pituita detergit, & lumbricos necat. Cæterùm in puluerem contrita, & cochlearis mensura ex vino hausta, difficilè parientibus mirum in modum opitulatur. Vrtica sic Latinis dicta ἀκαλύφη Græcis nominatur: Arabibus, Hiniure, Vraithlatum, & Angiara: Italis, Ortica: Germanis, Nessel: Hispanis, Ortiga: Gallis, Ortie.*

60

Cardiacæ histor. & vires.

CARDIACA.

Γαλίοψις. **GALIOPSIS.** CAP. XC.

a Meū. ἰκανῶς δάσεα, .i. vehemēter densa.

GAliopsis, frutex in totum caulem, & folia habet urticæ, læuiora, & [a] quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo, tenui. nascitur circa sepes, ædificiorum areas, ac semitas ubique. Folia, caules, semen, succusque, duritias, & carcinomata dissipant: strumas, panos, & parotidas discutiunt. Oportet bis die tepidum ex aceto cataplasma imponere. & eius decocto fouere. ad putrescentia, gangrænas, & nomas, cum sale efficaciter illinuntur.

Galiopseos consid.

GAliopsim eam equidem plantam crediderim esse, quam nos in Italia Vrticam fœtidam appellamus, quæ vbique ferè prouenit, in ædificiorum areis, in plateis, iuxta semitas, & circa hortorum sepes, odore ingrato: vnde & fœtidæ cognomen adinuenit. Quandoquidem hæc folijs, & caule constat vrticæ similibus, & tactu tamen non mordentibus: floribus item purpureis, tenuibusq;. Hinc itaque fit, vt ij, mea quidem sententia, in errore versentur, qui putant Galiopsin esse herbam

LAMIVM PLINII.

herbam illam vulgarem, quæ officinis, & herbariorum vulgò Scrophularia maior, Millemorbia, Ferraria, atque etiam Caſtrangula dicitur: hoc fortaſſe argumento nixi, quòd ea flores edat, qui galeæ ſimilitudinem referunt. Sed eorum error ex eo, vt arbitror, apertè diluitur, quòd Scrophularia maior dicta folia non proferat vrticæ admodum æmula, nec ea graui odore prædita ſentiantur. Adde quòd huic radix ſubſit magna, alba, vndique ſtrumoſa, vnde fortè Scrophulariæ nomen traxit, adeò notatu digna, vt non videatur veriſimile, quòd eius faciem non depictam reliquiſſet Dioſcorides, quando ſenſiſſet hanc herbam eſſe Galiopſin. Huc etiam illud accedat, quòd illa vt plurimùm in ſcrobium marginibus, in riguis, & vliginoſis locis naſcitur, non autem (vt Dioſcorides inquit) circa ſepes, & in ædificiorum areis. In hac ſententia fuiſſe inuenio Fuchſium, virum alioqui eruditum, qui à galea, cuius effigiem Scrophulariæ flores repræſentant, hanc ſibi nomen aſciuiſſe exiſtimat. Id quod mihi planè non videtur eſſe rationi conſentaneum, quòd non ſit ex more Græcorum, veterum præſertim, apud quos nulla verborum inopia fuit, vt ex Latinis, & Græcis dictionibus plantarum, & aliarum rerum nomina componant: galeam enim Græcum nomen non eſſe conſtat. Ex his igitur adducor, vt in hoc neque Fuchſio, neque alijs adſtipulari poſſim, quorum potius ſententiam ex ſuprà dictis reprobandam eſſe cenſeo. Eſt præterea alia planta Vrticæ fœtidæ non abſimilis, quæ à lacteis maculis ſingula folia in longum procurrentibus Vrtica lactea à noſtris Senenſibus vulgò cognominatur, quam rectius fortè quis Galiopſin dixerit, ſi à γάλα quod vocabulum Græcis lac ſignificat, Galiopſin dictam eſſe ſtatuat.

Opinio quorūdam reprobata.

Fuch. erratū.

Vrtica lactea.

SCROPHVLARIA.

Lamium Plinii.

Scrophulariæ vires.

Nomina.

ſtatuat. Quòd autem res hæc ita eſſe poſſit, ex Dioſcoridis ordine coniectura quadam colligi poſſet. nam quòd ſtatim poſt Galiopſin Galion deſcripſerit, cui ex eo nomen inditum eſſe tradidit, quod in cogendo lacte coaguli vicem expleat; videtur innuiſſe, inter vtrunque magnam eſſe nominis cognationem. Hanc itaque legitimam eſſe Galiopſin quaſi affirmare non dubitarem, niſi Plinius libro 22. cap. 14. eam Lamium appellari prodidiſſet, laudibusq; extuliſſet album, quod habet in medio folio, ad ſacros ignes, & foliorum reliquum cum vniuerſa planta, addita mica ſalis, ad contuſa, incuſſaq;, ad ambuſta, ſtrumas, tumores, podagras, & vulnera. Quibus ſanè Plinij placitis decernere cogimur, primam, quam Vrticam fœtidam diximus, eſſe Galiopſin: alteram verò Plinij Lamium. Sed ſi ſuſtinere velimus hanc ſecundam eſſe veram Galiopſin, dicere nobis liceat, Plinium non cognouiſſe Galiopſin. neque id fortaſſe temerè diceretur, quòd in multis alijs Plinius euidenter erraſſe deprehendatur. Cæterùm quanuis ex rationibus ſuperius adductis perſpicuum, ni fallor, factum ſit, SCROPHVLARIAM non eſſe Galiopſin; ea tamen viribus pollet non contemnendis: nanque eius radix ſtrumas, & hæmorrhoidas ſanat. In quem vſum radix effoditur autumnali tempore, & repurgata tunditur cum recenti butyro, operculatoq; fictili in vliginoſo loco reponitur, vbi dimittitur per quindecim dies. Deinde lento igne butyrum illud liquefit, & percolatum aſſeruatur. quo prædicti morbi vtiliſſimè illinuntur. Planta, quæ Græcè γαλίοψις, Latinè item Galiopſis, Vrtica labeo, & Vrtica fœtida nominatur: Italicè, Ortica fœtida: Hiſpanicè, Ortiga muerta.

60

Γάλιον.

GALION.

Γάλιον. GALION. CAP. XCI.

60

GAlion nomen ex eo traxit, quòd in contrahendo lacte, coaguli vicem impleat. ramulum, foliumque habet aparinæ ſimillimum, rectum: florem in cacumine luteum, tenuem, denſum, copioſum, odoratum. Flos igni ambuſtis illinitur, & ſanguinis profluuia ſiſtit. Cerato roſaceo galion admiſcetur, inſolatum vſquedum albeſcat, & ſic laſſitudines reficit. Radix venerem concitat. Naſcitur in paluſtribus.

GAlium vbique copiosè naſcitur prope ſepes, & ſecus vias, folijs aparinæ minoribus: flore tenui, ſpicato, partim luteo, partim albo. Verùm non propterea omnibus nota eſt vis, quam coagulandi lactis habet: nam ſi ea paſtoribus innotuiſſet, non minus apud eos huius herbæ inualuiſſet vſus, quàm cinaræ apud Hetruſcos: qui eius flore, vt dulcior ſuauiorq́; caſeus euadat, tum ouillum, tum etiam caprinum lac cogunt, ac ſpiſſant. Galio vires reddidit Galenus lib. 6 ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Galium inde adeò nomen ſortitum eſt ſuum, quòd lac coagulet. Adſimile autem

Galij conſid.

Galii vires ex Gal.

eſt apari-

est aparinæ, facultatem obtinens exiccatoriam, & subacrem. Flos eius sanguinis profluuijs competere videtur, & combustis mederi. Est autem boni odoris, & coloris lutei. Huius herbæ nomen Græcum γάλιον: Latinum, Galium: Italicum, Galio: Germanicum, Vnser frauuen, Vuegstro: Hispanicum, Coaia leche yerua: Gallicum, Petit muguet.

Nomina.

Ἠριγέρων. SENECIO. CAP. XCII.

a Meum ἴσου χνοῦ. i. sensum. b Cat. ἐπὶ τοῖς χῶν. i. in parietibus.

SEnecio cauliculo est cubitali, subrubro: foliis[a] continuis, per extremitates erucæ modo diuisis, sed minoribus multò: luteis floribus, qui celeriter dissecti uanescunt in pappos. Nomen uerò sibi uendicauit, quoniam flores capillorum ritu canescant. radice superuacua. Nascitur maximè in[b] maceriis, & circum oppida. Folia cum floribus refrigerant; quare illita cum uini modico, uel per sese, testium & sedis inflammationes sanant: quin & ex manna thuris medentur, cùm reliquis uulneribus, tum iis quæ nerui acceperunt. Illiti per se cum aceto pappi, idem munus præstant: uerùm recentes epoti, strangulant. Totus caulis, si coctus in passo potui detur, stomachi dolores à bili contractos persanat.

SENECIO.

Senecio

SENECIO MAIOR, SIVE FLOS SANCTI IACOBI.

SEnecio, quæ Græcè Erigeron dicitur, aliquibus vulgò Cardoncello, alijs verò ſpelliciosa vocatur. Planta eſt vulgaris notitiæ. Cauliculis exit (vt Dioſcorides inquit) ſubrubentibus: folijs laciniatis, erucæ æmulis, minoribus tamen, & aſperioribus: floribus luteis, qui dehiſcentes in pappos abeunt. Naſcitur paſſim, adeò vt etiam ſuper vrbium mœnia, & in parietinis proueniat. vireſcit anno toto, & quolibet ferè menſe floret. Ideoq; non deſunt, qui hanc quoque vocent noſtro Idiomate, Fiore d'ogni meſe. Hanc herbam Otho Brunfelſius eſſe Verbenacam ſupinam magno & aperto errore exiſtimauit. Videtur etiam Senecionis eſſe genus herba, quam Germani DIVI IACOBI FLOREM *appellant. Nanque & ipſa folia fert Erucæ ſylueſtris æmula, per ambitum laciniata, nigricantia, amaro ſapore, quæ anteaquam caulem edant, humi procumbunt. caulis illi eſt ſeſquicubitalis Artemiſiæ ſimilis, à medio ramoſus ſurculoſusq;. Flos aureus Buphthalmo minor, qui tandem flacceſcens in papposam euolat lanuginem. Radice nititur breui, & fibrata. Floret Iulio, & Auguſto. Naſcitur in campeſtribus inculto ſolo. Sunt qui ſcribant Senecionem præſtare plurimum ad alba vteri profluuia, ſi in acetarijs deuoretur, at nos his haud facilè ſubſcribimus, cum ſciamus hanc herbam remoratos ciere menſes. Senecionis quàm breuem mentionem fecit Galenus lib. 6. ſimpl. med. eius tantùm facultatem referens his verbis. Erigeron, ſiue Senecio facultatem miſtam obtinet, ſimul refrigeratoriam, & modicè digerentem. Herba hæc Græcis* ἠριγέρων *dicitur: Latinis, Erigerum, & Senecio: Italis, Cardoncello: Germanis, Creutz vurtz: Hiſpanis, Bon varon: Gallis, Seneſſon.*

60

Senecionis conſideratio.

Brunfelsij error.

Senecionis facultas ex Galeno.

Nomina.

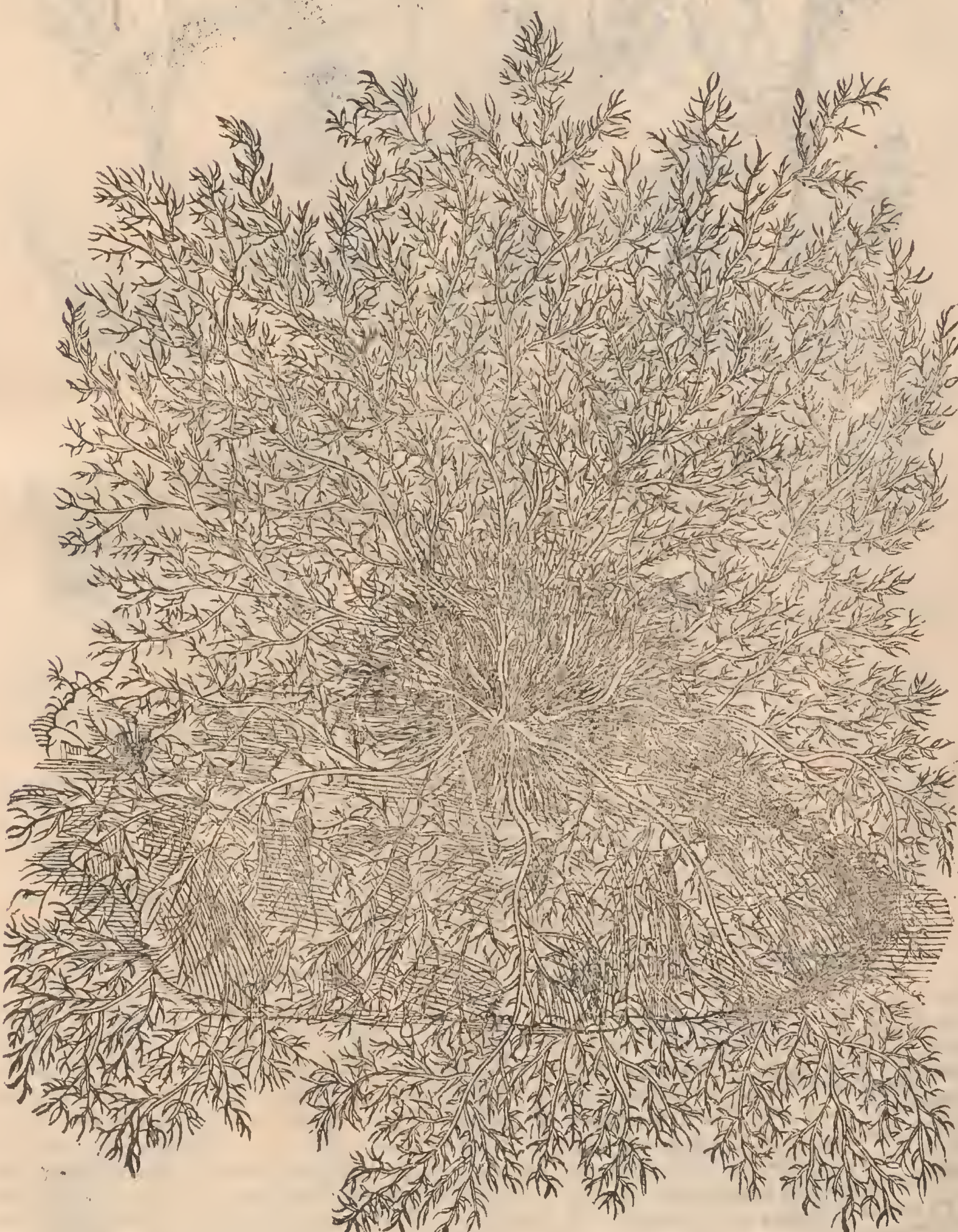
Θάλικτρον.

θάλικτρον. THALICTRVM. CAP. XCIIII.

THalictron folia coriandri habet, pinguiora paulò: caulem rutæ crassitudine, in quo folia. Quæ trita illitu antiqua ulcera ad cicatricem perducunt. Nascitur maximè in campestribus.

Thalictri consideratio. *THalictron, si Ruellio credimus, herbarij in Gallia Argentinam appellant, quòd argenteo micet coloratu, cæteris notis Thalictri picturæ adstipulantibus. Hæc (vt ipse scribit) inuenitur vbique, sæpe in campestribus, & macerijs. Verùm cùm mihi hactenus non contigerit eam herbam videre, idcirco Ruellij sententiam non ausim probare, neque etiam refellere.* *Thalictri vires ex Gal.* *Thalictron Thalietron nominat Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus in hunc modum disserit. Thalietrum folia habet coriandro similia, caulem crassitudine rutæ. Vis ei inest exiccatoria citra morsum: itaque* 10 *vlcera inueterata ad cicatricem perducit.* *Nomina.* *Quod Græci θάλικτρον Latini item Thalictrum, & Thalietrum appellant.*

MVSCVS MARINVS, SIVE CORALLINA.

βρύον θαλ.

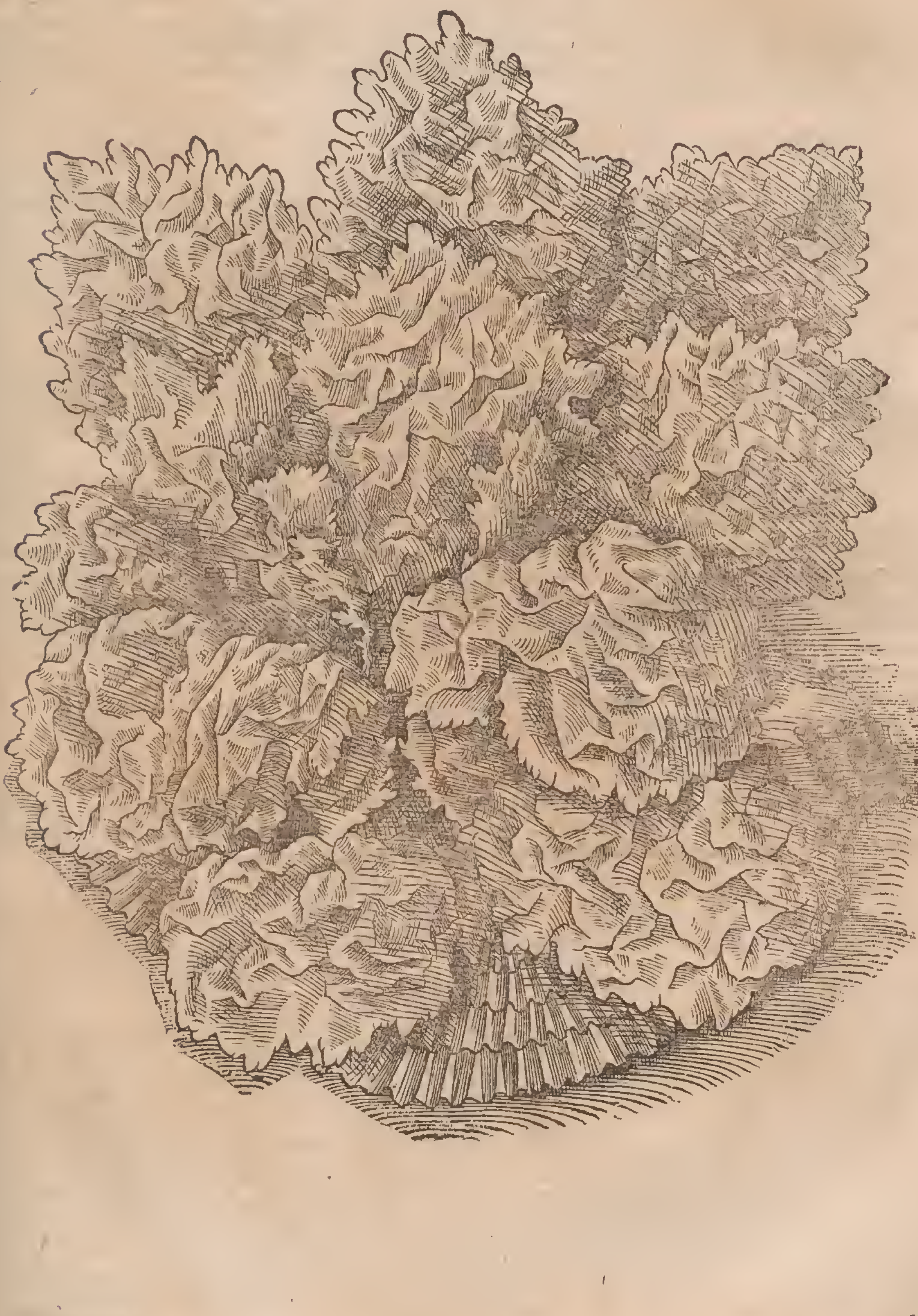
Βρύον θαλάσσιον. MVSCVS MARINVS. CAP. XCIIII.

MArinus muscus nascitur in scopulis, testaceisq; haud procul à mari, gracilis, capillaceus, caulis expers. Præcipua ei spissandi uis, & collectiones cohibendi, & podagras, quas refrigerare opus sit.

NOn possum eorum non probare sententiam, qui dicunt Muscum marinum eam capillaceam esse plantam, quam officinæ corallinam appellant. Hanc circumforaneì in puluerem contritam in plateis venditant ad puerorum vermes necandos, mirisq; laudibus efferunt. Qua in re nimirum cæteris præstat medicamentis: siquidem non modò interficit lumbricos, sed eos quoque eadem die expellit, magna sæpe cum astantium admiratione, quòd quandoque visus sit puer, qui ex assumpta huius pulueris drachma centum vermes excreuerit. Crediderim itaque Corallinam hanc esse muscum marinum, quod certò sciam, eam ab ijs reperiri, qui corallia expiscantur, corallijs, sicuti etiam scopulis, & piscium testis inhærentem,

Musci marini consid. Corallina.

MVSCVS MARINVS ALTER.

eo sanè

eo ſanè modo, arboreus muſcus arboribus ipſis innaſcitur. Is vtique cæteris præfertur, qui corallijs adnaſcitur, vnde ei nomen. Probatur ſecundo loco, qui ſaxis adhæret, colore rubicundo: cinereus verò improbatur. Sed marinum muſcum hac pollere facultate non nouere veteres: quandoquidem nuſquam apud ipſos legerim marino muſco interaneorum vermes necari. Muſci marini hiſtoriam (longè tamen ab ea diuerſam, quam paucis perſtrinxit Dioſcorides) proſecutus eſt Plinius libro 27. cap. 8. his verbis. Bryon marina herba ſine dubitatione lactucæ folijs ſimilis, rugoſa veluti contracta, ſine caule ab ima radice exeuntibus folijs. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtiſq; terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandiq; vis, & collectiones omnes inflammationesq; cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus ſit. hæc Plinius. cuius Muſci imaginem hanc omnino eſſe cenſemus, quam hìc excudi curauimus. Nam omnibus notis illi perbellè reſpondet. Viuam plantam conchæ cuiuſdam teſtæ inhærentem, miſit ad me Patauio Iacobus Antonius Cortuſus. Cæterùm Marinus muſcus iam mihi in mentem redegit plantam (ſi tamen plantam appellare licet) muſco haud multò abſimilem, in fluminibus, & alijs dulcibus aquis naſcentem, viridi colore, & ſericiſtaminis ferè modo villoſam, quæ Plinio libro 27. cap. 8. circa finem conferua appellatur. nobis verò in Hetruria vulgò Lima. Hæc cum Plinij teſtimonio ad oſſium fracturas præſtantiſſimum ſit medicamentum, prætermittere quidem non potui quin hìc de ea Plinij verba adderem. Ille enim ita de Conferua meminit. Peculiaris eſt alpinis maximè fluminibus Conferua appellata à ferruminando, ſpongia aquarum dulcium verius, quam muſcus aut herba villoſæ denſitatis, atque fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio, omnibus ferè oſſibus confractis prolapſum ex arbore alta putatorem, circundata vniuerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus quoties inareſceret, raroque nec niſi deficientem herbam mutationis cauſa reſoluentibus conualuiſſe uix credibili celeritate. Cæterùm Muſci marini meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Muſcus marinus compoſitus eſt ex terrena, & aquea eſſentia, vtraque frigida. Siquidem & guſtum adſtringit, & calidis quibuſuis illitus, ea euidenter refrigerat, & adiuuat. Id Græcis βρύον θαλάσσιον *quod Latinis Muſcus marinus vocatur: Tabaleb, ſiue Thabel Arabibus, quibus tamen muſcus is cum lente paluſtri, confunditur: Italis ac officinis, Corallina: Germanis, Meermieſz, ſeu Mermoeſs: Hiſpanis, Malborquiana yerua: Gallis, Coralline.*

Muſci marini uires ex Gal.

Nomina.

φύκος θαλάσσιος. FVCVS MARINVS. CAP. XCV.

EPhuci marini generibus, quoddam latum, & alterum[a] ſublongius, & rubens: tertium[b] candidum, naſcens in Creta, floridum ualde, quod nulla corruptionis labe polluitur. Omnia uim habent[c] refrigeratoriam, non podagræ modò, ſed etiam inflammationibus, in cataplaſmatis efficaciter utilem: uerùm ijs uti humidis conuenit, priuſquàm exareſcant. Nicander puniceum aduerſus ſerpentes dedit. Hoc fuco quidam putant mulieres ſuum colorem mentiri, cùm tamen ſit radicula eiuſdem nominis, qua ſeſe fucant.

a Orib. ἐπιμήκες. i. oblongum. b Orib. [illegible]λος. i. criſpum. c Orib. συπτικήν. adſtringentem.

DE fuco marino locutus eſt Plinius libro 13. cap. 23. vbi ita ſcriptum reliquit. Naſcuntur in mari frutices, arboreſq;, minores in noſtro. Rubrum enim, & totius orientis Oceanus refertus eſt ſyluis. Non habet lingua alia nomen quod Græci vocant phycos, quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hic autem eſt frutex. Et libro 26. cap. 10. Tria, inquit, Phyci thalaſſii, id eſt, Fuci marini genera, latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium criſpis folijs, quo in Creta veſtes tinguntur. hactenus Plinius. Cæterùm cùm Fuci genera mihi planè incomperta ſint, quid de ijs dicam non habeo. Non tamen deeſt ſuſpicio, quin Fucus marinus ſi alga non eſt, in eius ſaltem genere recenſeri poſſit & debeat: nam Theodorus in Theophraſto non aliter Fucum marinum interpretatur, quàm algæ nomine. Adde quòd & Plinius alijs in locis Fucum marinum algam maris aliquando vocauit, vt etiam adnotauit Marcellus. Sed non ob hoc exiſtimauerim, Fucum marinum eam vulgarem eſſe algam, in qua Veneti vaſa vitrea recondunt, ne inter vehendum collidantur, & confringantur. Quòd præterea Fucus marinus alga eſſe poſſit, illud argumento ſit, quòd nullum aliud, quod ſciam apud Latinos nomen inuenerit. Algæ ſpecies eſt, quæ & Vlua dicitur, hoc tantum inter ſe differentes, quòd hæc paluſtris, lacuſtris, fluuiatiliſq; ſit: illa verò tantum in mari proueniat. Quod diſcrimen illo vulgari verſiculo indicatur.

Alga venit pelago, ſed naſcitur vlua palude.

Vnde etiam Virgilius libro ſexto Aeneidis ita cecinit.

Tandem trans fluuium incolumes, vatemq; virumq;,
Informi limo, glaucaq; exponit in vlua, *Et libro ſecundo eiuſdem.*
Limoſoq; lacu per noctem obſcurus in vlua, *Delitui.*

Fuci marini mentionem fecit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Phycos humens etiamnum, & vires ex mari exemptus deſiccat, & refrigerat ordine ſecundo: habet enim quiddam modicè acerbum. Nominatur Græcis φύκος θαλάσσιος *Latinis Phucus ſeu Fucus marinus: Italis Phuco marino.*

Fuci marini hiſt. ex Plin.

Fuci marini uires ex Gal.

Nomina.

POTAMOGETON.

Ποταμογείτον. POTAMOGETON. CAP. XCVI.

POtamogeton, folium betæ ſimile hirſutum, paululum ſuper eminens extra aquam. Refrigerat, & inſpiſſat: pruriginibus utile, & contra ueterum ulcerum nomas. Nomẽ ex eo inditum eſt, quòd paluſtribus, & aquoſis enaſcatur.

Potamogetonis conſid.

POtamogeton lacubus, & paludibus innaſci amat, vbi folijs betæ proximis, ſuper aquam expanſis in compluribus locis emicare inuenitur. Hanc herbam nos ſæpe vidimus, & legimus, priuatim in lacubus quibuſdam in Ananienſium agro, quam ibi vnà cum nymphæa aquis ſupernatantem deprehendimus. Fecit Potamogeti mentio, ut Sagittam quoque ob foliorum formam ita Plinio vocatam, in mentem redegerim, quod & ipſa in fluminibus naſcatur, & ſtagnantibus quoque aquis. Hæc duùm eſt generum, Maior, & Minor. Huius folium ſagittæ tricuſpidis figuram adamuſſim refert, ſupernè in vnum apicem, infernè in duos deſinens. Pediculo nititur triquetro, intus cauo, ſeſquicubitali, & quandoque maiore, pro aquarum profunditate, in quibus viuit. Caulem gerit rectum, læuem, rotundum, vacuum, ſuperius in ramulos diuiſum, in quibus flores exeunt albi, ſinguli tribus foliolis conſtantes, hærentq; in pedunculis pari exortu à caule prodeuntibus. Ex his tandem capitula naſcuntur ſubpurpurea, nucis Ponticę magnitudine: in quibus minutum concluditur ſemen. Radicem habet albam, multifidam, & fibroſam Plantagini aquaticæ ſimilem, cuius cognationis ego ſagittam facio. Maior minori per omnia reſpondet, ſed omnia maiora in ea ſpectantur. Folia quoque non adeò in acuminatum faſtigium deſinunt. Naſcitur vtraque copioſa in Boemia, cùm in Mulcana flumine tum in alijs pleriſque locis. Temperamento am-

SAGITTA MAIOR.

Potamogetõ vires ex Gal.

hæ ſunt frigido, & humido. & iiſdem cum plantagine aquatica viribus pollent. Potamogeton, vt teſtatur Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, adſtringit, & refrigerat ſimiliter polygono, ſed eſſentia eius craſſior, quàm polygonon eſt. Huic herbæ nomen Græcum ποταμογείτον, *Latinum ſimiliter Potamogetum: Italis, Potamogeto: Germanis, Seehalden, kraut, & Sam kraut.*

SAGITTA MINOR.

60 Στρατιώτης. STRATIOTES. CAP. XCVII.

STratiotes in aquis naſcens,iiſdem ſupernatat,& radice uiuit : unde cognomentum traxit. Herba ſemperuiuo ſimilis, ni maiora haberet folia.. Quæ refrigerant; ſanguinem, qui defluit à renibus, pota ſiſtunt; uulnera, quæ inflammationem minantur,intumeſcere non ſinunt: ignibus ſacris, & tumoribus ex aceto illinuntur.

NOn eſt profectò quòd miremur, ſi Stratiotes in Italia non prouenit. Quandoquidem ea, vt libro 24. cap. 18. Plinius teſtatum reliquit, eſt in Aegypto tantùm, & inundatione Nili naſcitur, aizoo ſimilis, ni maiora haberet folia, Cæterùm plantam quandam miſit ad me Piſis Lucas Ghinus Medicus clariſſimus in aquis naſcentem, quam ille aquaticum Millefolium appellabat. Hanc ego aquaticæ Stratiotes genus aliquod eſſe puto. Eſto tamen aliorum quoque iudicium, ex imagine, quam hìc appingi curauimus. Vocatur Græcis στρατιώτης ἔνυδρος: Latinis, Stratiotes aquaticus.

Nomina.

MILLEFOLIVM AQVATICVM.

Στρατιώτης χιλιόφυλλος. STRATIOTES MILLEFOLIVM. CAP. XCVIII.

Conclusa in meo desunt.

STratiotes millefolium exiguus frutex, palmi altitudine, aut amplius assurgit: folijs auium pulli pennas imitantibus, breui admodum, dissectoq; foliorum exortu. Folia syluestre cuminum simulant, præsertim breuitate, { atque scabritia } breuiora paulò: densiore umbella, & pleniore. Surculos in cacumine gerit exiguos, & capitula in modum anethi: flores paruos, & candidos. Nascitur in asperis agris, præcipuè circa semitas. Eximij vsus ad vlcera vetera, recentiaque, profluentem sanguinem, & fistulas. 60

Stratiotę millefolię cõsid.

STratiotes in hunc vsque diem Millefolij cognomen retinet. Planta est officinis notissima, in incultis proueniens, in pratis, & circa semitas, lignosis caulibus, dodrante maioribus, pluribus ab vna radice prodeuntibus, quibus folia insunt auium nouellarum pennis similia, syluestriq; cumino æmula. Flores eius densiore vmbella sustinentur, candidi, etsi nonnunquam in purpura rubescant. Ex his vtique notis palàm est, communis vsus Millefolium nil aliud dici posse, quàm Stratioten,

MILLEFOLIVM MAIVS.

tioten, de quo hic agitur; non autem, vt Braſauolus exiſtimat, Myriophyllum infrà a Dioſcoride deſcriptum. Siquidem Myriophyllum caulis eſt tener, ſingularis, vnica nixus radice: folijs plurimis, læuibus, feniculo ſimilibus. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſſimè oſtendunt, Braſauolum hac in re hallucinatum eſſe. Millefolij genus quoddam naſcitur in Goritienſi agro Saluatinò monte propę ſacellum diuæ Mariæ virginis, eo tantùm ſaxoſo tractu, quo ad Sontium fluuium deſcenditur. Id quoniam aliud præſtat magnitudine, vt eius effigies, quam hic damus, apertè oſtendit; ideo nobis iure liceat ipſum nominare Millefolium maius. Datur vtiliter millefolij ſuccus ad ſanguinis reiectiones. Idem præſtat ſicci farina ex Symphyti maioris, aut plantaginis aqua pota. Eadem naribus indita, fluentem inde ſanguinem compeſcit. Dyſentericis vtiliter infunditur, vnà cum ſui ipſius ſucco. Herba recens tuſa, & ſuppoſita, pubique illita, menſium profluuia compeſcit. Millefolium cui candida ineſt vmbella, vnà cum floribus tuſa, & cum ſua ipſius aqua, aut caprino lacte pota, gonorrhæam in viris, in fœminis alba vteri excrementa tollit. Atqui id valentius præſtat, vbi cum corallio, ſuccino, & eboris ſcrobe propinetur. Præſtat mirum in modum Millefolij farina ad ſanguinis mictum, ubi vnciæ pondere vnà cum Armeniæ terrę drachma, ex vaccino lacte propinetur ieiunis diebus tribus continuis. Commanducata folia, & prǽſertim recentia, dentium dolores mulcent. Idem facit commanducata radix, & diu ſub dente dolente retenta. Datur herbæ decoctum cum labruſcæ floribus vtiliter potandum contra vomitum. Stratioten hunc, & ſuperiorem perſtrinxit Galenus libro 8.

MILLEFOLIVM MINVS.

Stratiotæ uires ex Gal.

ſimpl. med. vbi de vtriuſque viribus ita diſſerit. Stratiotes aquaticus quidem humida, & frigida facultate eſt: terreſtris vero nonnihil habet adſtrictionis: proinde ſanè & vlcera glutinare poteſt, & vlceribus eſſe vtilis. Sunt qui eo & ad ſanguinis eruptiones vtantur, & ad fiſtulas. Herba, quæ Græcis ϛρατιώτης χιλιόφυλλος, *Latinis Stratiotes millefolium appellatur:*

Nomina.

Italis, Stratiote millefoglio: Germanis, Garben: Hiſpanis, Milhoyas yerua: Gallis, Mille fueille.

VERBASCVM I.

Φλόμοσ. VERBASCVM. CAP. XCIX.

VErbaſcum differentias ſummas habet duas, hoc nigrum, illud album. in quo mas,& fœmina intelligitur. Fœminæ igitur folia ſunt braſſicæ,piloſiora multò,& latiora [a], candida: caulis albus, cubitalis,aut amplior ſubhirſutus: flores albi, aut [b] ex luteo palleſcentes:ſemen nigrum:radix longa, guſtu acerba, craſſitudine digiti. naſcitur in campeſtribus. Verbaſcum, quod mas appellatur, oblongius,albis foliis,& anguſtioribus, tenuiori caule. Sed nigrum prorſus albo ſimile eſſet,niſi nigriore, latioreque conſtaret folio. Syluestre { folia } fert { ſaluiæ: } altas uirgas,& lignoſas [c],& circa eas ramulos [d] quales marrubium: flores luteos,auri æmulos. Sunt & phlomides duæ,hirſutę,rotundis foliis,

a Orib. λευκότερα. i. cãdidiora.
b Orib. ὑπόχλωρα. i. ſub uiridia.
c Orib. φύλλα ἐλελισφάκῳ ὅμοια ἔχει δὲ κύκλῳ. i. folia ſaluiæ ſimilia in orbẽ.
d Orib. ὥσπερ. i. quemadmodum.

VERBASCVM II.

liis, humiles. Tertia lychnitis appellatur, ab alijs autem thryallis, foliis ternis, aut quaternis, uel paulò pluribus, hirsutis, crassis, pinguibusque; apta ad lucernarum lumina. Radix priorum duarum adstringit: quare quod magnitudine ludicrum talum æquet, in alui profluuio, conuenienter ex uino datur. Decoctum ruptis, conuulsis, fractis, antiquæ tussi auxiliatur: dentium dolorem collutione mitigat. Verbascum, cui flos aureus, capillos tingit. & quocunque abiiciatur, blattas in se contrahit. Cocta in aqua folia aduersus tumores, & oculorum inflammationes illinuntur: syderatis ulceribus ex uino, & melle, cum aceto autem uulneribus medentur: contra scorpionum ictus sunt auxilio. Syluestris folia ambustis igni sunt cataplasmata. Aiunt in foliis eius, quam fœminam dicimus, aridos ficus omnino non putrescere.

PRima Verbaſci genera, domeſtica ſcilicet duo, nulli non cognita ſunt. Verùm ſylueſtre, quod folij ſaluiæ ſimilibus aureisq́; floribus prouenit, non omnibus ſanè notum exiſtimo. Viret tamen hodie Patauij in nobiliſſimo ſimplicium horto, quem ad commune ſtudioſorum commodum Illuſtriſſimus Venetorum Senatus conſtrui curauit. Quin nec forſaſſe Lychnitim, cuius etiam figuram hìc damus, nouere multi. Eſt Verbaſci quoque genus, cuius folia corniculati papaueris faciem exprimunt. Ideòque nil mirum ſi Dioſcorides eiuſmodi papaueris folia Verbaſci folijs comparauerit. Reliqua verò, qui mihi demonſtrauerit in Italia, hactenus reperi neminem: Et quanuis ſint, qui putent, vt Ruellio, Fuchſio, & recentiorum alijs placet, eas vulgaris notitiæ plantas, quæ quibuſdam Brachæ cuculi, officinis Primulæ veris, Germanis claues ſancti Petri, nonnullis verò herbæ paralyſis appellantur, eſſe Dioſcoridis Phlomides, quæ hirſutis, rotundisq́; folijs, humiles proſiliunt; eorum tamen ſententiæ, licet eruditorum virorum, haudquaquam adſtipulari poſſum. Siquidem plantis 10 *ijs folia non inſunt hirſuta, nec etiam rotunda, ſed alteri læuia, alteri verò criſpa, lactucæ, aut dipſaci modo. Adde quòd*

Verbaſci genera, & cõſid.

Ruellii, et Fuchſij opinio reprobata.

VERBASCVM III.

florum,

VERBASCVM IIII. SIVE SYLVESTRE.

florum, quos hæc Phlomidum genera proferant, nusquam, quod sciam, meminit Dioscorides, neque è veteribus alius, qui Verbasci genera recenseat. Id quod in herba paralysi, meo quidem iudicio, silentio inuoluendum non fuerat, cùm hæc omnium prima suis aureis floribus emicet, ver'q; nouum pronunciet: Vnde illi officinæ nomen imposuerunt. His recentiores vim efficacem tribuunt ad articulorum dolores. Radicis earum decoctum ad renum, & vesicæ calculos commendant. Succum quoque tum potum, tum exterius illitum fractis, luxatisq; ossibus vtilem esse tradunt. Cæterùm præstat earundem decoctum additis saluia, & amaraco, aduersus frigidos neruorum, & cerebri morbos. Quare commodissimè datur potandum resolutis, ac iis, qui membrorum tremore, stuporeuè laborant. Stillatitia florentis iam herbæ aqua datur vtiliter potanda in animi deliquiis, & vbi corpus imbecillitate virium affectum sit. Nam (vt inquiunt experimentatores) mirificè cor confortat, ac roborat. Flores illinuntur vtiliter aduersus scorpionum, & phalangiorum ictus. Siquidem facilè tumores dissoluunt. Herba ipsa, aut flores, aut radices tusæ, & illitæ vulnera sanant. Stillatitia aqua, quæ à tota fluxerit planta,

VERBASCVM LYCHNITE.

planta, fronti illita, capitis dolores mulcet. Mulieres, quæ fuco delectantur, flores in albo meraco macerantes, vnà cum polygonati radicibus, stillatitiam ad alembicum conficiunt aquam, qua deinde à lecto resurgentes faciem lauant, eiq; nitorem conciliant: vbi autem rugas tollere student, stillatitiam limonum aquam admiscent. Sed ad legitima Verbasci genera redeamus. Hæc omnia in vniuersum, vt plurimis factis periculis constat, omnibus ferè sedis morbis mirificè subueniunt: adstringunt enim, & exiccant. Quamobrem seminis, & florum puluis, additis chamæmali floribus, & laricis resina, procidentem sedem suffitu cohibet, & tenasmum, præcipuè dysentericis, tollit. Verbasci fœminæ folia inter lapides contusa, si equi claudicantis ex clauorum noxa vngui prius excauato imponantur, mirum dictu quàm breui tempore is liber euadet. Radicis eiusdem succus, anteaquàm caulem proferat, duarum drachmarum pondere ex Cretico vino haustus, in ipsa accessionis hora (vt Arnaldus refert) quartanam fugat, cum hoc tamen, quòd tribus, aut quatuor iteratis vicibus hauriatur. Succus tam florum, quàm foliorum asperis verrucis illitus, eas facilè delet, etsi læuibus nihil proficiat. Idem facit siccæ radicis farina

Verbasci uires quędam.

VERBASCVM ALIVD.

rina confricata. Dantur flores commodiſſimè in puluerem triti, contra tormenta ventris, & colicam. Gargariſſatur vtiliter radicum decoctum contra tonſillarum inflammationes. Folia tuſa, & cineribus calefacta, ſanant panos, quos bubones vocant, emplaſtri modo impoſita. Tanta vis verbaſco ineſt, vt iumentis non tuſſientibus modo, ſed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu. Semen ex vino decoctum, & contuſum, impoſitumque luxatis medetur, dolorem, & tumorem auferens. Folia conferunt ſtrumoſis, ſi ex aceto imponantur. Semine ac folijs in vino decoctis, ac ſubinde tritis, & impoſitis, omnia infixa corpori extrahunt. Folia & ſummitates in aqua decoctæ, & illitæ podagricis auxiliantur, ſed eius Verbaſci ea eſſe oportet, quod minoribus creſcit folijs. Stillatitia florum aqua oculis iniecta, diſtillationes cohibet. aufert eadem illita faciei ruborem, quem Mauritani Guttam roſaceam vocant, & præſertim addito caphuræ momento. Illinitur eadem ad Heryſipelas, & ignis combuſtiones, ſerpigines, vitiligines, impetigines, & cęteras cutis infectiones. Verbaſci flores unà çum oui uitello, & mica panis, & porri folijs illiti, perbellè præſtant ad cohibendas hęmorrhoidas. Idem præ-

ſtant

PRIMVLA VERIS.

ſtant eiuſdem folia ſuffita, ex molari lapide accenſo. Eſt & herba ſimilis Verbaſco, quę BLATTARIA *Plinio nominatur libro 25. capit. 9. vbi eam ijs verbis depingit. Eſt ſimilis Verbaſco herba, quæ ſępe fallit pro ea capta, folijs minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hęc abiecta blattas in ſe contrahit, ideoque Romę Blattariam vocant. hęc Plinius. Eundem verò effectum Dioſcorides illi Verbaſci generi aſſignauit, quòd floribus aureis deſcripſit. Quę certè res facit, vt credam, quòd non aberrarent ij, qui ſibi animum inducerent, blattariam Plinij, & verbaſcum illud Dioſcoridis, cui flores inſunt aurei, vnam & eandem plantam eſſe. Porrò Blattaria paſſim ferè naſcitur: folijs oblongis, per ambitum ſerratis: floribus tertium Verbaſci genus maximè æmulantibus. Quibus decidentibus circa caulem folliculi exoriuntur parui, lini inſtar, duriores tamen, ac lęuiores, in quibus ſemen continetur. De hac herba plures, quod inuenerim, facultates non produntur. Sed cùm ea guſtu amara deprehendatur, hinc certò colligere licet, quòd eadem & aperire, & abſtergere poſſit. Verbaſci genera, & vires memoriæ tradidit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, vbi ita ſcribit. Verbaſcum,*

Blattaria, hiſtor. & uires.

quoddam

PRIMVLA VERIS ALTERA.

Verbasci genera, & vires ex Gal.

quoddam folijs album est, quoddam verò nigrum. Et albi aliud quidem mas est, cuius folia angustiora: aliud fœmina, cuius maiora. Est præterea aliud Verbascum syluestre cognominatum, quod floribus constat aureis, & luteis. Sed & præter has species alia est quam propriè phlomida, & thryallida nominant. Priorum itaque duarum radix gustu acerba est, & fluxionis affectibus prodest: sed & ad dentium dolorem eam quidam colluunt. Attamen folia digerendi vim habent: sic & aliarum folia, & maximè eius, quæ aureos flores obtinet: quæ etiam capillos rufant. Omnium enim folia desiccandi, & digerendi moderatè vim possident. Quæ planta Græcè φλόμος, Verbascum Latinè dicitur: Italis, Verbasco, & vulgò Tasso arbasso: Germanis, Vulkraut: Hispanis, Verbasco: Gallis, Bouillon. 60

BLATTARIA.

Αἰθιοπίς. AETHIOPIS. CAP. C.

60 AEthiopis folia habet uerbaſco ſimliia [a], perquàm hirſuta, denſaq;, in orbem circa radicem imam redacta: caulem quadrangulum, † ſcabrum, ſimilem apiaſtro, aut arctio, multis concauũ alis: ſemen erui magnitudine, geminum, in uno conceptaculo: radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas [b], plenas, glutinoſas guſtu: quæ ſiccæ nigreſcunt, duranturque, ut cornua poſſint uideri. Plurima naſcitur in Ida [c] monte Troadis, & in Meſſenia. Auxiliatur { purulentis excreationibus, } iſchiadicis, pleuriticis, arteriæ ſcabritijs, decocta radix, & pota: quin & cum melle, eclegmatis uicem præbet.

a Meum. δασέα καὶ λεῖα, i. hirſuta, denſa.
b Meum, & Cat. παχείας i. craſſas.
c Meum, & Cat. nõ legit monte Troadis.
Meũ pro concluſis αἵματος πτύσει i. ſanguinis ſputo, ut Cat. legit αἱμοπτοϊκοῖς i. ſanguinem excreantibus.
Aethiopidis conſid.

TAmetſi iampridem exiſtimauerim, Aethiopidem herbam in Aethiopia, & Ida Troadis tantùm naſci, quòd eam inibi plurimam gigni teſtentur Dioſcorides, & Plinius; hoc tamen anno legitima, ni fallor, Aethiopis ad me allata eſt Patauio ab erudito iuuene medico Ioanne Odorico Melchiorio Tridentino, quam, nulla prorſus reclamante nota, Aethiopidem

AETHIOPIS.

thiopidem referre deprehendi, vt eius pictura, quam hic damus, pulchrè demonstrat. Aethiopidis non reperio meminisse Galenum in simplicium medicamentorum censu. quanquam eam memoriæ prodidit Paul. lib. 7. vbi non plures de hac herba vires tradit, quàm quę Dioscoridi acceptę referri possunt, cum ita scribat. Aethiopis similia verbasco habet folia. Radicis decoctum potum auxiliatur ischiadicis, pleuriticis, & sanguinem reijcientibus: arteriæ etiam asperitates cum melle lenit. Vt Grçcis hęc planta αἰθιοπις, ita etiam Latinis Aethiopis nominatur: Italis, Ethiopide.

Aethiopidis vires ex Paul.

Nomina.

†Hoc loco in vulgatis Grçcis codicibus legitur παχὺν, hoc est, crassum. Quam vocem interpres Plinium fortè, ut solet, secutus, omisit. Sed cur nos eam non adiecerimus, fecit Oribasius, quem in hoc Plinio adstipulari inuenimus.

60

Ἄρκτιον. ARCTION. CAP. CI.

ARctiom, aliqui potius Arcturon vocant, similis est verbasco folijs, nisi quòd hirsutiora, & rotundiora sunt: caule longo, molli: semine cumini, paruo: radice tenera, alba, dulcique. Decocta cum semine radix in vino, dentium dolorem mulcet, si contineatur ore decoctum: ambusta, pernionesq; fouentur eodem: bibitur aduersus coxendicum dolores, & stranguriam è uino.

Arctii cõsid. Ruellij error.

CRedidit Ruellius, Arction eam esse plantam, quæ & secus uias, & in scrobium marginibus nascitur, quamque officinarum vulgus Lappam minorem appellat. Sed Ruellius in hoc haud dubiè, meo quidem iudicio, fallitur, neque audiendus est.

dus eſt. Siquidem, vt diligenter notas expendentibus perſpicuum fiet, Lappa minor aliud profectò non eſt, quàm xanthium inferius à Dioſcoride repræſentatum. Etenim Lappa minor folio verbaſci, eoque hirſutiore non viſitur: neque caulem profert longum, & mollem: quin nec ſemen cumino ſimile, neque radicem teneram, ac dulcem. Ex quibus ſanè notis repugnantibus Ruellij opinio euidentiſſimè refellitur. Nullam equidem hactenus herbam reperi, ac vidi, quæ Arctium legitimè referat. Huius meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, vbi de eo ita ſcriptum reliquit. Arction illud, quod verbaſco eſt ſimile, radice tenera, candida, dulci: caule oblongo, & molli: ſemine cymino ſimili, facultatis eſt admodum tenuium partium, & ob id exiccantis, extergentiſque, tamen modicè. Quamobrem radix, ac ſemen eius cocta cum vino, quadantenus dolores dentium mitigant. Porrò ambuſta, & chimethla, non horum modò decoctum perfuſum, ſed & caules teneriores ſanare poſſunt. Quod ἄρκτιον Græci, Arctium quoque Latini dicunt: Itali, Arctio.

Arctii uires ex Gal.

Nomina.

10 Ἄρκειον.

PERSONATA. CAP. CII.

PErſonata folia habet cucurbitæ, maiora tamen[a], hirſutiora, nigriora, & craſſiora: caulem albicantem, quanquam & interdum vidua caule reperiatur: radice intus candida, foris nigra. Hæc drachmæ vnius pondere pota cum pineis nucibus, purulenta, & cruenta extuſſientibus auxiliatur: trita dolores à contorſionibus artuum contractos, illitu ſedat. Folia vtiliter antiquis vlceribus illinuntur.

a Meum. & δασέα. i. hirſutiora.

PERSONATA, SIVE LAPPA MAIOR.

Personatæ cõsideratio.

TAmetsi de una tantùm Personata meminerit Dioscorides, nos tamen duo in Boemia obseruauimus genera, Echinatorum tantùm capitum facie differentia. Siquidem in altero maiora, duriora, & rigidioribus asperioribusque aculeis spectantur: in altero verò minora, molliora, & mitioribus aculeis, alba quadam lanugine circumquaque obductis extant. Hanc eam sanè esse crediderim, quam Plinius libro 25. capit. 9. non Personatam, sed Persolatam vocat his verbis. Persolatam, quam nemo ignorat, Græci verò Arction vocant, folia habet maiora etiam cucurbitis, & hirsutiora, nigrioraque, & crassiora: radicem albam, & grandem. Hæc Plinius. Ex cuius notis facilè cognosci potest, Plinium hic secundum Personatæ genus descripsisse. Nam de altera Personata scripserat quoque eodem capite, & libro sic inquiens. Personatam quidam Arction vocant, cuius folio nullum est latius, grandes lappas ferentem. Ex quibus Plinij verbis planum fit, illi personatam designare, quæ maioribus cum folijs, tum lappis, siue Echinis habetur. Persolatam verò quæ minoribus est lappis siue Echinatis capitulis. Quo fit, vt maximè redarguendum putem Leonicenum, vt pote qui Plinium in hoc perperàm damnauerit, asserens non nisi vnum Personatę genus reperiri. Cæterùm Brasauolus in suo simplicium examine Lappam credidit esse Dioscoridis Aparinen, & in hoc euidentius hallucinatus, quàm vt eius error explodi debeat, vt etiam ij diiudicare poterunt, qui in re herbaria etiam mediocriter versati fuerint. Cæterùm cum Persolata in mentem mihi redegerit plantam, quam quidam Perfoliatam vocant, prætermittere quidem non potui, quin de ea hic mentionem

Plinii tutela.

Brasauoli hallucinatio.

PERSONATA, SIVE LAPPA MAIOR ALTERA.

facerem

facerem. Eſt itaque Perfoliata planta, quæ folia profert pinguia, ſubrotunda, ſed in acutum deſinentia, piſi ferè modo venis pluribus craſſiuſculis ſecundum longitudinem protenſis. Hæc priuſquam caulem edat, humi procumbit. Caulis ſubinde erumpit gracilis, glaber, rotundus, atque etiam ramoſus. Folia quæ in caule ſunt, & in ramis, ab iis magno naturæ artificio perforata ſunt. Quo fit vt ego Perforatam potius, quàm perfoliatam appellandam hanc plantam eſſe cenſeam. Flores gerit aureos, è capitulis quibuſdam prodeuntes, & in ſtellæ modum radiantes, folioſos, odore non ingrato: ſemen nigrum, pellucidum, pſyllij ſemine maius. Radice nititur vnica, ſed fibroſa. Naſcitur in aruis inter ſegetes, in pratis, & agrorum limitibus. Floret æſtate. Guſtu eſt ſubamaro, & adſtringenti. Datur herba ipſa in vino decocta, aut in puluerem trita ad internas affectiones & ad rupta. Ideoq; bibitur vtiliter ad vmbilici eminentiam, & ad Enterocelas. Strumas etiam reſoluit & curat, ſi emplaſtri modo imponatur. Illinitur quoque vtiliter ad omnes inflammationes. De Perſonata ſub alterius Arctij nomine diſſeruit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, his verbis. Alterum verò Arctium, quod Proſopida vocant, cuiusque folia cucurbitæ ſimillima ſunt, niſi quatenus tum maiora, tum duriora, diſcutit ſimul & deſiccat, ſed & adſtringit mediocriter. Quamobrem folia eius veteribus vlceribus mederi poſſunt. Quæ planta Græcis ἄρκτιον, Latinis Perſonata vocatur: Italis, Lappola maggiore: Germanis, Groſſ kletten: Hiſpanis, Bardana & Pagamacera mayor: Gallis, Gloteron, & Bardana.

Perſonatæ uires ex Gal.

Nomina.

PERFOLIATA.

Πεταςίτης. PETASITES. CAP. CIII.

PEtasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis [a] à quo prægrande folium, galeri modo amplum, ceu fungus dependet. Contra phagedænas, & vlcera quæ cacoethe vocantur, efficaciter illinitur.

a Μ'ūm. ἐφ' οὗ φύλλον πετασῶδες μέγας προσκείμενον ὥσπερ μύκης. i. in quo toliū in star galeri magnum, incumbens ueluti fungus.

Petasitis consideratio.

Ruellii, & Fuchsij opinio.

Petasitis uires ex Gal.

Nomina.

QVanquam scribit Ruellius, nasci Petasiten in Gallia; non tamen video, quomodo quis rectè eius sententiæ subscribere possit ac debeat. Quandoquidem maiorem Tussilaginem, de qua libro tertio disseruimus, pro Petasite sumpsisse videtur, quam etiam ipsum fortè secutus Fuchsius pro eadem depinxit. Sed quoniam Petasites pediculum fundit cubito proceriorem, à quo amplum folium, galeri figura, tanquam fungus dependet: cui folium huius Tussilaginis minimè respondere deprehenditur; hinc fit, vt horum alioqui doctissimorum virorum sententiam improbandam existimem, vt libro tertio nostrarum Epistolarum ad Hieronymum Heroldum Norimbergensem Medicum scribentes, fusius declarauimus. Nobis hactenus veram Petasiten non licuit inuenire. Atque adeò mea sententia est, quòd hæc non nascatur in Italia, argumento, quòd tam grande folium tandiu nunquam latere potuisset. Petasiti vires paucis reddidit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Petasites ex tertio est ordine desiccantium. Quamobrem ad maligna, quæ cacoethe vocantur, & phagedænica vlcera, ea vtuntur. Non secus Latinis Petasites, ac Græcis πετασίτης nominatur.

10

EPIPACTIS.

Ἐπίπακτις.

Ἐπιπακτίς. EPIPACTIS. CAP. CIIII.

Epipactis ab aliis elleborine [a], parua herba, exiguis foliis. Iocineris vitiis utilis, & contra venena pota.

a Meum. ταμνίσκος μικρὸς i. frutex paruus.

Epipactidis conſid.

Epipactida adeò paucis perſtrinxerunt Dioſcorides, ac cæteri, qui ante & poſt ipſum de plantarum hiſtoria ſcripſerunt, vt difficilè admodum ſit decernere, quænam planta ſit hęc in Italia, vbi fortaſse ea non prouenit. Nam, vt Plinius libro 13. capit. 20. commemorat, Epipactis in Aſia, & Græcia naſcitur. Verum enimero ſi Epipactis Elleborine ex eo dicta eſt, quòd eum Elleboro nigro ſimilitudinem habeat, eam equidem nobis Epipactis erit, quæ naſcitur in Goritienſi agro, quamque Epipactida appellare libuit, non quòd ipſam Dioſcoridis Elleborinem eſſe cenſeamus, ſed quod Elleborum nigrum quadantenus repræſentet folijs, floribus, atque etiam radicibus. Epipactidis inter ſimplicia, quod inuenerim, non meminit Galenus. Sed Paulus idem, quod Dioſcorides, de eius viribus tradidit. Hæc ἐπιπακτὶς Græcè dicitur: Latinè item Epipactis, & Elleborine.

Nomina.

FVMARIA.

Καπνός. FVMARIA. CAP. CV.

a Meum. ϐοτάνη.i.herba. b Meũ. addit. ὁ ἐν ταῖς κριθαῖς φυόμενος.i.in hordeo nascens.

FVmaria fruticosa [a] herbula est [b], prætenera, coriandro similis, foliis candidioribus, vndique numerosis, cineracei coloris: flore purpureo. Huius succus acris est: claritatem facit oculis, delacrymationemque: vnde nomen traxit. Illitus cum gummi, euulsas palpebras renasci prohibet. Commanducata herba biliosam urinam trahit.

Fumariæ consideratio.

FVmaria, herba vulgaris admodum notitiæ, officinis passim vocatur Fumus terræ. Fumariæ verò nomen sibi asciuit, quòd eius succo oculis immisso, quibus mirificè claritatem conciliat, lacrymas, quemadmodum & fumus, cieat. Debet hæc Mauritanis longè magis, quàm Græcis, quòd illi eam pluribus commendauerint viribus, nec eis quidem contemnendis, vt Serapionem, Auicennam, & Mesuem legentibus facilè patebit. Fumariæ Plinio duo traduntur genera libro 25. capit. 13. vbi ita scriptum reliquit. Capnos prima, quam pedes gallinaceos vocant, nascens in parietinis, & sepibus, ra- 10

Fumariæ genera ex Plin.

FVMARIA ALTERA.

mis

FVMARIA CORYDALIS.

mis, tenuiſſimis, ſparſiſq;, flore purpureo, viridis ſucco caliginem diſcutit: itaque in medicamenta oculorum additur. 60 Similis & nomine, & effectu alia eſt Capnos fruticoſa, prætenera, folijs coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Naſcitur in hortis, & ſegetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationemq;: ceu fumus, vnde nomen accepit. eadem euulſas palpebras renaſci prohibet. hæc Plinius. Cæterùm quænam altera ſit Capnos, quæ etiam ab Aetio deſcribitur, ſuperius libro tertio de Ariſtolochia, & Piſtolochia differentes latius explicauimus. Eò igitur illos remittamus, qui plura de altero Fumariæ genere ſcire deſiderant. Hìc ſatis nobis ſit eius tantum imaginem exhibere, Fumariæ alterius nomine inſcriptam. atque eius notas, quas loco citato retulimus, omittamus, ne idem fruſtrà repetere videamur. Porrò in nothis, & Dioſcoridi adſcriptis ſimplicium nomenclaturis reperio Capnon quibuſdam Corydalion appellari. Vnde factum eſt, vt crediderim de Capno intellexiſſe Galenum libro 11. ſimplicium medicamentorum, ubi de galerita ſcribens, quæ Græcis corydos dicitur, Corydalios herbæ meminit, ſic inquiens. Adieci hæc ſermoni, quòd uellem clarè hoc animal, nempe galeritam, manifeſtare, quos ferat in capite pilos erectos: quandoquidem expertus ſum eius aduerſus colicos utilitatem, uelimq; qui ipſum non norunt, ijs bene monſtratum. Nam & ipſa CORYDALIS *appellata herba colicis conuenit. Et hoc quoque tibi obiter ſit notatum. hactenus Galenus, Verum an de uulgari capno intellexe-*

rit his an de aliqua altera eius specie ego quidem haud decernere ausim. Nam de capno scribens libro septimo de simp. med. fac. nullam prorsus aduersus colicos affectus illi facultatem tribuit. Quo fit, vt non parua mihi oriatur suspicio aliam capni speciem Galeno CORYDALIM designare. Quare non mihi displicet quorundam opinio; qui plantam, quam hic sub corydalis nomenclatione appingi curauimus, quamque Split nonnulli uocant, quòd maiori Capno hanc congenerem esse videam: quòdq; eandem colicos iuuare sciam, legitimam Galeni Corydalim faciunt. His accedit flosculorum facies, quę Corydali auiculæ ferè similis est. Crescit hęc planta folijs coriandri æmulis, sed minoribus, caulibus exilibus, ramosis, foliosisq;: floribus auicularum speciem referentibus: radicibus: numerosis, tenuibus, pręlongis ac subalbicantibus. Pręstat vniuersa planta ad colicos dolores, siue recens deuoretur, siue sicca in puluerem sumatur ex vino pluribus diebus. Sed iam ad Fumariæ uires redeamus, quas primùm ex Mesue sic ad sensum referam. Fumaria inter mitiora, innocentioraq; recensetur medicamenta, quibus deiectoria vis inest. verùm nimia huius herbæ copia facit, vt eius quoque auctoritas & precium plurimùm diminuatur. Hæc non modò aluum soluit; sed & viscera roborat, contrahitque distentos eorum villos. Omni prorsus noxa caret: quo fit, vt haurientibus nullum inferat incommodum. Roboratur deiectoria eius facultas, quòd non admodum sit valentior, additis myrobalanis, sena, caprino seuo, infectorio cocco, aut vuis passis. Præstat quæ virentior, folijs extensis, non sanè crispis, & quę violaceo sit flore. Colligi debet verno tempore, & ex eo succus exprimi. Sunt qui hanc in vniuersum temperamento frigidam dixerint. Sed aberrarunt, quoniam in ipsa foliorum superficie reperitur & caliditas, quæ tamen eius frigiditatem non superat. Siccat prætcrea ordine secundo, sed semen calidum est. Deprehenditur sanè eius caliditas ex amaritudine, & acredinis parte quadam medica, quæ gustu percipiuntur. Quapropter attenuat, penetrat, obstructiones aperit, ac deiectoriæ est facultatis. Sicuti frigiditatis & acerbæ qualitatis adminiculo cohibet, aggregat, & roborat. Aluum facilè deijcit, bilem trahit, & adustos humores. Eius vis non modò ad hepar; sed & ad uenas diffunditur. Quamobrem sanguinem expurgat, omnibusque incommodis medetur à bile, aut exustis humoribus prouenientibus. Proinde elephantiasi medetur, aduersus carcinomata efficax est, lichenas, & alia cutis vitia mirificè emendat: quin & omnibus morbis auxiliatur, qui ex viscerum infarctu originem ducunt. Roborat Fumaria ventriculum, iecur, & cætera interna viscera, biliosasque finit febres, quemadmodum & eas, quæ ex vasorum obstructione excitantur. Fumariæ meminit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, vbi de eius viribus disserit his verbis. Capnos, hoc est, Fumaria acris simul, & amaræ qualitatis est particeps, nec tamen planè expers est acerbæ. Quamobrem vrinam biliosam multam prouocat, sanatque iecinoris obstructiones, et debilitates. Succus eius oculorum aciem acuit, non paulum trahens lacrymarum, velut ipse fumus: nam hinc ei appellatio indita. Plebeius quidam ea vti solebat ad stomachum roborandum, unaque ventrem lubricandum. Siquidem herbam primùm desiccatam condebat: porro cùm uti volebat, subductionis quidem gratia, melicrato inspergebat: at roborare volens stomachum, vino nimirum diluto. Herba, quæ Græcis καπνὸς, Latinis quoque Capnos & Fumaria nominatur: Arabibus, Scebiterig, siue Saheteregi: Officinis medicorum, Fumus terræ: Italis, Fumaria & Fumoterra: Germanis, Erdtrauch: Hispanis, Palomilha: Gallis, Fumeterre.

Fumariæ vires ex Mes. — Fumariæ vires ex Gal. — Nomina.

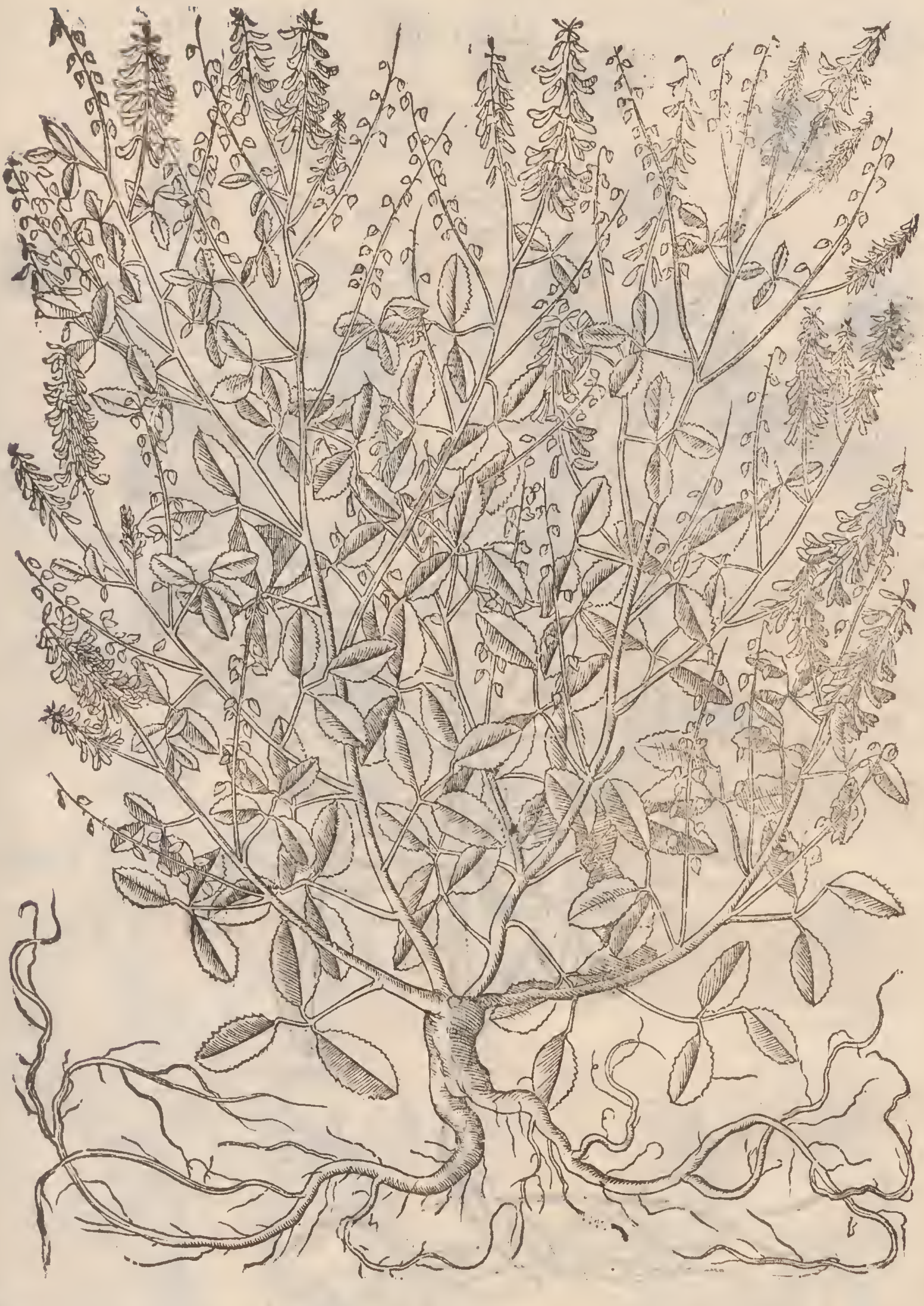
Λωτὸς ἥμερος. LOTVS VRBANA. CAP. CVI.

Lotum urbanam alii trifolium uocant. nascitur in hortis. Extractus succus addito melle, oculorum argema, nubeculas[a], cæterasque caligines discutit.

[a] Meum. καὶ λευκώματα, i. & albugines.

Λωτὸς ἄγριος.

LOTVS VRBANA.

Λωτὸς ἄγριος. LOTVS SYLVESTRIS. CAP. CVII.

60 SYlueſtris Lotus, quam trifolium minus appellant, plurimum in Lybia gi[illegible], caule bicubitali, & ſæpe maiore, alis multis: folijs trifolii pratenſis: ſemine fœni græci, [illegible] [illegible]nora, guſtu medicato. Vim calfaciendi, & leniter adſtringendi obtinet: vitia cutis in facie, m[illegible]ſq; cum melle peruncta expurgat. Trita per ſeſe, aut cum maluæ ſemine, in uino, aut paſſo bib[illegible] aptiſſimè contra dolores, qui ueſicam malè habent.

NVlla certè hactenus nobis ſeſe obtulit herba, cui meritò ſubſcribi poſſit: hæc eſt vera ac legitima Lotus ſatiua. Cæterùm non deſunt è recentioribus, quorum opinionem tuetur Geſnerus vir doctiſſimus in ſuo libro animalibus dicato, qui putant, Lotum ſatiuam eſſe Trifolium illud, quod in pratis paßim atque alibi etiam prouenit: eo fortaſſe argumento adducti, quòd Dioſcorides ſcripſerit Lotum tam vrbanam, quàm ſylueſtrem ab aliquibus trifolium appellari. Sed quòd errent ij, qui ita ſentiunt, ex eo manifeſtè cognoſcitur, quòd à Dioſcoride Loto ſylueſtri folia trifolij pratenſis tribuantur. Nam ſi Dioſcoridi Lotus ſatiua fuiſſet trifolium pratenſe, is nimirum ſcriptis tradidiſſet, eam in pratis naſci, non in hortis:

Loti vtriuſq; conſid. Geſneri, & aliorum opin. reprobata.

atque

LOTVS SYLVESTRIS.

atque ſatis illi fuiſſet Lotum ſylueſtrem ſatiuæ ſimilem reddere, omiſſa trifolij pratenſis mentione. Hinc ergo colligendum arbitror, Lotum eſſe plantam aliam a Trifolio: eoſque in errore verſari, qui ſecus opinantur. Sunt porrò alij, qui exiſtimant, eam plantam eſſe Lotum vrbanam, quam vulgares herbarij, & officinæ Melilotum falsò appellant, vtpote quæ folijs conſtet trifolij effigie, naſcaturque non in pratis tantùm, ſed etiam in viridarijs ac hortis. Verùm horum ſententiam cur 60 *planè probem, aut refellam, nihil equidem habeo, cum ij ſua potius opinione duci, quàm rationibus aut auctoritatibus niti videantur. Ego verò Vrbanam lotum eam trifolij odoratam plantam eſſe cenſeo, quam antea Cytiſum faciebamus, quamqᵢ Romæ vulgò Tribolo dicitur, & alibi in Italia Trifoglio cauallino, quòd eius pabulo maximè delectentur equi. Siquidem hæc omnino Trifolij genus eſt. odore ſanè eximio ac ſuaui. Quo fit, vt vnguentarij, & qui odoratis aquis conficiendis dant operam, ex hac quoque planta ſtillatitiam conficiant aquam. Atqui non ſolùm adducor ad credendum, hanc herbam eſſe Lotum vrbanam, quòd folia gerat trifolij adeò ſimilia, vt Trifolium quoque dicatur, ſed quòd ſciam, eius ſucco oculorum nubeculas deleri. Germani huiuſce flores colligunt, & pro meliloto paſſim vtuntur, quemadmodum & Boemi conſultius fortaſſe; quàm Itali. Sylueſtris verò Lotus, quam copioſam in Libya gigni tradidit Dioſcorides, an naſcatur in Italia, non auſim affirmare, quòd non meminerim ibi eam me vſquam vidiſſe. Verùm in Boemia copioſa admodum prouenit, folijs Trifolij: caule cubitali ramoſo; alis multis: floribus in capitulis cæruleis; ſemine fœnogræci: ſed paruo, & odorato. Loti vtriuſque*

Loti utriuſque uires ex Gal.

ti vtriusque vires reddidit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Lotus domestica, quam quidam triphyllon, hoc est, trifolium nominant, vt mediocriter concoquendi vim possidet, sic etiam exiccandi: in caliditatis, frigiditatisque coniugatione media quodammodo est, & temperata. Lotus autem agrestis plurima in Libya prouenit. Semen eius secundi est ordinis excalfacientium, habetque nonnihil absterforium. Λωτὸς quæ Græcè ἥμερος, Latinè Lotus vrbana cognominatur: Italicè, Loto domestico. Quæ verò λωτὸς ἄγριος Græcis, Lotus syluestris Latinis vocatur: Italis, Loto saluatico. Arabes vtrunque cum Aegyptio etiam indifferenter vocant Handachocha, Garch, & Thusf.

Nomina.

CYTISVS.

Κύτισος. CYTISVS. CAP. CVIII.

CYtisus frutex est albus in totum, ut rhamnus, ramos spargens cubitales, & maiores: in quibus folia fœni græci, aut loti trifoliæ, minora, dorso medio prominente. Ea digitis trita erucam olent, gustataq; e cicer recens sapiunt. Folia refrigerant: tumores inter initia discutiunt, si cũ pane trita illinantur; decoctum potu urinam ciet. Nonnulli, quòd apes alliciat, prope aluearia serunt.

Cytisi cõsid.

CRedidimus iandudum Cytisum, si tamen is in Italia proueniret, non aliam esse plantam, quàm eam Trifolij odorati speciem, quæ Romanis vulgò appellatur Tribolo, alijs verò Trifoglio cauallino, hoc est, Trifolium equinum, eo quòd equis gratissimum sit pabulum, cùm nulla sanè mihi occurreret planta, quæ magis notis omnibus Cytisum præ se ferre videretur. In hanc opinionem me primùm deduxerat Plinius, quòd scripserit, iumenta degustato Cytiso hordeum spernere. Nam cùm certò scirem, equos adeò huius Trifolij genere auidos esse, vt eo magis delectentur, quàm hordeo, auena, & reliquis frugibus; idcirco videbar non temerè adduci, vt crederem, hanc stirpem legitimum esse Cytisum, præsertim cum pluribus constet notis, quæ Cytiso respondent. Huc præterea alia accedebat ratio, quòd cùm Dioscoridem viderem de Cytiso inter herbas, non autem inter frutices, & arbores disserere, non aliud quidem mihi persuadere poteram, quàm quòd Cytisus esset herba potius, quàm arbor: præcipuè cùm palàm sit, iumenta herbas, & fœnum potius depasci, quam arborum frondem. Siquidem eruo, & medica herbis antiqua ætas armenta, & pecora alebat, ac saginabat. His itaque rationibus fretus (tunc enim plura neglexeram inuestigare) adductus eram, vt existimarem, illud Trifolij genus odoratum, quod postea Lotum esse vrbanam agnouimus, omnino esse Cytisum. Verùm enimuero cùm postea rem hanc accuratius rectiusq; expendissem, me in errore versari deprehendi. Proinde in præsentia non grauabor priorem mutare sententiam, constanterq; affirmare, aliam ab illa planta Cytisum esse: nec eam quidem herbam, sed fruticem, qui cultura arborescat. Non enim is sum, qui opinionis alicuius sustinendæ gratia adeò pertinax esse velim, vt falsum magis, quàm verum tueri contendam. Sed quòd iure putem in aliam me deuenisse sententiam, facit in primis Galenus libro primo de antidotis, vbi Cytisum fruticem esse myrti magnitudine scribit, his verbis. In Mysia quoque, qua parte nostræ prouinciæ finitima est tractus occurrit, quem Eritton nominant, in quo mel Attico persimile magna cum admiratione conspexi. Extabat enim ibi quoque collis quidam non magnus, saxosus totus, thymo, & origano refertus: alibi locus erat Cytiso plenus. Apes plurimum mellis ex Cytisi floribus excerpere scriptores vno ore tradunt. Fruticosa verò planta Cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrti crescunt. hæc Galenus. Est deinde Plinius, quem Galeno subscripsisse inuenio libro 12. capit. 3. cùm inquit. Alterum est ebeni genus fruticosum, Cytisi modo & tota India dispersum. Et libro 16. capit. 38. vbi inter arbores Cytisum enumerat, scribens. Tota ossea est, ilex, cornus, robur, Cytisus, morus, ebenus, lotus, & quæ sine medulla esse diximus. Sed hæc prius à Theophrasto scripta sunt lib. quinto, cap. quarto de plantarum historia, his verbis. Ergo grauissima, spississimaque Buxus tota. Ebenus sua tantum medulla, in qua & coloris nigredo constat. Neutra in aquis fluitat. Ex reliquis celti primatus indubiè datur. Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant, atque etiam magis Cytisi: quippe cùm hæc proxima ad Ebenum accedere videatur. Constat præter id Cytisum esse arborem Strabonis testimonio. Ipse enim de Balsamo scribens libro 16. suæ geographiæ. Balsamum, inquit, arbor est odorata, & fruticosa, Cytiso, & Terebintho similis. Accedit his etiam Columella, qui idem testari videtur in calce libri 5. vbi cùm longius de Cytiso disseruisset, demum inquit. Hactenus de arboribus præcipisse abundè est. Horum itaque probatorum authorum testimonio planum fieri arbitror, Cytisum arborescentem esse fruticem myrti modo, vt Galenus scriptum reliquit. Porrò Cytisi plantam, cuius imaginem hìc excudi curauimus, misit mihi dono Iacobus Antonius Cortusus, patritius Patauinus. Eam quidem legitimam referre Cytisum omnibus suis notis conspicuum est. Nam non solùm ipsius folia, & totius plantæ color Cytisum referunt, sed & ipsa ligni materies, quæ nigra est, & Ebeni modo firmissima. Nascitur (ut audio) copiosa in Regno Neapolitano, ac etiam fortasse alibi in Italia, quanquam à me nusquam uisa sit antea. Cæterùm non desunt, qui sibi persuadeant, atque scriptis tradant (vt Gesnerus in libro magno, quem de quadrupedibus edidit) se Cytisum uidisse, legisseque in Italia in syluis, alijsque syluestribus locis, qui per se tantùm proueniat. Sed equidem dubitauerim, ne, & ipsi decipiantur: quandoquidem ij, quantum ex eorum scriptis colligi potest, Coluteam sic Theophrasto vocatam sumunt pro Cytiso. Neque propterea illud dixerim, quòd putem cytisum sua sponte non prouenire, cùm teste Columella libro 9. cap. 4. de re rustica, duplex sit cytisus, vna satiua, & altera suæ spontis: sed quòd scribat Plinius, raram esse in Italia. De satiua autem cytiso diligentissimè scripsit idem Columella lib. 5. de re rustica, capite vltimo, cuius hic verba subijciam. Cytisum, inquit, in agro esse quàm plurimum maximè refert, quòd gallinis, apibus, capris, bubus quoque, & omni generi pecudum utilissimus est, quòd ex eo citò pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quòd octo mensibus viridi eo pabulo vti, & postea arido possis. Præterea in quolibet agro, quanuis macerrimo, celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Mulieres quidem si lactis inopia premuntur, cytisum aridum in aqua macerari oportet, & cùm tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico vino, atque ita potandum dari: sic & ipsæ valebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur. Satio autem cytisi vel autumno circa idus Octobris, uel uere fieri potest. Cùm terram bene subegeris, areolas facito, ibique velut ocymi semen cytisi autumno serito. Plantas deinde uere disponito. ita ut inter se quoquouersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina cytisorum vere deponito, & stercoratam terram circumaggerato. Si pluuia non incesserit, rigato quindecim proximis diebus, simul atque nouam frondem agere cœperit, sarrito, & post triennium deinde cædito, & pecori præbeto. Equo abundè est viridis pondo 15. bubus pondo vicena, cæterisque pecoribus pro portione virium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis cytisus seri, quoniam facilè comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusq; aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. Cytisum cùm aridum facere voles circa mensem Septembrem, vbi semen eius grandescere incipiet, cædito, paucisque horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exiccato, & ita incondito. hactenus Columella. Plinius quoque cytisi historiam copiosè prosequitur libro 13. cap. 24. ubi hæc habet. Frutex est & cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uerò etiam suum; spondetq; iugero eis annua H-S. M M. vel mediocri solo redditus. Vtilitas quæ eruo, sed ocior satietas per quàm modico pinguescente quadrupede, ita vt iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior: super omnia pecorum medicina à morbis omni vsu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum vino dari iubet, & firmiores, celsioresq; infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore, cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus, & Aristo-

Cytisus frutex est, non herba.

Cytisi histor. ex Col.

Cytisi histor. ex Plin.

& Aristomachus. Nec aliud minoris impendii est. Seritur cum hordeo aut vere semine vt porrum, vel caule autumno ante brumam. Si semine madidum: & si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice: perficitur triennio: demetitur verno æquinoctio, cùm florere desiit, vel pueri vel anus vilissima opera. Canus aspectu, breuiterq; si quis exprimere similitudinem uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduum semper. hyeme uerò quòd inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia; obiterq; inter ordines allium & cepe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentu. Propter quod maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. hæc Plinius. Ex quibus hìc certè subit nobis mirari Gesnerum, uirum alioqui eruditione clarum, quòd in suo magno libro de quadrupedibus, ubi probare contendit arborem, quam 10 rura Tridentina Eghelum vocant (nos eam Anagyris generi adscripsimus) esse Laburnum, scribat ex authoritate Democriti Cytisum apibus aduersari. Qua in re is mihi quidem videtur (pace eius dixerim) non fuisse memor illorum verborum, quibus paulò antè asseruerat eiusdem Democriti testimonio, apes nunquam defore, cytisi pabulo contingente. Id quod nos quoque ex Plinio paulò suprà retulimus. Cæterùm de Trifolio illo odorato, cuius initio huius commentationis, atque etiam fusius libro tertio in Trifolijs mentione fecimus, neque Dioscorides, neque Galenus, quod sciam, quicquam memoriæ prodiderunt. Non desunt, qui id velint esse Theophrasto plantam Mel frugum appellatam, quam ipse inter loti genera recenset libro 7. capit. 14. de plantarum historia, vbi sic inquit. Quædam enim formis pluribus constant, quanquam nomen vnum sortiantur, vt ita fermè æquiuoca sint, ceu lotus. Huius enim genera plura redundant, folio, caule, flore, fructu discreta. Inter quæ vel illud redditur, quod Mel frugum appellatur, diuersum tum viribus in vsu cibario, tum quòd non eadē loca desideret: hęc Theophrastus. Quæ sanè illorum sententiam mihi probare non videntur, quòd Trifolium odoratum mi- 20 nimè in cibis veniat, & iisdem in locis nascatur, in quibus lotorum omne genus virescere conspicitur. Atqui Plin. lib. 22. c. vltimo, nil aliud est Mel frugum, Dioclis testimonio, quàm panicum. Cytisi vires Gal. lib. 7. simpl. med. reddidit his paucis verbis. Cytisi folia digerendi facultatem obtinent aquæ temperatę mistam, sicut & maluæ folia. Planta vt Græcè κύτισος, ita etiam cytisus Latinè, & cytiso Italicè dicitur.

Gesneri lapsus. — *Cytisi uires ex Gal.* — *Nomina.*

Λωτὸς αἰγύπτιος. LOTVS AEGYPTIA. CAP. CIX.

EST & in Aegypto lotus, quæ in campis flumine inundatis prouenit, caule fabæ: flore paruo, candido, lilio simili, quem tradunt occidente sole comprimi occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque, caput ipsum uespera aquis condi, & ad exortum solis emergere. Caput quale papaueris, ma- 30 ximum: & intus grana, ceu milii, quæ Aegyptii exiccant, & in panes cogunt. Radicem lotos hæc habet, mali cotonei similitudine, quæ cruda coctaque manditur: decoctaque lutei oui qualitatē exhibet.

LOngam satis historiam de Loto Aegyptia posteritatis memoriæ tradidit Theophrastus libro 4. cap. 10. de plantarum historia, cuius hìc verba referam. Qui Lotus, inquit, vocitatur, planis parte maxima prouenit, cùm rura inundantur. Huic natura caulis similis fabæ, & fructus eodem modo, verùm minores, graciliores q;. Nascitur fructus in capite, modo quo in faba: flos candidus, lilijs foliorum angustia proximus: multi ac densi promiscui exeunt. Sole occidente se comprimunt, caputq; integunt, ad ortum aperiuntur, & super aquam assurgunt; idq; facit, dum caput perficiatur, floresq; defluant. Capitis magnitudo quanta papaueris maximi, & percingitur incisuris non alio modo, quàm papauer: nisi quòd in his fructus frequentior habetur, qui milio non absimilis est. In Euphrate caput floresq; mergi referunt, atque 40 descendere vsque in medias noctes, tantumq; abire in altum, vt ne demissa quidem manu capere sit, diluculo deinde redire, & ad diem magis: sole oriente iam extra vndas emergere, floremque patefacere: quo patefacto amplius insurgere, ut planè ab aqua absit altè. Aegyptij capita ipsa aceruis putrefaciunt, cumque tegumenta putruerint, in flumine lauando separant fructum, & siccantes, pinsentesq; panem faciunt, eoque cibo vtuntur. Radix loti Corsion appellata rotunda est, cotonei mali amplitudine, cortice nigro, quali nux castanea tegitur. Corpus internum candidum: elixum, assumque in specimen albuminis vertitur, gratum cibis: manditur etiam crudum, sed gratius decoctum seu aqua, seu pruna. Hactenus de Loto Aegyptia Theophrastus. Cęterùm hanc, & supradictas Loti species Serapio sua lingua Handachocham indifferenter nominat. E cuius semine oleum, exprimitur Mauritanis ad articulorum dolores expetitum. Neque enim fit Handachochæ oleum ex vulgaris trifolij semine, vt quidam aberrantes existimant, sed ex omnium Lotorum semine, & ex eo tantùm trifolio, quod asphaltiten Græci vocant. Loti Aegyptiæ breuiter meminit Galenus inter alias lotos, libro 7. 50 simplicium medicamentorum, sic inquiens. Loti Aegyptiæ semen in panes quidem cogitur. Planta λωτὸς αἰγύπτιος Græcè, Lotus Aegyptia Latinè, Handachocha Arabicè, & Loto d'Egito Italicè appellatur.

Loti Aegyptiæ histor. ex Theophr. — *Arabū Handachocha.* — *Lotus Aegyptia ex Gal.* — *Nomina.*

MYRIOPHYLLON.

Μυριόφυλλον. MYRIOPHYLLVM. CAP. CX.

a Meũ. ἀχιλλεῖκος. i. cauliculus.
b Meũ. διάστικτος. i. densus.

MYriophyllum, ſiue millefolium [a], caulis eſt tener, ſingularis, vnica nixus radice: plurimis foliis læuibus, fœniculo ſimilibus, vnde nomen accepit. Caulis flaueſcit [b], varius, ac veluti ex induſtria deliniatus. naſcitur in paluſtribus. Vulnera recentia ab inflammatione vindicat, ſi vel viride, vel ſiccum ex aceto oblinatur: præcipitatis in potu cum aqua, & ſale datur. 60

Myriophylli conſid.

ETſi non deſunt, qui velint Myriophyllum, vt ſuperius in Stratiotis millefolij commentatione diximus, eſſe vulgare Millefolium, quo omnes paſſim vtuntur in Italia; tamen cùm hoc plurimis caulibus à radice proſiliat, folijs conſtet a fœniculo diuerſis, naſcaturque in pratis & incultis, non autem in paludibus, hinc ſatis perſpicuum fieri puto, hos qui ita ſentiunt, in errore uerſari. Equidem legitimum Myriophyllum me inueniſſe, & ſæpe vidiſſe crediderim in vallis Ananiæ paluſtribus, vnico tantùm caule, innumeris foliolis referto, capillaceis fœniculi modo, odore non ingrato. Huius plantæ hìc picturam damus, aliamque appinximus ad nos Piſis miſſam ab eruditiſſimo viro Luca Ghino. Myriophilli vires paucis perſtrinxit Gal. libr. 7. ſimpl. med. ſic inquiens. Myriophyllum vſqueadeò deſiccatoriæ eſt facultatis, vt vulnera glutinet. Quod Græci μυριόφυλλον, Latini item Myriophyllum, & Millefolium aquaticum vocant: Itali, Miriophillo.

Myriophylli vires ex Gal.

Μύρρις.

MYRIOPHYLLON ALTERVM.

60 Μύῤῥις. MYRRHIS. CAP. CXI.

MYrrhis simillima est cicutæ, caule, foliisque: radix ei oblonga, mollis, rotunda, odorata, cibo non insuauis. Quæ pota in vino, phalangiorum morsibus auxiliatur: cit menstrua[a], & partus secundos, purgatque a puerperio fœminas: subuenit & phthisicis cocta in sorbitione. Aiunt quoque eandem bis die ter ve potam ex vino, in pestilentia salutarem esse, & ne morbi contagia sentiantur, obstare.

a Meum. λόχια. i. quæ à partu sequi debent.

Myrrhidis cõsideratio.

GIgnitur in quàm plurimis Italię locis planta quędam cicutę faciem repręsentans, minor tamen, minimeque graueolens, Cicutaria nonnullis vocata, quam quidam censent legitimam esse Myrrhim. Sunt deinde, qui pro Myrrhide Angelicam vulgò appellatam accipiant. Alij verò, ut Manardus, illud oleris genus intelligunt, quod Chęrefolium vocant. Veruntamen hoc, meo iudicio, nullis notis Myrrhida refert, sicuti nec illa: tametsi huius radix a recentioribus in pestilentia miris laudibus commendetur. Quòd autem Angelica non sit Myrrhis, ex eo euidentißimum esse arbitror, quòd ei folia sint

lia sint

MYRRHIS.

lia ſint ſatiuæ paſtinacæ ſimilia, non quidem multifida, veluti cicutæ. Cæterùm ſi Myrrhis in Italia prouenit, nulla ſanè mihi hactenus ſeſe obtulit planta, quæ magis illi reſpondeat, quàm hæc, cuius hìc effigiem pictam exhibemus, quæ quidem longè ab Angelica differt. Sed quoniam ANGELICAE *mentio incidit, ne tam præſtantiſſimam plantam ſilentio prætereamus, hìc fuſius de ea nobis diſſerendum eſt. Hæc itaque planta cubitalem excedit altitudinem, caule geniculato, inani, multis alarum cauis referto: folia profert oblonga, per ambitum ſerrata, in nigrum vireſcentia: flores albos, in vmbellam cohærentes: è quibus ſemen prodit tenue, lentium modo compreſſum. Radix ei ſubeſt craſſa raphani modo, quæ in plures diuaricatur ramos, guſtu acris, & ſuauiter odorata. Huius plura ſunt genera. Nanque alia ſatiua, alia Domeſtica, alia Sylueſtris, alia in aquoſis proueniens. Satiua paſſim ſeritur in Miſnia, & alijs fortaſſe Germaniæ locis, in campis, coliturq; diligenter, quod inde non mediocrem recipiant prouentum. Eruitur tertio à ſatu anno. Radices habet nigras, atque fibratas, odore adeò eximio, vt merito Angelicæ nomen ſibi comparauerit. Domeſtica ita vocata, ſponte per ſe naſcitur iiſdem in montibus, in quibus ſylueſtris. Sed folijs, caule, vmbellæ ſemine & radice, longè grandioribus. Radix illi eſt ſuccoſa, ſubalbicans, acris, & ſuauiter odorata.* SYLVESTRIS *autem pumilior eſt, ſed viribus omnium præſtantiſſima. Radice nititur pollicis craſſitudine, & ſæpe maiore, ſucco flaueſcente referta, guſtu acerrimo, & odore præſtanti. Aquatica cæteris grandior eſt, ſed viribus longè imbecillioribus. Excalfacit, pariterq; deſiccat ordine ſecundò com-*

Angelicæ hiſtor. & uires.

60

ANGELICA SATIVA.

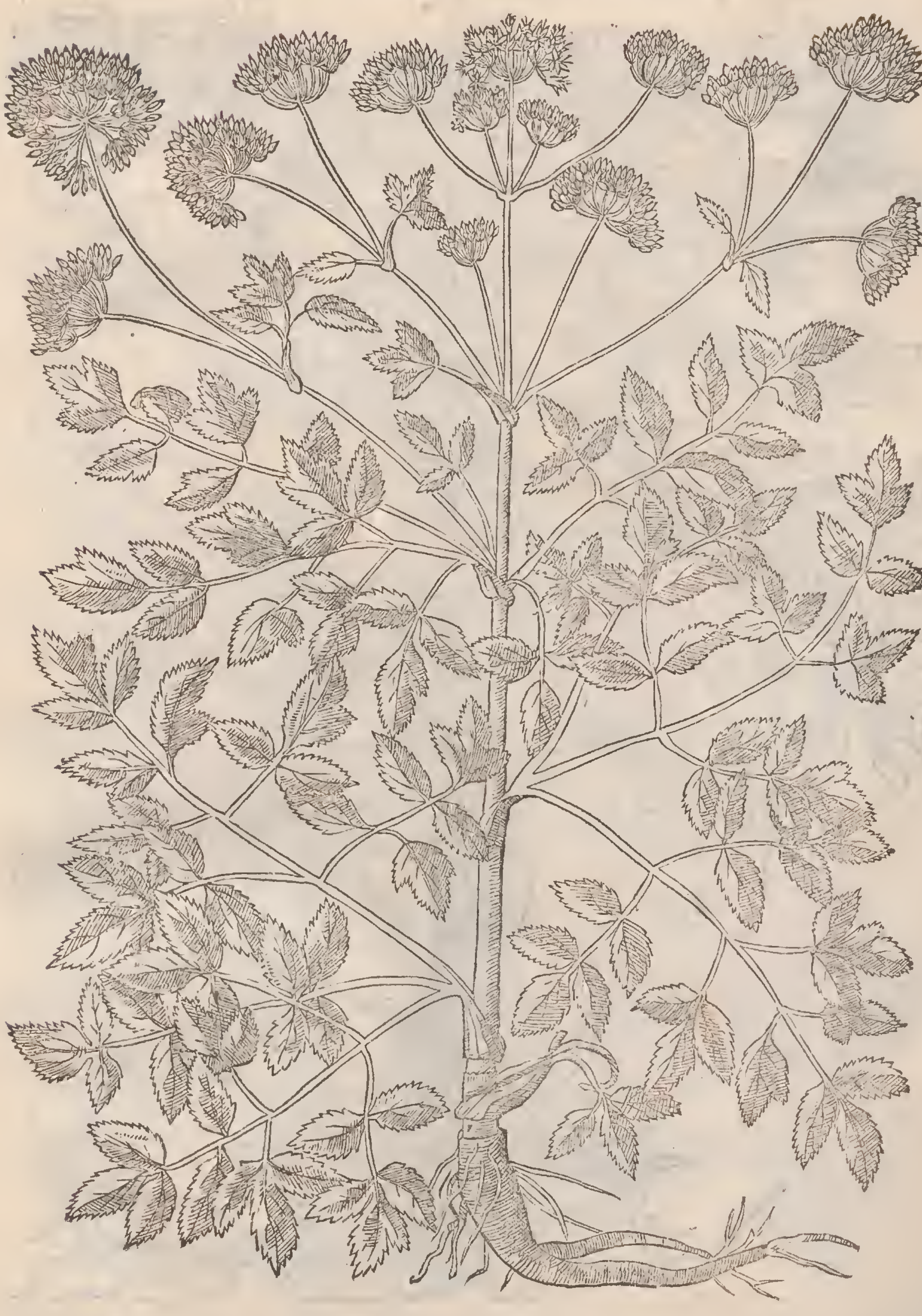

do completo, aut tertio incipiente. Proinde aperit, attenuat, & diſcutit. Venenis mirificè aduerſatur: quare peſtilen-
60 tiam arcet hauſta, aut frequenter commanſa. Ipſa per ſe ſumpta pituitoſos, lentosque humores digerit. Idem præſtat &
radicis decoctum. quod etiam celerius ex frigore tuſſientibus auxiliatur: expectorat enim efficaciter craſſam, lentamq; pi-
tuitam. Sanantur eodem ex aqua, aut vino interna viſcerum vlcera, concretusque ſanguis diſſoluitur, & roboratur ven-
triculus. Radix in puluerem trita animi deliquijs, & cęteris cordis affectibus opem vnicè pręſtat. Valet ad rabioſorum,
& uenenoſorum morſus, exterius cum ruta impoſita, & intrò in corpus aſſumpta. Hinc fit, vt recentiores quidam ma-
gna opinione hanc ſuis inſerant antidotis. Datur radicis ſemidrachma vnà cum Theriacę drachma è ſua ipſius aqua ijs,
qui peſte laborant, & deinde ſudare coguntur, repetiturque eodem modo poſt ſeptem horas. Aliqui enim hoc tantùm an-
tidoto ſanati ſunt. Manſa radix, & dentium cauis impoſita, eorum dolorem ſedat, quinetiam anhelitum adeo commen-
dat, vt pręſumpti alij odorem occultare facilè poſſit. Myrrhidi iam ſuas reddamus vires ex Galeno, qui eas libro 7. ſim-
plicium medicamentorum, his verbis deſcripſit. Myrrhis, quidam myrrham nominant. Radicem habet odoris iucundi,
& dulcem, quę menſes mouet, & ea quę in thorace, ac pulmone ſunt, expurgat. Itaque ex ſecundo ordine fuerit excal-
facientium, adiuncta quadam partium tenuitate. Μύῤῥις ita Græcis, Myrrhis quoque Latinis dicitur: Italis, Mirrhide.

Myrrhidis ui res ex Gal.

Nomina.

ANGELICA SYLVESTRIS.

Μύαγρος. MYAGRVM. CAP. CXII.

a Μεῦ. λίπαρον, i. pingue.

MYagron, aliqui melampyron uocant, herba est surculacea: folijs rubiæ, pallidis, tripedanea: 60 semen[a] oleosum, fœno græco simile. Quod contusum igni torrent: perunctisque uirgis ad lucernarum lumina utuntur. Hoc pingui, scabritias corporis læuigari, atque expoliri constat.

Myagri consideratio.

Quorundam error.

SCribit Ruellius, Myagrum frequentissimum nasci in Gallia, eiusq; semine agros bene subactos perinde quasi napis seri: quin & suæ spontis inter segetes inueniri. Ex semine autem oleum exprimi ait, quo non ad lumina tantùm lucernarum; sed ad ciborum quoque condimenta pauperes vtuntur. Addit id à suis Cameliam, aut Camaminam vocari. Sed ipse non equidem Ruellio ausim subscribere: quandoquidem non pudeat fateri me hactenus Myagrum non uidisse in Italia, quod Dioscoridis delineationi respondeat. Cæterùm eos haud dubiè falli crediderim, qui putant, uulgare illud aurei coloris semen, quod aliqui Drodam, Drodellam alij, nonnulli uerò Dorellam dicunt, legitimum referre Myagrum. Siquidem hoc folijs rubiam non æmulatur, sed syluestrem erucam, ut quæ laciniata spectetur: nec semen profert fœno græco simile, sed

PSEVDOMYAGRVM.

ſed papaueris modo exile. Non deſunt præterea, qui plantam, quam Pſeudomyagrum appellauimus, legitimum eſſe contendunt. Verùm cùm & hæc rubiæ folia non gerat, ſed glaſti potius, & ſemen illi ſit naſturtij, non fænogræci, non poſſum in eorum ire ſententiam. Naſcitur hæc paſſim inter linum, & ſegetes, cuius ſemen auidiſſimè auiculis expetitur, eſt enim dulce, & guſtui admodum gratum. Myagri ſemen, vt teſtatum reliquit Galenus libro 7. ſimplicium medicamentorum, pingue eſt. Quare ſi tundatur, oleoſum quid effundit, quod emplaſticam vim obtinet. Herba, quæ Græcis μύαγρος, Latinis pariter Myagrum appellatur: Italis, Miagro.

60

Myagri vires ex Gal.

Nomina.

Ὀνάγρα. ONAGRA. CAP. CXIII.

ONagra, ſiue onothera, aut onuris frutex eſt arboris inſtar, prægrandis, amygdalino folio, ſed latiore, lilio non diſſimili: flore roſaceo, magno [a]: radice candida, longa, cùm ſiccata eſt, uinū olente. naſcitur in montibus. Aqua, in qua radix maduerit, in potu data, feras mitigat, & cicures facit. illitu quoque [b] tetra ulcera mulcet.

a Meū. & Categ. μικρά. i. parua.

b Meum. θηριώδη. i. maligna.

TAmetſi memoriæ prodiderit Theophraſtus libro 9. cap. 21. de plantarum hiſtoria, Oenotheræ radicem è vino potam mitiores, hilarioresq́; mores conciliare; nullum tamen, qui eam mihi oſtenderet, hactenus licuit reperire, quanuis ad miti-

Onagræ cōſideratio.

gandam omnium animalium feritatem, ne dum hominum quorundam, esset optimum, vtilissimumq; remedium. Cæterũ ad me scripsit clarissimus medicus Lucas Ghinus Forocorneliensis, sępius ex Appennino in uiridarium suum transtulisse plantã homine proceriorem: folijs amygdalę, maioribus tamen: flore rhododendri: semine perq̃ minuto, exilibus teretibusq; siliquis contento, molli ac candida lanugine obuoluto: radice subalbida, longa, subter humum repente. Quæ sanè ex parte Onagram referre uidetur, ipse quoq; pro certo non ausit asserere, hanc esse Onagram, cùm hactenus experientia compertum non habeat, an huius radix sicca uinum redoleat, mitigetq; feras aqua, in qua maduerit, pota, ut Dioscorides testatur. Onagræ meminit Gal. li. 8. simp. med. vbi sic inquit. Onagron, aut onothera, aut onothuris, huius radix arefacta uinosum quiddam redolet; sed & uini maximè facultatis est. Quæ ὀνάγρα Græcè, Onagra item, siue Oenagra Latinè dicitur.

Onagrę vires ex Gal.
Fuch. error.

Κίρσιον. CIRSIVM. CAP. CXIIII.

CIrsium [a], caulis est tener, duorum cubitorum [b], triangulo similis: ab imo foliola, rosæ speciem referentia: anguli spinosi, per interualla molles: folia buglosso similia, longiora, subcandida, modicè hirsuta, partibus extremis aculeata: cacumen caulis orbiculatum, hispidum: in quo capitula in summo purpurea, quæ soluuntur in lanugines. Radicem huius loco laboranti adalligatam, dolores varicum sedare Andreas scripsit.

a Meum. καυλίον .i. cauliculus.
b Meum. & Cat. τρίγωνος .i. triãgularis.

CIRSIVM.

Credidere recentiores quàm plurimi rei herbariæ periti, nil aliud esse Cirsium quàm vulgare Buglossum. Sed mihi planè hęc sententia, pace eorum dixerim, refellenda potius, quàm probanda videtur: quòd Buglosso caulis triangulus non insit, sed rotundus: quòd ab imo foliola per ambitum aculeata rosę speciem non referant, sed longa, & continua prodeant: quòd denique Buglosso flores non euanescant in pappos, sed languescentes integri decidant, relicto in folliculis semine. Plantam, quam proculdubio Cirsium referre putamus, nuper Pisis ad me misit clarissimus medicus Lucas Ghinus, cuius etiam hìc figuram damus. Nascitur, vt ipse scribit, in vliginosis locis. Ea, meo quidem iudicio, Cirsio maximè adstipulari deprehenditur. Cirsij nusquam, quod legerim, meminerunt in simplicium censu Galenus, & Paulus. Id ęquè κίρσιον Gręca voce, atque Latina Cirsium appellatur.

Cirsij consid. — Nomina.

10

Ἀστὴρ ἀττικός. ASTER ATTICVS. CAP. CXV.

ASter Atticus [a] cauliculus lignosus, florem in cacumine habens purpureum luteumve, perambitum diuisum, anthemidis modo, capitulum, foliolis stellæ modo radiatis: quæ autem caulem

a Orib. οἱ βουβώνιον. i. aliquibus bubonium.

ASTER ATTICVS, SIVE AMELLVS.

b Meum. καὶ ζυζάνας, i. inguinū tumores.
c τὸ πορφυρίζον τῷ ἄνθει ita het Meū & Cat. i. purpureum in flore.
Aſteris Attici conſid.

ambiunt folia, oblonga ſunt, ac hirſuta. Feruenti ſtomacho, oculorū inflammationibus, procidua ſedi. ac [b] inguinibus illitu auxiliatur. Tradunt [c] purpureum florem, ſi ex aqua bibatur, anginis, & pueris comitiale malum ſentientibus, opitulari. Inguinum inflammationi recentem illinire conuenit. Si aridus flos ſiniſtra dolentis manu decerpatur, & inguinibus adligetur, dolore liberat.

*A*Ster Atticus, qui & Bubonion, hoc eſt noſtris Inguinalis, dicitur, ſibi Attici nomen aſciuit, quòd in Athenienſi agro frequentior, quàm alibi proueniat. Bubonion verò, & Inguinalis dicta eſt herba, quòd bubonum, ſiue inguinum præcipuum ſit remedium. Aſteris porrò appellationem accepit, quoniam eius capitula, in quibus flores chamæmali inſtar emicant, per ambitum diuiſa foliolis ſtellæ modo radiata ſpectantur. Cæterùm, non deſunt, qui noſtram ſententiam impugnent, quod crediderim ego Aſterem Atticum eam eſſe plantam, floribus vmbilicotenus melinis, & in ambitu purpureis, quanq; etiam Vergilianum Amellum eſſe cenſemus. Atqui nos non ita facilè à noſtra diſcedimus opinione, quòd & Meum, & Catecuzeni exemplar legant, τὸ πορφυρίζον τοῦ ἄνθει, i. purpureum in flore; quæ verba manifeſtò arguunt in Aſteris Attici flore duplicem haberi colorem. quo fit, vt putem in capitis principio, vbi flos deſcribitur, non ἢ μήλινον, ſed καὶ μήλινον. i. ἄνθος πορφυρῶ καὶ μήλινον. hoc eſt florem purpureum & melinum. Sed eſto etiam aliorum iudicium

ASTER ATTICVS ALTER.

verùm

Verùm non ob id tam mordicus meam tenebo opinionem, quin velim etiam aliam hìc plantam ostendere, quam quidam rei plantariæ studiosi Asterem Atticum faciunt, sed examinent quoque ipsi antiquam quam nos addidimus, lectionem. Huius plantam misit ad me primùm Ioannes Crato Vratislauiensis, Ferdinandi Cæsaris Medicus, & vir quidem singulari doctrina præditus, quæ quoniam florem stellæ modo radiantem, licèt tantùm melinum, profert, meritò quidem Asteris nomen illi imponendum est. Hanc Serapio (vt libro tertio in Eryngij mentione prodidimus) cum Eringio confudisse deprehenditur florum similitudine falsus, qui in vtraque planta stellæ figuram præ se ferunt. Cæterùm non est prætereundum, quòd nonnulli Dioscoridis codices reperiuntur, in quibus hoc capite plura leguntur, quàm suprà sint reddita, quæ quoniam à doctissimis viris Dioscoridi accreuisse comperta sunt: ideo nos quoque ea, vtpote adiectitia omisimus. Quòd autem adscititia sint, testimonio esse possunt Galenus, Oribasius, Paulus, & Serapio, in quorum libris illa, quæ redundant, nusquam leguntur, etsi reliqua, vt solent, bona fide referant. In cuiusdam tamen Apuleij libello de plantarum historia & viribus scripto, nonnulla habentur capite de Astere Attico, quæ inde facilè, quòd ferè eadem esse videantur, huc adiecta sunt: sic enim verba illa sonant. Stellarum radij noctibus collucent: quare qui naturam stirpis ignorant, inane simulacrum se videre putant. Reperitur à pastoribus pecudum. De Amello autem, quem nos Asterem Atticum appellabamus, & non temerè quidem, ob nonnullas notas, quæ illi cum Attica Stella communes sunt, cecinit Virgilius libro quarto Georgicorum his luculentissimis carminibus.

Serapionis erratum.

Amellus Virgilij.

STELLARIA.

Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba:
Nanque vno ingentem tollit de cespite syluam.
Aureus ipse, sed in folijs, quę plurima circùm
Funduntur, violæ sublucet purpura nigra.
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.
Asper in ore sapor: tonsis in vallibus illum
Pastores, & curua legunt prope flumina Mellæ.

Verùm non possum non mirari stupidum cuiusdam blateronis ingenium, qui Virgilij Amellum eam plantam esse censet, quã omnibus in confesso est esse chelidonium minus. Ita enim sæpe fit, vt qui alios suggillare satagunt, ij præ inuidia adeò cæcutiant, vt non solùm in tenebris oberrent, sed ex cordes quoque fiant. Vergilius enim Amelli florem descripturus inquit. Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello Fecere agricolæ. & deinde subiunxit. Aureus ipse, sed in folijs, quæ plurima circum Funduntur violæ, sublucet purpura nigra. De folijs intelligens ipsius floris, quæ ipsum ambiunt, quæque colore nigram imitantur violam & rectè quidem, sublucet inquit Virgilius purpura, quòd color ille purpureus, qui in illis spectatur foliolis, non ita splendidus sit, vt in ipsa cernitur viola, sed longè dilutior. quo fit vt is omnino cæcutiat, qui de plantæ ipsius folijs Virgilium intellexisse censeat. Sed purpureus color in chelidonij minoris flore omnino desideratur. Præterea chelidonium minus humi perpetuò repit, nec se vnquam in altum extollit. Atqui aliter quidem se habet Amellus. Nanque is, vno ingentem tollit de cespite syluam. Adde, quod chelidonium illud Verno tantùm tempore prouenit, & deperit. Amelli verò flos Vergilio, in fine æstatis, aut sub Autumni principium apparet: cum dicat. tonsis in vallibus illum Pastores & curua legunt prope flumina Mellæ. Idest legunt Pastores Amelli florem in vallibus & pratis iam falce detonsis. Itaque fit vt iam ex Medico fiam Vergilij interpres. Est itaque Amellus herba; quæ caules ab radice mittit rectos, solidos, ac lignosos, colore fusco lutescente. E quibus circa cacumen ramuli oriuntur, in quorum summitate flores spectantur in stellæ modum radiamtes, vt in Anthemide, aut Belli, sed in medio lutei, comantibus circunquaque foliolis diluta purpura nitentibus. Folia profert oblonga, acuminata oliuæ figura, minora tamen, aspera, hirsuta, nigricantia; subamaro sapore. Quæ autem caulem circumuestiunt, longe minora spectantur. Radicem habet multifidam, odore non ingrato, & caryophyllorum quid resipiens. Floret in principio Autumni, aut in æstatis calce, Augusto, & Septembri. Flores tandem flaccescunt, & in pappos dissiliunt: semine paruo, oblongo. Intubo haud longè absimili.

Asteris Attici uires ex Gal.

Asteris Attici recens herba (vt Crateuas tradit) cum axungiæ senio tusa rabiosi canis morsibus vtiliter imponitur. Turgentia guttura discutit, & incensa serpentes fugat. Huius meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, vbi eius vires retulit his verbis. Aster Atticus, alij bubonium vocant, non ob id tantùm quòd illitum, sed etiam quòd suspensum bubonas sanare creditur. Habet quiddam etiam digerens, habet verò non minimè & refrigerans quiddam, ac reprimens, adeò vt mistæ sit facultatis, vti rosa: verùm id non adstringit. hactenus Galenus. Sed quoniam Attica stella mihi in mentem redegit Stellariam recentioribus vulgò vocatam, cùm & ipsa viribus non vulgaribus sit prædita, eam minimè silentio dissimulandam duximus.

Stellarię hist. & uires.

Est igitur STELLARIA, *quam alij Pedem leonis, alij Alchimillam vocant, planta, quæ vt plurimùm in montibus prouenit, præsertim in pratis, folijs maluæ fermę similibus, durioribus tamen, & crispioribus, angulis octo distinctis, prominentioribus, & per ambitum serratis, adeò vt latius aperta stellæ formam referant. Caulis ci tenuis, semicubitalis, a quo plures exeunt ramuli, in quorum summo flores emicant subpallidi, tenues, stellarum effigie. Radice nititur, quæ crassitudine digitum æquat, & longitudine palmum excedit. Erumpit hęc Maio mense, Iunio verò floret. Efficax est pota sanandis non solùm internis viscerum vulneribus, sed & sinuosis vlceribus: quinetiam extrinseca vulnera glutinat. Expetitur Germanis chirurgicis, mirisque laudibus celebratur: quippe qui eam felici successu vulnerarijs potionibus admisceant. Aridæ puluis in sui ipsius decocto, aut cum aqua eius stillatitia sumptus, enterocelis medetur. Datur idem puluis ex vino, aut iure cochlearis mensura, quindecim aut viginti diebus, mulieribus, quibus adempta sit concipiendi facultas à nimia vteri humiditate, quæ iniectum semen contineri prohibet. Stillatitia eius aqua epota, tum etiam in vuluam indita, alba mulierum profluuia mirificè sistit: adeò vt eius quoque diutina iniectione corruptæ ab incorruptis vix dignosci possint, restrictis mirum in modum fœmineis locis: quod tum celerius, tum efficacius pręstatur, si in eius decocto insideant. Quin & laxas procidentesque mulierum mammas contrahit, & duras solidasque efficit, si lintea* *in eius decocto insideant. Quin & laxas procidentesque mulierum mammas contrahit, & duras solidasque efficit, lintea* *in eius decocto, aut stillatitia aqua intincta mammis sæpius imponantur. diutiusque importentur, præsertim hypocistide, equiseto, stypteria, siccisq; rosis admistis.*

Nomina.

Planta, quę Gręcis ἀστὴρ ἀττικὸς *Latinis item Aster atticus nominatur: Arabibus, Astaratticon: Italis, Aster attico: Germanis,* Stern kraut: *Gallis, Aspergoutte mineur.*

ISOPYRVM.

60

Ἰσόπυρον. ISOPYRVM. CAP. CXVI.

ISopyron aliqui phaſiolon ob ſimilitudinem vocant, quoniam folium, quod eſt aniſo ſimile, in pampinos torquetur: capitula ſunt in ſummo caule, tenuia, plena ſeminis, melanthii guſtum imitantis. Contra tuſſim, & cætera pectoris vitia, ſemen ex aqua mulſa bibitur: hepaticis, & ſanguinem excreantibus utile.

HActenus, vt ingenuè fatear, mihi non contigit verum Iſopyrum inuenire, neque ab aliquo compertum videre. non tamen negauerim, quin illud naſcatur in Italia: Quare ſi hac noſtra ætate nobis non ſeſe offeret, id poſteris inquirendum relinquemus, qui fortaſſe diligentius in hæc ſtudia incumbent, vt earum rerum, quę nos latent, aliquando exactam cognitionem aſſequantur. Quod Græci ἰσόπυρον, Latini etiam Iſopyrum vocant.

Nomina.

VIOLA PVRPVREA.

Ἴον πορφυροῦν. **VIOLA PVRPVREA.** CAP. CXVII. 60

VIola purpurea folium habet hedera minus, tenuius, ac nigrius; nec multò dissimile: cauliculus à radice medius prodit, in quo flosculus suauissimè olens, purpureus. opacis, & asperis nascitur. Refrigerandi naturam habet. Folia per se, & ex polenta illinuntur aptissimè stomacho æstuanti, & oculorum inflammationibus, sediq; procidenti.

Violæ purpureæ consid.

SVnt in Violarum genere non modò purpureæ, sed etiam candidæ, frigidis & vliginosis locis nascentes, prorsus tamen inodoratæ, de quibus nihil, quod extet, memoriæ prodidit Dioscorides. Hæ numerosæ proueniunt in Ananiensi agro supra Tridentum, vbi mense Aprili adeò copiosè florent, vt si longè prospiciantur, oculos fallant, & extensa lintea videantur. Sunt & aliæ, quæ aureo sunt colore, adeò in colorandis floribus occupatur natura. ARBORESCENTEM autem VIOLAM è Baldo monte allatam, odore perquàm iucundo, mihi dono misit Franciscus Calzolarius pharmacopœus Veronensis, cuius flores illis persimiles ferè habentur, qui in Regali consolida visuntur. Crescit hæc duorum cubitorum altitudine, pluri-

VIOLA ARBORESCENS.

dine, pluribus ab vna radice sublatis caulibus. Alij præterea flores per æstatem Maio, & Iunio mensibus visuntur supernè purpurei, in medio candidi, inferius verò lutei, forma purpureas violas referentes, aspectu gratissimo, cùm tamen nullo & ipsi commendentur odore. Prodeunt hi ex quadam planta, cui primo exortu folia insunt rotunda, per ambitum serrata, quæ tamen per incrementum in longitudinem desciscunt. Constat hæc caulibus triangularibus, quadantenus striatis, & intus concauis, quibus paribus interuallis genicula supereminent, è quorum concauo ramusculi exoriuntur, quibus flores dependent. Vocant hanc nonnulli IACEAM, *alij verò* HERBAM TRINITATIS *à triplici florum colore. Verùm an hæc illa sit Iacea, quam ad intestinorum ramices magnifaciunt recentiorum quidam, nondum satis compertum habeo. Quanquam non desunt, qui affirment, hanc esse de qua modò sermo est, eamque symphyti facultatibus pollere. quemadmodum etiam sunt, qui eandem ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus, non obscurè opem ferre tradant: quin & scabiem sanare, & cætera cutis vitia delere. Huius duo obseruauimus genera. alterum maius, alterum minus. Atqui in minore flores, & minores habentur, & duobus tantùm coloribus micantes. nempe cæruleo, ac candido. aut luteo & albicante. Præferuntur ambæ ad puerorum tormina, & præsertim stillatitia earum aqua pota. Herba tota illita, aut in pabulo data, sanat sues angina laborantes. Violarum purpurearum facultates exquisitè descripsit Mesues inter simplicia soluentia, vnde hæc decerpsimus. Violæ temperatum, conuenientesque sunt medicamentum, quo immutantur malè humorum*

Iacea.

Violarum uires ex Mesue.

60

IACEA, SIVE FLOS TRINITATIS.

morum qualitates, & natu a eorum soluitur. Præferuntur quæ primo vere florent, solis ardorem, qui vim resoluit, minimè expertę, nec imbribus dilutę. Violę refrigerant, & humectant ordine primo, cùm tamen siccæ minus refrigerent, & minus humectent. Recentibus quędam inest humiditas, quę obtundit caliditatem, à qua potior est vis. Quapropter siccata humiditate, quę in superficie continetur, gustu amaritudo deprehenditur, quę à calido prouenit, qui prius sub humido delitescebat. Quo fit, vt exiccatę magis calidę, minusque humidę habeantur. Humiditas, quę superflua recentibus inest, aluum emolliendo ciet: verùm arefactę, deiectoriæ sunt facultatis, non quòd emolliant, sed quòd dissoluant. Violæ in summa soporiferæ sunt, refrigerant, calidos dolores mulcent, inflammationes extinguunt, leniunt, & soluunt. Earum succus, & syrupus ex eo factus ventrem leniunt. Macerantur in aceto, quòd valentius ardentissimis conferant febribus. Fit ex violis oleum, ijs in eo diutius maceratis: cæteris tamen pręstat, quod ex immaturis oliuis, aut ex dulcibus amygdalis exprimitur. Violę bilem educunt, eiusque feruorem mitigant. Conferunt capitis doloribus, quos caliditas excitauerit: somnum conciliant: pectoris, & asperę arterię scabritiem leniunt: medenturque anginis, & Columellæ vitijs: præcipuo autem auxilio sunt pectoris, & lateris inflammationibus: sitimque arcent. At quę siccæ sunt, iecoris obstructiones reserant, inflammationes discutiunt, & morbo regio laborantibus opitulantur. Hactenus de violis Mesues.

Syrupus uiolaceus.

Parant hac ętate è violarum recentium diluto, quo pluries violę fuerint maceratę, deiectorium Syrupum, quemadmodum & ex rosis

60

IACEA ALTERA.

& ex rosis rosaceum, quo deijciendæ alui gratia recentiores medici in pleuritide vtuntur, vncias quaternas, vel quinas exhibentes. Violarum vires tradidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Violæ folia aqueam & subfrigidam substantiam superantem possident: proinde tum per se, tum cum polenta illita calidas phlegmonas mitigant. Imponuntur & ori ventriculi æstuanti, & oculis. hæc Galenus. Ex quibus abundè palàm est non nouisse Galenum, sicuti & cæteros veteres, Violas deiectoria facultate citra noxam præditas esse. Viola nigra, & Viola purpurea sic Latinis dicta, Græcis ἴον μέλαν, & ἴον πορφυροῦν vocatur: Arabibus Seneffigi, Sonofrig, siue Benefefegi: Italis, Viola porporea, & Viola mammola: Germanis, Mertzen violen: Hispanis, Violeta: Gallis, Violetes, Violes de martz, & Caresme.

Violarum vires ex Gal.

Nomina.

Κακαλία. CACALIA. CAP. CXVIII.

CAcalia, quæ leontice vocatur, folia fert magna, alba: è quibus medius caulis emicat, rectus, albus: florem ferens robori, aut oleæ similem. nascitur in montibus. Radix in vino madefacta, vt tragacantha, delinctu aut manducatu per se tussibus, scabritiis arteriæ medetur. Grana, quæ post excussum florem innascuntur, trita & cum cerato illita, faciem erugant, & cutem extendunt.

Cacaliæ consideratio.

Cacalia, Plinio libro 25. capit. 11. authore, vocatur semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus ferè. ita Plinius. Sed non propterea mihi hactenus contigit Cacaliam reperire in Italia etsi eam diu quæsiuerim in montibus. Cæterùm herbam Cacaliæ similem testatur se plures vidisse in Apennini Alpibus Lucas Ghinus Forocorneliensis medicus, rei herbariæ diligentissimus inquisitor, folio tussilaginis, maiore tamen, auersa parte candidiore, minusque per ambitum angulosiore: caule palmi altitudine, recto, subcandido: in cuius cacumine flores exeunt paniculæ faciem referentes, muscosi, oliuæ instar. Hanc ipse Cacaliam suspicatur. Equidem huius viri iudicio facilè ausim subscribere, quòd is in simplicium cognitione diligenter versatus sit, atque inter Italos in ea maximè præstet. Cacaliam cancanon vocauit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, vbi eius vires reddidit his verbis. Cancani radix facultatem habet mordacitatis expertem, & modicè exiccantem: essentiam crassam, & emplasticam. Quapropter macerata vino, sicut tragacantha, & lincta, arteriæ asperitates sanat: nec minus, si quis eam commandat. Succus eius defluens prodest arteriæ, similiter vt glycyrrhiza. Κακαλία *ita Græcè, vt etiam Cacalia Latinè dicitur.*

Cacaliæ uires ex Gal.

Nomina.

Βούνιον. BVNIVM. CAP. CXIX.

BVnion caulem edit quadrangulum, procerum, digiti crassitudine: in quo ramuli minutis foliis, ac floribus scatent: folia proximè radicem, apio similia, longè tenuiora, coriandrinis proxima: flores anethi: semen odoratum, hyoscyamo minus. Vrinam ciet, excalfacit, secundas euocat: lieni, uesicæ, renibus utile. Tam humidi, quàm sicci, expressiq; succi caulibus, foliis, radicibusque, vsus inualuit ex aqua mulsa.

Ψευδοβούνιον. PSEVDOBVNIVM. CAP. CXX.

PSeudobunion palmi altitudine fruticat in Creta, folia ramulosque napi ferens, acri gustu. Tormina, atque stranguriam, laterumque dolores sanant quaterni rami eius poti in aqua: illiti quoque cum sale, & vino tepentes, strumas discutiunt.

Bunii consid.

Bvnium, quod nostri Napum syluestrem vocant, Plinius videtur posteritatis memoriæ prodidisse libro 20. capit. 4. vbi de napis ita scriptum reliquit. Naporum duas differentias & in medicina Græci seruant. Angulosis foliorum caulibus florentis, & quod Bunion vocant, purgationibus fœminarum, & vesicæ, & vrinæ vtile decoctum, potum ex aqua mulsa, vel succi drachma. Semen dysentericis tostum, tritumque in aqua calida è cyathis quatuor: sed vrinam inhibet, si non lini semen vna bibatur. Alterum genus Buniada appellant, & raphano, & rapo simile. Seminis præclari contra venena: ob id & in antidotis vtuntur illo. hæc Plinius. Ex cuius sanè verbis palàm fieri arbitror, eam nobis plantam esse Bunium, quæ Napum syluestrem rura in Hetruria appellant. Nascitur hæc inculto solo, frigido præcipuè tractu. Verùm Pseudobunium, quod Græci vocant, nondum mihi in Italia compertum est. Quod nulli mirum videri debet: namquòd planta hæc fruticet in Creta, vt Dioscorides testatur, videtur potius Cretensium propria, quàm aliarum gentium. Bunium, vt Plinius tradit, antidotis admiscetur: quare & in ipsa Andromachi theriaca Bunium expetitur. Vtriusque vires sanè paucis tradidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Bunium, alij arction, adeò excalfacit, vt & vrinam moueat, & menses prouocet. Sed & Pseudobunium adsimilis illi caliditatis est. Quod Græci βούνιον, *Latini similiter Bunium vocant: Itali, Nauone saluatico. Quod verò illi* ψευδοβούνιον, *hi Pseudobunium, & Bunio falso.*

Bunii uires ex Gal.

Nomina.

Χαμαίκισσος. CHAMAECISSVS. CAP. CXXI.

CHamæcissos folio est hederæ, tenuiore, longiore: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosis: flore violæ albæ simili, candidiore, ac tenuiore, gustu supra modum amaro: radice tenui, candida, inutili. nascitur in cultis. Bibunt conuenientissimè ischiadici folia, tribus obolis in aquæ cyathis tribus, tricenis, quadragenisve diebus: eodem pota modo, senis aut septenis diebus, regium morbum purgant.

Chamæcissi consideratio.

Credidit Leonardus Fuchsius, medicus ætatis nostræ celebris, in suo de stirpium historia commentario, nihil differre Chamæcissum ab ea vulgaris notitiæ planta, quam, vt superius libro tertio in Asclepiadis mentione diximus, herbariorum vulgus Hederam terrestrem nominat. Sed cur eius sententiam comprobem, sanè non habeo. Siquidem vulgaris hedera terrestris folio constat rotundo quadantenus serrato: caulibus, vel potius funiculis vitilium modo longis, humi longo tractu repentibus. Chamæcissus verò Dioscoridi folijs est hederæ, tenuioribus, longioribus: ramulis à radice quinis senisve, dodrantalibus, foliosisque. Adde quòd Chamæcissi flores violæ albæ similes facit Dioscorides, ac etiam candidiores. Sed terrestris hedera florem profert pusillum, in candido purpurascentem. Quibus vtique rationibus ducor, vt putem, hanc herbam non esse Chamæcissum, quòd notis inter se plurimùm pugnare deprehendantur. His etiam accedit, quòd Chamæcissos (si Plinio credimus libro 24. capit. 15.) spicata est tritici modo: & cùm floret, existimari potest alba viola. Ruellius hanc in Gallia nasci scribit. Sed eam aliam esse à Chamæcisso hic repræsentato perspicuum est: ea enim, quæ Plinius refert, à Dioscoride dissentiunt, quem nullam spicarum mentionem fecisse constat. Equidem, vt ingenuè fatear, nullam hactenus in Italia herbam comperi, quam legitimum esse Chamæcissum ausim affirmare. De viribus Chamæcissi breuiter disseruit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit. Chamæcissi flos, cum sit admodum amarus, iecur obstructione liberat. Sunt & qui ischiadicis ipsum exhibeant. Hæc planta vt Græcis χαμαίκισσος, *ita etiam Latinis Chamæcissus nuncupatur*

Chamæcissi uires ex Gal.

Χαμαιλεύκη. CHAMAELEVCE. CAP. CXXII.

CHamæleuce lumborum doloribus propitia est. herba virens, incuruis foliis surculisque: flore rosaceo.

Sanè quàm

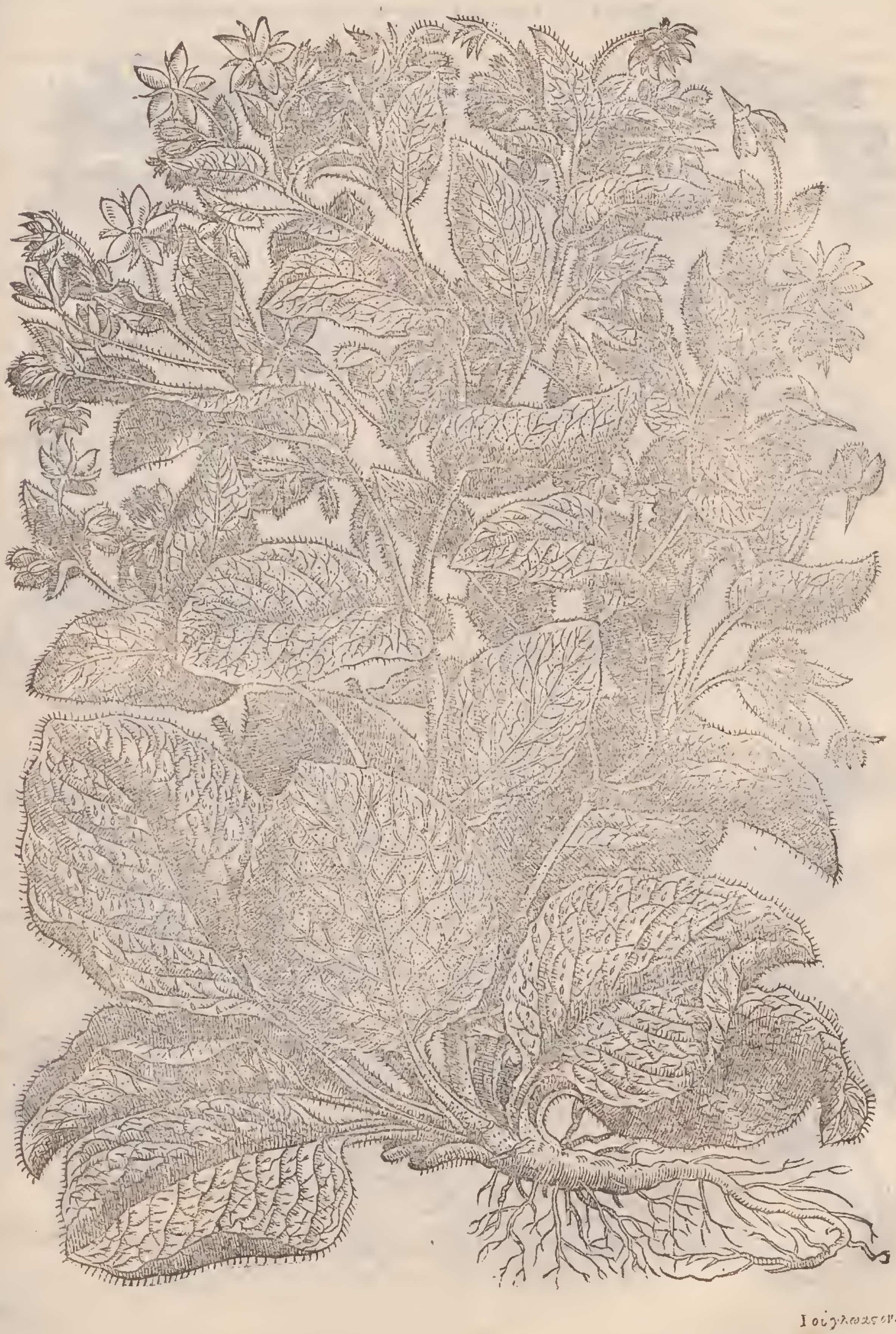
SAnè quàm paucis Chamæleuces historiam perstrinxit Dioscorides. quare difficillimè quidem decerni potest, quenam in vniuerso plantarum genere Chamæleucen referat. Cæterùm hic silentio non dissimulandum puto, quòd non desunt codices (vt Marcellus & Ruellius Dioscoridis interpretes aiunt) in quibus non χαμαιλεύκη, *sed* χαμαιπεύκη *legitur. Alteram quidam lectionem nos quoque magis probamus, tum quòd in nothis Dioscoridis nomenclaturis Chamæleuce nil aliud sit quàm tussilago, quemadmodum & apud Plinium libro 24. capit. 15. ubi eam Farranum siue Farfugium vocari tradit: tum etiam quòd eodem loco Plinius idem ferè scripserit de chamæpeuce, quod de chamæleuce in hoc capite scriptum reperitur. Quod haud dubiè ostendit, huius capitis initio mendum subesse. Et certè facilis ac lubricus potuit esse librariorum lapsus, vt qui vnius tantùm literæ mutatione* χαμαιλεύκη, *pro* χαμαιπεύκη *scripserint. Porrò Plinius chamæpeucen folijs laricis similem reddidit. mihi tamen ea videtur potius piceæ folijs assimilanda, si in composito plantę nomine uolumus rectè posterioris vocis significatum spectare: nam picea* πεύκη, *larix uerò* λάριξ *item Græcè dicitur. Chamæleuce, vt author est Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, calidę est facultatis tertio quodammodo ordine, siccę primo. Ea Græcè* χαμαιλεύκη, *Latinè item Chamęleuce, & Chamæpeuce vocatur.*

Chamæleucis consid.

Chamæleuces uires ex Gal.

Nomina.

BVGLOSSVM, SIVE BORRAGO.

Ιούγλωσσον.

Βούγλωσσον. **BVGLOSSVM, LINGVA BVBVLA.** CAP. CXXIII.

a Cat. τραχύτερον, καὶ ἀκανθῶδες καὶ μικρότερον. i. asperius: & spinosum, & minus.

BVglossum nascitur in campestribus, & sabulosis. Iulio mense colligitur. Aiunt eam, quę tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam, potamque contra tertianos horrores prodesse: quę quatuor, ad quartanos: ea in vino decoquitur. Herbam abscessibus vtilem esse volunt. Verbasco simile est, folium in terra sparsum, nigrius [a], asperum, bubulas imitans linguas. Quod in vinum deiectum, animi uoluptates auget.

Buglossi cōsi.

QVi diligenter Buglossi historiam expendunt, omnes herbam Borraginem vulgò vocatam, in hortis, aliisque locis nascentem, potius legitimum esse Buglossum censent, quàm illam, quę Buglossa vulgò nominatur, cuius in officinis communis est vsus. Quorum equidem iudicio non dubitauerim subscribere. siquidem Borrago dicta folijs est in vniuersum verbasco similibus, nigrioribus tamen, & asperioribus: quibus etiam hæc symphytum alterum æmulatur, quod folia buglosso proxima ferre superius prodidit Dioscorides. Adde præterea, quòd folia Borraginis in terram procumbunt, & bubulas linguas tum forma, tum asperitate imitantur. Contrà quæ Buglossi nomen sibi falsò vendicauit, folia habet longa, echio similia, non vsque adeò lata, vt bubulas referant linguas, minusque humi depressa, quæ pòtius è toto ferme cespite sursum 10

BVGLOSSVM VVLGARE

aspiciunt,

aspiciunt, nec aliqua ex parte verbascum, aut symphytum alterum repræsentant. Non ob id tamen negare auserim, quin uulgare Buglossum in campestribus nascens, ijsdem cum Borragine polleat viribus. quandoquidem eadem vtriusque asperitas, idemque sapor gustui manifestum præbent eiusdem facultatis indicium. Atque facie non multùm dissidere ea inuenias, si illud genus spectes, quod hodie in hortis seritur ex Hispanijs allatum. hoc enim etsi verbascum adeò adamussim non repræsentet, quemadmodum Borrago; foliorum tamen effigie bubulas linguas maximè imitatur. Sed quoquomodo hæc se res habeat, concedam facilè Borraginem, & vulgarem Buglossam & specie, & forma inter se differre: attamen crediderim alteram ad alterius uires proximè accedere, & si non easdem vtrisque, simillimas tamen inesse. Cæterùm non desunt, qui his rationibus neglectis asserant uulgare Buglossum Echij omnino genus esse, quòd illud omnibus notis referre putent. Alij verò sunt, qui idem Buglossum Cirsium existimant. Verùm nos aliud à vulgari Buglosso & echium, & Cirsium esse censemus, vt abundè suis locis docuimus. Quòd insuper Borrago facilè sit legitimum Buglossum, Auicennæ testimonio comprobari potest, qui libro 2. sui canonis ita scribit. Lingua bouis est herba lata, habens folia sicut almaru, & ad tactum aspera, & rami eius asperi, sicut pedes locustarum. Oportet autem, vt illa administretur, quæ est in Corasceni, crassa habens folia, super quorum faciem sunt puncta, quę sunt radices spinarum & pilorum exeuntium ab ea. Quibus notis adeò euidenter nostram Borraginem expressit Auicenna, ut nemo non intelligat, hanc esse Linguam bubulam. Eam præter morem descripsit Auicenna, quod suo quoque tempore non deessent, qui veri Buglossi loco aliam quandam substitue-

Buglossi descriptio Auicennæ.

BVGLOSSVM ALTERVM FLORE NIGRO.

rent plantam, vt apertè eius verba declarant, dum subdit: Quæ autem in hac terra reperitur, & qua vtuntur medici, plurimum eius est genus almaru, & non est lingua bouis, & neque confert, vt iuuamentum illius est. hactenus Auicenna. His omnibus illud denique accedit, quòd apud Apuleium in eo libello, qui de herbarum medicaminibus inscribitur, inuenio Buglossum Lucanis Corraginem nuncupari prioris tantùm literæ mutatione, quòd cordis affectibus quàm maximè opituletur. Quæ sanè omnia, ni fallor, clarissimè ostendunt, Borraginem esse verum, ac legitimum Buglossum. Prouenit itaque Borrago folijs latis, atque oblongis, asperis: eminentibus vbique bullis, tenuissimis armatis aculeis, qui totam plantam hirsutam, ac rigidam reddunt: caule exit cubitali, & quandoque maiore, pingui, concauo, aculeis vbique scatente, & ramis multis brachiato: floribus in stellæ modum radiantibus, cæruleo colore, & quandoque candido: nigro è medio prominente apice. Semine nigro, striatoque. Hæc planta plurimum per sese in hortis nascitur, adeò vt inde haud facilè extirpari possit. Radicem habet albam, teneram, pollicari crassitudine, gustu subdulci, ac lento. Cæterùm vulgare buglossum folio est Borragine longiore, hirsuto, aspero, minutissimis aculeis scatente, caule sesquicubitali, rotundo, hispidoque: e quo rami exeunt sursum spectantes. Flores edit purpureos Borragine minores, è quibus nigrum oritur semen. Radix illi est Borragini per omnia ferè similis, sed crassiori pinguiorique libro. Huius tria obseruauimus genera. Hortense latioribus, ac longioribus folijs, ac syluestris duplex genus. Cuius alterum folijs altero latioribus, & floribus purpureis spectatur: alterum verò angustioribus, & floribus nigricantibus. Borragini atque etiam vulgari Buglosso vis sanè magna inest ad animi deliquium, & cæteros cordis affectus, & melancholicos morbos. & præsertim earundem decoctum ex vino, ac etiam ex aqua paratum. Trita vulgaris buglossi radix ex aceto illita tribus diebus continuis scabiosos iuuat. Præstat vtriusque plantæ succus haustus ad epota venena, & venenosorum animalium morsum. Stillatitia earum aqua delirijs,

Buglossi uires ex Gal.

quæ cum febre fiunt, mirificè auxiliatur, quinetiam oculorum inflammationes mulcet tam interius, quàm exterius imposita. De cuius viribus differens Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquit. Buglossum humidæ calidæque temperiei est. Itaque vinis iniectum, lætitiæ ac hilaritatis causa esse creditum est. Sed & ijs, qui ob faucium asperitatem tussiunt, coctum in melicrato conuenit.

Nomina.

Herba, quæ Græcis βούγλωσσον, Latinis item Buglossum & Lingua Bubula nominatur: Arabibus, Lisen althaur, seu Lesan althaur: Italis, Borragine: Germanis, Burretsch: Hispanis, Borraia, & Borraienes: Gallis, Borrache.

CYNOGLOSSVM DIOSCORIDIS.

κυνόγλωσσον.

Κυνόγλωσσον. CYNOGLOSSVM. CAP. CXXIIII.

CYnogloſſon folia latifoliæ plantaginis habet, arctiora, minora, lanuginoſa: caule vacat, & humi ſternitur. prouenit in ſabuletis. Folia cum ſuillo adipe veteri, medentur morſibus canum, alopeciis, & ambuſtis. Emollit aluum, decoctum herbæ ex vino potum.

LEgitimum Cynogloſſum, quod, Dioſcoride teſte, neque caulem, neque flores, neque ſemen gignit, pluries non modò vidimus; ſed etiam legimus Romæ poſt Adriani molem in ſabuloſis quibuſdam locis enatum. Hoc à vulgari Cynogloſſo, quo paſſim officinę vtuntur, perquàm longè diſtat: quippe quod in radiantis ſolis morem folia fert, ſuppinguia, tenui lanugine albicantia, humi ſtrata, & caule perpetuò viduum eſt. Illa verò planta, quæ Cynogloſſi vſum omnibus præſtat, plurimos emittit caules, cubito ſæpius longiores, adnatis in cacumine ramis: quibus flores inſunt purpurei, echio ſimiles; è quibus deinde quædam paruę prodeunt lappæ, non ſine magno naturæ artificio factæ, quæ contactu veſtibus pertinaciter adhærent. Meminit Cynogloſſi Plinius libro 25. capit. 8. his uerbis. Iungitur & Cynogloſſos caninas imitans linguas, topiarijs operibus gratiſſima. Aiuntque quæ tres thirſos ſeminis emittat, eus radicem potam ex aqua ad tertianas pro-

Cynogloſſi conſid.

CYNOGLOSSVM VVLGARE.

desse: quæ quatuor, ad quartanas. Est & alia similis ei, quæ ferat lappas minutas. hæc Plinius. Ex quibus satis perspicuum esse puto, quòd neutrum Cynoglossi genus è Plinio traditum, Dioscoridis Cynoglosso respondet. Siquidem primum Plinio caules uel thyrsos edit adeò flexiles, vt ij topiarijs operibus maximè conueniant. Dioscoridi verò planta est sine caule, quæ humi sternitur. vt hinc apertissimè constet, hanc operi topiario, vt aliquid conuestiat vel contexat, prorsus ineptam esse. Adde quòd Dioscoridi Cynoglossum medetur canum morsibus, alopecijs, & ambustis: quinetiam aluum emollit. Plinio autem ad tertianas tantùm, & quartanas prodest. Id quod de Buglosso intelligitur, vt superiori capite testatur Dioscorides. Hinc itaque palàm fieri arbitror, Buglossi historiam, & vires cum Cynoglosso turpiter confudisse Plinium. Cuius certè lapsum non animaduerterunt recentiorum nonnulli, qui Plinij auctoritate freti contra Dioscoridis grauem sententiam probare contendunt, Cynoglossum caules, flores, & semen proferre. Quod autem secundo loco a Plinio describitur, lappas minutas ferens, nil aliud, meo quidem iudicio, fuerit, quàm vulgare Cynoglossum omnibus notum. Quo fit, ut omnino errasse existimem Ruellium, & Fuchsium viros alioqui doctissimos: quippe qui crediderint, vulgarem Cynoglossam esse Lycopsin, vt etiam supra suo loco monuimus. neque enim hos animaduertisse video de hac cum alio Cynoglosso scripsisse Plinium, ac deinde speciatim de Lycopsi libro 27. capit. 11. Vulgare Cynoglossum manifestò refrigerat, & siccat. folia recentia illita vulnerum inflammationes, mirum in modum sanant, & arcent. Cynoglossi in libris de simpli-

Plinii lapsus.

Ruel. & Fuch. error.

10

CYNOGLOSSVM VVLGARE FLORIDVM.

cium

cium medicam. facultatibus nuſquam reperio meminiſſe Galenum. Id Græcis κυνόγλωσσον, Latinis Cynogloſſum & Lingua canina vocatur: Italis, Cynogloſſa. Nomina.

φύτευμα. PHYTEVMA. CAP. CXXV.

PHyteuma folia habet ſtruthii, minora: copioſum ſemen, perforatum: radicem paruam, tenuem, per ſumma terræ nitentem. Quam ad amatoria conuenire, nonnulli ſcriptum reliquerunt.

CVm ſit vſus Phyteumatis ad amatoria duntaxat, exemplo Plinij ductus, plura hic de eo referre ſuperuacuum habeo. Mibi quidem hactenus herba hęc incomperta eſt. Quare eam relinquamus in hortis Veneris, quos ipſa ad delicias & amatoria tantùm colit, donec quis Deæ charisſimus hanc herbam edoctus eam nobis quoque indicare poſſit. Verùm non ob id prętermittam commemorare, non deeſſe rei herbariæ ſtudioſos, qui plantam, cuius hic imaginem damus, PHYTEVMA eſſe cenſeant, quòd perforatum gerat capitulum & folia ſtruthij modo oblonga; ſed eſto etiam aliorum iudicium. Huius, tanquam ſuperuacuæ, & inutilis herbę, Galenus & Paulus nuſquam, quod legerim, inter ſimplicia meminerunt. φύτευμα vt Græcè, ita etiam Phyteuma Latinè dicitur. Nomina.

PHYTEVMA.

LEONTOPODIVM VERVM.

Λεοντοπόδιον. LEONTOPODIVM. CAP. CXXVI.

LEontopodion duum digitorum herbula eſt, folia ferens anguſta, longitudine ternum quaternumve digitorum hirſuta, quæ iuxta radicem lanoſiore flocco caneſcũt: capitula in ſummo caule quaſi perforata: flores nigri: ſemen uſqueadeò ſpiſſa lanugine inuolutum eſt, ut ſæpe fallat: radice parua cohæret. Quam tradunt appenſam ad amatoria prodeſſe, & tubercula diſcutere.

Leontopodij conſideratio.

NOn dubito quin plantam, cuius hic imaginem damus, legitimum ſit Leontopodium. Siquidem herbula eſt duum ternumve digitorum: foliis anguſtis, trium quoque digitorum menſura hirſutis, auerſa parte caneſcentibus & præſertim quæ circa radicem ſunt. Capitulis in ſummo caule quaſi foraminibus diſtinctis: floribus nigricantibus, & ſemine denſa admodum lanugine implicato. Radice parua, tenuique. Hanc è Baldo Monte allatam miſit ad me Verona Franciſcus Calzolarius Pharmacopœus inſignis ad auream campanam. Eſt & alia planta, cuius quoque imaginem expreſſimus, & paſſim in Boemia naſcitur, quæ tametſi longiori ſit caule, quàm deceat, omnes tamen Leontopetali notas habet. Ideoque eam Leontopetalum alterum appellare libuit. Cæterùm hic non eſt audiendus Brunfelſius, qui Stellariam herbam vulgò vocatam in ſuo onomaſtico Leontopodium eſſe ſcribit. Qua in re non minus hallucinatus deprehenditur, quàm in aliis compluribus. Vocant ita λεοντοπόδιον Græci, ut Latini quoque Leontopodium. 10

Brunfelſij erratum.

Nomina.

Ὑπόγλωσσον.

PSEVDOLEONTOPODIVM.

Ὑπογλωσσον. HYPPOGLOSSVM. CAP. CXXVII.

HIppoglosson[a], frutex est folia habens rusci tenuis figura, & spinosam comam, & in summo ceu linguas è foliis exeuntes. Capitis dolorem corona ex comis imposita minuit. malagmatis radix, succusq; admiscetur.

[a] Meum θάμνισκος. i. paruus frutex.

HIppoglossum, quòd in folijs veluti prominentes linguas proferat, Bislinguam vocat Hetruria, alij verò Bonifaciam. Nascitur hæc frequentissima in Liguriæ Alpibus, Vrbinati agro, & quibusdam syluosis montibus non longè a Goritiensi comitatu, quà iter est in Hydriam ad argenti viui fodinas. Veruntamen non est hęc Laurus Alexandrina, aut Idæa, de qua infrà suo loco disseremus, vt in suo insigni de plantarum historia commentario existimat Fuchsius. Quandoquidem Laurus Alexandrina è foliorum vmbilico nullam aculeatam exerit linguam, sed tantùm fructum rotundum tiliæ modo longiori pediculo appensum profert. Hippoglossum recentiores longè pluribus commendant viribus, quàm fecerint antiqui scriptores. nam, vt illi tradunt, in vteri affectibus magno datur iuuamento. Quo fit, vt strangulatu vuluæ laboran-

Hippoglossi consid.

Hippoglossi uires.

HIPPOGLOSSVM.

tibus mulieribus radicis, aut herbæ puluis cochlearis mensura, ex vino, vel iure haustus, presentaneo remedio opem ferat. Est & ad puerorum enterocelas præstantissimum medicamentum, si diutius diluculò hauriatur puluis idem sesquidrachmę pondere ex maioris symphyti decocto. Verùm id sumentibus euenit, quòd primis tantùm diebus adeò ramicem pulsare percipiant, vt intestina foras prolabi velle videantur: quare subcingulis, fascijs, & fibulis reprimentibus, roborantibusque primis diebus vti opus est. Quæ planta Græcis ἱππόγλωσσον, *Latinis similiter Hippoglossum appellatur: Italis, Bislingua, & Bonifacia: Germanis, Zepfflir kraut: Hispanis, Lengoa de cauallo: Gallis, Lingua pagana.* 60

Nomina.

Ἀντίῤῥινον. ANTIRRHINVM. CAP. CXXVIII.

ANtirrhinon, alii anarrhinon, vocant herbam caule, & foliis anagallidi ſimilem: flore albæ violæ, purpureo, minore tamen, ideoque ſylueſtris [a] anagallis nominata eſt: ſemine vituli narium ſimili. Tradunt perunctos ea cum oleo lilino, venuſtiores fieri: nec vllo medicamento lædi poſſe, ſi quis appenſum geſtet.

a Meum. λυχνὶς. i. Lichnis.

10

ANTIRRHINVM I.

Variat

ANTIRRHINVM II.

Antirrhini consid.

Variat admodum Antirrhini apud veteres historia. Siquidem Dioscorides Antirhinum herbam folijs, & caule anagallidi similem reddidit. Theophrastus verò eandem aparinæ similem fecit. Veruntamen nos qui quatuor Antirrhini genera obseruauimus, nullum hactenus vidimus, quod folijs anagallidis, aut Aparinæ viresceret, vt ex hic appictis imaginibus apparet. Plinius libro 25. capit. 10. rectius fortasse, Antirrhinum lino simile nasci scribit. Vnde facilè suspicor, Dioscoridis & Theophrasti exemplaria hoc in loco deprauata esse, atque in aliqua parte vitium latere. Ceterùm vt in plantis variat facies, ita quoque in floribus variat color. Siquidem in vna purpureus, in altera subpurpureus, & in cæteris candidus flos emicat. Atqui ex omnibus capita nascuntur, in quibus semen minutum continetur, vitulinis admodum similia, quæ non nisi magnitudine differunt. Illinuntur antirrhini folia, quinetiam flores, & semen, cum rosaceo, & melle ad vteri præfocationes, & mensium difficultates. Herba scorpionibus adeò contraria est, vt illico ea visa torpescant. Eadem fronti adalligata, præstat ad delendas oculorum albugines. Antirrhini meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum.

ANTIRRHINVM III.

medicamentorum, vbi de eius viribus ita ſcribit. Antirrhinum, aut anarinum ſemen habet vituli naribus, ſimile, ad ſanationes inutile. Ipſum autem adſimilis eſt cum bubonio facultatis, ſed multò minoris. Itaque ex illo de hoc conijcito. Hoc vt Græci ἀντίῤῥινον, ita etiam Latini Antirrhinum vocant: Itali, Antirrhino; Germani, Orant, Sterck kraut, ſeu Streick kraut: Hiſpani, Cabezza de ternera: Galli, Moron violet.

Nomina.

ANTIRRHINVM IIII.

Κατανάγκη. CATANANCE. CAP. CXXIX.

EX eo genere una, folia coronopi habet, longa: radicem iunci modo prætenuem: capitula sena septenave, in quibus erui semen inest. Arescens in terram flectitur, & se contrahit ad speciem unguium milui exanimati. Altera mali parui magnitudinem explet, radice exiguæ oliuæ magnitudine, folijs quoq; oliuæ colore, & figura, mollibus, diuisis, humi inclinatis; semen ut cicer, minutum, in uirgulis dependet, punicei coloris, multis foraminibus pertusum. Vtranque narrant in amatoria expeti. Thessalicæ mulieres his uti traduntur.

Catanances consid.

NEutrum equidem Catanances genus hactenus me comperisse fateor, neque aliquem scio in Italia, qui alterum saltem legitimè nouerit. Sed nihil certè referre arbitror: quippe quòd ea rebus venereis tantùm conueniant, & amatorijs nascantur. Proinde mulieribus Thessalicis relinquenda sunt, quibus olim fuit vsus: præsertim cùm hac ætate homines in venerem admodum procliues sint, atque etiam multi nimis calleant amatoria. tantum abest, vt etiam huiuscemodi herbarum, si

Ruellj error.

rum, si cognoscerentur, auxilia ijs indicari debuissent. Cæterùm existimat Ruellius in hoc subscribens Hermolao, secundi generis Catanancen rectè eam herbam dici posse, quam herbariorum vulgus Bistortam appellat. Sed meo quidem iudicio errat Ruellius, quòd Bistorta dicta rumicis folia proferat, & radices quandoque humani brachij crassitudine, anguium modo contortas, non autem paruas oliuæ magnitudine, velut altera Catanance. Nomen eius Græcum κατανάγκη, Latinum item Catanance. Nomina.

Τριπόλιον. TRIPOLION. CAP. CXXX.

10 Tripolion in marinis nascitur locis, quæ allidit unda, recedensque dimittit, neque in mari, neque in sicco; folio glasti crassiore: palmeo caule, in mucrone diuiso. Eius, ut tradunt, flores colorem ter die mutant, manè candidi, meridie purpurei, serò punicei conspiciuntur. Radice alba, odorata, calidi gustus. Quæ drachmis duabus in uino pota, aquam, urinamque per aluum extrahit. In medicamenta digeritur, quæ uenena arcent.

Tripolium Serapioni Turbit appellatur. Quapropter credidere nonnulli, Turbit vulgò vocatum Dioscoridis esse Tripolium, præsertim quòd ipsum & album, & deiectoriæ facultatis esse deprehenderent. Verumtamen rem aliter se habere illud argumento est, quòd communis vsus Turpetum nullo commendetur odore, nec gustui acredinem relinquat, sed tantùm salsedinis, & asperitatis quidpiam. Ex quibus sanè notis asserere licet, Tripolium in Italia non reperiri, neque 20 *aliunde aduehi: quemadmodum nec Turbit, de quo disseruit Auicenna, quem etiam Dioscoridis Tripolium intellexisse reor. Cæterùm ab his longè differre videtur TVRBIT, quod à Mesue describitur, nostrati Turpeto omnibus prorsus notis respondens. Ait enim Turbit radicem esse herbæ folia ferulæ minora ferentis, triplicique notari differentia, nempe alba, subcinerea, & nigra. Quæ quidem omnia in nostri vsus Turpeto diligenter intuentibus facilè sese offerunt. Siquidem in Turpeti radicibus, quæ ex orientali plaga ad nos deferuntur, omnes hi reperiuntur colores: non tamen quòd putem, eos ita factos esse tantùm ex ipsius plantæ natura; sed quòd ob vetustatem, & aduentitij acris humorem radices hæ corrumpantur, & nigrescant, illosque sibi asciscant colores. Cuius rei in causa etiam esse potest maris, per quod conuehitur, exorta procella, vndis triremes superantibus, quibus madefactæ radices facilè situm, vel nigredinem contrahunt. Præterea cùm asserat Actuarius, nil aliud esse album Turpetum, quàm alypiæ radicem, eorum planè refellitur opinio, qui Mesuem errasse existimant, quòd album Turpetum dixerit plantę radicem esse, quę folia ferret ferulacea. quandoquidem* 30 *alypum, siue alypia, vt in sequentibus docebit Dioscorides, folijs tenuibus prosilit, quemadmodum & ferula. Ex his igitur, vt arbitror, abundè liquet, Turpetum tam Mesui, quàm Actuario alypiæ esse radicem. Est & aliud Turpetum, quod potius pseudoturpetum dixerim, crassius, & cortice nigrius, quod ex Gargano Apuliæ monte conuehitur duplici genere, quoniam vnum è thapsiæ, alterum è pityusę radicibus concinnant impostores, à quibus hæc omnia didicimus. Non itaque abre scripsit Actuarius, nigrum Turpetum radicem esse pityusæ. Verùm hoc (vt mea fert opinio) Mesuis Turpetum haudquaquam fuerit, cùm ipsius Turpetum nil aliud esse existimem, vt paulò antè diximus, quàm alypię radicem. Quanquam putat Brasauolus, nulla tamen, quod quidem sciam, ratione vel authoritate nixus, apud Mesuem Turpetum omnino tithymali myrsinitis radicem esse. Sed quantum myrti folia à ferulæ folijs differant, qui nesciunt, rei herbariæ peritos consulant. Fuchsius porrò libro de compositione medicamentorum turpetum, de quo Mesues egit, è Thapsiæ radicibus exemptum existimat. Sed ipsius quoque sententia mihi planè, vt liberè dicam, reprobanda videtur: nam è veteribus* 40 *nullum hactenus reperi, qui Thapsiam lacteo succo turgere scribat: cùm tamen Mesui Turpetum à planta eximatur, quæ plurimo lacte madet. Præstat in Turpeti genere album ex orientali plaga allatum, resinosum, minimè cariosum. Deijcit hoc pituitam, crassos lentosque humores ad articulorum compagines defluentes, remotioresque corporis partes. Ventriculum expurgat, & quæ illi penitus inhærent excrementa detergit: item & pectus à pituitæ lentore. Datur magno iuuamento aqua intercute laborantibus: item elephantiacis, & Gallica lue affectis: quin & ijs, qui morbis ab exustis humoribus prouenientibus sunt obnoxij. Prodest diuturnis febribus, & in vniuersum vbi pituita redundet. verùm qui sumunt, cauere debent à piscium esu, & australi flatu. Sed iam ad Tripolium nostra redeat oratio. Reperio hac in historia non parum allucinatum esse Plinium libro 21. capit. 7. vbi turpiter Tripolium cum polio herba confudit, adeò vt asserere non dubitauerit, polium ter in die foliorum mutare colorem. Id quod de Tripolij floribus tradidere tum Dioscorides, tum antiquorum reliqui. Tripolij quam breuissimè meminit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, ita scribens. Tri-* 50 *polij radix gustanti acris est, & facultate calida in tertio excessu. Quod Græci τριπόλιον, Latini quoque Tripolium dicunt Itali, Tripolio.*

Tripolii consideratio. Turpeti cōsideratio. Brasauoli erratum. Fuch. opinio reiecta. Plinii lapsus. Tripolii uires ex Gal. Nomina.

ADIANTVM

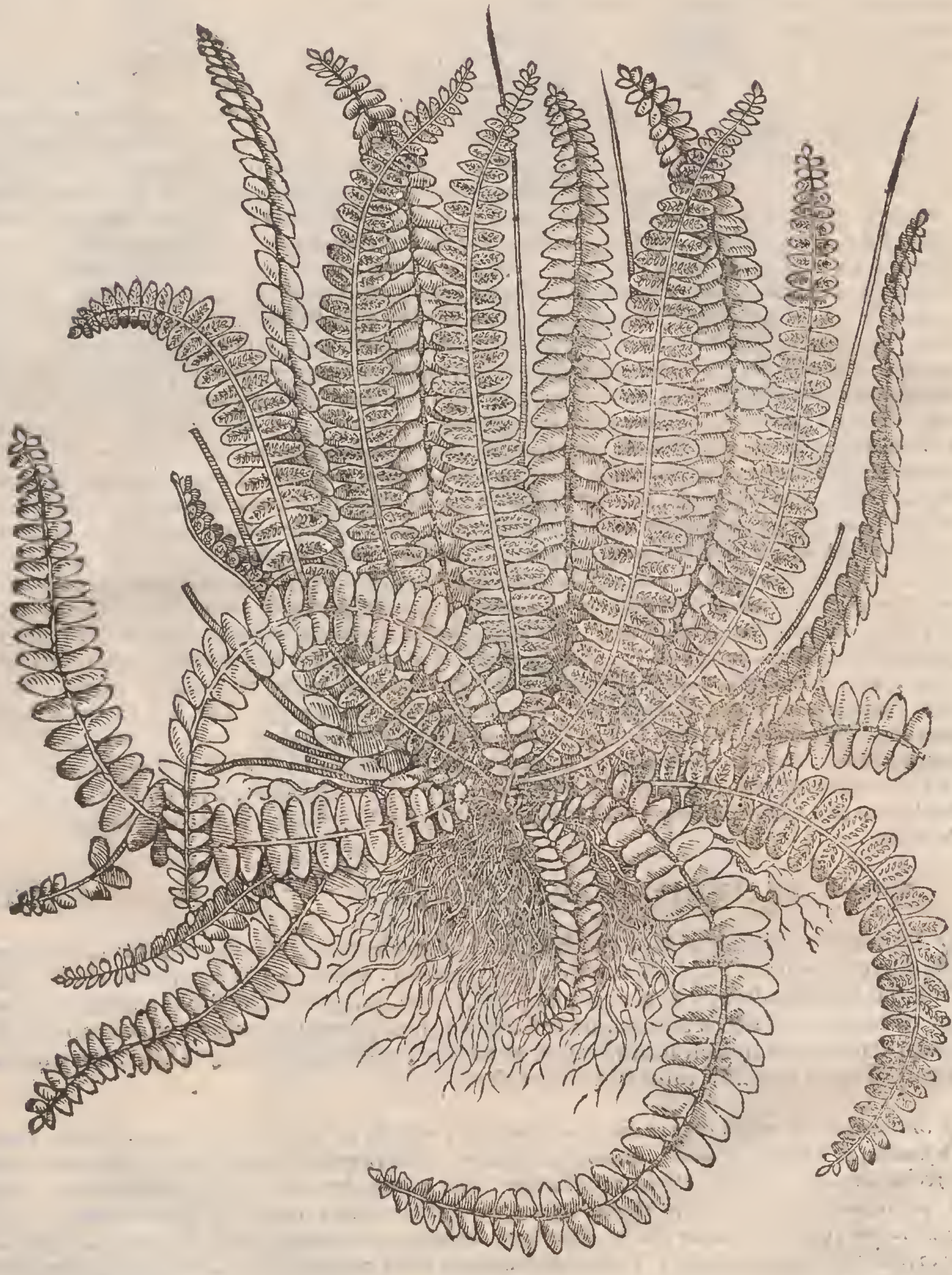
Ἀδίαντον. ADIANTVM. CAP. CXXXI.

ADianton, polytrichon, pusilla gerit folia, similia coriandri, in summo incisuris diuisa: cauliculi, qui bus exoriuntur [a], nigro colore nitent, prætenues, palmum alti; radice superuacua: neque caulem, neque fructum, neque florem profert. Decoctum herbę potum, prodest spirandi difficultati, suspiriosis, lieni, & felle suffusis, & urinæ difficili: calculos frangit, aluum sistit, serpentium morsibus auxilio est: contra stomachi fluxiones in uino bibitur: secundas ciet, & menstrua: sanguinis reiectiones inhibet. Contra serpentium morsus cruda herba illinitur, alopecias densat, strumas discutit; furfures, & manantia capitis ulcera ex lixiuio emendat: defluentes capillos continet, cum ladano, & myrtino, & susino, aut hyssopo, uinoque. Decoctum eius cum lixiuio, & uino infusum, idem præstat. Coturnices, & gallinaceos pugnaciores facit, in cibos eorum additum. Seritur gratia utilitatis pecorum circa ouilia. Vmbrosis, & palustribus, circa parietum aspergines, & fontium specus enascitur.

a Meum. μέλανα, ἰσχυρὰ, λεπτὰ [illegible] ualiui, tenue.

Τριχομανὲς.

TRICHOMANES.

Τριχομανές. TRICHOMANES. CAP. CXXXII.

TRichomanes naſcitur eiſdem in locis, quib. dianton: filici ſimile, ſed[a] exilius: folijs lenticulæ, tenuibus, in ordinem utrinque digeſtis, aduerſis in ſe, in ramulis tenuibus, acerbis[b], fuſco colore ſplendentibus. Eadem quæ & adianton præſtare poſſe conſtat.

a Meum. μικρὸν λίαν. i. ualde paruſ. b Meum. ὑπομέλανα. i. ſubnigra.

ADiantum officinæ Capillum Veneris appellant. Duo eius genera Theophraſtus aſſignauit libro 7. capit. 13. de plantarum hiſtoria, vbi ita ſcriptum reliquit. Adianti folium in aqua nunquam madeſcit, nec quicquam adhæſiſſe humoris conſtat: unde & nomen herba accepit. Genera eius duo, candidum, atque nigrum. Ambo ad defluuium capillorum vtilia, oleo trita. Naſcuntur maximè locis humidis. hæc Theophraſtus. Cui ſubſcribit Plinius: licet confusè ſatis, libro 22. capit. 21. dum ſic inquit. Aliud Adianto miraculum, æſtate viret, bruma non marceſcit, aquas reſpuit: perfuſum merſumve, ſicco ſimile, tanta diſſociatio deprehenditur, unde & nomen a Græcis. Quidam callitrichon uocant, alij polytrichon, utrunque ab effectu. Duo eius genera, candidius, & nigrum, breuiusque. Id quod maius eſt Polytrichon,

Adiãti & Trichomanis cõſid.

trichon, aliud Trichomanes vocant. Vtrique ramuli nigro colore nitent, folijs filicis, ex quibus inferiora aspera, ac fusca sunt: omnia autem contrarijs pediculis densa inter se ex aduerso; radix nulla. Vmbrosas petras parietumque aspergines, ac fontium maximè specus sequitur, & saxa manantia. quod miremur, cùm aquas non sentiat. ita Plinius. In quibus nimirum verbis manifestè deprehenditur ipse Plinius, Trichomanes, quod & Filiculam appellamus, in secundi Adianti locum retulisse. quippe qui perperàm fortasse acceperit Theophrasti sententiam, à quo illa mutuatus est. Nam Theophrastus ubi de utroque Adianti genere disseruisset, eodem loco citato statim de Trichomane hæc uerba subiunxit. Trichomanes vel ad distillationes vrinæ unicè facit, ut aliqui existimant. Caulem hæc adianto nigro similem gerit: folia admodum parua, densa, aduersa, inter sese condita: radicem minimam. Loca amat opaca. hactenus Theophrastus. Ex quibus liquidò apparet, Theophrasto Trichomanes, quod Fidicula à Theodoro vertitur, nullum Adianti genus esse, sed per se suique generis plantam: quòd enim Fidiculam dixerit cauliculum ferre nigro adianto similem, clarissimè ostendit, candidum Adiantum cum Trichomane nullam habere cognationem. Hinc itaque facilè crediderim, Adiantum nigrum, quòd caule filiculam referat, nobis legitimum esse, id sanè intelligens, quod Capillum Veneris passim nominant. Candidum verò eam plantam esse aliquando putaui, quæ unà cum Trichomane in petris, parietum, ac fontium asperginibus, specubus, & humentibus locis nascitur: folijs nigricantibus, minutim laciniatis, luteas maculas quàm plurimas auersa parte habentibus: caule viridi, gracili, flexilique: quam nonnulli, eò quòd folijs rutam æmuletur, & in muris proueniat, Rutam murariam cognominant, alij Saxifragam dicunt. Sed nunc equidem hanc eandem cum Parenychia Dioscoridis esse opinor, vt etiam superius in sua mentione monuimus. Cæterùm Fuchsius medicus clarissimus, hanc herbam pro Saxifraga Dioscoridis depinxit in suis de stirpium historia commentarijs. Verùm quòd hæc folio constet rutæ, illa verò thymi, cur planè eius sententiam comprobem, non habeo. Adianti meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens. Adiantum in caliditate quidem, & frigiditate symmetrum est, verùm desiccat, & extenuat, & discutit. Etenim alopecias capillis vestit, & strumas & abscessus digerit, lapidesque frangit epotum. Viscosorum, crassorumq; è pectore pulmoneque excreationibus non mediocriter confert, & ventris profluuium sistit: non tamen vllam manifestam caliditatem affert, sicut nec frigiditatem. Verùm posuerit ipsum quispiam secundum hanc oppositionem & temperiem in ordine medio. Trichomanis autem meminit libro 8. eorundem simplicium medicamentorum, vbi subscribens Dioscoridi, hæc tantùm retulit. Trichomanes eadem præstat, quæ adiantum. hactenus Galenus. Porrò Adiantum, vt Mesues inter sua simplicia refert, aluum subducit, bilem, & pituitam deijcit, crassaque excrementa, quæ diu interioribus inhæsere. Pectus & pulmonem detergit, sanguinem clarificat, bonum facit halitum, animam dilatat, & iecur & ventriculum purgat, præsertim si obstructione laborent: tametsi ad eorum infarctus potentius sit eius dilutum ex apij, aut endiuiæ aqua paratum, aut ex cicerum nigrorum iure, aut caprino sero. Sed si addatur saccharum, lateris inflammationes sanat, & vrinam trahit. Eius præterea decoctum frequentius potum calculos frangit, & fœminas à partu purgat. Hos autem effectus præbet calida tantùm facultate, quæ illi inest. At adstringente vi, qua etiàmnum pollet, defluxiones inhibet: fluentem sanguinem sistit, ventriculum roborat, & capillorum defluuium vsqueadeò emendat, vt non modò eos cohibeat, sed & renasci faciat, præsertim emplastri modo impositum, myrtino oleo, ladano, & austero vino additis. Idem præstat & combusti cinis, quinetiam eius ex vino decoctum. Furfures reiteratis lotionibus depellit. Eius cinis hæc omnia potest, & cgilopas curat. Ipsius diluti libra epota commodissimè aluus subducitur. Herba, quæ Græcis ἀδίαντον, Latinis pariter Adiantum nominatur: Arabibus, Bersccgnascen seu Bersausan & Chulbare albir: Italis & alijs vulgò, Capel venere: Germanis Fraunenbar: Hispanis, Culantrillo de pozo: Gallis, Capil uenere. Quæ vero τριχομανὲς Græcè, Latinè Trichomanes: Polytrichum & Callitrichum dicitur: Italis & officinis Politricho: Germanis, Steinbrech: Hispanis, Politrico: Gallis, Polytricen.

Plinij lapsus.

Adiãti, & Trichomanis uires ex Gal.

Adianti uires ex Mesue.

Nomina.

ξάνθιον. XANTHIVM, SIVE LAPPA. CAP. CXXXIII.

XAnthium nascitur læto, & pingui solo, & lacubus exiccatis, caule cubitali, anguloso, pingui, prodeũtibus ex eo crebris alis; folia atriplicis habet, insecta, nasturtium odore imitantia: fructum grandis oliuæ modo, rotundum, & ut platani pilula, spinosum, qui contactu uestibus adhærescit. Is antè collectus quàm perfectè siccescat, tunditur, & fictili uase reconditur. Flauos autem facit capillos, si acetabuli instar tepida aqua madescat, mox caput, nitro antè perfrictum, illinatur. Alij in uino tundunt, & ita asseruant. Semen aptissimè tumoribus imponitur.

XAnthium, quod uulgus Lappam minorem cognominat, omnibus vulgatissimum est: quandoquidem publicis vbique semitis, & exiccatis scrobibus, lacubusque nascatur. Huic, meo quidem iudicio, omnes conueniunt notæ, nulla prorsus reclamante, quæ Xanthio à Dioscoride tribuuntur. nam præterquàm quòd caulem gerit angulosum, ac pinguem, folia, quæ ei subalbida sunt, atriplicis effigiem referunt, per ambitum serrata, nasturtium odore imitantia. Prodeunt etiam è caule ramuli, quibus racematim fructus oliuæ figura dependet, aculeatus ceu platani pilula, qui maturescens, cùm tangitur, vestibus pertinaciter adhæret. Paucis admodùm huius herbæ vires descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Xanthium vocatur etiam phasganium. Fructus discutiendi vim obtinet. Hæc planta Græcis ξάνθιον appellatur: Latinis quoque Xanthium: Italis, Lappola minore: Germanis, Bettlersleüsz, & Spitzkletten: Hispanis, Lappa menor: Gallis, Gloteron, & Grapellas.

Xãthii cõsid.

Xanthij uires ex Gal.

XANTHIVM, SIVE LAPPA MINOR.

Αἰγίλωψ.

AEGILOPS, SIVE FESTVCA. CAP. CXXXIIII.

AEgilops herbula folia tritici habens, ſed molliora, in ſummo capite ſemina bina ternave rubra, quibus ariſtæ quaſi capillaceæ exeunt. Illita cum farina herba ægilopiis medetur, duritias diſcutit. Succus farinæ admiſtus ſiccatur, & eorundem gratia reponitur.

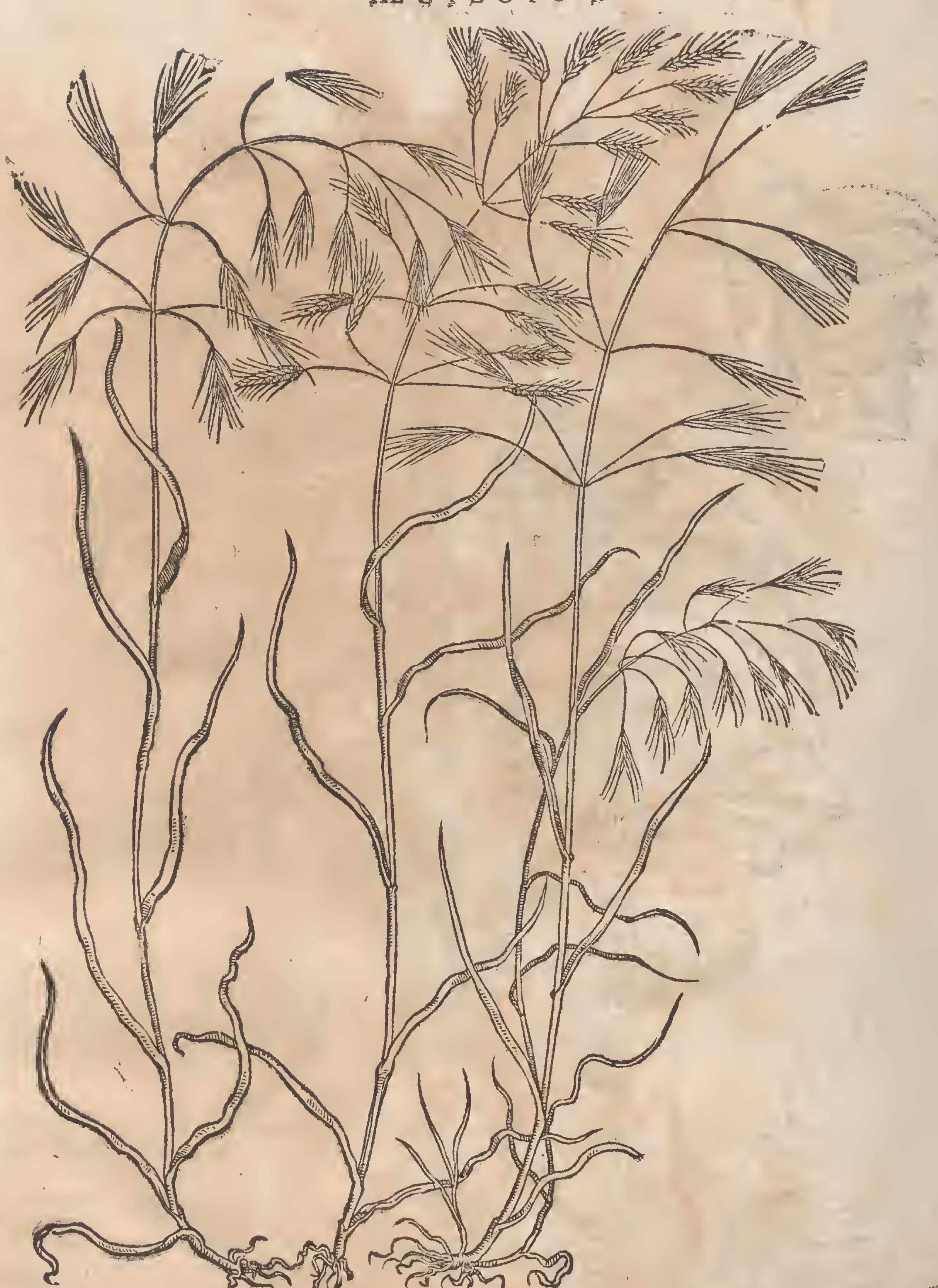
NAſcitur frequens Aegilops inter ſegetes, ſed frequentiſſima inter hordeum, folio tritici, culmo prætenui, in cuius cacumine bina ternauè rubra ſemina dependent, putamine ac etiam figura hordeum referentia, breuiora tamen, tumentia, ſtriataq́; . Ex his numeroſæ prodeunt ariſtæ; tenues, prælongæ, & acutæ. Eſt & alia planta, quam antea legitimam cenſebam ægilopam, tum quòd obſeruatum ſit hordeum in hanc degenerare, tum quòd terna quaternaùe ſemina, ipſaque rubra in vnaquaque ſpica ferat: tenuibus ariſtis inde prominentibus. Proinde errant ij, vt equidem arbitror, qui Aegilo-

Aegylopis cōſideratio.

Error quorū dam.

mm pem, &

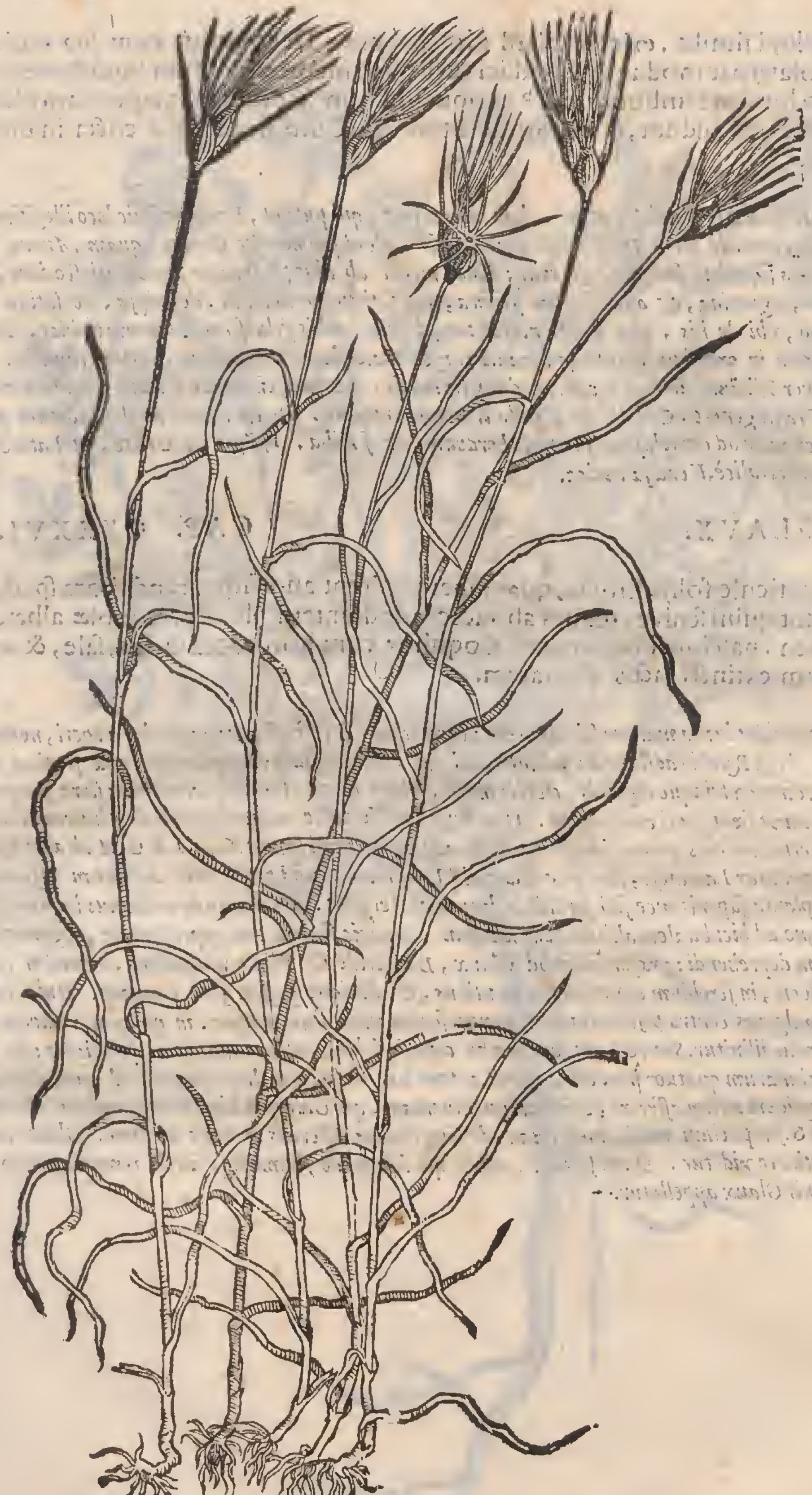
AEGILOPS I.

pem, & auenam idem esse contendunt, quandoquidem etsi primo statim intuitu Aegilops auenæ faciem referre videatur; diligenter tamen singulas eius notas expendenti, facilè & discrimen, & error deprehendetur. Etenim Auena in stipulæ cacuminibus grana profert, longiusculis appensa pediculis, oblongis folliculis contecta, bipedum locustarum effigiem repræsentantibus. At Aegilops tenuissimas fert spicas, tribus, aut quatuor tantùm granis contentas, auenæ ferè modo dependentibus: à quibus aristæ prodeunt capillorum instar tenues, rubentes, & auena longiores. Quod autem ita se res habeat, manifestum præbet indicium ipse Dioscorides: vtpote qui de auena libro secundo inter cerealia abundè scripserit, neque bis seorsumq; eiusdem plantæ historiam tractare soleat: superuacaneum enim fuisset idem repetere, & inordinatum eidem inconsultò addere. Huc accedit, quòd si notæ, quæ vtrique plantæ à Dioscoride redduntur, inuicem conferantur, haud dubiè alteram ab altera tum facie, tum viribus, longè differre comperietur. Nanque Dioscorides Auenam, quam Βρῶμον, non αἰγίλωπα vocauit, depinxit stipula geniculis intercepta, dependentibus in cacumine paruulis veluti locustis bipedibus, in quibus semen concluditur. Aegilopa verò in summo capite semina bina, aut terna rubra habentem, aristis capillaceis. Porrò cùm libro secundo de viribus Auenæ dissereret, inquit. Huius semen non secus atque hordeum, vtile est ad cataplasmata. Pulte eius aluus sistitur, prodest tussientibus in sorbitione succus. Verùm hic de viribus Aegilopis scribens, herbam eius ad sinuosos oculorum abscessus, quos Græci ægilopas vocant, & ad duritias discutiendas commendauit: succumq;

10

AEGILOPS II.

cumq; farinæ admiſtum ad idem valere prodidit. Quæ ſanè omnia, ni fallor, apertiſſime demonſtrant: ægilopem auenæ quàm maximè repugnare. Aegilopem ex hordei vitio fieri, ſicut lolium ex tritico nimia vligine, teſtis eſt Galenus libro primo, capite vltimo de alimentorum facultatibus, vbi ita ſcribit. In tritico quidem frequens lolium ſæpe inuenitur: in hordeis verò reperitur, ſed paucum: quam autem ægilopem appellant, ea in hordeis frequens inuenitur, cùm prima generatio, vel incrementum ipſis non rectè ſucceſſerit. Porrò pater meus ætate iam declinante, cùm agricultura delectaretur, triticum, ac hordeum aliquando ſeminauit, omnibus diuerſi generis ſeminibus, quæ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis, quò certò cognoſceret, num ex ipſorum mutatione lolium & ægilops naſcerentur, an propriam hæc quoque ſemina naturam haberent. Cùm autem fortè vnà cum puris ſeminibus in tritico quidem frequens lolium, in hordeo autem parum, ſed magnam ægilopis vim enatam conſpiceret, in alijs quoque ſeminibus itidem experiri eſt aggreſſus. hactenus Galenus. Cæterùm ipſe quoque teſtari poſſum, me ſæpenumero in Anania valle audiuiſſe agricolas conqueri, quòd hordeum degeneraſſet in Squalam: ſic enim ipſi Aegilopem hanc ſecundam vocant. Aegilopis vires retulit Gal. lib. 6. ſimpl. med. his verbis. Aegilops digerendi vim poſſidet, id quod ex guſtu patet: leuiter enim eſt acris. Verùm & ex eo liquet, quòd phlegmonas induratas, & ægilopas ſanat. hæc Galenus. Cuius etiam teſtimonio ſatis planum fieri poteſt, Auenam, & Aegilopem inter ſe diſſidere, quòd de ijs ſeorſum egerit, & ſingulis diuerſas vires reddiderit. Quę Gręcè αἰγύλωψ, Latinè etiam Aegilops dicitur: Arabicè, Dauſir, Daliſitl, Doſana, Dauſer, ſiue Duſſer: Italicè, Egilopa.

Aegylopis ex hordeo generatio.

Aegylopis vires ex Gal.

Nomina.

a Meū. addit, ὅδε σιφάνιον, οἱ δὲ ἀκρόσπελος, i. quē & liphonīū, & acrospelū uocant.
b Meū. ἐπὶ τῶν ὀζαινικῶν βρέχειν. i. ad narium ulcera infusum.
c Cor. σόματος δυσωδίαν i. oris graucolentiam.

Βρῶμος. BROMVS. CAP. CXXXV.

BRomus[a] herba ægilopi similis, exiccatoriam uim habens. Decoquitur cum sua radice in aqua ad tertias, & iuri colato par modus mellis adijcitur; rursus incoquitur, dum liquidi mellis crassitudo fiat. Linteum eo humore imbutum, & [b] naribus inditum [c] contra grauecolentiam ulcerum efficax est. Aliqui tritam aloen addunt, & eo modo utuntur. Cum siccis rosis cocta in uino grauem oris halitum emendat.

Bromi consi.

TAmetsi non desunt Dioscoridis studiosi, atque etiam interpretes, qui putant, Bromum huic loco illegitimè accreuisse, quòd de ea quoque libro secundo idem Dioscorides tractauerit, aliudque non sit Bromos, quàm Auena; nos tamen longè aliter sentimus. Mea siquidem sententia est, eritq; donec melior ab alijs proferatur, quòd Dioscorides, vbi secundo libro Bromum inter segetes, legumina, & alia frugum genera, quæ satione proueniunt, descripsit, de satiua Bromo tantùm intellexerit: hìc verò, vbi de his, quæ sponte nascuntur, disserit, nobis syluestrem Bromum reddat. Hæc vulgaris notitiæ est, domesticæ auenæ in omnibus persimilis, granis tamen maioribus, nigrioribus, hirsutioribusq;. Bromi huius mentionem fecisse opinor Plinium libro 22. cap. 25. dum sic inquit. Bromos semen est spicam ferentis herbæ. nascitur inter vitia segetis auenæ Græcæ genere, & folio, & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes paruulas velut locustas habet. Semen vtile ad cataplasmata, atque hordeum, & similia. Βρῶμος *ita Græcè, vt Latinè Bromus & Auena syluestris nominatur: Italicè, Vena saluatica.*

Nomina.

Γλαύξ. GLAVX. CAP. CXXXVI.

GLaux cytiso, aut lenticulę folijs similis, quæ supernè uirent, auersaque candidiora spectentur: ramuli a terra exiliunt quini seniue, tenues ab radice, dodrantem alti: flores uiolæ albæ, purpurei exeunt, minores tamen. nascitur iuxta mare. Coquitur cum hordeacea farina, sale, & oleo in sorbitione, ad reuocandam extincti lactis ubertatem.

Glaucis consideratio.

QVanquam scribit Dioscorides iuxta mare nasci Glaucem; eam tamen ipse hactenus nusquam reperi, neque ab aliquo compertam audiui. Nisi Ruellio adstipulari velimus, qui eam herbam Glaucem putat esse, quæ fruticat multis caulibus: folijs oblongis, in ordinem vtrinque digestis, ciceris modo, subter cæsijs, supernè viridibus; flore purpureo, paruo, siliqua terete, non in aduncum vt fœni græci corniculata. Hæc, etsi Ruellio teste nullum apud Gallos inuenerit nomen, à quibusdam (vt superius libro tertio, vbi eius quoque imaginem dedimus) commentati sumus. G A L E G A ab alijs Ruta capraria: in Hetruria verò vulgò appellatur Lauanese, siue vt quidam alij Lauamani, quòd propè riuos aquarum nascatur, vbi manus lauantes rustici, hac planta saponis vice sibi sordidum lutum abstergunt. Verùm cùm videamus huiusce plantæ flores, & caules, qui se quandoque ad bicubitalem altitudinem attollunt, Glaucis faciem non repræsentare, cogimur dicere Ruellium hac in re hallucinatum deprehendi: præsertim quòd Glaux, Dioscoride & Plinio authoribus, inuenitur iuxta mare. Galega verò in vliginosis locis, in scrobium aggeribus, in montibus, & denique passim ferè prouenit. Huic plantæ recentiores assignant uires non vulgares contra pestilentiam, & venenosorum animalium morsus. in quorum remedium herba per se estur, atque etiam exterius illinitur. Sunt & qui eam morbo comitiali laborantibus auxiliari prædicent: in quem vsum eius succum exhibent drachmarum quatuor pondere. Quod autem hæc extinctum lac reuocet, ad quod Glaux à Dioscoride commendatur, non equidem ausim asserere, cùm nullum inueniam, qui Galegam his viribus præstare testetur. Glaucis meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, de eius viribus disserens in hunc modum. Glaux herba, & ipsa lactis generandi uim obtinere videtur. Quod si ita sit, calida quodammodo, humidaq; fuerit temperamento. Ea æque Græcis γλαὺξ, *atque Latinis Glaux appellatur.*

Ruellii opin. explosa.

Glaucis uires ex Gal.

Nomina.

POLYGALA.

Πολύγαλον. POLYGALA. CAP. CXXXVII.

Polygala palmi altitudinem petit, foliis lenticulæ, gustu adstricto. Quæ pota, lactis abundantiam facit.

Polygala cuius hic imaginem appinximus, misit ad me Verona Franciscus Calzolarius pharmacopœus insignis. Quæ an legitima sit, pro certo decernere non ausim, quòd tam paucæ eius tradantur notæ, tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, vt non facilè aliquid certi de ea determinari possit. Verùm quoniam hæc planta palmarum longitudinem non excedit, & folia lenticulæ habet, & gustu est adstricto, facilè adducor ad credendum, eam legitimam esse polygalam. & præsertim cùm ipse Calzolarius scribat, multiplici sibi experimento constare, huius plantæ vsu lac in mulieribus copiosum prouenire. mihi planè incomperta est. neque id temerè fateri licet, quòd tam paucæ eius tradantur notæ tum à Dioscoride, tum etiam à Plinio, vt admodum difficile sit decernere, quæ nobis hodie sese offerat planta, cui Polygalæ nomen rectè competere possit. Hæc Græcè πολύγαλον, Polygalum quoque & Polygala Latinè dicitur.

Nomina.

OSYRIS.

Ὄσυρις. OSYRIS. CAP. CXXXVIII.

OSyris frutex est niger, ramulos ferens tenues, lentos, fractuque contumaces: & in his folia quaterna, quina, senave, ceu lini, nigra in initio, dein colore mutato rubescentia. Decoctum eius potum, iuuat arquatos.

Osyridis cõsideratio.

OSyris, quòd folijs, & caule lini faciem repręsentet, officinis Linaria appellatur. Huius flores, quos tamen omisit Dioscorides, numerosi à medio vsque ad summum visuntur, syluestris cumini secundi generis modo, verùm in hoc purpurei sunt, in illa sublutei. Sunt tamen qui velint, Osyrim eam esse plantam, quam vulgò nos appellamus Bel vedere, quòd bellè, densissimeque fruticet, vireatque per ętatem, non solùm in hortis, & viridarijs sata; sed etiam in fictilibus ornandi fenestras gratia. Qui verò ita existimant, eo ducuntur argumento, quòd hęc non modò crescat folijs lino similibus, sed quòd etiam nunc seratur à multis ad scopas ex ea parandas. Quandoquidem id à Galeno dictum volunt in simplicium censu, vbi verbum κορήματα (ita enim legendum est, non autem κακορήματα, vt malè habent codices) non solùm medicamenta

quæ

quæ faciem venuſtant; verùm etiam ſcopas Græcis ſignificare arbitrantur, quemadmodum & Cornarius in Aetio interpretatur. Quorum equidem ſententiam non prorſus improbandam cenſeo, quoniam palàm eſt, hanc plantam folijs linum referre, & ad ſcopas conficiendas aptiſſimam eſſe. tametſi Dioſcoridis placitis ea non admodum adſtipuletur, ſicuti nec alia vocata Linaria, quòd neutrius folia è nigro, quod viderim, in rubrum mutentur, quòdq; harum ramuli longè plura habeant folia, quàm quina, vel ſena. Vidi quoque alias plantas, quas, non deerant, qui legitimam facerent Oſyrim. verùm cùm etiam in his nonnullæ deſiderarentur oſyridis notæ, non libuit eorum probare ſententiam. Oſyridis hiſtoriam tradit etiam Plinius libro 27. cap. 12. vbi ita ſcriptum reliquit. Oſyris ramulos fert nigros, tenues, lentos: & in his folia nigra, ceu lini: ſemenq; in ramulis nigrum initio, dein colore mutato rubeſcens. hæc Plinius. In quibus, meo iudicio, lapſus deprehenditur ipſe Plinius, quòd ijs notis depinxerit huius plantæ ſemen, quæ folijs reddidit Dioſcorides, à quo tamen Plinius illa mutuatus eſt. De viribus Oſyridis Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum diſſeruit, ijs verbis. Oſyridi, inquit, herbæ, ex qua κορήματα (ſiue ſcopas, ſiue medicamenta, quæ cutem exterunt, & læuigant, interpreteris) fieri ſolent, amara ineſt qualitas, & obſtructiones expediendi facultas. quare & in iecinore conſiſtentes obſtructiones adiuuat. Herba hæc ὄσυρις Græcis, Latinis item Oſyris dicitur: Germanis, Harn kraut: Italis pariter & Hiſpanis, Linaria.

Plinii lapſus.

Oſyridis uires ex Gal.

Nomina.

SMILAX ASPERA.

Σμίλαξ τραχεῖα. SMILAX ASPERA. CAP. CXXXIX.

SMilax aſpera, folia habet periclymeni: ſarmenta tenuia, multa, rubi modo, aut paliuri aculeata; arbores ſcandit, ab imo ad ſumma perreptans, ſe conuoluens eis [a]: fert racemos exiles, qui maturi rubeſcunt, guſtumq́ue leniter mordent. Naſcitur in paluſtribus, & aſperis: radice dura, craſſaque. Folia, & acini, & antè, & poſt epoti, venenoſorum antidota ſunt. Tradunt, ſi infantibus nuper in lucē editis, quid ex his tritum propinetur, nulla poſtmodum uenena nocitura. Inciditur etiam ad alexipharmaca, id eſt, ad ea medicamenta, quibus uenena arceantur.

a Meū. καρπὸν ἔχει βοτρυώδη. i. fructū habet racemoſum.

10

Σμίλαξ λεία. SMILAX LAEVIS. CAP. CXL.

LAeuis Smilacis folia hederæ ſimilitudinem habent, molliora, læuiora, tenuiora: huius ſarmenta ſupradictæ ſimilia, nullis horrent ſpinis: conuoluitur arboribus, ut prior: fructum parit lupini modo nigrum, exiguum: floribus in [a] cacumine perpetuis, multis, rotundis. Hac ſmilace, quadam topia-

a Meum. & Cat. κατὰ πᾶσαν τὴν σμίλακα, i. p totam ſmilacem.

SMILAX LAEVIS.

riorum

riorum arte, tentoria contra æſtus moleſtiam factitantur: folia per autumnum decidua. Semine cum dorycnio poto[b], ternis ſingulorum obolis, varia & tumultuoſa in ſomnis obuerſari traduntur.

[b] Meũ. τριωβόλον ἀττικὸν ἑκάτερν, i. vtrunque triũ obolorum Atticorum.

Smilax aſpera Hetruſcis Hedera ſpinoſa, ſiue Rubus ceruinus nominatur. Hanc diligentiſſimè perſecutus eſt Theophraſtus libro 3. capite vltimo de plantarum hiſtoria, vbi ita ſcriptum reliquit. Smilax, id eſt, hedera Cilicia, amplexicaulis ipſa quoque aſſurgit, frutex aculeatus, & velut præhorridus: folium hederæ, paruum, ſine angulo, iuxta pediculi retinaculum humectum: peculiare, quòd medium illum callum, qui inſtar ſpinæ animantium ſecat, prætenuem habet, & interualla ſtaminea, non ex eo porrecta, vt cætera, ſed circa eum in orbem circumacta, ab annexu pediculi ducit, ad caulem verò foliorum internodia conſummantem: iulus ab eiſdem pediculis atque folia, tenuis, ſeque conuoluens dependet. Flos candidus, ſuauiter olens, uerno proueniens tempore: fructus proximus ſolano, atque melothro, & maximè uuæ labruſcæ uocitatæ. Racemi penſiles vt hederæ ſunt, verùm ad labruſcam potius accedunt: nam de eodem puncto pediculi acinorum exeunt. Colore fructus rutilus eſt: nucleos in vniuerſum quidem binos continet, quanquam grandior ternos, & paruulus unum. Nucleus durus admodum eſt, & colore forinſecus niger. Peculiare racemis, quòd per latera caulium ſepiunt, poſtremoque caulis racemus omnium maximus propendet, ſicut in rhamno, & rubo: vnde fit vt extremo fructife-

Smilacis aſperæ hiſtoria ex Theophr.

L V P V L V S.

ra, &

ra, & latere largè fructifera ista spectetur. Hactenus Theophrasti de smilace aspera sententia. Hanc eius radices esse plantam affirmant, quam Hispani zarzam parrillam vocant. De qua cum superius primo libro vbi de ligno Guaiaco egimus, latius scriptum sit; hìc eadem repetere haud operæpretium esse censemus. siquidem eò se conferre poterunt lectores, qui zar-

Smilacis læuis hist.

zæ parrillæ historiam & vires legere voluerint. Quæ autem Smilax leuis appellatur, si ea non est, cuius hic iconem expressimus, alia sanè in præsentia ad manus non est, quæ magis læuem smilacem referat: quàm hæc, in qua nihil desideratur, præterquam seminis facies, quæ nullam prorsus cum lupino conformitatem habet. Hæc itaque vbique ferè prouenit, sed præsertim in Hetruria, vbi passim frequentissima inuenitur. Incolæ eam vulgò vocant Viluccbio maggiore. Hæc folijs asperam quadantenus imitatur, nec secus ac illa arbores scandit, seque conuoluit eis, proxima quæque vinciens: uerùm sarmentis, siue ramulis constat, non ut altera horridis, aculeatisque, sed læuibus, flexilibus, ac lentis. Flores profert candidos, calathi effigie: è quibus semen prodit atrum. Officinæ hanc plantam Volubilem nuncupant. Cuius tamen plura Mauritanis habentur genera, quorum unum illud est, quod Lupulum appellant. Huius etsi apud medicos ætatis nostræ frequentissimus sit usus, addaturque ab ijs in quàm plurima medicamenta; nihil tamen de eo, quod equidem inuenerim, Galenus, & Dioscorides, alijsque ueteres tam Græci, quàm Latini authores, posteritatis memoriæ prodiderunt, quanquam non desunt, qui uelint, hunc Plinio esse Lupum salictarium, ab eo hoc tantùm nomine demonstratum libro 21. cap. 15. atque ibi inter eas herbas connumeratum, quæ sponte nascuntur, quibusque pleræque gentium vtuntur in cibis. Lupulus itaque in Germania, Boemia, Polonia, & in alijs septentrionalibus regionibus magna sanè cultura in campis alitur, ad ceruisiam conficiendam. Nam absque lupuli folliculis ea parari nequit. Duum est generum, Satiuum, & sponte proueniens. Hoc in sepibus, & frutetis prouenit, illud in campis seritur, adactis subinde palis, quibus se circumuoluit. At facie inter se non differunt, præterquam magnitudine. quandoquidem satiuum omnibus suis partibus adultius est. Planta est arbores scandens & contexendis pergulis aptissima: folijs vitigineis, Bryoniæ modo, modò ternis, modò quinis diuisuris circunstantibus asperis, ut in cucumere. Sarmenta habet prælonga, aspera, hirsuta & quadantenus aculeata. Flores edit subpallidos, racemososque, & folliculos numerosos, exiles, compactili quadam serie dependentes, in quibus atrum, & amarum concluditur semen. Lupuli flores, folliculi, & radices, excalfaciunt, aperiunt, extenuant, abstergunt & expurgant. Atqui turiones, quibus elixis utimur in acetarijs, cùm plus humiditatis habeant, parum quidem, tum excalfaciunt, tum siccant. Sunt tamen sumentibus & cibus, & medicamentum. Nanque sanguinem mundant, uentrem soluunt, obstructiones aperiunt, nec paruam cum palato ineunt gratiam. Florum, & folliculorum decoctum datur commodè potandum contra hausta uenena, scabiem, Gallicam luem, & cæteros quosque affectus, qui extimam cutim inficiunt, nempe lichenes, serpigines, impetigines, alphos & huiusce generis alios. Datur & in febribus diuturnis, à Iecinoris infarctu prouenientibus. Semen tritum, & potui datum semidrachmę pondere, interaneorum animalia necat. Menses prouocat, & urinam pellit. Flores, & folliculi in desessionibus additi, pręstant ad induratos, & tumidos fœminarum locos. & ad eos, qui difficulter urinam reddunt. Lupuli uocati latius meminit Mesues inter sua deiectorię facultatis medicamenta, ubi hęc ad sensum habet. Est & aliud

Lupuli hist. & vires ex Mesue.

Volubilis genus, quod LVPVLVS appellatur, folia habens aspera, cucumeris modo: flores exilibus folliculis squamatim compactos, racematimque dependentes, colore subcinereo. Hic flauam bilem detrahit, sanguinem ab ea expurgat, & eius inflammationes extinguit. Sero caprino maceratus, ualentior redditur. Succus cum sacchare decoctus syrupi modo, regio morbo laborantibus medetur. Sed profectò mirum est, quòd eo nostrę ętatis medici tam parcè raroque utantur, cùm tamen pręstantissimum sit medicamentum. quandoquidem tum herba ipsa per se, tum etiam succus polentę admistus, capitis dolorem à caliditate contractum tollit. Iecinoris, & ventriculi æstus mitigat. Syrupus ex sacchare, & eius succo paratus, vtilissimè exhibetur in febribus à bile, & sanguine excitatis, hæc Mesues de Lupulo. Cæterùm ad institutum

Smilacis utriusq; uires ex Gal.

nostrum reuertamur. Smilacis vtriusque vires tradidit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Milax (sic enim Smilacem vocat Galenus) aspera claviculis plena est, ita vt variè sursum deorsumq; arboribus circumuoluatur. Folia gustatæ aliquid habent acrimoniæ, & alioqui si illis vtaris, calefaciunt. Milax læuis facultate quodammodo prædictæ similis est. Planta quæ Græcis σμίλαξ τραχεῖα, Latinis Smilax aspera, & Hedera Cilissa vocatur: Italis,

Nomina.

Hedera spinosa, & Rouo ceruino: Germanis, Scharpfe vuinden. Quæ verò σμίλαξ λεῖα Græcè, Smilax læuis siue lenis Latinè dicitur: Italicè, Viluccbio maggiore: Hispanicè, Correguela mayor: Gallicè, Liset maior.

Μυρσίνη ἀγρία. RVSCVS. CAP. CXLI.

SYluestris myrtus, aliquibus oxymyrsine, aut myrtacantha, Latinis ruscum appellatur. folium fert myrti, latius, in formam lanceæ mucronatum. baccæ per maturitatem rubescũt, rotundę, a medio folio dependentes, osseo intus nucleo: cubitales ramuli ab radice exeunt, vitilium modo lenti, fractu contumaces, foliosi: radice graminis simili, acerba, & subamara. Folia, & baccæ in vino potæ, vrinam cient: menses pellunt, vesicæ calculos frangunt, stillicidio vrinæ medentur, dolores capitis sa-

Rusci consid.

nant, & regium morbum. In asperis, & præcipitibus locis enascitur. Decoctum radicis in vino potum, eosdem præbet effectus. Cauliculi recentes, asparagorum vice in cibo sumuntur: amari autem sunt, sed vrinam mouent.

RVscum officinæ corrupto nomine ex literæ additione Bruscum appellant. Nos uerò, quòd arcendis muribus is aptissimus sit, si salitis appensis carnibus funiculo circumligetur, Pungi topi Hetrusca lingua dicimus. Germinat hic

Nomina.

uere asparagi modò, turionibus tamen breuioribus, crassioribus, hirsutisq;: qui elixi manduntur ex oleo, sale, & aceto. Cæterùm, quòd non obscurè amarorem gustui relinquant, in medicamentis potius, quàm in cibis expetuntur: sunt enim ciendæ urinæ, aperiendisq; obstructionibus perquam idonei. Græcis, quòd folijs sit acutis, & myrtum æmuletur, oxymyrsine, hoc est, acuta myrtus appellatur. Ea Græcis μυρσίνη ἀγρία & ὀξυμυρσίνη uocatur: Latinis, Ruscus, & Myrtus syluestris: Arabibus, qui Cubebas cum rusco confundunt, Cubebe: Italis, Rusco & Pungi topi: Germanis, Bruosch: Hispanis, Ius barba, & Gil barbera: Gallis, Brusco.

RVSCVS.

Δάφνη ἀλεξάνδρεια. LAVRVS ALEXANDRINA. CAP. CXLII.

LAurus Alexandrina folio eſt ruſci maiore, moliore,& candidiore;ſemine[a] inter folia rubro, ciceris magnitudine; ramos ſpargit in terra dodrantales,interdum longiores:radice ſyluestri myrto ſimili,maiore molliore odorata. inuenitur in montoſis.Difficiles partus accelerat,radice pota ſex drachmarum pondere in uino dulci,& ſtillicidio urinæ auxiliatur,ſed ſanguinem extrahit.

a Meū. ἐν μέσοις. i. in medus.

SI laurum Alexandrinam,& Hippogloſſum vnam & eandem plantam eſſe ſenſiſſet Dioſcorides,vt quidam exiſtimant,nulli quidem dubium eſt, quin ſuperuacuum erat, de iiſdem ſeorſum, diuerſis atque etiam proximis capitibus Dioſcoridem differere. vel nulla in earum notis, & viribus reperiretur differentia. Sed quoniam eas ſeorſum tanquam diuerſas retulit, diuerſasq; vtriuſque notas aſsignauit; idcirco has plantas inter ſe differre dicatur,neceſſe eſt. Nam etſi vtrique folia ruſci red-

Lauri Alexádrinæ conſid.

LAVRVS ALEXANDRINA.

rusci reddiderit Dioscorides; tamen Hippoglossum statuit aculeatam gerere comam, & in summo ceu linguas è folijs exeuntes: commendauitq; comam ad dolorem capitis coronæ modo impositam; & radicem, succumq; malagmatis admisceri scripsit. Verùm hìc in Lauro Alexandrina nec linguarum meminit, nec aculeorum è folijs prodeuntium: tradidit quidèm hanc folia habere rusco similia, sed maiora, molliora, & candidiora: ramos dodrantales, in terram sparsos: radicem rusco similem, maiorem tamen, molliorem, & odoratam. Cui vires tribuit ad difficiles partus, ad vrinæ stillicidium, & ad sanguinem extrahendum. His accedit, quod (vt Dioscorides testari videtur) Laurus Alexandrina fructum fert rubrum, ciceris magnitudine, inter folia, non autẽ in medijs folijs, vt hippoglossum, & ruscus. Ex his itaq; tum notis, tum viribus, quæ in hisce duabus plantis maximè pugnare deprehenduntur, omnibus abundè constare arbitror, hallucinari eos, qui putant Laurum hanc, & hyppoglossum vnam & eandẽ esse plantam. Nos equidem hanc, cuius hìc figuram damus, veram ac legitimam Laurum Alexandrinam esse censemus, quæ (vt pictura pulchrè demonstrat) non parum ab hippoglosso differt. Huic alteram adiecimus, quæ & ipsa haud dubiè, ni fallor, fuerit Laurus Alexandrina, si huic fructum in medijs folijs innasci concedamus.

Lauri Alexãdrinæ vires ex Gal.

Lauri Alexandrinæ uires memoriæ prodidit Gal. lib. 8. simpl. med, sic inquiens. Lauri herbæ, quam & Laurum Alexandrinam appellitant, temperatura euidenter est calida, & gustantibus acris simul & subamara est: potaq; tum vrinam, tum menses prolicit.

Nomina.

Planta Græcis δαφνὴ ἀλεξάνδρεια, Δαφνοειδὲς. Latinis, Laurus Alexandrina dicitur: Arabibus, Gar Alexandriæ: Italis, Lauro Alessandrino.

Δαφνοειδές.

DAPNOIDES. CAP. CXLIII.

DAphnoides cubiti altitudine fruticat, ramis flexilibus, obſequioſisque, multis, a medio ſurſum uerſus folioſis: cortex ſupra modum uiſcoſus ramos ueſtit: folia lauri, gracilliora, & molliora, fractu contumacia, quorum guſtatu os & fauces incenduntur: flores candidi; bacca, cùm ematuruerit, nigra: radix inutilis. naſcitur in montoſis. Pituitam extrahit folium recens, vel aridum in potu: menſes ciet, & uomitum: caput inanit commanducatum; ſternutamenta mouet. Baccæ quindecim potæ alluum reſoluunt.

DAPHNOIDES.

CHAMAEDAPHNE.

Χαμαιδάφνη. CHAMAEDAPHNE. CAP. CXLIIII.

CHamædaphne uirgas emittit cubitales, ſingulari ramulo conſtantes, rectas, tenues, læues: folia lauri ſimilitudine, læuiora multò, ac uiridiora: ſemen rotundum, rubens, annexum folijs. Illinuntur capitis doloribus trita folia. & ſtomachi ardores mulcent: ad ſedanda tormina cum uino bibuntur. Potus cum uino ſuccus menſes, & vrinam ciet: idem facit peſſo appoſitus.

Daphnoidis, & Chamædaphnes conſideratio.

DAphnoides, quam officinæ, & herbariorum vulgus Laureolam vocant, frutex eſt vulgaris notitię. Prouenit hęc frequens in vallis Ananię montibus Tridentino agro, & vbiq; ferè locorum. Nam & in Germania, & in Boëmia, atq; alijs plerisq; in locis copioſa viſitur, nullis prorſus reclamantibus notis. Cubitalibus enim aſſurgit virgis, flexilibus, obſequioſisque: folijs numeroſis, ſurſum ſpectantibus, lauro ſimilibus, gracilioribus tamen ac mollioribus, acerrimo guſtu: quin & ramorum cortex admodum tenax eſt. Hinc itaq; fit, ut eos errare toto cœlo deprehendatur, qui putant Mezereum Mauritanis vocatum eſſe Daphnoidem. quandoquidem Mezereon Chamęlea eſt, de qua ſuo loco diſſeremus. Porrò Chamędaphne, quam Laureolam marem ple-

Multorum error.

rem plerique cognominant, folijs ac fructu à Daphnoide non longè differt: verùm hęc tantùm intercedit differentia, quòd Chamædaphne singulari rectoq; caule constat: cui folia circumquaq; prominent, adeò vt in cacumine in orbem vmbellæ instar diradientur: semine inde prodeunte Daphnoidis modo. Cęterùm, quòd vocauerit Plinius Chamædaphnen eam clematidem, quam aliqui Vincam peruincam appellant, credidere quidam hanc Dioscoridi esse Chamædaphnen. Sed profectò ij falluntur: errorq; omnibus euidentior fiet, quàm vt pluribus explodi postulet, si modò contemplentur, & conferantur notę, quibus Vincam peruincam descripsit Plin. lib. 21. c. 11. & quibus repręsentauit Chamędaphnen lib. 24. c. 25. Verùm Plinio, quòd clematidi folia sint lauri, videaturq; humilis laurus, ideo non temerè eam Chamædaphnen dici placuit. Sunt, qui Laureolæ fructum Piper montanum vocent, quamuis rusticis Ananiensibus nil aliud sit piper montanum, quàm Dioscoridis granum Gnidium, vt infrà suo loco dicemus. Daphnoidis recentia folia contusa illinuntur vtiliter ischiadicis tam diu quousq; ruborem, aut vesicas excitent. Daphnoidis, & Chamędaphnes vno tantùm capite meminit Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens. Camędaphnes germina tenera edi quoq; assolent. Est autem persimilis viribus lauro Alexandrinæ: sicut sanè & quod Daphnoides nuncupant. Planta, quæ Gręcis δαφνοειδὴς, Latinis item Daphnoides, & Laureola nominatur: Arabibus, Daphnoides: Italis, Laureola. Quæ verò χαμαιδάφνη Gręcè, Chamædaphne pariter Latinè dicitur: Arabicè, Chamędaphnes: Italicè, Chamedaphne.

Daphnoidis, & Chamædaphnes uires.

Nomina.

ELLEBORVM ALBVM.

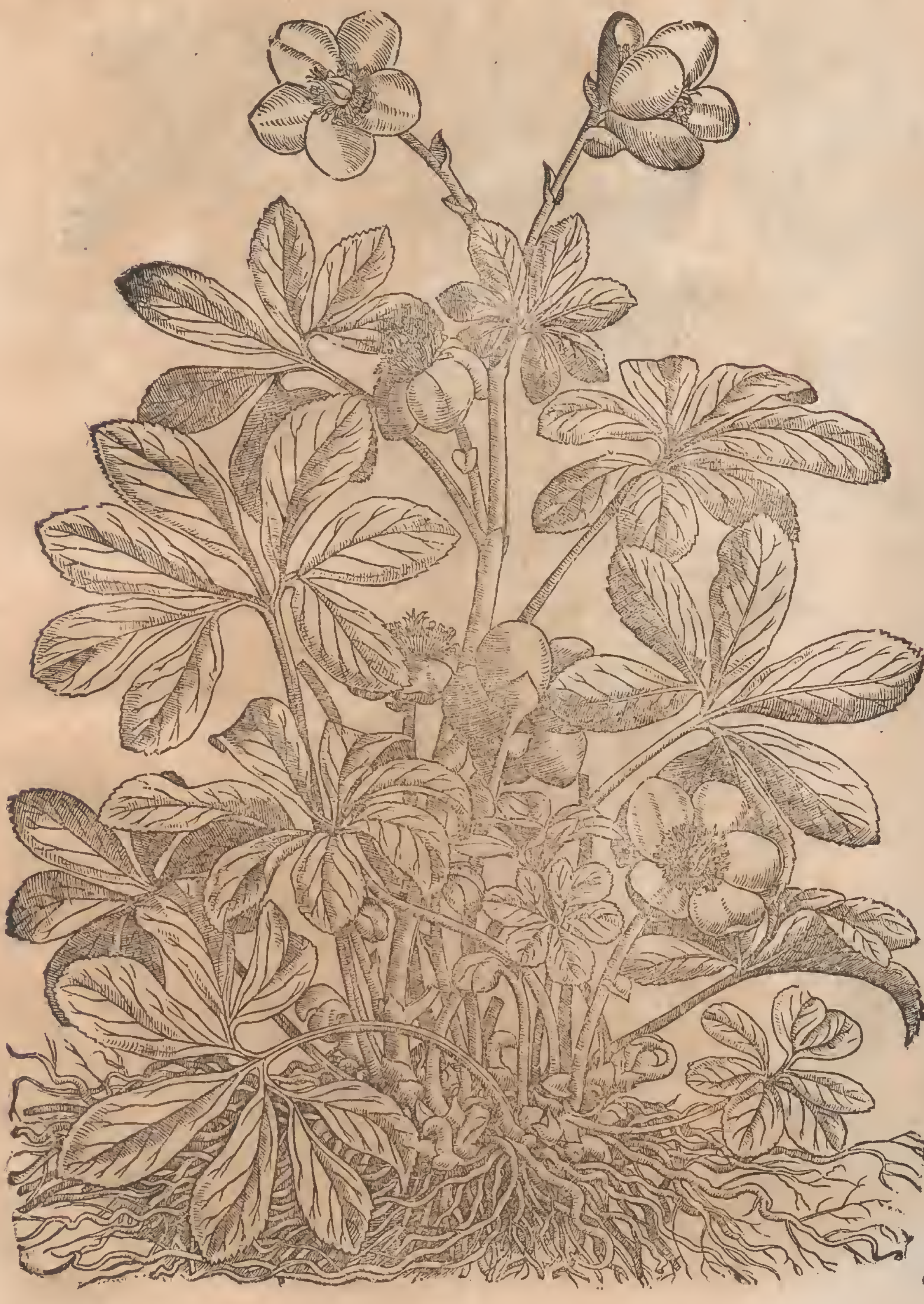
Ἐλλέβορος λευκός. VERATRVM ALBVM. CAP. CXLV.

ELleborum album, Latini ueratrum album uocant, fert folia plantaginis, aut betæ ſyluestris ſimilia, ſed breuiora, & nigriora, rubeſcentia: caulem cauum, quadrantalem, tunicis conuolutum, quas abdicat, cùm areſcere incipit, radicibus nititur multis, tenuibus, ab oblongo, & exiguo capite cepa rum modo exeuntibus. naſcitur in montibus, & aſperis. Radices meſſibus colligendæ. Optimum habetur candidum, friabile, carnoſum, modicè extentum, nec[a] tamen iunci modo mucronatum, quod frangendo puluerem emittit, & tenuem habet medullam, guſtu non admodum feruens[b], neque ſaliuam ſubinde ciens. huiuſcemodi autem ſtrangulat. Primatum Cyrenaicum tenet. Galaticum autem, & Cappadocicum candidiora, & puluere quodam obſita, celerius ſtrangulatus mouent. Vomitione autem uarios extrahit humores. Collyrijs admiſcetur, quæ caliginem oculorum diſcutiunt. partus impoſitum necat, menſes pellit, ſternutamenta excitat; mures interficit, cum melle & polenta ſubactum; abſumit carnes, ſi coquatur unà. Datur per ſe ieiunis, & cum ſeſama, aut ptiſanæ ſucco, aut halicæ, aut lentis cremore, cum aqua mulſa, aut pulte, aut quauis alia ſorbitione. Cogitur cum pane, & ita inaſſatur. Præparatio corporum, ac uictus ratio diligenter tradita eſt, cum ab his qui de medica

a οὐκ' ἀπόξυς, δὲ καὶ χοινώδης. i. nō acutum, & iunceū. ita Meū & Cat.

b Meū. οὐδὲ ἀθρόως, σίελον ἐπισπώμενος. i. neq; cumulatè ſaliuam attrahens.

ELLEBORVM NIGRVM.

cius

cius potione scriptitarunt, tum maximè à Philonide Siculo Ennensi, cui nunc assentimur: quippe lõgum nimis esset in hac præsertim editione de materia, simul medicam curandi rationem exponere. Dant nonnulli in pultis sorbitione, aut copioso halicæ cremore, aut paucum antea cibum dari præcipientes, statim veratrum offerunt. iis præsertim, quibus strangulationis suspicio imminet, aut si valetudo corpus infirmat: hoc enim modo deiecto nihil periculi minatur, quòd cibo munitis non intẽpestiuè medicamentum corporibus offeratur. Vomitiones concitant subditæ ex eo balani cũ aceto.

Ἐλλέβορος μέλας. VERATRVM NIGRVM. CAP. CXLVI.

10 ELleborum nigrum appellatur melampodion, quoniam caprarum pastor nomine Melampus furentes in se Prœtidas primus purgasse, & sanasse fertur. Folia ei viridia, platani similia: minora, foliis sphondylij proxima, subaspera, nigriora, pluribus diuisuris incisa: caulis asper: flores in purpura albicantes, racematim cohærentes: semen cnici, quod in Antycira sesamoides uocant: quo deiectiones moliuntur. Radicibus cohæret nigris, tenuibus, à capitulo cepę simili confibratis, quarũ est usus.

ELLEBORVM NIGRVM ALTERVM.

a Meum. κατάξηροις τόποις. i. siccis locis.

b Meũ, ὀῤῥοῦ πίτυς. i. Lachryma pini.

In collibus, asperis, & [a] sitientibus locis enascitur. Optimum est, quod ex huiusmodi petitur terris, vt ex Anticyra. Nigrum inibi probatissimum gignitur. Eligi debet corpulentum, & plenum in quo tenuis sit medulla, acre, gustu, feruensq; : cuiusmodi est in Helicone, Parnaso, & Aetolia natum: attamen Heliconium præcellit, Veratrum nigrum purgat ventrem, detrahit bilem pituitasque, datum per se, aut cũ scammonia, & tribus obolis siue dracma salis. decoquitur vel cum lente, & iusculis, quæ purgationis causa sumptitantur. Prodest morbis comitialibus, melancholicis, insaniẽtibus, articularijs doloribus, & resolutis. Menses inditum trahit, partus necat: purgat fistulas impositum, & tertio die detractum. Item contra grauitatem auditus in aurem demittitur, ibique in alterum, aut tertium diem esse sinitur. Scabiem sanat illitum cum thure, aut cera, & [b] pice, & cedrino oleo: vitiliginibus, lepris, impetiginibus ex aceto medetur: dentium dolorem collutione mitigat. Erodentibus medicamentis commiscetur: hydropicorum ventri vtilissimè imponitur factum ex eo, farina hordeacea, & vino, cataplasma, Consitum proximè radices vitium, vinum purgandi facultate donat. Huius respersu domos expurgari arbitrantur: quare inter fodiendum stantes Apollinem, Aesculapiumq; precantur, ac vitant aquilæ volatus: aduolare enim non sine periculo tradunt. nanq; si auis effossionem ellebori conspexerit, moriturum qui succidit, augurium est. Celeriter effodiatur oportet, quoniam halitu caput aggrauat: quapropter ad id arcendum, fossuri allium præsumere, & vinum bibere consueuerunt: nulli ita noxæ opportuni redduntur. Veratri albi modo emedullatur.

Ellebori utriusque consid.

Elleborum, quod & Veratrum Latinis dicitur, tam album, quàm nigrum omnibus, ni fallor, notum est in Italia. Et quanuis inibi vnum tantùm Ellebori albi genus inueniatur; nigri tamen tria nobis comperta sunt genera. Vnum quidem flores profert purpureos, quales suo reddidit Dioscorides: alterum verò candidos: tertium denique herbaceos. Hæc vt flore distinguuntur; ita etiam viribus inuicem differunt. quandoquidem alterum, & tertium genus adeò viribus imbecillia sunt, vt ferè nihil ad aluum deijciendam præstent. Id quod facto periculo didici, cùm primum ellebori genus flores ferens purpureos nobis non esset ad manus. Huius radicum diluto ex more nostro parato, hyeme etiam media, & magis vrgente frigore (etsi id improbent medici) præparata prius diutius materia decoctus, ac syrupis ad id facientibus, plures quartana febre laborantes sanauimus. Nunquam enim, quod meminerim, hoc ellebori dilutum dedimus quartanarijs nostris, quin ex vnica assumptione, vel saltem altera, Deo iuuante, fuerint ad sanitatem restituti. Cæterùm albi quoque ellebori dilutum exhibuimus quibusdam melancholicis, magno sanè successu: nullo tamen ægrotantium incommodo, nullaque noxa. Quod non alia ex causa euenisse putauerim, quàm quòd in Tridentino agro, alijsque circùm finitimis locis, ea fortasse sit illius cœli temperies, vt non adeo perniciosis facultatibus scateat vtrunque elleborum, quemadmodum illud, quod in calidioribus prouenit regionibus; tametsi non dubitauerim etiam vtriusque acerrimam vim reprimi, ac corrigi proprijs quibusdam additis medicamentis: Parandi modum, ac etiam propinandi descripsimus libro tertio nostrarum Epistolarum, ad Georgium Handschium Medicum scribentes. Visuntur nigri uniuersa genera Martio, & Aprili mensibus vno & eodem loco florere in amplissima sylua, per quam transeunt, qui Goritia Labacum Carniolæ vrbem proficiscuntur, vbi & nos præstantissimum sæpius legimus. Prouenit quoque Elleborum flore purpureo copiosissimum in Austria superiori non longè a Lintio, prope vrbem quam stair vocant. vnde quotannis ad me illud mittere solet Excellens medicus Marinus Stoppius Flandrus. Purpurei radices nigriores, carnosioresque cæteris habentur: cùm aliorum generum radices vt plurimùm subalbidæ spectentur. Atqui facies non omnibus eadem est, Purpureum enim florem gerenti, numerosa sunt folia, robusta, & saturatè virentia. Ea septena simul ex apice robusti canaliculatique pediculi qui quoque plures in vniuersa planta habentur, prodeunt. Atqui sex, quæ vtrinque terna exeunt, in exortu simul coniuncta spectantur. Quod verò medium est, per se solum sine comite consistit. Caulem gerit hæc planta cubito paulò breuiorem, rotundum, glabrum, ac solidum: flores rosarum figura, in purpura albicantes, è quorum medio inter alba quædam capillamenta octo exoriuntur siliquulæ inuicem coniunctæ corniculi figura, in quibus semen oblongum concluditur; radicibus nititur numerosis, longis, tenuibus, saturatè nigricantibus, tenui intus matrice, & à bulboso capitulo à quo caulis exit prodeuntibus: amaro, acrique gustatu, & qui facilè stomachum moueat; odore insuaui, ac ingrato, & præsertim vbi exenteratæ radices siccescunt. Cæterùm genus alterum, quod florem candidum profert, nihil prorsus facie à præscripto differt, nisi florum colore. Tertium verò genus quod nos fœminam, aut pseudoelleborum appellandum censemus; folia gerit digitis nouem ad pediculum vsque dissecta, aconiti Cynoctoni ferè modo, sed longioribus diuisuris, nigricantia, circumquaque serrata, & è longo planoque pediculo, caua per medium excurrente linea ortum ducentia. Caulem edit vegetum; subasperumque: flores cæteris similes, sed herbaceo colore subuirides, quinque aut plures, emergentibus è medio corniculis acuminatis & vtrinque compressis, in quibus semen continetur. Radicibus cohæret numerosis, tenuibus, palmari longitudine ac etiam longioribus, colore nigricante, & perinde, ac in alijs a cepaceo capitulo ortum ducentibus: odore pariter graui; & sapore amaro, acuto, ac nauseabundo: Nascitur in montibus, & conuallibus. Germinat omne genus Ianuario, & Februario, sed Martio floret, sæpeque suo germinatu niues perforat. Herophilus antiquissimus medicus elleborum fortissimo duci æquabat: concitatis enim intus omnibus, ipsum in primis exire dicebat. Ideo errauisse antiquos parcius id præbendo, cùm celerius erumperet, quod daretur largius. Sed hęc Herophili sententia non placet nostræ ætatis medicis, neque etiam nobis, vt quæ pluribus damnari, & explodi possit. Elleborus niger boues, equos, & sues necat: proinde id in pascuis cauent, quanuis album innoxiè depascantur. Nigri radices demorsis a serpente quadrupedibus mirificè medentur, si recentes in vulneris osculum, sublata à carne cute, immittantur, quòd ita eiaculatum reuocent venenum: quin & illud idem prodest, si gregi pestilentia ingruerit, in auribus traiecta, vel pectori infixa radice. Qua ratione ducti credidere nonnulli, id etiamnum in hominibus fieri posse, quòd si in perforatam calcanei cutem nigrum elleborum inseratur, eos omnino à pestilentia tutos reddat, qui gustauerint. Ellebori semen, Aristotele authore, coturnicibus gratissimum est: quam ob causam antiqui eas abdicarunt mensis. quæ tamen hodie magnopere expetuntur. Porrò non desunt è recentioribus, qui putent nigrum communis vsus Elleborum, cui flores herbacei insunt, non elleborum, nec eius speciem esse, sed eam sanè plantam, quam Columella, & Plinius Consiliginem vocant, quamque ad pecorum pulmonariam curandam, pestilentiamque arcendam summis laudibus afferunt, hoc tantùm puto argumento freti, quòd scripserint ij, si in morbosi quadrupedis auricula consiliginis radix inseratur, perforata ferro prius aure, omnem morbi vim eò confluere, & per illud foramen pestilens virus elici. Siquidem cùm pastores huius ætatis obseruauerint, id totum (vt nos quoque paulò antè diximus) præstari tantùm illius ellebori radicibus, existimauerunt hoc veratri nigri genus, quod flores rubentes non proferat, vel (vt Dioscorides inquit) in purpura albicantes, sed herbaceos, consiliginem esse. Sed ij, mea quidem sententia, falluntur: quippe Absyrtus, & Hierocles idem præstare nigrum veratrum affirmant. Quibus etiam

Herophyli sẽtentia damnata.

Opinio quorũdam reprobata.

bus etiam subscribit Plinius libro 25. cap. 5. his verbis. Nigrum elleborum pecorum, & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem traiecto, & postera die eadem hora exempto. hæc Plinius. Ex quibus vtique perspicuum fit, non modo consiliginis, sed etiam nigri veratri radicem hæc omnia efficere posse. Vanum profectò esset dicere, exempli gratia, sabinam esse calaminthам, vel contrà, quòd vtræque remoratos menses eliciant. quasi natura adeò fuerit auara, vt vnicuique morborum generi vnum tantùm genuerit medicamentum, cùm tamen nullus sit morbus, cui innumeras non creauerit medicinas, vno & eodem ordine adhibendas. Adde etiam, quod cùm nullus extet author, quod ego inuenerim, qui Consiliginis historiam describat, neque vna quidem nota eius faciem representet, non video, quomodo rectè ij asserere possint, veratrum nostri vsus esse Consiliginem. Sciant itaque velim, qui nigrum herbacei floris Elleborum ideò Consiliginem esse contendunt, quòd pestilentibus pecorum morbis præsens remedium sit, si eius radix auriculis, & alijs corporis partibus inseratur, id successu longè meliori effici, si rubentis floris elleboro idem fiat, citiusq; expurgari virus illud pestilens, quòd huic vires insint valentiores. Horum quidem opinionem vt planè sequitur Fuchsius vir doctissimus in libro de compositione medicamentorum, quem prostremò auctum edidit; ita etiam idem, meo iudicio, in manifesto illorum errore versatur. Cæterùm hic non est silentio dissimulanda inepta satis, & vana, meo quidem iudicio, de nigro veratro opinio Vgonis Solerij, viri alioqui doctissimi, vt eius testantur scholia, quæ nuper in priores Aetij libros edidit. Is enim in prædictis scholijs censet, Elleborum nostri vsus tam illud, quod flores fert rosarum modo purpureos, quàm quod albos, esse lycoctoni, uel cynoctoni aconiti species: quod verò herbidos habet flores, Plinij & Columellę Consiliginem, aliorum iudicium secutus. Quod quibus rationibus comprobet, ex eius verbis, quæ modò referam, cognosci poterit. Si quis, inquit, commemoratarum iam plantarum radices diligenter expendat, nihil illas cum nigri veratri radicibus (quæ, teste Dioscoride, cepæ modo bulbosæ sunt, erumpentibus ab imo earum bulbo multis radicibus) commune habere multò euidentius comperiet, quàm ut pluribus demonstrari nunc debeat. Taceo nullum ex his plantis dum velluntur, capitis dolorem ob vaporum halitum concitari, vt ipse millies sum expertus, id quod in nigri ueratri euulsione testatur Dioscorides. Ex his igitur constat, nullam harum trium plantarum ad nigrum veratrum satis apte posse reduci. quin duas priores aconiti lycoctoni postremas species esse, postremam herbam sui generis. hæc Solerius. Quibus verbis cum in me egisse, licet non apertè, meamq; oppugnasse sententiam ex hoc planè coniicio, quòd nullus, quod sciam, ante nos scripserit, tria in Italia, ac priuatim in Carniola reperiri nigri veratri genera. Neque id certè ægrè fero, quòd libenter audiam, indies nouas in re herbaria proferri sententias. Velim tamen id liberius, apertius, & firmioribus tum rationibus, tum auctoritatibus fieri. Redeo ad Solerium, cuius sanè hac in re argumenta me facilè diluere posse spero, vtpote quæ (pace eius dixerim) leuia satis sint, & prorsus à veritate desciscant. Nam falsum esse, ac nimis fortasse temerè dictum arbitror, quòd Ellebori genera illa, quorum superius meminimus, non mittant radices (vt Solerius asserit) tenues, nigras, à cepaceo quodam capitulo pendentes, ac confibratas: cùm omnibus non modò rei herbariæ peritis; sed etiam pharmacopolis, ne dicam lippis, & tonsoribus, manifestum sit, nigri veratri communis vsus radices non aliunde, quàm a Bulbaceo quodam tuberculo omni ex parte pendere nigras, ac graciles: non autem cepæ modo bulbosas esse, & ab imo bulbo multas erumpere, vt ille pronunciauit. Vnde facilè adducor, vt credam, si licet ingenuè dicere quod sentimus, Solerium aut Dioscoridis lectionem luxasse, aut eam minus rectè percepisse, aut parum adhuc rei herbariæ gnarum esse, vt qui fortè in ea re non multum laboris insumpserit. Quòd autem (vt idem ait) ex hoc nostro elleboro, dum effoditur, nullus ob vaporum halitum capitis dolor concitetur, & ob hoc illud legitimum esse non possit, nulla hæc est ratio apud me. Neque enim mirum alicui esse debet, cur id non faciat: quoniam Dioscorides non dicit, quòd Elleborum nigrum effodientibus capitis dolorem inferat, sed quòd halitu caput aggrauat. Quam nimirum grauitatem id, cui flos purpurascit, tanquam cæteris acrius, apud nos sæpius excitat, præsertim si ligone vulnerentur radices, & ventus aduersa parte spiret. Id quod fortasse in Anticyra, Helicone, Parnaso, & Aetolia valentius præstat. quandoquidem, Dioscoridis testimonio, ijs in locis acre gustu, feruensque, & omnium probatissimum gignitur climatis illius ratione. quod in Gallia fortasse, & in Germania cęli inclementia non euenit. Cæterùm quòd priora nigri Ellebori genera, quæ flore tum purpureo, tum albo constant, aconiti cynoctoni, vel lycoctoni sint species (vt Solerius sibi perperàm, mea quidem sententia, persuasit) mihi planè absurdius videtur, quàm vt ab aliquo approbari possit, & debeat. Ea siquidem aconitorum genera iam omnibus clarissimè innotuerunt, suntque caule filicis simili, cubito longiore, & radicibus adeò tenuibus, vt squillarum marinarum cirris eas comparauerit Dioscorides. Quæ sanè omnia in nigro veratro communis vsus nunquam quis inueniat. Huc præterea illud accedit, quòd nobis iam millies experimento compertum est, nigrum communis vsus veratrum, quòd proprio fungatur munere, atrabiliarios omnes sanare morbos: fistulas callo induratas tribus diebus impositum emollire, & purgare: in aurem demissum auditus grauitatem auferre: scabiem, vitiliginem, lepras, & impetigines illitum emendare: & carnem in vlceribus excrescentem absumere. Quibus tamen viribus non Aconitum cynoctonon, sed Elleborum præditum esse, in confesso est. Ex his itaque omnibus abundè perspicuum fieri puto, in hoc Solerij opinionem prorsus explodendam esse: etsi idem in aliis quoque non paucis, meo iudicio, falli deprehendatur. Sed iam nos quoque de CONSILIGINE nostram proferamus sententiam. Ea quidem nobis hactenus incomperta fuit, quòd neminem ex scriptoribus tam veteribus, quàm recentioribus inuenerim (vt supra dixi) qui eius notas memoriæ prodiderit. Atque adeò hinc fit, vt non ausim ego asserere plantam illam, quam hic depingi curauimus, esse ueram ac legitimam Consiliginem: neque enim est, cuius authoritate fretus possim eam radicibus, folijs, caulibus, floribus aut seminibus comprobare. Verùm quoniam huiusce plantæ radices per auriculam perforatam insertæ, pecorum pulmonariam atque etiam alios morbos curant, ellebori nigri modo, non parua mihi oritur suspicio, an fortasse Columellæ, & Plinij Consiliginem præseferat. non tamen velim hoc affirmanter esse dictum; ideoque pseudoelleborum eam appellare libuit. Hanc verò plantam Hieronymus Tragus, cuius sæpe testimonium adfert, & probat Gesnerus, putat esse legitimum Veratrum nigrum. Sed his vt in hac euidentius errat, quàm vt mediocriter etiam in re herbaria versatis ostendi debeat; ita in multis alijs plantis, quorum numerum referre longum esset, a peritis herbarum facilè cognoscitur vanum atque leue iudicium habuisse. Planta itaque cuius hic imaginem exhibuimus, ad duûm palmorum longitudinem assurgit. cauliculos emittit tenues ac molles. folia habet longiuscula, tenuia, quadantenus abrotoni. flores profert buphthalmi, paulò maiores: ex quibus prodeunt capitula oblonga, ruborum moris similia. radicibus nititur nigris, nigrum veratrum æmulantibus, tenuioribus tamen, & aliquantò nigrioribus. Plurima nascitur in Bohemia, præsertim in agro Pragensi. Ea vtuntur omnes illius regni tum medici, tum pharmacopœi pro elleboro nigro: priuatim magno successu ad pecorum morbos. Reliquum autem est, vt de utriusque Ellebori uiribus iam aliquid dicamus. Album, ut Mesues in suo de medicamentis deiectorijs censu prodidit, mortiferum est, quòd facilè homines suffocare possit: idcirco omnino reijciendum esse præcipit. Nigri tamen vsum probat, sed in ualidissimis tantùm corporibus. Quod sanè decretum nonnullos adeò perterruit, ut non modò suis medicamentis Elleborum admiscere non audeant; sed & nomen abhorreant. Verùm ij ridendo potius timore quodam ducuntur, quàm quòd iure usqueadeò ellebero refragari debeant. Siquidem ego testari possum,

Vgonis Solerij opinio explosa.

Consiliginis contid.

Ellebori vtriusque vires.

sum,

PSEVDOELLEBORVM.

ſum, me ſexcentis ferme hominibus nigri ellebori dilutum exhibuiſſe nullo prorſus incommodo: atque etiam eiuſdem diluti faciendi rationem quàm plurimos docuiſſe medicos, qui, facto ſubinde periculo, effectum conſecuti ſunt, vnde ingentes mihi gratias retulerunt, quæ meritò debentur elleboro. Præſtat quod, euu'ſis ſtatim radicibus, interna repurgatur matrice, ſiccaturq; in vmbra. Harum puluis diluto longè fortior eſt: ob id enim non datur niſi robuſtis, & vbi obcalluerit morbus. Proinde de eo ita ſcriptum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum. Veratrum nigrum, atram bilem flauamq; è toto trahens corpore deorſum, nec tamen citra vllam difficultatem pellit. Ideo febribus circuitu repetentibus, & diuturnis obijcimus. Datur quoque inſanientibus: altera caluariæ parte, & ſubter caput diutinè cruciatis commodiſſimum: præſertim viſceribus, vtero, & veſicæ deiectorium medicamen poſtulantibus. Maxima autem eius vis eſt peculiariter educere, quicquid ſanguini commiſtum, eam corrumpit. Ideo veteraſcentibus arquatis morbis vtile: & quibus in ſuperficie ſummatim aſperitudines emerſerunt, velut lepris, impetiginibus & horum ſimilibus; elephantia quoque laborantibus accommodatum eſt. Datur ſcrupulorum ternùm pondere, aut paulò plus minusùe. Fit è ſiccis radicum fibris, aqua paulùm maceratis: poſtea cortice detracto, & in vmbra ſiccato, proiectaq; tenui, quę in ipſa ſubeſt, medulla. Exhibetur autem ex paſſo, & aceto mulſo: verùm ſuauitatis gratia, quædam ex odoratis ſeminibus inferenda. Si verò efficaciorem alui deiectionem moliri ſit in animo, ſcammonij pauxillum adijcito. hactenus Actuarius. Cæterùm antiqui Medici albi veratri puluerem propinabant comitialibus, melancholicis, vertiginoſis, inſanientibus, limphaticis, conuulſis, po-

10

OPHRIS.

ſis,podagricis,reſolutis,hydropicis,& elephantia,membrorumq; tremore affectis. ſed iam eius exoleuit vſus, quòd in puluere non ſine periculo dari poſſit,& ſi eius diluto quàm plurimi abſque incommodo vtantur. In lixiuio decocta albi veratri radix,pediculos,& lendes necat. Decoquitur in lacte ad muſcas perimendas. Nanq; vbi deguſtauerint, paulò poſt emoriuntur. Mures quoque necat, & gallinas. Paratur è radicum albi veratri ſucco arte quadam venenum præſentaneum,quòd illinendis ſagittis quibuſdam in locis vtuntur venatores. Id,ut nos ſæpe in brutis animalibus, & gallis gallinaceis periculum fecimus,vbi ſanguinem contigerit, facto cum ſagitta vulnere, paulò poſt vulneratum animal interficit. Verùm enimuero me in non paruam adduxit admirationem,quòd deuoratum,niſi magna fuerit quantitas, nihil ferè incommodi afferre ſoleat. Ideoq; eo ipſo veſci venatores adfirmant Hiſpani, cum purgationes moliri cupiunt. Od idq; nihil mirum ſi ferinæ carnes hoc veneni genere infectæ, nihil prorſus comedentibus obſint; verùm vbi facto à iaculo uulnere ſanguini ſe immiſcuerit venenum, nullo alio antidoto ſeruari animal poteſt, niſi deuoratis cotoneis malis. Id quod à Cæſare Ferdinando primo, Domino meo clementiſſimo, pluries audiui. Elleberi vtriuſque vires poſteritatis memoriæ tradidit Galenus libro.6.ſimpl.medic.ſic inquiens. Elleborus vterque tum albus, tum niger extergentis ſimul & excalfacientis eſt facultatis. Quamobrem ad alphos, impetigines, ſcabies, lepraſq; accommodi ſunt. Quinetiam niger, ſi in fiſtulam callo induratam demiſſus fuerit, duobus tribuſue diebus callum detrahit. Dentibus prodeſt cum aceto colluentibus. Sunt autem in tertio ordine excalfacientium, & deſiccantium. Verò niger guſtu calidior eſt, candidus ſubamarus. Ha-

Ellebori utriuſq; uires ex Gal.

Ophris descriptio, & uires.

ctenus de vtroque Elleboro Galenus. Cæterùm quædam planta reperitur à recentioribus OPHRIS *appellata, quæ folijs maximè album veratrum repræsentat, Duò tantùm hæc folia profert: inter quæ caulis erumpit, capitulis quibusdam oblongis in vniuersum refertus: è quibus flores exeunt candidi, exiguis linguis similes. Radice nititur gracili, non sine multis appendicibus, odore præstanti. Trefertur vniuersa planta ad denigrandos capillos, fracturas sanandas, & vulnera glutinanda.*

Nomina.

Illa planta, quæ Grecis ἐλλέβορος λευκὸς, Latinis Elleborus albus, & veratrum album appellatur: Arabibus, Cherbachem, seu Charbech abaid: Italis, Elleboro bianco: Germanis, Vueis niesz vurtz: Hispanis, Verde gambre blanquo, & yerua de balleste: Gallis Viraire, Verarum, Veratre, & Ellebore blanc. Illa verò, quæ ἐλλέβορος μέλας Græcè, Ellebo-rus niger, & veratrum nigrum Latinè dicitur: Arabicè, Cherbachem, seu Charbec asued: Italicè, Elleboro nero: Germanicè, Christ vurtz: Hispanicè, Verde gambre negro, & Elleboro: Gallicè, Viraire, & Ellebore noir.

10

Σησαμοειδὲς μέγα.

SESAMOIDES MAGNVM. CAP. CXLVII.

SEsamoides magnum in Anticyra elleborum vocant, quoniam albo ueratro in purgationibus misceatur. Simile est senecioni, aut rutæ: longo folio: flore candido: radice gracili ignaua: semen gustu amaro, cætera sesamæ simile. Ventrem detrahit. datur tritum ad bilis, pituitæque deiectionem quantum tribus digitis capitur, addito ueratri albi sesquiobolo, ex aqua mulsa.

SESAMOIDES PARVVM.

Σησαμοειδὲς

Σησαμοειδὲς μικρόν. SESAMOIDES PARVVM. CAP. CXLVIII.

SEsamoidi paruo cauliculi sunt dodrantales: folia coronopi, minora, hirsutiora: & in cauliculorum cacumine capitula florum penè purpureorum, medio eorum albo: semen sesamæ, fuluum, amarum: radix tenuis. Detrahit bilem, pituitasq; semen ex aqua mulsa potum dimidio acetabulo: illitũ ex aqua tumores, ac tubercula discutit. Nascitur in asperis.

10 *TAmetsi in Commentarijs nostris antea editis, scripsimus maioris, & minoris sesamoidis nullam nos habere cognitionem, nec inuenisse quenquam, qui vnum, aut alterum genus ostenderet, tractu tamen temporis factum est, vt minus à solertissimis rei plantariæ indagatoribus repertum sit, notis omnibus perquàm bellè astipulantibus, vt ex hac imagine quispiam conijcere poterit. Hanc ego Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino refero acceptam. verùm an Maius ex Anticyra in Italiam, hactenus allatum sit, mihi sanè incompertum est. Hoc Græcis* Σησαμοειδὲς μέγα *Latinis Sesamoides magnum dicitur. Illud verò quod Græcis* Σησαμοειδὲς μικρόν. *Latinis Sesamoides paruum.*

Nomina.

CVCVMER SYLVESTRIS.

Σίκυς ἄγριος. CVCVMER SYLVESTRIS. CAP. CXLIX.

CVcumis ſyluestris fructu ſolo distat a ſatiuo cucumere, quem longè minorem parit, oblongis glandibus non diſſimilem: folia, atque ſarmenta ſatiui refert: radice candida, magna. Naſcitur in ſabuletis, & ruderibus. frutice in totum amaro. Inſtillatus foliorum ſuccus aurium dolori conuenit. Illita ex polenta radix, ueterem omnem tumorem diſcutit: impoſita cum reſina terebinthina, tubercula rumpit: iſchiadicis infunditur: podagras diſcutit, decocta ex aceto & illita. Eius decocto dentes in dolore colluũtur. Aridæ farina impetiginem, lepras, & uitiligines absterget: nigris cicatricibus colorem reddit, & in facie maculas expurgat. Radicis ſuccus ſeſquioboli pondere, & itẽ cortex acetabuli quarta parte, bilem, pituitamq; deiiciunt, præſertim in hydropicis: deiectiones autem citra stomachi iniuriam mouet. Radicis ſelibra, in uini præſertim Lybici hemina cõteritur, danturque ex eo terni cyathi triduo, dum tumor abundè deprimi cernatur. E fructu huiuſce cucumeris fit medicamentum, quod Elaterium uocatur, ad hunc modum. Decerpti cucumeres, qui tacti protinus exiliunt, ſeruantur nocte una. postridie impoſito ſupra craterem rariore cribro, utriſque manibus prehenſi, ſigillatim ſupino cultro, ſurſum uerſus aciem habente, finduntur, atque per cribrum humor in ſubiectũ vas exprimitur: ſimulque carnoſum, quod hæſit cribro, quo facilius excidat, eliditur. quod ita preſſum eſt, reſidere ſinitur, atque in uicinam peluim demittitur. Coaceruata autem in cribro ſegmina dulci aqua perfunduntur, & denuo preſſa abiiciuntur. Humor in pelui agitatur, & linteo opertus, ſoli exponitur, dumq; steterit, tota ſupernatans aqua cum humore concreto, effunditur. Hoc verò identidem fieri ſolet donec exiſtens aqua liqueſcat: qua stillatim exhauſta, ſedimentum mortario ſuſcipitur, & conterendo cogitur in paſtillos. Sunt qui ad hauriendam protinus ſucci abundãtiam, cribratos cineres humi inſpargant, & medium cauantes triplicatum linteum obtendant, per quod elaterium cum ſua humiditate diffundunt, ſiccatumque in pila, ut dictum eſt, conterunt. Aliqui pro dulci aqua marinam perfundentes, ita eluunt. Alii in nouiſſima lotione mulſam aquam reſpergunt. Elateriũ optimum eſſe constat, læue, non ponderoſum, cum candore leniter humectũ, gustu amariſſimũ, quodque lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Porraceum tamen ſcabrumque, ſi turbidũ ſpectetur, atque erui cineriſque plenum ſit, graue & uitioſum eſſe ſolet. Nec deſunt, qui cucumis ſucco amylum immiſceant, ut candorem ipſum, & læuitatem imitentur. A bimatu ad decennium deiectionibus utile eſt. Integer modus obolus eſt, minimus ſemiobolus, pueris chalci duo, ſiquidem copioſius, periculum adfert. Bilem, ac pituitam utràuis parte extrahit. optima ſuſpirioſis eſt purgatio. quòd ſi in animo ſit deiectionem moliri, adiecto ſalis duplo, & stibii quod colorare ſufficiat, ex aqua, erui magnitudine catapotia dato, postea cyatus unus aquæ tepidæ ſorbeatur. Ad citandas tamen uomitiones aqua diluens elaterium, ſubiectas linguæ partes penitiſſimè penna oblinito. quòd ſi quiſquam difficilius euomat, oleo, aut unguento irino reſoluito: ſomnum inhibeto. Porrò his, qui eximiè vacuantur, continuè uinum, & oleum dare conuenit: etenim uomendo restituuntur. Quòd ſi uomitiones non finiantur, aqua frigida, polenta, poſca, poma, & quæ stomachum denſando corroborãt, offerenda ſunt. Ciet elaterium menſes, & partus enecat, in peſſo ſubditum. morbo regio medetur, cùm lacte naribus infuſum, & diuturnis capitis doloribus liberat. efficaciſſimè anginis illinitur, cum uetere oleo, melle, aut felle taurino.

Elaterium.

SYlueſtris Cucumis frequens in Hetruria prouenit, præſertim agro noſtro Senenſi in oppidorum plateis, & ſecus mœnia, & ſemitas. Ex eius fructibus ſuccum exprimunt officinæ, atque Elaterium vocatum parant. Viticulas humi fundit bicubitales, ac adeò aſperas, vt contrectantes pungere videantur. Folia illi ſunt ſatiuo cucumeri ſimilia, ſed rudiora, hirſutiora, aſperioraque, & auerſa parte ſubalbicantia, numeroſis intercurſantibus venarum lineamentis, longis, craſſis, aſperiſque pediculis nitentia. Flores ex alarum cauitatibus in toto caule prodeunt aurei; ſtellarum figura, ſatiui cucumeris modo, retrò extuberante fructu, qui tandem auctus, & longus factus glandis magnitudinem ſuperat: aut dactylos æquat. Is hiſpidus eſt, & quaſi aculeis horreſcit, qui menſe Auguſto maturus factus, candicat, & ſponte, aut leuius impulſus non ſine impetu à pediculo diſiungitur, & tormenti inſtar, nigrum, maturumque ſemen in legentes eiaculatur, quaſi iniuriæ propulſator. Radice nititur dodrantali, & quandoque longiore, brachiali craſſitudine, candida, plena, ſuccoſa, & inſigniter amara, quemadmodum planta tota. Naſcitur locis incultis, in ſabuletis, ac ruderibus. Officinæ ex fructuum ſucco Elaterium parant. Valerius Cordus nuper editus à Geſnero Galenum reprehendit, quòd dixerit in libro de ſimplicium medicamentorum facult. ſemina agreſtis cucumeris omnino eſſe amara. ſed pace mortui Cordi dixerim, falsò Galenum impugnat, cùm nuſquam (quod viderim legerimq;) id ſcripſerit Galenus. Is enim libro quarto de ſimpl. medicamentorum facult. cap. 7. quædam cucumerum ſemina amara eſſe dicit, quemadmodum & amygdala, ſed non explicauit, an in agreſti cucumere vel in ſylueſtri id quandoq; reperiatur: quanquam coniectura quadam affirmari poſſit, de ſatiui cucumeris tantùm ſemine Galenum eſſe locutum, vtpote qui legentes admonere voluit, huiuſcemodi ſeminum nucleos, qui natura dulces ſunt, quandoque etiam amareſcere, ſoli, in quo ſeruntur, vitio. Cæterùm de Elaterio diſſerens Theophraſtus lib. 9. cap. 14. de hiſtoria plantarum, ita ſcribit. Sed omnium medicamentorum diuturniſſimum Elaterium eſt, optimumque quod vetuſtiſſimum. Itaque medicus quidam, vir haud inſolens, neque mendax, elaterium ducentorum annorum, virtute mirabili ſeruare apud ſe retulit, eo à quodam munere donatus. Cauſa, ob quam tam longo ſeruari tempore poſſit, humoris copia eſt: quamobrem vel cùm præciderint, in cinere humidum ponunt, & tamen ne ita quidem ſiccari poteſt, ſed vſq; ad quinquageſimum annum lucernis admotum lumen extinguit. Hæc igitur vis peculiaris iſti tribuitur. hactenus Theophraſtus. A quo maximè diſſentire videtur Dioſcorides: quippe qui Elaterium dixerit à bimatu ad decennium deiectionibus vtile eſſe. Theophraſtus verò, idem ducentis annis mirabili virtute ſeruatum eſſe ait. Quin et in eo diſcordare deprehenduntur, quòd alter tradiderit tantum humoris in ſe continere Elaterium, vt vſque ad quinquageſimum annum lucernis admotum lumen extinguat. Alter verò probatiſſimum illud eſſe Elaterium, quod lucernarum luminibus obiectum, facilè flagret. Theophraſto ſubſcribit Plinius libro. 20. cap. 1. vbi ſic inquit. Elaterium vſque ad quinquageſimum annum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum eſt, ſi admotum prius quàm extinguat, ſcintillare ſurſum ac deorſum cogat. hæc Plinius Theophraſtum ſecutus. Cæterùm hac in re facilè crediderim, Dioſcoridis codicem hoc in loco omnino deprauatum eſſe.

Cucumeris ſylueſtris cõſ.

eſſe. Quippe præter Theophraſti, & Plinij ſententiam, cùm omne humidum, quod pingue non ſit, ignis flammam protinus extinguat, nulli profectò dubium eſt, quin Elaterium, in quo humiditas aquea multum exuperat, potius flammam extinguat, quàm flagret: nanq; flammæ admotum, excitato in humido à calore flatu, lumen extinguit. id quod nobis aliquando experimento compertum eſt. Elaterij vires deſcripſit Meſues inter ſua deijcientia medicamenta, vbi in hunc ſenſum inquit. Cucumis ſylueſtris, ſiue aſininus abradit, & vaſorum oſcula aperit: proinde & inteſtinorum tormina excitat, & alia adfert nocumenta. Sed tolli hæc omnia poſſunt, ſi addatur aut bdellium aut tragacanthæ lachryma, aut aqua mulſa cum ſalis modico, aut ſi ex lacte bibatur. Roboratur elaterij vis, addito foſſitij ſalis momento, aut odorato puluere, quem officinæ ſpecies elephanginas vocant: ijs enim admiſtum felicius quoque operatur. Purgat, vt quidam ferunt, ſcammonij modo. At re vera magis pituitam deijcit, quàm bilem: quanuis & hanc quandoque detrahat, præſertim cùm deiectioni parata promptaq; ſeſe offert. Mirificè præter hæc ſanguinis ſerum expurgat, ab ijs potiſſimùm partibus ducens, à quibus ægrè decumbentes humores detrahi ſolent: quamobrem articulorum dolore vexatis opem non modicam præſtat. Radix in aqua elixa, tuſa, & oleo ſubacta cum abſinthio, diuturnam hemicraniam ſanat ſincipiti, & loco dolenti illita, ſi tamen prius eius decocto foueatur locus. Præſtat idem & ſuccus ex lacte naribus immiſſus, quòd cerebrum purget: idcirco & narium tædia delet, & comitiales iuuat. Idem obduratos reſoluit abſceſſus, quemadmodum & ſtrumas, præſertim addito melle, & caprino ſtercore. Radicis, & cucumis ipſius ſuccus aqua intercute laborantibus præſtantiſſimum eſt medicamentum, quòd flauam propriè educat aquam. Ad idem valet & radicis decoctum. Prodeſt præterea arquatis, & iecoris, & lienis obſtructionibus. Item iſchiadicis, tum clyſteribus infuſum, tum etiam ſi decocta radix exterius imponatur. Siccatæ radicis puluis, vulnerum cicatrices attenuat ex melle impoſitus: & ſugillata ex ictu delet. Eiuſdem ſuccus fabacea farina admiſtus, & linimenti modo adhibitus maculas omnes, quæ cutis nitorem vitiant, mirificè detergit. Sed animaduertendum eſt, ne pluſquàm par ſit hauriatur: quòd reſeratis vaſorum oſculis ſanguinem eliciat. Cucumeris agreſtis vires reddidit Galenus lib. 8. ſimpl. medic. his verbis. Cucumeris agreſtis, & fructus ipſius ſuccus: quem vocant Elaterium, & non minimè radicis, ac foliorum, ad medicationes accommodus eſt. Elaterium itaque menſes ciet, & fœtum interimit appoſitum, ceu alia omnia amara ſimul & ſubtilium partium, maximè ſi aliquam habeant caliditatem, veluti enim virum Elaterium. Summè ſiquidem amarum eſt, leuiter calidum, vt ex ſecundo ſit ordine excalfacientium. Porrò tale protinus quoq; digerendi vim poſſidet. Sic igitur eo angina laborantes inungunt quidam cum melle, aut oleo vetere. Bonum item eſt regio morbo affectis, fuſum cum lacte in nares. Hoc etiam vſu dolores capitis ſanat. Atq; Elaterium quidem eiuſmodi eſt. At radicis ſuccus, vt & foliorum, licet elaterio ſimilem vim habeat, imbecilliorem tamen. Sed & ipſa radix adſimilem facultatem poſſidet: abſtergit nanq;, digerit, atque emollit. Porrò cortex ea potentius deſiccat. Huius planta Græcis σίκυς ἄγριος appellatur: Latinis, Cucumis anguinus, ſylueſtris, & erraticus: Arabibus, Chefe allimar, kate albenei, ſeu Cheta alhamar: Italis, Cocomero ſaluatico: Germanis, Vuilder cucumer, & Eſels cucumer: Hiſpanis, Cogombrillos amargos: Gallis, Cocombre ſauuage. Eius verò ſuccum Græci ἐλατήριον, Latini ſimiliter elaterium vocant: Itali, Elaterio.

Elaterij vires ex Meſue.

Cucumeris ſylueſtris vires ex Gal.

Nomina.

Σταφὶς ἀγρία. STAPHIS AGRIA. CAP. CL.

Staphis agria, ſiue herba pedicularis, folia habet labruſcæ diuiſa: & cauliculos rectos, molles, nigroſque: fert florem glaſti: & folliculos virides, ſimiles ciceri, & in his nucleum triangulum, ſcabrum, ex nigro ſubfuleſcentem, intus album, guſtu acrem. Grana quindecim, ſi trita in aqua mulſa dentur, craſſum humorem per vomitum purgant: ſed qui hauſerunt, ambulare debent. Prudenter tamen attendere oportet, & aquam mulſam continuò potui dare: quoniam pericula ſtrangulationis inferunt, & fauces adurunt. Trita, & ex oleo illita phthiriaſi prodeſt: item prurigini, & pſoris. Cit plurimam pituitam commanducata: decocta in aceto, dentium dolori, colluto ore, ſubuenit: rheumatiſmum gingiuarum ſiſtit: vlcera oris manantia cum melle ſanat. Vrentibus malagmatis imponitur.

Staphis agria, quam officinæ Græca voce corrupta vulgò Staphuſariam vocant, Latinis ab effectu, quòd pediculos necet, Herba pedicularis dicitur. Hæc in Iſtria, Dalmatia, Apulia, & Calabria, frequentiſſima prouenit. Eius ſemen copioſum apud ſeplaſiarios inuenitur: nanque eo frequenter vtuntur medici in apophlegmatiſmis. Id quod etiam plurimùm expetitur mulieribus ad pediculos, & lendes necandos. Sunt qui ſcribant, epotis Staphidis agriæ floribus, & illitis eiuſdem folijs ſanari eos, qui à ſerpentibus demorſi ſunt. Staphidis agriæ meminit Galenus in Aſtaphide lib. 6. ſimpl. med. ſic inquiens. Aſtaphis agria vehementer acrem obtinet facultatem, adeò vt ex capite pituitam purget, quod ἀποφλεγματίζειν Græci dicunt, abſtergatq; valenter. Itaq; ad pſoram accommodata eſt. Sed & vrendi vim aliquam habet. Ea planta Græcis σταφὶς ἀγρία, & ἀσταφὶς ἀγρία nominatur: Latinis, Staphis agria, Vua ſylueſtris, Herba pedicularis, & pituitaria: Arabibus, Alberas, Habelras, Muibazagi, ſiue Miubezegi: Italis ac officinis, Staphuſaria: Germanis, Biſzmijntz: Hiſpanis, Fabaraz Paparraz: Gallis, Eſtaphiſagrie, & Herbe aupoulx.

Staphidis agriæ conſid.

Staphidis agriæ vires ex Gal.

Nomina.

STAPHIS AGRIA.

Θαψία. THAPSIA. CAP. CLI.

THapsia nomen ideo accepit, quòd in Thapso eiusdém nominis insula, primùm inuenta sit. Tota verò natura ferulæ similis est: graciliore caule: foliis fœniculi: vmbella anethi in cacumine, à singulis surculis erumpente: flore luteo: semen quale ferulæ: latiusculum, sed aliquantò minus: radix foris nigra, intus candida [a], longa, acris crassiore libro vestita [b]. Succi extrahendi ratio hæc est. Facto in ambitu scrobe cortices inciduntur, aut radix in fornicis speciem in se excauata cooperitur, quò merus succus confluat. oportet illuc sequenti die se conferre, & congestum succum extrahere [c]. Tunditur etiam radix in pila, & succus organo per quallum expressus, fictili crasso insolatur. Aliqui folium vnà terunt: sed inualidior huiuscemodi succus. Hoc autem interest, quoniam qui ab radice manauit, grauius olet, & humidus permanet: è foliis autem extractus exiccatur, atque teredinum iniuriam sentit. Qui succum colligit, stare debet non obuersus vento: aut potius cùm dies apricus est, & à flatu silet: quoniam ob halitus acrimoniam facies vehementer intumescit, nudaque corpora inuadunt

a Meũ, & Cat. μεγάλη. i. magna.
b Meum ἐπί ζεται. i. succus colligitur.
c Meũ, & Cat. χυλίζεται δὲ ἡ ῥίζα. i. exprimitur etiã succus è radice.

THAPSIA.

dunt pustulæ. ob id prius liquido cerato, & adstringente, nudas partes illinunt, & ita muniti accedunt. Tam cortex radicis, quàm succus purgandi uim habent, & lacteus succus in aqua mulsa potus: nam utrinque bilem extrahunt. Radicis modus, quaterni oboli cum tribus seminis anethi drachmis: succi, terni oboli: lacti, obolus unus. quod eo amplius assumitur, periculosum est. Huiusmodi purgatio conuenit suspiriosis, & diuturnis laterum doloribus, reiectionibusque: datur in cibis, aut obsonio, quibus difficile sit uomere. Tam radix, quàm succus omnium maximè, quæ pares cum eis uires adepta sunt, uim habent extractoriam ex alto, ubi ex imo aliquid euocādum est, aut meatuum laxitas aliò transferenda est. unde succus illitione, aut radix recens affrictu alopecias explent. Radix, succusque cum æquis ceræ, thurisque portionibus, sugillata, liuoresque tollunt: sed non plus binis horis dimittantur: locus deinde aqua maris calida foueatur. Vitia cutis in facie emendat, cum melle illitus succus, lepras tollit: tubercula discutit, perunctus cum sulphure. In diuturnis pulmonum, laterum, pedum, articulorumque ualetudinibus utiliter illinitur. Valet ad integendam colis glandem ijs, qui natura, non circuncisione curti sunt: tumorem enim excitat, qui pinguium fotu emollitus, præputii iacturam resarcit.

De tapsiæ

Thapsię consideratio.

DE thapsiæ viribus locutus est Theophrastus libro 9. cap. 22. de plantarum historia, vbi ita scribit. Thapsiæ radix vomitoria est, & si quis continuit, tam superius, quàm inferius purgat. Ad hæc liuida tollere potest: suppurationes tamen aliàs exalbidas facit. Succus eius validior est, & quidem tam superius, quàm inferius purgat. Nullus seminis vsus. Nascitur tum alibi, tum in terra Attica, in qua pecudes incolæ eam non tangunt, peregrinæ verò depascunt: & aut aluus soluitur, aut intereunt. hactenus Theophrastus. Thapsiam author est Plinius libro 13. cap. 22. à Nerone claritatem accepisse, eique magno vsui fuisse sui imperij initio, quòd nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thapsia, thure, & cera, sequenti die contra famam cutem syncerans circunferret: etenim ea mirum in modum sugillata delet. Thapsia plurima nascitur in Apulia, præsertim Gargano monte, inter complures ferulacei generis plantas. Prouenit & in nostris maritimis locis adeò ferulæ adsimilis, vt non facilè, nisi à rei herbariæ peritis, vna ab altera dignoscatur. Visitur etiam hodie in hortis ad spectaculum plantata. qua ratione iam ferme omnibus innotuit in Italia. Cæterùm non desunt impostores, qui Thapsiæ radicum cortices pro Turpeto venditent: quæ quidem à peritis seplasiarijs in ea medicamenta iure optimo addi possunt, quę Thapsiam exposcunt: sed in turpeti locum non sunt, meo iudicio, recipiendæ. Quapropter maximè in hoc (vt superius diximus in Tripolij commentatione) à Fuchsio dissentimus, qui Turpetum à Mesue descriptum, nil aliud esse censet, quàm Thapsię radices. *Thapsię vires ex Gal.* *Thapsię vires memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Thapsia acrem habet, ac vehementer excalfacientem facultatem cum humiditate. Quamobrem ex alto violenter extrahit, & ipsum quod extraxit, digerit. Verùm plusculum ad ea efficienda tempus postulat, vt quæ largè excrementitia humiditate impleta est, ob quam celeriter corrumpitur. Et libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, sic inquit. Qui Thapsia vtitur, sciat opus est, maximam differentiam esse recentis ad vetustiorem. Vis enim huius pharmaci post annum multùm exoluitur, atque amplius adhuc post duos annos, ausimq; ferè dicere eam penitus inutilem esse ad triennium progressam.* *Nomina.* *Hęc vt Grecè θαψία, ita etiam Latinè & Italicè Thapsia nominatur: Mauritanis, Hiantum, & Driz.*

† Hoc loco Greci codices habent, ὀπίζεται. quod verbum Ruellius vertit hîc, lac extrahitur; licet alibi, vt in panace Heracleo, idem vertat, succus excipitur. Nos verò, quòd ὀπὸς, à quo verbum illud defluxit, succum, liquorem, & lachrymam significet, maluimus reddere, succus extrahitur. Neque certè temere, quòd non solùm nobis conueniat cum Marcello interprete; sed quòd etiam arbitremur hanc esse germanam illius verbi significationem, atque melius rem exprimere, de qua sermo est. Huius tamen mutatæ à nobis versionis lectorem admonendum esse duximus.

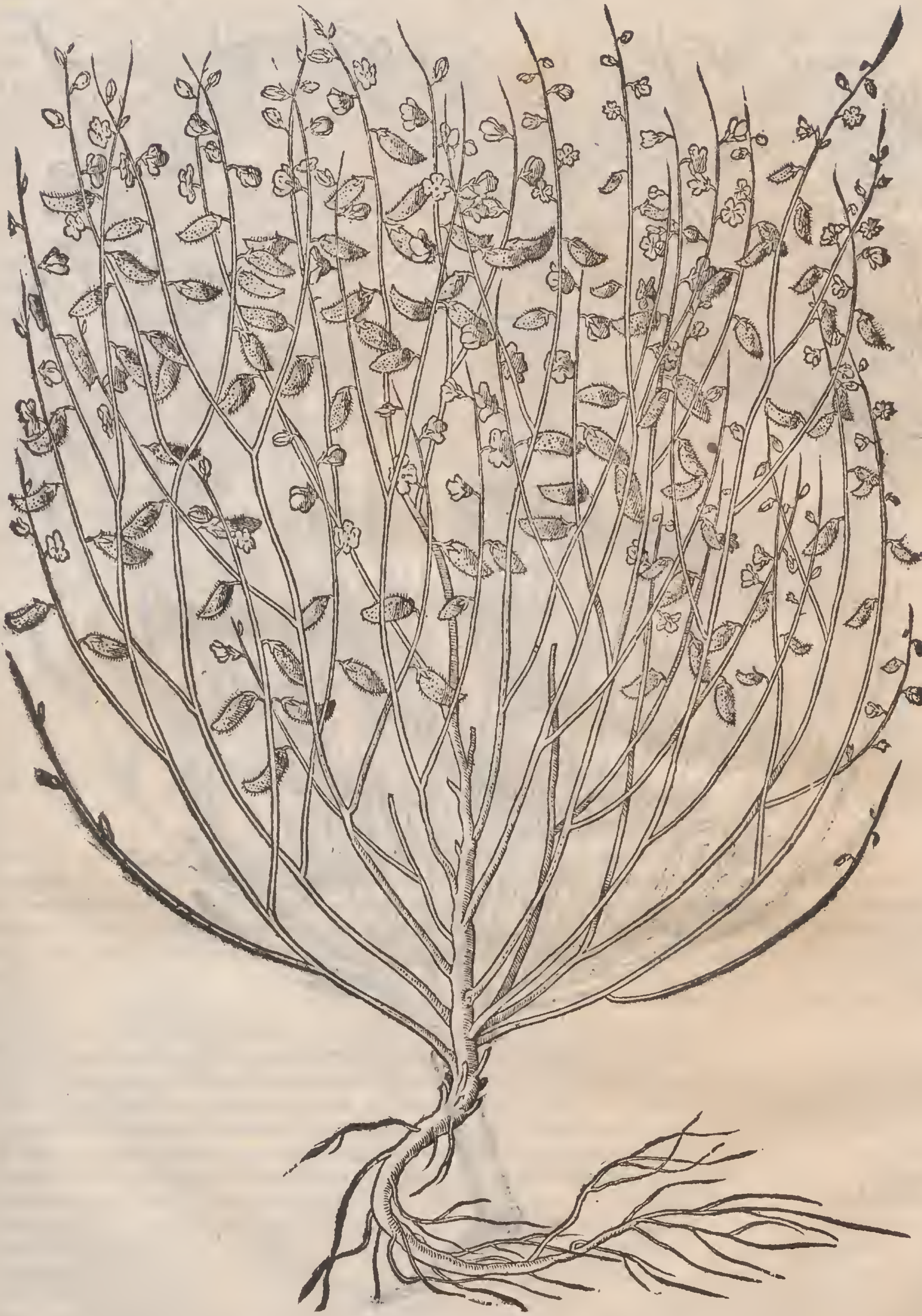
Σπαρτίον. SPARTIVM. CAP. CLII.

SPartion frutex est longas ferens virgas, sine folijs, firmas, fractu contumaces, quibus vites vinciuntur. semen lenticulæ, in folliculis phasiolorum modo nascens: florem, vt albæ violæ, luteum. Purgant per superna vehementer ellebori vice, citra periculum flores, & semina quinis obulis in aqua mulsa pota. Semen deiectionem mouet. Ramis in aqua maceratis, mox tusis, extractus succus, ischiadicis & angina laborantibus auxiliatur, si cyathi modum ieiuni bibant. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere ischiadicis clystere; strigmenta autem elicit cruenta.

Spartii consi.

TAnta nimirum inter Spartium, siue Spartum, & Genistam intercedit similitudo tum facie, tum etiam viribus, vt eorum affinitate deceptus iam crediderim omnino errasse eos, qui alterum ab altera secernerent: præsertim cùm hac in re deprehendissem Plinium dubitasse libro 24. cap. 9. vbi ita scriptum reliquit. Genista quoque vinculi vsum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci authores Sparton appellauere, cùm ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim: & nunquid hanc designauerit Homerus, cùm dixit: Nauium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Aphricanum, vel Hispanum spartum in vsu certum est: & cùm sutiles fierent naues, lino tamen, non sparto vinciebantur. hæc Plinius. Verùm cùm accuratius Dioscoridem perlegissem, hac de re prius admonitus à clarissimo medico Petro Canizero Hispano Serenissimi Ferdinandi Romanorum Regis Protophysico, qui in Hispania copiosissimum Spartium, nunc crescensque Genistam se vidisse testatus est, comperi planè inter has plantas discrimen esse. Quippe quòd Spartium Dioscoridi frutex sit folijs viduus: & floribus constet albæ violæ similibus. Genista verò folia proferat longiuscula, lini ferè modo: & flores luteos, ipsi modo lunatos. Hinc itaq; factum est, vt nunc in eorum sententia consistam, qui Spartium à Genista differre existimant. Non tamen quòd diuersi prorsus generis has plantas esse putem. nam tanta, vt dixi, una cum altera cognatio est, vt etsi non eędem sint; tamen congeneres esse uideantur. *Sparti usus ex Plinio.* *Sparti quidem vsus (ut Plinius est author libro 19. cap. 2.) multa post secula captus est, nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri: iuncusque propriè aridi soli, uni terrę dato uitio. Nanque id malum telluris est, nec aliud ibi seri, aut nasci potest. In Aphrica exiguum, & inutile gignitur. Carthaginensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque Sparto operit. Hinc strata rusticis eorum: hinc ignes, facesque: hinc calceamina, & pastorum uestes. Animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos vsus laboriosè euellitur: ocreatis cruribus, manibusque tectis manicis: conuolutum osseis, ligneisque conamentis. Vulsum fascibus in aceruo adunatum biduo, tertio resolutum. Spargitur in sole, siccaturque, & rursus in fascibus redit sub tecta. Postea maceratur aqua marina optimè, sed & dulci, si marina desit. Siccatumque sole iterum rigatur, si repentè vrgeat desiderium, perfusum calida in solio, ac siccatum stans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, ut fiat vtile, præcipuè in aquis marique inuictum. In sicco præferunt è cannabi funes. At spartum alitur etiam demersum, veluti natalium sitim pensans. Est quidem eius natura interpolis: rursusque quàm libeat vetustum nouo miscetur. Veruntamen complectetur animo, qui volet miraculum æstimare, quanto sit in vsu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, alijsque desiderijs vitæ. Hactenus de sparto Plinius.* *Genistæ consideratio.* *Cęterùm Genistæ in Hetruria adeò frequentissimæ proueniunt, vt Maio, & Iunio mensibus magnum & iucundum spectaculum præbeant viatoribus, quoniam tam copiosè suis speciosis, ac fulgentibus floribus ornantur, & vestiuntur colles, vt procul aurei videantur. Gaudent earum floribus apes, vt Plinius inquit, proinde aluearijs circunferuntur. Genista nobis ligandis uitibus salicis uicem explet, maceràturque etiam cannabis modo, fiuntque inde funes, & rudia linteamina, quæ conficiendis saccis aptissima sunt. Expetitur Genistæ lignum etiam figulis qui in Italia id uasorum fictilium genus conficiunt, quod uulgò de maiolica uocant: quippe quòd (ut ipsi affirmant) nullo alterius arboris ligno fornax succendi possit, quo aureus ille color conseruetur in opere.* *Genistæ descriptio, & vires ex Mes.* *Genistam recensuit Mesues inter sua simplicia deiectoriæ facultatis, ubi hæc ad sensum scribit. Genista arbor est montana, è cuius caudice quàm plurimæ funduntur*

SPARTHIVM.

duntur virgæ, rectæ, flexiles, fractu contumaces, quibus vites, & alia ligantur. Flores edit flauos, lunari figura: è quibus siliquæ prodeunt, erui magnitudine: & semina in eis lenti similia, interuallis distincta. Planta tota perturbat, prouocat, incidit, attenuat. Obest cordi, & ventriculo. Sed tollitur noxa (vt Philagrius est author) addito rhodomelle, aut rosa, & masticbe: quin & anisi, dauci, & fœniculi semine. Epotum semen pituitam vtrinque valentissimè purgat, & ab articulis quoque humores trahit. Renum excrementa pellit, vrinam cit efficacissimè; & calculos disrumpit tam in renibus quàm in vesica: nec in his materias figi & in calculum durescere sinit. Flores contriti strumas auferunt, si cum melle rosaceo, aut sorbili ouo deuorentur. Fit ex ijs oxymel, cuius vsu indurati lienes resoluuntur. Prosunt ischiadicis, podagricis calculosisque, si postquàm illos sumpserint, subinde frequenter euomant ægri. Modus, præsertim floris, a drachmis duabus ad quinque: seminis verò a drachmis duabus ad quatuor. hæc Mesues. Qui tamen Genistæ semen non rectè obseruasse videtur. quandoquidem id erui, uel uiciæ faciem potius referat, quàm lentis.

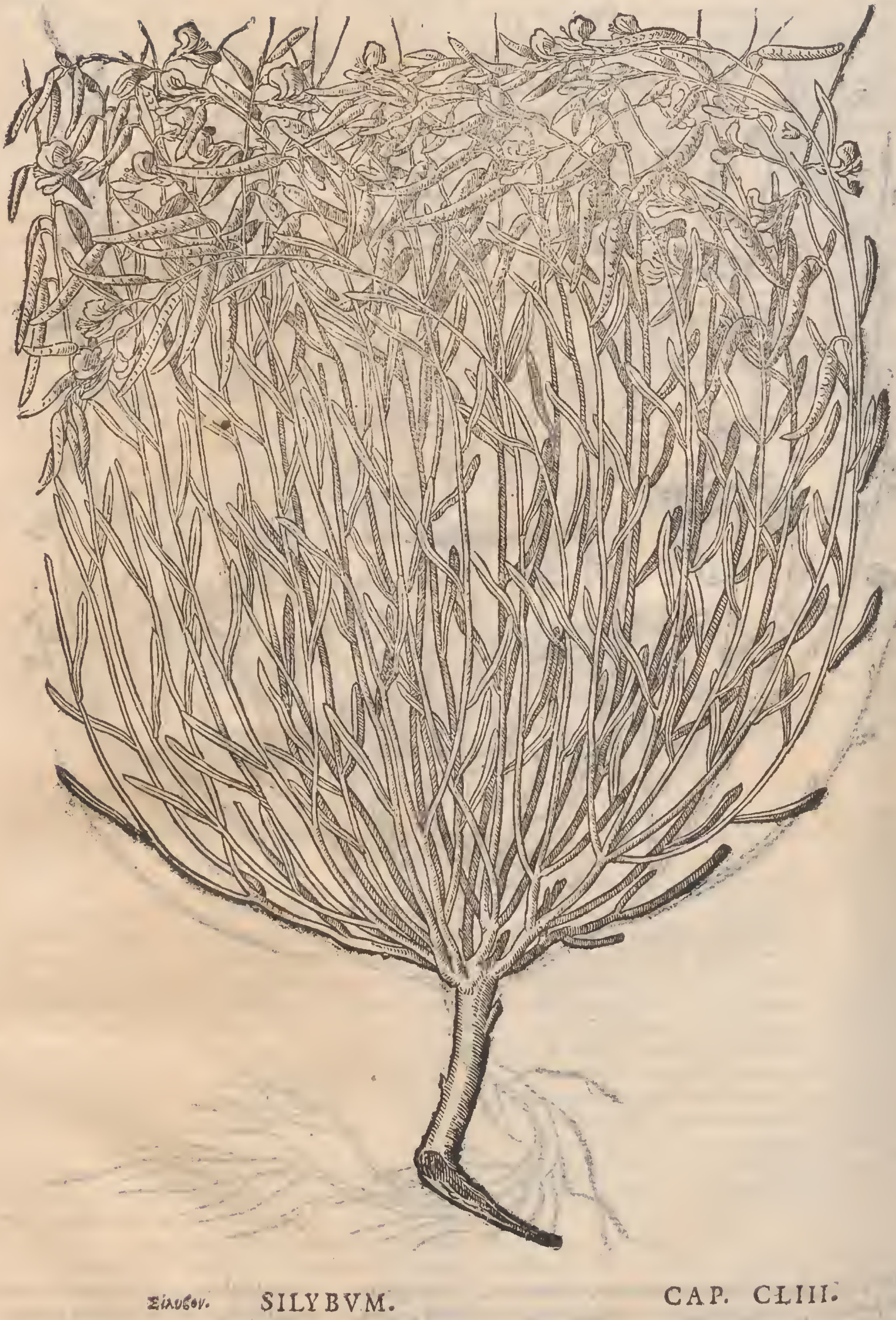
Sparti vires ex Gal.

Sparti, ut iam ad eius uires redeamus, meminit Galenus lib. 8. simplic. med. his paucis verbis. Sparti, quo & vites apud nos alligant, tum semem, tum virgarum succus non instrenuè trahentis est facultatis.

Nomina.

Quod Græci σπάρτιον, Latini item Spartium, & Spartum dicunt: Itali, Spartio. Quæ verò Latinis Genista, Italis Genestra vocatur: Hispanis quoque Genestra, Giesta, & Giesteira.

GENISTA.

σίλυβον. SILYBVM. CAP. CLIII.

SIlybon lata ſpina eſt, folia ferens chamæleonis albi. Hæc recens cum ſale oleoq́; cocta eſtur. Radicis ſuccus drachmæ pondere potus vomitiones ciet.

HActenus non ex noſtra tantùm, ſed neq; ex aliorum quoque inquiſitione verum ac legitimum Silybum in Italia nobis licuit reperire. Et quamuis inter tot alias plantas aculeatas inibi naſci, & eſſe poſſit; tamen tam paucis eius notas explicauit Dioſcorides, vt difficile admodum illud inuentu iudicem: neq; enim ipſe, vt ingenuè fatear, quod ex illis ſit, auſim decernere. Vt Græcis σίλυβον, *ita pariter Latinis Silybum appellatur.*

Nomina.

βάλανος μυρεψική. GLANS VNGVENTARIA. CAP. CLIIII.

GLans vnguentaria fructus eſt arboris myricæ ſimilis, magnitudine auellanæ nucis. cuius nucleus amygdalarum amararum more tritus, humorem reddit: quo ad pretioſa vnguenta pro oleo vtuntur. Naſcitur in Aethiopia, Aegypto, Arabia, & Petra oppido ſecus Iudæam. Præfertur plena, recens, candida, quæ facilè delibretur. Ea drachmæ pondere pota lienem abſumit: cum lolij farina, & aqua mulſa podagricis illinitur. Ploras, leprasque, decocta in aceto: vitiligines, & nigras cicatrices cum nitro emendat: & cum lotio lentigines, varos, & papulas in facie, & cutis vitia tollit. Vomitiones mouet, & aluum cum hydromelite reſoluit: ſtomacho aduerſatur. Oleum, quod ea exprimitur, aluum potu ciet. Cortex eius magis adſtringit: verùm tuſæ, & expreſſæ ſuccus abſtergentibus medicamentis adiicitur, quæ aduerſus prurigines, & ſcabritias idonea ſunt.

Glandis unguentariæ cõſid.

GLans vnguentaria, quàm Græci βάλανον μυρεψικὴν *dicunt, in quibuſdam Hiſpaniæ locis copioſa (vt audio) prouenit. Adfertur hodie copioſa in Italiam ex Alexandria Aegypti. Cæterùm de foliorum facie autores inter ſe differunt. Siquidem Dioſcoridi folijs eſt Myricæ, Theophraſto Myrti, & Plinio Heliotropij herbæ ſimilibus. atqui aut in Theophraſti aut Dioſcoridis codice mendum ſubeſſe vereor. Siquidem aut in Theophraſto* μυρσίνης *pro* μυρίκης, *aut in Dioſcoride* μυρίκης *pro* μυρσίνη *legitur. Nam in vtroque authore facilis, lubricusque eſſe potuit ſcriptorum lapſus, propter vocabulorum propinquitatem. Sed neſcio profectò, quorum autoritate ſcripſerit Plinius libro 12. cap. 21. vnguentariæ glandis plantam folijs eſſe Heliotropij. Cùm tamen in Theophraſti lectione vbique ſe verſatum oſtendat. Andreas Marinus, medicus non vulgaris, in ſuis ſuper Meſuem annotationibus, plantam quandam pingit pro vnguentaria glande, a Clariſſimo Petro Antonio Michaelio Patritio Veneto acceptam, quæ a præſcriptis omnibus tota facie differt. ſed an legitima ſit, cur probem, aut improbem, non habeo. Titulus eius mendax eſt. Siquidem Ben album inſcriptum habet. Itaque vereor ne & ipſa quoque imago tituli ſequatur errorem. Hanc autem Plantam, cuius hic imaginem damus, Conſtantinopoli ſecum attulit Clariſſimus vir Augerius de Busbeke, qui continuis ſeptem annis Cæſaris Ferdinandi primi apud Solimanum Turcarum Imperatorem, oratorem egit. Sub hoc nomine LILAC. Eam cùm inſpexiſſem, & fructus eius agnoſcerem piſtaceorum faciem perquàm bellè referre, illico in ſuſpicionem veni an hæc fortaſſe Glans Vnguentaria dici poſſet. qua propter, vt aliorum quoque ſit iudicium, eam hìc excudi voluimus. Viuam plantam videre non licuit, ſed affabrè, & diligentiſſimè pictam. Vnguentarij, ac ſeplaſiarij Mauritanorum nomina ſecuti, eam Ben appellant. Forma hæc piſtacia maximè refert, albo cortice, triquetro, fractu facili, nucleo intus conferto, & admodum pingui: ex quo oleum exprimitur, quod de Ben vocant. Magnifaciunt id vnguentarij, quòd quàmuis diu inueteratum, nunquam rancorem ſentiat, vt etiam libro primo ſuo loco monuimus. Arabicæ familiæ authores (vt modò dictum eſt) vnguentariam glandem Ben nominant. Proinde de ea inter ſua ſoluentia ſimplicia ſcribens Meſues, in hunc ſenſum inquit. Ben duorum eſt generum. Maius eſt nucis auellanæ magnitudine, triangulare. Minus verò ciceri ſimile. Vtrique ineſt oleoſa medulla, lenis, & alba. Præſtat maius, quòd noxa vacet: minus ſiquidem noxium eſt. Præfertur in maiori genere, quod putamine ſit albo, læui, tenui: nucleo fragili, albo, oleoſoq;. Vetuſtum recenti melius. In minori autem præcellit in cinereo albicans, fragilis pariter, & pinguis. Dioſcoridi tamen in maiori genere (minoris enim non meminit, quemadmodum nec Theophraſtus, neque Plinius) præſtantius eſt recens, etſi contrarium aſſerat Meſues. Oleum ab vnguentarijs hoc tempore è nucleis tantùm exprimitur, vt Dioſcorides docuit, non autem, vt quidam exiſtimant, ex putaminibus, quòd dixerit Theophraſtus, vnguentarios putamine fructus contuſo vti ſolere. Plinius, vt Theophraſti, & Dioſcoridis ſententiam comprobaret, vnguentarios prodidit è putaminibus, medicos verò è medulla oleum elicere, quòd hoc medicamentis, illud odoramentis vſum præbeat. Veruntamen hac ætate (vt diximus) ab omnibus tantùm è nucleis à putamine repurgatis exprimitur. Nec crediderim vnquam, quòd ex ſolis putaminibus oleum effluere poſſit, quanuis diligentiſſimè comprimantur, & conſtringantur prælo etiam grauiſſimo: quoniam hæc putamina arida ſunt, & omni prorſus humore carent. Illud quoque fidem non dubiam facere poteſt, quòd hanc parandi olei rationem ſilentio prætermiſit Dioſcorides, non modò in hoc loco, ſed etiam libro primo, vbi tamen de oleis, & vnguentis conficiendis latius diſſeruit. Cuius fortè doctrinæ immemor Manardus Ferrarienſis, vir alioqui noſtræ ætatis celebris, dubitat in adnotationibus, quas in Meſuem edidit, an Vnguentariæ glandis oleum è nucleo, an è putamine exprimi debeat, aſſerens quanquam in quibuſdam Dioſcoridis codicibus legitur, oleum hoc è nucleis exprimi debere: in aliquibus tamen nec nucleorum, nec putaminum vllam fieri mentionem. Verum etſi ambigendi non defuerit occaſio, præſertim ex Theophraſti teſtimonio, qui putaminibus vti vnguentarios tradidit; aderat tamen grauiſſimus author Galenus, qui rem hanc abunde enucleauit, cùm conſtanter aſſeueret, Balaninum oleum vnguentarijs ex carne nucleorum, non ex putaminibus exprimi. Id quod etiam facilè ex Dioſcoride colligi poteſt, cùm dicat conſimili modo fieri balaninum & amygdalinum. quòd autem hoc ex amygdalarum nucleis fiat, nemo eſt qui dubitet. Hæc ſanè nobis non leuem faciunt ſuſpicionem, quòd aut eo in loco Theophraſti exemplaria ſint deprauata, aut minus integri, & veraces fuerint authores, à quibus fortaſſis vnguentariæ glandis hiſtoriam accepit. His porrò accedit huius olei communis vſus, & eius parandi ratio. Siquidem Balaninum oleum plurimi faciunt unguentarij, non quòd aliqua odoris præſtantia commendetur (inodorum etenim eſt) ſed quòd nunquam vetuſtate rancorem contrahat. Id ſcilicet quod è nucleorum medulla, non autem ex putaminibus conficiunt. Nam rancoris expers cùm ſit, omnium aptiſſimum habetur ad odoratiſſima vnguenta (miſturas vocant) temperanda, quæ ex moſcho, zibetto, & ambaro, illinendis chirothecis, & alijs, quorum in delicijs, & laſciuia omnis eſt vſus & gratia, parantur. Quandoquidem ſi hæc alio quouis oleo liqueſcerent in vnguentum, contracto inde non multo poſt tempore rancore (ætate enim omne oleum præter Balaninum ranceſcit) non modò vniuerſam odoris ſuauitatem exuerent; ſed etiam putida, fœtidaq; euaderent. Quo vtique experimento apertiſſimè dignoſcitur, an oleum illud Balaninum fuerit, quod ex vnguentariæ glandis nucleis fieri ſolet. Cæterùm de viribus Ben hæc ſubiunxit Meſues. Maioris, inquit, generis fructus incidit, abſtergit, attenuat, expurgat, & aperit: ſed ventriculum ſubuertit, & viſcera perturbat, ob excrementitiam, acremq; humiditatem, quam poſſidet. Minoris autem vis longè vehementior, & magis periculoſa; nanque adeò perturbat, agitatq; humores, vt ſæpius animæ deliquium faciat, & frigidos ſudores concitet. Proinde non in alios vſus is admittendus eſt, quàm in unguenta, & cataplaſmata. Maioris noxa demitur, cùm igne torreſcit: ſiquidem ignis calore exuperantem deperdit humiditatem, quæ vomitionem mouet, fitq; medicamentum tantùm deiectorium. Decoquitur etiam cum aniſi, & fœniculi ſemine: quoniam hoc modo prior noxa corrigitur. Tam in potu, quàm aliter ſumptus lentam, craſſamq; pituitam uomitu, & deiectione purgat. Ideoq; aptiſſimum medicamentum eſt coli cruciatibus non modo hauſtus, ſed etiam clyſteribus infuſus, præſertim vbi à flatu, & pituita ortum habuerint. Fit etiàmnum ex contritis ipſius nucleis, polenta & melle*

Manardi dubium ſolutũ.

Glandis unguentariæ uires ex Meſ.

LILAC.

& melle admistis, cataplasma ad strumas, durosq; tumores admodum vtile, & ad neruorum morbos à frigiditate excitatos, addito tantùm melle. quo fit, vt conuulsis, resolutis, & contractis opem ferat non obscuram. Pollet praeterea ad iecinoris, & lienis infarctus duritiesq; , si addita lupinorum farina, & nardo emplastri modò imponatur. Nucleorum oleum vulnerum cicatrices attenuat, & delet: item lentigines, aliasq; cutis fœditates emendat: Auribus infusus non modò doloribus leuamentum praestat; sed & surditatem, & tinnitum curat. Glandis vnguentariae vires memoriae prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum his verbis. *Balanus myrepsice, hoc est, glans vnguentaria, adfertur ex barbarica regione. Vtuntur vnguentarij carnis eius succo, qui facultate calidus est. Reliquiae autem, vnde expressus est succus terrestres scilicet, & durae, vincentem habent qualitatem amaram. Sed & admista est quaedam adstrictio. Proinde extergentem simul, & incidentem, contrahentemq; , & stipantem effectum possident. Itaque ad ionthos, lentigines, ephelin, & pruritum, deinde & ad psoram, & lepram conueniunt. Verùm enimuero & lienes liquant, iecurq; indurescens. Quòd siquis carnem eius drachmae pondere cum melicrato bibat, medicamen experietur vomitorium. Saepe etiam per infernam aluum largiter subducit. Itaque cùm hoc medicamento vtimur, ad viscerum expurgationem, & maximè iecinoris, lienisq; , ex oxycrato ipsum exhibere consueuimus. Gaudet verò vel maximè alioqui aceto ad extrinsecas actiones.*

Glandis unguẽtariȩ vires ex Gal.

Adeò

Adeò enim efficax efficitur, vt & psoras, & lepras extergeat, & multò etiam magis quæ his sunt minora, lentiginem, vitiliginem, ionthos, ephelin, exanthemata, achoras, tum vlcerosa, & quæ crassi sunt succi omnia. Sed & cicatricibus decorem adfert. Porrò quòd cùm illinenda est lieni, præstet, admistam esse, farinarum quampiam exiccantium, cuiusmodi est erui, ac lolij farina, id iam potius ad componendorum medicaminum tractationem, haudquaquam ad præsens institutum pertinet: sed & in paratu facilibus ipsum dicetur. Verùm in præsens sufficit abstergentem, & incidentem cum adstrictione quapiam propositi medicaminis dixisse facultatem, ac sic ad aliud transgredi. Cortex tamen eius admodum adstringit: itaque eo possit quis ad ea vti, ad quæ valida vsus est adstrictione. hactenus Galenus. Sed quoniam Balanus myrepsica Mauritanorum Myrobalana nobis ad memoriam reuocauit, quorum ijdem quinque faciunt genera, cùm ea in medicamenta frequenter, & commodè veniant, nec eorum, quod extet, meminerint veteres Græci; ideo nunc de ijs nobis disserendum est: neque enim ob eorum vsum silentio erant dissimulanda. Sunt itaque, vt diximus, MYROBALANORVM genera quinque: nempe Flaua, Chepula, Indica siue nigra, Empelica, Bellerica: quæ omnia facie inter se distant, vt etiam viribus. Quamobrem omnino censendum esse putauerim, ea à diuersis produci arboribus. quanquam non desint, qui affirment, flaua simul, & chepula ex vna & eadem arbore nasci, existimantes flaua decerpi ab arbore immatura, chepula verò cùm vltimam adepta fuerint maturitatem. Verùm cùm horum fructuum ortus, & arbores nos prorsus lateant, non est quòd illorum sententiam probare, aut refellere ausim: Flauorum, chepulorum, atque Indicorum arborum imagines excudi curauit Andreas Marinus in suis in Mesuem annotationibus, sed eas non libuit in hosce commentarios nostros transferre, non quòd censeremus Marino id fortasse ingratum futurum, cùm is non paruum plantarum nostrarum numerum in suum illud opus transplantauerit: sed quoniam ignoramus, an eædem genuinæ sint, an adulterinæ, & præsertim, quum Mauritanorum nullus habeatur autor, qui Myrobalanorum plantas descripserit. Recensentur genera omnia inter ea medicamenta, quæ aluum citra noxam deijciunt: nam etsi purgatoria vi polleant; nulla tamen virium imbecillitate, aut molestia sumentes afficiunt, sed potius sua adstringenti facultate, quam possident, cor, iecur, & ventriculum roborant. quinetiam vniuersum corpus. Id tantùm illis noxæ adscribunt, quòd obstructiones, & viscerum infarctus augeant: proinde ne obstructis exhibeantur præcipiunt. Infrenantur Myrobalanis medicamenta omnia, quæ deijciendo laborem inferunt: quo fit, vt vtiliter admisceantur scammonio. In flauorum Myrobalanorum genere ea cæteris prestant, quæ in viridi plenè flauescunt, ponderosa, farcta, gummosa, crassi corticis, & quibus pumilum officulum inest. E Chepulis ea probantur, quæ cęteris crassiora sunt, colore nigro purpurascente, cortice crasso, & quæ in aquam deiecta fundum quàm citissimè petunt. Inter Indica excellunt, quæ maximè nigricant, crassa, ponderosa, nullo intus osse, & quæ confracta in vnum compacta cernuntur. In Empelicorum classe laudantur, quæ in maiora, crassiora, densiora, ponderosioraq́; frusta diuiduntur, & quæ minus ossis, quàm pulpæ habent. Bellericorum verò illa in suo genere præferuntur, quibus crassities, densitas, grauitasq́; non desit, & quibus crassius in vniuersum sit cortex. Flaua, Indica, Chepula, Bellerica refrigerant ordine primo, siccantq́; secundo. Empelica verò primo tantùm tum refrigerant, tum exiccant. Vim obstructoriam exuunt omnia genera, additis aperientibus, & vrinam cientibus medicamentis: vel si macerata caprino sero, aut fumariæ succo, exhibeantur; vel si cum absinthio, aut agarico, aut rhabarbaro hauriantur. Perfunduntur amygdalino, & sesamino oleo, vt contracta inde pinguedine, ventriculo non inhæreant. Quin & id noxæ pariter tollitur, vbi cum cassiæ nigræ medulla, aut manna, aut acidis palmulis deuorentur. Vbi deiectione sit opus, eorum tantùm dilutum præbent: vbi autem adstrictione in puluerem conterunt, & subinde propinant. Chepula quæ sacchuro condiuntur magis roborant, quàm deijciant. Contrarium efficiunt, quæ cruda siccataque reponuntur. Myrobalana omne genus (vt Mesues est author) eorum senectutem remorantur, qui ipsis frequenter vtuntur: colorem faciunt elegantiorem, corpori odorem iucundum conciliant, hilaritatem afferunt, & ventriculum, cor, & iecur roborant, conferunt hęmorrhoidibus, & bilis feruorem reprimunt; ad quod flaua cæteris præstant, vt quę priuatim bilem detrahant: & eos peculiariter iuuent, qui temperamento calidi sunt. Fricantur cote ad oculorum collyria, cum vuæ acerbę, aut rosarum aqua, aut fœniculi succo, quòd oculorum inflammationes reprimant, lachrymas sistant, defluxionesq́; cohibent. Sanantur horum puluere vlcera, addita lentiscina resina. Chepula pituitam exhauriunt, intellectum clarificant, & visum, præsertim sacchuro asseruata: ventriculum tum mundant, tum confirmant. Dantur vtiliter aqua intercute affectis, & diuturnis febribus laborantibus. Nigra vtranque bilem trahunt, præsertim exustam. Conferunt membrorum tremoribus, coloris nitorem conciliant, elephantiacos iuuant, mœrores auferunt, & quartanam fugant. Empelica pituitam educunt, cor, & cerebrum corroborant, intellectum augent, ventriculum à pituita, alijsque noxijs humoribus expurgant, ac etiam confirmant, ac sitim extinguunt, vomitiones cohibent, & cibi appetentiam inuitant. Bellerica ea omnia possunt, quę & proximè dicta. Myrobalanorum inter recentiores Gręcos tantùm, quòd sciam, Actuarius meminit: qui tamen ea, quę de illis scripta reliquit, à Mauritanis (vt ipse quoque fateri videtur) mutuatus est. Sed profectò nesciuerim, qua ratione ductus inter ea medicamenta, quę vomitum eliciunt, myrobalana reposuerit, cùm omnia eorum genera planè vomitiones compescant. Porrò hodie ignorata videtur quæ χρυσοβάλανος Gręcis vocatur digerens, & roborans Indicæ nardi modo, ad colicos affectus, ventriculi ardores, & singultus à Galeno Asclepiadis auctoritate commendata libro 8. & 9. de compositione medicamentorum secundum locos. quanquam non desunt è recentioribus, qui sibi persuadeant Chrysobalanum esse nucem myristicam: cùm tamen plura sint, quę eorum destruant sententiam, nempe cinereus color, acutus ori sapor, & quòd myristicæ nucis nusquam meminerint veteres Gręci. Nullam huiusce quod legerim, mentionem fecit Galenus in libris simplicium medicamentorum. Id quod argumento esse potest, Galenum ipsum non habuisse compertum, quid esset Chrysobalanus. Sed de his hactenus. Cæterùm quandoquidem Balanus myrepsica, quam ab Arabibus Ben appellari diximus, nobis in mentem redegit radices illas, quas officinæ Behen album, & rubeum vocant, ad cordis affectus ijs, ac etiam recentioribus ęxpetitas, hunc locum non prætereundum esse duxi, quin de ijs quoque aliquid differerem, præsertim quòd è Gręcis non inueniatur, qui illa posteritatis memoriæ prodiderit. Sed illud in primis animaduertendum est, quòd communis usus radices, quas vulgò Behen nuncupant, eæ quidem non sunt, de quibus Mauritani scripsere; imò eas prorsus ementiuntur. Siquidem scribit Serapio, Behen radices proferre minoris pastinacæ similes, contortas, odoratas, & mansu lentas, & in Armenia nasci. Auicenna autem radicum lignosa frusta Behen esse ait, in se contracta, & siccitate exoleta. At nostrates, quæ in Italia, non in Armenia effodiuntur, nulla penitus odoris suauitate commendantur, quin & mansę nullum ori lentorem reddunt, nec erraticæ pastinacæ faciem repræsentant: cùm tamen Arabicum Behen radicibus adeò pastinacam referat, vt scripserit Haliabbas clarissimus Mauritanorum author, Behen & syluestris pastinacæ radices nullum inter se discrimen habere. Quo fit, vt nulla sese offerat nobis ratio, qua probare possimus, Behen communis vsus esse Arabum legitimum. quanuis & ipsi inter se hac in historia non parum dissentiant. Nicolaus Myrepsicus, itemque Actuarius Behen hermodactylum vocant, nescio tamen qua ratione, cùm alia sit radix apud Paulum, & Arabes hermodactylus. Behen adulterina, tam album, quàm rubrum, passim in Italia proueniunt. Hoc enim plantæ radicem esse

Myrobalanorum genera.

Myrobalanorum vires.

Chrysobalanus.

Behen album & rubeum.

ſcimus, quam ſuperius libro tertio limonium fecimus. illud uerò, alterius plantæ, cuius uires hactenus mihi prorſus incompertæ ſunt. Sed quibus polleant uiribus, nondum mihi compertum eſſe ingenuè fateor. Βάλανος μυρεψική *ſic Græcis dicitur, Latinis uerò Glans unguentaria: Mauritanis, Habben, ſeu Ben: Italis, Ghianda unguentaria: Hiſpanis, Auellana de la India, Tartago, & Muia.*

Nomina.

NARCISSVS I.

Νάρκισσος.

NARCISSVS II.

Νάρκισσος. NARCISSVS. CAP. CLV.

NArciſſum { ſunt qui vt lilium, lirium appellarint. } folia profert porro ſimilia, { tenuia, } multò minora, & { anguſtiora: } caulis vacuus, & ſine foliis, ſupra dodrãtem attollitur: flos albus, intus croceus, in quibuſdam purpureus: radix intus alba, rotunda, bulboſa: ſemen velut in tunica, nigrum, longum. Paobatiſſimus naſcitur in montibus, ſuaui odore; cæteri † porrum imitantur, atque herbaceum uirus olent. Radix cocta, ſiue eſtur, ſiue bibitur, vomitoria eſt; ambuſtis igni prodeſt cũ exiguo

Orib. cõcluſa non legit. †Orib. addit. ἐν πεδίοις καὶ ἀμμώδεσι. i. in campis & ſabuloſis.

 melle

NARCISSVS CONSTANTINOPOLITANVS.

melle trita: præcisos neruos illitu glutinat: luxatis malleolis, diuturnisq; articulorum doloribus trita ex melle, & imposita subuenit. Vitia cutis in facie, vitiliginesq; cum semine vrticæ, & aceto emaculat: cum eruo, & melle, vlcerum sordes expurgat; abscessus rumpit concoctioni repugnantes. infixa corpori extrahit, illita cum lolii farina, & melle.

Narcissi hist. ex Theophr.

NArcissus, inquit Theophrastus libro & cap. 6. de historia plantarum, vel lirium (alij enim hoc, alij illo nomine vocant) folium albuci, terræ proximum gerit, sed longè latius, lilij modo. Habet caulem sine folio, herbaceum, florem suo

NARCISSVS IIII.

rem ſuo ferentem cacumine, in membrana veluti vaſculo incluſum, largè amplum, coloreque nigrum, figura oblongum. Hic decidens ſponte germinat, cęterùm & qui legunt defigere eum ſolent. Quin & radicem ſerunt, quæ carnoſa, rotunda, amplaque conſtat. Serotinus admodum: poſt arcturum enim, & circa æquinoctium floret. Hæc Theophraſti de narciſſo ſententia. Porrò Plinius libro 21. cap. 19. duo Narciſſi genera prodidit, quæ his verbis etiam depinxit. Narciſſi

NARCISSVS V.

duo genera in vſu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, alterum herbaceum. Hunc ſtomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluos quoque ſoluentem, neruis inimicum, caput grauantem, & à narce narciſſum dictum non à fabuloſo puero. hæc Plinius. In quibus planè deprehenditur à Dioſcoride diſſentire, quòd neutrum Narciſſi genus flore albo deſcripſerit. quanquam idem Plinius cap. 5. eiuſdem libri inter lilij genera Narciſſum connumerans, hunc flore candido conſtare tradidit.

NARCISSVS VI.

tradidit. Veruntamen nulli ex hoc mirari licet, neque propterea Plinium damnandum eſſe cenſeo, quòd ſciamus complures eſſe Narciſſorum ſpecies, ut ex imaginibus, quas hic excudi curauimus, manifeſtò apparet. Hæ autem cùm ad viuum expreſſæ ſint, haud operæpretium eſſe iudicauimus, vt harum delineationes deſcribamus. Narciſſi vires retulit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Narciſſi radix vſqueadeò exiccandi facultate pollet, vt & maxima

NARCISSVS VII.

vulnera conglutinet, vel ad incisiones vsque, quæ circa tendones accidunt. Habet verò quiddam absterſorium, & attractorium.

Nomina. *Planta quæ Græcis νάρκισσος, Latinis item Narcissus appellatur: Arabibus, Narces seu Nargies: Italis, Narcisso; Germanis, Vehtblumen, Hornungsblumen, & Zeitloſen.*

NARCISSVS VIII.

Ι'ππoφαὲς. HIPPOPHAES. CLVI.

HIppophaes, quo fullones vestes interpolant, in sabulosis, maritimisque nascitur, surculaceo frutice, vndique denso, & [a] largo: foliis oleæ longioribus, mollioribusque: inter quæ candicantes spinæ emicant, siccæ, angulosæ, interstitio quodam distantes: flores hederæ corymbis similes, racematim cohærent, minusculi tamen, & molles, candidi, ex parte rubescentes: radix lacteo succo madet, crassa, mollis, amara, gustanti: ex qua perinde ac thapsia, succus eximitur. qui per se, & cum erui farina subactus, siccatur, & ad vsum reconditur. Syncerus pituitas, bilem, aquasq; deiicit, oboli pondere: erui verò farina subactus, quatuor obolis, cum aqua mulsa. Frutex cum radicibus siccatus tunditur, & cum aquæ mulsæ dimidia hemina tritus datur. Radice, & herba liquamentum depromitur, vti in thapsia. huius in purgationibus modus est drachma.

[a] Meum. ἀμφιλαφὴς. vndique amplo.

Ι'ππoφαὲς.

Ἱππόφαιστον. HIPPOPHAESTVM. CAP. CLVII.

HIppophæston, id quod aliqui hippophaes appellant, nascitur eisdem locis, quibus hippophaes, estque spinæ fulloniæ, genus, humilis, herba, sine cauliculo, sine flore: inanibus tãtùm capitulis: folijs paruis, spinosis; radiculas habens molles, crassas. Succus radice, foliis, & capitulo exprimitur, & exiccatur. Datus, cui uoles, tribus obolis in aqua mulsa, aquam pituitasq; detrahit: priuatim comitialibus morbis, neruorum uitiis, & orthopnœæ conuenit huiuscemodi purgatio.

Hippophais consid.

ET si quandoque maritima, & sabulosa adierim loca, vt Hippophaem, & Hippophæstum, vtpote plantas inibi nascentes, inquirerem; neutrum tamen hactenus mihi licuit inuenire. Cęterùm retulit nobis Hieronymus Amaltheus Opitegensis, medicus ingenio, & eruditione clarus, se olim Venetijs plantam accepisse à Ioanne Baptista Zopisso Papiensi clarissimo medico, quæ non modò notis omnibus Dioscoridis Hippophaem referebat: sed etiam, viribus, ut se experimento comperisse testatus est. Quare non prorsus desperandum est, quin & nobis, & alijs quoque aliquando contingat. Hippophaem consequi. Non inuenio, quòd Galenus hippophais, aut hippophæsti meminerit in suo simplicium medicamentorum censu. Hippophais tamen mentionem fecit Paulus libro.8. inter simplicia. Hippophæsti verò Plinius libro 28. cap. 10. Illius nomen Græcum ἱπποφαὲς, *Latinum quoque Hippophaes. Huius verò nomen Græcum* ἱππόφαισον, *Latinum item Hippophæstum.*

Nomina.

Κίκι, ἢ κρότων. RICINVS. CAP. CLVIII.

a Mes. τρεῖς κόκκοι τὸν ἀριθμόν. i. grana tria numero.

b Meum, & Cat. καθ' ἑαυτὰ καὶ μετὰ ὄξους. i. tũ per se, tum cum aceto, atqui aliud exẽp. legit ὀξυκράτου. i. ex posca.

CIci, aut croton, nomen accepit à ricini animalis similitudine. Arbor prouenit paruæ ficus altitudine, folio platani, maiore, læuiore, & nigriore: ramis, caudicibusque cauis, in arundinis morem: semine in uuis asperis, quod corticibus exutum ricinum animal repræsentat. ex quo oleum nomine cicinum exprimitur, cibis fœdum, lucernis emplastrisq; vtile. Grana [a] triginta numero purgata, trita potu pituitas, bilem, aquamque per aluum extrahunt, vomitionesq; mouent. sed iniucunda admodum est, & molesta purgatio: siquidem stomachum vehementer subuertit. Tusa & imposita, vitia cutis in facie, varosq; expurgat. Folia cum polenta trita inflammationes oculorum, tumoresque leniunt, turgentes mammas cohibent. eadem [b] ex aceto illita, ignes sacros restinguunt.

Ricini consi.

RIcinum vocauere Latini plantam, quæ Græcis κίκι *dicitur, à similitudine, quam eius semen habet cum ricino liuido ac fœdo animali, quod canibus, bubus, capris, alijsq; quadrupedibus adhęret: neque prius decidit, quàm plenius sanguine saginatum rumpatur. In Hetruria planta hæc a quibusdam vulgò vocatur Girasole, aliquibus verò Fagiuolo Turchesco. Apud Insubres autem pluribus in locis Mirasole. quanquam id nominis potius Heliotropio conuenit, de quo in huius libri calce differemus. Semen officinę Cheruam maiorem appellant: tametsi ab ipso Mesue, cuius vestigia pharmacopolæ maximè sequuntur, Regium granum appellari constet cùm maturitatem senserit, impetu quodam facto excidit. Ricinus copiosè seritur in Aegypto, vbi ex eius semine plurimum olei exprimitur, cibis quidem fœdum (vt inquit Plinius) sed lucernis vtile. Deijcit aluum perinde ac balanus myrepsica, tolliturq; eius noxa ijsdem medicamentis. Quamobrem de eo sic loquitur Mesues. Regium granum (hoc est ricini semen) pituitam tam per vomitum, quàm per aluum extrahit, sed non sine assumentium molestia. Siquidem stomachum vehementer subuertit. quinetiam bilem, & aquam inter cutem deijcit: & ea sanè omnia excrementa purgat, quæ ad articulorum compagines defluunt. Tollitur noxa, vbi igne torrefactum sit prius, & deinde admisto fœniculi, & anisi semine. Ita enim paratum vomitiones minimè molitur. Confert item coli, & articulorum doloribus, nempe podagricis, & ischiadicis, si ex iure veteris galli decoctum hauriatur. Hydropicis verò decoquitur cum caprino sero, aut emulso recenter lacte maceratum oleum quod a semine elicitur, colicos cruciatus lenit infusum; tollitq; inunctum cùm scabiem, tum capitis vlcera sanat. Auxiliatur quoque inflammationibus sedis, & conuersis, ac præclusis fęminarum locis. Inungitur vtiliter indecoris cicatricibus; & aurium doloribus. Ricini vires memorię prodidit Gal. lib. 7. simpl. med. sic inquiens. Ricini semen, quemadmodum ex purgat, detergit, ac digerit; sic quoque folium, sed vndequaque debilius. Oleum, quod ex semine conficitur, tum calidius, tum tenuiorum partium est, quàm oleum commune, ac proinde etiam discutit. Planta, quę Græcis* κίκι, *siue* κρότων, *Latinis Ricinus appellatur: Arabibus, Cherua: Italis, Girasole: Germanis, Vunderbaum, & Creutzbaum: Hispanis, Figueira de lhinferno: Gallis, Paulme dieu.*

Ricini vires ex Gal.

Nomina.

RICINVS.

Τιθυμάλι. TITHYMALI. CAP. CLIX.

Tithymali genera ſeptem, quorum maſculus characias appellatur, ab aliquibus amygdaloides: alter myrtites, qui fœmina exiſtimatur, eumq́ue myrſinitem, aut caryitem uocant: tertius paralius, quem tithymalidą appellarunt: alius helioſcopius: quintus cypariſſias: ſextus dendroides: ſeptimus platyphyllos dicitur. Characiæ caules ſupra cubiti altitudinem attolluntur: rubri, lacteo ſucco, atque acri madentes: folijs oleæ circum ramos, anguſtioribus, & longioribus: radice craſſa, lignoſa [a]: pendet in cacuminibus cauliũ coma iunci, ſub qua caueolę ſoliolis balnearum ſimiles, in quibus ſemẽ continetur. naſcitur in aſperis, & montibus. Succus aluum purgat, trahit pituitam, bilemq́ue binis obolis in poſca ſumptis, & cum aqua mulſa vomitiones mouet. †Appetente vindemiarum tempore, ſuccus, congeſtis ramulis mox diſſectis, & vaſe concluſis, excipitur. Aliqui adijciunt farinam erui, & in paſtillos digerũt, qui erui magnitudinem impleant. Alij in aridas ficos ternas quaternſvue guttas inſtillant, ut cum his inareſcant, quas ad vſus recondunt. Per ſe etiam tuſus in pila, & in paſtillos coactus

a Menr. & Car. ἐπάκραν δὲ τῶν καυλῶν κόμη χοινοειδῶν ῥαβδίον. i. in ſummis cauli bus coma eſt, qualis iuncea rũ uirgarum.
† Orib. πᾶς τιθύμαλος περὶ τὸν τρυγητόν. i. ex oi Tithymalo circa meſſẽ.

TITHYMALVS CHARACIAS.

coactus reponitur. Porrò cùm extrahitur lac, neq; quò uentus aspiret, stare quenquam, neque manus oculis admouere conuenit, sed antequàm colligas, corpus, præsertim faciem [b], collum scrotumque genitalis, adipe, aut oleo cum uino perungere. Fauces autem exasperat: quapropter catapotia cera, aut decocto melle oblini par est, & hoc modo dari. binas tamen ternasve ficos purgationis gratia sumpsisse, satis est. Recens lac ex oleo, perunctos in sole capillos euellit, renascentesque flauos, & exiles efficit, denique omnes perimit. dentium cauernis inclusum, leuat dolores: sed cera dentes oblinendi ne suo delapsu fauces, & linguam uitiet. Tollit illitu impetigines, formicantes uerrucas, pensiles, & quæ thymi florem repræsentant. ualet aduersus pterygia, carbunculos, phagedænas ulcerum, gangrænas, fistulasq;. Legitur semen autumno, & siccatū sole leuiter tunditur, feruefactumque loco mundo reponitur. Folia item siccantur. Semen, & folia lactei succi effectum præbent, dimidio acetabulo pota. Sunt qui inueterant, admisto cum lacte lepidio, & caseo contuso. Radix drachmæ pondere in hydromelite pota, per inferna trahit. decocta cum aceto, dentium dolori auxiliatur, colluto ore. Fœmina, quam myrsinitem, aut caryiten uocant, similis suapte natura daphnoidi: foliis myrti, sed maioribus, firmis, in cacumine acutis, & pungentibus: ramulos ab radice mittit dodrantales: fructum fert al-

ternis

b Meū. ὄσχεον. i. scrotum.

TITHYMALVS MYRSINITES.

ternis annis[c],nuci ſimilem,mordaci guſtu. naſcitur in aſperis.Succus,radix, ſemen, folia, conſimilem antedicto ſortiũtur facultatem†:ſed ad citandas uomitiones [d] inualidior hæc eſt. Aliud tithymali genus dicitur paralios,quem tithymalida,aut mecona aliqui appellauere.Naſcitur in maritimis,ramis ſubrubentibus, palmum altis[e],quinis,ſenisve a radice exeuntibus: folijs lini, anguſtis, paruis, oblongis,in uerſus quoſdam digeſtis:capite in cacumine orbiculato [f], in quo ſemen, ut eruum, uatio colore emicat: flos albus. Frutex totus cum radice [g] lacteo ſucco turget. Similes ad uſus reconditur. Helioſcopius dicitur,folijs portulacæ,tenuioribns,rotundioribusque:ramulis prodeũtibus a radice, quatuor aut quinque, rubentibus, dodrantali altitudine, tenuibus,lactis copioſi plenis:capite anethi: ſemine uelut in capitulis incluſo.Helioſcopij nomen accepit. quoniam comas cum ſole circumagat. circa oppida naſcitur, potiſſimum in ruderibus. Colligitur ſuccus, ſemenque, ut aliorum. Eædem,quæ ſuperioribus, non tamen uſqueadeò validæ. Cypariſſias in caulem exit dodrantalem, uel maiorem,ſubrubrum:ex quo folia pini ſimilitudine exoriuntur, molliora tamen, & tenuiora: & in totum naſcentem pinum æmulatur, unde nomen traxit.Candido ſucco madet: cui eadem uis, quę ſuperioribus. In petris naſcens dendroides cognominatur.ampliter opacat,in cacumine frondoſam ſpargens

c Meum.& Cat. κρίνῳ. i. lilio.
†Orib. addit. καὶ ἀπόθεσιν. i.& repoſitionem.
d Orib. ἐνεργητικώτερος. i.efficacior ė.
e Orib. ὀρθοῖς i.rectis.
f Orib. πυκνὼ. i.denſo.
g Orib. πολλῷ. i. multo.

TITHYMALVS PARALIVS.

ſpargens comam, ſucco lacteo prægnans, cauliculis rubentibus, foliis myrti tenuioris, fructu characię. Eiuſdem effectus, cuius ſuperiores, ſimiliq; modo reconditur. Platiphyllos verbaſco ſimilis eſt. Radix, ſuccus, & folia per inferna trahunt aquas. Piſces necat, tuſus, & aquæ inſparſus. Reliqua tithymalorum genera, quæ ſuprà ſcribuntur, idem efficiunt.

Tithymalorũ conſid.

TIthymalorum omne genus officinę Eſulam indifferenter appellant, quanquam plura ſunt tithymali genera, quorum hiſtoriam ſatis confusè Mauritani tradiderunt. quo fit, vt apud hos non ſine magno labore tithymalorum genera rectè, & distinctè cognoſci poſſint: quæ tamen à Gręcis ordine pulcherrimo deſcripta inueniuntur. Ob id igitur mihi quidem difficile videtur decernere quę Tithymali genera ex ijs, quę a Gręcis repreſentantur, ea duo ſint, quę a Meſue, & Auicenna Scebram, & Alſebram nominantur: quoniam horum neuter, quod extet, earum plantarum faciem notis explicauit. Credidit Braſauolus illud eſſe Meſui alſebram minus, & Auicennæ ſcebram, quod Dioſcoridi paralius. Sed equidem ab eo diſſentio, quòd nuſquam in horum monumentis legerim, Alſebram minus in maritimis naſci: quin nec ramos ferre ſubrubentes, nec lini folia, nec ſemen eruo ſimile, capitulis concluſum: ſed tantùm repererim memorię prodidiſſe Meſuem, Alſebram eſſe plantam lacteo ſucco refertam, radicibus tenuibus: quarum hę prɇferuntur, quę ſubrubcant. Auicenna verò

Braſauoli opinio exploſa.

Scebram

TITHYMALVS HELIOSCOPIVS.

Scebram naſci ait in hortis, non autem in maritimis, caule tenui, hirſuto, folijs tarco ſimilibus. Quæ ſanè omnia Braſauoli ſententiæ apertè refragari deprehenduntnr. Nec poſſum præterea cum eodem ſentire, quòd Alſebram maius apud Meſuem, & Mehezeheregi apud Auicennam idem ſit Mauritanis, quod Græcis Tithymalus platyphyllos. quandoquidem in eorum ſcriptis nuſquam reperi maioris generis Alſebram folia hederæ verbaſco ſimilia: nec quòd tuſum, & aquæ inſparſum piſces interficiat, ſed quòd rectius (ut inquit Auicenna) eius folia minori Scebram ſint ſimilia. Porrò ſi mihi hac in re coniectandum eſſet, putarem equidem nil aliud Mauritanis eſſe minoris generis alſebram, ſiue Scebram, quàm plantam illam, quæ officinis Eſula minor uocitatur, quòd (ut inquit Auicenna) in hortis, & vbique proueniat. Hæc autem, ni fallor, ea eſt, quam uocat Dioſcorides Tithymalum cypariſſiam: quippe quæ pinum arborem nuper natam folijs prorſus imitetur. Quinetiam cenſerem Alſebram maius,, ſiue Mehezeheregi eam omnino eſſe plantam, quæ Græcis dicitur pityuſa, vtpote quæ tithymalo cypariſſiæ folijs ſit ſimilis, quanuis magnitudine excellat: non enim deſunt, qui inter tithymalorum genera etiam pityuſam recenſeant. Proinde non ab re dicebat Auicenna, Mehezeheregi eſſe ſimile Scebram, ſed maius, & colore ſubcinericio. Meſues uerò, quòd radicibus eſſet rotundis, craſſis; craſſoque cortice obductis, ponderoſisq;. quæ ferè omnia radici Pityuſæ reddidit Dioſcorides. Accedit his Serapionis authoritas, qui de Scebram agens, ea omnia ex Dioſcoride illi tribuit, quæ pityuſæ idem Dioſcori des aſſignauit. Ex his itaque perſpicuum fieri arbitror, pityuſam Mauritanis ſce-

TITHYMALVS CYPARISSIAS.

nis scebram maius appellari: minus verò id, quòd Græcis tithymalus cyparissias dicitur. Cæterum Characiam uocatum, post-
quàm multum laboris in eo indagando frustrà impendissem, hoc anno misit ad me Pisis clarissimus medicus Lucas Ghi-
nus Forocorneliensis: qui, meo quidem iudicio, omnibus prorsus notis legitimo respondet. Myrsinitem quoque hoc tan-
tùm anno reperimus, folijs circa caulem totum crassis, acutis, myrto similibus. Paralius uerò in maritimis tantùm na-
scens, quem uulgaris usus tithymalum putat Brasauolus, in maritimis nostris Senensibus, Argentario promontorio, & in
uniuerso illius regionis tractu, item in Aquiliensi agro frequentissimus inuenitur. Huic folio similis uisitur quædam alia
planta, quæ in Hetruria uulgò appellatur Herba mora. Cuius radicibus prius contusis, ac deinde fluminibus demersis,
pisces protinus enecantur. Sed caret hæc lacteo succo. quapropter eam inter tithymalorum genera iam non esse adnu-
merandam cognoscimus, etsi aliàs aliter sensimus, quòd, alijs notis neglectis, lini folia uiderentur, & caules subrubentes.
Si hæc defuerit, Platyphylli radices sumunt, quo uniuersa regio scatet. Porrò Helioscopius, sic dictus, quòd cum sole co-
mam circum agat, omnibus uulgaris notitiæ planta est. Prouenit enim hæc passim prope urbium, & oppidorum mœnia,
in campis, incultis, hortis, collibus, & ubique tam culto, quàm inculto solo. Cyparissias deinde (ut suprà diximus) ea est
planta, quam Esulam minorem uocant, cuius pro omni Tithymalo inualuit vsus. Dendroidem uidimus primùm in regno
Neapolitano extra terracinam urbem inter saxa antiquissimi specus in itinere Neapolim uersus, plantæ arborescentis effi-
gie. Hunc

Tithymali cogniti.

TITHYMALVS DENDROIDES.

gie. Hunc dum contemplari cœpissem, superuenit peritissimus medicus Hieronymus Drogus Parmensis, & doctissimus Hieronymus Rorarius Portonouensis (tunc omnes vnà sequebamur Bernardum Clesium amplissimum Cardinalem Tridentinum ad Cæsarem pergentem) quibus magno solatio Dendroidem tithymalum ibi à me primùm repertum ostendi: erant enim ambo rei herbariæ studiosi, atque etiam gnari. Nascitur idem tithymalus etiam in Tergestino litore non longè à Timauo fonte, in saxosis quibusdam rupibus arborescens. Theophrasto tria tantùm Tithymalorum genera produntur libro. 9. cap. 12. de historia plantarum, vbi ita scriptum reliquit. Lactariarum (sic enim tithymalum vertit Theodorus) quod maritimum granum appellant, folio est rotundo, caule, totaq; magnitudine ad palmum, fructu candido. Demetitur, cùm vua nigrescere incipit: & siccatus fructus tritus potui datur acetabuli tertia parte. Mascula autem vocitata oleæ folio constat, & magnitudine cubitum æquat. Huius lac, cùm vindemia incipit, exprimunt, & præparato vtuntur. purgat inferius. Myrtaria verò cognominata, candida lactaria est folijs myrti condita, verùm aculeatis parte postrema: sarmentula in terram demittens, longitudine palmi, quæ non simul, sed alternatis annis fructificant, alia hoc anno, alia postero, quanquam omnia eadem radice exorta. Loca montuosa desiderat. Fructus nux appellatur. demetitur, cùm hordeum turgescit, & exiccatus, purgatusq; datur elotus cum papaueris nigri duabus partibus, ita vt totum modo acetabuli sit: trahit pituitam per aluum. At verò si nucem ipsam placeat dare, trita dabitur ex vino dulci, aut cum sesama tosta,

Tithymalorum historia ex Theophr.

TITHYMALVS LEPTIPHYLLOS.

Tithymalorū uires ex Mesue.

torrefactaq; comedenda. hactenus Theophrastus. Tithymali omnes, Mesue authore in suis simplicibus deiectoriæ facultatis, cordi, iecinori, & ventriculo maximè officiunt: vasa disrumpunt, intestina abradunt, vniuersum excalfaciunt corpus, adeò vt inde febres facilè concitentur. Tollitur prima tithymali noxa ijs admistis, quæ cor, iecur, & ventriculum roborant. Secunda vero, & tertia ijs, quæ agglutinatoria facultate pollent: cuiusmodi sunt tragacanthæ lacrima, gummi, bdellium, psyllij seminis spissamentum, & portulacæ succus. Tollitur & quarta, admistis frigidis, & humidis: proinde aut sonchi succo, aut intubi, aut portulacæ, aut hortensis solani, aut aceto cum cydoniorum seminibus diutius rudicula agitato, commiscent. Vulgaris vsus Tithymalus pituitam vehementer deijcit, & atrum quem vocant succum, pariterq; pituitas ad articulos decurrentes. Aquam inter cutem validissimè extrahit: nihilo secius exiccat vniuersum corpus, & genituram extinguit. Vnde rusticorum medicamenti nomen sibi meritò asciuit. Tithymali omnis generis vires commemorat Galenus libro. 8. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Tithymali omnes vincentem habent acrem, calidamque facultatem, inest verò, & amaritas. Validissimus itaque est eorum liquor. Secundum locum tenent semen, & folia. Sed & radix dictarum facultatum particeps est, sed non ex æquo. Sanè ipsa cum aceto decocta dolores dentium sanat, maximè qui illis erosis proueniunt. At liquores, vt qui valentiorem uim habeant, in foramina quidem ipsa dentium induntur: cæterùm si aliam corporis partem contigerint, continuò adurunt, vlcerantq; : proinde foris illis cera circumlinitur. quippe cùm

Tithymalorū uires ex Gal.

ex quarto

ex quarto ſint excalfacientium ordine, quem eſſe adurentium poſuimus. Sic pilos quoque ſuccus inunctus tollit. Porrò cùm vehementior ſit, oleo miſcetur: & ſi id ſæpe fiat, tandem prorſum pilorum radices aduſtæ extirpantur, corpusq́; depile reddetur. Eadem facultate verrucas, quas acrochordonas nominant, & myrmecias, & pterygia, ſiue oculorum vngues, & thymos auferunt detergentque lichenas & pſoras, quia ſcilicet & abſtergendi facultas ineſt propter amaritudinem. Præterea vlcerum phagedænica, anthracode, & gangrænode, quia valenter tum excalfaciunt, tum extergunt, ſi in tempore, & moderatè vtare, iuuare aliquando poterunt. Verùm enimuero, & fiſtularum callos eximunt eadem facultate. Cæterùm hæc omnia genere quidem ſimiliter, imbecillius tamen & folia, & fructus præſtare poſſunt. Quibus ſanè & ad piſces in aqua ſtagnali capiendos vti aſſolent. Celerrimè nanque ab illis in vertiginem acti, ac ſemimortui redditi, ad aquæ ſuperficiem feruntur. Porrò cùm ſeptem ſint eorum genera, valentiſſimus eſt quem characiam nominant, quem vtique etiam quidam marem cognominant, & fœmina nuncupata myrſinites, & qui in petris naſcitur ad modum arboris: deinceps qui verbaſco adſimilis eſt, & cypariſſias: deinde paralius, ſiue marinus: denique helioſcopius. Proportione verò comprehenſæ illorum facultatis & cinis, & ex ipſo lixiuium erit. In vniuerſum planta Græcis τιθυμαλος, Latinis quoque Tithymalus nominatur: Arabibus, Xauſer, & Ethuba; Italis, Tithymalo: Germanis, Vuolffs milch: Hiſpanis, Leche terſna, & Leche treſna: Gallis, Gerbe a laich.

Nomina.

PITYVSA.

Πιτύουσα. PITYVSA. CAP. CLX.

a Meum, & Cat. πίτυος, i. pini.
b σφόδρα ἐν μεγέθει. i. valde magnus.

PItyusam specie à cyparissia differre constat, etsi tithymalorum generi assignetur. Caulis supra cubiti altitudinem assurgit, geniculatus: folijs [a] piceæ, acutis, exilibus: flore paruo, velut purpureo. semine instar lenticulæ: lato, radice crassa, candida succo referta. quibusdam in locis frutex hic [b] prægrandis inuenitur. Detrahit per aluum radix drachmis duabus data in aqua mulsa: item seminis, drachma. succi cum farina subacti cochlearium in catapotio datur. modus foliorum drachmæ tres. 10

Pityusę consi.

PItyusa, vt latius præcedenti capite retulimus, ea nimirum fuerit planta, quam officinæ Esulam maiorem nominant. Huius radices herbarij, qui quotannis è Gargano Apuliæ monte succos, & alias radices ad nos comportant, magna impostura pro Turpeto venditant, quemadmodum & thapsiæ radices pro eodem subijciunt, vt superius in tripolij mentione diximus. Quòd cùm sua ætate non ignorasset Actuarius, album turpetum Alypiæ esse radicem prodidit, nigrum verò Pityusæ. Nec his obstat, quòd dixerit Dioscorides, Pityusæ radicem subesse candidam: nam is de interiore substantia tantùm intellexit, non autem de exteriore corticis membranula, quæ viridis rufescit, siccata nigrescit. Porrò quòd Esula maior sit Mauritanis alsebram, vel sebram, satis liquidò ex Serapione colligi potest, vtpote qui integrum de Pityusa caput ex Dioscoride sumpsit, & in suum Scebram reposuit. Quo fit, vt planè falli putem Brasauolum, quippe qui certò sibi persuadeat, Alsebram maius Mauritanis esse tithymalum platyphyllon. Nicolaus Myrepsius quibusdam in antidotis, & catapotijs aluum soluentibus Esulam imponit cognomine chamæpityn. Vnde Fuchsius in suis doctissimis adnotationibus nil aliud esulam Nicolao referre scribit, quàm Chamæpityn, non autem tithymali speciem. Qua in re Fuchsij opinio (pace eius dixerim) mihi non planè satisfacit. Nam cùm plura sint tithymalorum genera, quæ in vniuersum Esulæ nomine appellantur, de ea tantùm intellexisse Nicolaum existimo, quam Dioscorides à foliorum forma Pityusam vocat, eo quòd pini, vel piceæ arboris folio constet: quæ ob id esula chamæpitys differentiæ causa Nicolao appellata est. Paruam enim pinum pityusa repræsentat: quare non ab re esula quoque chamæpitys cognominari potuit. Pityusa in Italia passim ferè prouenit, facie minoris esulæ, sed longè in omnibus maior, adeò vt quibusdam in regionibus, vt in Apulia, arbusti speciem referat. Visitur copiosa in Veronensi agro, ea immensa planitie, per quam ad Benacum transitur. Sed quod aridissimum ibi sit solum, non admodum adolescit. Hæc (vt Mesues est author) agrestium hominum medicamentum est: multa enim sumentibus adfert incommoda. proinde eius vsus apud medicos peritos prorsus exoleuit, quemadmodum & turpeti ex huiusce radicibus parati, postquàm detecta est impostorum fraus: etsi non desunt improbi pharmacopolæ, qui pityusæ radices legitimi turpeti vice suis inserant medicamentis: sintque etiam circunforanei, qui harum radicum puluere plures iugulent rusticos, quàm sanent. Adscribunt quidam Pityusam tithymalorum generibus, quoniam & ipsa similiter lacteo succo madeat, purgetque eorum modo. Id quod Galenus apertè testatur libro 8. simpl. medicamentorum, dum sic inquit. Pityusa, & hanc quidam speciem putant esse tithymali, quòd succum habeat, vt illi, quodq; similiter illis purget, cæteraque omnia viribus illis est adsimilis. Ea Græcè Πιτύουσα, *Latinè item Pityusa vocatur: Arabicè, Scebram, & Tthias: officinis, Esula maior: Italis, Pitiusa, & Esula maggiore.*

20

Fuchs. opinio reprobata.

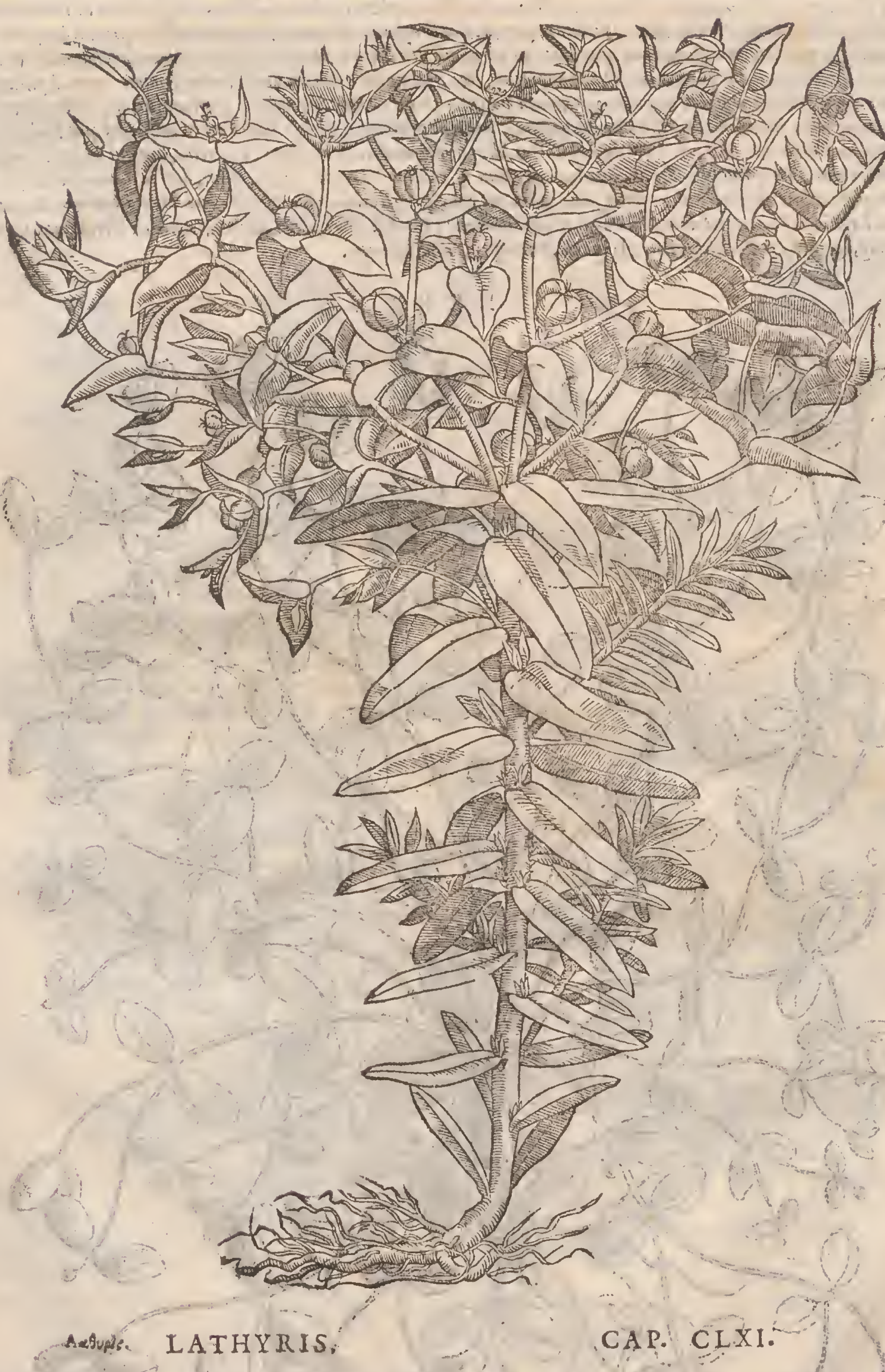
30

Pityusæ uires ex Gal.

Nomina.

Λαθυρὶς.

LATHYRIS.

λαθυρὶς. LATHYRIS. CAP. CLXI.

LAthyris, quam aliqui tithymalum appellant, eamque tithymalorum numero adſcribunt, caulem emittit cubiti altitudine, & digitali craſſitudine, inanem. gignuntur in cacumine alæ, & folia in caule oblonga, amygdalinis proxima, latiora, & læuiora: quæ autem in ſummis ramulis exierunt, minora conſpiciuntur, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura. In cacumine fructum ſummis ſurculis gerit, triplici loculamento inſignem, rotundum, ceu capparin, in quo grana, intercurſantibus membranis, inter ſe diſtincta continentur, eruis maiora, rotunda: quæ dum corticibus exuuntur, candida ſunt, & guſtu dulcia [a]. Nullus radicis uſus. totus frutex lacteo ſucco turget, uti tithymalus [b]. Grana ſex, aut ſeptem in catapotio, aut cum ficis, aut palmulis deuorata aluum purgant: ſed aqua frigida poſtea ſorbenda. trahunt autem bilem, pituitam, & aquas. Succus, tithymali modo exceptus, eundem effectũ præbet. Cum gallinaceo, aut oleribus folia decoquuntur ad eoſdem effectus.

a Meum. & Cat. ῥίζα λεπτὴ ἄχρηστος, i. Radix tenuis, inutilis.
b σπέρματα ἴσον ἑπτὰ ἢ ὀκτώ. i. ſeminis grana ſeptẽ aut octo. Ita habet vtrunq; exemplar.

Lathyris consideratio.

Lathyrin officinæ Cataputiam appellant. Planta est vulgaris notitiæ, Hæc in Hetruria frequentissima nascitur. Apud Insubres, quòd aluum valenter euacuet, vomitionesq; eliciat, cacapuzza vulgò nominatur. Isdem pollet facultatibus, quibus & ricinus: iisdem quoque medicamentis infrænatur, Huius plantæ meminit Actuarius in suo libro de compositione medic. vbi ita scribit. Lathyris vehementer pituitam purgat. Dantur grana eius maiora, quindecim: minora verò viginti. Iis, qui efficacius purgari cupiunt, mandenda præcipito: iis verò, qui deiectionem non desiderant copiosam, iubendum est, vt integra deuorent, præsertim si qui sumit, malo fuerit stomacho. hæc Actuarius. Decem, duodecimve seminis grana à putaminibus delibrata, tusaq; & in ouo sorbili deuorata, vomitum potenter citant. Itaque iis vtiliter propinantur, qui philtra deuorarunt, aut alia veneficia; siquidem hæc efficaciter expellunt. Præstat præterea Lathyris semen ad ea omnia, ad quæ Ricini semen valere superius diximus.

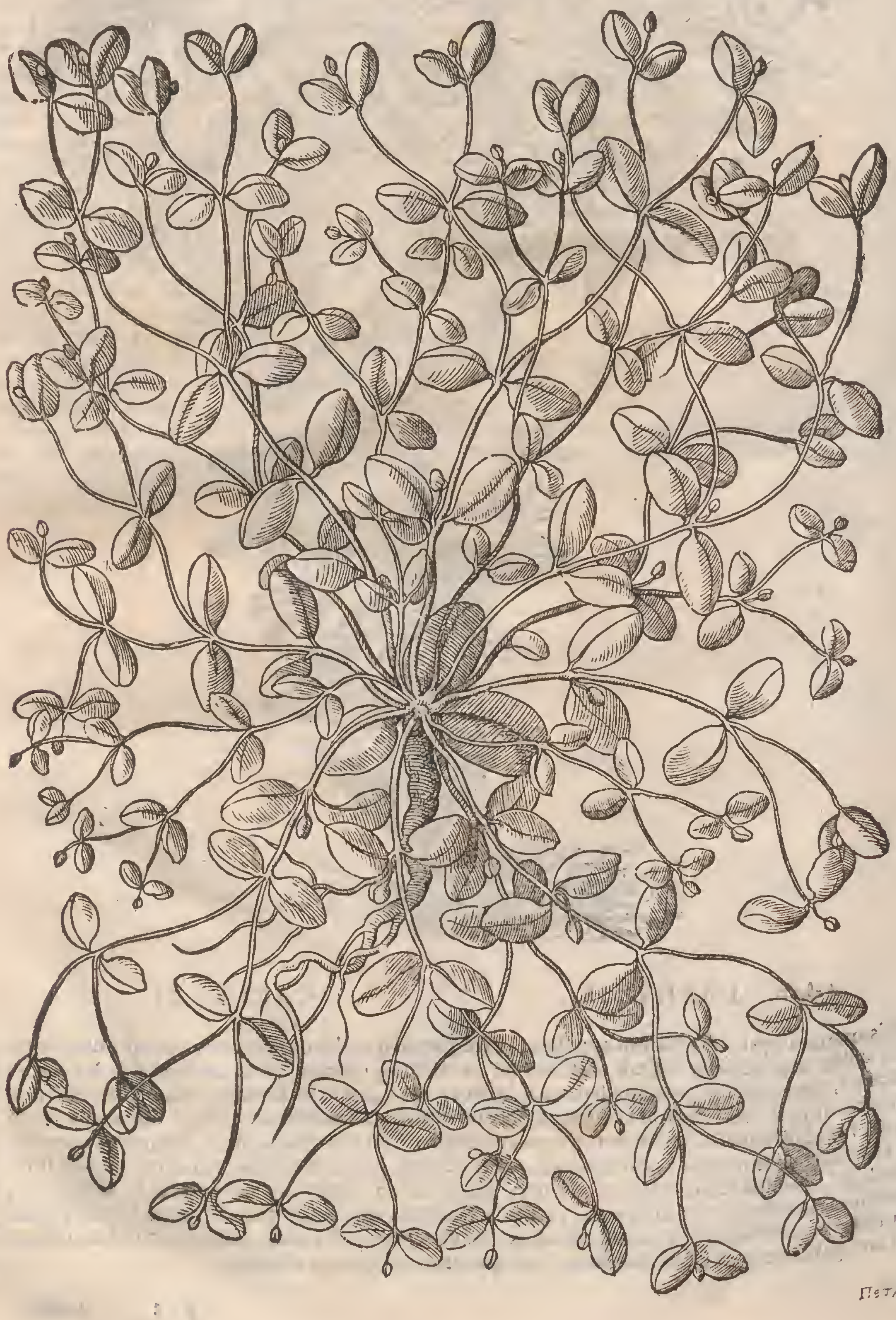
Lathyris vires ex Gal.

Lathyris vires descripsit Gal. lib. 7. simpl. medic. sic inquiens. Lathyris, sunt qui dicant & hanc esse tithymali speciem, tum quod similiter illis succum habeat, tum quod eodem illis modo purget, totaq; illis facultate similis sit, nisi quod semen gustantibus videatur dulce: quod sanè etiam maximè purgatoriam vim obtinet. quæ planta λαθυρὶς Græcis, Lathyris item Latinis dicitur:

Nomina.

Arabibus, Mendana, seu Mahendane: Italis Lathiri, & Cataputia minore: Germanis, Spring kraut, Spring koerner, & Tereib koerner: Hispanis, Tartago: Gallis, Espurge.

PEPLVS.

Πέπλος. PEPLVS. CAP. CLXII.

PEplos frutex est lactei succi plenus, folijs paruis ut rutæ, paulò latioribus: rotunda coma, ferè dodrantali, humi resperſa: ſemine ſub folijs paruo, rotundo, minore quàm candidi papaueris. pluribus ſcatet auxilijs. Vnicam radicem habet, ſuperuacuam, ex qua fruticat. naſcitur inter uites, & in hortis. Colligitur meſſibus, ſiccatur in umbra, & continuè uerſatur. Fructus tuſus, & ferueſactus reconditur. Bilis, ac pituita detrahitur acetabulo eius in hydromelitis cyatho poto. Obſonijs inſperſa conturbat aluum. muria conditur.

PEPLIS.

Πεπλίς. PEPLIS. CAP. CLXIII.

PEplis, quam aliqui syluestrem portulacam uocant, Hippocrates peplion, in maritimis maximè nascitur, latè opaco frutice, candidi succi pleno; folijs satiuæ portulacæ, rotundis, infernè rubentibus: semine sub folijs rotundo, vti in peplo, feruente gustu: radice singulari, superuacua, tenui. Colligi, & reponi, ac dari, uti peplos, & sale condiri solet. Easdem habet vires.

Pepli, & peplidis consid.

PEplum herbariorum vulgus, quòd orbiculata constet coma, Esulam rotundam vocat. Prouenit non modo in vinetis, sed etiam in agris cultura destitutis, lacteo succo prægnans. Peplida verò, quę Peplion dicitur, in maritimis nascentem, non prius quàm hoc anno euulsam vidimus. Vtriusque vires reddidit Galenus libro octauo simplicium medicamentorum, vbi primum de Peplo ita scribit. Peplos, quidam verò papauer spumeum, & hic frutex paruus succum habet similem tithymalis, cùm in alijs, tum quia purgat, ceu illi. Mox de Peplio idem Galenus hæc uerba subiunxit. Peplium, & hic quoque frutex exiguus succum obtinet, sicut tithymali: nasciturque plerunque ad mare, radicem habens inutilem, ut & peplos: succum uerò validum, non tamen admodum utilem. Sed semen utile est, & flatuosum, similiter semini pepli purgans. Quæ planta πέπλος Grecè, Peplus etiam Latinè uocatur: officinis & vulgo, Esula rotunda. Quæ verò πεπλὶς Græcè, Peplis quoque & peplium Latinè dicitur. 10

Χαμαισύκη. CHAMAESYCE. CAP. CLXIIII.

CHamæsycen aliqui sycen nominant. Ramos emittit quaternum digitorum, teretes, succosos, in terram deiectos: folia lentis, parua, peplum planè referentia, tenuia, quæ a terra non attolluntur: semine sub folijs rotundo, ut in peplo: neque caulem, neque florem promit: radice firmatur tenui, superuacanea. Rami ex uino triti uuluæ dolores sedant, in pesso appositi: tollunt tumores, ac [a] uerrucas omnium generum illiti. Decoctorum cibo albus resoluitur. Succus simili effectu prodest. Illitus contra scorpionis ictus auxiliatur: aduersus caligines oculorum utilis, & hebetudines, incipiẽtes suffusiones, nubeculas, cicatrices, cum melle inunctus. In squalidis, petrosisque nascitur. 20

a Meū. ἀκροχορδόνας, καὶ μυρμηκίας. i. pésiles, & formicarias uerrucas.

Chamæsyces consid.

NAscitur Chamęsyce, quemadmodum & peplus, in uineis, petrosis, & squalidis monticulis. Hæc, vt ex totius plantæ descriptione colligi poteẽt, in pepli genere enumeranda uidetur. quippe quæ ramulis exeat humi perpetuò sparsis, lacteo succo refertis; foliolis, & coma peplo similibus. Hinc itaque quispiam fortè non aberraret, si censeret Chamæsycen esse minorem peplum: ego tamen id planè asserere non ausim. Chamęsyces uires tradidit Galenus libro octauo simplicium medicamentorum, his uerbis. Chamæsyce abstergendi simul & acrem uim possidet. Itaque acrochordonas, & myrmecias caules eius teneriores in modum cataplasmatis admoti, & ex eis liquor auferunt. Cum melle verò crassas oculorum cicatrices detergunt. sed & hebetudinem uisus a crassitie natam adiuuant, sicut sanè & suffusionum principia. Χαμαισύκη sic Græcè, ut Chamęsyce pariter Latinè uocatur. 30

Chamæsyces uires ex Gal.

Nomina.

Σκαμμωνία. SCAMMONIA. CAP. CLXV.

SCammonia ramos ab una radice emittit [a] trium [b] cubitorum, multos, pingues, & qui nonnihil [c] crassitudinis præ se ferant; folijs helxinæ, aut hederaceis, mollioribus tamen, { hirsutis, } & triangulis: flore candido, rotundo, in calathi modum cauo, graueolente: radice [d] prælonga, crassitudine cubitali, candida, graui odore, succo grauida. Legitur ad hunc modum succus. Capite exempto, radix in testudinis speciem cultro excauatur: q uofit ut in cauum confluat succus, qui conchis demum excipitur. Alij scrobes in terra concamerato sinu fodiunt, in quos subiectis iuglandium folijs, profundunt succum, siccatumque extrahunt. Laudatur autem Scammonium leue, nitidum, rarum, & colore quàm simillimum taurino glutini, fungosum, tenuibus fistulis, quale ex Mysia regione Asiæ deportatur. Nec attendere solùm par est, si linguæ tactu albescat (hoc enim euenit adulterato, quod admisto sit tithymali lacte) sed longè magis anteà narratis. item si non vehementer linguam exurat, id quod misti tithymali argumentũ est. Natione autem Syriacum, & Iudaicum deterrima habentur, grauia, densa, erui farina; & tithymalo uitiata. Succus drachmæ unius, aut quaternum obolorum põdere haustus ex aqua pura, uel mulsa, per inferna bilem, & pituitam extrahit. Ad resoluendam aluum binos obolos cum sesama, aliove semine sumpsisse satis est. Dantur efficacioris purgationis causa, succi tres oboli, cum duobus ueratri nigri, & aloes drachma una. Fiunt purgatorii sales drachmis uiginti succi scammoniæ in senos salis cyathos adiectis. Horum modus proportione uirium: integer quidem, tria cochlearia: medius, duo: minimus, vnum. Radicis drachma vna, aut altera purgat cum ijs, quæ retulimus. Nonnulli decoctum radicis ebibunt. Coquitur in aceto. & cum hordeacea farina teritur, cataplasmate ischiadicis utili. Partus enecat succus, uuluæ in lana subditus; tubercula discutit cum melle, aut oleo illitus, decocto in aceto perunctæ lepræ abiguntur: diuturni capitis dolores ex aceto, & rosacco perfunduntur. 40 50

a Orib. addit. τρεῖς ἢ τέσσαρας. i. tres, vel quatuor.
b Orib. ἢ τετραπήχεις. i. uel quatuor cubitorum.
c Orib. δασύτητος. i. dẽsitatis.
Conclusa nullum exẽplar habet, sicuti etiã re ipsa apparet.
d Orib. ἐπιμήκη. i. oblonga.

Scammoniæ, eiusque succi consid.

SCammonium, quod est Scammoniæ succus, copiosum quidem in Italiam aduehitur, præsertim Venetias, quò ex Alexandria Aegypti, & Syria importatur. Sed interim admonendi sunt Pharmacopœi, ne negligant, quin diligenter intueantur, an sincerum, aut adulterinum sit Scammonium, quod ab ijs emendum est, & ne tantum confidant quòd linguę tactu albescat, cùm id (ut rectè Dioscorides inquit) euenire quoque possit ex admisto tithymali lacte. Nam præter id quod albescat hoc facto periculo, expendendę quoque sunt aliç notæ, quibus præstantissimum dignosci solet. Ad hoc itaque munus obeundum, & Medici quidem tenentur, qui christianam religionem, ac pietatem colunt ut laudatissimum quærant, habeantque scammonium. Nam cum hoc medicamentum omnium ferè electariorum, catapotiorumque, quorum passim est usus ad humores in morbis deijciendos, sit basis, qui ijs adulteratum immiscent, nulli dubium est, quin pessima, & plerunque exitiosa conficiant medicamenta. quo certè nihil detestabilius, nihilque execrabilius esse potest. Cęterum nescio quo pacto fiat, ut deuoratis nostri Scamonij 12. aut ad summum 15. granis sumentium aluus pluries, sæpeque exoluatur, cùm Dioscoridi sinceri drachma id pręstare uix possit. Siquidem is ibi efficaciorem purgationem moliri contendit, ternos Scammonij obolos, Ellebori nigri binos, & aloes drachmam unam simul propinari iubet. Quo fit, ut facilè adducar ad credendum, 60

SCAMMONEA.

dendum, aut hoc in loco Dioſcoridi mendam ſubeſſe, aut Scammonium quo nos vtimur, adulterio non uacare. Scammonij
Plantam, cuius hìc imaginem damus, Conſtantinopoli ad me Viennam miſit Clariſſimus uir Augerius de Buſbeke, qui
tum temporis Cæſareum oratorem agebat. Eam curaui illico tranſplantari à Bono Baldino Myropola, quæ, ſoli humore
reſtituta, paulò poſt viticulas, folia & flores emiſit. Andreas Marinus in ſuis in Meſuem annotationibus, hanc ipſam
plantam Georgio Liberali pictori, qui noſtras pinxit imagines acceptam refert, quòd fortaſſe ignoraret, à Georgio illo eam
è noſtris hortis eſſe ſublatam. Sed hæc obiter dicta ſint, non quod Marino uiro optimo, aut Georgio ſuccenſeamus, ſed ne for-
taſſe zoili, ac ſycophantæ, qui nobis lacerandis inhiant, furti nos accuſarent. Sed profectò mirari nobis ſubit, quòd Gale-
nus in libris de ſimplicium medicamentorum facultatibus, nihil de Scammonij viribus meminerit, cùm tamen pleraque alia
ſcriptis tradiderit longè etiam minoris momenti, atque aliàs ſæpius obiter Scammonij mentionem fecerit in ſuis alijs monu-
mentis. Scammonium, authore Meſue in ſuis ſimplicibus deiectorijs, quinque corporibus læſiones inferre poteſt. Pri-
ma eſt, quòd flatus quoſdam mordaces gignit, vſqueadeò ventriculum laceſſentes, vt ſumentibus nauſeam commoueat. No-
xa hæc tollitur, ſi in excauato cydonio malo, clibano, aut prunis inaſſetur, paſta vndique circumlita, præſertim additis, aut
fœniculi, aut dauci, aut apij, ſemine, aut galanga. Inflammat deinde acredinis exuperantia corporis ſpiritus: quo fit, vt fa-
cilè febres excitet, ijs præcipuè, qui obſtructionibus viſcerum, & humoribus putreſcentibus obnoxij ſunt. Sed id nocu-
menti aufertur, admiſtis inter coquendum, quæ refrigerant, & feruorem extinguunt: cuiuſmodi eſt pſyllij ſeminis ſpiſſa-
mentum,

Scammonij læſiones.

mentum, prunorum decoctum, seu potius pulpa, rosarum & violarum succus, aut dilutum, aut aqua; quinetiam si ante coctionem maceretur oleo rosaceo, aut violaceo, aut cotoneorum misti saporis succo, aut admisto rhoe, aut factitio spodio. Ad haec quòd magna tum attrahendi, tum aperiendi facultate sit praeditum, immoderatas alui fluxiones facit: vasorum enim oscula plusquam par sit aperit. Haec laesio adimitur admistis rebus adstringentibus, cohibentibusq; nempe mastiche, cydonijs malis, succoq; ab eis expresso, & myrobalanis, praesertim flauis. Abradit praeterea acri succo, quo scatet, intestina: proinde & tormina, & dysenteriam, & tenasmum excitat. Sed deletur hoc incommodum, additis humidis, pinguibus lentisq; medicamentis: cuiusmodi sunt, tragacanthae lacryma, bdellium, amygdalinum oleum, aut rosaceum: item prunorum pulpa per se, & saccharo asseruata, psyllij spissamentum, mastiche, cydonia mala post sumpta, & calida aqua pòst bibita; vtpote quae medicamentum ocius à ventriculo & intestinis expellant, & ita simul noxam prohibeant. Hinc 10 est, quòd prudentes medici, quòd celerius Scammonium à ventriculo, & intestinis deijciant, hordei iusculum, cum saccharo superbibendum praebent. Obest postremò scammonium cordi, iecori, ac ventriculo substantiae suae totius proprietate. Vitium hoc aboletur, si illi tum calida, tum frigida admisceantur medicamenta, quae cordi, iecinori, ventriculòque opem suam praestant. Deijcit scammonium valentissimè bilem, quam & à vasis, & à sanguine exhaurit. Eius deijciendi facultas haud sanè alijs medicamentis absimilis est, quae purgant cum labore & molestia. Planta Graecis σκαμμωνία, Latinis item Scammonia vocatur: Arabibus, Scammonea, siue Sachmunia: Italis, Scammonea.

Nomina.

C H A M E L AE A.

Καμελαία

Καμελαία. **CHAMELAEA.** CAP. CLXVI.

CHamelæa fruticoſa fruticat, ramis dodrantalibus: folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, & amara, quæ guſtata linguam mordent, & arteriam deradunt. Detrahit pituitam bilemque, folijs præſertim in catapotio deuoratis. nanque duæ abſinthii partes, adiecta chamelææ vna[a], hydromelite excipiuntur, & in catapotia coguntur. ea autem in uentre non liqueſcunt: ſiquidem quotquot fuere deuorata, regeruntur. Foliis cum melle tritis, ſordida vlcera, & cruſtoſa repurgantur.

a Meum ὕδατι ἢ μέλιτι. aqua, aut melle.

THYMELAEA.

Θυμελαία.

Θυμελαία. THYMELAEA. CAP. CLXVII.

THymelæa est, ex qua granum Gnidium, quod est semen ipsius, colligitur. Hoc Syri apolinum uocant, quoniam satiui lini frutex suapte natura similitudinem referat. Virgas edit pulchras, multas, tenues, binum cubitorum: folijs chamelææ, angustioribus, & pinguioribus, viscosis, gummosisque, si mordeantur: flore candido: fructu myrti in modum rotundo: qui inter initia viret, & tandem rubescit; inuolucrum fructus durum, foris nigrum, intus album. Hoc per inferna bilem, pituitam, aquasque detrahit, si viginti granorum pars interna bibatur: verùm fauces adurit. Itaque cum farina, aut polenta, aut in vuæ acino dari debet, aut melle cocto obductum deuorari. Qui ægrè desudant, trito semine cum nitro, & aceto inunguntur. Folia, quæ peculiariter cneorum appellantur, per messes colligi debent, & siccata in vmbra recondi. Quibus dare libeat, antea tundere, & neruos eximere conuenit. Illitum acetabuli modo cum diluta vini potione, aquam extrahit: mediocrius purgat, addita lente cocta, aut contritis oleribus. Thymelææ farina vuæ acerbæ succo excipitur, & in pastillos diuiditur. Herba stomacho infesta. partus imposita necat. Nascitur in montibus, & asperis. Hallucinantur, qui coccon Gnidium fructum esse chamelææ existimant, decepti quadam foliorum similitudine.

Chameleę, & Thymelæę confid.

CHameleam, pariter & Thymelæam Arabes confusè satis, ac perplexè Mezereon appellant. Cuius etsi duo faciant genera vnum album, alterum nigrum; tamen ijs etiam Daphnoidem admiscent, & hæc omnia adeò confundunt, & implicant, vt hac in re nihil certi, nihilq́; perpetui ac tuti ex eorum scriptis elici possit. Illarum plantarum vis in excluendo corporis humores, tam vehemens, violenta, ac furiosa existit, vt nisi robustissimis hominibus tutò in medicamentum dari possint: plerunque enim imbecilles confecerunt, abrasis visceribus, apertisque vasorum osculis. Quare non temerè eas Mauritani & terræ leones, & plantas viduificas cognominarunt. Proueniunt hæ plantæ numerosę in vallis Ananiæ montibus Tridentino agro: & vtraq́; (licet hoc in chamelæa præterierit Dioscorides) fructum ferunt myrti baccis similem, quanuis Chamelææ quadantenus longior sit, & oliuæ formam repræsentet. Vtrique fructus initio sui exortus virescit, mox per maturitatem rubescit, denique exiccatus niger conspicitur. Cæterùm baccam, quæ è Thymelæa decerpitur, quoniam siccata piperis faciem præ se ferat, acrimoniamque non obscuram gustantibus relinquat, rura Ananiensia, vnà etiam cum Laureolæ semine, Piper montanum indifferenter nominant. Nec sanè mirum, quandoquidem & Theophrastus libro 9. cap. 22. de plantarum historia, vbi de pipere disseruisset, statim Cnidij grani meminit: vtpote quod maximè piperis imaginem referat, & admodum etiam acre sentiatur. Sumunt hoc piper (vt eorum nomine vtar) frequenter incolæ in suis purgationibus aduersus omnes ferè morbos, ita medicos, & pharmacopolas fallere credentes. Sed sæpe euenit, vt cùm futuram noxam non præuideant (quæ eorum multorum imperitia est) non solùm seipsos decipiant; sed etiam sibi mortem consciscant. Et certè hoc testari possum, quod ex montani illius piperis assumptione plures perijssent, nisi antidotis nostris succurrissem, eosque in vita seruassem. Ideoque non possum non admirari Plinium, quippe qui scribat lib. 27. c. 9. Coccognidium quod Thymelææ est fructus, de quo nunc scribimus, aluum adstringere, cùm adeò exoluat, vt in magnum sæpe discrimen sumentes ducat. Est enim (vt ipse inquit Plinius) adeò vrentis gustus, vt vorari non possit nisi in pane. Proinde scite posteritatis memoriæ prodidit Mesues, nemini Mezereon præbendum esse, nisi ijs admistis antidotis, quibus eius deleteria facultas infrænari possit, quæ omnia corporis principalia membra corrumpit, ac destruit. Habentur tamen passim in pharmacopolijs catapotia, quæ de Mezereo appellant, quibus aliquando vtuntur medici, ad aquam inter cutem extrahendam. Verùm ea non audent exhibere (quanquam medicamenta simul receperint, quibus eorum malitia reprimitur) nisi robustis, ac fortioribus hominibus. Sunt qui contendant Theophrasti Cneorum, quod duum apud illum est generum, alterum esse Chamelæam, alterum verò Thymelæam, id quod probare nituntur Dioscoridis authoritate, vtpote qui scribat, Thymelææ folia, quæ peculiariter Cneorum appellantur, per messes colligi debere. Verùm ab horum vitilitigatorum falsa opinione, longè admodum distat sententia nostra, vt libro tertio nostrarum Epistolarum ad Ioannem Cratonem Vratislauiensem medicum clarissimum scribentes disseruimus. Sed (Deo Opt. Max. volente) rem hanc contra horum susurronum temeritatem, in secundo earundem nostrarum Epistolarum tomo, fusius, copiosius, lucidiusq́; posteritatis memoriæ commendabimus. Chamelæam tantùm, quod sciam, commemorauit Galenus in simplicium medicamentorum censu, de cuius uiribus libro 8. eorundem ita scribit. Chamelæa vincentem habet qualitatem amaram. Quamobrem admodum sordida vlcera, & quæ maximas habent crustas, cùm melle purgare potest.

Chamelææ vires ex Gal.

Nomina.

Quæ Græcis χαμελαία, Latinis quoq; Chamelæa, & oleastellum appellatur: Mauritanis, Mezereon, seu Alemezerion: Italis, Chamelæa: Germanis, Zylandt: Gallis, Boys gentil. Quæ verò Græcè θυμελαία, Latinè pariter thymelæa vocatur: Italicè, Thimelea.

SAMBVCVS.

Α'κτη. SAMBVCVS. CAP. CLXVIII.

SAmbuci duo genera. Vnum in arborem aſſurgit, ſurculos ſpargens arundinaceos, teretes, cauos, candicantes proceros: folia iuglandis, { terna quaternaúe, } ex interuallis circa ramos exeunt, grauia odore [a], minutim in ambitu ſecta: & in ramulorum cacuminibus, cauliculiſque circinatæ umbellæ, quæ florem candidum pariunt: mox acinum terebintho ſimilem, in nigredine ſubpurpureum, racemoſum, ſucco madentem, uinoſumque. Alterum genus chamæacte uocatur, Romanis ebulū, longè humilius eſt, magiſque herbaceo generi aſſignandum: caule quadrangulo, geniculato: foliis amygdalæ, ex interuallo longioribus geniculatim expanſis, pinnatiſque, graueolentibus, in ambitu ſerratis: muſcario ſambuci: flore, & acino eiuſdem: radice nititur longa, craſſitudine digitali. Eadem utriuſque uis, & uſus exiccans, aluo detrahens aquam, ſtomacho inutilis. Folia olerum more coquuntur, ad pituitam, bilemque detrahendam. Caules teneri in patinis cocti eadem efficiunt. Radix in uino decocta, & in cibis data, hydropicos adiuuat: prodeſt uiperarum morſibus, eodem

Concluſa nō legit Orib. a Meum. τμηκότερα. i. magis mala. ſed Orib. μακρότερα legit. i. longiora. Car. uerò μηκρότερα. i. minora, & rectius meo iudicio.

pota

SAMBVCVS MONTANA.

pota modo uuluas emollit insidentium, decocto: patefacit earum spiracula; & uitia corrigit. A cini in uino poti, eodem funguntur munere: denigrant capillos illiti. Folia, si prætenera ác mollia ex polenta illinantur, inflammationem mitigant: ambustis, & canum morsibus illitu prosunt: ulcera quæ dehiscunt in fistulam, agglutinant. iis, qui podagra tentantur, cum seuo taurino, aut hircino prosunt illita folia.

Sambuci, & Ebuli genera & uires.

SAmbucus, & Ebulus plantæ sunt nullis non cognitæ. Prioris etsi vnum tantùm genus prodatur à Dioscoride; nobis tamen duo eius obseruata sunt genera: alterum quidem montanum, & syluestre: alterum verò vrbanum, plerunque in hortorum, & vinearum sepibus proueniens. Hæc genera fructu inter se differunt: siquidem montano baccæ non in vmbella cohærent perinde ac in vrbano, nec maturescentes nigricant, sed in racemis vuæ modo dependentes, perpetuò rubescunt. Illud etiam discrimen facit, quòd vrbanum in maiorem proceritatem adolescit, & læuiore constat materie. Sunt prætere a, qui palustrem Sambucum ostendant, nempe arbusculam vliginoso, & palustri solo enascentem, virgis sambuci æmulis, geniculatis, alba intus medulla, sed caduca, & fragili materie: folio vitigineo; flore albo sambuci modo, odore non prorsus iniucundo: à quò baccę prodeunt rubentes, oxyacanthæ magnitudine, vinoso succo refertæ. quæ deuoratæ vomitiones

SAMBVCVS AQVATICA.

tiones cient. Aqua è ſambuci floribus fronti, & ſyncipti illita, capitis dolores mulcet, qui à calido humore prouenerint, Succus è radicis cortice expreſſus, vomitum valentiſſime commouet, & aquam inter cutem pellit. Præſtat idem è radicibus ebuli extractus ſuccus. Quin & craſſam pituitam ad articulos decurrentem extrahit. Ebuli ſemen per diutinas aquæ lotiones à nigro circumſtante ſucco expurgatum, datur vtiliter drachmę pondere ex chamæpytios decocto, pedagricis, iſchiadicis, & Gallica lue laborantibus: mulcet enim deiectoria vi mirificè eorum dolores, cùm humores eò fluentes tum reuocet, tum deijciat. Sunt qui ex ebuli radicibus ſuccum eliciant, inſolentq; ſubinde, & in paſtillos digerant, ſeruentq; ad vſus. Hic clyſtere infuſus tam inteſtinorum, quàm coxendicum dolores tollit à frigiditate, & flatu genitos. Supponitur conuenienter fœminarum locis ad euocandos menſes, præſertim ſi lana exceptus intromittatur. Suffiuntur ebuli decocto commodè ij, qui diuturna febre vexati ad malum deuenerunt habitum, ſi tamen ventriculus, & iecur interea roborentur odoratis adſtringentibus, & ad id conferentibus medicamentis. Paratur è Sambuco vnguentum præſtantiſſimum ad ignis ambuſtiones hoc pacto. Sumito viridis Sambuci corticis, qui ſtatim ſub primo deliteſcit libro herbacei coloris libram. Olei pluries loti ex ſtillatitia florum Sambuci aqua libras duas. Ferueant ſimul aliquandiu, & deinde percolato, & exprimito, & addito ceræ nouæ odoratæ, ſucci ſurculorum Sambuci, cuiuſque vncias quatuor. Rurſus vt ferueſcant ſinito, quouſq; ſuccus euaneſcat. Tollito tunc ab igne, & rudicula agitato, omniaq; miſceto; & ad finem addito vernicis

nicis

EBVLVS.

nicis liquidæ vncias duas. Thuris albi in tenuem pollinem contriti vncias quatuor. quinetiam duorum ouorum album, diu prius cochleari agitatum. Subinde misceto diligenter omnia, & mundo vase asseruato. Fungi qui ad imam Sambuci caudicis sedem oriuntur, in aqua rosacea prius macerati, capitis dolores, & inflammationes mulcent. Stillatitia cum Ebuli, tum sambuci radicum aqua hydrope timpanite laborantes mirificè iuuat, si huius quaternas vncias, illius verò binas, vtrisque simul mistis hauriant affecti diebus triginta continuis. Illitus Ebuli radicum succus procidentem sedem reprimit, & anginam tollit, vbi circa gulam calidum cum linteolis illinatur. Exusta Sambuci folia, & in puluerem trita, emanantem è naribus sanguinem sistunt. Baccarum sambuci succus à recremento repurgatus & cum melle optimo coctus, ad Iulapij spissitudinem aurium dolores tollit, si calidus imponatur. Sambuci tenerrima folia, quæ primo statim germinatu prodeunt, vnà cùm pari pondere radicum plantaginis, suillæq; axungiæ veteris contrita, subactaq;, podagricos dolores præsentaneo auxilio mulcent. Meminit Sambuci vtriusque Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Vtraque sambucus tum magna illa, & arborescens, tum herbacea, quam & chamæactem vocant, desiccandi, conglutinandi, modiceq; digerendi facultatem obtinent. Hæc Galenus. Cæterùm facit Sambuci, Ebuliq; facultas, quæ ad cutem subeuntes aquas pellendas non parua est, ut hìc Frangulæ quoque arboris, in qua eadem vis non infima reperitur, historiam, & facultatem describam. FRANGVLA igitur ita vocata; quòd facilè frangatur, arbor est mediocris proceritatis, folio ferè

Sãbuci utriusque uires ex Gal.

Corni

FRANGVLA.

Corni aut nigræ ſanguineæ, cortice Alni, exterius albis maculis reſperſo: interius verò adeò flaueſcente, vt ſi mandatur, croceo colore inficiat, Rhabarbari modo. Flores edit albos, fructum paruum, Piſi magnitudine, per medium diuiſum, adeò vt duabus ſimul baccis conſtare videatur, quodam naturæ artificio ſimul coniunctis. Fructus primo exortu viret, deinde ruſeſcit, poſtremò verò nigricat. Is duo intra ſe concludit oſſicula, lupinorum ferè figura, ſed lentibus paulo grandiora, in quibus nucleus habetur. Ligni malteries omnino fragilis imbecillaq; eſt: unde illi nomen. Naſcitur paſſim in Boemia. Cortici vis ineſt non modica, cùm exoluens, tum etiam adſtringens. Ideoq; Rhabarbari modo aluum deijcit, & viſcera roborat. Idem bilem, & pituitam expurgat, quinetiam hydropicorum aquas ducit. Decoquitur cortex cum Eupatorio communi, Pontico Abſinthio, Agrimonia, cuſcuta, lupulo, Cinnamomo, Fœniculi, Apij, & vtriusque Intubi radicibus, ad hydropem, malum corporis habitum, & Icteritiam: daturq; potandus ita affectis quinque vnciarum pondere, magno ſanè auxilio. Atqui operæprecium eſt, vt prius, recrementitij humores, qui in ventriculo, & primis Iecinoris venis decumbunt, expurgati fuerint. Soluit enim aluum ſine vllo incommodo, belle iecur expurgans, ac roborans; adeò vt quidam, qui ſcyrrhoso Iecoris, & lienis affectu laborabant, hoc medicamento curati ſint. Aperit enim omnium viſcerum obſtructiones, & vaſa omnia à craſſorum excrementorum infarctu expedit. Extimo cortici facultas eſt adſtringens: Intimō autem exoluens. Vterq; ſimul ab arbore delibrari debet in ipſo ſtatim Veris principio, ac deinde in vmbra ſiccari. Siquidem viridijs nullus debet eſſe vſus; quod vomitiones moueat. Decoctum, quod hinc paratur, quieſcat prius oportet anteàquam propinetur

pinetur duobus aut tribus diebus, quousque flauus color in nigrum vertatur, aliàs vomitiones mouere quandoq; solet. Idem potum vbi aluum non exoluerit, appetitum prouocat, ob eam quam possidet adstringendi facultatem. Arbor hæc hactenus mihi incognita fuit, nunc verò primùm nota, opera ac diligentia Clarissimi Doctoris Ioannis Villebrochi Dantiscani, Serenissimi Principis Ferdinandi Archiducis Austriæ, Medici. qui cùm sit rei plantariæ studiosus, prætermittere noluit, quinetiam suo auxilio opus hoc nostrum ornaretur. Planta, quæ ἀκτὴ Græcis, Sambucus Latinis appellatur: Arabibus Iafacti: Italis, Sambuco: Germanis, Holder, seu Holler: Hispanis, Sabugo, & Canimero: Gallis, Suseau, & Suyer: Quæ verò χαμαιάκτη Græcè, Ebulus Latinè dicitur; Arabicè, kameactis: Germanicè, Attich, & Niderer holder: Hispanicè, Hiezguos, & Sabugo pequenno: Gallicè, Hyeble.

Nomina.

Πυκνόκομον. PYCNOCOMVM. CAP. CLXIX.

PYcnocomon constat erucæ foliis, acrioribus, scabris, & crassis: caule quadrãgulo: flore ocimi: semine† marrubii: radice nigra, aut pallida, rotunda exigui mali figura, terram redolente. inuenitur in saxosis locis. Semen grauia somnia, & tumultuosa facit, drachmæ instar potum. tumores discutit, illitum cum polenta: & spicula, adactosque corpori aculeos extrahit. Folia illitu tubercula, panosque discutiunt. Radix eius in aqua mulsa duûm drachmarum pondere, aluum soluit, & bilem extrahit.

† Orib. πράσου.i.porri.

NVllam equidem vsquam plantam hactenus sum consecutus, quæ facie Pycnocomo responderet. Quare & hoc mihi, vt ingenuè fatear, referendum est inter alias herbas, quas hodie omnibus incompertas esse arbitror. Ita enim fiet, vt & posteris, quos spero futuros rei herbariæ diligentiores inquisitores, suus relinquatur scribendi locus. Nec sanè quenquam pigere debebit, cùm ex his, quæ nobis vel incognita, vel incerta sunt, aliquid inuenerit, & compertum habuerit, ad communem vtilitatem in medium proferre. Eam vt Græci πυκνόκομον, ita Latini Pycnocomum vocant.

Nomina.

Ἄπιος. APIOS. CAP. CLXX.

APios ramulos duos siue tres iunceos spargit, { rubros, } tenues, qui à terra { parum } attollũtur: foliis [a] rutæ, oblongioribus tamen, { & angustioribus, } [b] herbaceis: semine paruo: radice hastulæ regiæ in formam pyri turbinata, rotundiore tamen, succi fœcunda, intus habet corpus candidum, extrà cortices nigros. Superior pars eius uomitione bilem, pituitasque extrahit; inferior per aluum: tota utrinque purgationes mouet. Succum si libet eximere, tusa radix in fictili mergitur, & agitata aqua, quod supernatat penna selectum, exiccatur. Purgat utraque parte is succus, sesquiobolo potus.

Conclusa nõ legit Orib.

a Cat.addit. ἀγρία.i.syluestris.

b Cat.non legit.

APios, quæ & Ischas appellatur, nascitur, in Creta (quanquam non desunt qui velint eam quoque prouenire in Italia, præsertim in Apulia) folijs exiguis, rutæ, uel hyperico proximis, primo statim uere ab radice erumpentibus, nigrioribus tamen, alba quadam linea in longitudinem percurrente: cauliculis iunceis subrubentibus, lacteo succo madentibus; radice exterius nigra, interius candida, pyri effigie, unde & nomen: ἄπιος enim Græcis nil aliud significat, quàm

Apij, siue Ischadis consi.

APIOS.

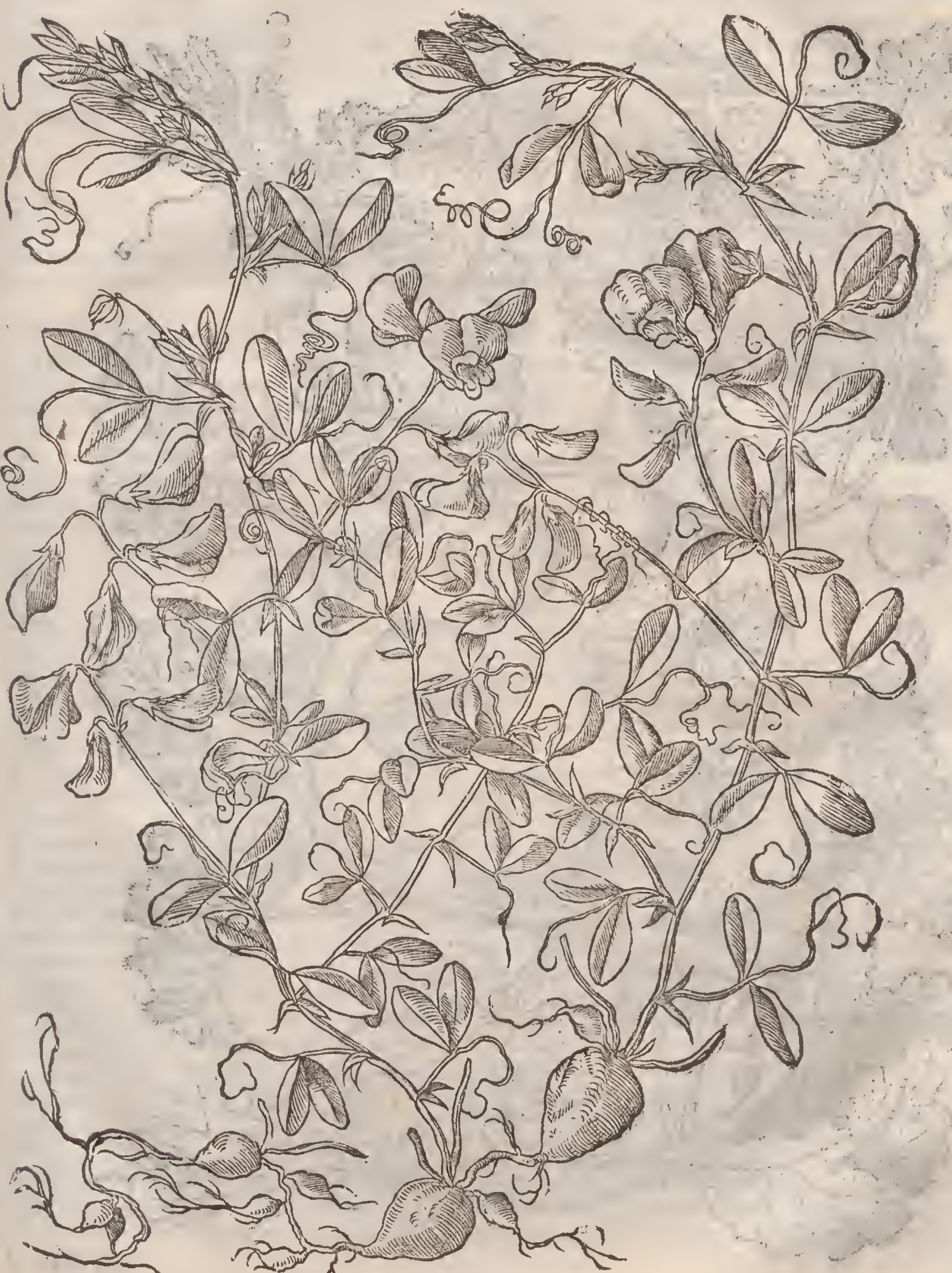
Latinis

Latinis pyrum. Theophra. libro 9. cap. 10. de plant. historia, Apion his notis repræsentauit. Ischas, siue Apios folio constat rutaceo, breui; caulibus ternis, aut quaternis, humi prostratis, radice, qua asphodelus, verùm squamosa. Nascitur in montibus. Legitur vere. Datur ad expurgandum corpus, quòd altera radicis parte superius, altera inferius purget. hæc ex Theophrasto. Apion legitimam, quam primùm me vidisse recordor, ad me misit Venetijs Nicolaus à Sancto Michaele Nouocomensi, medicus singularis ingenij, atque eruditionis, & rei herbariæ peritus. Cæterùm scribit Ruellius Apion frequentissimam in Gallia nasci, eiusque racice ruri pauperes per inopiam frugum uesci. Sed Ruellij sententiæ non esse subscribendum iudico: nam cùm Apios per superna, & inferna purgationem moliatur, malè nimirum eos haberet, qui nulla huius facultatis habita ratione copiosè (ut rustici facere solent) eius radices sumerent in cibis. Falluntur quoque in Apio censendo Fuchsius, Tragus & Lonicerus, quippe qui putent plantam, quam nos pseudo apios vocamus, legitimum esse Apios. Siquidem hæc multiplici crescit caule, cubitali & quandoque maiori, humi procumbente, uiciæ fere modo, folijs oblongis, & subasperis. Flores Iunio præsertim mense, floribus puniceo colore, micantibus, pisi æmulis odoratis, racematim cohærentibus: quibus flaccescentibus siliquulæ oriuntur, in quibus semen concluditur. Radices habet fici, aut pyri figura ternas, aut quaternas, è staminibus dependentes, Filipendulæ modo, nigra exterius cute, & alba intus pulpa: nulla purgatoria vi prædita. Hæc passim nascitur ferè vbique in Boemia, & præsertim in vineis. Sed quantum hæc distet

Ruel. lapsus.

10

PSEVDOAPIOS.

à Dioſcoridis planta Apios appellata, ij iudicent, qui de plantaria facultate dicere & ratiocinari poßunt. Apij huius nuſquam, quòd inuenerim, mentionem fecit Galenus in ſimplicium medicamentorum cenſu. Hæc planta non ſecus Latinis Apios, atque Græcis ἄπιος nominatur.

Nomina.

COLOCYNTHIS. CAP. CLXXI.

Κολοκυνθίς.

Colocynthis ſarmenta, foliaque ſatiui cucumeris emittit, per terram repentia, diuiſa: fructum in ſpeciem mediocris pilæ conglomeratum, uehementer amarum. quem legere oportet, cùm cœperit in pallidum colorem permutari. Medulla fructus purgatoriam uim habet, ſi quatuor oboli cum aqua mulſa, melle cocto, myrrha, & nitro excipiantur, & cogantur in catapotium. Arefactæ pilæ teruntur, & infuſæ clyſteribus proſunt neruorum reſolutioni, coxendicum doloribus, & coli uitiis, ut quæ bilem, pituitam, & ſtrigmenta, interdum etiam cruorem eliciant. fœtus admotæ enecant. Dentium dolorem tollit, ſi una repurgetur, & luto oblita cum aceto & nitro inferueſcat, hocque iure decocti dentes colluantur. Si aqua mulſa, aut paſſum in eadem incoquatur, & ſub diuo re-

COLOCYNTHIS.

frigeſcat,

frigescat, potu crassum humorem, & strigmenta alui detrahet: stomacho supra modũ aduersatur, subdita ex ea balano alui excrementa eiiciuntur. Virentis succo utilissimè ischiadici perfricantur.

Colocynthidis consid.

COlocynthis planta est tam medicis, quàm seplasiarijs vulgaris notitię. Verùm etsi (vt Mesues est author) præstantissimum ex eius fructu paretur medicamentum ad varia morborum genera; ea tamen cordi, iecinori, & ventriculo maximè aduersatur: quin & vniuersum perturbat corpus, fastidium, & intestinorum tormina excitans. Abradit enim intestina, & vasorum oscula aperit, adeò vt etiam cruenta sæpe eliciat. Hinc meritò fit, vt eam dari prohibeant. nisi prius malefica eius vis prorsus aboleatur, ijs additis antidotis, quæ ad id præstant: cuiusmodi sunt illa, quæ ventriculum, iecur, & cor tum roborare, tum tueri possunt, & quæ lentore suo glutinandi vim habent. Colocynthis trahit pituitosa, crassa, lentaq; corporis excrementa in remotioribus partibus delitescentia: proinde cerebrum, & neruos expurgat, nec non etiam musculos, thoracem, & pulmonem. Eam ob causam vertiginosis, comitialibus, resolutis, conuulsis, hemicrania, diuturnoq; capitis dolore affectis, asthmaticis, & ægrè spirantibus vtiliter in catapotijs exhibetur. Collacrymantes adiuuat oculos, & diutina tussi laborantes. Est præterea vis eius efficax ad omnes frigidos articulorum dolores, præsertim podagricos, & ischiadicos, ad quæ non modò in catapotijs deuoratur, sed etiam clysteribus infunditur. quibus sanè nil præstantius est ad coli cruciatus ex flatu & frigiditate prognatos. Pellit aquas tam bibita, quàm per sedem infusa. Fit è colocynthidis fructu oleum, ad retardandam canitiem, denigrandos capillos, & eorum defluuium cohibendum, si exempta è fructu pulpa, cauitas oleo repleatur, & in cineribus decoquatur. Eodem mulcentur aurium dolores, & earum incerti sonitus discutiuntur. quinetiam oleo ipso & felle bubulo interaneorum vermes necantur, si simul misceantur, & calida vmbilico illinantur. Colocynthidis vires retulit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, his verbis. Colocynthis gustu amara est, sed quæ amarissimo medicamento epoto adsunt opera, ea euidenter efficere nequit, ob purgatoriam facultatem, quam validam in sese continet, nimirum cum ijs, quæ expurgat, antè & ipsa per aluum excerni præuertens. Viridis ipsius succus intritus ischiadibus prodest.

Colocinthidis uires ex Gal.

Nomina.

Κολοκυνθὶς sic Græcis, Latinis item Colocynthis, & Cucurbita syluestris appellatur: Arabibus, Chandel, Handel, seu Handal: Italis, & Hispanis, Coloquintida: Germanis, Coloquint, & Vuilder kurbsz: Gallis, Coloquinte, & Courle sauuage.

Ἐπίθυμον. EPITYMVM. CAP. CLXXII.

EPithymon flos est è thymo duriore satureiæ simili. Capitula habet tenuia, & leuia: & in eis cauliculas; quasi capillamenta. Potum cum melle detrahit pituitam, bilemque atram per inferna. Priuatim prodest melancholicis, & inflatis, acetabuli mensura ad quatuor drachmas, cum melle, sale, & aceti exiguo. Plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gignitur.

Ephithimi cõsideratio.

IN hac equidem opinione versantur complures huius ętatis medici rei herbarię periti, quemadmodum Brasauolus Ferrariensis, vt credant, Dioscoridis, aliorumq; Græcorum Epithymum magno discrimine ab eo diuersum esse, de quo scripserunt Mauritani, præsertimq; ab illo, cuius meminit Mesues. Quippe qui asserant, nil aliud Arabicum epithymum esse, quàm capillaris cassuthæ genus quoddam, quod thymo circumuoluitur. Grecum verò idem esse volunt cum proprio flore durioris thymi satureiæ similis. Suam autem sententiam hoc argumento comprobare videntur, quòd si vulgaris usus epithymum, Arabicum scilicet, illud esset, de quo disserit Dioscorides, is non dixisset, Epithymum florem esse durioris thymi, sed alterius plantæ thymo adnascentis, eiq; sese conuoluentis. Id quod etiam Plinij auctoritate confirmant, vt qui eorum opinioni ex eo maximè adstipulari uideatur, quòd duo Epithymi genera prodiderit libro 26. capitul. 8. sic inquit, Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine palliolì (rectius fortè pili legendum esset) rubens. hæc Plinius. Ex quibus vtique planum fit, duo esse Epithymi genera: quorum alterum illi ad Græcos, alterum ad Arabas referunt, & ita suam tuentur sententiam. Horum certè iudicio ego quoque facilè subscriberem, nisi quædam sese nobis offerrent, quæ apertè reclamare videntur, atque etiam ostendere, Plinium ipsum Dioscoridis codicem, vnde illa mutuatus est, deprauatum habuisse, vel alium auctorem in hoc minus grauem secutum fuisse, vel seipsum deceptum, vt in alijs compluribus illi euenisse adnotauimus. Palàm etenim faciunt, quantum equidem reor, nostri vsus, & Dioscoridis epithymum, vnum & idem esse medicamentum, quæ de eo Aetius, & Actuarius, Dioscoridem, & Galenum secuti, concordes posteritatis memoriæ prodiderunt, cum ita scribunt. Epithymum atram bilem excernit. Datur adultis tusum, & cribro excussum, scrupulorum quatuor pondere, cum passo, vel oxymelite, & salis modico. Vitijs flatu turgentibus, & præcordiorum noxis opitulatur, & quibus iecur aggrauatur, & ijs, qui spirandi vexantur difficultate. Quod verò in stœbe nascitur, aut in satureia prosilit, Epistœbe, atque Epithymbrum inde appellatum, thymi modo aluum resoluit: sed vtrunque facultate censetur infirmius. hæc illi ambo. Quæ sanè liquidò ostendunt, quod non secus Epithymbrum thymbræ, & Epistœbe stœbæ innascatur, atque Epithymum in thymo nascitur, vel prosilit. Hoc idem præter Aetium, & Actuarium longè antea testatus est grauissimus author Paulus Dioscoridis, & Galeni sectator acerrimus ijs verbis. Epithymum inter ea, quæ atram bilem extrahunt, præstantissimum est remedium. Dantur ipsius drachmæ quinque læuigatæ ex lactis hemina. Epithymbrum verò, quod thymbræ innascitur, epithymo similiter euacuat, sed imbecillius est. hactenus Paulus. Ex his itaque omnibus non dubitauerim asserere vnum tantùm esse epithymum, non autem plura. Quandoquidem si Paulus, Aetius, & Actuarius pro certo non habuissent, legitimum Epithymum esse illum thymi florem, de quo scribit Dioscorides, putassentq; duo eius genera reperiri, nulli dubium est, quin & ipsi explicassent duplex in thymo nasci epithymum. Verùm cum compertum haberent, vnum & idem esse medicamentum capillamentumq;, quod in thymo, thymbro, & stœbe prosilit, ijsq; nullo radicis adminiculo conuoluitur, & implicatur, sibi visum est, quòd suo tempore Epithymum vulgaris notitiæ medicamentum esset, sat fore declarasse non modò id in thymo gigni; sed etiam in stœbe, tymbra, & (vt nos sæpe vidimus) in polio, & chamædry. vt hinc scirent medici, in epithymi defectu, epithymbrum, vel epistœbem substitui posse: quinetiam vt non ignoraret, id capillamentum harum plantarum propriam non esse partem, neque suam habere sedem, sed ascititium quoddam esse exterius adueniens, & in ijs prosiliens, & viuens. His igitur rationibus adducor, vt non temerè existimem, Dioscoridis codicem, quem Plinius habuit, fuisse (vt diximus) deprauatum, & ob id ipsum Plinium deceptum esse: aut hunc aliunde accepisse occasionem, vt duo magno errore faceret Epithymi genera. Quod autem Dioscorides epithymum florem thymi dixerit, haud ineptè dictum putauerim: nam cùm is sciret Epithymum thymo innasci, nulla radice propria, sed thymi adminiculo fultum, floresq; per se albos ferre, qui cùm in thymo sint, huius plantæ proprij videntur

Multorũ opi. reprobata.

EPITHYMVM.

ideò non absurdum fore duxit scribere, Epithymum esse florem durioris thymi. Sed quòd Epithymum flores albos ferat, declarasse videtur Dioscorides, cùm dicit. Capitula habet tenuia, & leuia, caudiculas habentia capillorum modo. Siquidem his notis non descripsit Dioscorides thymi florem superius libro tertio (vt Brasauolus asserit) sed capitulis in cacumine, flore purpurascente refertis, nulla caudicularum, neque capillorum habita mentione. Pręterea coniicere licet Dioscoridem epithymum thymi florem appellasse, quòd à thymo decerpatur eo duntaxat tempore, quo epithymum ipsum largè floret. Nam quòd pro epithymo non intellexerit is purpureum thymi florem, hinc perspicuò apparet: quoniam de epithymi viribus libro 3. vbi de thymo, & eius floribus egit, nihil in medium protulit, nimirum eam ob causam, quòd epithymum propriam thymi particulam non existimauerit esse, sed (vt suprà dictum est) ascititium quoddam, vt in arboribus muscus, & viscum, quæ tamen legitimæ arborum partes non sunt, sed viribus & facultate diuersę. His igitur rationibus, vt arbitror, ductus Dioscorides, egit de thymo, & eius floribus libro tertio inter odoratas plantas: de epithymo verò, tanquam de re à thymo diuersa disseruit in hoc libro quarto inter deiectoria medicamenta. Similiter de arboribus, quibus viscum innascitur, disputauit libro primo: de ipso autem visco libro tertio cum iis medicamentis, quæ suo lentore glutinant. Adde, quòd idem indicare videtur nomen Græcum ἐπὶ, quòd Latinis modò sub, modò in significat. Vnde nil aliud nobis epithymum infert, quàm in thymo, vel sub thymo. Id quod flori thymi quomodo conuenire possit, non video: vtpote qui non

in thymo,

in thymo, neque sub thymo nascatur, sed super thymo, ea eminentiori parte, qua capitula emergunt. His alia accedit ratio, quòd cùm scripserit Dioscorides Epithymum plurimum in Cappadocia, & Pamphylia gigni, facilè colligi potest, ipsum de Epithymo vulgaris vsus esse locutum. Quippe si epithymum proprij thymi florem esse duxisset, ei sanè opus non fuisset scribere, quòd magis ijs in locis epithymum copiosum proueniret, quàm alibi; quoniam scripsisse sat erat, oriri epithymum, vbicunque thymum proueniat, hoc argumento, quòd thymum vbicunque nascatur, æstate suos edat flores. Epithymum in thymo satureiæ simili nos sæpissimè legimus prope Goritiam Saluatino, & Gargaro montibus supra Salicanum, qui eo durioris thymi genere copiosè vestiuntur, sed cui epithymum insideat eo tantùm tractu, qui ad meridiem spectat. Etsi enim montes illi thymo omni ex parte scatent, nusquam tamen thymi plantas mihi licuit inuenire, in quibus Epithymum spectaretur, nisi in amœniore montis parte, vbi herbę enatæ austro perflantur. Quamobrem nil mirum esse debet quòd in Pamphylia, & Cappadocia epithymum frequentissimum proueniat. Sed quoniam tot scio me frustrà huc adduxisse argumenta, quibus meam firmaui sententiam, nisi etiam Plinii auctoritati, qua nititur Brasauolus, clarius responderem: idcirco illi ita responsum volo, quòd cùm Plinius Dioscoridis mentem, à quo priorem suorum uerborum partem sumpsisse videtur, non rectè perceperit, ideo non affirmatè, sed dubiè duo fecit Epithymi genera, & aliorum potius, quàm suam opinionem retulit, cùm inquit. Epithymum est flos è thymo satureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus. Quidam aliter epithymum tradunt sine radice nasci, tenuis similitudine pili, &c. Porrò verò idem Plinius in ijs verbis errasse deprehenditur, quòd maiori, durioriq; thymo herbaceum florem, minori verò album reddiderit: cùm tamen minoris flos purpureus sit, alterius autem modò candidus modò in candido purpurascens. Hinc itaque perspicuum fit tam confusè, & inconstanter de epithymo, & thymo tractasse Plinium, vt nihil certi in hac re ex eius verbis elici possit. Cæterum hallucinantur, mea quidem sententia, in Epithymi historia, etiam Monachi illi reuerendi, qui in Mesuem commentarios ediderunt: quippe qui Dioscoridis verba perperàm interpretati deprehendantur, etsi vt fortè alijs doctiores viderentur, suam in Epithymo sententiam proferant ijs verbis. Certissime à paucis verus sensus uerborum Dioscoridis de epithymo percipitur. nam cùm ipse Dioscorides dicat capitulo de epithymo, epithymum flos est è thymo satureiæ similis, non per hoc intelligit Epithymum, scilicet capillamentum thymi esse simile herbæ satureiæ, sed asserit illud dictum capillamentum thymi esse simile capillamento satureiæ, scilicet thymbræ. quia etiam & supra thymbram generatur huiusmodi capillamentum, sicut supra thymum. hæc patres illi. In quibus facilè cognoscitur horum inanis quædam iactantia, ne dicam, pace sua, ignorantia. quòd sensus verborum obscuros, claros reddere profiteantur, atque ijs subinde, vt mihi videtur, maiorem caliginem offundant. Quòd enim Dioscoridis sententia hoc loco euidentior sit, quàm vt exponi debeat, quòdq; apertè Monachis refragetur, eius uerba testantur, quæ ita Græcè habent. Ἐπίθυμον θύμου ἐστὶν ἄνθος τοῦ σκληροτέρου καὶ θύμβρᾳ ἐοικότος. hoc est ad verbum. Epithymum thymi est flos durioris & satureiæ similis. His sanè verbis liquet, quòd Dioscorides non comparat Epithymum, quod florem thymi vocat, flori satureiæ, vt Monachi illi malè interpretantur, sed illud genitiuum ἐοικότος ad thymum tantùm refert: ita vt thymum, cui Epithymum insidet, satureiæ simile faciat. Thymi nanque duo habentur genera. Vnum maius satureiæ simile, in quo epithymum prosilit. Alterum minus, tenuissimis folijs refertum, in quo nullum nascitur epithymum. Hoc certè non latebat Dioscoridem. quare ne quispiam fortasse putaret vtrique thymo epithymum innasci, id tantùm in thymo duriori inueniri prodidit. Sed satis superq; de Epithymo disputatum est: iam medicinæ reddenda est ratio, & de eius uiribus agendum. Illud sibi peculiare asciuit Epithymum (ut testatum reliquit Mesues in suis simplicibus) quòd ualentius cæteris medicamentis atram bilem excernit, idq; facilè, & citra vllam molestiam præstat. Efficax est ad morbos cerebri, nempe melancholiam, epilepsiam, diuturnos capitis dolores, aliasq; atrabiliarias ægritudines. Confert cordis tremoribus, & animi deliquijs. Præterea cunctis lienis affectibus mirè opitulatur: item renum vitijs, & hypochondriaca melancholia vexatis. Frequens epithymi vsus; datur enim vtilissimè aduersus carcinomata, elephantiasin, & vlcera maligna, & atra. quin & quartana febre detentos liberat. Epithymi vires breuissimè perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Epithymum thymi facultatem habet, ad omnia efficacius. exiccat, & excalfacit ordine tertio. hactenus Galenus. Verum quia Epitymum ob similitudinem mihi ad memoriam reuocauit CASSVTHAM ita à peritioribus medicis vocatam, licet officinis, & herbariorum vulgò rectius Cuscuta nominetur. At cùm à ueteribus Græcis nihil, quod constet, de ea memoriæ proditum sit, hìc locus poscere uidetur, ut de ea aliquid disseramus. Cuscuta igitur, eius generis est, ut in frutices, & herbas epithymi modo prosiliat, & uiuat earum adminiculo fulta, nulla radice nixa, sed uelut ab alarum sinu prodeuntibus cirris, capillamentisve longissimis. Hęc statim ab exortu plantarum ramulis se implicat, & adeò crebris inuolutionibus his se circumuoluit, vt breui plantas ipsas strangulet, atque enecet. Folijs nullis vnquam vestita visitur. Flores tamen edit albos, quàm plurimos, à quibus semen tenue prodit. Cirri rufescunt, vitium capreolis crassitudine, & facie pares. Sunt qui putent, admirabile hoc plantæ genus Plinio Cassytam appellari, & proinde eam cassutham nominant. Is verò libro 16. capite vltimo, vbi ita scriptum reliquit. Est & in Syria herba, quæ vocatur Cassytas, non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Nec plura Plinius. Ex quibus equidem, quòd reperiantur Plinij codices, in quibus cadytas, non cassytas legitur, quòdq; hæc arboribus tantùm, & spinis se circumuoluat, nostra uerò Cuscuta duntaxat herbas, & frutices, non arbores complectatur, & irretiat, non ausim affirmare uulgarem Cuscutam esse Plinij cassytam; præsertim cùm in Syria tantum nasci scribat ipse Plinius. Credidere præterea plerique Cuscutæ eandem inesse facultatem, quæ & plantis inest, in quibus nascitur. Quorum vtique sententiam potius probandam, quàm refellendam censeo, argumento quòd Epithymum ijsdem, Galeni authoritate, polleat uiribus, quibus & thymum. Excalfacit Cassutha ordine primo, siccatq; secundo. Abstergit, & quadam cum adstrictione roborat. Iecoris obstructiones aperit, infarcti lienis uitia expedit: uenas pituitosis, atque biliosis exonerat humoribus: urinam pellit, & regio morbo subuenit. Puerorum febribus auxiliatur: sed diuturno usu uentriculum grauat, quæ tamen noxa tollitur, si anisi momentum adijciatur. Bilem deijcit, præsertim absinthio admista. In quem usum decoquitur, bibiturq; eius decocti selibra, cum sacchari sescuncia. Quod Græci ἐπίθυμον, Latini quoque Epithymum dicunt: Mauritani, Esitimo, seu Esichemo: Itali Epithimo: Hispani, Cabellos, seu flores del thomilho: Galli, Teigne de thyn.

Epithymum ubi plurimũ.

Plinij lapsus.

Monachorũ expositio uana.

Epithymi uires ex Mesue, & Gal.

Cassuthę hist. & uires.

Nomina.

CVSCVTA.

Ἄλυπον. ALYPVM. CAP. CLXXIII.

Conclusa nõ legit Orib.

ALypon surculosa herba est, subrubra: gracilibus ramulis: tenuibus foliis: flore molli, leui, & copioso: radice { betæ, tenui, } referta acri succo: { semine epithymi. } Gignitur in maritimis, maximè Libyæ, quàm largissima, quanquam alibi quoque plurima prouenit. Semen atram bilẽ deiicit, si mensura epithymo pari cum sale, & aceto sumatur: uerùm interanea leuiter exulcerat.

Alypi consid.

Opinio quorũdam refutata.

ALypum, eiusq; radix (si Actuario credimus) nil aliud sanè fuerit, quàm officinarum Turpetum, turbit Arabibus dictum, quod album vocant. Ipse enim suo de compositione medicamentorum libello, vbi minoris parandæ tripheræ rationem docet (si rectè vertit Ruellius) sic inquit. Si hoc medicamento pituitæ deiectionem moliri instituis, alypum, id est, album turpetum addas. Idem pòst, vbi de simplicibus medicamentis vomitum cientibus tractauit, ita scribit, Turpetum, quod radix est pytiusæ, & album alypiæ, glutinosam detrahit pituitam. Verùm quia idem Actuarius, paulò antè Alypum describens, prodidit eius semen atram bilem per aluum ducere, putauere quidam Actuario alypiam ab alypo differre,

ALYPVM.

differre, ꝙ huius ſeminis tantùm vires reddiderit. Sed ijs reſpondi poteſt, ꝙ cum probè ſciret Actuarius aliam vim ineſſe ſemini, aliam verò radicibus, proinde de radicibus ſub turpeti, & de ſemine ſub Alypi nomine diſſeruit. Plantæ enim habentur, quæ alium folijs, alium ſemine, alium radicibus effectum præbent. Medium herba nobis exemplo erit, quæ Dioſcoridis teſtimonio, menſes ſiſtit, cùm tamen eius ſemen contrarium efficiat. Quamobrem facilè crediderim Alypum, & Alipiam nullis inter ſe notis diſſidere: nec modò his rationibus fretus; ſed etiam Pauli authoritate. quippe qui lib. 7. Alypum inter ea, quæ atram bilem depellunt, commemorauit ijs verbis. Alypi ſemen inferius atram purgare bilem pari epithymo menſura, cum ſale, & aceto dictum eſt: inteſtina verò, ſi fidem Dioſcoridi accommodamus, leuiter exulcerat. Eſt autem, meo iudico, quæ nunc Alypias vocatur. hæc Paulus. Ex quibus palàm eſt, Paulo nullam inter Alypum, & Alypiam fieri differentiam. Sed hæc dicta ſint ad Actuarij mentem; non quidem ad præfixam ſententiam noſtram. nam cùm tantum radices ſolæ, eæq́; in particulas diſſectæ, nec vſquàm viuam earum plantam viderim, ex vnguibus tantùm leonem non iudicabo. Ideoq́ue velim, vt aliorum ſit quoq; iudicium, & præſertim cùm parum referat ad morbos curandos, ſcire cuius plantæ Turpetum ſit radix, cùm eius facultates optimæ à medicis perſpectæ ſint. Cæterùm ad nos ſolam deferri, neque vllum hactenus qui plantam, vel ſemen oſtenderit, me nactum fuiſſe, antea prodideram in commentarijs noſtris Italica lingua conſcriptis. Verùm hoc tempore Lucas Ghinus

Alypi vires ex Plin.

vir rei

vir rei medicæ eruditiſſimus, Piſis herbam hanc pro Alypo ad nos miſit, cuius hic picturam damus, quæ quidem deſcriptioni pulchrè quadrare deprehenditur. Alypi, quod legerim, non meminit Gal. in ſimpl. med. cenſu. Hic de Turpeti viribus nobis diſſerendum eſſet, niſi ſuperius in Tripoli commentatione, eius hiſtoriam, ac facultates latius proſecuti eſſemus, q̃ vt adhuc plura dicenda, vel addenda ſuperſint. Herba, quæ ἄλυπον *Græcè, Alypum quoq; & Alypia Latinè dicitur: Italicè, Alipio.*

Ἔμπετρον. EMPETRVM. CAP. CLXXIIII.

Empetri cap. deeſt in meo exemplari.

EMpetron aliqui phacoides vocant. naſcitur in montibus, & maritimis, ſalſo guſtu: ſed quo propius terreno fuerit, amarius ſentitur. Trahit bilem, pituitam, & aquam, ſi bibatur in iure aliquo aut hydromelite.

Empetri conſideratio.

EMpetri herba faciem nullis prorſus notis depinxit Dioſcorides. Vnde ſolo nomine nobis de hac herba potius diuinandum eſſet, quàm ꝙ aliquid certi, ac perpetui ſtatui poſſit. Non deſunt tamen qui Oedipum ſe faciant, & hæc Dioſcoridis obſcura quaſi ænigma audeant ſoluere. Hi ſiquidem Empetron eam plantam putant eſſe, quam hodie Romani Fœniculum marinum appellant, alij vulgari ſermone herba di San Piero. Sed hanc nos ſuperius libro ſecundo legitimum eſſe crithmum, pluribus probauimus. Porrò & vbi naſcatur Empetron, & quibus facultatibus ſit præditum, Plinius quoq; tradidit lib. 27. c. 9. ita vt ea planè à Dioſcoride mutuatus deprehendatur. Verùm in reddendis medicinis, nominis fortaſſe ſimilitudine deceptus, ꝙ Empetron ſaxifragam eſſe exiſtimauerit, vires, quas vtriq; ſeorſum tribuit Dioſcorides, ipſe vni Empetro aſſignauit, addens huic, ꝙ vrinas cieat, & calculos frangat: quæ medicinæ ſaxifragæ debentur. Qua in re Plinium omnino erraſſe fatendum eſt. Empetri meminit Galenus lib. 8. ſimpl. med. vbi de eius viribus in hunc modum diſſerit. Empetron ad ſolas purgationes videtur eſſe commodum, bilem, ac pituitam educens. Guſtu ſalſum eſt: proinde ad alia quoq; vtaris licet, ad quæ pollere oſtendimus ſubſtantiam ſalſam. Nominatur item praſoides. Hæc Galenus. qui tamen à Dioſcoride in nomenclatura diſcordat: quandoquidem alter Empetron phacoides à quibuſdam vocari prodidit, alter verò praſoides dici ait. Quare non deeſt ſuſpicio, quin aut horum alter errauerit, aut alterius codex hoc in loco ſit deprauatus. Non enim video, quomodo rectè idem Empetron ſimile reddi poſſit, & lenti, & porro, vt illa nomina demonſtrant. Quod Græci ἔμπετρον, *Latini ſimiliter Empetrum & Calcifragam nominant: Itali, Empetro.*

Plin. error.

Empetri vires ex Gal.

Nomina.

Ἄμπελος ἀγρία. VITIS SYLVESTRIS. CAP. CLXXIIII.

a Orib. addit. οἰνοφόρον. i. vitis viniferę. Orib. non legit, rimoſo cortice.

b Orib. legit βοτρυοειδεῖς, i. racemoſo.

VItis ſylueſtris ſarmenta vitis [a] modo prælonga emittit, aſpera, lignoſa, { rimoſo cortice, } folijs hortenſis ſolani, longioribus, ac latioribus, [b] muſcoſo flore, & capillaceo: fructu exiguis vuis ſimili, poſt maturitatem rubente: rotunda eſt acinorum facies. Feruefacta radix in aqua, & in cyathis duobus vini aqua marina diluti, pota, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Vuæ eius vitia cutis in facie & maculas omnes expurgant. Enaſcentes viticulæ, cibi gratia, ſale condiuntur.

Vitis ſylueſtris conſid.

VItis ſylueſtris cuius imaginem hic appingi curauimus; ita nobis appellanda fuit, non quòd omnino Dioſcoridis ἄμπελον ἀγρίαν *eam facere velimus: ſed ꝙ plures habeat notas, ac etiam facultates quæ illam repreſentant. Siquidem ſarmenta vitis modo emittit, folia habet hortenſis Solani fructum exiguis vuis ſimilem poſt maturitatem rubentem, cuius acinorum facies rotunda eſt. Nam hæc omnia vitis ſylueſtris ſunt iudicia. Repugnat tamen florum figura, quòd muſcoſi non ſint, nec capillacei, ſed racematim cohærentes. Verùm cum in Oribaſij codice, qui ex Dioſcoride tranſcribit, legatur* βοτρυώδεις, *non* βρυώδεις, *hoc loco, deprauatam eſſe Dioſcoridis lectionem, haud temerè cenſemus, & præſertim, ꝙ rationi magis conſentanea ſit Oribaſij lectio, quàm quę Dioſcoridi (vt puto) deprauatè legitur. Siquidem nullam ſcio plantam; fructum vuæ modo preferentem, quæ flores racemoſos non fundat, adeò vt omnino ſtupidus dici poſſit, qui aliter contendat. Prętereа nec illud nobis obſtare videtur, ꝙ hęc planta rimoſo cortice non ſit, cùm etiam verbum illud* φλοιοῤῥαγοῦντα *in Oribaſio non legatur. Adde quoque, ꝙ hæc planta, omnibus ſuis facultatibus, agreſti viti bellè correſpondeat. Noſtræ enim mulieres in Hetruria acinorum ſucco vtuntur ad faciei nitorem, & ad lentigines, maculaſq; delendas. Nec deſunt, qui ſcriptis mandauerint, ſarmentorum & radicum decocto, ex vino albo, in operculato fictili parato, ſanari hydropicos & Regio morbo affectos. ꝙ non ſolum aluum exoluat, ſed vrinam quoque moueat. Quibus rationibus, & autoritatibus fretus (ſit vel non ſit hęc planta Dioſcoridis* ἄμπελος ἀγρία) *non ab re eſſe nobis viſum eſt, ſylueſtrem vitem hanc ſtirpem appellari poſſe, quouſq; nouus appareat Dioſcorides, qui aliam veriorem demonſtret. Sed quam miſerè hallucinentur, qui vitalbam nobis vulgò vocatam, quam alterius clematidis genus eſſe ſtatuimus, agreſtem vitem faciunt, aliàs longiori commentatione (Deo permittente) diſſeremus. Theophraſtus vitem ſylueſtrem Atragenam vocaſſe videtur lib. 5. c. vlt. de plant. hiſtoria, vbi de fomitibus ad ignem concipiendum egit. Antiqua enim ætas chalybem fortaſſe non experta, ex ligno duriore, & fungoſo ignem parabat: ad quod, meo iudicio, ſylueſtris vitis materies admodum apta fuit. Fuchſius, Tragus, & alij nonnulli, qui in Germania de Stirpium natura & facultatibus ſcripſerunt, agreſtem hanc noſtram vitem Amaram dulcem appellauerunt, ꝙ manſus ſarmentorum cortex primo ſtatim occurſu amarus, & deinde paulò poſt dulcis ſentiatur, & præſertim ſi diutius ruminetur. De huius vitis ſylueſtris viribus ſcripſit Gal. lib. 6. ſimpl. med. his verbis. Vitis agreſtis racemi extergendi vim habent, vt ephelides, & neuos, & id genus omnia in extima cute exiſtentia curare poſſint. Sed & adſtrictionem quandam extrema germina obtinent, quæ & ſale condiri aſſolent. Quæ vitis* ἄμπελος ἀγρία *Græcis, Vitis ſylueſtris Latinis vocatur: Vite ſaluatica Italis.*

Vitis ſylueſtris vires ex Gal.

Nomina.

VITIS SYLVESTRIS.

Ἄμπελος λευκή. VITIS ALBA, CAP. CLXXVI.

VItem albam aliqui bryoniam vocant. Folijs, viticulis, pampiniſque ſatiuam vitem imitatur, ſed hirſutiora ſunt omnia: ea, quos prope ſe nacta ſit frutices, ſuis clauiculis complectitur: fructus rubens in uua dependet, quo coria pilis ſpoliantur. Ex ea aſparagi, { qui prima germinatione exeunt, } decocti cibo, aluum, & vrinam cient.[a] Folia, fructus, radix acrem vim ſortiuntur: itaque vlcerum phagedænis, gangrænis, chironijs, putrentium tibiarum tædio, efficaciter ex ſale illinuntur, Radix corpus abſtergit, & cutem erugat: uitia cutis in facie, varoſque, lentigines, & cicatrices nigras emendat, cum eruo, creta Chia, & fœno græco. Eodem effectu prodeſt decocta in oleo, vſque dum liqueſcat: ſigillata tollit, & reduuias committit. inflammationes diſcutit illita ex uino: ſuppurationes rumpit. medicamento aptè immiſcetur, quod carnem exeſt: infracta oſſa extrahit, trita, & impoſita. Datur comitialibus in potu drachmæ pondere, quotidie anno toto: prodeſt attonitis, & vertigine laborantibus, conſimiliter aſſumpta. Contra viperarum ictus pota drachmis duabus, auxiliatur: partus necat:

Concluſa nō legit Orib.

a Dragom. ῥίζα λευκή, καὶ παχεῖα, ὡς καὶ χυλὸν. Radix candida, & craſſa, vt & germen.

VITIS ALBA, SIVE BRYONIA.

tus necat: mentem interdum ſubturbat. Fœminarum locis appoſita partus, ſecundasq; morantes trahit: cit vrinam pota. Eclegma ex ea fit cum melle, difficilè ſpirantibus, ſtrangulatu oppreſſis, tuſſientibus, mulſis, ruptis, & laterum doloribus. Lienem ternis obolis pota ex aceto triginta diebus, conſumit: illinitur ad eadem cum fico. Ad muliebres quoque inſeſſus decoquitur, ſiquidem vuluas purgat, ſed abortum facit. Succus è radice vere exprimitur, qui trahit pituitam cùm aqua mulſa potus. Ad pſoras, & lepras ſemen efficaciter illinitur. Lactis abundantiam facit ſuccus eius, ſi cum tritico decocto ſorbeatur.

Vitis albæ cõſideratio, & vires.

Vitis alba officinis, & herbarijs Bryonia nominatur. Vulgo mulieribus Cucurbita ſylueſtris dicitur. Nota omnibus ferè planta eſt, quòd paßim ſecus vias, & propter ſepes proueniat. Germinat hæc primo ſtatim uere plures à radice emittens uiticulas; teneras, & hirſutas, quę paulatim adoleſcentes per ſepes & fruteta, arbuſculas ſcandunt, & ſuis clauiculis, quibus refertę ſunt, ſeſe cum illis uinciunt. Folia profert vitigineis proxima, minora tamen, anguloſa, ſaſpera ſcabraque: flores racematim cohærentes, colore pallido & in ſtellę modum radiantes. Fructum racemoſum, uinoumque, acinis hortenſis ſolani magnitudine æqualibus, colore primùm uiridi, & per maturitatem rubro, & quandoque nigro

nigro quem Dioſcorides non vidit. Nos hunc in Vngaria, & Boemia copioſum vidimus. Quibus in locis nulla viſitur Bryonia, cuius fructus rubeſcat. Semen in acinis deliteſcit, glutinoſo ſucco immerſum, ſubrotundum ac paulo acuminatum. Radice nititur grandi, vaſtaque, perenni, carnoſa, longitudine plerunque cubitum excedente. Craſſitudine humani femoris, capite multis ceu verrucis tuberoſo, ima parte diuaricata, colore foris cinereo, & candida, & ſuccoſa intus pulpa; amaro, & ſubacri ſapore, quinetiam fortiter adſtringente, ſucco madet glutinoſo, odore graui. Naſcitur plurimum propter ſepes, itinera & fruteta. Hanc inter ſua deiectoria medicamenta repoſuit Meſues, qui de ea hęc ad ſenſum ſcribit. Vitis ſylueſtris, quòd hauſta, quemadmodum & dracunculus, ventriculo, & iecinori noxam inferat, danda non eſt, niſi aromatum puluere permiſta, aut addito maſtiche, cydonij malis, aut alijs adſtringentibus, roborantibusque medicamentis. Succus è contrita radice expreſſus pituitam eijcit, vrinam remorantem trahit, & cerebrum mundat: quinetiam pectus, & neruos à pituitoſis, putridiſq; excrementis: viſcerum obſtructiones aperit: renes à calculis expedit: ſubuenit item vertiginoſis, comitialibusque. Pręſtat opem mirificè tuſſientibus: & induratos tumores reſoluit, præſertim lienis, ſi cum vino, & ficubus tuſa radix illinatur. Menſtrua elicit, & vniuerſum purgat vterum, atque etiam fœtum expellit, ſi in eius decocto inſideant fœminæ. Succus fabarum, aut cicerum farina exceptus, maculas in facie, & vulnerum cicatrices emendat, linimenti modo adhibitus. Oleum excauatis eius radicibus immiſſum cineribusque incoctum, ſugillata delet. Pręterea mulieres vuluæ ſtrangulationibus obnoxias mirum in modum iuuat, adeò vt eas à ſtrangulatu liberet, & ſanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem a quodam vulgari herbario edocta, vt vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis vncia efferbuiſſet dormitum itura ſemel in hebdomada, cùm hac medicina per annum vſa fuiſſet, optimè ex illo morbo conualuit. Vitis albæ meminit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, de eius viribus ita ſcribens. Vitis albæ, quam & Bryoniam, & Pſilothrum vocant, prima quidem germina ab omnibus pro more in uere eduntur, utpote edulium ſtomacho, eo quòd adſtringat, gratum. Habent etiam ſubamaram, & modicè acrem adſtrictionem: quare & vrinam moderatè cient. At radix & abſtergentem, & deſiccantem, & tenuium partium, ac moderatè calidam vim obtinet: quamobrem & lienes induratos liquat, tum epota, tum foris cum ficubus impoſita: & pſoram, & lepram ſanat. Porrò fructus eius racemi ſpeciem præferens, ijs qui coria tingunt, vtilis eſt. Planta hæc Græcis ἄμπελος λευκὴ, & βρυωνία *vocatur: Latinis, Vitis alba: Mauritanis, Feſire, Alfeſire, Feſſera ſiue Alfeſcera, Nezargieſan, ſeu Nezarchaſen: Italis, Vite bianca, & Zucca ſaluatica: Germanis, Stickuurtz, & Teufel kirbsz: Hiſpanis, Nuexa & Anorca: Gallis, Colubrine, & couluree.*

Vitis albæ vires ex Gal.

Nomina.

Ἄμπελος μέλαινα. VITIS NIGRA. CAP. CLXXVII.

Nigra vitis, quam aliqui nigram bryoniam vocant, folia fert hederæ, ſmilaceis proxima, ſed maiora: caules etiam cognatos: capreolis ſuis arbores, quaſi adminicula, comprehendit: fructus racematim cohærent, qui inter principia virent, & poſt maturitatem nigreſcunt: radix foris nigra, intus buxeo colore nitet. Viticulæ quæ primo germinum partu erumpunt, in olera recipiuntur. menſes pellunt, vrinas cient, lienem abſumunt: vertiginoſis, comitialibus, neruorum reſolutione tentatis proſunt. Radix eadem, quæ vitis alba præſtat, ſed inefficacius. Folia cum vino exulceratis iumentorum ceruicibus commodiſſimè illinuntur: luxatis itidem imponuntur.

Vitis nigra Hetruſcis vulgò appellatur Tamaro, corrupto à tamno vocabulo. Sunt enim qui hanc tamnum, ſiue tamum etiam vocent, vnde Latinis eius uua Taminia dicta eſt. Huius uiticulæ, quæ uere primùm è terra erumpunt, quòd aſparagis ſimiles ſint, eorum more decoctæ, hac etiam tempeſtate manduntur, quanuis non eam, quam aſparagi, cum palato ineant gratiam. Frequentiſſima hæc in Hetruria prouenit, quin & in Goritienſi comitatu, ubi Martio & Aprili menſibus, eius cauliculi in faſciculos digeſti in foro ueneunt ad ciborum uſum. Huic tamen, quæ in Italia naſcitur, illud tantùm obijci poſſe putauerim, quòd in uuarum colore ab illa diſſidere inueniatur, quam Dioſcorides repręſentauit, quòd huic uuæ poſt maturitatem nigreſcant, noſtrę uerò perpetuò rubentes ſpectentur: cætera enim, meo quidem iudicio, inter ſe maximè conueniunt. Sed illud nihil me mouet, neque facit, ut mutare debeam ſententiam, & credere hanc aliam eſſe à Vite nigra, quòd uiderim in Vngaria, & Boemia (ut in pręcedenti commentatione diximus) Bryoniam uniuerſam fructum ferre omnino nigrum, cùm tamen Dioſcorides rubri tantùm meminerit. quinetiam hoc idem in Sambuco ſpectatur, ea enim quę in montibus prouenit, rubicundum fructum edit; altera uerò ex purpura nigricantem. Videtur quoque ſolanum hortenſe quibuſdam in locis uuas ferre modò nigras, modò rubentes, modò croceas: quandoquidem natura plerunque cum florum, & fructuum colore ludere ſoleat, ut in uuis, ceraſis, moris, ficubus, prunis, malis, & alijs compluribus perſpicuò cernitur. Idcirco nil mirum eſſe debet, ſi in Italia Vitis nigra rubentes uuas proferat, alibi uerò nigras, ut in Græcia, Aſia, alijſque calidioribus locis, quòd huiuſmodi diſcrimina ſæpenumero cœli, ac ſoli diuerſitate contingant. Hac igitur ratione fretus, quæ, ni fallor, illam obiectionem diluit, non dubitauerim aſſerere, hanc plantam, cuius etiam hìc effigiem pictam damus, eſſe ueram ac genuinam Vitem nigram, quoniam cæteræ omnes prorſus notæ illi adſtipulari deprehenduntur. Cæterùm credidit Leonardus Fuchſius, medicus noſtræ ætatis celebris, eam ſtirpem eſſe legitimam Vitem nigram, quæ noſtris in Hetruria uulgò Vitalba dicitur, quamque alteram eſſe Dioſcoridis clematidem ſuperius huius libri initio abundè oſtendimus. Verùm hæc eius opinio nobis, pace ſua, planè reprobanda uidetur. Siquidem noſtra Vitalba non habet radicem foris nigram, intus buxeo colore: non fert folia hederæ maiora, ſed potius minora, & per ambitum laciniata: nec ſemen edit in racemi modum, ſed ſimul compactum, nulla cum uuis ſimilitudine. Adde, quòd eadem ſua facultate exulcerat. Vitis uerò nigra exulceratis boum ceruicibus medetur, & luxatis ob adſtringentem uim, quam habet, utiliſsimè imponitur. Martinus Guidottinus, Tridentinus Myropola, & rei plantarię ſtudioſus, ſcripſit ad me ſuperioribus diebus, nuper à quibuſdam fortè fortuna obſeruatum eſſe, Vitis nigræ radici uim ineſſe præſtantiſsimam ad conciliandam uenerem, ſi ſub cineribus feruentibus decocta deuoretur. imo hoc quoque addit, ſuperare hanc cætera auxilia, quæ libidinis flammas accendunt, præter id quod haud ingratum ſit edulium. Vitis nigræ uires paucis perſtrinxit Galenus libro 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Vitis nigra, uocatur autem hæc propriè bryonia, uiti albæ ad omnia ſimilis, niſi quòd imbecillior. hactenus Galenus de uite nigra. Huius autem ſucco (ut eſt author Meſues) nihil ualentius ad ſtrumas ſanandas, ſi cum uini, & mellis æquali portione is hauriatur: Præſtat ad idem radix quoque ſi tuſa, & melle excepta illinatur. Sed quoniam Vites tam alba, quàm nigra, de quibus hactenus dictum eſt, mihi in mentem eam herbam redegerunt, quæ aliquibus uulgò uocatur BALSAMINA, alijs Viticella, alijs Momordica, alijs Caranza, cùm ueteribus nihil de ea poſteritatis memorię proditum ſit, ſitq; dotibus quàm plurimis non obſcuris pręditá, hunc locum opportunum duximus, in quo huius herbę hiſtoria pertractetur.

Vitis nigræ conſid.

Fuchſij opin. reprobata.

Viticellæ, ſiue Balſaminę hiſtoria.

VITIS NIGRA.

ctetur. Est itaque VITICELLA, siue Balsamina, planta, quæ prælongis, tenuibusque viticulis, vltro citroque reptan-
tibus, proximas tum herbas, tum arbusculas comprehendit: folijs vitis albæ, aut viniferæ similibus, sed longè minoribus,
magisque per ambitum laciniatis: capreolis tenuibus ex alarum sinu prodeuntibus, quibus sese implicat appositis admini-
culis. Florem promit cucumeri similem, colore subluteum: fructum vtrinque turbinatum, qui oui ferè faciem repræsentat,
cute carnosa, quibusdam acutis bullis rigente, dipsaci modo. Huic maturo puniceus color, qui præterea facilè dissilit vlti-
mam maturitatem adeptus. Semen includit anguriæ vocatæ simile, minus tamen, contectum cute crassa, pingui, lubrica, &
perquàm rubente. Planta hæc gracili nititur radice, nec citius fructum perficit, ac maturat, quàm aduentante autumno,
Augusto, & Septembri mensibus. Nusquam nisi sata, quod sciam, in Italia prouenit: pluribus autem in locis inibi planta-
tur, & nascitur. Folia vulnera recentia glutinant. Fructus exempto semine insolantur diu in oleo omphacino, aut mace-
rantur eodem oleo in balneo calentis aquæ, aut equino calente fimo, fitque inde oleum præstantissimum ad arcendas vul-
nerum, mamillarumque inflammationes, doloresque mulcendos. Valet idem ad exulceratos, inflammatosque vteros siphone
iniectum. Doloribus hæmorrhoidum mirè auxiliatur: in quem vsum macerantur fructus (vt diximus) oleo amygdalino dulci,
aut è semine lini expresso, addita ad vnamquanque olei libram, liquidæ vernicis vncia. Medetur hoc ambustis tam igne, quàm
aqua.

Viticellę vocatæ uires.

BALSAMINA.

aqua. Punctis, ſauciatisq́; neruis vtiliter illinitur: quin & vulnerum cicatrices tum attenuat, tum etiam prorſus delet. Scribunt recentiorum quidam, ſteriles mulieres fœcundas fieri, à balneo medicamentis vtero conferentibus parato, ſi hoc oleo vteri oſculum ſibi perunxerint, ac demum ſuis ſe iunxerint viris. Ramicoſis pueris efficax remedium eſt, ſi eo locus ſæpius perungatur. Foliorum puluis (vt ij affirmant, qui periculum fecerunt) cochlearis menſura ex plantaginis, ſiue equiſeti decocto inteſtinorum vulnera ſanat. Nec deſunt qui eundem puluerem laudibus efferant, ad coli dolores, & inteſtinorum tormina. Porrò illud hic prætereundum non eſt, ne fortè huiuſce plantæ nomina alicui imponant, quod ſunt qui Momordicam etiam appellent geranij genus quoddam, illud ſcilicet, quod maiora inter cętera folia profert, maluę amplitudine, de quo libro tertio in Geranijs abundè diſſeruimus. Eſt & alia planta, quam Balſaminam quoque vocant, ſed à præſcripta facie longè diuerſa. Nanque caulis illi eſt craſſus, ſeſquicubitalis, pinguis, & ſucco prægnans. in quo numeroſi habentur rami abundè vegeti. Folia profert Salicis ferè modo longa & in vniuerſo ambitu ſerrata: flores prægrandes purpureos, retrò inflexè caudatos, è quibus poma ſuboriuntur alterius Balſaminæ non admodum diſſimilia turbinata, hirſuta, & quæ colore ſint primum viridi, & deinde luteſcente. Diſſiliunt hæc per ſeſe, cùm ad vltimam peruenerunt maturitatem abiecto ſemine, quod lenticulæ faciem exprimit. Radicibus nititur numeroſis, craſſis, ac robuſtis. Putant quidam, (id quod

etiam

BALSINA ALTERA.

etiam ſcribunt) iiſdem eſſe cum altera viribus, verùm nos nullam eius experientiam habemus. Cæterùm faciunt hæ plantæ, quæ ſuo reptatu arbores ſcandunt, & tabernacula, attegias, ſepes, & fruteta circumueſtiunt, vt hìc quoque plantam pariter arbores ſcandentem adtexam, quam VESICARIAM repentem à fructuũ facie recentiores vocant. Cuius hiſtoriam deſcripſimus ſuperius de Solano Halicacabo differentes, vbi hanc plantam excudendam ordinaueramus. Verùm quoniam à Typographi miniſtris id neglectum eſt, hìc eam inter has repentes, ſcandentesque ſtirpes collocandam duximus. Quæ Vitis nigra Latinis ἄμπελος μέλαινα *Græcis nominatur: Arabibus, Feſire ſentanim, Feſireſim, Alfeſireſim. ſiue Faſerſin: Italis, Vite nera, & Tamaro: Hiſpanis, Congorca.*

Nomina.

VESICARIA REPENS.

Πτέρις. FILIX MAS. CAP. CLXXVIII.

Filici folia ſine caule, ſine fructu, ſine flore, ex uno pediculo cubitali longitudine exeunt, multifida, & lateribus[a] pinnata, ſub graui odore: radice per ſumma ceſpitum, nigra, oblonga, filices multas fundente, ſubaſtringente guſtu, naſcitur in montibus, & ſaxoſis. Radix latas tineas excutit, ſumpta drachmis quatuor ex aqua mulſa: melius ſi cum ſcammoniæ, aut ueratri nigri totidem obolis detur; ſed qui ſumunt, alia prægustare debent. laborantes lienis incremento recreat. Radix & potu, & illitu cum axungia, uulneribus ſagitta arundinea factis, eſt auxilio. cuius rei probatio talis fertur. Peribit filix, quam per ambitum ſata copioſior arundo coronet: & contrà euaneſcens abibit arundo, quam obſepiens multa filix in orbem cinxerit.

a Menm. & Car. ἀναπλούμενα ὡς πτερύγι. i. expanſa ueluti ala.

FILIX MAS.

Θηλυπτερίς. FILIX FOEMINA, CAP. CLXXIX.

a Meum. & Car. τὰ μὲν φύλλα πτεροειδῆ, ὅμοια. οὐ μονόμασχα δὲ ὡς τὰ ἐκείνης ἀλλὰ πολλὰς ἔχοντα ἀποφύσεις. Folia quidem filici similia habet, sed non ex uno pediculo uelut illa, uerũ multas propagines hẽt.

Fllix fœmina[a] foliis est filicis, ſurculoſis, altioribusque, & quæ non ſingulari, ut illa, pediculo fulciantur: radicibus longis, pluribus, obliquis, quæ ex nigro in luteum flaueſcunt: aliquæ etiãmnum rubræ inueniuntur. Pellunt lata interaneorum animalia, cum melle, eclegmate ſumpto: potæ cum uino drachmis tribus teretes tineas eiiciunt. Datæ fœminis ſterilitatem faciunt: & prægnantibus abortum, ſi ſupergrediantur. Farina humidis ulceribus, & cicatrici repugnantibus inſpargitur: iumentorum ceruicibus medetur. Folia recentia in oleribus cocta manduntur, ut uentrem emolliant.

Filicis utriusque hiſt.

FIlicis tam maris, quàm fœminæ plantas, nemo eſt, qui non nouerit. Mas etſi (vt Dioſcorides inquit) neque caulem, neque florem, neque ſemen profert: certo tamen compertum eſt à naturalium rerum indagatoribus, ſemen ferre filicem auerſis folijs inhærens, ſed adeò minutum, vt viſum ferè fallat. Legitur abſciſſis propè radicem folijs, & in domo ſuſpenſis, ſubſtrato

FILIX FOEMINA.

ſubſtrato linteolo, aut papyro, ad finem Iunij; nam circa hoc tempus matureſcit. Atqui vulgus id colligi haud poſſe credit, niſi nocte feſtum diui Ioannis Baptiſtæ pręcedente, ſuperſtitioſis quibuſdam admurmuratis verbis, quibus Cacodæmones fugari cenſet, qui filicis ſemen cuſtodire creduntur. Sed hæc, & fabuloſa ſunt & ſuperſtitioſa. Vtriuſque filicis meminit Theophraſtus libro 9. cap. 20. de plantarum hiſtoria, his verbis. Filix fœmina vtilis contra interaneorum animalia lata, melle ſubacta: & contra tenuia, in vino dulci cum farina hordeacea data. Si mulieribus grauidis detur, abortum facere: ſi cæteris, ſteriles in totum reddere aiunt. Differt fœmina filix à maſcula, quòd folium unico artu porrectum hæc habeat, radicem verò craſſam, longam, & nigram. Harum igitur vires ſterilitati addixiſſe natura putatur. Hactenus de filicibus Theophraſtus. De ijs etiam ſcripſit Plinius libro 27. cap. 9 ſic inquiens. Filicis duo genera, nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci vocant, alij blechnon, cuius ex una radice complures exeunt filices, bina etiam cubita longitudine excedentes, non graues odore. Hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelyſterin Græci vocant, alij nymphæam pterin. Eſt autem ſingularis, atque non fruticoſa (fortè rectius non ſingularis, atque fruticoſa) breuior, molliorq́;, & denſior, folijs ad radicem canaliculatis. Vtriuſque radice ſues pingueſcunt. Folia utriuſque lateribus pinnata, vnde nomen Græci impoſuere. Radices vtrique longæ, in obliquum, nigræ, pręcipuè cùm inaruere: ſiccari autem eas ſole oportet. Naſcuntur vbique, ſed maximè frigido ſolo. Effodi debent Vergilijs occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantùm, neque

rr 2 antè,

antè,neque postea. Pellunt interaneorum animalia:ex his pteniās cum melle, ceteras ex vino dulci triduo potæ. Vtraque stomacho inutilissima. Aluum soluit,primò bilem trahens,mox aquam.melius pteniās cum scammonij pari pondere. Radix eius duûm obolorum pondere ex aqua, post vnius diei abstinentiam bibitur, melle prægustato, contra rheumatismos. Neutra danda fœminis, quoniam grauidis abortum, cæteris verò sterilitatem facit. Farina earum vlceribus tetris inspargitur,iumentorum quoque ceruicibus. Folia cimicem necant, serpentem non recipiunt. Et libro 18. cap. 6. idem de Filice hæc scripta reliquit. Filix biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissimè contingit germinantis ramis baculo decussis: succus enim ex ipsa defluens necat radices. Aiunt & circa solstitium auulsas non renasci. nec arundine sectas, aut exaratas vomeri arundine imposita. Filicem vtranque prodidit Galenus libro 8.simplicium medicamentorum,vbi de earum viribus in hunc modum disserit. Filix mas radicem habet maximè vtilem: latum enim lumbricum interficit, si quis eam quatuor drachmarum pondere in aqua mulsa sumpserit. Ad eundem modum fœtum viuum quidem necare, mortuum autem eijcere mirum non est: est enim amara, paulum habens adstrictionis. Quamobrem vlceribus imposita valenter desiccandi facultatem obtinet,non tamen mordax est. Similem ei vim habet Thelypteris nominata.

Filicis utriusque uires ex Gal.

Nomina.

Planta Græcis πτέρις & πτέριον, Latinis Filix appellatur: Arabibus, Sarax; seu Sarachs: Italis Felce: Germanis, Vualdtfarn: Hispanis, Helecho yerua: Gallis, Osmunda regale.

POLYPODIVM.

Πολυπόδιον.

Πολυπόδιον. FIFICVLA. CAP. CLXXX.

Filicula naſcitur in muſcoſis petris, & vetuſtis[a] arborum caudicibus, præſertim quercuum, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non tenui perinde diuiſura. Radix piloſa, in qua continentur cirri, ceu polyporum, craſſitudine digiti minimi, coloris intus herbacei, auſtera aliquantum, & guſtu ſubdulcis. Purgandi uim habet. Coquitur cum gallina, aut piſcibus, aut beta, aut malua, ad aluum ſoluendam. Aridæ farina aquæ mulſæ inſparſa, detrahit bilem, & pituitam: trita luxatis efficaciter illinitur, & aduerſus rimas, quæ inter digitos fiunt.

a Meum. & i. Cat. δρυῶν. quercuum.

Polypodium Latinis Filicula nuncupatur. Recentiores medici, atque etiam officinæ Græcum nomen retinent. Eius duo reperiuntur genera. Alterum, de quo hic Diſcorides diſſerit, omnibus notum eſt, quòd vbiq; locorum frequens proueniat. Alterum verò non niſi paucis cognitum eſſe reor, folio aſpleni, ſed longiore, viridiore, magisq; per ambitum laciniato: radice priori ſimili, graciliore tamen paulò. hoc plurimum naſcitur in montium ſyluis. Nos copioſum vidimus; legimusq; quibusdam in montibus, per quos iter breue, ac compendioſum faciunt, qui Goritia Labacum contendunt. Prætulit Meſues filiculam, quæ in quercuum caudicibus gignitur, quòd ea, quæ ſolo, aut muſcoſis lapidibus innaſcitur, ſuo quodam exuberante, inconcoctoque humore maximè uentriculo ſit noxia, quòdque ipſum flatibus repleat, ac etiam

Polypodij cõſideratio.

POLYPODIVM ALTERVM.

ſubuertat. Id quod poſtea in vniuerſum de omni Filicula ſubiunxit, dicens. Polypodium inter ea recenſetur medicamenta, quæ vel maximè corpora exiccant, & extenuant: ſubuerſionem, & nauſeam facit. In quo tamen Meſui refragatur doctiſſimus Manardus Ferrarienſis, aſſerens, quòd polypodium, cùm imbecilliter leuiterq́; purget, corpora extenuare non poſſit. addens ſe certò ſcire, quòd idem per ſe exhibitum, nullam ſtomacho inferat iniuriam. Proinde Auerroi in hoc magis adſtipulandum cenſet, quàm alteri: quandoquidem Auerroes author eſt, Polypodium tutum eſſe medicamentum, & epithymo præſtantius. Polypodium (ut teſtatum reliquit Actuarius in libro de compoſitione medicamentorum) bilem, & præſertim atram, & pituitam extrahit. Dantur purgatæ radicis ſeni ſcrupuli adfuſa aqua mulſa. Mediocriter verò aluum ciet, & citra moleſtiam, tum in gallinaceo iure, tum in cremore ptiſanæ cocta radix. Polypodio facultatem duntaxat aſſignauit Gal. lib. 8. ſimpl. med. ijs verbis. Polypodium dulcem ſimul & auſteram habet vincentem qualitatem, ut facultatis ſit admodum deſiccantis, citra morſum tamen. hęc Galenus. Ex quibus ſanè ſatis conſtare poſſe arbitror, Meſuem rectè dixiſſe, & in hoc immeritò à Manardo reprehenſum fuiſſe. Nam quod Polypodium abundè exiccet, Galenus teſtis eſt grauiſſimus. Ex quo cur etiam efficaciter extenuare non poſſit (ut inquit Meſues) non equidem video. Quare potius adducor, ut in hoc opinio Manardi alioqui celebris, mihi planè reprobanda videatur.

Polypodii uires ex Actuario, & Gal.

Nomina.

πολυπόδιον *quod Gręcis, Latinis ſimiliter Polypodium & Filicula vocatur: Mauritanis, Bisberg, Aibeig, ſiue Beſſaigi: Italis, Polipodio: Germanis, Engelſuesz, Baunſſar, & Dropſſauuerz: Hiſpanis, Filipodio, & Polipodio: Gallis, Polypode.*

DRYOPTERIS.

Δρυοπτερίς. DRYOPTERIS. CAP. CLXXXI.

DRyopteris nascitur in veterum quercuum musco, filici similis, multo minore foliorum incisura: radicibus inuicem implexis, hirsutis, gustu acerbis, in dulcedinem vergentibus. Psilothrum est cum radicibus trita: illinitur enim primùm [a] vsque dum sudorem euocet, mox sudor abluitur, & recens imponitur.

a Meu. μετὰ τοῦ ἱμάσαι τῶν χαῖτα, i. postquam cor pus exudauit.

Dryopteridis consid. *NOn aliud Græcis significat Dryopteris, quàm filix in quercubus nascens, quòd filix hæc in annosis, muscosisque (vt Dioscorides inquit) quercubus proueniat, folijs filicem ad vnguem referentibus. Nascitur etiam humenti solo, & inter vepres, circa quercum caudices: eam siquidem ipse in Goritiensi agro pluribus in locis inueni extra quercum caudices enatam, nullis repugnantibus notis. Dryopteris ijs, qui syluas ingentes frequentant, notissima est. Dantur Dryopteris radices in puluerem contritæ, & cum furfuribus mistæ, addito salis, & sulphuris momento, equis deuorandæ aduersus intestinorum vermes. Nanque potenter illos expellunt, & interimunt.* *Dryopteridis facul. ex Gal.* *Dryopteridis meminit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, eius facultates referens, his verbis. Dryopteris gustu mistam facultatem prefert, dulcem, acrem, amaram: in radice vero item acerbam. Facultatem habet septicam, proinde etiam pilis glabram cutem efficit.* *Nomina.* *Quæ δρυοπτερὶς Græcè, Dryopteris item & Filix quercus Latinè dicitur.*

CNICVS.

Κνῖκος. CNICVS. CAP. CLXXXII.

a Meum, τραχέα. i. crassis, & rectè quidem, cum nulla sit in folijs asperitas.

CNicus folijs constat oblongis, per ambitum diuisis,[a] asperis, spinosis: caule sesquipedali: capitulo magnitudine grandis oliuæ: flore croci: semine candido, alioqui ru fo, longo, anguloso. Huius flore in obsonijs vtuntur. Seminis tusi, & expressi succus, cum aqua mulsa, vel iure gallinacei, aluum purgat: sed stomacho aduersatur. Ex eo autem fiunt offulæ, quas placentulas vocant, adiectis succo amygdalis, nitro, aniso, & melle decocto, quæ aluum emolliunt. Hæ in partes quatuor finduntur, quæ nucis iuglandis magnitudinem impleant: è quibus ante cœnam duas, vel tres sumpsisse satis est. Ratio temperandi hæc est. Cnici candidi sextarius, amygdalarum tostarum & delibratarum cyathi tres, anisi sextarius unus, aphronitri drachma vna, cum carnibus triginta caricarum. Seminis succus lac cogit, & magis ipsum resoluendæ alui facultate donat.

Cnici consid.

SVnt in Italia, qui Cnicum Crocum Saracenicum appellent, quòd eius flore plerunque croci loco rura vtantur; tametsi officinæ Mauritanos secutæ Cartamum vocent. Cnicus (vt author est Theophrastus libro 6. cap. 4. de plantarum historia) duorum est generum, satiuum vnum, alterum syluestre, vt latius libro tertio in Atractylidis mentione retulimus. Porrò in vsum medicinæ semen tantùm venit. Qui nostris in agris, & hortis seritur, singularem emittit caulem, sesquipedalem, & quandoque maiorem, teretem, rectum ex casio albicantem, striatumque, durum, atque lignosum; ramis a medio caule copiosis, dodrante longioribus, rectisque. Folia illi sunt oblonga, crassiuscula, robusta, glabra & venosa, in mucronem desinentia, & circumquaque infirmis etiam spinis circumuallata; & sine pediculis è ramis prodeuntia. Spectantur in ramorum summitatibus acanacea capitula, in latum turbinem fastigata, oblongis, & aculeatis squammis compacta, radiantibus circunquaque foliolis, aculeis pariter rigentibus, & syderis faciem repræsentantibus. Flores è medijs capitulis erumpunt circa canis exortum, capillacei & graciles, vt in cæteris acanaceis, aureo colore ad rubrum inclinante, copiosi, & densè constipati, crocinis staminibus æmuli. Semen est illi album, angulosum, leui cortice, ac duro, hordeo ferè simile, sed paulo maius, alba intus medulla. Radice nititur oblonga, gracili, fibrataque, sed nullius in medicina vsus. Pituitam, & aquas extrahit: quo fit, vt coli dolore affectis, & aqua inter cutem laborantibus, opem mirificè præstet, non modò haustum, sed & clysteribus infusum. Seminis medulla à putaminibus repurgata, & saccharo eclegmatis modo excepta, pectus, & pulmones abstergit, vocem clarificat, prolificumque semen auget. Hæc ille. Excalfacit seminis medulla, extenuat, aperit, digerit, & flatus pellit. Eadem lac cogit, coaguli modo. Psitaci, quos vulgo vocamus Papagalli, auidissimè Cnici semine vescuntur, nec tamen eorum aluus exoluitur. Cnici vires paucis perstrinxit Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cnici semine duntaxat ad purgationes vtimur. Tertij est ordinis excalfacientium, si quis forìs eo vti volet. Eius planta κνῖκος Græcis, Cnicus, & Cnecus Latinis appellatur: Mauritanis, kartam, siue Charthom: Italis, Zaffarano Saracinesco: Germanis, Vuilder saffran: Hispanis, Alacor, & Semente de papagaios: Gallis, Saffran bastard, & Saffran sauuage.

Cnici uires ex Gal.

Nomina.

Λινόζωστις. MERCVRIALIS. CAP. CLXXXIII.

LInozostis, aliqui parthenion, alii hermû botanion appellant, folijs constat ocimi, helxinæ cognatis, sed minoribus: ramulis duplici geniculorum modo cinctis, alarum cauis multis. fructu fœminæ, copioso, quandam racemorum speciem præbente: mari è foliorum sinu dependente, paruo, rotundo, ceu binis testiculis vnà cohærentibus: frutice dodrantali, aut maiore. Vtraque in oleribus manditur, ad aluum ciendam. cocta in aqua, epoto iure, bilem aquamq; detrahit. Constat, vt mares gignantur, hunc facere: vt fœminæ, illam, si à purgatione bibantur, & trita folia genitalibus admoueantur.

Mercurialis consid. & hist. ex Plin.

MErcurialem, quæ Græcis Linozostis appellatur, duorum generum esse constat: vnum mas, alterum fœmina. Vtraque non modò medicis, ac seplasiarijs vulgaris admodum est notitiæ; sed etiam mulierculis, & ferè omnibus, quòd in clysteribus plerunque imponatur. Quare non est, cur de Mercuriali hic pluribus disseramus. Subijciam tamen quæ de ea memoriæ prodidit Plinius libro 25 cap. 5. his verbis. Linozostis, inquit, siue parthenion, à Mercurio inuenta est, ideo apud Græcos hermû poan multi vocant eam, apud nos omnes mercurialem. Duo eius genera, masculus, & fœmina, quæ efficacior: caule cubitali interdum, ramoso in cacumine, ocimo angustioribus folijs, geniculis densis, alarum cauis multis: semine in geniculis dependente, fœminæ copioso, mari iuxta genicula stante, rariore, ac breui, contortoque, fœminæ soluto, & candido: folia maribus nigriora, fœminis candidiora: radix superuacua, prætenuis. Nascuntur in campestribus cultis. Mirum est, quod de vtroque eorum genere proditur: vt mares gignantur hunc facere, vt fœminæ illam. Hoc contingere, si à conceptu succus protinus bibatur in passo, edantur ve folia decocta ex oleo & sale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili, cum heliotropio, & duabus, aut tribus spicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent, & herbam ipsam in cibo, altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum vsu prædicauit illas: eas ad hunc modum adhuc medicorum nemo nouit. Ille eas vuluæ cum melle, vel rosaceo, vel irino, vel lirino admouit. Item ad ciendos menses, secundasque, hoc idem præstare potu, fotuque dixit. Instillauit auribus surdis succum, inunxitque cum vino uetere. Aluo folia imposuit, epiphoris, stranguriæ, & vesicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha, & thure. Aluo quidem soluendæ, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias. bibitur sale, & melle admisto, necnon cum vngula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius. Purgationis causa putauere aliqui vtranque dandam, siue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, sed stomachum lædunt. Hactenus de mercuriali Plinius. Cæterùm obseruatum quoque est, tolli verrucas omne genus illius vtriusque folijs, vel eorum succo. Vtriusque semen cum absinthio decoctum, ictericos mirificè iuuat. Malis item quæ serpunt, succus cum aceto medetur. Eius quoque vires descripsit Galenus libro 7. simplicium medicamen-

Mercurialis vires ex Gal.

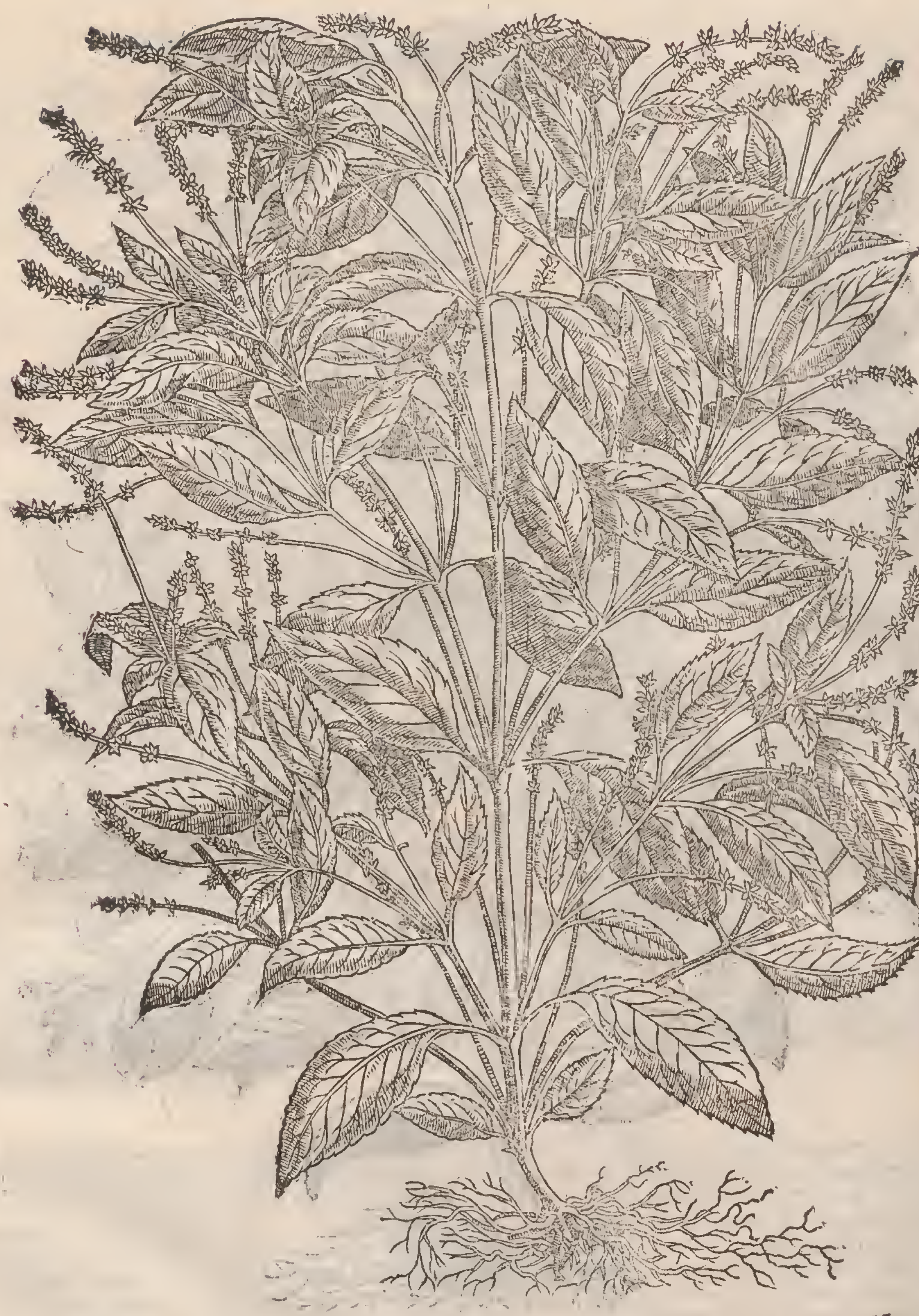
MERCVRIALIS MAS.

Nomina.

medicamentorum, sic inquiens. Mercuriali vtuntur omnes ad uentris purgationes duntaxat. Verùm enimuero si quis eius facere periculum uolet in cataplasmate, sanè eam digerentis admodum facultatis esse experietur. Λινόζωστις *sic Græcè, Latinè verò Linozostis & Mercurialis vocatur: Italicè, Mercorella: Germanicè, Bingel kraut: Hispanicè, Mercuriale, & Vrtigua muerta: Gallicè, Mercuriale.*

MERCVRIALIS FOEMINA.

Κυνοκράμβη. CYNOCRAMBE. CAP. CLXXXIIII.

CYnia, aut cynocrambe, cauliculum binùm dodrantum altitudine emittit, mollem, ſubalbidum folia mercuriali, aut hederæ ſimilia, certis interſtitiis ſubalbida: ſemen foliis adhæret, paruum, rotundum. Folia cum caulibus pota, aluum cient, oleribus commendantur. Ius decocti & pituitam, & bilem, aquamque detrahit.

Cynocrãbes conſid. Ruellii error.

SI planta, cuius hìc imaginem damus Cynocrambe cynia non eſt, alia profectò, quæ magis illi reſpondeat, ad manus in præſentia non eſt. Hæc enim omnibus ſanè notis Dioſcoridis deſcriptioni ſimilis eſſe videtur, preterquam ſemen, quòd folijs (vt ipſe inquit) non adhæreat. Quo fit, vt affirmare nequeam, an hæc legitima Cynocrambe dici poſſit, ac debeat. videtur Ruellius exiſtimaſſe Cynocrambem eandem herbam eſſe cum Atriplice ſylueſtri. Qua in re (ſi ita eſſe credidit) apertè erraſſe deprehenditur quòd Dioſcorides de ſylueſtri atriplice libro ſecundo, hìc verò de Cynocrambe ad finem quarti tanquam de diuerſis plantis tractauerint. Hanc autem, quam nos Cynocrambem, nunc appellamus, Itali Mercurialem ſpuriam

CYNOCRAMBE.

ſpuriam vocant. Ea vbiq; ferè naſcitur, & præſertim in campis, vineis, & inculto ſolo. Differt hæc ab agreſti atriplice non modò folijs, & facie: ſed etiam caulis proceritate. Siquidem atriplex ſylueſtris quandoque ad duûm cubitorum altitudinem aſſurgit. Cynocrambe uerò binum palmorum longitudine contenta eſt. Huius nuſquam, quod inuenerim, meminit Gal. in libro ſim. medicamentorum. nam ea Cynocrambe, cuius ipſe Galenus, & alij rei herbariæ ſcriptores mentionem faciunt ſub nomine Apocyni, alia eſt ab hac, de qua hìc agitur. Quæ planta Græcis κυνοκράμβη, Latinis Cynocrambe, & Braſſica canina appellatur: Italis Merçorella baſtarda: Germanis, Vuid bingel kraut. Nomina.

HELIOTROPIVM MAIVS.

Ἡλιοτρόπιον μέγα. HELIOTROPION MAIVS. CAP. CLXXXV.

HEliotropio magno flos est effigie scorpionis caudæ, vnde scorpiuro ei nomen: & quoniam folia cum sole circumagat, heliotropion dicitur. Folia ocymi habet, hirsutiora, candidiora, & maiora: ramuli à radice terni, quaterni, aut sæpe quini exiliunt, multis alis concaui: flos in cacumine candidus, aut subfuluis, incuruatus vt scorpionis cauda: radix tenuis est, & inutilis. nascitur in asperis. Decoctum herbæ ex aqua, fasciculo manus plenæ, potu pituitam, bilemq; per aluum extrahit: contra scorpionū ictus in vino potum, & illitum prodest. adalligatur ad conceptus arcendos. Aiunt per horam vnam ante accessiones, seminis grana quatuor cum vino quartanas finire, tria verò tertianas. Illitum semen formicantes verrucas, pensilesque, & thymos, & epinyctidas exiccat. Folia infantium destillationibus, quas syriaseis vocant, podagricis, luxatisque utilissimè illinuntur. menses cient: partus trita, & imposita pellunt.

Ἡλιοτρό-

HELIOTROPIVM MINVS.

Ἡλιοτρόπιον μικρόν. HELIOTROPIVM MINVS. CAP. CLXXXVI.

HEliotropium paruum naſcitur in paluſtribus, iuxta lacus, foliis antedicto proximis, rotundioribus: ſemine acrochordonum verrucarum modo, penſili, rotundo. Herba cum ſuo ſemine pota, adiecto nitro, hyſſopo, naſturtio, & aqua, latas tineas, teretesque excutit. Penſiles uerrucas, quæ acrochordones uocantur, cum ſale illita tollit.

Heliotropij utriuſq; conſideratio.

HEliotropion maius, licet in aſperis naſci Dioſcorides tantùm prodiderit; tamen in Hetruria, & in comitatu Goritienſi, vbi frequentiſſimum viſitur, paſſim ferè prouenit, in campis, ſecus vias, in oppidorum plateis, & circa ædificiorum areas, aridis item, & ſabuloſis locis. Herba hæc apud Hetruſcos officinis Verrucaria appellatur, quòd verrucas, myrmecias, & thymos affricata valenter adimat. Quare mihi, ut Ruellio quoque doctiſſimo, plurimùm errare videntur, qui cenſent Calendulam officinis dictam, quæ & neotericis Caltha exiſtimatur, eſſe Heliotropium maius. nanque omnes prorſus illius notæ huic reclamare deprehenduntur. Neque eorum opinioni illud quicquam addit, quòd huius Calthæ ſemen quadantenus

CALTHA.

dantenus ſcorpionum caudiculas referat, quoniam Dioſcoridi Heliotropij flos, non ſemen ſcorpionis caudæ effigiem repræſentat. Porrò Ruellius heliotropium hoc vocari ait herbàm cancri, quòd eius flores in caudæ cancri (qui nobis aſtacos eſſe putatur) ſimilitudinem inflectatur. Verùm hæc nominis ratio à Ruellio aſſignata mihi non planè ſatisfacit, quòd ſcorpionum, & aſtacorum caudæ forma inter ſe maximè differant. Vnde potius crederem, hoc Heliotropium herbæ cancri appellationem traxiſſe, quòd efficaciſſimum ſit aduerſus carcinomata, & vlcera gangrenoſa. ad quæ magno admodum ſucceſſu eo vtuntur chirurgici, qui & plantam, & eius vires compertas habent. Heliotropio herba formicę maximè necantur, obturatis ea earum foraminibus. Si ſcorpionis cauernula, (ut quidam memoriæ prodiderunt) heliotropij ſurculo circumſcribatur, nunquam is foras egredietur: impoſita verò herba protinus illum emori aiunt. Folia ex roſaceo illita capitis dolorem mulcent. Epotum foliorum decoctum vnà cum cumino, renum calculos pellit & frangit, & inteſtinorum animalia necat. Cæterùm Heliotropium minus vidimus, ac ſæpe legimus in Tridentino agro, in paluſtribus quibuſdam locis, idque compluribus oſtendimus, vt quòd picturæ ſatis reſpondere mihi uideretur. Quòd autem huius Heliotropij, aut alterius mentionem fecerit Galenus, non inuenio in ſimplicium medicamentorum cenſu. Paulus tamen vtriuſque meminit, ſed non plura de his tradidit, quàm quæ Dioſcoridi accepta referre poteſt. Sunt è recentioribus (ut ſupra diximus) qui Calendulam vocatam, Virgilij & Plinij CALTHAM exiſtiment, hoc argumento nixi, quod flores aureos luteosve proferat.

Calthæ cõſideratio, & vires.

CARYOPHYLLVS INDICVS MAIOR.

ferat. Quorum equidem sententiæ non ausim omnino subscribere, aut refragari. Ea in Hetruria à florum colore vulgò Fior rancio nominatur. Hanc inibi passim acetarijs adhibent. Excalfacit, attenuat, aperit, digerit, & prouocat, quanuis gustatu adstrictione non vacare deprehendatur. Cæterùm constat, sexcentis fœminarum factis periculis, eandem valere plurimùm ad menses ducendos, & præsertim epoto eius succo, aut herba ipsa recente diutius deuorata. Datur quoque succi vncia, addita lumbricorum terrestrium pulueris drachma, vtiliter regio morbo affectis. Sunt qui dicant, huiusce herbæ vsu acui in dies oculorum acies. Constat tamen stillatitiam floridę plantæ aquam oculorum ruborem, & inflammationem arcere, si in oculis instilletur, aut, si linteola in ea macerata superponantur. Siccatæ puluis cauis dentium immissus, dolorem leuat. Sed facit Calthæ mentio, vt plantas, quas passim vocamus Caryophyllos Indicos, in mentem reuocauerim, cùm ipsi & Calthæ modo, aureo colore niteant; quanquam eos in herbario nostro Germanico Chrysanthemi cognatos fêcerim. Caryophyllus itaque FLOS INDICVS *appellatus, è planta oritur, quæ fruticosa prouenit, caule recto, bicubitali, striato, colore è nigro rufescente, ramosoque; folijs circunquaque serratis, vt in Tanaceto, sed maioribus, & longioribus ciuisuris. Tria habentur genera floribus tantùm differentia. Maius caules altiores uegetioresque profert; in quorum summitatibus flores fert magnos, aureo colore, numerosiore foliorum stipatu quàm in rosa. Alterum flores edit minores dupli-ci, aut triplici foliorum ordine, holoserici speciem præseferentium, colore aureo purpurascente. Tertium cæteris minus*

habetur;

CARYOPHYLLVS INDICVS MINOR.

habetur; uerùm flores edit alterius ſimiles, ſed longè minores. Hi prodeunt omnes è calyce oblongo, pluribus circunquaque ſecundum longitudinem eminentibus coſtis. Odorem ſpirant grauem, qui tamen in maiori mitius eſt, & nares minus feriens. Semen flacceſcentibus floribus ſuccedit longum, nigrum, copioſum, tenue, vt in Helenio. Radice hæc planta nititur breui, fibroſa, per ſumma terræ vagante. De huius plantæ viribus, quid certi dicam non habeo. Verùm cùm guſtantibus amara ſentiatur, eam calidæ, ſiccæque facultatis haberi haud dubitandum eſt. Quo fit, vt facilè poſſit cùm abſtergere, tum quoque obſtructiones reſerare. Vt Græci ἡλιοτρόπιον, ita etiam Latini Heliotropium dicunt: officinæ & vulgus, Verrucariam.

Nomina.

Σκορπιοειδὲς. SCORPIODES. CAP. CLXXXVII.

SCorpioides herbula eſt, foliis paucis: ſemine caudæ ſcorpionis effigie. Illita ſcorpionum ictibus præſentaneo eſt auxilio.

Scorpioidis conſid.

SCorpioidis ſpeciem Calendulam nominatam haud dubiè eſſe cenſerem, ſi folia, ſicuti ſemen, Scorpioidi reſponderent. Verùm, cùm hæc folijs paucis, illa verò multis, longisq; proſiliat, ij apertè falli depræhenduntur, qui in hac opinione uer-

SCORPIOIDES.

nē verſantur. Equidem veram, vt arbitror, Scorpioidem vidi primùm ſuperioribus annis in Foroiulienſi agro in ciuitate Auſtriæ quodam in hortulo clariſſimi medici Iuliani a Maroſtica Teruiſienſis. Hanc eandem, cuius hîc effigiem pictam da-mus, dum hoc tempore diligenter curarem, vt ſingulis plantarum deſcriptionibus, quarum cognitionem habemus, pictura accederet, ab amico quodam, rei plantariæ perito, ad me tranſmiſſa eſt. Quam ſanè ſuis notis veram Scorpioidem referre putamus: etſi non deſunt viri doctiſſimi, qui aliter ſentiunt volentes, Nicandri ſcholiaſtis autoritate, hanc ipſam Thelephium appellari debere. At ego horum ſententiam prorſus nihili facio, quòd non prohibeat nomenclatio illa apud ſcholiaſtem, quin rectius Dioſcoridi ſcorpioides appelletur. Scorpioidem breuiſſimè perſtrinxit Galenus libro 8. ſimplic. medic. ſic inquiens. Scorpioides excalfacit quidem ordine tertio, deſiccat verò ſecundo. Ea non ſecus Latinis Scorpioides, ac Græcis σκορπιοειδὴς appellatur.

Scorpioidis facul. ex Gal.

Nomina.

LIBRI QVARTI FINIS.

Appendix.

Quemadmodum plerunque euenire ſolet in magnorum ædificiorum fabricis, à peritiſsimis quantum uis Architectis extructis, vt iis ad finem perductis, aliqua præter ſententiam adhuc fiant additamenta, quæ commodius, anteaquàm ædificia creſcerent, in illis locari potuiſſent: ita hoc idem nobis in noſtro hoc magno volumine eueniſſe comperimus, cùm aliquot plantarum imagines, quæ rectius in ipſo opere ſuis in locis appingi quiuiſſent, præter ordinem hìc excudere cogamur, tum quòd earum nonnullæ maturius ad nos non peruenerunt, tum quòd typographorum incuria aliæ quoque neglectæ ſunt, cùm collocandi tempus indicabat prælum. Quo factum eſt, vt, ne iis Commentaria hæc noſtra expoliarentur, appendicem hanc hìc decreuerimus toto operi agglutinandam.

PSEVDOSTRVTHIVM.

NOn deſunt, qui hanc plantam Struthium ſiue Lanariam herbam, quam radiculam quoque vocant, eſſe putent, quòd acri ſit radice. Atqui nos his haud facilè ſubſcribimus, cùm Theophraſto libro ſexto cap. 3. de hiſtoria plantarum, Struthium ſpinoſa folia gerat, Plinio verò caule ſit ferulaceo, tenui, & in cibis grato, & folijs oleę proximis. Quæ quidem notę in hac planta maximè deſiderantur. Siquidem folia gerit dodrante longiora, nullis rigentia aculeis, ſed potius læuia; quinetiam illi caulis ferulaceus non eſt, ſed ſolidus craſſusq;, & minimè geniculatus. Dioſcorides Struthij hiſtoriam non deſcripſit, quòd ſuo tempore lanificijs expetitum, paſſim ab omnibus cognoſceretur. Nec propterea cenſendum puto, hanc plantam radiculam dici debere, quod acri tantùm ſit radice, alijs notis non aſtipulantibus. Quidam experimentatores eandem dicunt viribus pollere ſummis ad venena, & venenoſorum animalium morſum; quare Theriacariam ipſam appellant. Nos aut id affirmare, aut negare nequimus, cùm nihil certi de hac re exploratum habeamus, quanquam ex acri ipſius radicis ſapore, eam excalfacere, extenuare, incidere, aperire, ac vrinam, & ſudorem facilè ciere poſſe iudicamus.

MOLY.

DVm tertius huiusce operis liber prelo subesset, hanc plantam misit ad me Patauio Vir optimus, & omni humanitate præditus Iacobus Antonius Cortusus: quæ legitimum Moly per omnia referre uidetur. Cùm autem suo in loco collocari non potuerit, quod iam Commentarium de Moly esset excusum, dum planta ad nos mittebatur, hic in appendice eam excudi iussimus.

CVMINVM SYLVESTRE ALTERVM.

Stirpem hanc ſanè ſpectatu dignam, miſit quoque mihi idem Antonius Cortuſus, vt eam diligenter examinarem, & deinde illi meam dicerem ſententiam, an Cuminum ſylueſtre alterum ipſam eſſe cenſerem. Ego verò (ſi veritatem fateri debeam) etſi in ea ſum ſententia, vt Cuminum ſylueſtre alterum nil aliud eſſe putem, quàm Conſolidam regalem vocatam plantam, non tamen ob id negauerim, corniculatam hanc ſtirpem ſylueſtri cumino alteri eſſe congenerem, aut alterum eiuſdem cumini eſſe genus. Sed ferant alij rei plantariç ſtudioſi ſuum quoq; de ea iudicium.

ALYSSVM.

TAmetsi hęc planta non omni ex parte Dioscoridis Alyssum referat, cùm tamen sciam non deesse rei herbariæ studiosos, qui eam Alyssum, aut Alyssi genus faciant, eius imaginem suo in loco, tertio libro excudi curassem, si tunc fuisset ad manus.

TEVCRIVM ALTERVM.

NOn paruam Teucrij ſimilitudinem refert planta, cuius hic imaginem damus; ſi quidem folijs eſt triſaginis, & a Ciceris non alienis, quo fit, vt rectè Teucrium quibuſdam dicatur; nec quidem ab re, cùm experimentis conſtet, non paruum lienoſis præſtare auxilium cùm herbam ipſam, tum ipſius decoctum potum, ex albo meraco paratum.

MELISSOPHYLLVM CONSTANTINOPOLITANVM.

MEminimus huiuſce plantæ ſuperius libro tertio de Apiaſtro agentes, ibique eandem collocandam ſtatueramus. Sed Typographorum negligentia id prætermiſſum eſt. Prout etiam eorundem incuria fuere prætermiſſa verba, quæ inſeri cupiebamus in Commentarijs noſtris de Viola arboreſcente: in quibus debebat agi mentio de honeſtiſſimo Pharmacopæo Franciſco Calzolario Veronenſi. Quæ quidem verba, vt omnibus innoteſcat noſter in eum gratiſſimus animus, hoc in loco collocanda duximus. Et hæc ſunt. Arboreſcentis Violæ Plantam nuſquam à me antea viſam, cuius hic imaginem excudi curauimus, miſit ad me Verona Franciſcus Calzolarius, vir quidem rei plantariæ ſtudioſiſſimus, & primus huiuſce plantæ inuentor: adeò, vt meritò hæc a ſuo inuentore CALCEOLARIA *viola appellari poſſit. Naſcitur in Monte Baldo, vbi quàm plurimæ plantæ inuentu raræ proueniunt. Et hęc ſatis.* 60

LIBRI QVARTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. QVINTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

SVperioribus quatuor libris, amicißime Aree, tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem lachrymis, ac fructibus: item de animalibus, melle, lacte, adipe, cerealibus, oleribus: necnon de omni radicum, herbarum, ſuccorum, ſeminumque ratione. In hoc autem totius operis quinto diſſeremus de vinis, & metallicis, à vite noſtram commentationem auſpicati.

COMMENTARIVS MATTHIOLI.

QVONIAM non difficile tantùm, ſed quaſi etiam impoſſibile eſſet, vt cuiuſcunque ſcientiæ, aut facultatis principijs, ac fundamentis vniuerſalibus ignoratis, ſciri perfectè poſſint illa, quæ deinceps ſpeciatim in ea conſideranda veniunt: ideo non minus neceſſarium, quàm vtile fore exiſtimaui, ſi hìc in vniuerſum foſſilium, ac metallorum materia tractaretur. Nam etſi in hoc quinto libro nonnullorum foſſilium medicamentorum cùm hiſtoriam, tum facultates tradiderit Dioſcorides, & ipſum ſecutus Galenus in libris ſimplicium medicamentorum; cùm tamen eorum neuter originem, materiam, cauſas, ac alia plura in his æſtimanda, ac cognoſcenda explicuerit, illa quidem hoc loco ſilentio inuoluenda non duximus, vt quantum per nos fieri poteſt, nihil quod ad abſolutam rerum ſimplicium cognitionem, & communem vſum faciat, à nobis intactum relinquatur. Cum itaque plures tam antiquos, quàm recentiores, qui de foſſilium, ac metallorum materia ſcripſerunt, diligenter ſatis perlegerim, eos vtique non modò inter ſe differentes reperi, ſed in aliquibus etiam contrarios. Nam licet eorum quidam de veritatis tramite parum deflectant: videntur tamen non exactè ea omnia explicauiſſe, quæ hac in re maximè neceſſaria cenſentur. Fieri enim lapides, Ariſtoteles author eſt, igne non liqueſcentes ex ſicca igneſcente exhalatione. Ex quibus deduci poteſt, exhalationem humidam materiam eſſe lapidum liqueſcentium, è quibus metalla conflantur. quo fit, vt ex Ariſtotelis ſententia, lapides igne non liqueſcentes fiant ex calido, & ſicco vapore: liqueſcentes verò ex humido halitu tantùm. Sed opinionem hanc, qui rem altius, diligentiusque inueſtigarunt, minimè probandam exiſtimant, cùm lapides longè minus, quàm terræ ex vapore fieri queant. Siquidem puluis, qui ſic gigneretur, vnum aliquod ex pluribus fieri nunquam poſſet, niſi humor illi commiſceretur. & omnes pariter lapides non liqueſcentes abſque multa hominum opera, ac tundendi labore facilè in arenam, vel puluerem tranſirent, ſi tantùm ex ijs nullo accedente humore efficerentur. Quod profectò haud ita ſe habet: lapides nanque ferè innumeros admodum compactos, ſolidosq; videmus. id quod haud dubiè oſtendit, ex illo tantùm vapore eos nequaquam genitos eſſe. Quòd ſi ex eo lapides eiuſmodi procrearentur, magis omnino fierent in ſuperiore aeris regione, vt quæ facilè ignis contactu incendatur, quàm intra terram. Quandoquidem omnibus liquidò conſtat, quàm ſuperior illa aeris regio ex velociſſima aſtrorum conuerſione, citius accendatur. Ac certè ſi non aliàs, ſaltem quoties gignerentur cometæ, faces, flammæ, clypeiq; ardentes, deciderent lapides è cœlo, aut terra. quòd tamen fieri non videmus. Et quamuis tradiderint prodigiorum ſcriptores pluiſſe quandoque lapides, ut Plinius, & alij quidam teſtantur; non tamen ob hoc opinatus eſt Ariſtoteles in aere lapides gigni poſſe. Nempe is lapidem è cœlo delapſum ventorum vi in aerem ſublatum ſcribit. At ſi lapides in aere fiunt (quòd planè negare non auſim) quid obſtat, cur dici non poſſit, hos ex eadem fieri materia, ex qua illi ſub terra generantur? quam quidem materiam facilè produxiſſe potuerint violentiſſimę tempeſtates: vtpote quæ repentino aliquo motu dum oriuntur, ex reliquorum elementorum mutatione terrena illa corpora genuerint. Theophraſtus vero non lapides ſolùm, ſed terras etiam conſtare ſcribit ex pura, ac æquali materia, quæ confluxu quodam, ſiue percolatione ſit effecta, aliove modo excreta. Quod etſi iure aliquo probari poſſit, non tamen ijs duobus modis tantùm talis efficitur. Nec ea quamuis proxima ſit materia terræ inſignis, omnis etiam eſt lapis, verùm alijs quoque modis fit pura, & æqualis materia, vt cùm ſucci naſcuntur. Interdum quoque neceſſe eſt, vt calor materiam ijs duobus modis genitam, prius coquat, vt inde efficiat ſuccum, ex quo tandem lapis, qui liqueſcat ignis calore, fieri poſſit. Verùm enimuero multò magis in hoc erraſſe Theophraſtus deprehenditur, quòd ſcilicet omnes lapides etiam pretioſos terra abundare crediderit: is enim ita inquit. Eorum, quæ in terra conſiſtunt, alia aquea ſunt, alia verò terrena. Aquea quidem ſunt metalla, nempe aurum, argentum, & reliqua. Terrena verò lapis, & lapidum ſpecies precioſæ, ac etiam terrarum ſpecies omnes, quæ colore, vel læuore, vel ſpiſſitudine, aliave facultate ſunt inſignes. Quandoquidem ſi vera eſſet hæc Theophraſti ſententia, nulla quidem inueniretur gemma, quę transluceret, cùm tamen variæ, ac ferme innumeræ reperiantur, quæ maximè pellucent. Hinc itaque fit, vt citra iniuriam dici poſſit, non omnes pretioſorum lapidum ſpecies eſſe terrenas, ſed aqueas, id eſt, ex humore quodam conflatas, cui aquæ pondus longè maius, quàm terræ inſit. Cæterùm Auicennæ opinio, quam ſequitur Albertus, multo magis veritati, ac rationi cohærere videtur, quàm aut Ariſtotelis, aut Theophraſti. Quippe quanquam non explicuerit ipſe, quibus modis futura lapidis materia congregetur; dixit tamen lutum eſſe in primis lentum, & aquam non ſimplicem illam, ſed cum terra permiſtam. In qua permiſtione ſi plus terræ, quàm aquæ confluxerit, lutum dicitur, ſin aquæ, ſuccus. nihil enim aliud

Varia de generatione lapidũ ſentẽtia.

Ariſt. opin.

Theophraſti opinio.

enim aliud est lutum, quàm terra, quæ permaduerit aqua: nec succus aliud quidem explicat, quàm aquam, quæ sorbuerit terram, uel abraserit, tetigeritque metallum. Lutum enim, ex quo lapis futurus est, lentum, ac tenax esse oportet, cuiusmodi illud est, ex quo lateres & fictilia fiunt: nam ab alterius generis luto, quod penitus lentore careat, haud difficulter separatur, ac dissoluitur humor, tumque non lapis ex eo efficitur, sed puluis. Lutum uerò tenax calor primùm exiccando conspissat, efficitque medium inter lutum, & lapidem: deinde quia diutius idem agit, uel acrius, lapidem gignit. Quinetiam succus crassus, & lentus facilè conuertitur in lapidem. quod in animantibus est euidens, præsertimque in nobis, cum iandudum ueteribus medicis, ac etiamnum recentioribus decretum sit, tum renum, tum uesicæ calculos non aliunde progigni, quàm ex lento, crassoque humore temporis tractu a caloris nostri facultate coacto. Ob id igitur translucentes gemmas non ex aqua tantùm fieri constat: sed ex puro, liquidoque, qui succo, qui aquæ multum, terræ uerò tantillum referat. Siquidem si ex aqua tantùm huiuscemodi lapides efficerentur, non utique mergerentur in ea proiecti, sed ea supernatarent, non secus ac glacies, & grando. At cùm omne lapidum genus demergatur aqua, ac etiam crystallus, & beryllus, quæ tamen quoniam glaciem colore repræsentant, omnino uidentur ex aqua constare, satis intelligimus, ex sola aqua non gigni lapides illos. Quapropter (ut in sequentibus suo loco dicetur) planè explodenda uenit Plinij, & aliorum quorundam sententia, quibus certum est, crystallum glaciem esse, quæ niue in algidissimis montibus concreuerit, cùm aqua non supernatet. Generantur præterea lapides ex lapidibus ipsis, cum fluuiorum, riuulorum, ac subterraneorum fontium aquæ per saxa excurrentes, ab eorum superficie aliquid lapidosi abraserint, quod cùm resederit, solis calore siccatur, ac lapidescit. Hoc enim euidentissimè apparet in canalibus, ac soli patentibus aquæ ductibus, quibus nonnullæ aquæ calidæ ducuntur. Ii nimirum lapides quibusdam crustis oblinuntur, quæ cùm tenuissimis ramentis compactæ sint, cæteris molliores, infirmioresque habentur. Hoc idem apertissimè conspicitur in quibusdam balneis aquarum sponte nascentium, præsertimque in balneo sancti Philippi comitatus nostri Senensis. Quando quidem ex huiusce balnei aqua, particulæ quædam gignuntur lapideæ, saccharum tum candore, tum etiam materia referentes, quæ usque adeò imitantur semina sacchoro contecta, & alia id genus, quæ in officinis saccharo similiter conteguntur, nempe anisum, coriandrum, ac etiam plerunque cinnamomum, ut ijs capsulæ a quibusdam impleantur, itaque aptentur, ut solatij causa aliquos sacchari, eiusque confecturarum auidissimos decipiant. Fit hoc quoque in his, qui huius aquæ stillicidio utuntur ad cerebri morbos curandos, illi quotidie caput subijcientes. siquidem lapidosa illa materia, capillis circumcisis continuè inhærens, in granula quædam cogitur, ac coalescit, ab aniso saccharo contecto nihil ferè dissimilia, quæ non nisi tractu temporis inde se explicant, & dissoluuntur. Idem præterea euenit in montium concauitatibus, ac speluncis, quæ ex saxo potissimùm calcario constant. quippe aquarum ex saxorum commissuris stillicidio lapidea concrescit materia, quæ è cauitatum illarum cameris non aliter pendet, quàm stiriæ hyberno gelu è domorum nostrarum tectis prominent. Ex eodem etiam saxo calcario oritur gypsum, melitites, galactites, & alij quidam lapides. & ex succo, qui ex eodem saxo, & aqua contemperatur, lapis specularis, & gypsum, quod rarò translucidum inuenitur. Eodem modo ex ramentis rubei lapidis fit hæmatites, & schistos: item in commissuris marmoris maculosi, aut eius, quod in candido cinereum colorem refert, reperiuntur dactyli Idæi, lapides Iudaici, trochitæ, & consimiles. Verùm enimuero succus lapidescens omnino differt ab aqua, quæ saxorum ramentis referta est, uel quòd plus habeat sedimenti, uel quòd calor talem coquendo aquam, eam densiorem effecerit, uel quòd aliquid is succus contineat, quod uehementer adstringat. Ex quo (ut opinor) corallium maris planta, & antipathes oriuntur. Postremò materia lapidis erit quicquid habet meatus, per quos succus lapidescens imbibi possit, siue is a terra contineatur, siue cum aquis mistus ex ea effluxerit. Quamobrem multoties arbores, frutices, animantes, ossa, & alia in lapides uertuntur, ut Bohemi apertè testantur. Quandoquidem in eorum regno pluries in subterraneis fodinis (Georgius Agricola auctor est) arbores inuentæ fuerint in lapidem conuersæ, stantibus adhuc ramis, cortice, medulla, ac radicibus. Equidem ipse quoque ingenuè fateri possum, arboris ramum ex lacus cuiusdam litore mihi allatum esse, qui altera parte lapideus, altera uerò ligneus cernebatur. Venetijs item in magno Germanorum emporio, quod uulgò uocant il Fondaco de Todeschi, equi testiculum lapidem factum, Antonius Golb mercator ibi pro Fucharis agens, iucundo omnium spectaculo, & admiratione ostendebat. Id quod animalium quorundam carnibus, & ossibus, tum etiam testaceis piscium operimentis euenisse comperimus. nanque in Hetruria quàm plurimis in agris, buccinæ, cochleæ, conchulæ, & eiusmodi multa aratro ab agricolis eruuntur in lapidem conuersa. Quæ sanè omnia haud dubiam fidem faciunt, ita se rem hanc habere, uti diximus. Sed ut ex prædictis omnem lapidum materiam paucis perstringamus, ea in primis est lutum, in quo multò plus sit tenacis terræ, quàm aquæ. Deinde est succus, qui uehementi frigore congelascit, in quo aqua ipsa terram superat. Sunt præterea ramenta saxorum, quæ aquarum decursus abradit. Quinetiam succus lapidescens, qui cùm in aerem effluxit, in lapidem concrescit. Omne denique, quod habet meatus, in quibus lapidescens succus facilè excipiatur. Nihilo secius in metallorum ortu & materia, de quo iam nobis disserendum est, authores inter se dissentire inuenio. Alia etenim est philosophorum, alia chymistarum, alia astrologorum sententia. quibus etiam accedit opinio imperitissimi vulgi, quæ tantum ab alijs dissidet, quantum à ueritate, & ratione prorsus abhorret. Is nanque certò credit, non modò saxa; sed etiam metalla omnia, pretiosos lapides, & gemmas, ac terrarum uaria genera, in ipsa tantùm mundi creatione Deum optimum maximum talia finxisse, atque creasse, qualia nunc reperiuntur: nec medio temporis lapsu, ullam ex materijs ad id dispositis esse natam, uel renatam, neque aliquam uim naturæ, ad eorum perennitatem summum rerum opificem tribuisse. Qui certè vulgatus ita temerè pronuncians, non uidet quàm maximam naturæ inferat iniuriam, quæ nunquam aliquo temporis momento quiescens, nil aliud agit, quàm ea semper regenerare, quæ aliàs genuit, quæ etiam noua multa producit. Vnde hæc vulgaris opinio prorsus explodenda, atque exsibilanda est. Quam insuper ut uanam ac ridiculam, illud maximè diluit, ac demolitur, quod in antiquis metallorum cuniculis sole clarius uisitur. Siquidem innumeræ inueniuntur metallorum fodinæ, tanquam inutiles a fossoribus derelictæ, quòd inde omne metallum effoderint, per quas etsi prius longè, lateque patebat transitus, ita ut liberè, & absque ullo impedimento non modò fossores ipsi; sed uehicula, ac curriculi per eas discurrerent; tractu tamen temporis factum est, quòd materia lapidescens in ipsis adeò creuerit, ut fossoribus denuò ingredi uolentibus, ob cauitatis angustiam denegaretur aditus. Sed præterea metalla continuè generari, ferrum indicio est. Id quod in Iluæ insulæ metallicis fieri (ea enim a maritimis nostris non longè distat) non modo probatissimi scriptores memoriæ prodiderunt; sed fossores ipsi, qui diutius in ipsis uersati sunt, uerbis referunt. quippe quòd ferreæ illæ fodinæ multis iam annis destitutæ, iterum atque iterum ferrea materia impleantur. Porrò philosophi, & chymistæ aliter sentiunt. Aristoteles lapidum materiam halitum tantùm existimat. Chymistarum uerò nonnulli omninò asserunt, metalla in uisceribus terræ gigni ex sulphure, & argento uiuo: alij ex quadam cinere aqua madefacta. Quorum sententia, cùm non solùm suspecta, sed etiam planè falsa habeatur, eos nimirùm omnes decipit, qui horum lubricis fundamentis nixi philosophantur, ut firmis tum rationibus, tum argumentis probare non uererer, nisi id præter nostrum institutum esset, qui hic harum rerum capita tantùm percurrimus. Verùm si quis rem hanc fusius enarratam,

Plinij opinio explosa.

Varia de metallorum ortu sententia. Vulgi opinio explosa.

ratam, atque exactiſsimè diſcuſſam habere cupit, librum legat Georgij Agricolæ uiri eruditiſſimi, à quo nos plura mutuatos eſſe ingenuè fatemur. Cæterùm illud omnibus, ut mea quidem fert opinio, perſuaſum eſſe debet, quòd nihil aliud ſit metallorum materia, quàm ſubſtantia elementaria, quæ tanto perfectius metallum efficit, quantò magis in æquali proportione tum qualitatis, tum quantitatis impensè depurata conſtat. Quippe in metallorum materia aquam eſſe, maximo argumento eſt, quòd ignis calore liquentur, ac fluant: frigore uerò tum aeris, tum etiam quæ rurſus denſentur, ac coeant. Id quod clarè oſtendit, ea aquæ multum, terræ uerò parum obtinere. Simplex enim aqua non eſt eorum materia, ſed miſta cum terra: atque terræ quidem portio tanta in miſtione exiſtit, quanta aquæ perſpicuitatem obſcuret, fulgorem uerò non auferat. Quinetiam miſtura quò purior fuerit, eò pretioſius (ut diximus) metallum conflat, idque magis ignis patiens redditur. Sed quota terræ portio inſit cuique humori, ex quo efficitur metallum, nemo mortalium unquam mente concipere poteſt, nedum uer-
10 bis explicare. Id tantùm nouit Deus optimus maximus, qui certas, ac definitas quaſdam leges naturæ tribuit, quibus res inter ſe miſcet, ac temperat. Succus igitur eſt, ex quo formatur metallum, quem pariunt uarij motus, quorum proximi ſunt aquæ defluxus terram mollientis, aut ſecum rapientis: terræ cum aqua permiſtio: & uis caloris agens in miſturas, ut id genus ſuccos gignat. Sed cùm de metallorum materia ſatis dictum ſit, iam cauſam efficientem proſequamur. Ea autem nil aliud nobis eſſe cenſetur, quàm calor, & frigus, qui in ipſius terræ uiſceribus reconduntur. Calor inquam is eſt, qui humoris metallici miſtionem coquit, ac purificat; frigus uerò, quo eadem denſatur, & dura efficitur. Hoc equidem experientia facilè comprobatur, cùm neminem lateat igni metalla liqueſcere, ac etiam tractu temporis poſt liquationem, ipſius ignis calore contabeſcere, auro excepto. Quamobrem deteſtanda uidetur eorum opinio, qui tantùm calore ſubterraneo metalla confici crediderunt. Sunt & qui putent, metalla omnino effici ſiderum errantium influxu. Soli nanque auri generationem aſſignant, Lunæ argenti, Marti ferri, Mercurio argenti uiui, Ioui ſtanni, Veneri æris, Saturni denique plum-
20 bi. Adduntque, quòd ſicuti metalla ab errantibus ſtellis ſui ortus principium habent; ita pretioſi lapides, ac gemmæ, a fixis ſuam effectricem cauſam ſuſcipiunt. Huic autem ſententiæ plerique non acquieſcunt, quoniam has cauſas nimis remotas credunt, & propinquioribus cauſis inhærendum eſſe arbitrantur. Ego tamen inficias non eundum reor, quin omnia hæc inferiora terrena, ac finita regantur, gubernentur, & producantur a ſuperioribus cœleſtibus, ac ſempiternis: quæ tandem diuturna orbium circumuolutione, omnium cauſarum tam remotarum, quàm propinquarum cauſa exiſtunt. Ita pariter dicendum exiſtimo lapidum gignendorum cauſam non ſemper à ſolo frigore, uel calore, ſed modò ab hoc, modò ab illo prouenire. Nam lapides, quos aqua humectando diſſoluit, calorem exiccando compegiſſe intelligimus. Contra uerò, qui calore ignis liqueſcunt, ut fluuiorum, & torrentium ſilicis, quibus igne liquatis uitrum conficiunt artifices, eos frigore concreuiſſe certum eſt. Concretio enim, eique oppoſitæ affectiones, reſolutio ſcilicet, atque liquefactio, oriuntur a cauſis inter ſe contrarijs. Etenim calor a materia humorem extrahens, eam efficit duram: at frigus eandem, aere maxima ex par-
30 te excluſo, uehementer conſtringit, quemadmodum agit, cùm aquam in glaciem, uel niuem cogit. Hinc eſt, quòd memoriæ prodidit Galenus, eam aquam corporibus prorſus inimicam eſſe, quæ à niue, uel glacie colliquatis fluxit: quoniam omne, quod in ea tenuiſſimum erat, à gelu expreſſum fuerit. Duabus his cauſis tertia quoque accedit, quæ eſt ſuccus ille lapideſcens, de quo ſuperius diximus, qui uel ſolus, uel cum aquis permiſtus in ſtirpium meatus, aut in animantium particulas recipitur. Nam præterquàm quòd ſit lapidum materia, cauſæ etiam efficientis partes ſubit: quando ſcilicet in corpus aliquod per meatus penetrat; idque totum ſecum in lapidem uertit. Quòd ſi in lapidem concreuerit guttatim cadens, aut in urceos diffuſus, tunc materia tantùm, non cauſa efficiens dici merebitur. Gignitur hic (ut ſupra dictum eſt) in locis quibuſdam lapidoſis, & interdum aquæ commiſtus, per uenas terræ manat, & effluit. Quapropter mirari non licet, ſi fontes, riuuli, lacus, ac putei reperiri poſſint, qui ſtirpes, oſſa, & alia multa in lapidem tractu temporis uertant. Verùm non eſt ignorandum, quòd ſuccus is lapideſcens motu aliquo agitatus, non facilè in lapidem denſatur, niſi craſſus admodum
40 fuerit, ſed ſimulatque in meatus ligni aut alterius rei receptus, diſperſuſque quieuerit, frigore cogitur, & concreſcit, mutatque res illas, quibus continetur, in lapides, ut in quodam Gothiæ fonte euenire probatiſſimi authores teſtantur. Cuius guttæ ſolo perfuſæ, cùm moueri, aut agitari nequeant, ab ambiente aere denſantur, & lapideſcunt. Quòd ſi præterea uerum eſt, in montibus Pyrenæis eſſe loca, in quibus aquæ pluuiales lapideſcant, id ideo fieri poſſe uidetur, quòd aquas cum terra permiſtas uel ſolis calor paulatim concoquat, uel inſignis propter calorem ſiccandi uis, quæ terræ inſit, conſpiſſet: utroque enim modo ex eis poteſt effici lapis. Neque neceſſe eſt confingere, aut comminiſci aliam uim, quæ idipſum agat, quàm quatuor qualitatum, aut eam, quæ ab ipſis inter ſe agentibus, & patientibus orta loco tribuitur. Sed hic nobis ſubit inquirendum, cur unus tantùm quandoque gignatur lapis, cur uerò plures uno loco efficiantur. Fit igitur, ut arbitramur, unus tantùm lapis, cùm locus, qui concepit materiam, ſolidus fuerit, ac meatibus carens. Quippe concluſus calor omnem tum operam, tum facultatem undique in materiam conferens, unum duntaxat lapidem gignit, & ipſum quidem
50 magnum, aut paruum, ſecundùm materiæ quantitatem. quapropter plerunque ſingulares a frigore efficiuntur, cùm puriſſimi ſucci, ex quibus conſtant, rariùs multi ac magni in locum unum congregentur. Verùm contrà plures gignuntur lapides, ſi locus non fuerit planè ſolidus, ſed meatibus refertus, per quos calor ipſe diſcurrere queat: nam ſi meatus pauci fuerint, calor materiam diuidens paucos efficit lapides; ſin multi, multos. Ad hæc plures generantur lapides non modò ex prædictis, ſed etiam ex materiæ diuerſitate. quandoquidem calor partem unius generis ſecernens ab alterius generis parte, plures efficit lapides. Item plures efficiuntr ex multis unius loci receptaculis, in quibus infuſa materia in plures partes diuiditur: ſiquidem in ea frigus non minus, quàm calor uires ſuas exercere poteſt. Qui lapides præterea pro diuerſa materiæ mole magni, aut exigui redduntur. Iiſdem modis quoque glarea, & ſilices fiunt: etſi ij ſæpius aquarum impetu, qui ſaxa frangit, & comminuit, efficiantur. Hactenus cauſas explicauimus, quæ lapides, & metalla efficiunt. nunc ad eorum differentias progrediamur. Colorum itaque diſcrimina, quæ in lapidibus ſpectantur, materiæ, ex qua gignuntur, diuerſita-
60 tem indicant. unde unus & idem lapis ſæpe uarios colores conſequitur, quòd fiat ex diuerſi coloris materia. Deinde calor, cùm ipſorum lapidum ſit opifex, coloribus materiam inficit: nam obſcuros ipſius colores illuſtrare, illuſtres verò obſcuros reddere poteſt. Cuius effectus exemplum clarum habetur in coloribus ijs, quibus fictilia uaſa pinguntur. nanque colores omnes, qui ad vaſa fictilia pingenda, uel inficienda parantur, anteaquàm in fornacem conijciantur, ab his plurimùm diſtant, qui in fictilibus ipſis igne torrefactis, poſtea viſuntur. Quandoquidem etſi fictilia æris ſquama ſuper porphyrite lapide læuigata, admiſta aqua, infecta rufo colore, æris ferè modo, appareant, ignem tamen fornacis experta, uiridia efficiuntur. Sicut & color, qui ex ferri ſquama paratur, mellinus efficitur. Lapis etiamnum, quem figuli noſtrates vulgò uocant Zaffara, porphyrite lapide læuigatus, colore ſubnigro cruda adhuc fictilia tingit: ſed igne percoctus, in cæruleum præſtantiſſimum mutatur, vt nobis apertè declarat cæruleus, ac pulcherrimus ille color, quem vulgò pictores vocant Smalto: is enim ex ipſo lapide Zaffara nominato, cum uitro miſto in uitriarijs fornacibus efficitur. Verùm hanc colorum permutandorum facultatem in frigore non inuenias. quare lapides ab ipſo coacti colorem eundem ſeruant, quo prius

eorum

Cauſa metallorũ efficiẽs.

Cur pauci, cur multi lapides fiant.

Lapidum colores vnde uarij.

eorum materia infecta fuerat. Ex his adduci possumus, vt non temerè credamus, quòd plerique fluuiorum, ac torrentium silices coloribus in superficie tingantur: quoniam modò aquarum inundatione madefiant, modò solis calore siccentur. Solis enim calor, à quo silices ipsi æstate Sirio ardente adeò incalescunt, vt vix tangi possint, ipsorum quidem colores (ut fictilium fornax) facilè immutare potest, licet id magis euenire constet in eorum superficie, quàm in centro. Differunt & metalla inter se colore, splendore, sapore, odore, pondere, & facultate. Color primùm varius in metallis conspicitur. nam unumquodque suum sortitur colorem. Aurum siquidem inter metalla ideo fului coloris est, quòd calor vel terram in flauedinem quandam synceram verterit, anteaquàm cum aqua misceretur, vel succum ipsum mox futurum aurum. Aes verò suum colorem habet, & eum quidem subrubrum, eo quòd terram nonnihil impuram adusserit calor. Ferrum autem subnigrum est, propter terram valde impuram, & adustam. Argentum porrò candidum est, quòd terra eius fuerit alba. Eadem in cæteris singulis colores inuestigandi ratio. Sequitur deinde eorum splendor, & nitor, qui ab aqua tantùm (vt antè diximus) prouenit. Ex quo fit, vt quantò humor ipse tenuior, densior, puriorque fuerit, eo metallum nitidius ac splendidius efficiatur. quam ob causam reliquis hac in parte præstat aurum. Atque hinc etiam saporem odoremque sibi metalla asciscunt: dum enim aurum igne comburitur, terræ ipsius synceritate, quæ optimè cum aqua commista est, fumum perexiguum, & vix sensibilem emittit, & dulcem, ac suauem magis, quàm fœtidum. Argentum verò contrà, quòd terram impuram, licet combustu difficiliorem obtineat, plus fumi eructat, quàm aurum, & subfœtidum quoque odorem exhalat. Sed tam ferro, quàm æri multò maior fumi copia effunditur, atque vnà odor longè fœtidior, quòd scilicet adustam contineant terram. Plumbum denique ac stannum, ob aquæ redundantiam, hebetes admodum odores promunt. Nec alia de causa tum ærea, tum ferrea vasa, qui rem hanc scitè cognouerunt, ab vsu coquinario abdicauere, quàm quòd adustæ terræ, quam possident, valde amara qualitate cibi omnes, qui in huiuscemodi vasis vel coquuntur, vel parantur, vel asportantur, vel reponuntur, facilè infici possint. Id quod non modò gustum malè afficit, & exasperat; sed etiam in ventriculo nauseam, & subuersionem commouet. In hoc ergo admonitos seplasiarios volumus, vt ab horum vasorum vsu caueant: nam quandoque compertum est, quòd acida medicamenta in cacabo æreo (quæ fuit pharmacopolæ vel ignauia, vel imperitia) decocta, sæua ac periculosa intulerunt ægris symptomata. Præterea metalla omnia ponderosissima sunt: cuius rei causa est densitas ipsa, quæ sequitur bonam terræ cum aqua permistionem. Hinc fit, vt grauissima quæque pondera metallis liquefactis supernatent, modò maior sit metallorum quantitas, quàm rerum, quæ ipsis demerguntur. At huius rei experimentum quotidie facere licet, si argentum viuum in aliquod vas infundatur, eique metallica pondera superponantur, auro excepto, quod solum inter cætera fundum petit, quoniam plus cæteris ponderet: argento enim viuo ipsa pondera non aliter supernatare deprehendentur, quàm aquæ ligna. Cæterùm aurum in ipso mergitur, non modò quòd ponderosius sit; sed etiam quòd cognationem quandam, & quasi consensum cum ipso habere videatur. Metalla insuper, quæ liquescunt, ijs quæ attingunt, minimè adhærent: nec eadem humectant, neque etiam labuntur, vt cæteri aquei liquores tam fossitij, quàm a plantis, aut animalibus producti: sed eorum partes inuicem coguntur, simulque cohærent. Idque non alia ratione fieri constat, quàm quòd tam bona, firmaque mistio rei siccæ cum humida facta sit, vt sicca obstet humidæ, ne adhærescat, & humectet: humida verò contra impediat, ne sicca prorsus conquiescat. Quæ quidem mistio quoniam in auro perfectissima reperiatur, ideo hoc igne nunquam absumitur. nam cùm eius purissima terra sit optimè cum aqua permista, humorem stringit, & continet, ne vi ignis expiret: humor verò contrà tuetur, ac defendit terram, ne accendatur. Idcirco nunquàm comburitur aurum, ut cætera faciunt metalla. quæ quandoquidem impuriorem sortiantur terram, deterioremque mistionem; proinde ignis violentia facilè rapiuntur, & conficiuntur: cùm enim terra flammis accensa fuerit, humorem celeriter deperdit. At tamen metallum vnum alio magis, & citius comburitur, prout hoc illo plus terræ, eamque minus probè mistam obtinet. Etenim si libeat experiri, in primis ferrum deprehendetur igni consumi, propter nimiam, quam habet, terræ impuræ copiam. Mox plumbum, & stannum, quòd ijs non satis firmum sit cùm terra temperamentum. quam ob causam postquàm humorem exhauserit ignis, terram consumit. Deinde æs, quod cùm terræ purioris, ac etiam paucioris particeps sit, quàm ferrum, etsi ea non satis exquisitè mista sit cum aqua, diutius igni resistit. Postremò argentum, quod quia puriore terra constat, ac melius aquæ commista, non nisi longiori tempore flammæ cedit. Verùm plumbum, ac stannum non ob id igne tam facilè vincuntur, quòd multum impuræ terræ contineant, sed solùm ob misturæ vitium, quoniam in his imperfectior inuenitur. Sed ad lapides nostra reuertatur oratio. de quorum quoque luciditate, siue perspicuitate, ac nitore, vel horum oppositis obscuritate, ac squalore iam aliquid nobis differendum est. Ex prædictis itaque omnibus clarum esse arbitror, lapides aquam magis, ac terram participare, quàm cætera elementa. Sed quoniam non terra, sed aqua cernitur esse perspicua, ac pellucida; ideo ab ea tantùm perspicuitatem, luciditatemque ijs aduenisse constat. Vnde ex succis claris, & perlucidis constare lapides, quæ translucent, affirmamus, quemadmodum ex terra eos, qui qualitatis perspicuitati oppositæ reperiuntur: hi enim ex claris succis gigni nequeunt, sed ex impuris, ac turbidis vel luto, vel nigriore infectis. Quod verò lapides magis, alij minus pelluceant, non aliunde fieri certum est, quàm è succorum diuersitate, cùm scilicet alij alijs clariores, ac lucidiores existunt. Ex quo sequitur, quòd albæ gemmæ gignantur ex succo, cui aquæ color insit, atque adeò cæteris clariores, ac illustriores appareant, vt crystallus, & iris, gemma sic ex argumento vocata: nam sub tecto percussa sole ob angulos, quos habet colores ex opaco reddit, speciemque arcus cœlestis in proximos (vt Plinij verbis vtar) eiaculatur parietes. At adamas ex succo minus claro progignitur, ideoque tam iride, quàm crystallo obscurior est. Non dissimili varietate notantur aliorum colorum gemmæ translucentes, siue ortæ fuerint è succis viridibus, vt smaragdi, ac prasij: siue è cæruleis, ut sapphiri, cyanei, & iaspidum quoddam genus: siue è rubris, vt carbunculi: siue è purpureis, vt amethysti, & hyacinthi: siue ex aureis, vt chrysolithi, & chrysopatij: siue ex misti coloris succis, vt opali. Hinc igitur colligi facilè potest, quòd cætera gemmarum genera, quæ perspicuitate carent, è succis concrescant impuris, atris, & obscuris: quando nec aqua quidem limpidissima, cui ater succus infusus sit, clara ac pura perspici possit. Nitent tamen gemmæ non translucentes propter insignem læuorem, qui lucis continuitatem, & densitatem parit. Quem quidem læuorem aut sibi natura comparant, aut artificum mangonio consequuntur. Iisdem de causis marmora quoque radiant. Porrò lapides, & gemmæ pellucentes nonnunquam coloris labem, aut vitium aliquod contrahunt: sæpe enim aut umbra, aut nubeculis, aut capillamentis, aut sale, aut plumbagine vitiantur. Quæ sanè omnia non alia ex causa proueniunt, quàm ex coloris succi diuersitate. Gignitur quidem vmbra, cùm succi color aliqua parte obscurior fuerit: nubecula verò ob partem albidioris coloris. At capillamentum, quo præsertim sapphirus inficitur; sal, quo opalus; plumbago, quo smaradus, ex alieno prorsus colore fiunt, non autem proprio gemmarum. Quinetiam sibi gemmæ scabritiem induunt, cùm ob succi diuersitatem partes inæqualiter coalescunt. His ergo rationibus nixus, nemo non audebit dicere atque asserere, lapides omnes, ac saxa, quæ neque nitent, neque pellucent, ex crassissimo succo, & terrena materia fieri. Differunt præterea lapides spissitudine, & raritate, leuitate & grauitate. itaque ponderosis, ac compactis lapidibus pauci, & admodum occulti sunt meatus: raris verò, ac læuibus contrà

Metallorum differentiæ plures.

Lapidum diuersa discrimina.

bus contrà multi, & patentes. Quapropter dicendum esse reor, quòd rari, ac leues efficiantur lapides, vbi eorum humor cum terra non probe fuerit mistus. is siquidem à calore siccatus locum, in quo consederat, vacuum relinquit, vt in tophis, & similibus conspicitur. Idem quoque euenit, cùm sponte flagrant montes, vt Aetna in Sicilia, & Vesuuius in Campania Titi tempore, ac etiam hac nostra ætate. nam cùm in magnis incendijs terra crematur, eadem ratione ex ipsa fiunt meatuum pleni, cauernosi, & leuissimi pumices. Contrarium planè fieri constat, si humor vndique in terram penetret, & illi optimè misceatur: is enim hoc modo lapides graues, compactos, ac duros generat. Quod autem lapides duri, vel molles fiant, partim materia in causa est, partim verò ibi, quod materiam fingit, & format. Nam si fuerit materia tenax, & calor tantus, vt ex ipsa humorem exhaurire queat, vehementer constringitur, & in se cogitur, fitque ex ea lapis densus, & durus. Sin lentoris parum admodum, aut nihil habuerit, & calor fuerit multus, aquam etiamsi probè terræ permista sit, absumit, & resoluit, terram vero comburit. quo fit, vt lapis adeò mollis fiat, & friabilis, vt facilè in puluerem redigatur. Obdurescunt ad hæc lapides frigore, vtpote quod succum validissimè cogat, & constringat. Atque ij lapides, qui ex huiusmodi succis coactis concreuerint, in fornaces ardentes coniecti liquescunt, fluuntque ob conclusos humores. Qui verò igni admoti franguntur, & dissiliunt, non quidem tantum humoris in se continent, quantum priores, vt eo terrenæ partes cohiberi possint. Quos autem ex luto genuit calor, ignis terit in puluerem, propter terrenam siccitatem. Cæterùm qui ex succis pinguibus, & bituminosis constant, accensi non secus ac ligna ardent. Cuius generis est gagates lapis, quo Cimbri, & alij plerique Germaniæ inferioris populi passim lignorum vice, quorum inopiam habent, ad ignem vtuntur. Verùm enimuero non ob id tanta est ignium vis, vt adamantem vincat: quandoquidem huius humor ignis calore fortior existit. Eandem etiam ob causam amiantus non modò non comburitur igni, sed ne quidem dissoluitur. Vterque enim etsi siccus, cùm tangitur, esse sentiatur; tamen humorem immistum obtinet, non aliter atque metalla. Porro lapides, qui corpora erodunt, vt in Lycia inuenti, vel absumunt, vt Assius, in quo corpora defunctorum condita absumi tradunt, vnde illi sarcophagi nomen, ex materia admodum acri gignuntur, vt in fodinis quibusdam cadmia quædam inuenitur, quæ fossoribus ipsis manus erodit, & exulcerat. Postremò nonnulli lapides sunt, qui veluti prægnantes lapillum, vel argillam, vel liquorem in vtero gerunt. Cuius rei causa est & materiæ diuersitas, & quòd eadem magna ex parte figuram globosam referat, aut quàm proximè accedat. Materiæ enim pars interior ab exteriore differens, aut calore cocta mox diuiditur, aut aliquo post temporis spatio separatur, non secus ac arefactæ nucis auellanæ nucleus à putamine. Quòd si fuerit succus, vel lutum tenax, ipsa etiam pars interior in lapidem cogitur, vt in aetite visitur: si verò lutum non tenax, uertitur in terram plerumque argillaceam, vt cernere licet in geode: sin succus tenuis, vel aqua, liquor interdum remanet, vt in enhydro, in quo ad motum fluctuat intus, veluti in ouis liquor, vt inquit Plinius. Cæterùm cochleas in saxis repertas, calor conclusus, ex materia pingui, & lenta efficere videtur, & ex eadem gignere musculos, & conchylia: sed terra quantò est crassior, quàm mare, tantò ea magis imperfecta gignit. Nec mirum cuipiam esse debet, quòd eiusmodi conchylia in lapidum medio orta, ibi diutius conclusa, ipsis cedente lapide, crescant, & viuant. Siquidem ego certò testari possum, me vidisse non longè à Timauo fonte prope Duinum castrum in Adriatici litore situm, vbi maris alluit vnda, lapides à socijs malleis ferreis frangi, atque in illis plurima reperiri conchylia, quæ dactylos à forma, & colore vocant: sunt enim palmarum caryoti similia. Hæc eadem me aliquando comedisse memini in castro Goritiæ in opiparis mensis illustris, ac clari comitis Francisci à Turri nostrorum studiorum (quæ eius est singularis humanitas) fautoris, promotorisque maximi: quæ sanè non minorem quàm ostrea, in cibis gratiam habere comperi. In ipso quoque Duini castro ijsdem vesci mihi contigit apud magnificum Matthiam Hofferum, virum sanè nobilitate & moribus insignem. Neque me fugit, his nuper elapsis annis virum magnificum atque præclarum Didacum Mendozium Hispanum, lapideas quasi tabellas mihi ostendisse ex Veronensi agro (vt asserebat) delatas, quæ in longum scissæ varios intus pisces veluti insculptos habebant, cum omnibus suis particulis quamuis minimis, in lapidem versos. tot tamque admirabilia sunt opera naturæ. Huc præterea illud accedat, quòd pisces fossiles reperiuntur ultra Pyrenæos montes, vt narrat Polybius libro 24. suarum historiarum. Vsque ad Narbonem amnem, inquit, planities est, perquam fluuij feruntur Illiberis & Rhoscinus, fluentes propter vrbes eiusdem nominis, quæ habitantur à Celtis. In hac igitur planitie sunt pisces fossiles dicti. in ea enim est terra tenuis ubi multum nascitur gramen, sub quod altitudine duorum vel trium cubitorum per arenam aqua fluminum delata fluit: & si quando inundauerint, cum aqua pisces terram subeuntes (nam mirificè appetunt graminis radices) planitiem efficiunt refertam piscibus subterraneis, quos incolæ effodiunt. hæc Polybius. Quibus adde, quòd etiam pisces fossiles inueniuntur circa Heracleam, atque in alijs plerisque Ponti locis, vt Theophrastus est auctor. quin & in Germania vltra Albim fluuium quibusdam in locis hac ætate effodiuntur. Verùm quandoquidem Dioscorides in hoc quinto libro scripsit tractauitque etiamnum de varijs terrarum generibus, quæ in medicum vsum veniunt non alienum fore iudico, quòd de his quoque vniuersim aliquid disseramus. Terram itaque aut simplicem, aut compositam esse oportet. Simplicem nunc eam intelligo, quæ cum nulla re fossili, neque cum aliquo liquido succo fuerit permista: non autem eam, quæ à cæteris elementis sit penitus munda. quippe ob continuam elementorum mistionem vix vllam reperiri posse putauerim, quæ nonnihil aquæ, aeris, vel ignis non complectatur. Quamobrem eam simplicem dixerim, quæ nullam prorsus aluminis, aut salis, aut nitri aut chalchanti, aut bituminis, aut cuiusuis alterius rei metallicæ mistionem admiserit. Contrà compositam appellauerim, quæ vnum, vel plura ex his in se receperit. Simplex autem terra, de qua nunc sermonem habemus, modò grauis, modò leuis constat, pro maiori, aut minori elementorum mistione, quæ illi inest. quis enim dubitet, quin ea sit leuior, ac rarior, quæ plus aeris, aut ignis participat, quàm aquæ? Ad hæc terra ipsa per se omnis exiccat, sed varias sortitur facultates pro uaria eorum, quæ ei admiscentur, qualitate. Nam illa, in qua sit aquæ frigus, adstringit: quæ ignem accipit, acris est: quæ aerem, glutinosa & leuis: quæ aerem & ignem, leuis, & acris. Illa verò, quæ sibi sulphur adiunxit, aut alumen, aut chalcanthum, aut metallum aliquod vel fossilem succum, facilè quidem gustu, ac etiam olfactu cognosci potest. Nec de his plura dicenda sunt, quòd mihi planè persuadeam huiusmodi qualitates nulli non cognitu faciles futuras, gustu duntaxat iudice, qui tamen dulcia ab amaris, acria ab acidis, salsa ab insipidis, acerba à maturis discernere sciat. Terræ autem, quarum in medicina est vsus, sua mutuantur nomina partim à locis, vbi effodiuntur, & asportantur: partim à coloribus, quibus inficiuntur: partim a facultatibus proprijs. A locis enim denominantur Lemnia, quòd ex Lemno insula deferatur, Samia quòd ex Samo, Chia quòd ex Chio, Cimolia quòd ex Cimo, Eretria quòd ex Eretia Eubææ ciuitate, & Pnigitis quòd ex Pnigite Libyæ pago. A colore appellationem trahunt rubrica, & aliæ nonnullæ. A facultate denique nomen accepit ampelitis, quòd eius sit usus ad illinendas vites sub germinationis tempus aduersus erucarum iniurias. Et vt aliorum quoque fossilium colores percurramus, colore albo constant, creta, qua sarcinatores vtuntur, gypsum, alumen, amiantus, Arabicus lapis, Iudaicus, melitites, galactites, alabastrites, crystallus, argentum, argentumuiuum, stannum, & syncerissimum marmor. Colore cinereo produntur melia terra, & Eretria altera. Cæruleo vero colore spectantur sapphirus, cyanus, & lapis propriè cæruleus dictus. Virent smaragdus, prassius, chrysocolla,

chrysocolla, & chalcanthum. Flauo luteoue colore sunt aurum, ochra, chrysopatius chrysolithus, & auripigmentum. Rubeo tinguntur rubini, granati, sandaracha, corallium, hæmatites, scissilis lapis, minium, cinnabaris, rubrica, & Lemnia terra. Quædam colore purpureo fulgent, vt hyacinthus, & amethystus. Alia cæruleo diluto visuntur quemadmodum iaspis, quem boream dicunt. Nonnulla cęruleo virescente, vt ærugo, & Armenius lapis. Alia albo rufescente, vt aphrodisiace. Quædam rufo candicante, vt xanthos. Quædam nigro rufescente, vt tertia batrachitis species. Aliqua atro purpurascente, vt alabandicus lapis. Alia aureo candicante, vt topatius. Sed plura separatos colores habent, vt nigro, albo, & quouis versicolore, vt achates. Apsicton uerò nigram rubentes venæ distinguunt. Contrà nasomonites, cùm sit sanguinis colore, nigris venis decoratur. Venę autem, quæ speciem præ se ferunt sanguinis intextæ, quodammodo sunt heliotropijs, corpore porracei coloris. At in cæruleo sapphiro aurea puncta collucent. Quinetiam quædam sunt, quę tres separatos habent colores: nam per album ægyptellæ corpus duę venę pereant, altera nigra, altera rubra. Porrò eupetalos, & orca quatuor habent colores: eupetalos enim cæruleum, igneum, minij, mali: orca verò nigrum, fuluum, uiridem, candidum. Versicolores postremò nonnullæ habentur, non aliter, ac collum gallinæ Numidicæ, vel pauonis, aut columbę in sole apricantis, vt eristalis & pederotum genera: ea enim ad inclinationem colores permutant. Cæterùm sciendum est, quòd ex fossilibus, quę in medendi vsum recipiuntur, alia quidem corpora sanant, alia verò eadem affligunt, in cibis vel potionibus data. At quæ remedia corpori sunt, medentur ei partim proprietate totius substantiæ, partim qualitate aliqua, qua profligantur morbi. Quæ autem proprietate valent, earum quædam resistunt venenis, quædam morbos sanant. Quibus natura dedit vires superandi venena, eorum alia corpora quæ pestilentia sunt affecta, curant, vt smaragdus, sigillum Lemnium, gleba Armenia. Alia singulari veneno medentur, sicuti scorpionum ictibus sapphirus potus, sulphur plagę illitum: fungis strangulantibus nitrum potum, ac pariter atramentum sutorium. Alia pluribus aduersantur venenis, vt sal morsibus viperæ, cerastis, ac crocodili. his enim emplastri modo imponitur: sed potum opio, & fungis prędisio est. Quibus verò fossilibus comparatum est, vt morbos proprietate fugent, eorum quædam sanguinis profluuium sistunt, vt hieracites. alia os ventriculi gestatu & appositu roborant, velut iaspis. alia sinistro mulieris brachio adalligata abortùm prohibent, vt aetites. alia item ad femora pręgnantis alligata partum accelerant, vt idem aetites, & iaspis. Sunt quæ crassa è corporibus deijciunt, vt magnes: alia atram bilem, vt Armenius, & cæruleus lapis: nonnulla uomitum faciunt, vt idem Armenius lapis, chrysocolla, & chalcanthum. Sed inter ea, quæ elementaribus qualitatibus agunt, calefaciunt alumen, chalcanthum, chalcitis, misy, sory, melanteria. refrigerant terra Eretria, molibdoides, stibium, argenti spuma, cerussa. Quæ autem secundis qualitatibus operantur, quædam molliunt quę dura sunt, vt gagates: quędam contrà indurant quę mollia sunt, vt lapis plumbarius, & stimmi. Sunt & quę insensibiles ferè poros aperiant, & quę claudant: aperit enim nitrum, spuma nitri: claudit terra Samia, & in summa omnis terra glutinosa. Alia, quæ corpori coierunt, nempe glandulas, & nodos, discutiunt, vt pyrites, molaris, bitumen. Aliqua cicatricem inducunt, vt chalcitis, misy, alumen scissum. Nonnulla carnem excrescentem minuunt, vt assii lapidis flos, ęrugo, chalcanthum, chalcitis, misy, calx viua, auripigmentum, sandaracha, chrysocolla. Non desunt etiam, quæ diuersis viribus prędita sint, vt cimolia, & sal: cimolia enim & reprimit, & discutit: sal abstergit, & adstringit. Sunt denique quę vires easdem habeant, ita vt deficiente vna, altera eius locum suppleat. Siquidem chrysocolla, & lapis Armenius eundem effectum prębent: auripigmentum, & sandaracha: hęmatites, & schistos: atque hęc quinque chalcanthum, misy, chalcitis, sory, melanteria inter se viribus consentiunt. Veruntamen ex his chrysocolla vim efficaciorem obtinet, quàm lapis Armenius: auripigmentum, quàm sandaracha: hæmatites, quàm schistos: chalcanthum, quàm reliqua sibi cognata. Cęterùm non pauca reperiuntur fossilia medicamenta (vt fusius libro sexto dicetur) quę in cibo, aut potu frequentius, aut copiosius sumpta vel maximè sumentes affligunt, vel ijs mortem inferunt. Idque efficiunt, vel quòd viscera erodant, veluti sandaracha, & auripigmentum: vel quòd spirandi organa occludunt, vt gypsum, & cerussa. Sed hęc de fossilium facultatibus. Nam de concretis succis, cuiusmodi est sal, nitrum, alumen, chalcanthum, & cætera, quæ cum eo cognationem habent, sulphur, sandaracha, auripigmentum, chrysocolla, & alia nonnulla, in huius libri processu suis locis latius tractabimus.

Fossilium facultates.

Ἄμπελος οἰνοφόρος. VITIS VINIFERA. CAP. I.

FOlia vitium, & triti capreoli, capitis dolores illitu mitigant: & inflammationem stomachi, ardoremque cum polenta. Folia etiam per se, vt quæ refrigerent, & adstringant, imponi solent. Potus eorum succus: dysentericis, sanguinem excreantibus, stomachicis, & grauidarum malaciæ medetur. Eadem efficiunt madefacti in aqua capreoli, & poti. Lacryma vitium, quæ veluti gummi in caudicibus concrescit, ex uino pota calculos pellit: illita lichenas, & psoras, leprasque, nitro prius perfrictas, sanat: eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet: maximeque sanies, quam accensa sarmenta vitium viridia exudarunt: qua & perunctæ verrucarum informicationes extrahuntur. Cinis sarmentornm, & vinaceorum, detractis in sede condylomatis, & thymiis, illitus ex aceto medetur: prodest luxatis, & viperarum morsibus: contra lienis inflammationem illinitur cum rosaceo, & ruta, & aceto.

VITIS VINIFERA.

Ἄμπελος ἀγρία. LABRVSCA. CAP. II.

LAbruſca duorum generum eſt. Alterius vua non matureſcit, ſed floretenus œnanthen nominatam perducit. Altera ad frugem peruenit, paruis acinis, nigra, & adſtringens. Folia, caules, & claiculæ, quibus repunt, uim habent cultæ viti ſimilem.

Σταφυλή. VVA. CAP. III.

VVæ recentes aluum turbant, & ſtomachum inflant. innocentiores, quæ decerptæ diu pependere, ideo quòd in eis copia humoris exiccatur, vtilesque fiunt ſtomacho, ægrisque, atque cibi auiditatem excitant. In [a] vinaceis, & ollis ſeruatæ, ori & ſtomacho gratæ ſunt, aluum ſiſtunt, ſed veſicam, & caput tentant: & ſanguinem excreantibus conueniunt. Similesque, quæ in muſto fuere. Sapa, aut paſſo conditæ, ſtomachum magis infeſtant. At quæ ſolem prius paſſæ, in aqua cęleſti conduntur, minus

a Cat. φύλλων. i. folijs.

tur, minus uinosæ sunt, siticulosis, ardentibus, & longis febribus salubres. Reconditi vinacei inflammati mammis, rigentibus, ac præduris, cum sale illinuntur. Decoctura eorum dysentericos, cœliacos, & fœminas fluxione vuluæ laborantes iuuat infusa: ad desessiones, ac fotus assumitur. Nuclei acinorum adstringendi vim obtinent: stomacho vtiles sunt. Inspargitur farina tostorum, polentæ modo, dysentericis, & cœliacis, & solutis stomacho.

Vitis uiniferæ uuæq; cõsider.

VItium omnium genera quæ non modò gratissimas, dulcissimasque vuas ad cibos proferunt, verùm etiam ex his vinum præcipuum humanæ uitæ bonum, suauissimumque potum largiuntur, quot & qualia sint, hic scribere superuacuum esse puto. Quandoquidem earundem dulcedine humanum genus allectum, adeò eas sibi conciliauit, familiaresq; reddidit, vt nullus tam clarus quàm obscurus, tam nobilis quàm ignobilis, tam denique urbanus quàm rusticus inueniatur, qui de vitium generibus, earumque historia non possit aptè, atque etiam distinctè loqui. Vt autem & vites ipsæ, & vinum à quorundam vermiculorum erodentium vindicentur iniuria, illud omnino silentio inuoluendum non duximus, quòd si, dum à sarmentis repurgantur, ac putantur, falx hirci sanguine oblinatur, vel ea ipsa prius cotem experta, castorei corio affricetur, nuper emissæ gemmæ (si tanta rei agrariæ authoribus fides adhibenda est) ab erucis minimè erodi possunt: neque etiam emissa iam folia, ab alijs quibusdam vermiculis conuolui. Præterea non ignorandum est, quòd magna admodum iniuria vitibus infertur, atque uuis maximum detrimentum, si brassica seratur inter uites. siquidem perniciale vni cum altera odium intercedit. Quod cùm animaduerterint rei medicæ scriptores, præcipuum ebrietatis antidotum in brassica collocarunt. Ea enim si cruda præsumatur (vt apud plerasque nationes in cœnæ initio capitatam brassicam minutim resciss am, lactucæ & intubi loco in acetariis recipi obseruauimus) ebrietatem futuram mirum in modum arcet, quemadmodum etiam post sumpta crapulam discutit. Quo fit ut Germaniæ populi vino admodum addicti, semper suis mensis brassicam interponant, vel recentem, uel muria asseruatam. Ad Elephantinem (vt Theophrastus est author) itemque circa Memphin, vites perpetua fronde vigent: tametsi annuas tantùm proferant vuas. In Italia verò vites habentur, Plinio insanæ appellatæ, quæ ter in anno florent, sed primas tantùm maturant vuas. Vuas sine vinaceis quidam prouenire affirmant, si propaginum ima pars, quæ terra in scrobe obrui debet, ante plantationem adeò secetur in longum, vt medulla vtrinque eximatur, ac deinde coniunctis partibus, & vlmeo cortice circumuolutis, propagines ipsæ suis scrobibus implantentur. Sed ut iam vuis suas reddamus facultates, Vuæ (vt Galenus libro 2. de alimentorum facultatibus memoriæ prodidit) quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent; ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumque praui succi habent, præsertim cùm exactam maturitatem fuerint adeptæ. Porrò quòd ipsæ nutriant, maximo argumento sunt ij, qui vinearum fructum custodiunt: quippe qui tunc temporis uuarum esu admodum pinguescant. Cæterùm non omnes vnequidem modo nutriunt, quoniam quæ dulces existunt, cæteris succum habent calidiorem: ob id sunt siticulosæ, ac ventriculum inflant, & aluum subducunt. Contrarium efficiunt austeræ: siquidem, & ventrem cohibent, parum nutriunt, ægreque concoquuntur. Acerbę autem uitari prorsus debent, vtpote quæ ventriculo aduersentur. Vuæ eò laudabiliores, quò carnosiores fuerint, præsertim cùm probè maturę à vite decerpuntur. At pensiles, si prius maturæ sint, & dulces, cæteris minus ventriculum inflant, & aluum conuenienter emolliunt. Vuarum facult. ex Gal.

Nomina. *Vitis, quæ Græcis ἄμπελος οἰνόφορος, Latinis Vitis vinifera appellatur: Arabibus, Harin, karin, seu karm: Italis, Vite vinifera: Germanis, Vueinreb: Gallis, vigne. Quæ verò ἄμπελος ἀγρία Græcè, Labrusca Latinè dicitur: Italicè, Lambrusca: Germanicè, Vuild uueinreb: Gallicè, Vigne sauuage. At Vua Latinis ac Italis, σταφυλὴ Græcis vocatur: Arabibus, Haineb: Germanis, Veinbeer: Gallis, Roisin.*

Σταφὶς. VVA PASSA. CAP. IIII.

VVa passa alba adstringentior est. Prodest esitata caro earum tussi, faucibus, renibus, ac vesicæ. Estur in dysenteria per se cum nucleis: & decocta in patinis cum melle, admista, milli, ac hordei farina, & ouo, valet ad purgandum caput: cuius idem gratia cum pipere commanducatur. Testium inflammationes sedat, illita cum lomento fabarum, & cumini farina. Fauos, epinyctidas, carbunculos, enatas in articulis putredines, & gangrænas, sine nucleis trita, & cum ruta imposita sanat. podagræ conuenienter cum panacis succo illinuntur: mobiles vngues illita, celerius extrahit.

Vuę passæ cõsideratio.

VVas passas, quarum vbique vulgaris & frequens est vsus, omnibus notissimas esse arbitror. Veruntamen non est, meo quidem iudicio, credendum, quòd cùm de Vuis passis mentionem faciunt Galenus, & veteres alij, paruulas illas tantùm intelligant, quæ hoc tempore ex quibusdam Aegæi insulis, ac Peloponeso Venetias conuehuntur, & in quibusdam etiam Italiæ locis insolantur. Siquidem Galenus nulla magnitudinis, vel paruitatis habita ratione, omnes in vniuersum vuas solis calore siccatas, passas appellat. Id quod ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus ijs verbis declarat. Porrò quemadmodum passarum differentia, quæ à colore sumitur, nihil ad passarum facultatem confert, ita nec magnitudo: sola autem qualitatis, quæ gustui inest, differentia potest omnia. Ex his nimirum Galeni verbis satis colligi potest, ipsum omnis generis vuas, quæ solis feruore flaccescunt, nullo prorsus discrimine passas appellasse, nempe Damascenas cęteris grandiores (zibibum officinæ vocant) ac pariter his congeneres, quæ è Smyrnis (vt aiunt) Cypro, & Creta comportantur. Præterea loco citato idem Galenus ita scribit. Nonnulli autem, & rectè sanè, è dulcibus, grandibusque, quales sunt scybelitides, priusquàm mandant, semina eximunt. quæ & ipsæ inueteratæ, cutim duram, crassamq; habent, easque prius in aqua coguntur macerare: nam & semen ipsum facilius sic eximitur. Aliæ quædam sunt his contrariæ, solidæ, & crassæ, quæ nullum prorsus semen habent. Crescunt hæ in Cilicia, colore subflauo. In Pamphylia autem scybeliticæ, & colore nigrę: quæ, vt dixi, sunt maximæ. hæc ille. Cęterùm sciendum est, non omnes Vuas passas eiusdem esse facultatis. alia nanque facultas inest dulcibus, alia austeris, alia vinaceos habentibus, alia non habentibus. Quæ itaque vinaceis carent, vel quòd ita natura producantur, vel quòd ij arte fuerint exempti, si dulces sint, adstringente facultate vsqueadeò priuantur, vt etiam mirificè leniant. quamobrem pectoris angustię, tussi, exasperatis faucibus, & renum, vesicęque uitijs maximè conueniunt. Id quod planè confirmat Galenus lib. septimo, & octauo de compositione medicamentorum secundum locos, vbi vuas passas sine vinaceis leniendo pectori, ac iecinorosis plurimum commendat. Contrà verò facultate omnino adstringente censentur, quæ cum suis uinaceis manduntur. Quòd cùm non ignoraret Dioscorides, Vuam passam cum nucleis in dysenteria edendam esse tradidit. Hinc itaque fit, vt maximo in errore versari existimem medicos alioqui ætatis nostrę celebres, qui alui deijciendę gratia, Vuam passam paruam vulgarem, quę ex locis suprà dictis

Medicorum error.

dictis in Italiam defertur, simul cum uinaceis deuorandam exhibent. quippe cùm aluum fluidam facere in animo sit, eam potius cohibent, quàm leniant; idque potissimùm, ubi uuę passę temporis tractu succi partem amiserint. Qua re perspecta in hanc sententiam deducor, ut ad aluum emolliendam aptiores censeam Damascenas, Cyprias, ac Creticas (quibus tamen prius nuclei exempti sint, uel eę sumantur, quę sine nucleis nascuntur) quàm quę minutę passim in officinis inueniuntur. quandoquidem hę succi longè minus, quàm corticis, & uinaceorum continent, nisi sint omnino recentes, & diligenter asseruatę. Quapropter si hoc tenui uuarum passarum genere uti quandoque cogimur ad emolliendam aluum, eas eligi pręstat, quę sine uinaceis proueniunt: uel si hæ desint: suppleant illæ, quæ a nucleis fuerint expurgatæ. tametsi Damascenis, & Creticis longè bonitate cędant: de quibus sanè intellexisse Galenum, easque ad pectoris uitia laudasse planè suspicamur. In quorum genere hac etiam tempestate sunt, quæ semine carent, quemadmodum quæ Galeni ætate ex Cilicia conuehebantur. Illud porrò animaduertendum est, quod ubi quis aluum bonam facere contendit, non debet passis uti quæ gustui acerbitatem, uel austeritatem relinquunt: sunt enim tales frigidę, ac terrestres. quibus utique facultatibus cohibent, adstringunt, & roborant, præsertim si cum uinaceis nucleis comedantur. Vnde scitè Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, hæc prodidit. Vuæ passæ cum alijs uuis eandem habent rationem, quam caricę cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbę autem omnino paucæ: plurimę uerò ex dulci, & austera qualitate sunt mistæ. quanquam dulces nonnihil quoque austerę qualitatis habent, & austerę, dulcedinis. Cęterùm ut dulces temperamento sunt calidiore, ita austeræ frigidiore. Ad hoc austeræ stomachum roborant, & uentrem constipant, & his multò magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipsas constitutionem dulces obtinent, ut quæ nec stomachum dissoluant, nec aluum subducant. Dulcibus tamen, ut uis quædam semper inest contemperandi, ita & mediocriter detergendi: quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quę os uentriculi infestant, obtundunt. Et libr. 8. cap. 7. de compositione pharmacorum secundum locos, idem Galenus sic inquit. Vua passa contemptilis uideri possit, ob familiarem eius usum. At uerò hoc ipsum eam facit utiliorem: nam cùm familiaris nobis sit, in tantum adstringens est, quantum opus habet uiscus affectum. Habet autem & uim concoctoriam crudorum humorum, & uim coercendi maligna, fitque ipsa haud facilè putredini obnoxia; & ultra hæc secundum totam substantiam, uisceri ipsi, hoc est iecinori, familiaris est, & propria. Item libro de attenuante uictus ratione, sic habet. Vuæ passę si non sint adstringentes, lieni quidem, & hepati tumentibus non conducunt, thoracis tamen, & pulmonis affectibus conducunt. De uuis autem passis ut cibus sunt, locutus est ipse Galenus libro secundo de alimentorum facultatibus, his uerbis. Alimentum ex passis uuis tali qualitate in corpus distribuitur, qualis ipsarum natura fuerit, dulce ex dulcibus, austerum ex austeris, mistum ex ijs, quæ utriusque qualitatis sunt participes. Quantitate uerò copiosius ex pinguibus, ac dulcibus: parcius ex austeris, & macris. Quòd si passarum pinguium, ac dulcium, à quibus semina fuerint exempta, parem molem cum pari uuarum mole contuleris, passas ualentius nutrire deprehendes. Huiusmodi sanè, ut minus quàm caricę subducant, abstergeantque, magis tamen quàm illę stomachum iuuant. Hęc uua, quę Gręcis σαφις, Vua passa Latinis pariter ac Italis uocatur: Arabibus, Zibib: Germanis, Vueinbeerlen, Mertreubel, & kosein: Hispanis, passas: Gallis, Roisins en captz.

Vuę passæ uires ex Gal.

Nomina.

Οἰνάνθη OENANTHE. CAP. V.

OEnanthe uocatur uitis syluestris fructus, cùm floret. Recondi debet fictili non picato, collectaque substrato linteo, in umbra siccatur. Laudatissima in Syria, & Cilicia, & Phœnice. Vis ei adstrictoria, quare pota stomacho, ac ciendæ urinæ utilis. aluum sistit, ac sanguinis excreationes. Contra fastidia, & acorem stomachi, sicca, & illita efficax est: capitis doloribus tam uiridis, quàm sicca ex aceto, & rosaceo perfunditur: sanguinolenta uulnera cataplasmate, & incipientes egilopas, otis ulcera, & genitalium nomas trita cum melle, croco, myrrha, & rosaceo ab inflammatione uindicat. Pessis miscetur ad sistendum sanguinem: contra oculorum delacrymationem, & stomachi ardores cum polline polentæ, & uino illinitur. Cinis crematæ in testa candentibus prunis, facit ad oculorum medicamenta: reduuias, & pterygia, abscedentes gingiuas, cruentasque cum melle sanat.

Oenanthes consideratio.

OEnanthen non illius labruscę modò florem esse, quæ uuas ad maturitatem non perducit; uerùm etiam alterius, quæ fructum perficit, asserere non dubitamus. Nam etsi superius scripsit Dioscorides, labruscam duorum generum esse, atque alterius uuam non maturescere, sed floretenus Oenanthen nominatam perducere: nihil tamen propterea prohibet, quin alterius quoque labruscæ florentis uua Oenanthe pariter dici queat, cùm non aliud ueteribus significet Oenanthe, quàm uitis flos. Quòd in præsenti capite ipse Dioscorides manifestè declarat: quippe qui tradat Oenanthen uocari uitis syluestris fructum, cùm floret, nullius facta generis distinctione. Quin & idem in sequentibus confirmat, ubi uini oenanthini meminit, è feracis syluestris uitis floribus fieri scribens. Ex his itaque abundè constare arbitror, non tantùm infructiferæ, sed etiam fructiferę labruscę florem Oenanthen uocari posse. Adde quòd id quoque apertè testatur Galenus lib. 8. cap. 1. de compositione medicamentorum secundum locos, his uerbis. At uerò quemadmodum omphacium, sic etiam absinthij succo admisceo, quandoque etiam ambo, & tertium insuper hypocistidis, & quartum oenanthes. sic autem appello uitium syluestrium germen unà cum floribus, ex quo succedentibus diebus uua fit. Plinius libr. 12. cap. 28. Oenanthen uuam, non florem esse censet, sic inquiens. Eodem & Oenanthe pertinet: est autem uitis labruscæ uua. Colligitur cùm flore, cùm optimè olet. hęc Plinius. In cuius ultimis uerbis suspicor mendum subesse, & fortè rectius legendum esse, cum floret, non cum flore. Non enim uideo, quomodo quis unquam uuam cum flore colligere possit. Cęterùm ne aliquis fortasse decipiatur, hic non duximus silentio dissimulandum esse lapsum Marcelli Vergilij, alioqui doctissimi interpretis, & commentarios Dioscoridis. Is autem ex eius uerbis, quę nunc subijciam, magis innotescet. Monemus, inquit, scribere in sexto suę medicinę Paulum Aeginetam plurimum quidem ex labrusca Oenanthes usum esse, quoniam egregiè adstringit, stomachumque, & aluum maximè firmat. Veruntamen traditis his, idem statim subiicit. Dioscorides autem aliam describit Oenanthen contrarias huic uires habentem. ideoque secundis, stillicidio uesicę, & fellis suffusionibus eam mederi ait. Quorum nihil in capite hoc legitur, neque in scriptore hoc alibi legisse me memini, & nihilominus non negligenda Aeginethę authoritas, & testimonium est. quem credere oportet uera, & quę aliquando legisset, testari. hęc Marcellus. In quibus sanè uerbis euidentissimè deprehenditur hallucinatus, uel potius eorum oblitus, quę de Oenanthe herba uiribus huic contrarijs prędita, memorię prodidit Dioscorides libro tertio. Neque solùm huius, quam tamen Latinam fecerat, non meminisse uidetur; sed neque eorum quoque, quę ibidem in sua commentatione doctè satis scripsit. Sed aliquando etiam bonus (ut aiunt) dormitat Homerus. Illud postremò addiderim, quòd etiam domesticę uitis flos Oenanthe dicitur.

Marcelli Vergilij lapsus.

dicitur. Verùm quia syluestris uitis ui multò magis adstrictoria pollet, is per excellentiam Oenanthe appellatur. Dicitur igitur Græcis οἰνάνθη: Latinis, Oenanthe, & Labruscæ flos: Italis, Enanthe: Germanis, Vuild reben: Gallis, Grappe de uigne sauuage.

Nomina.

Ὀμφάκιον. OMPHACIVM. CAP. VI.

OMphacium succus est acerbæ uuæ nondum maturescentis, è Thasia uite, aut Aminæa. Oportet autem ante Canis ortum, expressam melliginem in rubro ære, linteo cooperto, insolare, usque dum cogatur: semperque quod ceruici uasis concretum hæsit, reliquo humori permiscere: noctu verò à subdialibus locis in tectum referri, quandoquidem nocturni rores ipsum concrescere non sinūt. Eligendum est flauum, friabile, uehementer adstringens, & linguam mordens. Sunt qui coquendo melliginem cogant. Prodest contra tonsillas, uuam, ulcera oris, humida gingiuarum uitia, purulentas aures cum melle, aut passo: item ad fistulas, uetera ulcera, nomasque ex aceto. dysentericis, & mulieribus fluxione uuluæ laborantibus clystere infunditur: oculorum claritati, & scabritiæ, & erosionibus angulorum conuenit. Bibitur ad recentem sanguinis excreationem, etiam si rupta parte aliqua contingat: sed pauco, & aquatiore est utendum. ualde siquidem exurit.

Omphacij consideratio.

OMmphacium ex omni immaturarum uuarum genere parat Italia, cùm Thasijs, & Aminæis careat uuis, è quibus ueteres suum Omphacium conficiebant, ad medicinæ duntaxat usum, id in sole cogentes, ubi uidelicet adstrictione opus erat. Quæ tamen parandi ratio hoc tempore ferè prorsus exoleuit. Sunt qui ut maiorem omphacio adstrictionem comparent, è syluestrium uitium uuis illud exprimant, non ad medicamenta tantùm, sed etiam ad ciborum condimenta. Verùm omphacium nostrum sole non cogitur, etsi pluribus diebus ipsum insolari dimittamus suis cum uinaceis in cado, crasso linteamine cooperto, donec excrementa subleuentur, fæx uerò subsidat, & inclarescat succus. Siquidem hac parandi ratione absque sale per annum incorruptum asseruatur tam ad ciborum, quàm ad medicamentorum usum. Omphacium (ut Galenus memoriæ prodidit libr. 4. simplicium medicamentorum,) calidis morbis omnibus magno iuuamento adhiberi potest. quippe cùm id omninò acidum sit, perfectè etiam refrigerat, uniceque ardoribus prodest, siue ori uentris impositum, siue totis hypochondrijs, siue cuilibet alij, quod refrigerare uelimus. Id Græci ὀμφάκιον dicunt, quod Latini item Omphacium: Itali, Agresto: Germani, Agrest: Hispani, Agraz: Galli, Veriust.

Omphacij uires ex Gal.

Nomina.

Οἴνου φύσις. VINI NATVRA. CAP. VII.

VIno uetere nerui læduntur, & reliqui sensus, quod tamen gustu suauius est: quare cauendum ijs, qui { [a] intestinæ } alicuius partis imbecillitatem sentiunt. attamen in secunda ualetudine paucum aqua dilutum, innoxiè sumitur. Nouum inflat, ægrè coquitur, insomnia parit grauia, & urinam ciet. Aetate medium utraque uitia fugit: quare ad uictus sanorum, ægrorumque usurpatur. Album, tenue, stomacho utile est, ac facilè in membra distribuitur. Nigrum uerò crassum est, & concoctu difficile, carnem alit, & ebrietatem creat. Giluum, utpote quod medium est, medias inter utrunque uires habet. In secunda tamen, & sinistra ualetudine, cùm primis laudatur album. Quin & uina sapore distant. siquidem dulce crassis partibus constat, & difficilius à corpore expirat: stomachum inflat, aluum & interanea ut mustum turbat, sed minus inebriat: renibus, & uesicæ aptissimum. Austerum per urinam celerius transit: sed capita dolore tentat, & temulentiam gignit. Acerbum ad ciborum per membra digestionem accommodatissimum: aluum, & cæteras fluxiones cohibet, minusque urinam expellit. Nouum neruos minus tentat. Vinum aqua marina factum stomacho aduersatur, sitim stimulat, neruos infestat, aluo aptum, à ualetudine se recolligentibus inutile. Passum, quod uuis sole siccatis in area, aut in sarmento torrefactis exprimitur, Creticum cognomine, aut pramnion, aut protropon: & sapa, quæ fit musto igni decocto, Græci sirion, aut hepsema appellant: nigra quidem, & quæ dicuntur melampsithia, crassa sunt, & corpora multum alunt: candidum tenuius: & heluola inter hæc media, medias sortiuntur uires. Omnes tamen adstringunt, & pulsus reuocant. faciunt aduersus uenena, quæ exulcerando necant, ex oleo pota, & uomitionibus reddita: contra cicutas, meconium, pharicum, toxica, & concretum in grumos lac: item contra renum, & uesicæ pruritus, rosiones, exulcerationesque. inflat tamen, & stomacho aduersatur. Priuatim, prodest melampsithium, si uenter rheumatismum sentiat. Album magis cæteris emollit aluum. Gypsio conditum neruis officit, caput aggrauat, & incendit, ac uesicæ aduersatur: contra uenena cæteris aptius. Picata, aut resinata excalfaciunt, concoquunt: sanguinem excreantibus inimica. Quæ uerò aparachyta uocant, ut quæ admistam sapam recipiunt, caput implent, temulentiam gignūt, ægrius in halitum expirant, stomachum malè habent. Inter Italica uina Falernum principem locum obtinet: quod inueteratum perquàm facilè coquitur, pulsus exuscitat, aluum adstringit, stomacho utile: sed uesicæ nocet, atque ijs qui uisus hebetudinem sentiūt, & ad potus crebros minimè idoneū. Albana crassioribus constant partibus, dulcia: stomachum inflant, uentrem emolliunt, sed concoctionem non æquè adiuuant, & neruosa minus infestant: uetustate eadem austerum saporem concipiunt. Cecubum, cùm sit dulce, est & Albano crassius: corpus, & colorem alit: ægrè tamen coquitur. Surrentinum ualde austerum est: quare intestinorum, & stomachi fluxiones cohibet, & cùm tenue sit, caput minus tentat: inueteratum suauius redditur, & stomacho utile. Adrianum, & Mamertinum in Sicilia æquè crassis partibus gignuntur: modicè adstringunt, & ocyssimè inueterantur, minusque ob suam tenuitatem neruos tentant. Parætypianum, quod ex Adriatico sinu defertur, odoratū, ac tenuius est: quare liberaliter epotum fallit, diu seruat ebrietatem, & soporem adfert. Istricum Parætypiano simile est, sed urinam uehementius pellit. Chium tamen antedictis mollius, & aptum potui est. bene alit, & minus inebriat, fluxiones cohibet, oculorum medicamentis utile. Lesbium facilè membra subit, Chio leuius, & aluo idoneum. Ephesium eandem uim habet, quod Phygelites nominatur. Verùm Asianum è Tmolo monte, Mesogites appellatum, capitis dolores ciet, & neruos lædit.

a Meum. Cõclusa non legit.

ædit. Coum verò, & Clazomenium; quoniam multam sibi maris aquam vendicant, facilè corrumpuntur: flatus mouent, aluum turbant, neruis officiunt. Vinum omne (vt reliqua in commune dicantur) merum, ac syncerum, & sua natura austerum; excalfacit, facilè in membra distribuitur, stomachum adiuuat, appetentiam ciborum inuitat: vires alit, ac robur auget: somnum conciliat, & commendat colorem. Potum liberalius auxilio est contra assumptam cicutam, coriandrum, pharicum, ixiam, meconium, argenti spumam, taxum, aconita, fungosve: contra serpentium morsus, & omnium ictus, quæ refrigerando necant, aut stomachū in uomitiones effundunt. Facit ad longas inflationes, rosionesque præcordiorum, ac distentiones, stomachi resolutionem, & si uenter, aut interanea rheumatismum sentiant. Conueniunt sudatoribus, & quibus corpus immodico sudore digeritur, maximè alba, vetera, & odorata. Quæ tamen vetustate dulcescunt, renibus, ac vesicæ accommodatiora redduntur: vulneribus, inflammationibusque in succida lana imponuntur: tetra ulcera, & phagedænica, & fluxionibus obnoxia commodè perfunduntur. Quę marinam non receperunt, austera, & alba, ad sanorum uictus usurpantur. In his præstant Italica, Falernum, Surrentinum, Cecubum, Signinum, & permulta Campaniæ, & Parætypianum ab Adriatico sinu, & Siculum, quod Mamertinum appellatur. Ex Græcis Chium, Lesbium, & Phygelites ex Epheso. Crassa verò, & nigra stomacho negotium exhibent, inflationem pariunt, corpus augent. Tenuia tamen, & austera stomacho prosunt, & minus carnes alunt. Vetera ualde tenuia, & candida uehementius urinam ciunt, & dolores capitis mouent, neruosque largius pota tentant. In media ætate, ut à septimo anno, potui saluberrima sunt. Modus autem pro ætate, & tempore anni, & consuetudine, & qualitate uini definiatur. Non sitire, & modicè cibos prolui, optimum est præceptum. Nocet ebrietas omnis, & maximè assidua: siquidem obsessos neruos quotidie remittit: largiorq; potus acutorum morborum adfert initia. Mediocris tamen uinolentia aliquot diebus, maximè post aquę potus, utilis: nanque modo quodam ex alto euocat, sensilesque expurgat excretus, & per cæca corporis ducit spiracula. Sed aquam post uinolentiam bibere oportet: siquidem valetudinis alicuius gratia factæ temulentiæ remedium adfert frigida.

Vini facultates uariæ pro modo usus.

Cum profectò Vinum sit liquor omnium suauissimus, præcipuum humanæ vitæ bonum, ac præstantissimum subsidium, vitalium spirituum regenerator maximus, ac omnium corporis tum facultatum, tum functionum instaurator optimus, cor lætificet tueaturque summopere; nulli mirum esse debet, quòd plantam, quæ fructum fert, ex quo uinum exprimitur, uitem, quasi uitam, appellauerint ueteres. Verùm non ob id gaudeant, iubilentque ij, qui uino nimis indulgent, quòd ego ipsum tot laudibus extulerim. quippe cùm omne extremum (vt in communi prouerbio est) sit vitiosum, si vinum immoderatè & plus quàm deceat, bibatur, periculosos atque horrendos (ut mox dicetur) procreat morbos. Alias si in eius usu temperantia adhibeatur, tum ad alendum, tum etiam ad roborandum corpus omnium efficacissimum habetur. quandoquidem purissimum generat sanguinem, ocyssimè in alimentum vertitur, concoctionem in quauis corporis parte adiuuat, animum addit, cerebrum purgat, intellectum excitat, cor exhilarat, spiritus viuificat, vrinam ciet, flatus discutit, innatum calorem auget, conualescentes impinguat, cibi appetentiam inuitat, sanguinem turbidum clarificat, obstructiones aperit, alimentum in uniuersum corpus defert, colorem conciliat, & omne in corpore excrementosum deijcit. Sed si modus absit, & sine ratione, ac temperamento sumatur ingurgiteturve (quod facere solent ebriosi) ex accidenti totum refrigerat corpus. neque enim secus nimio eius potu (vt Galenus inquit) innatus corporis calor suffocatur, atque paruus ignis magna lignorum strue extinguitur. Præterea cerebro, spinali medullæ, ac neruis inde exorientibus obest. hinc fit, ut principe hac parte affecta temporis tractu maximi, & perniciosi concitentur morbi, nempe apoplexia, epilepsia, paralysis, tremor, stupor, ephialtes, catalepsis, conuulsio, vertigo, articulorum contractio, lethargus, phrenitis, destillatio, surditas, cæcitas, & oris labiorumque distentio. Quinetiam vinum intemperatè haustum, bonos corrumpit mores. nam quòd homines contentiosi, loquaces, effrænesque fiant, quòd furant, menteque moueantur, quòd denique aleæ, libidini; ac rei uenereæ semper ferè indulgeant, ac nonnunquam homicidia committant, nulli vèrius adscribendum est, quàm vino immodicè sumpto. Adde quòd memoriam dissipat, sensus omnes perturbat, assiduos morbos parit, & repentinas mortes adfert: ne singula persequar, quæ recensere longum esset, & audire molestum ijs, qui nimium vino dediti sunt. Cæterùm Vinum mágis senectuti, quàm reliquis ætatibus conuenit. id siquidem frigidam senum temperiem, talem annorum multitudine redditam, temperat, ac mulcet. Verùm pueris, ac adolescentibus ad vigesimum annum vsque minimè concedi debet, si Galeni sententiæ subscribendum esse putamus, qui libro secundo de tuenda sanitate, nil aliud asserit vinum esse pueris, & adolescentibus exhibitum, quàm ignem igni additum. Cauendum quoque est, ne in ardoribus æstatis vinum niue, aut glacie, aut gelidissima aqua perfrigeratum hauriatur: quòd cerebro, neruis, pectori, pulmoni, ventriculo, intestinis, spleni, iecinori, renibus, uesicæ, utero, dentibusque maximè noceat. Quare admirari non licet, si tempore vinum arte frigefactum bibentes coli, & ventriculi cruciatibus afficit, item conuulsionibus, resolutionibus, apoplexia, spirandi difficultate, vrinæ suppressione, calculo, viscerum obstructione, aqua intercute, ac pluribus alijs grauibus, & pernicialibus morbis. Proinde scitissimè Galenus libro de cibis boni, & mali succi hęc prodidit. Qui non exercentur summa æstate, cùm vehementi calore urgentur, fontis aquam bibant, niuisque & vini refrigerati usum vitent. Hæc enim quanuis protinus nullam inueniunt corporibus sensibilem læsionem inferant; sensim tamen, occulteque crescente vitio, cùm iam ætas progressu temporis inclinauerit, articulos, neruosque, & viscera ijs morbis vexat, qui vel difficulter admodum, vel omnino tolli non possunt. Ad hæc in tuenda sanitate diligenter procurandum est, vt vinum, quod in potu alimenti gratia quotidie sumitur, sit mundum, purum, clarum, odoratum, & sapore iucundum: nanque corruptum, turbidum, impurum, odore graui, & gustu ingrato, non modò toti corpori noxam infert; sed etiam sanguinem corrumpit. Quapropter felicissimè suam tuentur sanitatem, qui regiones incolunt, in quibus optima vina proueniunt. quemadmodum in Goritiensi comitatu, vbi sanè generosissima vina nascuntur, nimirum Pucinum illud antiquis adeò celebratum, necnon Vipacum illi bonitate proximum. Hæc quidem parcè modestéque pota, ad tuendam sanitatem mirificè conferunt. Id quod ipse experientia in me facta comperi, atque etiam omnibus ingenuè testari possum. nam cum multis antè annis diuturnus ventriculi dolor malè me habuisset, quem totius corporis imbecillitas consecuta erat, ex Pucini, & Vipaci tantùm vsu, me pristinam meam sanitatem, & integrum robur adeptum esse certò scio. Ob id ergo mirandum non est, si Plinius magnis laudibus prædicauit Pucinum libro 14. capit. 6. vbi ita scriptum reliquit. Liuia Augusta octuaginta duos annos vitæ Pucino retulit acceptos, non alio vsa. Gignitur in sinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, saxeo colle, maritimo afflatu, paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc esse crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanum appellauerunt ex Adriatico sinu. hæc Plinius. Cuius

certè testimonio planè subscribunt rustici Iapidiæ incolæ; quippe cùm ij vinis Pucino cognatis in quotidiano potu vtantur, rarissimè ægrotant, & longæuam admodum vitam traducunt, adeò vt plurimi reperiantur, qui nonagesimum, & centesimum annum attingunt. Est autem vinum hoc tenue, clarum, lucidum, colore aureum, odoratum, gustuique gratissimum. Potum valenter excalfacit, nisi dilutum fuerit, facileque in vniuersum permeat corpus. Quamobrem (vt libro tertio simplicium medicamentorum scribit Galenus) tale natura vinum, non modò perfrigeratorum omnium, sed eorum etiam, qui aut ex oris ventriculi, aut cordis dolore animi deliquium patiuntur, præsentaneum fuerit remedium. Ex quibus facilè colligi potest, felicissimos esse eos, qui in regionibus, quæ vina optima ferunt, oriuntur, si tamen modestè (vt fieri decet) eis vtantur. Cæterùm quæ vina in vniuersum quotidiano vsui magis conueniant, hic longiori sermone commemorare superuacuum duximus, cùm hoc à Dioscoride latius sit proditum, atque etiam de omnium vinorum viribus diligentius scriptum, quàm vt plura a nobis referri debeant. Fit è vino aqua per alembicum (vt vocant) quam ob eius admirandas vires aquam vitæ appellauere sapientes. Nam si ex vino optimo a perito opifice parata sit, meritò hoc nomine appellari debet. Quemadmodum enim, quę in ea macerantur ab omni corruptione præseruat, ita sumentium quoque vitam, sublata omni putredine, custodit, fouet, reparat, tuetur, auget, & producit, cùm non solùm natiuum calorem foueat, & in suo vigore conseruet, sed vitales quoque spiritus regeneret, & viuificet, ventriculum calefaciat, cerebrum, & intellectum acuat, visum clarificet, & memoriam reparet, & presertim si ab his sumatur, qui frigidiusculo sunt temperamento; quique cruditatibus ventriculi, flatibus, & alijs quibuscunque frigidis affectibus obnoxij sunt. Quare his, qui ventriculi dolore à flatu, aut cruditate torquentur, vertiginosis, comitialibus, resolutis, melancholicis, veternosis, hypochondriacis, & cordis pulsu, aut tremore, & animi deliquio laborantibus, summum est auxilium, si quotidie sumatur cochlearis communis mensura. Atqui longè præstantius antidotum euadit, vbi hoc modo paretur, quo ego mihi parare soleo. Sumito cinnamomi vnciam, gingiberis drach. quatuor, santalorum omnium singulorum drach. sex, caryophyllorum, galangæ, nucis myristicæ sing. drach. duas & semis, macis, combebarum sing. drachmam. Cardamomi vtriusque, sem. melanthij sing. drach. tres, zedoariæ semunciam, sem. anisi, fœniculi dulcis, pastinacæ syluestris, ocimi, rad. angelicæ, caryophyllatæ, glycyrrhizæ, calami odorati, minoris phu, foliorum sclareæ, thymi, calaminthæ, pulegij, menthæ, serpylli, amaraci sing. drach. duas: rosarum rubearum, florum saluiæ, betonicæ, rorismarini, stœchadis, buglossi, boraginis sing. sesquidrachmam. Corticum citri drach. tres. Pulueris diambræ, aromatici rosati, Diamusci dulcis, Diamargariti, Diarhodonis abbatis, electuarij de gemmis sing. drachmas tres: Terantur, quæ terenda sunt, & deinde in vitreo vase macerentur, ex libris duodecim aquæ vitæ præstantissimæ, è selectissimo uino paratæ, occluso subinde vasis osculo, diebus quindecim continuis. Ac deinde vitreo alembico vasi superposito, per aquæ feruentis balneum a perito artifice distillentur, osculis alembici adeo conclusis, ut nihil inde expirare possit. Aqua, quæ inde fluxerit in aliud subinde vas recondatur, additis santali odorati tessellatim concisi duabus drachmis, moschi ambari, in tenui linteolo colligati sing. semiscrupulo; & iulapij rosati clarissimi libra. Demum concutiantur fortiter, quousque iulapium cum aqua misceatur, claudaturque deinde vas cera, & membrana, & ita quiescat diebus quindecim continuis, & ultimò in aliud transferatur uitrum, ibique asseruetur. Est itaque hæc aqua antidotum præstantissimum, & præsentaneum auxilium ad omnia prædicta. Quippe non solum hausta, sed in faciem ex alterius ore proiecta, epilepticos, defectos animo, & fœminas vteri strangulatu decidentes reuocat, loquelam amissam restituit, & iam iam moribundos tam diu sustinet, ut quandoque miraculi speciem afferat. Additur etiam in clysteribus colicorum uncię pondere præsentaneo auxilio, ubi à flatu, aut frigiditate proueniat morbus. & præsertim additis theriacæ, aut mitridatis antidoti binis drachmis. & ut uno uerbo omnia ferè comprehendam medicamentum est summum ad frigidos omnes affectus. Vinum sic Latinè, οἶνος autem Græcè uocatur: Germanicè, Vuein, Italicè, Vino, & Hispanicè, Vino.

Οἶνος ὀμφακίτης. VINVM OMPHACITES. CAP. VIII.

OMphacites nomine, peculiariter fit in Lesbo siccata sole acri uua, paulò ante maturitatem decerpta, triduo aut quatriduo, donec racemi in rugas contrahantur: expressumque uinum cadis insolatur. Vim adstringendi habet, prodest dissolutis stomacho, & ilei dolore laborantibus: item prægnantium malaciæ, & crudis. in pestilentia quoque sorptum auxiliari dicitur. Huiusmodi uina non nisi post multos annos bibi possunt.

Δευτερία. LORA. CAP. IX.

LOra, quam deuteriam, alij potimon appellant, fieri solet adiectis metretis tribus aquæ in uinacea, quibus triginta uini metretæ extractæ fuerint: calcatis uinaceis, expressoque decocto ad tertias partes, & additis in singulos congios modi eius qui remansit, binis salis sextarijs, post hyemem transfunditur in uasa. Lora intra annum utendum, etenim celeriter exolescit. Conuenit ægris, quibus timemus noxam uini, coacti sæpe desideriis eorum obtemperare: item à longa ualetudine se recolligẽtibus. Fit & uinum, quod adynamon uocant, loræ uires habens, hoc modo. Pares aquæ, & musti mensuræ coquuntur molli igne, donec absumatur aqua: quod, ubi refrixerit, elutriatum picato vase reconditur. Alii marinæ, & cœlestis aquæ, mellis, & musti pares miscent portiones, decapulant, & quadraginta diebus insolant, quo ad annum utuntur ad omnia eadem.

Loræ parãdæ ratio ex Gal.

LOra alia ratione Galeni ætate, quàm Dioscoridis parabatur. Ille siquidem loram faciendi modum libro 2. de alimentorum facultatibus, ijs verbis tradidit. Vinaceorum quoque dilutum Græci τρύγα vocitant. quod rursus ab Atticis δευτερία, à nostratibus στεμφυλίτης, id est, lora appellatur. Coniectis nanque in parua dolia vinaceis, tantum aquæ superaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod vbi satis factum videtur, in dolij fundo foramen aperiunt, vt dilutum effluat, idque pro vino bibunt. Perspicuum autem est, quòd pro racemorum copia aquam affundunt, experientia docti: quo videlicet neque aquosa admodum, neque meraca sit lora. Deinde rursum aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt, sic vt hoc quoque potioni sit attemperatum; quod quidam Atticæ proprietatis curiosi propriè δευτερίαν dici volunt, non veluti prius illud. Vtraque lora capiti dolorem adfert, nisi dilutior bibatur, sed prior magis caput ferit. Dos vna huic potioni concessa est, nempe quòd ocyus per vrinam reddatur: sed non pauca subest diuersitas ex varia vuarum specie, è quibus vinacei sunt relicti. Etenim si dulces fuerint, potus multò erit suauior, citiusque per vrinas excernetur: sin vero acerbæ, & acidæ fuerint, insuauior longè, ac minus ciens vrinas. Porrò dilutum hoc valentius vinosiusque efficitur, cùm vinaceus

vinaceus ad ver, aut æſtatem fuerit aſſeruatus. Hyemis autem tempore ſi quis vtatur, vt caput minus tentat, ita & per urinas minus expellitur. Hęc de lora Galenus. Ea δεύτερια *Gręcis, Latinis Lora, & Italis Acquarello appellatur.*

Οἶνος ἐκ τῆς ἀγρίας σαφυλῆς. VINVM E' LABRVSCA. CAP. X.

VInum è ſyluestri uua nigrum, adſtringit: prodeſt alui, & ſtomachi fluxionibus, & cæteris, quibus conſtrictione, & contractione opus eſt.

NOn deſunt in Hetruria, qui vinum è Labruſcæ vuis exprimant, colore admodum nigro, idque giluo admiſcent, ut rubicundius reddatur. Vtuntur eo ruſtici in alterius uini penuria. ſiquidem conſtat dulce ſimul, & auſterum: verùm tractu temporis dulcedinem facilè deperdit, fitque tunc guſtui omnino inſuaue, adeo vt tantùm medicamenti uicem expleat, vbi adſtrictione ſit opus.

Οἶνος μελιτίτης. VINVM MELITITES. CAP. XI.

MElitites datur in longis febribus, quæ ſtomachum infirmarunt. nanque aluum leuiter emollit, vrinam ciet, ſtomachum expurgat. prodeſt articulario morbo, renum uitiis, imbecillo capiti, & mulieribus abſtemiis: odoratum ſiquidem eſt, & corpus alit. Diſtat à mulſo, quod fit è uino uetere, auſtero, & melle exiguo. Melitites autem adiecto ad quinque congios auſteri muſti mellis congio, & ſalis cyatho. Cortinis magnis, quò magis ad efferueſcendum locus pateat, fieri oportet, ſenſim aſperſo ſale: cùmque efferuere deſierit, in alia vaſa transfunditur.

Οἰνόμελι. MVLSVM. CAP. XII.

MVlſum è vetere vino, auſteroque, & bono melle factum, præfertur: minus enim inflat, ac celeriter id genus in vſum venit. Vetus, corpus alit. media ætate, aluo prodeſt, vrinam pellit: à ſummo cibo ſumptum, nocet: & inter initia potum, implet: dein appetendi auiditatem reuocat. Fit mulſum duabus vini metretis, admiſta vna mellis. Aliqui, quò celerius præberi poſſit, mel cum vino coquunt, & ita transfundunt. Alij vtilitatis gratia, ad ſextarios ſex muſti feruentis vnum mellis adiiciũt: & vbi ferbuerit, vaſe recondunt. dulce autem permanet.

Μελίκρατον. AQVA MVLSA. CAP. XIII.

AQua mulſa eaſdem, quas mulſum vires poſſidet. Cruda vtimur cùm moliri deiectionem, aut vomitionem incitare volumus: vt ijs, qui venena hauſerunt, ex oleo. Decocta datur imbecillis, & hominibus elangueſcentis pulſus, quos illi dixere microſphyctos, tuſſientibus, peripneumonicis, & iis qui immodico ſudore digeruntur. Iam paratũ, conditiuumq́; quod aliqui hydromeli propriè uocant, media ætate adynamo vino, aut loræ in recreandis viribus reſpondet, & ſimilem vim adipiſcitur. quare inflammationibus alicuius membri pluſquam lora prodeſt. Inueterati tamen vſus damnatur inflammatis, aut conſtrictis: ſed laboranti ſtomacho, aut cibum faſtidienti, ſudatoribuſve conuenit. Fit duabus pluuię aquæ veteris ad vnam mellis partem additis, & inſolatis. Alii fontanam aquam adiiciunt, & ad tertias partes decoquunt, & ita recondunt. Nec deſunt qui hydromeli appellent, quod a melle elutis aqua fauis confici ac ſeruari ſoleat: ſed meracius confieri conuenit. aliqui id coquunt. Aegrotantibus noxium eſt, quoniam plurimum ceraginis ſibi vendicat.

ALia ſane Aquæ mulſę ratio conficiendę eſt apud Mauritanæ familiæ authores, ab hac quę hic a† Dioſcoride traditur. Inter Arabas nanque Meſues de ea ita ſcribit. Aqua mulſa, ex antiquorum ſententia, magnis vtique viribus pręđita eſt. Sitim etenim arcet: frigidis affectibus, pręſertim cerebri, & neruorum, & articulorum, auxiliatur. Loco uini pota humida extuſſientibus prodeſt: quin & pus, & lentam, craſſamq; pituitam è pectore trahit. Inteſtina, viſcera, urinarioſque meatus purgat, terget, ac lauat: quapropter ſubuenit coli doloribus, aluum ſubducit, & calculum gigni prohibet. Fit è libra laudatiſſimi mellis, non tamen ueteris, colore pallido, odore iucundo, ſapore cum dulcedine modicè acri, cum aquę fontanę libris octo, in vaſe lapideo, vel fictili vitreato, lento igni decocta, deſpumataq́;, & demum linteo percolata. Verùm ſi aqua hęc paulò pòſt bibenda erit, aquatior fiat, & ſtatim a ſublata ſpuma percoletur. Nam quę longa coctione inlapij conſiſtentiam acquirit, diutius quidem ſeruari poteſt, ſed ægrius penetrat in remotas corporis partes, facileq́; in bilem vertitur, ob ſuam exuperantem dulcedinem. vnde ſitim accendit, niſi plurima affuſa aqua diluatur, adeò vt aquę ferè modo reddatur inſipida. Variant autem mulſæ facultates pro diuerſę coctionis ratione. quippe quæ breui coquitur tempore, flatus in uentriculo parit, aluum magis mouet & minus nutrit. quæ uerò longiori coquitur tempore, flatus diſcutit, magis nutrit minuſque aluum ſtimulat. Sunt qui mulſę aromata etiam addant, nempe gingiber, crocum, cinnamomum, macim, & id genus alia. Alij galliam moſchatam officinis uocatam, & agallochum adijciunt. Fit præterea ex parte una mellis, & aquæ fontanæ partibus octo, fermenti (aliàs fœni græci) in bisdiſſoluti uncijs tribus, & propriè ad centum mulſæ libras. Quæ denique omnia, muſti modo efferueſcenda in ligneum cadum coniiciuntur, non tamen ad ſummum repletum, ne ferueſcens reſiliat. Vbi verò deferbuerit obturato uaſe, aſſeruetur uini modo ad potandum, veruntamen non bibatur, niſi tertio menſe tranſacto. Huic mulſæ aromata quoque admiſceri poſſunt linteolo incluſa, & adalligata in cadum demiſſa. hęc Meſues. Cuius vltimam mulſæ parandæ rationem, Germani Medonem vocant. qui tamen fermentum addunt, non ex cerealium genere aliquo paratum, ſed ex vini muſti recremento, & lupi ſalictarij floribus, quibus etiam vtuntur ad zythum conficiendum, quod Ceruiſiam appellant. Medonis plurimum bibunt Poloni, ac Lituani, quòd melle plurimo abundent. Quod Græcis μελίκρατον, *Latinis item Melicratum & Aqua mulſa, vocatur: Italis, Acqua melata.*

Aquæ mulſæ ratio faciendæ uaria.

Nomina.

† Hoc loco vulgata exemplaria Græca habent χρώμεθα δὲ τῷ ἀφεψημένῳ. *hoc eſt, Vtimur cocta. In quibus nimirum verbis vitium aliquod latere ſuſpicor. nam contextus verborum & res ipſa poſtulabant, vt prius Aquæ mulſę crudæ, mox coctæ vſum traderet Dioſcorides. quod hunc feciſſe puto, ſed librariorum culpa eueniſſe, vt ſit negatio omiſſa, vel verbum* ἀφεψημένῳ

ἀφεψημένῳ alterius loco scriptum. Auget nobis suspicionem Actuarius, qui in libro suo de compositione medicamentorũ, vbi ea de Melicrato, id est Aqua mulsa scribit, quæ Dioscoridi accepta referri possunt, inquit primùm, Cruda vtuntur ij &c. deinde, Cocta verò exhibetur &c. Hunc secutus fortasse Ruellius vir doctissimus: vulgatam illam lectionem deprauatam reliquit, & alteram vt veriorem accepit. Addam insuper, quòd ratio ex vsu Aquæ mulsæ sumpta suadet, vt cruda magis, quàm cocta aluum deijcere, aut uomitum ciere possit.

ὕδωρ. AQVA. CAP. XIIII.

DE aquis in uniuersum decernere, propter locorum proprietates, & peculiares naturas, cœlum, & alia pleraque, difficile est. Magna tamen ex parte optima est dulcis, syncera, nullius omnino qualitatis particeps, & quæ ne minimo quidem tempore in præcordiis commoratur. ad hęc quę & facili uia fertur, & citra molestiam, nec inflationes creat, & minimè computrescit.

Aquarum differentiæ, & facultates.

PAucissimis quidem verbis de potabili in vniuersum aqua disserùit Dioscorides, ita tamen vt nullam planè notam prætermiserit ex his, quæ in optima aqua requiruntur. Quare si nobis esset. ijs tantùm faciendum satis, qui rerum naturalium periti sunt, non operæ precium existimarem, hoc in loco plura de aquis commemorare. Verùm quia hosce commentarios in studiosorum, & imperitorum potissimùm gratiam condimus; ideo non solùm aquarum omnium, quę in communem tam cibi, quàm potus vsum veniunt, tũ qualitates, tum facultates hic breuiter perstringam; sed etiam earum, quę sponte nascuntur, & sibi metallorum, cęterorumque fossilium varias vendicant facultates. In primis itaque illa aqua ad potandum laudatissima censetur, quæ clara, pellucida, tenuis, pura, frustillorum, & saporum omnium expers, leuisque reperitur: necnon quæ igni admota citò calefit, remota verò ocyssimè frigescit, gustu iucunda: quæ denique celeriter præcordia pertransit, & sine vlla ventriculi molestia labitur, & secedit. Talis autem ea esse solet, cuius fons ad orientem solem erumpit, curritque super lapides, aut arenam, aut purissimam terram: quæque æstate frigida, hyeme autem calida manat. Omnium tamen præstantissima est pluuialis, eaque præsertim, quæ æstate media pluit, silente cælo. Huic ferè illa respondet, quæ eodem tempore cum tonitruis descendit, tonitruosa propriè appellata. At ea, quæ maxima aeris, ac ventorum procella, terrifico tonitruum, fulgurum, & grandinis impetu, ex velociter concitatis nubibus cælo demittitur (vt in commentario libri sexti epidemiorum scribit Galenus) in humanæ vitæ vsum admitti non debet. Porrò aqua cisternarum non tot sæpè laudibus commendanda videtur, licet à quàm plurimis medicis laudetur. Siquidem non modò noxia existit, quòd miscella quædam sit diuersarum aquarum, quæ in diuersis anni temporibus inibi colliguntur ex pluuia, tum ex grandine, & niuibus hyemali tempore in tectis colliquatis; sed etiam quòd aquæ omnes stationariæ putrefactioni facilè sint obnoxiæ. Quo fit, vt aqua in cisternis collecta (si rem rectè expendamus) synceræ pluuiali minimè sit comparanda. Dicendum igitur erit, aquam sic asseruatam eò pluuiali syncera deteriorem esse, quò magis fuerit niuium, & grandinum liquationibus commista. Quandoquidem (vt in libro de bonitate aquæ scribit Galenus) quæ à niuibus & glacie colliquescit, concoctionem impedit, vrinam cohibet: pectus, pulmonem, ac ventriculum malè habet, conuulsiones, laterum dolores, & flatus generat. Quod alia de causa non euenit, quàm quòd cùm in glaciem, vel niuem concreuit, omne, quod tenue inerat, deperdit. Putealis præterea grauis quidem est, ægreque conficitur, nec statui quidem potest, quòd sit putredinis omnis expers: veruntamen tantò minus fuerit damnanda, quantò frequentius hauritur, vel si è subterraneo fonte scaturiat. Sequuntur lacustres, & palustres, quæ omnino sunt improbandæ, nisi coctæ, vel igne destillatæ fuerint. Fluuiatilis deinde probatur, vel improbatur, pro concurrentium aquarum, & rerum iniectarum qualitate, quemadmodum ijs omnibus euenit fluminibus, quæ magnas perluunt ciuitates. Nam quibus animalia putrefacta, excrementa, & vrbium sordes inesse sentiuntur, eæ ab alimentorum vsu abdicandæ sunt, nisi longo temporis tractu magnis fictilibus asseruatæ, ac defæcatæ clarescant, & prorsus expurgentur. vt Romani faciunt cum sui Tiberis aqua, quæ præ cæteris hac facultate pollet, vt clara facta, ad centum, & plures annos perduret incorrupta. Ad hæc noxiæ sunt, quæ plurimam terræ mistionem consequuntur, quòd non modò viscera obstruant; sed & calculos in renibus, & vesica procreent. Cæterùm aquæ, quæ lapideum admittunt succum, de quo satis diximus in prima huius libri commentatione, prorsus vitandæ sunt, vt quæ potantes strangulare possint, eo sanè modo, quo epotum gypsum. quippe hæ arterias obstruentes spirituum transitum intercipiunt: quin & alimentum in corpus deferri prohibent. Quocirca huiusmodi aquæ potabiles non sunt, neque in ciborum coquendorum vsum recipiendæ. Quemadmodum nec illæ sanis probantur, quæ sal nitrum, chalcantum, alumen, & alia id genus concreti succi continent. quanquam omnes in medicinæ vsum veniunt. Nam quòd omnes prædictis excalfacientibus medicamentis refertæ sint, frigidis, & humidis morbis laborantibus vtilissimè exhibentur: ijs verò noxiæ sunt, qui à biliosis vel acribus proueniunt humoribus. Salsæ, si bibantur, pituitam eijciunt, sanguinem in ventriculo concretum dissoluunt, aquam intercutem exiccant, & obesa corpora extenuant. Sed his consumptis potantes siticulosos reddunt, ventriculum lędunt, intestina abradunt & scabiem, & pruritum excitant, vtpote quę non obscurè sanguinem acuant, & sua salsedine adurant. Clysteribus infusę pituitam attenuant, & detrahunt, & ex ea progenatos dolores mirificè tollunt. Factis ex ea balneis aquæ cutem subeuntes resoluuntur, si nouus fuerit morbus: frigidi neruorum dolores mulcentur, pectoris fluxiones cohibentur, excalfitque ventriculus frigiditati obnoxius, & humiditate languescens: quin & pituitosa scabies curatur. Tollitur quoque, vapore ex ijs calentibus accepto, tum capitis grauitas, tum aurium cruciatus: fotu verò frigidi tumores, & totius corporis sugillata delentur. Nitrosę, si bibantur, corpus perturbant, pituitam deijciunt, fœminas prolificas reddunt, & strumas absumunt. A salsis hæ facultatibus non dissident, preterquàm quòd in omnibus illis valentiores sunt, non adeò tamen adstringunt, sed valenter abstergunt. quare & scabiosos mundant, & aurium vlceribus medentur, incertosque earum sonos, atque tumores discutiunt. Aluminosæ admodum adstringunt. proinde mirum non est, si ventriculum roborent, qui crebris vomitionibus imbecillis efficiatur. Vteri fluxiones cohibent, abortum prohibent, & in his præsertim fœminis, quæ ante fœtus maturitatem plerunque abortiri consueuerunt. vesicæ vlceribus medentur: & oris, gingiuarumque inflammationibus, si ex eis frequens collutio fiat. Gargarizatu non modò destillationes ad fauces inhibent, sed etiam confluxos resoluunt humores. Idem præstat balneum ex ijs paratum. confert enim magno iuuamento exterioribus totius corporis exulceratis particulis, ijsque presertim, quæ destluxionibus tentantur. Cruentis item expuitionibus subuenit, anum procidentem reprimit, & sudorem superfluum cohibet. Nocet tamen tam in potu, quàm balneo, ijs qui viscerum infarctu laborantes in febres facilè incidere possunt. Porrò aquæ, quibus chalcanthum, aut misy, aut sory, aut melanteria immiscetur, cùm omnia eadem facultate constent, aluminosis sanè persimiles sunt: veruntamen hæ valentiùs suum obeunt munus, nempè quod præter adstrictoriam facultatem, succum etiam admodum acrem obtineant. quamobrem serpentibus vlceribus, ac phagedenis opitulantur. Sulphurosæ excalfaciunt, ac

ciunt, ac efficaciter neruos emolliunt. proinde resolutis, conuulsis, tremulis, stupidis; contractisque peridoneæ inueniuntur. Eædem compaginum tumores discutiunt, & dolores mitigant; nam vbi quispiam coxendicum dolore, aut podagra, vel chiragra vexetur, sulphurosæ aquæ balneo magnopere iuuatur. Præstant præterea ad iecinoris, lienis, ac vteri dolores, atque tumores in ijs genitos mirificè resoluunt: ventriculum tamen laxant, & infirmant. Bituminosæ, etsi potæ internis quibusdam morbis conueniant, & balneis adhibitæ aliquo temporis tractu neruos emolliant, ac excalfaciant; attamen caput replent, sensus hebetudine afficiunt, præsertimque oculos. Quæ autem Armenij, aut cærulei lapidis, aut æruginis, aut chrysocollę aliquid admistum habent, si bibantur, vomitiones concitant: ablutionibus verò phagedænica vlcera sistunt. Quæ præterea auripigmentum, aut sandaracham continent, pectus dilatant, asthmaticis, & suspiriosis prosunt, & omnibus frigidis in vniuersum morbis opem ferunt, quibus respirandi facultas impeditur. Aereæ oris, & genitalium membrorum vlcera sanant: quin & faucium, & oculorum destillationibus auxiliantur. Quæ denique ferreæ sunt, ventriculi, lienisque vitijs, seminis profluuio, & menstruis albis vtiliter adhibentur. Et vt rem hanc summatim complectamur, aqua omnis, cui quoduis fossile medicamentum admisceatur, eandem facultatem præbet, quam quod illi admiscetur. Qua nimirum ratione ducor, vt superuacuum putem, reliqua sigillatim prosequi, vt taceam id nimis longum futurum. Aqua Latinis dicta Græcè ὕδωρ appellatur: Italicè, Acqua.

Ὕδωρ θαλάσσιον. AQVA MARINA. CAP. XV.

AQua maris calida est, & acris. stomacho aduersatur, aluum enim conturbat: pituitam expellit. Si verò calida ad fotus adhibeatur, elicit, & discutit, neruorum vitiis, & pernionibus, ante vlcera prodest. Miscetur cataplasmatis ex hordeacea farina, & emplastris, & discutientibus malagmatis. Ad mouendas deiectiones tepefacta infunditur, & ad tormina, calida. psoras, pruritus, impetigines, lendes, & mammas rigentes, foueri vtile est: liuores fotu discutit. ad venenatos ictus, qui tremorē, & refrigerationem adferunt salutaris intelligitur: maximè scorpionum, phalangiorum, aspidumq́;, etiam si quis in calidam descendat, auxiliatur. & malo habitu confectis iamdiu corporibus, neruisq́;, balneæ ex ea vtiles. hydropicos, capitis dolores, aurium grauitates, feruentis vapor leuat. Syncera & sine potabilis aquæ mistione reposita virus deponit. Sunt qui etiam præcoquant, & ita recondant. Datur ad purganda corpora per sese, aut ex posca, aut cum vino, aut melle: verùm post deiectionem dant gallinæ, aut piscium iuscula, ad domandam morsus acrimoniam.

Θαλασσόμελι. THALASSOMELI. CAP. XVI.

QVod thalassomeli vocatur, vehementer purgare constat. Temperatur autem æquis portionibus maris, mellis, & imbris ex alto, defæcatis, & picato vase per Canis æstus insolatis. Alii ad binas marinæ coctæ singulas mellis adiiciunt, & vase condunt: huiusmodi moderatius est aqua marina, & mitius.

Ὄξος. ACETVM. CAP. XVII.

ACetum refrigerat, & adstringit. Stomacho vtile, appetentiam excitat: erumpentem undecunque sanguinem, potu insessuve sistit. prodest alui fluxionibus coctum cum cibis: cruentis uulneribus inditur: inflammationes arcet, in succidis lanis, aut spongia impositum: reprimit procidentia sedis, uuluæq́;: item abscedentes gingiuas, & sanguine manantes. Ad nomas, & ignem sacrum, ulcera quæ serpunt, lepras, impetigines, pterygia, cum aliquo conuenienti efficax est: phagedęnas ulcerum, nomasque fotu continuo cohibet: podagricis calido fotu, cum sulphure auxiliatur: sugillationes rapit, cum melle illitum. Contra capitis ardores cum rosaceo in succidis uelleribus, aut spongia imponitur. Ad aquam inter cutem, grauitatem aurium, & sonitus sibilosque, feruentis uapor proficit, instillatum quoque aurium uermes necat. Panos coercet tepidi fotus, aut si imbuta aceto spongia admoueatur: pruritus permulcet. Contra uenenatos serpentium ictus, qui refrigerando nocent, calidum commodè fouetur: & frigidum iis, quæ exurens uirus eiaculantur. Calidum potum, atque uomitionibus redditum, aduersus omnia uenena efficax est, præsertim contra meconium, & haustā cicutam, conglobatum in uentre sanguinem, lac coagulatum, fungos, ixiam, taxumq́;, cum sale. hau stu uoratas hirudines, si sorbeatur, eiicit: tussim ueterem mitigat, & recentem lacessit. In orthopnęa calidum commodè sorbetur: gutturis fluxiones gargarizatum inhibet: anginis, & uuæ procidenti conuenit. contra dentium dolorem, calidum colluitur.

Aceti mistæ facultatis cōsideratio.

QVanuis Dioscorides simpliciter pronunciauerit Acetum esse frigidum, quòd fortasse in eo magis frigiditas exuperet, quàm caliditas; tamen Galenus qualitatum medicamentorum omnium indagator maximus, ex contrarijs qualitatibus, calidis scilicet & frigidis, acetum constare docuit libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, nec esse homœomeres similaresve, quemadmodum nec lac vniuersum. Id quod ipse Galenus libro 8. de eorundem facultatibus, apertissimè confirmauit his verbis. Acetum primo horum commentariorum mistæ esse substantiæ, nempe frigidæ, pariter & calidæ, eiusque vtriusque tenuium partium demonstratum est: cæterùm calidam frigida exuperat. Porrò magnam desiccandi facultatem obtinet, adeò vt sit tertij ordinis desiccantium iam completi, vtique cùm validum extiterit. Et libro primo de compositione pharmacorum secundum locos, idem sic inquit. Atqui Acetum ex incidentium ordine existens, vltra hoc quòd discutit, præcipuum quiddam in se habet, quod reprimit, ac quod influit, & repellit: vtpote quod substantia sua parum calidum est, plurimum verò frigidum, & partium tenuium. Idem quoque libro 4. simplicium medicamentorum, ita scribit. At frigiditas, quæ ab aceto proficiscitur, tantò est validior, quantò & tenuior. Inest verò illi & acrimonia quædam excalfaciens, quæ tamen satis non sit ad superandam ab aciditate prouenientem frigiditatem: verùm quæ transitus modo celeritatem promoueat. nam quantò calidum frigido facilius penetrat, tanto acris succus aptior est, qui sensibilium corporum meatus transeat, quàm acidus. Itaque ille, velut præcedens viam sternit, hic verò haud ita tardè insequitur: quo tempore sensus perficitur mistus, & qui ægrè exponi queat, vtpote qui nec planè frigi-

dum esse acetum denunciet, quippe cùm in eo ignea quædam percipiatur acrimonia; nec planè calidum. Nam perpetuò, quæ ex præcedente fit acrimonia, calefactionem frigus ab insequente aciditate occupans, obscurat, protinusq; extinguit. quo fit, vt maior multò ex frigore percipiatur sensus, quàm ex calore. Hæc ad literam Galenus. Ex quibus abundè liquet, quòd acetum etsi ex contrarijs qualitatibus constat; plus tamen frigiditatis, quàm caliditatis particeps est. Quod cum rectè animaduertisset Dioscorides, acetum simpliciter (vt suprà diximus) refrigerare pronunciauit. Veruntamen illud ignorandum non est, quòd acetum nimirum eò calidius erit, quò vetustius, & acrius extiterit. Siquidem ex Galeni sententia, lib. 11. simpl. med. capite de adipe, item tertio de compositione pharmacorum secundum locos, vinum, mel, acetum, oleum, adeps, vetustate calidiora fiunt. Ex quo facilè fieri potest, vt reperiatur acetum adeò vetustate acerrimum, vt plus habeat caliditatis, quàm frigiditatis. Acetum quod Latini vocant, Græcis, ὄξος dicitur: Arabibus, Chal: Italis, Aceto: Germanis, Essig: Hispanis, vin agre: Gallis, Vin aigre.

Nomina.

10

Ὀξύμελι. ACETVM MVLSVM. CAP. XVIII.

ACetum mulsum, quod oxymel vocant, hoc modo temperatur. Aceti heminas quinque, salis marini pondo, mellis minas decem, aquæ sextarios quinque pariter coquito, decies efferuescente cortina: atque vbi refrixerit, diffundito. Sumptum crassos humores extrahere, & ischiadicis, comitialibus, & articulorum morbo conflictatis prodesse creditur. Contra morsum eius viperæ, quam sepa vocant, haustum meconium, ixiamve auxilio est. Anginis vtiliter gargarizatur.

Oxymelitis confectio triplex Gal.

TRiplicem oxymelitis componendi rationem posteritatis memoriæ tradidit Galenus libro 4. de sanitate tuenda. qui tamen sal nulli commiscuit, vt eius verba loco dicto apertè testantur, quæ ita sequuntur. Vni aceti parti, mellis, à quo detracta spuma sit, duplum est miscendum: deinde ambo in leni igni coquenda, donec eorum qualitates in vnum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit. Cum aqua verò statim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miscebis: dein coques modico igni, quoad spumare desinat. Ac malum quidem mel multam egerit spumam. quò etiam diutius coqui debebit. Optimum verò, vt breuissimo tempore coquitur, ita minimum spumæ euomit, vnde nec pari ei coctione est opus. Plurimum certè quartam partem eius, quod ab initio est inditum, amittit: post verò dimidio aceti adiecto, rursus coquendum, donec qualitatem omnino sit vnitas, nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur sanè oxymeli etiam tribus statim ab initio mistis, ad hunc modum. Aceti vni parti additur mellis duplum, & aquæ quadruplum: atque hæc ad tertiam partem coquuntur, vel etiàm quartam, spuma interim detracta. Quòd si valentius id facere studes, tantundem inijcies aceti, quantum mellis. hactenus Galenus. Quem secutus Mesues, ipse quoque de oxymelite sic scripsit. Oxymeli fit ex aqua, aceto, & melle. Aqua verò miscetur, vt longa coctione resoluatur id, quod in oxymelite flatus excitat, vt etiam promptius despumetur, vt denique medicamenti huius facultas, aquæ mistione tenuior facta, facilius in corpus distribuatur. Mel verò additur, ad oppugnandam pituitam. Ex melle denique, & aceto mistis, facultas quædam tertia, quæ neutri eorum inest, tanta consurgit, vt efficacissima sit, atque certissima ad attenuandum, incidendum, resoluendumque crassa, lentaq; excrementa, quæ in ventriculo, & iecore existunt longo tempore genita: quin & ea, quæ ad articulorum compagines defluxerunt, & diuturnas procrearunt febres: ea nanque & incidit, & coquit. Fit ex aceti parte vna, mellis partibus duabus, aquæ partibus quatuor. Primum autem mel, & aqua simul coquuntur, vbi despumata probè sunt, addito aceto percoquuntur, semper quoque despumando. Datur ab vncia vna, ad vncias tres. hæc ille. Nomen eius Græcum ὀξύμελι: Latinum, Acetum mulsum: Italicum, Aceto melato.

Oxymelitis confectio ex Mesue.

Nomina.

20

30

40

Ὀξάλμη. ACIDA MVRIA. CAP. XIX.

ACida muria, quam Græci oxalmen vocant, contra nomas fotu, putrida vlcera, canum morsus, & venenatos ictus auxiliatur. Sanguinis fluxiones post excisos calculos sistit, si statim calida in uulnus iniiciatur: & prociduam sedem reprimit. dysentericis, si nomas sentiant, infunditur: oportet autem ex lacte instillare. Hirudines sorbitione, aut gargarizatu necat. furfures, & manantia capitis vlcera exterget.

ACidæ muriæ, quæ Græcis oxalme appellatur, vsus ætate nostra prorsus exoleuit. Parabatur autem veteribus illis ex sale, & aceto: vel ex muria, & aceto. Quæ Latinis Acida muria, Græcis ὀξάλμη vocatur.

50

Θυμοξάλμη. THYMOXALME. CAP. XX.

THymoxalme veteres vtebantur, dabantque laborantibus imbecillitate stomachi, ternos quaternosve cyathos, aqua calida dilutos: item in articularibus morbis, & inflationibus. Crassos humores, atrosq; trahit. Hoc modo factitatur. Thymi triti acetabulum, salis idem modus, rutæ, pulegii, polentæ, singulorum exiguæ portiones in vas coniiciuntur, aquæ terni sextarii, & aceti terni cyathi infunduntur, & circumpotito linteo sub dio madescunt.

60

Σκιλλητικὸν ὄξος. SCILLINVM ACETVM. CAP. XXI.

SCillinum acetum hoc modo fit. Scilla, quæ candida fuerit, expurgata conciditur, traiectaque lino segmenta modicis interuallis, ne se contingant, siccatur in vmbra quadraginta diebus: mina eorum in aceti boni sextarios duodecim immergitur, & vase diligenter operto septenis diebus in sole madescit: post eum dierum numerum scilla eximitur, & expressa abiicitur: defæcatum acetum transfunditur, & reponitur. Aliqui scillæ minam quinque aceti sextariis miscent. Alii citra exiccationem repurgantes, parem mensuram adiiciunt, & senis mensibus macerari patiuntur. Id multò magis humorum lentitias digerit. Gingiuas humore prægnantes collutione stringit, firmatque, & mobiles dentes stabilit. putredines oris, & graues halitus tollit. durat fauces sorbitione, & callosas facit: vocem expedit, & lympidam, canoramque reddit. Datur stomachicis, ægrè cibum concoquentibus, melancho-

melancholicis, comitialibus, uertiginosis, mente captis: item uuluarum strangulationibus, lienis incremento laborantibus, ischiadicisque. Imbecillos admodum recreat, corpus sanum reddit, & bonum colorem præstat: oculorum aciem exacuit: tarditatem quoque aurium infusione purgat. In summa ad omnia efficax. Cauendum tamen intestinis exulcerationibus, in capitis dolore, aut † neruorum uitijs. Datur quotidie ieiunis sorbendum inter initia exiguum, paulatim adaugendo, ad cyathum usq;. Nonnulli binos dant cyathos, aut largius.

† νεφριτικῶν, i. renū uitijs. ita hēt Drag. exemplar.

Qvanquam satis superque de Scillino aceto a Dioscoride dictum est; non tamen alienum fore existimo commemorare hoc in loco, quæ de eo miris laudibus scripsit Galenus libro 3. de medicinis paratu facilibus, sic inquiens. Salubre optimum acetum Scillinum a Pythagora scribitur, quo omnes Imperatores usi sunt. Ab ipsius authore fertur, quicunque hoc utatur longæ uitæ fore, & eius extrema integra, usque ad finem permansura. Et ipse quidem Samius senex huiusmodi extitit: quantum enim temporis uixerit, haud ignoras. de ipso in libro traditum est, quòd cùm suis consanguineis hanc facultatem communicauit: cumque hoc medicamento uti incepit, quinquagesimum annum natus erat, & usque ad centesimum decimum septimū uitam produxit integer, & nulla unquam aduersa ualetudine tentatus. Hæc sanè medicamenti author disseruit, quòd fortasse uir philosophus erat, mentiri nescius. Nos autem uiri huius fidei periculum fecimus, ac firmam, constantemque huiusce medicamenti facultatem esse testamur. Oportet igitur sumere Scillam montanam libræ unius ponderis, & dura circuncidere, & mollia minutatim concidere, & aceti acerrimi sextarios octo in uitreum uas mittere atque obturare, ac per triginta dies Caniculæ caloribus, ut maceretur, permittere: deinde scillam extractam exprimere. Id genus aceti paruum mane sorbeto. Tibi autem hæc euenient, ut ne faucium orisque partes unquam remollescant, os uentriculi benè ualebit, facilè spiritum duces, uox rectè habebit, oculi acutissimè cernent, aures in officio manebunt, nullusque flatuosus uapor in uentre unquam excitabitur, nullum uiscus suspensum erit, & benè spirans, benè coloratus deges. Ad ciuilia negocia rectè affectus, non acidum, non salsum ructabis, si aliquid aceti huius assumpseris: & ieiunus ut assumas præcipio, septemque postea stadia deambules. ita enim dissoluetur. Hoc aceto qui utitur, in uictu quanuis licentiosus esto: omnia enim cibaria conficiet, & a nullo unquam offensam patietur, neque ualde implebitur, sed in melius proficere uidebitur. nihil superuacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non stercus, non vrina, sed omnia facilè excernit, atque educit. Aluus lubrica omninò est, totiusque corporis purgatorium medicamentum, etiam si in ossibus sordes inhæreant. Item phthisicos ab omnibus deploratos, hoc medicamento sanitati restitutos nouimus. Morbo comitiali diuturno efficaciter profuit, ut nisi post longa temporis interualla, non redierit: incipientem uerò ac nouum perfectè discutit, neque reuerti amplius hunc affectum permittit. Ad podagras præterea, & articulorum morbos, iecoris, lienisque duritias uehementer facit. & particulares quidem aceti scillini effectus hi sunt. Communes autem quàm plurimi, quibus nos commoti salutare hoc medicamentum, sanitatis, integritatisque causa, tibi tradidimus. Hæc ille, quicunque fuerit. nam liber is inter nothos, & Galeno adscriptos recensetur. Acetum Scillinum, quod Latini ὄξος σκιλλητικὸν Græci nominant: Itali, Aceto scillino.

Scillini aceti uires mirabiles.

Nomina.

σκιλλητικὸς οἶνος.

SCILLINVM VINVM. CAP. XXII.

SCillinum uinum fit hoc modo. Dissectam, uti dictum est scillam, & sole siccatam contundito: minā eius tenui cribro incernito, & linteo raro illigatam in uicenos sextarios musti recentis, ac boni demergito. ubi trimestri spatio maduerit, elutriatum uinum, obstructo diligenter uase, recondito. Licet quoque sic humida scilla uti. In orbiculos, rapi modo, dissectam duplicato pondere, quadraginta diebus insolari oportet, & ualde inueterascere. Alia parandi ratio. Scillæ dissectæ, & repurgatæ tres minas in Italicam metretam musti demittito, & senes menses in uase obstructo macerari finito. post id tempus defæcatum, & excolatum uinum recondito. Vtile est contra cruditates, & ciborum corruptiones: item ijs, qui reuomunt cibum: & si pituita in uentre, aut stomacho coierit. Prodest lienosis, malè habitis corporibus, aquæ inter cutem, regio morbo, difficili urinæ, torminosis, inflationibus, resolutioni neruorum, horroribus longis, uertiginosis, & uulsis. menses pellit: minimè neruos infestat. Hoc uinum uetustate fit melius. Cauendus in febre usus, aut si interanea ulcus sentiant.

SCillini uini meminit Galenus libro tertio de medicamentis paratu facilibus, his uerbis. Vinum hoc potui datum, omnem sanitatem adfert. humores enim attenuat, sed maximè pituitam, neque ipsam in stomacho, aut uentre, aut capite, aut iecore, aut liene, aut neruis, aut ossibus consistere permittit, neque alium id genus tenacem humorem obstructiones facientem, sed omnia dissoluit, & uentrem lenit, atque ita subducit, & urinam mouet, & per ipsam causas attenuat, excernitque. Adeò uerò caput purgat, ut nares humiditate uacent. Commodum est podagræ, articulari, & comitiali morbo: denique omnis sanitatis est author. Ex his constat. Scillam albam montanam circiter Canis exortum accipito in libræ pondere, per dies decem in umbra refrigera: deinde scillæ laminas refrigeratas in uitreum uas mitte, & uini albi ueteris sextarios duodecim superinfunde, & suspensum uas per quadraginta dies habeto: postea scillam exime, & abijce, & uino ad antedicta uitia utere, & eius uim percipies. Subinde ante cibum uini duas uncias exhibe, sin a cibo unciam mediam. Quòd si ipsum potui commodum efficere uelis, ut magis delectet, mellis sextarios duos, aut tres admisceto. Quod Græcè οἶνος σκιλλιτικὸς. Latinè Vinum scillinum appellatur: Italicè; Vino scillino.

Scillini uini uires ex Gal.

Nomina.

Οἶνοι θαλάσσιοι.

VINA MARINA. CAP. XXIII.

VIna ex marina aqua, uariè factitantur. Aliqui enim statim cùm decerptæ sunt uuæ, aquam maris admiscent. Alij in area vuas sole siccant, quibus calcatis marinam adijciunt. Alij passas prius vuas in dolijs marina aqua macerant, mox calcatas exprimunt. id magis passi generibus adscribitur. Quæ tamen austeriore gustu temperantur, contra febrium aduentantium indicia ualent, si modo meliora non adsint: aluum subducunt: prosunt purulenta extussientibus, & si dura aluus exerceat. Quæ ex Aminæis uuis fiunt, caput tentant, stomacho aduersantur, flatus creant. Verùm quò plenior habeatur historia, ijs qui huius studio tenentur, non inutile existimamus uarias uinorum compositiones afferre, non quòd frequens eorum, aut necessarius existat usus, sed ne quid omisisse uideamur, quod ad eorum rationem attinet. Sunt autem quædam ex ijs factitia, minoris curæ ac impendij, quæ cadunt in usus: uti quæ cotoneis malis, pyris, siliquis, item myrti baccis componuntur.

Κυδωνίτης οἶνος. VINVM CYDONITES. CAP. XXIIII.

CYdonites, nomine alio melites appellatur, & ita fieri consueuit. Mala cotonea exemptis seminibus, frustatim rapi modo scinduntur, & duodecim minarum pondo, in musti metretam, triginta diebus macerantur: postea defæcatum uinum reponitur. Alia faciendi ratio. Oportet ad singulos mellis sextarios denos succi cotoneorum tusorum pressorumque adijcere, & ita recondere. Vinum hoc adstringit: prodest stomacho, dysenteriæ, hepaticis, renum uitijs, & urinæ difficultati. Melomeli, quod & cydonomeli nominant, sic fit. Cotonea mala seminibus suis castrata, in quàm plurimum mellis, quo penitus demersa contegantur, conijciuntur: id post annum mitescit, mulso non dissimile. Præstat eadem, quæ superior compositio.

Ὑδρόμηλον. HYDROMELVM. CAP. XXV.

FIt hydromelon duabus mensuris aquæ coctæ, & sub Caniculæ sydus insolatæ, additis ad unam melomelitis facti ex cotoneis. Vis huius eadem est.

Ὀμφακομέλι. OMPHACOMELI. CAP. XXVI.

OMphacomelitis faciendi ratio hæc est. Acerbæ uuæ adhuc immaturæ, & tribus diebus insolatæ exprimuntur, & ad ternas succi partes, mellis optimi despumati singulæ partes adijciuntur: & insolatur in uasa transfusum. Vim reprimendi, ac refrigerandi habet. stomachicis, cœliacisque conuenit. Vsus post annum est.

Ἀπίτης οἶνος. VINVM EX PYRIS. CAP. XXVII.

FIt & è pyris, perinde atque cotoneis, uinum, apijtes nomine, sed ita ut pyra non magnopere maturescant. Ex siliquis etiam, mespilis, sorbis, simili modo temperatur. Omnia hæc genera acerba sunt, & adstringunt. stomacho utilia sunt, atque intestinas fluxiones cohibent.

Οἰνάνθινος οἶνος. VINVM OENANTHINVM. CAP. XXVIII.

FIt è feraci uite syluestri, quod uocatur œnãthinum. Sicci flores minis duabus musti cado macerati, post triginta dies mutantur, mox colatum uinum reconditur. Facit aduersus stomachi imbecillitatem, cibi fastidia, cœliacos, & dysentericos.

Ῥοΐτης οἶνος. VINVM EX PVNICIS. CAP. XXIX.

FIt è punicis malis maturis, quod rhoeten nominant, succo expresso ab acinis eorum, quibus lignosus nucleus abest, apyrena uocant, ac decocto ad tertias, & ita reposito. Efficax est contra fluxiones internas, & febrim cum alui profluuio exortam, stomacho utile. adstringit aluum, & urinam mouet.

Vini è punicis uaria confectio.

VInum è Punicis malis multifariam conficitur in Italia. Aliqui enim repurgatos punicorum acinos prælo statim subijciunt, & expressum succum uitreis amphoris recondunt: ibique per se tandiu efferuescere sinunt, quousque deferbuerit, & subsidat fæx. deinde in alias transfundunt amphoras, quod à fæcibus repurgatum eximunt, & oleum superinfundunt, nec euanescat, & corrumpatur, uel acescat. Alij, qui magis punicis abundant, acinos in ligneum cadum altera parte patulum conijciunt, & uuarum modo pedibus calcant, donec uniuersus exiliat succus: deinde per se in sole efferuescere sinunt, cado linteo spissiore cooperto, usquedum fæx uniuersa resideat, nuclei supernatent, & uinum defæcatum, ac pellucidum reddatur. Vbi autem hæc facta sunt, perforato paulò supra fæcem uase, uinum eximunt, & cadis ligneis asseruant. Huic oleum superinfundere nõ opus est: seruatur enim sic paratum per se, modò uasis osculum pice, uel cera obturetur. Sunt præterea, qui repurgatos punici acinos, cum pari mensura nigræ uuæ austeriusculi saporis commisceant, calcent, & per se efferuescere sinant, quod uinum claritatem consequatur. Subinde in doliolis asseruant: siquidem hoc gustui plurimùm arridet. Quod è uinosis exprimitur, si ex oxalidis aqua, uel hortensis Intubi, aut buglossi hauriatur, ardentibus, pestilentibusque febribus mirificè auxiliatur, & sitim extinguit. Idem potum ex plantaginis aqua, aut portulacæ, aut rosarum, sanguinis reiectiones cohibet, æstuantemque stomachum iuuat. Datur etiam magno iuuamento potandum in aqua, in qua pluries candens ferrum extinctum fuerit, cœliacis, dysentericis, diarrhœa laborantibus, ac etiam mulieribus uteri profluuio affectis. Nauseam sedat, & bilem è iocinore in uentriculum permeantem cohibet, & uomitiones compescit. Idem cum Rhodomelle mistum, facit perbellè ad oris, gingiuarum, & faucium exulcerationes, ac defluxiones. quinetiam ad aurium, & gingiuarum ulcera, & earundem partium phlegmonas extinguit ex aqua rosarum illitum. Gargarissatur quoque utiliter ad columnellæ affectus, cùm à fluxionibus, tum ab inflammatione contractos. Cæterùm ubi omninò adstringere opus sit, longè magis præstabit, quod ex acidis punicis exprimitur.

Ῥοδίτης οἶνος. ROSACEVM VINVM. CAP. XXX.

RHodites sic fit. Rosarum siccarum, tusarumque minam linteolo deligatam in sextarios octo musti demergito: & post tres menses defæcatum uinum transfundens, recondito. Vtile ijs, qui febri carent: & ad stomachi coctiones, & dolores, à cibo potum: & contra humidas aluos, & dysenterias. Fit quoque ex succo rosarum addito melle, quod rhodomeli uocant: quod arteriæ scabritijs conuenit.

Μυρτίτης

Μυρτίτης οἶνος. MYRTITES VINVM. CAP. XXXI.

MYrtites fit, baccis nigris, quæ maturitatem excesserint, tusis, & organo expressis. Aliqui ad tertias coquunt. Alii baccas prius sole torrent, & quaternis sextariis contusarum, ternas aquæ heminas adiiciunt, & uini veteris parem modum: postea exprimunt, & seruant. Magnopere adstringit. stomacho vtile: fluxionibus ventris, ac stomachi prodest, & contra intestinas ulcerationes, & profluuia. denigrat capillos.

Μυρσινίτης οἶνος. MYRSINITES VINVM. CAP. XXXII.

10 MYrsinites sic temperatur. Rami nigræ myrti cum suis baccis, & foliis tusi, decem minarum pondo, in tribus musti congiis feruescunt, donec duo supersint, aut certè dimidium. id vinum colatum ad usus reconditur. Contra furfures, vlcera in capite manantia, eruptiones papularum, gingiuas, tonsillas, & purulentas aures efficax est: sudores sistit.

Σχίνινος, καὶ τερεβίνθινος οἶνος. LENTISCINVM, ET TEREBINTHINVM VINVM. CAP. XXXIII.

LEntiscinum similiter vt myrsinites temperatur. Nec secus terebinthinum. nanque bacciferi eorum rami sumi debent. Similes insunt uires. adstringunt, stomacho accommodantur, & defluxio
20 nibus intestinorum, vesicæ, & stomachi, & sanguinis profluuio. Vlcera omnia fluxionibus obnoxia, fotu ad cicatricem perducunt: fluxiones vuluæ, ac sedis, insessione cohibent.

Φοινικίτης οἶνος. PALMEVM VINVM. CAP. XXXIIII.

PAlmulas maturas, quas uocant chydeas in urceolum imo pertusum, & obstructum picata arundine demittito: lino foramen sit obturatum, & quadragenis sextarijs ternos aquæ congios infundito. quòd si ipsum ita dulce esse non libeat, quinque congios infudisse satis est. post decem dies detracto ab arundine linteo, assumito uinum crassum, & dulce, & reponito. Suaue illud quidem, sed capiti noxium. contra fluxiones propter adstrictoriam uim efficax: stomachicis, cœliacis, sanguinem
30 expuentibus conuenit. Aliqui idem addita aqua iterum capiunt, & tertio, quarto, quinto, sextove faciunt, quod tandem acore uitiatur.

Κατορχίτης οἶνος. VINVM EX CARICIS FACTVM. CAP. XXXV.

CAtorchites, aliquibus sycites vocatur, in Cypro fit, ita ut palmeum: sed hoc interest: quoniam pro aqua tantundem humoris adijciunt, in quo recenter pressa uinacea maduerint. Caricæ quæ chelidoniæ, aut phœniceæ appellantur, præsertim nigræ macerantur, vti diximus: & post decem dies humor excipitur, atque iterum, aut tertio, idem modus aquæ, in qua uinacea maduerint, infunditur. simili
40 modo intercedente spatio, quarto, aut quinto assumitur. Demaceratorum liquor nō secus acorem cōtrahit, & aceti vsum prebet. Id tenue est: flatus gignit, stomacho aduersatur, fastidium parit, aluo tamē prodest, urinam ciet, menses trahit, lactis vbertatem facit, uitiosum sanguinem creat, & elephātiasin adfert, vt potio quam zython appellamus. Aliqui sex amphoris, decem salis sextarios adiiciunt. Alij muriæ amphoram. quod non facilè uitiatur, & aluo idoneum fore censent. Alii thymum, & fœniculum imo subiiciunt, & caricas superponunt: & ita uicissim, donec uas expleuerint. Fit & è sycomoris eodem modo uinum, sed in acetum acre degenerat: quoniam non ita præualet vis eorum, vt fluentis liquoris dulcedinem retinere possit.

Ῥητινίτης οἶνος. RESINATVM VINVM. CAP. XXXVI.

50 REsinatum vinum populatim factitari solet. copiosum in Galatia: quoniam uinum illic coalescat, vua non maturescente, ob cœli algorem, nisi picea resina temperetur. Resina autem cum cortice tunditur, & amphoræ dimidiata hemina permiscetur. Aliqui vbi efferbuit, excolant, separantes resinā: alii relinquunt. Hæc uina vetustate dulcescunt. Omnia capitis dolorem, & vertigines faciunt: concoctionem tamen adiuuant, & vrinam cient: tussientibus, ac destillatione uexatis cōueniunt: item cœliacis, dysentericis, & hydropicis, & fœminis fluxione uuluæ laborantibus: altis exulcerationibus infunditur. In hoc autem genere nigricans magis albo constringit.

Στροβιλίτης οἶνος. VINVM STROBLITES. CAP. XXXVII.

60 STrobilites fit maceratis in musto nucibus pineis, recentibus, fractisq; prebetq; resinati effectus. Si quis madefactas nuces pini musto decoquat, potum affatim conuenit iis, qui tabitudine cōficiūtur.

Κέδρινος, καὶ ἐκ τινῶν δένδρων, καὶ καρπῶν οἶνος. CEDRINVM, ET EX ALIQVOT Arboribus, ac fructibus vinum. CAP. XXXVIII.

CEdrinum, iuniperinum, cupressinum, laurinum, pineum, aut abiegnum, simili ratione fiunt. Diuisos recenter ramos cùm fructum edunt, aut soli, aut balneo, aut igni admouere oportet, uti consudent, congioq; vini minam unam permiscere, & potest duos menses transfundere, & antequàm recondantur, insolari. Factitiorum uinorum uasa impleri debent: nanque non plenis uasis, vina in acorem,

rem corrumpuntur. Medicata autem uina rectè ualentibus insalubria. Omnia excalfaciunt, urinam cient, & substringunt. Laurinum tamen uehementius excalfacit. Fit quoque è fructu cedri maioris uinum, congio musti, adiecta tusarum baccarum selibra. diebus quadraginta insolari debet, & defæcatum in uasa transferri. Fit etiam uinum è baccis iuniperi, non aliter quàm cedrites, & ad eadem ualens. Cedrites hoc modo fit. Cedriam dulci aqua lauant, & singulas amphoras singulis cyathis diluunt, & ita musto replent. Hoc genus uini excalfacit, extenuat: tussi antiquæ utile sine febre, pectoris laterisq; doloribus, torminibus, uentris, & interaneorum ulceribus, purulentis excreationibus, mulieribus uuluæ causarijs, hydropicisque: facit aduersus uentris tineas, & horrores. Contra uenenatos ictus auxiliatur: serpentes necat: aurium doloribus instillatum medetur.

Πισσίτης οἶνος. PICATUM VINUM. CAP. XXXIX.

PIcatum ex liquida pice, & musto temperatur. Picem autem primùm marina, aut muria tantisper eluere oportet, dum inalbuerit, & syncera maris aqua defluat: mox aqua dulci proluenda: congijs octo musti uncia picis una, aut altera adijcitur: ubi efferbuerit, & constiterit, in uasa diffunditur. Hoc genus uini excalfacit, concoquit, purgat, abstergit: utile doloribus pectoris, alui, iecinoris, lienis, & uuluæ, si sine febre sint, ueteri rheumatismo, exulcerationibus in altum recedentibus, tussi, suspirijs, concoctionibus tardis, inflationibus, & luxatis, præsertim in succida lana impositum.

Ἀψινθίτης οἶνος. VINUM ABSINTHITES. CAP. XL.

ABsinthite faciundi ratio euariat. Aliqui enim duodequinquaginta sextarijs Italicarum amphorarum, admistam absinthij pontici libram decoquũt ad tertias: & ubi infuderint sex aceti sextarios, & absinthij selibram, ac diligenter permiscuerint, diffundunt in uas: dumque conquieuerit, defæcant. Alij absinthij minam in amphoram demittunt, tusamque, & raro linteo deligatam, in cado musti macerant binis mensibus. Alij absinthij quadrantem, alij trientem, & nardi Syriaci, cinnamomi, cassiæ, floris iunci odorati, calami, elatæ, palmarum singulos sextantes inijciunt in metretam musti, & tundentes prius pila, obstructo uasis spiraculo, binis ternisve mensibus dimittunt: postea defæcatum uinum transfundunt ad usus. Alij addunt in musti cadum Celticæ nardi drachmas quatuordecim, & absinthij drachmas quadraginta, linteo inuolutas: & post quadragesimum diem elutriant. Alij in senos sextarios musti, absinthij libram, & siccæ pini resinæ sextantem immittunt: & post decem dies excolant, & recondunt. Utile est stomacho, urinam ciet, tardam concoctionem accelerat: hepaticis, regio morbo, & renum uitijs auxiliatur: fastidia discutit. ijs prodest, quibus stomachus negotium exhibet: ualet contra longam præcordiorum distentionem, & inflationes, teretesque uentris tineas, & remoratos menses. contra hausta ixiæ uenena quàm plurimum potum, & uomitionibus redditum, auxiliatur.

Ὑσσωπίτης οἶνος. VINUM HISSOPITES. CAP. XLI.

HYssopites è Cilicio hyssopo maximè laudatur. Fitque similiter, foliorum hyssopi tusorum libra in amphoram musti coniecta: linteolo raro cum quibusdam lapillis folia inuoluuntur, ut degrauatus pondusculo fasciculus sidat: uinum post quadraginta dies defæcatum elutriatur. Contra pectoris, laterum, & pulmonis uitia, ueterem tussim, & suspiria prodest: urinam cit: torminibus, & horroribus febrium circuitu repetentibus auxiliatur. menses mouet.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων φυτῶν. VINA EX DIVERSIS PLANTIS Facta. CAP. XLII.

SImili modo chamædryites fieri solet. Excalfacit, discutit: conuulsis, regio morbo, uuluæ inflationibus, tardæ concoctioni, incipienti aquæ intercutem subuenit. Inueterascens melius redditur. Stœchadites non secus temperatur. Congijs sex stœchadis minam addere oportet. Crassitiem, inflationes, laterum neruorumque cruciatus, & perfrictiones discutit. comitialibus commodè datur cum pyrethro, & sagapeno. Fit ad eadem acetum è stœchade herba, ut paulò ante diximus, aceto macerata, quod eosdem implet effectus. Fit uinum è betonica, quam cestron psycotrophon appellant. Herbam semine maturo prægnantem, cum suis ramulis minæ pondo, congijs duobus uini macerant, & post septimum mensem transfundunt. Ad multa interaneorum uitia, ut frutex ipse, pollet. Et ut in uniuersum dicatur, factitia uina sibi misturarum uires adsciscunt. quare non difficile fuerit ijs, qui illarum naturã norint, uinorum uires coniectura quadam consequi: ueruntamen uinorum usus febricitantibus abdicandus. Fit etiamnum è betonica acetum ad eadem uitia utile. Tragoriganites fit quaternis tragorigani drachmis linteolo colligatis, in quaternos musti sextarios coniectis, & post tertium mensem trãsfusis. Prodest torminibus, uulsis, ruptis, laterum doloribus, spirituum discussationi, ægris concoctionibus. E napis fit uinum, nomine bunites, drachmis duabus tusi napi in sextarios duos musti additis, & cæteris eodem modo factis. Prodest stomachicis, & dimicatione, aut longo equitatu fatigatis. Dictamni drachmas quatuor macerato quaternis musti sextarijs. Facit aduersus stomachi fastidia: menses, & purgamentum a partu subducit. Marrubij adulti folia tundito, & sextarios octo in musti metretam demittito, & reliqua consimiliter facito. Conuenit hoc uinum pectoris uitijs, & omnibus, quibus marrubium. Thymi tusi, & cribrati uncias centum linteolo colligatas, in amphoram musti adijcito. Valet contra ægras coctiones, fastidia, dysenteriam, neruorum & præcordiorum dolores, hybernos algores, & uenenata animalia, quorum morsus frigus insequitur, aut putrescit locus. Simili modo è saturcia uinum fit. quod eadem, quæ thymites præstat. Sic quoque origanites ex Heracleotico origano conficitur similiter cum supradicto. Facit eadem, quæ thymites. E calamintha, pulegio, & abrotono uina

uina fiunt eodem, quo thymites, modo. Prosunt stomachicis, cibum fastidientibus, & regio morbo: quòd urinam moueant. Fit item è conyza uinum contra uenenata ante alia efficax.

Ἀρωματίτης οἶνος. VINUM AROMATITES. CAP. XLIII.

Aromatites ita fit. Palmæ, aspalathi, calami, nardi Gallici, singulorũ quatuor sextarios sumito: postquam contriueris, passo subigito, coactis ingentibus offis, & in sextarios duodecim austeri musti deiectis, operculato uase, quadraginta diebus quiescere sinito: deinde ubi fæce expurgatum fuerit, recondito. Alia eius ratio. Calami uncia, phu drachmæ septẽ, costi drachmæ duæ, nardi Syriaci drachmæ sex, cassiæ uncia, croci drachmæ quatuor, amomi drachmæ quinque, asari drachmæ quatuor. Omnia simul trita, & linteo colligata in cadum musti demerguntur: & postquàm uinũ deferbuerit, transfunditur. Facit ad pectoris, & laterum, & pulmonis dolores, difficili urinæ, horroribus, retardatis mensibus, atque ijs qui per frigora iter faciunt, potum conuenit. pituitæ crassitiem extenuat, colorem alit, somnum conciliat, dolorem finit: renum, & uesicæ uitijs auxiliatur.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ἀρωμάτων. VINA EX DIVERSIS ODORAMENTIS Facta. CAP. XLIIII.

Fit & uinum ad destillationes, cruditates, tussim, inflationes, & si humor in stomacho coit. Myrrhæ duæ drachmæ, piperis candidi drachma una, iridis drachmæ sex, anisi drachmę tres. omnia plenius tusa, & linteolo inuoluta, in sex uini sextarios conijciuntur: uinum post triduum colatur, & in lagena reconditur. Datur post deambulationem meraculum, cyathi unius mensura. Fit quoque nectarites ex helenio herba, radice sicca pondo quinque drachmarum linteolo colligata, & in congios sex musti addita, & post tres menses effusa. Facit ad stomachi, & pectoris uitia: urinam pellit. E' Syriaca nardo, & Celtica, malabatroque uinum factitatur, hac ratione. Singulorum selibram in binos musti congios mittito, post menses duos colato. Datur cyathus unus cum tribus aquæ. Hoc uinum efficax est contra uitia renum, hepaticos, regium morbum, & urinæ difficultatem. prodest stomachicis, atque ijs quos pallor decolorat. Alij unciam, aut sextantem acori, & Celticæ nardi quadrantem in musti amphoram adijciunt. Asari quadrantem in senos musti sextarios itidem demittito. Id uini genus urinam ciet: hydropicis, & regio morbo laborantibus, hepaticis, ischiadicisque conuenit. Radicis syluestris nardi recentis, & tritæ, cribratæque bessem in congium musti conijcito: duos menses quiescere sinito. Vtile est hepaticis, difficili urinæ, inflationibus, stomachicis.

Οἶνοι ἐκ τῶν ποικίλων ποῶν. VINA EX DIVERSIS HERBIS FACTA. CAP. XLV.

Radicis dauci contusæ drachmas sex in musti amphoram imponito, & similiter transfundito. Facit ad dolores thoracis, præcordiorum, & uuluæ: menses pellit, ructus ciet, & urinam: prodest tussi, ruptis, uulsisque. Saluiæ unciam in musti amphoram, quod idem cum ceramio est, mittito. Valet contra renum, uesicæ, & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta, uulsa, & suppressos mẽses. Panacis unciam in musti congium mittito, & transfundito. Prodest ruptis, uulsis, contusis, orthopnoeæ: lienis crassitiem extenuat: contra tormina, coxendicum dolores efficax est: tardas concoctiones accelerat: menses, & partus extrahit. aquæ inter cutem, & serpentium ictibus auxiliatur. Vina ex acoro, & dulci radice cõsimili modo fiunt. Oportet. n. singulorũ uncias octo in senos congios mittere, tribus mensibus macerare, mox in uas transferre. Faciunt ad pectus, & latera, & urinam mouent. Seminis apij recentis, maturi, & cribrati unciæ nouem in linteo colligatæ in musti amphoram demittantur. Appetitum excitat: stomachicis, & difficili urinæ auxiliatur: faciles spiritus facit. Ex fœniculo, anetho, & petroselino, uina eodem modo fiunt, & ad eadem efficacia. Fit & è flore salis uinum, multò ad purgandum efficacius, quàm uinum aqua marina temperatum. Fauces, uesicam, renes, & stomachũ infestat: quare neque in secunda, neque aduersa ualetudine prodest. Fit etiam uinum, quod phthorion uocant, quoniam partus necat, & abortus facit, ueratro, aut scammonia, aut syluestri cucumere, iuxta radices uitium sato: siquidem uites sibi illorum uires adsciscunt. Id uinum partus enecat: datur ieiunis mulieribus, quæ antè uomuerunt, cyathorum octo mensura, dilutum. Ramorum thymelææ cũ suis folijs, & fructu triginta drachmas mittito in congios tres musti, & leui igne coquito, donec congij duo supersint, defæcatumque recondito. Aquosa purgat excrementa: & lienem absumit. Chameleạ dum floret, cum folijs tusa, & cribrata decem drachmarum pondere, in musti congium additur; post duos menses uinum in uas transfertur. Aquæ inter cutem, hepaticis, & lassitudine confractis, efficax est: item mulieribus, quæ a partu ægrè purgantur. Chamæpityinum simili modo fit, ad eadem conueniens: urinam quoque ciet. Librum radicis mandragoræ concidito, segmenta lino traijcito, quod selibram ęquat, in musti cadum demittito ibique esse sinito ad menses tres, deinde transfundito. Media potio, heminę dimidium: bibitur, passo in duplum addito. Aiunt heminam uini congio mistam, potu soporem adferre. cyathus unus cum sextario uini potus, enecat. Mediocris usus eius doloris sensum aufert: fluxiones incrassat. olfactu, potuque, & cùm inditur, idem præstat. In congium musti aqua marina diluti, drachmas duodecim nigri ueratri triti in linteo mundo mittito: dumque efferbuerit, in marinæ aquæ congios quatuordecim, ubi pleniusculè fregeris, inijcito: post aliquot dies colato, & utitor. Dato cyathum unum ex aqua balnei, in potu ad aluum soluendam, ijs qui euomuerunt à cœna. Alia ratio. Veratri drachmas uiginti, iunci odorati uncias duodecim, spicæ Syriacæ uncias tredecim. cribratas, & linteo colligatas, in septem uini Coi sextarios, diebus quadraginta macerandas indito, postmodum colato. dabis in potu sesquiheminam. Aliter. Decoctæ marinæ aquæ ex alto petitæ sextarios duodecim, ueratri candidi libras sex, in musti amphora quadragesimo die quàm madefeceris, colato, & utitor. Alia ratio. Veratri drachmas duodenas, & aphronitri quaternas in senis musti sextarijs diebus quinisdenis

macerato,

macerato, mox colato: & semestri exacto, vtitor. Id vini genus abortus facit, & partus necat. Aut vuas in sole siccatas imponito in musti metretam (implet autem metreta congios duodecim) & gypsum in vinum mittito pondo drachmarum viginti, & biduo residere sinito: coniicito veratri nigri drachmas triginta, iunci odorati, calami singulorum drachmas triginta, baccarum iuniperi sextarios duos & trientem, myrrhæ, & croci singulorum drachmam: inuoluens linteolo diebus quadraginta appendito; postea colato. dabis heminas tres, aut duas dilutas. Purgat à partu, & abortu fœminas: fœtus extrahit: contra strangulatus vuluæ efficax. Scammonites sic fit. Radicis scammoniæ per menses effossæ, tritę, & linteo colligatæ drachmas quinque in musti congium mittito ad dies triginta. Aluum purgat: bilem, & pituitam extrahit.

Vinorum factitiorum consideratio.

Vina factitia parandi ratio diuersa, quam superius ab initio propè huius libri ad hunc vsque locum pluribus capitibus diffusè diligenterque tradidit Dioscorides, nobis quidem clarior, & euidentior visa est, quàm vt operæpretium esset singula eorum capita nostris commentationibus prosequi, præsertim cùm omnium ferè iam vsus apud nos exoleuerit. quanquam non equidem dubitauerim, quin essent huiusmodi vina, si eo modo parata in promptu essent, ijs morbis profutura, quibus prodesse produntur. Vnde pluribus adhuc rationibus nixus, primus ego vt arbitror (quod etiam lib. 1. in Ebeni mentione diximus) è ligno Guaiaco vinum confeci, & alijs quoque conficiendum esse scriptis tradidi. Cuius postea vsu innumeros Gallica lue correptos, nos, & alij medici sanitati restituerunt. Videmus enim Euphrasiatum ad oculorum claritatem efficacissimum esse, Myricinum lienis morbos sanare, & quod ex sena paratur, atrabiliarijs morbis, & cutetenus exulcerantibus, nempe scabiei, lepris, vitiliginibus, lichenis, & id genus alijs, commodissimum esse medicamentum. Quod cùm animaduertisset magnus philosophus, & medicus non spernendus Arnaldus de Villa noua, de factitijs vinis, quæ medicinæ vsui conueniunt ad varios corporis morbos, copiosissimum edidit libellum. In quo qui vinis medicamentosis delectantur, & hęc conficiendi modum, & eorum facultates, facile adipisci poterunt. Nam apud Germanos, & alios illis conterminos, medicamenta commista in frequentissimo habentur vsu, quòd magis, quàm nos odoratis, & concinnatis delectentur potionibus.

De Metallicis Lapidibus.

Καδμεία. CADMIA. CAP. XLVI.

Ex cadmiæ generibus optima est Cypria, botrytis nomine, densa, modicè grauis, & in leuitatem magis declinans, racemosa facie, colore spodij, quæ fracta cinerulenta est, & æruginosa. Proxima habetur foris cærulea, intus candidior, internatis venarum discursibus, onychitæ lapidi similis, cuiusmodi sunt quæ è veteribus metallis effodiuntur. Quædam etiam placodes, id est, crustosa dicitur, segmentis quibusdam perinde quasi zonis cincta, ob quod eam zonitin appellauere. Alia ostracitis nominatur, gracilis, & magna ex parte nigra. Sed quæ testaceam faciem habet, terrā amplexa est. Improbatur candida. Oculorum medicamentis botrytis nomine, & onychitis, vtiles: reliquæ ad emplastra, & farinas, quæ cicatricibus inducendis insparguntur. Ad eadem Cypria prodest. Ex Macedonia verò, Thracia, & Hispania delatæ improbantur. Cadmię effectus adstringere, caua explere, sordes expurgare, exiccare, † corporis meatus infarcire, excrescentia in carne coercere, crustas creare, & vlcera, quæ cacoethe vocantur, ad cicatricem perducere. Gignitur cadmia ex ære in fornacibus candente, fuligine egesta flatu, & lateribus, camerisque fornacum inhęrente. Pręgrandes autem, ac ferreę sunt rudes, ab officinis appellatæ acestides, per summa fastigia connexę, & concameratę, vt quæ ab ære iactantur sursum corpuscula, cohęreant, & inibi detineantur: quæ cùm spissius insident in corpus concrescunt, & modò genus vnum eius, modò duo, modò omnia perficiunt. Extrahitur & cadmia in Cypro è monte, qui Solis incumbit, cremato lapide, cui pyritę cognomen est. in quo etiam monte quędam quasi uenę chalcitis, misyos, soreos, melanterię, cœrulei, chrisocollæ, atramenti sutorij, diphrygisque inueniuntur. Nec desunt, qui cadmiam in lapidum fodinis inueniri tradant, falsi quadam lapidum cognatione: qualis inuenitur, & apud Cumas lapis, nullam sui vim ostendens. Ii eo deprehenduntur, quòd sunt cadmia leuiores, nullumque alienum mandentibus saporem exhibent: commanducatus item lapis dentes offendit: cadmia, vtpote cùm cedat, esum non respuit. Alio autem discerni possunt argumento. Cadmia in farinam detrita, & aceto subacta, atque in sole siccata, coit: quod in lapide non accidit. Item tritus, & igni appositus lapis prosilit, & fumum igni similem eiaculatur: cadmia uerò quieta manet, fuliginemque luteo colore, aut æreo splendentem expuit, vario zonarū discursu. Insuper lapis ignem expertus, atque refrigeratus colorem mutabit, ac leuior multò fiet: sed cadmia nihil euariat, nisi quis eam multis diebus cremauerit. Fit & in argenti fornacibus candidior, ac minus ponderosa, sed uiribus nequaquam comparanda ęrariæ. Vritur cadmia superior carbonibus obruta, donec translucida spectetur, & ferrei stercoris modo bullet: mox extinguitur vino Amineo, quę ad emplastra pręparatur: sed quę ad psorarum medicamenta pręparatur, aceto. Alij hoc modo exustam conterunt in uino, rursumque fictili crudo torrent, donec pumicosa uideatur: iterumque tritam ex vino, tertio urunt, donec prorsus in cinerem redigatur, nihil scabritiæ retinens. hac spodii uice utuntur. Lauatur autem in mortario trita, effusa subinde aqua, dum sordium nihil emergat: dein coacta in pastillos reponitur.

†Cat. ἐξιπεῖ i. exprimere.

Cadmiæ consideratio.

Cadmiæ duo genera, altera factitia, altera fossilis. Hæc duplex est. Vna metalli expers. Altera aut ęs, aut argentum continens. Factitia in fornacibus concrescit, vbi ęs conficitur triplici appellata cognomine. Nam botrytem eam appellauere, quę vuæ speciem refert. Ostracitem autem, quæ testis, & placodem quæ crustis similis fuerit. Sunt etiam qui in hoc genere calamitem ostendant ab arundinum figura. Decutitur hæc a ferreis perticis, quibus cum æs in fornacibus fusum agitari solet: obducuntur enim cadmia, quæ decussa scisi per medium calami faciem refert. Fossilis autem quæ metallum non continet,

continet, quamque Germani lapidem calaminarem uocant, lapis eſt non admodum durus, ſublutei coloris, qui accenſus luteum fumum edit. Hac utuntur ærarij fabri, qui ex ære Orichalcum parant. Siquidem ſine ea id parari non poteſt. Quæ uerò metallum continet, Germanis kobelt dicta, nigro colore, affertur in Boemiam ex Ducatu Brunſuicenſi, à Goſelarijs fodinis, ubi Chalcitis & Miſy copiosè fodiuntur. Hæc erodendi facultate adeo prædita eſt, ut foſſorum manus, & pedes exulceret. Nec ſanè mirum, cum intus hauſta animalia quæcunque perimat. Boemi hanc Ceruiſiæ æſtate admiſcent, ad necandas muſcas; nam ubi primum eam deguſtarunt, ſtatim emoriuntur. Cadmiæ utriuſque meminit Galenus libro nono ſimplicium medicamentorum ſic inquiens. Cadmia fit, ubi in fornacibus æs paratur, nempe tota terra illa, ex qua æs generatur, in fornacibus in altum egerente, uelut fuliginem quampiam, & fauillam, ſiue utcunque appellare licebit. At ſi non terram, ſed lapidem nuncupare uelis, ex quo in fornacibus ſecernendo partim fit æs, partim cadmia, partim diphryges, nihil ſanè retulerit. Sed & in argenteis metallis efficitur ſimili ſecretione, ſiue generatione, aut quomodocunque uocare uoles. Quin et ex pyrite lapide in fornacibus uſto fit cadmia. Cæterùm abſque fornace in Cypro cadmia inuenitur: ac iure quiſpiam illam lapidem nuncupet. Itaque in Solis, quo tempore ego in Inſula peregrinabar, pauciſſimum etiam reliquum erat cadmiæ, quę in fornacibus fit. Verùm lapidibus, qui in montibus, & riuis reperiebantur, à metallis profectò acceptis, eos in Aſiam, Italiamque portaui ad amicos, à quibus ſummã inibam gratiam, quod ſe uel maximum munus accepiſſe dicerent, & quæ alia omni cadmia multò eſſet præſtantior. Et talem certè meritò quis lapidoſam uocet cadmiam. At eius, quæ combuſta eſt, aliam botryitin, aliam placitin medici nuncupãt. Botryitin quidem, quæ in editioribus domorum, in quibus fornaces extructæ ſunt, partibus colligitur. Placitin uerò, quæ in inferioribus. Ac liquet ſanè botryitin eſſe tenuiorum partium, craſſiorum uerò placitin: utranque autem ui deſiccandi, ceu alia metallica omnia, & lapidoſa, terrenaque. Porrò præter deſiccandi facultatem, mediocriter item extergit. Attamẽ quæ in fornacibus colligitur, igneæ facultatis aliquid habeat neceſſe eſt. Meritò itaque lauantes eam, medicamentum efficiunt mediocriter tum deſiccans, tum extergens abſque mordicatione, utile ad ulcera impletionem expoſcentia, & in oculis, & in toto corpore. Porrò ulcera magnopere humida, aut putreſcentia, in corporibus impendio mollibus, qualia ſunt eunuchorum, puerorum, ac mulierum, eiuſmodi cadmia adiuuat. At in durioribus, & contentioribus, quæ ualentius deſiccant, requiruntur. Itaque illud ſemper memoria tenendum, ſermonem ad temperatam, & mediam exceſſuum naturam, in ijs quæ ita ſimpliciter efferuntur, referendum: puta cùm dicimus medicamentum, aut ulcera carne implere, aut cicatrice claudere, aut aliud quidvis eius generis præſtare. ad quam utique & nos nunc reſpicientes, leuiter deſiccatoriam, abſterſoriamque cadmię eſſe facultatem dicimus. In caliditatis autem, & frigiditatis differentia, temperata quodammodo exiſtit cadmia, nempe neutrum inſigniter efficiens. hæc Galenus. Quibus maximè adſtipulatur Plinius libro 34. cap. 10. ſic inquiens. Metalla æris multis modis inſtruunt medicinam, utpote cùm ulcera omnia ibi ocyſſimè ſanentur. Maximè tamen prodeſt cadmia. Fit ſine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior, ac minus ponderoſa, ſed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera ſunt. Nanque ipſe lapis, ex quo fit æs, cadmia uocatur, fuſuris neceſſarius, medicinæ inutilis. Sic rurſus in fornacibus exiſtit, aliamque nominis ſui originem recipit. Fit autem egeſta flammis, atque flatu tenuiſſima parte materiæ, & cameris lateribuſve fornacium pro quantitate leuitatis applicata. Tenuiſſima eſt in ipſo fornacium ore, qua flammæ eluctantur, appellata capnitis, exuſta, & nimia leuitate ſimilis fauillæ. Interior optima cameris dependens, & ab eo argumento botryitis, cognominata. ponderoſior hæc priore, leuior porrò ſecuturis. Duo eius colores. deterior cinereus; puniceus melior, friabilis, oculorumque medicamentis utiliſſima. Tertia eſt in lateribus fornacium, quæ propter grauitatem, ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipſa ab argumento, cruſta uerius, quàm pumex, intus uaria: ad pſoras utilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt ex ea duo alia genera. Onychitis extra penè cærulea, intus onychis maculis ſimilis. Oſtracitis tota nigra, & cæterarum ſordidiſſima: vulneribus maximè utilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima. hæc Plinius. qui à Galeno in hoc diſſentit, quòd dixerit foſſilem cadmiam fuſuris tantùm neceſſariam, & medicinæ inutilem, cùm tamen Galenus contrarium ſcribat. Cadmiæ omne genus uidimus ſæpè nos in pluribus Germaniæ locis, ubi æs, argentum, & aurichalcum conficitur. Sed ſpeciatim botryitin apud Perzenum quinto à Tridento lapide, & apud Sbozium in Tirolenſi comitatu, ubi in quàm plurimis fornacibus æs, ac alia metalla funduntur. Botryitis cadmiæ fruſtulum ſanè pulcherrimum nouiſſimè ad me miſit Sagabria Dalmatiæ vrbe clariſſimus medicus Ioſephus Salandius Bergomenſis: quę adeò in racemi modum congeſta eſt, ut planè uuæ ſpeciem referat. Porrò officinæ omnes Tutiam, quæ pompholyx eſt, Cadmiã perperam nominant. Quandoquidem Tutia illis uocata (niſi mea me fallit opinio) Cadmia eſt è botryitis aut placodis aut oſtracitis genere. Neque enim mirum eſſe debet, quòd Cadmia proprio amiſſo nomine, in pompholygis locum ſucceſſerit, cùm etiam Dioſcoridis tempore ſpodij loco uterentur medici. Metallicum, quod Græcis καδμεία, Latinis item pariter & Italis Cadmia nominatur: Arabibus, Climia ſeu Chlimia: Germanis, Grauuer, Auguſtem.

Hiſtoria ex Galeno.

Cadmię hiſtoria ex Pli.

Nomina.

Πομφόλυξ, σπόδιον, ἀντίσποδον. Antiſpodium.

POMPHOLIX, SPODIVM, CAP. XLVI.

Pompholyx ſpecie ſola, non genere à ſpodio diſtat. Siquidem ſpodos nigricat, & plerunque ponderoſior eſt, palearum pilorumque plena, quaſi purgamentum quoddam, quod ab ærariarum officinarum pauimentis, & fornacibus euertitur. Pompholyx verò pinguis eſt, & candida, uſque adeò leuis, ut in auras euolare poſſit. Cuius duo fluxerunt genera. Vnum ad aeris colorẽ uergens, ſubpingue: alterum magnopere candidum, ſummamque leuitatem nactum. Candida fit pompholyx, quoties in perficiendo ære, fabri præſtantiorem facere uolentes, detritam cadmiam cumulatius inſperſerint. nanque tenuiſſima fauilla, quæ effertur, in pompholygem coit. Cæterùm pompholyx non ex æris modò materia, & fabrili induſtria factitatur: ſed ex cadmia quoque, ad gignendã ipſam eximiè follibus proflata. Cuius faciundæ ratio hæc eſt. In domo gemina contignatione operta, fornax extruitur, iuxta quam mediocris feneſtra, ad tabulatum à ſupernis partibus pateat. domicilij paries fornaci proximus, tenui foramine ad fornacem uſque perforetur, ad excipiendam follis narem: oſtium mediocre habeat, pro exitu ingreſſuque artificis fabricatum. domuncula altera huic coniuncta ſit, in qua & folles, & flator ſuo munere fungantur. deinde carbonibus in camino ſuccenſis, aſſidẽs artifex cadmiam particulatim fractam inſpargit, a locis ſupra infurnibulum extructis. idem negocium obit infernè artificis miniſter, ſimulque carbones adijcit, uſque dum indita cadmiæ copia prorſus abſumatur. Itaque geſta ſuffitu tenuis pars, & leuis materiæ in ſummam domum euolat, & parietibus, tectis, fornaciq; adhæreſcit: conflatum autem inde corpus, inter initia erumpentibus aquarum bullis ſimile prodit, poſtea maius incrementum capeſſens, glomuſculis uellerum ſimile redditur. Ponderoſius autem in ima loca ſe recipit: ſed hoc fornacibus offunditur, illud domus pauimento cohæret: quod tenuiore deterius exiſtiman-

existimandum est, ideo quòd multum terræ collegerit,& spurcitia in aceruatione referciatur. Sunt qui hoc modo tantum fieri spodium arbitrantur, de qua antè dictum est. Optima creditur Cypria, quæ ac cepto aceto halitum æris præstat, colore aliquantùm piceo, sapore cœni horrido:& si fraudem nõ experta, flagranti carbone inferuescit, æreum colorem contrahit. Antedictis autem notis diligenter attendendum est. Siquidem à nonnullis adulteratur taurino glutine, ouillo pulmone, aut marino, aut crematis grossis,& quibusdam consimilibus. quod facile cognitu fuerit; quippe nihil in ijs probandis inuenietur eorum, quæ antè dicta sunt. Pompholygem in commune ita lauari oportet. Ligatam linteo mundo, modiceque raro, aut siccam, aut aqua resperſam in labellum demittito, quod imbrem contineat, & huc atque illuc fasciculũ deferens, immergito: ita enim limosa pars eius, ac utilis effluet, & omne sedimentum in linteolo remanebit .. postea residere sinens aquam cum cinere colis incernito,& nouam infundens, agitato,& effundito: mutata tantisper aqua,& colata, dum arenosi nihil sidat. demum aquam exprimito, & siccatum cinerem recondito. Alij quantum maximè fieri potest siccãt, manibus in aqua conterunt, dum mellis crassamentum imitetur: deinde linteo faucibus excepturi uasis obtento, aut laxius illigato, colant, & quò facilius transeat, infusa per linteum largiore aqua, cinerem conturbant: mox spumosum, quod traiectum est,& supernatat uasi, concha excipiunt,& fictili no uo ad usus recondunt. Quod uerò resedit, sensim cribratum, in aliud uas transfundunt, relicto arenoso, quod pessum ierat: rursus lapidosa sidere patiuntur,& in uas aliud excolant: hoc identidem faciunt, donec cinis merus,& arenæ expers inueniatur. Alij paulatim integram in aqua respergunt, arbitrati arenas, lapillosque suo ponduſculo degrauatos, pessum ire: pilos autem,& paleas leuitate sua in sublime attolli. Cæterùm cinerem medium separant,& in pilam coniectum, ut cadmiam, eluunt. Quinetiã lauatur uino chio marina aqua diluto, modis quos supra diximus:& ita redditur adstringẽtior, quàm aquis elota. Vis pompholygis adstringere, refrigerare, explere, purgare, obstruere, & aliquantùm exiccare. Inter medicamenta numeratur, quæ leniter crustas obducunt. Quòd si spodon torrere libet, diligenter tritam,& irrigatam aqua, colliges in pastillos, fictiliq; nouo, subiectis leuibus prunis orbiculos continuò uersabis, dum assiccati fuluescant. Neque ignorandum ex auro, argento, plumboque fieri spodium: uerùm post Cyprium, plumbeum maximè commendatur. Quoniam spodos sæpenumero desideratur, necesse est ostendere, quæ simili uirtute polleant, ut in spodij locũ suffici possint, antispoda uocant: quoque modo sumi debeant. Folia itaque myrti cum floribus,& immaturis, in fictile crudum coniecta, indito operculo continua foramina habente, uruntur fornacibus, donec figlinum per coquatur. iterum in fictile aliud crudum transferuntur, quod ubi perassatum fuerit, exempta lauantur ad usus. Idem quoque fit è termite syluestris oliuæ, si habeatur: sin secus, satiuæ cum suis floribus, aut malis coroneis dissectis,& detractis ossibus, aut gallis, aut laceratis linteolis: item ex moris immaturis, id est candidis, in sole prius arefactis, aut terebintho, aut lentisco, œnanthe, aut mollibus rubi foliis, uel è buxi coma, uel è pseudocypero cum flore. Alij ficulneas frondes in sole antea siccatas, eodem modo parant: alij taurinum gluten: alij succidas lanas asperas, pice aut melle irrigatas. Quæ omnia in spodij uicem usurpantur.

Pompholygis consid.

Manardi erratum.

POmpholygem officinæ Mauritanos secutæ Tutiam dicunt. Ita enim pompholyx appellatur Serapioni,& Auicennæ. Verùm quam seplasiarij Tutiam existimant, legitima non est, sed cadmiæ potius species. Siquidem cùm hæc lapidis modo crustosa, præduraque sit, pompholygem, siue tutiam dictam prorsus mentitur. Pompholyx nanque, Dioscoride, & Galeno authoribus, ex æris, uel cadmiæ fauilla in glomusculos vellerum similes coit,& farinæ modo contacta dispergitur. Id quod recentiorum nullus, quod sciam, animaduertit, fortasse quòd omnes rei herbariæ indagandæ magis insudauerint, quàm in inuestiganda fossilium materia. Quamobrem Manardum Ferrariensem, medicum ætatis nostræ clarissimum, hac in re deceptum satis reperio. Quippe qui, dum Auicennam redarguit, quòd spodium è combustis arundinum radicibus conficiat, sedulò nos admoneat, ut secuti Galeni sententiam, in spodij defectu, tutia potius utamur, qua seplasiæ abundant, quàm Auicennæ antispodio. Sed in hoc Manardus planè hallucinatus deprehenditur, quòd procul dubio crediderit, uulgarem officinarum tutiam legitimam Dioscoridis,& Galeni esse pompholygem, cùm tamen legitimæ Tutiæ nullis in officinis sit vsus, quod (ut iam diximus) omnes pompholygis loco cadmia tantùm utantur. Porrò legitimam tum pompholygem, tum spodium, quæ a Dioscoridis,& Galeni historia nullis dissident notis, ego ab ærarijs, argentarijsque fornacibus pluries mecum detuli, tam ab his, quæ Perzeni, & Lauisij in Tridentino agro habentur, quàm ab illis, quæ Sbezij in Tirolensi comitatu Germaniæ inueniuntur, ubi certè celeberrimæ sunt metallorum ferè omnium fornaces, ac fodinæ: è quibus non modò pompholygis,& spodij quantum satis fuerat, accipiendi nobis fuit facultas; sed etiam cadmiæ pyritis, diphrygis, floris æris, belcysmę, molybdænæ, cærulei, & Armenij lapidis. Quorum ne minimã quidem particulam apud Italiæ seplasiarios reperi unquam, præterquàm apud eos, qui uel a me, uel ab amicis meis admoniti, legitima hæc metallica medicamenta, adulterinis ex suis officinis abdicatis, in medicum susceperunt usum. Nunc uerò amicos intelligo (quos tamen uerius fratres amantissimos appellare possem, ut qui & ætate & longa consuetudine, & studiorum communione mihi coniunctissimi sint) clarissimos medicos Tridento oriundos Andream Gallum, et Iulium Alexandrinum, qui iandudum ob suam tum doctrinam, tum integritatem à Serenissimo Ferdinando Romanorum, Vngariæ, Bohemiæque Rege in sui, & suæ prolis commodum in medicos honorificè recepti sunt. Hoc itaque pacto cadmia officinis pompholygis uicem explet: quibus etiam antispodia quædam ex arundinum radicibus, & boum ossibus concrematis facta, spodium falsò referunt. Quod tamen non omnino fuerit reprobandum. nam, Dioscoridis testimonio, ubi legitimum desideretur spodium, antispodiis uti sanè licebit; nempe quæ fieri possint è myrti foliis, floribus, baccisque: ex oliuæ frondibus, cydoniis malis, quercuum gallis, attritis linteaminibus: item moris nondum maturis, terebintho, lentisco, buxo, pseudocypero, fici frondibus, tauri glutino, succida lana, pice aut melle perfusa. Quo fit, ut mihi planè immeritò a Manardo reprehensus uideatur Auicenna, qui ex combustis arundinum radicibus sibi spodium confecit, medicinis commiscendum, quæ ad cordis robur parantur,& intus in corpus sumuntur. His enim longè melius, ac consultius fuerit arundinaceum admiscere spodium, quàm eius uice tutiam seu pompholygem imponere. licet hæc quoque sit Brasauoli sententia. Sed equidem hactenus nunquam me legisse recordor, pompholygem seu spodium ijs medicamentis tutò admisceri posse, quæ intus in corpus sumuntur: cùm neque Dioscorides, neque Galenus, nec qui post ipsos diuersis temporibus claruerunt, tam ex Græcis, quàm Mauritanis, usquam, quod inuenerim, memoriæ prodiderint, citra uitæ periculum hæc hauriri posse. Nam fieri nõ potest, quin tam pompholyx, quàm spodium uentriculo,& cæteris uisceribus, mirum in modum noceant, cùm ex tenuissima æris substantia uehementissima ignis ui conficiantur,& ob id deleterij aliquid habeant. Quod maiori quidem

quidem diligentia expendere potuisset Brasauolus, cùm interrogatus à suo sene pharmacopola, quid spodij loco in compositis medicamentis imponendum foret, inconsultè satis respondit, pompholygem, vt faciebat Galenus. Qua in re duplici, meo quidem iudicio, notatur errore. Primùm, quòd respondens non distinxerit, an hoc uel alio modo agendum fuerit cum medicamentis, quæ ore sumuntur, quibus myropolæ spodium quandoque commiscent, omnino hac in re concludere videtur, pompholyge indifferenter pro spodio vtendum esse, tam in hauriendis, quàm exterius admouendis medicamentis. Deinde verò cùm pompholygem, siue (vt ipse habet) tutiam spodij loco sumendam statuit, in eodem versari errore deprehenditur, in quo Manardum eius ciuem versatum ostendimus. Quandoquidem si rectè nouisset tutiam communis vsus legitimam non esse pompholygem, omnino (vt semper in cæteris tam adulterinis, quàm supposititijs medicamentis facere adsolet) errorem hunc suo seni pharmacopolæ indicasset. Nec obstat, quòd dixerit Galenus in spodij defectu, pompholygem supplendam. Siquidem in ijs tantùm medicamentis id factitandum voluit, quæ exterius illinuntur. Nam Galeni ætate nullus spodij vel antispodij extitit vsus ad medicamenta, quæ intus in corpus sumuntur, vt longo pòst tempore à Mauritanis factum esse reperio. Cæterum Fuchsius medicus ætate nostra, celebris, libro de componendorum medicamentorum ratione, Agricolam fortasse secutus, præter illud Spodium, quod in fornacibus fit, alterum quoque recenset subterraneum seu fossile dictum, idq; in quatuor species, cinereum videlicet, nigrum, viride, & luteum digerit: quod quidem solis Arabibus (Agricola soli Serapioni) notum esse scribit. Veruntamen Serapio vbi de pompholyge agit c. 422. vbi item de Spodio cap. 342. nullam, quod legerim, spodij fossilis mentionem facit: quemadmodum neque Auicenna, neque etiam alij Arabicæ familiæ authores. Porrò meminit tum Pompholygis, tum etiam spodij Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Pompholyx fit in æris fornace, velut & cadmia: fitque & dum in fornacibus cadmia vritur, vt in Cypro. Cùm enim præfectus ad æris fornacem instructas res non haberet, præcepit ex ipsa cadmia præparari (præsentibus, atque inspectantibus nobis) pompholyga, videlicet minutis cadmiæ fragmentis in ignem coniectis, qui ante ærarium iacebat follem. Camera erat incurua, nusquam pertusa, sed integra, quæ egestam ab vsta cadmia fauillam excipiebat: quam vbi collegissent, habebant pompholyga. At quod reflectens infrà in pauimentum recidebat, spodos est quam vocant, quæ plurima, vbi æs in fornacibus vritur, colligi assolet. Quidam eam spodium neutro genere pronunciant: cui videtur similem habere facultatem quod vocant Antispodium. At ego illo vsus sum nunquam, cùm largè mihi semper pompholyx suppeteret. Nec enim quisquam, vbi hæc adsit, spodio vti velit, nedum antispodio. Est autem pompholyx medicamentum propè omnium, quæ citra morsum desiccant, si elota fuerit, præstantissimum, quamobrem ad vlcera cancrosa idonea est, & ad alia omnia maligna. Itaque inditur collyrijs, quæ ad oculorum imponuntur fluxiones, quæq; bullas, seu pustulas in eis natas curant. Præterea ad pudendorum, ac sedis vlcera optimum est medicamentum, nimirum sine morsu desiccans. Sed non est huius negotij in istis diutius immorari. Idem libro 4. de compositione pharmacorum secundum locos de pompholyge ita scribit. Pompholyx lota nulli pharmacorum mordacitati expertium inferior est: atque ob id ea vtimur ad acres, & tenues fluxiones, capite videlicet prius simulque vniuerso corpore euacuato. At verò manifestum est, quòd per venæ sectionem, ac purgationem totum corpus euacuamus, per apophlegmatismos verò caput à pituita vindicamus. Potest enim pompholyx lota, quemadmodum etiam spodium, atque amylum simul, & moderatè humores resiccare, simulq; ne per tuniculas euacuetur ea, quæ in magnis ipsorum venis, superflua humiditas continetur, prohibere. Quare si quis prius, quàm caput ab humoribus ad oculos defluentibus expurget, obturantibus pharmacis vtatur, vehementem dolorem ex distentis tunicis efficiet, & ex multitudine influentium humorum aliquando rupturam, aut corrosionem inducet. Πομφόλυξ sic Græcis vt etiam Pompholyx Latinis & Bulla dicitur: Arabibus, Thucia: Italis Pompholige: Germanis, Vueis nicht. Σπόδιον, & σπόδος, Græcè, Spodium similiter Latinè vocatur: Italicè, Spodio: Germanicè, Grauu nicht.

Brasauoli duplex error. — Fuchsij opin. — Pompholygis, & spodij historia, & uires ex Gal. — Nomina.

Χαλκὸς κεκαυμένος.

AES VSTVM. CAP. XLVII.

AES ustum probatur rubrum, & quod contritu colore cinnabarim imitetur: nigrum verò plusquàm deceat, exustum est. Fit autem è clauis solutarum nauium, fictili crudo compositis: subsperso sulphure cum sale pari, omnibus uicissim insparsis, fictile, circumlito figulari creta spiramento, fornacibus inditur, donec figlinum percoquatur. Quidam pro sulphure, & sale alumen inspargunt. Alii sine sulphure ac sale, fictili multos dies urunt. Alii sulphure solo utuntur, fuliginem tamen excutiunt. Alii oblitos scissili alumine clauos cum sulphure & aceto, fictili crudo cremant. Alii in ænea olla aceto respersos vrunt, & iterum ac tertio idem efficiunt, postea recondunt. Principem locum tenet, in Memphide combustum: proximum in Cypro. Adstringit, exiccat, reprimit, extenuat, attrahit: ulcera purgat, & ad cicatricem perducit: uitia oculorum emendat, excrescentia in carne consumit, nomas cohibet: uomitus ciet cum hydromelite potum, aut cum melle delinctum, illitum ue. Lauatur vt cadmia mutata quater die aqua, donec nulla prorsus sordes emergat. Aeris recrementum, stercusve quam scoriam vocant, eodem modo lauatur: & eandem uim, sed imbecilliorem habet.

AEs vstum, quod in officinis passim habetur, pauci sanè valoris esse existimauerim, cùm nigrum sit, & plusquàm oporteat, igne exolutum. Verùm facilè quispiam huic malo mederi poterit, si Dioscoridem secutus, ipsum conficiendi laborem subierit. Quòd si ærei claui è nauigijs solutis exempti non adsint, æs aliud omne vetustate expurgatum, commodè assumi poterit. Vsti æris meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis. Aes ustum habet & acrimoniam quandam, sed & astrictionis est particeps. Proinde si lauetur, pulcherrimum est medicamentum cicatrici vlceribus inducendæ: quanquam idipsum præstare, & antequàm lauetur, possit, potissimùm in carne duriore: alioqui in molliore commodius est, quod ablutum est. Quod Aes ustum Latinis, χαλκὸς κεκαυμένος Græcis appellatur: Italis, Rame abbrusciato.

Aeris usti cõsid. — Vires ex Galeno. — Nomina.

Χαλκοῦ ἄνθος.

FLOS AERIS. CAP. XLVIII.

FLos æris, quem nonnulli clauorum ueterum psegma, quasi resegmem aut segmentũ, nominarunt, optimus est friabilis, in attritu fuluescens, milij effigie, & numero, breuis, ponderosus, modicè splẽdens, atque constringens, qui delimatam æris scobem non recepit, qua sæpe adulteratur. Sed id facilè deprehenditur, cùm dentium illisu dilatantur ramenta. Fit autem, cùm æs fornacibus fusum, in receptacula delabitur, per cola fistularum ad ea pertinentium. tum huic negocio addicti ministri, sordes

expurgantes, aquam clarissimam infundunt, refrigerandi proposito: itaque repentino concretu, ac adensatione, velut expuitur, & erumpit antedictus flos. Adstringit, & excrescentia coercet: offusam oculis caliginem emendat, sed magnopere mordet. Quaternum obolorum pondere datus, crassum humorem extrahit. carnosa narium, & sedis vitia absumit: eruptiones papularum cum vino cohibet. Candidius contra diuturnas aurium grauitates tritus, in eas per fistulam flatu impellitur: vuam, tonsillasque reprimit, farina eius cum melle admota.

Floris æris historia.

FLores æris verum ac legitimum in fornacibus, vbi æs ipsum funditur, in Tridentino agro, sæpius collegimus, in hunc modũ. Cùm æs fornaci liquatum, in paratum receptaculum extra fornacem diffunderetur, anteaquam omnino coiret in massam, frigidam super ipsum adhuc ignitum infundebam: statimque vapor magnus excitabatur, sub quo mox ferream laminam, & eam quidem amplam, subiiciebam, tandiuque tenebam, donec cessabat vapor. Itaque demum æris flos, qui super lamina illa ferrea deciderat, mihi sese ostendebat granulis milio proximis, minoribus tamen, sed colore rubicundo splendentibus. Quandoquidem tenuissima æris pars, quæ a vapore in sublime fertur, aeris frigiditatem experta, facilè in eiusmodi exigua grana concrescit. Is nusquam, quod sciam, in officinis reperitur. quapropter eius vice ærugine perpetuò vtuntur. Florem æris paucis perstrinxit Galenus lib. 9. simpl. medic. sic de eius viribus disserens. Flos æris tenuiorum partium facultatis est, quàm aut æs vstum, aut squama. Meritò itaque ex eo factis collyriis, extergunt, auferuntque superciliorum magnas asperitates, quas vocant sycoses. Χαλκοῦ ἄνθος, ita Græcis Latinis verò Flos æris dicitur: Mauritanis, Zar alnhas: Italis, Fiore del rame.

Vires ex Gal.

Nomina.

Λεπὶς χαλκοῦ. SQVAMA AERIS. CAP. XLIX.

SQuama æris excussa ex Cypriis officinarum clauis, crassa quidem ipsa præstantior, quæ helitis, id est clauaris nominatur. sed ex vili promiscuoque ære, aut candido, vitiosa intelligitur: quam, vtpote tenuem, & inualidam, damnamus, maximè approbantes crassam, rufam, præsertim si aceti respersu ęruginem contrahat. Vim habet adstrictoriam, extenuantem, reprimentem, & erodentem: nomas coercet, vlcera ad cicatricem perducit. pota ex aqua mulsa, aquam trahit. Aliqui farina subactam, dant in catapotio. Additur ad oculorum medicamenta: genarum nãq; scabritiam absumit, & fluxiones exiccat. Lauatur hoc modo. Siccæ æris squamæ expurgatæ selibra, cum nitida aqua in mortario manu diligenter conturbatur, quousq; pessum ierit: abiicitur, quod subsidit, & effusa aqua, hemina cœlestis imbris adiicitur, & distenta manu, squama, quasi destringenda sit, vehementer confricatur: dumq; lentorem emittere cœperit, aqua sensim ad sex heminas vsque superinfunditur, terendo validè: squama ad latus mortarii colligitur, ibiq; apprimitur. quo facto, expressus humor pyxide ex ære rubro facta, excipitur. Hoc est enim velut flos squamæ, valens viribus, & ad ocularia medicamenta cùm primis efficax. Inutile, imbecillumq; quod superest, lauatur donec nullam prorsus lentitiam excernat: & linteo opertum biduo conquiescere sinitur, effusaq; extante aqua, vbi siccatum erit, reconditur pyxidicula. Alij vt cadmiam lauant, & reponunt.

Λεπὶς στομώματος. SQVAMA STOMOMATIS. CAP. L.

SQuamæ ex acie, aut mucronibus decussæ, quam vocant stomoma eadem vis. Lauatur modo simili, & reconditur: sed ad molliendam alui deiectionem inefficacior est.

Squamę æris, & stomomatis consid.

AEris squama malleis ex eo decussa, res sanè vulgaris notitiæ est: tametsi ea præstantior sit, quæ ab ære excutitur, quo claui fiunt, helitis propriè dicta. Siquidem cùm huiusmodi æs rude impurumque sit, crassiorem, vegetioremque squamam reddit, quàm id quod pluries ignem expertum, in varia vasorum genera conformatur. Eius pręterea abluendæ ratio adeò Dioscoridi clara distinctaque traditur, vt nihil addendum supersit. Squamæ omnis in vniuersum meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Squama alia est æris, medicamen ad multa vtile: alia ferri, & stomomatis. Quidam verò nominant & helitin lepida, siue squamam. Omnes sanè vehementer desiccant. At inter se diuersę sunt, tum quòd alia magis, alia minus exiccat: tum quòd alia crassioris, alia tenuioris sit essentię: quòdque plus, minusve adstrictionis sint participes. Helitis certè principem in desiccando locum obtinet. nam & tenuiorum partium, quàm aliæ est, nimirum quæ & æruginis nonnihil assumpserit. Maiorem obtinet adstrictionem squama ferri, & hæc etiam maiorem stomomatis. quamobrem ad contumacia vlcera, meliores sunt, quàm squama æris. Detrahit, & liquat carnem potentius squama æris, & hac etiam valentius helitis. Omnes autem squamæ non instrenuè mordaces sunt. Ex quo clarum est, quòd essentiæ ipsarum consistentia non admodum tenuis est, sed potius crassa: siquidem inter quæ eandem vim obtinent, minus est mordax, quod est tenuius, vt superioribus libris ostendimus. hæc Galenus. Ex quibus vtique liquidò constat stomomatis squamam, æris squamam esse nequaquam: etsi contrarium memoriæ prodiderit Plinius errore ductus, atque etiam idem affirmauerint recentiorum quidam, eius fidem magis fortasse secuti, quàm quòd altius rem hanc inuestigauerint. Quandoquidem non desunt, qui stomomatis squamam, ęris squamam omnium tenuissimam esse contendant, vt Marcellus Dioscoridis interpres. Sunt etiam qui putent eandem modò æris, modò ferri squamam tenuiorem designare, vt Brasauolus. quanquam hæc nullis, quod equidem sciam, rationibus, nullisque authoritatibus probent. Brasauolus tamen, ut suam tueatur sententiam, Dioscoridem in medium citat. Sed qua ratione ego profectò nesciuerim, cùm nusquam reperim scripsisse Dioscoridem, quòd stomomatis squama promiscuè, æris & ferri squama esse possit. Verùm ne quispiam fortè putaret, me hæc meo tantùm arbitrio proferre, id sanè quod sentio primùm non obscuris, vt puto, rationibus apertam: mox probatissimorum authorum testimonio illud apertissimè confirmabo, quòd scilicet stomomatis squama nec æris, nec simplicis ferri sit materia, sed chalybis tantùm. In primis itaque dicimus, quòd cum scribat Galenus æris squamam principem locum in desiccando inter cæteras obtinere, ferri verò maiore adstringendi vi quàm hæc pollere, & hac etiam maiore stomomatis, manifestum prębet indicium, stomomatis squamam nec ab ære, nec a simplici ferro esse decussam, sed a duriore ac terrestriore metallo, nempe ab ipso chalybe: quippe cùm stomomatis squama longè magis adstringat, quàm ferri, huius verò plus adstringat quàm ęris, rationi minimè consonum videtur, stomomatis squamam esse aut æris, aut simplicis ferri scobem, sed potius (vt dictum est) purissimi chalybis. Ad hæc cùm Galenus in capitis fronte scribat, Squama alia ęris est, alia ferri, alia stomomatis, omnibus sanè palàm facit,

Plinii, & recẽtiorũ, quorundam error.

làm facit, ſtomoma aliud eſſe metallum ab ipſo ære, & à ſimplici ferro omnino diuerſum. Nam ſi ſenſiſſet Galenus, quòd ſtomoma in æris genere, non autem ferri, fuiſſet reponendum, dixiſſet haberi ſquamam æris, ſtomomatis, ac ferri, neque ita ſpeciem à ſuo genere diſiunxiſſet. Sed quoniam rectè nouerat ſtomoma genus eſſe ferri arte facti, ob id ſuo illud adſcripſit generi, quemadmodum & Paulus ipſum ſecutus. Cæterùm præter rationes adductas, ſtomomati ſquamam a chalybe tantùm decuſſam eſſe, nihilq; aliud Græcis ſtomomatis nomine iudicari, quàm chalybem; confirmatur Aetij & probatiſſimi & Græci authoris teſtimonio. quippe qui libro 9. cap. 48. de ijs agens, quæ in corpus ſumpta dyſentericos iuuant, quidnam Græcis eſſet ſtomoma, his verbis apertè declarauit. Deinde vinum purum vetus, quantum ſatis uidebitur, in nouum uaſculum infundito, & laminam ignitam ex ferro, quod ſtomoma uocant, non minorem libra in uino extinguito. Item libro 10. cap. 9. ubi indurati lienis curam agit, ſic inquit. Sit autem ferrum, quod in ipſis extinguitur, ſtomoma. Ipſius autem ſtomomatis ferri ſquama, quam in fabrilibus officinis ferrum, dum ignitur, & malleo tunditur, abijcit. Poſtea agreſtioribus hominibus utiliter exhibetur. Et libro 14. cap. 24. idem ait. Squama ferri, præſertim ſtomomatis, amplioris adſtrictionis particeps eſt. hæc Aetius. Ex quibus ſanè perſpicuum fit, nil aliud Græcis eſſe ſtomoma, quàm Latinis ſit chalybs, qui è puriore ferri ſubſtantia, arte fit in fornacibus. Quo factum eſt, vt omnes in vniuerſum medici Aetium & reliquos vetuſtiores ſectati, ad dyſentericos, aliosq; affectus id expetentes, chalybem igne candentem, magis quàm ferrum, modo in aquam, modò in auſterum vinum, modò in lac extinguant, quòd chalybs maiore adſtringendi vi polleat, quàm ferrum. Hinc itaque omnino affirmare licebit, nil aliud extitiſſe vetuſtioribus, ac recentioribus Græcis ſtomomatis ſquamam, quàm quæ à chalybe decutitur, eiusq; præſertim, qui malleo ferrarijs in officinis acuitur, dum gladijs ac telis aciem, vel mucrones coaptant artifices: quinetiam dum alia fiunt inſtrumenta materiarijs fabris, & terræ cultoribus expetita. Porrò hanc rem quoque Actuarius abundè expreſſit ſuo de compoſitione medicamentorum libro in Aegyptia Andromachi, dum inquit. Multò reddetur vtilior ſi ſquamam acie, aut mucronibus decuſſam, quam appellant ſtomomatis, pari pondere ſibi adſciſcat. Id quod etiam idem paulò inferius repetijt. Hoc inſuper confirmari poteſt ex Galeni ſcriptis libro primo, ac tertio de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, vbi diuerſis medicamentis, præſertimq; ad alopeciam facientibus, ſtomomatis ferri ſquamam immiſcet. Sed ſi fortè reperiretur aliquis adeò ceruicoſus, & peruicax, vt tot clariſſimorum virorum authoritatibus non acquieſceret, audiat quæſo Ariſtotelem philoſophorum omnium principem, qui libro 4. Meteororum, chalybis ſiue ſtomomatis conficiendi rationem ſcitiſſimè docuit ijs verbis. Τήκεται δὲ καὶ ὁ εἰργασμένος σίδηρος, ὥστε ὑγρὸς γίγνεσθαι, καὶ πάλιν πήγνυσθαι, καὶ τὰ στομώματα ποιοῦσιν οὕτως. ὑφίσταται γάρ, καὶ ἀποκαθαίρεται κάτω ἡ σκωρία. ὅταν δὲ πολλάκις πάθῃ, καὶ καθαρὸς γένηται, τοῦτο στόμωμα γίγνεται. οὐ ποιοῦσιν δὲ πολλάκις αὐτὸ, διὰ τὸ ἀπουσίαν γίγνεσθαι πολλὴν, καὶ τὸν σταθμὸν ἐλάττω, ἀποκαθαιρομένου. ἐστὶ δὲ ἀμείνων σίδηρος ὁ ἐλάττω ἔχων ἀποκάθαρσιν. *Quæ Latinè redduntur in hunc modum. Porrò & ferrum elaboratum liqueſcit, ita vt fluxum reddatur, & rurſum concreſcat, atque in hunc modum faciunt ſtomomata: ſiquidem ſcoria in fundum ſubſidet, & defæcatur ferrum. Cùm verò id ſæpe factum eſt, & purum euaſit, ſtomoma efficitur. Hoc autem non ſæpe faciunt, eo quòd repurgatum multum deperdat, & pondere imminuatur. Atqui ferrum illud melius eſt, quod minus excrementi retinet. hactenus Ariſtoteles. Cuius nimirum doctrinam ſequuntur in hunc vſque diem, qui ferrarijs fornacibus, & officinis è ferro prius elaborato, chalybem conficiunt in Italia, & in alijs vniuerſæ Europæ regionibus. Quapropter eos prorſus hallucinari euidentiſſimum eſt, qui aliter ſentiunt: nempe inter antiquos Plinium, & inter recentiores Marcellum, & Braſauolum. His omnibus accedit Serapionis authoritas, magni inter Arabes Dioſcoridis interpretis: quippe qui quadringenteſimo tertio ſui operis capite de ſimplicium medicamentorum hiſtoria & viribus, id totum quod à Dioſcoride proditum eſt de ſquama ſtomomatis, de ferri ſquama poſteritatis memoriæ prodidit, ferrum tanquam genus, chalybis loco accipiens. Nec obſtat, quòd in Dioſcoridis codice ſcriptum reperiatur, ſtomomatis ſquamæ vim eandem eſſe, quæ æris ſquamæ, quanquam non adeò valenter aluum deijciat. Siquidem ego planè ſuſpicor, codicem Dioſcoridis hoc in loco eſſe deprauatum, vt in alijs quoque pluribus deprehenditur, præſertim cùm nec à Galeno, nec ab alijs veteribus recentioribusque Græcis proditum ſit, ſtomomatis ſquamam æris ſquamæ viribus eſſe ſimilem: hæc nanque aluum deijcit, illa verò contra eam cohibet. Ad hæc nuſquam memini apud quenquam legiſſe, alio metallo roborari poſſe ferrum in aciem vel mucronem elaboratum, niſi chalybe, qui Græcis ſtomoma dicitur. Quo fit, vt illorum pertinaciam mirari non deſinam, qui aliter ſentiunt. Ex his itaque haud dubiè credendum arbitror, non aliud eſſe ſtomoma, quàm chalybem, qui cùm a primordijs ſemper fuerit expetitus ad ferreorum inſtrumentorum aciem roborandam, quam aciem Græci* στόμωμα *vocant, pariter chalybem ſtomoma vocarunt. Quapropter dicebat Aetius, ſit ferrum, quod in ipſis extinguitur, ſtomoma. Hoc autem vocabulum putauerim ego ortum eſſe a* στόμα, *quod Latinis os ſonat. Acies enim, itemq; mucrones, gladijs, & telis, alijsq; ferreis inſtrumentis vſum nullum alium præbent, quàm oris. vnde Latinis quandoque dici ſolet, eos, quibus ob malefacta caput abſcinditur, in ore gladij periſſe. Plinius quoque licet ignorauerit, quid Græcis ſignificaret ſtomoma: chalybem tamen aciem, quæ Græcis* στόμωμα *dicitur, appellauit libro 34. cap. 24. ſic inquiens. Ex omnibus autem ferri generibus Serico palma eſt. Seres hoc cum veſtibus ſuis, pellibusq; mittunt. Secunda, Parthico, neque alia genera ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiſcetur. hæc Plinius. Ex quibus palàm eſt, id hoc loco Plinio aciem vocari, quod chalybem etiam Latini appellant, quodq; nos corrupto nomine ab acie, vel ab acuendo vulgo vocamus acciaio, quemadmodum & Galli acier, & Hiſpani acciel ſuo idiomate dicunt. His igitur tum rationibus, tum authoritatibus freti,* στόμωμα *potius à* στόμα *quàm à uerbo* στομόω *ortum habere putamus: quanquam etiam eorum opinio, qui à* στομόω στόμωμα *dictum exiſtimant, non ſit omnino improbanda, quòd id verbum roborare, durum facere, aciem & mucronem inducere Græcis deſignet. Sed neque illos quoque prorſus aberrare crediderim, qui ſcobem ab acie, & mucronibus, dum ſuper lapide rotante acuuntur arma, deraſam ſtomomatis ſquamam eſſe cenſent. ueruntamen hæc, quòd ſit lapidis illius ramentis admiſta, non perinde ac ſyncera probanda videtur. Squama, quæ Græcis* λεπὶς χαλκοῦ, *Latinis Squama æris appellatur:* Italis, Squama del rame: Germanis, kupfer ſchlag: Hiſpanis, Eſquama de cobre. *Quæ verò Græcè* λεπὶς στομώματος, *Latinè Squama ſtomomatis dicitur:* Arabice, Tubel, Batiture ſabartam, & Cortex aſtas: *Italicè*, Squama dello ſtomoma, *Hiſpanicè*, Eſquama de azero.

Stomoma eſſe chalybis ſquamã cõfirmatur authoritatibus.

Nomina.

Ἰὸς ξυστόν.

AERVGO RASILIS. CAP. LI.

AErugo raſa fit iis modis. In cadum, aut aliud conſimile uas, acetum quàm acerrimũ infunditur: ſuperponitur inde inuerſum æneum uas, præſertim concameratum, ſin minus, planum: fitque obſtructum, nullumque habeat ſpiramentum. exempto, quo doliolum obturaueris, operculo, decimũ poſt diem inſidens ærugo deraditur. Aut æris lamina in cadis ſuper acetum ita ſuſpenditur, ne ipſum attingat, & totidem poſt dies raditur. Aut maſſula æris, aut lamina una pluresùe uinaceis non recen-

tibus, sed iam acescentibus conduntur, & simili modo versantur. Quinetiam ex delimata æris scobe æruginem facere licet: necnon è laminis, quibus bracteæ auri conclusæ malleo ducūtur, si quis eas aceto respargat, & ter aut quater verset, donec ærugine contrahantur. Tradunt æruginem in Cypriis metallis gigni, lapidibus quibusdam nonnihil æris habentibus, quibus ærugo efflorescit: adduntque per Caniculæ æstus è quodam specu manare: sed illam paucam, & optimam esse: hanc speluncis effluentem copiosam quidem, & boni coloris, sed vitiosam, quòd lapides multos collegerit. Pluribus autem modis adulterant, aliqui pumice admisto, alij marmore, alii atramento sutorio. Sed deprehendemus pumicem, aut marmor, † dum pollice sinistræ manus madefacto, æruginis portiunculam altero atterimus: siquidem eam diffundi constat: marmoris autem, pumicisque partes coeunt non dissipatæ, demumque tractatione crebra, & humoris complexu dealbescunt. quin & dentium appressu: siquidem syncera cedit, læuis, & sine asperitate. Atramentum verò sutorium igne coarguitur: nanque si fictile, aut lamina adulterata ærugine illinatur, & feruenti cinere, aut carbonibus incalescat alterutrū, mutabitur, rubescetque id, quod atramentum sutorium acceperit; quòd id vstum suapte natura talem sortitur colorem.

† Orib. addit. καὶ τὰ ἔμολα. & lamina.

Ἰὸς σκώληξ. AERVGO SCOLECIA. CAP. LII.

AEruginis, quam vocant scoleciam, duo sunt genera. quędam fossilis est, altera factitia ad hunc modum. In mortario Cyprii æris dimidiam heminam aceti albi acrisque, pistillo cupreo conterito, donec strigmenti crassitudinem imitetur: deinde aluminis rotundi drachmam vnam, cum salis fossilis translucentis, aut marini quàm albissimi, solidique, aut certè cum nitri pari pondere teritur in sole æstuosissimis diebus, sub sydus Caniculæ, donec colorem æruginis contrahat, & concretu strigmentosum fiat: vbi autem se in vermiculorum Rhodiacis similium speciem coegerit, recondito. Efficax, & ualde boni coloris redditur, si duas partes urinæ ueteris, cum una aceti adieceris, & alia, quæ dicta sunt peregeris. Sunt qui æruginem rasilem, quæ in apparatu non respondit, gummi misto digerant in formas, & ita vendant. quod genus, vt vitiosum, improbatur. Fit & quædam ęrugo ab aurificibus, mortario, & pistillo Cyprii ęris, cum vrina pueri impubis, qua aurum ferruminant. Antedicta æruginum geneta vsto æri omnino respondent, sed magis effectu valent. Sciendum fossilem scoleciam præstantissimam esse: derasam sequi: postremo loco factitiam. mordacissima tamen est hæc, & magis adstringens. Aurificum autem ærugo rasæ respondet. Aerugines omnes adstringunt, extenuant, excalfaciunt. oculorum cicatrices emendant, lachrymas cient, nomas sistūt, vulnera ab inflammatione tuentur: vlcera ex oleo ceraque ad cicatricem perducunt: callos, & sordida vlcera purgant, cum melle coctæ: callum fistularum erodunt cum ammoniaco, collyrij modo in eas adactæ. ad gingiuarum autem excrescentias, & extuberationem vtiles. Magnopere extenuant genarum crassitiem, cum melle illitæ: uerùm post illitionem spongia ex aqua calida locus fouendus est. resina terebinthina exceptæ, cū ære & nitro lepras abigunt. Vritur ærugo, quancunque velis minutissimè fracta, comminutaque, in fictili patina, flagrantibus prunis superposita: versaturq; donec se mutet, & colorem cinereum concipiat: postea refrigerata reponitur ad vsum. Sunt qui cruda olla eam vrant, vti dictum est: sed non prorsus eundem colorem cremata reddit.

Aeruginum consid.

AEruginem, quòd colore sit viridi, officinæ, ac medici in Italia es viride nuncupant, & vulgari sermone verde rame. Verùm quanuis officinę eo in vniuersum abundent; synceri tamen parum ostendunt. Scolecia ærugine, & fossitia destituimur: quòd altera, quod sciam, hoc tempore non paretur, altera verò ab ærarijs fodinis, vbi fortasse plurima reperitur, a fossoribus non deferatur. Proinde cùm harum copia non sit, ea tantùm vtimur, quæ ęre in acetarijs cadis demisso, aut vinaceis iam acescentibus obruto, conficitur. Hallucinantur, qui credunt æruginem, & æris florem vnam, & eandem rem esse, vt superius de æris flore differentes latius ostendimus. Aeruginum vires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Aerugo gustantibus acrem qualitatem offert, digerens, detrahens, & liquans, non teneram modò, sed & duram carnem. Porrò supra dictum est nonnullos eius generis medicamenta, epulotica, hoc est, quæ cicatricem inducant, appellare, cùm ijs in tenuissimum pollinem tritis per specilli cuspidem contigerint, vlcera excrescentia, ac postridie contracta reperiant. tametsi illos haud lateat, si paulò plus impositum foret, sese vlcus non contractum, sed erosum inuenturos. Siquidem colliquat, & digerit carnem: cum medicamenta epulotica contrahant, constipent, constringant, & calli in morem illam indurent. Quin & gustum mordicat ærugo, non tantum ipsa vlcera. quod si pauculum eius cerato non pauco admisceas, id quod ex ambobus mistum est, citra morsum exterget. Dictum verò suprà est de talium medicamentorum natura, tum vt sese quidam fallunt ex talibus compositionibus, aut sarcoticam, aut epuloticam adscribentes facultatem medicamentis, quibus minimè oportet: vtpote cùm ipsa id pręstare nequeant, verùm ea, quæ ex ipsis composita sunt. Quæ ærugo ἰὸς ξυστὸν Græcis, Aerugo rasilis Latinis dicitur: Italis, Erugine rasile. Quę verò Gręcis ἰὸς σκώληξ, Latinis Aerugo scolecia nominatur: Italis, Erugine scolecia. Arabibus, Ziniar, seu Zengiar: Germanis, Spangruen: Hispanis, Cardenillo: Gallis, Verderis & Verdet.

Aeruginum uires ex Gal.

Nomina.

Ἰὸς σιδήρου. RVBIGO FERRI. CAP. LIII.

RVbigo ferri restringit: sistit fœminarum profluuia admota, potuque præstat ne concipiant. Illita ex aceto, ignibus sacris, & papularum eruptionibus medetur. Perquàm vtilis ad scabritias genarū, reduuias, & pterygia. Condylomatis prodest, gingiuas firmat, podagras illita lenit, alopecias replet. Vinum aquave, in qua candens ferrum sit restinctum, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus, & dissolutis stomacho auxiliatur.

Σκωρία σιδήρου. STERCVS FERRI. CAP. LIIII.

STercus ferri, quam scoriam vocant, eadem potest, quæ rubigo, sed inefficacius. Aconito ex aceto mulso potum, opitulatur.

FErrugo, quæ est ferri rubigo, vulgaris notitiæ est. Eius similiter scoria, quæ Latinis & stercus, & recrementum ferri & nostris vulgò spiuma di ferro appellatur, omnibus, notior est, quàm vt maiore indigeat declaratione: hæc nanque prope ferrarias officinas passim in aceruum congesta spectatur ab omnibus. Veruntamen ne aliquis fortasse decipiatur, illud nobis indictum non abibit, quòd ferri, aut æris, aut argenti scoria non est squama, quæ malleo decutitur. Siquidem hęc ferrarijs fornacibus, quibus ferri metallum funditur, indita liquescit, & iterum in ferrum coit. Scoria verò, quòd inutile sit ferri recrementum, inane, & spongiarum modo spumosum, nunquam ferrum effici potest. Scoriæ meminit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Scoria omnis resiccatorium admodum medicamentum est, potissimùm autem ferri. Siquidem ad læuorem redigens ipsam in aceto quàm acerrimo posteaque decoquens ad aures, quæ longo iam tempore purę fluxerunt, ea utor, medicamento maximè exiccatorio, adeò vt mirentur, qui præparantem me vident, & ante rei periculum fidem non habeant, aures tale posse ferre medicamentum. Porrò argenti scoriam propriè helcysma appellant. Verùm emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Paratur è ferro oleum (quidam ferri quintam essentiam vocant) hoc modo. Sumito ferri scobem lima derasam, & ignium vi (ut chymistæ dicere solent) ad calcis speciem redactam, aut huius vice rubiginis anchoræ, qua naues sistuntur, quantum libet. Hæc in tenuem puluerem trita, in aceto acerrimo distillato, in aqua calentis balnei; non tamen feruentis, aut in equino fimo calente, in vase vitreo macerato, donec acetum rubicundum fiat. Præterea declinato vase acetum in aliud vas effundito, quousque clarum effluxerit, & seruato diligenter, & iterum super idem ferrum aliud acetum imponito, maceratoque in balneo, eodem modo ad rubedinem vsque, eademque seruata ratione extrahito, & iterum, atque iterum acetum addito, quousque nihil amplius ruboris concipiat. Deinde acetum rubicundum factum in distillatorium uas vitreum conijcito. & in fornace collocato. cineribusque obducito, & succenso igne ad destillandum sinito, quousque fluxerit acetum, aquæ stillatitiæ modo. & postea vase è fornace exempto, illud frangito, et ferream materiam in fundo residentem extrahito, terito, & in aliud vas reponito affusa communi aqua, quę prius distillata fuerit, & simul in balneo præscripto macerari sinito, duorum dierum spatio. Eximito deinde, & per filtrum (vt chymistæ dicunt) distillandum parato, & id omne, quòd fluxerit, in uase aliquo asseruato, quousque in sal concreuerit. Id demum conterito, & in vitreum uas retorti colli, ita a chymistis appellatum, collocato, & valido igne oleum elicito, quod rubrum emanabit. Hos seruato diligenter. Siquidem eximium, rarumque habebis medicamentum, ad omnes Iocinoris, & splenis obstructiones, vbi cæteris auxilijs morbus expugnari nequeat, sed sumentes prius medicamentis attenuantibus, & aluum subducentibus purgatos esse oportet. Datur Iocinorosis drachmæ pondere ex aqua Intubi, aut cichorij, aut Agrimonij, lienosis verò ex aqua aspleni, aut adianti, aut Tamarisci. Ac ad ea omnia mirificè præstat, ad quæ, Rubiginem & scoriam præstare scribit Dioscorides. Cæterùm vbi quis per se parare nesciat. Chymistas consulat. Rubigo ferri Latinis dicta, ἰὸς σιδήρου Græcis appellatur: Arabibus, Seda alhadid: Italis, Ruggine del ferro: Germanis, Eysen rost: Gallis, Ruilleure de fer. Quæ verò Græcis σκωρία σιδήρου, Latinis, Scoria, Stercus & Recrementum ferri dicitur: Arabibus, Chabt alhadid: Italis, Spiuma di ferro: Germanis Schalken: Hispanis, Mozo de herrera, & Mozo de fragua.

Rubiginis, & Scorię ferri consid.

Scoriæ uires ex Gal.

Nomina.

Μόλιβδος πεπλυμένος. PLVMBVM ELOTVM. CAP. LV.

LOtura plumbi sic fit. In mortarium plumbeum aquam iniiciens, pistillo plumbeo terito, donec nigrescat aqua, & limi modo crassescat, aut lutulenta reddatur: linteo deinde colato, aquam superinfundens, quò facilius quicquid est resolutum incerni possit. hoc iterum facito usque dum satis tibi habuisse videatur: vbi consederit priore aqua effusa nouam adiiciens, vt cadmiam lauato, donec nulla extet nigritia: postea in pastillos cogens reponito. Quidam scobem mundi plumbi lima quæsitam, mortario pistilloque lapideis terunt, aut manibus cum aqua paulatim adiecta fricant, donec nigrescat: mox ubi id pessum ierit, effusa aqua, colligunt in pastillos. nam tritum vehementer, cerussæ simile redditur. Alii elimatæ scobi modicam plumbaginem adiiciunt, affirmantes ita elotum plumbum præstantius esse. Potest refrigerare, adstringere, inducere, mollire, explere caua, sistere oculorum fluxiones, & vlcerum excrescentia. Sanguinem supprimit: prodest contra sedis vlcera, condylomata, & hæmorrhoidas, ex rosaceo: item ad ea, quæ ægrè cicatricem ducunt: & in totum spodii effectus præbet, nisi quòd non obducit crustas. Syncerum plumbum affrictu, marini scorpionis, draconisque plagis auxiliatur.

Μόλιβδος κεκαυμένος. PLVMBVM VSTVM. CAP. LVI.

VRitur plumbum sic. Super quàm tenuissimas plumbi laminas, fictili nouo inditas, sulphur inspargito: additisque aliis rursus laminis, interiecto semper sulphure, usquedum vas expleueris, succendito. flagrante autem plumbo, ferrea rude versato, donec perfectè redigatur in cinerem, nihilque è plumbo non ustum hæserit. tum demum obstructis naribus eximito: alioquin halitus plumbi noxius sentitur. Aut elimatam plumbi scobem in olla sulphure vrito. Alii laminas in fictili crudo, vt dictum est, imponunt fornaci, aut foco, & circumlinentes operculum, dato exili spiramento, urunt. Alii pro sulphure cerussam, aut hordeum inspargunt. Alii integras laminas imponentes, acri igne vtuntur, & rudicula ferrea continuè mouent, dum in cinerem soluantur. Sed difficilis huiusmodi ustio, & si vehementius vratur, contrahit spumæ argenti colorem. Magis tamen nobis placet prima vrendi ratio. Plumbum ustum lauatur vt cadmia, & reconditur. Eosdem effectus habet, quos plumbum elotum, sed multò acriores.

Σκωρία μολίβδου. RECREMENTVM PLVMBI. CAP. LVII.

REcrementum plumbi, quod scoriam vocant, optimũ est, densum, fractu contumax, cerusam planè repræsentans, nihil plumbosi habens, quod ad luteum colorem accedit, & vitri splendorem

 imitatur.

imitatur. Eadem quæ plumbum exustum potest, sed magis adstringit. Lauatur in in mortariis infusa aqua, & refusa summa aquæ parte luteum colorem duxit: idque sæpius, dum recrementum absumatur. Dein vbi consederit crassamentum, aqua effusa, digeritur in pastillos.

Μολιβδοειδής. MOLYBDOIDES, SIVE LAPIS PLVMBARIVS. CAP. LVIII.

MOlybdoides lapis à plumbi similitudine dictus, respondentem recremento vim habet, & eodem modo lauatur.

Scoriæ plũbi consid.

PLumbi abluendi, atque etiam comburendi ratio, adeò lucidè constat à Dioscoride prodita, vt operæpretium non sit plura de ea referre. Veruntamen animaduertendum est, plumbi recrementum, quod Dioscoridi scoria vocatur, non esse plumbaginem, quæ excrementi instar, vbi plumbum igne liquescit, ab eo secedit. Quippe quòd hæc nil aliud sit, quàm purissimum plumbum, quod ignis vstione, cineris speciem induit. Hęc enim in plumbarijs officinis in purissimum plumbum facilè redigitur, quemadmodum & argenti spuma. Plumbi itaque scoria fit tantùm in fornacibus, vbi plumbi lapis metallicus funditur. Siquidem hoc probè fuso, artifices plumbum, quod inde effluxit, in scrobiculam extra fornacem delabi sinunt. Vbi verò adhuc calens concreuit, aqua frigida perfunditur, quousque scoriam exuat: quæ (vt Dioscorides inquit) densa admodum est, & fractu contumax, colore in luteum vergente, & vitri splendorem prę se ferens. Huius complures vidimus aceruos in Tridentino agro, ac etiam in comitatu Tirolensi, vbi innumeræ metallorum fornaces, die noctuque ignibus aguntur. nanque in ijs locis metallorum recrementa, extra officinas abijciunt, monticulos ex his struentes. Quod si accidat metallicos lapides ægrè igne in fornace liquescere, scoriæ huiusce partem admiscent, quoniam huius adminiculo citius metalla ignibus cedunt. Reperi ego sæpius plumbi, argentique scoriam adeò versicoloribus lineis intersectam, pellucidamque, vt id vitri genus, quod vulgò Venetijs appellant Smalto, omni ex parte referret. Quare oportet eos, quibus in animo est, certam & exquisitam harum rerum cognitionem assequi, metallorum fodinas, & fornaces adire, non autem ea in pharmacopolijs quærere, vbi omnia ferè metallica medicamenta spuria, & adulterijs vitiata reperiuntur. Cæterùm qui Lapidem plumbarium, siue molybdoidem hodie legitimè ostendat, habeo profectò neminem, ni fortè fossilis quoddam cadmiæ genus demonstrent, quod plumbum colore imitetur, qualis illa, quam vulgò vocant Marchesita di stagno: quanquam hanc equidem molybdoidem esse non ausim affirmare, quòd nullum latius Molybdoidis historiam scriptis mandasse compererim, quàm ipse fecerit Dioscorides. qui tamen eius historiam tam paucis perstrinxit, vt difficile admodum sit decernere, quinam lapis nobis legitimam molybdoidem repræsentet. Etsi fortasse non aberrarent, qui dicerent, plumbi lapidem ignem in fornacibus non expertum, veram esse molybdoidem. quippe quòd hic colore, & pondere plumbum maximè referat. De plumbo diffusè satis disseruit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. Plumbum facultatis est refrigeratorię. Siquidem non modò multam habet substantiam humidam à frigore congelatam; sed & aeream, paucam autem terream. Igitur quòd plurimum habet essentię humidæ frigore coactæ, indicium tibi esto, quòd vbi admotum est igni, celeriter fundatur, fluatque. Quòd verò & aereæ sit particeps, hoc habeto signum omnium, quę nouimus, vnicum plumbum tum mole ipsa, tum pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, aerem habentibus turbidum, ita vt quæcunque illic ponantur, celeriter situm colligant. Tum etiam plumbea statuarum vincula, quibus earum pedes annectuntur, sæpenumero creuisse visum est, & quędam adeo intumuisse, vt ex lapidibus dependerent crystalli modo. Atque hæ probabiles quidem sunt humiditatis eius, frigiditatisque notę, priusquàm experimentum fiat: cæterùm scientificę, & certæ per experientiam cognoscuntur. Præparato igitur mortario, simulque pistillo, vtrisque ex plumbo, infunde quemlibet liquorem: itaque terito, vt & pistillus, & plumbeum mortarium succum quendam reddant. Id quod ex vtroque constabit, multò erit frigidius facultate, quàm liquor ipse fuerat. Licet autem & aquam, & vinum tenue aqueum, & oleum injicere, aut quiduis eiusmodi. At si etiam plus efficere succum voles refrigeratorium, oleum omphacinum sit, aut rosaceum, aut melinum, aut myrtinum. Porrò si succo, qui proueniet, vti voles, optimum habebis remedium & ad phlegmonas in sede cum vlcere, aut rugis & ad eas, quæ in pudendis, testibusque, & vberibus consistunt: similiter aduersus cæteras omnes fluxiones incipientes, quæ aut in inguina, aut in pedes, aut in alium quemuis articulum decumbunt. Sed & vlceribus rebellibus vtile est. Nam & ad cancrosa eo vtens, virtutem medicamenti mirabere. Quòd si celeriter multum plumbei succi colligere voles, conare in sole terere, aut quocunque certè modo aere excalfacto. Ad multa autem vtile habebis medicamentum, si adfuso refrigerantium succorum quopiam teras, ceu semperuiui, cotyledonis, intybi, lactucæ, chondryllæ, psyllij, omphacis, portulacæ. Porrò si qua horum non facilè in succum soluuntur, velut portulaca, misceto illis aliorum succorum quempiam, velut omphacis. quin & ipse per sese prædicto mortario inditus, medicamentum efficit refrigeratorium longè pulcherrimum. Quin & in laminam diductum plumbum absque alio ullo, ijs iam per sese athletarum sese exercitantium lumbis insternitur, vbi venereis somnijs vexantur scilicet: nimirum haud obscurè eos refrigerans. Sed & bractea ex plumbo tenuis facta, probè ganglio illigata: planè ipsum dissipat. Illigabit autem probè quisquis ab Hippocrate didicerit, in ipsam noxam potius firmandum, quam hinc vel inde. Mirum ergo non est, si plumbum crematum, ac rursus ablutum, refrigerantis efficiatur facultatis, cùm ante lotionem mistæ fuerit. Et hoc ipsum medicamen, nempe plumbum combustum, bonum est ad vlcera rebellia. vbi verò lotum fuerit multò optimum medicamentum est, & ad vlcerum impletionem, & ad eadem cicatrice obducenda. Conuenit & chironcis quæ vocant vlceribus: & cancrosis omnibus, & putredinosis, tum ipsum per sese, tum medicaminum ad cicatricem perducentium quibusdam commistum, quale est, quod ex cadmia conficitur. Cæterùm soluendum est principio, si copiosa sit sanies, quotidie: sin minus tertio, aut quarto quoque die. Verùm foris spongiam imponito aquæ frigidæ, quæ si desiccetur, rursum mergatur. Sed hæc fusius, quam pro instituto diximus, plusculum sermonis affinitate prouecti. At tempus iam est sequentia deinceps persequi. hactenus Galenus. Plumbum lotum sic Latinis μόλιβδος πεπλυμένος Græcè dicitur: Italis, Piombo lauato. Plumbum vero vstum Latinè dictum, μόλιβδος κεκαυμένος Græcè, Piombo abbrusciato Italicè vocatur. Quæ deinde σκωρία μολίβδου Gręcis, Latinis Plumbi recrementum, & plumbi scoria appellatur: Italis, Spiuma del piombo. Quę denique μολιβδοειδὴς Græcè, Molibdoides item, & plumbarius Latinè nuncupatur: Italicè, Pietra piombaria.

Lapidis plumbarii consid.

Plumbi facultates ex Gal.

Στίμμι. STIBIVM. CAP. LIX.

STimmi optimum, quod splendidissimũ est, modoq; nitedularum emicat, confractu crustosum, nihil terrę, aut sordidi habens friabile, quod stibi appellarunt, alii platyophthalmon. Vis eius adstringere, meatus

re, meatus obstruere, refrigerare, excrescentia in carne cohibere, ulcera ad cicatricem perducere, sordes, & ulcera oculorum expurgare: sistit & sanguinem è cerebri membrana profluentem, & ut in uniuersum dicatur, uis usto plumbo similis est. Priuatim, ambusta igni in pustulas erumpere non patitur, cum adipe recenti illitum. crustosas exulcerationes ad cicatricem perducit, cum cera, & exigua cerussa. Torretur pinsita farina circumlitum, & carbonibus obrutum, donec carbunculetur crusta, exēptumque restinguitur mulieris lacte, quæ marem peperit, aut uetere uino. Vritur etiam carbonibus succensis efflatum, quoad igni deflagret: si enim paulò magis concremetur, plumbum fit. Lauatur ut cadmia, & æs. Sunt qui ut plumbi recrementum eluant.

Stibij consid.

STimmi, siue Stibium, recentioribus medicis, chymistis, ac seplasiarijs, qui Mauritanorum doctrinam sectantur, Antimonium dicitur, quòd hoc nomine Serapio, & Auicenna Stibium appellauerint. Huius fodinæ pluribus locis habentur in nostro Senensi agro, sed præstantissimum foditur in maritimis nostris Massano solo, ac Suanensi: quinetiam in comitatu sanctæ Floræ prope Syluenam oppidum. Venetias adfertur ex Germania, fornacibus prius fusum, & in massas concretum. Aiunt artifices, qui campanas conflant, has edere sonitum magis concinnum, magisque auribus gratum, ac sonorum, si stibij nonnihil cæteris admisceatur metallis, dum unà in fornace liquantur. Is etiam expetitur, qui uasa è stanno conficiunt: item ijs, qui metallica faciunt, & poliunt specula: ijs præterea, qui calcographis characteres, & typos effingunt. Id tantùm differentiæ esse inter plumbum, & stibium ait Brasauolus Ferrariensis, quòd plumbum ignium ui liquescat, stibium uerò nunquam, sed facilè teratur in puluerem. Sed eius opinionem falsam esse deprehendit experimentum. quandoquidem stibium igni admotum, perinde ac plumbum colliquescit, & fluit. Cuius rei nos sæpius periculum fecimus, dum oleum nostrum ex stibio conficeremus, quo quidem magno successu utimur ad contumacia, sinuosaque ulcera sananda. ad id siquidem stibium pluries fundere oportet, ut syncerius, puriusque reddatur. Cæterùm admonitos lectores uolumus, oleum hoc nostrum è stibio paratum, non illud esse, quo chymistæ argentum in aurum mutari fabulantur, sed aliud ab eo longè diuersum: tametsi hoc nostrum ex sese plus auri fundat, quàm illud chymistarum. Sed ut ad institutum nostrum reuertamur, mihi planè uanum uidetur asserere stibium igne haudquaquam liquescere. Nam cum quolibet metallo, siue ferrum sit, siue chalybs, in fictili fusorio permistum, ea celerius eliquandi præbet materiam. Quam ob causam qui ferreos, sphericosque globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium ferro admiscerent, nunquam sanè (vt pro certo affirmant) id facerent. Stibij mentionem fecit Plinius lib. 34. cap. 6. ubi ita scribit. In ijsdem argenti metallis inuenitur, ut propriè dicamus spumæ lapis candidæ, nitentisque, non tamen translucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrum, alij larbason. Duo eius genera, mas, & fœmina. magis probant fœminam. Horridior est mas, scabriorque, & minus ponderosus, minusque radians, & arenosior. Fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisque non globis dehiscens. hactenus Plinius.

Brasauoli erratum.

Stibij uires ex Gal.

Stibij vires retulit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his uerbis. Stimmi ad facultatem desiccantem adiunctam habet hoc medicamen adstrictionem: quamobrem & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria quæ uocant, & siccis, quæ utique sicca collyria cognominant. hæc Galenus. Cæterùm stibium uim deiectoriam sortitur præstantissimam: quanquam recentiorum nullus præter unum Theophrastum Paracelsum, hoc literis memoriæque mandauit. attamen inter antiquiores solus Dioscorides, uno tantùm loco de stibij deiectoria facultate meminisse uidetur, capite de agresti cucumere, ubi sic habet, de elaterio disserens. Elaterium bilem, ac pituitam utrauis parte extrahit: optima suspiriosis est purgatio. quod si in animo sit deiectionem moliri, adiecto salis duplo, & Stibij quod colore sufficiat, ex aqua erui magnitudine catapotia dato. Hæc ille. Quare non equidem grauabor in studiosorum gratiam ea hic commemorare de huius medicamenti uiribus, quę uidi, atque etiam à medicis quibusdam fide dignis accepi. Etenim Andreas Gallus medicus Tridentinus, qui iandudum honoratissimè medicinam fecit Serenissimo Ferdinando Archiduci Austrię, Dominus meus clementissimus, ex multis uigilijs magnisque laboribus, quos in studia, & seruitium insumpserat, inciderat in malam ualetudinem, nempe in pulmonum, cordis, & uentriculi inflammationem: unde uehemens admodum sitis consequebatur, quę nullo quidem potu extingui poterat. Prę terea epiglottidis tumore, & tanta palati siccitate uexabatur, ut uix loqui posset. Quinetiam cordis palpitationem patiebatur adeò magnam, ut nocte repente expergefactus putaret per cubiculum aliquem obambulasse. His denique malis accesserat capitis distillatio, à qua sępius suffocari metuerat. Porrò metum mortis augebant uires, quę tot morbis quasi hostibus obsessę, facilè poterant deficere & opprimi, ex eo pręsertim, quòd nullus esset cibus, qui appetitum languescentem excitaret, atque ita uires instauraret, uel saltem conseruaret. Addam quòd os & guttur eius saporem tetrum & carbonibus similem reddebant. quę sanè omnia dictę inflammationis erant indicium non obscurum. Cùm igitur res sua per aliquot dies ita se haberet, atque in maximo uersaretur discrimine, neque ullum perciperet leuamentum suarum ęgritudinum ex multis medicinis factis, ad Stibium, quod Mauritani Antimonium uocant, me nesciente, confugit: quoniam sępe audiuerat medicamentum hoc sibi mirificè commendatum fuisse à Georgio Handschio medico haud uulgari, qui illius experimentum fecerat in morbis difficillimis. Hac itaque ratione ductus Stibij in tenuissimum puluerem redacti, & rhodosacchari exiguo admisti, tria tantùm grana sumpsit. atque paruo pòst temporis spatio sensit medicamentum illud uentriculi subuersionem moliri, ac leuem quendam calorem excitare. Mox erupit uomitus, quo solùm quasdam cibi particulas reiecit, etsi superiori die non cœnasset. Hunc paulò pòst alius secutus est uomitus similis: cui successit bilis flauę reiectio ad unciarum ferè quatuor pondus. Hęc autem omnia euenerunt horę tantùm dimidię spatio. Ex quibus nimirum illud cepit iuuamenti, quòd statim omnis ventriculi labor sedatus est. Ex eo uerò quòd hora pòst ter biliosa infernè excreuit, in quibus crassa quędam residebant (hęc simul duarum librarum pondus ęquare poterant) factum est, ut ab illa cordis palpitatione, capitis fluxione, & epiglottidis tumore statim sit liberatus. qui prę terea neque sitim molestam habuit, neque cibi fastidium perpessus est. Quamobrem is corporis salutem ipsamque uitam in tot morbis deploratam, Deo primùm, deinde huic medicamento acceptam retulit. Alium quoque Stibii intus assumpti effectum silentio non dissimulandum mihi narrauit idem Georgius Handschius, cuius superius memini. Is enim cùm esset pestilentia correptus, ob idque maxima totius corporis imbecillitate affectus, cordis tremore, spirandi difficultate, capitis dolore, & sinistri inguinis abscessu, circa noctis crepusculum Stibij rhodosaccharo admisti tria grana sumpsit. atque post horę dimidium uomitionibus reiecit magnam pituitę, bilisque tum flauę, tum porraceę quantitatem, cum prospero admodum successu. Siquidem ex uomitu (sic ille dicebat) statim sublata est spirandi difficultas, ac cordis tremor cessauit. Vomitum deinde subsecuta est copiosa alui deiectio sine vlla ægrotantis molestia. post quam reliqua pestis symptomata prorsus euanuerunt, atque adeo breui is fuit integræ sanitati restitutus. Id quod etiam alijs contigisse scio, qui hoc admirabili medicamento sunt usi in ea pestilentia quæ anno 62. & 63. in tota ferè Boemia grassabatur. siquidem quàm plures seruati sunt pestilentia affecti, qui Antimonij hyacinthini nostri, grana tantùm quatuor ex antidoti liberantis drachma in morbi principio deuorarunt. Præterea Stibium opitulatur omnibus in

Stibij uis deiectoria.

uniuersum morbis, quos atra bilis excitauit, ijsque præsertim qui hypocondriacham obtinent inflationem. equidem uidi Pragæ Bohemorum parochum, qui melancholicus factus planè desipiebat, multaque stultè loquebatur. Huic sanè exhibitum fuit Stibium granorum duodecim pondo: quod paulò post copiosè atram bilem per aluum eduxit, cui erant admista (ut ego, qui uidi no catus tanquàm ad miraculum, testari possum) ramenta ueluti carnis, quæ magnos uarices in particulas dissectos præ se ferebant. nanque excrementa illa sanguinem nigerrimum repræsentabant potius, quàm ullum ex alijs humoribus. Hoc utique illi tantam opem tulit, quòd postera die uisus est bellè pristinam mentis suę sanitatem recuperasse. Et quoniam is erat corpore robusto & animo forti, ideo non est mirum, si facilè & sine ullo incommodo tulerit tantam illius medicamenti quantitatem. quanquam audax nimis fortè habendus est ille, qui eam exhibuit. Datur etiam Stibium utilissimè diuturna febre consumptis, & ijs qui spirandi difficultate laborant, pręcipuè asthmaticis. Prodest item conuulsis, comitialibus, ueternosis, resolutis, & ijs qui coli dolore cruciantur. Extant quoque apud me nonnullorum Medicorum Italorum Epistolę, quæ (Deo optimo maximo duce) prodibunt in lucem, in quibus de Antimonio admiranda quædam leguntur. Extant & aliorum quoque testimonia, & præsertim Illustrissimi Comitis Octauiani Langoschi, & Viri optimi, nec unquàm satis laudati Lucæ Contilis Senensis. Siquidem, hic sanitatē pluribus simul morbis impeditam, & quæ a peritissimis medicis restitui nunquàm potuit, Antimonio acceptam refert: ille uerò constanter asseuerat, se quàm plurimos sanasse, qui ferè deplorati agebant. Cæterùm sunt qui asserunt Stibium sumptum non secus humana corpora ab omnibus excrementis expurgare, atque idem reliqua omnia metalla, instrumentaq; metallica, quibus adijcitur, ab omni sorde purificat. Atqui in eius exhibitione diligenter animaduertere oportet, ut illud quod exhibetur, sit præparatum. Hanc ob causam nos hic eius parandi rationem subijciemus. Eligito Stibium optimum, quod (ut Dioscorides tradit) splēdidissimum est, modoque nitedularum emicat, cōfractu crustosum, friabile, nihil terræ, aut sordidi habens. Id primùm in puluerem facito: deinde in fictile uas, quod amplum sit, conijcito: tum demum carbonibus succensis ad calcinandum (ut chymistarum uerbo utar) sub dio exponito, atque interim cochleari ferreo spatula ita Myropolis appellata cōtinuè moueto. Hoc uerò dum fit, fumus exhalat tenuis, sulphur & auripigmentum redolens, qui si ore attrahatur, crebras interdum excitat uomitiones. quapropter qui uersant, uentis terga opponunt. Versare autem assiduè expedit: nam si paulisper cesses, uel comburitur Stibium, uel liquefit. Versato itaque diligenter, quousque in glebas concrescat. quas cum uideris, sublato ab igne fictili, quod cōcreuit, rursus in puluerem redigito, atque eidem fictili impositum carbonibus reddito, assiduoque uersato. Id quod toties repetendum est, quoties coalescentes glebulæ postulauerint. Ita quoque tandiu uersare conuenit, quoad corpuscula illa, quę emicant, splendorem suū amiserint, uapor omnis cessauerit, fœtor obsoleuerit, & Stibium in calcem conuersum subalbicantis cineris colorem contraxerit. perfecti autem operis signum erit, si prunis ardentibus inspergatur, nihilque prorsus fumi emittat. Post hæc sumito huiusce calcis, exempli gratia, libram mediam, chrysocollæ factitiæ, semunciam. Deinde chrysocollam & Stibium terito in tenuem puluerem. Mox omnia simul misceto, atque in fictili fusorio, quo utuntur aurifices, igni uehementi admoueto: uas super laterem aut testaceum aliquod, fictilis ollæ fundum prius collocatum, & fictili operculo contectum, carbonibus accensis circundato. Veruntamen operæpretium est in hoc magnam adhibere diligentiam, ne res illæ comburantur. Quare tenacula ferrea sublato cooperculo, nonnunquam inspiciendum est an colliquescat. Nam ubi colliquatum fuerit, illicò uas ab igne eximito, & super inuersa pelui ex auricalco fabricata, qua tonsores utuntur, proijcito. Quàm primum enim ibi concrescet in laminas, quæ colore, & nitore chrysopatios, quos hyacinthos appellant, atque etiam nonnunquàm granatos referunt. Vbi autem lapillos paruos & rotundos parare sit animus, guttatim è fusorio uase super eadem pelui fusum antimonium effundito. Cæterùm chrysocollæ uicem feliciori successu mihi præstat sal fossile chrystalli modo pellucidum. sufficitque in tribus Antimonij uncijs semidrachmam addere. Verùm omnes admonitos uelim difficillimè a quoquam parari posse Hyacinthinum antimonium, etiam peritissimo chymicæ artis magistro, nisi prius ab altero parari diligenter inspexerit. quum non semper ijs etiam succedat pellucidum, qui sæpe ac sæpius illud parauerunt. Cùm autem hoc medicamento uti uolueris, in puluerem redigito, datoque trium uel quatuor granorum pondere: id tamen pondus in robustioribus nonnihil augeri potest. Stibium ita præparatum commodissimè admiscetur rhodosaccharo, cui etiam mastiches modicum adijcitur. Atque hactenus de Stibij non uulgari efficacia ac præparatione. quæ equidem omnia (ut ingenuè fatear) in primis debeo Andreę Gallo uiro clarissimo, cuius suprà mentionem feci. Stibium quod Latinis, στίμμι Græcis uocatur: Arabibus, Atimad, seu Atimad: Italis, Stibio, & Antimonio: Germanis, Spyesz glasz, & Rohspyesz glasz: Hispanis, Piedra de alcohol.

Nomina.

Μολύβδαινα MOLYBDAENA, SEV PLVMBAGO. CAP. LX.

Molybdæna optima est flaua, argenteæ spumæ æmula, modicè splendens, cùm teritur rufa, cocta cū oleo iecinoris colorem trahit. Vitiosa est, quæ aerem, aut colorem plumbeum refert. Gignitur ex auro, & argento. Est etiam quædam fossilis, ad Sebastiam, & Corycum inuenta. Quo in genere probatur, quæ lapidosa non sit, aut recrementosa, sed nitens, & flaua. Vim habet spumæ argenti, aut recremento plumbi similem. Vritur, lauaturque eodem modo. Miscetur conuenientissimè medicamentis, quæ lyparas uocant, atque emplastris minimè mordentibus. Carnem recreat, & ulcera ad cicatricem perducit: glutinantibus tamen medicamentis, aut abstergentibus non conuenit.

Molybdænæ consid.

Molybdæna, ut Dioscorides testatum reliquit, factitia est, & fossilis. Factitia fit in fornacibus, ubi auri, et argenti metallum funditur. quandoquidem ubi auri, uel argenti uena, siue materia plumbi, tantum sibi admistum non habet, quantum ad eius liquationem moliendam satis esset, qui operi præsunt, aut lapidem, à quo plumbum elicitur, aut plumbum ipsum superaddunt: quod tamen ignium ui partim cum admistis metallis coit, partim uerò argenti spumæ modo fornacis solio cohæret, & in molybdęnam uertitur. Hoc itaque cùm probè nouisset Plinius, libro 34. cap. 16. de hac Molybdæna disseruit ijs uerbis. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim è sua prouenit uena, nec quicquam aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisque uenis conflatur. Eius, qui primus fluit in fornacibus liquor, syncerum appellatur plumbum: qui secundus, argentum: qui remansit in fornacibus, galena, quæ portio est tertia addita uenę. Hæc rursus cōflata dat nigrū plumbū, deductis partibus duabus. Idē præbet argenti spuma, quæ Græcis lithargyros dicitur. hactenus Plinius. quamobrem facilè asserere ausim, nil aliud esse Molybdænam, quàm lithargyrij speciem, quæ postquàm è fornace fluxere metalla, in ipsius fornacis fundo concreta, perustaque residet. Proinde non ab re dixisse uidetur Galenus, quòd Molybdæna ijsdem polleat uiribus, quibus & argenti spuma. Quæ autem in terræ uisceribus fossilis nascitur, nil aliud sanè fuerit, meo iudicio, quàm metallicus ille lapis, qui plumbum, & argentum simul continet. Hunc equidem testari possum uaria se facie ostendi: quippe quòd alius sit colore luteo, alius cinereo, alius cæruleo, alius uerò scintillans cernatur, atque nitorem præ se ferens, pro uarijs, ac diuersis terrę uaporibus, quæ in metallicos lapides feruntur. Quòd autem eiusmodi sit Molybdęna fossitia, testis est Plinius libro 34. cap. 18. ubi sic inquit. Est & Molybdęna, quam

alibi galenam uocauimus,plumbi,& argenti uena communis. Et libro 33. cap. 6. ita scribit. Argenti metallum terra est, alia rufa, alia cinerea. Excoqui non potest,nisi cum plumbo nigro,aut cum uena plumbi,quam galenam uocant. hæc Plinius. Cæterùm palàm est,molybdænam factitiam nihil a lithargyro differre. Hoc non latuisse Galenum,eius uerba declarant libro 9. simplicium medicamentorum,dum ait. Molybdæna similem lithargyro uim possidet, tantùm à media temperie ad frigidum paululum quid recedens. Sed nec abstergentis facultatis est particeps. Vtraque autem hæc medicamina liquari possunt:ac non ut lapides,& cadmia,& arena liquationem respuunt,sed celerrimè liquantur, ubi oleo additum nonnihil aceti est: liquantur tamen etiam admista aqua,sed diutissima coctione. Porrò ceu in Cypro cadmiam,quæ in montibus, & riuis nascitur accipiebam,quæ & ipsa lapidis,ut dixi,species est:ad eundem modum molybdænam multam, cum alijs proiectam lapidibus conspexi in uia, quæ ad Ergasteria ducit à Pergamo. Vocatur autem Ergasteria pagus quidam, in quo & metalla sunt inter Cyzicum, & Pergamum quadringentis,& quadraginta stadijs distans a Pergamo. Μολύβδαινα sic Græcè,ut etiam Molibdæna Latinè dicitur: Italicè, Piombaggine.

Molybdænæ uires ex Gal.

Nomina.

Ἀργύρου σκωρία. ARGENTI RECREMENTVM. CAP. LXI.

RECrementum argenti,quod scoriam uocant,aut helcysma, aut encauma, molybdænæ uim habet. quare emplastris,quas phæas appellant,additur,ac medicamentis,quæ cicatricem obducunt, utpote cùm adstringat,extrahatque.

COmplures argenti scoriæ aceruí,quam uulgò Loppa uocant artifices, extra fornacum domos uisuntur in agro Tridentino prope Perzenum,& Lauisium,& in comitatu Tirolensi,ubi perpetuò argenti metallum in fornacibus uritur, ut in præcedentibus diximus de plumbi scoria differentes. Facie hæc uitrum, quod Veneti ab inditis quibusdam uulgò Smalto dicunt, adeò refert,ut perdifficile sit alterum ab altera dignoscere. Varijs hæc coloribus conspicitur,pro admistorum (opinor) fossilium uarietate. nigricat tamen cùm plurimùm,& quibusdam exaratur lineis cùm cæruleis,tum etiam uiridibus. Nec deest etiam quæ uiridi tantùm,& quæ solùm cæruleo spectetur colore. Huic uires reddidit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his uerbis. Argenti scoriam propriè helcysmam appellant. Emplastris quibusdam resiccatoriæ facultatis commiscetur. Quod Latinis Argenti recrementum, Græcis ἀργύρου σκωρία uocatur: Italis, Scoria dell'argento.

Argenti scoriæ consid.

Vires ex Gal.

Nomina.

Λιθάργυρος. SPVMA ARGENTI. CAP. LXII.

SPuma argenti quædam gignitur ex arena,quam molybditin uocant, in fornacibus conflata, donec perfectè igni incandescat:altera ex argento: tertia ex plumbo. Probatissima est Attica: secunda Hispaniensis:has sequitur,quæ fit Dicæarchiæ,idest Puteolis, Baijs,in Campania, & Sicilia. plurima enim hisce locis è flagrantibus laminis plumbeis gignitur. Quæ flauo colore splendet, chrysitis appellatur, omnium optima:quæ in Sicilia,argyritis:quæ ex argento, calabritis. Vis autem adstringere, mollire, explere caua,excrescentia in carne reprimere, ad cicatricem ducere, refrigerare,& occludere. Vritur argenti spuma,confractis partibus ad magnitudinem iuglandium prunæ superpositis:ita accensa follibus,ut conflagret,abstergitur insidens spurcitia, & reconditur. Aliqui ter aceto,aut uino restinguentes, rursus urunt,& eadem prosecuti,reponunt. Lauatur ut cadmia. Vt argyritidi nominatæ,aut,si desideretur,alteri candor detur,ea in partes magnitudine fabarum confracta, chœnicis Atticæ mensura, fictili nouo superfusa aqua,addito candidi tritici pari pondere, priuatimque pugillo hordei, linteolo puro,raro,ansulis uasis alligato, coquitur, donec hordeum fractum dissiliat. deinde omnia in nouum craterem oris ampli transfunduntur:triticum abijcitur, spuma argenti uehementer manibus affricando, infusa aqua lauatur, assiccataque in Thebaico mortario teritur, affusa feruente aqua, donec soluta fatiscat. Excolata aqua,iterum tota die teritur, & uesperi infusa calida aqua finitur: mane colis excernitur,alia infunditur,atque ter die excolatur. Id septem diebus fieri solet:postea additis ad singulas minas spumæ argenti,quinis salis fossilis drachmis,infusaque calida aqua, ter die teritur, & addita aqua excolatur:cumque inalbuerit,calida infusa, idem facito, dum nullam prorsus salsedinem resipiat. demum ardentissimo sole siccata, eiecto prius humore reconditur. Sin minus mina spumæ argyritidis diligenter teritur,addito sale fossili trito, triplicato pondere,in fictile nouum conijcitur, aqua infunditur,ita ut superemineat: mouetur quotidie mane et uesperi, aquaque superinfunditur, priore nequaquam effusa. hoc fit triginta diebus:nanque nisi moueatur,crassescit usq; ad duritiem testæ. Post hæc effusa leniter muria,in Thebaico mortario spuma argenti teritur,coniectaque in fictile aquam continens,manibus diligenter agitatur, mutata subinde aqua, donec nullum salsuginis indicium præbeat. deinde quod ex argenti spuma candidum apparet,in uas aliud transfertur,& redactum in pastillos,plūbea pyxide conditur. Alij spumam argenti in fabarum magnitudines confractam,in uentre suillo crudo ex aqua coquunt,dum uiscus eliquescēs contabescat,exemptamq; cum sale pari terunt,& ut supra dictum est lauant. Sunt qui salis libram unam,& spumæ argenti tantundem,in sole terant,aqua continuè mutata,dum candor ei detur. Alia ratio. Sumito quantam uis argenti spumam: ubi lana candida inuolueris,fictili nouo indita aqua, cum pugillo fabarum recentium, repurgatarumque decoquito: cumque fabæ disruptæ dehiscent,lanaque non denigretur, exemptam argenti spumam, & altera lana inuolutam,iterum coquito,cyathum aquæ,& parem fabarum modum adijciens. eadem tertio,quę supra,facito:in summa tantisper,dum lana iam non inficiatur. Insuper transfundens in mortariū, ad singulas salis fossitij libras, adijcito octogenas spumæ argenti drachmas Atticas,& terito: intermittensq; nitri quàm albissimi cum aqua diluti drachmas quadraginta septem indito: iterum terito, donec satis candoris contraxisse uideatur. Ita autem fundens eam ex alto in fictile oris ampli, adiecta largiore aqua, ubi considere desierit, colato: tum nouam superadijciens aquam, manibus probè uersatā, sinito ut considat,ac rursus per colum traijcito. Alternis eadem prosequere, dum pura aqua, dulcisque effluat, & nullam salsedinem præ se ferat. Postremò in fictile nouum translatam, colato sensim omni humore, soli quadraginta diebus sub Caniculæ sydus exponito, & siccata utitor. Elotam autē constat

constat ad oculorum collyria prodesse, & ad cicatricum fœditates tollendas, ad rugosas facies, & cicatricosas, laceratasque, & macularum plenas.

Spumę argenti consid.

Fit plerunque Argenti spuma, quam Græci litargyrum vocant, ea inquam, cuius hodie apud seplasiarios est vsus, in metallorum fornacibus, vbi repurgatur argentum, è plumbo argenti recrementis admisto. Siquidem cùm artifices argenti massam à sua vena desfluxam à commistis metallis, nempe plumbo, æreque repurgare volunt, in alueum è cinere suo more paratum, plumbi multum conijciunt, adeò vt vi subditi ignis colliquatum, balnei speciem referat. In hoc demum argentum repurgandum immittunt, quod plerunque (vt diximus) aut plumbum, aut æs habet admistum. Dum autem hæc perficiuntur, uisitur plumbum in liquescentium metallorum superficie, ignium vi follium flatu continuè excitatâ, olei modo supernatans. quod tandem postquàm æs, aut plumbum, quod prius argento fuerat admistum, in se contraxit, eorundem follium flatu ad cinerei alui oras pedetentim expellitur. Hoc cùm vident artifices, alueum in latus secant, labique sinunt in humum: fitque hoc modo lithargyrus, coctionis diuturnitate, & metallorum aliorum mistione, ea forma concepta. Huic, postquàm refrixit, quandoque aureus, quandoque argenteus emicat splendor. Quo factum est, vt hunc argenteum, illum aureum passim seplasiarijs ac medicis dicatur, omnino existimantes, alterum ex auro, alterum ex argento conflari. Cæterùm coloris huiusce varietatem lithargyrus haudquaquam ex auri, vel argenti spuma contrahit, sed quòd plus, minusve ærei vaporis ab argento detracti, intra se receperit. Siquidem (vt ego pluries experientia comperi, & ipsi quoque testantur artifices) argentum depurandum si plurimum fului æris contineat, huius & plumbi mistione, lithargyrus aureus redditur: sin minus, argenteus efficitur. Quare nobis affirmare licebit, nil aliud esse lithargyrum, quàm plumbum æris vel argenti vaporibus commistum. Non itaque temerè prodidit Dioscorides fieri argenti spumam aut ex arena, quam molybditin vocant, aut ex argento, aut ex plumbo. Cui subscribit Plinius libro 30. cap. 6. Meminit argenti spumæ Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic de eius viribus scribens. Lithargyrus desiccat quidem, velut alia omnia metallica, lapidea, terrenaque medicamenta, verùm omnium id efficit moderatissimè: & secundum alias tum qualitates, tum facultates, quodammodo in medio est, neque manifestè excalfaciens, neque refrigerans: modica tamen adstringendi, abstergendique facultas ei inest. quamobrem inferior est & sarcoticis medicamentis, quæ mediocriter extergentia ostendimus, & contrahentibus, atque adstringentibus. Cæterùm ad intertrigines femorum vtilis medela est: quandoquidem vtriusque iam dictæ facultatis leuiter est particeps. Iure itaque medij ordinis in metallicis habebitur. Proinde ea frequenter vtimur ceu materia ijs miscentes, quæ valentem facultatem obtinent, siue adstringentem, vel aliud quippiam efficientem, sicut in liquescentibus ad pleraque medicamenta ceram adhibemus tanquam materiam, quia scilicet & ipsa quodammodo medium tenet eorum, quæ valentem facultatem possident. Λιθάργυρος sic Græcè, vt Lithargyrus item & Spuma argenti Latinè dicitur: Arabicè, Martech, siue Merdasengi: Italicè, Spuma d'argento: Germanicè, Glett: Hispanicè, Almartaga, Litargirio, & Yezes de oro.

Lithargyri vires ex Gal.

Nomina.

Ψιμμύθιον. CERVSSA. CAP. LXIII.

Cerussa fit hoc modo. infuso in vrceum oris lati, aut fictile labellum quàm acerrimo aceto, laminā plumbeam supra fictilis spiraculum, subiecta prius arundinea tegete, firmato: superiectisque velaminibus, ne halitum expiret acetum, vbi resoluta fuerit, defluensque deciderit, humorem purum ad summa delatum colato, crassamentumque transfundito. debet quoque siccari in sole, mox trusatili mola teri, aut aliàs tritum cribrari. postea quod superest duri, in tenues partes redigendum, cribrandumque. vicissim eadem tertio, quartoque facienda. Melior, quæ primò cribrata est, & medicamentis oculorum assumenda. Secundum locum tenet sequens, & reliquæ suo ordine. Nec desunt, qui ligneas rudes in medio vase appendant: & deraso ceu situ imposito, ita vt acetum non contingat, inditoque operculo circumlinentes dimittūt. Post dies decem laxato obturamento visunt: cumque resoluta materia fuerit, reliqua, vt supra diximus, exequuntur. Si autem quis in pastillos velit digerere, aceto acri subacta, diuiditur in pastillos, qui in sole siccantur. Aestate tamen suprà dictum opus obeundum est: ita enim candida, atque efficax redditur. Quinetiam hyeme paratur, vrceis supra furnos, balnea, aut fornaces impositis: ascendens enim calor idem, quod sol præstat. Laudatissimā fieri putant Rhodi, & Corinthi, aut Lacedæmone: proximam Puteolis. Torretur hoc modo. Flagrantibus igni carbonibus, fictili nouo, maximè Attico, tritam cerussam imponito, & assiduè versato: cùmque cinereum colorem traxit, eximens refrigerato, & vtitor: Est & aliud vrendi genus. Trita patinis nouis supra prunas imponitur, & ferulacea rude mouetur, donec colore similis sandarachæ fiat, extractaque ad vsus ministratur. Quæ verò ita parata est, Sandyx à quibusdam dicitur. Lauatur cerussa cadmiæ modo. Vis ei refrigerare, occludere, emollire, explere, extenuareque: insuper excrescentia leniter reprimere, & ad cicatricem perducere. Miscetur ceratis, & emplastris, quæ liparæ vocantur, pastillisq; Est autem lethalis eius potus.

Cerussæ, & sandycis consideratio.

Cerussa medicamentum est omnibus notum. Factitia tamen res est. Venetijs plurima conficitur, sicuti & in alijs compluribus Italię locis: quòd non solùm in medicamentorum vsus expetatur seplasiarijs, ac medicis; sed etiam pictoribus, qui ea frequentissimè in suis operibus vtuntur. Paratur ex cerussa (vt Dioscorides inquit) Sandyx, quod officinæ Serapionem secutæ minium appellant, non autem Sandaracha, auripigmenti genus, vt libro de compositione medicamentorum existimat Fuchsius. Siquidem Sandaracha, vt suo loco dicetur, fossilis res est, non autem factitia. Cerussæ meminit Gal. lib. 9. de simpl. med. facultatibus, ita scribens. Psimmythium, idest Cerussa, & hoc medicamen testimonium præbet modò dictæ facultati. Nam si ex acri aceto soluatur, gustu tamen neque acre erit, neque mordax, neque discussorium, sed emplasticum, & refrigeratorium: facultatis ærugini dissimillimæ, tametsi & illa conficiatur aceto æs dissoluente. Porrò cerussa adusta in Sandycam, quam vocant, transit, medicamentum seipso tenuius, nondum tamen excalfaciens. hæc Galenus. Ex quibus liquidò patet, Sandycem, & sandaracham maximè inter se facultatibus pugnare. hæc nanq; Galeni, & Dioscoridis testimonio arsenici modo carnem exurit, & crustas sua vehementi vredine, ac caliditate, morsuq; violento excitat: illa verò nulla sui parte excalfacit, sed potius refrigerat. Id quod in vulgari officinarum minio facilè deprehenditur. Sandicis meminisse videtur Vergilius in Bucolicis, dum his versibus cecinit.

Cerussę vires ex Gal.

Ipse sed

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutauit vellera luto.
Sponte sua Sandyx pascentes vestiet agnos.

hactenus poeta. Cerussa, quæ ita Latinis, ψιμμύθιον Græcis appellatur: Arabibus, Assidegi, seu Assidagi: Italis, Cerusa: Germanis, Bley vueisz: Hispanis, Aluayalde, & Blanquet: Gallis, Ceruse. Quæ verò σάνδυξ Græcè, Sandyx item Latinè vocatur: Arabicè Afrengi, Sarchon, Sandicon, Sandax, Syrengi, siue Serengi: Italicè, Sandice: Vulgus, Minio. Nomina.

10

χρυσοκόλλα. CHRYSOCOLLA. CAP. LXIIII.

Chrysocolla laudatissima Armeniaca, colorem porri quàm simillimè reddens. Secundum locum sibi uendicat Macedonica: & proximum Cypria. quo in genere præfertur pura. damnatur, quæ terram, aut calculos collegerit. Ratio lauandi hæc est. Tusam infusa aqua, mortario expassa manu ad pilam uehementer fricato, & statim quàm consederit, colato. Alteram infundens aquam, rursum terito. hæc uicissim prosequere, donec pura, synceraque spectetur. dein siccato in sole, & ad usus recondito. Quòd si urere uolueris, ex ea terens quod satis esse uidebitur, patinis supra carbones adponito: & alia facito, quæ suprà diximus. Dos chrysocollæ ad purgandas cicatrices: excrescentem carnem coercet, adstringit, purgat, excalfacit, & modicè corpus mordendo exest. Inter medicamenta intelligitur, quæ uomitiones concitant, & necem inferre possunt.

20

Chrysocolla, vt Plinius est author lib. 33. ca. 5. naturalis historiæ, humor est in puteis, per venam auri defluens, crassescente limo rigoribus hybernis, vsque in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærarijs metallis, & proximam in argentarijs fieri compertum est. Inuenitur & in plumbarijs, vilior etiam auraria. In omnibus autem ijs metallis fit & cura, & multum infra naturalem illam, immissis in venam aquis leuiter hyeme tota, vsque in Iunium mensem. Dein siccatis in Iunio, & Iulio: vt planè intelligatur nil aliud chrysocolla, quàm vena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam vocant. & tamen illa quoque herba, quam luteam vocant, tingitur. Natura est, quæ lino lanæue ad succum bibendum. Tunditur in pila, deinde tenui cribro secernitur, postea molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, reperitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, vt omnis duritia soluatur. Ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturque. Hactenus de chrysocolla Plinius. Cæterùm 30 seplasiarii, quemadmodum aurifices, Chrysocollam, vulgò Borrace vocant, Mauritanos secuti: cùm tamen pauca admodum in officinis reperiatur, quæ syncerissima dici possit, & quæ colore sit viridi, porraceoque, vt Dioscorides inquit, & præstantissima exposcit. Siquidem subnigricat hæc, nec vlla ex parte virescit. Quæ saturato colore viret (vt mea fert opinio) in ærarijs tantùm metallis foditur: quæ nigricat, in plumbeis, quæ albicat, in argenteis: & quæ pallescit, in aureis. Vnde mihi facilè persuasum est, Chrysocollam sibi varium colorem vendicare, pro metallorum, in quibus foditur, ratione. Porro factitiæ ex alumine rubeo, sale nitro, ac etiam alijs quibusdam admistis, copia non deficit. Idcirco aurifices, qui ea ad aurum ferruminandum frequentissimè vtuntur, ipsam magna quidem diligentia seligunt. quanquam & ipsi plerunque decipiantur: tanta in omnibus est impostorum astutia. Præferunt auro ferruminando illam, quæ lutea est: tametsi in medicamentorum vsu, præstantior sit viridis. Fit etiàmnum chrysocolla (vt Dioscorides prodidit libro secundo in vrinæ mentione) ex puerorum vrina in æreo mortario, pistillo item æreo sub calenti sole tandiu ducta, vt, vnguenti modo crassescat. 40 Quod pariter literis memoriæque mandauit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Chrysocolla, & hoc medicamentum ex ijs est, quæ carnem liquant, non tamen valenter mordicat, quanquam sit facultate admodum digerente, desiccanteque. Igitur quidam id modò, quod in metallis inuenitur, ita nominant; alij verò id, quòd in æreo mortario, pistilloque æreo, ex pueri vrina præparatur: id quod quidam inter æruginum differentias numerant: Satius verò est ipsum præparare tempore æstiuo, aut certè aere prorsum calido, vrinam in mortario terentes. Præstat autem æs, ex quo mortarium pistillumque conficias, rubrum sit. Nam quo æs tenerius fuerit, eò plus circumagendo pistillo deteritur. Hoc medicamentum aptissimum est vlceribus contumacibus, tum per se, tum alijs mistum, vt in opere de componendis medicamentis referetur. Nunc autem id nouisse sat est, quòd quantò plus quàm Chrisocolla metallica desiccat, minusque mordicat, tantò etiam ipsam excellit tenuitate. Ipsam tamen Chrysocollam si vras, multò tenuiorem efficies. Vt Græcis χρυσοκόλλα ita etiam Latinis Chrysocolla, & Auri glutinum appellatur: Arabibus, Tincar: Italis, Chrisocolla; Germanis, Borrass: 50 Hispanis, Atincar, & Borrax.

Chrysocollę historia. Chrysocollæ uires ex Gal. Nomina.

λίθος ἀρμένιος. LAPIS ARMENIVS. CAP. LXV.

Armenius lapis præfertur leuis, colore cœruleo, perquàm æquabilis: calculo carens, friabilis. Eadem, quæ chrysocolla præstat, sed inefficacius. Quinetiam usum habet ad pilos in palpebris alendos.

Armenia, vt lib. 15. cap. 6. testatum reliquit Plinius, lapidem mittit, qui eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus: optimumq; est, quòd maximè viride est, communicato colore cum cæruleo. Plinio 60 subscribit Auicenna, sic inquiens. In lapide Armeno est aliquantulum azuli coloris, non tamen est in colore azuli, & non est in eius soliditate, sed est in eo arenositas quædam: & quandoque vtuntur eo pictores loco azuli, & est lenis tactus. Ex horum sanè verbis perspicuum fit, lapidem Armenium colore esse viridi, ad cœruleum inclinante. Talis autem esse comperitur, qui in argenti fodinis, in compluribus Germaniæ locis foditur: & è quo colorem illum ad pictorium vsum parant, quem vulgò vocant verde azzurro, ac si diceres viride cæsium, uel viride cæruleum. Nanque is colore chrysocollam refert, sed duritie præcellit. Quamobrem crediderim ego, eos non longè abesse à veritate, qui dicerent, Germanicum hunc lapidem illi congenerem esse, quem Armenia mittit. siquidem patrium Armenij nomen genus non immutat, neque etiam obstat, quin & in alijs regionibus, lapis hic gigni possit. Quippe Phrygius lapis à Phrygia regione dictus optimus in Cappadocia foditur, vt Dioscorides est author. Id quod facilè ostendit, Armenium præter Armeniam, alias quoque regiones gignere posse. Nec refert, quòd scripserit Manardus Ferrariensis libro 3. epistola 3. Armenium lapidem hodie non facilè inueniri posse. Quandoquidem cùm certò sciam, multa in officinis ferè omnibus deesse medicamenta, eaq; præsertim, quę ex metallorum fodinis expe-

Armenij lapidis confid.

dinis expetuntur, quæ tamen suo natali solo, ubi proueniunt, copiosa reperiuntur, mirum certè non fuerit, si Armenio etiam lapide careant seplasiarij. Hac itaque ratione ductus, haudquaquam dubitauerim affirmare, quin & hic in Germaniæ metallis proueniens, in Armenij lapidis genere legitimè recenseri queat. quemadmodum in Gagatis, Phrygij, Assiique genere nobis recipiuntur, qui alibi, quàm in Gaga fluuio, in Phrygia, & Asso inueniuntur. præsertim cùm notis omnibus ac uiribus Armenio per omnia similis hic habeatur. Notis quidem, quòd summè uireat, & ad cæsium colorem proximè accedat. Viribus autē, quòd (ut equidem testari possum) atra bile uexatis maximè conferat, ijs uomitum, & aluum ciens. Porrò seplasię (ut omnibus cōstat) non modò multis destituuntur fossitijs medicamentis, sed continuè alterum alterius loco supponunt: nempe cadmiam pompholygis loco, spodij uice complura antispodia, & pro flore æris rasilem æruginem subijciunt: cùm tamen & pompholyx, & spodium, & flos æris copiosa, legitimaque reperiantur omnibus in fornacibus, ubi argentum, & æs funduntur. Nam ex hoc, quòd in officinis non reperiatur Armenius lapis, quemadmodum alia complura, haudquaquam colligere licet, quòd hęc omnia suis in fodinis fornacibusque non habeantur. Præstat mirum in modum Armenius lapis (etsi id Galeno, Paulo, alijsque ueteribus incognitum existimetur) ad atram bilem deijciendam, ut testis est Alexander Trallianus clarissimus author, libro primo capite de melancholia, ubi sic inquit. Quòd si hiera data melancholiæ imaginationes nihilominus infestare uideantur, tunc sine ulla cunctatione lapidem Armeniacum dare festinato. Noui enim ex ueteribus antiquiores ad ueratrum album properasse, ubi affectum ab aliis purgationibus nihil penè imminui conspicerent. Verùm ego lapidem Armeniacum ueratro albo præfero, atque licet utē tem ipso experientia cognoscere, quomodo præterquàm efficaciter, etiam sine molestia, & periculo purget. quorum nihil album ueratrum habere nouimus. Si igitur res postulat, non modò infrà per aluum, sed etiam per uomitum purgationem fieri, lapidem illotum exhibere conuenit. Sit autem modus ipsius scrupuli tres, aut quatuor, aut paulò amplius, minusve, pro uirium simul, et copiæ humoris noxij ratione. At si æger purgatione per uomitum non admodum indigere uideatur, sed per imum uentrem totum uitiosum humorem exire conducat, tunc lapidem eluere oportet usque ad duodenas (uetus legit quinquagenas) uices. Vbi enim sic fecerimus, neque turbationem stomachi, aut compressionem lapis excitare potest, sed etiam minori cum molestia nigrū terrestremque humorem uacuabit, ut paucis præteritis diebus adiumentum ex eo nobis accessisse percipiamus. Dato autem ex eo scrupulos quinque, aut sex, ut plurimùm ex aqua tepida, semper ex cognatis dictis coniectura deprehēdens an plus, minusve exhibere debeas. Quòd si ægrum etiam bis adhuc requirere suspiceris, cùm fiducia rursus exhibeto. neque enim calorem habet, aut siccantem admodum, aut aliam quampiam ipsi insidentem, amaram, & uenenosam qualitatem, ut æger ideo medicamentū bibere detrectet. Sin autem nonnulli humidum aliquod medicamentum sumere aduersentur (multi enim in totum non sustinēt liquidum medicamentum assumere) in catapotia lapidem redigere oportet. Si uerò libet, etiam picræ aliquam insignem partem admisceto, aut etiam ex alijs quibusdam, quæ purgationem magis proueant, & non renitantur. Ne autem is, qui parare uelit horum confectionem, inquirendo laboret, uisum mihi est ea de causa etiam horum compositionem meminisse. Habet autem in hunc modum. Picræ semuncia, epithymi semunciam, agarici scrupuli quatuor, scammonię uncia, garyophyllorum grana uiginti. Contusa excipiantur rhodomelo, aut succo citrij, aut rhodomelite. Dentur scrupuli duo, plurimum quatuor. Notandum uerò est, præterquàm quòd uentriculum corroborant, simul etiam uarios humores, præsertim terrestrem, & melancholicum, citra molestiā purgare posse. hactenus Alexander. Cæterùm Armenium lapidem deiectoria facultate pollere in atrabiliariis morbis, nouit etiam Aetius. quippe qui lib. 2. cap. 47. ex Nichessionis medici authoritate, sic de eo scriptum reliquit. Armenium, quo pictores utuntur, duodecima drachmę parte melancholicis, & crassum sanguinem habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestatis: euomunt enim, nam uomitorium existit. Datur & morbo sacro obnoxiis, ac furiosis, hoc modo. Centaurij fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ heminis tribus coquito, donec una supersit, & cum ex colato decocto, Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto. nihil enim periculi est. Itaque nosse operæpretium est, quòd Armenium penitus reuomitur, nihil memorabile sursum efferens, sed & infernè medicum quid paulatim, & in pluribus secessibus effert. hæc Aetius. Nouit præterea Armenij uires deiectorias inter recentiores Græcos Actuarius, ut uidere est in suo de compositione medicamentorum libello. Verùm alias ab illis Armenio lapidi uires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his uerbis. Armeniacum uim habet extergentem, cum leuicula acrimonia, & leuissima adstrictione. Itaque tale cùm sit, ocularibus miscetur facultatibus. Et ipso per sese quoque ad pollinis leuorem redacto, utimur sicco ad pilorū in palpebris incrementum: nempe ubi prę humorum acrimonia partim excidunt, partim uerò nec crescunt, nec aluntur. Siquidem depastis his acrimonijs, in bonum naturę habitum pars reducitur: cuius cùm alia sint munera, tum etiam producendi, incrementum pręberdi, ac roborandi, qui in palpebris sunt pili. quippe cùm, prima, & ex professo, quędam sint medicamentorū opera: quędam uerò mediante natura, quę animantium corpora dispēsat, eduntur, uelut quę in is ipsis calliblephara nuncupant. Ipsa enim partes moderatè lęsas mediocriter desiccant, pilos corrumpentem humiditatem absumendo, quę ubi abolita est, tum natura ad proprias redit actiones, nimirum sublatis, quę hactenus ipsi impedimento fuerant. Lapis, qui Gręcis λίθος ἀρμένιος, Latinis Lapis Armenius cognominatur: Mauritanis, Hager, seu Hagiar Armeni: Italis, Pietra Armenia.

Armenij lapidis uires ex Alexandro. — *Vires eiusdē ex Aetio.* — *Nomina.*

Κυανὸς λίθος. COERVLEVS LAPIS. CAP. LXVI.

Coerulei origo ex ærarijs metallis in Cypro. copiosior ex arena litorali secundum quosdam subcauatos specus maris inuenitur, qui magis probatur. Eligi debet inebriatus. Vritur ut chalcitis. lauatur ut cadmia. Vim habet reprimentem, & modicè erodentem. crustas gignit, & exulcerat.

Cærulei lapidis consid.

Coeruleum officinæ Auicennæ doctrinam secutæ, lapidem Azuli, uel Lazuli uocant. Probatissimus, qui scintillis aureis emicat. Lapis hic (ni fallor) cum Armenio non obscuram habet cognationem, quòd non modò utrique simul in ijsdem proueniant metallis, promiscueque oriantur; sed quòd etiam ijsdem ferè uiribus præditi sint ad atram bilem deijciendam. quo factum est, ut Mauritanorum quidam alterum cum altero ineptissimè confuderint. Cæterùm quoniam tradidit Auicenna, cui subscribit Mesues, cæruleum siue (ut eorum nomine utar) Azulum septicæ, ac putrifacientis esse facultatis, non desunt è recentioribus, qui eum detestentur, quemadmodum & catapotia, quæ ad atrabiliarios affectus ex lapide ipso cæruleo passim in pharmacopolijs parantur: è quorum numero est Fuchsius medicus nostræ ætatis celebris, in suis paradoxis. Verùm quanuis confusè satis de Cæruleo, & Armenio scriptitauerint Mauritani; non tamen obstat, quin ij bilem atram pellere queant. Id quod priores ueteresque Græci, uel ignorauerunt, uel silentio dissimulauerunt. Porrò Galenus, etsi non explicuerit cæruleum atrabiliarios humores ducere; tamen scripsit deijcientem habere facultatem. Quòd cùm fortasse perpenderent Arabes, qui multorum medicamentorum, quæ Græcis incognita fuisse uidentur, diligentissimi fuere indagatores, inuenere tandem facto pluries periculo, cæruleum atram bilem peculiariter deijcere. Sed si (ut in præcedenti capite ostensum est) usque ad Alexandri ætatem è ueteribus nemo nouerat Armenium in detrahenda, citra noxam, atra bile facultatem habere albo ueratro parem, mirum quidem non fuerit, si

rit, si etiã longo pòst tẽpore, id scripserint Arabes, uel quòd ab eo fortasse acceperint, uel quòd ex se ipsis id facultatis Armenio inesse adinuenerint. Preterea cùm Armeniũ, & Cœruleũ non modò in iisdẽ proueniãt metallis (ut in pluribus Germaniæ locis nos ipsi uidimus) sed simul, promiscuéq; oriantur, adeò ut Cœrulei frustum, Armenij non modicũ contineat, sicut è conuerso, rectè quidẽ existimari potest, pari ferè facultate, uel non admodũ dispari hosce lapides esse præditos. Hinc itaq; fit, ut mihi planè Mauritani à Fuchsij, & aliorum calumnia uindicandi uideantur. Quippe cùm cernerent naturam hos lapides promiscuè, indistinctéq; pro gignere, quid mirum si ij iam imitati, eorum historiam & facultatem indifferenter tradiderunt? cùm pro certo ex his existimandum sit, nil aliud esse Armenium, quàm cœrulei materiam, nondum à calore in terræ uisceribus ad summum perfecteque coctam. quemadmodum chalcitis, misy, sory nil aliud esse creduntur, quàm chalchanti materiam. Hæc igitur cùm accuratè perpendisset clarissimus Manardus Ferrariensis, ubi in simplicia medicamenta à Mesue conscripta diligentissimè adnotauit, eorũ sententiam refellit, qui cœrulei usum sua tantùm ducti opinione tam acriter uituperant, his uerbis. Cœruleo Græci nullam uim deiectoriam adscribunt, sed uidentur hæ uires ab Armenio deriuatæ. Arabes enim utranque confundunt. Serapio quidem, & Auerroes sub lazuli nomine de Armenio tractantes, Auicenna de Azulo scribens, ferè ei omnes uires attribuit, quas Græci utrique. De Armenio uerò ea scribit, quæ Græci: solùm addens, quòd atram bilem magis purgat, quàm cyaneus. Quæ omnia licet uera sint, non tamen ego his accesserim, qui non secus ac perniciosissimum uenenum hunc formidant. Experientia enim certa scio, quòd si benè abluatur, multum iuuat, & uel nihil, uel parum lædit. hæc ille. In cuius certè sententiam unusquisque medicus facilè deueniet, qui potius rationalis sit, quàm pertinax. Nam etsi dixerit Auicenna cœruleum exedentis esse facultatis, hoc quidem non impedit, quin haustum atram bilem deijcere possit absque noxa, si diligenter fuerit ablutum. quandoquidem eius peracuta septicaque facultas pluribus lotionibus ab eo facilè tollitur. Præfertur in hunc usum quod aureis maculis pellucet: nanque id, quo seplasiæ abundant, & quo in Germania pictorios colores parant, tum facultate imbecillius, tum ignobilius habetur. Memini me ad nonnullas tam æris, quàm argenti fodinas accessisse, in quibus & cœrulei, & Armenij in aceruos congesti plurimum uidi: attamen nullum mihi in ijs locis cœruleum repertum est, quod aureis fulgeret scintillis, eo quòd non proueniat hoc nisi tantùm in auri fodinis. Idcirco cœruleus ille color, qui uulgò nobis dicitur Azzurro oltramarino, ab omnibus magno æstimatur pretio. Fit enim is ex cœruleo lapide, qui tantùm in auri metallis in orientalibus regionibus foditur, omnium præstantissimus. De illo autem, qui ex arena in maris litoribus inuenta conficitur, quid plura dicam non habeo, quàm scripserint Dioscorides, & Plinius. Cœrulei uires retulit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Cyanos medicamentum acri facultate est, tum detrahendi, quàm καθαιρετικὴν uocant, tum digerendi, potentiore quàm cinnabari. Inest quoque ei nonnulla adstrictio. hæc Galeni uerba. Quæ sanè uel non legisse, uel non animaduertisse Manardus ex eo deprehenditur, quod cœruleo Græcos nullam uim deiectoriam tribuisse scriptum reliquerit. Κυανὸς λίθος sic Græcè, Latinè uerò Cœruleus lapis uocatur: Arabicè, Ager alezaoard, Laziuard, seu Azul: officinis, Lapis zuli: Italicè, Pietra cerulea: Germanicè, Lasaur stein: Hispanicè Azul.

Mauritanorũ tutela.

Cœrulei uires ex Gal.

Nomina.

INDICVM. CAP. LXVII.

Ἰνδικόν.

INdici duo genera, unum sua sponte nascitur, tanquam spuma, germinatione Indicis arundinibus exiens. Alterum infectoriæ dant officinæ: & est spuma purpurea innatans cortinis, quam detractam artifices siccant. Optimum existimatur, quod cœrulei speciem præbet, succum suum sorbet, & læue. Inter medicamenta est, quæ leuiter adstringunt, & inflammationes, tumoresque rumpunt. purgat, & reprimit ulcera.

INdicus color, quo hodie pictores utuntur, tametsi in seplasiis ubique uenalis habeatur; fit tamen in infectorijs officinis ex glasti recremento, & spuma, cùm lanæ glasto ipso inficiuntur. Quod autem sponte nascitur tanquam spuma germinatione arundinibus exiens, quòd sciam, ad nos non defertur. Plinius lib. 35. cap. 6. factitium indicũ in purpurarijs officinis fieri ait, ex purpuræ spuma cortinis innatante. Qua in re Dioscoridis uerba non rectè accepisse uidetur Plinius. Siquidem author non ex purpurarum spuma fieri Indicum scribit, sed ex purpurea spuma (talis etenim est quæ ex isatide prouenit) innatante cortinis in infectorijs officinis. Nulla nanque, quod mihi compertum sit, ex purpurarum sanguine, quo regum uestes olim tingebantur, spuma proferebatur. Quod Græci ἰνδικὸν, Latini quoque Indicum uocant: Itali, Indico.

Indici cõsid.

Nomina.

OCHRA. CAP. LXVIII.

Ὤχρα.

OChram leuissimam, & omnino luteam eligere oportet, saturatam, non lapidosam, friabilem, natione Atticam. Vritur hæc, & lauatur cadmiæ modo. Vis eius adstringere, erodere, collectiones, & tubercula dissipare. Excrescentia in carne reprimit, caua cum cerato explet, & articulorum tofos comminuit.

OChra fossilis, qua pictores utuntur, cur legitima non sit, quid obstet non uideo: quanquam hæc (quod sciam) ex Athenis laudatissima non adferatur, quemadmodum nec Vitruuij tempore, qui ochræ Atticæ usum in Italia iam exoleuisse scribit. Est itaque Ochra terra, quæ in plumbi fodinis aureo colore reperitur. Quamobrem qui rerum causas perscrutantur, arte etiam ochram ex plumbo ipso conficiunt, quæ coloris nitore fossitiam superat. Præstantissimam ochram non longè à Tridento effossam, misit ad me hoc anno Martinus Guidottinus Tridentinus, seplasiarius, harum rerum diligens inquisitor, qua nullam hactenus uidimus meliorem. Ochræ in libris simplicium medicamentorum non reperio meminisse Galenum: tametsi eius mentionem fecerit commento 2. in Hippocratis prognostica de uomitione agens, cùm inquit. Ochra enim genus quoddam terræ est, cuius potissimùm Attica probatissima est. Quæ ὤχρα Græcè, ochra item Latinè & Italicè appellatur.

Ochræ consid.

Nomina.

CINNABARIS. CAP. LXIX.

Κιννάβαρις.

HAllucinantur qui cinnabarin minio eandem esse existimant. Minium enim in Hispanijs ex lapide quodam argenteæ arenæ permisto, temperari solet, alioqui non dignoscitur. Fornacibus autem in florentissimum, flagrantissimumq; colorem permutatur. In metallis uerò strangulantẽ halitum eructat. itaq; facies incolæ uesicis óbuelant, ut per illas spectent, nec respirãdo noxium aerẽ attrahant. Eo pictores ad sumptuosa parietum ornamẽta utuntur. Cinnabaris uerò ex Aphrica defertur, & magno

magno constat. hactenus inuenitur, vt vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat: intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Vim habet cinnabaris hæmatitæ lapillo eandem. Conuenit ad oculorum medicamenta, verùm efficacius: magis enim adstringit, & sanguinem cohibet. Ambustis igni, & papularum eruptionibus, cerato excepta medetur.

Cinnabaris consid.

Cinnabaris, qua officinæ, & pictores vtuntur, longè sanè differt (vt planè constat) a Dioscoridis Cinnabari. quandoquidem nostri vsus cinnabaris res factitia est ex sulphure, & argento viuo diu arte quadam igne torrefactis. Est & aliud cinnabaris genus fossile, & sponte per se nascens, vt postea dicetur: verùm non ut factitium copiosum, nec adeò colore pręcellens. Quæ autem a Dioscoride describitur, ex Aphrica defertur, eadem facultate pollens, qua hęmatites lapillus, quem non modò pręstulit ipse foris appositum ad plures oculorum morbos; sed etiam intus assumptum, ad vrinæ angustias, muliebrium locorum destuxiones, & cruentas expuitiones. Quibus vtique affectibus vulgaris vsus cinnnbaris nullo pacto competere potest, quòd propria vi erodat, exulceret, & haustum perniciem adferat, & proinde sit oculis, & internis visceribus inimica. Cęterùm quidnam inter ea, quæ hac ætate in vsum medicum ueniunt, Dioscoridis cinnabaris esse possit, non equidem ausim decernere, sed potius quod sentio, adducor, ut coniecturis quibusdam assequar. quippe quòd Dioscorides Cinnabarin nullis notis descripserit, neque tradiderit an factitia res sit, aut fossilis, an ex plantarum materia proueniat. Sed anteaquàm coniecturas eas afferam, quibus constare uidetur Dioscoridis cinnabari seplasias nostrates non destitui, Plinij sententia cognoscenda est, qui lib. 33. cap. 7. affirmatè scribit, nil aliud esse cinnabarin, quàm draconis saniem, elisi elephantorum morientium pondere, permisto utriusq; animalis sanguine: quòdque nullus alius sit color, qui in picturis propriè sanguinem reddat: & quòd ea etiam antidotis medicamentis sit utilissima. Id quod pariter affirmat Iulius Solinus in uaria historiarum lectione. Ad hæc scire conuenit, gummi cuiusdam arboris in Aphrica nascentis ad nos deferri, quod etiam hoc æuo sanguinis draconis lachrymam officinæ uocant, colore sanguinis, pellucidum, leue, & fractu minimè contumax. Hoc nostrates officinæ uulgo uocant Sangue di drago in lagrime, alterius differentia, qui pluribus imposturis passim in orbiculos coactus uenditur. Priorem itaque non ab re lachrymam appellant, quòd scribat Aloysius Mustus patritius Venetus in suis in Aphricam nauigationibus, ex arbore quadam hoc gummi collachrymare, colore, & substantia, sanguini simili: inciso tamen ab incolis prius arboris cortice, ut fusius inde effluat. Hoc (ut idem subdit) æneis cacabis excipiunt, & igni resinę modo decoquunt, quousq; consistat, draconis sanguinem, nescio qua ratione ducti, ipsum appellantes: nisi id eueniat, quòd fortasse sua lingua plantam, a qua defluit, draconem appellent. Ex his itaq; nobis inre coniectare licebit, gummi hoc Dioscoridi facilè cinnabarin esse, quòd primùm non aliunde, quàm ex Aphrica deferatur, nec inde copiosum. quòd item pictoribus expetatur, ut intento eius colore, purpureas, rubentesq;, concinnent umbras, ubi prius picturas rubro, uel purpureo infecerint. ꝙ deinde ob raritatem, etiam hoc tempore, quo frequentius in Aphricam nauigatur, nō uili ueneat pretio. quod deniq; (ut Dioscorides inquit) uiribus hæmatitæ lapillo per omnia respondeat. Nam, ut periculum facientibus liquidò patebit, adstringendi ui pollet, & maiore quidem quàm hæmatites. quo fit, ut felicius eo utatur medici ad muliebres, & dysentericas fluxiones, ad cruentas excreationes, ad firmandos commotos dentes, & roborandas gingiuas. His accedit, quòd si Dioscoridis ętate non deerant, qui Cinnabarin esse draconis sanguinem existimarent, mirum sanè non fuerit, si per plures ætates producta hæc falsa opinio ad hæc vsque tempora inualuit. At ipse, ne simplicium med. doctrinam sectantes hoc tenerentur errore, inanem eorum sententiam silentio inuoluendam non duxit, qui cinnabarin draconis sanguinem appellabant, cùm inquit. Hactenus inuenitur cinnabaris, vt vix versicoloribus pictorum lineis satisfaciat, intento colore, nec diluto præditum: quare quidam sanguinem esse draconis existimauerunt. Ex his igitur cùm coniecturis, tum rationibus colligendum esse putauerim, hanc lachrymam, colore sanguinem prę se ferentem, legitimam esse Dioscoridis cinnabarin. Cęterùm uidetur hac in re manifestè aberrasse Plinius. quandoquidem etsi asserat is cinnabarim nil aliud esse, ꝗ draconis ferocissimæ bellue sanguinē, elisæ elephantorum morientium pondere; cùm tamen dixerit nullum alium reperiri colorem, qui in picturis magis ad uiuum sanguinem reddat, quàm cinnabaris, facilè deprehenditur error. Quippe necessarium sanè fuerit, vt de hac lachryma omnino intellexerit, putaritq;, falsus vulgari appellatione, lachrymam hanc illum draconis sanguinem esse, ab elephante (vt referunt) collisi. Nam consentaneum minimè videtur, vt huiusce bellue sanguis extra vasa in terram diffusus, puluere & lapillis commistus, situ & putredine obductus contabefactusq;, viuum, ac verum sanguinis colorem referre possit. quemadmodum nec ille syncerum sanguinis colorem præbet, quem impostores suo arbitrio factitant, ex hircino sanguine, rubrica Sinopica, vel fabrili, contusis lateribus & sorbis, diutius insolatis, illius pro posse colorem, & substantiam imitantes, qui ex collisis simul draconibus, & elephantibus (si tamen vera narrant) emanare solet: quiq; iam longo tempore ad nos aduehi desijt. Quo postea factum esse opinor, vt in eius defectu factitium supposuerint impostores, & hanc fraudem excogitauerint: neq; solùm ea ratione, quam modò diximus, ipsum parant; sed etiam modis alijs compluribus, resinas, rubię infectorię radices, brasilij decoctum, tragacanthæ lachrymam, rubricas, & alia permulta immiscentes, quę ne longior sit sermo, quàm series ipsa exposcat, silentio duximus inuoluenda. Verùm hìc fortasse illud quispiam nobis obtrudet, quòd cùm hoc loco scribat Dioscorides de metallicis tantùm, ac fossitijs tum coloribus, tum medicamentis, consentaneum minimè videatur, vt his inseruerit arborum lachrymas, quarum historias, & facultates, diffusius libro primo pertractauit: & ob id omnino credendum sit, cinnabarim fossile esse medicamentum. Hæc obijcienti ita responsum volumus, quòd cùm ea hoc loco recenseat Dioscorides, quæ ob colorum nitorem, in pictorium veniunt vsum, nempe cerussam, chrysocollam, Armenium, cęruleum, Indicum, ochram, & alia pleraq;, non mirum, nec præter institutum mihi sanè videtur, ꝙ his etiam cinnabarim adiunxerit, quanquam arboris fuerit lachryma. Videmus enim inter hęc Indicum quoque a Dioscoride connumeratum esse, quod tamen nec fossile, nec metallicum est, sed in India spumæ instar, ex arundinum quarundam germinatione sponte prouenit: atque etiam arte quadam fit ex isatide herba in infectorijs officinis. Ex his itaque omnibus palàm fieri arbitror, quòd communis vsus cinnabaris, quam Dioscoridis Minium, quòd in fornacibus fiat, & florentissimo, flagrantissimoq; colore spectetur, esse mihi semper persuasi, ab ea longè diuersa sit, de qua author noster hic mentionem facit. Est enim, vt suprà dictum est, nostri usus cinnabaris fossilis, & factitia: nota hæc omnibus, & frequens: illa verò rara, nec multis cognita. Fossilem (vt proxima commentatione latius dicetur) vidimus frequenter nos in argenti viui fodinis, Hydria monte, qui vna tantum dieta a Goritia distat, circa Carniolæ fines. Lapis est purpureus ad rubedinem declinās, hęmatitæ lapidi ęmulus, non admodum durus, impensè tamen grauis, tantoq; plerunq; argento viuo prægnans, vt per sese, nulla ignium ui guttatim exiliat. Factitiæ eodem loco plurimum etiam paratur ex argento viuo & sulphure, fictilibus quibusdam conclusis, & flagrantissimo igni admotis, donec ad saturitatem rubescant. Id quod fieri à natura crediderim in ea, quę fossilis fuerit, in terræ visceribus. Nullus harum usus in medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, quòd perniciosę sint, & venenosæ. Hinc fortè factum est, vt existimauerit Fuchsius medicus clarissimus, in Nicolai Myrepsici codice in Damasonij antidoto ab aliquo imperito additam esse cinnabarim. Sed in hoc alia planè a Fuchsio opinio nostra est. quippe quòd putem Nicolaum

Plinii error.

Obiectionis dilutio.

Fuchsij opin. reprobata.

eo in loco non de fossitia, vel factitia cinnabari intellexisse, sed de ea arboris lacbryma, de qua scripsisse Dioscoridem, iam euidentissimum, ni fallor, a nobis factum est. Nam cùm cinnabaris hæc Dioscoridis testimonio, hæmatitæ lapillo pares habeat uires, probaueritque is hæmatitem ad urinæ difficultatem, dubitandum sanè non est, quin consultò antiquorum cinnabarim ea in antidoto addiderit Nicolaus, quam speciatim ad difficultatem, & stillicidium urinæ commendat. Cæterùm quamuis communis usus cinnabaris in medicamentis, quæ sumuntur in corpus, omnino lethalis, & perimens sit; constat tamen ijs utiliter admisceri posse, quæ exterius adhibentur, nempe suffimentis, quæ fiunt ad delendam Gallicam luem, ubi cætera non profuerint remedia, unguentis item nonnullis ad idem facientibus, & ad contumacia ulcera, alijsq; medicamentis, quorum uires longum esset in præsentia recensere. Porrò cùm dicat Dioscorides hallucinari eos, qui cinnabarim minia eandem esse existimant, cumque etiã scribat sequenti capite argentum uiuum ex minio fieri, quod abusiuè cinnabaris dicitur, omnino mihi persuasum uolui, nil aliud Dioscoridi esse minium, quàm fossile hoc, quod diximus cinnabarim fossitiam hodie appellari, a quo argenti uiui plurimum eliciunt in Hydriæ fodinis. Auxit præterea opinionem ipse Dioscorides, quippe qui asserat Minium in metallis strangulantem halitum eructare, ob idque fossores uesicis sibi faciem obuelare, ut per illas spectent, nec respirando noxium uaporem attrahant. Quandoquidem ubi cinnabaris in Hydria monte foditur (ut ego uidi, & testari possum) artifices eam decoquentes fictilibus quibusdam ad id conflatis, & conuerso simul ore argilla circumlitis, ut inde argentum uiuum eliciant, nares, & os linteis sibi obstruunt, ne noxio vapori liber pateat aditus: quòd non modò huiusce alitus noxa, anhelosi fiant, qui hauserint, sed plerunq; dentes uniuersos amittant, putrescentibus circumquaque gingiuis, ut quidam apertissimè testantur, qui spreto narium, & oris uelamento, ut cæteris uiderentur fortiores, edentuli prorsus facti sunt, continuo tremore concussi. Accedit huc Vitruuij authoritas, quæ sententiam nostram maximè tuetur. Ipse enim septimo uolumine suæ architecturæ, ita de Minio differit. Ingrediar minij rationes explicare. Id autem agris Ephesiorum Cilbianis primùm memoratur esse inuentum, cuius & res, & ratio satis magnas habet admirationes. Foditur in gleba, quæ ἄνθραξ dicitur antequàm tractationibus ad minium perueniat, uena uti ferro, magis subrufo colore, habens circa se rubrum puluerem. Cùm id foditur, ex plagis ferramentorum crebras emittit lacrymas argenti uiui, quæ à fossoribus statim colliguntur. hæc Vitruuius. Nos equidem hoc idem uidimus in Hydriæ montis fodinis: ubi plerunque euenit, vt vulnerata ferramentis uena, argentum uiuum fonticuli instar, in substratam defluat humum. Cæterùm Plinio minium diuersorum est generum, ut loco superius citato legitur, ubi cuncta eius genera retulit his uerbis. Inuenitur in argentarijs metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis. Theophrastus tradit inuentum minium a Callia Atheniense initio superante aurum: posse excoqui arena rubente in metallis argenti: hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispanijs, sed durum & arenosum. Item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum. Optimum uerò supra Ephesum Cilbianis agris. Arenam cocci colorem habere, hanc teri, dein lauari farinam, & quod subsidat iterum lauari. Iuba minium nasci in Carmania tradit. Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro ex loco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Sed adulteratur multis modis, unde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus ferè argentarijs, itemque plumbarijs metallis, quod fit exusto lapide uenis permisto, non ex illo, cuius uomicam argentum uiuum appellauimus, sed ex alijs simul repertis. Steriles etiam plumbi suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustique tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium per quàm paucis notum, multum infra naturales illas arenas. Syncero cocci nitor esse debet. Probatur auri modo. Auro candente fucatum nigrescit, syncerum colorem retinet. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. Hactenus de minio Plinius. Hinc igitur palàm est antiquis minium & fossile, & factitium extitisse. Nec sanè dubitauerim, quin in factitij genere acceperint ipsi cinnabarim factitiam, quæ passim in seplasiariorum officinis inuenitur. Id minium hodie appellant pharmacopolæ, tum etiam pictores, quod ueteres Græci Sandycem uocauere, ex plumbo, aut cerussa in fornacibus perustis paratum. de quo etiam uidetur intellexisse Plinius. Κιννάβαρι sic Græcis, ut Latinis etiam Cinnabaris appellatur: Officinis, Sangue di drago in lagrime: Italis, Cinabro: Hispanis, Sangre de dragon.

Minium Dioscoridi quid nobis.

Nomina.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. LXX.

ARgentum uiuum fit ex minio, quod abusiuè cinnabaris dicitur, patinis fictilibus imposita, ferrea concha cinnabarin continente, & calice cooperta, argilla superlita, carbonibus succenditur. siquidem detersa fuligo, quæ calici insidet, refrigerata in argentum uiuum coit. Quinetiam inuenitur in argenti fodinarum tectis stillatim concretum. Alij per se in metallis inueniri tradunt. Seruatur in uitreis, aut plumbeis, aut stagneis, aut argenteis uasis: siquidem aliam materiam omnem exedit, & defluere facit. Potum uim pernicialem habet: suo enim pondere interna exest. Remedio est lac multum subinde potum, & uomitionibus reiectum, aut uinum cum absinthio, aut apij decoctum, aut semen hormini, aut origanum, aut hyssopum cum uino. Auri limata scobs, id est, ramentum quàm tenuissimum epotum mirabili est auxilio.

ARgentum uiuum omnibus notissimum, corpus est è fossilium genere, liquidum, & aquæ modo fluidum, colore argenteo, liuescente, pellucidumque: substantia uerò lenta, tenui, in qua tam frigiditas, quàm humiditas exuperat. Hæc igitur symmetria (ut chymistarum, qui se philosophos existimant, fert opinio) res est sanè admodum disposita ad metallorum omnium generationem. quamobrem ipsorum tum originem, tum semen argentum uiuum appellauere. Quinetiam non addensari putant, quòd ei non insit caliditas, & siccitas tanta, quæ ad id muneris obeundum sufficiant. Addunt temporis defectu id etiam euenire: ideoque immaturum, indigestum, imperfectumque reddi. Cæterùm relicta chymistis disceptandi materia, an ipsum metallorum quorumcunque prima fuerit materia, an aliter se res habeat, dicam, philosophorum tantùm, qui de eo scripserunt, sententiam secutus, facilè Argentum uiuum esse materiam ad metallorum generationem proximam. Quippè cùm facillimè omnibus se coniungat metallis, palàm nimirùm fit, ijs gignendis aptissimam esse materiam, ijsque præsertim, quibus facilius contactu inhæresçit: quandoquidem in habentibus symbolum (ut vulgata propositio est) & in consimilibus facilis est transitus. Hanc itaque ob causam eos hallucinari putauerim, qui dicunt, quòd si argentum uiuum in terræ uisceribus usque adeò decoctum esset, ut in aliquod fixum, firmumque uerteretur metallum, in ferrum potius, & in plumbum uerti deberet, quàm in argentum, uel in aurum. Siquidem certum est, quòd id facilius argento, auroque contactu inhæret, quàm cæteris. Hic autem est chymistarum ludus, qui tempus conterunt, & oleum & operam perdunt, id arte reficere existimantes, in quo natura ipsa defecit: quam (ut liquidò constat) nemo unquam ita ad unguem imitari potuit, quin ab eius mira solertia aberrauerit. Omnia metalla in argentum uiuum coniecta, supernatant, ut lignum in aqua, præter solum aurum, quod si inijciatur, statim petit fundum, quòd hoc magis amplexetur, quàm cætera. Amplissima argenti uiui metalla (ut etiã in superiori capite diximus) uisuntur in Hydria monte, qui

Argenti uiui consid.

Quorundam error.

qui quadraginta millia passuum a Goritia distat, ubi continuò copiosum elicitur è lapide quodam fragili potius, quàm duro, colore ex nigro rufescente, & ad purpuram quadantenus uergente, ponderoso plumbi instar, & argento uiuo scintillante. Hanc uenam postquàm effoderunt, conterunt, & in fictilia quædam angusti orificij coniiciunt, & recenti arborum musco obturant: deinde fictile alterum huic simile, latioris tamen oris, in terram sepeliunt, & alterius pleni inuersum orificium, in illud inseruut, & argilla circunquaque muniunt obturantque oscula, & uasa simul connectunt, & firmant, adeò ut uacuum fictile totum sub terra sidat, plenum uerò totum superemineat. Itaque in aperta area quàm plurima seriatim collocant fictilia, & deinde ignem in ambitus succendunt, cuius ui calefacta uena, argentum uiuum guttatim distillat in substratum fictile. Hinc suo tempore eximunt, & in utriculos quosdam reponunt, quod uasa ferè cuncta exedat, ac dilaceret, præter uitrea, uel fictilia uitro circumlita. Quo fit, ut Dioscoridem mirari subeat, qui argentum uiuum in argenteis, aut plumbeis, stagneisve, aut uitreis tantùm uasis seruari posse scribit, quòd aliam materiam omnem erodat, nisi codex hic deprauatus sit. Siquidem id falsum deprehenditur: nam argentum uiuum exest, ac destruit omnia metalla, quibus inhæserit. Ex quo potius, cùm hęc à Serapione non scribantur, qui tamen Dioscoridis omnia ferè scripta bona fide reddidit, planè suspicandum fuerit, huic capiti plura subesse menda. id quod etiam uaria in hoc loco Oribasij lectio confirmare uidetur. Reperiuntur autem in argenti uiui fodinis inter ipsius uenam peculiares quædam lapidis illius rufi zonæ, quem fossores fossitiam cinnabarim uocant, de quo etiam in præcedenti capite diximus. Hic adeò argento uiuo scatet, vt sæpius absque alio igne, inde per sese guttatim defluat. Euenit præterea dum fossores mucronatis instrumentis, uenam effodiunt, ut purum prosiliat argentum uiuum, decurratque celerius, ueluti è fonticulo quodam. Porrò rari admodũ sunt fossores, & huiusce materiæ artifices, tametsi robustissimi fuerint temperamẽti, qui eo in opere ad quartum usque annum incolumes perdurare ualeant: quippe ob noxium metalli halitum, partium omnium tremore concutiuntur. Cæterùm Galenus libro 9. simplicium medicamentorum scribit, contra illud quod experimento comprobatur, Argentum uiuum ex sponte nascentibus non esse, sed ex ijs, quæ preparantur, velut cerussa, ærugo, psoricum, lithargyros: fateturque se nullum huiusce medicamenti fecisse periculum, an interimat, si deuoretur, uel ubi foris fuerit admotum. Fit ex argento uiuo & sale, quod ammoniacum uocant, lethale illud medicamentum, quod officinæ chymistas secutę, Argentum sublimatum appellant, utrisque simul admistis, & in vas vitreum coniectis, ac inde in fornacem deductis, ut hæc ignium ui, in uasis sublime tollantur, ubi salis modo concrescunt, lapidescuntque sacchari colore. Fit etiam ex Argento uiuo, & aqua, quam ex chalchanto, alumine, & sale nitro conficiunt chymistæ, arte quadam, & ignium ui, id quod recentiores quidam Præcipitatum uocant. Cui facultas inest sanè admirabilis ad contumacia ulcera sananda, eaque præsertim, quæ à Gallica lue emerserunt. Sunt etiam qui dimidij scrupuli pondere deuorandum propinent admistis margaritis, alijsque quibusdam, quæ cor tueri non ambigunt, ubi quis Gallicis doloribus circa articulos conflictetur. Datur etiam melancholicis, Armenij lapidis modo, ut libello, quem de morbo Gallico scripsimus, abundè dictum est: nanque eosdem præbet effectus, uomitionibus expurgans. Sunt præterea qui purum syncerumque Argentum uiuũ hauriendum præbeant non modò adultis, sed pueris, & infantibus ætate tenellis. Siquidem Brasauolus Ferrariensis uir sanè hac ętate clarissimus, suo de stirpium examine pro certo scribit, sępius se dedisse Argentum uiuum infantibus deuorandum ui uermium semimortuis, qui illico sanati sunt; idque fecisse ait in ultima desperatione. Sed quomodo, uel qua mensura, uel pondere dandum sit, silentio inuoluit. At Goritienses obstetrices, ubi grauidæ diu in partu laborauerint, statim Argentum uiuum scrupuli pondere nullis incommodis potandum exhibent. Quo fit, ut facilè mihi persuaserim, Argentum uiuum potantes haud necare, nisi pondus, uel mensuram excesserit. Non tamen crediderim, quòd solo pondere interimat, ut quidam putant Dioscoridem tantùm secuti, ut latius libro sexto disseremus. Sed quoniam Argentum uiuum nobis in mentem reuocauit AVRVM omnium metallorum preciosissimum, prestantissimumque, cùm eius nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides, crederem profectò non paucam naturæ rerum iniuriam a me illatam iri, si huius tam pretiosi metalli, cuius inextinguibili siti uniuersus estuat mundus, historiam, & facultatem silentio preterijssem. Quandoquidem ob ipsius splendescentem coloris nitorem, opinati sunt naturę operum indagatores, admirabiles auro inesse facultates, quibus homines non modò incolumes tueri possit, sed & longeuos reddere. Quapropter mirum non est, si ipsum tanti faciat mundus, & ante cętera extollant homines. Auri itaque materiam nil aliud esse scribunt, quàm substantię elementarię sibi inuicem proportione respondentes. Hę autem simul commistę, cùm pari sint uirtute conformatę, aliud sanè gignere nequeunt, quàm amicabilem quandam, & optimam mistionem, quę fermentatione, & coctione perficitur. quo fit, ut inde tam indissolubili nexu uniantur, ut permanentes, & ferè indissolubiles fiant, adeò quòd, siue id eueniat cœlestium corporum influxu, aut temporis ui, aut sagacissimę naturę opere, aut, his omnibus unà concurrentibus, conuertuntur eædem substantiæ in hoc metallicum corpus, quod uocant aurum. Hoc enim (vt diximus) ob sui tum ingentem temperiem, tum unitatem, tum optimam mistionem, adeò densum euadit, quòd non modò quandam communem consequitur permansionem, sed incorruptibilem ferè temperiem, & causam quandam, ob quam superflui nihil continere possit. Hinc igitur est, quòd quanquam longioribus seculis aurum in terra, uel in aqua sepultum permaneat, nunquam rubiginem contrahit: sicut in igne diutius permanens, non modò aliqua ex parte non comburitur; sed & depuratius, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloque pingui redundat: ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimumque perduret. Quinetiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quemadmodum cætera faciunt metalla. neque etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacientium tum nares, tum palatum inficit. Aurum intus in corpus sumptum, siue ex industria, siue inscijs deuorantibus, nullam penitus infert noxam, ut complura faciunt metalla: sed mirum in modum cor, & uitalem facultatem roborat. quod solis influxui acceptum plerique sapientes retulerunt. Quamobrem iure quidem dici potest, aurum omnium metallorum præstantissimum esse, ductile, colore lucido, illique persimili, quo cuncta à sole illustrantur. Insuper propria quadam attractrice ui pollet, qua respicientium animos allicit, & disponit, ut ab ipsis illico desideretur. unde quidam existimauerunt auro proprias quàm plurimas inesse dotes. In Italia propriæ synceri auri fodinæ (quod sciam) nullibi extant. Atqui in Germania, Pannonia, ac Transyluania eæ pluribus in locis habentur. Auri venam ijs omnibus locis crediderim gigni, vbi cœlum id causæ elementaris influat, ac disponat, de quibus antea disseruimus. Huius vena varijs lapidibus impacta visitur in asperrimorum montium visceribus. Verùm ea omnium præstantissima auri uena censetur, cui cæruleus lapis fuerit admistus: tantò enim melior hæc, quantò ponderosior, & colore uigentior: adeò ut illa cæteras præcellat, quæ pluribus auri guttis scintillet, vel in qua plures auri lineæ intercursantes conspiciantur. Est etiam auri ferax diuersorum fluminum arena. Siquidem proculdubio constat in Hispania Tagum, in Thracia Ebrum, in India Gangem & Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum, aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur. ueruntamen non omnibus eorum litoribus auræ eædem sunt arenæ. Auri uires prodidit Auicenna secundo sui operis uolumine, sic inquiens. Aurum in omnibus suis partibus æquale est. Inseritur medicamentis, quæ atrabiliarijs competunt morbis. Ad hæc ubi actuali cauterio sit opus, ignitum aurum cæteris præstat metallis, quòd ulcus inde exortum citius consanescat. In ore contentum, anhelitus graueolentiam tollit. Auri scobs porphyrite lapide læuigata in ea medicamenta additur, quæ ad alopecias, & lichenas parantur,

Galenus notatur.

Argenti sublimati confectio.

Auri historia, & prestantia.

parantur, tam intus in corpus sumptum, quàm extrà medicamentis exceptum. Hæc item eodem modo diutius læuigata, adeò vt tactum ferè effugiat, oculis immittitur ad roborandam eorum aciem. Bibitur autem & ad cordis affectus, & animi mœrores. Argentum viuum quod Latinis, ὑδράργυρος Græcis nominatur, Mauritanis, Zaibar, seu Zaibach: Italis, Argento viuo: Germanis, Queck silber: Hispanis, Azogue. Aurum verò Latinis χρυσὸς Græcè dicitur: Germanicè, Guld: Italicè & Hispanicè, Oro: Nomina.

Μίλτος σινωπική. RVBRICA SINOPICA. CAP. LXXI.

RVbrica Sinopis maximè probatur grauis, densa, ad iecinoris imaginem uergens, calculorum expers, concolor, cùm diluitur, impendiò fusilis. Effoditur in Cappadocia, speluncis quibusdam, expurgataque defertur in Sinopem urbem, in qua uenditur; unde cognomentum accepit. Vim habet exiccatoriam, quasi inducendo obstruentem, & adstrictoriã. quapropter uulnerariis emplastris, & pastillis exiccantibus, & adstrictoriis commisceri solet. Aluum sistit. in ouo sumpta aut clystere infusa. datur iecinoris uitio laborantibus.

HOdie profectò neminem inuenio, qui doceat, & explicet, quę nobis legitima sit Rubrica Sinopica. Sed quantum ego conijcere potui (etsi id pro certo asserere non ausim) nullum è fossilium genere occurrit, quod magis Sinopicam rubricam nobis repræsentet, quàm vulgarissimus bolus Armenus uocatus, is nimirum, qui in quadratas defertur massas, quiq; maximè vulnerarijs medicis expetitur ad sanguinis profluuium cohibendum, & fracta ossa ferruminanda. Hæc rubrica (vt Georgius Agricola maximus fossilium indagator inquit) etsi iandudum ex Sinope Cappadociæ vrbe, vnde nomen inuenit, tantùm importabatur; constat tamen alibi etiam reperiri, non modò in proprijs venis; sed in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijsque metallis. Hanc omnino mihi opinionem illud auxit, quòd certò sciam plurimum pseudoboli Armenij ex ferrarijs Iluæ Tyrrheni insulæ fodinis ad nos quotidie conuehi: quòd deinde colore sit iecinoris, pondere grauis, substantia densus: quòd etiam in aquam coniectus facilè dissiliat: quòd denique sua vi exiccet, adstringat & cogat. Hæc enim gleba, cùm verus bolus Armenius non sit, nil aliud (meo iudicio) esse poterit, quàm rubrica Sinopica, quanquam à Sinope non deferatur. Cæterùm non desunt qui firmiter asserere audeant Armenium bolum, quem vulgò orientalem appellamus, Sinopicam esse rubricam; sed ij proculdubio hallucinantur. Plura enim sunt quæ palam faciunt, hos manifesto decipi, & in errore versari. Siquidem vbi primum color expendatur, is sanè iecinoris non est, sed longè rubicundior. Præterea qui scribant Sinopicam rubricam esse pinguem, & in ore detentam butyri instar liquescere, habeo profectò neminem. Deinde si vires expendamus, nusquàm reperio scripsisse Dioscoridem, aut Galenum, Sinopicam rubricam, viribus esse prēditam, quibus venenis, & animalium venenosorum morsibus occurrere possit; quemadmodum Armenius bolus orientalis. Siquidem is omnium probatissimorum medicorum consensu, qui passim eo vtuntur, non solùm venenis aduersatur, sed pestiferis quibuscunque morbis. Adde quòd aqua maceratum haud facilè dissoluatur. Sed plura de his (Deo volente) in secundo epistolarum nostrarum tomo disseremus. Species Sinopidis (vt Plinius est author libro 35. capit. 6.) tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Quæ sanè differentiæ visuntur pariter in vulgari Armenico bolo. Porrò Manardus Ferrariensis libro tertio epistola quarta, Sinopicę rubricæ meminit, quæ albo sit colore. Sed in hoc virum alioqui celebrem mirari subit, quòd non animaduerterit non posse albam quamuis terræ glebam Rubricam appellari. Rubrica, quę Græcis μίλτος σινωπική, Latinis pariter ac Italis Rubrica Sinopica vocatur: Arabibus, Mogar, siue Magra: Hispanis, Almagra.

Rubricæ Sinopicæ cõsid. — Manardi lapsus. — Nomina.

Μίλτος τεκτονική RVBRICA FABRILIS. CAP. LXXII.

RVbrica fabrilis ad omnia Sinopide inferior est. Optima Aegyptia, & Carthaginensis, lapidum expers, friabilis. Gignitur etiam in Iberia, quæ ad occidentem spectat, ochra exusta, & degenerante in rubricam.

RVbricam hanc ideo fabrilem appellauere veteres, quòd ea plerunq; vterentur materiarij fabri ad lineas protrahendas infectis in ea funiculis. Nasci fabrilem rubricam in Lemno memoriæ prodidit Galenus, cùm libro nono simplicium medicamentorum, tum etiam primo de antidotis, sed à Lemnia sphragide plurimum differre. Verùm an communis vsus rubrica, quę vulgò Italis propriè dicitur Terra rossa, ea sit fabrilis rubrica, de qua hic meminit Dioscorides, cur pro certo affirmem non habeo. Quæ Grecè μίλτος τεκτονική, Rubrica fabrilis Latinè dicitur: Arabibus, qui nullam faciunt differentiam inter hanc & Sinopicam, Mogar & Magra: Italis, rubrica fabrile: Germanis, Roetel stein.

Rubricæ fabrilis consid. — Nomina.

Λημνία γῆ. LEMNIA TERRA. CAP. LXXIII.

LEmnia terra cuniculoso in specu nata, è Lemno insula, palustri loco defertur, inibi electa & caprino sanguini permista. quam incolæ cogunt in pastillos, & imagine capræ signant: unde & sphragida ęgos, hoc est, sigillum capræ appellauere. Vim antidoti habet contra perniciosa venena singularem: pota cum vino, & præsumpta euomi venena cogit. Contra ictus morsusque animalium, quæ exitiale virus eiaculantur, prodest. Antidotis familiaris. Sunt qui hanc ad sacrificia vtantur. est & dysenteriæ vtilis.

LEmniæ terræ amplam in Italiam notitiam suo tempore attulit Galenus medicamentorum omnium diligentissimus inquisitor. quippe qui, vt hac syncerissima tandem potiretur, atque vt omnem impostorum fraudem detegeret, qui eam adulteratam vendebant, bis in Lemnum insulam nauigauit, vt eius verba testantur libro 9. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. At aliæ sunt terræ differentiæ ex diuersi generis corporum natę commistione, qua ratione, lapidosæ, & arenosæ habentur: atque admistam talium substantiam segregant largæ aquæ effusione ac maceratione, dum humida efficiatur. Cùm enim id effectum est, id quod defertur, atque inest lapidosum, atque arenosum, id omne subsidit, & terra exacta supernatat. Tale quiddam & in Lemnia terra visitur, quam cognominant quidam milton Lemniam, id est, rubricam Lemniam, & alij quidam sphragida Lemniam, hoc est, sigillum Lemnium, ob impressum videlicet illi sigillum Dianę sacrum. Siquidem hanc terram sacerdos cum patrio quodam honore sumens, haud mactatis animalibus, sed tritico, atque

Lemnię terrę hist. ex Gal.

hordeo piamenti gratia loco redditis, in urbem comportat: quam deinde aqua maceratam, atque in lutum humidum redactam, vbi valenter conturbauit, paulumq; inde quiescere siuit, primùm aquam, quæ supernatat aufert, & mox quod sub ea est lutum tollit, ac reliquum duntaxat, quod ad imum subsedit, lapidosum scilicet, & arenosum relinquit, vt inutile, ac superuacaneum. Porrò lutum illud pingue usque eò desiccat, dum mollis ceræ consistentiam accipiat: huiusq; exiguis acceptis particulis, sacrum Dianæ signum imprimit. Ac postea rursum in umbra siccandum reponit, donec omnem planè humiditatem amittat, fiatq; illud medicis omnibus cognitum medicamen Lemnia sphragis, siue sigillum. Sic enim quidam illam cognominant, vt dixi, ob impressam illi sphragida, hoc est, sigillum: ceu etiam nonnulli ob colorem Lemniam miltou siue rubricam appellitant: eundem enim, quem rubrica, colorem habet. Verùm ab ea differt, quòd contactu non contaminet atque illa; & secundum collem in Lemno, qui totus colore fuluo est, & in quo neque arbor neque saxum, neque planta nascitur, tantùm huiusmodi terra visitur. Porrò tres eius signantur differentiæ: una quam posuimus terræ sacræ, quam alij nemini præter vnam sacerdotem contingere fas est: altera verò eius, quæ re vera miltos est, siue rubrica, vtuntur autem ea potissimùm fabri: demum tertia eius, quæ extergit, qua vtuntur, qui lintea, & vestes lauant, quibus vtique collibitum est. Cæterùm cùm & apud Dioscoridem, & alios quosdam scriptum legissem, Lemniæ terræ hircinum misceri sanguinem, atque ex luto, quod ea mistione conficiebatur, sacerdotem quas vocant Lemnias sphragidas tum conformare, tum consignare, cupiebam profectò & ipse mistionis modum inspicere, atque symmetriam. Itaque quemadmodum in Cyprum nauigaueram videndorum, quæ in ea sunt, metallorum gratia, & in cauam Syriam Palæstinæ partem profectus fueram, bituminis & aliorum quorundam inspiciendorum causa; ita nec in Lemnum enauigare piguit, ut quantùm sanguinis terræ admisceretur, conspicerem. Nam cùm iterum ex Asia Romam pedestri peterem itinere, per Thraciam, & Macedoniam, prius à Troade Alexandræa in Lemnum adnauigaui, nactus illic nauem, quæ ad Thessalonicam cursum destinabat. Conueniebam autem cum nauclero, vt in cursu Lemno appelleret. Et sanè ille præstitit, sed non ad eam ciuitatem, ad quam oportebat. Antea enim nesciueram duas esse in insula ciuitates, sed credebam, vt Samus, Chius, Cos, Andrus, Tenus, & omnes adeò, quæ in Ægeo sunt mari, unam duntaxat ciuitatem habent, toti insulæ cognominem; ita & Lemnum vnam nominis sui habere ciuitatem. Porrò vt ex naui descenderam, intellexi ciuitati nomen esse Myrinæ, nec in regione ciuitatis illius aut Philoctetis templũ esse, aut sacrum Neptuni collem, sed in altera, quæ vocatur Hephestias, nec ciuitatem eam Myrinæ esse propinquam. Cumq; me naucleras expectare non posset, distuli, vt cùm Roma in Asiam redirem, tunc Hephestiada viserem: id quod feci, prout speraueram, & proposueram. Nam vbi ex Italia in Macedoniam traiecissem, eamque penè totam pedestri itinere pertransijssem, perueni ssemque Philippos, quæ ciuitas est finitima Thraciæ, inde ad mare descendi, quod proximum aberat centum viginti stadijs: primumq; Thason transmisi, distantem plus minus ducentis stadijs, atque illinc in Lemnum septingentis, ac rursum ferme septingentis in Alexandræam Troada traieci. Ac proinde sanè ex industria tum de nauigatione, tum de stadijs adscripsi, vt si quem eadem, quæ me caperet Hephestiada visendi cupiditas, cognito eius situ, sic nauigationem instituerct. In tota nanque insula Lemno orientem spectat Hephestias, occidentem vero Myrina. Et quod à poeta dictum de Vulcano est, qui Græcè dicitur Hephestus, Decidit in Lemnum, propter collis naturam occasionem sumpsisse fabulæ crediderim. Apparet enim combusto simillimus, tum colore ipso, tum etiam quia nihil in eo nascitur. In hunc itaque collem sacerdos, quo tempore ego ad insulam accesseram, egressa, certo quodam tritici, hordeique numero in terram coniecto, alijsque quibusdam pro religione patria perpetratis, plaustrum totum in terra impleuit. Atque vbi in vrbem conuenisset, quo dixi modo, illas fama hominum adeò celebratas Lemnias sphragidas præparabat. Visum ergo mihi erat percontari, nunquid vnquam antea hircinum, aut caprinum sanguinem huic terræ misceri solitum, memoriæ proditum accepisset. Quo audito, omnes in risum soluti sunt, nec ij sanè quiuis ex vulgò, sed viri oppido quàm eruditi, cum in alijs, tum præcipuè in vniuersa patriæ historia. Quin & a quodam librum accepi, quondam ab incolarum quopiam descriptum, qui omnem Lemniæ terræ vsum edocebat. Quamobrem nec me quoque piguit huius medicamenti periculum facere, acceptis sphragidum viginti millibus. Sed & is, à quo librum dono accepi, inter principes habitus, ad multa hoc vtebatur medicamine: siquidem ad vulnera tum vetera, tum cicatrici inducendæ contumacia: ad hæc ad morsus viperæ, atque adeò omnes ferarum morsus, necnon aduersus medicamenta lethalia, non antè modò exhibere, sed & pòst sphragide vti consueuerat. Addebat porrò sese periculum fecisse medicamenti, quod quia fructum iuniperi accepit, διὰ τῶν ἀρκευθίδων nuncupatur, cui vtique indebatur & terra Lemnia: vomitumque ciere aiebat, si quis cùm etiamnum in ventre lethale venenum hæreret, alexiterium siue amuletum ebibisset. Ei sanè nos quoque huius fecimus periculum in lepore marino, & cantharidibus, cùm sese tale quippiam accepisse homines suspicarentur: verùm hausto, quod Lemniam sphragida habebat medicamento, protinus omne euomuerunt, nec postea vllum illis accidit symptoma eorum, quæ ad leporem, & cantharides comitari consueuerunt: tametsi conuicta esset perniciosorum medicaminum exhibitio. Cæterùm an ad alia mortifera medicamenta, hæc inquam, quæ vocant deleteria, eandem vim habeat medicamentum, quod ex fructu iuniperi, & terra Lemnia conficitur, mihi vtique ignotum est. At ille ab Hephestiade profectò asserebat, adeò vt & rabientis canis morsum eum sanare diceret in vino diluto epotam: at vlceri ex aceto impensè acri impositam. Sed & aliarum ferarum ictus, ex aceto sanare referebat, extrinsecus folijs herbarum insuper impositis, quæ putredini resistere didicimus. In primis verò prædicabat scordium, deinde centaurium exile, inde marrubium. Porrò si quando nos sanè ad vlcera cacoethe, & putrida terram Lemniam adhibuimus, magnificè profuit. Vsus autem est, pro prauitatis vlceris magnitudine. Quippe id, quod grauiter olet, impendioque laxum, molleque est, ac sordidum, sustinet vt vel per acerrimum acetum Lemnia terra in lutosam soluatur consistentiam, aliorum more pastillorum, quorum alius alio vtitur: dico autem Polyidæ, & Prasionis, & Andronis, & qui nunc dictus est, quem Betinum vocant. Siquidem hi omnes valenter desiccantes prosunt vlceribus contumacibus, soluti interim quidem in vino dulci, interim sapa, interim œnomelite, nonnunquam etiam alborum vinorum quæpiam, aut fuluorum, aut flauorum, prout nimirum vsus postulat. Nam de talibus alibi definietur. Similiter verò quandoque soluuntur aut ex aceto, aut vino, aut aqua, aut oxymelite, aut oxycrato, aut melicrato. Porrò Lemnia terra ex aliquo comprehensorum soluta, medicamentum fit idoneum tum recentibus glutinandis vulneribus, tum medendis inueteratis, ægrè ad cicatricem venientibus, & contumacibus. Hactenus de Lemnia terra Galenus. Ex cuius quidem verbis facilè conijci potest, Lemniam terram, quam ad nos hoc tempore conuehunt mercatores Turcicis characteribus obsignatam, illegitimam esse, & minimè synceram. Quandoquidem constat Galeni testimonio, Lemniam sphragidem impensè rufescere, non autem subrufescere vel potius subalbescere, qualis hæc visitur, quæ passim pro legitima, synceraque circumferunt impostores. Quamobrem eorum sententiam non omnino improbandam censemus, qui nil aliud esse Lemniam terram putant, quàm bolum Armenium, qui officinis seplasiariorum Orientalis cognominatur: præsertim quòd compererim (si vera fatentur negotiatores, qui mecum locuti sunt) bolum hunc non aduehi ex Armenia, vbi legitimum syncerissimumque Armenium lutum nascitur, sed etiam ex insula Lemno. Siquidem Armenium lutum, quod bolum quidam vocant, præterquàm quòd ex Armenia adferri debeat, si Galeno medicorum principi credimus, colore

Lemniæ terræ uires. (margin)

Lemnia terra quid censeatur. (margin)

est pallido

est pallido ochræ instar, non autem impensè rubro. Id quod ipse Galenus libro nono simplicium medicamentorum in Samiæ terræ mentione testatur, his verbis. Cæterùm durante hac immani, & graui pestilentia, ex Armenia ea, quę Cappadociæ finitima est, data nobis est terra, etiam siccantior, colore pallido. Lapidem qui donarat, non terram appellabat: promptissimeque in læuorem soluitur, ceu etiam calx: sic enim videlicet nuncupo petram combustam. Verùm vti nec in illa arenosum quippiam admistum est, ita nec in Armenia. Nam posteaquàm in mortario pistillo comminuta est, adeò est leuis, nec plus est lapidea, quàm aut calx, aut Samius aster: tametsi non æquè vt aster leuis est. Itaque illo etiam magis conspissata est, minusque aeria: quamobrem opinionem, ac phantasiam præbet ijs, qui negligentius intuentur, quasi lapis esset. hæc Galenus. Ex quibus sanè perspicuum fit, quòd Armenia terra, siue lapis, vel lutum, ab Armenio bolo orientali vulgò vocato, quàm maximè dissidet. Cæterùm ad Lemniam terram redeuntes, quantum ex literis Doctoris Stephani Albacarij, qui Lemnum Insulam ferè totam circumiuit, à clarissimo viro Augerio de Busbeke Constantinopoli mihi transmissis, intelligere possum, locus, vbi nunc terra Lemnia inuenitur, nihil prorsus similitudinis præ se ferre videtur, quod cum Galeni historia conueniat. Siquidem Albacarius, ad Augerium, qui eum in Lemnum hac tantùm de causa ablegauit, ita de terra Lemnia scribit. Qui Insulam hanc incolunt Græci, dicunt nullibi in vniuersa Insula Lemniam reperiri terram, nisi hoc in colle, vbi nunc effoditur, nec vnquàm se intellexisse aiunt superioribus seculis alibi fuisse repertam; neminemq; haberi suæ gentis scriptorem, qui aliter de ea posteritatis memorię commendauerit. Verùm non ob id facilè credam, ex hoc loco, Galeni æuo, terram hanc effodi solitam. Quippe quòd collis descriptio, in quo terra hæc habebatur, apud Galenum huic minimè correspondeat. Siquidem Galeno collis est combusto similis, fuluus totus, & in quo neque arbor, neque saxum, neque planta nascitur, sed tantùm lemnia terra refertus est. Atqui contrario ferè modo collis se habet, in quo eiusmodi terra nunc foditur. Nam ijs præsertim locis, vbi huiusce terræ fodinæ habentur, lapides adeò magni reperiuntur, vt ex ijs pistrinariæ molæ parari soleant. Collis prętérea nusquam combusto similis apparet, nec vllum fului coloris in eo vestigium videtur. Fertilis est totus, & arborum, plantarum, & frumentaceorum ferax. Cum enim ab incolis diligenter colatur, copiosum tritici, & leguminum, præsertim faseolorum, prouentum affert. Idem orientalem plagam respicit, & apud vicum quendam situs est, quem Repondi vocant. Terra autem Lemnia foditur in montis cacumine, quod in planitiem se extendit. Fodinæ ibi sunt tres, quarum duæ, è quibus superioribus temporibus Lemnia terra effossa est, corruerunt, & in totum deletæ sunt. Tertia autem, quæ putei modo in collem descendit ad Septentrionem vergit. Ad eiusdem collis radices, tres limpidissimæ aquæ scaturiunt fontes, quorum duo, qui minores sunt, ad Septentrionalem plagam excurrunt. Tertius verò, qui amplior est, ad meridiem progrediens, viridarium quoddam irrigat. Hac in parte antiquum paruumque extat sacellum, pluribus in locis dirutum, ac vbique detectum (Sotiram hoc uocant) quò Metropolitanus sacerdos vnà cum duobus Caloiris (ita præsbyteros uocant) accedit eadem die, quo terra effoditur, & ibi Iesu Christi Saluatoris nostri transfiguratione in monte Tabor celebrant, suas canentes psalmodias. Verùm id non faciunt aliquam ob superstitionem, quæ seruari debeat, anteaquàm Lemnia terra effodetur, sed quòd ea die transfiguratio Iesu Christi celebretur. Ad hæc quæ ibi foditur terra, maiori ex parte candicat, aut paulisper subrubet, & si quandoque (rarissimè tamen) etiam rubro, aureoque colore inueniatur, Armenio bolo per omnia similis, cùm tamen Galeno in vniuersum Lemnia terra adeo saturatè rubescat, vt à rubrica nihil colore differat. quæ quidem rubrica, qua vtuntur fabri ad lineas ducendas, in nonnullis Insulę locis etiam hoc tempore è fodinis eximitur. Sed hęc Lemnia terra Galeni esse non potest, cum tangentes rubro colore inficiat. Hæc itaque me adducunt ad credendum, quòd aut ex alio colle Galeni tempore desumpta sit, qui tam longo temporis tractu, aut terræ motu, aut pluuiarum inundatione corruerit, vt in alijs quoque locis factum esse scimus, aut, quòd idem collis, cultorum diligentiæ, ac laboribus faciem, & naturam omnino immutauerit. Nam inter cæteras syluestres plantas Chamęleonis albi plurimum profert. Effoditur terra hoc æuo quot annis non absque quadam superstitionis nota, cùm sexta tantùm Augusti die ad hoc obeundum munus accedant, sibi certò persuadentes, nullo alio tempore reperiri posse, quæ viribus præstet. Qui fodiunt, Græci sunt, sed astantibus Turcis, nempe Insulæ Præfecto, quem Vaiuodam vocant, & alijs ex primatibus, qui Imperatoria munia obeunt. Verùm non vsque adeò fossores, qui in puteum descendunt, obseruare possunt, quin ij effossæ terræ aliquid non abscondant. Sed mirum est, quàm suauem odorem puteus ille spiret. Cæterùm non omnis, quæ in puteo habetur, terra bona est. Quo fit, vt eam quæ inter fragiles quosdam lapides pinguis lentaq; delitescit, tantùm recipiant, eamq; præsertim, quæ calculorum sit expers. Fodiunt à solis exortu sex continuis horis, & deinde eam tantùm in imam putei partem occludunt, quam annuatim fodere solent, nec reserant, nisi ad statutam futuri anni diem. Nanque legibus cautum est, capitis pœna, ne quis illuc clam, vel palam fodiendi causa accedere audeat. Verùm non multum eiusdem terræ effodiunt, cùm fodinæ ambitus non nisi paucos fossores admittere possit. Id deinde selectissimę terrę, quod exemerunt, diligenter eluit quidam, huic muneri obeundo designatus. Ea elota in suspensos aliquot transfertur saccos, ibiq; tam diu manet, quousque tota effluat aqua. Exemptam deinde manibus miscent, eamq; tandem in maiores, minoresq; globulos fingentes, imperatorio sigillo obsignant. Demum siccari sinunt, & totam Constantinopolim in Scrinio, eodem sigillo occluso ad magnum Turcarum Imperatorem mittunt. Terra hæc in Lemno nusquam venalis reperitur, quòd in nullius arbitrio relinquatur. Nam etsi permittatur, vt Insulę præfectus, & alij quidam primates nonnihil obsignatæ terræ sibi accipere possint, nemini tamē vendere audent, sed tantùm amicis donant. Hoc idem facit, qui terram lauat, cui ex lege sacculus donatur. sed hæc principis sigillo non insignitur. Hæc ille. quę optimis materiæ medicæ studiosis consideranda relinquo. Sed animaduertendum est, quòd non desunt impostores, qui terram hanc adulterent, & pro legitima vendant. Ego ex officina Rustani Bassani aliquot sphragidum globulos acceptos mihi pro thesauro asseruo, quorum aliqui albi sunt, aliqui rubent, & nonnulli humanæ carnis colorem referunt. Nec ob coloris diuersitatem fraudem aliquam vereor, cum ipse Albacarius fateatur, reperiri terram hanc ijs omnibus coloribus infectam. Verùm quandoquidem in ARMENIAE terræ sermonem deuenimus, non alienum fuerit, eius etiāminū vires referre ex Galeno, qui eas loco nuper citato in simplicium medicamentorum cēsu subdidit, sic inquiens. Armenia terra, quòd summè desiccet, ad dysenterias, & Ventris profluuia, tum sanguinis expuitiones, catarrhos, ad hæc ad putrescentia oris vlcera in primis competit. Quin & eos magnificè iuuat, quibus ex capite in thoracem fluxio decumbit: quamobrem illis, quibus ex tali occasione assidua difficilis est anhelitus, validè prodest. Sed & eos, qui phthoe laborant, adiuuat, vlcus enim eorum desiccat, vt haud etiam tussiant, nisi in victu peccetur non leuiter, aut ambiens de repente ad intemperiem recidat. Ac mihi videtur, quòd sicut in fistulas sæpe conspeximus, non in alijs partibus duntaxat, sed in ipso etiam ano, vt citra collyrij immissionem, quòd sordem, aut callum auferret, ipso duntaxat exiccante medicamine, contraheretur, ac clauderetur; ita quoque in pulmonis eueniat vlcere. Siquidem & ipsum ab exiccantibus iuuari medicamentis perinde conspicitur, vtique cùm mediocre est, non admodum magnum. Itaque nisi sunt quidam eorum, qui talia habebant, prorsum esse liberati. Ac quidam, qui Roma in Libyam talem ob causam profecti sunt, planè se sanos esse credidere: & sanè vsque ad annos aliquot inculpatè transigebant: postea verò cùm non pari degerent cura, & cautione, reditus morbi apparuit. Hos ergo, vt dixi, bolus Armenia euidenter adiuuit. Quin & eos qui

Armenię terræ seu boli vires ex Gal.

Romæ agunt, qui aßiduò difficultate ſpirandi diſcruciantur, magis etiam. Porrò in magna hac peſte, cuius eadem facies fuit atque eius, quæ Thucydidis memoria graſſabatur, quotquot hoc medicamen bibere, celeriter curati ſunt. At quibus non profuit omnes interiere, ſcilicet cùm nec alio quouis iuuarentur. Vnde colligitur, quòd ijs duntaxat non fuerit auxilio qui planè erant incurabiles. Cæterùm bibitur ex vino conſiſtentia tenui, modicè diluto, ſi aut planè febri careat, aut leuiter ea teneatur: ſin grauius febriat, admodum aqueo. Non tamen calore vehementes ſunt febres peſtilentiales. Porrò de vlceribus reſiccari poſtulantibus quid attinet dicere, quantam vim habeat bolus hæc Armeniaca? Liberum eſt autem vtcunque appellare velis, ſiue lapidem, vt is qui mihi donauit: ſiue terram, vt ego; quandoquidem humidis rigari patitur. Hactenus de Armenia bolo Galenus. Sed quoniam Lemnia ſphragis, & Armenia terra, quòd venenis maximè reſiſtant, mihi in mentem redegerunt lapidem, quem Arabes ſuo idiomate Bezahar vocant, & contra deleteria medicamenta miris admodum laudibus celebrant, hic locus opportunus nobis viſus eſt, in quo de huius lapidis hiſtoria, ac viribus aliquid diſſeramus.

Lapidis Bezahar hiſt. & uires.

Lapis itaque BEZAHAR, Mauritanorum teſtimonio, antidotum eſt omnium præſtantiſſimum, ſua ſpeciali dote, contra omnia in vniuerſum venena: vtpote qui non modò hauſtus; ſed etiam adalligatus, ita vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia ſuperet venena. Lapis hic plurium eſt generum, nempe flauus, puluerulentus, qui ex albo vireſcat. Præſtantiſſimus eſt flauus, deinde puluerulentus. Verùm enimuero diligenter inſpicere oportet, ne impoſtorum fallacijs decipiantur, qui hos lapides inquirunt. Sunt enim nonnulli alij lapides, qui hos facie repræſentant, ſed viribus nullis præditi. Hunc Raſis experimento ductus, miris extulit præconijs, ita de eo ſcribens. Lapis Bezahar eſt mollis, colore flauo, ſapore nullo. Cuius peculiaris vis eſt, vt venenis omnibus aduerſetur. quandoquidem ego contra hauſtum napellum hoc lapide vſus ſum felici admodum succeſſu. Erat autem hic colore flauo albicante, leuis, & luminis modo ſplendens. Equidem certò teſtari poſſum (hoc enim pluribus experimentis compertum habeo) lapidem nunc longè magis præſtare aduerſus deleteria venena, quàm cætera non modò ſimplicia huiuſce facultatis medicamenta; ſed etiam theriaca dicta, & alia quæuis antidota. Subdit præterea Abdalanarach. Lapidem, quem vocant Bezahar, iam ipſi vidimus apud filios Almirama cuſtodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac propè regiam ędem Cordubæ rependit, initio belli. Lapis hic (vt diximus) ita viribus contra venena omnia pollet, vt non ſolùm hauſtus duodecim granorum pondere; ſed vulneri impoſitus à mortiferis quibuſcunque feris ictos, ſtatim liberet: veneno ſudore expulſo. Idem pariter iuuamenti adfert, ſi ore aliquo tempore ſugatur. Verùm lapis hic inuentu difficilis fuerit, quòd non deſint paribus notis lapilli, qui tamen nullam vim habent aduerſus venena. Sunt etiam, qui memoriæ prodiderint, in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni, viribus Bezahar prædicto haud abſimile.

Lapidis in oculis ceruorum natus.

Aiunt enim in orientali plaga ceruos longo ſenio confectos ſerpentes deuorare, quorum eſu (ſi vera ſcribunt) reiuueneſcunt. At veneni ſuperandi cauſa, ſerpentibus deuoratis, in fluuiorum aquis ceruos illos mergi tradunt, capite tantùm extra aquas exerto. Iis autem ſic permanentibus, humorem quendam lentum ab eorum oculis deſtui, qui tandem ſolis ardoribus in lapillos inibi concreſcit, glandis imaginem referentes. Hic itaque lapis ipſis è fluminibus egredientibus, ab eorum oculis (vt aiunt) ſtatim decidit in humum: vbi ab ijs facilè reperitur, qui rem omni diligentia obſeruarunt. Sed an hæc hiſtoria uel fabula dici mereatur, rerum naturalium ſtudioſis, & peritioribus iudicandum relinquimus. Cæterùm de admirandis Bezahardici lapidis aduerſus deleteria uenena uiribus, & ſpeciatim contra Napelli immanitatem, ſuperius in quarto libro de ipſo Napello diſſerentes fuſius diximus; & quæ vidimus retulimus.

Nomina.

Terra Græcis λημνία γῆ, ſeu λημνία μίλτος, & σφραγὶς; *Latinis terra Lemnia, rubrica, & Lemniũ ſigillũ nominatur: Arabibus, Terimachtim ſeu Thim machtũ: Italis, Terra Lemnia: Hiſpanis, Tierra ſellada.*

χάλκανθον. ATRAMENTVM SVTORIVM. CAP. LXXIIII.

ATramentum ſutorium genere quidem vnum & idem eſt, molle, & concretum: ſed in ſpecies differentias tres habet. Vnum nanque humoribus ſtillatim in cuniculos quoſdam colatis, concreſcit: quare ab iis, qui Cypria metalla conficiunt, ſtillatitium appellatur. Peteeſius ipſum pinarion uocat: alii ſtalacticon, id eſt, ſtillatitium. Alterum ſimplici ratione fit in ſpeluncis: poſtea transfuſum in excauatos ſcrobes, concrementum capeſſit, quod pecton, id eſt, concretitium, propriè nominatur. Tertiũ dicitur coctile, & in Hiſpania fieri ſolet: ſed inutile, ac inualidiſſimum eſſe conſtat. Ratio parandi hæc eſt. Aqua madefactum decoquunt, mox in piſcinas transfundunt, & reſidere patiuntur. Hoc certis diebus coaleſcit, in complures formulas digeſtum, teſſerarum ſpeciem reddentes, quæ racematim inter ſe cohæreſcunt. Optimum eſſe creditur cœruleum, graue, [a] concretum, translucens: cuiuſmodi ſtillatitium eſt, ab aliis lonchoton nominatum. Proximum concretitium. Coctile verò ad infectus, & denigrationes, aptiùs cæteris eſſe compertum eſt: ſed ad medicinę uſum inualidius eſſe, experimenta docent. Valet adſtringere, calfacere, & cruſtas inducere. latas uentris tineas necat, drachmæ pondere deuoratum, aut cum melle linctum: uomitus ciet, aduerſus hauſta fungorum venena, ex aqua potum auxiliatur. purgat caput aqua dilutum, & in vellere naribus inſtillatum. Vritur, vt paulò pòſt in mentione chalcitis oſtendemus.

a Orib. πυκνὸν, καὶ καθαρὸν. i. denſum, & purum.

Chalcanthi genera, & hiſtor.

CHalcanthum, quod Latini Atramentum ſutorium vocant, quoniam vitri modo pelluceat, Itali Vitreolum nominant. Duo eis genera in Hetruria. Vnum foſſile, per ſeſe in terræ viſceribus concretum, quod uulgò appellant Coppa roſa, colore uario. Siquidem chryſtallo, ſapphiro, Smaragdoque ſimile in Germania natiuum chalcanthum vidimus. Alterum factitium, cuius paſſim eſt uſus, infectoribus expetitum. Præſtat hoc plus, minusve tam pro regionum, locorum, ac cœli diſpoſitione, quàm ipſius foſſilis materiæ, à qua arte conficitur. Veruntamen compertum eſt, Romanum cognomento (quanquam colore conſtet dilutiore) cætera factitij genera præcellere. Secundum locum obtinet Cyprium, tametſi huic apud antiquos palma. Quod autem è Germania adfertur, omnibus in Italia infirmius habetur: ſed quòd ſit colore cęruleo, nonnullos fallit. Cæterùm chalcanthi materiam, quoniam guſtantibus linguam vellicet, aſpero, adſtringentique ſit ſapore, putauerunt quidam ſulphureis, ferreis, ac ęreis conſtare qualitatibus, quinetiam aluminis, nitri, ſaliſque. Chalcanthi vena, quæ foditur in agro noſtro Senenſi pluribus ſanè locis, præſertim maritimis in ſylueſtribus plerunque vallibus, terrea potius, quàm ſaxea viſitur, colore ſubcinereo, maculis nonnullis reſperſa, quarum aliæ ferri rubiginem, aliæ æruginem, colore referunt. Hęc dum foditur, fætidum, graueolentemque halitum eructat, ſulphuris ferè inſtar, quam ob cauſam in concluſis, concameratisq; cuniculis nuſquam foditur, ſed aperto vndique cœlo. Quippe ſi in ſubterraneis foderetur ſpeluncis, metallorum modo, ob acerrimum, fætidiſſimumque vaporem, foſſores noxio concluſo ſpiritu facilè interirent. Effoſſam itaque chalcanthi venam in aceruum in longitudinem protractum, quandam ſuper arcam exaggerant, vbi aperto cœlo ſex ad minus menſibus, imbribus, roribus, pruinis, ſolibusque die noctuq; macerandum relinquunt: quo tempore ſtatutis quibuſdam diebus ligonibus, & raſtris

aceruum

acervum dilacerant, subuertuntq; & iterum in eandem congerũt acervationem, vt facilius hæc imbribus maceretur, coquatur que solis ardoribus. Post hæc tectum aceruo superponũt, ne amplius in posterum pluuijs diluatur, neque solibus plusquam par sit, inarescat: & ita alijs sex mensibus materiam hanc fermentari patiuntur. Eligunt deinde locum, quò facilius è propinquis fluuijs, vel fontibus ducantur aquæ: ibiq; sub constructo tecto foditur alueus, qui ligneis asseribus, vel lateribus, & calce adeò stipatur, vt indita intus aqua nullo pacto prolabi possit. In hunc igitur alueum purissimam aquam deducunt, cui demum tantum illius chalcanthi materiæ addunt, quantum huic negotio addicti ministri satis esse censent: postea miscent aliquo tempore ligneis quibusdam instrumentis ad id paratis, quousque aqua in se omne quod inest chalcanthi receperit: deinde excrementa subsidere sinunt, donec aqua chalcantho pregnans claritatem concipiat. His peractis foramina quædam prope aluei fundum in latere facta, recluduntur: & inde exiliens aqua in magnum excipitur receptaculum. Hanc itaque sumunt, & in plumbeos alueos conijciunt (cætera enim metalla ab ea eroduntur) fornacibus quibusdam superpositos, & igne subdito feruorem excitant, statutis horis. Demum ferri frustum immittunt, vel æris: siquidem aiunt chalcanthum nunquam concrescere, nisi huiusmodi imponantur metalla, quæ iniecta paruo tempore colliquescunt in aquam. Postquàm autem debito tempore coxerint, ignem quàm primùm è fornace eximũt, permittuntq; quiescere decoctum, quousque egelidum reddatur, ne plumbeus alueus, eo sublato fornacis calore colliquesceret. Omnibus itaq; tepefactis, decoctam materiam eximunt, & in alueolos quosdam ligneos digerunt, vbi tandem concrescit, aluminis rupei modo, fitq; chalcanthum. Si verò aliquid supersit decocti, quod concrescere nequeat, id totum iterum recoquunt, eadem seruata ratione. Sed longè aliter olim fiebat Cyprium chalcanthum, de quo Galenus lib. 9. simpl. med. in hunc modum scribit. Forte fortuna & chalcanthum in chalcitin transire conspexi. Asportaui enim ex Cypro & huius medicamenti ingẽtem copiam. Extimum eius omne post annos plus minus viginti chalcitis effectus est, intima eius parte chalcanthi speciẽ seruãte. Quamobrem & vsque in hunc diem quod sic mutatur, asseruo, obseruans dum ad imum vsque uno quoque anno procedat mutatio, seu chalcitidis in misy, vt est antè positum. Cæterùm mirari subit de hoc medicamento, quo pacto vehementissimæ adstrictioni admista est caliditas non instrenua. Constat ergo quòd omnium maximè condire, seruareq; carnes humidas potest, nimirum caliditate humiditatem absumens, atque adstrictione substantiam contrahens, atque constipans: hoc enim opere nonnihil etiam humiditatis ipsius exprimit. Constringit verò, desiccat, atque contrahit in sese substantiam carnis. Porrò quo tempore in Cypro diuersabar, hunc in modum medicamentum hoc colligi conspexi. Domus erat magna quidem, non tamen alta, ingreßui in metallum obiecta. Ad parietem autem domus sinistrum, qui erat ingredientibus ad manum dextram, effossus erat specus in continentem collem, ea latitudine, vt tres sese viri in eo contingerent, tanta verò altitudine, vt viro summè procero recto liceret incedere. Specus hic decliuis quidem erat sed non planus, & multis locis præruptus. Porrò ad finem eius quasi in stadium porrecti, lacus erat aquæ viridis, & crassæ tepentis plenus. At in toto descensu calor similis qualis in primis balneorum ędibus percipitur: quas, quòd in eis corpora præmolliri soleant, promalacteria appellare consueuerunt. Aqua verò quotidie guttatim ex pertuso colle destillans, quatuor & viginti horis diei, ac noctis colligi assolet ad amphoras Romanas quasi octo. Eam aquam vincti qui dã in vrnas quasdã quadratas fictiles in domo ad ingressũ posita sitas, efferebant, in quib. paucis dieb. concrescebat fiebatq; chalcanthũ. Mihi verò vbi ad terminũ effossi specus descẽdissem, vbi videlicet tepida hęc, viridisq; aqua colligitur, æris odor visus est suffocans, & toleratur difficilis, chalcitin, æruginemq; redolẽs. Hæc aqua quoq; gustu præferebat qualitatẽ eiusmodi. Ea propter, & nudi, & cum festinatione amphoras vincti exportabant, nec longiori illic morã perferre poterant, sed celeriter recurrebant. Accensi autem erant mediocribus in specu interuallis lychni, qui nec ipsi longo tẽpore durabant, sed celerrimè extinguebantur. Hũc ergo specum pedetentim excauatum multis annis ab ijs tunc audiui. Hæc enim, inquiebant, aqua viridis, quam vides ex colle in lacum manantem, sensim se ipsa minor effici solet. At vbi prope adest vt desinat, rursum vincti, quod continens est ipsius collis, perfodere pergunt: euenitque aliquando olim, vt subitò quicquid perfossum esset, concideret, omnesque ad vnum occideret, ac totam viam corrumperet. Id vbi fit, alio foramini fodiendo eousque insistunt, quoad rursum aqua illis adsit. Hæc habui, quæ tibi de chalcantho exponenda censerem, & sanè fortasse non necessaria, cæterum quæ scire præstaret, quàm ignorare. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim metallum soreos, chalciteos, & misyos. vt ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, & misy & chalcitis: & per fornaces ęs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hęc de calcanthi historia Galenus. Ex quibus palàm fit, aquam virescentem illam, quæ è monte in speluncam continuo stillicidio defluebat, nil aliud extitisse, quàm aquam, annuis imbribus in montem illum delapsam. Quandoquidem cùm ob sulphureos, metallicosq; vapores, vniuersa montis moles rara effecta, vndique innumeris meatibus scateret, non sanè mirum videtur, si tractu temporis laberetur in imum, secumque deferret tenuiores chalcitis, misyos, soreos, tum etiam ęrariæ materiæ partes: ibidemque calefieret, ac decoqueretur, sulphureis, bituminosis, alijsque metallicis ignibus in terræ visceribus conclusis: adeò vt tandem in cauernam illam descendens, naturæ opera id fuerit assecuta, quod factitium chalcanthum arte consequitur. Eam igitur ob causam in quadratis vasis extrà paratis proiecta ea viridis aqua, in calchantum coibat nulla adhibita coctionis ratione. Quinetiam opus non erat ferrum, vel æs in eam inijcere liquandum, vt concresceret, quemadmodum in factitio fit chalcantho. quippe quòd dum per ærarij montis meatus laberetur, æris innumera ramenta secum deferebat, quæ chalcitidis, & misyos, vi ab ipsa aqua contracta, eandem liquescebant, argumento quòd æruginis modo viridi esset colore. Ob id itaque statuendum fuerit, Cyprium chalcanthum concretum esse medicamentum ex chalciti, misy, sory, & ære conflatum. Id quod manifestè declarat Galenus, cùm ait. Memineris autem, quòd ad sinistram manum ingredientibus conspectum nobis dixerim, metallum soreos, chalciteos, & misyos. vt ex his conijcere liceat aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua sponte quidem fiebat sory, misy, & chalcitis: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, spodium, & diphryges. Hoc ego quoque maximè obseruaui in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, vbi chalcitin, misy, soryque non ambigimus reperiri copiosa. Sed cùm hæc non animaduertisset Brasauolus, vir alioqui huius ętatis clarissimus, dum imprudentiæ Galenum accusare contendit, eius sanè seipsum magis accusat. Quandoquidem vbi Galenum sibi examinandum proponit, eo scilicet loco, in quo scribit chalcanthum è Cypro à se aduectum, tractu temporis consenescens, factum esse chalcitin, dicit & factitium vulgare nostrum illud idem efficere: veruntamen si in aqua resoluatur, iterum in chalcanthum concrescere. quod manifestè indicat in veram non transijsse chalcitin: asserens hoc non expendisse Galenum. Verùm in hoc videtur Brasauolus Galeni verba haud rectè percepisse, cùm inquit, quòd aqua, ex qua Cyprium fiebat chalcanthum, terram vniuersam diluebat, è qua chalcitis, misy, soryque fiebant in terræ visceribus. Siquidem nil aliud dixisse voluit Galenus, quàm quod chalcanthum efficitur, mirum sanè non est, si ea quæ tractu temporis fit ex chalcantho, eundem præbeat effectum. Neque his obstat, quòd quis dicat Cyprium chalcanthum non solùm ex chalciti fieri, sed ex misy simul, & sory. quandoquidem (vt in proximo commentario dicemus) tria hęc chalcitis, misy, sory, ex ipsius Galeni sententia, eiusdem tum generis sunt, tum etiam facultatis. Chalcanthum sponte, & per se in terræ visceribus conflatum, uisu sanè pulcherrimum misit nuper ad me Tridento Martinus Guidottinus diligens peritusque pharmacopola, in plures laminas per uniuersam

Calcanthi uires, & hist. ex Gal.

Brasauoli uana accusatio.

massam dissectum a misyos laminis aureis scintillis fulgentibus, quæ illas vnam ab altera diuidunt. Quod sanè maximum præbet indicium, chalcanthum hoc nil prius extitisse, quàm chalcitin, quæ Galeno teste, misy semper superstat. Cæterum illud nil miri nobis adfert, quòd commendauerit Dioscorides chalcanthum potum ac deuoratum ad latas alui tineas, & ad fungorum venena, etsi medicamentum erodens, & septicæ facultatis habeatur. Siquidem ad eosdem, & alios vsus hoc tempore non modò chalcanthum ipsum quidam potui exhibent in pestilentia; sed etiam eius oleum, quod chymistæ vitreis organis magna ignium vi ab ipso chalcantho eliciunt, nullo sanè incommodo, sed magno sanè iuuamento. quinetiam (vt ego expertus sum) datur commodissimè semiscrupuli pondere ex aqua agrimonij calculosis, & ad ciendam remoratam vrinam: Asthmaticis quoque, & suspiriosis perquàm bellè conuenit, ex Tussilaginis, aut hyssopi decocto, limosos, rubiginososque dentes purgat, & nitidos reddit. vlcera maligna, & sinus iniectum curat. In summa ad multa vtile est medicamentum. Qui illud in peste propinant, quod vulgò vocant Coppa rosa, in aqua rosarum dissoluunt, & iterum cogunt, reiteratis tribus, aut quatuor vicibus: dantque, obolum, vomitum concitantes. Quod Græci χάλκανθον, Latini quoque Chalcanthum, & Atramentum sutorium vocant: Mauritani, Calcantum, Calcant, Calcand, seu Alcalcadis: Itali, Vetriolo: Germani, kupfer vuasser: Hispani, Copparosa: Galli, Coperose.

Nomina.

Χαλκῖτις. CHALCITIS. CAP. LXXV.

Chalcitis præfertur similis æri, friabilis, nec lapidosa, nec inueterata, intercursantibus oblongis venis, splendentibusq; Huic abstersoria vis inest, excalfaciens, & crustas vlceribus obducens: purgat, quæ oculis, & eorundem angulis hærent. In genere leuiter erodentium est. Ad ignem sacrum, & vlcera, quæ serpunt, efficax est. Sanguinem è vulua, & naribus erumpentem, cum succo porri sistit. Gingiuarum vitia, depascentia vlcera, tonsillasq; eius farina compescit. Vsta, & cum melle trita oculorum medicamentis longè vtilior redditur. Callum genarum, & scabritiam absumit, abstergetq;. Fistulas tollit, collyrii modo in eas adacta. Fit ex chalcite medicamentum, quod Psoricon vocant, duabus eius partibus, cum vna cadmiæ additis, & ex aceto tritis. oportet autem in fictili obruere fimo diebus quadraginta, per Caniculæ ardores: sic enim fit acrius. idem quod chalcitis potest. Alii pares vtriusque portiones in vino terunt, & eadem prosequuntur. Vritur chalcitis fictili nouo viuis carbonibus superposito. Modus autem ustionis in humidioribus est, dum ipsa chalcitis bullas excitare desierit, & perfectè inaruerit: in reliquis verò, dum mutata in floridum colorem fuerit, & sanguineum aut miniatum colorem contraxerit, tum demum eximenda est. Insidens autem spurcitia flatu expellenda, mox reponenda. Torretur etiamnum perflatis carbonibus, vsquedum luteo colore pallescat: aut fictili subditis candentibus prunis, subinde versata, donec igni conflagret, & colorem mutet.

Psoricon.

Μίσυ. MISY. CAP. LXXVI.

Misy assumendum natione Cyprium, auri simile, durum, quod friando auri colorem imitatur, & stellæ modo splendet. Vim habet, & ustionem, cum chalcitide eandem, præterquam q̃ psoricum ex eo non conficitur, excessus, defectusque ratione tantum differens. Aegyptium autem cæteris præstat, utpote quod efficacius habeatur, sed ad ocularia medicamenta multo supradicto inferius.

Μελαντηρία. MELANTERIA. CAP. LXXVII.

Melanteria geminæ est originis. quædam in faucibus cuniculorum, quibus æs eruitur, salis modo concrescit. Alia uerò in summa facie supradictorum locorum coit, quæ terrena est. Quinetiam inuenitur in Cilicia, & alijs quibusdam regionibus, fossilis quędam. Præstat quæ sulphuris colorem trahit, læuis, pura, æquabilis, & quæ contactu aquæ confestim nigrescit. Vim causticam eam obtinet, quam & misy.

Σῶρυ. SORY. CAP. LXXVIII.

Sory existimarunt aliqui melanteriam esse, aberrantes: siquidem sui generis est sory, ei non absimile. Verùm sorei uirus inest graue, & nauseam mouens. Inuenitur etiam in Aegypto, & aliis quibusdam regionibus, ut in Libya, Hispania, & Cypro. Præfertur Aegyptium, quodque frianti nigrius apparet, in multa foramina dehiscens, subpingue, insuper adstringens, & olfactu deuoratioñeque magnum uirus olens, ita ut stomachus in uomitiones effundatur. Quod autem friatum scintillas misyos modo non emittit, & alterius generis esse, & inualidum, censendum est. Vim, & ustionem supradictis similem habet. dolori dentium cauernis inditum medetur: eosque labantes firmat: ischiadicis ex uino infusum auxiliatur: illitum cum aqua, uaros extinguit. Medicamentis admiscetur, quæ capillos denigrant. Hæc autem ferè omnia, & alia, quæ ustionem experta non sunt, perustis ualidiora esse existimantur: præter salem, & uini fæcem, nitrum, calcem, & consimilia, quæ cruda remissiora sunt. combusta enim uiribus efficaciora redduntur.

Chalcitis, misyos, soreos, & melãteriæ consid.

Tametsi antea scripserim chalcitim, Misy, sory longis iam seculis latuisse, adeò, ut perpauci, vel potius nulli essent in Italia, qui hæc legitima se vidisse affirmarent; postea tamen, & ipsius chalcitis & Misy quoque plurimum, ex Ducatu Brunsuicensi ad me allatum est, dum hìc Pragæ sum in Aula serenissimi Archiducis Ferdinandi. Atqui primus qui Misyos frustum sanè pulcherrimum, aureis emicans scintillis, quin & Chalcitidis, & Soryos, quibus etiam chalcanthum adiunctum erat, misit ad me Tridento Martinus Guidottinus pharmacopola, rei herbariæ, & metallicæ studiosus. Inuenta autem hæc sunt in quibusdam chalcanthi fodinis in Tridentino agro, quibusdam montibus non longè à Leuigo pago. Verùm legitimam Melanteriam iamdiu inuenimus in compluribus metallorum tumulis. Porrò putat Musa Brasauolus, medicus nostri temporis celebris, chalcanthum nobis Romanum vocatum, verum esse Misy, quod tamen veritati, & rationi maximè repugnare videtur. Quandoquidem præter id quòd aurum colore minimè imitatur, minusque cùm frangitur, aureis fulget scintillis,

Brasauoli error.

ſcintillis, ſed vitream tantùm refert ſubſtantiam, palàm certè omnibus eſt, Galeni teſtimonio, Miſy factitium non eſſe medicamentum, ſed ſponte & per ſe factum in terræ viſceribus. Ipſe enim libro 9. ſimplicium medicamentorum, de chalcantho ſcribens inquit. Memineris autem, quod ad ſiniſtram manum ingredientibus conſpectum nobis dixerim metallum ſoreos, chalciteos, & miſyos. vt ex his conijcere liceat, aquam pluuiam totius collis terram illam colluere, atque abluere, ex qua ſponte quidem fiebat ſory, chalcitis, & miſy: & per fornaces æs, cadmia, pompholyx, ſpodium, & diphryges. Præterea idem de ſory, chalcitide, & miſy differens teſtatur (vt latius inferius patebit) dum in eorum ingrederetur metallum, quaſdam intus ſe cõſpexiſſe veluti zonas, alias ſuper alias in longum porrectas, numero tres: quarum infima erat ipſius ſoreos, ſuper quam erat altera chalciteos, ſuprema verò miſyos. Id quod manifeſtè oſtendit, tria hæc ſponte in terræ viſceribus fieri, non autem ullo artificum ingenio, ut Romanum chalcanthum fieri nemo non intelligit. Conſtat præterea nullam factitij chalcanti ſpeciem eſſe poſſe miſy, quòd ſcripſerit Galenus chalcitin tranſire in Miſy, non autem miſy in chalcitin. Idcirco cùm Galeni teſtimonio, & vulgari experientia omnibus perſpicuum ſit, non tantùm Romanum calchanthum, ſed omne, cuiuſcunque generis tractu temporis degenerare in chalcitin, nullo pacto fuerit cenſendum, Romanum chalcanthum eſſe miſy. Vnde rectius fortaſſe dicere potuiſſet Braſauolus, chalcanthum ſoreos magis ſpeciem referre, quàm miſyos. Nam (ſi tantæ authoritatis apud doctiſſimos quoſq; medicos fuerit Galenus) quemadmodum chalcitis vertitur in miſy, ita & ſory tranſit in chalcitin. Sed vt omnibus huiuſce facultatis ſtudioſis hæc admiranda naturæ vis clarius innoteſcat, audiant, quæſo, Galenum ae re hac differentem libro 9. ſimplicium medicamentorum his verbis. In metallo Cypri, cuius modò mentionem feci, in montibus Solorum, domus erat ingẽs, cuius ad parietem dextrum, ſed ad nos vtique, qui ingrediebamur, ſiniſtrum, introitus erat in ipſum metallum, in quo quaſdam conſpexi in longiſſimum porrectas veluti zonas, alias ſuper alias numero tres: infima erat ipſius ſoreos, ſuper quam erat altera chalciteos, ſuprema miſyos. Cæterùm id temporis præfectus metalli his commonſtratis: Sicut, inquit, nunc aduenis in cadmiæ fornacariæ inopia, ita horum trium admirandas has vides diuitias. Itaque ego cùm eius multum accepiſſem, primùm quidem, in Aſiam, deinde Romam attuli, & vſque modò habui, elapſis iam annis plus minus triginta. Et ſorte quadam abſolutum fuit hoc opus ad vſque octauum librum, ante annos viginti, nec adiectus fuit nonus hic, partim quòd lapides quoſdam nondum conſpexiſſem, partim ob alia negotia, quæ mihi interea temporis obuenere. Nunc autem cùm nonum hunc librum cæteris addere pararem, interea fortè fortuna mihi accidit res ſpectatu longè pulcherrima, ac ſi quiſpiam ea ſtudio, ac induſtria magno cum artificio effeciſſet. Nam cùm miſy opus haberem, ad medicamen quodpiam præparandum, bolum eius accepi, quam ferè plena manu teneas, qualem ſanè conſiſtentiam miſy non admodum ſolet habere, cùm in parua fruſtula diuidatur. Miratus itaque inſolitam eius condenſationem, bolo facta extimum quidem miſy circumquaque reperi, eius quod intus erat, velut effloreſcentiam. Porrò ſub eo inter chalcitin uidelicet, & miſy, quiddam erat medium uergens ex chalcite ad miſy, ex dimidio iam commutatum: principio enim bolus fuerat chalciteos: cæterùm quod in alto erat, perfecta erat chalcitis, nullam dum alterationem experta. Hoc igitur vbi vidiſſem, cogitatione repetens, & in metallo ita ſuper chalcitin naſci ipſum miſy, vt ærugo ſuper æs, in mentẽ ſubijt inſpicere, quod ſeruabatur adhuc apud me reliquũ ipſius ſoreos, nunquid & ipſum vllam accepiſſet mutationem in chalcitin: & nonnihil certè apparuit ſuſpicionis, vt videretur & ipſum fortè longo tempore mutationem in chalcitin poſſe accipere. Itaque mirum non eſt tria hæc medicamenta eiuſdem genere facultatis eſſe, ſory dico, chalcitin, & miſy: tenuitate, & craſſitudine partium inter ſe diuerſa. Craſſiſſimum enim eſt inter ipſa ſory, tenuiſſimum miſy, mediam vtriuſque facultatem habet chalcitis. Adurunt vniuerſa hæc tria, & eſcharas quas vocant, efficiunt. Attamen etiam ſi vrant, nonnihil quaque adſtringunt. Cæterùm miſy admotum carnibus duris, minus chalcite mordicat, tametſi ea non minus ſit calidum: verùm id habet, quòd tenuium partium eſſentia ſit. Porrò cùm vtraque hæc in decoctionibus fundantur, & magis chalcitis, quàm miſy; ſory tamen non liqueſcit, nimirum quòd lapidoſius ſit, ac vehementius compactum, ſicut rurſum miſy, qui à congenito calore elaboratius eſt, ac proinde ſiccius chalcite, idcirco meritò quoque ægrius liqueſcit. Et libro 4. de compoſitione medicamentorum per genera, idem Galenus ita ſcribit: Miſy, & ſory, vt didiciſtis, chalcitidi genere cognata ſunt, ex vna vt dicam radice producta, tenuius tamen apparet miſy, ac minus mordax & vrens, craſſius ſory eſt, & vtroque ſiccat imbecillius.

Miſyos, & cognatorũ hiſt. & uires ex Galeno.

χαλκίτις vt Græcis, ita etiam Chalcitis Latinis dicitur: Arabibus, Colcotar, ſeu Cholchotar: Italis, Chalcitis. Μίσυ verò Græcè, Miſy item Latinè vocatur: Arabicè, Zeg, ſiue Zagi: Italicè, Miſi. Quæ deinde Græcis μελαντηρία, Melanteria pariter Latinis appellatur: Arabibus, Bitirias, & Maltina: Italis, Melanteria. Quod denique σῶρυ Græcè, ſory ſimiliter Latinè dicitur: Arabicè, Surie, Alſurie, ſeu Alſuri: Italicè, Sori.

Nomina.

Διφρυγές. DIPRYGES. CAP. LXXIX.

Diphrygis tria genera eſſe creduntur. Quoddam enim metallicum eſt, quod in Cypro ſola gignitur: lutoſum nanque extrahitur, ex luto cuiuſdam inibi ſpecus: extractum ſole ſiccatur, mox circumpoſitis ſarmentis uritur. diphryges ideo uocatum eſt, quod & à ſole, & à ſarmẽtis uratur, areſcat, & ferme torreatur. alterum perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt. ſiquidem poſt frigidæ aquæ offuſionem, ut ſuprà retulimus, cum de flore æris diſſereremus, ſublato ære, fornacum ima parte cohærens id genus inuenitur, & adſtrictionem, & guſtum æris habens. Tertium ſic fit. Lapidem pyriten, ut calcem multos dies cremant in camino: cùmque colorem rubricæ contraxerit, eximentes recondunt. Quidam tradunt hoc ex ſola materia, quæ lapidem æris gignit, fieri: quando in dictis areis aſſata, & in ſcrobes tumulata peruritur. tunc enim ambientem ſcrobis locum comprehendit, & exemptis lapidibus nihilominus inuenitur. Præfertur, quod ſaporem æris reddit, æruginiſque, adſtringens, & uehementer exiccans linguam: quod ſibi exuſta ochra non uendicat, quæ cremata diphrygis uice uænit. Vis eius adſtringere, perpurgare, extergere, ſiccare, excreſcentia conſumere, ulcera ſerpentia, & quæ cacoethe uocant ad cicatricem perducere. Suppurationes terebinthina, aut cerato exceptum diſcutit.

Diphrygis conſid.

Diphrygis genus illud, quod perfecti æris quaſi ſubſidens fæx eſt, poſt frigidæ aquæ offuſionem, vt Dioſcorides inquit, ſæpe ac ſæpius uidimus in ærarijs fornacibus, Tridentino agro, & comitatu Tirolenſi, ac inde etiam nobiſcum detulimus. Sed quod è luto in Cyprio illo ſpecu foditur, vriturq; ſarmentis: quod item è pyrite lapide calcis modo exuſto conflatur: quod demum ex ſola æris materia fit, cùm in areis aſſatur, & in ſcrobes translata peruritur, hactenus mihi videre non licuit: nec eorum, quod ſciam, ſpeciatim meminit Gal. qui lib. 9. ſimpl. med. de Diphryge in hunc modum diſſeruit. Diphryges miſtam habet tum qualitatem, tum facultatem: habet enim in ſeſe quiddam & mediocriter adſtringens, & mediocriter acre: quamobrem vlcerum rebellium optimum medicamentum eſt. Conuexi autem & huius medicamenti vim ingentẽ ex Cypri Solis, ubi metallũ

Hiſtoria, & vires ex Gal.

ab vrbe abest, quasi triginta stadijs. Proiectum erat enim in medio spatio ædium, quæ ante metallum extructę erant, & vici, qui ei subiacet. Cæterùm prefectus, ac procurator metalli, id quod post cadmiam reperiretur, esse dicebat inutile: itaq; abijci, non secus atq; vstorum in foco lignorum cinerem. Verùm hoc mihi ad multa vtile factum est medicamentum, tum ad putrescentia oris vlcera, siue per se, siue cum melle, cui detracta sit spuma, tum ad anginam, videlicet vbi iam per adstringentium medicaminum auxilium constitit, quod influebat. Pręterea columellam vbi præsecuissem, ipso solo, & statim, & vsq; ad cicatricem sum vsus: ac frequenter exactè occlusam efficit cicatricem tum huius particulæ, tum omnium adeò exulceratorum: sic in vlceribus omnibus pudendorum, atq; ani. Vsus autem similis est in oris vlceribus: siquidem eæ partes eisdem ferè medicamentis gaudent, nimirum calidę similiter, & humidæ. Et lib. 4. de compos. med. secundum genera, sic inquit. Porrò diphryges appellatum pharmacum, vlceribus ęgrè humiditatis uitio ad cicatricem venientibus aptissimum est: valdè namq; siccat, etsi modicè mordeat. Enimuerò id quoq; pręter acrem tum qualitatem, tum potentiam vim habet adstrictoriam. Quod Græcis διφρυγὲς, Latinis item Diphryges, Arabibus Diphrigis, Italis Diphrige nominatur.

Nomina.

Αʹρσενικὸν. AVRIPIGMENTVM. CAP. LXXX.

Avripigmentum in eisdem metallis, quibus sandaracha, gignitur. Optimum existimatur crustosum, aureo colore micans, nulli materiæ permistum, in squamas fissile: quale in Mysia Hellesponti nascitur. Huius duo genera fluxerunt. vnum suprà dictum est. Alterum glandis effigie, pallidum, & colore sandaracham imitans, glebosum ex Ponto, & Cappadocia defertur: quod etiam secundum locum tenet. Torretur in testa noua, viuis carbonibus subiectis, assiduoque versatur, donec igne flagret, & mutet colorem: deinde refrigeratum, tritumq; reconditur. Vim habet adstrictoriam, & erodentem. Crustas cum vehementi vredine, & violento morsu excitat. reprimit quæ excrescunt, & capillos euellit.

Σανδαράχη. SANDARACHA. CAP. LXXXI.

a Meum, & Orib. ἐνανθῆ .i. florida. b Drag. ad μέλιτι καὶ. i. melle &

Sandaracha probatur rufa, & [a] saturatior, & aliena materia vacans, friabilis, cinnabaris colore, sulphuris virus redolens. Dos eadem, & vstio, quæ auripigmento. Explet alopecias, resina excepta: & scabros vngues cum pice eximit: contra phthiriasin ex [b] oleo efficax est: tubercula cum adipe discutit. Prodest ad narium, orisque vlcera, & cæteras papularum eruptiones cum rosaceo: item condylomata. Datur ex mulso, purulenta extussientibus. suffitur quoque cum resina, aduersus veterem tussim, rapto per fistulam nidore: vocem expedit cum melle delincta: suspiriosis cum resina in catapotio optimè datur.

Auripigmenti, & Sandarachæ consid.

Avripigmentum, & Sandaracha, medicamenta sunt eiusdem tum generis, tum facultatis, nec inter se in alio differunt, quàm quòd alterum magis, alterum verò minus excoctum fuerit in terræ visceribus, ubi gignuntur. Vnde etiam sequitur, quòd alterum altero tantùm virium tenuitate præstet. Quandoquidem nil aliud est sandaracha, quàm auripigmentum, quod maiori naturę coctione coolorem rubeum contraxit, & tenuius effectum est. Id quod periculo arte facto uerum deprehenditur. quippe si fictili, uel uitreo uase uratur auripigmentum, substratis candentibus prunis, breui (ut mihi pluries experientia compertum est) flammeum, & summè rubens contrahit colorem: perinde ac sandaracha: eoque magis, quò plus calorifici ignis arte fuerit expertum, quàm ipsa sandaracha naturæ ui fuerit assecuta. Sandaracham summè rubentem uidimus primùm Venetijs in officinis, ubi auripigmentum, & cæteri uæneunt colores pictoribus expetiti. Veruntamen animaduertendum est (ut superius libro primo diximus) quòd hæc illa uulgaris Sandaracha non est, quam Vernicem scriptoriam officinę appellant: siquidem nil aliud hæc est, quàm gummi iuniperi. Errorem autem fecere neoterici illi, qui Mauritanorum nomina secuti (ijs enim gummi iuniperinum sandarax dicitur) idem gummi sandaracham nominauerunt: ita nomina turpiter confundentes, ut imperitis sępe grauiter in rebus ipsis errandi præbeant occasionem. Quamobrem ubi in Arabum monumentis, uel eorum, qui Arabicam factionem in omnibus sequuntur, medicamentum aliquod repertum fuerit, quod Sandaracham excipiat, de iuniperi gummi perpetuò intelligendum erit: ubi uerò id in Gręcis codicibus inuentum fuerit, ea quidem sine controuersia erit assumenda, de qua hìc disserit Dioscorides. Vocauerunt pręterea recentiorum nonnulli Sandaracham quoq; Sandycẽ, quam è combusta cerussa conficiunt, ꝙ fortasse hæc colore admodum rubescat. Sed hæc ab illa (ut suprà retulimus, cùm de cerussa sermonem haberemus) uiribus, & qualitatibus plurimùm dissidet. Est & Sandaracha ceraginosi mellis genus, si Plinio credimus, qui libro 11. cap. 7. eius meminit. Cæterùm illud non est silentio prætereundum, quòd Arsenicum officinis crystallinum uocatum, ideo ꝙ crystalli modo pelluceat, non fit per sese, nec sponte nascitur in auripigmenti fodinis, ut scribit Vannoccius ciuis meus in sua pyrotechnia, qui nos aliàs eius fidem secutos, in hunc suum errorem deduxerat, sed arte ex auripigmenti scobe admisto sale. Sumunt enim artifices auripigmenti scobem, & cum pari salis pondere miscent, teruntque simul, & subinde operculatis fictilibus huic operi inseruientibus, ignium ui tandiu coquunt, quousque id omne in sublime feratur, & operculo adhæreat, concrescatq; in lapidem: idq; toties repetunt, donec adeò purum efficiatur, ut crystallum referat. Auripigmenti uires reddidit Gal. lib. 9. simpl. med. sic inquiens. Arrhenicum, siue arsenicum facultatis est causticæ, siue urentis, idq; tam combustum, quàm ustionis expers. Cæterùm id constat ustione reddi tenuiorum partium: Vtuntur porrò eo, ceu adurente ad denudandam pilis partem quamuis. Verùm si diutius inhæreat, nec cuti etiam ipsi parcet. Idem de sandaracha eodem libro scribens, inquit. Sandaracha vrentis est facultatis, ceu arsenicum quod vocant. Meritò itaque eam digerentibus facultatibus commiscent, atque extergentibus. Metallicum, quod Græci ἀῤῥενικὸν & ἀρσενικὸν, Latini Arsenicum, Arrhenicum, & Auripigmentum vocant: Mauritani, Harneth, seu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hispani, Oropimente. Quæ verò σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè vocatur: Arabicè, non secus atque auripigmentum vocant: Mauritani, Harneth, seu Zarnich: Itali, orpimento: Germani Auripigment, & operment: Hispani, Oropimente. Quæ verò σανδαράχη Græcè, Sandaracha Latinè pariter & Italicè uocatur: Arabicè, non secus atque auripigmentum, Harnet, & Zarnich.

Auripigmẽti, & Sãdarachę vires ex Gal.

Nomina.

Στυπτηρία. ALVMEN. CAP. LXXXII.

Aluminis omne ferè genus in Aegypto, & in eisdem metallis inuenitur: etenim scissile quoddam quasi flos glebosi intelligitur. Gignitur & in aliis quibusdam locis, in Melo, in Macedonia, in

Liparis,

Lipatis, Sardinia, Hierapoli Phrygiæ, Aphrica, Armenia, & pleriſque aliis regionibus, ſicut & rubrica. Plurimæ eius ſpecies: verùm ad medendi vſum ſciſſile, rotundum & liquidum expetuntur. Optimum eſt ſciſſile, præſertim recens, candidiſſimum, guſtu perquàm adſtringens, graue olens, calculorum expers, nec glebuloſè aut aſſuloſè compactum, ſed ſigillatim in capillamenta quædam caneſcentia dehiſcens: quale eſt, quod trichites, quaſi capillare nominatur, in Aegypto natum. Reperitur quoque lapis huic alumini perſimilis, qui guſtus iudicio dignoſcitur, quòd non adſtringat. Damnatur in rotundi genere, quod manu confictum eſt: ſed ex figura deprehenditur. Aſſumendum autem ſuapte natura rotundum, bullis turgens, albo propius, atq; validius adſtringens, præterea nonnihil palloris cũ quadam pinguitudine præ ſe ferens, ſine arenis, friabile, natione Aegyptium, aut ex inſula Melo. Liquidi probatio, vt ſit lympidum, lacteum, æquale, & ſemper ſucco madens, ſine lapidibus, atque [a] quendam coloris igniculum expirans. Vim habent excalfaciendi, ſtringendi, & expurgandi, quæ caliginem pupillis oculorum effundunt. genarum carnem, cæteraſque excreſcentias extenuant. Sciſſile rotundo efficacius intelligitur. Vri, & torreri chalcitidis modo debent. Putreſcentia vlcera compeſcunt: ſanguinis fluxiones inhibent: gingiuas humore prægnantes comprimunt; motus dentium cum aceto, & melle firmant. Proſunt cum melle vlceribus oris, eruptionibus papularum, & fluxionibus aurium cũ ſanguinalis herbæ ſucco. Lepris conueniunt cum braſſicæ folijs, aut melle cocta: item pruritui, & vnguium ſcabritiis, pterygiis, & pernionibus, aſperſa cum aqua. Valent cum aceti fæce, & galla, pari pondere cremata, ad phagedænas vlcerum: & cum ſalis duabus partibus, ad vitia, quæ paſcunt. furfures, cum eruo, & pice illita abſtergunt: ad lendes, pediculos, ambuſta, cum aqua illita auxilio ſunt. Contra tumores, & graue alarum, inguinumque virus illinuntur. Ex Melo autem aduectum, mulieribus præſtat ne concipiant, ante coitum ori uuluæ inditum: partus quoque extrahit. gingiuis, ſi caro excreuit, vuis ac tonſillis accommodantur: ori, auribus, & verendis, cum melle illinuntur.

[a] Orib. τυρῶδης, non πυρῶδης legit. i. caſei odorem ſpirans.

Aluminũ cõſideratio.

TAmetſi ſcripſerit Dioſcorides plurima eſſe Aluminis genera; non tamen plura, quàm tria hoc loco ſtatuit recenſenda, nempe ſciſſile, rotundum, & liquidum: quòd fortaſsis ſuo tempore ijs tantùm vterentur medici. Veruntamen hac ætate officinæ complura habent genera, quamuis rotundo, & liquido careant: nimirum Rupeum, quod vulgò vocant Alume di rocca: ſquamoſum, quod vulgò dicunt Alume ſcagliolo: item è vini fęce confectum: necnon illud, Catinum iiſdem vocatum: quibus accedit, quod plumeum appellant. quod tamen legitimum ſciſsile non eſt, etſi iandudum cum cæteris rei metallicæ ſtudioſis crediderim ſciſsile alumen nil aliud eſſe, quàm quod vulgò officinis vocatur Alume di piuma. Sed hoc (vt poſtea dicetur) nil aliud nunc eſſe cenſemus, quàm lapidem amiantum: quòd guſtu non ſit adſtringenti, ſed acri, quodque igne nunquam comburatur, quod eſt amianti lapidis proprium. Legitimum alumen ſciſsile Piſis miſit ad me hoc anno clariſsimus medicus Lucas Ghinus, notis omnibus refertum, quas illi reddidit Dioſcorides, & guſtu admodum adſtringens. Quo poſtea factum eſt, vt diligentius exploratis plumei aluminis tum notis, tum qualitatibus, facilè deprehenderim plumeum hoc non eſſe ſciſsile. Cæterùm Braſauolus de alumine diſſerens in ſuo ſimp. med. examine, nil aliud liquidum eſſe contendit, quàm rupeum. Sed ab eo, licet viro eruditiſſimo, variat opinio noſtra. Nam quòd ego in Alumerijs Pontificis maximi in Romano agro prope Tolfam per biennium moram duxerim, eo nimirum tempore, quo Auguſtinus Chiſius opulentiſſimus mercator ciuis meus, illas aluminis fodinas à Pontifice emerat, ampla ſanè mihi fuit facultas tum videndi, tum etiam diſcendi, quo artificio, quaue ratione, rupeum conflaretur alumen. Quamobrem facilè teſtari poſſum rupei aluminis materiam liquidam, fluxilemque non reperiri, ſed lapideam: quinetiam non exponi æſtiuis ſolibus exiccandam, vt putat Braſauolus, quod ſic (vt ipſe inquit) ſcripſerit Plinius liquidum fieri, & addenſari. In eodem Braſauoli errore verſatur etiam Fuchſius medicus alioqui eruditiſsimus, quippe qui putat libro de compoſitione medicamentorum Alumen liquidum eſſe illud, quod officinis rupeum, vel rocchæ vocatur.

Braſauoli opinio reprobata: itẽ Fuch. error.

Aluminis rupei faciendi ratio.

Fit itaque Rupeum alumen ex duriſſimo quodam lapide, cuius duo obſeruauimus genera: alterum durius, & ruſeſcens; alterum uerò mitius, & candicans. Quod autem è candido fit lapide, albedinem ſeruat, & cryſtalli inſtar tranſlucens conſpicitur. Alterum verò contrà rufeſcit, & maiore acrimonia pollet, uiſiturque ſordidius. Expetitur candidum ſericeorum ſtaminum infectoribus: item ijs, qui præſtantiora lanarum uellera coccineo colore tingunt, quòd altero nitidius, minuſque acre habeatur. Foditur aluminis lapis è rupe quadam aperto undique cælo, non autem in concameratis cuniculis. Ingens ibi foſſorum caterua perpetuò commoratur, qui partim mucronatis ligonibus ex ualidiſsimo chalybe temperatis, partim ferreis malleis, ipſiſque ingentibus, partim acutiſsimis celtis, cuneiſque hunc lapidem frangunt, lacerant, ſcindunt, conterunt, ac diducunt, ea demum ratione, qua lapicidæ operantur in ingentibus lapidum, marmorumq; fodinis, quæ ad magna effodiuntur ædificia. Transferuntur deinde confracti lapides in fornaces calcarijs ſimiles, ubi ualidiſsimis ignibus, eo ſanè modo, quo calx, nocturno præſertim tempore inuruntur duodecim, aut ad ſummum quatuordecim horarum ſpatio: quippe ſi diutius urerentur, cuncta aluminis materia inareſceret. Poſtquàm autem refrixerint, plauſtris in ampliſsimas areas ſub dio, & ſolibus eos comportant, ibiq; in planos componunt aceruos, hortorum toris perſimiles, ſed longè, lateq; grandiores, latiore fundamento, quàm uertice. Compoſitis igitur hoc modo in areis aceruis, aquam quæ vtrinq; continuò excurrit, in lapidum aceruos mittunt, quibuſdam excauatis inſtrumentis, è ligno conflatis, ijs perquàm ſimilibus, quibus nautæ ſuis è ſcaphis aquam eximunt; id tribus, aut quatuor vicibus quotidie repetentes, donec diuturna aquæ affuſione, peruſti lapides vſqueadeò macerentur, vt in terram quandam lentore madidę argillę ſimilem, permutentur: quod tamen non fit, niſi aqua perluantur, ad trigeſimum ſextum, aut quadrageſimum vſq; diem. Excauant præterea ligonibus terram hanc, & ad fornaces cortinaſq;, quas caldarias vocant, curribus item conuehunt. Sunt autem caldariæ ſic dictæ cortinæ admodum capaces, & ſuper ampliſſimum æneum fundum patinæ inſtar, ſuppoſitam fornacem prius extructam vndiq; operientem, ex lateribus, & calce fabricatæ, & cruſta quadam pertinaci vndique circumlitæ. Has itaq; aqua replent, aquæ ductibus eò deducta: deinde in ſubſidentem fornacem, validiſsimum ſuccendunt ignem, vt demiſſa ferueat aqua. Hoc cùm factum fuerit, comportatam ex areis terram in feruentem aquæ alueum conijciunt. Aſtant vtrinq; bini robuſtiſsimi artifices, qui veluti remigantes, magnis quibuſdam ligneis inſtrumentis (palas vocant) continuò immiſſam terram aquę commiſcent, quouſque aqua omnem aluminis materiam in ſe conceperit. Subinde terrę recrementum inſtrumentis iam dictis trahunt ex aluei fundo, per propinquam ibi feneſtram in quendam aquæ riuulum proijciunt alio deducendum. Quo facto iterum nouam ſuperindunt terram, modo quo diximus commiſcentes, & recrementum auferentes. quod tandiu proſequuntur, quouſque intelligant aquam tantum aluminis materiæ ſibi aſciuiſſe, quantum ſat fuerit. Demum parumper quieſcere dimittunt, vt ſi quid recrementi ſit, in imum deſcendat. Mox calentem aquam alumine refertam extrahunt, & ſuis aquæductibus ad id paratis in magnas quaſdam capſas ex querna materie factas transferunt. Ibi enim dicto dierum termino alumen conſiſtitur internis parietibus inhæreſcens adamantinis mucronibus ſimile, & cryſtalli inſtar

stalli instar pellucidum, ad quatuor, aut quinque digitorũ crassitiem. Alumine porrò ita concreto, lixiuij reliquum (sic enim uocant decoctum) à quo secessit alumen; ijsdem aquæductibus è capsis illis eximentes, ad caldarias ita eis uocatas, remittunt, id scilicet, quod clarum defæcatumq; sit: nam turbidum, & recrementitium, aperto foramine in receptaculi fundo, tanquam inutile per riuulum deferri, & delabi sinunt. Post hæc aluminosum recrementum, quod minutis particulis granorum tritici instar ad fundum resedit, ad cortinas illas magnas iterum discoquendum comportãt. Demum capsæ fundo scopis omni ex latere mundato, quibusdam ferreis, lignisq; instrumentis concretum in parietibus alumen diducunt, diductumq; eximunt, & exemptum in uimineas fiscellas conijciunt, & in quodam aquæ alueo lauant, fiscellis in aquam demersis. Eximunt postea, & aqua excolata in aceruum domibus asseruant, salis modo. Ex his itaque omnibus apertissimè cognosci potest, rupeum alumen nullam habere cum liquido cognationem. Quandoquidem asserit Plinius libro 35. cap. 15. fieri liquidum ex aqua limoque, hoc est terræ exudantis natura: corriuatum hyeme, æstiuis solibus maturari. probari autem quod limpidum lacteumque sit, sine offensis fricantiũ, cum quodam igniculo caloris. Si uerò adulteratum sit, deprehendi succo mali punici: quòd syncerum ea mistura nigrescat. Sed hæc non inueniuntur in rupeo, ut quod magis glaciem, crystallumque referat, quàm lac: fiat item ex durissimo lapide, non ex limo: nec affuso punici succo nigrescat, sed longè magis pelluceat. Hinc igitur fit, ut non modò a Brasauolo dissentiam, & à Fuchsio uiris alioqui citra controuersiam doctissimis; uerùm etiam à Cornario, quòd & ipse in commentarijs in Galeni libros de compositione medicamentorum secundum locos, Brasauolum fortasse secutus, scripserit, Rupeum alumen, quòd uulgò uocant Alume di rocca, esse liquidum Græcis uocatum. Verùm enimuero liquidum Alumen, quin & scissile, rotundum, placites, & plinthites nuper ad me misit Bartolomæus Maranta Apulus, medicus apprimè eruditus, & medicæ materiæ studiosus, atque diligentissimus inquisitor, qui ex sese Puteolis Campaniæ iampridem hæc omnia aluminum genera comperit, quæ sanè nullis, ni me fallit iudicium, notis a legitimis dissident. Huic ergo uiro eorum aluminum cognitionem libentissimè acceptam refero, & quas possum ago gratias. Scio tamen ijs ingentes deberi, qui ut ipse sua inuenta, cum alijs quoque communicare non grauantur. Liquidum item Alumen ex Ilua Tyrrheni insula aduectum, quodque manibus ductum lentescit, antea ad me miserat clarissimus medicus Lucas Ghinus, Plinianæ descriptionis notis omnibus respondens, adeoque adstringens, ut nunquam meminerim medicamentum aliquod degustasse, quod gustui tantùm adstrictionis relinqueret. Porrò quod rotundum Græci uocant, tametsi non desint, qui sibi persuadeant, id esse quod officinæ à sacchari effigie zuccharinum appellant, ex crudo alumine rupeo, ouorum albo, & stillatitia rosarum aqua paratum; cùm tamen non inueniatur rupeum ueteribus cognitum fuisse, cur eorum iudicio subscribam non habeo, præsertim quòd legitimum nunc apud me sit. Quod præterea Catinum appellant, ex cuiusdam plantæ cinere, kali Mauritanis uocatæ, conficitur ad uitra in fornacibus expurganda. Plantam hanc nos uulgò uocamus Soda. Prouenit hæc (ut alibi scripsimus) in litoribus maris, salso admodum sapore. Cæterùm quod ex uini fæce paratur, fit conformatis è fæce panibus, deinde solè siccatis, & igne tandiu perustis, quousq; candorem conceperint. Postremò Squamosum (sic enim uoco alumen illud, quod uulgò dicitur Alume scagliola) ex squamoso quodam fit lapide, & uitri modo pellucido, qui nonnullis specularis appellatur, quòd fortasse selenitis modo speculi præbeat effigiem. nos Asini speculum dicimus. Hunc itaque in ignem conijciunt, aut ferri laminis igne candentibus superimponunt. Incensus enim illicò claritatem deperdit, dissilitque in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, eiusque induit speciem. Quamobrem maximè falluntur, qui sibi persuadent, inter lapidem specularem, & Talcum uocatum nullam intercedere differentiam. Quippe (ut mihi quidem experientia compertum est) non sine magno labore, & flagrantissimo fornacis igne, Talcus inuri potest. Specularis lapidis puluis nondum ignem experti, miris laudibus quibusdam effertur ad disentericos, in uino austero potus: exustum enim non probauerim, quòd gypsi specie induta, sumentes strangulet. Aluminum uires paucis perstrinxit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Stypteria, huius medicamenti nomen ab adstrictione deductum est: nam adest illi uehementissima. Cæterùm cùm sit crassarum partium, tenuior quodammodo est alijs aluminum generibus, quod uocatur schiste, hoc est fossilis: proxima est strongile, id est rotunda, & astragalote. Admodum autem crassa est tum liquida, tum placites, & plinthites appellata. Et libro 4. de compositione medicamentorum secundum genera, idem ait. Omnes aluminis differentiæ ulcera satis exiccant generosè adstringentes: quare nemo solis ijs ad ulcera utatur. hæc Galenus. Sed non desunt, qui Dioscoridem secuti, alumen omne non parum excalfacere opinentur: contrà uerò alij contendant id omninò esse falsum, potius frigefacere ipsum existimantes, Galeni authoritate freti. quippe qui lib. 2. simplicium medicamentorum scripserit, omnia quæ adstrictoria sunt facultate, esse frigida, ac terrestria. Veruntamen si rectè diligenterque expendantur aluminum quoruncunque effectus, & facultates, quibus in corpus nostrum agunt, nemo quidem inficias ire poterit, quin aluminis omne genus non obscurè excalfaciat, quemadmodum chalcanthum, chalcitis, & mysi: quæ cùm ualenter adstringant, non tamen refrigerant, sed maximè excalfaciunt, ut idem testatur Galenus libro primo de simplicium medicamentorum facultatibus, dum inquit. Quin uerò & Asclepiades Metrodorus tanquam illum etiam superare contenderet afferendis de sensu mendacijs, cùm alia quædam, tum resinam, & bitumen excalfacere nos denegat, atque adstringentia omnia refrigerare dictitat, cùm si nihil aliud saltem chalcitis, chalcanthos, & mysi, quæ ualenter adstringunt, tantam assecuta sint caliditatem, ut nos etiam exurant. Nihil est ergo mirandum, si prolixa quædam nugentur, seipsosque nonnulli fallant, cùm de manifestò apparentibus, uerum fateri non audent. Et libro 4. de compositione medicamentorum per genera capite primo illud idẽ affirmauit, his uerbis. Porrò diphryges appellatum pharmacum ulceribus ægrè humiditatis uitio ad cicatricem uenientibus aptissimum est: ualde nanque siccat, etsi modicè mordeat. Enimuero id quoque præter acrem tum qualitatem, tum potentiam uim habet adstrictoriam, quas tamen ambas fortiores, & chalcitis cruda, & chalcanthum repræsentat. Quin & alumen quodlibet ulcera satis exiccat generosè adstringens. Ex quibus locis citatis palàm est, etsi Galenus lib. 4. de simplic. medic. facultatibus, scribit omnia adstringentia esse frigida; non tamen eum inter ea recepisse chalcanthum, chalcitin, misy, diphryga, æruginem, & alia quædam, ut alumen omne genus: præsertim quòd facilè compertum habeam, aluminis cuiuscunque stillatitiam aquam, maximè rupei, non modò carnem exedere, sed etiam metalla. Alumen quod Latinis, στυπτηρία Græcis appellatur: Arabibus, Scesi, siue Seb: Italis, Alume: Germanis, Alun, & Alaun: Hispanis, Alumbre.

Alumina cognita.

Aluminũ uires ex Gal.

Opinio quedam diluta.

Θεῖον. SVLPHVR. CAP. LXXXIII.

SVlphur optimum existimatur uiuum, quod apyron uocant, nitedulæ modo splendidum, perluces, minimè lapidosum. Probatur in genere sulphuris ignem experti, quod uiret, ac præpingue spectatur. Plurimum in Melo, & Lipara gignitur. Supradictum sulphur calfacit, discutit, & celeriter concoquit. Prodest tussibus, suspiriosis, purulenta extussientibus in ouo sumptum, aut suffitum: præterea partus usti nidore extrahit. Lepras, lichenas, scabros ungues, cum resina terebinthina mistum aufert: cũ aceto autem illitum, ad lepras efficax est: uitiligines tollit. Scorpionis ictibus, addita resina, medetur: cum aceto uerò, draconis marini, scorpionisque plagas sanat. Pruritus toto corpore erumpentes, cum nitro

nitro detersum sedat: regium morbum emendat, insparsum fronti cochlearis mensura, aut in sorbili ouo sumptum. Facit ad grauedinem, & destillationes: sudores quoque conspersum inhibet. podagricis cum aqua & nitro illitum, conducit. grauitatem auditus, suffiti nidorem raptim per fistulam hausto, sanat. Lethargicos suffitu excitat: erumpentem vndecunque sanguinem sistit. Contusis auribus, cum vino † & melle illitum, medetur.

† Cat. addit. καὶ σμύρνη i. & Myrrha.

Sulphuris consid.

SVlphur tam sponte & per se nascens, quod viuum appellant, quàm arte in fornacibus factum, frequentissimum habetur in Italia: sed non omnibus vnus tantùm color. quippe aliud viride, aliud luteum, aliud cinereum, aliud pallidum spectatur. Quod autem sponte fit, viuum appellatum, exterius colore est subcinereo, interius verò cum frangitur, subluteo, nitedulæ modo splendens, vt Dioscorides inquit: iisdemque oritur locis, vbi factitij vena foditur. Est autem Sulphur fossitium medicamentum è pingui quadam terræ substantia prognatum, vt in compluribus visitur locis, quæ impensè calida sit, & sicca: adeò vt a chymistarum authoribus, igni natura simile Sulphur dicatur. Vocant id ij masculum semen, & primum naturæ agens ad omnia metalla procreanda. Cùm autem calidum sit, & siccum, quinetiam pingue (vt diuturna constat experientia) maximam cum igne trahit cognationem: siquidem non flammæ ignium modo; sed prunis quoque admotum, statim accenditur, nec vnquam accensum extinguitur, quousque pinguis, & oleosa eius substantia in vniuersum igni absumatur. Verùm enimuerò etsi præferat Sulphur temperamentum non obscurè calidum, & siccum; non tamen credendum fuerit tam puram, synceramq; id esse materiam, vt per se tantum consistere queat, neque etiam cogitandum, ei non esse necessarium, vt sibi humiditatem asciscat, qua formam congruam suscipiat, quemadmodum mista qualibet exposcunt. Id enim nobis indicat eius velocissima, ac facillima diffusio, cùm statim igni admotum colliquescat, metallorum modo. Foditur aperto vndique cœlo, non autem in cuniculis, & subterraneis specubus. In his nanq; tum vehementi calore, tum fœtidissimo terræ halitu, fossores illico deperirent. Porrò effossa Sulphuris vena, fictilibus quibusdam magnis imponitur Romanis hydrijs non absimilibus, longo ab ore dependente rostro, intus vacuo, ac in humum spectante, vitrei pilei instar, quo stillatitiæ aquæ conficiuntur. His itaq; fictilibus sulphurea vena repletis, fictilibus pariter operculis ad id diligenter confiatis, conteguntur, stipanturq; tenacissimo luto, creta, equino stercore composito, ne tantillum quidem expirare possit sulphureus vapor. His peractis in fornacem crates duas ferreas intus habentem fictilia deferuntur, & in superiorem cratem firmantur, eodem luto vndiq; stipata, adeò vt ignis flamma, qui in infima accenditur crate sub fictilium fundo, nullo pacto in sublime ferri possit. Ad hæc fictilium rostrum in aliud vacuum fictile inserunt, per quoddam in latere orificium, & eadem creta quàm diligentissimè circumlinunt, obducuntq; maximè. Demum ignem succendunt sub fictilium fundo, cuius vi depuratum Sulphur in sublime fictilium fertur, & per rostri concauitatem in vacuum sibi adnexum descendit receptaculum: a quo tandem fluens eximitur, aperto in fundo foramine, & alijs vasis excipitur, vbi in magnos coit globos. Hac sanè ratione Sulphur fieri conspeximus in agro nostro Senensi in montibus non longè a balneis diui Philippi, & in maritimis apud Petriolum. Sulphuris vires memoriæ prodidit Gal. lib. 9. simpl. med. sic inquiens. Sulphur omne trahendi vim possidet, estq; temperamenti calidi, atq; essentiæ tenuis, adeò vt ad multa venenatorum animalium resistat. Siquidem ego aduersus pastinacam marinam, & draconem sæpenumero eo sum usus, & cùm id piscatores quosdam docuissem, reuerso post aliquantum temporis magnificè medicamentum hoc commendarunt. Vsus eius est, vt & siccum ictui inspergatur medicamentum, & cum saliua mistum: nam cùm & hoc excogitassem, ab experientia comprobari reperi. Sed & vrina maceratum idem effecturum excogitaui. Docebam enim piscatores medicamenta maximè parabilia, dixiq; pulchrè illos & cùm oleo veteri, & melle, & resina terebinthina vsuros. Et sanè rerum omnium experientia iudicium præstitit. Quin & psoras, & lichenas, & lepras, non rarò hoc medicamento cum resina terebinthina sanaui. Extergit enim omnes id genus affectus, absque vt in profundum repellat, cùm alia multa medicamenta, quæ illos curant, mistam habeant potentiam, nempe vt digerant pariter & repercutiant. Præterea, ut idem Gal. inquit lib. 6. c. 2. de compos. medicam. per genera, in compositione emplastri διὰ θείων, Sulphur tanto calore præditum est, ut ubi diutius inhæreat, procul dubio exulceret. Sulphur siue Sulfur Latinis dictum, Græcis θεῖον appellatur: Arabibus, Cribtit, & Rabric: Italis, Solfo: Germanis, Schuuebel, & Lebendiger: Hispanis, Pidra azufre.

Sulphuris faciendi ratio.

Sulphuris vires ex Gal.

Nomina.

Κίσσηρις. PVMEX. CAP. LXXXIIII.

PVmicis probatio, ut magnopere leuis, spongiosus, scissilis, nec arenosus, item teri facilis, † & candidus. Crematur flagrantissimis carbonibus obrutus, & ubi canduerit, extractus, uino restinguitur odorato: iterumq; incensus, restinguitur: & tertia ustione exemptus, & [a] per se refrigeratus, ad usus conditur. Vis eius adstringere, gingiuas abstergere, purgat cum calfactione, quę pupillis caliginem offendunt: explet ulcera, & ad cicatricem perducit: excrescentia cohibet. Fit ex farina eius dentifricium. Corpori crustam obducit: auellendis capillis aptus. Theophrastus author est, si quisquam in bullientem urceum uini pumicem iniecerit, feruorem statim sedari.

† καὶ λεπτὸς, i. tenuis.
a Καθ᾽ ἑαυτῆς ἐάσειν ψυγῆναι, i. per se refrigeratum.

Pumicis consideratio.

PVmicem ambustum esse lapidem in montium concauitatibus, omnes ferè fatentur naturæ operum exploratores. Ob id enim pumices sæpius eructat mons Aetna in Sicilia, & in Campania Vesuuius, qui hoc tempore, annis nuper elapsis, non secus quàm Plinij ætate, ingentibus flammis exarsit, cum magno Puteolorum, & adiacentium locorum detrimento, igne in terræ visceribus genito, è sulphureis vaporibus, & bitumine, quo quàm plurimi referti sunt montes, eoq; presertim, quod Græci pissasphaltum dicunt. Pumicis vires duobus locis reddidit Gal. lib. 9. simpl. med. vbi de eo primùm ita scribit. Si pumex inter lapides recenseri potest, & ipse eiusdem est facultatis, quod certè ad abstersionem attinet, velut etiam figulina testa, ac multò magis ea, quæ fornacium est. Sed smiris acrimoniæ quiddam obtinet: proinde causticis, & desiccantibus facultatibus quidam ipsum miscent, eisq; , quæ curant gingiuas laxas, ac mollitie fluidas. Pumex autem si comburatur, haud erit inferior eosdem ad vsus smire. Secundo autem loco idem de pumice disserit his verbis. Pumicem si inter metallica recenseas, calumniabuntur, quibus animus prurit accusandi libidine: et si inter lapides ponas, lapidem esse negabunt: ac multò minus terram esse concedent, nec marinorum haberi quodpiam. Atqui alicubi tamen de illo dicendum est: quippe qui in sarcotica indatur medicamenta, & ea que dentes extergunt, partim vstionem non expertus, partim etiam vstus, quando uidelicet alijs omnibus combustis similiter substantiæ efficitur tenuioris. Cæterùm ustione quiddam acquirit acrimoniæ, quam rursus lotione exuit. Videri autem poterit splendorem conciliare, non tantùm facultate; sed etiam asperitate, velut etiam si smirin, aut testam, aut hoc genus quippiam tritum admoueas. Quæ certè & ipsa splendorem afferunt, fortè vtroq; , tum quia detergendi habeant facultatem, tum quia asperitatem. Eundem in modum cornua deusta dentes splendidos efficiunt. Pumex qui Latinis, Græcis κίσσηρις vocatur: Arabibus, Fanech: Italis, Pomice: Germanis, Einbims: Hispanis, Piedra pomez.

Pumices vires ex Gal.

Nomina.

Ἀλς

Ἅλς. SAL. CAP. LXXXV.

SAL fossilis efficacior est. communiter, si est candidus, calculis uacans, & perspicuus, densus æquali compage. Peculiariter Ammoniacus natione laudatur, si modò findi facilè possit, & in recta segmenta diduci. In marino sale eligendus est candidus, æqualis, densus. Probatissimus in Cypro fit, & Salamine Cypri, & Megaris, in Sicilia, & Aphrica. Sed inter dicta salis genera lacustris præfertur: sed multò ualidissimus est Phrygius nomine tapeus, aut tritæus, aut gantæus. Salis natura in commune perquàm utilis est: adstringit, absterget, expurgat, dissipat, reprimit, extenuat, & crustas inducit. sed hoc interest, quòd alius alio sit præstantior. Quin & à putredine uindicat. Admiscetur medicamentis psoras abstergentibus. excrescentia in oculis reprimit, & pterygia consumit, cæteràsque carnis extuberationes tollit. Clysteribus infunditur: discutit lassitudines ex oleo illitus. Contra hydropicorum tumores auxiliatur: dolores in saccis fotu mitigat: & pruritus sedat, ex oleo & aceto infrictus ad ignem, donec sudent: item lichenas, lepras, psorasque. Anginam ex melle, aceto, & oleo illitus leuat: tonsillis, uuæque cum melle tostus. Vlceribus in ore manantibus, gingiuis, quas humor uexat, & phagedænis ulcerum, cum polenta crematus illinitur. Aduersus scorpionum ictus cum lini semine: contra serpentium morsus, cum origano, melle, hyssopo: aduersus cerasten cum pice, aut cedria, aut melle auxiliatur: contra scolopendræ morsus, cum melle, & aceto: aduersus uesparum ictus, & teredines, albidasque capitis pustulas, thymos, & tubercula, cum seuo uitulino: furunculos, cum uua passa, aut suillo adipe, aut melle discutit: testium tumores, origano & fermento maturius concoquit. Crocodilorum morsibus auxiliatur, tritus in linteolo, & intinctus aceto, ita ut uinculis loca constringantur. Prodest ad bestiarum morsus, & ad sugillationes in facie ex melle. contra haustum opium, & fungos, cum aceto mulso bibitur. Luxatis imponitur cum farina, & melle. ambustis igni cum oleo impositus, pustulas erumpere non patitur. Podagricis itidem imponitur, & aurium doloribus, cum aceto. ignes sacros, & ulcera, quæ serpunt, cum aceto, aut hyssopo illitus sistit. Vritur fictili, diligenter opertus, ne exiliat, cōditusque prunis, usquedum efferuescat. Aliqui fossilem subacto polline obliniunt, & carbonibus subijciunt, usquedum eius crusta exuratur. Solet & sal communis hoc modo uri. Aqua semel abluitur, & siccatus in ollam coopertam mittitur subdito igne, moueturque, donec iam non exiliat.

Ἁλὸς ἄχνη. SALIS SPVMA. CAP. LXXXVI.

SPuma salis spumosi maris lanugo, siue ramentum est, in exilibus petris inuentum. cui uis eadem, quæ salis.

Ἅλμη. MVRIA. CAP. LXXXVII.

MVria effectus salis præbet, abstergitque: dysentericis infunditur, etiamsi nome intestina corripit: & ischiadicis ueteribus. Ad fotus, aquæ marinæ usum præstat.

Ἁλὸς ἄνθος. FLOS SALIS. CAP. LXXXVIII.

FLos salis flumine Nilo defluit: lacubus tamen quibusdam innatat. Assumendus qui crocei coloris est, odore ingrato, ceu gari: interdum longè magis uirus olet, gustuque mordacior, & pinguiter lentus. Fucatus autem rubrica, aut scrupulosus, improbatur. Præterea syncerus non nisi oleo resoluitur: adulteratus nonnulla ex parte, etiam aqua, diluente factitium colorem. Ad ulcera, quæ cacoethe uocantur, & phagedænas, genitalium nomas, & purulentas aures, efficax est: oculorum hebetudines, cicatrices, albuginesque tollit. Emplastris, unguentisque coloris causa, ut rosaceo, miscetur. Sudorem cit, aluum turbat, in uino aut aqua sumptus; stomachum malè habet. Additur acopis, & smegmatis, quæ albandi capilli gratia componuntur. Et in uniuersum acris est, & feruentis naturæ, ut sal.

Salis omnis generis cōsi.

SAL, quo frequentissime in omnibus ferè cibis utimur, & sine quo uiuere nescimus, quo item ad annos asseruantur carnes, pisces, aliaque complura, nulli sanè non cognitus est. Plures tamen in salis genere sunt differentiæ; quandoquidem præter marinum, fluuiatilis, lacustris, fossilisque reperitur. Marino utitur uniuersa ferè Italia, exceptis Calabris, qui fossitio quàm pulcherrimo abundant. quo etiam utitur uniuersa Pannonia. In Germania hauritur è salsis quibusdā fontibus, quorū aqua diu igniū ui excocta in salē cogitur. Fossitium officinæ Arabas secutæ salem gemmæ uocāt. Huius fodinas uidimus apud Calabros agentes, loco, qui vulgò dicitur Altomonte, ubi lapidum modo exciditur, translucidus crystalli modò. Hic in ignem coniectus præter cæterorum naturam nec dissilit, nec crepitat, sed ut ferrum ignescit. Lacustrem hactenus non uidimus, nec fluuiatilem. quanquam Plinius lib. 31. cap. 7. tradit plures haberi lacus, ac fluuios, qui salem copiosum reddunt, ut eius uerba, quæ subijciam, apertè testantur. Sal omnis, inquit, aut fit, aut gignitur. Vtrunque pluribus modis, sed causa gemina, coacto humore, aut siccato. Siccatur in lacu Tarentino æstiuis solibus, totumque stagnum in salem abit, modicum alioquin, altitudine genua nō excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus uocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inarescunt, sicut in Phrygia, Cappadocia, Aspendi, vbi largius coquitur, & usque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu subuenit, quantum die auferas. Omnis est talis sal minutus, atque non gleba est. Sunt etiamnum naturales differentiæ tres. Nanque in Bactris duo lacus uasti, alter ad Scythas uersus, alter ad Arios, sale æstuant, sicut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, deinde sole siccant: Sed & summa fluminum densantur in salem, amne reliquo ueluti sub gelu fluente, ut apud Caspias portas, quæ salis flumina appellantur. Item circa Mardos, & Armenios. Præterea apud Bactros amnis Ochus, & Oxus ex appositis montibus deferunt salis ramenta. Sunt & in Aphrica lacus, & quidem turbidi, salem ferentes. Ferunt quidem & calidi fontes, sicut Pagasæi. Et hactenus habent se genera ex aquis sponte prouenientia. Sunt & montes natiui salis, ut Indis Oromenus, in quo lapicidarum modo ceditur renascens; maiusque regum uectigal ex eo est, quàm ex auro, & margaritis. Effoditur & è terra, ut palàm est, humore densato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur specularium lapidū modo

modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros, domosque massis salis faciũt, aqua ferruminantes. Inuenit & iuxta Pelusium Ptolemæus Rex cùm castra faceret. Quo exempto postea inter Aegyptum, & Arabiam etiam squalentibus locis cœptus est inueniri, detractis arenis. qualiter & per Aphricæ sitientia, usque ad Ammonis oraculum. Is quidem crescens cum luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Ammoniaco, & ipso, quia sub arenis inueniatur, appellato. Similis est colore alumini, quod schiston uocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus sapore, sed medicinæ utilis. Hactenus de sale Plinius. Cæterùm Ammoniacus sal, qui legitimus sit, ad nos conuehi desijt: quippe factitius, adulterinusque est, qui passim in seplasiariorum officinis uenditur, plerunque è Germania allatus, nigricantibus exterius glebis. Non desunt tamen, qui credant conflari hunc ex camelorum urinis, artificio quodam concretis. Sed cur his adstipulari debeam, non equidem uideo, præsertim cùm Germania, unde Venetias conuehitur factitius, camelos non habeat. Seplasiarij, pariterq; chymistæ Sal Armeniacum appellant, quòd fortasse existiment ex Armenia adferri, ubi innumeri sunt camelorum greges. Sed isti, mea quidem sententia, hallucinantur. Serapio (Isach Arabici testimonio) scribit Salem Ammoniacum fieri è lapidibus durissimis, & tranlucidis. Sed & is fallitur, meo iudicio: siquidem Ammoniaci nomen non aliunde sibi comparauit, q̃ ab arena, quæ ἄμμος Græcis dicitur, sub qua in laminas concretus, inuenitur in Cyrenaica regione. Venit præterea in medicorum usum Sal, quem Arabes Alchali cognominant, item Alumen catinũ, de quo superius in alumine diximus. Sal autem Indus appellatus (ut libro secundo retulimus) nil aliud antiquis extitit, quàm saccharum in sacchariferis arundinibus in India gummi modo concretum, cuius nunc loco utimur suppositio, quod seplasiæ zuccharum canditum uocant. Veruntamen animaduertẽdum est, quòd quanquam Paulus, & Auicenna eum fortasse secutus, concretum natura saccharum salem Indum appellant; non tamen fuerit putandum, quòd Indi legitimum salem non habeant. Quandoquidem (ut Plinius est auctor) in Oromeno Indiæ monte lapicidarum modo foditur ingentibus glebis. proinde dicebat Mesues de sale scribens, Naphthicum, & Indicum cæteros sales præcellere. Quod autem Salnitrum uocant, tormentorum bellicorum pulueribus expetitum, vulgaris notitiæ est, de quo tamen latius sequenti capite sermonem faciemus. Cæterùm salis spumam pluries legi quibusdam in scopulis Tyrrheni maris. Cùm enim procella exoritur, intumescitque pelagus, spumantes aquæ in altum sublatæ, scopulorum cauitates replent; quo fit, vt ibi sub dio remanentes solibus, & rore, æstiuis caloribus, in salem album concrescant. Muria porrò, qua innumera asseruantur edulia, nota omnibus res est, ut quæ sale tantùm, & aqua conficiatur. Sed quidnam ueteribus flos salis fuerit, decernere non ausim, neq; plura quod scribam habeo, quàm quæ a Dioscoride produntur. Eius tamen meminit Plinius loco suprà citato, sic inquiens. Salinarum synceritas summam facit suam differentiam. Quędam enim fauilla salis, quę leuissima ex eo est, & candidissima flos salis appellatur. Et flos quidem salis, in totum diuersa res, humidiorisque naturę, & crocei coloris, aut rufi, ueluti rubigo salis. Odore quoque ingrato, ceu gari, dissentiens à sale, non modò à spuma. In Aegypto inuenitur, uideturque Nilo deferri. & fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. hęc Plinius. Porrò color rufę rubiginis instar pictoribus expetitur, è Germanię salinis aduectus, qui fortasse flos ipse salis fuerit: nam colore, & sapore illi non obscurè respondet. vulgò appellant Morello di sale. Verùm cur non hoc planè affirmem, illud mihi obstare video, quòd color is non sit liquidus, neq; oleosus, sed aridus. quare potius inclinat animus, vt ipsum credam esse salis rubiginem, de qua ex Plinio paulò ante mentionem fecimus. Fuchsius medicus ingenio & eruditione clarus, in libro de compositione medicamentorum, quem auctum secundò edidit, nihil aliud esse putat florem salis, qui Dioscoridi ἁλὸς ἄνθος dicitur, quàm balenarum semen, quod Germanis medicorum officinis Sperma ceti nominatur. Qua in re fortasse secutus est sententiam Georgij Agricolæ rei metallicę acerrimi indagatoris. Sed utcunque sit, non equidem possum horum quanuis eruditorum uirorum iudicio omnino subscribere, nam plura sunt, quæ in eo censendo mihi repugnant. Primum enim est color, quem in spermate Ceti uocato nusquam Croceum, neq; rufum, vt salis flori inesse testantur omnes; uidere mihi licuit. Dein non mihi uidetur hoc medicamẽtum adeò liquidum, ut Galenus, & Aetius annuere conspiciuntur. Præterea si gustum consulamus, difficilè quis asseuerabit, esse ipso sale usto tenuius. Postremò cum Dioscoridi, & Plinio in Nilo flumine, & lacubus quibusdam tantùm is inueniatur; nec usquàm in mari, nec in maritimis paludibus reperiri salis florem meminerint, ubi sperma Ceti hoc æuo colligitur, non ita facilè adduci possum ad credendum, illud florem esse salis legitimum. Tamen ne uidear à Fuchsio uiro doctissimo, & à cæteris, qui eius sequuti sunt opinionem contentiosè dissentire, uelim ut aliorum quoque sit iudicium. Salis autem meminit idem Galenus tum inter fossilia medicamenta, tum etiam inter ea, quæ in mari nascuntur lib. 9. & 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Sal eiusdem generе facultatis est, siue fossilis sit, siue marinus: uerùm hoc differunt, quòd salis è terra effossi substantia magis sit compacta: ac proinde in hoc maior est, & partium crassities, & adstringendi potentia. Itaque marinus affusa ipsi aqua protinus liquescit, at fossili hoc non euenit. Porrò eiusdem speciei cum marino est, qui in stagnis quibusdam salsedinem habentibus nascitur, æstate uidelicet aquis æstu ex ijs absumptis, cuiusmodi est Tragasius non procul à Smintbio. Consistit enim illuc ante aquas spontaneas, quę admodum sunt calidæ, copiosa aqua stagnans, non amplo in loco: & ea æstate omnis absumitur, à sole uidelicet arefacta. Porrò quoniam locus ipse salsedinem natiuam continet, quod reliquum est eius omne, sal est, cognominationem à loco pariter & aquis sortitus. Nam spontaneæ & ipsæ illis in locis aquæ Tragasiæ nuncupantur, potentia summè exiccatoria: & sanè, qui in ea regione sunt medici, ad hoc illas accommodant. Porrò dictum est & de Sodominis in mari mortuo prouenientibus in quarto libro, quem siquis librum diligenter perlegerit, illi tantùm refricare memoriam nunc opus est, ut exposita gustus qualitate, ipse medicamenti facultatem cognoscat. Igitur cùm qualitas salsa digerat, simul & contrahat contactam ab ipsa substantiam, uocatum aphrolitron in hoc differt, quòd in ipso vnum modò saporem exuperantem expressè sit uidere, quem uocant amarum, uim habentem digerendi, haud etiam contrahendi, uti sal. Nam hìc quicquid in corporibus humidum inest, id totum quodammodo absumit: & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione contrahit: ac proinde etiam conditura sua corpora siccat, et à putredine tuetur. Quippe quæ putrescunt, excrementitium continent humorem, substantiamque tum dissolutam, tum minimè compactam. Quibus ergo corporibus nulla prorsus est humiditas superflua, ceu melli optimo, & corpus solidum, & compactum est, ceu lapidibus, ea ut putrescant est impossibile: ac proinde in his salis non probatur usus, verũ in ijs, in quibus suspecta est putredo. Spumosa autem salis efflorescentia multò tenuioris naturæ est, quàm sal ipse. quare & extenuare, & digerere multò plus ipso potest: verùm quod substantiæ est reliquum, contrahere ut sal nequit. Cæterùm flos salis medicamentum liquidum est, tenuius etiam quàm sal ustus: tum acris qualitatis, & admodum digerentis facultatis. hactenus de sale Galenus. Sal Latinis dictus, ἅλς Græcis appellatur: Arabibus, Melech, seu Melha: Italis, Sale: Germanis Salz: Hispanis, Sal.

Sal Ammoniacus.

Fuch. opinio improbata.

Salis uires ex Gal.

Nomina.

Νίτρον, ἀφρόνιτρον.

NITRVM, SPVMA NITRI. CAP. LXXXIX.

PRæfertur Nitrum leue, roseo colore, aut candido, in foramina dehiscẽs, perinde quasi spongiosum quiddam, quale ex [a] Bunis adfertur. Humores euocat, qui in alto concreuerunt. Spuma nitri optima esse putatur leuissima, glebosa, friabilis, colore penè purpureo, aut spumosa, & mordens, qualis ex Philadelphia

a Orib. ῥήσων. i. insulis.

Philadelphia Lydiæ deletur: secunda est Aegyptia. quin & in Magnesia Cariæ gignitur. Vim, & vstionem salis habet, tam nitrũ, q̃ spuma eius. Præterea nitrum tormina sedat, si tritum cũ cumino bibatur in hydromelite, aut sapa, aut aliquibus, quæ inflationes discutere possunt, vti ruta, vel anetho. Febribus circuitu redeuntibus illinitur, ante suspectã accessionẽ. Miscetur emplastris, quæ extrahunt, & discutiũt, extenuant, & lepras abstergunt. Cum aqua autẽ calida, aut vino infusum, inflationes, purulentas aures, & sonitus earundẽ sanat: sordes expurgat, cum aceto instillatũ. Canũ morsibus ex [b] asinino adipe, aut suillo medetur. resinæ terebinthinæ admistum furũculos aperit: aqua inter cutem cum fico illinitur: oculis ad claritatem visus cũ melle succurrit: & uenenis fungorum, ex posca potũ: aut si buprestis momorderit, ex aqua: iis verò qui taurinũ sanguinẽ biberint, ex laserpitio: iisq; qui cibũ non sentiunt, utiliter obducitur: opisthotonisq; iam remissioribus, & luxatis cũ cerato: in linguæ resolutione, pani cõmodè permiscetur. Aliqui supradicta carbonibus urunt, subiecta prius testa noua, donec incandescãt.

b Meum. ἀιγέῳ. i. caprino.

Nitri, & spumæ nitri consideratio.

Nitrum, & nitri spuma, quorum antiquis maximus fuit in medicamentis vsus, diu sanè est, q̃ ad nos conuehi desierunt. Proinde hallucinantur, mea quidem sententia, qui putant Salnitrum vocatum, quo ad tormentorum bellicorum pulueres vtuntur, & ad fortissimas aquas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, verum ac legitimum esse nitrum, cuius meminere Theophrastus, Dioscorides, Galenus, Plinius, & antiquorum alij. Siquidem id manifestè demonstrat Plinius lib. 31. cap. 10. vbi de nitro ita scriptum reliquit. Non est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eò diligentius dicenda, quia palàm est & medicos, qui de eo scripsere, ignorasse naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod vocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata, nunquam multum factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ verò nitrosæ pluribus locis reperiuntur: sed sine viribus densandi. Optimum copiosumq; in Clytis Macedoniæ, quod vocant calastricum; candidum, purumq;, proximum sali. Lacus est nitrosus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus, totidemque cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet soli naturam esse, quæ gignat: quoniam compertum est, nec soles proficere quicquam, cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. His autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, salsius nitrum faciunt, aquilones deterius, quia validius commouent limum. Et hæc quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multò abundantius, sed deterius: nam fuscum, lapidosumq; est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quòd salinis mare infundunt, Nilum autem nitrarijs. Excedente Nilo siccantur, decedente madent succo nitri quadraginta diebus continuis, non (vt in Macedonia) statis. Si autem imbres adfuerint, minus de flumine addunt, statimq;, vt densari est cœptum, rapitur, ne resoluatur in nitrariis. Sic quoq; olei natura interuenit. Ad scabiem animalium vtilis. Ipsum autem concitum in aceruis durat. Mirum in lacu Ascanio, & quibusdam circa Chalcida fontibus, summas aquas dulces esse, potariq;, inferiores nitrosas. In nitro optimum, quod tenuissimum, & ideo spuma melior. Ad aliqua tantùm sordidum, tanquam ad inficiendas purpuras, tincturasq; omnes. Magnus & nitro vsus, qui dicetur suo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptiis; nam circa Naucratim, & Memphin tantùm solebant esse. Circa Memphin deteriores: nam & lapidescit ibi in aceruis, multiq; sunt tumuli ea de causa saxei. Faciunt ex iis vasa. Necnon frequenter liquatum cum sulfure coquentes in carbonibus. Ad ea quoq;, quæ inueterari volunt, illo nitro vtuntur. Sunt ibi nitrariæ, in quibus, & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, nisi cùm ros cecidisset, prægnantibus nitrariis, sed nondum parientibus. Itaq; non fieri incitatis, etiamsi caderet. Alii operimentorum fermento gigni existimauere. Proxima ætas medicorum Aphronitrum tradidit in Asia colligi in speluncis mollibus distillans, specus eos Calycas vocant: dein sole siccant. Optimum putant Lydium. Probatio, vt sit minimè ponderosum, & maximè friabile, colore penè purpureo. hoc in patellis affertur. Aegyptium in vasis picatis ne liquescat. Vasa quoq; ea sole inarescentia perficiuntur. Nitri probatio, vt sit tenuissimum, & q̃ maximè spongiosum, fistulosumq;. Adulteratur in Aegypto calce. Deprehenditur gustu: syncerum enim facilè resoluitur: adulteratum pungit. Calce aspersum, reddit humorem vehementem. hæc Plinius. Ex quibus liquidò constat, nostri vsus Salnitrum, antiquorum nitrum non esse, etsi inficias eundum non sit, quin aliquas nitri habeat qualitates. Veruntamen nemini vnquam persuasum velim, vt medicamentis, quæ intus in corpus sumuntur, nitri loco Salnitrum absq; noxa imponi possit. Et quamuis contrarium asserant, scriptisq; tradant Monachi illi reuerendi, qui Mesuem commentati sunt; non tamen credo, hoc id prius in se ipsis expertos esse. Quod nihilominus eos facere decebat, si fraterna charitate ducti sunt, vt alijs suaderent salnitrum tutò assumi posse cùm prima charitas (quod dictum frequenter vsurpant) incipiat a se ipso. Nitri legitimi frustum, quod à Gulielmo Quacelbeno Flandro Constantinopoli mihi missum est, notis omnibus genuinum refert, vt in epistolarum nostrarum libro fusius diximus. Nitri meminit Gal. lib. 9. simpl. med. sic inquiens. Nitrum dictum est supra in medio esse aphronitri, & salis virium: cæterùm vstum propius ad aphronitrum accedit, vtpote exustione tenuius redditum. Desiccat itaque, & digerit: & si intrò in corpus sumatur, secat, & extenuat crassos lentosq; succos potentius multò quàm sal. Aphronitrum verò nisi grauis vrgeat necessitas, nemo deuorabit, nimirum inimicum stomacho: quandoquidem plus etiam litro incidit. Sanè ad fungos suffocantes, rusticus quidam eo vti assolet, & semper profuisse probatum est. Cæterùm nitro vsto, simul & non vsto, & multò etiam magis eius spuma, & nos in talibus vti consueuimus. hactenus Galenus: Qui tamen videtur iis, qui codicis mendam non animaduerterunt, maximam facere differentiam inter Aphrolitrum, & Aphronitrum, licet hæc re diuersa non sint. Nam vbi de Aphrolitro libro citato disserit, vulgata exemplaria habent. ἀφρόλιτρον ἀφρονίτρου διαφέρει. hoc est. Aphrolitrum ab aphronitro differt. Verùm in altera dictione latet vitium, vt quæ ἀφροῦ νίτρου, hoc est, à spuma nitri, duabus vocibus legenda sit. Ita fiet, vt Galeno non aphrolitrum ab aphronitro, sed vtrunq; à spuma nitri aptè distinguatur. Id quod & Augustinus Ricchus Lucensis, & Leonardus Fuchsius, medici ætatis nostræ celebres, doctissimè adnotarunt. Cæterùm cùm Galeno aphrolitrum, siue aphronitrum spuma nitri non sit, quid aliud sit, ingenuè fateor me ignorare: neq; id alius, quod sciam, hactenus explicauit. Quod Græci νίτρον & λίτρον, Latini Nitrum nominant. Mauritani, Baurach: Itali, Nitro. Quòd verò Græcis ἀφρόλιτρον vno verbo dicitur: Arabibus, Baurach Africe: Italis, Nitro di Africa. Quæ deinde Spuma nitri Latinè, ἀφρὸς τοῦ νίτρου Græcè vocatur; Arabicè, Aphronitrum.

Monachorũ error.

Nitri, & aphronitri uires ex Gal.

Τρύξ. FAEX. CAP. XC.

Eligenda Fæx maximè à vino vetere, Italico: sin minus, ab alio consimili. Fæx aceti viribus longè acrior est. Crematur, vt alcyonium, antè diligenter siccata. Sunt qui noua testa igni largo urant,

urant, usquedum penitus incendatur. Alij uiuis carbonibus fæcis glebam obruunt, & idem opus prosequuntur. Experimentum est legitimæ ustionis, ut aerio nitore inalbescat, linguamque tactu urere uideatur. Eadem urendæ fæcis aceti ratio. Vis ei supra modum urens, & abstergens. ulcera ad cicatricem perducit, adstringit, uehementer exest, siccatque. Sed recenti utendum est, quoniam celeriter exalminatur: proinde non nisi in reconditorio, & uase aliquo reponi debet. Lauatur ut pompholyx. Quæ ustionem experta non est, tumores & per sese, & cum myrtho cohibet. uentris stomachique fluxiones illita sistit: muliebre profluuium imo uentri, aut genitalibus imposita mitigat: panos discutit nondum exulceratos, & tubercula: rigentes mammas, suique lactis impatientes, cum aceto peruncta extinguit. Cremata uerò, ungues scabros cum resina aufert. Addito lentiscino oleo, illita nocte tota, rufat capillum. Elota capillorum medicamentis, ut spodos, adijcitur: cicatrices eorum, & caligines eadem abstergit.

Fæcis, & tartari dicti consid. & uires.

F Aex vini vulgaris notitiæ est, quin & ipsius adurendæ ratio nota, ijs præsertim, qui ex hac alumen, quod uocant fæcis, conficiunt. Porrò uini recrementum, quod uinarijs cadis agglutinatum, crustæ lapidosæ instar inuenitur, officinarum uocabulo Tartarum uocatum, aluum non obscurè subducit. Proinde non desunt, qui sibi adstrictam aluum citent, hausto tartari puluere ex gallinaceo iure, addito mastiches momento, & saccharo: nihil enim incommodi adfert hac ratione paratum. Additum in deiectoria diluta, quæ ex sena, uel polypodij radicibus, uel epithymo parantur, uim eorum deiectoriam adauget. Sunt qui albũ Tartarum faciant, diu ipsum in aqua decoquentes, atque subinde despumantes. Τρὺξ *sic Græcè, Latinè uerò Fæx dicitur: Arabicè, Durdi: Italicè, Feccia: Germanicè, Hefen, & Vuein stein: Hispanicè, Rasura de uino.*

Nomina.

Ἄσβεστος. CALX VIVA. CAP. XCI.

CAlx uiua hoc modo fit. Marinorum buccinorum testas igni condito, aut feruenti clibano nocte dimittito: postera die, si candidissimæ fuerint, extrahito: sin aliter, iterum urito, usquedum uehementer inalbuerint. Dein ubi in aquam frigidam demersæ fuerint, in fictile nouum conijcito, & exactè pannis operiens, noctem unam conquiescere sinito: mane eam extrahens, ubi perfecto omni opere elaborata fuerit calx, recondito. Fit & è litoralibus calculis igne crematis, necnon è uili, & fusaneo marmore, quæ cæteris præfertur. Vis omni calci in commune ignea, mordens, adurens, & crustas inducens: quibusdam alijs immista, ut adipi, oleo, concoquendi uim assumit, mollit, & dissipat: ulcera ad cicatricem perducit. Efficacior existimatur recens, nec aspersa aquis.

Calcis cõsid.

C Alx, cuius passim usus ad ædificiorum muros struendos, nota omnibus est. Præter hanc fit etiam priuatim ad uaria medicamenta è purpurarum, buccinorum, cochlearum, ostreorum, ouorumque testis. Non desunt tamen, qui etiam eam, quæ fit ex calcario lapide, unguentis, & emplastris admisceant, eam primùm demergentes in aquam, usquedum prorsus dissiliat, ac subinde lauantes diebus pluribus, affusa sæpius recenti aqua pluuiali, uel fontana. Valet enim sic elota ad contumacia ulcera, quòd absque morsu ualenter siccet. Ob id itaque unguentis expetitur, quibus utuntur ad pudendorum ulcera, eaque præsertim, quæ uenerea lue contrahuntur. Quinetiam prodest ad ambusta, & alia, quæ non facilè curationem admittunt. Sunt etiam qui extinctam prius calcem, lauent: deinde diutius rosarum stillatitia aqua, ita ualentius effici medicamentum existimantes. Calcis uires descripsit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, his uerbis. Calx, uiua quidem, quæ ἄσβεστος *Græcè dicitur, uehementer urit, minusque inducere crustam potest. At uerò temporis progressu prorsum nec crustam quidẽ gignit, tametsi etiamnum calfaciat, carnemque liquet. Porrò si lauetur in aqua, suam mordacitatem exuit, efficitque nuncupatam* κονίαν, *hoc est lixiuium: at ipsa absque morsu resiccat. Ac si bis, terque aut amplius abluta fuerit, planè mordacitatis expers cõstituitur, ac strenuè absque mordacitate exiccat. Calx uiua Latinis dicta,* ἄσβεστος *Græcis appellatur: Arabibus, Horach, Nura, seu Nure: Italis, Calcina uiua: Germanis, Vngeleschter, & kalk: Hispanis, Ca.*

Calcis uires ex Gal.

Nomina.

Γύψος. GYPSUM. CAP. XCII.

GYpsum uim habet adstringendi, obstruendi: sanguinis eruptiones, sudoresq; cohibet. sed potum, strangulationis modo iugulat.

Gypsi histor.

G Ypsum quid sit, nemo est qui nesciat. Abundat gypso uniuersa ferè Hetruria, ibique commodè frequenterque expetitur cæmentariis ad ædium fabricas. Fit gypsum è quodam candido lapide, in laminas facilè scissili: qui tamen non longa igniũ ui torretur, & excoquitur. Quandoquidem in calenti furno coniectus, quatuor, aut ad summum quinque horarum spatio peruritur. Tunditur deinde in puluerem, & incerniculis excutitur. Præstantissimum est recens: nam diu asseruatum, aquæ immissũ ægrè lapidescit, ac coit. Fit etiam Gypsum è speculari lapide, qui Græcis σεληνίτης *dicitur. Item ex alio quodam lapide niuei candoris, è quo in Hetruria torno patinæ, & alia uasorum genera conficiuntur. Hunc alabastrum appellant, sed perperam. Gypso uires reddidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, ita disserens. Gypsum & ipsum ad communem omnium terrenorum, lapidosorumque corporum facultatem, qua desiccare dicta sunt, insuper hoc adiunctum habet, quòd est facultatis emplasticæ. Vnitur enim ipsum ad sese, & cogitur, lapidescitque maceratum. Quamobrem siccis medicamentis, quæ ad sanguinis eruptionem accommodantur, commiscetur. Nam ipsum per sese lapidosum fit, & durum coactum, ac congelatum. proinde rigare, diluereque illud excogitaui, tenui alboque oui liquore, quod ad ophthalmias utile est, admisto quod in farina triticea est puluilli tenuissimi, qui in parietibus molendinorum residet. Excipere uerò, quòd sic subactum est tenellis leporis pilis, aut qui perindè sunt molles, expedit. Gypsum combustum non æquè emplasticam uim habet: cæterùm tenuiorum est partium, & ualentius desiccat. Quin & repercussorium est, maximè si maceretur oxycrato.* Γύψος *ita Græcis, ut Gypsum pariter Latinis appellatur: Arabibus, Gepsim, seu Giepsim: Italis, Gessò: Germanis, Gyps: Hispanis, Yeso, & Alges.*

Gypsi uires ex Gal.

Nomina.

Τέφρα κλιματίνη. SARMENTITIVS CINIS. CAP. XCIII.

SArmentorum cinis urendi uim habet: cum axungia autem, uel oleo illitus, fractis neruis, articulorum collisionibus, & neruorum nodis prodest: cum nitro, & aceto excrescentias carnis in seroto reprimit.

reprimit. Serpentium, canumque morsibus illitus ex aceto medetur. crustas obducentibus medicamentis admiscetur. Fit ex eo lixiuium contra præcipitationes, & fungorum uenena, cum aceto, sale, & melle.

Cineris omnis uires ex Gal.

CInis omnis quid sit notius est, quàm ut pluribus explicari debeat. Quare ad eius uires properemus: de quibus in vniuersũ differens Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, sic inquit. Cinis combustorum lignorum reliquiæ sic nuncupatur, composita ex contrarijs tum qualitatibus, tum substantijs. Habet enim in se partim terrenum, partim uelut fuliginosum, quod Græcè dicitur æthalodes, siue lygniodes, siue quomodocunque quis appellare uolet: atque hæ sanè partes sunt tenues, & quæ maceratis aqua cineribus, & percolatis, unà asportantur, atque abeunt: Quod uerò reliquum est, terrenum est, infirmũ, & morsu carens, calida facultate in lixiuium deposita. Sed non omnis cinis eadem temperatura præditus est, sed pro combustæ materiæ diuersitate uariatur. At nescio quo pacto Dioscorides omnes cineres adstringendi habere uim prodiderit, cùm ficulneus eiusmodi omnis qualitatis sit expers, utpote cùm & ipsa arbor nulla sui parte acerbam qualitatem præferat, ceu quercus, ilex, arbutus, fagus, lentiscus, hedera, & hoc genus alia: uerùm plena succo ualido tota sit, eoque acri et calido. Ergò ex acerbis utique lignis factus cinis, non parum adstringit: meminique me quandoque, cum aliud ad manum non esset medicamentum, per hunc sanguinis suppressisse eruptionem. Verùm nullus unquam ad tale uti ficulneo audeat. Siquidem hic acrimoniæ multum, adurentisque facultatis obtinet, mistæ abstersioni: & uterque differt ab eo, qui ex quercinis lignis conficitur, tum quòd in eo fuligineum multò est acrius, tum quòd in illis terrenum quodam modo subastringens est, in hoc abstergens, uelut in cinere tithimalorum. Est & calx cineris quædam species, cæterùm tenuioris essentiæ, quàm qui ex lignis fit; nimirum quantò lapides exactius torreri, ut cinis fiant, postulant: non tamen multum reliquum in se habet, uelut naturæ igneæ, quod uocant ἐμπύρευμα. Proinde elota medicamen est citra morsum desiccans, magisque si bis terve lauetur. Cæterùm si marina aqua abluta sit, admodum digerit. Dicetur porrò de ea, ubi de metallicis sermo habebitur. Τέφρα Græcè dicta, Cinis Latinè uocatur: Arabicè, Chamad, siue Ramed: Italicè, Cenere: Germanicè, Aeschen: Hispanicè, Ceniza: Gallicè, Cendre.

Nomina.

Α᾿λκυόνιον. ALCYONIVM. CAP. XCIIII.

ALcyonij quinque esse genera compertum est. Vnum enim spissum, acerbi saporis, spongiosa facie, item tetri odoris, ponderosum, & piscem olens, quod plurimum in litoribus inuenitur. Alterum pinnulæ oculorum, aut spongiæ simile, fistulosum, & leue, odorem algæ referens. Tertium uermiculi forma, & colore magis purpureum,[a] quod Milesium quidam uocant. Quartũ succidis uelleribus non dissimile, multis inanitatibus hians, leue. Quintum figura fungi, sine odore, asperum, parte interna quodammodo pumicosum, foris læue, acre, quod plurimum in Propontide iuxta insulam Besbicon appellatã gignitur, patrio nomine halos achnen uocant. Duo priora in fœminatũ smegmata assumũtur, contra lentigines, lichenas, lepras, uitiligines, nigritias, & maculas in facie, reliquoq; corpore. Tertium ijs, qui difficili urina uexantur, aut arenulas in uesica colligunt, idoneũ est: item renibus affectis, aquæ inter cutem, lieni. Vstum autem, & ex uino illitum, alopecias replet. Postremum dealbandis dentibus aptum est. in alia smegmata, psilothraque assumitur, cum sale mistum. Si quisquam alcyonium cremare uelit, cum sale in crudum fictile mittat, & oblinens uasis spiraculum luto, ita fornaci mãdet, & cùm figlinum percoctum fuerit, extrahens ad usus recondat. Lauatur ut cadmia.

a Orib. addi. σωληνοειδές. i. fistulosum.

Alcyonij historia, & consid.

ALcyonium (ut Plinius est author lib. 32. cap. 8.) fit in mari ex nidis, ut aliqui existimant, alcyonum, & cæicum: alij ex sordibus spumarum crassescentibus: alij è limo, uel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera. Cinereum, spissum, odoris asperi. Alterum molle, lenius, odore ferè algæ. Tertium candidioris uermiculi. Quartum pumicosius, spongiæ putri simile, penè purpureum: quod optimum, hoc & Milesium uocatur. Quo autem candidius, hoc minus probabile est. hæc Plinius. Qui tamẽ quintum fungi figura, cuius meminere Dioscorides, & Galenus, silentio præterijt. Sunt præterea, qui Alcyonium ita appellari tradant, non quòd ex alcyonum nidis fiat, ut Plinius scribit, sed quòd alcyones super illud marinis undis simul congestum nidificent. Quorum sententiam magis probandam censemus. Alcyonium officinæ Spumam maris uocant: quòd sic idem uocẽt Arabes, Dioscoridem secuti. quippe qui scripserit quintum Alcyonij genus in Besbico halos achnen, hoc est, maris spumam uocari. Cæterùm rufum Alcyonium corallij instar, coaceruatis in globum ueluti uermiculis, lapidosaque materie, Venetijs primùm uidimus. Quartum uerò reperimus copiosum in Tergestino litore uelleribus simillimum, album, ac leuissimum. Piscatores hoc cochlearum marinarum, quæ aculeis rigent, & vulgò appellantur Garuse, nidum esse affirmant. Primum, & ultimum genus pluribus in seplasiis inuenitur. Porrò in hoc capite in vulgaris Dioscoridis exemplaribus nonnulla (ut planè suspicor) uerba desiderantur, cùm de uiribus quarti alcyonij nihil in ijs scriptum legatur. Auget suspicionem Oribasius, cuius lectio hoc loco habet. τὸ δὲ τέταρτον καὶ ὕστατον, hoc est. Quartum & postremum &c. Idẽ confirmat Serapio, qui ex Dioscoride transcribens utriusque speciei meminit. De Alcyonijs disseruit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, his uerbis. Alcyonia omnia detergunt, ac digerunt, qualitatem habentia acrem, & calidam facultatem: uerùm aliud alio non parum plus minusque, & in his ipsis, quæ diximus, secundum partium essentiæ totius tenuitatem. Est autem eorum unum densum, & graue, odoris praui: olet. n. pisces putres, spongiæ in specie simile. Secundum uerò aliud figura longiore, leue, & rarum: odorẽ habens similem phycijs. Aliud tertium uermi simile est specie, colore purpureo, consistentia molli: uocant id Milesium. Post quę quartum secundo quidem in posito similiter & leue, & rarum, uerùm lanis succidis simile. Denique & quintum extima superficie læui, cæterùm interna substantia asperum, nullius odoris, gustu tamen apparens acre: & sanè omnium alcyoniorum est calidissimum, adeò ut & pilos urere possit. Itaque cùm duo prima lichenas, alphos, psoras, leprasque adiuuent, præterea cutem splendidiorem competentia uirium efficiant, idem præstare non potest hoc ultimo loco positum. Nec enim perinde ut illa, cutem duntaxat summam extergit, sed etiam excoriat, usque in profundum cutis penetrans, ut etiam ulcera moliatur. Porrò quod tertio ordine recensuimus, omnium est tenuissimum. Itaque ustum alopecias curat illitum cum uino, colore quidem fuluo, tenui tamen essentia. Quartum autem eiusdem cum hoc speciei uires obtinet, uerùm haud parum imbecilliores. Quod Græci ἀλκυόνιον, Latini quoque Alcionium dicunt: Arabes, Zebothalbahar, seu Zebd albhar: Itali, Alcionio.

Locus Diosc. suspectus.

Alcyonij uires ex Gal.

Nomina.

Α᾿δάρκης. ADARCES. CAP. XCV.

FIt in Cappadocia, quod adarces appellatur. Est autem tanquam concreta salsilago, humidis & palustribus locis siccitate emergens, & harundinibus, ac herbis agglutinata, colore flori lapidis Asij similis,

similis,& omni forma molli alcyonio,& aliquantùm cauo proxima, vt videri possit lacustre alcyoniũ. Ad euellendas lepras, lentigines, lichenas,& vitia cutis in facie, similia, accommodatur. Et in summa vis ei acris. Humorem euocat, qui in alto concreuit,& ischiadicis prodest.

Legitimam Adarcen, quæ Dioscoridis, & Plinij placitis respondeat, hactenus non vidimus, etsi in Italia nasci tradidit Plinius libro. 16. capit. 36. Quam posteà lib. 32. cap. 12. uocauit calamochnum, sic inquiens. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa arundines tenues, è spuma aquæ dulcis, ac marinæ, vbi se miscent. Vim habet causticam, ideo accopis additur contra perfrictionum vitia. hactenus Plinius. Porrò verò eos hallucinari credide rim, qui sibi persuadent id esse Adarcen, quod vulgò Italis dicitur Palla marina. Siquidem hæc in mari tantùm nascitur, 10 *non in paludibus aquæ dulcis: & ibi non arundinibus, neque herbis inhærens visitur, sed in sicco reperitur litore, vndis simul cum alga proiecta, pilæ omnino similis, quæ in lactentium hædorum ventriculis, ex exuctis vnà cum lacte pilis, plerunque reperitur. Adde quòd hęc, quantum gustauerim, nec acris, nec caustica (vt Plinius inquit) deprehendatur: neque etiam, quod sciam, in paludibus inueniatur. Huius tamen meminit Galenus libro primo de compositione medicamentorum secundum locos, referens quæ Crito ad conseruandos, augendos, itemque à defluuio præseruandos capillos scripsit. Vbi cùm interpres Cornarius vir alioqui doctissimus, ignorasset quid Critoni & Galeno intelligeretur per* σφαῖραν θαλασσίαν, *fortè suspicatus, locum hunc in Galeno esse deprauatum, spongiam marinam perperàm interpretatus est: quandoquidem lectio illa vera est, & vertendum erat pilam marinam. Id quod etiam Fuchsius doctissimè adnotauit in suis de compositione medicamentorum libris. Marinam pilam addit Nicolaus Myrepsicus in quodam vnguento ad lumbricos, vbi sic habet. Pilæ marinæ, quę reperitur in mari rotunda, vt lana congesta. Cæterùm Adarcæ vires retulit Galenus libro 11. de simplicium medicamentorum* 20 *facultatibus, ita scribens. Adarcion aliqui masculino genere adarcon, alij fœminino adarcen dicunt, essentia quidem sua velut spuma est aquæ salsæ concreta, circa arundines, & farragines concrescens. Acerrimum hoc est, simulque calidissimum medicamentum. proinde & per se inutile est, verùm commiscetur ijs, quæ vim eius retundunt, itaque fit admodum vtile in ijs affectibus, qui excalfieri postulant. idque foris impositum, nam intrò in corpus ipsum sumere est impossibile, nimirum ob uirium vehementiam. hæc Galenus. Ex quibus liquidò apparet, Adarciũ à marina sphera plurimũ facie, & viribus differre. Id Gręcis* ἀδάρκης *&* ἀδαρκον *vocatur, quod Latinis itẽ Adarces: Arabibus, Adarchi, Atharachi, seu Adaraca: Italis, Adarce.*

Adarcæ cõs. — Cornarii lapsus. — Adarcæ uirẹs ex Gal. — Nomina.

Σπόγγοι. SPONGIAE. CAP. CXVI.

Spongijs alias mares appellauere, tenui fistula, spissas: quarum duriores tragos nominarunt. Fœminas autem, quæ contrarias dotes habent. Vruntur eæ, vt alcyonium. Recentes sine pinguitudine vulnerariæ sunt, & tumores reprimunt. recentia uulnera ex aqua poscave conglutinant: veteres 30 sinus ex decocto melle iungunt. Vetustæ autem inutiles. Aridæ ligatæ lino, si penicilli modo adigantur, occlusa vlcera, callosque laxant. Siccæ recentes,& vacuæ, senilia ulcera, & quæ fluxione laborãt, aut cuniculatim exedunt, impositu siccant. sanguinis profluuiũ sistunt. Crematarum cinis ex aceto, aridæ lippitudini auxiliatur:& vbi quid abstergere, aut adstringere opus est. Vtilius in oculorum medicamentis lauare cinerem. Omnium cinis cum pice crematarum, profluentem sanguinẽ sistit. Candidæ cura fiunt, è mollissimis recentes per æstus tinctæ salis spuma, quæ petris cohæret: insolantur inuersæ, hoc est, parte caua sursum spectante,& qua abscissæ fuerunt, deorsum. Si verò æstiua serenitate ad lunam sternantur, perfusæ sali spuma, aut maris aqua † maximum candorem referent.

† Dragg. λευκαὶ γὰρ δὲ οὐκ ὀλίγα. candidæ fiũt nõ paucę.

40 *Spongiarum genus (inquit Aristoteles libro. 5. capit. 16. de historia animalium) triplex statuitur: nam aliæ rarę, aliæ spissę, aliæ quas nominant achilleas. Tenuissimum genus id tertium est, spississimum, & validissimum, quod galeis ocreisque inseritur, eoque minus ciere strepitum posse notatum est. genus hoc inuentu perquàm rarum est. Quæ autem in genere illo spisso prædurę sunt, atque asperæ, nomine hirci nuncupantur. Quæ quidem omnes aut ad saxa nascuntur, aut iuxta litus lutoque aluntur. Cuius rei argumentum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernuntur. quod certè indicat cæteris quoque adhærentibus cibum per ipsum adnexum hauriri. Imbecilliores propterea sunt spissę, quàm raræ: quia minus albo radicis hęsu innituntur. Sensum etiam spongijs esse aiunt: argumento quòd ad euulsoris accessum contrahuntur, ita vt euelli difficile sit. quod idem etiam faciunt, quoties flatus, tempestasque vrget, ne sua de sede pellantur. Sed sunt, qui de hoc dubitent, vt qui Toronam incolunt. Narrant tamen procul dubio bestiolas quasdam velut tineas lumbricosve, & eiusmodi alias consistere intra spongias, atque ali: quas & euulsis spongiis, pisciculi saxatiles deuorent, qui vel radices absumunt totas quę inhęrentes saxis remanserint. Si euenerit fortè, vt spongia abrumpatur, residuo item renascitur, & completur.* 50 *Magnitudine amplissima solutæ illę, & rarę spongię, augentur plurimę, quæ circa Lyciam sunt. Sed mollissimę quæ spissę: nam achilleę torosiores iis constant. Omnino quę altis, tranquillisque insunt gurgitibus, mollissimę sunt: flatus enim, ac tempestates spongias quoque, vt cętera altilia reddunt duriores, & incrementum impediunt. Quamobrem spongię Hellesponti spissæ, ac durę sunt, & omnino quas mare vltra Maleam promontorium, citraque refert. Differunt inter se mollitie, duritieque. nec calorem immodicum spongiæ patiuntur: fit enim eo, vt more pullulantium putrescant. Quocirca optimæ iuxta oras comperiuntur spongię, si gurgite alto demersæ sunt: commodè enim temperantur propter altitudinem gurgitis. Color illotis, viuisque nigricans est. Adhærent nec parte, nec toto: intersunt enim fistulæ quædam inanes, sed pluribus passim particulis hæsitant, & quasi membrana extenta subesse radicibus earum videtur. supernè autem Cæteri meatus concreti propemodum latent: at verò quaterni, aut quini patent, per quos pasci existimantur. Hactenus de spongijs Aristoteles. Cui quidem Plinius suam de spongiis historiam acceptam, referre potest, quam libro 9. capit. 65. scriptis tradidit,* 60 *Spongiarum vires memoriæ prodidit Galenus libro 11. simplicium medicament. his verbis. Spongia usta acris est & digerentis potentiæ. Vtebatur ea pręceptorum meorum quidam ad sanguinis eruptiones, quę manuali opera indigent. In quem usum semper eam paratam habebat siccam, & exarefactam: cum verò res posceret, bitumine in primis imbuebat, sin eo careret, pice. Porrò admouebat eam partibus sanguine profluentibus etiamnum ardentem, ut & crusta parti induceretur, & ipsum spongiæ vstæ corpus, ceu operculum quoddam accipere. Cæterum spongia ipsa noua per se, non sicut lana, aut linamentum (quod* μοτὸν τιλτὸν, *id est, capinatum uocant) materia duntaxat est, quæ humores infundendos excipiat, sed etiam manifestè desiccat. In quod scies, si ea sola utaris in uulnere, cum aqua, aut oxycrato, aut uino, pro diuersitate videlicet corporum, uti est antè dictum. Glutinabit siquidem ea similiter atque medicamenta, quæ uocant enæma. At si non noua sit, sed usui accommodata, palàm cognosces, quantum à noua superetur, siue vulneribus eam imponas, siue aqua proluens, siue oxycrato, siue uino. Nec mirum est, cùm in spongia noua seruetur etiamnum ea, quam a mari accepit, facultas modicè corpora*

Spongiarum hist. ex Arist. — Spongiarum uires ex Gal.

exiccandi. Atque hæc quidem præstare potest. cùm etiamnum seruat maris odorem. Nam temporis spatio, etiamsi nunquam usui accommodata sit; tamen & odorem maris amittit, neque æquè desiccare potest. Spõgia quæ Latinè, σπόγγος Græcè dicitur: Arabicè, Asfemgi albairi, seu albar: Italicè, Spongia: Germanicè, Badschuuam: Hispanicè, Spongia: Gallicè, Esponge.

Nomina.

Κοράλλιον. CORALLIVM. CAP. XCVII.

Corallium, quod aliqui lithodendron appellarunt, marinum esse fruticem constat, qui alto extractus, duratur statim atque emergit, tanquam offuso aere protinus concrescat. Plurimum inuenitur ad Syracusas, in promontorio, cui Pachyno nomẽ est. Laudatissimum rubens, colore antherici, aut sandycis saturatæ, nec secus terenti facilè cedens, æquabili usquequaque cõcremento, rursus algæ, aut phuci marini odore, quàm ramosissimum, forma fruticis, cinnamomi æmulũ. Quod autem in lapidis duritiam coit, scrupulosum, inane, & lacunosum, uitiosum existimatur. Adstringit, & refrigerat mediocriter: excrescentia coercet: oculorum cicatrices abstergit: vlcerum caua, & cicatrices explet. Contra sanguinis reiectiones magnopere efficax est: urinæ difficultati auxiliatur. quin & potum ex aqua lienem absumit. † ‡ Quod antipathes uocant, corallium esse arbitrantur, specie tantùm distans. Est autem colore nigro, arboris figura, ramosum magis. Vires supradictis habet.

†Drag. ἔστι καὶ φυλακτήριον ἐστὶ καὶ παντὸς κακοῦ ἀποτρόπαιον κ.τ.λ. Quin etiam preseruatã venenis & oium malorum depulsor est.

Corallii consideratio.

Corallium, quo vsque adeò abundat Italia, vt ferè nulli ibi reperiantur infantuli, nullæque puellæ, quibus non gestentur Corallij monilia aut collo aut brachijs suspensa, quo item utuntur fœminę in templis ad suas preces numerandas, ex Tyrrheno, & Siculo mari extrahitur, atque inde ad nos defertur. Cæterùm etsi rubri tantùm, & nigri meminerit Dioscorides; reperitur tamen quod niuei sit candoris in ijsdem pelagis, non autem ut rubrum compactum, ponderosumque, sed leuius ac rarius, & spongiarum modo inane. Creditur hoc rubro longè magis refrigerare: proinde eo vtuntur medici, vbi opus est maiore refrigeratione. Corallij meminit Plinius libro. 32. capit. 2. vbi de eo ita scriptum reliquit. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium est, tantum apud Indos in Corallio: nanque ista persuasione gentium constant. Gignitur quidem & in rubro mari, sed nigrius. In Persio vocatur Iace. Laudatissimum in Gallico sinu, circa Stœchadas insulas, & in Siculo, circa Heliam, & Drepanum. Nascitur & apud Grauiscas, & ante Neapolin Campaniæ, maximeque rubens, sed molle, & ideo vilissimum Erythris. Forma est ei fruticis, color viridis. Baccæ eius candidæ sub aqua, & molles. exemptæ confestim durantur, & rubescunt, quasi corna satiua, specie, atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapidescere, si uiuat. Itaque occupari, euellique retibus, aut acri ferramento præcidi. hac de causa corallium vocitatum interpretantur. Probatissimum quàm maximè rubens, & quàm ramosissimum, nec scabrosum, aut lapideum, vel rursus inane, aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum viris quoque pretiosa est, quàm fœminis nostris vniones Indici. Aruspices eorum, vatesque in primis religiosum id gestamen amoliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore, & religione gaudent. Galli gladios, scuta, galeas adornabant eo. nunc tanta penuria est vendibili merce, vt perquàm raro cernatur in suo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. hæc Plinius. Quem tamen mirari subit, quòd tam facilè sibi persuaserit, corallium per se baccas ferre, quasi corna satiua specie atque magnitudine, perinde ac cæteræ arbores suos proferant fructus. Quandoquidem, vt fatentur ij, qui corallia expiscantur, & in ijs mercaturam exercent, nullas per se baccas edunt. Baccæ enim, quæ in coralliorum monilibus cornis, ac cerasis similes visuntur, ex ipsorum truncis torno, & lima prius parantur: mox smyridis lapidis puluere, & terra quadam, quæ è Tripoli Aphricæ adfertur, expoliuntur, & lucidum læuorem contrahunt, cùm ijs diutius fricantur. Ad hæc Corallia è mari circunquaque muscosa eximuntur, nec tunc vlla ex parte rubescunt, verùm inde artificibus tradita, deraso cortice rubent, & perpolita nitescunt. Nigrum Corallium, quod Dioscorides Antipates vocari ait, primùm vidi ego Neapoli ebenum colore referens. Atqui post hac pulcherrimam eius plantam dono mihi dedit Anzianus quidam, qui quotannis mihi plantas è Gargano Apuliæ monte afferre solet. Ea enim prope radices brachij ferè crassitudinem æquat, & à medio trunco in ramos sese diffundit: res quidem visu digna, & rara. Corallium comitialibus commodè adalligatur, hauriendumque præbetur. Corallium ædes (ut aiunt) à fulminum iniuria tuetur. Idem mensium abundantiam cohibet, dentes commotos firmat, desquamatas gingiuas emendat, itemque oris ulcera sanat. Potum dysentericos iuuat, seminis profluuium in viris, nocturnasque pollutiones, & in mulieribus albos vteri fluores reprimit. Recensetur inter ea (Auicenna teste) quæ cordi hilaritatem adferunt. Auxiliatur præterea (vt Plinius inquit) contra torminum ac vesicæ calculi mala in puluerem igne redactum, & cum aqua potum. Simili modo ex vino potum, aut si febris sit, ex aqua somnum conciliat. ignibus diu repugnat. Sed eodem medicamine sæpius poto, tradunt lienem quoque absumi. Sanguinem reijcientibus aut excreantibus medetur. Cinis eius miscetur oculorum medicamentis: spissat enim ac refrigerat, vlcera caua explet, cicatricesque extenuat. Corallij meminisse Galenum in libris legitimis de simplicium medicamentorum facultatibus, hactenus non reperi: tametsi libro septimo de compositione medicamentorum plura describat medicamenta ad incipientem phthisin, hæmoptoicos, & suppuratos, quæ corallium excipiunt. Quod Græci κοράλλιον, & λιθόδενδρον, Latini Corallium nominant: Mauritani, Bassad, Mergen, Besd, siue Morgian: Itali atque etiam Hispani, Corallo: Germani, Coraln: Galli, Coral.

Plinii lapsus.

Coralli facultates.

Nomina.

Λίθος φρύγιος. LAPIS PHRYGIVS. CAP. XCVIII.

Phrygius lapis, quo infectores in Phrygia utuntur, à qua nomen accepit, nascitur in Cappadocia. Optimus habetur pallidus, modicè grauis, non solida corporis compage, intercedentibus albis segmentis, vt in cadmia. Vritur autem uino optimo perfusus, uiuisque carbonibus obrutus: perflatur assiduè follibus, donec mutato colore rufescat: rursus extractus eodem uino restinguitur. Hoc iterum, & trinis uicibus faciendum: attendendum tamen ne minutim confringatur, & in fuliginem euanescat. Vis crudo, ustoque adstrictoria, expurgans: ulceribus crustas quadantenus inducit: ambustis cum cerato medetur. Lauatur, ut cadmia.

Phrygii lapidis consid.

Qui mihi Phrygium lapidem ostenderit in Italia, hactenus neminem inueni. quippe cùm nec nostratibus medicis, nec lanarum infectoribus, vllo sit usui, ex Cappadocia ad nos deferri desijt. Plinius, cùm ignorasset, Phrygium lapidem medicamentis etiamnum expeti, tingendis tantùm vestibus commendauit. De huius lapidis viribus disserit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, his verbis. Pyritæ facultatem habere existimatur, & Phrygius, quem uocant. Sed eo semper vtor combusto quidem ad ulcera putrida, idque aut ipso per se, aut ex aceto, aut œnomelite, aut oxycrato: ad oculos uerò medicamen-

Phrygii lapidis uires ex Gal.

rò medicamentum siccum efficiens: quod multi nunc acceptum à me obtinent. Miscentur ei & alia quæpiam. Dicetur autem de ipso in opere de componendis pharmacis. Nunc satis est de generali eius facultate explicuisse: validè enim desiccat, habens quiddam adstrictionis, simul & mordicationis. Dictum verò superius est, ea esse omnia optima medicamina, plurimique vsus, quæ mistas in sese hasce duas facultates habent, nempe repercutientem, & digerentem. Λίθος φρύγιος Græcis, Lapis Phrygius Latinis appellatur: Italis, Pietra Phrygia.

Nomina.

Λίθος ἄσιος. LAPIS ASIVS. CAP. XCIX.

Asius lapis assumi debet pumicis colore, leuis, fungosus, item friabilis, scissiles venas lutei coloris ad imum actas habens. Eius flos salsugo subflaua est, summo lapide insidens, compage tenui, colore in aliquibus albo, in alijs pumici simili, ad luteum uergente: admotus linguæ aliquantùm mordet. Vim habet uterque adstrictoriam, & modicè erodentem. admistus liquidæ pici, aut terebinthinæ, tubercula discutit. Longè ualidior flos existimatur. De cętero siccatus flos vetera ulcera, & cicatrici repugnantia sanat. excrescentia cohibet: tetra vlcera, & fungis similia, cum melle expurgat: ulcerum caua explet, & expurgat cum melle: depascentiaque cum cerato sistit. Fit cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento: & lienosis ex aceto, & viua calce. Prodest flos ex melle phthisicis linctu. Podagrici iuuantur, pedibus in solio ex eo lapide excauato inditis. Fiunt quoque ex eo loculi, qui corpora erodunt: & luxuriantem carnem, & corporum crassitiem absumunt, cum uice nitri in balneo sparguntur. Si lauare libet, cadmiæ modo lauatur.

Asii lapidis consideratio.

Tametsi in commentarijs nostris superioribus annis Italica lingua conscriptis, Asium lapidem mihi incognitum esse ingenuè confessus fuerim; legitimum tamen nuper Tridento ad me misit Martinus Guidottinus seplasiarius diligens æquè ac peritus: qui quidem lapis, ni fallor, nullis prorsus notis ac viribus Dioscoridis descriptioni reclamat. Foditur in Tridentino agro quibusdam chalcanthi fodinis, quodam in monte non procul à pago, quem Leuigum nominant. Est enim hic pumicis instar leuis, fungosus, friabilis, lutei coloris intercursantibus venis. Hoc, quod carnes absumat, vtebatur antiquitas ad defunctorum sepulcra, vt absumptis ab eo carnibus, corpora non computrescerent: ob idque Græci appellauere sarcophagum. Quod manifestè declarat Dioscorides, cùm inquit, καὶ σοροὶ σαρκοφάγοι γίνονται, id est, loculi defunctorum carnes absumentes ex eo fiunt. Hunc locum nullus, quod sciam, ex interpretibus ita vt nos accepit: sed omnes ad aliud respicientes uocem σοροὶ puluerem verterunt. In quo mihi planè non videntur mentem Dioscoridis assecuti. Quam probè assecutus, nostræque sententiæ adstipulari cognoscitur Plinius libro 36. cap. 17. vbi de lapide Asio sarcophago ita scribit. In Asso Troadis lapis sarcophagus fissili vena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem, excepis dentibus. hæc Plinius. Cæterùm Asij lapidis historiam, & vires descripsit Galenus libro. 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Est & alius lapis in Asso prouenïens, quem ob id ipsum Assion cognominant, non durus ut petræ. Siquidem color illi est, pariterque consistentia ceu tophi, friabilis, & laxus. Innutritur ei quiddam farinæ tenuissimæ adsimile, qualis in pistrinorum parietibus adhærere visitur. Appellant hoc medicamentum petrę Asię florem. Est verò & subtilium partium, vt sine morsu nimis molles carnes, ac fluidas eliquet. Petra verò, in qua nascitur, tametsi vim habeat illi similem, actionis tamen vehementia inferior est. Hoc enim ea potior est flos, non tantùm quòd magis colliquet, ac digerat, & velut sale condita seruet; sed & quia hęc præstet absque vehementi mordicatione. Habet & salsedinem quandam in gustu hic Asiæ petræ flos: vt coniectura sit, illum nasci ex eo quòd ros ex mari in petram residens, postea à sole desiccetur. hactenus Galeni verba. Quæ quidem si paulò diligentius examinasset Fuchsius medicus alioqui nostrę ætatis celebris, non tam facilè fortasse suam protulißet sententiam libro de compositione medicamentorum; quòd scilicet Asiæ petrę flos sit illa mollis, alba, & tenuissima materia, quam farinæ, quæ parietibus molarum inhæret, similem exudant veteres muri, rupes, saxaque montium: ex qua fit quod Salnitrum vocant. Porrò quòd hæc non uerè sit Asij lapidis flos, omnibus ijs perspicuum fiet, qui rem hanc accuratius expenderint. Nam præterquàm quòd ea diuersorum lapidum flos est, nullam habet cognationem cum Asio lapide. qui solus, Dioscoridis & Galeni testimonio, florem sui nominis gignit. Lapis, qui Λίθος ἄσιος & ἄσσιος Græcè, Lapis Asius, & Assius Latinè vocatur: Arabicè, Hager Asos. Italicè, pietra Assia.

Asii lapidis hist. & uires ex Gal.

Fuch. error.

Λίθος πυρίτης. LAPIS PYRITES. CAP. C.

Pyrites lapidis genus est, à quo æs conflatur. Eligi debet æris similitudine, facilè scintillas edens. Vritur sic. Melle irrigatus, molli pruna continuè flatur follibus, donec rufescat. Alij in multos carbones igni candentes, lapidem copioso melle perfusum deiiciunt, & ubi ad fuluum colorem uergere cœperit, extrahunt: efflatoque cinere, rursus madefactum cremant, donec æquabiliter assiccatus, friabilis rddatur: siquidem sæpe facies summa solùm uritur. ita crematus, siccatusque reconditur. Si eloto opus sit, lauari debet, ut cadmia. Tam crudi, quam usti uis est excalfacere, abstergere, offusam oculis caliginem expurgare, duritias concoquere, & concoctas discutere. Resina exceptus excrescentia in carne cohibet, sed calorem quendam, & adstrictionem parit. Ita ustum nonnulli diphryges appellant.

Pyritę lapid. consid.

Lapidem, quem Græci Pyriten dicunt, officinę cum Mauritanis Marchesitam vocāt. Verùm quanquam vniuersi lapides, à quibus ignis chalybe excutitur, pyritę appellari possunt; cum tamen Marchesita appellata cæteris magis scintillet chalybe aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola vocatur Pyrites, tanquam cęteris præstantior. Foditur hæc omnium metallorum ferè fodinis, genere, & colore diuersa, plerunque tamen (vt Plinius inquit lib. 36. cap. 19.) aureis scintillis, vel argenteis respersa. Gignitur, vt rei metallicę periti tradunt, ex impuro metallorum halitu. quo fit, vt ferè semper reperiatur in montium cacuminibus, vbi auri, & argenti uena, in profundo delitescit. Sterilis hæc magna ex parte, quòd (vt chymistę existimāt) ex impurissimo sulphure, alijsque inconcoctis partibus metallorum sit conflata, quamobrē fossores in Germania, extra cauernas Pyriten tanquam inutilem proijciunt. Veruntamen quandoque Pyriten inueniunt, qui aurum, argentum, vel ęs intra se continet. Idcirco rectè prodidit Dioscorides, Pyriten lapidis esse genus, ex quo ęs conflatur. Quod cùm ignorasset Albertus, omnem Marchesitam inutilem esse asseruit. Pyrites non solùm in metallorum fodinis reperitur, cum omnibus ferè lapidibus, & metallis commistus: sed etiam in quibusdam Misnię fluminibus rotunda facie, & cęteris durior. Nos pyritem habemus crystallo, beril lo, Armenio, cæruleo, chalcantho, Misy, chalciti, Minio, auripigmento, & alijs lapidibus adnatū adeo, vt cum fossilibus omnibus lapidem hunc cognationem habere crediderim. Pyritę uires reddidit Gal. lib. 9. simpl. medicamentorum his verbis. Vnus eorum,

Pyritæ vires ex Gal.

qui ualidam facultatem possident, est & pyrites quem vocant, quo vtimur digerenti emplastro admisto: adijcitur ei & schistos. Ab hoc medicamine, & pus sæpenumero; & consistentia grumosa in spatijs intermedijs musculorum nota, per halitum digesta sunt. Cæterùm vbi in vsu vocantur lapides omnes admodum vehementer contusi, atque ad læuorem redacti sint oportet, similiter atque ea, quæ in ophtalmicas facultates admiscentur. Etenim nisi pollinis instar comminuatur, adeò vt in profundum corporum, quibus applicantur, subeant, assimiles manent istis marinis, & fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum uim possident. Siquidem exiccant tumentem ex hydrope carnem, videlicet laborante in cis excalfactis decumbente. Non tamen ad aliud quippiam eis vtimur, tanquam prædictis, ad ophthalmicas, & sistentes tum muliebre profluuium facultates, præterea ad glutinanda vlcera, cicatrice claudenda, carne implenda. Nam qui ex eis acres non sunt, ad hæc omnes sunt vtiles, velut & acres, quorum posterius mentionem faciam, ad detergendum, abstergendumq́; tum detrahendum, extenuandum, detergendum, valenterq́ue siccandum, & colliquandum. Qui lapis Græcis λίθος πυρίτης, *Latinis lapis Pyrites nominatur: Arabibus, Hager al, siue Alrusenai: Italis & officinis, Marchesita: Germanis kis, & Ertz stuoff.*

λίθος αἱματίτης. LAPIS HAEMATITES. CAP. CI.

HAematites optimus habetur friabilis, saturato colore niger, durus, & suopte ingenio æqualis, nulla sorde admista, nulloque zonarum discursu. Vim habet adstringentem, & excalfactoriam aliquantùm, extenuantemque. Oculorum cicatrices, & scabritiam cum melle purgat: cum lacte autem muliebri, lippitudini, fractis, & oculis cruore suffusis conuenit. Bibitur contra difficultatem urinæ, & fluxiones mulierum in vino: & ab ijs, qui sanguinem reiecerunt, cum succo punici mali. Fiunt ex eo coticulæ, & collyria oculorum uitiis apta. Vritur ut Phrygius, sine vino duntaxat. Modus vstionis est, ut modicè leuis fiat, & bullis quibusdam intumescat. Sunt qui hæmatiten ita adulterant. Densam glebam, rotundamq; schisti lapidis, cuiusmodi sunt, quæ eius radices vocantur, in urceum figlini operis, qui feruentem cinerem contineat, condunt: paucaque intericcta mora eximunt, experiunturque si trita ad cotem hæmatitæ colorem reddat. quòd si ita res se habet, reponunt: sin minus, iterum obruunt, & subinde conspicientes, periculum faciunt: siquidem in cinere diu dimissus, colore mutato diffunditur. Coarguitur malè confictus, primùm scissilibus venis: quippe in rectos venarum discursus refringitur. At hæmatites longè secus se in colore habet: nanque hic floridum reddit, hæmatites verò saturatiorem, atque cinnabarin imitantem. Inuenitur in Sinopica rubrica. Fit & è magnete lapide, uehementer ambusto. In Aegypto sponte naturæ cum metallis enascitur.

Hæmatitæ lapidis consid.

HAematites lapis, quo omnes in vniuersum medicæ officinæ abundant, quoque pictores, & lignarij fabri vtuntur, vulgò vocatus Lapis legitimus non est, de quo meminerunt Dioscorides, & Galenus. Quippe hic alius est lapis mollis per se proueniens in montibus, apertis locis. At legitimus fossilis est, & sponte naturæ nascens in metallorum cuniculis: qui fractus, sanguinem colore imitatur, vnde & nomen, cùm Græcis sanguis αἷμα *dicatur. Huic persimilis est, quem Schistum vocant, cuius historiam, & vires statim post hunc scribit Dioscorides ob cognationis vinculum. Foditur hæmatites non modò in Aegypto, sed in pluribus Germaniæ, & Bohemiæ montibus, præsertim in Hercynia sylua: quin & in Italia Brixiensi agro, sed peregrinis bonitate cedentes. Variat tamen huic lapidi color, quoniam & niger, & flauus, & ferruginis instar, quibusdam insit, ut peritissimus æquè ac doctissimus Agricola in suis de fossilium natura libris diligenter adnotauit. Hæmatitis fodinas habet in Valle Ioachimica Regni Bohemiæ Illustris Comes Ioachimus Schlichius. adeò corefertas, vt inde optimum ferrum conficiant. quo fit, vt nil aliud sit Hæmatites lapis, quàm ferri materia. Qui ferrum auro ornant, & contegunt, id sine hæmatite facere nequeunt. Nanque ea aureas bracteas ferro prius circundatas firmant & poliunt, perinde ac pictores, lupino dente. Hæmatitæ vires memoriæ prodidit Galenus libro. 9. simplicium medicamentorum, vbi sic inquit.*

Hæmatitæ uires ex Gal.

Porrò talium quoque unus est hæmatites, quem vocant, à coloris similitudine id appellationis sortitus: sicut & galactites, quando & ipse in succum solutus, lacti similis conspicitur. Habet lapis hæmatites tantum frigiditatis quantum habet adstrictionis. Meritò itaque ausi sunt medici ocularibus facultatibus lapidem miscere hæmatiten. Ac solo eo vti possis palpebris exasperatis: siquidem cum phlegmone asperæ sint redditæ, ex ouo ipsum diluens: ac si magis etiam, per fœni græci decoctum. Sin verò citra phlegmonem, ex aqua. Incipito verò semper à modicè humidis, per specillum infundens. Vbi autem, quòd uires eius ferat, conspexeris, magis ac magis crassum efficies, ac tandem adeò crassum facies, vt specilli nucleo inungas, secundum subiectionem, aut euersionem palpebræ. Hic idem lapis similiter in cote contritus, sanguinis expuitioni conuenit, omnibusque vlceribus. Porrò siccus, si ad tantum redactus fuerit læuorem, vt puluillum referat, reprimit excrescentia, atque eo nullus solo, atque per sese vtitur. Ego verò ad ea, quæ dixi, vsus sum facultate eius ex gustu qualitate comperta, cùm mox experientia periclitari vellem, nunquid rectè coniecissem. Et ipsa quidem oculorum ulcera, solus per se cicatrice includit (vt paulò antè comprehensum est) attritus, cæterùm aut affusus, aut inunctus. nam & id experientia exploratum habeo, hactenus Galenus. Miris item laudibus extulit hæmatiten lapidem Alexander Trallianus, sic inquiens.

Hæmatitæ uires ex Alexādro.

Ego sanè noui frequenter me sine theriaca, alijsque pretiosis antidotis multos curasse, lenibus vsum medicamentis, & præsertim lapide hæmatite. Vsus autem eo sum in his, qui largius sanguinem reijciebant, cum succo punici mali, & granis, vel cum succo polygonij: in quibus autem sanguis non copiosè euacuabatur, etiam ex aqua sola egelida. At læuigare ipsum curiosè oportet, vt in tenuissimum puluerem redigatur, sitque aereus, & vento persimilis. Dedi ego ex eo scrupula quatuor, & paulò amplius minusve. Exhibui etiam ijs, qui pus expui inceperant, ac mirum est, quomodo vlcus exiccarit sanaueritque, vt non amplius pus generaretur, neque æger tussi infestaretur. Spectaui autem & alium quendam ex his, quibus uas exesum erat, non modò particulas quasdam ex faucibus, sed etiam asperam arteriam expuentem, ac mirum quomodo in hoc quoque lapis hic maximam efficaciam indicauerit. Nam & hic curatus est nobis non admodum etiam spernentibus. Exhibui autem ægro potui medicamentum frequentius, vt commodius distribueretur. Quare cùm crebrò ipsum bibisset, tandem sumere ipsum fastidiuit. Excogitaui autem huiusmodi rationem, redactum in tenuissimum puluerem panniculo lineo imposui, & diligenter ipsum vndiquaque constrictum, colligatumque in poculo, quod vinum odoratum modicum haberet, suspendere permisi, idque per totam noctem iam inde ab ipso uespere: extraxi autem tenuem, aereamque eius partem, vt æger solam uini qualitatem perciperet. Ex hoc bibere quantum mane libenter habebat, ei præcepi, atque hoc sanè agendo, bibendoque continuè, sanitatem recepit. Hoc autem morbo liberatus, idem præseruationis causa facere pergebat, bibebatque, donec etiam corpore probè permutato, consueta agendo viribus se constare sentiret. Hæc de lapide hæmatite à uisa, & usu comprobata conscripsi. Hactenus Alexander lib. 7. cap. primo.

Nomina.

Hic lapis Græcè λίθος αἱματίτης *vocatur: Latinè, Lapis hæmatites: Arabicè, Seedenigi, Sadenegi, seu Alsadenegi: Italicè, Pietra hematite: Germanicè, Bluet stein.*

λίθος

λίθος χιστός. LAPIS SCHISTVS. CAP. CII.

SChistos lapis in Iberia Hispaniæ gignitur. Probatur maximè, qui croci colorem æmulatur, friabilis, suapte natura fissilis, concremento, & alterno cohærentium venarum discursu, pectinum modo, Ammoniaco sali similis. Vim exhibet hæmatitæ, sed ad omnia infirmiorem. quin & caua replet muliebri lacte perfusus. ad procidentia, rupta, item genarum crassitiem, & uuas oculorum, magnopere efficax est.

Schisti lapidis consid. & uires.

SChiston lapidem, quem tradidit Dioscorides gigni in Iberia (vt Agricola vir clariss. mus est author) non solùm in pluribus Hercyniæ Syluæ locis foditur, sed etiam in Bohemia, vbi & nos quoque eum adinuenimus. Cæterùm cùm de viribus cum hæmatite certet, hic eius vires nobis supplere poterit. Meminit Schisti lapidis Galenus libro nono simplicium medicamentorum, sic de eius viribus disserens. Lapidi hæmatitæ persimilem vim obtinet, verùm infirmiorem, is qui vocatur schistus, ac post eum galactites. At melitites caliditatis etiam nonnihil, vt dixi, adiunxit. Vt itaque vnusquisque ipsorum leuiter, ac sensim ab hæmatitæ facultate recedit, ita ad oculos similiter in usum ducitur: est tamen mitior. Porrò mitiora remedia partibus etiamnum phlegmone afflictis semper gratiora sunt, atque iucundiora: cæterùm liberis iam phlegmone partibus infirmiora, quàm quæ persanare valeant. λίθος χιστὸς *ita Græcis, vt Latinis Lapis schistus, & Italis Pietra scissile appellatur.*

Nomina.

λίθος γαγάτης LAPIS GAGATES. CAP. CIII.

IN gatarum lapidum genere, præferendus qui celeriter accenditur, & odorem bituminis reddit. Niger est plerunque, & squalidus, crustosus, perquàm leuis. Vis ei molliendi, & discutiendi. deprehendit sonticum morbum suffitus: recreatque vuluæ strangulationes: fugat serpentes nidore. podagricis medicaminibus, & acopis additur. In Cilicia nasci solet, quà influens amnis in mare effunditur, proximè oppidum, quod Plagiopolis dicitur. uocatur autem & locus, & amnis Gagas, in cuius faucibus ij lapides inueniuntur.

Gagatæ lapidis consid.

LApidem, quem Gagaten vocant, in comitatu Tirolensi Germaniæ nō longè ab Aeniponte (Germani Isbruch dicunt) in quodam torrentis alueo repertum, ostendit mihi primùm clarißimus medicus Ioannes Petrus Merenda Brixianus, nullis prorsus notis à Gagatæ historia dissidentem. Nam præterquàm quòd igni admotus confestim accenditur, flammāq; contrahit, ac bitumen redolet, squalidus est, & niger, crustosus, & perquàm leuis. Hoc scatet in vniuersum Flandria, Cimbriaq; vbi lignorum penuria incolæ hoc tātùm lapide ignem sibi comparāt. Foditur hoc tempore etiam in Italiæ Brixiano agro, è cuius fodinis nuper ingentē glebā misit ad me Tridēto Sātus Santinus diligens pharmacopola ad Coralij insigniū. Fuchsius vir alioqui eruditissimus magno errore putat (vt libro primo retulimus, cùm de pissasphalto dissereremus) Gagaten in Tirolensi comitatu repertum, esse pissasphaltum. Verùm cur ego in hoc ab eo dissentiam, citato nuper loco latius ostendimus. Porrò idem in libro de componendis medicamentis, quem nuper auctum edidit, Gagaten censet esse succinum illud nigrum, quod nobis vulgò Ambra nera vocatur. Sed in hoc similiter eum (pace sua dixerim) hallucinari clarius esse opinor, quàm vt pluribus demonstretur. Nam vt omittam absurdum mihi planè videri, quòd succinum lapidis nomine dignetur, illud non est squalidum, neque crustosum; sed in superficie potius læue, & lucidum satis apparet. Sunt qui existiment fossiles quosdam carbones, quos in pluribus locis effodi in Germania tradidit Georgius Agricola vir doctissimus, & in fossilibus medicamentis indagandis hodie facilè princeps, esse lapidem Gagatē, quòd carbones ij non aliter quàm è ligno parati igne accendantur. Veruntamē cùm hi flammam non edant, nisi follibus excitētur, nec ullum bituminis odorem spirent, eorum opinio planè refellenda videtur. Siquidē Gagates adeò bitumine pregnās est, ut accensus picis ferè modo flagret, & nigerrimū emittat fumū. Quin & oleū copiosū reddit, vbi uitreis organis conclusus, ignium vi peruritur. Hoc commendauit Mesues dæmoniacis, epilepticis, paralyticis, spasmicis, tetanicis, arthriticis, ab vtero suffocatis, & conceptum non admittentibus. Quod tamen à carbonibus ijs elici non potest, cùm omni penitus humore destituantur. Gagatæ historiam & vires tradidit Gal. lib. 9. de simpl. med. facultatib. his verbis. Est & alius lapis colore atro, qui vbi igni admotus fuerit, persimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioscorides, nonnullique alij in Lycia inueniri prodiderunt, ad fluuium nomine Gagatem, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam inditam dicunt. Ego tamen eum fluuium non vidi, tametsi parua nauicula totius Lyciæ litora legerim, quò videlicet, quę in ea sunt, inspicerem. Crustaceos verò lapides nigros, & qui in ignem additi exilē flammam ederent, complures Cœle Syria asportari, natos in colle, mari mortuo, quod vocant circundato, quà orientem spectat, vbi & bitumen est: eratque lapidum odor similis bitumini. Vtebarque eis ad flatuosos tumores in genu diuturnos, & ægrè curabiles, mistis uidelicet facultatibus, quæ ad hoc symptoma probatæ fuerant. Planeque uisum est mihi euidentiorem earum facultatem reddidisse. Miscui verò ipsum & Barbaro quā uocāt, & palàm medicamentum effectum est exiccantius, adeò vt & sinus contraheret, nedum cruenta vulnera glutinaret, ad quæ competere maximè creditur. hactenus Galenus. Cęterùm Plin. lib. 36. cap. 19. existimaße deprehenditur, quòd quemadmodum in medicamentis sibi viribus mutuis respondent Thracius lapis, & Gagates; ita uterque in aqua demersus accendatur, & conflagret, restinguatur verò in oleo. Quod tamen falsum est: quandoquidem Dioscorides vbi memoriæ prodidisset Thracium lapidem ijsdem viribus esse præditum, quibus & Gagates; subdidit Thracio illud peculiare adscribi, q aqua demersus accendatur, & oleo restinguatur. quod tamen in Gagate non accidit. Vim Gagatæ admirandam esse Aetius testis est lib. 2. c. 24. quippe si igne inflammetur, meroq; restinguatur, exhibeaturq; id vinum cardiacis potandum, confestim leuantur, represso sudore, excitatoq; arteriarum pulsu. Nonnulli Gagaten ad pollinis tenuitatem terunt, septemque continuis diebus colicis è vino propinant drachmæ vnius pondere, & integram restituunt valetudinem: poculum interim, quo laborantes bibunt, eiusdem uapore suffientes. Sed quoniam Gagates ob quandam nominis similitudinem, lapidem ACHATEN ita ueteribus appellatum, mihi in mentem redegit, cùm is laudetur ad uaria humani corporis incommoda, meritò hic aliquid de eo nobis dicendum esse duximus. Repertus primùm Achates est in Sicilia, iuxta Achaten fluuium, à quo nomen sibi vendicauit. Lapis hic uarijs constat coloribus, & se inuicem incursantibus, zonis, lineisque, adeò vt quandoque uarias effingant imaginum formas, naturæ tantùm penicillo. Id quod maximè testatur Plinius libro. 37. capite primo, vbi sic habet. Post hunc annulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur Achaten, in qua nouem Musæ, & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ, ita discurrentibus maculis, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Hinc igitur creditum est antiquos uocasse Achatem uarijs, ac diuersis nominibus. Vocatur enim phassachates, cerachates, dendrachates, leucachates, hæmachates, corallachates, & id genus alij; quod quidam columbos, quidam cornua, alij arbores, alij sanguinem, nonnulli corallium coloribus præ se ferant. Prodest Achates (ut Plinius est author) contra scorpionum ictus. Quod in Siculis vti præ crede-

Fuch. error.

Gagatæ hist. & uires ex Gal.

Plinii lapsus

Achatæ lapidis hist. & uires.

rim, quoniam primum eius prouinciæ afflatu scorpionum pestis extinguitur. Et in India inuenti contra eadem pollent, & alijs magnis miraculis. Spectasse etiam prodest oculis. Sitim quoque sedant in os additi. Leoninæ pelli similes, potentiam cæteris validiorem habere contra scorpiones dicuntur. In Persis verò suffitu, earum tempestates auerti, & præterea flumina sisti. Argumentum esse, si in feruentes cortinas additi, refrigerent. Sed vt prosint, leoninis iubis alligandos. Abominantur hyænæ pelli similes, quòd domibus discordiales sint. Sed qui vnico tantùm colore notatur, inuictos athletas reddit. hactenus Plinius. Lapis, qui Græcis λίθος γαγάτης, Latinis lapis Gagates vocatur: Italis, pietra Gagate.

Nomina.

λίθος θρακίας. LAPIS THRACIVS. CAP. CIIII.

LApis Thracias dictus, nascitur in flumine quodam Scythiæ, cui Ponto nomen est. Vis ei gagatæ. Traditur aqua accendi, & † oleo restingui: quod in bitumine accidit.

†Orib. λεία. terra.

Thracij lapidis metio ex Gal.

QVi Thracium lapidem ostenderet in Italia, hactenus profectò neminem inueni: nec qui illum alijs in regionibus se vidisse, aut inuenisse testetur, compertum habeo. Eius mentionem fecit Galenus vnà cum gagate libro 9. de simp. medic. facultatibus, vbi ita scribit. Est & alius lapis, cuius meminit Nicander hunc in modum.

Si lapis vratur candenti Thracius igne, &
Pòst madefiat aqua, flagrabit totus: at idem
Mox oleo affuso, penitus restinguitur. adfert
Thracius hunc ad nos pastor de flumine, nomen
Cui Pontus.

Verùm nullus eius in medicina vsus: neque Nicander præter grauεolentiam, quæ suffitu feras fugat, quicquam ei adscripsit. hæc Galenus. Cæterùm nos Thracij lapidis historiam potius fabulosam, quàm veram censemus. Eius nomen Græcum λίθος θρακίας: Latinum, lapis Thracius: Italicum, pietra Thracia.

Nomina.

λίθος μαγνήτις. LAPIS MAGNES. CAP. CV.

MAgnes lapis optimus est, qui ferrum facilè trahit, colore ad cœruleum vergente, densus, nec ad modum grauis. Datur cum aqua mulsa trium obolorum pondere, vt crassos humores eliciat. Sunt qui magnetem crematum pro hæmatite uendant.

Magnetis lapidis hist.

MAgnes lapis Heraclius, & Sideritis quoque dicitur. Magnes quidem ab inuẽtore (vt Nicander est autor) nomine Magno, qui primus in Ida mõte lapidẽ hunc adinuenit: aut Magnesia regione, vt Lucretius suis in poematibus scribit. Heraclius uerò, uel ab Heraclia urbe, uel ab Hercule: ut enim Hercules immanes compuit belluas, uiribusque subegit; ita Magnes ferrũ uictricem rerum materiam ad se trahens, subigit, & tenet. Quas ob uires Sideritis quoque dicitur. quippe ferrũ Græcis σίδηρος appellatur. Nos autem uulgari idiomate appellamus pietra Calamita. Foditur in Cantabria Hispaniæ, & in uarijs Germaniæ, ac Bohemiæ locis, etsi sæpe casu inueniatur in ferri fodinis. Præstat, qui ex Macedonia, & Magnesia illi contermina conuehitur: sed omnium præstantissimus est Indicus, & Aethiopicus. Differunt Magnetes colore, qui in ijs aut niger est, aut cœruleus nigricans, aut in nigro rufus, aut contrà. Optimus est mas, qui non modò celerrimè trahit ferrum; sed etiam vim suã in id adeò transfundit, vt possit alterum inhærens ferrũ ad se trahere. quo fit, vt sæpius acus acum trahat, adeò vt altera alteri subpendeat, nullis appositis adminiculis, ad duodenum vsque numerum. Quod item ferreis fit anulis, qui alter alteri inhærentes catenæ instar dependent. tametsi postremus non tam pertinaciter inhæreat, vti primus, & secundus. Ratio autem cur Magneti tantùm facultas insit trahendi ferrum, nulli sanè, quod sciam, adhuc comperta est, nec vlla eam philosophorum inuestigatio vnquam assequi potuit. Proinde necessarium fuerit dicere, illi vim hanc peculiarem tribuisse cœlũ, & rerum omnium parentem naturam, vt Rhabarbaro vim detrahendi bilem, & Torpedini marinæ stupidam reddendi manum, quæ ipsam viuentem tetigerit. Nec sanè aliud quicquam inueniri putauerim, quod viribus Magnetem magis æmuletur, quàm Torpedo piscis. Quandoquidem vt Magnetis admiranda facultas ex una pendente acu in aliam transit acum, & ex anulo in anulum: idem similiter efficit Torpedinis uirtus. Quippe hamo capta, obstupefaciens eius facultas adeò confestim per setas uirgamque excurrit, ut statim piscatoris manũ miro sanè stupore corripiat. Idemq; efficit retibus comprehensa, ui per funem auræ instar excurrente. Cæterùm Dinocrates Alexandrinus (Plinius author est lib. 34. cap. 14.) Arsinoes de Magnete lapide templum concamerare inchoauerat, vt in eo simulacrum eius è ferro pendere in aere uideretur. Cuius forsitan rationem secuti Arabes, Turcarumque sacerdotes (si tamen uera referunt, qui talia scribunt) Mahumeti sacellũ è præstãtissimo Magnete concamerari iusserunt, ut imposita in eo Mahumeti arca è purissimo ferro conflata, tanquam diuino quodam miraculo in aere penderet, ita deceptis populis. Trahit itaque Magnes propria ui ferrum, excepto eo, quod rubiginem contraxerit, uel ubi lapis is allio fuerit confricatus, aut ubi adamas propè adferatur. Magneti uim sanè contrariam habet Theamedes lapis in Aethiopiæ montibus nascens, non procul à monte magnetis: quippe quòd appositum sibi ferrum confestim abigat respuatq;. Quo fit, ut qui calceis ferreis per magnetis montem pergunt, pedes submouere nequeant: per alium uerò ambulantes, nunquam pedibus consistant, & ueluti tripudiantes fiant. Atqui ne fortassis quispiam censeret id esse fabulosum, ego quidem fateri possum, me Magnetis frustum habere, quod altera parte ferrum trahit, altera respuit. Magnes flauo cum ære fusus, illud argenteo nitore colorat, quemadmodum cadmia aureo, ut superius diximus. Magnetis breuiter meminit Galenus libro 9. simp. med. sic inquiens. Ex lapidibus unus est & magnetes, & heraclea, quam uocant, adsimilem hæmatitæ uim obtinens. Lapis, qui Græcis λίθος μαγνήτις, & ἡράκλειος, Latinis lapis Magnes, Magnetes, & Heracleus appellatur: Arabibus, Hager armagrites, seu Magnathis: Italis, pietra magnete, & Calamita.

Theamedes lapis.

Magnetis uires ex Gal.

Nomina.

λίθος ἀραβικός. LAPIS ARABICVS. CAP. CVI.

ARabicus lapis maculoso ebori similis. Is tritus illitus, hæmorrhoidas exiccat. Eius cinis dentifricio optimus.

NVllum hactenus uidi, nec reperi lapidem, qui eburneam mihi ostenderit faciem. quapropter non crediderim Arabicum lapidem hoc tempore conuehi in Italiam. Eius tamen nomen Græcum est λίθος ἀραβικός, Latinum lapis Arabicus: Italicum, pietra Arabica.

Nomina.

λίθος

λίθος γαλακτίτης. LAPIS GALACTITES. CAP. CVII.

GAlactites appellatur, quod lacteum succum resudet: cinerei tamen est coloris & gustu dulcis. Ad oculorum fluxiones, & ulcera conuenienter illinitur. Oportet autem in aqua tritum, pyxide plumbea recondere, propter uim glutini, quod ei obhæret.

λίθος μελιτίτης. LAPIS MELITITES. CAP. CVIII.

MElitites omnia galactitæ similis, hoc tantùm interest, quòd dulciorem succum remittit. Eiusdem ut galactites effectus.

Galactitæ, & melititę hist.

GAlactiten, item Melititen, etsi antea me non vidisse scripseram, dum tamen in Boemia sum, vtrunque ex Misnia ab amicis accepi. Alter tamen (vt Gal. inquit lib. 9. simpl. med.) Galactites vocatur, quòd in succum solutus lactis speciem reddat. quemadmodum alter melitites, quòd succi dulcedine mel gustu repræsentet. Galactitæ meminit Plinius lib. 37. cap. 10. sic inquiens. Galactites ex vno colore lactis est. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & Synnephiten: tritam lactis succo, & sapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem: infantium quoque adalligata collo, saliuam facere dicitur: in ore autem liquescere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. hæc Plinius. Cæterùm, vt testatur Agricola, non solùm reperitur Galactites in quibusdam Saxoniæ montibus, in Germania; sed etiam in quorundam fluminum alueis, pariterque Melitites. Lapis ille Græcè λίθος γαλακτίτης, Latinè lapis Galactites, Italicè pietra Galactite vocatur. Hic verò Græcis λίθος μελιτίτης, Latinis lapis melitites; Italis pietra Melitite nominatur.

Nomina.

λίθος μορόχθος. LAPIS MOROCHTHVS. CAP. CIX.

MOrochthus lapis, quem aliqui galaxiam, aut leucographida uocauerunt, in Aegypto nascitur. quo, utpote molli, & facilè liquescente, linteones dealbandis vestibus vtuntur. Spiracula corporis obstruere videtur: conueniens ijs, qui sanguinem expuunt, cœliacis, & uesicæ doloribus, cum aqua potus. itidem fluxionibus uuluæ, & impositus velleri. Mollibus oculorum colliriis miscetur: explet enim caua, atque delachrymationes sistit. Idem cerato exceptus, vlcera, quę fiunt in teneris partibus corporis, ad cicatricem perducit.

MOrochthum lapidem nonnullis galaxiam vocatum, nascitur (vt inquit Georgius Agricola, acerrimus fossilium indagator) in Saxonia Germaniæ. Huius frustum non paruum ex Misnia, misit ad me Georgius Fabritius, vir quidem doctrina, & virtute clarus, nullis deficientibus notis, ac viribus. Veruntamen cùm nec inde, nec ex Aegypto, quod sciam, in Italiam deferatur, cur plura de eo dicam, non habeo. Porrò facit Morochthi lapidis adstringens facultas, quæ cruentas reiectiones sistit, & corporis spiracula obstruit, vt alterius quoque lapidis hic mentionem faciam, admirabilis sanè facultatis ad ossium fracturas. Siquidem tametsi perfracta ossa à Chirurgicis ante quadragesimum diem sanari soleant; compertum tamen est a compluribus in Germania, ea proculdubio sanari triduo, aut quatriduo huiusce lapidis potu, sesquidrachmæ pondere, ex rubro meraco cùm mane, tum vesperi hausto. Sed interim os fractum restaurare, æquare, ac asserculis circumquaque munire operæprecium est: & affectum locum illinire vnguento ex Geranij radicibus cæruleum florem gerentis, & lactentis suis axungia, siccatis prius radicibus, & in puluerem tritis, & deinde ex axungia præscripta in mortarium exceptis. Extenditur enim super linteolo cera odorata imbuto, & fracto loco adalligatur. Est itaque lapis is longus perinde ac humanus digitus, teres, crassitudine ferè annularis, & sæpe tenuiore, albicans, friabilis, tophacea intus substantia. Hunc primo ad me misit excellens, ac doctus Medicus Georgius Vuirt, qui olim in Aula Cæsaris Caroli Quinti honorificè medicinam fecit. Nascitur in eo Rheni tractu, quem Germani Die Bergstras vocant, circa Derenstat oppidum, duobus à Rheno miliaribus; & reperitur in arena. Tale est enim illius loci solum. Sunt qui hos lapides, è plantæ cuiusdam bechio similis, radicibus, ibi nascentis gigni existiment. Sed an hoc verum sit, mihi certo non constat: Germani hunc lapidem ab effectu appellant Beinbruch. Morochthi meminit Galenus vnà cum scissili lapide lib. 9. de simplicium medicamentorum facultatibus, sic inquiens. Sunt & alij lapides in succum solubiles, vt qui in Aegypto nascitur, quo vtuntur ad splendorem linteis conciliandum. Est autem omnium dictorum minimè qualitatis particeps, nec adstrictionem, nec morsum, nec abstersionem præ se ferens. quocirca hoc ipsum duntaxat lapidi huic inest, quòd desiccet videlicet: proinde cerato eum miscentes ad cicatricem vlceribus inducendam in mollibus corporibus vsurpant. Sed & ocularibus miscetur facultatibus, perinde vt modò dicti. At quantò est maiore emolliendi vi, quàm prædicti, quòd nullam videlicet effectricem qualitatem habeat, tanto etiam moderatior est, magisque dolorem leuat. Hunc lapidem quidam moroxum, nonnulli leucographida nuncupant. hactenus Gal.. Sed certè nescio qua ratione, aut authoritate ductus sibi persuaserit Plinius lib. 27. cap. 11. hunc non esse lapidem, sed herbam, ubi vna cum leuca de leucographide disseruit. nisi fortasse fuerit uocabulorum similitudine deceptus. Lapis Græcis λίθος μορόχθος, Latinis Lapis morochthus appellatur: Italis, pietra Morochtho.

Morochthi lapidis vires ex Gal.

Nomina.

λίθος ἀλαβαστρίτης. LAPIS ALABASTRITES. CAP. CX.

ALabastrites uocatus onyx, crematus, resina aut pice exceptus, duritias discutit. stomachi dolores cum cerato leuat: gingiuas comprimit.

Alabastritæ consid.

ALabastrites notissimus lapis est ijs, qui Romana inuiserunt ædificia. Hallucinantur tamen, qui credunt lapidem illum Alabastriten esse, quò hac tempestate torno varia finguntur vasa, quibusdam subnigricantibus venis discurrentibus, pellucido leuore, materia verò adeò imbecilli, ut parum collisa facilè frangantur. Quandoquidem lapis hic Alabastritæ species non est, sed potius gypsi materia. Alabastrites enim, quem antiqui ad uasa vnguentaria cauabant, quò diutius vnguenta à rancore vindicarent, nascitur (vt Plinius inquit libro 36. cap. 8.) circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris candidior. Probatissimus verò in Carmania, mox in India iampridem & Syria, Asiaque. Vilissimus autem, & sine ullo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris in vertice maculosi. hæc Plinius. Huius facultates memoriæ prodidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, sic inquiens. Et alabastrites vocatus unguis in medicinæ vsum ingreditur combustus. Quidam eum bibendum dant stomachicis. Is Græcè λίθος ἀλαβαστρίτης, Latinè Lapis alabastrites dicitur: Italicè Alabastro.

Alabastritæ vires ex Gal. Nomina.

λίθος θυίτης. LAPIS THYITES. CAP. CXI.

LApis nomine thyites, in Aethiopia gignitur, subuiridi colore iaspidē imitatus: cùm diluitur tamen, lacteum succum reddit. Vehementer mordet: tenebras, quæ pupillis obuersantur, expurgat.

Fuchs. opinio reprobata.

THyiten lapidem neque ipse hactenus inueni, neque ab alio compertum scio. Qui fortasse ex Aethiopia tātùm petendus est, vbi eum gigni prodidit Dioscorides. Veruntamen Fuchsius medicus singularis doctrinæ, lib. illo de compos. med. quem collocupletatum secundò edidit, lapidem Dioscoridi Thyiten dictum, nihil aliud esse censet, quàm lapidem illum cæruleum, qui Italis, vulgò Turchina, alijs verò Turcicus lapis appellatur, vt eius verba, quę subijciam, apertè declarant. Iaspis, inquit, Galeno duplex est. Vna subuiridis, quæ Dioscoridi Thyites, vt alibi diffusè monstrauimus, dicitur. Thyites autem non est nisi ea Iaspidis species, quæ quod acri & cælo matutino autumnali similis sit, hoc est, cærulea, lacteq; suffusa ἀερίζουσα Græcis, Iunioribus Turcica, Germanis Turckes nominatur. Quam certè appellationem verisimile est ex Thyitis deprauata uoce promanasse, originemq; suam duxisse. Altera viridis, quæ sic dicta est quia viret. Eius duodecim sunt genera, quæ alibi à nobis sunt ordine explicata. Quintum autem genus est Turcica vocata Iaspis, de qua iam diximus. Hactenus de Thyite lapide Fuchsij sententia. Quæ sanè mihi nonnullis rationibus refellenda videtur: Primùm nanque non inuenio, quòd Galeno Iaspis in duo genera digeratur, in viridem scilicet, & subuiridem, vt illi Fuchsius adscribit. Sed ipsum viridis tantùm meminisse constat lib. 9. simplicium medicamentorum, vbi de eius facultatibus disseruit. Nec obstat, quòd Galenus eodem libro in commemoratione Thyitis lapidis ex Dioscoride, hunc coloris esse scribat subuiridis quodammodo, vt Iaspis. siquidem Galenus eo in loco Dioscoridis verba refert, ut ex capitis illius titulo quisq; certior fieri potest: id enim ita inscriptum legitur. Περὶ τοῦ Διοσκορίδου θυΐτου, De Dioscoridis Thyite. Præterea equidem nescio, quo pacto lapis ille Turcicus possit esse Thyites: quoniam hic tū Dioscoridi, tum Galeno coloris est subuiridis, non autem saturati cærulei, vt ille. Ad hæc si lapis, qui ἀερίζων Græcis vocatur, & qui verè Turcicus est, Iaspidis generibus assignatur (quod ipse quoque Fuchsius asserit) non video, quo modo fieri possit, vt idem sit Dioscoridi Thyites: qui à nemine, quod sciam, inter iaspidum genera recensetur. Postremò mihi quidem non videtur verisimile, quòd Turcicus lapis à Thyitis deprauata uoce nomen acceperit. quam enim, quæso, illæ voces habent inter se similitudinem? certè nullam. Quare potius adducor, vt credam eam appellationem fluxisse ab Italica nostra lingua, nam quemadmodum in Italia cæruleus color, quem propriè cæli colorem esse volunt, vulgò turchino vocitatur; ita etiam inibi lapis is, de quo sermo est à colore, quem cæruleum habet, Turchina nominatur. Ex qua nomenclatura postea facilè factum esse arbitror, vt eundem lapidem Turcicum iuniores appellauerint: atque adeò simili imitatione fortasse ducti Germani ipsum Turckes dixerunt. Lapis, qui Græcis λίθος θυΐτης, Latinis item Lapis thyites appellatur.

Nomina.

λίθος ἰουδαϊκός. LAPIS IVDAICVS. CAP. CXII.

IVdaicus lapis in Iudæa nascitur, glandis effigie, candidus, scita admodum configuratione, lineis ęqualiter inter se distantibus, quasi industria detornatis. Solutus nullam qualitatem manifestam gustu repræsentat. Potest ciceris magnitudine tritus ad cotem, vt collyrium, cum calidæ aquæ cyathis tribus, potu difficultati vrinæ auxiliari, & calculos in vesica comminuere.

Lapidis Iudaici vires ex Galeno.

LApis è Iudæa allatus, vnde & illi nomen, passim in officinis habetur. Vtuntur eo medici non modò ad vesicæ calculos; sed etiam ad eos, qui in renibus fiunt, Galenum secuti, qui lib. 9. de simpl. medic. facult. eius faciem ac vires descripsit, his verbis. Est & alius lapis viribus valentioribus in Palæstina Syria proueniens, colore candido, specie concinna, lineas habens ceu torno ductas. Appellitant eum à loco, in quo nasci consueuit Iudaicum, vtunturq; ad vesicę lapides in cote soluentes, & ex aquæ calidæ tribus cyathis potui præbentes. Sanè in quibus nos experti sumus, profecit nihil, quod ad lapides vesicę pertinet: verùm ad eos, qui in renibus hærent, efficax est. λίθος ἰουδαϊκὸς ita Græcis, Latinis verò lapis Iudaicus nuncupatur: Arabibus, Hager alyeudi, seu Agiar aliheud: Italis, pietra Giudaica: Germanis, Iudenstein.

Nomina.

λίθος ἀμίαντος. LAPIS AMIANTVS. CAP. CXIII.

AMiantus lapis in Cypro nascitur, scisso alumini similis, quo, vtpote flexili, telas & vela tātùm spectaculi gratia texunt, quæ ignibus iniecta ardent quidem, sed flammis inuicta splendidiora exeunt.

Amianti lapidis consid.

LApis Amiantus ita appellari cœpit, quòd, in ignem coniectus non modò non comburatur, nihilq; splendoris amittat, sed si sordidus fuerit, nihil deperdens, nitidus, & splendescens extrahatur. Idem vocatur Asbestos, quod in lucernis pro elychnio impositus, non solùm non extinguatur dum aliquid olei supererit, sed nunquàm comburatur. Idem lauatur, pectitur, netur, texitur. Quare, (vt Hierocles literis commendauit) Brachmanes Indorum Philosophi, ex eo sibi vestes parabant, vt diuinitatis specimen posteritati de se relinquerent. Ex eodem quondam etiam funebres Regum tunicæ fiebant, quibus induti in rogum imponebantur, vt corporum cinis, à lignorum cinere secretus seclususq;, sepulchro condi possit. Hinc Plinius, vel autor quisquis ille fuerit, à quo transcripsit manifestò deceptus est, quòd putarit ex lino quodam Indico has parari telas. Nam is libro decimonono, capite primo, de eo ita scriptum reliquit: Inuentum est etiam linum, quod ignibus non absumeretur. Viuum id vocant, ardentesq; in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis, splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ corporis fauillam ab reliquo separant. Nascitur in desertis, adustisque Sole Indiæ, vbi non cadunt imbres, inter diras serpentes, assuescitq; viuere ardendo. Rarùm inuentu, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cætero colos splendescit igni. Cùm inuentum est, æquat pretia excellentium margaritarum. vocatur autem à Græcis Asbestinum, ex argumento naturæ. Anaxilaus autor est, ex eo circundatam arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe. Hæc ille. Quæ tamen partim fabulosa, partim vera apud me sunt. Obtusi nimirum ingenij esset, credere linum aliquod igni impositum non ardere. sed transeat hæc vnà cum Salamandræ fabulosa historia. Ego autem id erroris euenisse censeo ab Amianti lapidis effectu. Cùm enim vidissent antiqui ex eo stamina duci, & telas, & mappas inde parari, linum viuum lapidem hunc ab opere eos appellasse credendum est. officinæ ac medici Alumen plumeum vocant, id esse existimantes, quod Græcis scissile dicitur. Sed, meo quidem iudicio, falluntur, cùm plumeum alumen ijs vocatum nulla adstringenti vi polleat, sed acri, nec in ignem coniectum comburatur, quod Amianti est proprium. In hac vulgari opinione, ego quoque vnà cum plerisque rei metallicæ studiosis iampridem versatus sum, donec clarissimus

simus medicus Lucas Ghinus legitimum alumen scissile Pisis ad me misit, facie adeò Amianto simile, vt nisi adstrictoria vis, quæ pollet, ipsum ab Amianto plurimùm differre gustui indicasset, alterum sanè ab altero discernere nesciuissem. Nihilominus & ex eo discrimen cognoscitur, quòd hoc in ignem proiectum statim exuritur, ille verò nequaquam. Hinc itaque fit, vt haud dubiè credendum sit Alumen plumeum vocatum legitimum esse Amiantum. Cæterùm non desunt impostores (vt auctor est Brasauolus Ferrariensis) qui lapidem amiantum simplicibus mulierculis ostendant, vendantq; sæpe numero pro ligno Crucis Seruatoris nostri. Id quod facilè credunt, cùm igne non comburatur, quòdq; ligni modo plurimis constet lineis intercursantibus. Meminit Amianti Plinius libro. 36. cap. 19. vbi sic inquit. Amiantus alumini similis nihil igni deperdit. Hic veneficijs resistit omnibus, priuatim magorum. Eius nomen Græcum λίθος ἀμίαντος: Latinum Lapis Amiantus: Italicum, pietra Amianto.

Fraus impostorum.

Nomina.

10

λίθος σάπφειρος. LAPIS SAPPHIRVS. CAP. CXIIII.

SApphirus lapis percussis à scorpione, potu prodesse existimatur. Contra intestinas exulcerationes bibitur. Excrescentia in oculis, uuasque, & pustulas inhibet, & ruptas membranas cogit.

SApphirus gemma colore constat cyaneo, perquàm translucido. Lapis est omnibus notus, quod annulis, & torquibus, quæ collo gestantur, frequenter inseratur. Plinius Sapphiros aureis punctis collucere scribit libro. 37. capit. 9. Veruntamen hac ætate nullum hactenus vidi Sapphirum, qui aureis colluceret scintillis, sed colore tantùm cyaneo, adamantis modo translucido. Quo fit, vt putandum sit aut nostri usus sapphiros esse cyanos gemmas sapphiri æmulas: aut hac in re errasse Plinium fatendum, quòd fortasse cæruleum lapidem peculiariter vocatum, quem Mauritani azulum vel lazulum dicunt, pro Sapphiro acceperit. Nam nullus præter hunc inter gemmas aureis emicat scintillis. Sapphiri vires perquàm breuiter perstrinxit Galenus, cùm tantùm ad scorpionum ictus haustum prodesse scripserit. Cæterùm adduntur hoc tempore in medicamenta ad cor facientia, & in antidota, quæ aduersus venena, & pestiferos affectus parantur, non modò sapphiri, sed smaragdi, carbunculi, granati, sardonij, hyacinthiq;: tametsi præter medicorum spem, potantes plerunque fallant: quòd raræ admodum sint seplasiæ, quæ huiusmodi gemmas agnoscant, & legitimas habeant. Caueant itaque medici, ne decipiantur. Id enim fiet, si vbi ijs opus fuerit, peritissimos probatæque fidei consuluerint gemmarios. quippe gemmarum ramenta, quæ in seplasijs habentur, adulterijs, & imposturis non vacant. Adde, quòd plerunque alterum alterius vice supponunt. Putant enim chrysopatios aureo colore nitentes hyacinthos esse, qui tamen amethystum colore referunt. Præterea obseruandum est, vt gemmarum ramenta, siqua legitima, præclaraque inueniuntur, quin & margaritæ, & corallia super lapide porphyrite tandiu atterantur, vsquedum redigantur in puluerem tenuissimi pollinis instar. Et sanè aduertant medici, quibus curæ est, vt plus honoris, quàm auri lucrentur, ne corallia in æneis mortarijs conterantur. Nam si id inconsultè fiat, derasis delimatisque æneis mortarijs, ferreisque pistillis, æris, & ferri scobs corallijs admista, noxium & venenosum reddet medicamentum, magna ægrotantium iactura. Quandoquidem vidi ego sæpius mulierculas, quæ corallia & margaritas in æneis mortarijs contriuerunt, & subinde suis ægrotantibus propinarunt, qui ijs degustatis in maximum deducti sunt discrimen. Qui lapis λίθος σάπφειρος Græcis, Lapis sapphirus item Latinis dicitur: Italis, Saphiro.

Sapphiri consideratio.

20

Cautiones quædam.

30

Nomina.

λίθος μεμφίτης. LAPIS MEMPHITES. CAP. CXV.

MEmphites in Aegypto iuxta Memphin inuenitur calculorum magnitudine, pinguis, versicolor. Tradunt trito, & illito, quæ urenda, aut secanda sunt, sine periculo obstupescere, ita ut non sentiant cruciatum.

40

λίθος σεληνίτης. LAPIS SELENITES. CAP. CXVI.

SElenites lapis, quem aliqui aphroselenon appellarunt, quoniam noctu inuenitur lunæ imaginem reddere, quæ cum ea quidem augetur, & decrescit. Nascitur in Arabia, candidus, translucens, leuis. Huius ramenta comitialibus in potu dari iubent. Eo ceu gestamine ad amuleta mulieres utuntur. Arbores adalligato eodem frugiferæ redduntur.

MEmphites lapis hodie, quod sciam, ad nos ex Aegypto non adfertur, tametsi vulnerarijs medicis sæpissimè desideretur, vbi integra partium sectione sit opus. Seleniten verò etsi antea non videram; emi tamen hoc anno à peregrino quodam, qui è Galitia Hispaniæ, vbi diui Iacobi templum inuiserat, in patriam reuertebatur. Hic lapis vitri modo translucet, & facilè in tenues finditur laminas. quo fit, vt ijs in locis, vbi frequentissimus habetur, uitri vices expleat, ad concludendas ædificiorum fenestras. Quidam, quòd speculi imaginem reddat, Specularem lapidem vocant. Cæterùm quoniam hic translucidus lapis Crystallum nobis in mentem redegit, cùm expetatur id sæpius in medicum vsum, silentio inuoluendum non duximus. CRYSTALLVM itaque (vt Plin. inquit lib. 37. c. 2.) gelu vehementiore concrescit, nec alibi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ niues rigent, glaciemque esse certum est, vnde & nomen Græci dedere. Hæc Plinij de crystallo sententia. Nos verò contrà rationibus non obscuris innixi (quod etiam peritissimus Agricola sentit) Crystallum censemus nec glacie nec niue fieri unquam: sed eo ipso humore, quo in terræ visceribus gignitur beryllus, adamas, & aliud genus lapides. Gigni autem crystallum ex humore omnium purissimo sanè constat, quòd omnium gemmarum clarissimum, translucidissimumque sit. Probatur sic gigni, non autem (vt Plinius inquit) ex glacie, vel niue: quoniam unaquæque glacies quantumuis longo tempore concreta in algidissimis montibus, à quibus nec hyeme, nec æstate nix vnquam recedit, etiamsi è profundis partibus eruatur, liquescit tamen in calidis locis reposita, non modò ignis, sed solis etiam calore. Nanque id ipsum Crystallo eueniret, igni vel solibus admoto, si è niue aut glacie concresceret: reperireturque tantùm in montibus perpetuò niuosis. Verùm enimuero cùm reperitur etiam in marmorum, aliorumq; lapidum, & metallorum fodinis in Hispania, Germania, Scythia, Cypro, Carmania, & in Nerone, & Chiti rubri maris insulis, quin & in agris, ubi seges seritur, vbi aratro sæpius magnas crystalli glebas fodere bubulci, liquidò sanè constabit, ex alia materia gigni crystallum, quàm glacie. Siquidem id, quod in præruptis montium scopulis inuenitur, superficie tenus cohærens, ex purissimo lapidescente humore in visceribus terræ concrescere non dubitauerim: quo tamen tractu temporis à pluuiarum impetu, quæ in præruptis montium uniuersam deradunt terram denudari crediderim. Quapropter non temerè uixit Plinius, liquidò se affirmare posse in cautibus alpium nasci adeò in uijs, ut plerunque fune pendentes id extrahant homines. Huic alia accedit ratio, quòd glacies per aquas innatet, crystallum verò illico subsidat.

50

Memphitæ, & Selenitæ consid.

Crystalli hist.

Plinii sententia explosa.

60

Crystalli vires.

eo subsidat. Præstantissimũ illud existimant, quod albũ et aquæ clarissimę modo pellucidũ uisitur. Vis crystallo adstrictoria: proinde datur in puluerẽ tenuissimũ tritum utiliter dysentericis ex uino austero. Alba uteri profluuia sistit, lac uerò nutricibus auget. quod a Tridentinis mulieribus didicimus. Fiebat quondam antiquis è Crystallo pila, qua aduersus solijs radios exposita medici corpora urebant, igne inde concitato. Sed ijs tantùm id cauterij genus admouebant, qui candente ferro perterriti curari reformidabant. Sed & nos huiusce cauterij periculum fecimus, non sine ægrotantium, & astantium admiratione. Lapis, qui Græcis λίθος μεμφίτης, Latinis lapis Memphites, Italis pietra Memphite uocatur. Qui uerò λίθος σεληνίτης Græcè, Lapis selenites Latinè, Pietra selenite Italicè appellatur.

Nomina.

λίθος ἴασπις. LAPIS IASPIS. CAP. CXVII.

IAspidum quædam smaragdum imitatur: alia crystallum, colore similis pituitæ: alia non dissimilis aeri, ob id uocatur aerizusa: alia ueluti fumo infecta, quæ capnias ex argumento uocatur. quædam lineis albis resplendentibus præcingitur, Assyrios appellata. alia terebinthinæ similis, quæ terebinthizusa dicitur. alia colore callaida gemmam æmulatur. Omnes amuleta esse traduntur, & accelerare partum femoribus appensæ.

Iaspidum genera.

IAspidum genera longè plura recensentur, quàm quæ a Dioscoride describuntur. Quandoquidem quædam uisitur cœruleo copioso, aut glauco pingui similis, id est, uiridis lacte suffusa. Alia purpurea, qualis nascitur in Phrygia. Alia rosea, & quasi floribus tincta, qualis in Ida monte profundissimis specubus foditur. Alia ex purpura cœrulea, qualis inuenitur in Cappadocia. Alia ex rubro nigra. Alia iecoris imitatur colorem, quæ si saturatiore colore reperiatur, lineis eiusdem coloris diluti, & nigri cingi solet. Quædam niuem imitata rutilis punctis respergitur. Quædam onyche pungitur, aut ex altera parte iaspis est, ex altera onyx; proinde iasponyx uocata. Alia cuius altera parte sit purpurea, altera uiridis, nec utrinque pellucens, sed qua parte uirescit. In summa uaria est Iaspidum natura. Suspensas ad plura ualere aiunt, nempe ad omnem sanguinis fluorem, ad protegendum conceptum, & partum iuuandum, uenereamque inhibendam, & febrem, & hydropem fugandam. Nec desunt superstitiosi, qui dicant Iaspidas homines reddere gratos, potentes, ac tutos, si quibusdam magicis uerbis admurmurentur, priusquam suspendantur. Ex tot Iaspidis generibus uiridis tantummodo meminit Galenus lib. 9. simplicium medicamentorum, ubi de facultatibus eius ita disseruit. Proprietatem nonnulli lapidibus quibusdam testimonio suo adscribunt talem, qualem re uera habet Iaspis uiridis, nempe stomachum, uentrisque os adiuuans appensa. Ac nonnulli quoque ipsam anulis inserunt, scalpuntque in ea draconem radios habentem, uelut Rex Nechepsos scripsit in quartodecimo libro. Sanè huius ego quoque lapidis abunde periculum feci. Torquem enim ex huiusmodi lapillis confectum a collo suspendi, ita ut lapides os uentris contingerent. Apparebant autem nihilominus prodesse, etiam si sculpturam non haberent, quam descripsit Nechepsos. hactenus Galenus. Qui lapis Latinis Iaspis, Græcis λίθος ἴασπις dicitur: Italis, Diaspro.

Iaspidum natura.

Iaspidis uires ex Gal.

Nomina.

λίθος ἀετίτης. LAPIS AETITES. CAP. CXVIII.

AEtites lapis est ueluti prægnans, cùm quatitur, alio in utero sonante. Grauidis continet partus, cùm lubricæ sunt uuluæ, & parum tenaces, sinistro brachio adalligatus: sed parturientibus è brachio amoueatur, & feminibus alligetur, ut sine doloribus pariant. Furem deprehendit, si quis in pane conditum offerat: fur enim mansum deuorare non poterit. Quinetiam concoctus furem coarguit: quippe decocta cum eo deuorare non poterit. Tritus, & cerato exceptus, cyprino, aut gleucino, aut alio excalfaciente, comitiales magnificè iuuat.

Aetitę lapidis hist. & uires.

AEtiten Græci, Latini Aquilæ lapidem dicunt, quòd aliquando in earum reperiatur nidis. Variat lapis hic tum colore, tum magnitudine, & vulgaris est notitię. Meminit huius Plin. lib. 36. cap. 21. his uerbis. Aetitę lapides ex argumento nomi nis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo uolumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem, & fœminam: nec sine ijs parere, quas diximus aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Aphrica nascentem, pusillum, & mollem intra se, ac uelut in aluo habentem argillam suauem, candidamque ipsum friabilem, quem fœminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallę similem, aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Aphrica nascentibus similis, amplior tamen, atque dilatatus. cæteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam, & lapillos: ipse tamen mollis, ut etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus cãdidus, & rotundus. Huic est in aluo lapis, qui uocatur callimus, nec quicquam tenerius. Hactenus de aquilinis lapidibus Plinius. λίθος ἀετίτης Græcis dictus, lapis Aetites Latinis uocatur: Arabibus, Hager achtamach: Italis, pietra d'Aquila.

Nomina.

λίθος ὀφίτης. LAPIS OPHITES. CAP. XIX.

OPhitæ genera multa. quidam ponderosus, & niger. alter cinereo colore spectatur, punctis distinctus. tertius lineis quibusdam candidis intercinctus est. Omnes alligati contra capitis dolores & serpentium ictus prosunt. Feruntur, qui lineas habent, lethargo, & capitis doloribus auxiliari.

Ophitæ lapidis hist.

OPhitę lapidis meminit Plinius lib. 36. cap. 7. sic inquiens. Ex ophite columnę, sed paruę admodum inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis, ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem a quibusdam laudatur, pręcipuè ex his quem tephriam appellant a colore cineris. hęc Plinius. Verùm Ophites marmor, quod vulgò uocamus Serpentino, porphyritæ ferè lapidis instar durissimus est, colore minimè nigricante, nec candido, nec cinereo, ut in suo requirunt Dioscorides, & Plinius, sed uiridi saturato dilutis eiusdem coloris maculis respersо. Ex quo sanè constat antiquorum Ophiten à nostrate maximè fuisse diuersum. Ophitę lapidis uires tradidit Galenus libro 9. simplicium medicamentorum, ubi sic inquit. Ophites quem uocant lapis ustus extergendi confringendique uim possidet, ceu etiam uitrum. Admodum enim & ipsum ex uino albo ac tenui epotum lapides uesicę comminuit. Verùm ipsum in lapidibus quispiam fortè non numeret. Et infra in Iaspidis uiridis mentione de Ophite ita scribit. Porrò lapidem ophiten (deprauati sunt Gręci codices, qui habent ὀμφατίτιν) uir fide dignus re uera iuuare morsus a uipera

Ophites marmor.

suspensum

suspensum retulit. Sed eiusmodi facultates extra vsum sunt methodo constantem: velut etiam Hieracitis, & Indici, cùm profluentem ex hæmorrhoidibus sistunt sanguinem. Lapis Græcis λίθος ὀφίτης, Latinis Lapis ophites: Italis pietra Serpentina vocatur. Nomina.

λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις. LAPIDES IN SPONGIIS. CAP. CXX.

LAPIDES in spongijs inueniuntur, qui vesicæ calculos rumpunt, in vino poti.

Lapides in spongijs reperti, omnibus notissimi sunt; quippe quòd rarissimæ sint spongiæ, quæ hisce lapidibus vacent. Horum vires retulit Gal. lib. 9. simpl. med. his verbis. Lapides, qui reperiuntur in spongijs, frangendi vim obtinent, non tamen ita validam, vt lapidem in vesica comminuant, vnde quiid scriptum reliquerunt, mentiti sunt: verùm qui in renibus consistunt rumpunt, velut qui ex Cappadocia conuehuntur, quos in Argeo nasci aiunt. Soluuntur autem hi in succum colore lacteum. ex quo liquet, quòd extenuandi vim obtinent, absq; vt insigniter excalfaciant. λίθοι ἐν τοῖς σπόγγοις Græcè, Lapides in spongijs reperti dicuntur: Arabicè, Hagiar alsefengi; Italicè, pietre delle spugne. Lapidum spõgiarum vires ex Gal. Nomina.

λιθοκόλλα. LITHOCOLLA. CAP. CXXI.

Lithocolla glutinum, quo lapides coniunguntur. conflatur autem ex marmore, lapide Pario, & taurino glutine. Potest candente specillo admotum, incommodos oculis pilos replicare.

λίθος ὀστρακίτης. LAPIS OSTRACITES. CAP. CXXII.

Ostracites testæ similitudinem habet, crustosus, & in laminas fissilis. quo mulieres ad detrahendos pilos, pro pumice vtuntur. Menses drachmæ pondere potus ex vino sistit. Si quatuor diebus à purgatione bibatur sicilici pondere, fœminis præstat ne concipiant. Cum melle autem impositus, mammarum inflammationes lenit, & nomas cohibet.

Ostraciten lapidem, quo pumicis vice vsa est antiquitas, hactenus mihi videre non licuit: quanquam reperiri hunc in Hildesheimio circa antrum à nanis appellatum, colore subrubeo, & ostracorum testis similem, libro quinto de natura fossiliũ scribit Agricola. Eius vires tradidit Gal. lib. 9. simpl. med. sic inquiens. Porrò ostraciten vocatum lapidem prædicare quosdam audio, quasi desiccandi valenter facultatem obtineat, temperatam ex adstrictione, & acrimonia, velut & Geodeo nomine, pupillas expurgare, & vberum testiumq; phlegmonas sanare, ex aqua uidelicet inunctum. Lapis Latinis ostracites, Græcis λίθος ὀστρακίτης dicitur: Italis, pietra ostracite. Ostracitæ lapidis consid. & vires. Nomina.

Σμύρις λίθος. SMYRIS LAPIS. CAP. CXXIII.

Smyris lapis est quo annularii scalptores lapides expurgant, ad erodendum, & vrendum vtilis: gingiuis, quas humor vexat, prodest: dentifricio commendatur.

ἄμμος αἰγιαλῖτις. ARENA LITORALIS. CAP. CXXIIII.

Arena è litoribus sole feruefacta, hydropicorum tumores exugit, si capite tenus in ea obruantur. Torreri solet ad aridos fotus, pro milio aut sale.

Smyris vulgò nobis Smeriglio, notissimus est lapis, præsertim quòd eius puluere expoliantur gemmę, & armorum omne genus. Vitrum quoq; Smyride lapide finditur, quemadmodum & adamante, tanta inest ei durities. Huius vires Gal. libro 9. simpl. med. his verbis describuntur. Sed & Smyris vocata, quòd multum abstergentem habeat facultatem, clarum est vel ex eo quòd dactylioglyphi, hoc est, qui anulos exculpunt, eum in vsum illo vtantur. Quinetiam quòd dentes puros efficiat, experti sumus. Lapis, qui Græcis λίθος σμύρις. Latinis lapis Smyris appellatur. Italis, Smeriglio. Quæ verò Latinis Arena litoralis, Græcis ἄμμος αἰγιαλῖτις, Italis Arena marina dicitur. Smyridis consider. & vires ex Gal. Nomina.

ἀκόνη ναξία. LAPIS NAXIVS. CAP. CXXV.

E Cote Naxia, quod exacuendo ferro deteritur, illitum alopecias ad pilum reducit. virginum mãmas cohibet, nec increscere patitur. Potum ex aceto lienem absumit, & comitialibus prodest.

λίθος γεώδης. LAPIS GEODES. CAP. CXXVI.

Geodes lapis adstringit, siccat, caligines oculorum discutit. Illitus autem ex aqua testium, mammarumque inflammationes sedat.

Naxium lapidem nullis prorsus notis descripsit Dioscorides, sed illum legitimum esse censeo, quo passim vtimur ad cultellos acuendos, & fęnarias falces, nobis vulgò Cote appellatum. Geoden autem, cùm ita à terra denominatum esse putem, me sæpius vidisse crediderim, cùm in Boemia, Misnia & Saxonia lapis quidam subrotundus, colore ferrugineo reperiatur, qui flauam terram non modicam intra se concludit. Naxius autem, Galeni testimonio, non solùm virginibus mammarum incrementum prohibet: sed & pueris testes crescere non patitur, tanquam videlicet particeps facultatis refrigeratoriæ. Lapis, qui ἀκόνη ναξία, Græcis, Latinis lapis Naxius, vt etiam Italis pietra Naxia nominatur. Qui verò λίθος γεώδης Græcè, lapis Geodes Latinè, pietra Geode Italicè dicitur. Nomina.

Γῆ πᾶσα. TERRA OMNIS. CAP. CXXVII.

Omnis terra, ad medendi vsum recepta, summam & primam vim habet refrigerandi, meatusq; obducendi, occludendiq;: sed specie distat, cùm alia adiunctis quibusdam ad alia sit vtilis.

Γῆ ἐρετρίας. TERRA ERETRIA. CAP. XXVIII.

Eretriades duæ sunt, vna vehementer alba est, altera cinericia. Optima habetur ad cinereum colorem vergens, perquàm mollis: quæ si per æramenta tractim ducatur, lineam violaceam refert.

Lauatur,

Lauatur, ut cerussa, aut hunc in modum. Teritur seorsum, cum aqua, & ubi pessum ierit, humor leuiter excolatur: siccata solibus, iterum teritur interdiu, adiecta aqua, ut uespere considat: antelucanis co lo excernitur, & demum in sole trita, si fieri potest, digeritur in pastillos. Quòd si tosta desideretur, pastilli magnitudine ciceris in fictile perforatum coniiciuntur, oreque uasis diligenter obturato, supra carbones candentes continenter follibus perflantur: ubi uerò cinis in fauillas se conuertit, aut aereū colorem contraxit, exempti reconduntur. Vim habet adstringentem, & refrigeratoriam, leuiter mollientem: caua explet, & sanguinolenta conglutinat.

Γῆ σαμία. TERRA SAMIA. CAP. CXXIX.

SAmia præfertur candida, leuis, tangenti linguæ glutinis modo adhærescens, mollis, succosa, friabilis: cuiusmodi est, quam aliqui collyrion uocant. Duæ enim species eius: unā antè diximus; altera aster appellatur, crustacea, & cotis modo prædensa. Vritur, ac lauatur, ut eretria, uimq; consimilem habet. Sanguinis reiectiones sistit: fœminis fluxione uuluæ laborantibus, cum flore syluestris punicæ datur. Testium, & mammarum inflammationes, illita ex rosaceo, & aqua, refrigerat: sudores arcet. contra serpentium morsus, & uenena pota ex aqua auxiliatur.

Λίθος σάμιος. LAPIS SAMIVS. CAP. CXXX.

SAmius lapis in Samia terra inuenitur, quo aurifices utuntur poliendo auro, ut resplendeat. Probatur candore, & duritia. Vis ei adstrictoria, & refrigerans. prodest stomachicis potus. sensus hebetat: uerùm ad fluxiones oculorum, & ulcera, cum lacte efficax est. Partus, ut tradunt, adligatus accelerat, & conceptus fœminarum custodit.

Terræ Samiæ consid.

TErra, quam Samiam uocant, an ex Samo deferatur in Italiam, non equidem ausim affirmare: tametsi hæc usum in medicina maximum præstiterit Galeni tempore, qui ea, quæ aster appellatur, tanquam præstantiore semper usus est: huic tamen Dioscoridi præfertur illa, quam aliqui collyrion uocant. Sunt qui putent Samium astera illum esse lapidem, quem seplasiæ Talchum nominant. Sed ij, meo quidem iudicio, hallucinantur. quandoquidem Talchus linguæ contactu nunquam glutinis mo do adhæret, attritu contumax est, nec cotis instar prædurus uisitur. Adde quòd Talchus non sit crustosus, sed squamosus, translucidus, ut uitrum, ac læuis: & quòd non nisi magno labore, & diutino igne comburi possit: nec id quidem per se fieri potest, nisi quibusdam admistis, quod tamen Samio asteri non euenit, utpote qui facilè teste Dioscoride, eretriæ terræ modo cōburatur. Ad hæc sciant medici Talchum ebibitum strangulare, non secus ac gypsum: cùm tamen Samius aster perinde atque Lemnia terra, contra uenena, & uenenosorum serpentium ictus maximè auxilietur, & ut illa labijs & linguæ inhæreat. Id quod aliquando animum traxit ad credendum, eam terram uel Samiam, uel Samiæ similem esse, quam magnifaciunt circulatores, qui serpētes circumferunt, à Melita insula allatum: quamque vulgò uocant Pietra di San Paolo. Siquidem hæc colore candida spectatur, linguæ tangenti pertinaciter adhærescit, mollis est, & succosa, facileque friabilis: & aduersus uenena, & in serpentium ictus Lemniæ uicem explet. Cæterùm neque illud ausim asserere, quòd lapis Samius uocatus ad nos conuehant mercatores, quo aurifices aurum, & argentum antiquitus poliebant: etsi hunc quoque in Germania reperiri scribat Agricola. Terra Samia sic Latinis, atque Italis, ut γῆ σαμία Græcis appellatur. Lapis uerò λίθος σάμιος Græcè, Lapis Samius Latinè, & pietra Samia Italicè nominatur.

Nomina

Γῆ χία. TERRA CHIA. CAP. CXXXI.

† Orib. καὶ λεπτή. i. tenuisque.

CHia eligi debet candida, uergens ad cinereum, Samiæ similis. Est autem crustosa, † albaque, sed fictitijs formis differens. Vis eadem, quæ & Samiæ. extendit faciem, & erugat, atque splendidam reddit: colorem in facie, & corpore toto commendat. in balneis pro nitro deterget.

Γῆ σελινουσία. TERRA SELINVSIA. CAP. CXXXII.

EAdem præstat Selinusia. maximè laudatur, quæ uehementer resplendet, candida, friabilis, & humore dilui celerrima.

Γῆ κιμωλία. TERRA CIMOLIA. CAP. CXXXIII.

CImoliæ duo genera, candida, & ad purpureum inclinans. Optima existimatur, quæ innatam habet pinguitudinem, tactuque frigida sentitur. Vtraque aceto diluta, parotidas, & alia tubercula discutit. Ambusta igni, si statim cimolia oblinantur, pustulas non sentient: testium duritias, & totius corporis collectiones cohibet: igni sacro imponitur. In summa, utraque multùm in medicina commendatur, si incorruptæ originis, nec spuria assumatur.

Γῆ πνιγῖτις. TERRA PNIGITIS. CAP. CXXXIIII.

QVæ pnigitis dicitur, colore ferè eretriæ similis est, grandioribus tantùm glebis: manum si quis admoueat, refrigerabit: tactu linguæ usqueadeò glutinosa, ut pensilis hæreat. Cui effectus idem, qui cimoliæ, paulò tamen infirmior. Hanc aliqui pro eretriade uendunt.

Ὄστρακα τῶν ἰπνῶν. TESTAE FORNACEAE. CAP. CXXXV.

FOrnaceæ testæ uehementer tostæ, crustas ulceribus obducunt: quare prurigini, & papularum eruptionibus, medentur. Podagricis prosunt: strumas discutiunt, cerato exemptæ.

Γῆ ἐκ τῶν

Γῆ ἐκ τῶν καμίνων.

TERRA FORNACVM. CAP. CXXXVI.

FORNACVM terra, quæ retorrida fuluęſcit, eiuſdem cum teſta effectus.

Γῆ μηλία.

TERRA MELIA. CAP. CXXXVII.

MElia colore cineręam eritream imitatur, aſpera tactu: ea digitis friata, deraſi pumicis modo crepitat. Vim habet aluminoſam, ſed remiſſiuſculam, id quod guſtu deprehenditur: modicè linguam ſiccat: purum corpus reddit, & colorem commendat: pilos extenuat: uitiligines, & lepras abſtergit. Pictoribus uſum præbet, ut colores diutius perennent. Emplaſtris uiridibus, quæ chloræ dicuntur, efficaciter inſeritur. Ex omni melia terra, & omni alia in uniuerſum, eligi debet recens, mollis, non lapidoſa, friabilis, quæ cùm humorem attigerit, facilè reſoluatur.

QVanuis terra Eretria, Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, & Melia antiquis notiſſimę fuerint, & in uſu medico frequentiſſimę, ut author eſt Galenus; tamen ab his, qui nos præceſſerunt, adeò neglectas fuiſſe conſtat, ut nulla amplius, quod ſciã, ad nos adferatur. Quamobrem non operępretium duxi, ut in ſingulis moram traheremus, ac de earum hiſtoria & uiribus latius diſſereremus. Quæ terræ γῆ χία, σελινουσία, κιμωλία, πνιγῖτις, μηλία Græcis, Latinis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigitis, Melia: Italis, terra Chia, Selinuſia, Cimolia, Pnigite, Melia uocantur: Arabibus uerò terra Cimolia Teri chimolea, ſeu Thin chimulia: Pnigitis, Teri hanem.

Nomina.

Γῆ ἀμπελῖτις.

TERRA AMPELITIS. CAP. CXXXVIII.

EX ampelitide terra, quæ pharmacitis nomine in Seleucia Syriæ naſcitur, laudatur in primis nigra, piceæ longos carbones referens, modicè aſſuloſa, æquabili ſplendore, quæ detrita, accepto oleo, ſtatim eliqueſcit. Vitioſa cenſetur candida, & cinerea, quæ in liquorem non reſoluitur. Vim diſſipandi, & refrigerandi habet. ad calliblephara additur, tingendis capillis idonea. Vſus eius ad illinendas uites, ſub germinationis tempus, utpote cùm innaſcentes uermiculos enecet.

AMpelitis, ut author eſt Galenus lib. 9. ſimplicium medicamentorum, hoc ſibi nomen iure uendicauit, quòd antiquis in frequenti haberetur uſu, ad præſeruandas ab erucis uitium gemmas prima earum germinatione, quemadmodum nos uiſco circumlito noſtras tuemur in Hetruria. Pharmacitis uerò dicitur, quòd medicamentoſa maximè ſit. Siquidem non modò uermiculos ad uites aſcendere inhibet; ſed etiam eos interficit. Hæc uſqueadeò bitumine referta eſt, ut Plinius, & Poſſidonius, bitumini ſimilem ipſam fecerint. Cuius experimentum eſt, ſi facilè in oleo impoſita, liqueſcat. Quamobrem credidere nonnulli Ampelitim terram cruſtoſum illum fuiſſe lapidem, quem ſcribit Galenus ſe inueniſſe in Lyciæ litoribus, & in Cœle Syria, qui in ignem coniectus leuiuſculam edebat flammam. Hoc argumento nixi, quòd idem ſcripſerit ſe reperiſſe lapidem illum in quodam colle omni ferè ex parte circundato ab Aſphaltite lacu, quem Sodomeum uocant: ex quo bitumen in ipſum labitur lacum. Quapropter non deſunt, qui dicant, Galenum haudquaquam nouiſſe, eos lapides nil aliud eſſe, quàm terram ampelitidem. quæ cùm piceum referat carbonem, ut Dioſcorides ipſe teſtatur, non mirum, ſi potius lapidis, quàm terræ ſpeciem præ ſe ferat. Non ab re itaque credendum fuerit, Ampelitim terram non admodum a Gagate lapide differre. quippe quòd utræque ex terra & bitumine ſuam traxerint originem. Ampelitis nuperrimè è Carniola, ubi foditur, ad me allata eſt, nullis reclamantibus notis. Hæc, quæ γῆ ἀμπελῖτις Græcis, Latinis terra Ampelitis appellatur: Arabibus, Thin alcharin: Italis, Terra ampelite.

Ampelitidis terræ conſid.

Nomina.

Ἀσβόλη ζωγραφική.

FVLIGO PICTORIA. CAP. CXXXIX.

FVligo, qua pictores utuntur, ex uitrarijs officinis colligi ſolet: ſiquidem ei palma tribuitur. Vis ei ad adſtringendum, & erodendum efficax. fracta, cum ro ſaceo cerato ad cicatricem perducit.

Μέλαν γραφικόν.

ATRAMENTVM LIBRARIVM. CAP. CXL.

ATramentum, quo ſcribimus, fuligine è tedis coacta colligitur. In ſingulas libras gummis, ternę fuliginis unciæ adijciuntur. Fit etiam è reſinarum, & pictoria fuligine, de qua paulò antè diximus. Aſſumitur autem fuliginis mina, gummi ſeſquilibra, glutinis taurini, atramẽti ſutorij, ſingulorũ ſeſcuncia. Additur conuenienter erodentibus medicamentis. ambuſtis, ex aqua commodè craſſius illinitur, ſed non antè ſoluatur, quàm cicatricem induxerit: ſanatis ſiquidem ulceribus, ſua ſponte decidit. Cęterùm habes, amiciſſime Aree, ferè quæ tradenda duximus pro operis modo, quem deſtinaueramus, & materiæ, auxiliorumque medicinalium copia.

DE fuligine pictoria, atque etiam de Atramento librario latius & apertius à Dioſcoride ſcriptum eſt, quàm ut de his plura nobis ſuperſint dicenda, uel declaranda. Quare iam unà cum authore noſtro, huic quinto libro finem imponamus. atq; inſuper DEO, cui omnia, uel quæ a nobis fiunt, aut dicuntur, accepta ferre par eſt, immenſas agamus gratias. Ea fuligo, quę ἀσβόλη ζωγραφική Græcè, Latinè Fuligo pictoria dicitur, quemadmodum Italis Fuligine de pittori. Quod uerò μέλαν γραφικὸν Græci, Latini Atramentum librarium, Itali Atramento librario, aut Inchioſtro nominant.

Nomina.

LIBRI QVINTI FINIS.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI MEDICI Senensis Commentarij,

IN LIB. SEXTVM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE LETHALIBVS VENENIS, EORVMQVE PRAECAVTIONE, ET CVRATIONE.

Præfatio Dioscoridis.

SVPERIORIBVS, amicissime Aree, libris tradidimus de aromatibus, oleis, vnguentis, arboribus, & earundem fructibus, lacrimisque: item animalibus, melle, lacte, seuo, frumentis, oleribus, herbis, radicibus, liquamentis, vinis, metallisque. In hoc verò totius operis ultimo, facultates medicamentorum recensebimus, quæ prodesse nobis, aut officere possunt. Vitata igitur orationis prolixitate, opus institutum prosequamur. Huiuscemodi autem tractatus cum bifariam distributus sit, in partem uenena præcauentem, ita ut ne fallant sumentes, aut si quando per imprudentiam dentur, ut tum quoque innoxia fiant, irritaque: & in rationem iis succurrendi, qui iam noxam sentiunt: primùm differam de præcauendi modo, quem esse difficillimum plerique maiorum arbitrantur, quòd dantes clam venena ita insidias temperant, vt peritissimum quenque decipiant. Siquidem venena sua amaritudine, permistis dulcibus, spoliant, & graue odoris uirus mistura odoramentorum eximunt. Aut medicamenta immiscent, quę tuendæ sanitatis gratia dari putantur, & præsertim in valetudine, ut absinthium, tragoriganum, satureiam, aut hyssopum: quinetiam thymum, irim, origanum, abrotonum, castorium, aut si quid medicamentis purgatorijs cognatam habere qualitatem uideatur. Aut potionibus inserunt, vt uinis asperis, iuribus, passo, mulsæ aquæ, musto: succis, ut in cremore lentis, polentis: aut medicaminibus, aut alijs, quæ assumuntur, edulij speciem referentibus. Quare qui in ea suspicione sunt, conditos cibos uitare debent, omnique intenso sapore dulcium, aut salsorum, aut acidorum abstinere: nec sitibundi affatim bibere, aut esurientes uoraciter comesse, semperque ad saporem horum diligenter attendere, præsertimq; potu frigidam aquam præsumere. Satiato enim appetitu, qualitates ægerrimè postea concoquuntur. In ægris quidem facilè cauemus potiones auxilij prætextu dari solitas, quas offerunt improbi ueneficiorum artifices: itaque ob id laborantes morbo non perinde audentium iniurijs patent. Et hæc quidem ne facilè incauti seductique homines capiantur dolis veneficorum, ratio est, & facultas. Sed alia superest expeditior, ut suspiciosi aliqua præsumant, quæ uenenorum uires hebetent, & inefficaces irritasque reddant: cuiusmodi caricę sunt cũ iuglandibus nucibus manducatæ, & quæ cedromela uocant, id est citria, seminisque napi drachma cũ uino. Item folia calamintæ, aut creta, quæ Lemnia sphragis appellatur, pondere pari cum uino: aut rutæ folia, & nucis iuglandis nucleum: aut caricas duas, & salis callum ieiuni sumant, & nullo ueneni genere lędentur. Antidota ex uino sumpta, eundem effectum præbent: inter quę intelligitur magnum Mithridatium, & quod scinco, & quod sanguine temperatur. Quin & sæpe venenis obsistunt peculiares quidam corporum affectus certo quodam modo constitutorum, cum quadam cibi, potusq; qualitate, tum uini copia ita temperatorum, ut cum uenenis dissentiant, siquidem ingesti ueneni uires frangunt, atque iam priore alimento farctis, præclusisque meatibus, obstant, ne membratim per digestionem insinuetur. Verùm enimuero, quoniam fortunæ necessitas interdum similia discrimina peregrè agentibus adfert, absque ullis insidijs hominum, nonnihil differendum mihi de hac re necessarium duco. Iam primùm igitur culinam apparare loco subdiali conuenit, cibosque & potus in huiuscemodi loco struere. Si id fieri commodè nequit, secunda erit conditio hęc, apparandi, apponendique sub tecto. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda: frequenter enim a superioribus contabulamẽtis animalia decidunt exigua quidem, sed quæ non modicam perniciem moliantur, ut phalangia, stelliones, & alia quędam reptilia. Porrò uinaria uasa diligenter intueri oportet: nanque reptilia odore uini illiciuntur, quę interdum sorbendo, noxium uirus eructarunt, interdum verò delapsa immersaque expirarunt, & exitij causas haurientibus attulerunt. Sed hæc hactenus dicta sint, ne cauti, & prouidi insidijs pateant. Quòd si qui sua sponte, aut ex quorundam insidijs sumpserunt, auxiliari primo quoque tempore oportebit. siquidem dum comites singulorum uenenorum notæ expectantur, immedicabile fit uenenum, & paulisper neglectum, medicamentis ęgrè cedit. Quare si qui comperto se uirus sumpsisse intelligunt, & fateantur, aut eorum, qui aderant, testimonio constet, protinus ad idonea remedia transeuntes, facilè peculiari, natiuęque constitutioni restituemus. Neque enim ijs assentimur, qui prorsus auxilia in huiuscemodi frustrà adhiberi contendunt. Quo enim modo morbi, quorum causę cęcę, latentesque corporibus insident, medicinam admittunt, & quæ forinsecus incurrunt uenena, medendi rationem aspernantur? Atq; verò omnes morbi pro causarum ingruentium magnitudine, proq; antecedentib. affectionibus, qualitatibusque, quibus sit oportunum corpus, vel medicabiles sunt, uel nullis cedunt medicamentis.

camentis. Quòd si qui forsan obmutescentes, aut temulenti, aut nolentes alioqui uenenum à se egeri, nullam nobis eius cognitionem præbeant, tum protinus accedendum ad ea, quę communiter epotis quibuscunque uenenis opitulari consueuerunt. Atqui nullum magis in omnia ualens auxilium dari potest, quàm ut proximo loco uirus foràs exhauriatur, priusquàm inualescat. Quare sine mora calidum oleum ex aqua, aut seorsùm, ut uomitare cogantur, dari conuenit. Aut si oleum natura loci negat, butyrum cum aqua calida, aut malua, aut lini semine, aut trago, urtica, fœno græco, aut halicæ decocto, uicem eius exhibebit. Hæc enim non modò uomitionibus exigent ui illa sua laxatrice, aut nauseam ciente; sed aluum quoque subducent, & corporum inanitione ita aduersabuntur, ut acrimonias uenenorum hebetent. Id quod euidenter huiuscemodi argumento deprehendere licet. Esto, ut quisquam uiua calce, uel fæce, aut cantharidibus, aut alio quouis acri, corpus exulcerare statuerit, is si ipsũ oleo leniter illinat, exulcerationem non accipiet. Atqui neque uehementer adstringi corpus, neque refrigerari poterit, si antea perungatur. Quinetiam uomitus non ob id modò, quòd uacuet, & noxium humorem excernat, iuuamentum adfert; sed quòd assumptum uirus nonnunquã odore, coagulatis grumis, aut colore prodat. quippe cùm odore, & amaritudine, meconium: colore, cerussam, gypsumve: grumis, lac aut sanguinem animalis recens iugulati ostendat. Nam grauis odor regestorum, leporis marini, aut rubetæ ueneficia deprehendit: ita ut nonnulla ab ijs remedia peti possint, ad idonea singulorum auxilia transeuntibus. Oleo etiam maluæ decoctum admiscetur, aut glauciũ, aut adeps anserinus, aut pinguium carnium iura, aut lixiuium lignorum cinere factum. Vbi uerò uomitus diligenter citatus fuerit, nequid in uentre coierit, quæ hæserunt intestinis reliquiæ, clystere acri deuocentur. Facit & nitrum tritum cum hydromelite sumptum, & uina uetera liberalius epota, gallinacea iura, præpingues pisces, uetustæ carnes pinguesque, & quæ adipe aut recenti butyro parantur. Aluum nanque subducunt, uti diximus, & stomachum resoluentia, proniorem ipsum ad uomitum reddunt: & uenenorum acrimonias hebetant, atque meatus obstruentia, celerem uirium penetrationem inhibent. Quinetiam medicamenta dantur, quæ communi dote prosunt, ut Lemnia terra, agaricũ, abrotonum, irio, radix eryngij, semen pastinacæ, & calaminthæ, nardum Gallicum, castorium, ferulæ uirentis medulla, flos rhododendri, succus marrubij, laser, aut laserpitium, sagapenum, peucedani succus, aut panacis, & radix, quam magudarim appellarunt, aristolochia longa, syluestris rutæ semen, & betonicæ, q[illegible]m cestron nominant, folia. singula cum uino drachmæ pondo sumi debent. Effectum præbet polij decoctum, & seseli, & liquida pix lincta. Magnificè ferunt opem antidota, quæ in calce operis scripta reliquimus. Communis ratio præstandi auxilij ita se habet. Cæterùm ab ijs, quæ consueuerunt euenire, communia remedia sumptitari possunt. Ferè enim uires uenenorum quàm plurimorum in affectus consimiles corpus tandem redigunt. Quam ob causam plerisque communia conducunt auxilia. uaria etenim sunt uenenorum genera, communes tamen, nec multi ijdem affectus oriuntur. Neque fieri potest, ut omnes concurrentesque casus, quę symptomata uocant, unum uenenum sequantur. alioquin superuacanea fuisset uenenorum singulorum traditio, cum suis remedijs ab authoribus descripta. Neque uerò in uno eodemque promptum est inuenire, ut quis stomachi, alui, intestinorum, iecoris, renum, & uesicæ dolore uehementer crucietur, ut singultiat, erodatur, contremiscat, refrigeretur, obmutescat, conuellatur, pulsus elanguescat, spiritus difficilis fiat, ueterno prematur, uertigo obuersetur, caligent sensus, stranguletur, sitiat, sanguis erumpat, febre conflictetur, ægrè lotium reddat, torminibus uexetur, crebro uomitet, nausea prematur, rubescat, liuore sugilletur, pallescat, desipiat, stertat, uiribus deficiatur, & pleraque alia faciat, patiaturque. singula enim in generales affectus deducta, pauco numero, & communia ea demonstrant, quæ euenire consueuerunt. Quare in singulis, quæ suprà diximus, non facilè fuerit deuoratum uirus cognoscere. Nam oris & linguæ erosio, stomachi, uentris, uesicæ ac renum inflammatio, uehemens urinæ difficultas, & interdum cruoris cum eo exitus, lancinatio, & in pluribus partibus quidam adustionis sensus, non in cantharidibus modò potis reperiuntur; sed in erucis quoque pinorum, & bupreste, & salamandra. Porrò non modò eos, qui meconium hauserunt, ueterno, aut sopore premi, stertere, liuore sugillari, torpere, refrigerari, stupescere, toto corpore pruritum sentire, sensu priuari constat; sed eos etiam, qui mandragoram, aut cicutam deuorarunt. Delirium non hyoscyamus tantùm infert; uerùm etiam, quæ toxica appellantur: itidem aconitum, & mel, quod in Heraclea Pontica gignitur. Strangulatio non minus in fungis, quàm in sanguine taurino, lacte, aconito, cerussa, gypso conspicitur. In summa, difficile unum uni ueneno proprium inuenire signum, quod haustum, gustatumque uirus prodere possit: maximè, quòd hæc cæterorum etiam uitiorum, quæ in corpore exoriuntur, communia sequi solent. Cæterũ in his, quæ celeriter enecant, noxam signis forsitan indicare possis, si ad ea respexeris, quæ sumus dicturi. Sed in ijs, qui ad longas ægritudines spectant, nihil ad medendi rationem difficile, duntaxat quod pertineat ad indicia noxæ, utpote cùm uenena statim, atque præsentaneam uim illam perdiderunt, transmutata in longos affectus, communia reliquorum vitiorum remedia, compositionesq; flagitet, cùm uenefica proprietas non amplius insit. Si verò longa sit affectio, in aliquod diuturnorum morborum genus recidet, a quibus facile fuerit medẽdi rationem assumere. Sed de ijs, quæ generaliter auxiliantur, hactenus. Consequenter quæ priuatim singulis prosunt, scriptis mandabimus, si prius sigillatim exposuerimus, quæ ex singulis ordinibus exitialem, aut maleficam vim sortiuntur, vt medicinæ studiosi ea cautè obseruent, quæ ad rationem salutis scripta inueniuntur: quòd nonnulla eorum, quibus vtũtur, venenis sint commista. Incuria enim magnas adfert noxas, & sæpe cõtinuo vsu eorum, homo in perniciem agitur. Proinde animalia, quæ exitiosam vim habent, hæc sunt: cantharides, buprestis, salamandra, pinorum erucæ, lepus marinus, rubeta, & rana palustris muta, deuoratæ hirudines. Semina sunt, hyoscyamus, coriandrum, cicuta, gith, psyllion. Liquamẽta, meconium, opocarpason, thapsiæ succus, elaterium, mandragoras. Radices, quas mittit chamæleo, aconitum, thapsia, veratrum, ixia, agaricum nigrum, ephemerum, quod aliqui Colchicum vocant, quod in Colchide nascitur. Arbores, herbæ, oleraque: smilax, quam aliqui tithymalum appellant, Romani taxum: solanum manicum, quod & dorycnium dicitur: sardonia herba, quæ ranunculi genus est: corniculatum papauer, pharicum, toxicũ,

ruta

rura sylucstris, fungi. Ab animalibus, taurinus sanguis recēs, lac intus coagulatū, mel Heracleæ in Ponto genitum. Metalla, gypsum, cerussa, calx, auripigmentum, duo sandarachæ genera, spuma argenti, adarce, plumbum, & quod argentum uiuum dicitur. E liquoribus domesticis, uinum abunde post balneas potum, aut passum, & frigida aqua similiter.

Commentarius Matthioli.

Beneficium à Diosc. in posteros collatum.

MAGNUM sanè, & immensum beneficium acceptum referre debent sapientissimo Dioscoridi non solùm medici orbis uniuersi; sed etiam uniuersa simul humana natura. quippe quòd is artem medicam illustrauerit, quinque superioribus libris, in quibus infinitorum simplicium medicamentorum historiam, ac facultates miro ordine tradidit: sine quibus nullo quidē pacto ægritudines propelli possent, nullaque earum noxa deleri, quibus uita nostra cōflictatur, ac tollitur. Sed longè plura adhuc beneficia eidem accepta referri debent, quòd deinceps in hoc sexto uolumine, exactissima scientia mirabilique doctrina, ac ratione explicauerit, & quo modo quisque lethalia omnia uenena præcauere possit, & qua etiam ratione succurrat, ne eadem perniciem, uel aliquam inferant noxam, quæ prius per imprudentiam, aut malitiam, uel dolum intus in corpus assumpta fuere. Nam etsi medicamenta tam ad uniuersales, quàm ad particulares morbos, qui quotidie inuadunt, affliguntque humanum corpus, necessaria plurimùm semper extiterint, apprimeque utilia; innumeri tamen habentur morbi, qui seruata tantùm uictus ratione, naturæ duntaxat ope pelluntur. Secus autem euenit ijs, quibus uenenum exhibitum sit. quandoquidem nisi prius haustis præstantibus admodum antidotis ueneno præuenerint, uel post ipsum assumptum remedia non admiserint, rarissimè uel nunquā naturæ uiribus seruantur. Quin potius eos plerunque uita deficit, qui uenenum hauserunt, nisi quàm primùm succurratur remedijs. de quibus ita abunde, accurateq; scripsit Dioscorides, ut Galenus & grauissimus author, et medicorum facilè princeps, necnon tota posteriorum Græcorum, & Mauritanorum schola, ipsum in hoc adeò diligēter sint imitati, ut ab eo omnem huiusce facultatis doctrinam didicerint. Cuius rei amplissimus testis est Galenus lib. 1. de antidotis. Quamobrem omnibus perspicuum esse potest, Dioscoridem in hac uenenorum, æquè ac in illa medicamentorum facultate, omnium facilè principem, & magistrum extitisse. Itaque cùm in alios eius quinque superiores libros, commentarios (ut puto) non inutiles conscripserim, me equidem operæprecium facturum putaui, si libro quoque sexto commentarios adderem: præsertim cùm nouerim quàm utile sit, ac necessariū homines in uniuersum assequi tum modum, tum rationem, tam præcauendi, quàm curandi uenena, non solùm ea, quæ intus in corpus sumuntur; sed etiam quæ uenenosorum animalium morsu, uel ictu eiaculantur, & relinquuntur. Siquidem malefica uenenorum uis, adeò grauis, & potens humanæ naturæ semper extitit inimica (huic enim magis, quàm cæteris aduersatur) tantaque uelocitate suum exequitur munus, vt sæpenumero eundem præstet effectum in corporibus nostris, quem præstat uoracissimus ignis, si quando ad aridissimas peruenerit paleas. Fit enim, ut plerunque uenena, dum iubent qui sumpserunt, uel icti languent, medicos accersiri, eousque corporis humores inficiant, atque etiam principes partes, ut subinde nihil, uel parum prosint remedia, & quàm præstantissima antidota. Quapropter rectè Galenus lib. 3. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. 23. scriptum reliquit, quòd quando uenenum putredine, & erosione enecans, grauem corpori intulerit noxam, fieri quidem non potest, ut amplius uincatur, supereturque, uel uictus ratione, uel generosorum medicaminum ope. Ex hoc itaque accepi, clareq; cognoui, quòd si in hunc quoque librum sextum commentarios non scripsissem, præstantiorem, magisque uitæ humanę necessariam medicamentorum partem, intactam silentio præterijssem. Quæ quidem pars, cùm præterea a nobis ex Dioscoride pluribus antè annis in Italicam linguam uersa habeatur, ac etiam his nostris commentarijs enarrata, causa nimirum erit, qua potissimùm innumeri homines, non modò à mortiferis se tueantur uenenis; sed à morte quoque liberentur. Nam quicunque in hos nostros inciderit commentarios, qui Italici, aut Latini sermonis nō fuerit prorsus ignarus, quanquam non fuerit medicus, nō tantùm sibi ipsi; uerùm etiam alijs adiumento esse poterit. Nempe quòd usus medicamentis tum simplicibus, tum compositis ad uenenorum noxam facientibus, quorum inferius præstantiora, ualentioraque referam: quinetiam conuenientibus usus cautionibus, facilè aliquando ueneno prorsus medebitur, aliquando autē tandiu ægros uiuos traducet, quandiu diligentissimis medicis accersitis, qui non semper præstò sunt, sed magna ex parte uel longè distant, uel absunt, integrum medendi locum relinquet. Sed anteaquàm modum, ac rationem præcauendi uenena in medium afferam, nō alienum duxi ad ampliorem huiusce rei doctrinam, nonnulla in uniuersum præmittere scitu, ut arbitror, necessaria, ut sine quibus tractatio hæc diminuta, & imperfecta uideri posset.

Ratio commētariorum in librum sextum.

Veneni operatio qualis.

Primùm itaque dixerim (ut etiam Conciliator inquit in libro, quem de uenenis edidit) uenenum omne intra corpus nostrum assumptum omnibus suis facultatibus prorsus opponi cibo, quo nutrimur. Nam quemadmodum cibus in nostri corporis sanguinē uertitur, fitque in omni sui parte membris, quæ præcipuè nutrit, similis, locum illius, quod continuo in nobis exoluitur, subintrās; ita uenenum contrario modo se habens, corpus, ac membra, quibus primò adhęret (ut infrà latius dicetur) in sibi peculiarem uenenatam naturam transfert. Vnde quemadmodum animalia omnia, omnesque fructus, quæ terra parens gignit, quęque in nutrimentum uerti possunt, si à nobis edantur, in nostrum transeunt alimentum; sic per oppositum modum, uenenata intrò in corpus sumpta, uniuersa corporis nostri membra uenenata reddunt. Quippe cùm omne agens suo passo sit fortius, uenenum ui sua agendi ualida, nostram uincit substantiam, uertitque in suam uenenatam naturam, ea sanè ratione, qua ignis sua ui agendi potentissima paleas celerrimè in se ipsum conuertit, & conficit. Ob id itaque dixere antiqui rerum naturalium exploratores, quòd uenenum homines interficit corrupta corporis temperie, & compositione. Id quod maximè comprobat Galenus lib. 3. de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi in hoc, inquit, differt alimentum à medicamento, quòd hoc nostrum corpus alterat suis qualitatibus, illud uerò conuertitur, fitque substantię corporis simile. Porrò scire conuenit (ut Auicenna, & Auerroes posteritatis memorię prodiderunt) uenena in uniuersum trium esse generum; ut enim aut à plantis, aut ab animalibus, aut à metallicis exitiosam uim habent; ita inde discrimina sortiuntur. In plantis igitur eę omnes inter uenenata recensentur, quę ciborum naturę omnino repugnant, & aduersantur: quę natura non eiusmodi sunt, ut esitatę in alimentum conuerti possint. quinimo contrariam obtinent facultatem, ita ut membra iam nutrita in se ipsas conuertant. Cuiusmodi est elleborus, aconitum, cicuta, napellus, Sardonia herba, nerium, & alia quàm plurima plantarum genera, de quibus in processu pluribus seorsum agemus. In animalibus ea omnia uenena inficiunt, cuius natura humanæ prorsus aduersatur. Patet id in uiperis, aspidibus, basiliscis, lepore marino, rubeta, scorpio, phalangio, salamandra, rabidis quadrupedibus: item in morticinis carnibus, aut à fulmine occisis, aut à uenenosis, & rabidis animalibus. Cæterùm hac in re, licet nonnulli dicant uenenum cum uita animalis consumi, eo ducti exemplo, quòd cerui, lupi, apri, & reliquę feræ, quæ uenenatis sagittis conficiuntur, innocuè comedantur; scire tamen oportet, hanc regulam deficere in his, quę pestis, aut rabies, aut fulminis ictus, aut uenenosorum morsus enecat.

Venenorum genera unde.

Quando-

quandoquidem complures uidi mortuos esse, qui tantùm boues peste confectos excoriauerant, haud aliter toto corpore tumentes, ac si in hydropem incurrissent. In metallicis deniquc illa omnia produntur, venenata, quę malefica, ac lethali constant facultate. Qualia sunt argentum uiuum, auripigmentum, sandaracha, magnes, & similia. Ad hæc sciendum est venena non solùm inteficere per os sumpta, sed interdum ẽt extrinsecus applicata, uarijs ac diuersis rationibus. Porrò quę per os sumpta venena vitam adimunt, sub ciborum, aut medicinarum specie plerunque propinantur. Quæ uerò exterius tantùm admota inficiunt, ut plurimùm à venenatis, & mortiferis animalibus desumuntur. Siquidem hæc homines non morsu modò, vel ictu necant; sed visu quoque, sibilo, & tactu (vt quidam scribunt) interimunt. Quinetiam non desunt venena, quæ gustatu, olfactuq; tantùm statim hominem in perniciem agant nulla temporis mora. quæ quidem inter cætera malitiæ, & atrocitatis principem locum obtinent: quippe ꝙ secum deferãt præsentaneum interitum, ex quo nullum subinde fiat reliquum infelicibus moribundis succurrendi tempus. Cæterùm morsu, ictuque interficiunt viperæ, aspides, scorpiones, phalangia, pastinacæ pisces, rabidi canes, & alia id genus plura. Visu autem, & sibilo (vt author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, si tamen Galeni legitimus est liber) statim inficit basiliscus. Tactu alius serpens enecat, de quo agens Auicenna lib. 4. fen 6. narrat, quòd is à milite quodam hasta infixus virulentam uim per hastam transmisit ad manum, quam primùm infecit, & deinde totum corpus corrupit. Ad huiusce rei comprobationem illud sanè compertum habeo, quod in agro Tridentino euenisse scio. Nempe cùm rusticus quidam suis esset in vinetis, paruum quendam collem sæpius ascendebat, vt ibi vuarum custodiam ageret. Hinc quadam die ad collis pedem magnum, & horrendum vidit serpentem, cuius capiti supernè hastam satis longam infixit: at dum fixam feram se hinc inde fortiter contorquentem, & hastæ circumuolutam, pro viribus teneret, magno statim tremore correptus est, quo maximè deterritus uociferans, uiatores, & circunstantes colonos ad se ire rogabat. Quam uociferationem audientes, qui non longè aberant rustici, eò cursu velociter contenderunt, & ipsum ferè semimortuum inuenerunt. Cognita tamen ex occiso serpente sui infortunij causa, ad theriacam; & alia antidota confugerunt, quibus eum ad uitam reuocarunt. Veruntamen duobus annis postea is vniuersi ferè corporis stupore in lecto semper decumbens ægrotauit, & eo præsertim brachio, quo perniciosum animal hasta occiderat. Nec admodũ mirari rẽ hãc nobis licet, cùm videamus (vt etiam literis mãdauit Gal. lib. 6. de locis affectis) torpedinem marinam derepentè piscatoris manum obstupefacere, ac torpidam reddere, vbi primùm is tridente eam tetigerit. Id quod similiter efficit, transmissa per funem retis qualitate, dum trahitur in litus. Proinde id experientia docti piscatores, si dum retia trahunt, manus torpescere, tremereq; præsentiant, certò torpedinem captam sciunt, etsi longo admodum fune trahatur. Vnde illud perspicuum est, ꝙ si huiusce piscis qualitates per tridentis hastam, & retis quàm longissimum funem transmissæ ad manum, inficiunt & corrumpunt homines, eò magis id ipsum fieri poterit, si animalia ipsa, aut nuda manu, aut alia corporis parte tangantur. Idcirco manifestè constat nullum esse brachium tam validum, & robustum, quod torpedinem adhuc viuentem diutius sustinere possit. Quare admirandum sanè non erit (vt testatur Galenus libro nuper citato) ꝙ sputum canis rabidi, si humanum corpus contigerit, perinde ipsum rabie afficiat, ac si ab ipso cane esset demorsum: nam & huiusce effectus hac nostra ætate plura afferri possent exempla. Neq; etiam alicui mirum esse debet, ꝙ sputum aspidis cognomento Ptyas, omnes veneno inficiat, quos contigerit. Hoc idem similiter efficiunt quędam sæuissima venena arte conflata, tanta permeandi & penetrãdi ui prædita, ꝙ illitis (vt ferunt) sellarum pediferis, in sessorum ocreas penetrant, donec ad nudas pedis plantas perueñta, & inde per cutis spiracula in corpus ingressa, vniuersa eius membra corrumpunt, & absumunt. Horum vsus (vt audio) frequens apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ex hac autem re nullam quis capiat admirationem oportet. siquidem arteriæ corporis nostri (teste Galenus libro tertio. de simplicium medicamentorum facultatibus, ac alijs in locis) ad se intus trahunt quodcunque proximè circundat eas, dum continuè dilatantur. Id quod quotidie liquet ex inunctionibus, ac suffitibus ad morbum Gallicum paratis. quippe cędem ab arterijs attractæ, vbi argenti uiui, cinnabaris, vel sublimati officinis vocati plurimum adiniserint, sæuissima sæpe pariunt symptomata. Sunt & alia venena, quæ olfactu tantùm (vt quorundam fungorum meminit Rasis) præsentaneam afferunt mortem ijs, qui ea naribus admouerint. Huius summæ malitiæ sedem illud sanè tenere debebat, quo florem recentioribus vetonicum vocatum, Senis quidã circunforaneus infecerat, ex his qui innocuè venenũ deuorare profitentur. Quem cùm olfaciendum exhibuisset suo concurrenti in publico Senensi foro, is ex solo olfactu derepentè concidit mortuus. Pręterea venena quędam sunt, quę solo gustatu, quanquam non deglutiuntur, perimunt: id quę pręstat aspidis surdi sputum. Quo memini quosdam imprudenter infectos esse. Inter quos vidi ego rusticum in valle Anania, qui dum fœnum secaret in pratis, feram falce per medium secuit, & cùm postea capitis truncum manu cepisset, vt socijs astantibus ostenderet, vtpote qui iam feram demortuam fortasse censebat., suspensus manu truncus caput retorsit, & rustici manum sæuiens momordit. At ille credens suctu vulneri succurrere, os statim morsui admouit. Quo facto derepentè in terram cecidit, vbi illico mutus factus deperijt. Insuper sciendum est, quòd venena non vno eodemque modo, neque ab una eademque causa suos pariunt effectus. Siquidem (vt sapientes quidam memoriæ prodiderunt) quædam agunt excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant. Quædam uerò propria tantùm qualitate aut forma, quam occultam proprietatem medicorum quidam appellant, in mistis inferioribus introducta ex influxu linearum rectarum radicalium, quæ ex syderum fixorum splendore proueniunt, pro materiæ mistorum proportione seu constitutione. Alia denique vtroque modo simul agunt, nempe & qualitate elementari, & propria, quam formam specificam nominant. Porrò venena, quæ excessu tantùm suarum qualitatum operantur, suas uariant actiones, pro uarietate ipsarum qualitatum. quippe quòd vnum sit calidum, aliud frigidum, aliud siccum, aliud humidum. Quæ igitur caliditate excedunt, duobus modis perimunt. Vno, quòd intus in corpus sumpta, excalfaciant, urant, corrodantque vsque ad cor. Alio, quòd extrinsecus apposita corrodant, & exedant carnes vsque ad ossa: id quod lepori marino adscribitur. Vel quòd summè calefacientia tam intus, quàm extra corpus adurant quemadmodum euphorbium, & elleborus, donec inflammato tandem corde interimant. Frigida similiter bifariam necem adferunt. Vno modo, quòd exuberante frigiditate sua, usqueadeò corpus gelidum, stupidumque reddunt, quòd simul etiam cor congelascit, vt ijs euenire sæpius compertum est, qui opium deuorarunt. Altero, quòd obstructis ingenti frigiditate meatibus, anhelitum intercipiunt, & proinde suffocant, & strangulant, id quod præstant exustum plumbum, & fungi venefici. Duplicem & siccum venenum habet operandi modum. quandoquidem vel humidum sanguinem cordis absumant, vt calx viua: vel separent ac diuidant partes abinuicem, quousquè omnia membra ad cor usque in minimas diuidantur partes: quem effectum præbet risagallum uocatum. Humidum postremò, etsi aliqui tradant non inueniri, quoniam nullum sit humidum reperire, quod ad quartum humiditatis excessum peruenerit; oppositum tamen declaratur exemplo illius, qui nocte dum dormiret, à serpente quodam demorsus (vt Gilbertus Anglicus narrat) mortem obijt: cùmque mane à puero per brachium traheretur (sic enim arbitrabatur dominum à somno excitare) caro iam uniuersa putredine confecta, tractu illo concidit, ossibus remanentibus carne prorsus exutis. Quod certè non alia de causa contigisse potuit, quàm ab excedente veneni humiditate, quæ summa sanè inerat feræ illius dentibus. Eundem effectum præstat etiam salamandra, si in puluerem redacta bibatur, vt in processu suo loco docebit Dioscorides. Nec secus illi accidit, quem cenchris serpens momorderit. Quocirca rectè proditum est à Galeno ex

Venena quot modis mortẽ adferant.

Venenorum effectus a diuersis causis.

A qualitatib. excedentib.

authoritate Hippocratis libro primo de temperamentis, quòd cùm anni constitutio pluuialis, humida, & australis fuisset, ea potissimùm humiditas fecit, vt succedente æstate carbunculi orirentur: quibus ob corruptam venenatamq; humiditatem eousque in aliquibus brachia putruerunt, quòd denique tota hac ipsa putredine correpta, à cubitis diuisa deciderunt. In alijs verò tantã coxarum, crurium, & pedum caro putredinem sensit, quòd planè ossa carne destituta remanserunt. In alijs denique non caro solùm computruit; sed simul etiam nerui, ossa, eorum compagines, nexusq; contabuerunt. Ex hoc itaque apertè ostenditur reperiri venena, tanta humiditate exuberantia, vt homines interimere possint, vtpote quę membra putrida efficiunt: sicut argentum viuum, quod sua humiditate modum excedente, insitum cordi natura humidum sæpe corrumpit, vt quotidie videmus in ijs, qui eo vnguentis excepto se inungunt ad luem Gallicam delendam. in quibus præterquam quòd semper gingiuas, dẽtes, palatum, aliasq; vicinas partes putredine afficit; sępe etiam ubi vberius quàm par sit, inunctum fuerit, eos in perniciem ducit; quippe quod vniuerso sanguini putredinem inferat. Idq; extrinsecus duntaxat adhibitum. quanquam & id ipsum intus assumptum occidit, si modum quendam excesserit, vt libro superiore tradidimus. Siquidem præ nimia sui frigiditate vitales spiritus, cordisq; substantiam congelat. quod cuidam seplasiario; qui illud imprudenter biberat, euenisse narrat Conciliator Petrus Aponensis. Hoc igitur modo, alijsq; prædictis suos venena præstant effectus, quæ suis modum excedentibus qualitatibus mortem hominibus adferunt. Cæterùm venena, quę propria sui facultate, vel (vt dicunt) propria forma enecant, id non efficiunt, ꝙ caliditatis, frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis modum excedant, sed ꝙ id peculiare à natura habuerint ex influxibus à radijs (vt suprà diximus) quorundam syderum fixorum prouenientibus, quæ ea humanæ naturæ prorsus aduersa genuerunt. Hæc propterea etsi tam pauca quantitate sumantur, vt vix sentiantur; tanta tamen est eorum malefica, atroxq; vis, vt breui tempore tantum augeantur, in se ipsa corporis humiditatem conuertendo, ꝙ postea quasi horæ momento dissoluunt, & ad mortem trahunt homines, à quibus hausta fuerint, quemadmodum aconitum, napellus, & toxicum facere consueuerunt. Id quod optimè nouit Galenus libro primo de semine, vbi rem explicauit his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi in animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat. Nec secus fit curatio, quæ per venenorum remedia, & antidota adhibentur, quæ alexipharmaca nuncupant, quæ contraria lethalibus alteratione totum etiam ipsa corpus immutant, non sanè quòd substantia ipsorum per totum penetret corpus (neque enim potest tam paucus succus tam breui tempore corporis interdum maximam molem replere) sed qualitatis diffusione, qualis & extra nos a solis fulgore in ambientem aerem, & in nobis tum à corde in arterias, tum à cerebro in neruos fieri conspicitur. Et lib. 5. cap. 19. de simp. medic. facul. idem inquit. At medicamenta sunt quæ tota essentia nobis cõtraria sunt. proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. hæc Galenus. Ex quibus facilè constat, ipsũ velle ꝙ antidota non secus atque venena agant in corpora nostra. Idem Galenus tertio simpl. med. censu cap. 12. in prædictorũ testimonia ita scriptum reliquit. Medicamenta erodentia, & putrefacientia etiamsi quantitate minima sumãtur; omnino tamen corrumpunt, quia uidelicet, quę putredini obnoxia sunt, calore, humiditateq; putrescere solent. Atqui calidus, humidusq; sanguis est. Itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo etiam pòst tempore, à quo sumpta sunt, nonnulla interimũt, potissimùm quę crassa, terrenaque essentia sunt. hactenus Galenus. Sed ad antidota redeamus. Vbi sciendum est, ꝙ ex his ea tutius operantur, quæ præcauendi gratia antea assumuntur, quàm quæ pòst: nam vt venenum, quanquam efficax, nihil aut parum nocet ijs, qui prius se antidotis muniuerunt (vt contigit Mithridati) ita pari ratione nullum, aut paucum adferunt auxilium, quæ postea exhibentur, nisi sępius, maioriq; quantitate sumantur, vt in corporibus maius eorum vis capiat incrementum. His adstipulatur Galenus libro primo de antidotis à principio, sic inquiens. Mithridatica antidotus, itemq; theriaca non eam vim habent post venenum accepta, quam ante sumpta habuissent. nam portio antidoti quæ prius, & semel hausta tutum à morte quempiam pręstitisset, ea venenum subsecuta nisi ob quadruplum, quincuplumve aucta, non iuuabit: neque id semel tantùm, sed bis singulis quibusq; diebus hausta, faciet. hactenus Galenus de his disserens. Cæterùm venena, quæ & manifestis, & occultis simul qualitatibus agunt, id præstant utroque modo, quo prædicta duo. quemadmodum agit euphorbium, quod licet venefica vi, quã ab excessu caliditatis obtinet, inficiat; inficit tamen & ui alia quæ à propria sui forma, & latente qualitate procedit. Cuius rei illud indicium est, quòd exhibita theriaca, cuius proprium est ea omnia superare venena, quę propria forma & tota specie operantur, efficacissimè ualet aduersus euphorbium haustum. Quòd si sola excedente caliditate euphorbium noxam inferret, tantũ abest, vt theriaca, quæ non parum caliditatis obtinet, auxilio futura sit, vt etiam illius noxam foueat, & augeat. quod tamen nõ facit. Scire etiamnum conuenit non omnia venena cor primùm petere, & illi noxam inferre. Siquidem reperiuntur, quibus ita natura comparatum est (id enim claret experientia) vt intus assumpta separatim noceant vno tantùm corporis membro, alia verò alteri. quemadmodum etiam sunt medicinæ, quarum aliæ præcipuè cordi optitulantur, ut crocus, hyacinthus. aliæ cerebrum, & caput iuuant, vt smaragdus, stœchas, betonica: aliæ ventriculo præcipuam opem ferunt, sicuti corallium, cinnamomum, gingiber. aliæ denique alijs corporum membris auxiliantur. Idcirco Galenus libro de theriaca ad Pisonem: Sunt (inquit) plura medicamenta, quæ quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatoria herba auxiliata est: glans vnguentaria (myrobalanon vocant) lienem adiuuat: saxifragon, & betonica renibus pulchrè faciunt: similiter alia aliarum (vt experientia obseruauimus) propria sunt medicamina. Tales igitur proprietates in venenis quoque reperiri affirmauerim. quandoquidem planè constat cantharidas præcipuè noxam inferre uesicę, cicutam cerebro, leporem marinum pulmoni, & alia item alijs corporis membris particularibus, vt in hoc libro melius, latiusq; ostendemus, ubi de singulis seorsum agemus. Id quoque non latuit Galenum, ut loco iam citato eius uerba apertè testantur, dum ait. Sunt nonnulla venena, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim vitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis vesicam peculiariter afficit. Porrò non ignorandum, quòd etsi uenena hæc (vt adnotat Gentilis) natura insitum habeant, vt seorsum unumquodque membrum determinatum lædant; non tamen propterea fit, quin noxam etiam cordi communicent. nam si secus esset, neminem sanè interimerent. Quambrem haud mihi displicet eorum sententia, qui ideo uolunt omnia venena perniciosa esse, quòd cordis facultatem opprimant. Siquidem parum refert, an illud efficiant, quòd primo cor ipsum opprimant, aut aliquo alio mediante. Huius rei manifestam fidem facit Galenus libro. 5. cap. 1. de locis affectis, ubi sic habet. Quænam ipsi cordi propriè vel primariò affecto superueniant accidentia: quænam verò ipso cæteris partibus consentiente, id ex ijs intelligi potest, quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iam declaratum est innati caloris cor uelut fontem esse, neque animal mori omnino posse, ni cor afficiatur. hæc Galenus. Cæterùm illud etiam in disputationem venit, nunquid fieri possit, vt uenena in diem exhiberi possint, & certis occidere temporibus, hoc est, quòd certo, & præfixo tempore mortem adferant: exempli gratia in uno mense, vel pluribus, vel ad annum vsque, non celerius, neque tardius determinato tempore. Qua in re inprimis auscultandus est Theophrastus grauissimus, & antiquissimus author, qui libro. 9. capit. 16. de historia plantarum de aconito differens, ita scriptum reliquit. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit, videlicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Pessimè illos de uita discedere volunt, qui plurimum temporis resistere possint; paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse

A forma propria.

Antidotorũ actio.

Ab utrisque simul.

Venena diuersa mẽbra petunt.

Vtrum uenena in statum diem interimere possint.

10 20 30 40 50 60

turno esse necesse. Facillimè illos, qui confestim obeunt. hæc Theophrasti sententia. Veruntamen omnes ferè rei medicę studiosos in hanc conclusionem conuenire reperio, quòd quanuis in venenorum numero inueniantur (vt Theophrastus inquit) quæ celerius, & quæ tardius interficiant; non propterea tamen pręsciri potest terminus certus, & dies, quo mortem inferre debent, vt quidam existimant. Nam quòd venena citius, aut serius occidant, non tantùm ex innata & propria eorum vi prouenire censent; sed etiam quòd magis, vel minus resistat eius natura, qui venenum assumpsit. Id autem planè docet experientia: siquidem cõstat idem venenum eodem pondere, vel eadem quantitate diuersis natura exhibitum, alios in hora tantùm perimere, alios in quatuor horis, alios in die, & nonnullis nisi paruam afferre noxam. Id quod etiam quotidie experimur in medicamentis, quę ad deijciendam aluum exhibentur. quandoquidem idem medicamentum eodem pondere, vel quantitate à diuersis hominibus acceptum, in aliquibus suum celeriter præstat effectum, in alijs tardè, in aliquibus parum efficit, in alijs nihil, in aliquibus citra omnem molestiam deijcit, in alijs verò magno cum labore. Neque tamen id alia de causa accidere manifestum est, quàm ex uario, disparíq; ægrotantium temperamento: quod non ita ad vnguem deprehendi potest, vt certò sciri possit, quandiu innatus eorum calor veneno resistere valeat. At quanuis concedi possit, quòd quis adeò peritus ueneficus reperiatur, ut ex longa experientia, ac pariter scientia tam exactè naturam, & robur vitalis facultatis calleat in vnoquoque homine, vt conijcere possit, quousque perdurare valeat, vbi venenum illi sua arte pręparatum exhibuerit; non tamen propter hoc is determinatè scire poterit diem, neque horam mortis illius, qui venenum assumpserit. non enim fierit potest, nisi diuino iudicio, aut afflatu, vt aliquis medicus, vel philosophus adamussim expendere possit, ac metiri, quantum humidi substantifici, quantumq; caloris innati in quocunque sit corpore, præsertim quòd non semper in eodem statu persistant principes facultates: quo fit, vt quispiam modò plus, modò minus fortis appareat. tum etiam quòd corporis temperamentum plurimùm immutent causę extrinsecę, quas Gręci προκαταρκτικὰς vocant. Adde etiamnum quòd antidota, quę a medicis huiuscemodi venenatis continuè propinantur, etsi ueneni uim ob sui contumaciam superare nequeant; impediunt tamen, ne id tam breui tempore perimat. Vanum igitur crediderim esse, quod internas nostri corporis facultates, ac functiones possint (vt quidam rentur) indicio duntaxat ita exquisitè expendi, vt lance expenditur crocus. Atqui scire etiam oportet, quòd etsi hoc magna ex parte euenire possit naturę ipsius robore, in hoc magis, in illo minus existente; eo etiam tamen prouenit, quod aliqui cõstent arterijs, quibus uenenum in cor fertur, admodum angustis, alij contrà admodum amplis. Nanque uenenum ubi uias latas expeditasq; inuenerit, non solùm celeriter permeat; sed longè etiam facilius vnà cum aere prouehitur, qui cordis refrigerio continuè ingreditur. Id quod ijs minimè contingit, qui propterea quòd cor minus calidum obtineant, arterijs potiuntur longè angustioribus, quin & spirituum vitalium facultatem ualde imbecilliorem habent. Quocirca Galenus tum tertio simplicium medicamentorum censu, tum libro secundo de alimentorum facultatibus, tradidit cicutam hominibus in cibo lethalem esse, sturnis autem nutrimentum. Quandoquidem hi arterijs adeò angustis præclusisq; constant, ut nullo pacto per eas ad cor lethalis cicutæ vis, progredi possit. quanquam hoc de frigidis potius, quàm de calidis venenis intelligi debeat. Huc illud scitu dignum accedit, quòd persuasu difficillimum est, venena, quæ ab impijs veneficis in diem exhibentur, alterius generis esse ab his, quæ suarum tantùm qualitatum excessu perimunt. Nam quæ propria forma ac vi necant, in minima etiam quantitate exhibita (vt Galenus inquit) difficilè cohibentur, quin breuissimo tempore lethale munus obeant suum. Non desunt tamen, qui pro certo affirment, quæcunque venena adeò temperari posse, vt illa celerius, hęc tardius interficiant. quibus equidem refragari non ausim, cùm sciuerim admiranda admodum esse secreta naturæ. Quæri præterea solet, num fieri possit, vt quis ita ueneno assuescat, minimum quid de eo quotidie aßumens, vt eo tandem innocuè nutriatur, quemadmodum Rufi testimonio scribit Auicenna, olim puellam nutritam esse veneno, ea tantùm ratione, vt reges quosdam, & principes (quòd formosißima eßet) qui secum rem haberent, inficeret. Qua in re dixerim ego, quòd etsi non desint, qui hoc fieri posse asserant: nunquam tamen ipse adduci potero, vt credam humanum corpus nutriri posse veneno, & præsertim napello, quo plerique rem exponentes eam puellam nutritam eße interpretantur. Siquidem ea historia Arabicas potius fabulas imitatur, quàm rem aliquam, quæ omnibus naturalis philosophiæ rationibus comprobari possit. Quamobrem constat Gentilem Fulginatem in hoc Auicennæ loco adnixum quidem fuisse, vt hanc opinionem seruaret integram. quòd nimirum fidelis cuiusque expositoris esse debet. Nam postquàm eam sententiam validis, verisq; rationibus primùm improbasset, denuo (vt assolent) Auerrois, Diniq; authoritate innixus, Auicennæ, & Rufi opinionẽ probare non dubitauit quibusdam argumentis, quanuis nudis, & infirmis. Quorum illud videtur fortius esse, vbi autoribus magis, quàm rationibus addictus inquit, Aequum non esse, quòd authores tam graues, tamq; sapientes, mendaces vocentur, vaniq; habeantur. quippe quòd certò crediderit ipse Gentilis Rufum, itemq; Auicennam in veram historiam hanc rem recepisse, non autem in fabulam. Sed quoniam superuacaneum duco in hoc conterere tempus, longa contradicendi oratione, præsertim quòd venenorum medelæ ea nullam aut paruam afferat vtilitatem: ideo relictis alijs, in Galeni sententiam facilè deuenio. Qui tertio simplicium med. censu cap. 18. tradit venena calida, & sicca (qualem esse napellum quo puellã illam nutritam volũt, non ambigo) nullo modo posse in nutrimentum redigi, etiam quòd in quantitate minima sumantur: tametsi frigida venena quãdoque in alimentum uertantur. Quandoquidem hæc (vt idem author est exemplo cicutæ, papaueris, hyoscyami, & mandragoræ) non sui natura interficiunt, sed qualitate duntaxat frigida. Quibus adijcit ipse Galenus historiam anus cuiusdam Atheniensis, quæ cicutam in cibo sumebat nullo sanè detrimento accepto. Ea enim (vt idem scribit) modicæ primùm quantitati assueuit, mox in dies pluri, donec ex magna etiam quantitate, quæ illi in nutrimentum conuertebatur, nullam percipiebat noxam. Ex quo palam fit, Galenum non admittere, quòd venena calida nutrimento esse poßint. Id quod minus etiam illis concedit, quæ propria specie, aut occulta causa, veneni naturam sortiuntur. Inter quæ principem locum obtinet napellus. Quare longè aberrant nonnulli interpretes, vtpote qui illud napello tribuant, quod planè cicutæ reddidit Galenus: itaque fit, vt (quæ eorum inscitia est) historiam hanc confundant, Galeni verba peruertant, atque rem malè interpretentur. Quo etiam in errore deprehenditur Auicenna: nisi interpreti error fuerit adscribendus. Quòd postremò veneni facultas (vt quorundam opinio est) iam concocta, & in illius adolescentulæ substantiam conuersa, potuerit ex anhelitu in alios transire, ac eos subinde inficere, sanè perridiculum videtur, atque euidentius falsum, quàm vt pluribus explodi mereatur. Cæterùm quoniam non desunt animalia, quæ natura cibis victitant venenosis, atq; ex ijs nutrimentum capessunt, sicut (Galeno authore libro 2. de alimentorum facultatibus, & 3. simplicium medicamentorum) sturni cicutam depascuntur, & coturnices ueratrum, & vt nos quoque quotidie vidimus, anates, quæ in stagnis, & paludibus uiuunt, bufones aquaticos deuorant, & ijsdem nutriuntur, ciconiæ venenosis, & mortiferis serpentibus, & gallinæ interdum scorpionibus, araneis, serpentibus, & alijs id genus venenatis animalibus; ideo inutile non fuerit scire nunquid huiusmodi animalia, quæ venenosis vescuntur, ab hominibus cibo accepta inde venenum inferant, eoque inficiant. Hac in re plerosque inuenio, imò ferè omnes recentiores, qui de venenis scripserunt, firmiter asserere, quòd si huiusmodi animalia edantur, non modò veneno non inficere poßunt, sed nullam prorsus inferre noxam: quin potius corpus nutrire, non secus atque alia. quippe quòd constet (vt dicunt) ea in suam naturam venenatos cibos reddere. Quæ ratio, & opinio etsi non absurda, neque incongrua videatur; tamen crediderim, quòd

Vtrũ quis assuefieri possit vt venena innocuè sumat.

Vtrũ animalia, quæ cibis venenosis uictitant, exitio sam vim retineant.

rim, quòd licet venenum concoquatur, & transmutetur in eorum animalium substantiam, quorũ id perpetuus cibus est, non tamen esse possit, quin caro quę ex eiusmodi fit alimento, si edatur, omni prorsus careat nocumento. Quinimo putauerim, quòd si ea in frequentiorem cibum venerint, possint quandoque morbos seuissimos excitare, & subinde necem inferre. Siquidem huius rei nobis testimonium præbent Dioscorides, & Galenus. quippe qui pariter affirment lac, quod nil aliud est, quàm sanguis bis coctus, ex animalibus emunctum, quæ scammoniam, aut veratrum, aut tithymalum depascantur, potum mirificè ventrem deijcere. Ex quo omnibus perspicuum est, quòd omnes in vniuersum plantæ, quibus vis deiectoria, & perniciosa inest, quanuis sępius concoctę fuerint, non prorsus tamen suam deijciendi, ac necandi facultatem deperdunt. Id quod similiter manifestum deprehẽditur in turdis, qui iuniperi baccis vescuntur. item in gallinis, quæ deuorant absinthium. Quandoquidem illorum caro iuniperum non mediocriter redolet gustatu: harum verò non paruam absinthij amaritudinem refert. Ab his itaque edocti medici diligentissimi mandant nutriendas esse capellas herbis accommodatis, ubi animus fuerit earum lac exhibere hecticis, aut alijs alio morbo affectis, quibus tamen conueniat. Hoc quoque testatur Galenus de uipera sermonem habens lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus. Ibi enim de dipsade differens, se non ignorare memoriæ prodidit, animantium carnes alterari à cibo, & alimento, quod capiunt. Quare ut summatim quod sentimus dicamus, nullo modo huiusmodi animalia in cibos admittenda esse putauerim, quanuis à nonnullis frequenter recipiantur. Illud porrò sciendum relinquitur, quòd nonnunquam venena, quin & medicamenta uenenata tam interius sumpta, quàm exterius apposita morbis succurrunt, qui aliud curationis genus non admittunt, interdum etiam aduersus alia uenena theriacæ vicem supplent. Nanque apertè videmus, quòd vbi quispiam afficiatur diuturnis vigilijs, aut suffocanti destillatione, aut mensium profluuio, aut dysenteria, aut coli dolore, aut renum, aut vteri, vbi alia non contulerint medicamenta, si opium, mandragora, hyoscyamus, vel antidota aliaq; composita medicamenta, quæ hæc exceperint (sunt enim talia in officinis semper parata) exhibeantur, sępenumero ęgros à morte uindicant. Quemadmodũ etiam si scammonium, colocynthis, turpetumq;, & alia id genus deijcientibus pharmacis addantur. Nam quanuis hæc omnia malefica qualitate polleant; in contumacibus tamen morbis & curationi refragantibus, tantam afferunt vtilitatem, vt ęgris deperditam ferè salutem reuocent. Cantharides præterea ad morsus canum rabidorum vtilissimè exhibentur. euphorbium scorpionum ictibus medetur, & scorpiones ipsi suis ictibus remedio sunt. Sicut etiam vipera, dempto capite, & cauda, contusa, & imposita suos sanat morsus, ut latius infrà suis locis dicemus. Sed priusquàm ad particulares curationes descendamus, disseremus Dioscoridem secuti, quomodo, quòve artificio à veneno ij pręseruari possint, qui perpetuò veneni timore premuntur. Quin & rationem docebimus succurrendi ijs, qui iam venenum hausissent. Atque huc omnia præstantiora remedia afferemus, tam quę simplicia sunt, quàm quæ composita, non solùm à veteribus inuenta, atque experimento comprobata, sed etiam à clarissimis quibusdam recentioribus. De quibus probatis antidotis, etsi pollicitus sit Dioscorides se omnino traditurum in vltima huiusce voluminis parte, pollicitis tamen non stetit, ut 34. huius libri capite conspicitur, vbi excusatione vsus, mutati consilij rationem reddidit. Verùm ut iam ad rem nobis propositam accedamus, primò modum aperiam, quo homines suspiciosi veneficia præcauere possint. Plerique igitur sunt, qui putant, non paruam esse principibus cautionem, mandare ministris, vt edulia, quæ pręponuntur edenda (mos iste hodie frequentissimus est) prius degustent. Quę tamen res in suspicione veneni tribus manifestis de causis nihil, aut parum ęstimanda videtur. Siquidem si pincerna, siue qui cibos suis dominis apponunt, veneficium committere decreuerint, se ipsos facilè prius pręparare possunt ualentissimis antidotis, veneno illi accommodatis, quod exhibere in animo est. Vnde sibi ipsis pręcauebunt, dominum autem interficient. Ex quo satis liquet nihil prodesse ad præcauendum, quòd pocillator in seruatæ fidei signum domino præbibat, & eduliorum dissector pręcomedat. Adde deinde, quòd quanuis ille, qui edulia ministrat, mensæq; apponit, à coquo veneficium faciente deceptus cibos uenenatos prægustando assumat; eorum tamen adeò modicam quantitatem pręgustat, vt nullam, aut paruam eo temporis momento possit molestiam percipere. Vltima accedit ratio, quòd ferè omnia uenena, quæ vt interimant cibarijs admiscentur, ea arte, eoq; ingenio parata sunt ab impijs, & scelestis veneficis, vt non nisi temporis interuallo suum triste perficiant opus. His igitur de causis illud liberè proferre non dubitauerim, quòd nullam meliorem, ac tutiorem præcautionem sibi comparare possunt principes, quàm curare, vt uitam christianam, & integram ducant, iustitiamque regant, ita vt populi eos venerentur, pariter & timeant. Curent deinde, vt ministros habeant, quorum manibus edulia administrantur, non ignobiles, nec obscuro loco natos, sed præclara è stirpe genitos, fideles, nec auaritię addictos, neque inuidos, & qui diu antea uita ac moribus probati sint. In quos præterea debent frequenter non parua conferre beneficia: ita enim semper gratos & fideles ministros habebunt. Quin & medicos sibi adiungant, qui medicę materię peritissimi habeantur, vt antidota, quę contra uenena parantur, quemadmodum sunt theriaca, & antidotus Mithridatica, ex legitimis, non ex adulterinis simplicibus medicamentis, per se ipsos (ut ipse faciebat Galenus) componere valeant: nam si hęc legitimè parata fuerint, haud dubiè poterit unusquisque facilè venena pręcauere. Ex his certè maius percipient emolumentum, quàm si mille alijs præcautionibus uterentur. Nec minor sanè cautio adhiberi debet, vt uasa ex auro & argento conflata, munda, nitidaq; eruentur, & hominum fidelium manibus committantur. quandoquidem in eiusmodi pretiosis uasculis, quorum apud principes quosque pręcipuus est usus, uenena facilius abduntur, quàm in uitreis aut fictilibus uitro circumlitis. Sunt nonnulli ex recentioribus, rerum prorsus imperiti, qui (si uerum fateri liceat) eò dementiæ deuenerunt, vt præceperint in liquatum igne aurum, vel argentum, ex quo vasa confici debent, theriacam, aut Mithridatis antidotum, & alia adiungi debere, vt ascita inde antidoti facultate, venenis repugnent. Sed quàm absurda, ridendaque sit horum opinio, ij dijudicent (ea enim est, quæ non indigeat clariori reprobatione) qui mediocrem etiam rerum naturalium, ac metallorum præcipuè peritiam sunt assecuti. Cæterùm supellectilium non negligenda cura, vt scilicet vasa, quibus ciborum condimenta reponuntur, clausa, & cooperta seruentur, vt neque aranei, neque scorpiones, nec aliquod virulentum reptile, vel insectum ingredi possint. Admonet Dioscorides, ut etiam vasa vinaria diligenter clausa custodiantur. nanque viperæ summo vini amore alliciuntur, quæ si vasa aperta offenderint, eò facilè contendunt. Quo fit, vt interdum bibendo exitiosum virus eructent, interdum verò in uino immersæ expirent. Quamobrem Aristoteles libro. 8. capit. 4. de historia animalium, quosdam viperas vino in fictilibus ad sepes disposito venari, & eas ebrias capere, memoriæ prodidit. Galenus item libro 11. simplicium medicamentorum eam narrat historiam, quam nos libro secundo in viperarum mentione retulimus. nempe de illis uiperis, quę sponte se vino immerserunt, vnde etiam sibi mortem consciuerunt. Quo vino duos homines elephanto affectos sanitati restitutos esse, idem est author. Quibus ex verbis palàm est Galeni testimonio, vinum in quo sint extinctæ uiperæ, noxium non esse, quinpotius adeò salutiferum, vt efficacissimè elephantiasin curet. Quod tamen Dioscoridis sententiæ refragari videtur. nisi dicamus uipereum uenenum elephanto laborantibus præstans esse auxilium. cæteris autem exitium. Qui item in ueneni suspicione uersantur, cibos uitare debent, qui candido, vel oleraceo colore fuerint: necnon etiam ab his abstinere, qui ex animalium sanguine parantur. Siquidem albedine, venena quædam metallica facilè occultantur: cibis herbaceo colore, uariæ lethales plantæ commodè admiscentur: sanguini etiam animalium, quibus uescimur, commodissimè uenenatorum sanguis inseritur. Illud etiamnum apprimè utile atque necessarium esse duco, ut coqui, & reliqui culinæ inseruientes, non modò fideles sint, &

Venenũ quãdoq; morbis. & alteri ueneno remedium est.

Modus pręcauẽdi venena.

Pręcautio uulgaris explosa.

Absurda quorundam opin.

les sint, & incorrupti; sed etiam mundi, cauti, ac prouidi, ne vllus veneficorum insidijs relinquatur locus: tum etiam vt sciant rectè diligenterq; custodire cibaria, vel aliud vnumquodque, quod in ciborum vsum reponitur. Sed præcipuè diligenter animaduertant, ne in culinaria vasa, quæ super, vel circa focum edulijs referta resident, venenatum aliquod animal à tecto per caminum decidat, vt quidam exigui asp ides, qui sub tectorum tegulis, & contabulamentis se recipiunt, phalargia stelliones, scorpiones, & similia. Nanque Florentiæ (vt Nicolus est author) cœnobium monachorū veneno infectum est, quòd araneus niger admodum in olla decidisset, dum coquerentur iuscula. Ad hęc principes maximè curent oportet, vt perquàm fideles habeant cubicularios. Nam (vt superius dictum est) quodam veneni genere cubilia, interulæ, cæteraq; vestimenta infici possunt. Quare nonnulli facere solent, vt diu, priusquàm vestes induant, eas manibus pertractent serui. Quin & pueris similiter iubent, vt sæpe equis insideant, ijs super sellis, quibus ipsi vti consueuerunt. Tū ēt stabuli præfectis mandāt, vt tam cautè sellas habenasq; recōdant, vt ignotis, & his quibus fidendum non sit, eas non intueri, ne dum tangere liceat. Insuper illud scire cōuenit, quòd quędam res simplices sunt (vt pleriq; inculpatæ fidei medici fatentur) quæ sua peculiari naturæ dote presens venenum signis manifestant. Inter quas cornu, seu lingua, quam serpentis linguā uocant, refertur, quæ (vt Cōciliator Petrus Aponēsis tradit) præsente napello, aut vipera, aut pardis felle, exudat: quod tamen non prodit, cæteris venenis præsentibus. Sunt alij, qui pro certo tradunt, prassium lapidem, quem Plasma vulgus appellat, statim splendorem amittere, vbi in præsentia veneni cuiusque fuerit. Addunt præterea, quòd si lapis ranę terrestris anulo aureo inseratur, ita ut is digiti carnem contingat, quàm primùm præsenserit adesse venenum (si credimus his, qui hoc scriptum reliquerunt) tanta digitum afficit caliditate, vt carbonem accensum, ipsumq; digitum vrentem præ se ferat. Quibus sanè etsi parua, mea quidem sententia, sit adhibenda fides; ea tamen, quò omnibus satisfiat quantum potest, non duxi silentio dissimulanda. Non desunt etiam, qui contra lethalia venena pollere contendant sigilla quędam, siue characteres, siue imagines, quomodocunque eas appellare libeat, præcipuè si collo suspensa gestentur, vel digitorum anulis inserantur. Quocirca prodidit Albertus libro imaginibus dicato, quòd si Serpentarij imago cum suis stellis cuiuis lapidi pretioso insculpatur, eam vtilissimè gestari aduersus omnia venena, eaq; presertim, quæ venenosorum animalium ictu vel morsu relinquuntur. Proinde Petrus Aponensis scriptum inuenisse tradidit in quodam libro, quem reges Persarum olim habuisse refert, quòd si in hematite lapide sculpatur homo genibus flexis serpente cinctus, cuius caput dextra teneat, caudam verò sinistra, & lapis ille anulo ex auro purissimo confecto inseratur, gestatu hominem à quocunque veneno tuetur. Quę imago si modò aliquem prēberet effectum (non enim hac in re certi quicquam proferre ausim) mea fert opinio, quòd tempore, quo sculpitur, necessaria sit quarundam stellarum obseruatio, à quibus ea vis influat in sculptam imaginem. Porrò tradidere sapientum veterū nonnulli, reperiri pretiosos lapides, quibus solis à natura largitum est, vt venenorum malitiam efficacissimè dissoluant, & destruant. Ob id itaque scriptum reliquit Albertus cognomento Magnus, adamantē orientalē gestatum brachio sinistro inter humerū, & cubitum adnexū, omnium venenorum vim demoliri. Id quod etiam idem tribuit achatæ, hyacintho, & sapphiro oriētali. Alij eandem facultatem assignant smaragdo, alij lapidi, quem in capite draconum inueniri tradunt, vnde draconitis nomen accepit. Cęterùm (vt ingenuè fatear quod sentio) parum fidendum esse crediderim his suspensionibus. quippe quòd nunquam uiderim huiusce rei experimentum tam clarum, vt syncera fides adhiberi possit: quamuis illud facilius persuaderi possim, quòd smaragdus, hyacinthus, achates, sapphirus lapides in tenuissimum puluerem redacti, possint per os sumpti veneno infecto sæpe liberare: vtpote qui eam sortiantur naturam, vt cordis viribus subueniant. Sed quòd gestati lapides veneni assumpti uim, atque actionem inhibere valeant, non ita facilè adduci potero, vt credam, sicut credunt aliqui, & ita imaginantur esse; nisi prius notabile ex his experimentum viderim. Nemo præterea non poterit (vt in hac præfatione scriptum reliquit Dioscorides) innoxia irritaq; uenena reddere, si medicamenta tam simplicia, quàm composita præsumpserit: quę uiribus præstantissimis polleant, quibus pòst assumpta venena facilè valeant superare. Simplicia autem medicamenta Dioscoridi comprobata, sunt caricę cum iuglandibus nucibus esitatę, citria mala cruda manducata, napiq; semen ex uino potum. Item calaminthę folia, & Lemnia sphragis, quam summis laudibus extulit Galenus: sed quę pro singula uice drachmæ pondus non excedant. Idem similiter summis laudibus commendauit rutę folia, cum nucis iuglandis nucleo accepta: quin & duas caricas, salisq; momentum. Ex cōpositis autem non immeritò cæteris antidotis Mithridatium antecellere scribit. quandoquidem ex frequenti eius usu (ut ex antiquorum monumentis accepimus, atque etiam à Galeno libro primo & secundo de antidotis memorię proditum est) usqueadeò se innoxium prębuit ueneno Mithridates Ponti rex, vt cùm uellet sibi necem ueneno consciscere, ne se Romanis dederet, nullum ex assumpto ueneno percepit incommodum. Qua in re postea Galenus theriacham pręstantiorem esse tradidit, asserens fieri non posse, ut ijs uenenum ullum noceat, qui eam quotidie fabę Aegyptiæ pondo sumere consueuerint, quomodo suo tempore Aurelius Antonius Imperator facere solebat. Cęteri posteriores, qui Dioscoridem, & Galenum secuti sunt, presertim Arabes, & ipsi ad idem castaneas plurimùm valere tradiderunt: quin & mespila, pistacia, allium, raphanum, & nuces Ponticas addiderunt, omnibus his tamen optimam theriacam preferentes. Et hęc hactenus dicta sufficiant de modo precauendi uenena. Reliquum est, ut curandi ordinem ac rationem ineamus, qua ijs succurrere possimus, qui cibo aut potu uenenum sumpserint. Primùm igitur (ut paucis etiam superius dictum est) scire conuenit, quòd ingestum intus uenenum, non statim, ut quidam uolunt, ad cor ipsum contendit, quin prius alias internas partes percurrat, & lędat, & sanguinem inficiat. Sed quia maxima pollet agendi ui ob propriam sui formam, uel temperamentum, quam obtinet atrocissimam, quancunque corporis humani partem contigerit in suam uirulentam conuertit naturam, & ita eousque procedit multiplicando, inficiendo, atque sanguinem cum reliquis humoribus in uenenum uertendo, quousque accessoria quantitate adauctum, cor ipsum attingat, quod tandem breui tempore in uenenatam speciem transmutat. Hinc deinde fit, ut spiritus uitam fouentes, loco proprio ac naturali expulsi, suam sedem cedant ueneno: atque ita subinde corpus spiritibus, & uita simul destituatur. Illud prēterea non ignorandum, quòd arterię vnà cum cordis uentriculis (quibus natura datus est motus dilatationis, & constrictionis, ut ex illo quidem attrahatur aer circundans, quo indiget cor ad refrigerandum summum spirituum uitalium calorem: ex hoc autem pars aeris fuliginosa expellitur, pro cordis item refrigerio) quemcunque flatum extrà offenderint, intus attrahunt, ita ut arterię, quamuis minutissimę, quæ per totum corpus disperguntur etiam sub cute, per meatus quos habent, aerem nos circundantem attrahant, ipsumque prouehant ad cor, quod quidem postea per easdem uias calorem fumumque superfluum reijcit. Quo fit, ut si nos circundans aer fuerit infectus, uenenatus, & perniciosus, ea ratione dicta cor ipsum inficit, atque corrumpit. Idque non euenit propterea quòd arterijs atque cordi natura insitum sit, ut uenenum attrahat, sed quòd aerem continuò inspirent, quo mediante natura etiam repugnante sua, uenenum quoque trahunt. Hinc itaque est, quòd quidam, dum (ut contingit) somnum caperent sub arboribus uenenatis, ceu taxo ac nerio; uel humi cubarent super plantis noxijs, uelut napello, & aconito, uel propter uirulentorum serpentium specus quiescerent, imprudenter uenenum contraxerunt, non alia de causa, quàm ex aere loca illa ambiente, plantis illis uenenatis infecto, & specum uirulento spiritu. Cęterùm iam tempestiuum erit ad generalem eorum curationem accedere, qui ueneno infecti sunt, eorumque præcipuè, in quibus non adeò manifesta signa conspiciuntur, ut quòdnam sit assumpti ueneni genus, dignosci possit. Nullus itaque medicus

Quę res uenena prodāt, quęq; suspensę eisdem aduersentur.

Præcautio ex medicamētis.

Ratio curandi uenena.

que medicus ingenio præditus est, qui non protinus videat & intelligat ex sæuis accidentium incommodis, quæ sequuntur, cùm quis venenum cibo, aut potu sumpserit. Siquidem ijs, quæ propria forma agunt (quam etiam proprietatem occultam appellare liceat) statim semper succedit virium & roboris totius corporis prostratio: ægri ex magna cordis molestia frequenter animo deficiunt: facies liuescit: quin & lingua, & labia nigricant; item extrema corporis, præsertim vngues, plumbeo colore liuescunt. Ad hæc qui hauserint, vertiginosi fiunt, vocem edunt cum murmure, & oculos toruè mouent. His frigidus accedit sudor circa frontem, & tempora erumpens. Quæ omnia assumpti veneni manifestissimum præbent indicium, maximè autem si statim sequantur post assumptum cibum, ijsq; contingãt qui sibi rectam quotidiani victus rationem adhibeant. Quandoquidem tam mala esse posset in aliquo victus ratio, quòd humores inde geniti, tractu temporis vsqueadeò corrumperentur, vt contracta veneni natura, vim naturæ inferrent, & eadem iam dicta cierent symptomata. Id quod maximè testatur Galenus libro sexto de locis affectis, tum etiam libro de cibis boni ac mali nutrimenti. Quapropter medicos cautos, ac prudentes esse oportet, quo in huiusmodi accidentibus diligenter singula perquirant. Sua similiter accidentia inferunt, quorum etiam manifesta præbent indicia, venena illa, quæ suis manifestis qualitatibus agunt. Nam quæ caliditate excedunt, omnia membra interna celeriter inflammant, sitim ingẽtissimam excitant, oculos inflammatione malè habent, inquietudinem continuam inducunt, & continuũ sudorem cient. Si verò præterquàm quòd calido excessu polleant, excellant etiam vi tum erodendi, tum putrefaciendi, vt arsenicum sublimatũ, auripigmentum, sandaracha, & id genus alia, punctione, atque dolore intolerabili ventriculum & intestina afficiunt, in quibus etiam frequenter murmura sentiuntur. Hæc autem accidentia sępe sequuntur vomitus, fastidia, sudores modò calidi, modò frigidi, variæ denique coloris mutationes. Quę verò nimia frigiditate excellunt, plerunque somnum inferunt adeò profundum, vt sępe non sine magno labore excitari possint affecti. Nonnunquam verò cerebrum obstupefaciunt, ita vt affecti cogantur quàm plurimos incompositos edere motus tum corpore toto, tum etiam oculis, ore, manibus, reliquisque corporis partibus, non secus ac si stulti facti essent, vel tumulenti. Huc illa præterea accedunt, frigiditas scilicet totum corpus occupans, frigidi sudores, & color in facie liuidus admodum, & terrificus. Ad summum totum corpus torpidum afficitur. Ex siccis autem venenis lingua arescit, guttur siti inextinguibili afficitur: aluus adstricta redditur, ægrè redditur vrina: omnia denique membra fiunt arida, & vigilię instant longissimæ. Postremò humida inexpugnabilem somnum adferunt, alui fluxiones, articulorum, neruorumq; luxationes. Ita quòd quandoque oculorum nerui, ac nexus in tantum laxantur, vt sponte sua è cauitatibus exeant, capitiq; propendant. Plerunque etiam extremæ corporis partes putrescunt, vt in præcedentibus dictum est. Porrò & illud adnotandum est, quòd venena, quæ & manifesta, & occulta qualitate agunt, si fuerit hęc viribus altera imbecillior, in fine suæ actionis eadem pariunt accidentia, quæ proueniunt ab his, quæ occulta duntaxat proprietate munus suum obeunt. Vis etenim qualitatum elementarium, quæ illis inest, vim illam propriam occultamq;, quam hæc pariter sortiuntur, antecellit. Proinde primùm qualitatis elementaris excedentis effectus præbent, eosq; subinde, qui proprię eorum formæ attribuuntur. Sed huius rei clariorẽ notitiam trademus, vbi speciatim singulorum meminerimus. Hæc igitur sunt omnium venenorum indicia vniuersalia, cęteris quæ explicari possint, certiora, ac manifestiora. quibus peritissimi medici tutò dijudicare possunt. Nam cùm constet accidentia prædicta non solùm perdurare; sed etiam augeri, ac continuè in deteriora labi, nulloq; modo auxilijs cedere, neque naturæ repugnanti obsequium præstare, clarum profectò mortis indicium est. Contrà salutis, si quando remitti accidentia, & ægri melius habere videntur. Cæterùm eorum, qui venenum sumpserint, cibus esse debet (vbi tamen remedia, quæ postea dicentur adhibita fuerint) ex his rebus, quæ non solùm vim habent nutriendi corpus; sed quæ etiam venenorum noxiæ resistere valent. Quo in genere lac asininum summopere laudatur: item caprinum, ouillum, bubulum, atque etiam humanum, pręsertim si recenter emunctum bibatur. quanquam lac omne efficacius exhibetur contra venena calida, & erodentia, quàm ad reliqua veneni genera. Ad hoc & butyrum facit. Faciunt & iuscula tum carnium pinguium, tum piscium, quibus addi possunt, vt pinguiora reddantur, butyrum crudum, & pinguedo animalium, quorum est vsus. Siquidem pinguia hęc ideo conuenit, quòd vias obstruant, ex quo veneni transitus inhibetur. Quinetiam vbi uenena excalfaciunt, & erodunt, pinguia hæc acrimoniam eorum hebetant. Idcirco hoc in casu, animalium cerebrum, atque ossium medullæ aptissimæ pariter censentur. His similiter herbæ quàm plurimæ opem ferre possunt cibis admistæ: è quarum numero probatur calamintha, origanum, serpyllium, sisymbrium, ruta, buglossum, echium, filipendula, sonchus, pimpinella, aliæq; quàm plurimæ: quarum uim venenis, superioribus libris, aduersari retulimus, quarum etiam catalogum paulò infrà recensebimus. Locus deinde, in quo residere debent, qui venenum sumpserint, lucidus sit oportet; vbi aer quoque sit nulla mala qualitate affectus. Paretur autem eorum cubiculum odoramentorum suffitu, quibus vis inest propulsandi venena. Id enim præstant santalum omne, myrrha, styrax, aloe, laserpitij lacryma, agallochum, scordium, cassia odorata, citrei mali cortex, iuniperi baccæ, eiusque lignum siccum, & id genus plura. Insuper affecti veneno (Galeno authore lib. 2. de antidotis) nihil aut parum dormire sinuntur. Somnus nanque venenum retinet in internis partibus, & facilius ad cor deducit. Contrà vero vigiliæ, quippe quæ id à centro ad corporis superficiem, nempe ad externas partes, retrahunt. His ita institutis in primis omni industria, ac diligentia curandum est, ut deuoratum venenum forâs exhauriatur. Qua in re nullum sanè valentius auxilium perhibetur, quàm vt sine ulla mora ægri vomitum ciere cogantur: si tamen venenum adhuc in ventriculo resideat. Quòd si iam in intestina descenderit, illud quàm primùm clysteribus infusis extrahatur. Atqui in hoc omni diligentia ordinem ac modum inire debemus, quem in huiusce voluminis præfatione nobis reddidit Dioscorides. Siquidem is de hac re ita exquisitè disseruit, vt posteriores omnes omnia ferè quæ de ea scriptis tradiderunt, illi accepta referre possint. Verùm hoc vnum ipse addiderim, quòd si fortè is, qui venenum sumpsisset, ex omnibus vomitum cientibus auxilijs uomere nequiret, tunc (vt Rasis author est) medicamentis soluentibus, itemque clysteribus erit procedendum. Medicamenta autem, quę deiectoria potiuntur facultate, ad hoc idonea sunt agaricum, & rhabarbarum. Quandoquidem vtrunque præterquàm quòd deiectoria vi præditum est, facultatem etiam venenis maximè repugnantem sortitur. Id quod etiam quidam minori centaurio attribuunt. Neque prorsus ab re esset ad idem Aegyptiæ siliquæ atram medullam, aloemq; vsurpare. hæc nanque pręter deiectoriam facultatem, seorsum plurimùm pollet aduersus humorum putredinem, quæ semper, vel plerunque ingesta sequitur venena: illa verò quòd aluum mirificè emolliat, uenenum ventriculi tunicis adhærens abluit & abstergit. quin & erodentium acrimoniam obtundit, & ea denique per aluum secum educit. His autem peractis, ea certè clysmata competere uidentur (ut Dioscoridi placet) quæ acria sunt, & trahendi ui prædita. Quibus si ea successerint, quæ è iuribus pinguibus, adipe, aut pinguedine, aut butyro, aut lacte parantur, ne ulterius uenena penetrent, ut in dysenteria fieri solet, nequaquam ea inutilia fore putauerim, pręsertim ubi compertum haberetur, uenenum intestina exulcerasse. Quamobrem lac copiosius epotum post uomitiones, & clysteria utilissimum esse prodidit Auicenna: nempe quòd ueneni noxiam frangat, & sanet. Quinetiam summopere prosunt, præmissis tamen uomitionibus, & clysteribus, fortes, ac validæ diuersiones: utpote quæ non modo prohibeant ne uenenum petat cor; sed etiam ipsum trahant à membris nobilibus internis, ad ignobilia externa. Obidque plurimùm prodesse crediderim cucurbitulas, si ex igne natibus, & crurium pulpæ applicentur. Ferunt similiter opem frictiones ex asperis linteaminibus, quin & fibulæ strictim factę ita vt dolorem excitent, manuum, pedumque

Indicia in cõmune veneni sumpti.

Victus ratio eorum qui venena sumpserunt.

Remedia cõtra venena.

dumq; digitis, item brachijs, & cruribus: Mirificè etiam venenum auertitur à partibus intrinsecis, si patientes in balneo aquæ calidæ ex medicamentis accommodatis confecto, vel in laconico sicco sudorem ciente imponantur. Quandoquidem huiusmodi calor extraneus efficacissimè venenum ad cutim trahit. Balnei ac laconici vicem illud sanè supplere poterit, si dissecto viui muli, aut equi aluo exemptis statim intestinis, æger in animalis cadauer intromittatur: & cùm refrixerit cadauer, idem etiam de alio fiat, quousque sat fuerit. Ad hoc autem muli, mulæq; (vt vulgi fert opinio, fortasse quòd hæc animalia plurimum caloris habeant) cæteris præpollent animalibus. Hoc enim auxilio à veneno liberatum narrant Valentinum Alexandri sexti summi Pontificis filium. Is enim (vt ferunt) cùm in quadam cœna aliquot Cardinalibus venenum exhibere vellet, sibi ipsi, ac patri id imprudenter exhibuit. Cæterùm scire etiam conuenit, quòd quanuis prædicta remedia omnia communiter venenis opitulentur, non propterea est dimittendum, quin continuè infectis propinentur omnia probata antidota, tam simplicia, quàm composita, quæ cuiuscunque veneni noxam auferre possunt. Simplicia quidem medicamenta quæ ad hoc idonea Dioscoridi, reliquisq; Græcis posterioribus celebrantur, sunt vinum vetus copiosius epotum, Lemnia sphragis, agaricum, abrotonum, irio, eryngij radix, napi & pastinacæ semen, calamintha, nardum Celticum, castorium, ferulæ virentis medulla, flos rhododendri (quanquam is Galeno, alijsq; ipsum secutis in antidotum minimè recipiatur, sed potius inter venena annumeretur) succus mari rubij, laserpitij, & panacis, sagapenum, aristolochia longa, semen rutæ syluestris, betonica, pix liquida delincta, polij, et seselis decoctum, phu, cinnamomum, cassia, iuniperi baccæ, citria mala, & quę limonia, & aurantia vocant, & eorum semen. Item glãdes, præsertim quernę ex humano lacte epotæ, quinquefolij radicis succus, leporis coagulum, mustellæ caro sale inueterata, & in vmbra siccata, cum vino pota, lac canis ex primo fœtu acceptum, capparis, chamæleonis albi radix, apij decoctum, polemoniæ radix, tribuli terrestris succus, smilacis asperæ acini, scordium, thlaspi, & Cretense dictamnum. His Arabes, & recentiorum nonnulli castaneas addunt: item ponticas nuces, mespila, pistacia, zedoariam, lauri baccas, gentianæ radicem, quin & dictamni albi, tormentillæ, iridis Illyricæ, hastulæ regiæ, helenij, & millefolij: rhabarbarum, hederæ corymbos, bolum Armenium, hypericum, sabinam, mumiam, pimpinellam, Imperatoriam, centaurium maius, angelicam, verbenacę succum: mures, qui napelli radices depascuntur, & muscas grandiores, quæ eius folijs victitant, filipendulam, carpobalsamum, muscũ odoratum, ambarum, os in corde cerui repertum, & ceruinum cornu, quin & monocerotis, vrsi testes, & arietis, origanũ, smaragdum, lapidem bezahar, & carduum, quem sanctum, vel benedictum appellant. Et hæc de censu omnium simplicium medicamentorum, quæ contra venena pollent, quæ nobis tum veteres, tum recentiores scripta reliquerunt, dixisse sufficiant. De cõpositis autem medicamentis illud proferre non dubitauerim, quòd si theriaca legitimè parata reperiretur, non essent aliunde petẽda auxilia contra venena. Sed quoniam mihi planè difficillimum esse videtur, ut ea reperiatur, quę quemadmodũ eius exigit apparatus, confecta sit, cùm nobis desint cinnamomum, balsamum, petroselinum Macedonicum, myrrha, folium, chalcitis (quam tamen iam nobis compertam putamus) amomum, aspalathus, & calamus odoratus, quæ omnia perquàm maximi sunt momenti; idcirco nunquam adducar, vt credam venalem theriacam posse sibi locum & vsum illius antiquæ legitimè vendicare: præsertim cùm constet tempore vsque Galeni, quo Romani summo imperio potiebantur, theriacam omnibus numeris absolutam confici non potuisse (vt ipse Galenus testatur libro primo de antidotis) nisi ab Imperatoribus. quanquam non deessent tempore Antonini Cæsaris diuites primates, qui eam conficerent, etiam quòd multa eis desiderarentur. Quare illud dixerim, quòd si ulla theriaca ex ijs, quæ nostra ætate conficiuntur, in usum admitti debet, dent operam medici diligentissimi, vt illa saltem vtantur, quæ omni studio ac diligentia parata sit, clarissimorum & peritissimorum virorum testimonio: quæq; eo modo experientia comprobata sit, quo docet Galenus libro quem ad Pisonem scripsit: quin & alio, quem Pamphiliano dicauit. Hoc item faciant de Mithridatio, quod nihil minus quàm theriaca præstat aduersus venena, quodq; & facilius parari potest. Qua in re caueant homines ab adulteratis theriacis, quas in publicis foris uẽdunt circulatores, etsi plerunque ab his, quos eorum adulteria fraudesq; latent cæteris meliores, atque efficaciores habentur: quippe quòd nihil ultra videant astantes, quàm quòd ij frustum integrum arsenici, vel risagalli officinis vocati, deuorent: quòdq; subinde deuorata theriaca, quam postea circumstantibus vendunt, nullum veneni incommodum sentiant. Quod cùm Galenus optimè nouisset, libro Pisoni dicato, ita scriptum reliquit. Multę à subdolis improbisq; in hoc quoq; fraudes fiunt, ac uulgus sola antidoti opinione deceptum, ab iis quibus ars est mercenaria, plurima pecunia medicamentum, vel prauè confectum redimit. Cęterùm vt quisque flagitiosorum impostorum fallacias, & dolosas merces euitare possit, & debeat, nunc mihi in animo est ad commune rei publicę beneficium eorum ingens, ac scelestum facinus posteritati prodere. Nam cùm isti suggesta ascendunt coram populo, quem dolis capere intendunt, ostensuri quod venenum ęquè ac panem innoxiè sumunt, multis cauillationibus, atque insidijs vtuntur. Inter quas has duas habent fraudes, quas modò omnibus aperiã, quasq; retinent illi in suos chariores (vt ita dicam) lenones. Primus itaque dolus, quo nituntur huiusmodi fraudulenti impostores, est, quòd cùm sciant venena non posse nisi parum nocere, vbi ventriculus fuerit cibis valde repletus (vt in prętatione huius libri tradidit Dioscorides, & libro quarto fen sexta retulit Auicenna) priusquàm suggestum ascendant, ad saturitatem vsque, præsertim ęstate, lactucas crudas deuorant sale, aceto, & oleo conditas: verùm olei tantũ imponunt, vt ferè in eo innatent lactucæ. Et quia hyeme, maximè vrgente bruma, tenellę lactucę difficilè passim inueniri possunt; ideo earum uicem bis prębent interanea boum prępinguium, quorum tantam comedunt copiã quoad ventriculus veluti tympanus extendatur. Id autem eo consilio faciunt, vt hęc quidem iurium pinguedine, eorumq; substantię crassitudine, illę verò frigiditate sua, oleiq; multitudine, quam illis adijciunt, pręterquàm quòd veneni penetrationem inhibẽt, cùm internas uias obstruere possint, erodentem quoque ingesti arsenici, vel risagalli seplasijs vocati, acrimoniam obtundunt, & hebetant. Cùm igitur venenum sumpserint, quod illis ob pręassũpti alimenti vim, nullam, aut paruam noxam adfert, nempe quòd vẽtriculus sit tensus, & pinguedine imbutus, mox suum adulteratum antidotum, quod omnino legitimam theriacam mentitur, assumunt, idq; impune. Quo fit, vt facilè postea populo astanti persuadeant, id esse antidotum omnium pręstantissimum contra omnia venena, quod in vniuerso orbe reperiri possit. His leues vulgi animi persuasi accensiq;, maiori multitudine, ac impetu feruntur, vt adulteratam, inualidam, veramque mentientem theriacam emant, quam ij qui in maxima annonę penuria eò cateruatim concurrunt, vbi plurimum panis gratis omnibus exhibetur. Itaque cùm temporis momento capsulam hac impostura exhauserint, statimq; è suggesto descendunt circunforanei, seseq; in hospitium recipiunt, vbi cùm primùm fuerint, arsenicum paulò antè sumptum vnà cum lactucis aut bubulis interaneis arte quadam euomunt, neque aliud illa die assumunt, quàm lac, quod tamen sæpius alternatim potant, uomuntq;, & reuomunt. tantum potest in improbis hominibus auri cupiditas, ut sponte consultoq; in manifesta vitæ discrimina ferantur. Fraus altera, quã isti facinorosi perpetrant, ita se habet. Ii vna, aut duabus horis anteaquàm suggestum ascendant, in foro pharmacopolium petunt, illudque foro, in quo sermonem populo habere volunt, propinquius eligunt. Atque vbi iusserint pharmacopolæ sibi arsenici capsulam adferri, eius duo aut tria frusta seligunt, prout sibi magis expedire videtur, quæ postea charta inuolui, & in eadem capsula reponi mandant. Quo facto pharmacopolam rogant, vt cùm in suggestum ascenderint arsenicum illud repositum dare velint puero, quem ad eum miserint. Porrò in forum abeunt verba facturi, vbi eorum spuriam theriacam, ad cœlum usque miris laudibus efferunt admentientes. Ad hæc ut rem magis verisimilem reddant, puerum vel è circumstantibus quempiam ad

Simplicia medicamenta, quæ pollent aduersus uenena.

Cõposita medicamenta.

Fraudes, quibus utuntur circũforanei, qui uenena innoxiè sumere profitentur.

Altera impostorum fraus.

piam ad pharmacopolium mittunt, qui venenum antea ab ipsis selectum deferat. Interea ingentem capsulam in suggesto stantes aperiunt, quam habent vasculis prauæ illius theriacæ plenis refertam, cuius operculo intus adhærent, cera subposita, varia cuiusdam miscellæ frusta ex sacchare, quod canditum vocant, amylo, aliisq; innoxijs medicamentis miro quodam artificio confecta, quæ prorsus & facie, & magnitudine referunt illa veri arsenici frusta, quæ prius ij in pharmacopolio selegerant. Leuant autem isti hominum proditores operculum à capsula, quò fraudem melius occultent, in suggesto stantes. siquidē sum mo cum artificio internam operculi partem, cui adhærent illius miscellæ frusta arsenicum mentientia, uersus se trahunt, ne quis suā fraudē deprehēdere possit. Deinde statim in manu socij, aut pueri, quos doli ministros habent, capsulę operculū collocant: quod eorū alter aperta manu perquàm eleganter sustinet, parte pseudoarsenicū continēte cœlū versus respiciēte: idq; ne quis dolū intueri possit. Interea redit nuncius arsenicum legitimum à pharmacopolio deferens. Atqui istud accipiens artis captiosæ magister, statim illud populo ostentat longa atque mendaci oratione. Qua perfecta ad experimentum transit, perpetuò dolosè procedens. Quandoquidem simulans sibi opus esse expeditis manibus, manicas ex murice, vel serico proditore, quo plerunque vestiuntur, ad cubitum vsque conuoluit, ea tantùm ratione, vt arsenicum verum, dum hæc agit, super operculo prædicto pseudoarseni cum continente, reponat, abdatq; : quod ob operculi circuli altitudinem nullo pacto infernè à circumstantibus videri potest. Obuolutis itaq; manicis, brachijsq; denudatis, ac tenui linteolo humeris imposito, iubet aquæ vel vini poculum adferri, & relicto in operculo arsenico vero, factitium innoxium fraudolenta manu capit. quod gladio minutim incidit, & in uino, vel aquæ parati cyathi commiscet. & denique tutissimè bibit. Atque ita fraudem hisce coloribus exornatam spectantibus persuadet, vt nullus dubitet, quin ille mortiferum arsenicum hauserit, quod ex medica officina delatum fuerat. Meminī me olim vnum ex his vidisse, qui venenum simili modo adulteratum puero exhibuerat suo: & cùm simularet se ei opem ferre nolle, donec pulsum amisisset, & in mortis discrimine versaretur, ut suæ falsæ atque adulterinæ theriacę maiorem compararet existimationem: cùm præterea prius versutum puerum admonuisset, vt anhelitum compesceret, idq; vt facies eius colore mutaretur, quin & interim oculos obuerteret, & os ac ceruicem contorqueret; ad se vocauit astantem medicum haud acris callidiq; ingenij, in ea ciuitate, vbi id mihi contigit vidisse, receptum habentem, qui pueri pulsum tangeret, vt omnibus testaretur, quòd pulsum amisisset. Quod cùm fecisset bonus ille medicus iam imprudenter factus circulatoris leno, omnibus testimonium perhibebat, se nullum pulsum in eo inuenisse: quippe qui nusquam fortè legerat, quòd arte etiam possit intercipi pulsus, cùm tamen id scriptum reliquerit Galenus lib. 6. de placitis Hippocratis, & Platonis, vbi sic inquit. Eadem natura in arterijs cernitur, nam etiam ipsæ perinde ac nerui, aut incisę, aut laqueo interclusæ pulsu omni, micationeq; orbantur. Ex quibus sanè verbis tunc cōminisci potuisset, quod facilè huic puero laqueata essent brachia, & proinde interceptus arteriarum pulsus, quæ per brachium ad manum excurrunt. Siquidem adstringentes laquei ab ijs nebulonibus adeò callidè subdolèque aptantur, vt versato quodam ferreo globulo supra cubitum extra manicas latente, stringantur admodum, ac relaxentur. Id quod facilè ab eo fieri potest, qui puerum semimortuum se simulantem, brachijs ad spectaculum sustinet. Tali igitur fraude adstringebantur fibulæ, vbi pulsum intercipere animus esset, laxabantur autem lentè, cùm iam versutissimus puer ex theriaca illa assumpta, in pristinam suam constitutionem restitui simulasset. Hactenus de fraudibus horum carnificum, quas pluribus prosequi libuit, vt quisq; eas euitare sciat, ac possit. Qua de re morbo Gallico quàm plurimùm certè debeo: siquidem vnus, isq; insignis, ex his qui venenum innocuè deuorare profitentur, cuius ossa lues illa non immeritò depascebatur, cùm à me in sanitatem redigi exoptaret, inter curandum, mihi id ab eo expetenti, omnes has fraudes, quibus hoc flagitiosum hominum genus vtitur vt pecuniam extorqueat, libentissimè patefecit. Cæterùm fraudes, ac mendacia, quibus ij pariter vtuntur, qui è diui Pauli prosapia ortos se prædicant, qua tamen de re mentiuntur, hic consultò dimittam. verùm intactas eas non relinquam, vbi in processu de ijs differemus venenis, quæ morsu, vel ictu relinquūt innumera exitiosa animalia, Sed ne aliquod præstans antidotum desideretur in his nostris commentarijs, me probi, ac fidelis medici munere functum existimauerim, si hoc in loco quædam antidota mihi longo labore comparata, magni ad venena momenti, descripsero. quæ non modò ijs quæ per os assumuntur; sed ijs etiam, quæ animalium morsu, vel ictu eijciuntur, summo, ac præsentaneo fuisse remedio comperi. Licet autem hac ætate rari admodū habeantur medici, qui sua pandere arcana velint, si quod nacti sunt pulchrum & singulare auxilium; tamen cùm mihi consilium ab initio fuerit, mea opera quantulacunq; sit omnibus generatim prodeße, alienū quidem inhumanumq; foret, si modò vel inuidia vel auaritia compulsus, aliquid silentio inuoluerem, quod in arte medica vsui futurum putem. Primum igitur antidotum, cuius admirandas in venena vires sæpius expertus sum, hoc modo conficitur. Recipit enim rhabarbari, rhapontici ex Ponto aduecti, radicis phu, acori, quem falsò calamum odoratum vocant, cyperi, quinquefolij, tormentillæ, aristolochiæ rotundæ, pæoniæ, helenij, costi, iridis Illyricæ, chamæleontis albi, cuiusq; drachmas tres. Item galangæ, Imperatoriæ, dictamni albi, angelicæ, millefolij, filipendulæ, zedoariæ, gingiberis, singulorū drachmas duas: agarici drachmas tres: libanotidis maris, gentianæ, morsus diaboli sic herbarijs dicti, cuiusq; drachmas duas & semis. Ad hæc seminis citrei mali, viticis, cocci infectorij, fraxini, oxalidis, pastinacæ syluestris, napi, nigellæ, pæonię, ocimi, irionis, thlaspis, feniculi, ammi, singulorum drachmas duas. præterea baccarum lauri, iuniperi, hederæ, asperę smilacis, cubebæ, singulorum sesquidrachmam. Foliorum scordij, chamædryos, chamępityos, centaurij minoris, stœchadis, nardi celtici, calaminthæ, ruthæ, mēthæ, bethonicæ, verbenacæ, scabiosæ, cardui benedicti, melißophylli, singulorum sesquidrachmam: dictamni Cretensis drachmas tres. sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galegæ, sabinę, pimpinellę, cuiusq; drachmas duas. Caricarum, nucum iuglandium, pistaciorum, singulorum vncias tres: myrobalanorum empelicorum drachmas quatuor. Florum vtriusq; buglossi, rosarū, lauendulæ, saluiæ, roris marini coronarij, cuiusq; scrupulos quatuor: croci drachmas tres. Cassiæ odoratæ, quam hodie cinnamomum vocant, drachmas decem. Caryophyllorum, nucis myristicæ, macis, singulorum drachmas duas & semis. Piperis nigri, ac longi, santalorum omnium, agallochi, singulorum sesquidrachmam. Cornu cerui crudi drachmas quatuor: vnicorni drachmam vnam. ossis cordis ceruini, ramentorum eboris, virgę ceruinę, castorij, singulorum scrupulos quatuor: terræ Lemnię drachmas tres: opij sesquidrachmam, margaritarum orientalium, ramentorum smaragdi, hyacinthi, corallij rubri, singulorum sesquidrachmam: caphuræ drachmas duas. mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi Arabici, resinæ terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij, singulorum drachmas duas & semis. moschi odorati, ambari cuiusque drahmam: olei è chalcantho confecti vnciam mediam, Pulueris cordialis temperati, diamargariti, diamoschi, diambari, electuarij è gemmis pastillorum caphuræ, scillæ, singulorum drachmas duas & semis: pastillorum viperæ vncias duas. Succi oxalidis, sonchi, scordij, echij, bugloßi, melissophylli, singulorum selibram: hypocistidis drachmas duas. Theriacæ electę, Mithridatij optimi, cuiusq; vncias sex. Vini veteris albi odorati libras tres: sacchari è Medera insula, vel optimi mellis libras octo & vncias sex. Ex omnibus his summa diligentia, & ratione inquisitis, atq; selectis fiat electuarium, eo modo quo theriaca, aut Mitridati antidotum conficiuntur. Sumendi quantitas est à drachma vna vsque ad tres pro ætate, & constitutione patientis. Atq; ita omnibus persuadere poteris, antidotum hoc non solùm præstantisimum esse (vt antè diximus) contra omnia venena, quæ per os sumuntur, itemq; aduersus ea, quę morsu vel ictu relinquuntur; verùm etiam in pestilentia, cui mirificè opitulatur, quotidie assumptum, & pręcipuè ad preseruandos sanos. At si cui in animo fuerit, vt præsentaneum adferat auxilium, hæc faciat oportet. Antidoti præscripti libram accipiat, libram

Historia fraudis.

Antidota nostra prestantissima contra venena.

Primi antidoti descriptio.

Potio ex prædicto antidoto.

bram item syrupi è citrei mali cortice parati, & libras quinque aquæ vitæ vocatæ, ex optimo, odoratoque vino confectæ, totiesque uitreis organis repurgatæ, ut quintæ essentiæ speciem præ se ferat. Deinde omnia hæc in uas uitreum iniiciat duplæ à rebus inditis capacitatis. postea uasis ore ita obturato, ut nullus spirãdi meatus relinquatur, magna cum dexteritate aquam in uase cum electuario tandiu agitet, donec totum dissoluatur. Atque tum uas ore cera, uel pice obducto in mensem integrum reponat. Quod tamen bis in hebdomada agitari conuenit eo modo, quo antea dictum est: fit enim, ut electuarium facilè resideat in fundo, si dimittatur. Exacto denique mense claram aquam aureoque colore nitentem, electuario supernatare inueniet, & quæ iam omnem illius uim in se contraxerit. Tum itaque vas ipsum aperiat, & in uas aliud item uitreum lympidam aquam paulatim effundat, cuius os cum cera, & membrana accuratissimè obturet. Nam si illud diei spatio apertum sineret, omnis conclusa aqua in auram euanesceret. Tanta hæc aqua uirtute pollet (quod millies expertus sum) ut quatuor drachmarum pondere pota uel per se, uel cum pari odorati uini quantitate, uel stillatitiæ cuiusvis aquæ ad cordis robur facientis, ubi quis ictus, uel demorsus à quocunque uenenato animali, in tanto mortis discrimine uersaretur, ut uocem, uisum, ac reliquos ferè sensus amisisset, ægrum ingenti adstantium admiratione à longo ueluti somno excitat. Quin & uomitione plerunque plurimam infectorum humorum copiam exhaurit. Cuius rei exemplo (præter alia innumera) nuper mihi fuit præfecti oppidi Vipaci uxor, quam à uipera in dextera manu demorsam, & iamiam de naulo rationem cum Charonte inituram, hæc aqua in uitam à morte reuocauit. Id quod etiam paulò pòst contigit cuidam miseræ Sclauæ ab alia non dissimili uipera in manu demorsæ. Hæc idem similiter præstat contra uenena, quę per os sumuntur: siquidem ea adeò tenuis essentię, efficax, & penetrans est, ut momento ui sua in omnes corporis uenas permeet. Quin & eosdem prębet effectus in alios quàm plurimos morbos, quos breuitati studens pretereo. quandoquidem prudentes, & periti medici, habita huiusce uirium exacta ratione, eam adhibere poterunt, ubi legitimè conuenire censebunt. Porrò antidotum alterum generosum, pariter & singulare, oleum illud est, cuius superius libro secundo capite de scorpionibus, item quarto capite de aconito à nobis facta fuit mentio. Id pulsibus extrinsecus patentibus illitum, nempe temporum, manuum, ac pedum, quinetiam extimę cordis parti ad sinistram mamillam, repetita alternis tribus horis illinitione, efficacissimè succurrit omnibus venenis per os sumptis, quę tamen ex erodentium genere non fuerint. Similiter uiperarum, aspidum, & cuiuscunque denique uenenati animalis morsibus singulari auxilio est, ut in processu latius explicabimus. Vt autem omnes intelligant quàm maximum sit in me iuuandę posteritatis studium, modum, quo illud conficitur, hìc describere non grauabor. Sumantur itaque ineunte mense Maio, quo tempore confici debet, olei communis centum annorum, sin minus sui temporis uetustissimi librę tres: foliorum hyperici virentis manipuli tres. Oleum in vas uitreum duplę a contento capacitatis imponatur, in hypericum aliquantulum antea contusum infundatur. deinde vas cera, & membrana obturetur, & medium in tenuissimam arenam condatur, loco ubi tota die insolari possit, atque inibi sinatur ad decimum, uel duodecimum diem usque. Quo exacto tempore mergatur uas in calentis aquę balneo ad uiginti quatuor horas: mox oleum ab herba exprimatur. Hoc facto sumatur hyperici, chamędryos, calaminthę, cardui benedicti, singulorum manipulus. Quæ omnia prius diligenter contusa oleo admisceantur, ac subinde uas in prędictum mergatur balneum tribus continuis diebus. Extrahatur deinde, & ab incoctis herbis exprimatur. Post hęc accipiantur florum hyperici manipuli tres, qui a caulibus probè repurgati, et contusi in prędictum oleum infundantur, ac in idem balneum per triduum reponatur. Post id tempus eximantur, & ut prius exprimantur. Idem fiat ter, aut quater, usquedum oleum sanguineum colorem referat. His peractis sumatur hypericum, quod iam defloruerit, & ab eius cacumine grana illa uiridia excerpantur, quę hordeaceis granis similia deprehenduntur, in quibus semen continetur. Ex iis itaque tres confertim manipuli decerpantur: qui postea tusi, & uino meraco albo aliquantulum perfusi in oleum prędictum infundantur, & cum eodem uitro, in urina sepulto, octo diebus continuis insolentur. Quo tempore transacto tridui spatio in balneum immittantur, pòst colentur, & modo prędicto exprimantur: tertio, aut quarto similiter dictum semen in oleo macerari debet, donec id obscuri sanguinis colorem repręsentet. Ad hęc sumatur scordij recentis, calaminthę, centaurij minoris, cardui benedicti, uerbenacę, dictamni Cretensis, singulorum medius manipulus: tundantur omnia, mergantur in oleum prędictum, & uas in balneum iterum imponatur per biduum continuum, dein colentur, & exprimantur, ut suprà. Postea sumantur zedoarię, radicum dictamni albi, gentianę, tormentillę, aristolochię rotundę, singulorum drachmę tres; scordij manipulus. Tundantur item omnia, infundantur, & immittantur in balneum, ibique permaneant tribus diebus continuis: colentur deinde, & exprimantur. Infundantur denuo styracis calamitę, laseris, cuiusque drachmę sex, baccarum iuniperi drachmę quatuor, melanthij drachmę duę, cassię odoratę (cinnamomum officinę uocant) drachmę nouem: iunci odorati, cyperi, singulorum sesquidrachma; santalorum alborum semuncia. Tundantur omnia (ut pluries de aliis dictum est) & in idem oleum infundantur, & per triduum continuum in balneum macerentur, demum colentur, & exprimantur, modo quo antè dictum est. Postremò adsint oportet trecenti scorpiones uiui diebus canicularibus collecti. Ii in uase uitreo conclusi, cineribus calidis superponantur, & cùm eos prę calore sudare, atque irasci constet, omne iam dictum oleum calidum superiniiciatur. Sed aduertendum est, ne id adeò feruens sit, ut uas disrumpat, obturato statim uasis ore in balneum tribus continuis diebus contineatur: deinde coletur, & exprimatur. Proiectis interea scorpionibus, rursum in oleum infundantur rhabarbari laudatissimi, myrrhę communis usus, aloes hepaticę, singulorum drachmę tres: nardi Indici drachmę duę, croci drachma una: theriacę electę, electique Mithridatij, cuiusque semuncia. Quę ex his tundenda sunt, terantur, mox ultimò infundantur in oleum, quod per triduum continuum contineatur in balneo. Quo facto oleum non amplius percoletur, sed deinceps recondatur, perinde ac opobalsamum. quippe quod mirandum sit remedium ad iam dicta uenena, & præcipuè contra napellum, quo infecti fuere, ut experimentum fieret, Corsi illi duo uiarum obsessores, quorum historiam suprà retulimus libro quarto in aconiti mentione; ad cuius lectionem, ne idem bis repetamus, eos reiicimus, qui eius desiderio capiuntur. Præter autem Mithridatium, antidota alia duo generosa Dioscoridi probantur in præsenti præfatione, unum scilicet quod è scinco, alterum quod è sanguine nuncupant: sed quod is eorum conficiendorum rationem tradiderit, nusquam hactenus reperi. Quamobrem illa duo in multorum gratiam hìc adscribere, non alienum fore duximus, eo tamen modo, quo libr. 2. de antidotis à Galeno seriatim describuntur, ubi hęc scripta reliquit. Antidotus διὰ τῶν αἱμάτων id est, ex sanguinibus, ad uenena, uenenatorumque omnium morsus idonea, sic habet. Piperis longi, piperis albi, acori, croci, phu, mei, dictamni Cretici, ammoniaci, agarici, singulorum drachmas duas: amomi, opobalsami: seminis rutæ syluestris, cimini Aethiopici, anisi, sanguinis anatis maris, & fœminæ sicci, sanguinis hœdini, sanguinis anserini, seminis napi syluestris, singulorum drachmas tres: gentianæ, trifolij, florum iunci odorati, thuris, rosarum siccarum, singulorum drachmas quatuor, petroselini drachmas quinque, polij Cretici tantundem, cinnamomi drachmas sex, florum scordij drachmas octo: myrrhæ, nardi singulorum drachmas decem, croci drachmas duodecim, cassiæ drachmas octo. Omnia hæc diligenter contusa, ac per excussorium cribrum traiecta melle Attico dispumato, commiscebis, commistaque in argentea pyxide repones, atque hac ut maximo medicamento uteris. Cæterùm quæ è scinco temperatur antidotus, à Galeno hunc in modum redditur. Antidotus Mithridatis Eupatoris διὰ σκίγκου cognominata, faciens ad venena, omnemque uenenatorum materiam mortem inferentem, omniumq; uenenosorum animalium ictus, conficitur hac ratione. Scinci, sagapeni, acori, phu, hyperici, acaciæ, iridis, mei, gummi, singulorum drachmæ duæ: rosarum siccarum, gentianæ, cardamomi, singulorum

Alterius antidoti descriptio, & uires.

Antidoti è sanguinibus descriptio.

Antidoti è scinco descriptio.

singulorum drachmæ quatuor, opij oboli duo, styracis drachmæ octo: polij, cassiæ nigræ, seselis, bdellij, balsami, piperis albi, singulorum drachmæ quinque & oboli duo: succi hypocistidis, opopanacis, myrrhæ, thuris masculi, castorij, piperis longi, cypheos, foliorum malabathri, singulorum drachmæ sex: scordij, costi, florum iunci odorati, galbani, resinæ terebinthinæ, singulorum drachmæ sex & oboli duo: nardi Syriacæ, opobalsami, thlaspis, dauci Cretici, singulorum drachmæ sex & oboli tres: croci, cinnamomi, zingiberis, singulorum drachmæ sex & oboli duo: succi glycyrrhizæ, agarici, singulorum drachmæ septem & oboli tres. Construitur autem hoc modo. Cyphi, hypocistis, sagapenum, gummi opiũ, styrax, oppopanax, uino Chio macerantur die noctuque, quoad penitus dissoluta sint. Reliqua uerò interim contusa tenui cribro excutiuntur, illisque iam maceratis, ac dissolutis commiscentur, commistaque Attico melle ad crassitiem usque despumato excipiuntur, opobalsamoque superimmisso. demum in uas argenteum transferuntur, atque ad multos usus reponuntur. Datur autem ex hac antidoto quantum æger tolerat. Hæc de duabus antidotis, quas non immeritò quidem probauit Dioscorides, quasque ut efficacissimas in aliarum censum retulit Galenus, atque descripsit. Sed quoniam (ut suprà in theriacæ mentione dictum fuit) multa nobis desunt simplicia medicamenta, quæ in eis expetuntur; idcirco non uideo quomodo possint legitimè confici, nisi ijs uti uelimus, quæ eorum uicem supplent, ita ut unum simplex medicamentum in alterius locum succedat. Id quod medicorum, ac seplasiariorum plerisque fieri adsolet. Quorum sententiæ etsi cuipiam videretur Galenus adstipulari, quippe quòd scriptis tradiderit in cinnamomi defectu duplum cassiæ subijci posse; non tamen propterea inde colligi potest, quòd idem fieri possit de quocunque alio simplici medicamento, quod desideretur, vt quidam existimant, non rectè, meo quidem iudicio, Galeni mentem assecuti. Siquidem is secus de hac re disserit libro primo de antidotis, ubi sic inquit. Quòd ad cassiam uerò attinet, ea me commemorare nunc opus est, quæ in multis de medicina libris scripta sunt, duplum cassiæ siquis cinnamomo egeat, inijciendum. Hoc dictum irridens Satyrus magister meus, unam ex Quinti facetijs ipsum esse dicebat, asseuerans eos, qui duplum cassiæ imponere iubent, si cinnamomo careamus, similia illis facere, qui nos censent, si quando Phalerno caruerimus, illius quod in cauponis uenditur, duplicata mensura bibere: sique panis siligineus desit, furfuracei duplum comedere. Mihi uerò hæc Quinti facetia, si de re una quapiam, qua per se sola uti uelimus, afferatur, uera irreprehensibilisque uidetur: sin de re, quæ in societatem multorum ueniat, non est eodem pacto uera. Nam cuiuscunque, quod solum corpori admoueri debet, ut puta rhus, absinthium, iris, gentiana, uel id genus alia aliqua medicina, siquis minus boni duplum loco præstantissimi accipiat, & corpori uel extrà, uel intrà admoueat, duplicato etiã nocebit: at si multis aliquod optimum commiscendum fuerit, quod se aucturum aliorum uires spondeat, si præstantissimum desit, peius nihil erit uti duplo illius, qui proprietates eiusdem generis habeat, etiamsi deterius hoc illo uideatur. Cassia quidem cinnamomo genere proxima usque adeò est, ut ex ipsa quandoque cinnamomum oriatur, spectenturque nonnunquam cassiæ arbores integræ, in quibus aliqua cinnamomi uirgulta è cassiæ ramis prodeant. Simile autem istud est non uino aut pani, sicuti Quintus dicebat, sed uitę functionibus in extruenda domo, in fabricanda naui, in tollendis, & transponendis oneribus, in omnibus denique uitæ actionibus, in quibus quod peragendum erat ab uno homine robusto, si absit, à duobus imbecillioribus perficiatur. hæc Galenus. Ex quibus uerbis omnibus palàm est, Galenum non assentire, ut in compositis medicamentis unum simplex pro alio supponatur, nisi ex ijs sint, quæ eandem naturam sortiuntur, ut cassia, & cinnamomum. Quare inde illud colligendum esse putauerim, quòd perperàm faciant ij, qui rem hanc aliter intelligunt. Porrò & illam antidotum, quæ iuniperi baccas, terramque Lemniam recipit, summopere laudauit Galenus, eamque libr. 2. de antidotis memorię prodidit, hisce uerbis. Antidotus, quæ exhibita accipientem tutum à uenenis reddit, sic habet. Baccarum iuniperi drachmas duas, terræ Lemniæ drachmas duas & obolos duos. Hæc ubi in puluerem redegeris, oleo, aut melle commiscebis, & repones: atque cùm opus fuerit, ex aquę mulsæ cyathis duobus quantum est auellana dabis. Hac antidoto Nicomedes rex utebatur, si quando suspectos habuisset, qui se uocarant. Nam si uenenum non subsit, quieta manet: sin adsit, nauseam concitat, & euomere cogit, ita ut uenenum quoque cum antidoto reijciatur. Sed hęc hactenus dicta sufficiant, quantum ad uenenorum omnium in uniuersum rationem. quandoquidem de ijs priuatim, eorumque auxilijs, & antidotis in singulorum mentione diffusius agemus.

Succedanea quãdo admittenda.

Antidotus ex terra Lẽnia.

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. I.

QVibus datæ sunt cantharides, signa eueniunt grauissima. Ab ore enim ad vesicam vsque cuncta erodi sentiuntur: picem, aut simile quiddam cedriæ resipiunt: dextra præcordia inflammantur, urinam ægrè reddunt, & subinde cum lotio sanguinem emittunt: strigmenta non secus atque dysentericis, aluo deferuntur: fastidia vrgent: animo linquuntur, obortaque vertigine concidunt. postremò mente abalienantur. Ergo antea quàm tale nonnihil accidat, dato oleo, aut supradictorum aliquo, vomere cogantur. mox vbi vomitione plurima reiecerunt, halicæ aut oryzæ, tragi aut ptisanæ cremor, aut decoctum maluæ, aut seminis lini, aut fœni græci, aut radicum althææ, quam Latinus sermo ibiscum appellat, clystere infundatur. Præterea nitrum eisdem dandum, ex hydromelite, vt quæ stomacho adhuc, aut intestinis adhærent, eluendo excernantur, ac descendant. Quæ nisi sic discutiantur, ingesta in aluum ex nitro aqua mulsa, vacuari debent. Detur deinde vinum, aut passum, in quo pineoli nuclei, aut cucumeris semina contrita sint, aut ex lacte, aut mulsa, aut anserinus adeps in passo liquefactus. Inflammatæ autem partes, hordei farina cum mulsa decocta perungantur. Ab initio admota cataplasmata nocent, quòd citatus ab eis calor, illapsum virus ita remoratur, ut in principes se partes insinuet: ipsa tamen interiecto tempore, molestissimis inflammationibus opitulantur, vtpote quæ dolores & permulceant, & leniant. Tum vbi corpus calfaciente oleo inunctum fuerit, in solium descendere oportet, ac lauare, vt per cutem summam, quæ corpori noxia inhæserunt, etiam excernantur. Et deiectiones multifariam moliri oportet, ne affectus infigatur, & stabilitatem capessat. Gallinaceis carnibus, & hædinis, aut suillis catulis, maximè pinguibus; & tenerrimis, ac cum lini semine coctis, vesci debent: siquidem aluum cient, atque venenorum acrimonias hebetant. Vinum dulce liberalius ebibatur. Prodest thuris cortex, & Samia terra, quæ aster appellatur, si quaternæ singulorum drachmæ cum passo sumantur. item pulegium ex aqua tritum: irinum, aut rosaceum, cum rutæ decocto: recentes vitis ramuli, cum passo detriti. Longè omnium potentissimè antidota auxiliantur, cum aqua mulsa, drachmis quatuor pota.

Cantharidũ malefica & noxia uis.

CAntharidum tum historiam, tum etiam facultates superius libro secundo, vbi & earum picturam exhibuimus, adeò diffusè lateque tradidimus, vt superuacuum ducerem hoc in loco plura de eis rememorare, nisi nunc de earum malefica &

fica & noxia vi nobis disserendum esset. Cùm igitur Cantharides excalfaciant recessu quarto, & exiccent secundo, nil sanè mirum fuerit, si erodant, vlcerent, & denique iumentes interimant. Nocent priuatim vesicæ, omnibusque vrinæ inseruientibus membris, non modò haustæ; sed quandoque exterius illitæ, vbi exulcerare sit opus: præsertim cùm amplis admiscentur cataplasmatis, locisque illinuntur vesicæ propinquioribus: nempe coxendicum articulis dolore diutius tentatis, vel pubi, vel renibus, vel testibus. Quo fit, vt qui has hauserint, exulcerata inde vesica, magnis in urina reddenda excrucientur doloribus. quanquam præter id omnia in vniuersum lædant viscera, quòd suapte natura erodant, & postremo necem inferant: nanque sua venefica, & perniciosa vi deradunt internos meatus omnes, quibus obuiant. Proinde nec mirum si cum lotio sanguinem extrahunt, erosis ab eis vasis: neque si quando (vt recentiorum quidam dixere) penis ipse, testes, pubes, & vesicæ ceruix intolerabili inflammatione vexentur. Hinc enim plerunque euenit, vt qui hauserint, vrinæ stillicidio afficiantur non sine intolerabili ardore angustiaque. Cæterùm picis, & cedriæ odor, quem à cantharidibus malè affecti gustu, & olfactu percipiunt, aliunde, meo quidem iudicio, non prouenit, quàm à vaporosis humoribus in ventriculo, & iecinore adustis, intensa huiusce veneni caliditate. Ab ea siquidem dum exuruntur humores, quædam inuicem fit commistio, quæ propriam tum gustum, tum odoratum inficiendi facultatem adipiscitur. Inflammantur præterea dextri lateris præcordia, quippe cùm veneni vis in iecur facilius, quàm in lienem excurrat, mirum vtique non est, si concitatis ibi inflammationibus, potius dextrum, quàm sinistrum ægrotet latus. Nec alia ratione fit inde fluxio dysentericæ similis, secum deferens intestinorum ramenta, quàm quòd cantharides ipsæ ad intestina descendentes acerrima sua vi, ea exulcerent, & abradant. Defectus verò animi, ingens anxietas, cordisque angustia partim eueniunt, doloris, ardoris, intolerabilisque inflammationis exuperantia: partim verò deleteria vi pharmaci, quæ vsqueadeò resoluit vitales spiritus, & imbecillos reddit, vt inde affecto corde, hæc tam sæua oriantur symptomata. Quin & ob id vertiginosi fiunt, delirio, amentiaque capiuntur, qui eas sumpserint, quòd venenosæ exhalationes, quæ à colliquatis humoribus in inferioribus mébris sursum in cerebrum feruntur, adeò ipsum inficiunt, vt facilè animales facultates corrumpantur, ratioque ipsa pereat. Sed vt his omnibus succurratur incommodis, primùm sanè necessarium fuerit (vt etiam Dioscorides inquit) cantharidas ipsas extra corpus ducere, crebris excitatis vomitionibus, ijs nimirũ medicamẽtis, quorum in huius libri præfatione meminit Dioscorides, atque etiam nos mentionem fecimus in nostra in eam longa commentatione. Quinetiam acribus clysmatis opus est, vt per hæc deuocentur, quæ ad intestina descenderunt. Fit enim vt exhaustis è corpore cantharidibus, non magno postea negotio accidentibus, incommodisque præsidia adhibeantur. Quandoquidem exulceratæ vesicæ, cui suapte natura plus nocent cantharides, quàm cæteris internis visceribus, succurritur refrigerantibus, lentis, & pinguibus simul mistis medicamentis. frigida nanque inflammationes extinguunt, mulcentq; earum dolores: pinguia veneni acrimoniam obtundunt: lenta verò, ac viscosa cùm internis partibus pertinaciter inhæreant, non modò diu medicamenta in exulceratis retinent locis; sed etiam sanas partes muniunt, ne veneni vim admittant. Idcirco ad hoc mirificè præstat lac humanum ab ipsius vberibus exuctum, crudum, recensq; butyrum eclegmatis modo linctum: psyllij, cydoniorum malorum, & maluæ seminis spissamentum: itẽ serapium ex nymphææ floribus, & purpureis violis, quin & quod ex papaueribus conficiunt: nec non lactucæ, & portulacæ, & cucumeris, & cucurbitæ succus: præterea cremor, lactis speciem referens, qui è papauerum, melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, anguriæ, & lactucæ semine exprimi solet, affusa violarum aqua, aut radicis althææ, aut solani, quod vesicariam, & halicacabum vocant. cuius etiam rubentes baccæ decem, uel duodecim numero fractæ, & ex aqua portulacę, vel ptisana hordeaceæ potæ, hoc in negocio præsentaneo remedio prosunt. Facit ad hoc & amygdalinum oleum, quod scilicet ex dulcibus elicitur nucibus, vnciarum sex pondere haustum. Huic autem præfertur, quod è recentibus pineis nucibus exprimitur. Sed omnium præstantissimum est, quod è semine albi papaueris eximitur. quandoquidem hoc præter id quòd tanquam pingue plurimùm conuenit, potest suapte natura inflammationes extinguere, veneni acrimoniam retundere, & dolores quantumuis vehementes sedare. Sunt etiam qui præferant aquam, quæ feruentis balnei calore vitreis instrumentis elicitur è maluæ foliis, ibisci radicibus, & recentibus cucurbitæ ramentis: quòd propria vi vrinæ ardoribus opem ferat, & intestinorum inflammationes repellat. Porrò succurritur exulceratis intestinis, iisdem sanè medicamentis, quibus ad dysenteriam vtimur: nempe pinguium carnium iuribus clystere infusis, addito hirci, ceruiq; adipe: & omphacino rosaceo, plantaginis aut portulacæ aqua prius elota. Prohibentur halitus cerebrum petentes, dissoluũturq; assumptis antidotis, quæ venenis resistunt, & humores putrescere non sinunt. quinetiam cataplasmatis ex frigidis, repellentibusq; succis, sincipiti, & coronali suturæ illitis. In summa frangitur, atque demolitur veneni vis, Dioscoridis testimonio, valentibus antidotis, veluti theriaca, aut Mithridato, aut (vt scribit Galen. libro nono simpl. medicam. capite de terra Lemnia) eo antidoto, de quo & nos superius locuti sumus, quod fit ex ipsa Lemnia sphragide, & iuniperi baccis. Prosunt insuper epithemata corroborantia, itemq; inunctiones, quæ ex odoramentis constãt valentioribus: præsertim oleum nostrum de scorpionibus superius descriptum aduersus venena. Refert Galenus lib. secundo de antidotis Asclepiadis authoritate, cantharidas proprio veneno remedium & antidotum esse, si earum pedes, & alæ tritæ cum melle eclegmatis modo paulatim assumantur, Id quod etiam asseruit lib. 11. simpl. med. vt superius libro secundo in earum quoque mentione retulimus. Hoc idem scribit Aetius à Galeno fortasse mutuatus lib. 13. cap. 49. sic inquiens. At verò contrariæ affectionis ratione, quantum nihil aliud his auxiliantur cantharidum alæ, & pedes cum passo pota. hæc Aetius. Veruntamen cùm huiuscemodi remedium suspicione non vacet (non propterea Galeni testimonium reijciendum putauerim) cumq; à multis improbetur, atque ipse nullum adhuc eius periculum fecerim; ideo nec ipsum damnare, nec probare ausim. Arabes nanque pro certo habent, omne venenum, quod cantharidibus insit, earum tantùm alis, pedibus, & capitibus inesse. Quare cùm cantharidas suis immiscent medicamentis, tam intus sumendis, quàm extrà adhibendis, iubent contra Græcorum sententiam, vt capita, alæ, ac pedes abscindantur. quanquam credendum arbitror Arabas Hippocratem perperàm intellexisse, vt vltimo commentario de ratione victus in morbis acutis scribit Galenus. Sed quoquomodo res se habeat, ambarum partium placita in medium attulimus, vt vnusquisque suam in hac re sequatur sententiam. Nos tamen suspecta medicamenta semper dimittenda iudicauimus, atq; his vtendum, de quibus inter probatos authores, & doctos viros conuenit. Sunt è uulgaribus, qui ad epotas Cantharidas acetum commendent. Sed id equidem probare non ausim, quòd antiquorum, recentiorumq; repererim neminem, qui scriptis tradiderit acetum contra cantharidas auxiliari. Quinetiam medentur urinæ ardoribus, & pudendorum inflammationibus, non tantùm ea medicamenta, quæ per os sumuntur; sed ea quoque, quæ exterius illinuntur. Præstant igitur ad hoc rosaceum, omphacinum oleum, uiolaceum, & quod fit ex nymphææ floribus: item quod ex papauerum semine conficitur, quodq; ex ijs paratur fructibus, quorum plantam appellant aliqui Balsaminam, alij uerò Carauzam, cuius historiam, ac facultates superius libro quarto descripsimus, cùm de uite nigra dissereremus. In quem usum hęc non modò exterius illinuntur pubi, peni, & testium; sed etiam in pudendi meatum clystere inijciuntur, præsertim addito oui albo diutius rudicula agitato, aut sedi succo, aut hyoscyami, aut portulacæ, aut lactucæ. Maximè etiam prodesse compertum est, si ad vmbilicum vsque duabus aut tribus horis sederint patientes in aquæ tepentis balneo, cui ibisci radices, maluæ folia, & semina, violarum flores, psyllij, cydoniorum malorum, fœni græci, & lini semen, hordeum, & hyoscyamum, & id genus alia fuerint incocta. Postremò ad omnes huius veneni reliquias, quę corpori

læsissent,

Symptomatũ causę.

Cãtharidum ueneni curatio.

Controuersia inter Græcos & Arabas.

hesissent, eradicandas, læsaque membra roboranda, & ad pristinum temperamentum restituenda, probatissimum erit medicamentum bis in die mane, & vesperi, electarium mox describendum, unciæ pondere ex humano, uel caprillo, uel asinino lacte potum. Fit autem hoc modo. Accipe nucleorum pineorum uncias tres: nucis Indicæ recentis uncias duas: pistaciorum sescunciam: seminum melopeponum, cucurbitæ, cucumeris, papaueris albi, maluæ, singulorum unciæ dimidium: corticis arboris thuris drachmas tres; margaritarum, coralliorum amborum, santalorum alborum, singulorum sesquidrachmam: succi glycyrrhizæ drachmas duas: baccarum iuniperi drachmam unam: gummi Arabici sescunciam: terræ Lemniæ drachmas sex: succi baccarum halicacabi, portulacæ, singulorum uncias sex, diluti uiolarum uncias octo: spissamenti è seminibus malorum cotoneorum, aqua uiolarum maceratis, uncias sex: scrapij uiolacei uncias quatuor: de floribus nymphææ, de papauere, cuiusque vncias decem. Quæ terenda sunt, conterito, deinde commistis omnibus secundum seplasiariorum regulam, electarium facito: quo utitur, ut antè diximus.

Electarii descriptio.

10

Πιτυοκάμπαι. PINORUM ERUCAE. CAP. II.

IS qui erucas pinorum hauserint, illico dolor in ore & [a] palato exoritur: vehemens alui, linguæ, ac stomachi, inflammatio torquet: intestina dolor excruciat, ita ut pruriginem sentire uideantur: corpus totum exæstuat: fastidium vrget. Quibus est succurrendum remediis, quæ deuoratis cantharidibus dantur. Peculiariter tamen pro simplici oleo & irino, melinum, quod è cotoneis pomis & oleo temperatur, accipiemus.

a Μεῦ. οὖρον .i. vrina.

Βούπρηστις. BUPRESTIS. CAP. III.

QVi buprestin biberunt, non dissimile nitro uirus sapiunt: stomachi, uentrisq; uehemens dolor insequitur: tam uenter quàm stomachus mirum in modum, vt in aqua inter cutem, difflatus, inturgescit. uniuersa corporis facies contenditur: vrina supprimitur. Quibus eadem, quæ potis cantharidibus auxiliantur. Priuatim post uomitus, & uacuationes, quas clysteribus molimur, aridæ ficus prosunt: item earum decoctum, ex uino. Vbi uerò iam ferè pericula inclinantur, Thebaicarum palmularum cibo, aut earundem tritarum in mulso, aut lactis potu, iuuantur. Pyrorum etiamnum omne genus esse, & lac humanum bibere, conuenit.

20

DE buprestibus, & pinorum erucis superius libro secundo satis disseruimus, quantum ad earum historiam attinet: nunc harum vim veneficam prosequimur. Hæc igitur animalia etsi pota, aut aliàs in ventriculum ingesta, quædam symptomata, & incommoda pariant, ab his planè diuersa, quæ ab epotis cantharidibus inferuntur; tamen & ipsa eandem expetunt curationem, eademq; postulant medicamenta, quibus in epotis cantharidibus vtimur. Verùm aduersus hæc quoque nonnulla propria, peculiariaq; habentur antidota, quorum cùm latius meminerit Dioscorides, non est cur nos de ijs plura dicamus.

30

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. IIII.

SI salamandram hauserunt, linguæ inflammatio consequitur: mens, & sermo præpeditur: tremor cũ torpore, aut horrore quodam, ac exolutione accedit: partes nonnullæ corporis liuoribus circunquaque sugillantur: sæpeque, diutius immorante veneno, putrescentes defluunt. Quibus præstabimus cuncta, quæ potis cantharidibus. Peculiaria verò remedia, resina pinus, aut galbanum ex melle linctum, & aiugæ decoctum, in quo nuclei pinei conterantur: vrticæ quoque folia, cum liliis & oleo decocta. Prosunt etiam oua testudinis marinæ, aut terrestris cocta: item ranarum ius, cum quibus eryngii radix incocta sit.

40

Salamandræ venefica natura.

NOn solùm veneno inficit, & necem adfert Salamandra sicca, & in puluerem pota, vel clam cibis admista; sed etiam morsu, viperarum modo, cæterorumq; serpentium venenum eiaculantium. Quin & fructus, & herbas inficit tum saliua quadam, tum mucosa specie, quæ è toto eius corpore sudat, magno degustantium discrimine: si quidem plerique reperti sunt, qui hoc tantùm veneno periere. Proinde mirum non esse videtur, si recentiorum quidam tradiderunt, integras quandoque interijsse familias: quòd aquas bibissent, in quorum puteos fortè Salamanda ceciderat: vel quòd panem tantùm comedissent furno incoctum, qui lignis ea infectis concaluerat. Quibus tamen non vsquequaque credendum existimo, cùm ignium ui venena omnia absumantur. Sed potius adstipulandum fuerit Plin. qui lib. 29. c. 3. non ex pane furnis incocto, in quibus ligna salamandræ veneno infecta, accensa fuissent, quosdam iam fuisse necatos prodidit, sed ex panis crusta lignis inassata pede tantùm salamandræ contactis, vt eius verba testantur, cùm inquit. Inter omnia venenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimunt, ut omittã, ꝙ perire conscientia dicuntur homine percusso, neq; amplius admitti ad terras. Salamandra populos necare improuidos potest: nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno vel pede, quo crusta panis incoquatur, idem veneficium est, vel si in puteum cadat. Quippe cùm saliua eius quacunque parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. hactenus Plinius. His igitur, qui hauserint (vt Aetius est author lib. 13.) preter ea quæ a Dioscoride scribuntur, maculæ in totum corpus exoriuntur albæ, deinde rubeæ, postremò nigræ, quæ tandem putrescentes, vniuersum deglabrant corpus. Sic venenatis succurritur (vt Dioscorides ait) ijsdem remedijs, quæ ad cantharidas præstant. Quod tamen aliquibus minimè videtur rationi consonum, quandoquidem cùm salamandræ venenum maximè frigidum, humidumq; sit, cantharidum contrà calidissimum, & exiccans, nullo quidem pacto consentaneum cẽsent, ꝙ ijsdem vtrisq; succurratur medicamentis. Verùm his illud rectè, mea quidem sententia, responderi potest, ꝙ ubi Dioscorides salamandris cantharidum commẽdat medicamenta, de generalibus, quæ in vniuersum fiunt, duntaxat intelligit, nempe vt q̃ citò fieri possit, venenum è ventriculo, & intestinis extrahatur crebris uomitionibus, & clysmatis acrioribus: in cordisq; præsidium dentur theriaca, Mithridatium, aliaq; generosa antidota, quæ pota cor ipsum à venenatis omnibus tuentur. Siquidem in cãtharidum capite, quod omnium primũ habeatur, generalis methodus Dioscoridi tradẽda fuit, ne eadem per singula capita sæpe frustrà & ineptè repeterentur. Quare scitè cùm ad cantharidum remedia legentes reijcit, de generalibus tantùm intelligit. Auicenna eandem salamandris adhibet curationẽ, quam opio, ꝙ tam hoc, q̃ illæ frigidissimo sint temperamẽto. præsertq; cæteris theriacam, Mithridatis antidotum, resinam terebinthinam, styracem, urticæ semen, & cupressi frondes. Cæterùm quoniam salamandra sui corporis forma STELLIONES mortiferi etiam morsus animalia mihi in mẽtem reuocauit, cùm eorum peculiarem mentionem nõn fecerit Dioscorides, non alienum fore duximus, eorum primùm historiam describere, deinde uenenati morsus remedia in medium adducere. Sed an lacertarum

50

Salamandræ veneni curatio.

60

Stellionũ consideratio.

rum generi legitimè stelliones adscribi possint, profectò non ausim decernere: quanquam non desunt, qui asserant, maiores lacertos, quos vulgò appellamus Ramarri, alij Liguri, alij verò Lucerti, veros esse stelliones. Quorũ tamen sententiæ non possum subscribere. quandoquidem Pli. lib. 10. c. 25. & 26. Stelliones inquit esse lacertarum figura, & chamæleonum quodammodo naturam habere, vt qui rore tantùm viuant, prçterquam araneis. Ex quibus fateri licebit, stelliones non esse nostrates lacertos. nanq; hi cochleas, cicadas, locustas, & papiliones deuorant, & id genus animalcula. Ad hęc copiosum in venis cõtinent sanguinem, & amplo referti sunt iecinore, hominibusq; haudquaquam inimicantur, quin potius eos amant. Contrà verò ijs aduersantur stelliones, Plin. authore lib. 30. c. 10. vbi nullum animal fraudulentius inuidere homini tradidit. Pręterea (vt idem eodem loco scribit) stelliones hyemant in domibus in locis ostiorum, & fenestrarum, aut cameris, sepulchrisve. quapropter venatores obseruant cubile eorum ęstatibus. Ibi vere incipiente fissis harundinibus textas opponunt casas decipularum modo, quarum angustijs ēt gaudent. Venantur autem eos, vt eorum senectam, qua vt serpentes quotannis exuuntur, facilè consequantur: ꝙ nihil ei remedio in comitialibus morbis prçferatur: ex more enim exutam senectam illico deuorant. Hinc igitur sanè perspicuũ fuerit, stelliones à maioribus Italicis lacertis differre: hi siquidem in campestribus, in frutetis, sepibus, & macerijs degunt: illi verò in sepulchris, & domibus nostris oberrant. Proinde iubet Dioscorides, vt qui in venenorum timore versantur, & culinam subdiali loco apparare nequeunt, sub tecto apparent. Sed tum diligenter laquearia animaduertenda, ꝙ frequenter à superioribus contabulamentis animalia decidunt, exigua quidem, sed quę non modicam perniciem moliantur, vt phalangia, stelliones, & alia quædam reptilia. Quòd autem stelliones in Italia proueniant, testis est Arist. lib. 8. c. 29. de hist. animalium, asserens in quibusdam Italię locis stelliones morsu homines perimere. sed qui sint, nullam habeo historiam clariorem. Quanquam his coniecturis iandiu existimauerim ea lacertarum genera esse stelliones, quę in Hetruria in nostris morantur domibus, præsertim quibusdam prope terram foraminibus, à nobis vulgò Terrantola appellata, de quibus superius libro secundo latius diximus, de lacerta Calcidica differentes. Quandoquidem hoc animal lacertis persimile visitur, & araneos maximè venatur, ut Plin. inquit, item Arist. lib. 9. c. 1. de hist. animalium. Dorso præterea maculis quibusdam nitet stellarum modo radiantibus, vnde & fortasse nomen. Quinetiam, ꝙ venenum morsu relinquant, cùm è cauernis exeunt, statim in Hetruria necantur. His (vt audio) abundat Syria in caminis potius, q̃ alibi commorantibus. Varia sanè sunt huiuscemodi animalium genera, de lacertis, chamęleonibus, scincis, crocodilis, stellionibus, & salamandris loquentis: quippe quoniam in vnoquoq; horum genere habentur differentiæ tum formę, tum coloris, tum magnitudinis. Obseruaui ego salamandras in quibusdam Germanię syluis vniuerso dorso nigerrimas, pectore verò, & ventre admodum rubentes. Sunt & in Vtinensibus aquis degentes, cauda anguillarum modo lata, & rotundo rostro, aluo admodum rubente, nigricante dorso, nullis maculis respersæ. Quod etiam scincis euenit: nam & hi in Italia habentur Vicentino agro parui & nigricantes, ijs vtiq; absimiles, qui ab Alexandria Aegypti Venetias comportantur. Sicuti & in Arabia lacertæ sunt bicubitales. In Nisa Indiæ monte 24. pedum longitudine reperiuntur. Et in ea fortunatarum insula, quę Capraria nuncupatur, magnæ admodum, & copiosę. Sed vt ad stelliones iam noster redeat sermo, eorum morsibus succurrendum est theriaca, Mithridatis antidoto, & alijs, quę in vniuersum venenosorum animaliũ morsibus opitulantur. Imponũtur priuatim maximo præsidio, demorsis iam locis contriti scorpiones. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, de quo abunde in prima huius commentatione diximus, ijs prçcipuum fuerit antidotum. Si verò quis venenum hoc in potu cibove sumpserit, primùm tum vomitione, tum clysteribus extrahendum erit: mox valentioribus antidotis cordi succurrendum. Illud postremò non ignorandum est, ꝙ (vt Plinius inquit) ex stellionibus fit malum medicamentum: nam cùm stellio immortuus est vinò, faciem eorum, qui biberint, lentigine obducit. Ob id in vnguento necant eum insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel, ac nitrum.

Stellionum morsus remedia.

Ἐφήμερον. EPHEMERVM. CAP. V.

SVmpto ephemero, quod aliqui Colchicon, aut syluestrem bulbum appellant, pruritus in toto corpore exciatur, non secus atque iis, qui vrtica, aut scilla lacessuntur: interna rosionem sentiunt: stomachus cum ingenti grauitate exæstuat. cæterùm inualescente morbo, cruor strigmẽtis admistus, per aluum exigitur. Quibus ut iis qui salamandram hauserũt, uomitione aut clysteribus auxiliari conueniet: sed antea quàm venenum inualescat, dandum est decoctum frondium quercus, aut glandium, aut malicorii: lac bibere prodest, in quo serpyllum sit decoctum: item succum sãguinalis herbę, aut ramorum uitis, aut rubi, aut medullæ recentis ferulæ, aut myrti cum uino. Baccæ autem myrti tusæ tritęque, & aqua maceratæ, ut liquor inde sumatur, opem ferunt. Media castanearum tunicula, similem effectum præbet, si, cruda in aliquo supradictorum succo sumptitetur: origanum quoque cum lixiuio epotum. eximiè iuuantur asinini lactis, aut bubuli calidi potu etiamsi in ore contineant: ita ut quibus copia lactis huius adsit, non aliud desideretur.

COlchici Ephemeri historiam picturamq; reddidimus libro quarto, vbi ea attulimus, quæ in ipso consideranda nobis occurrebant. Eius autem veneno medendi rationem hoc loco adeò diffusè tradidit Dioscorides, vt plura ab alijs, qui post ipsum claruerunt, consequi mihi non licuerit. Danda igitur opera est, vt primùm (quod in alijs quoq; sæpenumero dictum est) crebræ vomitiones; & clysteres suum præstent auxilium. deinde propria antidota exhibenda sunt, præsertim humanum lac, asininum, bubulumq;. Nec tamen omittenda, quæ in vniuersum omnibus venenis resistunt, de quibus iam sępius diximus. Sed quoniam inter venenata recensentur Anacardia sic Mauritanis vocata, forma ephemero quadantenus proxima, quanuis colore dissimilia: itemq; Staphis agria, quæ & perniciosa habetur, & eiusdem ferè cum anacardijs temperamenti; cùm hæc Dioscoridi prætermissa videantur, sintq; medicamenta, quibus quotidie ad varios humani corporis morbos vtuntur medici, ab instituto nostro defecisse putarem, nisi horum quoq; naturæ veneficæ propria assignassem remedia. Præsertim cùm sæpe contingat, ꝙ hæc medicamenta (quæ crassa quorundam circunforaneorum ignorantia est, quin non modò non mederi, sed vix etiam legere sciunt) propinantur, nullis seruatis ponderibus, nec mensuris, nullisq; additis medicamentis, quæ illorum uim maleficam frangant: unde nõnunquam miseri ægrotantes in tam magna incidunt discrimina, & tam sæua sequuntur symptomata, ut nisi postea à peritis medicis remedia & antidota adhiberentur, facilè deperirent. id quod plurimis euenisse scimus. ANACARDIA igitur tam in potionibus hausta, q̃ aliàs ingesta, præter q̃ quòd fauces, guttur, & uentriculum inurunt, & usquadeò uniuersum excalfaciunt corpus, ut inde febres oriantur, excitant & paralysim in quibusdam corporis membris, & ratiocinatricem facultatem corrumpunt, ꝙ sua calorifica ui atrum succum exurant. Quibus est succurrendum, factis antea uomitionibus ac clysterijs, oleo amygdalino dulci, aut è pineis nucleis, aut è nucibus Indicis, aut è papaueris semine, aut recenti butyro, & bubulo lacte. Dantur hæc affatim in potu, magno sanè iuuamento. Quin & alia pinguia medicamenta conueniunt: nempe pinguium carnium iura, suillus, & anserinus adeps liquefactus, quadrupedum, & uolatilium cerebrum, & ossium medulla. quandoquidem

Ephemeri veneni curatio.

Anacardiorũ veneni signa, & curatio.

dem his amplissima inest facultas (vt pluries diximus) qua venenorum calidorum omnium feruor extinguitur, retunditurq; acri monia. Praeterea ijs auxiliantur omnia, quae suapte natura refrigerant, vel quae arte fuerint refrigerata. Proinde Auicenna Anacardioru feruori extinguendo caeteris praetulit bubulu lac acescens, violaceum oleum, & hordeaceam ptisanam, prius tamen glacie, vel niue frigefactam. Veruntamen proprium Anacardiorum antidotum sunt Iuglandes, & pinorum nuclei aliquantisper torrefacti. Caeterum STAPHIS AGRIA, anacardijs (vt paulò superius diximus) temperamento respondet, quòd admodum calida sit, ac vrens. Quare eadem sanè adfert incommoda, quę anacardia, & cantharides. Adurit enim fauces, & palatum, vomitiones commouet, ventriculi erosiones facit, & dysentericos fluxus ciet, postremò strangulat, ni statim succurratur. Sed cùm haec sua sponte & propria facultate uomitiones moliatur, non aliter est prouocandus omitus. Verùm animaduertendum est, an ipsa reijciatur, quod vbi non euenerit, dulce amygdalinum oleum in potu fuerit dandum, admisto hydromelitis plurimo: atque interim cogantur aegri, vt continuò inambulent, nanque hoc tantum medicamẽto valentissimè per uomitũ exigitur. Nec tamen ob id negligantur clysteres, quorũ pluries meminimus, vt si ramentum ipsius aliquod ad intestina descenderit, his extrahi posit. Reliquum verò curationis sumatur è cantharidum curatione, non omissis vniuersalibus antidotis.

Staphidis agriae noxa, & curatio.

Δορύκνιον. DORYCNIVM. CAP. VI.

DOrycnion, quod aliqui manicon solanum appellarunt, epotum, lactis saporem in gustu refert: continentes singultus ciet, humor linguam vexat, sanguis confertim reijcitur: mucosa quaedam perinde quasi dysentericis, aluo egeruntur. Itaque antequàm aliquid ex ijs eueniat, auxilio sunt antedicta, uomitus, clyster, & quaecunque potum uenenum expellere possunt. Priuatim ijs opitulatur, aqua mulsa,[a] lac caprillum, aut asininum, dulce uinum, quod tepidum cum aniso bibatur, amygdalae amarae, gallinacea pectora decocta. quinetiam conchylia omnia, tam cruda quàm tosta esse, salutare est. conueniunt & locustae marinae, & gammari, & pota eorundem iuscula.

a Μελίκρατον. i. pota.

DE dorycnio satis disseruimus libro quarto, quantum quae nostra esset de eo sententia, ingenuè dicendum erat. Hoc tamen loco non tacebo, quòd idem esse non arbitror Dorycnium, & manicum solanum. quandoquidem duobus capitibus libro quarto, de his tanquam de diuersis disseruit Dioscorides. Verùm enimuero etsi hoc in loco dixerit is reperiri quosdam, qui Dorycnium manicum solanum appellarunt; non tamen id esse verum asserit, sed aliorum tantùm refert opinionem, quam nec probandam censet. Caeterùm Solano manico veneficam uim inesse constat, vtpote quod eos, qui ipsum hauserint, maximis afficiat incommodis, vt ipse Dioscorides testatur loco citato, cùm inquit. Solani manici radix drachmae unius pondere pota ex vino, facit species vanas, imaginesque non iniucundas obuersari: sed duplicatus hic modus, ad tres usque dies mentis alienationem adfert: quadruplicatus verò interimit. Remedio est aqua mulsa copiosius pota, & uomitione reiecta. Has perniciosas facultates, earumque remedia loco dicto reddidit Dioscorides Solano manico: cuius tamen hic inter venenatas plantas postea non meminit. Ibidem libro quarto non aliam uim maleficam Dorycnio assignauit Dioscorides, quàm quòd copiosius haustum mortem adferat. Hinc itaque conijcere ausim, quòd eadem utrisque medicamenta facilè competere posint. Dorycniũ Auicenna uuam uulpinam vocat, nec tamen plura de eo retulit, quàm scripserint Dioscorides, & Paulus. Idcirco hoc in negotio à Dioscoride minimè discedendum erit, nec ab ijs praeterea medicamentis, quae nobis inferius in opij curatione describentur. Caeterùm non minus lethiferum est Solanum maius, quod uulgo Italis appellatur herba bella donna, cùm non solùm eius baccae deuoratae, sed ipsa quoque radix quandoque ioci causa parasitis exhibita, qui ad lautas mensas, etiam inuitis Dominis, accedere solent, oblectamenti non parum conuiuantibus afferre soleat. Siquidem si cultello derasa scrupuli pondere in uini sescuncia maceretur horis ad summum duabus, & deinde percolato diluto, ac digitis presso, id vini recentis addatur, quod poculum repleat, totumque potandum propinetur, fit paulò post, ut qui biberint nihil prorsus edere poßint, magno spectantium oblectamento. verùm qui hoc fuco utuntur, priusquàm mensae aßideant, parasitos ad ientaculum inuitant, vt fucatum vinum propinent. Discutitur fucus à risu, aceto potui dato. Id enim praesentaneum antidotum est. Hanc huiusce radicis facultatem fortè fortuna primus adinuenit Franciscus Calzolarius pharmacopoeus Veronensis, rei plantariae studiosissimus, qui mihi id reuelauit. Sed animaduertendum est, ne modus excedatur, nam si propinetur copiosius, strangulando interficit. Succurritur noxae ijsdem medicamentis, quibus Dorycnij, & manici Solani noxa superatur.

Dorycnii ueneni consid.

Solani manici ueneni noxa, & curatio.

Ἀκόνιτον. ACONITVM. CAP. VII.

ACOntium statim in lingua inter bibendum, cum adstrictione quadam dulcescit: & subinde, potissimum cùm exurgere conantur, uertigines offundit: lacrymas ciet: grauitatem pectori, & praecordiis adfert, simulque crebri spiritus deflantur. Quare uenenum uomitione abigit, aut clystere per aluum egeri opus est. Vtimur inter propinandum, origano, ruta, marrubio, vel absinthi decocto, cum uino absinthite, uel [a] semperuiuo, uel abrotono, chamelaea, aut aiuga. Prodest etiamnũ opobalsami drachma, cum melle aut lacte cum castorio, pipere, & ruta, aequis ponderibus ex uino. coagulum haedi, leporis, aut hinnuli cum aceto: ferri quoque stercus, item uinum in quo aurum, ferrum, argentũve cadens restinguatur, potum: lixiuiaque cum gallina, & vino decocta, aut carnium bubularum praepinguium iura, cum [b] uino sumpta. Ferunt & aiuga priuatim ipsis subuenire.

a Cat. ἀείζωον. i. eruca.

b Meũ. ὄξει. i. aceto.

AConiti complura haberi genera, quisquis facilè nosse poterit, qui superius libro quarto eorum Icones examinauerit. siquidem genera duodecim ibi reperiet, quae omnia deleteria sunt facultate. In quibus indagandis sedulam nauauit operam Franciscus Calzolarius Veronensis, rei plantariae studiosissimus. Nanque sex Aconitorum genera adinuenit in Monte quem Baldum uocant: quae quarto libro postremo loco appingi curauimus. Et ad me tandem ea transmissa sunt à Clarissimis Medicis Dominico Montisauro, & Hieronymo Donzellino; qui omnia, Calzolario ipsi accepta referunt. Itaque tametsi permulta habeantur Aconiti genera: nempe tria, quae cynoctona, lycoctonaque appellantur, & quartum pardalianches vocatum, quę omnia veneficam uim sortiuntur; vnam tamen, & eandem exposcunt curationem. Refert Aetius, praeter Dioscoridem, eos qui hausere, post dulcedinem, & adstrictionem amaritudinem percipere: adstringuntur deinde maxillae, subsequuntur morsus, & erosiones stomachi. Quibus nisi illico succurratur, caligant oculi, & subcruenti uisuntur. Oboriuntur tremores, corpusque uniuersum intumescit, fiuntque ęgri hydropicis similes. Medendi ratio à Dioscoride petenda: quippe qui

Aconiti ueneni consi.

quippe qui

quippe qui usqueadeò præstantia descripsit medicamenta, ut Aetio, & Auicennæ plura non reliquerit addenda. Attamen Conciliator Apponensis, qui inter recentiores de uenenis luculenter scripsit, aconitum bibentibus sphragidem Lemniam commendauit drachmarum duarum pondere ex calida potam. dein uomitum excitari iubet: à uomitu theriacam eodem pondere exhiberi, ex uino in quo incocta fuerit gentiana. Atque adeò putat Aconiti præcipuum esse antidotum longæ aristolochiæ radicem. Cæterùm dum hæc scriberem, mihi in mentem uenit nonnunquam inter uenenatas plantas haberi scillam, flammulam, urticæ, & dracunculi semen, quæ cùm hìc silentio prætermissa fuerint a Dioscoride, optimum institutum esse putaui, nunc de singulorũ ueneno, eiusque remedijs nonnulla commemorare. Sunt igitur in SCILLARVM genere, quæ suapte natura uenenosa proueniãt. sunt etiam contrà quæ nullo imbutæ ueneno in medicum ueniant usum. Hæ potæ, uel aliàs ingestæ, nullam pariunt noxam, nisi earum plus, quàm par sit, assumatur. Illę uerò sua malefica ui, etsi quàm parcè deuorentur; illico tamen hominem torquent, quemadmodum fungi. Venenosa autem scilla (ut Mesues, ac cæteri Mauritanorum tradidere) sola nec alteri annexa prouenit, locisque oboritur fœdis, ac graueolentibus, ut apud thermas. Discant igitur diligentissimi seplasiarij ijs uti scillis, quæ simul connascuntur, sapore amaro, acri, simul & dulci, splendentibus undique laminis. Quãdoquidem nulla his facultas inest, qua corpus lędi poßit: nisi fortasse, ut dictum est, plus earum assumeretur, quàm ferre posset natura. Quamobrem de his differens Auicẽna inter uenenatas plantas sen septima quarti uoluminis, sic inquit. Scillæ malę, aut probatę longior usus, quàm par sit, uentriculũ exulcerat, & intestina, ipsasque mesaraicas uenas, aliosq; meatus, qui è uentriculo in iecur permeant. Quo fit, ut in uisceribus oriantur punctiones, acutique cruciatus, & inde dysenteria. Quibus incommodis succurritur lactis potu, in quo ferrũ, quod Græci stomoma, nos uerò chalybem appellamus, pluries restinctum fuerit, deuoratisque ouorum uitellis, in aceto decoctis. Quinetiã ijs frixa cibaria conferunt, pinguia carnium iura, recens, crudumq; butyrum, & extrema iuuenum quadrupedum membra, aliaque permulta, de quibus latius egimus, cùm de cantharidibus sermo haberetur. Nec minora facit incõmoda FLAMMVLA uocata, cuius historiam scripsimus libr. 4. in alterius clematidis mentione. Ipsa enim prǽter uenenosam quam poßidet facultatem, excalfacit ordine quarto, adeò ut ualentißimè corpus exulceret, ubi fuerit imposita. Ingesta uerò fauces, guttur, uentriculum, & intestina magnis afficit ardoribus. Quin & intollerabilem excitat sitim, & aridam reddit linguam: intestina deradit, & ardentem pellit urinam. nam quandoque tam altè excoriat, ut erosis uasorum tunicis, mictu sanguinis reddatur intolerabili sanè dolore. Ad hoc facit, auxiliaturque, excitatis prius uomitibus, & clysteribus infusis, lac bubulum suo cum butyro potum, aut alio recenti admistum, item amygdalinum oleum, aut è pineis nucleis, aut Indicis nucibus, aut papaueris semine expreßũ. Quippe (ut iam sæpenumero diximus) huiuscemodi acutorum curatio, non est aliunde petenda, quàm à pinguibus, & seminum quorundam crassamentis. Præstat hoc in negotio & iecur fouere, lactucæ, portulacæ, & intubi hortensis succo: item santalis aqua rosacea maceratis: quin & halicacabi baccas deuorare prodest. Quòd si cruenta cum lotio reddantur, illinantur statim renes, pubes, testes, & ipsa demum uirilia, rosarum, polygonij, plantaginis, cynoglossi, papaueris, lactucæ, & hyoscyami succo. Opitulantur etiam clysteres è bubulo, aut caprino lactę, aut è pinguibus carnium iusculis infusi, addito rosaceo, & uino è myrtinis baccis confecto, ut diffusius in cantharidum curatione retulimus. Sequitur VRTICAE SEMEN, id præsertim, quod lini semen refert, quo excitandæ ueneris gratia quidam utuntur. Sed cùm & ipsum in medicum ueniat usum, ac etiam quorundam cibis admisceatur, animaduertendum est, ne largius ingeratur, præsertim solùm; sed ijs adijciatur cibis, uel medicamentis, quæ eius acrimoniam excedentęmq; feruorem obtundere, & extinguere queunt. cuiusmodi sunt pistacia, nuclei pinei, dulces amygdalæ, nuces Ponticæ, & priuatim deglubitum sesami semen. Nam cùm urticæ semen affatim deuoratur, non solùm (ut Auicẽna est author) omnes scillæ malos præbet effectus; sed priuatim etiam continentem excitat tussim. Curatio eadem quæ scillæ. uerũ ad finiendam tussim, quæ priuatim ex urticæ semine prouenit, ea non sunt omittenda, quæ suaptè natura pectoris asperitates mulcent, qualia sunt amygdalinum oleum, serapiũ uiolaceum, et ex zizyphis, saccharum quod canditum uocant, diatragacanthum frigidum, hordeacea ptisana sacch aro inspersa, & id genus alia. Præstant præ cæteris (ut scribit Conciliator) ad epotum urticæ semen, malorum cydoniorum semina contusa, & ex calida aqua pota. Calidissimæ porrò, acerrimæq; facultatis est etiamnum DRACVNCVLI semen, utpote quod potum, aut in cibis sumptum, guttur asperitate afficiat, adurat, ac pungat: linguã item, gingiuas, & dentes uexat: quin & corpori uniuerso ingentem calorem inducit. His noxis auxiliatur recens butyrum haustum. Priuatim tamen præcipuum remedium adfert hordeacea farina in pultem conformata, additis pinidiis, aut saccharo, amygdalino oleo, uel recenti butyro.

Scillę uenenosę noxa, & curatio.

Flammulę ueneni noxa, & curatio.

Vrticę seminis noxa, & curatio.

Dracunculi seminis noxę, & remedia.

Μέλι τῆς ἡρακλείας.

MEL HERACLIAE. CAP. VIII.

MEL in Heraclia Ponti, ubi aconitum gigni solet, inuenitur. quod qui edunt, bibuntve, non secus afflictantur, quàm qui aconitum ebiberunt. Ijs eadem, quæ poto aconito conueniunt. Adiuuantur in primis continuo uini mulsi potu, cui rutæ folia sint adiecta.

Mellis Heracleotici Historiam, & uires fusius libro secundo retulimus. Quo in loco tradidit Dioscorides (etsi id postea hìc silentio inuoluerit) eos mente abalienari, ac sudore diffluere, qui illud comederint: remedio autem esse rutam esitatam, et salsamenta, aut epotum mulsum. Sed cùm iamdiu in Italiam non adferatur; ideo nec curæ eius insistendum est, præsertim quòd eandem cum aconito uenenatam sortiatur facultatem, & curationem.

Κόριον.

CORIANDRVM. CAP. IX.

COriandrum ob odorem latere non potest. epotum autem uocem exasperat: insaniã adfert, à temulentijs non abhorrentem. qui sumpserunt, pudenda dictu blaterant, totiusque corporis odore, uenenum fatentur. Quibus post uomitionem irino oleo concitatam, uti retulimus, merum & per sese, & ex absinthio potum auxiliatur: item oleum: nec secus oua in eodem exinanita, si liquefacta in muria sorbeantur: & epota muria, & ius salsum ex gallina, & ansere: passum quoque cum lixiuia sumptum.

De coriandro libro tertio abunde disputauimus. Et quia non solùm de facultatibus coriandri, quæ humano corpori prodesse possunt, controuersia est inter authores medicinæ, sed etiam de ijs, quæ eidem officere possunt, idcirco loco antedicto quid de prima difficultate sentirem, & cui potissimùm adhærerem, dixi. Cæterùm de secunda difficultate nunc equidem secus sentio, atque olim. Alias enim multorum sententiam secutus, coriandrum ab usu prorsus abdicandum esse scripsi, quòd omnem eius usum nocuum esse existimarem. Nunc uerò eius usum tantùm immoderatum (quòd ita mentem commoueat, & mortis periculum adferat) euitandum censeo: idque non leuibus, ut puto, rationibus. Quas quoniam libro superius citato retulimus,

Coriandri uenefica natura.

Coriandri ue nenirremedia. *retulimus, ideo ab eis hic supersedebimus, & ad remedia accedemus. Iis igitur, qui Coriandrum largius sumpserint, prҿter illa quҿ à Dioscoride produntur, opitulatur theriaca ipsa ex mero pota: quin & herba vincetoxicum vulgò vocata, de qua libro tertio scripsimus in Asclepiadis mentione: nanque hҿc proprium coriandri antidotum est. Subueniunt prҿterea raucedini, vociq; exasperatҿ gargarizationes ad id expertæ: item ea, quҿ pectori conueniunt. Ad cerebri verò noxam prҿstat diamoschum, & diambarum, & id genus alia, quҿ cordi, & cerebro auxiliantur.*

ψύλλιον. PSYLLIVM. CAP. X.

PSyllion epotum, corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam adfert, ita vt animum despondeant. Cui omnia, quæ exhausto [a] coriandro auxiliantur.

a Meum. κώνειον. i. cicuta.

Psyllij veneni noxa, & curatio. *PSyllium, & eius semen, cuius in pharmacopolijs frequens est vsus (vt superius libro quarto diximus) notum omnibus est. Hoc in potionibus hausto prҿter ea, quҿ à Dioscoride illi aßignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta denique cordis anxietas, vt plerunque oborto sudore frigido commoriantur ægri. Curantur qui hauserint, primùm vomitionibus, & clysmatis. Post hҿc antidota illa exhibenda sunt, quҿ in vniuersum omnibus venenis aduersantur. Sed & ea omnia ijs maximè subueniunt (vt Dioscorides est author) quҿ & ijs, qui coriandrum exhauserint.*

Κώνειον. CICVTA. CAP. XI.

CIcuta pota uertiginem excitat, oculisq; caliginem offundit, ita vt ne minimum cernatur: singultus ciet, mentem turbat, extremi artus gelantur: deniq; conuulsi, suppresso arteriæ spiritu, strangulantur. Quare inter initia, uti in reliquis, cicutam vomitu excutiemus: postmodum deiectionem moliemur, vt quod ad intestina prolapsum sit, excernamus: tum demum in meracam potionem, quæ maximo est auxilio, deueniemus. repetendum per interualla, in quibus proderit, lac asininum, aut bubulum potui datum, vt absinthium cum pipere & vino, castorio, ruta, mentha cum vino, aut amomi, cardamomi, aut styracis vncia, aut piperis, cum semine vrticæ & vino, aut lauri folia. Item laser ex oleo, & passo, & passum per sese largiùs potum proficit.

Cicutæ uenefica uis. *CIcutҿ historiam, & facultates, quibusque in locis magis exitialis proueniat, ita copiosè retulimus libro quarto, vt opus non sit, ea hoc loco repetere, nec plura nobis restent addenda. Sed iam ad vires eius veneficas transeundum est. Pota hæc, vel in cibis sumpta (vt Dioscorides inquit) vertigines excitat, visum adimit, oculis caligine offusa, & mentem vsqueadeò perturbat, vt in furorem agi videantur, qui hauserint. Quæ omnia experimento nobis comperta sunt. Quippe cum rusticus quidam magnifici Ioannis à Turri vinitor non longè à Goritiҿ arce suas coleret vineas, ligone forte fortuna erutis cicutæ radicibus, secumque domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditque in cҿna unà cum vxore: mox statim (quæ rusticorum consuetudo est) ambo iuere cubatum. Media autem nocte, à somno expergefacti, omni penitus amissa ratione, huc atque illuc per domum in tenebris uagabantur, amentia, & furore ducti: unde adeò caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, ut mane accurrentibus uicinis, partim percussionibus tumidi, partimque effuso sub cute sanguine liuentes, tumentibus admodum oculorum palpebris, horrendam ac monstruosam ostenderent faciem. Vocor ego statim ad curam, percontatisq; domesticis, quibus edulijs in cœna victitassent, reperi hos cicutҿ esitasse radices, quas pastinacҿ esse credide rant. Quandoquidem mihi in propinquam vineam adeunti, ostenderunt alij locum, vbi rusticus ille radices effoderat, ibiq; inueni alias cicutæ radices, quҿ iam folia emittere incipiebant. Qua re perspecta celeriter ad ægros redij, quos quidem non multo pòst tempore, Deo adiuuante, in pristinam mentem & sanitatem restitui. tametsi percussionum curatio multò longior fuerit, quàm veneni. Decepta quoq; hisce radicibus est superioribus annis quædam nobilis matrona à Coloreto Vtinensis, quҿ cicutҿ radices proprio in horto effossas toti familiҿ decoxit, prҿbuitq; esitandas carotarum loco. Quinetiam monachum Franciscanum curauimus, qui pluribus mensibus modò amentia, modò furore agebatur, quod cicutҿ folia hortensis petroselini vice piscium quorundam iusculis imposita comedisset. Caueant igitur omnes, ne in hҿc veniant discrimina. Exhibet Aetius, prҿter Dioscoridis antidota, cicutam haurientibus apij semen, ex vino potandũ, aut iridis radicẽ, aut seseli Maßiliense: item nitrũ ex aqua copiosiore potum. Totum prҿterea corpus calefacere conducit, & præsertim prҿcordia. quamobrem ad vehementiorem motum, ac cursum (vt ipse inquit) cogendi sunt ҿgrotantes. Conciliator tamen theriacam maximopere commendat, duarum drachmarum pondere, ex dictamni decocto potam: aut gentianҿ radicem ex vino. Nanq; hoc cicutҿ verum esse antidotum putat.*

Historia cuiusdam casus.

Cicutæ sumptæ curatio.

Σμίλαξ. TAXVS. CAP. XII.

SMilax, à quibusdam tithymalum, à Latinis taxus appellatur. frigus vniuerso corpori, strangulatus, & celerem interitum infert. Cui eadem, quæ cicutæ conueniunt.

Taxi venefica natura. *TAxus arbor, cuius historiam superius libro quarto retulimus, ubi & eius plantæ picturam adiecimus, non solùm eos perdit homines, qui folia & fructus esitauerint, vel biberint foliorum succum; sed etiam (vt aiunt quidam) quadrupedum omne genus, quod præsumptum pabulum non ruminat: cuiusmodi sunt equi, asini, muli, & id genus alia. quanquam scribit Plutarchus, tertio symposiorum commentario, Taxum eo tantùm tempore noxiam, quo iam florere inceperit, quòd succo sit maximè prægnans. Dioscorides libro quarto de taxo agens, inquit. Narbone tam præsentis est veneni, vt si qui dormiant sub ea, aut in eius vmbra subsideant, lædantur, & sæpenumero moriantur. Id quod Sestius (authore Plin. lib. 16. c. 10.) in Arcadia quoq; euenire scribit. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia factis mortifera fuisse compertum est: & in Hispania lethales esse baccas. Prouenit arbor hæc frequens in Tridentinis montibus, præsertim Ananiæ vallis, & Flemarum, vbi ea inter ingentes abietum, picearum, pinorum, & laricum syluas numerosa conspicitur. Iis in locis nobis compertum est, quod non modò iumenta, quҿ non ruminant, deuorata taxo, moriuntur; sed etiam quҿ ruminant. quandoquidem boues complures vidimus à rusticis deploratos, qui taxum depasti fuerant. Quapropter cùm in montanis, syluosisq; pascuis boues morbosi fiunt, conclamant rustici, animaduertẽdum esse, ne Naxum degustauerint: ita enim taxum corrupto vocabulo nominant. Nihil minus eius baccҿ ijsdem in locis noxiҿ ac perniciosҿ deprehenduntur: quippe quod curauerim ego pastores, aliosq; in syluis ligna cҿdentes, qui saporis dulcedine allecti, baccas ipsius comederant. ex quarum esu non modò in ardentes febres inciderant; sed & in alui profluuium, adeò vt in maximo versarentur discrimine. Cҿterùm non parum dubitandum videtur, an inter plantas calidas, vel inter frigidas Taxus sit reponenda. Dioscorides quidem, & eius sequaces omnes existimarunt Taxum esse*

esse frigidi temperamenti, argumento quòd asseruerint, ijsdem remedijs taxi venenum superari, quibus & cicutæ. Quorum tamen sententia, omnium pace dixerim, mihi planè non probanda videtur. nanque amaror, qui cortici, & frondibus inest: coma perpetuò virens, pinorum, abietum, & picearum modo, quibus fronde similis spectatur: baccarum tum dulcedo, tum acrimonia quædam: & quòd auiculæ eas depastæ nigrescant; manifeste indicant insignem temperamenti caliditatem. Atque hinc est, quòd & febribus, & alui profluuio tentantur, qui baccas esitarunt, inflammatis eo cibo spiritibus, & sanguine. Verùm quanuis aliquis respondere posset, accendi in his febres, gignique alui profluuium, ex humorum putredine, quemadmodum in æstate eueniunt hæc ex frigidorum fructuum esu nigrum verò colorem in auiculis contrahi posse non minus à frigido, quàm à calido; ex eo tamen adhuc suspecta & improbanda relinquitur eorum sententia, quòd frondium, & corticis amaror, baccarum dulcedo, & acrimonia, perpetuoque uirescens coma, nulla prorsus repugnantia contrarium præ se ferant, nempe quòd & febres, & alui profluuia oboriantur potius caloris primùm exuberantia (vt accidit deuoratis anacardijs) quàm humorũ putredine. Neque præterea potest nigredo illa à frigido pabulo in auicularum pennis suboriri: nam si frigiditate nigrescerent, illico perirent. Quandoquidem nimis excedens frigus haudquaquam nigredinem inducit, nisi membris simul confectis ac deperditis. At non ita fit ea nigredo, quæ perustis humoribus gignitur, quemadmodum accidit Aethiopibus. Hæc sanè dixisse volumus, vt non quicquam tã celebratorum virorum authoritati detraherem, neque etiam quòd ausim temerè eorum sententijs refragari; sed vt meam in medium proferrem sententiam, atque vt hæc à nobis proponerentur alijs discutienda, & studiosis diligentius æstimanda. Cæterùm quoniam taxus NERIVM, quod Græci rhododendrum, & rhododaphnen vocant, Mauritani verò oleandrum, mihi in mentem redegit, cùm sciam scripsisse Galenum, & ipsum secutos, non modò brutis, sed etiam hominibus esse venenum; cùmque eo quàm plurimis in locis referta sit Italia; prætereundum non duxi, quin hic de Nerio aliquid dicerem. Et quanuis non absque ratione fortasse scripserit Dioscorides libro quarto, itemque in huius præfatione, quòd Nerij folia & flores, si deuorentur, hominibus contra mortiferos serpentium morsus præsidia sunt, atque in hac re ideo possit ei fides adhiberi, quòd etiam cantharides dentur potandæ à cane rabido demorsis, & euphorbium ictis à scorpione; cùm tamen nec Galenus, nec qui eum sequuntur, nec Auicenna, cæterique posteri id probent, aut admittant, Nerium potius dimittendum putarem, quàm cuiquam exhibendum, præsertim quòd alia non desint antidota, quæ à serpentibus demorsis magnopere opitulantur. Nerium igitur, Galeni & Auicennæ testimonio, tam potum, quàm in cibis sumptum, quanuis non largius ingeratur, homines & quadrupedes interficit. Primùm enim intolerabiles excitat angustias, intumescit inde aluus, & subsequitur vniuersi corporis inflammatio: quòd temperamento calidum sit, & siccum, dissecans & exulcerans. Ob id enim non tantùm noxam corporibus infert, intra corpus sumptum; sed etiam eos afficit, qui in eius vmbra subsederint, taxi (vt antè diximus) modo. Quinetiam aquæ fluuiorum, & lacuum, in quorum ripis Nerium crescit, vmbra, frondibus, floribusque deciduis infectæ, nonnunquam in magnum discrimen bibentes ducunt. Succurritur noxæ epoto fœni græci decocto, aut deuoratis palmulis, aut viticis semine, aut frondibus, aut hausto horum decocto. Conferunt & caricæ ex melle, aut saccharo aut iulapio sumptæ. Præterea defrutum, & pinguia, & quæ crassum dant alimentum auxiliantur, non omissis tamen clysteribus, & uomitionibus, vt in alijs omnibus sæpenumero dictum est. Conuenit & diacastoreum (vt Conciliator est author) potum duarum drachmarum pondere. Prosunt item iuniperi baccæ eodem pondere. Porrò illa quoque lethifera est arbor, quam perperàm quidam Sicomorum appellant, quæ fructus profert loti arboris instar, quorum ossiculis funiculo traiectis, suas preces Deiparæ uirgini numerant infimæ gentis mulieres, quæ illos à monachis sæpe dono accipiunt, quòd in eorum monasterijs arbor ea frequens reperiatur. Hanc Auicenna vocat AZADARACHT fen 6. quarti voluminis, sic inquiens. Folia Azadaracht, quemadmodum & lignum, animalia necant. Tollitur noxa ijs medicamentis, quæ in vniuersum omnibus succurrunt venenis. priuatim verò ijs, quibus & nerij vis exitialis aufertur. Caueant itaque omnes, qui hanc arborem suis in viridarijs alunt, ne fortè imprudenter se ipsos, & domesticos omnes in perniciem agant. Sed si aliquis fortasse dubitaret hanc arborem non esse Azadaracht Auicennæ, fidem illi manifestam faciet Andreas Bellunensis, qui in Arabicorum nominum interpretatione, ita esse apertè declarat.

Nerii malefica natura.

Nerij ueneni curatio.

Azadaracht arboris uenenum, & remedia.

Καρπάσου ὀπός. CARPASI SVCCVS. CAP. XIII.

EPotus carpasi succus soporem, citamque strangulationem adducit. Adiuuantur autem qui hauserunt, epotæ cicutæ remediis.

QVòdnam hodie plantæ genus nobis Carpasum dici possit, omnino fateor me ignorare: nec quenquam reperiri crediderim in Italia, qui plura quàm nos de Carpaso referre possit. Quandoquidem etsi hic inter venenatas plantas illud descripserit Dioscorides; nusquam tamen in præcedentibus libris quicquam de Carpaso retulit, quemadmodum nec posteri tam Græci, quàm Arabes, ex quo coniectari possit, quidnam antiquis fuerit Carpasum. Hoc Paulus Dioscoridem secutus libro 5. carpesiam vocat. Quamobrem credidere nonnulli carpasum, carpesiam, & carpesium, de quo primo libro latius diximus, unam, & eandem esse plantam. Sed uanam prorsus horum sententiam esse arbitror. Siquidem à nemine posteritatis memoriæ proditum inuenitur, deleteriam vim vllam carpesio inesse, verùm eandem (vt Galenus, & Paulus testantur) quæ ipsi phu. quinimo ita aduersus venena commendari compertum est, quòd Quintus carpesium cinnamomi loco in theriacam addere non dubitauerit, quòd tantum id præstare existimauerit, quantum potest laudatissima cassia. Verùm si quis fortasse assereret opocalpasum, de quo scribit Galenus, dum probatissimæ myrrhæ notas expendit, libro primo de antidotis, & opocarpasum hoc loco à Dioscoride descriptum vnum & idem esse medicamentum, is meo quidem iudicio, rem (vt aiunt) acu tetigisset, quòd opocalpasum Galeno mortiferum omnino sit & lethale. Licet idem Galenus non opocalpasi, sed ὀποῦ καρπάσου, hoc est, succi carpasi mentionem faciat tum libro primo de compositione medic. localium, vbi ex Archigene ea recenset medicamenta, quæ capillos crispos reddunt: tum etiam lib. 5. de compositione eorundem in quodam molari emplastro. Cæterùm cùm huius usus, & notitia apud omnes penitus exoleuerit, non est cur alia à nobis frustrà de eo sit instituenda curatio.

Carpasi, & opocarpasi consideratio.

Vana quorundam opin.

Σαρδονία πόα. SARDONIA HERBA. CAP. XIIII.

SArdonia ranunculi herbæ generi assignatur, quæ vescentibus mentem adimit, & quadã neruorũ distentione labia in rictum contrahit, ut risus speciem præbeant. à qua quidem affectione, de Sardonio risu adagiũ in uulgus infausto omine manauit. Post uomitum peculiariter conuenit aqua mulsa & lac, liberaliùs epota: irrigatio, perunctioque à pinguibus medicamentis, totum corpus excalfacientibus: in calidam aquam, oleumque descendant, sed tum multum perfricare, & inungere expedit, & in summa, curam omnem, quæ conuulsioni neruorum adhibetur, exequi oportet.

Sardoniæ herbæ uenenum, eiusque curatio.

QVòd inter Ranunculi genera ea annumeretur planta quæ à Sardinia, vbi plurima nascitur, nonnullis vocatur herba Sardonia, abunde docuit Dioscorides libro secundo. Tradidit huiusce curationem Aetius libro. 13. qui præter ea medicamenta, quæ huic curationi à Dioscoride redduntur, declarat quibus auxilijs hoc conuulsionis genus priuatim curari debeat. Quippe cùm diuersa sint conuulsionum genera, diuersa etiam exposcunt remedia. Præfert tamen castoreum in puluerem contritum aut per se, aut è dulci vino potum. Cæterùm, vt Conciliator est author, adiuuantur qui hauserint Apium risum (sic enim Sardoniam herbam appellauerunt Mauritani) vino dulci potentique adeò largè epoto, vt inde ebrij facti diutius dormiant: item melissophylli succo, ex aceto sumpto: is enim, vt idem ait, Sardoniæ herbæ verum ac singulare est antidotum. Sed quoniam (vt Dioscorides prodidit) in hac cura, balnea, & laconica admodum prosunt, ea vtique paranda sunt medicamentorum decoctis, quibus vis insit excalfaciens, tum etiam desiccans, & quæ propria facultate neruos tum roborent, tum iuuent. Cuiusmodi sunt, stœchas, hyssopum, saluia, ruta, betonica, chamæpitys, amaracus, origanum, calamintha, pulegium, dictamnum, anthemis, satureia, acorum, Syriaca & Celtica nardus, asarum, phu, cyperus, rosmarinus, et id genus alia. Ad hæc præstat inungere occipitium, ceruicem, & vniuersam spinalem medullam, susino oleo, aut è castoreo, aut è terrestribus lumbricis, aut è costo, aut ex hyperico, aut vulpino, aut vnguēto aragone, aut agrippino, aut alijs his similibus.

Ὑοσκύαμος. HYOSCYAMVS. CAP. XV.

HYoscyamum potum, aut comesum, similem ebrijs ab alienationem mouet: sed facilè medicamē tis cedit. Auxiliatur aqua mulsa copiosè data, lacque, præsertim asininum: si id desideratur, caprillum, vel bubulum, vel aridarum ficum decoctum. Faciunt ad id etiam nuclei pinei, aut cucumis semen ex passo sumptum, & uinum salsum, cum adipe suilla recenti, passoque: itidem urticæ semen, aut nitrum ex aqua, & intubus erraticus, & sinapis, & nasturtium, radix, cepa, & allium: & hęc singula cum vino sumantur. Postea sinendi quiescere, quemadmodum qui vinum biberunt, vt excoquant.

Hyoscyami uenenosa uis.

SVccurritur facilè Hyoscyami noxiæ, cuius historiam cum Dioscoride tradidimus libro quarto, vbi eius quoque effigiem dedimus, si antea, quàm venenosa vis inualescat, superstque corporis vires, conferentia propinentur medicamenta. Sed præter indicia, quæ epoto, vel comeso hyoscyamo à Dioscoride assignantur, alia plura eidem reddidit Aetius libro 13. nempe quòd insequatur iactatio corporis cum distortione: quibus succedit exolutio, animi deliquio similis, oculorum rubor, pruritus, deinde tremor: præterea omnino delirant ægri, & putant se flagris corpore cædi. Proinde meritò Ananienses hyoscyamum vulgò vocant Disturbio, vtpote quod mentem, & omnes corporis sensus disturbat. Meminit vtriusque hyoscyami inter deleteria phamaca etiam Auicenna, sic inquiens. Epoto hyoscyamo albo, ossium compagines luxantur, lingua in abscessus transit, spumat os, caligant & rufescunt oculi, spritus difficulter redditur. Hinc fiunt vertigines, surditas, gingiuarum, & totius corporis pruritus: ebrietas, amentia, furor, comitialis morbus, uocisq; diuersitas: nam quādo que rudunt affecti asinorum mulorumque more, & equorum modo hinniunt. A nigro autem corporis extrema confrigescunt, obtenebrantur oculi, oboritur delirium, atque adeò constringitur pectus, vt impedita prorsus respiratione, suffocentur, conuellanturque ægrotantes. Verùm hæc omnia cicutam facere tradiderunt Dioscorides, & Paulus. Quo fit, vt suspicari liceat, in hoc cæcutisse, errasseque Auicennam, quemadmodum & in alijs quàm plurimis simplicibus medicamentis, quorum nomina ab eo sæpenumero confunduntur. Cæterùm in albi hyoscyami curatione idem Auicenna præfert cæteris medicamentis theriacam, & Mithridatis antidotum. Sed ijs, qui nigrum hauserint, post uomitum & clysteres meracum præbet potandum: quin & bubulum lac, absinthium, castoreum, rutam, laseris lacrymam, baccas & folia lauri, defrutum, vrticæ semen, magudarim, cardamomum, & styracem: sed quæ singula ex vino sumantur. His præterea addit mori radicis decoctum, & opobalsamum ex lacte potum. Ad hæc insuper farinam triticeam vino subactam, emplastri modo ventriculo vtiliter imponi promittit. Sunt porrò ex recentioribus nomine præclaris, qui longum piper in hoc magnopere commendant, atque etiam pistacia largius manducata, cæteris preferunt antidotis.

Auicennæ erratum.

Hyoscyami vtriusque curatio.

Μανδραγόρας. MANDRAGORA. CAP. XVI.

MAndragora si bibatur, confestim sopor insequitur, exolutio, ac uehemens ueternus, nihil temerè distans à lethargo. Cui, antequàm aliquid ex ijs accidat, uomitus & aqua mulsa proderit: postea nitrum, & absinthium, ex vino dulci, aut passo sumantur. caput rosaceo, & aceto perfundatur. Proficit excitatio, & motus corporis, & olfactus eupatorij, & piperis, sinapis, castorij, & rutę, tritorum in aceto: & liquidæ picis, & odor è lucernarum exustione, & extinctu. Quòd si ægrè ii reuocentur, sternutamenta mouere, alijsque communibus auxiliis uti conueniet.

Mandragoræ uenefica natura.

QVandoquidem Mandragoræ historiam latius prosecuti fuimus libro quarto, vbi vtrunque eius genus depinximus; ideo nunc tantùm indicia primùm, & accidentia referam, quæ ab epotis vel deuoratis eius tum radice, tum fructu euenire solent: deinde horum curationem aggrediar. quoniam si diutius malefica vis serpere, augeriq; negligenter dimittatur, nullis adhibitis remedijs, facilè ij qui hauserint, emori poterunt. Quamobrem dixerim, Aetium secutus, eam uix fallere bibentem, aut comedentem posse, quod odore sit admodum graui, ac nauseabundo, amaro iniucundoq; gustu. Certa itidem copia, & mensura ad lædendum requiritur. De cætero verò molestias quidem facit, sed serius interimit. Huius potu facilè ægrotantes (vt Dioscorides inquit) in ueternosum soporem delabuntur: quin & segnes, & languidi, & tristes, et exoluti fiunt, adeò vt clamoribus, ac torsionibus excitati, repentè rursus tanquam amentes recidant. Remoueri noxam scribunt, prę ter ea quæ Dioscoridi produntur, coriandri semine, aut pulegio ex calida aqua, aut alui deiectione cum deiectorio medicamento, quo ad veternosos vtimur. Quòd si à vomitu, qui malè habent, non excitentur à somno, origanum potandum ex frigida, tanquam expertissimum medicamentum offerri volunt. Prosunt item acria clysmata, frictiones asperis linteaminibus in totum corpus extersę: cucurbitulæ ignis flamma appositæ tum occipitio, tum scapulis, tum etiam natibus: fibulæ extrema corporis membra torquentes: quin & sternutamenta, quæ veratri albi puluere naribus indito cienda sunt: & septica medicamenta vesicas excitantia, vt cantharides, & ranunculus, occipiti, & post aures emplastri modo imposita, maximopere auxiliantur. nanque hæc omnia valentissimè reuocant, quæ cerebro officiunt. Porrò animaduertendum est, quod iubet Dioscorides ægrotantium caput ad repellē dum uapores eò petentes, rosaceo, acetoq; perfundi. Id quod etiam Galenus lethargicis commendasse videtur libro 13. methodi medendi. Sed hoc certè, si quis rem accuratè expendat, rationi refragari deprehenditur. Vnde nil mirum, si Paulus, Aetius

Mandragoræ noxæ remedia.

Rosaceum vtrum hic conueniat.

Aetius, Alexäder Trallianus, & alij, qui Galeni vestigia sequūtur, cùm rectè nouissent veternū morbū à frigidis tātùm humoribus prouenire, & rosaceum cum aceto illi haudquaquam conuenire, quòd magis refrigerare valeant, castorium, chamæpityn, pulegium, calamintham, serpyllum, thymbram, & thymum huic medicamento addiderint, ne eo solo admoto, morbum fouerent, atque demum ægris mortem adferrent. Verùm enimuero putandum est, Galenum rosaceum ex aceto tantùm imponere, vbi frigidus humor, quo veternus excitatur, bili (vt plerunque accidit) fuerit admistus, quæ tamen bilis maxima ex parte in ipso duntaxat morbi principio vexare solet: nam cùm tenuis sit, facilè resoluitur, & superatur à frigido. Hinc itaque quisque ex pendere & cognoscere potest, an ijs, qui à deuorata mandragora veternosi fiunt, purum illud medicamentum ex rosaceo, & aceto admonere liceat, nullis additis excalfacientibus, cùm (ni fallor) ab aßumpta mandragora caput nullo afficiatur calore. Ad hæc tametsi mandragoræ poma matura comedantur à nonnullis detracto semine, citra vllam prorsus molestiam; immatura tamen, & cum semine deuorata, mortifera sanè inferunt symptomata. Siquidem exoritur intolerabilis ardor, qui vniuersam corporis superficiem adurit: lingua, & os arescunt, quam ob causam ore perpetuò hiante cernuntur affecti, frigidum trahentes aerem. Quibus nisi illico succurratur, cōuulsi pereunt: contrà verò facilè liberantur, si statim hauserint, quæ opem ferre possunt. Id autem commodè, & efficaciter præstat Andromachi theriaca, ex aqua pota: quippe hæc sola momēto omnem aufert molestiam. Curantur (vt Conciliator inquit) qui huiusce radicem, vel pomum, vel succum sumpserint, vnius tantùm diei inedia, si tamen subinde præstantißimum meracum vinum largiùs bibant ægri, & acetum olfaciant, cui admistum sit castoreum. Sed horum omnium peculiare scribit esse antidotum domestica radix triduo cum pane, & sale deuorata. Cæterùm cùm mandragoræ poma METELLAS NVCES quas vocant, mihi in memoriam reuocauerint, quam historiam superius libro primo descripsi, sciuerimque non modò, si edantur, suapte natura canes necare, sed etiam homines, cùm nihil de his, quod extet, posteritatis memoriæ prodiderit Dioscorides, nec antiquorum cæteri, non alienum duxi hoc loco earum indicia referre, atq; etiam medicamenta commemorare, quæ harum veneno opitulantur. Eæ nuces igitur cùm intus in corpus sumūtur, uertigines, & faciei ruborem inducunt: quin & oculorum caligines, temulentiam, inexpugnabilemque somnum: postremò oboritur frigidus sudor, vicinæ mortis præsagium. Auxiliatur noxæ excitatus pluries vomitus aqua calida, & oleo: post vomitum datur conuenientissimè butyrum, & vinum meracum copiosum, additis pipere, pyrethro, lauri baccis, cinnamomo, & castoreo. Prodest, & ægrotantium extremas corporis partes, nempe manus, & pedes calida aqua fouere, ac inde frictionibus rudi linteamine factis calorem in vniuersum corpus excitare: cum eo tamen, vt subinde balanino, aut costino oleo perungantur affecti. Præstat item exercitatio, proinde ad celerem greßum cogendi sunt, vt vniuersum corpus incalescat: & pinguibus postea cibis, dulcique vino refocillandi. In summa & his ea maximè conueniet curatio, quam epotum requirit opium, de quo proxima commentatione differemus.

Metellarum nucum nocificium, & remedia.

Μηκώνιον MECONIVM. CAP. XVII.

EPoto papaueris succo, quem meconion vocant, consequitur veternus cum perfrictione, & pruritu uehementi, ita vt sæpe inualescente veneno, tanta erumpat prurigo, vt hominem excitet: corpus id medicamentum olet. Post citatam oleo uomitionem, acres clysteres auxiliantur, acetumque mulsum cum sale potum, aut mel cum rosaceo calido: merum cum absinthio aut cinnamomo copiosum, aut calidum per sese acetum: nitrum ex aqua, & origanum cum lixiuia aut passo: & rutæ syluestris semen cum pipere, uino, & panace: piperque cum castorio, & aceto mulso, vel cum satureiæ aut origani decocto cum uino. Hi olfactibus excitandi: & ob enatam pruriginem in balneas descendant, & foueantur. Post lauacrum prodest iurium pinguium usus, cum uino, aut passo: medulla etiam ex oleo pota.

Μήκων κερατῖτις. PAPAVER CORNICVLATVM. CAP. XVIII.

QVod corniculatum papauer appellant, & potu, & cibo eadem inferre consueuit, quæ papaueris succus: nec aliis expugnatur auxiliis.

INgratus opij odor, perinde atque mandragoræ, facilè obstat, ne in cibis, aut medicamentis inseri poßit, quin veneficium pateat gustantibus, præsertim cùm necem non inferat, nisi certa quadam sumatur quantitate. Quamobrem rarò contingit, vt homines venefici opio vtantur, vbi quenquam veneno tollere volunt, nimirum veriti ne fraus odoris grauitate deprehendatur. Tametsi quandoque accidat, aut fortè medicorum imperitia, aut pharmacopolarum negligentia, vt ebibitis medicamentis, quibus opium admistum sit largius quàm par sit, sumentes in ea incurrant discrimina, quorum meminit Dioscorides. Atque illa quoque sequantur, quæ in suis alexipharmacis Nicander ijs verbis repræsentauit. Animaduerte, inquit, è sumpto papaueris in capite suo semina gerentis liquore dormientes: nam illi in summa corporis cute frigent: nec oculi eis aperiuntur, sed enim palpebræ eorum immobiliter colligantur, eque labore eo, odoratus sudor distillat vnà collectus, adeoq; ipsum corpus pallescit ac labia ardent, eque genis nexus demittunt, id est flaccidæ maxillæ sunt. Languidus item & frigidus è gutture anhelitus expirat: sæpe & liuidus vnguis, vel obtortus nasus mortem non procul abesse nunciant, ipsique oculorum, qui in caua recesserunt, radij. Nicandro subscribit Aetius lib. 13. vbi sic inquit. Quando voluntariè meconium aliqui biberint, siue id manifestare voluerint, siue volentes non poßint, his cognoscentur indicijs. Sequitur enim eos, qui opium acceperunt, in somnum grauem collapsio cum frigiditate & pruritu intenso, vt aliquando ob ipsum excitentur: odorque opij per totum corpus effertur, & exhalat: inferior maxilla laxatur, tumescunt labra, irruit singultus, distorquetur nasus, pallor adest, liuor vnguium, præcordiorum diuulsio, respiratio parua, & frigida, oculorum offuscatio, & ad postremum mortifera conuulsio. Hæc notis, quæ opium sumptum consequuntur. Quibus valentissimè illa remedia auxiliantur, quorum hic meminit Dioscorides. neque enim plura apud posteriores Græcos reperi. Auicenna autem præfert laserpitij lacrymam, & castoreum. Sed præstantissimum dicit esse medicamentum, theriacam, sagazeneam, & Mithridatis antidotum ex vino potum. Excitandi etiamnum sunt ægrotantes sternutamentis, fibulis, frictionibus, odoramentis, nempe moscho, castoreo, lasere, ambaro, naribus inditis, quin & sulphuris fumo. Succurritur conuulsioni, si vniuersum corpus perungatur susino oleo, ac etiam costino, alijsque remedijs, quorum in præcedenti capite meminimus. Verùm longè omniū potentissimè proficit antidotus nostri vsus, scilicet quinta essentia theriacalis, de qua superius in præfationis commentatione diximus, quòd præsentaneo remedio non modò his omnibus opituletur; sed etiam omnibus in vniuersum uenenis, quæ frigiditate nimia interimunt. Nec aliter curantur, qui corniculatum papauer deuorauerint.

Opii beneficia natura.

Opii ueneni curatio.

φαρικὸν PHARICVM. CAP. XIX.

QVod Pharicon uocant, sapore syluestre nardum imitatur. Resolutionem neruorum potum adfert, cum conuulsione & delirio. Oportet autem post uacuationes uinum absinthiten potui dare, cum cinnamomo, aut myrrha, aut nardo gallico, quod serinen aliqui vocauerunt: aut spicę nardi duas drachmas, & myrrhæ totidem obolos, cum passo: aut irim cũ croco ex uino: derasumque caput illinire hordeacea farina cum aceto, & trita ruta.

Pharici uene ni consid.

NOn equidem hactenus apud quenquam scriptorem consequi potui, quid Pharicum antiquis fuerit, an simplex, aut compositum medicamentum. Quin neque etiam certò inuenire licuit, vnde id nomen traxerit, cùm varia sit de nomine eius apud authores sententia. Porrò is, qui in Nicandri alexipharmaca scholia scripsit, hæc protulit. Praxagoras memoriæ prodit pharicum lethale medicamentum sic vocatum à Pharico venefico quodam Cretensi, qui hoc reperit. Sunt qui primum Pharis Arcadiæ repertum velint: appellant autem etiam Medicum. Nec desunt qui in Thessalia in Pheris, alij Lacedæmone, quòd ibi fortasse proueniat. hæc ille. Cæterùm cùm iam id meritò deperditum sit, neque hoc tempore à nemine, quod sciã, cognoscatur, superfluum sanè esset plura de eo scribere: nam institutum nostrum non est, in re incerta diutius immorari.

τοξικὸν TOXICVM. CAP. XX.

TOxicum ex eo nominari videtur, quòd barbarorum sagittæ eo illinebantur. Qui biberint, labiorum, & linguæ inflammatione torquentur. Incoercitus furor uarias ijs imagines obuersat: quare uix medicinæ locus est, raroque qui hauserunt, euadent. Vinculis ergo cohibendi, aut vinum dulce cum rosaceo bibere, & reuomere cogantur: rapi semen bibendum cum uino. Priuatim ijs conuenit quinquefolii radix, & hircinus sanguis, aut caprillus, eodem modo sumptus: roboris, fagi, aut ilicis cortex cum lacte tritus: malaque cotonea trita esse, aut cum pulegio, & aqua bibere, conueniet: amomum & balsami semen ex vino. Sed qui periculis defuncti sunt, diu lecticis decumbunt: & vbi surrexere, stupidi reliquum uitæ tempus degunt.

Toxici cõsid.

QVid antiquis fuerit Toxicum, quo Barbari sagittas inficiebant, vt ijs vulneratos inimicos haud dubiè perderent, nec à Dioscoride, nec ab alio aut Grecæ, aut Arabicæ familiæ authore memoriæ proditum esse, mihi hactenus compertum est. Ideoque difficilè admodum fuerit decernere an Toxicum hodie sit, vel cognoscatur in Europa, cùm propriè hi Barbari antiquis dicantur, qui Troglodyticam Aethiopiæ regionem incolunt, apud quos fortasse tantùm nascitur. Verùm enimuero putauerunt quidam, vt Manardus Ferrariensis vir nostræ ætatis celebris, id antiquis fuisse Toxicum, quod Arabes Napellum vocant. Quæ quidem sententia non omnino ijs videtur refellenda, qui plura de Toxico nõ inuestigarunt. quandoquidem (vt Auicenna est author) non defuere, qui sagittas napello inficerent: constatque napellum haurientibus linguæ, & labiorum inflammationem excitari, & raros admodum esse sumentes, qui euadant: id quod omnes Græci toxico adscribunt. Ad hæc cùm asserat Auicenna, quòd siqua cura cum toxico adhiberi possit, ea fiat vomitionibus, hausto antea rapi semine, & sumptis subinde glandium putaminibus, hoc omnino illorum opinionem auget. Siquidem Dioscorides quoque ijs, qui toxicum hauserunt, rapi semen ad ciendum vomitum ex vino potandum præbet, ac deinde quercus, fagi, aut ilicis corticem, arborum nimirum, quæ omnes glandes proferunt. Quæ sanè omnia facilè ad credendum trahunt Græcorum toxicum, & Arabum napellum unum & idem esse venenum. Sed diligenter rem expendentibus contrariæ profectò sese offerunt rationes. etsi enim ex notis prædictis toxicum, & Napellum vnum & idem esse videantur; tot tamen aliæ habentur notæ, quæ alterum ab altero discriminant, & contrarium arguunt, vt aliter existimandum non sit, quàm quòd deleteria hæc medicamenta plurimùm inter se dissideant. Nam nusquam, quod legerim, tradidere Mauritani eos, qui Napellum hauserint, in tantum furorem agi, vt vinculis sint coercendi, quemadmodum eos, qui toxicum deuorauerint. Equidem illud pro certo testari possum, quòd Corsi illi latrones, sicarijque nequissimi, quorum historiam libro quarto prodidimus, cùm de aconito dissereremus, quanquam ab assumpto Napello ea omnia dederint indicia, quæ ab Auicenna napello assignantur; in nullum tamen furorem adducti fuere, neque nullum etiam sensere delirium. Præterea Auicennæ, nostroque testimonio, qui experimentum vidimus, epoto Napello, oculi exterius prominent, oboriuntur vertigines, animi defectus, & ingens crurium imbecillitas. Quorum tamen symptomatum nihil de toxico agens meminit Dioscorides. Quinetiam (ut ipse perhibet Auicenna) qui Napelli pericula euadunt, plerunque aut ad hecticam febrem, aut ad tabem, aut ad comitialem morbum desciscunt. id quod toxicum sumentibus non euenit: horum siquidem qui superuixerint, stupidi tantùm reliquum uitæ tempus ducunt. Ex his itaque omnibus liquidò apparet, quòd hæc inter se maximè differunt. Longè enim sæuiora sunt Toxici incommoda, quàm Napelli, vt abunde constat ex Nicandro in alexipharmacis, vbi Toxicum descripsit ijs notis. Protenus etiam lethalis toxici dolorem, & malum abigere discas, quando suis cruciatibus hominem comprehenderit. Lingua eius, qui Toxicum hauserit, infernè crassior redditur. Sed labia intumescentia, os planè pondere suo degrauant, ac aridum prorsus sputum regerit, inferiorique parte gingiuæ diffunduntur, & e suis stationibus mouentur. Sæpe etiam cordi stuporem iniecit, omnisque sensus consternatus est, fontico isto malo perturbatus. Ac laborans eo, & balat, & mugit, innumeras nugas fabulasque præ insania edens: ac sine intermissione dolens, vehementer vociferatur, instar hominis, cui caput, totum corpus compingens, ense amputandum sit. Vel quemadmodum craterifera sacras res tractans ipsa Rheæ sacerdos, nona mensis publico appropinquans itineri, longum ore suo rumorem, & clamorem edit, quem horrendum in montanis latratum audientes sibi metuunt. Sic ille rabie, mente sua turbatus errans eiulat, ac lupi instar fugitiuè vlulat, obliquisque pupillis taurino more inspiciens, album dentem acuit, dentibusque suis despumat. hactenus Nicander. Cæterùm differunt toxicum, & napellus in curandi quoque ratione. Toxicum nanque Dioscoridi curatur rosaceo ex passo poto, quinquefolij radicibus, caprillo, & hircino sanguine, cotoneis malis, amomo, & balsami fructu. Auicenna verò Napello succurrit cum uini potu, butyro, moscho, capparis radice, & eo denique mure, qui napelli ipsius radices depascitur. quæ utique medicamenta omnia ab ijs admodum discrepant, quę in Toxici curatione commemorauit Dioscorides: quem tamen penè ad verbum reddidit Auicẽna in cęteris venenorum auxilijs. Hæc igitur apertissimè ostendunt, conuincuntque Napellum & Toxicum esse diuersa venena. Nec illa obstant sententiæ nostrę, quę superius in Manardi fauorem adduximus. quandoquidem (vt facilè colligi potest ex vniuersa huiusce libri materia) alia etiam habentur venena, quę quòd eadem excitent accidentia, & paribus curentur antidotis, uidentur vnam, & eandem rem esse, cùm tamen longè diuersa cernantur: cuiusmodi sunt mandragora, opium, hyoscyamus, corniculatum papauer, & id genus alia. Sed vt iam de Toxico meam in medium proferam sententiam, eum haudquaquã falli crediderim, qui dixerit, id esse Auicennę Toxicum, quod idem Tusom appellat. Nempe quòd asserat eo epoto labra, & linguã inflammari, sequi delirium, & incoercitum furorem, quę propria toxici sunt indicia. Attamẽ hoc uidetur illi omnino fuisse incognitum.

Manardi opi. reprobata.

Toxici notæ ex Nican.

incognitum. quod nec minus fortasse Dioscoridem latuit. Nam si toxicum nouisset Dioscorides, eius certè historiam libro quarto silentio non dissimulasset, vbi de cæteris mortiferis disseruit medicamentis. Illud porrò indicium quodammodo facit, Mauritanorum tusom esse Dioscoridis toxicum, quòd nomen illius licet corruptè, ab hoc Arabes traxisse videantur, quasi toxicon tusom nominauerint. Verùm cùm toxicum de NAPELLO loquendi nobis occasionem dederit, non alienum fuerit, vt nostrum sequamur institutum, hoc loco eius tum venenum, tum remedia describere, præsertim cùm nascatur in Italia. Napellus itaque, vt Mauritanorum testantur monumenta, & nostra adstipulatur experientia, si potu vel cibo in corpus ingeratur, sæua statim adfert discrimina: nempe illico labia inflammantur, & adeò intumescit lingua, vt exeri extra dentes, & oris amplitudine capi non possit: oculi item pariter intumescunt, ita vt promineant: vertigines, & animi deliquia frequentissimè inuadunt, & crura imbecillitate affecta immobilia redduntur: subinde vniuersum liuescit corpus, intumescitque, & confestim malo occupatur habitu. Quo fit, vt breui temporis spatio, qui sumpserint, miserabiliter intereant. Sed id mirum non est: quippe quoniam tanta est huiusce lethiferi veneni vis, vt nisi statim proprijs antidotis succurratur, nullis subinde expugnatur medicamentis. Imò quanuis etiam in ipso principio valentiora dentur remedia; pauci tamen superuiuunt, qui aut hectica febri (ut diximus) aut tabe, aut comitiali morbo tandē non conficiantur. Succurrendū illico igitur fuerit, excitatis prius vomitibus (vt Auicena inquit) epoto rapi, aut napi semine. Prodest deinde butyrum bubulum coctum, & sæpe ac largè cum uino sumptum: item glandium putaminum decoctum ex vino potum. Auxiliatur diambari, & diamoschi puluis: quin potius ambarum & moschus præ cæteris per se, & cum Lemnia terra, ex vino pota. Quòd si hæc non proficiant, nihil sanè præterea sperandum relinquitur, quò parum, vel nihil possint in huiusce veneni noxa theriaca, & Mithridatis antidotus. Proinde dicebat Auicenna, theriacam Napello non prodesse, nisi certo tempore, & termino. Faciunt ad hoc & capparum radices, quòd dixerint quidam antiquorum, has verum Napelli esse antidotum. Conciliator smaragdi puluerem duarum drachmarum pondere magno remedio ex vino potandum pollicetur. Sed hoc dari tantùm potest Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, alijsque opulentis principibus. quandoquidem parua, vel nulla est adhibenda fides pretiosorum lapidum fragmentis, quibus hac ætate seplasię vtuntur. Ad hæc recentiores ferè omnes, qui venenorum materiam pertractarunt, Auicennam secuti, verum securumque Napelli antidotum putant murem quendam, qui Napelli radices depascitur. Hunc vidimus nos, cepimusque in quibusdam altioribus vallis Ananiæ montibus. Sed non omnibus datur ipsum inueniendi, venandique modus: ad hoc nanq; multa patientia, & vigilantia opus est. Quamobrem mihi mirum non est, quòd scripserit quidam recentiorum clarissimus, magnificum quendam uirum ac principem, philosophum tamen, & medicum, cùm diu hos mures quæsiuisset, neque eos inuenire potuisset, vt demum suum conficeret antidotum, horum vice magnas quasdam cepisse muscas, quas folijs, & floribus Napelli victitare obseruauerat. Eo autem antidoto, quod constabat ex prædictis muscis numero vigintiquatuor, vncijs duabus Lemniæ sphragidis, & pari pondere baccarum lauri, atque Mithridatis antidoto, omnibus oleo & melle sufficienti exceptis, admirandos fecit effectus, non solùm aduersus Napelli venenum, quod vt periculum faceret, diuersis dederat animalibus, & ipsemet experiūdi antidoti gratia sumpserat; sed etiam in omni alio veneno. Sed quid dicam (si tamen licet sine vitio sua quęque laudibus efferre) de admiranda vi olei nostri de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in præfationis huius libri commentatione, cùm à tam sæuo exitialique veneno, qui biberint, breui admodum tempore liberentur, eo tantùm exterius inuncti? nihil certè aliud, nisi quòd aduersus hoc venenum, & cætera quæ viscera non erodant, sicut & venenosorum omnium morsus & ictus, inter omnia remedia (pace aliorum dixerim) id primum sibi locum vendicat. Vbi enim vehementissima, ferociaque fuerint venena, singulis horis inungi postulat: vbi verò minus vehemētia, minusq; sæua fuerint: interposito trium horarum spatio, pluribus cōtinuis diebus. Inungi autem debet non modò cordi ad sinistrā mamillam; sed temporum quoque, manuum, & pedum arterijs.

Napelli uenenum, eiusque remedia.

Ἰξίας. IXIA. CAP. XXI.

IXia, quæ ulophonon appellatur, inter potandum aliquid ocimo simile gustu & odore redolet: uehementem linguæ inflammationem excitat: mentem mouet: omnes excrementorum exitus supprimit: strepitum cum animi deliquio ciet: ijsque intestina latrant, nec egeritur quicquam. Post uomitionem aluumq; resolutam, auxilium præstat aqua, in qua absinthium maduerit, ex uino largiore, aut aceto mulso pota: rutæq; syluestris semen, aut laseris radix. item tragorigani decoctum, cum aliquo supradictorum, aut lacte, aut resina, terebinthina, aut nardo, aut castorio, aut laserpitio, quorū singuli oboli conueniunt. quin & nuces iuglandes ex uino, cum resina, castorio, & ruta tritæ, ita ut singula drachmę pondus æquent. Itidem chamelææ, aut thapsiæ, aut absinthii succi sicilicus cum aqua mulsa, & acetum calidum potum.

ETsi Ixiæ nomenclatio vtrique chamæleoni sit communis, quòd ambo gummi visco simile proferant, Ixia tamen dubio procul nil aliud designat hoc loco quàm nigrum Chamęleonem. Siquidem id apertissimè declarant plantarum variæ appellationes, quæ Dioscoridi ascribuntur, vbi sic legitur. Chamæleo niger, quem quidam ulophonum, alij Ixiam, nonnulli Cynoxylon vocant. Quæ uerba adeo rem claram faciunt, vt ab hac sententia discedere nequeant. At si sycophanta quispiam adeo fuerit impudens, ut nomenclationes illas tanquam Dioscoridi adulterinas reijciat, addam non ob id esse fabulosas. Quòd si adhuc recalcitrabit, Plinium illi in oculos obijciam. Quippe qui lib. 22. cap. 18. ita de nigro Chamæleone scriptum reliquit. Ex nigris Chamæleonibus aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset, & fœmina cui uiolaceus. Vno nascuntur caule, cubitali, crassitudine digitali. Radicibus eorum lichenes curantur, cum sulphure, & bitumine unà decoctis, commanducatis uerò dentes mobiles, aut cum aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant, & ricinos canum necant; Iuuencas quoque anginæ modo: Quare quibusdam Vlophonum uocatur, & Cynozolon propter odoris grauitatem. Ferunt & hæc uiscū ulceribus utilissimum. Omnium autem generum eorum radices scorpionibus aduersantur. hactenus ille. His itaque me satis comprobasse arbitror Ixiam chamæleonem esse nigrum. Quare apertissimè hallucinatur impudentissimus ille, qui Ixiam contendit plantam esse ab utroque chamæleone differentem, nempe eam ipsam, quam Theophrastus libro sexto, cap. quarto de plantarum historia, Ἰξίνην appellat. Deprehenditur error & impostura non ex his modò quæ diximus, sed etiam ex ipsius Theophrasti historia. Siquidem Ἰξίνη nil aliud Theophrasto designat, quàm album chamæleonem. Nanque hæc notis omnibus illum omnino refert. Ita enim de ea scribit Theophrastus: Ἰξίνη haud multis in locis prouenire potest. Est ab radice foligera, quade media seminalis acanus ueluti malum extuberat, folijs nimirum occultatus. Hic lacrymam iucundi saporis parte profert postrema, quam spinalem mastichem uocant. Hæc ille. Quæ si quis rectè perpenderit, & inter Ἰξίνην, & album chamæleonem nullam esse notarum differentiam non agnouerit, is meritò stupidus appellari poterit, & præsertim cùm Ἰξίνην nusquàm dixerit Theophrastus esse uenenosam, et Vlophonum appellari, nec eius usquàm extet mentio apud Dioscoridem, Galenum, &

Ixiæ uenefica natura.

Plinium. Imposturæ hæc sunt, & sophismata, quibus studiosa iuuentus sæpe decipi solet. IXIA itaq; (vt Nicander, quem Dioscorides est secutus, in alexipharmacis inquit) gustata ocimo similem saporem præbet: hausta extremum linguæ tractum exasperat, interiora adurens. quinetiam corde suo turbatur ad insaniam usque qui sumpserit, ac linguam penitus dentibus lacerat. Porrò mente attonitus redditur, aluusq; temerè ambos utrinque meatus & liquidorum, & esculentorum obdurans, quę & intrinsecus spiritum suffocans, submurmurat, ac modico tractu volutatur. Qui item hoc malo angitur, ægrè magnaq; difficultate respirat, adeoq; venenata illa ixiæ potio protenus excrementa eijcit ouorum similitudine. hactenus Nicander. Cæterùm Mauritani ixiam aldabac uocant, quod propriè viscum significat. Ideoque etsi scripserim ego antea Ixiam viscum esse Chamæleonis, non ob id mihi vitio vertendum est, & præsertim, cùm non minus venenosum esse sciam huiusce plantæ gummi, quàm sit ipsa radix. Cuius nimirum incommodis in primis succurrunt, Auicenna teste, excitatæ uomitiones, & infusi clysteres, qui ijs maximopere auxiliantur, sed mitiores lenioresq; esse oportet. Præstant deinde auxilium theriaca, & Mithridatis antidotus, ex absinthij Romani aut santonici decocto pota. Prosunt item epithemata, quæ cordis imbecillitati dicantur: quin & utriusque buglossi flores saccharo asseruati, additis margaritis, coralliis, pretiosorum lapidum fragmentis, moscho, ambaro, & alijs quæ cordi opem ferunt. Conuenit insuper rosaceum aceto admistum, & sincipiti vbi sutura intersecat, linteis illitum. Quæ sane remedia non modò remorantur, franguntq; veneni uim; sed omnibus etiam incommodis ab eo excitatis mirificè subueniunt. Verùm etsi ego in radice albi chamæleonis, qui in Italia prouenit, nullam hactenus Ixiam reperi: attamen superiori anno à Iacobo Antonio Cortuso viro sanè insigni, & plantarum indagatore maximo, & à Francisco Calzolario Veronensi rei herbariæ admodum studioso, plures chamæleonis plantæ integræ ad me Pragam missæ sunt, quæ gummi illo visci modo lento refertæ sunt. Antea vero quidam Cretensis rei herbariæ studiosus mihi pro certo affirmauit, è carlinæ vulgò vocatæ radice in Creta Ixiam ab ijs colligi, qui sagittas conficiunt, vt pennas sagittis conglutinent. Nec modò eam reperiri mihi retulit in eo carlinæ genere caule viduo; sed etiam quandoque in altero. Cæterùm hic referre non præteribo quę de Chamæleonis nigri veneno, & eius remedijs memoriæ prodiderunt Paulus, & Aetius: ita enim scribunt. A Chamęleonis nigri potu morsus ventris, & linguæ tumor, cum rugitibus intestinorum sequitur: facies distorquetur, & uomitus spumosus, tremores, concussiones, & totius corporis conuulsiones, ac uocis interceptio concomitantur. Cæterùm curantur ex his, quę ad fungos sunt relata. Datur eis & thlaspios, & betæ succus, & triticeæ ptisanæ cremor ex passo, absinthij dilutum & nitrum cum aceto mulso. Vbi vero euomuerint, lac recens mulctum sæpe exhibeto, et aluum cum lubricis infusis eluito, velut est fœni græci & althææ decoctum. Præcordijs etiam fomenta, ac calfactoria adhibeto.

Ixiæ ueneni curatio. — *Chamæleonis nigri venenum, & remedia.*

ψιμμίθιον. CERVSSA. CAP. XXII.

CErussa suo colore proditur: sumpta enim, mox palatum, gingiuæ, lingua, & commissuræ dentiũ, candore quodam inficiuntur: singultus, tussim, ac linguæ ariditatem excitat: ijs extrema frigescunt, mens labat, membra torpescunt. Quibus dare conuenit aquam mulsam, aut ficuum, aut maluæ decoctum, aut lac calidum, aut sesamam ex vino tritam, vel lixiuiam ex sarmentis factam, amaracinum, oleum, aut irinum, persicorum ossa cum hordei decocto: columbina oua cum thure, aut hordei decocto, aut prunis: aut gummi, quod vlmus plorauit: aut humor, quem ulmea folia reddiderunt, cum tepida aqua: sed tum quoque uomant. Cõuenit etiã thapsiæ succus, aut scãmoniæ, cũ aqua mulsa potus.

CErussæ faciendæ rationem tradimus superiore libro. Hæc tametsi ad vlcerum medicamenta, quæ exterius illinuntur, salubre plerunque sit medicamentum; si tamen sumatur intus in corpus, interficit, quemadmodum cætera deleteria pharmaca, de quibus iam plura retulimus. Epotæ cerussæ incommoda pluribus notis, quàm fecerit Dioscorides, eleganter carminibus reddidit in alexipharmacis Nicander, quorum carminum hæc erit paraphrasis. Cerussa per omnia spumanti adhuc lacti, cùm verno tempore, pingue & recens in mulctram emulsum fuerit, colore similis est. Porrò cerussæ spuma super gingiuas adstringente ui scandit, quæ spumosi medicamenti frigore arescunt, & contrahuntur in rugas. Lingua, & fauces asperitate languent. Vexantur ob id, qui hauserint, arida tussi, oculisq; nutantes grauitate, dum crebros ructus egerunt, non sine labefactione sui opplentur. Hinc fit, vt capite non parum turbentur: quinetiam animo suo nauseabundi prætristi labore gemunt. At sępissimè in ipsa luce vanum phantasma, quod re ipsa nullum sit, cernunt. alias somnolenti toto corpore frigent, neque vt antea membra, potissimùm manus, & pedes, suum officium faciunt, adeo ut ni eis succurratur, eo tandem dolore lacessiti, succumbant pereantq;. hactenus Nicander. Cæterùm Auicennę testimonio cerussam haurientibus alia adueniunt incõmoda, nempe animi deliquium, faucium asperitas, ventriculi, & alui cõpunctiones, pręcordiorum tensio: anhelitus difficultas, pręfocatio spirituũ, & albedo totius corporis: quin & vrina modò nigra, modò cruenta redditur. His auxilium pręstant (vt ipse, & Aetius tradidere) scammonium ex mulsa potum, aliaq; medicamenta, quę suapte natura vrinam valenter pellunt. Post hęc clysteribus vti conueniet, ac subinde prouidere, ne dormiant affecti, sed vigilantes sępius euomãt poto prius hydromelite, susino, & narcißino oleo admistis. Pręferunt quidam vomitiones ab atriplici, & rapi semine concitatas: item clysteres ex brasicę decocto cũ oleo, absque sale: insuper theriacam ex vino, & Mithridatis antidotum, & album meracum uinum largiùs potum.

Cerussę lethalis natura. — *Cerussæ mali auxilia.*

Μυκῆτες. FVNGI. CAP. XXIII.

FVngorum alij genere, alij copia lædunt: omnes tamen strangulatus suspendio similes concitant. Quibus confestim succurrendum: communiter ex oleo uomere cogendi: mirificè iuuat lixiuia ex sarmentis, aut pyrastri surculis, epota cum sale, posca, & nitro. Fructus, aut folia pyrastri cum fungis decocta, strangulantem illam uim auferunt, esitataque eisdem auxiliantur. Aduersus fungos gallinacea oua cum posca proficiunt, adiecta aristolochię drachma: item absinthium cũ uino melleque sumptum, & ex aqua potum: apiastrum ex nitro: panacis radix, & semen in vino: fęx uini cremata, cum aqua: atramentum[a] sutorium ex aceto: radix, vel sinapis, aut nasturtium esu prosunt.

[a] Cat. χάλκανθος. i. flos æris.

NOn modò nocent in vniuersum Fungi, quòd in eorum genere aliqui habeantur lethales, & suapte natura veneno imbuti; sed etiam quòd ex his, qui perniciosi non sunt, plus quàm ventriculi robur ferre possit, quandoque ingeratur, ita ut tunc non malefica vi: sed copia lædant. Quippe cùm natura humidi admodum, & frigidi sint, & lentore non modico scateant, superato sua quantitate corporis calore suffocant, strangulant, & denique interimunt, nisi citius remedijs succurratur. Cognoscuntur qui mortiferi sunt (vt superius lib. quarto tradidimus) si frãgantur, quod illico varios mutent colores, statimq; computrescant. Proinde dicebat Auicenna, in fungorum genere eos esse lethales, qui virides, & cęsij deprehenduntur. Sed certè

Fungorum venefica natura.

Sed certè magnopere admirari licet, quòd tanta in hominibus inualuerit gulæ libido, vt etsi sciant fungos esse plerunque necis hospitium; tamen sui ipsius obliti, magno sanè apparatu eos in cibis auidissimè deuorent. Verùm postquàm tantam cum palato fungi iniere gratiam, vt ab his abstinere homines non possint, saltem discant velim, vt se ipsos à morte vindicent, fungos nunquã esse sumendos, nisi prius cum syluestribus pyris decocta fuerint. Quòd si syluestria pyra desiderentur, ex domesticis ea supplere poterunt, quæ cæteris austeriora habentur. in quem vsum adhiberi possunt tam recentia quàm sole siccata. Præstant idem arboris tam folia, quàm cortex, præsertimq; syluestris: siquidem fungorum antidotum pyra sunt. Dioscorides libro quarto præter medicamenta hic ad fungos assignata, prætulit origani, & satureiæ decoctum, gallinaceorum fimum, ex aceto aut melle potum: quod tamen (vt Philagrius explicat) album esse oportet. Sed primùm medicamentis sæpius enarratis eliciendus est uomitus, & subinde acria infundenda clysmata, vt extra corpus trahatur uirus. Cæterùm ignorandum non est, eos incommoda afferre longè maiora, qui propria natura venenati nascuntur. quandoquidem non modò suffocant, strangulantque comedentes, sed etiam intestina exulcerant, ventriculum inflant, singultum, & punctiones excitant, corpori vniuerso pallorem inducunt, & vrinam remorantur. Præter hæc alia verenda, & lethifera oriuntur symptomata, nempe frigus, tremor, interceptio arteriarum, animi deliquium, perfrigidus sudor, & mors ad postremum immatura. His primum auxiliantur vomitiones omni celeritate excitatæ: quibus ēt conuenit epotus domestici raphani succus, aut deuorata rutæ folia, aut origanũ, aut mel. Prodest deinde mirum in modum theriaca, & Mithridatis antidotus ex acerrimo aceto pota, aut ex oxymelite, aut ex aqua vitæ vocata. Quamobrem quinta essentia nostra theriacalis in his fungorum malis mirificam fert opem. Prætulit ad hæc Auicenna calida quæcunque aromata: cuiusmodi sunt diapipereos, diacyminum, diagalanga, dyamoschum. Conciliator potandum exhibet magno iuuamento uinum optimum, in quo conferbuerit piper, offertq; subinde allium crudum deuorandum. Id quod facit vniuersa ferè rusticorum turba, qui (vt Galenus inquit) allio theriacæ uice plerunque utuntur.

Fungorum præparatio.

Fungorum venenis remedia.

Γύψος. GYPSVM, CAP. XXIIII.

LApidescens gypsum strangulationem creat. Quare eadem proferenda sunt, quæ mansis fungis, auxilia: & ad hæc maluæ decoctum, quod etiam olei uicem pensat: utpote cùm pingue sit, euomendo lubricas uias, & faciles reddit, deradique corpora non sinit. quod ubi duratur in lapidem, ygpsum efficit. Quinetiam prodest oleum ex aqua mulsa, aut ficorum decocto: & lixiuia è ficulneo cinere, aut sarmentis facta cum uino copiosiore pota: & origanum, aut thymum cum lixiuia, aut aceto, aut passo: hique decocto maluæ proluendi.

GYpsum omnibus notum, si bibatur, aut comedatur, strangulat (vt Dioscorides inquit) quòd respirationis meatus ualenter adstringat, & obstruat. Meminit huius inter venenata medicamenta Auicena, sic inquiens. Eadem sunt gypsi indicia, quæ & cerussæ, præterquàm quòd illud citius, & atrocius strangulat. quamobrem ijs, qui hauserint, ea conueniunt medicamenta, quæ cerussæ, & fungis opitulari diximus. Postea lubrica danda sunt, cuiusmodi est maluæ, althææ, fœnigræci, & lini seminis decoctum. Conciliator egelidam aquam cum butyro primùm potandam iubet, & deinde vomitum excitandum, à uomitu calidam item cum melle præbet, vt iterum uomant: postremò Mithridatis antidotum vino meraco mistum, drachmarum duarum pondere. Quòd si aluus ab hoc adstricta fuerit, citetur oleo, & anatis adipe clystere infusis, & illinatur venter ricino oleo. Quin & murium stercus (vt ipse ait) ex uino potum, proprium est gypsi antidotum. Auicenna autem vltimò purgari iubet scammonio, & alijs pharmacis, quæ aluum deijciendo ad rem faciant.

Gypsi veneficium, eiusq; remedijs.

Αἷμα ταύρειον. SANGVIS TAVRINVS. CAP. XXV.

TAuri recens iugulati sanguis epotus, spirandi difficultatem, strangulatumque concitat: faucium, tonsillarumque meatus cum neruorum distentione præcludit: lingua rubescit: dentes inficiuntur, & quædam concreti sanguinis uestigia, inter eorum commissuras restant. Quare uomitum uitabimus: sanguinis enim globi attractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Dari ergo opus est quæ concretum sanguinem discutiunt, & aluum subducunt. Grossi lacteo succo turgentes ex posca, & nitrum per sese, auxiliantur: nec secus coagulum omne cum aceto, & laserpitij radice, aut lasere: itidem & brassicæ semen, & è cinere ficulneo lixiuia: conyzæ [a] folia cum pipere, & rubi succus ex aceto, aluus resoluenda. Iis qui seruantur, stercorosa, & fluida per sedem egeri consueuerunt. Stomachum, aluumque hordeacea farina ex aqua mulsa perungere oportet.

a Μεῦ. ἀκρόμα. semen.

NEmo tauri sanguinem clam potandum exhibere potest: nam unusquisque sanæ mentis sanguinem cognoscet. quare, mea quidem sententia, fieri non potest, vt venefici eo quenquam decipiant: quippe nisi largius bibatur, & adhuc calens ab ipsis defluens uenis, antea quam concrescat, noxam non infert, aut leuem. Quo fit, vt eos tantùm taurino sanguine interire crediderim, qui aut atra bile tentati, aut cacodæmonibus irritati, vel vt aliquod seuum mortis genus ab legibus pro suorum facinorum pœna luenda institutum effugiant, vel ut immedicabiles & grauissimos morborum cruciatus finiant uitam pertæsi (quod Plinius lib. 20. cap. 18. fecisse ait epoto opio Licinij Cecinnæ patrem ciuem Romanum) mortem sibi voluntariam consciscunt. Proinde scitè Nicander in alexipharmacis ita scriptum reliquit. Si ex insipientia quispiam atrum tauri sanguinem hauserit, mœrore adeò ingemit, ut nimio cruciatu tandem conficiatur. quando cordi appropinquans sanguis ille condensatur, ac in medio alui receptaculo in grumos coagulatur: hinc & meatus spirituum obdurantur, & balitus suffocatur impleto gutture. Atqui tractibus, & singultibus iste afflictus, crebrò humi spuma coinquinatus palpitat. hæc ille. Cæterùm si fortè fortuna euenerit, vt quis tauri sanguinem potauerit, & ad eum domestici, quibus factum constet, medicos aduocent, tunc medici ijs uti poterunt remedijs, quorum hic abunde meminit Dioscorides. Sed quoniam taurinus sanguis menstruum sanguinem mihi in mentem redegit, atque etiam hic nobis occurrit fel pardi, viperæ, & canis piscis: item cerebrum felis, quem Græci ælurum vocant, cerui extrema cauda, quorundam quadrupedum sudor, & malum denique improbatumq; castoreum, quæ omnia inter lethalia medicamenta annumerantur, cùm hæc à Dioscoride in hoc venenorum censu prætermissa deprehendantur, & nobis propositum sit, singulorum vires maleficas, earumq; auxilia describere, hic locus opportunus visus est, in quo de ijs dissereremus, & nostrũ institutũ quantũ possumus exequeremur. Sanguis itaq; MENSTRVVS mulierũ, præsertimq; biliosarum, & facilè rixantium potus, adeò bibentes effascinat, & inficit, vt lunaticos & amentes efficiat. Id autem dete-

Sãguinis tauri venenata natura.

Sãguinis menstrui venenũ, eiusque curatio.

stabilis facinoris quandoque perpetrant malefice veneficæq; mulieres cacodæmonibus ductæ ipsum exhibendo proprijs maritis, vel alijs, quos odio prosequuntur. Huius tamen noxæ succurritur contritis margaritis drachmæ pondere ex melissophylli aqua potis; auxiliatur & tepidæ balneum. Confert ad hæc (vt Conciliator inquit, si tamen id absque diuinæ legis iniuria fieri possit) vt affecti hilari frequentiq; mulierum consortio lætentur, cum eisq; coeant, præcipuè cum iuuenibus, quæ rarò nuptias celebrent. Prodest & theriaca drachmæ pondere ex fumariæ aqua quotidie pota. Prosunt & viperei pastilli scrupuli pondere, additis tum margaritis, tum theriaca eodem pondere. Epoto autem PARDI felle excitatur uomitus, ceu aloes amarore, os & nares: post uomitum vniuersum corpus flauescit, ictericorum modo: postremò ea omnia consequuntur incommoda, quæ ab assumpto napello, & à viperarum morsibus eueniunt, cùm tam sæuum lethiferumq; sit, vt tribus tantùm horis potantes perimat. quod si hoc temporis spatio non interficit, prorsus desperandum non fuerit. Expugnatur primùm vomitionibus illico excitatis, subinde ijs vtique antidotis, quæ napello, vel viperæ morsu infectis opitulantur. Auicenna huic veneno peculiarem conficit theriacam ex Lemniæ terræ, & lauri baccarum, singulorum drachma vna: capreoli coaguli drachmis quatuor: myrrhæ, & rutæ seminis cuiusque semidrachma. quæ omnia melle excipit. Hanc iuglandis quantitate exhibet, excitatis deinde uomitionibus, ductisque demum laborantibus in calidæ aquæ balneum, cui inferbuerint odorata medicamenta. Sed VIPERAE fel adeò perniciosum existit, vt statim animi deliquium adferat: quare rarissimè antidotis succurri potest, quòd nullum detur ea præparandi spatium. Veruntamen si quid est, quod tam breui temporis momento quicquam opis ferat, id erit quàm celerrimè excitatus uomitus, epoto prius cocto butyro, igne colliquato: quo vomitiones iterum, atque iterum mouere oportet. Post vomitum nihil salubrius, quàm theriaca, & Mithridatis antidotum, moschus, ambarum, & eorum composita medicamenta, quæ diamoschum, & diambarum appellantur. Vbi autem animi deliquia perseuerant, & corporis vniuersi angustia, vinum quidem offerendum est, aut caporum, & gallinarum carnium succus ex aquæ feruentis balneo in uase vitreo distillatus. Huic equidem noxæ crediderim magnificè aduersari oleum nostrum de scorpionibus, cuius componendi rationem tradidimus in huius libri præfationis commentatione: itidem & quintam essentiam nostram, quòd ictu oculi suis perquàm tenuissimis partibus in totum deferatur corpus. Porrò fel, quod à CANE pisce eximitur, lethiferum est. quippe quòd potum, vel esitatum lentis tantùm quantitate, septenis diebus interficiat. Curantur tamen qui hauserint, epoto bubulo butyro cum gentianæ radice, cinnamomo, & leporis coagulo. Prodest & corpus vniuersum odoratis oleis illinire, & victu tenuissimo vti. Cæterùm qui FELIS CEREBRVM in cibis ederint, crebris afficiuntur vertiginibus, fiuntq; subinde stolidi, & amentes. Quibus etsi subueniri possit, id tamen non nisi temporis tractu, & admodum difficulter fieri potest. His danda est Lemnia sphragis, & uomitiones inde sunt excitandæ, fieriq; id oportet, ter aut quater in mense. Præstat item auxilium, si quotidie mane sumant ægri dia moschi confectionem, tribus vel quatuor horis ante cibum. Quinimo moschus per sese sufficienter auxiliatur: nanque vt quidam tradiderunt; moschus tantùm, huiusce cerebri proprium est antidotum, si dimidij scrupuli pondere ex vino bibatur. Sed illud non est ignorandum, quòd non modò Feles deuorato eorum cerebro homines inficere possunt; sed pilis quoque respiratione, & oculorum intuitu. Nã etsi pili omnes imprudenter in cibis sumpti, præfocare possint, anhelitus meatus obstruentes; tamen feliũ priuatim exitiales cẽsentur. Eorũ præterea spiritus tabifico quodã veneno infectus deprehenditur. Etenim noui ego quosdã, qui cùm felibus adeò delectarentur, vt nunquã sine ipsis dormitum peterent, attracto inde diutius aeris vehiculo eorum spiritu, in tabem, & marasmum incidere. quibus postremò confecti diem suum obierunt. Nec diu est, quòd in quodam monachorum cœnobio vniuersa perijt familia, magno felium numero, & contubernio. Lædunt item suo (vt diximus) oculorum intuitu, adeò vt quidam reperiantur, qui his visis, aut aditis, pauore quodam illico capiantur, terreanturq; maximè, quòd non modò ex eorum veneno prouenire existimauerim; sed etiam propria eorum natura, qui eos vel intuentur, vel audiunt. quandoquidem ij sua natura talem à cœlo qualitatem influxam habent, quæ nunquam ad propriam, mouetur actionem, nisi obijciatur id, quod natura sibi contrarium fuerit. Horum plures in Germania duntaxat vidimus, & quosdam ex ea natione Goritiæ commorantes. Quòd autem verum sit id aliunde euenire non posse, quàm à congentia qualitate, quæ paucis admodum inest, apertè sanè ostenderunt eorum aliqui. Quippe cùm huius gentis quidam hyemis tempore in hypocaustum nobiscum cœnaturus intrasset, quò plurium amicorum sodalitas conuenerat, mulier quædam huius uiri naturæ conscia, ne is, viso felis catulo, quem educauerant, iratus discederet, illum in arcula quadam eodem in cœnaculo concluserat. Sed quanuis nec vidisset ille, nec audisset catulum, cùm pauco pòst tempore aerem felis halitu infectum inspirasset, irritata statim ea temperamenti qualitate felium inimica, emisso sudore, pallida admodum facie, omnibus sanè admirantibus, tremebundus conclamare cœpit, hic aliquo in angulo latet felis. His autem eadem opem ferre putauerim, quæ cerebrum comedentibus remedio esse diximus. Inuenitur etiamum in CAVDAE CERVI extremis partibus porraceus quidam humor felleæ bili admodum similis, qui si fortè deuoretur, præsentaneum est venenum. Adfert enim illico intolerabiles angustias, animi deliquia, & omnia tandem symptomata, quæ epotum napellum consequuntur. Succurritur his, vt cæteris, primùm uomitionibus, epoto butyro excitatis. Postea dandus smaragdi puluis ex uino dimidij scrupuli pondere. Quin & pistacia prosunt, & ponticæ nuces in cibis largius sumptæ. Ad hæc vniuersum corpus inungi præstat, oleo è citri semine expresso. Item theriaca proficit ex uino pota duarum drachmarum pondere. Magna quoque infert incommoda quadrupedũ quorundam SVDOR præsertim equi, asini, & muli, quanuis etiam cæterorũ sit malus. Is igitur potus viridem tumidamq; reddit faciem: sudorem fœtidum in vniuersum excitat corpus, præsertim sub alis. Perturbat præterea tum ventriculum, tum aluum uniuersam, genitis excitatisq; flatibus in intestinis. Quòd si bibatur ex vino delirium facit. His tepidam largius præbendam sciunt, vt concitato inde uomitu puluerulentus sudor reijciatur. Post vomitum confert uinum cum rosaceo potum: item rhabarbarum semidrachmæ pondere sumptum, addito fossitij salis momento. tametsi propria huiusce sudoris antidotus ea sit theriaca (vt Auicenna est author) quæ ex Lemnia sphragide, & lauri baccis conficitur, cuius componendæ rationem paulò superius retulimus, de Pardi fele disserentes. Venenosum æquè ac lethiferum aiunt esse etiam CASTOREVM, quod iam putredine nigredinem contraxit, vel illud potius, quod è Ponto fuerit allatum. Hoc enim (vt Strabo inquit) venenosum est propria sui natura. Animaduertant igitur tum seplasiarij, tum medici, cùm plurimi vsus sit medicamentum, ne malum exhibentes castoreum, aliquem interimant. Quandoquidem non modò furore aguntur, qui hoc medicamentum hauserint; sed etiam intumescentem linguam exerunt, atque tam sæua febre corripiuntur, vt uno tantùm ferè die intereant. Aduersus hoc venenum mirum in modum iuuat uomitiones, quas toties butyro, & hydromelite epotis citare conuenit, quod nullum ea, quę reijciuntur, castorei odorem referant. Post uomitiones conducit diamoron potum, aut limonum, aut citrei mali succus sacchâro admistus. Verùm peculiariter huiusce castorei antidotum est coriandri semen tostum, drachmarum duarum pondere sumptum.

Pardi fellis venenũ, eiusq; remedia.

Viperæ fellis uenefica uis, & auxilia.

Canis piscis fellis uenenũ, & cura.

Felis cerebri maleficium, & remedia.

Caudæ cerui uenenum, & eius curatio.

Sudoris animaliũ uirus, & remedia.

Castorei uirulenta uis, & curatio.

Γάλα ἐμπυτιασθὲν. LAC INTVS COAGVLATVM. CAP. XXVI.

EOs, qui coagulatum lac hauserunt, frequens illico strangulatio inuadit, quòd in globulos quosdam lac coalescat. Quibus iuuandis pro antidoto, coagulum ex aceto damus. & bibere sæpius cogimus.

cogimus. Damus & calaminthæ folia arida, item succum; aut laserpitij radicem, aut laser cum posca: thymumq; ex vino, & cum luto suo lixiuiam. Sed nulla salsilago obijciatur: quoniam magis lac coiret, & in caseum densaretur. Neque illos vomere conuenit; siquidem concretum lac sese in gulæ angustias insinuans, strangulat.

Credidere quidam Dioscoridis interpretes, authorem hoc in loco de eo coagulato lacte disserere, quo frequenter in cibis vtimur. E quorum numero fuere Ruellius, & Manardus Ferrariensis ea epistola, in qua vniuersam Marcelli interpretationē corrigit. Sed ij alioqui viri eruditissimi in hoc haud dubiè falluntur, meo iudicio. Siquidem lac ea ratione coagulatum, nutrit, non autem strangulat, vt omnes in vniuersum homines testari possunt, sed presertim ij qui in montibus degunt, cùm Maio, & Iunio mensibus huiuscemodi lactis plurimum deuorent. Ideo nil aliud nobis asserendum esse putauerim, q̄ quòd de eo tantùm lacte intellexerit Dioscorides, quod cum admisto coagulo bibitur, anteaquàm coalescat, ita vt intus, non extrà coagulatum sit. Quo factum est, vt in hoc à Ruellij interpretatione in aliam desciuerimus & hic, & in huius libri prefatione prope calcem. Magis.n. Dioscoridis sententiam exprimi censemus, si lac intus coagulatum, vel (vt Marcellus) lac cui coagulum admistum sit, vertantur verba illa γάλα ἐμπυτιασθὲν. Nam quod iam coagulatum, estur, non magno labore coquitur, ac digeritur, transitq; in nutrimētum. Illud verò, quod vbi coagulum ei admistum sit, subinde hauritur, priusquàm coalescat, cùm aliquantisper in ventriculo resederit, vi admisti coaguli illico inibi concrescit, fitq; concoctrici facultati adeò contumax, vt superato caloris robore strangulet, non secus ac taurinus sanguis. Proinde asserit Dioscorides, tauri sanguinem minimè suffocare, nisi recens calidusq; è iugulati venis defluxus bibatur, anteaq̄ concrescat. quandoquidem is non enecat aliqua propria veneni facultate, sed concretione tantùm, quam in ventriculo consequitur. Id quod euidentissimum est in epoto lacte, cui admistum sit coagulū; aut in eo quoq;, quod sine coagulo bibitur, & per se alijs de causis in ventriculo coalescit. Euenit enim quandoq; hoc, cùm lac bibitum crassius fuerit, & ventriculi, & iecoris temperatura calida, & sicca nimis. Nam ingens horum viscerum tum caliditas, tum siccitas, consumpta breui lactis humiditate, reliquum, quod crassum est, facilè cogit, & conspissat. Quinetiam illud idem ingenti fit frigiditate: nimirum expresso ab ea, quod tenuium est partium, reliquum, crassioris substantiæ facilè congelascit, haud secus quàm de glacie, & niue fieri libro quarto meteororum tradidit Aristoteles. Quamobrem est Galeni consilium libro tertio de alimentorū facultatibus, vt nemo lac potaturus ipsum bibat, nisi mellis, aut salis tantillū prius admisceat, ne in ventriculo concrescat. Sed non propterea mirari licet, q̄ Dioscorides scripserit, lac concretum in ventriculo habentibus nihil salis salsive esse offerendū. Quippe quemadmodum coagulum primò lac coagulat, contrariumq; deinde efficit, si iam concreto lacti subaspergatur; ita sal prius lacti commistum, id concrescere prohibet, mox contrarium effectum præbet, si iam concreto aspergatur. recens enim caseus sale respersus, illico duritiem contrahit. Sed iam ad curationem accedamus. Eadem autem erit lactis in ventriculo coagulati curandi ratio, quæ sanguinis tauri, quando ijs tantùm sit vtendum medicamentis, quæ suapte natura concreta liquant, & discutiunt. Quæ in re auxilium præstant ipsa coagula, acetum, presertimq; scillinum, lixiuium, & ea omnia, quæ incidunt, & disgregant. Porrò illud non prætereundum esse arbitror, q̄ vbi in hoc capite legitur καὶ τὴν πηλοποιητικὴν κονίαν, idest, & figlinam lixiuiam, non vt vertit Ruellius, & cum luto suo lixiuiam, Gesnerus in primo suo de animalibus tomo, de tauro agens, legendum rectius putat καὶ τὴν πιλοποιϊκὴν κονίαν, hoc est, & pilopœorum lixiuiam; reprehenditq; in hoc Cornarium, q̄ putauerit figulos ad lutum lauandum sibi lixiuiam conficere. Sed mihi, vt ingenuè dicam, magis placet Gesneri, quàm Cornarij opinio. siquidem cùm figlinum lutum nunquam lixiuia lauari aut parari audiuerim, viderim, aut legerim, veritati consonum non videtur, vt de figlina lixiuia intellexerit Dioscorides: sed de ea potius, qua ad lanam expurgandam, vt infecturæ magis idonea reddatur, vtuntur pilopœi, hi sunt, qui pileos conficiunt. Eorum nanq; lixiuia, q̄ è combusta vini fece plerunq; fiat, ea quę ad caput capillosq; abluendos communiter paratur, acrior, fortiorq; efficitur: & proinde ad lac dissoluendum in ventriculo coagulatum, est longè valentior. Error preterea facilis esse potuit librariorum, ex vnius duntaxat literę variatione, η pro ι scribentium. πηλὸς enim per η scriptum, lutum significat, vnde πηλοπλάθον, & πηλουργὸν aliqui figulum interpretantur, πιλοποιὸς autem per ι, artifex est, qui pileos ex lana conficit. Hac itaq; ratione putandum fuerit, πιλοποιϊκὴν, non autem πηλοποιητικὴν in Dioscoride hoc loco esse legendum. Cæterùm Fuchsius in suis doctissimis annotationibus in Nicolaum Myrepsi cum ea sectione, in qua de vnguentis tractat, c.28. nil aliud hāc lixiuiam esse putat, q̄ aquam quę lutum lauerit, vel per lutum transierit, non autem cum cinere & calce factam. Sed cùm figlinum lutum potius adstringat, contrahatq;, q̄ laxet, ac digerat, nesciuerim profectò, qua ratione is eam lixiuiam è tali luto confectam, ijs potandā daret, quibus lac in ventriculo concreuisset.

Lactis coaguli consid. Quorundā interptū error.

Lactis in uentriculo coagulati curatio. Diosc. lectio castigata.

Λιθάργυρος. ARGENTI SPVMA. CAP. XXVII.

Spuma argenti pota, stomacho, ventri, & interaneis grauitatem cum magnis torminibus adfert, & nonnunquam pondere suo intestina uulnerat, urinamque supprimit: corpus intumet, plumbeamque deformitatem concipit. Quibus subuenit secundum uomitionem, potum syluestris hormini semen, myrrhæ drachmæ octo, absinthium, hyssopum, apij semen, aut piper, aut ligustri flos ex uino: aridum palumbi fimum, cum nardo, & uino.

Pota argenti spuma, cuius historiam libro quinto tradidimus, lethiferà (vt Dioscorides inquit) adfert incommoda. Sed præter hęc Aetio, & Auicenna authoribus, alia etiam eueniunt mala, nempe compaginum, & articulorum incendium, seu ardor; alui suppressio, quamuis quandoque ex accidenti aluus ipsa deijciatur: sermo item præpeditur: & sedis intestinum prominet: postremò inualescente malo ægri suffocati moriuntur. Nicandro uerò in alexipharmacis authore, ijs qui argenti spumam sumpserint, alui molestia accedit; quin & flatus sese reuoluentes per medium uentrem, & iuxta umbilicum murmurant, instar torminum curatu difficiliorum, quæ hominem affligtant duris eum cruciatibus impetentes. Nec iam urinæ eijciendæ patet exitus: membra totius passim corporis ardent, planèque iam plumbeum, seu liuidum colorem induerunt. hęc ille. Cęterum illud animaduertendum est, quòd vbi in hoc capite legitur, dandam esse mirrham octo drachmarum pondere, non aest suspicio, quin ea lectio sit deprauata, quòd hoc myrrhæ nimia videatur esse quantitas. Auget suspicionem Nicander, quia duos tantùm myrrhæ obolos exhibet Aetius, Auicenna verò tres drachmas non excedit. Curatio in vniuersum fit citatis primùm vomitibus, & infusis deinde clysmatibus (vt Conciliator tradit) ex hydromelite, gallinarum, & anatum adipe. Post hæc prodest amygdalinum oleum potum è dulcibus nucibus expressum. Conferunt item caricæ in cibis sumptæ: præterea ventriculum apij succo, & aluum butyro illinire vtile est. Proprium uerò huiusce veneni antidotum (vt idem ait) est lathyris semen duarum drachmarum pondere potum. Veruntamen cùm hoc facultatis admodum deiectoriæ sit medicamentum, drachmam ego non excederem. Eadem quoque infert mala PLVMBI SCOBS tenuissimè contrita, & ijsdē

Spumę argenti mala.

Spumæ argenti curatio.

Plūbi scobis noxa, & curatio.

pariter

pariter curatur medicamentis. Siquidem argenti spuma nil aliud est, quàm plumbum argenti, aut æris recremento commistum. Nec deleteria ui uacant (ut author est Auicenna) FERRI tum scobs, tum squama, tum recrementum. tametsi omnia hæc prius diutius aceto macerata nulla prorsus molestia in medicum ueniant usum, denturque potanda dysentericis, mulieribus uteri defluxione tentatis, & in eclegmate ad lienis infarctus, itemque ad enterocelas. Sed de his uel non infræ natis, uel plusquàm par sit sumptis, fortasse intelligit Auicenna. Itaque excitatur ab his intestinorũ cruciatus, oris & linguæ scabrities, æstuatio uniuersi corporis, capitis dolor, marasmus, & membrorum omnium arefactio. Succurritur noxæ potu lactis recenter mulsi, ac subinde datis aluum ualenter soluentibus medicamentis. secundum quæ butyrum tandiu potandum dare oportet, donec intestinorum dolores amoueantur. Hæc dum fiunt, perfundatur eorum caput oleo rosaceo, uiolaceo, & è nymphææ floribus parato. Tollitur deinde adueniens marasmi intemperies, & corporis uniuersi arefactio, demersis in balneo laborantibus, in quo testudines, ranæ, & maluæ folia inferbuerint: quinetiam clysteribus ex pedum hœdorum iure, aut althææ radicum decocto: item butyro largius in cibis sumpto, & epotis pinguium carnium iuribus. Sed (ut idem Auicenna scribit) proprium huiusce ferrei pharmaci antidotum, est lapis magnes drachmæ pondere potus, ex mercurialis, uel betæ succo. Veruntamen hoc haudquaquam fieri posse uidetur absque manifesto sumentium discrimine. quandoquidem etsi magnes suapte natura ferrum trahat; non tamen affirmauerim, quòd hanc ob causam eius quoque destruat facultates, & impediat noxam, sed potius quòd eam augeat crediderim. Quippe cùm is ferrum ad se traxerit, id sanè diutius in uentriculo retinebit, ex quo noxa fouebitur. Adde præterea, quòd cùm & ipse MAGNES deleteriæ sit facultatis, adeò, ut eos, qui hauserint, lunaticos, & melancholicos efficiat, eum haudquaquam ore sumendum esse duxerim. His itaque, qui Magnetem sumpserint, commendant quidam auri tenuissimam scobem ex uino potam, & smaragdorum ramenta eodem pondere. Laudant etiam clysteres ex lacte, & dulcium amygdalarum oleo infusos. Sed cæteris præferunt smaragdum ter nouem diebus potum, tribus semper intermissis diebus. Lethifera & non parum formidanda est etiam AERIS SQVAMMAE uis. Ea siquidem pota, intolerabiles alui defluxiones mouet, aut noxias uomitiones concitat, obortis inde molestissimis alui, & uentriculi punctionibus. His auxiliantur citatæ primùm uomitiones: deinde ægri in balneum mittendi sunt, in quo hircorum conferbuerint capita, aut ingens cochlearum numerus. Prodest & menthæ succus potui datus: insuper aluum, & uentriculum calido rosaceo perungere expedit. Verùm ad hoc præ cæteris pollent acori radices trium drachmarum pondere potæ, aut earum succi tantundem. Sed nobis acori succum dare perdifficile fuerit, cùm legitimum in nostris non proueniat regionibus, nec nisi siccum afferatur. Lituani tamen, & Tartari eo abundant, ut superius libro primo prodidimus.

Ferri scobis, squamę, & recrementi noxa, & cura.

Magnetis ueneficą uis, & auxilia.

Squamę æris lethifera uis, & remedia.

Ὑδράργυρος. ARGENTVM VIVVM. CAP. XXVIII.

Argentum uiuum potum eadem quæ spuma argenti infert, eisdemque utendum auxiliis. Lac copiosè potum auxiliari constat: sed postea euomant, qui hauserunt.

Veram omnino & exquisitam argenti uiui cognitionem non habuisse Dioscoridem & Galenum, illud maximo indicio esse uidetur, quòd hic paucis, ille uerò perplexè eius historiam, & facultates tractauerit. Hoc, ut in præfationis huiusce uoluminis commentario tradidimus, interimit, si largius bibatur, excessu summè frigido & humido. Putrefacit enim hoc suo exuperante temperamento innatum cordis humorem, ac subinde congelat sanguinem, uitales spiritus, & ipsam denique cordis substantiam. quandoquidem id medicis experientia compertum est, ut Conciliator testatum reliquit. Nam cùm seplasiarius quidam ardentissima febre correptus, siti intolerabili uexaretur, & delirio oberrans in pharmacopolium descendisset, ut aliquid ad potandum inueniret, fortè fortuna in argenti uiui uas incidit, multumque ex eo potauit, aquæ fortasse uice: postea statim in suum cubiculum se recepit, ubi paucis pòst horis congelatus interijt. At cùm eius domestici sub cadauere magnam argenti uiui quantitatem inuenissent, iam per sedem egressi, aduocarunt medicos, ut eius rei, quam miraculum existimabant, diligenter causam inuestigarent. Ii statim ex pharmacopolio argenti uiui uas adferri iusserunt, quod ubi ferè uacuum reperissent, rem uti se habuerat deprehenderunt: auxitque fidem, quòd euiscerato homine, adhuc argenti uiui libram in eius uentriculo inuenerunt: quin & sanguinem circa cor concretum. Quo argumento palàm fit, magno admodum recessu frigidum esse argentum uiuum. Verùm enimuero in eius curatione illud inquirendum est, an purum sit quod potum fuerit, an saliua aliove liquore extinctum, aut acerrima aqua, qua chymistæ utuntur, aut per se tantùm præcipitatum, aut unà cum arsenico, uel chalcantho sublimatum. cùm enim aliud alio perniciosius habeatur, proprium quodlibet exigit remedium. Pernicialius est sublimatum: secundum hoc præcipitatum: proximè sequitur quod saliua, aut aliquo liquore fuerit extinctum: minus uerò cæteris nocet, quod purum, uiuumque fuerit: utpote cùm fluidum admodum sit, & ponderosum, non difficulter clysteribus extrahitur. Id quod cæteris generibus non euenit, quę cùm uentriculo inhæreant, illum facilè erodunt, & exulcerant. Argento uiuo puro, aut extincto, aut pręcipitato epotis, eadem consequuntur symptomata, quę argenti spuma pota infert, sed cum magno anhelitus fœtore, quem & ij resipiunt, qui Gallica lue affecti eo illinuntur. Quod maximum prębet indicium, quòd sua exuperante humiditate, omnes humores, qui uentriculo alijsque circumstantibus partibus hęserint, computrescere faciat. Cæterùm epoto sublimato, illico lingua, & facies non aliter exasperantur, quàm si quis immaturorum sorborum succum hausisset. Quod sanè incommodum nullo lenientium gargarizatu, nisi difficilè, & longo tempore tolli potest. Id enim quàm primùm in uentriculum descenderit, ei pertinaciter inhæret. qua re statim erodit, & exulcerat: tum inextinguibilem sitim excitat, & inexplicabilem angustiam inducit. His succedit linguę tumor, animi deliquium, urinę suppressio, anhelitus difficultas, & uentriculi, & intestinorum tormina, tam uehementi erosione, ut nisi confestim succurratur, pereant affecti, erosis, perforatisque uentriculo, & intestinis. Purum curatur (ut Dioscorides, Aetius, & Paulus memorię prodidere) auxilijs, quibus argenti spuma: nam nisi copiosius ebibatur, non interficit, quòd ob sui tum pondus, tum fluxilem substantiam facilè per inferna secedat, nulla in uentriculo, & intestinis protracta mora. Ex quo nil mirum, quòd scripserit Auicenna, non deesse qui bibant argentum uiuum, & nullam inde sentiant noxam, quòd facilè labatur è corpore, dummodo qui hauserint, continuè huc atque illuc deambulent. Goritienses mulieres ægrè parturientibus ultimo remedio, argentum uiuum potandum prębent, scrupuli pondere. Nec desunt qui ad interimendas alui tineas, pueris etiam propinent, ad duorum granorum milij quantitatem, citra nullam molestiam. In aliorum autem curatione alia requiruntur remedia, nempe clysteres, uomitiones, pinguia in potu sumpta: & vt in uniuersum dicam, his opem ferunt omnia medicamenta, quæ uenenis erodentibus conueniunt, quorum latius superius meminimus in cantharidum curatione, ad quam breuitatis studio lectorem reijcimus: nanque ijs efficaciora non plura hactenus nobis comperta sunt. Nec alijs vtendum est remedijs, ubi quis cinnabarin sumpsisset.

Argenti uiui pernicialis natura.

Argenti uiui sumpti curatio.

Τίτανος, σανδαράχη, ἀρσενικόν. CALX, SANDARACHA, AVRIPIGMENTVM. CAP. XXIX.

CAlx, sandaracha, & auripigmentum, pota aluum, & intestina cum vehementi erosione excruciant. Præbenda cuncta, quæ suo admistu illorum acrimoniam hebetant, ac soluunt, & facilem lubricamq; aluum reddunt, cuiusmodi ibisci, & maluæ succus est: natura enim vtrique perlubrica. Dandum decoctum seminis lini, vel semen tragi herbæ, vel oryzæ, lacque cum aqua mulsa copiosum, iura pinguia, & boni succi.

NOn modò Calx, Sandaracha, & Auripigmentum, quorum historiam superiore libro tradidimus, hausta vehementissimos ventriculi, & intestinorum cruciatus, & erosiones excitant, vt Dioscorides inquit, sed etiam sitim inexplebilem, faucium, & gulæ asperitatem, tussim, spirandi difficultatem, vrinæ suppreßionem, & dysenteriam. Cæterùm hęc omnia adiuuantur (vt scitè docet Dioscorides) pinguibus acrimoniam obtundētibus, & potionibus lenientibus, aluumq; lubricam reddentibus, tum etiam cremoribus, atq; seminum quorundam spissamentis; vt in cātharidum curatione latius, diffusiusq; prodidimus. quandoquidem medicamentorum omnium erodentium curatio à cantharidum curatione non differt: neq; ijs sanè valentiora nobis sese offerunt remedia. Quare ex eo loco illa medicamenta petenda erunt iis, quibus vsui futura sunt. Eosdem quoq; effectus malos, & noxios prębent ARSENICVM sublimatum, Aerugo, & quod officinæ Risagallum appellant: quin & Saponis lixiuium, quod vulgò vocant Itali la maestra, & Aqua ea omnium acerrima, qua aurifices, ac chymistæ aurum ab argento separant. Sed aquæ huius, & lixiuij difficilis est cura, quod illico in totum diffundantur corpus. Vniuersalis tamen curandi ratio eadem erit, quæ calcis, & auripigmenti: tametsi alterum altero sit vehementius, & erodentius. Qui autem priuatim Arsenicum sublimatum hauserunt, eos frequenter vomere oportet, poto semper prius butyro, aut per se tantùm, aut addito rapi seminis decocto. Prosunt his & clysteres ex pingui iure, aut ptisanę alicæve cremore, aut spissamentis ex psyllij, maluæ, & cydonioru͂ semine factis. Auxiliatur amygdalinum oleum, & ius pinguium gallinarum in cibis sumptum. In pręstantißimum verò antidotum censetur foßile & crystallum, in tenuißimum puluerem cōtritum drachmæ pondere, ex dulci amygdalinò oleo potum. Sed antidotum omnium præstantißimum contra mortiferam Arsenici vim, est puluis Sereniß. Principis mei Ferdinandi Archiducis Austriæ, quo Pragæ seruatus est quidam suspendio damnatus, cui pulueris huius experiundi gratia, Arsenicum datu͂ est in potione drachmarum duarum pondere. Siquidem cum is post quartam ab epoto veneno horam, liuidus totus adeò viribus destitutus decumberet, ut iam iam moribundus strangularetur, oblatus est illi puluis ex albo meraco. Quo factum est, vt etsi in conflictu nulla ferè recuperandæ vitæ spes haberetur, vicit tamen natura hoc antidoto validior ac viuacior reddita, & veneni immanitatem superauit, adeò ut is sequenti die liber euaserit, & lętus coram omnibus apparuerit. Eodem quoq; puluere alij à me seruati sunt, quinetiam ab alijs, qui antidotum à me receperu͂t. Franciscus Calzolarius myropola Veronensis amicus intimus meus, hoc anno eodem antidoto à me accepto duos homines Veronę in carcere detentos, qui venenum in pisce quodam dono missum vorauerant, post octauam diem à veneno accepto liberauit, pręter medicorum sententiam, qui symptomatum immanitatē cernentes, illos omnino morituros censebant. Nec quidem ab re, cùm alij duo, qui illis commēsales in carceribus erant, eodem die mortui sint, quod neminem habuerint, qui sui curationem suscepisset. Huiusce historiæ etiam assertores habeo Magnificos viros, patritios Venetos, Nicolaum Quirinum, & Hieronymum Marcellum, quorum hic Capitaneum, (vt dicunt) ille Prætorem Veronæ gerebant, vt ex publicis eorundem scriptis, quæ apud me sunt, quisquis certior fieri potest. His accessit Clarißimi Medici Antonij Cæpriani Mantuani testimonium, qui Tridentini Concilij aliquot annis Physicum egit magna cum laude. Nam cùm is, tunc tēporis, quo hęc euenerunt, Veronæ se reperiret; accersitus à Reuerendißimo Cardinali Nauagerio, admirandas huiusce pulueris aduersus venena vires, ad Excellentißimum Philippum filium suum Reuerendißimi Archiepiscopi Pragensis Medicum, et historiam omnem descripsit, & vt me rogaret addidit, vt eundem puluerem illi transmitterem. Sed & id mirum admodum videri debet, quod hic puluis non solùm haustus, sed etiam illitus demorsus, ictosq; à venenosis animalibus seruat, & sanat, eo è rosarum aqua epithematis modo sub sinistro vbere, & super affecto loco illito. Iacobus Antonius Cortusus Patritius Pataunus, hoc puluere à me accepto, quendam Ciuem, & vicinum suum à Scorpione magno ictum, iam animi deliquio detentum, breui admodum tempore reuocauit ad uitam. Quinetiam eadem seruata ratione proprium suum seruauit Aurigam a serpente uenenoso demorsum. Porrò AERVGO, pręter alia eius mala antè dicta, adeò spirandi meatus occludit, vt magno impetu suffocet affectos. Succurritur noxæ crebris cum butyro, & calida excitatis vomitibus, vt in arsenico, & infusis subinde clysteribus ex asinino lacte, & dulci amygdalino oleo. Prodest & Lemnia sphragis drachmæ pondere ex vino albo pota. Pręstat item in olei balneum laborantes ad ventriculum vsq; demittere. Sed proprium huiusce pharmaci antidotum (vt ait Conciliator) est, vt qui hauserint, bibant ex vino corallia rubra in tenuem puluerem contrita senorum scrupulorum pondere. Cęterùm RISAGALLO vulgò dicto, quod quidam Realgal appellant, cùm maximè extremeq; siccet, & neruos contrahat, non alia conuenit curatio, quàm quæ argento viuo, & arsenico sublimatis, & ęrugini adhibetur. quanquam priuatim non obscurè iuuat vniuersum corpus dulci amygdalino illinire, & violaceo iulapio, et ptisana hordeacea sitim extinguere. Proficit & pinorum nucleorum oleum, aut è magnis nucibus, quę ex India aduehuntur, expressum, semilibrę pondere potum. In summa ea omnia efficaciter adhibentur, quę cantharidibus conferre diximus.

Calcis, sandarachæ, & auripigmēti veneficа vis, & curatio.

Arsenici sublimati, & aliorū quorundam venenū.

Arsenici sublimati curatio.

Aeruginis remedia.

Risagalli curatio.

Λαγωὸς θαλάσσιος. LEPVS MARINVS. CAP. XXX.

QVi leporem marinum biberunt, piscium virus olent: procedente tempore aluus dolore afficitur, & vrina fistitur: & si quando eam reddere contingat, purpureum colorem referet. omne piscis genus auersantur, & odio habent, fœtido, ac graui sudore manant: biliosus vomitus, interdum sanguini promiscuus, subsequitur. His dandum lac asininum, vel passum continuè, aut radicis maluæ foliorumq; decoctum, aut trita cyclamini radix cum vino, aut veratri nigri, aut scammonij succi drachma, cum aqua mulsa, puniciq; mali acinis. Cedria contrita cum vino efficax est: anserinus sanguis, ut sepe bit, potus. Sed cùm pisces omnes respuant, aspernenturq;, folis fluuiatilibus cancris vesci possunt, bibuntq; eos admisto vino, adiutiq; ab his percoquunt. cùmq; appetere & comesse pisces cœperint, suę salutis indicium habent.

DIximus de Lepore marino libro secundo, de quo ita scribit Nicander in alexipharmacis. Sin marini leporis malè perdentis potionem deprehenderis, perniciem afferentem, odorem eius senties, qualis est squamarum, & piscium purgamenti. Porrò gustus, & sapor eius piscosus est, qualis putrefactorum piscium esse solet: vel cùm nondum ablutorum squamę polluunt corpus.

Leporis marini veneni signa.

corpus. Sequitur huiusce potionem uiridis fellis suffusio, cum obtenebratione uisus: & caro paulatim in homine contabescit. Accedit his ciborum omnium abominatio, malus habitus, & talorum ardor: oculi in concauum occultantur, & genæ ac maxillæ florido colore rubent. Vrina ægerrimè redditur: quæ tametsi reddatur, purpurea apparet, & plus æquo sanguinea. Adhæc si pisces ægris offerantur, eos illico nauseabundi execrantur. hæc ille. Cui subscribunt Aetius, & Auicenna; qui præter relata indicia, alia adhuc lepori marino epoto assignant, his uerbis. Marinus lepus adeò icterum inducit, ut totius corporis habitus crocco admodum colore inficiatur. Postea facies liuens intumescit, pedum plantæ incenduntur, adest spirandi difficultas, pectoris & pulmonis angustia, rufescuntque oculi. Dehinc tussis emergit sicca, sputus cruentus, renum dolor, uiriliumque inflammatio, adeò ut perpauci euadant, qui non labantur in tabem. Quare Galenus libro de theriaca ad Pisonem, proprium marini leporis esse ait, vt pulmonem exulceret, & erodat. Succurritur noxæ (ut Dioscorides inquit) asinino lacte ex passo poto, & maluæ decocto. Neque id aliam ob causam, vt Aetius declarat, quàm ad eliciendum uomitum, & ueneni acuitatem retundendam, quemadmodum elleborum, cyclaminum, & scammonium exhibet, partim ad citandas uomitiones, partim ad aluum deijciendam. Cætera uerò, ut incommodis subueniatur, quæ internis infert particulis. Præfertur quibusdam aduersus hoc malum humanus sanguis calens è venis potus: humanum item lac, ab ipsis uberibus exuctum, & uulpis caro inassata: quin & theriaca diatesseron tribus diebus pota.

Φρῦνος, καὶ βάτραχος ἕλειος. RVBETA, ET PALVSTRIS RANA. CAP. XXXI.

RVbeta, aut rana palustris assumpta tumores ciet: pallor corpus uehementer decolorat, ut planè buxeum spectetur: spirandi difficultas torquet: & grauis halitus oris, singultusque, inuita interdum genituræ profusio consequitur. Adiuuantur secundum uomitionem multo meri potu, & arundinis radicis binis drachmis, aut cyperi totidem. Breuiter, cogendi sunt, ut uehementi ambulationi & cursui se credant, ob torporem, quo corripiuntur. quinetiam quotidie lauandi sunt.

Rubetę, palustrisque ranę uenenum.

RVbetæ Ranæ, quam quidam bufonem uocant, diuersa reperiuntur genera. Terrestris tamen, quæ Grecis phrynos dicitur, Latinis uerò rubeta, quòd in frutetis & sepibus inter rubos degat, nocètior, magisq; lethifera est, quàm quæ in paludibus, & aquosis scrobibus viuit (id quod non rectè, meo iudicio, intellexit Aloysius Mũdella Brixianus octaua sui uoluminis epistola.) tantoq; magis noxia, lethiferaq; fuerit terrestris, quantò in opacioribus, frigidioribusq; locis uitam duxerit. Quamobrem in hoc genere eæ omnium pessimæ creduntur, quę in umbrosis conuallium syluis, & in harundinetis morantur. Adultæ crassa tenaciq; conteguntur cuti, adeò ut acutissimo palo quandoq; difficilè à rusticis, qui ita eas interficere solent, perfodantur. Hæ cùm circũnascentes herbas, siue aliquod depascens animal, ueneno inficere uolunt, contrahunt sese in tumorem, ut uenenum per urinam longiùs eiaculentur in plantas, & circumstantes quadrupedes. Quare admirari non licet, si nonnunquam repentè interimant homines, qui fraga, fungos, aliasq; plãtas harum ueneno infectas inscij deuorauerint. Quippe quòd non modò ueneni mictu hæc omnia inficiunt; sed etiam salina ea sæpius conspuunt: quæ sanè non minus mortifera est, quàm napellus. quinetiam earum sanguis uipereo scatet ueneno. Proinde mirum non est, si in puluerem potæ mortifera inferunt incommoda, quemadmodum & morsu. Nam etsi dentibus careant; tamen compressa scabris gingiuis particula, & subinde ingressa per cutis spiracula saliua, demorsos uenenant, ut in prefationis huiusce libri commentario tradidimus. Siccę & in puluerem potę, ut Auicenna refert, pręter mala quę a Dioscoride redduntur, faucium, & gutturis tum inflammationem, tum siccitatem excitant: item oculorum caliginem, uertigines, conuulsiones, dysenteriam, fastidium, uomitus, animi deliquium, delirium, amentiam, & plerunque edentulos faciunt homines, quamuis euadant, qui hauserint. Nec minora etiam pericula adferunt fructus, & herbę earum ueneno infectę, & epotus earundem sanguis. Curantur ijs malis affecti theriaca, uel Mithridatis antidoto tribus continuis diebus ex uino potis. Idem pręstat testudinis marinæ sanguis, additis cumino, leporis coagulo, & uino. Datur potanda præsentaneo remedio quinta essentia nostra theriacalis. Quin & oleum nostrum de scorpionibus exterius commodè inungitur. Pręfert Conciliator smaragdi puluerem ex uino potum scrupuli pondere, cum eo tamen, ut subinde intret ęger nudus in mulum recenter exenteratum, inibiq; conclusus moretur, donec deferuescat cadauer, totiesque sic exenteratum mulum aut equũ, si mulus non adsit, permutet, donec effuso diutius sudore cedat noxa. Aetius mulis, & equis parcens, in clibano, quantum tolerari posit, calidissimo affectos, uel alio in loco arte calefacto detinendos ad sudandum iubet, quemadmodum curantur aqua inter cutem laborantes. Quorum medicamenta curatioque, ut Auicenna est author, hoc in negocio non parum conueniunt. Proinde prodest ijs maximè rhabarbarum, diacurcuma, & dialaccæ confectio: tametsi Conciliator lapidem his omnibus pręferat, qui in earum capite reperiri solet.

Ranę maleficę signa, & curatio.

Βδέλλα. HIRVDO. CAP. XXXII.

DEuoratæ cum aqua hirudines, si ori uentriculi adhærent, tractione partium, nonnullam suctionis imaginem præbent: eo enim argumento hausta hirudo deprehenditur. Has muria sorbitione excutit, & Cyrenaicus succus, aut laserpitij folia, aut betæ, cum aceto, aut pota niuis glebula, cum posca.

poſca. nitrum ex aqua gargarizatur, aut atramentum ſutorium aceto dilutum. Si faucibus hæreant, in aquam calidam ingreſſis, aqua frigida ore contineatur, & ad eam hirundines exilient.

Hirudinũ deuoratarũ noxa.

Hirudinum curatio.

Hirudines rarò in alijs aquis inueniuntur, q̃ in paluſtribus, lacuſtribus, & ſtagnantibus: quandoquidem in probatiſſimis fontibus, & arenoſis, & ſaxoſis fluuijs non niſi rariſſimè viuunt, cùm ſuapte natura cœno, ac limo delectentur. Quamobrem caueant, qui paluſtres, vel ſtagnantes aquas bibunt, ne hirudines ſimul ingerant, quemadmodũ inexpertis viatoribus nonnunq̃ euenit. nanq; æſtatis tempore calore, & ſiti defatigati, dum aquam, cuicunq; in itinere obuiauerint, auidè potant, ſæpe imprudenter hirudines hauriunt. Quo fit, vt ſubinde non modo ſibi ſanguinem exugi ſentiant (vt tradidit Dioſcorides;) ſed ẽt (vt Auicenna inquit) cruenta expuant, ac præ timore melancholici fiant. Verùm anteaq̃ aliquod offeratur medicamentum, inueſtigandum eſt, animal ori ventriculi, an gulæ adhæſerit, an ipſis faucibus. Id quod facilè intelligi poteſt ex eorum, qui hirudines hauſerint, relatione: quoniam vbi ſuctionem ſentiunt, nimirum ibi hirudinem fixam eſſe ſignificatur. Quòd ſi ori ventriculi affixa fuerit, auxilium præſtat muria leniter epota, fœtida item laſerpitij lachryma, quin & lixiuium cum ſale & aceto, aut raphani domeſtici ſuccus cum aceto, aut oleum crudum hauſtum, quod per ſe tantùm hæc interficit animalia. conferunt inſuper ea omnia, quæ alui tineas, & lumbricos necant. Si verò guttur medium ab hirudine obſideatur, proderit acre lixiuium gargarizare, aut aquam, in qua alumen cum aceto inferbuerint, vel calcanthum, aut muriam cum lixiuio, aceto, & ſinapi ſimul commiſtis. Sed ſi ea faucium ambitui hæreat, opem mirificam feret (vt Dioſcorides docet) calidæ balneum, aqua frigida in ore contenta. Siquidem hirudo ab aquę calore propulſata, ad frigidam in ore contentam decurrens, facilè vnà cum ipſa aqua expuetur. Interdum contingit, ꝙ ſtatim ſub linguę radicibus, vel in primis faucium partibus adhæreſcit, ita vt depreſſa lingua videri poßit: tunc noſtratis forcipibus facilè extrahi poterit, vel quouis alio inſtrumento, quod cuiq; in promptu fuerit.

Ἑλλέβορος λευκός, θαψία, ἐλατήριον, ἀγαρικὸν μέλαν.

VERATRVM ALBVM, THAPSIA, Elaterium, Agaricum nigrum. CAP. XXXIIII.

PRouidendum etiam ijs, quæ etſi ferendi auxilij gratia tradantur; non minora tamen cæteris venenis pericula ſæpius adferunt. Qualia ſunt album veratrum, thapſia, elaterium, agaricum nigrũ, ſiquidem ea ſtrangulatus concitant, aut immodicas deiectiones mouent. Quibus ea medentur, quæ in fungorum mentione, & ſimilibus retulimus. Nimios autem deiectionum impetus, medicamentis, quæ excrementa ſupprimunt, coercebimus. Neque negligenda quæ parum quidem nocere uidentur, interim verò vitam in diſcrimina agunt: Quo in numero ſunt ſylueſtris ruta, gith, nouæ glacies, pappi recentes: flores autem ſunt eius ſpinæ, quæ cactos dicitur. Eos qui ſumpſerint, ſola uomitio recreat.

Diuiſio capitis caſtigata.

Albi veratri, aliorumq; noxa, & auxilia.

Nigri veratri noxa, & cura.

Extant q̃ plurimi Dioſcoridis codices, in quibus caput hoc de Veratro albo, Thapſia, Elaterio, & Agarico nigro, à pręcedenti capite ſeiunctum non legitur. Verùm cùm antiquiſsimus manu ſcriptus codex, hæc proprio, & peculiari capiti dicauerit, videaturq; abſurdum de his diſſeruiſſe Dioſcoridem vnà cum hirudinibus, cum quibus nullam habent cognationem, neq; ijſdem curantur remedijs, non temerè facturos duximus, ſi illa à nobis ſeorſum proprio capite ab hirudinibus diſtincto, tractarentur. Sciendum itaq; eſt, ꝙ cùm hactenus ſcripſiſſet Dioſcorides omnium uenenorum indicia, quæ pota, vel deuorata, homines necant, vel ſaltem ęgros efficiunt, quin & vniuerſalia & particularia antidota tradidiſſet, quibus illorum vis frangi, ac deſtrui poſſit, cùm pręterea ſciret aliqua in medicum vſum haberi medicamenta aluum ducentia, quę ſimpliciter pota, & nullis antidotis infrænata, vel maiori menſura, vel pondere, quàm par ſit ſumpta, uon minus homines interimunt, q̃ quę propria venena vocantur, medicos illud hoc loco admonere voluit, ꝙ in propinandis hiſce medicamentis minimè cæcutiant, ſed in hoc omne ſuum ſtudium, omnemq; diligentiam impendant. Verùm quanuis, inter ea omnia, quæ in medicum uſum veniunt, paucorum tãtùm meminerit, nempe thapſię, albi veratri, elaterij, & agarici; non tamen ob id fuerit inſimulandus, ꝙ neſciuerit pręter hęc, alia plura eſſe medicamenta, quæ noxam inferre poſſunt, aut maiorem q̃ illa, aut æqualem. Quippe ꝙ illi ſatis viſum ſit, ſi tantùm horum exemplo imperitos medicos diſcrimen, noxamq; docuiſſet, quæ omnia in vniũerſum medicamenta aluum cum labore ducentia plerunq; ſumentibus adferunt, cùm (vt modò diximus) vel largius q̃ deceat, uel ſuis antidotis exuta ſumuntur. Sed vt harum rerum ſtudioſis in omnibus, quantum poſſumus, ſatisfaciamus, pręter ea quę à Dioſcoride tradita ſunt, nos alia quoq; plura addere decreuimus, quibus quotidie paſsim vtuntur medici. Cuiuſmodi ſunt cyclaminus, veratrum nigrum, euphorbium, turpetum, tithymali omne genus, ſcammonium, colocynthis, bryonia, lathyris, ricinus, thymelæa, & chamelęa. Quandoquidem cùm hæc omnia medicis in frequentiſsimo ſint vſu, ad corporis excrementa exigenda, & ad vomitum quandoq; ciendum, in q̃ plurimis hominum affectibus, mihi ſanè negligentia adſcribi poſſet, ſi hęc prorſus ſilentio inuoluiſſem, præſertim cùm ſæpius eueniat quorundam circunforaneorum imperitia, ac temeritate (pharmacopolas nunc prætereo, ꝙ eorum errata ſæpe, ac ſæpius improbauerim) vt vulgaribus, & ruſticis, necnon & quandoq; nobilibus, innumera propinentur pharmaca aluum ducentia, quæ plerunque ſumentes in magnum diſcrimen ducunt, quoniam nec medicamenta ponderant, nec infręnata exhibent, nec ad ęgrotantium temperaturam, ętatem, ſexum, conſuetudinemq; reſpiciunt. Quo fit, vt ęgrotantes, qui in eorum manus incidunt, pręcipuè ij qui natura ſunt imbecilles, magnis nonnunq̃ afficiantur incommodis, quibus niſi periti proprijs ſuccurrerent remedijs, facilè interirent. Albi itaq; Veratri potionem, aut Thapſiæ, aut Elaterij, aut Agarici nigri, aut Cyclamini ſequuntur vomitus, ingẽtia alui profluuia inteſtinorum tormina, ſtrangulationes, & reſpirationis anguſtia quibus dehinc tanta ſuccedit principum facultatum imbecillitas, vt paruo temporis momento ægri animi deliquio corripiantur, grauiter ſpirent, & frigido ſudore madeſcant. Poſtremò, niſi citius ſuccurratur, oborto ſingultu, illico vel conuulſi intereunt. His primùm auxiliantur vomitiones (vt multoties diximus) crebrò concitatæ, & infuſa clyſmata, quorum ſępiſsimè ſuperius meminimus. Poſt hęc remedio ſunt antidota, quæ in vniuerſum omnibus aduerſantur venenis, præſertimq; theriaca, cui (vt Galenus pluribus in locis teſtatur) vis peculiaris ineſt, modò adulterio vacet, ut ſumpta poſt medicamenta deiectoria, adeò eorum ſuperet uires, ut nihil per aluum exigant. Cæterùm priuatim Albo ueratro confert aqua mulſa largiùs ſumpta, & nymphæę flores duarum drachmarum pondere poti, uel deuorati, traduntq; hęc propria albi ueratri eſſe antidota. Cyclamino deinde conducunt lauri baccæ, duarum drachmarum pondere, ſed propria facultate nigrum piper in puluerem contritum, & eodem pondere potum. Elaterio pręterea opem fert Andromachi theriaca ex baccarum lauri decocto, aut melle pota ſenum ſcrupulorum pondere: uerùm proprium eius remedium eſt menthę ſuccus. Thapſiæ deniq; & nigri agarici noxa tollitur, ijs mediamentis, quibus albo ueratro ſubuenimus, cùm eadem ſint huius, quæ illorum incommoda. Fiunt quoq; à NIGRO ueratro (ut ſcribit Auicenna) interdum horrenda ſymptomata, nempe intolerabiles alui fluxiones, ſuffocationes, conuulſiones, animi deliquia, palpitatio cordis, linguæ arefactio, dentium conſtrictio, frequentisſimi ructus, & uniuerſi corporis inflammatio: & niſi illico ſuccurratur, tremor conſequitur, uniuerſum occupans

corpus

corpus, cum quo postremò commoriuntur ægri. His auxilium præstat absinthium ex vino potum: quin & cumini, & anisi semẽ, nardus, castoreumq; æquis ponderibus in puluerem contrita & ex vino pota appositis, vbi intumuerit venter linteolis igne calefactis, itemq; sacculis flatus discutientibus. Cibandi autem sunt ægri recenti caseo, melle, butyro, tam crudo, q̃ cocto, pinguium carnium iuribus, ac etiam passo. Sed non propterea parcendum fuerit antidotis in vniuersum iuuantibus, nec etiam nymphææ floribus, vtpote qui non modò albi veratri vires demoliantur; sed etiam nigri EVPHORBIVM *fauces, & guttur vehementi admodum incendio vexat. Corpus vniuersum inflammat, ventriculum, & intestina magno dolore erodit, singultum excitat, & continuas alui fluxiones. Quæ itidem omnia mala inducunt* TVRPETVM, *Scammonium, Colocynthis, Bryonia, Tithymali omnes, Lathyris, & Ricinus. Quanquam nos tam acriter nocent, veluti euphorbium.* A THYMELAEA *autem, & Chamelæa pituitosæ spumantesq; excitantur uomitiones, alui profluuia, intolerabiles intestinorum, & ventriculi erosiones, angustiæ, inflammationes, & vniuersi corporis cruciatus: quin & sitis implacabilis, singultus, conuulsio, præpedita locutio, & alia sequa accidentia, quæ quandoq; ea excedunt, quæ ab epoto euphorbio proueniunt. His omnibus in uniuersum primùm opitulantur vomitiones & clysmata, seruata vniuersali methodo, ac etiam communis vsus antidota. Priuatim verò prosunt oleosa, ac pinguia: item quæ valenter sunt frigida, vt hæc ingentem feruorem extinguant, illa verò vt exuperantem acrimoniam obtundant. Proinde prætulit Auicenna acidum lac, caphuram ex rosacea aqua potam, punicorum austerorum vinum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & acidorum malorum succum: item hordei ptisanam niue, uel glacie refrigeratam. Sed proprium (vt aiunt) euphorbij antidotum est citri semen ex vino, in quo helenij radix inferbuerit potum. Scammonij verò lac, à quo demptum fuerit butyrum, cotoneorum, rhois, ribisq; succus. Colocynthidis deinde antidotum fuerit sanè bubulum lac, & butyrum recens, Lemnia sphragis, & smaragdi puluis, pluries pota. Turpeti præterea, & Tithymalorum omnium, Andromachi theriaca ex vino pota, in quo Cretense dictamnum incoctum fuerit: item mumia sepulchrorum in puluerem ex vino meraco pota drachmæ pondere. Bryoniæ porrò, theriaca ex vino hausta, in quo helenium conferbuerit, itemq; nigrum piper contritum. Lathyris ad hæc, & Ricini proprium antidotum est hyperici succus, aut herba ipsa in puluerem pota. Thymelææ deniq; & chamelææ rosaceum serapium, ex hordei ptisana potum, & subinde origanum Cretense igni tostũ. Sed hæc omnia præstant tantùm ad supradictorum medicamentorum vim deleteriam superandam. Cæterùm cùm plerunq; eueniat, vt hæc, quæ modum excedunt medicamenta, varia ac diuersa adferant incõmoda, quæ etiam ob sui repentinã vehementiam præsentanea exposcunt remedia, nẽpe continentes vomitus, perpetua alui profluuia tam cæterorum humorum, q̃ puri sanguinis, cùm vasorum oscula veneni vi reserantur, cõuulsiones, præfocationes, animi deliquiũ, & uirium omnium imbecillitatẽ; idcirco non modò attendendum fuerit, vt medicamenti vis antidotis superetur; sed etiam vt ipsis grauibus symptomatis omni diligentia succurratur. Quandoquidem hæc sæpius tanti sunt ponderis, vt maiorem, celerioremq; expetant curationem, q̃ cætera. Inhibentur itaq; uomitus modũ excedentes (si tamen medicamentũ cum humoribus reiectum sit) adstringentibus medicamentis, quæ ventriculum roborant, exterius præsertim illitis, quin & vinculis, ac fibulis, extremis membris obtortis. Faciunt ad hoc in corpus sumpta flaua myrobalana, tam sicca, q̃ sacchato asseruata: item nuces cum putaminibus sacchato similiter conditæ, diacytonites, saccharum rosaceum diutius inueteratum, addita Lemnia sphragide: præterea cydoniorum, & punicorum malorum vinum, syluestrium prunorum succus, myrti baccæ, rhus, rosa sicca, syluestrium rosarum semen, cornu ceruinum combustum, santala, corallia, omphacium, acetum, & id genus alia. Sed eorũ quæ exterius illita prosunt, hæc sese offerunt, Indica videlicet, & Celtica nardus, mentha, glandes, lentiscina resina, thus, flaua myrobalana, myrti folia, rhus, melinum, nardinum, lentiscinum, & myrtinum oleum. Nec tantùm pollent hæc ad vomitiones compescendas; sed etiam pari facultate valent ad sistendas alui fluxiones, quæ modum excedant: verùm ijs vniuersa aluus est illinenda, ab ipso ventriculi ore ad pubem vsq;. Præstat & brachia ab scapulis ad manus, & crura à coxendicis articulo ad pedes vsq; fascijs constringere, offusis subinde austeris plantarum succis. Confert item sudoris excitatio, aut detentis ægris in calido cubili, aut laconicis arte calefactis, in quibus ægros caput emittere oportet, aut brachijs, & cruribus, in calidæ balneo demersis. Ab his dare conuenit, quæ adstringunt, & roborant. Principes in vniuersum facultates roborant odorata medicamenta, cuiusmodi sunt rosæ siccæ, caphura garyophylla, agallochum, styrax, laserpitij lachryma, iuniperi baccæ, santala omnia, & id genus plura. Prætulit in huiuscemodi alui fluxionibus Auicenna nasturtij semen tostum, trium drachmarum pondere, ac subinde in lacte decoctum, quousq; lac concreuerit, & postremò potum. Si uerò hæc profuerint, soporiferis vti licebit, nimirum Philonis medicamento, athanasia, requie, & alijs quibuscunq; quæ opium, aut meconium exceperint. Nam etsi hæc quoq; noxa haud uacent; tantum tamen adferunt iuuamenti (si tamen recta ratione exhibeantur) ut ijs tutò in tam magno discrimine medici uti possint. In summa si optimam haberemus theriacam, quæ ex adulterinis & suppositițijs non esset confecta medicamẽtis, omnibus præponeretur antidotis in superanda ui medicamentorum aluũ ducentium. Siquidem testatur Galenus (ut paulò superius diximus) pluribus in locis, suis in libris de theriaca ad Pisonem, & Pamphilianum, illud optimæ theriacæ indicium esse, ut à præsumpto deiectorio pharmaco pota humorum deiectionem impediat, citra ullam ægrotantium noxam. Id quod nobis experientia cõpertum est præstari ab antidoto nostro, cuius descriptionem tradidimus in præfationis huius libri commentario. Prodest non parum præter hæc uomitionibus, & fluxionibus prædictis etiam uictus regimen ex adstringentibus & austeris institutum, quæ deinde niue vel glacie refrigerari conuenit, at in altum aquæ puteum fune suspendi. Adiuuantur conuulsiones, quæ ab ingentibus laboriosisq; alui profluuijs eueniunt, ijs duntaxat cibis, quibus ad refocillanda exinanita corpora uiresq; roborandas utuntur medici. Quo in negocio præfertur humanum lac ab ipsis exuctum uberibus: quin & dulcium amygdalarum cremor, & earum pariter oleum, ciborum condimentis admistum. Prosunt & nuclei pinei, pistacia, Indicæ nuces, & melopeponum semen, omnia in mortario contusa, & caporum iure colliquata, addito candidiori sacchato. Opem similiter fert caporum, & phasianorum exenteratorum carnium eliquatus succus, carnibus ipsis tenuiter incisis, uitreo uase conclusis, & in aquæbalneum eodem in uase decoctis, quousq; uniuersus ab his exudauerit succus. is nanq; frequenter potus, cochlearis mensura (ut libello de uiribus cordis prodidit Auicenna) magis succurrit imbecillitati cordis, q̃ alius quiuis cibus. Conducunt præterea recentium ouorum uitelli carnium iuribus admisti, & sacchato respersi: insuper caporum, phasianorũ, perdicum, & attagenarum pulpa in mortario contusa, & iure, & sacchato temperata. Præfocationibus porrò subuenimus ijsdem tũ auxilijs, tum medicamentis, quorum superius mentionẽ fecimus cùm de mortiferis fungis dissereremus. Cæterùm meminit hoc capite Dioscorides præter prædicta melanthij syluestris, rutæ, & earum plantarum lanuginis, quæ in aculeatarum genere quibusdam cacti uocantur. Quorum omniũ historias, & facultates superius proprijs locis tradidimus, quæ tamen non semper nocent. At si noceant, curantur excitatis uomitionibus, ebibito prius maluæ decocto, aut lacte, aut recenti crudo butyro. Post quæ proficiunt pinguia iura, & cætera, quæ aluum emolliunt. Dent igitur operam, diligenterq; animaduertant seplasiarij probi, ac fideles, ne in ponderandis hisce medicamentis, aut manu, aut oculis imprudenter decipiantur. Quinetiam eos admonitos uelim, ut imperitos, ac temerarios circunforaneos à pharmacopolijs suis excludant, reprehendant, & missos faciant: ac si opus fuerit, protomedicis & rectoribus ciuitatum eos denuncient, ne misellis ægrotantes, sub publica omnium fide ab hoc improbo ac pessimo hominum genere prodantur, atq; in perniciem agantur.*

Euphorbii, & quorũdã aliorum venenata potio.

Euphorbii, & aliorum omniũ curatio.

Remedia ad varia sympto mata.

Remedia ad cõuulsiones.

Οἰκεῖα ἡμῖν. DOMESTICA NOBIS. CAP. XXXIIII.

AQua frigida abunde pota, aut meracum vinum liberaliùs epotum, aut passum, præsertim à balneo, aut cursu, aut vehementi exercitatione, strangulatus, & dolores infert. In quibus sanguinis missio protinus, & vacuatio, imminentia soluunt pericula. Sed de notis ueneficiorum, ac remedijs, & cauendi modo, hactenus dicta sint. Subiungeremus etiam antidota necessaria, quæ preclarè auxiliantur, quibus utimur, quale Mithridatium est præsertim, & quod sanguine, & quod scinco temperatur. Verùm quoniam alijs in locis diligentissimè scripta sunt, hic ab eorum descriptione supersedemus.

10

NOn modò aqua frigida, & vinum meracum, aut passum inter ea, quæ nobis domestica sunt, & quotidiano vsu alimentum præbent in humanæ vitæ subsidium, eo modo pota, quo Dioscorides scribit, maxima adferunt discrimina; sed etiam carnes, & pisces. Etenim hec vtraq; cocta, & adhuc feruentia humidis locis diutius asseruata, subindeq; frigida deuorata, eosdem malos pariunt effectus, quos à maleficis fungis creari tradidimus: tametsi quandoq; non nisi duobus, aut tribus pòst diebus appareat noxa. Tostę pręterea carnes, venenatorum subeunt naturam, si calidæ inter duas suffocentur patinas, obuoluanturque linteis, ne exhalare possint. Eadem etiamnum mala inferunt morticinæ carnes esitatæ, quemadmodum & eæ, quarum animalia aut à venenatis serpentibus, aut a rabidis brutis demorsa, aut fulmine icta interiere. Quandoquidem sæpius harum esu coli oritur inflammatio, mæror, alui profluuium, furor, obliuio, veternus morbus, & ad postremum mors insequitur. Quamobrem hæc sanè negligenda non sunt, quin potius summa cura vitanda. quippe aliquos noui, qui in his deuoratis nullo medicamento adiuti, intumescente inde toto corpore, tandem vitam miserè finiuerunt. Nec minus euitare oportet oua barbi piscis: nam adeò venenata sunt, vt si largiùs sumantur, eos qui hauserint, in magnum periculum adducant. Piscium curatio eadem est, quę fungorum. quanquam non existimat Conciliator, vt piscibus sicut mortiferis fungis conueniant syluestria pyra. Carnium verò suffocatarum malis succurritur excitatis prius vomitionibus, et infusis clysteribus: mox vini optimi & odorati potu admisto cydoniorum malorum succo. Præstat à uomitu Lemniam sphragidem bibere, vnà cum agallocho, & mastice, quanuis eadem sit harum cura, quæ coli affectibus adhibetur.

Rerum domesticarũ noxa.

20

Pisciũ, & carnium noxę remedia.

De venenatis animalibus.

30

Ἰοβόλα. VENENATA. CAP. XXXV.

DE bestijs, quæ vires eiaculantur, & exitialibus venenis, ideo scribere aggredimur, vt tota curationis remediorumq; ratio ad vmbilicum perducatur. Siquidem pars hæc non minus quàm cæteræ alię, necessaria est ijs, qui artem medicam exercent, vtpote cùm adminiculo eorum, quę inibi traduntur, doloribus, periculis, & cruciatibus, plurimisq; alijs malis homines liberari conueniat. Hæc autem in summa fastigia duo, sicuti ab initio relatum est, distribuitur. Nam qui de feris virus inspuentibus sermo differit, theriacus dici solet: qui verò de amoliendis veneficijs, alexipharmacus: quo prius tradito, simul quæ sequi signa consueuerunt, premonstrabimus: tum quæ nonnihil auxilij ferunt. Omnia autem in promptu, & ad manum habere artificē oportet, propter urgentem sæpenumero necessitatē. Siquidem pauca è venenis & virulentis animantibus, tarda & grassantia sensim pericula cient, ita vt dilationem admittant: pleraq; verò præsentaneam perniciem afferunt. Hominum autem partim malè alijs cogitantes, ingenita prauitate maleficium ita temperant, ut spatium curanti liberum non relinquant: partim sceleris admissi conscientia, aut tristi aliquo euentu oppressi, hausto sponte veneno mortem sibi consciscere conantur, qui postea deprehēsi, aut resipientes, & vitæ cupidi, præsentaneam opē poscunt. Non desunt qui hostiles sagittas illinētes, aut fontes aquasq; puteanas hac labe polluentes, certam & ineuitabilem aduersarijs perniciem moliũtur. In quibus ipsis etsi maleficium non subitò, sed aliquantò pòst grassari natura sua comparatũ est; tamen nisi primo quoq; tempore coerceatur, & remedijs subinde excipiatur, frustrà tādem succurritur, occupatis iam corporibus exitiali vi veneni. Proinde non vulgari industria diligentiaq; in ea re vtendũ est, vt quod in alijs incommodis ars consueuit, in his quoq; salutem mortalibus prębeat. Quin & apud priscos genus hoc vnum existimabatur esse eius partis quæ medicamentis pugnat: sed recentiores id ipsum discreuerunt, nominantes præcautionem, & modum præcauentem, salubris sanantisq; medium statuentes, parua & leui supra modum persuasione decepti. Siquidem tres in humanis corporibus cōstitutiones esse contendunt. vnam, qua sani degimus; alteram, qua sinistra valetudine corpora laborant: tertiam, quæ medium inter vtrasq; locum sibi vendicat. In qua positi, sanitatem specie mentiuntur, facileq; in morbos & pericula concidunt, ob uim corruptricem, quæ corporibus nostris incũbit; quemadmodum in ijs videre licet, quos excandescens rabie canis momorderit, necdum tamen aquā horrent: in ijs quoque qui cantharidas hauserunt, sed nondum vrinæ tormento cruciantur. Tripartitò igitur artem digeri, triplicique corporis constitutioni meritò respondere tradunt. Salubrem partem esse volunt, quæ sanitatem tuetur: præcauentem, eandemque prohibentem, quæ obstat, quo minus in morbos incidant: & sanitatem, qua vitia discutiuntur. Quibus ita responderi potest, quod primùm ex ista ratiocinatione non tres corporis tantùm, sed quatuor haberi constitutiones fatendum esset. quippe vt aliqui sunt, qui necdum morbo laborant, morbo tamen maximè ob impendentem causam sunt obnoxij: ita sunt, qui iam priore morbo defuncti, nondum tamen secundæ valetudini restituti sunt. id quod in ijs qui à morbo proximè sese recolligunt, cernere licet, qui virium recreationem & robur desiderant. Sed quemadmodum curandi ratio ad partem medicamentariam pertinet; ita præcautionem eidem subijci par est. Ad arcendas enim valetudines vehementibus vtimur auxilijs, altiore scarificatu, vstionibus, amputatione, derodentibus epithematis, potionibus pernicici occurrentibus, & plerisq; alijs. Verùm enimuero sunt vsque eo rudes nonnulli, vt ne remedia

40

50

60

quidem

quidem appellent, quæ morbos arceant. Cuius sententiæ inire rationem haud promptum est: etenim cùm uerbum ipsum, præcauere, tum agendi modus, omnino auxiliarem remediariamque uim præ se ferunt. Mirum uerò nisi etiam sua illa distributione partium eos complectuntur, qui in pestilentis cœli statu morbo nondum correpti sunt: pesti tamen, propter obuersantem aeris occasionem, opportuni, & in morbum proni redduntur. Dicere forsitan quis posset, salubris institutionis præcepta non aliud esse, quàm arcendorum morborum rationem: quippe cùm firma reddere corpora, & minus uitijs obnoxia nitamur, ut inoffensa ualetudine degant, nec morbis conflictentur. Neque id silentio prætereundum, quod maxime præcipuum, & tanquam caput rei est, non oportere medicinæ partium distributionem, totidem corporis constitutionibus respondere, sed naturas singulorũ suis notis seorsum scrutari, ac explorare, ut suis locis ostendimus. Cum ijs igitur non pluribus agendum. Illud magis adnotare conuenit, affectus, qui a uirulentis animalibus, uenenisque contrahuntur, uocari cæcos, id est, quorum ratio minimè iniri potest. Quin & ea, quæ eisdem auxiliantur, nulli pariter sunt addicta causæ. quapropter quæstionibus obseruatoriæ artis, & eius quæ ratione fulciatur, annumerari solent. Neque prorsus uerum deprehenditur, affectus huiusmodi cæcos esse. nam quod semper se protrahit, & nullum in quibusdã necessarijs usum exhibet, haud facili cõiectura colligi potest: etsi naturæ proprietate prorsus cæcos eos affectus concedimus, qui ab exitialibus uenenis, & animantibus, quæ uirulento morsu sæuiunt, contrahuntur. Nam quod ad opus nonnullũ usum præbet, datque medendi occasionem, neque imperceptibile, neque cæcum, nullive causæ obnoxium reputatur: sed magis ab ipso quis impulsus, demonstrationem se habere, & opinionem de abditorum cognitione confirmare poterit. Nam etsi sæpe minora sunt, quàm ut sensibus percipiantur; euidenter tamen ex ipsis inter se collatis deprehenduntur. Diocles autem in eo commentario, quem Plistarcho dicauit, satis modos perstrinxit, ad uerbum ita scribens. Nosse quis hoc potest cùm in alijs non paucis, tum in uiperis, & scorpionibus, & reliquis id genus, secum animo reputans, ut quanuis exiguo sint corpore, uixque conspectui subijciantur; magnorum tamen discriminum ac dolorum causas inferunt: quorum nihil præter quandam corporis exiguitatem, uimque præ cæteris animantibus datam illis, facile fuerit spectare. Quanta enim moles corporis est, quæ à scorpij ictu, & aliorum id genus uenenatorum, quę nos morsu conficiunt attingitur? quorum aliqua uehementes cruciatus excitant, alia erodunt, & putredines cient, nec desunt quæ præsentaneam perniciem moliantur. Aut quantulum est quod à phalangij morsu ingeritur, & uniuersum corpus excruciatur? neque enim quis magnitudinem ipsorum deprehendere posset, cùm prorsus exigua mole constent. Ergo quòd hæc ad affectus referantur, constitit inter omnes. Verùm quòd exactè deprehensum sit, uim quandam ipsis inesse mortiferam, quæ insinuata corporibus, molestiarum, quæ exoriuntur, nobis causa sit, in confesso est, & omnium consensu persuasum. Nec quisquam inuenietur usqueadeò contentionis studio flagrans, qui aliunde exoriri molestias asseueret, quàm à materia mortifera partem corporis attingente. Porrò id erat, quod inter utilia artis opera in omni opere dicere oportuit, quænam res opus hoc efficiat, ut nihil prorsus nos lædat, incompræhensa communis causæ quæ proprijs inest ratio: quandoquidem tum euidenter indicari possit, cùm deprehensa est. Ideo Erasistratus empiricorum pertinaciam graui cauillatione incessens, cæcis affectibus causas assignauit, inficiatus his cõmunem, & supremam morborum causam incomprehensibilem esse: & hanc in eo, quem de causis scripsit, commentario aptissimè prodidit, candido signatam lapillo. Nec ferendos eos esse censuit, qui se dicant in quibusdam, ut in uenenis, serpentium ictibus, & cæteris id genus trita medendi ratione cõtentos esse. neque satisfacturam sibi obseruationem eam, quæ à causarum comprehensione separata est: primùm enim genere comprehendi facilè possunt. Quod autem sit lethifera uis, corporaque permutans, ita ut perimat, ex ijs quæ per genus, non per speciem uagantur, curationem indicat, qua hæc hebetare, & prorsus expugnare liceat. Cùm uerò subiungit. Ad aquam dulcem, & potui idoneam uenit quis, & ante obseruationem ad uomitum, ad uulneris dilatationem, ad demorsæ partis suctum, cucurbitulas adfixit, partem incidit, urentia medicamenta, aut ea quæ uim eandem adipiscuntur, admouit, postremò partem amputauit: secum reputauit medicamina, quæ per summam cutim ferre, & applicari solita, immissæ ad intima pernicici repugnarent. Hæc itaque, quæ disseruit Erasistratus, ueritati consentanea sunt, nec arti refragantur. Sed methodicos demirari licet, qui mortiferam uim corporibus illapsã, negotiorum, quæ ipsa facessit, esse causam diffiteantur: uerum rudiusculè nomini attendũt. Nam apud ipsos palàm immissa uis φθοροποιός, id est mortifera, nominatur: φθοροποιὸν autem nullius officij alius esse potest, quàm causæ. Aiunt hæc nomina, μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, esse reliquis omnia similia, in quibus partes quædam dictionum non pro uirtute, sed nuda enunciatione comprehenduntur. Enimuero quemadmodum in his uocibus μάρσιππος, & ἀνακαλύπτειν, partes neque certos, neque principes retinent significatus; sic in hoc uerbo φθοροποιεῖν, partes productionis gratia, non pro uirtute coaluerunt. Hinc ad causarum differentias transeunt, affirmantque causarum aliquas euidentes esse, quæ dum aduersam ualetudinem crearunt, separantur: cuiusmodi sunt frigus, labor, æstus, & similia. quasdam continentes, quæ permanent, postquàm morbum excitarunt, hoc est, quibus præsentibus, & effectus eorum adsunt: increscentibus, affectus augentur: decrescentibus, minuuntur: & cùm desinunt, ijdem finiuntur: quibus solis ac per se manentibus, effectus quoque ipsi manent. Talia quidem receptissima sunt causarum discrimina, quorum nulli phthoropœon subijci potest. Euidens enim causa non est, quoniam morbus ipse permanet, nec ipsa à corpore separatur. Nec continens causa dici potest, cùm magna ex parte hic adsit: quemadmodum accidit ijs, qui à rabioso cane sunt demorsi. Quod si neque euidens causa, neque continens fuerit, neque per se, neque alterius consortio causa erit. Quòd si à nulla causarum differentia phthoropœon deducere possumus, consequitur, ut neque causam esse fateamur. Quòd autem asserunt, uocabula quædam in se non habere partes rerum significatrices, sed nuda & simplici pronunciatione ficta esse, fateri necesse est. Verùm non omnia, sed perpauca talem nancisci conditionem existimandum est: neque enim ποιεῖν in hoc nomine φθοροποιὸν, perinde atque assumptitia profertur, sed longè principem obtinet significationem. Quemadmodum enim φθορᾶς, id est corruptionis, nomen mutationem in

nem in peius significat; sic hoc uerbum ποιεῖν sumi debet, vt nihil amplius ex eo quòd hanc dictionem φθορὰ secum habeat, declaret. neque prorsus id significat, quod omnes palam audiunt, & huic simile redditur, παιδὶ ἐχενδίλος. Si dant à corruptione sanis fieri morbum. concedunt vtique vim in huiuscemodi verbo ποιεῖν subesse: siquidem aliquid est, quod corruptionẽ efficiat. Omne autem quod aliquid efficit, ostenditur per singulas causas, quę corporibus subiiciuntur, idque tã in lethalibus uenenis, quàm in iis quæ corporibus ingeruntur. Verùm nonnihil subiacere causarum differentijs produnt. Quinetiã aberrarunt, non exactam diuisionem assumentes. Qui verò se dogmaticos profitẽtur, causam esse partim præparantem, partim continentem asserunt, ut inguinum ulcus, & inguinariam febrim, & qua esse ctui tum assistat, tum etiam separetur, vt à fractis præcipitatio. In summa quoties quidpiam suapte natura causa fuerit, nec ulla diuisione comprehenditur, vitiosum est, neque causæ adscribitur, eorum quæ idem genus sortiuntur. Sed quod phthoropœon causa sit, nomen ipsum argumento est, & in iis quæ contingunt, apertius ostenditur. Quid aliud causæ arbitrantur esse post impressum à serpentibus, ictũ, quam ex animante uim, & illapsum in corpora virus? Neque enim frigus, neque æstum, neque factionem corporis, neque cruditatem, neque aliud quicquã simile causã ti possunt. Verùm quoniam causarum differentiis gaudent, & aliquas continentes, alias euidentes appellant, ipsis dicẽdũ, vtroque istorum modorum euidentem quidem causam esse, quod affectum præcedit, & quod corporis substantiam præoccupat: continentem verò, quod morbis præsentibus adest, qua separata recedunt, quæ cum ipsa euenerant. Sed de iis hactenus. Statuendum itaque mortiferam uim intrinsecus manifestissimam esse causam, ipsamque principem facere scopum oportet. Et antequàm ad ima decumbãt morbi, varijs modis est certandum, donec vis tota corporibus excutiatur. Modò enim reuocari debet ea parte, qua pestis intrauerit: modò aliqua alia, præsertim principatum non obtinente, antè coerceatur, quàm altius irrepens viscera tangat: aut eius pernicies eluatur, retundaturque, cùm iam mẽbratim peruagatura est. Itaque venena si hausta sint, crebris uomitionibus: si morsu impressa, scarificatione, affixis cucurbitulis, exuctu, carnis circumscriptione, nonnunquam amputatione extremę partis, euocantur. Retinentur verò infusione, & impositu medicamentorum acrium cohibentur. hæc simul utique arcere virus, & eluere possunt. Restinguuntur, & euincuntur meraciore potu, aut passo nulla aqua diluto, vel contrariorum esu, quę acrimonia sint prædita. Postremò deiectio alui, euocatus sudor, & alia quędam in commune, quæ membratim demonstrabimus, auxiliantur. Verùm enimuero non lethiferam modò materiam; sed & magnitudinem, & tempus, pro scopo considerare oportet. etenim ab ijs remedia quàm plurimum discrimen capessunt. A magnitudine quidem, cùm nonnulla ex uenenis, & uirosis animalibus pericula minantur: alia putredines altas, aut exteriores excitant: alia uehementissimos dolores, aut cæcos cient: alia uix medicamentis cedũt, & magis minusve molestias excitant. Oportet autem ea quæ pericula ferunt, peruicacioribus auxiliis expugnari: & minus infesta, mitioribus. Quippe absurdum fuerit in grauioribus, segnioribus medicamentis homines in discrimen adducere: in minoribus vero, vehementium auxiliorum iniuria corpus lacessere. Finitio à temporibus in promptu est: hoc enim subitò in pericula, & præsentes molestias adducit: illud verò sensim, & dilatas in diem longam, aut breuiorem producit. Itaque in acutis quidem confestim multa simul auxilia repræsentari oportet: reliquis, paulatim. Hæc quadam artis formula breuiter definita sint. Iam membratim rem prosequamur.

Ratio tractatus de uirulẽtas animalibus.

CVm hactenus tradiderit Dioscorides de his priuatim venenis, quæ epota aut in cibis sumpta, corpora nostra permutant, corrumpunt, destruunt, & denique in perniciem agunt, vt hac in re nihil amplius desiderari posset, statuit deinceps de his etiam sibi esse disserendum, quę virulenta animalia ictu, vel morsu relinquunt. Quòd vtique probè sciret, hæc non minora, quàm illa repræsentare discrimina, imò etiam maiora: quandoquidem eueniant hæc ex tempore, & præter opinionem, plerunque in campestribus, & montibus, vbi nullum auxilium, nullaque vel rara remedia. Quamobrem de his non minus diligenter disseruit, quàm de alijs, quæ corporibus ingeruntur, argumento satis manifesto, quòd vniuersalia horum remedia non una tantùm præfatione, sed pluribus scriptitauerit. Quod cùm animaduerterit recentiorum quidam, haud dubiè existimarunt, hoc sextum uolumen in quatuor libros esse diuidendum, nempe in sextum, septimum, octauum, et nonum. Veruntamen ij mihi non rectè (pace semper eruditorum dixerim) ea expendisse videntur, quæ in huiusce libri præfationis initio à Dioscoride scribuntur: is enim apertissimè hunc sextum librum totius operis vltimum declarauit. Quapropter ipse Dioscoridem secutus, relictis aliorum opinionibus, asserere non dubitauerim, hunc vniuersum de uenenis, & venenatis animalibus tractatum, vnum tantùm, non plures esse libros: tametsi pro cuiusque arbitrio in plures sectiones diuidi possit. Quarum prima ijs dari poterit, quæ ore sumuntur in corpus: secunda canis rabidi morsibus: tertia indicijs ac symptomatibus, quæ à venenatis morsibus oriuntur: postrema verò eorum curationi. Verùm enimuero cùm hæc diutius examinauerim, vt Dioscoridis doctrina ad maius omnium commodum in unum congeratur, & ne tot huius libri fiant sectiones, venenosorum animalium tum indicia, tum accidentia, quæ proprijs capitibus tradidit Dioscorides, ijs coniunximus, quibus ipse egit de eorundem curatione, & remedijs, vt unusquisque iunctim nulla temporis iactura, vno tantùm capite indicia, accidentia, & curationem consequatur. Quod & ipse fecit Dioscorides, vbi superius de venenis disseruit, quę in corpus sumuntur. Ibi enim indicia à curationibus non disiunxit. Nam si in uno tractatu indicia, in altero verò curationes quærantur, maius temporis dispendium fiet, maiorque menti molestia inferetur, quàm si hæc omnia in unum redacta legentibus sese offerant. Neque hoc nobis uitio adscribendum esse putamus, quando res eò magis placere solcant, quò commodius fieri possunt, cùm præterea illud (vt aiunt) frustrà fiat per plura, quod fieri potest per pauciora. Neque etiam ob id quis calumniari poterit, quòd Dioscoridis codicem aliqua ex parte deprauauerim, quòd nusquam à me deprauatum, sed tantùm in meliorem formam, & ad priorem authoris doctrinam ipsum redactum, & restitutum putem. Porrò non aliud super hac præfatione nobis dicendum videtur (quæ multis intellectu difficilius extitit, vt Marcellus ipse fatetur, quòd fortasse Dialecticam ignorauerit) nisi quòd aliud sanè hęc præfatio non sit, quàm Dioscoridis Aristotelem secuti disceptatio, aduersus eos omnes, qui superficietenus in medica facultate, super nuda ac simplici uocabulorum interpretatione altercantur, eorumque præsertim, quę ex varijs, ac diuersis vocibus componuntur. Quandoquidem hæc interpretationis vocabulorum distractio, potius ad sophistas, & nugatores attinet, quàm ad expertos, & probatos medicos, ut facilè videre est in pluribus irreprehensibilibus uocabulorum exemplis ex pluribus uocabulis compositorum, quæ in libro perihermenias ab Aristotele assignantur. Quippe quoniam nouerat ipse Dioscorides, quòd tam methodicorum, quàm dogmaticorum quidam in ipsis compositis vocabulis declarandis

Nouus ordo huius libri.

randis expertorum, exercitatorumq; medicorum sententiam, proprijs vocabulis denominatam, haudquaquam secuti fuerant. Cæterùm & eos non parum reprehendit, qui absque aliquo Dialecticæ fundamento, diuisiones in causis facere audent. nam cùm in diuisionibus errorem committant, in ijs quoque quæ sequũtur, errent necesse est. Proinde qui hæc latius vberiusq; noscere cupiunt, Aristotelem consulant libro secundo physicorum: illis siquidem inibi amplissimè satisfiet. Potuissemus quidem & nos rem hanc pluribus prosequi: sed cùm nostrum institutum non sit, nunc in aliam materiam digredi, hæc silentio prætereũda duximus:

CANIS RABIOSVS.

10

20

Σημεῖα κυνὸς λυσσῶντος, καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδηγμένων. SIGNA RABIOSI CANIS, ET DEMORSORVM AB EO. CAP. XXXVI.

DE rabiosi canis morsu sermonem aliis præposuimus, quòd id animal domesticum, ac frequens esse consueuit, & in rabiem sæpius agitur, ac perit, ab eoque caueri difficile. inde periculum ineuitabile hominem manet, nisi multis vtatur auxiliis. Canis plerunque flagrantissimis æstibus in rabiem efferatur: interdum quoties frigora incesserunt. Rabiosus autem potum & escam auersatur: largam spumantemque pituitam naribus, & ore proiicit: toruè & solito tristius intuetur: in omnes passim sine latratu irruit, & æquè feras hominesque, tam familiares, quàm ignotos mordet: nec protinus infestum quicquam infligit, nisi vt uulnus, dolorem: exinde morbus ille, qui ab aquæ metu hydrophobicus Græca est uoce appellatus, contrahitur. Euenit autem cum distentione neruorum, totiusque corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore, & languore quodam. Aliqui auræ splendorem fugiunt: alii sine ulla doloris intercapedine uexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant, & obuiam factos morsu adoriũtur, ac mordendo simili uitio labefactant. Proinde ex iis qui hoc uitiũ senserint, neminẽ seruatum uidimus, nisi forsitan ex historia vnum aut alterum euasisse audiamus. siquidẽ Eudemus superasse quendam affirmat. Themisonem aliqui demorsum in hunc furorem incidisse, & euasisse fatentur. Alii ipsum cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum: sed post multos tandem cruciatus seruatum extitisse. Molestissimum itaque genus morbi, a quo multos, anteaquàm ipsum experirentur, vindicauimus, & complures ab aliis medicis seruatos nouimus.

30

40

Canis rabiosi venefica natura, & signa.

NVllum in vniuersum animal homini tam domesticum, familiareque reperitur, nullumque quod tam multiplici, varioque genere constet, quàm canis. Hinc est, quòd viri, mulieres, ac pueri ijs magis delectantur, quàm cæteris animalibus, quæ in domibus nostris aluntur, tanta quidem intercedit canibus cum homine societas. Qui tamen in rabiem acti, quos momorderint, in maximum discrimen plerunque deducunt. Cùm itaque canes à continuo hominum consortio nunquam absint, qui proterea illorum morsibus magis subijciuntur, quàm cæterorum, quæ morsu pariter, vel ictu venenum eiaculantur; ideo merito quidem de his prius, quàm de reliquis bestijs venenatis tradidit Dioscorides. Cæterùm quanquam ipse causas non scribit, cur magis æstate Caniculæ ardoribus, itidem hyeme frigoribus vehementissimis in rabiem aguntur, quàm reliquis anni temporibus; cùm tamen palàm sit, canum rabiem non aliunde prouenire, quàm ab atrabiliarÿs excrementis, facilè cognosci potest, id æstate euenire perusto à caloribus eorum sanguine, hyeme verò frigoribus concreto. Rabidi canis indicia describit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber is Galeni legitimus est) his verbis. Si audieris canem, qui aliquem non momorderit, gracilem corpore, & siccum, oculis rubentibus, cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea lingua foràs porrecta, & tanquam bile colorata obuium quenquam insilijsse, citraque rationem cucurrisse, deinde rursus subitò consistentem cum ira quadam magis furenti non ipsi præuisos momordisse, hęc inquam si in eo sic habere audieris, statim rabiosum canem fuisse intelligas. hæc ille. Incedunt præterea (vt quidam asserunt) lento gradu, demissis auribus, abscissa uoce, stupido capite, & obuios non modò homines nullo delectu; sed & bestias demordent. Nec mirum si proprium mordeant dominum, aliosque domesticos omnes, nullius habito discrimine, vel ratione. siquidem cùm proprium atræ bilis sit sensus omnes inficere, omnium, & sui ipsius obliti, domesticos ipsos cognoscere nequeunt. Id quod etiam pluribus hominibus accidit, qui melancholici effecti, non modò patrem, matrem, vxorem, & proprios filios; sed etiam se ipsos quandoque occiderunt. Verùm enimuero non tantùm æstiuis caloribus, & hyemis frigore canes in rabiem aguntur, sed etiam morticinarum, putridarum, vermibusque scatentium carnium esu: quin & marcescentis earum sanguinis. Quòd si fuerint hæ carnes eorum animalium, quæ pestilentia, aut ictu fulminis, aut venenosorum morsibus interierint, eò facilius, maiorique afficiuntur rabie. Quæ etiam excitari solet computrescentibus aquis frequentius ebibitis, quòd hęc omnia atrabiliarios succos augeant, & putredine corrumpant. Eoque magis his de causis in rabiem aguntur, quantò alter altero suapte natura magis atræ bili obnoxius fuerit. Aduertant præterea nobiles mulieres, ne suis catellis, quos in deliciis habent, & quibus maximè oblectantur, cibum vel iusculum edendum præbeant, quibus aromata, presertimque piper & gingiber, fuerint admista. Quippe cùm hæc caliditatis, siccitatisque

Canes quibus causis rabie exagitentur.

50

60

siccitatisque modum excedant, eadem ratione, qua ingens æstatis feruor, canes rabidos efficiunt. Caueant ideo eas libenter moneo, ne ipsis fortè fortuna id mali accidat, quod Tridenti euenisse scimus clarissimo Baldo vtriusque legis doctori. Is siquidem inter ludendum cum quodam suo catello iam rabie affecto, leuiter in inferiori labio demorsus fuit. Sed ipse huius rei ignarus quarto pòst mense rabidus factus, & tandem hydrophobicus miserabiliter mortem obijt, nullo adiutus medicamento. Ad hæc sciendum est, quòd non canes tantùm (quanquam ij magis, quàm cætera animalia in rabiem agantur) rabidi fiunt; sed etiam alia pleraque animalia, nempe vulpes, mustelæ, viuerræ, martes, simiæ, & id genus alia. Quapropter nesciuerim, quo argumento dixerit Galenus libro sexto de locis affectis, solum canem inter cætera animalia corripi rabie: nisi voluerit dicere (vt equidem reor) canes cæteris animantibus rabiei magis esse obnoxios. Refert Aristoteles libro actauo de historia animalium, camelos etiam, & equos in rabiem agi. Id quod ego quoque asserere possum: etenim memini, cùm ruri degerem, me vidisse equum rabie furentem, qui fracto capistro obuiam quandam vetulam per capitis, & crinium vittam morsu comprehensam, decem pluresque passus à terra suspensam pertulit, nullo tamen vulnere illato, sed magno sanè terrore. Hoc affectu capiuntur (vt Auicenna est author) etiam muli, qui suis aliquando morsibus dominos, & stabularios rabidos, & veluti arreptitios reddiderunt. Verùm huiusmodi animalia non nisi rarò vel nunquam per se rabie tentantur; quandoquidem ferè semper id illis eueniat, cum à canibus, seu lupis, aut vulpibus rabidis mordentur. Cæterùm (vt ipse Dioscorides inquit) rabiosorum canum morsus infestum quicquam protinus non infligit, nisi, vt vulnus, dolorem. Sed neglecta curatione, demorsi aliquo pòst tempore rabidi fiunt, & aquam expauescunt. quòd etiam fatetur Galenus libro de theriaca ad Pisonem, alijsque in locis. Idcirco diligenter aduertant, quid canibus mordentur, si aliqua sese offerant indicia, quibus conijci possit, canem, qui momorderit, rabie laborasse. Siquidem neglectis remedijs (vt modò diximus) in id discriminis demorsi adducuntur, vt nullus subinde relinquatur salutis locus. Tradidere Oribasius, Paulus, Aetius, Auicenna, alijque probatissimi authores, quòd illitis per integram noctem contritis iuglandibus canum morsibus, & postmodum gallis, aut gallinis in escam exhibitis, gallinaceos ipsos sequenti die interire, si à rabido cane illatum fuerit vulnus. Sunt etiam qui asserant, si panis emanante è vulnere sanguine inficiatur, & cuicunque cani quantumuis famelico offeratur, canem non modò illum non mandere; sed nec olfacere quidem. Attamen his tantùm experimentis (meo consilio) non planè fidendum fuerit: quanquam ea à probatissimis prodantur authoribus. quapropter alia indicia iam dicta diligenter fuerint perquirenda. Cùm autem rabidorum canum morsus negliguntur, post aliquod temporis spatium demorsi præter morem cogitabundi fiunt, eaque mente reuoluunt, quæ illis insueta sunt, quod iam veneni vis in cerebrum repens imaginatricem occupet facultatem. Si verò adhuc in longum protrahuntur nullis remedijs adiuti, ijs frequentius nocte interrumpitur somnus, sæpiusque pauore expergiscuntur: exinde hominum, & domesticorum consortia uitant, & cum ferino quodam aspectu secum submurmurant: solitudinem deligunt, lucem & candida omnia odere maximè, rubent quandoque facie, ijsque extremarum partium nerui conuelluntur. postremò eò deducuntur, vt aquam expauescant. Quod certissimum mortis, & inexpugnabilis veneni præbet indicium. Proinde dicebat Dioscorides ex ijs, qui hoc uitium senserint, neminem seruari posse. Allata itaque in eorum conspectu aqua, cuius potu facilè sanarentur, si tamen bibere possent, ingentissimis clamoribus, & canum latratu astantes terrent. Quòd si diutius ante eos aqua ipsa dimittatur, tremunt, sudant, deficiunt animo, delirant, pauoreque concutiuntur, ac si in ignem illico se proijciendos cernerent. Id verò accidit, quòd melancholici effecti, corruptis, infectisque inde animalibus facultatibus, recusant miselli, metuuntque aquam, qua sola sanari possunt. Nec alia de causa id euenire censent medici, quàm huiusce inexpugnabilis veneni prauitate. Nam cùm humorum omnium, & totius corporis principalium facultatum, functionumque imperium venenum ipsum susceperit, cùmque iam omnes corporis dispositiones sibi similes reddiderit, mouentur vniuersi corporis vires, irruuntque contra id, quod sibi contrarium existimant, hoc est, contra ipsam aquam, si ea in medium afferatur. Quocirca Galenus libro de theriaca ad Pisonem, ita scribit. Non enim corpus duntaxat ipsis inarescit, & conuellitur interdum, febrique acri intus vritur, sed animus etiam delirat, & grauissimum ipsis affert symptoma. Quippe aquam timent, ac propter multam siccitatem humidi tenentur desiderio, & a potu abstinent, quia mente alienati, id quod auxiliari possit, non considerant. Fugientes enim aquam, pauentesque miserrimo mortis genere intereunt. hactenus Galenus. Hæ itaque rationabiles sunt causæ, quibus in aquæ timorem deueniunt. Veruntamen quidam testantur, vt Aetius, Posidonius, & Rufus, id etiam accidere posse, quòd rabidi canis imaginem videre in aquis imaginentur, cuius speciem recolentes, protinus ingenti terrore corripiuntur. quod quidem nimiam ob siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus quidam (vt Aetius refert) morsus a cane rabido, & egregia animi uirtute affectioni resistens, dum phantastici canis imago sibi obuersaretur in balneo (ea enim ipsi quoque quemadmodum & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, ecquid tandem inquit commune est cani cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atque ita morbum superauit, & incolumis euasit. Vnde postea in prouerbium manauit, quid cani cùm balneo. Refert Auicenna, quòd si quis à cane rabido demorsus, aquam timens in speculo respiciens, se ipsum cognouerit, huic salutis spem non deesse. Quod utique arguit hydrophobicos quoque sanari posse, cùm veneni vis non adeò vniuersum occupauerit corpus, & cerebri facultates, vt omnino ratiocinatrix facultas ablata sit. Quamobrem mirum non est, si philosophus ille, cuius historiam refert Aetius, curatus euaserit, cùm manifestò appareat eius ratiocinatricem facultatem parum fuisse affectam. Ad hæc scribit Auicenna, euenire interdum, vt à cane rabido demorsi quędam frusta carnis ingenti cum dolore mingant, quæ forma propè canes paruulos referant. quod etiam ab alijs recentioribus accepimus, quin & ab ijs, qui huiusmodi catulos se minxisse fatentur. Cæterùm cùm hoc potius fabulosum, quàm rationi consentaneum videatur, atque ab ipsa natura penitus alienum, si qui id verum esse rationibus, & authoritatibus comprobatum videre cupiunt, Gentilem Fulginatem consulant Auicennæ interpretem: item Conciliatorem differentia 179. Quandoquidem ex ijs nimirum intelligent, quo pacto hæc præter naturæ institutum quandoque eueniant. Postremò asserit in hoc capite Dioscorides fateri aliquos Themisonem, cùm amico aquam expauescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia similem contraxisse affectum. Sed id potius ego euenisse crediderim, quòd Themison medicus amicum laborantem excitandi causa ad aquam, & cibum, secum manducasset, aut bibisset, ex eodem sanè poculo, eius fortasse saliua infecto, aut alio quouis modo oris spumam contigisse. Nam si, vt Galenus tradit libro sexto de locis affectis, rabidorum canum saliua, nuda corporis membra contingens, non aliter homines rabidos efficit, quàm si demorderentur, quid mirum, si rabidi hominis saliua id ipsum effecerit? Proinde eos admonet Auicenna, qui rabidorum curam agunt, ne eorundem ciborum reliquias comedant. Nec paruipendat aliquis spumæ contactu infici posse homines: quippe quòd duos viderim ego, qui spuma tantùm perfusi, nullo quidem ex morsu accepto uulnere, rabiem contraxerunt. Legitur in Aristotele lib. 8. cap. 22. de historia animalium, quòd omnia animalia à cane rabido demorsa rabiunt, excepto homine. Quæ tamen sententia apertè falsa deprehenditur, vt millies experimento compertum est. Quamobrem potius adducor, vt credam Aristotelis codicem eo in loco deprauatum esse, quàm vt in re clara, & omnibus cognita, ipsum Aristotelem ignorantiæ accusare velim.

Animalia alia rabie tentantur.

Neglecti morsus discrimina, & causæ.

Salutis indicium.

Θεραπεία τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. REMEDIA DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVII.

RAtio medendi duplex. vna communis, qua utendum in omnes morsus, quos virulentæ animantes impresserunt: alia peculiaris priuataque, eorum duntaxat quos rabiosi canes momorderint: quæ nonnullis quidẽ summam opem ferre consueuit: aliis uerò inutilis, maximè qui ex multo iam tempore ictum acceperunt. Quæ ad hanc pertinent, primùm exponemus, deinde cursim pestringemus, quæ ad communem medendi rationem pertinent. Cancros itaque fluuiatiles in sarmentis albæ vitis cremare oportet, & cinerem eorum, quàm minutissimè tritum habere reconditum: itidem gentianę radicem tusam, cribratamque reponere. Quoties autem canis rabiosus morsum intulerit, in quaternos cyatos meraci uini, bina cineris cancrorum cochlearia, unumque gentianæ coniiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatriduo bibantur. Inter principia medicamentum hoc modo detur. Atqui si ab illato morsu bini ternive dies fluxerint, curationem auspicabimur à triplicato pondere, supra id quod ab initio retulimus. Optimum hoc aduersus rabiosorum morsus auxilium, quod & plerisque unum satisfecit, eoque cum fiducia uti licet. Sed vt aliis etiamnum auxiliis contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet. Satius autem multò fuerit, etiamsi in vanum recedat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per inertiam, ac desidiam in discrimen adduci. Nec ita in demorsis à rabioso animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcusculi cutis similia; quippe maiori vulnere confertim copiosus sanguis emanans, potest nonnihil virulenti liquoris exhaurire: quod in minoribus non accidit, quin à maioribus abscedentes carnes hinc auferre, & labia acie scalpelli circunscribere, & prehensam hamulo aut vulsella carnem amputare oportet. In vtrisque circunstantia loca altioribus ulcusculis scarificanda, ut copiosior sanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim insinuetur. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ id iuuamenti præstant, vt ueneni uis extrahatur.

Curatio demorsorũ a cane rabioso.

TAm accuratè exquisiteque tradidit hoc capite Dioscorides rabidi canis curationem, nihil planè silentio præteriens, vt mihi superuacuum esse videatur quicquam addere. Verùm ut nostrum sequamur institutum, vtque etiamnum lectoribus fiat satis, qui nouis semper rebus inhiant, non alienum fuerit hic nonnulla commemorare, quæ multos fortasse delectabunt, quòd ea in hac re non inutilia, neque scitu iniucunda putem. In primis itaque illud animaduertendum est, quòd alia vtique ratione cancrorum fluuiatilium cinerem præparabat Galenus, quàm Dioscorides, vt constat apertè ex verbis ipsius Gal. libro 11. simplicium medicamentorum, vbi ita scriptum reliquit. At fluuiatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prędictis exiccatorius est; substantiæ tamen totius proprietate, mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, isq; tum solus, tum cum gentiana & thure multò præstantior. Thuris sanè partem esse vnam oportet, quinque autem gentianæ, porrò cancrorum decem. Et rarò equidem aliter illis vstis nos sumus usi: cæterùm ad eum modum plerunque, quo vtebatur Aeschrion empiricus, medicamentorum peritissimus senex, conciuis, ac præceptor meus. Patella erat ęris rubri, in quam impositos cancros viuentes, hactenus urebat, donec in cinerem redigerentur, vt facilè ad læuorem redigi possent. Hic Aeschrion sic paratum promptum semper in ædibus habebat medicamen, tempore æstiuo vrens cancros ipsos post ortum Canis, quando sol in Leonem transisset, luna decima octaua. Porrò bibendum hoc medicamen ijs, qui a cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie vsque ad diem quadragesimum mensura cochlearij satis magni, aquæ inspersum. At si non protinus ab initio, verùm aliquot post dies à morsu curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inspergebat. Ad ipsum verò vulnus emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia, & opopanace, acetoq; conficitur, habens picis libram vnam, vnum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis verò vncias tres. hæc Galenus. Cæterùm sciendum est, eos maximè, meo iudicio, hallucinari (vt latius libro secundo prodidimus) qui gammaros Latinis vocatos, cancrorum fluuiatilium loco, à cane rabido demorsis potui exhibent. Nanque aliud Græcis animal esse censemus καρκίνον, aliud verò ἀστακὸν, & καμμαρίδα. Scripsit & Damocrates carminibus huiusce cancrorum antidoti componendi rationem (vt libro secundo de antidotis refert Galenus) eo sanè modo, quo ipsum fortasse secutus eam reddit Dioscorides. Attamen antiquorum quidam resinam terebinthinam imposuerunt thuris vice, quod Aeschrion Galeni pręceptor huic semper inseruit medicamento. In summa huius antidoti vires miris laudibus ab authoribus celebrantur, adeò vt scripserit Galenus, neminem vnquam mortuum esse, qui hoc antidoto rectè fuerit vsus. His non dissimiles vires veteres assignant Alysso, si siccum quadraginta diebus continuis detur ex hydromelite potandum: sed à prima statim die incipiendum erit. Huius experimenti meminit Galenus libro secundo de antidotis, vbi alia quoque valentiora remedia ad rabidorum morsus ex Asclepiade retulit. Verùm nobis difficilè admodum fuerit decernere, quænam hodie planta sit, quæ veterum Alysson repræsentet, ita vt potius de hoc diuinandum esset, quàm aliquid certi statuendum, vt latius superius libro tertio disseruimus. Commendauit Aetius secundo, & sexto uolumine, ad morsus rabidorum canum bitumen Iudaicum, siue Asphaltitis lacus, asserens si drachmæ pondere ex aqua bibatur, non id modò aquæ pauorem arcere; sed & eos sanare, quos iam primùm timor inuaserit. Memorauit etiam marinos hippocampos ex aceto nigro & melle subactos, tam potu haustos, quàm vulneri illitos. Confert præterea his maximè acutus rumex: quare idem scripsit se nouisse senem quendam, qui demorsos à cane rabido hoc solo rumice curabat. Primò enim vlcus eius decocto fouebat: deinde herbam ipsam illinebat, eandemque potandam exhibebat. quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat. Plurima autem, & turbulenta qui illam assumpserint, mingere solent: id quod maximè hac in curatione confert. Quo fortasse argumento extulit Auicenna propria quædam medicamenta, quæ cantharidas admistas habent, vt valentissimè non modò vrinam excernerent demorsi; sed etiam sanguinem ipsum, asserens paulò pòst securum esse salutis indicium, cùm post medicamenta sanguinem mingunt affecti. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, theriacam præfert tam intus in corpus sumptam, quàm exterius supra morsus illitam. Sed cùm hæc, quæ nostro tempore conficitur, non adeò præstet, quemadmodum ea, quam ipse conficiebat Galenus, illi sanè fidere non possumus, nisi facto prius de ea periculo in gallis à vipera demorsis, vt ipse docet Galenus. Prodest item potamogetum cum sale exterius illitum: itidem caprifici cortex contusus, & ex aqua potus: quin & absinthium, & allium, minus centaurium, aristolochia, artemisia, scordium, chamędrys, bryonia, pulegium, & laser, tam exterius illita, quàm interius sumpta. Sunt qui credant securissimum esse remedium ipsius rabidi canis, qui momorderit, iecur tostum, & à demorsis in cibis deuoratum. quod etiam scribit Dioscorides: quamuis id non affirmauerit, vt libro secundo capite de diuersorum animalium iecinoribus legitur. Proinde scribit Galenus libro 11. simplicium medicamentorum, iecur canis rabientis alijs valentioribus antidotis admistum quàm plurimos sanasse, sed eos tamen interisse, qui solum nullis alijs adiectis mædicamentis illud

Multorum error.

Curatio ex Aetio.

Remedia suspecta.

tis illud esitarunt. Sunt etiamnum qui credant, vt loco antè citato tradit Dioscorides, arceri aquæ pauores dente eo, qui caninus dicitur, si is à cane, qui momorderit, exemptus, & folliculo inditus, pro amuleto brachio adnectatur. Sed nemini his fidendum esse persuaserim, vt in nostra huius sexti libri præfatione de pretiosorum lapillorum suspensione diximus: satius enim esse semper existimaui certis ac tutis vti medicamentis. Cæterùm curationis summa manuum maximè operam exposcit. Quandoquidem vulnus diducere oportet, laniatamque per ambitum carnem rescindere: ita enim latior fit veneni exterius euocandi aditus, demitur quod tabefactum est, & ex sanguinis fluore ab excidentibus cultris excitato, repens affectio non parum reuellitur. Quod etiam facere expedit scalpello circunquaque profundius adacto, & subinde appositis scalpto loco cucurbitulis sanguinem fortiter extrahentibus, aut hirudinibus. Medicamenta autem, quæ aluum citant, & humores deijciunt, in principio omnino vitanda sunt, sicuti etiam sanguinis missio. quippe cùm hæc à circunferentijs ad centrum trahendi facultatem habeant, facilè ægros in mortis traherent discrimen. Tametsi in curationis processu, & vbi præsertim medicorum negligentia citius quàm expetat ratio conclusum fuerit vulnus, irrepseritq; venenum (vt postea dicetur) medicamenta aluum ducentia, pariterque sanguinis missio in sanguineis temperaturis admodum quandoque proficiant. Verùm enimuero perpauci nostra hac ętate habentur à rabioso cane demorsi, qui medicos consulant. Nam tanta est religionis vis, vt omnes, quos canes rabiosi momorderint, partim ad diui Donini templum confugiant, partim verò ad diui Bellini sacellum, vbi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obsignatis à sacerdotibus perquàm facilè curantur, vt plurimorum testimonio equidem fateri possum. Sed cogitanti mihi quonam pacto hoc tam facilè eueniat, nonnullæ sese obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè in primis diuina auxiliatur gratia: quippe cùm non parum molestiæ malique morsu canis rabiosi affectis inferre possint cacodæmones, vt qui in atrabiliarijs humoribus suam habeant sedem, ij quidem exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum veneno. Illud præterea addiderim, quòd fortasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illi admiscentes, ægris deuorandum: vel id aliquo in potu bibendum exhibent. His denique accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus optimus maximus, cuius solius munere omnia nostra delentur incommoda, atque omnes auferuntur ægritudines.

Auxilium religiosum.

Καῦσις τῶν ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς δηγμάτων. VSTIO DEMORSORVM A CANE RABIOSO. CAP. XXXVIII.

Contra virulentos ictus, ustio expeditissimum est auxilium, vtpote cùm ignis cætera uiribus præstet, simul quòd uirus domet, & ferri penitius non patiatur: simul quòd pars ignem experta, postea non uulgare fundamentum curationi futuræ præbeat, manente diutius exulceratione. Animaduertendum ex eo tempore, cùm crustæ decident, ne ulceris oræ coalescant, & cicatrice induantur, sed si fieri potest ad multum, idque præstitutum tempus, vlcerationes, & sordidas adhuc & inflammationem minantes prorogari conuenit. Quod inditum iis salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum, item cepæ, succusve præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur. Tritici grana tam mansa, quàm non mansa imponantur: siquidem subacta pituita ve à perfusione uulnera dilatant. Sunt qui à mandentium ieiunio, sibi aliquid alciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat: uerùm id certum non est. cæterùm tempestiuus eorum usus minimè est contemnendus. Si uerò, quòd persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturque, manum postulabunt: nanque eas diducere, carnemque scalpello cincinare, aut uerum inurere expediet. Vbi verò propositum tempus præterit, vlcus ad cicatricem ducendum, & emplastro, quòd è salibus conficitur, locus comprehendendus: nec multo post sinapismo utendum.

Cauterium, quod ferro igne candenti, aut auro, aut argento fit, non modò salutiferum est ad rabidi canis morsum; sed etiam aliorum quorumcunque animalium uirus eiaculantium, quin & ad alios insanabiles ferè morbos. Proinde mirum non est, quòd hoc loco dixerit Dioscorides vstionem, siue cauterium contra virulentos ictus aut morsus expeditissimum esse auxilium. Fiat itaque cauterium intrepidè, tantæque amplitudinis, vt ulceris cicatrices breui committi non possint. Quòd si timidus quispiam vstionem ignis terrore recuset, septicis, & exulcerantibus medicamentis vtendum erit. Qua in re cæteris præstat, quod vocant argentum sublimatum. admisceatur id vnguentis refrigerantibus, vt minus doloris inferat. Probatur hoc, q; non modò valentissimè inurat; sed quòd etiam exusta ab eo caro, obductaque crusta duobus tantùm diebus post decidat, si tamen recenti butyro assiduè illinatur. id quod in aliorum exustione non euenit, nisi longiore temporis tractu. Quòd si igne, aut adurenti medicamento (vt multis de causis quandoqque accidit) id effici nequeat, diligenter prouidendum est, ne uulnus coeat, sed diutius maneat diductum & apertum, superimpositis emplastris validè attrahentibus, cuiusmodi sunt quæ è brutia pice, resinis, uario gummi genere, & id genus alijs parantur. Si verò cauteria fiant, diligenter procurandum, vt relicta quàm primùm excidat crusta, quò veneno pateat exitus. quippe ea diu in vulnere retenta, omnes obducit meatus magno ægrorum detrimento. Porrò non magno quidem negotio decidet apposita continuè liquida vernice, oui vitello & recēti butyro permista: quin et butyro solo igni liquato, et madefactis in eo splenijs superimposito: pręstat enim hoc cæteris. Vbi verò è vulnere crusta deciderit, salutiferum quidem fuerit remedium plagæ quotidie puluerem præcipitati (sic enim vocant chymistę argentum viuum in puluerem rubicundum conflatum) inspergere: siquidem id eximium pręstantissimumque medicamentum, præter id quod uulnus occludit, prohibet, diuq; patens seruat. attrahit etiamnum ex alto ad superficiē potenter venenum. Qua in re cætera huiusce facultatis præcellit medicamenta. Commodè etiam, nec minus efficaciter idem puluis attractorijs emplastris, siue vnguentis admisceri, & subinde uulneri admoueri potest. etenim iandudum certior sum, in vniuersa medicæ facultatis materia, nullum haberi medicamentum, quod valentius ab alto reuocet extrahatq; virus, quàm præcipitatum dictū. Ad hæc tametsi (vt omnibus ferè placet) in quadragesimum diem apertum uulnus dimittere sit satis; non tamen errauerit, qui diutius prorogauerit, vt quicquid mali residuum fuerit, exhauriatur.

Vstionis, siue cauterij utilitas.

Præcipitatus uocati uis.

Δίαιτα τῶν ὑπὸ κυνὸς λυσσῶντος δηχθέντων. RATIO VICTVS IN MORSV RABIOSI CANIS. CAP. XXXIX.

Quæ ad partem ictam pertinent præsidia, ita se habent. Cæterùm uictus rationem ex iis, quæ ueneno aduersantur, coniectura quadam colligere oportet, simul vt veneni vires hebetet restinguatque, simul ut arceat, quò minus ad intima pernicies illabatur. Etenim assumpta perniciosarum virium penetrationi resistunt. Quorum vtrunque præstare potest vini meracioris, passi, & lactis potus. quippe qui hæc omnia capiunt ad curam, nonnihil veneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumque cibus: quòd ea difficulter conficiantur, uixque

tur, vixq; aboleantur. Nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à morrifera vi, sed contrarijs illa uis expugnatur. Cui rei antidotorum vsus accommodatur, & theriaces, Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur, denique omnium quæ magnam aromatum partem sibi vendicant. quippe aromata omnia viribus & substantijs ægrè permutantur: quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo se habet. Nosse conuenit, pauorem aquæ non stato, definitoq; tempore exoriri: plurimum tamen ad quadragesimum vsque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse cōstat. quæ nobis visu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquę metu fuisse tentatos. Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verùm enimuero si ea quę retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec vstionem experiri operæpretium est, non enim quod pertransijt, satis euocare possent. Nulla vtique istius rei occasio aut vtilitas, sed in cassum corpora doloribus sternentur. Alter verò curationis modus accedat. Deiectio magnum præbet iuuamentum, vtpote cùm mouendo, corporis habitum transmutet: & quæ colocynthidem recipit hiera. item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & venenum domare possit. cibi acres, & meraculi potus, quibus vis veneni vehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterùm sudores ante cibos, & post etiam ciendi. Dropacismi sinapismiq; alternatim per corpus totum adijciendi. Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, vel post hoc tempus vti licet. Tantam enim vehementiam hoc auxilium habere fertur, vt quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simul ac primum morbi impetum experirentur, fuerint seruati. nam & iam vitio tentatos nemo vnquam seruare potest. Itaq; primùm curam contrà rabiosi canis morsus breui sermone exposuimus. iam ad alia, quæ venenatis morsibus sæuire consueuerunt, transeundum. Notas vno contextu, deinde communem medendi locum, qui omnibus conuenire possit, explicabimus. Cursim deinceps subiungemus ea, quæ sua proprietate nonnullis auxilium præstare possunt. Postremò subnectentur etiam venenata, quæ nullis cedunt remedijs.

Ratio victus demorsis a cane rabioso instituenda.

INstituenda demorsis à cane rabioso diligenter est ratio victus, nec ea tantùm regula, cuius hic meminit Dioscorides; sed etiã vt ea sit ciborum quantitas, quæ ijs rectè conueniat. Siquidem huiusce curationis regimen tenuem victum non expetit, sicuti nec pleniorem, vt Aetius est author libro 6. vbi sic inquit. In victu indigentia, & satietas euitanda, magis tamen indigẽtia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico vlceri. Ergo alimentum moderari oportet, vt & rectè conficiatur, & optimum succum corpori prębeat. Nec minus egestioni, & vrinarum prouocationi studendum. quod quidem tum ea, quæ pręd iximus, tum fœniculum, & scandix comesta efficiunt. Plus verò simul & aluum, & vrinam ducit. ac cichorium agreste crudum oblatum stomacho confert, quem nonnulli serim, nonnulli ab amaritudine picrim appellant. Prosunt & brassicæ cimę, & palustris asparagus, & hortensis, & agrestis rumex: & è piscibus qui carnem teneram habent, & cammari, cancri, & erinacei recentes cum vino mulso: & carnium extremitates, auiculæq; omnes montanæ, quæ facilè coquuntur, boniq; sunt succi. Vinum album tenue, neque valde antiquum. hæc ille. Ex quibus conijci potest, hac in curatione ea plurimùm conferre, quæ vrinam valenter mouent. Idcirco Auicenna (vt proxima commentatione diximus) quædam profert medicamenta, quæ cantharidas excipiunt, vt vnà cum lotio sanguis etiam reddatur. Proinde mirum non est, si quandoq; præualens natura, per instrumentum vrinæ, magno cum dolore paruæ veluti liquidæ carnes frusta catulorum forma, venenum propellat. His itaq; ea uictus ratione vti licebit, quæ vrinam ægrè excernentibus à medicis institui solet. Verùm si fluuiatiles cancri, qui bus uniuersa abundat Hetruria, haberi poterunt, ijs tam in prandio, quàm in cœna vescantur demorsi: quòd ijs mira insit facultas, aduersus rabidorum canum venenum. Præbet Auicenna præter dulce vinum etiam aquam, in qua candens ferrum, vel chalybs restincta fuerint. Cęterùm nosse conuenit (ut scribit Dioscorides) aquæ pauorem non stato definitoq; tempore exoriri: plurimùm tamen ad quadragesimum vsque diem neglectis differri consueuit: post semestre etiam nonnullos inuadit: quendam post annum aquam horruisse constat. quæ nobis usu comperta fuere. Narrant & aliquos post septennium aquæ metu fuisse tentatos. Sed cogitanti mihi vnde id eueniat, nulla sanè alia hactenus sese obtulit ratio, quàm quæ ex demorsorum temperamento, ac uiribus sumi potest. Quandoquidem nonnulli habentur, qui uiribus ualidissimis præstant: quidam qui debiles, & infirmi sunt: alij qui corporis meatus angustissimos habent, alij verò contrà: quidam syncerissimis referti sunt humoribus, nonnulli verò succis ichoribus scatentibus, ac facilè putredini obnoxijs. Ex quo fit, vt in his citius, in illis verò serius hęc appareant symptomata. In Hetruria abstinent demorsi per integrum annum à quorundam lignorum contactu, pręsertim corni arboris, & sanguineę virgæ vocatę. Siquidem (vt testantur ij, qui rem experimento compertam habent) si harum arborum virgæ tandiu manibus teneantur, quousq; concalescant, illico demorsi rabie exagitantur. Quod cuiquam minimè fabulosum videri debet: etenim memini me vidisse in ciuitate nostra Ilicinensi amicum quendam meum rabie correptum, quòd corni arboris virgis (dabat enim lanificio operam) lanam diu excussisset, qui eorum oblitus, quibus sibi a medicis interdictum erat, rabidus interijt. Postremò sciendum est, aquę pauorem haudquaquam curari posse, cùm veneni vis omnes corporis occupauerit facultates; quanuis in ipso pauoris initio, aut anteaquàm venenum illapsum fuerit in vniuersum corpus, aliqui curati euaserint, vt philosophus ille, cuius historiam superius enarrauimus. præsertim cùm pro viribus in morbum nituntur malè affecti, & qui eorum curationem agunt. His adstipulari videtur Dioscorides: quippe qui quosdam asserit, qui iam aquę metum sentiebant, sumpto cum fiducia helleborismo non semel atque iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem vel post, fuisse seruatos. Proinde scribit Auicenna eos, qui aquam expauescunt, deploratos non esse, quousque in speculo intuentes seipsos cognoscunt, agumento quòd non adhuc venenum vniuersas infecerit cerebri facultates. Hoc igitur tempore medicamentis utendum est deiectorijs, & si nihil obstet, sanguinis missio non aspernanda. Ex medicamentis autem in hoc cęteris pręstat album vel nigrum veratrum, ijs adiectis, quę eorum infrenant feruorem. Conuenit etiam epithymum, sena, fumaria, myrobalana, elaterium, agaricum, rhabarbarum, centaurium minus, genistæ semen, thapsia, confectio Amech, & hiera colocynthidis, & Armenius lapis: siquidem hæc in atra bile deijcienda principem tenent locum. Proderit item Syriacum bitumen frequentius ex aqua potum: quin & Mithridatis antidotum, & ipsa theriaca, & cancrorum fluuiatilium combustorum puluis, Galeni modo paratus. Confert præterea his leporis, vulpis, & capreoli coagulum. Sed semper in primis omni studio curandum, vt aquam malè affecti bibant. Verùm ne ipsam intuentes pauor inuadat, longissimis tenuibusq; metallicis fistulis è longinquo ducenda erit, aut ex superioribus contabulamentis: nanque ipsa sola seruari poterunt. Refert Aetius, quòd si catuli coagulum ex aceto semel tantùm ederint hydrophobici, statim eos capit potus aquæ cupiditas, & bibunt: ob idque medicamentum

Aquæ pauor ad quod vsq; tẽpus exoriatur.

Aquæ pauor quãdo, & quibus curetur.

hoc miris

hoc miris laudibus extulit. Sunt qui nigrum cicer aquæ incoquendum esse velint: sic enim aqua claritatem amittit, nigraq; effici tur: & præter id quòd haurientibus pauorem non adfert, quemadmodum quæ syncera, pellucidaq; spectatur. vrinam valenter ducit. Nec desunt qui suadeant vrentia cataplasmata occipiti esse apponenda, pariterq; post aures: Quę etsi ad rem facere non videantur, quòd valentissimè exiccent; vbi tamen deplorati sunt ęgri, valentissimis etiam medicamentis vti licebit.

Κοινὴ τῶν ἰοβόλων θεραπεία.

COMMVNIS CVRATIO IN OMNES ICTVS VIRVLENTOS. CAP. XL.

ADuersus quidem omnem animalis ictum, quod venenum uibrat, oris suctio conuenit. Sugentem verò oportet ieiunum non esse, sed & cibum sumpsisse, & vino os abluisse: postea exiguum olei in ore continens plagam exugat. Locus ipse spongia fouendus, deinde scarificandus: sed ulcuscula altius imprimere expedit, quò virosa materies profundo euocetur. Circinatio autem carnis, & sectio, scarificatione longè potentius opitulantur: nanque ab iis duo peculiaria præsidia fiunt. vnum, quòd virus è loco tollitur: alterum, quòd eius ueneni pars, quæ ad interiora grassatur, cũ multo copiosoque sanguine excernitur. Quod si locus sectionem non admittat, cucurbitulæ cum largiori flamma adfigendæ sunt. Sed etiam de vstione suprà in rabiosorum morsu disseruimus. Si verò icta pars, vtpote extrema, eam sectionem commodè non respuat, præsertim in omnibus serpentiũ ictibus vt aspidis, cerastæ, similiumque, procul dubio amputanda est. Conuenientiora suprà dictis auxilia sunt, quæ epithemata vocant. Imponatur sarmentitius cinis, aut ficulnus, cum lixiuio stillatitio subactus, garo, & acri salsamento: porri, cepæ, & allia modò minutissimè contrita illinuntur, modò cremata vulneribus iniiciuntur. Quinetiam dissecti gallinarum pulli, cùm maximè repent, percusso loco applicentur. Nec desunt qui hisce tanquam discordia quadam naturali pugnantibus utantur: verùm huius rationem inire facillimum fuerit. Gallinæ enim calida natura præditæ sunt, argumento, quòd deuoratum insigne virus conficiunt, & aridissima quæque semina consumunt: item nonnunquam arenas lapillosque ingluuie sua deuoratos, dissoluunt. Itaque animantis admoti calore adiutus spiritus, ab icta parte impetum capessens exiliensque secum venenum exigit. Nec me fugit, quid in Aegypto fieri soleat. Cùm spicas Aegyptii metunt, ollam picis paratam habent, & appensam fasciam: tunc enim maximè serpentium iniurias expauescunt, tum propter spicilegii tempus, tum quòd opacis simul abditæ speluncis, & cauernis, densoque aruorum cespite delitescunt. Molestissima enim animalia, & virus eructantia, Aegyptus in campis ferre consueuit. Vbi ergo aut in pedem, aut partem aliam, morsum intulerunt, qui adsunt, fasciam in ollam picis coniiciunt, & semel aut iterum brachium aut crus paulùm supra uulnus obligãt, & arctissimè duo è præsentibus distringunt, locumque secantes qua circumactus est laqueus, picem instillant: cùmque satis vulnus excepisse videtur, laqueum resoluunt, & cepis alliisque suprà memoratis illinunt. Præterea pix liquida cum sale trito & feruente illita, præsentaneo est auxilio; si iugiter innouetur. Conuenit & cedria, & fimum caprarum ex uino decoctum. Locum aceto calido, calamintha in lotio, maris aqua, aut acida muria decocta, foueri salutare est. Quinetiam non desunt emplastra uehementissima, & calidissima, quæ venenum elicere, expugnare, & discutere possunt. Cuiusmodi sunt quæ ex sale, aut nitro, sinapi, & cachrye componuntur, de quibus consequenter erit tractandum. Erasistratus autem non iniusta reprehensione eos incessit, qui incognitas ad hunc usum facultates conscripserunt, vt elephanti fel, crocodilive sanguinem, ouaque testudinis, & consimilia. Nam cùm iuuantia quædam literis tradidisse videntur, planè in hæc sola incidentibus imposuerunt. Quare talia deuitanda sunt, cùm difficilè, nisi regia facultate, peruestigari possint: neque, quò nostra fides iis obstringatur, frequenti obseruatione, sufficiens experimentum præstiterint. Quæ autem ad communem omnium vsum pertinent, quæque facilè suppeditari, & omnibus à serpente percussis auxilium ferre queunt, subiungenda videntur. Intubus itaque, & erica, & astragalus, cum aceto pota, contra omnes serpentium morsus auxiliantur. Item bitumen, & uirentes platani pilulæ in vino diluto coctæ, & paliuri decoctum: radix aristolochiæ, & eryngij: decoctæ etiam lauri baccæ, & deuoratæ, piperque largius esitatum, ruta, anethum, & cyclaminus: coma porrorum priuatim ex pane, aut allium, aut cepæ, salsamentaque quàm acerrima: origani decoctum cum uino potum, fœniculi, pulegii, calaminthæ, porrorumque succus cum melle desorptus. hæc quidem à plantis conquiruntur. Ab animantibus verò quædam utiliter peti solent, gallinaceorum cerebella in cibo, leporinum coagulum cum uino; itidem castorei sextans: testes marinæ testudinis sumpti multum prodesse traduntur: mustela sale inueterata inter auxiliaria medicamenta est. Commendatur in primis exenterata, quæ sale siccescens inueteratur: ex qua binas drachmas cum uino bibisse satis est. Sed de simplicibus, quæ dari solent, hactenus. Percussis à serpente prodest alui deiectio, diffluens sudor, vrina copiosè reddita. Sunt & compositæ quædam potiones, quæ mira remedia polliceri traduntur, ut & opii & myrrhæ singuli oboli, piperis sicilicum: ea melle excipiuntur, & instar Aegyptiæ fabæ dantur cum vino. Itidem sylvestris rutæ seminis, gith, cumini Aethiopici, aristolochiæ, galbani, singulorum pares portiones tritæ, & cum erucæ succo subactæ, digerũtur in pastillos, qui drachmæ pondus æquẽt. dantur ex iis terni cyathi cum vino. Hæc habui de communibus auxiliis quæ dicerem. De peculiaribus remediis contra bestias, quæ venena vibrant, consequenter est dicendum.

Ordinis Dioscoridis immutati ratio.

VEnenosorum animalium ictus, morsusque doctrinam, curandique rationem, duabus sectionibus tradidit Dioscorides. In quarum altera cuiuscunque ictus indicia exposuit. in altera verò curationes diligentissimè conscripsit. Ceterùm præfationem hanc illi sectioni præposuit, quæ curandi rationem docet: in qua præfatione omnium virulentorum ictuum curationem in vniuersum prosecutus est. Verùm quoniam (vt superius diximus in commentatione, quam in caput 35. huius libri conscripsimus) rati sumus illud non paruum legenti negotium facessere, quòd ex diuersis locis indicia, & curationes conquirantur, vt id molestię quisque effugeret, utque citius commodiusq; nulla temporis iactura omnia in unum redacta habere ntur, vbi prius illa in duobus locis legebantur, nos omnia in unum locum congessimus, atque ex duobus capitibus

vnum tantùm fecimus, singulis virulentorum ictibus sua peculiaria remedia subijcientes. Hanc verò Dioscoridis præfationem præfiximus, in qua tametsi adeò exactè docteq; tradiderit is vniuersalem virulentorum omnium animalium ictibus medendi methodum, vt nihil planè addi possit; tamen ne ab instituto nostro defecisse videamur, in eorum gratiam, qui semper plura pro ferri expectant, nonnulla modo differam, quæ, vt arbitror, non inutilia, neque scitu iniucunda erunt. Dicam itaque primùm animalium, ferarumq; virus, non in omnibus esse idem, sed in hoc vehementissimum, & omnium perniciosissimum, adeò vt vna tantùm hora hominem conficiat, vt in aspide, ceraste, & basilisco: in alio verò minus vehemens minusq; lethale, vno vel duobus diebus interimens, vt in vipera: in alio deniq; his longè imbecillius, vt in scorpione, & phalangio, longiore tempore necans. Verùm quanquam id plerunque euenit, quòd animalia quæ mordent, vel icunt, diuersorum sint generum, & proinde diuersa etiam eorum venena; accidit tamen, vt ab aspide, vel vipera demorsi quandoque tribus tantùm horis, interdum vno duntaxat die, nonnunquam pluribus diebus superuiuant. Quod à diuersis causis prouenit: siquidem in aspidum, & viperarum genere longè perniciosiores sunt fœminæ quàm mares, iuuenes quàm senes, (quanuis non desint, qui contrarium putent) adultæ quàm adolescentes. Quinetiam feræ omnes, & insecta in montibus, & aridis locis inter vepres, & saxa degentes, ijs citius hominem perdunt, quæ palustres, uliginososq; tractus incolunt. Citius præterea necant, quæ orientalem, & meridionalem inhabitant plagam, quàm quæ septentrionalem. Ad hæc famelicæ depastis recentiores sunt, & irritatæ venenosiores sunt, quàm dimissæ. quanuis omnium in vniuersum ictus perniciosiores sint æstate, quàm hyeme. Hæ itaque causæ esse possunt, cur citius, vel serius demorsi intereant. Id tamen etiam plerunque fit ex fortiori, vel imbecilliori demorsorum temperamento, aut vasorum latitudine, vel angustia, quandoquidem (vt superius pluribus in locis diximus) veneno non tam facilis patebit aditus, vbi vasa suapte natura angusta fuerint, quàm vbi latiora. Cæterùm errant, Auicennæ testimonio, qui serpentium venenum frigidum esse statuunt, quòd ab ijs demorsi illico frigidi fiãt, quodq; serpentes ipsi, ut frigoris impatientes, appetente hyeme in subterraneis cauernis latitent, vel sub lapidibus sub quibus priuatim se condunt viperæ, vbi nonnunquam adeò frigore correptæ reperiuntur, vt stupidę & immobiles redditæ, tanquã cõgelatæ persistant. Frigiditas enim toti corpori ex ictu vel morsu adueniens, non vtiq; euenit ex veneni frigiditate; sed quòd innatus calor ab extremis & vltimis corporis partibus ad cor se conferat, quòdq; etiam veneno superetur, & extinguatur. Nec eo argumento frigidi temperamento serpentes sunt iudicandi, quòd scilicet hyeme immobiles, & ferè exanimes suis in cauernis reperiantur. quippe nulla alia de causa id illis accidit, quàm quòd eorum natura, quæ calidissima est, id maximè refugiat, quòd sibi contrarium sentit. Visitur hoc pariter in piscibus, qui cùm frigidi natura sint, quàm primùm ex aqua extrahuntur, aeris calore necantur. Quin & vespæ, quę temperamento calidæ sunt, & siccæ, eadem ratione hyeme conficiuntur, nisi calidissimis recondantur locis. Sed iam ictuum, vel morsuum virulentorum curationem aggrediamur. In qua Dioscoridem, Paulum, Aetium, & alios æterni nominis scriptores imitati, dicimus efficacissimum esse remedium, morsu vel ictu illatum vulnus continuè ore sugere (sugentem tamẽ prius præparatum esse oportet) & subinde venenũ, vel venenatũ sanguinem expuere. Veruntamen id opus, meo quidem iudicio, perfici non potest, absq; magno sugentis discrimine. Nam si in aliqua oris parte, aut gingiuarum, linguæ, palatiq; vlcusculum aliquod fuerit, quanquam adeò insensibile, vt cutim tantùm occupet, vbi venenum in os suctione reuocatum vlceris locum contigerit, & sanguini se admiscuerit, qui forti suctione facilè è gingiuis per dentium connexus manat, dubitandum non est, quin illico sugenti perniciem inferat: itaque fiat, vt qui alteri mederi velit, sibi ipsi necem paret. Quin nec minus periculi immineret, si venenatę saliuæ tantillum in stomachum descenderet. Neque temerè hęc dicimus. etenim iam nos vidimus (vt superius in nostra in primam, & vniuersalem huius libri præfationem commentatione retulimus) rusticum, qui cùm fœnum quodam in prato secaret, fortè fortuna falce mediam secuit viperam: & cùm à trunco, quem manu imprudens sustulerat, in digito morsus esset, os vulneri statim admouit, & venenatum exuxit sanguinem. quo facto repentè mortuus concidit. Proinde scitè admonet Aetius, vt caueant, qui sugunt, ne os habeant vlceratum. Porrò ad hæc vitanda discrimina, recentiores galli vel gallinæ sedem plumis exuunt, & vulneri consultissimè applicant, & demortuo primo, alterum substituunt, idque tandiu prosequuntur, quousque vniuersa veneni vis extrahatur. Cuius rei certum indicium habent, cùm gallus postremò appositus non moritur. Aetius Dioscoridem secutus, non modò gallinaceos, gallinasque viuentes dissectos, & adhuc palpitantes his morsibus commodè applicari tradidit; sed etiam quodlibet uolatilium genus, item iuuenum, tenellorumque quadrupedum. Dehinc idem iubet, excitatis calidæ aquæ potu uomitibus, valentiora dari antidota, nẽpè theriacam, & Mithridatis antidotum. Mirificam vim in hac curatione habent, quantum equidem experientia comperi, quinta nostra essentia, pariterque oleum de scorpionibus, quorum parandi rationem in præfationis huius libri commentario tradidimus: siquidem his tantùm antidotis, imò nonnunquam solo oleo, nonnullos à viperis demorsos sanauimus, paucis admodum horis, qui cùm nullum vitæ signum præberent, tanquam deplorati iacebant. Nam tanta est horum partium tenuitas, vt momento vniuersum corpus percurrant, & subinde omne superent venenum. Protulit Aetius sarmentorum, & ficulneæ cineris vice, eam, quę è laurinis conficitur lignis. Cuius sententiam magis probandam censemus, quòd hæc arbor suapte natura polleat aduersus venena. Vbi uerò ueneni uis contumax reperiatur, & non nisi longo tempore euinci posit, est diligenter animaduertendum, ne icti unquam die ac noctu dormire sinantur, donec ueneni uis euanuerit. quippe quòd somnus (ut alijs in locis superius dictum est) uenenum maximè ad cor, & cerebrum ducat, & secum trahat. Multa præter hæc habentur remedia uulneri illinenda, ut calx uiua, oleo & melle subacta. hęc enim (ut Aetius est author) omnibus uenenatis morsibus opem fert, præterquàm ab aspide illatis. Sunt & qui nigri ueratri recentem radicem in uulnus figendam consulant; quòd hæc (ut equidem me experientia cognouisse fateri possum) uirus ualentissimè extrahat. Quamobrem Tridentina rura cùm iumentum aliquod à serpente initur, statim perforato ibidem corio, præstantissimo remedio ellebori nigri radices in uulnus inserunt. Prosunt etiamnum magno iuuamento cepa, allium, porrum, asphodeli, & dracunculi radix elixa, contusa, & subinde theriaca, aut Mithridatio, & oleo de scorpionibus subacta, & illita. Non secus auxiliantur, iridis, ari, phu, utriusque, chamæleonis, lilij, hemerocallis, helenij, fœniculi, smyrnij, gladioli, scillę, spargani, cyclamini, bryoniæ, utriusque, raphani, & bulbaceorum omnium radices, concisę, ac decoctæ, & morsibus illitæ: quæ omnia sæpe à nobis experta sunt. Conferunt præterea bdellium, Syriacum bitumen, pix liquida, castorem, montanarum caprarum fimum, euphorbium, sulphur urinæ admistum, sal, nitrum, taurinum fel, oleraceæ erucæ, utrunque laser, galbanum, sagapenum, panacis lacryma, erica, hyssopum, origani omne genus, dictamnum Cretense, & Italicum, calamintha, conyza omnis, uerbenaca, halicacabum, satiua & agrestis ruta, sonchus tam aspera quàm læuis, sisymbrium, sinapi, nasturtium, lepidium, iberis, thlaspi, aut in emplastris, aut in fomentis exterius adhibita. Quæ uerò pota, uel deuorata ualentissima censentur, ea omnia erunt, quæ in nostro in huius libri præfationem commentario longiori catalogo recensuimus. tametsi priuatim ad uenenatos ictus præferantur Medica mala, & eorum semen: quin & echij, & uiticis, & ligustici, & pæoniæ, & hyacinthi: præterea uirides platani pensiles pilulæ, iuniperi baccæ, conyza, chamædrys, scordium, chamæpitys, echini terrestris caro, gallinaceorum & gallinarum cerebrum, leporis & equi coagulum ex uino potum, marinæ testudinis sanguis cum cymino, porri succus ex melle, nasturtium, maioris centaurij, gentianæ, albi dictamni, & superior gladioli radix, thlaspi, pulegium, Cre-

Venenorum diuersi grad°, ex effectus.

Quorundam opi. explosa.

Virulentorũ ictuum, uel morsuum cu ratio.

sium, Cretense dictamnum, elichrysi coma, ranæ oleo incoctę, & sale conspersæ, earundem ius, oleo, & sale adiectis, & cerui genitale siccum, & in puluerem potum. Mirificum ac singulare remedium præstat illius herbæ radix, quam Goritienses, ex eo quòd serpentium morsibus celeriter, & efficaciter medeatur, Serpentinam uocant, cuius historiam descripsimus libro secundo in coronopi mentionē. hæc siquidem in puluerem ex vino hausta cochlearis mensura, à venenoso quouis serpente demorsos breui tempore sanat: neque ea solùm ualet aduersus virulentos ictus; sed etiam contra epota venena. Iis ferè viribus pollent (vt quidam recentiores fatentur) flosculi syluestres roseo colore micantes, quos nonnulli syluestres garyophyllos. Porrò Galenus libro de theriaca ad Pisonem, cæteris antidotis tam simplicibus, quàm compositis ad virulentorum morsus Andromachi theriacam prætulit his verbis. Theriaca est procul dubio apud uniuersos homines celebratissimum antidotum, tum quòd pollicito neminem frustretur, tum ob ipsius actionis efficaciam. Siquidem nullum vnquam à feris, quæ hominem solent interimere, commorsum, hac statim epota perijsse memoriæ est proditũ. Nullus eadē præsumpta, haud multò post morsu impetitus, belluę veneno ceu illam superante interijt. Quod subinde nonnulli prætores etiam, penes quos vitæ, & necis potestas est, experiuntur: atque medicamentum probare volentes, an quod promittat præstare quoque possit, in omnibus iam ob praua quædam, & illegitima facinora ad mortem iudicatis, de ipsa faciunt experimentum. Nos autem cùm in hominibus id non possimus, in alijs quibusdam animantibus idem facientes, veram medicamenti probationem inuenire conemur. Nanque gallis, qui domi non enutriti, neque nobis sunt contubernales, sed potius agrestibus, & sicciore præditis temperamento, captis, feras obijcimus, & qui inter illos non biberint ex medicamento, protinus intereunt: qui verò biberint, conualescunt, & à morsu vitam retinent. Interdum verò medicamentum num adulteratum sit, hoc quoque modo probare conuenit. Si epota theriaca, non purgetur, qui purgans sumpsit medicamentum, hoc ipso iudicamus antidotum esse præstantissimum, quoniam purgationem, ei qui medicamento vsus sit purgante, impedierit, vt tali experimento à ueri medicaminis inuentione nunquam aberrauerimus, hactenus Galenus. Cuius nimirum ętate qui prætorium in facinorosos exercebant iudicium, facilè probare poterant num theriaca probatæ esset facultatis, an adulterina. Nanque pluribus in locis qui ob sua facinora mortis supplicio damnabantur, non semper capite, aut quouis alio pœnæ genere necabantur, prout leges statuebant: sed sępius in theatrũ ducti, vt mitiori supplicio è medio tollerentur, aspidibus, & viperis offerebantur demordendi. Huius rei testis est Galenus eodem libro ad Pisonem, vbi post enarratum Cleopatrę interitum, sic inquit. Pluries in magna Alexandria sum contemplatus, quàm celeriter aspides homines perimant. Cùm enim aliquem hac pœnæ lege damnatum, humaniter, citòque uolunt occidere, adijcientes ipsius pectori feram, iubentesque paululum ambulare, ita sine mora hominem tollunt è medio. Probanda igitur fuerit theriaca, præsertim quæ fit hoc tempore, antequàm ematur, vel alicui propinetur, in gallis agrestibus à feris sæpius enarratis demorsis, vt docet Galenus, aut in alio quouis animali: etenim in simijs (vt opinor) tutius & certius id experiri possent, quòd simię magis cæteris hominem referant. Cæterùm si qua in Italia Theriaca nunc reperitur, quæ mihi probanda sit, ea sanè fuerit (seruata omnium pace) quæ Veronæ ad Campanæ aureæ insigne, à Francisco Calzolario pharmacopœo quàm peritissimo parari solet. Eam enim, dum uiuam, semper mihi vsui futuram decreui, & præsertim cùm iam intelligam, eundem ad ipsam iterum parandam magno apparatu, se accingere, ac pro viribus nauare operam, vt perquàm pauca succedanea in eam veniant. De his ego facilè testari possum, quum iam apud me plura sint peregrina, à Calzolario ipso mihi transmissa; quæ antea, hoc æuo, nullis in Theriacis (quod sciuerim) legitima addita sunt. Interea (vt aliquid in medium afferam) est costi radix, medicamentum sanè inuentu rarissimum, in qua nihil prorsus desiderari potest, quòd illi per omnia non correspondeat. Cætera silebo, ne fortasse alicui inuidiam faciam. Narrant quidam antiquitus fuisse gentes in pluribus orbis partibus, quæ suapte natura cum serpentibus degebant, tractabantque manibus, nullo unquam ab his morsu accepto. Cuius rei testis est Plinius libro 7. cap. 2. vbi ita scriptum reliquit. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Simile & in Aphrica genus Psyllorum fuit, ut Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ex cuius odore sopirent eas. Mos verò liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum. eoque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem propè interemptione sublata est à Nasomonibus: qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his, qui profugerant, aut cùm pugnatum est, abfuerant, hodieque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos a Circes filio ortos ferunt; & ideo inesse ijs uim naturalem eam. hæc Plinius. Veruntamen, vt author est Galenus libro de theriaca ad Pisonem, Marsi qui suo tempore extabant, contra serpentium venena nullam utique propriam habebant facultatem: sed fraude quadam vniuersam decipiebant plebeculam. Ipse enim loco citato ita scribit. Circulatores hi nunquam congruo tempore viperas venantur, sed multò post vernationem, cùm non amplius vigent. Captas autem ipsas crebrò sibi ipsis assuefaciunt, & cibis non solitis enutriunt, imo carnes ipsis permittentes, & continuè mordere cogentes, vt uirus ex earum ore uacuetur efficiunt. quinetiam mazas quasdam obijciunt, quæ dentium foramina obstruant. Atque hac ratione morsus fiunt imbecilles, ut uidentibus magnum sit miraculum, talis ipsorum ad fraudem parandam artificij imperitis. hæc Galenus. Cæterùm id fraudis dolive genus, nostro etiam tempore locum habet, in his præsertim circulatoribus, & circunforaneis, qui ex diui Pauli stirpe (quod tamen planè mentiuntur) se prognatos prędicant. Quippe quòd ferè omnes Apuli sint ex Leccia urbe oriundi, aut ex circumstantibus locis. quanquam facilè possunt originem duxisse à Marsis eorum uicinis, qui sexcentenis, aut fortasse millenis annis ante diuum Paulum extitere. Cauendum igitur fuerit ab eorum nugis: nam quicquid loquuntur, pollicenturque, id omne fraudulenter, & dolosè agunt. Capiunt enim uiperas obeunte iam hyeme, & ut magis ab earum morsibus se tutentur, manus sibi perquàm diligenter inungunt quodam unguento hac in uenatione ab ipsis experto. Vnguentum illud conficitur ex oleo syluestris raphani semine expresso, dracunculi radicis, & asphodeli succo, leporis cerebro, sabinæ folijs, lauri baccis, & alijs quibusdam additis. Affirmant eo unguento perunctos à serpentibus ici non posse. Quod ego facilè crediderim, cùm etiam apud Nicandrum in theriacis unguentum repererim, quo qui fuerit perunctus, à feris ici non possit. Nicandri uerba subijciam, quæ soluta oratione ita redduntur. Quòd si in triuijs mista reptilia iam recens generantia sese, & rem secum habentia, in ollam mittas, repenes aduersum perniciosas noxas remedium. Inijcies autem in ollam illam cerebri, seu medullæ cerui recens cæsi drachmas triginta: cotylas quatuor rosacei; cuius primam, mediam, & tertiam expressionem vnguentarij pręcipuas, & solas numerant. Olei splendentis crudi totidem cotylas infunde, & cotylam cerę vnam, atque hæc in rotundo vase celeriter calefacito, donec liquefactę serpentium squamæ mollescunt. postea arte paratam molam recipies, & hæc omnia in unum mistatũ habis, teresque cum serpentibus. Longè autem spinas separa: quandoquidem maleficum illis venenum adhæreat. Omnia porrò membra ex hoc unguento inunge, tumque vel in quamuis uiam, vel grabatum etiam te tutò conferes, vel eum arentis ęstatis tempore ad areæ opera cinctus, tridentibus profundum manipulorum aceruum disquisiueris. hęc ille. Capiunt igitur qui Marsos se faciunt viperas, aliudque quoduis serpentium genus hoc modo: captisq; statim caput saliua perfundunt, cuius contactu non parum,

Theriaca laudibus a Gal. celebrata.

Gētes tutæ a serpētibus, eorũq; ictibus medentes.

Fraus circunforaneorum, qui diui Pauli stirpem mẽtiuntur.

Vnguentum Nicandri.

vilescunt, & veneni feritatem deponunt, quòd hominis saliua facultate sit illis prorsus contraria. Cùm autem in foro, vt miraculosum de se spectaculum prębeant, ab his nullo veneni incommodo demordi se facere volunt, oblato prius illi duræ carnis frusto, id dentibus dilaniare cogunt, vt virus, quod prope dentes quosdam vesiculis continetur, in mansam effundatur carnem. Non desunt tamen qui etiam vesiculas illas forcipibus abscindant, ne amplius veneno repleantur. Itaq; hac fraude vniuersam gentem decipiunt. Verùm pulcherrimè horũ fraus quandoq; detegitur, cùm simul in eodem foro plures eiusdem praui generis homines contendunt, vt alter alteri primum locum præripiat, & summam apud populum authoritatem consequatur. Nã ij, vt quisq; se legitimè ex diui Pauli familia ortum ostendat, viperis, quibus venenum exemptum non sit seinuicem dilacerant, præsumptis tamen suis fallacibus antidotis: quibus tandem frustrati, à veneno victi relictis vexillis, tanquam moribundi, suis è pulpitis in terram cadunt. Et certè nisi statim periti medici illis opem ferrent, mortem sępe immaturam oppeterent: licet etiam interdum occumbant, & animam cacodæmonibus, corpora verò suis serpentibus deuoranda relinquant. Equidem memini, cùm essem Perusij, me duos huiusce generis circunforaneos vidisse in foro, qui in tribus corporis partibus à uiperis demorsi erant: & ij sanè ambo perijssent, nisi Carauitus ille Bononiensis chirurgicus, & præceptor meus, oleo nostro de scorpionibus eos inunxisset: nec suus illis profuisset lapis, quem vendunt, & omnibus preferunt, aduersus omnia venena. Quemadmodum idẽ non profuit ijs, qui Tridenti inuicem in foro demorsi, & veluti mortui in hospitium delati, prædicto oleo sanitati restituti fuere, magno quidem amborum discrimine, ac dedecore. Sunt qui dicant eum lapidem, vel potius terram obsignatam, à Melite insula allatam, quam omnibus preponunt antidotis, vim omnino aduersus serpentium venena efficacem habere, quemadmodum & ea, quæ a Lemno insula, Lemnia vocatur. Veruntamen ubi ab aspide, vel vipera quis fuerit demorsus, parum vel nihil proficit. quamobrem credendum minimè fuerit, panem vel vinum, quibus suas ij admurmurant cantilenas, eos qui sumpserint, tutos à serpentibus, & alijs id genus venenum eiaculantibus, ad integrum vsq; annum seruare posse. Quandoquidem nouimus nos, qui hoc pane deuorato se tutos à serpentibus existimantes, serpentium venationi se dedere: sed ab ijs tandem demorsi huius admurmurati panis opinione falsi interiere. Non tamen eam inficias, quin aliqui reperiantur, quibus quædam ea à cœlo facultas tributa est, vt à serpentibus non mordeantur. Siquidem noui ego plures, qui simpliciter, nulloq; artificio aut verbis aspides, & viperas quotidie capiebant, nec vnquam ab ijs icti fuere. quanuis serpentes ab ijs modo pedibus calcati, modò manibus compressi fuerint, ac diutius in nudo eorum sinu gestati. Neq; preterea negauerim, serpentes non posse carminibus, & incantationibus compelli, ꝙ plurimis id constet experimentis. Cęterum, vt nihil quod ad curationem ictuum virulentorum facere possit, à nobis pretermittatur, qui omnia quæ scimus, ingenuè docemus, non verebor prodere memorię (etsi id sciam ad medicos non spectare, neq; ab ipsis recipi) quonam pacto in Romano agro senex quidam eremita amicus meus, à feris ictos sanabat, ipsis absentibus ægris. Cùm enim quis è circumstantibus populis à serpente demordebatur, id per nuncium eremitæ significabant: tum is interrogabat nuncium, an medicamentum icti loco ebibere vellet. Quòd si id se facturum respondebat, iubebat ille, vt dextrum pedem calceo denudatum solo sisteret, & cultello totius pedis vestigio lineam circunducebat: deinde iubebat pedem auferri, & intra spatium lineæ signatę cultelli cuspide hęc verba inscribebat. Caro caruze, sanum reduce, reputata sanum, Emanuel Paracletus. *mox terram eodem gladio abradebat, ita vt omnes abolerentur characteres: abrasum puluerem fictili quodam paruo aqua pleno excipiebat, ibiq; tantisper dimittebat, donec terra subsideret: demum nuncij interula aquam percolabat, & cruce signatam illi bibendam præbebat. Sed certè mirum est, ꝙ eadem hora ictus sanabatur, qua nuncius potionem illam sumpserat, vt mihi planè compertum est, & omnibus illius regionis incolis. Hæc est curatio in uirulentos ictus, qua utebatur ille eremita. qui mihi sępius dixit, hoc esse maius secretum, efficaciusq; remedium, quod habeant ij, qui suam originem in diui Pauli familiam falsò referunt.*

Curatio secũdum quẽdam eremitam.

Σφῆκες, καὶ μέλισσαι. VESPAE, ET APES. CAP. XLI.

INter ferientium venenatorum notas, nihil de vespis, & apibus articulatim digessimus, quod cõspicuę omnibus sint, & nihil excellens, aut notatu dignum in his obseruetur: inter remedia tamen earũ meminisse non fuit alienum. Igitur aduersus vtrarumq; ictus prodest illita malua, & hordeacea farina cum aceto, ficulneum lac in vulnus instillatum, & muriæ, aut aquæ marinæ fotus.

Vesparum, & apum ictus, remedia.

ETsi vesparum, & apum ictus nemini vnquam attulerit necem; cum tamen dolores molestissimi inde quandoq; oriantur, non alienum, neque inutile fuerit ea nosse medicamenta, quibus facilè ijdem mulceri possint. Quamobrem iam dictis à Dioscoride remedijs ea addenda duximus, quæ priuatim scribit Aetius libro 13. sic inquiens. Si quis ab apibus, & vespis illæsus permanere velit, eum maluę folia cum oleo illita, & eruca, siue bruchus cum oleo illitus asseruabunt. Quandoquidem verò quidam ab his clanculum percussi, ob dolorem perturbantur, putantq; se a maligno aliquo animante petitos esse, necessarium existimo prius ostendere quæ signa horum ictus comitentur. Hos itaque, qui ab apibus punguntur, dolor ictus consequitur, & rubor loci, cum tumore partium in ambitu sitarum; stimulus autẽ omnino in percusso loco reperietur. Eadem etiam hos, quos vespa pupugit, concomitantur, sed intensiora: verùm stimulum vespa in percusso loco non relinquit. Auxilium autem vtriq; ferunt luto, aut stercore bubulo eis illito cum posca: aut maluæ folijs impositis cum posca: cimolia cum malua & posca. Naturaliter autem opitulatur veneranda, & viuifica strombi conchylij imago in sigillo ferreo exculpta, & loco ictus appressa: non enim permittit amplius inflammationem generari. In potu preterea ipsis foliorum lauri tenerorum drachmas duas cum vino austero prębeto. hęc Aetius. Cęterùm compertum est, dolorem statim sedari illitis muscis prius contritis. Id quod similiter pręstant thymbra, melissophyllum, & sisymbrium.

φαλάγγια. PHALANGIA. CAP. XLII.

DEmorsis a phalangijs locus quidem ipse, quasi ab impacto aculeo rubet, non intumescens, nec per ambitum calidus est, sed mediocriter humescit: vbi verò contrariorum occursu refrixit, consequitur corpore toto tremor, distentiones poplitum, & inguinum, conuulsionibus non dissimiles. in lumbis collectio exoritur, & perpetua vrinæ libido lacessit, multaq; reddendis excrementis colluctatio. vniuersa cute frigidus sudor emanat, collacrymant oculi, offusisque nebulis caligant. Horum ictibus ficulneum cinerem adiecto sale trito, & vino imponere oportet: aut radicem syluestris, punicæ quam tenuissimè tritam: aut aristolochiam cum hordei farina; & aceto subactam. Vlcera aquæ maris proluenda, aut apiastri decocto, foliaque eiusdem illinenda. Lauacris perpetim vtendum, & propinandum abrotoni semen, anisum, aristolochiam, cicer syluestre, cuminum Aethiopicũ, cedrides tritas, platani corticem, & trifoliæ herbæ semen: priuatim autem, singulorum ex iis binas drachmas

mas dare cum uini hemina conuenit, item myricæ fructus, & chamæpityos, & viridium cupressi pilularum decoctum, admisto vino. Sunt qui fluuiatilis cancri expressi succum cum lacte, assumpto apij semine, confestim molestijs liberare prodant.

Phalangiorum genera quanquam plura à veteribus describuntur; tamen Aetio lib. 13. cap. 18. sex tantùm numerantur, his verbis. In phalangiorum genere primum quidem rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalum, sextum scolecium appellant. Ac primum quidem Rhagium, id est, acineum, figura rotundum est, colore verò nigrum, acini vuæ nigræ similitudine, vnde etiam appellationem accepit: & os quidem, iuxta medium ventrem habet, pedes verò ex vtraque parte quàm breuissimos. Alterum verò Lupus appellatum, muscas perdit, eisque pascitur: ac corpus quidem habet latum, & volubile: partes verò circa collum ipsis incisæ sunt: amplius autem & os eius eminentias tres habet. Tertium autem Myrmecium, hoc est, formicarium dictum, formicæ maximæ assimilatur, colore fuliginoso: corpus verò eius velut astris quibusdam insignitum est, maximè circa dorsum. Quartum deinde Cranocolaptes, sublongum est, & viride, stimulumque iuxta collum habet, atque si in quem irruat, locos circa caput petit. Quintum Sclerocephalum dictum, caput habet saxeum, & obduratum: lineamenta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ circumuolitant noctu lucernas. Sextum autem Scolecium siue vermicarium appellatum, sublongum est, & submaculosum, maximè circa caput. Atque hæ quidem species phalãgiorum enumerantur. hactenus Aetius. Qui tamen cuiuscunq; phalangij notas, & indicia seorsum non descripsit (genus enim diuersum diuersa quoque parit symptomata) sed omnia in commune simul collegit. Quamobrem si particulatim cuiusque phalangij indicia per se scire cupimus, Nicandrum consulamus. Is siquidem in theriacis præter id quòd plura, quàm fecerit Aetius, phalangiorum genera reddit, singulorum etiam priuatim indicia describit suis versibus, qui ita paraphrasticè in Latinum vertuntur. Opera iam nunc noxij considera phalangij, signaque eius morsus. Primus itaque splendidus Rhox appellatur, niger planè, accumulatis pedibus prorepens, medium ventrem ore, & dentibus septum habens. Cui ab hoc inflictum fuerit vulnus, perinde corpore apparet atque si nihil quicquam sauciatus foret: oculi verò inferiori parte rubescunt, frigus iuxtà in corpore adhæret, infigitur, statimque color, & membra hominis à supernis ad ima vergere videntur: neque penis semine vuidus demittitur, sed lumbos occupans ita frigus genuum nexus dissoluit. Asterion iam secundum obserua, in cuius dorso pinguia quædam relucent, ac lucidæ in corpore virgulæ. Percussum ab hoc inexpectatus horror cum flamine quodam adoritur, caput verò somnus grauat, genuum & membrorum nexus, & imbecillitas fit. Cyaneum aliud sublime, crinitum, & asperum æqualiter est. Difficilem corpori infert illud puncturam, quodcunque labefactauerit, corque graui languore succumbit. Nox & caligo tempora circumstant, vomitumque edit è collo lubricum, ab araneis telis non multum distantem, adeoque tandem interitum subministrat. Ab hoc alius est Agrostes, qui specie sua lupo similis est, muscarum interemptori, qui apum obseruator est, culicum qui psenes dicuntur, & æstrorum, & omnium quæ ad telam ipsius peruenerint. Hic imbellem plagam, & vanum uulnus homini infligit. Quod autem Dysderi, siue sphecеum appellant, rutilum satis, vespæ crudis vescenti persimile. Hic si quempiam vulnerarit, ingens è vulnere tumor erigitur: morbi etiam quidam ad genua, aliàs etiam neruorum cordis, & venarum languentium trepidatio, aliàs virium destitutio, vt percussum sępius domet, atq; interimat. Extremi maleficij animal, somnum adferens, qui hominum quiescere ab huius seculi laboribus faciat. Est præterea Formicarium dictum, quod formicis planè simile sit, collo quidem rutilum, reliquum corpus nigredini ex putredine factæ, par est, vndique latum, stellatum, dorsum, punctisque distinctum gerens, cui subcinericium tempus ad modicam ceruicem attollitur. Atque ex hoc phalangio dolores priorum similes venenatorum veniunt. Sunt & alia parua phalangia scarabeis similia, quæ in agris inter legumina sua carpunt pascua. Horum circa cruciantem morsum tubercula, & pustulæ exurgunt, cor oberrans furit, lingua inconditè obmurmurat, oculi etiam subuertuntur. Educatur in Aegypto in perseę folijs, quem Cranocolapten dicunt, phalænæ similis, quæ circum lucernas cum impetu volitat nocte. Eius horribile semper caput incessanter nutat, vterus autem grauatur. Hic vbi cuipiam stimulum infixerit, quem ceruice tenus gerit, facilè sanè citra omnem laborem ad interitũ ducit. hæc Nicander. A quo tamen in hoc dissentit Aetius, φ sclerocephalum ijs simile fecerit bestiolis, quæ noctu lucernas circumuolitãt, Nicander verò huic cranocolapten comparauerit. Sed iam ea prosequamur, quæ de phalangiorũ ictibus tradidit Aetius, qui loco superius citato sic habet. Quæ percussos à phalangijs concomitantur, communia sunt iuxta magnitudinem, & paruitatem discreta. Morsus porrò tenuis est, vt vix conspici possit: tumor autem liuidus. quibusdam etiam rubicundus: frigiditas adest circa genua, lumbos, & scapulas, nonnunquam verò totũ corpus aggrauatur. amplius & dolor assiduus adest, tremor, pallor, vigiliæ. Quibusdam uerò pudendi tentigo, & circa caput pruritus, aliquando etiã circa suras: oculi humecti, & lacrymãtes, ac caui, & uenter inæqualiter eleuatur. Intumescit autem uniuersum corpus, faciesque, & maximè circa linguam partes, adeò ut impedito sermone balbutiant demorsi. Quibusdam uerò urinæ emittẽdæ difficultas adest, cũ pudendi tentigine, & dolore. Si uerò minxerint, aquosæ ipsorum sunt urinæ, quędã aranearũ telis similia in se habentes, & uomitus quoque similis. aliquãdo uerò & per uomitum, & pęe uentrem talia excernuntur. Ceterùm in calidam aquam demissi, dolore leuati sibi uidentur: post verò è balneo egredientibus intentum dolet pudendum. Senioribus vero pudendũ plurimùm laxatur, ac minimè intenditur. Atque quidẽ cõmuniter ad omnium ictus sequuntur. Si verò cranocolaptes aliquẽ percusserit, caput magis dolet, & vertigines cõsequuntur, frigus continens, delirium, corporis iactatio, & uentriculi punctiones. Omnes autem à phalangijs percussi iuuantur assiduis balneis: ictus etiam locus ex trifolij bituminosi decocto, cum oleo proluatur, totum verò corpus ex cerato liquidissimo pinguefiat. Iuuantur etiam fomento spongiarum in calido aceto tinctarum, & plagæ continuè adhibitarum. Cataplasmata autem eis conueniunt; bulbi, sanguinaria, porrum, furfures aceto incocti, hordeacea farina incoctis cum ea in uino aut melle lauri folijs, ruta; grossi, caprinum stercus cum vino, amaracus cũ aceto, syluestris ruta cũ aceto, & cyperus. hactenus Aetius. Cæterùm Dioscorides uarijs in locis huius totius operis de medica materia plura alia medicamẽta intus in corpus sumẽda aduersus phalangiorum morsus commemorauit, præter ea quæ hoc capite speciatim retulit. Ea autem sunt, si summatim colligantur, myrti baccarum succus ex uino potus, succus item foliorum mori cyathi mensura, lixiuium è fici vel caprifici cinere paratum, asparagi radicũ decoctum, agrestis lactuca, coris semen, hederæ succus ex aceto potus, ruta ex uino hausta, hieraciũ, dauci semẽ, melanthium drachmæ pondere ex aqua potum, aparine, melissophyllum, & phalangium herba ex uino pota, pentaphyllum, hyacinthi radix, & sedum minus. Quæ verò ad idem exterius illinẽda cõmendauit, hęc sunt, mullus piscis dissectus, maluæ decoctũ, aqua marina, & marinorum iuncorum tenella folia. Nec desunt composita medicamẽta ab autoribus tradita. quæ si quis uidere & habere cupit, Galenum consulat libro secundo de antidotis, vbi ualentissima describuntur antidota ad phalangiorum ictus, è pluribus ueterum clarissimorum medicorum monumentis excerpta. In summa tamen legitima theriaca, & Mithridatium contra phalangiorum uenenum cæteris pręstantiora censentur. Sunt etiamnum in phalangiorum genere recensendæ, quæ nobis in Hetruria TARANTVLAE vocantur. Quarum historiam, & admiranda symptomata superius libro secundo abundè retulimus, cùm de phalangijs dissereremus. Quinetiam inibi docuimus, quo modo ab ijs icti curentur musicis instrumentis, ductisq; quàm longissimis tripudijs. quare eò se conferre poterunt, qui hæc scire desiderant.

Phalangiorũ genera ex Aetio.

Phalãg. genera, & morsus notę ex Nicãdro.

Phalangiorũ ictuum signa, & curatio ex Aetio.

Tarantulæ uenenum, & remedia unde libro II.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XLIII.

SI Scolopendra, aut dicta ophioctene, morsum intulit, locus per ambitum liuore sugillatur, & cõputrescit: interdumque, licet rarò, fæculentus, atque ruber cernitur. A morsu ipso exulcerari locus incipit, vlcusque id negocium exhibet, ferè remedijs inuictum: preterea toto corpore prurigo sentitur. Hæc ubi morsum infixit, sal quàm leuissimè tritus, ex aceto uulneri inspargendus, aut ruta syluestris superponenda. Locus acida muria fouendus, & danda in potu aristolochia cum uino, aut serpyllum, aut calamintha, aut ruta syluestris.

Scolopendræ venenosę consideratio.

TErrestres Scolopendras Hetrusci centipedas uocant. Sunt enim in Hetruria omnibus uulgaris notitiæ vermes, innumeris vtrinq; pedibus refertæ, colore subrufo: diuerso quoq; genere constant. Ceterùm ea tantùm ictu venenũ relinquunt, quæ ꝙ morsu serpentes interficiant, ophioctonæ appellantur, quarum tantùm existimamus hoc loco meminisse Dioscoridem. Veruntamen quę in vniuerso genere ex sint hactenus compertum non habeo. Quibusdam in regionibus tanta copia increuere scolopendræ, vt fugati ab eis populi, proprios deseruerint lares. quod Arerietis contigisse scribit Theophrastus. Progreditur scolopendra tam in anteriorem, ꝙ in posteriorem partem. Idcirco scribit Arist. lib. 4. c. 7. de histor. anim: ꝙ dissecta Scolopendra altera parte in caput, altera in caudam mouetur, & serpit. Vnde videtur existimasse Nicander, hanc bicipitem esse, vt eius verba in theriacis innuunt, cùm inquit. Modicaq; pemphredon, bicepsq; scolopendra. Cuius euntis alæ, vt remi nauis, festinant. Non inepta quidem Nicandri comparatio: nam scolopendræ pedum multitudine velociq; motu triremem repræsentant. Harum morsibus (vt Dioscorides ait) auxiliantur asphodeli semen, & flores ex uino poti. Quinetiam (ut scribit Aetius) ea omnia scolopendræ ictibus medentur, quæ priuatim muris aranei morsibus conueniunt, de quorum curatione paulò inferius dicemus. Præferunt antiquorum nonnulli cinerem aceto subactum, & vulneri illitum, item scillam: præterea pulegium, rutam, & mentham ex vino potam. De marinis Scolopendris tradidimus superius libro secundo. Nec tamen mihi compertum est, aliam noxam ab ijs inferri, quàm ingentem pruritum ijs tantùm partibus, quibus inhæserint (ut scribit Aristoteles, & Dioscorides) earum erucarum more, quæ pilis horrent, & quæ presertim in pinu uitam agunt.

Scolopendræ morsus remedia.

Σκορπίος. SCORPIO. CAP. XLIIII.

SCorpionis morsu inflammari statìm incipit locus, & indurescit, ac intentus rubet, vicissimq; dolore premitur: modò siquidem exæstuat, modò frigore occupatur. Labor repentè fatigat, & aliquando meliusculè habet, aliquando recrudescit. Consequitur sudor, horroris sensus, & tremor. Extremæ corporis partes refrigescunt, inguina extolluntur, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor mẽbra decolorat, & dolor, tanquam ex pungente acu, per uniuersam cutem sentitur. Percussis præsenti est auxilio ficulneum lac in uulnus instillatum. Scorpius ipse, qui ictum uibrauit, tritus, & percusso loco impositus, suæ plagæ remedium est, ob cæcam quandam naturarum (ut constat) discordiam, quæ antipathia appellatur. Præterea tritus, & impositus cum sale, lini semine, & althæa, scorpius conuenit. Sulphur ignem non expertum, resina terebinthina exceptum, & emplastri modo adiectum, auxiliatur. Itidem galbanum ad splenij formam ductum, & calamintha, quæ trita illinatur, & farina hordei in uino parata, in decocto rutæ. Semen trifolię herbæ tritum, & uulneri iniectum opitulatur. Hæc ad affectum locum pertinent. Post hæc quàm efficacissimis potionibus utendum, cuiusmodi sunt aristolochiæ, præsertim corticis binæ drachmæ cum uino, tusa gentiana, & pulegium decoctum, & baccę lauri pauco numero tritæ, & calamintha cum posca, in qua magnopere discoqui debet: cupressus cum uino, & ruta, nec secus ficulneum lac: laserpitium, si adsit: sin desideretur, peucedani succo utendum. efficax est potum trifolij, & ocimi semen. Horum autem omnium uicem pensat iugis lauacri usus, euocatus sudor, & dilutæ uini potiones.

Scorpionum genera ex Nicandro.

PLura, ac varia antiquis numerantur Scorpionum genera, ut latius libro secundo diximus, quorum alij multum, alij parum suo ictu officiunt. Porrò Nicander in theriacis scribit eorum octo reperiri genera, his verbis. Agedum aculeo dolorifico armatum scorpionem canam, eiusq; tetricum genus. Quorum primus albicans, neque sonticus, neq; lethalis est. Sed cui rutilæ genæ micant, calorem flagrantemq; mortalibus furorem incussit, quo malo homines horrore concutiuntur, & frigore, perinde ac qui febre diuexantur, & acri siti incenduntur. Qui liuidus est, malam trepidationem, & motionem tribuit hominibus, quos percusserit, qui ceu attoniti, & vani, & stulti rident. Alius viridante colore, qui simul ac corpus hominis concusserit, tremóresq; & frigora illico admittit, acrisq; grando talibus uidetur circumstare, etiam si sol ardentissimè radijs suis flagret. Talis tantaque eius stimuli afflictio, cuius vertebrę nouem (lego septem, cùm non plures scorpionum caudis inesse comperiantur) iuncturis connexæ apice suo nocent. Alius liuido colore, ingentem aluum gestat, latumq; : herba enim vescens, semper insaturabilis manet; corpus etiam hominis exedens, inguini insolubili ictu nocens: tam vehemens eius genis, & ori morsus insitus, infixusq; est. Deprehendes itidem similem scorpionem litorali seu marino cancro, qui albentes algas fluctumq; maris decerpit pascendo. Alij rursus incuruis æquales planè paguris videntur, corpore grandes, chelis, & forcipibus æquè solidi, atq; paguri, qui in saxosis cauernis demorantes sibi timent. quinetiam è paguris tales scorpiones, genus & ortum suum ducunt. Nam cùm rupes, tenuesque multum strepentis maris reliquerint algas, eos ex mari inescantes piscatores extrahunt. At paguri se peti ea venatione sentientes, murium rimas & nidos subeunt, vbi prolem perditricem habent, ibiq; è mortuis tandem paguris scorpij nocentes per foramina ista generantur. Postremò melichlorus tibi animaduertendus, cuius summum verticillum prænigrum est, inextinctamq; noxam infligit, hominibus certè insensissimus ille obliquo gressu corpus flammę simile commouens: pueris verò, & natu minoribus celerem interitum adduxit: quibus & circum terga densæ alæ expanduntur locustæ fruges rodenti non dissimiles. hactenus Nicander. Cęterùm scorpionum ictuum indicia, & curationem cõscripsit diligentissimè Aetius lib. 13. c. 19. sic inquiens. A Scorpio percussos vehementissimus plagę dolor consequitur, frigiditasq; ac tensio, & stupor: circaq; plagam, & totum corpus frigidus sudor: & his, qui iuxta infernas partes percussi sunt, inguina excitantur, ac intumescunt: qui verò circa supernas, locus sub alis. Et hæc quidem leuiter percussis adsunt. Validius autem ictis ardor circa plagam adest, quemadmodum in ambustis, & verrucarum instar formicarum eruptio circa labra, & totum corpus, vt grandine se impetu putent. Facies distorquetur, sordes circa oculos adsunt glutinosę, & lachrymæ viscosę: durities articulorum, anusq; procidit, cum egerendi

cupiditate:

cupiditate: spuma circa os est, & vomitus largus, singultus, conuulsiones opisthotonicis similes. His igitur serpyllum, althææ radicem, & elaphoboscum bibendum præbeto. Præter opinionem autem facit elaphoboscus, tum viridis comesta, tum sicca pota. Cochleam item hortulanam maximè accipito, eamq; vnà cum operimento tritam, plagæ imponito, & confestim sedabis dolorẽ. Idem etiam vermes terreni facere dicuntur. Prodest præterea fluuiatilis cancer tritus, addito lasere, in vino potus. Confert verbenaca recta, aut viridis cataplasmatis modo imposita, aut sicca in puluerem pota. Conducit etiamnum puluis ex æqualibus partibus cumini, melanthij, & viticis semini confectus, & drachmę pondere ex vino potus. Datur, & pastinacæ semen, quin & ponticę nuces: quippe hę non modò in cibum sumptæ; sed in cingulo quoq; gestatæ, gestantem ab omni scorpionum ictu tutum reddunt. hæc ex Aetio. Commune & vulgare remedium est plagam perungere ipsorum scorpionum oleo. Proinde oleum nostrum de scorpionibus, cuius antea sępenumero mentionem fecimus, hac in curatione maximopere conueniet. Scorpionum ictibus Dioscorides pręter ea medicamenta, quorum hoc capite meminit, hęcquoq; sparsim in superioribus libris mederi tradidit: nempe amomum melle subactum, fluuiatiles cochleas, mullum piscem recentem, smaridem muria asseruatum, diuulsas lacertas, domesticos mures concisos, tritici farinam vino aut aceto subactam, sonchi & intubi succum, ocimum polentæ admistum, amaracum ex sale & aceto, hieracium, laserpitij lachrymam, melissophyllum, chamæpityn: verbasci illius folia, quod tantùm aureum florem gerit, leucoij aurei semen: & polemoniæ radicem, cui tantam vim contra scorpiones inesse quidam tradunt, ut ij ab his non feriantur, qui eam gestauerint: quos, si fortè percussi fuerint, nihil tamen molesti passuros affirmant. Et hęc omnia prosunt tantùm vulneri illita. Quæ verò pota, vel deuorata auxilium præstant, eiusdem testimonio, hæc erunt: fluuiatiles cancri triti, & cum asinino lacte poti: asinorum & equorum, qui in pascuis degunt, fimum liquatum in vino, & potum: oxylapathi, & oxalidis semen ex vino aut ex aqua potum, agrestis lactuca: abrotoni hortensis, pastinacæ, hyacinthi, & vrticæ semen: quin & olusatrum, & heliotropium, & cardamomum, & myrrha, & myrti baccarum uinum. E quibus omnibus cùm plura possint confici antidota, pro varia medicorum intentione, non operęprecium puto, nos hac in re longiorem moram ducere, vt quæ potius peritissimi cuiusque iudicio sit relinquenda.

Remedia alia ex Diosc.

Τρυγὼν θαλάσσια, σκορπίος καὶ δράκων θαλάσσιοι. PASTINACA MARINA, SCORPIO, & Draco marini. CAP. XLV.

SI marina Pastinaca percussit, protinus accidunt molesti dolores, assiduæ conuulsiones, lassitudo, & imbecillitas, mens percussis labat, postea obmutescunt: oculi caligant. Percussus autem locus in ambitu cum vicinis partibus denigratur, & ita obstupescit, ut tangentem non sentiat. hunc si quis premat, atra sanies, crassa, & malè olens excernitur. Ei qui marina pastinaca icitur, omnia, quæ de viperarum morsu paulò pòst referemus, simili modo conueniunt. Peculiariter autem ictus à marino scorpione, & dracone inferuntur, qui molestos cruciatus cient: interdum autem, sed rarò, nomas excitant. Quibus absinthij, saluiæ, aut sulphuris ex aceto triti potio subuenit. Ipsi etiam dissecti, vulneribusq; impositi, sui cuiusq; ictus remedio sunt.

QVi à marina Pastinaca percussi sunt (vt testatum reliquit Aetius) his vulneris locus manifestè apparet. Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor. Acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima vi in altum impulso, nerui sauciantur. quapropter in aliquibus mors derepentè totum conuellens corpus comitatur. Narrant quidam, φ si quis caudam pastinacę, quę ictum intulit, auferat, & in arborem maximè quercum, suspendat ac figat, ipsam quidem arborem arescere, ęgrum autem sanari, atq; id iuxta contrarię affectionis, & remedij rationem contingere. Id quod etiam asserit Nicander in theriacis, his planè verbis. Trygonem, hoc est, pastinacam, itidem maleficum, mareq; vastantem draconem arcere noui. Dolore autem sic hominem afficit trygon, cùm oblongis sagenis defatigatum piscatorem aculeo suo ceciderit: vel etiam ramis arboribus infixus fuerit. nam tum arbor ea fit obscurior, ignobiliorq;. Siquidem ab huius morsu, ceu solis æstu, eius & radices perditę vnà cum folijs flaccidę redduntur, & arescunt: homini uerò caro putredine imminuitur. hęc Nicander. Cęterùm auxilium sentiunt percussi, vt Aetius inquit, vbi stupor, & refrigeratio totius corporis consequatur, ex calidis illitionibus, & consimilibus cataplasmatis. Propriè autem furfures aceto incocti, & pro cataplasmate impositi eis auxiliantur, & ipsum adeò acetum pro fotu affusum maximè prodest. Magis autem conueniunt eis attractoria, & quę tenuium partium sunt, ac calida. quo nimirum per attractoriam facultatem venenum ex profundo attrahatur, & per calorem frigiditas mitigetur, & quę tenuiũ sunt partium, in altum prorepant. Ad hanc igitur rem in promptu habebis apta, sulphur viuum vrina veteri subactum, marrubium, lauri folia, echium, radicem panacis, saluiam, & similia. At verò si hęc desiderentur, fermentum acidum cum liquida pice emollitum imponito: mirabiliter enim auxiliatur. Dato item lauri decoctum, aut succum Cyrenaicum cum myrrha magnitudine fabę, ac modico pipere terito, ac dato cum vino: aut silphium, aut laser ex vino: aut succi fici guttas quinq;, cum tribus serpylli granis bibendas prębe. Hęc Aetius aduersus pastinacę marinę ictus auxilia reddidit. Ad quos pręterea commendatur saluię decoctum continuè pluribus diebus potum: quin & scordium in puluerem tritum, & ex sui ipsius decocto potum, itemq; verbenaca. Non tamen ob id pętermittenda est theriaca, aut Mithridatis antidotus, aut quinta nostra essentia, cuius iam sæpe meminimus. Porrò Nicander quoq; nonnulla remedia protulit, quę hæc sunt. Anchusę folia, quinquefolium, rubi flores, arctium, oxalis, lycopsis, ordilum, chamępitys, fagi cortex, agrestis pastinacæ semen, terebinthi fructus, phycus marinus, adiantum, smyrnium, eryngium, libanotis, cachry, & vtrunque papauer.

Pastinacę marinæ ictus signa.

Pastinacę ictus remedia.

Μυγαλῆ. MVS ARANEVS. CAP. XLVI.

A Mure araneo percussis, circa morsum in orbem inflammatio exoritur, nigraq; pustula, diluta sanie turgens, exurit: proximę partes liuent. Rupta pustula, depascens vlcus, non ei dissimile, quod serpit, occupat: Intestinorum quoque tormina, difficultas vrinæ, & frigidæ asperginis offusio consequuntur. Huius morsibus auxiliatur ex galbano splenium, per se vulneri exterius impositum, vt medicamenti modo aceto tritum, & hordeacea farina cum aceto mulso illita. Quinetiam mus ipse, qui morsum intulit, si dissectus apponatur, ictus sui veneficia luit. Resistunt quoque acini dulcis punici decocti, & illiti: item porri, & allia contrita, necnon aquæ calidæ fotus: sed hæc ad locum pertinent. Prodest potum abrotoni decoctum, maximè si in vino detur. præterea serpyllum, & galbanum, & eruca vino madefacta: recentes cupressi pilulæ cum aceto, & cyclaminus ex aceto mulso, & pyrethrum cũ vino, & chamæleonis herbæ radix. Nec desunt, qui literarum monumentis tradiderunt, tritum murẽ

araneum

araneum contra suos ictus commodè bibi. Quam historiam apud alios inuentam, dignam duntaxat censuimus, quæ adnotaretur. Alij asseuerant, demorsum non aliàs exulcerari, nisi prægnans mus araneus fuerit: tum sanè auxiliari ferunt.

Muris aranei morsus notę, & curatio.

Quanquam Mus araneus, qui, quod colore mustelæ sit similis, μυγάλη dicitur, ab omnibus inter venenata numeratur; attamen in agro Tridentino is nullam morsu infert noxam, quemadmodum nec scorpio. Historiam eius superius libro secundo retulimus. quare iam ad eius morsus notas, & remedia progrediamur. Demorsis itaque ab eo (vt Aetius inquit) vulnera manifesta fiunt: quadrifido enim ordine illata vulnera conspiciuntur: & sanguis quidem primùm purus promanat, paulò pòst verò saniosus. animal enim ipsum putrefactione occidit. Consueuerunt etiam bullæ insurgere, quas si quis disrumpat, carnem subiacentem feculentam offendet, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorsos. Ceterùm hoc animal frequentius ad testes insilire solet, eosq; verbere impetere, non hominis modò; sed cuiusq; etiam bruti animantis. Auxilium autem ferunt cùm ob putrefactionem periclitantur demorsi, post prædicta communia remedia, lauri tenella folia, vnius aut duarum drachmarum pondere, trita & ex vino pota. Conueniunt etiam ipsis omnia communia venenorũ remedia è vino dulci in potu sumpta. In pecoribus verò & iumentis illa ipsa cum aqua trita, naribus infunde: est enim ipsis presens remedium. Vnde etiam hominibus similiter in potu exhibeto. Morsus porrò cumino, & allio, putamine extrinseco non abiecto, contegatur. Eadem etiam cum oleo trita assiduè ac diligenter locis circumsitis illinantur. Si verò ruptæ fuerint bullæ, & vlcera oborta, acida muria proluatur locus, aspergaturq; sub inde vsti hordei puluere. Verùm non rumpentur, nisi prægnans fuerit mus araneus, qui morsum inflixit. Quòd si exulcerentur, mali punici dulcis putamen coctum tritum erit imponendum, & vlcera ex eodem decocto, aut magis myrti decocto proluenda, souendaq;. Strato verò inquit, in muris aranei morsu primùm scalpello, circumquaque vulnerandum esse locum, & murem subinde araneum vstum cum aceto imponendum, aut sinapi tritum, & aceto exceptum. In potu uerò opem ferunt panax, eruca, capparis cortex, gentianæ radix, & recta uerbenaca, omnia ex uino pota, aut in cataplasmata conformata, & morsibus illita. Prosunt & maluæ folia imposita, & magna antidota potui data.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XLVII.

SI vipera momordit, corpus intumet, vehementer arescit, subalbidumq; colorem concipit. Sanies à vulnere profunditur, primùm subpinguis, mox cruenta. pustulæ adustis similes erumpunt: & antea depascens vlcus, quod in proxima repens, non summa modò corporis; sed intima quoq; corripit. Gingiuæ ijs cruore suffunduntur: inflammatio circa iecur erumpit: tormina, & biliosi vomitus sequuntur. Sopor, tremor, & vrinæ difficultas accedit, & frigidus sudor offunditur. Vbi verò vipera morsum impressit, fimum caprinum cum vino, studiosè impositum opitulatur. item laurus & abrotonum, & galbanum splenij loco superiectum, & origanum viride inditum. pulli gallinarum discerpti, & confestim admoti: erui farina vino subacta: radicis cortex vsque eò tusus, vt in puluerem solutus abeat, & scilla tosta: detritum chamæmelum, hordeaceæ farinæ cataplasma in aceto mulso præparatum, sed locus ante eo calido foueatur. hæc loco imponuntur. Contra uiperinos ictus rubus cum uino prodest. Aliqui anchusam tenui folio constantem auxiliari produnt. Leporini coaguli in vino terni oboli bibuntur, & porracei succi hemina in mero, & foliorum apiastri succus, & syluestris ruta. hæc in vino potari debent. Vinum frequenter bibendum, allia mandenda, & cepę, & porri recentes, salsamenta acerrima, & opipara. simplicia hæc sunt. Percussis à vipera præclarè auxiliatur medicamentum, quod myrrhæ, piperis, castorij, floris portulacę seminisq;, dimidio acetabulo constat: hæc omnia in Cretico passo teruntur, aut in alio probato. Erasistratus in eo libro, qui περὶ δυνάμεων, id est de uiribus, inscribitur, pleraq; alia tradidit, quę ictis à vipera auxilium ferre possunt: inter quæ talia maximè laudantur. Gallinacea cerebella cum vino pota, semen satinę brassicæ tritum, & acetabuli mensura cum vino potum. Quinetiam bonum est digitum in liquidam picem intingere, deinde vinum, quo digitus fuerit elutus, bibere. Hæc sunt quæ contra viperæ ictus auxiliantur.

Viperarum morsus indicia.

Viperarum historiam exactius, vt puto, latiusque libro secundo tradidimus, quàm vt operæpretium sit hic eandem repetere, vel plura nobis supersint addenda. Quare tantùm reliquum est, vt iam de earum morsus indicijs, & remedijs disseramus. Reperiuntur itaq; in eis (vt Aetius memorię prodidit) quos vipera mas momordit, vulnera in loco bina: in his verò qui à fœmina demorsi sunt, quaterna. Primum autem ex eis excernitur sanguis, deinde sanies sanguinolenta, & oleosa. Adest tumor biliosus, feruidus, bullosus, subruber, deinde liuidus, denigratus, & proserpens. Siccitas vehemens inest ori, ardor, exolutio, & frigidi horroris insultus, aliquando & bilis vomitus, tormina, capitis grauitas, vertigo, pallor, singultus, febris, spiritus & anhelitus celer, color plumbeus, & frigidus sudor. Mors in horis septem, aut ut longissimè absit, tertia die, in his qui non seruantur, & maximè his, qui à vipera fœmina sunt icti. hæc ille. Quæ omnia Nicandro accepta referri possunt: siquidem is in theriacis ita ad Latinum sensum scribit. Hinc luctum à vipera manantem uiatores diuulgant: duos enim instar nerui acutos masculi dentes in ore suo virus eructantes, ostentant: vipera verò fœmina semper plures exerit, pernicioso suo ore insultans. Atqui in carne icti facilè latos dentes perpendas. Porrò è viperæ inflicta plaga sanies aliàs pinguedini similis, aliàs cruenta, interdum sine vllo colore conspicitur. Sed quæ vlcus ipsum caro circundat, germinans graui offert sese tumore: interdum rubens, tumq; palàm liuida cernitur: quandoq; etiam aquosum onus concipit. Frequentes preterea bullæ, ceu vatui per ignem tumores, perinde ac corpus igni sit ambustum, in cute supernè ebulliunt. illic subinde putredines circumcirca accurrunt, aliæ quidem seorsum à vulnere, aliæ circa plagam veneno non dissimilem mortem edentes. Aspera itaque noxa, vehementerque ignescens totum corpus exedit: hìc per guttur, atque collum coeuntes sonitus, agminatim strepunt: quinetiam oculorum vertigine mæret. Illicoque membris grauans imbecillitas, & lumbis anxietas venit: at in capite caliginosum onus consistit. Atqui laborans ille aliàs siti aridum guttur suum exiccat, sæpeque ex vnguibus eum frigus tenet. Hyberna autem niue exuberans grando, omnia membra degrauat. Crebrò etiam biliosos ventris sui tumores expuit, toto corpore pallens, ac humens circa membra sudor niuis iactu frigidior circunfunditur. Colorem interdum liuidi plumbi gerit, aliàs obscurum, mox floribus similis est æris. hactenus Nicander. Præstat igitur (vt Aetius author est) priusquàm cruenta prodeat vrina, allij plurimũ deuorare, & uinum meracum copiosum bibere, excitatis subinde uomitibus. Efficacissimum enim eis remedium est allij esus, ac meracior uini potio, inquit Archigenes, adeò ut si quis multum eius sustineat usus, itemque meri potum, nullo alio auxilio opus habeat. Cõuenit item maximè theriaca ex uiperis sine dilatione pota, & uulneri illico superposita. Quin & ipsa uipera excoriata, capite, &

cauda

cauda abscissis, interaneis omnibus reiectis, anguillarum modo cocta, & à demorsis deuorata, maximum ictis præsidium affert. Caput autem à uiua amputatum, diligenter per uolsellam prehensum, morsuique impositum, ea parte adhuc calente, quæ ceruicem contigit, uenenum id mirificè extrahit. Conducit & dissectam gallinam adhuc internè calentem morsui imponere, idq; alijs pariter dissectis, frequenter, & assiduè repetere. Oportet etiam scalpello per ambitum demorsum locum circuncidere, & cucurbitulas subinde admouere. A cucurbitulis foliorum fraxini succus in potu exhibendus est, & expressa a succo folia uulneri illinenda: est enim ualde efficax ad uiperarum morsus fraxinus arbor. Melissophylli item folia, & succus tum ex uino potus, tum vulneri exterius illitus, euidens auxilium confert, etiamsi iam moriatur æger. Aiunt præterea, si quis melanthij drachmas quatuor edat, non moriturum. Similiter etiam metaphroditos herba efficax est, & cancri fluuiatiles cum lacte triti, & poti, & vulneri adhibiti. Magnificè etiam prosunt ranæ coctæ, & in cibum sumptæ, & iusculum earum subinde bibitum. Præstat & nasturtium plurimum edere, uel tritum ex uino bibere. Facit autem ad id mirificè testudinis sanguis exiccatus, & cum syluestri cumino potus. Vtendum etiam omnibus communibus remedijs, supra sæpius relatis: quippe superuacaneum fuerit eadem tam sæpe repetere. Maximè uerò utendum est anchusæ radice, & heliotropio cum uino. dandus & hæmatites lapis. Auxiliantur & raphani in cibo accepti, & deinde uomitu reiecti, exhibita statim à uomitu Andromachi theriaca. Post scarificationem, & gallinarum impositionem, uulnus ex trifolij bituminosi decocto calido, diu proluendum ac fouendum est: nam si pauco id tempore fiat, demorsi peius afficiuntur. Deinde porrum & panem cum sale illini conuenit, aut allium cum aceto, aut ipsius exusti, aut fraxini cinerem, aut alium quemuis cum aceto, aut hastulæ regiæ, aut sycomori folia cum pane: aut lauri tenellis folijs, coctis & cum oleo tritis integatur locus, aut caprino stercore, priusquàm claudatur. Cæterùm, ut libro de theriaca ad Pisonem author est Galenus, non modò è uiperarum morsibus retrahitur uenenum apposito tantùm, ut Aetius inquit, uiperæ capite; sed ipsa quoque uipera tota contusa, & vulneri imposita. Contra uiperarum morsus mirificè medetur echij epotus succus, herbaque ipsa uulneri imposita, ut superius libro quarto prodidimus, illius Alcibij historiam referentes, à quo echium Alcibiadis cognomentum accepit. quandoquidem planta hæc (ut ipse Dioscorides testatur) facultatibus adeò præstãtibus insignitur, ut epota eius radix ex uino, non percussis modò à serpentibus opituletur; sed eos quoque qui antea biberint, feriri non patiatur. Commendauit etiamnum aduersus uiperarũ morsus Dioscorides sparsim in suis de medica materia libris, præter ea quæ hoc capite retulit, alia præstantissima simplicia medicamenta, partim exterius applicanda, partim bibenda, uel comedenda, quorum nonnulla hic subijciam. Vulneri igitur exterius illita conferunt, iuniperi, & fraxini folia, tritici furfures ex rutæ decocto incocta, erui farina uino macerata, scilla ex aceto feruefacta, personatæ, ebuli, & sambuci radices in uino elixatæ, sarmentitius cinis aceto subactus, aliaque complura, quæ breuitati studentes nunc silentio inuoluimus. Pota uerò prosunt cassia odorata, costum, myricæ semen, pistacia, cerui genitale exiccatum, tritum, & potum, chondrylla, anagallidis succus, ferulæ medulla, aparine, rubiæ radicis, & terrestris tribuli succus: auxiliatur etiam bryoniæ radix. Admirandos insuper præbet effectus radix illa, quam Goritienses ab auxiliari eius ui Serpentinam uocant, cuius historiam, pariterque usus rationem superius libro secundo tradidimus. Verùm præter hæc præsentaneo remedio sanat nostra quinta essentia, cochlearis mensura pluries eodem die pota: item oleum nostrum de scorpionibus, de quo etiam sæpius dictum est, ea ratione inunctum, quam superius ipsius conficiendi modum describentes retulimus. In Viperarum quoque genere ea nimirum immanis fera recenseri potest, quam AMMODITEN uocant, cuius etsi nusquam, quod extet, meminerit Dioscorides; minimè tamen silentio prætereundum est, quin hæc eiusque ueneni remedia describantur. Siquidẽ Ammoditæ, meo iudicio, in pluribus Italiæ & Illyriæ locis reperiuntur, præsertim in Goritiensi comitatu, & Iapidiæ montibus. Est enim fera hæc uiperæ omnino similis, præterquàm quòd capite sit ampliore, & maxillis latioribus, quòdque ultimo rostro superiori parte eminentiam quandam habeat, acutæ uerrucæ similem. Vnde circunforanei, qui serpentes, eorumque ueneni remedia profitentur, hanc feram vulgò appellant Aspido del corno, hoc est, Aspidum cornutum. Neque sanè ineptum illi nomen indiderunt: nanque non minori cum uelocitate interficit, quàm aspis. Scimus enim quosdam ab his inopinatè demorsos, tribus tantùm horis mortẽ occubuisse. Proinde scitè libro 13. cap. 25. de eo ita scriptum reliquit Aetius. Ammodites magnitudine quidem cubitalis est (maior enim non pingitur, neque scribitur) colore uerò arenosus, per corpus autem maculis nigris insignitus: caudam habet præduram, supernè discissam. A' quibusdam uerò Cenchrias, hoc est miliaris, ob caudæ instar milij duritiem, appellatus est. Latiores autem maxillas, quàm uipera habet, cùmque in multis, alias ei similis sit, colore magis discerni potest: uiperæ enim subflaua est. Cæterùm ab Ammodite percussos festina ut plurimùm mors sequitur. qui uerò tã breui non pereunt, his sanguis è vulnere manat, & vulnus intumescit: sed paulò pòst sanies effertur, sequiturque capitis grauitas, & animi deliquium. Qui uerò optimè dispositi sunt, & robusti, in triduo intereunt: quanquam reperti sunt, qui in septimum usque diem durarint. Celerius uerò mors aduenit his, qui à fœmina sauciantur. Auxilium porrò & ij ferunt, primùm quidem à communibus remedijs, utpote ab adfixis cucurbitulis, circunciso prius per ambitum vulneris loco, & superioribus partibus arctissimis uinculis constrictis: quin abscissa, dilatataque statim scalpello plaga. Propriè autem eis auxiliatur mentha ex aqua mulsa pota, castorium, cassia, & artemisiæ succus cum aqua. Danda etiam in potu theriace, necnon vulneri eadem illinenda. Vtendum & emplastris attractorijs, & subinde cataplasmata, quæ ad nomas siue ulcera serpentia conducunt, imponenda. Viperæ præterea similis, ut quidam tradunt, ea etiam fera fuerit, quam SEPA nominant, cuius historiam superius libro secundo retulimus. quanquam inibi Dioscorides Sepem lacertæ generi assignauit, unde & eam lacertam Chalcidicam à quibusdam uocari tradidit. Itaque cùm uaria sit apud authores Sepis historia, facilè adducor, ut credam, Sepa reperiri non modò in lacertarum; sed etiam in mortiferarum serpentium, & uiperarum genere. Quod sanè uidetur asserere Nicander in theriacis suis. Siquidem cùm inquit primò, Præterea niualis, & asper admodum mons Othrys rubentes bestias profert, cauaque uallis, & salebrosæ rupes, nemorosumque promontorium, ubi sitibundus ingreditur Seps, colore nunquam uno uisus, &c. haud dubiè ostendit serpentem, immanemque feram se repræsentare, non autem lacertam. Cùm uerò secundò ait, Sepem item corpore demisso, exiguis haud dissimilem lacertis, declinabis; nulli dubium est, quin eam descripserit, quam Chalcidicam lacertam uocant. Nicandro subscribit Dioscorides, quippe qui etsi libro secundo ea ratione Sepa statim post lacertas reddiderit, quòd lacertis corpore, & forma sit similis; attamen lib. quinto, Sepa uiperarum generi adscripsit, ubi de aceti mulsi uiribus differens, inquit. Acetum mulsum contra morsum eius uiperæ, quã sepa uocant, haustum meconium, ixiamve auxilio est. Aetius tamen eius Sepis tantùm meminit, quæ inter mortiferos serpentes, uel uiperæ genera recensetur, his uerbis. Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur: ex crasso autem in tenuem abit: recta uerò ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum: uniuersum autem corpus multis albis notis respersum. Sed aliter de Sepis forma, magnitudine, & gressu tradidit Pausanias, ut superius libro secundo suo loco adnotatum reliquimus. Cæterùm ab ea percussis (ut tradit Aetius) sanguis è vulnere manifestus excernitur, & paulò pòst sanies graueolens, tumor, & dolor segnis est: sed affectæ partes putrefactę dealbantur, & totum corpus uitiligini, quę alphos appellatur, simili colore inficitur: Pili, capillique è toto corpore defluunt, atq; intra tres aut quatuor dies icti pereunt. Porrò opem & hi sentiunt ex ijsdem rebus, quę in viperę, & cerastę, & ammoditæ morsu relatæ sunt. Exhibenda est præterea portulaca plurima in cibo, & vinum bibendum myrtites meracius. Conueniet item spongiam calido aceto imbutam, morsui imponere, & ex butyro

cum melle

Simpl. medicamenta ex Diosc.

Ammoditæ historia, & ueneficã uis.

Ammoditæ morsus signa, & curatio.

Sepis feræ cõsideratio.

Sepis morsu, signa, & remedia.

cum melle lotum illinire, aut milium cum melle, aut paleas vnà cum terra, quæ eis adhæret, exustas imponere. hæc Aetius. Ex quibus facilè conijci potest, cùm ambæ hæ ferè è viperarum sint genere, ijs tutò antidotis earum venenum superari posse, quibus vipereum frangitur, & euincitur. Sed quoniam hæc humanæ vitæ tam inimica animalia aliam admodum perniciosam feram mihi in mentem reuocarunt, quæ Græcis ideo ACONTIA appellatur, quòd iaculi, vel sagittæ modo in hominem prosiliat, cùm nihil de ea à Dioscoride memoriæ proditum sit, sciuerimq; & hanc in Italia reperiri, non alienum duxi de eius historia ac veneni curatione ea hoc loco commemorare, quæ ex probatis authoribus excerpsi. Hanc itaq; describens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, inquit. Acontias serpens, vbi se multum extenderit, ceu iaculum quoddam corporibus insiliens, sic perimit. Hæc, vt Aetius scriptis tradidit, serpens est duorum cubitorum magnitudine, figura autem crassa in tenuem abeunte, colore viridi, præsertim iuxta ventrem milium colore referat, vnde & cenchrias, hoc est miliaris, appellatur. Aiunt hanc fortiorem fieri, cùm milium floret. Porrò vbi se ad lædendum parat, extendit seipsam, ac veluti iaculum vibratum corporibus inuoluat, atque hoc modo verberat. Ab huius morsu omnia, quæ de vipera dicta sunt, sequuntur accidentia, atque etiam grauiora, adeò vt etiam putrefactiones, & carnium defluxus consequantur, ac grauior item mors succedat. Cæterùm remedia similiter eadem, quæ ad viperæ morsum his conducunt. Est qui referat inter recentiores non obscurus author, quòd cùm pastor quidam misellus, sub cuiusdam arboris vmbra æstate media quietem somnumq; caperet, cuius socij non procul oues pascebant, ab Acontia, quæ in arborem ascenderat, ita percussus fuit in sinistram mammillam, vt illico perierit. At socij audito percussionis sonitu, viso serpente, quem nouerant, super defuncti pectus, relicto grege in propinquum rus, pauore territi, aufugerunt. Reperitur hoc sæuissimi serpentis genus, vt quidam mihi retulerunt, in quibusdam Calabriæ, & Siciliæ locis, vbi ipsum incolæ à sagitta Saettone vernaculo nomine appellant.

Aconitæ historia, morsus notæ, & cura.

Κεχυτάλη, καὶ ἀμφισβαινα. CAECILIA, ET AMPHISBAENA. CAP. XLVIII.

CONsimilia suprà dictis in vipera eueniunt ijs, qui à cæcilia nomine, & amphisbæna demorsi sunt, eademq; fere auxiliantur, quare hoc venenum priuatam descriptionem sortitum nõ est, neq; visum est dignum, quod alio genere comprehendatur. De iis autem mentionem hoc loco fecimus, quoniam ferè remediis ad viperas scriptis, percussi ab eis adiuuari soleant.

Amphisbænæ, & cæciliæ consider.

NOn desunt, qui scripserint, Amphisbænam præter naturæ institutum duobus cum capitibus gigni, quæ vtranque serpentis extremitatem occupent: fieriq; ob id putent, vt fera in vtranq; partem repat. Quod tamen fabulosum censemus: nam & hydram poetæ, septem capitibus constare fabulantur: id quod nihilominus falsum est. Veruntamen non negauerim ego id monstrosè, & præter naturæ intentionem euenire non posse in omni serpentium ouiparorum genere, quemadmodum & volatilium. Siquidem pluries compertum est, ex vno tantùm ouo duobus vitellis referto, nasci pullum modò habentem quatuor alis, modò totidem crura, totidemq; pedes: atq; etiam lacertæ visæ sunt aliquando bicipites. Sed hæc non vtiq; statuunt, haberi aliquod serpentium genus natura biceps. Hoc scitissimè, & apertissimè confirmat Aristoteles libro, & c. 3. de generatione anim. sic inquiens. Monstra rarò admodum fiunt in ijs, quæ singulos pariunt, sed crebrius in ijs quorum partus est numerosus, & præcipuè in auium genere, potissimumq; in gallinis. Iis enim partus numerosus, non modò quòd sæpe pariant, vt columbæ: verùm etiam quòd multos simul conceptus intra se contineant, & temporibus omnibus coeant. Hinc gemina etiam pariunt plura: cohærent enim conceptus, quoniam in propinquo alter alteri est, quomodo interdum fructus arborum complures. Quòd si vitella distinguuntur membrana, gemini pulli discreti sine vlla superuacua parte generantur. Sed si vitella continuantur, nec ulla interiecta membrana disterminantur, pulli ex ijs monstrifici prodeunt, corpore, & capite vno, cruribus quaternis, alis totidem. quoniam superiora ex albumine generantur, & prius: (vitellum enim cibo ijs est) pars autem inferior postea instituitur. quanquã cibus idem, indiscretusq; suppeditatur. Iam serpens etiam biceps eiusdem est, videlicet eadem de causa: nam id quoq; genus oua parit, & multa numero. hæc Aristoteles. Quæ sanè mihi facilè persuadent, vt credam, omnino falsum esse, quòd Amphisbæna ex sui generis natura biceps perpetuò nascatur. Verùm quandoquidem hoc serpentis genus terrestrium lumbricorum modo vtrisq; extremitatibus, capite scilicet, & cauda, acuminatis gignitur, adeò ut difficillimè possit caput à cauda discerni, existimauere quidam hanc feram duobus constare capitibus. Proinde Aetius lib. 13. c. 27. scribit, Scytalam (hanc alij Cæciliam interpretantur) & Amphisbænam animalia esse inter se similia. Non enim, inquit, ex crassis in caudam tenuem abeunt, sed æqualis crassitudinis in uniuersum existunt, ut neq; cognoscant uidentes ea, iuxta utram partem caput aut cauda sint sita. Quod equidem tum in terrenis & alui tineis, tum in erucis quibusdam, tum etiam in hirudinibus conspicitur. Differt autem, ut idem tradit, amphisbæna à scytala, quòd illa ex utraque parte progrediatur, unde à Græcis illi nomen inditum est. Galenus porrò libro de theriaca ad Pisonem, Amphisbænam bicipitem esse existimat (si tamen liber is adscriptitius non est) ut hæc verba, quæ in eo leguntur, apertè ostendunt. Amphisbæna (est autem animal biceps, quemadmodum sanè & nauigia utrinque proram habentia, cui natura ex superfluo substantiæ bina capita est largita) hoc inquam animal, aiunt, si mulier grauida supergressa fuerit, malè abortum facit. hæc ille. Cæterùm, vt ipse Aetius scriptum reliquit, ab utraq; demorsis contingit morsum obscurum esse, ac uix apparere, ueluti sunt muscarum ictus. quapropter etiamsi mordeant, non enecant tamen, sed inflammationem excitant, ut apum & uesparum stimulus. Quare transferantur ad hos quoq;, quæ de illis sunt relata, uerùm facultate intensiore. Ex his etiam Aetij uerbis conijci potest, cum horum animalium ictus admodum tenuis, & obscurus sit, Amphisbænæ caput inesse terrenis uermibus, uel alui tineis persimile, ac proinde adeò etiam caudæ æmulum, ut alterum ab altera non nisi difficilè discerni possit. Cæciliam autem Hetrusci uulgò appellant Lucignola. Amphisbænæ corium, authore Nicandro, oleastri baculo circumuestitum, si manibus frigore torpentibus tractetur, calorem statim adfert, articulorumque nexus dissoluit.

Amphisbæna biceps nõ est.

Vtriusq; morsus signa, & ratio.

Δρύινος. DRYINVS. CAP. XLIX.

ADryino morsis pustulæ, molestique dolores incidunt, præsertim quà dilutæ saniei emissarium subest: quinetiam erosio, torminaque consequuntur. Ab eo ictis conuenit aristolochia uino pota, trifolium herba, radix hastulæ regiæ similiter assumpta, & fructus ex omni glandiferarum arborum genere: & tusæ ilicis radices, & illitæ parti ictæ auxiliantur.

Dryini hist. & eius ictus notæ ex Nican.

DRyinus, vt in theriacis testatum reliquit Nicander, in quercubus latebras parat, aut alicubi in concauis fagis, in montibus uersatur. Appellant enim alio nomine etiam hydrum, sed & alij chelydrum, qui relictis bryis, palude, suæque naturæ idoneo lacu uenatu intercipit in pratis moluridas, & ranas. Hic si à myope musca illa quæuis animantia prouocan-

prouocante, petatur, insuetum illum impetum suscipiens, cum concauæ quercus robur celeri saltu subit, structo sibi in imo cespite cubili. Candet tergo, caput illi æquale, adeoque hydro simile: grauis autem fœtor à corpore eius euaporat. Quemadmodum quando incurua, necnon abrasa corij præsegmina sub teretibus ferramentis circa humentes equorum exuuias, & pelles bument. Si quempiam is vel in talum, uel pedis plantam percusserit, à corpore icti hominis difficilis odor sparsus fertur, atque circa ictum niger in acutum surgit tumor, mentemq; mœrentis angor, & & tristitia, quibus detinetur, obscurant. Species nimio dolore conflaccescit, & perit: cutis cum corpore admodum malè olet, adeò ipsum atrum uenenum semper depascens consumit, quin & caligo lumina eius obfuscans, occultansque, malè affectum perdit. Alij à dryino icti caprarum instar seu ouium balant, ac omnino difficiles redduntur, impendioq; cruciantur. Vrina eis decutitur, & pallescit. Ipsi verò dormitantes stertunt, frequentibus singultibus correpti, aliàs per collum vomitum felli similem, aliàs cruentum eructantes, ipsumq; malum acrem sitim generat: postremò laborantibus membris tremorem effundit. hæc Nicander. Cæterùm Dryini nomen huic feræ mortiferæ inditum est, quòd in quercuum cauernis, quæ prope radices sunt, stabuletur. Græcis enim quercus δρῦς dicitur. Proinde Galenus libro de theriaca ad Pisonem, de dryino ita scribit. Dryinus serpens sic nominatus, quòd in radicibus quercuum uiuat, tam malignus ad perdendum proditur, ut eius, qui supergreditur imprudens, cutis à pedibus excorietur, tota crura admodum intumescant, & quod magis mirificum est, manus quoque ipsæ curantium eodem modo periclitentur. Si autem quis aggrediatur eum perimere, olfactu adeò mulctari aiunt, vt quemlibet gratum odorem prauum esse existimet, nec alterius præterea rei queat sentire. hactenus Galenus. Dryino, ut Aetius inquit, abundat Hellespontus. Is latibula in quercuum radicibus habet, atque adeò fœtidus est, ut etiamsi quis eum non videat, fœtore loci cognoscatur. Est autem cubitorum duorum longitudine, obesus, ac asperrimis squamis circa vniuersum corpus munitus. Porrò qui ab eo percutiuntur, his tumor insurgit nigricans, dolor vehemens, nomæ, dilirium corporis siccitas, singultus, biliosus vomitus, aut omnino simplex, vrinæ suppressio, tremor, interceptio vocis, stupor, scissura, & mortificatio percussorum locorum: plurimi etiam intereunt. Porrò & hi quoque ex ijs, quæ in uiperæ morsus dicta sunt, opem sentiunt: itemque ex communibus remedijs iuxta consequentium accessionum proportionem adhibitis.

Ex Galeno.

Dryini descriptio, & morsus curatio.

Αἱμόρροος, καὶ διψάς. HAEMORRHOVS, ET DIPSAS. CAP. L.

AB hæmorrhoo ictis uehementes cruciatus accidunt, qui angusta, contractaque corpora ex continuo dolore reddunt. Ex plaga copiosus sudor effluit, & quacunque parte corporis cicatrix ulla fuerit, ea sanguine manat. Excrementa per aluum cruenta eiiciuntur, profluensque sanguis in globo coit. A pulmone sanguinem extussiunt, & in uomitiones effusi sine remedio commoriũtur, Quos uerò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque usque eò pertinax, ut satiari non possit, ac sine ulla intercapedine excruciet: & si potum pleno ore affatim trahant, illico in eandem sitim relabuntur: proinde toto habitu similes sunt iis, qui antea potus nihil hauserint. quare propter continuam sitim, & prester, & causon, aut dipsas appellatur. Hemorrhoi, dipsadisque morsus uelut immedicabiles à plerisque maiorum deplorati relinquebantur. quare si peculiaribus contra dipsadem remediis egeamus, communia experiri operæpretium erit. Protinus autem scarificatione uti, ustionem facere, & si locus patiatur, extremorum amputatione opus erit: consequenter quàm acerrima cataplasmata admouere, de quibus sæpenumero diximus. Nec me fugit, acres cibos, maximè à salsamentis, utiles esse. Meracæ potiones, & lauacra prosunt, quæ subinde interiecto breui spatio assumenda sunt, priusquàm morbi genus emerserit. quo semel erumpente opem ferre non potest ulla medici opera. In ictu hæmorrhoi eadem prosunt. Insuper quę in commune opitulantur, ut scarificationes, ustiones, acres cibi, meraci potus, & quæ nunc in dipsade definiuimus. Quinetiam decocta uitis folia, & cum melle trita.

HAemorrhous, & Hæmorrhois, authore Galeno in libro de theriaca ad Pisonem, suis ipsorum nominibus similem hominibus perniciem inferunt. quippe percussi, sanguine per os, & nares, totoq; corpore effuso, intereunt. Hic (vt in theriacis cecinit Nicander) petrosas rimas assiduò incolit, asperum, supinum, & modicè pendentem lectum illic sumens, ubi tractum suum habeat, deinde pabulo satur fiat. Longitudo eius pedis uestigio æqualis: cæterùm quod ad latitudinem attinet, à capite adusque caudam totus & subtilis, & minutus est. Aliàs colore igneo, aliàs rursum candens. Collo satis constricto est, gracilis cauda necessariò in arctum contracta, extenta est angustè, & tenuiter. Supra eius frigidos, & niuales oculos, duo cornua fronti sunt infusa: alborę luminum suorum, locustis uel syluestribus apibus par. Insuper horribile, & asperum ei caput horret, obliquè modico corpore suo instar cerastæ claudicans. Ex medio etiam dorso paruum nauigium semper appellit, ad terram ventrem suum atterens: squamis verò & itinere parum substrepit, perinde ac arundinis copiam transeat. Post ictum statim decolor species accurrit, nigra nimirum, corque ipsum dolore circumangitur: uenter aqua refertus effluit. Quin & prima nocte sanguis cùm ex naribus, tum collo, & auribus salit, recens bilioso ueneno coinquinatus: lotium item rubens accurrit. queq; in corpore sunt vulnera, & plagæ, hæmorrhoi rumpuntur aperiunturq;: cutes enim fuligine contrahuntur. Caueas itaq; in primis, ne in te fęmina hæmorrhois virus suum iaculetur. Nam si cui morsum illa inflixerit, ei gingiuæ simul ignescunt, penitusq; & unguibus sanguis cum impetu procurrit. Dentes etiam ex ea cæde graueolentes, seu humentes molunt. hæc ex Nicandro. Cui subscribit Aetius, sic inquiens. Animalia hęc (hęmorrhoum, & hæmorrhoida intellige) colore quidem sunt arenoso, magnitudine autem tres palmos æquant, & in tenuem caudam angusta figura paulatim desinunt. Sunt autem igneo oculorum fulgore, rectaq;, & tardè proreptant. Per corpus verò multis notis albis, & nigris variegata sunt, & asperioribus squamis obsita: quapropter dum serpunt, sonus auditur. Et fęmina quidem ventri incumbens, per terram reptat, & gressum infernè circa caudam firmat: mas verò circa ventrem ingressu nititur, & collum serpendo extendit. Consequitur horum morsum color icti loci cruentus, coloris tetri, & nigricans: ex quo nihil in initio effluit, pręterquàm paucum quidpiam aquosum. Ventriculus dolore tentatur, adestq; spirandi difficultas. Deinde sanguis ex naribus profluit, & ex ipsius morsu foraminibus: & siqua in corpus obducta iandiu sit cicatrix, ea rumpitur, & sanguinem profundit, atque hæc quidem in maris Hęmorrhoi morsu contingunt. A fœminæ verò Hæmorrhoidis morsu ad hęc & anguli oculorum, dentium gingiuæ, & vnguium radices sanguine manant, & vt simpliciter dicam, per omne corpus sanguinem efferri contingit. Dentes præterea excidunt, & gingiuę putrescunt. Horum porrò curam facere oportet, primùm quidem sanguinis eruptioni obluctando ac resistendo ijs medicamentis, quæ aptè sanguinem sistere possunt. deinde cataplasmata plagæ imponendo ex folijs vitis coctis tritis cum melle, & portulacæ folijs cum polenta. Antea verò quàm cruenta prodeat vrina, alij multum

Hęmorrhoi perniciosus ictus, & hist.

Hæmorrhoi morsus notæ, & curatio.

multum deuorent, multumq; vini diluti bibant, & ad vomitum cogantur. deinde confestim theriace exhibeatur, & postea pisces multos, allijs tritis cum oleo tinctos edant. Sumant item in cibo panem, & vuam passam dulcem, & deinde vino diluto largè hausto vomant. Plaga verò aqua frigida proluatur: vesica autem spongijs calidis foueatur. Sed iam de Dipsade disseramus, quæ sic à Græcis dicta est, quod continuam, & inextinguibilem sitim excitet. Huius mentionem fecit Galenus lib. 11. simp. med. vbi eiusmodi feras in Lybia, non in Italia reperiri scribit: quod hęc regio humida sit, illa verò siccissima. Hoc autem à Marsis, qui Romæ viperas venabantur, accepisse ait: quibus tamen non in omnibus fidem adhibendam esse existimat. Quare longè minus nos ijs circunforaneis fidem præstare debemus, qui Marsos hosce imitati, diui Pauli generi se adscribunt, seq; inde ortum duxisse prędicant. Nam si Galeni ętate hi mendacissimi nebulones vniuerso orbi imponebant, veri quidem simillimum est, eos qui hodie per Italiam vagantur, longè magis decipere posse, quàm fecerint Marsi illi antiqui. quippe non dubitandum, quin eorum astus a Galeni seculo in hunc vsq; diem protractus, maximum susceperit incrementum, quod constet mortalium ingenia tam in bonum, quàm in malum procliuia, ætate magis acui. Meminit etiam Dipsadis Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic scribens. A dipsade commorsi causo febri malè conficiuntur. nam & multa siti, & æstu vehementi vexati, interdum & dirupti, diem obeunt. His Galeni verbis subscribit Aetius lib. 13. vbi sic inquit. Dipsas, quæ a quibusdam causus appellatur, viperæ est species, quæ magis in maritimis locis reperitur, quàm alibi, magnitudine cubitali, ex crassa in tenuem desinens: notas autem habet per omne corpus fuluas, & nigras: caput verò angustius. Sequitur autem ab ea demorsos, præter ea quæ de vipera dicta sunt, & sitis intolerabilis planè, adeò vt etiamsi multus potus eis adhibeatur, sitis non sedetur: & tamen neq; per vrinas, neque per vomitum, neq; per sudores quicquam excernitur. Duobus igitur pereunt modis, aut ob multam sitim exusti, si potum non sumant: aut ob multam potus repletionem distentus rumpitur venter, vel infernè circa inguina, vel circa imum ventrem, vt in aqua inter cutem sæpius euenit. Cæterùm & his, ceu a vipera demorsis, auxiliamur: propriè autem in his potiones magis vrinam cientes exhibeantur. Aluus item per infusum eluatur, & oleo cum decoctis exhibito, ad vomitum cogendi sunt malè affecti. Ad plagæ verò locum, post exuctionem, circuncisionem circunquaque scalpello factam, cucurbitularum affixionem, & dissectas gallinas admotas, calx viua cum oleo imponitur, & emplastra attractoria, & theriaca illinuntur. Porrò Dipsadis priuatim meminit Aelianus lib. 9. de hist. anim. sic inquiens. Dipsas, cuius vim, & naturam eius, nomen nobis declarat, inferior quidem est magnitudine, quàm vipera, sed tamen in occidendo quàm celerrimè superior. Cuius morsu confixi, etsi assiduam potionem hauriant; ad sitim tamen continuò exardescunt, & ad bibendum eatenus inflammantur, quoad celerrimè rumpantur. Eam Sostratus cùm albam esse ait, tum duas in cauda lineas nigras habere. Et sicut audio, vario, multiplicią; nomine nuncupatur: quidam presterem vocant, alij causonem, alij anombaten, a quibusdam melanurus appellari fertur. Cùm in Aphrica, tum magis in Arabia nascitur. hęc Aelianus. Ex quibus verbis manifestè deprehenditur error Leoniceni uiri alioquin eruditissimi, qui Dipsadem putauit corporis forma nullis notis a uipera diuersam esse. Nec equidem scio, qua ratione, uel authoritate nixus, in hanc opinionem uenerit, in eaq; perstiterit.

Dipsadis historia, morsus, signa, & cura.

Leoniceni error.

ὕδρος. NATRIX. CAP. LI.

AB Natrice demorsis vlcus dilatatur, & liuidum, ac ingens euadit. Sanies ex eo multa, & atra, & malè olens, non secus atq; ijs quæ serpunt vlceribus, expuitur. Si ergo morsum natrix adegit, prodest origanum tritum, & aqua subactum: lixiuia cum oleo indita, aut aristolochiæ cortex, aut querna radix minutim contrita, & hordei farina cum aqua, & melle colliquata. Bibuntur etiam binæ aristolochiæ drachmæ in potione poscæ cyathis duobus, deinceps marrubij succus, vel decoctum alterius cum vino. fauus recens datur in aceto.

HYdrus anguis in aquis plerunque degit, a quibus nomen sibi uendicauit. Sunt & qui Natricem, quòd aquis innatet, uocent. Hic si relictis aquis, terras inhabitet, longè nocentior euadit, uocaturq; tunc chersydrus. Differt tamen is a dryino, qui (ut superius diximus) Nicandro hydrus etiam appellatur. Siquidem ipse de Hydro, cuius nunc historiam, morsus discrimina, & remedia prosequimur, disseruit sub Chersydri nomine in theriacis, sic carmine in prosam uerso scribens. Age itaq; chersydri, qui aspidi conformis est, figuram æqualem recita. Sed plagam eius malefica, & pessima sanè signa sequuntur. Tota cutis circa carnem arida, & abominabilis expassa ab internis partibus, humentem ictum satis certò indicat, putredine fathiscens. Quinetiam dolores immensi ignescentes, hominem tandem interimunt. mox etiam per membra pustulæ finguntur, aliæ ex alia parte inuicem turbantes ęgrum. Atqui chersydrus iam antea in uuido, seu parum aquæ habenti lacu, irreconciliabilem ranis iram adfert. Enimuero ubi sole aqua exiccata fuerit, adeoque ariditas in fundo extiterit lacus, tum hic serpens in terra sese continet, & squallidus, & deformis in sole tetrum corpus suum refocillans: in semitis autem, lingua sua afflando sitibundus sulcos exedit. hæc ille. Chersydri quoq; meminit Aetius lib. 13. cap. 35. his uerbis. Serpens hic chersydri appellationem inde habet, quòd in principio quidem in aquosis degit locis, & hydrus appellatur ab ipsis aquis, hoc est natrix. postea uerò siccos incolit locos, & ex compositione locorum, chersydri, idest natricis terrestris, nomen inuenit. In humectis quidem locis, ex humido uictu exsatiatus, non purum uenenum habet: cùm autem terrestris fit, nocentius id acquirit. Cęterùm forma, paruam terrestrem aspidem refert, præterquàm quòd ceruicem non ita latam habet: hoc enim insigne solum aspides præ his habent. Qui igitur ab hoc morsi sunt, eis communiter eadem accidunt, quæ in aliorum serpentium morsu, ueluti est tumor, continuus dolor ardens, liuidus locus, & fęculentus, uertigo oculorum, exolutio, uomitus biliosus, ac fœtidus. Propriè autem motus totius corporis inordinatus, ut & per uentrem quædam inordinatè ferantur: mors autem intra tres dies. Porrò ex communibus remedijs etiam hi opem ferunt, & ex theriacis antidotis. Priuatim uerò coni cupressi drachmam unam, & myrti baccarum itidem unam, terito, & cum melle rosaceo, aut uino mulso in potu exhibeto. Iuxta uerò affectum locum calcem uiuam, & similia, cum oleo imponito.

Hydri, siue natricis hist.

Chersydri natura, morsus, & curatio.

Κέγχρος. CENCHRVS. CAP. LII.

CEnchri morsum, qui viperino ictui similis est, putridum vlcus sequitur. carnes antea, vt in aqua inter cutem, prætumidæ defluunt. lethargo corripiuntur, & veterno pressi somnos captant. Erasistratus eos iecinore, intestino ieiuno, coloq; conflictari author est. quippe dissectis ipsis, omnes ferè partes corruptæ reperiuntur. Morsis à cenchro auxiliatur lactucæ fructus cum lini semine illitus, & satureia trita, & syluestris ruta, & serpyllum, cum duabus hastulæ regię drachmis, & tribus vini cyathis, aut aristolochiæ radix, item cardamomum, & gentiana.

Quanuis Aetius appellauit Cenchrum ammoditen, & acontiam cenchriten; non tamen propterea censendum est Cenchrum, de quo hic disserit Dioscorides, ammoditen, aut acontiam esse: quòd hic nullam cum illis habeat cognationem, nec similitudinem. Ea autem de causa Cenchrus dictus est, quòd maculis perquàm minimis (vt Lucanus est author) milij magnitudine, & colore, vniuersum eius corpus respersum appareat. Auicenna cenchrum famosum appellat.

Cenchri consideratio.

Κεράστης. **CERASTES. CAP. LIII.**

A Ceraste percussis locus attollitur, cum duritia pustulosus. è plaga sanies profluit, modò atra, modò pallidior: sed toto concretu uaricosus intumescit: genitale intenditur, mens labat, & oculorum caligo exoritur: denique rigore neruorum distenti commoriuntur. Si cerastes percusserit, cita partis amputatio suffragatur. quare sine mora ictam partem amputare, aut scalpro confestim circuncidere, & iis similia prosequi oportet. Vrentia insuper reliquiis admouenda: siquidem uirus hoc ueneno basilisci simile est.

Cerastæ, quorundam probatissimorum authorum testimonio, in Aphrica duobus in capite cornibus cochlearum instar oriuntur, à quibus cerastæ, hoc est cornuti, nomen inuenerunt. Horum morsus lethalis ferè semper fuerit, nisi (vt Dioscorides inquit) demorsum membrum statim à reliquo corpore abscindatur, amputeturque, aut saltem illico omnis caro, quæ demorsum ambit locum, circuncidatur. Immanis hæc fera (vt refert Aetius) cubitalis est longitudinis, longissima duorum est cubitorum, corpore verò arenosa, & iuxta caudam desquamata. Eminentias habet in capite duas, cornuum similitudine: partes verò circa uentrem ex ordine squamis obsitæ sunt. quapropter in serpendo sonum sibilo similem edit: per obliquum autem, non rectà proreptat. Cæterùm percussis ab ea, eleuatio ac tumor plagæ capitis claui similitudine insurgit, & sanies profluit vini colore, aut nigricans, & maximè per ambitum, uelut in cruentatis ac sugillatis aliàs fieri consueuit: Reliqua item, quæ in viperæ morsu dicta sunt, etiam his succedunt, cum intensione vehementiori. Vt plurimùm verò usque ad nonum diem supersunt. Remedia autem eadem, quæ morsis à uipera conferunt. hæc Aetius.

Cerastæ morsus exitialis, & auxilia.

Ἀσπίς. **ASPIS. CAP. LIIII.**

AB Aspide ictis uulnus exiguum prorsus, quasi ab adacta acu citra tumorem conspicitur: sanguis exiguus ille quidem, sed ater distillat: caligo uelox oculos obnubit: labor in totum corpus multiplex, omnino leuis, & non sine uoluptate consequitur. Ideo Nicander perpulchrè cecinit. At uir perit absque labore, uirens, atque discolor. mediocris stomachi dolor afficit: frons perpetuò reuellitur: genæ contremiscunt, quasi sine sensu in somno uacillent. hos mors tollit, ad diei trientem non dilata. Cæterùm iis, qui ab aspide feriuntur, quæ de ceraste scripta sunt, auxilia dari debent. Nam uenenum hoc quemadmodum basilisci, aut sanguis bubulus, celerrimè in arteriis sanguinem cogit.

Reperio apud eos authores, qui animalium historias tradunt, tria Aspidum genera constitui, & vnumquodque, vbi hominem morsu comprehenderit, celerrimè mortem inferre: quippe tanta est earum veneni vis in hominum necem, vt rarissimè seruentur, qui ab eis percussi fuerint. De his scribens Galenus libro de theriaca ad Pisonem, sic inquit. Inter aspides nominata ptyas collum exporrigens, & spatij metita longitudinem, periude ac si tunc rationalis fera facta esset, venenum solerter corporibus inspuit. Harum itaque ferarum una (siquidem tria sunt Aspidum genera, ptyas dicta, chersæa, & chelidonia) reginam ferunt Cleopatram, cùm uellet custodes latere, statim, & citra suspicionem mortem sibi consciuisse. Hæc ille, qui subinde pluribus historiam enarrauit tam inuicti animi huiusce moribundæ reginæ. Cæterùm chelidoniam vocatam, id nominis sibi comparasse volunt, quòd hirundinum modo dorso nigricet, & candicet aluo. quemadmodum & ptyas altera dicitur, quòd in hominem expuat. chersæa verò ita dicta est, quòd in mediterraneis semper degat. Harum omnium meminit Aetius libro 13. cap. 20. sic inquiens. Aspidum apud ferarum scriptores tres species reperiuntur. quędam enim ex eis terrestres appellantur: quędam verò chelidonię, quę circa fluuiorum ripas, pręsertim Nili, latibula habent: aliæ verò ptyades nominantur. Terrestres quidem igitur maiores sunt, & quandoq; vsq; ad quinq; cubitorum longitudinem reperiuntur. Maximæ verò ptyades, cinereo sunt colore, viridiq;, & ad auri colorem inclinante. Terrestres verò vt plurimùm & ipsę cinerei sunt coloris, quanquam & subuirides reperiantur. Cæterùm accessiones, & signa communia sunt in his, quos aspides momorderunt. Vulnera enim in demorso loco, veluti ab acu puncta inueniuntur: bina quidem ex maris morsu, ex fœmellæ verò quatuor citra magnum dolorem, a quibus nihil effluit, nisi violentum animal sit, quod morsum infixit. Consequitur autē stupor, pallor, frontis refrigeratio, assidui hiatus, palpebrarum nictationes, colli inclinatio, capitis grauitas, segnities, & collapsio in somnum profundum, ad finem verò & conuulsio. Mors autem in tribus ad summum horis ex terrestris morsu sequitur: in chelidonię verò ictu presentissima adest. Porrò his, qui a ptyade conspuuntur, caligo oculorum succedit, & cordis dolor, faciei tumor, ac auditus corruptio: tardius autem mors consequitur. Auxiliū autem ab aspide morsi ferunt, & presertim quo ptyas momordit, ex acerrimi aceti potu: dandum autem est, quousque aceti qualitatem circa dextram pręcordiorum partem percepent. hepar enim in morsis ab aspide primum aiunt sensu priuari. Cæterùm ad prænotionem, an victurus sit percussus, centaurium cum vino tritum bibendum prębent: siquidem enim euomet pharmacum, morietur; si non, viuet. Quo verò veneni in corpus distributi uis probè euomatur, allia trita cum zytho exhibenda sunt, donec nauseabundus reddatur malè affectus. aut opopanax cum vino diluto detur, & confestim euocet. Numius autem inquit. Origanum viridem, aut aridam pro ægri viribus cum vino dato. Post vomitum antidotis theriacis vtendum, & communibus remedijs prædictis. Vtiliter autem ad plagam imponuntur post cucurbitarum adhibitionem, & scarificationem, centaurium cum myrrha, & modico opio. Rumex autem si cataplasmatis modo imponatur, nihil læditur. Preter opinionem uerò auxiliatur theriace tum plagæ imposita, tum pota. Prosunt autem & assiduæ excitationes cum euulsionibus, et plagis, & uniuersi corporis potus, & aqua marina calida pro fomento aspersa hactenus de aspidibus Aetius. Efficacissimum porrò, & omnium, quantum equidem expertus sum, præstantissimum antidotum contra uenenosum ictum aspidum, quas surdas dicunt, quæ in Italia pluribus in locis reperiuntur, est nostra quinta essentia, ex aqua uitæ & antidoto nostro confecta. Quippe cùm tenuium admodum sit partium, ictu oculi in uniuersum corpus diffunditur, venas, & arterias confestim permeans. Vnde prohibet, ne sanguis & spiritus in vasis refrigerati cogantur: atque aucto calore innato, veneni vim arcet potentissimè, idq; superat citissimè.

Aspidis perniciosus ictus, & genera.

Aspidum historia, ictus notę, & cura.

Βασιλίσκος.

Βασιλίσκος. BASILISCVS. CAP. LV.

ERasistratus in libro, quem de medicaminibus, & uenenis condidit, de uocato basilisco scitè ita refert. Cùm basiliscus momorderit, uulnus ad auri colorem efflauescit. Itaque in plurimis, quæ virus eiaculantur, comites notæ ita se habent. Ad basilisci morsum, ut idem Erasistratus author est, auxiliatur castorii drachma in uino pota: item papaueris succus. Ictuum remedia ita se habent.

Basilisci varia historia.

MVltiplex variaque est apud ferarum scriptores Basilisci historia, quem Latini Regulum vocant. Sunt enim qui scribant tantæ perniciei animal esse Basiliscum, vt solo oculorum intuitu, alij sibilo tantùm, alij halitu, alij verò morsu, homines statim interimat. Nec desunt qui vulgi opinionem secuti, ex antiqui galli ouo hanc sæuissimam feram nasci putant. Ex hac itaque historiæ varietate, ac inconstantia facilè adducor, ut credam, plerosque historiam basilisci, ut fabularem, descripsisse. Id quod etiam probè Dioscorides sensisse, atque adeò nostro iudicio adstipulari videtur. Siquidem is ne cum alijs accusaretur, Erasistratum citauit, authoremque historiæ huius fecit. Basilisci meminit Galenus libro de theriaca ad Pisonem (si tamen liber ille inter legitimos censetur) vbi sic inquit. Basiliscus bellua subflaua, & triplici frontis apice muricata, tantummodo conspectus, & quando sibilat auditus, videntes se, & audientes necat: atque si quod alius animal illum etiam mortuum attingit, statim moritur. Hinc aiunt omne aliud reptilium genus cauere, ne basilisco vicinum habitet. Libro verò 10. cap. primo de simplicium medicamentorum facultatibus, idem contra Xenocratem scribens, non omnino Basilisci historiam comprobare videtur, sic inquiens. Nam bestiam seu feram regiam, quam uocant βασιλικὸν θηρίον, ne videre quidem mihi vnquam contigit: & si vera sunt, quæ de illa referunt, periculosum et est uel propè accedere ad hoc animal. Aelianus præterea Basiliscum tanta veneni acuitate et immanitate pollere ait, ut quamuis magnitudine dodrantalem non excedat mensuram; serpentes tamen omnes etiam ingentes suo duntaxat halitu extinguat, adeò vt virga quoque è longinquo contactus, illico tangentem conficiat. Huius item horrendissimæ feræ historiam tradidit Plin. lib. 8. c. 21. vbi ita scriptum reliquit. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris, vt plerique existimauere, Nili caput, ut argumenta, quæ diximus, persuadent. Iuxta hunc fera appellatur Catoblepas, modica alioquin, cęterisque membris iners, caput tantùm prægraue ægrè ferens: id deiectum semper in terram. Aliàs internecio humani generis, omnibus, qui oculos eius videre, confestim expirantibus. Eadem & Basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat prouincia, duodecim non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate insigni. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici, nec vt reliquæ, corpus impellit, sed celsus & erectus in medio incedens. Necat frutices non contactos modò, verùm & afflatos: exurit herbas, rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui non equitem modò, sed equum quoque absumptum. Huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelarum virus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. Necant illæ simul odore, moriunturq; & naturæ pugnam conficiunt: Hæc de basilisco Plinius. Quem tamen plura cùm alijs fabulosa narrasse putamus. Nam si tantùm oculorum intuitu, sibilo, aut halitu hominem interficit, non equidem uideo, quomodo factum sit, ut ij qui ipsum viderunt, eiusque faciem adnotarunt, ex quorum postea relatione huius ferè historiam pleriq; descripserunt, incolumes euaserint; præsertim cùm tam paruum sit animal, ut nisi è propinquo loco conspici possit. Atque adeò hinc mihi impossibile videtur, quin ipse aspicientes non viderit, cùm (vt Plinius refert) non multiplici flexu incedat, vt reliquæ feræ, sed celsus, & erectus: vel quòd ex infecto circunstante aere, qui viderunt non perierint. Cæterùm cùm Erasistratus his fabulis nullam fortasse fidem adhiberet, certoq; sciret Basiliscum morsu tantùm, ut aliæ feræ, homines interimere, eius duntaxat morsus curationem instituit. Verùm quandoquidem huiusce veneni uis adeò vehemens, & immanis existit, vt expugnari non possit, non est cur plura hìc referam, quàm ex Erasistrato memoriæ prodidit Dioscorides. Quem ducem & authorem secuti, vt ipse suis de medica materia libris hoc sexto finem imposuit; ita nos nostris in eos commentarijs, quos ad nostram communemq; rei medicæ studiosorum vtilitatem conscripsimus, iam extremam manum imponemus. Non obliti immensas gratias agere DEO optimo maximo, cui & omnia accepta referimus, & honorem ac gloriam tribuimus sempiternam.

Catoblepas.

Plura fabulosa in Basilisci historia.

LIBRI SEXTI, ET VLTIMI FINIS.

Martini Cutheni Pragensis.

Cedant Hesperidum, cedant & Adonidis horti,
Hactenus, & quotquot barbara Memphis habet.
Vnicus hic cunctis multò est præstantior hortis,
Quem pia Matthioli cura, laborque dedit,
Illic non cui uis transcendere septa licebat,
Omnibus hìc aditus, & loca cuncta patent:
Illorum vanas abiit decor omnis in auras,
Huius at æternum gratia uiua manet.
Tot plantis, herbisq; suum reddendo nitorem,
Autor naturæ contulit artis opus.
Huic igitur meritò, debes Hetruria, quantum
Ipsa Dioscoridi Græcia docta suo.

DE RATIONE
DISTILLANDI AQVAS
EX OMNIBVS
PLANTIS:

Et quomodo genuini odores in ipſis
Aquis conſeruari poſsint.

DE RATIONE DISTILLANDI
AQVAS EX OMNIBVS PLANTIS,
& quomodo genuini odores in ipsis aquis conseruari possint.

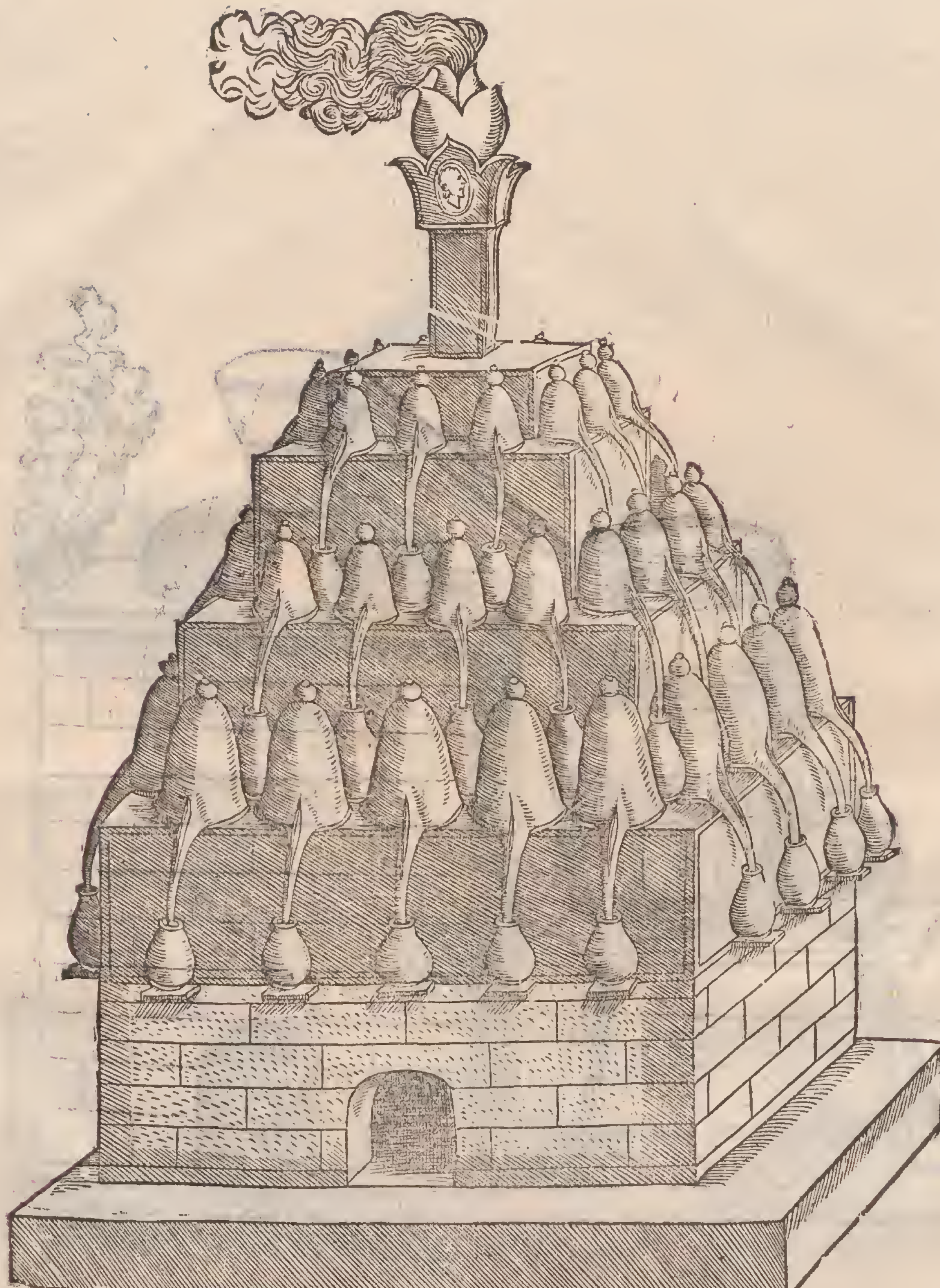
PRISCORVM medicorum nemo fuit, qui quicquam ad posteritatem transmisisset de arte eliciendi aquas stillatitias ex plantis, uel alijs uegetabilibus. Parabant illi potiones suas ex dilutis, uel decoctis, ad curandos corporum nostrorum affectus, aquarum stillatitiarum nulla habita notitia. Inuentum hoc nouum est, referuntque quidam ad Chymicæ artis professores: alij ad Medicum quendam, qui (ut narrant) rerum experimenta admodum diligenter inuestigans, dum fortè fortuna Betam decoctam, & adhuc calentem, in stãneam patinam effunderet, altera simili patina superposita, ne statim refrigesceret olus: id ubi sub edendi tẽpus rursum detegeret, videretq; superiorẽ patinam aqueo liquore, ipsoq; copioso adeo resudantem, vt vndiquaque plurimæ excurrerent guttæ quæ oleris iam cocti tum odorem, tum saporem resipiebant, illico artem a natura edoctus, instrumentum excogitauit plumbeum, campanæ rostratæ simile, ad contegendum æneum uas, plantarum plenum, super fornace constitutum, ut hinc claras limpidasque consequeretur aquas. Id quod illi felicissimè cessit. Elegit autem ille plumbeas hasce campanas, quòd certo sciret, plumbum ob suã, quam possidet, frigiditatem, ascendentem è plantis ab igne calefactis uaporem, perquam facilè in aquam uertere posse. Et rectè quidem cum è nullo alterius metalli, aut materiæ Alembico, tam copiosa educatur aqua, ut è plumbeo. Id cùm deinde contemplarentur alij, nouum modum excogitarunt, quo uno tantum igne, & una tantum fornace, plura concalefacerent uasa, singula singulis plumbeis Alembicis contecta, ut minore sumptu ac labore copiosas adipiscerentur aquas. Quamobrem fornacem, cuius imaginem primo loco dabimus, sibi fabricarunt. Cæterùm cum non desint, qui semper meliora inuentis addere satagent, præsertim Chymisticæ facultatis Magistri, ii cum uiderent eiusmodi aquas plumbeis Alembicis paratas, suarum plantarum odores, saporesque haudquaquam resipere, sed potius fumum olere, & adustionis nidorem, & quæ ex amaris, acutisq; plantis fierent, nec amaroris aliquid, nec acredinis, sed dulcedinis non parum gustantibus reddere; aliud ad destillandas è plantis aquas inuenerunt instrumentum, quod Vesicam appellauere, quo passim utuntur ij, qui è uini, aut Ceruisiæ fæcibus Aquam vitæ distillant, herbis unà cum communis aquæ non mediocri quantitate, in uas æneum coniectis, ut ex fornacis ipsius imagine quispiam videre poterit. Sed concinniorem modum postremi repererunt, qui eiusmodi aquas in feruentis aquæ balneo (quod Mariæ uocant) aut super vaporibus extrahunt, siquidem constat eas aquas esse multò præstantiores, quòd suarum plantarum tum odorem, tum saporem egregiè retineant. Euenit sanè hoc, quoniam balneum calentis aquæ, sua ipsius humiditate, partes tenuiores, retinet, conseruat, ac custodit, quo fit, ut eæ non resoluantur suis in plantis, quem admodum in ijs, quæ lignorum, aut carbonum uiolento igne exuruntur. Quapropter inter aquas, quæ balnei calentis ui distillantur, & quæ plumbeis instrumentis extrahuntur, tanta deprehenditur differentia, quanta inter aurum & plumbum. Quippe quæ fiunt in balneo aquæ bullientis, aut super ipsius uapore, uitreis rostratis organis ad id muneris paratis, ut postea ostendemus, eæ ab herbis & floribus, a quibus manant, nec sapore (vt paulo ante diximus) nec odore discrepant. Quin non solùm proprias plantarum qualitates secum trahunt, sed & tam limpidæ & sinceræ proueniunt, vt ne tantillum quidem fumi, vel adustionis nidorem resipiant. Contra verò nunquam uel rarissimè gustaueris aquas è plumbeis Alembicis resultantes, quin tibi fumidum quoddam uirus in ore relinquant. Quæ res non modò gustantibus, bibentibusve præsertim ægris, qui cæteris morosiores semper esse solent, nauseam mouent, & molestiam afferunt, sed plurimum noxę pectori, ventriculo, iocinori, uisceribusque omnibus ingerunt, quòd à metallicis uasculis, è quibus deriuantur, malam qualitatem imbuant, & in se ipsas contrahant. Patet hoc in manifestissimo exemplo in Absinthij aqua, ex Alembico plumbeo profecta, nam eam dulcem esse constat, non amaram. Id quod a plumbeis instrumentis, quibus conficitur (vt diuturna docet experientia) euenire certum est. Et non solùm in Absinthij aqua, sed etiam in quauis alia planta, temperamento calido, & sapore acri prædita. Siquidem cùm plumbeus Alembicus huiuscemodi herbarum uaporibus tum actu, tum potentia excalfacientibus superficietenus afficiatur, corrumpaturve, fit quidem, ut superficies ipsa ita affecta in cerussam tenuissimã vertatur, quæ deinde aquis sese commiscens, illis dulcedinem addit. Atque id uidere est in albo talium aquarum sedimine, præsertim ubi aquæ per plumbeum Alembicũ recẽs paratum meauerint. Nam uas, quod diu in hoc opere usurpatum est, obducta circunquaque quadam ueluti gypsea crusta, non ita facilè a uaporibus deraditur, & in cerussam uertitur. Nulli autem mirum esse debet, si ab acri plantarum vapore plumbi superficies in cerussam mutetur, cum cerussa ipsa (ut Dioscorides est autor) paretur laminis plumbeis, super aceti uaporibus suspensis, & super craticula ex arundinibus parata extensis. Quòd quidem ijs non accidit, quæ duplici uase, uitreis organis calentis aquæ balneo conficiuntur, nam eæ sufficienter amarescere, aut fauces linguamve mordicare, si fiant ex amaris,

maris, aut acerrimis plantis, apertissimè sentiuntur. Præterea carent dulcedine, quòd à uitreis Alembicis, unde stillatim fluunt, nullam adscititiam qualitatem recipiant. Porrò, quæ parantur instrumento, quod Vesicam appellant, stanno circumlito, longè meliores habentur, quàm quæ plumbeis rostratis campanis euocantur. Quòd ignis fornacis herbas in aqua feruescentes, nec ustulare, nec fumido nidore inficere queat. Attamen nec hæ integras herbarum uires retinent, ob aquæ communis admistionem, quæ illas suffocat & hebetat. Quamobrem aquis illis palma danda, quæ in Balneo Mariæ, aut super eius uapore parantur, & præsertim quæ fiunt ex herbis facultate calidis. Et hæc de modis distillandarum aquarum, à plantis, & plantarum floribus, in uniuersum dixisse sufficiat. Peculiaria enim inferius describentur, vbi fornacum, & instrumentorum imagines appictas dabimus. Quod autem ad aquarum stillatitiarum uires spectat, sciendum est, iisdem eas pollere uiribus, quibus & herbæ, flores ue, à quibus eliciuntur, præditæ sunt, uerùm non adeo præstantibus, quippe quòd in distillando non modicum substantiæ deperdatur, & in auram euolet, quo fit, ut non desint Medici, qui decoctis potius vtantur. Siquidem ex gustu olfactuque apertissimè constat longè plus uirium in his contineri, quàm in sublimatis aquis. Verùm quia decocta ægris non æquè placere solent, ut aquę ipsę distillatę, ideo hę potius, quàm illa, eligendę, ubi ęgrotis nostris gratiora pocula offerre uolumus. Ad quam rem etiam Myropolarum diligentia requiritur, ut eas aquas probe & cum industria conficiant, si & ęgrotantium & Medicorum gratiam sibi conciliare uolunt.

Vtilitas aquarum stillatitiarum.

Sunt itaque diligenter distillatę aquę utiles admodum, adeo ut decoctis, quibusdam in medicamentis, non parum anteferri debeant. Nam ubi in ardentibus febribus, & ęstatis feruoribus potus aliquis parandus fuerit, qui & sitim ualenter restinguere, & gustum potantis oblectare queat, felicius, commodiusque id proculdubio fiet cum aquis distillatis, admistis aut uino Punicorum malorum, aut iulapio è rosarum, aut uiolarum aqua parato, aut ex uitrei, aut limonii mali succo, quàm cum quouis decocto, quantumcunque optimè confecto. Idem etiam euenit, ubi aut ad oculorum collyria, aut in capitis dolore oxyrhodina, aut in iocinoris, & cordis affectibus ephitemata paranda erunt. Pręterea, quantum conducat aquarum distillandarum artificium ad odoramenta paranda, cùm in Medicum potissimum usum, tum ad uniuersi corporis delitias: quales sunt, quæ parantur è floribus rosarum, pomorum aurantiorum, Myrti, & aliarum plantarum, quarum flores suauissimè spirant. Quin etiam ad mulierum ornatum, quę subinde suis utuntur aquis distillatis ad conciliandum faciei nitorem. Ad hanc rem sunt efficacissimę, quæ è radicibus Poligonati, Brioniæ, Cucumeris agrestis, Ari, & fabarum floribus ac Tiliæ parantur. Verùm cæteras superat, quæ è Limonum succo, in quo minuta cochlearum quarundam marinarum candidissima putamina, magnitudine pisi granum parumper aut nihil excedentia, pluribus diebus fuerint macerata, & deinde in balneo feruentis aquæ unà cum succo ipso distillata. Siquidem hæc non solùm cutim attenuat, & erugat, sed nitorem elegantissimum addit. Id quod neutiquam silentio mihi prætereundum duxi, ut non solùm uiris satisfecisse videar, sed etiam nobilibus matronis, & cæteris quibuscunque mulieribus, quarum gratia mihi non paruifacienda est. Quo fit vt admodum necessarius sit aquarum distillatarum usus apud omnes nationes, & præsertim apud eos Medicos, qui politicè, & cum omnium laude Medicinam exercere desiderant.

PRIMA FORNAX.

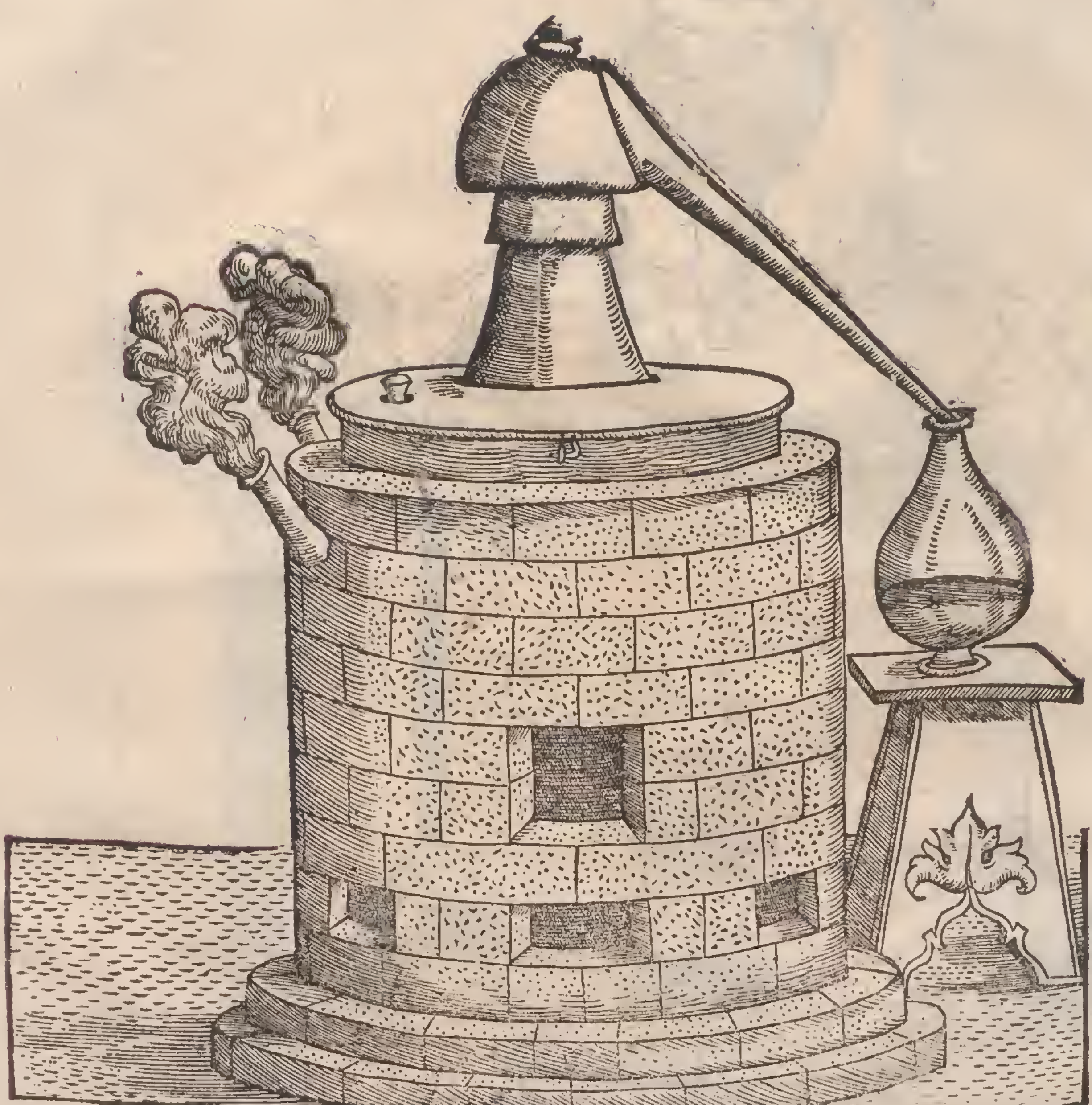
HAEC fornax in teſtudinis acutæ formam parata, quàm plures poteſt fouere & ſuſtinere plumbeas roſtratas campanas, quæ unico tantum igne calefieri poſſunt. Attamen hiſce plumbeis alẽbicis ij tantum utuntur pharmacopæi, qui hactenus præſtantiores aquas facere neglexerunt.

SECVNDA FORNAX.

VESICAM æneam, æneo pariter alembico coopertam continet, cuius roſtrum, ligneum cadum, aqua frigida plenum perforat, ne ſpiritus in auram euaporent, ſed condenſentur, atque in aquam uertantur. Hoc itaque alembico (ut diximus) paratur aqua uitæ. Verùm omnes ferè Germaniæ Myropolæ nunc utuntur ad diſtillandas aquas ex omnibus plantis, ſanè non reprobandas.

TERTIA FORNAX.

BALNEVM eſt Mariæ, ſimpliciter paratum, cum uno tantum alembico. Inferius uas matulæ magnæ, oblongæ adſimile eſt tum æneo caldarij cooperculo ita concorporatum, ut alterum ſine altero extrahi non poſſit. Simul imponuntur, ſimul quoque auferuntur. Atqui alembicum uitreũ eſſe oportet. Vbi autem aqua in caldario ex longo feruore decreuerit, aperto foramine, quod cuneo concluſum in caldarij operculo ſpectatur, alia etiã feruens infunditur, donec ahenum repleatur.

QVARTA FORNAX.

BALNEVM hoc quatuor continet alembicos uitreos, quorum uaſa in balneum collocanda, & uitrea & ſtannea eſſe poſſunt. Quod autem in ſummo eminet, vapore tantum aquæ inferioris balnei, per æneam fiſtulam ſurſum aſcendente calefactum, aquam a contentis herbis aut floribus reddit omnium optimam. Concluditur autem urinale eius ſtanneum in Cacabo maioris circunferētiæ, ſuper fiſtula fabricato, rimis ubique ſtanneo glutino adeo occluſis, ut nihil uaporis aſcendentis expirare ualeat. Eſt itaque ſuperius hoc inſtrumentum adeo ſimul compactum confabrefactumq́;, ut unum tantum corpus uideri poſſit. Solus uitreus alembicus ſeparari poteſt, & uiciſſim reponi, ubi aquas diſtillare opus eſt.

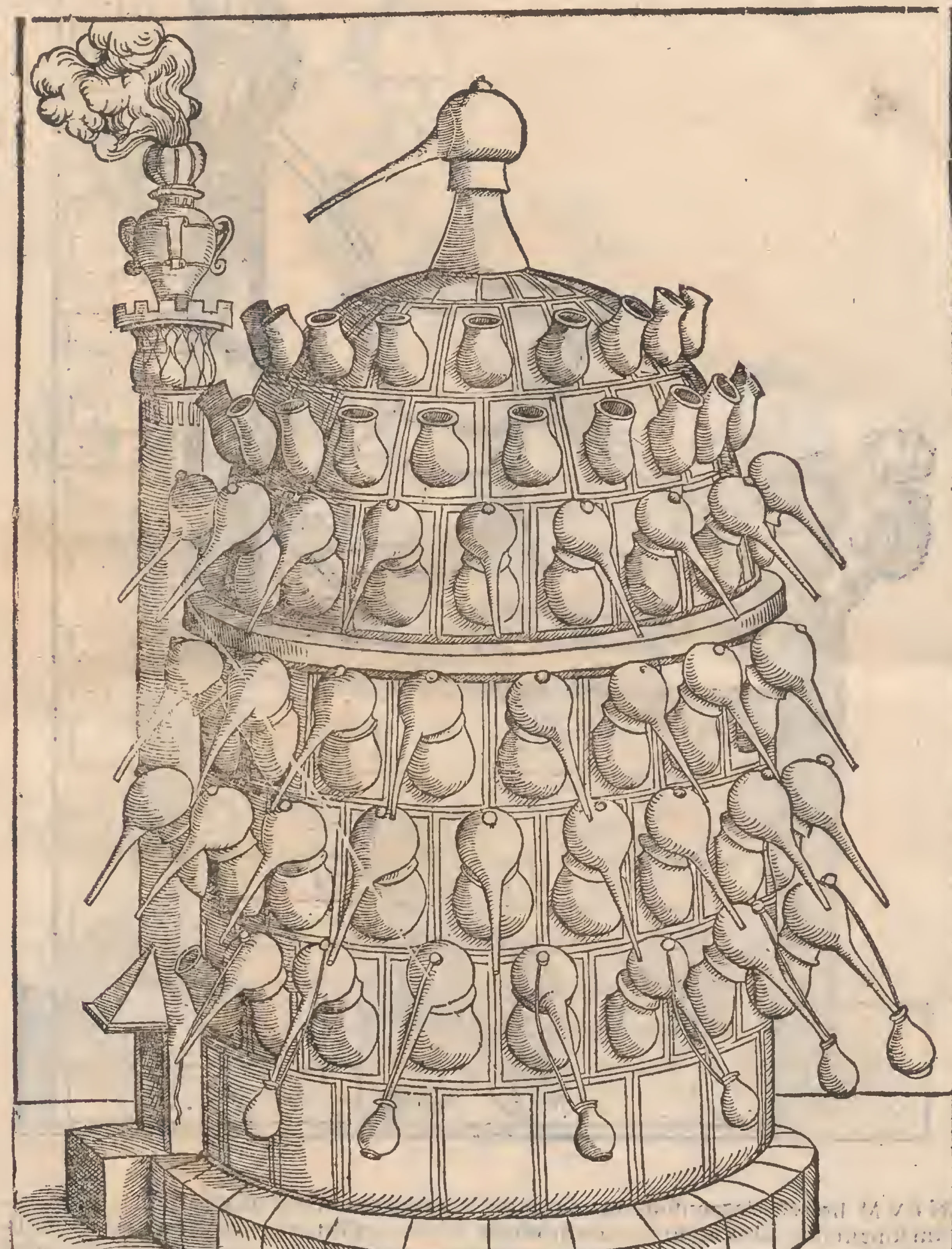
QVINTA FORNAX.

BALNEVM hoc eſt elegantiſſimum, in quo vas ſtanneum urinali magno ſimile, trium palmorum longitudine fabricatum, tumidoq; inferius uentre, reſidet, cuius ſuperior pars, in qua ſitum eſt orificium, per rotundum foramen, in medio, balnei cooperculo exciſum, extra caldarium ad ſpithamæ altitudinem porrigitur. Huic inſeritur ſtanneus alembicus, quem vas aliud, eodem metallo conflatum, amplioris latitudinis, excipit, ad frigidam recipiendam aquam, quæ ex ſuperiori oblongo uaſe, in ſumma columnæ parte conſtituto, per æream defluit, fiſtulam, frigidæ aquæ deſtinatā, vt ſtanneum alembicum in medio ſtantem circundet ac refrigeret. Siquidem eo continue refrigerato fit quidem, ut uapores aſcendentes longè melius concreſcant, & in aquam uertantur. Id quod in cauſa eſt, ut copioſiorem aquam recipiant artifices. Vbi autem ipſa aqua frigida paulo poſt à calore Alembici calefiat, illico fiſtula in inferiori uaſis Alembicum recipientis parte euacuari poteſt, aperto Epiſtomio,

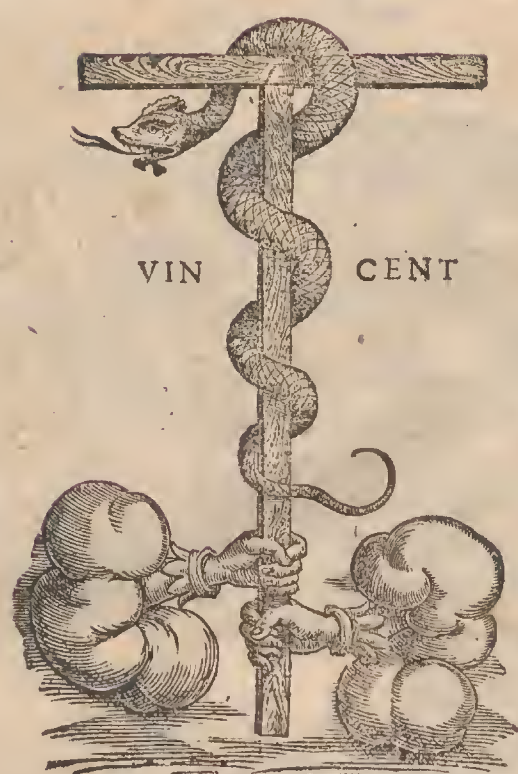
mio,& alia iterum frigida denuo uas ipſum repleri. Verùm ne tantum laboris in effundenda & refundenda hac aqua ſuſcipiant miniſtri, poteſt ſuperioris uaſis fiſtula, quod frigidam cōtinet, epiſtomio ita ſubinde regi & moderari, ut tantum aquæ continuò in uas alembicum circundans diſtillet, quantum huiuſce recipientis fiſtula, ſuo epiſtomio moderata, continuè uacuari queat. Vt autem Balnei ipſius caldarium eadem ſemper aquæ quantitate refertum ſit, & ne aqua, quę ignium ui continuò conſumitur, uacuum remaneat, arte quidem factum eſt, ut uas aliud columnæ inferiori parte affixum, calidiſſimam continuò, per inferiorem fiſtulam, epiſtomio menſuratam, in balnei caldarium effundat aquã, quæ quidem ſuo in uaſe calefit eodem igne, quo ipſum calefit balneum, ſiquidem uacua eſt parietis columna, uſque ad ipſius inferioris uaſis fundum.

VLTIMA FORNAX.

VLTIMA hac fornace utuntur Veneti, ac Neapolitani, qui uitreis alembicis abundant. In qua una tantum die, & nocte, ſicco ignis calore, eliciuntur aquæ ultra centum libras. Fornax rotunda

rotunda est, ut ex imagine hic appicta apparet, fornacibus, quæ in Germanorum visuntur vaporarijs, omnino similis. Continet hæc circumcirca, vt videre est, innumera fictilia, intrinsecus vitro incrustata, vrinalis formam referentia, & diligenti sanè artificio argillaceo luto agglutinata, quibus singulis per totum fornacis ambitum singuli adduntur vitrei Alembici, è quorum vertice ex globulo ad hoc parato, Recipientia crassiori filo adalligata, pendent. Calefit hæc fornax eodem modo, quo Germanicorum uaporariorum fornaces. Atqui dum ignis vehemens est, vacua relinquunt vasa, donec parumper remittat, ne violento calore plantæ aut flores exurantur. Tunc itaq; plures ministri, qui hoc tantum artificio aluntur, obstructo vndique fornacis ostio, ne conclusus expiret calor, herbas fictilibus iniiciunt, & simul vitreos applicant Alembicos. Atq; in hunc modum copiosas eliciunt aquas, quæ longè meliores habentur, quàm quæ plumbeis conficiuntur instrumentis, quòd nullam metallorum contrahant infectionem.

VIN CENT